

القرآن الكريم

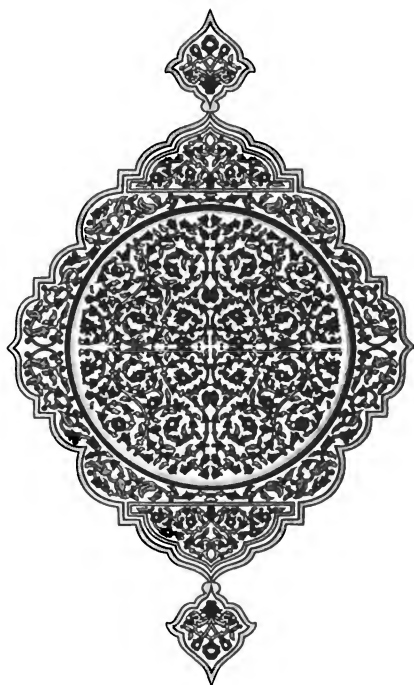
وَرَجَمَهُ مَعَانِيهِ وَتَفْسِيرُهُ
إِلَى لَعْنَةِ الْبُشْتُو

المجلد الثاني

من الجزء

(١٧) إلى (٣٠)

وَتَرْجَمَةُ مَعَانِيهِ وَتَفْسِيرُهُ
إِلَى لُغَةِ الْبُشْتُو

المجلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

د
قرآن کریم

ترجمہ اور تفسیر
پہ پښتو ژبه کښی

دویم جلد له (١٦) تر (٣٠) پارے پورے

دے قرآن حکیم او دے پښتو ترجمے او تفسیر د چاپ
دامر کو وسعادت د حرمینو مشرفینو خادم پادشاه
فهد بن عبدالعزيز آل سعود د سعودی عرب
پادشاه ته حاصل شو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ)

الحمد لله رب العلمين القائل (أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا) .

والصلوة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرآن وعلمه) والذي ثبت عنه عليه الصلوة والسلام انه قال (اقرأوا القرآن فإنه يأتي شفيعا لأصحابه يوم القيامة) وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين .. وبعد :

فإنفاذا لأوامر خادم الحرمين الشريفين ونشر كتاب الله المجيد الملك فهد بن عبد العزيز - حفظه الله - في العناية بكتاب الله الكريم توثيقا وطباعة . والعمل على تيسير نشره وتوزيعه بين المسلمين وتفسير معانيه وترجمتها إلى اللغات المختلفة واعتبار تلك التوجيهات من أسس الغايات والأهداف المرسومة لمجمع خادم الحرمين الشريفين الملك فهد لطباعة المصحف الشريف بالمدينة المنورة .

وبناء على التعاون القائم بين كل من الأمانة العامة للمجمع بالمدينة المنورة والأمانة العامة لرابطة العالم الإسلامي بمكة المكرمة في كل ما من شأنه خدمة كتاب الله الكريم ترجمة وطباعة ونشرا في جميع أنحاء العالم .

وإيمانا من المجمع بضرورة ترجمة معاني كتاب الله تعالى إلى جميع اللغات الفاعلة تحقيقا لمبدأ البلاغ والدعوة بالحكمة والموعظة الحسنة وتحقيقا لقوله تعالى (وَصَّاهُ وَنُوحًا عَلَى الْأَلْبَانِ وَاللُّغَوَيْنِ) وخدمة لإخواننا الناطقين بلغة البشتو فإنه يطيب لرابطة العالم الإسلامي أن تقدم للقارئ الكريم هذا المصحف الشريف مع ترجمة معانيه وتفسيره إلى لغة البشتو المسماة اصطلاحا بتفسير "كابل" والتي قام بترجمتها باللغة الأردية فضيلة الشيخ محمود الحسن وتفسير فضيلة الشيخ شبير أحمد عثماني - يرحمهما الله - وقام بتحويلها إلى لغة البشتو هيئة من علماء أفغانستان ، ونظرا لوجود كلمات صعبة وقديمة الاستعمال ، فقد اعتمدت الرابطة الشيخ / سيد عبيد الله شاه - أحد علماء الباكستان الناطقين بهذه اللغة- لتوضيح تلك الكلمات بمايرادها من الكلمات السهلة والمفهومة لدى عامة متكلمي لغة البشتو في أفغانستان وباكستان وقد أقرت الترجمة وتمت المراجعة تحت إشراف رابطة العالم الإسلامي .

وإننا إذ نحمد الله تعالى أن وفقنا إلى إنجاز هذا العمل وتقديمه إلى الإخوة المسلمين الناطقين بلغة البشتو لندرجو أن يستلهم منه قرائه نور الهدى والتقى بما يقوي إيمانهم ويشبث إسلامهم ويصلح أحوالهم في الدنيا والآخرة .

والرابطة إذ تقدم هذا الجهد بالتعاون مع المجمع لتعلم بأن الترجمات مهما بلغت دقتها لا يمكن أن تصل إلى المقاصد العظيمة لنص القرآن الكريم المعجز وأن التفسير المذكور إنما هو حصيلة مايلبثه علم المترجم في فهم كتاب الله الكريم ويعتريه مايتصف به البشر من نقص، والكمال المطلق لله وحده .

لذا فيرجى من كل قارئ لهذه الترجمة إهداء النصح وتدوين الملاحظات العلمية الموثقة والمقترحات حولها وإرسالها إلى الأمانة العامة للمجمع أو لرابطة العالم الإسلامي للاستفادة منها في الطباعات القادمة إن شاء الله تعالى .

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل ،،،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(كَتَبَ آتِزْنَهُ إِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِّدَبْرُوَاءِ يَنْهَى وَلَسْتَ ذَكَرُوا أَلَا لَيْبِ)

الحمد لله رب العلمين القائل (أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا) .
والصلوة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرآن وعلمه) وعلى آله وصحبه أجمعين .

د حرمینو شریفینو خادم د کتاب الله ناشر او د سعودی عرب بادشاه فهد بن عبد العزیز د قرآن کریم د طباعت او په مختلفو ژبو کښی د دے د ترجمو د چاپ کولو او تقسیمولو احکام جاری کړی دی. او د دے غرض دپاره ئی په مدینه منوره کښی د « مجمع خادم الحرمين الشريفين » په نوم د قرآن مجید د طباعت دپاره یوه عظیم الشانه چاپ خانه جوړه کړې ده د دے پښتو تفسیر د چاپ کار په دغه ستره مطبعه کښی سر ته ورسید .

رابطه عالم اسلامي په دے خبره د خوشحالي اظهار کوی چه د خادم الحرمين الشريفين د احکاماتو په رڼا کښی د «مجمع» په تعاون سره د پښتو ژبې لوستونکو ته دا ترجمه او تفسیر وړاندی کوی چه په پښتنو کښی د «تفسیر کابلی» په نوم شهرت لری او دا تفسیر د پاک و هند دوو سترو عالمانو شیخ الهند مولانا محمود حسن دیوبندی او علامه شبیر احمد عثمانی په اردو ژبه کښی لیکلے، او بیا د افغانستان د سترو عالمانو یو ټولگی پښتو ژبې ته اړولے دے .

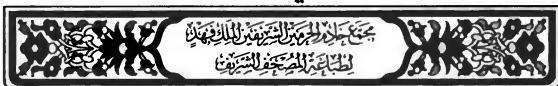
په دے پښتو ترجمه کښی بعضے ټکی گران او زاړه وو ، چه موجوده وخت کښی ئے استعمال کم شولے وو، نو په دے غرض رابطه عالم اسلامي مکه المکرمه د پاکستان یو عالم دین او د پښتو ژبې ماهر مولانا سید عبید الله شاه ته دا کار وسپاره چه هغه دی په دے تفسیر کښی د گرانو ټکو سره خوا په خوا په قوسینو کښی د هغه مترادف الفاظ ولیکي چه د پاکستان او افغانستان د عامو لوستونکو دپاره آسان شی. د ترجمے او نظرثانی دا ټول کار د الله په فضل د «رابطے» د نگرانی لاندی سر ته ورسید .

«رابطه» د «مجمع» په تعاون دا هدیه پښتنو مسلمانانو ته دے احساس سره وړاندی کوی چه ترجمه که هر غومره په کوشش سره وکړے شی خو بیا هم د قرآن کریم د اصل معجزانه عبارت بدل هیجری نشی کیدے . دا فقط د مترجم د پوهے مطابق د کتاب الله ترجمانی ده او انسان د نقص نه خالی نه دے . نو په دے وجه مونږ ټولو لوستونکو ته خواست کوو چه هغوی د دے ترجمې او تفسیر د مزید ښه کولو دپاره خپل آراء او مستند علمی تجاویز رابطه عالم اسلامي ته راوړیږی چه په راتلونکی چاپ کښی د هغه نه استفاده وکړے شی .

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل

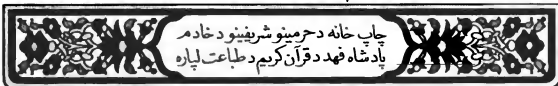

المجلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

دویم جلد
لہ (۱۶) تر (۲۰) پارے پورے

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ۝

نو وویل (خضر موسی ته) آیا ما نه ؤ ویلی تاته چه بیشکه ته له سره به ونه کری شی طاقت له ما سره د صبر.

تفسیر: ځکه چه داسی حالات او واقعات دروړاندی کیږی چه ته د هغو په کتلو سره نشی صبر کولی او نه پری چپ پاتی کیدی شی - لکه چه هم داسی هم وشو.

قَالَ إِنْ سَأَلْتَهُ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَ هَٰذَا فَلَا تُصِجْ بِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ۝

نو وویل (موسی) که چیری وپوښتم زه تا (ای خضره) د څه (منکر) شی (چه صادر شی له تا) وروسته له دی سؤاله پس ملگرتیا مه کوه له ما سره په تحقیق ورسیدی ته له طرفه ځما (حد د) عذر ته.

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام داسی تخمین فرمائی ؤ چه د حضرت خضر علیه السلام د دغو حیرت راوړونکو واقعاتو ته په صبر او سکوت سره کتل ډیر دروند او لوی زړه غواړی نو ځکه د پخپل د زړه آخری خبره ئی وویل چه که په دغه مرتبه بیا تری پوښتنه وکړم نو دی می بیا له خپله ځانه سره نه ملگری کوی او دی به پخپل دغه عمل کښی معذور وی - او ځما له لوری کوم الزام پر هغه باندی نشی عائد کیدی - ځکه چه ده د دریو مرتبو موقع راکړه او ده پخپله د حجت اتمام فرمائی دی.

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّقُوا لَهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ

بیا روان شول دواړه تر هغه پوری کله چه راغلل اهل د یوه کلی ته نو طعمام وغوښت دوی له خلقو د هغه (کلی) څخه پس منع راوړه (هغو خلقو) له دی نه چه میللمستیا ورکری دغه خلق دوی ته بیا وموند دوی (دواړو) په هغه

کلی کبشی یو دیوال چه اراده ئی وه چه ونریوی (یعنی نژدی و لویدلو ته)
پس سم کر (خضر) هغه دیوال (په یو شان ترمیم سره)

تفسیر: یعنی یوه کلی ته ورسیدل او د هغه له خلقو سره ئی ملاقات او کتنه وکړه - او داسی به ئی گڼل چه د دغه کلی خلق به د دوی سره د میلنو سلوک وکړی او دودی به ورکړی - مگر دغه سعادت د هغوی په برخه کبشی نه و - او دوی د موسی او خضر علیهما السلام په شان عزیزو مقریانو د میلستیا څخه انکار وکړ. نو د داسی معاملی د لیدلو څخه داسی په کار و چه پر داسی تنگ زړه او بی مروتو خلقو دوی په قهریده. مگر خضر علیه السلام د قهر په ځای پر دوی احسان وفرمایه. د دوی یو لوی دیوال څوړند او کوړ شوی و. او نژدی و چه ونریوی او خلق د هغه د چار چاپیره لری گرځیدل. حضرت خضر علیه السلام لاس او پښی ورلوځی (متی ونغاړی) کړی او هغه څوړند دیوال ئی ورسم کړ. او د انهدام له حالتو ئی وساته.

تنبیه: په «حتی اذا اتیا اهل قرية» د اهل لفظ ئی ښائی د دی جهته راوړی وی چه دغه کلی ته د دوی راتگ محض علی سبیل العبور او مرور نه و او نه په داسی یو صورت سره و چه د دی ځای د هستیدونکو څخه بل په کوم سرای یا حجره کبشی ئی اړولی وو. بلکه قصدأ یی د دغه ښار له خلقو سره ملاقات فرمایلی دی او په ﴿سَلَامًا عَلَيْهِمْ﴾ کبشی دوهم ځل د «اهل» د لفظ تصریح، د دوی د مزید تقبیح دپاره دی یعنی هغو هستیدونکو چه دوی ته لازم و چه د دغو معظمو میلنو میلستیا ئی کړی وی، دوی مسافران او کوچیان نه وو چه داسی عنر او پلمه (بهانه) به ئی وړاندی کوله چه ځمونو کور او کلی دلته نشته نو ستاسی میلستیا به څرنگه وکړی شو؟

قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَكُنَّتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ۝

وویل (موسی خضر ته) که اراده کړی وی تا (د اخیستلو د اجر) نو خامخا به دی اخیستی وی (په سازولو د دی دیوال) مزدوری.

تفسیر: یعنی د دغه کلی خلقو د میلنو حق ونه پیژند چه ځمونو میلستیا ئی کړی وی تا ولی خوشی ویریا د دوی څوړند دیوال ورتینگ کړ؟ که د هغه څه معاوضه دی اخیستی وی نو ځمونو خوراک او نور ضروریات به تری په لاس راتله او دغو تنگ زړو بخیلاتو ته به هم تری لږ څه تنبیه کیده. گوندی دوی به پر خپلی دغی بد اخلاقی او بی مروتی لږ شرمیدل.

قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ۝

وویل (خضر موسی ته) دا دی وقت د بیلتون په منځ ځما او په منځ ستا کښی اوس به ژر خبر کړم تا (ای موسی!) په غرض د هغه کار چه ونه کړی شو تا طاقت په هغه باندی د صبر.

تفسیر: یعنی له هغی وعدی سره سم ښائی چه اوس له ما ځنی تاسی بیلتون وفرمایئ! ځما او ستا موافقت او گذاره سره گرانه ده - او له سره نشی کیدی لیکن پخوا له بیلتانه غواړم چه د دغو تیرو دریو واپرو واقعاتو پټ اسرار تاسی ته درښکاره کړم - چه د هغو په فکر او چرت (خیال) کښی له تاسی څخه د صبر او استقامت شان قائم نشو پاتی.

حضرت شاه صاحب لیکي «په دغه مرتبه کښی موسی علیه السلام عمداً تری پوښتنه وکړه - څو تری مرخص شی ځکه وپوهید چه دغه علم ځما له مناقه سره برابر نه دی. د موسی علیه السلام علم هغه ؤ چه د هغه په متابعت سره عامو مخلوقاتو ته فوائد او گټی ورسیدی - او د خضر علیه السلام هغسی شیان ؤ چه د هغه متابعت د نورو خلقو له لاسه نه ؤ پوره.

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ

هر څه هغه بیړی (چه ما سورئ کړی وه) نو وه دپاره د هغو عاجزانو چه کار به ئی کاوه په بحر (سیند) کښی.

تفسیر: یعنی په سیند کښی محنت او مزدوری ئی کوله او خپلی کیدی ئی په هغه سره مرولی.

فَارَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ۝۹

نو وغوښته ما چه عیب ژنه کړم هغه حال دا چه ؤ لږ څه لری له دوی نه یو پاچا چه اخیسته به ئی هره یوه بیړی په زور سره (نو ځکه می سورئ کړه).

تفسیر: یعنی په هم هغه لوری چه دغه بیړی روانه وه په هم هغه طرف یو ظالم پاچا ؤ چه هره یوه جوړه بیړی به ئی په زور سره نیوله او پخپل کار کښی د بیگار په ډول (طریقه) به یی په کار اچوله. نو ما وغوښته چه هغه بیړی عیب ژنه کړم څو د هغه ظالم پاچا له بیگار خلاصه او د هم دغو مسکینانو د کار دپاره هم هغسی ورانه او ویجاړه پاتی شی ځکه چه په هم دغو ایامو کښی د هغه پاچا سری په بیړی پسې راځی. کله چه هغه سورئ او عیب ژنه ومومی نو د هغی د

اخیستلو شخه به سترگی واپوی. په ځینو آثارو کښی راغلی دی. کله چه د خطر موقع تیره شوه نو خضر علیه السلام ورغی او هغه بیرې ئی پخپل لاس بیا هم هغسی جوړه او سنباله کړه.

ماته می کرله بیرې د مسکینانو • چه ورنشی دا په لاس د غاصبانو

مات اسباب چه وی په لاس کښی د مالکو • دیر بهتر دی د قبضی د ظالمانو

وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿١٨﴾

او هر څه هلک (چه وژلی ؤ ما) پس وو مور او پلار د ده مومنان پس وویریدو مونږ له دی چه وبه رسوی (مکلف به کړی دغه هلک) دوی په سرکشی او کفر (که ژوندی پاتی شی).

تفسیر: اگر که فطرتاً هر مولود مسلمان پیدا کیږی. مگر وروسته له هغه د خارجی اثراتو تر تاثیر لاندی راغلی په هم دغه هلکتوب کښی د ځینو خرابو اعمالو اساس او بنیاد پکښی لویږی چه د هغه کامل علم یواځی پاک الله ته وی خو بیا هم د هغه ځینی آثار اهل البصیرت ته هم ورڅرګندیږی. د دغه هلک په نسبت رب العزت حضرت خضر علیه السلام ته پوه او خبر ورکړی ؤ چه د هغه بنیاد پر خرابی او شرارت باندی مرکزیت نیولی دی که کبارت ته ورسیږی موجب د مضرت او د ده د بنوت مینه او محبت او د امیت او ابوت لطف او شفقت د ده د مور او پلار د کفر او معصیت او مذلت سبب ګرځی نو د داسی یو هلک وژل د هغه د والدینو دپاره رحمت او د هغوی د دینی حفاظت سبب وګرځید. د الله تعالی دا منظور ؤ چه د هغه مور او پلار پر خپل ایمان قائم اوسی او د الله تعالی حکمت مقتضی ؤ چه راتلونکی خطرته او ممانعت د دوی له مخی لری شی نو خضر علیه السلام ته ئی حکم وکړ چه دغه هلک ووژنه. ده د پاک الله د وحی په امتثال هغه هلک وواژه.

اوس دغسی سؤال چه «بنائی دغسی هلک ئی له سره نه پیدا کاوه او بیا ئی چه پیدا کړی ؤ بنائی چه ښه عمل ئی ورپه برخه کړی وی او دومره شرارت ئی نه وی ورکړی یا هغسی چه په ملیتونو کفار شته پریښودلی به ئی وی چه د هغه والدین به هم کافران کیده. یا د دغسی وړکیو چه بنیاد او اساس ئی په خرابه او غلطه لویدلی وی د هغو ګرد (تول) فهرست بنائی چه انبیاء علیهم السلام ته ورکړی کیده څو ئی دوی وژل» د دغو ګردو (تولو) خبرو اجمالی جواب خو دا دی چه په (۱۷) جزء د الانبیاء (۲۳) آیت (۲) رکوع کښی راغلی دی ﴿لَا يُسْئَلُ عَنْ أَفْعَالِ

وَهُمْ يُسْئَلُونَ﴾ او د تفصیلی جواب دپاره د «خیر او شر» پر مسئله د مبسوط کلام ضرورت شته چه په دغو مختصرو فوائدو کښی نشی ځائیږی. هو! بنائی دومره مو په یاد وی چه په دنیا کښی

له هر سري غنى چه الله تعالى «خالق الكل» او «عليم او حكيم» منى د تكويناتو په متعلق په دى قسم سره په زرهاؤ سؤالونه كيدى شي چه د هغوى جواب د هيجا سره نشته او بالمقابل پرته (علاوه) د عجز او قصور له اعترافه بل هيڅ شى نشى كيدى. دلته د خضر عليه السلام په ذريعه د هغه يوه نمونه ورښوول مقصود ؤ چه د پاك الله د حكمتونو او د ده د تكوينيه ؤ مصالحو احاطه د هيجا له لاسه نه ده پوره كله د يوى واقعى ظاهرى صورت په ظاهر كېنى خراب او قبيح او بى موقعه راښكارى. ليكن هغه څوك چه د دغى واقعى په باطنى اعماقو او زواياؤ باندې معلومات لري هغه پوهيږي چه په دغه كېنى ډير حكمتونه او مصالح پراته دى خضر عليه السلام د هغو مسكينانو د بېرې دره ورماته كړه. حال دا چه هغوى له ده سره ښه او احسان كړى ؤ او بلا اجرت ئى دى پر بېرې سور كړى ؤ. يو لوى كوونكى ښكلى پيمنى هېيار هلك ئى خوشى چتى (فضول) او بيگناه او خطاء وواژه چه په ظاهر كېنى دغه حركت نهايت خراب او قبيح حركت څرگنديده (ښكاره كيده) ديوال ئى سم او ساز كړ چه ظاهراً ئى پر هغو كليوالو احسان وكړ. چه هغوى په ډيرى بى مروتى له دوى سره معامله كړى وه كه پخپله خضر عليه السلام په آخر كېنى خپل د دغو اعمالو توجيهات نوى بيان كړى. نو تر نن ورځى پورې به گرد (تول) جهان د چرت په سيند كېنى دوب ؤ. يا «العباد بالله خضر عليه السلام به ئى د طعن او تشنيع هدف كاوه. له هم دغو مثالونو څخه د الله تعالى د افعالو او د ده د حكمتونو اندازه وكړئ!

فَارْدَنَّاكَ يُدِي لَهَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رَحْمًا ۝۱۱

نو وغوښته مونږ دا چه بدل ور كړى دوى ته رب د دوى (خير بهتر غوره) له دى هلك څخه په پاكي (صلاح) كېنى او ډير نژدى به وى له جهته د رحم مهربانى.

تفسير: يعنى د هغه هلك په وژلو سره د ده د والدينو ايمان محفوظ پاتى شو او هغه صدمه چه دوى ته ورسيده الله تعالى اراده لري چه د هنى تلافى په داسى يوه مولود سره وكړى چه په اخلاقى صفاتو او مزاياء د هغه مقتول هلك څخه ډير ښه او د مور او پلار د شفقت او مهربانى مورد وگرځي. او هغه به د خپل مور او پلار سره زيات محبت ولري او په ډير تعظيم او ښه سلوك وروړاندې كيږي وروسته له هغه الله تعالى هغوى ته يوه صالحه جينئ ورعطاء كړه چه له يوه نېى سره په نكاح منسوبه شوه. او يو بل نېى د دى له گيدى څخه پيدا شو چه بالوسيله يو لوى امت د دوى په بركت د سعادت مغفرت وموند.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي
الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزُ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ
رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِن رَّبِّكَ
وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

او هر شه (هغه) دیوال (نریدونکی چه ساز می کر) پس و د هغو دوو هلکانو یتیمانو په (هغه) ښار کېږي او و لاندی د هغه (دیوال) خزانه د دغو دواړو او و پلار د دوی صالح، نو اراده وکړه رب د تا چه ورسپړی (دغه دواړه) قوت (د غلمیتوب) خپلو ته او بیا ئی راوباسی هغه (خپنی کری شوی) خزانی خپلی (محض) له جهته د رحم مهربانی له جانبه د رب د تا، او نه دی کری ما دغه تیر اعمال (چه تا ولید) له خپله ځانه (او په حکم او فکر خپل) دغه دی (دری واړه) جوابونه د هغو پېښو چه طاقت نشو کولی تا پر هغه د صبر.

تفسیر: یعنی که هغه دیوال لویده نو د هغو یتیمانو هغه خزانه چه تری لاندی خښه کری شوی وه راڅرگندیده. او بدنیتو خلقو به هغه رابستله د دغو یتیمانو پلار یو ښه صالح سړی و. د هغه د نیکی په رعایت د الله جل جلاله اراده داسی وشوه چه د دغو یتیمانو د مال حفاظت وکړی شی. نو ما د الله جل جلاله په حکم هغه دیوال سم کر. چه هغه هلکان وروسته له غلمیتوبه د خپل پلار خزانه بیا وموندلی شی. وائی چه په دغه خزانه کېږي برسیره پر نورو اموالو یوه د سرو زرو تخته هم وه چه پری «محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم» ښکلی شوی و. نو ای موسی علیه السلام هر هغه کار چه د الله تعالی په حکم اجرا شوی وی عبادت دی او پر هغه باندی مزدوری (باره) اخیستل د مقربانو کار نه دی.

تنبيه: د دی قصی په شروع کېږي د حضرت خضر علیه السلام د نبوت او ولایت په متعلق شه شی چه مونږ ښکلی دی هغه دی بیا دلته یو ځلی ولوست شی. وروسته د «ذوالقرنین» قصه راځی. چه دغه هم د هغو دریو شیانو څخه ده. چه د هغو په نسبت د یهودانو په مشوره قریشو پوښتنه کری وه. د «روح» په متعلق لازمه جواب د «بنی اسرائیل» په سورت کېږي تیر شو. د «اصحاب الکھف» د قصی په نسبت د هم دغه «الکھف» د سورت په ابتداء کېږي معلومات ورکړ شو. دغه دی چه د دریم سؤال په نسبت اوس لازمه ارشاد کیږی.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ ذِي الْقُرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ط إِنَّمَا مَثَّلْنَاهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ل

او پوښتنه کوی مشرکان (په ښوولو د یهودانو) له تانه له قصی د ذوالقرنین؛ ووايه (ای محمده! دوی ته) اوس به زه ولولم پر تاسی له ده څه احوال؛ بیشکه چه مونږ قدرت ورکړی ؤ ده ته په ځمکه کښی او ورکړی ؤ مونږ ده ته (له هر محتاج الیه) څیز څخه یوه لپاره (روښانه رسوونکی مقصد ته).

تفسیر: هغه پاچا ته ځکه «ذوالقرنین» وائی چه د دنیا دواړو څنډو (مشرق و مغرب) ته تللی ؤ. ځینی وائی چه دغه د رومی «اسکندر» لقب دی.

ځینی وائی کوم بل مقبول دیندار الله منونکی پاچا له دی نه رومی تیر شوی ؤ.

«حافظ ابن حجر رحمة الله علیه» په «فتح الباری» کښی په متعددو وجوهو او دلائلو سره دغه دوهم قول ته ترجیح ورکړی ده.

د روایاتو له مجموعی څخه ظاهریوی چه «ذوالقرنین» د حضرت ابراهیم علیه السلام معاصر ؤ - او د ده په دعاء او برکت سره پاک الله ده ته خارق العاده سامان او وسائل عطاء فرمانلی ؤ - چه د هغو په ذریعه ده ته د مشرق او مغرب په سفر کښی بری په برخه شو. او پر محیرالعقولو فتوحاتو ئی قدرت وموند. حضرت خضر علیه السلام د ده وزیر ؤ. ښائی له هم دی جهته قرآن شریف د خضر علیه السلام قصی سره متصله د هغه قصه بیان فرمانی د عربو قدیمی شعراؤ پخپلو اشعارو کښی د «ذوالقرنین» نوم په ډیر لویښی او عظمت سره یاد کړی دی او د ده پر عربیت ئی فخر کړی دی. له دی نه ظاهریوی چه دغه «ذوالقرنین» د تاریخی عهد څخه پخوا کوم جلیل القدر عربی پاچا ؤ. ښائی اسکندر ته به ئی د هغه سره د یوه راز (قسم) مشابعت له سببه «ذوالقرنین» ویلی وی اوس د قدیمه ؤ آثارو اروپائی ماهرین د قدیمی سامی عربو د داسی عظیم الشانو سلطنتونو سراغ او نښه لگولی ده چه د هغوی کومه مفصله تذکره په تاریخی اوراقو کښی له سره نشته. بلکه د ځینو ممتازو او مشهورو سلاطینو د نومونو د تذکرې پوری هم په تاریخی کتابونو کښی نشته. مثلاً «حمورابی» پاچا چه اغلباً د حضرت ابراهیم علیه السلام په عهد کښی ئی ژوندون کاوه او د هغه په نسبت ویلی کیوی چه د دنیا رومینی مقنن ؤ. چه د هغه قوانین د بابل په مناره (غلی) کتلی شوی په لاس راغلی دی او انگلیسی ترجمه ئی شائع شوی ده - د پخوانیو کتباتو څخه د ده عجیب او غریب عظمت ثابتیږی په هر حال «ذوالقرنین» به د هم دغی کورنی ځنی د کوم پاچا نوم وی.

فَاتَّبِعْ سَبِيلَ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَرْجُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ

پس ونيوله ده لياره (او هغه اسباب چه وئى رساوه مغرب ته) تر هغه پورى چه ورسيد غای د پريوتلو د لمر ته نو وئى مونده دغه (لمر) چه ډوبیده په (لویه) چینه کښی (لکه سیند ډک) له تورو ختو.

تفسیر: یعنی د سفر ترتیب او تجهیز او سر رشته ئی وکړه (او پیروی وکړه ذوالقرنین د هغی ليارى چه د مغرب په لورى تله تر هغه پورى چه ورسيد غای د پريوتو د لمر ته نو ذوالقرنین وموند دغه لمر لره چه ډوبیده په يوه لویه چینه کښی لکه سیند ډک له تورو ختو) یعنی داسی ئی په نظر راغی لکه چه په سمندر کښی سفر کوونکو ته هم ښکاری چه لمر له اوبو څخه وځی او په اوبو کښی ډوبیږی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکى. «ذوالقرنین ته داسی شوق پیدا شو چه وگورى چه د دنیا ودانى تر کومه غایه پورى اوږده شوى ده. نو د مغرب په طرف کښی تر هغه غایه پورى ورسيد چه چیکړه او دلدل ؤ چه پرى نه انسان او نه پیری تیریدی شو - نو د الله تعالی د ملک حدود ئی معلوم نشو کړی».

وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يٰ ذَا الْقُرْنَيْنِ اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَكُنْ فِيْهِمْ حَسْبًا ۝۸۱

او وئى مونده نژدی هغه ته يو قوم (د كفارو)؛ وويل مونږ اى ذوالقرنينه يا خو په عذاب كړه دغه خلق (كه ايمان رانه وړى په قتل سره) يا ونيسه په دوى كښى يوه ښه لياره (كه ايمان راوړى په ارشاد او نصيحت سره).

تفسیر: یعنی «ذوالقرنین» ته مونږ پر هغو خلقو د دغو دواړو خبرو قدرت ورکړ - لکه چه هر پاچا او حاکم ته په نیکو او بدو باندی داسی قدرت حاصل وی، که غواړی خلق عذابوی او ځان ته بدنامی حاصلوی - او که غواړی عدل او انصاف او نیکی اختیاروی او خپل د خیر ذکر باقی پریږدی یا به ئی دا مطلب وی چه هغه خلق کافران وو - مونږ «ذوالقرنین» ته اختیار ورکړ - چه که وغواړی هغوی ووژنی یا روميی د اسلام په لوری دعوت او بلنه ورکړی. نو «ذوالقرنین» دغه دوهم شق اختیار کړ.

قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نَّكَرًا ۝۸۲ وََاَمَّا مَنْ

اَمِنْ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءٌ اِحْسَنُۢۤىۤ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًاۙ

نو وویل (ذوالقرنین) هر شه هغه شوک چه ظلم ئی وکر (په نفس خپل په دوام د کفر) پس ژر به په عذاب کړو دی (په دنیوی عذاب) بیا به بوتلی شی (طرف د) رب خپل ته پس په عذاب به کړی (الله) دی په عذاب لوی سره (په عقیبې کښی). او هر هغه چه ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکر صالح پس ده ته ده جزاء نیکه (په دارینو کښی چه نعمت او جنت دی). او ژر ده چه وبه وایو ده ته له کاره خپله آسانه (په ده باندی).

تفسیر: یعنی په آخرت کښی به نیکي ومومی او په دنیا کښی مونږ پر دوی څه سختی نه راوړو بلکه د خپل کار دپاره هر کله چه دوی ته کومه خبره ووايو نو په سهولت او نرمی سره ورته وایو فی الحقیقت هر هغه پاچا چه عادل وی د هغه کار او د عمل طرز به هم داسی وی چه له بدانو سره بدی کوی او هغوی په سزا رسوی او له نیکانو سره لطف او نرمی کوی - لکه چه «ذوالقرنین» هم دغه طریقه ځان ته غوره کړی وه.

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًاۙ

بیا ئی ونيوله بله لپاره (او هغه اسباب چه رساوه ئی مشرق ته).

تفسیر: یعنی د مغربی سفر څخه فارغ شو او د مشرق په طرف د خپل سفر په تجهیز، ترتیب او سر رشته مشغول شو - په لوی قرآن او حدیث کښی دغه نه ده تصریح شوی چه د «ذوالقرنین» دغه گرد (تول) سفرونه د فتوحاتو او ملک نیولو دپاره ؤ. ممکن دی چه د محض سیر او سیاحت په ډول (طریقه) وی. د دغو سفرونو په ضمن کښی دی به پر هغو اقوامو هم تیر شوی وی چه د ده تر حکومت لاندی راغلی وو او ځینی نور اقوام به وی چه «ذوالقرنین» ئی یو زورور پاچا لیدلی او گنلی وی، د ظالمانو په مقابل کښی به ده ته خپل عرضونه او فریادونه وړاندی کړی وی چه د هغو گردو (تولو) انسداد به «ذوالقرنین» پخپل فوق العاده قوت او زور سره کړی وی - لکه چه اوس د «یاجوج او ماجوج» قصه راځی. والله اعلم.

حَتَّىٰ اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَّهَهَا تَطْلُعُ عَلٰی قَوْمٍ لَّمْ يَجْعَلْ لَهُم مِّنْ دُوْنِهَا سَبِيلًاۙ

تر هغه پوری کله چه ورسید غای د راختلو د لمر ته نو وئی موند هغه (لمر) چه راخوت پر یوه قوم باندی چه نه وه گرځولی مونږ دوی ته له لاندی د دی (لمر) کومه پرده .

تفسیر: یعنی د مشرق په انتها کښی ئی داسی قوم ولید چه د لمر اشعه (پلوشی) مستقیماً بی له ممانعه او بی له حجاب ورسیدی دا خلق به وحشیان او ځنگلیان وی - د کور جوړولو او د چت پتولو چل به ئی هم نه ؤ زده یا به پکښی دود (رواج) او دستور نه وو - لکه چه اوس هم په ډیرو وحشیو او ځنگلیو او ځینو کوچیانو کښی هم دغه دود او دستور او رواج لیده کیږی.

كَذٰلِكَ وَقَدْ اَحْطٰنَا بِمَا لَدَيْهِمْ خُبْرًا ۝۱۱

هم داسی ؤ (حال د ذوالقرنین چه مذکور شو) او په تحقیق احاطه کړی وه مونږ په هغه شی باندی چه د ده شخه ؤ (له لښکرو او لوازمو) له جهته د خبردارۍ.

تفسیر: یعنی د «ذوالقرنین» د مشرق او د مغرب د سفر کوم کیفیت چه بیان کړی شو هغه په واقع کښی هم داسی دی. هغه وسائل چه د ده سره ؤ - او هغه حالات چه ده ته ورواندی شوی دی - پر هغو گردو (تولو) ځمونږ علم محیط دی. ښائی چه مؤرخینو به په دغه مورد کښی بل څه ویل - او هغه به فی الحقیقت هم دغومره قدر وی چه وفرمایه شو. ځینو مفسرینو د «کذالک» مطلب داسی اخیستی دی هغه رویه چه «ذوالقرنین» د مغربی اقوامو په نسبت اختیار کړی وه کتمت (هوبه) هم هغه رویه ئی د مشرقی اقوامو سره هم اختیار کړی وه (والله اعلم).

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا ۝۱۲ حَتَّىٰ اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهَا قَوْمًا لَّا يَكَادُرُونَ يَقْهَوْنَ قَوْلًا ۝۱۳

بیا ونيوله ده بله لياره (او تيار ئی کم نور اسباب). تر هغه پوری چه ورسید منځ د دواړو غرونو ته نو وئی موند وړاندی د دغو دواړو (غرونو) داسی قوم چه نه ؤ نژدی (اکثر د دوی) چه وپوهیږی په خبره (د ذوالقرنین) باندی.

تفسیر: دغه دریم سفر ئی پرته (علاوه) له مشرقه او مغربه د کوم دریم جهت په طرف کری و مفسرین دغه ته د شمالی سفر وائی خو په قرآن او حدیث کښی د هغه څه تصریح نشته. **تنبيه:** د دغه قوم او «یاجوج، ماجوج» په منځ کښی به دغسی دوه غرونه حائل و چه پر هغو به ختل ناممکن و خامخا د دغو دواړو غرونو په منځ کښی به کومه دره وه - چه له هغی خلاصی لیاری به «یاجوج، ماجوج» راتلل - او خلق به ئی شکول - او راز راز (قسم قسم) ظلمونه او زیانی به ئی پری کولی - او بیرته به تلل.

قَالُوا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يٰاجُوجَ وَمَاجُوجَ مُفْسِدُوْنَ فِي الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّاۙ

وویل دغو (ترجمانانو) ای ذوالقرنینه! بیشکه چه یاجوج او ماجوج فساد کوونکی دی په ځمکه کښی پس آیا (حکم کوی ته چه) مقرر کړو تاته څه خرج محصول لپاره د دی کار چه جوړ کړی ته په منځ ځمونږ او په په منځ د دوی کښی یو دیوال.

تفسیر: د «ذوالقرنین» د فوق العاده اسبابو او وسائلو او قوت او حشمت د لیدلو څخه دوی ته به داسی خیال پیدا شوی وی چه ځمونږ د دغو تکالیفو او مصائبو انسداد به د ده له لاسه پوره وی نو ځکه ئی عرض وکړ چه «یاجوج، ماجوج» ځمونږ په ملک لویه غلبه او شورماشور غورځوی او تل راځی مونږ وژنی، او ځمونږ مال او شته تالا کوی او مونږ په راز راز (قسم قسم) ربړو (تکلیفونو) آخته کوی. که تاسی ځمونږ او د هغوی په منځ کښی کوم ټینگ او کلک دیوال او سد راجوړ کړئ، چه مونږ پری محفوظ شو نو پر دغه کار هر څومره لگښت چه وشی مونږ د هغه مال تادیی ته حاضر یو - ښائی چه تاسی دغه مصرف زمونږ د مالیی او محصول او اجرت په شان تحصیل کړئ!.

تنبيه: «یاجوج ماجوج څوک دی؟» په کوم ملک کښی اوسیږی؟ د «ذوالقرنین» هغه جوړ کړی سد (د اوسپنی دیوال) چیری دی؟ دا هغه سوالات دی چه د هغو په متعلق د مفسرینو او مؤرخینو اقوال سره مختلف دی. ځما خیال دا دی (والله اعلم) چه د «یاجوج ماجوج» قوم د عامو انسانانو او پیریانو په منځ کښی یو برزخی مخلوق دی. او لکه چه «کعب الاحبار» ویلی دی او «نووی» په فتاوی کښی له گردو (تولو) علماؤ ځنی نقل کړی دی د دوی د نسب سلسله د پلار له طرفه آدم علیه السلام ته منتهی کیږی، مگر د مور له لوری بی بی حواء رضی الله تعالی عنها ته نه رسیږی. ګواکی دوی له نورو انسانانو سره یواځی په پلار کښی شریکان دی څه عجب

چه «لوی دجال» چه تمیم داری هغه په کومه جزیره کېږي بندې او مقید لیدلی ؤ. د هم دغه قوم څخه وی - کله چه حضرت مسیح علیه السلام چه محض د یوه آدمی زاد بی بی مریمی صدیقی رضی الله تعالی عنها له بطنه د ملکیه ؤ نفخه ؤ په ذریعه پیدا شوی دی او وروسته د من السماء له نزوله به دجال وژنی په دغه وقت کېږي به دغه قوم «یا جوج مأجوج» هم پر دنیا خروج کوی - او بالاخر به د مسیح علیه السلام په فوق العاده دعاء مری.

اوس دغه قوم چیرې دی؟ او د «ذوالقرنین» د اوسپنې دیوال چیرې واقع دی؟ نو هر هغه څوک چه دغه گرد (تول) اوصاف - تر خپل نظر لاندی ونیسی چه د هغه ثبوت د دغه قوم او د اوسپنې د دیوال په متعلق په لوی قرآن او صحیحه ؤ احادیثو کېږي شته - نو هغه به وائی د هغو اقوامو او ملکونو او دیوالونو نښه او پته چه خلقو په خپله رایه سره ورکړی ده - پر هغو د دغو اوصافو مجموعی ځنی یو وصف هم نه موندلی کیږي - لهذا هغه خیالات صحیح نه ښکاری - او له صحیحه ؤ احادیثو څخه انکار - یا د نصوصو بعیده تأویلات له دی نه خلاف دی. پاتی شوه د مخالفینو دغه شبهه - چه مونږ گرد (تول) د ځمکې مخ لتولی دی مگر هیچیرې د دغو شیانو نښه او پته مو نه ده موندلی؟

نو د دغی شبهی د جواب دپاره څمونږ مؤلفینو د پتی او نښی ښوولو دپاره ډیر زیار (محنت) او کوشښ ایستلی دی خو د دی صحیح جواب هم دغه دی - چه «علامه آلوسی بغدادی» ورکړی دی

«مونږ ته د هغه موقع نه ده معلومه او ممکن دی چه څمونږ او د هغه په منځ کېږي په دغه حاضره زمانه کېږي لوی لوی سیندونه حائل وی - او په هغه وقت کېږي له کومی لونی وچی سره لکه (سائبریا) او (امریکا) به نښتی وی - او داسی دعوی چه مونږ پر تول بر او بحر (وچه او لونده) حالاً وماضیاً واتیاً محیط شوی یو واجب التسليم نه دی. عقلاً جائز دی هم هغسی چه له نن ورځی (۱۳۲۳ ش) تر نژدی پنځه سوه کلونو د مخه پوری د امریکی براعظم نه ؤ راڅرگند شوی اوس هم ویلی شو چه ممکن دی داسی بل کوم براعظم هم موجود وی چه تر اوسه پوری به مونږ له هغه ځنی معلومات نه لرو. او امکان شته چه لو وقت وروسته یا به مونږ هلته ورسپیږو - یا هغه خلق به مونږ ته ځان ورسوی.

د سمندر د دیوال تحقیقات چه د «آسترلیا» په شمال مشرقی ساحل واقع دی او څه وقت پخوا له دی نه د یو برطانوی سائنس دان «ډاکتر سی ایم بنگ» تر کښی او هدایاتو جاری وو دغه دیوال له زر میله زیات اوږد او په ځینو ځینو مقاماتو کېږي تر دوولسو میلو پوری عریض او زر فیه ارتفاع لری، چه پری ډیر مخلوق هستوگنه لری هغه ډله چه د دغه کار دپاره روانه شوی وه خپل یو کلنی تحقیقات ئی پای (آخر) ته رسولی دی چه د هغه د رپوټ د لوستلو څخه د سمندر عجیب او غریب اسرار منکشف کیږي او انسان ته د حیرت او استعجاب یوه نوی دنیا معلومیږی. بیا نو څرنگه داسی دعوی کیدی شی چه مونږ پر گردو (تولو) بریه ؤ او بحریه ؤ مخلوقاتو او موجوداتو خبردار، او د هغو مکمل اکتشافات حاصل کړی دی! په هر حال کله

مخبر صادق چه د هغه صدق په قطعيه و دلائلو ثابت دی د دی دیوال غځه سره د هغه د اوصافو خبر راکړی دی نو پر مونږ واجب دی چه د هغه تصدیق وکړو او د هغو د واقعاتو په انتظار کښی سترگی په لیار ولرو چه د مشککینو او منکرینو علی‌الرغم هرومرو (خامخا) راتلونکی دی.

ستبدی لک الایام ما کنت جاهلا • ویاتیک بالانخبار من لم تزود

هغه شی چه ته پری اوس ښه نه پوهیږی • درڅرگند به ئی زمان کړی لکه لمر بیا

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ۝۱۹

وویل (ذوالقرنین) هغه چه اقتدار راکړی دی ماته په هغه (شی) کښی رب غما خیر ډیر غوره دی (له ورکړی د تاسی نه چه محصول دی) پس مرسته (مدد) وکړئ تاسی له ما سره (په زیار (محنت) غما کښی تول) په (انسانی) قوت (او عمل نه په مال) سره چه جوړ کړم په منځ د تاسی او په منځ د دوی کښی یو پریږ (او محکم) دیوال.

تفسیر: یعنی مال له ما سره ډیر دی مگر په لاسونو او پښو له ما سره په زیار (محنت) او زحمت تیرولو کښی مرسته (مدد) وکړئ!

أَتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ
انفُخُوا حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ أَتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قَطْرًا ۝۲۰

راواخلع تاسی ماته تختی د اوسپنی تر هغه پوری (ئی ایشودلی چه) برابر شو دا دیوال په منځ د دوو څوکو (د غرو) نو وویل (ذوالقرنین) چه پو کړئ! (پر دغو سکرو چه اچولی شوی دی په منځ د تختو د اوسپنی نو پو ئی کړل) تر څو چه وگرځوله دغه (اوسپنه) اور وویل (ذوالقرنین) راوړئ ماته چه تویی کړم په دی دیوال زیر (ویلی شوی).

تفسیر: یعنی ډومبی ئی د اوسپنی لوئی لوئی تختی سر په سر لاندی باندی سره کیښودی - او یو له بل سره ټینگی او کلکی ئی کړی - څه مهال چه د هغو لوړوالی (دنگ والی) د دواړو غرونو څوکو ته ورسید (نو پری لرگی او سکاره انبار کړل شول) او خلقو ته ئی امر ورکړ چه د

دغه اور په لگولو او پو کولو کښې راسره مرسته (مدد) وکړئ (چه په يوه آن او يوه شيبه کښې له يوه سره تر بل سره پورې او له پاسه تر ښکته پورې يو غلې ولگيږي او بيا ژر تری لری او گوښه شی) کله چه اوسپنه د اور پشان سره او گرد (تول) سره يو جسم شوه - په دغه وقت کښې ویلی شوه ژیر ئی پری راتوئی کره - چه د هغو اوسپنو په درزونو او چاودونو کښې ننوتل - او بیخی ئی نژدی او پیوست کره او گرده (توله) سره یو شوه - او د یو سخت غرنی دیوال پشان وگرځید - دغه گرد (تول) کارونه په دغه زمانه کښې ظاهراً د یوه خارق العاده طریقې سره به انجام موندلی وی چه بنایي هغه د «ذوالقرنین» له کرامته وگڼله شی - یا ممکن دی چه په هغه وقت کښې به داسی اقسام آلات او اسباب موندلی کیده چه پر هغو اوس غمونږ علم نه رسیږی .

فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا

پس طاقت به نه وی د دوی چه وخیژي پری (او ښکاره شی پری له جهته د لوړوالی (دنگ والی) او ښویوالی) او نه به طاقت وی د دوی دغه (غره) ته د سوری کولو (له جهته د سختوالی او پریروالی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ فی الحال یا جوج مأجوج ته دغه قدرت نه دی ورکړی چه دغه دیوال سوری کړی یا ئی ونړوی او تری تیر شی.

قَالَ هَذَا حِمَّةٌ مِّنْ رَبِّيْ ۚ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّيْ جَعَلَهُ دَكَّاءَ ۚ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّيْ حَقًّا

وویل (ذوالقرنین) دغه (اتمام د سد) او اقتدار غمونږ په جوړلو د هغه یو رحمت دی له جانبه د رب غما (پر مخلوقاتو) نو هر کله چه راغله وعده د رب غما (په خروج د دغو قبیلو) نو وبه گرځوی دا (سد) هوار برابر له غمکی سره، او ده وعده د رب غما حقه (رښتیا ثابته).

تفسیر: یعنی محض د الله تعالیٰ په مهربانی دغه سد قائم شو او تر معینه میعاده پوری به قائم پاتی شی له صحیحه و احادیثو څخه معلومیږی چه د حضرت مسیح علیه السلام د نزول او د دجال د قتل وروسته قیامت ته نژدی د یا جوج مأجوج د وتلو وعده ده نو دغه سد به له منځه لری کړ شی - او دغه دیوال به دوی ونړوی او په هومره یو کثیر تعداد به دوی تری ووځی او

راتوئیری چه د هغوی شمیر پرته (علاوه) له الله تعالى بل هیچا ته به نه وی معلوم - کرده (توله) دنیا به د دوی له مقابلی عاجزیری - حضرت مسیح علیه السلام ته به حکم ورکړ شی چه غما له خاصو بندگانو سره پر «طور» باندی لار شه - بالآخر مسیح علیه السلام د الله په دربار کښی دعاء او راز او نیاز وکړی - نو وروسته له هغه پر یاجوج ماجوج باندی یوه غیبی ویاړ مسلطه کیږی - او گرد (تول) سره یو غلی مړه کیږی ، زیات تفصیلات دی د احادیثو په کتابونو کښی په «باب امارات الساعة» کښی ولید شی.

(دلته د ذوالقرنین حکایت تمام شو - نو بیا فرمائی الله تعالى)

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَعَلْنَاهُمْ جُجًا
وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ عَرْضًا ۝

او پری به ږدو غځینی د دوی په دغه ورځ (د وتلو) کښی چه موج به وهی (له ډیر ازدحامه او ننوځی) په غځینو نورو کښی او پو به کړی شی په صور (شپیلی) کښی پس راجمع به کړو مونږ دغه (مخلوقات) تول (لپاره د جزاء) او راوړاندی (نژدی او ښکاره) به کړو جهنم (دوزخ) په دغی ورځی کښی کافرانو ته په وړاندی (او نژدی او ښکاره) کولو سره (دپاره د هیبت).

تفسیر: یعنی یاجوج ماجوج د سمندر د موجونو او لویو غېو په شان په بیسماره تعداد غنډ ، غنډ د لویو سیندونو د لویو لویو غېو په ډول (طریقه) راوځی او راتوئیری. یا ئی دا مطلب چه د هول او خوف او ویری او اضطراب لامله (له وجی) به گرد (تول) مخلوقات سره گډود او خلط ملط شی - جن او انس به یو له بله سره ننوځی او یو لوی شور ماشور او سخته غلبه به جوړه شی - بیا به د قیامت علائم ښکاره شی - او د اسرافیل علیه السلام صور (شپیلی) به وپوگله شی. وروسته له هغه به گرد (تول) خلق د الله تعالى په حضور کښی د محشر په ډگر کښی سره راتولیری. او وړاندی به راځی - او دوزخ به د کفارو په مخ کښی ورواندی کیږی. ښائی د کفارو تخصیص د دی دپاره کړی شوی وی چه اصلاً دوزخ د هم دغو دپاره تیار شوی دی او د دوی پر سترگو باندی په دنیا کښی پردی لویلی وی چه پر هغه ئی یقین او باور کړی وی - او اوس هغه پرده تری لری شوی ده .

وَالَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غَظَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١١﴾

هغه کافران چه وی (د زړه) سترگی د دوی په پرده کښی (له ډیره غفلته) له یاده غما او وو دوی چه نه توانیدل اوریدل (د کلام د حق له جهته د بغض د نبی).

تفسیر: یعنی پخپله د دوی د عقل سترگی نه وی پرانستلی چه د قدرت دلائل او نښی ئی پری لیدلی وی - او باور او یقین ئی پری راوړی وی - او د الله تعالی په یاد کښی لگیدلی وی - او له ډیره ضده او عناده د هیچا خبره ئی نه آوریده - او هغه چه بل چا ده ته ورښوده پر هغه پوهیدلی وی.

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا
عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٢﴾

آیا گمان کوی هغه کسان چه کافران شوی دی د دی چه نیسی دوی بندگان غما (عیسی - عزیر - ملائک) پرته (علاوه) له ما څخه دوستان (معبودان) چه زه دوی نه په عذابوم بلکه) بیشکه مونږ تیار کړی مو دی جهنم (دوزخ) دپاره د کافرانو پړاو (یا میلستیا)

تفسیر: آیا منکرین داسی گمان کوی چه غما د خاصو بندگانو مسیح علیه السلام عزیر علیه السلام روح القدس علیه السلام ملائک د عبادت کولو په سبب به دوی د خپل حمایت او مرستی (مدد) دپاره ودروی ﴿كَأَنَّهُمْ مِنَ عِبَادَتِهِمْ وَيَتُوبُونَ عَلَيْهِمْ غَفْلًا﴾ له سره داسی نه دی! دوی پخپله به ستاسی د دغو حرکاتو څخه د بیزاری اظهار وفرمائی او ستاسی په مقابل کښی به د مدعی په شان په ضد او عناد د تاسی ودریږی. (نو تاسی ته نه ښائی چه په دغه فکر او خیال کښی مغرور پاتی شئ چه په عقبی کښی به تاسی ته غه سزا نه درکوله کیږی بلکه په عذابیږئ او دوزخ تاسی ته تیار او په انتظار دی) یعنی په دغه چرته - خیال او فریب کښی مه اوسیږئ! هلته به هیڅوک ستاسی پوښتنه هم نه کوی. هو! مونږ ستاسی دپاره میلستیا تیاره کړی ده د دوزخ له اوره او له قسما قسم عذابونو څخه (اعاذنا الله منها).

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ

فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا خبر کړو تاسی په ډیرو سختو زیانکارانو باندی له جهت د عمله؛ دوی هغه کسان دی چه ورک (او توی تللی) دی مندی (او زیار) د دوی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی (څکه چه غافلان وو له آخرته) حال دا چه دوی گمان کوی د دی چه بیشکه دوی ښه کوی کار (او عمل او په واقع کښی داسی نه ده).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی له گردو (تولو) څخه په زیاته خساره کښی به هغه کسان وی چه د دوی گرد (تول) فعالیت - مساعی او ثغلیدل یواځی د دنیا دپاره و او له سره د آخرت فکر به ورسره نه و - محض دنیوی ترقیات او مادی کامیابی به ئی خپله لویه ترقی او معراج گانه (کمایفهم من الموضع) یا به ئی دا مطلب وی چه هغه کارونه چه دوی په دنیوی ژوندون کښی نیک او ښه گنل اعم له دی نه چه هغه به په واقع کښی ښه و یا خراب هغه گرد (تول) د کفر له نحوسته هلته بیکاره ثابت شول - او تول محتونه ئی توی او برباد لاول او گرد (تول) سره خراب شول.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْنًا

دغه کسان (چه بیرته یاد شول) هغه کسان دی چه کافران شوی دی په آیاتونو (د قدرت) د رب خپل (په دنیا کښی) او په لقاء د دغه (الله) په آخرت کښی) پس باطل خراب شول عملونه د دوی پس وبه نه دروو دپاره د دوی په ورځ د قیامت کښی تله (څکه چه حسنات نه لری یا تله د نفعی به دوی ته نه دروو).

تفسیر: یعنی نه ئی د الله تعالی د قدرت دلائل ومنل او نه ئی داسی خیال وکړ چه کله به د هغه په مخ کښی حاضریم. (نو د داسی کسانو گرد (تول) زیار (محنت) بیکاره ثابتیږی، څکه چه) د کافرانو حسنات مړه او بی اثره دی. او په ابدی ژوندون کښی له سره په کار نه ورځی - نو اوس د دوی دپاره پرته (علاوه) له کفریاتو او سیآتو یوه پله (پت) څرنگه تلله شی؟ وزن (تلل) خو د موازنی دپاره وی - او موازنه د متقابلو شیانو کیږی - دلته خو د سیآتو بالمقابل یو

حسنه هم نشته نو بیا وزن به د غه دپاره وی؟ یا دا چه وزن شته مگر دوی ته دغه وزن هیڅ گته (فائده) او منفعت نه رسوی بلکه دوی ته لا زیان رسوی او ښه پری ملزم کیږی.

ذَلِكَ جَزَاءُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا الْآيَاتِ وَرُسُلِي هُزُوًا ۝

(کار) دغه (دی چه اعمال د دوی باطل شول) جزا د دوی ده دوزخ په سبب د دی چه کافران شوی ؤ دوی او نیولی ؤ دوی آیاتونه (د قدرت) غما او رسولان غما مسخره.

تفسیر: یعنی هغه توکی مسخری مو چه کولی او ملندی مو چه وهلی - اوس د هغو خوند وشکړ!

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ۝
خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حَوْلًا ۝

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته (په علم الله کښی) جنتونه د فردوس (اعلیٰ - غوره) بهتر ځای د هستوګنې (میلستیا پیشکشی) چه تل به وی په دغو (جنتونو) کښی نه به غواړی دوی له دغو (جنتونو) څخه مگر څیدل (او وتل بل ځای ته).

تفسیر: یعنی نه به تری مریوی او تل تر تله به په هم هغه ځای کښی خپل اوسیدل او هستوګنه غواړی - او شیبه په شیبه تازه په تازه نعمتونه وررسیوی - او له سره داسی کوم فکر او خیال به دوی ته نه پیدا کیږی چه مونږ به له دغه ځایه بل ځای ته منتقل کړی شو.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدًّا لَكَلَّمْتُ رَبِّي ۝
لَقَدْ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَقْدَ كَلَّمْتُ رَبِّي وَلَوْ جَنَّا بِثَلَاثِ مَدًّا ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) که شی (اوبه د) بحر سیاھی دپاره (د لیکلو) د کلماتو د رب غما نو خامخا تمام به شی بحر پخوا له هغه نه چه تمام شی کلمات د رب غما (ځکه چه معلومات او مقدرات د الله غیر متناهی دی) او

اگر که راوړو په مثل د دغه بحر (نور بحار هم) مددگار.

تفسیر: قریشو د یهودانو په لمسونه او اشاره د «روح» او د «اصحاب الکهف» او د «ذوالقرنین» په نسبت سؤال کړی وو - د دغه سورت په ابتداء کېنې د «اصحاب الکهف» او په آخر کېنې ئی د «ذوالقرنین» قصه تر هغه ځایه پوری چه د قرآن په موضوع پوری متعلق وه بیان وفرمایل. او د «روح» په متعلق ئی د «بنی اسرائیل» په سورت کېنې وفرمایل!

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا قَالَ اللَّهُ نَبِيٌّ مِثْلِي فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَلَّيْ﴾ اوس د سورت په خاتمه کېنې دا راښیي چه د الله تعالی د علم او حکمت کلام او خبری بی انتهاء دی، هغه خبری چه ستاسی له ظرفه او استعداده او ضرورت سره لائق دی هغه مو دروښودی، دغه د الله تعالی د معلوماتو په مقابل کېنې دومره هم نه دی لکه یو څاڅکی د اوبو د سمندر (لویو سیندونو) په مقابل کېنې فرض ئی کړئ که د سمندر د گردو (تولو) اوبو څخه سیاهی جوړه شی - او په هغی د الله تعالی د خبرو په لیکلو لاس پوری کړی شی - او هغه د سمندر اوبه بیخی وچی شی - او بیا دوهم ځلی او دریم ځلی بیا دغه سمندر دک او تش شی - نو دغه گرد (تول) سمندرونه به وچیږی - مگر د پاک الله جلت عظمته واعظم برهانه خبری او کلام نه ختمیږی - له هم دی ځایه وپوهیږئ چه د عظیم الشان قرآن او نورو سماویو و کتابونو په ذریعه اگر که ډیر وسیع علم په ډیر زیات مقدار چاته ورکړ شی نو هغه هم د الله تعالی د علم په مقابل کېنې قلیل دی اگر که فی حد ذاته ورته کثیر هم ویلی شو.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ مَن كَانَ
يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ١٨

ووايه (ای محمده!) بیشکه هم دا خبره ده چه زه یو بشر سری یم پشان ستاسی چه وحی راځی ماته چه بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسی معبود دی یو پس هر څوک چه وی چه امید لری د (اخروی) ملاقات د رب خپل (په ښه وجه سره) نو ښائی چه (تل) عمل وکړی عمل صالح (ښه) او نه دی شریکوی په عبادت د رب خپل کېنې هیڅوک.

تفسیر: یعنی زه ستاسی پشان یو بشر او انسان یم - خدای نه یم - چه اصلاً او ذاتاً گرد (تول) علوم او کمالات ماته حاصل وی. هو! الله تعالی جل جلاله حقانی علوم او قدسی معارف ماته وحی رالیری چه په هغه کېنې اصل الاصول علم التوحید دی. د هغه په طرف زه گردو (تولو) ته دعوت ورکوم - هغه څوک چه د الله تعالی د لقاء شائق وی - یا د ده سره مقابل کیدلو څخه خائف وی نو د هغه دپاره پکار دی چه ښه ښه کارونه او اعمال له شریعت سره موافق وکړی! او د الله

تعالیٰ په بندگی کښې هیڅوک په هیڅ یوه درجه کښې ظاهرأ او باطنأ مل او شریک نه کړی! یعنې د جلی شرک په شان د ریاء او نور خفی شرک څخه هم ځان وساتي ځکه په هر عبادت کښې چه د غیر الله شرکت وی هغه به بیرته د هم هغه عابد په منځ ویشل کیږی.

اللهم اعزنا من شرور انفسنا!

په دغه آیت کښې ئی اشاره فرمایلی ده چه د نبی علم هم متناهی او عطائی دی او د الله تعالیٰ د علم په شان ذاتی او غیر متناهی نه دی.

تمت سورة الكهف بفضل الله تعالى ومنه والله الحمد.

سورة مریم مکیه الا آیتی (۵۸) و (۷۱) فمدنیتان وهی ثمان وتسعون آیه وست رکوعات رقمها (۱۹) تسلسلها حسب النزول (۴۴)
نزلت بعد سورة «فاطر»

د «مریم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۵۸) او (۷۱) آیتونو څخه چه مدنی دی اته نوی آیتونه او شپږ رکوع لری په تلاوت کښې (۱۹) او په نزول کښې (۴۴) سورت دی. وروسته د «فاطر» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی.

كُلِّعَصْ ① ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكْرِيَّا ②

(دغه چه بیرته لوستلی کیږی) ذکر د رحمت مهربانی د رب ستا دی پر بنده خپل زکریا.

تفسیر: حضرت زکریا علیه السلام د «بنی اسرائیلو» د جلیل القدرو انبیاءو څخه دی. په بخاری شریف کښې راغلی دی چه ده د نجاری (ترکانی) کار او د خپل لاس د گټی دودې به ئی خوړله - د ده قصه پخوا له دی نه د آل عمران په (۴) رکوع څمونیږ د دی پښتو فوائد موضح الفرقان تفسیر کښې لیکلی شوی ده هلته دی بیا ولوست شی!.

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ۝

کله چه غبر (سوال) ئی وکر رب خپل ته غبر (سوال) ورو (په نیمه شپه کښی).

تفسیر: وائی چه د شپې په تیاره او په خلوت کښی په ورو غبر سره لکه چه د دعاء اصله قاعده ده دعا وکره - ځکه چه داسی دعاء له رباه څخه لری او د اخلاص له کماله معموره وی کما مر فی سورة الاعراف (۷ رکوع) ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً﴾ شائی دغه خیال ئی هم په زیه کښی گرځیدلی وی چه زه په دغه زوروالی کښی مخوی غواړم - که راپه برخه نشی نو آوریدونکی خلق به راپوری خاندی برسیره په هغه په زورتوب کښی طبعاً غبر هم ورو کښی - او په طبیعی دول (طریقه) سره هم زایه ورو ورو غږیږی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ۝

وویل (زکریا پخپله دعاء کښی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم سست ضعیف شوی دی تول هډوکی له ما څخه او شعلی وهی سر (ځما) له جهته د سپینوالی حال دا چه هیچیری نه یم پاتی شوی په سوال (ځما) له تا نه ای ربه ځما محروم ناامیده .

تفسیر: یعنی په ښکاره دول (طریقه) سره د موت وقت قریب دی - ځما د سر په وینتانو کښی د زورتوب سپینوالی ځلیدی - او زه تر هډوکو پوری هم وچ شوی یم نو ای پاک الله تعالی تا په خپل فضل او رحمت سره تل ځما دعاوی قبولی کړی دی او په مخصوصو مهربانیو سره دی روږدی (بلد) او عادی گرځولی یم - نو اوس په دغه آخری وقت او زوروالی کښی به زه څرنگه گمان وکړم چه ځما دعاء به نه قبولی؟ او له خپلی مهربانی او رحمت څخه به می بی برخمی او بی هیلې (ناامیده) وگرځوی؟ ځینو مفسرینو د ﴿وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا﴾ معنی داسی اخیستی ده «ای ربه ستا په دعوت او امتثال د اوامرو د تا کښی هیڅکله زه نه یم شقی او نافرمان ثابت شوی یعنی هر مهال (وخت) دی چه ماته کوم حکم فرمائی دی سم برابر می د هغه امتثال کړی دی او د هغه د اطاعت او فرمان منلو سعادت می راحاصل کړی دی.

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ۝ يَرْسُدْ

وَرِثُ مَنْ اِلَ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ۝

او بیشکه زه ویریم له دی خپلوانو (خپلو) له وروسته (د مرگه) غما (د خرابولو د دین ستا) او ده ښځه غما شنده نو وېشه ماته له طرفه خپله یو متولی (د دیني امورو حق وارث) چه میراث یوسی له ما څخه (دیني امور) او میراث یوسی (علم او حکمت) له آل د یعقوب نه او وگرځوی دی ای ربه غما غوره کړی شوی.

تفسیر: د ده اقارب او خپلوان او تربوران به نا اهله وی - او ده ته به ویره پیدا شوی وی چه دغه خلق وروسته له ما له خپلو بدو عملونو او غلطو چارو د دین او نیکی لیاره خرابه نه کړی او هغه دیني او روحاني دولت چه د یعقوب علیه السلام کورنی ته منتقل شوی دی او حضرت زکریا علیه السلام پوری رسیدلی دی دوی پخپلو شرارتونو او بدتمیزیو سره ضائع نه کړی. ﴿وَكَانَ اَمْرًاۙ عَاقِرًا﴾ او ده ښځه غما شنده نو وېشه ماته له طرفه خپله یو متولی د دیني امورو حق وارث چه میراث یوسی له ما څخه دیني امور او میراث یوسی علم او حکمت له آل د یعقوب).

یعنی زه زود او سپین پیری یم - او ښځه می (بی بی ایشاع د بی بی مریمي ترور) هم شنده (او ۹۸ کلنی) ده د وړوکی پیدا کیدلو ظاهري سامان هیڅ نشته لیکن ته پخپل لامحدوده قدرت او رحمت سره ماته هلك راعطاء کړی! چه دیني خدمات ایفاء او سنبال کړی او ستا دغه مقدس امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی - غما له لاسه په دغه ضعیفی او زوروالی کښی څه کیدی شی - زړه می غواړی چه یو داسی لائق ځوی ولرم چه د خپل پلار او نیکونو مقدسه وظائف انجام - او د هغوی په مطهره سجاده باندی کښینی - او د دوی د علم او د حکمت د خزانو مالک او د نبوت د کمالاتو وارث شی.

تنبیه: له صحیحه احادیثو څخه ثابت دی چه د انبیاءو علیهم السلام په مال کښی وراثت نه جاری کیږی - د دوی وراثت د علم او حکمت په دولت کښی نافذ کیږی. پخپله د اهل التشیع د «کافی کلینی» له مستنده کتابه هم په «روح المعانی» کښی د هم دغه مضمون څو روایات نقل کړی شوی دی - لهذا متعین دی چه په ﴿يَرْثُ وَرِثُ مَنْ اِلَ يَعْقُوبَ﴾ کښی مالی وراثت نه دی مراد چه د هغه تائید پخپله د آل یعقوب څخه کیږی - ځکه ظاهر دی چه د گرد (تول) آل یعقوب د اموالو او املاکو وارث یواځی د زکریا علیه السلام ځوی به څه ډول (طریقه) کیدی شو؟ بلکه هم دغه د وراثت ذکر په دغه موقع کښی دغه راښکاروی چه مالی وراثت نه دی مراد - ځکه چه دغه په گرده (توله) دنیا کښی مسلمه ده چه ځوی د خپل پلار د مال وارث کیدی شی. نو بیا په دعاء کښی د هغه ذکر چتی(فضول) او بیکاره ؤ - داسی خیال کول چه حضرت زکریا علیه السلام د خپل مال او دولت په فکر او اندیښنه کښی ؤ چه پیری دغه مال او شته

خُما له کوره ونه وځی - او دینی اعمامو او تربورانو او نورو خپلوانو کره لار نشی، نهایت سپک او تیت خیال دی - د انبیاء علیهم السلام له لوی شان څخه دغه فکر ډیر لری دی چه د دنیا د رخصت کیدلو په وقت کښی د دنیوی حقیر متاع په فکر او چرت کښی ولویږی - چه دغه به چیری لار شی؟ او له چا سره به وی؟ او لطف په دغه کښی دی چه حضرت زکریا علیه السلام دومره لوی دولتمن او د شتو خاوند هم نه ؤ او د ترکانی (نجاری) په کار کښی به مشغول ؤ - او د هغی د معمول څخه به ئی خپلی شپي او ورځی تیرولی - او قوت لایموت به ئی حاصلواوه نه دغسی یو سپین پیړی متوسط المال نبی ته به څرنگه داسی یوه مفکوره او غم او اندیښنه پیدا کیدی شی چه خُما څلور پیسی دی خُما د خپلوانو او اقاربو په لاس کښی ونه لویږی (العیاذ بالله).

﴿وَأَجْمَلُهُ رَبُّنَا﴾ او وگرځوی دی ای ربه خُما غوره کړی شوی «رضی» په وزن د «فعلیل» دی په معنی د مفعول چه راضی کړی شوی دی).
یعنی داسی یو هلک راکړه چه د خپلو اخلاقو - اعمالو او اطوارو په لحاظ ستا او خُما او د گردو (تولو) صالحانو خوښ او پسند وی.

يٰۤاَيُّهَا اِيۤمَنُ بَشْرُكَ يٰعِلْمُ اِسْمُهُ يٰحَيُّ لَاۤ اَمۡ يَجْعَلُ لَهُۥ مِنْ قَبْلُ سَيِّدًا ۝

ای زکریا بیشکه مونږ زیری درکوو تاته په یو داسی هلک چه نوم ئی یحیی دی نه مو دی گرځولی ده ته پخوا له دی نه په دغه نامه (او صفت بل سمنامه).

تفسیر: یعنی دعا ئی قبوله او د هلک زیری ورته وکړ شو چه د هغه د نامه تجویز هم پخپله حق تعالی پخوا له تولده په (یحیی) سره وفرمایله - او اسم هم داسی عجیب او په زړه پوری چه له دی نه پخوا پر بل هیچا نه ؤ ایښی شوی ځینو اسلافو دلته د(سمی) معنی په (شبیبه) سره اخیستی ده یعنی په دغه شان - صفت او ممیزه اخلاقو پخوا بل څوک نه دی تیر شوی - بنائی چه دغه مطلب وی چه له زور نارینه او له زړی ښځی څخه تر نن ورځی پوری داسی یو هلک نه دی پیدا کړی شوی - یا په ځینو خاصو احوالو او صفاتو (لکه د قلب رقت - او د بکاء غلبه او نورو) کښی د هغه مثال پخوا له دی نه نه دی تیر شوی. والله اعلم.

قَالَ رَبِّ اَنْۢ اَبۡيُكُنْ لِّیۤ اِلٰی عِلْمٌ وَّكَانَتِ اِمْرَاۤتِیۡ عَاقِرًا وَّاقَدۡ بَلَغْتُ مِنَ الْکِبَرِ عِتٰی ۝

وویل (زکریا) ای ربه غما خرنګه به وی ما لره هلك او ده ښځه غما شنه او په تحقیق رسیدلی یم زه له ډیر زړه والی نه ډیر ضعیف ته.

تفسیر: د انسانانو دغه دستور او قاعده ده - کله چه کوم غیر متوقع خبره یا فوق العاده زیری واورى نو د زیات طمانیت او استلذاذ دپاره د هغه پوښتنه شو شو ځلی کوی او له هری خوا د هغه په پوښتنی او لازمی تپوسونو او ضروری فکرونو کښی بوخت کیږی - او د دغه تحقیق او تفحص او تیقن څخه نوی نوی خوند اخلی او راز راز (قسم قسم) حظوظ او لښائذ حاصلوی - او ضمناً هغه خبره ښه پخه او مؤکده کوی - نو د حضرت زکریا علیه السلام د دغه سؤال منشأ هم هم دا ده - حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «کله چه ده دغسی نادره غوښتنه کوله تعجب ورپیدا نشو - خو کله چه ئی واوریده چه هغه غوښتنه ئی ومنله شوه نو متعجب شو».

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْنٍ ۖ وَقَدْ خَلَقْتكَ مِن قَبْلُ وَلَمَّا تَكُ شَيْئًا ①

و فرمایل (الله کار) هم داسی دی (لکه چه تا وویل) فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی او په تحقیق پیدا کړی می ئی ته پخوا له دی نه او نه وی ته هیڅ خیز.

تفسیر: دا د تعجب کومه خبره نه ده - په هم دغسی حالاتو کښی ته د هلك پلار کیدونکی ئی - او دغه د الله تعالیٰ مشیت هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی.

﴿قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْنٍ﴾ - الآية - فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی دغه د پرېشتی وینا ده. یعنی که ستا په نزد د ظاهری اسبابو په اعتبار یو شی مشکل او سخت وی نو الله تعالیٰ جل جلاله ته هغه او نور گرد (تول) مشکل کارونه له سره سخت نه دی - نو د الله تعالیٰ د عظیمه و قدرتونو په مقابل کښی هر شی آسان دی - انسان دی رومی خپل وجود ته وگوری چه دی پخپله په یوه زمانه کښی هیڅ یو شی نه و - تر دی حده پوری چه له سره د نامه او نښی خاوند هم نه و - نو الله تعالیٰ دی له کتمه د عدمه په وجود راوړ نو بیا هم دغه مطلق قادر چه یو محض لاشی غیز څخه شی جوړوی - آیا هم هغه لوی ذات د یوه زاړه نارینه او زړی شندی ښځی څخه یو هلك نشی پیدا کولی؟ پر دغه فعل خو په اولی طریقه سره ښائی چه قدرت ولری.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً ۚ قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ②

وویل (زکریا له ډیری خوشالی) ای ربه غما وگرځوه ماته یوه نښه وفرمایښ (الله) چه نښه ستا دا ده چه ته به خبری نشی کولی له خلقو سره دری شپې (او ورغی پرله پسی) په دی حال چه روغ او جوړ به اوسی (بیخی کامل الخلق بتی له گونگ والی)

تفسیر: یعنی سره له صحته او روغوالی هر کله چه دا تا ونشوی کولی چه له خلقو سره خبری اتری وکړی نو هلته وپوهیږه چه حمل قرار نیولی دی. د دی قصی په متعلق مفصل بیان په آل عمران کښی ښکلی شوی دی هلته دی په (۴) رکوع غمونو د دغه مبارک تفسیر کښی ولوست شی.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ۝۱۱

پس ووت (زکریا) پر قوم خپل له خپل محراب (حجری یا معبد) څخه پس اشاره ئی وکړه دوی ته داسی چه تسبیح وایی تاسی په صبا او بیگا کښی.

تفسیر: یعنی کله چه هغه وقت ورسید - نو د ده ژبه له خبرو او اترو څخه بنده شوه - نو له خپلی حجری څخه د باندی ووت - او خلقو ته ئی په اشاره سره وویل - چه صبا او بیگا تاسی پاک الله یادوئ! لمونځونه کوئ! په تسبیح او تهلیل کښی مشغول او لگیا اوسئ! دغه وینا یا حسب المعمول به د پخوانیو مواظو او نصائحو په شان وی - یا د الهیه د دغه نعمت د احساسه وروسته به ئی غوښتی وی چه نور خلق هم د ده د حال سره شریک شی - ځکه چه پر زکریا علیه السلام حکم شوی ؤ لکه چه د آل عمران په سورت کښی راغلی دی چه په دغو دریو ورځو کښی په ښه شان سره الله تعالی یادوه! او خاص د تسبیح لفظ به ئی ښائی د دی لامله (له وجی) اختیار کړی وی چه علی الاکثر د عجیبه ؤ او غریبه ؤ مظاهرو او مناظرو د لیدلو په وقت کښی سری ﴿سُبْحَنَ اللّٰهِ﴾ وائی (وفرمایښ الله پس له تولد د یحیی چه)

لِيُحْيِيَ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَاتَّبِعْ الْاٰمْرَ صَدِيقًا ۝۱۲

ای یحیی واخله دغه کتاب (توریت) په قوت (د زړه سره) او ورکړی ؤ مونږ دغه یحیی ته حکم (حکمت او نبوت) په دغه حال کښی چه دی هلک ؤ.

تفسیر: یعنی توریت او نوری آسمانی صحیفی چه پر تا یا پر نورو انبیاء نازلې کړی شوی دی په ښه مضبوطی او کوښښ سره ئی تینگ کلک ونیسه! او د هغو پر تعلیماتو هم ته په ښه شان

سره عمل وکړه! او هم یی پر نورو خلقو د هغو په تمویل کښی اقدامات وکړه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د علم الکتاب په ښوولو کښی مصروف شو پر خلقو په ښه زور او قوت سره - یعنی پلار ئی زور او مخوی ئی غلجی ؤ او په هم دغه هلکتوب کښی الله تعالی ده ته فهم، پوه، علم، حکمت، صادقانه فراست، احکام الکتاب، او د عبودیت آداب، او د خدمت معرفت ورعطاء فرمایلی وه. وائی یو غلی هلکانو یحیی علیه السلام ته وویل «راځه چه لویي سره وکړو!» یحیی علیه السلام وویل «مونږ د دی دپاره نه یو پیدا شوی چه لویي وکړو!» د دیرو علماؤ په نزد الله تعالی د خپل عمومی عادت په خلاف یحیی علیه السلام ته په هم دغه هلکتوب کښی نبوت هم عطاء فرمایلی ؤ. والله اعلم.

وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٧﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٨﴾

او (بل ورکړی ؤ مونږ یحیی لره رحمت مهربانی) حال دا چه مهربان ؤ (پر خلق الله) له نزد خپله او پاکي (له معاصیو) او ؤ (یحیی) پرهیزگار او نیکوکار پر مور ؤ پلار خپل او نه ؤ سرکښه نافرمانه (له ربه او پخپل سر).

تفسیر: یعنی الله تعالی یحیی علیه السلام ته شوق، ذوق، رحمت، شفقت، رقت، د زړه پوستوالی، محبت، محبوبیت له خپله درباره عنایت فرمایلی ؤ. د ښو اوصافو خاوند، پاک ذات، حسین مخ، زرین خصلت، مبارک، سعید، متقی او پرهیزگار ئی گرځولی ؤ. په حدیث کښی راغلی دی چه «یحیی نه کله گناه کړی وه او نه ئی د گناه اراده فرمایلی وه. د الله تعالی له ویری به ئی تل ژړل او د ده پر بارخوگانو (رخسارو) د اوشکو لیاری له ورا ښکاریدی» او له سره متکبر، سرکش په خپل سر نه ؤ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د هیلې (امید) او ارمان وړکی اکثریه هم داسی وی. لیکن یحیی داسی نه ؤ» الصلوة والسلام علی یحیی وعلی محمد المصطفی!

وَسَلَّمَ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٩﴾

او سلام دی وی پر دغه (یحیی له جانب د الله) په هغه ورځ چه پیدا کړی شوی دی (له مسه د شیطان) او په هغه ورځ چه مری به دی (له سکرات الموت او له عذاب القبر) او په هغه ورځ چه پورته کړ شی دی ژوندی (له عذاب د قیامت).

تفسیر: کوم سلام چه الله تعالیٰ پر خپل بنده لیری هغه محض د تشریف او عزت زیاتولو دپاره وی. چه د هغه مطلب او معنی دا ده چه په ده باندی هیڅ انتقاد (نیونه) او مؤاخذه نشته. دلته د ﴿يَوْمَئِذٍ﴾ ﴿وَيَوْمَ يُنْفَخُ﴾ ﴿وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا﴾ څخه د اوقاتو او احوالو د تعمیم غرض دی. یعنی د ولادت له وخته نیولی د موت تر وخته پوری او له موته نیولی تر قیامته پوری په هیڅ وقت کښی پر یحییٰ علیه السلام هیڅ قسم د الله تعالیٰ مؤاخذه نشته او تل ترته له هره آفته مامون او مصنون دی.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ۝

او یاد کړه په دغه کتاب کښی (قصه د) مریمی کله چه په څنگ شوه (لاره) له کورنی خپلی هغه ځای ته چه (د کور په) شرقی (دده) وه.

تفسیر: یعنی د حیض د غسل کولو دپاره - هم دغه د دی رومبنی حیض ؤ په دیارلس کلنی یا پنځلس کلنی کښی دا له دیره شرمه او حیاء د خپلی کورنی له مجمع څخه گوښه (بیله) شوه - او داسی یو عمارت ته لاره چه د بیت المقدس په مشرقی طرف کښی ؤ. نو ځکه نصاریٰ هم دغه مشرقی خوا د بیت المقدس خپله قبله گرځولی ده. (او اکثر علماؤ د نصاریٰ قبله مطلق مشرق لیکلی دی).

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ۝

پس ونیوله له طرفه د دوی پرده (دپاره د غسل د حیض) نو ولیږه مونږ دی ته (پس له غسل او اغوستلو د جامو) روح خپل پس شکل خپل ئی جوړ کړ دی ته د سری کامل (تام الخلقه د نورانی ځلمی).

تفسیر: یعنی حضرت جبرئیل علیه السلام د یوه ځنکی (هلاک) او نوی ډیر ښکلی پیمخی ځلمی په صورت سره متشکل شوی ورسید، هم هغسی چه د پرښتو عادت دی چه عموماً په ښو منظرو او صورتونو سره متمثل کیږی. او ممکن دی دلته د مریمی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها د انتهای غفت او طهارت او تقویٰ امتحان اخیستل هم مقصود وی چه داسی زورور دواعی او محرکات هم د دی د عفاف او تقویٰ جذباتو ته لږ څه حرکت هم ونشو ورکړی.

قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ۝۱۸

نو وویل (مریمی دغه غلمی ته) بیشکه زه پناه غواړم په رحمن له تا نه که ئی ته پرهیزگار سری (نو له ما څخه په دده شه!).

تفسیر: صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په اوله شیبه کښی داسی وگڼله چه دغه کوم سری دی - په تنهائی کښی یو ناڅاپی د یوه سری سره د مخامخ کیدلو څخه بالطبع بیوی مریمه سخته وویریده - او د خپلی ساتنی او پټ په فکر کښی ولویده. مگر معلومیږی چه د دغی پرښتی پر غیږه د تقویٰ او طهارت د انوارو د غلیدلو څخه فقط هم دغومره ویل کافی وگڼه چه «زه ستا له طرفه رحمن ته پناه نیسم که چیری ستا په زړه کښی د الله تعالیٰ ویره وی (لکه چه ستا له پاکی او نورانی بشری څخه هم دغه راڅرگندیږی) نو ته به له ما څخه هیسته درومی - او هیڅ به ماته تعرض نه کوی او نه به ماته گوری».

قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكَ غُلَامًا زَكِيًّا ۝۱۹

وویل (جبرئیل) بیشکه هم دا خبره ده چه زه رالیږلی شوی د رب ستا یم دپاره د دی چه وښم تاته (په امر د رب د تا) یو هلک صالح (پاک له معاصیو).

تفسیر: یعنی مه ویریوه - که غما په نسبت ستا په زړه کښی کوم خراب خیال پیدا شوی وی هغه لری کره! زه انسان نه یم بلکه ستا د هغه رب له جانبه (چه ته په هغه پوری پناه نیسی) لیږلی شوی پرښته یم - او د دی دپاره راغلی یم چه د پاک الله له طرفه تاته یو پاک، صاف، مبارک، مسعود او ښه پاک هلک درعطا کړم په ﴿عَلَمًا زَكِيًّا﴾ کښی دی ته اشاره ده چه هغه به د حسب او نسب او اخلاق او نورو معیزه ؤ صفاتو په اعتبار بیخی پاک او صاف وی.

قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشْرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ۝۲۰

وویل (مریمی له دیره تعجب) څرنګه به پیدا شی ماته څوی حال دا چه نه دی رسیدلی ماته هیڅ بشر (نه په نکاح او نه په سفاح) او نه ومه زه هیچیری بدکاره .

تفسیر: د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی الله تعالیٰ دغه یقین وربیدا کړ چه بیشکه دغه پرېشته ده مگر دغه تعجب وربیدا شو هغه جینیچ چه له سره میره (خاوند) نه لری چه په حلاله طریقه د دی سره ئی مساس کړی شوی او بدکاری ئی هم نه ده کړی چه په حرامه طریقه سره به ئی هلك حاصل کړی وی. نو دی ته د دغه رهبانیت په حالت کښی پاکیزه ولد به څرنگه ورپه برخه کیدی شی؟ لکه چه حضرت زکریا علیه السلام له دی نه په لږ عجیب بشارت باندی سؤال کړی ؤ.

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَٰئِهِ

نو وویل (جبرئیل مریمی ته کار) هم داسی دی (لکه چه ته وائی لیکن) فرمایلی دی رب د تا دغه (کار) پر ما باندی آسان دی.

تفسیر: دا هم هغه جواب دی چه حضرت زکریا علیه السلام ته ورکړی شوی ؤ (د هم دغه سورت) (۱) رکوع او هم دغه تفسیر کښی دی بیا ولوست شی.

وَلَنَجْعَلَنَّ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ امْرَأًا مَّقْضِيًّا ۝

او چه وگرځوو مونږ دغه (هلك لویه) علامه دلیل (د کامل قدرت) دپاره د خلقو او رحمت له (طرفه) زمونږ، او دی (پیدا کیدل د ده بی له پلاره) یو کار مقرر کړی شوی (له ازله).

تفسیر: یعنی دغه تولد هر ورو (خامخا) کیدونکی دی او لا له پخوا څخه دغه امر طی او حکم د واقع کیدلو پری شوی دی چه له سره پکښی تخلف نه واقع کیږی او ځمونږ حکمت د دغی خبری مقتضی دی چه بی د بشر د مسی محض د یوی جینیچ له وجوده هلك پیدا کړو. او هغه لیدونکو او اوریدونکو دپاره ځمونږ د عظیمه ؤ قدرتونو څخه یو لوی دلیل دی څکه چه گرد (تول) انسانان د نارینه ؤ او د ښځو له یو ځای کیدلو څخه پیدا کیږی. آدم علیه السلام مو بی د دغو دواړو څخه پیدا کړی دی. او بی بی حواء رضی الله تعالیٰ عنها مو یواځی د نارینه له وجوده پیدا کړی ده. څلورم صورت ئی هم دغه دی چه د مسیح علیه السلام په وجود کښی ظاهر شو چه بی د نارینه له وجوده یواځی د ښځی له وجوده موجود شی. او په دغه ترتیب سره د پیدایښت څلور واړه صورتونه واقع شول نو د حضرت مسیح علیه السلام وجود د الهیه ؤ قدرتونو یو دلیل دی او د الله تعالیٰ له طرفه دنیا ته د لوی رحمت سامان دی.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٧﴾

پس حامله شوه (مریمه) به دغه (عیسی) سره نو په شنگ شوه سره له دغه (عیسی) یو غای لری ته.

تفسیر: وائی چه پرېستی وېوکل، نو هغه حامله شوه. وفي البحر: وذكروا ان جبرئیل علیه السلام نفخ فی جیب درعها اوفیه وفي كمها والظاهر ان المسند اليه النفخ هو الله تعالى لقوله فنفختنا (صفحه ۱۸۱ مجلد ۶) كما قال فی آدم علیه السلام ونفخت فيه من روحي. والله اعلم

یعنی څه مهال (وخت) چه د حمل د وضعی وقت ورنژدی شو، نو له ډیره شرمه او حیاء له گردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوه. او کوم لری غای ته لاړه ښائی چه دغه غای به هم هغه وی چه ورته «بیت لحم» وائی دغه غای د «بیت المقدس» څخه اته میله لری دی. ذکره ابن کثیر رحمه الله علیه عن وهب رحمه الله علیه.

فَاجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَكُنتِي مِثُّ قَبْلُ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا ﴿٢٨﴾

پس راوسته مریمه درد د لنگیدلو (مضطرباً «پریشانۍ په حال») په وینځ د ونی د خرما ته (لپاره د تکیې، کله چه عیسی متولد شو) وویل (مریمې له ډیری حیاء) کشکی که مړه وی زه پخوا له دی حاله او وی زه (اوس یو څیز) هیر شوی بیخی له زړونو وتلی.

تفسیر: یعنی د لنگوالی د درد له شته د یوی زری خرما ونی وینځ ته چه په یوه اوچته غای کښی ولاړه وه. پناه ئی یوړوه (او هلته پته کیناسته) په دغه وقت کښی د درد له تکلیفه او د یواځی والی او بیکسی او ضرورت او راحت د سامان د فقدان او نشتوالی لامله (له وجی) او له تولو څخه زیات داسی مشهوره پاکه صافه عقیفه جینع له دینی حیثیته د مستقبل بدنایمی او رسوائی اندیښنی او تصور څخه سخته ناقراره او پریشانه وه - تر دی پوری چه د هم دغه کرب او اضطراب په غلبه کښی یو ناڅاپه داسی یوه جمله یی هم له خولی ووته ﴿يَكُنتِي مِثُّ قَبْلُ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا﴾ کشکی زه له دی شیبی څخه لا له پخوا مړه شوی وی او په دنیا کښی ځما نوم او نښان نه وی پاتی - څو په هیره سره هم د چا پر ژبه ځما نوم نه راټلی، د اضطراب

کرب او اندیښنې له شته هغه زیری او بشارات چه د پښتې له خوا دی ته ورکړی شوی وو تری بیځی هیر شوی وو.

فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ۝ وَهَؤُلَاءِ
إِلَيْكَ بِحُزْنٍ مِنَ النَّخْلَةِ سَقَطَ عَلَيْكَ رُطْبًا جَنِيًّا ۝

پس غږ وکړ (پښتې) دغې (مریمې) ته له لاندې طرفه د دی چه مه خپه کیږه
په تحقیق گرځولی ده رب د تا لاندې (له قدمونو) د تا چینه (یا سردار چه
عیسی دی). او وخوځوه (وځنده) خپل ځان ته بیځ د خرما چه راتوی
کاندی پر تا خرما پخی لوندی تازه.

تفسیر: دغه ځای چه صدیقه مریمه رضی الله تعالیٰ عنها د خرماؤ د ونی تر ویخ لاندې (پته)
ناسته وه - لږ څه اوچت ؤ - له دی نه د ښکته ځای څخه بیا همغی پښتې ورغړ کړ چه
«مه خپه کیږه او مه پریشانېږه! بلکه د الله تعالیٰ په قدرت هر قسم ظاهری او باطنی اطمینان
حاصل کړه ښکته وگوره چه پاک الله خاص تاته څرنگه چینه یا نهر جاری کړی دی - چه تری
وځښی - او ستا د خوراک دپاره پاس وگوره - چه (له دغې وچی کلکی د خرما د ونی څخه چه
ته په ویخ کښی ئی پته ناسته ئی) څنگه پخه تازه - پسته خرما سم د لاسه پیدا کړی ده - څو
ئی وځندی او تری وځوری».

تنبیه: ځینو اسلافو (دغه منادی عیسیٰ علیه السلام بللی او له تحت څخه د مریمې صدیقی نس
ئى مراد کړی او) د «سری» معنی یی په چینه سره کړی ده - ظاهر دی چه دغه چینه د خرق
العادت په صورت بهولی شوی ده - او خرما هم بې موسمه په وچی ونی لگیدلی ده د دغو خوارکو
د لیدلو د بوی مریمې رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی تسکین او اطمینان پیدا او د تفریح او
خوښی اسباب ورمهیا شول. او لکه چه مفسرین لیکي په دغه حالت کښی دغه شیان بوی مریمې
ته نافع او مفید هم ؤ - او دی ورته ضرورت هم درلود (لرلو) (نو ځکه د الله په حکم په هم دغه
اکل او شرب سره بیرته روغه جوړه شوه).

فَكُلْ وَاشْرَبْ وَقَرَىٰ عَيْنًا

پس خوره (دا خرما) او څښه (دا اوبه) او (رنی) یخی کړه سترگی خپلی (په
عیسی او خوشحاله شه).

تفسیر: یعنی پخته تازه خرما و خوره! او د دغی مخصوصی چینی د اویو څخه وڅښه! او خپل پاک او مظهر وړکی ته گوره! او خپلی سترگی دی پری یخی او رنی کړه! او د وروسته غم مخوره! چه الله تعالی د گردو (تولو) مشکلاو لری کوونکی دی.

فَإِمَّا تَرِينَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أَكَلِمَ الْيَوْمَ أَنفِسًا ۝

پس که ولید تا له خلقو څخه یو څوک (چه د عیسی د تولد پوښتنه ئی در څخه کوله) نو ووايه بیشکه زه چه یم نذر کړی می ده پر ځان رحمٰن ته روژه (له کلامه) پس له سره به خبری ونه کړم زه نن ورځ له هیڅ یوه انسان سره!

تفسیر: یعنی که له خلقو څخه کوم سړی له تا څخه (د عیسی علیه السلام د مخپریدلو په نسبت څه) پوښتنه وکړه نو ته د لاسونو او د سترگو او نورو په اشارو سره هغوی داسی وپوهوه چه نن ورځ ما محضاً لله له ویلو څخه خپله خوله بنده کړی ده او له تاسی سره نن هیڅ خبری اتری نشم کولی - د دوی په دین کېنې دغسی نیت درست ؤ - او دوی به د نه ویلو روژی هم نیولی خو څمونږ د محمدیانو په شریعت کېنې داسی د کلام روژه نیول درست نه دی او دا ووايه بیشکه زه چه یم نذر می منلی دی مطلب دا دی چه د نذری روژی نیت وکړه او بیا داسی ووايه. او ﴿إِنِّي﴾ قید ئی ښائی ځکه لکولی وی چه (تسبیح او تهلیل او د الله شکر خو کوم) له پرښتو سره خو غږېږم ﴿فَإِمَّا تَرِينَ﴾ په اصل کېنې «ان ما ترئین» دی چه د «ان ما» نون شرطیه مدغم شوی دی په «ما» زانده کېنې «ترئین» د مخاطبې مونثی صیغه ده له بابیه د «فتح» نه چه «ع او ال تری حذف او فتحه د «ع» لاره «و» ته او «ن» د تاکید پری داخل شو او نون اعرابی تری محذوف شو او «ی» د ضمیر مکسوره شوه له جهتہ د التقاء د ساکنین).

فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا خَبَلًا قَالَ أَوَلَمْ يَرَوْا لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ۝

پس راغله (مریمه) سره له دغه (عیسی) قوم خپل ته چه اخیستی ئی وه هغه (عیسی په غیږ کېنې کله چه قوم ئی ولیده) نو وویل (یهودانو) ای مریمی په تحقیق راوړی دی (او کړی دی) تا یو څیز عجیبه مخالف له عاده.

تفسیر: یعنی عیسی علیه السلام ئی پخپلی غیږ کېنې ونيو - او د خپل قوم په مخ کېنې راغله - نو گرد (تول) خلق د دغه وضعیت د لیدلو څخه هک پک - حیران او متحیر پاتی شول - او

گردد (تولو) په داسی ویناو خوله وېراندسته، ای مریمی تا بلام وکرله - او داسی غټه خبره دی پیدا کړه - نو ژر شه ووايه چه دغه ساخنگی شی دی له کومه راوړ له دی نه به لوی دروغ او خلاف العادت خبره څه وی چه یوه پیغله بی میره جینئ (چه تر نن پوری به لا حائضه هم نوی شوی) داسی دعوی وکړی چه د ما کره ځوی شوی دی (بی له پلاره).

يَا خَتَّ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمَّكَ بَغِيًّا

ای خوری د هارون! نه ؤ پلار د تا سری د بدی او نه وه مور ستا بدعمله (نو دا ته ولی داسی شوی؟)

تفسیر: یعنی پری بدگمانه شول او داسی ئی ورته وویل چه ستا مور او پلار او کورنی او کهول له قدیم الایامه تر اوسه پوری په عفت او عصمت او طهارت معروف دی نو په تا کښی دغه بد خصلت له کومه شو؟ د نیکانو له اولاده ؤ څخه د بدی صدور د حیرت او تعجب وړ (لایق) دی.

تنبییه: بی‌بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی «اغت هارون» څکه وویل چه د حضرت موسی د ورور هارون علیه السلام له نسله وه گواکی له «اغت هارون» څخه «اغت قوم هارون» مقصود دی - لکه چه ﴿وَإِذْ يُنَادِيٰٓ اٰلِهٖٓمْ﴾ کښی هود علیه السلام ته د «عاد» ورور ویلی دی حال دا چه «عاد» د دی قوم د اصلی مورث نوم ؤ او ممکن دی د «اغت هارون» څخه د هغه ظاهری معنی ئی واخیسته شی لکه چه له ځینو صحیحه ؤ احادیثو څخه ظاهریږی چه د بی‌بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها دغه ورور یو صالح سری ؤ - نو د کلام حاصل داسی شو چه «ای مریمی ستا پلار متقی او مور دی عابده او ورور دی صالح او پاس نسب دی عین «هارون علیه السلام» ته رسیږی - نو سره له دومره مفاخره او محاسنو له تا څخه داسی بد کار ولی ښکاره شو.

فَاَشَارَتْ اِلَيْهٖ

نو اشاره وکړه (مریمی) هغه ته (چه له دغه عیسی سره وغږیږئ!)

تفسیر: یعنی صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها پخپل لاس سره د خپل وړوکی په لوری (چه تی ئی په خوله کښی ؤ او د خلقو دغه گردی (تولی) خبری ئی په ځیر سره اوریدی) اشاره وکړه چه تاسی پخپله له ده نه پوښتنه وکړئ.

قَالَا كَيْفَ نَكْلَمُ مَنْ كَانَ فِي الْبُهْدِ صَبِيًّا

نو وویل (خلقو) خرننگه خبری وکرو مونږ له هغه چا سره چه دی هغه په مهد
(ځانگو یا غیږ) کښی وړوکی (تی رودونکی).

تفسیر: یعنی سره له دغسی شرمناکه حرکت دی ته لا وگوره چه پر مونږ ملندی هم وهی او
مسخری راپوری کوی چه دغه خپل جواب د دغه تی رودونکی وړوکی ماشوم څخه واورئ! ښه نو د
یوه داسی نوی څښییلی هلك سره به مونږ خرننگه سؤال او جواب وکری شو؟
تنبیه: ﴿مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَيًّا﴾ کښی د ﴿كَانَ﴾ لفظ پر دی دلالت نه کوی چه عیسی علیه
السلام د خپل دغه تکلم په وقت کښی «صبي» نه ؤ پاتی په قرآن عظیم کښی داسی مضامین ډیر
استعمال شوی دی مثلاً په ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ یا ﴿وَلَا تَقْرَأُ الْقُرْآنَ إِذَا كَانَ قَرِيًّا﴾ یا
﴿إِنِّي ذُلٌّ لِّدَوْلَى أُولِي الْأَعْيُنِ وَأَنَا أَلْفَى الشَّعْمِ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾ او نورو کښی ډ
﴿كَانَ﴾ استعمال د داسی مضمون دپاره شوی دی چه د هغه سلسله د ماضی زمانی د سلسلی د پری
کینلو سره نه وی منقطع شوی - او دلته د ﴿مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَيًّا﴾ په تعبیر کښی دغه
نکته شته چه ویونکو دغه د تکلم نفی د یوی ضابطی او عمومی قاعدی په ډول (طریقه) وړاندی
کری وه - یعنی نه صرف عیسی علیه السلام بلکه د هر هغه هلك (وړوکی) چه دغسی نوی
څښییلی وی - او په غیږ کښی پروت تی رودونکی وی عادتاً کلام محال دی.

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ قَتَلَنِي الْكَتِبَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا

وویل (عیسی) چه بیشکه زه بنده د الله یم؛ راکری ئی دی ماته کتاب او
گرځولی یم زه الله نبی.

تفسیر: یعنی د قوم په منځ کښی هم دغه خبری او اتري کیدی چه الله تعالی مسیح علیه السلام
په خبرو راوست او د عیسی علیه السلام هغه وینا چه په دغه وقت کښی ئی وکړه - د دغو د هغه
تردد او د غلطو او فاسدو خیالاتو تردید ئی وکړ - چه اوس یا وروسته له دی نه د ده په نسبت
قائم کیونکی ؤ. «زه بنده د الله یم» یعنی نه پخپله الله تعالی او نه د الله تعالی ځوی یم - لکه
چه د نصاری و عقیده ده - لکه چه د هم دی عقیدی د تردید دپاره پرومی د مسیح علیه السلام
د ولادت او نورو حالاتو مفصلاً بیان وفرمایه.

«او گرځولی ئی یم نبی» یعنی مفتی او کاذب نه یم لکه چه یهودان گمان کوی.

تنبیه: د آل عمران او مائده په سورتونو کښی د حضرت مسیح علیه السلام د تکلم فی المهد په
متعلق کلام کری شوی دی - هغه دی هلته ولوست شی - د صحیح بخاری شریف په حدیث نبی
کریم صلی الله علیه وسلم د هغو دریو هلکانو په نسبت چه د تکلم فی المهد ذکر فرمایلی دی له
هغوی ځنی یو هم دغه حضرت مسیح علیه السلام بن مریم دی - مگر نن، پرون خلق د قرآن او

حدیث په خلاف د حضرت مسیح د تکلم فی المهد غځه انکار کوی حال دا چه د دوی په لاس کښی د نصرانیانو د عمیاء تقلید غځه ماسواء بل هیڅ یو دلیل نشته.

وَجَعَلْنِي مُبْرَكًا لِّأَيِّنِ مَا كُنْتُ وَأَوْصِنِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا

او مگرغولی یم زه (الله) برکت ناک په هر غای کښی چه اوسیم او تاکیدی حکم ئی فرمایلی دی ماته په لمانځه سره او په زکوٰة سره تر څو چه زه یم ژوندی.

تفسیر: یعنی تر څو چه ژوندی یم - د هر وقت او د هر غای سره مناسب د هر قسم صلوٰة او زکوٰة حکم چه شوی وی، د هغو د شرطونو او حقوقو د رعایت سره ئی برابر تل ادا کوم. لکه چه په بل غای کښی د مؤمنینو په نسبت فرمایلی دی. ﴿الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهَوْنَ﴾ د دی مطلب داسی نه دی چه په هر آن او هر وقت کښی تل لمونځ به کوی بلکه مراد ئی دا دی چه په هر وقت او په هر قسم چه د لمانځه حکم شوی وی تل په مداومت سره د هغه حکم تعمیل کوی او د هغه برکات او انوار تل پر دوی محیط او چاپیر وی. که کوم سری داسی ووانی «څو چه مونږ ژوندی یو پر لمانځه - زکوٰة - روژه - حج او نور مامور یو» نو آیا د هغه مطلب به داسی اخیست کیږی چه هر یو مسلمان مامور دی چه تل هر ساعت لمونځ وکړی - او هر ساعت زکوٰة ورکړی - (که د نصاب مالک وی که نه وی) هر وقت روژه ونیسی - هر وقت حج وکړی - د حضرت مسیح علیه السلام په متعلق هم د «مادمت حیا» مطلب هم داسی واخیست شی. په یاد ئی ولرئ چه د «صلوٰة» لفظ یواځی له هم دغه اصطلاحی لمانځه سره نه دی مخصوص. لوی قرآن له ملائکو او انسانانو غځه تیر شوی د گرد (تول) جهان په طرف هم د «صلوٰة» نسبت کړی دی ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالُ وَالْأَشجارُ كُلٌّ قَدْ

عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بَاقِعُونَ﴾ ء (۱۸ جزء د «النور» ۴۱ آیه ۶ رکوع) او دا

ئی هم راښودلی دی چه د هر شی د تسبیح او د صلوٰة په حال باندی یواځی پخپله پاک الله پوهیږی چه د کوم یوه صلوٰة او تسبیح په څه ډول (طریقه) سره دی؟ هم داسی د «زکوٰة» معنی هم اصلاً طهارت - نمو - برکت او مدح ده، چه له دغو څنی د هر یوه معنی استعمال په قرآن او حدیث کښی په خپلو خپلو مواقعو کښی شوی دی. په هم دغه رکوع کښی د حضرت مسیح په نسبت د ﴿عَلَمَ لَکُمَا﴾ لفظ تیر شو - چه له «زکوٰة» غځه مشتق دی او یحیی علیه السلام ته ئی وفرمایل ﴿وَصَلَّاتَا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً﴾ د «الکھف» په سورت کښی دی ﴿خَلَّامَةُ زَكَاةٍ وَأَقْرَبَ نَجْمًا﴾ دلته هم د «زکوٰة» معنی هم داسی عمومی اخیستی شی - او ممکن دی له

﴿ وَأَوْضِحِ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ ﴾ غنچه «اوصانی بان آمر بالصلاة والزكاة» مراد وی لکه چه د اسمعیل علیه السلام په نسبت فرمائی دی ﴿ وَكَانَ يَأْمُرُ آلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ ﴾ بیا د «اوصانی» لفظ د خپل لغوی مدلول په اعتبار د دی خبری مقتضی نه دی چه د هم هغه د «ایضاً» له وقته پری تعمیل شروع شی. او هم ډیر ممکن دی چه له «مادمت حیا» غنچه د هم دغی ځمکی ژوندانه مراد واخیست شی - لکه چه د «ترمذی» په یو حدیث کښی راغلی دی چه الله جل جلاله د جابر رضی الله تعالی عنه پلار پس له شهادته ژوندی کر - او وئی فرمایه چه «له ما غنچه غه غنیز وغواره»! هغه عرض وکر «یا الله ماته بیا داسی ژوندون را په برخه کره - چه په هغه کښی بیا ستا په لیاره کښی ووژلی شم!» له دغه ژوندون غنچه یقیناً د ځمکی ژوندون مراد دی. که نه شهیدانو ته نفس الحیات خو پخپله قرآن او په هم دغه حدیث کښی بالتصریح موجود دی - او د حیات مطلب په «لوکان موسی او عیسی حیین - الخ کښی هم دغه حیات وگنځ که بالفرض د دی حدیث والی ثابت شی. «بالفرض» مو ځکه وویل چه د ده اسناد د احادیثو په کتابونو کښی هیچیری نه دی موندلی شوی.

وَبَرِّ الْوَالِدَيْنِ وَكَمْ يُحِبُّنِي جَبَّارُ اشْقِيَا ۝

او (گرغولی یم زه الله) نیکی کوونکی له مور خپلی سره او نه ئی یم
گرغولی زه سرکښه بدبخته.

تفسیر: هر کله چه هیڅوک ئی پلار نه ؤ - نو یواځی د مور نوم ئی واخیست. دغه گردی (تولی) جملی چه د ماضی په صیغو سره راوړی شوی بیشکه د هغوی معانی په ماضی سره اخیستلی کیږی لیکن داسی چه متیقن الوقوع مستقبل ئی ماضی فرض کری دی لکه چه په ﴿ اَنِ امْرَاةٍ وَاسْتَعْجِلُوهُ ﴾ کښی هم داسی مسیح علیه السلام په خپل هلکتوب کښی د ماضی د صیغو په استعمالولو کښی تنبیه ورکړه چه د دغو گردو (تولو) شیانو کیدل په مستقبل کښی داسی یقینی او قطعی دی لکه چه واقع شوی دی د حضرت مسیح علیه السلام د دغه خارق العادت خبرو، اترو - او له هغو اوصافو او خصائلو چه بیان کرل شول - په ډیر بلاغت سره د هغه ناپاک تهمت تردید وشو چه د ده پر ماجده والده لگولی شوی ؤ - اول خو د داسی ویرکی وینا - او داسی جامع او مؤثر کلام طبعاً د دښمنانو چپ کوونکی ؤ - بیا په داسی یو ویرکی کښی چه دومره سوچه خصال وموندل شی - نو ښکاره ده چه هغه (العیاذ بالله) څرنگه ولد الزناء کیدی شی لکه پخپله د دوی له دی اقرار غنچه هم ظاهریږی ﴿ وَكَانَتِ امْرَاةٌ يَتِيمًا ﴾ چه دوی فرور هم د اصوله سره سم غوښتل.

وَالسَّلَامُ عَلَى يَوْمٍ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ۝

او (وویل عیسی) سلام دی پر ما په هغه ورځ چه غیږولی شوی یم (له مسه د شیطانہ او نورو بدیو (او خرافاتو) او په هغه ورځ چه مرم به (له عذابہ د نزعی او د قبره) او په هغه ورځ چه پورته به کړی شم ژوندی (له عذابہ د قیامت

تفسیر: د دی جملی سره سمه بله هم دغسی جمله پخوا له دی نه د حضرت یحیی علیه السلام په ذکر کښی مذکوره شوه - د دغو دواړو په منځ کښی هم دغومره فرق شته چه هلته پخپله د الله تعالی له لوری کلام ؤ او دلته د حضرت مسیح علیه السلام له ژبی هم هغه خبری ویلی شوی دی - او هم د «سلام» او د «السلام» فرق د لحاظ قابل دی.

(او فرمائی الله د هغه صفت چه مو اوس وکر)

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿١٧﴾

دغه (موصوف) عیسیٰ ځوی د مریمي دی (فرمایلی دی الله په شان د عیسیٰ کښی) خبره حقه رښتیا هغه چه په دی کښی سره جگړی کوی (خلق).

تفسیر: یعنی د مسیح علیه السلام شان او صفت هم دغه دی چه پاس بیان شو په یوه رښتیا او ښکاره خبره کښی خلقو چتی (فضول) جگړی او مناقشی پیدا کړی دی. او راز راز (قسم قسم) اختلافات ئی پکښی درولی دی چه یو تری خدای جوړوی - بل ئی د الله تعالی ځوی گنی - بل یی کذاب او مفتري بولی - بل د ده پر نسب او نورو طعنی وهی - رښتیا خبره خو هم دغه ده چه ښکاره کړی شوه چه مسیح علیه السلام خدای نه دی بلکه د الله تعالی یو مقرب بنده دی - کاذب او مفتري نه دی - بلکه یو رښتین ئی دی. د ده حسب او نسب گرد (تول) سره پاک دی - الله تعالی ده ته «کلمه الله» فرمایلی دی. او ممکن دی د ﴿قَوْلَ الْحَقِّ﴾ معنی هم دغه «کلمه الله» وی.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّهُ يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿١٨﴾

نه ښائیږی الله ته دا چه ونیسی ولد (هیڅوک) پاکي ده ده ته (له نیولو د

ولد) هر کله چه حکم وکری دی د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چه وائی هغه ته (موجود) شه پس هغه موجود شی.

تفسیر: هغه ذات ته چه د ده د یوه (کن - شه!) څخه هر شی موجودیږی د ځوی او لمسی څه ضرورت لاحق دی؟ آیا (العیاذ بالله) اولاد به د ضعف په وقت کښی ورسره کومک او مرسته (مدد) کوی؟ یا د مشکلاتو په وقت کښی به ئی لاس سپکوی؟ یا وروسته له هغه به د ده نوم ژوندی ساتی؟ او که داسی کومه شبهه درپیدا شوی وی چه عموماً انسانان له مور او پلاره پیدا کیږی نو د حضرت مسیح علیه السلام پلار څوک دی؟ نو د هغه جواب هم دغه د ﴿كُنْ فَيَكُونُ﴾ په جمله کښی راغی. یعنی داسی مطلق قادر ته دغه څه اشکال لری چه یو هلک بی له پلاره پیدا کړی؟ که عیسا یان الله تعالی د مسیح پلار او صدیقه مریمه د ده مور ګڼی نو العیاذ بالله د میره (خاوند) او د ښځی د نورو تعلقاتو اقرار به هم کوی؟ سره له دی چه پلار ئی ودروی نو د تخلیق طریقه خو به هم هغسی نه وی چه بالعموم په والدینو کښی دی نو بیا په بی پلاره پیدا کولو کښی به څه اشکال وی؟

وَاِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ۝۱۵ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ۝۱۶

او (وویل عیسی) بیشکه الله رب ځما دی او رب ستاسی دی پس عبادت کوئ ستاسی د الله؛ هم دغه لیاره سمه صافه برابره. نو بیا اختلاف وکړ دلو (د نصاری په باب د عیسی کښی) له منځ د دغو (خلقو) نو خرابی ده دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی له حاضریدو د هغی ورځی ډیری لوئی (د قیامت نه).

تفسیر: دغه د چا خبره ده؟ د ځینو په نزد دا د حضرت مسیح علیه السلام مقوله ده - ګواکی پخوا له دی نه د حضرت مسیح هم هغه خبری چه له ﴿قَالَ لِيْ عَبْدُ اللَّهِ﴾ الایه - څخه نقل کړی شوی دی دا د هغه تکمله شوه په منځ کښی د مخاطبینو د تنبیه دپاره له ﴿ذٰلِكَ عِيسٰی ابْنُ مَرْيَمَ﴾ څخه د الله تعالی کلام و. ځما په نزد بهتر دا دی چه دغه د ﴿وَاذْكُرْنِي الْكِتٰبِ مَرْيَمَ﴾ الایه - سره ولګولی شی - یعنی (ای محمده صلی الله علیه وسلم!) په کتاب کښی د مریمی او د مسیح علیه السلام د حال هغه مذکور چه شوی دی - وائی وروه! او ووايه چه ځما او ستاسی رب الله دی. یواځی د هم دغه عبادت وکړئ! ځوی او لمسی ورته مه دروئ! الله تعالی د توحید داسی سمه صافه لیاره درښوولی ده چه هیڅ لوړه، ژوره (نشیب و فراز) کوروالی نه لری - او

گردو (تولو) انبیاو د هم هغه په طرف لیار ښوونه کړی ده - لیکن خلقو ډیری فرقې جوړی کړی دی او بیلې بیلې لیاری ئی ایستلی دی - نو هغه کسان چه له توحید څخه انکار کوی نو هغوی ته د ډیری هولناکی ورغی (قیامت) له تباهی څخه خبردار کیدل په کار دی چه خامخا راتلونکی دی.

اَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونا لَكِنَ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٨﴾

څه ډیر ښه اوریدونکی به وی دوی او څه ډیر ښه لیدونکی (به وی دوی په هغی ورغی کښی چه رابه شی دوی مونږ ته لیکن ظالمان نن ورغ په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی نن چه اوریدل او لیدل مفید دی دوی بیخی کانه او پرانده شوی دی - او د قیامت په ورغ چه لیدل او آوریډل له سره فائده نه رسوی د دوی سترگی او غوږونه خلاصیږی او په دغی ورغی کښی به داسی خبری اوری چه زړونه ئی تری پړق چوی او داسی مناظر او ننداری به گوری چه د هغو د لیدلو څخه به د دوی غیږی تکی توری الوغی (نعوذ بالله منه!)

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ

او وویروه ته دوی له ورغی د حسرت (او ارمانه) کله چه فیصله کړی شی کار (د حساب او کتاب)

تفسیر: کفارو ته به د افسوس او ارمان کولو ډیری مواقع ورومخه کیږی او آخری موقع به هم هغه وی کله چه مرگ د یوی گدی پشان راوستی شی او د جنت او د دوزخ په منځ کښی د گردو (تولو) په منځ کښی په داسی حال کښی چه گرد (تول) به ورته گوری ذبح کاوه شی - او داسی یو غږ به کیږی چه «جنتی دی په جنت کښی او دوزخی دی په دوزخ کښی د تل دپاره پاتی وی، وروسته له دی نه به مرگ هیچا ته نه راځی» نو په دغه وقت کښی کافران بالکل نا امیده کیږی او د حسرت لاسونه به سره مښی او گوتی به چیچی.

څه په کار ده اوس ژړا او انګولا - لوبی مات او غوری توی شول په بیدیا

وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٩﴾

حال دا چه دوی (په دنیوی) غفلت کښی دی او دوی ایمان نه راوړی

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښی دوی د داسی ورځی په راتګ باور نه کوی او د غفلت په نشو کښی مخمور پراته دی او په ډیره درنه هیږه کښی لویدلی دی خو څه مهال (وخت) چه له قیامت د لویو مصائبو سره مخامخ کیږی - نو دلته وائی کشکی هلته مو سترګی خلاصی کړی وی او پخپلو نفعو او زیانونو پوهیدلی وی مګر د دغی ورځی حسرت او افسوس دوی ته هیڅ په درد نه خوری ځکه

لگیا وی تل په لویو له نن ورځ وی بیغم ▪ الآن قد ندمت وما یفنع الندم

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿۵۰﴾

بیشکه مونږ چه یو هم دا مونږ وارث کیږو د ځمکی او د هغه چا چه پر دغه ځمکی دی او خاص مونږ ته به راوستی شی دوی (دپاره د جزا)

تفسیر: یعنی د هیچا مال او ملک به باقی نه پاتی کیږی، هر شی به مستقیماً د خپل حقیقی مالک په طرف رجوع کوی الله تعالیٰ به پخپله بالذات علی الاطلاق حاکم او متصرف وی، په هر څیز کښی په هر قسم سره چه اراده وفرمائی سم له خپله حکمته سره پکښی تصرف کوی - د دنیا د هغو سامانونو چه تاسی ئی په غفلت کښی غورځولی یی وارث او مالک یواځی هم هغه وحده لاشریک له الله تعالیٰ پاتی کیږی. د مال او د ملک ګرد (تول) طویل او عریض دعوی کونکی تول د فناء او زوال په کنده کښی غورځاوه شی.

وَإِذْ كُنَّا فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ

او یاد کړه (ای محمده! امت خپل ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) ابراهیم

تفسیر: په تیره رکوع کښی د حضرت مسیح علیه السلام او د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها قصه بیان او د نصرانیانو تردید وکړی شو چه دوی یو انسان د رحمٰن په ځای دراوه، په دغه رکوع کښی د مکی معظمی د مشرکینو د شرمولو دپاره د حضرت ابراهیم علیه السلام قصه اوروله شی - چه دی عین تر خپل پلار سره څرنګه او د شرک پر خلاف کلک ودريد او له شرکه او بت پرستی څخه ئی منع کوله؟ او ګردو (تولو) ته ئی وویل چه که له شرکه لاس واخلي - او

د وحدت پر سمه لپاره روان شی! کله چه خپل تبلیغ او هدایت ئی بی اثره ولید نو وطن، اقارب او گرد (تول) هیواد والا ئی هم پریښودل، او محضاً لله ئی هجرت اختیار کړ. د مکی مکرمی مشرکانو داسی دعوی کوله چه دوی د ابراهیم علیه السلام له اولادی او د هم هغه پر دین قائم دی نو دا ئی هغوی ته وروښوول چه ستاسی د پلار ابراهیم علیه السلام رویه د بتانو په نسبت څه ډول (طریقه) وه؟ که د آباؤ او اجدادو تقلید کوئ، نو د داسی یو پلار تقلید وکړئ! او له مشرکو پلرونو او نیکه گانو نه هم هغسی مرور او بیزاره شی - لکه چه ابراهیم علیه السلام تری بیزاره شوی ؤ.

اِنَّهٗ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا ﴿۳۱﴾

بیشکه دغه (ابراهیم) ؤ صدیق (ډیر رښتینی) نبی

تفسیر: د «صدیق» معنی دا ده چه ډیر زیات رښتیا ویونکی چه پر خپلو خبرو د عمل کولو له پلوه بیخی رښتین ثابت او د خپل قول او عمل توافق په رښتیا سره گردو (تولو) ته ښی. یا خو «صدیق» هغه رښتین او پاک طینت سری ته وائی چه د ده په زړه کښی د رښتیا قبلولو دپاره نهایت اعلیٰ اکمل استعداد موجود وی. هر هغه خبره چه د الله تعالیٰ له جانبه ور ورسپړی هغه بلا توقفه د ده په زړه کښی ځای ونیسی - او بیخی د شک او تردد ځای او گنجائش پکښی پاتی نشی - ابراهیم علیه السلام په هری یوی معنی سره «صدیق» ؤ او کله چه د «صدیقیت» دپاره «نبوت» نه دی لازم نو ځکه ئی وروسته د «صدیقاً» سره «نبی» هم وفرمایل او پر نبوت ئی هم تصریح وکړه - له هم دی ځایه معلوم شو چه د کذبات ثلاثه حدیث او په «نحن احق بالشک من ابراهیم» او نورو روایاتو کښی د کذب او شک هغه معنی نه ده مراده چه د کلام له سطحی څخه مفهومیږی.

اِذْ قَالَ لِاِبْنَيْهِ يٰۤاَبَتَا لِمَ تَعْبُدٰۤا مَا لَا يَسْمَعُ وَا لَا يَبْصُرُ وَا لَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْۤا ﴿۳۲﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل ته ای پلاره څه دپاره عبادت کوی ته د هغه څیز چه نه اوری او نه وینی او نه دفع کولی شی له تا نه هیڅ څیز.

تفسیر: یعنی هغه چه گوری او آوری او په مشکلاتو کښی هم پکار راځی - مگر واجب الوجود نه وی د هغه عبادت هم نه دی جائز څه ځای د دی چه د پوی بی ځانه تپیری (گتی) یا بی روحه بت چه نه لیدی شی او نه اوریدی شی او نه ځمونږ څه په کار راځی او پخپله ځمونږ په لاسونو جوړ شوی او توپلی شوی دی هغه خپل معبود ودروو - نو دغه عمل د هیڅ یو عاقل او پوه

سری کار له سره نشی کیدی.

يَا بَتِّ اِنِّي قَدْ جَاؤُنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِيْ اِهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٣٣﴾

ای پلاره عَما بیشکه زه چه یم په تحقیق راغلی دی ماته له علمه هغه قدر چه نه دی راغلی تاته نو متابعت وکړه عَما چه وبه بنیم تاته لیاره سمه برابره .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ماته د توحید او د معاد او د نورو صحیح علم راکړی او د شریعت له حقائقو څخه ئی واقف کړی یم که ته عَما متابعت وکړی نو زه به دی پر داسی سمی صافی لیاری بیایم چه د الله تعالیٰ تر رضاء پوری رسیږی پرته (علاوه) له دی نه نوری گردی (تولی) لیاری داسی خرابی او کړی دی چه پر هغو باندی له تللو څخه هیڅوک بری او نجات نشی موندلی.

يَا بَتِّ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا ﴿٣٤﴾

ای پلاره عَما مه کوه عبادت د شیطان (په ارتکاب د منہیاتو)؛ بیشکه شیطان دی له رحمن څخه ډیر نافرمانه (سرکشه) .

تفسیر: د بتانو عبادت په شیطانی اغواء او لمسون کیږی - او شیطان د دغه حرکت له لیدلو څخه ډیر زیات خوشال کیږی نو په دی لحاظ گواکی د بتانو عبادت د شیطان عبادت دی او د شیطان عبادت گواکی د رحمن څخه انتهای نافرمانی ده . بنائی د ﴿عَصِيًّا﴾ په لفظ سره دی لوری ته هم توجه ورکړی وی چه د شیطان د پرمېنی نافرمانی اظهار په هغه وقت کېږی شوی ده چه ستاسی د پلار آدم علیه السلام په مقابل کېږی د تعظیمی سجدی حکم ورکړی شوی و لهذا د آدم علیه السلام اولادی ته د ډیر شرم او ننگ ځای دی چه د رحمن څخه مخ واړوی او له شیطان سره خپله یارانه ونښلوی - یا هغه قدیمی ازلی دشمن خپل معبود وگرځوی .

يَا بَتِّ اِنِّيْ اَخَافُ اَنْ يَّكْسَكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُوْنَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٣٥﴾

ای پلاره عَما بیشکه زه چه یم ویریم له دی نه چه وبه رسیبری تاته عذاب له رحمن خُشه (لامله «له وجی» د متابعت د شیطان) پس شی به ته شیطان ته دوست (ملگری په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی د رحمن د عظیمه و رحمتونو اقتضاء دا ده چه پر گردو (تولو) بندگانو ئی شفقت او مهربانی وی لیکن ستا د بدو اعمالو له شامته ویره ده چه هم دغه حلیم رحیم او کریم الله تعالی هم په قهر نشی او پر تاسی کوم سخت آفت نازل نه کری چه په هغه کښی د اخته کیدلو لامله (له وجی) تل تر تله د شیطان رفیق او ملگری شیع یعنی د کفر او شرک له مزاولته په مستقبل کښی د ایمان او توبی توفیق درپه برخه نشی - او د اولیاء الشیاطین په دله کښی شامل شی - او په دائمی عذاب کښی وغورځاوه شی عموماً مفسرینو دغه معنی اخیستی ده لیکن حضرت شاه صاحب لیکی، - «یعنی د کفر له وباله که کوم آفت راشی نو له شیطان به مدد غواړی یعنی له بتانو خُشه - اکثر خلق په هم دغسی وقت کښی شرک کوی» والله اعلم.

قَالَ ارْغَبْ اَنْتَ عَنِ الْحَقِّ يَا اِبْرَاهِيْمَ لَنْ لَمْ تَتَّخِذْ لَاحِمًا وَاهْجُرْنِي بَلِيَّةً

وویل (آزر پلار د ابراهیم) آیا مخ گرځونکی ئی ته له (عبادت د) معبودانو عَما ای ابراهیمه، که منع نشوی ته (له دی کاره) نو خامخا وبه ولم هرومرو (خامخا) تا په تیرو (گتو) (یا بدو خبرو) سره او ترک می کړه (او لری شه له مانه) ډیر مدت (چه ضرر می در ونه رسیبری).

تفسیر: د حضرت ابراهیم علیه السلام پلار (آزر) د خپل غوی د دغه تقریر له آوریډلو خُشه وروسته ده ته وویل «معلومیږی چه ته غمونږ له معبودانو خُشه بد عقیده ئی بس دی دا خپل وعظ او نصیحت او بد اعتقاد پرېږده - که نه ته به بله کومه سخته خبره له ما خُشه آوری بلکه عَما په لاس به سنگساریږی که خپل خیر غواړی نو له ما خُشه تر یوه مدت (مادام العمر) لری شه! چه زه نه غواړم چه ستا رنگ وگورم - او پخوا له دی نه چه زه پر تا لاس پورته کړم ته له دی خُشایه لری شه!»

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ

وویل (ابراهیم) سلام (د متارکی د خبرو) دی وی په تا باندی.

تفسیر: دغه د رخصت یا د متارکت سلام دی لکه چه څمونږ په محاوراتو هم په داسی مواقعو کښی داسی ویلی کیږی چه که هغه خبره یا کار داسی وشي نو ځما درته سلام دی لکه چه په (۲۰) جزء د القصص په (۵۵) آیت (۶) رکوع کښی هم داسی یو آیت لولو ﴿وَإِذْ أَسْمِعُوا النَّاسَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ لَمَّا كَانُوا فِي الْحُلِيِّمْ﴾ حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «معلوم شو که په دینی خبره مور او پلار خپه شی او خپل ځوی له کوره وباسی او ځوی په خوږه ژبه او مؤدبه وینا تری بیلتون اختیار کړی نو دغسی هلک نه عاق کیږی».

سَأَسْتَغْفِرُكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿١٥﴾

ژر به مغفرت غواړم تاته له رب خپل (څو مسلمان شی)؛ بیشکه چه الله دی پر ما دیر مهربان.

تفسیر: امید شته چه پاک الله پخپله مهربانی به ځما د پلار گناه معافوی حضرت ابراهیم علیه السلام د استغفار وعده ابتداء فرمایلی وه لکه چه د استغفار په وقت کښی څه مهال (وخت) چه د الله تعالی مرضی ورمعلومه شوه نو استغفار ئی موقوف کړ - دغه بحث د توبی (برائة) په سورت په ۱۱۳ آیت (۱۴) رکوع کښی د دی آیت په فائده کښی تیر شوی دی ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ﴾ هلته دی د دی تفسیر کښی ولوست شی.

وَأَعْتَزِلْكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٢٥﴾

او په څنگ به شم له تاسی (تولو بت پرستانو) او له هغه څه چه تاسی ئی عبادت کوئ غیر له الله او عبادت به کوم (یوایغی) د رب خپل امید لرم د دی چه نشم زه په عبادت د رب خپل کښی بدبخته (نا امیده لکه چه تاسی شوی یی).

تفسیر: کله چه ځما د پند او نصیحت هیڅ اثر پر تاسی نه لویږی بلکه بالعکس ځما ویرولو او دارولو ته هڅه هم کیږی نو اوس زه پخپله ستاسی په دغه کلی کښی نه پاتی کیږم او تاسی سره

له ستاسی باطلو معبودانو پریږدم - او له دی وطنه هجرت کوم - خو له تاسو څخه گوښی (بیل) کینم - او د زړه په اطمینان سره د الله واحد عبادت وکړی شم - د الله تعالیٰ له فضل او کرمه کامل امید شته چه زه د ده بندگی وکړی شم او پکښی محروم او ناکامه پاتی نشم - کله چه په غربت او بیکسی کښی هم د ده عبادت وکړم - او د الله تعالیٰ لوی دربار ته دعاء وکړم ضرور ئی مستجابوی - ځما الله سمیع او بصیر او علیم دی او ستاسی د تیږو (کتو) او لرگیو باطل معبودان داسی دی چه هومره ناری ورته ووهئ او ورته وژارئ خو بیا هم ستاسی دعواوی نه آوری او په درد مو نه خوری.

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ

دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿١٩﴾

کله چه په څنگ شو (ابراهیم) له دوی نه په هجرت سره او له هغه څخه (چه دوی ئی) عبادت کاوه غیر له الله نه نو وېښل مونږ ده ته (ځوی) اسحق او (لمسی) یعقوب؛ او هر یو (له دوی دواړو) گرځولی ؤ مونږ نبی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لپاره کښی ئی هجرت وکړ او له خپلو اقاربو او خپلوانو څخه لری ولوید الله تعالیٰ ده ته له وطنه زیات شیان ورعطاء کړل چه د غریب الوطنی وحشت تری لری شی - او هلته انس او سکون حاصل کړی. ښائی دلته ئی د حضرت اسمعیل علیه السلام ذکر څکه نه وی فرمایلی چه هغه له ده سره نه ؤ - بلکه دی یی په وړوکتوب له خپله ځانه بیل کړی ؤ - او هم د هغه تذکره مستقلا راتلونکی ده.

تنبیه: حضرت اسحق علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام ځوی او حضرت یعقوب د حضرت اسحق علیه السلام ځوی دی - چه له هم دغی سلسلی څخه د بنی اسرائیلو سلسله پیدا کیږی او د هم دغو په اولاده کښی په زرهارو انبیاء پیدا شوی دی.

وَهَبْنَا لَهُمِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صَدِّقٍ عَلِيمًا ﴿٢٠﴾

او بښلی ؤ مونږ دوی (دری واپو) ته له رحمته خپل (نبوت او حکمت) او گرځولی وه مونږ دوی ته (یعنی ابراهیم او ځامنو ته ئی) ژبه د صدق رښتینی (یعنی د نیکی) ډیره پورته مشهوره.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له خپل خاص رحمت څخه خلیل الله علیه السلام او د ده کورنی ته د

نبوت او حکمت لویه برخه عنایت کره - او په دنیا کېږي ئی د ده خبره پورته کره - او د تل دپاره ئی د ده د خیر ذکر جاری کر لکه چه په گردو (تولو) مذاهبو او مللو کېږي د ده تعظیم او توصیف کېږي او مونږ محمدی امت پخپلو لمونځونو کېږي تل داسی لولو. **اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید** - فی الحقیقت دغه د حضرت ابراهیم علیه السلام د دغی دعاء د مقبولیت ثمره ده چه فرمانلی ؤ ﴿وَجَعَلْ لِّی لِسَانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِیْنَ﴾

وَإِذْ كُنَّا فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ ذُ

او یاد کره (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کېږي (قصه د) موسی

تفسیر: یعنی په قرآن کریم کېږي چه اوس سم د لاسه د حضرت موسی علیه السلام بیان کېږي د هغه ذکر د خلقو په مخ کېږي وکره! څکه چه دی د استحقاق علیه السلام او د یعقوب علیه السلام له نسله د اسرائیلی سلسلی یو لوی اولوالعزم رسول الله او اعظم مشرع تیر شوی دی او هم هغسی چه د حضرت یحییٰ او عیسیٰ علیهما السلام په تذکره کېږي په خصوصیت سره د عیسائیانو اصلاح او د ابراهیم علیه السلام له تذکری څخه د مکي معظمی د مشرکانو تنبیه مقصود ده هم داسی د حضرت موسیٰ او حضرت هارون علیهما السلام له تذکری څخه ښائی یهودانو ته د دی خبری ښوونه مقصود ده - چه وگورئ قرآن عظیم په څه وسعت او لوی زړه سره د دوی د لوی مقتداء د واقعی کمالاتو او محاسنو اعلان کوی - نو یهودانو ته هم ښائی چه دوی هم سم د خپل جلیل القدر نبی د ښکارو او صریحو پخوا ویلو سره د دغه اسمعیلی نبی (محمد صلی الله علیه وسلم) د رسالت او نبوت اقرار او اعتراف په خلاص زړه او اخلاص او محبت سره وکړی! ښائی د هم دی لامله (له وجی) وروسته د حضرت موسیٰ علیه السلام له ذکره د کلام عنان د حضرت اسمعیل علیه السلام په لوری گرځولی شوی دی.

إِنَّهُ كَانَ مَخْلُصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ۝۱۹

بیشکه چه دی ؤ خالص کړی شوی (د الله له طرفه) او ؤ دی رسول نبی.

تفسیر: هر هغه انسان ته چه د الله تعالیٰ له طرفه وحی راشی هغه «نبی» دی، په انبیاؤ کېږي هغه چا ته چه خصوصی امتیاز حاصل وی یعنی د مکذبانو په مقابل کېږي د بیل یو مستقل امت په طرف مبعوث شوی وی - یا نوی کتاب او مستقل شریعت ولری نو هغه ته «رسول نبی» یا «نبی رسول» ویلی کېږي په شرعياتو کېږي جزئی تصرفات لکه د کوم عام تخصیص یا د مطلق

تفصیل او نور په رسولانو پوری څه تخصیص نه لری، عام انبیاء هم هغه کولی شی باقی پر غیر الانبیاء باندی د رسول او مرسل اطلاق لکه چه د قرآن په بعض مواضعو کښی موندل کیږی د دغه مصطلح معنی په اعتبار نه دی او هلته نور حیثیات معتبر دی. والله اعلم.

وَنَادَيْتُهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْاَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٧﴾

او نداء کړی وه مونږ دغه (موسی) ته له جانب د (غره د) طور چه (د موسی) ښی طرف ته ؤ او رانژدی کړی ؤ مونږ دی حال دا چه مونږ له ده سره د راز خبری کولی.

تفسیر: یعنی څه مهال (وخت) چه موسی علیه السلام د اور څلیدل محسوس کړل نو د «طور» د غره په هغه مبارکه او میمون جانب کښی ورسید چه د موسی علیه السلام د ښی لاس پر طرف کښی واقع ؤ نو الله تعالیٰ نداء او غږ پری وکړ - او د همکلامی شرف ئی وروپاڼه تفصیل ئی د «طه» په سورت کښی راځی - وائی چه موسی علیه السلام په دغه وقت کښی له هر جهته او د هر ویخته له پیڅه د پاک الله کلام اوریده چه ئی د پرښتی له واسطی کیده او په روحانی دول (طریقه) سره دومره قرب او علو ور حاصل شوی ؤ چه د هغو غیبی اقلامو غږونه یی هم آوریده چه پری تورات ښکلی کیده وحی ئی څکه «پته خبره» وفرمایله چه په دغه وقت کښی کوم بل انسان په دغه استماع کښی ورسره شریک نه ؤ - اکر که وروسته له هغه نور خلق هم پری خبر کړل شول . (والله اعلم).

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٨﴾

او بښلی ؤ مونږ دغه (موسی) ته له رحمت خپله ورور د ده هارون حال دا چه نبی ؤ (ځما او وزیر ؤ د موسی).

تفسیر: یعنی هارون علیه السلام د حضرت موسی علیه السلام په کار کښی مددگار شو - څکه چه دی ئی پخپله غوښتی ؤ - لکه چه په (۲۰) جزء د «القصص» په (۳۴) آیت (۴) رکوع کښی راغلی دی - ﴿وَكَانَ هَارُونُ هُوَ أَفْضَهُمْ مِنْ نَاسِهِ إِسْمَاعِيلُ الَّذِي قَالَ لِيُطِيعُوا أَصْحَابَهُمْ قَالُوا إِنَّا لَنَطِيعُكَ إِن كُنَّا بِكَ لَوَاقِعَ مَعْدِي﴾ او په (۱۶) جزء د «طه» د سورت (۲۹-۳۰) آیت (۲) رکوع کښی مذکور دی ﴿وَجَعَلْنَا لِي وَإِخْوَتِي الْاِخْلَاقَ الْاِحْسَنَ﴾ الآية - نو الله تعالیٰ د موسی علیه السلام دغه دعاء او غوښتنه ومنله او هارون علیه السلام شی نبی وگرځاوه او د ده د اعانت او تقویت (وزارت) دپاره ئی ورمقرر کړ هسی خو په عمر کښی هارون علیه السلام له موسی علیه السلام څخه څلور

کاله مشر و. وائی چه هیچا په دنیا کښی د خپل ورور دپاره دومره لوی شفاعت نه دی کړی لکه چه موسی علیه السلام د هارون علیه السلام دپاره کړی دی.

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿۵۴﴾

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) اسمعیل بېشکه چه دی و صادق (رښتنی) په وعده کښی او و رسول نبی.

تفسیر: له دی نه د حضرت اسمعیل علیه السلام فضیلت پر حضرت اسحق علیه السلام ظاهریو څکه چه هغه یی یواځی په نبی سره یاد کړ - او اسمعیل علیه السلام ته یی رسول او نبی وفرمایه په صحیح مسلم کښی حدیث دی «ان الله اصطفى من ولد ابراهيم اسمعيل - د ابراهيم له اولادی څخه الله تعالی اسمعیل علیه السلام غوره کړی دی» حضرت اسمعیل علیه السلام د حجازی اعرابو اعلی مورث او ځمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم له اجدادو څخه دی - اسمعیل علیه السلام ته نبی ابراهیمی شریعت ورکړی و - د ده صادق الوعدتوب مشهور و - له الله یا د الله تعالی د بندگانو سره به نبی کومه وعده چه کوله هغه به نبی هرومرو (خامخا) پوره کوله - ده له یوه سړی سره وعده کړی وه تر هغه پوری چه ته راځی - زه هم دلته درته گورم - وائی چه هغه سړی تر یوه کاله پوری رانغی - او ده هملته ورته کاته - له نبی کریم څخه هم منقول دی - چه پخوا له بعثته دوی ته عبد الله بن ابی الحساء ویلی و چه تاسی هم دلته واوسئ زه هم دا اوس درځم - دوی تر دریو ورځو پوری هملته وو - کله چه هغه بیرته راغلی نو ده ورته وفرمائل - چه «تا ماته تکلیف ورساوه - زه له دریو ورځو رانیسی په هم دی ځای کښی درته منتظر وم» د حضرت اسمعیل علیه السلام د وعدی انتهای صداقت په هغه وقت کښی ظاهر شو - کله چه خپل پلار ابراهیم علیه السلام ته نبی وویل ﴿يَا اِبْرٰهٖمُ اٰفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَمِعْتَنِ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ مِنَ الشَّيْطٰنِ﴾ جزء (۲۳) (د الصافات (۱۰۲) آیت (۳) رکوع او هم هغسی دغه خپله خبره نبی په تصدیق سره هم ورسوله.

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ

او و دی چه حکم به نبی کاوه اهل (قوم یا امت) خپل ته په لمانځه سره او په زکوٰة سره.

تفسیر: څکه چه کورنی خلق د قریوالی لامله (له وجی) له گردو (تولو) څخه رومی د هدایت مستحق دی او له هم دوی څخه نوری سلسلی هم چلیوی نو څکه (طه) په (۸) رکوع کښی

وایلی شوی دی ﴿وَأْمُرْهُمْ أَنْ يَصَلُّوا وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَوْصَىٰكَ﴾ او د تحریم په (۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَتَأْتُوا الصَّلَاةَ وَهُمْ فِي أَهْلِيكُمْ ذُلًّا﴾ او پخپله نبی کریم ته هم د الشعراء په (۱۱) رکوع کښی هم داسی ارشاد شوی دی چې ﴿وَأَتَذْكُرُونَ الْأَقْرَبِينَ﴾ غځینی وائی چې له (اهل) ځینی د دوی گرد (تول) قوم مراد دی. لکه چې د عبد الله بن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په مصحف کښی د «اهله» په ځای «قومه» و. والله اعلم.

وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ۝۵۸

او و دی په نزد د رب خپل پسندیده (غوره کړی شوی).

تفسیر: یعنی د نورو هدایت ئی کول - او په خپله د حمیده و اقوالو او افعالو خاوند او مستقیم الحال او مرضی الخصال و.

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ۝۵۹

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) ادريس بيشکه چې دی و صديق (دير رهنښتینی) نبی.

تفسیر: راجح دا ده چې ادريس عليه السلام د حضرت آدم عليه السلام او نوح عليه السلام په منځنی زمانه کښی تیر شوی دی - وائی چې په دنیا کښی د نجومو او د حسابو علم - او په قلم سره لیکل کالی (کهری) گندل - ثل (وزن) او پیمانہ کول (کیل) او د هغو آلاتو او تپو (گتو) ترتیبول او وسلی په کار اچول اول ځلی د ده له خوا په کار اچولی شوی دی - والله اعلم. د معراج په شپه کښی د نبی کریم ملاقات له ده سره په څلورم آسمان کښی شوی دی. (د ده نوم اخنوخ او لمړی مرسل دی).

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ۝۶۰

او پورته کړی دی مونږ ده لره (ژوندی) ځای ډیر اوچت (جنت) ته.

تفسیر: یعنی د قرب او عرفان ډیر اوچت مقام او لوی مرتبی ته ئی رسولی دی - ځینی وائی چې ادريس عليه السلام هم د مسیح عليه السلام په شان ژوندی آسمان ته څیژولی شوی دی او هلته تر نن پوری ژوندی دی. ځینی وائی وروسته له دی نه چې پر آسمان څیژولی شوی دی هلته ئی قبض

الروح کړی شوی دی - د ادريس عليه السلام په نسبت ځينو مفسرينو ډير اسرآئيليات نقل کړی دی - چه پر هغو گردو (تولو) «ابن كثير رحمة الله عليه» تنقيدات کړی دی. (والله اعلم).

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
مَنْ ذُرِّيَّةَ آدَمَ وَمَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَءِيلَ

دغه (مخکښی مذکور شوی انبياء له زکريا او عيسى نه تر ادريس پورې) هغه کسان دی چه انعام کړی دی الله پر دوی له انبياؤ څخه له اولادی د آدم (لکه شيث، ادريس) او له اولادی د هغو کسانو چه بار کړی دی مونږ سره له نوح په بېری کښی لکه ابراهيم لوط صالح) او له اولادی د ابراهيم (لکه اسماعيل اسحاق) او له اولادی د اسرئيل يعقوب (لکه موسی عيسى).

تفسير: يعنی د هغو انبياؤ ذکر چه د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځايه پوری شوی دی - پر هم دغو قسمو خلقو الله تعالی د انعاماتو باران کړی دی. دغه گرد (تول) د آدم عليه السلام له اولادی څخه دی او ماسوا له ادريس عليه السلام باقی گرد (تول) د هغو کسانو له اولادی څخه هم دی چه له نوح عليه السلام سره په بېری کښی مونږ هغوی سواره کړی وو - او ځينی د ابراهيم عليه السلام له ذریي څخه دی لکه اسحق عليه السلام، يعقوب عليه السلام، اسمعيل عليه السلام محمد عليه الصلوة والسلام - او ځينی د اسرئيل (يعقوب) عليه السلام له نسله دی لکه موسی - هارون - زکريا - يحيی عليهم السلام.

وَمَنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذِ اتَّخَذُوا صُورًا لِّمَثَلِ آدَمَ

او له هغه چا نه چه لياره مو ښوولی وه (دوی ته) او غوره کړی مو ؤ (دوی نبوت او کرامت ته)؛ هر کله چه وبه لوستلی شو پر دوی باندی آیاتونه د رحمن نو لويدل به (پر ځمکه) سجده کوونکی او ژهيدونکی (له خوفه د الله نه).

تفسير: («بکی» په اصل کښی بکوی دی جمع د باکی پر وزن د «فاعل» لکه سجود چه جمع

د ساجده واو او یی سره جمع شول اول تری ساکن وه نو واو ئی یی شو او په یی کښی مدغم شو او ماقبل ئی مکسور شو. دپاره د متابعت نو «بکی» شو، یعنی د حق په طرف ئی هدایت وکړ - او د نبوت او رسالت د منصب دپاره ئی غوره او پسند کړل سره له دی چه د دوی مقام اوچت دی - او د معراج کمال ته هم رسیدلی دی - خو د عبودیت او بندگی پشان کښی کامل دی کله چه د الله تعالی کلام آوری - د هغه له مضامینو څخه زیات متأثر کیږی او په نهایتی عاجزی - خشوع - خضوع سره په سجده لویږی - او د پاک الله په یاد ژاړی. نو ځکه د علماؤ اجماع ده چه پر دغه آیت باندی دی هرومرو (خامخا) سجده وکړه شی، خو د هغه مقرنینو د طرز عمل په تقلید او یادونه یو شاته مشابهت له هغوی سره حاصل شی - په روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالی عنه د «مریم» سورت ولوست - او سجده ئی هم وکړه - وروسته ئی وفرمایل «هذا السجود فاین البکی؟» - دغه خو سجده شوه؛ ژړا ئی چیری ده؟» ځینو مفسرینو له (آیات الرحمن) څخه آیات السجود - او له (سجدا) نه سجود التلاوة مراد کړی ده - مگر ظاهر خو هغه دی - چه پخوا مو د هغه تقریر وکړ - په حدیث کښی راغلی دی چه «د لوی قرآن تلاوت وکړئ!» او وژاړئ! که مو ژړا درنشی نو اقلا د ژړا وضعیت (صورت) خو ځان ته غوره کړئ!»

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا ۝۱۹

پس پیدا شول پس له دوی نه (داسی بد) خلیفگان چه ضائع کړ دوی لمونځ او متابعت وکړ دوی د شهواتو (نفسانی خواهشونو) پس ژر به یو محای شی دوی له بد عاقبت خپل سره .

تفسیر: هغه تیر شوی بیان د پخوانیو حال ؤ - د ورستنیو حال دا دی چه د دنیا په خوندونو او لذتونو او په نفسانی خواهشونو کښی دوب تللی دی - او د الله تعالی له عبادته غافل شوی دی - لمونځ چه اهم العبادات دی ضائع کوی ئی ځینی خو د هغه د فرضیت څخه منکر شوی دی. ځینی سره له دی چه په فرضیت ئی قائل دی خو نه ئی کوی - او که یی کوی خو د جماعت، وقت او د نورو شروطو - حقوقو او آدابو رعایت یی نه کوی - له دوی ځنی به هر یو بیل بیل درجه په درجه د خپلی گمراهی نتیجه وگوری چه څنگه د دوی د خساری او نقصان سبب گرځی؟ او څرنگه په ډیر سخت عذاب کښی اخته کیږی؟ حتی چه ځینی د دوی د جهنم په هغی ډیری بدی وادی کښی غورځول کیږی چه د هغی اسم هم (غی) دی.

إِلَٰمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا قُلُوبًا وَلِيكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يَظْلَمُونَ شَيْئًا ۝

مگر هغه چا چه توبه ئی وویستله او ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ نیک پس دغه کسان به ننوځی په جنت کېږی او ظلم به پر دوی ونه کړی شی هیڅ قدر (په تقلیل د ثواب یا تزئید د عقاب).

تفسیر: د توبی دروازه خو د داسی مجرمانو دپاره هم نه ده بنده چه سخت گنهکار وی او د نزه په صدق سره توبه ویاسی او د ایمان او صالح عمل لپاره غوره کوی او خپل اعمال او افعال اصلاح کوی او سم درست ئی ساتی - نو د جنت دروازی دوی ته پرانستلی دی - وروسته له توبی څخه هر هغه ښه عمل چه وکړی د پخوانیو بدو اعمالو له سببه په دغو کېږی هیڅ قسم کمی او تقلیل نه واقع کیږی - او نه ئی کوم قسم حق ضائع کیږی - په حدیث کېږی راغلی دی «التائب من الذنب کمن لا ذنب له» - له گناه څخه توبه کوونکی داسی دی لکه چه له سره ئی گناه نه وی کړی» «اللهم تب علینا انک انت التواب الرحیم»

جَنَّتِ عَدْنٍ اِلَٰتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَةً بِالْغَيْبِ اِنَّهٗ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًا ۝

جنتونه د تل اوسیدلو هغو ته چه وعده ئی کړی ده رحمن له بندگانو خپلو سره په غیب باندی (چه نه دی لیدلی دا جنتونه) بیشکه شان دا دی چه ده وعده د ده (چه جنت دی) خامخا راځی به ورته (اهل ئی).

تفسیر: کله چه بنده بی د شیانو د لیدلو څخه محض د انبیاء علیهم السلام په وینا سره ایمان راوړی - او بی له لیدلو د الله تعالی عبادت کوی - نو پاک الله هم له دوی سره د جنت د هسی اعلیٰ نعمتونو د ورکولو وعده فرمایلی ده چه د هغو د خوندونو او مزو او ښه والی نظیر او مثال د ده په خوب او خاطر کېږی هم نه دی تیر شوی - او هغه هر ورو (خامخا) ورسیدونکی او پوره کیدونکی دی - ځکه چه د الله تعالی گرد (تول) مواعید حتمی الوقوع قاطع او لا یتغیر دی.

لَا يَسْعَوْنَ فِيهَا الْعَوَالِمُ ۝

نه به اوری دغه (جنتیان) په دغه (جنت) کښی چتی (فضول) خبره مگر (اوری به) سلام؛

تفسیر: یعنی په جنت کښی به لغو - بی باکی - بابیزه او بیکاره خبری او شور ماشور او نور بیهوده شیان له سره نه وی - هوا د پرستو او د مؤمنینو له طرفه به د (السلام علیکم - وعلیکم السلام) غږونه پورته کیږی.

وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٢١﴾

او دی دوی ته رزق (روزی) د دوی په دغه (جنت) کښی صبا او بیگا .

تفسیر: له صبا او بیگا څخه د جنت صبا او بیگا مراد دی - هلته به د دنیا په شان طلوع او غروب (لمر خاته، لویده) نه وی - چه په هغه سره شپې او ورځې صبا او بیگا مقرر کړ شی - بلکه د خاصو اقسامو انوارو په توارد او تنوع وی چه د هغو په واسطه د صبا او بیگا تعیین او تحدید کیدی شی. حسب العادت او معمول د جنت د صبا او بیگا روزی به وررسیږی - او د یو شیبی له مخی به هم د لوړی تکلیف نه احساس کیږی - دغه روزی به څه وی؟ د ده کیفیت الله تعالی ته دیر ښه معلوم دی په حدیث کښی راغلی دی «یسبحون الله بكرة وعشیا - جنتیان به صبا او بیگا د حق تعالی جل جلاله تسبیح وائی» گواکی د جسمانی غذا سره دوی ته روحانی غذا هم وررسیږی.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٢٢﴾

دغه (چه ذکر مو وکړ) جنت دی هغه چه په میراث به ورکوو مونږ له بندگانو خپلو هغه چا ته چه وی پرهیزگار .

تفسیر: یعنی د آدم علیه السلام میراث چه رومی جنت هغه ته رسیدلی ؤ. او ښائی د میراث لفظ ئی څکه اختیار فرمایلی وی چه د تملیک په اقسامو کښی دغه تملیک له گردو (تولو) څخه اتم او احکم قسم دی چه په دی کښی نه د فسخی احتمال شته - او نه د بیرته اخیستلو - او نه د ابطال - او نه د اقالی امکان پکښی پیدا کیدی شی.

وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا

وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ۝

او (وویل جبرئیل) نه نازلایو (مونږ ملائکی) مگر په حکم د رب ستا خاص الله ته دی (علم) پر هر هغه څیز چه په مخ ځمونږ کښی دی (له راتلونکو کارونو او زمانو) او هر هغه څیز چه وروسته ځمونږ دی (له تیرو کارونو او زمانو) او هر هغه څیز چه په منځ د دغه (ماضی او مستقبل او کارونو) کښی دی او نه دی رب ستا هیروونکی (د تا).

تفسیر: یو ځلی جبریل علیه السلام تر څو ورځو پوری رانغی - رسول الله صلی الله علیه وسلم منعقب و - کفار په داسی ویناو خولی وېرانتلی چه له محمد صلی الله علیه وسلم څخه د ده رب څخه دی. له دغو طعنو او پیغورو څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم لا متأثر او زړه تنگی شو - بالاخر جبریل علیه السلام تشریف راوړ - رسول الله صلی الله علیه وسلم له ده نه د دغومره ورځو د نه راتلو د سبب پوښتنه وفرمایله - او په حدیث کښی راغلی دی - چه دوی وفرمایل «**هَایمَنَعُکَ اِنْ تَزُورُنَا اَکْثَرَ مِمَّا تَزُورُنَا** - هومره چه ته راغی - له هغه څخه زیات ولی نه راغی؟» الله تعالی لا پخوا جبریل علیه السلام ته داسی ښوولی وه چه ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم په جواب کښی داسی ووايه ﴿وَمَا نَنْزِلُ الْاِنۡجۡیۡلَ رَبِّکَ﴾ الایه - دا د الله تعالی کلام شو - د جبریل له طرفه - لکه چه په ﴿اِنَّکَ لَعَبۡدٌ وَّاِنَّکَ لَسَمۡعِیۡنٌ﴾ کښی مونږ مسلمانانو ته د دعاء کولو طریقه ښوولی ده - جواب حاصل داسی شو چه مونږ خالص بندگان یو - بی د الله تعالی له حکمه خپله بڼه هم نشو خوځولی - ځمونږ صعود او هبوط گرد (تول) د الله تعالی په اذن او حکم پوری تړلی دی - هر وقت چه پاک الله پخپل کامله قدرت او حکمت سره مناسب وگتی مونږ ته د ښکته کیدلو حکم راکوی ځکه چه د هری زمانی (ماضی - مستقبل - حال) او د هر ځای (آسمان ځمکه او د دوی تر منځ) علم یواځی هم ده سره دی - او هم دی د هر څیز مالک او قابض دی - او هم دی ښه عالم دی چه په کوم وقت کښی پرښته رسول ته ښایی ولیږله شی؟ - ډیره مقربه پرښته او معظم رسول هم د دی خبری واک او اختیار نه لری چه هر چیری ئی زړه وغواړی لاړ شی - او هر کار چه خوښه ئی وی وی کړی - یا کوم یو څان ته وغواړی د الله تعالی هر کار پر خپل محل او پر خپل وقت وی - تیرواته - سهر - نسیان - خطاء - غفلت او نور پکیښی نشته او نه دغه شیان د ده تر دربار پوری رسیدی شی. مطلب دا دی چه د جبریل علیه السلام ژر یا په ځنډ (تاخیر) راتلل هم د ده د حکمت او مصلحت تابع دی.

اوله تنبیہ: «په مخ کښی ځمونږ او وروسته ځمونږ» آسمان او ځمکی ته ویلی دی چه د رابښته کیدلو په وقت ځمکه مخ کښی او آسمان وروسته - او د پورته کیدلو په وقت آسمان مخ کښی او ځمکه وروسته وی او که له دغو ځنی زمانی تقدم او تأخر مراد وی نو مستقبل زمانه وروسته

راتلونکی او د ماضی زمانه مخ کښی تیره شوی ده او د حال زمانه د دواړو په منځ کښی واقع ده.

دوهمه تنبییه: پخوا ئی فرمائی ؤ چه د جنت وارثان اتقیاء (له الله څخه ویریدونکی پرهیزگاران) دی په دغه آیت کښی ئی دغه اوشودل چه ویره ښائی له هم هغه ذات څخه وکړه شی چه ور (مستحق) او لائق د دی کیدی شی او د ده په قبضه او واک کښی گردی (تولی) ازمنی او امکانی دی - او بی د ده د حکم او اجازی څخه ډیره لویه پرنسته هم خپله بڼه (پر) نشی خوځولی - انسان ته لازم دی چه د جنت میراث وړل غواړی نو د پرښتو په شان تل د الله تعالیٰ حکم ته مطیع او منقاد اوسی او دغه ته هم اشاره وشوه. هغه الله تعالیٰ چه په دغه دنیا کښی خپل مخلص بندگان نه هیروی نو په هغه دنیا کښی به هم دوی نه هیروی - او هر ورو (خامخا) ئی جنت ته رسوی - هو! دغومره دی چه هر شی یو وقت لری، په جنت کښی د هر یو نزول به هم پر خپلو، خپلو وقتو کښی وی - او هم هغسی چه دلته پرښتی د الله تعالیٰ له حکمه سره سم په معینو اوقاتو کښی راځی - په جنت کښی هم جنتیانو ته روحانی او جسمانی غذا پر خپلو مقررې و اوقاتو کښی راځی.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ

(الله) رب د آسمانو دی او (رب) د ځمکی دی او (رب) د هغو شیانو دی چه په منځ د دوی کښی دی نو عبادت کوه د ده او صبر کوه په عبادت د دغه (الله) کښی (په طاعت - مصیبت او له معصیته)؛

تفسیر: یعنی د هیچا د ویلو او اورولو پروا مه کوه! او د خپل هغه الله تعالیٰ په بندگی کښی ټینگ اوسه! چه د گرد (تول) جهان رب دی - او د خورا (زیاتو) ډیرو صفاتو او ستایلو غښتن (خاوند) دی.

هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا^(۱۵)

آیا پیژنی ته ده ته کوم هم نام (او مثل بلکه نه پی لری).

تفسیر: د الله تعالیٰ اسماء د ده صفات دی - یعنی څوک د الله په صفت سره موصوف شته چه پکښی د ده پشان صفات موجود وی؟ کله چه بل هیڅوک نشته نو د بندگی لایق هم بل هیڅوک له سره نشی کیدی.

وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ إِذَا مَا مِئْتُ لَسَوْفَ أَخْرَجُ حَيًّا ۝

او وائی (له بعثه منكر) انسان آیا كله چه مر شم زه نو خامخا ژر به را
وایستلی شم (له غمكى) ژوندی (بلكه نه ژوندی کیوم او نه بل ژوندون شته).

تفسیر: په پخوانی رکوع کښی ئی د نیکانو او بدانو هغه انجام بیان فرمایلی و چه وروسته له
مرگه پښیدونکی وی - هغه کسان چه پس له مرگه بیا ژوندون محال او مستبعد گڼی - دلته د
دوی د شبهاتو جواب ورکاوه کیږی - یعنی انسان د انکار او تعجب له لیاری وائی چه مونږ
وروسته له مرگه چه غمونږ هډوکی هم وراسته او رژیږی - او له خاورو سره گډیږی - آیا بیا
ژوندی او له خپلو قبرونو څخه راپورته کیږو؟ او د عدم له کتمه د وجود په منصه راتلی شو؟

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا ۝

آیا نه یادوی (له بعثه منكر) انسان (دا خبره) چه بیشکه مونږ پیدا کړی و
دی پخوا له دی نه او نه و دی هیڅ شی (بلکه محض عدم و).

تفسیر: یعنی سره له انسانیته پر دغومره غټه خبره باندی هم نه پوهیږی چه څو ورځی پخوا له
دی نه دی هیڅ څیز و، نو الله تعالی دی له عدم څخه وجود ته راووست نو آیا هغه لوی ذات چه
له لاشی څخه شی او له محض معلوم څخه موجود کوی - پر دی نه دی قادر چه یو شی وروسته له
فناء بیا پیدا کړی شی؟ او متفرقه اجزاء ئی بیرته راتول کړی؟ آدمی ته لا د ده د ډومبڼی
ژوندون حال او احوال نه دی معلوم نو څرنګه دی پر خپل وروستنی ژوندون خاندی او ملندی
وهی.

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾ ﴿جزء ۲۱ (د الروم ۲۷ آیت ۳ رکوع)

قَوْرَيْكَ لَعَنَهُمُ الشَّيْطَانُ

پس قسم دی په رب ستا باندی چه خامخا راجمع به کړو مونږ هر ورو
(خامخا) دوی او شیطانان (تول)

تفسیر: یعنی منکرین سره له هغو شیطانیو د قیامت په ورځ کښی حاضرولی شی چه دوی ئی
اغوا کړی وه - او د هر مجرم شیطان به له ده سره یو ځای نیول کیږی.

ثُمَّ لَنُخْصِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ۝۳۸

بیا به خامخا راحاضر کرو مونبر هر و مرو (خامخا) دوی چاپیر له دوزخ پر گوندو پرا ته (له دیر هیبته)

تفسیر: یعنی له دیر دهشت او ویری له ولاړی څخه لویوی او په قراره سره به کیناستی هم نه شی نو هم دغه شو پر گوندو باندی پریوتل.

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتِيًّا ۝۳۹ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ۝

بیا به خامخا ویا سو له هری فرقی نه هر هغه د دوی چه دیر سخت دی پر رحمن باندی له جهته د سرکشی (او زوروتوب). بیا خامخا مونبر ښه عالم یو پر هغو کسانو چه دوی ښه لائق دی له دغه (دوزخ) سره له جهته د غورځولو، سوځولو، داخلولو.

تفسیر: یعنی د منکرانو هره فرقه چه زیات بد معاش، سرکش او زوروره وه - دوی به له نورو فرقو څخه بیل کړه شی - بیا به دوی کښی هر یو چه د خورا (دیر) ډیری سزا لائق او د دوزخ زیات حقدار وی نو هغه د الله تعالیٰ په علم کښی دی - او له گردو (تولو) مجرمانو څخه به رومبی په اور کښی غورځاوه شی.

وَإِنْ مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ۝۴۰ ثُمَّ نُذِيبُ الَّذِينَ أَتَقَوْنَ وَنَدْرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ۝۴۱

او نشته هیڅوک له تاسی مگر چه دی واردیدونکی ننوتونکی دی دغه ته (یعنی دوزخ ته چه مؤمن پر صراط تیریوی او کافر تری لویوی). دی (دغه) عبور علی النار) په رب ستا یقینی حکم پری کړی شوی. بیا به نجات ورکړو هغو کسانو ته چه پرهیزگاری ئی کړی ده او پری به ږدو ظالمان په دوزخ کښی پر گوندو پریوتلی.

تفسیر: یعنی د هر یوه نیک او بد - بری او مجرم - مؤمن او کافر لپاره الله تعالیٰ قسم یاد فرمایلی دی چه ضرور بالضرور دوی پر دوزخ باندی تیریدونکی دی څکه چه د جنت د تلولو لپار پر هم دغه دوزخ باندی پوری وځی چه هغه ته د ځمونږ په عمومی محاوراتو کښی «پل صراط» وائی - پر دغه باندی د هر سری لامحاله تیریدل دی. د الله تعالیٰ څخه ویریدونکی مؤمنان هر یو سم له خپلی درجی سره له دی نه په تلوار صحیح او سلامت تیریږی او گنهگاران به تری ښوئیږی او لاندی به په دوزخ کښی لویږی (العیاذ بالله) بیا څه مدت وروسته هر یو سم له خپله عمله سره او هم د انبیاءو او ملائکه و او صالحینو په شفاعت او بالاخر مستقیماً د ارحم الراحمین په لطف او مهربانی دغه گرد (تول) گناه گاران چه په رښتیا او صحیح اعتقاد سره ئی طیبه کلمه لوستی ده له دوزخه ایستلی کیږی - او یواځی کافران به پکښی باقی پاتی کیږی - او د دوزخ خوله به ترله کیږی - له ځینو روایاتو څخه معلومیږی چه د دوزخ په اور کښی به هر یو سری داخلوه شی - مگر پر صالحانو دغه اور «برد» او «سلام» کیږی او دوی به بی له اندیننی او تردد تری تیریږی والله اعلم.

ځمونږ امام فخرالدین رازی رحمه الله علیه پخپل لوی او په زړه پوری تفسیر کښی د دغه دخول دیر حکمتونه بیان فرمایلی دی فلیراجع.

وَإِذْ أُنْتَلَىٰ عَلَيْهِمُ الْيَتَابُ يُدْعَىٰ الْقَالُونَ كَفَرُوا بِالَّذِينَ آمَنُوا أَلَيْسَ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرَ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ۝۶۷

او کله چه ولوستی شی پر دوی آیتونه (د قرآن) ځمونږ په دی حال کښی چه واضح ښکاره دی وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی چه کوم یو له دغو دواړو فرقو څخه خیر بهتر غوره دی له جهته د مقامه او دیر ښه دی له جهته د مجلسه.

تفسیر: یعنی کفارو د لوی قرآن د آیاتونو له آوریډو څخه چه په هغه کښی د دوی بد انجام ورنښولی شوی دی - د استهزاء او تفاخر په دول (طریقه) غریبو مسلمانانو ته به ئی ویل چه سم ستاسی له زعمه چه په آخرت باندی معتقد یی هر شی چه په آخرت کښی وړاندی کیدونکی دی - د دواړو فرقو پر موجوده حالت او مهال (وخت) باندی منطبق کیدونکی دی آیا ځمونږ نننی عمارت - اثاث البیت - د هستوګنی سامان - او د ژوندون وسائل او دول او دیل (سنگار) له تاسی څخه ښه او بهتر نه دی؟ او ځمونږ مرکی - جرگی او مجالس ستاسی له مرکو جرگو او مجالسو څخه معتبر او معزز نه دی؟ یقیناً مونږ ستاسی په نزد پر باطل یو خو ستاسی له اهل

الحق شخه مونږ ډیر خوښ - هوسا (ارام) او د سړیو او ملاتړو خاوندان یو - آیا هغه کسان چه غمونږ له خوفه او ویری نن د صفا د غره په کندو کښی پټیږی - او هلته د نظر بندو پشان گوښی (بیل) ناست وی صبا به په یوه توپ سره جنت ته رسیږی او دوی داسی گمان کوی چه مونږ په دوزخ کښی لویوږ؟ بلکه نه دی داسی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَتَانَا وَرَمَيْنَا ۝۴۹

او څومره (ډیر) هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی چه هغوی ښه وو له جهته د سامانونو او له جهته د شکل او ډول (سینگار) او منظری.

تفسیر: دا د هغوی د خبری جواب ورکړ چه پخوا له دی نه ډیر اقوام تیر شوی دی چه په دنیوی ساز او سامان او نور شوکت او شان کښی پر تاسی ډیر اوچت او غوره او وړ (لائق) وو مگر څه مهال (وخت) چه هغوی د انبیاء په مقابل سرکشی، تکبر، تفاخر او لوئی خپل کار او شعار ښکاره کړ نو الله تعالی د هغوی بیخ او بکر له سته وویست او د دنیا په نقشه کښی د هغوی نوم او نښان پاتی نشو نو انسان ته لازم دی چه د دنیا په فانی عیش او نشاط او زائل جاه او جلال او بیکاره مظاهرو او مناظرو ونه غولیږی. بالعموم هم دغه متکبر او ځانمنمه (مغرور) دولتمندان او د مالونو او شتو خاوندان حق او حقانیت په لټه وهی که پاک الله د هلاکت د نهنگ یوه گوله له دوی نه سازه کړی نو دغه مال او دولت او دنیوی عیش او عشرت د دوی د مقبولیت او ښه انجام دلیل له سره نشی کیدی.

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَبْذُذْهُ الرَّحْمَنُ مَذَاةً

ووايه (ای محمده! دوی ته) هر څوک چه وی په گمراهی کښی پس زیاتوی (اوږدوی) ده ته رحمن په زیاتولو (د مال او د عمر) سره.

تفسیر: یعنی هر څوک چه په خپله گمراهی او ضلالت کښی لویلی وی - هغه هم هغسی پریوده! ځکه چه دنیا د امتحان ځای دی - دلته هر چا ته فی الجمله د هر عمل ډپاره آزادی ورکړی شوی ده - د الله تعالی د عادت او د حکمت اقتضاء هم دا ده. هر څوک چه په خپل کسب او اراده هره یوه لیاره ځان ته غوره کړی - وروسته له دی نه چه دی د نیکو او بدو په نتائجو او عواقبو باندی خبر کړ شی - دی پر هغی خوښی کړی لیاری تر یوه حله پوری آزاد او خپلواک پریښودی شی چه لار شی. نو ځکه هر څوک چه د بدی پر لیاره درومی پس د هغه په حق کښی

د دنیا مرفه الحالی او د عمر اوږدوالی او نور د هلاکت او تباهی علائم وگڼل شی - څکه چه نیک او بد گرد (تول) سره مخلوط او گډوډ دی - او په آخرت کښی به په پوره ډول (طریقه) سره له منځه جلا (جدا) کیږی - او اصلی نیکی یا بدی به هر چا ته هلته وررسیږی.

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَآيُوعِدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرُّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُندًا ۝۱۹

تر هغه پوری کله چه وگوری دوی هر هغه شی چه وعده ورسره کړی شوی وی (د هغه) یا عذاب (په دنیا په قتل او بند) یا قیامت؛ نو ژر به پوه شی دوی (په هغه وقت کښی چه) څوک دی هغه ډیر بد له جهته د ځای او ډیر ضعیف له جهته د فوجه.

تفسیر: یعنی کفار مسلمانان خوار، ذلیل او کمزوری گڼی - او خپل ځانونه مغرور - طاقتور - او لوی بولی او پر خپلو اوچتو مانیو محلاتو او لویو لویو فوجونو او گوندونو (ډلو) باندي نازیږی او افتخار کوی څکه چه اوس پاک الله دوی سر خوشی او خپلواک او آزاد پریښی دی څه مهال (وخت) چه دوی له ستونی څخه ونيول شی - او په دنیوی عذاب یا اخروی عقاب ککر او اخته شی - نو هلته به ورته معلوم شی چه د چا ځای خراب؟ او کوم یو جمعیت کمزور او بیکاره دی؟ نو په دغه موقع کښی د دوی ساز او سامان - اولاد - لښکر او نور شیان هیڅ په کار او ښه ور نه شی.

وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَقِيَّةُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ۝۲۰

او زیاتوی الله (په دنیا کښی) هغو کسانو ته چه سمه صافه لپاره ئی موندلی وی هدایت ثبات او یقین؛ او باقی پاتی کیدونکی (د جزاء په اعتبار) نیک عملونه خیر بهتر غوره دی په نزد د رب ستا له جهته د ثواب او خیر بهتر غوره دی له جهته د بیرته ورتللو.

تفسیر: یعنی دغه دنیوی رونق د الله تعالیٰ په دربار کښی له سره په کار ورتلونکی شی نه دی -

او یواځې حسنات او نیکي د ده په دربار کېږي ځای مقدار او قیمتدار دی. په آخرت کېږي د هرې نیکي بدل او جزاء په ډیر ښه صورت سره ورکوله کېږي.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چې کفر ئی اختیار کړ په آیتونو (د قدرت) ځمونږ او وائی خامخا راکول کېږي (په آخرت کېږي) ماته مال او ولد (ځوی لور).

تفسیر: یعنی سره له کفره تاسی یو جرئت او ځغرد (ضد) ولید چې یو مالدار کافر یو پښ (لوهار) ته وویل چې ته که له مسلماني څخه انکار وکړی نو ستا مزدوری (بډاره) به درکړم - دغه خوار مزدور مسلمان د هغه مالدار کافر په جواب کېږي وویل - که ته د هم دغه مقصد دپاره مړ او بیا ژوندی شی خو بیا به هم زه پر اسلام نه منکړیوم. نو په دی باندی دا آیت نازل شو؛ اخروی مال او دولت د ایمان او توحید په بدل ورکول کېږي. کافران غواړي چې دنیوی دولت په عقبی کېږي هم د دوی په برخه شی - یا سره له کفره د اخروی عیش او تنعم څخه هم برخه ومومي چې پکښی مزی وکړي. نو دغه له سره کېدونکی نه دی.

أَكْظَمُ الْغَيْبِ أَمْ آتَخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

آیا خبر شوی دی (دغه کافر) پر غیب یا اخیستی ده په نزد د رحمن وعده (چې ده ته مال او دولت ورکول کېږي په آخرت کېږي هم).

تفسیر: یعنی په داسی یقین او وثوق سره چې دغه دعوی کوي - آیا ده له غیبه خبر موندلی دی؟ یا ئی د الله تعالی څخه وعده اخیستی ده؟ ظاهر دی چې له دغو دواړو څخه یو هم نه دی. د یوه گنده او چتل کافر به څه قدر او حیثیت وی چې هغه به تر دغو غیبیانو پوری ځان ورسولی شی - پاتی شوه د الله تعالی وعده - هغه خو له هغو خلقو سره کیدی شی چې هغوی خپل عهدونه پوره کړی دی - او ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ ئی ویلی او د صالح عمل امانت ئی له الله تعالی سره ایښی وی.

كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَعَذُّكَ مِنَ الْعَذَابِ مَاذَا

نه دی داسی (چې دوی وائی یعنی نه ورکول کېږي دوی ته مال او ولد) مونږ

لیکو هغه چه وائی او ویه غځوو ده ته له عذابہ په غځولو (چه د یوه د پاسه به بل ورته ورکوو).

تفسیر: یعنی دغه قول به هم د ده په دفتر (دوسیه) کښی شامل کړی شی او د مال او اولاد په ځای به د هغه سزا زیاته کړه شی.

وَوَرَّثَهُ مَا يَقُولُ وَيَاتِينَا فَرْدًا ۝

او په میراث به اخلو (له ده په مرگ سره) هغه (مال اولاد) چه دی ئی د ځان) وائی او راځی مونږ ته یواځی (بی له ماله او اولاده).

تفسیر: چه «دی ئی خپل وائی» یعنی مال، اولاد، لکه چه د هغه کافر دواړه ځامن مسلمانان شول (کذا فی الموضح) یا دا مطلب دی چه د ده دغه شیان به تری بیل کرل شی او په قیامت کښی به دی یواځی حاضرېږی نه به مال ورسره وی نه اولاد.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهًا لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ۝ كَلَّا

او نیولی دی (کفارو) غیر له الله څخه باطل معبودان دپاره د دی چه شی دوی ته سبب د عزت (او مدد) نه دی داسی (لکه چه دوی ئی گنئی)،

تفسیر: یعنی برسیره له ماله او اولاده د خپلو باطلو معبودانو امداد او مرستی (مدد) ته هم هیله من (ارزومند) او امیدوار دی چه هغوی به دوی ته د الله په حضور دیری لوئی درجی ورکوی - حال دا چه له سره داسی کیدونکی نه دی - او دغه نشه یوه چتی (فضول) سودا ده چه دوی پخپلو دماغو کښی ورته ځای ورکړی دی.

سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ۝

بلکه ژر به منکر شی (دغه معبودان) په عبادت د دوی او شی به دغه (معبودان) پر دغو (عابدانو) خپلو دښمنان.

تفسیر: یعنی هغه معبودان به له دوی سره څه مدد وکړی؟ بلکه دوی به بالذات د دغو مشرکانو د دغه عبادت څخه هم د بی زاری اعلان وکړی - او د دوی په مقابل کښی به ودړیږی - او د

هنوی د عزت زیاتولو په غای به د دوی د زیات ذلت او رسوائی سبب وگرځی - لکه چه په ۲۶ جزه د الاحقاف (۶) آیت (۱) رکوع کښی راغلی دی.

﴿وَلَا تُخِزُوا النَّاسَ كَلَّا هُمْ أَعْدَاءُؤْ كَانُوا يَؤْبَاقُوهُمْ كَلَّا﴾

الْمُتْرَاكَا أَرْسَلْنَا الشَّيْطَانِ عَلَى الْكُفْرَيْنِ تَوْزِيَهُمْ أَلَّا يَلْعَلْ عَلَيْهِمْ أَمَانَعُهُمْ عَدَاةً

آیا نه گوری نه ئی خبر (ای محمده) بیشکه مونږ لیږلی مسلط کری مو دی شیطانان پر کافرانو باندی چه اوچتوی تیزوی دوی په اوچتولو تیزولو سره (په گناه) پس تلوار مه کوه پر دوی (په ژر غوښتلو د عذاب) بیشکه هم دا خبره ده چه شمیرو مونږ دوی ته (ورځی د عمر د دوی) په شمارولو سره.

تفسیر: یعنی شیطان دغه بدبختان لا پسی بی لیاری او گمراه کوی - او د خپلو گوتو په اشارو سره ئی نغوی (گدوی) - هغو کسانو چه دوی پخپله د کفر او انکار طریقه ځان ته غوره کری ده که داسی اشقیاء د شیطان به تحریص او اغواء په گمراهی کښی زیادت او غلو وکری - نو تاسی هغوی پریږدئ او تاسی د دوی په سزا ورکولو کښی تلوار مه کوئ! الله تعالی د دوی رسی سسته کری ده - او دوی ئی سر خوشی پریښی دی - خو د هغوی د ژوندون شمیرلی شوی ورځی تیری شی - د دوی د یوی یوی ساه او د یوی یوی شیبی هر یو عمل څمونږ له لوری شمیرلی کیږی - او د دوی دیر ادنی عمل او حرکت هم څمونږ د علمی احاطی او د اعمالو له دفاترو څخه خارج نشی پاتی کیدی - د گرد (تول) عمر اعمال به یو په یو د دوی په مخ کښی کیښودی شی.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا وَنَسُوقُ الْمَجْرِمِينَ
إِلَى جَهَنَّمَ رِدًّا

یاد کره هغه ورځ چه جمع به کرو پرهیزکاران رحمن ته سواره میلمانه بللی شوی او شرو (په شدت سره) مجرمان (طرف د) دوزخ ته (د حیواناتو په شان) پلي (پياده) تږی.

تفسیر: یعنی هم هفتی چه غاروی دنگر او حیوانات د تندی په حالت کسی د اوبو د گدر په لوری په مندو او تلوار ورغلی دغه مجرمان به هم د دوزخ کندی ته هم داسی شرل کیږی.

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ۝

نه مالکان کیږی (هیڅ یو د دوی) د شفاعت (د هیچا) مگر هغه څوک چه اخیستی ئی ده په نزد د رحمن وعده (او په شفاعت مجاز وی).

تفسیر: یعنی له هغوی سره چه الله تعالی د شفاعت وعده فرمائی ده لکه ملائکی - انبیاء - صالحین او نور نو هم دوی به درجه په درجه شفاعت کوی بلا اجازت هیڅوک به د ژبی خوځولو توان هم نه لری. او د هغو خلقو سهارضت به وکری شی چه د هغوی په حق کښی د سهارش کیږلو وعده لا له پخوا څخه ورکری شوی ده - د کافرانو په حق کښی به شفاعت له سره نه کیږی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۝

او وائی (کتابیان مشرکان) نیولی دی رحمن ولد (ځوی لور).

تفسیر: دیرو کسانو غیر الله خپل معبود مقرر کړی وو - لیکن یوه دله داسی هم وه چه د الله تعالی دپاره ئی د اولاد تجویز هم کړی و - مثلاً نصرانیانو مسیح علیه السلام او ځینو یهودانو عزیر علیه السلام او ځینو مشرکینو د عربو پرضتو ته به ئی د الله تعالی لونی ویل (العیاذ بالله) (نو فرمائی الله دغو کفارو ته)

لَقَدْ جِئْتُمْ سَيِّئًا ۖ اِذَا الْاَسْمَادُ السَّمَوَاتِ يَنْقَطِرْنَ مِنْهُ وَتَجْرُ الْاَرْضُ وَتَجْرُ الْجِبَالُ هَٰذَا ۖ اَنْ دَعَا الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۝

خامخا په تحقیق راتله کړی دی تاسی په یو شی لوی سره له حیثیته د گناه. نژدی دی آسمانونه چه وچوی له دی (نسبته) (او نژدی ده چه) توتی توتی شی ځمکه او ولویږی غرونه غرکی غرکی (ذری ذری) له جهته د دی چه بولی دوی رحمن ته ولد (ځوی لور).

تفسیر: یعنی دغه داسی درنه خبره ویلی شوی ده او داسی یوه سخته بی ادبه کلمه او توری له خولی څخه ایستلی شوی دی - چه د هغه له اوریدلو څخه آسمان - ځمکه - غرونه - د هول او هیبت او ویری لامله (له وجی) لویږی - چوی - توتی توتی او تکر تکر کیږی. نو هیڅ بعید نه دی که پر دغه گستاخی د الله تعالیٰ غضب په جوش راشی - نو گرد (تول) عالم به سره لاندی باندی او تر آسمان او ځمکی پوری هم سره لرزیږی او پرځی ئی الوځی - محض د الله تعالیٰ حلم مانع دی چه سره د دغو بیهودگیو او چتی (فضول) خبرو یو ځلی گرد (تول) عالم نه اړوی - او گرد (تول) سره سپیره او پنا نه کوی - د هغه قدوس الله تعالیٰ پر توحید چه آسمان ځمکه غرونه الغرض گرد (تول) علویات او سفلیات شهادت ورکوی د انسانانو دغی سپین سترگی او جسارت ته وگورئ چه هغه لوی ذات ته د اولاد احتیاج ثابتوی (العیاذ بالله) نو فرمائی الله تعالیٰ چه.

وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ۖ

او نه ښائی رحمن ته چه ونیسی (دی څوک) ولد (لور ځوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د تقدیس او تنزیه او د غنا له کماله دا خبره منافی ده چه څوک خپل اولاد وگرځوی بنا پر هغه غرض چه نصرانیان د اولاد قائل شوی دی یعنی د «کفار» مسئله کله چه الله تعالیٰ د «رحمن» په صفت سره وپیژنی او وئی منی نو بیا دغه ضرورت له سره نه پاتی کیږی.

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا ۚ

نه دی تول هغه (گرد شیان) چه دی په آسمانونو کښی او ځمکه کښی مگر راتلونکی دی رحمن ته په دغه حال کښی چه بنده وی هر یو (نه ولد)؛

تفسیر: یعنی گرد (تول) د الله تعالیٰ مخلوق او د ده بندگان دی او د ده د بندگی په صفت سره د ده په حضور کښی حاضرېږی - نو بیا بنده څرنگه ولد کیدی شی؟ - کله چه گرد (تول) ده ته محکوم او محتاج وی نو دی به ځوی او لور ته څه ضرورت او احتیاج ولری.

لَقَدْ أَحْضَمْتُمْ وَعَدَهُمْ عَدًّا ۖ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا ۚ

خامخا په تحقیق احاطه کړی ده (الله) دوی لره (له جهته د علم او قدرت) او شمیرلی دی (الله) دوی (تول من حیث الاشخاص والانفاس والاقعال او نورو) په شمیرلو سره. او دا تول چه دی راتلونکی دی دغه (الله) ته په ورځ د قیامت کښی یواځی.

تفسیر: یعنی د بشر یو فرد هم د الله تعالیٰ له بندگی څخه نشی خارجیدی، او گرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښی جره او یواځی حاضریدی په دغه وقت کښی به له گردو (تولو) تعلقاتو او سازو او سامانو څخه بیل کړی شی - او فرضی معبودان - څامن - لمسی - پلار - مور او نور به ئی هیڅ په کار نه ورځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا ۝۱۹

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) ژر به وگرځوی دوی ته رحمن دوستی محبت (په زړونو د خلقو کښی).

تفسیر: یعنی دوی ته به خپل محبت ورکوی یا په خپله به له دوی سره محبت کوی یا د خلقو په زړونو کښی به د دوی محبت غورځولی کیږی. په حدیث کښی راغلی دی چه که الله تعالیٰ ته کوم بنده محبوب وی نو رومی جبریل علیه السلام خبری چه زه د فلانی بنده سره محبت کوم - نو ته هم له هغه سره محبت ولره نو جبریل علیه السلام په آسمانونو کښی د دغی خبری اعلان خورو؛ له آسمانونو څنی دغه خبره راجکتی کیږی او څمکی ته رسیږی او د څمکی په خلقو کښی د دغه بنده په برخه کښی حسن القبول حاصلیدی یعنی بی تعلق خلق چه د هغوی کومه خاص نفع او ضرر د ده له ذات سره نه وی ترلی له ده سره مینه او محبت کوی مگر دغه قسم حسن القبول ابتداء له صالحینو مؤمنینو او الله منونکو خلقو سره دی - د دوی په زړونو کښی اول د ده محبت اچولی کیږی - وروسته د عامو او د خاصو قبول ورحاصلیدی - که نه په ابتداء کښی محض د عامو په طبقه کښی حسن القبول حاصلیدل او بیا د څینو الله منونکو او صالحانو هم د کومی غلط فهمی او نورو په اساس د ده په طرف تماثل کیدل د مقبولیت عند الله دلیل نه دی - ښه پری وپوهیږئ.

تبییه: دغه آیت مکی دی او له هغو مسلمانانو سره چه په مکه معظمه کښی داسی وعده کړی شوی وه لږ وقت وروسته دغه وعده په داسی ډول (طریقه) سره پوره شوه چه کرده (توله) دنیا متحیره او متعجبه شوه. الله تعالیٰ د دوی داسی محبت او الفت د خپلو بندگانو په زړونو کښی وغورځاوه چه د هغه بل مثال او نظیر له سره نه پیدا کیږی.

فَاتَّبَعْنَاهُ بِلسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لَّدُنَّا ۝۱۹

پس بیشک هم دا خبره ده چه آسان کری دی مونبر دغه (قرآن) په ژبه ستا (چه عربی دی) دپاره د دی چه زیری ورکری په دی سره پرهیزگارانو ته او چه وویروی په دی سره قوم جگړه کوونکی.

تفسیر: یعنی لوی قرآن په نهایت سهل، آسان او صاف بیان او په واضح او ښکاره ډول (طریقه) سره پرهیزگارانو ته بشارت آوری او جگړه کوونکو ته د ناکارو کارونو له خرابو نتایجو څخه خبر ورکوی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ يُخَشُّ
مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ سَمِعَ لَهُمْ رِكْزًا ۝۲۰

او څومره ډیر هلاک کری دی مونبر پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی آیا محسوسوی (مومی وینی) ته له دوی نه یو تن یا اوری له دوی کوم نرم غږ هم؟

تفسیر: یعنی څومره بديخت د خپلو جرائمو په سزا هلاک شوی دی چه د هغوی نوم او نښان هم بیخی د دنیا له مخی څخه محو او ورک شوی دی نن د دوی د پښو د غږ (کرهار کرښهار) او د تکبر او لوئی ډیر نری آواز (بڼهار) هم نه آوریده کیږی نو هغه کسان چه نن ورځ له رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم سره مقابله او مجادله کوی او د آیات الله څخه انکار او پری استهزاء کوی دوی دی نه بیفکره کیږی ممکن دی چه دوی هم په هم داسی تباہ کوونکو عذابونو کښی اخته شی - او په یوه رڼه کښی به بیخی سپیره او پناه شی.

تمت سورة مریم بحسن توفيقه ونصره فله الحمد و المنة اولاً و آخرأ

سورة «طه» مكية الا آيتى (۱۳۰) و (۱۳۱) فمدنيتان وهى مائة وخمسة وثلاثون آية وثمانى ركوعات رقمها (۲۰) تسلسلها حسب النزول (۴۵) نزلت بعد سورة مريم د «طه» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱۳۰) او (۱۳۱) آيتونو چه مدنى دى يو سل او پنځه ديرش آيتونه اته ركوع لرى. په تلاوت كېنى (۲۰) او په نزول كېنى (۴۵) سورت دى. وروسته د «مريم» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

طه ۱ مَا تَرْتَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ۝۱ إِلَّا تَذَكُّرٌ لِّمَن يَخْشَى ۝۲

نه دى نازل كړى مونږ پر تا باندى قرآن دپاره د دى چه مشقت محنت پر خپل ځان بار كړى مگر (نازل كړى دى مونږ) تذكره پند دپاره د هغه چا چه ويرېږى (له الله نه)

تفسير: يعنى لوى قرآن څكه نازل شوى دى چه د هر چا زړه چه نرم وي او له الله تعالى څخه ويرېږى دى د قرآنى بيانانو څخه پند او نصيحت حاصل كړى - او د قرآن كريم له روحانى فيوضاتو او بركاتو څخه بې برخى او محروم پاتى نشى - او داسى كوم غرض نشته چه د پاك قرآن په نزول سره تاسى خامخا په كوم شاقه محنت او شديد تكليف كېنى اخته كړى او نه دغه مقدس قرآن داسى يو شى دى چه (نعوذ بالله) د ده حامل يا عامل له سره بې برخى يا محروم او ناكامه پاتى شى - بلكه د دارينو له فيوضاتو څخه فائز المرام گرځى تاسى د دغو مكذابينو د خبرو د آورېدلو څخه له سره خفه ملول او تنگ زړه مه كيږئ! او نه هغوى پسى دومره رير (زحمت) او تكليف پر خپل ځان تيرئ حق او حقايت خوښوونكى او منونكى هرومرو (خامخا) بريالى او كاميابيږى تاسى په متوسط دول (طريقه) سره په عبادت او رياضت كېنى مشغول او لگيا اوسئ! په ځينو رواياتو كېنى راغلى دى چه په ابتداء كېنى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم د شېي د مخى تر دير وخته پورې په قيام او د پاك قرآن په تلاوت كېنى مشغول او لگيا ؤ - كفارو به د دوى د دى محنت او رياضت د ليدلو څخه داسى ويل چه «محمد د دى قرآن له نزوله سره په سخت تكليف او مصيبت كېنى لويلى دى» نو د دغى خبرى جواب په دغو آياتونو كېنى وركړى شوى دى چه فى الحقيقت پاك قرآن شفاء او زحمت نه بلكه شفاء او نور او رحمت دى هر څوك دى له دغه قرآنه په هره اندازه چه آسانه وي هغومره دى ولولى ﴿قَائِرَةٌ وَأَمَاتَةٌ مَّرِيَّةٌ﴾ مزل.

تَنْزِيلًا مِّنْ خَلْقِ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى ۝

(نازل شوی دی) په نازلیدلو له طرفه د (هغه) الله چه پیدا کړی ئی ده ځمکه او آسمانونه لوړ لوړ (اوچت اوچت).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده چه مخلوق دغه قرآن کریم په ډیره خوښی او اخلاص سره د الله تعالیٰ جل جلاله د الوهیت پاک کلام ومنی! او پر خپلو سرونو او سترگو ئی کیږدی! او قطعاً له هغه څخه تخلف او تمرد ونه کړی او تری غاړه ونه غړوی.

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ۝

(دغه خالق د ځمکو او آسمانونو ډیر مهربان) رحمن پر عرش باندی مستولی او غالب دی.

تفسیر: «د استواء علی العرش» مفصل بیان د «الاعراف» په (۶) رکوع کښی لیکلی شوی دی. د «عرش» په متعلق له نصوصو څخه هم دغومره ثابتیږی چه پائی لری او خاصو پرېستو هغه راپورته کړی دی او د آسمانونو په سر کښی د قبی په شان ولاړ دی د «روح المعانی» خاوند پر «عرش» او «استواء» علی العرش باندی پر دغه آیت مبسوط کلام کړی دی. من شاء فلیراجع.

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ۝

خاص الله لره دی هغه شیان چه په آسمانونو کښی دی او هغه شیان چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً عبیداً) او هغه شیان چه په منځ د دوی کښی دی او هغه چه لاندی له لوندی ځمکی څخه دی.

تفسیر: یعنی هم هغه الله تعالیٰ یواځی د غیر له شریکه له آسمانونو څخه نیولی تر ځمکی او له ځمکی څخه تر تحت الثری پوری د گردو (تولو) کائناتو خاص مالک او خالق دی د ده په تدبیر او انتظام سره دغه گردی (تولی) سلسلی قائمی دی.

تنبیه: د آسمان او د ځمکی مخلوق څخه یا خو «کائنات الجو» مراد دی چه تل د دواړو په منځ کښی دی. مثلاً هوا - وریځ او نور یا خو هغه شیان به هم په دی کښی شامل وی چه علی الاکثر په هوا کښی آلوځی. لکه طیور (الوتونکی) او له «ثری - لوندی ځمکی» څخه د ځمکی

هغه لاندنی طبقه (پور) مراد ده چه تل د اوبو د قرب او اتصال له سببه لونده وی.

وَإِنْ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ۝

او که جهر کوی په وینا سره (چه ذکر د الله او دعا ده - نو جهر ته حاجت نشته ځکه چه) پس بیشکه دغه (الله) عالم دی په پته خبره او په ډیره پته (له) هغی پتی نه هم).

تفسیر: یو مبی د عمومی قدرت او تصرف بیان و په دغه آیت کښی د الله تعالی د علم د وسعت او پراخی تذکره ده یعنی هر هغه خبره چه په زور سره وویل شی هغه به غرنګه د هغه علام الغیوب څخه پته پاتی کیدی شی چه هغه ته هره ښکاره او پته بلکه له پتو څخه له ډیرو زیاتو پتو خبرو هم ښه معلوم دی او تری خورا (ډیر) خبردار دی هر هغه خبره چه په گوښی (بیل) او یواځی ځای کښی په ډیر ورو وویل شی یا هغه اندیښنه خیال او تصور چه تش په زړه کښی گرځیدلی وی او لا د قول او عمل مرتبی ته نه جهرأ او نه سرأ رسیدلی وی یا تر اوسه هیڅ په زړه کښی هم نه وی گرځیدلی او وروسته له دی نه گرځیدونکی وی د الله تعالی علم پر دغو گردو (تولو) محیط دی. نو ځکه شریعت بلا ضرورت په چغه یا په ډیر زور سره د ذکر کولو څخه معانت فرمایلی دی پرته (علاوه) له هغه مواقعو څخه چه پکښی ذکر په جهر سره منقول دی - یا د ځینو معتبرو مصالحو په بناء د تجربه کارانو په نزد نافع ګلی شوی دی نو هغه به له دغه نهی له عمومه مستثنی وی.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ۝

الله (چه دی) نشته بل برحق معبود مګر یواځی هم دی دی خاص هم ده ته شته نومونه (صفتونه) نیک.

تفسیر: په پاس آیت کښی د الله تعالی هغه صفات چه بیان شول (لکه دا چه الله تعالی خالق الکمل علی الاطلاق مالک - رحمن - مطلق قادر - د علم المحيط مخیجتن دی) د هغو اقتضاء دا ده چه الوهیت هم د هم ده خاصه وی - ماسواء الله څخه دی د بل هیچا په منځ کښی د عبودیت او د بندګی سر ښکته نه کر شی ځکه چه نه یواځی پورته ذکر شوی صفات بلکه گرد (تول) عمده صفات ښه نومونه - د هم دغه منبع الکمالات ذات ته مخصوص دی بل څوک په دغه شان او صفات نشته چه معبود شی - نه د دغو صفاتو او نومونو د تعدد له سببه د ده په ذات کښی تعدد راځی. لکه چه د عربو د ځینو جهالو خیال و چه په مختلفو نومونو سره د الله تعالی بلنه به د

توحید له دعوی سره مخالف وی.

وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى^④

او آیا راغلی ده (یا په تحقیق راغلی ده) تاته قصه د موسی.

تفسیر: له دی څایه راهیسی د حضرت موسی علیه السلام قصه په ډیر بسط او تفصیل سره بیانوی تر څو چه آوریډونکی وپوهیږی چه نبی کریم صلی الله تعالی علیه وعلى آله وصحبه وسلم ته د قرآنی وحی راتگ کومه نوی او عجیبه خبره نه ده - څرنګه چه پر موسی علیه السلام وحی نازله شوی وه پر دوی هم نازله شوی ده - هم هغسی چه د موسی علیه السلام وحی پر توحید او نورو اسلامی تعلیماتو شامله وه د دوی په وحی کښی هم پر هم دغو شیانو تاکیدات صادر شوی دی - هغه مصاعب، متاعب او شائدت چه حضرت موسی علیه السلام د حق په تبلیغ کښی برداشت کړی دی د هغو برداشت کول پر دوی هم دی - هم هغسی چه بالاخر بری او غلبه د موسی علیه السلام په برخه شوه د دوی په برخه هم کیدونکی ده. او لکه چه د موسی علیه السلام دښمنان مقهور او مغلوب شول - یقیناً د محمد علیه الصلوٰه والسلام دښمنان هم مخنول او مقهور - او دوی به هم غالب او منصورویږی. په دغه مناسب د موسوی نبوت ابتدائی قصه بیان فرمائی - څو پری رسول الله صلی الله علیه وسلم لا متسلی او ښه ډاډه شی.

إِذْ رَأَانَا فَقَالَ لَهُلِهِ أَمَكُونُوا فِيَّ أَنْتُمْ نَارًا أَعْلَىٰ أَيْتِيكُمْ مِنْهَا يَقْبِسُوا
أَجْدُ عَلَى النَّارِ هُدًى^⑤ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَوْمَئِذٍ^⑥

کله چه ولید (موسی) اور نو وی ویل اهل خپل ته واوسئ (تاسی دلته) بیشکه ما ولید (یو) اور ښایی ما لره چه زه راوړم تاسی ته له هغه اوره کومه لګولی لښه یا ومومم زه په اور باندی لیار ښوونکی (چه لیار راوښیږی) پس کله چه راغی هغه (اور ته) نو غږ ورته وکړی شو (داسی) چه ای موسی.

تفسیر: د دی قصی مختلفی اجزاء د القصص، طه او الاعراف د سورتونو څخه جمع کیدی شی دلته له (مدین) څخه (د مصر) په طرف د بیرته ورتگ واقعه مذکوره ده - په (مدین) کښی د حضرت موسی علیه السلام نکاح د حضرت شعیب علیه السلام د لور سره ترلی شوی وه او لس کاله هلته مقیم پاتی شو او وروسته له هغه (د مصر) د ستندیلو او بیرته راتلولو اراده ئی وکړه - د ده سره د ده حامله (امید واره) ښځه د (حضرت شعیب علیه السلام لور بی بی صفورا رضی

اللہ تعالیٰ عنہا) ہم وہ . شہ توره تیارہ وہ - او یخنی او سارہ ہم شدت درلود (لرلو) - له دوی سرہ د پسو (گدو) رمہ ہم وہ - پہ دغہ حالت له دوی خخہ لیارہ ہم ورکہ شوہ - او پسونه (گدان) ہم سرہ تیت و پرک (منتشر) شول. پہ عین زمان کبھی (بی بی صفورا رضی اللہ تعالیٰ عنہا) د ولادت او د لنگون پہ درد ہم اختہ شوہ او هلک یی پیدا شو - پہ دغی توری تیاری یخی شہی کبھی هیچری د تودیللو اور ہم نہ و پیدا او له چقمق (اور تک) خخہ ہم اور ونہ لگیدہ - پہ دغو مصائبو او تیاریو کبھی یو ناخاپہ له لری خخہ یو اور پہ نظر راغی چه هغه فی الحقیقت دنیوی اور نہ و - د اللہ تعالیٰ د جلال نور یا ناری حجاب و (چه د هغه ذکر د مسلم په حدیث کبھی راغلی دی) موسیٰ علیہ السلام پر ظاہری اور گمان وکر او بی بی صفورا رضی اللہ تعالیٰ عنہا ته یی وویل تاسی ہم دلته کینیئ زه غم غو له هغه اوره تاسی ته یوه لمبه یا سکروته راوړم - یا له هغه خایه د لیاری پته او سراغ ولگولی شم، او کوم لیارہ ښوونکی هلم وموم.

وائی خه مهال (وخت) چه حضرت موسیٰ علیہ السلام هغه پاک میدان ته ورسید یوه عجیبہ نظاره او ننداره ئی ولیدہ په یوه تکه شنه ونه کبھی په ډیر شدت سره اور بل دی - او ډیری لوئی لمبی تری پورته کیوی - خو په هم هغه اندازه سره چه اور پخپل شدت او جدت سره سوغی له هغه خخه زیات دغه ونه تکه شنه او ډیره ښکلی ښکاری او تولی پانی او خانگی ئی په ډیر لطافت او نظافت، طراوت سره خانگی - او سره جوړیږی او په هره اندازه چه د دی ونی شین والی او طراوت او ښکلیتوب زیاتیږی په هم دغه اندازه دغه اور هم لا پسی شدت کوی.

موسیٰ علیہ السلام قصد وکر چه دغی ونی ته نژدی شی که د دغی ونی کومه لښته یا خانکه وسوغي او لاندی ولویږی نو زه ئی واخلم - لیکن په هره اندازه چه موسیٰ علیہ السلام دغه اور ته نژدی کیدہ - په هم هغه اندازه دغه اور تری لری کیدہ - او کله چه وویږید - او وئی غوښت چه تری وتښتی - نو اور په ده پسی راته او تعاقب ئی کاوه - د هم دغه حیرت او دهشت په حالت کبھی یو غږ پورته شو - چه ﴿إِنِّي أَنَارُكَ﴾ الآية - گواکی د دغی ونی نه په دغه وقت د بیسیم تبلیغون د آلی پشان بلا تشبیه د یوه خوش آوازه سری په شان غږ پورته کیدہ - امام احمد رحمه الله علیه له وهب رضی اللہ تعالیٰ عنہ خخه نقل کړی دی - کله چه موسیٰ علیہ السلام د ﴿يُوسَىٰ﴾ غږ واورید - نو خو غلی یی ﴿لَبَّيْكَ﴾ وویل او عرض ئی وکر چه «زه ستا غږ آوړم او د راتګ احساس دی کوم - مګر نه دی وینم چه چیری ئی» وائی چه موسیٰ علیہ السلام له هر جهت بلکه له خپل هر وینته خخه یی د اللہ تعالیٰ کلام آوریږه .

﴿إِنِّي أَنَارُكَ﴾ فَاحْلَمْ تَعْلِيكَ إِنَّكَ بِالْأَوْدِ الْمُقَدَّسِ طَوًى ١٧

بیشکه زه چه یم هم دا زه رب ستا یم پس ویاسه (له دواړو پښو) پنی خپلی
بیشکه ته چه ئی په کنده پاکه د طوی کبھی ئی.

تفسیر: «طوی» د هغه میدان نوم دی بښایي چه دغه میدان لا له پخوا څخه متبرک و یا اوس متبرک شوی دی. د موسی علیه السلام پنی (یا به) ناپاکی وی نو ځکه پری وویستلی شوی (یا نی تواضعاً او ادباً) پری وویستلی باقی هغه موزی - ماسی - پنی (خپلی) چه پاکی وی له هغو سره لمونځ کیدی شی د دی موضوع پوره مسائل دی په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی.

وَإِنَّا اخْتَرْنَاكَ فَاسْتَبِعْ لِمَا يُؤْمَرُ ۝۱۳

او ما غوره کړی ئی ته (په رسالت) پس غوړ کیده هغه حکم ته چه وحی کیږی (تا لره).

تفسیر: «ما غوره کړی ئی ته» یعنی په گرد (تول) جهان کښی می هم دا ته د نبوت رسالت او د مکالمی شرف لپاره انتخاب او غوره کړی نو ځکه هغه احکام چه وروسته له دی نه درکول کیږی هغه په غور او دقت سره واوره او پری عمل وکړه!

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ۝۱۴

بیشکه زه چه یم هم دا زه الله یم نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دا زه یم پس عبادت کوه غما او سم دروه (اداء کوه) لمونځ دپاره د ذکر (یادونی) غما.

تفسیر: په دغه کښی ئی د خالص توحید او د هر قسم بدنۍ او مالی عبادت حکم وکړ. څرنگه چه لمونځ اهم العبادات دی د هغه ذکر په خصوصیت سره وکړی شو او په دی باندی ئی تنبیه فرمایلی ده چه د لمانځه څخه اعظم مقصود د الله تعالی یادول دی ګواکي له لمانځه څخه غافلیدل. د الله تعالی له یاده غافلیدل دی او د ذکر الله په متعلق ئی په بل ځای کښی فرمایلی دی ﴿وَأَذِّنْ رَبِّكَ إِذَا قَامَتِ﴾ یعنی که په هیره او خطاء سره د الله تعالی له یاده غافل شی نو هر کله مو چه په یاد درشی هغه یاد کړئ! د لمانځه حکم هم داسی دی چه که په خپل وقت کښی د غفلت او نسیان لامله (له وجی) پاتی شی، نو هر کله مو چه په یاد درشی قضا ئی راوړئ! «فليصلها اذا ذكرها»

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا

بیشکه قیامت راتلونکی دی زه اراده لرم د دی چه پت کرم دغه (وقت د راتللو د قیامت)

تفسیر: یعنی اراده لرم چه د هغه د راتگ وقت له گردو (تولو) څخه مخنی او پت وساتم. تر دی که له خپل ځان څخه می هم د هغه اخفاء ممکن وی نو له خپل ځانه به می هم پتاهه - لیکن دغه له سره امکان نه لری وږیه من المبالغة کما فی الحدیث «لا تعلم شماله ماتنفق یمینه» او کما قال البرهان.

ننگ او غیرت ډیر لرم مخ به ئی پت ساتمه

کانه کرم تول غوړونه - غږ به ئی پت ساتمه

او که ډیر زیات مصالح د هغه د اظهار باعث نه کیده - نو دغومره اجمالی اظهار چه کوی شوی دی، هغه به هم نه وی اظهار شوی.

لَمْ يَجْزِ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى^(۱۵)

دپاره د دی چه جزا ورکړه شی هر نفس ته په هغو عملونو چه کوی ئی (له خیر او شره).

تفسیر: یعنی د قیامت راتگ د دی دپاره هم ضروری دی چه هر سری ته د هغه د نیکی او بدی جزا ور ورسپړی - او د مطیع او عاصی په منځ کښی هیڅ قسم التباس او اشتباه نشی پاتی دغه وروسته له عبادت او توحیده، د معاد د عقیدی تعلیم وشو.

فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَرَبُّهُنَّ بِهَا وَاتَّبِعْ هَوَاهُ فَتَرْدَى^(۱۶)

پس نه دی بندوی نه دی منع کوی تا خامخا له دغه (ایمان راوړلو په قیامت یا له لمانځه) هغه څوک چه نه لری ایمان په هغه او متابعت کوی د خواهشو خپلو (که منع راوړی) پس ته به هلاک شی.

تفسیر: یعنی نه دی اړوی تا له ایمان راوړلو څخه یعنی پر قیامت باندی د ایمان راوړلو یا له لمانځه څخه - کله چه الله تعالی موسی علیه السلام ته نصیحت کړی دی چه د بدانو له صحبت څخه ځان ساته! نو نورو ته لا د دغی خبری ضرورت شته چه هرومرو (خامخا) دی خپل ځان د

بدانو له مصاحبتہ وساتی. کذا فی الموضح غرض دا دی چه د دنیا پرست کافر چاپلوسی او زیات پوستوالی غور مهبل او مدهانت دی نه اختیاری! که نه اندیښنه شته چه انسان د اوچت مقام څخه لاندی ولویږی. العیاذ بالله.

وَأَتْلَاكَ بِمِثْلِكَ مُوسَىٰ

او څه څیز دی دغه په ښی لاس د تا کښی ای موسی.

تفسیر: له دی ځایه د رسالت د منصب تمهید شروع کیږی کله چه موسی علیه السلام نی سره د معجزاتو فرعون ته لږه - نو ځکه رومی د همسا د معجزی ذکر فرمائی - له دغه سؤاله چه ستا په لاس کښی څه شی دی؟ دغه غرض و چه موسی علیه السلام د ده د همسا په حقیقت او منافع ښه خبردار او مستحضر کری څو هغه خارق العادت شی چه وړاندی کیدونکی دی. د هغه پر اعجاز ښه قانع او په واضح او مستحکم ډول (طریقه) سره اوقع فی النفس شی - یعنی هغه ته ښه وگوره - او سره لاندی باندی نی کړه او ښه ورته څیر شه - او بیا ووايه چه ځما په لاس کښی څه شی دی؟ که هم داسی بی اطلاع او خبرولو سره د ده همسا مار گرځیده. نو امکان و چه داسی یو وهم به ورته پیدا کیده چه ښائی په غلطی سره ما د همسا پر ځای بل شی اخیستی دی.

قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّوْا عَلَيْهَا وَاهْبَسْتُ بِهَا عَلَىٰ غَمَمِي وَلِي فِيهَا مَارِبٌ أُخْرَىٰ

نو وویل (موسی) دا همسا ځما ده چه تکیه کوم پر دی او وهم (څنډم) په دی سره (پانی د ونی چه تونئ شی) پر گډو ځما (چه ونی خوری او پری مارپه شی او دی ما ته په دغه (همسا) کښی مطالب حوائج نور هم.

تفسیر: یعنی په دی کښی هیڅ شبهه نشته چه دغه هم هغه ځما د لاس لرگی دی - چه تل نی په خپل لاس کښی گرځوم - او پری تکیه کوم او خپلو پسو او گډو ته پانی پری څنډم. دښمن او موذی ځناوران پری شرم او دفع کوم نی - او نور ډیر ضروری کارونه هم پری انجاموم.

قَالَ لَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ ۖ قَالَ لَهَا فَاذْهَبِي حَيَّةٌ تَسْعَىٰ

(بیا) وفرمایم (الله) چه وغورخوه دغه (همسا) ای موسی پس وئی غورخوله دا (همسا) پس ناخپاه دا مار و ژوندی چه مندی ئی وهلی (خغلیده).

تفسیر: یعنی په مجرد د دی چه همسا ئی پر غمکه وغورخوله - دغه همسا د اژدها په شکل واوښته - چه د ډیر نری مار په شان په ډیره جلتی سره خغلیده - موسی علیه السلام د دی یو ناخپاه د دغه انقلابی وضعیت له لیدلو څخه د بشریت په مقتضاء وویرید.

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَحْفَ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى ۝۳۱

(بیا) وفرمایم (الله موسی ته) ونیسه دا (همسا) او مه ویریږه! ژر به وگرځوو مونږ دغه (همسا) هم هغه شکل ډومبنی خپل ته.

تفسیر: یعنی کله چه بیرته په لاس درشی دغه ښامار بیا هغه همسا کېږی. وائی چه اول ځلی موسی علیه السلام نشو کولی چه وئی نیسی - بالاخر ئی لاس پخپل څادر کېنی وپیچه (پت کرو) او د ښامار نیولو پس یی څغرد (کوشش) وکړ - دلته پرېښتی ورته وویل ای «موسی علیه السلام! که پاک الله دی ونه ساتی نو دغه زړوکی به دی له دغسی لوی ښامار څخه څرنگه ساتلی شی - موسی علیه السلام وویل نه! خبره داسی نه ده - زه ضعیف مخلوق یم او له ضعفه پیدا شوی یم» نو بیا موسی علیه السلام هغه زړوکی د ښامار په خوله کېنی پرېښود - او لاس ئی پری واچاوه - په مجرد د دی چه لاس ئی پری ورسید - بیرته همسا وگرځیده.

وَأَضْمُرْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِّنْ غَيْرِ سَوْءٍ

او پیوست کړه (ښی) لاس خپل تخرگ (ترخ) خپل ته حال دا چه راوبه وځی تک سپین (روښانه) بی له عیبه (د برگوالی)

تفسیر: یعنی خپل لاس په تخرگ (ترخ) کېنی ننه باسه - او بیا ئی له گریوانه وباسه! نو دغه لاس به دی تک سپین او روښانه ښکاری او دغه سپین والی د برص (برگوالی) او نورو عیبو له پلوه به نه وی چه عیب وگنل شی.

آيَةُ الْآخِرَى ۝ لِإِثْرِكَ مِنَّا الْكُبْرَى ۝۳۲

حال دا چه دغه معجزه ده بله دپاره د دی چه وښیو تاته ځینی له هغو

معجزاتو چه دیری لوئی دی

تفسیر: یعنی د همسا او بیضاء لاس معجزی له هغو لویو نبو او معجزاتو د قدرت څخه دوه معجزی دی چه د هغو ورښودل تاسی ته منظور دی.

إِذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿١٧﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿١٨﴾

لار شه فرعون ته (سره له دغو معجزو) بیشکه چه هغه باغی شوی دی (تجاوز ئی کړی دی له حدوده د بندګۍ) وویل (موسی) ای ربه ځما پرانیځه ارته کړه ما لره سینه ځما.

تفسیر: یعنی حلیم - بردبار او د حوصلی خاوند می وگرځوی، چه د خلاف الطبع شیانو د لیدلو څخه ژر خفه نشم - او د رسالت په تبلیغ کېږی له هغو مصاعبو سره چه مخامخ کېږم او هغه متاعب چه ځما په مقابل کېږی راځی له هغو څخه ونه ویرېږم - بلکه په ارت زړه او رانه وچولی (تندی) ئی وګالم (برداشت کړم) او متحمل ئی شم.

وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ﴿١٩﴾

او آسان کړه ماته دغه مهم امر ځما (چه تبلیغ دی)

تفسیر: یعنی داسی وسائل او وسائط راغونډ کړه چه په هغو سره دغه عظیم الشان کار راته سهل او آسان شی.

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِي ﴿٢٠﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿٢١﴾

او پرانیځه غوټه له ژبی ځما چه وپوهیږی خلق په خبرو ځما (په وقت د تبلیغ کېږی).

تفسیر: ژبه ئی په وړوکیټوب کېږی سوځیدلی وه (چه د هغه قصه په نورو تفاسیرو کېږی لیکلی شوی ده) او په صاف ډول (طریقه) سره ئی خبری نشوی کولی نو ځکه ئی دغسی دعاء وکړله.

وَاجْعَلْ لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي ﴿٢٢﴾ هَارُونَ أَخِي ﴿٢٣﴾

او وگرځوه ماته يو وزير (مرستی «مددگار») له امله ځما هارون (چه دی)
ورور ځما

تفسير: هارون عليه السلام په عمر کښی له حضرت موسی عليه السلام څخه لوی وو.

اَشْدُّ دِيَةً اَزِّي ۝ وَاَشْرَكَهُ فِيْ اَمْرِيْ ۝

قوی کره په ده سره ملا ځما او شریک کره دغه (هارون له ماسره) په دی
کار ځما کښی.

تفسير: یعنی د دعوت او تبلیغ په کارونو کښی یو د بل سره معین مددگار - ملا تری او
مرستی (مدد) اوسو.

كَيْ تُسَبِّحَكَ كَثِيْرًا ۝ وَتَذْكُرَكَ كَثِيْرًا ۝

دپاره د دی چه تسبیح ووايو ستا (تسبیح دیره) او یادوو تا په ذکر ثناء دیره

تفسير: یعنی دواړه سره یو ځای شو، د دعوت او تبلیغ په مواقعو کښی په دیر زور او شور سره
ستا پاکي او کمالات بیان کړو - او د دعوت له مواضعو څخه قطع نظر کله چه مونږ هر یوه ته
د بل د ملګرتیا قلبی تقویه او د زړه ډاډینه حاصله وی نو په خپلو کورونو او ځایونو کښی به
په نشاط او طمانیت سره ستا ذکر (او عبادت) په کثرت سره کوو.

اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيْرًا ۝

بیشکه ته چه ئی ئی ته په (احوالو) زمونږ ښه خبردار لیدونکی ئی.

تفسير: یعنی ځمونږ گرد (تول) احوال ته په ښه شان سره گوری او دغه دعاوی چه زه کوم هم
درته ښی معلومی دی، چه د هغو مقبولیت تر کوم ځای پوری به مفید وی؟ که ته ځمونږ پر حال
او استعداد په ښه شان سره نه وی خبر نو د نبوت او رسالت دپاره به دی مونږ ولی غوره کړی
وی؟ او د یوه سخت دښمن په لوری به دی ولی لیدلو؟ یقیناً دغه کار چه تا کړی دیر مناسب او
په ځای او مطابقاً للحال دی فرمایلی دی.

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يٰمُوسَىٰ

و فرمايل الله په تحقيق دركړى شوى تاته سؤال د تا اى موسى.

تفسير: يعنى كوم شيان چه تاسى وغوښتل د الله تعالى له لورى تاسى ته دركړل شول.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ

او خامخا په تحقيق احسان كړى ؤ مونږ پر تا يو كرت بل (پخوا له دى نه)

تفسير: يعنى مونږ خو يو ځلى بى غوښتلو پر تا لوى احسان كړى دى - نو اوس كه يو مناسب شى له مونږ څخه وغواړى ولى به ئى نه دركوو.

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ

كله چه وحى كړى وه مونږ مور ستا ته (الهاما يا په خوب كښى) دغه چه اوس اوراوه شى.

تفسير: يعنى په خوب يا ويښتيا او بيلارۍ كښى. د الهام په ډول (طريقه) يا په هم هغه وقت كښى د كوم مجهول الاسم نبى په ژبه ستا مور ته هغه حكم مو درليولى ؤ چه د هغه لپول مناسب ؤ (د دى تفصيل څلور سطره لاندې په ﴿إِنْ أَقْدِرْ﴾ الآية - كښى مذكور دى).
تنبیه: د «ایحاء» له لفظه د موسى عليه السلام د مور نبوت نه ثابتېږي لكه چه د پاس تقرير څخه ظاهر دى ځكه چه نبى هغه دى چه د الله تعالى له طرفه ورته د احكامو وحى راشى او د هغه په تبليغ مامور وي - او دلته دغه تعريف نه صادقېږي.

إِنْ أَقْدِرْ فِي التَّابُوتِ فَاقْدِرْ فِي الْيَوْمِ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَهُ

چه وغورځوه دغه (موسى) په تابوت (صندوق) كښى (پس بيا) وغورځوه دغه

(تابوت) په سیند کښې پس ودی غورځوی هغه صندوق لره سیند په ساحل (غاړه خپل کښې چه) ونیسی دغه (موسی) دښمن ځما او دښمن د ده .

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام ئی (چه په دغه وقت کښې نوی غیږیدلی هلکی ؤ) په صندوق کښې واچاوه ! هغه صندوق ئی په سیند کښې خوشی کړ ! پر سیند باندی مونږ داسی یو حکم صادر کړی دی چه دی په دیر حفاظت سره پر کومه وچه ویاسی - او هلته به دی داسی یو سری راپورته کوی چه هم به ځما دښمن وی او هم به د دی هلک . واقعه دا ده چه د منجمانو په وینا په دغه کال کښې فرعون گرد (تول) هلکان به سره تولول او له یو سره به ئی وژل کله چه موسی علیه السلام پیدا شو د ده والد وورید په که د فرعون سری خبر شی نو دغه ځما هلک به هم ووژنی او د ده مور او پلار ته به هم ریر (رحمت) او تکلیف ورپیښوی چه دغه مو ولی راجکاره نه کړ - نو په دغه وقت کښې د الله تعالی له طرفه دغه تدبیر ورالهام شو او د موسی علیه السلام والدی دی په یو سر ترلی صندوق کښې په سیند کښې لاهو کړ - له دغه سیند څخه یوه ویا له د فرعون باغ ته تللی وه نو دغه صندوق په دغه ویا له کښې راغلی په وچه کښې ونښت یا د فرعون د باغ په حوض کښې ودرید - د فرعون ښځه (بی بی آسیه رضی الله تعالی عنها) چه یوه دیره عقیقه عابده اسرآئیلی میرمن وه له دغه صندوق څخه دغه هلک وویست - او د فرعون منځ ته ئی وروړاندی کړ او ورته وی ویل راځه چه دغه ماشوم مونږ د خپل ځوی پشان وروړو (وپالو) فرعون هم د دی هلک د لیدلو څخه خوښ شو او مینه ئی پری راغله - مگر د ده د ځوی گرځولو ځنی ئی انکار وکړ - (لکه چه په ځینو روایاتو کښې راغلی دی) مگر د بی بی آسیی رضی الله تعالی عنها له خاطره به ئی د خپل ځوی په شان د هغه روزنه (پالنه) کوله او په دی شان د الله تعالی د عجیب او غریب قدرت ظهور په عمل راغی .

تنبیه: فرعون ته ئی د الله تعالی دښمن څکه وویل چه دی د حق دښمن ؤ - او د الله تعالی په مقابل کښې یی د الوهیت دعوی کوله - او د موسی علیه السلام دښمن ئی څکه وویل چه ده فی الحال د گردو (تولو) اسرآئیلی هلکانو سره ئی سخته دښمنی کوله - او په مستقبل کښې خاص له موسی علیه السلام سره په علانیه ډول (طریقه) سره د دښمنی اظهار کوونکی ؤ .

وَالْفَيْتُ عَلَيْكَ حَبَّةً مِّمِّيَّةً

او اچولی می ؤ پر تا محبت مینه له طرفه ځما (چه گرد (تول) خلق پر تا مین شول) .

تفسیر: یعنی مونږ له خپل لوری په دغه وقت کښې د مخلوق په زړه کښې ستا محبت وغورځاوه چه هر لیدونکی به له تا سره مینه او محبت وکړی . یا یو خاص محبت مو پر تا وغورځاوه چه ته

د الله تعالى محبوب و گرجیدی - نو له هر چا سره چه پاک الله محبت و کړی بندگان هم له هغه سره مینه او محبت کړی.

وَلْيُصْنَعْ عَلَى عَيْنِي ﴿٣٩﴾

او (ومی کړه دغه کارونه) چه تربیت ستا وشي په لیدلو غما سره .

تفسیر: یعنی د خلقو په زړونو کېنی ستا د محبت غورځولو څخه دغه غرض و چه څمونږ تر کتنې او نگرانۍ او حفاظت لاندې ستا روزنه او پالنه وکړه شی - او د داسې سخت دښمن په کور کېنی سره له دې چه شپې او ورځې دی تیرولی - خو بیا ستا یوه وېښته ته څه ضرر او زیان ونه رسیږي .

إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ ۖ فَرَجَعَكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ

کله چه تله خور د تا (لپاره د پلټنې (حالت پټه کولو) ستا، نو ئی ولیدی چه د هیچا تی نه نیسی) پس وی ویل آیا دلالت وکړم زه تاسی ته په هغه چا چه تربیت وکړی د ده (نو قبول شو قول د دی او مور ئی راوسته او تی یی ونیوه پس بیرته راوستی مونږ ته مور خپلی ته دپاره د دی چه یخی (رنی) شی سترگی د دی (او خوشاله شی په لیدلو د تا) او خفه نشی .

تفسیر: پوره قصه به په بل ځای کېنی راځی . د حضرت موسی علیه السلام مور وروسته له هغه چه صندوق ئی په سیند کېنی وغورځاوه د بشریت په مقتضاء سخته خپه او پریشانه شوه او په دغه اندېښنه کېنی دوه تللی وه چه د دی د څوی به څه حال شوی وی؟ نه ورته معلومه وه چه ژوندی دی؟ یا د کوم ځناور خوراک شوی دی؟ نو د حضرت موسی علیه السلام خور ته ئی وویل «ای لوری! ته په پټه سره خپل ورور دی ولتوه! او د ده د حال او احوال په تحقیق کېنی اوسه! د بل لوری د الله تعالى په مشیت دغسی سامان مهیا شو چه حضرت موسی علیه السلام د هیڅ یوی ښځی تی به ئی په خوله کېنی نه اخیست نو ځکه ډیری ښځی راغلی او بېرته لاړلی . د موسی علیه السلام خور (بی بی مریم) چه د ده په تکل کېنی وه (بی بی آسیی رضی الله تعالى عنها) ته ئی وویل «که مو امر او اجازه وی - نو زه به یوه ډېره ښه ښځه تاسی ته راولم چه دغه هلک د هنی تی واخلي یا هغه داسی دارو او درمان وکړی چه دغه هلک څه شی وخورۍ او له لوری

مخچه ورته غه زیان او ضرر ونه رسیږی او په ښه شان سره ئی وروزی او پالنه ئی وکړی» پری حکم وشو چه هله ژر شه! او ژر ئی راوله! دا لاره او د موسی علیه السلام مور ئی ورته راوسته او هغه ئی په الله او بسم الله سره خپل تی ته واچاوه - او ده د هغی تی واخیست - او په غرکهار سره ئی په تی رودلو باندی شروع وکړه - د فرعون په کور کښی دیره خوښی او خوشالی پیدا شوه - او گرد (تول) د دغه هلك د موندلو مخه په خپلو کالیو (جامو) کښی نه ځانیدل - د موسی علیه السلام مور وویل چه زه دلته نشم پاتی کیدی که ماته اجازه راکړه شی چه دغه هلك له خپله ځانه سره کور ته یوسم او په پوره حفاظت او اهتمام سره ئی روزنه او پالنه وکړم - بالاخر د فرعون له طرفه د دائی په توگه (طور) د دغه هلك په تربیت ماموره شوه او دی ئی بیرته خپل کور ته راوست - او د پاچاهۍ په اعزاز او اکرام سره د ده په تربیت کښی ئی لاس پوری کړ.

وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ

او مړ کړی ؤ تا یو (قبطی) سړی پس نجات مو درکړ تاته له غمه (د قصاص او عقاب)

تفسیر: دغه پورته قصه د القصص په سورت کښی راغی - خلاصه ئی دا چه د څلمیتوب په وخت کښی د موسی علیه السلام له لاسه یو قبطی وژلی شوی ؤ - موسی علیه السلام وویږید چه د ده په قصاص کښی هم په دنیا او هم په عقبی کښی زه مأخوذ کیږم - نو پاک الله ده ته له دغو دواړو اقسامو پریشانۍو مخه نجات ورکړ. د اخروی پریشانی مخه په دی ډول (طریقه) چه د توبی توفیق ئی وروباڼه چه قبوله هم شوه - او له دنیوی مخه په دی ډول (طریقه) چه موسی علیه السلام ئی له مصر وویست او مدین ته ئی ورساوه چه هلته د حضرت شعیب علیه السلام له لور سره د ده نکاح وتړله شوه. پوره قصه ئی په بل ځای کښی راغی.

وَقَتَلْتَ كُفْرًا فَتَوَّابٌ

او ومی ازمویلی ته (په قسما قسم) ازموینی سره.

تفسیر: یعنی ستا امتحان د الله تعالی له طرفه په څو څو ځایونو کښی واخیست شو او ته په کښی بریالی (کامیاب) ثابت شوی.

تنبیه: مفسرینو په دغه موقع کښی د حدیث الفتون په عنوان د ابن عباس رضی الله تعالی عنه یو نهایت طویل روایت نقل کړی دی چه د هغه په متعلق د حافظ ابن کثیر رحمه الله علیه الفاظ دا دی «وهو موقوف من کلام ابن عباس ولیس فیہ مرفوع الا قلیل منه وکانه تلقاه

ابن عباس رضی الله عنه مما ابیح نقله من الاسرائیلیات من کعب الاحبار وغیره
والله اعلم وسمعت شیخنا الحافظ ابا الحجاج المزی یقول ذلک ایضا»

فَلَيْسَتْ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ لَمْ تَجِدْ عَلَى قَدْرِ مُوسَى ۝

پس واوسیدی ته خو کاله په اهل د مدین کښی بیا راغلی ته (اوس دلته) پر
هغه مقدار (د عمر چه ما اندازه کړی ؤ او د رسالت لائق دی) ای موسی

تفسیر: یعنی اوس د مدین د راوتلو په وقت کښی لپاره دی غلظه کړه - او له تقدیره دلته
ورسیدی چه د دی مخای وهم او گمان هم ستا په فکر کښی نه ؤ.

له موسی نه کړی پوښتنه د الله د لطف احوال

غی دی اور پسی الله ئی رسالت ښی جلال

وَأَصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ۝

او جوړ کړی (غوره کړی) ئی ماته دپاره د ځان خپل (په رسالت)

تفسیر: یعنی د خپلی وحی او رسالت دپاره ئی تیار - او په خپلو خواصو او مقربینو کښی ئی
داخل کړی او څرنگه ئی چه اراده وه ستا روزنه (پالنه) ئی وفرمایله.

إِذْ هَبُّ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِالْبَيِّتِ وَالتَّيْبَانِ ذِكْرِي ۝

لاړ شه ته (ای موسی) او ورور د تا په معجزو ځما سره او سستی مه کوئ په
یاد ځما کښی.

تفسیر: یعنی د هغه کار دپاره چه ته جوړ کړی شوی ئی اوس ئی وقت راغلی دی چه ته له خپل
ورور هارون علیه السلام سره د هغه دپاره ولاړ او تیار شئ! او هغه دلائل او معجزات چه تاسی ته
درکړی شوی دی د ضرورت په وقت کښی ئی ظاهر کړی - کله چه موسی علیه السلام پخوا له
دی نه د دعاء کولو په وقت کښی ویلی ؤ - ﴿لَيْسَ بِكَ كَبِيرٌ وَتَذَكَّرُ ذِكْرِي﴾ نو
ځکه ئی دلته په ﴿وَلَا تَتَّبِعَانِي ذِكْرِي﴾ په ویلو سره د هغه تذکره وفرمایله یعنی د الله تعالی د
نامه په تبلیغ کښی په پوره مستعدی او فعالیت سره کار وکړئ! او په تمامو احوالو او اوقاتو

کبئی عموماً او د دعوت او تبلیغ په وقت کبئی خصوصاً پاک الله په کثرت سره یادوئ - چه دغه ذکر الله د اهل الله دپاره د بری او کامیابی لویه وسیله او د دښمن په مقابل کبئی مهمه وسله ده

ادْهَبْ اِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغٰی ﴿۱۶﴾

لاړ شی (تاسی دواړه) فرعون ته بیشکه چه دی باغی شوی دی په دعوی د الوهیت سره

تفسیر: پخوا ئی د ورنگ حکم ورکړی ؤ - اوس ئی مقابل وروښود چه چیری؟ او چاته ورنگ دی؟ او دغه جمله د مخ کبئی راتلونکی جملی تمهید دی.

قُوْلَا لَهٗ قَوْلًا لِّئَلَّا يَعْلَمَ یَتَذَكَّرْ اَوْ یُحْشٰی ﴿۱۷﴾

پس ووايئ ده ته خبره پسته ضائیږی چه دی پند واخلي (که ستا رسالت ورته محقق شی) یا وویږی (له الله که متوهم شی)

تفسیر: یعنی د دعوت او تبلیغ او وعظ او نصیحت په وقت کبئی - پستی آسانه - رقت راوړونکی - جگي جگي خبری وکړه - اکر که د ده د ترمرد او طغیان لامله (له وجی) د قبول هیله (ارزو) او امید نشته خو بیا هم تاسی داسی خیال وکړئ ممکن دی چه هغه له فکړه او غور څخه کار واخلي - او دغه پند او نصائح پری اثر وغورځوی یا د الله تعالی د جلال او جبروت د آوړیدلو څخه وویږی - او د طاعت او انابت په لوری متمائل شی - او په خبرو او اترو کبئی ډیره نرمی وکړی - له دی توصیې څخه د دعواتو او مبلغینو دپاره ډیر لوی دستورالعمل په لاس راځی لکه چه کبئی داسی صاف ارشاد شوی دی ﴿ادْهَبْ اِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِکْمَةِ وَالْوَعْظِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ﴾ جزء ۱۴ د النحل په (۱۲۵) آیت (۱۶) رکوع

قَالَ رَبَّنَا اِنَّا خَافُ اَنْ يَّفْرَطَ عَلَيْنَا اَوْ اَنْ يَّطْغٰی ﴿۱۸﴾

وويل (دواړو ورونو) ای ربه غمونږ بیشکه مونږ وویږو چه تلوار به وکړی پر مونږ (په عقوبت سره) یا به لا نافرمان شی (چه ستا په نسبت به بدی خبری وکړی).

تفسیر: یعنی د هغه د ویریدلو اندېښنه به خو وروسته له دی نه وی - سم د لاسه پر خپل دغه بی سرو سامانی او د فرعون هغه جاه و جلال ته چه گورو نو ویریو چه هغه غمونډ د داسی خبری د آوریډلو دپاره به له سره تیار او آماده هم نه وی - او که آماده وی ممکن دی چه غمونډ د پوره خبری د آوریډلو نه پخوا په چتی و (فضولو) خبرو باندی خوله وسپری - یا غمونډ د خبرو له آوریډلو څخه وروسته سخت په قهر او غصه شی - او ستا په شان کښی به زیات سپین سترگی او گستاخی وکړی - یا پر مونډ باندی لاس وغځوی چه په دغو گردو (تولو) احتمالاتو کښی اصلی مقصد له لاسه وځی.

تنبیه: د موسی علیه السلام د دی خوف او د شرح الصدر په منځ کښی هیڅ سره منافات نشته کاملین د بلا له نزوله پخوا ویری - او استعاذه کوی لیکن څه مهال (وخت) چه په بلا کښی مبتلا شی - نو په پوره صبر - استقامت - حوصله - ثبات او پراخ تتر سره د هغه مقابله کوی.

قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمِعُ وَأَذِي

و فرمای (الله) مه ویریئ (تاسی دواړه). بیشکه زه له تاسی سره یم (په معاونت او نصرت) آورم او وینم (په ښه شان سره ستاسی احوال او افعال هم)

تفسیر: یعنی هغه خبری چه ستاسی او د ده په منځ کښی کیږی - یا هغه معاملات چه در وړاندی کیږی - هغه گرد (تول) زه آورم او وینم ئی - زه هیڅ له ستاسی نه یم جلا (جدا) او تل څما نصرت او حمایت له تاسی سره دی - خوف او ویره هیڅ مورد نه لری - او نه ښائی چه تاسی په دغه فکر کښی واوسی.

فَأْتِيَهُمْ قَوْلًا مِّنْ أَسْفَلِ السُّورَةِ فَيَأْتِيَهُمْ قَوْلًا مِّنْ أَسْفَلِ السُّورَةِ فَيَأْتِيَهُمْ قَوْلًا مِّنْ أَسْفَلِ السُّورَةِ

پس ورشئ (تاسی دواړه) ده ته پس ووائی چه بیشکه مونډ یو رسولان د رب ستا نو ولیږه (ای فرعون) له مونډ سره بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب) او مه په عذابوه دوی (په سختو سختو تکالیفو سره)

تفسیر: په دغه کښی د دری شیانو په طرف دعوت ورکړی شوی دی

(۱): د فرعون او د نورو مخلوقاتو کوم رب شته چه رسول ئی رالیږلی دی.

(۲): مونډ دواړه د هغه رسولان یو - لهذا غمونډ اطاعت او د رب العزت عبادت ښائی چه وکړی

شی گواکی په دغه جمله سره د ایمان د اصل په لوری دعوت ورکړی شوی دی - هم دغه ئی په

«وَالنَّازِعَاتِ» (دیرشم جزء کښی) داسی ادا کړی دی ﴿فَقُلْ هَلْ لَّكَ إِلَىٰ أَنْ تَزَكَّىٰ﴾

﴿وَأَمَّا إِلَىٰ رَبِّكَ فَمَنْ مَّشَىٰ﴾

(۳): هغه شی دی چه د هغه ضرورت په هغه خاص وقت کښی واقع شو - یعنی د بنی اسرائیلو نجات د فرعونیانو د ذلت او رقت راوړونکی غلامی څخه. مطلب ئی دا دی چه پر دغی شریفی او نجیب الاصلی کورنی ظلم او ستم مه کوئ! او د دغه ډیر ذلیل او حقیر مرثیتوبه ئی آزاد او خپلواک کړئ - او له مونږ سره ئی پریودئ چه هر چیری مو چه زده غواړی لار شو او په آزادی سره شپې او ورځې تیری کړو.

قَدْ جُنْتُكَ بِأَيَّةٍ مِنْ رَبِّكَ

په تحقیق راغلی یو مونږ تاته سره له معجزی له جانب د رب ستا؛

تفسیر: یعنی څمونږ دغه د رسالت دعوی بی دلیل نه ده - بلکه پر خپل صداقت د الله تعالی د قدرت معجزی او دلائل هم راسره شته.

وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ ۖ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۖ

او سلامتی ده (له عذابه) په هغه چا چه متابعت وکړی د سمی صافی لیاری. بیشکه مونږ چه یو په تحقیق وحی کړی شوی ده مونږ ته چه بیشکه عذاب په هغه چا دی چه تکذیب کوی (د رسولانو) او مخ گرځوی (له اسلامه).

تفسیر: یعنی هر څوک چه څمونږ خبره ومنی او پر سمه او صافه لپاره لار شی - نو د هغه دپاره د دواړو دارینو سعادت او سلامت ور په برخه کیږی. او هر څوک چه تکذیب او اعراض کوی نو د هغه دپاره عذاب یقینی دی - اعم له دی نه چه یواځی اخروی عذاب وی یا په دنیا کښی هم ورته ورسپړی. ښائی چه اوس تاسی د خپل آخرت په فکر کښی شی او هره لپاره مو چه خوښه وی هم هغه څان ته غوره کړئ.

کله چه راغلل دوی فرعون ته او د رب العالمین پیغام ئی ورساوه

قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمْ أَيُّوُسَىٰ

نو وویل (فرعون) پس شوک دی رب ستاسی ای موسیٰ

تفسیر: یعنی تاسی چه خپل ځان د هغه رب استاځی راجیعی هغه شوک دی؟ او څرنگه دی؟ - له دی نه معلومیږي چه د فرعون د عقیدې میلان د دهریت په لوری ؤ - یا به ئی دغه سؤال یواځی د ربړولو (تکلیف ورکولو) دپاره کړی وی.

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ

وویل موسیٰ رب ځمونږ هغه ذات دی چه ورکړی ئی دی هر څیز ته (له مخلوقاتو) صورت شکل د ده (موافق د کماله د ده سره) بیا ئی لپاره هم وربښولی ده (د کززان).

تفسیر: یعنی هر شی ته ئی سم د هغه له استعداد سره شکل - صورت - قوی - خواص او نور عنایت فرمایلی دی - او د حکمت له کمال ئی هم هغسی جوړ کړی دی چه هغه لره لازم ؤ - بیا په مخلوقاتو کښی د هر یو د وجود او بقاء دپاره هر هغه سامان چه ضرورت ؤ - هغه یی ورمهیا کړی دی او هر څیز ته ئی له خپلی مادی ساخت او روحانی قوتونو - او خارجی سامانونو څخه د کار اخیستلو لپاره وربښولی ده - بیا داسی یو ټینگ نظام ئی راجوړولی - مونږ ته ئی هم هدایت راکړی دی چه د دغو مصنوعاتو له وجوده د صانع پر وجود څرنگه استدلال وکړو **فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ وَالْمُنَّةُ**

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د خوړلو او غځولو شعور ئی پیدا کړ که وړوکی ته الله تعالیٰ ئی رودل ونه ښیي نو شوک ئی وربښولی شی؟»

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَىٰ ۝ قَالَ عِلْمُهُا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى ۝

وویل (فرعون) پس څه ؤ (حال) د خلقو پخوانیو. وویل (موسیٰ) چه علم د هغوی په نزد د رب ځما دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی (لیکلی دی) چه نه ئی ورک کوی رب ځما او نه ئی هیروی (هیڅ څیز)

تفسیر: یعنی «که د الله تعالیٰ پر وجود باندی داسی روښان دلائل قائم شوی دی او د هغه په

طرف چه ته دعوت ورکوی حق دی نو د تیرو اقوامو په متعلق څه بیان وکړه چه آخر له دوی
 غمینی دیر کسان سره د داسی واضحو او روښانو دلائلو له موجودیته ولی له حق څخه غاړه وغړوله
 - او قبول ئی نه کړل؟ آیا پر هغو گردو (تولو) باندی ئی عذاب نازل کړ او تباہ شول؟ که ته
 نبی ئی نو د گردو (تولو) اقوامو تفصیلی حالات ښائی تاته هر ورو (خامخا) معلوم وی» دغه
 گرد (تول) لا یعنی او لری له مقصده خبرو باندی ځکه د فرعون خوله وسپړیده چه د حضرت
 موسی علیه السلام د هدایت مضامین په داسی فضولو او چتی (بیکاره) خبرو سره مخلوط کړی -
 حضرت موسی علیه السلام وفرمایل چه انبیاء ته د گردو (تولو) شیانو تفصیلی علم لرل ضروری نه
 دی د هر قوم د تفصیلی حالاتو څخه اطلاع او علم یواځی د الله تعالی کار دی چه د غمینو
 مخفی مصالحو په بناء هغه ئی په کتاب (لوح محفوظ) کښی هم لیکلی دی. د الله تعالی د محیط
 علم څخه یو شی نه ابتداء غائب کیدی شی او نه په علم کښی راغلی څیز د یوی شیبی دپاره هم
 هیږیدی شی پر هغه اعمال د هر قوم په هر وقت کښی چه کړی ئی وی د هغو گردو (تولو) د
 یوی یوی ذری لیکلی شوی حساب شته چه په هر یوه لازمو اوقاتو کښی ئی ښکارولی شی.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَّكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا

هغه الله چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه فرش (غوړیدلی) او روانی کړی ئی
 دی تاسی ته په دی کښی لیاری.

تفسیر: یعنی د وادیو - سیندونو - او غرونو له منځه ئی پر ځمکه لیاری جوړی کړی او له یوه
 ځایه بل ځای ته ئی بیولی او نښلولی دی چه پر هغو له ورتګه له یوه ملکه بل ملک ته رسیدی
 شی.

وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى ۝۳۷

او نازلې کړی دی مونږ (له طرفه) د آسمانه اوبه؛ پس راباسو مونږ په دی
 (اوبو) سره هر هر قسم له گیواو (شنیلیو) څخه رنگ په رنگ.

تفسیر: یعنی د اوبو په ذریعه الله تعالی راز راز (قسم قسم) شنیلې - او ترکودی (نباتات) میوی
 دانی غلی او نور ئی پیدا کړی دی.

كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ

ونخوړئ تاسی تری او خړوئ (پکښی) چارپایان خپل؛

تفسیر: یعنی ښی او عمدۀ غذاوی تاسی خړوئ - او هغه شیان چه ستاسی نه په کارپړی هغه پر خپلو چارپایانو خړوئ چه د هغوی په محنت او زیار (کوڅش) ایستلو سره علی الاکثر دغه پیدوار حاصلپړی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّعْلَى

بیشکه په دی (مذکورو شیانو کښی) خامخا (د قدرت دیر) دلائل دی دپاره د خاوندانو د عقل.

تفسیر: دپاره د خاوندانو د عقل ئی ځکه وفرمایل څو د دهریانو سترگی خلاصی شی یعنی د ده تدابیرو او قدرتونو ته وگورئ که تاسی عقل لرئ نو وبه پوهیږئ چه په هغو سره د باری تعالی وجود او د توحید په لوری توجه ورکړی شوی ده اوس په دغه مبارک آیت کښی د «معاد» ذکر دی.

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى

(خاص) له دی (ځمکی څخه) پیدا کړی یی مونږ تاسی (په ژوندون سره) او په هم دی ځمکی کښی ننه راباسو تاسی (په مرگ سره) او له دی (ځمکی) څخه راباسو تاسی کړت بل (دوهم ځلی په بعث بعد الموت سره).

تفسیر: د گردو (تولو) پلار آدم علیه السلام له خاورو څخه پیدا کړی شوی دی. بیا په هغو اغذیه (خوراکو) سره چه د انسان د بدن روزنه (تربیت) کپړی هغه هم له خاورو څخه وځی - وروسته له مرگه هم په عمومی ډول (طریقه) گرد (تول) انسانان وړاندی یا وروسته له خاورو سره گډپړی. هم داسی د قیامت په وقت کښی هم دغه اجزاء چه له خاورو سره گډود شوی وی بیا سره تولیدپړی او بیا له سره پیدا کپړی او هغه مری چه په قبرونو کښی خښ وی بیا ژوندی تری راپورته کپړی.

وَلَقَدْ آرَيْنَاهُ الْآيَاتِ كَافَّةً فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ۝۳۹

او خامخا په تحقیق ورېښوولی (ورپیژندلی) وی مونږ دغه (فرعون لره) معجزی (د قدرت خپلی) تولی (د فرعون له حاله سره مناسبی) نو تکذیب ئی وکړ (د معجزو) او منع ئی راوړله (له ایمانه په هغو باندی)

تفسیر: یعنی د هغو آیتونو ورښودل چه منظور ؤ هغه گرد (تول) ئی وروښوول. مثلاً د عصاء القاء یدالبيضاء او نور سره له خپلو متعلقاتو سره له تفصیل -
خو سره له هغه هم دغه یدبخت فرعون حق ونه مانه او هم هغسی پر خپل انکار، جحود او تکذیب ټینگ ولاړ ؤ.

قَالَ اجْعَلْنَاهُ نَارًا مِّنْ آدْنِئَا سِجْرًا مِّنْ مَّوْسَىٰ ۝۴۰

وويل (فرعون) آيا راغلی ئی ته مونږ ته دپاره د دی چه ویاسی مونږ له غمکی غمونږ په سحر خپل ای موسی

تفسیر: دغه خبره ئی خپل قوم قبطیانو ته ځکه وویل شو هغوی ته د موسی علیه السلام په مقابل کښی نفرت او اشتعال ورکړی یعنی د موسی علیه السلام غرض او مقصد دا دی چه د جادو په زور مونږ د دی ملک څخه وشړی - او د کودگری په داسی ننداری د عوامو جمیعت له خپله ځانه سره ملگری کړی - او په دغه چل د قبطیانو پر گردو (تولو) املاکو او اموالو قابض شی.

فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَكَ بِسْمِ مِثْلِهِ فَاَجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلَفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سَوِيًّا ۝۴۱

پس خامخا رابه وړو هرومرو (خامخا) تاته سحر پشان د دی سحر پس مقرر کړه په منځ غمونږ او په منځ د تا کښی یوه وعده چه نه به کوو مخالفت له هغه مونږ او نه ته (او وگرځوه ځای د وعدی) یو ځای هوار (متوسط په منځ د طرفینو کښی).

تفسیر: یعنی ته پخپله په دغه اراده کېنې له سره نشي کامیابیدي له مونږ سره ډیر لوی لوی کودگران شته ښه خو به دا وی چه ته له هغوی سره مقابله وکړی - پس په هره ورځ او هر ځای کېنې چه ته له هغوی سره مقابله کول غواړی د هغه د تعیین اختیار تاته (درکاوه کیږی) او دا ضروری ده هر هغه وقت چه معین کیږی ښائی چه له هغه څخه هیڅوک ځان ونه کاږی - او داسی ځای دی وټاکل شی چه هلته د دواړو طرفینو دپاره یو شان سهولت حاصل وی. او په منځ کېنې واقع وی او په کیناستلو کېنې د راځی او رعایا او حاکم او محکوم او د وړوکی او د لوی هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) سره نه وی - او هره یوه ډله په ډیره آزادی او خپلواکی سره د خپل قوت او قدرت مظاهره پکېنې وکړی شی. او میدان هم خلاص - اړت - صاف او هوار وی؛ څو گرد (تول) کتونکی هر شی بی تکلفه ولیدی شی او تول مشاهدات په ښه ډول (طریقه) سره وکړی شی.

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ يُخْشِرَ النَّاسُ ضَمِّيْ

وویل (موسی) وقت د وعدی د تاسی ورځ د جشن (د قبطیانو) ده او دا چه راتول به کرل شی خلق په وقت د شاینت کېنې.

تفسیر: یعنی د انبیاءو په کارونو کېنې له سره هیڅ یو تلپیس او تلمیع نه وی. د دوی گرد (تول) معاملات ښکاره - واضح - او صاف وی - موسی علیه السلام وفرمایل «ښه په هم هغه ورځ کېنې چه تاسی لویه میله او رسمی جشن کوئ په هم هغه ورځ کېنې څه مهال (وخت) چه لمر ښه پورته راشی - نو دغه د مقابلی نمائش (بودنه) هم شروع شی - یعنی په دغه میله کېنې په هر ځای او هر وقت چه ډیر خلق سره راتول شوی وی په رڼا (رڼا) ورځ کېنې دی دغه مقابله وکړل شی - څو کتونکی ډیر زیات وی او د ورځی په رڼا (رڼا) کېنې هر څوک هر شی په ښه شان سره وگوري او هیڅ یوه اشتباه په منځ کېنې واقع نشی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «په لویه مجمع کېنې له مقابلی ځنی د دواړو طرفینو غرض دا ؤ چه هغه غوښته چه دوی د گردو (تولو) خلقو په مخ کېنې پره او مغلوب شی - او هغو غوښته چه هغه پر او مغلوب شی د تولو وگرو په محضر کېنې - د دغه جشن انعقاد چه د فرعون کلنی ؤ د مصر په گردو (تولو) ښارو کېنې مقرر ؤ.»

فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى

پس مخ وگرځاوه (خپلو مشرانو ته) فرعون پس راتول ئی کرل (اسباب آلات) د مگر فریب خپل بیا راځی (موعد ته سره له جادوگرانو او اتباعو خپلو).

تفسیر: د دغی خبری د غوته کولو څخه وروسته فرعون له مجلس څخه پاڅید او د کودگرانو د ټولولو په ترتیباتو ئی لاس پوری کړ - او په داسی وسائلو او وسائطو پسی ولوید چه د هغو په اثر کودگران بریالیان (کامیاب) شی او بالاخر له مکملی تیاری څخه وروسته په ډیر قوت او طاقت سره په هم هغه ټاکلی (مقرر کړی) وقت د مقابلی په میدان کښی په داسی حال حاضر شو چه د کودگرانو یو لوی فوج له ده سره ؤ؛ له دوی سره د انعاماتو او اکرامو لوئی وعدی هم کړی شوی وی او دوی گرد (ټول) په دی باندی گمارلی شوی ؤ چه په هر ډول (طریقه) سره چه کیږی ښائی چه موسی علیه السلام ته ماتی ورکړئ گواکی دوی د حق او حقانیت د مغلوبولو په فکر کښی ؤ.

قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَيَّ اللَّهُ كَذِبًا
فَيُسْجِتْكُمْ يَعْدَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ ④

وویل دغو (ساحرانو) ته موسی (نازل دی کړی الله پر تاسی) هلاکت د تاسی مه ترئ پر الله باندی دروغ پس هلاک به کړی تاسی په عذاب سره او په تحقیق خراب او نا امیده شو هر هغه څوک چه دروغ ئی وتړل (پر الله).

تفسیر: معلومیږی چه په دغه مجمع کښی موسی علیه السلام هر یوه ساحر ته د ده له حاله سره سم پند او نصیحت فرمایلی ؤ - کله چه کودگران د حق مقابله په جادو سره کوونکی ؤ - نو هغوی ته ئی تنبیه ورکوله چه گورئ په لوی لاس خپل ځانونه په هلاکت کښی مه اچوئ! د الله تعالی د قدرت ښی او معجزی او د انبیاءو علیهم السلام معجزو ته سحر ویل - او بی حقیقه شیان د ثابت شویو شیانو او حقائقو په مقابله کښی وړاندی کول، گواکی پر پاک الله دروغ تړل دی. اما د دروغ تړونکو خاتمه او انجام له سره ښه نه دی - بلکه اندیښنه شته چه پر داسی خلقو آسمانی آفت نازل شی - او د دوی بیخ او بکر ویاسی - او بنیاد او اساس ئی ور وړان کړی.

فَتَنَّا زَعْوَاهُمْ يَبْئُثُهُمْ وَأَسْرُوا النَّجْوَىٰ ⑤

پس سره جگړه وکړه دغو (ساحرانو) په کار خپل پخپلو منځونو کښی (دغو جادوگرو) او پټ ئی وساته دغه راز (په منځ خپل کښی).

تفسیر: د موسی علیه السلام له دغه موعظه او تبلیغ څخه د کودگرانو په جرگه کښی سخته ویره

او اندیخته ورپیدا شوه - او پخپلو منځونو کښی ئی په جگړو او مناقشو لاس پوری کر - چه مونږ له دغه سری سره مخه وکړو د ده خبری د کودگرانو په شان له سره نه معلومیږی الغرض پخپلو منځونو کښی ئی سره بحث او مذاکری کولی - او له گردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوی په گوښی (بیل) مرکو او جرگو مشغول شول. بالاخر وروسته له دیرو مناظرو - مخالفتونو او منازعو د فرعون له اثره متأثر شول او هغه خبری او اتري ئی وکری چه وروسته راغی.

قَالُوا اِنْ هٰذَانِ لَسِحْرَانِ بَرِيْدَانِ اَنْ يُّخْرِجَكُم مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَ بِطَرِيقِكُمُ الْمَثَلُ ۝

وویل (جادوگرانو) دا دواړه خامخا ساحران دی اراده لری دوی دواړه چه وباسی تاسی له ځمکی (ملک) د تاسی په سحر خپل سره او بوځی (محو کړی دوی دغه) لیاره (د دین) د تاسی چه دیره غوره ده .

تفسیر: (په ان هذان) کښی دغه «ان» مخفف دی له مثقلی څخه ځکه دا لام فارق په مابین د نافیی او د مخففی پری داخل شوی دی یا دغه «ان» په معنی د ما او دا لام په معنی د «الا» دی یعنی ماهذان (لا ساحران) یعنی چه له پخوا راهیسی ستاسی کوم دین او رسوم جریان لری هغه له منځه لری کړی او خپل دین او طور او د جادو او کودو فن هم رانچ کړی چه د هغه په زور په دغه ملک کښی ستاسی عزت (پت) او کمائی (گټه) شته هم دغه دواړه وروڼه غواړی چه له تاسی څخه وشکوی او یواځی هم دا دواړه پری قابضان شی.

فَاجْبِعُوا لَكُمْ هٰذِهِمُ الْمُتَوَاصِفَا وَقَدْ اَقْلَمَ الْيَوْمَ مَنَ اسْتَعْلٰی ۝

پس راجمع کړئ تاسی (اسباب د سحر او) مکر خپل بیا راشع میدان د معارضی ته صف صف، او په تحقیق بریالی (کامیاب) شو نن ورځ هغه څوک چه غالب شو

تفسیر: یعنی د موقع اهمیت وپیژنئ! وقت له لاسه مه باسئ! په پوره همت او قوت سره گرد (تول) یو ځای شی! - او د دوی د پره کولو تدبیر وکړئ! او دفتناً داسی حمله پری وروړئ! چه په یو وار کښی د دوی قدمونه وښوئږی او وپریځیږی - چه د نن ورځی جگړه فیصله کوونکی جرگه ده - د نن ورځی بری دائمی کامیابی او د تل بری دی. هر هغه فریق چه نن غالب او بریالی (کامیاب) شی نو هغه د همیشه دپاره منصور او مفلح کڼلی کیږی.

قَالُوا يَمْوَسَّىٰ اِمَّا اَنْ تُلْقَىٰ وَاِمَّا اَنْ تَكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَلْفَىٰ ۖ قَالَ بَلْ اَلْقُوْا

ووایل (کودگرانو) ای موسی یا به ته غورغوی (اول همسا خپله) او یا به شو مونږ اول د هغه چا چه غورغوی (همسا خپله) وویل (موسی) بلکه وغورغوی تاسی رومبی (نو) واپول ساحرانو اسباب د سحر خپل).

تفسیر: موسی علیه السلام په ډیری بی پروائی سره جواب ورکړ چه نه رومبی تاسی خپلی ننداری راوبیی او خپلی چاری مو رابکاره کړئ! خو د باطل د زور آزمیو لږ څخه وروسته د حق غلبه په پوره ډول (طریقه) سره درباره شى - دغه قصه د الاعراف په (۱۲) رکوع کېنې پخوا له دى نه هم لیکلی شوى ده هلته دى ولوسته شى.

فَاِذَا جَا هُمُوعَصِيْمُهُمْ يَخِيلُ اِلَيْهِمْ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهُمْ اَسْعَىٰ ۙ

پس ناڅاپه (دغه وقت) هغه پری د دوی او همساگانى د دوی په خیال کېنې راوستی کیدی دغه (موسی ته) له وجه د سحره د دغو (ساحرانو) داسی چه بیشکه دغه (ماران دى چه) مندى وهى (او ثغلى).

تفسیر: یعنې د ساحرینو له نظرنندئ څخه موسی علیه السلام ته داسی په نظر ورځی چه ګواکى دغه ګرد (تول) پری او همساگانى د مارانو (منګورانو) په شان مندى رامنډى وهى ثغلى او راغلى او په واقع کېنې خبره داسی نه وه.

فَاَوْجَسَ فِيْ نَفْسِهٖ خِيفَةً مُّوْسَىٰ ۙ

بیا وموندله په نفس خپل کېنې ویره موسی (چه خلق به د سحر او معجزی فرق ونشې کړی او ګمراه به پاتى شى).

تفسیر: یعنې د کودگرانو د دغی چاری د لیدلو څخه ناپوهان تیر نه وځی او حمقا ونه غولیدى او د سحر (کودو) او د معجزی په منځ کېنې به سره فرق ونه کړى شى - نو په دغه صورت کېنې به د حق غلبه نه واضح کیږی. د خوف دغه مطلب د وروستنى جواب څخه څرګندیږی

(جکاربوی).

قُلْنَا لَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَىٰ ۝

ومو ویل (موسیٰ ته) مه ویریوه (په زعم خپل) بیشکه ته چه ئی هم دا ته ئی دیر غالب.

تفسیر: یعنی ویره له خپل زړه څخه وباسه! او دغسی وسوسی ته په خپل زړه کښی ځای مه ورکوه! الله تعالیٰ هرومرو (خامخا) حق ته بری او غلبه ورکوی او تل ئی په ارتقاء او اعتلاء کښی ساتی (او په دی کښی پنځه مبالغی دی (۱) حرف د تحقیق. (۲) تکرار د ضمیر. (۳) تعریف د جزاء (۴) لفظ د علو (۵) صیغه د مبالغی).

وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا

او وغورځوه هغه شی چه په ښی لاس د تا کښی دی چه له خلق څخه ښکته تیر کړی هغه شیان چه دوی جوړ کړی دی (او خپلی گیدی ته ئی وغورځوی)

تفسیر: یعنی خپله همسا په ځمکه وغورځوه! چه د دوی دغه گردی (تولی) کودی او پلمی یوه نمری او گوله کړی - او میدان د دوی له وجوده پاک شی.

إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدًا سِجْرًا وَلَا يَفْقَهُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَىٰ ۝

بیشکه هغه شی چه جوړ کړی دی دوی (او میدان د مقابلی ته ئی حاضر کړی دی) مکر د ساحر دی؛ او بری نه مومی ساحر (کودگر) هر چیرته چه راشی (او وی).

تفسیر: یعنی د کودگرانو کودی - سحر - جادو او نوری پلمی (تلبیرونه) چه څومره دی او تر هری اندازی پوری چه ورسیږی د حق په مقابله کښی له سره بری نشی موندلی - او نه پخپله کودگر هیڅ چیری فلاح موندلی شی نو ځکه په حدیث کښی د کودگر د قتل حکم ورکړی شوی دی.

(کله چه وغورځوله موسیٰ علیه السلام همسا خپله او تیر کړ همسا هغه اسباب د سحر په خپلی گیدی کښی

او وپوهیدل ساحران چه دغه معجزه ده سحر نه دی پس ولویدل بی اختیاره لکه چه فرمائی)

فَأَنفَى السَّحَرَةَ سُبْحًا قَالُوا أَمَّا رَبُّهُرُ وَنَ وَمُوسَى ⑩

پس وغورغول شول کودگران (نسکور) په دغه حال کښی چه سجده کوونکی
 و (الله ته) (نو کودگرانو) وویل ایمان مو راوړی دی په رب د هارون او (رب
 د) موسی.

تفسیر: دغه کودگران چه دیر فنی سری او د تخصص خاوندان وو سم د لاسه وپوهیدل چه دغه له
 سره سحر نشی کیدی او علی البقیین دغه له سحره د پاسه بل کوم حقیقت او کیفیت لری نو
 فی الحال د دوی زړونه د ایمان په رڼا (رڼرا) سره روښان شول او د پاک الله د عظمت او قدرت
 په مقابل کښی سر په سجده ولویدل. دغه قصه د الاعراف په ۱۲ رکوع کښی لیکلی شوی ده.

قَالَ امْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ أَدْنِ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ

وویل (فرعون) چه تصدیق وکړ تاسی ده ته پخوا له هغه چه اذن درکرم زه
 تاسی ته (د تصدیق د ده) بیشکه چه دی خامخا مشر د تاسی دی هغه چه
 ښوولی ئی ده تاسی ته جادو.

تفسیر: یعنی بی غما له اجازی او حکم صادرولو څخه تاسی ایمان راوړ او غما فیصلی ته مو له
 سره غوړ کینښود او منتظر نشوئ نو معلوم شو چه تاسی او موسی علیه السلام پخپلو منځونو
 کښی سره روغه او جوړښت سره کړی دی او دغه مقابله مو داسی راجکاره شوه لکه د زرگرانو
 جنگ چه په دغه سره غوړئ چه عوام الناس وغلوئ لکه چه د الاعراف په سورت کښی هم مذکور
 شو.

فَلَا قُطْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَلَا وَصِيلَتُكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ إِنَّا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَنفَى ⑪

نو اوس به پری کرم زه خامخا لاسونه د تاسی او پښی د تاسی له خلاصه
 (یعنی ښی لاس او کینه پښه - یا کین لاس او ښی پښه) او خامخا غوړند به

کرم هر و مرو (خامخا) تاسی په تنو د خرماؤ کښی څو ستاسی د حال د لیدلو څخه گردو (تولو) ته پند او عبرت حاصل شی او خامخا معلوم به کړئ تاسی هر و مرو (خامخا) چه کوم یو له مونږ نه ډیر سخت دی له جهته د عذاب او ډیر پاتی کیدونکی دی (زه که موسی؟)

تفسیر: یعنی تاسی پخپل دغه ایمان راوړلو سره داسی راڅرگندوئ چه هم دا مونږه منجی یو او نور گرد (تول) خلق (یعنی فرعون او فرعونیان) به په ابدی عذاب کښی اخته او مبتلا کیږی - نو اوس به در معلوم شی چه د چا عذاب زیات سخت دی - او تر زیات وقت پوری پاتی کیدونکی دی؟

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ
إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۖ إِنَّا كَامِلِينَ بِالْغَفْرِ لَكَ
خَطِينًا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْكَ مِنَ السَّحَرِ

وویل (کوډگرانو) چه له سره به غوره نه کړو تا په هغه چه راغلی دی مونږ ته له ښکاره ؤ معجزو او هغه (الله) چه پیدا کړی ئی یو مونږ پس وکړه ته هغه کار چه ته ئی کوونکی ئی بیشکه هم دا خبره ده چه حکم به ورکړی ته په دی ژوندون لږ خسیس (په قتل او په نورو تعزیراتو) بیشکه مونږ ایمان مو راوړی دی په رب خپل چه وښی مونږ ته گناهونه ځمونږ او هغه چه تا مجبوره کړی یو مونږ په (کولو د) هغه شی باندی له سحره (په مقابل د معجزی کښی)؛

تفسیر: یعنی مونږ داسی صاف حقانی دلائل ستا له خاطره نشو پریښودی؟ او د خپل حقیقی خالق د خوښی په مقابل کښی ستا هیڅ پروا نشو کولی - اوس هر څه چه ستا له لاسه کیدی شی وئ کړه - ستا خو هم دغومره زور رسیږی چه ځمونږ دغه فانی دنیوی ژوندون ختم کړی. که ته داسی وکړی نو هیڅ مضائقه نه لری، مونږ لا ډومبی له دی نه د دغه دارالفناء په مقابل کښی دارالبقاء ته ترجیح ورکړی ده او مونږ د دی دنیا د رنځ او راحت په فکر کښی نه یو او یواځی ځمونږ آرزو او تمنا هم دا ده چه ځمونږ مالک او مولی له مونږه خوښ او رضاء شی - او ځمونږ گرد (تول) گناهونه خصوصاً هم دغه گناه چه ستا د حکومت له خوفه بالجبر ځمونږ له لاسه صادره شوی ده. «یعنی چه د حق مقابله مو له جادو سره کړی ده» معاف وفرمایي وائی

چه کودگران د حضرت موسی علیه السلام د معجزی له لیدلو څخه په دی پوهیدلی وو. چه دغه جادو نه دی - او مونږ لره نه ښائی چه د ده په مقابل کښی ودریږو خو د فرعون په امر او د ده له ویری مو په مقابله لاس پوری کړل.

وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى ④

او الله خیر غوره دی (له جهته د جزا ورکولو له تا نه) او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی (عذاب د ده).

تفسیر: یعنی هغه انعام او اکرام چه تا به مونږ ته راکاوه له هغه څخه ښه او تل پاتی کیدونکی اجر مؤمنینو ته د الله تعالی له درباره ورکاوه کیږی. (و فرمایل الله تعالی چه)

إِنَّهُ مِّنْ يَّاتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ④

بیشکه شان دا دی هر څوک چه راشی رب خپل ته کافر (په عقبی کښی) پس بیشکه شته ده ته جهنم دوزخ چه نه به مری په دی دوزخ کښی (چه هوسا «آرام» شی) او نه به ژوندون کوی (د ژوندون په څیر)

تفسیر: یعنی انسان لره په کار دی چه اول د آخرت په فکر کښی اوسی او داسی دی ونه کړی چه د مخلوق په اطاعت کښی د خالق معصیت وکړی ځکه چه د داسی مجرمانو د هستوګنی ځای ډیر بد ځای دی چه له هغه څخه نجات او ژغورنه (بچ کیدنه) په هیڅ یوه صورت سره ممکنه نه ده - دنیوی تکالیف او مشقات هومره چه وی یواځی د مرګ په راتګ سره ګرد (تول) ختمیږی. لیکن کفارو ته په دوزخ کښی هم مرګ نه وررسیږی چه د دوی هغه مصائب او تکالیف پای (انجام) ته ورسوی او د هغوی هغه جهنمی ژوندون به هم د ښه ژوندون په شان نه وی - یعنی د دوی هغه ژوندون به داسی وی چه پر هغه به مرګ په زرهاو درجو مرجع او بهتر وی. (العیاذ بالله).

وَمَنْ يَّاتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى ④ جَدُّتُ عَدْنٍ يَخْرُجُ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا

او هر شوک چه راشی دغه (الله) ته (په قیامت کښی) په دی حال کښی چه مؤمن وی چه په تحقیق کړی ئی وی ښه (عملونه په دنیا کښی) پس دغه مؤمنان چه دی شته دوی ته (درجی) مرتبی دیری اوچتی (چه هغه مرتبی) جنتونه دی د (تل) هستوگنی چه بهیږی (له لاندی د مانپو او ونو) د دوی (خلور قسمه) ویالی همیشه به وی دوی په دغو (جنتونو) کښی.

تفسیر: د مجرمانو بالمقابل ئی د دغو مطیعانو خاتمه او انجام بیان وفرمایله.

وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى ۝

او دغه (درجی او جنتونه) جزاء ده د هغه چا چه ځان ئی پاک کړی وی (له خپرو د کفر او له گناهونو)

تفسیر: یعنی له چتلو خیالاتو - فاسده و عقائدو - رذیله و اخلاقو او خرابو اعمالو څخه پاک صاف وی.

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَن أَسْرِ بِعَبَادِي فَأَضْرِبْ لَهُمُ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَفُ دَرَكًا وَلَا تُخْشَى ۝
فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودٍ فَغَشِيَهُمْ مِنَ اللَّيْلِ مَا غَشِيَهُمْ ۝

او خامخا په تحقیق وحی کړی وه مونږ موسی ته داسی چه د شپې ویاسه (له مصره) بندگان ځما (بنی اسرائیل) پس جوړه کړه دوی ته (په وهلو د همسا خپلی سره) لیاره په بحر (سیند) کښی وچه نه به ویږیږی ته په تعقیب د فرعون له میندلو او نیولو د فرعونیانو نه) او نه به ویږیږی (له دویدلو) پس راغی په هغو (بنی اسرائیلو) پسې (له وروسته) فرعون سره د لښکرو د ده پس لاندی کړل دوی له سیند څخه هغه څیز چه لاندی ئی کړل.

تفسیر: کله چه فرعونیانو په میدانی مقابله کښی ماتی وموندلی - او کودگران مشرف بالایمان شول او د بنی اسرائیلو ثقل څه دروند شو - او موسی علیه السلام له کلو کلو راهیسی د الله تعالیٰ باهره آیات وروښوول - او هر شان حجت ئی په اتمام ورساوه - خو سره له هغه فرعون دغی خبری ته تیار او آماده نشو چه حق ومنی یا بنی اسرائیلو ته آزادی او خپلواکی ورکړی -

دلته د الله تعالیٰ داسی حکم پر موسیٰ علیه السلام صادر شو چه بنی اسرائیل له خپله څانه سره روان کړه! - او د شپې له مخی له مصره هجرت وکړئ! - خو په دغه وسیله سره بنی اسرائیل له مظلومیت او غلامی څخه نجات ومومی - په لیاره کښی به سمندر (د قلزم بحیره) حائل کیږی لیکن تا غوندی د یوه اولوالعزم نبی په لیاره کښی نه ښائی چه سمندر هم حائل شی - نو د هم دغه سمندر په منځ کښی د خپل ځان دپاره داسی لیاره پیدا کړه! تر څو پر هغی باندی له پوری وتلو څخه نه د دویدلو اندیښنه او نه د فرعونیانو د تعاقب او د درېسی راتلو او رسیدلو او نیولو خرخشه (تردد) وی - لکه چه موسیٰ علیه السلام له هم دغه هدایت سره سم پر سمندر باندی خپله همسا ووهله چه په هغه سره اوبه له سره تر بیخه پوری څیری او دوولس کوڅی شوی او الله تعالیٰ باد ته امر وکړ چه سم د لاسه دغه ځمکه وچه کړه! لکه چه آنا فانا د سمندر عمق (نات) وچه سمه صافه لیاره شوه او په دواړو اطرافو کښی د سمندر اوبه لکه ډیر لوی لوی غرونه ولاړ وی ﴿فَاصْلًا بَيْنَهُمَا لِيَجِدَ السَّبِيلَ﴾ پس غیر شو بحر پس وگرځیده هره توتو د اوبو لکه لوی غر» نو بنی اسرائیل پر دغه لیاره بی له کومه تکلیف او مشقته تیر شو وروسته فرعون سره له خپل عظیم الشان فرعونی لښکر د دوی د تعاقب او نیولو دپاره راغلل او دغه وچه سمه صافه لیاره نی لیدلی په بنی اسرائیلو پسې هلته ننوتل څه مهال (وخت) چه بنی اسرائیل له سینده بیخی پوری وتل او فرعون سره له خپله فرعونی لښکره بیخی د سیند منځ ته ورسیدل الله تعالیٰ سمندر ته امر ورکړ چه له دواړو خواو اوبه سره یو ځای کړه! او فرعون سره له فرعونیانو په خپله غیږ کښی ټینگ ونیسه! نو بیا په دی خبری پسې هیڅ مه گرځه! او له سره نی پوښتنه مه کوه چه د سمندر امواجو (څپو) په څه شان دوی گرد (تول) سره پناه کړل؟ او څرنگه د مرگی سور خادر نی پری وغږاوه؟ او پخپله سره غیږ کښی نی یخ یخ او ټینگ ونیول.

وَأَصْلُ فِرْعَوْنَ قَوْمَهُ وَمَاهَدَىٰ

او گمراه کړ فرعون قوم خپل او (ورته ئی) ونه ښودله لیاره سمه

تفسیر: یعنی په ژبه سره خو ئی ډیری دعوی کولی چه ﴿وَمَا أَهْدَىٰكَ الْإِسْمِيلَ الرَّشَادَ﴾ لیکن ده خپل قوم ته څرنگه ښه لیاره وروښوده؟ بیشکه چه فرعون دغه مثال پر فرعونیانو ممثل کړ.

ټینگ دی ساتمه په غیږ زه خو دوښیم مین

له خپله څانه سره تابه هم دوب کړم مین

همغسی چه د دی حال په دنیا کښی شو - هم هغه ئی په آخرت کښی هم په برخه کیږی - دلته له خپلو گردو (تولو) ملگرو او لښکرو سره په سیند کښی دوب شول - هلته به هم له هم دغو

سره یو شای د دوزخ په لمبو کښی دوپیری لکه چه د هود په ۹ رکوع کښی مسطور دی

﴿يَقْدُرُ يَوْمَ يَوْمِ الْيَمِّ قَادَرُهُمُ النَّارُ﴾

يَذْنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَجْجَيْكُمْ مِنْ عَذَابِكُمْ وَعَدْتُكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنِ
وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوى ۝ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ

(و فرمایله الله چه) ای بنی اسرآئیلو (اولادی د یعقوب) په تحقیق نجات درکړ
مونږ تاسی ته له دښمنه د تاسی (له فرعون) او وعده کړی ده مونږ له تاسی
سره (په واسطه د موسی) جانب د طور (چه) ښی (جانب دی) او نازل کړ
مونږ پر تاسی من (ترنجبین) او سلوی (وریت کړی مرغان) خورئ تاسی له
طیبو (پاکیزه ؤ شیانو) هغه چه رزق روزی مونږ درکړی ده تاسی ته او مه
کوئ تجاوز په هغه (مرزوق کښی په اسراف اذخار بخل او کفران سره)

تفسیر: په دغه سره الله تعالی بنی اسرآئیلو ته پند ورکوی چه وگورئ مونږ پر تاسی باندی
څرنگه احسانات او انعامات فرمایلی دی - ښائی چه تاسی هم د هغه حق اداء کړئ! آیا دغه
کومه وړه او کوچنی خبره ده چه تاسی ته مو د دغسی جابر او قاهر دښمن له لاسه نجات درکړ
- او هغه مو په یوی ډیری عبرتناکی طریقی سره ستاسی تر سترگو لاندی هلاک او تباه کړ - بیا
د حضرت موسی علیه السلام په وسیله مو له تاسی سره وعده وکړه چه له مصر څخه د شام په
طرف د ورتگ په وقت کښی د «طور» د غره هغی مبارکی او میمونۍ برخۍ ته چه په ښی لاس
کښی پرته ده راشئ! نو تاسی ته به «توریت» درعطاء کیږی - د «تیه» په لق ودق او ډاگ
سپیره میدان (میره) کښی ستاسی د خوراک دپاره مو «من» ترنجبین او «سلوا» مرغان او
کرکان نازل کړه چه د هغو ذکر د البقره د سورت په (۶) رکوع کښی هم لیکلی شوی دی. د
دغو احساناتو او انعاماتو په مقابل کښی تاسی ته دغه لائق او مناسب ؤ - چه هغه حلال او طیب
- لذیذ - خوندور - او پاک شیان چه الله تعالی تاسی ته عنایت فرمایلی دی د هغه استعمال په
دیر شوق او ذوق وکړئ! او په دغه معامله کښی له حده مه تیرېږئ! لکه داسی چه ناشکری او
اسراف وکړئ! یا په دغه فانی تنعماتو کښی بیخی محو او دوب شیء او د الله تعالی واجب حقوق
اداء نه کړئ! یا دغه د الله تعالی درکړی شوی مال او دولت په مناهیو او معاصیو کښی ولگوئ
یا هر چیری او هر شای کښی چه د تعدیل - تأویل او مکر او فریب څخه ممانعت کړی شوی
دی هلته په دغو تأویلاتو - مکر او فریب پسی مه گرځئ! الغرض د الله تعالی درکړی نعمتونه د

طغیان او عصیان آله له سره مه گرځوئ.

فَيَحِلُّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ۝۸۶

پس واجب لازم راکوز به شی پر تاسی غضب قهر غما او هر څوک چه لازم واجب راکوز شی پر ده غضب غما پس په تحقیق سخت وغورځید (په هاویه کښی).

تفسیر: یعنی که تزیید وکړئ نو د الله تعالیٰ غضب به پر تاسی نازلېږي؛ او د ذلت او عذاب په تورو تیارو؛ غارونو کښی غورځول کېږي!

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ۝۸۷

او خامخا زه هر ورو (خامخا) ښه مغفرت کوونکی یم هغه چاته چه توبه ئی وویسته (له شرکه او ایمان ئی راوړ په ټولو مؤمن به شیانو)

تفسیر: د مغفوبینو په مقابل کښی دغه د مغفورینو بیان وشو یعنی هومره چه لوی مجرم وی که د زړه په صدق سره تائب شی - او د ایمان او صالح عمل لپاره ځان ته غوره کړی او پر هم دغه د ایمان پر سمه صافه لپاره تر مرگه پوری مستقیم پاتی شی نو د الله تعالیٰ په دربار کښی د مغفرت او د رحمت هیڅ کمی او تقلیل نشته.

وَمَا آعَجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يٰمُوسَىٰ ۝۸۸ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ۝۸۹

او څه شی راګرندی کړی ته (چه رومبی راغلی) له قومه خپله ای موسی وویل (موسی) دوی دغه دی (روان دی) راپسی له وروسته غما (ډیر نژدی) او جلتی می وکړه تاته (په راتلو کښی) ای ربه غما دپاره د دی چه راضی شی ته (له مانه نه تکبراً).

تفسیر: حضرت موسیٰ علیه السلام حسب الوعدہ په ډیره مینه او اشتیاق سره «طور» ته ورسید -

جائی چه داسی حکم هم پری شوی وی چه د خپل قوم غیښی مشران او غتان هم له خپله ځانه سره راو له - او هغوی به تری لږ څه وروسته پاتی شوی وی - او موسی علیه السلام به په دیر شوق او ذوق سره مخ کښی وړاندی تللی وی؛ نو الله تعالیٰ وفرمایل ای موسی دومره گړندی ولی راغلی؟ او خپل قوم او ملگری دی ولی وروسته پریښودل؟ عرض نی وکړ چه ای رب العالمین ستا د خوښی او رضاء دپاره دیر ژر حاضر شوم - او قوم هم دومره له ما ځنی لری نه دی - دغه دی راپسی راځی - کذا فی التفاسیر ویحتمل غیر ذلک والله اعلم

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٢٥﴾

وفرمایل (الله) پس بیشکه مونږ چه یو په تحقیق وموآزمویه قوم د تا وروسته له (راتللو د ستا) او گمراه کړل دوی (یوه زرگر) سامری (په عبادت د خسی سره).

تفسیر: یعنی ته دلته راغلی - او ما ستا قوم په یو دیر سخت امتحان کښی غورځولی دی چه د هغه سبب په عالم اسباب کښی سامری گرځیدلی دی ځکه چه د هغه په اضلال او اغواء سره بنی اسرائیلو د موسی علیه السلام په غیاب کښی د خسی (گلگی او سخوندړکی) په عبادت لاس پوری کړ چه د هغه قصه د الاعراف په (۱۸) رکوع کښی هم تیره شوی ده .
تنبیه: غیښی وائی چه د «سامری» نوم هم موسی ؑ - د غیښو په نزد سامری «سبطی» ؑ . د غیښو په نزد «قبطی» ؑ په هر حال د جمهور رائی دا ده چه دغه سری د موسی علیه السلام د عهد منافق ؑ - او د منافقانو په شان به په چل او فریب سره د مسلمانانو د گمراه کولو په فکر کښی ؑ - د ابن کثیر روایت له اسرائیلی کتابونو سره سم د ده نوم هارون دی.

فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ يَقَوْمِ لِمَ بَعَدَكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدًّا حَسَنًا أَقَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوعِدِي ﴿٢٥﴾

پس راوگرځید موسی قوم خپل ته دیر غضبناک خورا (دیر) غمجن وویل (موسی) ای قومه څما آیا وعده نه وه کړی له تاسی سره رب د تاسی وعده حسنه (نیکه ښه د ورکولو د توریت)؛ آیا پس اوږده شوه پر تاسی زمانه (د بیلتون څما) او که اراده کړی وه تاسی چه لازم واجب راکوز شی پر تاسی

غضب قهر له جانبہ د رب د تاسی پس خلافه کره تاسی هغه وعده غما (چه تاسی راسره کړی وه په ثبات سره په دین کېږي).

تفسیر: یعنی غما په متابعت کېږي تاسی ته د دیني او دنيوي هر قسم نیکی دررسېږي لکه چه دیره عظیم الشانه نیکی هم دا اوس تاسی پخپلو سترگو سره ولیدله - او هغه څه چه باقی دی هغه عنقریب دررسېږي - آیا له دغې وعدې څخه ډیر زیات مدت تیر شوی دی؟ چه تاسی دغه تیر کرد (تول) احسانات هیر کړل او د وروستینو انعاماتو له ډیر انتظار کولو څخه ستړی ستومان شوئ؟ یا عمداً او په لوی لاس مو له ما سره وعده خلاصی وکړه؟ او د توحید پر دین قائم پاتی نشوئ؟ او د الله تعالیٰ غضب مو ځان ته غوره کړ (کذا فسرہ ابن کثیر رحمۃ الله علیه) یا ئی داسی مطلب واخیست شی له تاسی څخه الله تعالیٰ د ډیر شو - مخلوچتو ورځو وعدې اخیستی وه چه دومره مدت به موشی علیه السلام په طور کېږي معتکف وی او وروسته له هغه به توریت ورکاوه کېږي - نو آیا ډیر زیات مدت تیر شوی دی؟ چه تاسی له ډیر انتظار کولو څخه ستړی شوی یی؟ او د خسی عبادت مو ځان ته غوره کړی دی؟ یا عمداً د دغه حرکت مرتکب شوی یی؟ غو د الله تعالیٰ د غضب مستحق شی - او له ﴿فَلَاخْلُفُوا مَوْعِدَیْ﴾ څخه مراد هغه وعده ده چه بنی اسرائیلو له موشی علیه السلام سره کړی وه - چه تاسی مونږ ته د الله تعالیٰ له جانبہ یو داسی کتاب راوړئ چه مونږ پری عمل وکړو او ستا په متابعت کېږي مستقیم پاتی شو.

قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حَمَلْنَا أَوزَارًا مِّنْ زِينَةِ
الْقَوْمِ فَقَدْ فَنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ

وویل (بنی اسرائیلو) چه نه مو دی کړی خلاف د وعدی د تا په اختیار خپل سره ولیکن مونږ بار کړی شوی یو په پیتو له گانو (زیوراتو) او کالیو (کپرو) د قبطیانو د قوم پس ومو غورځولی هغه (گاني) (زیورات) په اور کېږي) او هم داسی وغورځولی (گاني) (زیورات) په اور کېږي) سامری

تفسیر: یعنی مونږ پخپل اختیار او په خپل سر داسی حرکت نه دی کړی - په دغه حرکت باندی مونږ د «سامری» په تحریک او لیار ښوونه سره اقدام کړی دی - صورت ئی داسی ؤ چه د فرعونیانو د گانو (زیوراتو) او کالیو (جامو) هغه بار چه ځمونږ پر اوږو بار ؤ - مونږ نه پوهیدلو چه له هغه سره څه معامله وکړو نو پخپلو منځونو کېږي مو مشوره سره وکړه - او وروسته له هغه مو داسی غوټه کړه چه هغه هیسته وغورځوو نو «سامری هغه واخیست - او په اور کېږي ئی ویلی کړل؛ او له هغه څنې ئی د خسی تصویر جوړ کړ او هغه ئی راودراوه - دغه قصه د

«الاعراف» په سورت کېنې هم تیره شوی ده هلته دی ولوستل شی.
 تنبییه: د فرعونیانو گانې (زیورات) څرنګه د بنی اسرائیلو په لاس ورغلی وی یا به ئی هغه له دوی نه مستعار اخیستی وی یا د غنیمت د مال په ډول (طریقه) به دوی ته په لاس ورغلی وی - یا به بل کوم صورت لری په دی کېنې د مفسرینو اختلاف دی. هر یو صورت چه دی بنی اسرائیلو د هغو استعمال د خپل ځان دپاره جائز نه گناه - لیکن دا د ډیر تعجب او حیرت ځای دی چه له هغه ځنی ئی بت جوړول - او بیا د هغه په عبادت کېنې مشغولیدل ئی جائز گنل.

فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا اَلَهَ خَوَارِفَقَالُوا هَذَا اَللهُمُّ وَاللهُ مُوسَى هَفَنَسِي ط

نو راوويست دوی ته (له هغه خندق څخه) یو خسی یو جسد چه ؤ ده ته غږ (د خسی) نو وویل (سامری او تابعانو ئی) دغه د تاسی خدای دی او خدای د موسی دی پس هیر کړی دی ده (خپل خدای دلته او طور ته تللی دی)؛

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام څخه هیر شوی دی چه د الله تعالی سره د خبری کولو دپاره طور ته تللی دی - الله خو دلته موجود دی یعنی هم دغه خسی دی (العیاذ بالله) بنائی دغه خبره به د دغو یهودانو وی چه په دوی کېنې سخت غالبان وو.

اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلَاهُ وَلَا يَبْلُكُ لَهُمْ صَرَائِلَ نَفْعًا ط

(نو فرمائی الله) آیا نه گوری دوی بیشکه شان دا دی چه بیرته نه گرځوی دا (خسی) دوی ته خبره او نه مالک دی دوی ته د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو).
 په «الا یرجع» کېنې «ان» مخفف دی له مثل څخه چه اسم ئی محذوف دی (آی انه)

تفسیر: یعنی دغه ږانده په دغومره غټه خبره هم ونه پوهیدل چه دغه بت چه نه له چاسره خبری کولی شی؛ نه چاته لږ څه نفع رسولی شی - او نه د څه نقصان رسولو اختیار لری؛ هغه څنګه معبود کیدی شی؟

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَقُومُوا أَنَا مَعَكُمْ وَإِنْ
رَأَيْتُمُ الرَّحْمَنَ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي ①

او خامخا په تحقیق وویل دوی ته هارون پخوا (له راتللو د موسی نه له طوره) ای قومه غما بیشکه هم دا خبره ده چه ازمویلی شوی یی تاسی په (عبادت) د خسی او بیشکه رب د تاسی هم دا رحمن دی (نه بل شوک) نو متابعت وکړئ غما او اطاعت وکړئ د حکم غما (چه حکم د ثبات دی په دین کښی).

تفسیر: یعنی حضرت هارون علیه السلام په پسته ژبه سره دوی پوهولی وو چه پر دغه خسی تاسی غولیدلی یی دا له سره ستاسی خدای نشی کیدی - ستاسی خدای یواځی رحمن دی ښه فکر وکړئ چه تر اوسه پوری نی پر تاسی څومره رحمتونه نازل کړی دی؟ او څومره خپل نعمتونه نی وورولی دی؟ نو تاسی ولی له هغه څخه مخ اړوئ؟ او له هغه څخه شلولی، له چا سره خپل ځان نښلوئ؟ زه د موسی خلیفه یم او بالذات پخپله هم د نبوت خاوند یم - که خپله ښیگه (فایده) غواړئ - نو پر تاسی لازم دی چه غما په طریقه او لیاره لار شی؛ او غما خبره ومنئ او د سامری په تکی مه خطاء وځی، چه هغه مو اغواء کوی - او له لیاری مو باسی.

قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى ②

وویل (بنی اسرآئیلو) چه همیشه به اوسو په (عبادت د) دی خسی محکم ولاړ تر هغه پوری چه بیرته راشی مونږ ته موسی (له طوره).

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام تر راتگه پوری مونږ د دی خسی له عبادت څخه لاس نه اخلو - کله چه دوی راغلل نو هلته به وگورو هر کار چه وړ (لائق) او مناسب و - هم هغه به کوو.

قَالَ يَهُرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ③ أَلَا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي ④

وویل موسی پس له راتگه خپله له طوره ای هارونه څه شی منع کړی وی ته کله چه تا ولیدل دوی چه گمراهان شول له دی چه متابعت دی ونه کړ (د حکم) غما (په جهاد سره) آیا پس نافرمانی وکړه تا له حکمه غما.

تفسیر: یعنی ما ته خپل خلیفه درولی وی او حکم می درکړی و چه غما په غیاب کېی د دوی اصلاح کوه او د مفسدانو په لیاره مه غه نو بیا تا غه اصلاح وکړه؟ ولی مو د خپلو موافقینو په ملگرتوب له دغو خسی پرستانو سره سخته مقابله ونه کړه - او د خسی له عبادته مو دوی ستانه (منع) نه کړل - که دا مو له لاسه نه و پوره نو ولی دی له دوی څخه ونه شکوله او پر ما پسی رانغلی - الغرض تا د داسی صریحی گمراهی له لیدلو سره ولی غما د اصول او طریقی متابعت ونه کړ؟

قَالَ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ لَا تَاْخُذُوْا بِحَيٰثِيْ وَلَا بِرَاسِيْ

وویل (هارون) ای غوییه د مور غما مه نیسه پیره غما او نه (ویښتان د) سر
غما

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام له ډیره قهره او سختی غصی حضرت هارون علیه السلام نی له پیری او د سر له ویښتانو څخه کلک نیولی و د دی مفصله قصه د الاعراف په (۱۸ رکوع) کېی تیره شوی ده د هغه په فوایدو کېی دی ولوستله شی.

إِنِّيْ خَشِيتُ اَنْ تَقُوْلَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِيْۤ اِسْرٰٓءِيْلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِيْۙ

بیشکه زه وویږیدم له دی نه چه وبه وائی ته (رااته) چه بیلتون دی واچاوه په منځ د بنی اسرأیلو کېی (که چیری ما جنگ کړی وی) او ودی نه کتل امر (خبری) غما ته

تفسیر: یعنی غما په فکر کېی هم دغه خبره راغله چه ستا د راتگ انتظار له دی نه بهتر دی چه زه ستاسی په غیاب کېی کوم کار وکړم چه د هغه لامله (له وجی) به په بنی اسرأیلو کسی شقاق او نفاق واقع شی. ځکه ظاهر دی که مقابله یا انقطاع کیده - نو څه خلق به له ما سره کیدل؛ او ډیر کسان به مخالف کیدل - نو زه له دی نه ویریدم چه ته د خپل راتگ په وقت کېی دغه الزام په ما وانه پوی چه غما د راتگ انتظار دی ولی ونه کړ؟ او په قوم کېی دی ولی داسی تفرقه وغورځوله. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «د تگ په وقت کېی موسی علیه السلام هارون علیه السلام ته داسی نصیحت فرمایلی و چه گرد (تول) قوم په اضاقت ساته نو ځکه هارون د خسی د عابدانو سره مقابله ونه کړه - هو په ژبه سره نی دوی ډیر وپوهول مگر دوی ونه پوهیدل» لکه د هارون علیه السلام د وژلو دپاره هم تیار شول ﴿وَاَدَاوَالْهٰٓتُونِیْ﴾

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ^{۱۵}

وویل (موسی) پس خه وه ستا کار ای سامری (چه خلق دی گمراه کرل)

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام د هارون علیه السلام د جواب او سوال خخه وروسته (سامری) نی تر قهر او عتاب لاندی ونیو او تری لازمه پوښتنی نی شروع کړی - او وئی ویل چه ته دی په رښتیا خپل حقیقت بیان کړه! دغه حرکت دی د خه لامله (له وجی) کاوه - او بنا پر کوم اسباب او عوامل بنی اسرائیل ستا په لوری بی لیاری او گمراه شول؟

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي^{۱۶}

وویل (سامری) چه نظر غورځولی ؤ ما په هغه شی باندی چه نظر نه ؤ غورځولی دوی په هغه شی باندی پس واخیستله ما یو موتی (خاوره) له قدمه د (آس د) رسول (جبرئیل) پس ومی غورځوله دا (خاوره په خوله د دی خسی کښی نو په غږیدو شو) او هم داسی ښائسته کړی ؤ ماته (دا کار) نفس حُما .

تفسیر: سامری وویل چه غما نظر پر داسی یو شی ولوید چه د نورو فهم هغه ته ونشو - یعنی ما د الله تعالی لیږلی پرښته (جبرئیل علیه السلام) پر آس سوره ولیده ښائی دا به په هغه وقت کښی وی چه بنی اسرائیل دننه په سیند کښی پر هم هغه وچه لیاره تلل - او د دوی تر شا فرعونی لښکر هم ننوتلی ؤ په دغه حالت کښی جبرئیل د دواړو دلو په منځ کښی ولاړ ؤ - خو د یوی دلی خلق د بلی دلی له خلقو سره گډ نشی او ضرر ونه رسیږی - په هر حال سامری به د کوم محسوس دلیل پر اساس یا له خپله وجدانه یا د کوم قسم تعارف په بناء په دی باندی پوهیدلی وی چه هم هغه جبرئیل علیه السلام دی - نو ځکه د ده د پښو یا د ده د آس د سوو له خاورو خخه یی یو موتی خاوره واخیسته - او بیا هم هغه نی د هم هغه د خسی د سرو زرو په مجسمه کښی ورتوئی کړه - ځکه چه د ده په زړه کښی دغه فکر راغلی ؤ چه د روح القدس د پښو خاورو کښی به هرومرو (خامخا) خه نه خه تاثیر وی. حضرت شاه صاحب لیکلی «دغه سره زر د کفارو د هغو اموالو خخه ؤ چه په فریب اخیستی شوی ؤ - نو کله چه په هغه کښی هغه برکتی خاوره ولویده نو د حق او باطل د یو ځای کیدلو خخه تری داسی د یوی کرشمی شی جوړ شو چه هغه مجسمه د سا لرونکو په شان د روح او د غږ خاونده شوه له دغسی شیانو خخه ډیر زیات ځان ساتنه په کار ده چه تری بت پرستی لا ترقی مومی».

تنبیه: د دی آیت کوم تفسیر چه پاس بیان شوی دی له کرامو صحابه و - تابعینو - او مفسرینو علماؤ څخه هم دغه منقول دی ځینو زانغینو چه پر دی باندی طعن کړی دی - او د آیت لری له صوابه تاویلات ئی کړی دی - د هغه کافی جواب د «روح المعانی» خاوند ورکړی دی - دلته د دومره بسط موقع نه ده. من شاء فلیراجع.

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ

وویل (موسی) پس ځه (له مونږه لری شه!) پس بیشکه شته تاته په دغه ژوندون کښی دا (عاقبت) چه ویه وائی (هر چا ته چه ونی وینی) چه مه لکپوه (ما).

تفسیر: یعنی ماته دی لاس مه راوړاندی کوه! او مه راسره نژدی کپوه! او بیخی لری او جلا (جدا) راڅخه گرځه! کله چه «سامری» د خسی لویه او ننداره ئی د دی لامله (له وجی) جوړه کړی وه چه د لوئی - ریاست او جاه خاوند شی - او خلق له ده سره ملگری شی - او دی د خپل مشر او سردار په شان ومنی - نو ځکه هغه ته په دغه صورت سره مناسبه او کافی سزا ورکړه شوه - چه هیڅوک دی له ده سره نه نژدی کپوی بلکه سامری په دی مامور او مجبور شو چه ودانی څخه لری په صحراء او بیدیا کښی لکه یو ذلیل ځنکلی او وحشی ځناور اوسپږی او له سره دی د خلقو سره نه یو ځای کپوی.

وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تَخْلَفَهُ

او بیشکه تاته (په آخرت کښی) وعده (د عذاب) چه له سره به خلاف ونه کړ شی له تا سره له هغی وعدی څخه،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په دنیا کښی (سامری) ته دغه سزا ورسیده چه د بنی اسرائیلو له لښکرو څخه د باندی بیل اوسیده - که ده به له چاسره ملاقات یا خبری او اتري کولی نو طرفین به په تبه اخته کیدل - نو ځکه دی او خلق دواړه یو له بله ډیر لری لری گرځیدل - او دا ئی چه فرمائلی دی چه دا یوه داسی وعده ده چه له سره تری نه مخالف کپوی - ښائی تری اخروی عذاب مراد وی. او ښائی چه د دجال وتل به هم د هم هغه سامری فساد په یهودانو کښی تکمیل کړی. لکه څمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم کله چه مال ویشه - یوه سری دوی ته وویل چه «په انصاف سره ئی ویشه!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د «هم دی جنس خلق به خروج وکړی» هر هغه چه پر خپلو مشرانو اعتراض کوی او تنقیدونه

پری نیسی هغوی خارجیان بلل کیپی. او هر هغه چه پر دینی مشرانو طعن وهی هم داسی دی.»

وَأَنْظُرْ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَّنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَوْمِ نَسْفًا ﴿٩٠﴾

وگوره معبود خپل ته دی هغه چه وی ته په عبادت د هغه کښی محکم ولاړ (چه خسی دی) خامخا سوځوو مونږ هرومرو (خامخا) هغه بیا به ئی بادوو، تار په تار کوو په سیند کښی په بادولو، تار په تار کولو سره .

تفسیر: یعنی ستا سزا خو هم دا شوه . اوس ستا د دروغو معبود کلاښم هم ویلی کوم هغه خسی چه تا معبود درولی ؤ - او بیا دی پری زړه بایلی ؤ - او ورته ناست وی اوس ئی ستا تر سترگو لاندی توتی توتی او تکر تکر کوم او بیا ئی په سخت اور کښی سوځوم - او بیا ئی ایره هم د سیند په هوا کښی دوږوم - څو دی عابدانو او مینانو ته دغه خبره ښه واضحه او ښکاره شی چه دغو نورو ته به څو سود او زیان ورسوی؟ - حال دا چه دی خپل د ځان ساتنه او حفاظت هم نشی کولی.

إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلُّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩١﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسی (چه مستحق د عبادت دی) الله دی هغه چه نشته بل معبود مستحق د عبادت مگر هم دی دی چه محیط دی دی پر هر څیز له جهته د علم.

تفسیر: د باطلو له لری کولو او امحاء سره به موسی علیه السلام خپل قوم ته د حق په طرف دعوت کاوه او داسی به ئی ورته ویل چه خسی څه شی دی هیڅ یو شی چه ډیر لوی هم وی - له سره معبود کیدی نشی - رښتین او حقیقی معبود خو هغه یو ذات دی چه ماسواء له هغه څخه د بل هیچا عبادت عقلاً - نقلاً او فطرتاً نه دی جائز - او د هغه لامحدود علم هری یوی ذری لره هم محیط دی.

كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ

هم داسی (لکه چه د موسی قصه مو وکره تاته) قصی کوو پر تا (یعنی تاته) له اخبارو د هغو امورو چه په تحقیق پخوا تیر شوی دی (له پخوانیو امتو)،

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام او د فرعون او د هغو د اقوامو د قصی په شان د دیرو نورو پخوانیو اقوامو واقعات هم مونږ تاته او ستا په وسیله گردی (تولی) دنیا ته اوړوو چه په هغو کښی دیری فائدی او د تشویق او ترغیب او د تهدید او ترهیب وسائل او وسائط شته مثلاً د علم توفیر - د معجزاتو تکثیر - د انبیاء او د مسلمینو تسلی او دادینه - د عقلمندانو عبرت او تذکیر - او د معاندانو په حق کښی تهدید او ترهیب. **وغير ذلك من الفوائد**

وَقَدْ آتَيْنَكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا

او په تحقیق درکړی دی مونږ تاته خاص له جانبه خپله ذکر (پند چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی قرآن عظیم الشان مو درکړی دی چه پر دغو عبرت ښوونکو واقعاتو باندی مشتمل دی. (او ښائی چه مومنان ئی ښه ولولی او ښه عمل پری وکړی).

مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا خَلِيدًا فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا

هر څوک چه مخ وگرځوی له دغه (قرآن یا له الله نه په نه ایمان راوړلو سره) پس بېشکه دی به بار کړی (په ځان خپل) په ورځ د قیامت کښی لوی بار (د عذاب) چه تل به وی په دغه (عذاب د لوی بار) کښی او بد دی دوی ته په ورځ د قیامت کښی له جهته د بارولو (عذاب د گناه د دوی).

تفسیر: یعنی له اعراض او تکذیب د گناهونو کوم بار چه پر دوی باندی بارېږی له سره به نه سپکېږی؛ دوی به همیشه تر هغه لاندی وی - بیا د هغه پورته کول کوم د خنډ او مسخری خبره نه ده؛ څه مهال (وخت) چه دوی دغه د عذاب بد او سخت درانه پېتی پورته کوی؛ نو هلته پوهېږی چه دوی څومره تر یوه درانه پېتی لاندی کیوتلی دی؟

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْجُحْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرُّوا

په هغه ورځ کښې چه وپوکل شی (دوهم ځلی) په صور (شپېلی) کښې او راجمع به کړو مجرمان (کافران) په دغه ورځ شین سترگی (تور مخی).

تفسیر: یعنی د محشر د راوستلو په وقت کښې به واندله وی، یا ښائی هم داسی د هغوی سترگی به شنی وی چه د خلقو په نظر ښکاره شی - په هر حال که رومبی معنی واخیستله شی نو دغه د یوه خاص وقت ذکر دی - بیا به سترگی وپرانستلی شی - خو دوزخ او نور وویښی ﴿وَالْجُحْرِمُونَ النَّارُ﴾ جزء ۱۵ الآیة - (د الکھف ۵۳ آیت ۷ رکوع) ﴿أَسْمِعْهُمْ وَأَنبِئْهُمْ يَوْمَ يَأْتُونَ﴾ جزء ۱۶ (د مریم ۳۸ آیت ۲ رکوع).

يَخَافَتُونَ يَدَهُمْ إِن لَّيْسَ لَهُمُ إِلَّا عَشْرٌ

چه ورو ورو پتی پتی خبری به کوی په منځ خپل کښې (او داسی به وائی چه) درنگ نه دی کړی تاسی مگر لږی (ورځی په دنیا کښې).

تفسیر: یعنی دوی چه له قبره وځی - او د آخرت د ورځی هولناک واقعات وگوری - او دغه اوږده ورځ وویښی - نو د قبر شپې ورته دومره لږی ښکاری چه ته به وائی یوه هفته یا لس ورځی ئی هلته تیری کړی دی - بلکه دنیا ډیر ژر پری تیره شوی ده - د دی دنیا مزې او خوندونه او اوږده امیلونه ئی گرد (تول) هیږیږی - د خپل عمر په خوشی ضائع کیږلو به ندامت کوی یا ښائی د معذرت په ډول (طریقه) به داسی وائی - یعنی په دنیا کښې مونږ ته ډیر لږ مدت د هستوګنی موقع راکړی شوی ده - او فرصت مو بیخی ونه موند چه آخرت ته مو څه سامان تول کړی وی لکه چه د جزء ۲۱ (د روم په ۵۵ آیت ۶ رکوع) کښې ئی فرمایلی دی ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُحْشَرُ الْجُحْرِمُونَ نَلَبِثُ أُولَئِكَ أَلْفًا﴾ الآیة -

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ

مونږ ښه عالمان یو په هغو اقوالو چه دوی ئی وائی.

تفسیر: یعنی پتی پتی خبری هم غمونږ څخه نه پتیږی. هغه پتی خبری او مشوری چه دوی ئی په خپلو منځونو کښې سره کوی گردی (تولی) مونږ ته ښی معلومی دی.

إِذْ يَقُولُ آمَنَّا هُوَ طَرِيقَةٌ إِنْ لَبِثْنَا إِلَّا يَوْمًا

کله چه ووانی دیر کامل د دوی له حیثه د روش (چه فکر او عمل دی) چه غنډ (تاخیر) نه دی کړی تاسی (په دنیا کېږی) مگر یوه ورځ.

تفسیر: یعنی هغه چه د دوی په منځ کېږی زیات عقلمن؛ هوښیار او صائب الرأی وی هغه به وائی خانه! لس ورځی! نه لس ورځی چیری یواځی یوه ورځ ئی وگنه! ده ته ئی زیات عقلمن او د ښی طریقې خاوند ځکه وویل چه دی به د دنیا په زوال او فناء او د آخرت په دوام او بقاء او د هول په شدت او په نورو شیانو له نورو غځه ښه پوهیدلی وی.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا

او پوښتنه کوی له تا نه له (احواله د) غرونو (چه د دوی به څه احوال وی په ورځی د قیامت کېږی؟) پس ووايه دوی ته چه تار په تار او تیت ؤ پرک (خواره واره) به کړی دغه (غرونه په شان د غبار) رب غما په تار په تار کولو سره، پس پری به ږدی دا ځمکه یو تش ډاگ هوار، چه نه به وینی ته په دغه (ځمکه) کېږی خکته والی او نه اوچت والی (هیڅ قدر).

تفسیر: یعنی د قیامت پر ذکر به د حشر منکرین د استهزاء په ډول (طریقه) وائی. چه د داسی سختو سختو عظیم الشانو غرونو حال احوال به څرنگه کیږی؟ آیا دغه به هم توتی توتی کیږی؟ د دوی په جواب کېږی داسی ووايئ چه هوا د الله تعالی د لامحدوده قدرت په مقابل کېږی غرونه غه عظمت او حقیقت لری - دغه غرونه هم په لږ وقت کېږی خاوری ابری کیږی - او د غرونو ذرات او څرکی د ټکول شویو وږیو په شان په هوا کېږی الوځولی کیږی - او ځمکه به بیخی صافه او هوارېږی چه له سره به هیڅ لوړه اوچته) او ژوره (خکته) نه پکښی لیدله کیږی - او د غرونو موانع او سدود بیخی له منځه ورک او صاف او پاکېږی.

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ

په دغه ورځ (د قیامت) کېږی به متابعت وکړی (دا مخلوق د بلنی) د بلونکی نه به وی کوړوالی له دغی (بلنی د بلونکی څخه)،

تفسیر: یعنی هر چیزی چه پرنده غر و کری او هر چیزی نی چه ورغ و کری؛ گرد (تول) خلق به سم برابر د غشی او د مردک (گولغ) په شان هملته ورغغلی - نه به د غر کوونکی په غر کنبی غه کوړوالی وی او نه د دغو مندو وهونکو په مندو او ورنگ او غغاسته کنبی غه کوړوالی او وړاندی او وروسته لیدل کیږی؛ کشکی دوی په دنیا کنبی هم د الله تعالی د داعی او بلونکی پر غر پسی هم داسی سم برابر تلی - او پری په ډیر شوق او ذوق سره غونډیلی - چه هلته نی غه په ښه او کار ورتلی خو معالاف دوی دلته له خپلی بدبختی او کړو تلو لامله (له وجی) تل په کړو لیارو غی او خرابه طریقه ځان ته غوره کوی.

وَحْشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ۝۱۵

او چپ به شی غږونه (له ډیره هیښه) د رحمن پس نه به اوری ته مگر کښهار د قدمونو.

تفسیر: یعنی د محشر د ورنگ په وقت کنبی پرته (علاوه) د پنځو د کښهار او د ورو غږه بل هیڅ یو غږ او آواز نه آوریږی او د الله تعالی د خوف او هیبت لامله (له وجی) بل هیڅ یو غږ او غږ به نه وی که څوک غه وائی هم خو دغومره ورو ورو به نی وائی چه ایله به نی شونډی خوشیږی او بل هیڅ شی تری نه غرگندیږی (ښکاریږی).

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَفِيَ لَهُ قَوْلُهُ ۝۱۶

په دغه ورځ (قیامت) کنبی نه رسوی فائده شفاعت (هیچا ته) مگر هغه چاته چه اذن کړی دی د هغه په حق کنبی رحمن (چه شفاعت نی وکړ شی) او راضی دی (الله) له دغه (مشفوع څخه) له حیثیته د وینا (چه کلمه د توحید ده).

تفسیر: یعنی د هغه سپارش چلیږی چه ورته د الله له طرفه د سپارش اجازت ورکړی شوی وی د هغه شافع وینا د پاک الله خوښه وی - او خورا (ډیر) ښی خبری نی ویلی وی - او د داسی سری سپارش وکړی چه د هغه مشفوع خبره ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ د پاک الله په نزد خوښه او پسند شوی وی د کفارو په حق کنبی د هیچا سعی او سپارش له سره په درد نه خوری او نه چلیږی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ۝۱۷

عالم دی الله په هر هغه څه چه په منځ کښی د دوی وی (له اخروی امورو) او هر هغه څیز چه پسی شا د دوی دی (د دنیوی امورو) او نه به شی احاطه کولی دوی په (ذات او په معلوماتو) د دغه (الله) له جهته د علم.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم پر گردو (دولو) محیط دی. لیکن د بندگانو علم پر الله تعالیٰ یا د الله تعالیٰ پر معلوماتو محیط او چاپېر نه دی - نو ځکه هم ده ته پخپل محیط علم معلوم دی چه چاته د چا د شفاعت دپاره ښائی موقع ورکړه شی.

وَعَدَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ط

او ذلیل شول (خاوندان د) مخونو هغه تل ژوندی قائم تدبیر والا د عالمو ته؛

تفسیر: یعنی په دغه ورځ کښی به د هغو لویو لویو سرکښو متکبرانو سرونه هم په ښکاره ډول (طریقه) سره د دغه حی او قیوم الله په دربار کښی د دیرو ذلیلو او سېکو بندیانو په شان ښکته او پټ کیږی چه هغوی پخوا له دی نه له سره د الله تعالیٰ په مقابل کښی خپل سرونه نه وو تیت کړی؛ په دغه وقت کښی به په ډیری عاجزی سره خپلی غاړی پردي.

وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ط

او په تحقیق خراب ناامیده شو هر هغه څوک چه پورته ئی کړ بار د ظلم

تفسیر: یعنی د ظالمانو له حاله بیخی پوښتنی مه کوه! چه څنګه خراب به وی د ظلم په لفظ کښی شرک او نور معاصی هم داخل دی. لکه چه د لقمان د سورت په (۲) رکوع (۱۳) آیه (۲۱) جزء کښی راغلی دی ﴿إِنَّ الْبِرَّ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ او د جزء ۴ د آل عمران په ۱۳۵ آیت (۱۴) رکوع کښی ﴿وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ لولو - د هر یوه ظالم خرابی به د ده د ظلم له درجی سره موافقه وی.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَفُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ط

او هر څوک چه وکړی له ښو (عملونو) حال دا چه وی دی مؤمن پس نه ویریږی (دی په آخرت کښی) له ظلم بی انصافی او نه له نقصان.

تفسیر: داسی بی انصافی چه کومه نیکی ئی ضائع کره شی - یا په هغه گناه ئی ونیسی چه ئی نه وی کری او نقصان رسونه داسی چه له استحقاقه لږ ثواب او بدل ورکړ شی.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ
أَوْ يُحِذُّوا أَلَمٌ ذُكِّرُوا

او هم داسی (لکه چه قصه مو وکړه د انبیاءو او امو او د قیامت) نازل کری دی مونږ دغه کتاب قرآن په عربی (ژبه) او بیا بیا راوړی دی مونږ په دی قرآن کېږی له آیاتونو د وعید (مکرر) دپاره د دی چه دوی پرهیز وکړی یا پیدا کری دغه (قرآن) دوی ته ذکر (پند او تری عبرت واخلي).

تفسیر: یعنی لکه چه دلته د محشر احوال او د هغه د نیکو او بدو نتائج صاف صاف اورولی شوی دی. هم داسی مونږ پوره قرآن په صافی عربی ژبی سره نازل کری دی خو هغه خلق چه د ده رومبني مخاطبان دی د هغه له لوستلو له الله تعالیٰ څخه وویریږی - او د تقویٰ لپاره غوره کری - او که سم د لاسه داسی ونشی - نو اقلا د دوی په زړونو کېږی د عاقبت او انجام څه فکر - غور او اندیښنه خو پیدا شی - ممکن دی چه هم دغه غور او فکر ورو ورو ترقی او تزئید ومومی - او دوی د هدایت په لپاره راولی - او د دوی په وسیلو نورو ته هدایت ور په برخه شی.

فَتَعَلَّى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ

نو لوی اوچت دی الله (په ذات او صفاتو خپلو کېږی له ټولو عیبونو او نقصاناتو) چه پادشاه دی (د پاچاهانو) حق دی (وعد او وعید د ده)

تفسیر: یعنی هغه پاک الله چه داسی عظیم الشان قرآن نازل فرمایلی دی او خپلو بندگانو ته ئی داسی رښتیا صافی - سمی - اساسی - خبری د دوی د فائدي دپاره اورولی دی.

وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

او تلوار مه کوه ته (ای محمده!) به (لوستلو د) قرآن پخوا له هغه چه پوره کړه شی تاته وحی د ده او ووايه (ای محمده) ای ربه غما زیات کړی ما له جهته د علمه.

تفسیر: یعنی هر کله چه پاک قرآن داسی مفید او عجیب غیز دی نو هم هغسی چه مونږ هغه په تدریج ورو ورو پر تا نازلوو - ته هم د هغه په اخیستلو کښی له جبرئیل علیه السلام څخه تلوار او جلتی مه کوه! څه مهال چه پرښته وحی درآوروی ته ئی په عجلت له هغی سره مه لوله! ځکه چه مونږ د دغی خبری عهد او پیمان درسره کړی دی - چه نه به ئی پریږدو عظیم الشان قرآن د تا له سینی څخه ووغی - نو ته ولی په دغه فکر او اندیښنه کښی ځان ربری (تکلیف ورکوی)؛ نه چه د پاک قرآن کوم توری له ما څخه هیر شی - بلکه د دغه فکر په ځای داسی دعاء وکړه چه ای الله تعالی د قرآن لا زیاته پوه او له حده زیاته علوم او معارف راته عطاء کړه! وگوره چه آدم علیه السلام په یوه غیز کښی بی موقع تعجیل کړی ؤ - د هغه انجام څنگه شو. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «څه مهال (وخت) چه جبرئیل علیه السلام به قرآن راوړ نو محمد صلی الله علیه وسلم به د جبرئیل علیه السلام د لوستلو سره یو ځای هغه لوست او د دی یو ځای لوستلو څخه ئی مقصد دا ؤ چه راڅخه هیر نشی - له دی نه ئی پخوا هم منع فرمایلی وه - لکه چه په ۲۹ جزء د قیامت سورت په (۱۶-۱۷) آیه (۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿لَا تُحِزُّ بِهِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ او تسلی ئی ورکړی وه چه د قرآن دریادول - او د هغه رسونه نورو خلقو ته ستاسی په وسیله ځمونږ په ذمه ده - لیکن د بشریت په مقتضاء ښائی چه دغه توصیه ئی هیره شوی وی نو ځکه ئی په دغه آیت سره تقیید وفرمایه - او په دغه هیږیلو باندی ئی وروسته د «آدم علیه السلام» مثل هم بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ قَنَسِيٍّ وَلَمْ يَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١٧﴾

او خامخا په تحقیق حکم کړی ؤ مونږ آدم ته پخوا له دی نه پس هیر ئی کړ (هغه حکم) او ومونه موند ده ته استقامت (صبر له منهی عنه) څخه.

تفسیر: هغه دی چه دانه ئی خوړلی وه - او د مخه حکم ئی هیر کړی ؤ یعنی قائم پاتی نشو - وروسته له دی د دغی قصی لږ تفصیل راځی.

وَأَذِّنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِلْآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى ﴿١٧﴾ فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا
عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا تَخْرُجَنَّكَمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى ﴿١٨﴾

او یاد کره هغه وقت چه وویل مونږ پرېنتو ته چه سجده وکړئ (تعظيماً) آدم ته پس سجده وکړه (تولو) مگر (سجده ونه کړه) ابليس؛ چه منع ئی راوړه پس وویل مونږ ای آدمه بیشکه دا (ابليس) دشمن ستا دی او (دشمن) د ښځی ستا دی پس خبردار ودی نه باسی خامخا تاسی له جنته (په سبب د وسوسی او فریب) پس په مشقت کښی به پریوځی.

تفسیر: ظاهر دی چه د جنت آرامی او هوسانی (خوشالی) په بل کوم ځای کښی میسر کیدی نشی او پرته (علاوه) له جنته پر هر ځای کښی د خوړلو او څښلو؛ اغوستلو او د نورو ضروریاتو تدابیرو او ضروریاتو ته خامخا انسان رږر گالی (تکلیف برداشت کوی) او مشقت پر ځان آخلی.

إِنَّ لَكَ الْآبَاجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ﴿١٩﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْحَىٰ ﴿٢٠﴾

بیشکه مقرر دی تاته چه نه به وړی کیږی په دی (جنت) کښی او نه به بریند کیږی. او بیشکه ته به نه تږی کیږی په دغه جنت کښی او نه به دی گرمی کیږی.

تفسیر: د انسانی له مهمو ضروریاتو څخه خوړل - څښل - اغوستل او د هستوگنی داسی ځای دی چه سری پکښی له لمر - باران - باد او نورو اضرارو څخه مأمون او مصئون وی - په جنت کښی داسی تکالیف له سره نشته - او په جنت کښی له هر حیث او هر جهت څخه آرامی - راحت - طمانیت - امنیت - سکون او نور گرد (تول) په زړه پوری وسائل او وسائط شته. دلته ئی د راحت ذکر ونه فرمایه یواځی ئی د تکالیفو له نفی کولو څخه ښائی داسی تنبیه او ایقاز مقصود وی چه د جنت د وتلو څخه وروسته تاسی له دغو گردو (تولو) شیانو سره مخامخ کیدونکی او د دغو گردو (تولو) رږرو گالونکی (تکلیفونو برداشت کوونکی) ییغ!.

فَوَسَّسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا دَاهِيَهُ هَلْ أَذُكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّيَالِي ۝۱۴۰

پس وسوسه و اچوله دغه (آدم) ته شیطان (داسی چه ورته) وی ویل ای آدمه آیا دلالت و کرم تاته په ونه د تل ژوندی پاتی کیدلو او په پاچاهی چه نه زانلیږی (او تل پاتی کیږی).

تفسیر: یعنی داسی ونه دروسیم چه د هنی د میوی له خوړلو څخه مو ابدی ژوندون په برخه شی - او له سره مړه نشی - او بی زواله پاچاهی به مو په برخه شی.

فَاكْلَامُهُمْ أَقْبَدَتْ لَهُمْ أَسْوَأَهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفْنَ عَلَيْهِمَا مِنْ ذَرَقِ الْجَنَّةِ ۝

پس وخوړله دوی دواړو له (میوی) د دغی ونی پس ښکاره شول دوی ته غلیظه عورات د دوی او شروع وکړه دواړو چه ښلولی پوری کولی دواړو پر ځان پوری له پانو د(ونی) د جنت (لپاره د ستر)

تفسیر: دغه ګرده (توله) قصه په «الاعراف» او نورو سورتونو کې مېفله تېره شوی ده - د هغو په فوائدو کې کېدی وکتله شی مونږ هلته د دی پر اجزاو کافی او شافی کلام کړی دی.

وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ۝ ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ۝۱۴۱

او نافرمانی وکړه آدم (له حکم) د رب خپل (په سبب د هیرولو د حکم د الله یا په اجتهادی خطا سره) پس چپ شو (له مطلوبه د خلوده) بیا غوره کړ دغه (آدم) لره رب د ده پس رجوع وکړه (الله) په آدم په قبول د توبی سره او هدایت ئی ورته وکړ (په ثبات او استقامت سره په توبه باندی او لیاره ئی ورته وښودله د ثبات)

تفسیر: یعنی کله چه د الله تعالی د حکم په امتثال کې قصور وشو او سم له خپله شانه سره د عزم او استقامت پر لیاره ثابت قدم نشو پاتی - نو هم دغه ئی په غوایت او عصیان سره تغلیظاً

تعبیر و فرمایه سم د «حسنات الابرار سیئات المقربین» له قاعدی سره - د دی بحث پخوا له دی نه هم تیر شوی دی یعنی د شیطان تسلط ئی پری نه‌بود، بلکه فوراً ئی ورته د توبی توفیق ویاښه - او سره له زیاتی پر زیاتی مهربانی د ده په طرف متوجه شو - او د خپلی خوښی پر لیاره ئی قائم کړ.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ

و فرمایل (الله) چه کوز شی دواړه له دغه جنته (یا له آسمانه) ټول غځینی د تاسی د غځینو نورو دښمنان یی!

تفسیر: که دغه خطاب یواځی د آدم او حوا علیهما السلام په لوری وی مراد به ئی داسی وی چه د دوی اولاده به په خپلو منځونو کښی سره دښمنان وی - لکه چه په رفاقت سره ئی گناه کړی وه د هم هغه رفاقت په بدل دا ور په برخه شو چه اولاده ئی پخپل منځ کښی سره دښمنان شول - او که دغه خطاب د ابلیس او آدم علیه السلام په لوری وی. نو مقصد به ئی داسی وی چه د دواړو په ذریاتو کښی به دغه دښمنی برابره قائمه پاتی کیږی - شیاطین به تل د بنیادمانو د ضرر رسولو په فکر کښی وی.

فَأَمَّا يٰٓإِبْنَتُكَم مِّمَّنْ هَدَىٰ هَدًى فَمِنْ أَتْبَعَهُ هُدًى فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿١٧﴾

پس که راغی تاسی ته له طرفه غما هدایت (چه کتابونه او رسولان دی) پس هر چا چه متابعت وکړ د هدایت غما پس نه به گمراه کیږی (په دنیا کښی) او نه به بدبخت شی (په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی نه د جنت له لیاری څخه گمراه او بی لیاری کیږی او نه له هغه څخه محرومیږی او تکلیف او ریر (زحمت) به وگالی (برداشت کړی) له هغه اصلی وطنه چه راغلی دی بیا به بیرته بی اندیښنی او خرڅشی (وسوسی) هملته ور ورسپیږی.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا

او هر چا چه مخ وگرځاوه له ذکره (پنده) غما پس بیشکه ده ته دی معاش تنگ (په دنیا یا سخت عذاب په قبر کښی).

تفسیر: یعنی هغه انسان چه د الله تعالیٰ له یاده غافل او محض د دغی فانی دنیا ژوندون د خپل مقصود قبله وگڼی او وئی گرځوی د هغه گزران به مکرر او تنگ کر شی - اگر که په سترگو له ده څخه ډیر مال او دولت او د عیش او عشرت سامان لیده کیږی مگر کله چه د ده زړه د قناعت او توکل د خلاف له وجی تل د دنیا د حرص او د ترقی په فکر کښی اوسیدی او د تقلیل له اندیښنی څخه تل نا آرامه وی - او تل د «شلو په سلو کول او ژر ئی زر ته رسولو» په چرتونو کښی ډوب تللی وی د موت یقین او د دولت د خطراتو اندیښنه د ده د روح سوهان په شان معامله کوی - د یورپ او امریکاء اکثر و متعینونو ته وگورئ چه غیښی له هغو په شپه ورځ کښی تش دری ساعته او غیښی خوش قسمتان څلور پنځه ساعته ایله اوده کیږی. لوی لوی کروپتیاڼ او ملیونران د دنیوی مصائبو او مخمصو له لاسه چه کله په تنگ شی نو مرگ ته پر خپل ژوندون ترجیح ورکوی - او د دی نوعی خپل ځان وژلو او خودکشی مثالونه زیات مونده کیږی - نصوص او تجربی په دی باندی شاهدی دی چه په دغه دنیا کښی قلبی سکون او حقیقی اطمینان هیچا ته بی د الله تعالیٰ له یاده نه حاصلیدی ﴿الَّذِينَ لِلَّهِ لَاقِبُونَ الْقُتُوبَ﴾

ډیری ښی خوږوی دی زړونو ته ښه خوښی ښی

خوند به ئی څوک نه مومی څو ئی چه ونه څښی

غیښی مفسرین د «معیشه ضنکا» معنی داسی کوی هغه ژوندون چه پکښی خیر نشی داخلیدی گواکی د خیر اخیستلو څخه پخپل ځان کښی تنگ شوی دی - ظاهر دی چه داسی یو کافر چه په دنیوی نشو کښی مست وی - د هغه گرد (تول) مال - دولت - د عیش سامان - د عشرت وسائل - د تنعم اسباب به د ده په حق کښی د ځان ویاړ گرځی. د هنی خوښی او خوشالی پای او انجام به څه وی؟ چه څو ورځی وروسته به ئی تباهی وی؛ هنی ته چیری ښائی چه سری خوښی یا خوشالی ووائی.

غیښی مفسرین له «معیشه ضنکا» نه د قبر برزخی ژوندون مرادوی - یعنی پخوا له قیامته پر ده د سختی تنگی دوره راتلونکی ده څه مهال چه د قبر ځمکه هم پری تنگه کره شی. د «معیشه ضنکا» تفسیر ځینو کرامو اصحابو په عذاب القبر سره هم کړی دی. بلکه (بزار رحمة الله علیه) په جیدو اسنادو سره له (ابو هریره رضی الله تعالیٰ عنه) نه مرفوعاً روایت کړی دی په هر حال د «معیشه ضنکا» لاندی دغه گرد (تول) صورتونه داخلیدی شی (والله اعلم).

وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ اَعْمٰی

او پورته به کړو مونږ دی (له قبره او محشر ته به ئی راولو) په ورځی د قیامت کښی روند.

تفسیر: یعنی په سترگو ئی ونلوی او بیا ئی د محشر په لوری بیانی او په زړه سره به هم وړوند وی چه د هیڅ حجت په طرف به لپاره نه مومی - دغه د حشر د ابتدائی مرحلی ذکر دی وروسته به ئی سترگی خلاصیږی - خو د دوزخ او نورو اخروی احوالو معاینه وکړی شی.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيْ اَعْمٰی وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا ﴿۱۶﴾

ویه وائی (دغه وړوند کافر) ای ربه غما ولی دی پاخلولم (راوستلم) زه وړوند حال دا چه په تحقیق زه وم بینا (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی هغه کافران چه په دنیا کښی د ظاهری سترگو خاوندان او په آخرت کښی ډومبی رانده محشور کیږی - په تعجب او حیرت سره به سوال کوی (آخر له مونږه څه گناه او قصور صادر شوی دی چه د هغه په بدل غمونږ سترگی راڅخه اخیستی شوی دی؟).

(نو ویه فرمائی پاک الله د عذاب د پرېختی په ژبه د دوی په جواب کښی)

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰیٰتُنَا فَنَسِيْتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنٰسٰی ﴿۱۷﴾

و فرمایل (الله) هم داسی ؤ (لکه چه ته ئی وائی) خو راغلی ؤ تاته آیتونه غمونږ پس هیر کړل تا هغه او په مثل (د هغو هیرولو ستا) نن ورځ هیر به کړ شی ته هم پرېښود به شی ته په عذاب کښی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی سره له دی چه غمونږ د قدرت دلائل او نښی مو لیدی او اوریدی خو نه مو پری یقین او نه مو پری عمل وکړ او داسی مو ځان تری بیخبره او ناکاره کړ چه گواکی د هیڅ خبره مو نه اوریدلی او نه لیدلی وه؟ نو نن د هغه په بدل تاسی هم داسی هیرولی شی لکه چه هلته مو له ځانونو خپلو غځه رانده جوړ کړی ؤ - نو اوس دلته د هغه د مناسبی سزا موندلو او له خپلو رانده پاڅیللو او رانده محشور کیلولو نه ولی حیرت او تعجب کوئ؟

وَكَذٰلِكَ نَجْزِيْ مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰیٰتِ رَبِّهٖ

او په مثل د هم دی جزا ورکولو (غمونږ دغو کفارو ته) جزا ورکوو مونږ هغه ته چه له حده ووت او ایمان ئی رانه وړ په آیتونو د رب خپل؟

تفسیر: یعنی هم داسی هر یوه مجرم ته به سم د هغه د حال په مناسبت سزا ورکوله کیږی.

وَلْعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى ﴿۱۷﴾

او خامخا عذاب د آخرت ډیر سخت دی او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی.

تفسیر: نو ځکه ډیر لوی حماقت به وی چه د دی ځای له تکلیفه وویږو او د هغه ځای د عذاب د نجات فکر ونه کړو - حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی دغه د رنډولو عذاب په حشر کښی دی او په دوزخ کښی لا زیات».

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَيسُّونَ فِي مَسْئِلِهِمْ

آیا پس نه دی ښکاره شوی (دغو کفارو ته دا) چه ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چه ځی تیریږی دوی په (تشو) کلیو (منازلو) ځایونو د دوی کښی

تفسیر: یعنی که پر هغه سزا چه دوی ته په آخرت کښی ورکوله کیږی متیقن نه وی نو آیا د تاریخی واقعاتو ځنی هم څه پند او عبرت نه آخلی د هم دغو مکیانو په شاوخوا کښی څومره اقوام د خپل کفر او طغیان لامله (له وجی) تباه او برباد شوی دی چه د هغوی قصی او افسانی د خلقو پر ژبو لا تراوسه جاری دی. او د هغوی له منځه د ځینو پر کندوالو او خرابو کلیو او ویجاړو ځایونو د شام او د نورو ملکونو د مسافرانو نظر هم لویږی او دوی پری تیریږی چه د هغو له لیدلو څخه ښائی د هغو اقوامو حالات مو در په یاد شی چه څرنگه هغوی په داسی حال کښی چه پر دغو ځایونو کښی گرځیدل او لاندی باندی کیدل هلاک او تباه کرل شول.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّعْمِ ﴿۱۸﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزِمَامِ آجُلٍ مَّسْمُومٍ ﴿۱۹﴾

بیشکه په دغه (اهلاک د منکرینو) کښی خامخا ډیر دلائل (د عبرت دی) خاوندانو د عقلونو ته. او که چیری نه وی هغه وینا چه پخوا ویلی شوی ده

(له طرفه) د رب ستا (په تاخير د عذاب سره) نو خامخا ؤ به دغه (هلاک د دوی) لازم (له دوی سره) او که نه وی اجل (نیته) معلومه (د عمر د دوی نو به دوی معذبدل په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ رحمت پر غضب سابق دی نو ځکه مجرم ته تر ډیر وقت پوری د اصلاح موقع ورکوی او د پوره حجت له اتمام څخه ئی ماسوا نه هلاکوی بلکه د دی امت په متعلق ئی دا هم فرمایلی دی ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ﴾ الآية - او له خپلی خاصی مهربانی عمومی مستأصل عذاب ئی له دغه امت څخه لری کړی دی - دغه خبره ده چه ستا د رب له طرفه صادره شوی ده - که داسی نه وی او د هر مجرم قوم د عذاب دپاره یو خاص وقت مقرر نه وی نو په لازمی ډول (طریقه) به دوی په عذاب اخته کیدل - ځکه چه د دوی د کفر او شرارت مقتضی هم داسی ده چه بنائی علی الفور هلاک کړل شی - صرف پاس مذکوره مصالح مانع دی چه په هغو کښی لږ توقف واقع شوی دی آخر په قیامت کښی به د عظیم عذاب خوند وځکی - او کله چه وقت راشی نو په دنیا کښی به هم د هغه زورور جنگ نمونه وگوری. لکه چه د «بدر» په غزوه کښی دوی له مسلمانانو سره تصادم وکړ او د هغه یوه وړوکی نمونه ئی ولیده.

فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ

پس صبر کوه (ای محمده) پر هغو خبرو چه دوی ئی وائی

تفسیر: یعنی عذاب په خپل مقرر وقت کښی خامخا واقع کیدونکی دی - دوی د دغه تاخیر او امهال د لیدلو څخه هومره چټی(فضول) او چپوله خبری چه کوی ودی کړی - تاسی سم د لاسه دغه گردی (تولی) خبری په ډیر صبر او استقامت سره واورئ! او په ډیر صبر او سکون د وروستنی نتیجی په انتظار کښی اوسئ - د کفر پر دغو کلماتو له حده زیات مضطرب کیدلو ته هیڅ ضرورت نشته. (دغه آیت منسوخ دی په آیت د سیف سره).

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا

او تسبیح وایه سره له حمد، ثناء د رب خپل (لمونځ کوه) پخوا له ختلو د لمر (د سحر لمونځ) او پخوا له پریوتلو د دغه (لمر د ظهر او عصر لمونځ)،

تفسیر: دغه د فجر او عصر لمونځونه شول. یعنی د احقمانو او شیرانو خبرو ته له سره غوږ مه پرځئ! او مه چرت پری خرابوئ! په ډیر صبر او سکون سره د خپل الله تعالیٰ په عبادت کښی

مشغول او لکيا اوسئ! عککه چه د الله تعالى مدد له دوو شيانو حاصلېږي چه هغه صبر او صلوة
 دى كما قال الله تعالى - ﴿وَيَتَذَكَّرُ فِيهَا لِقَاءَ رَبِّهِ﴾ الآية -

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسِيمٌ

او په غځينو اوقاتو کښې له ساعتونو د شپې پس تسبيح وايه (لمونځ ادا کړه
 د مغرب او عشاء)

تفسير: په دغه کښې مغرب او عشاء بلکه د غځينو تفاسيرو له روايته سره سم د تهجد لمونځ هم
 داخل دى.

وَأَطْرَافَ النَّهَارِ

او په دواړو څنګو (اطرافو) د ورځې کښې (پر لمانځه ډيره توجه ولره يا په
 دغو اوقاتو کښې تسبيح سره له حمده وايه)

تفسير: دغه د (جمعی او د) ظهر لمونځ شو - عککه چه په دغه وقت کښې د ورځې د اول نصف
 او د آخر نصف سره يو ځای کېږي - بلکه په صحاح او قاموس او نورو کښې تصريح شوى ده
 چه «طرف» «طائفة من الشئ» - طرف د کوم شى حصی ته وائی او د خاص حد او د څنډې په
 معنى نه دى په دغه صورت نهار جنس منلی کېږي او د هرې ورځې هغه يوه خاصه برخه تری
 مراد کېدی شى چه هلته ورځ نیمائی کېږي.

لَعَلَّكَ تَرْضَى

ښائی چه ته به راضى شى (له الله په اجر)

تفسير: يعنى که داسی د عمل طرز ولری نو تل به په دنيا او آخرت کښې خوښ او راضى
 اوسېږي - د دغه ډير لوی اجر به در رسېږي. او له امت سره به دى مرسته (مدد) وشى په دنيا
 کښې - او مغفرت به وى په آخرت کښې ستا په شفاعت چه د هغه له ليدلو څخه به ته خوشېږي.

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْتَابِهِ أَزْوَاجًا

مِمَّا زَهَرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْسِهِمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿١٧﴾

او مه اوږدوه (نظر د) سترگی خپلی (یعنی مه ئی اړوه) هغه څیز ته چه نفع ورکړی ده مونږ په هغه څیز سره چه قسما قسم دی دغو (کفارو) ته ښائست د ژوندانه لږ خسیس دپاره د دی چه وازمایو دوی په دی کښی؛ او رزق روزی د رب د تا (چه تاته ئی درکړی له نبوته علمه بهتر ډیر غوره) خیر او اوږده ده (له دنیوی نعماو څخه).

تفسیر: (شیخ الهند رحمه الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «او مه اړوه دواړه سترگی خپلی هغه څیز ته چه نفع ورکړی ده مونږ په هغه سره قسما قسمو ته له خلقو ښائست د ژوندانه لږ خسیس» الخ) یعنی په دنیا کښی قسم قسم کافرانو مثلاً یهودانو - نصرانیانو - مشرکانو - مجوسیانو او نورو ته مونږ د عیش او تنعم کوم سامان چه ورکړی دی د هغو په طرف خپلی سترگی مه غړوئ او له سره مه ورته غوړئ! (لکه چه تر اوسه مو هم هغو ته نه دی کتلی) دغه تش د څو ورځو عشرت او پسرلی دی چه مونږ د هغه په وسیله د هغوی امتحان آخلو چه کوم یو احسان منونکی دی؟ او کوم یو غاړه غرونکی دی؟ هغه عظیم الشان دولت چه الله تعالی تاته (ای محمده صلی الله علیه وسلم) مقدر کړی دی - مثلاً عظیم الشان قرآن - د رسالت منصب - عظیم فتوحات - رفع الذکر، د نامه لوړیدل - او د آخرت اعلی مراتب د هغوی په مقابل کښی دغه فانی او حقیر سامان څه حقیقت لری ستاسی په برخه کوم دولت چه راغلی دی هغه له دغو دولتونو څخه ډیر ښه او بهتر دی او فی نفسه یا د خپل اثر په اعتبار تل باقی پاتی کیدونکی دی. په هر حال نه تاسی له دغه تکذیب او اعراض څخه مضطرب شئ! - او نه د دغو سازو او سامانونو او مالونو او دولتونو په طرف د التفات په نظر وگوړئ!

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ

او امر کوه په اهل (بیت یا په اهل دین) خپل په کولو د لمانځه او ته هم کلک پری ولاړ اوسه؛

تفسیر: یعنی خپلو متعلقینو او اتباعو ته د لمانځه تاکید وکړئ! په حدیث کښی راغلی دی «کله چه وړوکی مو اوه کلن شی (د اعتیاد لامله) پر دوی لمنځونه کوئ! او څه مهال چه نهه کلن شی (که په ورو ورو ئی ونه منی) په وهلو سره پری لمنځ کوئ» (مطلب دا چه هم خپل متعلقین پر لمانځه ودروه! او هم ته پخپله پر لمانځه صبر کوه او هیڅ مه غمجن کیږه په کار د رزق کښی څکه چه)

لَا تَسْأَلْكَ رِزْقًا مِّنْ نَّزْرُوقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ﴿٢٨﴾

نه غواړو مونږ له تا څخه روزی (نه ستا او نه د اهل ستا بلکه) مونږ روزی درکوو تاته او عاقبت ښه خاتمه خاوندانو د پرهیزگاری ته ده .

تفسیر: په دنیا کېنې مالکان پر خپلو مریو باندې روزی گټی دغه مالک الملک یواځې بندګی غواړی او خپلو مریو ته په خپله روزی ورکوی (کذا فی الموضح) الغرض څمونږ له لمانځه څخه هغه ارفع او اقدس ذات ته هیڅ یوه فائده نه رسیږی بلکه د لمانځه څخه فائده هم مونږ ته عانده ده او د لمانځه له برکته په ښه شان سره روزی رارسیدي ﴿وَمَنْ تَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ «۲۸ جزء د الطلاق (۲-۳) آیه (۱) رکوع» د هم دی لپاره دی

که د فرض لمانځه او د معاش په کسب کېنې څه تعارض واقع شی الله تعالی داسی اجازه نه کوی چه د معاش د کسب په مقابل کېنې لمونځ ترک کړی! په هر حال ښائی چه هرومرو (خامخا) لمونځ اداء کړ شی روزی رسوونکی هم هغه الله دی چه د هغه په حکم سره لمونځ کوو - الحاصل د معاش د کسب د هغو ذرائعو حکم الله تعالی نه دی صادر کړی چه د عبودیت د فرائضو په اداء کېنې مغل او مزاحم واقع شی. انسان ته ښائی چه تقوی او پرهیزگاری اختیار کړی په پای کېنې دی وگوری چه الله تعالی په څه ډول (طریقه) له ده سره معاونت او امداد کوی؟

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِّن رَّبِّهِ

او وائی (کفار) ولی نه راوړی محمد صلی الله علیه وسلم مونږ ته یوه معجزه (له طرفه) د رب خپل چه (مونږ ئی غواړو په تصدیق د نبوت خپل)؟

تفسیر: یعنی کومه داسی یوه ښکاره معجزه او ښه ولی نه راښیي چه د هغی په لیدلو سره مونږ ته بیخی د انکار او تردد موقع نشی پاتی که نه د دغومره ور غښو ویرولو او تخویفاتو څخه څه گټه (فائده) حاصلیږی؟

أَوْ لَمْ يَأْتِهِمْ بَيِّنَةٌ مِّنَ الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿٢٩﴾

آیا نه دی راغلی دوی ته مصدق دلیل برهان د هغه شی چه په کتابونو پخوانیو کېنې ؤ .

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی په پخوانیو کتابونو کې د آخری زمانی د رسول خبر دی یا دا معنی چه د پخوانیو انبیاءو معجزی کافی دی. دغه رسول الله هم اصولاً د همغو پخوانیو خبرو تصدیق او تقیید کوی. کومه نوی خبره نه وائی - یا دا چه د پخوانیو کتابونو سره موافق واقعات بیانوی». او دیر به تفسیر شما په نزد هم هغه دی چه «ابن کثیر رحمه الله علیه» او نورو اختیار کړی دی یعنی دغه خلق له ضد او عناده وائی چه کومه معجزه او نښه دی ولی رانه وړه؟ آیا له سلهاو نورو معجزو او نښو څخه برسیره او له گردو (ټولو) څخه لویه معجزه او نښه دغه عظیم الشان قرآن هغوی ته نه دی رسیدلی چه د پخوانیو کتابونو د ضروریو مضامینو محافظ او د ده د صداقت دپاره د حجت او شهادت په ډول (طریقه) دی - او د هغه اعجاز له لمر څخه هم زیات ظاهر او ښکاره دی لکه چه د جزء ۲۱ العنکبوت په ۵۰-۵۱ آیت (ه) رکوع کې داسی یو آیت لولو ﴿وَقَالُوا لَا تَزِلَّ عَنْكَ آيَاتُ رَبِّكَ قُلْ إِنَّمَا آيَاتُ اللَّهِ تُنَزِّلُ وَأَنَا نَذِيرٌ﴾ او دیکر آیت لولو ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُ الْكَوْكَبُ﴾

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بَعْدَ آيٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا
رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنُتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ
أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ ۖ قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبُّصُوا
فَسَتَعْلَمُونَ مَنَاصِبُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَىٰ ۚ

او که چیرې مونږ هلاک کړی وی دوی په عذاب سره پخوا له دغه (قرآنه یا له محمده) نو خامخا به ویلی وی دوی ای ربه غمونږه ولی ونه لیرېه تا مونږ ته یو رسول نو چه متابعت کړی وی مونږ د آیاتونو ستا پخوا له هغه چه ذلیل یا شرمنده شوی وی مونږ (په دنیا یا په عقبا کې) ووايه (ای محمده دوی ته) چه هر یو (له تاسی او له مونږه عاقبت د امر ته) انتظار کوونکی دی. پس تاسی هم انتظار کوئ پس ژر پوه به شی تاسی چه څوک دی یاران د لیاری سمی صافی او کوم یو دی چه په سمه صافه لیاره روان دی (مونږ که تاسی).

تفسیر: یعنی د داسی عظیم الشان نښان له لیدلو څخه وروسته وائی چه ولی دی کومه معجزه او نښه رانه وړه؟ او فرض ئی کړئ که مونږ نه وی ورغولی - یعنی قرآن مو نه وی نازل کړی - او پخوا د کتاب له انزاله او د رسول له ارساله دوی مو د کفر او شرک په سزا کې د دوزخ په کنده کې غورځولی نو دوی به شور ماشور نښلاوه او داسی به ئی ویل ای صاحبه! د سزا

ورکولو غځه پخوا بهائی غمونږ دپاره کوم کتاب او پوهوونکی دی رالپیلی وی چه مونږ ئی په ذلت او رسوائی باندی له اخته کیږلو غځه لا پخوا خبر کړی وی نو تا به لیده چه مونږ ستاسی د احکامو په تعمیم کښی غومره زیار (محنت) ایسته؟ الغرض که پاک قرآن نه نازلیده نو داسی به ئی ویل اوس چه نازل شوی دی له هغه غځه سترگی اړوی او له خپله څانه خوښی کړی معجزی او نښی په مطالبی پسی لویدلی دی - د دوی مقصد له سره هدایت حاصلول نه دی - نو ځکه داسی فضولی او چتی (بیکاره) پلمی (تدبیرونه) او بهانی جوړوی - نو خیر دی دوی ته ووايه چه زه او تاسی دواړه انتظار باسو چه عنقریب له غیبه څه څرگندیږی؟ هلته به ګرد (تول) حقائق ښکاره شی چه کومه یوه ډله پر سمه لیاره روان وه؟ او کومه له لیاری غځه بی لیاری شوی وه؟

تمت سورة طه بتوفيقه وعونه والله الحمد

سورة الانبياء مكية ركوعها (۷) آياتها (۱۱۲) رقم تلاوتها (۲۱) تسلسلها حسب النزول (۷۳)
نزلت بعد ابراهيم

د الانبياء سورت مكى دى. (۷) ركوع (۱۱۲) آيتونه لرى په تلاوت كېنى (۲۱) او په نزول كېنى (۷۳) سورت دى د ابراهيم عليه السلام له سورت څخه وروسته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ

نژدی شو خلقو ته (وخت د) حساب (او جزا) د دوی حال دا چه دوی په غفلت کېنى دى (له دى حساب او جزا خپلى) مخ گرځوونکى دى (له) ایمان راوړلو څخه په دغه سره

تفسیر: یعنې د حساب او کتاب او مجازاتو ساعت رارسیدونکى دى، لیکن دغه مشرکین او نور خلق په سخت غفلت او جهالت کېنى پراته دى او د قیامت د ځواب ورکولو دپاره هیڅ یو تیاری نه نیسى او کله چه دوى ته د الله تعالى آیتونه اورول کیږي او نصیحت ورته وشي چه د غفلت له خوبه راویښ او راپورته شی نو په دیری بې پروایي او بی اعتنائی سره اوږی او هیڅ اهمیت ورته نه ورکوی او داسی یو وضعیت اختیاروی چه گواکى دوى له سره له الله تعالى سره مخامخ کیدونکى نه دى او نه څه حساب او کتاب ورسره کیږی. رښتیا ده
(الناس فى غفلاتهم ورحى المنية تطحن: خلق په خپلو غفلتونو کېنى دى، او د مرګ ژرنده اوږه کوی).

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ۚ لَأَهْلِيَّةٌ قُلُوبُهُمْ

او نه راځی دوى ته هیڅ نصیحت له (طرفه د) رب د دوى نوی (رالیلر شوی) مګر خو اوږی دوى هغه (له خپل رسول څخه) حال دا چه دوى لوبی

(مسخری) پری کوی په دی حال کښی چه بوخت (مشغول) وی زړونه د دوی،
(په دنیوی چارو او غافل وی له ضروری کارونو څخه)

تفسیر: یعنی د قرآن عظیم ډیر ارزښتناک (قیمتی) نصیحتونه دوی ته د لویو او د نندارو
حیثیت لری او همغسې ئی اوری. که دوی په اخلاص سره پکښی فکر او غور او په تعمیل کښی
ئې هڅه (کوشش) کولی نو د دوی دین او دنیا به دواړه ښه او سم شوی وی لیکن د دی له امله
(وجی) چه د دوی زړونه بیخی له دی پلوه غافل او له یوه مخه په لویو او نندارو او تماشو کښی
لگیا او بوخت (دوب) دی نو ځکه داسی غور او فکر کولو ته له سره وخت نه لری.

وَأَسْرِ الْجَوِّيَّ الَّذِي ظَلَمَ أَهْلَ هَذَا الْبَشَرِ مِثْلَكُمْ أَفَتَأْتُونَ السَّحَرَاءَ وَأَنْتُمْ بُصُرُونَ ﴿٧٠﴾

او ښه پتوی راز (خپل) هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په ځانونو خپلو په
شرک سره او وائی کفار) نه دی دا (محمد) مگر خو یو انسان په شان
ستاسی آیا پس راځئ تاسی هغه جادو ته (د عقیدې له مخی چه له ده سره
دی) حال دا چه تاسی گورئ (چه دا جادو دی)

تفسیر: کله چه دوی له ډیر نصیحت اوریدلو څخه تنگ شول نو څو بی انصافان سره راټول شول
او یوه پته جرگه ئی سره جوړه کړه او د قرآن او رسول الله په متعلق ئی په داسی خبرو خوله
بیرته کړه چه دغه رسول خو زمونږ په شان یو انسان دی نه پرښته ده او نه له مونږ ځنی د کوم
زیات ظاهری امتیاز خاوند دی البته دی په جادو باندی پوهیږی، دغه کلام چه دی ئی لولی او
مونږ ته ئی اوری، هرومرو (خامخا) د سحر او کودو کلام دی نو بیا په تاسی باندی څه ټکه
(تندر) لویلی ده چه په خپلو سترگو ئی گورئ او بیا د هغه جادو په لومو (دام) کښی ځان
نښلولئ لازمه ده چه هغه ته له سره مه نژدی کیږئ، ښائی چه عظیم الشان قرآن ته به ئی د دی له
امله (وجی) سحر ویلی وی چه په هغه کښی قوی او حیرانونکی تاثیر دی او پته جرگه ئی ځکه
کوله چه د هغو تدبیرونو دپاره چه په مستقبل کښی ئی کول تمهید شی او ظاهره ده چه پوه او
هوښیار دښمن خپلی د دښمنی چاری پخوا له وخته نه ښکاره کوی او نه ئی مشهوروی او تش په
پته او مخفی ډول (طریقه) تبلیغات جاری ساتی.

قُلْ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٧١﴾

وویل (رسول دوی ته) رب می عالم دی په وینا (د هر هغه چا چه وی) په

آسمان کبشي او په ځمکه کبشي او هم دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسیر: رسول الله صلی الله علیه وسلم ویل که تاسی هر څومره پټی او مخفی مشوری وکړئ پاک الله له هغو ټولو څخه عالم او خبر دی چه د آسمانونو او ځمکو په هرو پټو خبرو او احوالو هم ښه خبر او علیم دی ستاسی په دغو مخفی او پټو خبرو او جرگو به څرنگه علم ونه لری؟ او ستاسی دغه پلمی (تدبیرونه) او حیلې (مکرونه) له هغه څخه څرنگه پټی پاتی کیدی شی؟.

بَلْ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ بَلْ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَا بِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأُولُونَ ۝

بلکه (دغه کفار) وائی (چه دغه قرآن) گدود خویونه دی بلکه له خپل ځانه ئی جوړ کړی دی بلکه دی شاعر مونږ ته کومه لویه معجزه لکه هغه (معجزه) چه لیږلی شوی وو لومړنی (انبياء په هغو سره).

تفسیر: د پاک قرآن په اوریدلو سره به د ډیر ضد او عناد له کبله (وچی) داسی بدحواسه کیدل چه له سره به په یوه فکر او رایه باندی قایم نه پاتی کیدل، کله به ئی ورته جادو (کودی) ونیل کله به ئی گدود پریشانته خوب باله کله به ئی داسی ویل چه دا خبری دی له ځانه جوړوی او مونږ ته ئی وړاندی کوی، او بیا پری د قرآن نوم ږدی نه یوازی هم دا به ئی ویل بلکه داسی وینا به ئی هم کوله چه محمد صلی الله علیه وسلم ډیر ښه او عمدۀ شاعر هم دی او د شعرا په شان د لودو (وچتو) تخیلاتو له لاری ډیر ښه مؤثر مضامین او مسجع عبارات جوړوی او خلقو ته ئی وړاندی کوی که په واقع کبشي داسی نه وی نو دی دی هم د نورو پیغمبرانو په شان کومه ښکاره لویه معجزه راوښی. دغه ویناگانی هم محض د عناد او تش د ربرولو (تکلیف ورکولو) له امله (وچی) وی ځکه چه اول خو د مکی معظمی دغه جاهل مشرکان د پخوانیو انبیاء له معجزو څخه هیڅ خبر نه وو. دوهم دا چه زمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم ډیری داسی ښکاره معجزی او ښی هم لیږلی وی چه د پخوانیو انبیاء له معجزو او ښو څخه په هیڅ یو صورت کمی نه وی او له ټولو څخه ډیره لویه او غټه معجزه او نښه هم دغه د عظیم الشان قرآن معجزه ده، دوی په خپلو زړونو کبشي ښه پوهیدل چه دا نه جادو او نه مهمل عبارات او نه چټی (بیکاره) خوب او نه شعر دی نو هر کله چه به ئی هیڅ یوی خبری له دغی معجزی سره سمون نه خوړ نو هغه به ئی پریښوده او بله خبره به ئی ورته جوړوله.

﴿ أَتَنْفَرُونَ بِالَّذِينَ نُنَادُوا أَنْ قَاتِلُوا فَلَمْ يَقَاتِلُوا ﴾ د الفرقان اوله رکوع.

مَا آمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَوْمٍ أَهْلَكْنَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ۝

(وویل الله) نه ؤ راوری ایمان (په معجزو) پخوا له دوی نه هیڅ (اهل د) کلی چه هلاک کړی دی مونږ اهل د هغه (په سبب د تکذیب د دوی) آیا پس دغه کفار به ایمان راوری (بلکه نه ئی راوری).

تفسیر: یعنی پخوانیو قومونو ته فرمایشی معجزی او نهی وړغولی شوی وی مگر دوی د هغو په لیدلو هم تابع نشول او حق ئی ونه مانه بالاخر له سنت الله سره سم هلاک کړی شو، که د مکی د دی مشرکانو دغه غوښتنی هم پوره کړی شی ښکاره ده چه دوی ئی هم منونکی نه دی. هرومرو (خامخا) به د الله تعالی د عام عادت سره موافق سپیره او فنا کړی شی، حال دا چه د هغوی بیخی تباهی او خرابی مقصود نه ده بلکه د الله تعالی حکمتونه فی الجمله د دوی دوام (ابدیت) او بقا غواری.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝

او نه ؤ لیږلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) مگر خو سری (نه پرېستی) چه وحی به کوله مونږ دوی ته پس پوښتنه وکړئ له خاوندانو د ذکره (د کتابیانو له علماؤ څخه) که یی تاسی چه نه پوهیږئ

تفسیر: دا د دوی د هغه قول ځواب دی ﴿هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾ یعنی کوم انبیاء چه پخوا راغلی وو چه د هغو د معجزو په شان له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه هم د معجزی ښوولو غوښتنه کوئ هغوی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان انسانان وو، پرېستی نه وی که له داسی مشهوری او مستفیضی خبری څخه هم تاسی د خپل جهالت له سببه بی خبره یی نو له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ او ځان پری خبردار کړئ چه هغه تری به خبر دی (لکه د اهل کتابو عالمان) آخر تاسی له یهودانو او نصرانیانو سره خو خپلوی او دوستانه تعلقات لرئ نو دغه عادی خبری تاسی ولی د هم دغه اهل کتابو څخه نه پوښتنی چه آیا هغه انبیاء او رسولان چه په پخوا زمانو کښی رالیږل شوی وو انسانان وو که ملاک؟.

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا آلَا يَكُونُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ۝

او نه وو گرځولی مونږ (دغه پخوانی رسولان) داسی جسدونه چه نه ئی خوړ
طعام (خواره) او نه وو دوی تل پاتی کیدونکی (په دنیا کښی بلکه طعام به
ئی خوړ او مړه کیدل به هم)

تفسیر: یعنی انسانی خصائص په هغو کښی موجود وو او د هغوی بدن د پربتو په شان نه و چه
هیڅ کله خواره ونشی خوړلی او نه هغوی د الوهیت مرتبه لرله چه له سره مرگ او فناء پری
رانشی او تل تر تله ژوندی پاتی شی.

لَوْ صَدَقْتُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَهُمْ وَمَنْ نَّشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ①

بیا رښتیا کړه مونږ هغوی سره وعده (د نجات د دوی) پس نجات ورکړ
مونږ هغوی ته او هغو ته چه زمونږ اراده وه (د نجات د دوی چه مصدقین
دی) او هلاک کړل مونږ مسرفان (له حده تیریدونکی د رسولانو مکذبین).

تفسیر: یعنی د هغوی امتیاز له نورو بندگانو څخه دا و چه د الله تعالی له لوری د مخلوق د
هدایت او اصلاح دپاره ټاکل (مقرر) شوی وو، الله تعالی په دوی وحی نازلوله او سره له بی سرو
سامانی به ئی د مخالفینو په مقابل کښی دوی سره د نصرت او حمایت وعدی کولی لکه چه
پاک الله خپلی دغه وعدی ټولی رښتیا او ښکاره کړی او دغه انبیاء ئی د خپلو ملگرو سره
محفوظ وساتل او هغه لوی لوی متکبر دښمنان چه هغوی سره به ئی مخالفت او دغری وهلی تښه
او غارت کړل شول، بیشکه چه محمد صلی الله علیه وسلم هم بشر دی. لیکن د بشر له هغو
انواعو څخه دی چه د هغو مرسته (مدد) او حمایت د ټولی دنیا په مقابل کښی کاوه شی، د
دوی مخالفینو ته لازم دی چه د خپل انجام فکر او اندیښنه وکړی او د پخوانیو قامونو له مثالونو
څخه دی پند او عبرت واخلي، داسی ونه شی چه د آخرت له حساب نه پخوا په هم دغه دنیا
کښی دوی سره حساب او کتاب شروع شی.

لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ①

خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ تاسی ته یو کتاب چه په هغه کښی
ذکر (پند) ستاسی دی، آیا پس تاسی عقل نه لرئ (چه ایمان پری راوړئ).

تفسیر: یعنی د پاک قرآن په وسیله تاسی ته هر قسم پند او نصیحت درکړی شوی دی او د ټولو

بنو او بدو پای (آخر) او انجام درینودل شوی دی که لږ عقل او سد (هوش) هم ولریئ نو زیار (محنت) او کوشنې به کوئی چه د الله تعالیٰ له عذابہ ځان وساتئ او د پاک قرآن قدر او عظمت په ښه شان سره وپیژنئ چه په حقیقت کښې ستاسی د لونی او شرف دپاره یو لوی سند او قاطع برهان دی ځکه چه ستاسی د قوم په ژبه او ستاسی د قوم په یوه کامل فرد باندی نازل شوی دی او په دنیا کښې ئی تاسی ته دائمی ویاړ (فخر) او شهرت درېښلی دی که تاسی د خپل دغسی محسن قدر نه پیژنئ او خبرو ته ئی غوړ نه کیږدئ نو په دنیا کښې به خوار او ذلیل شئ! او د آخرت عذاب به بیل تاسی ته تیار شی. له دی نه وروسته د هغو قومونو دنیوی پای (آخر) او انجام بیانوی چه هغوی له انبیایو سره دښمنی او په خپلو ځانونو ئی ظلم او تیری کړی ؤ.

وَكَمْ قَصَبْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿١١﴾

او ډیر توتی توتی کړی دی مونږ (په هلاک کولو سره) له اهل د کلیو چه وو هغوی ظالمان او پیدا کړل مونږ وروسته له هغو څخه قومونه نور (د دوی په ځای)

تفسیر: یعنی داسی نه ده چه د هغو له ورکیدلو څخه به د الله تعالیٰ ځمکه خرابه او ویجاړه (ورانه) شی، دوی چه ورک شی د دوی په ځای نور خلق پیدا او ودانوی.

فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَىٰ مَا أَنْتُمْ فِيهِ وَمَسْكِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَسْأَلُونَ ﴿١٣﴾

پس هر کله چه حس به کړ (وبه موند) دوی عذاب زمونږ ناڅاپه دوی به له دغه عذابه تنبیدل (په ډیره بیره (تلوار) نو پرېښتو به په تمسخر سره ورته وبل) مه تنبیتئ او بیرته لاړ شی هغه ځای ته چه ښه ژوند درکړی شوی ؤ تاسی ته په هغه کښې او کورونو خپلو ته ښائی چه له تاسی نه پوښتنه وکړه شی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران او مشرکان د الله تعالیٰ له عذاب سره مخامخ شول نو وئی غوښتل

چه له هغه غایه و تېښتی او په تیښته سره ځان ته نجات حاصل کړی په دغه وخت کېنې په تکویني ډول (طریقه) سره دوی ته وویل شول چه چیرې تېښتی؟ ودریوئ او په هغه لوری بیرته لاړ شی چه هلته مو عیش او عشرت کاوه او ډیر زیات د تنعم اسباب مو راجمع کړی وو ښائی چه هلته څوک له تاسی څخه پوښتنه وکړی. صاحبه! هغه د مال او دولت او د زور او قوت نشه مو او هغه ساز او سامان مو څه شول؟ او هغه نعمتونه چه پاک الله تعالی تاسی ته درکړی وو د هغو شکر مو تر کوم ځای پوری ادا کړی ؤ؟ یا دا چه تاسی خو داسی لوی سری وئ چه په هر ځای کېنې به ستاسی عزت او احترام کیده اوس هم هلته لاړ شی هیڅ د تیښتی ضرورت نشته څو خلق په خپلو مهماتو کېنې له تاسی سره خبری اتری او مشوری وکړی شی دغه ټولی خبری د تحکم په توگه (طریقه) ویل شوی دی.

قَالُوا يٰوَيْدُنَا اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿١٧﴾ فَمَا زِلْتَ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتّٰى جَعَلْنٰهُمْ حَصِيْدًا خٰمِدِيْنَ ﴿١٨﴾

وبه وائی ای هلاکته زمونږ (را حاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه مونږ وو ظالمان. پس تل به وی دغه بلنه د دوی (هلاک لره) تر هغو پوری چه وبه گرځول مونږ دوی ریبیل شوی، مړه یخ پراته.

تفسیر: یعنی کله چه عذاب ئی په خپلو سترگو ولید نو هلته ئی په خپلو جرمونو اعتراف وکړ او درگرده (په شریکه) به ئی داسی چنی وهلی چه بیشکه مونږ ظالمان او مجرمان یو! لیکن اوس د دوی دغه افسوس او حسرت څه په کار ورځی؟

دا د توبی د قبول وخت نه ؤ د دی وخت اعتراف او ندامت گرد (ټول) سره بیکاره وو او بالاخر په دی ډول (طریقه) سره ختم کړی شو لکه چه شین کښت (فصل) یو دم ورپیلې شی او درمند شی یا په اور کېنې د سوځیدلو لرگیو د ایری د ډیری په شان پاتی کیږی (العیاذ بالله تعالی)

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعِینَ ﴿٢١﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمان او نه ځمکه او نه هر هغه چه په منځ د دوی کېنې دی په داسی حال کېنې چه لوبی کوونکی وو مونږ (او هیڅ یوه کته فائده) د دوی په پیدائښت باندی مرتبه نه وی

تفسیر: یعنی چه پکبھی کوم معتدبه حکمت او صحیح غرض نه وی نو شکہ عقلمن ته بنائی چه د عالم د خلقت په غرض او غایه وپوهیږی او دنیا تش د لویی او تماشا غای ونه گنی او له انجام څخه غافل نشی بلکه ښه وپوهیږی چه دنیا د آخرت دپاره پیدا کړی شوی ده او د هر نیک او بد عمل جزا او سزا رسیدل او د ذری ذری حساب کیدل یو حقه او ضروری خبره ده .

لَوَارِدْنَا اَنْ نَّتَّخِذَ لَهُوَ اَلَا تَخَذُنَا مِنْ لَدُنَّا ۖ اِنَّ كُنَّا فَاْعِلِيْنَ ﴿۱۵﴾ بَلْ تَقْنِفُ بِالْحَقِّ
عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ ۖ فَاِذَا هُوَ رَاقٍ ۚ وَلَكُمْ اَوَّلُ مِمَّا تَصِفُوْنَ ﴿۱۶﴾

او که اراده کړی وی مونږ چه ونیسو مونږ لهو (اسباب د شغل لکه ښځه او ولد) نو خامخا نیولی به وه مونږ هغه لهو له طرفه خپله که وی مونږ کوونکي د دی کار. بلکه ویشتل کوو مونږ په حق سره په باطل باندی بیا (دغه حق) سر ماتوی د هغه (باطل) او محو کوی ئی پس ناڅاپه دا باطل هلاک (او ورک) کیږی، او تاسی ته اور، افسوس عذاب، خرابی ده (ای کفارو له هغه څخه چه ثابتوی تاسی (په هغه سره الله ته ښځه، ولد).

تفسیر: یعنی که بالغرض داسی لهو او لعب کار زمونږ له شانه سره لایق هم وی او مونږ داسی اراده هم کړی وی چه هم داسی کومی مشغلی او لویی او تماشی جوړی کړو نو دغه کار به مونږ بالذات په خپله او په خپل قدرت کړی وی او ستاسی مجازات او مکافات کولو او نیولو او خوشی کولو ته به له سره هېڅ یو ضرورت نه ؤ پاتی. لیکن حقیقت دا دی چه دنیا محض لویی او تماشا نه ده بلکه د سعی او عمل او مبارزی میدان دی، دلته د حق او باطل مقابله کیږی، حق یرغل (حمله) کوی او د باطل سر ماتوی له دی څخه تاسی د خپل شرک او ناپوهی په پای (آخر) او انجام وپوهیږئ کله چه د حق او صداقت گولی او مردکی په پوره قوت په تاسی ولویږی هلته به غرنګه خرابی او بربادی ستاسی په برخه شی او بل کوم یو طاقت به تاسی ته نجات درکړی شی؟.

تنبیه: د ﴿لَوَارِدْنَا اَنْ نَّتَّخِذَ لَهُوَ﴾ الآية - تقریر په څو څو ډوله (قسمه) کړی شوی دی زمونږ په نزد هغه معنی چه د سیاق او لحاق په اعتبار دیره قریبه او صافه وه هماغه مو اختیار کړه او د «من لدنا» او د «ان کنا فاعلین» د قیودو فوایدو ته هم لطیفه اشاره کړی شوی ده .
والله تعالیٰ اعلم.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

او خاص ده لره دی هر هغه څوک چه په آسمانونو کېښی دی او په ځمکه کېښی دی (د پیدائښت، ملکیت او بندګۍ له مخې)،

تفسیر: بیا که دی د تباہ کولو اراده وکړی نو څوک به نجات ورکړی شی؟ او چیرې به د پتیدلو او پناه ځای وموندلی شی.

وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ^(۱۸) يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ^(۱۹)

او هغه (پرېښتی) چه ده څخه دی نه کوی کبر (سرکشی) دوی له عبادت د ده (الله) او نه ستومانه کېږی (له عبادته ئی یوه شېبه (لحظه) هم) تسبیح وائی (هم) په شپه او (هم) په ورځ کېښی نه سست (او ضعیف) کېږی.

تفسیر: یعنی پرېښتی سره له دی چه د الله تعالی د دربار له مقربانو څخه دی لږ څه تکبر، غرور او لوئی نه کوی او د خپل الله تعالی بندګۍ او غلامی د خپل ځان دپاره عزت او فخر ګڼی او د عبودیت د وظایفو په ادا کېښی لګیا اوسېږی او له سره پکېښی نه ستری کېږی او نه تری په تنګ کېږی بلکه هم دغه ذکر او تسبیح د دوی روحانی غذا ده څرنگه چه مونږ تل خپله ساه او نفس ښکته او پورته کوو او ورسره په نورو کارونو کېښی هم مشغولېږو د پرېښتو د تسبیح او ذکر کیفیت هم دغسی وګڼئ! پرېښته پر هر کار چه ماموره شی او په هر یوه خدمت کېښی چه بوخته او لګیا وی یوه شېبه (لحظه) هم د الله تعالی له ذکره نه غافلېږی کله چه د معصومو او مقربو پرېښتو حال دا دی نو خطاکار انسان ته لازم دی چه په خورا (دیر) زیاتو مراتبو سره د پاک الله په ذکر او عبادت مشغول او مصروف واوسی.

أَمَّا تَحْتُ وَالْإِلَهَ مَنْ الْأَرْضِ هُمْ يُسَبِّحُونَ^(۲۰)

آیا نیولی دی دوی نور معبودان له ځمکې څخه (یا په ځمکه کېښی) چه دوی به هم ژوندی کوی مری (بلکه نشی ژوندی کولی).

تفسیر: یعنی آسمانی پرېښتی خو له سره د الله تعالی له بندګۍ څخه نه زړه تنګی او نه ستومانه

کیوی بلکه تل د ده په یاد او بندگی کښی مشغولی وی بیا آیا په ځمکه کښی څه داسی موجودات شته چه هغوی د الله تعالیٰ په مقابل کښی معبود گرځولی شی؟ او کله چه پاک الله د دوی عابدان په خپل عذاب کښی هلاک کړی آیا دوی ئی بیرته ژوندی کولی شی؟ یا له هلاکت څخه ورته نجات ورکولی شی؟ له سره ئی نشی کولی.

لَوْ كَانَ فِيْهِمَا آلَهُةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا

که چیری وی په دغه آسمان او ځمکه کښی نور معبودان (حاکمان) بی له الله څخه نو خامخا وران شوی به وو دواړه (عادتاً د دوی د اختلاف په سبب)

تفسیر: دغه آله او د تعدد پر ابطال نهایت پوخ او واضح دلیل دی چه عظیم الشان قرآن هغه په خپل مخصوص اسلوب سره وړاندی کړی دی. نه پام وکړئ چه عبادت د کامل تذلل نوم دی او کامل تذلل صرف د هم هغه کامل لوی ذات په مخکښی اختیار او شی چه پخپل ذات او صفاتو کښی له هر حیثه او هر جهته کامل وی چه هم دغه ته مونږ (الله) یا خدای جل جلاله وایو. ضروری ده چه د الله تعالیٰ ذات له هر قسم نقائصو او عیوبو څخه پاک وی او له هیڅ حیثه ناقص، بیکاره، عاجز مغلوب نه وی او نه د بل چا په مقابل کښی ناتوان وی، او نه بل د ده په کارونو کښی څه گوټی وهلی شی او نه څه ځنډ (ایسارتیا) کیدلی شی نو اوس که تاسی فرض کړئ چه که په آسمان او ځمکه کښی دوه خدایان وی نو که دغه دواړه په یو شان سره وی په دغه وخت کښی به تاسی ووینی چه د عالم تخلیق او د علویاتو او سفلیاتو تدبیرونه د دواړو په کلی اتفاق سره کیږی او یا کله کله پکښی اختلاف هم پېښیږی؟ د اتفاق په صورت کښی دوه احتماله متصور دی. یا خو یوازی یوه د کائناتو د انتظام او تدبیر کار نشو چلولی نو دواړو په گډه دغه کار ته اقدام وکړ نو معلومه شوه چه د دغو دواړو څخه یو هم د کامل قدرت خاوند نه دی او که یوازی یوه د گرد (تول) عالم د کارونو انجام او انتظام کولی شوی نو دغه بل بیکاره پاتی کیده حال دا چه د الله تعالیٰ د وحدانیت په منلو مونږ له دی کبله (وچی) مکلف یو چه بی د هغه له منلو څخه بل هیڅ چاره نشته او که د اختلاف صورت فرض کړو نو یو هر ورو (خامخا) به د بل په مقابل کښی یا مغلوب شی او له خپلی ارادی او تجویز څخه به لاس واخلی نو دغه خدای نشو او یا به دواړه بالکل په مساوی او متوازی طاقت سره یو د بل په خلاف خپله اراده او تجویز تعمیم او اجرا کړی، اول خو (معاذ الله) د خدایانو په دغه رسی کښولو کښی له سره هیڅ شی موجود نشی او دوهم دا چه که په موجوده شیانو کښی دغسی زور آزموینه وشي نو په دغه زور آزموینه کښی به گرد (تول) موجوده شیان سره گډوډ او له منځه لاړ شی. له دی نه دغه نتیجه راووته چه که په آسمان او ځمکی کښی دوه خدایان وی نو د اسمان او ځمکی دغه موجوده نظام به لا له پخوا څخه گډوډ او وران شوی وی که نه نو دا خبری لازمیده چه یو خدای

بیکاره یا ناقص یا عاجز پاتی شوی وی او دغه کار د مفروض څخه مخالف دی.

فَسَبِّحْ لِلَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿۱۷﴾

نو پاک دی الله چه رب د عرش دی له هغو (ناکارو خبرو او شيانو) چه دوی ئی منسوبوی ورته

تفسیر: چه د لوی عرش یوازی مالک او غیبتن (خواند) خدای تعالی دی، د ده په ملک او باچایی کښی له سره ګډون ځای نه لری، دی خپلواک باچا دی کله چه دوه واکدار باچایان په یوه اقلیم کښی نشی ځانیدلی چه د هغو واکداري هم یوازی مجازی ده نو دوه کل مختاره او مطلق قادر خدایان به څرنگه په یوه سلطنت کښی شریک کیدی شی.

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿۱۸﴾

نه پوښتیدلی کیږی (الله) له هغو (شیانو) چه کوی ئی (ځکه چه الوهیت یوازی د ده صفت دی. او دوی پوښتیدلی کیږی) (د دوی له افعالو، احوالو او اقوالو ځکه چه دوی مخلوق او مملوک دی)

تفسیر: یعنی الله تعالی د هغه لوی ذات نوم دی چه مطلق قادر او کل مختار دی (او تول کارونه ئی صواب او له حکمه ډک دی) د ده قدرت او مشیت مخه نیول لا څه چه تشه پوښتنه تری هم څوک نشی کولی چه مثلاً هغه فلانی کار دی ولی داسی وکړ؟ مګر پاک الله حق لری او ده لره ښائی چه هر هغه څوک چه اراده ئی وشي مواخذه ئی کړی او تری لازمی پوښتنی وکړی.

أَمَّا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ

آیا نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له دغه الله (یا رابښکته له الله) څخه نور معبودان، ووايه (ای محمده! دوی ته) چه راوړئ سند خپل (د شرک په دغه دعوی کښی)،

تفسیر: له دی نه پخوا پر توحید عقلی دلیل قایم کړی شو اوس له مشرکانو څخه د دوی د شرک د دعوی په خصوص د صحیح دلیل غوښتنه کیږی یعنی بی له الله تعالی څخه د هغو معبودانو تجویز چه تاسی کړی دی د دوی د اثبات دپاره که کوم عقلی یا نقلی دلیل لری هغه

راوراندی کړئ! ښکاره ده چه له هغوی سره پرته (علاوه) له اوهامو او گمانونو او د پلرونو او نیکونو له غلطو او ړندو تقلیدونو څخه بل هیڅ شی نه ؤ، د شرکت په دعوی کېنې ئی نه کوم عقلی او نه کوم نقلی دلیل وړاندی کړی شو. کذا قال المفسرون. حضرت شاه صاحب لیکلی دی «پخوا ئی د هغو معبودانو په حق کېنې ویلی وو چه که تاسی هغوی له الله تعالی سره برابر گڼئ (نو که دغه ادعا مو سمه وی) د داسی دوو حاکمانو له وجود څخه دنیا خرابیږی، اوس د هغو یادونه کوی چه له پاک الله څخه ښکته وړوکی، وړوکی ناټیان د ماتحتو حکامو په شان مقررئ نو آیا دغه ماذونان د خپلو لویو آمرانو له خوا کوم برهان، سند او فرمان لری، څکه چه بی له سند او فرمان څخه هیڅوک نیابت نشی کولی، که کوم سند وی راوراندی ئی کړئ.

هَذَا ذِكْرُ مَنْ سَعَىٰ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلُ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿١٧﴾

دغه (قرآن) دی بیان د هغو چا چه له ما سره دی (له محمدی امت څخه) او بیان د هغه چا دی چه پخوا له ما تیر شوی دی، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی په حقه خبره (چه توحید او قرآن دی) پس دوی مخ گرځوونکی دی (له توحید یا ستا له رسالت څخه)

تفسیر: یعنی زما د امت او د پخوانیو موحدینو ټولو هم دا یوه خبره ده چه له الله تعالی څخه پرته (علاوه) چه (رب العرش) دی بل الله نشته چه د هغه عقلی دلیل پخوا له دی نه بیان شو که تاسی د دغی عقیدې له منلو څخه مخ اړوئ او له دغی آسمانی او اجتماعی عقیدې څخه پرته (علاوه) کوم بل دلیل لرئ نو هغه راوراندی کړئ، زما دعوی دا ده چه دغه محمدی امت او نور پخوانی امتونه د دی کتاب قرآن کریم او د پخوانیو امتونو آسمانی کتابونه (تورات، انجیل، او نور) سره ټول د توحید په دی دعوی کېنې سره متفق دی، لکه چه نن هم له هغو زیاتو تحریفاتو سره که پخوانی آسمانی کتابونه ولتوئ! نو په هغو کېنې د توحید اعلان او د شرک تردید په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره مومئ. مگر دغه جاهلان په دغو خبرو څه پوهیږی که پوهیږی نو د حق خبری د اوریدلو په مقابل کېنې به ئی دغسی د انکار او اعراض وضعیت نه غوره کاوه.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢١﴾

او نه و لیوړلی مونږ پخوا له تا څخه هیڅ رسول مگر چه وحی به کوله مونږ هغه ته (داسی) چه بیشکه شان دا دی چه نشته برحق معبود مگر زه یم (یواری) نو بندگی کوئ تاسی زما.

تفسیر: یعنی تولو انبیاء او مرسلانو علیهم السلام د توحید په دی عقیده اجماع کړی ده، هیڅ یوه نبی علیه السلام په هیڅ یو وخت کبې یو حرف هم د توحید په خلاف نه دی ویلی او دوی تل هم داسی تلقین کاوه چه د یوه خدای تعالیٰ له عبادت نه پرته (علاوه) د بل هیچا عبادت مه کوئ! ځکه چه هیڅوک بی د الله تعالیٰ څخه د عبادت مستحق نه دی نو په هم هغه شان چه له عقلی او فطری دلائلو څخه د توحید ثبوت او تحصیل او د شرک تردید کیږی هم داسی په نقلی حیثیت هم د انبیاء علیهم السلام اجماع د توحید د دعوی په حقانیت باندی قطعی دلیل دی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُ

او وائی دغه (منکران) نیولی دی رحمن ولد پاک دی دغه (الله له ولد څخه)

تفسیر: د عربو ځینو قبیلو ملانکو ته د الله تعالیٰ لونی ویلی نو ئی ومودل چه د الله تعالیٰ له لوی (وچت) شان سره لایق نه دی چه لونی یا زامن ولری نو په دی آیت سره د نصرانیانو د دی عقیددی تردید هم وشو چه حضرت مسیح علیه السلام ته ابن الله وائی او د یهودانو د هنی فرقی تردید هم وشو چه حضرت عزیر علیه السلام ته د الله زوی وائی.

بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢١﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهٖ يَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

بلکه (دوی) بندگان (د الله) دی مکرم مقرب معزز (د الله په دربار کښی په عزت سره) چه نشی پرومی کیدی دوی له دغه (الله) څخه په خبره سره او دوی خاص په حکم د الله عمل کوی.

تفسیر: یعنی هغو مکرمو محترمو ذواتو ته چه تاسی د الله تعالیٰ اولاد وایی، هغه ئی له سره اولاد نه دی بلکه د هغه معزز بندگان دی او د دوی له انتهای اعزاز او تقرب سره سره د دوی د ادب او اطاعت حال دا دی چه د الله تعالیٰ له رضاء او خوښی نه پرته (علاوه) د هغه په حضور کښی له سره خوله نشی بیرته کولی او نه بی د الله تعالیٰ له حکم او اجازی څخه کوم کار کولی شی ځواکی د عبودیت او بندگی کمال د دوی د امتیاز طغرا (نښه) او څرگنده (ښکاره) نښه ده.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

معلوم دی الله ته هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او هغه څه چه وروسته د دوی دی

تفسیر: د الله تعالیٰ علم د دوی په ټولو ظاهری او باطنی احوالو محیط دی، د دوی هیڅ یو حرکت او هیڅ قول او هیڅ یو فعل له ده څخه پټ نه دی لکه هغه مقرب بندگان چه په دی حقیقت پوهیدلی دی تل خپلو احوالو ته گوری او څارنه (حفاظت) ئی کوی چه په هیڅ یو حالت کېبی د الله تعالیٰ د رضا څخه مخالف څه ونه کړی.

وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ

او نه کوی شفاعت دوی (نشی کولی د هیچا) مگر دپاره د هغه چا چه راضی وی (تری الله)

تفسیر: یعنی دوی بی د الله تعالیٰ د رضا معلومولو څخه د هیچا شفاعت نه کوی، کله چی له موحدو مومنانو څخه پاک الله تعالیٰ خوښ او راضی وی نو ځکه د دوی په حق کېبی په دنیا او عقبی کېبی استغفار د خدای د پرستو وظیفه ده

وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾

او دوی له هیبت د الله څخه ویریدونکی دی

تفسیر: بیا نو دوی ته څرنگه خدای ویلی شی؟ کله چه هغوی خدایان نه دی نو د الله تعالیٰ زامن او لونی هم له سره کیدی نشی ځکه چه صحیح اولاد د والدینو له جنس څخه وی.

وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِّنْ دُونِهِ فَذَلِكُمُ الَّذِي يَمُجِّرُهُ جَهَنَّمُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾

او هر خوک چه وواتی له دغو (ملائکو څخه چه) بیشکه زه معبود یم بی له الله څخه پس دغه (ویونکی چه دی) جزا به ورکوو مونږ ده ته دوزخ، هم داسی (لکه چه دغو د الوهیت مدعیانو ته سزا ورکوو) جزا ورکوو ظالمانو ته (چه د غیر الله عبادت کوی).

تفسیر: یعنی هغه چه تاسی ئی د الله تعالیٰ اولاد یا خدایان بولئ که هغوی (معاذ الله) په خپله په فرض محال د داسی خبری ادعاء وکړی نو هغوی به هم په هغه دوزخ کښی وغورځول شی چه د نورو له حده تیریدونکو ظالمانو د سزا دپاره مخصوص او معین دی، زموږ له لامحدود اقتدار او جبروت څخه هغوی هم بل چیری نشی تلی نو بیا څنگه الله کیدی شی؟

اَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنَّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا

آیا نه دی لیدلی (نه دی خبر) هغه کسان چه کافران شوی دی چه بیشکه آسمانونه او ځمکی وو دواړه سره نښتی (ضم پیوسته په اول کښی) پس بیل کړل مونږ دوی دواړه،

تفسیر: د (رتق) اصلی معنی پیوست، نښتل او یو په بل کښی سره ننوتل دی، په ابتدا کښی ځمکه او آسمان دواړه د عدم په تیارو او ظلمت کښی یو له بله غیر متمیز پراته وو بیا د وجود په ابتدائی مراحلو کښی هم دواړه سر گډوډ، خلط ملط وو بیا د قدرت لاس دوی دواړه سره جلا (جدا) کړل. له دغه بیلوالی او جداوالی څخه وروسته د دوی دواړو طبقات سره بیل بیل او جلا (جدا) شول سره له دی بیا هم هر یو بند ؤ نه له آسمان څخه باران وریده او نه له ځمکی څخه څه شی زرغونیده بالاخره الله تعالیٰ د انسانی نوعی د گټو او ښکښو (فائدو) دپاره د دغو دواړو خولی پرانستلی له پاسه د ورځو د اوبو ورځونه پرانستل شول او له لاندی د ځمکی مسامونه (سوری) خلاص شول چه د هغو په اثر په ځمکه کښی سیندونه، ویالی، لښتی، چینۍ وبهیلۍ او راز راز (قسم قسم) شینکی، کښتونه (فصلونه) بوټی، ونی، میوی دانۍ، او څرخایونه، معدنونه او نور راووتل او آسمان ئی په بی شمارو ستورو سره ښایسته کړ چه د دوی د هر یوه دپاره ئی جلا (جدا) ځای او د تگ لاره او مدار مقرر کړو.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ

او پیدا کړی دی مونږ له اوبو څخه هر شی ژوندی،

تفسیر: یعنی عموماً ژوندی موجودات چه ستاسی په نظر درځی بالواسطه یا بلا واسطه د اوبو څخه جوړ شوی دی او خاصتاً اوبه د دوی د ژوندانه سبب او ماده ده مگر هغه مخلوق له دی نه مستثنی دی چه د هغو په نسبت دا ثابت شوی چه د هغو په تخلیق کښی اوبه له سره دخل نه لری خو بیا هم دا کلیه د (للاکثر حکم الكل) په اعتبار صادق ده.

أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿۳۰﴾

نو آیا ایمان نه راوړی دوی.

تفسیر: یعنی د قدرت د داسی ښکاره او ټینگو انتظاماتو له لیدلو سره هم آیا خلق د الله تعالیٰ په وجود او د ده په وحدانیت هم یقین او باور نه کوی؟

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ

او پیدا کړی دی مونږ په ځمکه باندی درانه محکم غرونه ولاړ (یا تک وهلی دی مونږ پکښی میخونه) چه ونه خوځیږی دا ځمکه په دوی.

تفسیر: د دی آیت تفسیر د (النحل) په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿۳۱﴾

او گرځولی دی مونږ په دغه (ځمکه او غرونو) کښی ارتی لاری دپاره د دی چه دوی لاره ومومی (او بی له تکلیف څخه خپل مقصود ته ورسیری)

تفسیر: یعنی د یوه ملک خلق د بل ملک له خلقو سره یو ځای کیدی شی تگ او راتگ وکړی شی، که غرونه ډیر هسک (اوچت) او ستغ (کلک) لکه دیوالونه دریدلی وی او په خپلو سرونو او شاوخوا کښی ئی خلقو ته لار نه وی ورکړی نو دغه اوسنی راشه درشه به څرنګه کیده؟ (کذا فی موضح القرآن) د هم دغو خلاصو لارو له لیدلو څخه انسان د الله تعالیٰ د قدرت او حکمت او توحید په طرف لاره موندلی شی.

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ۖ

او گرغولی دی مونږ آسمان چت ساتل شوی (له پریوتلو)

تفسیر: چه نه لویږی نه پکښی کوم سوری یا چاود لیدل کیږی نه بدلیدوی او د شیاطینو له استراقالسمع څخه محفوظ دی او سقف نی ټکه وویل چه په ښکاره ډول (طریقه) په سترگو د چت په شان معلومیږی.

وَهُمْ عَنِ آيَاتِنَا مُعْرِضُونَ ﴿۳۷﴾

او دغه کفار له علائمو د آسمانونو څخه مخ گرغوونکی دی

تفسیر: چه غرنګه مضبوط، محکم، وسیع او هسک (اوچت) چت دومره موده بی ستون او پایو ولاړ دی او په رنگ او روغن او ښکلا کښی نی بیخی تغیر نه دی راغلی او پکښی لمر، سپوږمی او ستوری او نور داسی دیر عجائب او غرائب لیدل کیږی چه هر یو نی بیل بیل د رب العزت په وجود او وحدانیت باندی دلالت کوی،

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ وَالنَّهَارَ وَاللَّيْلَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۚ

او دغه (الله) هغه (مطلق قادر دی چه پخپل بالغه حکمت) نی پیدا کړی ده شپه (د ارامتیا دپاره) او ورځ (د کار دپاره) او لمر (رنډا دپاره) او سپوږمی (روښانتیا دپاره)،

تفسیر: دا د هم هغو آسمانی علائمو او نبو لو څه توضیح ده.

كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿۳۸﴾

دغه هر یو له دغو (لمر، قمر او ستورو څخه) په فلک کښی حرکت کوی او گرغی (لکه لامبوزن په اوبو کښی په لامبو وهلو سره)

تفسیر: یعنی لمر، سپوږمی بلکه ټول ستوری په خپل مدار باندی برابر گرغی او چورلی د (یسبحون) له لفظ څخه ظاهر دا معلومیږی چه دا سیاری د الله تعالیٰ په حکم بالذات په خپله

گرغی. (والله تعالى اعلم).

وَمَا جَعَلْنَا الْإِسْرَ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخُلْدُونَ ﴿۳۳﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

او نه دی گرغولی مونږ هیڅ یوه انسان ته پخوا له تانه (ای محمده) تل ژوندی پاتی کیدل (په دنیا کېنې) آیا پس که ته مړ شی پس دوی به تل پاتی کیدونکي وی (په دنیا کېنې بلکه داسی نه ده) هر یو نفس څکونکی د مرگ دی (یعنی مری)،

تفسیر: یعنی هم هغسی چه د پورتنیو ذکر شوو مخلوقاتو وجود د الله تعالی په امر ایجاد شوی دی د ټولو انسانانو ژوندون هم د هغه له ورکړی څخه دی هر وخت چه وغواړی دغه خپله ورکړه له دوی نه بیرته اخلی. مرینه هر چا ته دا خبره ثابتوی چه د ده هستی او وجود د ده په لاس د واک (اختیار) کېنې نه دی او د ده ژوند د څو ورځو د پسرلی رونق او ننداره ده چه پای (آخر) ته رسیږی او ختمیږی.

حضرت شاه صاحب لیکي چه کفارو به د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خبرو د اوریدلو په مقابل کېنې ویل دا ټول شورماشور محض د دغه سړی تر ژوند پوری دی کله چه دی له دنیا څخه رخصت شو بیا به هیڅ نه وی له دی نه، که د دوی دا غرض و چه موت له نبوت سره منافی دی نو د هغه ځواب ئی په دی سره ورکړ ﴿وَمَا جَعَلْنَا الْإِسْرَ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ﴾ یعنی له انبیاء او مرسلینو څخه کوم یو سړی داسی شته چه له سره مرگ ورته نه وی راغلی او تل ژوندی پاتی شوی وی؟ او که تش د رسول الله صلی الله علیه وسلم د موت له تصویره مو خپل زړونه تشول او پخول مقصود وی نو د هغه ځواب په ﴿أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخُلْدُونَ﴾ کېنې ورکړل شوی دی. یعنی دا خبره څه د خوښی او خوشالی څای دی؟ آیا که ته وفات شی نو دوی به تل ژوندی پاتی کیږی او له سره به نه مری، کله چه تاسی هم وړاندی یا وروسته مړئ نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وفات خوښیدل څه معنی او موقع لری؟ په دغه لاره خو ټول خلق تلونکی دی او څوک به داسی وی چه د موت خوند ونه څکی.

د قدرت د دلالتو د بیانولو څخه وروسته په دی آیت کېنې د کلام مخه ګواکي د توحید او د نبوت د مسئلې طرف ته وگرځوله شوه.

وَبَلِّغُوا إِلَهُكُمْ بِالْخَيْرِ فَنَتَٰ

او از مایو مونو تاسی (په دنیا کښی) په شر، بدی او په خیر، نیکی سره په ازمونه،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا کښی په سختی، نرمی، روغتیا، ناروغتیا، تنگسه، اړتیا (احتیاج)، مصیبت، عیش، عشرت او نورو مختلفو احوالو تاسی ازمائی شو ستاسی کره او کوته، سره او ناسره، ښه او خراب د یو بل سره جلا (جدا) او نورو ته هم د سر په سترگو ور معلوم کړی او ښه څرگنده (ښکاره) شی چه کوم یو په سختی صبر کوی؟ او کوم یو په نعمتونو شکر کوی؟ او غومره خلق د مایوسی، شکوه شکایت او د ناشکری په مرض اخته او مبتلا دی؟

وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿۳۵﴾

او خاص مونو ته به راوستلی شی تاسی (د جزا دپاره).

تفسیر: هلته به ستاسی د صبر او شکر او د هر نیک او بد عمل ثمره او نتیجه ولیدلی شی.

وَإِذَا رَأَوْا الَّذِينَ كَفَرُوا وَانْصَبَتْ لُهُمْ أَجْنَادُهُمْ يَفْعَلُونَ فِيهِمْ مَا فِي بُطُونِهِمْ ﴿۳۶﴾

او کله چه ووينی تا هغه کسان چه کافران شوی دی نو نه نیسی دوی تا مگر مسخره کړی شوی، (او وائی پخپلو منځونو کښی) آیا دا همغه څوک دی چه یادوی (په بدی او سپکه) معبودان ستاسی حال دا چه دغه کفار په یادولو د رحمن (په وحدانیت یا د خلقو په ارشاد) هم دوی کافران دی.

تفسیر: یعنی د خاتمی او انجام څخه ببخی بی فکره شوی دی او دغه خلق په محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم توکی او مسخری کوی او د استهزاء او تحقیر په لهجه داسی وائی ﴿إِنَّمَا إِلَهُ الْكَافِرِينَ﴾ آیا دا هم هغه سری دی چه ستاسی معبودان په بدی یادوی؟» دوی په خپله په دی نه شرمیږی چه په خپله د حقیقی معبود له پاک نوم او د رحمن له مقدس اسم څخه بد وړی! او د پاک الله تعالیٰ له رښتینو کتابونو څخه منکر دی او د باطلو معبودانو د بدی له اوریدلو څخه خفه کیږی. نو په دی صورت کښی د دوی حالت د تعجب او خندا وړ (لائق) دی که د مقابلی دلی؟.

خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأُورِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿۴۷﴾

پیدا کری شوی دی انسان له تلوار (بی صبری)، ژر به وښیم تاسی ته آیات خپل (موعود عذاب) پس تلوار مه کوئ تاسی (په راتللو د عذاب)

تفسیر: ښائی د کفارو دغه د بی عقلی او ناپوهی اوضاع او دغه د تمسخر او استهزاء له لیدلو څخه د ځینو په زړونو کښی به دغه خبره تیره شوی وی که په دغو بی حیای سم د لاسه عذاب مسلط شوی وی نو دیر به ښه وی او په خپله کفارو هم د استهزاء په ډول (طریقه) ویل چه «هله ژر شی او هغه موعوده عذاب راباندی نازل کړئ! چه مونږ د هغه وړ (لائیق) او مستحق یو» دلته دغو دواړو ته دغه خبره ښوولی شوی ده چه انسان دیر عجلت خوښوونکی دی، گواکی د ده په خاوره او طبیعت کښی بیره او تلوار خلط او گد دی، ښائی چه دوی لږ څه صبر څنډ (ایسارتیا) وکړی. ژر به زه خپل د قهر او انتقام ښی تاسی ته دروښیم.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدَانِ كُنتُمُ صَادِقِينَ ﴿۴۸﴾

او وائی (دا کفار) کله به وی دغه وعده (د راتلو د عذاب یا د قیامت) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په خپله دغه وینا کښی).

تفسیر: یعنی تل ته وائی چه قیامت راتلونکی دی او تول کفار به د تل دپاره په دوزخ کښی سوځی آخر دغه وعده به کله پوره کیږی؟ که دغه خبری ټولی رښتیا وی نو ولی هم دا اوس قیامت او دوزخ نه راحضروئ (الله تعالیٰ وائی)

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُونُ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿۴۹﴾ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿۵۰﴾

که پوهیدلی وی هغه کسان چه کافران شوی دی هغه وخت چه نه به شی منع کولی له مخونو خپلو اور (د دوزخ) او نه له شامگانو خپلو (ځکه چه اور به

تری چاپیر وی) او نه به له دوی سره مرسته (مدد) وکړی شی (د عذاب په منع کولو کښی نو نه به کافران کیدل) بلکه رابه شی دوی ته (دغه قیامت) ناڅاپه (بی له مقدمی) پس حیران به کړی (هغه) دوی پس طاقت نه لری دوی د لری کولو د قیامت او نه به دوی ته مهلت ورکاوه شی (د توبی او عذر)

تفسیر: یعنی که دوی ته حقیقت څرگند (ښکاره) شی او د هغه هیبت ناک ساعت په کیفیت او نوعیت په ښه ډول (طریقه) سره ځان خبر او پوه کړی نو بیا به له سره داسی غوښتنی ونه کړی. دغه ټول بی‌غایه اعتراضونه د بی‌فکری او ناپوهی له امله (وچی) د دوی په ذهنونو کښی پیدا شوی، کله چه له هغه ویروونکی وخت سره مخامخ شی او د دوی له چار چاپیره د دوزخ اور داسی احاطه وکړی چه له هیڅ لوری به د هغه دفع نشی کولی او نه به څوک ورسره مرسته (مدد) کولی شی، نه به مهلت ورکاوه شی او نه به اوس لا له پخوا څخه د هغی ورځی د کامل شان او کیفیت اندازه او اټکل کولی شی نو د دغه هولناک حالت په ناڅاپی لیدلو سره به د دوی حواس خراب شی بیا به دا ومعلومه شی، کوم شی پوری چه مونږ خنډل او باور مو پری نه کاوه هغه یو ثابت حقیقت ؤ.

وَلَقَدْ اسْتَهْزَئَیْ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِیْنَ سَخِرُوا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ یَسْتَهْزِءُونَ ﴿۲۱﴾

او خامخا په تحقیق مسخری شوی دی په رسولانو پخوا له تا پس بیرته نازل شو په هغو کسانو چه مسخری ئی کولی له پخوانیو امتونو نه (جزا) د هغه شی چه وو دوی چه په هغه سره به ئی مسخری کولی

تفسیر: یعنی په هر هغه شی ئی چه مسخری کولی د هم هغه په سزا کښی سره اخته شول او د هغی خدا او ملنډو مورد بیرته په خپله هم دوی وگرځیدل.

قُلْ مَنْ یَّجْلُوکُمْ بِالْأَیْلِ وَاللَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ ط

ووايه (ای محمده دوی ته) څوک ساتی تاسی د شپي او د ورځی له عذاب د رحمن څخه (که ئی درپښ کړی؟ هیڅوک نشته)،

تفسیر: یعنی د رحمن له قهر او غصی څخه ستاسی ساتونکی بل څوک دی، یوازی د هغه پراخه

رحمت دی چه په تاسی سم د لاسه عذاب نه مسلط کوی لیکن د داسی رحمت والا، حلیم، متحمل او بردبار له قهر او غصی څخه ډیره ویره په کار ده «نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ غَضَبِ الْحَلِیْمِ»

بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿۳۲﴾

بلکه دوی له یاده د رب خپل (یا له قرآن څخه) مخ گرځوونکی دی

تفسیر: یعنی د رحمن د حفاظت احساس او اعتراف له هغو سره نشته او عیش، عشرت، چرچی، امنیت، آرامتیا او د تنعم ژوندون دوی د الله تعالیٰ له یاده بیخي غافل کړی دی نو ځکه کله چه د هغه له طرفه دوی ته نصیحت کیږی مخ تری گرځوی او وائی چه دا ته څه وائی؟.

أَمْ لَهُمُ إِلَهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿۳۳﴾

آیا شته دوی دپاره نور معبودان چه ساتی دوی (له عذاب څخه) غیر له مونږ نه (بلکه نشته بیا پخپله الله وائی) طاقت نه لری (دغه معبودان) د مرستی (مدد) د خپلو نفسونو او نه دوی زمونږ له (عذاب څخه) ساتل کیږی (یا ملګرتیا ورسره کاوه شی)

تفسیر: یعنی آیا د خپلو فرضی معبودانو په نسبت خیال کوی چه هغوی د دوی حفاظت کوی! او په خپله موقع کښی به دوی د الله تعالیٰ له عذاب څخه وژغوری (بچ کړی)? نو د دغو خوارانو مرسته (مدد) او حفاظت لا څه چه د خپل ځان حفاظت هم نشی کولی، که څوک هغوی ګود یا مات کړی یا یو شی تری واخلي نو دومره قدرت او قوت هم نه لری چه د خپل ځان مدافعه یا ساتنه وکړی یا لږ څه لاس او پښی د هغو په مقابل کښی وخوځوی یا د خپلی ساتنی دپاره زمونږ مرسته (مدد) او ملګرتیا حاصله کړی. (نه ده داسی لکه چه کفار عقیده کوی)

بَلْ مَتَّعْنَاهُمُ آيَاتٍ وَأَبَاءَهُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

بلکه نفع رسولی ده مونږ دغو کفارو او پلرونو د دوی ته (د ژوندانه په اسبابو

سر) تر هغه پوری چه اوږده شوه په دوی باندی (موده د) عمر،

تفسیر: یعنی د رحمن ساتنه او حفاظت او د بتانو عجز او بیچارگی داسی شی نه دی چه خلق پری ونشی پوهیدلی، خبره دا ده چه دوی له دیرو پیړیو را په دی خوا د بی فکرئ ژوند تیر کړی دی او د الله تعالی د عذاب صدمه ئی هیڅ نه ده لیدلی نو ځکه دوی مغرور شوی دی او د غفلت په نشو کښی مست او بیخوده پراته دی او د الله تعالی له احکامو او د انبیاءو له پند څخه ئی مخونه گرځولی دی.

أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّ نَارَ الْأَرْضِ تَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٢٧﴾

آیا پس نه وینی (کفار) چه بیشکه مونږ راتگ او (قصد) کوو ځمکی (د کفارو) ته په داسی حال چه کموو هغه له څنډو (غاړو) د دغی (ځمکی نه له فتوحاتو وروسته)، آیا پس کفار غالب دی (په مؤمنانو بلکه د اسلام په مقابل کښی مغلوب دی).

تفسیر: یعنی اسلام په عربو کښی مخ په خوریدو دی او کفر ورځ په ورځ کمزوری کیږی او ورو ځمکه په کفارو تنگیږی، د دوی حکومتونه او ریاستونه به پرله پسې ماتیږی او له منځه به ورکیږی نو آیا د داسی ښکاره نشو، آثارو او قرائنو په لیدلو سره هم دوی خپل انجام ته نه گوری، آیا له دغو مشاهداتو سره سره دوی دا امید لری چه په رسول الله صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو باندی به مونږ غالب شو که دوی د عبرت سترگی لری، نو په کار دی چه له عقل نه کار واخلي او له قرائنو او احوالو څخه د مستقبل اتکل (قیاس) او اندازه ولگوی. آیا دوی ته دغه خبره نه ده معلومه چه د دوی د شاو خوا کلی د انبیاء الله علیهم السلام د تکذیب او عداوت په سزا کښی تباه او وران شوی دی او په پای (آخر) کښی د الله تعالی حزب بریالی (کامران) او کامیاب شوی دی بیا د سید المرسلین او کاملو مؤمنانو په مقابل کښی دوی څرنگه د خپل بری او غلبی توقع او هیله (امید) کولی شی ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا خَلَقْنَا مِنْكَ مِنْ الْبَرِّ وَصَرَفْنَا الْإِلَهَ لَكُمْ تَرْجُونَ﴾ جزء ۲۶ د الاحقاف (۴) رکوع ۲۷ آیت. تنبیہ: په هم دی مضمون یو بل آیت هم د (رعد) د سورت په آخر کښی تیر شوی دی، د هغه تفسیر دی زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښی وکتلی شی.

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْعَا الضُّمُّ إِذَا مَا يَنْذِرُونَ ﴿٢٨﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروم تاسی په وحی

سره او نه اوری کون دعاء (بلنه) کله چه وویرولی شی (نو تاسی هم د کانه په شان حقه خبره نه اوری).

تفسیر: یعنی زموږ کار د الله تعالی له وحی سره سم نصیحت اورول او له خاتمی او انجام څخه خبرول دی که په زړه کانه دغه غېږ نه اوری نو زموږ قصور نه دی، دوی به د خپل کونوالی نتیجه او بده اغیزه (اثر) په خپله وگالی (برداشت کړی).

وَلٰئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يُوَيْلَنَا
اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿٢٩﴾

او که ورسپړی دوی ته لږ څه تپ له عذابه د رب ستا نو خامخا وائی (کفار) هرومرو (خامخا) ای هلاکه زموږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه چه مونږ وو (پخوا له دغه عذاب څخه) ظالمان (په کفر سره).

تفسیر: یعنی دا خلق چه کانه شوی دی کله چه لږ څه تکان (تکلیف) ورکړ شی او د الله تعالی عذاب لږ څه د دوی غوړونو ته ورسپړی یا د الله تعالی د قهر او انتقام لږ څه تپ د دوی په ځانونو ولگېږی نو سم د لاسه به د دوی سترگی او غوړونه تول سره خلاص شی او هلته به د بد حواسی او وارخطائی په حالت کېبی داسی چنی ووهی چه بیشکه مونږ لوی مجرمان یو او د داسی بدی ورځی د کېختی وړ (لائق) او مستحق یو.

وَنَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا
وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا

او کېږدو تلی د انصاف دپاره د (اهل د) ورځی د قیامت پس ظلم به ونه کړ شی په هیڅ نفس د هیڅ شی (هیڅ)، او که وی (دغه عمل) په قدر د یوی دانی سپیلنی، اوری نو رابه وړو دغه (دانه)،

تفسیر: یعنی د اوری د دانی په اندازه چه د چا عمل وی هغه به هم په میزان کېبی تلل کېږی او هغه به هیڅ ضائع نشی نه به په چا ظلم او تیری کېږی او د ذری ذری حساب به کېږی.

تنبیه: موازین د میزان جمع ده. ښائی چه هلته به ډیری تلی وی یا ممکن دی چه یوه وی مگر د مختلفو اعمالو او عمالو په اعتبار به متعددی درولی شوی وی. والله تعالی اعلم. د اعمالو د وزن او د میزان په متعلق پخوا له دی نه د (الاعراف) په سورت کې خبری شوی دی هلته دی وکتل شی.

وَكُفِيَٰ بِنَا حُسَيْنٍ ﴿٢٤﴾

او بس یو مونږ حساب کوونکی (یا ساتونکی د بندگانو د اعمالو)

تفسیر: یعنی زموږ حساب به داسی وروستی او فیصله کوونکی وی چه وروسته به نه بل حساب وی او نه به مونږ د دغو ټولو مخلوقاتو د اعمالو د محاسبی له پاره کوم مرستیال (مددگار) ته ضرورت لرو.

وروسته ئی دا راوښوول چه د انذار او تخویف سلسله له پخوا څخه راروانه ده حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له هغو خبرو څخه چه نن خلق وپروی پخوانیو انبیاءو هم خلق وپرو.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءَ وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢٥﴾

او هرومرو (خامخا) په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ او هارون ته فرقان (د حق او باطل بیلوونکی کتاب) او رڼا (رنرا) (چه حق پری له باطل څخه پیژندل کیږی) او نصیحت دپاره د پرهیزگارانو

تفسیر: یعنی تورات شریف د حق او باطل، هدایت او ضلالت، حرامو او حلالو او نورو مسائلو فیصله کوونکی او د جهل او غفلت د تیارو رڼا (رنرا) کوونکی او له الله تعالی څخه د ویریدونکو دپاره پند ورکوونکی کتاب ؤ.

الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٦﴾

(متقیان) هغه کسان (دی) چه وپریوی له رب خپل په غیب سره او دوی (تل) له قیامت څخه وپریدونکی دی

تفسیر: د قیامت خطر هغه څککه دوی په خپلو زړونو کې لری چه د دوی په زړونو کې د الله تعالی ویره ده او تل په دغه اندېښنه او سودا کې وی چه هلته به څه راپېښیږی؟ نه چه العیاذ بالله د الله تعالی د قهر او عذاب وړ (لا تبق) وگرځو، ښکاره ده چه هم داسی خلق د نصیحت

شخه گته (فائده) اخیستلی شی.

وَهَذَا ذِكْرُ مُبَرِّكٍ أَنْزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ۝

او دا (قرآن) نصیحت دی مبارک چه نازل کری (لیبرلی دی) مونبر هغه (په محمد باندی)، آیا پس تاسی له دی نه انکار کوونکی یی.

تفسیر: یعنی دغه قرآن چه ستاسی په مخکینی دی د نصیحت داسی یو کتاب دی چه د ده لوی ارزښت (قیمت)، زیاته گته (فائده) او خیر د تورات په نسبت ښه څرگند او ښکاره دی. آیا له داسی یو واضح او روښان کتاب شخه تاسی منکریوئ چه له سره پکینی د انکار او تردد ځای نشته؟

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ

نو خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونبر ابراهیم ته نیکه حقه لاره د ده (په عقائدو او اعمالو کینی) پخوا له (نبوت یا پخوا له موسی یا پخوا له محمد شخه)

تفسیر: یعنی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او حضرت موسیٰ او هارون علیهما السلام شخه مو پخوا ابراهیم علیه السلام ته د ده د اعلیٰ قابلیت او شان سره مناسب رشد او هدایت ورکړی ؤ بلکه له څلمیتوب شخه پخوا لا په کوچنیتوب (ماشوم والی) کینی مو هغه په داسی سمه لار برابر کړی ؤ چه د داسی اولوالعزمو انبیاءو له شان سره وړ (لائق) او مناسب وه.

وَكُنَّا بِهِ عِلْمِينَ ۝

او وو مونبر په ده باندی پوه (چه ابراهیم د رشد له خاوندانو شخه دی)

تفسیر: یعنی د ده په استعداد، اهلیت، علمی او عملی کمالاتو مونبر پوره پوه او خبر وو نو ځکه مونبر هغه رشد او هدایت ورکړ چه د ده له شان سره وړ (لائق) او مناسب ؤ.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ

الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عِقُونَ ﴿۵۲﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (بابلیانو) ته چه څه دی دغه بتان هغه چه تاسی دوی ته ولاړ یی په عبادت سره (لکه مجاوران).

تفسیر: یعنی لو څه خو د دوی اصلیت او حقیقت بیان کړئ آخر په خپلو لاسونو د تیرو (گنو) توپلی بتانو ته څنگه معبودان وایئ؟ او هغوی څرنگه ستاسی معبودان کیدی شی؟

قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عِبِدِينَ ﴿۵۳﴾

نو وویل دوی چه موندلی دی مونږ پلرونه خپل دغو (بتانو) ته عبادت کوونکی (نو مونږ هم د هغو متابعت کوو).

تفسیر: یعنی د عقل او د فطرت او د نقل کوم باوري شهادت زمونږ په تائید کښی نشته او نه دی وی، لیکن ډیر لوی دلیل د بت پرستی په صواب او حقانیت هم دا دی چه له پخوا راهیسی زمونږ پلرونه او نیکونه د دوی په عبادت کښی بوخت او مشغول وو بیا نو مونږ د هغو خپلو لویانو دود (رواج) او دستور او طریقه ولی پریدو؟

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۵۴﴾

وویل (ابراهیم) خامخا په تحقیق یی تاسی او پلرونه ستاسی (په سبب د بتانو) په گمراهی ښکاره کښی (هر عاقل ته).

تفسیر: یعنی په دغه دلیل سره ستاسی حقانیت او پوهه نه ثابتیږی هو! دغه خبره ثابتیږی چه تاسی هم د خپلو پلرونو په شان گمراهان او ناپوهان ناخبره یی! او د هغو په دغه ږوند تقلید او بی‌غایه متابعت تبه او بربادیږئ؟

قَالُوا آجِئْنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّعِينِينَ ﴿۵۵﴾

نو وویل (بابلیانو ابراهیم ته) آیا راغلی ئی ته مونږ ته په حق سره (رښتیا خبرو سره) او که ئی ته له لویو کوونکو څخه.

تفسیر: د تول قوم له عقیدې څخه مخالف د حضرت ابراهیم علیه السلام د داسې سختې خبرې په اوریدلو سره د دوی په زونو کې سخت خفګان او اضطراب پیدا شو او ورته ئی وویل چه آیا په رشتیا سره ستا عقیده هم داسې ده؟ یا توکی او مسخری کوی؟

قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ ۖ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥١﴾

وویل (ابراهیم داسې نه ده چه زه توکی کوم یا دا بتان رب ستاسې دی) بلکه رب ستاسې رب د آسمانونو او (رب) د ځمکې دی هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی دا (آسمانونه او ځمکې او مافیهما) او زه په دغو (چه ومی ویل له توحید نه) له شاهدانو څخه یم.

تفسیر: یعنی زما عقیده هم دا ده او په پوره یقین او بصیرت سره پری شاهدی ورکوم چه زما او ستاسې رب هم هغه یو خدای تعالیٰ دی چه آسمانونه او ځمکې ئی پیدا کړی دی او د هغوی او نورو ټولو خپلو مخلوقاتو حفاظت او ساتنه کوی او بل هیڅ شی د ده په الوهیت کې له سره نشی شریکیدی

وَتَأْتِيهِمْ جُذُا۟لٌ اٰكِيۡدٌ اَصْنَامُهُمْۙ بَعْدَ اَنْ تُولُوۡا مُدْبِرِيۡنَ ﴿٥٢﴾

او قسم دی په الله خامخا څه تدبیر او علاج به وکړم هر ورو (خامخا) (چه) مات کړم) بتان ستاسې پس له هغه چه وگرځی تاسې شا کوونکی (بتانو ته مخ په میله).

تفسیر: دغه خبره ئی لږه ورو وویلې چه ځینو ئی واوریده او دیرو له سره وانه وریده هغو چه دغه خبره واوریده ورته ئی دومره اهمیت ور نه کړ او داسې ئی وگڼله چه د یوه ځملي له لاسه به څه وشي او دی به د تول قوم معبودانو ته څه ضرر ور رسولی شی؟

فَجَعَلَهُمْ جُذُا۟لًاۙ اِلَّا كِبٰرَ الْاَلۡهَمۡ لَعَلَّهُمۡ اِلَیۡهِ یَرْجِعُوۡنَ ﴿٥٣﴾

پس وئی گرځول دا بتان توتی توتی مگر لوی د دی بتانو (چه مات ئی نه کمر او تیر ئی په اوږه ورته کیښود) دپاره د دی چه دوی هغه ته بیرته راشی (او تری پوښتنه وکړی).

تفسیر: څه مهال (وخت) چه دا خلق تول له ښاره د باندی میلی ته لاړل نو حضرت ابراهیم علیه السلام بت خانی ته ورننوت، تول بتان ئی سره مات گوډ کرل او یوازی هم هغه بت ئی روغ جوړ پریښود چه د نورو په نسبت د جثی یا د تعظیم او تکریم په اعتبار د کفارو په گومان لوی ؤ او په هغه تیر ئی چه دغه بتان ئی پری مات کړی وو هغه ئی د هم هغه لوی بت په اوږه باندی کیښود څو چه هغه خلق بیرته راشی او دغه وضعیت وگوری نو په قدرتی ډول (طریقه) به د دوی په زړونو کښی دغسی یو خیال پیدا شی چه دغه کار هم دغه لوی بت کړی دی یا الزاماً حضرت ابراهیم علیه السلام ته رجوع وکړی.

(کفارو له میلی نه د بیرته راگرځیدلو او د خپلو بتانو د کنډوکهر کیدلو څخه وروسته).

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۵۹﴾

وویل دوی چا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ بیشکه چه دی خامخا له ظالمانو دی (په دی کار کښی)

تفسیر: شیخ الهند او ځینو نورو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده (چا کړی دی دا کار په خدایانو زمونږ الخ) یعنی دا د سپین سترگئ او د بی ادبئ حرکت زمونږ له معبودانو سره چا کړی دی؟ یقیناً هر چا چه دا کار کړی دی، هغه (استغفر الله) لوی ظالم او غټ شریر دی. دا خبری به هغو کسانو کړی وی چه د هغوی غوږونو ته د ﴿وَتَاللّٰهِ لَآکُنَّ اَصْنَامًا﴾ غږ نه وی رسیدلی.

قَالُوا سَبْعًا فَتًی يَدُّهُمْ يَقَالُ لَهُ اِبْرَاهِيْمُ ﴿۶۰﴾

وویل (ځینو کفارو) چه اوریدلی وو مونږ له یوه ځلمی څخه چه یادول به ئی دا بتان (په بدی سره) چه ویلی شی ده ته ابراهیم

تفسیر: دا ویونکی به هغه کسان وی چه د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿وَتَاللّٰهِ لَآکُنَّ اَصْنَامًا﴾ جمله ئی اوریدلی وه یعنی هم هغه یو ځلمی دی چه زمونږ د معبودانو ذکر په بدی سره کوی. یقیناً دا کار به هم هغه کړی وی.

قَالُوا قَاتُوا بِهِ عَلَىٰ عَيْنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿۱۱﴾

وویل (نمرود او مشرانو ئی) چه راولئ هغه (ابراهیم) په مخکښی د سترگو د خلقو (چه وئی وینی) ښائی چه دوی ووینی (هغه او په کولو د دی کار پری شاهدی ورکری).

تفسیر: یعنی هغه راولئ! او د دغه عمومی مجمع په مخکښی تری اقرار واخلئ خو په دغه خبره ټول خلق خبر او دغه معامله ټولو ته څرگنده (ښکاره) شی او د ده وینا هر څوک واورئ او پری شاهدان شی چه د هنی په مقابل کښی د قوم له طرفه داسی یوه سزا ورته مقرره شی چه دی ئی وړ (لائق) او مستحق وی، دا خو د هغوی غرض ؤ او د حضرت ابراهیم علیه السلام مقصد به هم ښائی هم دا شی ؤ چه هم داسی په یوه لویه مجمع کښی ماته موقع راکری شی خو زه په هغه کښی مشرکان پر او ملامت کرم او د خلقو په وړاندی د حق او حقانیت د غلبی اظهار وکری شم. (نو کله چه ابراهیم علیه السلام ئی راوست دغه لامننی پوښتنی ئی تری وکری)

قَالُوا أَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا يَا ابْنِ آدَمَ إِنَّكَ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ بَعْثٌ كَيْزُوهُمْ هَذَا أَقْسَمُ لَهُمْ إِنَّ كَانُوا يَنْظُرُونَ ﴿۱۲﴾

وویل (بابلیانو) آیا تا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ ای ابراهیمه؟! وویل (ابراهیم) بلکه کړی دی دا کار مشر د دوی چه دا دی نو پوښتنه وکړئ تاسی له دوی که وی دوی چه خبری کوی (چه چا توتی توتی کړی یی؟)

تفسیر: یعنی هیڅ ضرورت نشته چه له ما څخه د دی خبری پوښتنی وکړئ بلکه داسی فرض کړئ چه دا لوی غټ بت چه روغ رمت جوړ ولاړ دی او د ماتولو آله هم ورسره شته دا کار به هم ده کړی وی او دا دی د بحث او تحقیق په وخت کښی د الزام او پروالی په ډول (طریقه) زه دغسی دعوی کوم چه دغه لوی بت دا ټول کوچنی (واړه) بتان سره ګود او مات کړی دی، وویای اوس له تاسی سره څه دلیل شته چه داسی به نه وی شوی آیا په دنیا کښی داسی وقایع نه پیښیږی چه لوی مار نور واړه ماران او لوی کب نور واړه کبان ښوی تیروی او لوی باچا نور واړه سلطنتونه له منځه وړی نو ځکه زما او ستاسی په منځ کښی د فیصلی ښه لاره هم دا ده چه تاسی په خپله له خپلو معبودانو څخه پوښتنه وکړئ چه دغه ماجری څرنګه ورپیښه شوی ده که

چیری دوی خبری کولی شی نو په داسی مهمه معامله کچی به پخپلو خبرو زما د دروغو او رښتیاؤ فیصله وکړی.

تنبیه: زمونږ له دی تقریر څخه څرگنده (ښکاره) شوه چه د «بل فعله کبیرهم هنا» وینا د اخبار په ډول (طریقه) له واقعی مخالفه نه وه چه ورته حقیقتاً دروغ وویل شی بلکه د دوی د تحقیق او تجهیل دپاره د یو فرضی احتمال په شان د دعوی په صورت د تعریض او الزام په ډول (طریقه) کلام شوی دی لکه چه بالعموم په مباحثو او مناظرو کچی هم داسی واقع کیږی، نو دی ته مونږ دروغ نشو ویلی هوا ظاهراً د دروغو په صورت راښکاری، نو ځکه په ځینو احادیثو کچی پری د (کذب) د لفظ اطلاق صورتاً شوی دی. مفسرانو د دی په توجیه نور څه مجمل بیان هم کړی دی، مگر زمونږ دغه تقریر ښه او زیات صاف او بی تکلفه او روایتونو ته ډیر نژدی ښکاری (والله تعالیٰ اعلم).

فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿۳۷﴾

پس رجوع وکړه (دغو کفارو په فکر کولو سره) نفسونو خپلو ته نو وویل (ځینو ځینو نورو ته) بیشکه تاسو یی ظالمان

تفسیر: یعنی وپوهیدل چه د بیکاره تېرو (گټو) د عبادت کولو څخه څه فائده حاصلیږی یا به دا مطلب وی چه تاسی په خپله پر خپلو ځانونو ظلم کړی دی چه د ابراهیم علیه السلام د انذار اوریدلو سره سره بت خانه مو هم هغسی خوشی پرانستلی پریښوده او تری لاری او د خپلو معبودانو د حفاظت او ساتنی هیڅ فکر او تدبیر مو ونه کړو کنا قال ابن کثیر رحمه الله علیه.

ثُمَّ نَكَّسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ

بیا نسکور کړل شول دوی پر سرونو خپلو (یعنی شرمنده شول خو سره له هغه هم د ابراهیم علیه السلام د مجادلی دپاره ئی ملاوی وترلی)

تفسیر: یعنی له ډیره شرمه ئی خپلی سترگی نشوی پورته کولی او یو بل ته به ئی له سره نشو کتلی خو سره له هغه ئی ابراهیم علیه السلام ته داسی وویل

لَقَدْ عَلِمْتُمَا هَؤُلَاءِ يَبْطِئُونَ ﴿۳۸﴾

چه خامخا په تحقیق پوه ئی ته چه نه دی دا بتان (قابل د دی) چه وغږیږی

(نو څرنگه مونږ ته له دوی څخه د سوال کولو امر کوی).

تفسیر: یعنی سره له پوهی عمدۀ د داسی یوی ناممکنی خبری مطالبه ولی کوی آیا تیری (گتی) هم خبری کولی شی؟ ۱.

قَالَ اقْبَدُونْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ۖ أَفِ
لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۙ

نو وویل (ابراهیم علیه السلام) نو آیا پس تاسی عبادت کوئ بی له الله څخه د هغه شی چه نه نفع رسوی تاسی ته د هیڅ شی او نه ضرر رسولی شی تاسی ته (د هیڅ شی). نو افسوس (او هلاک) دی تاسی ته او هغه ته چه عبادت ئی کوئ بی له الله نو آیا نه لرئ تاسی دومره عقل هم (چه د خپلو افعالو په قباحت او بدی وپوهیږئ)

تفسیر: یعنی تاسی ته ښائی چه له ډیره شرمه ومړئ، هغه بت چه یو لفظ هم نشی ویلی او نه د کوم احتیاج په وخت کښی مو په کار راځی او نه مو مدد کولی شی او د یوی ذری په اندازه نه څه نفع او نه څه ضرر دررسولی شی او نه ئی څه په واک (قبضه) او اختیار کښی شته هغو ته مو د خدائی درجه ورکړی ده آیا په دومره غټه خبره هم نشئ پوهیدی. (کله چه نمرودیان له مجادلی څخه عاجز شول د ابراهیم علیه السلام په سوځولو پسې شول)

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَعِلِينَ ۙ

وویل (نمرودیانو) وسوځوئ تاسی دغه (ابراهیم) او مرسته (مدد) وکړئ تاسی د معبودانو خپلو که چیری یی تاسی کوونکی (د دی مرستی (مدد) د خپلو بتانو سره)

تفسیر: یعنی په بحث او مناظره ئی نشو پر کولی، اوس یوازی هم دغه یو صورت پاتی دی او هغه دا دی چه مونږ له خپلو معبودانو سره چه نه یوازی زمونږ سره بلکه له خپلو ځانونو سره هم مرسته (مدد) نشی کولی مرسته (مدد) وکړو او د دوی دښمن ته ډیره سخته سزا ورکړو که مونږ داسی ونشو کړی نو ښه کار مو نه دی کړی. لکه چه د دغی مشوری سره سم داسی غوټه شوه چه ښائی حضرت ابراهیم علیه السلام په اور کښی وسوځاوه شی، ښه څرنگه چه

ابراہیم علیہ السلام د بتانو پہ ماتولو د دوی زہونہ سوځولی وو دوی هم د هغه په بدل کښی د ده د سوځولو تجویز غوره کړ بالاخره دغه گرد (تول) ظالمان سره تول شول او په ډیر اهتمام او بی رحمی سره ئی حضرت ابراهیم علیہ السلام په ډیر لوی لمبی وهونکی او سخت سوځوونکی اور کښی وغورځاوه .

(کله چه دوی ابراهیم په اور کښی وغورځاوه د الله تعالیٰ له لوری داسی حکم وشو)

قُلْنَا يَا زُكُورُنِي بُرْدًا وَسَلَامًا عَلٰى اِبْرٰهِيْمَ ۝۶۹

وویل مونږ ای اوره ! شه یخ او خاوند د سلامتیا پر ابراهیم باندی

تفسیر: یعنی اور ته تکوینی حکم وشو چه په ابراهیم علیہ السلام یخ شه! مگر دومره یخ هم مه شه! چه له ډیری یخنی شه تکلیف ورته ورسپړی بلکه داسی برابر او معتدله شه چه د هغه شان به په راحت شی .

تنبیه: د اور یخیدل پر ابراهیم علیہ السلام باندی د ده معجزه وه . د معجزی حقیقت هم دا دی چه الله تعالیٰ د خپل عام عادت پر خلاف، عادی سبب له مسیبه او مسبب له سبب څخه بیل کړی . دلته د احراق سبب (اور) موجود ؤ مگر مسبب پری مرتب نه شو د معجزی او نورو په متعلق زمونږ مفصل کلام په یوه مستقله مقاله کښی د «المحمود» د رسالی په څو شمارو کښی چاپ شوی دی . فلیراجع .

وَاَرَادُوْا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمْ الْاَخْسَرِيْنَ ۝۷۰

او غوښتل (نمرودیانو) پر ابراهیم کید (مکر د سوځولو) نو وگرځول مونږ دوی سخت زیانکاران (چه پخپل فعل کښی کامیاب نشول).

تفسیر: یعنی دوی د ابراهیم علیہ السلام بد غوښتل لیکن دوی په خپله په ناکامی، ذلت او زیان کښی پریوتل، د حق صداقت په ښکاره صورت څرگند (ښکاره) شو، او د الله تعالیٰ کلمه لوړه (اوچته) او علیا وگرځیده . قال (فی البحر المحيط) قد اکثر الناس فی حکایة ماجری لابراہیم علیہ السلام والذی صح هو ماذکره الله تعالیٰ من انه علیہ السلام القی فی النار فجعلها الله علیہ بردا وسلاما .

وَنَجَّيْنٰهُ وَاَوْطَاۤا اِلَى الْاَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيْهَا لِلْعٰلَمِيْنَ ۝۷۱

او نجات مو ورکړ دغه (ابراهيم) ته او لوط ته (او بومو تلل دواړه چه غځی له عراقه) غمکي هغی ته چه برکت اچولی ؤ مونږ په هغی کښی دپاره د خلقو (چه شام دی)

تفسیر: یعنی حضرت ابراهيم مو سره د حضرت لوط علیهما السلام صحیح او سالم روغ رمت د شام ملک ته بوتلل چه هلته ډیر ظاهری او باطنی برکات د ودیعت په ډول (طریقه) ایښودل شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۚ

او وموښل دغه (ابراهيم) ته (زوی) اسحق او (لمسی) یعقوب زیات (سر بیره د زوی پر غوښتنی د انعام په ډول (طریقه))

تفسیر: یعنی په زوروالی کښی ئی هلک غوښتی ؤ مونږ لمسی هم ورعطا کړ یعنی یعقوب علیه السلام.

وَكَلَّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٤٧﴾

او دغه ټول گرځولی دی مونږ نیکان (چه خلقو ته ئی لارښوونه کوله)

تفسیر: یعنی ابراهيم، لوط، اسحق، یعقوب علیهم السلام په اعلیٰ درجه سره له نیکو بندگانو غځنی دی ځکه چه گرد (ټول) د الله تعالیٰ انبیاء دی او له انبیاءو څخه پورته بل څوک نیک او ښه کیدی نشی.

وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا

او گرځولی وو مونږ دوی (داسی) امامان چه سمه صافه لپاره ئی ښووله په حکم زمونږ سره (خلقو ته)

تفسیر: یعنی داسی کاملان وو چه د نورو تکمیل به ئی هم کاوه.

وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فَعَلِ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ

او وحی کری وه مونږ دوی ته د کولو د خیراتونو (نیکو کارونو) او د قانمولو (سم اداء کولو) د لمانځه او د ورکولو د زکوٰۃ

تفسیر: یعنی هغوی ته مو وحی لیدلې وه چه په هغی کښی د دغو امورو تاکید هم ؤ خو نه یوازی دوی عاملان شی بلکه نور خلق هم د هغو ښو اعمالو په کولو باندی وگماری (ولمسوی) دغه د دوی علمی کمال شو.

وَكَانُوا النَّاعِمِينَ ﴿۴۶﴾

او وو دوی (تول) خاص مونږ ته عبادت کوونکی

تفسیر: یعنی شپه او ورځ به زمونږ په بندگی او عبادت کښی بوخت (مشغول) وو، بل کوم طرف ته به ئی سترگی نه اړولې، هم دغه د انبیاءو شان دی چه د دوی په هر کار کښی د الله تعالی د بندگی اشتراک هرومرو (خامخا) وی. دغه د دوی عملی کمال شو نو تاسی ای غریو چه د ابراهیم علیه السلام اولاد یی او د هغه د متابعت دعوی کوئ ولی د هغو د دی علمی او عملی کمالاتو متابعت نه کوئ؟ بلکه حقیقتاً ئی تابعان شی!

وَلَوْ طَأَتَيْنَهُ حُكْمًا وَعِلْمًا

او لوط ته ورکړی ؤ مونږ ده ته حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: (لوطاً منصوب دی په فعل مقدر سره چه تفسیر ئی په آئینا سره شوی دی) یعنی داسی حکمت، حکومت، علم او فهم چه د انبیاءو له شان سره لایق وی.

وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فُسِّقِينَ ﴿۴۷﴾

او نجات ورکړی ؤ مونږ دغه (لوط) ته له (خلکو د) کلی هغه چه وو هغوی چه کول به ئی عملونه خبیث ناپاکه بیشکه چه هغوی وو قوم د بدی نافرمان

تفسیر: له کلی خخه مراد «سدم» او بلکه د هغه ملحقات دی. د دی خای خلق په خلاف الفطرت کارونو مبتلا وو، د دوی قصه پخوا غو خایه تیره شوی ده.

وَادْخُلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٠﴾

او داخل کړی ؤ مونږ دی په رحمت خپل کښی، بیشکه دی له نیکانو خخه دی.

تفسیر: یعنی کله چه د لوط پر قوم باندی مو عذاب نازل کړ نو لوط مو د خپلو ملگرو سره د خپلی مهربانی او رحمت په خادر کښی پټ کړ خو د نیکانو او بدانو عاقبت او انجام بیل بیل سره څرگند (ښکاره) شی.

وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٥١﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٢﴾

او (یاد کړه ای محمده! قصه د) نوح کله چه غږ ئی وکړ (په ښیرا د قوم خپل) پخوا (له دغو مذکوره ؤ انبیاء) یعنی پخوا له ابراهیم او لوط علیهما السلام خخه. پس قبول کړ مونږ ده ته (سوال د ده) نو نجات ورکړ مونږ ده ته او کورنی د ده ته له غمه لویه (چه د طوفان ویره او د کافرانو ضرر ؤ) او مرسته (مدد) مو وکړه له ده سره (په انتقام اخیستو د ده) له قومه هغه چه نسبت د دروغو ئی کړی ؤ آیتونو زمونږ ته، بیشکه دوی وو قوم بد (ناکاره) نو غرق کړل مونږ دوی ټول.

تفسیر: نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری خپل قوم وپوهاوه او په دومره اوږده موده کښی ئی ډیری سختی او ربرونه (تکلیفونه) وگالل (برداشت کړل) خو په زړه پوری هیڅ اثر او نتیجه ئی څرگنده (ښکاره) نشوه بالاخره په تنگ راغی او داسی دعاء ئی وکړه ﴿اَنْ مَقْلُوْبٌ فَاتَّقِهْ﴾ (۲۷) جزء د القمر د سورت (۱۰) آیت (۱) رکوع، او ﴿رَبِّ لَا تَذَرْنِي الْاَرْضَ مِنْ الْاَلَمِیْنِ دَعَا﴾ (۲۹) جزء د نوح د سورت (۲۶) آیت (۲) رکوع، نو الله تعالی دغه

دعاء قبوله کره او کفار ئی په طوفان غرق کرل او نوح علیه السلام ئی د خپلو ملگرو سره د طوفان له هبیت او د کفارو له ضرر رسولو څخه صحیح او سلامت وویست. دغه قصه په مفصل ډول (طریقه) پخوا تیره شوی ده.

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَسَتْ فِيهِ غَمَمٌ
الْقَوْمَ وَكَانَ الْحَكِيمُ شَهِيدًا ۝ فَقَهَّمَا سُلَيْمَانُ
وَكُلًّا اتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۝

او (یاده کره ای محمده! قصه د) داؤد او سلیمان کله چه حکم کاوه هغو دواړو په (دعوی او نزاع د) کښت (فصل) کله چه د شپې گډه شوی وه (بی له شپانه) په هغه (کښت) کښی رڼه د (هغه) قوم او وو مونږ حکم د دوی ته حاضر پس ومو پوهاؤ په هغه (فتوی، فیصله) سلیمان او هر یوه د دوی دواړو ته ورکړی ؤ مونږ حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د الله تعالی نبی ؤ، حضرت سلیمان علیه السلام د ده زوی ؤ او هم د پاک الله تعالی نبی ؤ، دغه پلار او زوی ته الله تعالی پرته (علاوه) له نبوته حکومت، علم، حکمت، د فهم قوت او د فیصلو قدرت هم وربښلی ؤ، حضرت سلیمان علیه السلام لا په هلاکتوب کښی داسی فوق العاده پڅی خبری او ښایسته ویناوی کولی چه ټول اوریدونکی به ورته حیران پاتی کیدل. د حضرت داؤد علیه السلام حضور ته داسی یوه دعوی وړاندی شوه چه د یوه سری په کښت (فصل) کښی د نورو خلقو میړی (گدی) د شپې گدی شوی وی او د هغه کښت (فصل) ئی تر پښو لاندی او زیانمن کړی ؤ، کله چه داؤد علیه السلام په دغه دعوی کښی غور وکړ وربښکاره شوه چه د دغو میړو (گدو) قیمت د هغه نقصان سره برابر او معادل دی چه هغه کښت (فصل) ته رسول شوی دی، نو داسی فیصله ئی صادره کړه چه «دغه میړی (گدی) دی د کښت (فصل) خاوند ته ورکړی شی!» حضرت سلیمان علیه السلام وویل چه زما «نظریه او فیصله دا ده چه دغه د کښت (فصل) خاوند دی دغه میړی (گدی) له خپله ځانه سره وساتی او شودی دی وځوری او د میړو (گدو) خاوند دی د کښت (فصل) خدمت وکړی، تر څو چه کښت (فصل) خپل ډومبی حالت ته ورسیږی نو په دغه وخت کښی دی میړی (گدی) بیرته خپل خاوند او کښت (فصل) خپل خاوند ته وسپارل شی نو په دی ترتیب او صورت سره به دواړه له نقصان نه وژغورل (وساتل) شی» حضرت داؤد علیه السلام چه دا فیصله واوریده نو آفرین ئی ورته وویل او د خپل اجتهاد نه وگرځید، ځواکی د فقهی د اصولو په اصطلاح کښی ئی د سلیمان علیه السلام

استحسان د خپل قیاس په مقابل کېږي قبول کړ. دغه فیصله چه پلار او زوی د مدعی او مدعی علیه په نسبت صادره کړه، الله تعالی ته ښکاره او معلومه وه او دغو دواړو ته پاک الله پوهه او د فیصلی قوت ورکړی ؤ لیکن الله په اصل حقیقت حضرت سلیمان علیه السلام پوه کړ او حضرت سلیمان علیه السلام هغی نتیجی ته ورسید چه د الله تعالی په نزد اصلاح او اصوب ؤ او بالاخره داؤد علیه السلام هم هغه ومنله. له دغی واقعی څخه ښکاره شوه سره له دی چه انبیاء الله علیهم السلام سلطنت ته ورسپړی خو بیا هم د خلق الله دیرو وړو وړو معاملو ته هم داسی توجه کوی لکه چه لویو لویو کارونو ته اهمیت ورکوی.

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ

او تابع کړی وو مونږ له داؤد سره غرونه چه تسبیح به ئی ویلی او (هم داسی تابع کړی وو مونږ) مرغان هم (چه تسبیح به ئی ورسره ویلی)

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د دیر ښه غږ او د خواږه آواز خاوند ؤ د نبوت په هغه مؤثر او اغیزه ناک (اثرناک) غږ چه ده په خپل طبیعی جوش سره زبور شریف لوست یا د پاک الله په تسبیح او تحمید کېږي مشغولیده نو غرونو، مرغانو او نورو حیواناتو به هم د هغه د غږ په متابعت په لوستلو پیل (شروع) کاوه.

وَكُنَّا فاعِلِينَ ﴿٩﴾

او وو مونږ کوونکی (د داسی کارونو)

تفسیر: یعنی تعجب مه کوه چه تیوی (کتی) او مرغان به څرنگه تهلیل او تسبیح وائی. دغه ټول کارونه مونږ لا پخوا کړی وو. ښه! زموږ د لامحدود قدرت له مخی آیا دغه خبری څه مشکلی او مستبعدی گڼلی کیدی شی بلکه نه نشی کیدی!.

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ الْبُورِ لَكُمْ لَتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ

او ښوولی ؤ مونږ دغه (داؤد) ته جوړول د زغری تاسی ته دپاره د دی چه وساتی تاسی (دا زغره ای انسانانو) له ضرره د جنگ (د دښمنانو) ستاسی

تفسیر: الله تعالی د حضرت داؤد علیه السلام په لاس کېږي اوسپنه د موم په شان پسته او نرمه

کرغولی وه ده به هغه سره تاووله او نهایتی سهکی مضبوطی او ښکلی زغری به ئی جوړولی چه د جنگ په وخت کښی به تری کار اخیست کیده .

فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿۳۵﴾

پس آیا یی تاسی شکر کوونکی (یعنی شکر وکړئ) .

تفسیر: یعنی ستاسی د کتنی دپاره مونږ د داؤد علیه السلام په ذریعه داسی عجیب صنعت راویست نو تاسی ښه فکر وکړئ چه د دی راز (قسم) نعمتونو تاسی څه شکر ادا کوئ؟

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا

او (تابع کری ؤ مونږ) سلیمان ته باد توند (تیز) چه روانیده په حکم د ده (سلیمان او رساوه به ئی) ځمکی (د شام ته) هغی ته چه برکت ایښی ؤ مونږ په هغی کښی،

تفسیر: حضرت سلیمان علیه السلام داسی دعاء کړی وه ﴿رَبِّ اغْضِبْ وَاصِلِيَ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا﴾ ۲۳ جزء د (ص) د سورت (۳۵) آیت (۳) رکوع نو الله تعالیٰ

هوا او پیریان د ده تابع کړی وو. حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت تیار کړی ؤ چه د دولت له اعیانو او مشرانو سره به پری کیناسته او ضروری لوازم او سامان به ئی هم له خپل ځان سره اخیستل بیا به هوا راتله او هغه تخت به ئی په ډیره چابکی پورته کاوه، کله چه به هغه په مناسبه اندازه له ځمکی څخه پورته کیده بیا به هوا نرمیده او له ضرورت سره سم به کمی او زیاتی پکښی پیدا کیده لکه چه د (ص) د سورت په (۳۶) آیت (۳) رکوع (۲۳) جزء کښی راغلی دی ﴿وَأَمْشَا صَلْبًا﴾ له «یمن» څخه «شام» ته او له شام څخه یمن ته چه د یوی میاشتی لاره ده په (۵) گریو (گینتو) کښی رسیده تعجب دی چه د نن ورځی د عجیبو او غریبو هوایی جهازونو په زمانه کښی هم ډیر منحرفین له دی ډول (طریقه) واقعاتو څخه انکار کوی آیا هغه کار چه نن ورځ ئی یورپ والا د بخار او برق او نورو په ذریعه کولی شی، الله تعالیٰ ئی د خپل یو نبی له امله (وجی) په خپل قدرت سره نشی کولی بلکه کولی ئی شی.

وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمِينَ ﴿۸۱﴾

او یو مونږ په هر شی عالمان،

تفسیر: یعنی چه چا ته څه قسم امتیاز ورکول مناسب دی او له هوا او له نورو عناصرو څخه په څه ډول (طریقه) سره کار اخیستل کیدی شی.

وَمِنَ الشَّيْطَانِ مَنْ يَّغْوِي صَوْلَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ

او (تابع کری وو مونږ ده ته) ځینی له شیطانانو څخه هغه چه غوتی به ئی وهلی (په سیند کښی) د ده دپاره او کول به ئی (نور دیر) کارونه بی له دی نه

تفسیر: له شیطاینو څخه مراد سرکش پېریان دی، دوی د حضرت سلیمان علیه السلام له لوری مامور وو چه په لویو لویو سیندونو کښی غوږی ووهی او مرغلری، جواهر او نور بحری حاصلات د هغو له تل څخه راوکاږی، او په دغو پیریانو په ودانیو او نورو عمرانی کارونو کښی سخت او درانه کارونه وکړی د یوه لوی حوض په اندازه د مسو لگنونه (خانکونه) او لوی لوی دیگونه به ئی پری جوړول چه له سره به له خپله ځایه چا نشو خوځولی او له یوه ځایه بل ځای ته به ئی پری وړل او بارول او لاندی باندی به ئی سره کول او له دیرو سختو څخه سخت کارونه به ئی تری اخیستل معلومیږی هغه حیرانوونکی کارونه چه الله تعالی په دی زمانه کښی د مادی قوتونو په واسطه کوی دغه کارونه به ئی په هغه وخت کښی د مخنی او روحی قوتونو په ذریعه کول.

وَكُنَّا لَهُمْ حَفِظِينَ ﴿۸۷﴾

او وو مونږ دوی لره ساتونکی (له فساد څخه)

تفسیر: یعنی مونږ په خپل کامل قدرت دغه شیطاین په داسی شان د حضرت سلیمان علیه السلام په قبضه او قید کښی ټینگ، مضبوط او بند ساتلی وو چه هر څه ئی غوښتل هغه به ئی ورباندی د بیگار په ډول (طریقه) کول او دوی له سره حضرت سلیمان ته هیڅ یو ضرر نشو رسولی که نه د بنیادم به څه زور او قوت وی چه داسی یو شریر مخلوق په خپله قبضه کښی په سختو ځنځیرونو کښی بند وساتی ﴿وَإِلَٰهِنَّ مَقَرُّنَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ (۲۳) جزء د (ص) د سورت (۳۸) آیت ۳ رکوع.

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ ﴿١٠٩﴾
 فَاسْتَجَبْنَا لَهُ، فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ
 وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا عِنْدَنَا

او (یاده کره ای محمده! قصه د) ایوب کله چه ندا غبر ئی وکر رب خپل ته چه بیشکه زه رسیدلی دی ماته ضرر (رنخ او سختی په بدن کښی) او ته ډیر مهربان ئی له تولو مهربانانو څخه. پس قبوله کره مونږ دعاء د ده پس لری کر مونږ هغه چه ؤ په ده باندی له (بدنی او مالی) ضرره او ورکر مونږ دغه (ایوب) ته اهل د ده او په مثل د هغوی له هغوی سره په رحمت سره له نزده زمونږ

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام ته الله تعالیٰ په دنیا کښی له هر حیثه آرامی او هوسانی (راحت) ورکړی وه ځمکه، کښت، (فصل) مال مالدارۍ، مریان، وینځی، صالح اولاد او ښه په زړه پوری ښځه ئی ورکړی وه حضرت ایوب علیه السلام د الله تعالیٰ لوی شکر کوونکی بنده وو. لیکن الله تعالیٰ دی په ابتلاء او ازموینه کښی وچاوه کښتونه (فصلونه) ئی وسوځیدل، رمی او گلی ئی تباہ شوی، اولاد ئی تر چت لاندی مړه شول، ټول دوستان آشنایان او خپلوان تری بیل شول، د ده په وجود سختی دانی وختلی او چینجی ئی وکړل له دغومره مالونو، شتو، نوکرانو، خپلو او خپلوانو څخه یواځی د ده یوه ښځه ورسره ملگری پاتی وه بالاخره دغه خواره هم ستری ستومانه او زړه تنگی شوه مگر حضرت ایوب علیه السلام همغسې چه په نعمت کښی د پاک الله شکر کوونکی بنده ؤ په زحمت او ابتلاء کښی هم صابر پاتی شو کله چه د ده تکلیف او اذیت او د دهنمانو شحات له حده تیر شو بلکه دوستانو هم په داسی ویناو باندی شروع وکړه چه یقیناً ایوب علیه السلام د کومی داسی سختی گناه مرتکب شوی دی چه د هغی له اثره په داسی سخته بلا اخته دی نو دلته حضرت ایوب علیه السلام لاس په دعا شو چه ﴿وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ﴾ هم دا چه ده د خپل رب په دربار کښی دا سوال وکړ. سم د لاسه د رحمت سیند په جوش او چپو شروع وکړه الله تعالیٰ ده ته د مرو اولادونو پر ځای یو په دوه اولادونه ورکړل او د ځمکی څخه ئی چینه راویستله حضرت ایوب علیه السلام له هغی څخه اوبه وغځیدلی او هم ئی ورباندی ولمبل سم د لاسه روغ رمت شو او ټول تکلیفونه ئی لری شول لکه چه په حدیث کښی راغلی دی د سرو زرو ملخان ئی ورباندی وورول، لنده دا چه له هر حیثه ورته د ارامتیا اسباب برابر شول.

غیبنی مفسرین داسی لیکتی چه هغه مړه اولادونه ئی بیرته ورته ژوندی کرل او په مثل د هغو نمسی ئی چه مړه شوی وو بیرته ورته ژوندی کرل.

وَذِكْرَىٰ لِلْعِيدِينَ ﴿٨٢﴾

او نصیحت دپاره د عبادت کوونکو (هر څوک چه داسی صبر کوی هم داسی نتیجی به هم مومی)

تفسیر: یعنی په ایوب علیه السلام د دغی مهربانی کیدلو په اثر ټولو بندگی کوونکو ته لوی پند او نصیحت او یو مهم یادگار پاتی شو چه هر کله په کوم یو نیک بنده په دنیا کښی کومه تنگسه یا مصیبت راشی ښائی چه د ایوب علیه السلام په شان صبر، استقامت، ثبات او استقلال وښی او یوازی خپل پروردگار ته دعاء او نداء وکړی یقین دی چه الله تعالیٰ به پری د عنایت نظر وکړی او یوازی د داسی یوی ابتلاء له لیدلو څخه نه ښائی چه څوک داسی گومان وکړی چه البته دغه بنده د الله تعالیٰ په دربار کښی مبعوض دی

وَاسْمِعِلْ وَاذْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلِّ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٣﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) اسمعیل او ادريس او ذوالکفل، دغه ټول دی له صبر کوونکو څخه (په طاعت او مصیبت او له معصیت څخه)

تفسیر: یعنی دغه نیک بنده گان می یاد کړئ د اسمعیل او ادريس علیهما السلام ذکر پخوا له دی نه د (مریم) په سورت کښی تیر شو د «ذوالکفل» په نسبت اختلاف دی چه نبی و لکه چه د انبیاءو په ډله کښی د هغه له یادولو څخه څرگندیوی نو دغه به یا الیاس یا یوشع یا زکریا وی یا یوازی یو صالح سری و. وائی چه دی د یو چا ضامن شوی و او د هغه له امله (وجبی) څو کاله بندی پاتی شو او خاص د خدای جل جلاله دپاره ئی دغه تکلیف وگاله (برداشت کړو).

تنبیه: د امام احمد په مسند او جامع الترمذی کښی د یو سری قصه راغلی ده چه پخوا ډیر سخت بدکار، فاسق او فاجر و او وروسته تائب شو الله تعالیٰ په هم دی دنیا کښی د هغه د مغفرت زیری خلقو ته ورکړ د هغه نوم په حدیث کښی «کفل» راغلی دی ظاهراً دا هغه ذوالکفل نه دی چه د هغه ذکر په قرآن کښی راغلی دی، والله اعلم. زمونږ د زمانی د ځینو مصنفینو خیال دی چه ذوالکفل هم هغه دی چه ورته «حزقیل» هم وائی (والله تعالیٰ اعلم).

وَادْخَلْتُهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۳۷﴾
 وَذَالتُ النُّونُ إِذْ ذُهِبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ
 فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَنَكَ
 إِنَّنِي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۳۸﴾

او داخل کری وو مونږ دوی په رحمت خپل کښی (چه نبوت او جنت دی) بیشکه چی دوی دی له صالحانو نیکانو کاملانو او (یاد کره ای محمده! قصه د) خاوند د ماهی کله چه لار حال دا چه په قهر ؤ (په قوم خپل) پس گومان ئی وکړ چه له سره به نشو مونږ قادر په نیولو د ده (یا گومان ئی وکړ چه له سره به تنگی نه راولو په ده). پس غږ ئی وکړ په تیارو کښی (داسی) چه نشته بل برحق معبود مگر ته ئی (یوازی) پاکی ده تا ته له عیبونو بیشکه چه زه وم له ظلم کوونکو څخه (په خپلو تللو کښی بی له اذن څخه)

تفسیر: یونس علیه السلام ته ئی «ذالنون - ماهی والا» وویل چه لنډه قصه ئی دا ده الله تعالیٰ یونس علیه السلام د «نینوی» د ښار په طرف چه د موصل له مربوطاتو څخه دی مبعوث کری ؤ چه د هغه ځای خلق له بت پرستع څخه منع کری او د حق په طرف بلنه ورکری مگر هغوی له سره د یونس علیه السلام خبرو ته غوږ کینښود بلکه ورځ په ورځ د دوی عناد او تمرد لا پسی زیاتیده آخر حضرت یونس علیه السلام د هغوی په حق کښی ښیرا وکړه او دی پخپله د دوی له ناپاکو حرکاتو څخه خفه او په ډیر قهر او غضب سره له ښاره ووت او د الله تعالیٰ حکم ته ئی انتظار ونه کړ او له خپل قوم سره ئی وعده وکړه چه درې ورځی وروسته به پر تاسی د الله تعالیٰ عذاب نازل شی، د یونس علیه السلام د وتلو څخه وروسته د ده قوم وپوهید چه د نبی ښیرا بی‌اثره نه پاتی کیږی او هرومرو (خامخا) پر مونږ آفت نازلیدونکی دی، ممکن چه د عذاب څه آثار به هم دوی ته ورڅرگند شوی وی نو ځکه دوی گرد (تول) سره وویږیدل. لوی واره سره له حیواناتو له خپلو کورونو څخه ووتل او په یوه ځنګل کښی ننوتل او میندی له کوچنیانو (بچو) څخه بیلې کری شوی او گرد (تول) الله تعالیٰ ته په ژړا او واویلا شول، د کوچنیانو (ماشومانو) میندی، لوی او واره تول داسی په ژړا او انگولا شول چه تول صحرا او بیدیا د دوی له شور او غوغا، زاری او دعاگانو څخه ډکه شوه، او د دغه ښار گردو (تولو) خلقو په ډیر اخلاص او صداقت سره توبه وویستله او تول بتان ئی مات کړل او د الله تعالیٰ د اطاعت او عبادت کلک عهد ئی وکړ او د حضرت یونس علیه السلام په لتون کښی شول که چیری مو وموند نو د ده د حکم

او ارشاد متابعت به کوو، نو الله تعالیٰ هغه راتلونکی عذاب د دوی له سره ستون (واپس) کر.

لکه چه جزء ۱۱ د یونس د سورت په ۹۸ آیت (۱۰ رکوع) کښی ئی ویلی دی

﴿فَلَوْلَا كُنْتَ فَرْجًا مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ لَكُنَا امَّا كَانَتَا فِي عَذَابٍ مُّضِيِّ فِي السَّيِّئَاتِ وَتَعْتَهُمُ الرَّحْمَةُ﴾

له یوی خوا چه یونس علیه السلام له خپلی قریبی څخه ووت او له

یوی دلی سره په یوی بیړی کښی سور شو کله چه دغه بیړی د سیند منځ ته ورسیده د دویدلو

نښی پکښی څرگندی شوی، بیړی چلوونکی د بیړی د سپکولو په چرت (خیال) کښی شو او

داسی ئی غوښتل چه کوم یو سری دی په سیند کښی وغورځاوه شی یا له خپلو مفروضاتو سره

سم ئی داسی گومان وکر چه په دغی بیړی کښی داسی کوم مرئی سور دی چه له خپل بادار

(مالک) څخه تبتیدلی دی نو څکه د داسی سری د معلومولو له پاره ئی چه په سیند کښی

وغورځول شی پچه (قرعه) واپچوله نو دغه پچه (قرعه) د یونس علیه السلام په نامه ووته او دوه دری

څلی دغه وضعیت تکرار شو خو هر ځل به د هم دغه یونس علیه السلام په نامه پچه (قرعه)

راوتله، د دغه وضعیت په لیدلو، یونس علیه السلام خپل ځان سیند ته وغورځاوه، سم د لاسه یو

ماهی راغی او هغه ئی ښوی (روغ) تیر کر، الله تعالیٰ ماهی ته حکم وکر چه یونس پخپله گیده

کښی وساته چه د هغه یوه ویښته ته ضرر ونه رسیږی، دا ستا روزی نه ده بلکه مونږ ستا گیده د

ده دپاره بندیخانه گرځولی ده، دی پکښی محفوظ وساته، په دغه وخت کښی یونس علیه السلام

د الله تعالیٰ په دربار کښی داسی دعاء وکره ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾

او په خپله خطا ئی اعتراف وکر چه بیشکه ما تلوار وکره، او ستا د حکم راتگ ته

می انتظار ونه کر او په خپل سر می خپل امت او د هغوی ښار پری ښود، که څه هم د یونس

علیه السلام دغه غلطی یوه اجتهادی غلطی وه چه د امت دپاره معاف ده مگر د انبیاءو تربیت او

تهذیب له عامو خلکو څخه ممتاز وی په داسی یوه معامله کښی چه د وحی د نزول امید وی بی له

انتظاره د ښار څخه وتل او خپل قوم بی سره پریښودل د یوه نبی له شان سره لایق نه و (فنادی

فی الظلمات - پس غږ ئی وکر په تیارو کښی یعنی د سیند په ژورو او د ماهی په گیده او د

شپې په تیارو کښی، داسی چه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ چه

نشته بل برحق معبود مگر هم دا ته ئی، پاکی ده یوازی تاته له عیبونو بیشکه زه لم ظلم

کوونکو څخه په تگ خپل کښی) یعنی زما خطا راویښه بیشکه چه له ما مخینی غلطی صادره

شوی ده په هم دغه حرکت دغه سختی او ابتلا پری راغله، څو ئی توبه وویسته او نجات ئی

وموند او هغه ماهی د الله تعالیٰ په اراده د سیند غاړی ته خپله خوله د باندی وویسته او دی ئی

روغ رمت له خپلی گیدی څخه د باندی وغورځاوه دی خپل قوم ته روغ او جوړ بیرته ورغی او په

خپله هم هغه مقدسه وظیفه مشغول شو ﴿فَلَمَّا أَنْزَلْنَا قَارِعًا عَلَى الْكَافِرِ﴾ پس گومان ئی وکر، (الخ)

یعنی داسی خیال ئی وکر چه مونږ به په دغه حرکت له ده څخه هیڅ یوه پوښتنه نه کوو یا

داسی له مونږ څخه وتبتید لکه چه څوک داسی گومان وکری چه اوس به می هیڅوک ونه نیولی

شی او نه به می بیرته راوستی شی گواکی چه دی له هغه کلی څخه ووت لکه چه زمونږ له قدرت

نه ووت، دا مطلب نه دی چه معاذ الله یونس علیه السلام به په واقع کښی داسی خیال کړی وی، داسی خیال خو د یوه ادنیٰ مؤمن په زړه کښی هم نه پیدا کیږی بلکه مطلب دا دی چه دغه صورت حال داسی ؤ چه له هغه څخه داسی یوه مفکوره پیدا کیدی شوه. د الله تعالیٰ عادت دی چه دی د کاملینو یو ډیر ادنیٰ ښویدل په ډیره سخته پیرایه (اسلوب) سره اداء کوی لکه چه مونږ پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کښی لیکلی دی او په دی سره د کاملینو تنقیص نه بلکه د دوی شان او جلال څرگندیږی چه د دومره عظمت سره سره ولی دومره لږ هم وښویدی.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُصْحِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

پس قبوله کړه مونږ دعاء د دغه (یونس) او نجات مو ورکړ دغه (یونس) ته له غمه (د سیند او ماهی) او هم داسی (چه یونس ته مو نجات ورکړ) نجات ورکړو مونږ مؤمنانو ته

تفسیر: یعنی نجات د یونس علیه السلام سره مخصوص نه دی هر هغه ایمان داره چه په هم دغه شان مونږ ویولی مونږ هغه ته هم له بلیاتو څخه نجات ورکړو. په احادیثو کښی د دی دعاء ډیر فضیلت راغلی دی او امت د سختیو او مصیبتونو په وخت کښی تل دغه دعا ډیره مجربه موندلی ده.

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) زکریا کله چه غږ وکړ رب خپل ته (داسی چه) ای ربه زما مه پرېده ما یوازی (بی اولاده) او ته ئی غوره له (مگردو (ټولو)) وارثانو نه.

تفسیر: یعنی داسی اولاد را کړی چه وروسته له ما د قوم دینی خدمت وکړی شی او زما د دغو تعلیماتو د خورولو د عهدی څخه ووتلی شی. لکه چه د مریم د سورت په تفسیر کښی مو لیکلی دی کله چه زکریا علیه السلام داسی وارث غوښته چه په «یرثنی ویرث من آل یعقوب» (د مریم (۱) رکوع) کښی مذکور دی نو د هغه په تناسب سره ئی الله تعالیٰ هم په دغه نامه سره یاد کړ.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَاهُ زَوْجًا إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَشِيعِينَ ﴿٩٠﴾

پس قبوله کره مونږ دعاء د دغه (زکریا) او ومو بائنه دغه (زکریا) ته یحییٰ او صالحه مو کره ده ته ښځه د ده (د ولادت له پاره له شندوالی څخه وروسته) بیشکه دغه (مذکور انبیاء) وو دوی چه تلوار به ئی کاوه په (کولو د نیکو عملونو او طلب) د خیراتونو او بللو به ئی مونږ له جهته د مینی (د ثواب) او له جهته د ویری (د عذاب) او وو دوی خاص مونږ ته ویریدونکی متواضع

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت زکریا علیه السلام شنده ښځه پخپل فضل او کرم سره د ولادت وړ (لاق) او قابله وگرځوله. ځینی متصرفین وائی هر څوک چه پاک الله د خوف یا د توقع له امله (وچی) یاد کری هغه اصلی محب نه دی له دغه آیت نه د دغی مفکوری غلطی څرگندیږی له انبیاءو څخه پورته د الله تعالیٰ محب څوک کیدی شی.

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿۹﴾

او (یاده کره ای محمده! قصه د) هغی (جینی مریمی) چه پاک ئی ساتلی و اندام خپل (له نکاح او له سفاح څخه) پس پوکر مونږ په (گریوان د) هغی کښی له روحه خپله او ومو وگرځوله دغه (مریمه) او زوی د دی (عیسی) دلیل (د کامل قدرت خپل) دپاره د خلقو

تفسیر: یعنی د حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په نس کښی چه له نکاح او سفاح او له حلالو او حرامو دواړو طریقو څخه محفوظه وه حضرت عیسیٰ علیه السلام ئی «چه په روح الله» سره ملقب دی پیدا کړو د حضرت عیسیٰ علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام د آیت او دلیل والی ذکر پخوا له دی نه د آل عمران او د مریم په سورتونو کښی بیان شوی دی.

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿۹﴾

په تحقیق دا ملت (د توحید ملت او د اسلام دین) ستاسی، ملت یو دی (چه په دغه دین متفق دی ټول انبیاء) او زه رب ستاسی یم پس عبادت کوئ زما (خاص نه د بل).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ یو دی او ستاسی د دین اصول هم یو دی، گرد (تول) انبیاء علیهم السلام هم د دین په اصولو کې داسی سره یو دی چه هر هغه تعلیم چه یو ئی ورکوی هغه بل هم د هغه تصدیق او تائید کوی کوم اختلافات چه په فروعو کې د زمانی او مکان د اختلاف له کبله (وچی) منځ ته راځی هغه عین مصلحت او حکمت دی، منوم اختلاف هغه دی چه په اصولو کې وی. نو ځکه لازمه ده چه تول سره په گډه د خدای جل جلاله بندگی وکړو او په کومو اصولو کې چه تول انبیاء سره متفق دی هغه تول په یو طاقت ټینگ ونیسو.

وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ

او توتی توتی کر (دغو پخوانیو امتونو) کار (د دین) خپل په منځونو خپلو کې،

تفسیر: مونږ خو د اصولو په اعتبار تولو ته یو دین ورکړی ؤ خو خلقو پکې په خپله اختلاف پیدا کړ او هغه دین ئی سره توتی توتی کړ او په خپلو کې ئی سره نفاق او شقاق پیدا کړ.

كُلُّ الْإِنسَانِ رَاجِعُونَ

تولی فرقی مونږ ته راتلونکی دی (نو جزا به ورکړو دوی ته)

تفسیر: یعنی کله چه زمونږ حضور ته راشی نو تول اختلافونه به هلته سره فیصله شی. هر یوه ته به د هغه د عملونو جزاء ورکړی شی چه تفصیل به ئی په راتلونکی آیت کې راشی.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَكْفُرْ أُنْ لِسَعِيهِ ۖ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٧﴾

پس هر څوک چه عمل وکړی له نیکو (کارونو) څخه حال دا چه دی مؤمن وی نو نشته بی قدری ضیاع د کوشش د ده (او زیار (محنت) ئی نه ضایع کیږی) او بیشکه مونږ دغه (کوښښ د ده) لره لیکونکی یو.

تفسیر: یعنی د هیجا محنت او زیار (کوشش) نه ضایع کیږی، د نیکی خوږه میوه به مؤمنانو ته ورسیدی، هېڅ یوه نیکی به هم نه ضایع کیږی. هر وړوکی او لوی عمل مونږ د دوی په عملنامه کې لیکو چه د قیامت په ورځ کې به پرانستلی شی.

وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا
فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٢٠﴾

او حرام (منع) دی پر (اهل د) هر هغه کلی چه هلاک کړی دی مونږ دوی لره (دا کار) چه بیشکه دوی به نه راځی بیرته (مونږ ته د جزاء یا چه راشی بیرته دنیا ته د توبی او معذرت دپاره). تر هغه پوری کله چه پرانستلی شی یأجوج او مأجوج (او دیوال ئی له مخه لری شی) او دوی به له هری لوری (وچتی) څخه گړندی راکوزیږی،

تفسیر: لومړی د نجات موندونکو مؤمنانو ذکر ؤ بالمقابل په دی آیت کې د هلاک کیدونکو کفارو ذکر دی یعنی هغه کفار چه د هغو دپاره تالا کیدل او هلاک او تباهی مقدره شوی ده نو هغوی له سره له خپل کفر او عصیان څخه لاس نه اخلی او نه توبه وباسی او نه د الله تعالیٰ په طرف رجوع کوی او نه کله هغوی بیرته دنیا ته په دی مقصود راوستل کیدی شی چه دلته د خپلو تیرو تقصیراتو تلافی وکړی نو هغوی څرنګه د خپل خلاصون او نجات توقع کولی شی د هغوی دپاره خو یوازی یو وخت باقی دی کله چه هغوی دوهم ځلی ژوندی او د پاک الله په طرف رجوع کوی او پر خپلو تجاوزاتو او تقصیراتو معترف کیږی او د ندامت او پشیمانی اظهار کوی مګر په هغه وخت کې به پشیمانی هېڅ په کار ورنشی، دغه د قیامت وخت دی چه د هغه له نژدی مبادیو څخه یو د «یأجوج مأجوج» خروج دی چه د عیسیٰ علیه السلام له نزول څخه وروسته به د «ذوالقرنین» سد ماتوی او د یأجوج مأجوج لښکر به لوی هجوم او یرغل (حمله) راوړی دغه خلق به د خپل کثرت او ازدحام له کبله (وجی) په ټولو لورو (وچتو) او ژورو (څکته) داسی خواږه شی چه څوک هری خوا ته سترګی اړوی نو دوی به وینی، د دوی دغه بی مثله سیلاب او هجوم به په داسی شدت گړندی راروان وی چه هېڅ یو انسانی قدرت به د دوی مخه نشی نیولی او داسی به ښکاری چه د هری یوی غونډی او هر یوه غره نه د دوی لښکری رامنځیږی او رارغری، د «الکھف» د سورت په آخر کې مونږ د دی قوم په باب څه لیکلی دی هلته دی وکتلی شی.

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاذْهَبْ شَاطِئَةُ الْبَصَارِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُؤْيَسُ الْكَافِرِينَ غَفْلَةً مِّنْ هَذَا بَلْ كُنتَ ظَالِمِينَ ﴿۴۵﴾

او نژدی شوه وعده حقه (قیامت) پس ناخپه قصه دا ده چه تیغی (بوتی) به وتلی پاتی وی سترگی د هغو کسانو چه کافران شوی دی، (او وائی به) ای هلاکه زمونږ راحاضر شه دغه دی وخت دی په تحقیق وو مونږ په غفلت کښی له دغی ورغی (له حق و عدی په دنیا کښی) بلکه وو مونږ ظالمان (په خپل ځان په کفر سره)

تفسیر: یعنی کله چه د جزاء او سزاء وعده رانژدی شی په دغه وخت کښی به د منکرانو سترگی د هیبت او ویری له شته ردی بډی، تیغی او بوتی ختلی وی. او په خپل جهل او غفلت به د افسوس او حسرت نه منگولی مروړی او وائی به افسوس چه مونږ له داسی لوئی ورغی څخه ولی بی خبره او غافل پاتی شوی وو چه په دغسی سختیو او مصیبتونو کښی مبتلا او اخته شوو، کاشکی مونږ په دنیا کښی له دغه آفت څخه د نجات څه فکر کړی وی.

﴿بَلْ كُنتَ ظَالِمِينَ﴾ بلکه وو مونږ ظالمان په خپل ځان په کفر سره (یعنی دی ته مونږ څنگه بی خبری ویلی شو ځکه چه انبیاء علیهم السلام خو په صافو ښکاره و الفاظو سره مونږ ته له دغی ورغی او له دغی لوئی پیښی څخه خبر راکړی و لیکن مونږ په خپله پخپلو ځانونو ظلم او تیری وکړ چه د هغوی خبرو ته مو غوږ کینښود او په خپلو شرارتونو او گناهونو مو اصرار او مداومت کاوه.

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَرَدُونَ ﴿۴۶﴾

بیشکه تاسی او هغه (بتان، شیطانات) چه عبادت ئی کوئ تاسی بی له الله څخه خس (خشاک) د دوزخ یی، تاسی (له معبودانو خپلو سره) دی دوزخ ته ننوتونکی یی

تفسیر: دا خطاب د معظمی مکی مشرکانو ته دی چه بت پرستی به ئی کوله یعنی تاسی ټول به له دغو خپلو باطلو معبودانو سره د دوزخ خس او خشاک شئ! ﴿وَتَوَدَّاعَالَمٌ لَّئِن لَّمْ يَهِتْ إِلَىٰ يَوْمِ الدَّيْنِ﴾ د البقره (۲) رکوع. د دی معنی داسی نه ده چه بتان به معذب کېږی بلکه غرض ئی دا دی چه په بت پرستانو دی زیات حجت قائم شی لکه چه وروسته وائی ﴿لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ إِلَهًُا مَا دَرَدُوا لَكَ﴾ او د دوی حسرت به ډیر او حماقت به ئی لا واضح او څرگند (ښکاره) شی له

چا خخه چه دوی د خیر هیله (امید) او توقع کوله کله چه دوی خپل ځان نشی خلاصولی نو زمونږ حفاظت به څنگه وکړی

تنبیه: له ﴿وَمَا تَجِدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ خخه مراد دلته یوازې اصنام دی ځکه چه خطاب هم دغو د بتانو عابدانو ته دی لیکن که «ما» عامه شی نو (بشرط عدم المانع) قید به معتبر وی. یعنی که په دغو فرضی معبودانو کېږی د اور د دخول خخه کوم مانع نه وی نو هغوی به هم له خپلو عابدانو سره یو ځای د دوزخ خس او خاشاک کېږی، مثلاً شیاطین، اصنام باقی حضرت مسیح، حضرت عزیر او ملائکه الله علیهم السلام چه دوی هم د ډیرو خلکو له پلوه معبودان درول شوی دی نو د دغو ذواتو مقبولیت او وجاهت مانع دی چه معاذ الله په دغه عموم کېږی شامل کړی شی. له دی کبله (وجی) ئی تصریحاً وویل ﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ عَذَابُهُمْ مِنَ الصُّلَىٰ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ عَذَابٌ﴾ (اما ښه او په زړه پوری خبره دا ده چه د «ما» عموم په غیر ذوالعقولو کېږی دی).

لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ إِلَهًا مَاوردُوا هَاطَوْكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٩﴾

که چیرې وی دغه (بتان شیطانان په رښتیا سره) معبودان نو نه به وو داخل شوی په دی دوزخ کېږی او دا ټول (بتان او بت پرستان) به په دی دوزخ کېږی تل پراته وی

تفسیر: یعنی دغه ټول عابدان او باطل معبودان به تل تر تله په دوزخ کېږی پراته وی.

لَهُمْ فِيهَا زُفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾

وی به دغو (عابدانو) ته په دغه (دوزخ) کېږی چغی سوری او دوی به په دی دوزخ کېږی نه اوری هیڅ (شی د دوزخ د شور ماشور له سببه).

تفسیر: یعنی د هول او هیبت له شدت او د عذاب له سخت تکلیف او د خپلو چغو او کریکو له شورماشور څخه به هیڅ شی نه اوری. له ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه خخه روایت دی چه یو داسی وخت به راشی چه هر یو دوزخی به د اوسپنی په یوه صندوق کېږی بند کړی شی او له پاسه به پری میخونه ټک وهل شی او د دوزخ په اعماقو (ژورو) کېږی به واچولی شی، ښائی چه په دی وخت کېږی دغه هیڅ نه اوریدل د دغه دوزخی حال وی د دی آیت د نزول په اثر مشرکان سخت خفه شول نو اعتراض ئی وکړ چه آیا عزیر او مسیح او ملائک چه څینی ئی خپل معبودان دروی هم په دوزخ کېږی لویږی؟ نو دغه مبارک آیت نازل شو.

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿۱۶﴾

بیشکه هغه کسان چه پرمپی شوی ده دوی ته له (جانبه د) مونږه نیکه مرتبه (سعادت، نجات) دغه کسان به له دی دوزخ څخه لری کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی یو ځل به د صراط له پل څخه تیریری، بیا به تل له دوزخ څخه لری اوسیږی او د تیریدلو په وخت کښی به هم، د دوزخ له تکلیف، الم او درد څخه بیخی خلاص وی.

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَةً وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿۱۷﴾

نه به اوری دغه (جنتیان) غږ د (لمبو د) دوزخ او دوی په هغو نعمتونو کښی چه غواړی ئی نفسونه د دوی تل به وی.

تفسیر: یعنی جنتیان به له دوزخ څخه دومره لری وی چه د دوزخ د اور ډیر یو نری غږ هم د دوی غوږو ته نه رسیږی او په نهایت عیش او آرامی سره به په جنت کښی مزی کوی او له هر راز (قسم) نعمتونو څخه به دوی خوند اخلی.

لَا يَخْزُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ
الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۱۸﴾

نه به خفه (غمجن) کوی دوی (جنتیان) ویره ډیره لویه (هم لکه آخره نفخه او یا د دوزخ خوا ته روانیدل) او ملاقات به کوی له دوی سره پرېستی (استقبالاً، او وائی به) دا ورځ د (ثواب د) ستاسی ده هغه چه وئ تاسی چه وعده درسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی په هغه ورځ چه تول مخلوق په سخته ویره او هیبت کښی وی الله تعالیٰ به تول جنتیان له غم او خفگان څخه محفوظ وساتی یعنی له قبرونو څخه د نیکانو د راپاڅیدلو یا جنت ته د ننوتلو په وخت کښی به پرېستی د هغوی استقبال کوی او ورته به وائی د هغه دائمی مسرت او راحت وعده چه له تاسی سره کړی شوی وه نن د هنی د پوره کیدلو وخت راغلی دی.

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدًّا عَلَيْنَا أَتَاكَتْ فَعِلِينَ ﴿٢١﴾

(یاده کره ای محمده!) هغه ورځ چه راونغاړو آسمان لکه نغښتل د سند،
طومار دپاره د لیکل شویو کاغذونو لکه چه ابتداء کړی ؤ مونږ اول پیدایښت
بیا اعاده کوو ئی وعده ده په مونږ، بیشکه مونږ یو کوونکی (د هغه موعود
کار)

تفسیر: ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده او یاده کره هغه ورځ چه راونغاړو،
مونږ له بیخه دا آسمان لکه نغښتل د صحیفی دپاره د حفظ د هغو مکتوباتو چه په دی کښی دی
او د اهله که مصدر مضاف وی مفعول ته یا لکه تاوول د پرښتی یا کاتب د محمد صلی الله علیه
وسلم د مکتوباتو که مضاف وی فاعل ته لکه چه پیل (شروع) کړی وه مونږ د اول پیدا کولو د
دی عالم له عدم محض څخه چه دیر آسان ؤ اعاده به ئی کړو بیا او دا مری به ټول ژوندی کړو،
دا وعده کړی ده مونږ وعده لازمه په خپل ځان نو بیشکه مونږ کوونکی یو د هغه کار چه وعده
مو کړی ده یعنی کله چه قیامت راشی نو آسمانونه به داسی وناړل شی لکه چه د اسنادو او
وثائقو لیکلی شوی کاغذونه سره نغښتلی کیږی ﴿وَالْمَلَكُوتَ مَطْوِيًّا بِيَمِينِهِ﴾ په ځینو
روایتونو کښی د رسول الله د یوه کاتب نوم (سجل) ښوولی دی، دغه روایت ته د حدیثو د
حفاظو یو جماعت ضعیف بلکه موضوع ویلی دی (کما صرح ابن کثیر فلا يعتبر بتخریج
ابی داود والنسائی فی سننهما).

﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ﴾ لکه چه ابتداء کړی ؤ مونږ اول پیدایښت بیا ئی اعاده کوو..
(الخ) یعنی په هم هغه سهولت او آسانی سره چه اول ځلی ئی دنیا پیدا کړی وه هم هغسی ئی
دوهم ځلی هم پیدا کوی. دغه وعده حتمی ده چه هر ورو (خامخا) علی الیقین پوره کیږی.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿٢٢﴾

او خامخا په تحقیق لیکلی دی مونږ په زبور کښی وروسته له نصیحت څخه دا
چه بیشکه دغه ځمکه مالکان کیږی به ئی (بالاخر هغه) بندگان زما چه
نیکان دی (او په میراث به ئی وږی).

تفسیر: یعنی له کاملو وفادارو بندگانو سره الله تعالیٰ وعده کری ده چه د هغوی په برخه کښی د دنیا او آخرت بری او کامیابی ده او دوی د دی دنیا او د جنت د مخکی وارثان مگرځول کیدی لکه چه د (الاعراف) په (۱۵) رکوع کښی نی ویلی دی ﴿إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ او د المؤمن په ۶ رکوع کښی راغلی دی ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَنُؤَمِّرُهُمُ يَقُومُوا الْأَشْهُادَ﴾ او د النور په (۷) رکوع کښی ویلی دی ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الْأَوَّلِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ﴾ الآية -

دا داسی حتمی او قطعی وعده ده چه الله تعالیٰ د هغی خبر په خپلو شرعیه او قدریه و کتابونو کښی ورکړی ده (په لوح محفوظ) او (ام الكتاب) کښی نی هم دغه وعده درج کری ده او د انبیاء علیهم السلام په ژبو نی پرله پسې مکرراً د هغه اعلان کری دی د داود علیه السلام په کتاب (زبور) په (۳۷) او (۲۹) کښی راغلی دی چه (صادقان به د ځمکی وارثان وی) لکه چه د دی محمدی امت کامل وفادار او صادق بندگان تر یوی اوږدی مودی پوری د ځمکی وارثان وو، دغو صالحانو، صادقانو په شرق او غرب کښی آسمانی سلطنت جاری او قایم کر، هر چیری نی د عدل او انصاف بیرغونه ودرول، د حق دین غږ نی په توله دنیا کښی پورته کر او د نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم دغه پخوا ویل (پیشگوئی) د دوی په لاسونو پوره شول «ان الله تعالیٰ زوی الارض فرأیت مشارقتها ومغاربها وان امتی سیبلغ ملکها مازوی لی منها» او هم دغه قسم هغه بل پخوا ویل د امام مهدی او حضرت مسیح علیه السلام په زمانه کښی به خامخا پوره کیدونکی وی.

إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عِبِيدِينَ ١٥٦

بیشکه په دی (تیر بیان کښی) خامخا (سبب د) وصول د مطلب دی دپاره د قوم عبادت کوونکو

تفسیر: یعنی د دی قسم بشارتونو له اوریدلو څخه د یوه خدای جل جلاله عبادت کوونکی خپل مطلب ته رسیږی. یا دغه لوی قرآن چه پر داسی عظیمو بشارتونو او هادیونو مشتمل دی د عبادت کوونکو دپاره پوره ګټه (فائده) او پوره کامیابی ده یا په تحقیق سره په دی قرآن کښی خامخا کفایت دی په دخول د جنت کښی دپاره د هغه قوم چه عمل کوونکی دی په دی سره .

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ١٥٧

او نه ئی لیولی مونږ ته (ای محمده!) مگر رحمت دپاره د (تولو) عالمیانو

تفسیر: یعنی ته خو د تول جهان دپاره د رحمت په حیث مبعوث شوی ئی که کوم بدبخت پخپله له دی عمومی رحمت څخه گټه (فائده) نه اخلی نو دا خو د هغه خپل قصور دی. د لمر د رڼا (رنډا) او تودوخې فیض هر طرف ته رسېږي خو که کوم سړی پخپل ځان د رڼا (رنډا) تول وروڼه، کرکی او سوری بند کړی نو دا به د ده خپله ناپوهی او لیونتوب وی. د لمر په عمومی فیض کښی هیڅ شک او شبه نشته او دلته د (رحمة للعالمین) د فیض حلقه خو دومره اړته او لویه ده چه که کوم بی‌پرځی د دی رحمت نه گټه (فائده) اخیستل هم نه غواړی نو هغه ته هم په یو نه یو ډول (طریقه) بی اختیاره د رحمت برخه ورسېږي لکه چه په دنیا کښی د نبوت د علومو او د تهذیب او د انسانیت د اصولو د عمومی اشاعت او خوریدلو څخه هر مسلمان او کافر له خپل خپل ذوق سره موافق گټه (فائده) اخلی او هم الله تعالی وعده کړی ده چه د پخوانیو امتونو په خلاف به د دی امت کفار هم له عمومی او بیخ وېستونکو عذابونو څخه محفوظ وساتي. زه خو دا وایم چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عامو اخلاقو څخه برسیره له هغو کافرانو سره چه ده جهاد کاو هغه هم د تول عالم دپاره سراسر رحمت ؤ ځکه چه د هغه په ذریعه د هغه لوی رحمت حفاظت کیده چه دی ئی حامل ؤ او یوازی د هم هغه مقصود دپاره مبعوث شوی ؤ او ډیرو هغو ږندو ته چه د خپلو سترگو له علاج څخه تېښتیدل په دغه سلسله کښی خامخا د ایمان رڼا (رنډا) رسیده. په یوه حدیث کښی راغلی دی (والذی نفسی بیده لاقتلنهم و لاصلبنهم و لاهدینهم وهم کارهون انی رحمة بعثنی الله ولا یتوفانی حتی یمظهر الله دینه) «ابن کثیر» له دغو الفاظو څخه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د «رحمة للعالمین» کیدلو مطلب خورا (ډیر) ښه څرگندیدی شی.

قُلْ إِنَّمَا يُوحِي إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ قَهْلُ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٨﴾

وایه (ای محمده! کفارو ته) بیشکه خبره هم دا ده چه وحی کولی شی ماته داسی بیشکه هم دا خبره ده چه الله ستاسی الله یو دی آیا پس یی تاسی اسلام راوړونکی (الله ته غاړه ایښودونکی بلکه مسلمانان شی!)

تفسیر: دا د رسالت سره د توحید بیان شو یعنی له هغه لوی رحمت سره چه ته راغلی ئی د هغه لب لباب کامل توحید دی او دا داسی صاف او واضح مضمون دی چه د هغه په قبول کښی انسان ته نه ښائی چه لږ شان هم وړاندی او وروسته شی. پس آیا تاسی دغه حکم منی او د حق په مقابل کښی د غاړی ایښوولو دپاره تیار یی! که تیار یی فېها ونعمت که نه ما خپل تبلیغ وکړو

خپله غاړه می خلاصه کړه تاسی پخپله خپل انجام او خاتمی ته فکر وکړئ!

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اذْنَبْتُكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ وَإِنْ أَدْرِي أَقْرَبُ أَمْ بَعِيدُ مَا تُوعَدُونَ ﴿٥٩﴾

پس که وگرځیدل دوی (له ایمان څخه) نو ووايه (ای محمده!) چه خبروم زه تاسی (په هغه شی چه زه پری مامور یم) په برابری سره، او نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره وعده شوی ده (چه دنیوی عذاب یا اخروی عقاب دی).

تفسیر: که د حجت د دومره اتمام نه وروسته هم تاسی حق نه منئ! او د توحید په طرف نه راځئ! نو ما تاسی ته خبر درکړی دی چه اوس زه له تاسی څخه بیزار یم، تاسی له مانه بیل او زه له تاسی څخه بیل یم، ستاسی عمل له تاسی سره مل او زما عمل له ماسره مل دی او هر یو به د خپل خپل عمل نتیجه وگوری. حضرت شاه صاحب لیکي دواړه طرفه برابر یعنی اوس تاسی دواړه خبری کولی شئ (چه قبول ئی کړئ یا ئی رد کړئ) په یوه طرف تاسی بانندی زور نه دی اچول شوی ځینو مفسرینو د دی آیت داسی ترجمه کړی ده پس ووايه دوی ته چه خبر می کړئ په دی په داسی حال کښی چه برابر یو سره زه او تاسی په دی پوهه کښی چه می نه دی پت کړی هیڅ شی له تاسی نه یا غږ می دربانندی وکړ د جنگ چه ورته تیار شئ!

﴿وَكَانَ كَذِبًا﴾ - نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره ئی وعده کیږی) یعنی ستاسی له نه منلو څخه د عذاب د وقوع کومه وعده چه شوی ده هغه هر ورو (خامخا) کیدونکی ده لیکن زه نه یم خبر چه هغه به ژر واقع شی! یا په ځنډ (ایسارتیا)!

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿٦٠﴾

بیشکه چه دغه (الله) ته معلوم دی ښکاره له خبرو (بلکه له کارونو هم) او معلوم دی (الله ته) هغه چه پټوی ئی تاسی (له حسد کینی او نورو هم)

تفسیر: یعنی یوازی الله تعالیٰ په هره یوه پټه او ښکاره خبره پوهیږی او په دی هم پوهیږی چه په کومه گناه څه سزا او په کوم وخت کښی ورکړی شی.

وَإِنْ أَدْرَىٰ لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ۝۳۱

او نه پوهیږم زه ښائی چه دغه تاخیر د عذاب ازموینه وی تاسی لره او نفع وی تر یوه وخته (د مرګه) پوری.

تفسیر: یعنی د عذاب په تاخیر کې امکان لری چه ستاسی امتحان او ازموینه وی چه ګوندی په دی موده کې څه فکر او تامل وکړئ او له خپلو بدو کارونو او شرارتونو څخه لاس واخلئ! یا تش مهلت مقصد وی چه تر یوه مودی پوری په دنیوی عیش او عشرت کې مشغول اوسئ او د خپل شقاوت پیمانه مو ښه ډکه کړئ!

قُلْ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ ط

وویل (رسول) ای ربه زما حکم وکړه په منځ زموږ کېږی په حقه سره،

تفسیر: یعنی لکه څنګه چه د هری معاملی فیصله له انصاف سره سم ستا شان دی نو له هغی سره سم زما او زما د قوم په منځ کې ژر تر ژره فیصله وکړه.

وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا نَصِفُونَ ۝۳۲

او رب زموږ ډیر مهربان دی مرسته (مدد) تری غوښتل شوی ده په هغو خبرو چه بیانوی ئی تاسی (او وایی چه ولی نه معذب کیږو او نور).

تفسیر: یعنی یوازی له هغه غنی مونږ خپله فیصله غواړو او د کفارو د خرافاتو په مقابل کې له ده څخه مرسته (مدد) غواړو او په هم دی شان دعاګانی نورو انبیاءو علیهم السلام هم کولی لکه چه د جزء ۹ (الاعراف) په ۸۹ آیت (۱۱) رکوع کې راغلی دی ﴿رَبَّنَا أَنْفِثْ فِيْنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا لِيُفْهَمَ الْآيَاتُ الَّتِي أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِكَ لَعَلَّهُ يَعْلَمُ أَنَّ هَٰذَا الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾ څکه چه دوی په خپل حقانیت او صداقت او د الله تعالیٰ په عدل او انصاف باندی پوره باور او اعتماد درلود (لرلو).

تمت سورة الانبياء والله الحمد والمنة

سورة الحج مدنية الا الايات (۵۲ و ۵۳ و ۵۴ فبين مكة والمدينة وهى (۷۸) آية و (۱۰) ركوعات رقمها (۲۲) تسلسلها حسب النزول (۱۰۳) نزلت بعد سورة النور.

د (الحج) سورت مدنی دی پرته (علاوه) له ۵۲ نه تر ۵۴ آیتونو پوری چه د مکی او مدینې په منع کېږي نازل شوی دی اته اویا آیتونه او لس رکوع لری په ثلاث کېږي (۲۲) او په نزول کېږي (۱۰۳) سورت دی د النور له سورت نه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ①
يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ
وَتَقَعُ كُلُّ آتٍ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى
وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ②

ای خلقو ځان وساتئ (ووپریوئ) تاسی له (عذابہ د) رب خپل، بیشکه چه زلزله د قیامت (یو) شی دی ډیر لوی. په هغه ورځ چه ووينئ تاسی هغه چه غافله به شی هره تی ورکونکی (د دی ورځی له هیبت څخه) له هغه وډوکی چه تی ورکوی هغه ته او وږه غورځوی هر میرمن حامله (امیدواره) حمل (بچی) خپل او وږه وینی ته خلق بی هوشه (له ډیر هیبت نه) حال دا چه نه به وی په واقع سره دوی بی هوشه ولیکن عذاب د الله دی ډیر سخت (نو د قیامت د ورځی له وږی نه به بی هوشه وی).

تفسیر: د قیامت عظیم الشانی زلزلی دوه دی یوه عین د قیامت د قیام په وخت کېږي یا له دوهمی نفخی څخه وروسته، بله د قیامت د قیام څخه غه وړاندی چه د مغرب له خوا د لمر له ختلو څخه پخوا واقع کېږي او د قیامت له علاماتو څخه ده. که دلته تری دوهمه زلزله مراده وی نو آیت به په خپله ظاهری معنی پاتی شی. او که اوله مراده شی نو دواړه احتماله پکښی شته.

لومری دا چه حقیقتاً زلزله وشى او تی ورکونکی (لنگی) یا بلاری بنی په خپل هم هغه هیئت محشوری شی یا به له زلزلی څخه د هغه ځای احوال او شئاند مراد وی او ﴿يَوْمَ تَرْوَاهُم كَمَا هُمْ﴾ دى په تمثيل حمل كړى شى يعنى دومره سختی، هیبت او ویره به وی که شوى ورکونکی (لنگی) بنی موجودی وی نو له ډیری ویری او هیبت نه به خپل تی رودونکی ماشومان هیر کړی، یا به د بلاریو بنیو بچیان ولویږی. په دغه وخت کښی به خلق دومره بی سده او مدهوشه وی چه لیدونکی به ورباندی داسی گمان کوی چه د شرابو په نشو سره بی سده او مخمور دی حال دا چه په هغه ځای کښی به نشه چیری وی، د الله تعالی د عذاب تصور او د احوالو او شئاندو سختی به هوش، حواس او سد له مینځه یوسی.

تنبیه: که دغه ویره ټولو ته عامه وی نو په ﴿لَا تَحْزَنْهُمْ الْقُرْآنُ الْكَبِيرُ﴾ کښی به نفی د اکثر و احوالو په اعتبار او دلته به اثبات د لږو ساعتونو په اعتبار واخیستل شی او که دا آیت د اکثر و په حق کښی وی او ټولو ته شامل نه وی نو بیا له سره هیڅ اشکال نشته.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ ۝

او ځینی له خلقو څخه هغه دی چه جگړه کوی په (حق او خبرو د) الله کښی بی له پوهی (له خپلی ناپوهی) او متابعت کوی د هر شیطان سرکش.

تفسیر: یعنی دا خلق په هغو خبرو کښی چه الله تعالی ئی خبر راکوی ولی جگړی کوی او کایه بحثونه پکښی کوی او له خپله جهله او بی خبری عجیبی احمقانه شبهی خوروی لکه چه په قیامت، بحث بعد الموت، جزاء، سزاء او نورو د دوی لوی اعتراض دا دی کله چه انسان ومړی او بیخی وروست شی او هدوکی ئی ذری ذری شی نو عقل ته به څنگه پریوځی چه دی به بیا ژوندی شی او خپل هم هغه رومبنی اصلی حالت ته به بیرته وگرځی.

﴿وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ﴾ او متابعت کوی د هر شیطان سرکش) یعنی هر جنی او انسی شیطان چه دی خپل ځان ته راوبولی سم د لاسه هغه پسی روانیږی گواکی دی د گمراه کیدلو داسی کامل استعداد لری چه هر یو شیطان ئی راوبولی دی ورته لیبک وائی.

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَإِنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ۝

لیکل (حکم) شوی دی په (حق او قسمت د) دغه (شیطان په ازل کښی دا) چه بیشکه شان دا دی چه هر څوک چه دوستی او متابعت وکړی د شیطان پس بیشکه (دا شیطان) گمراه کوی دغه (تابع خپل) او لیاره ښی ده ته (بیایی ئی) عذاب د دوزخ ته.

تفسیر: یعنی د مرید شیطان په متعلق دا خبره غوټه او فیصله شوی ده څوک چه د ده ملګرتیا او متابعت کوی نو شیطان خپل دغه ملګری او تابع هم له خپل ځان سره ډوبوی او داسی ئی ګمراه کوی چه بی د دوزخ له غورځولو ئی نه پریردی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِمَّنْ
 تُطْفَأُ ثُمَّ مِمَّنْ عَلَقَةٌ ثُمَّ مِمَّنْ مُضْغَةٌ مُّخَلَّقَةٌ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنَّبِّينَ لَكُمْ
 وَنُقَرِّفُ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا
 ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّتَوَتَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُحُرِ
 لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا
 أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ۝

ای (له بعت څخه منکرو) خلقو! که یی تاسی په شک کښی له بعت څخه
 (چه خلق بیا ژوندی پورته کیږی له قبرونو څخه اول خپل حال ته وګورئ!)
 پس بیشکه چه مونږ پیدا کړی دی مونږ (نیکه د) تاسی له خاوری بیا (مو
 پیدا کړه اولاده د آدم) له یوه څاڅکی (منی) څخه بیا له (یوی توتی)
 کلکی پرندی وینی بیا له یوی بوتی غوښی تام الخلقه (چه پوره شکل ئی پیدا
 کړی شوی وی) او ناقص الخلقه (چه پوره شکل ئی پیدا کړی شوی نه وی)
 دپاره د دی چه بیان کړو مونږ تاسی ته (خپل کامل حکمت او قدرت) او
 ثابت پریردو مونږ په ارحامو کښی هغه شی چه اراده وکړو (د هغه د اثبات)
 تر نیتی معلومی پوری (چه د زیږیدلو وخت دی) بیا راوباسو مونږ تاسی (له
 ګیدو د میندو ستاسی حال دا چه) طفل (وئ) بیا (پالو تاسی) تر هغه پوری
 چه ورسپړئ تاسی کمال او قوت خپل ته (جسماً او عقلاً) او څینی له تاسی
 څخه هغه دی چه وفات کولی شی (له رشد او قوت څخه وروسته یا پخوا) او

غُثینی له تاسی شخه هغه دی چه رد کاوه شی (یعنی ژوندی وی) تر ناکاره عمره پوری دپاره د دی چه نه پوهیږی وروسته له پوهی په هیڅ شی (د خپلو ټولو قواؤ د بیکاره کیدلو له کبله) او وینی به ته ځمکه وچه شاره نو هر کله چه نازلی کرو مونږ په دغی (وچی مری شاری ځمکی د آسمان له خوا) اوبه نو وخوځیږی او دده شی او زرغونه کری له هر قسم نباتاتو شخه ښائسته تاند، تنکی تیغ (د وښو په شنه کیدلو سره).

تفسیر: یعنی که کفار او د بعث بعد الموت منکرین په دغه شک او شبهه کېنې لویدلی وی چه له ذری کیدلو شخه وروسته به بیا څرنگه ژوندی راپورته شی؟ نو خپل رومبني پیدایښت ته دی غور او فکر وکړی چه په ابتداء کېنې څرنگه پیدا شوی دی؟ یعنی اول ستاسی پلار آدم علیه السلام می له خاوری شخه پیدا کر، بیا مو تاسی د منی له شاځکی شخه پیدا کړئ! یا دا مطلب چه له خاوری شخه می خواړه پیدا کرل چه هغه څو منازل او مدارج تیروی، بیا نطفه کیږی بیا هم د نطفی د څو منزلو او مدارجو له تیروولو شخه وروسته ستاسی تشکیل او تخلیق مینځ ته راځی، له نطفی شخه پرده وینه او له وینی شخه د غوښی توته جوړیږی او بیا د غوښی په دغی توتی باندی داسی وخت راځی چه د بنی آدمو پوره شکل، نقشه لاسونه، پښی، سترگی، پوزه او نور اندامونه جوړیږی او یو وخت داسی وی چه تر دغه وخته پوری هیڅ شی پکېنې نه وی جوړ شوی یا ئی دا مطلب چه د ځینو پیدایښت مکمل کیږی او د ځینو هم هغسی ناقص پاتی کیږی او په هم هغه ناقص صورت لوئیږی. یا داسی دی وویل شی چه ځینی بی عیبه او ځینی عیجن وی.

﴿يَسْئَلُونَكَ﴾ له پاره د دی چه بیان کرو مونږ تاسی ته خپل حکمت او قدرت) چه په خپله ستاسی اصل څه ؤ؟ او د څو ورځو د تیږیدلو شخه وروسته څرنگه په انسانی صورت سره جوړ او مکمل جوړ شوئ، که په دی وپوهیدئ نو د نورو دیرو حقایقو انکشاف هم کیدی شی او د بعث بعد الموت په امکان باندی هم پوهیدلی شئ!

﴿وَتَوَفَّى الْأَكْثَارَ﴾ الآیه - او ثابت پریږدو مونږ په ارحامو کېنې هغه شی چه اراده وکړو د هغه د اثبات) یعنی څومره موده چه د هر چا له پاره د مور په رحم کېنې اوسیدل او تقرر لازم وی هغومره ئی هلته ساتو، لږ تر لږه (۶) میاشتی او زیات له زیاته دوه کاله یا څلور کاله علی اختلاف الاقوال.

﴿ثُمَّ نَخْرِجُكَ ظَفْلًا﴾ الآیه - بیا راوباسو تاسی له گیدو د میندو ستاسی حال دا چه طفل وئ بیا پالو تاسی) یعنی لکه څرنگه چه مو په گیده کېنې ډیر زیات مدارج طی کری دی هم داسی د زیږیدلو شخه وروسته به هم په تدریج سره ډیر مدارج طی کړئ! یوه د طفولیت زمانه ده چه انسان پکېنې بالکل کمزوری او ناتوان وی او د ده گردی (ټولی) قواوی مخفی او پټی وی، بیا داسی یو وخت پری راځی چه گردی (ټولی) پټی قواوی ئی ظاهریږی، د جسمانی حیثیته هر شی

د خپلی ځوانی کمال ته رسېږي بیا خو ځینې په ځلمیتوب کېنې مړ او ځینې خو هغه عمر ته رسېږي چه په هغه کېنې انسانی گردی (تولی) قواوی، حواس او اعضاء له زور او قوت څخه لوېږي او له پوهې او عقل او د کار کولو له قدرت څخه وروسته له کاره لوېږي او بیخي بی کاره او خراب، گرځي، یاد شوی شیان ئی له یاده وځي او له زده کړو شیانو څخه هم په هیڅ شی نه پوهیږي او تری هیریږي. گواکې بیرته وروکتوب ته گرځي.

﴿وَنَزَّلْنَا الْأَمْثَالَ فَاذْكُرُوا الْآيَةَ﴾ - او وینی به ته ځمکه وچه، شاره نو هر کله چه نازلی کړو مونږ پر دغی وچی مری، شاری ځمکی د آسمان له خوا اوبه نو وخوځیږي او دده شی په شنو کیدو د وښو سره، (الخ) یعنی ځمکه مړه او وچه پرته وه هم دا چه د رحمت اوبه پری ولویدی نوی ژوند ئی وموند او ترو تازه او تانده شوه او تکه شنه او سمسوره شوه او راز راز (قسم قسم) ښکلی او د ننداری وړ (لائق) منظرې او مظاهر پکښې ښکاره شول او قسم قسم فرحت ښوونکی او نشاط زیاتوونکی شینکی، بوتی پکښې د قدرت په قوت شنه شول چه لیدونکی پری خوشالیږي.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنََّّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۖ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ۚ

دغه (راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندی کول) په سبب د دی دی چه بیشکه الله هم دی حق (ثابت موجود دائم) او بیشکه دی ژوندی کوی مری (د نطفی او د ځمکی د ژوندی کولو په شان) او بیشکه الله په هر شی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه ځینی له هغو څخه دغه راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندی کول دی) او بیشکه چه قیامت راتلونکی دی چه نشته هیڅ شک په (راتلو) د دغه (قیامت) کېنې او بیشکه چه الله بیا ژوندی راپاڅوی هر هغه چه په قبرونو کېنې دی (د حساب او جزاء دپاره)

تفسیر: د انسان له پیدایښت او د کښت (فصل) د مثالونو څخه چه پورته ذکر شول څو خبری ثابتیږي،

- (۱) دا چه یقیناً او په تحقیق الله تعالی موجود دی که نه داسی منظم، محکم او حکیمانېه صنائع به له کومه څرگند (ښکاره) شوی وی او د چا له لاسه به دغسی چاری انجام شوی وی؟
- (۲) دا چه الله تعالی مړو او بی سا شیانو ته ژوند ورکوی او سا پکښې اچوی لکه چه له یو موتی خاورې یا له یو شاڅکي اوبو څخه انسان جوړول او په مړه وچه ویجاړه ځمکه کېنې نباتی روح اچول په دی شاهد دی چه پاک الله ته بیا پیدا کول هیڅ مشکل کار نه دی.
- (۳) دا چه الله تعالی پر هر شی باندی قادر دی او که هر شی د ده تر قدرت لاندی نه وی نو له

سره به ئی داسی کارونه نشو کولی.

(۴) قیامت ضرور واقع کیدونکی دی او له دی ژوند څخه وروسته هرومرو (خامخا) بل ژوند راتلونکی دی څکه چه دومره لوی لوی انتظامونه هم داسی لغو، او بیکاره نشی پاتی کیدی کوم مطلق حکیم او قادر علی الاطلاق چه پخپل بالغه حکمت او کامله قدرت سره انسان په داسی عجیب او غریب صفت سره پیدا کړی دی نو آیا څه خیال کیدی شی چه هغه لوی ذات به د دوی ژوندون هم داسی بی فائدی او بیکاره جوړ کړی وی؟ له سره داسی نه ده! یقیناً د انسان دغه محدود ژوندون چه په هغه کښی سعادت، شقاوت، نیکی، بدی، رنځ، راحت سره مخلوط او گډ دی او د امتحان او انتقام صورتونه پکښی یو له بل څخه په مکمل او ښکاره ډول (طریقه) سره نه متمیز کیږی د دی خبری تقاضا دا ده چه کوم بل ژوندون دی خامخا موجود وی چه هلته سعید او شقی، مجرم او وفادار او نور په صاف ډول (طریقه) سره بیل او جدا شی او هر یو هم هغه مقام ته ورساوه شی چه د هغه ځای د رسیدلو دپاره پیدا شوی او د هغه قوت او استعداد په خپل وجود کښی لری. د مادی حیثیت له مخی د منی په هغو اجزاو کښی چه د منی جوړیدلو استعداد و له هغو څخه (نطفه) جوړه شوه هم داسی د نطفی پت قوتونه په «علقه» (پرنده) د «علقه» په «مضغه» (بوتی) د (مضغه) په طفل کښی راغلل او د څلمیتوب په وخت کښی پوره څرگند (ښکاره) شول. یا د ځمکی پت قوتونه د باران د غاڅکو په لویدلو ښکاره شول هم داسی ضروری ده چه په انسان کښی د سعادت او شقاوت کوم روحانی قوتونه چه امانت ایښودل شوی دی یا په بدی او نیکی کښی د ترقی او ودی کوم قوی استعداد چه ایښودل شوی دی هغه خپل پوره شباب او ځوانی ته ورسیږی او په خورا (دیر) کاملو شکلونو او صورتونو سره ظاهر شی نو د هم دی شی نوم (بعث بعد الموت) دی چه د دنیا د موجوده ژوندون د دوری له ختمیدلو څخه به وروسته واقع شی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُبِينٍ ۝ ثَانِي عَظْمُهُ لِيُضَلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنَذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَالِمٍ لِّلْعَبِيدِ ۝

او ځیني له خلقو چه جگړه کوی په (حق یا قدر یا کلام د) الله کښی بی له پوهی او بی له دلیل، لیاری سمی او بی له کتابه روښانه په داسی حال چه اړوی څنګ خپل (له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جگړی کوی) چه گمراه

کری خلق له لیاری د الله، شته ده لره په دنیا کښی رسوائی او ویه شکوو مونږ ده لره په ورځ د قیامت کښی عذاب (د اور) سوځوونکی. (او ویه وایو ده ته) دا عذاب او رسوائی په سبب د هغو عملونو دی چه پخوا لېږلي دی دواړو لاسونو ستا (یعنی تا) او (بل په سبب د دی دی چه) بیشکه الله نه دی (هیڅ قدر) ظلم کوونکی پر بندگانو (خپلو چه بی گناه څوک په عذاب کری).

تفسیر: یعنی د داسی واضحو دلائلو او شواهدو له اوریدلو څخه وروسته بیا هم کاره تلونکی، ضد کوونکی او معاند خلق د الله تعالیٰ په خبرو کښی هم داسی چتی (بیکاره) او بی سنده جگری کوی، حال دا چه له دوی سره نه کوم ضروری علم، نه عقلی دلیل او نه سمعی سند وی بلکه تش په اوهامو او گومانونو پسی روان دی. په دی حال کښی چه اړوی دده خپله له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جگری کوی چه گمراه کری خلق له لیاری د الله شته ده لره په دنیا کښی رسوائی الخ یعنی هر هغه څوک چه بی له حجت او دلیل تش د عناد له امله (وچی) د الله تعالیٰ په خبرو کښی جگری کوی او غرض ئی دا وی چه نور خلق د ایمان او یقین له لیاری څخه وگرځوی نو الله تعالیٰ به هغه په دنیا کښی خوار او ذلیل کری او د آخرت عذاب او رسوائی خو بېله ورته تیاره ده.

غه مهال (وخت) چه دوی ته سزا ورکوله کیږی نو دوی ته به وویل شی چه د الله تعالیٰ له لوری پر هیچا هیڅ ظلم او تیری نه کیږی! دا هر څه چه دی ستاسی د لاسونو څخه دی چه اوس ئی خوند څکئ!

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ
فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى
وَجْهِهِ يَفْتَحِرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكُمْ هُوَ الْخُسْرَانِ الْمُبِينُ ①

او ځیني له خلقو هغه څوک دی چه عبادت کوی د الله په څنګ باندی (یا شک او شبهه چه په دین کښی ئی پیدا کوی او حق ئی نه گنی) پس که ورسپړی ده ته کوم خیر (په سبب د دین سره لکه صحت او غنی) نو قائم پاتی شی په دغه (عبادت او دین) او که ورسپړی ورته کوم مصیبت نو بېرته وگرځی په مخ خپل (کفر ته نو) زیانکار شو په دنیا کښی (چه خپل مراد ته ونه رسید) او (زیانکار شو په) آخرت کښی (چه عمل ئی باطل او په اور

کټبې داخل شو) دغه (د دواړو جهانو زیان) هم دغه زیان دی ښکاره

تفسیر: یعنی غټینی کسان تش د دنیوی اغراضو له امله (وځی) دین اختیاروی او زړه ئی مذبذب وی که په دین کښی په ننوتلو سره څه دنیوی گټه (فائده) ووينی په ښکاره ډول (طریقه) په بندگی قائم پاتی کیږی او که څه تکلیف ومومی نو دین پرېږدی او په دنیا پسې غغلی، نو دین تری هلته پاتی شو او دنیا تری دلته نه د هغه طرف د تگ لایق او وړ (مستحق) شو او نه د دی طرف. لکه چه څوک د یوی مانی په یوه څنډه (غاړه) ولاړ وی که ئی خوښه شی دی خوا ته راځی او که ئی خوښه شی هغه خوا ته ځی او تل تیښتی ته تیار ولاړ وی.

يَدْعُوْنَ مَنْ دُونَ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُ وَمَا لَا يَضُرُّهُ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٧﴾

غواړی دی (عبادت کوی مشرک) غیر له الله د هغه څه چه نه ضرر رسولی شی ورته (که ئی عبادت ونه کړی) او د هغه چه نه نفع رسولی شی ورته (که ئی عبادت وکړی) دغه (عبادت د ماسوی الله) هم دغه گمراهی ده ډیره لری (له حقه له مقصده).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ بندگی ئی د دنیوی ښیگنې (فائدې) د نه موندلو له سببه پرېښوده اوس نو هغو شیانو ته ناری وهی چه د دوی په واک او اختیار کښی د یوی ذری په اندازه نه څه گټه (فائده) شته او نه څه نقصان. آیا هغه شی چه پاک الله دوی ته نه دی ورکړی هغه به له تیږو (گټو) او نورو څخه حاصل کړی له دی نه به پورته بله کومه ناپوهی او حماقت وی؟ بلکه نه به وی!.

يَدْعُوْا مَنْ خَلْفَهُ اَقْرَبُ مِنْ نَّفْعِهِ لِبَشَرٍ الْمَوْتَى وَلِبَشَرٍ الْحَيِّ ﴿١٨﴾

بولی دوی (عبادت کوی مشرکان) د هغه (معبود) چه ضرر د هغه (عابد ته ئی) ډیر نژدی دی له گټی د هغه (معبود دغه عابد ته چه د شفاعت هیله (امید) ده) خامخا بد دوست دی (دا بت) او خامخا بد ملگری دی (دا بت)،

تفسیر: یعنی که د بت پرستانو له زعم سره موافق له بتانو څخه د گټی هیله (امید) لری نو

دغه هیله (امید) بی‌فائدی او موهوم شی دی. لیکن د دوی له عبادت څخه نقصان او ضرر رسېدل قطعی او یقینی دی. نو ځکه د دوی د فائدی خبره به وروسته له دی نه لیدل کیږي. نقصان خو اوس سم د لاسه وروړسید.

(﴿لَيْسَ الْمَوْلَىٰ وَلِيُّ الْغَيْرِ﴾) خامخا بد مددگار دی دا بت او خامخا بد ملگری دی دا بت (یعنی کله چه په قیامت کېږي د بت پرستی نتایج ور د مخه شی نو بت پرستان به هم داسی وائی ﴿لَيْسَ الْمَوْلَىٰ وَلِيُّ الْغَيْرِ﴾) یعنی د هغو څنی چه د لویو لویو مرستو (مددونو) او ملگریاؤ هیله (امید) او توقع وه هغه دیر بد او خراب ملگری او مددکاران ثابت شول. نفع لا څه بلکه بالعکس زموږ د زیان او نقصان سبب شول.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه په داسی) جنتونو کېږي چه بهیږي له لاندی (د ونو او مانپو د هغو څلور قسمه) ویالی. بیشکه چه الله کوی هر هغه چه اراده وکړی (چه څینی ئی د مطیعانو کرامت او د عاصیانو اهانت دی).

تفسیر: د منکرینو مجادلینو او منبذبینو څخه وروسته ئی دلته د مخلصو مؤمنانو نیکه خاتمه او ښه انجام بیان کړ. یعنی پاک الله د هر هغه چا په نسبت چه مشیت او اراده وکړی سزا ورکوی او هر هغه ته چه اراده او مشیت ئی وی انعام ورکوی. هیڅوک د دی خبری توان نه لری چه د ده د قدرت لاس ونیسی.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ تَنَصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٧﴾

هر څوک چه (داسی) وی چه گومان کوی د دی چه له سره به مرسته (مدد) ونه کړی له دغه (محمد) سره الله په دنیا کېږي او په آخرت کېږي نو ودی غځوی یو پری آسمان ته (یا چت ته او ځان دی پری ځوړند کړی) بیا دی پری کړی (دغه پری چه ولویږی او مر شی یا دی ځان غرغره کړی) بیا دی

وگوری چه آیا بیا زائلولی شی هیله (امید) - تدبیر د هغه (سری) هغه شی لره چه دی ئی په قهر کری دی (چه د الله له خوا د محمد نصرت دی)

تفسیر: په «لن ینصره» کښی د مفعول ضمیر نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم ته راجع دی. گویا چه د هغه تصور تل د قرآن د لوستونکی په ذهن کښی موجود وی. (نو اضمار قبل الذکر رانه غی) څکه چه هم دی د پاک قرآن لومړنی مخاطب دی. گواکی د مؤمنانو د انجام د ذکر څخه وروسته دغه د رسول د مستقبل بیان دی. لنده دا چه الله تعالی د خپل رسول سره د دنیوی او اخروی فتحی او نصرت کومی وعدی چه کری دی هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی دی، که کافران او حاسدان ډیر په قهر او خفه شی او د ربانی نصرت د مخنیوی او انسداد دپاره ډیر زیات او سخت تدابیر هم ونیسی لیکن د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د نصرت او بری او کامیابی مخه په هیڅ دول (طریقه) سره نشی نیولی او هغه به هر ورو (خامخا) تر سره کیږی، که دغه کفار او حاسدین د محمد صلی الله علیه وسلم په دغه نصرت ډیر زیات خفه او غمجن دی او په دی باندی پوهیږی چه مونږ په خپلو کوښښونو او زیار (محنت) ویستلو سره د الله د ارادی او مشیت لپاره بندولی شو نو دوی دی خپل انتهائی زیار (محنت) او کوښښ په دی لپاره کښی ولگوی! او ښه رېږونه (تکلیفونه) دی په ځان وگالی (برداشت کری)! تر دی پوری چه د پری یو سر دی د چت په لاړو کښی ښه جگ (وچت) وتری او بل سر دی د تیزندی، په شان په خپله غاړه کښی واچوی او په خپل لاس دی خپل ځان غرغره کری او په دی صورت دی له ډیر قهر او خفگان څخه خپل ځان مر او خلاص کری یا که ئی له لاسه پوره وی نو یو پری دی له آسمان څخه څوړند کری او په هغی دی آسمان ته وخیژی او له هغه ځایه دی آسمانی نصرت قطع کری نو بیا دی د رابخته کیدو نه وروسته وگوری چه په دغو تدبیرونو سره دغه ربانی معاونت او آسمانی نصرت منقطع کیږی؟ چه په هغه دوی دومره په قهر او غصه او پیچ او تاو کښی دی. زیاترو مفسرینو د دی آیت تفسیر هم داسی کری دی لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه دغه آیت د ﴿وَمَنْ الْاِنْسَ مِنْ يَمِينِ اللَّهِ عَلٰى حَوْفٍ﴾ ﴿الآیة﴾ - د مضمون سره لگولی او نهایت لطیف تقریر ئی پری کری دی د ده په نزد ﴿مَنْ كَانَ يَنْظُرُ اَنْ اَنْسَ يَنْصُرَهُ﴾ ﴿الآیة﴾ - کښی د مفعول ضمیر «من» ته راجع کیږی! مطلب ئی دا دی که څوک د دنیوی نکالیفو په سبب له خدای تعالی نه مایوس کیږی او د هغه له عبادت څخه غاړه غروی او د باطلو شیانو په عبادت کښی لگیا کیږی دی دی د خپل زړه دغه تصمیم داسی قیاس کری لکه چه یوه سری له پاسه په رسی کښی ځان ترلی وی که دی په هغی سره پاس ختلی نشی، داسی هیله (امید) او توقع خو کیدی شی که دغه رسی پورته رابکلی شی نو دی د هغی په واسطه پورته ختلی شی کله چه دی هغه رسی پری کری نو بیا د ده د پورته ختلو دپاره څه وسیله او توقع باقی پاتی کیږی؟ آیا د الله تعالی د رحمت څخه په نا امیده کیللو کښی بری او کامیابی حاصلیدی شی؟ گواکی د الله تعالی امید ته ئی «رسی» وویله او د هغی د پری کولو څخه ئی ناامیدی مراد کړه او له آسمان

غخه جگوالی (اوچت والی) مراد دی. والله اعلم.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ يُبَيِّنُهَا وَإِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

او په شان (د دغو منزله و آیتونو) نازل کړی لپړلی دی مونږ آیتونه ښکاره او بیشکه چه الله سمه صافه لاره ښی هر هغه چا ته چه اراده وکړی (د هغه د هدایت).

تفسیر: یعنی غرنګه صاف، صاف مثالونه او ښکاره خبری دی مګر پوهیل د هم هغه سری په برخه دی چه پاک الله ورته څه فهم او د پوهی څه قوت ور په برخه کړی وی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او هغه کسان چه یهودیان دی او (هغه کسان چه) صابیان دی او (هغه کسان چه) نصرانیان دی او (هغه کسان چه) مجوسیان دی او هغه کسان چه شریک ئی پیدا کړی دی له الله سره بیشکه چه الله به فیصله وکړی په منځ د دوی کښی په ورځ د قیامت کښی، بیشکه چه الله په هر شی باندی ښه عالم شاهد دی.

تفسیر: مجوس د اور عبادت کوی او په دوه خدایانو عقیده لری یو د خیر په خدای چه دوی ورته (یزدان) وائی دوهم د شر په خدای چه هغه (اهرمین) بولی او د کوم نښی نوم هم یادوی، دا معلومه نه ده چه دوی له هدایت غځه وروسته په ضلالت مبتلا شوی دی یا له ابتداء غځه په غلطه لپار روان دی، کوم کلام چه شهرستانی په (الملل والنحل) کښی د دوی په مذهب کړی دی، ښائی چه هغه ولوستل شی، د صابینو او نورو ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی لنده دا چه د دغو ګردو (تولو) مذاهبو او فرقو د منازعی عملی او قاطع فیصله به د الله تعالی له درباره د قیامت په ورځ کښی کیږی او هر یو به سره جدا کوی او خپلو خپلو ټاکلو (مقرر شویو) غایونو ته به ئی رسوی. په دی باندی یوازې پاک الله عالم دی چه کوم یو د کوم مقام او د کومی سزا مستحق دی؟.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالْدَّابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقٌّ
عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ^{الْحَبِيبَةِ} (۱۶)

آیا نه وینی نه پوهیری ته چه بیشکه الله چه دی سجده یدی (عبادت کوی) ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو) او لمر او سپوږمی او ستوری (په پریوتلو او ختلو سره) او غرونه (په افاضه د چینو او معاندو خپلو سره) او ونی (د سیورو له جهته) او څلوربول (د ځمکې په تگ سره) او ډیر له خلقو (چه مؤمنان دی) په عبادت سره او ډیر دی (له کفارو) چه ثابت شوی دی پری عذاب (چه سجده نه یدی الله ته)، او هر څوک چه سپک ئی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک عزت ورکوونکی، بیشکه چه الله کوی هر هغه کار چه اراده ئی وکړی (له) اکرام او اهانت څخه

تفسیر: یوه سجده ده چه په هنی کښی د آسمان او ځمکې هر یو مخلوق شامل دی هغه دا چه د الله تعالی د قدرت په مقابل کښی تول سره ټکویناً مطیع، منقاد، عاجز او ناتوان دی او هر ورو (خامخا) هر شی د ده په مقابل کښی غاړه ږدی او سر ټکته کوی. دوهمه د هر یو شی بیله سجده ده هغه دا چه هر یو شی چه د هر یوه کار دپاره ئی پیدا کړی دی هغه په هم هغه کار کښی لگیا اوسی نو د دوی هم دغه د وظیفی اداء د دوی سجده ده. دغه سجده ډیر خلق کوی او ډیر ئی نه کوی مگر له انسانانو څخه پرته (علاوه) ئی نور تول مخلوقات کوی. بنا په دی په ﴿إِنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ﴾ الآية - کښی د هر شی سجده به د هغه د شان سره لایقه سجده مراد وی یا به د ﴿وَمَنْ فِي الْأَرْضِ﴾ څخه وروسته بله یسجد مقدره وی.

تنبیه: له پخوانی آیت سره ئی ربط داسی دی چه د مختلفو مذاهبو خلق په خپلو منځونو کښی سره اختلاف لری، حال دا چه نور تول مخلوق الله تعالی ته مطیع او منقاد دی، انسان چه له نورو مخلوقاتو څخه زیات پوه او عاقل دی لازم وو چه تول انسانی افراد د نورو مخلوقاتو په نسبت د الله تعالی په عبودیت کښی سره زیات متحد او متفق وی او ډیر اخلاص او صمیمیت ئی پکښی څرگندولی خو ډیر دی له دغو انسانانو څخه چه په سبب د کفر او له سجدی څخه د

غارِ غرولو له امله (وجی) حکم کری شوی دی په دوی باندی په عذاب سره چه دغه کفار دی یعنی د سجدی د انکار او اعراض په سبب د عذاب مستحق شول او هر څوک چه خوار او سپک نی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک عزت ورکونکی بیشکه چه الله کوی هر هغه کار چه اراده نی وکړی له اکرام او امانت څخه یعنی الله هر هغه څوک چه د هغه د اعمالو د شامت له کبله (وجی) د هغه ذلیل کول وغوړی نو څوک دی چه هغه د ذلت له ژوری کندی څخه راوباسی او د عزت لوړ (وچت) مقام ته نی ورسوی؟.

هَذَانِ خَصْمَيْنِ اِخْتَصِمَاۤ اِنَّ رَبَّهُمُ ذُو

دا دواړه (دلی مؤمنان او کافران) مدعیان دی چه جگړه نی وکړه په (ذات، صفات او دین د) رب خپل کښی

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه په ﴿اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوا وَالصّٰبِیْنَ﴾ الایة - کښی چه د هغو فرقو ذکر وشو هغو ته د حق او باطل له حیثه دوه دلی ویلی شو یوه د مؤمنانو دله چه د خپل رب ټول اوامر منی او د ده د احکامو په مقابل کښی سر په سجده ږدی. دوهمه د کفارو دله چه په هغو کښی یهودان، نصرانیان، مجوسان، مشرکین صابئین او نور ټول شامل دی او د ده ربانی هدایت نه قبلوی او د ده د اطاعت دپاره سر په سجده نه ږدی، دغه دواړه دلی په دغو، مباحثو او مناظرو کښی د جهاد او قتال په مواقعو کښی هم یو د بل په مقابل کښی ټینگ ولاړ وی لکه چه د بدر د مبارزی (جنگ) په میدان کښی حضرت علی، حضرت حمزه او عبیده بن الحارث رضی الله تعالیٰ عنهم د دریو کافرانو (عتبه ابن ربیع، شیبه ابن ربیع او ولید بن عتبه) په مقابل کښی د مبارزی (جنگ) دپاره وتلی وو، وروسته د دغو دواړو دلو انجام راښیی.

فَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا قُطِعَتْ لَهُمْ شِيَابٌ مِّنْ نّٰرٍ

پس هغه کسان چه کافران شوی دی څکختی (جوړولی) شی دوی دپاره جامی له اوره،

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه کالی (جامی) د انسان بدن پتوی د جهنم اور به هم دغه راز (قسم) دوی احاطه کوی او تری به چاپیریوی یا به د کوم داسی شی کالی (جامی) ورواغوستل شی چه د اور گرمی به پری ډیر ژر اثر کوی او ډیر زیات به سور کیوی.

يُصَبِّ مِنْ قَوْي رُؤْسِهِمُ الْحَمِيمُ ۝ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُودُ ۝
وَلَهُمْ مَقَامٌ مِنْ حَدِيدٍ ۝

اچولی به شی (په شدت سره) له پاسه د سرونو د دوی اوبه سری یشیدلی، چه خوږین به شی په دغو اوبو سره هغه (کولمی) چه په گیدو د دوی کښی دی او پوستکی (د دوی هم). او وی به د دوی دپاره ختکونه (گروزونه) له اوسپنی (چه د دوی سرونه به پری تګولی او وهلی شی).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو ککړئ به په ختکونو گروزونو سره میده کیږی او یشیدلی اوبه به له پاسه پری اچولی کیږی چه د ماغزو له لاری به د دوی گیدی ته ورځی او له هغه څخه به د دوی تولی کولمی توتی توتی د دوی له مقعدو څخه لاندی توییږی او د دوی د بدن خارجی سطح به هم د دی اوبو له رسیدلو څخه بیخی شریږی او د ورستی وینی غوښی په شان به تری لویږی بیا به خپل اصلی حالت ته بیرته ورګرځی او پرله پسې به هم دغه عمل تکراریږی ﴿لَمَّا أَصْبَحَ جُودُهُمْ بَدَأَتْ لَهُمْ جُلُودٌ غَيْرُهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ﴾ جزء ه دالنساء ۶۷ آیت (۸) رکوع. اللهم اعذنا من غضبك وعذابك.

كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝

هر کله چه اراده وکړی (دوزخیان) د دی چه ووځی له دغه (دوزخ څخه) له غمه نو بیرته ګرځولی شی دوی په دغه (اور) کښی او (وبه ویلی شی دوی ته) وڅکئ تاسی عذاب (د اور دیر) سوځوونکی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران په دوزخ کښی دیر غم او تکلیف وینی نو وبه غواړی چه له دی ځای نه ووځی او پیږی وتښتی خو د اور لمبی به دوی له ځان سره پورته کړی بیا به ئی پریستی د اوسپنو په گروزونو سره وهی او لاندی به ئی غورځوی او داسی به ورته ویل کیږی «د اور د دغه دائمی عذاب خوند وڅکئ!» چه له سره به تری بیرته نشی وتلی «العیاذ بالله»

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَدَّتِ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کری ئی دی
ښه (عملونه په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د
هغو (خلور قسمه) ویالی گانه (زیورات) به واچول شی (جنتیانو ته) په دغه
(جنت) کښی له باهوگانو (وښیو) له سرو زرو او له مرغلرو څنی

تفسیر: یعنی په لویه هوسانی (آرام)، ښایست او زیب سره به اوسپړی او له هر یو عنوان څخه
ئی تجمل تنعم څرگندیږی.

وَلِبَاسُ هُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾

او جامی د دغو (جنتیانو) به په دغه (جنت) کښی ریشمینی وی

تفسیر: رومبی په ﴿قُلْتُ لَهُمْ رَبَّائِمْ نَارًا﴾ کښی د دوزخیانو د کالیو (جامو) ذکر شوی
و بالمقابل په دی ځای کښی د جنتیانو د آغوستن بیان کوی چه د دوی پوښاک به له ورښمو
څخه وی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «دا ئی چه ویلی دی د هغه ځای گانه
(زیور) او د هغه ځای پوښاک معلوم شو چه دغه دواړه شیان نارینه و لره دلته نشته او له گانو
(زیوراتو) څخه باهو څکه تصریح شو چه کله چه د مرئی خدمت د بادار خوښ شی نو د هغه په
لاس کښی کری اچوی.»

تنبیه: په احادیثو کښی راغلی دی «هر هغه نارینه چه دلته د ورښمو کالی (جامی) واغوندی نو
په آخرت کښی به ئی نه آغوندی.» که دغه آغوستونکی کافر وی نو ښکاره ده چه هغه له سره
په جنت کښی نه داخلیدي چه د جنتیانو لباس واغوندی. هو! که مؤمن وی امکان لری چه د څه
مودی له مخی د دغه لباس څخه محروم شی او بیا ئی تر ابده پوری واغوندی نو د دغه غیر
متناهی مودی په مقابل کښی دغه لږ زمانه غیر معتد به گنله کیږی.

وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ ﴿٣٤﴾

او لاره ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښی له جانبه د الله) طیبی

پاکی ته (چه لا اله الا الله ده) له قول نه

تفسیر: هر هغه مؤمن چه په دنیا کښی (لا اله الا الله) ویلی وی قرآن نئی لوستلی وی د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید، امر بالمعروف، نهی عن المنکر نئی کړی وی نو په آخرت کښی به هم پرېښتی له هری خوا دوی ته سلامونه اچوی او په خپله جنتیان به هم په خپلو منځونو کښی یو بل ته ښی پاکی خبری کوی، هلته به ښی ځایه خبری، شورماشور، دعوی او دنگلی نه وی او ټول به د الله تعالیٰ د نعمتونو په شکر گزرائی کښی لگیا او مشغول وی. مثلاً وائی به ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ مَنْ تَبِعُوا مِنْ الْجَنَّةِ﴾ جزء ۲۴ (۷۴ آیت) د «فاطر» په سورت (۳۳-۳۴) آیت کښی راغلی دی ﴿يُحْمَلُونَ فِيهَا مِنْ أَسَادٍ وَخَيْلٍ وَلَوْ أَهْلَكَاكُمْ فَتَبَحْتُمْ بِهَا عَيْرًا وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ﴾ الآية - په هم دغه سره د دی حاضر آیت تفسیر کیږی. ښه علیه فی الروح المعانی.

وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿۱۳﴾

او لار ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښی) طرف د لاری (د الله) ته چه ستایل شوی ده په ښو ښو صفتونو سره

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ لاره نئی وموندله چه نوم نئی اسلام دی، دغه لاره په خپله هم حمیده ده او د لاری خاوند هم حمید دی، یا نئی هغه ځای ته لاره وموندله چه هغه ته په رسیدلو سره انسان د الله تعالیٰ د نعمتونو شکر اداء کوی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی او اړوی (منع کوی خلق) له لاری د الله (اسلام نه) او له مسجد حرام نه (نو معذیبیږی په عقبی کښی) هغه (مسجد) چه گرځولی دی مونږ دغه مسجد ځای د عبادت دپاره د (ټولو) خلقو برابر دی اوسیدونکی په دغه (مسجد) کښی او له بهر راتلونکی،

تفسیر: پخوا په ﴿هَذَانِ خَصْمَيْنِ اِتَّخَذُوا﴾ کښی د مؤمنانو او د کفارو د جگړی ذکر ؤ اوس د هم هغی جگړی ځینی نور صورتونه دلته بیانوی. یعنی یو خو هغه خلق دی چه له خپلی گمراهی سره سره د نورو مخه هم نیسی چه د هدایت په لاره لار نشی او غواړی چه هیڅوک د

الله تعالیٰ پہ لاره سم نشی تر دی هغه مسلمانان چه د خپل پیغمبر سره د عمری د اداء کولو دپاره مکی معظمی ته روان وو د هغوی مخه ئی هم ونیوله حال دا چه مسجد الحرام یا د حرم شریف هغه برخه چه په هغی پوری د خلقو عبادت او مناسک تعلق لری تولو ته یو شان دی او هلته مقیم او مسافر او محلی او پردیسی ته د اوسیدلو او عبادت کولو مساوی حقوق حاصل دی هو! که څوک د هغو متبرکو ځایونو څخه د شړلو وړ (مستحق) او لایق وی نو هم هغه کسان دی چه په خپل شرک او شرارت د دی مبارک ځای بی احترامی او بی عزتی کوی.

تنبیه: د مکی معظمی د کورونو ملکیت، بیع او شری او نور یوه مستقله مسئله ده چه د هغه کافی بیان په «روح المعانی» او نورو تفاسیرو کښی شته او دلته د هغو د بیان او تفصیل موقع نشته.

وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ يُظْلَمْ تَذِقْهُ مِنْ عَذَابِ الْيَوْمِ ۝

او هر چا چه اراده وکړه په دغه (مسجد الحرام) کښی د بی لاری (د حق نه په مخ گرځولو سره) په ظلم سره نو وبه څکوو مونږ په هغه (کړیدونکی) له عذاب دردناک څخه،

تفسیر: یعنی هغه څوک چه په مسجد الحرام کښی عمداً او بالااراده د بی دینی او شرارت کومه خبره کوی نو هغه ته به د هغه چا په نسبت چه دغه کار په بل ځای کښی کوی سخته سزا ورکری شی نو له دی نه د هغو خلقو حال معلوم کړئ چه په خپل ظلم او شرارت سره ئی د مؤمنانو مخه د مکی معظمی د زیارت د ورځ په وخت کښی نیولی وه.

وَأَذِّنْ لِلْبُرْهَانِ مَكَانَ الْبَيْتِ

او (یاد کړه ای محمده!) هغه وخت چه ښکاره (معین) کړ مونږ ابراهیم ته ځای د بیت (الله)

تفسیر: وائی چه د کمبی شریفی ځای لا له پخوا څخه مقدس او متبرک ؤ بیا د دیری مودی په تیریدو سره ورک او نامعلوم شو، حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم وشو چه بیت الله ودانه کړه! او د هغه معظم مقام ښی وروښودل شوی، حضرت ابراهیم علیه السلام د خپل زوی حضرت اسمعیل علیه السلام په ملګرتیا د کمبی خونه (کور) ودانه کړه.

تنبیه: د مسجد الحرام ذکر پخوا راغلی ؤ نو د هغه په مناسبت د کمبی شریفی د بناء حال او د هغی په متعلق د ځینو احکامو بیان وکړی شو.

أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي شَيْئًا

(او ورته مو وویل دا) چه مه شریکوه له ما سره هیش شی

تفسیر: یعنی د دی کور بنسټ (بیخ) او تاداو (بنیاد) په خالص توحید باندی کپړده! هیشوک دی چه دغه ځای ته راشی د الله تعالیٰ د عبادت څخه پرته (علاوه) مشرکانه رسوم په ځای نه راوړی، د مکی معظمی کفارو سره له دی چه د ابراهیمی ملت مدعیان وو پر دغه آیت داسی عمل وکړ چه هلته ئی دری سوه او شپيته بتان ودرول (العیاذ بالله) زمونږ سید المرسلین خاتم الانبیاء محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم دغه مظهر او مقدس ځای له دغه نجاست او گندگی څخه د تل له پاره پاک کړ فله الحمد والمنة.

وَطَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعَ السُّجُودَ ۝۳۱

او پاک ساته کور زما (له بتانو او نورو پلیتیو څخه) دپاره د طواف کوونکو او دپاره د قیام کوونکو (په مکه کښی) او رکوع کوونکو او سجده کوونکو (لمونځ کوونکو لپاره)

تفسیر: یعنی یوازی د هم دغو خلقو له پاره دی مخصوص وی او له نورو گردو (تولو) څخه دی پاک او صاف کړ شی، حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په پخوانیو امتونو کښی رکوع نه وه دغه خاص د محمدی امت په لمانځه کښی شته نو خبر ورکړه چه راتلونکی خلق به د دی ودانونکی وی» وفيه نظرقتأمل.

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ۝۳۲

او غږ وکړه (ای ابراهیمه) په خلقو کښی د حج (د ادا کولو) دپاره چه راشی (حاجیان) تاته پلی (پیاده) او (سواره) په هر ډنگر اوښ چه راځی (دا اوبښان) له هری لاری لری (ژوری لری) نه.

تفسیر: کله چه کعبه ودانه شوه، نو حضرت ابراهیم علیه السلام په یوه جگ (وچت) غره باندي ودرید او داسی غږ ئی وکړ «ای خلغو! پاک الله په تاسی حج فرض کری دی! حج ته راشی» حق تعالیٰ دغه غږ په هر ځای کښی هر روح ته ورساوه لکه چه بلا تشبیه مونږ د ایشیاء په منځ «افغانستان» کښی ناست یو او د لری او نژدی هیوادونو غږونه آورو نو د هر چا دپاره چه حج مقدر ؤ د هغه روح دغه غږ ته لیبک وویل او هم هغه د شوق پتی سکروتی دی چه په زرهاؤ پلی (پیاده) هم د حج د سفر رهبرونه (تکلیفونه) په ځان اخلی او د بیت الله په لیدلو سره خپلی سترگی رنوی او دیر زیات خلق خو له دومره لری ځایونو څخه سواره د مکی معظمی په لوری سفر کوی چه له دیرو مزلونو او سفر کولو څخه د دوی اوشان ستوری ستومانه او بیخی خوار او دنگر کیږی. زیاترو حاجیانو ته غښتلی او څاربه اوشان کله وررسیږی نو څکه په هم دغو خوارو دنگرو، وچو، کلکو اوشانو مزلونه کوی دا ځواکی د هم هغی دعاء د مقبولیت اثر دی چه حضرت ابراهیم علیه السلام کری وه ﴿فَجَعَلَ أَهْلَهُ مِنَ النَّاسِ تُهْوًى إِلَيْهِمْ﴾ جزء ۱۳ (د ابراهیم د سورت ۳۷ آیت (۶) رکوع)

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَةٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

دپاره د دی چه حاضر شی (دغه خلق ځای د دنیوی او اخروی) گټو خپلو ته، او چه یاد کری نوم د الله په هغو څو ورځو (د لوی اختر) کښی چه معلومی دی په (ذبح د) هر هغه حیوان چه ورکړی دی الله دوی ته له بی ژبو چارپایانو څخه

تفسیر: د بیت الله د حج اصلی مقصد خو د دنیوی او اخروی گټو حاصلول دی مثلاً د حج او عمری او د نورو عباداتو په ذریعه د الله تعالیٰ خوښی حاصلول او د روحانی ترقیاتو لوړو (وچتو) مقاماتو ته رسیدل. لیکن د دغی لوی اجتماع په ضمن کښی دیر زیات سیاسي، تمدنی او اقتصادی گټی هم حاصلیدی شی کما لا یفخی.

«ایام معلومات» څخه د ځینو په نزد د ذالحجی رومینی لس ورځی دی او د ځینو په نزد د قربانی دری ورځی مراد دی. په هر حال په دغو ورځو کښی د الله تعالیٰ د یادونی فضیلت دیر زیات ښوولی شوی دی. د دغه ذکر لاندی په خصوصی دول (طریقه) دا هم داخل دی چه د قربانی د حیواناتو د ذبح کولو په وخت کښی دی د الله تعالیٰ نوم واخیست شی او بسم الله - الله اکبر دی وویل شی. په دغو ورځو کښی خورا (دیر) ښه عمل هم دا دی چه د پاک الله په نامه دی ذبح وکړی شی.

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ﴿۲۱﴾

پس خورئ تاسی له هغی (غوبی) خخه او خورئ ئی په بد حال فقیر (محتاج)

تفسیر: ځینو کفارو داسی خیال کاوه چه په خپله قربانی کوونکی ته نه ښائی چه د قربانی له غوبی خخه څه وخورئ، دا دی په دی آیت کښی د دی مفکورې اصلاح او حکم کوی چه له دغی غوبی خخه هم تاسی په شوق سره وخورئ هم ئی په خپلو دوستانو، خپلوانو خوارانو او غریبانو وخورئ!

ثُمَّ لَيَقُضُوا نَفْسَهُمْ وَلِيُوَفِّيَا ذُرَّهْمَ وَلِيَطَّوَّفَا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿۲۲﴾

بیا دی لری کړی (حاجیان حاجتونه او) خیری خپل او پوره دی اداء کړی نذرونه خپل (او د حج واجبات) او طواف دی وکړی په هغه کور چه قدیم کریم دی.

تفسیر: له کوم ځایه چه لېک ویل شروع کیږی (احرام ترل کیږی) نو محرم نه وینه وباسی، نه خپل ویښتان او نوکان اخلی، نه خپل ویښتان غوړوی نه د بدن د خپرو، دودو او گردونو په لری کولو دومره زیات اهتمام کوی او نه په ډیره مبالغه او منلو لامبی. الغرض دغه د عشق او بیخودی یو عجیب او غریب حالت وی کله چه د ذیحجه الحرام لسمه ورځ راشی دغه گرد (تول) قیدونه لری کیږی، سرونه خریل یا ویښتان اخیستل کیږی، ښه غسل کوی، گندلی او صفا کالی (جامی) اغوندی او د کعبی د زیارت طواف ته ځی، په چا چه ذبح لازمه وی رومبی ذبح کوی او د «نذرونو» د ورکولو څخه مطلب دا دی چه هغه نذرونه چه د خپلو مطالبو دپاره ئی پر خپل ځان منلی وی هغه دی اداء کړی، اصلاً دغه نذر د الله تعالی نذر دی او د بل هیچا نه دی. د ځینو په نزد د «نذرونو» د لفظ څخه د حج مناسک یا د حج واجبات مراد دی او هم دغه ډیر نژدی راجکاری والله اعلم.

تنبیه: د «عتیق» معنی قدیمی او پخوانی دی. او د ځینو په نزد ده ته ځکه «بیت العتیق» ویل کیږی چه د دی کور د تباهی او ورانی دپاره هومره چه کوم قوی طاقت او قوت راپاسیږی الله تعالی به هغه ته فتح او بری نه ورکوی او دا کور به تری خلاص او آزاد وی څو چه دی پخپله د هغه د رفع او له منځه پورته کولو اراده وکړی.

ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْمْ حُرْمَتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ
وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْإِنْعَامُ إِلَّا مَا يُشْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا
الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿۱۷﴾

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکر
د احکامو د الله پس دا کار غوره دی ده ته په نزد د رب د ده او حلال
کری شوی دی تاسی ته (خوراک د غوښی د) غارویو (پس له ذبحی) مگر
(حرام دی) هغه غاروی چه لوستل کیږی په تاسی (حراموالی ئی) پس ځان
ساتی تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی، او ځان ساتی تاسی له وینا د دروغو
څخه

تفسیر: لکه چه له ترجمی څخه ښکاری «ذلک» د محذوفی مبتدا خبر دی یعنی حرام شیان درانه
گنل او د هغو پریښودل، یا هغه شیان چه د الله تعالی له طرفه محترم ښودل شوی دی د هغوی د
احترام او ادب او تعظیم قائم ساتل لویه نیکی او د ښیګڼی (فائدی) خبره ده او د هغو انجام به
دیر ښه وی. په محترمو شیانو کښی د قربانی حیوان - بیت الله - صفا - مروه - منی - عرفات -
مسجدین - قرآن بلکه د الله تعالی گرد (تول) احکام راځی. په خصوصی دول (طریقه) سره دلته
د مسجدالحرام او د هدیی د حیوان په تعظیم زور اچول شوی دی چه د یوه خدای د بندګانو په
راتګ کښی هلته په حرم کښی څه مشکلات پیدا نه کړئ! او نه د ممانعت عوامل منځ ته راوړئ!
او نه هغه د هدیی حیوانات بیرته تللو ته مجبور کړئ بلکه، قیمتی، ښه غریبه غاروی قربانی
کړئ!.

﴿وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْإِنْعَامُ﴾ او حلال کری شوی دی تاسی ته خوراک د غوښی د غارویو پس له ذبح
یعنی د دوی د ذبح حکم د حرمت الله د تعظیم په خلاف نه دی ځکه هغه مالګ الملک چه د
یوه شی حرمت ښولی ؤ د هغه په اجازه او د هم هغه په نامه هغه قربانی کیږی.
﴿إِلَّا مَا يُشْلَىٰ عَلَيْكُمْ﴾ مگر حرام دی خوراک د غوښی د هغو غارویو چه لوستل کیږی په تاسی
تحریم د هغو (یعنی هغه حیوانات چه د هغو حراموالی وخت په وخت تاسی ته ویل کیږی لکه چه
په «البقرة»، «المائدة»، «الانعام» کښی مفصلاً تیر شول نو هغه حلال نه دی.
﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾ پس ځان ساتی تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی) یعنی غاروی
د الله تعالی مخلوق او مملوک دی، یوازی د الله تعالی په حکم او د هغه په نامه حلال کیدی شی
او د الله تعالی د کعبی نذر کیدی شی هغه ساکښی (ذی روح) چه د کوم بت یا رب النوع په
قربانګاه کښی ذبح کیږی هغه مرداروی، د داسی شرک او پلټو کارونو څخه ځان ساتنه او

اجتناب ضروری دی.

﴿وَلَجَّجُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ او غان سائے تاسی له وینا د دروغو خخه) یعنی دروغ ویل! او د دروغو شاهدهی ورکول! د بل په نامه د الله تعالیٰ د پیدا کرو حیواناتو حلالول! بی د شرعی حکم خخه یو شی ته حلال او یا حرام ویل تول په «قول الزور» کښی داخل دی. د «قول الزور» د بدی اندازه له دی نه اټکل کیدی شی چه دلته الله تعالیٰ د هغه ذکر له شرک سره کړی دی او د الاعراف په ۳۳ آیت (۴) رکوع کښی ئی داسی ارشاد کړی دی جزء ۸ ﴿وَأَنْ تَشْرُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانٌ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ په احادیثو کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په ډیر تاکید او تشدید سره له دی نه ممانعت کړی دی.

حُفَاءَ اللَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ^ط

په داسی حال کښی چه غاړه ایښودونکی یی په اخلاص سره خاص الله ته نه یی مشرکان په ده باندی

تفسیر: یعنی له هر طرف او هر چا خخه مخ وگرځوی او یوازی د هم هغه واحد لاشریک الله تعالیٰ خالص بندگان اوسی! ښائی ستاسی تول افعال او نیتونه په کلی دول (طریقه) بی د بل د شرک نه خاص الله تعالیٰ ته وی. او د الله تعالیٰ په الوهیت او عبادت کښی بل هیڅوک مه شریکوی.

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ^{١١}

او هر چا چه شریک ونيو له الله سره پس لکه چه راوغورغید له آسمان خخه پس وتښتوی دی په چابکی سره مرغان (او بوتی بوتی کوی ئی) یا وغورغوی دی باد (له کوم هسک (اوچت) غای نه) په لری ژور (خکته) غای کښی.

تفسیر: دا ئی د شرک مثال بیان کړ. خلاصه ئی دا ده چه د توحید مقام نهایت اعلیٰ دی. کله چه انسان توحید پریودی او د کوم بل مخلوق په مقابل کښی خپل سر ښکته کړی نو دی په خپله خپل ځان ذلیل او سپک کوی او د توحید له لوړ (وچت) آسمان خخه د شرک او کفر کندی ته لوړی. ښکاره ده چه له دومره جگ (اوچت) غای خخه دومره ژور (خکته) غای ته له لویدلو خخه وروسته ژوندی نشی پاتی کیدی اوس خو به یا د اهوای او ناکارو افکارو مردار خواره

مُخْناوران له غلورو خواوو د ده د غوښی بوتی په خپلو مڼوکو او پنډو سره دانگی دانگی او بوتی بوتی کړی او وږه ئی خوری یا به لعین شیطان د یوی تیزی گړندی هوا په بریوکی کښی دی له خپله ځانه سره پورته کړی او په کومه ډیره زیاته لری ژوره (خکته) کنده کښی به ئی وغورځوی چه هیڅوک به د ده هیڅ یو هډوکی او پښتی ونه وینی یا دا چه په دی مثل کښی د دواړو اقسامو مشرکانو حال بیل بیل بیان شوی دی یو هغه مشرک چه په خپل شرک په پوره ډول (طریقه) ثابت نه وی ولاړ او د تنذب او تردد په وضعیت کله یوی او کله بلی خوا ته متمایل کیږی نو د هغه مثال ﴿مَنْظَنَةُ الظُّلُمِ﴾ کیدی شی او هغه مشرک چه په خپل شرک مضبوط او ټینگ ولاړ وی او د هغه د مثال مصداق ﴿أَوْتَقَوْا إِلَهِ الرَّبِّ إِنَّهُ مُخِطِئُ بِكُلِّ شَيْءٍ﴾ دی یا به له ﴿مَنْظَنَةُ الظُّلُمِ﴾ څخه مراد د خلقو په لاسونو سره د هغوی وژل کیدل او د ﴿أَوْتَقَوْا إِلَهِ الرَّبِّ إِنَّهُ مُخِطِئُ بِكُلِّ شَيْءٍ﴾ څخه به د دوی طبیعی موت مراد وی. اکثر و مفسرینو د تشبیه د وجهی په بیان کښی د هم داسی احتمالاتو ذکر کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکی «د هر چا نیت او مقصود چه یو الله وی هغه قایم دی او کله چه نیت او قصد متعددو خواو ته لاړ شی هغه ټول دی پریشانه کوی او له لاری څخه ئی ټښتوی یا له ټولو څخه منکر او دهری کیږی».

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعْظِمِ شَعْرًا لِلّٰهِ فَانْتَهَا مِنْ تَقْوٰی الْقُلُوْبِ ۝۳۱

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکړ د علانمو د (دین د) الله چه د حج افعال، د هدایاؤ څربول او نور عبادت دی پس بېشکه دا (تعظیم) له (افعالو د خاوندانو د) تقوی د زړونو دی.

تفسیر: یعنی د شعائر الله تعظیم په شرک کښی داخل نه دی، د هر چا په زړه کښی چه د پرهیزگاری مضمون او د یوه خدای جل جلاله خوف وی نو دی به هرومرو (خامخا) د شعائر الله ادب او تعظیم کوی دغه ادب او تعظیم شرک نه دی بلکه د الله تعالی د عین توحید له آثارو څخه دی ځکه چه د الله تعالی عاشق د هر هغه شی چه خدای جل جلاله ته منسوب وی قدر او ادب کوی.

لَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ اِلٰى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ۝۳۲

شته تاسی ته په دغو غلور بولو (د هدیو) کښی (ډیری) فائدی تر وخت معلوم پوری (چه د دوی د حاللولو وخت دی) بیا (رسونه ده) ځای (د حاللولو) د دوی ته تر بیت عتیق پوری. (یا) بیا وخت د دغو منتهی دی

هغه بیت ته چه بلند شان دی.

تفسیر: قدیم کور بیت الله شریف دی او دلته ښائی توسعاً تری ټول حرم مراد وی. یعنی د اوبانو، غویو، پسونو (گدانو) او نورو نه تاسی ډیری گټی حاصلولی شی مثلاً پری سوریو، شودی ئی غنیمت او نسل تری اخلی او لا ئی پسی زیاتوئ، له وړیو، پوستکو او نورو څخه ئی گټه (فائده) اخلی! مگر تر هغه وخته پوری چه ئی «هدیه» نه وی گرځولی څکه چه د «هدی» گرځولو څخه وروسته داسی انتفاع تری بی له ډیر شدید ضرورته نه ده روا اوس د هغو عظیم الشانه اخروی فائده هم دغه ده چه کمبی ته ئی نژدی راولی او د الله تعالیٰ په نامه ئی قربانی کړئ!

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّذِكْرِ اسْمِ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۚ فَإِلَهُكُمْ إِلَهُ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا

او دپاره د هر امت (مؤمن) مقررې کړی ده مونږ قربانی دپاره د دی چه یاد کړی دوی نوم د الله پر هر هغه شی چه رزق، روزی گرځولی ده (الله) دوی ته له بی ژبو څلور بولو حیواناتو څخه (په وخت د ذبحی د دوی کښی) پس حق معبود ستاسی (او د پخوانیو امتونو) الله حق معبود یو دی پس خاص هم ده ته غاړه کیږدئ!

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د نذر په ډول (طریقه) د حیواناتو حلالول په هر آسمانی دین کښی عبادت منل شوی دی که دا عبادت تاسی غیر الله ته د عبادت (نذر) په ډول (طریقه) کوئ نو دغه شرک دی. او ښائی تری سخت پرهیز وکړی شی. د موحد کار دا دی چه یوازی د پاک الله په نامه قربانی وکړی چه د هغه په پاچه نامه ټولو شرايعو د قربانی کولو حکم ورکړی دی او نه ښائی چه قربانی د ده له حکم څخه خارجې وی.

وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿۲۳﴾

او زیری ورکړه عاجزی کوونکو ته،

تفسیر: یعنی هغو خلکو ته د الله تعالیٰ د رضاء او خوښی زیری واورو چه یوازی د هغه واحد لا شریک خدای جل جلاله حکم منی او د هغه په مقابل کښی غاړه ږدی او په هم هغه باندی ئی

زودنه داده کیپی او د ده له جلال او جبروت څخه تل ویریږی.

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى
مَا أَصَابَهُمُ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿۱۹﴾

هغه (عاجزی کوونکی) کله چه یاد کر شی (د دوی په مخکښی نوم د) الله نو ویریږی زودنه د دوی او (زیری ورکره) صبر کوونکو ته په هغو (سختیو او غمونو) چه رسیدلی دی دوی ته او زیری ورکره) قائمونکی (سم درونکی سره له ټولو حقوقو) د لمانځه ته او زیری ورکره هغو کسانو ته چه ځینی له هغو شیانو نه چه ورکری دی مونږ دوی ته لگوی ئی (په ښو کارونو کښی)

تفسیر: یعنی مصیبتونه او تکلیفونه په پوره صبر او ثبات سره په ځان برداشت کوی او متحمل کیږی ئی او د کړاوونو او سختیو د تحمل په وخت کښی د حق لاری څخه ئی قدم نه ښویری. ﴿وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ﴾ الآية - او زیری ورکره هغو کسانو ته چه قایموی سم دروی سره له ټولو حقوقو لمونځ او زیری ورکره هغو کسانو ته چه ځینی له هغو شیانو چه ورکری دی مونږ دوی ته نفقه (ورکره) کوی په ښو ښو کارونو کښی). د بیت الله تر رسیدو پوری حاجیان له دیرو مصیبتونو او کړاوونو سره مخامخ کیږی، په سفر کښی زیاتره د لمونځونو د فوتیدلو یا د قضا کیدلو اندیښنه وی، مال هم په کافی اندازه سره لگیږی، ښائی په هم دغه مناسبت ئی د دغو اوصافو او خصائلو بیان کړی وی.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ ۖ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۲۰﴾

او اوشان غوایان (د هدیی) هرغولی دی مونږ دا تاسی ته له علائمو د (دین د) الله شته تاسی ته په دی کښی خیر (دینی او دنیوی گټه (فائده)) پس یادوئ نوم د الله په دی (اوشانو غوایانو د ذبحی په وخت کښی) په داسی حال چه ولاړ وی (په دریو پښو چه یوه ئی تری تری وی) نو کله چه پریوتل

اړخونه د دوی (په ځمکه پس له حلالولو او روح ئی وخوت او پس له پخیدلو) نو خورئ تاسی له دی نه (که مو خوښه وی) او خورئ ئی په صبر کوونکي او په بی صبره (سوالگرو فقیرانو) هم داسی (لکه چه وموښوده ذبحه د دوی) تابع کری دی مونږ دغه (مذبحوی) تاسی ته دپاره د دی چه شکر وباسی تاسی (په دی نعمت).

تفسیر: پخوا د مطلق شعائر الله د تعظیم حکم و اوس ئی تصریحاً وښود چه اوبښ او نور د قربانی ساکبجان (جاندار) هم د شعائر الله څخه دی چه د هغو په ښه او څرڅه ساتنه کښی او په ادب سره په قربانی کولو کښی ستاسی دپاره ډیری دنیوی او اخروی ښیگنی (فائدی) او گټی شته. نو د عمومی قاعدی سره سم ښائی چه د حلالولو په وخت کښی پری د الله تعالی نوم واخلئ! بالخصوص د اوبښ د ذبحی خورا (ډیره) ښه طریقه «نحر» دی چه هغه قبلی ته مخامخ ودرؤئ او یو لاس ئی (ښی یا کښی) وتری او په تتر ئی زخم (تپ) ووهی کله چه گرده (توله) وښه ئی ووته او په ځمکه ولویده بیا ئی بوتی بوتی کړئ او تری منتفع شی. که ډیر اوبښ وی نو قطار ئی ودرؤئ! او په هم دغه ترتیب سره ئی نحر کړئ! په ﴿وَأَطِيعُوا أَمْرَ اللَّهِ وَالْأَمْرَ﴾ کښی ئی دوه قسمه محتاجان وښوول یو هغه چه پر صبر او استقامت سره ناست وی، سؤال نه کوی که لږ څه ورورسیری پر هغه قناعت کوی. بل هغه چه بی قراری کوی، سؤال کوی، دی خوا او هغه خوا گرځی که څه شی ورته ورکړ شی خو بیا هم قرار نه کینی. ﴿كَذَلِكَ نَحْنُ نَكْفِيكَ مَا كُنْتَ تَشْكُرُونَ﴾ هم داسی لکه چه وموښوده تاسی ته طریقه د ذبح کولو د هدایا مسخری کری دی مونږ دغه مذبحوی لپاره د دی چه شکر وباسی تاسی په دی نعمت) یعنی داسی لوی ساکبجان (جاندار) چه هم په جثه او هم په قوت کښی له تاسی څخه زیات دی ستاسی په واک (اختیار) او قبضه کښی درکړل شوی دی چه تاسی له هغو څخه راز راز (قسم قسم) خدمتونه اخلئ او په ډیره آسانی سره ئی حلالوی هم شی. دا د الله تعالی لوی احسان دی او ښائی چه د هغه شکر اداء کړ شی نه داسی چه د شرک په غوره کولو سره بالعکس د هغه ناشکری وکړ شی.

لَنْ يَنَالَهُ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤها وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ

له سره نه رسیری الله ته غوښی د دوی او نه وینی د دوی (بی له خالص نیت څخه) ولیکن رسیری دغه (الله) ته پرهیزگاری (او اخلاص چه ملگری وی له دغو مذبحو سره بی له ریا) له تاسی،

تفسیر: په دی کښی ئی د قربانی اصلی فلسفه بیان کړه یعنی یوازی د حیوان په ذبح کولو او

د غوښی په خوړلو او خوړولو یا د هغه د وینې په تویولو تاسی هیڅکله د الله تعالیٰ خوښی او رضاء حاصلولی نه شئ او نه دغه غوښی او وینې او نور شیان د الله تعالیٰ تر درباره رسیدی شئ بلکه د پاک الله دربار ته یوازی ستاسی د زړه تقویٰ او ادب رسیدی چه په ډیره خوښی، اخلاص او پوره رغبت یو قیمتی او نفیس شی د ده په حکم او اجازی سره د ده په نامه د ده کور ته بیایی او هلته ئی قربانی کوئ! ګواکي د دی قربانی په وسیله مو دغه خبره ښکاره کړه چه مونږ په خپله هم ستا په لاره کښی قربانی کیدلو ته هم داسی حاضر او تیار یو! پس هم دا هغه تقویٰ ده چه د هغی ذکر په ﴿وَمَنْ يُعْظَمْ شَعْرًا لِلَّهِ وَآلِهَاتِهِمْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ کښی شوی دی او د هغی په وسیله د الله تعالیٰ عاشق د خپل حقیقی محبوب خوښی حاصلولی شی.

كَذَلِكَ سَخَرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٤﴾

هم داسی (لکه چه ذکر شو) تابع کړی ئی دی دغه (خلور بولی) تاسی ته دپاره د دی چه په لویۍ یاد کړئ الله او الله اکبر ووايئ) (د دوی د حلالولو په وخت کښی) په هغی (طریقی) سره چه لپاره ئی ښوولی ده تاسی ته او زیری ورکړه نیکو کارانو ته (د جنت)

تفسیر: یعنی «بسم الله، الله اکبر، اللهم لك ومنك» ووايئ او ذبح کړئ او د الله تعالیٰ شکر ادا کړئ چه ده د خپل محبت او د عبودیت د اظهار څرنگه ښه لپار راوښووله او د یوه حیوان ذبح ئی ګواکي ستاسی د ځان د قربانی په ځای قايم مقام ودروله!

إِنَّ اللَّهَ يُدْفِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٢٥﴾

بیشکه چه الله دفع کوی (د کفارو مکر) له هغو کسانو څخه چه ایمان ئی راوړی دی، بیشکه چه الله نه خوښوی هر خیانتگر (له خالق او مخلوقاتو سره او) ناشکړه

تفسیر: په ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ کښی د هغو کفارو ذکر ؤ چه مسلمانان ئی د حرم شریف له زیارت او د حج او عمری څخه منع کول. په منځ کښی ئی د مسجدالحرام او د هغه د متعلقاتو د تعظیم او د ادب احکام بیان کړل اوس ئی بیرته هم هغه پخوانی مضمون ته رجوع وکړه یعنی مسلمانان دی ډاډه او مطمئن اوسی چه الله تعالیٰ به ډیر ژر له دښمنانو څخه د دوی لاره صافه کړی او تر مسجد الحرام پوری د رسیدلو او د هغه د متعلقه احکامو په تعميل کښی به هیڅ مخالفت او مشکلات پاتی نشی بی له کوم خوف

او خطره به دوی حج او عمره ادا کوی، گواکي د هغه بشارت امر چه په
﴿وَيَسِّرُ الْمُحْسِنِينَ﴾ کښي ورکړی شوی ؤ د هغه یو زیری او بشارت هم دا دی.
﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُجِبُ كُلَّ حَتٍِّ ظَلَمٍ﴾ بیشکه چه الله تعالی نه خوښوی هر خیانت گر له خالق
او مخلوقاتو سره او ناشکره (یعنی که ناشکرو تګانو ته تر یوه خاص میعاد پوری مهلت ورکړی
شی نو داسی خیال مه کوئ چه دوی د الله تعالی خوښیږی، دغه ډیل او مهلت په غځینو مصالحو
او حکمتونو بناء دی آخری انجام او پای (آخر) به ئی هم داسی وی چه د حق خاوندان به
غالب او د باطل خاوندان به مغلوب او باطل پرستان به بیخی له دی لاری څخه لری کړی شی.
کله چه مشرکانو په ډیر ظلم او تیری لاس پوری کړ او خبره تر دی حده پوری ورسیده چه
مؤمنان د دوی له تجاوزاتو څخه سخت په عذاب شول یو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وهلی
شوی راته او بل به ترلی، زخمی او تپی راته او ډیره ژړا او شکوه او شکایت به ئی کاوه او ده
به ورته ویل چه «صبر وکړئ چه زه لا په قتال نه یم مامور شوی او له اويا آیتونو څخه زیات د
قتال په نه کولو کښي راغلی دی او سر بیره په دی د هجرت په کولو هم مامور شوی یو»
بالاخره دغه مبارک آیت راغی او د قتال اذن ئی صادر کړ او دا له هغو مبارکو آیتونو څخه
رومینی آیت دی چه د قتال په اذن کښي راغلی دی.

إِنَّ الَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا

حکم ورکړی شوی دی (د قتال) هغو کسانو ته چه قتال ورسره کاوه شی (د
کفارو له خوا) په دی سبب چه بیشکه په دوی ظلم شوی دی،

تفسیر: تر هغه پوری چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکه معظمه کښي ؤ نو مسلمانانو ته دا
حکم شوی ؤ چه د کفارو په سختیږ او ربړونو (تکلیفونو) باندی صبر وکړی او لاس وړ ونه
غځوی لکه چه مسلمانانو پوره تر دیارلسو کلونو پوری خورا (ډیر) سخت ربړونه (تکلیفونه) او
ظلمونه وگالل (برداشت کړل) او د کفارو د زهره چوونکو ظلمونو او تیریو په مقابل کښي ئی
بی مثاله صبر، استقامت او ثبات ښکاره کړ. کله چه منوره مدینه دارالاسلام وگرځید او د
مسلمانانو یوه وړه ډله په دغه مستقل مرکز کښي سره یو ځای شوه نو هغو مظلومو مسلمانانو ته
چه کفارو به تل ورباندی ظلمونه کول او جنگونه به ئی ورسره کول اجازه ورکړی شوه بلکه حکم
ورته وشو چه د دغو ظالمانو په مقابل کښي توری وکړی! او د خپلی ډلی او مذهب حفاظت په
پوره حمیت سره وکړی او هم دا راز (قسم) څو آیتونه په هم دغه زمانه کښي نازل شول.

وَاللَّهُ عَلَىٰ نَصْرِهِم مُّقْدِرٌ ۝۳۹

او بیشکه چه الله په مرسته (مدد) د دوی خامخا ښه قادر دی.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له خپل قلت او بی سروسامانی څخه مه ډارېږئ! الله تعالیٰ یوه ډیره وړوکی بی وسیلی ډله هم د دنیا د لویو لویو فوځونو او سلطنتونو په مقابل کېږي بریالی (کامیاب) کولی شی. په حقیقت کې دا په یو مالک الملکوتی طرز له مسلمانانو سره د نصرت او مرستې (مدد) وعده وه لکه چه په دنیا کېږي باچایان او لوی خلق د وعدې په وخت کېږي د خپل شان او وقار او استغناء څرګندولو دپاره داسې وائی هو! مونږ ستا هغه کار کولی شو او ښائی دغه عنوان ئی څکه غوره کړی وی څو مخاطب وپوهیږي چه مونږ په داسې کولو کېږي د بل چا له طرفه نه یو مجبور شوی او هر څه چه کوو په خپل قدرت او اختیار به ئی کوو.

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ
النَّاسَ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ لَهْدَمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسْجِدُ يُذْكَرُ
فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

(دغه مظلومان مهاجران) هغه (کسان) دی چه ایستل شوی دی له کورونو خپلو
په ناحقه سره (او بل هېڅ سبب د اخراج نه ؤ مګر دا) چه ویل به دغو
(مؤمنانو) رب زمونږ (خالص یوازی) الله دی او که چیرې نه وی دفع کول د
الله خلقو لره ځینی د دوی لره په ځینو نورو باندې خامخا نړولی شوی به
وی تکیې او مدرسی او عبادتخانی او مسجدونه چه یاداوه شی په هغو کېږي
نوم د الله ډیر، او خامخا مرسته (مدد) به وکړی هر ورو (خامخا) الله له هغه
چا سره چه مرسته (مدد) ورکوی (دین د) دغه (الله) ته، بیشکه چه الله
خامخا قوی (د خپلو احکامو په تنفیذولو کېږي) ډیر زور والا دی (په هر چا)

تفسیر: یعنی هغه مهاجر مسلمانان چه له خپلو کورونو څخه وويستل شول د هغوی بل هېڅ جرم
نه ؤ او نه پری چا څه دعوی درلوده (لرله) پرته (علاوه) له دی نه چه دوی ولی یو الله تعالیٰ ته
خپل رب وائی؟ او ولی خښتو او ډبرو ته سجدې نه کوی! ګواکي که په دوی ډیر لوی او دروند
الزام لګول کېږي هغه دا دی چه دوی ولی له ټولو څخه جدا شوی او یوازی له یو الله تعالیٰ سره
ئې د خپل عبودیت تعلقات قایم کړی دی.

﴿وَلَوْلَاذِكْرُ اللَّهِ﴾ او که چپیری نه وی دفع کول د الله - الایه یعنی که په کوم وخت او کوم حالت کېږي هم یو جماعت ته د بل جماعت سره د جنگ او جګړې اجازه نه وی نو دا به د الهی فطرت له قانون څخه سخت مخالفت وی. پاک الله د دنیا نظام داسې پیدا کړی دی چې هر شی یا هر شخص یا هر جماعت دی د بل شی یا شخص یا جماعت په مقابل کېږي د خپل وجود د ساتنې دپاره جنگ وکړي که داسې نه وی او پاک الله نیکي په خپل حمایت کېږي نه ساتلی او د بدی په مقابل کېږي ئی نه درولی نو د نیکي نوم او نشان به هم په جهان کېږي نه وی پاتی. بی دینانو او شریرانو خلقو به چې په هره زمانه کېږي په کثرت سره وی گرد (تول) مقدس مقامات او مهم یادگارونه د تل له پاره د وجود له صفحې څخه محو او له منځه به ئی لری کړی وی. هیڅ یو معبد، تکیه، عبادتخانه، خانقاه، مسجد او مدرسه به محفوظه نه وی پاتی شوی نو له دی کبله (وجی) ضروری شوه چې د بدی طاقتونه اگر که ډیر سره جمع هم شی خو د قدرت له طرفه به داسې یو وخت راشی چې د نیکي په مقدسو لاسونو سره به د بدی د حملې مدافعت وکړی شی او الله تعالیٰ به د خپل دین د مرستی (مدد) کونکو سره په خپله مرسته (مدد) وکړی او دوی به د حق او صداقت په وسیله په دښمنانو غالب کړی.

بلا شبهه خدای جل جلاله داسې قوی او زبردست ذات دی چې د هغه د اعانت او مرستی (مدد) په اثر خورا (زیات) ډیر ضعیف موجود ډیرو لویو لویو طاقتونو ته هم ماتې ورکولی شی په هر حال په دغه وخت کېږي مسلمانانو ته د ظالمو کفارو په مقابل کېږي د جهاد او قتال اجازت ورکول د قدرت د هم دی قانون لاندی وو او دا هغه عام قانون دی چې تری هیڅ عقلمن انکار نشی کولی، که د مدافعت او حفاظت دغه قانون نه وی نو په خپله خپله زمانه کېږي به نه د عیسائی راهبانو صومعې (حجری) ودانې پاتی وی او نه به د نصرانیانو بیع (کلیساګانې) او نه به د یهودیانو صلوات (عبادت خانې) او نه به د مسلمانانو هغه مساجد چې د الله تعالیٰ ذکر پکښی ډیر زیات کیږی پاتی وی او دغه ټول معابد به نړول شوی او له منځه تللی وی، نو د دی عام قانون لاندی هیڅ داسې دلیل نشته چې مسلمانانو ته په یو مناسب وخت کېږي د دوی د دښمنانو سره د جنگیدلو اجازه ورنه کړی شی.

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢١﴾

(دغه مهاجر مظلومان) هغه کسان دی چې که چپیری قدرت ورکړو مونږ دوی ته په غمکه کېږي (په دښمن باندی د غلبی په اعتبار) نو قائموی دوی (سم اداء کوی به سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوی به زکوٰۃ او امر حکم به کوی (خلکو ته) په معروف (په نیک شرعی کار) سره او منع کوی به (خلق) له

بد کار شخه او خاص د الله په اختيار کښی ده آخره خاتمه د تولو کارونو.

تفسیر: دا یوازی د هغو مسلمانانو بیان دی چه پری ظلمونه شوی دی او له کورونو شخه ایستل شوی دی یعنی الله تعالیٰ به ولی له دوی سره مرسته (مدد) نه کوی؟ کله چه دوی داسی یو قوم دی چه که الله تعالیٰ دوی ته د ځمکی د مخ سلطنت هم ورکړی خو بیا هم دوی د الله تعالیٰ له یاده نه غافلپوی او په خپله هم په بدنی او مالی نیکپو کښی مصروف دی او کوشش کوی چه نور هم په هم دغه سمه لاره برابر کړی لکه چه پاک الله دوی ته د دی ځمکی حکومت ورکړ او کومی پیشگوئی چه پخوا شوی وی هغه تکی په تکی رښتیا شوی ﴿فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ عَلٰی ذٰلِكَ﴾ له دی آیت شخه د اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم خصوصاً د مهاجرینو او په هغو کښی په اخص الخصوص د راشدینو خلفاء رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین حقانیت، مقبولیت او منقبت ثابت شول.

﴿وَلِلّٰهِ الْاَمْرُ﴾ او خاص د الله تعالیٰ په اختيار کښی ده آخره خاتمه د تولو کارونو یعنی که څه هم نن مسلمانان کمزوری او کفار غالب او قوی ښکاری لیکن دغه کار د الله تعالیٰ په واک (قبضه) او اختيار کښی دی چه بالآخر مسلمانان په دوی غالب، منصور او بریالی (کامیاب) کړی یا نی دا مطلب چه هم دغه امت به د الله تعالیٰ دین تر یوی مودی پوری قایم ساتی بیا خدای جل جلاله عالم دی.

وَاِنْ يَّكِدْ بُرْءُكَ فَقَدْ كَذَّبْتَ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادُ
وَتَمُودُ ۖ وَقَوْمُ اِبْرٰهِيْمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ۖ وَاصْحٰبُ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ
مُوسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِيْنَ ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرُ ۝

او که چیری دروغجن کړی دغه کار تا (ای محمده! نو مه خفه کیږه) پس په تحقیق دروغجن کړی ئی وو (رسولان خپل) پخوا له دغه (قوم ستا) قوم د نوح (نوح لره) او (قوم د) عاد او (قوم د) تمود او قوم د ابراهیم او قوم د لوط (انبیاء خپلو لره) او اهل (د ښار) د مدین (شعیب لره) او دروغجن گنل شوی ؤ موسی (د مصری قبطیانو له خوا) نو مهلت می ورکړی ؤ کافرانو ته بیا (ناخپه) ومی نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنگه ؤ انکار زما (په دوی په تغیر د نعمت سره)

تفسیر: یعنی هغه وعده چه د مسلمانانو د نصرت او غلبی دپاره ورکول کیږی نه ښائی چه کفار

د خپل موجوده کثرت او قوت له کبله (وجی) مغرور شی او د هغو تکذیب وکړی څکه دا د الله تعالی مهلت او فرصت دی.

پخوانی اقوام هم د الله تعالی په موقتی (څو ورځنی) مهلت ورکولو وغولیدل او د خپلو انبیاءو تکذیب ئی وکړ، بیا څه مهال (وخت) چه هغوی ونیول شول نو وگورئ چه د هغوی حال څه شو؟ او له کوم عذاب څخه چه الله تعالی دوی ویرولی وو نو د دوی د شرارتونو او انکار له امله (وجی) دوی څرنگه د هغه سره مخامخ شول؟ چه په دغه وروستنی آیت کښی د هغه تفصیل راغلی دی.

فَكَأَيُّ مَن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَمِنْ قَوْمِ عَلَى عُشْرٍ مِّنْهَا وَبِئْسَ مَعْطَلَةٌ وَقَصْرٌ مَّشِيدٌ ﴿١٥﴾

پس ډیر دی له کلیو (او ښارونو) څخه چه هلاک کړی دی مونږ (اهل د) هغو حال دا چه دغه (اهل د هغی قریی) ظالمان وو (په نفسونو خپلو) پس هغه (کلی) پریوتلی دی (دیوالونه ئی د پاسه) په چتونو بامونو خپلو باندی او ډیر کوهیان دی چه (ډک له اوبو) بیکاره پراته دی او ډیری مانی پخی لوړی (وچتی) (تشی پاتی دی او خاوندان ئی هلاک شوی دی)

تفسیر: یعنی د خپلو بنسټونو (بنیادونو) د خوځیدلو په اثر اول ئی چتونه ولویدل، بیا ئی دیوالونه ونریدل بیا گردی (تولی) ودانی پری راولویدی او د چت ډیری ئی لا اوچتی کړی. دا ئی د هغو د لاندی باندی کیدلو صورت وښود.

﴿وَبِئْسَ مَعْطَلَةٌ﴾ او ډیر کوهیان دی چه ډک له اوبو بیکاره پراته دی) یعنی هغه کوهیان چه پری به د اوبو د راویستونکو هجوم او گڼه گونه وه نن هلته هیڅوک نشته چه د هغو بوکی راوکاږی او هغه ډیری لوی لوی او پخی او هسکی ودانی چه په چونه، سیمتو او نورو پخو موادو سره ودانی شوی وی خرابی او د وړانو کنډرو په شان پرتی دی او هیڅوک پکښی نه اوسیږی.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَنُّوا لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا وَأَذَانٌ يَّسْمَعُونَ بِهَا
وَأَنَّهُ لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٢١﴾

آیا پس نه دی گرځیدلی دوی (دغه کفار) په ځمکه کښی پس وی دوی لره زړونه چه فکر ئی کولی په هغو (زړونو سره په بده خاتمه د کارونو) یا (وی دوی لره) غوړونه چه خبری ئی اوریدلی دوی په هغو (غوړونو سره د کفارو د اهلاك چه عبرت پری واخلی) پس قصه دا ده چه نه دی ړندی سترگی (ظاهری د دوی) ولیکن ړانده دی زړونه (د دوی) هغه چه دننه په سینو د دوی کښی دی (ځکه چه پری عبرت نه اخلی).

تفسیر: یعنی د دغو وړانو او تباه شوو ودانیو د کندرو د لیدلو څخه هم هیڅکله دوی ته داسی یو فکر او چرت (خیال) پیدا نشو او غور او اندیښنه ئی ونه کړه چه د حق په لاره راشی او په رښتیا خبره وپوهیږی او زړونه ئی بینا او غوړونه ئی خلاص شی.

(پس قصه دا ده چه نه دی ړندی ظاهری سترگی د دوی ولیکن ړانده دی زړونه د دوی) یعنی که په سترگو ئی ولیدل خو پخپلو زړونو کښی ئی پری غور او فکر ونه کړ نو دغه لیدل هم د نه لیدلو په شان دی. گواکی د دوی ظاهری سترگی خلاصی دی مگر باطنی سترگی ئی ړندی دی او په حقیقت کښی ډیر خطرناکه مرض د زړه ړوندوالی دی! (العیاذ بالله)

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَأَنَّ يَوْمًا
عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٢٥﴾

او بیره (تلوار) کوی (کفار) په تا په (راوستلو د) عذاب او له سره به خلافه نه کړی الله وعده خپله، او بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا (له ورځو د آخرت، اوږده ده) لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی مقرر عذاب په خپل ټاکلی (مقرر کړی) وخت هرومرو (خامخا) راتلونکی دی او دغه بی ځایه شورماشور، استهزاء او تکزب او د عذاب ژر غوښتل هیڅ یوه گټه (فائده) نه لری.

«بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا له ورځو د آخرت چه ورځی د عذاب د کفارو دی اوږده ده لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی په دنیا کښی» یعنی ستاسی یو زر کلونه د ده په نزد د یوی ورځی سره برابر دی لکه چه نن مجرمین د ده په واک (قبضه) او اختیار کښی دی د زرو کلونو د تیریدلو څخه وروسته هم داسی د ده په قبضه او اختیار کښی دی.

هیڅ چیری تری پتیدلی او تمثیدلی نه شی. یا مطلب دا چه دی د زرو کلونو کار په یوه ورځ

کښی کولی شی. مگر داسی کول چه د ده د حکمت او مصلحت سره موافق وی، د چا ژر غوښتل او شور و شر کول د ده په دربار کښی هیڅ تاثیر نه لری. یا دی داسی وویل شی چه د اخروی عذاب وعده ضرور راتلونکی ده یعنی قیامت راځی او تاسی ته به پوره سزا درکړی شی. وروسته د قیامت د ورځی بیان وشو چه هغه یوه ورځ به د خپل شدت او هول په لحاظ د زرو کلونو سره برابره وی بیا ولی تاسی د داسی سخت لوی مصیبت په غوښتلو کښی تلوار کوئ؟

وَكَايِنَ مِنْ قَرْيَةٍ أَمَلَتْ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذَتْهَا إِلَى الْبَصِيرِ

او ډیر دی له (اهل د پخوانیو ښارونو او) کلیو چه مهلت ورکړی ؤ ما دوی ته (په خپل رحمت سره) حال دا چه (اهل د هغو) ظالمان وو بیا ونيول ما هغه (ناڅاپه په سخت عذاب) او خاص ماته راتله د هر چا دی (په آخرت کښی د جزاء له پاره).

تفسیر: یعنی آیا په مهلت ورکولو به هغوی چیری وتښتی؟ یا به په کوم ځای کښی پټ شی بالاخر د ټولو رجوع او بیرته راتګ زمونږ په لوری دی، مونږ دوی ټول ونيول او تباہ مو کړل.

قُلْ يَٰأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ

ووايه (ای محمده!) ای خلقو بیشکه هم دا خبره ده چه زه تاسی ته ویروونکی یم ښکاره (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی زما کار خبرول او ویړول دی څو تاسی د فضائلو غوښتونکی او له رذائلو څخه په ډډه شی د عذاب نازلول زما په اختیار کښی نه دی او هغه د الله تعالی په اختیار کښی دی هغه به د مطیع او عاصی په منځ کښی فیصله وکړی او هر یو به د هغه له حال سره سم مناسب ځای ته ورسوی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی

ته بېښه (د گناهونو) او روزی عزتنا که (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی په جنت کېږي به میوی او غوره غوره شيان او ډول ډول (قسم قسم) نعمتونه او د الله تعالیٰ دیدن د مؤمنانو په برخه شی.

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ۝ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكُمُ اللَّهُ آيَتَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝۵۷

او هغه کسان چه کوشش کوي په (بطلان د) آيتونو زموږ کېږي په داسي حال کېږي چه عاجز کوونکي زموږ وي (د دوی پخپل گومان) هم دغه کسان ملگري د دوزخ دی (چه تل به پکښي سوځي). او نه و ليرولی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) هيڅ رسول او نه هيڅ نبي مگر په هغه وخت کېږي چه لوستل به ئی کول نو وېه غورځاوه شيطان په لوستلو د ده کېږي له ځانه خپله پس لري کوي الله هغه کلمې چه غورځولې دي شيطان بيا محکموي الله آيتونه خپل او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت لرونکي دی (چه هر کار په تدبير او مصلحت سره کوي).

تفسیر: د آيت په تفصيل کېږي اختلاف دی. محقق مترجم قدس الله روحه په دی ترجمه کېږي چه «کله چه لگيا شو په خيال تړلو، نو شيطان گډ کړل د ده په خيال کېږي» د خپل امام حضرت شاه عبدالقادر رحمه الله عليه رويه اختيار کړی ده چه هغی ته حضرت شاه ولی الله قدس سره هم د «حجة الله البالغة» په آخر کېږي اشاره کړی ده. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه په «موضح القرآن» کېږي ليکی «نبي ته يو حکم يا يو خبر چه د الله تعالیٰ له طرفه راځي په هغه کېږي هيڅکله د یوی ذری په قدر هم څه تفاوت نشي واقع کیدی. او يو د نبي د زړه خيال د رائي اجتهاد دی هغه کله موافق راځي او کله نه. لکه چه حضرت رسول الله صلی الله عليه وسلم خوب لیدلی و او د انبياؤ خوب وحی وی چه دی له منورې مدینې څخه مکې معظمې ته لاړ او عمره ئی وکړه، دا ئی په خيال کېږي وروگرځیده چه ښائی هم دغه سړ کال به هم داسي وشي. لکه چه د عمری په نيت ئی سفر شروع کړ، لیکن په منځ کېږي د کفارو له لاسه په حدیبیه

کشی د احرام په خلاصولو مجبور شو او په بل کال کښی ئی د خوب تعبیر پوره شو. یا وعده وشوه چه په کفارو به غلبه ومومئ، په خیال کښی ئی داسی وگرځیده چه بنائی دغه بری به په هم دغه جنگ کښی وی خو په هغه کښی ونه شو او په بل کال کښی واقع شو بیا الله تعالی دغه ورښکاره کړه چه څومره احکام او وعدی چه شوی دی په هغو کښی د سر د یوه ویښته په اندازه هم مخالفت نه واقع کیږی هو! د نبی په ذاتی خیال او اجتهاد کښی تفاوت واقع کیدی شی اگر که نبی له اصل پخوا ویلو او پیشگوئی سره خپل ذاتی خیال نه گډوه بلکه هر یو به ئی بیل بیل خوروه، باقی په دی صورت کښی به د (القاء) نسبت شیطان ته داسی وی لکه چه په ﴿وَمَا تَنْسِيهِ إِلَّا الظُّلُمَاتُ أَنْ أَدَّبُوهُ﴾ کښی د (انساء) نسبت هغه ته کړی شوی دی والله تعالی اعلم.

د دی احقر په نزد ډیر بهتر او خورا (ډیر) آسان تفسیر هغه دی چه د هغه مختصر اصل له اسلافو څخه منقول دی یعنی (تمنی) د قرائت او تلاوت یا تحدیث او (امنیت) د منلو یا حدیث په معنی واخیستل شی. مطلب دا چه له قدیم راهیسی دغه عادت جریان لری کله به کوم نبی یا رسول علیه السلام کومه خبره بیانوله یا به ئی د الله تعالی آیتونه اورول شیطان به د ده په خبرو یا آیتونو کښی د خلقو په زړه کښی راز راز (قسم قسم) شبهی او وسوسی اچولی. یعنی د ځینو خبرو په متعلق به ئی د ډیرو خلقو په زړونو کښی ډول ډول (قسم قسم) وسوسی غورځولی او رنگا رنگ شکونه او شبهی به ئی پیدا کولی مثلاً رسول الله صلی الله علیه وسلم د ﴿يُوحِيثُ عَلَيْكَ الْيَمِينَ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په زړونو کښی دا شبه واپوله چه وگورئ د خپل لاس وژل شوی حیوان حلال بولی او خدای وژلی حرام گنئ؟ یا چه رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه آیت ولوست ﴿لَا تُؤْمِنُ أَتَمُتُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حُصْبَ جَهَنَّمَ﴾ شیطان پکښی داسی شبه وغورځوله چه په ﴿وَمَا تَتَّبِعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ کښی ملائکه الله، مسیح او عزیر علیهم السلام هم شامل دی یا کله چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د مسیح علیه السلام په نسبت د ﴿وَكَيْفَ اللَّهُ بِأَلْمِمْهُمْ ذُرِّيَّتَهُ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په افکارو کښی داسی مفکوره پیدا کړه چه له دی نه د حضرت مسیح علیه السلام ابنیت او الوهیت ثابتیږی. د دغه شیطانی القاء په ابطال او تردید کښی حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی هغه بینات آیتونه واورول چه بیخی صاف او محکم وو او داسی پخی خبری ئی وروښودی چه د هغو له اوریدلو څخه شک او شبهی ته له سره ځای او موقع پاتی نه شوه، گواکی د «متشابهاتو» د ظاهری سطحی په بناء کومه اغواء او اخلاص چه شیطان ئی غورځوی آیات محکمت د هغه بیخ او بنیاد ویاسی چه د هغو د اوریدلو څخه ټول شکونه او شبهی له منځه ورک او فنا کیږی. دا دوه قسمه آیتونه ولی نازلولی شی؟ شیطاینو ته د دومره وسوسی اچولو او تصرف موقع ولی ورکوله کیږی؟ او د داسی آیتونو هغه احکام چه وروسته توضیح کیږی ولی په ابتدا کښی نه تشریح کیږی؟ دغه گرد (ټول) امور د الله تعالی له غیر محدود علم او حکمت څخه نشته کوی، الله تعالی دا دنیا علماً او علماً دارالامتحان گرځولی ده، لکه چه په داسی چارو سره د بندگانو آزمویښت کوی چه څوک د خپل زړه د ناروغتیا یا د سختی له سببه د شکونو او د شېهو په

ختو او جبو کبى نبلى؟ او کوم پوه او عقلمن انسان د خپل علم او تحقيق په قوت د ايمان، ايقان او اخبات لوړ (اوچت) مقام ته رسيږي؟ رښتيا خبره خو دا ده که انسان په ښه نيت او ايمان دارى او ښه عقیده سره پوهيدل وغواړي نو پاک الله هم د ده مرسته (مدد) کوي او په سمه لاره ئى بياني او ثبات او استقامت ورپه برخه کوي، پاتى شول منکرين او شک کوونکى هغوى ته تر قيامته پورى هم داد او اطمینان نه شى حاصلیدلى.

(هر چه گيرد علتى علت شود)

زمونږ په دى تقرير کبى تر ډيره حده پورى د ډيرو آيتونو مطلب بيان شو، پوه خلق کولى شى چه زمونږ د دى تقرير اجزاء د هغو ايتونو له اجزاو سره بى تکلفه تطبيق کړى دا آيتونه لکه چه مونږ د (آل عمران) د سورت په ابتدا کبى بيان کړى دى له ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ﴾ الآية - سره ډير مشابه دى لکه چه په ﴿الَّذِي أَنْزَلَ الْغَيْثَ فِي آيَاتِهِ﴾ کبى د متشابهاتو او په ﴿تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ يَكْفِكَ﴾ کبى د محکاماتو ذکر وشو او په ﴿لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً﴾ الآية - کبى د زانغينو دوه قسمونه بيان شول چه په هغو کبى د ﴿لَلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ کار د تاويل ابتغاء او د ﴿وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ﴾ غرض د فتنى ابتغاء ده. وروسته ﴿فَلْيَعْلَمِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾ الآية - د ﴿وَالَّذِينَ هُمْ فِي الْعُلُوبَةِ يُؤْتُونَ﴾ د آيت په شای وگنځ! او هلته هغه دعا چه په ﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا﴾ سره کړى شوى وه دلته د هغى د اجابت ذکر په ﴿وَلَا يَزَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ﴾ سره کړى شوى دى او د ﴿رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ﴾ سره دغه آيت مناسب واقع شو ﴿وَلَا يَزَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ﴾ الی قوله ﴿يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ﴾

تنبیه: مفسرانو چه د دى آيت لاندی د (غرابیق) قصه ذکر کړى ده د هغى د بحث موقع دلته نشته. جانی چه د (النجم) په سورت کبى د هغى په نسبت د څه لیکلو موقع راشی، مونږ د صحیح مسلم په شرح کبى په دى په ډير ښه بسط سره خبری کړى دى، په هر حال د آيت مطلب د اسلاخو د تفصیل سره موافق بالکل صاف دى گواکى دا د ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي الْبَيْنَاتِ مُعْجِرِينَ﴾ د آيت تفصیل دى چه په هغه کبى د آیات الله د ابطال په باب د کفارو د سعی ذکر و.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٧﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ

قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۳۷﴾

دپاره د دی چه وگرځوی (الله) هغه شی چه غورځوی ئی شیطان ازموښت دپاره د هغو کسانو چه په زړونو د دوی کښی مرض (د شک او نفاق) دی او (بل دپاره د هغو چه) سخت دی زړونه د دوی، او بیشکه ظالمان خامخا په مخالفت ډیر لری کښی دی (له حقه). او (دغه القاء د دی دپاره ده چه) په یقین سره پوه شی هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم چه بیشکه دا قرآن حق دی له طرفه د رب ستا پس ایمان به راوړی دوی په ده سره نو نرم (آرام به شی انقیاداً) دغه قرآن ته زړونه د دوی، او بیشکه الله خامخا لاره ښوونکی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی طرف د سمی صافی لاری (د اسلام) ته.

تفسیر: په موضح القرآن کښی راغلی دی «یعنی په دی گمراهان لا گمراه کیږی چه د هغوی کار گمراهی ده او د ایمان خاوندان لا زیات ټینگ او مضبوطیوی چه په دغه کلام کښی بنده ته هیڅ د مداخلی ځای نشته او که وی نو دغه به هم د بنده د خیال په شان کله صحیح او کله غلط وی د هر چا نیت چه په ښه اعتقاد وی هغه ته الله تعالیٰ دا خبره ورښی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه دا فائده له خپل ذوق سره سمه لیکلی ده، زموږ خیال هغه دی چه په تیره فائده کښی مو لیکلی دی. والله اعلم

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مَرِيَّةٍ مِّنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَقِيمٍ ﴿۳۸﴾

او تل به وی هغه کسان چه کافران شوی دی په شک کښی له دی (قرآنه یا له سمی لاری یا له رسوله) تر هغه وخت پوری چه راشی دوی ته قیامت ناڅاپه یا راشی دوی ته عذاب د ورځی شندی (سختی د قیامت چه د نجات هیڅ لاره پکښی نه وی)

تفسیر: یعنی مقصد په خپله د قیامت د هولناکی حادثی ناڅاپی رارسیدل یا د قیامت د عذاب راتلل دی او یا شاید د ﴿عَذَابٌ يَوْمَ عَقِيمٍ﴾ څخه د دنیا عذاب مراد وی یعنی په هم دی دنیا کښی به داسی سزا درکړه شی چه په هیڅ صورت به ورڅخه خلاصیدل امکان ونه لری.

الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ يَكْفُرُ بِكُفْرِهِمْ

ملک سلطنت په دغه ورځ د قیامت خاص الله ته دی، فیصله به کوی (په دغه ورځ کښی) په منع د دوی (د مؤمنانو او کافرانو کښی)

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به یوازی د الله تعالیٰ سلطنت او حکومت وی او د بل هیچا ظاهری او مجازی د حکومت نوم او نښان به نه وی په هغه وخت کښی به د گردی (تولی) دنیا علی فیصله کیږی چه تفصیل ئی دا دی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي حَبْثِ التَّعْلِيمِ ۝ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝ وَالَّذِينَ
هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا الْبِرِّزَّةَ فَهُمْ
لِللَّهِ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ ۝
لِيُدْخِلَهُمْ مَّدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ۝

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په جنتونو د نعمتونو کښی به وی. او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آیتونو زمونږ ته پس دغه کسان شته دوی ته عذاب سپکوونکی او هر هغه کسان چه خپل کورونه ئی پریښی دی په لاره د الله کښی (د جهاد، طاعت او د الله د رضا له پاره) بیا ووژلی شی (په جهاد کښی) یا مړه شی (پخپل مرگ) نو خامخا روزی به ورکړی هرومرو (خامخا) دوی ته الله روزی نیکه (د جنت)، او بیشکه الله خامخا هم دی غوره د (تولو) روزی ورکوونکو دی. خامخا داخل به کړی (الله) هرومرو (خامخا) دوی په داسی یو ځای (د جنت) کښی چه خوښ به کړی دوی هغه (ځایونه د جنتونو)، او بیشکه الله خامخا ډیر عالم (په تولو احوالو) ښه حلم لرونکی دی (په تاخیر د عقوبت لپاره د رجوع).

تفسیر: د مؤمنانو انجام نئی پخوا بنودلی و دلته نئی له هغو څخه د یوی ممتازی دلی ذکر په خصوصی ډول (طریقه) سره وکړ یعنی هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل کور، کهول پریښی او تری تللی وی که په جنگ کښی شهیدان شی یا په خپل طبیعی مرگ سره ومړی په دواړو صورتونو کښی به د الله تعالیٰ له طرفه ورته خاصه میلمستیا ورکوله کیوی، د دوی خوړل، څښل او اوسیدل به ټول د دوی په خوښه او مرضی سره وی او الله جل جلاله ښه پوهیږی چه دوی په کومو کومو شیانو خوښ او راضی کیږی؟ او په دی هم ښه پوهیږی چه کومو کومو کسانو خالص د ده په لیاره کښی خپل کور، کهول او نور ترک کړی دی. د داسی مهاجرینو او مجاهدینو په خطاگانو باندی به حق تعالیٰ تحمل کوی او د خپلی عفوی له شان څخه به کار اخلی. د «علیم» او «حلیم» صفات نئی څکه ذکر کړل چه پاک الله ته ټول شیان ښه معلوم دی او هغه کسان هم ښه ورمعلوم دی چه هغوی د ده داسی مخلصو بندگانو ته داسی ربرونه (زحمتونه) او تکلیفونه رسولی دی چه هغوی له مجبورتیا خپل کور، کهول پریښی دی لیکن د خپل حلم او تحمل له امله (وچی) دغو ظالمانو ته سم لاسی سزا نه ورکوی.

ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوِّقَ بِهِ ثُمَّ نَبَغِيَ عَلَيْهِ لَيَصْرَثَهُ اللَّهُ

(خبره) هم دا ده (لکه چه ومو ویله) او هر هغه چه بدل واخیست په مثل د هغه (ضرر) چه معذب شوی دی دی په هغه سره بیا (دوهم ځل) ظلم وکړ شی په ده باندی نو خامخا مرسته (مدد) به وکړی هرومرو (خامخا) له ده سره الله،

تفسیر: یعنی که مظلوم له ظالم څخه واجبی بدل واخلي بیا ظالم پری بل ځلی ظلم وکړی نو دی بیا هم مظلوم واقع شو او الله تعالیٰ به بیا ورسره مرسته (مدد) وکړی لکه چه عادت نئی دی بالاخر د مظلومانو حمایت کوی «واتق دعوة المظلوم فانه ليس بينها وبين الله حجاب» بترس از آه مظلومان که هنگام دعا کردن اجابت از در حق بهر استقبال می آید

إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٩٠﴾

بیشکه الله خامخا ښه عفو کوونکی دی (د تجاوزاتو) دیر ښهونکی دی (د خطیاتو)

تفسیر: یعنی بندگانو ته هم بنائی چه پخپلو شخصی او معاشرتی چارو او معاملاتو کښی د غوی او بښنی عادت زده کړی او هیڅکله دی د انتقام او بدل اخیستلو په فکر نه اوسی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی واجبی بدل اخیستونکی ته الله تعالیٰ عذاب نه ورکوی که څه هم بدل (کسات) نه اخیستل ښه او غوره کار دی. د کفارو د اذیت بدل مسلمانانو له کفارو څخه د «پدر» په غزا کښی واخیست لیکن کفارو بیا په «احد» او «احزاب» کښی په تیری او تجاوز لاسونه پوری کرل چه بیا الله تعالیٰ مسلمانانو سره پوره مرسته (مدد) وکړه.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِيهِ الْاَيْلَ فِي الْاَهْلِ وَيُولِيهِ التَّهَارُ فِي الْاَيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾

دغه (نصرت په سبب د دی دی) چه بیشکه الله ننه باسی شپه په ورځ کښی او ننه باسی ورځ په شپه کښی (چه کله ورځ لنډه شپه اوږدوی کله شپه لنډه ورځ اوږدوی) او بیشکه الله ښه اوږدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی دی (عالم په ټولو اشیاء).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دومره لوی قدرت او قوت غیبتن (مالک) دی چه د شپې او ورځې اړول او رااړول او د هغوی لنډول او اوږدول د ده د قدرت په لاس کښی دی او یوازی د ده په حکم، اراده او تصرف کله ورځ اوږدیدی او کله شپه اوږدیدی نو آیا دغه مطلق قادر په دی باندی نه دی قادر چه یو مظلوم قوم یا شخص سره مرسته (مدد) وکړی او د ظالمانو له منگلو څخه ئی خلاص کړی؟ بلکه دوی په هغوی باندی غالب، قاهر، قادر او مسلط کړی. مخکښی د مهاجرو مسلمانانو ذکر ؤ په دی آیت کښی ئی دی ته اشاره وکړه چه حالات ډیر ژر د شپې او ورځې په شان بدلیدونکی دی څرنکه چه پاک الله د شپې تیاره د ورځې په رڼا (رنرا) له منځه وړی، هم داسی به د کفر او شرک ځمکی هم د اسلام په غیبه کښی ورکړی. او بیشکه چه پاک الله ښه اوږدونکی دی د ټولو اقوالو، ښه لیدونکی عالم دی په ټولو اشیاء یعنی د مظلوم غو او آواز هم اوری او د ظالم چاری او اعمال هم وینی.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

دغه (مرسته مدد) په دی ده چه) بیشکه الله هم دی حق ثابت او بیشکه هغه چه بولی ئی (کفار او عبادت ئی کوی) بی له الله څخه هم دغه باطل دی او بیشکه الله هم دی (له تولو څخه) ښه لور (وچت) ښه لوی دی

تفسیر: یعنی له الله څخه پرته (علاوه) داسی عظیم الشان کارونه او انقلابونه د بل چا له لاسه پوره کیدی شی؟ بلکه نه شی په واقع کښی صحیح او رښتینی برحق معبود هم دغه یو الله تعالی دی نور تول معبودان بیخی غلط او له یوه سره زائل او تول باطل دی. ښائی چه تاسی هم دغه واحد لا شریک ذات خپل الله وگنئ. چه له تولو څخه اعلی او اولی او ډیر ښه مولی دی او دغه لوی شان په اتفاق سره د هم دغه یو الله جل و علا شانه په ذات او صفاتو کښی شته.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

آیا نه وینی ته (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه د) آسمان څخه اوبه پس گرځی ځمکه (په دی اوبو سره) تکه شنه (پس له هغه چه وچه سپیره وه) بیشکه الله ښه مهربان عالم دی په پتو تدابیرو ښه خبردار دی (په تولو شیونو)

تفسیر: یعنی هم داسی به د کفر او شرک وچه او شاره ځمکه د اسلام په باران باندی شنه او سمسوره کړی. او هم هغه خدای جل جلاله ښه پوهیږی چه په څه شان د باران د اوبو په وسیله شینکی او نباتات زرغونیږی. د ده قدرت د ځمکی په دننه کښی داسی تدبیر او تصرف کوی چه د هغه په اثر وچه شاره ځمکه د اوبو او نورو اجزاء ځان ته جذب او راکاږی چه په دی ترتیب ځمکه شنه او سمسوره کیږی. هم داسی الله تعالی پخپلی مهربانی، لطیف تدبیر، ښه تربیت، پوره خبرداری او پوهی سره د انسانانو په زړونو د اسلام د فیوض باران وروی او هغه شنه او سمسوره کوی.

لَهُ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُو الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

خاص هم دغه (الله) لره دی هر څه چه په آسمانونو کښی او هر څه چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقتاً ملکاً وعبیداً) او بیشکه

الله خامخا هم دی غنی بی پروا دی (له مخلوقاتو خپلو) ښه ستایلی شوی (په صفاتو او افعالو خپلو کښی)

تفسیر: یعنی هر کله چه د آسمان او د ځمکې گرد (تول) شیان د الله تعالیٰ مملوک او مخلوق دی او گرد (تول) پاک الله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله تعالیٰ هیچا ته هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری، نو که وغواړی چه په دوی کښی هر ډول (طریقه) تصرف او تبدیل وکړی نو هیڅوک د ده مانع او مزاحم کیدی نشی البته پاک الله د تامه غنا او د کامل اقتدار سره سره خامخا هم هغه کار کوی چه بیخی له حکمت او مصلحت څخه ډک وی. د الله تعالیٰ گرد (تول) افعال محمود دی او د هغه ذات د گردو (تولو) محاسنو او حمیده و صفاتو جامع دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفَلَكَ تَجَرَّى
فِي الْبَحْرِ بِأَمْرٍ ۖ وَيُمَسِّكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ
إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَوِّفٌ رَحِيمٌ ﴿١٥﴾

آیا نه دی لیدلی تا (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله مسخر (تابع) کړی دی تاسی ته هر هغه چه په ځمکه کښی دی او (مسخره کړی ئی ده) بیړی چه گرځی په سیند کښی په حکم د هغه سره، او ساتی آسمان له دی نه چه راولویری په ځمکه باندی مگر خو په حکم د هغه سره، بیشکه الله پر خلقو خامخا ښه نرمی کوونکی ښه مهربان دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ نه ستاسی او نه د بل چا څه پروا لرله محض پخپل شفقت او مهربانی سره ئی د وچی او لمدی، بحر او بر گرد (تول) شیان تاسی ته تابع او مسخر کړل او هم دغه الله تعالیٰ په خپل قدرت آسمان، سپوږمی، لمر او ستوری، په هوائی فضا کښی بی له کومی ظاهری ستنی معلق ساتلی دی چه له سره له خپله ځایه نه راښکته کیږی او نه رالویږی او که رالویږی یا یو د بل سره ئی تکر کړی وی نو ستاسی ځمکی به ئی توتی او ذری کړی وی، څو چه د الله تعالیٰ له خوا د نظام د بدلون حکم نه وی صادر شوی تر هغه پوری به دغه گردی (تولی) کړی هم داسی پخپلو ځایونو قائمی وی او مجال نه لری چه د یوه انج په اندازه له خپل ځایه بی ځایه شی. د ﴿إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ استثناء محض د قدرت د اثبات د تاکید دپاره ده یا شاید د قیامت واقعی ته اشاره وی (والله اعلم).

وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٣٦﴾

او دغه (الله) هغه (قادر مطلق دی) چه ژوندی کړی یی تاسی (په درکولو د روح سره پس له هغه چه نطفی وئ) بیا به مړه کاندی تاسی (کله چه اجل مو پوره شی) بیا به ژوندی کړی تاسی (په قیامت کېږی په بعث سره)، بیشکه انسان خامخا ناشکره دی.

تفسیر: هم داسی هغه قوم چه د کفر او جهل په روحانی مرگ سره مړه شوی وو د ایمان او معرفت په روح سره به هغوی بیا ژوندی کړی.
(خو بیشکه انسان خامخا ناشکره دی د نعمتونو د الله تعالیٰ) یعنی د دغومره احساناتو او انعاماتو په لیدلو سره هم د هغه حق نه منی او قدر ئی نه پېژنی او د هغه حقیقی منعم څخه مخ اړوی او نورو ته خپل سر ټیتوی.

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُبَايِعُكَ فِي الْأَمْرِ وَأُدْعَىٰ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٧﴾ وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٣٨﴾ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٣٩﴾

دپاره د هر یوه امت مقررہ کړی ده مونږ یوه لاره د بندګی چه دوی عمل کوونکی دی د هغه پس نه ښائی چه جګړه وکړی (دا خاوندان د ادیانو) خامخا له تاسره په دی کار (دین) کېږی (ځکه چه محمدی دین حق او ظاهر دی) او بلنه کوه (د خلقو توحید او عبادت د) رب خپل ته، بیشکه ته ئی خامخا په (هغه) سمه صافه لپاره (چه برابره تللی ده حق ته). او که جګړه کوی (په امر د دین کېږی کفار) له تاسره نو ووايه (ای محمده! دوی ته) چه الله ښه پوه دی په هغه (جګړه او عناد) چه کوئ ئی تاسی الله به حکم وکړی په منځ ستاسی کېږی په ورځ د قیامت په هغه شی کېږی چه وئ تاسی چه په هغه کېږی مو اختلاف کاوه (چه د دین امر دی)

تفسیر: ټول انبیاء د دین په اصولو کېږی سره متفق دی. هوا د هر امت له پاره الله تعالیٰ د

عبادت مختلف صورتونه په مختلفو زمانو کېنې ټاکلې (مقرر کړې) دی چه د هغو سره سم به هغو امتونو د الله تعالیٰ عبادت کاوه، لکه چه دی محمدی امت ته هم یو خاص شریعت لېدل شوی دی لیکن د دین اصل تل تر تله یو شی ؤ او دی او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه د بل هیچا او هیڅ شی دپاره عبادت نه دی مقرر کړی شوی. نو ځکه په توحید او نورو متفق علیه دیني مسائلو کېنې هیچا ته نه دی لایق او نه د هغه له حال سره څه مناسبت لری چه څه اختلاف او څه جگړه وکړی. کله چه کافران په داسی واضح او ښکاره شیانو کېنې هم دعوی او جگړی وکړی نو تاسی د هغوی هیڅ پروا مه کوئ! تاسی په هم هغی سمی صافی لاری باندی روان اوسئ! او نور خلق هم هغی ته راوبولئ! او د معاندینو د جگړی فیصله الله تعالیٰ ته وسپارئ! چه هغه د دوی په گردو (تولو) حرکاتو ښه پوه او خبر دی. د قیامت په ورځ کېنې به د دوی د دغو تولو اختلافونو او جگړو عملی فیصله وکړی، ته د دعوت او تبلیغ فرض اداء کړه! او د دوی په فکر کېنې ډیر سر مه خوړوه! د داسی معاندینو علاج یوازې پاک الله سره دی.

تنبیه: د ﴿قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ مطلب دا هم کیدی شی کله چه د هر امت دپاره الله تعالیٰ بېل دستورالعمل مقرر کړی دی چه په هم هغه سلسله دغه محمدی امت ته هم نوی شریعت راغلی دی نو بیا د جگړی سبب څه شی دی؟ «وهذا قبل الامر بالقتال» ځینو مفسرینو د «منسک» معنی په ذبح او قربانی سره کړی ده مگر اقرب هم هغه ده چه مترجم قدس الله روحه اختیار کړی ده والله اعلم.

اَلَمْ تَعْلَمَنَّ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِنَّ ذٰلِكَ فِى كِتٰبٍ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ

آیا نه پوهیږئ ته (ای مخاطبه بلکه پوهیږئ) چه بیشکه الله پوهیږی په هر هغه څه چه دی په آسمان کېنې او (هر هغه څه چه دی په) ځمکه کېنې بیشکه دا (مذکوره شیان لیکل شوی دی) په کتاب (لوح محفوظ) کېنې بیشکه دا (علم، لیکل د لوح محفوظ، فیصله د قیامت) په الله آسان دی.

تفسیر: یعنئ د خدای جل جلاله علم د دوی په اعمالو کېنې څه منحصر نه دی د الله تعالیٰ علم خو د آسمان او ځمکې په تولو شیانو باندی محیط دی او د ځینو مصالحو او حکمتونو په بناء ټول واقعات د ده د علم سره سم په لوح محفوظ کېنې ثبت او محفوظ دی او هم د انسانانو ټول اعمال د دوی په عملنامو کېنې لیکل شوی دی چه له هغو سره سم به د قیامت په ورځ فیصله کیږی او په دومره بې شمارو شیانو باندی په پوره ډول (طریقه) سره پوهیدل او د هغو تولو په ښه شان سره لیکل او د هغه سره مطابق د هر یوه فیصله صادرول د دغو تولو اجراء او انفاذ

پاک الله ته هيڅ اشکال او سختی نه لری او نه ده ته په دغو کارونو او د نورو مشکلو چارو په کولو او تکميل کښی (معاذ الله) څه تکليف او ربر (زحمت) ورپيدا کيږی.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانٌ وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ
وَمَا الظَّالِمِينَ مِنْ تَصْيِيرٍ^(۴۱)

او عبادت کوی (دغه کفار) غیر له الله د هغه شی چه نه دی نازل کړی (الله) په عبادت د هغه هيڅ سند او د هغه شی چه نشته دوی ته په هغه باندی هيڅ علم دليل پوهه، او نشته ظالمانو ته هيڅ مرسته (مدد) کوونکی (چه له عذابه نی خلاص کړی).

تفسیر: دوی یوازی د خپلو پلرونو او نيکونو په تقليد کښی داسی کارونه کوی چه هيڅ یو عقلی یا نقلی کوم برهان یا سند یا دليل پری نه لری. (او نشته ظالمانو ته هيڅ مرسته (مدد) کوونکی چه له عذابه نی خلاص کړی او) له ټولو څخه لوی ظلم او بی انصافی دا ده چه پاک الله سره کوم شریک ودرولی شی. نو داسی ظالمان او بی انصافان خلق دی ښه په یاد ولری چه د دوی دغه شرکاء به د مصیبت په وخت کښی هيڅ د دوی په ښه او په کار ورنشی او نه به په هغه وخت کښی له دوی سره کومه مرسته (مدد) وکړی شی.

وَإِذَا تَسَاءَلْتُمْ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ الَّتِي نَزَّلَتْ تَعْرِفُ فِي
وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالْمُنْكَرُ بِيَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ
يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ ذَلِكُمْ
النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبَشَرٌ مِمَّنْ
الْمَصِيرُ^(۴۲)

او کله چه ولوستل شی په دوی آیتونه (د قرآن) زمونږ په داسی حال کښی چه صاف واضح ښکاره دی نو پیژنی په مخونو د هغه کسانو کښی چه کافران شوی دی (آثار د) انکار (له حق څخه چه بدشکلی او خفگان دی) نژدی وی چه حمله وکړی (له ډیره قهره) په هغو کسانو چه لولی په دوی باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ ووايه (ای محمده! دوی ته چه) آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی (قهره حملی) ستاسی (چه دغه) اور (د دوزخ)

دی وعده کری ده د دی (اور) الله له هغو کسانو سره چه کافران شوی دی او خامخا بد غای د بیرته ورتلو دی (دا اور د دوزخ)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن د آیتونو چه د توحید او نورو په صافو بیانونو مشتمل دی له اوریدلو څخه د کفارو او مشرکینو رنگونه تور او شنه واورئ او له ډیر خفگان نه ئی غیرې بدلی شی تر دی چه له ډیر قهر او غضب څخه لیونی شی او غواړی چه د قرآن په لوستونکو حمله وکړی لکه چه په غینو وختونو کښی داسی هم کوی. (وایه ای محمد دوی ته آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی قهره او حملی ستاسی چه دغه اور د دوزخ دی) یعنی ستاسی له دی غیظ او غضب او له بد راتلو څخه زیات چه د آیتونو د تلاوت په وخت کښی درپیدا کیږی یو بل سخت او ډیر تریخ شی هم شته چه په هغه به تاسی په هیڅ ډول (طریقه) صبر ونه کری شی او هغه د دوزخ اور دی چه د هغه وعده د کفارو سره شوی ده. اوس د دغو دواړو موازنه او تلنه سره وکړئ! او بیا فیصله وکړئ! چه د دغو دواړو څخه به د کوم یو تریخ کوټ تیرول تاسی ته نسبتاً آسان وی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِّثْلُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا
لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿۴۷﴾

ای خلقو بیان شوی دی تاسی ته یو مثال (غریب عجیب حال) پس غوړ کیږدئ تاسی هغه ته (چه دا دی) بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغو) غیر له الله نه له سره نشی پیدا کولی یو مچ هم او که راتول شی (دا تول معبودان ستاسی پیدا کولو د) هغه مچ ته (نو پیدا به ئی نه کری شی) او که چیری وتښتوی له دوی څخه مچ یو شی نو نشی خلاصولی دوی هغه شی له هغه مچ څخه، نو کمزوری دی دا طالب (چه د باطلو معبودانو عابد دی) او دا مطلوب (هم چه باطل معبود یا مچ دی).

تفسیر: دا ئی د توحید په مقابل کښی د شرک د بدی او قباحت د ظاهرولو دپاره مثال بیان کړ چه بنائی هغه په ډیر ښه فکر او غور سره واورئ او ښه غوړ ورته کیږدئ او ښه پری وپوهیږئ! ښودی له داسی رکیک او ذلیل حرکت څخه مخ وگرځوئ او لاس تری واخلي! ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ الآية - بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغوی) غیر

له الله شخه له سره نشی پیدا کولی یو مچ) یعنی مچ ډیر ادنیٰ او حقیر ساکنې (جاندار) دی په هغو شیانو کېنې چه دومره یو قدرت او قوت نه وی چه که ټول سره یو غای شی یو مچ هم نشی پیدا کولی یا که دغه مچ د دوی د نذرونو او نیازونو غځنی یو وړوکی شی (لکه د گلانو او عطریاتو یا د شاتو یا د نورو کوم بخرکی تری) وتښتوی نو د دوی له لاسه نه کیږی چه هغه تری بیرته واخیستی شی ښه نو د ځمکې او آسمانونو د خالق په غای (نعوذ بالله) د الوهیت په تخت باندی د داسی عاجزو او ناتوانو معبودانو کینول غومره حماقت او بی حیائی ده. رښتیا خبره خو هم دا ده چه مچ هم کمزوری دی او له مچ نه زیات کمزوری د دوی بتان دی او له بتانو څخه ډیر زیات کمزوری د بتانو عبادت کوونکی دی چه دوی داسی حقیر او کمزوری شی خپل معبود او حاجت تر سره کوونکی گرځولی دی.

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ

نه دی پیژندلی (دغو کفارو) او نه ئی دی تعظیم کړی د الله په حق پیژندلو او تعظیم د ده سره، بیشکه الله خامخا ښه قوی زورور ډیر زبردست دی (په تنفیذ د احکامو خپلو کېنې)

تفسیر: که پوهیدی نو داسی سپین سترگی به ئی ولی کوله؟ آیا د الله تعالی رفیع شان او قدر او منزلت دومره دی چه داسی کمزوری شیان د هغه سیال او شریک وگرځولی شی (العیاذ بالله) د الله تعالی د قوت او عزت په مقابل کېنې خو د هغه لونی لونی مقربې پرښتی او انبیاء علیهم السلام هم مجبور او ناتوان دی چه اوس په لاندی متبرک آیت کېنې د هغوی ذکر راځی.

اللَّهُ يُصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ

الله غوره کوی له پرښتو څخه استاخی (چه واسطه کیږی په منع د الله او انبیاءو کېنې) او له خلقو څخه (هم غوره کوی استاخی)،

تفسیر: له ځینو پرښتو څخه د رسالت کار اخلی مثلاً جبریل علیه السلام او له ځینو انسانانو څخه چه پاک الله د دغه منصب دپاره انتخاب کړی هم دغه د رسالت کار اخلی ښکاره ده چه د هغوی درجه د نورو خلقو څخه ډیره لوړه (اوچته) ده.

إِنَّ اللَّهَ سَبِيْعٌ بَصِيْرٌ

بیشکه الله بنه اوریدونکی دی (د تولو اقالو) بنه لیدونکی دی (عالم په تولو اشیاو)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی په تولو خبرو د دوی د ماضی او مستقبل تول احوال وینی نو څکه هغه حق لری چه د هر چا احوال او استعداد ته وگوری او سم له هغه سره ئی د رسالت په منصب فایز او بریالی (کامیاب) کری ﴿اللَّهُ اعْلَمُ حَيْثُ يَعْمَلُ﴾ جزء ۸ (د الانعام ۱۲۴ آیت ۱۵ رکوع). حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی له تولو خلقو څخه غوره هغه کسان دی چه د خدای جل جلاله پیغام رسوی، په پرستو کښی هم هغه پرستی غوره دی. نو د دوی د هدایتونو پریښودل او د بتانو منل څومره باطل کار دی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَاللَّهُ تُرْجِعُ الْأُمُورَ ۝۶۱

پوهیږی (الله) په هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او په هغه څه چه وروسته د دوی دی، او خاص طرف د الله ته بیرته گرځولی کیږی تول کارونه

تفسیر: یعنی هغوی هم اختیار نه لری په هر شی کښی اختیار د الله تعالیٰ دی (کذا فی الموضح) نو خاص الله تعالیٰ ته بیرته گرځولی شی تول کارونه او هیڅوک د الله تعالیٰ په کارونو کښی د اعتراض حق نه لری، د الله تعالیٰ حکم، تدبیر، د انبیاء انتخاب او نور تول کارونه بنه دی او د ده په حکم او اراده سره کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۝

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) رکوع کوئ تاسی! او سجده کوئ تاسی! (په لمانځه کښی) او عبادت کوئ تاسی! د رب خپل (نه د بل) او کوئ نیک کارونه (لکه صلة الرحمی او بنه اخلاق) دپاره د دی چه بری ومومئ (په نعمت او جنت سره)

تفسیر: د شرک د غندنی او د مشرکانو د سپکونی څخه وروسته مؤمنانو ته خطاب کوی چه تاسی یوازی د خپل پوه خدای تعالیٰ په بندگی لکیا اوسئ! او د هغه په حضور کښی د بندگی سرونه ښکته کړئ! او د عبودیت او عاجزی وچولی (تندی) مو هم هغه ته په ځمکه کیږدئ! او

نور د ښیګنی (فائدی) ټول کارونه هم خاص د الله تعالیٰ دپاره کوئ څو دنیوی او اخروی ښیګنی (فایدی) او نیکی مو په برخه شی.

ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «ای مؤمنانو تاسی رکوع کوئ وروسته له دی نه په لمانځه کېږئ او سجده هم پکښی کوئ!» او دغه حکم ئی څکه وکړ چه د اسلام په اوله کېږئ لمونځ تش په قیام او قعود سره ؤ او رکوع او سجده پکښی نه وه بیا دغه دواړه په دغه آیت سره فرض شول او که ئی مقصد مطلق لمونځ وی نو د رکوع او د سجده ذکر او تخصیص به ئی څکه کړی وی چه د لمانځه د لویو ارکانو څخه دی او بندګان د رکوع او سجده په حالت کېږئ زیات د ستایلو وړ (لائق) دی امام شافعی رحمه الله علیه د رکوع او سجده له دغه تخصیص څخه د تلاوت سجده مرادوی.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا
جَعَلَ عَلَيْكُمُ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ
إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا
لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى
النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا
بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

او زیار (کوشش) کوئ په (لاره د جهاد، طاعت، او رضاء د) الله په حق د جهاد د هغه سره (چه ورته وړ (مستحق) او لائق دی)، دغه (الله) غوره کړی یی تاسی او نه ئی دی ګرځولی (نه ئی دی ایښی) په تاسی په دین کېږئ هیڅ حرج (مشقت او اشکال)، (متابع وکړئ د) دین د پلار خپل چه ابراهیم دی، دغه (الله) ونومولی تاسی مسلمانان پخوا (له دغه قرآن څخه په نورو آسمانی کتابونو کېږئ) او په دغه (قرآن) کېږئ (هم) دپاره د دی چه شی رسول (ستاسی محمد) شاهد (ښوونکی) په تاسی (د تبلیغ خپل) او چه شی تاسی (ای مسلمانانو) شاهدان (ښوونکی) په نورو خلقو (د تبلیغ د نورو انبیاءو) نو قائموی (سم اداء کوئ تاسی سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوئ تاسی زکوٰه او ښه ټینگ ونیسی تاسی (دین د) الله دغه (الله) مالک دی ستاسی پس ښه مالک دی (الله) او ښه مرسته (مدد) کوونکی دی (الله).

تفسیر: د خپل نفس د تهذیب او د دنیوی چارو د سمون دپاره داسی پوره زیار (کوشش) کوئ چې د دی لوی او اهم مقصد دپاره وړ (مستحق) او لایق او د هغه له شان سره موافق وی آخر د دنیوی مقاصدو د بری او کامیابی دپاره تاسی غومره تکلیفونه او زحمتونه په ځان اخلئ! دا خو د دین او د آخرت د دائمی بری او کامیابی لاره ده چې په هغی کښی هر غومره زحمت او محنت ومومئ بیا هم د انصاف له مخی کم دی.

تنبيه: د «مجاهده» په لفظ کښی هر قسم کوبښونه، د ژبی وی که د قلم، مالی وی که بدنی شامل دی او هم د «جهاد» تمام اقسام جهاد مع النفس، جهاد مع الشیطان جهاد مع الکفار، جهاد مع البغاة، جهاد مع المبطلین د هغه لاندی داخل دی.

(﴿هُوَاجِبُكَ﴾) دغه الله غوره کری یی تاسی ای مؤمنانو د خپل دین د طاعت او نصرت دپاره (یعنی له ټولو څخه اعلیٰ او افضل رسول او له ټولو شرائعو څخه ئی اکمل شریعت درکر او په تمامه دنیا کښی د الله تعالیٰ د پیغام رسولو دپاره ئی تاسی غوره او منتخب کړئ! او په گردو (ټولو) امتونو باندی تاسی ته فضیلت دروېانه.

(﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكَ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾) او نه دی گرځولی او نه دی ایښی په تاسی په دین کښی هیڅ حرج مشقت او اشکال) یعنی په دین کښی ئی هیڅ داسی یو اشکال نه دی پریښی چې د هغه کول سخت او مشکل وی په احکامو کښی ئی د هر ډول (طریقه) رخصتونو او آسانیو لحاظ ساتلی دی دا خو بېله خبره ده چې تاسی یو آسان کار په خپل ځان مشکل وگرځوئ! (﴿مَلِكًا يُبْطِغُ فِيهِ﴾) متابعت وکړئ! ای مؤمنانو د دین د پلار خپل چې ابراهیم علیه السلام دی کله چې ابراهیم علیه السلام د حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم په اجدادو کښی شامل دی نو ځکه د گرد (ټول) امت پلار شو یا به دا مراد وی چې د عربو پلار دی ځکه چې د قرآن پرمینی مخاطبان هم دوی وو.

(﴿هُوسَئِلُكُمْ السَّيْلِينَ﴾) دغه الله تعالیٰ یا ابراهیم علیه السلام ونومولئ تاسی مسلمانان یعنی الله تعالیٰ په پخوانیو کتابونو او په دی عظیم الشان قرآن کښی ستاسی نوم «مسلم» ایښی دی چې معنی ئی حکم منونکی، وفا خوښوونکی دی یا ابراهیم علیه السلام له پخوا څخه ستاسی نوم مسلمان ایښی دی کله چې پخپله دعاء کښی ئی ویلی وو ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِكَ أُمَّةٌ مُسْلِمَةٌ لَكَ﴾ د البقره (۱۵) رکوع. او په قرآن کښی هم ښائی د هم ده په غوښتنه دغه نوم په تاسی ایښود شوی وی په هر حال ستاسی نوم «مسلم» دی. اگر که نور امتونه هم مسلمانان وو مگر دغه لقب ستاسی له پاره غوره او ټاکل (مقرر) شوی دی نو ښائی پری فخر وکړئ.

(﴿يَكُونُ الرَّسُولُ شَهِيدًا﴾) الآیة - دپاره د دی چې شی رسول ستاسی محمد صلی الله علیه وسلم شاهد ښوونکی په تاسی د تبلیغ خپل او چې شی تاسی ای مسلمانانو شاهدان ښوونکی د تبلیغ د نورو انبیاءو) یعنی تاسی ئی د دی دپاره غوره کړئ چې تاسی نورو امتونو ته ښوونه وکړئ او رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته ښوونه وکړی او دغه امت چې له ټولو څخه وروسته راغلی دی.

غرض نئی دا دی چه دی د نورو تولو امتونو غلطی اصلاح کری او گردو (تولو) ته سمه صافه لاره وښیئ گواکی هغه مجد او شرف چه د ده په برخه شوی دی له هم دی وجه دی چه دی د گردی (تولی) دنیا معلم (ښوونکی) وگرځی او په تبلیغی جهاد کښی مصروف واوسی.

تنبیه: نورو مفسرانو (شهیداً) او (شهداء) د شاهد او گواه په معنی اخیستی دی کله چه د قیامت په ورځ کښی نور امتونه انکار وکړی چه انبیاء الله علیهم السلام مونږ ته تبلیغ نه دی کړی او له انبیاءو څخه شاهدان وغوښتل شی نو دوی به محمدی امت د شاهد په ډول (طریقه) ور وړاندی کړی او دغه امت به داسی شاهی اداء کړی «بیشکه چه دغو انبیاءو علیهم السلام د دعوت او تبلیغ وظائف انجام کړی دی او د الله تعالیٰ حجت نئی قائم کړی دی» کله چه له دوی ځنی پوښتنه وشی چه دا خبره تاسی ته څرنگه معلومه شوه نو ځواب به ورکړی چه «دغه اطلاع مونږ ته زمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم راکړی ده چه د ده په صداقت باندی د الله تعالیٰ محفوظ کتاب قرآن کریم شاهد دی» گواکی دغه فضل او شرف نئی څکه درکړی دی چه تاسی په یوی عظیم الشانی دعوی کښی د یوه معزز شاهد او گواه په شان دریدونکی یئ، لیکن ستاسی د دغی شاهی اوریدل او اهمیت هم ستاسی د معظم رسول په برکت او طفیل سره دی چه هغه به ستاسی تزکیه کوی.

(﴿ فَاتَّبِعُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ﴾) نو قائموی سم اداء کوئ سره له تولو حقونو لمونځ او ورکوئ زکوٰۃ او ښه ټینگ ونیسئ دین د الله دغه الله مالک دی ستاسی الخ) یعنی د الله تعالیٰ د انعاماتو قدر وکړئ! او د خپل نوم او لقب، فضل او شرف، پټ او عزت وساتئ! او ښه وپوهیوئ چه تاسی د ډیرو لویو لویو کارونو دپاره درولی شوی یئ نو څکه ښائی چه تاسی رومی خپل شان د ښو عملونو ښه نمونه وگرځوئ! او په هر کار کښی د الله تعالیٰ پری کلک په خپلو منگلو کښی ونیسئ! او د یوی ذری په اندازه هم د حق له لاری څخه دی خوا او هغه خوا لار نشئ! نور تول کمزوری وسائل او وسائط پریودئ! بیا نو د الله تعالیٰ په فضل او رحمت باندی اعتماد ولرئ! او یوازی هم دغه الله تعالیٰ خپل مولیٰ او مالک وکنئ! چه له هغه نه بل ښه مالک او مددگار به له کومه وموئ! ربنا اجعلنا من مقيمي الصلوة وموتی الزکوة والمعتصمين بک والمتوکلین علیک فانت مولانا وناصرنا فنعم المولیٰ انت ونعم النصیر انت»

«تمت سورة الحج بفضله ومنه فله الحمد وعلى نبيه الصلوة والتسليم»

سورة المؤمنون مكية وهى مائة وثمانى عشرة آية وست ركوعات رقمها (۲۳) تسلسلها حسب النزول
(۷۴) نزلت بعد سورة «الانبياء»

د «المؤمنون» سورت مكى دى (۱۱۸) آيات (۶) ركوع لرى
په تلاوت كېنى (۲۳) او په نزول كېنى (۷۴) سورت دى
وروسته د «الانبياء» له سورت نه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝۱ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۝۲

په تحقيق بريالى (بهرمن - کامياب) شوى دى مؤمنان هغه (مؤمنان) چه دوى
په لمونځونو خپلو كېنى عاجزى كوونكى وپريدونكى دى (له الله نه)

تفسير: د «خشوع» معنى دا ده چه د بل چا په مخ كېنى په خوف او هيبت سره ساكن او
سربښته كرى لكه چه ابن عباس رضى الله تعالى عنه د ﴿خَاشِعُونَ﴾ تفسير په «خَائِفُونَ ساكنون»
سره كرى دى او د ﴿رَأَى الْأَرْضَ خَائِعَةً فَإِنَّا أَلْزَمَ اللَّهُ الْأَمْرَ وَبَيَّتَ﴾ آيت هم
دلايت كوى چه په «خشوع» كېنى يو قسم سكون او تذلل معتبر دى.

په قرآن كريم كېنى «خشوع» د «وجوه - ابصار - اصوات او نورو» صفت درولى شوى
دى. او په دغه آيت كريمه د ﴿أَلَمْ يَلِدْ وَلَدًا أَلَمْ يَلِدْ وَلَدًا أَلَمْ يَلِدْ وَلَدًا﴾ كېنى د قلب صفت
بډولى شوى دى. معلومېږي چه اصلاً «خشوع» د زړه كار دى او د نورو بدنې اعضاؤ خشوع د
زړه د خشوع تابع ده كله چه په لمانځه كېنى قلب خاشع - خائف - ساكن او ښكته شى نو
خيالات هم د دى خوا او د هغى خوا د مشغولتيا او گرځيدو څخه فارغ او په هم هغه يو
مقصود باندې تينگ درېږي نو بيا د خوف - هيبت - سكون خضوع او خشوع آثار پر بدن هم
ظاھريږي مثلاً د اوږو - سر - او سترگو ښكته غورځول په ادب سره لاس تر نامه لاندې تړلى
درېدل - دى خوا او هغى خوا ته نه كتل - له خپلو كاليو (جامو) او ويښتو او نورو شيانو سره
لويى نه كول - د گوتو نه تركول - او په دى قسم د «خشوع» د لوازمو څخه نور افعال او احوال
هم شته.

په احاديثو كېنى د حضرت ابوبكر صديق رضى الله تعالى عنه او عبد الله بن زبير رضى الله تعالى
عنه څخه منقول دى چه دوى به په لمانځه كېنى داسى ساكن
او آرام وو لكه يو بى ساه لرگى. او ويل كيده چه دغه د لمانځه خشوع ده.

فقهه په دغه مسئله کېږي اختلاف لري چه آيا لمونځ بې له خشوع څخه صحيح او مقبول وي که نه؟ په «روح المعاني» کېږي ئي ليکلي دي چه خشوع د لمانځه د اجزاء دپاره شرط نه دی هو! د قبول الصلوة دپاره شرط دی. ځما په نزد دغسي ويل بهتر دی چه د حسن القبول لپاره شرط دی والله اعلم.

دلته د تفصيل ځای نشته په «احياء العلوم» او د هغه په شرح کېږي دي تفصيلات وليدل شي! په هر حال مونږ مؤمنانو ته انتهائي فلاح او اساسي نجات په هم دغه کېږي حاصلېږي چه سره له خشوع او خضوع خپل لمونځونه اداء کړو. او په هغو اوصافو سره دي موصوف اوسو چه په دغه مبارک آيت کېږي اوس بيانېږي.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی له نا کارو (بدو اقوالو بدو افعالو) څخه مخ گرځوونکي دي.

تفسير: يعنی په فضولو او بيکارو مشاغلو کېږي خپل وقت نه ضائع کوي که کوم بل سړی لغو او چټی (بيکاره) او مهملی خبری يا افعال کوي نو د هغو له اوریدلو او کتلو څخه مخ اړوي. او ده ته د عبودیت د وظائفو له ایفاء کولو څخه دومره وقت او فرصت نه وي میسر چه په دغسي بې فاندی جگړو او فضولو خبرو کېږي ځان اخته کړي.

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿٢٥﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (تل) د زکوة اداء کوونکي دي (چه د مالی فعلی او قولی عباداتو جامع دی).

تفسير: يعنی دغه د دوی عادت دی چه تل زکوة اداء کوي او داسی نه دی چه کله ئي ورکوي - او کله ئي نه ورکوي - غالباً له هم دی جهته د ﴿وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ په ځای ئي د ﴿لِلزَّكَاةِ يُؤْتُونَ﴾ ترکیب اختیار فرمایلي دي. گواکي دا ئي بودلی دی چه د زکوة اداء د دوی مستمر کار دی - محقق شیخ الهند رحمة الله عليه په «تل د زکوة ورکونکی دی» سره په دغه لوري هم اشاره وکړه. ځینو مفسرینو دلته زکوة د طهارت او پاکیزگی یا د نفس د تزکیې په معنی اخیستی دی گواکي دغه آیت ئي د ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّى﴾ او د ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّى﴾ پشان مقرر کړی دی. که دغسي مراد وی نو د هغه مفهوم دی عام کیښود شی چه په هغه کېږي د بدن د زړه او د مال پاک ساتل گرد (تول) داخل شی - زکوة او صدقات هم یو قسم مالی تطهیر دی

﴿حُدِّثُوا آلَ اللَّهِ صَدَقَهُمْ وَتَقَرُّوهُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ جزء ۱۱ (د التوبة ۱۳ رکوع ۱۰۳ آیت) د داسی ویلو چه دغه آیت مکی دی او په مکی معظمی کبلی لا زکوٰۃ نه و فرض شوی، ابن کثیر رحمة الله علیه جواب داسی ورکړی دی چه د زکوٰۃ اصلی مشروعیت په مکه کبلی شوی و هو! - د هغه د مقادیرو او نصبو او نورو تشخیص وروسته د مدینی منوری له راتکه وشو والله اعلم.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَعْتَابِهِمْ نَذِيرٌ ۖ إِلَّا عَلَىٰ أَعْنَافِهِمْ وَأَمْالَهُمْ فَأَنْتُمْ
غَيْرُ مَلُومِينَ ۚ فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعُدُونَ ۚ

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی فروجو (غای د شہواتو) خپلو لره ساتونکی دی (له سفاح څخه) مگر پر ښځو خپلو یا پر هغو وینځو چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د دوی پس بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (په ورتلو سره ښځو او وینځو خپلو ته) پس هر څوک چه وغواړی (دفع د شہوت) غیر له دغو (ښځو او وینځو خپلو) نه پس دغه کسان هم دوی دی تجاوز کونکی (له حده)، .

تفسیر: یعنی له خپلی منکوحی ښځی یا وینځی څخه ماسوا بله کومه لپاره د شہوت د قضاء دپاره ولتوی نو دی د حلالو له حدودو وتونکی دی په دی کبلی زناء - لواطت او استمناء بالید او نور کرد (تول) غیرمشروع صورتونه راغلل - بلکه غینو مفسرینو د «متعه» پر حرمت هم پر هم دغه آیت استدلال کړی دی - وفيه کلام طویل لایسه المقام - راجع روح المعانی تحت هذه الآية الکریمه.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِنِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رِعُونَ ۚ

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی امانتونو خپلو لره او عهدونو خپلو ته (که د خالق وی که د مخلوق) رعایت کونکی دی (چه بیوفائی او خیانت پکبلی نه کوی).

تفسیر: یعنی د امانت او قول او اقرار حفاظت کوی - خیانت او بد عہدی نه کوی نه د الله تعالیٰ په معاملاتو کبلی او نه د بندگانو په چارو کبلی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿١﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (همیشه) پر لمونځونو خپلو ساتنه کوی (چه تل ئی سم اداء کوی سره له تولو حقوقو).

تفسیر: یعنی تل لمونځونه د هغو پر اوقاتو، د آدابو او حقوقو له رعایت سره اداء کوی د دنیوی معاملاتو د مشغولیت لامله (له وجی) د الله تعالیٰ له ذکره او فکره نه غافلپیری. تر دی ځایه پوری ئی د مفلحینو مؤمنینو شپږ صفات او خصال بیان وفرمایل (۱): - سره له خضوعه او خشوعه د لمونځونو اداء کول - یعنی په زړه او بدن سره د الله تعالیٰ په طرف رجوع او ورمائل کیدل.

(۲): - د باطلو - لغو - او بییاکو خبرو او ناکارو کارونو څخه ځان بیل ساتل

(۳): - د زکوٰه یعنی مالی حقوق اداء کول. یا خپل نفس او مال پاک ساتل.

(۴): - نفسانی شهوات پخپل واک (قبضه) او اختیار کښی ساتل.

(۵): - د عهد او امانت حفاظت یعنی د گردو (تولو) معاملاتو درست او منظم ساتل.

(۶): - او په آخر کښی ئی بیا د لمونځونو د قیام تاکید وفرمایه چه په پوره ډول (طریقه) سره ئی حفاظت وکړی چه پخپلو اوقاتو او آدابو او شروطو له رعایت سره اداء کرل شی. له دی نه ظاهریږی چه د لمانځه حق د الله تعالیٰ په نزد ډیر لوړ او اعلیٰ او خورا (ډیر) مهم بالشان څیز دی چه دلته ئی خپله خبره پر هم هغه باندی شروع او پر هم هغه باندی ئی ختمه کړه.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣﴾

هم دغه (مؤمنان موصوف په دغو شپږ واړو صفاتو) هم دوی دی وارثان (لا ټقان نه نور څوک) هغه (وارثان) چه میراث به اخلی (ویریا اعلیٰ جنت د) فردوس (د آدم یا د دوزخیانو برخه به هم اخلی) دوی په دغه (جنت الفردوس) کښی تل پاتی کیدونکی دی.

تفسیر: د جنت د میراث موندلو په نسبت لازمه معلومات پخوا له دی نه لیکلی شوی دی (دا بیان ؤ د «معاد» نو له دی سره مناسب دی بیان د «مبدأ» نو ځکه ورپسی داسی فرمائی)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ﴿٤﴾

او قسم دی خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان (آدم) له خالصی (صافی له خیرې ویستلی شوی) ختو نه

تفسیر: ځکه چه غمونږ د گردو (تولو) پلار حضرت آدم علیه السلام له منتخبی او غوره کړی شوی خاوری څخه پیدا کړی شوی دی او برسیره پر هغه تمام بنی آدمان له نطفی څخه پیدا کړی چه دغه نطفه هم له ځمکی څخه بالوسيله متشکله کړی چه د منتخبو او غوره کړیو شیانو خواره او د اغذیه و عصاره او خلاصه ده.

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٧﴾

بیا وگرځاوه کیشود مونږ (اولاده د) دغه (آدم) نطفه (ترلی څاڅکی د منی) په یو قرارگاه محکم (رحم کښی)

تفسیر: یعنی د مور په رحم کښی چه له هغه ځایه بل هیچیرې نشی خوځیدلی.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظًا فَكَسَوْنَا الْعِظَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَرَكْنَا زَكَرِيَّا أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٨﴾

بیا وگرځوله مونږ دا نطفه توتۀ د وینو (کلکه سربیناکه) بیا وگرځوله مونږ دغه توتۀ د وینو یوه وړه بوتی د غوښو بیا وگرځوله مونږ دا بوتی د غوښو هډوکی بیا ور واغوستله مونږ دی هډو کو ته (پس له پیدا کولو د رگونو او د پلو او نورو) غوښه بیا مو (ژوندی) پیدا کړ دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت) پس ډیر لوړ لوی دی شان د الله (په قدرت او په حکمت خپل کښی) چه ډیر ښه پیدا کوونکی (صورت تړونکی) دی (له نورو تولو پیدا کوونکیو صورت تړونکیو څخه خلقاً)

تفسیر: یعنی د غوښی یوه برخه کلکوی او تری هډوکی جوړوی او د هډو کو پر قفس (دانچه) او سلسله (لیر) رگونه - پلی - تارونه او د بدن نور محتاج الیه د پیدا کولو څخه وروسته غوښی او پوستکی زرغونوی پخوا له دی نه (په ۱۷ جزء د الحج د سورت په (۱) رکوع کښی د انسان د

تخلیق هم دغه کیفیت بیان کری شوی دی.

﴿ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ﴾ - بیا مو ژوندی پیدا کر دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت) یعنی د روح د پوکولو په سبب ئی له دی نه یو ژوندی ویش انسان جوړ کر چه پر دغه ذی روح انسان وروسته له دی نه د طفولیت (بچپنه)، شباب (زوانی)، کهولت (پوخ عمر) او شیخوخت (بداوالی) ډیر احوال او ادوار او مراحل تیریری یا دا چه اول جماد و اوس ئی حیوان کر پخوا وړند، کوڼ، گونگ و اوس ئی لیدونکی اوریدونکی ویونکی کر ځکه ځمونږ امام اعظم رحمة الله علیه وائی «که څوک هگی له چا څخه په غصب واخلی او بیا ده څخه چرگوری شی نو دا غاصب ضامن د هگی دی نه د چرگوری ځکه چه دا اوس بل څیز شوی دی.»

﴿قَتَلَكَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْوَلَدِينَ﴾ - پس ډیر لوی لوړ دی شان د الله په قدرت او په حکمت خپل کښی چه ډیر ښه پیدا کوونکی صورت ترونکی دی له نورو ټولو پیدا کوونکیو صورت ترونکیو مصورانو نه خلاقاً یعنی هغه الله تعالی چه په نهایت ښه ډول (طریقه) او ښائست د انسان تمام اعضاء او قوی ئی په ډیر ښه قالب کښی جوړی کری دی او د هغه خلقت ئی سم له حکمت سره نهایت موزون او متناسب گرځولی دی ډیر لوی او لوړ ذات او عالی صفات دی اعلیٰ شانه واعظم برهانه.

فائده: سره له دی چه الله تعالی خالق د تمامو موجوداتو دی یعنی ځمکی، آسمانونه، عرش، کرسی لوح - قلم - جن - ملائک - لمر - سپوږمۍ ستوری - جبال - بحار - اشجار - انهار او داسی نور ډیر اشیاء ئی پیدا کری دی مگر په هیڅ یوه باندی ئی داسی ثناء په ذات پاک خپل ونه ویله لکه په پیدا کولو د انسان له دی نه دا خبره معلومه شوه چه انسان ورته ډیر معزز او مکرم دی ځکه ئی فرمایلی دی ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾ الآية - خامخا په تحقیق کرامت عزت ورکری دی مونږ ځامنو د آدم ته.

ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿٥٥﴾

بیا بیشکه تاسی پس له دی ژوندی کولو د تاسی (په دغه پاس طریقه سره) خامخا مړه کیدونکی یی

تفسیر: یعنی ستاسی وجود ذاتی او خانه زاد نه دی بلکه مستعار او د الله تعالی عطاء او بخشش دی لکه چه د موت په لیږلو سره د هغه گردی (تولی) نقشی وړانوی او تاسی په هغه وقت کښی د مرگ له زورورو او قوی منگلو څخه خپل ژوندون نشی ساتلی نو معلوم شو چه بل کوم او قاهر قوت او قدرت ستاسی پر سرونو شته چه ستاسی د وجود ژوندون او بقاء زمام ئی تینگ د خپل قدرت په لاس نیولی دی او هر وقت چه اراده او مشیت وفرمائی هغه پریږدی او خوشی کوی ئی یا ئی بیرته راکاږی فسیحان الله احسن الخالقین.

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٧﴾

بیا بیشکه تاسی په ورغی د قیامت کښی بیا ژوندی راپاخول شی (له قبورو له لپاره د جزاء .

تفسیر: هغه لوی ذات چه اول غلی ئی پیدا کړی ؤ هم هغه دوهم غلی هم بیا ژوندی راپاخوی رومی د وجود مستور قوتونه او د اعمالو نتائج پخپل ډیر کامل صورت سره ظاهر او دغه په اثبات رسوی چه دومره یوه لویه کارخانه می خوشی چتی (بیکاره)، بی نتیجی، عبث او د لویو او ساعت تیری لپاره نه وه جوړه کړی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ ﴿١٨﴾

او خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ پاس په سر د تاسی اووه لیاری (۷ آسمانونه).

تفسیر: د «طرائق» معنی د غښتو مفسرینو او لغوینو په نزد «طبقات» ده یعنی د اسمان اوه طبقی مو لاندی باندی جوړی کړی دی فهذا کما قال ﴿كَذَٰلِكَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا﴾ (د نوح ۱۵ آیت (۱) رکوع (۲۹) جزء) او غښی د «طرائق» معنی لیاری آخلی یعنی اوه لیاری مو جوړی کړی دی چه د پرښتو د تللو او راتللو معبری دی غښی معاصر مصنفین له ﴿سَبْعَ طَرَائِقَ﴾ څخه د اوو سیاراتو مدارات مرادوی والله اعلم.

وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٩﴾

او نه یو مونږ له (گردو (تولو) احوالاتو د) مخلوقاتو (خپلو څخه) غافله بی خبره

تفسیر: یعنی هر غږیز مو په پوره انتظام او محکموالی او خبرداری سره جوړ کړی دی او د ده د حفاظت او بقاء له طریقو څخه مونږ پوره باخبره یو په سمایه ؤ اجرامو او سفلیه ؤ مخلوقاتو کښی کوم یو داسی غږیز نه دی چه غمونی د علم او قدرت له احاطی څخه خارج وی که نه دغه گرد (تول) نظم ترتیب او تنسیق سره گډود او خراب تراب کیوی.

﴿يَعْلَمُ تَابِثَاتِ الْأَرْضِ وَمَا يُخْرِجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرِضُ فِيهَا﴾ الآية - جزء ۲۷

د الحديد ۴ آيت (۱) ركوع .

وَاتَزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّقَدْرِ فَاَسْكَنَتْهُ فِي الْاَرْضِ ۖ وَارْتَا عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقْدَارُونَ ﴿١٨﴾

او نازلی کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه په اندازه (کفاف د خیر او صلاح د خلقو) نو ومو درولی دغه (اوبه) په ځمکه کښی او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی (اوبو) هر ورو (خامخا) قادر یو (لکه چه قادر یو په نازلولو ئی هم).

تفسیر: یعنی رابخته کړی دی مونږ له لوری د آسمانه اوبه په هغه میچ چه د مخلوقاتو ښکته (فایده) پکښی وینو) نه دغومره زیاتی چه بی وخته او بی موقعه تباہ او توی لاری شی او نه دومره لږی مو درکړی چه ستاسی ضروریاتو ته کفایت ونه کړی.

﴿فَاَسْكَنَتْهُ﴾ الآية - پس ومو درولی حصاری کړی مونږ دغه اوبه په ځمکه کښی (الخ) یعنی ځمکه د باران اوبه پخپل منځ کښی غښتی او جذب کوی ئی چه بیا مونږ دغه اوبه تری د کاریزو کوهیو او برمو او نورو په وسیله راویاسو او تری استفاده کوو یا پخپله دغه اوبه د چینو او زیمونو ځمکو په وسیله بهیوی (یا ئی دروو د ځمکی په سر هم په تالابونو دندونو او نورو ظرفو کښی).

﴿وَارْتَا عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقْدَارُونَ﴾ او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی اوبو هر ورو (خامخا) قادر یو لکه چه قادر یو په نازلولو ئی هم) یعنی که باران درباندی ونه واروو نو څوک به ئی درباندی اورو؟ او که ئی در باندی اورو خو د شرب ارواء او د استفادی وسائل او وسائط درڅخه واخلو او تاسی ته داسی قوت او قدرت در نه کړو چه تری گتور (فائده مند) شی (مثلاً) دومره ئی ژوری بوڅو چه تاسو ئی ونه شی ایستلی یا ئی ژر تر ژره وچی او بیا ئی په هوا کښی گدی کړو یا ئی تروی او سخا کړو دغه کارونه او نوری گردی (تولی) چاری ځمونږ له قدرته پوره دی نو ستاسی له لاسونو څخه څه پوره دی او څه به کولی شی؟.

فَاَنشَاْنَا لَهُمْ بِهٖ جَبَّتٍ مِّنْ نَّخِيلٍ وَّاَعْنَابٍ لَّهُمْ فِيْهَا فَاوَاكُهُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿١٩﴾

پس پیدا کری دی مونږ تاسی ته په دی (اوبو) سره باغونه رنگارنگ له خرماگانو او (له) انگورو چه شته تاسی ته په دی (باغونو) کښی میوی ډیری او له دغو (باغونو) څخه خورئ تاسی (میوی)

تفسیر: یعنی په هغو د پسرلی او بهار د لیدلو څخه خوشالیرئ او د هغو د حاصلاتو څخه ځینو د تفکه په ډول (طریقه) او ځینی د غذا په صورت استعمالوئ!

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدِّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْاَكْلَيْنِ ۝۲۰

او (بل پیدا مو کړه هغه) ونه چه وځی له (غره د) طور سینا څخه چه زرغونیرئ له غوړو سره او له انگولی (سالن) سره ډپاره د خوړونکیو.

تفسیر: یعنی د خوړنی (زیتون) ونه چه تری تیل وځی چه د مبلو او نورو په مصرف رسیدی او ډیر زیات خلق ئی د کتغ (سالن) په شان استعمالوی - د خوړنی ذکر ئی په خصوصیت سره وفرمایه ځکه چه د هغه فوائد زیات دی او د یوه مخصوص فضل او شرف حیثیت لری. ځکه د «التین» په سورت کښی پری قسم هم یاد شوی دی د طور غره په لوری نسبت کول هم د هم دغی (خوړنی) زیتون د فضیلت او برکت ښکارولو لپاره دی ځکه چه په هغه وقت کښی به هلته د دغی خوړنی ونی ډیری زیاتی وی.

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً تُمْسِكُمْ بِمَنَافِعِهَا بُطُونُهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ۝۲۱

او بیشکه چه تاسی ته په څاروو کښی خامخا عبرت دی چه څښوئ مونږ تاسی ته له هغو پیو نه چه په ګیدو د دوی کښی دی او شته تاسی ته په دغو (څاروو کښی) منافع (ګټی فائدی) ډیری او له دوی (د ځینو اجزاؤ څخه) خورئ تاسی (شودی غوښی او نور)

تفسیر: د نباتاتو (ترکودی) څخه وروسته د حیواناتو (ساکنانو) ذکر دی یعنی د حیواناتو شودی مونږ په خپل قدرت سره پر تاسی څښو او ډیری زیاتی فائدی مو د تاسی لپاره د دغو حیواناتو په وجود کښی ایښی دی تر دی چه د ځینو حیواناتو د غوښو خوراک مو هم پر تاسی حلال کری دی.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿١٣﴾

او پر دغو (خاروو) او پر بیړیو باندی بارولی شی تاسی (په بر او بحر کښی).

تفسیر: یعنی په وچه کښی د حیواناتو (او نورو نقلیه و وسایلو) په وسیله او په اوبو کښی د بیړیو کشتیو (او جهازونو او نورو نقلیه و وسایلو) په واسطه (او هم داسی په هوا او نورو کښی) نقل او حرکت کوئ او له یوه لری ځایه بل لری ځای ته درومی! او ډیر درانه درانه شیان او سامان مو پری باروئ د کشتی په مناسبت وروسته د نوح علیه السلام قصه هم ذکر فرمائی چه په څه شان الله تعالی پری بیړی جوړه کړه چه د عظیم طوفان په وقت کښی د مؤمنینو د نجات ذریعه وگرځیده، بیا د نوح علیه السلام په مناسبت د ځینو نورو انبیای واقعات هم ذکر فرمائی جنائی دلته د دغو قصصو په بیان کښی دغه طرف ته هم اشاره وی لکه چه په پاس آیات کښی ستاسی د جسمانی ضروریاتو د انتظام مذکور ؤ هم داسی پاک رحمن ستاسی د روحانی حوائجو او ضروریاتو سر انجامولو دپاره د دنیا له ابتداء څخه د وحی او رسالت سلسله هم قائمه فرمایلی ده یا داسی وایئ چه پاس د قدرت د دلائلو او نښو د بیان فرمایلو څخه د توحید په لوری متوجه کول مقصود ؤ، نو د هغه د تکمیل دپاره ئی دلته د نبوت سلسله شروع کړه چه په ضمن کښی د انبیای علیهم السلام او د هغه د متبعینو د ښو انجامونو او د مکذبینو او معاندینو د بدو انجامونو تذکره ده څو مو ښه په زړه کښی ځای ونیسی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ اِقْبِرُوا عِبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا مِثْرُ مِثْلِكَ مِيرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مِّن سَمْعِنَا لِهَذَا إِنْ آيَاتِنَا الْآوَلِينَ ﴿١٥﴾

او خامخا په تحقیق لیرلی ؤ مونږ نوح قوم خپل ته نو وویل (نوح) ای قومه څما عبادت کوئ تاسی (یواځی) د الله نشته تاسی ته بل هیڅ معبود غیر له دغه (الله) آیا پس نه ویریږئ تاسی (له عذاب د الله) پس وویل هغو مشرانو چه کافران شوی وو له قومه د دغه (نوح خپلو اتباعو ته) چه نه دی دا نوح مگر

یو انسان دی په شان ستاسی اراده لری د دی خبری چه مشر شی پر تاسی باندی او که اراده وفرمائی الله (د لیپلو د رسول انسانانو ته نو) خامخا لیپلی به ئی وی پرېشتی (نه انسانان) نه دی اوریدلی مونږ دا (چه رسول بنی آدم وی یا توحید) په هغو پلرونو ځمونږ کښی چه پخوا وو

تفسیر: یعنی په ده کښی څه فرق شته چه دی رسول شی او تاسی نه شی؟. دی غواړی چه مشرتوب ځان ته حاصل کړی نو ځکه دغه پلمه (تدبیر) او چل ئی جوړ کړی دی. که نه که الله تعالی رسول لیږه نو بل سری پری دریدلی ؤ چه هم دا ئی رالیپلی دی - او پرېسته به ئی نه وی رالیپلی. مونږ داسی عجیبه خبره له سره نه ده اوریدلی چه یو ځمونږ په شان سری او معمولی انسان د الله تعالی رسول شی او نورو ګردو (تولو) معبودانو ته بد ووائی او له منځه ئی ورک کړی او داسی دعوت او بلنه وکړی چه تاسی یواځی د احد او واحد الله تعالی عبادت وکړئ! او بل هیڅوک مه منئ! (دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده).

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ لَّهُ جِنَّةٌ فَتَرْتَوُوا لِهٖ حَتَّىٰ يَخْرُجَ

نه دی (دا نوح) مګر یو داسی سری دی چه په ده پوری نښتی دی لیوننتوب سودا پس انتظار کوئ تاسی ده ته تر یوه وخته پوری (چه جوړ شی یا مړ شی)

تفسیر: دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده چه معلومیږی چه د دی غریب دماغ خراب او فکر ئی له کاره وتلی دی که نه د ګرد (تول) قوم په خلاف او خپلو پلرونو او نیکونو له اصوله مخالف داسی خبری به ئی ولی له خولی ایستلی چه هیڅوک پری یقین او باور نشی کولی! آیا که دا کار ښکاره لیوننتوب نه دی نو څه دی؟ ښه خو دا ده چه تاسی څو ورځی صبر وکړئ! او انتظار وکړئ! ګوندی څه مدت وروسته دی په سد او په هوش راشی - او د جنون او د سودا د دغی دوری څخه افاقه ومومی او جوړ شی - یا دی پخپلو هم دغو ویلو ویلو کښی مړ شی او سا ئی وخیژی او دغه قصه پای (آخر) ته ورسیری (العیاذ بالله)

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّي آيَةً

وویل (نوح) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره په سبب د دی چه تکذیب ئی وکړ ځما.

تفسیر: یعنی کله چه د نوح علیه السلام ګرد (تول) زیار (محنت) او کوښښ بیکاره ثابت شو

- او د نهه نیمو سوو کلونو گرد (تول) زیار (محنت) او زحمت ئی ورته بی ثمره او بی نتیجی څرگند شو. او موفق نه شو چه دغه کفار د ضلالت له لیاری څخه چپ او د هدایت پر سمه لیاره ئی ور روان کړی نو د الله تعالیٰ په دربار کېنئ ئی عرض او فریاد وکړ چه یاالله! اوس د دغو اشقیایو په مقابل کېنئ څما امداد وفرمایه ځکه چه ظاهراً دغه خلق څما د تکذیب څخه مخ ګرځوونکی نه دی او د نورو خپلو راتلونکو نسلونو او اولادونو افکار او عقائد هم خرابوونکی دی.

فَاَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا
وَوْحَيْنَا إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنْزِيلُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ
زَوْجٍ ثَاقِلِينَ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
مِنْهُمْ وَلَا تَخَاطَبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُخْرَجُونَ ﴿٢٤﴾

پس وحی وکړه مونږ دغه (نوح) ته داسی چه اوس جوړه کړه یوه بیړی په لیدلو (ساتلو) ځمونږ او په وحی (امر او ښودنی) ځمونږ پس کله چه راغی امر (حکم) ځمونږ (پر نزول د عذاب سره) او راوختیده (په اوبو) تنور پس ورننېاسه (سواره کړه) په دی بیړی کېنئ له هره قسمه جوړه جوړه دوه دوه (نر او ښځه) او اهل (بیت) خپل (یا مؤمنان) مګر مه ننه باسه هغه څوک چه پړومبی شوی ده په ده خبره (د عذاب) له دوی نه او مه کوه خبری له ما سره په باب د هغو کسانو کېنئ چه ظلم ئی کړی دی (په نفسونو خپلو باندي چه) بیشکه دوی غرق کول شی.

تفسیر: دغه قصه پخوا له دی نه د «هود» په سورت او نورو ځایونو کېنئ تیره شوی ده هلته دی د دغو الفاظو تفسیر ولوست شی.

یعنی کفار اګر که ستا له کورنۍ څخه هم وی له خپله ځانه سره ئی مه سوړه! ځکه چه د الله تعالیٰ له درباره د عذاب قطعی حکم صادر شوی دی او د دغی فیصلی اجراء او انفاذ یو حتمی او ضروری کار دی. اوس له ظالمانو څخه د هیڅ یوه د نجات او خلاصی دپاره هیڅ یوه سعی او کوښښ مه کوه!

فَإِذَا السَّعُودَاتُ جَاءَتْ وَرَمَيْنَاكَ عَلَى الْغُلُكِ فَقَتِلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ
الَّذِي نَجَّيْنَاكَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾

نو کله چه برابر شوی وختلی (ای نوحه) ته او هغه (مؤمنان) چه له تا سره
دی پر بیرې باندی نو ووايه چه تول حمد ثناء ده خاص هغه الله ته چه خلاص
ئی کرو مونږ له قومه ظالمانو (مشرکانو) څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ مونږ له دوی څخه بیل کړو او له عذاب څخه ئی مامون او مصئون وساتلو.

وَقُلْ رَبِّ ارْزُقْنِي تَزْلَازِلًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾

ووايه (ای نوح په وقت د کوزیدو د تا له بیرې نه) ای ربه څما کوز کړه ما
په یو داسی ځای کښی چه مبارک برکتناک وی حال دا چه ته خیر (دیر
غوره) له تولو کوزونکیو څخه ئی.

تفسیر: یعنی په بیرې کښی ښه د هوسانی (آسانی) او آرام ځای راکړه! او په کوم ځای کښی
چه مو له بیرې څخه ښکته کوی هلته هم څه رږ (رحمت) او تکلیف راپیښ نشی! او په هر ډول
(طریقه) او په هر ځای کښی دی ستا برکت او رحمت څما له حاله سره مل وی!

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنَّ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

بیشکه په دغه (قصه د نوح) کښی خامخا دلائل (د عبرت او قدرت څمونږ)
دی او بیشکه یو مونږ خامخا ازموښت کوونکی (د بندګانو).

تفسیر: چه کوم یو د دغو د اوریدلو څخه عبرت او نصیحت حاصلوی؟ او کوم یو ئی نه
حاصلوی ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا آيَةً قَدْ عَلِمَ مِنْ مَتَدِكُمْ﴾ (د القمر (۱) رکوع (۱۵) آیه (۲۷) جزء).

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٢٣﴾ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا
مِّنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ
الْمَلَائِكَةُ لِقَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أَلِئِنْ أَتَوْكُم بِ
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا نَافِلًا أَفَلَا تَبْشُرُونَ ﴿٢٥﴾

بیا پیدا کر مونږ پس له (هلاکه د) قومه د دغه نوح) یو اهل د زمانى نور
(عادیان یا ثمودیان) پس ولیږه مونږ په هغو کښی یو رسول (هود یا صالح)
له دوى څخه (وویل مونږ په ژبه د هغه رسول دوى ته داسی) چه عبادت کوئ
تاسی (یواځی) د الله نشته تاسی ته بل هیڅ برحق معبود بى له الله آیا پس نه
ویریئ تاسی (له عذابه د الله). او وویل مشرانو له قومه د دغه (نبی) څخه هغه
کسان چه کافران شوى وو او نسبت د دروغو ئی کړی وو ملاقات د آخرت
ته او نعمتونه ورکړی ؤ مونږ دوى ته په دغه ژوندون لږ خسیس کښی نه دی
دا (نبی) مکر یو بشر سړی دی په مثل د تاسی چه خوری له هغه (خیزه) چه
خورئ ئی تاسی له هغه نه او څښی له هغه څیز چه څښئ ئی تاسی له هغه نه

تفسیر: یعنى عادیان یا ثمودیان پر دى خبری باندی نه وو معتقد چه وروسته له مرگه به یوه ورځ
د پاک الله سره مخامخ کیدونکى یو - او داسی به ئی گڼل چه فقط هم دغه د دنیا ژوندون او د
هغی عیش او آرام ځمونږ په برخه کښی دی - او پرته (علاوه) د معاش د معاد هیڅ فکر به له
هغوی سره نه ؤ - گواکى دنیوی عیش او عشرت د هغوی د نیالی (تولایی) او برستنی په شان
گرځیدلی ؤ نو ځکه د خپلو رسولانو د تبلیغ او ارشاد په مقابل کښی به ئی داسی چتى
(بیکاره) خبری کولی چه نه دی دغه ویونکى مکر یو سړی دی په مثل د نورو چه خوری له هغه
څیزه چه خورئ تاسی له هغه نه او څښی له هغه څیزه چه څښئ ئی تاسی له هغه نه یعنى په
ظاهر کښی هیڅ یو داسی امتیاز او خبره په ده کښی نشته چه تاسو ئی نه لرئ.

وَلَكِنْ أَطَعْتُم بَشَرًا مِّثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذَا الْأَخْسِرُونَ ﴿٢٦﴾

او (قسم دی) خامخا که فرمان یورو تاسی د یوه انسان په شان خپل بیشکه
چه تاسی په هغه وقت کښی خامخا له زیانکارانو څخه یی.

تفسیر: یعنى له دى نه به لویه خرابی او ذلت څه وی چه د خپل ځان په شان د یوه بل معمولی

انسان سری تابع - خادم او مطیع شیء او خامخا هغه خپل متبوع، مخدوم او مطاع وگرځوی!

اَيَعِدُكُمْ اَنْتُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا اَنْتُمْ
تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾ هِيَ هَاتِ هِيَ هَاتِ لِمَا تُوْعَدُونَ ﴿٢٦﴾

آيا وعده کوی له تاسی سره (او ویروی مو دغه هود یا صالح په دی (چه بیشکه تاسی کله چه مړه شیء او شیء خاوری او هډوکی نو بیشکه چه تاسی به راییستل کیږئ (له ځمکی په بعث سره) ډیر لری دی ډیر لری دی (چیری کیدی شی) هغه څیز چه تاسی سره ئی وعده کولی شی.

تفسیر: دغه هم د کفارو وینا ده یعنی څومره له عقل څخه بعیده خبره وائی چه د وراسته هډوکی هغه بڅرکی چه له خاورو سره بیخی گډود شوی دی بیا له قبرونو څخه د انسانانو په شکل ژوندی راپاڅولی کیږی. نو ښه تاسی (ای کفارو!) پخپله فکر وکړئ چه په داسی چتی (بیکاره) او مهملو خبرو باندی څوک باور کولی شی چه له عقله او صحت څخه لری وی؟.

اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٧﴾

نه دی دا ژوندون مگر هم دا ژوندون ځمونږ د دنیا چه مرو او ژوندی کیږو او نه یو مونږ بیا ژوندی پورته کړی شوی وروسته له مرگه

تفسیر: یعنی (دغه کفار وائی) چیری دی آخرت او چیری دی حساب او کتاب په څه چه مونږ پوهیږو خو هم دغه د دنیا موجوده سلسله ده چه مونږ ئی گورو او هغه هم دا یو ژوندی کیدل او یو مړه کیدل چه د گردو (تولو) تر سترگو لاندی جریان لری یو ځیری (پیدا کیږی) او بل مری او زیات له دی نه بل هیڅ شی نشته.

اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ اِفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٢٨﴾

نه دی دغه (هود یا صالح) مگر یو سری چه تملی ئی دی پر الله دروغ او نه یو مونږ ده ته ایمان راوړونکی.

تفسیر: یعنی کفار وائی د دغه سری دغه وینا چه زه د الله نبی یم او الله مری بیا له سره ژوندی کوی ثواب او عقاب جزاء او سزا ورکوی - دغه دواړه دعاوی داسی دی چه هغه مونږ له سره نه شو منلی نو خامخا داسی جگری نخلولو او د سر درد پیدا کولو ته څه حاجت پاتی دی؟ او له هغه څخه څه فائده عانده کیږی؟ نو بالاخر پیغمبر د کفارو د داسی خبرو اترو څخه سخت متأثر شو او له هغه منکرانو څخه بی‌هیلی او ناامیده شو، او داسی دعا ئی وکړه

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبْتُكَ ۖ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصِيبَنَّ نَزْمِينَ ﴿٢٤﴾

وویل (هود یا صالح) ای ربه ځما مدد وکړه له ما سره په سبب د دی چه دروغجن ئی وبللم زه (او ځما رسالت ئی ونه مانه) نو وفرمایل (الله هود یا صالح ته چه) پس له لږ مدت خامخا وبه گرځی (دغه عادیان یا ثمودیان) پشیمانه (په دغه کفر او تکذیب خپل)،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ عذاب ورتلونکی دی چه وروسته له هغه به افسوس او ارمان کول هیڅ د دوی په درد نه خوری او نه به څه نفع ورسوی.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ

پس ونيول دوی چغی د هلاک په حق (او عدل) سره

تفسیر: له دی نه په ښکاره ډول (طریقه) دغه مترشح کیږی چه دغه قصه د «ثمود» وه چه د هغه امت په سخت غږ سره مړ شوی دی او پر «عاد» سخت باد آکوتی ؤ. او چا ویلی دی چه دغه قصه د عادیانو ده چه د اعراف په سورت او په هود او په شعراء کښی په قصی د نوح پسې هم دغه ذکر دی نو بناء پر دغه هر بیخ کن عذاب ته «صیحه» وایه شی. نو ځکه دلته هم صیحه ذکر شوه.

فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً ۖ فَبَعْدَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾

پس (هلاک شول نو) وگرځول مونږ دوی شاوړی (خس خاشاک د سیلاب) پس لری والی دی قوم ظالمانو ته (له رحمته د الله).

تفسیر: یعنی لکه چه سیلاب (څپان) خس او خاشاک له خپله ځانه سره وړی هم داسی د الله

تعالیٰ عذاب په سیلاب کښی دوی هم وبهیدل او لاهو شول.

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ﴿٢٢﴾
مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٢٣﴾

بیا پیدا کړ مونږ وروسته له هغو (ثمودیانو یا عادیانو) اهل د زمانو نور (لکه قوم د لوط او شعيب). نشی پرمی کیدی هیڅ قوم له وعدی مقررې خپلی او نه وروستی پاتی کیدی شی تری.

تفسیر: یعنی هر قوم چه د خپلو انبیاءو تکذیب وکړی گرد (تول) په همنو خپلو مقرره ؤ وعدو سره هلاک کیږی، هر میعاد او هره نیټه چه د هر قوم دپاره مقرره شوی ده هغه د یو شیبي (دقیقی) له مخی هم نه وړاندی او نه وروسته کیږی.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةٌ رُسُلَهَُا كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ
بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعَدَ الْقَوْمُ لَئِيْؤْمُنُونَ ﴿٢٤﴾

بیا ولیږل مونږ رسولان خپل حال دا چه یو په بل پسې پیوست ؤ هر کله چه رابه غی کوم امت ته رسول د دوی نو دروغجن به ئی وباله دی پس پرله پسې به کړل مونږ غیبنی د دوی په غیبنو نورو (په هلاکولو کښی) او وگرځول مونږ دوی تشی قصی (د تعجب په عالم کښی)، پس لری والی دی (د الله له رحمته) هغه قوم ته چه نه راوړی ایمان (په مؤمن به شیانو باندی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د رسولانو قطار (لیر) او سلسله وترله او یو په بل پسې ئی نبی ورلیږه - او د مکذبینو هم د یوه پسې د بل تباہ فناء او بریادیدل جاری ؤ - له یوه جانبه د انبیاءو بعثت او له بل جانب د منکرینو د اهلاک لمبرونه به سره لگیدل - لکه چه په هم دغه سلسله کښی دیر اقوام سره تباہ شول چه د هغوی څخه ماسواء د حیرت او عبرت دکی قصی او افسانې بل هیڅ شی نه دی پاتی - او نن د هغوی داستانونه یواځی د پند نصیحت او عبرت دپاره ویلی او آورولی کیږی.

(تتری) اصلاً (وتری) وه چه (یا) ئی د تانیث ده او (واو) ئی لکه (تراث) په (تاء) سره مبدل

شو چه له (وتر) غنچه ماخوژ دی او مقابل د جفت دی یعنی یو یو.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ۝
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ۝

بیا ولیږه مونږ موسیٰ او ورور د ده هارون په دلائلو (د قدرت او هغو معجزو) خپلو سره او په برهان دلیل سند ښکاره سره. طرف د فرعون او قوم د ده (فرعونیانو) ته پس کبر سرکشی ئی وکړه (له ایمانه) حال دا چه ؤ دوی قوم متکبر (سرکش پر خلاف د موسیٰ)

تفسیر: نو ځکه د الله تعالیٰ پیغام ئی په خاطر کښی رانه وږ چه د کبر او غرور نشی د دوی دماغونه بیخی خراب او مختل کړی ؤ.

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عِدُونَ ۝

پس وویل (قبطیانو) آیا پس ایمان راوړو مونږ پر دوو سړیو په مثل شان ځمونږ حال دا چه قوم د دوی (سبطیان) مونږ ته خادمان (مریان) دی.

تفسیر: یعنی د موسیٰ علیه السلام او هارون علیه السلام قوم بنی اسرائیل خو ځمونږ مرییتوب او مزدوری کوی نو د دوی له منځه مونږ د دغو دوو سړیو سیادت او مشرتوب څرنگه منلی شو؟

فَلَنَبُوءُهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ۝ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ۝

پس دروغجن ویل دغو (موسیٰ او هارون لره قبطیانو) پس شول (قبطیان) له هلاک کړیو شویو (په غرق سره) او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ ته کتاب (د توریت) ښائی چه دغه (بنی اسرائیل) سمه صافه لیاره ومومی (په دی توریت سره).

تفسیر: یعنی د فرعون له اهلاك څخه وروسته مونږ بنی اسرائیلو ته توریت شریف مرحمت کړه خو خلق پر هغه نګ او عمل وکړی او تر جنت او د الهی د رضاء تر منزل پوری ورسیدی شی.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَامَةً اٰیَةً وَاَوَيْنَاهُمَا اِلٰی رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿۱۸﴾

او گرځولی وه مونږ (قصه د) ځوی د مریمی او د مور د ده (مریمی) (یو لوی) دلیل (د قدرت) او مونږ ځای ورکړی راوستی ؤ دوی هسکی (اوچتی) ځمکی ته چه خاونده د قرار ده (چه اوسیدونکی نی په ارام دی) او خاونده د اوبو پاکو صافو بهیدونکو ده.

تفسیر: یعنی دغه د الهی ؤ قدرتونو له دلائلو او نبو څخه دی چه یواځی د مور له گیدی نی بی له پلاره حضرت عیسیٰ علیه السلام پیدا کړی دی لکه چه په «آل عمران» او د «مریم» په سورت کښی د دی تقریر لیکلی شوی دی.

(«ربوة» هسکی (اوچتی) ځمکی ته وایه شی چه بیت المقدس یا دمشق یا مصر ؤ او پخپلو نورو شاؤ خوا ځمکو باندی لوړه ده) ښائی دا هم هغه هسکه (وچته) ځمکه یا غونډی وی چه د لنګون په وقت کښی هلته حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها تشریف درلود (لرلو). لکه چه د «مریم» د سورت دغه آیات پری دلالت کوی ﴿فَاَوَيْنَاهُمَا اِلٰی رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ چه دغه ځای هسک (اوچت) ؤ او تری لاندی چینه یا ویاله بهیده - او د خرما ونه هغه ته نژدی وه (کذافسره ابن کثیر رحمه الله) لیکن نور مفسرین داسی لیکی چه دغه د حضرت مسیح د هلكتوب د وقت معامله ده «هیرودس» نامی یوه ظالم باچا له نجومیانو څخه آوریلی ؤ چه حضرت عیسیٰ علیه السلام به مشر او سردار کیږی نو دغه باچا په هم هغه هلكتوب کښی له ده سره دښمن شوی ؤ - او غوښت نی چه په کومه پلمه (تدبیر) سره نی ووژنی حضرت بی بی مریم رضی الله تعالیٰ عنها په ربانی الهام سره ماموره شوه چه دی له خپله ځانه سره (مصر) ته بوځی - او د هغه ظالم باچا د مر کیدلو څخه وروسته بیرته شام ته راغله لکه چه د «متی» په انجیل کښی دغه واقعه مذکوره ده او د مصر هسکتوب (اوچتوالی) د نیل د سیند په اعتبار دی که نه دویدبه به او «ماء معین» د نیل اوبه دی لکه چه پاس مو ولیکل ځینی له «ربوة» څخه چه د هسکی (اوچتی) ځمکی په معنی ده شام یا فلسطین مرادوی او دغه خبره هیڅ بعیده نه ده په هم هغه هسکه (اوچته) ځمکه کښی چه دی ته د ولادت په وقت کښی ځای ورکړی شوی ؤ - د دغی خطری او ویری په وقت کښی هم هغله ورته پناه ورکړی شوی وی والله اعلم. په هر حال له اهل الاسلام څخه هیچا له

«ربوة» شخه «کشمیر» نه دی مراد کری - او نه د حضرت مسیح قبر یی په «کشمیر» کښی ښوولی دی. البته د مولنا شبیر احمد العثماني الهندی د ملک او د زمانی ځینو زانځینو له «ربوة» شخه «کشمیر» مراد کری دی چه د هغه ثبوت له تاریخی حیثیته نشته او محض کذب او دروغ تړل دی د (خان یار) په محله د (سری نگر) په ښار کښی هغه قبر چه د «یوز آسف» په نامه مشهور دی او د هغه په نسبت د «تاریخ اعظمی» مصنف محض عام افواه نقل کری دی چه «خلق دغه قبر د کوم نبی قبر ښیي دغه کوم شهزاده ؤ چه له بل ملک شخه دلته راغلی دی» هغه ته د حضرت عیسیٰ علیه السلام قبر ویل په انتهای درجه بی حیائی او سفاکت دی. داسی اټکلی او له خپله ځان په جوړ کریو چرتونو (خیالونو) سره د حضرت مسیح علیه السلام حیات باطل درول پرته (علاوه) له خبط او جنونه بل هیڅ شی نه دی که مو د دغه قبر تحقیق مطلوب وی او دغه مو په کار وی چه «یوز آسف» څوک ؤ؟ نو د امرتسری جناب منشی حبیب الله صاحب هغه رساله مطالعه کړئ چه خاص پر هم دغه موضوع په نهایت تحقیق او تدقیق سره لیکلی شوی ده - او په هغی کښی ئی د دغه مهمل خیال بوده او تنسته ئی بیخی سره شلولی او په هواء ئی الوغولی ده. فجزاه الله تعالیٰ عناوغن سائر المسلمین احسن الجزاء!

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوْا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا

ای رسولانو خورئ تاسی له طیباتو (پاکیزه ؤ طعامو) شخه او وکړئ تاسی ښه (عملونه)

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) انبیاءو په دین کښی هم دغه یو حکم شته چه حلال خوراک له حلالی لیاری شخه گټی ! او نیک کارونه کوئ! او ښائی چه په نیکو کارونو کښی گرد (تول) خلق سره مشغول او مصروف اوسی لکه چه گردو (تولو) انبیاءو په نهایت مضبوطی او استقامت سره د حلال اکل - د مقال صدق - او د نیکو اعمالو په مواظبت توصیه او خپل امت ته تأکیدات کول. د عظیم الشان قرآن په بل ځای کښی دغسی حکم چه دلته رسولانو ته ورکړی شوی دی عامقا المؤمنین ته ورکړی شوی دی په دغه کښی د نصرانیانو د رهبانیت تردید هم شوی دی چه د حضرت عیسیٰ علیه السلام له ذکره سره خاص مناسبت لری. له احادیثو شخه معلومیږی چه «د هر چا خوړل، څښل، اغوستل چه له حرامو شخه وی د هغه د دعاء د قبول توقع نه ښائی چه وکړه شی» په ځینو احادیثو کښی دی «هغه غوښه چه د حرامو شخه زرغونه شوی وی د دوزخ اور د هغه زیات حقدار دی.» (العیاذ بالله).

إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

بیشکه زه پر هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم خبردار یم.

تفسیر: یعنی حلال خوړونکیو او نیک کار کوونکیو ته ښائی چه داسی عقیده ولری چه الله تعالی د ده له گردو (تولو) پټو او ښکارهؤ احوالو او افعالو څخه ښه عالم دی او له هغه سره موافق به له هر چا سره معامله کوی. دغه اگر که له رسولانو سره پخپلو زمانو کښی خطاب دی مگر په واقع کښی د دوی امت ته د دغه مطلب اورول مقصود دی.

وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٢٣﴾ فَتَقَطُّوْا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا

او بیشکه دا (سماوی دین چه توحید او نور مؤمن به شیان دی ای رسولانو) دین د تاسی (او د امتیانو د تاسی د تولو) دی په دی حال کښی چه دین یو دی او زه رب د تاسی یم نو وویړیؤ له ما. پس پری کر (امتیانو د دوی) دین خپل په منځ خپل کښی توتی توتی

تفسیر: یعنی د اصولو په اعتبار د گردو (تولو) انبیاء دین او ملت یو او د گردو (تولو) الله هم یو دی چه د هغه د عصیان څخه تل ویره په کار ده لیکن خلقو په دغه واحد اصل کښی اختلاف وغورځاوه او د دین اصل ئی سره توتی توتی کر او بیلی بیلی لیاری ئی په کښی جوړی کړی، پخپل سر د آراؤ او اهوؤ په متابعت په سلهاو فرقو او مذاهب جوړ شول انبیاء دغه تفریق خلقو ته نه دی ښوولی، د دوی په نزد د ازمنهؤ او امکنهؤ او نور اختلاف صرف فروعی اختلاف ؤ او په اصولالدين کښی گرد (تول) سره بالکلیه متفق ؤ - مفسرینو عموماً د دی آیت تقریر هم داسی کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکي - «د هر نبی په لاس الله تعالی هره هغه خرابی چه په هغه وقت کښی د خلقو په منځ کښی وه اصلاح فرمایلی ده، وروستنیو خلقو داسی وگڼل چه د هغه احکام سره بیل بیل دی، بالاخر څمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معرفت د دغو گردو (تولو) خرابینو او بدعتونو اصلاح او د گردو (تولو) خرابیو علاج یو ځای ور وښول شو، اوس گرد (تول) حقه ادیان سره یو ځای او یو دین شوی دی» او گرد (تول) اقوام تر یوه بیرغ لاندی تول کړی شوی دی.

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٢٤﴾

چه هر یو حزب گوند (له دوی نه) په هغه (باطل دین) چه له دوی سره دی

خوشال دی

تفسیر: (پناکی پری وهی) یعنی داسی به ئی گنل چه یواخی هم دغه مونږ پر حق دین یو او ځمونږ هم دغه لیاره سمه او صافه لیاره ده .

عاقل په پوه نازیږی و مجنون په جنون - کل حزب بما لدیهم فرحون

فَدَرَهُمْ فِي غَمَرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿۵۴﴾

پس پریږده (ای محمده!) دوی په گمراهی خپلی کښی تر یوه وخته (د مرگه) پوری .

تفسیر: یعنی هغو کسانو چه د انبیاءو په متفقو هداياتو کښی گوندونه (دلی) جوړ کړل او سره بیلې بیلې فرقې او ملتونه ئی قائم کړل - او هره فرقه یواخی پر هم هغو خپلو عقائدو او خیالاتو د زړه له کومی (منځه) ټینګه ولاړه ده او په هیڅ ډول (طریقه) له هغه څخه مخ نه اړوی، اگر که ته ډیر پند او نصیحت هم وفرمائی. نو تاسی په دغه غم کښی خپل ځان زیات مه کړوئ! بلکه دوی ته لږ مهلت ورکړئ! چه دوی د غفلت او جهالت په نشو کښی ډوب او نشه پراته وی خو هغه موعوده ساعت ورسیدی او د دوی سترگی ټیږی ټیږی پاتی شی - یعنی موت یا د الله تعالیٰ عذاب د دوی پر سرونو او شاو خوا وگرځی.

أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نَبْدُهُمْ بِهِ مِنْ نَّالٍ وَبَيْنٍ نَسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۵۵﴾

آیا کمان کوی دوی د دی چه بیشکه هر هغه څیز چه ورکوو ئی مونږ دوی ته (په دنیا کښی مدد ورسره کوو) په هغه څیز له ماله او (له) ځامنو چه تلوار کوو مونږ دوی ته په خیراتونو (او اکرامو نه ده داسی) بلکه نه پوهیږی دوی (چه دا استدراج او امهال دی)

تفسیر: هم دغه د دوی خیال و. لکه چه ویل به ئی. ﴿وَقَالُوا هَٰؤُلَاءِ إِلَّا أَجْنَانٌ مُّجَنَّبُونَ﴾

(د السبا (۴) رکوع (۳۵) آیه (۲۲) جزء) یعنی که مونږ د الله تعالیٰ په نزد مردود او مبغوض وی نو دغه مال او دولت او اولاد او نور ئی ولی مونږ ته په دغه وفرت او کثرت سره

راکری دی؟ یعنی په دی نه پوهیږی چه د مال او اولاد دغه افراط د دوی د فضیلت او کرامت له سببه نه دی بلکه د امهال او استدراج په بناء دی، هغومره مهلت او ډیل چه دوی ته ورکاوه کیږی په هم دغه اندازه د دوی د شقاوت جام تر څنډو (غارو) پوری د کیږی. ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ جزء ۹ (د الاعراف ۱۸۲-۱۸۳ آیت ۲۳ رکوع)

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿۵۵﴾

بیشکه هغه کسان چه دوی له (خوفه د) عذاب د رب خپل ویریدونکی دی تل،

تفسیر: یعنی صادق او خالص مؤمنون سره له ایمانه او احسانه د کفارو او مغرورینو پشان له «مکر الله» څخه مأمون نه دی بلکه تل تر تله د الله تعالی له ویری څخه لرزیږی او ویریدی چه الله تعالی دی نه کړی چه دغه انعامات او احسانات چه پر مونږ په دغه دنیا کېږی شوی دی امهال او استدراج وی! د حسن بصری رحمه الله علیه مقوله ده **ان المؤمن جمع احساناً وشفقة وان المنافق جمع اساءة وامنأ** - مؤمن نیکي کوی او ویریدي او منافق بدی کوی او له سره نی فکر خراب نه وی».

وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿۵۶﴾

او هغه کسان چه دوی په آیتونو (د قرآن) د رب خپل ایمان راوړی،

تفسیر: یعنی پر کونیه و او شرعیه و آیتونو دواړو باندی یقین او داسی عقیده لری چه هر شی دلته راد مخه کیږی هغه عین الحکمت او صواب دی. او هر هغه شی چه هلته را د مخه کیږی هغه هم بالکل حق او هر هغه حکم چه راکاوه کیږی هغه من کلالوجوه صواب او معقول دی.

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ أَكْثَرُ كُونًا ﴿۵۷﴾

او هغه کسان چه دوی په رب خپل پوری نه شریکوی (بل هیڅ شی).

تفسیر: یعنی پر خالص ایمان او توحید په طریقه د اخلاص سره قائم دی او هر یو عمل په صدق او اخلاص سره اداء کوی د خفی یا جلی شرک یوی شائبی ته د راتللو موقع نه ورکوی.

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿۵۸﴾

او هغه کسان چه ورکوی هر هغه چه ورکوی (له زکاتونو او خیراتونو) حال دا چه زړونه د دوی ویریدونکی دی (له عدم قبول ځکه چه) بیشکه دوی رب خپل ته ورتلونکی دی،

تفسیر: یعنی څه پوهیږو چه هغه هلته مقبول شو که نه؟ وروسته مو په کار راغی که نه؟ د الله تعالیٰ په لپاره کښی د صرفولو څخه تل د دوی په زړونو کښی دغه ویره او اندېښنه وی او پر خپل عمل باندی نه مغروریږی او سره له نیکی کولو هم ویریدی.

أُولَٰئِكَ يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿١١﴾

دغه کسان ډیر تلوار (او رغبت) کوی په نیکیو (طاعاتو) کښی او دوی هغو (نیکیو) ته پرمومی کیدونکی دی (له نورو خلقو نه)

تفسیر: هم په دنیا کښی او هم په آخرت کښی کما قال الله تعالیٰ ﴿قَاتِلُوا اللَّهَ قُرَابَ الدُّنْيَا وَخَسِرُوا ثَوَابَ الْآخِرَةِ﴾ (۴) جزء د آل عمران ۱۴۸ آیت (۱۵) رکوع نو په حقیقت کښی اصلی نیکی په صالحو اعمالو حمیده و اخلاقو او فاضلو ملکاتو کښی وشوه نه په اموالو او اولادو کښی لکه چه د کفارو گمان و.

وَلَا تَحْتَفِظُوا فَنَسًا إِلَّا أَوْسَعَهَا وَلَدَيْنَا مَكْتُبٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

او نه کوو تکلیف پر هیڅ نفس مگر په قدر د طاقت د ده او مونږ څخه یو کتاب (لوح محفوظ یا عملنامی) دی چه بیانوی حق رښتیا او پر دوی به هیڅ قسم ظلم ونه کړ شی (په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب سره).

تفسیر: یعنی هغه اعمال او خصال چه پاس بیان کړی شول کوم داسی مشکل کار نه دی چه د هغه تحمل د انسان له طاقته خارج وی ځمونږ عادت داسی نه دی چه پر خلقو د مالا یطاق شیانو تکلیف وکړو دغه گردی (تولی) خبری داسی دی چه که تاسی توجه وکړئ نو پخپله ئی حاصلولی شئ. هغه کسان چه د کاملینو سابقینو درجی ته نشی رسیدلی، دوی دی هم خپل وسعت او همت سره موافق پوره هم هغسی سعی او کوشش وکړی چه پری مکلف دی. د هر یوه اعمال ځمونږ په نزد د اعمالو په صحائفو کښی درجه په درجه لیکلی موجود دی چه د قیامت په ورځ د گردو (تولو) په مخ کښی پرانستلی او کیښودلی کیږی او د هغه سره موافق به دوی ته

جزاء ورکوله کیږی چه په هغه کښی د یوی ذری په اندازه هم ظلم او تیری نه کیږی او نه د چا کومه نیکی ضائع کیږی او نه ئی اجر کم ورکاوه کیږی نه بی وجه او بی قصوره د بل چا بار پری اچولی کیږی.

بَلْ قُلُوبُكُمْ فِي غَرَقَةٍ مِّنْ هَذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِّنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَمَلُونَ ﴿۱۷﴾

بلکه زړونه د دغو (کفارو) په غفلت کښی دی له دغه (قرآنه یا د صلحاؤ له اعماله) او شته دوی ته عملونه (ناپاکه او کارونه بیپاکه) غیر له دی (شرکه د دوی) چه دوی د هغو عملونو کونکی دی (نو به پری بیامومی جزاء او هم دوی به داسی په غفلت او معصیت کښی مشغول اوسیری).

تفسیر: د آخرت له حساب او کتابه دغه خلق غافل او بی پروا او په دنیوی نورو چارو کښی شاغل او لگیا دی او له سره له هغو څخه نه وزگاریری چه د آخرت په طرف توجه وکړی یا ئی دا مطلب چه د دوی په زړونو کښی کفر او نفاق ځای نیولی دی او دوی د شک او تردد، غفلت او د جهالت په تورو تیارو موجونو او چپو کښی دوب شوی دی لویه گناه خو دغه شوه باقی له دی نه ماسوا نوره دیر گناهونه هم شته چه دوی ئی سره ټولوی او د یوی شبیبی له مخی هم له هغه څخه نه دی جلا (جدا) او نه ښائی هم تری جلا (جدا) شی ځکه هغه بد اعمال چه د دوی په حق کښی د دوی د بد استعداد لامله (له وجی) مقدر شوی دی هغه به هرومرو (خامخا) دوی کوی او خامخا د هغه جزاء به هم مومی.

حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتَرَفِّعِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْتَرُونَ ﴿۱۸﴾ لَا تَجْتَرُوا الْيَوْمَ هَٰذَا لَكُمْ مِتًّا لَّا تَنْصُرُونَ ﴿۱۹﴾

تر هغه پوری کله چه ونیسو مونږ (هم هغه) غنیان (غتان متنعمان) د دوی په (دنیوی) عذاب (د قتل یا قحط یا نور، نو) ناڅاپه دوی به فریادونه کوی (تنداری وهی). مه کوئ فریاد نن ورځ (ځکه چه) بیشکه تاسی سره له مونږ څخه هیڅ مدد به ونه کړی شی (په خلاصولو کښی له عذابه).

تفسیر: یعنی غه وقت چه په دنیوی یا اخروی عذاب کښی مبتلا شی نو ژاری او سخت شورماشور اچوی چه مونږ ته له دغه آفت څخه نجات راکړه! ښه په دغه وقت کښی به د دوی نجات ورکوونکی څوک وی نو حکم صادرېږی چه چېپ شی! له سره شورماشور مه کوئ! چه دغه گردی (تولی) ژړا او انگولا مو بیکاره ده نن هیڅوک ستاسی نصرت او مرسته (مدد) نشی کولی او نه مو ځمونږ له عذابه خلاصولی شی لکه چه د دغه عذاب یوه نمونه د مکی معظمی کفارو ته د «بدر» په غزا کښی وروښودله شوه چه هلته د کفارو لوی لوی مشران ووژلی او بندیان شول چه ښځو او لونو او خویندو ئی تر میاشتو پوری په هغوی پسی ژړل او د خپلو سرونو ویښتان به ئی شکول او خپل ځانونه به ئی وهل او تګول خو له دغو گردو (تولو) شورماشوره او نارو او سوړو څخه ئی هیڅ شی په لاسو ورغلل یو ځلی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دوی د ظلم او ستم څخه متأثر او متألم شو د دوی په حق کښی ئی ښیرا وفرمایله نو تر اوو کلونو پوری پر دوی ققط (سوکړه) مسلطه شوه او دوی د لوړی له لاسه تر مردارو هدوکو او څرمنو پوری هم وخوړل او د وینو څښلو ته هم وار ورسید بالاخر د رحمة للعالمین په حضور کښی حاضر شول او د رحم او شفقت وسیله ئی ورواندي کړله او د دعاء غوښتنه ئی تری وکړله بیا پاک الله د دوی له سرونو هغه عذاب پورته کړ په دغه وقت کښی نه «لات» د دوی په کار ورغلل او نه ئی «هبل» او «نائله» په درد وخوړل.

او وږه ویل شی دوی ته په عین د ژړا او فریاد کښی داسی چه

قَدْ كَانَتْ آيَتِي مُسْتَكْبِرِينَ ۝ سِرًّا تَهْجُرُونَ ۝
قَدْ كَانَتْ آيَتِي مُسْتَكْبِرِينَ ۝ سِرًّا تَهْجُرُونَ ۝

په تحقیق ؤ آیاتونه (د قرآن) ځما چه لوستلی به شو پر تاسی (هر وقت) پس وئ به تاسی په پوندو خپلو چه بیرته به گرځیدئ (او نه به مو مانه کلام ځما) په دی حال چه کبر کوونکی به وئ په دی (قرآن یا محمد یا کعبه) حال دا چه د شپې قصی کوونکی به وئ (په طعن د مقدساتو کښی) مسخری به مو کولی پریښودل به مو (قرآن او نور مطهرات او تری تنبیدئ به)،

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «تاسو ته آوړول کیده ځما آیتونه نو تاسی به په پوندو خپلو پر شا مندی وهلی له هغه سره تکبر کوونکی یو قصه ویونکی لره پریښوونکی (یا یو قصه ویونکی ئی گڼلی یا ویلی به مو پریښوده) یعنی ولی اوس شور او ماشور لگوئ او ناری سوری وهئ هغه وقت مو په یاد راوړئ چه رسول الله صلی الله علیه وسلم به

تاسی ته د الله تعالیٰ آیاتونه آورول او تاسی به په ډیر سرعت سره تری تثبتیدئ او د هغو آیاتونو آوریدلو ته به مو هیڅ فکر او توجه نه کوله بلکه ستاسی کبر - غرور او ځانمنمی (خودنمایی) به له سره تاسی ته اجازه نه درکوله چه هغه ومنئ، یا د انبیاء الله علیهم الصلوٰۃ والسلام خبرو ته لږ غور کیدئ! یعنی کفار به د رسول الله صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم له مجلسه داسی تثبتیدل لکه چه دوی (العیاذ بالله) د کومی چتی (بیکاره) او فضولی قصی له آوریدلو څخه په تنگ شوی، تری لار شوی وی. یا به د ﴿يُؤْتِيكَ مِنْهَا دُرٌّ وَيَخْرُجُ مِنْهَا نَارٌ لِّلْاِنْسَانِ﴾ مطلب دا وی چه د شپې له مخی به دوی په حرم شریف کښی کیناستل او د دی په ځای چه مؤمنان شی او په حرم محترم کښی عبادت وکړی - او تری چار چاپیر طواف وکړی د رسول الله علیه الصلوٰۃ والسلام یا د عظیم الشان قرآن په نسبت به ئی خبری کولی او راز راز (قسم قسم) قصی او افسانی به ئی له خپله ځانه جوړولی، چا به ورته کوډگر ساحر ویل چا به د شاعری نسبت ورته کاوه، چا به کاهن باله، یو به یو شی ویل - بل به بل شی اورول - او هم داسی په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو او بیهوده هڅیانو کښی به مشغول او لگیا وو - نو اوس د خپلو هغو چارو خوند وڅکړ! له دغه شورماشور کولو او نارو سورو وهلو څخه هیڅ یوه گټه (نفع) او فایده تاسی ته نه در رسیږی او هیڅوک مو له دغه عذابه نشی خلاصولی.

اَفَلَمْ يَكْبُرُوا الْقَوْلَ اَمْ جَاءَهُمْ مَّا لَمْ يَأْتِ اَبَاءَهُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿٢٣﴾

آیا پس فکر نه کوی (کفار) په دی وینا کښی (چه قرآن دی) آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه (چه رسول او قرآن دی او) نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته (نو ځکه انکار کوی).

تفسیر: یعنی دغه منکرین د قرآن عظیم الشان په محاسنو کښی غور او فکر نه کوی که نه حقیقت الحال به ورمنکشف کیده چه بلاشبهه دغه د الله تعالیٰ جل وعلیٰ شانه کلام دی چه په هغه کښی د گمردو (تولو) امراضو صحیح علاج ښوولی شوی دی چه الفاظ ئی موجز او معجز او معانی ئی واضح او لائح دی او مصدق او مؤید د نورو د سماوی کتابونو او انبیاءو دی. آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه چه نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته یعنی نصیحت کوونکی به تل ؤ یا به انبیاءو الله علیهم السلام یا به د انبیاءو اتباع. او آسمانی کتابونه هم پرله پسې نازلیدل - کله یو او کله بل کله په یو ځای او کله په بل ځای کښی او دغه کومه نوی خبره نه ده چه د هغی مثال او نمونه په پخوانیو ازمنه کښی نه ده لیدلی شوی. هو! دغه ډیر اکمل او خورا (ډیر) اشرف او اقدس کتاب چه اوس نازل شوی دی په دغه لوی شان اعلیٰ مرتبی سره پخوا کوم کتاب نه دی راغلی نو د دی مقتضی داسی وه چه لا زیات ښائی د دغه نعمت قدر مو کړی وی - او په ښه شان سره مو د هغه استقبال کولی او د هغه د غږ په مقابل کښی به مو «لبیک!»

وېلى وى لكه چه اصحاب الكرام رضى الله عنهم هم وېلى دى.
 تنبيه: ښاى دلته له «آباء الاولين» څخه «آباء الابعدين» مراد وي او هغه چه د ﴿يَسْ﴾ شريف
 په سورت كېنى ﴿يَسْتَنْزِلُونَ﴾ راغلى دى. هلته به د «آباء الاقربين» اراده
 كرى شوى وي والله اعلم.

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿٢٣﴾

آيا كه نه دى پيژندلى (كفارو) رسول خپل (په صداقت او امانت سره) پس
 دوى له ده څخه منكران دى.

تفسير: يعنى آيا څكه ئى پر تكذيب او اعراض لاس پورى كړى دى چه هغوى د خپل د دغه نبى
 الله له احواله باخبره نه دى؟ حال دا چه گرد (تول) عرب پوهيږى چه محمد رسول الله صلى الله
 عليه وسلم له هلكتوبه صادق - امين - عفيف او متقى ؤ - خاوند د علم او حلم او كرم او جود
 او سخا او وفا او احسان او مروت او كمال د عقل او صحت او حسب او نسب او اخلاق او
 آداب ؤ لكه چه حضرت جعفر رضى الله تعالى عنه د حبشى د نجاشى (باچا) په مقابل كېنى -
 او حضرت مغيره ابن شعبه د نائب كسرى په مخ كېنى او ابوسفیان د كفر په حالت كېنى د روم
 د قيصر په دربار كېنى د هم دغو اوصافو اظهار كړى ؤ نو بيا د داسى صادق متقى
 (جامع الاوصاف و كامل الصفات) بنده په نسبت داسى گمان كيدى شى چه (العياذ بالله) هغه پر
 الله تعالى دروغ تړى يا هغه يو اوږه سړى دى يا بيخي ناآشنا او پردى او بيكانه دى؟.

أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَآكَرَهُمُ الْحَقُّ كَرِهُونِ ﴿٢٤﴾

آيا وائى دوى چه په ده ليونتوب دى (نه ده داسى لكه چه دوى ئى وائى او
 گمانونه كوى) بلكه راغلى دى (دا محمد) دوى ته په حق (دين) سره او
 اكثر د دوى حق لره ناخوښوونكى دى.

تفسير: څكه چه مخالف دى له هواى نفسانى او له مقتضای شیطانى د دوى او اكثر ئى څكه
 وفرمايل چه بعض محض له جهته د شرم او ننگ او ملامتى د قوم ايمان نه راوړى لكه ابوطالب.
 شيخ الهند د دى آيت ترجمه داسى كړى ده «يا وائى چه هغه سوداى دى هيڅ نشته هغه خو
 دوى ته رښتيا خبره راوړى ده او پر دغو ديرو رښتيا خبره بده لگيږى» يعنى د سوداښانو او

لیونیانو خبری کله داسی صافی او ربتیا وی حقیقت دا دی چه دغه خلق محض پخپله خوله داسی خبری کوی چه په ده لیونتوب پوری شوی دی ځکه داسی پرته (غلطه) وایی او په واقع کښی دا یو هم پکښی نشته اما دوی له دیر بغض او حسد څخه ظاهراً داسی وائی او پخپلو زړونو کښی ښه پوهیږی او د دی خبری تصدیق کوی بیشکه هغه قرآن مجید او دین د اسلام او توحید او احکام د شریعت چه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم راوړی دی حق دی نو کله چه دغه حقه خبره د دوی د اغراضو او خواهشونو سره موافقه نه ده نو ځکه پر دوی بده لگیږی او د هغی د منلو لپاره حاضر او تیار نه دی.

وَلِاتَّبِعُوا حَقَّ أَهْوَاءِهِمْ فَسَدَّتِ السَّمُوتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ

او که متابعت کړی وی حق (الله قرآن) د نفسانی غوښتنی د دوی (په وجود د ډیرو معبودانو کښی نو خامخا خراب شوی به وو آسمانونه او ځمکه او هر هغه (مخلوق) چه په دوی کښی دی

تفسیر: یعنی که ربتیا خبره پر دوی بده لگیږی - ودی لگیږی. صداقت، حقانیت او ربتیا د دوی د خوښی او خواهش نشی تابع کیدی - که حق د دوی د خوښی او خواهشونو سره موافق احکام صادرولی نو د هغه الوهیت به نه وی پاتی او معاذ الله د بندگانو له لاسونو به د اوږو پیشو جوړه شوی وی - او په دغه تقدیر سره به د آسمان او د ځمکی دغه محکم انتظامات څرنګه قائم پاتی کیدی شوی - که د یوه وړوکی کلی انتظام محض د خلقو پر خواهشونو خوشی پریښودی شی هغه هم تر څلورو ورځو پوری قائم نشی پاتی کیدی - دا لا څه چه د ځمکی او آسمان حکومت ځکه چه عمومی غوښتنی د عقلی نظام مزاحم او یو له بله سره متناقض هم واقع شوی دی نو د عقل او هوږ په کشمکش او د مختلفه اهواؤ په جنګونو او جګړو کښی دغه ګرد (ټول) انتظامات به سره ګډود او مختل او مهمل کیږی.

بَلْ أَتَيْنَاهُم بِذِكْرِهِمْ

بلکه راوړی مو دی دوی ته ذکر پند د دوی (چه قرآن مجید دی او دوی به تل)

تفسیر: د هغه ارمان او تمنا داسی کوله ﴿لَوْ أَنَّ عِبَادًا ذَكَرُوا آيَاتِنَ الْأَكْبَرَىٰ لَأَكْبَادُوا اللَّهَ وَالْآخِرِينَ﴾ (۲۳) جزء د الصافات ۱۶۸-۱۶۹ آیت (۵) رکوع).

فَمَنْ عَنْ ذِكْرِهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٥﴾

پس دوی له ذکر پند خپل مخ گرځوونکی دی (فکر او غور ورته نه کوی)

تفسیر: یعنی څه وقت چه دغه قرآن کریم دوی ته راغی - او داسی راغی چه له هغه څخه د دوی قومی حیثیت ته عظیم الشان فخر او شرف حاصل شو نو اوس دوی ولی تری مخ اړوی؟ او داسی اعلیٰ فضل او شرف په ویریا له خپله لاسه ضائع کوی.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَجَ رِبًا كَ خَيْرَةٍ وَهُوَ خَيْرُ الرِّزْقَيْنِ ﴿٤٦﴾

آیا غواړی ته (ای محمده!) له دوی نه څه اجرت (په دغه تبلیغ او رسالت خپل نو ځکه دربانندی تهمت وائی) پس هغه اجرت د رب ستا چه (دنیوی رزق او اخروی ثواب دی) خیر ډیر غوره دی (تاته د دوی له اجره) او هم دغه (الله) خیر ډیر غوره د ټولو رزق روزی ورکوونکیو دی (په دنیا کښی او ښه د جزا ورکوونکیو دی په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی تاسی د دعوت او تبلیغ او نصیحت او خیر غوښتلو په مقابل کښی له دوی نه د څه مزدوری او معاوضی او اجرت غوښتونکی هم نه یی هغه د دواړو دارینو دولت چه پاک الله تاته مرحمت فرمایلی دی هغه د دوی د هغی معاوضی څخه ډیر بهتر دی.

وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٧﴾ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنُكَيِّبُنَّ ﴿٤٨﴾

او بیشکه ته خامخا بولی دوی طرف د لیاری صافی سمی ته (چه دین د اسلام دی) او بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په قیامت له سمی صافی لیاری څخه خامخا کېدونکی دی (لیاری د ضلالت ته).

تفسیر: یعنی ستاسی د صدق او امانت حال گردو (ټولو) ته معلوم دی او هغه پاک کلام چه تاسی راوړی دی د هغه ښیګڼی (فائدی) او محاسن اظهر من الشمس او ابین من الامس دی معاذ الله له

سره تاسی ته څه دماغی خلل او نقصان نه دی عائد شوی او نه د هغوی څخه د کومې معاوضې او اجرت غوښتونکي یې د هغې سمې صافی لیاری په لوری چه تاسی خلقو ته دعوت او بلنه کوئ هغه بیځی صراط‌المستقیم دی چه د هغه پر ثبات، استقامت او متانت هر عقلمن او پوه او سم سری په آسانی سره پوهیدی شی او هیڅ وړاندی وروسته او لاندی باندی، کوړوالی او اعوجاج پکښی نشته. هو! پر هغه باندی ورنگ د هغو کسانو په برخه دی چه وروسته له مرگه پر بل ژوندون اعتقاد لری او له خپل بد انجام څخه ویریږی. پاتی شول هغه کسان چه له انجامه بی فکره او د آخرت ویره له سره په هغو کښی نشته نو هغوی به کله پر دغه سمه صافه لیاره تللی شی او علی‌البیقین به تری بی لیاری کیږی او په کندو کښی به لویږی او یقیناً سمه خبره د خپل کوړوالی لامله (له وجی) کږوی.

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ظُلُمَاتِ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٤٥﴾

او که مهربانی کړی وی مونږ پر دوی او لری کړی وی مونږ هغه چه په دوی ؤ له ضرره (چه قحط دی) نو خامخا به لا ټینک شوی وو دوی په گمراهی تجاوز سرکشی خپله کښی حال دا چه حیران او متردد به وو.

تفسیر: یعنی که دغه منکران له تکلیف څخه وباسو او آرامی ور په برخه کړو بیا هم دوی احسان نه منی او له شرارت او سرکشی څخه نه آوری. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ښیرا یو ځلی پر مکیانو قحط (سوکړه) نازل شو بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعاء هغه تری لری شو ښائی چه دلته ئی همغه فرمایلی وی یا دا مطلب که مونږ پخپل فضل او رحمت له دوی څخه ربر (تکلیف) او نقصان لری کړو یعنی د قرآن عظیم پوه ورعنایت کړو خو بیا هم دا خلق د خپل ازلی خسران او سوء استعداد لامله (له وجی) اطاعت او انقیاد نه اختیاروی کما قال الله تعالی ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَآتَيْنَهُم مِّنْ لَّدُنَّاهُ أَثَرًا مُّثْقَلًا﴾ (۹)

جزء د الانفال (۳) رکوع ۲۳ آیت

وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٦﴾

او خامخا په تحقیق ونيول مونږ دوی په عذاب سره (څو عاجز او نرم شی) پس غاړه ئی کښېښوده (او عاجزی ئی ونه کړه) رب خپل ته او نه تضرع زاری ئی وکړه (بلکه لا سرکش او متکبر شول).

تفسیر: مثلاً قحط او نور آفات پری مسلط شول خو سره له هغه دوی د عجز له لیاری وروړاندی

نشول او د الله تعالى احكامو ته ئى غاړه كېنېدوله.

حَتَّىٰ إِذَا فُتِنَّا عَلَيْهِمْ بِآبَاءِ أَعْدَابٍ شَرِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْسُونَ ﴿٤٦﴾

تر هغه پورې كله چه ويرانستله مونږ پر دغو (منكرانو) يوه دروازه خاوند د عذاب سخت ناخاپه دوى په دغه (عذاب) كېنى حيران نااميده ؤ له هر خيره .

تفسير: له دى نه يا د آخرت عذاب مراد دى يا د جنگونو د هغو دروازو (ورونو) پرانستل مقصود دى چه په هغوى كېنى دوى گرد (تول) سره ستړى او ستومان او بيرته كيناستل.

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٤٧﴾

او دغه (الله) هغه ذات دى چه پيدا كړى ئى دى تاسى ته غوږونه (د سامعى قوه) او سترگى (د باصرى قوه) او زړونه (د بصيرت قوه) دير لږ شكر وباسئ تاسى (او حق يى دير لږ په غاى كوئ).

تفسير: په غوږونو سره د هغه تنزيليه آيات واوړئ! او په سترگو سره ئى تكوينيه آيات وگورئ! او په زړونو سره د دغو دواړو په پوهېدلو كېنى كوښښ وكړئ! د دغو نعمتونو شكرپه خو په دى كېنى وه چه د ده دغه دركړى قوتونه تاسى د ده د احكامو په تعميل كېنى مصروف كړئ! مگر داسى نه كيوى او اكثر اوقات اكثر انسانان دغه قوتونه بى غايه لگوى.

وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٤٨﴾

او دغه (الله) هغه ذات دى چه پيدا كړى (خواره كړى) ئى يى تاسى په ځمكه كېنى او خاص هم دغه (الله) ته به ورجمع كړى شئ په قيامت كېنى.

تفسير: هلته به د هر يوه د شكر ايستلو او د شكر نه ايستلو بدل وررسېږي په هغه وقت كېنى به هيڅ يو انسان او هيڅ يو عمل نه غير حاضريوى هغه ذات ته چه دغه گرد (تول) شيان ئى منتشر (خواره) كړى دى دغه كار هم هيڅ اشكال نه لري چه هغه تول سره بيا يو غاى مجتمع

(او راتول) کړی.

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۵۸﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه ژوندی کوی او وژل کوی او خاص د هم ده کار دی اختلاف بدلول د شپې او د ورځې نو آیا پس تاسی عقل نه چلوئ (او عبرت نه اخلئ؟)

تفسیر: د هغه الله تعالی لوی ذات په قدرت او قبضه کېږي چه د ژونديو وژل او د مړيو بيا ژوندی کول يا له تيارو څخه رڼا (رڼا) ايستل يا په رڼا (رڼا) کېږي د تيارو ننه ايستل دی (او د شپې او د ورځې سره اختلاف چه کله ئی اوږدوی او کله ئی لنډوی، کله ئی بخوی او کله ئی تودوی) نو د دی لوی قدرت په مقابل کېږي دغه څه سختی او اشکال لری چه تاسی بيا ژوندی کړی او له سترگو څخه مو دا د جهل او ظلمت پردی لری کړی؟ څو وروسته له هغه د اشیاء حقائق ډیر په ښه صورت سره درمنکشف شی لکه چه په قیامت کېږي به کیږي ﴿فَبَصُرُكُمُ الْيَوْمَ حَبِيبٌ﴾.

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿۵۹﴾ قَالُوا إِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا
وَعِظَامًا إِنَّا لَنَبْعُثُونَ ﴿۶۰﴾ لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا
مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿۶۱﴾

بلکه وائی (دا کفار) په شان د هغی وینا چه ویلی ده پخوانیو کفارو. چه (ویلی ؤ هغه قول پخوانیو کفارو چه دغه دی) ویل دوی کله چه مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکي (وراسته) نو آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاڅول کیږو (بلکه نه کیږو) خامخا په تحقیق وعده کړی شوی ده له مونږ سره او له پلرونو غمونږ سره هم دغه وعده پخوا له دی نه دی دا خبری مگر دروغجنی قصی دی د پخوانیو خلقو.

تفسیر: یعنی کفار وائی دغه له سره د عقل او فهم خبری نه دی، محض د پخوانیو خلقو د ړندو په تقلید پسې رهې (روان) دی او هغه پخوانی دقیانوسی شکوک او شبهات راوړاندی کوی چه له دوی نه مخکښی به ږومبنيو خلقو هم کول. یعنی وروسته له دی نه چه مونږ په خاورو کښی گډود شو نو بیا به څرنگه ژوندی کیږو؟ داسی لری له عقله او پوه خبری چه مونږ ته اورولی شی پخوا له دی نه څمونږ پلرونو او نیکه گانو ته هم شوی دی. لیکن مونږ تر نن ورځی پوری د خاورى له ذراتو او د ورستو هډوکو له بڼرکو د انسان خلقت او ژوندون نه دی لیدلی - څه چه دی یا نه دی دغه گردی (تولی) هغه قصی او افسانی دی چه پخوانیو خلقو جوړی کړی دی او اوس بیا تکرار د هغو نقل راته کیږی.

قُلْ لِّیْنَ الْاَرْضُ وَمَنْ فِیْهَا اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۷۷﴾
سَيَقُولُوْنَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۷۸﴾

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) چه چاته ده دغه ځمکه او هغه مخلوقات چه په هغی کښی دی (خلقاً ملکاً وعبیداً) که چیری یی تاسی چه پوهیږئ (نو راوښیئ خالق او مالک ئی!) نو ژر وبه وائی خاص الله ته دی ووايه (ای محمده دوی ته نو) آیا پس تاسی پند نه اخلئ (او غور پری نه کوئ؟).

تفسیر: چه د هغه الله تعالیٰ قبضه پر کړده (توله) ځمکه او د ځمکی پر گردو (تولو) شیانو ده نو آیا دغه ستاسی یو موتی خاوره به د هغه له قدرته خارجه وی؟

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیْمِ ﴿۷۹﴾ سَيَقُولُوْنَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۸۰﴾

ووايه څوک دی رب د آسمانونو اوو او رب د عرش ډیر لوی نو ژر وبه وائی دوی چه (دغه ټول ملکاً خلقاً و عبیداً منسوب) الله ته دی نو ووايه (ای محمده دوی ته چه) آیا پس نه ویریږئ تاسی (له عذاب د الله او ځان نه ساتئ له شرکه)

تفسیر: چه دومره لوی مالک الملک به تاسی د دغو گستاخیو او سپین سترگيو په بدل در کوم

مخای پوری کش کاہی؟ آیا دغہ انتہائی گستاخی او سپین سترکی نہ دہ چہ ہفہ مطلق مالک الملک مو پہ خپل زعم له یوی بی مقداری ذری غخہ ہم عاجز او ناتوانہ دروی؟.

قُلْ مَنْ يَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُخَيِّرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۸۹﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُشْحَرُونَ ﴿۹۰﴾

وواپہ (ای محمدہ دوی ته چہ) څوک دی هغه ذات چہ په يد (بلاکيف) د ده کښی باچاهی تصرف دی د هر غیز او دی پناه ورکوی (مخلوقاتو ته) او پناه نه ورکوله کیږی په (ضرر د) ده باندی که ییغ تاسی چہ پوهیږئ نو ژر وبه وائی چہ (دا صفات) خاص الله ته دی وواپہ (ای محمدہ دوی ته) پس غرنکه تگی درباندي کوله شی (او گرځی له حقه یا کوم طرف ته سحر درباندي کاوه شی).

تفسیر: یعنی پر هر غیز د الله تعالی واک (قبضه) او اختیار چلیږی. د هر چا په نسبت چہ الله تعالی اراده وفرمائی هغه ته پناه ورکوی - مگر بل هیڅوک د الله تعالی مجرم ته پناه نشی ورکولی او نه د الله تعالی په ضرر څه کار کولی شی نو ژر وبه وایی دوی چہ دغه صفات خاص الله تعالی ته دی نو بیا وواپہ ای محمدہ دغو منکرانو ته پس له کوم طرفه مکر او فریب درباندي کاوه شی؟ چہ د هغه لامله (له وجی) تاسی مسحور شوی یی - او خپل هوش او حواس مو زائل کری دی او په داسی غتو غتو خبرو باندی هم نه پوهیږئ - کله چہ د گردو (تولو) آسمانونو او ځمکو مالک همهغه الله تعالی دی - او هر شی د ده تر تصرف او اقتدار لاندی دی نو ستاسی د بدن وراسته هډوکي او د غوږو بخرکی د ده له قبضی او اقتدار غخه چیری وتی شی؟ او چیری تللی شی چہ پر هغو به هغه مطلق قادر خپله اراده او مشیت نشی نافذولی؟.

بَلْ آتَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَانْتَهُم لَكَذِبُونَ ﴿۹۱﴾

بلکه راتله کری (راوړی) مو دی دوی ته حق) چہ قرآن توحید او بعث بعد الموت دی) او بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی. (چہ تری انکار کوی)

تفسیر: یعنی په دلائلو او شواهدو سره ظاهر کری شوی دی چہ هر هغه چہ دوی ته ویل کیږی بیخی صحیح او حق دی او دغو خلقو محض د دروغو خیالاتو متابعت کری دی. (او په تحقیق سره دغه منکران دروغجنان دی چہ له حق غخه انکار کوی او هغه حق دا دی چہ)

مَا اخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنَ إِلَهٍ إِذْ أَنْهَبَ كُلَّ إِلَهٍ مِمَّا خَلَقَ
وَلَعَلَّابَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿۹۱﴾

نه دی نیولی الله هیخ ولد او نشته ورسره هیخ بل معبود (شریک په الوهیت کبشی او که وی ورسره بل معبود) نو په دغه وقت کبشی خامخا بیولی او (بیل کری) به ؤ هر یو خدای په هغه مخلوق چه پیدا کری ئی ؤ (دوی له نورو مخلوقاتو خپل ځان ته) او خامخا غلبه کوله ځینو د دوی پر ځینو نورو (نو فاسدیده به دغه انتظام د عالم مشاهده) پاکی د الله له هغه چه بیانوی ئی (په هغه سره له ولد او شرک)

تفسیر: یعنی د ځمکی او د آسمان او تر ذراتو پوری د گردو (تولو) موجوداتو او مخلوقاتو مالک او مختار همغه الله جل جلاله دی. نه الله تعالی ځوی، لور ته محتاج - او نه مددگار ئی په کار دی او نه د ده په حکومت او سلطنت کبشی هیخ کوم داسی شریک شته چه د یوی ذری په اندازه د مستقل اختیار خاوند وی او که داسی وی نو د هر با اختیاره حاکم رعایا به سره بیلیده او خپل لالو لښکر به ئی ټولاره او په هغه بل به ئی یرغل (حمله) وروړ - او د عالم دغه مضبوط او محکم نظام به ئی د څو ورځو له مخی هم قائم نه پاتی کیده. د سورت الحج د ﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾ په تفاسیرو کبشی د دی تقریر شوی دی هلته دی ولوست شی! یا آیا د الله تعالی شان داسی کیدی شی چه څوک به د هغه په مخ کبشی دم ووہلی شی یا یوه ذره به د هغه د حکم څخه خارجیدی شی؟

عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَلَّىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۹۲﴾

عالم دی پر پټو او په ښکاره ؤ پس ډیر لوی (پورته لوړ) دی له هغه څیز چه شریکوی ئی ورسره .

تفسیر: یعنی چه د هغه د عام او تام قدرت حال پخوا له دی نه بیان شوی دی - او د هغه محیط علم داسی دی چه له هغه ځنی هیخ یو ظاهری او باطنی او د غیب او شهادت خبری پټی او مخفی نه دی آیا د ده په قدرت کبشی هغه شیان شریکیدی شی چه د هغوی قدرت او علم او نور گرد (ټول) صفات محدود او مستعار دی؟ استغفرالله!

روایت دی له حسن رضی الله تعالی عنه چه رب العزة جل جلاله خپل رسول خبر کړ په دی چه ستا

په امت کښې به هم عقوبت وی اما وقت ئی ورمعین نه کړ او امر ئی ورته وکړ په کولو د دی دعاء لکه چه وائی

قُلْ رَبِّ اِمَّا تَرِيَّيْ مَا يُوعَدُونَ ﴿۳۷﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۳۸﴾

ووايه ته (ای محمده!) ای ربه غما که چیرې وښیې ته ماته هغه (عذاب) چه وعده ئی کوله شی (له دوی سره) ای ربه غما پس مه لره ما په قوم ظالمانو کښې.

تفسیر: یعنی څرنگه چه د الله تعالیٰ په دربار کښې داسې گستاخی او سپین سترگی کوله شی نو یقیناً کوم سخت عذاب به نازلېږي نو ځکه هر مؤمن ته هدایت شوی دی چه د الله تعالیٰ له عذابه وویریږي او داسې دعاوی وکړي «ای الله تعالیٰ! کله چه پر ظالمانو عذاب نازلوی ما په هغه کښې مه شاملوه!» لکه چه په حدیث کښې راغلی دی «واذا اردت بقوم فتنة فتوفني غير مفتون» مطلب دا چه ای الله تعالیٰ! مونږ د ایمان او احسان په لپاره کښې مستقیم ولره. او داسې کوم تقصیر له مونږه مه صادروه چه العیاذ بالله ستا په عذاب کښې شامل شو په بل ځای کښې داسې ارشاد شوی دی ﴿وَالْقَوَائِمَةُ لَا تُقْبَلُ مِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا اَمْ لَكُمْ عَاقِلَةٌ﴾ (۱ جزء د الانفال ۲۵ آیت ۳ رکوع) دلته ئی رسول الله مبارک مخاطب گرځولی دی خو اصلی مقصد ئی نورو ته آوړول او پری خبرول دی لکه چه د دغه عظیم الشان قرآن عمومی عادت دی.

وَاِنَّا عَلٰى اَنْ تُزِيْكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَدِرُوْنَ ﴿۳۹﴾ اِدْفَعْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ السَّبِيْةِ ثُمَّ اَعْلَمْ بِمَا يَصِفُوْنَ ﴿۴۰﴾

او بیشکه مونږ په دی کار چه وښیو تاته هغه عذاب چه وعده ئی کوو له دوی سره خامخا قادر یو (لیکن مؤخر کوو ئی حکمتاً و مصلحتاً) دفعه کړه (ای محمده) په هغه خصلت سره چه هغه دیر ښه دی بدی (او ضرر د دوی تاته) مونږ ته ښه معلوم دی هغه خبری چه ستانی (دوی تا یا ما نو ور به کړو پری دوی ته جزا).

تفسیر: یعنی دغه غمونږ په قدرت کښی دی چه ستاسی تر سترگو لاندی به هم دغی دنیا کښی هغوی ته سزا ورکړو لیکن ستاسی د لوړ مقام او د لوړی مرتبی او اعلیٰ اخلاق مقتضی داسی ده چه د هغوی بدی په نیکی سره دفع کړئ! تر هغه پوری چه د هغو د دفع امکان وی او له دغسی چنی (بیکاره) او چپوله (فضولو) خبرو څخه خفه او په قهر نشئ. مونږ ته د دوی گرد (تول) اعمال معلوم دی او په تاکی (مقرر کړی) وقت کښی به هغوی ته کافی سزا ورکوله کیږی، ستاسی د دی اغماض او پستی معاملی اثر به داسی کیږی چه گرد (تول) خلق به ستاسی په طرف متمائل کیږی او ستاسی د ښو اخلاقو به تعریف او ستاینه (صفت) کوی او په دغه صورت د دعوت او اصلاح مقصد په ښه شان حاصلیږی (وهذا قبل الامر بالقتال).

وَقُلْ رَبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ هَٰزِلِ الشَّيْطٰنِ ﴿٩٨﴾

او ووايه (ای محمده!) ای ربه غما پناه غواړم په تا پوری له چخولو (وسوسو) د شیطانانو نه (چه راکاری خلق ضاللت ته).

تفسیر: پخوا د شیطاین الانس سره د سلوک او گزاری طریقه ښوولی شوی وه لیکن شیطاین الجن په دغه طریقه سره نشو متاثر کیدلی او هیڅ یو تدبیر او پوست وضعیت په هغوی اثر نشو غورځولی او نه پری سمیدل، د دوی علاج یواځی په استعاذه سره کیږی یعنی د الله تعالیٰ په پناه کښی ښائی چه سری ورشی خو هغه مطلق قادر د دوی د لاس اوږدولو او وسوسو څخه ئی محفوظ کړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د شیطان تحریک او وسوسه دا ده چه په دینی سؤال جواب کښی بی موقعه سری په غصه کوی او په جنگ او جگړه کښی یی غورځوی د هم دغه په نسبت ئی فرمایلی دی چه د بدی خورا (دیر) ښه جواب دا دی چه په ښو خبرو سره ورکړ شی!

وَاعُوْذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُوْنِ ﴿٩٩﴾

او پناه غواړم په تا پوری ای ربه غما چه حاضر شی (دوی) ماته (په لمانځه یا تلاوت د قرآن یا په غنکدن کښی)

تفسیر: یعنی په هیڅ یوه حال کښی می مه پریږده چه شیطان ماته رانژدی شی یا خپل وار او گزار پر ما وکړی.

(او تل به یادوی په بدی سره ما او تا ای محمده او استاخی غما دغه کافران)

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿۱۹﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿۲۰﴾

تر هغه پوری کله چه راشی یو د دوی ته (اسباب د) مرگ نو وبه وائی ای ربه عَما بیرته وگرځوه ته ما (دنیا ته) ښائی چه زه عمل وکړم نیک په هغه غیږ کښی چه بیرته پریښی دی ما (په دنیا کښی نو فرمائی الله چه) نه دی داسی (چه ته بیرته دنیا ته وگرځیدی شی ایمان او صالح عمل ته) بیشکه دغه د رجعت خبره داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغی دی او په مخ کښی د دوی دی برزخ (پرده د قبر ده چه ئی نه پریږدی رجوع ته) تر هغی ورځی پوری چه بیا ژوندی راپاخولی کیږی.

تفسیر: یعنی تاسی دغه د کفارو بدی په ښه طریقه سره دفع کوئ! او هغه خبری چه دوی ئی جوړوی هغه مونږ ته راپریږدئ! تر هغه پوری چه د دوی د ځینو د موت وقت راشی او د نزع په وقت کښی د عذابونو مبادی معاینه کړی او په افسوس او ارمان کولو شروع وکړی - او په هغه وقت کښی داسی تمنا وکړی چه ای الله! د قبر د ورتللو په ځای ما پریږده چه بیرته دنیا ته لاړ شم! او د خپلو تیرو تقصیراتو تلافی وکړم! او څه نیک اعمال او د آخرت پټکه (سرمایه) ځان ته برابره کړم! - او وروسته له دی نه بیخی له گناهونو او خطاؤ او بدو چارو څخه لاس واخلم! او بالکل ورنژدی نشم! نو په دغه کښی به ای پروردگاره! ستا لوی لطف او مهربانی وی! کما قال الله تعالی ﴿وَأَنفُثُوا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ أَسْفَادًا مِّنْ دُمٍّ فَلَمَّا فُتِنُوا قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِي لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ (۲۸) جزء د المنافقون (۲) رکوع ۱۰ آیت

نو پاک الله به ملائکه العذاب ته وفرمائی چه دغو منکرانو ته ووايئی نه ده داسی چه ته به بیرته دنیا ته وگرځیدی شی دپاره د ایمان او د صالح عمل بیشکه دغه کلمه د رجعت یوه داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغی دی یعنی د اجل د راټگ څخه وروسته د دغه مقصد لپاره له سره نه ستانه (واپس) کیږی او که بالفرض ستانه (واپس) هم کرل شی نو دوی به بیا له سره صالحه اعمال ونه کړی او بیا به په همغو ملاهیو او مناهیو کښی مشغولیږی ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ جزء ۷ (د الانعام ۳ رکوع ۲۸ آیت)

دغه محض د هغوی د خولی خبری دی چه د حسرت، ارمان، ندامت، او افسوس له غلبی څخه چپ نشی پاتی کیدی - نو دی دی په خپل سر دغسی خبری کوی چه بل څوک ئی پرته (علاوه) له ده څخه ویونکی نه دی او اوس داسی خبری له سره ځمونږ په دربار کښی نه اوریږدلی کیږی او

نه د دوی بیا رجوع دنیا ته ممکنه ده ځکه چه د دوی په مخ کېنې د قبر برزخ مانع دی او د قبر پرده ئی تر وړاندې پرته ده تر هغې ورځې پورې چه بیا ژوندی راپاخولی کېږی یعنی تر اوسه ئی څه لیدلی دی؟ آیا یواځی له مرگه دومره زیات ویریدلی دی؟ وروسته له دی نه یو بل عالم د «برزخ» راغی کله چه هلته ورسیږی له دنیائی خلقو څخه به پرده کېږی او آخرت ئی هم لا په مخ کېنې نه دی راغلی. هو! د آخرت د عذاب یو لږ څه نمونه ئی وردمخه کېږی چه د هغه خوند به تر قیامت پورې پرله پسې څکی.

وَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠﴾

نو کله چه پوکی وکړ شی په صور شپیلی کېنې (لپاره د قیام د قیامت) پس نه به وی (نافع) نسبونه په منځ د دوی کېنې په دغه ورځ کېنې او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله.

تفسیر: یعنی د برزخ د عالم څخه وروسته قیامت ور په سر درېږی د دوهم صور (شپیلی) د پوکلو څخه وروسته گرد (تول) مخلوقات به په یوه میدان کېنې سره راټولوی او درول کېږی په دغه وقت کېنې به هر سری پخپل فکر او اندېښنه کېنې لگیا وی. اولاد له مور، پلاره سره ورور له وروره سره، میره له ښځې سره او خپل له خپلوانو سره څه کار او غرض نه لری - او هر یو به له بل څخه ناآشنا او بېزاره وی - هیڅوک به د بل پوښتنه نه کوی لکه چه د «عېس» په اوله رکوع کېنې مرقوم دی ﴿يَوْمَ يُفْعَلُ الْمَوْتُ مِنْ أَيْدِيهِمْ وَأَنْتُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَنِسَائُكُمْ وَالْأَزْوَاجُ أَشْجَارٌ يَنْفُسُ فِيهِ﴾ له دی نه وروسته امکان لری چه له ځینو قربتونو او خپلوی څخه څه نفع وررسیږی کما قال الله تعالی فی رکوع الاول من سورة الطور.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ شَيْئًا﴾

تنبيه: په ځینو احادیثو کېنې نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه د قیامت په ورځ کېنې گرد (تول) د نسب او «صهر» دا مادی تعلقات منقطع کېږی یعنی په کار نه ورځی «الانسی و صهری - پرته (علاوه) ځما له نسب او صهر» معلوم شو چه د رسول اکرم علیه افضل الصلوة والتسلیم تعلقات له دغه عمومه مستثنی دی د هم دغه حدیث د اوریدلو په اثر حضرت عمر رضی الله تعالی عنه د ام کلثوم بنت علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنهما سره خپله نکاح وتړله - او څلوېښت زره درهمه مهر ئی وروټاکه (مقرر که) حضرت شاه صاحب لیکي - «هلته به پلار او ځوی یو له بل سره نه وی شامل له هر یوه سره د ده د عمل حساب دی». ځما نیکه مولوی مراد علی کامودی ﴿فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ﴾ تفسیر پخپل «یسیر» کېنې داسی کړی دی «پس نه به وی سره نسبونه په منځ د دوی کېنې په دغه ورځ کېنې یعنی نه به نسبی علائق

پاتی وی لکه پلارولی - مورولی - څویولی - لورولی - ورورولی - خورولی ... او نه حسبی علائق به پاتی وی لکه خسروولی - خوازی وی - خینی وی - او دا به په سبب د دیر دهشت او حیرت وی. دا لا څه بلکه خپل ځان به هم تری ورک وی. یا دا معنی چه دلته اوس په نسب فخر کوی چه زه د هغه «شاه» او د دغه «خان» او د دی «صاحب» پلار یا ځوی یا ورور یا بل څه یم او هلته به دی نسبت او دی سبب ته هیڅ یوه فائده نه وی او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله د دی نسب او حسب او دغه په سبب د دیر مشغولتیا د دوی وی پخپل غم کښی او دغه به پخوا له حسابو وی ځکه چه هلته به خلاصی په عمل وی لکه چه فرمائی

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٣﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٢٤﴾ تَلَفَحُوا جُوهَهُمُ النَّارَ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿٢٥﴾

پس هر څوک چه درنی شی تلی (یا تللی شوی) عملونه د دوی (معتمد وگرځی په نزد د الله) پس دغه کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) (له عذاب خلاص شوی په مراد رسیدلی) او هر هغه څوک چه سپکی نی وختلی تلی (یا تللی اعمال) د ده (چه وزن نه کړی په نزد د الله) پس دا هغه کسان دی چه زیان نی کړی دی د نفسونو خپلو (په کفر او عصیان سره اوس دوی) په دوزخ کښی به تل پراته وی سوځوی مخونه د دوی اور (د دوزخ) او دوی په دغه اور کښی غونج وچولی (گونجی تندی) (بدرنگه او بدمخی) به وی.

تفسیر: د دوی بدن به له ډیرو سوځیدو څخه وپرسیږی لاندنی شونده به نی ښکته ځوړندیږی - تر نامه پوری رسیږی او پاسنع شونده به نی تر ککری هم ورپورته کیږی او ژبه به نی (لکه د فیل شونډک) د باندی راوغی - او تر ځمکی به راوړیدی (اللهم احفظنا منه ومن سائر انواع العذاب)

نو وبه ویلی شی په عقبا کښی له جانبه د الله تعالی هغو کسانو ته چه زیان نی کړی دی د خپل ځان چه تول عمر نی په مخالفت د رحمان او متابعت د نفس او شیطان ضایع کړی دی چه

أَلَمْ تَكُنْ أَتَىٰ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَلَمْنُمُوهَا تَكْذِبُونَ ﴿٢٦﴾

آیا نه ؤ آیتونه (د قرآن) غما چه لوستل کیده پر تاسی (په دنیا کښی) پس وئ تاسی چه پر هغو به مو تکذیب کاوه (چه اوس لائق د دی عذاب شوئ)

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښی به دوی ته داسی ویل کیږی گواکی د هغو خبرو تکذیب چه تاسی په دنیا کښی کاوه اوس د هغو د تکذیب بدل او سزا وگورئ چه رښتیا وه که دروغ؟.

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٣﴾ رَبَّنَا
أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾

نو وبه وائی (کفار) ای ربه غمونږ غالبه شوی وه پر مونږ بدبختی غمونږ او وو مونږ یو قوم گمراهان (چه لیاره د حق شیطان راڅخه ورکه کړی وه). ای ربه غمونږ (پو کړت) وباسه مونږ له دی دوزخه پس که بیا راوگرځیدو مونږ (دی کفر ته) پس بیشکه مونږ ظالمان یو (پر ځانونو خپلو باندی).

تفسیر: یعنی دوی به اعتراف کوی چه بیشکه مونږ د خپلی بدبختی او بدقسمتی لامله (له وجی) دلته لویدلی یو او د هغی صافی سمی لیاری څخه په لوی لاس کاره شوی یو او په خپلو پښو د دغه ابدی هلاکت په کنده کښی لویدلی یو اوس مو دغه گرد (تول) شیان پخپلو سترگو سره ولیدل نو د لطف او کرم له مخی یو ځلی مونږ له دغه ځایه وباسه! او بیرته مو دنیا ته ولیوه چه ښه عملونه وکړو او له گناه او خطاء څخه بیخی لری وگرځو او که بیا هم مونږ ستا د احکامو څخه غاړه وغړوله بیا هره سزا چه راکوی مونږ ستا په واک او اختیار کښی یو حال دا چه د دوی دغه وینا هم خطاء ده او دوی پکښی دروغجنان دی او دا وروستنی کلام دی د دوزخیانو چه پس د دی خبری څخه امر د سکوت به ورته وشي نو دغو کفارو ته د ملائکه العذاب په ژبه د الله تعالی له جانبه داسی امر کیږی.

قَالَ احْسُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونَ ﴿١٥﴾ إِنَّهُ كَانَ قَرِيْقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ
رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٦﴾

وبه فرمائی چه تاسی چپ شی (پراته اوسئ خوار ذلیل) په دی دوزخ کښی او

مه غړېږئ له ماسره (په دفع د عذاب كېنې) بېشكه شان دا دى چه وه پوه
دله له بندگانو څخه (يعنې مؤمنان) چه ويل دوى (تضرعاً) اى ربه ځمونږه
پوره يقين او تصديق مو كړى دى (په ټولو مؤمن به شيانو باندې) نو مغفرت
وكړه مونږ ته (گناه ځمونږ) او مهربانۍ راباندې وكړه او ته (اى پروردگاره)
خير ډير غوره د ټولو مهربانۍ كوونكيو ئى

تفسير: يعنى خوشۍ چټى (بېكاره) او چپوله (فضول) خبرى مه كړئ! اوس هر هغه څه چه مو
كړى دى د هغه سزا وگالغ (برداشت كړئ)! له آثارو څخه معلومېږي چه د دى خداوندى جواب
د صدور څخه وروسته بيا داسى نارى سوري منقطع كيږي او دوزخيان غير له «زفير» او شهيق
څخه به بل كلام نه شى كولى العباد بالله.

فَاتَّخَذَ ثَوْبَهُمْ مَّسْحَرِيًّا حَتَّىٰ اسْوَكُم ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١﴾

پس نيولى ؤ تاسى دوى مسخرى كړى شوى پر دوى تر هغه پورى چه هير كړ
(مسلمانانو) له تاسى څخه اى كفارو ذكر ياد څخه (په سبب د مشغولتيا د
تاسى اى كفارو په تمسخره د مسلمانانو كېنې او وئ تاسى چه په هغوى
پورى مو خندل (هر وقت له ډيره كبره).

تفسير: يعنى په دنيا كېنې كله چه مسلمانانو د خپل الله په حضور كېنې دعاء او استغفار كاوه
نو تاسى ورپورى پېچموځى (مسخرى) كولى او خدا به مو ور پورى كوله او د هغو د نيكو
خصلتونو پورى به مو توقى كولى او دومره د هغوى په تحقير او تكدير پسى لويېلى وئ. چه پاك
الله او د جزاء ورځ مو بيخي له ياده وتلى وه او داسى به مو گڼل چه گواكى ستاسى پر سرونو
باندې له سره هيڅ يو حاكم او كتونكى نشته چه ستاسى د داسى حركاتو ياداشت واخلى او د
هغو سختو اعمالو سزا تاسى ته دركړى.

إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَلَكُمُ الْفَاكِزُونَ ﴿١٢﴾

بېشكه زه چه يم جزا مى وركړه دوى ته ښه جزا نن ورځ په سبب د هغه چه
هغوى صبر كړى ؤ (په اضرار ستاسى) بېشكه هغوى چه دى هم هغوى دى
برياليان (رسيدلى خپلو ټولو مقاصدو ته).

تفسير: بېچاره گانو مسلمانانو ستاسى پر قولى او فعلى ايډاؤ او اضرارو صبر كړى ؤ وگورئ چه

نن ورځ ستاسی بالمقابل هغوی ته څه ثمره ور په برخه کیږی؟ او دوی داسی یو مقام ته رسولی شوی دی چه هلته به پخپلو هر ډول (طریقه) مقاصدو بریالی (کامران) او کامیاب او له هر قسمه لذائذو او مسراتو سره غاړه په غاړه وی (بیا ویه فرمائی پخپله الله تعالیٰ قهراً یا ویه وائی پرېسته د عذاب له جانبه د الله تعالیٰ داسی چه)

قُلْ كَمْ لَبِئْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَادِدِينَ ﴿١٣﴾ قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِينَ ﴿١٤﴾

ویه فرمائی څومره ځنډ (ایسارتیا) مو تیر کړی دی تاسی په ځمکه کښی په شمار د کلونو؟. نو ویه وائی (کفار) ځنډ (ایسارتیا) مو تیر دی یوه ورځ یا یوه برخه د ورځی نو ته (پخپله) پوښتنه وکړه له حسابکړو څخه.

تفسیر: یعنی له پرېستو څخه چه هغوی هر قسم نیکی او بدی شمیرلی دی دغه به ئی هم شمیرلی وی چه «څومره ځنډ (وخت) مو تیر کړی دی په ځمکه کښی او څو مدت مو هلته ژوند کړی دی» یعنی په قبر کښی یا د دنیا په ژوندون کښی - دغه به هم هلته ډیر لږ په نظر راځی دغه پوښتنه هم د دی لامله (له وجی) کیږی چه په دنیا کښی دوی عذاب ته ډیر زیات تلوار او عجلت کاوه اوس وپوهیدل چه هغه ډیر په سرعت او جلتی ورورسید (کذا فی موضح القرآن). (نو بیا ویه فرمائی پخپله الله تعالیٰ قهراً یا ویه وائی پرېسته د عذاب له جانبه د الله تعالیٰ داسی چه).

قُلْ إِنْ لَبِئْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنْتُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٥﴾

ویه فرمائی چه نه دی ځنډ (تاخیر) کړی تاسی (په دنیا کښی) مگر لږ مدت (په نسبت د عذاب د آخرت که چیری بیشکه تاسی یی چه پوهیږئ) چه ژوند د دنیا په نسبت د عقبا ډیر لږ دی).

تفسیر: یعنی واقعی د دنیا عمر خو ډیر لږ و لیکن که تاسی پر دغه خبره په دنیا کښی د انبیاءو په خبرو باندی پوهیدئ نو له سره په دغه فانی متاع به نه مغروریدئ او له انجام څخه به نه غافلیدئ او هغه گستاخی او شرارتونه به له تاسی ځنی نه صادریدل چه د دنیوی زائلو او فانی لذتونو د مشغولیت او مصروفیت په ضمن کښی له تاسی څخه په ظهور ورسیدل.

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١٨﴾

آیا پس گمان کوئی تاسی داسی چه بیشکه خبره دا ده چه پیدا کری مو یی تاسی عبث (د لوبو دپاره) او (داسی گمان کوئی چه) بیشکه تاسی مونږ ته نه به راوستلی کیږئ (حساب او کتاب ته).

تفسیر: داسی نه ده تاسی عبادت ته پیدا شوی یی او رجوع کوونکی یی غمونږ دربار ته دپاره د مجازاتو یعنی په دنیا کېنې د نیکی او د بدی پوره نتیجه نه درسیږی - که په دی ژوندون پسې بل ژوندون نه وی نو گویا دغه کرده (توله) کارخانه به محض یوه لوبه او تماشا او بیخی یوه بی نتیجی شی وی حال دا چه د الله تعالی ذات له دی نه ډیر اعلیٰ او ارفع دی چه د هغه په نسبت داسی رکیک خیال وکړ شی.

فَتَعَلَى اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١٩﴾

پس ډیر پورته لوی لوړ دی الله (له عبثیاتو او نورو عیبو چه) مطلق باچا حق دی نشته هیڅوک لائق د عبادت په رهنیتیا مگر خو هم دی (یواځی) چه رب مالک د عرش کریم عزت ناک دی (چه رحمت تری نازلیدی)

تفسیر: هر کله چه هغه لوی خاوند د ملکوت (معنوی دنیا) د لویی او د قوت او د سطوت خاوند او مالک مطلق دی نو له سره دغه امکان نه لری چه دغه عزیز منتقم جلت عظمته دغه ټول وفاداران او مجرمان هم داسی خوشی پریږدی او د هغو د ښو بدو اعمالو جزا او سزا ورنه کری.

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٢٠﴾

او هر څوک چه بولی له الله سره خدای بل (چه د هغه عبادت هم کوی هسی خدای چه) نه دی هیڅ برهان علمی سند ده ته په دغه (عبادت د غیر) پس بیشکه هم دا خبره ده چه حساب (جزاء) د دی (مشرک) په نزد د رب د ده دی (چه سم له استحقاقه ئی ورکوی) بیشکه شان دا دی چه بری نه مومی

(کافران او نه خلاصیږی له عذابه)

تفسیر: یعنی هلته په حساب او کتاب کیږی او هر چاته به د ده له جرمه سره سم سزا ورکوله کیږی د دغه سورت ابتداء په فلاح او نجات د مؤمنانو سره کړی شوی ده او ختم په عدم فلاح د کافرانو سره داسی شوی ده چه په پای (اخر) کېنی ئی ځمونږ رسول صلی الله علیه وسلم په استغفار او استرحام هم مامور گرځولی دی.

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِيمِينَ ﴿٢٣﴾

او ووايه (ای محمده!) ای ربه ځما مغفرت او رحم وکړه (پر محمد او امت ئی) او ته خیر بهتره ډیر غوره د ټولو رحم کوونکیو ئی.

تفسیر: یعنی ځمونږ له تقصیراتو څخه راتیر شه! او پخپل رحمت مو په دنیا او آخرت کېنی سر لوری کړه! ستا د بې‌نهایتې رحمت په مقابل کېنی هیڅ شی مشکل نه دی. د ﴿اَفْصَحُتُمْ﴾ څخه د سورت ختم پوری دا آیات ډیر فضائل او تأثیرات لری چه د هغه ثبوت له ځینو احادیثو څخه کیږی او مشائخو دغه په تجربو سره رسولی دی. ښائی چه د دغه آیت سری ورد ولری! په خاتمه کېنی هغه دعاء هم تېرکأ او تفاولاً نقل کوو چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه ته تلقین فرمایلی ؤ ځکه چه د هغو الفاظ د دی آیاتونو سره مناسب دی

«اللهم انی ظلمت نفسی ظلماً کثیراً وانه لا یغفر الذنوب الا انت فاغفرلی مغفرة من عندک وارحمنی انک انت الغفور الرحیم»

تمت سورة المؤمنون بفضلہ ومنه وحسن توفیقہ ونرجو منه اکمال بقية الفوائد.

سورة النور مدنية وهي (۶۴) آية و (۹) ركوعات رقمها (۲۴) تسلسلها حسب النزول (۱۰۲) نزلت بعد «سورة الحشر»
 د «النور» سورة مدنية دى (۶۴) آيات (۹) ركوع لرى په تلاوت كېنى (۲۴) او په نزول كېنى (۱۰۲) سورت دى وروسته د «الحشر» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

سُورَةُ النُّورِ وَأَنْزَلْنَاهَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ①

دا يو سورت دى چه نازل كړى دى مونږ دا او فرض كړى دى مونږ (احكام د) هغه او نازل كړى دى مونږ په دى (سورت) كېنى آياتونه ښكاره دپاره د دى چه تاسى (پرى) پند واخلي (او غور پكېنى وكړئ).

تفسير: دغه سورت په ځينو نهايت ضرورى احكام - حدود امثال - مواعظ - حقائق - توحيد او په نورو اهمو تنبيهاتو او اصلاحاتو مشتمل دى، زياته ممتازه او پوه زياتونكى برخه هغه ده چه د (افك) له قصى سره تعلق لري. پر أم المؤمنين حضرت بى بي عائشى صديقى رضى الله تعالى عنها منافقينو د دروغو تهمت كړى په هغه كېنى ځينى ساده او بى فكره مخلص مسلمانان هم ښوئيدلى او د ثبات او استقامت څخه لږ څه متماثل شوى وو چه د هغه خطرناكه اثر نه يواځى د بى بي عائشى صديقى رضى الله تعالى عنها پر وضعيت لويدة بلكه له يوه حيثيته پخپله د رسول الله عليه الصلوة والسلام وعلى آله الكرام وعلى اصحابه العظام د مجد او شرف تر درباره هم رسیده نو ځكه ضرورت واقع شو چه لوى قرآن په پوره اهتمام او قوت سره د داسى خوفناكى غلط كارى يا غلط فهمى اصلاح وكړى او د تل دپاره د ايماندارانو غوږونه پرانيځي خو وروسته له دى نه له سره د دښمنانو له تبليغاتو او انتشاراتو متأثر نشي. نو ځكه ئى د دى سورت شروع په دغو الفاظو سره وفرمايله ﴿سُورَةُ النُّورِ وَأَنْزَلْنَاهَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ الآية - خو مخاطبين وپوهيږى چه د ده مضامين ځان ته اهميت او يو خاص وقعت لري او د دير محفوظ او تينگ نيولو مستحق دى او هغه صاف صاف نصائح او ترقى ترقى (تيك تيك) خبرى چه په دغه سورت كېنى بيان شوى دى هغه گردى (تولى) د دى وړ (قابلى) او لائقى دى چه هر مسلمان تينگ پخپل زړه كېنى ځاى وركړى او تل ئى په ياد ولرى او د يوى شيبى له مخى هم د ده د احكامو څخه غفلت ونه كړى كه نه د دين

او د دنیا په تباهی او خرابی کېنې آخته کیږی.

اوس الله تعالیٰ بیانوی خپل احکام چه ځینی ئی دغه دی

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ

هغه ښځه چه زنا ئی کړی وی او هغه سړی چه زنا ئی کړی وی (او محصنان وی او ثبوت شی زنا پر دوی په اقرار یا په شهادت) پس وهی تاسو ای (قاضیانو او حاکمانو) هر یو له دغو دواړو سل درې

تفسیر: ترکیب (الزانية والزاني) دواړه مبتداء دی او خبر ئی (فاجلدوا) دی او دغه الف لام په معنی د (الذی) دی چه متضمن دی معنی د شرط لره څکه چه (ف) جزائیه پری داخله شوی ده په خبر باندی نو تقدیر ئی داسی دی چه (التي زنت والذی زنی فاجلدوهما) لکه چه مونږ پاس ترجمه هم داسی کړی ده دغه سزا د هغه زانی او زانیی ده چه آزاد عاقل او بالغ وی او نکاح ئی هم نه وی کړی یا د نکاح څخه وروسته جماع ئی نه وی کړی او هغه چه آزاد نه وی پښتو درې وهلی کیږی د هغه حکم پنځمی پاری د اولی رکوع په ختم کېنې مذکور دی او هغه چه عاقل یا بالغ نه وی نو دی خو لا نه دی مکلف شوی. په هر هغه مسلمان کېنې چه دغه گرد (تول) صفات (حریت، بلوغ، عقل نکاح جماع) موجود وی نو داسی شخص ته «محسن» وائی نو د دغه محسن سزا چه د زنا مرتکب شی او پری شرعاً اثبات شی «رجم» ؤ یعنی په گتو ویشتل او سنگساری ده لکه چه د المائدة په سورت کېنې ئی د تورات په حواله فرمایلی دی ﴿وَكَيْفَ يُحْكَمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ فِيْهَا حُكْمُ اللَّهِ﴾ الآية - او هغه حکم د الله رجم وو لکه چه د هغه ځای په تفاسیرو کېنې تیر شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغه سره موافق فیصلی صادری کړی وی او فرمایلی ئی ؤ «اللهم انی اول من احیا امرک إذ امانوه ای الله! زه هغه پومی سړی یم چه ستا هغه امر حکم می ژوندی کړی دی چه محو او متروک کړی شوی ؤ» بیا نه یواځی یهودان بلکه هومره داسی قسم واقعات چه وړاندی کیده په هغو ټولو کېنې رسول الله صلی الله علیه وسلم تل محسن زانی ته په رجم سره سزا ورکړی وه وروسته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له رحلته اصحاب الکرام هم پر هم دغه احکامو د «رجم» اجراآت کول بلکه د اهل السنه والجماعت څخه یو سړی هم د ده پر مخالفت نه دی جرئت کړی. گواکی متواتره سنت او د اهل الحق اجماع دغه خبره راښوولی ده چه په دغه مسئله کېنې محمدی شریعت د توریت حکم باقی پری ایښی دی لکه چه لوی قرآن د عمد قتل په سزا کېنې وژل کیدل د توریت په حواله بیان فرمایلی دی ﴿وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيْهَا اَنْ تَقْتُلُوْا النَّفْسَ الَّتِيْ قَاتَلْتُمْ وَتَزْنُوْا بِمَا نَزَّلْنَا بِهَا حُكْمًا﴾ او د مرتدانو د قتل حکم بنی اسرآئیلو ته ورکول د البقره په سورت کېنې بیان کړی شوی دی

﴿قَتُولُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ﴾ بیا هم دغه احکام د محمد صلی الله علیه وسلم د امت په حق کبئی هم ایښود شوی دی شاید د محصن رجم او د قصاص د مسئلې د نقل کولو څخه وروسته په هغه شدت او تاکید چه د ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ د حکم د ترک مذمت او بدې ئی بیان فرمائلی ده او په آخر کبئی ارشاد شوی دی ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ﴾ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ الآية - له هغه به دا غرض وی چه د

توریت دغه احکام اوس د قرآن تر حفاظت لاندی دی چه د هغو په اجراء او انفاذ کبئی نه ښائی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د هیجا د اهو او آراو لحاظ او پروا وکړی لکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په دغه مورد کبئی د هیجا څه پروا ونه کړه او د دوی څخه وروسته راشده و خلفاو رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین هم د چا لحاظ او پروا ونه کړه - تر دی پوری چه حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه ته د محصن د «رجم» په نسبت دغه اندیښنه پیدا بلکه مکشوفه شوه چه وروسته له دی نه به ځینی زانغین د دغه احکام له تعمله انکار کوی لکه چه خوارج او ځمونږ د زمانی یوی ممسوخی فرقی تری انکار هم کړی دی نو دوی پر منبر وختل او د صحابه و تابعینو په لویه مجمع کبئی ئی د الله تعالیٰ د دغه حکم اعلان په ډیر تاکید او تشدید سره وفرمایه - او په دغه مورد کبئی یوه قرآنی یو منسوخ التلاوة آیت حواله ئی ورکړه چه په هغه کبئی د محصن د رجم صریح حکم موجود دی او د هغه تلاوت وروسته منسوخ شوی دی مگر حکم ئی هم هغسی باقی پاتی دی.

تنبیه: د کوم آیت محض منسوخ التلاوت کیدل او حکم ئی باقی پاتی کیدل یوه مسئله ده چه تحقیق ئی په دغو مختصرو فوائدو کبئی نشی درجیدی انشاالله العزیز که د مستقل تفسیر د لیکلو وار راورسید نو هلته به ولیکلی شی.

وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَلَيْسَ هَذَا عَذَابًا بِهِمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٤﴾

او نه دی نیسی تاسو لره په دغو (دواړو زناکارانو) زړه سوی (او مهربانی) په (انفاذ د) حکم د الله کبئی که بیع تاسی چه ټینگ یقین لرئ پر الله او په ورځی آخری (د قیامت)، او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته یوه طائفه ډله له مؤمنانو څخه (چه فصاحت ئی زیات شی).

تفسیر: یعنی که پر الله تعالیٰ یقین لرئ نو د هغه د احکامو او حدودو په اجراء او انفاذ کبئی هیڅ تقدیم او تأخیر مه کوئ! داسی ونه کړئ چه د مجرم څخه وویریرئ او د سزا له اجراء څخه لاس وباسئ یا پکبئی څه تنقیص وکړئ یا داسی غیر مؤثری خفیی او معمولی سزا ورکړئ چه د

سزا کیفیت پکنی نه وی نه وپوهیږئ چه الله تعالیٰ مطلق حکیم او له تاسی څخه زیات پر
بندگانو مهربان دی او د ده هر حکم کلک وی که پوست د عالم د مجموعی په حق کښی له
حکمت او رحمت څخه نشی عاری کیدی - که تاسی د ده د احکامو او حدودو په اجراء کښی
قصور کوئ نو د آخرت په ورځ کښی به ستاسی څخه پوښتنه کیږی.
﴿وَلَا تَعْلَمُ أَهْلُ الْعِلْمِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ - او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته له
مؤمنانو)

یعنی دغه سزا دی گوښی (بیله) ورته ورنه کړه شی بلکه د مسلمانانو په لویه مجمع کښی دی
ورته ورکړه شی ځکه چه په هغه رسوائی کښی د سزا تکمیل او تشهیر او کتونکو ته لوی پانیات
او عبرت دی او ښائی چه په کښی دغه غرض هم وی چه دغه لیدونکی مسلمانان د ده پر حال
باندی زړه وسوځی او د مغفرت دعاوی ورته وکړی والله اعلم.

الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ

زنا کار سړی نه نکاح کوی (په رغبت محبت سره) مگر خو زناکاره ښځه یا
مشرکه ښځه او زناکاره ښځه نه په نکاح کوی (دغی ښځی زانیی لره په رغبت
او محبت سره) مگر سړی زناکار یا سړی مشرک

تفسیر: د زنا د سزا د بیان کولو څخه وروسته د دی فعل انتهائی شناعیت بیان فرمائی یعنی
هغه نارینه او ښځه چه په دغه شنیعه عادت مبتلا وی په حقیقت کښی د دی خبری وړ (مستحق)
او لایق نه دی چه له هغه سره د کوم عفیف مسلمان د ازدواج، د ناستی او د ملاستی تعلق قائم
کړ شی د هغه د پلیت طبیعت او میلان سره خو دغه مناسب دی چه له هم داسی بد کاره او
تبا حاله نارینه او ښځی سره یا له دوی څنی هم بدتره له کوم مشرک او مشرکی سره د هغه
تعلق وی کماقال الله تعالیٰ فی هذه السورة:

﴿أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لَكَ نِكَاحٌ إِلَّا بِإِذْنِي وَأَنَّكَ إِنَّمَا تَكُونُ لِي وَلِأُمَّتِي وَلِأُمَّتِي وَلِأُمَّتِي وَلِأُمَّتِي وَلِأُمَّتِي﴾

کوی جنس له خپله جنسه سره سازه - هم کوتره له کوتری باز له بازه

د ده د حرکت اصلی اقتضاء خو هم دغه وه - اوس دغه بیله خبره ده چه الله تعالیٰ د نورو
مصالحو او حکمتونو لامله (له وجی) کوم په نامه سره مسلمان عقد هم له مشرک او مشرکی سره

جائز نه دی فرمایلی. یا مثلاً د بدکاره سری نکاح که د کومی صالحی ښځی سره وتړله شی نو دغه بالکل باطله نه ده درولی شوی.

تنبیه: د دغه آیت داسی تقریر چه مونږ کړی دی بیخی سهل او بی تکلیفه دی په دغه کېږی د (لایتنک) معنی هغسی نیولی شوی ده لکه چه په «السلطان لایکذب» او نورو محاوراتو کېږی اخيسته کېږی یعنی د فعل د لیاقت نفی - د فعل نفی له حیثیه ورکړی شوی ده. فافهم واستقم

وَحَرَّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۹﴾

او حرامه کړی شوی ده دغه (زنا یا نکاح له بد کارو سره د حاصلولو د مبلغ لپاره) پر (صالحانو عقیفانو) مؤمنانو

تفسیر: یعنی یو مؤمن په داسی حال کېږی چه مؤمن وی څرنگه به داسی حرکت ته اقدام کوی؟ په حدیث کې راغلی دی «لَا یُزْنِي الزَّانِي حِينَ یُزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ» یا دا مطلب چه له زانی سره د هغو پرهیزگارانو د نکاح عقد حرام درولی شوی دی چه په صحیح او حقیقی معانی سره د مؤمنانو د خطاب مستحقان دی یعنی په تکوینی ډول (طریقه) دغسی پاک او صاف نفوس د داسی خراب او پلټی او گنده ځایونو په طرف نه متمایل کېږی او تری ساتلی شوی دی په دغه وقت کېږی به د «حرم» معنی هم هغسی وی چه په ﴿وَحَرَّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ کېږی. یا په «وَحَرَامٌ عَلَى قَرِيَةٍ اَهْلُكُنَا» کېږی نیولی شوی دی والله اعلم.

فائده: دغه پاس آیت یواځی د ترغیب دپاره دی په نکاح اخيستلو د عفانغو او شرافغو کېږی او ترهیب دی له نکاح کولو د بدکارانو څخه ځکه چه زنا په قبح کېږی نژدی ده شرک ته لکه چه عفاف او پاکوالی او تحصن او ودوالی نژدی دی ایمان ته او بل دغه نفی په معنی د نهی نه ده او که په معنی د نهی وی نو منسوخ دی په آیت د ﴿وَالَّذِينَ لَا یُؤْمِنُونَ﴾ سره.

وَالَّذِينَ یُرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَا یَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ

او هغه کسان چه اولی محصنی ښځی (یا محصن سری چه نسبت د زنا ورته وکړی) بیا رانه ولی (په مخ د قاضی حاکم کېږی) څلور تنه شاهدان

تفسیر: یعنی که په داسی پاک لمنی ښځی بانډی د زنا تهمت ولگوی چه د دی بدکاری په کوم دلیل یا په شرعیو قرائنو سره نه وی ثابت (نو وی وهی تاسی دغو قاضیانو لره ای قاضیانو او حاکمانو اتیا دری او مه ئی قبلوئ شاهی ځکه چه سره له حریته بلوغ - عقل - اسلام او پاکی

فاسقان دی) او هم دغه حکم دی د پرهیزگار نارینه که پری تهمت ولگاوه شی. لکه چه دغه آیات د یوی پاکي عفيفی صدیقی ښځی په قصه کښی نازل شوی دی نو څکه دلته د هم هغو پر ذکر اکتفاء شوی ده که څلور شاهدان تیر کړی او د هغوی شهادت سم له شرعیه و اصولو سره مقبول واقع شی نو پر هغه مقذوف او مقذوفه به د زناء حد جاری کیږی.

فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا

پس ووهی تاسو (ای حاکمانو) دغه (قاذفان که اصیلان وی) اتیا دری او مه قبلوی تاسی له دوی نه شاهدی هیڅکله (تر وخته د مرگه پوری)،

تفسیر: دغه د «قاذف» تهمت لکونکی سزا شوه چه «مقذوف په مطالبه» اتیا دری وهلی کیږی او په مستقبل کښی د تل دپاره په معاملاتو کښی مردودالشهادت درولی کیږی څمونږ د حنفیانو په مذهب کښی وروسته له تویی ایستلو څخه هم د دوی شهادت په معاملاتو کښی نه قبلیدي

وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

او دا (قاذفان) هم دوی دی فاسقان.

تفسیر: یعنی که په واقع سره ئی عمداً په دروغو سره تهمت لگولی و بیا نو د ده فسق او نافرمانی ظاهره ده که په رښتیا سره واقعی خبره ئی ویلی وی لیکن په دی باندی پوهیده چه زه د څلورو تنو شاهدانو په شهادت خپله دغه دعوی نشم ثابتولی نو د داسی خبری له اظهاره غیر له دی نه چه د یوه مسلمان پت او عزت خراب کړی بل څه گته (فائده) نه کوی چه هغه فی نفسه مستقله گناه ده او علماء هغه په کبائرو کښی شمیرلی ده.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

مگر هغه کسان چه توبه وباسی پس له دغه (قذفه له گناه نه) او اصلاح کړی (نیت او عمل خپل) پس په تحقیق الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی وروسته له تویی او د حال اصلاحه ښونکی پاک مهربان الله به دا د فاسق نوم تری پورته کوی او د الله تعالی په نافرمانو بندگانو کښی به نه شمیرلی کیږی. اګر که د پخوانی

قذف په سزا کښې بیا هم مردودالشهادت پاتی دی هم دغه په اسلافو کښې د قاضی شریح - ابراهیم نخعی - سعید بن جبیر - مکحول - عبدالرحمن بن زید بن جابر - حسن بصری - محمد بن سیرین او سعید بن المسیب رحمهم الله مذهب دی کما فی الدر المنثور و ابن کثیر .

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ

او هغه کسان چه اولی ښځی (محصنی پاکي له زنا څخه په زنا سره)

تفسیر: یعنی د زنا تهمت ولکوی یا خپل د وورکي په نسبت ووائی چه دغه ځما له نطفی څخه نه دی .

وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ
الضَّالِّينَ ① وَالْخَامِسَةَ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَذَّابِينَ ②
وَيَذَرُوهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَذَّابِينَ ③
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ④

حال دا چه نه وی دوی ته شاهدان (په دی کار د زنا کښې) مگر نفسونه د دوی (یعنی پخپله حاضر وی) پس (واچبه ده په دی کښې) شاهدی د یوه د دوی څلور شاهدی په (نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دی خامخا له صادقانو وپونکیو دی (په دغه نسبت د زنا کښې) او پنځمه (شاهدی) (داسی ده چه) بیشکه لعنت د الله دی وی پر دغه (میره) که وی (دی) له دروغجنانو څخه . او دفع کوی له دغی ښځی څخه عذاب (د حد ثابت په وینا د میره نی) دا (کار) چه شاهدی ولولی (دا ښځه) څلور (واری) شاهدی (په نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دا میره ځما خامخا له دروغ وپونکیو دی (په نسبت د زنا په ما باندی) او پنځمه (شاهدی داسی ده) چه ووائی بیشکه غضب د الله دی وی په دی (ښځی) که چیری وی (دا میره می) له

صادقانو رښتيا ويونكيو څخه.

تفسير: يعنى هر هغه ميره (خاوند) چه پر خپلى ښځى د زنا تهمت ولگوى اولاً له ده نه به څلور شاهدان طلب كړه شى - كه ئى راحاضر كړى نو پر ښځه دى د زنا حد جارى كړ شى. كه ئى شاهد نه شو حاضرولى نو ده ته دى وويلى شى چه څلور ځلى دى په قسم يادولو سره بيان كړى چه زه په خپله دغه دعوى كښى رښتينى يم (په دغه تهمت كښى چه مى پر خپله ښځه لكولى دى دروغ نه وایم) گواكى د څلورو شاهدانو په ځاى پخپله د ده څلور (كرته) حلفيه شهادت دى. او په آخر كښى په پنځمه مرتبه كښى دغسى به وائى چه «كه دى پخپله دغه دعوى كښى دروغجن وى نو پر ده دى د الله تعالى لعنت وى» كه د دغو پاس الفاظو د ويلو څخه انكار وكړى نو بندى دى كړ شى او حاكم دى دى مجبور كړى چه يا دى پر خپل دروغ ويلو اقرار وكړى او د قذف په حد محكوم شى چه پاس ئى ذكر وشو يا دى پنځه كړته همغه الفاظ ووايى چه پاس مذكور شو. كه ميره (خاوند) دغه الفاظ ووائى نو بيا ښځى ته دى وويل شى چه هغه دى هم څلور ځلى په قسم يادولو سره داسى بيان وكړى چه «ميره (خاوند) مى په دغه تهمت لگولو كښى دروغجن دى» او پنځم ځلى دى دغه الفاظ ووائى چه «د الله غضب دى نازل شى پر دى ښځه باندې كه ئى دغه ميره (خاوند) پخپله دغه دعوى كښى رښتين وى» تر څو كه ښځه دغه الفاظ ونه وائى بندى دى وساتلى شى چه يا دى په صاف ډول (طريقه) سره خپل د ميره (خاوند) د دعوى تصديق وكړى چه د زنا حد پرى جارى شى. يا په پاس مذكوره الفاظو سره ئى تكذيب وكړى كه ښځه هم د خپل ميره (خاوند) پشان دغه الفاظ ووائى او له «لعان» څخه فراغت ومومى نو بيا له دغى ښځى سره جماع او د جماع دواى كرد (ټول) حرام شول بيا كه ميره (خاوند) دى ته طلاق وركړى ښه! كه نه قاضى دى د دوى دواړو په منځ كښى تفريق وكړى اكر كه دغه واره پر دغه افتراق راضى هم نه وى يعنى قاضى دى په ژبه سره ووائى چه «ما د دغو دواړو په منځ كښى سره تفريق وكړ» نو دغه تفرق د بائن طلاق حكم لرى.

(۱): - تنبيه: پر زوجينو باندې دا قسم الفاظو لولولو ته په شريعت كښى «لعان» وائى او «لعان» خاص په قذف ازواج پورى مخصوص دى د نورو محصناتو ښځو د «قذف» حكم هم هغه دى چه پاس مذكور شو.

(۲): - تنبيه: دغه څلور شهادى ئى څكه مقررې كړى چه اصل خو څلور شاهدان ؤ كله چه هغه پيدا نه شول نو د هرې يوى شهادى په ځاى يو سرى ودريده او پنځمه په ځاى د «تركيى» كښى شوه.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ

او كه نه وى فضل (احسان) د الله پر تاسى او رحمت د ده او (بل دا نه وى

چه) بیشکه الله ډیر توبه قبلوونکی لوی حکمت والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کېږي)

تفسیر: د «لولا» جواب محذوف دی لکه چه څمونږ له ترجمې څخه ښکارېږي چه که نه وی فضل او احسان د الله تعالیٰ پر تاسو باندی نو خامخا به ئی شرمولی وی تاسو یا ژر به ئی په عذاب کړی وی تاسو یعنی که دغه د «لعان» حکم مشروع نه وی نو د «قذف» د عمومی قاعدی سره موافق به پر میره (خواند) قذف اوبسته یا به ئی گرد (تول) عمر د خپل غیگر وینی څپلی او لرمون خوړینی به ناست و ځکه ممکن دی چه دی رښتین وی په خلاف د غیر د میره (خواند) چه هغه د دغسی اظهار دپاره مضطر نه دی ځکه د هغه په قانون کېږي د دغو امورو رعایت ضروری نه دی. له بل لوری که یواځی د میره (خواند) په قسم خوړلو د زناء ثبوت کیږي نو د ښځی لپاره به ډیر سخت مصیبت او زحمت پېښیده - حال دا چه ممکن دی هغه رښتین هم وی هم داسی که ښځه د دی په قسم خوړلو سره یقیناً بری وگنله شی نو پر میره (خواند) به د قذف حد لازمیده - سره له دی چه د ده په صداقت کېږي هم مساوی احتمال موجود دی - نو په دغه حالت کېږي د «لعان» په مشروعیت کېږي د گردو (تولو) رعایت وشو او هم دغه د الله تعالیٰ د فضل او رحمت اثر دی ځکه چه په فریقینو کېږي هر یو چه رښتین وی هغه د بی محله سزا څخه نجات ومونده په دغه وړی دنیا کېږي پرده پوښی کړی او مهلت ئی ورته ورکړی دی چه ښائی توبه وباسی بیا د ده د توبی قبول دغه د الله تعالیٰ د توابیت د صفت اثر شو

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ
لِجَلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ تَا كَتَسَبَّ مِنَ الْأَثَمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝

بیشکه هغه کسان چه راوړی ئی دی غت دروغ (په شان د عائشی کېږي) یو ټولی دی له تاسی (مسلمانانو) نه گمان مه کوئ په دی (دروغو) چه شر بد دی تاسی ته (ای مخلصانو مؤمنانو) بلکه دغه (دروغ) خیر دی تاسی ته (له جهته د ثواب او منقبت د تاسی) مقرر دی هر سری ته له دغو (بهتان ویونکیو جزاء د) هغه څیز چه گتلی ئی دی له گناه (په قدر د خوض او شغل د ده)، او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار پیتی د دغو (دروغو او شائع ئی کړل) له دغه (ټولی) نه شته ورته عذاب لوی (په دارینو کېږي)

تفسیر: دلته د هغو غټو دروغو ذکر دی چه پر حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالی عنها ترلی شوی و دغه پېښه داسی وه چه نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د هجری په (۵) یا په (۶) کال کښی د (بنی المصطلق) له غزوی څخه د مدینتی منوری په طرف بیرته تشریف راوړ ام المومنین صدیقه بی‌بی عائشه رضی الله تعالی عنها هم له دوی سره وه - بی‌بی صاحبه پر بل اوبښ سوره وه چه پری هودج (پالکی) ترلی او پردی به ئی ځوړندی او ښکته به وی او جمال به لا له پخوا هودج (پالکی) پری تاره - په یو منزل کښی چه د دوی قافله ښکته شوی وه لږ شیبه پخوا له کوچ حضرت صدیقی بی بی عائشی ته د وضو د تجدید ضرورت محسوس شو نو ځکه له قافلی څخه څه قدر لری او گوښی (جدا) لاړه. په دی ضمن کښی یو ناڅاپه د دی د غاری غاړکی (امیل) وشلیده او داننی ئی (چه د جزع یمنی څخه وی) په شگو کښی سره تیت و پرک (منتشر) شوی نو د هغو په ټولولو او لتولو دا ډیره وځنډیده (ایساره شوه) هلته قافلی کوچ وکړ او له خپله ځایه ولټیدله او گرد (ټول) سره لاړل. جمال هم داسی گمان وکړ چه لکه بی‌بی صاحبه په هودج (پالکی) کښی ناسته ده ځکه چه د هغه گردی (ټولی) پردی ښکته ځوړندی وی او ټولی پیلپلاری (پردی) ښکته لویدلی وی او ذاتاً بی‌بی صاحبه په عمر کښی هم وړوکی او په بدن کښی هم ډیره ضعیفه او نحیفه وه چه د دی د وجود او عدم وجود له هودج (پالکی) د باندی ښه نه څرگندیده.

الغرض جمالاتو خپل اوبښان رهی (روان) او چالان کړل او گرد (ټول) سره لاړل. لکه چه ام المؤمنین بیرته راغله که گوری چه قافله تللی ده - او هیڅ اثر او نښه ئی هم نه ښکاری. نو ام المومنین په نهایت ثبات او استقامت سره دغسی رایه قائمه کړه چه اوس له دغه ځایه خوځیدل خلاف المصلحت دی - ولی که زه د دغو شگو په کړمونو کښی د قافلی تعقیب هم وکړم په هغوی پسی نشم رسیدی او امکان لری چه لیاره هم راڅخه ورکه شی - که دلته واوسیدم هر کله چه لمر وخیژی او ځما متعلقین په دی وپوهیږی چه زه په هودج (پالکی) کښی نه یم او ځما پالکی تشه روانه ده نو هرورمو (خامخا) به هم دلته په منده او ځغایسته راپسی راشی نو هملته پاتی شوه.

کله چه شپه وه پر ام المؤمنین د خوب شومه راغله، هملته ئی خپل مبارک سر کیښود. کله چه حضرت صفوان بن معطل رضی الله عنه د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په امر مأمور و چه تل به دی وروسته له قافلی راځی - او د پاتی شویو شیانو خبر نیونه به کوی نو ځکه دی تل د قافلی څخه په لږ څه فاصله لری اوسیده او همیشه د قافلی تر شا وروسته له پلټنی (تحقیق) به راته. حضرت صفوان رضی الله تعالی عنه دغه ځای ته گهیځ (سحر) راوړسید او له لری څخه ئی ولید چه کوم اوده پروت دی - کله چه ورنژدی شو نو د ورپېچلی (نغښتلی) شوی تکرری (خادر) څخه یی وپیژنده چه دا خو ځما مور ام المؤمنین صدیقه بی‌بی عائشه ده ځکه چه پخوا د حجاب د حکم له نزوله هم دغه معنوی ځوی او مور سره پیژندل. حضرت صفوان رضی الله تعالی عنه د دغه وضعیت د لیدلو څخه سخت ولرځید - او ډیر وویرید او

په زور سره ئی ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُرِوْنَكَ﴾ وویل چه د هغه په اثر د ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها سترگی خلاصی شوی او هم هغسی مخ پیچلی (پټ مخ) او په خپل تکرری کښی تاو شوی کیناسته.

حضرت صفوان رضی الله تعالی عنه خپل اویس ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها ته نژدی چو کر - او ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها هم هغسی پټه پری سوره شوه - او صفوان رضی الله تعالی عنه د اویس مهار پر خپله اوږه باندی کښود او د قافلی تر شا روان او ورسره گډ شول. راس المنافقین و امام المکذبین عبدالله بن ابی چه د مدینې منورې دیر خبیث - بدباطنه خان او د منافقانو مشرف او د رسول الله صلی الله علیه وسلم دښمن و - دلته چه داسی یوه خبره او موضوع ورپیدا شوه نو په چټی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو ئی خوله وسپردله - او غینې ساده او ناپوهان مسلمانان مثلاً په نارینه و کښی حضرت حسان - حضرت مسطح - او په ښځو کښی حمه بنت جحش رضی الله تعالی عنهم اجمعین د منافقانو په دغه انتشاراتو او گمراه کوونکیو خبرو تیروتل او په دغسی افسوسناکو تذکرو کښی سره لگیا شول چه د هغو ویل دوی ته نه و لازم او د ام المؤمنین رضی الله تعالی عنها د عفت او عصمت سره بیخی منافی و - مسلمانانو ته بالعموم - او پخپله رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته له داسی قسم واهیاتو خبرو څخه سخته صدمه ورسیده. تر یوی میاشتی پوری دغسی چټی (بیکاره) خبری سره کیدی او رسول صلی الله علیه وعلی آله وصحبه اجمعین به هم دغه گردی (تولی) خبری اوریدی او هیڅ به ئی نه ویل - او نه د هغو په تحقیق پسې گرځیده - مگر په زړه کښی سخت خفه و وروسته له یوی میاشتی پخپله ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله تعالی عنها هم له دغه شهرت څخه خبره شوه - نو د غم له شدته ناچاره شوه - او د رنځورئ په بستره کښی ولویده شپه او ورځ به ئی ژړل - او د یوی شیبی له مخی به ئی هم اوبنکی نه دریدی. په دغه ضمن کښی نور واقعات هم پښی شول - او دیری خبری اثری سره کیللی چه په صحیح بخاری شریف او نورو کښی د لوستلو قابل دی - او بالآخر د حضرت ام المؤمنین صدیقی رضی الله تعالی عنها په برانت کښی بالذات الله تعالی دغه آیت ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْآيَةِ﴾ تر لری ځایه پوری نازل وفرمایه - چه ام المؤمنین عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها تل فخر پری کاوه - او بالحق چه پر دغه هومره فخر او ویاړ چه وکړی لږ دی.

﴿عَصِيَّتْكَ﴾ - یو تولی دی له تاسو مسلمانانو څخه) یعنی دغه دروغ تړونکی له خیره سره همنه کسان دی چه په دروغو یا په رښتیا سره د اسلام مدعیان دی - او خپلو ځانونو ته مسلمانان هم وائی - له دوی ځنی څو تنه سری سره یو ځای شوی دی - او داسی چټی (بیکاره) خبری ئی سره ترلی دی - او څه خلق په ناپوهی سره پر دغه چغلې او چټی (بیکاره) دروغو غولیدلی دی - خو بیا هم د الله تعالی لوی احسان دی چه گرد (تول) مسلمانان په دغه لومه کښی نه دی نښتی.

﴿لَا تَعْبُدُوا الذِّكْرَ بَلْ عِبُوا رَبِّي﴾ - گمان مه کوئ په دی دروغو چه شر بدی تاسو ته

ای مخلصانو مؤمنانو بلکه دغه دروغ خیر بهتر دی تاسو ته له جهته د ثواب او منقبت د تاسو) دغه خطاب د هغو مسلمانانو د تسلی دپاره دی چه هغوی ته له دغی واقعی څخه صدمه رسیدلی وه بالخصوص حضرت صدیقه بی بی عائشه رضی الله تعالی عنها او د دی کورنی ته څکه ظاهر دی چه هغه دیره سخته خفه او ویرجنه وه یعنی اگر که په ښکاره ډول (طریقه) دغه ویناوی دیری مکروهی خفه کوونکی او خرابی دی لیکن فی الحقیقت تاسی ته د ده په منځ کښی دیره بهتری او محاسن پټ وه آیا دومره مدت د تاسی پر داسی زړه خوړونکو حملو او ایذاؤ صبر کول هم داسی بی اجره پاتی کیږی آیا دغه لږ فخر او شرف دی چه بالذات خالق الکائنات پخپل پاک کلام کښی ستاسی نزاهت او براءت نازل کړ او ستاسی دښمنان ئی خواروزار او رسوا کړل او تر قیامت پوری ئی ستاسی د خیر ذکر د گردو (تولو) قرآن لوستونکیو پر ژبه جاری کړ او مسلمانانو ته ئی د رسول الله علیه الصلوٰه والسلام او د ده د ازواجو او اهل البیت د حق پیژندلو دپاره داسی یو درس ورکړ چه له سره هیږیدونکی نه دی فله الحمد علی ذلک .

﴿لَیْسَ الْبِرُّ بِالْغَنَى﴾ = مقرر دی هر سړی ته له دغو بهتان ویونکو جزاء د هغه څیز چه گتلی ئی دی له گناه او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار د دغو دروغو له دغه شته ورته عذاب لوی. یعنی هر هغه سړی چه په دغه فتنه کښی هومره حصه واخیسته همغه قدر گناه ئی د خپل ځان لپاره وگتله او د هغی د سزا مستحق شو مثلاً ځینی کسان خوشال شول او په دیر خوند او مزه سره ئی د دغو واهیاتو خبرو تذکره کوله ځینو د افسوس د اظهار په ډول (طریقه) - ځینو د تحقیق او تفتیش په اصول - خامخا د دغی خبری په شاو خوا کښی ئی گرویگنی (تپوسونه) او پلیتنی (تحقیقونه) کولی او رسول الله صلی الله علیه وسلم پخپله پټه خوله ناست او دغه گردی (تولی) خبری ئی اوریدی. ځینی به د داسی خبرو د آوریډلو څخه په تردد او اندیښنه کښی لویدل. دیر کسان به په دغه مورد کښی چپ ناست وو. دیرو کسانو به ئی د دغو افواهاتو تکذیب کاوه چه د دغو وروستنیو خلقو وضعیت پاک الله پسند او غوره کړ او نورو گردو (تولو) ته ئی درجه په درجه الزام واپراوه او د دی گناه دیر لوی بار اخیستونکی رأس المنافقین عبد الله بن ابی و لکه چه په دیرو روایاتو کښی تصریح ده هم دغه خبیث به نور خلق له خپله ځانه سره ټولول او دغه خبری به ئی په غوړونو کښی ورځغولی او دوی به ئی سراجول او غولول او خپله لمن به ئی په دیر مهارت او چالاکی سره تری ټولوله او په نورو باندی ئی هغه شائع کوله نو په آخرت کښی دیر لوی عذاب خو د ده دپاره هرومرو (خامخا) شته لیکن په دنیا کښی هم دغه ملعون دیر ذلیل او رسوا شو او تر قیامته به دی په ذلت او خواری سره یادپیږی.

لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا فَكٌ مُّبِينٌ ﴿۱۴﴾

ولی نه په هغه وقت کښې چه واوریده تاسې دا خبره گمان کاوه ایماندارو سربو او ایمان دارو ښځو په نفسونو خپلو (پخپلو منعونو) کښې د خیر (خبرې) او ویلي وی (دوی ټولو داسې) دا خبره دروغ ده ښکاره .

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته ښایې چه له خپلو مسلمانانو وروڼو خویندو سره حسن ظن ولری او هر کله چه واورې چه خلق پر یو نیک سړی هم داسې چتی (بیکاره) «رجما بالغیب» بدی خبری او خراب همتونه لکوی نو ښائی چه دی داسې خیالاتو ته پخپل زړه کښې لیار ور نه کړی بلکه د هغو تکذیب دی وکړی رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم فرمایلی دی هر څوک چه پشی شا د خپل یوه مسلمان ورور مدد وکړی نو الله تعالیٰ هم د ده پشی شا مدد کوی - بی تحقیقه او تعمقه همتونه تراشل له ایمانه بعید دی ښائی چه هر سړی پر خپل پت (غیرت) او عزت د بل پت (غیرت) او عزت قیاس کړی لکه چه ابو ایوب انصاری رضی الله تعالیٰ عنه او نورو د «افک» په قصه کښې وکړل. یوه ورځ د ده ښځی وویل چه «خلق د بیوی عائشی صدیقی په نسبت دغسی خبری کوی» ده وویل چه گردی (ټولی) دروغ دی آیا ته به داسې کار وکړی شی؟ دی وویل چه نه! نو ابو ایوب رضی الله تعالیٰ عنه وویل بیا نو د صدیق اکبر رضی الله تعالیٰ عنه لور د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کده (تبر) د مسلمانانو مور د عربستان ملکه حضرت بیوی عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها په نسبت چه له تا نه ډیره لوړه - پاکه - صافه - طاهره - مطهره ده داسې گمان بیخی چتی (بیکاره) او فضول دی.

لَوَاجِبَاءُ وَعَلَيْهِ يَارُبُّعَ شَهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا
بِالشَّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَذِبُونَ ﴿۱۵﴾

ولی نه راوسته (او تیر نه کړی دوی) په دی خبره څلور شاهدان (چه شاهدی ورکړی وی په دی قذف د دوی) پس کله ئی چه رانه وستل څلور شاهدان پس دغه کسان په نزد د الله کښې هم دوی دروغجنان دی.

تفسیر: یعنی سم د الله تعالیٰ له حکمه او د ده د شریعت سره موافقه دغسی خلق دروغجنان

درولی شوی دی چه پر بل چا باندی تهمتونه لگوی او بیا د هغه اثبات دپاره غلور شاهدان نشی وړاندی کولی او بی له کافی ثبوته داسی غتی خبری له خپلی ژبی څخه وباسی او چتی (بیکاره) پری وټیری.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَسَسْتُمْ فِي مَا أَقَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧﴾

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د دغه (الله پر تاسی) په دنیا کښی (په توفیق د توبی سره) او په آخرت کښی (په عفو او مغفرت سره) نو خامخا رسیدلی به ؤ تاسی ته په هغه دروغ کښی چه غوپی وهلی تاسی په هغو (دروغو) کښی عذاب لوی (په هم دغه دنیا کښی)

تفسیر: یعنی الله تعالی دوی ته د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په طفیل له عذابونو څخه نجات ورکړ که نه دغه خبره د عذاب لاقعه ده. (موضح القرآن) له تاسو ځینی مخلصینو ته د توبی توفیق هم ورکړ - خطا ئی ورمعاف کړه - که نه د منافقینو پشان دوی هم د قیامت په ورځ په لوی عذاب کښی اخته کیدل. (العباد بالله).

إِذْ تَلْقَوْنَهُ بِالسِّنَتِمْ وَتَقُولُونَ بِأَنفُسِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيْئًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٨﴾

کله چه واخیست تاسو دا (افک) په ژبو خپلو (چه یو له بله مو پوښتنه کوله) او ویله به مو په خولو خپلو سره هغه خبره چه نه ؤ تاسو ته په هغی باندی هیڅ علم او گنله تاسی دغه خبره آسانه (چه هیڅ گناه پکښی نشته) حال دا چه دغه (خبره) په نزد د الله کښی ډیره لویه ده (له حیثیته د گناه نه).

تفسیر: یعنی د عظیم عذاب مستحق ولی نه کیدل - کله چه تاسی بی تحقیقه یو ظاهر البطلان خبره یو د بل له خولی څخه اخیستله - او له خپلو ژبو څخه ئی دغه چتی (بیکاره) او اټکلی خبری ایستلی چه د هغو له واقعیت څخه تاسی بیخی نه وئ خبر بیا عجیبه خبره لا دا ده چه داسی سخته خبره (یعنی کومه محصنه خصوصاً د نبی علیه السلام مظهره زوجه او ځمونږ د

مسلمانانو روحانی والده متهم کول) چه د الله تعالیٰ په نزد ډیر لوی دروند جرم دی، یوه وړوکی او معمولی خبره کتله له دغه اصلی جرم څخه لوی جرم دی.

وَلَوْ اِذْ سَعِمُوْهُ فَلْتُمْ تَايْكُوْنَ لَئِنْ تَكَلَّمْتُمْ هٰذَا سُبْحٰنَكَ هٰذَا يَهْتٰنٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۹﴾

ولی نه کله چه واوریده تاسی دا خبره ویل تاسی چه نه ښائی مونږ ته دا کار چه خوله وخوځوو په دی خبره باندی پاکی د تا (ای ربه) دا دروغ دی ډیر لوی (چه ترلی شوی دی د منافقانو له خوا).

تفسیر: یعنی اول خو د حسن الظن اقتضاء داسی وه چه ستاسو په زړونو کښی هم ښائی دغه خبری نه تیریدی لکه چه پاس ارشاد وشو - لیکن که د شیطانی اغواء له سببه ئی فرض کړئ د چا په زړه کښی کومه بده وسوسه تیره شی - یا ئی له چانه واورى نو بیا جائز نه دی چه داسی ناپاکه خبره پر خپله ژبه راوړی - لازم دی چه په هسی مواردو کښی مؤمن خپل حیثیت او دیانت ملحوظ ولری او په صافو الفاظو سره داسی ووائی چه د داسی بی سرو پښو خبری له خپلی ژبی څخه ایستل ماته نه ښائی او نه زه پری ښه ښکارم - ای الله ته پاک ئی څرنگه خلق داسی نامعقولی خبری له خپلی خولی څخه ویاسی آیا هغه پاکه - صافه - متقیه میرمن چه تا د سید الانبیاء او رأس المتقین د زوجیت لپاره غوره او مخصوصه کړی ده هغه (معاذ الله) څرنگه هم خپل ځان بی پته (بی غیرته) کوی؟ او هم (استغفر الله) پخپله دغه وضعیت سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم پت (غیرت) باندی هم داغ لکوی (حاشا - ها - ثم حاشا - ها!) دغه خو د دښمنانو له طرفه پر یوه بی قصوره باندی بهتان ترلی شوی دی.

يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُوْذُوْا بِالْمِثْلَةِ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۲۰﴾

پند درکوی تاسی ته الله (او منع کوی مو) چه بیا ونه گرځئ تاسی مثل د دی خبری ته هیڅکله که چیری یی تاسی مؤمنان (نو پری عبرت واخلي!)

تفسیر: یعنی مؤمنانو ته ښائی چه په پوره ډول (طریقه) سره پوهان او هوښیاران شی - خو د بد باطنو منافقانو په چلونو او فریبونو سره ونه غولېږی او د دوی په پلمو (تدبیرونو) سره تیر نه وځی - او تل تر تله د نبی علیه وعلی آله واصحابه الصلوٰه والسلام او د ده د اهل بیتو د عظمت شان ملحوظ ولری.

وَيَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾

او بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د پند) او الله ښه علم والا دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: یعنی د دی خبری پته دربیځی چه دغه غټ دروغ چا جوړ کړی؟ او خپور (مشهور) کړی دی؟. معلوم شو چه منافقانو تل په پټه دښمنی او مخالفت کاوه په پخوانی آیت کښی ئی دغه خبره راښکاره کړی وه (کذا فی الموضح) عموماً مفسرانو له آیاتونو څخه احکام - نصائح - حدود - د توبی قبول او نور مضامین مراد کړی دی - په دغه وقت کښی به د علم او حکمت د صفاتو له ذکر کولو څخه دغه غرض وی چه الله تعالی له تاسی څخه د مخلصینو د قلبی ندامت او د نیاتو او د اعمالو او اقوالو پر حال ښه خبردار دی - نو ځکه ئی د هغوی توبه قبوله کړه - او غرنګه چه حکیم مطلق دی نو ځکه ئی په نهایت حکمت او علم سره تاسی ته تنبیه او ویښتیا هم درکړه او د ده ګرډ (ټول) احکام د بندګانو پر مصالحو مبتنی دی.

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾

بیشکه هغه کسان چه خوښوی دغه (خبره) چه خوره شی فاحشه بدنامی په حق د هغو کسانو کښی چه ایمان ئی راوړی دی شته دغو (کسانو) ته عذاب دردناک په دنیا کښی (په حد د قذف او په بدنامی سره) او په آخرت کښی (په اور د دوزخ سره) او الله ښه عالم دی او تاسی نه پوهیږئ (پر ضرر د هغی خوری کړی فاحشی).

تفسیر: یعنی بدکاری شائع او خوره شی - یا د بدکاری اطلاعات او خبری منتشری او خوری شی - دغسی غوښتونکی منافقان ؤ لیکن د هغوی په تذکره کولو کښی ئی مؤمنانو ته هم تنبیه وفرمایله چه فرض ئی کړئ که د چا په زړه کښی د کومی بدی خبری خطرته تیره شوی وی - او په بی پروائی سره ئی کومه خبره له ژبی څخه هم وتلی وی نو ښائی چه بیا د هغی مهملی خبری تذکره له سره ونه کړی او د هغی په تشییع او تنشیر (اشاعت) پسې ونه ګرځی - که خامخا د کوم مؤمن پټ او عزت تویوی نو ښه دی وپوهیږی چه د هغه پټ او عزت هم محفوظ نه پاتی کیږی - او حق تعالی هغه ذلیل او خواروی کما فی حدیث امام احمد رحمه الله په دی شان سره

چه په دنیا کښی د قذف حد پری اجراء کیږی - او قسم قسم سپکتیا او بدنایمی ئی په برخه کیږی او نوری رسوائی او سزاوی هم وررسیږی او په آخرت کښی د دوزخ سزا دوی ته تیاره او مهیاء ده او الله تعالیٰ ته داسی فتنه اچوونکی ښه معلوم دی او ښه ئی پیژنی اگر که تاسی ئی نه پیژنئ - او دغه هم د پاک الله په علم کښی شته چه د کوم یوه جرم او گناه غومره ده؟ او غرض او مقصد ئی څه و؟.

تنبیه: - د فاحشی د شیوع حب د حسد او کینی او نورو په شان د قلبیه و اعمالو څخه دی او د وسوسو او خواطرو په شان نه دی - او د قصد له مراتبو څخه نه دی نو ځکه د هغه په مأخوذیت کښی نه ښائی چه اختلاف وکړی شی. فتنه له.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی باندی او رحمت مهربانی د ده او (دا نه وی) چه بیشکه الله ښه نرمی کوونکی ښه رحم والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی دغه غټ دروغ خو داسی ترلی او خواره شوی و چه نه و معلوم چه غومره کسان له هغه غنی جاریدل. لیکن الله تعالیٰ محض پخپل فضل - رحمت - شفقت او مهربانی له تاسی غنی د تائبینو توبه قبوله کړه - او پر غینو ئی شرعی حد جاری کړ - او پاک ئی وگرځول - او هغه ته ئی چه زیات خبیث و یو ډول (طریقه) مهلت ورکړ او په آخرت به جزا وررسیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) متابعت مه کوئ د گامونو د شیطان او هر چا چه متابعت وکړ د گامونو د شیطان نو بیشکه دغه شیطان امر کوی (تابع خپل ته) په فحشاء ډیرو بدو قبیحو کارونو او په

منکر نامشروعو بدو خبرو او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د ده نو نه به وئ پاک کړی له (معصیت د افک څخه الله) تاسی هیڅوک هیڅکله ولیکن الله پاکوی (په قبول د توبی سره له معاصیو) هر هغه څوک چه اراده وفرمائی (د پاکۍ ئی) او الله ښه آوریډونکی (د اقوالو) ښه عالم دی (په نیاتو).

تفسیر: یعنی د شیطان له چالونو او پلمو (تدبیرونو) څخه هوښیار اوس! نه ښائی چه د مسلمان کار داسی وی چه شیطا طین الجن والانس سره قدم په قدم یو غای لار شی - د هغو ملعونانو د تولنی مقصود خو هم دا دی چه خلقو ته د بی حیائی او رسوائی په طرف دعوت او بلنه ورکړی نو تاسی ولی په رڼو سترگو عمداً د هغوی پر خبرو غولیی؟ وگورئ چه شیطان لږ څه تحریک او دکه ورکړی - دومره لوی شورماشور او هنگامه پورته کوی - او دیر سم ساده مسلمانان په اشتباه سره د هغه پر قدمونو روانیږی. حال دا چه شیطان خو د گردو (تولو) گمراه کول غواړی او یو تن هم نه پریودی چه پر سمه لپاره لار شی - دا خو د الله تعالی فضل او د ده رحمت دی چه دی د خپلو مخلصو بندگانو لاس نیونه کوی او دیر زیات کسان ئی د شیطان له شوروو څخه محفوظ ساتی او غینو ته وروسته له ابتلاء د توبی ایستلو توفیق ور په برخه او اصلاح کوی ئی دغه خبره د هم هغه واحد الله جل وعلا په اختیار کښی ده - او هم هغه پخپل محیط علم او کامل حکمت سره پوهیږی چه کوم یو بنده د اصلاح قابل دی؟ او د کوم یوه توبه ښائی قبوله کړه شی - الله تعالی د گردو (تولو) توبه او نور آوری - او د دوی د قلبی کیفیاتو څخه پوره واقف او باخبر دی.

وَلَا يَأْتِلْ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٠﴾

او قسم دی نه کوی خاوندان د فضل (په دین کښی) له تاسی او (خاوندان) د فراخی (او مالدارۍ ستاسی په دنیا کښی) په دی چه نفقه) به نه ورکوی خاوندانو د خپلوی او مسکینانو او مهاجرینو ته په لپاره د الله کښی او ښائی چه عفو ده وکړی او ښائی چه تری تیر دی شی آیا دوست نه لرئ تاسی دا چه مغفرت وکړی الله تاسی ته (په سبب د عفو او صفح د تاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: پر حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی اللہ تعالیٰ عنہا باندی پہ بہتان ترونگیو کنبی
 ٹحینی مسلمانان ہم پہ ناپوهی سره شامل شوی وو چه له هغوی ځنی یو حضرت مسطح رضی اللہ
 تعالیٰ عنه ؎ چه برسیره په دی چه یو مفلس مهاجر ؎ د حضرت ابوبکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ
 عنه خوری یا تروړځی هم کیده - او د «افک» د پېښی څخه پخوا حضرت صدیق اکبر رضی اللہ
 تعالیٰ عنه د هغه سره څه امداد او مالی مرسته (مدد) کوله - کله چه دغه خبره سره فیصله شوه
 - او د حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی اللہ تعالیٰ عنہا برائت د الله تعالیٰ له طرفه نازل شو -
 نو حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنه قسم وکړ چه وروسته له دی نه به مسطح رضی اللہ
 تعالیٰ عنه سره هیڅ امداد او کومک ونه کړم - ممکن دی چه ځینو نورو اصحابو ته به هم داسی
 پېښی ورپېښی شوی وی نو په دغه تقریب دا آیت نازل شو - یعنی له تاسی ځینی هغو کسانو ته
 چه الله تعالیٰ دینی کرامت او مشرتوب یا دنیائی وسعت او مالداری ورکړی ده دوی ته نه ښائی
 چه داسی قسمونه وخورئ او ښائی چه د دوی همت ډیر لوی او اخلاق ئی لوړ او عالی وی - نو
 میرانه (بهادری) او غلمیتوب په دی کښی دی چه د بدی بدل په نیکی سره ورکړ شی.
 د محتاجو خپلوانو او د الله دپاره د خپل وطن پریشودونکیو د کومک، امداد او مرستی (مدد)
 څخه لاس اخیستل د میرنو (بهادرانو) او مشرانو کار نه دی - که مو قسم خوولی وی نو نه
 ښائی چه داسی قسمونه پوره کړئ - بلکه د هغو کفارہ اداء کړئ! - ستاسی له شانه او اوصافو
 څخه داسی ښائی چه د خطا کارانو له خطا څخه اغماض وکړئ! او تری تیر شی که داسی
 وکړئ نو الله تعالیٰ به ستاسی گرد (تول) قصور او خطاوی وپښی - آیا تاسی له الله تعالیٰ څخه
 د عفوی او د ښښی هیله (ارزو) او امید نه لرئ؟! او که ئی لرئ نو ښائی چه تاسی د هغه د
 بندگانو سره په هم دغه متوقعه صورت سره موافق معامله او تگ وکړئ! گواکی په دغه سره د
 «تخلق باخلاق الله» تعلیم وشو.

په احادیثو کښی دی لکه چه ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنه دغه آیت واورید ﴿الَّذِينَ آمَنُوا﴾
 الله اکبر ﴿﴾ - آیا دغه مو نه خوښیږی چه الله تعالیٰ مو وپښی «نو فوراً ئی وویل -
 «بلی! یاربنا نحب - بیشکه ای ځمونږ پروردگاره! مونږ هر ورو (خامخا) ستا ښښه خوښوو
 او غواړو ئی»

دا ئی وفرمایل او د مسطح رضی اللہ تعالیٰ عنه هغه پخوانی کلنگ او امداد ئی بیرته جاری کړ -
 بلکه په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه د پخوا په نسبت ئی دوچند کړ. رضی اللہ تعالیٰ عنه
 و ارضاه.

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَاحِشَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا
 فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

بیشکه هغه کسان چه ولی دوی (په نسبت د زناء سره) ښځی پاکي عفیفي ناخبري (له دغو بدو) ایمان راوړونکي (په الله او رسول) لعنت کړي شوی دی په دوی باندی په دنیا کښی او په آخرت کښی او شته دوی ته عذاب ډیر لوی.

تفسیر: په صحیحینو کښی حدیث دی - «اجتنبوا السبع الموبقات الشرك بالله والسحر وقتل النفس التي حرم الله الا بالحق واكل الربوا واكل مال اليتيم والتولي يوم الزحف وقذف المحصنات المؤمنات الغافلات» له دی نه ظاهریوی چه د محصناتو قذف مطلقاً له مهلكاتو څخه دی بیا په هغه کښی ازواج مطهرات بالخصوص د ام المومنین بیوی عائشی صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها قذف خو ډیره لویه گناه ده - علمائو تصریح فرمایلی ده چه وروسته د دغو آیاتونو له نزوله هر څوک چه بیوی عائشی صدیقې یا له ازواج المطهرات څخه یو تن متهم کړی هغه کافر او د لوی قرآن مکذب - او د اسلام له دائرې څخه خارج دی - د طبرانی په یوه حدیث کښی داسی راغلی دی «قذف المحصنة يهدم عمل مائة سنة» پر محصنی باندی همت لگول د سلو کلونو عمل وړانوی» (العیاذ بالله)

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ السَّيِّئَاتُ وَيُنَادِيَهُمْ اَوَّلُهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

په هغه ورځ کښی چه شاهدی به ورکړی پر دوی باندی ژبی د دوی او لاسونه د دوی او پښی د دوی پر هغو (افعالو او اقوالو) چه ؤ دوی چه کول به ئی په دنیا کښی.

تفسیر: یعنی مجرم په خپله خوله او ژبه سره د هغو ویل او اظهار نه غواړی مگر د ده ژبه لاسونه - پښی به په اذن الله په وینا راځی - او له هغو څخه هر عضوه به هر هغه عمل څرگندوی چه د هغو په وسیله شوی وی.

لطیفه: قاذف پخپله په ژبه همت لگولی ؤ - او د څلورو تنو شاهدانو مطالبه له هغه څخه شوی وه چه هغه ئی پوره نشوه کړی بالمقابل د هغه دلته د پنځو شیانو ذکر وشو - ژبه چه د قذف اصلی آله ده او څلور نور لاسونه او پښی چه د هغه پر شرارت باندی شاهدی لولی.

يَوْمَ يَنْفَعُ الْمُؤْمِنُ الَّذِي دَانَ بِالْحَقِّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿٢٨﴾

په دغه ورځ کښی به پوره ورکړی دوی ته الله جزاء د دوی هغه چه حقه لائمه وی او پوه به شی چه. بیشکه الله هم دی حق ثابت (په ذات او صفات خپل)

ښکاره ظاهر (په الوهیت او ربوبیت خپل).

تفسیر: هغه ذات چه د یوی ذری اعمال - حساب - کتاب - په ښکاره او واضح ډول (طریقه) سره هر سری ته په صاف صورت سره ښکاروی - او د هغه په دربار کېږي هیڅ ظلم او تعدی نه کیږي. دغه مضمون به د قیامت په ورځ گردو (تولو) ته مکشوف او مشهودیږي.

الْخَيْثُ الْخَيْثُ وَالْخَيْثُ الْخَيْثُ وَالْخَيْثُ الْخَيْثُ وَالْخَيْثُ الْخَيْثُ
لِلْطَّيِّبِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

ناپاکی (ښځی او خبری) دپاره د ناپاکو دی او ناپاکه (خلق) دپاره د ناپاکو (ښځو او خبرو) دی، او پاکی (ښځی او خبری) د پاکو (خلکو) دی او پاک (خلق) دپاره د پاکو (ښځو او خبرو) دی، دغه (پاکان چه ځینی له هغو اهل البیت دی) پاک (بی تعلقه بیزاره) دی له هغو خبرو چه وائی ئی (دروغجنان)، شته دوی ته مغفرت بښنه او رزق روزی ښه (په جنت کېږي).

تفسیر: یعنی بد کاری او چټی (بیکاره) ښځی د بد کارو او چټلو (خرابو) سریو وې (قابلی) او لائق دی هم داسی یو بدکار او گنده سری د هم دی خبری سره وې (قابل) او لائق دی چه د هغه تعلق د هم هغه په شان چټلی (خرابی) او بدکاری ښځی سره وی - پاک او ستره او مطهر انسانان له ناپاکانو سره هیڅ تعلق او مطلب نه لری. ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه فرمایلی دی چه د نبی صلی الله علیه وسلم ښځه له سره بدکاره (زانیه) نه وی یعنی الله تعالیٰ د هغه د ناموس حفاظت هم فرمائی - نقله فی (موضح القرآن).

تنبیه: د آیت دغه مطلب خو د شیخ الهند د ترجمی سره سم وشو - مگر د اسلافو د ځینو مفسرینو څخه دغه منقول دی چه د ﴿الْخَيْثُ﴾ او د ﴿الطَّيِّبِ﴾ څخه دلته ښځی نه دی مرادی - بلکه اقوال او کلمات مراد دی - یعنی خرابی خبری خرابو خلکو سره لائق او مناسبی دی - او پاکی او صافی خبری پاکو او صافو سریو سره لازمی او مناسبی دی - متقی - پاک - او صاف نارینه او ښځی له داسی گنده او مردارو تهمتونو څخه پاکي وی - لکه چه وړاندی له ﴿أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ﴾ څخه ظاهریږي - یا دی داسی وویلی شی چه خرابی خبری د خرابو له خولو څخه ووځی هغه کسان چه د یوه پاک او متقی او مطهر انسان په نسبت کومه مرداره او خرابه خبره وکړی نو وپوهیږه چه هغه پخپله خبیث او مردار دی یعنی طیب او طاهر او پاک سری له داسی خبیثو او مردارو او چټلو (خرابو) خبرو څخه بیخی پاک او مبرا دی او هسی خرابی ویناوی د خبثاډ - پلیتو - چټلو (خرابو) او گنده کسانو کار دی.

﴿لَمْ يَنْفَعُوا دُنْيَاهُمْ﴾ الآية - شته دوی ته مغفرت او رزق روزی ښه په جنت کېږي.

یعنی هغوی د دوی په بدو ویلو سره نه بدیږي بلکه هر کله چې دوی پر هغه صبر وکړي نو دغه غځیز د هغوی د خطا او تیروتلو او ښویدلو کفار کيږي - او دلته په هره اندازه چې مفسد خلق وغواړي چې هغوی ذلیل او خوار کړي - هلته به د هغه په بدل کېږي دوی ته عزت او رفعت ور په برخه کېږي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
وَسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

ای هغو کسانو چې ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مه ننوځئ تاسی (هغو) کورونو ته چې غیر وی له کورونو د تاسی تر هغه پوری چې (اجازه وغواړئ او) سره وغږیږئ (له بهره او اذن واخلئ) او سلام واچوئ پر اهل د دوی دغه (اخبار او استیذان) د تاسی خیر بهتر ډیر غوره دی تاسی ته (له ننوتلو د بی اجازی څخه) ښائی چې پند واخلئ تاسی (په دی سره).

تفسیر: یعنی ماسواء د خپلی خصوصی هستوګنی له کوره د بل چا د هستوګنی په کور کېږي هم داسی په خپل سر بی خبره مه ننوځئ! ولی تاسی نه یی خبر چې هغه ستاسی د ننوتلو په وقت کېږي په څه حال کېږي دی؟ او څه احوال لری؟ آیا دی په دغه حال کېږي د بل چا په ورنگ خوشیږي که خفه کیږي؟ لهذا پخوا د ننوتلو څخه ښائی ور ناری کړئ او ځان ته اجازت حاصل کړئ او له گردو (تولو) نارو څخه بهتره «سلام» اچول دی.

په حدیث کېږي راغلی دی چې درې ځلی دی سلام واچوی او د ننوتلو اجازه دی وغواړي که له درې ځلی سلام اچولو سره هم اجازه ور نه کړه شی - نو بیرته دی وگرځي. فی الحقیقت دغه داسی ډک له حکمته تعلیم دی که د هغه په تعمیل کېږي مؤاظبت وکړ شی - نو دغه د میلمه او کوربه دواړو په حق کېږي ښه او بهتر دی.

مګر افسوس نن مسلمانان په دغو مفیدو هدیاتو پسې چندان نه ګرځي ولی نور ملل او اقوام هم دغه اصول او آداب له مونږ څخه اخیستی هغه ته ئی ډیره ترقی او توسعه ورکړی ده. (ربط) د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری د زناء او د قذف د احکامو بیان ؤ - لکه چې ډیر ځله بی له اجازی د بل په کور کېږي ننوتل - د هم دغو ممنوعو امورو په طرف مفضی کیدل نو ځکه په دغو آیاتونو کېږي ئی د استیذان د مسائلو بیان هم وفرمایه.

فَإِنْ لَمْ يَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا
فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿۱۹﴾

پس که چیری ونه مومع تاسی په دی کورونو کښی څوک (چه اذن درکړی) پس مه ننه وځئ په دی کورونو کښی تر هغه پوری چه اذن وکړی شی تاسی ته، او که چیری وویل شی تاسی ته (عندالاستیذان) چه بیرته وگرځئ پس بیرته وگرځئ تاسی (او د ننوتلو سعی مه کوئ) چه دغه بیرته وگرځیدل ډیر غوره (او پاک) دی تاسی ته او الله په هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم دی (او جزا ئی درکوی).

تفسیر: یعنی کله چه دغه درملوم شی چه په هغه کور کښی هیڅوک نشته خو بیا هم د بل چا په کور کښی بی د هغه د مالک او مختار له اجازی مه ننوځئ! ځکه چه د بل په ملکیت کښی بی له اجازی بل هیڅوک د تصرف حق نه لری. تاسی ته نه دی معلوم چه د بی اجازی ننوتلو څخه به څومره جگړی پېښیږی؟ هو! که صراحتاً یا دلالتاً اجازت درکړ شی نو بیا هیڅ مضائقه نشته او که چیری وویل شی تاسی ته عندالاستیذان چه بیرته وگرځئ پس بیرته وگرځئ تاسی او د ننوتلو سعی مه کوئ! یعنی د داسی ویلو څخه مه خفه کیږئ! ځکه چه ډیر اوقات انسانی طبیعت دی ته نه وی مائل چه له چا سره وگوری - یا به د بل چا له ملاقاته په دغه وقت کښی حرج ورپېښیږی په داسی یوه خبره او کار مشغول وی چه په دغه نه خوښیږی چه بل څوک پری مطلع شی - نو تاسی ته څه ضرورت درپېښ دی چه خامخا به پر هغه بار اچوئ! حال دا چه په دغه شان تکلیف او زحمت اړولو سره عموماً د دوستی او خپلوی تعلقات وړانیږی. په هر حال دغه کار چه بیرته وگرځئ تاسی او د ننوتلو سعی او اصرار مه کوئ دغه بیرته وگرځیدل خیر بهتر او ډیر غوره پاک دی تاسی ته او الله تعالیٰ په هغو کارونو چه کوئ تاسی ښه عالم دی او جزا ئی درکوی یعنی الله تعالیٰ له گردو (تولو) قلبیه و اوقالبیه و اعمالو څخه ښه باخبر دی. څرنگه شی چه کوئ او په هر نیت ئی چه وکړئ حق تعالیٰ به سم د هغه د تناسب سره جزا درکوی - او ده په خپل محیط علم کښی د گردو (تولو) امورو رعایت فرمایلی، دغه احکام ئی صادر کړی دی.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿۲۰﴾

نشته پر تاسی باندی هیخ گناه په دی کښی چه ننوځی (بی له استیذانه) هغو کورونو ته چه نه دی د چا د اوسیدنی په هغه کښی متاع منفعت د تاسی وی او الله ته ښه معلوم دی هغه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هغه چه پتوی تاسی.

تفسیر: یعنی په هغو عمارتونو کښی چه کوم خاص او معلوم داره سری هستوگنه نه لری او نه د هغه په ننوتلو او راوتلو کښی څه ممانعت او قیود وی - مثلاً مسجد - مدرسه خانقاه - سرای او مثل ذلک - که هلته مو کوم شی وی - یا په هغه ځای کښی د څه موعده دپاره اوسیدل غواری نو البته هلته پخپل سر تللی او ننوتلی شی او دلته هیخ د استیذان ضرورت نشته. د داسی مسائلو تفصیلات ښائی چه په فقهیهو کتابونو کښی وکتل شی. او الله تعالی ته معلوم دی هر هغه څه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هر هغه څه چه پتوی ئی تاسی یعنی الله تعالی ستاسی د گردو (تولو) پتو او ښکارو حالاتو په رعایت دغه احکام مشروع کری دی چه له هغو څخه مقصود د فتنی او فساد گرد (تول) مداخل بندول دی. مؤمن ته ښائی چه په خپل زړه کښی هم دغه غرض تر نظر لاندی ونیسی او پری عمل وکری.

قُلْ لِلّٰهِ مُمِیْنٌ یَّخْضَوْنَ اَبْصَارَهُمْ وَیَحْفَظُوْا
فُرُوْجَهُمْ ذٰلِکَ اَزْکٰی لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِیْرٌ بِمَا یَصْنَعُوْنَ ۝

ووايه (ای محمده!) مؤمنانو ته چه پتی دی کری دوی سترگی خپلی (له نامحرمو څخه) او ښه ټینگ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کښی) دغه (اغماض او حفظ) ډیر پاکیزه (او گټور) دی دوی ته بیشکه چه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی (دوی نو ښائی چه تری په ویره اوسی پر هر حرکت او په سکون خپل)

تفسیر: بده کتنه د زنا اول قدم دی - له دی نه د لویو لویو فواحشو دروازی پرانستلی کیږی قرآن عظیم عموماً د بدکاری او بی حیائی د انسداد دپاره پرمی د هم دغه سوری د بندولو توصیه کوی - یعنی مسلمان نارینه او ښځی ته حکم ورکری دی چه د بدو کتلو څخه ځان ساتی! او خپل شهوات پخپل واک (اختیار) او اداره کښی ولری! که یو ځلی بی اراده او ناڅاپه د کوم نارینه نظر پر کومی پردی ښځی ولوید - یا د ښځی سترگی پر کوم پردی نارینه ولگیدی نو بیا دی بالااراده او قصداً د هغه پر لوری خپلی سترگی نه اړوی! ځکه چه دغه دوهم ځلی لیدل به د

ده په واک (اختیار) کېږی وی - او په هغه کېږی به معذور نه گڼل کېږی.

که انسان ځان په دی سره عادی کړی چه خپلو پښو ته وگوري او په خپل اختیار او اراده سره د ناجائزو امورو په طرف ونه گوري نو ډیر ژر د ده د نفس تزکیه کیدی شی - کله چه اول ځلی ناڅاپه کوم اتفاقی نظر لویږی د شهوت او نفسانی غوښتنی له سببه نه وی نو ځکه حدیث هغه معاف کړی دی ښائی چه دلته په ﴿مِنْ أَصْلَابِهِ﴾ کېږی هم «من» ئی تبعیضه اخیستی هم دغه طرف ته ئی اشاره فرمایلی وی. (او ښه ټینگ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل د محرماتو په مقابل کېږی) یعنی له حرام کاری څخه خپل ځانونه وساتی! او خپل ستر او پرده دی د هیچا په مخ کېږی نه خلاصوی «الاعنل من اباحه الشارع من الازواج وماملکت ایمانهم» (دغه اغماض او حفظ ډیر پاکیزه او ګټور دی دوی ته په دنیا او په عقبا کېږی بیشکه چه الله تعالی ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی او په هغه نظر چه کوی ئی په حلال او حرام او هم داسی په استعمال د جوارحو په طاعاتو او په معاصیو) یعنی د سترگو غلا - او د زړونو پټی خبری او مخفیو نیاتو - احوالو - ټول الله تعالی ته معلوم دی - لهندا انسان ته ښائی چه تل دغه علام الغیوب حاضر او ناظر وگتی - او له بدو افعالو - او بدو خیالاتو او بدو کتلو او له هر قسمه بدو چارو څخه ځان وساتی - که نه هغه به ئی سم له خپله علمه سره په سزا رسوی «ما یصنعون» څخه غالباً د جاهلیت د زمانی بی اعتدالی ګانی مراد اخیستی دی - یعنی هغه بی اعتدالی ګانی چه پخوا له دی نه مو کولی هغه ټولی الله تعالی ته معلومی دی نو ځکه هغه اوس د خپل رسول په وسیله دغه احکام صادر کړی دی چه ستاسی تزکیه پری وشي.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضَضْنَ مِنْ أَصَابِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ رُءُوسَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِخِبْرَتِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوِ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَمْلُوكَاتُ إِيْمَانِهِنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرَ أُولِي الإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ

زَيِّنْهُمْ وَنُؤِوْا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَكُمْ نُصْرَةٌ ۝

او ووايه (ای محمد) ایماندارو بنغو ته چه پتی دی کری له (نامحرمو خخه) سترگی خپلی او نه تینگ دی وساتی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کښی) او نه دی ښکاره وی زینت ښایست (او غای د ښایست) خپل مگر هغه چه ښکاریږی له دغه (زینت خخه په وقت د کسب او کار کښی) او ښائی چه وا دی چوی تکرې پورنی خپل پر گریوانونو خپلو (چه تتر ئی ښکاره نشی) او نه دی ښکاره وی زینت ښایست (او غای د ښایست) خپل (هیچا ته) مگر دپاره د میرونو (خاوندانو) خپلو (چه دغه د هغو دی) یا پلرونو (او نیکونو) خپلو، یا پلرونو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا غامنو (او لمسیو) خپلو ته یا غامنو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا ورونو خپلو ته یا غامنو د ورونو خپلو ته یا غامنو د خویندو خپلو ته یا بنغو خپلو ته یا هغه چاته چه مالک شوی دی (د هغه) ښی لاسونه د دوی یا هغو تابعانو ته چه نه وی خاوندان د حاجت بنغو ته له سړیو نه یا هلکانو هغو ته چه نه وی خبر (دوی) پر اسرارو د بنغو او نه دی وهی (دا بنغی) پښی خپلی دپاره د دی چه معلوم کړ شی هغه خیز چه پتوی ئی دوی له زینت ښایست (گمانی) خپلی او راجع شی توبه وباسی تاسی الله ته ټول ای مؤمنانو! دپاره د دی چه تاسی ښیگنه او خلاصی ومومئ (په دارینو کښی).

تفسیر: ښایست او سینگار عرفاً خارجی او کسبی آرائش ته وائی چه هغه له لباس یا زیور او نورو شیانو خخه حاصلیږی - د دی احقر په نزد دلته د زینت ترجمه د سنگار په غای که په زیبائش سره وکړه شی - نو زیات جامع او مناسب واقع کیږی ځکه چه د زیبائش (ښایست) لفظ هر قسم خلقی او کسبی زینت ته شامل دی - اعم له دی چه هغه د جسم خلقی پیدایښت سره متعلق وی یا له پوښاک او نورو خارجی ډول و ډیل خخه حاصل شوی وی - د مطلب خلاصه داسی شوه بنغو ته د خپل هیڅ قسم خلقی یا کسبی ښایست اظهار پرته (علاوه) له خپلو هغو محارمو خخه چه ئی ذکر وروسته راغی د بل هیچا په مخ کښی جائز نه دی. هو! د هومره اندازی ښایست ظهور چه ضروری دی - او د هغه ستر او اخفاء په سبب د عدم قدرت یا ضرورت نشی ممکن کیدی نو مجبوراً یا ضرورتاً د هغه په اظهار کښی دومره مضائقه نشته (مشروط په دی چه د فتنی خوف نه وی)

له احادیثو او آثارو څخه ثابتېږي چه مخ کفین (ورغوی) په ﴿اَلَا تَقْهَرِيَهَا﴾ کښی داخل دی ځکه چه ډیر دینی او دنیوی ضروریات د هغو په اظهار دوی مجبوروی - که د هغوی د استتار حکم مطلقاً ورکړ شی نو ښځو ته په کاروبار کښی سخت ربرونه (زحمتونه) او تکالیف وروړاندی کیږی. برسیره په دی فقهاؤ قدیمین (تلی) هم پر هم دغو قیاس کړی دی. لکه چه دغه اعضا مستثنی شول نو د هغو متعلقات مثلاً گوتمی - گوتگی - نکریځی - رانجه - او نور هم ښائی په استثناء کښی داخل ومنلی شی لیکن واضح دی وی چه په ﴿اَلَا تَقْهَرِيَهَا﴾ سره صرف ښځو ته د عندالضرورت د هغو اعضاؤ په اظهار کښی اجازه ورکړی شوی ده - نامحرمو سړیو ته له سره اجازه نشته چه دوی دی خامخا دغو ښځو ته وگوری - یا له هغوی سره سترگی په سترگو شی یا د دوی د اعضاؤ سیل وکړی - ښائی د دغه اجازی څخه پخوا د هم دی لامله (له وجی) الله تعالی مؤمنانو ته د غضالبصر او د سترگو د پتولو حکم اورولی وی معلوم شو چه د یوه خوا د کوم عضوی د اظهار اجازه دغه نه لازمه وی چه بل طرف ته د هغه کتل هم جائز وی - نارینه چه په ستر له سره مأمور نه دی مگر د پاس آیات په اساس د ښځو له نظره مستور دی - یعنی ښځی لدینه ممنوع دی چه نارینه و ته وگوری. ښائی چه په یاد ئی ولرو چه په دغه آیت کښی محض د ستر د مسئلې بیان شوی دی یعنی له دی نه قطع نظر چه ښځه په کور کښی وی که د باندی؟ د ښځی د بدن کومه برخه د چا په مخ کښی او په کومو حالاتو کښی ښکارول جائز دی؟ پاتی شوه د «حجاب» مسئله - یعنی شریعت په کومو حالاتو کښی ښځو ته له کور څخه د باندی وتلو اجازه ورکړی ده؟ او د سیر او د سیاحت صلاحیت حکم دوی ته شته؟ که نه؟ دلته د هغه د تذکر غای نشته د هغه څه تفصیل ان شاء الله د «احزاب» په سورت کښی راځی. مونږ چه د فتنی د خوف د نفی کوم شرط لگولی دی هغه د نورو دلائلو او شرعیو قواعدو څخه مأخوذ دی چه په اول تأمل او مراجعت له نصوصو څخه موندلی کیږی. د بدن په خلقي ښائست کښی له گردو (تولو) څخه ډیر ښکاره شی د تی اوچتوالی دی، د هغه د مزید تستر دپاره ئی په خاص ډول (طریقه) سره تاکید وفرمایه - او د جاهلیت د رسم د امحاء طریقه ئی هم راوښوده. په جاهلیت کښی به ښځو تکرې (غادرنه) پخپل سر اچول او د هغه دواړه څنډی (غاری) به ئی بیرته پخپلی شا غورځولی - او په دی ډوله د تی هیئت به څرگند پاتی کیده دغه گواکی د ښائست یوه مظاهره وه. لوی قرآن دغه راوښوده چه ښائی تکرئ (غادر) په سر واچولی شی او د هغه څنډی (غاری) دی تر زنی لاندی تیری شی خو د ښځو غاړه او تی او غوړونه پری په ښه ډول (طریقه) پټ شی.

﴿وَلَا يُبْدِيْنَ زِيْنَتَهُنَّ﴾ الآية - او نه د ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر دپاره د میرونو (خاوندانو) خپلو چه دغه د هغوی دی یا پلرونو او نیکونو خپلو یا پلرونو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا ځامنو او لمسیو خپلو ته د تره او ماما حکم هم داسی دی - په دغو محارمو کښی هم د مراتبو فرق شته مثلاً هغه زینت او ښائست چه دا ئی د خپل میره (خاوند) په مخ کښی ظاهرولی شی هغه د نورو محرمو په مخ کښی نشی څرگندولی - د زینت څرگندول شو درجی لری

چه د هغه تفاسیل په لویو تفاسیرو او په فقهیهو کتابونو کېنې ښائی ولوست شی. دلته یواځې هم دغومره ښوونه شوی ده. هومره د تستر اهتمام چه له پردیو څخه کاوه شی له محارمو څخه نه کیږی. او داسې مطلب نه دی چه هر یو عضو دی د دوی په مخ کېنې برېښد او ښکارولی شی. ﴿اَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ اَسْمَاءُ﴾ - او نه ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر ښځو خپلو ته) یعنی هغی ښځی ته چه د دی سره ناسته ولاړه لری - په دی شرط سره چه ښه اخلاق ولری - او د بد اخلاقو ښځو په مخ کېنې نه. او د دیرو اسلافو په نزد له دی نه مسلمانی اصیلی ښځی مرادی دی. ځکه چه کافره ښځه د اجنبی سړی حکم لری.

﴿اَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ اَسْمَاءُ﴾ - او نه ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر هغه چاته چه مالک شوی وی د هغه ښی لاسونه د دوی). یعنی ستاسی وینځی وی او د ځینو اسلافو په نزد مملوک مریی هم په دی کېنې داخل دی او د قرآن ظاهر هم د هغه تائید کوی لیکن د جمهورو ائمه و او اسلافو مذهب داسی نه دی.

﴿اَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ اَسْمَاءُ﴾ - او نه ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر هغو تابعینو ته چه نه وی خاوندان د حاجت ښځو ته له سړیو) یعنی نوکر او هغه خدمتگار چه له خپله کار سره کار لری او له سره دی وزگار نه وی چه دی خوا او هغی خوا ته وگوری - او پخپل جاورو جوړو او دودی پخولو او نورو کورنیو چارو کېنې بوخت او لگیا وی شوخ - شغب - سپین سترگی او ارمونی نه وی یا داسی فاترالعقل - بی سد - پاگل وی چه حواس ئی په خپل ځای نه وی پاتی او محض په خوړلو او څښلو کېنې له کورنی سره شریک او مل وی. (او نه د ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر هغو هلکانو ته چه خبر نه وی دوی پر اسرارو د ښځو) یعنی هغه هلکان چه تراوسه پوری دوی له نسوانی سرائرو څخه لا نه دی خبر او د هغو د پوهیدلو تمیز یی لا نه دی پیدا کړی او نه نفسانی جذبات لری.

﴿وَلَا يَصُورُونَ﴾ - او نه دی وهی دا ښځی پښی خپلی لپاره د دی چه معلوم کړ شی هغه څیز چه پټه وی ئی دوی له زینت خپل یعنی ښائی چه د دوی هیئت او وضعیت - ناسته ولاړه داسی نه وی چه د گمانو (کالو) او زیوراتو غږ د پردیو توجه او میلان ځان ته ورکش کړی او دیر ځلی داسی غږ او حرکات او سکنتات د مخ او نورو د لیدلو څخه زیات د نفسانی جذباتو داعی او محرک واقع کیدی شی.

﴿وَتُؤْتِيهِم مِّنْهُم مَّا يُغْنِيهِمْ﴾ - او راجع شی توبه وباسی تاسی الله ته تول ای مؤمنانو لپاره د دی چه تاسی ښیگنه (فلاح) او خلاصی ومومئ په دارینو کېنې یعنی پخوا له دی نه هر څه حرکات چه شوی دی له هغو څخه توبه وباسی! وروسته له دی نه هر نارینه او ښځی ته لازم دی چه د الله تعالیٰ څخه وویږیږی او پخپلو گردو (تولو) حرکاتو او سکنتاتو - اوضاعو او افعالو - اقوالو کېنې د انابت او تقویٰ لپاره غوره کړی چه په دغه کېنې د دواړو دارینو ښیگنه (فائده) او بری او کامیابی دی.

وَانْكُحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ

او په نکاح کوئ (ای اولیاؤ) هغه بی میرونو (خاوندانو) ښځی او بی ښځو سړی له تاسی

تفسیر: پاس د استیذان - غض البصر - ستر او نورو بیان وشو شو د هغو په وسیله د بی حیائی او بدکاری - انسداد او مخه ونیوله شی په دغه آیت کښی دا حکم ورکوی چه د هغو کسانو نکاح چه تراوسه نه ده ترلی شوی - یا وروسته د نکاح ترلو څخه بیرته کونډ شوی وی نو په مناسبه موقع کښی دی بیا د هغوی نکاح سره وترله شی! په حدیث کښی نبی علیه افضل الصلوٰة والتسلیم فرمایلی دی «ای علی! په دری کارونو کښی ځنډ (ایسارتیا) مه کوه! د فرض لمانځه وقت چه راشی جنازه چه حاضره شی - او کونده ښځه چه کله ئی سیال پیدا شی.» هغه اشخاص او اقوام چه عمداً د خپلو کونډو او زړندو په نکاح کښی تکاسل تساهل، او تعطیل کوی یا د داسی خبرو د آوریډلو څخه بد وی ښه دی وپوهیږی چه هغوی پخپل دغه وضعیت کښی گناهکاران دی او ښائی چه ژر تر ژره دی توبه وباسی او د هغوی په نکاح کښی دی تلوار او مسارعت وکړی.

وَالضَّالِّحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَآمِلِكُمْ

او صالحان نیکان له مریو خپلو او له وینځو خپلو

تفسیر: یعنی که مریی او وینځی د دغی خبری وړ (قابل) او لایق وگنی چه د زوجیت حقوق اداء کولی شی او د نکاح کولو لامله (له وجی) نه مغروریدی او ستاسی له کار او خدمت څخه لاس نه وباسی نو د دوی نکاح هم وترئ!

إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣١﴾

که چیری وی (دغه مذکورین) فقیران ناداران نو غنیان به کړی دوی الله له فضله خپله او الله کشائش والا ښه عالم دی.

تفسیر: ځینی خلق د دی لامله (له وجی) متردد وی او وړاندی وروسته کوی چه وروسته له نکاح به د ښځی او د وړو بار څوک په خپلو اوږو اخلی؟ دلته الله تعالی دوی پوهولی دی چه د هسی موهومو خطراتو لامله (له وجی) تاسی د نکاح څخه مه په څنگ کیږئ! ستاسی او ستاسی د ښځو

د وړکيو رزق روزی د الله تعالیٰ په قدرت کښی ده - تاسو ته دغه خبره نه ده معلومه. چه د هغوی له قسمته الله تعالیٰ ستاسی په رزق او روزی کښی څه ارتوالی او کشانش پیدا کری. نه مجرد کوند (لوند) پاتی کیدل د غنا موجب دی او نه له نکاح تړلو سره فقر او افلاس مستلزم دی. دغه گردی (تولی) خبری د الله په اراده او مشیت پوری تړلی دی. لکه چه د «التوبه» په (۴) رکوع کښی ئی داسی فرمایلی دی ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عِيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيَكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ شَاءَ﴾ او د ظاهری اسباب په اعتبار هم دغه غبیز معقول دی چه د نکاح کولو یا د نکاح ارادی لرلو په وسیله پر انسان بار لویږی او دی د مجرد د زمانی څخه په زیاتی گټی (فائدی) پسی گرځی او خپلی فائدی پسی هڅه کوی او سره له سعی او عمل او جد او جهد لاس او پښی خوځوی د بله طرفه کله چه سری د ښځی غیښتن (خاوند) شی نو د ده ښځه او وروسته اولاد هم د ده سره د ژوندانه په چارو کښی مرستی (مدد) کوی - او برسیره په دی د خسر گټی د کورنی مرسته (مدد) او امداد هم ورسره ملگری کیږی. په هر حال د روزی تنگی یا فراخی په نکاح او مجرد پوری له سره نه ده موقوفه بیا نو نه ښایی چه دغه خیال د نکاح سد او مانع وگرځی. او الله تعالیٰ کشانش والا ښه عالم دی یعنی د هر چا په حق کښی چه مناسب وگټی نو د هغه په روزی کښی وسعت او ارتوالی کوی.

وَلَيْسَتَعْفِیَ الَّذِينَ لَا يُحَدُّونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ

او ښایی چه ځان دی وساتی هغه کسان چه نه مومی دوی (سامان اسباب د) نکاح تر هغه پوری چه غنیان کری دوی الله له فضله خپله

تفسیر: یعنی هغه چه اوس دومره مقدور هم نه لری چه له کومی ښځی سره خپله نکاح وتړلی شی نو تر هغه پوری چه الله تعالیٰ ده ته مقدور ورکری ښایی چه د خپل نفس اداره ښه وکری - او تر انضباط لاندی ئی راولی - او زیار (کوشش) وکری چه عقیف پاتی شی. دغه خبره هیڅ بعیده نه ده چه د هم هغه عفت او ضبط النفس په برکت دی الله تعالیٰ غنی وگرځوی او د نکاح ډیر ښه مواقع ورمهیا کړی.

وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ
إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۚ وَآتُوهُمْ مِّنْ مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ وَلَا
تُكْرِهُوا قِتْيَتَكُمْ عَلَى الْبِعَاءِ إِنْ أَرَدْتُمْ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ

الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْنَهَا فَإِنَّ اللَّهَ مِنَ الْبَعْدِ أَكْرَاهِمَنْ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٠﴾

او هغه کسان چه غواړی مکاتب والی له هغو (وینغو مریو) چه مالکان شوی دی د هغو بنی لاسونه ستاسی نو مکاتبان کړئ دوی که چیری پیژانده تاسی په دوی کښی خیر او ورکوئ دوی ته له ځینو مالونو د الله هغه چه درکړی ئی دی تاسی ته، او مه مجبوروی تاسی وینغی خپلی په زناء (او بدو کارونو) که چیری اراده لری دوی د ځان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوئ تاسی (په دغه اکراه سره) مال د ژوندون لږ خسیس (چه هغه باره د زنا او وړوکی دی) او هر هغه چه زور ئی وکړ په دوی پس بیشکه الله وروسته له زور د مالکانو پر دوی دیر بشونکی ښه رحم والا دی.

تفسیر: یعنی که د چا مریی او وینغی ووائی یا د زیات توثیق دپاره خپله دغه وینا ولیکی چه «زه به په دومره مدت کښی دومره مال درته وگتم او در به ئی کرم څو ته می آزاد او خپلواک کړی» نو مالک ته لازم دی چه دغه ومنی او داسی یو تعهد لیک وړولیکی دغسی معاملی ته مکاتبه وائی او دغه د مریو د آزادولو یو ځان ته صورت دی لیکن مالکانو ته ښائی چه دغه خبره هلته قبوله کړی چه دی په واقعی دول (طریقه) سره وپوهیږی چه آزادی د دغه مریی یا وینغی دپاره ښه ده - او وروسته د رقیب د قید د وتلو څخه غلا - یا زناء - یا د نورو بدو افعالو نه مرتکب کیږی - او خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) هر چیری نه گرځی - که دغسی دادینه (سکون) او اطمینان ورته پیدا شی نو بیشکه ښائی چه ده ته د آزادی موقع ورکړه شی څو دی آزاد شی او د خپلی فلاح او بهبودی دپاره ښه ترقی او پرمخ تگ وکړی شی - که چیری خپله نکاح تری نو په خپل واک (اختیار) دی وتړی او د رقیب لامله (له وجی) دی میدان پرې تنگ نه وی.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ﴾ - او ورکوئ دوی ته له ځینو مالونو د الله هغه چه درکړی ئی دی تاسی (ته) دغه ئی دولتمنو اغنیالو مسلمانانو ته فرمایلی دی چه د داسی مکاتبانو مریو یا وینغو سره مالی امداد وکړئ چه د زکوٰۃ له وجوهو څخه وی که د نورو عامو صدقاتو او خیراتونو او نورو څخه وی څو دوی ژر تر ژره د خپلو آزادو او خپلواکیو مالکانو شی او که مالک د کتابت د بدل کومه برخه ورمعافه کړی نو دغه به دیر لوی امداد وی.

تنبیه: د زکوٰۃ په مصارفو کښی یو مصرف چه د ﴿فِي الرِّقَابِ﴾ په نامه ایښی شوی دی هغه د هم دغو مریانو او د وینغو د آزادولو پنگه ده د راشدهو خلفاو په زمانه کښی له داسی مریانو سره له بیت المال څخه امداد او مرستی (مدد) کیدلی.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ﴾ الآية - او مه مجبوروی تاسی وینغی خپلی په زناء او بدو کارونو که چیری اراده لری دوی د ځان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوئ تاسی په دغه اکراه سره مال

د ژوندون لږ خسیس. په جاهلیت کېنې به ځینو خلقو پر خپلو وینځو د زنا او بدکاری کسب کاوه له عبد الله بن ابی رئیس المنافقین سره څو داسې وینځې وی چه پر هغو به ئی د هم دغې زنا او بدکاری کسب کاوه - او په دغه وسیله به یی روپی گټلی چه له دوی څخه ځینی ځینی وینځې مسلمانانې شولې او د دغه شنیع فعل د کولو څخه ئی انکار وکړ - نو ځکه هغه ملعون د دوی په وهلو او تګولو لاس پوری کړ - دغه آیت په هم دغه مورد کېنې نازل شو - او د دغه شان نزول د رعایت د مزید تعبیح دپاره ئی د ﴿لَا اِذْنًا فَتَنَّا﴾ او د ﴿يَتَوَارَعُ السَّيِّئُ الْمُحْسَنُ﴾ قیود زیات کرل که نه پر وینځو باندې د بدکاری اجراء په هر حال حرامه ده او دغسې گټه (فائده) چه په دغه وسیله په لاس راځی په هر اسم او رسم چه وی بیخی حرامه او ناپاکه ده اعم له دی چه دغه بدکاری دوی په خپله رضاء او رغبت سره وکړی یا محض د دغې دنیوی حقیرې فائدې دپاره په جبر او اکراه سره پر دوی اجراء کیږی نو په دغه وروستی صورت کېنې د هغه گناه او ویال شدید او انتهایتی وقاحت لری او د لویې بی شرمی دلیل دی. یعنی زنا داسې بد عمل دی چه د جبر او اکراه څخه وروسته هم بد او خراب وی - لیکن الله تعالی محض په خپل فضل او رحمت سره د مکرهه بیچاره گۍ او ناتوانی ته کتلی - عفو کوی ئی او په هر صورت پر مکره (په زور کوونکې) باندې به سخت عذاب وی او پر مکرهه (چه پری زور شوی وی) رحم به وکړ شی.

وَلَقَدْ اَنْزَلْنَا لَكُمْ اٰیٰتٍ مُّبٰیْنٰتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الْاٰیٰتِ خَلْوَامٍ مِّنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِیْنَ

او خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ تاسو ته آیتونه ښکاره کوونکي (د حلالو او د حرامو د حدودو او د احکامو) او مثل (عجیب چه د عجیبه قسمه ؤ امله دی) د هغو کسانو چه تیر شوی دی پخوا له تاسی او نازل کړی دی مونږ موعظه پند دپاره د متقیانو پرهیزگارانو.

تفسیر: یعنی په قرآن کېنې گرد (تول) نصائح - احکام او د تیرو اقوامو عبرتناکه واقعات بیان شوی دی څو د پاک الله څخه ویریدونکي انسانان هغه واورې او تری پند او نصیحت او عبرت واخلی او خپل انجام او عاقبت ته فکر وکړی. یا مثلاً له ﴿مِّنَ الْاٰیٰتِ خَلْوَامٍ﴾ څخه دغه مراد دی چه پر پخوانیو امتونو هم داسې حدود او احکام جاری کړی شوی وو چه په دغه سورت کېنې مذکور دی او ځینی پیښی هم د هم دغه (افک) د پیښی په شان ورواندی شوی دی چه په دغه سورت کېنې بیان کړی شوی دی پس هم هغه شان چه الله تعالی د حضرت مریم صدیقې رضی الله تعالی عنها او حضرت یوسف صدیق علیه السلام د دښمنانو بهتان باطل او د دوی برائت ئی

ظاهر کر د حضرت بی بی عایشی صدیقی بنت الصدیق رضی الله تعالیٰ عنهما برائت او لوئی ئی هم بیکاره کره - چه تر قیام د قیامت پوری د صادقینو او صالحینو په زیونو کښی یی نقش فی الحجر کر - او د دروغجنانو دښمنانو مخونه ئی تور کرل.

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكُوتٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ
 الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ
 مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ
 لَمْ تَمْسَسْهُ نَارُ نُورٍ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ
 وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

الله (مالک د) نور د آسمانونو او ځمکی دی مثل صفت د نور د ده (داسی دی) لکه (رونه) طاقچه چه په هغی کښی یوه بله دیوه وی دغه بله دیوه په قنديل د (شیشه) کښی وی، دغه قنديل (بیشه په سبب د هغی رڼا (رنرا) چه پکښی ده) ځواکی یو ستوری دی روڼ ځلیدونکی چه بلوه شی (دا یوه چراغ په اول کښی) له تیلو د ونی برکتناکی د زیتون چه نه مشرق طرفته وی او نه مغرب طرف ته نژدی دی تیل د دی چه رڼا (رنرا) وکړی (له خپله ځانه له ډیری صفائی) او اگر که نه وی رسیدلی دی ته اور (دغه) رڼا (رنرا) د دیوی) پر رڼا (رنرا) (د صافو تیلو ده) لپاره ښیی الله نور خپل ته هغه چاته چه ارده وفرمائی او بیانوی الله مثالونه خلقو ته (او په معقلاتو ئی پوهوی د محسوساتو په وسیله) او الله پر هر څیز ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی د ځمکی او د آسمان رونق او ودانی د الله تعالیٰ له جانب ده. که الله تعالیٰ مدد ونه کړی نو گرد (تول) به سره ورانیږی. (موضح القرآن) گردو (تولو) مخلوقاتو ته د وجود نور او رڼا (رنرا) د الله له طرفه ورکړی شوی ده. په لمر - سپوږمۍ - ستوری - پرښتو - انبیاء او په اولیاء هغه ظاهری او باطنی رڼا چه شته د هم هغه منبع الانواره څخه مستفاده ده - او د هدایت هغه انوار او پلوشی چه هر چاته رسیږی - د هم هغه رفیع دربار څخه رسیږی - تمام علویات او سفلیات د الله تعالیٰ له تکوینیه او تنزیلیه آیاتونو څخه منور دی - د حسن او جمال - یا د

خوبی او کمال کومه وړانگه (پلوشه) چه هر چیری بریخی - هغه د هم ده له برکته منوره ده - او د هغه د مبارک ذات د جمال او کمال یوه پلوشه ده - د «ابن اسحق» په سیرت کښی راغلی دی! کله چه په (طائف) کښی خلقو رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ورپراوه (تکلیف کړو) نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ژبه دغه دعاء وه «اعوذ بنور وجهک الذی اشرقت له الظلمات و صلح علیه امر الدنيا والآخرة ان یحل بی غضبک او ینزل بی سخطک لک العتبی حتی ترضی ولا حول ولا قوة الا بالله» د شپې په تیاره کښی به دوی خپل رب ته داسی دعاء کوله «انت نور السموات والارض» او په خپلو غوړونو - سترگو - زړه - هره هره عضو - بلکه په هر ویښته سره به دی د الله تعالی د نور او رنای په طلب کښی ؤ - او په آخره ئی د خلاصی په دول (طریقه) داسی فرمایل «واجعل لی نوراً» یا «واعظم لی نوراً» یا «واجعلنی نوراً» یعنی شما نور لا زیات کړه! بلکه ببخی له ما څخه نور او رنا (رنرا) جوړه کړه! په حدیث کښی راغلی دی «ان الله خلق خلقه فی ظلمة ثم القی علیهم من نوره فمن اصابه من نوره یومئذ اهتدی ومن اخطاه ضل (فتح الباری د ۶ ج ۴۳۰ مخ) یعنی هر هغه چاته چه په هغه وقت کښی د الله تعالی له نوره (توفیقه) برخه ورورسیده هغه هدایت وموند - او هر هغه چه له هغه څخه بی برخی شو گمراه پاتی شو.

واضح دی وی هم هغسی چه د الله تعالی نور صفات مثلاً سمع - بصر او د نورو کوم کیفیت نشی بیاموندی هم داسی د نور او رنا (رنرا) صفت هم د ممکناتو په نور نشی قیاس کیدی. د دغی مسئلی د تفصیل دپاره د «امام غزالی» د «مشکوة الانوار» رساله وگورئ! هسی خو د الله تعالی په نور سره گردو (تولو) موجوداتو ښائست موندلی دی، مهتدینو مؤمنینو ته د الله تعالی له نور څخه د هدایت او عرفان هم هغه خصوصی برخه ورورسیږی. د هغه مثال داسی وگنئ چه د قانت مؤمن جسم د یوی طاقچی په شان دی چه د هغی طاقچی په منځ کښی یو ستوری د ځلیدونکی ښیښی (قندیل) په شان ایښی وی - دغه ښیښه د ده زړه شو چه د هغه تعلق له پاس عالم سره دی. په دغه ښیښه (قندیل) کښی د معرفت او هدایت دیوه لگیږی - او رونه ځلیدوی - دغه رنا (رنرا) د داسی صافو او شفافو او لطیفو تیلو څخه حاصلیدوی چه له یوی مبارکی ونه (خوونه یعنی زیتون) څخه ایستلی او راغلی دی او زیتون هم په داسی یو ځای کښی واقع دی چه د هیڅ پلوه له لمر څخه پټ او په حجاب کښی نه دی - نه مشرق کښی دی او نه مغرب کښی دی بلکه په یوه خلاص - ارت ډاک میدان کښی ولاړ دی چه پری د صبا او بیگا د دواړو وختونو لمر لگیږی لکه چه له تجارو څخه معلوم شوی دی چه د داسی زیتون تیل لا لطیف او صاف وی القرض د ده تیل دومره صاف او ځلیدونکی دی چه بی له اوره په خپل سر له ورا رونه ښکاری او داسی بریخی چه پخپله به لگیږی او رنا (رنرا) به کوی.

دغه تیل شما په نزد هغه حسن الاستعداد او د توفیق نور دی چه د مبارک نور له القاء څخه په بدو الفطرت کښی مؤمن ته حاصل شوی ؤ لکه چه پاس تیر شو او هغسی چه مبارکی شجری ته ئی ﴿لَا تُزَيِّدُ وَلَا تُنْزِیْ﴾ فرمایلی وه - هغه ربانی نور هم د جهاتو له قیده پاک دی.

خلاصه ئی داسی شوه چه د مؤمن د زده بنیبه نهایت صافه او پاکه وی - او د الله تعالیٰ په توفیق په هغی کښی د حق د قبول داسی یو زبردست استعداد مونږل کیږی چه بی له اوره په خپل سر رونه ښکاری - او د لگیلو او رنا (رنرا) خوړولو دپاره مستعد او تیار دی اوس که لږ څه اور او حرارت ورنژدی شی یعنی د وحی او قرآن تیره رنا (رنرا) هغه مس کړی علی‌الغور د هغه فطری نور مشتعل شی هم دغه ئی «نور علی نور» وفرمایل باقی دغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه کښی دی د هر چا په نسبت چه اراده وفرمائی دغه رنا (رنرا) ئی ور په برخه کوی - او هم ده ته ښه معلوم دی چه دغه رنا (رنرا) چا ته عنایت وفرمایي؟ او کوم یو تری محروم کړی؟ د دغو عجیبو او غریبو مثالونو د بیان کولو هم دغه غرض دی چه د استعداد خاوندانو ته د بصیرت یوه رنا (رنرا) حاصله شی یواځی په خپله الله تعالیٰ ته د تمثیل مناسب موقع او محل په پوره ډول (طریقه) سره معلوم دی بل چاته له سره دغسی قوت او قدرت نشته چه دغسی موزون او جامع مثال وړاندی کړی شی. وړاندی ئی فرمایلی دی چه هغه رنا (رنرا) له دی نه پیدا کیږی چه په هغو مساجدو کښی چه کامل خلق صبا او بیگا عبادت کوی، هلته دی په ښه شان سره خپل فکر او دقت صرف کړی.

تنبیه: مفسرانو د دغی تشبیه تقریر په څو څو ډولو (طریقو) سره کړی دی حضرت شاه صاحب هم په «موضح القرآن» کښی نهایت لطیف او عمیق تقریر فرمایلی دی مگر دلته هغه توجیه لیکلی شوی دی چه د دغه بنده په خیال کښی رسیدلی ده. «وللناس فیما یعشقون مذاهب» واضح دی وی چه په «یوقد» او په ﴿وَلَوْلَا فَتْنَةُ اللَّهِ﴾ کښی د هغه نار په طرف چه اشاره ده ما په مشبه کښی هلته وحی او قرآن ایښی دی د دی مآخذ هغه فائده ده چه حضرت شاه صاحب پر ﴿مَثَلُ الْفِتَنِ الذِّی اسْتَوْقَدَ نَارًا﴾ باندی لیکلی ده او د هغه تائید د صحیحینو په یو حدیث سره هم کیږی چه په هغه کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه الفاظ فرمایلی دی «انما مثلی ومثل الناس کرجل استوقد نارا فلما اضاءت ماحوله جعل الفراش وهذه الدواب التي يقعن فیها - الحديث».

فِي بَيِّنَاتٍ لِّأَنَّ اللَّهَ أَنْ تَرَفَعَ

په هغو کورونو (مساجدو) کښی چه اذن حکم کړی دی الله چه پورته دی کړل شی (په بناء سره دغه مساجد یا په تعظیم سره)

تفسیر: الله تعالیٰ د هغو کورونو د تعظیم او تطهیر حکم ورکړی دی یعنی د هغوی دی خبر واخیست شی! او له هر قسمه گندگۍ او لغو افعال او اقوالو څخه دی پاک وساطلی شی د مساجدو په تعظیم کښی دغه هم داخل دی کله چه هلته داخل شی د تحية المسجد دوه رکعت نافله دی ولوست شی!.

وَيَذْكُرُ فِيهَا اسْمَهُ

او یادوه شی په هغه کښی نوم د دغه (الله)

تفسیر: تسبیح، تهلیل او د قرآن تلاوت او نور گرد (تول) اذکار په دی کښی شامل دی.

يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْعُدُوِّ وَالْأَصَالِ

تسبیح وائی دغه (لمونځ کوی الله) ته په دغو کورونو کښی په صبا او په بیکا.

تفسیر: یعنی په گردو (تولو) مناسبو اوقاتو کښی الله تعالی یادوی. ځینی مفسرین وائی چه له «غدو» څخه د صبا لمونځ مراد دی او په «آصال» کښی باقی څلور واړه لمونځونه داخل دی ځکه چه «اصیل» د لمر له زواله څخه نیولی تر کهیڅ (سحر) پوری مودی ته ویل کیږی.

رَجَالٌ لَا تُلِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ

(داسی) سری چه نه غافلوی دوی سوداگری او نه بیع پیرودل له ذکره یاده د الله او له سم قائمولو اداء کولو د لمانځه او له ورکولو د زکوٰۃ

تفسیر: یعنی کاروبار او معاش او دنیوی ژوندون دوی د الله تعالی له یاده او د الله تعالی د احکامو د په ځای راوړلو څخه نه غافلوی مثلاً که ډیر لوی سوداگر او بیچار وی که معمولی دکاندار وی دغه دواړه د الله په یاد کښی تل لگیا وی - او هیڅ یو شی دوی د الله تعالی له ذکره نه غافلوی د اصحاب الکرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین هم دغه شان ؤ.

په ښکاره کړی اخستل او خرڅول - کړی په زړه کښی د مولی خپل یادول

يَتَذَكَّرُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

ویریوی (دوی سره له ذکره او طاعته له عذابه) د هغی ورغی چه آوری راوری
مضطرب به وی په هغی ورغی کښی زړونه او سترگی (له ډیری ویری)

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی به زړه په هغی خبری باندی وپوهیوی چه تر اوسه پوری پری نه
پوهیده - او سترگی به داسی وروونکی واقعات وینی چه له سره ئی پخوا له دی نه نه وی لیدلی
- په زړونو کښی به کله د نجات توقع پیدا کیږی او کله به د هلاک خوف - او سترگی به کله
ښی خوا ته وگوری او کله کښی خوا ته او د دی خبری په انتظار کښی به وی چه له کوم لوری
به نیول کیږی؟ یا د کوم لوری اعمالنامی څمونږ په لاس کښی راکولی کیږی. (او تسبیح وائی په
اخلاص او ویریوی له الله تعالی نه)

لِيَجْزِيَهمُ اللهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّنْ فَضْلِهِ ط

دپاره د دی چه جزا ورکړی دوی ته الله ډیره غوره جزاء د هغو عملونو چه
کړی دی دوی او زیات به کړی (الله) دوی ته له فضله احسانه رحمته خپل

تفسیر: یعنی د هغو ښو کارونو دپاره کوم اجر او صله چه مقرر ده هغه به ورسپړی د الله
تعالی له فضله لا څه زیاته هم ورکوله کیږی چه د هغه تفصیل او تعین اوس نشی کیدی.

وَاللهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ٢٩

او الله رزق روزی ورکوی هر چاته چه اراده وفرمائی (د رزق ورکولو د هغو)
بی له حسابه (وافره پریمانه)

تفسیر: یعنی د الله تعالی په دربار کښی د هیڅ یو شی کمی نشته که جنتیانو ته بیحده او
بیحسابه نعماء او آلاء عنایت وفرمائی نو ده ته هیڅ مشکل نه دی.

وَالَّذِينَ كَفَرُواْ وَعَمَلُهُمْ كَسْرًاۢ بِمِيعَةٍ يُحْسِبُهُ الظَّالِمَانِ مَا هَآءِ حَتَّىٰ اِذَا جَآءَهُ
لَمْ يَجِدْ لَهُ شَيْۤءًا وَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوْقَهُ حِسَابًا وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ٣٠

او هغه کسان چه کافران شوی دی عملونه د دوی په شان د سراب دی په هواره ډاگ کښی چه گمان کوی پر هغه باندی تږی د اوبو تر هغه پوری چه راشی (او ورسیزی هغه شی ته چه د اوبو گمان نی پری کړی ؤ) نو ونه مومی دغه سری هغه چه گمان د اوبو پری کړی شوی ؤ هیڅ شی او بیا به مومی (عذاب د) الله په نزد (د عمل) خپل پس پوره به ورکړی (الله) ده ته پوره حساب (جزا د عمل د ده) او الله ډیر ژر (اخیستونکی) د حساب دی.

تفسیر: روایت دی چه عتبہ بن ربیعہ په جاهلیت کښی ډیر عبادت او طلب د دین کاوه بیا چه د اسلام لمر راوخوت دی کافر شو - نو په دغه مناسبت دغه پاس آیت نازل شو چه مطلب نی دغه دی او هغه کسان چه کافران دی هغه عملونه د دوی چه په ظاهر کښی نیک ښکاری لکه د صلة الرحمی پالل یا د مریی آزادول - یا د ووی مړول یا دغسی نور خیر خیرات کول - نو دغه گرد (تول) عملونه پشان د هغی ښوری دی چه په هوار میدان کښی ښکاریوی په سخته گرمی په وقت د نیمی ورځی کښی او داسی بریښی چه تږی سری پری د اوبو گمان کوی او په بیره (تلوار) مخامخ وردرومی تر هغه چه ورسیزی هغه غای ته چه د اوبو گمان پری شوی ؤ نو بیا نه مومی دی هغه گمان کړی شوی خپل هیڅ شی الخ. کافران په دوه قسمه دی یو هغه چه په خپل زعم او عقیده سره غه نه غه ښه کارونه هم کوی او داسی گتی چه وروسته له مرگه به می په کار راشی - حال دا که د ده کوم کار په ظاهره سره ښه هم وی نو د کفر له شأته عند الله هغه مقبول او معتبر نه دی د دغو غولیدلو کفارو مثال داسی وگتئ لکه چه په تکنده غرمه کښی په وچه لویه بیدیا کښی یو تږی سری ته له لری غځه اوبه ښکاره شی او هغه په حقیقت کښی غلیبونکی شگه (شگی گل) وی او دغه تږی د ډیری تندی په حالت کښی وروسیږی که گوری چه اوبه هلته هیڅ نشته - بلکه د موت او هلاک کنده لا ورته مخامخ پرته ده او د حساب او کتاب وقت په سر ورته ولاړ او پاک الله بالذات د ده د گرد (تول) عمر حساب او کتاب اخلی د هم دغه اضطراب او حسرت په وقت کښی د ده گرد (تول) حساب یو غلی الله تعالیٰ تصفیہ او خلاصوی ولی چه د حسابونو ژر انجام او سریع اتمام د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښی ډیر آسانه کار دی او په یوه طرفه العین د گرد (تول) عمر او د گردو (تولو) خلقو حساب کتاب فیصله او پری کوی دوهم هغه دی چه له سره تر پایه پوری په دنیوی عیشونو او عشرتونو او مزو کښی مغروق او د جهل کفر - ظلم او عصیان په ظلماتو کښی غوتی وهی نو د هغوی مثال وړاندی بیان فرمائی د دوی سره د رنا (رنرا) دومره یوه وړانگه (پلوشه) هم نشته لکه چه هغه پر سرابونو باندی غولیدونکی ته پر نظر راتله دغه خلق په خالصو تیارو کښی او په یوه د پاسه په بل ظلمات کښی بند پراته دی. له هیڅ طرف د رنا (رنرا) پلوشه یا د روښنی وړانگه (پلوشه) ورته نه رسیږی. نعوذ بالله منها.

أَوْ كَظَلَمْتُ فِيَّ حَيْثُ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ
 سَمَابٌ ظَلَمْتُ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا الْخَوَافُ يَدُوكَ لَمْ يَكِدْ
 يَرَهَا وَمَنْ لَمْ يُجْعِلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا قَبْلَ الْهُدَىٰ مِنْ نُورِهِ

یا (عملونه د دوی) پشان د هغو تاریکیو دی په بحر ژور کښی چه پت کری
 وی (دغه بحر) لره یو موج د پاسه نی بل موج وی او د پاسه د دغه (موج)
 ورپخ وی (دغه څلور قسمه) تیاری دی چه ځینی د دوی د پاسه د ځینو نورو
 دی، کله چه راوباسی (دغه پریوتی په دغو تیاریو کښی) لاس خپل نه وی
 نژدی (دی) چه ووینی دغه (لاس خپل) او هر هغه چه نه وی ورکری الله ده
 ته نور رنا (رنرا) پس نشته ده ته هیڅ نور رنا (رنرا)

تفسیر: یعنی د سمندر په ژورو کښی (۱) پخپله د لوی سیند تیاره (۲) د هغه د پاسه د
 طوفانی هوا او امواجو تپه توره تیاره (۳) بیا د هغه څخه برسیره د سختی ویروونکی تکی
 توری ورپخی تیاره (۴) ورسره د ترومو توره تیاره شپه هم فرض کړه شی، نو پر دغو تیاریو
 باندی لا پسی تنزید کیوی. په دغو تورو تیاریو کښی که دغه واقع په بحر کښی خپل لاس چه
 اقرب الاعضاء دی پورته کری - او خپلو سترگو ته نی نژدی راوی نو بیا هم د دیرو تیاریو له
 سببه به نی هیڅ شی په نظر نه ورځی چه هغه ته ځمونو په محاورو کښی داسی وائی چه «سترگو
 ته سترگی په کار دی» پاس د مؤمنانو په ذکر کښی یی چه «یهدی الله لنوره من یشاء» فرمایلی
 ؤ دغه جمله د هغی په مقابل کښی ده یعنی هر هغه چاته چه الله تعالی نور او توفیق نه وی
 ورکری نو هغه ته بل څوک څه رنا (رنرا) رسولی شی؟ - د هغه استعداد خراب ؤ توفیق ور ونه
 رسید او د سیند په ژوره کښی ولوید او د رنا (رنرا) ورتلو دروازی نی پر خپل ځان پسی بندی
 کری نو بیا نور او رنا (رنرا) له کومی لیاری ورننځی.

تنبیه: ربالعزت په اعمالو د کفارو پوری دوه مثالونه وتړل په دری اعتباره سره (۱) په اعتبار د
 تخییر چه ای مخاطبه که دغو اعمالو ته گوری چه هیڅ فائده او نفع نه لری نو لکه سراب دی.
 (۲) که دی ته گوری چه نور او رنا (رنرا) د حق او ایمان ورسره مل نه وی نو لکه ظلمات دی.
 (۳) که په اعتبار د تقسیم د مکانینو ورته گوری نو نظر عقبی ته دا لکه سراب داسی دی او
 نظر دنیا ته لکه ظلمات داسی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْتَكْرِ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ وَصَفَاتٍ

آیا نه وینی ته ای مخاطبه! بیشکه الله چه دی تسبیح وائی ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښی دی (او هر هغه) چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او مرغان هم (تسبیح وائی) په دغه حال کښی چه خواره کوونکی وی د وزرو خپلو (په هوا کښی).

تفسیر: ښائی د الوتونکو مرغانو ذکر یی له دی لامله (له وجی) جلا (جدا) فرمایلی وی چه هغوی به په دغو اوقاتو کښی د آسمان او ځمکې په منځ کښی معلق وی او د دوی په دغه شان او کیفیت سره الوتل د الله تعالی د قدرت او قوت او عظمت لوی دلیل دی.

كُلُّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ

هر يوه (له دغو مذکورينو چه دی) په تحقيق معلوم دی (الله) ته لمونځ د هغه او تسبیح د هغه

تفسیر: یعنی الله تعالی هر شی ته د هغه د حال سره مناسب د انابت - عبودیت - اطاعت - تسبیح او تهلیل ویل الهام فرمایلی دی چه هغه پر دغه پوهیدلی دی او تل همغه خپله وظیفه بلا ناغه ادا کوی لیکن د افسوس او تعجب مقام دی چه ډیر تش په نامه سره انسانان د غرور او غفلت او د ظلمت او جهالت په دلدل کښی داسی خبیث شوی دی چه د حقیقی مالک له یادولو - او د عبودیت د وظیفې په ځای راوړلو څخه بیخي بی برخې پاتی دی.

تنبیه: د مخلوقاتو د تسبیح په نسبت د سورت بنی اسرائیل په (۵) رکوع کښی څه مضمون پخوا له دی نه لیکلی شوی دی ښائی چه هغه هلته ولوست شی. په یو حدیث کښی راغلی دی چه حضرت نوح علیه السلام خپلو ځامنو ته د تسبیح وصیت وفرمایه او وی ویل «وانها الصلوة الخلق - هم دغه د باقی مخلوقاتو لمونځ دی».

وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ^(۱)

او الله ته ښه معلوم دی هغه (اعمال هم) چه کوی ئی دوی

تفسیر: یعنی اگر که د دوی په عبادت او بندگی باندی تاسی ونه پوهیږئ لیکن پاک الله ته دغه ګرد (ټول) شیان معلوم دی او الله تعالی ته دغه ښه معلوم دی چه هر څوک څه کوی؟

وَاللَّهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٧٧﴾

او خاص الله ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکې (سره له آسمانونو ځمکو او مافیهما) او (هم خاص) الله ته دی (بیرته ورتله د تولو) .

تفسیر: یعنی څرنگه چه د دوی علم پر گردو (تولو) محیط دی د ده حکومت هم پر تولو علویاتو او سفلیاتو حاوی دی او د تمامو بیرته ورگ او رجوع هم د ده په لوری ده . وروسته له دی نه الله تعالیٰ جل و علا شانه واعظم برهانه خپلو حاکمانه او قادرانه تصرفاتو داسی بیان فرمائی .

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُرْسِلُ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكًا فَتَذَرِي الْأُودُقُ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ

آیا نه وینی ته (ای مخاطبه) چه بیشکه الله روانوی شری وریځی (توتی توتی هر طرف ته چه اراده وفرمائی) بیا یوځای والی فرمائی په منځ د دغو (توتو د وریځو) کښی بیا ئی وگرځوی لاندی باندی قط په قط پس وینی به ته ای (انسانه) باران چه وځی له منځه د دی وریځی

تفسیر: یعنی رومی د وریځو وړوکی وړوکی توتی پورته کیږی، دغه گردی (تولی) سره یو ځای کیږی او یوه لویه د وریځی توته تری جوړیږی بیا دغه وریځی داسی ترتیب او ترکیب مومی چه د یوی د پاسه به ځای نیسی او یوه پریه (غته) طبقه تری متشکله کیږی .

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ لِيُكَاذِبَ سَائِرُهُ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٧٨﴾

او نازلوی (الله) له (طرفه د) آسمانه له (وریځو یا د رلیو په شان د) غرونه چه وی په هغو (غرونو) کښی ځینی له پلې پس رسوی (الله) د ا پلې هغه چاته چه اراده وفرمائی (د رسونی ئی) او وگرځوی ئی له هر هغه چا شخه چه

اراده ئی وفرمائی (د گرځولو یی) نژدی وی رنا (رنرا) بریښنا د هغو (پلی) چه بیول وکړی په ابصارو (د ناظرینو او ورک کړی بصارت ئی)

تفسیر: یعنی لکه چه په ځمکه کښی د تیرو (کتو) غرونه دی ځینو اسلافو ویلی دی چه هم داسی په آسمان کښی هم د پلی غرونه دی. شیخ الهند محمود الحسن رحمة الله علیه د دی سره موافقه ترجمه کړی ده لیکن زیاته او راجح او قوی دا ده چه له سماء څخه ورپښی مراد شی مطلب ئی داسی شو چه له ورپځو څخه چه په کثافت او غلظت کښی د غرونو په شان دی پلی اوړی چه له هغو څخه ډیرو خلقو ته جانی او مالی نقصانات رسیږی او زیات کسان تری محفوظ پاتی کیږی مشهوره ده چه د پلی راش د غوانی په یو ښکر کښی وی او بل ښکر ئی وچ پاتی وی د بریښنا بریښیدل دومره تیره او زیات وی چه سترگی تری بریښی او نژدی وی چه د کتلو قوت ئی ضائع کیږی.

يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٣٧﴾

گرځوی الله شپه او ورځ (په تبدیل تزئید تنقیص حرارت برودت ضیاء ظلمت او نورو) بیشکه په دغو (مذکوره و شیانو) کښی خامخا عبرت دی خاوندانو د سترگو او بصیرت ته

تفسیر: یعنی د ورځی څخه وروسته شپه او د شپی څخه وروسته ورځ د هم دغه پاک الله په قدرت ځی راځی - هم دغه الله تعالیٰ کله ورځی او کله شپی اوږدوی او لنډوی او د هغوی تودوالی په یخوالی او یخوالی په تودوالی سره تبدیلی. نو لا سم دی چه د قدرت د داسی عظیم الشان دلائلو او شواهدو د لیدلو څخه انسان بصیرت او عبرت حاصل کړی - او د هغه حقیقی مالک الملکوت په طرف د زړه په صدق سره رجوع وکړی چه د ده په قدرت کښی د دغو گردو (تولو) تقلباتو او تصرفاتو زمام او واک دی.

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّن نَّاءٍ فَمِنْهُمْ مَّن يَّعِشُ عَلَىٰ بَاطِنٍ وَمِنْهُمْ
مَّن يَّعِشُ عَلَىٰ رَجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَّن يَّعِشُ عَلَىٰ أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا
يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٨﴾

او الله پیدا کړی دی هر حیوان چه ځرځی (په ځمکه کښی) له اوبو پس

غځینی له هغوی هغه دی چه تگ کوی (خوځیږی) پر نس گیده پر تتر خپل (لکه مهی مار) او غځینی له دوی هغه دی چه تگ کوی پر دوو پښو (خپلو لکه انسان مرغان) او غځینی د دوی هغه دی چه تگ کوی په څلورو (پښو خپلو لکه آس اوبی)، پیدا کوی الله (ماسواء له دغو مذکورو) هر هغه څه چه اراده ئی وفرمائی (د خلقت د هغو) بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه غځینی ئی خلقت د هر راز (قسم) مخلوقات دی).

تفسیر: یعنی که کوم حیوان ته له څلورو پښو څخه زیاتی پښی هم ورکړی دی نو بعید نه دی او د ده لامحدوده قدرت او مشیت هیڅوک نه شی محصورولی او که الله تعالی خپل غځینو مخلوقاتو ته دغسی قدرت ورعطاء کړی چه هغوی له جماداتو او عناصرو او نورو څخه نور شیان ایجاد او اختراع کړی نو هغه هم د هم دغه الله تعالی لطف او احسان دی چه هغوی ته ئی دغسی پوه او ادراک ور په برخه کړی دی

پر دغه آیت ښائی د ﴿وَجَعَلُوا مِنَ النَّارِ نَارًا﴾ تفسیر چه د الانبیاء په (۲) رکوع کښی مو لیکلی دی بیا ولوست شی.

لَقَدْ اَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ ۚ وَ اللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَّشَاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيْمٍ ﴿۳۹﴾

خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ آیاتونه بیانوونکی واضح او الله سمه صافه لپاره ښیې هر هغه ته چه اراده وفرمائی (د لپار ښوونی د هغی) لپاری سمی صافی (د اسلام او جنت ته).

تفسیر: یعنی تکوینی او تنزیلیه آیات ئی دومره ښکاره او واضح دی چه د هغو په لیدلو او آوریډلو هم هیڅ یو عقلمن انسان ښائی گمراه او بی لپاری نشی - لیکن پر سمه صافه لپاره همنه تلی شی چه الله تعالی ورته د هدایت توفیق ور په برخه کړی وی. سره له دی چه په ملیونو انسانانو دغه د قدرت ظاهری او باهري دلائل او شواهد گوری کله چه دوی د هغو په وسیله خالق تعالی نه پیژنی او نه موحدان او مسلمانان کیږی گواکی د نتیجی په اعتبار د دوی دغه لیدل د نه لیدلو په شان دی.

وَيَقُولُونَ امَّا بِاللّٰهِ وَالرَّسُولِ ۖ وَاَطَعْنَا ثَمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ
ذٰلِكَ وَمَا اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۴۰﴾

او وائی (دا منافقان) چه ایمان راوړی دی مونږ پر الله او پر رسول (د الله) او حکم منلی دی مونږ (د الله او د رسول الله) بیا مخ څرغوی (له اسلامه) یوه ډله له دوی وروسته له هغه (ایمان او اطاعت) او نه دی دغه (څرغیدونکی) مؤمنان (صدقاً).

تفسیر: دغه د منافقینو ذکر دی، دوی به په ژبه سره د ایمان او اطاعت دعوی کوله کله چه د عمل وقت راته نو سم له خپلی دعوی سره به ئی عمل نه کاوه او له اسلامی احکامو به ئی مخ څرغواوه. حقیقت دا دی چه د دوی په زړونو کښی له ابتداء څخه د ایمان او انقیاد آثار نه و موجود - هغه چه د ژبی جمع او خرڅ و د امتحان او ابتلاء په وقت کښی به دغه کلائين هم ویلی کیده او دروغ به ئی له رشتیا څرگند او جلا (جدا) ښکاریده.

وَإِذَا دُعِيَ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٣٨﴾
وَأَنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٣٩﴾

او هر کله چه وبللی شی دوی الله او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکړی دغه (رسول) په منع د دوی کښی ناڅاپه یو فریق ډله د دوی اعراض دده کوونکی دی (له حکم د رسوله) او که چیری وی دوی ته حق (په) زعم د دوی پر بل) نو راځی دوی دغه (رسول الله) ته ګړندی فرمان منونکی.

تفسیر: یعنی که له دوی جګړه له چاسره واقع کیده - او په دی پوهیده چه مونږ په ناحقه یو په دغه وقت کښی که مقابل فریق هغوی ته ویل چه راځه چه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حضورته لاړ شو - او د دغی جګړی فیصله له هغوی څخه وغواړو! نو دغه منافقان به په دغه ورتګ نه راضی کیده ځکه چه دوی پوهیدل چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم بی له لحاظ او خاطر د حق او حقانیت رعایت کوی او سم له عدله او انصافه خپله فیصله صادروی چه په هغه تقدیر به د دوی له مفاد څخه مخالف واقع کیده حال دا چه پخوا له دی نه به دوی داسی دعوی کوله چه مونږ پر الله تعالی او رسول الله ایمان راوړی دی او د دوی ګرد (تول) احکام منو نو اوس د دوی هغه دعوی چیری لاړه؟ هو! که په کومه معامله کښی حق د دوی په طرف وی نو په دغه وقت کښی په ډیر سرعت او چالاکی او په ماته غاړه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دربار ته حاضریری او د خپلی فیصلی انحصار د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مبارک ذات څرګندوی - ځکه چه په دغه تقدیر دوی داسی ګنی چه هلته سم له عدالته او انصافه ځمونږ په جانب فیصله صادریری. نو دغه څنګه ایمان او اسلام دی؟ دا خو تش شخصی

اغراض او هواپرستی ده .

أَفَىٰ قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ

آیا په زیږونو د دوی کښی مرض رنځوری (د کفر او نفاق) ده .

تفسیر: مرض رنځوری او ناروغی دغه ده چه دوی الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم په رښتیا سره ومانه لیکن حرص - طمع او دنیوی اغراضو د دوی مخه ونیوله چه پر خپله همنه وینا او اقرار به ئی عمل هم کاوه - لکه چه د رنځور زړه غواړی چه قدم ووهی او چیری لار شی لیکن د ده قدمونه حرکت نشی کولی او دی د خوځیدو نه وی .

أَمَّا رَأَتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يُخَيِّفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ رَسُولَهُ يَلِ أُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

آیا شکمن دی دوی (په نبوت د محمد) آیا ویریری دوی له دی نه چه ظلم به وکړی الله پر دوی (یا ظلم به وکړی) رسول د دغه (الله) پر دوی داسی نه دی چه الله او رسول الله پر چا ظلم وکړی بلکه دوی چه دی هم دوی ظالمان دی (په اغراض سره)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ جل جلاله او محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت تاسی ته څه تردد او اندیښنه پیدا شوی ده یا د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په صداقت یا د الله تعالیٰ جل جلاله په وعد او وعید کښی څه شک او شبهه لرئ؟ یا داسی گمان کوئ چه الله تعالیٰ جل جلاله یا د هغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم به د دوی معاملات په خلاف د انصاف فیصله کوی؟ نو ځکه د دوی په حضور کښی د خپلی دعوی له وړلو څخه څه اندیښنه او تردد کوی نو په یاد ئی ولرئ چه هلته له سره د ظلم او بی انصافی احتمال نشته هو! پخپله هم دغو خلقو ظلم ته خپلی ملاوی ترلی دی او غواړی چه خپل حق پوره حاصل کړی او د نورو یوه پیسه هم بیرته ور نه کړی نو ځکه له دی نه ویریری چه خپل معاملات محمدی شریعت او د الهی عدالت ته وړاندی کړی ځکه چه پوهیږی چه د محمد رسول الله متصفانه فیصله به ځمونږ له مطلب څخه خلاف وی. دغه د منافقانو ذکر ل په مقابل د دوی کښی اوس د مخلصانو د اطاعت او فرمان منلو بیان هم فرمائی

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ
بَيْنَهُمْ أَنْ يُقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۸۱﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه ده وینا د مؤمنانو کله چه وبللی شی دوی الله ته او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکری په منځ د دوی کښی (په وقت د جگری کښی) دا چه ووائی واوریده مونږ (خبره د تا) او ومانه مونږ (حکم د تا او دغه ویونکی هم دوی دی بریالیان (کامیاب) خلاصی موندونکی (له عذاب په مراد رسیدلی).

تفسیر: یعنی د صادقو مسلمانانو کار داسی وی او ښائی چه هم داسی وی لکه چه په کومه معامله کښی دوی ته د الله د احکامو بلنه او دعوت وشي اگر که ظاهراً په هغه کښی د دوی کته (فائده) یا تاوان وی په منده ورځغلی او د یوی شیبی دپاره څه ځنډ (تاخیر) او توقف په کښی نه کوی او فی الفور «سمعاً وطاعة» ووائی او د هغه د حکم منلو دپاره تیار او آماده شی چه په دغه کښی د دوی د اصلی نیکی او حقیقی فلاح راز (قسم) مضمر دی.

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿۸۲﴾

او هر څوک چه اطاعت وکری حکم ومني د الله او د رسول د دغه (الله) او ووبریږی له الله او ځان وساتی (له غضبه د ده) پس دغه (فرمان منونکی ویریدنکی) هم دوی دی بری موندونکی د (جنت)

تفسیر: یعنی هغه چه فی الحال مطیع وی او پر خپلو تیرو تفصیراتو نادم وی او له الله تعالی څخه ووبریږی او توبه وکری او په مستقبل کښی له بدو چارو او لپارو څخه خپل ځان وساتی نو د دوی دپاره په دنیا او آخرت کښی بری او کامیابی ده.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا
تَقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۸۳﴾

او قسمونه خوری (منافقان) په الله سخت سخت قسمونه د دوی قسم دی خامخا چه که ته (حکم) امر وکړی دوی ته (په وتلو سره جهاد ته) نو خامخا به وځی (دغه جهاد ته) دوی هر ورو (خامخا) ووايه (ای محمده منافقانو ته) قسم مه خورئ تاسی د دروغو طاعت نیک (غمونږ مطلب دی) بیشکه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوئ تاسی.

تفسیر: یعنی منافقان ډیر سخت تاکیدي قسمونه خوری او غواری چه تاسی بیخی داده او متیقن کړی چه «که تاسی مونږ ته حکم راکړئ نو مونږ گرد (تول) کور کهول پریږدو او دی ته تیار ولاړ یو چه د الله تعالی لپاری ته ووځو او د هغه د گردو (تولو) احکامو تعمیل وکړو که محمد رسول الله مبارک لږ څه اشاره وفرمائی نو مونږ خپل گرد (تول) مال دولت د الله تعالی په لپاره کښی لگوو او مونږ تری بیخی جلا (جدا) کیږو» نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه دومره غټو خبرو ویلو او داسی قسمونو یادولو ته حاجت نشته ستاسی د اطاعت حقیقت گردو (تولو) ته معلوم شوی دی تاسی خو په ژبه ډیری دعوی کوئ او وچت وچت غږیږئ لیکن د عمل په وقت کښی ورو ځانونه بیرته راکارئ ښائی چه تاسی د صادقو مسلمانانو په شان خپل ښه اعمال او مجاهدت او حسن اطاعت راڅرگند کړئ له داسی غټی خبری او قسمو خوړلو څخه هیڅ یوه فائده په لاس نه درځی فرض ئی کړئ چه تاسی هم داسی قسمونو سره د بندگانو اطمینان او یقین ځان ته حاصل کړئ لیکن د الله تعالی په نزد کښی هیڅ قسم چل فریب مکر - دروغ نه چلپیری او هغه ته خو گردی (تولی) ظاهری او باطنی خبری او احوال څرگند دی او وروسته له دی نه به ستاسی د مکر او فریب او نفاق پرده وشلوی.

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكُمْ مَاجِدٌ وَعَلَيْكُمْ مَا حِمَلْتُمْ وَإِنْ أَطِيعُوا تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْبَيِّنُ ﴿۸۲﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) اطاعت وکړئ (حکم ومنع) تاسی د الله او د رسول (د الله په خلوص سره په هر څه کښی) پس که مخ وگرځوئ تاسی (ای خلقو له اطاعت د رسول الله) نو بیشکه هم دا خبره ده چه دی پر دغه رسول ځما هغه بار (د تبلیغ) چه پری ایښی شوی دی او دی پر تاسی (بار) چه پر تاسی ایښی شوی دی (او پری مکلف یی چه اطاعت د رسول الله دی) او که اطاعت وکړئ حکم ومنع تاسی د دغه (رسول الله) نو سمه صافه لپاره به

ومومع او حق ته به پری ورسپړی او نه دی پر (ذمه د) رسول مگر رسونه
بنسکاره (د شرايعو چه هغه ئی ادا کړی ده)

تفسیر: یعنی پر رسول د الله تعالیٰ له طرفه د تبلیغ بار ایښی شوی دی چه ده هغه په ښه شان
سره اداء کړی دی او کوم بار چه پر تاسی ایښی شوی دی هغه تصدیق او د حق قبول دی او دغه
ده چه د ده د ارشاده سره موافق ټک وکړئ! که تاسی دغه خپله ذمه واری محسوسه کړئ - او د
محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د احکامو تعمیل په ښه شان سره وکړئ نو د دواړو دارینو
بری او د کامیابی لپاره به ومومئ! او په دنیا او عقبی کښی به خوشال اوسپړئ! که نه د محمد
رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ نقصان نشته او تاسی به د خپلو شرارتونو او سر کشیو سزا او
بده نتیجه پخپله وگورئ محمد رسول الله خو خپله فریضه اداء کړی ده او عند الله له خپلی ذمه
واری څخه مسئول نه دی. وروسته له دی نه د اطاعت الرسول ځینی ثمرات بیان فرمائی چه د هغه
سلسله به په هم دغه دنیا کښی شروع کیږی.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ
الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم
مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا

وعده کړی ده الله له هغو کسانو سره چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او
کړی ئی دی ښه (عملونه) چه قسم دی خامخا به خلیفگان کړی (الله) دوی په
ځمکه کښی لکه چه خلیفگان کړی ئی ؤ هغه کسان چه پخوا وو له دوی نه
او خامخا ثابت قوی به وگرځوی هر ورو (خامخا) دوی ته دین د دوی هغه
(دین د اسلام) چه غوره کړی دی (الله) دوی ته او هر ورو (خامخا) بدل به
ورکړی هر ورو (خامخا) دوی ته وروسته له ویری د دوی له دښمنانو امن (او)
اطمینان) عبادت به کوی دوی ځما شریک به نه پیدا کوی له ماسره هیڅ شیز

تفسیر: دغه خطاب ئی د رسول الله د زمانی خلقو ته فرمایلی دی یعنی هغه ذوات چه د دوی په
منځ کښی په اعلیٰ درجه نیکان او د سیدالانس والجان کامل پیروان او تابعان دی وروسته له
رسول الله به دوی ته د ځمکی حکومت ورکاوه کیږی. او د اسلام دغه دین به چه د الله تعالیٰ

خوښ او پسند دى د دوى په لاسونو خوړوى او قائموى . لكه چه د استخلاف په لفظ كښى دى طرف ته اشاره ده چه دغه كسان به تش د دنيوى باچاهانو په شان نه وى بلكه د رسول الله خليفهگان به وى د سماوى حكومت اعلان كوى او د حق دين اساسونه به قائموى. او په بر او بحر او هر چيرى به د دوى احكام او تصرفات جارى كيږي. په دغه وقت كښى به مسلمانان د كافرانو څخه نه ويريږي. او په پوره امن او سكون سره به د الله تعالى په عبادت كښى مشغول او لكيا اوسيږي او په دنيا كښى به د امن او امان زمانه او دوره وى د دغو مقبولو او معززو بندگانو ممتاز شان به دغه وى چه دوى به د خالص واحد الله تعالى عبادت او بندگى داسى كوى چه په هغى كښى به د يوى ذرى په اندازه هم د شرك او اختلاط اثر نه وى د جلى شرك ذكر او نسبت خو له دغو سره امكان نه لرى. د خفى شرك لږ آثار او علائم به هم په دوى كښى نه ليدل كيږي دوى گرد (تول) به د يوه الله قدوس جل وعلا شانه وعظم برهانه خالص بندگان وى او يواځى به له الله تعالى څخه ويريږي او يواځى هغه ته به هيله (آرزو) او آسره كوى او پرى متوكلان معتمدان به وى د الله د رضا په لياره كښى به ژوندون كوى او په هم دغه لياره كښى به خپل ځانونه جارى (قربانوى) پرته (علاوه) له الله تعالى د بل كوم موجود خوف او ويره به له سره د دوى په زړونو كښى ليارى نه مومى او نه به د بل چا د خوښى او خفگان څه پروا كوى.

الحمد لله چه د الله تعالى دغه وعده د څلورو تنو راشدهو خلفاؤ رضى الله تعالى عنهم په لاسونو پوره شوه او گردى (تولى) دنيا د دغه عظيم الشان پخوا ويلو د يوه يوه وينا د يوه يوه حرف مصادق پخپلو سترگو سره وليدل د څلورو واړو راشدهو خلفاؤ رضى الله تعالى عنهم څخه وروسته هم اسلامى باچاهان وقتاً فوقتاً په هم دغو اوصافو سره متصف راغلى دى - هر كله چه الله تعالى بيا اراده وفرمائى وروسته له دى نه هم راځي.

په احاديثو كښى راغلى دى چه وروستنى خليفه به امام مهدى رضى الله تعالى عنه وى چه د هغه په نسبت عجيب او غريب بشارات اورول شوى دى. د الله تعالى ځمكه له عدله او انصافه ډكوى - او په خارقالعاده دول (طريقه) سره به فى سبيل الله جهاد كوى او د هغه په قوت به كلمه الله ته اعلاء او اسلام ته ښه ترقى او اعتلاء وركوي. اللهم احشرونا فى زمرة - وارزقنا شهادة فى سبيلك

انك واسع المغفرة وذوالفضل العظيم

تنبیه: د دى د استخلاف له آيت څخه د څلورو واړو راشدهو خلفاؤ رضى الله تعالى عنهم دير لوى فضيلت او منقبت راوځي - ابن كثير د دى آيت په ذيل كښى د نبوت له منوره عهد راخيستى تر عثمانى عهد پورى ئى اسلامى فتوحات درجه په درجه بيان كړى دى او په آخره كښى ئى دغه الفاظ ليكلي دي «وجبى الخراج من المشارق والمغارب الى حضرة امير المؤمنين عثمان بن عفان رضى الله تعالى عنه وذلك ببركة تلاوته ودراسته وجمعه الامة على حفظ القرآن ولهذا ثبت فى الصحيح ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال «ان الله زوى لى الارض فرأيت مشارقها ومغاربها وسيلغ ملك امتى مازوى لى منها»

فها نحن نتقلب فيما وعدنا الله ورسوله وصدق الله ورسوله فنسأل الله الايمان به ورسوله والقيام بشكوه على الوجه الذي يرضيه عنا»

وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

او هر خوک چه کافر شو پس له دغو لویو انعاماتو پس دغه کسان هم دوی (غت) فاسقان دی.

تفسیر: یعنی د داسی عظیمه و انعاماتو څخه وروسته ناشکری د دیرو لویو مجرمانو او د زورورو عاصیانو کار دی - حضرت شاه صاحب فرمائی «هر هغه څوک چه د اربعه و خلقاؤ د خلافت او د دوی د فضل او شرف څخه منکر شو د دغو الفاظو څخه د ده حال څرگنداشی» ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدْحِكُونَ﴾

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا الرِّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٣٦﴾

او قائموي تاسي (سم اداء کوي سره له ټولو حقونو) لمونځ او ورکوي زکوٰۃ او اطاعت وکړي حکم ومنی تاسي د رسول (د الله) ښائی تاسي ته چه رحم وکړ شي پر تاسي.

تفسیر: یعنی که د الله تعالیٰ له رحمته برخه اخیستل غواړئ نو تاسی هم د هم هغو مقبولو بندگانو په شان حسنه اعمال ځان ته اختیار کړئ! - چه د لمونځونو په ښه شان سره قائلو - د زکوٰۃ ورکول دی او د حیات په ټولو شعبو کښی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر احکامو تلل دی.

اللهم ارزقنا متابعة رسولك صلى الله عليه وعلى آله واصحابه وسلم وتوفنا عليها
والحقنا بالصالحين آمين!

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا أَوْفَاهُمُ النَّارُ وَلَيْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٤﴾

مه کوه گمان خامخا پر هغو کسانو چه کافران شوی دی عاجز کوونکی (د الله) په غمکه کښی او غای د هستوگنی د دوی اور (د دوزخ) دی او خامخا بد غای د ورتلو دی (دا دوزخ).

تفسیر: دغه د نیکو بندگانو په مقابل کښی ئی د مردود او مغضوبو خلقو انجام او خاتمه ښوولی ده یعنی کله چه نیکانو ته د ملک حکومت او د غمکی خلافت عطاء کیږی نو د کافرانو او بدکارانو گردی (تولی) مکاری او تدابیر ماتییږی او ماته ئی ور په برخه کیږی - د الله تعالی د ارادی مخه هیڅ غوک نشی نیولی - که دوی په کرده (توله) دنیا کښی دی خوا او هغی خوا ته مندی ووھی - او هر چیری لار شی او وغځلی - نو بیا هم د الله تعالی له سزا او پوښتنی څخه ځان نشی پتولی او خلاصولی - او یقیناً دوی د جهنم په بندی خانه کښی غورځول کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) ښائی چه اذن دی وغواړی له تاسی (په وقت د ننوتلو) کښی پر تاسی باندی) هغه (وینځی مریان خدام) چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د تاسی

تفسیر: څلور رکوع پخوا له دی نه د استیذان (اجازه غوښتلو) د مسئلی ذکر ؤ دا د هغه تتمه ده په منځ کښی د غځینو خاصو مناسباتو لامله (له وجی) نور مضامین راغلی ؤ.

وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَفِي بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ

او هغه کسان چه نه دی رسیدلی حد د (احتلام بلوغ) عقل ته له تاسی (احرارو) دری کرته پخوا له لمانځه د صبا او په هغه وقت کښی چه پاسع پردئ تاسی کالی (جامی) خپل د گرمی په وقت کښی او پس له لمانځه د ماسختن (دغه اوقات) دری وختونه د خلل (پېښیدو د ستر) دی تاسی ته

تفسیر: په هم دغو دوو اوقاتو کښی عموماً زائد کالی (جامی) له ځانه لری کیږی یا د خوب

او د ویښی لباس سره تبدیلیږي او مروښی زیاتره په هم دغو اوقاتو کېښی کاوه شی کله پخوا له سهاره کله د غرمی د لمبلو شوق یا ضرورت چه هم انسان ته پېښیږي او دا غواړی چه بل څوک پری مطلع او خبر نشی نو ځکه ئی حکم ورکړ چه په دغو دریو اوقاتو کېښی نابالغو هلکانو وینځو او مریانو ته هم ښائی چه د ننوتلو اجازه واخلی په نورو اوقاتو کېښی دوی ته نه ښائی چه د نورو پردیو په شان اجازه وغواړی مگر که کوم شخص د خپلو مصالحو لامله (له وجی) په نورو اوقاتو کېښی هم د استیذان قید زیات کری نو دلته استجازه ضروری ده .

لَیْسَ عَلَیْكُمْ وَلَا عَلَیْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَ هُنَّ طَوْفُونَ عَلَیْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَی بَعْضٍ

نشته پر تاسی او نه پر دوی باندی هیڅ گناه (وبال) تیر له دغو دریو وقتونو (په بی اذن ننوتلو د دوی کېښی پر تاسی) دوی گرځیدونکی دی پر تاسی (په تلو او ننوتلو لپاره د خدمت) ځینی ستاسی پر ځینو نورو (گرځیدونکی یی یو په بل)

تفسیر: یعنی د پورته ذکر شویو اوقاتو څخه ماسواء په نورو اوقاتو کېښی عادتاً بی له مزاحمته او ممانعته یو له بل سره کتلی شی! او په دغو تلو راتلو کېښی نابالغو هلکانو - وینځو او مریانو ته لازم نه دی چه د هر واری ننوتلو دپاره اذن او اجازه وغواړی ځکه چه د دی شیانو له رعایته ډیر تکلیف او حرج پېښیږي او په کارونو او معاملاتو کېښی ډیر بندوالی او حرج واقع کیږي چه هغه د الله تعالی له حکمته خلاف دی.

كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرَجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝

هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی درته وکر) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت والا دی. او کله چه ورسیدل واره هلکان (اصیلان) ستاسی حد د (بلوغ) عقل ته پس اذن دی وغوړی (په ننوتلو کښی) پر تاسی باندی لکه چه اذن غوښت هغو کسانو (چه بالغان شوی وو) پخوا له دغو (اطفالو) هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی وفرمایه) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) خپلو او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) دیر حکمت والا دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) او زری ناستی له ښځو هغو څخه چه امید نه لری دوی د نکاح (په سبب د دیر زوړوالی) پس نشته پر دوی هیڅ گناه (وبال) چه کیږدی (وباسی دوی ظاهری) جامی خپلی (لکه چادری او لوپتی) په دی حال کښی چه ښکاره کوونکی نه وی د ښائست خپل او دا چه دوی ځان وساتی (له ایستلو د ظاهری جامی څخه هم) خیر دی دوی ته او الله ښه اوریدنکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسیر: یعنی هلکان تر هغه پوری چه نابالغه وی د دغو دریو اوقاتو څخه ماسوا په نورو اوقاتو کښی بلا اجازت ننوتلی شی کله چه د بلوغ حد ته ورسیدی بیا د هغه حکم د هغو نارینه وو په شان دی چه د هغو احکام په دغه آیت کښی تیر شول ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ نِسَائِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْذِنُوا﴾

حضرت شاه صاحب لیکي «که سپین سری بودی ښځی پخپلو کورونو کښی په لږو ضروریو کالیو (جامو) کښی لکه کمیس پرتوگ تکرری اوسیږی نو درست دی او که په پوره پرده کښی واوسی نو لا بهتر دی» او کله چه له کوره د باندی وځی که زائد کالی (جامی) مثلاً برقع او نور له خپله ځانه لری کری نو هیڅ مضائقه نه لری په دی شرط سره چه په هغو کالیو (جامو) د زینت اظهار نه وی چه د هغی د پټ ساتلو حکم د ﴿وَلَا يَخْرُجْنَ﴾ الآية - په آیت کښی ورکری شوی دی له دی نه د دی خبری اندازه په ښه شان سره کیدی شی چه قرآن کریم د ځوانانو ښځو د پردی او ستر په متعلق څه منشا لری؟ یعنی دغه خو د فتنی مخی نیولو او انسداد ظاهری انتظامات دی پاتی شوی هغه خبری چه د پردی په منځ کښی کیږی - او د فتنی عوامل او اسباب تری څښیږی (پیدا کیږی) نو ښه وپوهیږئ چه الله تعالی د گردو (ټولو) خبری آوری - او پر هر شی ښه خبردار دی او سم له هغو به د هر چا سره معامله کوی.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ

وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
 أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
 عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ
 أَوْ صَدِيقَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا
 فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ
 مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١﴾

نشته پر رانده هیخ حرج (مشقت) او نه پر کورد هیخ حرج (محنت او وبال)
 او نه پر رنخور هیخ حرج (سختی او ملامتی) او نشته پر نفسونو ځانونو
 ستاسی هیخ حرج (کلفت) چه وخورئ تاسی (او دا تیر اهل د ابتلا) له
 کورونو خپلو (یا له کورونو د اولادو او عیالو خپلو) یا له کورونو د پلرونو
 خپلو یا له کورونو د میندو خپلو یا له کورونو د ورونو خپلو یا له کورونو
 د خویندو خپلو یا له کورونو د ترونو خپلو یا له کورونو د عمو (تورریانو)
 خپلو یا له کورونو د ماماگانو خپلو یا له کورونو د خالو (تورپیانو) خپلو
 یا (له کورونو د هغه چا) چه مالکان شوی یی تاسی د کلیگانو (کنجیانو)
 د هغه (او د هغو متصرفان یی یا (له کورونو د) دوستانو خپلو، نشته پر
 تاسی هیخ گناه (وبال) په دی چه وخورئ (طعام تول) سره یو ځای یا بیل
 بیل نو کله چه ننوځئ تاسی (دغو مذکوره) کورونو ته پس سلام اچوئ
 تاسی پر ځانونو خپلو پېشکشی ده ثابته له (جانبه د) الله مبارکه طيبة
 (برکتناکه پاکیزه) هم داسی (لکه چه دغه تیر بیان ئی وفرمایه) ښکاره
 بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د حکمت او احکام خپل) ښائی چه تاسی عقل
 وچلوئ (په خیر او شر).

تفسیر: یعنی د هغو کارونو له کولو څخه دغه اهل الابتلاء معاف دی چه پکښی تکلیف وی مثلاً
 جهاد - حج - جمعه او جماعت او نور داسی شیان (کذا فی الموضح)
 یا ئی دا مطلب دی چه د دغو معذورانو محتاجانو په خوراک کښی له روغو خلقو سره هیخ
 تکلیف او حرج نشته ځکه چه د جاهلیت په زمانه کښی به ئی داسی محتاجان او معذوران نه

پریښوول چه له اغنياؤ او روغو خلقو سره دودى وخورى د دوى په زړه كېنې به داسى خبرى گرځيدى چه البته دغه خلق له دى نه كركه او نفرت كوى چه له مونږه سره دودى وخورى يا ځمونږ له ځينو اوضاعو او حركاتو څخه لكه چه دوى ته ايذاء او ضرر ورسيږي - او په واقع سره چه ځينو ته له دى نه نفرت او وحشت هم پيدا كيدنه ځينو مسلمانانو ته له ديرى اتقاء داسى خيال پيدا كيدنه چه د داسى معذورانو او مريضانو سره په يو ځاى خوراك كولو كېنې شايد د مساوات او عدل اصول قائم نشى روند د خوراك كرد (تول) شيان نشى موندلى - گود امكان لرى چه په ځنډ (تاخير) سره راشى او په مناسب ځاى كېنې نشى كيناستى د رنځورانو خبره خو د خوځولو نه ده - نو بناء عليه له هغوى سره ئى په يو ځاى كيناستلو كېنې احتياط كاوه خو د دوى حق تلف نشى - بل يو داسى صورت هم پېښېده چه دغه معذور او محتاج سړى به چه د چا كره ورته چه هغه به په دى نه ؤ مقتدر چه دومره محتاجانو ته پخپله خوراك وركرى نو به ئى بى تكلفه دوى د خپل پلار - ورور - خور - تره ماما او نورو خپلوانو كره بوتلل - نو د دغه وضعيت له ليدلو څخه به دغو معذورانو ته داسى خيال پيدا كيدنه چه مونږ خو د ده كره راغلى وو ده مونږ واخيستلو او له خپله كوره ئى وشړلو - لكه پخپله ځمونږ د دودى ور كولو څخه كركجن (متنفر) او ناخوښه دى؟ د دغو گردو (تولو) خيالانو اصلاح په دغه آيت سره وكړه شوه چه تاسى ته خامخا نه ښايى چه په دغسې اوهامو او خيالانو كېنې خپل ځانونه وغورځوئ - پاك الله په دغه معامله كېنې وسعت ايښى دى نو بيا تاسى ولې پر خپلو ځانونو تنگسه او تكليف راولئ؟

﴿اَمَّا لَكُمْ فَكُلُوا﴾ يا چه وخورئ له كورونو د هغه چا چه مالكان شوى بيع تاسى د كليگانو (كنجيجگانو) د هغو او د هغو متصرفان بيع) يعنى ستاسى تر تصرف لاندې ايښى شوى دى. مثلاً يو سړى بل سړى د خپل شى وكيلى يا محافظ گرځوى او دى كه له هغه څخه څه شى د معروف په كومه اندازه خورى او څښى نو مجاز دى.

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ﴾ الآية - نشته پر تاسى هيڅ گناه وبال په دى چه وخورئ طعام تول سره يو ځاى او يا بيل بيل) يعنى د خپلو په علانقو كېنې د خوراكي شيانو د هر وقت د پوښتنې كولو هيڅ ضرورت نشته. نه ښايى چه خورونكى وشرميږي او حجاب وكړى - او نه كوربه دى څه ترى وساتى مگر د ښځى كور كه د هغى د ميره (خاوند) وى نو ښايى چه د هغه خوښى او مرضى حاصله كړى. او يو ځاى سره خورى يا بيل - يعنى د دغى خبرى فكر او انديښنه پخپلو زړونو كېنې مه كوئ چه چا زياته وخوړله؟ او كوم يوه لږه وخوړله گرد (تول) سره خپل خواږه دى يو ځاى پخوى او گرد (تول) دى سره يو ځاى خورى. كه د يوه سړى مرضى نه وى نو بيا د هيجا د هيڅ شى خوراك نه دى درست.

د سلام اچولو تقيد ئى وفرمايه د ملاقات په وقت كېنې ښكه چه له دى نه بله كومه ښه دعاء نشته. هغه خلق چه سلام نه اچوى او د هغه په ځاى نور الفاظ له خپله ځانه جوړوى يا د نورو پرديو اقوامو او مللو تقليدونه كوى نو د دوى دغه تجاوز او تقاليد له سره د الله تعالى له دغه

حکمه او تجویزه نشی بهتر کیدی.

تنبییه: له دغه آیت ځنی د یواځی خوراک کولو جواز هم ووت د ځینو حضراتو په نسبت ئی لیکلی دی تر څو چه د هغوی سره به میلمانه نه ؤ دوی به خوراک نه خوړ معلوم شو چه دغه غلو دی هوا که څو تنه خوړونکی سره یو ځای کښینی نو دغسی خوراک د برکت موجب دی کما ورد فی الحدیث.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا
مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوا إِنْ
الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذَنْ لَنْ شِئْتُمْ مِنْهُمْ
وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۲﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مؤمنان هغه کسان دی چه ایمان یقین ئی راوړی دی پر الله او (په) رسول (د الله) او کله چه وی دوی له دغه (رسول) سره پر کوم کار جمع کوونکی د(خلقو لکه جمعه - جهاد یا جرگه) نو نه ځی (پخپل سر) تر هغه پوری چه اذن وغواړی له دغه (رسول الله) نه بیشکه هغه کسان چه اذن غواړی له تانه (ای ځما رسوله) دوی هغه کسان دی چه کامل ایمان یقین لری پر الله او رسول د الله (او منی ئی) پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه (ای رسوله ځما تللو ته) دپاره د ځینو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوښه وشي ستا له دوی نه (د اذن ورکولو) او مغفرت وغواړه د دوی دپاره له الله تعالیٰ بیشکه الله ښه ښوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: په پاس آیتونو کښی د راتللو په وقت کښی د استیذان (اجازه غوښتلو) ذکر ؤ - دلته د بېرته ورتلو په وقت د استیذان ضرورت ښوولی شوی دی - یعنی پوره ایمان لرونکی هغه دی چه د محمد رسول الله په غوښتلو سره ژر حاضریری - او کله چه په کوم اجتماعی کار کښی شریک او ملگری شی لکه جمعه - عیدین - جهاد - د مشوری مجالس او نور نو بی له اجازی تری نه ځی او په خپل سر تری نه پاڅیږی هم دغه کسان هغه ذوات دی چه په کامل او صحیح معنی سره د الله تعالیٰ او د رسول الله احکام منی او د دوی پوره مطیعان دی.

﴿فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ﴾ الآية - پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه ای ځما رسوله تلو ته دپاره د

غځينو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوښه وشي ستا له دوی نه د اذن ورکولو الخ) یعنی وروسته له غوره او فکړه هر چاته چه مناسب وگنئ اجازت ورکړئ! او کله چه په دغه اجازه عمل کول هم فی الجمله د نبوی صحبت حرمان او قصور او صورتاً د تقدیم الدنیا علی الدین شائبه پخپل منځ کېږي لری نو ځکه ئی د هغو مخلصینو په حق کېږي استغفار وفرمایه خو ستاسی د دغه استغفار په برکت د هغوی د دغه نقص علاج او تدارک هم وشي.

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرٍ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

مه مگرځوئ (مه گنئ ای مؤمنانو! بلنه) دعاء د رسول پخپلو منځونو کېږي پشان د دعاء (بلنی) د غځینو د تاسی غځینو نورو ته) بلکه د رسول د بلنی اجابت ضرور وکړئ) په تحقیق معلوم دی الله ته هغه کسان (هم) چه کنډیږی او یو یو دوه دوه پټ د باندی وځی له تاسی په دی حال چه یو له بله ځان سره پنا کوی او وځی پس ودی ویریری هغه کسان چه مخالفت کوی له امره (حکمه) د دغه (رسول ځما) له دی نه چه ورسیری دوی ته څه فتنه (آفت په دنیا کېږي) یا ورسیری دوی ته عذاب دردناک په آخرت کېږي).

تفسیر: یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر غوښتلو حاضر کیدل فرضیږي ځکه چه د رسول الله غوښتل د نورو د غوښتلو په شان نه دی او ښائی چه تل د رسول الله صلی الله علیه وسلم د دعوت جواب په «لبیک» سره ووائی. که د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعوت نه حاضریری نو ښائی چه د دوی له ښیرا څخه وویږیږي ځکه چه د دوی ښیرا د نورو انسانانو په شان نه ده او په مخاطباتو کېږي دی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ادب او د عظمت او عزت پوره لحاظ او رعایت وکړ شی او د نورو عوامو خلقو په شان «یا محمد» یا نورو عادی الفاظو سره دی خطاب ورنه کړای شی بلکه د «یا نبی الله» - «یا رسول الله!» په شان تعظیمی القابو سره دې مخاطب وگرځولی شی. حضرت شاه صاحب فرمائی چه «د رسول الله صلی الله علیه وسلم په بلنه سره حاضریدل فرضیږي» د هر هغه کار دپاره چه دوی وغواړی بیا دا هم ورسره شته چه بی د دوی له اجازی له هغه غایه پاڅیدل او بل چیری تلل هم نه دی په کار اوس هم ځمونږ مسلمانانو دپاره هم دغه خبره وړ (قابله) او لائقه ده چه د خپلو مشرانو په مقابل کېږي د هم دغسی وضعیت رعایت وکړو. دغه کسان چه د نبوی له مجلسه د باندی وتل هغه منافقان ؤ چه پر دوی پند او نصیحت اوریدل ډیر سخت او شاق ؤ - هر کله چه دوی موقع موندله سترگی به یی غولولی - او ښوی بی له اجازی له مجلس څخه د باندی تهنیدل - نو دوی به هم خپل ځان له هغه سره نښلاوه. یا د

ده په سیوری کښې به ئی خپل ځان ښوی تیراوه - نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه تاسی له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه څه خپل ځان پتوئ پاک الله ته خو ستاسی گرد (تول) حال احوال هم معلوم دی. ﴿فَلْيَحْذَرُوا الْيَوْمَ مَا يُخَافُونَ﴾ پس ودی ویریږی هغه کسان چه مخالفت کوی له امره حکمه د دغه رسول څما له دی نه چه ویه رسیږی دوی ته څه فتنه آفت په دنیا کښی یا ویه رسیږی دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښی) یعنی د الله تعالی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم له احکامو څخه مخالفت کوونکی ته خوف او ویره په کار ده چه د دوی په زړونو کښی د کفر او نفاق او د نورو فتنو نیالگی (جرری) د قل دپاره بیخ او بنست (بنیاد) ونه نیسی او د هغه لامله (له وجی) د دنیا په کوم دردناک عذاب کښی اخته او مبتلا نشی.

الْآنِ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ فَيَنْبِئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ

واورئ خبردار او پوه شی چه بیشکه خاص الله لره دی هر هغه څه چه په آسمانونو او ځمکو کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً و عبیداً) (په تحقیق معلوم دی) (الله ته) هر هغه څه چه تاسی پری یی (له اخلاصه او نفاقه) او (معلومه ده الله ته) هغه ورځ چه وروستل شی (دغه خلق) الله ته پس خبردار به کړی (الله) دوی پر هغو عملونو چه دوی کړی دی (له خیر او له شره) او الله پر هر څیز باندی ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی ممکن دی چه د مخلوق له سترگو څخه په پته کوم کار وکړئ - لیکن د الله تعالی څخه ستاسی هیڅ حال او احوال نشی پت پاتی کیدی او نه د الله تعالی له آسمانونو او له ځمکو څخه چیری وتلی او ثبتیدلی او پتیدلی شی - الله تعالی همغسی چه ستاسی له دغه موجوده حالت څخه عالم او باخبر دی هم داسی د هغی ورځی له مجازاتو څخه هم پوره عالم او خبردار دی کله چه گرد (تول) مخلوقات به د حساب او کتاب دپاره د ده په لوری بېول کیږی - او د دوی د هر یوه په مخ کښی به د ده د یوی یوی ذری عمل حساب او کتاب په واضح او ښکاره ډول (طریقه) ایښود کیږی نو د داسی علیم الکمل او مالک الکمل له سزا څخه به مجرم چیری نجات وموندلی شی؟.

تمت سورة النور بفضل الله وتوفيقه
اللهم نور قلوبنا بالايمان والاحسان ونور قبورنا
واتمم لنا نورنا واغفر لنا
انک علی کل شی قدیر - وبالاجابة جدیر

سورة الفرقان مكية الا الايات ۶۸ و ۶۹ و ۷۰ فمدنية وهى (۷۷) آية و (۶)

ركوعات رقمها (۲۵) تسلسلها حسب النزول (۴۲) نزلت بعد يس .

د «الفرقان» سورت مكى دى پرته (علاوه) له ۶۸ ؤ ۶۹ ؤ ۷۰ آيتونو نه چه مدنى دى (۷۷) آيتونه (۶) ركوع

لرى، په تلاوت كېنى (۲۵) په نزول كېنى (۴۲) سورت دى وروسته د «يسين» له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى

تَبٰرَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُوْنُ لِلْعٰلَمِيْنَ نَذِيْرًا ۝۱

دير برکتناک غښستن (خاوند) د دير خير او پورته دى هغه (ذات) چه نازل كړى ئى دى قرآن پر بنده خپل (محمد) دپاره د دى چه شى دى خلقو ته ويروونكى (له جحيمه)

تفسير: «فرقان» (د فيصلې كتاب) ئى وفرمايل دغه قرآن ته چه د حق او باطل آخرى فيصله او د حلالو او حرامو سره بيلتون په ښكاره ډول (طريقه) سره كوى - هم دغه كتاب دى چه د خپل نازل كوونكى د شان عظمت او د صفاتو علويت او د هغه د اعلى درجى حكمت او رافت په انتهائى شكل كېنى وړاندې كوى او د گرد (تول) جهان د هدايت او اصلاح متكفل او دوى ته د كثير خير او د غير منقطع بركاتو د اعطاء سامان او وسائل تيار كړى دى.

(دير برکتناک غښستن (خاوند) د دير خير او پورته دى هغه ذات چه نازل كړى رالپېولى ئى دى فرقان حميد او قرآن مجيد لپاره د هدايت پر خپل هغه كامل او اكمل بنده محمد صلى الله عليه وسلم باندې چه د ده ممتاز لقب د عبوديت له كماله هم دغه «عبد الله» شوى دى صلوة الله عليه وسلامه لپاره د دى چه شى دغه قرآن مجيد خلقو ته انسانانو دى كه پيريان ويروونكى له عذابو د نيران) يعنى قرآن عظيم الشان گرد (تول) جهان ته د كفر او عصيان له بدى خاتمى خبر وركوونكى دى لكه چه په دغه سورت كېنى «د مكذبتو» او معاندينو ذكر دير شوى دى ښائى د هغه له خاطره دلته د «نذير» صفت ئى بيان فرمايلى وي او «بشير» ئى نه دى ياد كړى او د «للعالمين» په لفظ سره ئى دا رابښكاره كړى دى چه دغه قرآن يواځى د عربو اميونو ته لكه چه ځينى خلق وائى نه دى نازل شوى بلكه د گردو (تولو) پيريانو او انسانانو د هدايت او اصلاح دپاره نازل شوى دى.

لَا تَدْعُ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَخْذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ
لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ رَا نَقْدِيرًا ﴿٢٥﴾

هغه (الله) چه خاص هم ده ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکې او نه ئی دی نیولی هیڅ ولد او نشته ده ته شریک (مل) په ملک سلطنت کېږي او پیدا کړی دی الله هر شی پس په اندازه کړی ئی دی هغه (شی) په اندازه کولو سره .

تفسیر: (یعنی جنس - نوع - قد - رنگ - خوی - عمر - اجل - عمل - رزق - حیات - معات - مکان - زمان - او نور او دا ټول ئی په یوه مقدار لیکلی دی په لوح محفوظ کېږي او هر څیز ئی په یوه خاصه اندازه او هیئت سره ایښی او پیدا او تیار کړی دی چه له هغو څخه همغه خواص او افعال ظاهریږي چه د هغوی دپاره همغه پیدا شوی دی او هیڅ یو څیز له خپلې دائرې څخه د باندې قدم نشی کېږودی او نه په خپلو حدودو کېږي د عمل او تصرف د فطری موزونیت په لحاظ د لږ څه تزئید او تنقیص ځای پکېږي شته او نه د هغه په کوم وصف او خصوصیت کېږي د اعتراض او گوتی کېږودلو موقع شته د سائنس لوی لوی پوهان د ده د حکمت په سیندونو کېږي غوتی وهی خو په پای (آخر) کېږي دوی په دغه وینا سره مقرر او معترف کېږي ﴿صُمُّهُ اللَّهُ الْإِنِّي أَتَقْنُّ كُلَّ شَيْءٍ﴾ او ﴿قَدَرَهُ اللَّهُ أَتَقْنُّ الْإِنِّي أَتَقْنُّ﴾

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ
ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿٢٦﴾

او نیولی دی دغو (کفارو) بی له الله نور معبودان چه نشی پیدا کولی (دغه معبودان) هیڅ شی حال دا چه دوی پخپله پیدا کول شی او نه دی مالکان دپاره د ځانونو خپلو د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو) او نه دی مالکان په وژلو د چا او نه په ژوندی کولو د چا او نه په بیا ژوندی پورته کولو د مړیو (له قبرو بعث ته).

تفسیر: یعنی د غومره ظلم او تعجب او حیرت مقام دی چه د داسی مطلق قادر مالک الكل علی الاطلاق حکیم - او زبردست وجود بس او کافی نه گڼی او خپلو ځانونو ته د نورو معبودانو

او حاکمانو تجویزونه کوی او داسی تصور کوی چه گواکی دوی هم د الله تعالیٰ په حکومت کښی د برخی خاوندان دی حال دا چه د هغو بیچارگانو خپل وجود هم له خپله کوره نه دی او نه پر خپل ځان د تصرف او اختیار خاوندان دی او نه د کومی ذری شی د پیدا کولو واک او اختیار لری - او نه ژوندی کول او وژل د دوی په قبضه او واک (اختیار) کښی دی - او نه په خپل مستقل اختیار سره چاته لږ څه نفع یا نقصان رسولی شی - بلکه د خپلو ځانونو دپاره هم د پوی ذری په برابر د گټی (فائدی) د حاصلولو یا له نقصان ځنی د ځان ساتلو هم قوت او قدرت نه لری - نو د داسی ضعیفو - عاجزو او مجبورو شیانو د الله تعالیٰ شریک بلل څومره لوی سفاهت او انتهائی بیحیائی ده (ربط) دغه خو د قرآن د نازلونکی د صفاتو او د شیونو ذکر ؤ - او د هغه په نسبت د هغو بی تمیزیو چه مشرکانو کولی تردید ؤ - وروسته له دی نه پخپله د قرآن مجید په نسبت او د قرآن کریم د حامل په نسبت د سفاکو او ناپوهانو د اعتراضاتو او تنقیداتو جواب ورکوه کیږی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ لِإِسْمَاعِيلَ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چه نه دی دا (قرآن) مگر دروغ دی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی دغه (محمد) او کومک ورسره کړی دی په دی (دروغ جوړولو کښی) قومونو نورو (نو فرمائی الله) پس په تحقیق راتلل کړی دی (دغو کفارو) په ظلم او په دروغو سره.

تفسیر: (یعنی کافران وائی چه نه دی دغه قرآن چه راوړی دی محمد صلی الله علیه وسلم مگر خو دروغ دی او) دغه گردی (تولی) تشی د خولی خبری دی چه قرآن د الله تعالیٰ کتاب دی معاذ الله محمد صلی الله علیه وسلم د څو تنو یهودانو په مدد یو کلام تیار کړی دی او هغه له خپله ځانه جوړ کړی دروغ ئی د الله تعالیٰ په طرف منسوب کړی دی بیا د هغه په اشاعت ئی لاس پوری کړی دی بس ټول حقیقت ئی هم دغومره دی.

(نو پاک الله د دغو کفارو په تردید فرمائی ﴿فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا﴾ پس په تحقیق راتلل کړی دی دغو کفارو په ظلم او په دروغو سره) یعنی له دی نه به لوی ظلم او دروغ نور څه وی چه داسی معجز کلام او حکیم کتاب ته چه د هغه عظمت او صداقت له امر څخه زیات روښان دی کذب او افتراء وویل شی - آیا د څو تنو یهودی غلامانو چه هغه هم عجمیان دی په مدد سره د داسی عمده کلام جوړول امکان لری؟ چه د هغه په مقابل کښی د دنیا تمام فصحاء - حکماء - بلکه گرد (تول) پیریان او انسانان د دیرو لویو لویو عالی دماغو عقلا او حکماو سترگی خیری

او تبتی (خری او خکته) کری.

وَقَالُوا أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

او وائی (کفار) دا قصی دی د پرومینیو خلقو چه لیکلی دی هغه (محمد) پر لیکونکو پس هغه لوستل کیږی په ده (لپاره د لیکلو) صبا او بیگاه.

تفسیر: یعنی کفارو به داسی گنل چه محمد صلی الله علیه وسلم له اهل الكتاب څخه څه قصی او خبری اوریدلی دی او د هغو یادداشت ئی نیولی دی، یا په بل چا باندی ئی د هغو یادداشت اخیستی دی چه هم هغه یاداشتونه شپه او ورځ د ده په مخ کښی پراته دی او یادوی ئی - او بیا ئی په نویو نویو اسالیبو اړوی راپړی، نور هیڅ شی نه دی. حضرت شاه صاحب لیکي «پرومی د دوو وقتونو صبا او بیگا لمونځونه مقرر ؤ - مسلمانان هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی په هم دغو دوو وقتونو کښی سره تولیدل او هغه نوی قرآن به ئی چه نازل شوی ؤ تری یادوه او لیکل به ئی چه تری هیر نشی هم دغو لیکلو ته کفار داسی وائی او په دغه اسلوب سره ئی اداء کوی نو فرمایي الله تعالیٰ عظم برهانه وجل وعلا شانه په تردید د دغو کفارو کښی داسی چه

قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۝۶

ووايه (ای محمده دغو کفارو ته نه ده داسی بلکه) نازل کری دی دا قرآن هغه (الله) چه عالم دی په هرو پتو چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی بیشکه چه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن پخپله رابیښی چه هغه د کوم انسان یا د کومی ټولنی له خوا جوړ شوی دی؟ که نه دی؟ داسی نه دی چه تاسی وایئ بلکه دغه عظیم الشان قرآن پخپله دا خبره ثابتوی چه دغه د هم هغه الله تعالیٰ له جانبیه نازل شوی دی چه د ده د علمی احاطی څخه د آسمانونو او د ځمکو هیڅ یو شی نشی خارجیدلی. د ده معجز کلام - فصاحت او بلاغت - علوم او معارف - غیبیه اخبار - احکام او قوانین - او هغه مکنونه اسرار چه د هغو اعماقو او زاویاو ته هیڅوک بی د الله تعالیٰ له توفیقه نشی رسیدلی او گرد (ټول) عقول او افهام د هغو له

پوهی عاجز او ناتوانه دی پخپله الله تعالیٰ دغه خبره صافه څرگندوی چه دغه د کوم محدود علم والا انسان بیان یا د کوم جعلی جمعیت کلام نه دی (بلکه) دغه قرآن نی پخپل بخشش او مهربانی سره نازل کړی دی (موضح القرآن) بیا هغه کسان چه له داسی واضح او روښان حقیقت څخه منکران دی نو الله تعالیٰ سره له دی چه د دوی د گردو (تولو) جرائمو څخه مفضلاً خبر دی او فوراً دوی ته سزا نه ورکوی نو دغه هم د ده د بهننی او مهربانی اثر دی.

وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَنْشِئُ فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ
مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ۚ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كِتَابٌ تَوَكَّلُونَ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا
وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ۝

او وائی (کفار) چه څه دی دغه رسول ته چه خوری طعام او گرځی په بازارونو کښی (لکه نور خلق دپاره د طلب د معاش) ولی نه نازلواه شی ده ته یو ملک چه پس شی دغه (ملک) له دغه (رسول) سره ویروونکی (د کفارو له جحیمه) یا (ولی نه) غورځولی کیږی ده ته خزانه (له آسمانه) یا (ولی نه) کیږی ده ته یو باغ چه خوری له (میوو او حاصلاتو د) هغه او وائی (دغه) ظالمان (مؤمنانو ته) چه متابعت نه کوئ تاسی مگر د یوه سړی چه سحر پری کړی شوی دی (او مغلوب العقل دی).

تفسیر: یعنی کفارو به دغسی ویل کله چه دغه د نبوت مدعی ځمونږ په شان دودی خوری او ځمونږ په شان د بیع او شری (پیرودلو او پلورلو) دپاره بازارونو ته ځی - نو ځمونږ او د ده په منځ کښی څه فرق او توپیر (تفاوت) پاتی شو؟ که دی په رښتیا سره رسول وی نو ښائی د پرښتو په شان له خپراکونو او له څښلو او د دنیوی معاشونو له جگړو او جنجالونو څخه لری او خلاص وی.

یعنی که د پرښتو فوځونه ورسره نه وی نو اقلأ د پاک الله له طرفه یوه دوه پرښتی خو تش د ده د تصدیق او د رعب او داب قائمولو دپاره د ده سره تل گرځیدی او اوسیدی چه د هغی د لیدلو څخه به هر ورو (خامخا) خلق ورته متماثل کیدل. دا څرنگه د بیچارگی او یواځی توب په حالت کښی پخپل وچ سر د داسی غتی خبری دعوی کوی؟ ښه که پرښتی د ده سره نشته نه دی وی - خو له دی دعوی سره دا خبره متناسبه وه چه ده اقلأ له آسمانه د سرو زرو یا سپینو زرو کومه غیبی خزانه موندلی او وررسیدلی وی چه له هغی ځنی ده په خلاص لاس سره ښه مال او دولت صرفولی او (د بازار له تگ او راتگ او د معاش د تحصیل له جنجاله خلاص وی) د گردو

(تولو) خلقو فکر او توجه ئی د دغی ورکری او سخا له پلوه خپل شان ته ورکش کړی وی. خیر! که دغه هم ورسره نشته نو د عادی مشرانو او معمولی رئیسانو او د ځمکې د خاوندانو په شان د انگورو (کورو) او خرماو (کجورو) او د نورو میوو له باغونو څخه د یوه باغ خاوند خو وی چه له هغه څخه ئی که نورو ته څه شی نه ورکولی اقلأ دی پخپله خو د خورلو او څښلو او خپلو نورو ضروریاتو څخه بی فکره او بی پروا کیدی. لکه چه دی له دغو گردو (تولو) شیانو څخه د هیڅ یو څیز خاوند او مالک نه دی نو مونږ څرنگه باور او یقین کولی شو چه پاک الله د خپل رسالت پر جلیله عهده هم داسی د معمولی حیثیت یو سری مامور فرمایلی دی؟ نو کله چه دغه د نبوت مدعی له خپل دغه وضعیت (شان) او هیئت سره دغسی لویه دعوی کوی ماسوا له دی نه چه ماغزه ئی خراب او دماغ ئی له کاره وتلی دی - یا بل چا پری کودی او جادو کړی دی او د هغه سحر له سببه د ده دماغ مختل (خراب) شوی دی او د هغه له اثره داسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری کوی (العیاذ بالله) بل څه شی دی؟

أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ۝

وگوره (ای محمده!) څرنگه بیانوی (تری دغه معاندان) تاته مثالونه (د شعر سحر کذب) پس گمراهان شول دوی پس طاقت نه لری دوی (حق ته د موندلو د) لیاری

تفسیر: یعنی کفار کله وائی د ده خبری محض مفتریاتی دی کله دعوی کوی چه نه! دی دغه خبری له نورو څخه زده کوی او بیا ئی په خپل قالب کښی اچوی - کله دوی ته مسحور وائی - کله ئی ساحر بولی - کله کاهن - کله شاعر - کله ئی مجنون گئی. دغه اضطراب او وارخطائی پخپله دغه خبره څرگندوی چه له دغو خبرو څخه یوه خبره هم پر دوی نه منطبقه کیوی نو ځکه د دوی فکر هم پر یوه خبره نه دی ټینګ شوی. او د الزام لگولو هیڅ یوه چاره او لیاره ئی نه ده موندلی. هغه کسان چه د انبیاء علیهم السلام په شان کښی داسی سپین سترگی او گستاخی او بی ادبی کوی او گمراه کیوی د دوی د هدایت په نسبت نور هیڅ توقع او هیله (امید) نشته.

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا ۝

ډیر لوی برکتناک څښتن (خاوند) د ډیر خیر او پورته دی هغه (ذات) که اراده وفرمائی مگرځوی به تاته (په دنیا کښی) خیر بهتر غوره له دغی

(خزانی او باغونو داسی) باغونه چه بهیروی له لاندی (د ونو) د هغو ویالی او گرځوی به تاته (په دغو باغونو کښی) بنگلی.

تفسیر: یعنی د الله تعالی په خزانه کښی هیڅ تقلیل او کمی نشته. که الله جل جلاله اراده وفرمائی یو باغ څه شی دی ډیر زیات باغونه به له دغو اوصافو او صفاتو څخه لا ښه درعنایت کړی چه دغه خلق د هغه مطالبه کوی بلکه الله تعالی پر دی هم قادر دی چه د آخرت هغه گرد (تول) باغونه او نهرونه او حور او قصور او نور چه درکول کیږی هم دلته درعطاء کړی - لیکن د الله تعالی حکمت بالفعل د دی خبری مقتضی نه دی ځکه که د دغو معاندینو هم دغه گردی (تولی) غوښتنی او فرمائشونه هم پوره او تکمیل کړل شی - خو بیا هم دوی د حق منونکی او د صداقت قبلونکی نه دی. باقی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د صداقت د تثبیت دپاره هغه دلائل او معجزات چه دروړاندی کړی شوی هغه کافی بلکه له ضرورته څخه زیات هم دی.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ۝

بلکه نسبت د دروغو کوی (کفار) په قیامت باندی (چه نشته) او تیار کړی دی مونږ دپاره د هغه چا چه نسبت د دروغو کوی په قیامت باندی سخت اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دغه خلق چه د هغو شیانو مطالبه کوی هغه فی الحقیقت د حق د طلب په نیت نه دی بلکه محض د شرارت او ربړو (تکلیفونو) دپاره داسی کوی او د دوی د دی شرارت سبب دا دی چه هغوی تراوسه پوری په قیامت او د قیامت په سزا او جزا یقین او باور نه لری. نو دوی دی دغه خبره ښه په یاد ولری چه د دوی له دغه تکذیبه څخه هیڅ شی نه جوړیږی او قیامت خامخا راتلونکی دی او د مکذبینو دپاره هغه د اور بندیکخانه چه لا له پخوا څخه تیاره کړی شوی ده دوی هر ورو (خامخا) په همنی کښی لویدونکی دی.

إِذَا رَأَوْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ۝

کله چه ووينی (دغه اور) دوی له هغه ځای لری نو آوری به دوی (دغه اور) لره خوتکیدل (له ډیره قهره) او غوریدل (له ډیره غضبه).

تفسیر: یعنی د دوزخ اور په محشر کښی کله چه جهنمیان له لری څخه ووينی په ډیر جوش او خروش راځی - د هغه له غضبناکو غرونو او خوفناکو نارو سورو او بد رنگه خوتکیدلو څخه د

دیرو زورورو میرو او زده ورو سریو تریخی چوی - او لرمون خوړینی کیوی.

وَإِذَا الْقَوْمُهَا مَكَانًا ضَيْقًا مَّقْرَّبَيْنِ دَعَوْهُنَّ إِلَکَ ثُبُورًا ﴿۱۵﴾

او کله چه وغورغولی شی (کفار) له دوزخ نه په غای تنگ کښی په دغه حال کښی چه (خو تنه یو غای سره نژدی په غنځیرو) سره ترلی شوی وی نو په دغه غای بولی دوی هلاک (خپل)

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی به د هر مجرم دپاره شان ته غای وی چه له هغه څخه به له سره نشی خوځیدی - او د یوه نوعیت څو څو مجرمان به په یوه غنځیر کښی سره ترل کیوی په دغه وقت کښی به مجرمین د مصیبت او عذاب له ویری مرگ ته ناری وهی چه کاشکی مرگی راشی - او مونږ ته له دغو مصائبو او بلیاتو څخه نجات راکړی.
(نو وبه ویل شی دغو کفارو ته له جانبه د الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه داسی چه)

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿۱۶﴾

مه غواړئ مه بولی تاسی نن ورځ هلاک یو او وبولی تاسی هلاکونه ډیر (ځکه چه عذاب مو ډیر اقسام لری).

تفسیرل یعنی که یو کړت مړه شو او له دغه مصیبت څخه خلاصی ومومو ځکه په هره ورځ کښی له زرو کړتو څخه زیات له مرگه بد حال راپه برخه کیوی (موضح القرآن).

قُلْ أَذَلِكْ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿۱۷﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خُلْدٌ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدٌ مَسْئُورًا ﴿۱۸﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا دغه (خیر بهتر غوره دی یا هغه جنت د همیشه والی چه وعده کړی شوی وه (د دغه جنت) له پرهیزگارانو سره چه دی (هغه جنت په علم د الله کښی) دوی ته جزاء (بدل) د عمل او غای د ورتلو شته دوی ته په دغه (جنت) کښی هر څه چه غواړی دوی حال دا چه تل به وی دوی پکښی دی (دخول د جنت سره له خلوده) پر رب ستا موعوده

(وعدہ کری شوی تفضلاً له جانبہ د الله) غوشتلی شوی (له جانبہ د مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکذبینو انجام مو واورید اوس تاسی پخپله د دغی خبری فیصله وکړئ چه آیا دغه مو خوښی او پسند دی؟ که هغه وعدہ چه له متقینو مؤمنینو سره له جانبہ د الله تعالیٰ کری شوی ده؟ (او غوشتلی شوی ده له جانبہ د مؤمنانو - او مؤمنان به هم) همغه شی غواری چه د دوی له مرتبی سره ور - لائق او مناسب وی. له ﴿وَعَدَ الْاَشْرَارَ﴾ څخه حتمی وعدہ مراده ده چه الله تعالیٰ هغه پخپل فضل او کرم سره پخپله ذمه اخیستی ده - یا دا مطلب چه متقین به د هغی وعدی د ایفاء سوال وکړی چه یقیناً به پوره کیږی لکه چه په دعاء کښی راغلی دی ﴿رَبَّنَا وَاِتِنَا مَا وَعَدْنَا عَلٰی رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْوَعْدَ

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ
عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ۝

او (یاده کړه ای محمده هغه ورځ چه راجمع به کری (الله) دغه (کفار) او هغه (باطل معبودان) چه عبادت کاوه دوی غیر له الله (هغوی ته) پس وبه وائی (الله دغو معبودانو ته) آیا تاسی گمراه کری ؤ تاسی بندگمان ؤ ما دغه (چه مشرکان) دی او که دوی پخپله ورکه کری وه لیاره (د حق بی له سعیی د تاسی)؟.

تفسیر: یعنی دغه خو عابدینو ته اورول کیږی او بالوسیله به له معبودانو څخه پوښتنه کیږی چه آیا تاسی دوی ته د شرک یا د خپل عبادت دعوت او ترغیب ورکړی ؤ؟ یا دوی له خپله جهله او حمافته او غفلته او بی توجهی څخه گمراه شوی دی.

قَالُوا سُبْحٰنَكَ مَا كَانَ يُنْبِئُنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ

وبه وائی (معبودان) چه پاکی ده تاته له شریکه او له عیویه نه ښاییږی مونږ ته دا چه ونیسو مونږ غیر له تانه (یا الله) هیڅ دوستان

تفسیر: یعنی یا الله! مونږ څه قوت - قدرت او مجال درلود (لرلو) چه ستا د مقدس ذات څخه به څنگ شوی نور کسان خپل ملگری یا دوستان نیولی وی بیا کله چه مونږ د خپلو نفسونو دپاره مساوه له تا بله کومه هیله (امید) او اسره او امید نه درلود (لرلو) نو نورو ته به مو ولی داسی

حکم ورکاوه چه راشئ مونږ خپل معبود مقصود او حاجت ورکونکي وگڼئ.

وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ سَأَلُوا الَّذِي كُفِّرُوا وَكَانُوا اقْوَمًا بُورًا ۝۱۸

ولیکن ښه معاش ورکړی ؤ تا (ای الله!) دوی ته او پلرونو د دوی ته تر هغه پوری چه هیر کړ دوی پند (کتاب) ستا، او وو دوی (په حکم د تا) قوم هلاکیدونکي.

تفسیر: یعنی اصل دا دی چه دغه بدبختان د خپل بد استعداد لامله (له وجی) د خپلو ځانونو د تباه کولو دپاره مندی وهی او د دوی دپاره هلاکت مقدر شوی دی د هغو ظاهري سبب دا دی چه دوی په عیش او آرام او د غفلت په نشو کښی دوب تللی دی او دغه ستا یادونه او تذکره هیروی او پر هیڅ پند او نصیحت غور نه یدی او د انبیاء د هدایت او ارشاد څخه بیخی سترگی پتوی او پر دنیوی منافع او تمتع مغرور شوی دی - تاسی که د خپلی مهربانی لامله (له وجی) هومره فواید دوی ته او د دوی پلرونو او نیکونو ته ورسوئ هغومره دوی په خپل غفلت او نسیان کښی ترقی کوی لازم خو داسی ؤ چه دوی د الله تعالی د دغو انعاماتو د لیدلو په اثر به ئی د حقیقی منعم بندگی او شکر ایستل اختیارول - مگر دوی بالعکس پر خپل کفر - شرک او جهل مفتون او مغرور شوی دی - او د کفر او عصیان خوا ته مندی وهی د ژوندون اوبه د بدبختی لامله (له وجی) د دوی په حلق کښی زهر جوړ شوی دی.

(الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه به بیا دغو بت پرستانو ته دغسی وفرمائی)

فَقَدْ كَذَّبَ بُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا سَتَطِيعُونَ صَرَفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمُ مِّنْكُمْ نَذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ۝۱۹

نو په تحقیق دروغجنان کړئ (معبودانو مو) تاسی (ای مشرکانو) په هغه خبره کښی چه ویله تاسی (چه دغه مو خدایان دی) پس طاقت نه لرئ تاسی د گرځولو د عذاب (له خپله ځانه) او نه د مدد کولو (پو له بله سره)، او هر هغه چا چه ظلم وکړ له تاسی وبه څکوو مونږ هغه ته عذاب لوی (چه خلود فی النار دی).

تفسیر: دغه به د الله تعالی له جانبه ارشاد وی چه درواخلع! د هغو په امداد او اعانت چه تاسی اعتماد کړی ؤ هغوی بالذات ستاسی د دغی ادعاء تردید - او تاسی دروغجنوی - او ستاسی له

دغو حرکاتو څخه په ښکاره ډول (طریقه) سره د بیزاری او نفرت اظهار کوی. ﴿فَمَّا تَطَيَّرَ مَرْفَأًا لَا يُصْرًا﴾ پس طاقت نه لرئ تاسی د گرځولو د عذاب له خپله ځانه او نه د مدد کولو یو له بله سره (یعنی نن نه د الله تعالی د عذاب مخه بیرته گرځولی شی! او نه د هغه احکام اړولی شی! او نه یو له بل سره څه مدد او مرسته (امداد) کولی شی! هر چاته چه هره سزا وررسیدونکی ده هغه هرومرو (خامخا) اوس وررسیوی نو هغه دی هلته پروت وی او د هغه خوند او مزه دی وځکی! جایبی له ظلم څخه دلته په ﴿وَمَنْ يَظْلُمْ مِثْلَ مَا تَصِفُ﴾ کښی مراد شرک وی او ممکن دی چه نور هر قسم ظلم او گناه هم تری مراد وی.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ
الطَّعَامَ وَيَشْرَبُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ
لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ۝

او نه دی لیږلی مونږ پخوا له تانه (ای محمده! هیڅوک) له مرسلانو څخه (په هیڅ کیفیت) مگر (په دغه کیفیت سره چه) بیشکه دوی خامخا خوړل به دوی طعام او گرځیدل به دوی په بازارونو کښی (دپاره د مطالبو خپلو) او گرځولی دی مونږ ځینی د تاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ (ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ!) او دی رب ستا ښه لیدونکی (عالم په ټولو احوالو).

تفسیر: دغه جواب شو د ﴿وَقَالُوا سَلْ هَذَا الزُّبُلُ يَأْكُلُ الطَّعَامَ﴾ الآية - یعنی له تاسی څخه پخوا هومره انبیاء چه د خلق الله په طرف مبعوث شوی دی هغه گرد (تول) سره انسانان وو او د انسانانو په شان به ئی خوړل او څښل - او د خپلو ضروریاتو او د اعاشی د لوازمو دپاره به بازارونو ته هم تلل او هغوی می له سره د پښتو په حیثیت نه دی لیږلی چه د اکل او شرب او د ژوندانه له ضروریاتو څخه به مستغنی وو له دی نه معلومیږی چه د خپلو ضروریاتو دپاره بازارونو ته د نه ورتلو منشاء کبر - غرور او ځان لوی کتل وی نو دغه د لوئی او مشرتوب پر خلاف دی.

﴿وَجَعَلْنَا﴾ الآية - او گرځولی دی مونږ ځینی ستاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ! یعنی انبیاء د دی دپاره دی چه د کفارو د کفر او ایمان او بغاوت او طغیان امتحان او آزمویښه وکړی او انبیاء د دی دپاره دی چه د دوی د صبر - ثبات - استقامت - آزمویښه او امتحان وشي نو اوس دی وکتل شی چه د کفارو د دغه

سفاهت او جهالت د لیدلو او د دغه طعن او تشنیع او لغو اعتراضاتو د آوریډلو په مقابل کېښی تاسی تر کومی اندازی پوری صبر - استقامت او استقلال څرگندولی شی؟.

﴿وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا﴾ او دی رب ستا ښه لیدونکی عالم په ټولو احوالو) یعنی د کفارو د کفر او ایذاء رسوونه او د صابرانو صبر او تحمل گرد (ټول) د الله تعالیٰ جل و علا شأنه و عظم برهانه په علم او نظر کېښی دی او هر یوه ته خامخا د ده د هم هغه عمل سزا او جزاء ورکوی.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلِئْکَةُ أَوْ تَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿۳۱﴾

او وائی هغه کسان چه نه لری امید د ملاقات عُمونږ (او نه منی قیامت یا نه ویریوی له عذابہ عُمونږ) ولی نه نازلولی شی پر مونږ باندی پږشتی (مصدقی د رسول یا چه شی رسولانی مونږ ته؟) یا ولی نه وینو مونږ رب خپل (چه خبری راسره وکړی او حکم وکړی مونږ ته په متابعت د رسول نو الله فرمائی) خامخا په تحقیق کبر کړی دی دوی (کبر چه ثابت دی) په نفسونو د دوی کښی او تیر شوی دی (له حده خپله) په تیریدلو لویو سره .

تفسیر : یعنی هغه کسان چه داسی امید نه لری چه یوه ورځ به عُمونږ په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره حاضریریو نو هغوی د سزا له ویری بیخی بی خوفه دی او داسی د عناد او گستاخی خبری کوی او چتی (بیکاره) ونیوی. مثلاً وائی چه د محمد په شان پر مونږ ولی پږشتی وحی نه راوړی؟ یا پخپله الله تعالی ولی له مونږه سره خبری نه کوی؟ یا اقلا د تصدیق دپاره خو یوه پږشته راغلی وی؟ یا مونږ په خپلو سترگو سره جانی الله ووینو او په خپلو غوږونو سره ستا د دغی دعوی تصدیق او تائید تری واورو. لکه چه جزء ۸ د «الانعام» په (۱۵) رکوع ۱۲۴ آیت کښی راغلی دی: ﴿قَالُوا لَنْ نَمُوتَ حَتَّىٰ نُنْزَلَ مَلَكًا مِّنْ سَمَوَاتٍ﴾ او جزء ۱۵ د «الاسراء» په (۱۰) رکوع ۹۲ آیت کښی مرقوم دی ﴿أَنزَلْنَاهُ بِالْهَوَاءِ الْمَلِئْکَةَ فَخَلَا﴾ دوی په خپلو زبونو کښی خپل ځان دیر لوی گڼی نو ځکه د وحی او پږشتو د نزول تمنا لری. د دوی شرارت او سرکشی خپلی انتهایی درجی ته رسیدلی ده چه سره له دومره سختو گناهونو او تورو عملنامو غواړی چه په دنیا کښی پخپلو سترگو سره الله تعالی ووینی او له هغه سره د غویدلو شرف ځان ته مطالبه کړی.

﴿لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا﴾ - ترجمه شیخ الهند داسی کړی ده: «دیره لوئی ساتی دوی پخپلو ځانونو کښی او سروته جگړی (وچتوی) په لویو شرارتونو سره» او ځینی ئی دغسی ترجمه کوی «په تحقیق سره پټ کړی ئی دی تکبر او کفر په زبونو خپلو کښی او سرکشی کړی ده دوی په سرکشی لویی سره چه پس له لیدلو د داسی معجزو څخه د ملائکو راتله او د الله تعالی لیدل هم په دنیا کښی غواړی».

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلِئْکَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ

وَيَقُولُونَ حَجْرًا مَّحْجُورًا ﴿۳۳﴾

(یاده کره ای محمده!) هغه ورځ چه ووينی دوی پرېستی (د عذاب) نه به وی زیری (خوشالی) په دغه ورځ کښی دپاره د مجرمانو (کافرانو) او وبه وائی دوی چه چیری دی منع کرل شی په کوم مانع سره.

تفسیر : یعنی دوی به د «حجراً محجوراً» الفاظ وائی. دغه «حجر» هغه مصدر دی چه فعل ئی متروک‌الذکر دی «حجر» په معنی د منع ده او «محجوراً» ئی تاکید دی معنی ئی داسی شوه: «او وبه وائی دغه کفار چه منع غواړو ټینګه منع له لیدلو د ملانکو د عذابه او پناه نیسو په الله تعالی پوری له ملاقاته د ملانکو په منع د مانع سره» یا به ئی معنی داسی وی: «او وبه وائی دغه ملانک دغو کفارو ته چه حرام دی یا حرام کړی شوی دی پر تاسی جنت او منع دی په مانع سره» او لنډ مطلب ئی داسی شو چه ای کفارو مه ویریوئ یوه داسی ورځ هم راتلونکی ده چه ستاسی سترګی به په پرېستو ولګیږی مګر پرېستی به ستاسی په شان د مجرمانو له لیدلو څخه نه خوښیږی بلکه تاسی به له ډیرو سختو هولناکو مصائبو سره مخامخ کیږئ! دغه خلق چه اوس د پرېستو د نزول مطالبی کوی په هغه وقت کښی به د «حجراً محجوراً» په ویلو پناه غواړی او په دی ډیر خوښیږی چه که د دوی او د پرېستو په منع کښی کومه سخته پرده او سد پروت وی څو هغوی دوی ته نه ورنژدی کیدی لیکن د الله تعالی فیصله کله بلا اجراء پاتی کیدی شی پرېستی به هم «حجراً محجوراً» وائی او دغه مطلب دوی ته ورښکاره وی چه نن ورځ تاسی د خوښی او بری څخه ښخی بی‌برخی او ممنوع یئ.

تنبيه : ممکن دی چه دغه تذکره د احتضار او ځنګدن (موت) په وقت کښی وی کما جاء فی جزء ۱۰ سورت الانفال (۷ رکوع) ۵۰ آیت ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَقْرَءُونَ عَلَيْهِمْ وَأُتُوا بِهِمْ﴾ او د جزء ۷ (الانعام) په ۱۱ رکوع ۹۳ آیت کښی راغلی دی ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا إِلَيْهِمْ أَيْدِيَهُمْ أُولَٰئِكَ أَنفُسُ الْيَوْمِ تُجْزَوْنَ عَنْكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ﴾

ګواکی هم دغه کیفیت به د ده په مقابل کښی هم وی چه د حم السجده په ۴ رکوع ۳۰ آیت (۲۴) جزء کښی بیان شوی دی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَأْذَنُوا تَبَرَّأْنَا إِلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ آتَتْهُمُ الْأَمْثَارُ وَلَا تَعْرَفُونَ مَا يُسْأَلُونَ﴾ او ممکن دی چه دلته د قیامت د ورځی ذکر وی والله اعلم.

وَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَىٰ عَمَلٍ فَعَجَلَنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا ﴿۳۴﴾

او اراده کړی ده رسیدلی یو مونږ هغو شیانو ته چه کړی دی (دغو کفارو) له (نیک) عمل نه پس وبه ګرځوو مونږ هغه (نیک عمل په شان د) وږی

(مگرد) تار په تار کړی شوی.

تفسیر : یعنی دوی مونږ ته نارې وهلې او مونږ ئې په کار وو. دغه دی مونږ هم ورحاضر شو مگر د دوی د عزت د زیادت دپاره نه بلکه د دی دپاره چه هغه کارونه چه دوی پخپل باطل زعم سره نیکی گنلې هغه ورته قطعاً گډود او خراب او تراب کړو. او داسی بی حقیقت او بی ثمره او د وړئ په شان ئې په هوا کښی والوځوو لکه چه د خاوری حقیر ذرات دی خوا هغه خوا آلوځی. ځکه چه هغه اعمال د اخلاص او ایمان له روحه بیخی تش او د حق له طریقه سره بالکل متضاد واقع شوی دی کما جآء فی جزء ۱۳ سورة ابراهیم ۳ رکوع ۱۸ آیت ځمونږ د دغه مبارک تفسیر ﴿مَنْ لَمْ يَرْفَعْ رَأْسَهُ إِلَّا يَرْفَعْهُ إِلَىٰ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ الآية -

وغير ذلك من الآيات

اوس بیان فرمائی الله جل و علا شانه وعظم برهانه فضائل د جنتیانو پر دوزخیانو باندی داسی:

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿۱۴﴾

صاحبان (ملگری) د جنت په دغه ورځ (د قیامت کښی بهتر غوره) خیر دی له جهته د (ځای د قیام او کلام او) هستوگنی او ډیر ښه به وی له جهته (د ځای) د خوب د غرمی (او د راحت).

تفسیر : یعنی دغه منکران به د هغی ورځی په مصیبت کښی گرفتار او اخته کیږی چه اوس دوی پر مؤمنانو ملندی (خنډا) وهی او مسخری پری کوی نو پر دغو مؤمنانو چه دوی خانندی هغوی به په جنت کښی عیش او عشرت او مزی کوی.

وَيَوْمَ تَشْقَى السَّمَاءُ بِالدَّهَامِ وَتُرَّى الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿۱۵﴾

او (یاده کړه ای محمده!) هغه ورځ (د قیامت) چه توتی توتی به شی آسمان په وریځو سره او نازلی به کړی شی پرېشتی په نازلولو سره (پرله پسې).

تفسیر : د قیامت په ورځ وروسته د آسمانونو له چاودیدلو له پاسه د وریځی په شان یو شی راگزیدونکی لیدل کیږی چه په هغه کښی به د الله تعالی یوه خاصه تجلی وی چه د هغی تعبیر مونږ په شاهی چتر سره کوو ښائی چه دا به همغه څیز وی چه ئی د «ابو زرین رضی الله تعالی عنه» په حدیث کښی په «عماء» سره او د «نسائی» په یوه حدیث کښی چه له معراج سره متعلق دی په «غیابه» سره تعبیر کړی دی والله اعلم. له هغه سره به د پرېشتو ډیر هجوم او

ببرو بار وی او د آسمانونو پرېستی به د محشر د مقام په طرف مسلسل کوزیږی د البقره په جزء ۲ (۲۵) رکوع د ۲۱۰ آیت ﴿مَنْ يَنْظُرْ إِلَى آلَائِهِمْ اللَّهُ عَلَى عَمَلِكِ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَكِيدِ﴾ الآية - په تفسیر کېی هم داسی یو مضمون لیکلی شوی دی.

الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْخَبِيرُ الرَّحْمَنُ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿۱۷﴾

ملک (او کامل سلطنت) په دغه ورځ (د قیامت کېنې) حق ثابت دی دپاره د رحمن، او وی به دغه ورځ (د قیامت) پر کفارو دیره سخته.

تفسیر : یعنی ظاهراً او باطناً صورة او معنى من كل الوجوه یواځی د هم ده رحمن سلطنت او حکومت به وی او صرف د هم ده حکم به چلیږی ﴿لَیْسَ الْمَلِكُ الْیَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ (۲۴) جزء د المومن (۲) رکوع (۱۶) آیت بیا کله چه د رحمن حکومت شو. هغه کسان چه د رحمت مستحقان وی نو هغوی ته به د رحمت څه کمی وی دوی به په بی حساب به نعمتونو سره د مرحمت مورد گرځی مگر سره له دومره زیات او لامحدود رحمت کفارو ته به په دغه ورځ کېنې سخت مشکلات او مصائب ور د مخه کیږی. چه هر څو وی په بازار کېنې ډیر څیزونه په غریب سری هغومره وی غمونه .

وَيَوْمَ يَعْصِي الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَلَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿۱۸﴾

او (یاد کړه ای محمده! هغه د قیامت) ورځ چه خوله به لگوي ظالم پر دواړو لاسونو خپلو (له دیره غمه او افسوسه او حسرت) وائی به (په قیامت کېنې) ای کاشکی نیولی می وی سره له رسوله (د الله د نجات حقه) لپاره .

تفسیر : یعنی له ډیر حسرت او ندامت نه به خپلی کوتی چیچی او د افسوس او ارمان لاسونه به سره مړی. او په زیات تأسف سره به وائی چه ولی می په دنیا کېنې د الله تعالی او د رسول الله احکام ونه منل؟ او ولی د شیطاين الجن والانس په خبرو وغولیدم چه په دغه بده ورځ اخته او په راز راز (قسم قسم) مصائبو او ږیرو (تکلیفونو) کېنې لتار (خراب) شوم.

يَوْمَئِذٍ لَيْتَنِي كُنْتُ لَمْ أَخَذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿۱۹﴾

ای هلاکه ای عذابہ ای خرابی غما (راشه دغه دی وقت دی) کاشکی نه می وی نیولی فلانکی سری دوست خپل.

تفسیر : یعنی د هغو کسانو د دوستی یا اغواء څخه چه گمراه شوی وو یا په گمراهی کېږی ئی ترقی کړی وه . نو په هغه وقت کېږی به ډیر افسوس او ارمان کوی چه ولی مو داسی کسان خپل دوستان گڼل کاشکی غما او د دوی په منځ کېږی له سره دوستی او رفاقت نه وی پیدا شوی .
تنبیه : مفسرینو چه دلته د عقبه بن ابی معیط او د ابی بن خلف کومه واقعه نقل کړی ده د هغی هیڅ ضرورت نشته . او نه ښائی چه د آیت مدلول پر هغه مقصور کړی شی . هو ! دغه تقریر چه مونږ کړی دی په هغه کېږی دوی هم داخل دی .

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ۚ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَدُوْلًا ﴿٢٥﴾

خامخا په تحقیق گمراه کړی وم زه له ذکره پنده (د قرآن) وروسته له هغه کله چه راغی ماته، (دغه ذکر نو فرمائی الله) او دی شیطان دپاره د انسان لغزوونکی غولوونکی .

تفسیر : یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پند مونږ ته رسیدلی ؤ چه غمونږ د هدایت دپاره کافی ؤ او ممکن ؤ چه هغه غما په زړه کېږی غای هم نیولی وی مگر د دغه کمبخت د دوستی لامله (له وجی) زه تباه او برباد شوم . او له زړه هغه لوری ته متوجه نه شوم . بیشکه چه جنی او انسی شیطان لوی چلباز او تگ دی . انسان ته په عین وقت کېږی فریب ورکوی ، او په ډیر بد صورت ئی رسوا او مسخره کوی .

وَقَالَ الرَّسُوْلُ يَرْبِّ اِنْ كُوْنِي اتَّخَذُوْا هَذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُوْرًا ﴿٢٦﴾

او ویل رسول (د الله محمد) ای ربه غما په تحقیق قوم غما نیولی دی دغه قرآن ترک کړی شوی (چه نه پری ایمان راوړی او نه پری عمل کوی او نه ئی لولی) .

تفسیر : یعنی کله چه ضد کوونکیو او معاندانو په هیڅ صورت سره د هیچا نصیحت او پند ته غوږ کینښود دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالیٰ دربار ته شکایت وکړ چه یا الله العالمین ، غما قوم غما خبری ته غوږ نه ږدی . دوی د قرآن عظیم الشان په شان یو لوی کتاب

ته خراب نسبتونه کوی العیاذ بالله کله چه قرآن لوستل کیږي نو دوی ډیر زیات شورماشور لگوي او چټی (بیکاره) چپولی (فضول) خبری اتری کوی او لویه غلغله نښلوی غو ئی هیڅوک وانه وری. او په مطلب یی پوه نشی په دی ترتیب دغو اشقیایو دغه پاک قرآن په شان یو د قدر قابل کتاب ئی بالکل متروک او مهجور گرځولی دی او له اعتناء او التفاته ئی غورځولی دی. تنبیہ: اگر که په دغه آیت کښی صرف د کفارو ذکر دی. خو بیا د قرآن نه تصدیقول په هغه کښی عدم تدبر او غور نه کول د ده پر احکامو عمل نه کول، د تلاوت څخه ئی غاړه غړول، د ده د قرائت د تصحیح په طرف نه متوجه کیدل. له هغه ځنی اعراض او څنگ کول او د نورو لغویاتو یا حقیرو شیانو په طرف متوجه کیدل دغه گرد (تول) صورتونه درجه په درجه د پاک قرآن د هجران لاندی داخل کیدی شی. فنسأل الله الکریم المنان القادر علی ما یشاء ان یخلصنا مما یسخطه و یستعملنا فیما یرضیه من حفظ کتابه وفهمه والقیام بمقتضاه آناء اللیل واطراف النهار علی الوجه الذی یحبه و یرضاه، انه کریم وهاب. نو فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه لپاره د تسلی د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

او هم داسی (لکه چه کفار می ستا اعداء گرځولی دی) گرځولی ؤ مونږ (پخوا له تانه) دپاره د هر نبی دښمنان له مجرمانو (کفارو نو صبر وکړه په شان د نورو انبیاءو بس)، او کافی دی رب ستا سمه صافه لیار ښوونکی او ښه مدد کوونکی (پر اعداؤ).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د انبیاءو د خبرو په منلو کښی مشکلات او موانع وړاندی کوی او خلق د حق له قبوله منع کوی هم دوی د انبیاءو اعداء دی نو دغه اعداء چه کفار دی اگر که د خلقو پر ضلالت او گمراه کولو پسې خپلی ملاوی وتری څه مهم موفقیت ئی نه په برخه کیږي ځکه د هر چا په نسبت چه الله تعالی داسی اراده وفرمائی چه هدایت ومومی هدایت یی ور په برخه کوی یا یی دا مطلب چه د هر چا د هدایت اراده چه پاک الله وکړی هدایت ئی ور په برخه کوی او د هغو په برخه کښی چه هدایت نه وی د هغو گردو (تولو) په مقابل کښی الله تعالی له تاسره معاونت او مرسته (مدد) کوی. یا دا چه الله تعالی ستا مدد کوی او د مطلوب تر مقام پوری به دی رسوی او هیڅ سد او مانع ستا د پرمخ تګ مخه نشی نیولی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالْوَلَا يُزَلَّ عَلَيْهِ الْفُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿۳۱﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی ولی نه نازلاره شی پر دغه (محمد) قرآن تول یو کرت (نو فرمائی الله چه نازل کری دی مونپر)، هم داسی (لپر لپر) د خو فواندو دپاره چه یوه ئی دا ده) چه ثابت محکم قوی کرو په دغه (قرآن سره) زړه ستا (په حفظ او فهم د معنی د ده سره) او لوستلی دی مونپر دغه (قرآن پر تا) توتی توتی په آرام لوستلو سره.

تفسیر : یعنی د نبی الله دښمنان د خلقو د گمراه کولو دپاره داسی تنقیدات او اعتراضات کوی چه خانه! ولی د نورو آسمانی کتابونو په شان قرآن کریم هم یو مخلی په کامل دول (طریقه) سره نه نازلپیری؟ چه دغه ئی په خو کلونو کښی لپر لپر رانازلوی؟ علت ئی څه دی؟ آیا الله تعالی پکښی څه غور او دقت کوی؟ له دی نه خو داسی شهبی او اندیښنی پیدا کیږی چه گواکی پخپله محمد صلی الله علیه وسلم په ډیر فکر او اندیښنه سره دغه جوړوی او بیا یی په مناسبه موقع کښی لپر لپر آورو نو د دغو منکرینو جواب داسی ورکړ شو چه دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چه قرآن عظیم الشان د لپر لپر نازلیدلو سبب هم دغه وی چه تاسی ئی وایئ نو که لپر څه غور او فکر وکړئ د قرآن کریم په دغه لپر لپر نازلولو کښی داسی ډیری فائدی دی چه هغه په یو وار نازلولو کښی له سره نه حاصلپیری مثلاً په دغه صورت کښی د قرآن مجید حفظ او یادول ډیر زیات آسانپیری او په پوهیدلو کښی زیات سهولت واقع کیږی، کلام پوره ضبطپیری او د هغو مصالحو او حکمتونو رعایت چه په هغو کښی شوی دی خلق موقع په موقع د هغو پر تفاصیلو مطلع کیږی د هر آیت بیل بیل شان نزول ته کتلی د هغه په صحیح مطلب متعین کولو کښی مدد ور رسیږی د هر ضرورت په وقت کښی چه د هری خبری د جواب رارسیدلو څخه د رسول الله او مسلمانانو قلوبو ته لا تضمین او تسکین ور په برخه کیږی او د هر یوه آیت پر نزول گواکی د ده د اعجاز د دعوی تجدید کیږی په دغه سلسله کښی د جبریل علیه السلام خو شو کرته تلل او راتلل هم واقع کیږی چه هغه فی ذاته یو مستقل خیر او برکت دی وغیر ذلک من الفوائد د هم دغو فواندو له منځه دلته د ځینو په نسبت اشاره فرمایلی شوی ده.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿۳۲﴾

او نه کوی دوی راتله تاته کوم مثل (یعنی نه راوړی تاته سوال عجیب په ابطال

د دین ستا) مگر راوړو مونږ تاته (جواب د هغه په واقع او) په حق سره او ډیر ښه تفسیر بیان.

تفسیر : یعنی کله چه کفار کوم اعتراض پر قرآن یا پر کوم مثال پر تاسی کوی نو عظیم الشان قرآن د هغه جواب په ډیر صاف او ښکاره ډول (طریقه) ورکوی چه په هغه کښی هیڅ شان وړاندی وروسته او لاندی باندی نشته بلکه صاف، واضح، معتدل، او بی غل او بی غش خبره وی هو! د هغو کسانو عقل، سد (هوش) او پوه چه منعکس او منقلب وی نو هغوی سمی صافی خبری هم کړوی او له هغه څخه نور غیر مطلوب تعبیرات راکاږی نو داسی مغرضانه او معاندانه خبری بیلی دی او د داسی خلکو آخړه خاتمه دغه ده چه پخپله پاک الله ئی په دی وروستی آیت کښی بیان فرمائی.

الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ سُوءُ مَكَانٍ ۖ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ۚ

(دوی) هغه کسان (دی) چه جمع به کره شی او شرل به شی پر مخو خپلو (سر ښکته پښی پورته) طرف د دوزخ ته دغه تولی بد دی له جهته د محایه او ډیر ښویدلی دی له جهته د لیاری او ډیر گمراهان دی).

تفسیر : یعنی دوی همغه خلق دی چه د دوی عقل منقلب او چپه (الته) شوی دی علویات ئی پرېښی په سفلیه و غوښتنو پسې گرځی او متماثل دی. وروسته له دی نه پر داسی څو اقوامو باندی چه څه وقائع او مصائب پېښی او پر هغوی څه حالات چه واقع شوی و هغه د نورو د عبرت او نصیحت دپاره بیانوی:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ
 وَزِيرًا ۖ فَفَقَدَا أَذْهَبَ إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمَرْنَاهُمْ
 تَدْمِيرًا ۖ وَقَوْمُ نُوحٍ ۖ لَمَّا كَذَّبُوا الرَّسُولَ ۖ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ
 آيَةً ۖ وَاعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ۖ وَعَادٌ ۖ وَثَمُودٌ ۖ

وَاصْحَابَ الرَّيْسِ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ۖ وَكُلًّا ضَرَبْنَاهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ۝

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسی ته کتاب (توریت) او گرغولی ؤ مونږ له دغه (موسی) سره ورور د ده هارون وزیر (مددگار) پس وویل مونږ (دوی ته چه) لار شی دواړه هغه قوم ته چه دروغجن نی شمیرلی دی آیتونه غمونږ (نو دوی ورغلل او ابلاغ نی وکړ او فرعونیانو دوی دروغجنان کړل) پس هلاک کړل مونږ فرعونیان په هلاکولو سره او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح کله چه دروغجن وشمیرل دوی رسولان خپل (لکه نوح ادريس او شيث) غرق کړل مونږ دوی او وگرغول مونږ دوی دپاره د خلقو دلیل (نښه د عبرت) او تیار کړی دی مونږ دپاره د ظالمانو عذاب ډیر دردناک او (هلاک کړل مونږ) عاديان او ثمودیان او صاحبان (یاران) د کوهی او نور اهل د زمانو په منځ د دوی کښی ډیر. او هر یو له دی نه بیان کړی ؤ مونږ ده ته مثالونه (د عبرت په اقامت د حجت په دوی باندی) او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره.

تفسیر : یعنی هغو تکوینه ؤ آیاتونو ته چه د الله تعالی پر توحید او نورو باندی نی دلالت کوه او د پخوانو انبیاءو هغو متفقو بیاناتو ته چه د هغو لوی او ډیری مذاکری او خبری له پخوا راهسی دوام لری دوی د دروغو نسبت وکړ او د خدائی په دعوی پسی نی خوله وپرانیستله. ﴿وَقُرُونًا بَيْنَهُمَا كَثِيرًا﴾ : او هلاک کړی ؤ مونږ قوم د نوح کله چه دروغجن وشمیرل دوی رسولان خپل) د یوه نبی دروغجنول د گردو انبیاءو د دروغجنولو په منزله دی ځکه چه د دین په اصولو کښی گرد (ټول) انبیاء سره متحد او متفق دی. اصحاب الرس (کوهی والا) څوک دی؟ په دغه کښی ډیر اختلاف شته. په «روح المعانی» کښی نی ډیر اقوال نقل کړی په پای (آخر) کښی لیکي: «وملخص الاقوال انهم قوم اهلکهم الله بتكذيب من. اوسل اليهم - یعنی خلاصه نی دا ده چه دوی دغسی یو قوم ؤ چه د خپل نبی د تکذیب په سبب هلاک شوی دی.» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه: «یو قوم خپل نبی نی په کوهی کښی بندی کړی ؤ، بیا څه وقت او مهال چه پر دوی باندی عذاب نازل شو هغه نبی خلاص شو».

﴿وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا﴾ : او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره) یعنی گرد (ټول) نی په ښه ډول (طریقه) سره پوهولی دی کله چه دوی په هیڅ ډول (طریقه) سره هغه ونه مانه نو نی بیرئ دوه کړه.

وَلَقَدْ أَنْوَا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْتُ مَطَرًا سَوًّا أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرُونَهَا بَلْ كَانُوا لَا
يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿۳۱﴾

او خامخا په تحقیق تیر شوی دی (تیریری ډیر غلی کفار) پر قریو کلیو
ښارونو هغو چه ورولی شوی و پری باران د بدی (د عذاب)، آیا پس نه و
دغه (کفار) چه لیدلی ئی وی هغه (قریه چه عبرت به ئی اخیستی وی) بلکه
و دوی چه نه به ئی درلود (لرلو) امید د بیا ژوندی پورته کیدلو.

تفسیر : یعنی د لوط علیه السلام د قوم د کلیو پر هغو کندوالو او مخروبه و خایونو مکی واله
د شام د سفر په وقت کښی تیریری نو آیا دغو منکرینو هغه کندوالی او خرابی مینی د عبرت په
سترگو سره نه دی کتلی؟ بلکه کتلی ئی دی او په دی به پوهیږی او خبردار دی چه د پخوانیو
مکذبینو پای (آخر) او انجام ډیر خراب و خو تری نه متنبه کیږی څکه چه په دوی کښی عبرت
له کومه کیږی کله چه د دوی په نزد له سره دغه احتمال هم نشته چه وروسته له مرگه بیا ژوندی
راپاڅیدل او د الله تعالی په مخ کښی حاضریدل شته. عبرت خو هم هغه حاصلوی چه د هغه په زړه
کښی لږ څه ویره وی او د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره نه وی.

وَإِذَا رَأَوْكَ أَنْ يَنْخَذُوكَ وَالْأَهْزَاءُ أَهْذًا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿۳۲﴾ إِنْ كَادَ لَيُضِلَّنَا
عَنِ الْهَيْثَاءِ لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ
مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿۳۳﴾

او کله چه ووبنی دوی تا نو نه نیسی دوی تا مگر ځای د مسخری (او)
تمسخرأ سره وائی)، آیا دغه هغه (سری) دی چه رالیږلی دی الله رسول (مونږ)
ته؟ بلکه دی خو له رسالت څخه ډیر لری دی) بیشکه چه دی نژدی و چه
خامخا گمراه کړی گرځولی ئی وی مونږ له خدایانو څمونږ که صبر نه وی کړی
مونږ په (عبادت) د دوی (نو فرمائی الله) او ژر به پوه شی دوی کله چه
ووبنی دوی عذاب (د قیامت ښکاره) چه څوک دی ډیر گمراه له جهته د
لیاری.

تفسیر : یعنی د عبرت حاصلولو په ځای د دوی مشغله هم دا ده چه پر نبی مسخره وکړی لکه

چه ستاسی د لیدلو په وقت کښی استهزاء وائی چه آیا دی هم هغه سری دی چه د الله تعالی له طرفه رسول رالیولی شوی دی؟ آیا په دغه حیثیت او وضعیت سره د رسالت منصب د چا په برخه کیدی شی؟ آیا د الله تعالی په گردو (تولو) مخلوقاتو کښی هم دغه یو سری پاتی ؤ چه د رسالت قابل شو؟ آخر ښائی چه د رسالت څه وجه خو په ده کښی وی هوا دغه خبره خو ضرور په ده کښی شته چه تقریر ئی د جادو اثر لری. د فصاحت په قوت او د تقریر په زور ئی داسی یو وضعیت قائم کړی دی چه د هغه په سبب د خورا (دیرو) لویو لویو خلقو قدمونه هم وښوی، نژدی ؤ چه د ده په خبرو سره ځمونږ مخونه هم له خپلو معبودانو څخه وگرځی مگر مونږ پخپل دین او عقائدو کښی داسی ټینگ او مضبوط ولاړ یو چه د هغه د هیڅ یوی خبری اثر مو قبول نه کړ، که نه ده په مونږ گرد (تول) سره گمراهان کولو العیاذ بالله نو الله تعالی جل و علا شانه وعظم برهانه د دوی د دغه تمسخر او استهزاء او ملندو په مقابله کښی داسی فرمائی:

﴿وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مِنَ الْأَمَلِ سَبِيلًا﴾ یعنی کله چه دوی د الله تعالی عذاب په خپلو سترگو سره وگوری نو هلته به ورته معلوم شی چه په واقع سره کوم یو گمراه ؤ؟.

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوًى ۖ فَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٢٣﴾

آیا وینی خبر ئی ته (بلکه خبر ئی) په هغه چا چه نیولی دی دغه خدای خپل هوا (د نفس خپل) آیا پس ته به ئی په ده باندی وکیل (ساتونکی) چه منع ئی کړی له هوا خپلی بلکه نه ئی،

تفسیر : یعنی آیا تاسی د داسی هوا پرستانو د هدایت پر لیاری د راوستلو ذمه واری کولی شی چه د دوی معبودان هم د دوی په خوښه او انتخاب وی، هر چیری چه د دوی غوښتنه او خواهش دوی بوځی په هم هغه طرف دوی متماثل کیږی. هره هغه خبره چه د دوی د خواهش سره موافقه وی هغه منی او هر څیز چه د دوی د طبیعی څخه مخالف وی هغه پریودی نن چه یوه تېبه (گته) د دوی په نظر کښی ښه ښکاره شوه د هغی په عبادت کښی مشغولېږی صبا چه بله کومه تېبه (گته) د دوی په سترگو ښه وبریښېده نو هغه پریودی او دی ته سجدی ږدی.

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْعَوْنَ أَوْ يَعْزِلُونَ ۖ إِنَّ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٢٤﴾

آیا گمان کوی ته چه په تحقیق اکثر د دوی آوری یا عقل چلوی (پوهیږی) نه دی دوی مگر په شان د چارپایانو دی (په پند نه اوریدلو کښی) بلکه لا

دوی دیر لری دی له لیاری (د صواب نه).

تفسیر : یعنی په هر ډول (طریقه) سره چه دوی ته پندونه او نصائح واوروئ دوی خو غلوربولی حیوانات دی بلکه له هغوی ځنی هم بدتر او خراب دی، دوی له پوهیدلو او آوریډلو سره هېڅ علاقه او ارتباط نه لری. غاروی او حیوان هم په هر حال د خپل پالونکی او بادر په مقابل کېنې خپله غاړه خکته کوی، او خپل محسن پیژنی، او فی الجمله نافع له مضر څخه بیلوی. که ئی سر خوشی پرېږدی، د څرخای (چراه گاه) او د اوبو غچلو گودر ته پخپله ځی. لیکن د دغو بدبختانو حال داسی دی چه نه د خپل خالق او رازق حق پیژنی، او نه د ده پر ښیگنو (فائدو) او احساناتو پوهیږی او نه ئی قدر او عزت کوی. د ښو او د بدو په منځ کېنې د فرق او تمیز کولو څخه عاجز دی. د دوست او دښمن په منځ کېنې امتیاز نشی کولی. نه په روحانی غذا پسې او نه د هدایت د چینی په لوری یو قدم وړاندی تلی شی. بلکه له هغه څخه په کروهو لری تښتی. او دوی هغه قوتونه چه الله تعالی دوی ته ورعطاء کړی دی معطل او بیکاره پرېږنی دی بلکه هغه ئی بی موقع او بی ځایه صرف کړی دی. که دوی لږ څه له عقله او له فهمه کار اخیستی. نو په دغه د قدرت کارخانه کېنې بی شماره دلائل او ښی موجود دی چه په نهایت واضح صورت سره د الله تعالی د توحید او تنزیه او د دین د اصولو او د صداقت او استقامت په طرف لیار ښوونه کوی چه د هغو له منځه د ځینو دلائلو ذکر په راتلونکیو آیاتونو کېنې کړی شوی دی.

أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ
جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ دَلِيلًا ۝ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٣٩﴾

آیا نه دی کتلی تا (قدرت د) رب خپل ته چه څرنګه ئی غځولی دی سیوری او که ئی اراده فرمایلی وی نو خامخا گرځولی به ئی ؤ هغه (سیوری) ولاړ، بیا وگرځاوه مونږ لمر په دی (سیوری) دلیل (چه سیوری پری معلومیږی). بیا راتول کړو مونږ هغه ځان خپل ته په راتلولو آسانو سره (ورو ورو لږ لږ).

تفسیر : له سپیده داغه (صبح کاږه) تر لمر څیرکی پوری هر چیری سیوری وی که الله تعالی داسی اراده فرمایلی وی چه لمر ونه خیرژی نو هم دغه سیوری به قائم پاتی کیده. مګر الله تعالی پخپل کامل قدرت سره لمر طالع کړ چه د هغه لامله (له وجی) د لمر د رڼا خوړه کیدل شروع شوه او سیوری متدرجاً یوه طرف ته په ځان تولیدلو او غونډیدلو پیل (شروع) وکړ، که لمر نه

وی راغلی نو مونږ به د سیوری په مفهوم څرنګه پوهیدی شوی؟ څنګه چه د یوه ضد له راتګه بل ضد پیژندل کیږی ﴿قُلْ اَرَبِیْضَانْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَیْکُمُ الْاَیْلَ سَرْمَدًا اِلَّا یَوْمَ الْقِیَمَةِ سَنُیْلُ اللّٰهُ عَلَیْکُمْ یَوْمًا﴾ الآية - (د القصص ۷۱ آیت (۷) رکوع (۲۰) جزء) حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي:

«اول د هر شی سیوری اوږد لویږی. بیا هری خوا ته چه لمر ځی د هغه له مقابله سیوری لری کیږی څو چه پخپل بیخ ولګیږی. د بیا راتول کرو ځان خپل ته مطلب دا دی چه سیوری ځی خپل اصل ته لګیږی د ګردو (تولو) اصل الله دی. «موضح القرآن» بیا وروسته د زوال له خوا لمر خپله مسافه لندوی او د مغرب په طرف ورنژدی کیږی او د بل طرف سیوری اوږدیږی تر هغه پوری چه د ورځی آخر ته لمر غاښیږی هم دغه د ژوندانه مثال دی اول عدم وو بیا د وجود نور راغی بالاخره بیا کتم العدم ته ځی او پر هم دغه د جسمانی نور او ظل پر سلسله روحانی نور او ظلمت هم قیاس کړی. که د کفر او عصیان، او جهل او طغیان په ظلماتو کښی الله تعالی د نبوت د لمر رڼا نه وی لپیږی نو هیچا ته به د صحیحه معرفت لیاره نه څرګندیده (ښکاریده).

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْآيِلَ لِأَسَاوَالِ النَّوْمِ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿۲۵﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه ګرځولی ئی ده تاسی ته (په کامل قدرت خپل سره) شپه لباس (پوشاک) او (ګرځولی ئی دی تاسی ته) خوب آرامی او ګرځولی ئی ده ورځ وقت د ښوریدلو او ګرځیدلو (لپاره د طلب د معاش).

تفسیر : یعنی د شپې تک تور تیاره د څادر په شان پر ګردو (تولو) محیط کیږی چه د هغه لامله (له وجی) ګرد (تول) خلق کاروبار پریږدی او آرام کوی بیا د ورځی رڼا خپریږی (خوږیږی) او خلق له خوبه پاڅیږی او دغه لوری او هغه لوری ته تګ او راتګ کوی او هم داسی د مرګی د خوب څخه وروسته د قیامت صبا راځی چه په هغه کښی به ګرد (تول) جهان بیا ژوندی راپاڅیږی او هم دغه حالت په هغه وقت کښی وړاندی شوی ؤ کله چه انبیاء علیهم السلام د وحی او الهام په رڼا سره دنیا رڼا کړه. نو د جهل او غفلت په خوبونو کښی د ویده ؤ مخلوقو سترګی هم یو ځلی وپرانستلی شوی او ګرد (تول) سره پاڅیدل.

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا لِّبَنِي يَدَى

رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٥٠﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنْ آسَى كَثِيرًا ﴿٥١﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیرلی ئی دی بادونه زیری کوونکی د وړاندی د رحمت د دغه (الله چه باران دی)، او نازلی کړی دی مونږ له (طرفه) د آسمانه اوبه پاکې پاکوونکې دپاره د دی چه ژوندی کړو مونږ په دی (اوبو) ځمکه مړه وچه بی زرغونوالی اوچه ور وغښوو دغه (اوبه) له جملی د هغو شیانو څنی چه پیدا کړی دی مونږ له چارپایانو او انسانانو دیرو ته.

تفسیر : یعنی پرمی بارانی هواوی د باران زیری ورکوی بیا د آسمان له طرفه باران ووری چه هغه هم پخپله پاک دی او نور شیان هم پاکوی د اوبو د وړیدلو څخه وروسته په مری تکی توری وېجاړی ځمکی کښی یو نوی روح پیدا کیږی شینکی او ترکودی (نباتات) ئی زرغونیږی. او یوه عجیبه او غریبه ننداره پکښی ښکاری له کوم ځای څخه چه پخوا له وریا (باران) دوی پورته کیدی اوس هلته تکه شنه مرغجه (کبل زاره) ولاړه ده. او څومره زیات حیوانات او انسانان د باران له اوبو څنی څښی او تری خړوبیږی هم داسی د قیامت په ورځ کښی هم د یوه غیبی باران په ذریعه هغه مری هم بیا ژوندی راپاڅولی کیږی چه له خاورو سره گډوډ شوی وی. او په دنیا کښی هم هغه زړونه چه هم داسی د جهل او عصیان په مرگ سره مړه شوی وو. د الله تعالی د وحی په آسمانی وریا (باران) سره بیا راژوندی کړی شوی دی هغه ارواح چه په نجاست او پلیتی کښی نښتی وی هغه د روحانی باران په اوبو سره وینځلی شوی دی او گرد (تول) سره پاک او صاف شوی دی او هغه کسان چه د معرفت او د وصول الی الله په اوبو پسی تږی دی د هغه روحانی باران د اوبو په غښلو سره سیراب او خړوب شوی دی.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥١﴾

او خامخا په تحقیق په راز راز (قسم قسم) دولونو (طریقو) تقسیم کړی دی مونږ دغه (اوبه یا د باران منشاء) په منځ د دوی کښی دپاره د دی چه فکر وچلوی دوی (په کمال د قدرت ځمونږ کښی) پس منع راوړه زیاترو خلقو (د شکر گزاری نه) لیکن (د نعمت له) کفران (څخه ئی منع رانه وړه).

تفسیر : یعنی د باران اوبه گردو (تولو) ځمکو او انسانانو ته یو برابر نه وررسېږی بلکه چیری

دیری او چیری لوی چیری ژر. او چیری په ځنډ (ایسارتیا) څرنگه چه د الله تعالی د حکمت اقتضاء وی. هم هغسی ور رسیوی څو خلق وپوهیږی چه د هغه درول او ویشل د قادر مختار او د حکیم الله تعالی په قدرت دی لیکن زیات خلق بیا هم نه پوهیږی. او د الله تعالی د نعمت شکر نه ادا کوی بلکه بالعکس مخ په شرک، کفر او ناشکری مندی وهی، هم دغسی د روحانی باران حال هم قیاس کړئ هر چاته سم د هغه د استعداد او ظرفه سره هومره برخه چه په کار ده ور رسیدلی ده. او ډیر کسان د دغه عظمی نعمت په مقابل کښی کفران او ناشکری هم کوی.

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ قَرْيَةٍ تَذِيْرًا ۚ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِيْنَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيْرًا ﴿٢١﴾

او که اراده مو فرمایلی وی نو خامخا راپورته کړی به مو وی په هره قریه ښار کښی (بیل بیل) ویره وونکی (په دغه زمانه کښی هم) نو مه کوه اطاعت (د غوښتنو) د کافرانو او مجاهده مقابله کوه له دوی سره په دغه (قرآن او توفیق د رحمان) په جهاد لوی.

تفسیر : یعنی د انبیاءو راتلل کومه عجیبه خبره نه ده. که الله تعالی اراده وفرمائی نو اوس هم ډیر انبیاء مبعوثی چه په هر کلی کښی بیل بیل نبی وی مگر الله تعالی ته هم دغه خبره منظوره شوه چه اوس دی په آخره کښی د گرد (تول) جهان دپاره یواځی هم دغه محمد صلی الله علیه وسلم د سید الانس والجان او نبی آخرالزمان په عنوان مبعوث او مرسل شی. نو تاسی د کفارو حماقت او طعنی او تشنیع او سفاهت او تنقید او تردید ته هیڅ توجه او التفات مه کوئ! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ کار ته په پوره قوت او جوش او خروش سره ادامه ورکړئ! (جاری وساتئ) او دغه عظیم الشان قرآن پخپل لاس کښی واخلي! او د دغو منکرانو مقابله په ډیر زور او میرانه (بهادرئ) سره وکړئ! الله تعالی هرومرو (خامخا) بری او کامیابی ستا په برخه کوی. مونږ د «به» مرجع قرآن او توفیق رحمن لیکلی ده خو نورو مفسرینو د هغه مرجع د کفارو د اطاعت ترک یا د اسلام په مداومت یا سیف یا حکمت او موعظت هم اخیستی ده.

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ۚ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَجْهًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾

او هم دغه (الله) هغه ذات دی (چه په کامل قدرت خپل سره) خوشی کړی ؤ دی دوه بحرونه سیندونه چه دغه خوړ دی ډیر خوړ تندہ ماتوونکی او هغه بل تریو دی ښه تریو، او گرځولی ده (الله) په منځ د دغو دواړو کښی پرده او بند چه منع کړی شوی دی (په هغه سره اختلاط د دغو دواړو).

تفسیر : په بیان القرآن کښی د دوو معتبرو ټنګالیو عالمانو شهادت نقل شوی دی چه له (ارکان) څخه تر (چاټګام) پوری د سیند وضعیت داسی دی چه د دغه سیند په دواړو جانبو کښی د نوعیت او کیفیت له طرفه دوه مختلفه بیل بیل سیندونه په نظر راځی. د یوه اوبه سپینی او د بل اوبه توری دی. په تورو کښی د سمندر په شان طوفانی تلاطم او تموج واقع کیږی او سپینی ئی بیخی آرامی او ساکنی وی. بیري په هم دغو سپینو کښی چلیوی او د دواړو په منځ کښی د یوه پتی او نوار په شان یوه ډیره اوږده لیکه غځیدلی ده چه د دغو دواړو اوبو ملتقی ګنله کیږی خلق وائی چه سپینی اوبه خوړی او توری اوبه ترخی دی. مولینا شبیر احمد العثماني مدظله الباری ته د (باریسال) ځینی طالبانو بیان کړی دی چه د (باریسال) په ضلع کښی دوه ویالی له یوه سینده راوځی چه د یوی اوبه ترخی او بیخی تروی دی او د هغی بلی اوبه ډیری خوړی او لنیدی دی. په ګجرات کښی چیری چه مولینا شبیر احمد العثماني مدظله الباری دی (دابهیل سملک ضلع سورت هند) د سمندر اوبه تقریباً لس دولس میله لری پرتی دی خو د دی ځای په خوړونو او ویالو کښی د سمندر مد او جزر په منظم او مسلسل ډول (طریقه) سره صبا او بیګا جاری دی د هغه په نسبت ډیر ثقه سری بیان کوی چه د مد په وقت کښی د سمندر اوبه په ګردو (تولو) خوړونو او ویالو کښی پورته کیږی نو د خوړو اوبو پر سطح باندی ترخی اوبه په ډیر شدت سره پورته کیږی لیکن په دغه وقت کښی دغه دواړه اوبه له سره پخپلو منځونو کښی نه سره ګډیږی. علوی سطحه ئی ترخه او سفلی برخه ئی خوړه وی. د جزر په وقت کښی څه مهال (وخت) چه ترخی اوبه رابښکته لویږی نو دغه خوړی اوبه بیا هم هغسی خوړی او لنیدی بی له دی چه لږ څه تغیر پکښی څرګند (ښکاره) وی پاتی کیږی والله اعلم.

د دغو شواهدو په لیدلو سره د دی آیت مطلب بیخی واضح دی یعنی د الله تعالیٰ قدرت ته وګورئ چه د خوړو او ترخو اوبو د یو ځای کیدلو په سبب چه هر ورو (خامخا) یو ځای نه په یو ځای کښی سره ګډیږی خو بیا هم دوی سره بیلی جلا (جدا) او ممتازی دی او د دواړو په منځ کښی په ډیرو ځایونو کښی ئی ځمکه حائله او پرده ګرځولی ده او هم داسی ئی سرخوشی (ازادی) نه دی پریښی چه د دواړو په زور او قوت سره ځمکه له منځه لری کړه شی او په جبری ډول (طریقه) سره یو ځای شی او د ځمکي وجود له منځه ورک کړی بیا په دغو دواړو د هر یوه هغه خوند او مزه چه له هغو سره لازمه ده هم هغه سره پاتی ده او تری بل ته نه ده منتقله شوی او داسی نه دی واقع شوی چه خوړی اوبه تروی یا تروی اوبه خوړی شی ګواکی د اوصافو

به اعتبار هره یوه له بلی بیخی بیله او جلا (جدا) ده. وقیل غیر ذلک والراجح عندی هو الاول. والله اعلم.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۚ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ۝
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۚ
وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ۝

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه پیدا کړی یی دی له اوبو نه بشر انسان پس گرځولی ئی دی (خاوند د) نسب او سخرگنی، او دی رب ستا ښه قادر. او عبادت کوی (دا مشرکان) بی له الله د هغه شی چه نشی رسولی هیڅ قدر نفع دوی ته (که ئی عبادت وکړی) او نه هیڅ ضرر رسولی شی دوی ته (که ئی عبادت ونه کړی) او دی (جنس د) کافر په (نافرمانی) د رب خپل مددگار (د شیطان شا اړوونکی الله ته).

تفسیر : ځینی مفسرین د دی آیت تفسیر داسی کوی الله هغه حکیم مطلق دی چه پیدا کړی ئی دی ده له هغو اوبو چه خته د آدم علیه السلام پری اخیلی شوی ده یا چه جزء دی د انسان یعنی له څلورو عناصرو ده یا له منی د انسان پس بیا گرځولی دی ده دغه انسان دوه قسمه یو څښتن (خاوند) د نسب چه هغه خاص نارینه دی او د نسب نسبت هم دوی ته کاوه شی لکه فلان بن فلان او فلانة بنت فلان او بل څښتن (خاوند) د صهر چه هغه خاص نارینه دی او د نسب نسبت د مصاهرت هم هغوی ته کاوه شی او صهر لور ته او ځوم ته او اوبنی ته او د ښځی ځینې ته ویلی شی یا نو پس بیا ئی وگرځولی دوه قسمه یو یواځی خاوند د نسب او د خپلوی چه ورسره حرامه وی نکاح او خاوند د سخروالی چه ورسره حلاله وی نکاح یعنی وگورئ! چه الله برحق خالق مطلق جل و علا شانه و عظم برهانه په څه شان پخپل کامل قدرت سره ئی له یوه څاڅکی اوبو څخه عاقل کامل بنی آدم جوړ کړی دی بیا وروسته له دی نه نور نسلونه ئی تری ایستلی دی د ځومانو او سخرانو تعلقات ئی تری جوړ کړی دی او له یوه ناڅیزه څاڅکی څخه ئی څه څه شیان پیدا کړی دی او له کومه ځایه ئی تر کوم ځایه پوری ئی رسولی دی؟ لیکن دغه انسان په لږ مدت کښی خپل اصل هیروی او خپل هغه قدیر رب او خالق ئی پریښی دی. او عاجز مخلوق ته خپل خالق وائی نه یواځی خپل د پروردگار حق نه پیژنی بلکه له هغه څخه مخ گرځوی او په شیطانی فوج کښی خپل ځان داخلوی څو د اغوا او اضلال په مقاصدو کښی له هغوی سره کومک او مدد وکړی. نموذ بالله من شرور انفسنا ومن سیات اعمالنا.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿۳۵﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿۳۶﴾

او نه ئی لیپلی مونږ ته مگر زیری کوونکی (مؤمنانو ته په نعيم سره) او ویروونکی (کافرانو ته په جحیم سره) ووايه (ای محمده دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (پیغام رسونه) هیڅ قدر اجر مزدوری مگر (غواړم ایمان راوړل د) هغه چا چه خوښه ئی شی دا چه ونیسی طرف د رب خپل ته لپاره (د رضاء او قرب) یا لیکن هغه څوک چه غواړی چه ونیسی خپل رب ته لپاره (په انفاق د مال سره لپاره د رضاء د ده نو و دی نیسی رب خپل ته هم هغه لپار د قرب او رضاء).

تفسیر : یعنی ستاسی کار د الله تعالیٰ پر وفاداری او اطاعت د بشارتو اورول دی او غدارانو ته مجرمانو ته د دوی د خرابو نتايجو او عواقبو خبرول دی که سره له هغه ئی ونه منی یا ئی ومنی تاسی ته له هغه ځنی هیڅ نقصان نه دی عائد. تاسی له دوی نه غه اجرت او حق الزحمه خو نه غواړئ چه د هغو د نه منلو په اثر به هغه فوت شی تاسی خو له دوی نه یواځی هم دغومره شی غواړئ هر څوک چه غواړی د پاک الله په توفیق خپل د رب لپاره ونیسی! زده مو چه هم دغه ته مزدوری وائی که حق الزحمة او فیس.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْبَاقِي الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَيَحْمِلُ بِكُمْ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا

او توکل وکړه په تل ژوندی قائم په تدبیر هغه (الله) چه (له سره) نه مری او تسبیح ووايه سره له ثناء د ده، او بس کافی دی هغه په گناهونو د بندگانو خپلو ښه خبردار.

تفسیر : یعنی تاسی یواځی پر الله تعالیٰ اعتماد او توکل وکړئ او خپله فریضه چه دعوت او تبلیغ او نور دی په ښه شان سره اداء کړئ! د هیچا د مخالفت او موافقت پروا ونه کړئ! پر فانی اشیاء به غه اعتماد او اعتبار وشي؟. اعتماد او توکل ښائی پر هغه ذات وکر شی چه تل ژوندی قائم په تدبیر دی او له سره نه مری. نو پر هم هغه باندی توکل او اعتماد وکړئ! او تل

د هم هغه په حمد او ثناء مشغول او لگیا اوسئ! دغو مجرمینو ته به پخپله الله تعالیٰ سزا ورکړی.

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسَلِّ بِهِ خَبِيرًا

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او هغه چه په منځ د دغو دواړو کښی دی به (مقدار) د شیرو ورځو بیا قائم مستولی شو (امر او حکم د الله) پر عرش (الله چه دی) ډیر مهربان دی پس وپوښته (د دغه خلق او استواء یا د رحمان) له کوم ښه خبردار عالم نه.

تفسیر : د «استواء علی العرش» بیان د «الاعراف» په سورت کښی تیر شو. هلته دی ولوستلی شی.

یعنی له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ چه د الله تعالیٰ له شان او رحمت او له ذات او صفات څخه پوره خبردار دی دغه جاهلان مشرکان په هغه باندی څه پوهیږی (وما قدروا الله حق قدره) پخپلو شیونو او کمالاتو باندی خو پوره عالم یواځی هم هغه الله تعالیٰ دی. «انت کما اثبت علی نفسك» لیکن په مخلوقاتو کښی له گردو (تولو) څخه ډیر پوه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دی چه د دوی په لوی ذات کښی الله تعالیٰ د اولینو او آخرینو گرد (تول) علوم جمع کړی دی. نو ښائی چه د الله تعالیٰ د شیونو پوښتنه له دوی نه وشي.

وَإِذْ أَمَرْنَا لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَكُنْجِدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا

او کله چه وویلې شی دوی ته چه سجده (د عبادت) کوئ رحمن ته نو وائی څه څیز دی رحمن؟ آیا سجده به کوو مونږ هر هغه څیز ته چه امر کوی ته مونږ ته او زیاتوی (دغه یادول د رحمن) دوی ته نفرت (له ایمان نه).

تفسیر : یعنی دغه جاهلان مشرکان د رحمن د شان له عظمته څه خبر دی؟ او څه پری پوهیږی دوی خو له دغه نوم سره دومره ښه هم نه دی او هر کله چه دغه نوم آوری نو د انتهائی جهل او بی حیائی او تعنت له مخی ځانونه ناجاڼه او ناواقفه غورځوی. او داسی پوښتنی کوی چه

«رحمن» غه شی دی؟ چه پر مونږ باندی د هغه سجده کوی؟ آیا محض ستا په وینا سره مونږ دغه خبره ومنو؟ او هم دا چه ته کوم نوم یاد کړی نو مونږ خامخا ورته سر په سجده ولویږو؟ الغرض هومره چه دوی ته د «رحمن» د اطاعت انقیاد په لوری توجه ورکړه شی هغومره دوی بد وږی او تور ور غځه خوری.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿١١﴾
وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنۢ ارَادَ أَنۢ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿١٢﴾

لوی برکتناک دی هغه ذات چه پیدا کړی ئی دی په آسمان کېښی برجونه او پیدا کړی ئی ده په کېښی دیوه (لمر) او سپوږمی روښانه. او هم دا (الله) هغه (ذات) دی چه گرځولی ئی ده شپه او ورځ (سره مخالف یا خلیفه یو د بل) پرله پسې دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی (نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله) یا اراده لری د شکر ایستلو.

تفسیر : یعنی لوی لوی ستوری یا آسمانی قلعی چه پښتی پکښی پیری ورکوی. یا امکان لری چه د لمر دولس منازل تری مراد وی چه اهل هیئت ئی بیانوی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «د آسمان دولس برخي د هغو نوم برج د هر یو د خدامو ښه دغه حدود ئی ایښی دی دپاره د حساب «موضح»

(سراجاً) یعنی لمر ښائی د نور او حرارت د جمع کیدلو یا د احراق د صفت لرلو له سببه ئی هغه ته (دیوه) ویلی وی: ﴿وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا﴾ د نوح (۱) رکوع ۱۶ آیت (۲۹) جزء.

اوږدیدلو او لنډیدلو ته یا تلو او راتلو ته ئی بدلیدل پرله پسې راتلل وفرمایل یا ئی دا مطلب دی چه یو ئی د بل بدل گرځولی دی. مثلاً که د ورځی کار پاتی شی د شپي ئی پوره کوی. او که د شپي کار پاتی شی د ورځی ئی په سر رسوی. کما ورد فی الحدیث. (لمن اراد ان یذکر او اراد شکوراً دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله یا اراده لری د شکر ایستلو) یعنی د لمر او سپوږمی او د نورو وړاندی وروسته ختل. او د شپي او د ورځی تبدیل تزئید او تنقیص د دی لامله (له وجی) واقع کیږی څو د عقل او فکر خاوندان دی پکښی غور او دقت وکړی او د دغو مخلوقاتو په وسیله خلق د خپل خالق د معرفت لپاره پیدا کړی او ښه ئی وپيژنی. او ښه وپوهیږی چه دغه گُرد (تول) لوی تصرفات او عظیمه تقلبات د ده د قدرت کارونه دی او د شپي او د ورځی د فوایدو او انعاماتو له لیدلو څخه د ده عبادت او شکر ایستلو ته متوجه شی لکه چه د رحمان

مخلص بندگان چه د هغوی ذکر وروسته راځي هم داسی کوی. یعنی د مشرکینو په شان د رحمن د نامه له اوریدلو څخه کرکه او نفرت نه ښکاره کوی. بلکه په خپل هر فعل او قول د هغه د عبودیت اظهار کوی د دوی د وضعیت او هیئت څخه تواضع، متانت، تذلل، عجز او نیاز څرگندیږي (ښکاره کیږي) د متکبرانو په شان پر ځمکه په ناز، نخره او غرور نه گرځي، دا ئی مطلب نه دی چه د رباء او تصنع لامله (له وجی) به د رنځورانو په شان قدمونه پورته کوی ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه ټک چه په احادیثو کښی منقول دی. د هغه تائید نه کوی.

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿۳۱﴾

او بندگان د رحمن هغه کسان دی چه گرځي دوی په ځمکه باندی په وړو (په تواضع) او کله چه خطاب کوی له دوی سره جاهلان ناپوهان نو وائی (ورته په جواب کښی سلام، خبره) سالمه (له گناه او ضرره).

تفسیر : یعنی د کم عقلو او بی ادیانو او ناپوه خلقو جواب په عفو او صفع سره ورکوی. کله چه څوک څه د جهالت خبری او اتري وکړی نو ملائمی مذاکری او پستی خبری ورسره کوی او په «السلام» سره تری ځان بیلوی. او د داسی خلقو سره حتی الامکان نه مخامخ کیږي او نه له هغوی سره په کومه مرکه کښی شاملیږي. او نه له دوی سره جنگ او جگری کوی. د دوی ټک او شیوه داسی نه ده لکه چه په جاهلیت کښی چا داسی ویلی ؤ. الا لا یجهلن احد علینا فنجهل فوق جهل الجاهلین. دغه خو د رحمن د هغو مخلصو بندگانو ورځ وه. وروسته له دی نه د دوی د شپي کیفیت بیان فرمائی:

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿۳۲﴾

او (بندگان د رحمن) هغه کسان دی چه شپه تیروی رب خپل ته سجده کوونکی او دریدونکی.

تفسیر : یعنی د شپي له مخی چه غافل بندگان خوبونه کوی. دوی د الله جل جلاله په حضور کښی ولاړ وی او ورته سجده پړی. او په عبادت کښی ئی لگیا وی. کله چه رکوع د قیام او سجدی په منځ کښی واقع ده شائی د هم دی لامله (له وجی) د هغی ذکر ئی

بیل ونه فرمایه. گواکی رکوع د دغو دواړو په منع کښی بالطبع راغله.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٢٥﴾
إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٢٦﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی (چه سره له طاعته خضوعاً) وائی ای ربه غمونږه وگرځوه له مونږ څخه عذاب د دوزخ بیشکه عذاب د دغه (دوزخ) دی (عذاب) لازم همیشه بیشکه چه دا (دوزخ) بد دی له جهته د عیای د قرار او له جهته د عیای د هستوګنی.

تفسیر : یعنی سره له دومره عبادته ډیر وږیرې داسی نه دی چه مثلاً د تهجد دپاره چه پاغید او اته رکعت له منځ ئی وکړ. نو د الله تعالی له عذابه او قهره بیخی بی فکره شو.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٢٧﴾

او (بندگان د رحمن) هغه کسان دی کله چه نفقه ورکوی مال لګوی نو نه اسراف کوی او نه تنګی (او بخل) کوی او وی (دغه ورکړه د دوی) په منع د دغه (اسراف او تقتیر) کښی میانه حاله.

تفسیر : یعنی زمان او مکان او موقع ته ګوری او په معتدل او متوسط صورت سره خپل مال لګوی نه د مال په محبت کښی له حده تیریرې او نه ئی ضائع کوی کما قال الله تعالی ﴿وَلَا تُجْسِلْ يَلَاةً مُتَوَلِّةً لِّاُخْرٰى وَلَا تَمْشِ فِي الْمَالِ الْيَسْرَ﴾ الآية - جزء ۱۵ د سورت بنی اسرآئیل ۳ رکوع ۲۹ آیت .

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي
حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ﴿٢٨﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه نه بولی سره له الله معبود بل او نه وژنی دوی نفس هغه چه حرام کړی دی الله (وژل د هغه) مګر په حق سره او

نه کوی دوی زناء.

تفسیر : مثلاً د عمد قتل په بدل کېنې وژل. یا د زناء په سزا کېنې د محصن زانې په گټو سره ویشتل یا د هغه مرتد وژل چه خپل اسلامی دین او ملت پرېوډی. دغه گورد (تول) صورتونه په «الا بالحق» کېنې شامل دی. کما ورد فی الحديث.

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ۝

او هر چا چه وکړه (یو له دغو دریو امهات الذنوب نه) نو ملاقات به وکړی وپه وینې جزاء د گناه خپلی.

تفسیر : یعنی ډیره سخته گناه ئی کړی ده چه د هغه سزا به هر ورو (خامخا) وررسیږی. په ځینو روایاتو کېنې راغلی دی چه «اثام» د جهنم د پوی کندی نوم دی چه د هغه عذاب ډیر سخت وپروونکی بیان شوی دی اعاذنا الله منها.

يُضَعَّفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا ۝

چه دوچند به کړی شی ده ته عذاب (د دوزخ) په ورځ د قیامت کېنې او تل به پاتی وی په دغه (عذاب) کېنې په دی حال چه خوار ذلیل بی اعتبار به وی.

تفسیر : یعنی له نورو گناهونو ځنی دغه گناه لویه ده نو د دغی عذاب به هم سخت او لوی وی او شیبه په شیبه (ساعت په ساعت) لا پسی زیاتیږی.

الْأَمِنْ تَابَ وَأَمِنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَبْدِلُ اللَّهُ سُيَئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

مگر هغه چه توبه ئی وويسته او ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ عمل نیک پس دغه (تائبان د دغو دریو گناهونو چه دی) بدل به کړی الله گناهونه د دوی په نیکو سره (په محو د سیاتو او ثبت د حسناتو) او دی الله ښه مغفرت کوونکی ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی د گناهونو په ځای به د نیکو توفیق ور په برخه کیږي او د کفر گناه به ورمغایږي یا دا چه د ده بدی محو او لری کیږي او د صالح عمل په برکت به د هغه په شمیر مناسب محاسن ورثیت فرمائی کما یظهر من بعض الاحادیث.

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٤١﴾

او هر څوک چه توبه وباسي (له گناهونو نه) او عمل وکړي نیک پس بیشکه چه دی رجوع کوي په طرف د الله په ښه رجوع کولو سره .

تفسیر : پخوا د هغو کفارو د گناهونو ذکر ؤ چه وروسته ایمان راوړی دغه د هغو گناهونو ذکر دی چه سره له اسلامه ئی کوی دغه هم کله چه توبه وکړي یعنی په پوره اخلاص او صمیمیت سره توبه وباسي او بیا له سره د هغه شاو خوا ته ونه گرځي نو د الله تعالی په حضور کښی ځای مومی د النساء د سورت په (۱۳) رکوع ۹۳ آیت دغه آیت د هغو قاتلینو په حق کښی دی چه دغسی توبه ئی نه وه ایستلی ﴿وَمَنْ يَتُوبْ إِلَى اللَّهِ جَمْعًا فَقَدْ خَلَائِفًا لَهُمْ فِي مَا فَعَلُوا مِنْ ذُنُوبِهِمْ يَوْمَ يُنْفَخُ الْأَشْجَارُ وَأَعْلَى الْأَنْبَاءِ﴾ والله اعلم.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِالْغَمَامِ وَكِرَامًا ﴿٤٢﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه نه حاضرېږي نه شاملېږي په باطلو کښی (یا نه وائی شاهدی په دروغو) او کله چه تیرېږي پر چټی (بیکاره) کار نو تیرېږي ځان ساتونکی (مخ گرځوونکی له لغوی نه).

تفسیر : یعنی نه دروغ وائی او نه د دروغو شهادت ورکوی او نه د باطلو چارو او د گناهونو په مجلسونو کښی حاضرېږي.

حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي: «یعنی په گناه کښی نه شاملېږي او د لوبو په خبرو کښی غور او دقت نه کوی او نه په هغه کښی شاملېږي او نه له دوی سره جنگ کوی.»

وَالَّذِينَ إِذَا دُكِرُوا بِالْآيَاتِ مِنْهُمْ لَمْ يَحْزُوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعَعْيَانًا ﴿٤٣﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی کله چه پند ورکړی شی دوی ته په آیتونو د رب د دوی نو نه نسکورېږی پری (لکه) کانه او پرانده (بلکه سر په سجده ږدی اوری ئی او پری عمل کوی)

تفسیر : او په نهایت فکر او تدبیر او غور سره ئی آوری او تری متأثیری او د مشرکانو په شان دوی د تیږی (گتۍ) بتان له خپلو ځانونو څخه نه جوړوی.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه وائی ای ربه ځمونږ وښه مونږ ته (په فضل خپل سره) له ښځو ځمونږ څخه او له اولادو ځمونږ څخه (هغه څوک چه) یخوالی د سترگو ځمونږ پکښی راځی.

تفسیر : یعنی داسی ښځه او واړه راعنايت وفرمايه چه د هغو د لیدلو څخه ځمونږ سترگی یخی او رنی شی. او زړه مو خوشال شی او ظاهر دی چه د کامل مؤمن زړه هلته خوښ او خوشالیوی کله چه خپل آل او عیال د الله تعالیٰ په طاعت او عبادت کښی مشغول او لکيا ووینی، او ویی گوری چه د نافع علم تحصیل کوی. نو گرد (تول) دنیوی مسرتونه او نعمتونه وروسته له دغه دی.

وَجَعَلْنَا الْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿۴۶﴾

او وگرځوه مونږ دپاره د متقیانو امام پیشوا.

تفسیر : یعنی داسی مو وگرځوی کله چه نور خلق پر مونږ پسی اقتداء وکړی متقیان او پرهیزگاران وگرځی حاصل ئی دا چه نه یواځی مونږ پخپل ذات مهتدیان شو بلکه د نورو دپاره هم هادیان وگرځو او ځمونږ کورنی په تقویٰ او طهارت کښی ځمونږ تابعان او پیروان شی.

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرَّةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا نَيْتًا وَسَلَامًا ﴿۴۷﴾

دغه کسان (موصوف په دغو صفاتو سره) جزا به ورکوله شی دوی ته په هسکو (اوچتو) مانیو (د جنت) په سبب د هغه چه صبر ئی کړی ؤ او وابه چولی شی پر دوی په دغه جنت کښی تحیت دعاء او سلام.

تفسیر : یعنی په جنت کېږي به لوی (اوچتی) درجی ورورسپړی او پربستی به دعاوی ورته کوی او سلامونه به وراچوی. او دوی ته به ښه راغلی وائی. او استقبال به ئی کوی. دوی به هم پخپلو منځونو کېږي د ملاقات او لیدلو په اوقاتو کېږي هم دغه د سلام او د تحیت دعائیه کلمات د یوه او بل د تکریم او اعزاز دپاره استعمالوی.

خُلِدِينَ فِيهَا حَسَنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٤١﴾

همیشه به وی دوی په دغه (جنت) کېږي ښه دی (دغه جنت) له جهته د ځای د قراری او له جهته د ځای د هستوګنې.

تفسیر : یعنی د داسی ځای هستوګنه که د لړی مودی دپاره هم چاته میسره او په لاس ورشی خو لوی غنیمت او ښه نعمت دی حال دا چه دغه ځای خو د جنتیانو د دائمی اوسیدلو ځای دی.

قُلْ مَا يَعْبُؤْاِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٤٢﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) نه کوی هیڅ پروا د تاسی رب ځما که چیری نه وی دعاء بلل ستاسی (الله ته په سختیو کېږي) او په تحقیق تکذیب کړی دی تاسی (د رسولانو او د قرآن) پس ژر به شی (دا عذاب له تاسی سره جزاء د تکذیب) لازم.

تفسیر : یعنی تاسی ته ستاسی د نفعی او د نقصان خبری در وښیې بنده ته ښائی چه له سره مغرور او بی باکه نشی ځکه چه پاک الله له سره د ده پروا نه لری. هو! که بنده الله جل جلاله ته التجاء او دعاء کوی نو الله هم پری رحم او کرم فرمائی. او که التجاء نه کوی. او ځان لوی او بی پروا ښکاروی نو د الله تعالی هغی سزاء او پوښتنی ته منتظر اوسی چه عنقریب ورسره مخامخ کیدونکی دی.

﴿لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾ : که چیری نه وی دعاء بلل ستاسی الله ته په سختیو کېږي نو په تحقیق تکذیب کړی دی تاسی د رسولانو او د قرآن پس ژر به شی دا عذاب له تاسی سره جزاء د تکذیب لازم) یعنی هغه کافر چه حق ته ئی د دروغو نسبت کړی دی نو دغه تکذیب به عنقریب د ده د غاری امیل گرځی او د هغه د سزا او د پوښتنی څخه به له سره خلاصی او نجات نه مومی. د آخرت ابدی هلاکت خو هرومرو (خامخا) د دوی دی لیکن په دنیا کېږي به هم لږ، دیر ربر (رحمت) او تکلیف او آفت دوی ته رسیدونکی وی. یعنی په جهاد، جنگونو او نورو کېږي لکه چه د «بلر» په غزا کېږي ئی د دغه تصادم او آفت نتیجه پخپلو سترگو سره ولیده.

تمت سورة الفرقان بعون الله المنان والله الحمد والمنة

سورة «الشعراء» مكية الا آية ۱۹۷ ومن آية (۲۲۴) الى آخر السورة فمدنية وهى (۲۲۷) آية و (۱۱) ركوعا رقم تلاوتها (۲۶) تسلسلها حسب النزول (۴۷) نزلت بعد «الواقعة» د «الشعراء» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱۹۷) آيته او له (۲۲۴) تر آخر د سورت پورى چه مدنى دى (۲۲۷) آيته (۱۱) ركوع لرى په ثلاث كښى (۲۶) او په نزول كښى (۴۷) سورت دى. وروسته د «الواقعة» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (زيات) مهربان دير رحم والا دى.

طَسَّمَ ۱ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْبَيِّنِ ۲ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ ۳ نَفْسِكَ ۴ أَلَا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ۵

دا (آيتونه د دى سورت) آيتونه دى د كتاب ښكاره كوونكى (د حق له باطله او د حلال له حرامه) يعنى د دى كتاب اعجاز ظاهر او باهر دى. او احكام نى واضح دى او د حق او باطل په منځ كښى بيلوونكى دى. ښائى چه ته هلاكوونكى د ځان خپل نى (اى محمده)! په دى چه نه كيږى دوى مؤمنان.

تفسير : يعنى د دغو بدبختانو په غم كښى تاسى خپل ځان دومره مه كړوئ! او مه پخسپړئ! آيا پر دوى پسى تاسى خپل ځان هلاكوئ؟! آخر زړه سوى او شفقت هم يو حد لرى.

إِنْ تَشَاءْ نَنْزِلْ عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ۶

كه اراده وفرمايو مونږ نو نازل به كړو مونږ پر دوى له (طرفه) د آسمانه يو دليل (د قدرت) پس شى به ورميږونه د دوى هغه (دليل د قدرت) ته غاړه ايښودنكى.

تفسير : يعنى دغه دنيا د ابتلاء ځاى دى چه پكښى د بندگانو د انقياد او تسليم او د

سرکشی امتحان اخیست کیوی نو تحکه د الله تعالیٰ حکمت د دی خبری مقتضی نه دی چه د هغوی اختیار سلب کر شی که نه که الله تعالیٰ اراده فرمایلی وی نو کومه داسی آسمانی نجه به ئی ورشوولی وه چه د هنی په مقابل کبئی به گردو (تولو) خلقو قهراً او جبراً خپلی غاړی کیښودی. او دیرو لویو لویو مشرانو ته به هم د دی خبری قدرت او فرصت او موقع نه وی پاتی چه تری انکار او انحراف وکری نو الله تعالیٰ داسی ونه کړه هو! هغه معجزی او نبی ئی ولیولی چه د هغو په لیدلو انسان حق او حقیقت په آسانی سره وپیژندلی شی او کله کله د هغه په مقابل کبئی مغلوب هم شی. او د غاړی کیښودلو څخه ځان ونشی ژغورلی. (بچ کولی)

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحَدَّثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ⑤

او نه راځی دوی ته هیڅ ذکر پند وعظ له (طرفه) د رحمان نوی مگر وی دوی له هغه (پند) څخه مخ گرځوونکی (او لا کلکیدونکی په کفر خپل).

تفسیر : یعنی د هغو خلقو په غم کبئی چه تاسی اخته یی د دوی حالت دا دی چه هر کله رحمان جل جلاله پخپل رحمت او شفقت سره د دوی د ښیګڼی (فانندی) او نیکی دپاره کوم پند او نصیحت لپوی دوی هغه طرف ته نه متوجه کیږی. بلکه خپل مخونه گرځوی او تری تښتی او داسی رابکاره کوی لکه چه له کوم بد شی سره مخامخ شوی دی.

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَهْلُهُمْ أَمَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ①

پس په تحقیق تکذیب وکړ دوی (د هغه ذکر یا د محمد) پس ژر به راشی دوی ته عواقب حقائق د هغه (څښ) چه وو دوی چه په هغه باندی به ئی مسخری کولی.

تفسیر : یعنی یواځی هم دغه معمولی اعراض نه دی بلکه له هغه سره لا تکذیب او استهزاء هم دی نو دوی به عنقریب په دنیا او آخرت کبئی د خپلو اعمالو سزاء وگوری. نو بیا به د هغه څښ په حقیقت باندی په ښه شان سره وپوهیږی چه په کوم شی باندی چه مونږ مسخری کولی او ملندی (خندا) مو پری وهلی او تکذیب به مو کاوه هغه احکام الله حق او صحیح و.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَبْتَنَّا فِيهَا مِنْ كُلِّ

ذُوْجُ كَرِيْمٍ ۝ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَّمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝

آيا نه گورى دوى ځمكى ته چه (په خپل بالغه حكمت سره) څومره زرغونه كرى ده مونږ په دغه (ځمكه) كېښى له هره قسمه هره ډوله (طريقه) (جنس) گياه ښه كثيرالمنافع مخصوص شيان بيشكه په دغو (زرغونولو كېښى) خامخا دليل نښه ده (لويه د قدرت)، او نه دى زياتره د دوى مؤمنان.

تفسير : يعنى كه دغو مكذېبنو د دغى ځمكى پر احوال غور او فكر چلولى وى چه د دوى تر پېښولاندې لويديلى ده نو د مېداً او معاد په معرفت حاصلولو كېښى به هغه د دوى دپاره كافى كيدلى شوى آيا دوى نه گورى چه له دغه ذليلي، خوارى او حقيرى خاورى څخه څرنگه عجيب، غريب او رنگ په رنگ گلان، ميوى، دانى او قسم په قسم غلى او نور شيان تر يوه مضبوط اصول او د تكوين او نظام تر قوانينو لاندې پيدا كيږي؟، آيا دغه د دى خبرى دليل نه دى چه كوم لا محدوده قدرت او حكمت لرونكى صانع دغه له ښائست ډك او سينگارى چمن دغه ښه او ښكلي گلان كرلى دى چه د هغه په واک (اختيار) او قبضه كېښى د وجود او گردو (ټولو) موجوداتو زمام او اختيار هم دى. او دى هم هغه ذات دى هر كله چه اراده وفرمائى هغه وړانولى هم شى. وروسته له وړانې د هغه دوهم غلى ودانې هم د ده په قدرت كېښى ده بيا سره د دغو تكوينيه آياتونو د پوهيدلو څخه وروسته ولې تاسى د دغو تنزيليه آياتونو تصديق نه كوئ؟ آيا په دغه كېښى څه اشكال باقى دى؟ هو! كه ئى له سره نه منئ، نو دغه بېله خبره ده.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝

او بيشكه رب ستا خامخا هم دى دى ښه قوى غالب (په انفاذ د احكامو) ښه رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعنى الله خو داسى يو عزيز مقتدر او زبردست ذات دى چه د نه منلو په تقدير علىالغور پر منكرينو عذاب هم ليدلى شى. مگر دى پخپله د خپل رحم او كرم له مخى په هغه كېښى تأخير كوى او دوى ته موقع وركوى چه گوندى دوى ئى ومنى. وروسته د مكذېبنو د عبرت دپاره د څو واقعاتو بيان فرمائى چه له هغو څخه دغه خبره ظاهريږي چه الله تعالى هغوى ته تر كومى اندازى پورې مهلت وركړى و. كله چه على رءوس الاشهاد معلوم او ښكاره شو چه هغوى په هيڅ ډول (طريقه) د حق او حقانيت منونكى نه دى نو بيا ئى زياتره د دوى تباه او برباد كړل. له هغوى ځنى رومى د فرعونيانو قصه ده چه پخوا له دى نه په «الاعراف» او «طه» او په نورو سورتونو كېښى بالتفصيل تيره شوى ده. او ښائى چه د هم هغو ځايونو په تفاسيرو كېښى بيا ولوستل شى.

وَاذْ تَأْدَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ اِنَّ اَتَتْ الْقَوْمَ الظَّالِمِيْنَ ﴿۱۱﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ اَلَا يَتَّقُوْنَ ﴿۱۲﴾

او (یاد کره) هغه وقت چه غږ وکړ رب ستا موسی ته داسی چه ورشه هغه قوم ته چه ظالمان دی (یعنی) قوم د فرعون ته (چه ډیر ظلمونه کوی)، آیا نه ویریږی دوی له (الله).

تفسیر : یعنی ای موسی! ته لار شه! دوی د الله تعالی له قهره وویروه!.

قَالَ رَبِّ اِنِّيْ اَخَافُ اَنْ يُكَيِّدَ بَيْنَ وَبَيْنَ ﴿۱۳﴾ وَيَضِيْقَ صَدْرِيْ وَلَا يَسْطِقُ لِسَانِيْ
فَاَرْسِلْ اِلَيَّ هَارُونَ ﴿۱۴﴾

وویل موسی ای ربه غما بیشکه زه ویریږم له دی نه چه نسبت د دروغو به وکړی (دوی ماته) او بل تنگیږی سینه غما (له تکذیبه د دوی) او (بل) نه چلیږی ژبه غما (صافه خلاصه په وقت د تبلیغ کښی) پس ولیږه (جبریل په وحی سره) طرف د هارون ته.

تفسیر : یعنی قبطیان به غما د پوره خبری د آوریډلو څخه لا له پخوا غما په دروغجنولو باندی خوله پرانیځی او په هغه مجلس کښی به می هیڅوک تائید کوونکی نه وی ممکن دی چه په دغه وقت کښی زه ملول او حزین شم او فکر او طبیعت می خراب شی. او په زړه کښی می خفګان او تنګی راشی او ژبه می چه لکنت او بندش هم لری د زړه د دغه تنګی څخه لا پکښی زیات نیونه او بندیدل څرګند (ښکاره) شی. نو که غما د تقویت او تائید دپاره غما وزیر او ملګری هارون وګرځوی نو ستا زیات لطف او مهربانی به وی ځکه چه هغه لما غنی فصیح اللسان دی.

وَلَهُمْ عَلٰی ذٰلٰلٍ قٰلَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوْهُ ^{۱۵}

او (بل) شته دوی لره پر ما (دعوی د یوی) ګناه پس ویریږم له دی نه چه مر

به می کری.

تفسیر : یعنی د یوه قبطی د وینی دعوی چه د هغه تفصیل به د القصص په سورت کښی راځی پر ما باندی دائره ده نو زه ویریوم چه پخوا له دعوت او تبلیغه ځما کار تمام نه کری چه دغه خو هم هغه سری دی چه ځمونو یو قبطی ئی وژلی ؤ او راځنی تښتیدلی ؤ. نو په دغه تقدیر سره به زه د تبلیغ فرض څرنکه اداء کری شم؟.

قَالَ كَلَّا فَاذْهَبْ يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَعِينُونَ ﴿۱۵﴾

و فرمایل (الله موسی ته) نه ده داسی (مه داریوه! نه دی شی وژلی) پس لار شی تاسی دواړه په ښکاره ؤ معجزو ځما بیشکه چه مونو له تاسی سره یو اوریدونکی (ستاسی د سوال ؤ جواب هم).

تفسیر : یعنی قبطیان به څه مجال لری چه تاته لاس در ووی شی. ورځه! د خپلی استدعاء سره سم هارون علیه السلام هم له خپله ځانه سره بوځه! او ځمونو له درکری معجزی او نښی سره ورشه! کله چه د قدرت لوئی نښی له تاسی سره شته نو ولی به ویریوئ؟ نښی لا څه کوئ چه زه پخپله هم پر هره موقع کښی له تاسی سره موجود یم او د دواړو خواؤ خبری او اتري هم آورم.

فَاتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۶﴾ اِنْ اَرْسَلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿۱۷﴾

پس ورشئ دواړه فرعون ته نو ووايئ بیشکه چه هر یو ځمونو رسول استاځی د رب د عالمیانو یو په دی خبره باندی چه ولیړه ته (ای فرعونه) له مونو سره بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب شام ته)،

تفسیر : د بنی اسرائیلو وطن د حضرت ابراهیم علیه السلام په زمانه کښی د شام ملک ؤ. د حضرت یوسف علیه السلام په سبب دوی مصر ته راغلل هلته ئی یو مدت تیر کړ. اوس د الله تعالی اراده داسی وشوه چه دوی ته بیرته هم هغه د شام ملک ورکړی. خو فرعون دوی نه پریښودل چه شام ته لار شی ځکه چه له دوی ځنی به ئی د مریانو په شان کار اخیست. او حضرت موسی علیه السلام د بنی اسرائیلو د آزادۍ او خپلواکی طالب ؤ.

قَالَ لَّهُ رَبِّكَ فِينَا وَلَيْدًا وَلَكَيْتَ فِينَا مِنْ عِبْرِكَ سِينٌ ۝

نو وویل (فرعون موسیٰ ته) آیا تربیت نه ؤ کری مونږ د تا په (کورونو) خپلو کښی په دی حال کښی چه وورکی هلک وی او تیر کری ؤ تا په مونږ کښی له عمره خپله خو کاله (چه دیرش ؤ).

تفسیر : یعنی ته هم هغه نه ئی چه په دیر ناز او نعم غمونږ په کور کښی ستا پالنه او روزنه شوی وه؟ او غمونږ په لاس کښی وړوکی لوی شوی وی اوس ستا دماغ دومره لوی شوی دی چه له مونږ څخه داسی مطالبات کوی او خپل مشرتوب پر مونږ ثابتوی.

وَفَعَلْتَ فَعَلَتَكَ الْتَقَىٰ فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ۝

او بل کری ؤ تا کار خپل هغه کار چه کری ؤ تا (یعنی غما قبطی خباز دی وژلی ؤ) حال دا چه ته (ای موسیٰ) له ناشکرانو څخه ئی.

تفسیر : په دومره کلونو کښی دی داسی دعوی نه کوله کله چه له دی غما په څو شپې د باندی لاری او اوس چه بیرته راغلی نو د رسالت دعوی کوی؟ او غمونږ هغه گرد (تول) احسانات دی هیر کړل او اوس دی د نبوت په دعوی لاس پوری کری دی په هغه وقت کښی ته هم (العیاذ بالله) له هم دغو خلقو څنی یو سری وی چه نن ورځ هغو گردو (تولو) ته کافران وائی.

قَالَ فَعَلْتُهَا إِذَا أَنَا مِنَ الصَّاٰلِينَ ۝

وویل (موسیٰ فرعون ته) چه کری ؤ ما دغه کار په هغه وقت کښی چه وم زه له خاطیانو نابوهانو.

تفسیر : په دی چه مړ به شی په یوه سوک غما یعنی ما هغه قبطی په عمد سره نه دی وژلی په خطاء سره غما په یوه سوک سره مړ شو. زه که پوهیدی چه دی غما په یوه سوک سره مری نو ولی به می تادیب ورکاوه : ﴿ تَوَكَّلْ عَلَىٰ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ﴾ (القصص ۲ رکوع ۱۵ آیت (۲۰) جزء)

فَقَرَّرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٦﴾

پس وتبیتیدم زه له تاسی کله چه ووبریدم زه له تاسی پس وبانه ماته رب عما حکم علم فهم او وگرخولم (دغه الله) زه له رسولانو شخه.

تفسیر : یعنی بیشکه چه زه ووبریدم او له دی غایه وتبیتیدم لیکن د الله تعالیٰ دا منظور و چه ماته پخپل فضل او مرحمت سره نبوت او حکمت مرحمت کړی، او د رسالت په کرامت سره می سر لوری (اوپت) او ممتاز گرځوی. او ستا په لوری می درولپوی دا دی چه زه په امر د الله سره درغلی یم چه تاته سمه صافه لیاره دروښیم. او دغه غه اظهارات چه تاسی وکړل دغه گرد (تول) عما د صداقت دلیل دی چه هغه سری چه ستاسی له ویری تبیتللی و بیا خرنکه داسی بی خوفه او بی خطره ستاسی په مخ کښی نیغ ولاړ دی.؟

وَلِئَلَّا نَعْمَهُ تَمْتَمًا عَلَيَّ اَنْ عَبَدْتُ بَنِي إِسْرَءِئِيلَ ﴿٢٧﴾

او (آیا) دغه (تربیت) یو نعمت دی چه احسان ئی کوی پر ما باندی (چه هغه ستا له شفقت نه و بلکه له دی جهته و) چه مریونه کړی دی و بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب).

تفسیر : یعنی عما د وړوکوالی د پالنې احسان راڅرگندول (ښکاره کول) تاته ښه نه ښکاری. آیا د یوه اسرائیلی وړوکی پالنه او تربیت د دغی خبری جواب کیدی شی چه تا گرد (تول) د بنی اسرائیلو قوم له ازادی او خپلواکی غځه محروم گرځولی دی او له دوی سره د بندگانو او مریانو په شان سلوک کوی. بالخصوص چه د دغه وړوکی پالنه هم ستا د هغو زړه چاودونکیو مظالمو او تیږیو په سلسله کښی واقع شوی وه که تا هغسی ظلم او تیری نه کولی او گرد (تول) بنی اسرائیلی هلکان دی نه وژلی ولی به می مور ژوندی په تابوت کښی غورځولم؟ او بیا هغه تابوت ئی ولی په سیند کښی لاهو کاوه او ولی به زه ستا حرم سرای ته رسیدم؟ د دغو حالاتو له تصویره تاته داسی احسان له څرگندولو (ښکاره کولو) شخه شرم او ننگ پکار دی او صافه خبره خو دا ده هغه الله تعالیٰ چه عما تربیت او پالنه ستا په شان د یوه دښمن کره کړی ده هم هغه الله می نن ورځ ستا د خیر غوښتلو او لیار ښوولو دپاره خپل رسول په شان گرځولی او لېږلی یم.

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۷﴾

وویل فرعون (موسیٰ ته) او شه خیز دی رب د عالمیانو ؟ .

تفسیر : یعنی موسیٰ علیه السلام د (فقولا إنا رسول رب العالمین) په امتثال خپل ځان ئی د رب العالمین رسول وباله د ده په مقابل کېنې فرعون د جحود، تعنت، ضد او عناد له لیاری وویل چه (العیاذ بالله) رب العالمین څه شی دی؟ سره ځما له وجوده د بل کوم رب نوم اخیستل څه معنی لری؟ ځکه چه د دی ازلی شقی دعوی د خپل قوم په مخ کېنې داسی وه: «ما علمت لکم من اله غیری» زه ما سواء له خپل ځانه بل کوم معبود تاسی ته نه پیژنم او «انا ربکم الاعلیٰ» زه یم ستاسی لوی پروردگار» لکه چه د ده قوم به ځینی له انتهایی جهل او بلادت، او ځینی له خوفه او طمعی د ده په عبادت کېنې لگیاء ؤ. اگر که په خپل زړه کېنې دغه ملعون هم د الله په وجود یقین لرلو لکه چه له ﴿لَقَدْ عَلِمْتُمُ أَنَّ رَبَّ الْفَلَاقِ وَاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ هُوَ﴾ څخه ظاهریوی د جزء ۱۵ سورة (بنی اسرائیل ۱۲ رکوع) ۱۰۲ آیت .

قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿۲۸﴾

وویل موسیٰ (په جواب د فرعون کېنې) چه رب العلمین رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منځ د دغو دواړو کېنې دی که چیری یی تاسی یقین کوونکی (نو ایمان پر راوړئ).

تفسیر : یعنی د آسمان او د ځمکی گرد (تول) شیان چه د هغه لوی ذات تر اداری او تربیت لاندی دی هم هغه رب العالمین دی که ستاسی په قلوب کېنې پر کوم شی باندی د یقین راوړلو استعداد موجود وی نو انسانی فطرت له گردو (تولو) ځینی پخوا پر دغه رب العلمین د یقین کولو دپاره کافی دی.

قَالَ لَيْسَ حَوْلَكَ إِلَّا نَسَمٌ مِّمَّوْنَ ﴿۲۹﴾

وویل (فرعون) دپاره د هغو (مشرانو) چه چاپېر ؤ له ده سره چه آیا نه اوړئ تاسی (دغه جواب د ده چه نه دی موافق له سواله سره)

تفسیر : فرعون عمداً او په قصد سره غوښته چه خبره کده وده او تالا کری نو د خپل خوالی

او موالی د تیزولو او تحصیض ورکولو دپاره او د موسی علیه السلام د خبری د خفیقولو دپاره
ئی داسی وویل «آورئ چه موسی غومره له کاره لری خبری کوی؟ آیا له تاسی غنی به کوم یو
تصدیق کوی چه ماسواء له مانه په آسمان او حمله کبئی بل کوم رب شته؟»

قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَقْلَيْنِ ﴿۳۶﴾

وویل (بیا موسی فرعون ته چه رب العالمین) رب د تاسی دی او رب د پلرونو
د تاسی دی چه پومبی ؤ.

تفسیر : یعنی ای احمقانو زه چه د کوم رب العالمین ذکر کوم هغه داسی یو لوی ذات دی چه
ستاسی او ستاسی د پلرونو او نیکه گانو پیدا کوونکی دی غه وقت چه ستاسی بوی او تخم هم
نه ؤ ده په هغه وقت کبئی هم د حمله او آسمان تربیت او تدبیر کاوه .

قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمُ لَمَجْنُونٌ ﴿۳۷﴾

وویل (فرعون) بیشکه رسول ستاسی دغه چه لیږلی شوی دی تاسی ته خامخا
مجنون لیونی دی.

تفسیر : یعنی (العیاذ بالله) یو لیونی ئی رسول گرځولی او لیږلی ئی دی چه دی نه یواځی
مونږ بلکه څمونږ پلرونه او نیکه گانو ته هم بد وائی او څمونږ د دغه شوکت او حشمت څخه لږ
غه هم نه متأثر کیږی او نه ئی تری سترگی سوځی. نو معلومیږی چه د ده دماغ او ماغزه بالکل
له عقل څخه عاری شوی دی.

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۳۸﴾

وویل (بیا موسی فرعون ته چه رب العالمین) رب د مشرق او (رب د) مغرب
او (رب د) هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منع د دغو کبئی دی که
چیری یی تاسی چه څه قدر عقل کولی شی (نو ایمان راوړئ په وحدانیت د
الله).

تفسیر : حضرت موسی علیه السلام بیا یوه داسی خبره وکړه لکه چه حضرت ابراهیم علیه
السلام د نمرود په مقابل کبئی کړی وه . یعنی رب العالمین هغه ذات دی چه د مشرق او مغرب

مالک دی او د گردو (تولو) ستوریو د طلوع او غروب تدابیر په یوه ټینگ او مضبوط نظام موافق کوی.

که په تاسی کښی لږ څه عقل او پوه وی نو په دغه باندی پخپله هم پوهیدی شی چه د دغه عظیم الشان نظام قائم ساتونکی ما سواء له الله تعالیٰ څخه بل هیڅوک نشی کیدی. آیا پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک د دی خبری قوت او قدرت لری چه د دغه نظام انتظام په دومره مضبوطی او اهتمام سره وکړی شی؟ یا ئی د یوی دقیقې (شیبې) لپاره مات یا معطل یا بدل کړی؟ د دغی وروستنۍ خبری د آوریډلو څخه فرعون بالکل متحیر او مبهوت شو او د مباحثی او مجادلی څخه ئی مخ واړاوه او په ویرولو او ډارولو سره ئی خپله خوله وسپردله لکه چه وروسته له دی نه راځی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي: «حضرت موسیٰ علیه السلام د الله تعالیٰ د قدرتونو د ښوولو دپاره یوه خبره کوله. او فرعون په منځ کښی خپلو سردارانو ته تحفیض ورکاوه او دوی به ئی سراښول (پوهول) چه پری یقین ونه کړئ».

قَالَ لِّیْنِ اتَّخَذْتَ الْهَآغَرِیْ لَاجَعَلْتُكَ مِنَ الْمَسْجُوْنِیْنَ ۝۹

وویل (فرعون موسیٰ ته) قسم دی که چیری ونیو تا خدای غیر له مانه (بل څوک) نو خامخا وبه گرځومه زه هر ورو (خامخا) تا له بندیانو څخه.

تفسیر : په دغه ځلی فرعون خپل مطلب په صافو الفاظو سره ښکاره کړ چه دلته په مصر کښی بل هیڅ یو خدای نشته. که پرته (علاوه) له ما ځنی د بل کوم معبود حکومت ومنلی شی نو په یاد ئی ولرئ چه دغسی نورو خدای متونکیو دپاره څما بندی خانه تیاره ده.

قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِسَيِّئٍ مُّبِيْنٍ ۝۱۰

وویل (موسیٰ فرعون ته) آیا (نه کوی باور په الوهیت د الله) اگر که راوړم زه تاته دلیل یو شی ښکاره (دلیل ښکاره کونکی)

تفسیر : یعنی پخپله دغه فیصله کښی اوس تلوار مه کوه! دغه خو ستا د خبری جواب ؤ اوس خو لږ هغه ښکاره معجزی هم وگوره چه په هغو سره د الله تعالیٰ قدرت او څما صداقت دواړه در څرگندیږی (ښکاره کیږی). ښه که زه داسی ښکاره معجزی هم وښیم. بیا به هم ستا فیصله هم دغه وی.

قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ۝۱۹۱ وَآلَفِی عَصَاۃً فَاِذَا هِیَ تُعْبٰۤی ۝۱۹۲
وَتَزَعٰیدهُ فَاِذَا هِیَ بِیَضَآءٍ لِّلْظٰلِمِیْنَ ۝۱۹۳ قَالَ لِّلْمَلٰٓئِكَةِ اِنَّ هٰذَا سَحَرٌ
عَلِیْكُمْ ۝۱۹۴ یُرِیْدُ اَنْ یُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسَحَرٍ فَاِذَا تَاْمُرُوْنَ ۝۱۹۵

وویل (فرعون موسیٰ ته) پس راوړه هغه (ښکاره دلیل) که ئی ته له صادقانو
رښتیا ویونکیو (په دعوی خپله کښی) پس وغورځوله (موسیٰ) همسا خپله پس
ناڅاپه په دغه وقت کښی وه هغه یو ښمار ښکاره ظاهر او راوئی ایست لاس
خپل (له دننه د گریوان خپل) پس ناڅاپه دغه (لاس) ؤ تک سپین (نظر د)
کتونکیو ته نو وویل (فرعون) اشرافو (د قوم) ته چه چاپیر د ده (ناست ؤ)
بیشکه دغه (سری) خامخا ساحر (کوډگر) دی ډیر پوه اراده لری د دی چه
ویاسی تاسی له ځمکی (وطن) ستاسی په سحر (کوډو) خپل پس څه (امر
حکم مشوره) راکوئ تاسی (ماته د موسیٰ په باره کښی)

تفسیر : فرعون چه تر اوسه پوری د خدائی مدعی ؤ اوس داسی وارخطا او بدحواسه شوی دی چه
له خپلو مریانو، نوکرانو، او د ده په زعم له خپلو بندگانو څخه مشوری غواړی. او دی ته حاضر
دی چه د هغو پر ښوونه تگ هم وکړی.

قَالُوا رَجِهْ وَاَخَاهُ وَاَبْعَثْ فِي الْمَدَآئِنِ حٰثِرِیْنَ ۝۱۹۶ یَا تُوَكَّلُ ۝۱۹۷
سَحَآرُ عَلِیْكُمْ ۝۱۹۸ فَجَمِیعَ السَّحَرَةِ لِبِقَآتٍ یَّوْمَ مَعْلُوْمٍ ۝۱۹۹

وویل (مشرانو) تاخیر ورکړه (کار د) دغه (موسیٰ) ته او ورور د ده
(هارون) ته او ولیږه په ښارونو کښی راتلونکی (محصلان) چه راوولی تاته هر
ښه ساحر (کوډگر) ښه پوه هښیار پس راتول کړل شول ساحران وعدی د
ورځی معلومی ته (چه څانځت د ورځی د جشن ؤ)،

تفسیر : یعنی د اختر ورځ د څانځت په مهال(وخت) .

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣١﴾ لَعَلَّكُمْ أَنْتُمْ السَّحَرَةُ إِنَّ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٣٢﴾

او وويل شو دپاره د خلقو چه آيا بيع تاسي يو غاي كيدونكي (دغي معلومي ورغي ته بلكه كرد (تول) سره راتول شي!) بناني چه مونږ متابعت (قبول) كړو (لياري د) ساحرانو كه چيري شول دوي هم دوي غالبان برياليان (پر موسي).

تفسير : يعنى پر تولو لازم دى چه هلته يو غاي شي. مونږ قوي هيله (ارزو) او اميد لرو چه غمونږ كودگران به برياليان (كامياب) شي. نو هله به د موسي د مغلوبيت او د ماتي د ښه ښكاره كولو دپاره د خپلو كودگرانو په لياره غو. گواكي د دغي خبري اظهار مقصود ؤ چه په دغه كښي مونږ له خپله غانه شه غرض او مقصد نه لرو. كله چه په مقابل كښي غمونږ پله درنه وختله نو بيا انصافاً هيڅوك حق نه لري. او نشي كولي چه غمونږ له طريقي څخه منحرف شي.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَإِنَّا لَمَّا لَآئِكُمْ إِنَّ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٣٤﴾

پس كله چه راغلل ساحران (كودگران) وويل دوي فرعون ته آيا په تحقيق وي به مونږ ته خامخا څه اجر (مزدوري) كه چيري شو مونږ هم دا مونږ غلبه كوونكي برياليان). نو وويل (فرعون كودگرانو ته) هو! (تاسي لره اجر شته او علاوه پر هغه) بيشكه چه ستاسو په دغه وقت كښي خامخا له مقربانو (مصاحبانو غما يي!).

تفسير : يعنى نه يواځي مالي انعام او اكرام به دركړم بلكه تاسي به غما د خاصو مصاحبانو په ډله كښي هم داخليږئ. د دغو آيتونو مفصل بيان د «الاعراف» او د «طه» په سورتونو او نورو غايبونو كښي پخوا ليكلي شوي دي. كله چه ساحران د جشن په ورځ د گردو (تولو) خلقو په مخكښي ميدان ته راغلل او د نندارو كوونكيو صفونه وتړل شول نو.

قَالَ لَهُمْ مُوسَى الْقَوْمَا أَنْتُمْ مُّقْتَوُونَ ﴿۲۳﴾

وویل دغو (کود گرانو) ته موسی وغورځوئ تاسی هر هغه څیز چه تاسی غورځوونکی بی (د هغه).

تفسیر : یعنی څه وقت چه کود گرانو وویل چه ای موسی علیه السلام ته دی خپله همسا ږومبی غورځوئ یا ئی مونږ وغورځو؟ حضرت موسی علیه السلام د دوی په جواب کښی وفرمایل چه: «تاسی ئی ږومبی وغورځوئ! او خپل پوره زور او قوت هم پکښی صرف کړئ!».

فَالْقَوَائِبُ لَهُمْ وَعَصِيَّتُهُمْ وَقَالُوا بَعْزَةُ فِرْعَوْنَ إِنَّ النَّحْنَ الْغَلْبُونَ ﴿۲۴﴾

پس وغورځول (کود گرانو) یری خپل او همساگانی خپلی او وویل (کود گرانو) په عزت (اقبال) د فرعون بیشکه مونږ خامخا هم دا مونږ یو غالبان (بریالیان).

تفسیر : ځینو «بعضة فرعون» د قسم په معنی اخیستی دی یعنی د فرعون پر اقبال قسم خورو چه هم دا مونږ بریالیان (غالبان) کیږو!.

فَأَلْفَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿۲۵﴾

بیا وغورځوله موسی همسا خپله پس ناڅاپه هغی (همسا) ونږدول (ښوی تیر کرل) هغه (ماران) چه (ساحرانو) په دروغو جوړ کړی ؤ.

تفسیر : شیخ اکبر لیکلی دی چه هم هغه یری او همساگانی چه کود گرانو هغه د مارانو په شکل راڅرگندولی (راښکاره کولی) تشی توری پاتی شوی د موسی علیه السلام همسا دغه ټول شیان یوه گوله کرل او له خپل ستونۍ (حلقه) څخه ئی ښوی تیر کړل.

فَأَلْقَى السَّحَرَةُ سُجُودًا ^{۳۸} قَالُوا الْمَنَاجِبُ الْعَلِيِّينَ ^{۳۹} رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ^{۴۰} قَالَ امْنُتُمْ لَهُ
 قَبْلَ أَنْ أَدْنَا لَكُمْ أَنَّهُ لَكِبُزٌ لِّمَنَ الَّذِي عَلَيْكُمُ السَّحَرُ فَاسُوفَ تَعْلَمُونَ ^{۴۱} لَا تَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ
 وَأُجْلِكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَلَا وُصَلَتِكُمْ أَجْصَعِينَ ^{۴۲}

پس وغور غول شول پرمخی ساحران سجده کوونکی (الله ته) (وویل ساحرانو)
 ایمان راویری دی مونیر په رب د عالمیانو رب (پالونکی) د موسیٰ او (رب) د
 هارون وویل (فرعون ساحرانو ته) آیا ایمان راویر تاسی په دغه (موسیٰ) پخوا
 له هغه چه زه اذن (اجازه) ورکرم تاسی ته (د ایمان راویرلو په ده) بیشکه
 دغه (موسیٰ) خامخا مشر دی ستاسی هسی (مشر) چه ښوولی ئی دی تاسی ته
 سحر (کودی) پس خامخا ژر به عالمان شی (په جزاء د عمل خپل)، خامخا
 زه به پری کرم لاسونه د تاسی او پښی د تاسی سره مخالفی (ښی لاس او
 کینه پښه یا عکس د دی) او خامخا وبه غروم (غورند به کرم) پر دار
 هرومرو (خامخا) تاسی تول (چه مړه شی او درنه عبرت واخلي نور).

تفسیر : یعنی موسیٰ علیه السلام ستاسی لوی ښوونکی دی تاسی پخپلو منځونو کښی سره روغه
 کړی ده او داسی مو سره ټاکلی (مقرر کړی) او غوته کړی ده چه مونیر به داسی کوو او وایو.
 او ته داسی ووايه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي: چه ستاسی مشر وویل رب ته یعنی
 موسیٰ علیه السلام او تاسی د یوه استاد شاگردان ییع والله اعلم.

قَالُوا الْأَضْيِرُّنَا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ^{۴۳}

وویل (ساحرانو) نشته ضرر مونیر ته په دی کښی ځکه چه بیشکه مونیر رب
 خپل ته بیرته راتلونکی یو.

تفسیر : یعنی په هر حال وروسته له مرگه هرومرو (خامخا) د الله تعالیٰ حضور ته بیول کیږو په
 داسی موت سره مونیر د شهادت درجه مومو. دغه کرد (تول) مضامین د «الاعراف» په سورت او
 نورو غایونو کښی لیکلی شوی دی هلته دی ولوستل شی.

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا إِنَّ كُنَّا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ^{۴۴}

(او بل ځکه چه) بیشکه مونږ طمع هیله (امید) لرو د دی چه وېښی مونږ ته رب ځمونږ گناهونه ځمونږ له جهته چه یو مونږ (په دغو حاضرینو کښی) پرومبی د ایمان راوړونکیو.

تفسیر : یعنی د موسی علیه السلام له دعوت او تبلیغ څخه وروسته د دغی لویى مجمع په محضر او د ظالم فرعون په مخ کښی له گردو (تولو) څخه پرومبی مونږ د حق د قبولیت اعلان وکړ. له دی نه داسی هیله (ارزو) او امید کیږی چه الله تعالی به ځمونږ پخوانی گرد (تول) تقصیرات معافوی..

وَإِذْ نَادَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعَبَادِي أَنَا وَمَنْ مَعِيَ ۖ فَلْيَسْرُوا

او وحی (حکم) ولیږه مونږ طرف د موسی ته داسی چه د شپي بوځه بندگان ځما (بنی اسرائیل بحر ته) بیشکه چه تاسی پسی به درشی (فرعون سره له فرعونیانو).

تفسیر : یعنی څه وقت چه فرعون له یوی اوږدی مودی پوری سره د ویلو او پوهولو او د قدرت د نشو د لیدلو هم ایمان رانه وړ، او حق ئی ونه مانه، او د بنی اسرائیلو د ایذاء او ضرر او رږولو (تکلیفولو) څخه ئی لاس وانخیست نو مونږ موسی علیه السلام ته حکم ورکړ چه د شپي له مخی ته سره له قوم خپل له دی ځایه د هجرت په نیت ووځئ، او خبردار اوسئ! چه فرعونیان به هم په تاسی پسی درځی او ستاسی تعقیب به په شدت سره کوی ښائی چه تاسی تری ونه ویریږئ!.

فَاسْرُ فِرْعَوْنَ فِي الْمَدَائِنِ حُشْرِينَ ۖ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ۙ

پس ولیږل (فرعون) په ښارونو کښی (یعنی ښارونو ته محصلان) راتولونکی (د لښکر). ترڅو چه گرد (تول) قبطیان تول کړی او د سبطیانو (بنی اسرائیلو) تعاقب وکړی. (او وویل فرعون) چه بیشکه دغه (بنی اسرائیل) خامخا یوه ډله ده ډیر لږه.

تفسیر : یعنی د دغه وړوکی جمعیت له لاسه مونږ پکو (تنګ) شوی یو حال دا چه د دوی

هستی هیخ شی ده او د دوی موجودیت مونږ ته هیخ وقعت او اهمیت نه لری. او نه دوی غمونږ د جنگ او د مقابلې قوت او توان لری. دغه خبری ئی د دی دپاره کولی چه د ده قوم په جوش او غیرت راشی.

وَأَنهْمُ لَنَا غَائِظُونَ ﴿۵۵﴾

او بیشکه چه دغه (سبطیان) له مونږ زړه سوی (لرمون خوږین) دی.

تفسیر : یا مونږ په قهر او غصه راوولی یعنی کوی داسی کارونه چه مونږ پر دوی په قهر شو معلوم دی چه بدبختی او شقاوت دوی په دغه اړولی دی چه غمونږ قهر او غضب ځان ته وگتی.

وَأَنَا الْجَمِيعُ حَزُونٌ ﴿۵۶﴾

او بیشکه مونږ خامخا ټول (قبطیان مجرب محتاط یو او له دغو سبطیانو نه) په خطر ویره کښی یو.

تفسیر : نو د دغی هری ورځنی خطری بیخ او بنست (بنیاد) ایستل او دائمی قلع او قمع ئی په کار ده او راځی چه یو ځلی ئی له منځه ورک کړو. ځینو مفسرینو د دی ترجمه داسی کړی ده چه «غمونږ لاو لښکر او جمعیت خورا ډیر دی چه گرد (ټول) سره مسلح، مجرب او محتاط دی» نو دغه الفاظ به د تشویق تحفیض او زړه ورتوب دپاره وی والله اعلم. نو وفرمایل الله تعالی جل واعلی شانه واعظم برهانه.

فَأَخْرَجَهُم مِّنْ جَنَّتِ وَعَيْونَ ﴿۵۷﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿۵۸﴾ كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهُم بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿۵۹﴾

پس ویستل مونږ دغه (قبطیان) له باغونو او (له) چینو او (له) خزانو او (له) مقام عمدہ (ښو ځایونو) نه هم داسی (وکره مونږ له قبطیانو سره) او په میراث مو ورکړل دغه (تیر شیان) بنی اسرائیلو (اولادی د یعقوب) ته.

تفسیر : «کذلک» یعنی په دی ډول (طریقه) قبطیانو کور کهول، مال دولت باغونه او کښتونه

(فصلونه) پرینبودل او گرد (تول) سره یو ځای د بنی اسرائیلو په تعاقب ووتل چه بیا بیرته گرځیدل د هغوی په برخه نشو. گواکی په دغه تبیر سره الله تعالی دوی د باندی وشرل. یا خو دغه باغونه او چینی او خزانی او ښه ځایونه او نور شیان وروسته له هغه د بنی اسرائیلو په لاس ورغلی دی. یا خو یوه موده وروسته له دی نه د حضرت سلیمان علیه السلام په عهد کښی څه وقت چه د مصر مملکت هم د ده په سلطنت کښی شامل شو. والله اعلم. پخوا له دی نه د دی په متعلق اختلافات تیر شوی دی.

فَاتَّبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ ﴿١٠﴾ فَلَمَّا تَرَاءَ الْجَمْعُ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرِكُونَ ﴿١١﴾

پس وروسته د دغو (سبطیانو) لاپل دغه (قبطیان او ورسیدل) هغوی ته په وقت د ختلو د لمر پس کله چه سره ولیدل دغو دواړو لښکرو (یو له بله سره) نو وویل ملگریو د موسی چه بیشکه مونږ خامخا موندلی شوی یو (نیولی شوی یو) له جانبه د (قبطیانو).

تفسیر : یعنی د قلزم د بحیری (احمری بحیری) څنډی (غاړی) ته ورسیدل بنی اسرائیل په دغه فکر کښی ؤ چه په څه ډول (طریقه) له دغه سینده پوری وځی چه د شا له طرفه د فرعونیانو لوی لښکر د فرعون په مشرتوب ورپسی ورسید. اسرائیلیان له دغه وضعیت څخه چه له یوه طرفه دانگ او له بل طرفه پړانگ ؤ ډیر سخت وویږیدل. او موسی علیه السلام ته ئی وویل چه اوس به مونږ د فرعونیانو له لاسه څرنگه نجات وموندلی شو چه وړاندی سمندر او وروسته دغه لوی لښکر دی چه په ډیر قوت او قدرت او زور ؤ شور سره راځی؟.

قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿١٢﴾

وویل (موسی سبطیانو ته) چه نه ده داسی بیشکه له ما سره رب ځما دی په نصرت او اعانت ژر به وښی ماته (لیاره د نجات)

تفسیر : یعنی له سره مه ویریئ! د الله تعالی پر مواعیدو داده او مطمئن اوسئ! ځکه چه د الله تعالی نصرت او حمایت له مونږ سره دی! الله جل جلاله به هرومرو (خامخا) د نصرت او حمایت کومه لیاره مونږ ته رابواسی امکان نه لری چه مونږ به دښمنان ونیولی شی.

فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ
فَافْتَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾

پس وحی (حکم) و کمره موسیٰ ته داسی چه ووهه ته په همسا خپلی بحر (د قلزم یا د نیل پس ده وواهه)، پس وچاود (بحر دولس توتی شو) پس شوه هره برخه (یوه توته جلا (جدا) شوی هسکه (اوچته)) لکه اوږد لور (اوچت) غر (په هسکوالی (اوچتوالی)).

تفسیر : اوبو ډیر زیات ژور والی درلود (لرلو) له دولسو ځایونو څخه وچاودیدلی څیړی شولی او پکښی وچی کلکی لیاری جوړی شوی او د بنی اسرائیلو د دولسو قبیلو دپاره بیللی بیللی لیاری پکښی سازی شوی. او په منځ کښی د اوبو لوی لوی دیوالونه د لویو لویو غرونو په شان ودریدل (کذا فی موضح القرآن).

وَأَرْسَلْنَا إِلَىٰ الْفِرْعَوْنَ ﴿٢٧﴾ وَاجْتَبَيْنَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٢٩﴾

او بیا رانژدی کړل مونږ دغه ځای ته هغه نور (یعنی قبطیان) او نجات ورکړه موسیٰ او هغو (سبطیانو) ته چه له ده سره ؤ (له غرقه) تول بیا غرق کړل مونږ هغه نور (یعنی قبطیان)

تفسیر : یعنی فرعونى لښکر هم نژدی ورسید او په بحر کښی ئی جوړی شوی لیاری ولیدلی نو دوی بى له کوم فکر او اندیښنی په بنی اسرائیلو پسې د اوبو په هغو لویو لویو کوڅو کښی سره ورننوتل کله چه فرعون او گرد (تول) فرعونى لاؤ لښکر د بحر منځ ته ورسیدل نو علی‌الغور د الله تعالیٰ په حکم له دواړو خواؤ د اوبو غرونه پری ونښدل او تولی اوبه سره یو ځای شوی او دوی پکښی مغروق شول. دغه قصه پخوا له دى نه هم لیکلی شوی ده.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٣٠﴾

بیشکه په دغه (غرق د قبطیانو کښی) خامخا لوی دلیل دی (د عبرت او د قدرت ځمونه) او نه ؤ اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعنی کله چه د هغوی غخه دیرو کسانو حق ونه مانه نو په آخر کښی قدرت دغه نښه ورښکاره کړه چه په هغی کښی د صادقینو او مکذبینو انجام په هم دغه دنیا کښی بیل بیل ښکاره او جلا (جدا) شی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٨﴾

او بیشکه رب ستا خامخا هم هغه دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر : دغی ئی ځمونږ رسول الله ته اورولی دی چه د مکی معظمی فرعون ابوجهل او فرعونیان کفار د قریش به هم په مسلمانانو پسی جنگ ته راوځی بیا به له وطن څخه د باندی تباہ کپړی د «بدر» په ورځ لکه چه فرعون په رود نیل یا بحیره قلزم کښی تباہ شول (موضح القرآن).

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ﴿١٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا قَطْلُ لَهَا عَظِيمٌ ﴿٢١﴾

او ولوله (ای محمده!) پر دغو (کفارو د مکی) خبر (قصه) د ابراهیم! کله چه ئی وویل پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل ته چه د څه څیز عبادت کوئ تاسی (یعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت کوئ.؟) نو وویل دوی عبادت کوو د بتانو پس همیشه اوسو دوی ته ورنژدی کیناستونکی (عابدان).

تفسیر : یعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت کوئ؟ دغه د ابراهیم علیه السلام سوال ؤ نمرودیانو په جواب کښی ورته داسی وویل چه ته ځمونږ معبودان نه پیژنی؟ چه په داسی تحقیق سره ئی پوښتنه کوی. مونږ تل د دغو بتانو عبادت کوو او ځمونږ په زړونو کښی د دوی دومره عقیدت او وقعت شته چه د شپې او د ورځی دوی ته د مجاورانو په شان معتکف ناست یو.

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمُ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٢٢﴾

وویل (ابراهیم) آیا اوری (دغه بتان بلنه) د تاسی کله چه ئی بولی تاسی.

تفسیر : یعنی سره له دومره نارو او سوړو وهلو آیا دوی ستاسی خبری اوریدلی شی؟ که ئی نه آوری لکه چه د دوی له جمادیت څخه ښکاره ده نو دغه بلل او ناری وهل چتی (فضول) او بیکاره دی.

أَوْ يَفْعَلُكُمْ أُوْيُزُونَ ﴿٤٣﴾

یا څه نفع رسوی تاسی ته (چه ئی عبادت وکړئ) یا ضرر در رسوی (که ئی عبادت ونه کړئ).

تفسیر : آیا د دوی د عبادت کولو څخه څه گټه (فائده) او د نه عبادت کولو څخه څه نقصان دررسولی شی؟ ظاهره او ښکاره خبره ده هغه شی چه له خپله ځانه یو مچ هم نشی شړلی هغه به نورو ته څه نفع یا نقصان ورسولی شی نو بیا داسی یو عاجز او لایعقل شی معبود گرځول د کوم عاقل او پوه کار کیدی شی؟.

قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذِبًا كَذِبًا يَفْعَلُونَ ﴿٤٤﴾

وویل (کفارو چه نه آوری او نه نفع او نه ضرر رارسوی دغه بتان) بلکه موندلی دی مونږ پلرونه خپل چه هم داسی به ئی کول (عبادت د بتانو).

تفسیر : یعنی له داسی منطقی مباحثو او حجتونو او دلائلو سره مونږ څه کار او غرض نه لرو. ځمونږ د عقیدت او عبادت مدار پر هم دغو خبرو دی چه درته ومو ویل. پس له سلهاو دلائلو څخه یو لوی دلیل هم دغه خبره ده چه ځمونږ پلرونه او نیکه گان به هم پر هم دغی لیاری روان ؤ آیا مونږ هغو گردو (تولو) ته احمق او ناپوه ووايو؟ او د هغوی تقلید پریدو؟.

قَالَ أَقْرَبُكُمْ مَّا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٤٥﴾ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ ﴿٤٦﴾ وَاللَّهُمَّ عُدُّوْ
لِي الْأَرْبَ الْعَلِيِّنَ ﴿٤٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٤٨﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي
وَيَسْقِينِي ﴿٤٩﴾ وَإِذَا أَمَرْتُ فهُوَ يَشْفِينِ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِي يُبَيِّتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٥١﴾
وَالَّذِي أَطْعَمُنِي أَنْ يَقْبَلَنِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٢﴾

ووېل (ابراهيم) آيا پس وينئ (پوهيږئ تاسي په دې چه) هر هغه (بتان) چه يئ تاسي چه عبادت كوي تاسي (د هغوي) او پلرونه ستاسي چه پخوا تير شوي دې پس بيشكه چه دغه (بتان دښمنان غما دي مگر رب د عالميانو (چه دوست ئي لرم او عبادت ئي كوم) هغه (رب) چه پيدا كړي ئي يم زه (له عدمه) پس هم دې سمه صافه لياره ښيي ماته او هغه (رب) چه هم دې طعام خوروي پر ما او اوږه (او نور) راباندې خښوي او كله چه مريض رنځور شم پس هم دې شفاء راكوي او هغه (رب) چه مر كوي مي (په دنيا كښي) بيا به مي ژوندي كوي (په عقبا كښي) او هغه (رب) چه طمع هيله (اميد) لرم (تري) د دې چه مغفرت كړي ماته خطاء غما په ورځي د جزاء كښي.

تفسير : يعنى د دوي عبادت كول يو پخواني حماقت دى كه نه د چا په واک اختيار او قبضه كښي چه د يوي ذري په اندازه نه نفع وي او نه نقصان د هغه عبادت څه په كار دى؟ درواخلئ زه بى له خوفه او خطره اعلان كوم چه زه ستاسي له دغو معبودانو سره جنگ كوم. زه پر دوي يو كيد، مكر او تمسخر كوم: ﴿وَاللّٰهُ لَكُمۡدَعۡوَانٌ مُّبِينٌۭۭۭ﴾ جزء ۱۷ (د الانبياء (۵) ركوع) ۵۷ آيت كه په دوي كښي څه طاقت وي نو ماته دې څه ضرر او نقصان ورسوي كما قال في جزء ۷ سورة الانعام (۹) ركوع ۸۰ آيت ﴿وَلَا تَأۡمُرۡوۡاۤ بِاَلۡاَنۡفَالِۙ وَتَكۡفُرۡوۡاۤ بِرَبِّكُمۡۚ﴾ وجاء في جزء ۱۱ سورة يونس (۸) ركوع ۷۱ آيت من قول نوح عليه السلام: ﴿تَاجِبُوۡاۤ اَعۡيُنَکُمۡۙ وَارۡوُۡاۤ اَنۡفُسَکُمۡۙ﴾ وجاء في جزء ۱۲ سورة هود (۵) ركوع ۵۵ آيت من قول هود عليه السلام: ﴿يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّ﴾ او ځينى مفسرين وائي چه په دغه كښي په يوي نهايتي مؤثري او لطيفي پيرائي سره پر مشركينو تعريض دى يعنى هغه بتان چه تاسي ئي عبادت كوي زه هغوي خپل دښمنان گڼم كه نعوذ بالله زه د هغو عبادت وكړم نو په هغه كښي بيخي غما نقصان دى له دغه ځني وپوهيږئ چه تاسي هم د دوي له عبادت كولو ځني خپل ځان ته زيان پيښوي تاسي ښه غور راته كيږدئ چه له دغو بتانو سره زه په شدت دښمني كوم او يواځي واحد او صمد اله العالمين رب العالمين سره مينه او محبت لرم او د هم هغه عبادت كوم چه هغه رب العالمين غما معبود دوست او مددگار دى او د دارينو د فلاح لياره رابښي او د ډيري اعلى درجي فوائدو او منافعو په طرف مونږ ته ليار ښوونه كوي يعنى خوړل، څښل، ژوندي كول، وژل او رنځورول او له رنځوري څخه روغول دغه كرد (نول) د الله تعالى په قبضه، اختيار او واک كښي دى او هم هغه رب مي مر كوي په دنيا كښي او بيا مي راژوندي كوي په عقبا كښي او زه تري دغسې هيله (ارزو) او اميد لرم چه ويښي ماته خطاء غما په ورځي د جزاء كښي يعنى كه په كومه معامله كښي سهو نسيان او تيرواته واقع شى. يا له كوم بنده څخه د خپلي درجي سره موافق خطاء او تقصير صادر شى نو د الله تعالى له مهرباني څخه

د هغه د معافی توقع کیدی شی ځکه چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک معاف کوونکی نه دی. وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د کمالاتو او مهربانیو د ذکر کولو په منځ کېی حضرت ابراهیم علیه السلام د زړه له حضوره په دعاء شروع وکړه چه د عبودیت د کمال له لوازمو څخه ده.

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَاحْشِنِي بِالْصَّلَاتِ ۖ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿۸۶﴾
وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿۸۷﴾ وَاعْفِرْ لِي إِنَّكَ كَانَ مِنَ الصَّالِينَ ﴿۸۸﴾

ای ربه ځما وښه ماته حکم (علم عمل حکمت نبوت) او پیوست می کړه له (لویو) صالحانو سره او وگرځوه ماته ژبه د صدق (او د ثناء او د نیکنامی آوازه) په وروستیو (خلغو کېی هم) او ومی گرځوه وارثانو د جنت د نعمتونو (یعنی چه دک دی له خالصو لویو لویو نعمتونو نه). او بښنه وکړه پلار ځما ته بیشکه چه دی ؤ له گمراهانو.

تفسیر : یعنی مزید علم او حکمت او د قرب درجات او قبول راحمت وفرمایه! او د اعلیٰ درجی نیکانو په دله کېی می چه انبیاء علیهم السلام دی شامل کړه. کما قال نبینا صلی الله علیه وسلم: «اللهم فی الرفیق الاعلیٰ» له دغه دعاء څخه خپل کامل احتیاج او د الله تعالیٰ د انتهای غناء اظهار مقصود دی. یعنی که نبی دی یا ولی الله تعالیٰ د هیچا په معامله کېی مجبور او مضطر نه دی او تل د هغه د فضل او رحمت او کرم څخه کار چلیږی.

(او وگرځوه ماته ژبه د صدق او د ثناء او د نیکنامی آوازه په وروستیو خلغو کېی هم) یعنی د داسی مرضیه اعمالو او حسنه ؤ آثارو توفیق راپه برخه کړی چه راتلونکی نسلونه تل ما په خیر سره یاد کړی! او تل ځما د سنت متابعت وکړی! او ماته راغب وی او داسی هم کیدی شی چه په آخره زمانه کېی دی ځما له کورنی څخه داسی نبی وی چه ځما دین تازه وگرځوی او ونی ساتی لکه چه هم داسی هم وشوه چه الله تعالیٰ په دنیا کېی حضرت ابراهیم علیه السلام ته عمومی قبول وروباښه. او د ده له اولادی څخه ئی ځمونږ خاتم المرسلین سید الاولین والاخرین صلی الله علیه وسلم مبعوث کړ. چه دوی د ابراهیمی ملت تجدید وفرمایه. او وی فرمایل چه زه د ابراهیم دعاء یم، نن هم د ابراهیم علیه السلام د خبر ذکر د اهل الملل پر ژبو جاری دی. او مونږ محمدی امت هم په هر لمانځه کېی «اللهم صل وسلم و بارک علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت وسلمت وبارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم» لولو.

(او ومی گمرخوه له وارثانو د جنت د نعمتونو یعنی چه دک دی له خالصو لویو لویو نعمتونو
 غخه) مقصد ئی دا چه هغه جنت را په برخه کړه چه د آدم علیه السلام میراث دی.
 (واغفر لابی: او بښنه وکړه پلار غما ته بیشکه چه دی و له گمراهانو) له ترجمی غخه
 غرگندیوی (ښکاره کیږی) چه د ده عبدالله توب ظاهر شو نو خپل د برائت او بیزاری اظهار ئی
 وفرمایه کما قال الله تعالی: ﴿وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ الْإِثْمِ إِلَّا تَوْبًا شَدِيدًا﴾^{۱۱}
 ﴿فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ﴾^{۱۲} جزء ۱۱ (د التوبه ۱۴ رکوع) ۱۱ آیت او که په ﴿إِنَّهُ كَانَ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾^{۱۳}
 کښی د «کان» ترجمه د «و» پر غای په «دی» سره وکړه شی نو بیا هیڅ اشکال
 نه پاتی کیږی ځکه چه په ژوندون کښی د ده د ایمان راوړلو امکان باقی و. نو د دعاء حاصل
 دا دی چه «الهی غما پلار په ایمان سره مشرف وفرمایه! او د کفر د زمانی خطاوی ئی ورمعافی
 کړه!» د دی لږ څه مفصل تحقیق پخوا له دی نه کوم غای کښی تیر شوی دی هلته دی وکوت
 شی فلیراجع

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ يَوْمَ لَا يُنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿١٥﴾ إِلَّا مَنَ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿١٦﴾

او مه می شرموه په هغه ورځ کښی چه ژوندی راپاڅول شی (مگرد (تول)
 مخلوقات له قبورو) په هغه ورځ چه نه رسوی نفع مال او نه (نفع رسوی)
 ځامن هیچا ته). مگر هغه چاته چه راغلی دی الله ته په زړه سلامت پاک (له
 کفره او نفاقه) یعنی روغ رمت بی له رنځه او درده زړه چه له کفر او نفاقه
 او فاسدو عقائدو څخه پاک وی هغه هم هغسی کار کوی (چه د هغه په اثر
 په قیامت کښی معزز اوسیدی)

تفسیر : هلته به مال او دولت او عیال او اولاد له سره په کار نه راځی که کافر وغواړی چه په
 قیامت کښی خپل مال او اولاد فدیو او له خپله ځانه ئی جار (قربان) کړی. او په دغه وسیله سره
 خپل ځان خلاص کړی. نو دغه به له سره ممکن نه وی. د دغی دنیا د صدقاتو او خیراتونو او
 نیکو اولادو څخه هم هلته د نفع توقع شته چه د ده زړه د کفر له نجاسته او پلیتعی څخه پاک او
 صاف وی.

وَأَنْزَلَتْ الْجَنَّةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٧﴾ وَبَرَزَتْ الْجَهَنَّمَ لِلْعَاقِبِينَ ﴿١٨﴾

او (په هغه ورځ کښی به) ورنژدی کړ شی جنت پرهیزگارانو ته (لیار د

مسرت او خوشالی د دوی) او ښکاره به کړ شی جحیم گمراهانو ته (لپاره د حسرت او خفقان د دوی).

تفسیر : په محشر کېږي به جنت پخپل انتهایی ډول (طریقه) او سینگار او آرائش او زینت سره متقیانو ته نژدی په نظر ورځي چه جنتیان به د هغه له لیدلو څخه پخوا د هغه د ننوتلو څخه ډیر مسرور او محظوظ کیږي هم داسی دوزخ به هم مجرمانو ته ډیر نژدی راوړل کیږي خو دوی پخوا د هغه له دخوله وویریږي او ولرزیږي.

وَقِيلَ لَهُمْ أَيُّكُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٢٧﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُكُمْ أَوْ يُتَخَفَرُونَ ﴿٢٨﴾

او وبه ویل شی دوی ته (د پرستو په ژبه) چه چیرته دی هغه معبودان ستاسی بی له الله چه وی عبادت به کاوه تاسی د هغو بی له الله نه، آیا مدد کوی له تاسی سره (په دفع د عذاب د الله کېږي) یا څه مدد کوی دوی له خپله ځانه سره (بلکه نه ئی شی کولی).

تفسیر : یعنی اوس مو هغه فرضی معبودان چیری دی؟ چه نه ستاسی مدد کوی او نه مو له دغه عذابه خلاصولی شی؟ او نه ستاسی بدل او انتقام اخیستی شی؟ بلکه دوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد او منفعت نشی رسولی،

فَلْيَكْبُرُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٢٩﴾ وَجُنُودُ ابْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾ تَاللَّهِ إِنَّ كُتَالَنَا فِي صَلِّ سُبْحَانَ ﴿٣٢﴾ اِذْ نُسَبِّحُكُمْ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٣﴾ وَمَا أَصْلَكُمْ إِلَّا الْبُجُورُونَ ﴿٣٤﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شُفْعَةٍ ﴿٣٥﴾ وَلَا صِدْقٍ حَقٍّ ﴿٣٦﴾

بس وبه غورځول شی (دا بتان) نسکور په دغه (دوزخ) کېږي دوی (او هم) گمراهان او لښکر د ابليس (شیطان) ټول (عابدان او معبودان). وبه وایی دوی

حال دا چه دوی به په دوزخ کښی سره جگړی کوی چه قسم دی په الله چه بیشکه شان دا دی چه وو مونږ خامخا په گمراهی ښکاره کښی کله چه برابرولی مونږ تاسی (په عبادت کښی) له رب (پالونکی) د عالمیانو سره او نه وو گمراه کړی مونږ مگر هم دغو مجرمانو (بدو مشرانو غمونږ) پس نشته مونږ ته له سره له شفاعتکړو (هیڅوک) او نه کوم دوست مخلص (چه غمونږ په دغه غم غمجن شی).

تفسیر : یعنی بتان او بت پرستان او ابلیس سره د هغو د ښکرو گردو (تولو) پرمخی په دوزخ کښی غورځول کیږی، وروسته د دی مخای د رسیدلو څخه دوی پخپلو منځونو کښی سره جگړی کوی او یو پر بل باندی به الزام او ملامتی اړوی او بالاخر گرد (تول) به پر خپلو گمراهیو اقرار او اعتراف کوی او وبه وائی چه «بیشکه له مونږ څخه ډیره لویه گناه او غلطی شوی ده چه تاسی بتانو یا نورو شیانو ته مو د خدائی حقوق او اختیارات درکړی وو. او له رب العالمین سره مو برابر کړی وئ! نو په دغه غته گناه او لویه غلطی کښی د دغو لویو شیطانانو په ښوونه او ښوونه لویدلی یو او دغه بد کارونه دوی پر مونږ باندی کړی دی چه د هغو لامله (له وجی) مونږ په دغه غم او مصیبت کښی اخته شوی یو او نن ورځ مو نه بتان پکار راځی او نه شیطان په مدد رارسیری ځکه چه هغوی پخپله د دوزخ په لمبو کښی غوتی وهی. اوس مونږ دومره یو یار یا مددگار هم نه لرو چه د الله تعالی په دربار کښی غمونږ شفاعت وکړی یا د دغه غم او مصیبت او اړی (محتاجی) په وقت کښی له مونږ سره لږ زړه سوی او خوا خوری او د همدردئ اظهار وکړی».

رشتیاء ده چه ﴿اَكْفَلَاكُمْ يَوْمَئِذٍ مِّنْهُمْ لِيَتَّقِيَ سَاءَ مَا تُكَذِّبُونَ﴾ (د زخرف (۶) رکوع ۶۷ آیت (۲۵) جزء).

فَلَوْ أَنَّ لَكُمْ كَرَّةً فَتَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۲﴾

پس (کاشکی) که وی مونږ ته یو کرت (بیرته ورته دنیا ته) پس شوی به وو مونږ له مؤمنانو.

تفسیر : یعنی که یو ځلی مونږ ته داسی یوه موقع راکړه شی چه بیرته دنیا ته ورشو نو دا ځلی به مونږ له ډیرو کلکو او مضبوطو ایماندارانو څخه کیږو. لیکن د دوی دغه وینا به هم دروغ وی: ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا مَأْوَاهُمْ وَاعْتَدُوا لَهُمْ لَعْنَةُ الْكَافِرِينَ﴾ (د الانعام (۳) رکوع) ۲۸ آیت.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿۱۳﴾

بیشکه چه په دغه (قصه د ابراهیم کنبی) خامخا لوی حجت (نسبه د قدرت او عبرت) دی (عقلاؤ ته) او نه وو اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعنی په دغه قصه د ابراهیم علیه السلام کنبی د توحید او د نورو حسنه و خصائلو دلائل او د مشرکانو عبرتناکه انجام او خاتمه ښوولی شوی ده مگر له الله نه منکر خلق ئی کله منی .

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤﴾ كَذَبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ
أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْبُدُونِ ﴿١٨﴾

او بیشکه رب ستا هم هغه غالب قوی دی «په انفاذ د احکامو» ډیر رحم والا «په انعام د اجر و ثواب سره» نسبت د دروغو و کړ قوم د نوح رسولانو ته کله چه وویل دوی ته ورور د دوی نوح چه آیا نه ویریرئ تاسی (له عذابه د الله نه په شرک خپل) بیشکه چه زه تاسی ته رسول یم امانتگر پس ویریرئ تاسی له الله نه او اطاعت و کړئ غما (په شرعیه و امورو کنبی).

تفسیر : یعنی په نهایت صدق او امانت د الله تعالی پیغام بی له تزئیده او تنقیصه دررسوم لهذا پر تاسی واجب دی چه دغه د الله تعالی پیغام په ښه شان سره واورئ! او د الله تعالی له عذاب څخه ویریرئ!

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرِيَ إِلَّا عِزِّي الْاَعْلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا
قَالَوْا أَنْتُمْ مِنْ لَدُنَّا وَابْتَغِ الْاَرْدَ لَوْ نَـ

او نه غواړم زه له تاسی نه په دغه تبلیغ باندی هیڅ اجر (عوض. بدل)، نه دی اجر غما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. پس ویریرئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت و کړئ تاسی غما (په شرعیه و

امورو کښی) یعنی د بی غرضه او بی لوټه سری خبره لازمه ده چه ومنله شی! نو وویل (کفارو) آیا ایمان راوړو په تا (ای نوحه) حال دا چه متابعت کری دی د تا رذیلانو خوارانو (په ایمان راوړو په تا)

تفسیر : یعنی لو څه ښکته خواران او غریبان خلق د خپلو ځانونو د ښوونی دپاره له تا سره یو ځای شوی دی کله چه ستا اتباع داسی خلق نه دی چه په لوړو (اوچتو) کارونو کښی لاس ووهی نو له سره له دوی څخه کوم لوی کار هم نه څرگندیږی (ښکاره کیږی). او ځمونږ فضل او شرف له سره مونږ ته اجازه نشی راکولی چه له دغو ښکتو خلقو سره کینو. یا له دوی سره څنګ په څنګ چیری لاړ شو. ږومی خو تاسی دوی له خپله مجلسه څخه لری کړئ! بیا نو له مونږه سره خبره وکړئ!.

قَالَ وَمَا عَلَيَّ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ إِنَّ حِسَابَهُمْ
لِلَّاعْلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدٍ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١﴾

وویل (نوح) او نشته علم ځما په هغه څه چه دی دوی چه ئی کوی. نه دی حساب د دوی مګر پر رب (پالونکی) ځما دی که تاسو پوهیږئ (په غیږو). او نه یم زه شرونکی د مؤمنانو (له خپل مجلسه).

تفسیر : یعنی د دوی صدق او ایمان ځما قبول دی، د دوی د چارو یا د دندو یا نیاتو او کورنیو او شخصی مشروعه کارونو سره ځما څه کار او غرض دی د دغو کارونو فیصله حساب او کتاب به پخپله الله تعالیٰ کوی باقی زه ستاسی له خاطره غریب او ناداره ایمانداران له خپله ځانه نشم لری کولی.

إِن أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٢﴾

نه یم زه مګر ویروونکی ښکاره (یم کفارو ته له جحیم نه).

تفسیر : یعنی ځما فریضه دا ده چه تاسی خبردار کړم. او دغه وظیفه می اداء کړی ده ستاسی د دغو چټی (بیکاره) او لغو غوښتنو پوره کول ځما په ذمه او غاړه نه دی.

قَالُوا لَئِنْ لَّمْ تُنَبِّئْهُنَّ لَأَكُونَنَّ مِنَ الْمُرْجُومِينَ ﴿٢٣﴾

وویل (کفارو) چه خامخا که وانه وبتی (له دغو ویناؤ شخه) ای نوحه خامخا شی به ته هر و مرو (خامخا) له ویشتل شویو (په تیرو (کتو) یا په کنخلو).

تفسیر : یعنی بس کره او وروسته له دی نه پخپلو دغو پندونو او نصائحو ځمونږ غوړونه مه کنوه! که ته خپل له دغه وضعیت شخه لاس نه اخلی نو خبردار اوسه چه ځمونږ له لوری به په کتو سره ویشتل کیږی.

قَالَ رَبِّ اِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١٩﴾ فَاْتَمَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ قَتْحًا وَبَعَثْنِي مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ فَاَجْعَلْنِي مَعَكَ فِي الْفُلِكِ الْمَشْحُونِ ﴿٢١﴾ ثُمَّ اَعْرَقْنَا بَعْدَ الْبَاقِينَ ﴿٢٢﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَآيَةً لِّمَن كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُو الْعَزِيزُ الرَّحِيْمُ ﴿٢٤﴾

وویل «نوح» ای ربه ځما بیشکه چه قوم ځما دروغجن وبللم زه پس حکم فیصله وفرمایه په منځ ځما او د دوی کښی په یو ډول (طریقه) حکم (او فیصله سره) او نجات راکړه ماته او هغه چاته چه له ماسره دی له مؤمنانو (د منکرانو له شامته) پس نجات ورکړو مونږ دغه (نوح) او هر هغه ته چه له دغه (نوح) سره ؤ په (هغی) بیري کښی چه ډکه وه (له ذوی الارواحو شخه) بیا غرق کړ مونږ وروسته له (نجاته د بیري د نوح) نور (قوم د نوح) بیشکه په دغه (صبر او غرق کښی) خامخا لویه ښه ده (د قدرت او عبرت) او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : د دغی قصی تفصیل پخوا له دی نه په غو ځایونو کښی تیر شوی دی لنډه ئی دا چه نوح علیه السلام وویل ای ربه ځما بیشکه چه قوم ځما دروغجن وبللم زه پس حکم او فیصله وکړه په منځ ځما او د دوی کښی په یوه ډول (طریقه) حکم او فیصله سره یعنی ځما او د دوی په منځ کښی عملی فیصله وفرمایه. اوس زه هیڅ هیله (امید) او توقع نه لرم چه گوندی دوی به سمه لیاره راشی او ځما خبره به ومنی نو نجات او ژغورنه (خلاصی) راکړه ماته او هغه چاته چه

له ماسره دى له مؤمنانو يعنى ما او غما ملكرى له دوى غنى بيل كره ! او بيا د دوى بىرى دويه كره !.

كَذَّبَتْ عَادُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٦﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُودٌ ﴿١٢٧﴾ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٨﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٣٠﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً
تَعْبَثُونَ ﴿١٣٢﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلَدُونَ ﴿١٣٣﴾

نسبت د دروغو كرى ؤ عاديانو رسولانو ته كله چه وويل دوى ته (قومى) ورور د دوى هود چه آيا نه ويريږئ تاسى (له عذاب د الله په شرك خپل؟) بيشكه زه يم تاسى ته رسول امانتگر نو ويريږئ تاسى له الله (په ځان ساتلو له معاصيو) او اطاعت وكړئ تاسى غما (په شرعيه ؤ امورو كښى) او نه غواړم زه له تاسى نه پر دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل، عوض) نه دى اجر غما مگر پر رب (پالونكى) د عالميانو دى. آيا جوړوئ تاسى پر هر هسك (اوچت) ځاى (لويه لياره) نښه هسكه (اوچته) (چه پكښى كينى او) عبثيات كوئ (او ملنډى ووهئ پر عابرينو) او جوړوئ (پاخه او كلك) مصنوعات ښائى چه تاسى به تل اوسيرئ (په دنيا كښى).

تفسير : دغه خلق د دى خبرى دير شوقيان ؤ چه دير هسكى (اوچتى) منارى «غلى» جوړ كرى كه له هغه غنى بله څه گته او فائده په لاس ورنشى خو تش نوم به ئى كيږى او د خپلى هستوگنى مانى به ئى هم مكلفى كلكى او مضبوطى جوړولى او خامخا به ئى خپل اموال پرى ضائع كول او د هغه په هره برخه او څانگه كښى به ئى لوى مهارت او كاريگرى څرگندوله (ښكاره كوله) گواكى دوى به داسى گڼل چه دغه مانى او دغه يادگارونه او يادونى به تل ترته هميشه باقى پاتى وى او له سره به نه وړانږي ليكن نن وگورئ چه د دنيا په مخ كښى د هغو نوم او نښه هم نه ده پاتى.

وَإِذْ أَبَسْتُمْ بَطْشُكُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٤﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٣٥﴾

او کله چه لاس اچوئ تاسی چاته منگلی لگوئ په جبر (او ظلم سره). نو وویرېوئ تاسی له الله (په غان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ تاسی غما (په شرعیه و امورو کښی)

تفسیر : یعنی تاسی پخپل ظلم، ستم، او تیری سره تر لاس لاندی کمزوران مه تنگ او خفه کوئ ګواکې د انصاف نرمی، پستوالی او ملاطفت لوست مو له سره نه دی لوستی چه د الله تعالیٰ ضعیف مخلوق مو د ظلم جبر او تعدی مورد ګرغولی دی. راشع! له الله تعالیٰ څخه وویرېوئ او له ظلم تکبر او لوی غځه لاس واخلي! او غما دغه خبره ومنئ!

وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَّاكُمْ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٧٧﴾ أَمَّاكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿١٧٨﴾ وَجَدْتُمْ وَعْيُونَ ﴿١٧٩﴾ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٠﴾

او وویرېوئ تاسی له هغه (الله) چه احسان مددکاری ئی کړی ده له تاسی سره په هغه څیز چه پوهیږی پری مددګاری احسان ئی فرمایلی دی پر تاسی په (اعطاء د) مواشیو او غامنو او باغونو او چینو. بیشکه چه ویرېوږم زه پر تاسی له عذاب د ورځی ډیری لوی (د قیامت چه ډیر لوی دی عذاب ئی که مخالفت وکړئ تاسی له مانه په شرعیه و امورو کښی).

تفسیر : یعنی تاسی خو دغومره فکر وکړئ او خپل عقل وچلوئ! چه بالاخر دغه سازسامان وسائل تاسی ته چا درکړی دی؟ آیا د هغه حقیقی منعم څه حق ستاسی په غاړه شته؟ که نه؟ که تاسی پخپلو دغو شرارتونو او سرکشیو کښی دوام وکړئ نو زه اندېښنه کوم او ویرېوږم چه تاسی هم د پخوانیو اقوامو په شان په کوم سخت عذاب او آنت کښی اخته او لتار (برباد) نشئ! وګورئ ما خو تاسی ته پوره پند او نصیحت درکړی دی اوس تاسی خپلی آخری خاتمی او انجام ته په ښه فکر او غور سره وګورئ!

قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَصَّتْ أَمْ لَمْ تُكُنْ مِنَ الْوَعَّيِّينَ ﴿١٨١﴾ إِنَّ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨٢﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٨٣﴾

وویل (عادیانو هود ته) برابره (خبره) ده پر مونږ باندی آیا پند راکړی (ته)

مونږ ته) يا كه نه ئي ته له پند راکوونكيو. نه دی دغه (موت او حیات يا وعظ او نصیحت د تا) مگر عادت خوی د پخوانیو (خلقو) او نه یو مونږه چه په عذاب به کړی شو (په دغو چارو خپلو)

تفسیر : یعنی عادیانو هود علیه السلام ته وویل چه د تا پند او نصیحت بیکاره دی د دغو جادو (کودو) زور پر مونږ باندی نه چلیږی. دغه عادت له قدیم راهسی جاری دی چه ځینی خلق خپل ځان نبی جوړوی. او خلق له عذابونو څخه ویروی او دغه د مر کیدلو او ژوندی کیدلو د قصی سلسله هم له پخوا راهسی دوام لری نو مونږ له دغو خبرو او اترو څخه بیخی نه متاثر کیږو او پر هم هغه دود (دستور) او طریقه چه ځمونږ پلرونه او نیکه‌گان تللی دی مونږ هم ځو او له هغه څخه هیڅکله لری کیدونکی نه یو او نه د عذاب د ویرولو او دارولو څخه ویږیږو. او نه ځمونږ پر زړه دغه څه اثر غورځولی شی.

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

پس تکذیب وکړ (عادیانو) د دغه (هود په دغه عذاب) پس هلاک کړل مونږ دغو (عادیانو) لره بیشکه په دغه (اهلاک د عادیانو کښی) خامخا لویه نښه (د قدرت او د عبرت) ده، او نه وو زیاتره دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په اکرام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : پس هلاک کړل مونږ عادیان یعنی سخته سیلی او شدید باد ئی ورولیږه دغه قصه پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت او نورو ځایونو کښی هم مفصله تیره شوی ده.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ۚ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ طَمِ الْأَسْقُونُ ۙ
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۚ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ أَنْتُمْ كُونَ فِي مَا هُمْنَا

اٰمِنِيْنَ ﴿۱۹﴾ فِىْ جَنَّتٍ وَعِيُوْنٍ ﴿۲۰﴾ وَرُزُوْعٍ وَنَحْلٍ طَلْعُهَا هَضِيْمٌ ﴿۲۱﴾
وَتَحْتُوْنَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا فُرْهِيْنَ ﴿۲۲﴾ فَاَنْقُوْا اللّٰهَ وَاَطِيعُوْنَ ﴿۲۳﴾

نسبت د دروغو كړى ؤ ثموديانو رسولانو ته. كله چه وويل دوى ته (قومى) ورور د دوى صالح چه آيا نه ويريږئ تاسى (له عذاب د الله په شرك خپل؟) بيشكه زه تاسى ته رسول یم امانتگر نو وويړيږئ تاسى له الله نه (په ځان ساتلو له معاصيو) او اطاعت وكړئ تاسى ځما (په شرعيه ؤ امورو كښى) او نه غواړم زه له تاسى څخه پر دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل عوض) او نه دى اجر ځما مگر پر رب (پالونكى) د عالميانو دى. آيا پرى به ښودل شى تاسى (بلكه پرى به ښودل شى) په هغو (نعمتونو) كښى (چه په دى دنيا كښى تاسى ته حاصل دى) په امان (له آفاتو) په باغونو كښى او (په) چينو (كښى) او په كښتونو (فصلونو) (كښى) او (په) خرماگانو چه ميوه (وړى، شگوفه) د هغو لطيفه پسته وى او كينئ (جوړوئ) تاسى له غرونو څخه (په غرونو كښى) كورونه په دغه حال كښى چه ماهران يى په دغه مكلف تورلو سره نو وويړيږئ تاسى له الله (په ځان ساتلو له معاصيو) او اطاعت وكړئ تاسى ځما (په شرعيه ؤ امورو كښى).

تفسير : يعنى آيا څه خيال لرئ چه تل به په هم دغه عيش، عشرت، باغ، بهار، آرامى او هوسانى (راحت) كښى خوندونه او مزي كوئ؟ او غرونه به تويئ او د هغو په مكلفو او تينگو او مأمونو او مصئونو كورونو كښى به كينئ؟ او له سره به له هغو څخه نه وځئ؟ يا دغه كلكى مضبوطى او ساتلى خونى (كورونه) به تاسى ته د الله تعالى د عذاب نجات دركړئ؟. دغه چتى (بيكاره) انديښنه له خپلو ماغزو څخه وباسئ!. او له الله تعالى څخه وويړيږئ؟ او ځما خبره ومنئ!. چه زه ستاسى د ښيكنى (فائدې) او نيكي دپاره خبرى كوم.

وَلَا تُطِيعُوْا اَمْرَ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿۲۴﴾ الَّذِيْنَ يَفْسِدُوْنَ فِى الْاَرْضِ وَلَا لِيْصْلِحُوْنَ ﴿۲۵﴾

او مه منئ تاسى امر (حكم خبره) د اسراف كوونكيو (له حده تيريدونكيو كفارو) هغه مسرفان چه فساد كوى دوى په ځمكه (د حجر كښى په ظلم او كفر سره) او نه كوى اصلاح (د كار خپل چه عبادت وكړى او له فساد

عنان وساتى).

تفسير : دغه ئى عوامو ته فرمائلى دى چه تاسى په دغو لويو مفسدانو پسى مه غچ! او خامخا خپل نمانونه مه تباہ كوئ! ځكه چه هغوى خو په ځمكه كښى د خرابى خورونكى دى. اصلاح كورونكى او نيك صلاح وركورونكى سړى نه دى.

قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٩﴾ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ
مِثْلُنَا فَأْتِ بِالْآيَاتِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٠﴾

نو وويل (تموديانو) بيشكه هم دا خبره ده چه ته له هغو (كسانو څخه ئى چه) ډير سحر پرى كړى شوى وى (او له ډيره سحره مغلوب العقل گرځيدلى وى). نه ئى ته مگر يو بشر (انسان) ئى په شان ځمونږ (كه ته اصرار لرى په رسالت خپل) نو راوړه څه معجزه كه ئى ته له صادقانو رښتينو (په دغى دعوى كښى).

تفسير : يعنى له مونږ ځنئ كومه يوه خبره په تا كښى زانده شته چه ته په مونږ كښى نښى گرځيدلى يئ معلومېرى چه پر تا باندې چا جادو او كودى كړى دى چه د هغو په اثر ستا عقل زایل او بى هوشه شوى يئ (العاياذ بالله) ته نه ئى مگر يو سړى ئى ځمونږ په شان نو څه سبب دى چه ته پيغمبر شوى او مونږ نه شوؤ؟ او كه په دغه دعوى كلك ولاړ يئ او په رښتيا سره ته نښى يئ او له مونږ ځنئ ته ممتازه درجه لرى. نو د الله تعالى له طرفه مونږ ته داسى يوه معجزه راوښيه چه مونږ د هغى په ليدلو سره ستا نبوت ومنو. بيا نو دوى داسى غوښتنه وكړه چه له دغه غره د دغى غنى تپيرى (گتى) څخه مونږ ته يوه اوښه راوباسه چه پر دغسى او هغسى صفاتو مشتمله وى. حضرت صالح عليه السلام دعاء وفرمايله او الله تعالى په خپل كامله قدرت سره هغه د قدرت نښه هغوى ته وروښوله.

قَالَ هَذِهِ نَاقَةُ آلِكَ تَرْبُوكُمْ يَوْمَ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَلَا تَسْهَوْا يَوْمَ تَأْخُذُكُمْ
عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢٢﴾

وويل (صالح) دا اوښه ده (معجزه د نبوت غما په غوښتنه د تاسى) دى ته

برخه (د اوبو) ده او تاسی ته برخه (د اوبو) د ورځی معلومی ده . او مه رسوئ تاسی دی (اوبی) ته هیش ضرر (که نه) پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د ورځی لوئی د قیامت چه لوی دی عذاب ئی).

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي : - «اوبه پیدا شوی وه له تیږی (گتی) څخه د الله تعالی په قدرت او د حضرت صالح علیه السلام په دعاء سره او سر خوشی (ازاده) به گرځیده . په هره صحرا او بیدیا کښی چه دغه اوبه غر ته تله . یا هر تالاو او دند ته به چه د اوبو څښلو دپاره تله نور گرد (تول) حیوانات به تری تښتیدل او پتیدل . بالاخر ئی داسی سره وتاکله (مقرر کړه) چه یوه ورځ دی دغه اوبه اوبو ته لاره شی او په بله ورځ دی نور مواشی اوبو څښلو ته لار شی . او دوی ته وویل شول چه لاس مه وروئ تاسی دی اوبی ته په بدی سره که نه پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د یوی لوئی ورځی یعنی دغی اوبی ته په بدی مه ورواندی کیږئ که نه لوی عذاب به دریاندی نازل شی .

فَقَرُّوْهَا فَاصْبِرُوْا لِلْمِیْنِ ۝ فَآخَذَهُمُ الْعَذَابُ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیَةً وَّ مَا كَانَ
اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِیْنَ ۝ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِیْزُ الرَّحِیْمُ ۝

پس زخمی مړه کړه (ثمودیانو) دغه اوبه پس صبا ته وگرځیدل نادمان پښیمانه (په زخمی کولو د اوبی) پس ونیول دوی عذاب (نو هلاک شول) بیشکه په دغه (ناقه او اهلاک د ثمودیانو کښی) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا په انعام د اجر او ثواب سره

تفسیر : د یوی بدکاری ښځی کړه ډیر مواشی ؤ . نو دا د هغو په غرولو او اوبو کولو کښی د هغی اوبی لامله (له وجی) په زیات تکلیف کښی وه . بالاخره یو خپل یار ئی ولمساوه چه د دغی اوبی پښی پری کړی له دغو پری کولو څخه دری ورځی وروسته عذاب پر دوی نازل شو (موضح القرآن) دغه قصه پخوا له دی نه مفصله لیکلی شوی ده .

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِیْنَ ۝ اِذْ قَالَ لَهُمْ اٰخُوهُمْ لُوطُ اَلَا تَتَّقُوْنَ ۝ اِنِّیْ لَكُمْ رَسُوْلٌ ۝ اٰمِیْنَ ۝

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا^(۱۲) وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَكْرَمَ
 إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ^(۱۳) أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ^(۱۴)
 وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ^(۱۵)

نسبت د دروغو کړی ؤ قوم د لوط رسولانو ته. کله چه وویل دوی ته (نوعی) ورور د دوی لوط آیا نه ویریریئ تاسی (له عذاب د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتگر نو وویرییئ له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبلیغ) باندی هیڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا راتگ کوئ تاسی (په لواطت کولو) نارینه ؤ ته له خلقو او پریږدئ تاسی هغه چه پیدا کړی دی تاسی ته رب ستاسی له ښځو ستاسی، بلکه تاسی چه یی یو قوم یی له حده تیریدونکی (له حلاله حرامو ته).

تفسیر : یعنی په گرد (تول) جهان کښی یواځی نارینه ستاسی د شهوت بهولو دپاره پاتی ؤ. یا په ټوله دنیا کښی یواځی هم دا تاسی پر دغه شنیع فعل مرتکب کیږئ چه د دغه خلاف الفطرت فعل په کولو د انسانیت له حدودو هم د باندی وتلی یی.

قَالُوا لَیْنِ لَمْ تَنْتَهِ لِلْوَطِ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ^(۱۶)

ووویل (قوم د لوط) قسم دی خامخا که وانه وښتی (چپ نشوی له دغو خبرو څخه) ای لوطه ! نو خامخا شی به ته هرومرو (خامخا) له ایستل شویو (له دغه ښاره یعنی وبه دی شړو له دی ځایه).

تفسیر : یعنی ای لوطه! چپ شه! او دومره وعظ پریږده! که ته پخپلو دغو غږیدلو سره خامخا مونږ په تنگوی! نو تا به له دغه کلی څخه د باندی وشړو.

قَالَ إِنِّي لَعَلَّكُمْ مِنَ الْقَالِينَ^(۱۷)

ووویل (لوط) بیشکه زه له دی (بد) عمل ستاسی سره له بغض لرونکیو یم. (او)

تری بی زاره یم).

تفسیر : نو غککه خامخا به زه پر دغه د نفرت اظهار کوم. او له نصیحت او پند ورکولو څخه به له سره نه چپ کیږم. کله چه لوط علیه السلام له خپل قوم څخه مایوس شو، نو داسی دعاء ئی وکړه:

رَبِّ يٰيُنِّحْنِيْ وَاهْلِيْ مِمَّا يٰعْمَلُوْنَ ﴿٣٣﴾

ای ربه غما نجات راکړه ماته او اهل غما ته له (عذاب) د هغو کارونو چه دغه (قوم) ئی کوی .

تفسیر : یعنی د دوی له نحوسته او وېال څخه مو وساته! او دوی پرته (علاوه) له مونږه تېاه او غارت کړه .

فَتَجِيْنُهُ وَاهْلَهُ اَجْمَعِيْنَ ﴿٣٤﴾ اِلَّا عَجُوْزًا فِى الْغَيْرِيْنَ ﴿٣٥﴾

پس نجات ورکړو مونږ دغه (لوط) ته او اهل د ده ټولو ته. مگر (نجات مو ورنه کړ) یوی بودی ښځی ته چه په (جمله) د باقی پاتی کیلونکیو (په عذاب) کېښی وه .

تفسیر : دغه بودی د ده ښځه وه چه له دغو بدکارانو سره متحده او متفق وه نو کله چه د الله تعالیٰ عذاب نازل شو دا هم له هغو سره یو ځای هلاکه او تېاه شوه .

ثُمَّ دَرَرْنَا الْاٰخِرِيْنَ ﴿٤٧﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ النَّٰثِرِيْنَ ﴿٤٨﴾

بیا هلاک کړل مونږ هغه نور. او مو وراوه پر دوی باندی باران (د کانو) پس بد باران د ویرول شویو (باران د دوی) ؤ .

تفسیر : یعنی د هغوی کلی له پلوه (طرفه) پر بل مخ واړول شول او له آسمانه پری کانی وورول شول چه بالاخر د یوی غونډی په شان واوښتل د دوی مفصله قصه هم په «الاعراف» او هم په نورو ځایونو کې لیکلی شوی ده .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٢٠﴾
كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْلَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾

بیشکه په دغه (اهلاک د قوم د لوط کښی) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ زیاتره د دوی مومنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) نسبت د دروغو کړی ؤ صاحبانو د څنگل (د ونو) رسولانو ته.

تفسیر : ابن کثیر رحمة الله عليه لیکلی دی چه «اصحاب الایکه» هم هغه د مدین قوم دی «ایکه» یوه ونه وه چه دغو خلقو به د هغی ونی عبادت کاوه نو په هم دغه مناسبت دوی ته «اصحاب الایکه» وائی او د هم دغه په سبب ئی شعیب علیه السلام ته د دوی د «اخوهم» سره تعبیر ونه فرمایه. ځکه چه د انبیاءو اخوت به محض پر قومی او نسبی تعلقاتو مبنی ؤ که «مدین» ئی فرمایلی وی نو بیا د «اخوهم» ویل موزون ؤ. «اصحاب الایکه» ئی فرمایلی په یو مذهبی نسبت سره ئی ذکر وکړو نو په دغه حیثیت اخوهم فرمایل د حضرت شعیب علیه السلام له شانه سره مناسب نه ؤ. په هر حال «مدین» او «اصحاب الایکه» یو قوم دی. او حضرت شعیب علیه السلام د هم دغه قوم په طرف مبعوث شوی دی پخوا له دی نه هم د ده په متعلق څه بحث تیر شوی دی.

إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٢﴾ إِيَّايَ كُنتُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿٢٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٤﴾ أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿٢٥﴾ تَوَزُّؤُا بِالْقِطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿٢٦﴾

کله چه وویل دوی ته شعیب چه آیا نه ویریئ (له عذابه د الله په شرک خپل). بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتگر نو وویریئ تاسی له الله او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیهو امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر

دغه (تبلیغ) هیڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر عطا مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. پوره ورکوئ تاسی پیمانه (کله چه چاته غله پیمانه کوئ) او مه کیږئ له کمو ورکوونکیو (د پیمانی) نه او تول کوئ تاسی په تله برابره سره (او هیڅ کمی په هیڅ شان شی کښی مه کوئ!).

تفسیر : یعنی په معاملاتو کښی خیانت او بی انصافی مه کوئ! هم هغسی چه د اخیستلو په وقت کښی ئی پوره اخلئ. او په هم هغه شان سره ئی تلئ او پیمانه کوئ! نو د ورکولو په وقت کښی ئی هم پوره تلئ او پیمانه کوئ!

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿۱۹﴾

او مه کموئ تاسی خلقو ته څیزونه د دوی (او په هیڅ څیز کښی د دوی حقوق مه ستونئ! (منع کوئ) او مه گرځئ تاسی په ځمکه کښی په دغه حال کښی چه فساد کوونکی اوسئ.

تفسیر : یعنی په ملک کښی داږه مه اچوئ! او د خلقو حقوق مه تلف کوئ!

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِيلَ الْأَوَّلِينَ ﴿۲۰﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿۲۱﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿۲۲﴾

او وویږیږئ له هم هغه (الله) څخه چه پیدا کړی ئی یی تاسی او خلق ډومبني وویل (اصحب الایکه) بیشکه هم دا خبره ده چه ته له سحر کړو شویو نه ئی (چه له ډیره سحره دی عقل مغلوب شوی دی) او نه ئی ته مگر یو بشر انسان په شان ځمونږ او بیشکه شان دا دی چه مونږ گمان کوو پر تا چه خامخا (ته ئی) له (جمله) د دروغو جانو (په دغه دعوی خپله کښی)

تفسیر : یعنی د نبوت په دعوی کښی او د عذابونو په انذار او نورو وعدو او وعیدو او خبرو کښی.

فَأَسْقُطْ عَلَيْنَا كَسَافًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۲۳﴾

پس راوغورخوه پر مونږ يوه توته له آسمانه که ئی ته له صادقانو رښتینو (په دغه دعوی خپله کښی).

تفسیر : یعنی که ته ای شعیبه! صادق او رښتین ئی نو د آسمان یا د ورځو کومه توته ولی پر مونږ باندی نه غورځوی! او نه مو پری وژنی!؟.

قَالَ رَبِّيَ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۲۰﴾

وویل (شعیب) رب ځما ښه عالم دی په هغو کارونو چه تاسی ئی کوئ (نو جزاء به درکړی په هغو).

تفسیر : یعنی دغه خبره خو یواځی الله تعالی ته ښه معلومه ده چه پر کوم جرم باندی به په کوم وقت او څومره سزا ورکړی شی؟ د عذاب نزول ځما کار نه دی. ځما کار یواځی دعوت تبلیغ او ویتول دی چه دغه می انجام ته رسولی دی.

فَلَذُوبُهُ فَآخَذَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ الظَّلَاةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۲۱﴾

پس نسبت د دروغو وکر دغو (صاحبانو د ځنگل) هغه (شعیب) ته نو ونيول دوی عذاب د ورځی د سیوری بیشکه چه دغه (عذاب) وه عذاب د ورځی ډیری لوئی (چه ډیر لوی دی عذاب ئی).

تفسیر : د سایوان په شان داسی ورځ راغله چه له هغه څخه اور اوریده، د لاندی په ځمکه کښی سخته زلزله شوه او یو سخت ویروونکی غږ او کریکه هم پورته شوه او په دی ترتیب گرد (تول) قوم تباہ شو. دغه قصه پخوا له دی نه هم مفصله تیره شوی ده. هلته دی بیا په هغو تفاسیرو یو نظر وغورځاوه شی!.

إِنِّي فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۲۲﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۲۳﴾ وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۴﴾ نَزَلَ بِهِ
الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿۲۵﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿۲۶﴾

بیشکه چه په دغه (عذاب د صاحبانو د ځنگل) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ اکثر د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) او بیشکه دغه (قرآن) خامخا نازل کړی شوی دی له (طرفه د) رب د عالمیانو (شعر سحر او باطلی قصی نه دی) نازل شوی دی په دغه قرآن سره روح امانتگر (یعنی راوړی دی دا قرآن جبریل الامین) پر زړه ستا دپاره د دی چه شی ته له وپروونکیو (خلقو له عذابه د الله)

تفسیر : د سورت په ابتداء کښی د لوی قرآن ذکر ؤ او د ده پر تکذیب انذار ورکړی شوی ؤ په منځ کښی د حق د مکذبینو واقعات بیان شول. له دی ځایه بیا د هم هغه سابق مضمون طرف ته عود کړی شوی دی یعنی لوی قرآن کریم هغه مبارک او عظیم الشان کتاب دی چه رب العالمین نازل کړی دی او د جبریل امین علیه السلام په وسیله ستا پر پاک او صاف زړه لیږلی شوی دی. هم دغه پاک زړه ؤ چه د الله تعالیٰ په علم کښی د دغه دروند امانت د پورته کولو او ساتلو وړ (قابل) او لائق ؤ. لکه چه قرآنی وحی راغله او سم ستا په زړه کښی ئی ځای ونیو. تا هغه گردی (تولی) د خپل زړه په غوړونو سره واوړیدی او پری وپوهیدی او محفوظی دی پکښی وساتلی. ښائی د «علیٰ قلبک» په لفظ کښی دغه ته هم اشاره وی چه د وحی نزول داسی دوه کیفیتونه درلودل (لرل) چه په صحیحه ؤ احادیثو کښی وارد شوی دی. یعنی کله به د «صلصلة الجرس» په شان راتله او کله به پریښتی مخامخ راتللی او د انسان په شان به ئی بالمشافه خبری کولی په دغو کښی به د قرآن وحی اغلباً په رومبنی کیفیت سره راتله. ځکه چه په دواړو حالتونو کښی د محققینو په نزد فرق دغه ؤ چه په رومبنی حالت کښی نبی له بشریت څخه منخلع کیده او د ملکیت په طرف به ته. ځواکی په دغه وقت کښی جسدانیه آلات بالکل معطل کیدل او یواځی له روحی قوتونو او قلبی حواسو او باطنی مشاعرو څخه به ئی کار اخیست. او د زړه په غوړونو سره به ئی د الله تعالیٰ وحی آوریده او د زړه په سترگو به ئی پرېسته لیده او په خپل زړه کښی به ئی د الله تعالیٰ په قوتونو سره د هغو علومو تلقی کوله. او محفوظ به ئی ساتل. په خلاف د بل حالت چه په هغه کښی به په هم دغو ظاهری سترگو پریښتی ته کتل. او په هم دغو ظاهری غوړونو سره به ئی د هغی غیر آوریده هم دغه وجه ده چه د وحی د رومبنی قسم په نسبت په احادیثو کښی فرمایلی شوی دی چه: «هو اشد علی: هغه پر ما باندی سخته درنه وی.» ځکه چه په هغی کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د بشریت له وضعیت د ملکیت په طرف صعود او ترقی کوله والله اعلم.

بِلِسَانِ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿٢٦﴾

په ژبه عربی ښکاره سره (راوړی دی دغه قرآن جبریل امین پر زړه ستا).

تفسیر : یعنې په نهایت فصیح، ملیح، لایح عربی ژبه کښې ئی نازل کړ. له دی ځایه معلومیږي چه له «علی قلبک» څخه دغه مراد نه دی چه یواځی قرآنی مضامین د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر زړه نازل شوی دی او بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه په خپلو الفاظو سره اداء فرمایلی دی بلکه الفاظ او معانی گړد (تول) سره یو ځای د ربانی وحی په وسیله د دوی پر مبارک زړه القاء شوی دی.

وَإِنَّهُ لَفِي زُجُرِ الْأُولِينَ ﴿٢٦﴾

او بیشکه (مضامین د) دغه (قرآن) خامخا په کتابونو د پوښیو کښې (هم) لیکلی دی.

تفسیر : یعنې د لوی قرآن او د ده د محترم راوړونکی خبر په پخوانیو آسمانی کتابونو کښې موجود دی، پخوانیو انبیاء پرله پسې دغه پخوا ویل او زیری ئی کړی دی لکه چه سره له زیاتو تحریفاتو او تبدیلاتو لا تر اوسه هم د داسی پخوا ویلو یوه ذخیره موندله کیږي او داسی هم مطلب کیدی شی چه د دغه پاک قرآن اکثریه مضامین اجمالاً یا تفصیلاً په پخوانیو کتابونو کښې موندل کیږي خصوصاً توحید، رسالت، قصص او نور هغه مضامین چه په هغو کښې تول سماویه کتابونه او گړد (تول) انبیاء او مرسلین علیهم الصلوٰة والسلام متفق او متحد دی.

أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَأْتِيَ الْبَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٢٧﴾

آیا نه ده دغو (کفارو) ته دلیل (په حقانیت د قرآن دا خبره) چه پوهیږي پر دغه (قرآن) عالمان د بنی اسرائیلو (او یقین پری کوی بلکه لوی حجت دی).

تفسیر : یعنې د بنی اسرائیلو علماء ښه پوهیږي چه دا هم هغه کتاب او رسول الله دی چه د هغه اطلاع په پخوانیو آسمانی صحیفو کښې ورکړی شوی وه لکه د هغوی څخه ځینو علانیه او ځینو پخپلو مخصوصو مجالسو کښې د دغه حق امر اقرار کړی دی او ځیني انصاف خوښوونکی د هم دغه علم په بناء مسلمان شوی هم دی لکه حضرت عبد الله بن سلام او نور. الغرض د یوه

منصف فهیم دپاره چه د هغه زړه د حق طالب وی او له الله تعالیٰ څخه هم ویریږی په دغه څیز کېږی لوی دلیل د قدرت او عبرت شته چه د نورو مذاهبو علماء هم پخپلو زړونو کېږی د دغه عظیم الشان قرآن په حقانیت پوهیږی. اگر که د ځینو عللو او عواملو لامله (له وجی) په ځینو اوقاتو کېږی د هغه په اعلام او اقرار سره جرئت نشی کولی.

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ۝ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ۝

او که نازل کړی وی مونږ دغه قرآن پر ځینو عجمیانو باندی پس لوستلی وی (ځینو عجمیانو) دغه (قرآن) پر دغو (کفارو) نو نه به ؤ دوی پر ده باندی ایمان راوړونکی.

تفسیر : یعنی تاسی خو د عربو د فصحاؤ څخه بیع ممکن دی د معظمی مکی مشرکان داسی وواځی چه دغه قرآن به تا له خپله څانه جوړ کړی وی حال دا چه دغه قرآن د اعجاز هغه حد ته رسیدلی دی چه د هغه مثل ټول انسانان او پیریان هم نشی جوړولی او راوولی خو بیا هم د ویلو دپاره دغسی یو احتمال پیدا کولی شی لیکن د دوی د ضد، عناد، شقاوت او بدبختی حال دا دی چه فرض ئی کړئ که دغه قرآن پر کوم غیر فصیح عرب یا داسی عجمی انسان باندی نازلیدی چه پر یوه حرف عربی ویلو هم قادر نه وی بلکه په فرض محال سره پر کوم لایعقل حیوان نازلیده خو بیا هم دغه خلق د هغه منونکی نه ؤ په دغه وقت کېږی به ئی څه نور احتمالات پیدا کول. حضرت شاه صاحب لیکي: «کافرانو به ویل چه قرآن په عربی ژبه راغلی دی او د دغه نبی ژبه هم عربی ده کیږی چه ده پخپله دغه جوړ کړی وی که پر کوم غیری ژبی والا دغه عربی قرآن نازلیده نو مونږ به یقین کاوه الله وفرمایل چه د دغو د مکرونو او فریبونو خاوندانو زړه او ضمیر هیڅکله پر یوه خبره باندی ټینگ نه دریږی په دغه تقدیر به بیا دوی څه نه څه شبهه او اعتراض وارداوه چه بل څوک ئی ورزده کوی (موضح القرآن) لکه چه ننه ایستلی دی مونږ تکذیب د قرآن لره په قرآن عجمی

كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ۝ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ۝ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ۝

هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا (تکذیب د قرآن) په زړونو د مشرکانو (په قرأت د نبی عربی سره) نه راوړی دوی ایمان په دی (قرآن) تر هغه پوری چه

ووینی دوی عذاب دردناک پس رابه شی (دغه عذاب) دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه پوهیږی. پس وائی به دوی آیا یو مونږ چه انتظار راته کاوه شی (چه ایمان راوړو نو وبه ویل شی ورته چه نه)

تفسیر : شیخ الهند او ځینو نورو مفسرینو د «سلکناه» ترجمه داسی کړی ده «هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا عناد او انکار په زړونو د مشرکانو کښی الخ» یعنی هغه انسان چه پر جرانمو او گناهونو عادی شی او خپلی گردی (تولی) قواوی په شرارت او سرکشی لگوی نو الله تعالیٰ هم سم له خپله عاده د ده زمام (واگی) ور سستوی او د ده په زړه کښی د انکار او تکذیب اثر ته ځای ورکوی دغه تقریر د شیخ الهند رحمه الله علیه له ترجمی سره سم وشو. لیکن ډیر مفسرین د «سلکناه» ضمیر د قرآن په طرف اړوی یعنی قرآن مو په دی ډول (طریقه) سره د مجرمانو په زړونو کښی ور داخل کړی دی چه دوی په خپلو زړونو کښی ښه پوهیږی چه دغه له سره د بشر کلام نشی کیدی خو بیا له ضده او عناده ایمان نه راوړی او در گرده (توله) تکذیب کوی تر هغه پوری چه په دنیا یا آخرت کښی دردناک عذاب پخپلو سترگو سره ووینی نو هلته به ئی ومنی چه بیشکه نبی رښتین ؤ. او هغه کتاب چه له خپله ځانه سره ئی راوړی ؤ هم رښتیا ؤ. مگر د دغه وقت دا منل به ئی هیڅ په درد نه خوری او څه نفع به نه وررسوی او کوم وقت چه دی د الله تعالیٰ په عذاب یو ناڅاپه اخته شی په دغه وقت کښی به داسی ووائی آیا مونږ ته به د لږ څه مدت دپاره مهلت راکړ شی څو مونږ په هغه کښی خپل اعمال ښه کړو؟ او د انبیاءو په اتباع کښی زیار (کوشش) وکړو؟ دوی به په دنیا کښی عذاب ژر غوښت اوس چه ورته عذاب ژر رسیدلی دی نو مهلت غواړی.

ویل به کفارو چه دغه موعوده عذاب به کله وی نو الله تعالیٰ داسی فرمائی چه:

أَفَبَعْدَ إِتْيَاسَتَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٩﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمِشُّونَ ﴿٣٠﴾

آیا پس په راتلو د عذاب ځمونږ کښی دوی جلتی کوی؟. آیا پس وینی ته خبر راکړه ماته که چیرې نفع ورکړو مونږ دوی ته څو کاله (په حیات سره) بیا راشی دوی ته هغه (عذاب) چه ؤ دوی چه وعده ئی کړی شوی وه (له دوی سره) نو نه دفع کوی له دوی نه عذاب هغه شی چه وو دوی چه نفع ورکولی شوه دوی ته (په هغه باندی).

تفسیر : یعنی سره د دومره مهلت او ډیل چه پخوا له دی نه دوی ته ورکړی شوی ؤ. هغه به ئی هم په هغه وقت کښی په کار نه ورځی. په دغه وقت کښی د دغو ډیرو کلونو مهلت کالعدم

وربکاري او داسی به گنې چه په رښتیا سره دوی دیر ژر نیولی شوی دی: ﴿كَانَ يَوْمَ يَوْمَهُمُ اتَّخَذُوا
الْإِصْطِیَّةَ أَوْصِيَّتًا﴾ (د النازعات ۲ رکوع ۴۶، آیت (۳۰) جزء).

وَمَا أَهْلُكُنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ ﴿٢٨﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾

او نه دی هلاک کړی مونږ هیڅ کلی (ښار) مگر چه و هغه کلی او ښار ته ویروونکي (له عذاب د الله نه) دپاره د ذکر پند ورکولو دوی لره او نه وو مونږ ظالمان (په هلاک د دوی کښی).

تفسیر : یعنی د کوم یو قوم د ژوندون څادر هم داسی نه دی تول کړی شوی بلکه پخوا د عذاب له نزوله کافی مهلت ورته ورکړی شوی دی. او ویروونکي او ویروونکي هښیار کوونکي نبي ورلیږلی شوی دی څو خلق په غفلت کښی پاتی نه شی. کله چه هغوی په هیڅ ډول (طریقه) د انبیاء خبرو ته غوږ نه دی نیولی نو وروسته له هغه گرد (تول) سره تباہ او برباد کړی شوی دی. (العیاذ بالله).

وَمَا تَزَلَّتْ بِهِ الشَّيْطَانُ ﴿٣٠﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٣١﴾

او نه دی راوړی دا (قرآن) شیطانانو او نه ښائیږی دوی ته (دغه راوړل) او نه طاقت او قدرت لری (شیطانان د راوړلو د قرآن).

تفسیر : په منځ کښی ئی د مکذبینو احوال بیان وفرمایه او بیا د هم هغه اصلی مضمون د تکمیل او تتمیم په طرف کلام اوښتی دی چه: ﴿وَلَا تَزَلَّيْنِ رَبِّ الْعَالَمِينَ تَلَّ بِهِ الْوُحُودُ الْهَيُّنُ﴾ دی. یعنی دغه کتاب د الله تعالی له جانب جبریل امین راوړی دی. د شیاطینو راوړی شوی نه دی. آیا دغه خبره شیاطینو ته کله ممکنه ده چه د داسی کتاب یو توری هم هغوی وویلی شی؟ د دوی د طبائعو خاصه خو ضلالت او گمراهی ده او پرته (علاوه) له فساد او ظلمت خورولو څخه بل څه کار نه لری. او دغه کتاب له اوله تر آخره پوری له رشد او صلاح او د هدایت له نوره ډک دی چه د دی تعلیم په اثر داسی یو مقدس جمعیت تیار شوی دی چه د هغوی په شان د ځمکی پر مخ تر آسمان لاندی ما سواء له انبیاءو الله څخه بل کوم متقی، صادق، موحد، خائف من الله جمعیت نشته، نو دغه کتاب د علومو او معارفو هیڅ یوه رابطه او مناسبت د شیطانی طبائعو سره نه لری او نه شیطان د دی خبری وړ (مستحق) او لایق دی چه دغسی یو عظیم الشان متبرک د امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی. ﴿لَوْ أَنَّا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْنَاهُ خَائِعًا تَتَصَدَّعَاتِهِ خَشْيَةَ اللَّهِ﴾ (د الحشر ۳ رکوع ۲۱ آیت (۲۸) جزء)

په روایاتو کېنې راغلی دی چه ځینو مشرکانو به داسی خیال کاوه چه محمد صلی الله علیه وسلم ته ځینې پیریان راځی او دغه قرآن وربسی په «صحيح بخاری شریف» کېنې راغلی دی چه یو ځلی د وحی په نزول کېنې لږ څه معطلی او ځنډ (ایسارتیا) واقع شو. نو یوی ښځی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وویل چه «نعوذ بالله»: ستا شیطان ته پرېښودی! نو په دغو آیاتونو کېنې د هم دغو خیالاتو تردید دی.

إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمْعَزُولُونَ ﴿٢٧﴾

بیشکه دغه شیطانان له اوریدلو (د کلام د پرښتو) خامخا برطرف منع کړی شوی دی.

تفسیر : یعنی د قرآن د نزول په وقت کېنې د هغه د حفاظت دپاره داسی زوروری غیبی پیری درولی شوی دی چه شیطاین له سره هغه ته نشی ورنژدی کیدی. او نه یو توری ئی له لیاری ټینتولی شی کما قال الله تعالی: ﴿وَأَنَّا لَمَّا أَفْعَدُومَهَا مَقَاعِدَ لِّلشَّيْطَانِ لَمَّا نَسْتَمِعِ الْأَنَیَّ حِدَالَهُ شَهَابًا مَّزْدَا﴾ جزء ۲۹ (د الجن ۱) رکوع ۹ آیت ﴿فَرَأَاهُ یَسْلُكُ مِنْ بَیْنِ يَدَیْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ مَصْدَا﴾ د الجن ۲ رکوع ۲۷ آیت ۲۹ جزء ﴿لَا یَسْتَوِی الْبَاطِلُ مِنْ بَیْنِ رِیْثِهِ وَلَا مَنِ عَلِمَهُ نَكُورٌ مِّنْ مَّكَرٍ عَصِیٍّ﴾ (د حم السجده ۵) رکوع ۴۲ آیت ۲۴ جزء. **تنبيه :** د شیطاینو د غیبی خبرو د آوریډلو دپاره د کوشنې کولو او د دوی ناکام پاتی کیدلو په متعلق د حجر د سورت په شروع کېنې مفصل کلام کړی شوی دی هلته دی هغه ولوست شی.

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا الْآخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢٨﴾ وَأَنذَرِ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿٢٩﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٠﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنَّي بِرَبِّي مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٣١﴾

پس مه بوله ته له الله سره معبود بل (حاکم او که دی داسی وکړه) پس شی به ته له عذاب ورکړ شویو. او ویروه ته (له عذاب ای محمده! هغه) خپلوان د تا چه ډیر نژدی دی (درته). او ښکته کړه وزر خپل (یعنی نرمی وکړه) هغه چاته چه متابعت ئی کړی دی ستا له مومنانو نه. پس که نافرمانی وکړی (دغه خپلوان دی له تانه) پس ووايه ته (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه بیزاره یم له هغه (شرک او معاصی) چه کوئ ئی تاسی.

تفسیر : دغه ئی فرمائی دی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته او اورولی ئی دی نورو ته یعنی کله چه دغه کتاب بلاشک او شبهه د الله تعالیٰ له جانبہ نازل کړی شوی دی شیطان د یوی ذری په اندازه هم پکښی مداخله نه ده کړی نو د قرآن پر تعلیم تگ وکړه چه پکښی اصل الاصول توحید دی. د شرک او کفر او تکذیب شیطانی لیاره مه اختیاروه که نه د الله تعالیٰ له عذابہ د نجات هیڅ لیاره نشته ځینو مفسرینو دا خطاب عام کړی هر هغه چاته چه صلاحیت د مخاطبې د دی خطاب لری.

یعنی له نورو څخه پخوا خپلو اقاربو او خپلوانو ته تنبیہ ورکړئ چه په خیر غوښتلو کښی د دوی حق مقدم دی برسیره په دی د انسانانو د صداقت او حقانیت امتحان او ازموینه هم د خپلو او اقاربو په معاملو کښی اخیست کیږی. حضرت شاه صاحب لیکي: «کله چه دغه آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم گردو (تولو) قریشو ته په زوره واوروه عن تر عمی (ترور) او لور او اکا پوری ئی هم ورساوه چه د خپلو ځانونو دپاره فکر وکړی چه د الله تعالیٰ په حضور کښی تاسی مخامخ کیدونکی یی او زه هلته ستاسی لپاره هیڅ شی نشم کولی. فرمائی الله تعالیٰ او ښکته کړه وزر خپل یعنی نرمی وکړه هغه چاته چه متابعت ئی کړی دی ستا له مؤمنانو نه یعنی پر مؤمنانو شفقت او زړه سوی ولره! اعم له دی نه چه خپل وی یا پردی پس که نافرمانی وکړی دغه خپلوان دی له تانه پس ووايه ای محمده دوی ته بیشکه زه بیزاره له هغه کار د شرک او معاصی چه کوئ ئی تاسی یعنی هر څوک چه د پاک الله له حکمه مخالفت وکړی که مو خپل یا پردی وی تری بیلتون او بیزاری وفرمایه (موضح).

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْغَنِيِّ الرَّحِيمِ ﴿١٩﴾

او توکل وکړه (په تولو مهماتو کښی) پر ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی نافرمانی کوونکی هر څوک چه وی او هومره چه وی ستا هیڅ نشی خرابولی له گردو (تولو) څخه بیزاره! او یواځی پر پاک الله اعتماد او اطمینان ولره چه لوی زبردست ذات دی او د هیجا هیڅ شی د ده په مقابل کښی نشی چلیدی او رحم او مهربانی کوونکی هم دی لکه چه دی له خپلی مهربانی هر وقت پر تا د مهربانی نظر لری او خپل رحمت او عنایت درباندی مېډولوی.

الَّذِي يَرَبُّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢٠﴾ وَتَقَلِّبُكَ فِي السُّجُودِ ﴿٢١﴾

هغه (الله) چه وینی تا کله چه پاڅیږی یواځی (دپاره د تهجد) او (هم وینی) گرځیدل اوښتل راوښتل ستا (په صف د) ساجدانو کښی.

تفسیر : یعنی کله چه ته د تهجد دپاره پاڅیږی. او د متوسلینو خبر آخلی چه د الله تعالیٰ په یاد کښی شامل دی؟ که تری غافل؟ (موضح) یا کله چه ته د لمانځه دپاره دریږی او د جماعت په لمانځه کښی نقل او حرکت رکوع او سجود او نور کوی او د مقتدیانو حال احوال ته گوری. او غښتو له اسلاخو څخه ویلی دی له ساجدینو څخه د محمد صلی الله علیه وسلم آباء مراد دی یعنی ستا رفا د یوه نبی له صلبه د بل نبی تر صلبه پوری انتقال او بالاخر د نبی الله په صورت ستا موجودیت او مبعوثیت بلکه غښتو مفسرینو په دغه لفظ سره د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د والدینو پر ایمان استدلال کړی دی والله اعلم.

إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٨﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ الشَّيْطَانُ ﴿٣٩﴾
تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٤٠﴾

بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه آوریدونکی (د گردو (تولو) اقولو) ښه علم والا (په تولو احوالو). آیا خبر درکړم زه تاسی ته (ای مشرکانو) په هغو (خلقو) چه کوزیږی شیطانان (پر هغوی). (بیا پخپله الله فرمائی) کوزیږی (شیطانان) پر هر ډیر دروغجن کذاب ډیر گنهکار.

تفسیر : دلته بیا د قرآن په صدق او د شان پر عظمت تنبیه فرمائی یعنی د ساجدینو او تهجد کوونکیو داسی امام ته چه د الله تعالیٰ په معامله کښی د پردی او خپل پروا نه کوی او له گردی (تولی) دنیا څخه شکولی یواځی پر واحد الله باندی توکل او اعتماد لری آیا داسی ویل کیدی شی چه (معاذ الله) شیطان پری وحی راوړه؟ راځی چه زه تاسی ته وښیم چه شیطانی وحی پر څه قسم خلقو نازلیدي؟ هغه پر دروغجنانو بدمعاشانو او بدکارانو باندی راځی ځکه چه شیطانان له رښتینو او نیکو انسانانو څخه بیخی مرور او بیزاره او هغوی ته په بده سترگه گوری او له هغو دروغجنانو دغابازانو مکارانو څخه خوښی او خوشالی کوی چه د ده له مرضی سره برابر وی. ښه له گردو (تولو) صادقانو څخه زیات صدیق او له گردو (تولو) نیکانو څخه زیات نیک او متقی انسان د شیطانی وحی سره څه نسبت لری؟ د رسول الله صلی الله علیه وسلم صدق، امانت، اتقاء، طهارت، خوف عن الله خو هغه عالی اوصاف دی چه د صباوت له وقته د نبوت تر مدت پوری د ده گرد (تول) قوم هغه منلی دی او تسلیموی. تر دی چه «الصادق الامین» لقب د هم دغو له جانبه هم دوی ته ورکړی شوی ؤ.

يَلْقَوْنَ السَّمْعَ وَآكُثَرُهُمْ كُنُوزٌ ﴿٣٧﴾

چه بودی (دا شیطانان) غور (خبرو د پږستو ته) او اکثر د دوی دروغجنان دی. (یا غورغوی شیطان خپلی اوریدلی شوی خبری له ملائکو کاهنانو ته چه افاک ائیم دی او زیاتره د دوی دروغجنان دی چه زیاتری خبری ئی دروغ دی).

تفسیر : یعنی شیطاین د یوه نه یوه جزئیه و غیبیه و امورو د خبرو په متعلق کوم شیان له ورا د تهنیدلو په منځ کښی اوری په هغو کښی سل نوری خبری له خپله ځانه گدوی او بیا هغه خپلو کاهنو دوستانو ته رسوی دغه د دوی د وحی حقیقت دی. پر خلاف د دی د انبیاء وحی داسی منظمه او مرتبه محفوظه ده چه د هغی یو حرف یو حرکت هم نشی پاتی کیدی. ځینو د «یلقون السمع» معنی داسی اخیسته ده چه شیطاین د ملا الاعلیٰ په طرف غور بودی که کومه غیبی خبره یا غور ئی غور ته ورسیدی یا دروغجنو گنهکارانو د شیطان خوا ته غورونه نیولی وی که کومه خبره له هغوی ځنی واورى او بیا ژر تر ژره ئی خوره کوی.

وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُنَ ﴿٣٨﴾

او (کافران) شاعران متابعت کوی د دوی ناپوهان (بی لیاری).

تفسیر : کافرانو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته استغفر الله کله کاهن، کله شاعر ویل نو دلته فرمائی چه د شاعری خبری محض تخیلات دی او له تحقیق سره بیخی تعلق نه لری نو ځکه په هغه خبره کښی ماسواء د مجالسو تودوالی او د خوښی او ساعت تیری او چرچی او واه واه ویلو بل کوم مستقل هدایت نه دی حال دا چه د دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم د پاک صحبت په میمنت او د دغه قرآن په برکت په زرهاؤ سړیو د نیکی او هدایت لیاری موندلی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٣٩﴾

آیا نه وینی ته چه بیشکه دوی په هری کندی او هری پندی د (خبری) کښی سرگردانه گرځی (او ښکته پکښی دویری. او پروا نه کوی چه دا حق دی که باطل).

تفسیر : یعنی هر یو مضمون چه د دوی په لاس کښی ولوید نو دوی هغه پسی اوږدوی که د چا په تعریف او ستاینه (صفت) کښی ولگیدل نو هغه آسمان ته خپژوی او که د چا په مذمت کښی لگیاء شول نو د گردی (تولی) دنیا عیوب او مذمت په هغه کښی راټولوی. موجود معلوم گرځوی او له معدوم څخه یو خورا (دیر) دیر ثابت او معلوم او موجود منظوموی الغرض دروغ، مبالغه، تخیل د دوی د کین لاس معمولی لویی دی په هره صحراء او بیدیا کښی چه یو ځلی دوی سم شی بیا نو دوی بیرته مخ گرځوونکی نه دی نو ځکه د اشعارو په نسبت مشهور دی چه «اکذبه احسنه».

وَأَتَمُّوْهُمْ يَقُوْلُوْنَ مَا لَا يَفْعَلُوْنَ ﴿٣٦﴾

او بیشکه دغه (شاعران) وائی هغه چه نه ئی کوی دوی.

تفسیر : یعنی کله چه شاعر اشعار ولولی نو داسی در ښکاری چه د ده قائل به له «یما» او «توروايانا» څخه هم ښه میره (بهادر) او زړه‌ور او له ځمري څخه به زیات شجاع وی. او کله چه وئی گوری نو په انتهائی درجه دارن بی زړه او جیون درښکاری. او کله بالعکس چه دوی وگوری روغ رمت پیاوړی (تکره) او مضبوط درښکاری ولی د دوی د اشعارو له لوستلو څخه داسی درڅرگندیوی (درښکاریوی) چه د دوی روح قبض شوی یا ئی نبضین له حرکت لویدلی دی. اوس به مری. «حالی» پخپل یو مسدس کښی د دغو دروغو یوه ښه نقشه ایستلی ده. الغرض د الله تعالی دغه معظم رسول چه خاتم الانبیاء دی د دغه جماعت سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری او له هم دغه جهته ئی فرمایلی دی «وما علمناه الشعر وما ینبغی له» د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هره خبره سره کره، جوته، رښتیا، حقه او روښانه او د تحقیق، عدل او انصاف په میزان کښی تللی شوی وه هره خبره چه د دوی له مبارکی ژبی څخه وته هم هغه به عملاً لیدلی کیده آیا شاعر د داسی صفاتو خاوند دی؟ او شاعر هم دی ته ویلی شی؟. کلا وحاشا ثم کلا وحاشا.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا أُوْصِيْعُهُمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَوَى مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُوْنَ ﴿٣٧﴾

مگر (نه دی مذموم) هغه (شاعران) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی دوی ښه (عملونه) او یادوی دوی الله دیر او بدل اخلی (له کفارو په هجو د کفارو) وروسته له هغه چه ظلم کړی شوی وی (پر هغو) او ژر به پوه شی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی چه کوم ځای ته به بیرته لاړ شی دوی (یعنی بد

غای ته به لای شی پس له مرگه).

تفسیر : مگر هغه څوک چه په هر شعر کېږي د الله تعالیٰ حمد وواښي يا د نيکي په لوري ترغيب ورکړي يا د کفر مذمت يا د گناه خرابي څرگنده (ښکاره) کړي يا د هغو کافرانو هجو او بدې وواښي چه د اسلام هجو کوي يا که څوک ده ته ايندۍ او ضرر ورسوي د هغه جواب د اعتدال په اندازه ورکړي . نو داسي شعر ويل نه دي منوم. لکه چه حضرت حسان بن ثابت رضي الله تعالیٰ عنه او نورو به هم داسي اشعار ويل نو ځکه رسول الله صلی الله عليه وسلم پر ده امر صادر کړ چه د کفارو جواب ورکړه روح القدس ستا سره دی.

د «من بعد ما ظلموا» په مناسبت ئي وفرمايل چه: ظالمانو ته به عنقریب خپله آخره خاتمه او انجام معلوميږي چه د دوي اوبښ پر کومه دده پريوغي؟ له گردو (تولو) څخه زيات ظلم دا دی چه د الله تعالیٰ کتابونو او انبياؤ ته د دروغو نسبت کوي. او په کاهن او شاعر ويلو سره ئي تکذيب کوي.

تمت سورة الشعراء بفضل الله تعالیٰ وحسن توفيقه

سورة النمل مکیه وهی ۹۳ آية و ۷ رکوعات ورقم تلاوتها ۲۷ تسلسلها حسب النزول ۴۸ نزلت بعد الشعراء.

د «النمل» سورت مکی دی (۹۳) آیتونه (۷) رکوع لري. په تلاوت کېږي (۲۷) او په نزول کېږي (۴۸) سورت دی وروسته د «الشعراء» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان، دير رحم والا دی.

طَسَّتْ تِلْكَ آيَةُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ۝ هُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ۝
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝
إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّاتٌ لَهُمْ أَعْمَالُهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ۝

دا (آیتونه د دی سورت) آیتونه د قرآن او د کتاب مبین (ښکاره بیانونکي) دی. (دغه قرآن) سمه صافه لپاره ښوونکي دی (تول جهان ته) او زیری ورکوونکي دی مؤمنانو ته (په نعيم سره) هغه (مؤمنان) چه قائموي (سم)

اداء کوی سره له (تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوٰۃ (د اموالو خپلو) او دوی په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) هم دوی یقین کوی (چه خامخا رابه شی په حقه سره) بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) بنائسته کړی دی مونږ دوی ته (قبیحه) عملونه د دوی پس دوی حیران سرگردانه دی (په دغو بدو اعمالو خپلو کښی).

تفسیر : یعنی هر هغه څوک چه له ده سره د آخری خاتمی او انجام فکر او اندیښنه نه وی نو هغه دی د هم دغی فانی دنیا په فکر او اندیښنه کښی دوب پروت وی او د ده د گردو (تولو) زیارونو (محتنونو) او کوشبونو مرکز هم دغه څو ورځنی دنیوی ژوندون دی او د هغه کتاب او نبی په طرف له سره نه گوری چه د دوی مخ له هغه فانی طرف نه د عاقبت او باقی ژوندون په طرف اړوی او متوجه کوی ئی. او نه ورته فکر او توجه کوی دوی په دنیوی عیش او مینه کښی داسی غرق او دوب تللی دی چه د هادیانو خبرو ته له سره غوړ نه پردی بلکه پر دوی مسخری کوی او ملندی وهی، پر آسمانی صحائفو طعنی وهی او پر انبیاء مزاح کوی او هم دغه وضعیت پخپل فکر او زعم ښه بولی او پرله پسې په هم دغه گمراهی کښی ترقی او پرمخ تګ کوی. تنبیہ : د تزئین نسبت د الله تعالیٰ په طرف له دی حیثیته شوی دی چه د هر شی خالق او مالک هم دی دی پر کوم سبب باندی د مسبب ترتب بی د ده د مشیت او ارادی څخه نشی کیدی لکه چه په نورو ځایونو کښی د اضلال، د ختم د طبع او د نورو نسبت هم ده ته شوی دی د «نمل» د سورت د دغو ابتدائی آیاتونو مضمون د «البقرة» د سورت له ابتدائی آیاتونو سره زیات مناسب او قریب دی نو نثائی د هغو آیاتونو تفاسیر دلته بیا یو ځلی ولوستل شی!.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْآخَسَرُونَ ﴿٥﴾

دا هم هغه کسان دی چه مقرر دی دوی ته دیر بد عذاب (په دنیا کښی) او دوی په آخرت کښی هم دوی زیانکاران دی.

تفسیر : یعنی هلته به له گردو (تولو) څخه زیات هم دوی په نقصان او خساره کښی پراته وی.

وَإِنَّكَ لَتَلَقِّيَ الْقُرْآنَ مَنْ لَّدُنْ حَكِيمٌ عَلَيْهِ ﴿٦﴾

او بیشکه ته (ای محمده!) خامخا در ښوولی کیږی (دررسپړی) تاته قرآن له نزده د ښه حکمت والا ښه علم والا (چه الله دی).

تفسیر : یعنی دغه بلیختان پریوده چه د ضلالت په تیه (میره) کښی سرگردانه وگرځی کله چه دوی د عظیم الشان قرآن قدر او عزت ونه پیژنده او د ده د هدایاتو او بشاراتو څخه ئی فائده وانه خستله نو ښائی چه د دوی حال او احوال هم داسی کیدی. تاسی الله تعالی ته شکر وکړئ چه د دغه علیم او حکیم له جانبه له گردو (تولو) څنی زیات عظیم الشان کتاب (قرآن) تاسی ته مرحمت شوی دی چه له هغه څخه تل تاسی ته جدید جدید فوائد دررسیږی او په هغه کښی مؤمنانو ته بشارات او مکلفانو ته عبرتناکه واقعات اورول شوی دی څو د صادقانو زړونه مضبوط او قوی او د دروغو حمایت کوونکی پر خپلی بدی خاتمی او خراب انجام مطلع شی. لکه چه په هم دی اغراض وروسته له دی نه د حضرت موسی علیه السلام او د فرعونیانو قصه اوروله کیږی.

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا

(یاد کړه) هغه وقت چه وویل موسی ښځی خپلی ته بیشکه چه ما ولید یو اور (له لری).

تفسیر : دغه له «مدین» نه د راتگ په وقت کښی څه وقت چه «دوی وادی» ته ورنژدی شو. کله چه ئی په یوه یخه توره تیاره شپه کښی لیاره ورکه کړی وه د حضرت موسی علیه السلام وینا ده چه له خپلی ښځی بیږی صفوره د شعیب علیه السلام لور سره ئی کوی د دغه مفصله قصه د «طه» د سورت په تفاسیرو کښی پخوا تیره شوی ده هلته دی بیا ولوستی شی.

سَأَلْتُم مِّنْهَا خَبِيرًا وَإِنِّي أَنَا أَنَسْتُ نَارًا

ژر به راوړم تاسی ته له دی (ځای د اور) خبر (د حال د لیاری) یا به راوړم تاسی ته لمبه لگولی (په سر د پلتي یا لرځی) دپاره د دی چه تاسی تاوده شی (په هغه اور).

تفسیر : یعنی د لیاری خبر او پته تاته راوړم که د دغه اور سره نژدی څوک وی. که نه اقلا ستاسی د تودیدلو دپاره کومه لمبه یا څکروته به راوړم.

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَن بُورِكَ مَن فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا

پس کله چه راغی دغه (موسی) هغه (اور) ته غږ وکړ شو داسی چه برکتناک کړی شوی دی هغه چه په دغه اور کښی دی او هغه چه چاپیر دی له دغه (اوره)،

تفسیر : کله چه موسیٰ علیہ السلام هلته ورسید دغه خبره ورته معلومه شوه چه دغه دنیوی اور نه دی بلکه غیبی او نورانی اور دی چه په هغه کبئی د الله تعالیٰ د انوارو آثار خرگندپیوی (راښکاره کپړی) یا د هغه بریښنا بریښی ښائی چه دغه به هم دا وی چه په حدیث کبئی د هغه په نسبت فرمایلی شوی دی: «حجابه النار» یا «حجابه النور» بیا له غیبه پری غږ وشو: ﴿أَنْ يُورِئَ مَنْ فِي النَّارِ مَنْ هُوَ﴾ یعنی د ځمکې دغه توتہ مبارکه ده او په دغه اور کبئی چه کومه تجلی ده هغه هم مبارکه ده او د ده په منځ او شاو خوا کبئی کوم ذوات چه دی هنوی گرد (تول) مقدس دی. مثلاً پرضتی، یا پخپله موسیٰ علیہ السلام. هغه گرد (تول) سره مبارک دی. دغه ئی اغلباً د موسیٰ علیہ السلام د مانوس گرځولو او د اعزاز او اکرام دپاره فرمایلی دی.

وَسُبِّحَنَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝

او (غږ وکر شو چه) پاکي ده الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی د مکان، زمان، جهت، جسم، صورت، رنگ او د حلوثو د نورو سماتو ځنی د الله تعالیٰ ذات پاک دی. په اور کبئی د ده د تجلی دغه معنی نه ده چه معاذ الله په اور کبئی به د ده مقدس ذات حلول فرمایلی ؤ؟ عالم رنورونکی لمر هم په قلعي لرونکی آئینه (هنداره) کبئی متجلی کپړی لیکن کوم داسی ناپوه او احمق به پیدا کیدی شی چه داسی ووانی چه د شمسی دومره یوه لویه کره په دغومره یوی وړوکی هناری کبئی ځای نیولی دی؟.

يُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

ای موسیٰ شان دا دی چه زه یم الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تلبیر او مصلحت سره کوم).

تفسیر : یعنی په دغه وقت کبئی له تا سره زه پخپله غږیدونکی یم دغه کرده (توله) واقعه مفصلاً د «طه» په سورت کبئی تیره شوی ده. (بیا غږ ورته وشو داسی چه):

وَالْق عَصَاكَ فَلَمَّا رَاَهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ

او وغورځوه همسا خپله (نو ئی وغورځوله) پس کله چه ولیدله (موسیٰ) هغه

(همسا) چه خو غیدله گواکی دغه (همسا) یو نری سپین غغاستونکی مار دی.

تفسیر : بنائی په ابتدا کښی به نری وی. یا به د حرکت د سرعت لامله (له وجی) دغه تشبیه ورکړی شوی وی. نه د جثی د صغارت لامله (له وجی).

وَلِي مُدْبِرًا لَّمْ يَعْقِبْ يٰمُوسٰى لَا تَخَفْ اِنِّىْ لَا يَخَافُ كُدٰى الرَّسُوْلُوْنَ ﴿١٠﴾

نو مخ ئی تری وگرځاوه په شا تلونکی او راونه گرځیده بیرته (نو بیا غږ ورته وشو) ای موسی مه ویریږه (له دی ماره) بیشکه زه چه یم نه ویریږی په نزد غما مرسلان. (له هیڅ شی نه)

تفسیر : یعنی سره له دی نه چه دغه د حضور او اصطفاء مقام ته هم رسیدلی ئی خو بیا هم ویریږی نو دغه ویریدل څه مطلب او معنی لری؟ مرسلانو ته نه دی لائق چه وروسته غمونږ د قرب دربار د رسیدلو څخه له همسا یا مار یا د بل کوم مخلوق څخه وویریږی. په دغه مقام کښی بنائی چه د دوی زړونو ته انتهای سکون او طمانیت حاصل شی. تنبیه : دغه طبیعی خوف دی چه د نبوت سره څه منافات نه لری.

اَلَا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حَسَنًا بَعْدَ سُوٍّ فَاِنِّىْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١﴾

لیکن هغه څوک چه ظلم ئی کړی وی (په ځان خپل) بیا بدل راوړی نیکی وروسته له بدی (چه په صدق سره ثابت شی) پس بیشکه زه ښه ښهونکی یم (د خطیاتو) ډیر رحم والا یم (په انعام د اجر او ثواب سره نو د ده توبه به قبلوم او مغفرت ورته کوم).

تفسیر : دغه منقطع استثناء ده یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالیٰ قرب ته ورسیدی تاته هیڅ ویره او اندېښنه نه ده په کار خوف او اندېښنه یواځی هغه چاته په کار ده چه کومه گناه یا خطاء تقصیر ئی کړی وی چه د هغه په نسبت هم غمونږ په دربار کښی داسی قاعده شته چه وروسته له گناه که کوم سړی په صدق او اخلاص سره توبه وباسی. او خپل اعمال او احوال اصلاح او درست کړی او د نیکیو او حسناتو په وسیله خپلی بدی او سیآت محو او ورک کړی نو الله تعالیٰ ئی پخپل رحمت سره معافوونکی دی.

حضرت شاه صاحب لیکي: «حضرت موسیٰ په سهو او خطأ سره یو کافر وژلی ؤ نو هم هغه د قصاص ویره د ده په زړه کښی وه چه هغه هم دلته وروښلی شو».

وَادْخُلْ يَدَاكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فَنَنْتَحِرَ إِلَيْكَ إِلَى فِرْعَوْنَ
وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿۱۷﴾

او ننباسه لاس خپل په گریوان خپل کښی نو ویه وخی (په خلاف د طبیعی لون خپل) تک سپین بی له کومه عیبه (او مرض پس سره له دی دواړو معجزو چه حساب دی) په نهو معجزو ستا کښی (ورشه) طرف د فرعون ته او قوم د ده ته بیشکه دوی دی یو قوم فاسقان (وتونکی له فرمان).

تفسیر : د دغو معجزاتو بیان د «بنی اسرائیل» په سورت کښی د ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ سِتْرَةَ الْبَيْتِ﴾ آیت لاندی لیکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿۱۸﴾ وَجَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا
أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿۱۹﴾

پس کله چه راغلل (فرعون او فرعونیانو ته) آیتونه (معجزی د قدرت) ځمونږ ښکاره روښانی نو وویل دوی چه دغه سحر (کودی) دی ښکاره او منکران شول دوی په دغو (آیاتونو) حال دا چه یقین کړی ؤ په دغو معجزاتو نفسونو د دوی (چه حق او له جانبه د الله دی لیکن انکار تری وکړ دوی) له جهته د ظلم او سرکشی پس وگوره څرنګه ؤ عاقبت (آخړه خاتمه) د مفسدانو (من الفرق والحرق).

تفسیر : یعنی کله چه وقتاً فوقتاً د دوی د سترگو د خلاصولو دپاره هغه معجزی وروښودلی کیدی نو دوی به ویل چه دغه گردی (تولی) کودی او جادو دی حال دا چه د دوی په زړونو کښی په یقینی ډول (طریقه) سره دغی خبری ځای نیولی ؤ چه موسیٰ علیه السلام رښتین دی او دغه معجزی چه راجبیع یقیناً د الله تعالیٰ د قدرت دلائل دی، سحر، جادو، شعبده، نظر بندی او بل کوم باطل شی نه دی او تش د بی انصافی، غرور، او تکبر لامله (له وجی) عمداً او د خپل ضمیر په خلاف د حق تکذیب او له صدق څخه انکار کاوه. بیا نو څه وشو؟ څو ورځی وروسته له دی نه دغه خبره ورمعلومه شوه چه د داسی ضد کوونکیو معاندانو مفسدانو انجام او عاقبت څه

کپی؟ دوی تول د قلزم د بحیری د امواجو یوه کوله شول او هیڅ یوه ته ئی کور او کفن هم نه شو ورپه برخه.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَ الْاِحْمَدُ لِلّٰهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلٰی كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٥﴾

او خامخا په تحقيق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته او سليمان ته (يو خاص) علم، او وويل دواړو چه تولی ثناوی ستاڼی (صفتونه) دی الله ته هغه چه مشرتيا (فضيلت) ئی راکړی دی مونږ ته پر ديرو له (هغو) بندگانو خپلو چه مؤمنان دی.

تفسير : حضرت سليمان د حضرت داؤد عليهما السلام څوی ؤ دغه پلار او ځوی ته هر يوه ته الله تعالیٰ د ده له شانه سره مناسب يو خاص علم ورعطاء کړی ؤ. شرايع، احکام، د سياست اصول، حکومت چلول او نور گرد (تول) علوم د دی لفظ لاندی داخل شول هغه علم چه الله تعالیٰ داؤد او سليمان عليهما السلام ته ورکړی ؤ د هغه اثر دا ؤ چه دوی د الله تعالیٰ د انعاماتو شکر اداء کاوه. د الله تعالیٰ د کرم نعمت شکر اداء کول د هغه اصلی نعمت څخه لوی نعمت دی. «پر ديرو» ئی څکه وفرمايل چه ديرو نورو بندگانو ته الله تعالیٰ پر دوی فضيلت ورکړی دی. پاتی شو پر گردو (تولو) مخلوقاتو کلي فضيلت لرل نو دغه انعام او اکرام په گردو (تولو) انامو کېښي ځمونږ سيدالکونين خاتم المرسلين فخر الاولين والاخرين محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم په برخه شوی دی. اللهم صل وسلم وبارک عليه وعلى آله واصحابه اجمعين.

وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ

او ميراث واخيست سليمان (نبوت. علم. سلطنت) نه داؤد څخه (له نوره اولاده ئی).

تفسير : يعنی د داؤد عليه السلام په (نولسو) ځامنو کېښي د ده اصلی ولی عهد او خليفه حضرت سليمان عليه السلام شو چه د ده په مبارک ذات کېښي الله تعالیٰ نبوت سلطنت دواړه جمع کړی ؤ او داسی مملکت او حکومت ئی ورعطاء کړی ؤ چه له ده څخه وړاندی او وروسته د بل چا په برخه کېښي داسی يو صوری او معنوی، ظاهری او باطني عظمت او شوکت نه دی جمع شوی. انسانان، پيريان، طيور، هوا، او نور تول ورته مسخر شوی ؤ. لکه چه د «سبأ» په

سورت کنبی راځی.

وَقَالَ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ عَلِمْنَا مَبْطِئَ الظُّلُمِ

او وويل (سليمان) اى خلقو ښوولى شوى دى مونږ ته خبرى د الوتونكيو مرغانو.

تفسير : له دغې خبرې څخه انكار ګواکې د بدهت څخه د انکار په منزلت دى چه طيور او پرندگان کومى خبرى او چر پر چه کوى په هغه کښى تر يوه حد پورى د افهام او تفهيم شان موندلى کيږى. يو مرغه څه وقت چه خپله جوړه ځان ته رابولى. يا د دانى ورکولو دپاره خپلو نورو ملګرو ته هم خبر ورکوى په دغو ګردو (تولو) حالاتو کښى د ده بولى، لهجه او غويدل له سره يو شان نه دى لکه چه د طيورو مخاطبين او سامعين دغه فرق او توپير (فرق) په ښه شان سره محسوسولى شى نو له دى نه مونږ پوهيدى شو چه د نورو احوالو او ضرورياتو په وقت کښى هم د دوى په دغو چوپندلو کښى اگر که مونږ ته ډير متشابه او متقارب هم رابکاره شى کوم داسى لطيف او خفيف تفاوت او توپير (فرق) به ضرور وى چه پر هغه باندې به دوى پخپلو منځونو کښى سره پوهيږى.

تاسى کومى تيلګراف خانى ته ورشع او د تيلګراف متشابه کهټ، کهټ ته غوړ کيږدئ که تاسى پر تيلګرافى رموزو او اشاراتو پوه نه يئ نو تاسى ته دغه مطرد او مکرر او متشابه حرکات او اصوات په بادى النظر کښى چتى (بيکاره). مهمل او بى معنى شى درښکاري او بالعکس که کوم تيلګرافى غوړ ورته کيږدى نو على الفور د هغو د محتوياتو څخه تاسى ته مفصل معلومات درکوى. ځکه چه دغه تيلګرافى د دغو «تيلګرافيه حرکاتو اصوات» په مدلولاتو او مفهوماتو پوره پوه او واقف وى. علىٰ هذا القياس څه بعيدى دى چه حقيقى واضح د طيورو په نغماتو کښى هم د مختلفو معانيو او مطالبو د اظهار لپاره هم څه فرق او امتياز ايښى وى لکه چه د انسان ووړکى د خپلى مور له ژبى څخه ورو ورو واقفيري د طيورو چيچان (بجى) به هم د خپل فطرى استعداد په اثر د خپلو نورو بنى نوعو په بوليو پوهيږى او د نبوت د اعجاز په شان به الله تعالىٰ خپل يو نبى ته د دوى د ويناؤ پوه هم ورغنایت کړى وى.

د حيواناتو لپاره د جزئى ادراکاتو حصول خو لا له پخوا څخه مسلم دى. ليکن د يورپ جديد تحقيقات اوس د حيواناتو عاقليت د آدميت تر سرحد پورى قريب کړى دى تر دى چه د حيواناتو د بولى (وينا) د «ابجد» په تيارولو پسى هم لگيدلى دى.

لوى قرآن خبر راکړى دى چه: «هر شى د خپل رب تسبيح او تحميد کوى. ليکن تاسى پرى نه پوهيږئ او هر الوتونکى خپل د صلوة او تسبيح څخه واقف دى» په صحيحه و احاديثو کښى د حيواناتو تکلم بلکه د محضه و جماداتو خبرى کول او تسبيح ويل ثابت دى.

له دی نه ظاهر شو چه خپل د خالق اجمالی مگر صحیح معرفت د هر شی په فطرت کښی مفظور او مرکوز دی. نو بیا د دوی پر تسبیح او تحمید او ځینو محاورو او خطاباتو د الله تعالی د ځینو بندگانو د خرق العاده پر ډول (طریقه) مطلع کیدل د عقلیه و محالاتو څخه نه دی. هو! د عمومی عادت په خلاف هرومرو (خامخا) دی. نو که اعجاز او کرامت له عمومی عادت او معمول سره موافق وی نو هغه ته به څوک اعجاز او کرامت وائی. د عاداتو پر خوارق مونږ یوه مستقلة رساله لیکلی ده هغه دی ولوسته شی په هر حال په دغه رکوع کښی دا قسم څو معجزی مذکور دی چه په هغو کښی زانځین عجیب او غریب، چتی (بیکاره)، فضول او رکیک تحریفات کوی څکه چه د دوی په اتکل سره د ځینو طیورو له خوا د انسانی ځینو علومو اداء کول پخپلو بولیو سره، او د میړی پخپلو منځونو کښی سره خبری اثری کول. او د حضرت سلیمان علیه السلام پوهیدل د دوی پر دغو خبرو گرد (تول) لغو او داسی د حماقت خبری دی چه پری یو وړوکی هلک هم یقین نشی کولی لیکن زه وایم چه د ملیونو محقیقینو او د اسلافو او د اخلاقو د گردو (تولو) علماؤ په نسبت داسی خیال کول چه هغوی په داسی ناقصو لغو او بدیهی البطلان خبرو باندی چه یو هلک او ناپوه هم نشی منلی ولی له قدیم الایام څخه تر نن پوری بلاترید او تکذیب ټینگ ولاړ دی او بیانوی ئی؟ او د دغو اوهامو تردید نه کوی؟ او د آیاتونو دغه صحیح حقیقت چه نن ورځ تاسو ته منکشف شوی دی د هغوی ځنی هیڅ یوه نه دی بیان کړی؟ دغه خیال له هغو خبرو څخه هم ډیر زیات لهر او مهمل او حماقت دی چه ته د هغه منل له خلقو څخه غواړی. د علماؤ څخه په هره زمانه کښی غلط فهمی خطا او تقصیر کیدونکی وی مگر دغسی له سره نشی کیدی چه پر هغو محسوساتو او په مخ کښی پراته و شیانو او حقائقو باندی چه د انسان هر هلک هم پری پوهیدی شی له سلهاؤ کلو راهسی خورا ډیر لوی پوهان عالمان او محققان هم ونه پوهیږی او د یوه تن عقل او فکر هغه طرف ته معطوف نه شی؟. په یاد ئی ولرئ چه مونږ د اسرأیلی خرافاتو تائید نه کوو هو! تر کومی اندازی پوری چه د اسلافو له اکابرو څخه بلا اختلاف د الله تعالی د کلام مدلول بیان شوی دی هغه هرومرو (خامخا) تسلیم کوو اعم له دی چه هغه له اسرأیلی روایاتو سره موافق وی که مخالف.

وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

او را کړی شوی دی مونږ ته له هر څیز څخه (چه انبیاؤ او باچایانو ته ورکاوه شی).

تفسیر : یعنی د داسی عظیم الشان سلطنت او نبوت لپاره هغه اشیاء، لوازم او سامان چه په کار دی هغه گرد (تول) ئی راعطاء کړه!.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ﴿١٩﴾ وَحَسْرَتُكُم مِّنْ جُودِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ ثُمَّ يُدْعَوْنَ ﴿٢٠﴾

بیشکه دغه (عطاء) خامخا هم دغه فضل فضیلت دی ښکاره . او جمع کړی شوی دپاره د سلیمان لښکری دی د ده له پیریانو او (له) انسانانو او (له) مرغانو بیا به د دوی دلی تملی کیدلی (په ترتیب سره).

تفسیر : هر کله به چه حضرت سلیمان علیه السلام کوم طرف ته تلو نو د انسانانو پیریانو او د طیورو د دری وارو اقسامو لښکر به ئی له خپله ځانه سره حسب الضرورت او مصلحت بوتلو . او د دوی په دغو افواجو کې به یو ځان ته نظم نسق او انضباط قائم ؤ . مثلاً وروستنی افواج به سره له خپلو گړندی تلو یا الوتلو خپلو له رومینو افواجو څخه نشو وړاندی کیدی او نه به هیڅ یو لښکری فرد داسی کولی شو چه خپله پیره یا وظیفه په خپل سر خوشی کړی او چیرې لار شی لکه چه نن ورځ په بری بحری او فضائی قواو کې پوره نظم، نسق او د عمل اشتراک لیده کیږی .

حَتَّىٰ إِذَا تَوَّأَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ

تر هغه پوری کله چه راغلل دوی پر کنده د میږیو، .

تفسیر : یعنی حضرت سلیمان علیه السلام له خپل لار لښکر سره له داسی یو میدان څخه تیریده چه هلته د میږیانو ډیره لویه ودانی وه .
تنبیه : په کوم ځای کې چه ډیر میږیان سره راټول شی او هلته په خپل ذوق او سلیقه کورونه جوړ کړی هغه ته په عربی ژبه «قرية النمل» وائی «یعنی د میږیانو کلی» مفسرانو په مختلفو بلادو کې د داسی میدانونو او بیدیاو ښه او پته لکولی ده چه هلته د میږیانو خورا (ډیر) زیات کورونه او کلی شته چه د دغو له منځه پر یوه باندی حسب الاتفاق د حضرت سلیمان علیه السلام گزر شوی ؤ .

قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسْكِنَكُمْ لَا يَحْطِبَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ
وَجُودُكُمْ لَهُمْ لَئِيْسَعُرُوْنَ ﴿٢١﴾

نو وویل یوه میړی (چه مشر ؤ پر نورو) ای میړیو! ننوځئ ټول مساکنو سوړو خپلو ته چه مات او چیت پیت مو نه کړی هرومرو (خامخا) تاسی لره سلیمان او لښکر د ده حال دا چه دوی به نه وی پوه (د تاسی له دی پانمالیدو نه)،

تفسیر : یعنی سلیمانی لښکر خو داسی نه دی چه عمدأ او په قصد سره تاسی وژنی. هو امکان لری چه د لاعلمی او ناپوهی په سبب پانمال شئ! حضرت شاه صاحب لیکي: «د میړی غږ هیڅ یو انسان نشی اوریدی خو د سلیمان علیه السلام غوږ ته د دوی دغه خبری ورسیدی او دوی له هغو څخه معلومات حاصل کړل.» نو دا د هغوی معجزه شوه.

تنبيه : د حیواناتو علماؤ له کلونو کلونو راهسی کومی تجربی چه کړی دی له هغوی څخه دا راڅرگندیږی (راښکاره کیږی) چه دغه خوار او حقیر ساکبن (ذی روح) او خوځنده (حشره) هم پخپل اجتماعی حیات، سیاسی نظام کبی ډیر زیات له انسانی خوږینو سره قریب واقع شوی دی او د دغو امورو اداره په ډیر عجیب او غریب ډول (طریقه) سره کوی. د انسانانو په شان میږیان هم د کورنیو او تېرو او قبائلو خاوندان دی. په دوی کبی هم د تعاون او خواخوږی جذبات شته. د دوی د اعمالو تقسیم او د حکومت نظام د انسانی اداراتو سره ډیر قریب او متشابه لیدل کیږی، اروپائی محققان ډیر زیات وقت په هغو اطرافو او حوالیو کبی اوسیدلی دی چه هلته د میږیانو کورونه او کلی ډیر ؤ. او دوی د خپلو تنبعتو ډیر زیات قیمتدار معلومات سره راټول کړی دی. افسوس چه په دغو مختصرو فوائدو کبی هغه نه ځائیږی. محض د دغه مقام له مناسبت سره د «دائرة المعارف المصرية» آخری جملی نقلوو: «فمئى داهم عدو قرية النمل اختفت العملة وخرجت الجنود للقتال والنضال فيخرج اولاً واحد منها للاستطلاع ثم يعود مخبراً بما رأى و بعد هنيهة تخرج ثلاثة او اربعة يتبعها عدد كثيف من الجيوش بادية عليهم علائم الحنق فتلدغ كل ما صادفته ولا تفلت من تلدغه ولو قطعت ارباً ارباً فاذا انتهی القتال رجع الفعلة فاعادوا بناء ما تهدم يتخللها عدد من الجنود للحراسة لا للعمل» په دغو جملو کبی دغه خبره راڅرگنده (راښکاره) شوه هم دا چه دوی د خطری له راتګه اطلاع مومی یو میړی د باندی وځی او لازمه معلومات ځان ته حاصلوی او بیا دغه معلومات ژر تر ژره خپل قوم ته ویی او هغوی ته له کوانفو څخه اطلاع ورکوی. باقی د سلیمان علیه السلام له احواله خبریدل او بیا د سلیمان له دغو خبرو څخه مطلع کیدل د خرق العادت په ډول (طریقه) ؤ.

فَتَبَسَّمْ صَاحِبًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ
نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا

تَرْضَاهُ وَادْخُلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ۱۹

پس تبسم و کر (سلیمان) په دغه حال کښی چه خندا کوونکی ؤ (ورپسی تعجباً او سروراً) له وینا د هغه میږی او وویل سلیمان ای ربه غما الهام وکړه ماته (را په برخه کړه) دا چه شکر وکړم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار غما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه (په فضل خپل سره) خوښوی ته هغه او ننه باسه ما (او یو غای کړه ما) په رحمت خپل سره په (هغو) بندگوانو خپلو کښی چه صالحان دی.

تفسیر : کله چه سلیمان علیه السلام د هغی میږی پر خبره وپوهیده متعجب شو. او د سرور او نشاط له فرطه ئی د شکر د اداء کولو جنبه په جوش راغله. او وویل سلیمان ای ربه غما الهام وکړه، را په برخه کړه دا چه شکر وکړم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار غما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه پخپل فضل سره خوښوی ته هغه او ننه باسه او یو غمای می کړه په رحمت خپل سره په هغو بندگوانو خپلو کښی چه صالحان دی. یعنی حیران یم ستا د دغو عظیمه و انعاماتو شکریه په کومه ژبه اداء کړم پس ستا له درباره التجاء کوم چه ماته داسی پوره توفیق راکړی چه په ژبه سره او په عمل سره ستا شکر اداء کړم او په اعلیٰ درجه نیکو بندگوانو کښی می چه انبیاء او مرسلین دی محشور وفرمائی!.

وَتَقَدَّرَ الطَّيْرُ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهَدْيَ مَا كُنَ مِنَ الْغَائِبِينَ ۲۰

او لتونه ئی وکړه د مرغانو (او هدهد ئی ونه مونده) نو وی ویل څه مانع دی ما لره چه نه وینم زه هدهد بلکه دی هدهد له غائب شویو (د دی تولی څخه چه ئی نه وینم).

تفسیر : بنا پر کوم ضرورت حضرت سلیمان علیه السلام د الوتونکیو افواجو حاضری واخیسته هدهد د ده په نظر کښی رانغی نو څکه ئی وفرمایل دا څه خبره ده چه زه هدهد نه وینم؟ آیا د دغو الوتونکیو افواجو په منځ کښی پټ دی او زه ئی نه وینم؟ یا په واقع سره غیر حاضر دی. تنبیہ : له طيورو څخه حضرت سلیمان علیه السلام مختلف اعمال اخيستل، مثلاً په هوائی سفرونو کښی به دوی مامور ؤ چه د سلیمان علیه السلام پر سر داسی والوخی چه د دوی پر تخت سیوری ولویږی عند الضرورت د اوبو او د نورو ضروریاتو سراغ او پته ولگوی. خطوط او فرامین له یوه غایه بل غای ته ورسوی. په دغه وقت کښی امکان لری چه هدهد ته به کوم یو خاص ضرورت وروړاندی شوی وی او دی به د هغه لامله (له وجی) غیر حاضر شوی وی. مشهور دی په کوم غای

کښی چه تر ځمکې لاندې اوبه ډیر نژدې وی هدهد ته محسوس کیږی او دغه دومره مستبعد نه دی چه الله تعالی د یوه ساکنې (ذی روح) کومه حاسه له انسانانو او له نورو ساکنانو (ذی روحو) څخه زیاته تیزه او متحسسه وگرځوی د هدهد په نسبت خورا (ډیر) معتبر ثقات بیان فرمائی چه پر هر ځای کښی چه تر خاورو لاندې د خاورې چینجیان وی دی پری متحسوس کیږی او علی‌الغور ئی راوباسی تر دی چه کله کله تر دوو لويشتو پوری هم ځمکه کښی. او هغه چینجی نری راوباسی.

لَا عَذَابَ لَهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوَّلًا أَذْبَحَتْهُ أَوَّلِيَّاتِي سُلْطَنٍ مُبِينٍ ﴿٢١﴾

خامخا عذاب به ورکړم زه هر ورومرو (خامخا) ده ته عذاب سخت (مثلاً د هغه وزرونه او بنکې به وشکوم) یا خامخا ذبح به کړم هر ورومرو (خامخا) زه دی یا به خامخا راوړی دی هر ورومرو (خامخا) ماته برهان دلیل ښکاره (په غیاب خپل چه له دی وجی نه غایب وم)

تفسیر : یعنی خپل د غیر حاضرئ کوم واضح او ښکاره دلیل راوړاندی کړی.

فَكَثَّ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ ﴿٢٧﴾

پس ځنډ (ایسارتیا) وکړ هدهد نه ډیر (بلکه لږ ځنډ (ایسارتیا) ئی وکړ او ژر راغی) پس وویل (هدهد په جواب د سلیمان کښی) احاطه وکړه ما په هغه څیز (او پوره پری خبر شوی یم) چه نه ده احاطه کړی تا (او نه ئی پری خبر) په هغه باندی او راغلی یم زه تاته له سبا څخه په خبری تحقیقی یقینی سره .

تفسیر : حضرت سلیمان علیه السلام ته د هغه ملک احوال په مفصل ډول (طریقه) سره نه و رسیدلی. اوس ورورسید. «سبا» د یوه قوم نوم دی چه د هغوی ملک په عربستان کښی د یمن په اطرافو کښی و (موضح القرآن) گواکی د هدهد په وسیله الله تعالی دغه تنبیه وفرمایله چه د ډیرو لویو لویو انسانانو علم هم له سره نشی محیط کیدی. وگورئ چه د هغه نبی په شان چه پخپله الله تعالی داسی فرمایلی و ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ آدَادًا وَلَكِنَّهُمْ غَلَبُوا﴾ هغه ته د یوی جزئی اطلاع هدهد وررسوی.

إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَبْلُغُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

بیشکه چه ما وموندله یوه ښځه چه باچاهی نی کوله پر دغه (اهل د سبا) او ورکری شوی دی دغی (ښځی) ته له هر څیز څخه (چه باچایانو ته ورکولی شی).

تفسیر : په هر شی کښی مال، اسباب، فوج، اسلحه، حسن، جمال گورد (تول) شیان راغلل.

وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٧﴾

او دی دی ته تخت ډیر لوی.

تفسیر : یعنی د دی ملک د ملکي تخت داسی مکلف، مرصع او ډیر قیمتدار دی چه د دنیا هیڅ یوه له باچاهانو سره هغسی تخت نشته، مفسرینو د دغی ملکي نوم «بلقیس» لیکلی دی والله اعلم.

وَجَدْتُهُمْ قَوْمًا يَسْبُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيْنُ الشَّيْطَانِ أَعْمَالُهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٨﴾

ومی موندله دغه ښځه او قوم د دی چه سجده کوی دوی لمر ته بی له الله او ښایسته کړی دی دوی ته شیطان عملونه د دوی پس منع کړی دی (شیطان) دوی له سمی صافی لیاری پس دوی نه مومی سمه صافه لیاره.

تفسیر : یعنی هغه قوم مشرکان او د لمر عابدان دی. او شیطان دوی له لیاری څخه ایستلی دی او د شرک رسوم او اطوار د دوی په نظرونو کښی ښایسته ورگرند (ورښکاره) شوی دی نو ځکه دوی د هدایت لیاره نشی موندلی. هده پخپلی دغه وینا سره گواکی سلیمان علیه السلام ته ترغیب ورکړ چه د دغه قوم پر خلاف جهاد وکړی. (منع کړی دی شیطان دوی د سمی لیاری څخه په دی شان:)

الْأَيْسَجُ وَاللَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾

چه دوی نه کوی سجده الله ته هغه (الله) چه راوباسی (بنکاره کوی) پت خیزونه چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی او (هغه الله) چه ورمعلوم دی هر هغه خیز هم چه پتوئ ئی تاسی (په زړونو خپلو کښی) او هر هغه خیز چه بنکاروئ ئی تاسی (په ژبو خپلو کښی).

تفسیر : غالباً د دغه همد د کلام تنه ده. معلومیږی چه حیوانات فطرتاً د خپل خالق د صحیح معرفت لرونکی دی. یا د خرق عادت په ډول (طریقه) هم دغه یوه همد ته دغسی تفصیلی معرفت ورعطاء کړی شوی ؤ. هو! که الله تعالی اراده وفرمائی نو دغسی معرفت په یوه وچ لړکی کښی هم پیدا کولی شی. باقی په حیواناتو کښی په فطری ډول (طریقه) سره د داسی عقل او معرفت وجود چه هغه «صدر شیرازی» په «اسفار اربعه» کښی په «حضور علم» یا «شعور بسیط» سره تعبیر کړی دی د دی خبری مستلزم نه دی چه د هغو په طرف هم انبیاء مبعوث شی. ځکه چه دغه فطری معرفت کسبی نه دی جلی دی. او د انبیاء بعثت له کسبیاتو سره تعلق لری. دغه هم صحیح نه دی چه په هر هغه شی کښی چه په کومه اندازه عقل او شعور وی نو هغه دی مکلف هم وی مثلاً حق شریعت صبیان او کوچنیان (واره) نه دی مکلف کړی حال دا چه قبل البلوغ په صبیانو کښی په کافی اندازه عقل او تمیز موجود وی نو پر دغه د حیواناتو د عاقلیت اندازه هم وکړئ!

تنبيه : په «موضح القرآن» کښی راغلی دی: «د همد روزی دا ده چه له شگو څخه چنچیان راوباسی او خوری ئی نه دانه خوری او نه میوه. دی د الله تعالی د دغه قدرت سره کار لری» ښائی د هم دی لامله (له وجی) د «یخرج الخبء» ذکر ئی په خاص ډول (طریقه) سره کړی دی. والله اعلم.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٣١﴾

الله چه دی نشته هیش لائق د عبادت مکر یواځی هم دی دی رب د عرش ډیر لوی.

تفسیر : یعنی د ده د عظیم عرش سره د بلغیس تخت څه مناسبت لری؟.

قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَذَّابِينَ ﴿۱۹﴾

نو وویل (سلیمان) ژر به وگورو آیا رشتیا ویلی ده تا (ای هدهده!) دغه خبره یا که ئی ته له دروغ ویونکیو.

تفسیر : یعنی زه ستا د دروغو امتحان آخلم. (بیا سلیمان یو مکتوب ولیکه او هدهد ته ئی وویل:).

إِذْ هَبْ بَنِيَّ هَذَا فَأَلْقَهُ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّى عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿۲۰﴾

یوسه ته (ای هدهده!) لیک غما دغه پس وغورځوه هغه (لیک) دوی ته بیا مخ جار باسه له دوی (او پت نژدی ورته ودریږه) پس وگوره (له ورا) چه په څه جواب رجوع کوی دوی.

تفسیر : یعنی سلیمان علیه السلام یو خط ولیکه او هدهد ته ئی ورکړ چه د «سبا» ملکي ته ئی ورسوی او جواب ئی بیرته راوړی او ورته وئی ویل څه وقت چه خط دی ورورسوه ښائی چه بیا ته تری یوی خوا ته پر څنگ شی څکه چه د قاصد مخامخ دریدل د سلطنت له آداب سره څه تناسب نه لری. موضح القرآن لیکي: «یعنی ته دی ځان یوی خوا ته پت کړه. لیکن د دی د دربار د گردو (تولو) ماجری څخه ځان باخبره کړه. هدهد هغه خط او د هغی خونۍ (کور) له کرکۍ څخه ننوت چه هلته بلقیس گوښی (یوازی) اوده وه او خط ئی د دی پر تتر(سینه) کېښود.»

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَلَيْسَ الْإِنِّ كَذِبٌ كَرِيمٌ ﴿۲۱﴾ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو بیشکه زه چه یم راغورځولی شوی دی ماته یو لیک عزتناک. بیشکه دغه (لیک) د سلیمان (له طرفه راغلی) دی.

تفسیر : بلقیس د دغه خط د لوستلو په اثر خپل مشران او درباریان راتول کړل. او دوی ته ئی وویل چه «ای غما مشرانو! ماته داسی یو عجیب خط په دغه عجیبه طریقه سره رارسیدلی دی چه د یوه معزز او محترم باچا سلیمان علیه السلام له طرفه راغلی دی. غالباً دوی به د حضرت سلیمان علیه السلام اسم او د ده د بی مثاله حکومت او شوکت اشتهاړ پخوا له دی نه اوریدلی وی.

وَاتَّخَذَ اللَّهُ الرَّحْمَنَ الرَّحِيمُ

او بیشکه (مضمون د دی لیک دا دی چه شروع) په نامه د الله چه خورا
(دیر) مهربان دیر رحم والا دی.

تفسیر : هم هغسی چه دلته دغه «تسمیه» د دغه قرآنی آیت جزء دی. د قرآن کریم په نورو
ځایونو کې هم ځان ته یو مستقل قرآنی آیت دی. د تسمیې لوستل په اول د هر سورت کېنې
یو ضروری امر دی او دومره ثواب لری لکه چه د پاک قرآن یو سل او څوارلس نور آیتونه
ولوستل شی. څمونې د حنفيانو په مذهب لکه چه پاس مو ولیکل تسمیه شریفه د عظیم الشان
قرآن یو ځان ته مستقل او جلا (جدا) مبارک آیت دی چه لپاره د تبرک او فصل د قرآنی
سورتونو د هر سورت په اول کېنې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په امر لیکلی شوی دی. د امام
شافعی او امام احمد حنبل رحمهما الله په مذهب برسیره په دی چه تسمیه شریفه د فاتحی شریفی
د سورت اوله برخه. او جزء دی په نورو قرآنی سورتونو کېنې هم پرته (علاوه) د توبی له سورت
داخله ده.

الْأَعْلَىٰ وَأَتُوْنِي مُسْلِمِينَ ۝

(مقصد څما دا دی) چه لوئی (او کبر) مه کوئ تاسی پر ما او راځئ تاسی
ماته مسلمانان غاړه ایښودونکی (الله ته).

تفسیر : داسی جامع مختصر او له عظمته دک خط به ممکن دی چه دیر لوو باچاهانو په دنیا
کېنې بل کوم باچا ته لیکلی وی. مطلب ئی دا دی چه: «څما په مقابل کېنې زور آزمویل هیڅ
فائده نه دررسوی. ستاسی خیر په هم دی کېنې دی چه اسلام ومنئ! او څما احکامو ته غاړه
کیږدئ! او د انسانانو په شان په سمو گوتو ماته راشئ! ځکه چه ستاسی لوئی، تکبر، او ځان
مشر گنل څما په مقابل کېنې بی فائدی دی.»

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ شَاهِدُونَ ۝

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو! فتویٰ (مشوره) راکړئ تاسی ماته په دغه کار
څما کېنې، نه یم زه فیصله کوونکی د کوم کار تر هغه پوری چه حاضر شی
تاسی ماته (مشوره راکړئ!).

تفسیر : یعنی تاسی مشوره راکړئ! چه د هغه جواب په څه مضمون سره وليکل شی او بالمقابل نئ څه اقدامات او چاری وکړی شی؟ لکه چه تاسی ته معلوم دی د کومی لونی معاملی (قطعی) فیصله بی د تاسی له پوښتنی او مشوری څخه نه کوم.

قَالُوا لَئِنْ لَوْ أَنفَرْنَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَلْمَزْنَاكَ مَا دَأْتَا مَرِيضًا ۝

وویل دغو (اشرافو) چه مونږ خاوندان د قوت زور یو او خاوندان د جنگ سخت یو او امر (حکم، اختیار) تاته دی پس وگوره (ای ملکي!) چه د څه شی امر (حکم) کوی ته (پر مونږ باندی چه وئی منو!).

تفسیر : یعنی له مونږه سره د زور او طاقت او د حری لوامزو او سامانونو هیڅ تقلیل او کمی نشته. او نه د کوم باچا له ویرولو څخه مونږ ډاریو. که ستا حکم صادر شی نو مونږ له سلیمان علیه السلام سره جنگ ته تیار یو. برسیره په دی ته خپلواکه او خپله مختاره نئ! سره له غوره پوه او چرته (خیاله) مونږ ته هر هغه حکم چه مناسب نئ گئی را نئ کړه! ځکه چه ځمونږ غاړی ستاسی د هر حکم په مقابل کښی ښکته دی. معلومیږی چه د درباریانو فکر او رأیه د جنگ کولو په لوری وه. مگر ملکي په جنگ کولو کښی تعجیل مناسب ونه گانه او یو بین البین داسی معتدل صورت نئ غوره کړ چه د هغه ذکر اوس راځی:

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَاجَ أَهْلِهَا آذِلَّةً، وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ۝ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَظِرَةٌ لِّمَ يَرْجِعِ الْمُرْسَلُونَ ۝

نو وویل (بلقیس چه په جنگ کښی خیر نشته) بیشکه باچاهان هر کله چه ننوځی په کوم کلی (ښار) کښی (په غلبه او قهر) خرابوی دوی هغه (ښار) او څرځوی دغه (باچاهان) عزیزان (مشران) د اهل د هغه ذلیلان (سپک بندیان)، او هم داسی (چه ومی ویل) دوی کوی. او بیشکه زه لیږونکی یم دوی ته (قاصد) سره له هدیی (پیشکشی) پس بیا زه کتونکی یم چه په څه حال بیرته راځی دغه لیگلی شوی (چه قبلوی دغه پیشکشی یا نئ بیرته رالیږی).

تفسیر : معلومیچی چه د خط د مضمون له عظمته او شوکته او له نورو قرائنو، اماراتو او آثارو
 خنجه بلقیس متیقنه شوی وه چه زه پر دغه باچا بری نشم مونللی او اقلا د دغی خبری قوی
 احتمال د دی په زړه کښی پیدا شوی ؤ چه د داسی لویو شان او شوکت لرونکیو باچاهانو سره
 جنگیدل د لویو او توکو خبره نه ده که دی غالب شو لکه چه د ده د بری قوی امکان شته نو
 د نورو ملوکو او سلاطینو له عمومی عاده سره موافق به دغه غما گرد (تول) ښارونه سره لاندی
 باندی کری او داسی یو لوی انقلاب به ونښلی چه په هغه کښی به مشران کشران، عزت لرونکی
 خلق به بی عزته کیږی. او دیر انسانان به خواران او ذلیلان کیږی. لهندا غما په فکر خو نه
 داسی رابښکاری چه مونږ په جنگیدلو کښی جلتی او تلوار ونه کړو. بلکه لازم دی چه د مقابل
 جانب قوت، قدرت، طبعی رجحانات، د حکومت نوعیت خنجه معلومات حاصل کړو او په دی
 باندی ښه ځان خبر کړو چه دوی د دغو ویرولو تر شا څه دول (طریقه) زور او قوت لری؟ او
 بل دغه ځان ته معلوم کړو چه هغوی په رښتیا سره څه شی له مونږ څخه غواړی؟ که مونږ څه
 تحائف او هدایات ورولیږو او دغه راتلونکی مصیبت د هغو په وسیله له خپله ځانه لری وساتو نو
 دیر به ښه شی که نه په دغه ذریعه مونږ ته لږ څه د دوی وضیعت او رویه راڅرگندیږی (ښکاره
 کیږی) خو بیا مونږ له هغه سره مناسب رویه او لیاره ځان ته غوره کړو. «موضح القرآن»
 لیکي: «بلقیس وغوښتله چه د دغه باچا شوق او میلان ځان ته معلوم کړی چه د کوم څیز له
 پلوه (طرفه) دیر زیات دی د ښکلو انسانانو له پلوه (طرفه) که د نادرو سامانونو او لوازمو له
 پلوه (طرفه) نو دغسی له هری نوعی تحائف او هدایا ئی ولیږل.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَ بِمَالِ اللَّهِ خَيْرَ مِمَّا تُكْسِبُونَ أَمْ أُنْتُمْ بَيْتُكُمْ
 تُقْرَحُونَ ﴿١٩﴾ أَرَأَيْتُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٠﴾ أَلَيْسَ لَكُمْ بِهَذَا كَذِبٌ عَظِيمٌ
 أَذَلَّةٌ وَهُمْ ضَاغِرُونَ ﴿٢١﴾

پس کله چه راغی (قاصد د بلقیس) سلیمان ته نو وویل (سلیمان آیا
 مددگاری کوئ تاسی له ما سره په مال سره پس هغه څیز چه راکړی دی ماته
 الله (له نبوت، علم، سلطنت) خیر دیر غوره دی له هغه څیزه چه درکړی دی
 (الله) تاسی ته بلکه تاسی په دغه هدیه (پیشکشی) خپلی خوشالیرئ بیرته
 ورشه دوی ته (ای قاصده چه راشی ماته! که نه) پس خامخا ورپه شو مونږ
 دوی ته سره له (داسی زورور) لښکر چه نه وی هیڅ طاقت د مقابلی دوی ته
 له هغو لښکرو سره او خامخا وپه باسو هر ورو (خامخا) دوی له دغه (ښار د
 سبا څخه) په دی حال کښی چه بی عزته بی حرمته وی او دوی به خوار او

سپک وی..

تفسیر : یعنی دغه تحفی او هدایا دی تاسو ته دربارک وی چه په ورکولو ئی تفاخر کوئ! او په اخیستو ئی په تکرر د اموالو سره خوشالیوئ! آیا ستاسی په فکر او اټکل کښی زه تش یو دنیوی باچا درغلم؟ چه د مال او متاع مطامع ماته راوړاندی کوئ؟ تاسی ته دی معلوم وی هغه روحانی دولت او مال، حکومت او دولت چه الله تعالیٰ راعطاء کړی دی هغه ستاسی له دغه ملک او دولت څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی. زه ستاسو دغو هدایا او تحائفو ته هیڅ اهمیت نه ورکوم یعنی بیرته ورشه ای قاصده! بلقیس او قوم ته ئی ووايه چه را دی شی ټول مسلمانان غاړی ایښودونکی او که رانغلل دوی پس رابه ولو مونږ خامخا د دوی جنگ او مقابلی ته داسی لښکری چه له جهته د ډیروالی او قوت نه دی هیڅ طاقت د مقاومت (ودریدو) د دوی له هغو لښکرو سره او هر ورو (خامخا) وږه باسو او وږه شرو مونږ خامخا دوی له دغه چار د سبا څخه په دی حال کښی چه بی عزته او بی حرمته به وی او حال دا چه دوی به خوار زهیر او بندیان وی او له وطنه به فراریږی او په ذلت او خواری سره به له دولته او سلطنته لاس واخلی. موضح القرآن لیکي: «هیڅ یو بل نبی داسی خبری نه دی فرمایلی کله چه د حضرت سلیمان علیه السلام سره د الله تعالیٰ د سلطنت زور و نو ځکه ئی دغسی وفرمایل».

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٢٨﴾

وویل (سلیمان) ای (ځما د دربار) اشرافو! کوم یو له تاسی به راوړی ماته تخت د دی (بلقیسی) پخوا له هغه چه راځی دوی ماته مسلمانان (غاړه ایښودونکی الله ته).

تفسیر : دغه سفیر بیرته لاړ او د جنگ پیغام ئی وروړسوه بلقیس متیقنه شوه چه دغه کوم معمولی باچا نه دی د ده زور او قوت د الله تعالیٰ په زور او قوت سره دی له جدال څخه به هیڅ یوه گټه او فائده په لاس رانه شی او نه د داسی باچا په مقابل کښی له چل، فریب څخه څه کار اخیستل کیږی. بالاخر د اطاعت او انقیاد په غرض د ډیرو ساز او سامان او لاو لښکر سره د حضرت سلیمان علیه السلام په حضور د تشرّف په مقصد رهی (روانه) شوه کله چه بلقیس د شام سرحداتو ته ورنژدی شوه حضرت سلیمان علیه السلام خپلو درباریانو ته وفرمایل چه آیا داسی یو سری شته چه د بلقیس شاهي تخت د دی د راتللو څخه د مخه راحاضر کړی. په دغه کښی هم د حضرت سلیمان علیه السلام مقصد دا ؤ چه په بلقیس باندی په څو ډول (طریقه) سره د الله تعالیٰ د ورعطاء کړی عظمت او قوت اظهار وکړی څو دا ښه وپوهیږی چه سلیمان علیه السلام یواځی باچا نه دی بلکه کوم فوق العاده باطنی طاقت هم له خپله ځانه سره لری.

تنبيه : له «قبل ان يأتوني مسلمين» غنجه معلوم شو چه پخوا له اسلامه او انقياده د حربي مال مباح دی.

قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ أَنَا بَيِّنٌ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿١٩﴾

وويل يو زورور سخت قوی له (قومه د) پیریانو چه زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا د هغه چه پاڅیږي ته (ای نبی الله) له دغه غایه خپله، او بیشکه زه پر دغه (راوړلو) د دی (تخت) خامخا قوی (زورور معتبر) امانتگر یم. (چه نه کوم خیانت په جواهرو د ده کښی)

تفسیر : د حضرت سلیمان علیه السلام دربار به هره ورځ تر یو ټاکلی (مقرر کړی) وقت پوری دوام درلود (لرلو). مطلب ئی دا دی چه «پخوا له دی نه چه تاسی له خپله درباره پاڅیږئ زه به دغه شاهي تخت درحاضر کړی شم» مگر په دغه کښی هم لږ څه غنډ (ایسارتیا) واقع کیده او حضرت سلیمان علیه السلام غوښته چه له دی نه مخ کښی د دی تخت را حاضر کړی شی. «زورور امانتگر یم» یعنی د خپل مت او قوت سره ئی ډیر ژر راپورته او در حاضرولی شم الله تعالی ماته داسی قوت او قدرت رابښلی دی او «معتبر یم» یعنی په دغه کښی به زه څه خیانت نه کوم وائی چه دغه تخت ډیر قیمتمدار ؤ. او په سرو او سپینو زرو او لعلو او جواهراتو سره مزین او مرصع ؤ.

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ۚ

وويل هغه (سری) چه د ده غنجه یو علم ؤ له کتابه (منزله یعنی اسم الاعظم) زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا له هغه چه بیا راگرځی تاته سترگه ستا، (چه نیولی دی وی کوم شی ته).

تفسیر : راجح خو هم دغه معلومیږي چه دغه سری د حضرت سلیمان علیه السلام صحابی او وزیر آصف بن برخیا رضی الله تعالی عنه دی چه د سماویه ؤ کتابونو عالم او د الله تعالی د اسماء او د کلامونو له تأثیراتو غنجه واقف ؤ ده عرض وکړ چه زه د سترگی په یوه رپه کښی د هغی تخت درحاضرولی شم. یعنی هم دا چه تاسی چاته وگوړئ پخوا له هغه چه تاسی خپلی سترگی له هغه څخه ځان ته وړوئ زه به هغه تخت دلته پخوا له طرفه العین څخه درحاضر کړم.

فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ

نو کله چه ولید (سلیمان) دغه (تخت) قرار پروت په نزد د ده نو وی ویل دغه (ژر راوړل د تخت) له فضله (احسانه) د رب غما دی دپاره د دی چه وازمویی ما چه آیا زه شکر کوم (پر نعمتونو د الله).

تفسیر : یعنی دغه په ظاهری اسبابو سره نه دی د الله تعالی فضل دی چه غما رفیق دغه درجی ته رسیدلی دی چه تری داسی کرامات ظاهریوی او کله چه د ولی او بالخاصه د صحابی کرامت د هم هغه نبی معجزه او د ده د اتباع ثمره وی نو ځکه پر حضرت سلیمان علیه السلام هم د هغه شکران عائد کیږی.

تنبیه : معلوم شو چه اعجاز او کرامت فی الحقیقت د قدیر الله تعالی هغه افعال دی چه د اولیاو او انبیاو پر لاسونو په خلاف معمول او فوق العاده صورتونو سره ظاهرول شی پس د هغه لوی ذات په قدرت سره چه لمر په یوه لمحہ کښی په زرھاو میل مسافه پری کوی آیا هغه ته دا څه مشکل دی چه د بلقیس تخت د سترگی په یوه ربه کښی له «مارب» څخه «شام» ته ورسوی حال دا چه د بلقیس تخت د لمر یا د ځمکی په نسبت، د یوی ذری او یو لوی غره له نسبت څخه هم لږ دی حضرت سلیمان علیه السلام به په هر قدم د الله تعالی د نعماو تشکرات اداء کول او هغه به ئی پیژندل او تل به د شکر ایستلو دپاره حاضر او ناظر و ځواکی د «اعملوا آل داود شکراً» په تعمیل کښی به تل مشغول او لگیا و.

أَمْ الْكُفْرُ وَمَنْ شَكَرْنَا مَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿۴۰﴾

یا ناشکری (کفران) کوم؟، او هر څوک چه شکر کوی پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی خپل ځان ته (ځکه چه پری د نعمتونو دوام او تزئید کیږی) او هر چا چه ناشکری وکړه (کفران کوی) غنی بی پروا دی (له شکر او له هر څیزه) کرم والا (څښتن (خاوند) د سخاوت دی پر مستحقانو د انعام).

تفسیر : یعنی د شکر ایستلو نفع شاګر ته رسېږی چه په دنیا او آخرت کښی به مزید انعامات پری میږول کیږی. که ناشکری وکړی نو الله تعالی ته به څه ضرر او نقصان ونه رسوی. ځکه چه الله تعالی د داسی شکر ایستلو څخه قطعاً بی پروا او بالذات کامل الصفات او منبع الکمالات دی. ځمونو له کفرانه د ده په کمالیه و صفاتو کښی هیڅ نقص او کمی نه راځی. دغه هم د الله

تعالیٰ لطف او کرم دی چه ناشکرانو ته سم د لاسه سزا نه ورکوی نو د داسی کریم ناشکری کوونکی سری په انتهائی درجه بی حیا او احمق دی.

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

ووېل (سلیمان) چه نا آشنا (او په بل شان او شکل کړی) تاسی دغی (بلقیس) ته تخت د دی چه وگورو چه آیا پیژنی ئی یا کیږی له هغو کسانو چه نه ئی پیژنی.

تفسیر : یعنی د تخت رنگ او وضعیت ئی تبدیل کړ. او د هغه شکل او هیئت ئی وگرځاوه چه د هغه په لیدلو بلقیس په آسانی سره ونشی پوهیدی. په دی د بلقیس د عقل او فهم ازمویخت او امتحان مقصود ؤ چه د هدایت استعداد په دی کښی تر کوم ځای پوری شته.

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ

نو کله چه راغله (بلقیس او خپل تخت ئی هلته ولید) ووېل شو (ورته) آیا هم داسی دی تخت ستا نو ووېل (بلقیس) لکه چه دا هم هغه دی،

تفسیر : وئی نه ویل چه هوا هم هغه دی او نه ئی بالکل نفی وکړه ځه ئی چه حقیقت ؤ هغه ئی صاف صاف ظاهر کړ چه تخت خو هم هغه دی لیکن په اوصاف کښی ئی څه فرق او توپیر (تفاوت) راغلی دی او کله چه دغه فرق دومره مهم او معتدبه نه دی، نو ځکه ویلی شی لکه چه هم هغه دی.

وَأُوتِيَنا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٣٢﴾

او راکړی شوی ؤ مونږ ته علم (په وحدت د رحمن او نبوت د سلیمان) پخوا له دی (معجزی کله چه هدهد ستا لیک راوړ) او وو مونږ مسلمانان (غاره ایښودونکی حکم ستا ته).

تفسیر : یعنی د دی معجزی ښکارولو ته څه ضرورت نه ؤ. مونږ ته لا له پخوا څخه دغه خبره معلومه وه چه سلیمان علیه السلام تش یو باچا نه دی. بلکه د الله تعالی یو مقرب بنده هم ورسره دی. نو ځکه مونږ د اطاعت او تسلیم او انقیاد لپاره اختیار کړه.

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿۴۲﴾

او منع کړه (الله په توفیق خپل) دا له (عبادت د) هغه څیز چه وه دا چه عبادت ئی کاوه غیر له الله بیشکه چه دا وه (پخوا) له (هغه) قومه چه کافران وو.

تفسیر : یعنی الله تعالی یا سلیمان علیه السلام د الله تعالی په حکم ملکه بلقیس د لمر او نورو شیانو له عبادت څخه ستنه (منع) کړه چه په هغه کښی دا سره د خپل قوم مبتلاء وه یا ئی دا مطلب چه د سلیمان علیه السلام په خدمت کښی د حاضریدلو تر وخته پوری چه د اسلام اظهار ئی په علانیه ډول (طریقه) سره نه ؤ کړی د هغه سبب دا ؤ چه د باطلو معبودانو خیال او د کفارو صحبت او تقلید دا ئی له داسی کولو څخه منع کړی وه کله چه د نبی الله په ملاقات او زیارت مشرفه شوه هغه ممانعت له منځه ورک شو. که نه د سلیمان علیه السلام د صداقت اجمالی علم دی ته لا له پخوا څخه حاصل ؤ.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِهَا
قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي
وَاسْأَلُكَ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۴۳﴾

وویلې شو دغې (بلقیس) ته چه ننوځه دی بنگلی ته پس کله چه ولیده (بلقیس) دا (ښښه) نو گمان ئی پری وکړ د ژورو اوبو او پورته ئی کړه (پاینځه) له دواړو پنډیو خپلو، نو وویل (سلیمان) بیشکه دغه (اوبه نه دی) یوه بنگله ده په ځمکه هواره ښویه (جوړه شوی) له ښښو نه وویل (بلقیس) ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر ځان خپل او اسلام می راوړی دی سره له سلیمانه خاص (هغه) الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی له اوبو څخه د پوری وتلو په نیت ئی خپلی پاینځی پورته کړی لکه چه عمومی

قاعدۀ ده چۀ کۀ د اوبو د ژوروالی اندازه په پوره ډول (طریقه) معلومۀ نه وی نو له اوبو څخه پوری وتونکی رومی د خپلو پاینځو په پورته کولو شروع کوی.

حضرت سلیمان علیه السلام پخپله سلام خانۀ کښی ناست ؤ چۀ هغه د تیرو (کتو) په ځای په ښینو فرش شوی وه دغه صافی او پاکي ښینی له لری داسی ښکاریدی لکه چۀ د اوبو لوی حوض وی او ممکن دی چۀ له دغو ښینو لاندی به واقعی اوبه هم وی یعنی حوض ئی په ښینو سره پت کړی وی. دی په اوبو کښی د گډیدلو دپاره خپلی پښی لوڅی (بریندی) کړی، سلیمان علیه السلام پری غږ وکړ چۀ دغه د ښینی فرش دی اوبه نه دی. بلقیس ته خپل د عقل قصور او د ده د عقل کمال ورمعلوم شو او په دغه باندی ښه وپوهیده چۀ په دیانت هم پر هغو اسرارو چۀ دی پوهیږی هم هغه صحیح دی. او دغه هم وریکاره شوه چۀ پر هغو سازونو او سامانونو او وسائلو چۀ دغه قوم مغرور ؤ او پری نازیدل، دلته له هغه څخه ډیر سامانونه موجود وو. گواکي سلیمان علیه السلام دوی ته تنبیۀ ورکړه چۀ د لمر او د ستوریو پر ځلیدلو غولیدل او هغوی ته د خدائی نسبت ورکول هم داسی دی لکه چۀ انسان د ښینی په ځلیدلو وغولپوی او د اوبو گمان پری وکړی.

کله چۀ ملکه بلقیس پر خپل قصور وپوهیده نو وی ویل ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر خپل ځان او اسلام می راوړی دی سره له سلیمانه خاص هغه الله ته چۀ رب د عالمیانو دی. یعنی یا الله! زه ستا منونکی یم! او د سلیمان علیه السلام دین او طریقه اختیاروم! تر اوسه پوری می پر خپل ځان باندی ډیر ظلم کړی دی چۀ په شرک او کفر کښی مبتلا وم! اوس له هغه څخه توبه کوم او ستا د ربوبیت د دربار په طرف رجوع کوم!

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ
فَإِذَا هُمْ قَرِيعٌ يَخْتَصِمُونَ ﴿٢٥﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ ثمودیانو ته (قومی) ورور د دوی صالح (چۀ ووايه ثمودیانو ته) داسی چۀ عبادت کوئ تاسی خاص د الله پس ناڅاپه دوی دوه فرقې وی (مؤمن او کافر) چۀ سره ئی جگړی کولی.

تفسیر : یعنی یو ایمان لرونکی او یو منکر. لکه مکی والو چۀ د رسول الله صلی الله علیه وسلم د راتګ په وقت کښی په خپلو منځونو کښی جگړی سره کولی. د ثمودیانو د جگړی لږ څه تفصیل د «الاعراف» په (۱۰) رکوع کښی پر دغو آیتونو «قال الملأ الذين استکبروا من قومه للذين استضعفوا لمن آمن منهم. الايه» کښی تیر شوی دی.

قَالَ يَقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا اسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۲۷﴾

وویل (صالح) ای قوم! شما ولی جلتی کوئی تاسی په بدی (نزول د عذاب) پخوا له نیکی (توبی) ولی مغفرت نه غواری تاسی له الله (په ایمان او توبه) دپاره د دی چه پر تاسی رحم وکړ شی.

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام دوی ډیر په هر ډول (طریقه) سره وپوهول نو کله چه دوی پری ونه پوهیدل بالاخر ئی دوی له عذابه وویرول چه د هغه په جواب کښی هغوی داسی وویل: ﴿وَقَالُوا لَئِنْ لَمْ يَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَتَانَا لَإِنَّ كُنْتُمْ مِنَ الْمُزِلِّينَ﴾ یعنی که ته په خپله دغی خبری کښی رښتین ئی نو ولی د الله تعالی عذاب پر مونږ نه نازلیری؟ او د غه لامله (له وجی) پکښی څنډ (ایسارتیا) او ډیل واقع دی؟. حضرت صالح علیه السلام وویل: ای کمبختانو! ولی د ایمان او توبی او د نیکی لپار نه اختیاروئ؟ چه په دنیا او آخرت کښی ستاسی په کار درشی. او د غه له سببه بالعکس بدی او عذاب ژر غواری؟ دغه عذاب او بدی چه په خپل وقت کښی پر تاسی واقع شی نو ستاسی دغه گرد (ټول) شورماشور به پای (آخر) ته ورسیری اوس وقت دی چه تاسی له خپلو گناهونو څخه توبه وباسئ او خپل ځان د الله تعالی له عذابه محفوظ او مصئون کړئ! تاسی ولی توبه او استغفار نه کوئ څو الله تعالی د عذاب او زحمت په ځای ثواب او رحمت درمرحمت کړی.

قَالُوا أَظَلُّوا نَارَكَ وَمِنْ مَعَكَ

وویل (ثمودیانو) چه بدفالی نیولی ده مونږ به تا او په هغه چا چه له تا سره دی (له مؤمنانو)،

تفسیر : یعنی ای صالحه! له کله راهسی چه ستا قدم څمونږ په خاوره کښی ایښود شوی دی او تا پخپلو دغو خبرو شروع کړی ده پر مونږ راز راز (قسم قسم) مصائب او مصاعب رانازل شوی دی او په هر کور کښی جنگ او جگری نښتی دی.

قَالَ ظَلِمْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ بِئْسَ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُقْتَنُونَ ﴿۲۸﴾

وویل (صالح) چه بدفالی د تاسی په نزد د الله ده (چه درکوی ئی په بدل د کفر د تاسی) بلکه تاسی یو قوم یی چه ازمویلی کیږئ (کله په راحت او کله په زحمت).

تفسیر : یعنی دغه مصاعب او سختی غما لامله (له وجی) پر تاسی نه دی راغلی بلکه د دغو سبب ستاسی هغه بدقسمتی ده چه الله تعالی ستاسی د شرارتونو او بدو اعمالو لامله (له وجی) پر تاسی مقررې او مقدری کړی دی (بل انتم قوم تفتنون: بلکه تاسی یو قوم یی چه ازمویلی کیږئ کله په راحت کله په زحمت) یعنی د کفر له شامته پر تاسی دغه سختی او بدی درنازی شوی دی تر څو ولید شی چه تاسی توبه کوئ؟ او پر خپل قصور پوهیږئ که نه؟.

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يَصْلِحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا تَأْسَفُ إِنْ هِيَ إِلَّا نَذِيرٌ لِّكَبِيرَتِهِمْ وَأَهْلُهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٢٩﴾

او ؤ په ښار (د ثمودیانو) کښی نهه سری (غت شیر) چه فساد به ئی کاوه په ځمکه (د حجر) کښی او نه به ئی کوله اصلاح. وویل (ثمودیانو) حال دا چه قسمونه ئی خوړلی ؤ په الله چه خامخا د شپې به ولوېږو پر دغه (صالح) او اهل (عیال او امت) د ده (او وژنو به ئی) بیا به خامخا ووايو مونږ هرومرو (خامخا) ولی د ده ته (که د قتل دعوی راباندی وکړی). چه نه ؤ لیدلی مونږ ځای د هلاک د اهل د ده (نو نه یو خبر چه چا وژلی دی) او بیشکه چه مونږ خامخا له صادقانو یو (په دعوی خپله کښی).

تفسیر : دغه نهه سری ممکن دی چه د نهو تیرو سرداران او مشران وی چه د دوی کار په ملک کښی پرته (علاوه) له فتنی او فساد او خرابی اچولو څخه بل هیڅ شی نه ؤ. د اصلاح او درستی په طرف به هیشکله دوی خپل مخ نه اړوه په معظمه مکه کښی هم د کفارو نهه مشران ؤ چه تل به ئی د اسلام په مخالفت او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معاندت کښی سعی او مجاهدت کاوه او نورو مفسرانو د هغوی نومونه هم لیکلی دی. دغو د صالح علیه السلام د قوم نهو غتو اشارو پخپلو منځونو کښی معاهده او قسمونه سره یاد کړل چه گرد (تول) به سره یو ځای کیږی او د صالح علیه السلام په کور به ورننوځی. او دی سره له گردو (تولو) کورؤ کهوله یوه مخه وژنی. بیا که څوک د ده د وینی دعویدار پیدا شی نو مونږ به ورته ووايو چه مونږ له دغه

داړی او د ده له وژونکي څخه نه یو خبر. او مونږ رښتیا وایو چه مونږ د ده د کور دغه تباہ او وران وضعیت په خپلو سترگو نه دی لیدلی. ګواکي کله چه مونږ پخپلو د دغو حرکاتو فاعلان و نو په هغه وقت کښی پخپلو ځایونو او موقعو کښی له سره نه وو حاضر. نو د داسی یوه متفق ترون او دروغ ویلو په وسیله به هیڅ یو له مونږ څڼی نه ملزمیږی او نه پر کیږی او په دغی پلمی (تدبیر) سره به د ده طرفداران د ده دیت له مونږ څخه وانه خلی.

وَمَكْرُؤٌ مَّكْرٌ أَوْ مَكْرٌ نَّامِكْرٌ أَوْ هُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مُكْرِهِمْ
 أَتَاذَمَّرْتَهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَبِذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ خَاوِيَةَ بَنِي آدَمَ لَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ
 لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَخْبَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَنَفَّسُونَ ﴿٥٣﴾

او فريب وکړ دوی په فريب کولو سره او (جزا د) فريب ورکړه مونږ په جزا ورکولو سره حال دا چه دوی پری نه پوهیدل. پس وګوره چه څرنګه شو عاقبت د مکر (انجام د فريب) د دوی بیشکه چه مونږ هلاک کړل دغه (نهمه واره) او قوم د دوی ټول (په غږ د جبریل) پس دغه دی کورونه د دوی (ورته وګورئ) چه وران تش پراته دی په سبب د دی چه ظلم (شرک) کاوه دوی بیشکه په دغه (اهلاک د ښودیانو) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه پوهیږی (په خیر او شر خپل او تری عبرت اخلی) او نجات ورکړه مونږ (له دغه عذاب) هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی (یقین ئی کړی) ؤ او وو دوی چه ویریدل (له الله او ځانونه ئی ساتل له شرکه او معاصیو).

تفسیر : د دوی مکر خو هم دغه د دروغو ترون ؤ او د دوی د دغه مکر په مقابل کښی الله تعالی دوی ته ښه ډیل او مهلت ورکړ چه په زړه پوری خپلو شرارتونو ته تکمیل ورکړی شو د عذاب عظیم په مستحق کیدلو کښی هیڅ حجت او عذر پاتی نشی دوی داسی ګڼل چه ګواکي مونږ صالح علیه السلام له منځه لری کوو او له دی نه نه ؤ خبر چه په واقع سره دوی پخپلو دغو اعمالو سره خپل بیخ وباسی. او په خپل لاس خپل ځان له منځو لری کوی. موضح القرآن داسی لیکي «د دوی د اهلاک اسباب خپل د تکمیل حد ته رسیدلی ؤ ځکه څو شرارت خپل د تکمیل حد ته ونه رسیدی اهلک نه واقع کیږی».

دغو نهو کسانو رومبی اتفاق وکړ اوبه ئی هلاکه کړه . حضرت صالح علیه السلام وفرمایل چه اوس تاسی ته زیات له دریو ورغو څخه بل مهلت نشته. او وروسته له هغه عذاب پر تاسی

نازلیدونکی دی نو دلته دوی پخپلو منځونو کښی هم هغه پاس ترون ترلو چه ښه دی کله چه مونږ په دریو ورځو کښی مرو ښائی چه ستا کار له خپله ځانه د مخه تمام کړو لکه چه دوی د شپي له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور د داری غورځولو او د صالح علیه السلام سره د اهله او عیاله د وژلو اراده وکړه او دغو نهو مشرانو د دغه ناپاک مقصد لپاره خپلی ملاوی وترلی او بیخی تیار شول نور کفار خو د دوی تابعان او مرستیان (مددگاران) و. نو الله تعالی د حضرت صالح علیه السلام حفاظت وکړ او د پرښتو پیره ئی پری مقررہ کړه. خو دغه نهه تنه د الله تعالی په عذاب کښی تباہ او اخته شول او له خپلو ځانونو سره ئی نور قوم هم تباہ او برباد کړ. څه وقت چه مکي والو د شام په لوری مسافرت کاوه نو پر لیاری به ئی په «وادی القری» کښی د نمودیانو د کلیو کنډوالی او ویجاری ودانی لیدلی په «فتلک بیوتهم خاویة» کښی د هم دی په طرف اشاره وه نو عبرت اخیستونکی ته لازم دی چه د دغه هائله واقعاتو څخه عبرت حاصل کړی چه پاک الله په څه ډول (طریقه) دغو مکذبینو او منکرینو ته سخته جزاء ورکړه او د حضرت صالح علیه السلام ملگری چه ایمان ئی راوړی ؤ او له کفره او عصیان څخه ئی خپل ځانونه ژغورلی (بچ ساتلی) ؤ. هغوی ئی له هغه عذابه څرنګه وساتل؟ د الله تعالی قدرت ته وګورئ په هم دغه یوه کلی کښی مؤمنان او کافران دواړه سره یو ځای اوسیدل مګر کله چه عذاب ورنازل شو د دوی په منځ کښی ئی بالانتخاب او بالتخصیص کفار هلاک او دارالبوار ته ئی فرار کړل او ابرار ئی هم هغسی بالانتخاب آرام او قرار پریښودل.

وَلَوْ طَا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾ أَيْنَكُم
لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ الْنِسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٢٨﴾

او (یاده کړه قصه د) لوط کله چه وی ویل قوم خپل ته آیا راځئ تاسی فاحشی (قبیح کار د لواطت) ته حال دا چه وینی تاسی (یو بل په دی بد عمل کښی چه څومره مردار کار دی؟) آیا تاسی خامخا راځئ سریو ته له جهته د شهوت غیر له ښځو (چه د شهوت د دفعی لپاره دی) بلکه تاسی یو قوم یی ناپوهان (له قبح د عواقبو خپلو).

تفسیر: یعنی که تاسی نه پوهیږئ چه د دغی بی حیائی آخره خاتمه څه کیږی؟ نو په انتهائی درجه جاهلان او ناپوهان یی.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُو آلَ لُوطٍ

مَنْ قَرَّبَكُمْ إِنْهُمْ أَنْاسٌ يَتَّبِعُونَ ﴿٥٧﴾

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط بل شی) مگر هم دا ؤ چه ویه ئی ویل دوی (یو بل ته) وباسئ (وشرئ) تاسی خیلخانه د لوط له دی ښاره خپله (چه سدوم دی) بیشکه دوی داسی سړی دی چه ځانونه پاک ساتی (له کارونو ځمونږ او بد ئی گنی).

تفسیر : یعنی دغه لوط چه خپل ځان لوی، پاک، صاف، او صفا ساتی نو بیا ځمونږ له ناپاکانو سره څه کار او غرض لری؟.

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا مِنَ الْغَيْرِينَ ﴿٥٨﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا قَسَاءً مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٥٩﴾

پس نجات ورکړه مونږ دغه (لوط) ته او اهل د دغه (لوط) ته مگر ښځه د ده چه مقدره کړی وه مونږ هغه (کافره ښځه په ازل کېښی) له باقی پاتی کیدونکیو (په عذاب کېښی). او ورواوه مونږ پر دوی باران (د تیږو ځکتو) چه هلاک شول پری) پس بد باران د ویړول شویو (په عذاب سره باران د دوی دی).

تفسیر : یعنی هغوی ئی تباہ او هلاک کړل او لوط علیه السلام ته ئی سره د ده د مسلمانانو ملگریو نجات ورکړ. لیکن د حضرت لوط علیه السلام ښځه چه د دغو اشارو کفارو سره ئی مرستی (مدد) کولی هغه هم له هم هغو هلاک کیدونکیو سره پاتی شوه او په دغو گردو (تولو) مجرمینو باندی پاک الله له آسمانه تیږی (گتی) اورولی او دغه ښار ئی له یوه مخه پر بل مخ واپاوه.

«موضح القرآن» پر دغو دریو واپو قصو د خپلی تبصری په منځ کېښی داسی لیکي: «چه د حضرت سلیمان علیه السلام په قصه کېښی ئی وفرمایل چه مونږ به داسی لښکر راولو چه د هغو مقابله به هیڅوک نشی کولی. نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مکي والو په منځ کېښی هم هغه خبره وشوه. او حضرت صالح علیه السلام ته نهه تنه مشران متفق شول چه د شیبی له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور ورننوځی نو الله تعالیٰ صالح علیه السلام ته نجات ورکړ او دوی ئی تباہ کړل. مکي والو هم ځمونږ د پاک رسول صلی الله علیه وسلم له پاره هم داسی کوهی

کنستلی ؤ مگر دوی پخپله د «بدر» په قلیب کښی ولویدل. په هغه شپه چه رسول الله مبارک هجرت کاوه دیر کفار د رسول الله مبارک د کور په شاو خوا کښی سترگی په لیار منتظر ناست ؤ خو چه رسول الله صلی الله علیه وسلم گهیځ (سحر) د وخته د لمانځه لپاره وغی نو مونږ ئی بالاتفاق په تیاره کښی ووژنو چه قصاص ئی هم پر مونږ وانه وری مگر رسول الله صلی الله علیه وسلم له دوی ځنی داسی روغ رمت ووت چه د دوی د یوه تن فکر او فهم هم ورته ونشو. او د لوط علیه السلام قوم غوښتل چه نبی الله له خپله ښاره ویاسی نو هم هغسی فکر او اراده مکى والو هم لرله لیکن پاک الله دی په خپل فضل او مرحمت سره د دوی د دغه ښار له منځه پخپل واک او اختیار سره وویست. او په دغه سره ئی دی بریالی (کامیاب) کړ او کار ته ئی ترقی او لا رونق ورکړ.

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ ۗ اللَّهُ خَيْرٌ مَّا يَشْتَرِكُونَ ﴿۵۹﴾

ووايه (ای محمده!) چه تولى ثناوى ستاننى (صفتونه) خاص الله لره دى (په نصرت د ابرارو او ذلت د کفارو) او سلام دى پر بندگيانو د دغه (الله) هغه (بندگان) چه غوره کړى دى دوى (الله پر ټولو مخلوقاتو)، آيا الله خير بهتر غوره که هغه بتان چه دوى ئى شريکان کوى (له الله سره؟ بلکه الله بهتر دى!).

تفسير : وروسته د قصصو له فراغه له : «الله خير اما يشركون» ئى د توحيد بيان فرمايلى دى دغه الفاظ د خطبى په ډول (طريقه) تعليم فرمائى چه ښائى پخوا له بيان وى. «موضح القرآن» ليكي: د الله تعالى تعريف كول او په انبياؤ سلام ليدل او وروسته له هغه په بله خبره شروع كول ئى خلقو ته وروښودل. ځينى مفسرين وائى د الله تعالى هغه کمالات او احسانات چه پاس د قصصو په منځکښى مذکور شول پر هغو مجموعې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته حکم وشو چه د الله تعالى حمد او ثناء ووائى او شکر پر ځاى راوړى او پر هغو مقبولو بندگانو چه د ځينو د هغو ذکر پاس وکړ شو سلام وليږي. له دى ځايه د توحيد وعظ شروع کړى شوى دى يعنى د پاس قصصو د اوريدلو او په ټکونينيو آياتونو باندې د فکر او غور کولو څخه وروسته تاسى پخپله دغه راوښيى. چه د دغه «وحده لاشريک له» الله تعالى منل خير، بهتر، غوره، نافع او معقول دى؟ يا د ده په الوهيت کښى د هغو خوارو عاجزانو او ناتوانو مخلوقاتو معبود درول؟ او له الله تعالى سره ئى شريک گرځول؟ اوس دغه مسئله دومره سخته او مشکله نه ده چه د هغى په فيصله کولو کښى څه تدقيق او څنډ (ايسارتيا) کولو ته څه حاجت او ضرورت پاتى وى خو بيا هم د زيات تذکیر او تنبيه په غرض وروسته له دى نه د الله تعالى ځينى داسى شتون او صفات بيانېږي

چه د ده پر توحيد او تقدس دلالت كوي او عيني هغه خير او نفعي شميرلي كيږي چه د الله تعالى د رحمت او د فضل آثار په هغو كښي له ورا ښكاري نو فرمائي چه:

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ
لَكُمْ أَنْ تَنْبِتُوا شَجَرَهَا

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او نازلی
کړی ئی دی دپاره د تاسی له (طرفه د) آسمان اوبه پس زرغون کړل مونږ په
دغو (اوبو) سره باغونه خاوندان د رونق (او ښائست)، نه دی کیدونکی له
تاسی دا (کار) چه زرغونی کړئ تاسی ونی د هغو

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی
بلکه له سره د ونو زرغونول ستاسی په اختیار کښی نه دی، دا لا څه چه له هغه ځینی میوی او
ثمرات او نور شیان هم راوباسی.

عَالَهُمْ اللَّهُ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعِدُونَ

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه نشته) بلکه دغه (مشرکان) یو داسی قوم
دی چه څنگ کوی (له توحیده)

تفسیر: یعنی په دی باندی کرده (توله) دنیا پوهیږی او پخپله هم دغه مشرکان ئی هم منی چه د
ځمکی او آسمان پیدا کول - د باران (وریا) وړول - د ونو - نباتاتو زرغونول غیر له الله تعالی
څخه د بل چا کار نه دی - لکه چه د لوی قرآن کریم په بل ځای کښی د مشرکانو داسی اقرار
او اعتراف هم مذکور دی بیا وروسته له دی نه چه تر دی ځای پوری ورسیدئ نو بیا ولی له سمی
لاری څخه کاږه کیږئ ؟ کله چه ماسوا الله څخه بل داسی یو ذات نشته چه د دغو گردو (تولو)
مخلوقاتو انتظام او تدبیر وکړی شی - یا د کوم شی مستقل اختیار ولری - نو بیا د الله تعالی
په الوهیت او معبودیت کښی څرنگه بل څوک ورسره شریکیدی شی ؟ «عبادت» د انتهائی تذلل
نوم دی نو دغسی عبادت هغه ذات ته لائق دی چه په انتهائی درجه کامل او بااختیاره وی - د
کوم ناقص یا عاجز مخلوق له لوی خالق سره په معبودیت کښی برابرول - انتهائی ظلم - ضد او
عناد دی.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ

بلکه هغه شوک (بہتر دی) چه گرغولی نی ده ٹمکہ غای د قرار (آرام) او گرغولی نی دی پہ منغ د دغی ٹمکی کبی نہرونہ (سیندو نہ رودنہ ویا لی د اوبو) او گرغولی نی دی دغی (ٹمکی) تہ محکم لوہ (اوجت) غرونہ.

تفسیر: چه پہ کبی ایبی دی لکہ میخونہ او بارونہ ترخو ودریوی ونہ خوزی یعنی د انسانانو او حیواناتو دیرہ غای دی چه پہ آرامی سرہ پری ژوندون کوی - او لہ دی حاصلاتو او پیداوارو شخہ گنتہ (فائدہ) او نفعہ اخلی.

وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا

او گرغولی نی ده پہ منغ د دوو بحرونو (خوارہ او تروہ) کبی پردہ (چه سرہ گد نشی).

تفسیر: آیا دغہ اللہ موصوف پہ دغو صفاتو بہتر دی کہ معبودان د تاسی چه ہیغ نشی کولی ؟ د دی تحقیق پر دغہ آیت لیکلی شوی دی ﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَّبَّ الْبَحْرَيْنِ فَمَا عَذَابُ قَوْمٍ لَّذَا وَلَهُدَا اُولٰٓئِہٖ اَحَابِرٌ وَجَعَلَ بَيْنَہُمَا بَرًا وَّحَبْرًا مَّحْجُورًا﴾ جزء ۱۹ د الفرقان پہ (۵) رکوع ۵۳ آیت کبی دی ولوست شی.

عَالِهَ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۱﴾

آیا شتہ بل معبود لہ اللہ سرہ ؟ (نہ! نشتہ) بلکہ اکثر د دغو (مشرکانو) نہ پوهیری.

تفسیر: پہ توحید چه ایمان نہ راوری یعنی آیا بل کوم باختیارہ ذات شتہ ؟ چه دغسی کار وکری شی ؟ او پر دغہ بناء د معبود گرغیدلو لائق شی ؟ کلہ چه نشتہ - نو معلوم شو چه دغہ مشرکین محض د جہالت او ناپوهی لاملہ (لہ وجی) د شرک او مخلوق پرستع پہ ژورہ کندہ کبی لویدلی دی او لا پسی د جہل پہ سوړو کبی ننوخی.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاہُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه قبلوی سوال د عاجز (بیکس بیس) کله چه بولی دغه (مضرط) هغه (الله اکبر) او لری کوی بدی سختی

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالی اراده وفرمائی نو د بیکسانو او ناقرارانو او بی وځلو دعاوی او ناری آوری - سختی او ربر (تکلیف) تری لری کوی - لکه چه جزء ۷ د «الانعام» په «۴» رکوع ۱۴ آیت کښی یی فرمایلی دی ﴿فَيَكْفُرُوا بِمَا لَدَيْهِمْ﴾ کواکی الله تعالی دعاء هم له عادیه و اسبابو څخه یو سبب گرځولی ده چه پری د مسبب ترتب د الله تعالی په مشیت د شروطو پر استجماع او د موانعو پر ارتفاع کیږی. علامه طیبی رحمه الله علیه او نورو ویلی دی چه په دغه آیت کښی مشرکینو ته تنبیه ده چه د سختیو مصائبو او شذائو په وقت کښی تاسی هم مضطرب کیږئ او هم دغه پاک الله ته دعا او ناری کوئ او نور معبودان ستاسی له یاده وغی - نو بیا د فطرت او ضمیر دغه شهادت مو ولی د امن او اطمینان په وقت کښی له تاسی هیریږی ؟

وَيَعْلَمُ خُفَاءَ الْأَرْضِ

او گرځوی (الله) تاسی لره خلیفگان په ځمکه کښی (په ځای د تیرو خلقو)

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نه شی کولی؟ یعنی یو قوم او نسل له ځمکه څخه پورته کوی او د دوی په ځای بل قوم او نسل ودانوی چه دوی پر ځمکه د مالکیت او سلطنت له حیثه تصرفات کوی.

عَالَهُمْ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَاتَنَ كُرُونٌ

آیا شته بل معبود له الله سره؟ (نه نشته) لږ شانه پند قبلوی (او غور چلوئ تاسی).

تفسیر: یعنی که تاسی په پوره ډول (طریقه) سره فکر کولی نو د لری تلو لپاره هیڅ یو ضرورت نه و پاتی. هم دغو خپلو حوائجو او ضروریاتو او د اقوامو هم دغه تبدیل او تغیر ته به مو کتل نو پخپله به پوهیدئ چه د هغه ذات د قدرت په لاس کښی چه د دغو امورو قبضه او اختیار دی یواځی هم هغه ذات د عبادت وړ (لائق) او مستحق دی.

أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلِ الريَّ بِبُشْرٍ أَبْيَنَ يَدَيَّ رَحْمَتِهِ ط

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه لاره ښیې تاسی ته (په ستوریو سره) په تیارو
د بر (بیدیا) او (په تیارو) د بحر (سیند) کښی او هغه (څوک بهتر دی)
چه رالیږی بادونه زیری کوونکی په مخ کښی د رحمت (باران) خپل

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی
کولی ؟ الله تعالی د وچی او د سیند په تیارو کښی د ستوریو په وسیله ستاسی لار ښوونه کوی
اعم له دی نه چه بلاواسطه وی که د قطب ښوونکی او نورو آلاتو په واسطه وی. او پخوا د رحمت
له بارانه هواوی او بادونه چلوی او په هغو سره د باران د راتگ زیری ورکوی.

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣٧﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ډیر لوی ډیر پورته دی الله له
هغو (شیانو) چه شریکوی ئی دغه (مشرکان له الله سره).

تفسیر: یعنی چیری هغه مطلق قادر او برحق حکیم او چیری هغه عاجز او ناقص مخلوق برابر
دی چه هغوی د الوهیت شریکان ښوولی کیږی ؟

أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ

آیا هغه څوک چه له رومبی ئی پیدا کړی دی خلق (له نطفی په ارحامو
کښی) بیا به ئی ژوندی کوی (بعد الموت په قیامت کښی).

تفسیر: کرد (تول) خلق دغه قبولوی چه ابتدائی تخلیق د الله تعالی کار دی. وروسته له مرگه
بیا ژوندی پاڅیدل هم پر هم دغه قیاس کړئ د «بعث بعد الموت» منکرین هم هم دغومره
پوهیږی که بالفرض وروسته له مرگه بیا ژوندون وی نو هغه کار هم د هم هغه ذات دی چه اول
خلقئ ئی پیدا کړی دی.

وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

او هغه شوک چه رزق روزی درکوی تاسی ته له (طرفه د) آسمانه (په باران)
او له غمکي (په محصولاتو ئی آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی ؟
که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی!؟)

تفسیر: یعنی هغه کوم ذات دی چه د سماوی او ارضی اسبابو په وسیله سم له خپله حکمته سره
تاسی ته روزی در رسوی ؟

عَالِهِ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۳۷﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ووايه (ای محمده ! دوی ته)
راوړئ تاسی برهان (سند) خپل (په دی چه غیر له الله هم داسی کولی شی)
که چیری یی تاسی صادق (رښتین په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی سره د دغو صافو ، ښکارو دلائلو له آوړیدلو بیا تاسی د الله تعالی وحدانیت او د
کفر او شرک نقصان او قباحث نه تسلیموئ نو هر هغه دلیل چه تاسی ئی د خپلی دغی باطلی
دعوی په ثبوت کښی لرئ هغه راوړاندی کړئ ! خو د هغی له مخی ستاسی دروغ او رښتیا
ښکاره شی مگر له هغوی سره دلیل او برهان چیری دی ؟ محض د ږندو په تقلید رهی (روان)
دی. ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ﴾ جزء ۱۸ (د المومنون (۶) رکوع) ۱۱۷ آیت .

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

ووايه (ای محمده ! دوی ته) نه پوهیږی هغه شوک چه په آسمانونو کښی دی
او په غمکه کښی دی (له پرښتو او انسانانو په غیبو امورو باندی) مگر (عالم
دی پر غیبو) الله

تفسیر: دغه آیت د سابق مضمون تکمیل او د لاحق مضمون تمهید دی. د دی جزء له ابتداء
غځه تر دی څایه پوری د الله تعالی د تام قدرت - عام رحمت - د کامل ربوبیت بیان ؤ - یعنی
هر کله چه الله تعالی په دغو صفاتو او شئونو کښی متفرد دی نو ښائی چه په الوهیت او
معبودیت کښی هم متفرد وی. په دغه آیت کښی په الوهیت له بله حیثیته استدلال کاوه شی یعنی
معبود به هم هغه ذات کیدی شی چه له تام قدرت سره محیط او کامل علم هم ولری - او دا هغه

صفت دی چه په ځمکه او آسمان کېږي هېڅ یو مخلوق ته نه دی حاصل او د هم هغه رب العزت سره مخصوص دی پس په دغه اعتبار سره هم د معبودیت استحقاق له هم هغه واحد ذات لپاره ثابت شو.

چنی (بیکاره) وائی چه وینا کوی له پتو

بی له خدایه نه پوهیږی څوک په پتو

پاک نسی ته به جبریل تل کړه وینا

لوی څښتن (خاوند) به جبرئیل ته کړه وینا

تنبیه: پر ټولو غیږو امورو ماسواة الله څخه بل هیچا ته کامل علم نه دی حاصل - او نه کوم غیبی علم یو سری ته بالذات بی د الله تعالیٰ له عطاء څخه ور په برخه کیدی شی او نه الله تعالیٰ مفاتیح الغیب (د غیب کنجیګانی) چه ذکر ئی د «الانعام» په سورت کېږي تیر شو د بل کوم مخلوق په لاس کېږي ورکړی دی. هو! ځینی خپل پندګان پخپل اختیار پر ځینو غیبیه و امورو مطلع کوی چه د هغه لامله (له وجی) مونږ ویلی شو چه الله تعالیٰ هغه سری پر غیب مطلع فرمایلی دی. یا غیبی خبر ئی ورته ورکړی دی. لیکن پر هم دغومره یوه خبره قرآن او سنت په هېڅ یو ځای کېږي پر داسی یو سری د «عالم الغیب» یا فلان «یعلم الغیب» اطلاق نه دی کړی. بلکه په احادیثو کېږي تری انکار هم شوی دی ځکه چه دغه الفاظ ظاهراً له دی نه مخالف دی چه «د علم الغیب اختصاص د باری تعالیٰ له ذات سره دی» نو ځکه محققین علماء اجازه نه ورکوی چه د دغسی الفاظو اطلاق پر کوم بنده وکړی شی - اگر که لغت صحیح هم وی - لکه چه که څوک داسی ووائی «ان الله لا يعلم الغیب» - له الله سره د غیبه و امورو علم نشته» اگر که د ده مراد داسی وی چه د الله تعالیٰ په نسبت هېڅ شی له سره ورته غیب نه دی سخته ناروا او بی ادبی ده هم داسی که څوک له حق څخه «موت» او له «فتنی» څخه اولاد - او له «رحمت» څخه «باران» مراد واخلي - او داسی الفاظ ووائی «انی اکره الحق» - احب الفتنة - وافرمن الرحمة - زه حق بد گنم - او فتنه می خوښه ده او له رحمته څخه تنبم» نو دغسی ویل هم سخت قبیح او مکروه دی - حال دا چه د نیت او مراد په اعتبار قبیح نه دی - هم داسی «فلان یعلم الغیب» او د هغه په شان نور الفاظ هم وګڼئ! واضح دی وی چه د «عالم الغیب» څخه ځمونږ مراد محض ظنون او تخمینات نه دی - او نه هغه علم مقصود دی چه له قرائنو او اماراتو څخه حاصلوه شی - بلکه هغه مراد دی چه د هغه لپاره هېڅ یو دلیل او قرینه نه وی موجوده په سورت الانعام او سورت الاعراف کېږي د دی موضوع په متعلق لو څه لیکلی شوی دی - هلته دی مراجعت وکړی شی.

وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿١٥﴾

او نه پوهیږی دغه (کفار) چه کله به بیا ژوندی راپاڅول شی دوی.

تفسیر: یعنی پر قیامت یقین نه لری او وائی چه قیامت کله راځی ؟ چه د هغه په اثر مری بیا ژوندی کیږی - پر دغه هیڅوک نه دی خبر ږومبی د مبدأ ذکر کیده له دی ځایه وروسته د معاد ذکر شروع کیږی.

بَلْ اِذْ رَاكَ عَلَيْهِمْ فِي الْاٰخِرَةِ تَبَلُّهُمْ فِيْ شَكٍّ
مِّنْهُمَا تَبَلُّهُمْ مِّنْهُمْ اَعْمٰوُنَ ﴿۲۷﴾

بلکه ستري ستومان او له کاره لويديلی دی علم د دوی په (کار د) آخرت کښی بلکه دغه (کفار) په شک کښی دی له دغه (قیامت) بلکه دغه (کفار) له دغه (قیامته) ړانده دی (د زړه په سترگو چه پری باور نه کوی).

تفسیر: یعنی ډیر عقل او فکر ئی وچلوه او له ډیر فکر وهلو څخه بیخی ستري او ستومان شول خو سره له هغه هم د آخرت په حقیقت او کیفیت ونه پوهیدل. کله د هغه په نسبت په حیرت شول کله په شک کښی تری ولويدل - او کله تری منکران شول. (موضح) ځینو مفسرینو داسی تقریر کړی دی چه د آخرت تر ادراکه پوری د دوی علم ونه رسید او نه د عدم العلم له وجی څخه دوی خالی الذهن پاتی شول - بلکه د هغه په متعلق په شک او تردد کښی ولويدل او نه یواځی په شک او تردد اخته شول بلکه له هغو دلائلو او شواهدو څخه ئی خپلی سترگی پټی کړی چه په هغو کښی له غور او تأمل کولو څخه د دوی شکوک او تردد رفع کیدی شو.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِذَا كُنَّا تُرَابًا وَّ اَبَآؤُنَا اَيُّتًا
لِّمُخْرَجُوْنَ ﴿۲۸﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ
قَبْلُ اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۲۹﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی (او د زړه سترگی ئی ړندی دی) آیا کله چه شو مونږ خاوری او پلرونه ځمونږ (هم خاوری شی) آیا خامخا به

مونږ هر ورومرو (خامخا) رايستلی شو (ژوندی له ځمکې جزاء ته) خامخا په تحقيق وعده کړې شوی ده له مونږ سره د دی (بعث بعد الموة هم) له مونږ سره او هم له پلرونو ځمونږ سره له دی (وعدی د محمد نه) پخوا (د نورو انبياؤ له خوا) نه دی دغه خبرې (بل شی) مگر ليکلی قصی (باطلی دروغ افسانې) دی د پرومېنيو (خلقو).

تفسير: يعنی پخوا له دی نه ځمونږ له پلرونو سره هم داسې وعدي شوی وی دغه ده چه عيناً نن له مونږ سره هم هغسې خبرې او اترې دغه رسول کوی. ليکن سره د دومره قرونو او پېړيو د تيريدلو مونږ ته تر نن ورځې پورې دغه خبره نشوه څرگنده او نه مو واوریده چه وروسته له دی نه چه مری په خاورو کېسې سره گډود او مخلوط شی هغه به بيا ژوندی کېږي - لکه د پخوا په شان روغ رمت انسان تری جوړ او عيان کېږي او بيا د خپلو اعمالو سزا مومي ؟

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٩﴾

ووايه (ای محمده ! دوی ته) چه وگرځئ تاسی په ځمکه (د مکذبینو) کېسې پس وگورئ چه څرنگه شو عاقبت (آخره خاتمه) د گنهگارانو (کافرانو ؟ او تری عبرت واخلئ !)

تفسير: يعنی ډيرو مجرمانو ته په هم دغه دنيا کېسې عبرتناکه سزا ورکړې شوی ده او د انبياؤ مواعيد پر دوی منطبق گرځيدلی دی پر هم دغه دی د بعث بعد الموت قياس هم ښائی چه وکر شی چه باليقين بعث - حساب کتاب - ثواب - عقاب او اخروی عذاب شته چه ټول رښتيا دی او الله تعالی له هغه څخه خبر راکړی دی او هغه ضرور راتلونکی دی او دغه لويه کارخانه هم داسې خوشی چټی (بيکاره) بی پایه او بی نتيجی نه پاتی کېږي او دغه هم امکان نه لری چه پر دغو ټولو علويه ؤ او سفليه ؤ موجوداتو داسې کوم عمومي حاکم نه وی چه حق په حقدار ورسوی او خپل دغه گرد (ټول) رعایا هم داسې چټی (بيکاره) او مهمل پريږدی کله چه ټولو مجرمانو ته دلته پوره سزا نه ورکوله کېږي نو يقيني ده چه هر ورومرو (خامخا) بل کوم ژوندون او جهان شته چه هلته به هر څوک د خپلو اعمالو نتيجه او سزا او جزاء ومومي. که تاسی پر هم دغه خپل تکذيب دوام (تينگوالی) وکړئ نو هم هغسې چه د نورو مکذبینو آخره خاتمه او انجام شوی دی ستاسی به هم کېږي.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٢٠﴾

او مه خفه کپوه (ای محمده!) پر دوی (چه ستا تکذیب کوی او له ایمانه مخ اړوی) او مه اوسه په تنگی (د زړه) کښی له هغه چه دوی مکر کوی (له تا سره ځکه چه زه ستا حافظ او ناصر یم).

تفسیر: یعنی ای محمده دغه مکذبان د دوی په ښو او بدو په ښه شان سره وپوهوه! او د آخری خاتمی تنبیه ورته ورکړه! وروسته له دغو پوهولو له دوی نه جلا (جدا) شه! که دغه خلق حق ونه منی نو تاسی ډیر غمجن، متأسف او مه خفه کپوئ! او نه د دوی د مکر او فریب او د حق په خلاف له تدبیر کولو څخه زړه تنگه او ملول کپوئ! تاسی خو خپل فرض په پوره ډول (طریقه) سره اداء فرمایلی دی. الله تعالی پخپله داسی ضدی او عنادی کسانو ته سزا ورکوی او هم هغسی چه پخوانی مجرمان ئی په سزا رسولی دی دوی هم رسولی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤١﴾

او وائی دا (کفار) کله به وی دغه وعده (د نزول د عذاب) که یی تاسی صادقان (رښتینی په دغی دعوی خپلی کښی).

تفسیر: یعنی بالاخر هغه قیامت کله راغی؟ او له هغو عذابونو څخه مو چه وپروی هغه به کله نازلپوی.

قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٤٢﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه نژدی ده چه شی پیوست په تاسی پسی ځینی هغه (عذاب) چه غواړئ ئی تاسی په جلتی.

تفسیر: یعنی ډیر شورماشور او غوغا مه نښلوئ! هغه وعده هرومرو (خامخا) ایفاء کیدونکی ده او هیڅ لری نه ده چه د هغی وعدی کومه برخه تاسی ته ډیره نژدی شوی او در پوری نښتی هم وی لکه چه ډیری ورځی نه وی تیری چه پر دوی باندی سخت قحط نازل شو او هم د «بدر» په غزوه کښی د دغه عذاب یوه برخه ورورسیده پاتی شو قیامت کبری د هغه هم ځینی آثار او علائم در ښکاره شوی دی. (په ردف لکم «ل» زائد دی).

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٤٣﴾

او بیشکه رب ستا خامخا غیبتن (خاوند) د فضل (احسان انعام) دی پر خلقو (چه دوی ژر په گناهونو نه نیسی ولیکن اکثر د دوی شکر نه کوی (په دی نعمت چه د عذاب تأخیر دی).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ پخپل فضل او کرم سره د عذاب په لپړلو کېنې تأخیر کوی نو لازم ؤ چه دوی دغه تأخیر غنیمت گانه - او د دغی مهربانی په مقابل کېنې ئی شکر ایستی او د صالح عمل لاره به ئی خپلو غانونو ته غوره کړی وی لیکن پر خلاف د دی دوی ناشکری کوی او په خپله خوله عذاب غواړی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿۴۲﴾
وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿۴۳﴾

او بیشکه رب ستا ته خامخا معلوم دی هغه څه چه پتوی ئی سینې (زړونه) د دغو (کفارو) او هغه څه چه ښکاروی ئی دوی. او نشته هیڅ شی پت پناه (له حوادثو) په آسمان کېنې او په ځمکه کېنې مگر (لیکلی) دی په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کېنې.

تفسیر: یعنی ستاسی ظاهری او باطنی اعمال ، د زړونو پتی خبری ، نیت ، ارادی ، د ځمکې او د آسمانونو ډیر زیات پت اسرار گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کېنې او د لوح محفوظ په دفتر کېنې درج دی. هره خبره له هغه سره موافقه واقع کیږی د ژر غوښتلو او تلوار کولو یا ځنډ (ایسارتیا) او ډیل کولو څخه هیڅ یو حاصل او گټه (فائده) په لاس نه درځی - هر هغه څیز چه د الله تعالیٰ په علم کېنې طی شوی وی ژر یا په ځنډ (ایسارتیا) پر خپل وقت هرومرو (خامخا) کیدونکی دی او هر یوه ته سم د ده له عمل ، نیت ، عزم او ارادی سره موافقه ثمره او نتیجه خامخا وررسیدونکی ده .

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۴۴﴾ وَإِنَّهُ لَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿۴۵﴾

بیشکه چه دغه قرآن قصه کوی (بیانوی) پر بنی اسرأئیلو (اولادی د

يعقوب) باندی اکثر له هغو غیزونو چه دوی په هغو (غیزونو) کښی سره اختلاف کوی. او بیشکه دغه (قرآن) خامخا هدایت دی او رحمت دی لپاره د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی).

تفسیر: یعنی اوس د عملی فیصلی وقت نه دی راغلی - بیشکه قرآن د قولی او عملی فیصلی دپاره راغلی دی - په دغه وقت کښی په سماویه او علومو او مذهبی شیانو کښی له گردو (تولو) څخه لوی علماء بنی اسرائیل گڼل کیدل مگر د عقاندو، احکامو، قصصو، روایاتو او نورو په متعلق د هغوی د شدیدو اختلافاتو قاطعه فیصله او ښه تصفیه هم دغه پاک قرآن اورولی ده. فی الحقیقت قرآن هغه لوی کتاب دی چه گردی (تولی) دنیا ته نی د الله تعالی آخری پیغام رسولی دی - او د ایمان راوړونکیو خلقو لارښوونه نی کړی ده څو گرد (تول) خلق د هغی لوی ورغی دپاره تیاری او آمادگی وکړی چه په هغی کښی به د هری معاملی عملی فیصله کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ۝

او بیشکه رب ستا فیصله به وکړی په منځ د دوی کښی (په قیامت کښی) په حکم (عدل) خپل سره او هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه علم والا (پر تولو احوالو او اشیاء)

تفسیر: یعنی قرآن خو د پوهولو او ښوولو دپاره نازل شوی دی باقی د گردو (تولو) معاملتو حکیمانانه او عادلانه فیصله سم له حکمته سره پخپله قدرت لرونکی قادر او توانا الله تعالی کوی.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ۝

پس توکل (اعتماد) وکړه خاص پر الله (او د معاندانو له عداوته مه ویرېږه ای رسوله غما!) بیشکه چه ته پر حق ښکاره نی (چه اسلام دی).

تفسیر: یعنی تاسی د هیچا د اختلاف او تکذیب څخه مه متأثر کیږئ! یواځی پر پاک الله اعتماد او توکل ولرئ! او پخپله وظیفه کښی چه دعوت او تبلیغ دی مشغول او لگیا اوسئ! پر هغه سمه صافه لاره چه تاسی درومئ په هغی کښی هیڅ قسم خرڅښه او اندیښنه نشته کله چه انسان پر سمه لاره رهی (روان) وی - او پر واحد الله اعتماد ولری - نو د بل هیڅ شی ویره او اندیښنه ورسره نه وی.

إِنَّكَ لَأَسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تَسْمِعُ الْقُمْمَ الدُّعَاءَ إِذَا
وَكُؤُا مُدْبِرِينَ ۖ وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمَىٰ عَنْ صَلَاتِهِمْ
إِنَّ تَسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٦﴾

بیشکه ته نشی اورولی (خبره) مریو ته او (هم داسی) نشی اورولی کنو ته غیر
د نارو (د وعظ) کله چه وگرځی دوی په دی حال کښی چه شا کوونکی وی.
او نه ئی ته لاره ښوونکی ږندو ته (چه ئی راوگرځوی) له گمراهی د دوی
څخه نه اوروی ته (په سماع د فاندی رسولو سره) مگر هغه چاته چه ایمان
راوړی په آیتونو (د قدرت) ځمونږ پس هم دوی مسلمانان دی (غاړه
ایښودونکی الله ته).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه یوه مری ته خطاب یا کوم کانه ته ناری وهل په تیره بیا چه تاته
ئی شا هم وی او په مندو در څخه ځغلی - او د ناری وهونکی په طرف قطعاً ملتفت نه وی
سودمن نه دی هم دغه د هغو مکذبینو حال دی چه د دوی زړونه مړه شوی دی او په زړه کانه هم
دی او د اوریدلو اراده هم بیخی نه لری نو د دوی په حق کښی هیڅ نصیحت نافع او کار
کوونکی نه دی که یو خاص ږوند د غټو او ږنو سترگو خاوند نشی نو تاسی به هغه ته څرنگه
لار یا بل شی وروښوولی شی ؟ دغه خلق د زړه ږانده هم دی او نه غواړی چه د ږوند والی څخه
هم ووځی نو بیا ستاسی په ښوونه سره که دوی وغواړی چه وگوری - نو څرنگه به وکتلی شی ؟
یعنی پند او نصیحت د هغو خلقو په حق کښی نافع دی چه ئی ومنی او پری متأثر شی. او د
اثر قبول هم دغه دی چه د الله تعالی پر کلام یقین او باور وکړی او وئی منی.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ
تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٧﴾

او کله چه واقع ثابت شی خبر د عذاب پر دغو (بنی آدمانو او نژدی شی
قیامت پر دوی) نو راویه باسو مونږ دوی ته یوه دابه (ژوندی خوځیدونکی
تلونکی) له ځمکی چه خبری کوی دغه (دابه) له دوی سره چه بیشکه دا
خلق ؤ چه په دلائلو (د قدرت الوهیت) ځمونږ به ئی یقین نه کاوه.

تفسیر: موضح القرآن لیکي «پخوا له قیامتہ به په مکه معظمه کښي د صفا غر وچوی او له هغه څخه به یو ژوندی خوځیدونکی ووځي چه له خلقو سره به خبری کوی چه اوس قیامت نژدی دی. او صادق مؤمن به له کاذب منکر څخه په نښه کولو سره بیلوی» له ځینو روایاتو ځنی معلومیږي چه دغه به بالکل په آخره زمانه کښي په هغه ورځ واقع کیږي چه لمر له مغربه وخیژی نو قیامت د هم دغی ورځی نوم دی چه د تولی دنیا گرد (تول) موجوده نظام به په کښي گډود او خرابیږي نو د داسی خوارکو په وقوع کښي هیڅ تعجب نه دی پکار چه د قیامت د قریبه و علاماتو او د دی مقدمی په شان ظاهرولی شی. بنائی د «دابة الارض» په ذریعه د دی خبری ښودنه مقصود وی هغه خبره چه تاسی د یو رسول په ژبه نه منله نن مجبور یی چه د یوه حیوان په ژبه ئی ومنی! مگر د دغه وقت منل تاسی ته مفید او نافع نه دی او له دغه څخه یواځی د مکذبینو تجهیل او تحمیق مطلوب دی چه د منلو وقت تیر شو.

تنبيه: د «دابة الارض» په نسبت ډیر رطب او یابس اقوال او روایات په تفاسیرو کښي درج شوی دی - مگر د معتبرو روایاتو له مخی هم دغومره خبره ثابته شوی ده چه موضح القرآن لیکلی ده والله اعلم.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چه ژوندی به راپورته کړو له (قبور د) هر امت (فرقی) څخه یو فوج (چه اشراف او رؤسا دی) له هغو (منکرانو) چه تکذیب کوی په آیاتونو ځمونږ پس د دوی جماعتونه به سره یو ځای کیږي بیا روانیږي.

تفسیر: د هر گناه کوونکی تولنه او لښکر به سره بیل وی.

تنبيه: عموماً مفسرینو د «فهم یوزعون» معنی په ستنولو (واپس کولو) سره کړی ده - یعنی د هر امت مکذبان به د محشر په طرف بیول کیږي او دوی به دغومره ډیر او زیات وی چه وړاندی تلونکی خلق به د وروستنیو مخه بندوی او له مخکښی تللو څخه به ئی ستنوی (واپس کوی) - لکه چه په لوی بیروباډ او ازدحام کښي د انتظام د ټینګ ساتلو لپاره هم داسی وضعیت غوره او اختیاریولی شی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ قَالَ الْكَافِرُونَ بِآيَتِي وَلَمْ تُحِيطُوا
بِهَاسِلِهَا مَاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۸۳﴾

تر هغه پوری چه راشی دوی (تول محشر ته) نو ویه فرمائی (ورته الله) آیا
تکذیب کړی ؤ تاسی د آیاتونو حُما حال دا چه احاطه نه وه کړئ تاسی په
هغو (آیاتونو) له جهته د علمه آیا څه شی دی هغه چه وئ تاسی چه کاوه به
مو (هغه له مامور به څخه ؟ ووايئ!)

تفسیر: یعنی زیار (محنت) ئی ونه کړو - او کوشش ئی ونه کړ چه په پوره ډول (طریقه) به پری
پوهیدل او تمامو اطرافو او جوانیو ته به ئی کتل ابتداء ئی د هغه په تکذیب خوله وسپرده «یا
ووايئ! که داسی نه دی نو نور مو څه کول؟ یعنی ماسوا له دی نه ستاسی بل څه کار و ؟
امکان لری چه مطلب ئی داسی وی چه بی له غوره او فکر کولو څخه تاسی هم داسی د هغه
تکذیب کړی ؤ ؟ یا ووائی ؟! چه ماسوا له دی نه تاسی نوری څه گناه هم د خپلو ځانونو
لپاره تولی کړی وی.

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿۸۴﴾

او واقع ثابته به شی خبره (د عذاب) پر دغو (منکرانو) باندی په سبب د هغه
چه ظلم ئی کړی ؤ پس دوی به هیڅ خبری نشی کولی (په عذر خواهی له
جهته د عذاب لامتناهی)

تفسیر: یعنی د دوی د شرارتونو یقینی ثبوت وشو - او د الله تعالیٰ حجت پر دوی تمام شو،
اوس وروسته له دی نه به دوی څه ویلی شی ؟ باقی په ځینو نورو آیاتونو کښی چه د دوی عذر
او پلمی (تدبیرونه) مذکور دی بنائی هغه به پخوا له دی نه شوی وی. په هر حال دغه نفی او
اثبات دی د موطنو او د موافقو پر اختلاف حمل کړی شی.

الْمُيَرُوا أَنَا جَعَلْنَا الْيَلَّ لَيْسَ كُنُوفِيهِ وَاللَّهَارِ مُبْهَرًا
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۸۵﴾

آیا نه وینی دا (منکران د حشر) چه بیشکه مونږ گرغولی مو ده شپه (توره تیاره) لپاره د دی چه آرام وکړی دوی پکښی او (گرغولی مو ده) ورغ لیدونکی (تکه سپینه روشانه چه کسب و کار په کښی وکړی) بیشکه په دغه (تعاقب د لیل او نهار) کښی خامخا دلائل (د قدرت او عبرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی غرنګه ښکاره دلائل او واضحی نهی الله تعالیٰ په دنیا کښی دوی ته وروښودی خو دوی لږ څه هم پر هغو فکر او غور ونه کړ - که یواځی د شپي او د ورغی پر دغه دانمی تبدیل او تحویل او نورو اختلافاتو دوی خپل افکار چلولی او پری غور او خوض نی کولی نو د الله تعالیٰ پر توحید - د انبیاء پر ضرورت او اهمیت او پر بعث بعد الموت پر گردو (تولو) شیانو به دوی پوهیدل چه بالاخر هغه کوم یو ذات دی چه په داسی مضبوط او محکم انتظام سره برابر وروسته له ورغی څخه شپه او د شپي څخه ورغ رښکاره کوی او ځمونږ د ظاهری بصارت لپاره وروسته د شپي له تیارو د ورغی رڼا (رڼا) خوروی. نو آیا دغسی یو مطلق قادر ځمونږ د باطنی بصیرت دپاره د اوهامو او اهوای په تیارو کښی د معرفت او هدایت رڼا (رڼا) نه ده رالیدلی؟ بیا نو شپه څه شی ده د ویدیلو وقت دی! چه مونږ هغی ته د موت یوه نمونه ویلی شو چه وروسته له هغه ورغ راځی او بیا سترګی په کښی غړیږی - او یو طرف بل طرف ته په کښی گرغو. هم داسی الله تعالیٰ پر مونږ موت هم طاری کوی او وروسته له مرګه مو بیا هم داسی ژوندی راپاڅوی نو په هغه کښی څه اشکال او استحاله شته؟ الغرض د یقین کونکیو لپاره په هم دغی یوی نهی کښی د گردو (تولو) ضروریه و شیانو د حل لپاره اسباب موجود دی.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ وَكُلُّ أَتَوْكُهُ ذَخِيرَيْن^{٨٧} وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسِبُهَا جَمْدَةً وَهِيَ تَمُرْمُرُ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ^{٨٨}
 مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا وَهُمْ مِّنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمَنُونَ^{٨٩} وَمَنْ جَاءَ
 بِالسَّيِّئَةِ فَلَبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ^{٩٠}

او (یاده کره) هغه ورځ چه پوکي وکړ شي په صور (شپيلي) کښي نو ويريږي (له ډيره هيښته) هر هغه څوک چه په آسمانونو کښي دي او هر هغه څوک چه په ځمکه کښي دي مگر هغه څوک چه اراده وفرمائي الله (د نه ويريډلو د هغه) او ټول به راشي د دغه (الله په حضور په قيامت کښي) عاجزان او ويني به ته غرونه (په قيامت کښي) گمان به کوي ته پر هغو چه کلک ولاړ دي (له جهته د لويوالي) حال دا چه دوي به ځي تيريږي پشان د وريځي کاريگري د الله (يا وکړ الله دا کار په کولو سره) هغه (الله) چه محکم (درست) کړي ئي دي هر څيز (چه پيدا کړي ئي دي) بيشکه چه دغه (الله) ښه خبردار دي په هغو کارو چه کوئ يي تاسي هر هغه څوک چه راشي په حسنه (نيکي) سره (چه کلمه د توحيد ده) پس شته ده ته (جزاء) بهتر غوره له هغه او دوي به له سختي ويري د دغي ورځي په امان وي. او هر هغه څوک چه راشي په سيئه (بدی شرک سره) پس نسکور به وغورځول شي مخونه د دوي په اور (د دوزخ کښي او وبه ويل شي دوي ته له جابه د الله) آيا جزاء درکوله کيږي (بلکه نه درکوله کيږي) مگر (جزاء د شرک او نور معاصي) هغه چه وئ تاسي چه کول به مو (په دنيا کښي).

تفسير: د صور (شپيلي) پو کوونکي پرېسته حضرت اسرافيل عليه السلام دي چه د الله تعالی د حکم په انتظار کښي د صور د پوکولو لپاره تيار ولاړ دي. په ځينو رواياتو کښي راغلي دي چه ﴿إِلَٰهَ شَاءَ اللَّهُ﴾ حضرات جبرئيل - میکائيل - عزرائيل عليهم السلام دي. ځيني د دي مصداق شهداء بولي والله اعلم. (موضح القرآن) ليکي يو ځلي صور پوکلي کيږي چه د هغه په اثر به گرد (تول) مخلوق سره مري. دوهم صور چه وپوکلي شي د هغه په اثر ټول مري بيا له سره ژوندي کيږي - دريم صور چه وپوکلي شي دوي گرد (تول) ويريږي. په څلورم کښي گرد (تول) بيهوشه کيږي. په پنځم کښي بيا په هوش کيږي. د صور پوکل به څو څو ځلي صورت نيسي. اکثر علماء يواځي هم دغه دوي نفخي مني - يعنی گرد (تول) سره فقط دوه ځلي صور پوکلي کيږي او دغه گرد (تول) احوال او احوال د هم دغو دوو شپيلو لاندی درجوي والله اعلم. ﴿وَيَذَرُ الْأَيَّةَ﴾ - او ويني به ته غرونه په قيامت کښي گمان به کوي ته پر هغو چه کلک ولاړ دي له جهته د لويوالي حال دا چه دوي به تيريږي پشان د وريځي يعنی دغه لوی لوی غرونه چه تاسي ئي اوس وينئ او د دي خيال کوئ چه دغه به تل پر ځمکه کلک ولاړ وي او له سره به له خپله ځايه نه ښوريږي - دغه گرده (توله) به د قيامت په ورځ کښي د تګول شويو رنگينو وړو پشان به فضاء او هواء کښي الوځي او گرځي او د وريځو په شان به ژر ژر درومي لکه چه د

جزء ۲۷ «الواقعة» په اوله ركوع ۵ - ۶ آيت كښى داسى يو آيت لولو ﴿وَيَكُنِ الْجِبَالُ بُشًا مَّكَانَتِهَا سَبْطًا﴾ او په «القارعة» كښى لولو ﴿وَيَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ﴾ او د جزء ۱۶ «طه» په (۶) ركوع ۱۰۵ آيت كښى وايو ﴿قُلْ يٰٓأَيُّهَا النَّاسُ﴾

تنبیه: د دغه آيت هيڅ تعلق د ځمكى د حركت او سكون سره نشته لكه چه ځينى متونرين له هغه ځنى پوهيدلى دى.

﴿سُبْحٰنَ اللّٰهِ الَّذِىۤ اَنۡفَعَنَ كُلَّ شَيْۡءٍ﴾ كاريگرى د الله يا وكر الله دا كار په كولو سره هغه الله چه محكم درست كړى نى دى هر څيز چه پيدا كړى نى دى.

يعنى هغه ذات چه هر شى نى په نهايت حكمت سره درست كړ، هغه الله تعالىٰ چه نن نى دغه غرونه داسى درانه او مضبوط جوړ او درولى دى هم هغه الله تعالىٰ به يوه ورځ دوى بڅركى بڅركى او دهرى وړى كوى - او ترى دورى به جوړوى - او په هوا به يى الوځوى. دغه د غرونو الوځول به د خرابى او تباهى په غرض نه وي بلكه د عالم په نظام كښى به سره لاندى باندى او لازمه تعديلات كوى - او په همغه درجه نى رسوى چه د هغه لپاره نى پيدا كړى دى نو دغه گرد (تول) به د هغه حقيقى صانع صنعت او كاريگرى وي چه د هغه هيڅ يو تصرف له حكمت څخه تش نه دى.

﴿لَاۤ اَعْۡجَبُۤكُمْۤ اَنۡ تَعۡمَلُوۡنَ﴾ بيشكه چه دغه الله ښه خبردار دى په هغو كارونو چه كوئ نى تاسى) يعنى وروسته له دغو ماتولو او څيرولو او عظيمه و انقلاباتو څخه بيا د بندگانو حساب او كتاب شروع كيږى كله چه الله تعالىٰ د بندگانو تر ذرى ذرى پورى اعمالو څخه هم خبير او عليم دى نو هر يوه ته به سم د ده له عمله سره جزاء وركوله كيږى - نه به پر چا ظلم كيږى - او نه به د چا حق تلف شى. وروسته له دى نه د هم دى خبرى لږ تفصيل بيانېږى چه هر هغه څوك چه راشى په حسنه نيكي سره چه كلمه د توحيد ده پس شته ده ته جزاء خير بهتر غوره له هغه يعنى د يوى نيكي بدل اقلا د لسو نيكيو په حساب وركول كيږى چه دغه مكافات له سره ختم كيدونكى نه دى. او دوى به له سختى ويرى د دغى ورځى په امان وي يعنى له ډيرى ويرى كما قال الله تعالىٰ فى ركوع (۷) ۱۰۳ آيت من سورة «الانبياء» جزء ۱۷ ﴿لَاۤ اَعْۡجَبُۤكُمْۤ اَنۡ تَعۡمَلُوۡنَ﴾ او كه ويره به لږ اندازه وي نو له دغه آيت سره هيڅ منافى نه ده.

﴿قُلۡتَ دُوۡۤىۤ هٰٓؤُلَآءِۤ اِنۡ اِنۡ شِئۡءٍ اَنۡزَلۡنَاۤ اِلَیۡكَ مِۡنۡ سَمٰوٰتٍۭ ؕ﴾ الاية - پس نسكور به وغورځولى شى مخونه د دوى په اور د دوزخ كښى او وبه ويل شى دوى ته له جانبه د الله آيا جزاء دركوله كيږى بلكه نه دركوله كيږى مگر هغه چه وئ تاسى په دنيا كښى چه كول به مو چه كفر او نور معاصى دى) يعنى د الله تعالىٰ له طرفه هيڅ زيادت او تبرى پرى نه كيږى څه نى چه كرلى وي هم هغه به ريبى او له خپلو كړو څخه به سرى څه شكايث كوى.

اِنَّمَا اُرۡسِلْتُ اَنۡ اَعۡبَدَ رَبَّ هٰذِهِۦ الْبَلَدَةِ الَّذِىۤ حَرَّمَ هَاوِلَهٗ كُلَّ شَيْۡءٍ

بیشکه هم دا خبره ده چه امر (حکم) کړی شوی دی ماته داسی چه عبادت کوم د رب د دی بلدی (ښار) هغه (الله) چه حرمت (عزت) ورکړی دی دی (ښار د مکی ته په امن سره) او خاص هم دغه الله لره دی ملکاً ، خلقاً و عبیداً) هر شی

تفسیر: له بلده او ښار څخه مراد مکه معظمه ده چه الله تعالیٰ هنی ته خاص تعظیم - تحریم او تکریم ورپه برخه کړی دی نو د دغه تخصیص او تشریف په سبب د رب اضافت د هنی په طرف وکړ شو که نه الله تعالیٰ خو د گردو (تولو) شیانو رب او مالک دی.

وَأَمْرٌ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٥﴾

او امر (حکم) کړی شوی دی ماته داسی چه شم زه له مسلمانانو (غاره ایښودونکیو الله ته)

تفسیر: یعنی په هغو خلقو کښی محسوب شم چه د پاک الله کامل حکم منونکی او فرمان ورونی دی او بیخی ئی خپل ځانونه ورسپارلی دی.

وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ مِمَّنْ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿٦﴾

او (بل مامور یم) په دی چه ولولم قرآن (پر تاسو وائی وروم خلقو ته) پس هر چا چه سمه صافه لاره وموندله پس بیشکه هم دا خبره ده چه سمه صافه لاره ئی وموندله دپاره د ځان (او فائدی خپلی) او هر څوک چه گمراه شو پس ووايه (ای محمده ! ده ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه له ویروونکیو څخه یم.

تفسیر: یعنی زه بالذات هم د الله تعالیٰ بندگی او فرمان برداری کوم او نورو ته هم د الله تعالیٰ دغه عظیم الشان قرآن آروم او د هدایت سمه صافه لاره خلقو ته ورښیم پس هر څوک چه لاره ئی

وموندله له جهته د متابعت غما توحيد د الله او نفی د شرکاؤ ته پس بیشکه هم دا خبره ده چه لاره نی وموندله دپاره د ثمان خپل ځکه چه نفع نی هم ده ته راجع ده او هر څوک چه گمراه شو له جهته د مخالفت غما پس ووايه ورته چه بیشکه هم دا خبره ده چه زه له وپروونکيو یم او پر ما غير له پيغام رسولو بل هيڅ نشته او وبال د ضلال د بل چا پر ما نه لويوی يعنی ما خپل پند او نصيحت کړی دی او له دغه تبليغه می ثمان فارغ لزمه گرځولی دی که تاسو نه پوهیږئ یا ثمان پری نه پوهوئ نو په دغه کښی ستاسو نقصان دی. او دغه احکام پخوا له امر د قتال و

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سِيرُكُمْ إِلَيْهِ مَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

او ووايه (ای محمده!) چه گردی (تولی) ثناوی ستاینی (صفتونه) (خاص) الله ته دی (په دغه نعمت د علم او نبوت) ژر به وښیي (الله) تاسی ته دلائل (د قدرت خپل) پس وبه پیژنئ تاسی هغه (دلائل) او نه دی رب (پالونکی) د تا غافل (بیخبره) له هغو عملونو نه چه کوئ نی تاسی (ای مشرکانو نو جزاء به ورکړی هر چا ته د ده له عمله سره سمه)

تفسیر: یعنی الله تعالی ته په زرهاؤ ځلی د حمد او شکر ځای دی چه زه نی هادی او مهتدی گرځولی یم فی الحقیقت د تعریف لائق هم هغه لوی او مقدس ذات دی. هر چا ته هر هغه ښیگنی (فاندي) یا کمال چه ور په برخه شوی دی د ده له لطف او مرحمت څخه دی ژر به وښیي الله تاسی ته دلائل د قدرت خپل پس وبه پیژنئ تاسی هغه دلائل یعنی وروسته له دی نه الله تعالی ستاسی په منځ کښی یا د باندی د خپل قدرت هغه نمونی او غما د صلاقت داسی ښکاره دلائل به درښیي چه د هغو په لیدلو سره به تاسی وپوهیږئ چه بیشکه دغه د الله تعالی هغه آیات دی چه د هغو اطلاع مونږ ته رسول الله صلی الله علیه وسلم راگړی ده. باقی د حقه وخت پوهیږئ ښه تاسو ته نافع واقع کیږی؟ که نه؟ دغه بیله خبره ده. د قیامت علامات او نور گرد (تول) تر دغه لاندی راغلل او نه دی رب پالونکی د تا غافل بیخبره له هغو عملونو نه چه کوئ نی تاسی ای مشرکانو! یعنی هغه عمل او معامله چه تاسی نی کوئ هغه گرد (تول) د الله تعالی تر نظر لاندی دی بالاخر سم له هغه سره تاسی ته د هغو بدل درکوی که په سزا او نورو کښی څه تأخیر او ذیل پښی شی نو داسی نی مه گنئ چه الله تعالی ځمونږ له اعمالو څخه غافل او بیخبره دی.

تمت سورة النمل والله الحمد والممنة

سورة «القصص» مكية الا من آية (۵۲) الى غاية (۵۵) فملنية و آية (۸۵) فبالجحفه اثناء الهجرة وهى (۸۸) آية وتسع ركوعات رقمها (۲۸) تسلسلها حسب النزول (۴۹) نزلت بعد «النمل» د «القصص» سورت «مكى» دى پرته (علاوه) له (۵۲) تر (۵۵) آيتونو پورى چه «ملنى» دى او له (۸۵)

آيت څخه چه په جحفه كښى د هجرت په اثناء كښى نازل شوى دى (۸۸) آيات (۹) ركوع لرى په تلاوت كښى (۲۸) او په نزول كښى (۴۹) سورت دى وروسته د «النمل» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

طسّم ۱ تَلْكَ آيَةُ الْكِتَابِ الْبَيِّنِ ۲ تَتْلُو عَلَيْكَ مِنْ نَبَأِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ۳

دا (آيتونه د دى سورت) آيتونه د كتاب مبين (ښكاره) دى (چه خير او برکت ئى ښكاره او د حق او د باطل بيلوونكى دى). لولوؤ مونږ پر تا (اى محمده!) له (ځينو) خبرو د موسى او د فرعون په حقه (رښتيا) سره دپاره د (هغه) قوم چه ايمان راوړى.

تفسير: يعنى مسلمان خلق دى خپل حال قياس كړى! (موضح) د ظالمانو په مقابل كښى څرنگه چه د حضرت موسى عليه السلام په ذريعه الله تعالى بنى اسرائيل سره له ضعف او كمزورى د فرعونيانو په مقابل كښى منصور او مظفر وگرځول هم داسى مسلمانانو ته هم اكر كه نن په مكى معظمى كښى قليل - ضعيف او ناتوانه په نظر راځى د دوى د بيشمارو زورورو اعداؤ په مقابل كښى برى او كاميابى وړ په برخه كوى.

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلًا شِيْعًا يَسْتَضَعِفُ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ

بیشکه چه فرعون لوئی (او تکبر) غوره کری و په حُمکه (د مصر) کښی او گرځولی ئی و اهل د دغه (مصر) تولی تولی چه ضعیفه (مقهوره) کری ئی وه یوه طائفه له دوی (چه بنی اسرائیل و)

تفسیر: یعنی په مصر کښی قبطیان ودان وو چه د فرعون له قوم څخه و او سبطیان هم اوسیدل چه په بنی اسرائیلو سره مشهور و لیکن فرعون به د ظلم او تکبر له لاری بنی اسرائیلو ته فرصت او موقع نه ورکوله چه دوی ترقی وکړی او په هوسانی (راحت) او آرام سره دده ولگوی ګواکی ګرد (تول) قبطیان سرداران او آغایان ګرځیدلی و او د انبیالو اولاد بنی اسرائیل ئی خپل غلامان او نوکران ګرځولی و - او پر دوی به ئی دیر ذلیل کارونه او سخته بیګاری اجرا کوله او په هیڅ دول (طریقه) ئی نه پریښوده چه دوی په مملکت کښی قوت او وقعت حاصل کری.

وَيَذَرُ آبَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِ نِسَاءَهُمْ

چه وژل به ئی ځامن د دوی (چه نسل ئی منقطع شی) او ژوندی به ئی پریښودی ښځی (جنګیانی) د دوی (خپل خدمت ته)

تفسیر: مفسرین وائی چه فرعون یو خوب ولید چه کاهنانو د هغه تعبیر داسی وکړ چه «د کوم داسی بنی اسرائیلی هلک له لاسه به ستا دغه سلطنت تباہ او بربادیږی چه لا تر اوسه نه دی څیریدلی» نو ځکه فرعون د دغی پښی د مخی نیولو په قصد دغه د ظلم او حماقت تدبیر له خپله ځانه وویست چه د تل دپاره بنی اسرائیلیان مغلوب مقهور او ذلیل وساتی څو په دوی کښی داسی کوم قوت او قدرت پیدا نشی چه له هغه څخه د بغاوت او شرارت کومه اندیښنه متصوره وی - او داسی امر ئی صادر کړ - «وروسته له دی نه هومره بنی اسرائیلی هلکان چه پیدا کیږی دوی دی د یوی مخی څخه ووژلی شی! او په دغه ترتیب دی د راتلونکی مصیبت او خطری مخه په ښه شان سره ونیوله شی کله چه قبطیانو ته د سبطیانو د جونو له خوا داسی کومه خطرته نشته نو دوی دی ژوندی پریښودی شی څو وروسته له پیغلتنو له هغوی څخه قبطیان د وینځو په شان کار واخلی - ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي چه بنی اسرائیلو پخپل منځ کښی د حضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلام د یو پخوا ویلو تذکره کوله چه په هغه کښی داسی یوه تذکره شوی وه چه «د یوه بنی اسرائیلی ځلمی له لاسه د مصر د دغه سلطنت تباہی او خرابی مقدره ده» دغه خبره ورو ورو او متدرجاً د فرعون غور ته ورسیده او هغه احمق د دغه قضاء او قدر د انسداد لپاره دغه اصول او فوق العاده احکام صادر کړل.

إِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسِدِّينَ ﴿٥٠﴾

بیشکه و دغه (فرعون) له مفسدانو (چه راز راز (قسم قسم) فسادونه به ئی کول).

تفسیر: یعنی فرعون خو بالطبع په ځمکه کې خرابی غورځوونکی و نو ځکه د داسی لوی ظلم او ستم څخه له سره نه لرغیده او نه ئی زړه خوړیده پس هر شی به چه د ده په زړه کې راته هم هغه به ئی اجراء کول او خپل د کبر او غرور په نشه کې داسی مست او بهوشه و چه بی له غور، فکر او اندیښنی او وړاندی او وروسته کتلو څخه به ئی هر شی کول.

وَرَبِّیْ اَنْ تَمُنَّ عَلَی الَّذِیْنَ اسْتَضَعَوْا فِی الْاَرْضِ وَتَجْعَلَهُمْ اٰیَةً وَتَجْعَلَهُمُ الْوَرِثَیْنَ ﴿٥١﴾ وَتُكَلِّمَ لَهُمْ فِی الْاَرْضِ

او اراده وکړه مونږ د دی چه منت احسان کیږدو پر هغو کسانو چه ضعیفان کړی شوی وو په ځمکه (د مصر) کې ئی او چه وگرځوو مونږ دوی امامان (د دارینو مقتدایان) او وگرځوو مونږ دوی وارثان (د ملک د فرعون) او چه قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه (د مصر او شام) کې.

تفسیر: یعنی د دغه ملعون انتظامات خو هغه و او ځمونږ اراده داسی وه چه کمزوران زورور کړو او تیت مخلوق هسک (اوچت) کړو او د هغه قوم پر سر د دینی امامت او دنیوی سیادت تاج کیږدو چه د فرعون او فرعونیانو له لوری ذلیل حقیر او مریان شوی و - او له هغو ظالمانو او متکبرانو څخه هغه ځمکه پاکه او صافه کړو - او دغه مظلوم او رب (تکلیف) موندونکی قوم د دوی په ځای ودان کړو - او د دینی سیادت سره دنیوی حکومت هم دغه مهرو او مظلوم قوم ته وروسپارو.

وَرَبِّیْ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ

او چه وشیو فرعون او هامان (وزیر ته ئی)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر او د ده په ظلم او ستم او تیری کې ئی له ده سره شریک او د ده د کار آله او د لاس د یو همسا په شان و.

وَجُودُهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْدَرُونَ ①

او لښکرو د دغو دواړو ته له دغو (بنی اسرائیلو نه) هغه شی چه ؤ دوی چه ویریدل (به تری چه زوال د قوت او سلطنت د قبطنانو دی).

تفسیر: یعنی د هغی خطری لامله (له وجی) چه دغو قبطنانو د سبطیانو پر زرهارؤ معصوم هلکان وژلی ؤ مونږ اراده وفرمایله چه هم هغه خطره وردمخه کړو فرعون خپل گرد (تول) امکانی کوشش او زیار (محنت) پکار واچولو - او پوره زور او قوت ئی ولگوه چه په هیڅ صورت هغه بنی اسرائیلی هلک چه د هغه له لاسه د ده سلطنت تباہ کیږی مصنون او مأمون پاتی نشی - او فرعون د ده له شره ساتلی وی مگر کله چه د الله تعالیٰ تقدیر قاطع او د ده د ارادی په مقابل کښی هیڅ مانع نشی دریدی نو هم هغه معهود هلک ئی د ده په غیر کښی وپاله او د دوی په وسیله ئی وساته - او د هم هغه فرعون په شاهی بستره او په پاچاهی مانی کښی ئی په ډیر ناز او نعمت لوی کړ او دغه یی علی رؤس الاشهاد ثابت او محقق کړ د هر هغه کار او انتظام اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی - هیڅ یو قوت او قدرت د هغه په انسداد کښی نه موفق کیږی.

د پاک الله دیوه لگیږی به تل ■ څوک چه ئی پو کړی دی سوځیږی به تل

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيْهِ فَإِذَا خَفَتْ عَلَيْهِ الْكَلْبُ فِي الْيَوْمِ

او وحی (الهام) وکړ مونږ مور د موسی ته داسی چه تی ورکوه ته دغه (موسی) ته نو کله چه وویږیدی ته (په ده) پس وغورځوه دغه (موسی) سره له تابوته په سیند کښی.

تفسیر: د موسی علیه السلام مور ته یا الهام وشو یا ئی په خوب ولید یا په بله کومه ذریعه ورمعلومه شوه څو چه تاته خپل د دی هلک د وژلو ویره او اندیښنه نه وی پیدا شوی په منظم ډول (طریقه) سره ئی وپاله! او تی ورته ورکوه! کله چه د وژلو ویره درته پیدا شی نو په یوه صندوق کښی ئی تابوت کړه او د نیل په سیند کښی ئی لاهو کړه دغه قصه د «طه» په سورت کښی هم لیکلی شوی ده.

وَلَا تَخَافُ وَلَا تَحْزَنُ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝

او مه ویریزه ته (له غرق ئی) او مه خفه کیوه ته (له بیلتون ئی) بیشکه چه مونږ بیرته راوستونکی یو د دغه (موسی) تاته او (بیا) گرځوونکی یو د دغه (موسی) له مرسلانو (پیغمبرانو).

تفسیر: یعنی مور ته ئی دادینه او تسلی ورکړه شوه چه مه ویریزه او بی له کوم تردد او اندیښنی ئی په سیند کېږي لاهو کړه! ستا دغه هلک له سره نه ضائع کیږي او د خپل ځوی د دغه بیلتون څخه هم مه خفه کیوه! چه مونږ ئی ډیر ژر بیرته ستا غیږی ته درولو - او د پاک الله اراده په دی خبره تللی ده چه له دی نه یو ډیر لوی کار واخلي او د رسالت په منصب ئی افتخار وبښي او هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالی د ارادی په مخ کېږي حائل او مانع نشي کیدی - او دغه گرد (تول) موانع به له منځه لری کیږي او دغه مقدس مقصد هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی چه د دغه محترم مولود له وجوده سره متعلق دی.

فَالنَّظَّةَ الَّتِي فِرْعَوْنُ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ۝

پس وموند دغه (او ونیو تابوت د موسی) کورنی د فرعون دپاره د دی چه شی دغو (فرعونیانو) ته دشمن او (سبب د) غم بیشکه چه فرعون او هامان (وزیر ئی) او لشکری د دغو دواړو وو (دا تول) خطاکاران

تفسیر: مور ئی خپل هلک د لرگیو یوه صندوق کېږي وغورځوه او د سیند په اوبو کېږي ئی خوشی کړ - صندوق د اوبو د جریان په متابعت په داسی یوی ویالی کېږي لار چه د فرعون په باغ کېږي تیریده او هلته د میرمنی آسیی رضی الله تعالی عنها د فرعون د ښځی په لاس کېږي ولوید میرمنی آسیی رضی الله تعالی عنها ته د دغه ښکلی هلک ښکلی صورت ډیر ښه په نظر ورغی او د ده په وچولی (تندی) کېږي د نجابت او شرافت آثار وربکاره شول نو ئی د پاللو په غرض راپورته کړ. مگر د دی پورته کولو آخری نتیجه داسی شوه چه دغه ووړکی لوی شو او د فرعون او د فرعونیانو سخت مخالف او دشمن ثابت شو - او د دوی په حق کېږي د روح د

سوهان په شان عيان شو. نو ځكه الله تعالى هغوى ته موقع ورکړه چه دى راپورته کړى. لعین فرعون له دى څخه څه خبر ؤ د هغه دښمن له ویرى چه زه په زرهاو معصوم هلکان وژنم، هغه هم دغه هلك دى چه نن په ډیر ناز او نعمت سره ځمونږ په لاسو د هغه پالنه او روزنه کیږی فی الحقیقت فرعون او د ده گرد (ټول) وزیران - مشیران او نور د دغه ناپاکه مقصد په اعتبار سخت وغولیدل چه بیسماره اسرانیلی هلکان ئی پر دغه شبهه ووژل مگر یواځی موسی علیه السلام ئی ژوندی پریښود لپاره د دى چه دغه موسی هغو فرعونیانو ته دښمن شی نارینه ؤ لره چه سبب د غرقیدلو د دوی به شی او غم ښځو ته چه وینځی به ئی شی. او دغه لام د عاقبت دى یعنې عاقبت د دى نیولو او ژوندی پریښودلو به دغه دواړه کارونه شی. لیکن که دوی نه تیروتل نو څه به ئی کول - آیا د دوی له لاسه دغه خبره پوره وه چه د الله تعالى تقدیر په دغه تدبیر سره واړوی ؟ د دوی ډیره لویه خطا تیرواته او سهو په دى کښی ؤ چه دوی غوښتل د قضاء او د قدر فیصلی په انسانی تدابیرو سره ماتى کړی او مخه ئی ونیسی.

وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنِي وَلَكَ

او وویل ښځی د فرعون (آسیی چه دغه هلك) یخوالی د سترگو دى ماته او تاته.

تفسیر: یعنې غومره ښکلی ، گللی او په زړه پوری هلك دى مونږ هلك نه لرو راځئ ! چه له ده سره خپل فهم غلط کړو او سترگی پری رنی او زړونه مو خوښ کړو. په ځینو روایاتو کښی راغلی دى چه فرعون وویل « لك لالی » یعنې ستا د سترگو لپاره به رنا (رنرا) او یخوالی وی نه ځما لپاره لکه چه ازلی تقدیر دغه الفاظ د دغه ملعون له ژبی څخه ویستل چه بالاخر هم هغسی هم وشو.

لَا تَقْتُلُوا عَلَيَّ أَنْ يَنْفَعَنَّا أَوْ نَنْجِدَهُ وَلَدًا

مه وژنئ دغه (هلك) ښائی چه نفع به راوړسوی مونږ ته یا به ونیسو دى ځوی.

تفسیر: یعنې کله چه لوی شی ځمونږ په کار به راشی او که مو مناسب وگانه نو به ئی خپل متبني وگرځوو.

وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ④

حال دا چه دوی نه پوهیدل (پر دغه سبب د هلاک خپل).

تفسیر: یعنی له دی نه خو نه و خبر کله چه دی لوی شی نو غه غه کارونه به وکړی ؟ او دوی داسی وپوهیدل چه دغه هلاک کوم بنی اسرأئیلی له ویری څخه په اوبو کښی غورځولی دی ښه که مونږ هم دغه یو هلاک ونه وژنو نو په دغه کښی به کوم یو لوی نقصان متصور وی ؟ آیا دغه خبره خو ضروری نه ده چه هم دغه هلاک به هم هغه څمونږ معهود دشمن وی چه مونږ تری اندیښنه لرو بیا چه ئی کله مونږ وپالو نو دی به څرنگه څمونږ په خلاف غه اقدام وکړی ؟ او دغه به څرنگه ممکن وی چه دغه څمونږ روزلی او پاللی شوی هلاک به له مونږ سره دشمنی وکړی ؟ دوی له دی نه نه و خبر چه دغه هلاک به له هغه لوی ذات سره زیاته دوستی کوی چه د گرد (نول) جهان رب او پالونکی دی او کله چه تاسی د هغه رب العالمین دشمنان یی نو ځکه دی به مجبور وی چه د هغه حقیقی رب العالمین په حکم ستاسی سره مخالفت وکړی تاسی پر خپل دغه ظاهری تربیت داسی اسره او هیله (امید) کوئ مگر له دی نه نه شرمیږئ چه د هغه حقیقی رب الغلمین په مقابل کښی د ﴿قَالَ لَا تَأْمَنُوا مَعَهُ﴾ غږ پورته کوئ.

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أَمْرٍ مُوسَىٰ فِرْعَاوْنًا كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَنَّا رَبَّطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَِا لَيَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ٥٠

او صبا ته وگرځید زړه د مور د موسی تش له صبره قراره (او له نورو افکارو پرته (علاوه) د غمه د موسی) بیشکه چه نژدی وه چه اظهار وکړی په دغه (موسی سره چه ځوی می دی) که چیری نه وی محکم کړی مونږ (صبر او ثبات) پر زړه د دی چه شی دا له باور کوونکیو (په وعده د الله سره).

تفسیر: اگر که د موسی علیه السلام مور د موسی علیه السلام تابوت په سیند کښی لاهو کړ مگر د مور والی لورینی او د مور والی مینی کله دی ته اجازه ورکوله او آرامه به ئی پرېښوده چه د موسی علیه السلام له حاله او له یاده غافله پاتی شی - نو شپه او ورځ به د موسی علیه السلام فکر او ذکر له دی سره مل و او له زړه څخه ئی صبر او قرار فرار کړی و او نژدی و چه د ضبط او صبر تار تری وشلیږی او په عمومی ډول (طریقه) سره د ژړا او انګولاء په ضمن کښی دغه خبره تری څرګنده شی چه زه هغه کمبخته مور یم چه خپل ځوی می په خپل لاس په سیند کښی غورځولی دی - که چا مونږلی وی یا ئی پته ور معلومه وی نو راته ودی وائی - مگر د الله تعالی دغه الهام ﴿إِنَّا رَدَدْنَاهُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَاهُ مِنَ الْمُتَرَدِّينَ﴾ به ورته ډاډینه او تسلی ورکوله نو دغه د الله تعالی کار و چه د دی زړه ته صبر ، ثبات او تسکین ورپه برخه کړی څو د الله تعالی

اسرار پخوا له وخته افشاء او اظهار نه شی او لږ څه مدت وروسته پخپله د موسی علیه السلام مور ته عین الیقین حاصل شی چه د الله تعالی دغه وعده هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی ده .

وَقَالَتُ لِاخْتِهِ قُصِيْهِ فَبَصَّرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ وَهَمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝

او ویل (مور د موسی) خور د دغه (موسی) ته چه څه برابره ورور پسې دی (او خبر ئی راوړه) پس کتل به ئی دغه (موسی) ته له لری ځایه (لکه پردی) حال دا چه دغه (فرعونیان) نه پوهیدل (په دغه) خوروالی او جاسوسی د دی).

تفسیر: یعنی کله چه د فرعون په حرم سرای کښی هغه صندوق خلاص او دغه هلک په کښی وموندل شو او په گردو (توله) دنیا کښی ئی آوازه (انگاخه) گډه او شهرت ئی وموند د موسی علیه السلام مور خپلی لور د موسی علیه السلام خور ته لا له پخوا څخه حکم ورکړی ؤ چه ته دی د خپل ورور په سراغ او پته لگولو پسې تل له لری او جلا (جدا) لگیاء اوسه! او له لری په پته سره د هغه حال او احوال ځان ته معلوم کړه! چه چیری پیدا کیږی؟ او څه ماجراء پری تیریږی؟ کله چه دغه جینئ پوه او هوښیاره وه د هغه شهرت او انگاخې په اثر ئی ژر ځان برابر هم هغه ځای ته ورسوه چه پر هغه له سینده موندلی هلک باندی لوی ازدحام او بیروبار جوړ شوی ؤ - او هلته لکه یوه بی تعلقه اجنبیه لری ودړیده او هیڅ څوک په دی ونه پوهیدل چه دا د دغه هلک خور ده .

وَحَرَمْنَا عَلَيْهِ الْهَرَاسَةَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَصْحُونَ ۝

او حرام (منع) کړی وه مونږ پر دغه (موسی تې رودل د) دایگانو له پخوا (د) بیرته ورتلو مور خپلی ته) نو ویل (خور د موسی) آیا خبر کړم زه تاسی پر اهل د (داسی) کاله باندی چه واخلی وساتی دا (هلک) تاسی ته او دوی به ده ته له خیر غوښتونکیو وی .

تفسیر: یعنی د فرعون ښځی ملعون فرعون هم د دغه هلک په پالنه او ساتنه راضی کړ - دلته د

تی ورکونکی فکر ورپیدا شو او دیری دائیگانی ئی طلب کری - مگر قدرت لا له پخوا څخه د موسی علیه السلام شونډی کلکی ترلی وی چه پرته (علاوه) د خپلی مور له تی څخه د بل چا تی په خوله ونه نیسی نو سخت تشویش ورپیدا شو چه داسی یوه مرضعه له کومه ځایه راپیدا کړه شی چه دغه هلک ئی تی وروی ؟ ولی چه موسی علیه السلام به مطلقاً د هیڅ یوی مرضعی تی ته خپل مخ نه آډاوه فرعونی خدم او حشم په هم دغه فکر او اندیښنه کښی ؤ چه د موسی علیه السلام خور وویل چه «زه د داسی یوی کورنی معرفتی تاسی ته کولی شم چه ډیره پاکه او صافه ده او ممکن دی چه دغه هلک د هغی کورنی د کومی ښځی تی وروی او تر هغه ځای پوری چه زه معلومات لرم هغوی به په دیری لورینی (مهربانی) او خیر غوښتنی سره د دغه هلک روزنه او پالنه کوی ځکه چه هغه کورنی ډیره شریفه او نجیبه ده او علاوه پر هغه د باچاهی له کوره د انعام او اکرام لوی توقعات هغوی لا په دی اړوی چه پر دغه هلک ښه توجه او فهم ولری» بالنتیجه د هم دی جینیع په مشوره د حضرت موسی علیه السلام مور وغوښتله شوه په مجرد د دی چه د خپلی مور بوی پر موسی علیه السلام ولگیده په ډیره مینه او محبت سره ئی خپل ځان د مور په تی پوری ونښلوه او په غرکهار سره ئی په تی رودلو شروع وکړه - فرعونی کورنی ته د دغی ښځی پیدا کیدل ډیر غنیمت معلوم شول چه بالاخر هغه هلک د یوی مرضعی یعنی د خپلی مور تی سره پخلا شو او شودی ئی روی. په دغه گرد (تول) سره خوښی او خوشال شول - او ډیر انعامونه او اکرامونه وکړل شول مگر مرضعی خپل ځینی عذرونه او ضروریات وروړاندی کړل چه «زه د هغو لامله (له وجی) دلته نشم اوسیدلی - که راته داسی امر او اجازه وشی چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم - او هلته ئی په فارغ البالی سره روزنه او پالنه وکړم!» لکه چه په هم دغه پاس ترتیب سره بیا موسی علیه السلام په امن او اطمینان سره د خپلی مور غیږی ته ورسید او د فرعون هغه طلب او تنخواه چه د دغی مرضعی لپاره ټاکلی (مقرر کړی) شوی وه هم ورته په لاس وپریاء ورغله.

فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

پس بیرته راوست مونږ دغه (موسی مور خپلی ته دپاره د دی چه یخی (او رنی) شی سترگی د دی (په بیرته رسیدو د موسی) او چه نشی غمجنه (په بیلتون ئی) او دپاره د دی چه وپوهیږی (په عین الیقین هم) په دی چه بیشکه وعده د الله حقه ده

تفسیر: یعنی په ﴿إِنَّا رَدَدْنَاهُ إِلَيْكَ وَإِجَابَتُهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ کښی دوه وعدی ورسره شوی وی

یوه خو هم هغه وعده وه چه مور ئی پخپلو سترگو ولیده چه په څه یو حیرانوونکی طریقه پوره او تر سره شوه او د دوهمی وعدی د پوره کیدلو له پاره ورته قیاس موقع پیدا شوه چه بیشکه هغه هم په خپل وخت او نیټه پوره کیدونکی ده.

وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (پری چه حقه ده).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده هرومرو (خامخا) رسیدونکی او واقع کیدونکی ده هو! په منع کښی ډیر خندونه او موانع پېښیږی چه د هغو په نسبت ډیر ضعیف الاعتقاد کسان متردد او مشتبه کیږی. (موضح).

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ اتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَٰلِكَ نُجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾

او کله چه ورسید (موسی) زور (قوت د ځوانی خپلی) ته او برابر شو (په عقل) نو ورکړ مونږ ده ته حکمت (نبوت) او علم (پوه) او هم داسی (مهربانی چه وکړه مونږ په موسی او مور ئی) جزاء ورکووو مونږ نیکی کوونکو ته.

تفسیر: یعنی کله چه موسی علیه السلام د خپل رشد او ځلمیتوب وخت ته ورسید نو مونږ ده ته ډیری د حکمت خبری وروښودی او خصوصی علم او فهم او پوهه مو ورکړه څکه چه دی د هلكتوبه را په دی خوا صالح او نیک عمل ؤ نو داسی پوه او قابلو خلقو سره زمونږ لطف او مرحمت هم داسی مېنول کیږی.

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا
رَجُلَيْنِ يَمْتَنِلَانِ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ
فَاسْتَعَاثَ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَزَهُ

مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾

او ننوت (موسی) بنار (د مصر) ته په وقت د غفلت د اهل د هغه کښی (د غرمی په وقت کښی چه ویده ؤ) پس ویی موندل په دغه بنار کښی دوه سری چه جگره پی سره کوله دغه یو (سبطی) له تابعانو د دغه (موسی ؤ) او هغه (بل قبطی) له دښمنانو د دغه (موسی) ؤ پس مرسته (مدد) وغوښته دغه (سبطی) چه له تابعانو د دغه (موسی) ؤ پر هغه (قبطی) چه له دښمنانو د ده ؤ پس په سوک ووايه هغه (قبطی) لره موسی پس قضاء وکړه (الله) په دغه قبطی (چه مړ ئی کر په سوک د موسی سره کله چه د وژلو قصد ئی نه ؤ کړی او نه ؤ مامور په قتل د هغه نو ځکه) وویل (موسی) چه دغه کار له عمله د شیطان دی، بیشکه چه دغه (شیطان) دښمن دی (د انسانانو) لغزوونکی دی ښکاره. وویل (موسی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم ظلم می کړی دی په نفس خپل (په قتل د دغه قبطی سره) پس مغفرت کړه ماته (دغه گناه ځما) پس مغفرت وکړ (الله) دغه (موسی) ته بیشکه چه (الله) هم دی دی خامخا ښه ښوونکی د (خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام وروسته له ځلمی توبه یوه ورځ په داسی وقت کښی بنار ته ورسیده چه خلق غافل ویده ؤ ښایی چه یا به د شپې یا به د غرمی وقت ؤ حضرت موسی علیه السلام چه کله ځلمی شو د فرعون له قوم او د دوی د ظلم او کفر له سببه بیزاره ؤ او تل به ئی له بنی اسرائیلو ناسته او ولاړه درلوده (لرله) د ده د مور کور د ښاره د باندی ؤ. حضرت موسی علیه السلام به کله کله هلته ورته او کله به د فرعون کره هم ورته - د فرعون قوم (قبط) د ده سره هم عداوت او دښمنی درلوده (لرله) او داسی به ئی د ده په نسبت وویل چه دی ذاتاً د غیر قوم یو ځلمی دی - نه چه د زور او قوت خاوند شی. موسی علیه السلام یوه ورځ ولید چه دوو سریو پخپلو منځو کښی جنگ سره کوو چه یو ئی سبطی (اسرائیلی) او هغه بل ئی قبطی ؤ - کله چه اسرائیلی موسی علیه السلام ولید ورناری ئی کړی چه «راشه د دغه قبطی له لاسه می خلاص کړه» وایی چه دغه قبطی د فرعون د مطبخ یو سری ؤ - موسی علیه السلام لا له پخوا څخه د قبطیانو د ستم او ظلم او تیری څخه باخبره ؤ - کله چه دلته موسی علیه السلام پخپلو

سترگو د ده لاس اچول او زیادت ولید - د ده د حمیت رگ هم وخوځید ممکن دی چه د پوهولو او لار ښوولو او پند او نصیحت کولو په وقت کښی دا قبطی موسی علیه السلام ته هم ځینی سختی خبری ویلی وی - لکه چه په ځینو تفاسیرو کښی شته الغرض موسی علیه السلام تش تهدید او ویرولو لپاره د یوه سوک گزار پری وکر څرنگه چه موسی علیه السلام ډیر یو قوی ځلمی و په هم هغه سوک سره ئی دغه قبطی پر ځمکه ونښلولو حال دا چه پخپله موسی ته دا نه وه معلومه چه ځما په یوه سوک به داسی یو قوی سری یو په یو مری نو ډیر زیات خفه شو چه ولی بلا قصده وینه را په غاړه شوه حال دا چه دغه قبطی یو حربی کافر و - ظالم و - او د موسی علیه السلام نیت هم تش د ده تأدیب و او نه ئی غوښت چه وئی وژنی مگر دغه خو یوه خبره ده چه په دغه وقت کښی جنگ او جهاد نه و نښتی - او موسی علیه السلام قبطیانو ته د سبطیانو له طرفه د حرب اعلان نه و ورکړی - بلکه د ده له هغه مطمئن او آرام ژوندون څخه چه په مصر کښی معروف او مشتهر و گرد (تول) خلق د ده د لوری مأمون او داده و چه دی بی موجب د چا له ځان او مال او نورو شیانو سره هیڅ کار او تعلق نه لری بیا امکان لری چه د غیظ او غضب په جوش کښی د هغی معاملی تحقیق هم په سرسری ډول (طریقه) سره شوی وی او د سوک وهلو په وقت کښی ئی فکر ونشو چه په څه اندازه سره هغه ووهلی شی ؟ او څرنگه یو وهل د تادیب لپاره بس او کافی دی ؟ له بل طرفه د دغه بلا اراده قتل په اثر دغه فکر او اندیښنه تولیدیه کیده چه له گوند (دلی) او گوند بازی (دله بازی) اور یو ځلی بل او د نورو مصائبو او فتنو ابواب ونه پرانستل شی نو ځکه موسی علیه السلام له خپل عمل څخه سخت نادم او متأثر شو. او داسی وپوهید چه د ده په دغه عمل کښی تر یوی درجی پوری د شیطان مداخله هم شته. د انبیاء علیهم السلام ضمیر او فطرت داسی پاک او صاف او د هغوی استعداد دومره اعلی وی چه پخوا د نبوت له موندلو څخه دوی د خپلو اعمالو د یوی یوی ذری محاسبه په ډیر تدقیق کوی. او په ډیر لږ ښوئیدلو یا اجتهدای خطاء د پاک الله له درباره په عجز او نیاز او ژړا معافی غواړی او تری توبه کوی لکه چه موسی علیه السلام هم د دغی خپلی خطاء معافی وغوښته او پر دغه خپل تقصیر ئی اعتراف وکر چه د الله تعالی له طرفه وروښلی هم شو. او اغلباً د دغی معافی معلومات به ده ته د الهام او نورو وسائلو په وسیله شوی وی. ځکه چه انبیاء علیهم السلام خو پخوا تر نبوت د عظمت موندلو څخه د ولایت په خلعت هرومرو (خامخا) معزز وی.

قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْجَنَّةِ ۝۱۶

وویل (موسی) ای ربه ځما په حق د انعام فضل ستا پر ما (وساته ما) پس چه له سره زه هیچیری نشم مددگار دپاره د گنهگارانو.

تفسیر: یعنی کله چه تا ماته پخپل فضل او کرم د عفوی بشارت رامرحمت کړ او عزت - راحت

- قدرت او قوت دی راعطاء کر نو زه د دی د شکری لامله (له وجی) به له سره د مجرمانو او گناهکارانو حامی او مرستی (مددگار) نه کیوم. ممکن دی چه موسی علیه السلام ته د دغه مستغیث اسرآئیلی څه تقصیر هم معلوم شوی وی او هم دغه ته به یی مجرم ویلی وی، یا به یی له مجرمانو څخه کفار او ظالم خلق مراد وی یعنی زه ستا دغه راکړی قوتونه به وروسته له دی نه له سره د دغو خلقو په نصرت او حمایت کښی نه لگوم یا به له مجرمینو څخه شیاطین مراد وی چه زه به هیڅکله د دوی د جمعیت حمایت نه کوم. شو هغوی څما په زړه کښی دغسی وسوسی واچوی او دغسی کارونو ته می ولمسوی چه وروسته له هغه زه په ندامت او حسرت کښی اخته شم یا به یی هغه اسرآئیلی ته د دی لامله (له وجی) مجرم ویلی وی چه هغه د دغه جرم د وقوع سبب گرځیدلی و. والله اعلم.

فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ

بیا صبا پاڅید (موسی) په دغه ښار کښی په داسی حال کښی چه ویریدونکی ؤ (پر ځان خپل) چه انتظار به یی کوو (مدد د رب خپل ته یا لاره یی کتله د نجات خپل).

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام انتظار کوی او لاری ته گوری چه د دغه مقتول وارثان خپله دعوی به یی فرعون ته وړاندی کړی وی، ولید شی چه پر چا دغه جرم اوړی ؟ او له ما سره څه سلوک کوی ؟

فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ^{۱۸}

پس ناڅاپه هغه (اسرآئیلی) چه نصرت مدد یی غوښتی ؤ له دغه (موسی) څخه پروت اوس بیا ناری وهی دغه (موسی) ته او مرسته (مدد) تری غواړی پر بل قبطی باندی) پس وویل موسی هغه (اسرآئیلی) ته چه بیشکه ته خامخا بی لاری یی ښکاره (چه پروت دی هغه قبطی راباندی مړ کړ او اوس بیا راته ناری وهی).

تفسیر: یعنی هم هغه اسرآئیلی نن له بل کوم سړی سره جنگیده او لاس یی پری اچولی و. نو موسی علیه السلام داسی ورته وویل چه ته هره ورځ له ظالمانو سره ښیلي او غواړی چه ما هم له

هنوی سره په جنگ واچوی لنده یی دا چه حضرت موسی علیه السلام ورته ورغی لپاره د امداد .

فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ يَأْتِيهِ هُوَعْدٌ وَلَهُمَا قَاتِلٌ
يُؤَسِّى أَرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بَالًا مِّنْ
إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ
تَكُونَ مِنَ الْمَصْلُحِينَ ①

پس کله چه اراده وکړه (موسی) چه ونیسی هغه (قبطی) چه ؤ دشمن د دغو دواړو (یعنی موسی او د دغه اسرائیلي حال دا چه موسی هغه اسرائیلي ته په قهر هم شوی ؤ نو) وویل ای موسی! آیا اراده لری د دی چه وژنی ته (نن) ما لکه چه وژلی دی ؤ یو نفس (د قبطی) پرون اراده نه لری ته (د هیڅ شی) مگر د دی چه شی (ای موسی) زورور په ځمکه (د مصر) کښی او اراده نه لری چه شی ته له اصلاح کوونکیو څخه .

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام غوښت چه پر هغه ظالم قبطی لاس واچوی او دغه مظلوم سبطی (اسرائیلي) تری خلاص کړی خو سبطی په دی گمان له موسی علیه السلام څخه وویرید کله چه ده راته «غوی مبین» ویلی دی نو نه چه اوس می ووژنی ځکه چه دغه سبطی داسی وپوهید هم هغسی چه په خوله او خبرو سره ماته په غصه او قهر دی نو هر ورو (خامخا) لاس ئی هم پر ما پورته کیږی. هغه پرونی وینه چه تر نن پوری پته وه او څوک پری نه ؤ خبر چه د هغه قاتل څوک دی ؟ کله چه دغه قبطی د هغه سبطی دا خبری واوریدی نو پوه شو چه هغه قبطی هم دغه موسی وژلی دی نو ورغی او فرعون ئی خبر کړ او فرعونیانو هم د موسی علیه السلام د وژلو اراده وکړه او دغه خبره د دغه سبطی له ژبی نه په هر ځای کښی داسی مشهوره شوه چه هغه سبطی داسی وائی چه د موسی یواځی هم دغه کار زده دی چه په زور او جبر سره وژل وکړی او دغه کار ئی زده نه دی چه د طرفینو په منځ کښی صلح او روغه وکړی.

وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدْيَنَةِ يُسَلِّى قَالَ يُؤَسِّى إِنَّ
الْمَلَآئِكَةَ يَأْتِيهِمْ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنَّ لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ ②

او راغي يو سړی له آخره د ښاره په دی حال چه رامندی ئی وهلی وی ویل ای موسی! بیشکه چه مشران مشوری کوی په حق ستا کښی دپاره د دی چه ووژنی تا (په قصاص د هغه قبطی) پس ووځه ته (له مصره) بیشکه زه یم تاته له نصیحت کونکیو (خیر غوښتونکیو) نه.

تفسیر: یعنی د دغه قتل خبر فرعون ته رسیدلی دی او هلته سره جرگی او مشوری کوی چه د غیر قوم د یوه ځلمی جرائت تر دغی اندازی پوری رسیدلی دی چه د شاهي قوم او د سرکاری ملازمانو د یوه فرد قتل ته اقدام کوی د حکومت ملازمان پر موسی علیه السلام پسی په سرعت وځغلول شول چه ژر ئی پیدا او بندی او په قتل ئی ورسوی له هغه مجمع څخه د یوه نیک طینته او پاک زړه او ښه نیته سړی په زړه کښی پاک الله دغه خبره واچوله څو هغه په تلوار او د یوی لنډی لاری څخه په ځغاسته موسی علیه السلام ته خپل ځان ورسوی او دی له دغه ماجرا څخه باخبره او داسی یوه مشوره ورته ورکړی چه ښائی ته هم دا اوس له ښاره ووځی! (موضح القرآن) لیکي دغه ئی څمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم اورولی دی چه خلق د ده د وژلو په فکر کښی هم لویږی - او دی به هم لکه موسی علیه السلام له خپله وطنه هجرت کولو ته مجبورېږی لکه چه گرد (تول) کفار تول شوی ؤ څو هغوی گرد (تول) یو ځلی پر دوی ځان وغورځوی. نو په هم دغه شپه کښی دوی له خپله وطنه هجرت وفرمایه.

فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ
السَّبِيلِ ﴿٢٧﴾

پس ووت موسی له دغه مصر څخه په دی حال کښی چه ویریدونکی ؤ کتل به ئی (هر طرف ته چه څوک راپسی رانشی) وویل (موسی) ای ربه ځما نجات راکړه ته ماته له قومه ظالمانو (چه فرعون او تابعان ئی دی) او کله چه متوجه شو (موسی) په طرف د مدین وی ویل امید دی له رب ځما څخه د دی چه وښی ماته سمه لاره .

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام له مصر څخه د هجرت په قصد لاړ شو لیکن هیڅ یوه لاره او طرف ورته نه ؤ معلوم نو له پاک الله څخه ئی سوال وکړ چه په سمه لاره می برابر کړه! نو ځکه

دی د (مدین) په لویه لاره برابر شو او په خیر او سلامتۍ سره یی هلته ورسوه او په مدین کېنۍ نۍ داسی د امن او اطمینان ژوندون ور په برخه کړ چه په کېنۍ ښه مانوس او متاهل شو یواغۍ هم دغومره نه بلکه تر ډیر لری پوری نۍ نوری لار ښوونۍ هم ورته وکړۍ - او په سمه صافه لاره نۍ رهی (روان) کړ.

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ
يَسْتَأْذِنُهُ ۖ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۚ قَالَ
مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْتَعِي ۚ حَتَّىٰ يَصْدِرَ الرَّعَاءُ ۚ وَأَبُوتَا شَيْئًا كَبِيرًا ۝

او کله چه ورسید (موسی) اوبو د مدین ته نو نۍ وموندله پر هغه (کوهی) یوه ډله له خلقو چه اوبه یی ورکولی (مواشیو خپلو ته) او ونۍ موندلی رابیرته له دوی څخه دوه ښځی چه رامنع کولی به نۍ گدی خپلی (له اوبو نه) نو ویل (موسی دغو ښځو ته) چه څه دی حال ستاسی (چه منع کوئ له اوبو گدی خپلی) وویل هغو (دواړو) چه اوبه نه ورکوو مونږ (گدو خپلو ته) څو بیرته لار شی (دغه) شپانه او پلار ځمونږ زوړ (د ډیرو کلونو سری) دی چه کار نۍ له لاسه نه کیږی.

تفسیر: مدین له مصر څخه د اتو یا لسو ورځو لری مسافه کېنۍ پروت دی کله چه دی هلته ورسید وړی تږی ؤ. ونۍ لیده چه خلق پر کوهی راتول دی او خپل مواشی اوبه کوی او دوه داسی ښځی نۍ هم هلته ولیدی چه دغو دواړو خپلی گدی لری حصارۍ کړی دی او په شرم او حیاء سره لری ولاړی وی په دوی کېنۍ دومره یو زور او قوت نه ؤ چه هغه مجمع له خپلی مخی څخه لری کړی یا بالذات هغه لویه درنه بوکه له اوبو څخه ډکه او له کوهی څخه نۍ راوکاږی او ممکن ؤ چه دوی به خپلو گدو ته داسی اوبه ورغښولی وی چه له نورو څخه وروسته پاتی کیډی نو موسی علیه السلام له دوی نه د انتظار علت استفسار کړ هغوی وویل چه مونږ له گردو (تولو) څخه وروسته خپلو مواشیو ته اوبه ورکوو ځکه که ځمونږ پلار ځلمی او قوی وی نو مونږ به ولی راتلو او هغه به پخپله راته او له دغو خلقو سره به نۍ خپله معامله خلاصوله.

فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ

پس اوبه کړه (موسی ربه) د دغو دواړو بیا نۍ شا وگرځوله (ښځو ته او لار

شو) سیوری ته

تفسیر: د انبیاءو فطری جذبات او ملکات هم داسی وی - سره له دی چه موسی علیه السلام په دغه وقت کېږی ستری ستومان - وړی - توی و - خو بیا هم ورته دغه ننگ او غیرت ودرید چه سره غما د موجودیته دغه ضعیف صنف به ولی له همدردی او اعانتی محروم پاتی کېږی نو ودرید هغه لویه تیږه (گټه) او هغه مجمع ئی لری کره یا وروسته له هغوی له کوهی څخه ئی صافی پاکي تازه اوبه راوویستی او د دغو جونو گدو ته ئی اوبه ورکړی.

فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٣٧﴾

نو وی ویل ای ربه غما بیشکه زه هر هغه څیز ته چه ولیږی ته ماته له خیره فقیر (محتاج) یم.

تفسیر: یعنی ای الله! زه د خپل هیڅ عمل اجرت له مخلوقه نه غواړم! هو! که ستا له طرفه کومه ښکته (فائده) راوړسیږی زه هغی ته تل محتاج یم. (موضح القرآن) لیکي «بشو دی وپیژاند چه دغه سری د لاری مسافر او په سیورو کېږی کیناستونکی پردیسی دی او له لری څخه وړی توی راغلی دی لایلی او خپل پلار ته ئی دغه گرد (تول) احوال وویل چه هغه حضرت شعيب علیه السلام و علی القول المشهور او هغه ته هم دغسی یو سری ور په کار هم و چه نیکیخت وی او پسونه ئی وساتی او خپله لور ور واده کړی.

فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَنَشَّى عَلَى اسْتِغْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ ابْنِي يَدْعُوكَ لِيعِزَّنِكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا

پس راغله دغه (موسی) ته یوه له دواړو چه تگ ئی کاوه په (طریقه د) حیاء سره نو وویل (دی موسی ته) چه بیشکه پلار غما بولی تا دپاره د دی چه درکړی تاته اجر حق د اویو کولو ستا (گدو) غمونو ته

تفسیر: دغه جینئ داسی راتله لکه چه د شریفی او عفیفی او پاکي ښځی عادت او قاعده وی وائی چه دی له ډیره شرمه او حیاء خپل مخ په تکرې (خادر) بیخی پیچلی (نغاړلی) و - او خبری به ئی کولی. حضرت موسی علیه السلام د الله تعالی څخه د خیر طالب و چه ئی له خپله فضله په غیر متوقعه ډول (طریقه) سره ورولیږه نو ولی به ئی نه منله - پاڅید او له هغی ښځی

سره د شعيب عليه السلام په لوري روان شو وائی چه د تللو په وقت کښی دغی جینئ ته وویل چه «تو حتما په مخکښی مه درومه ! او راپسی راځه نه چه پر پردی ښځی عمدأ حتما نظر ولویږی » لکه چه موسی عليه السلام د مخه شو - او هغه جینئ ورپسی تله او په خبرو سره ئی ورته د لاری ښوونه کوله - خو ئی خپل پلار ته راوست.

فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ لَا تَنَحُّتْ نَحْوَتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۝

پس کله چه راغی (موسی) دغه (شعيب) ته او بیان ئی کړه پر دغه (شعيب) قصه خپله وویل (شعيب موسی ته) مه ویریره ! چه نجات دی وموند له قوم ظالمانو (فرعونيانو) نه.

تفسير: حضرت موسی عليه السلام خپله توله قصه حضرت شعيب عليه السلام ته واوروله شعيب عليه السلام ده ته ډاډینه او تسلی ورکړه او وی فرمایل چه ته اوس د ظالم قوم د منگلو څخه خلاص شوی وروسته له دی نه دوی انشاء الله تعالی تاته هیڅ ضرر نشی رسولی ځکه چه مدین د فرعون د سلطنت له حدوده خارج ؤ.

قَالَتْ اِحْدُهُمَا يَابَتْ اسْتَاَجِرُهُ اِنَّ خَيْرَ مِّنْ اسْتَاَجَرْتَ الْقَوٰى اَلْاَمِيْنَ ۝

وویل یوی له دغو دواړو ! ای پلاره حتما ! مزدور ونیسه دی (دپاره د میړو «گدو» څرولو) بیشکه چه غوره د هر هغه چا چه مزدور ئی نیسی هغه څوک دی چه قوتناک او امانتگر وی.

تفسير: یعنی په موسی عليه السلام کښی دواړه صفات موجود دی زورور دی چه یواځی لویه تیره (گته) ئی د کوهی له سره لری کړه چه هغه به په څو تنو لری کیده په ډیر قوت او میرانه (بهادری) سره ئی اوبه وویستلی او ځمونږ رڼه ئی په لږ وقت کښی اوبه کړه او گرده (توله) د اوبو ویستونکی مجمع ئی سره لری کړه او امانت دار دی چه هیڅ طمع او توقع نه لری او ډیر عقیف او یو شریف څلمی دی تر دی چه په لاره کښی هم له ما ځنی پر مخ ته چه پر ما ئی له

سرہ نظر ونہ لگیوی۔

قَالَ إِنِّي لَأُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي
تَمَنِي حَبِيرٌ فَإِنْ أَتَيْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمْسُقَ
عَلَيْكَ شَيْئًا فَنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٨﴾

وویل (شعیب موسیٰ ته) بیشکه زه اراده لرم د دی چه په نکاح درکرم تاته
یوه له دغو لونو خپلو چه دا دی په دی چه مزدوری وکړی ته غما دپاره اته
کاله پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه (له ما سره
احسان) وی او نه لرم زه اراده د دی چه مشقت واچوم پر تا (په اشتراط د
لسو کلونو) ژر به ومومی ته ما که اراده وفرمائی الله له صالحانو نیکانو (وفا
کوونکیو په وعده).

تفسیر: ضایبی هم دغه خدمت د ده د جینئ مهر وی.

غمونړ حنفیانو په مذهب اوس هم که د بالقی جینئ خوښه وی نو د دی اقارب هم داسی خدمت
د مهر په عوض تاکلی (مقررولی) شی (کذا نقله شیخ الانور اطال الله بقاءه) دلته یواځی د
نکاح خبری مذکوری دی ظاهر دی چه د نکاح ترلو په وقت کښی حضرت شعیب علیه السلام
پخپله یوه جینئ معینه او د هنی په رضاء او خوښی سره ئی نکاح ترلی ده چه هغه په ارجح
الاقوال هم هغه مشره وه او بیوی صفورا یا بیوی صفراء رضی الله تعالی عنها نومیده او د حضرت
موسیٰ علیه السلام معرفتی ئی په اول کښی له خپل پلاره سره کړی وه.

﴿وَإِنْ أَتَيْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ﴾ - پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه له ما
سره احسان وی. یعنی اقلا اته کاله به غما په خدماتو کښی هرومرو (خامخا) مصروفیږی که
دوه کاله نور دی هم خدمت وکړ نو هغه ستا تبرع ده او زه خو کوم سخت خدمت له تا څخه نه
اخلم ته به له ما سره اوسپړی انشاءالله پخپله به په تجربه سره درڅرگنده شی چه زه بدطینته سړی
نه یم. بلکه د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره د نیک بختانو څخه یم. ته به غما په صحبت کښی
نه خفه کیږی بلکه د طبیعت د مناسبت لامله (له وجی) به مؤانست درحاصل شی.

قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْإِجْلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ
وَاللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٩﴾

وویل (موسیٰ شعیب ته) چه هم دا (عهد مقرر شو) په منع حُما او ستا کښی
چه هره یوه له دی دواړو نیتو چه پوره کړه ما پس نه به وی زیادت پر ما او
الله پر دغه چه وایو (ئی مونږ یعنی زه او ته وکیل) ساتونکی شاهد دی.

تفسیر: یعنی زه مختار او خپلواک یم چه اته کاله درسره پاتی کیږم که لس کاله په هر حال دا
معاهده چه اوس ترلی شوی ده د الله په اعتماد حُما خوښه او منظوره ده زه پاک الله پر دغه
معاهده شاهدوم او دغه معامله ختم کوم. په احادیثو کښی راغلی دی چه موسیٰ هم دغه اوږد مدت
(لس کاله) پوره کړ حضرت شاه صاحب فرمایي څمونږ رسول صلی الله علیه وسلم هم کله چه له
خپله وطنه ووت اته کاله وروسته راغی چه معظمه مکه فتح کړی - او که ئی خوښه شوی وی په هم
هغه وقت کښی به ئی هم هغه ښار له کفارو څخه تخلیه کړی وی لیکن پخپله خوښه یی لس کاله
وروسته هغه له کفارو څخه پاکه کړه.

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ
الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا أَلْعَلِّي آتِيكُمْ
مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾
فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ
الْمُبْرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ

پس کله چه پوره کړه موسیٰ نېته (خپله په اتو یا لسو یا شلو کلونو) او
رهي (روان) شو سره له عیال خپل (په اذن د شعیب مصر ته) ولید (موسیٰ)
له جانب (د غره) د طور یو اور، وی ویل عیال خپل ته چه مدار وکړئ تاسی
(به دی ځای کښی) بیشکه زه چه یم ومی لید یو اور ښائی ما لره چه راتله
وگرم تاسی ته له دی (اور) څخه په خبر (د لاری ورکي) یا په بڅری
(سکروتنی یا شغلی) له هغه اوره لپاره د دی چه تاسی (پری) تاوده شی ! پس
کله چه راغی (موسیٰ) دغه (اور) ته نو غیر (ورته) وکړ شو له غاړی د هغی
کندی چه په ښی طرف (د موسیٰ) کښی وه (دغه غاړه وه) په هغه توتو
مبارکه کړی شوی کښی (له جهته د اوریدو د موسیٰ کلام د الله لره په دی
کښی) له (هغی) ونی

تفسیر: چه ولاہ وہ پہ غارہ د کنڈی کبی او د اور لمبی تری غرگندی.

يٰمُوسَىٰ اِنِّىۤ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۰﴾ وَاَنْ اَتٰى عَصَاكَ فَاَخَذَ
رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلِي مُدِيرٌ ۚ اَوَلَمْ يُعَقِّبْ يٰمُوسَىٰ
اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ۚ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِينَ ﴿۲۱﴾ اَسْأَلُكَ يَدَكَ فِى
جَيْبِكَ تَخْرُجُ بَيْضًا مِنْ غَيْرِ سُوْرَةٍ

داسی چه ای موسیٰ بیشکه زه هم دا زه الله یم رب د عالمیانو او بل داسی
(غیر پری وشو چه) وغورخوه همسا خپله (پس وئى غورخوله) نو کله چه وئى
لیدله (موسى) دا (عصا) چه خوځیدله ګواکى دا (عصا) یو نری منګرى مار
توپ وهونکى دى نو شا ئى کره مخ ئى واپراوه په دى حال کبى چه
تنبهیدونکى ؤ (له ویری) او بیرته راونه ګرځید (بیا پری غیر وشو د الله تعالیٰ
له جانب داسی) چه ای موسیٰ مخ راواپراوه او بیرته راوګرځه ! او مه ویریږه !
بیشکه ته چه ئى له امان موندونکيو ئى (له ویری نه او بیخی مامون ئى!)
ننباسه (بى) لاس خپل په ګریوان (د کمیس خپل کبى) بیا ئى خارج کره
حال دا چه راوځى به تک سپین بى له کوم عیب (مرض - بدى)

تفسیر: د دغى رکوع له ابتداء څخه تر «غیر سوء» پوری ګرد (تول) مفصل واقعات د «طه» په
سورت او نورو ځایونو کبى تیر شوى دى هلته دى ولوستل شى!

وَاضْمُرْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ

او پیوست کره (سینی) خپلى ته څانګ (یعنی لاس) دى له (جهته) د ویری

تفسیر: او رانژدى کره څان ته یعنى سینی خپلى ته څانګ دى یعنى لاس دى له جهته د ویری له
مار یا له برص یعنى خپل مت دى له خپلى سینی سره او تخرګ (ترخ) ته نژدى کره د مار او
د برص او د نورو شیانو ویره به له تا څخه لری کپری ښائی چه د راتلونکى لپاره ئى هم د
ویری د ازالى په نسبت هم دغه ترکیب ورښوولى وى.

فَذَلِّبْهُمْ اِلٰى رَبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ

نو دغه دواړه (عصا او يد بيضاء) دوه برهانه (او سندونه په رسالت د تا دی ليرلی شوی) له (طرفه د) رب ستا طرف د فرعون ته او قوم د ده ته

تفسير: يعنى د «عصا» او «يد بيضاء» معجزى د نبوت د برهان او سند په ډول (طريقه) درعطاء كړى شوى دى خو پر دغه وسيله سره پر فرعون او نورو سيطيانو د حجت اتمام وكړى شى!

اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّى قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يُقَتِّلُوْنِ ﴿٣٧﴾

بیشکه چه دوى دى قوم فاسقان (وتلى له فرمان د الله) وويل (موسى) اى ربه
خما بیشکه زه چه یم وژلى می دی له دغو (قبطیانو) غنى یو نفس (سرى)
پس ویریریم چه دوى ویه می ووژنى (په قصاص د هغه سره).

تفسير: يعنى که په مجرد د رسيدلو می ووژنى نو ستا دغه دعوت به څرنگه ورسولى شم ؟

وَ اٰخِى هَارُونُ هُوَ اَفْضَلُ مِنِّى اِسْمًا فَاَرْسَلْنَاهُ مَعِىْ رَدًّا يُّصَدِّقُنِىْ اِنِّىْ اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُوْنِ ﴿٣٨﴾

او ورور خما هارون هغه ډیر فصیح دی له ما له جهته د ژبى پس ولیږه هغه
هم له ما سره یار مددگار چه تصدیق کوی خما بیشکه زه ویریریم له دی چه
دروغجن به کړی دوى ما .

تفسير: يعنى که کوم يو بل تصديق او تائيد کوونکى سړى هم راسره وى نو طبعاً به ځمونږ
زړونه مضبوط او قوی کېږي نو د ده د دروغجن شميرلو په موقع کېنې کله چه د بحث او
مناظرې وار ورسپړي امکان لری چه خما د ژبى د لکنت او بنديدلو لامله (له وجبى) په خبرو او
اترو کېنې څه موانع او عوائق واقع شى نو په دغه وقت کېنې به د هارون رفاقت ماته ډیر نافع

او مفید واقع شی عکسه چه د ده ژبه له ما څخه ډیره ښه چلند او ښه فصیح او بلیغ دی.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَجَعَلُ لَكُمَا سُلْطٰنًا فَلَا يَصِلُونَ
إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغٰلِبُونَ ﴿۲۵﴾

و فرمايل (الله) ژر به قوی کړو مونږ مت ستا په ورور ستا او و به ځرځوو مونږ تاسی ته غلبه (او تسلط پر دښمنانو د تاسی) پس و به نه رسیږی دوی تاسی دواړو ته (په ضرر سره لار شی تاسی دواړه) په سبب د معجزو ځمونږ سره تاسی دواړه او هر هغه څوک چه متابعت وکړی ستاسی غالبان به اوسئ (پر دوی باندي)

تفسیر: یعنی ما ستا دغه دواړه غوښتنی منظوری کړی هارون به ستا بازو او مت وی او د یوه وزیر پشان به ستا سره ملگرتوب کوی او د فرعون لاس به له سره په تاسی نه رسیږی او ځمونږ د دغو دلائلو او نبو په برکت تاسی او ستاسی ملگری تل غالب او بریالی (کامیاب) او دوی سره له خپلو ملگرو تل مغلوب او پړه دی.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسٰی بِآيَاتِنَا يٰٓتٰىتَٰيْتِ قَالُوْا مَا هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ
مُّفْتَرٍ وَّ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا آِفْ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلٰیْنَ ﴿۲۶﴾

پس کله چه راغی دوی ته موسی سره له معجزو ځمونږ چه ښکاره وی وویل (فرعونیانو) چه نه دی دا مگر خو سحر (کودی) دی په دروغو سره ترلی شوی او نه دی اوریدلی مونږ دا (سحر یا دعوی د نبوت) په (زمانو د) پلرونو ځمونږ کښی چه پخوا تیر دی.

تفسیر: یعنی د دغو معجزاتو د لیدلو په اثر ئی وویل چه دغه گردی (تولی) کودی او سحر دی او د هغو خبرو نسبت چه دوی الله ته کوی هغه هم د کودو خبری دی چه دوی له خپله ځانه جوړی کړی دی او داسی دعوی کوی چه دغه پر ما باندي الله تعالی د وحی په صورت نازلی کړی دی په واقع کښی دغه وحی او الهام هیڅ شی نه دی. او یواځی د سحر او د کودو اعمال - او د سحر تخیل او افتراء ده دغه خبری چه موسی کوی مثلاً یوه الله تعالی دغه گرده (توله)

دنیا پیدا کری ده - او هم هغه یو الله جل جلاله هم دغه دنیا فناء کوی او بیا ئی له سره ژوندی کوی - بیا به حساب او کتاب اخلی - او زه ئی رسول مگرغولی او درلیپلی یم - او نور مونږ له خپلو پخوانیو مشرانو او نورو څخه نه دی اوریدلی او داسی څیز مو له سره غوړو ته نه دی رسیدلی.

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّيَ أَعْلَمُ بِمَن جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِنْ عِنْدِ
وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٨﴾

او وویل موسیٰ چه رب غما ښه عالم دانا دی په هغه چا چه راغلی دی په هدایت (راوړی ئی دی) له طرفه د هغه (رب) او په هغه چا باندی چه شته هغه ته ښه خاتمه په دی دنیا کښی بیشکه دا دی چه نه مومی بری ظالمان (چه هدایت ومومی په دنیا او راحت په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دی باندی ښه عالم دی چه زه پخپله په دغی دعوی کښی رښتین یم او د هغه له نزده می هدایت راوړی دی نو ځکه آخره خاتمه او انجام به می ښه وی - هغه خلق چه د الله تعالیٰ دغه ښکاره د قدرت ښی وینی او د صداقت دلائل اوری او د بی انصافی له مخی ئی تکذیب کوی دوی له سره بری نه مومی او د کامیابی مخ نه وینی او په آخره خاتمه کښی دوی له ذلت او ناکامی سره مخامخ کیدونکی دی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأَ مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنَ اللَّهِ عَذَابٌ
فَأَوْقِدْ لِي يَهَامُّنَ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِّي صَرْحًا لَّعَلِّي
أُظْلِمَ إِلَى اللَّهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَكْظَمُ مِنَ الْكَذِبِينَ ﴿٢٩﴾

او وویل فرعون ای تولیه د مشرانو (د اهل د مصر!) نه پیژنم زه تاسی ته کوم خدای (چه عبادت ورته کوئ) بی له ما څخه پس بل کره اور غما لپاره ای هامانه پر ختی باندی (خښتی راته پخی کره) پس وگرځوه جوړه کره غما لپاره مانی لوړه (اوچته) ښائی ماته چه وڅیژم الله د موسیٰ ته (وئ) گورم چه شته ؟ (که نشته ؟) او بیشکه خامخا زه گمان کوم پر موسیٰ د

یوه) له دروغچنانو.
(په دعوی د بل معبود کښی بی له مانه)

تفسیر: یعنی خپل وزیر هامان ته ئی وویل چه «د خورا (دیر) کلکو او ښو خښتو دپاره دیر ښه داشونه جوړ کړه ! او بیا له هغو خښتو څخه یوه دیره پخه او هسکه مانی راجوړه کړه ! چه آسمان ته نژدی شی غو زه پر هغه پاس وڅیژم او د موسی الله جل جلاله وگورم چه چیری دی ؟ او څرنگه دی ؟ ځکه چه د ځمکی پر مخ باندی ماته له خپله ځانه پرته (علاوه) بل خدای په نظر نه راځی نو د آسمان په نسبت هم څما خیال هم داسی دی چه هلته به هم بل خدای نه وی خو بیا په دغه ترتیب سره به د موسی علیه السلام دپاره یو مسکوت جواب پیدا شی.» دغه خبره دغه ملعون د تمسخر او استهزاء په ډول (طریقه) وکړه او امکان لری چه دومره بدحواسه او پاگل به هم شوی وی چه د هغه په اثر داسی چتی (بیکاره) او د خندا وړ (لایق) تجاویز به ئی جوړول او په کار به ئی اچول.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُوا أَنَّهُم
إِلٰهِنَا لَا يَرْجِعُونَ ۝ فَاخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ۝

او کبر وکړ دغه (فرعون) او لښکرو د دغه (فرعون) په ځمکه (د مصر) کښی په ناحقه سره (بی له استحقاقه) او گمان وکړ دوی د دی چه بیشکه دوی به مونږ ته نه راگرځول کیږی (په قیامت کښی) پس راوښووه مونږ هم دغه (فرعون) او (هم) لښکری د دغه (فرعون) پس وغورځول مونږ دوی (تول) په سیند کښی (پس غرق شول) نو وگوره (ته ای محمده !) چه څرنگه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د ظالمانو

تفسیر: یعنی له خپلی خاتمی او انجامه بالکل غافل شو او په خپل مملکت کښی په تکبر او غرور ئی لاس پوری کړل او په دی ونه پوهید چه بل د ده سر ماتونکی او غاړه څښونکی هم موجود دی. بالاخر قهار الله دی سره د ده د لاؤ لښکر د قلزم په بحیره کښی غرق کړ شو دغه لویه واقعه د یادگار په شان نورو هغو بدبختو ظالمانو ته پاتی شی چه له انجامه بی خبره او غافل دی او ښه پوهیږی چه د دوی خاتمه به هم داسی کیږی د دغه غرق او نورو ورپوری ترلی خبرو تفصیلات پخوا له دی نه هم تیر شوی دی.

وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ لَا يُنصَرُونَ ﴿٥١﴾

او مگر عولی و مونیر دوی پیشوایان (د گمراهی په دنیا کښی) چه بولی دوی (تابعان خپل په بدو عقیدو او عملونو سره) طرف د اور ته او په ورځی د قیامت کښی ویه کړی شی مدد (له دوی سره په دفع د عذاب کښی له دوی نه)

تفسیر: یعنی دلته په ضلالت او طغیان کښی له گردو (تولو) څخه وړاندی او مقدم و او خلقو ته به ئی د دوزخ په لوری بلنه کوله هلته به هم دی د نورو دوزخیانو امام او مشر وی لکه چه (د هود) په ۱۱ جزء (۹) رکوع ۹۸ آیت کښی مسطور دی ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْدَحَهُمُ النَّارَ يَشِ الْأُورْدُ﴾ یعنی د دی ځای لښکر به ئی هلته هیڅ په کار نه ورځی - نه به د چا له لوری کوم امداد او معاونت وررسیږی - دی سره له خپل لاو لښکر گرد (تول) په دوزخ کښی غورځول کیږی هیڅوک به د دوی خلاصونکی نه وی.

وَاتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةُ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿٥٢﴾

او تابع (لازم) کړ مونیر له دوی سره په دغه (لو خسیس ژوندون د) دنیا کښی لعنت لریوالی (له رحمته) او په ورځ د قیامت کښی به وی دوی له قبیح (لری له رحمت او بد څیرو کړیو شویو څخه)

تفسیر: یعنی د عقبا بدی او بد انجام خو بیل دی په هم دغه دنیا کښی تر هغه پوری چه خلق اوسیږی پر داسی کسانو لعنت وائی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ

او خامخا په تحقیق ورکړی و مونیر موسی ته کتاب (توریت) وروسته د هغه چه هلاک کړی و مونیر (اهل د) زمانو ډومبنيو (لکه قوم د نوح، لوط او نور)

تفسیر: د توریت له نزوله وروسته پر دنیا داسی د اهلاك او د افناء عذاب ډیر لږ راغلی دی
ځکه چه د سماوی اهلاك په ځای د جهاد طریقه مشروع کړی شوی ده ځکه چه څه نه څه خلق
هر ورو (خامخا) پر شرعیه و احکامو قائم اوسیدی.

بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٩﴾

حال دا چه سبب د انوارو د زړونو وه دپاره د خلقو او سمه لاره ښوونکی او
رحمت ؤ دپاره د هغو (کسانو چه ایمان ئی پری راوړی دی) ښائی چه دوی
پند واخلی پری.

تفسیر: یعنی توریت چه موسی علیه السلام ته ورکړی شوی دی لوی فهم او بصیرت عطاء کوونکی
او خلقو ته د هدایت پر سمه صافه لاره ښوونکی او د رحمت مستحق گرځوونکی یو کتاب ؤ خو
خلق هغه ولولی - او د الله تعالی په یادو اوسیدی - او د الله تعالی احکام یاد کړی پند او
نصیحت تری حاصل کړی. رښتیا خو دا ده چه وروسته له عظیم الشان قرآن څخه په هدایت کېږی
د توریت شریف درجه ده او نن ورځ چه هغه د خپلو تابعانو له لاسه ضایع شوی دی هم دغه پاک
قرآن د توریت د ضروری علومو او هدایت حفاظت کوی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْتَ إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٣٠﴾

او نه وی ته (حاضر ای محمده! له موسی سره) په جانب (د هغه غره چه)
غربي (ؤ له موسی څخه په وخت د مناجات کېږی) هغه وقت چه ولیږه مونږ
طرف د موسی ته امر (حکم د رسالت) او نه وی ته له حاضرینو (عندالوحي)
چه دغه قصه دی له خپلو لیدلو بیان کړی وی).

تفسیر: یعنی د طور د غره له غربی جانبه چیري چه موسی ته نبوت او توریت ورعطاء شوی دی.

وَلَكِنَّا أَشْهَادُ قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

ولیکن مونږ پیدا مو کرل اهل د زمانو (ډیر وروسته له موسی) پس اوږده شول پر دوی عمرونه،

تفسیر: یعنی ته د هغه وقت واقعات په داسې صحت او صفائی - بسط او تفصیل سره بیانوی لکه چه هم هغلته له «طور» سره ولاړ وی او دغه گرد (تول) واقعات دی پخپلو سترگو سره لیدلی وی حال دا چه ستاسې عدم الوجود په هغې موقع کښی یوه ښکاره او ظاهره خبره ده - او برسیره پر دی هم گرد (تول) عالم خبر دی چه تاسی امی یئ - د کوم عالم په صحبت کښی هم نه یئ اوسیدلی. او نه د صحیحو او ثقه ؤ واقعاتو کوم ښه جید عالم په مکې معظمې کښی موجود ؤ نو سره له دی دغه خبره د غور او دقت لایقه او وړ (قابل) ده چه دغه علوم او حقایق له کوم ځای تاسی ته راغلل. حقیقت دا دی چه د دنیا پر اقوامو ډیر مدتونه او قرنونه تیر شوی دی چه د دهورو له مروره هغه علوم بیخي منحرف او مندرس او هغه حقائق محو او اضعاف او له یاده ووتل نو ځکه د هغه علیم او خبیر اراده په دی باندی مقتضی شوه چه د یوه امی له ژبې څخه هغه هیر شوی سبق بیا د خلقو په یاد ورکړ شی او د هغو عبرتناکو او موعظت ورکونکیو واقعاتو داسی یوه صحیحه نقشه د دنیا خلقو ته ور وړاندی کړی شی چه د هغی له لیدلو څخه بی اختیاره د دغی خبری منل او تسلیم ته غاړه کیدي چه بیشکه د دغو قصصو او اخبارو راوړونکی په هغه موقع کښی موجود ؤ او دغه واقعات ئی پخپلو سترگو سره لیدلی دی چه له «من» او «عن» او له گردو (تولو) کیفیاتو څخه ئی خبردار دی پس ظاهر دی چه ته خو هلته نه وی موجود بی له دی نه چه د دی خبری تصدیق وشي چه دغه گردی (تولی) خبری د پاک الله هغه کلام دی چه تاسی ئی په ژبه سره خپلو بندگانو ته بیانوی او د ده په مخ کښی هر غائب حاضر - او هر مجهول معلوم دی بیشکه چه دغه د هم هغه واحد احد الله کلام دی.

وَمَا كُنْتَ تَأْوِي فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥٧﴾

او نه وی ته (ای محمده!) اوسیدونکی په اهل د مدین کښی چه لوستل به دی پر دوی باندی آیتونه (د قدرت) ځمونږ ولیکن مونږ چه یو - یو مونږ لیدونکی (تا لره دپاره د دغی قصی په وحی سره).

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام ته هغه واقعات چه وروسته د «مدین» له هجرت څخه ورپېښ شوی دی ته د هغو واقعاتو بیان په داسې ښه ډول (طریقه) او صحت سره کوی چه له هغه څخه داسی څرگندیږی چه کواکی تاسی په هغه وقت کښی سره د نبوت له شانه هلته مسکون وئ او

غرنګه چه ته نن پخېل وطن معظمه مکه کښی آیات الله خلقو ته لولې او ګردو (تولو) ته ئی اوروی په هغه وقت کښی به دی د «مدین» خلقو ته هم اورولی وی حال دا چه دغه ځیز صریحاً منفی دی. خبره صرف دغومره ده چه مونږ تل تر تله انبیاء مبعوث کړی دی څو دنیا د غفلت له خوږه پاڅوی او د تیرو عبرتناکو واقعاتو نتائج ورپه یاد کړی له دغه عمومی عادت سره سم مونږ په دغه وقت کښی تاسی د رسول الله په حیث لیږلی یی څو د تیرو اقوامو قصی دوی ته وکړئ او دوی د غفلت له خوږه راپاڅوئ نو ځکه دغه خبره ضروری شوه چه د صحیح او ثقه او رښتیا واقعاتو معلومات او احوال هم تاسی ته درکړل شی او ستاسی په ژبه اداء کړل شی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ

او نه وی ته (ای محمده!) په جانب د طور کله چه غږ وکړ مونږ (موسی ته) ولیکن (لیږلی ئی مونږ ته ای محمده!) رحمت له طرفه د رب ستا

تفسیر: کله چه پر موسی علیه السلام داسی غږ وکړ شو چه ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ ته خو هلته ولاړ نه وی؟ او دغه غږ څو دی نه دی اوریدلی؟ دغه د الله تعالیٰ انعام او اکرام دی چه ته ئی پر دغو واقعاتو او حقائقو مطلع کړی او ستا سره ئی هم داسی یو وضعیت او رعایت وفرمایه لکه چه له موسی سره شوی ؤ. ګواکي په «جبل النور» کښی چیري چه د «حراء» غار دی او په مکه معظمه او مدینه منوره کښی د «جبل الطور» او د «مدین» واقعات بیا له سره اعاده او تکرار شول.

لَتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

(دپاره) د دی چه وویروی ته هغه قوم چه نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی (له عذاب) پخوا له تا (ای محمده!) دپاره د دی چه دوی پند واخلي پری.

تفسیر: یعنی د عربو خلقو ته دغه شیان وروښه! او دوی له دغو خطرناکو عواقبو څخه خبردار کړه! ممکن دی چه دوی دغه خبری واورى او په یاد ئی ولری او پند او نصیحت تری واخلي. تنبیه: له ﴿ثُمَّ أَنزَلْنَا الْقُرْآنَ﴾ څخه به «آباؤهم الاقربون» مراد وی. والله اعلم.

وَلَوْلَا أَن تُصِيبَهُمْ مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ

الْيَنَّا رَسُولًا فَتَّبِعِ آيَاتِكَ وَتَكُونْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٤﴾

او که چیری نه وی دا چه وبه رسیبری دوی ته مصیبت (غم عذاب) په سبب د هغو (گناهونو) چه پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی پس وبه وائی (دغه کفار) ای ربه غمونږ ولی دی نه رالیږه تا مونږ ته کوم رسول (چه ستا احکام ئی مونږ ته راوړی وی) پس متابعت به کړی ؤ مونږ د آیاتونو ستا او شوی به وو مونږ له مؤمنانو (په تا او په هغه رسول ستا باندی).
(که دا خبره نه وی نو نه به مو وی لیږلی ته دوی ته لیکن لیږلی مو ئی چه عذر ئی پاتی نشی)

تفسیر: دا اول «لولا» امتناعیه دی چه شرط او جزاء غواړی او دا آیت ئی تر آخره شرط دی او جزاء ئی محذوفه ده چه «کما ارسلناک» یا «لأنزلنا علیهم العذاب» دی. او دغه دوهم «لولا» تحضیضیه دی چه له درست مدخول خپل سره واقع شوی دی په سیاق د اول. نو حاصل د آیت داسی شو چه که چیری نه وی دا قول د دوی په وقت د نزول د عذاب کښی له جهته د کفره او د معاصیو د دوی چه ای ربه ولی دی نه رالیږه مونږ ته کوم رسول چه ستا آیتونه ئی رارسولی وی او مونږ پری عمل کړی وی او اوس مؤمنان وی نو مونږ به ته نه وی لیږلی یا عذاب به مو رالیږلی وی

یعنی د رسول الله بعثت په دوی کښی د دوی خوش قسمتی ده که بی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له لیږلو څخه مو دوی ته پر دغو ظاهرو او باهرو طغیانو او بی عقلیو او بی ایمانیو سزا ورکولی خو دغه هم عین الانصاف او عدل ؤ لیکن الله تعالیٰ پر دوی احسان وفرمایه او د هیش قسم معقول عذر او پلمو (تدبیرونو) وړاندی کولو لپاره ئی موقع ورپری نه بنوده ځکه امکان ئی درلود (لرلو) چه د سزا ورکولو په وقت کښی به ئی ویل چه «الها مونږ ته خو دی کوم رسول نه دی رالیږلی ترڅو ئی مونږ پر خپلو اغلاطو پوهولی وی او اقلا سمه لاره ئی راښوولی او څه تنبیه ئی راکولی - او دغه دی چه مونږ دی بی خبره په دوزخ کښی ورغورځولو. هو ! که کوم نبی دی راغلی وی نو عالم به لیده چه مونږ په څه اخلاص او عقیدت سره له پخوا ایماندارانو څخه ثابت کیدو».

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ

پس کله چه راغی دغو (کفارو) ته حق قرآن له جانبه غمونږ نو وی ویل
(دغو کفارو) ولی نه دی ورکړی شوی (محمد ته معجزی) په شان د هغو
(معجزو) چه ورکړی شوی وی موسی ته (لکه عصا او ید بیضاء)

تفسیر: یعنی که مو رسول نه لپړه نو داسی به ئی ویل چه ولی دی رسول راته ونه لپړه ؟ اوس
چه داسی رسول ورمبعوث شوی دی چه له گردو (تولو) انبیاء څخه په شان او رتبه کښی لوی دی
نو وائی صاحب ! مونږ دی هله منو کله چه وگورو چه د موسی علیه السلام په شان له تا څخه د
«عصا او ید بیضاء» او نور معجزات رابکاره شی حال دا چه هغه ته «توریت» هم یو غلی د
یوه کتاب په شکل ورنازل شوی ؤ او ته دی خپل کتاب د دوو دوو غلورو غلورو آیاتونو په
شکل راوړاندی کوی.

اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا اَوْتِيَ مُوسٰى مِنْ مَّبَلِّ

آیا نه ؤ کافران شوی (جنس د کفارو) په هغو (معجزو) چه ورکړی شوی وی
موسی ته پخوا (له نزوله د دغه قرآن)

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام کتاب او معجزات مو چیرې گرد (تول) سره منلی ؤ د هغه
په نسبت مو هم شبهات ایستل او ورته مو «سحر مفتری» ویل لکه چه اوس په یوه دوه رکوع
مخکښی تیر شو. هو! هر څوک چه غواړی د پاک الله احکام ونه منی نو پر هره یوه خبره یو نه
یو شی وائی او راز راز (قسم قسم) احتمالات د هغه په نسبت پیدا کوی.

قَالُوا سِحْرُنْ تَظَاهَرَا۟ وَقَالُوا اِنَّا بِكَ لَكٰفِرُوْنَۙ

ووویل (منکرانو په حق د موسی او محمد کښی چه خاوندان د) سحر دی مدد
کوی یو د بله او وی ویل چه بیشکه مونږ په هر یوه (د دی دواړو نبیانو)
کافران یو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «د معظمی مکی کفارو چه کله د موسی علیه السلام معجزات
واوریدل نو په داسی یوه وینا ئی خوله وپرانستله «که له دغه نبی سره هم داسی معجزات وی
نو مونږ به هغه منل کله چه دوی له یهودانو څخه پوښتنه وکړه او د «توریت» خبری ئی د دغه
نبی په موافقت او له خپلی مرضی څخه مخالفی واوریدی مثلاً دغه چه بت پرستی کفر دی - بعث

بعد الموت حق دی او هر هغه منبوح چه د پاک الله پر نامه ذبح نشی مردار دی او په عربو کښی آخر الزمان نبی مبعوث کیږی چه د هغه نجبی به داسی وی او نور نو داسی نی وویل چه دغه دواړه دروغجنان دی «توریت» او «قرآن» دواړه سحر دی موسی او محمد علیهما الصلوة والسلام (العیاذ بالله) ساحران دی چه یو د بل تصدیق کوی. یا وویل قبطیانو په حق د موسی او هارون کښی چه کودگران دی سره ملگری.

قُلْ فَأَتُوايَكُنِپ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعُهُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۵۰﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) پس راوړئ تاسی یو داسی کتاب له جانبہ د الله چه هغه ښه لاره ښوونکی وی له دغو دواړو کتابونو چه متابعت وکړم زه د هغه (کتاب) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی.

تفسیر: په دغه دعوی د تاسی کښی یعنی په آسمانی کتابونو کښی له گردو (تولو) ځنی لوی او مشهور کتابونه هم دغه دوه کتابونه دی چه له هغوی سره سیالی او برابری بل هیڅ یو کتاب نشی کولی که دغو دواړو ته جادو وایي نو تاسی بل کوم د الله تعالی کتاب راوړاندی کړئ چه له دغو څخه ښه او ډیر هدایت لرونکی وی. په فرض محال که تاسی داسی کوم کتاب راوړئ نو زه به د هغه متابعت وکړم لیکن تاسی داسی کتاب تر قیامته پوری هم نشی راوړی. له دی نه به زیاته بدبختی څه وی چه تاسی پخپله له ربانی هدایت قطعاً بی برخی یی ! او دغه مقدس کتاب ته چه سره له هدایت درغلی دی کودی وایي ! او نه نی منئ کله چه دغه کتاب د یوه انسان جوړ کړی جادو دی نو تاسی د گرد (تول) جهان جادوگران راټول کړئ او له هغوی څخه له دغه ځنی لوی جادو جوړ کړئ ځکه چه جادو خو داسی یو شی نه دی چه د هغه مقابله به امکان نه لری.

فَإِنْ لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ
وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ اتَّبَعَ هَوَاهُ بَعْدَ هُدًى مِّنَ اللَّهِ إِنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿۵۱﴾

پس که چیرې ونه منله دوی خبره ستا پس پوه شه چه بیشکه هم دا خبره ده چه متابعت کوی دوی د خواشونو خپلو (بی دلیل) او څوک دی دیر گمراه له هغه چا چه متابعت کوی د خواش خپل بی هدایت له ښوولو د لاری له (طرفه د) الله بیشکه چه الله نه ښی سمه لاره قوم ظالمانو ته (چه تابع وی د نفسونو او هواؤ خپلو بی دلیل).

تفسیر: یعنی کله چه دغه خلق نه هدایت قبولی او نه د هغه په مقابل کېی بل کوم شی وړاندی کولی شی - نو هم دغه وضعیت د دغی خبری دلیل دی چه دوی داسی مقصود نه لری چه د هدایت په لاره لاړ شی - محض پر خپلو نفسانی خواشونو تگ کوی او هر شی یی چه زړه غواړی هغه منی او هر هغه شی چه د خپلی مرضی او غوښتنی څخه مخالف او چپ ومومی هغه نه منی او تردیدی ئی نو دلته دغه راښوول کېږی چه داسی هوا پرستانو ظالمانو ته څرنگه هدایت ورکاوه کېږی ؟ د الله تعالی عادت د هغه قوم پر هدایت جاری دی چه د هدایت مونږلو اراده ولری او محض هوا او هوس د حق او حقانیت معیار ونه گڼی.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ^(۵۱)

او خامخا په تحقیق پرله پسې لېږلی ده مونږ دوی ته خبره (د پند چه قرآن دی) دپاره د دی چه دوی پند واخلي.

تفسیر: یعنی غمونږ د وحی سلسله لا له پخوا څخه جاری ده د یوی وحی په تصدیق او تائید مو بله وحی ورپسې لېږلی ده - او قرآن مو هم په تدریج سره نازل کړی دی او په یوه آیت پسې بل آیت تل راځی - مقصد دا دی چه د کافی غور کولو او د پوهیدلو موقع په لاس درشی او د هغه په یادولو کېی درته آسانی او سهولت وی.

الَّذِينَ اتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ^(۵۲) وَإِذْ أُنزِلَتْ عَلَيْهِمْ
قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ^(۵۳)

هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پخوا له دغه (قرآن) دوی په دغه (قرآن) ایمان راوړی او کله چه ولوست شی (دا قرآن) پر دوی باندي نو

وائی دوی چه ایمان راوری دی مونږ په دغه (قرآن چه) حق دی (راغلی دی) له (طرفه د) رب څمونږ بیشکه مونږ چه وو مونږ پخوا له نزوله د دغه (قرآن) مسلمانان (په دغه قرآن باندی).

تفسیر: یعنی د دغو جاهلانو مشرکانو حال داسی دی چه نه پخوانی کتابونه منی او نه د ورستنو کتابونو منونکی دی. د دوی په مقابل کښی هغو حق پسندو او انصاف خوښونکو کتابیانو ته وگورئ چه دوی هغه دواړه منی پخوا له دی نه ئی په تورات او انجیل یقین لرلو کله چه پاک قرآن نازل شو نو ژر ئی تصدیق وکړو. چه بلاشبه دغه هم حقانی آسمانی کتاب دی. چه زموږ د الله له جانب نازل شوی دی. مونږ په ده باندی هم د خپل یقین او اعتماد اعلان کوو. مونږ خو پخوا له دی نه هم د الله تعالی خبری منلی دی. او اوس ئی هم منو. فی الحقیقت مونږ له نن ورځی څخه نه یو مسلمانان بلکه لا له پخوا څخه مسلمانان وو. ځکه چه مونږ په خپلو پخوانو کتابونو هم ایمان لرلو چه په هغو کښی د مخه د دغه آخر الزمان نبی او د دغه عظیم الشان فرقان په متعلق صاف صاف بشارات موجود وو. لهذا په هغو پخوا ویلو مونږ پخوا له دی نه بالاجمال مومنان وو. اوس چه دغه تفصیل مو په خپلو سترگو ولیدو لا پری مسلمانان شو.

أُولَٰئِكَ يُوتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا

دغه (یهودان او نصرانیان چه ایمان ئی راوری دی په قرآن) ور به کړ شی دوی ته اجر د دوی دوه کرته په سبب د دی چه صبر کړی ؤ دوی (او پر خپل ایمان قائم ؤ په دی دواړو کتابونو)

تفسیر: یعنی په غرور او استغناء ئی د حق له قبوله مخ نه دی اړولی بلکه هر کله چه حق او صداقت ورسپړی بی تکلفه د تسلیم او اطاعت غاړه ورته ږدی. تنبیه: شیخ اکبر په فتوحاتو کښی لیکلی دی چه د دغو اهل الکتابو ایمان راوړلو پر خپل نبی علیه السلام دوه ځلی صورت ونيو اول بالاستقلال، دوهم ځلی پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د ایمان راوړلو په ضمن کښی ځکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د گردو (تولو) پخوانیو انبیاء مصدق دی - او پر هغو تولو ایمان لرل یو ضروری امر گئی. او پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هم د دوی ایمان دوه ځلی شو یو هم دغه اوس بالذات او بالاستقلال - دوهم پر خپل هم هغه پخوانی نبی د ایمان راوړلو په ضمن کښی - ځکه چه هر یو له پخوانیو انبیاء د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د بعثت زیری ورکړی دی او متحداً لا له پخوا څخه یی د محمد صلی الله علیه وسلم رسالت تصدیق فرمایلی دی. نو ځکه هغو خلقو ته به اجر هم دوه ځلی ورکول کیږی. هغه چه په حدیث کښی راغلی دی «ثلاث یوتون اجرهم موتین»

د هغه د شرح موقع دلته نه ده هغه مو د الله تعالى په فضل سره د «صحيح مسلم» په شرح كښې په تفصيل سره ليكلي ده. او د اشكالانو په ارتفاع كښې مو زيار (كوشش) ايستلى دى. **فله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة**

وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ

او دفع كوى دوى په حسنه نيكي سره سيئه بدى

تفسير: يعنى كه بل څوك له ده سره بدى كوى دى له هغه سره نيكي او احسان، مروت او شرافت كوى. يا ئى دا مطلب كه چيرى له دوى نه كوم بد كار صادريږي نو د هغه تدارك په نيكي سره كوى څو د حسناتو پله پر سيناتو درنه شى.

وَمِمَّا زَكَّاهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾

او له ځينو د هغو مالونو چه ور كړى دى مونږ دوى ته صرفوى ئى (په لاره د الله كښى).

تفسير: او له هغه حلال مال چه پاك الله ورته ورعطاء كړى دى زكوة ور كوى. صدقات او خيرات اداء كوى له اقاربو او خپلوانو سره مرسته (مدد) او امداد كوى. لنده دا چه په حقوق العباد كښى هم له سره قصور او لدون نه كوى.

وَإِذْ أَسْمِعُوا لِلْغَوَّاعِرِضُوا عَنَّهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ

أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا تَتَّبِعُوا الْجَاهِلِينَ ﴿٥٣﴾

او كله چه واورى دوى كومه چتى (بيكاره) خبره نو څنگ كوى دوى له هغى نه او وائى (هغو چتى (بيكاره) ويونكيو ته) دى مونږ ته عملونه ځمونږ (له حلمه او صبره) او دى تاسى ته عملونه ستاسى له حماقته او بد ويلو) سلام دى پر تاسى (له طرفه ځمونږ له كنځلو او طعنو) نه غواړو مونږ (مجلس او طريقه) د جاهلانو.

تفسیر: یعنی که کوم جاهل لغو او چتی (بیکاره) خبری کوی نو دی له هغه سره نه لگیږی او ورته وائی چه بس دی خانه! ستا د دغی خبری جواب مونږ له لری څخه په سلام اچولو سره درکړو. دغه د جهالت او ناپوهی وضعیت مونږ تاسی ته در پرېږدو، مونږ پرېږده چه پخپلو کارونو کښی مشغول اوسو ستاسی اعمال به ستاسی په مخ کښی او ځمونږ اعمال به ځمونږ په مخ کښی راځی مونږ ته د دی خبری هیڅ ضرورت نه دی پاتی چه خامخا به ستاسی غوندی له ناپوه خلقو سره لگیږو. محمد بن اسحاق رحمة الله علیه په سیرت کښی لیکلی دی کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکی معظمی کښی وو تقریباً شل تنه اشخاص له حبشی څخه د رسول الله د زیارت او د دوی د حال او احوال څخه ځان ته د معلومات حاصلولو لپاره راغلی و څو ئی په تحقیقی ډول (طریقه) سره دغه ځان ته راڅرگند کړی چه دوی د څه شان اوصافو سری دی؟ دوی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ملاقات او مکالمه وکړه. رسول الله صلی الله علیه وسلم هغوی ته عظیم الشان قرآن ولوست چه د هغه په اثر د دوی له سترگو څخه اوښکی وبهیدی او په ډیر شدت او قوت سره د دوی د رسالت تصدیق وکړ او ټول مشرف بالاسلام شو او بیرته حبشی ته لاړل. ابوجهل او نورو مشرکینو پر دوی باندی طعنی وهلی او مسخری ئی پری کولی او داسی به ئی ویل چه «د احمقانو دغی قافلی ته وگورئ چه د دوی نظیر او څاری تر نن پوری هیچیری نه دی لیدلی شوی دوی د یوه سری د حال د تحقیق دپاره راغلی دی او اوس بیخی پری مین او عاشق او د مریی په شان ئی گرځیدلی دی او د هغه په لمسولو ئی خپل پلرنی دین پرېښود او اوس بیرته درومی» دوی وویل: «سلام علیکم لانجاهلکم لنامانحن علیه ولکم ما انتم علیه لم نأل انفسنا خیراً» - پس مونږ تاسی ته سلام درکړو معاف مو کړه مونږ ستاسی د دغه جهالت جواب نه غواړو چه په جهالت سره درکړو. له مونږ او تاسی ځنی هر یو چه په هر حال کښی دی هم هغه د هغه برخه ده - مونږ د خپلو نفسونو د ښیگنې (فائدی) په غوښتلو کښی هیڅ قصور نه دی کړی» نو د هغه په متعلق دغه آیت نازل شو والله تعالی اعلم. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له هر هغه جاهل څخه چه د دی خبری توقع نه وی چه دی په سمه لاره راځی او پر پوهولو پوهیږی ځان لری ساتل بهتر دی» موضح.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

بیشکه ته (ای محمده!) نشی ښوولی (لاره حقه) هغه چاته چه خوښ وی ستا ولیکن الله سمه صافه لاره ښیی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د سمی لاری ښوولو ئی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل تره ابو طالب لپاره ډیر زیار (کوشش) وکړو چه د مرگ په وقت کښی د اسلام کلمه ولولی مگر هغه

دغه خبره ونه منله نو د هغه په نسبت دغه آیت نازل شو» (موضح) یعنی له هغه چا سره چه ته طبیعی محبت لری یا ستا زړه غواړی چه هغه هدایت ومومی نو دغه خبره ضروری نه ده چه هم هغسی واقع هم شی. ستا کار یواغی لار ښوونه ده پاتی شو دغه کار چه کوم یو سری پر هغه لاره درومی او د مقصود تر منزل پوری رسیږی ؟ او کوم یو نه رسیږی ؟ دغه ستاسی د اختیار او له قبضی څخه خارج دی الله تعالیٰ اختیار لری چه د هر چا په نسبت اراده وفرمائی هغه ته د قبول الحق او وصول الی المطلوب توفیق ورکړی.

تنبیه: کوم شی چه حضرت شاه صاحب فرمایلی دی په صحیحه و احادیثو کښی شته زیات له هغه پر دغه مسئله کلام او د ابوطالب د ایمان او کفر پر خاص موضوع مباحثه غیر ضروری ده ښه خو به دا وی چه له داسی غیر ضروری او ذک له خطراتو مباحثو څخه چپ شو او تری کف اللسان وشي!.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٧﴾

او هم دغه (الله) ښه عالم دی په سمه صافه لاره موندونکیو باندی.

تفسیر: هیڅ یو سری د دغی خبری واک (اختیار) او صلاحیت نه لری چه بل څوک پر سمه صافه لاره روان کړی - بلکه څوک پر دغه خبره علم هم نه لری چه کوم یو پر سمه لاره راتلونکی دی ؟ یا د راتللو استعداد او لیاقت لری ؟ په هر حال په دغه آیت کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکړی شوی ده چه تاسی د جاهلانو په دغو چټی (بیکاره) ویناو او د ضد او عناد پر شورماشور یا د خپل خاص اعزه او اقارب پر نه مسلمانیدلو مه متأثر او مه غمجن کیږئ ! هومره چه ستاسی پر ذمه فرض دی هغه اداء کړئ ! د خلقو استعدادات مختلف دی - او دغه خبره د الله تعالیٰ په اختیار او علم کښی ده چه د هغوی ځنی کوم یو پر سمه لاره راوستل کیږی.

وَقَالُوا إِنَّا تَتَّبِعُ الْهُدَىٰ مَعَكَ نَخْطِفُ مِنْ أََرْضِنَا

او وائی (کفار د مکی) که چیری متابعت وکړو مونږ د هدایت له تا سره (او ایمان په تا راوړو) نو وابه لوڅول شو) او ژر به وشړل شو) له ځمکی خپلی نه

تفسیر: له هدایت ځنی د انسان منع کوونکی څو شیان دی مثلاً د ځان نقصان - د مال خوف لکه چه د مکی معظمی مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ویلی و بیشکه چه مونږ په دی باندی ښه پوهیږو چه تاسی پر حقانی دین یی لیکن که مونږ د اسلام دین قبول کړو او له تاسی سره یو ځای شو نو گرد (تول) عرب به ځمونږ دښمنان شی - اود چار چاپیر گرد (تول) اعراب

به پر مونږ هجوم او يرغل راوړی او ټول به سره يو ځای کېږي - او مونږ به خپله يوه نمری کړی، نه به مو ځان سلامت پاتی شي او نه به مو مال او دولت مأمون او مصئون پاتی وي. د هم دغه جواب په دغه راتلونکي آيت کېږي داسی فرمائی.

اَوَلَمْ تُكُنْ لَهُمْ حَرَمًا اِمْنًا يُجْبَىٰ اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ
رَزَقْنَاهُمْ لَدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٠﴾

آيا نه دی ورکړی (ځای) مونږ دوی ته داسی حرم چه په امان دی (له قتل او غارت) راچلولی شوی دی دی (حرم) ته (له هر طرفه) میوی (دپاره) د هر څیز رزق د دوی له جانبه ځمونږ ولیکن اکثر د دوی چه دی نه پوهیږي (په حق).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «د مکي معظمی خلقو به ویل که مونږ مسلمانان شو نو د ټول عربستان مسکونین به له مونږ سره دښمنان شي. الله تعالیٰ فرمائی که اوس تاسی د هغوی د دښمنی او لاس غځولو څخه د چا په پناه کېږي ناست یی؟ هم دغه د حرم ادب مانع دی چه سره له دغی سختی دښمنی او عداوت چه تاسی ئی یو له بله سره لرئ - اطرافی اعراب پر تاسی يرغل او هجوم نه راوړی چه تاسی له مکي معظمی څخه د باندی وباسی هغه الله چه اوس دغه ځای ئی تاسی ته حرم گرځولی دی په هغه وقت کېږي به هم تاسی ته پناه درکونکی دی (موضح) « آيا سره له کفره او شرکه تاسی ته پناه درکوی او وروسته د ایمان او تقویٰ د اختیارولو څخه به تاسی ته د هغوی له شره پناه او امان نه درکوی؟ هو! که د ایمان او تقویٰ د ازمویني دپاره یو څو ورځی له تاسی څخه امتحان واخیست شي نو نه ښائی چه تاسی له هغه څخه وویږیئ ﴿وَاللَّهُ الْكَافِرُونَ﴾»

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا فَنُتِلَكَ مَسْكِنُهُمْ
لَمْ تَسْكُنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيلًا

او څومره (ډیر) هلاک کړی دی مونږ له (اهل د) کلیو (او ښارونو) چه سرکشی ئی کړی وه په معاش خپل کېږي پس دا دی کورونه د دوی چه نه ده کړی شوی هستوگنه په کېږي پس له (اهلاک د) هغوی مگر لږ وقت (چه کوم

مسافر کومه شپه هلته دمه کړی ده).

تفسیر: یعنی د عرب له دښمنی څخه ولی ویریږئ - د الله تعالیٰ له عذابو ویریږئ آیا تاسو نه کورئ او غور او دقت نه کوئ چه له تاسی څخه پخوا څومره لوی اقوام تیر شوی دی چه هغوی گرد (تول) پخپل عیش عشرت او خوښی مست او مغرور و نو هر کله چه هغو د تکبر لونی او سرکشی لاره ځان ته غوره کړه نو وگورئ چه پاک الله دوی څرنگه تباہ - برباد او فنا کړل چه نن ورځ د دنیا په مخ کښی د هغوی نوم او نښه هم نه ده پاتی تش دغه ویجاړی مینی او کندوالی نی پاتی دی چه په هغوی کښی هیڅ یو هستیلونکی نشته پرته (علاوه) له دی نه چه کوم مسافر کومه شپه هلته کینی او خپله دمه ونیسی یا کوم پوه او هوښیار سړی د الله د قدرت د دغه عبرتناکی منظری د کتلو دپاره هلته ودیږی.

وَكُنَّا حَنُّ الْوَرَثِينَ ﴿٥٨﴾

او یو مونږ هم دا مونږ وارثان.

تفسیر: یعنی تول سره داسی ووژل شول چه د هغوی یو تن وارث هم بیرته پاتی نه شو هغه چه تل پاتی کیدونکی دی الله تعالیٰ دی او بس.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ رَسُولًا لِّيَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا

او نه دی رب ستا (عادتاً) هلاک کوونکی (د اهل د دی) قریو تر هغه پوری چه ولیږی په مور (لویه قریه ښار) د هغو (قریو ښار کښی) یو رسول چه لولی پر دوی آیتونه ځمونږ (دپاره د قطع کولو د عذر)،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تر هغه پوری دغه کلی او ښارونه تباہ - خراب او فنا نه دی کړی خو د هغو مراکزو او لویو ځایونو کښی کوم هوښیاروونکی نبی نه وی ورلیږلی - د مرکز تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه د هغو اثر تر ډیر لری ځای پوری رسیږی او د ښارونو هستیلونکی نسبتاً سلیم او عقیل هم وی د ځمکی د مخ د گردو (تولو) ودانیو مرکز او د صدارت مقام بیت الحرام و لکه چه د «شوری» په اوله رکوع (۲۵) جزء کښی لولو ﴿لِيُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا﴾ نو ځکه هلته له گردو (تولو) ځنی لوی او د آخر الزمان رسول مبعوث شو

صلی الله تعالیٰ علیہ وعلیٰ آله وصحبه اجمعین.

وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿۹﴾

او نه یو مونږ هلاک کوونکی خرابوونکی د کلیو د ښارونو مگر په هغه وقت کښی چه اهل د هغو ظالمان وی (په تکذیب د رسولانو).

تفسیر: یعنی هر کله چه سره له پوهولو او هوښیارولو هم خلقو له کفره او شرکه لاس وانخیست او هم هغسی په خپل کفر - ظلم - طغیان او عصیان کښی چالان او مترقی و دلته د الله تعالیٰ په دغه عذاب اخته او هلاک او سپیره شول.

وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتِهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۱۰﴾

او هر هغه چه درکړی شوی دی تاسی ته له کوم خیزه پس هغه معاش نفع کار د دغه ژوندون لږ خسیس دی او ښایست د هغه دی او هر هغه چه په نزد د الله دی (اجر) خیر غوره (دی) او باقی دی (له دغه فانی نه) آیا پس تاسی عقل نه چلوئ.
(چه باقی بهتر دی په فانی باندی)

تفسیر: یعنی انسان ته ښائی چه له عقل او پوه کار واخلی! او دومره وپوهیږی چه دا ژوندون په دنیا کښی تر کله پوری به وی؟ او د دنیوی د دغه باغ او بهار عیش عشرت - مزی او چرچو خوند به تر څه وقت پوری کوی؟ فرض ئی کړئ چه په دنیا کښی له سره پر ده عذاب هم رانشی خو بیا هم د مرګی لاس تاسی ګرد (تول) له دغه ساز او سامان څخه جلا (جدا) کوی - او بیا به د الله تعالیٰ په مخ کښی حاضرېږئ او تر یوی یوی ذری پوری هم د خپل اعمالو حساب ورکؤئ - که مو آخروی عیش او عشرت په برخه شو نو دغه دنیوی عیش عشرت د هغه په مقابل کښی هیڅ او لاشی دی داسی به کوم پوه او عقلمن سری وی چه یو مکدر او منغص ژوندون ته پر یو بی غشه او غله ژوندون او یو ناقص او فانی لذت ته پر کامل او باقی لذاتو ترجیح ورکوی بلکه نه ئی ورکوی!.

أَمِنْ وَعْدِهِ وَعَدًا حَسَنًا فَهَؤُلَاءِ كَسَنَ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعًا
الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿۱۱﴾

آیا پس هغه څوک چه وعده کړی ده مونږ له هغه سره وعده ښه (چه د جنت ده) پس دی موندونکی دی د هغی وعدی (خامخا داسی دی) لکه هغه څوک چه معاش ورکړی وی مونږه ته معاش د (ژوندون لږ خسیس د) دنیا بیا دی په ورځ د قیامت کښی له حاضر کړیو شویو وی (اور ته ؟ بلکه نه دی سره برابر دوی دواړه !).

تفسیر: یعنی مؤمن او کافر دواړه د انجام په اعتبار کله سره یو برابر کیدی شی ؟ د یوه دپاره د دائمی عیش کومه وعده چه شوی ده هغه هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی ده او د بل دپاره د څو ورځو عیش او عشرت کولو څخه وروسته د بندی کړی جلب ضروری رسیدونکی او دی په دائمی بندیخانه کښی خامخا لویدونکی دی (العیاذ بالله) مثلاً که یو سری په خوب کښی وویښی چه «عُما پر سر شاهي تاج ایښی شوی دی، خدم حشم او د ملازمانو انواع او اصناف ماته لاس په نامه د باندی ولاړ دی او هر قسم خواړه او راز راز (قسم قسم) نعمتونه پر دسترخوان ماته تیار ایښوولی شوی دی چه د هغو خوند او مزه در گرده (توله) څمک او خورم ئی.» که سترگی له خوږه خلاصه وی گوری چه ورته د بندیتوب جلب وړواندی کیږی او پولیس ورته سره له ځنځیرونو او ځولنو ولاړ وی او سم د لاسه بندی او امنیې ته بیولی کیږی او وروسته د پولیس او عدلیې له تحقیقاتو او د جرم له اثباته په دائمی حبس سره محکوم او په عمری بندیخانه کښی غورځولی کیږی نو تاسی راوښیئ چه په دغه حالت کښی ده ته هغه د باچاهی خوب او په زړه پوری مکلفه خواړه کله په یاد پاتی کیږی ؟

وَيَوْمَ يُبَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿۱۲﴾

او یاد کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته الله پس وبه وائی (الله) چیرته دی شریکان عُما هغه (شریکان) چه وی تاسی چه گمان به مو کوو (پری چه دا شریکان عُما دی).

تفسیر: یعنی هغه د خدایې برخی لرونکی چیری دی هغوی دی وغوښت شی چه اوس لږ څه د دوی تائید او حمایت وکړی.

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا
أَغْوَيْنَهُمْ كَمَا أَغْوَيْنَا تَبَارَكَ إِلَهِكَ مَا كَانُوا إِلَّا نَايِبِينَ ﴿۳۱﴾

وبه وائی هغه کسان چه حقه ثابتہ شوی ده پر دوی خبره (د عذاب په دخول د اور سره) ای ربه غمونږ دا (ضعیفان تابعان) هغه کسان دی چه گمراه کری ؤ مونږ (دوی) (گمراه کری مو ؤ دوی) لکه چه گمراه شوی وو مونږ بيزاره يو مونږ تاته (له دوی او له کفره د دوی) نه ؤ دوی داسی چه غمونږ عبادت به ئی کوو (بلکه عبادت د هوا د نفس خپل ئی کوو).

تفسير: یعنی سؤال خو له مشرکینو څخه ؤ مگر گمراه کونکی شرکاء به داسی پوهیږی چه فی الحقیقت مونږ ته هم تنبیه راکړی شوی ده نو ځکه په جواب ورکولو کښی سبقت کوی چه ای الله بیشکه چه مونږ دوی گمراه کری دی مگر دا گمراهی خو داسی ده لکه چه مونږ پخپله گمراهان شوی یو یعنی هغه بودری (نکړه) چه د گمراهی په وقت کښی مونږ خوړلی وه د هغه تکمیل مو په دغه گمراهی سره وکړ ځکه چه د بل گمراه کول هم د گمراه کیدلو آخری درجه ده پس د دغو اغواؤ پر جرم مونږ اعتراف لرو لیکن پر دغو مشرکانو خو غمونږ له لوری هیڅ کوم جبر او اکراه نه وه - او نه مو هغوی په زوره دغی گمراهی ته اړولی دی فی الحقیقت دغه د دوی نفسی اغراض او شخصی هوا پرستی وه چه غمونږ په غولولو وغولیدل او پر مونږ پسې رهی (روان) شول. نو په دغه اعتبار دوی غمونږ د عبادت په محای د خپلو اهوؤ او ظنونو په عبادت کښی لگیا ؤ. مونږ د دوی له عبادته څخه نن ورځ ستاسی په حضور کښی د خپلی بیزاری او تنفر اظهار کوو. **کذا قال بعض المفسرين.** او حضرت شاه صاحب لیکي «چه دغه به د شیطان وینا وی چه هغوی می گمراه کری دی مگر د نیکیو په نامه نو هم ده ته وائی چه دوی خو غمونږ عبادت نه کاوه» والله تعالی اعلم.

تنبیه: ﴿حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ﴾ څخه مراد ﴿لَا تَلْعَنُ جَهَنَّمَ مِنَ الْإِثْمِ وَالْإِنْسَانِ أَمِيزِينَ﴾ دی.

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمُ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ

او وبه ویلی شی (کفارو ته) چه وغواړئ تاسی شریکان د تاسی پس راوبه غواړی دا (کفار هغه بتان) پس هیڅ جواب به ور نه کری (دا بتان) هغوی ته

تفسير: یعنی دوی ته به ویل کیږی چه اوس خپل مددگاران خپلی مرستی (مدد) ته راوبولی مگر

هغوی به د دوی سره څه مرسته (تعاون) او مدد وکړی شی - څڅکه چه په خپل غم او مصیبت کښی به اخته او مبتلا وی کذا قال المفسرونه او د حضرت شاه صاحب د تحریر حاصل دا دی کله چه شیاطین د نیکانو نوم واخلی نو مشرکینو ته به ویل کیږی چه خپلو هغو نیکانو ته ورناری کړئ! نو دوی به هیڅ جواب نشی ویلی څڅکه چه دوی د هغه د شرک او کفر پر حرکاتو نه ؤ خوښ او نه تری راضی ؤ یا به تری بیخبره ؤ.

وَرَأَوْا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾

او وبه وینی دغه (تابعان او متبوعان) عذاب، که چیری بیشکه دوی وی چه سمه صافه لاره ئی نیولی وی (نو اوس به نه معذب کیدل یا کاشکی په کوم ډول (طریقه) مو لاره موندلی وی).

تفسیر: یعنی د دغه وقت د عذاب د لیدلو څخه به داسی آرزو او تمنا کوی کاشکی زه په دنیا کښی پر سمه صافه لاره تللی تر څو په دغو مصائبو نه اخته او نه مبتلا کیدی.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٨﴾ فَعَبَّيْتُ عَلَيْهِمُ الْآثَانَ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٣٩﴾

او یاده کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه وائی چه څه جواب ورکړی ؤ تاسی رسولانو ته (په هغه وقت کښی چه حق ته غوښتی شوی وئ)؟ پس پټ به شی پر دوی خبرونه (چه دوی خلاص شی په دغه ورځ کښی پس دوی به نه کوی پوښتنه یو تر بله.

تفسیر: پخوانی سوالات د توحید په نسبت ؤ. دغه د رسالت په نسبت سوال دی یعنی که تاسی پخپل عقل او پوه سره په حق نه وی پوهیدلی نو د انبیاءو په پوهولو خو ښائی پوهیدی. دا راوښیئ چه تاسی له هغو سره څه سلوک او رویه کړی ده؟ په دغه وقت کښی به هیڅوک هیڅ جواب نشی ورکولی او د خبرو گردی (تولی) لاری به بندی شی. (او پټ به شی په دوی جواب).

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَغَسَّيْنَا أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٤٠﴾

پس هر شه هغه خوک چه توبه وباسی (له شرکه) او ایمان راوړی (په الله او رسول د الله) او عمل وکړی د نیکو پس ښائی چه وی به دی له خلاصیدونکیو.

تفسیر: یعنی د هغه ځای بری او کامیابی صرف له ایمان او صالح عمل سره ده که اوس هم خوک له کفره او شرکه توبه وباسی او ایمان راوړی او د نیکو لاره ځان ته غوره کړی حق تعالی د ده ټول پخوانی گناهونه معافوی او فائز المرام ئی گرځوی.

تنبيه: ﴿فَقَيَّ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ﴾ د مالک الملکوتی په لهجه سره یوه وعده ده. یعنی هغه ته د فلاح او نجات امید پکار دی. پر مونږ باندی د هیچا زور نه چلیږی چه خامخا مو د هغه په کولو مجبور کړی مونږ محض په خپل فضل او کرم سره دغسی وعدی کوو.

وَرَبِّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ

او رب ستا پیدا کوی هغه څه چه اراده وفرمائی (د پیدایښت ئی) او غوره کوی ئی نه دی دوی ته هیڅ اختیار (په هیڅ شی کښی):

تفسیر: یعنی د هر څیز پیدا کول د الله تعالی په مشیت او اختیار کښی دی او د کوم شی غوره کول یا د نورو له منځه د هغه جلا (جدا) او منتخب کولو حق هم ده ته حاصل دی. او هر قسم چه الله تعالی اراده وفرمائی او مرضی ئی وی هم هغسی احکام صادروی. هر یو سړی په هر یو منصب سره چه دی مناسب او لازم وېولی هم هغه کار او منصب ورته عطاء کوی، په هر چا کښی چه استعداد او لیاقت وگوری نو د هدایت پر سمه لاره یی برابره وی او د مقصود تر منزله پوری په رسیدلو سره ئی بری او کامیابی ور په برخه کوی د مخلوقاتو په هر جنس کښی هره یوه نوعه یا په نوعه کښی هر یو فرد چه وغواړی سم له خپل حکمته سره هغه له نورو انواعو او افرادو څخه ممتازوی ماسوا الله څخه بل هیچا ته د هسی اختیار او انتخاب حق نه دی حاصل. حافظ ابن القیم د «زاد المعاد» په اوائلو کښی دغه مضمون په ډیر بسط او تفصیل سره لیکلی دی. فلیراجع.

سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٨﴾

پاکی ده الله لره او لوی پورته دی له هغه څه چه دوی ئی ورسره شریکوی.

تفسیر: یعنی په تخلیق او تشریع او مذکور اختیار کښی بل هیڅوک له الله تعالی سره نه دی شریک. مشرکانو چه پخپل تجویز او انتخاب کوم شرکاء درولی او تاکلی (مقرر کړی) دی هغه گرد (تول) باطل او بی سنده دی.

وَرَبِّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٢٩﴾

او رب ستا ته معلوم دی هر هغه چه پتوی ئی سینی (زړونه) د دوی او هر هغه چه ښکاروی ئی (ژبی د دوی).

تفسیر: یعنی په زړونو کښی کومی باطلی او فاسدی عقیدی یا بد نیتونه چه لری! او په ژبه سره کومی خبری چه وایی! او په لاسو او پښو او نورو سره کوم کارونه چه کوی دا گرد (تولو) د الله تعالی په علم کښی موجود دی او د هر یوه سری له پتو استعدادو او قابلیتونو څخه ښه خبردار دی او سم له هغه به معامله ورسره کوی.

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٠﴾

او هم دی الله دی نشته بل لائق د عبادت مگر هم دی دی. خاص هم ده ته ټوله ثناء ده په دنیا او (په) آخرت (عقبی) کښی او خاص هم دغه (الله) ته دی حکم او خاص هم دغه (الله) ته به بیولی شی تاسی (په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه الله تعالی په تخلیق او اختیار او محیط علم کښی متفرد دی په الوهیت کښی هم واحد او یو دی ماسوا له ده بل هیچا ته بندگی او عبادت نه کیږی ځکه چه د ده په منبع الکمالات ذات کښی گرد (تول) محاسن او محامد مجموع دی - په دنیا او عقبا کښی هر راز (قسم) تعریف او توصیف چه وی اعم له دی نه چه پر هر اسم او رسم سره وکړ شی هغه په حقیقت او واقع کښی له هم دغه پاک الله سره نسبت لری او د ده تعریف دی او د ده په حکم سره چلیږی. د ده فیصله ناطقه ده - او دی د کلی اقتدار مالک دی او په آخره خاتمه کښی د هر چا رجوع د هم په لوری ده. وروسته له دی نه دغه رانیسی چه په شپه او ورځ کښی غومره نعمتونه او فوائد تاسی ته عاید کیږی چه دغه گرد (تول) د ده له فضله او انعامه دی بلکه بالذات د شپي او د ورځی تبدیل او تحویل د رب الجلیل له بی مثلو او مستقلو

احساناتو او انعاماتو مخه دی.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللهُ عَلَيْكُمُ الْاَيْلَ سَرْمَدًا اِلَى يَوْمٍ
الْقِيَمَةِ مَنْ اِلَهٌ غَيْرُ اللهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ

ووايه (ای محمده دوی ته) آیا وینئ (یعنی څرنګه در ښکاری) که چیری وګرځوی الله پر تاسی دغه شپه اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری نو څوک دی هغه (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته رڼا (رڼرا) (چه په کښی طلب د معاش کوئ)

تفسیر: یعنی تاسی خبر راکړئ! که مثلاً الله تعالی پری نه پدی چه لمر طلوع وکړی یا ئی رڼا (رڼرا) او تودوخی تری لری کړی نو تاسی به د خپلو کارونو او چارو لپاره داسی تودوخی او رڼا (رڼرا) له کومه راوړئ؟

أَفَلَا تَسْمَعُونَ ۝

آیا پس نه اورئ تاسی (دغه خبره د زړه په غوړو سره؟).

تفسیر: یعنی دا خبره دومره روښانه او صافه ده چه تش په یوه اوریدلو سره هم په فهم او پوه راځی نو آیا تاسو له سره نه اورئ.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلَى يَوْمٍ الْقِيَمَةِ
مَنْ اِلَهٌ غَيْرُ اللهِ يَأْتِيكُمْ بِكُلِّ سَكُونٍ فَيَذُلُّكُمْ اَفَلَا تَبْصُرُونَ ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسی (یعنی څرنګه در ښکاری) که چیری وګرځوی الله پر تاسی ورځ اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری (چه هیڅ غروب الشمس ونشی) نو څوک دی (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته شپه چه آرام وکړئ تاسی په هغه کښی آیا پس نه وینئ تاسی (دا آثار د قدرت).

تفسیر: یعنی تاسی خیر را کړئ! که الله تعالی پری نه ږدی چه لمر غروب وکړی او تل ترتله ستاسی پر سرونو هم داسی ولاړ وی نو هغه راحت او سکون او نور فوائد چه د شپې له راتلو څخه حاصلیږی د هغو حصول به په کوم یو طاقت سره ممکن کیدی شی؟ آیا دغسی یو ظاهر او باهر حقیقت هم تاسی نشی لیدلی؟

تنبیه: ﴿اَفَلَا تَتَذَكَّرْنَ﴾ له ﴿اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْنَا سُرْمًا﴾ سره مناسب دی ځکه چه په سترگو سره لیدل عادتاً پر رڼا (رنرا) موقوف دی چه په ورځی کښی په پوره ډول (طریقه) سره په عمل راغی د شپې په تیاره کښی کله چه د لیدلو هیڅ یو صورت نشته بلکه اوریدل په کښی امکان لری نو ځکه ﴿اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْنَا اِیْلًا سُرْمًا﴾ سره د ﴿اَفَلَا تَتَذَكَّرْنَ﴾ فرمایل موزون ؤ والله اعلم.

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الْيَلَ وَاللَّيْلَ لَتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۴۹﴾

او (خاص) له رحمته مهربانی خپلی پیدا کړی ده (الله) تاسی ته شپه او ورځ دپاره د دی چه آرام وکړئ تاسی په هغه (شپه) کښی او چه ولتویئ تاسی (په دغه ورځ کښی) له فضله د دغه (الله) او دپاره د دی چه شکر وکړئ تاسی (د نعماتو د الله).

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځې اډول رااډول کوی څو د شپې په تیارو او یخو کښی مو سکون او راحت په برخه شی او د ورځې په رڼا (رنرا) کښی خپلو کارو او چارو ته هم دوام ورکړی شی - او د شپې او د ورځې پر مختلف الانواع انعاماتو د الله تعالی د انعاماتو شکر اداء کړئ.

يَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿۵۰﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا اَنْ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿۵۱﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه فرمائی چیرته

دی شریکان حُما هغه چه وئ تاسی چه گمان به مو کاوه (پری د شریکانو حُما). او راویه باسو له هر امت (ملت) څخه یو شاهد (پر اقوالو، افعالو، احوالو د دوی)، پس ویه وایو مونږ دوی ته راوړئ تاسی برهان سند خپل (په اشراک) پس هلته به پوه شی دوی چه حق (په الوهیت کښی) خاص الله لره دی او ورک به شی له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول (په دنیا کښی چه الله شریک لری).

تفسیر: له شهید څخه احوال ښوونکی انبیاء علیهم السلام یا د دوی نائبان یا نور ښه سری مقصود دی (موضح) دوی به دغه رانیسی چه خلقو له سماویه ؤ شرایعو او له الهیه ؤ احکامو سره څه رویه کړی ده؟ نو فرمائی الله چه ویه وایو مونږ دوی ته چه راوړی برهان سند خپل چه تاسی په کوم دلیل او سند سره الله تعالی ته شریکان درولی دی؟ او د حلالو او د حرامو او نورو احکامو صحیح مآخذ مو له کوم ځای څخه اخیستی دی؟ کله چه مو نښی ونه مانه نو دغه خبره چا درښوولی وه چه دغه د الله تعالی احکام دی او هغه حرام او هغه حلال دی پس هلته به پوه شی دوی چه حق خاص الله تعالی لره دی او ورک به شی له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول یعنی په هغه وقت کښی به دغه په نظر راځی چه رښتیا خبره د پاک الله ده او معبودیت هم یواځی د هم ده حق دی او بل هیڅوک د ده شریک نشی کیدی هغه خبری چه په دنیا کښی انبیاء علیهم السلام ښوولی وی هم هغه حقی او رښتیا وی هغه عقائد او افکار چه مشرکانو له خپل لوری جوړکړی وو هغه گرد (تول) په هغه ورځ کښی بی اثره او ناقص او بی کاره ثابتیږی.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ
مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ
إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ٥٧

بیشکه چه قارون ؤ له قومه د موسی (یعنی د ده تربور ؤ) پس سرکشی وکړه (قارون) پر دغو (بنی اسرائیلو) او ورکړی ؤ مونږ ده ته له خزانو دومره قدر چه بیشکه کلیگانی د هغو به خامخا درنیدلی پر (داسی یوی) دلی چه خاوندان د قوت زور به ؤ (یاد کړه) هغه وقت چه وویل دغه (قارون) ته قوم د ده (چه مسلمانان ؤ په کبر او غرور سره) مه خوشالیږه! بیشکه چه الله نه خوښوی خوشالیدونکی (په مال د دنیا).

تفسیر: د سابقی رکوع په شروع کېبی د دنیا د بی ثباتی او حقارت د آخرت په مقابله کېبی بیان کړی شوی ؤ بیا د آخرت د ذکر په مناسبت د آخرت د عالم څه احوال بیان کړ شو په حاضره رکوع کېبی بیا د هم هغه اصلی مضمون په طرف عود کړی شوی دی او د هغی دعوی په استشهد د قارون قصه اورولی شی. وائی چه قارون د حضرت موسی علیه السلام د تره ځوی یا تربور او د فرعون د مخی سړی ؤ، څرنگه چه د ظالمو حکومتونو دستور وی چه د کوم قوم د وینی څښلو لپاره د هم هغه قوم ځینی افراد د خپل کار آله او د لاس همسا څرځوی فرعون هم په بنی اسرائیلو کېبی هم دغه ملعون ځان ته غوره کړی ؤ. قارون په دغه موقع کېبی چه فرصت موندلی ؤ پخپلو دواړو لاسو سره د دولت او دنیا په ټولولو کېبی لگیا شوی ؤ او ډیر لوی دنیوی اقتدار ئی ځان ته گټلی ؤ څه وخت چه بنی اسرائیل د حضرت موسی علیه السلام تر حکم او ارادی لاندی راغلل او فرعون سره له فرعونیانو مغزوق شول نو د قارون د مال د ترقی ذرایع هم مسدود شول او هغه مشری او سرداری ئی له لاسه ووتله نو د هم دغه غیظ - غضب - حسد له سببه به ئی زیاتره له حضرت موسی علیه السلام سره سړی مخالفت او پټه دښمنی کوله خو سره د دغه هم په ښکاره ډول (طریقه) سره مؤمن ښکاریده، توریت به ئی ډیر لوست او د دینی علومو په حصول کېبی به مشغول ؤ مگر زړه ئی صاف نه ؤ، د حضرت موسی علیه السلام او د هارون علیه السلام هغه عزت او حرمت ته به ئی چه د پاک الله له طرفه دوی ته عطا او مرحمت شوی ؤ، کاته او کړیده - او سوځیده به - او لکه تور منگور پر خپل ځان له تاوه تاویده او له خپله ځانه سره به ئی ویل چه آخر زه هم د دوی د تره ځوی یم نو دغه څه خبره ده چه هغه دواړه نییان او مذهبی سرداران څرغیدلی دی او څما په لاس کېبی هیڅ د قدرت قوت نشته کله چه نا امید او مایوس کیده نو د تکبر په وضعیت به ئی داسی ویل «ښه دی که هغو دواړو ته نبوت وررسیږلی دی نو څه وشو له ماسره د مال او دولت دومره ډکی خزانۍ شته چه له بل هیچا سره نشته.» حضرت موسی علیه السلام یو ځلی پر قارون حکم وکړ چه «د خپل مال زکوٰۃ اداء کړه!» نو قارون له خلقو سره وویل «تر اوسه پوری کوم احکام چه موسی پر مونږ جاری کول د هغه په مقابل کېبی مو حوصله او تحمل کاوه مگر آیا تاسی اوس د موسی علیه السلام د دغی خبری تحمل هم کولی شی چه دی څمونږ د اموالو څخه زکاتونه هم غواړی؟» څه خلق د قارون مؤیدان شول او ویل ئی چه نه څمونږ له لاسه دغه نه ده پوره. بالاخر ملعون قارون د حضرت موسی علیه السلام د بدنام کولو له پاره یوه ډیره ناپاکه او چټله پلمه (تدبیر) جوړه کړه او یوی بدکاری ښځی ته ئی څه بدی او پیسی ورکړی او وی لمسوله چه د خلقو په یوه لویه جرگه کېبی کله چه موسی علیه السلام د زنا د حد په اطراف بیانات ورکوی ته هغه له خپله ځانه سره متهم کړه - لکه چه دغی پلټنی ښځی په هم هغه لویه مجمع کېبی هم داسی یوه چټی (بیکاره) خبره وکړله کله چه حضرت موسی علیه السلام هغی ته شدید قسمونه ورکړل او د الله تعالی له قهره او غضبه ئی وویروله نو هغه وویریده او په ښکاره ډول (طریقه) سره ئی وویل چه ما دغه د قارون په لمسولو سره ویلی دی دلته قارون د حضرت موسی علیه السلام په ښیرا سره له خپله کوره او

خزانو په ځمکه خښ او ډوب کرل شو. د «مفتاح» تفسیر په کنجیو (کلیو) سره کړی دی
یعنې د اموالو دومره صندوقونه ورسره ؤ چې د هغو د کلیگانو په پورته کولو څو زورور کسان
ستری کیدل او دغه دومره مستبعد هم نه ؤ لکه چې په ځینو تفاسیرو کېنې د هغه صورت هم
ښوولی شوی دی.

﴿إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ﴾ الآية - یاد کړه هغه وقت چې وویل دغه قارون ته قوم د ده چې مسلمانان ؤ په
کبر او غرور سره مه خوشالېږه بیشکه چې الله نه خوښوی خوشالیدونکی په مال د دنیا) یعنې پر
دغه فانی او زائل دولت ولی نازیږی او پری فخر او غرور کوی؟ چې هغه د الله تعالیٰ په نزد د
میاشی د یوه وزر په اندازه هم وقعت نه لری ښه وپوهیږه چې الله تعالیٰ مغرور او متکبر بنده نه
خوښوی او هر هغه شی چې د ده مالک الملکوت خوښ او پسند نه وی د هغه نتیجه ماسواء له
تباهی او هلاکت بل هیڅ شی نه دی.

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ

او وغواړه په هغه (دولت) چې درکړی دی تاته الله کور د آخرت

تفسیر: یعنې د الله تعالیٰ ورکړی مال د دی دپاره دی چې انسان هغه د آخرت خپله پټکه
وگرځوی نه داسی چې د هغه د غفلت په نشو مست مغرور او متکبر شی او د متکبرانو په شان
حرکت او وضعیت اختیار کړی.

وَلَا تَسْ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنُ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ

او مه هیروه برخه خپله له (ماله د) دنیا او احسان کوه (له بندگانو د الله
سره په ورکړه د مال) لکه چې احسان کړی دی الله له تاسره (چې داسی ډیر
دولت ئی درکړی دی)

تفسیر: یعنې سم د خپلی برخې سره تری خوره! او څښه! او اغونده! او د آخرت دپاره دی
پټکه تری واخله! او په ناروا مواردو کېنې ئی مه لکوه! او د خلق الله سره ښه سلوک کوه!.

وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ۝

او مه غواړه (ای قارونه!) فساد (په تکبر ظلم بغی سره) په ځمکه کېنې بیشکه
چې الله نه خوښوی فساد کوونکی.

تفسیر: یعنی له حضرت موسیٰ علیه السلام سره ضد مه کوه! د الله تعالیٰ پر ځمکه د مطیعانو په شان گرځه! او خامخا په بلاد الله کښی شورماشور او غلغله مه جوړوه! ځکه چه په ملک کښی فتنه او فساد اچول ښه کار نه دی.

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي

وویل (قارون قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چه راکری شوی دی ماته دغه مال په هغه علم سره چه ما څخه دی،

تفسیر: یعنی هنرمن وم او د گټلو استعداد او سلیقه می درلوده (لرله) - پخپل لیاقت او قابلیت یا د کوم خاص علمی مهارت لامله (له وجی) ماته دغه دولت حاصل شوی دی الله تعالیٰ هم ماته ځما د لیاقت او اهلیت په ملحوظ دغه مال - دولت او شته راکری دی او دغه ثروت په خوشی چتی (بیکاره) ناسته بی له محنته ماته په لاس نه دی راغلی چه اوس ئی زه د موسیٰ په حکم او مشوره خوشی ویریا د الله تعالیٰ په نامه لکوم.

أَوْ لَمْ يَعْلَمَنَّ اللَّهُ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَكَثَرَ جَعًا

آیا نه پوهیده (قارون) چه بیشکه الله په تحقیق هلاک کړی دی په خوا له دغه (قارون څخه) له (اهل د) زمانو هر هغه څوک چه دی ډیر سخت ؤ له دی (قارون) څخه له جهته د قوت او ډیر ؤ له جهته د جمع کولو (د مال یا ملاتړه)

تفسیر: یعنی د دولت گټلو لیاقت چا درکړ؟ افسوس دی چه تا د حقیقی منعم احسان هیر کر او د هغه په درکړی دولت او لیاقت مغرور شوی آیا ده دغه دولت له خپل نجات وسیله او ضامن گنلی ؤ؟ او دی په دغه نه ؤ خبر چه د ده څخه پخوا څومره ملل او اقوام له خپلو هم داسی شرارتونو او سرکشیو له سببه هلاک او تباہ شوی دی چه د هغوی په لاسو کښی لوی لوی سلطنتونه او ډیری زیاتی خزانی - لښکری او نور زیات دنیوی وسائل او وسائط ؤ. آیا دغه ملمعون د هغو د احوالو د اوریدلو څخه پند او عبرت نه دی اخیستی؟

وَلَا يُسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٠﴾

او نه به شی پوښتیدلی له گناهونو خپلو څخه کافران (ځکه چه الله ته معلوم دی).

تفسیر: یعنی پوښتنی ته به ضرورت نه وی پاتی الله تعالی ته د دوی گناهونه یو په یو معلوم دی او له پرېستو سره هم لیکلی پراته دی هو! که د توبیخ او تقریب په ډول (طریقه) کوم وقت کوم سؤال له دوی نه وشي نو هغه بیله خبره ده. یا خو دغه کنایه ده د گناه له کثرته یعنی د دوی گناهونه به دومره ډیر او زیات وی چه دغه ته به ضرورت نه وی پاتی چه د یوی یوی جزئی پوښتنه له دوی ځنی وکړه شی. حضرت شاه صاحب لیکي «پوښتنی به نه کیږی له گناه یعنی له گناهکار څخه ځکه که د ده په پوه او عقل کښی څه نقصان نه وی نو گناه به ئی نه اختیاروله کله چه د دوی په پوه او عقل کښی نقص او خرابی ده نو پر دغسی ناپوهانو د الزام اړولو څخه څه فائده مرتبه کیږی شی؟ که دوی د هغو بدو کارو په بدی پوهیدل نو ولی به ئی کول» (موضح).

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٤١﴾

پس راووت (قارون) پر قوم خپل په زینت ښائست (او د ج خپل) وویل هغو کسانو چه غوښت ئی دغه ژوندون (لږ خسیس د) دنیا ای کاشکی چه وی مونږ ته هم (له ثروته) په شان د هغو (اموالو اتباعو) چه ورکړی شوی دی قارون ته بیشکه چه دغه (قارون) خامخا خاوند دی د برخی لوئی (له دنیا څخه).

تفسیر: یعنی قارون خپل فاخره لباس واغوست او سره له ډیرو خدمو او حشمو او په ډیر شان او شکوه او جل او بل ووت چه د هغه د لیدلو څخه د دنیا د طالبانو سترگی ردی بدی پاتی شوی او گرد (تول) ورته هک حیران ودریدل او له خپلو ځانونو سره به ئی داسی ویل «کاشکی چه مونږ هم د داسی دنیوی شان او شوکت خاوندان وی! او هم داسی ترقی او عروج مو حاصل کړی وی چه نن د قارون په برخه شوی دی. بیشکه چه دی ډیر د اقبال او اجلال خاوند او ډیر خوش قسمته سړی دی».

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَكُنْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنِ امْنٌ وَعَمِلَ صَالِحًا

او وویل (دوی ته) هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ (هغوی ته) علم فهم چه افسوس دی تاسی ته (ای طلابو د دنیا) ثواب د الله خیر ډیر غوره دی هغه چاته چه ایمان ئی راوړی دی (په الله او رسول الله) او عمل ئی کړی دی د نیکو،

تفسیر: یعنی پوهانو او ذی علم سړیو وویل چه «ای کمبختانو! په دغه فانی جل وبل کښی څه ایښی دی چه د هغه هوس او ارمان کوئ؟ صالحانو مؤمنانو له پاره د الله تعالیٰ په دربار کښی کوم دولت او عزت چه شته او دوی ته وررسیدونکی دی د هغه په مقابل کښی دغه دنیوی شان او شوکت محض هیڅ او لاشی دی او دومره یو نسبت هم سره نه لری لکه چه د یوی ذری نسبت له لمر سره کیږی».

وَلَا يُلْقِمَهُ إِلَّا الصَّابِرُونَ

او نشی ښوولی ورکولی دغه (خبره) مگر صبر کوونکیو ته (په طاعت او مصیبت او له معصیته)

تفسیر: یعنی له دنیا ځنی آخرت هم هغه ښه او بهتر گڼی چه دنیوی محنت پر ځان برداشت کولی شی او بی صبره خلق د حرص او طمع له سببه په دنیوی هوس او ارمانو پسی شنه ناست دی. نادان انسانان دنیوی هوسانی (آرام) او راحت ته چه گوری داسی گڼی هر څوک چه د آرامی او هوسانی (راحت) خاوند دی هغه ډیر بختور او خوش قسمته سړی دی. نو ځکه د شپي او د ورځی د هم هغه په فکر او تشویش کښی اخته او مشوش اوسیدي - او د آخرت د ذلت او د اخروی زحمت او په سلهاؤ ځایو کښی خپل خوشامد او مدهنت ته غور نه کوی او نه گوری چه دغه دنیوی عیش او عشرت او آرامی وروسته د شلو یا شلوپښتو کلونو پای (آخر) ته رسیږی او بیا د ده په زرهاؤ نور کلونو پر تیرو ازغو او راز راز (قسم قسم) ربرونو (تکلیفونو) کښی تیریږی. (موضح بتغییر یسیر).

فَخَصَفْنَا بِهِ وَبَدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ ﴿۳۰﴾

پس ننه ایست مونبر دغه (قارون) او کور د ده په حُکمکه کښی پس څه نه ؤ ده ته (په دغه وقت کښی) هیڅ دله (د دوستانو) چه مددگاری نی کړی وی له ده سره غیر له الله څخه (په دفع د عذاب کښی) او نه ؤ (قارون پخپله) له بدل اخیستونکیو څخه (چه ځان نی له عذابه خلاص کړی وی).

تفسیر: یعنی نه بل څوک له خپله طرفه د ده مدد ته ورسید او نه نی څوک د خپل مدد لپاره وغوښتی شو، نه نی خپل قوت په کار ورغی نه د بل چا.

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَتَّعُوا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَسْأَلُ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ

او صبا کړ هغو کسانو چه آرزو به نی کوله د مرتبی د دغه (قارون) په پرون (مانښام) کښی ویل به نی (یو بل ته) افسوس دی تاته پوه شه! چه بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ارتولو نی) له بندگانو خپلو او تنگوی (الله دغه روزی په هر چا چه اراده وفرمائی د تنگولو نی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قارون ترقی او ترفع د لیدلو څخه پرون داسی آرزو او هیله (امید) کوله چه «کاشکی مونبر ته هم داسی عروج او ترقی حاصل شوی وی» نن د قارون د دغه بد انجام د لیدلو څخه لاسونه پر غوړونو ږدی او توبی وباسی او اوس په هوش راغلل چه دغسی دولت په حقیقت کښی د یوه ښکلی مار په شان دی چه د هغه په منځ کښی مهلک زهر وی. له کوم سړی د دنیوی ترقی او عروج د لیدلو څخه له سره مونبر ته نه ښائی چه داسی کومه فیصله له خپله ځانه سره وکړو چه هغه هرومرو (خامخا) د الله تعالیٰ په دربار کښی څه نه څه عزت - وجاهت او مقبولیت هم لری. دغه دنیوی ترقی او تنزیل د کوم بنده د مقبولیت او مردودیت معیار نشی کیدی بلکه دغه د الله تعالیٰ مصلحت او حکمت دی. پر هر چا چه لازم او مناسب وکنی د رزق او د روزی وروڼه (ابواب) ورپرانیځی او هر چاته چه مناسب وی روزی ورتنگه او په اندازه کوی نی. د مال او دولت فراخی او ارت والی د ښی خاتمی او مقبولیت دلیل نه دی بلکه علی الاکثر د هغه نتیجه تباهی او بربادی ده او د ابدی هلاکت او فلاکت په صورت څرگندیږی.

صدق من قال -

کم عاقل عاقل اعیت مذاهبه • و جاهل جاهل تلقاه مرزوقا
هنا الذی ترک الاوهام حائرة • وصیر العالم النحریر زندیقاً

تنبیه: په «ویک» کبئی (وی) اسم د فعل دی په معنی د «اعجب» او دا (کاف) په معنی د (لام)
دی نو معنی ئی داسی شوه چه تعجب کوم زه دپاره د دی چه بیشکه الله ارتوی رزق. ونحن
ترجمناه بمعنی ویلک وهذا ما قاله سیبویه

لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَبِكَاتَتْ لَا يُقْلِعُ الْكُفْرُونَ ﴿٥٧﴾

که چیری نه وی دا چه احسان کړی دی الله پر مونږ نو خامخا ډوب کړی به
ئی وو مونږ په غمکه کبئی (د قارون په شان) افسوس دی ته نه پوهیږی نه
وینی دا چه نه خلاصیږی کافران (له عذابه).

تفسیر: یعنی دغه د الله تعالیٰ مهربانی او احسان دی چه مونږ ئی د قارون په شان ونه گرځولو
که نه غمونږ حال او احوال به هم داسی کیده له خپل لوری که مونږ د ډیر حرص او طمع له
سببه داسی هیله (امید) او آرزو کړی وه. ﴿يَلَيْتَ لَنَا مِثْلَ نَارُوتِ قَارُونِ﴾ الله تعالیٰ غمونږ
په مخ کبئی خیر راپیښ کړ چه غمونږ دغه آرزو او هیله (امید) ئی تر سره ونه رسوله او نه ئی
پر دغه حرص او طمع مونږ ته څه تنبیه او سزا راکړه - بلکه د قارون نتیجه او حشر ئی مونږ ته
راښکاره او مونږ ئی په دغه وسیله سره ویني او متنبه کړو اوس مونږ ته دغه خبره ښه څرگنده
شوه چه محض د مال او زر په ترقی سره حقیقی فلاح او بری هیچا ته نشی حاصلیدی او دغه
چه ناشکره منکران له سره د الله د عذابه نجات نشی موندلی.

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا

فِي الْأَرْضِ وَلَا فُسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٥٨﴾

دغه کور د آخرت (چه جنت دی) ورکوو مونږ دا دپاره د هغو کسانو چه نه
لری اراده د لوئی (او تکبر) په غمکه کبئی او نه فساد ظلم کوی (پر خلقو)
او عاقبت ښه خاتمه دپاره د پرهیزگارانو ده.

تفسیر: یعنی د قارون د دولت په نسبت ناپوهانو داسی ویل چه قارون خو ډیر خوش قسمته او بختور سری دی حال دا چه دغه خوش قسمتی او بختورتوب نه دی بلکه د آخرت گټه په لاس کول لویه خوش قسمتی ده او دغه گټه د هغو کسانو لپاره ده چه د الله تعالیٰ په ملک کښی شرارت او فساد غورځول نه غواړی او په دغه فکر کښی له سره نه دی چه خپل ځان له گردو (تولو) څخه لوی او لوړ (اوچت) وگنی - بلکه د تواضع او انکسار او پرهیزگاری لار ځان ته اختیاری - د دوی زیار (محنت) او کوشش د دی په ځای چه خپل ذات لوړ (اوچت) او لوی ښکاره کړی تل په دغه کار کښی مصروف او معطوف دی چه خپل دین لوړ (اوچت) کړی او کلمه الله په اعلام کښی وویښی او خپل مسلم قوم مرقی او مرفه الحال او او فارغ البال من حیث الحال وگرځوی، دوی د دنیا حریصان نه دی بلکه پر آخرت عاشقان دی او دنیا پخپله د دوی تر پښو لاندی رغری نو اوس تاسی پخپله غور او فکر وکړئ چه آیا د دنیا مطلوب د دنیا له طالبه څخه ښه نه دی؟ صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم ته وگورئ چه هغوی له گردو (تولو) څنی زیات د دنیا تارکان و مگر متروک الدنیا نه و - په هر حال د مؤمنانو اصلی مقصد آخرت دی د دنیا هغه برخه چه د دغه مقصد ذریعه وگرځی هم هغه ښه او مبارکه ده که نه هیڅ.

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّمَّا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٥٢﴾

او هر چا چه وکړه کومه نیکي پس شته ده ته (ښه جزاء) خیر غوره له جهته د دغی (حسني) او هر چا چه وکړه کومه بدی پس نشی ورکولی جزاء هغو کسانو ته چه کړی نی دی (عمل د) بدیو مگر (جزاء د هغه شی) چه و دوی چه کاوه به نی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کومه نیکي چه دلته وکړی له هغه څخه ښه او بهتره نیکي به هلته ورسره وکړه شی د یوی نیکي څرنگه چه د هغه اقتضاوی اقلا لس چنده د هغه ثواب ورکاوه کیږی. حضرت شاه صاحب لیکي «پر نیکي باندی د نیکي وعده نی ورکړه چه هغه علی‌الیقین رسیدونکی ده او پر بدی نی د بدی وعده ونه فرمایله چه ضرور به ورسیږی ځکه چه ممکن دی چه هغه ورمعاف شی هو! دومره نی وفرمایل چه د هغه فعل له سزا څخه به ډیره سزا ونه رسیږی».

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ

بیشکه هغه (الله) چه فرض (نازل) کری ئی دی پر تا (احکام د) قرآن خامخا بیرته بیوونکی دی د تا هغه غای د وعدی (مکی) ته

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی و ﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلشَّيْطَانِ﴾ عاقبت او ښه خاتمه پرهیزگارانو ته ده یعنی په آخرت کښی لکه چه پاس معلوم شو - اوس دغه راښیی چه په دنیا کښی هم آخری بری او فتح هم د دوی ده. وگورئ نن تاسی د کفارو له ظلم او تیری څخه په تنگ شوی مکه معظمه مو پریښوده مگر هغه الله تعالیٰ چه تاسی ئی رسول گرځولی ئی او د پاک قرآن په شان کتاب ئی درعطاء کری دی هم هغه الله تعالیٰ بالیقین د تا په ډیره کامیابی او بری سره بیرته هم دلته راوستونکی دی. حضرت شاه صاحب لیکي «دغه آیات د هجرت په وقت کښی نازل شول او داسی دادینه او تسلی ئی وفرمایله چه ته به بیا مکی معظمی ته راتلونکی ئی لکه چه دوی په ډیر ښه وضعیت سره راغلل سره له غلبی او فتح» ځینو مفسرینو له «معاد» څخه موت مراد کری دی - او ځینو آخرت - او ځینو جنت - او ځینو د شام ځمکه چه هلته دوی یو ځلی په لیلۃ المعراج کښی تشریف وړی و. حافظ عماد الدین بن کثیر رحمة الله علیه په دغو اقوالو کښی ډیر عمیق او لطیف تطبیق کری دی. یعنی له معاده دلته مکه معظمه مراد ده (کما فی البخاری) مگر د مکی معظمی فتح د قرب الاجل علامه وه لکه چه ابن عباس او عمر رضی الله تعالیٰ عنهما د ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ په تفسیر کښی وفرمایل د وړاندنی «اجل» څخه وروسته «حشر» د حشر څخه وروسته د «آخرت» او د آخرت وروستنی منزل جنت دی. مطلب ئی داسی شو چه الله تعالیٰ به تا پرمویی په یوه شانداره طریقه سره بیرته مکی معظمی ته راولی، وروسته له هغه څو ورځی وروسته اجل مو واقع کیږی، بیا به د شام په ځمکه کښی حشر کیږئ لکه چه له احادیثو څخه ثابت شوی دی بیا په آخرت کښی به هم په ډیر شان او شوکت سره تشریف راوړئ. او په آخر کښی په جنت کښی ډیر اعلیٰ مقام ته استول کیږئ.

قُلْ رَبِّيَ أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ٥٥

ووايه (ای محمده! دوی ته) رب ځما ته ښه معلوم دی هغه څوک چه راوړی ئی ده لاره سمه او هغه څوک چه هغه په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته ځما هدایت او د مکذبینو او معاندینو گمراهی ښه معلوم دی. یقیناً دی به له هر یوه سره سم د دوی له احواله سره معامله کوی. او دغه له سره نشی کیدی چه ځما

دغه کوشش ضایع شی - یا گمراهان رسوا - سپک او گمراه نه کری.

وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ

او نه وی ته چه توقع امید دی درلود (لرلو) د دی چه راویه لیږلی شی تاته کتاب (قرآن) لیکن (راولیږلی شو محض) په رحمت مهربانی له (جانبه) د رب ستا

تفسیر: ته له پخوا ځنی د نبوت په انتظار کېږی نه وی دا محض د الله تعالی رحمت او موهبت دی چه ته ئی په رسالت سره سرفراز کری نو هم هغه الله تعالی به په دنیا او آخرت کېږی تاته بری او کامیابی درکوی لهدا ای محمده! د ده پر معاونت او امداد تل ترته اعتماد او اطمینان ولره!.

فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ ﴿٨٧﴾

پس مه کیږه ته خامخا مددگار دپاره د کافرانو (په دین د دوی کېږی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی ته دی خپل هغه قوم خپل خپلوان مه گڼه چه دوی له تاسره بدی کری ده او تاسی ئی مجبور کری یی چه خپل وطن پرېږدئ! اوس هغه څوک چه له تاسره مرسته (تعاون) او مدد کوی هم هغه دی خپل دی.

وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ إِلَيْكَ
وَأَدْعُ إِلَى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨٨﴾

او (خبردار چه) وا دی نه پوی (کفار) خامخا تا (په مکر او فریب) له آیاتونو د الله پس له هغه چه نازل کرل شول تاته او وېوله خلق (طرف د توحید او عبادت د) رب خپل ته او مه کیږه ته خامخا له مشرکانو څخه (په اعانت د دوی کېږی).

تفسیر: یعنی ته دی د دین په کار کښی د خپل قوم خاطر او رعایت مه کوه! او مه دی خپل ځان په هغوی کښی شمیره! اگر که دوی ستا له قرابت دارانو څخه هم وی. هو! دوی گرد (تول) د خپل رب په لوری وبوله! او د الله تعالی د احکامو په تعمیل کښی ټینگ اوسه!

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ

او مه بوله ته له الله سره معبود بل (ځکه چه) نشته هیڅ لائق د بللو بل هیڅوک مگر هم دی دی (یواځی ځکه چه) هر څیز فانی کیدونکی دی مگر ذات د ده (چه تل باقی دی).

تفسیر: دغه خطاب اگر که پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی مگر بالوسيله په دغه سره نورو ته پند او نصیحت ورکول کیږی. د پاس آیتونو په نسبت ځینو مفسرینو هم داسی لیکلی دی. یعنی هر شی له خپله ذاته معدوم دی او تقریباً تول شیان فناء کیدونکی دی اعم له دی چه په هر وقت کښی وی مگر خو د الله تعالی مخ یعنی د الله تعالی مقدس ذات چه نه له سره معدوم و او نه هرگز فناء کیدونکی دی رښتیا ده (الا کل شیء ما خلا الله باطل).

وقال الله تعالی ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَذَرْنَاهُ فَيَبُورُ وَلَا يَرَىٰ لَهُ خَالِقًا﴾ .
 ځینو اسلافو د دی مطلب داسی اخیستی دی نور گرد (تول) کارونه فناء او محو کیدونکی دی ماسواء له هغو کارونو چه خالصاً مخلصاً له وجه الله وکړی شی والله تعالی اعلم.

لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٩﴾

هم ده ته دی حکم (نافذه قضاء) او هم ده ته به بیرته بوتلی شی تاسی (لپاره د جزاء)

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) حضور د ده په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره یو حتمی او ضروری شی دی چه هلته یواځی د هم ده حکم چلیږی. او صورتاً، ظاهراً او مجازاً هم د بل هیچا حکم نه چلیږی او نه به قوت او اقتدار وربانی وی. ای الله! جار دی شم! په هم دغه وقت کښی پر دغه گناهکار بنده دی هم رحم وفرمایه! او له خپله غضبه ئی وساته!

تمت سورة القصص والله الحمد والمنة.

سورة العنكبوت مكية الامن آية (۱) الى غاية آية (۱۱) فعدنية وهي (۶۹) آية و (۷) ركوعات رقمها (۲۹) تسلسلها حسب النزول (۸۵) نزلت بعد سورة الروم د العنكبوت سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱) آيته غنجه د (۱۱) آيته تر آخره پورى چه مدنئ دى (۶۹) آيته او (۷) ركوع لرى په تلاوت كېئى (۲۹) او په نزول كېئى (۸۵) سورت دى وروسته د «الروم» له سورت غنجه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

الَّذِينَ أَحْسَبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿۲﴾

آيا گمان كوى دا خلق د دى چه پرى به بنودى شى دوى (په) هم دى قدر چه ووائى دوى چه ايمان راوړى دى مونږ حال دا چه دوى به ونه ازمويل شى.

تفسير: يعنى په ژبه سره د ايمان دعوى كول دومره سهل او آسانه نه دى هر غوك چه د ايمان دعوى كوى امتحان او ابتلاء ته دى ئى هم تيار شى! هم دغه د امتحان محك دى چه پرى سره او ناسره سولولى كيږي او معلوميږي. په حديث كېئى راغلى دى چه له گردو (تولو) غنجه سخت امتحان د انبياؤ دى. وروسته له هغه د صالحينو بيا درجه په درجه د هغو خلقو دى چه له هغو سره مشابهت ولرى. او د انسان امتحان د ده د دين او ايمان له حيثيته اخيست كيږي. په هر اندازه چه انسان پخپل دين او ايمان كېئى مضبوط او سخت وي په هم هغه اندازه له هغه غنجه سخت امتحان اخيست كيږي.

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او خامخا په تحقيق ازمويلئ ؤ مونږ هغه كسان چه له دوى نه ږومبئ ؤ

تفسير: يعنى د ږومبئو انبياؤ د متبعينو دير لوى او سخت امتحان اخيست شوى دى. په صحيح

بخاری شریف کنبی دی چه صحابه و رضی الله عنهم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کنبی عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! څمونږ له پاره د الله تعالی له درباره دعاء او مدد وغواړئ! دا هغه زمانه وه چه د مکی معظمی مشرکینو پر مسلمانانو باندی انتهای ظلم او ستم کوو. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه پخوا له تاسو به ئی یو (ژوندی) انسان په ځمکه کنبی ولاړ څښوو او بیا د هغه پر سر به ئی اړه کښوله او د ده سر به له منځه دوه توتی کیده. د ځینو نورو مؤمنینو پر وجود به ئی د اوسپنی تک سره سیخونه وهل او لگول چه د هغو په اثر به د دوی پوستکی او غوښی وړتی کیدی او سوځیدی ښاکي به ئی وهلی او لاندی به لویدی خو سره د دغو رېږو (تکلیفونو) او سختیو باوجود له خپل دین څخه به ئی دوی نشو گرځولی.

اوشکی مو بهیږی - وینی مو توښیږی

زړونه مو کریږی - ټینگ ولاړ په مینه یو

له خوب خوړو نه لری یو - خوار زهیر او غلی یو

خوند او ژوند نه تلی یو - سخت لتاړ په مینه یو

فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلْيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴿٣٠﴾

پس خامخا معلوم به کړی هر ورو (خامخا) الله (په علم ظاهري سره هم) هغه کسان چه رښتینی دی (په دعوی د ایمان کنبی) او خامخا معلوم به کړی الله هر ورو (خامخا) (هغه) دروغجنان (په علم ظاهري سره هم).

تفسیر: یعنی الله تعالی په علانیه ظاهروی او هر یو به پوهیږی چه د ایمان په دعوی کنبی کوم یو رښتین راوځی؟ او کوم یو دروغجن څرگندیږی او سم له هغه سره به هر یو ته سزا ورکوی. تنبیه: له ﴿فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ﴾ الآية - څخه چه د علم الباری د حدوث توهم کیږی د هغه یو نهایت محققانه جواب شیخ الهند قدس سره العزیز پخوا د البقرة په (۱۷) رکوع د دغه متبرک تفسیر کنبی چه پر ﴿إِنَّمَا تَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يُقَالُ مِنْ تَحْتِهَا عَرْشُهُ﴾ باندی لیکلی شوی ورکړی دی. مونږ دلته د هغو توجیهاتو په طرف اشاره کړی ده چه د مفسرینو له طرفه ایراد شوی دی.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٣١﴾

آیا گمان کوی هغه کسان چه عمل کوی دوی د بدیو (لکه شرک او معاصی) د دی چه پرومبی به شی دوی پر مونږ (چه مونږ به له دوی نه انتقام ونشو اخیستی) بد دی هغه حکم چه کوی ئی دوی (چه نفی د انتقام دی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «پخوانی دوه آیتونه د هغو مسلمانانو په متعلق ؤ چه د کفارو په ایذاء کښی اخته ؤ او دغه آیت د هغو کافرانو په متعلق دی چه مسلمانان به ئی رپرول (تکلیفول) (موضح)» یعنی د مومنینو امتحانات دی دوی داسی ونه گڼي چه «مونږ په خوندونو او مزو سره ظلمونه کوو او د هغو له سختیو او مصاعبو څخه مأمون او ساتلی یو.» دوی له مونږه خپل ځانونو پیږی ساتلی شی هغه سختی سزاوی چه دوی ته ورکولی کیږی د هغه په مقابل کښی د مسلمانانو د امتحان سختی هیڅ حقیقت نه لری چه د دی وقت د دغه عارضی مهلت او ذیل په نسبت دوی داسی کومه رایه قائمه کړی ده چه «مونږ به تل مأمون پاتی کیږو او د حساب او کتاب او سزا موندلو په وقت کښی به د الله تعالی د قدرت په لاس کښی نه ورځو» نو په حقیقت کښی دوی پر دیره خرابه خبره فیصله کړی ده او داسی د حماقت او د جهالت فیصلی د راتلونکیو مصائبو مخه له سره نشی نیولی.

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ لَاتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

هر څوک چه وی چه امید لری دی د ملاقات د الله (په جنت کښی) پس بیشکه اجل نیته د (ملاقات د) الله خامخا راتلونکی ده (نو ښائی چه ورته تیار شی) او هم دی ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (پر ټولو احوالو)

تفسیر: یعنی هر هغه سړی چه په دغه توقع سختی گالی (برداشت کوی) او رپرونه (تکلیفونه) تیروی چه یوه ورځ به زه هر ورو (خامخا) د الله تعالی په مخ کښی حاضریدونکی یم چه هلته تر یوی ذری پوری هم حساب او کتاب کیږی که زه دلته په دغه امتحان کښی ناکام شوم نو د دغه ځای له سختیو څخه په زیاتو سختیو کښی اخته کیدونکی یم او که تری بریالی او کامیاب ووتلم نو دغه گرد (ټول) تکالیف به ځما له مخی څخه لری کیږی. او د الله تعالی رضاء او لقاء به می په برخه کیږی نو داسی سړی دی په یاد ولری چه د الله تعالی وعده هر ورو (خامخا) راتلونکی ده او هیڅ یو قوت او طاقت د هنی مخه نشی نیولی او د ده دغه اعلی توقعات

خامخا پوره کیدونکی دی او ضرور د ده سترگی به پری یخی او رنی کیږی. الله تعالیٰ گردی (تولی) خبری اوری او پری ښه عالم دی د هیجا زحمت نه ضایع او نه ابته (خراب) کوی.

وَمَنْ جَاهِدْ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿۶﴾

او هر څوک چه جهاد کوی (له کفارو یا له نفس خپل سره) پس بیشکه هم دا خبره ده چه جهاد کوی دپاره (د نفعی) د نفس خپل بیشکه چه الله خامخا غنی بی پروا دی له گردو (تولو) عالمیانو څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د چا له طاعت او عبادت څخه هیڅ نفع او له معصیته هیڅ قسم نقصان نه رسیږی هغه غنی ذات له هغی شیانو څخه په کلی ډول (طریقه) سره بی پروا او بی نیاز دی هو! بنده په هره اندازه چه د الله تعالیٰ په طاعت کښی محنت او زیار (کوشش) پر ځان اخلی د هغه ثمره او نتیجه ورته په دنیا او آخرت کښی رسیږی پس مجاهده کونکی دی هیڅ کله داسی خیال ونه کړی کله چه مونږ د الله په لاره کښی دومره زحمت کوو نو (معاذالله) پر الله تعالیٰ خپل څه منت او احسان باروو بلکه بالعکس دا د هغه الله تعالیٰ مرحمت او احسان دی چه تاسی ته ئی ستاسی د گټی او فاندی لپاره د طاعت او ریاضت توفیق درکړی دی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۷﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه) خامخا وبه رږوو مونږ هرومرو (خامخا) له دوی نه گناهونه د دوی او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته ښه جزاء د هغه (عمل) چه وو دوی چه کاوه به ئی (په اسلام کښی).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه الله تعالیٰ د گرد (تول) عالم څخه غنی، بی پروا او بی نیاز دی خو بیا هم په خپل رحمت او شفقت سره ستاسی محنت او زحمت نه ضایع کوی او په ځای ئی رسوی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی د ایمان په برکت به تاسی ښیگنی (فاندی) او نیکی

ومومع او بدی او خرابی مو بخیلی کپیری» (موضح القرآن).

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جُهَدَاكَ لِتَشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۖ

او (مؤکد) امر کړی دی مونږ پر انسان له مور پلار خپل سره ئی د نیکي (هر کله په هر څه کښی پرته (علاوه) له دی نه)، او که کوښښ کوی (دوی دواړه) له تاسره چه شریک ونیسی ته له ما سره هغه څیز چه نشته تاته په (الوهیت) د هغه کښی هیڅ علم پس اطاعت مه کوه ته د دوی (دواړو)

تفسیر: یعنئ په کردو (تولو) کائناتو کښی داسی کوم شی له سره نشته چه له الله تعالی سره شریک یا شرکت وکړی شی بیا نو په دی باندی څوک له کومه ځایه څخه خبر شوی دی. دغه خلق چه الله تعالی ته شرکاء ودروی محض د جهالت اوهام دی او د بی سنده خیالاتو متابعت کوی او په واقع سره له حقیقته بیخی بیخیره دی.

﴿لَا تُطِعْهُمَا﴾ - اطاعت مکوه ته د دی دواړو په اشتراک مع الله کښی

په دنیا کښی له موره او پلاره د بل هیچا حق زیات نه دی خو د الله تعالی حق له دوی نه هم ډیر دی د والدینو لامله (له وجی) نه ښایی چه د الله تعالی دین پریودی (موضح) په حدیث کښی راغلی دی چه د حضرت سعد بن ابی وقاص والد چه مشرکه وه کله چه د خپل ځوی د اسلام خبر ئی واورید نو له خپله ځانه سره یی عهد وکړ - څو سعد (معاذ الله) له اسلامه مرتد نشی نو زه به له سره خوړل او څښل نه کوم او تر چت لاندی به آرام ونه کړم لکه چه هغی له طعام خوړلو او له اوبو څښلو خپله خوله وترلو او بیخی خواره زهیره شوه خلقو به په زور او زیادت د دی خوله پرانستله او دودی او اوبه ئی ورکولی نو په دغه مناسبت دغه آیت نازل شو ګواکي دغه راوښودل چه د والدینو په داسی شان پر خلاف الحق باندی مجبورول هم هغه یو شان ابتلاء او امتحان دی ښایی چه د خالص مؤمن د ثبات پښه تری ونه ښوئیږی.

إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأَنِبْ لَكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝

خاص ماته دی بیا راتله د تاسی (تولو) پس خبر به کړم زه تاسی (جزاء به در کړم) پر هغو (اعمالو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنئ تول به په هغه عدالت کښی حاضرئږئ! په دغه وقت کښی به کردو (تولو) ته د ورښودل

کپیچی چه په اولاده او والدینو کښی کوم یو متجاوز او له خپله حده تیری کوونکی ؤ؟ او کوم یو پر حق او صداقت قائم ؤ.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ①

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا داخل به کړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی په (جماعت) د صالحانو کښی (چه) انبیاء او اولیاء دی

تفسیر: یعنی هر څوک چه سره له داسی زبردستو موانعو او عوائقو هم پر ایمان او د نیکی پر لاره قائم وی حق تعالیٰ به د هغه حشر پخپلو خاصو بندگانو کښی کوی. ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي «که اولاد په ناحقه خبره کښی د خپلو والدینو خبره ونه منله او والدین هم هغسی په ناحقه ټینگ ولاړ وی نو د اولاد حشر به له صالحینو سره کپیچی او د ده د والدینو به زمره کښی به نه کپیچی. اگر که د طبیعی او نسبی تعلقاتو په بناء دی د گردو (تولو) ځنی دوی ته ډیر نژدی وی. په «المرء مع من احب» کښی دینی محبت مراد دی طبیعی محبت نه دی مراد.»

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ

او ځیني له خلقو څخه هغه څوک دی چه وائی (تش په خوله) ایمان راوړی دی مونږ (هم) په الله باندی پس کله چه سختی ورسوله شی ده ته په (لاره) د الله کښی نو وگرځوی فتنه سختی خپګان د خلقو (او شمیری ئی) په شان د عذاب د الله

تفسیر: دغه د هغو خلقو ذکر دی چه پخپله ژبه ځان ته «مؤمن» وائی مګر د دوی په زړونو کښی له سره ایمان راسخ نه ؤ - دوی ته هر چیری چه د الله تعالیٰ په لاره کښی کوم ریر یا تکلیف وررسیده یا د دین له سببه ئی څوک تکلیفو نو دغه امتحان او آزموینه ده - الله تعالیٰ د عذاب په منزله ګڼله څرنگه چه انسان د الله تعالیٰ له عذاب ویرپړی او خپل ځان تری ساتی او وروسته د هغه له نزوله له خپلی هغی پخوانی دعوی څخه لاس واخلي - او ناچاره اعتراف او اقرار کوی چه زه په غلطی کښی وم هم دغسی حال د هغو ضعفاؤ القلوبو دی هر چیری چه د دین په معامله کښی کومه سختی وروسیږی نو ژر تر ژره ویرپړی او د ایمان له دعوی څخه لاس اخلی -

او په ژبه يا په عمل سره گواکي داسې اقرار کوي چه مونږ پخپلې دغې دعوي کښې په غلطۍ کښې وو. يا دغسې دعوي مو له سره نه وه کړې.

وَلَيْنَ جَاءَ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ

او قسم دی که چیرې راشي مددگاري (د مؤمنانو) له (طرفه) د رب ستا (چه فتح او غنیمت یوسي) نو خامخا وبه وائی دغه (منافقان) هر ورو (خامخا) بیشکه مونږ (هم) یو له تاسې سره (په ایمان کښې) (نو په غنیمت کښې مو شریک کړئ!)

تفسیر: یعنی که د مسلمانانو کوم عروج او موفقیت وگوري نو له خپله ځانه د هغه په نسبت خبرې جوړوي چه مونږ خو له تاسې سره وو - او اوس هم ستاسې اسلامي وروڼه یو - خصوصاً که مسلمانان فاتح شی. او فرض ئې کړئ که دغه خلق چه د کفارو سره ئې معاونت کاوه د مسلمانانو په لاس کښې بنديان شی نو بیا د دوی د نفاق او تملق لپاره هیڅ حد او اندازه نشته.

أَوَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ۝

(و فرمایې الله) آیا نه دی الله ښه عالم په هغه (اخلاص او نفاق) چه په سینو زړونو د عالمیانو کښې (پټ) دی (بلکه په هر شی باندې ښه عالم دی).

تفسیر: یعنی لکه چه ځینې له دغو خلقو له مسلمانانو سره دی الله ته دغه گورد (تول) معلوم دی آیا تش د ژبې په دعوي سره دوی له الله تعالیٰ څخه د خپلو زړونو احوال پتولی شی؟

وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ۝

او خامخا معلوم دی هر ورو (خامخا) الله ته هغه څوک چه ایمان ئې راوړی دی او خامخا معلوم دی هر ورو (خامخا) (الله ته) منافقان (نو ور به کړی هری یوی فرقې ته جزا موافقه).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته لا له پخوا څخه هر شی پوره معلوم دی - لیکن اوس ستاسې اعمال او افعال نورو ته هم ورښی او ظاهروي یی چه آیا د عمل په میدان او په ښکاره ډول (طریقه) کوم یو له تاسې خپل ځان صادق مؤمن ثابتوی؟ او کوم یو دروغجن - دغاباز او منافق دی؟

تنبيه: په دې قسم مواضعو کېنې د ﴿وَلَيْعَلَّنَّ اللَّهُ﴾ معنی په (لیرین الله) سره له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی کما فی تفسیر ابن کثیر رحمة الله علیه.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطِيئَتَكُمْ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی متابعت وکړئ تاسی د لاری ځمونږ (په دنیا کېنې) او ښائی بار به کړو (پر ځانونو) گناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته لازم دی چه پر ایمان مضبوط وی او هیڅ قسم تکلیف - ایذاء او ربرول (تکلیفول) یی د ثبات او استقامت له طریق څخه لری نشی کړی او نه د کفارو دک له شیطنته او حماقته استمالت او پخلا کولو څخه متأثر شی - مثلاً کفارو به مسلمانانو ته ویل «راځی اسلام خوشی کړئ!» او په خپلو هم هغو پخوانیو ورورگلویو او خپلویو کېنې ننوځئ! او ځمونږ پر لاره تگ وکړئ څو له گردو (تولو) تکالیفو او ایذاو څخه نجات ومومئ! او بی سببه په دغو مصائبو او تکالیفو کېنې پاتی نشئ او که تاسی داسی اقدام گناه گنئ! او له مؤاخذه څخه ئی ویریئ نو د الله تعالیٰ په دربار کېنې ځمونږ نوم واخلي چه دوی مونږ ته داسی مشوره راکړی وه - او که داسی کومه پېښه دروړاندی شی نو گرد (تول) مسئولیت او ذمه واری به مونږ په خپل سر اخلو» لکه چه یو شاعر وائی.

تو مشق ناز کر خون دوعالم میری گردن پر

وَمَا هُمْ بِحَمِلِينَ مِنْ خَطِيئَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٧﴾

وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ

حال دا چه نه دی دوی (پخپل ځان) اخیستونکی له گناهونو د دوی د هیڅ شی بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په دغه وعده کېنې). او خامخا بار به کړی هرومرو (خامخا) (دغه کفار) بارونه درانه د گناهو خپلو او نور درانه بارونه هم سره له بارونو درنو د گناهو خپلو

تفسیر: یعنی دوی دروغجنان دی او ستاسی بار د یوی ذری په اندازه هم دوی نشی سپکولی هو! خپل بار درونی - یو څو د دوی د ذاتی گناهونو بار ؤ - اوس د نورو د اغواو او د اضلالو بار

پر هغه لا زیات شو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که څوک وغوړی چه رفاقت وکړی او د بل چا د گناه بار پر خپله اوږه واخلي امکان نه لری مگر که یو بل گمراه کړی نو د دغه گمراه شوی سړی د گناه بار هم د دغه گمراه او هم د هغه گمراه کوونکی په غاړه لووړی» (موضح) لکه چه په حدیث کښی راغلی دی «هر څوک چه په دنیا کښی (ناحقه) وینه توئی کړی د ده د گناه برخه د آدم علیه السلام رومینی ځوی «قابیل» ته هم رسیږی چه هغه اول ځلی دغه خرابه لاره ایستلی ده».

وَلَيَسْأَلَنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

او خامخا وبه پوښتیدلی شی دوی هر ورو (خامخا) په ورځ د قیامت کښی له هغو (دروغو) چه وو دوی چه له ځانه به ئی جوړول (په الله په رسول الله).

تفسیر: یعنی دوی د دروغو خبری جوړوی چه مونږ به ستاسی بار پر خپلو اوږو آخلو دغه بالذات یوه مستقله گناه ده پر دغه هم دوی مأخوذیږی. وروسته د څو قصصو په منځ کښی پر دغی خبری تنبیه ورکړی شوی ده چه د رښتینو په مقابل کښی همیشه دروغ - اغواء او شرارت کیدل او د رښتینو او صادقانو د امتحان ابتلاء او آزموینی دوره به تر مدتو پوری اوږدیده مگر وروستی نتیجه به د هم هغو په حق کښی ښه او بهتره څرگندیده او منکران او شیریان به گرد (تول) سره خائبان او خاسران او زیانکاران گرځیدل - صادقان او رښتینان به بریالیان - کامیاب او سرفراز کیدل او د اشقیاو گرد (تول) مکائد د عنکبوت له تاره څخه زیات قوی نه ثابتیدل.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح قوم د ده ته پس مدت ئی تیر کړ په دوی کښی زر کاله (دپاره د تبلیغ او دعوت حق ته) مگر پنځوس کاله (کم له زرو نه)

تفسیر: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی چه حضرت نوح علیه السلام په څلویښت کلنی کښی مبعوث شو نه نیم سوه کاله په دعوت - تبلیغ - سعی - او اصلاح کښی مصروف او لکیاء ؤ بیا طوفان (څپان) راغی له طوفانه وروسته (۶۰) کاله نور هم ژوندی پاتی ؤ چه په دغه حساب سره د دوی تول عمر ۱۰۵۰ کاله شو.

فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿۱۳﴾

(نو تکذیب ئی وکمر) پس و نیول دوی طوفان (دیرو اوبو نو غرق شول) حال دا چه دوی ظالمان ؤ (په سبب د کفر خپل).

تفسیر: یعنی کله چه دوی له گناهونو او شرارتو څخه لاس وانخیست نو طوفان پری نازل شو چه په هغه کښی پرته (علاوه) له څو تنو مخصوصو نفوسو نور گرد (تول) سره دوب او هلاک شول.

فَانَجَّيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ

پس نجات ورکړ مونږ ده ته (له عذاب د طوفان) او خاوندانو د بیړی (ته چه له ده سره ؤ)

تفسیر: هغه انسانان یا حیوانان چه پر دغی بیړی کښی سواره ؤ هغوی مو د نوح علیه السلام ملگرتوب محفوظ او مأمون وساتل د هود علیه السلام په سورت کښی دغه قصه په تفصیل سره تیره شوی ده.

وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿۱۵﴾

او وگرځوله مونږ دغه (بیړی یا قصه یوه لویه) نښه (د قدرت او عبرت) عالمانو ته.

تفسیر: وائی چه د نوح علیه السلام بیړی تر دیرو مودو پوری د(جودی) پر غره ولاړه وه څو د گردو (تولو) لیدونکو لپاره عبرت وی نن ورځنی بیړی او جهازونه هم د هم هغی بیړی یوه نښه ده چه د هغو د لیدلو څخه هم د نوح علیه السلام د سفینی یاد تازه کیږی او د الله تعالی د قدرت یوه نمونه په نظر راځی - یا ښائی چه تری داسی مراد وی چه مونږ د بیړی دغه قصه د همیشه لپاره د عبرت نښه گرځولی ده. حضرت شاه صاحب وائی «غه وقت چه دغه سورت نازل شو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ډیر اصحاب د کفارو له ایذاء او اضراره په تنگ شوی ؤ - او ځینی له هغو پر بیړیو سواره شوی او د حبشی په لوری ئی هجرت کړی ؤ کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینی منوری ته راغی دلته هغه جهاز والا اصحاب ئی هم مدینی منوری ته راغلل او په سلامتی له هغوی سره ملاقی شول (موضح بتغیر یسیر) گواکی نوح علیه السلام او د نوح علیه السلام د سفینی تاریخ په دغه صورت او شکل سره بیا اعاده کړی شوی دی.

وَابْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَلِكُمْ
خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۳﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ
دُونِ اللَّهِ أَثْنًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا

او (یاده کرمه قصه د) ابراهیم کله چه وی ویل قوم خپل ته چه عبادت کوئ
تاسی الله ته او وویرپیږئ له (عذاب د) ده دغه (عبادت او ویره) غوره ده تاسی
ته (له کفره) که چیری یی تاسی چه پوهیږئ (په خیر او شر خپل) بیشکه
هم دا خبره ده چه عبادت کوئ تاسی غیر له الله د بتانو او جوړوئ دروغ
(له خپله ځانه چه خدایان نی بولی).

تفسیر: یعنی له خپله ځانه په دروغو سره عقیدې جوړوئ او د دروغو خیالاتو او اوهامو متابعت
کوئ - لکه چه تاسی په خپلو لاسو بتان له تیږو (کتو) ځنی توږئ او دروئ نی او بیا هغه تاسی
په دروغو سره خپل معبودان گرځوئ!

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ
الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۱۴﴾

بیشکه هغه کسان چه عبادت نی کوئ تاسی بی له الله نه دی مالکان دوی
تاسی ته د رزق پس طلب کړئ تاسی په نزد د الله رزق (چه قادر دی په
رسولو د روزی) او عبادت کوئ د هم هغه (الله یواځی) او شکر وباسئ هم
هغه (الله) ته (په نعمتونو د ده) هم دغه الله ته به بیرته بیولی کیږئ تاسی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «اکثر خلق په روزی پسی خپل ایمان ورکوی
نو پوهیږئ چه ماسوا الله څخه بل هیڅوک چاته روزی نه ورکوی هم هغه روزی رارسوی سم له
خپلی ارادی سره» لهذا نائی چه د هم هغه الله شکریه اداء کړئ! او هم هغه ته بندگی او عبادت
وکرئ! چه هم هغه پاک الله تعالی ته ستاسی بیا ورنگ او رجوع ده آخر په هغه وقت کښی به
څرنگه د الله تعالی سره مخامخ کیږئ؟.

(تر دغه ځایه پوری د حضرت ابراهیم علیه السلام مقوله وه اوس پاک الله داسی خطاب فرمائی
قریشو ته)

وَإِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

او که نسبت د دروغو و کر تاسی (ای کفارو رسول ته) نو په تحقیق نسبت د دروغو کړی ؤ (انبیاءو خپلو ته) دیرو قومونو پخوا له تاسی او نشته پر رسول باندی مگر رسوونه (د پیغام) ښکاره .

تفسیر: یعنی (ای کفارو!) ستاسی له دغه دروغجن شمیرلو ځنی ماته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی زه په صافو الفاظو سره تبلیغ - پند او نصیحت کوم او خپله وظیفه او فریضه می په دغه مورد کښی په ښه ډول (طریقه) سره اداء کړی ده او د ښو او د بدو لاری او کندی می گردی (تولی) تاسی ته در ښوولی دی که سره له هغه ئی تاسی نه منع البته تاسی به هم داسی نقصانونه ومومی - لکه چه پخوا له تاسی «عادیان» او «ثمودیان» او نور په کیسی اخته او مبتلا شوی ؤ .

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

آیا نه وینی (دغه منکران له بعثه) چه څرنگه اول پیدا کوی الله دا خلق بیا به ئی دوهم ځلی هم خلق کړی بیشکه دغه (اعاده د مخلوق اول او دوهم ځلی) پر الله آسانه ده .

تفسیر: یعنی پخپلو ځانونو کښی غور او دقت وکړئ! رومی تاسی بیخی نه وئ! الله تعالی تاسی له عدم څخه وجود ته راوسته هم داسی تاسی به وروسته له مرگه هم بیا ژوندی راپاڅوی. حضرت شاه صاحب لیکي «رومی خو مو لیدلی دی، وروستی هم پری قیاس کړئ» یعنی د الله تعالی په نزد خو هیڅ شی سخت او مشکل نه دی. مگر خبره ستاسی په پوهیدلو او باور کولو کښی ده هغه ذات چه یو شی ئی بی له نمونی څخه اول ځلی پیدا کړی دی دوهم ځلی ئی هم پیدا کولی شی د نمونی د قائمیدلو څخه وروسته د یوه شی جوړول ښائی چه لا سهل او آسان وی.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ

النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۖ يَعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿۳۱﴾ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿۳۲﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه وگرځئ تاسی په ځمکه کښی پس وگورئ چه څرنکه شروع کړی ده پیدایښت (له نشتوالی څخه) بیا به الله پیدا کړی پیدا کول وروستنی هم (په آخرت کښی په مثل د پرومبنی پیدایښت په دنیا کښی ځکه چه) بیشکه الله پر هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی نی مبدا او اعاده ده) عذاب ورکوی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د تعذیب نی) او رحم کوی پر هغه چا چه اراده وفرمائی (د رحمت نی) او خاص هم دغه (الله) ته تاسی بیرته بیولی کیږئ. او نه یی تاسی (ای خلقو!) عاجز وونکی (د الله) په ځمکه کښی او نه په آسمان کښی (له عذاب خپله) او نشته تاسی ته غیر له الله هیڅ دوست (چه وساتی تاسی) او نه هیڅ مددگار (چه ستاسی مرسته (مدد) وکړی په دفع د عذاب کښی).

تفسیر: یعنی خپل ذات پریږدئ د نورو اشیاء په پیدایښت کښی هم غور او فکر وچلوئ؟ او د الله تعالیٰ په ځمکه او ملکونو کښی وگرځئ! او سترگی وغړوئ! چه الله تعالیٰ څرنکه مخلوقات پیدا کړی دی؟ پر هم دغو مخلوقاتو او موجوداتو هم هغه خپل بل ژوندون هم اټکل او قیاس کړئ! او پری ښه وپوهیږئ! چه د هغه قدرت خو اوس نه دی محدود شوی. نو هم دغه الله تعالیٰ تاسی دوهم ځلی هم پیدا کوی او بیا به سم له خپله حکمته او مصلحته سره سزاء درکوی او پر هر چا چه اراده وفرمائی پخپل فضل - کرم او رحمت سره به خپله مهربانی مبدوله فرمائی - او د هر چا سزاء ورکولو ته چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی هغه نه په دی سره له هغی سزاء څخه خلاصیدی شی چه دی د ځمکی په سوریو کښی ننوځی یا آسمان ته والوځی هیڅ یوه هسکه او ټیټه د الله تعالیٰ مجرم ته د پناه ځای نشی ورکولی او نه هیڅ زور - قوت او طاقت هغه مجرم ته څه امداد او معاونت رسولی شی او نه ورسره څه مرسته (مدد) او نه نی حمایت کولی شی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَاسُوا
مِنْ زَحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۳۳﴾ فَمَا كَانَ

جَوَابُ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ

او هغه کسان چه کافران شوی دی په آیاتونو د الله او په ملاقات د دغه (الله) دغه کسان ناامیده دی له رحمت (جنت) حُما او دغه کسان مقرر دی دوی ته عذاب ډیر دردناک. پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (ابراهیم) مگر دا ؤ چه وویل دوی ووژنئ تاسی دغه (ابراهیم) یا وسوځوئ ده لره

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ له خیره څخه انکار کوی - او د الله تعالیٰ سره د مخامخ کیدلو امید نه لری نو هغوی به څرنګه د الله تعالیٰ د رحمت څخه امید کولی شی څکه چه دوی په بعث بعد الموت قائل نه دی لهنا دوی به په آخرت کښی هم محروم او مایوس پاتی کیږی. او دغه د ﴿مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ لَكَ﴾ عکس شو. یعنی د ابراهیم علیه السلام د تاممو معقولو خبرو او دلائلو او براهینو د آوریډلو څخه کله چه د ده قوم له جواب څخه عاجز شو نو د قوت د استعمال دپاره ئی لاس وغځول - پخپلو منځونو کښی ئی سره جرګه او مشوره وکړه چه یا ښائی دی ووژلی شی او یو ځلی دغه شورماشور آرام کړی - یا په اور کښی وسوځولی شی - خو ئی د ربړ او تکلیف له احساسولو څخه له خپله دغو خبرو څخه واوړی. که ده له خپلو دغو خبرو څخه توبه ویسته نو نه به ئی سوځوو که نه په اور کښی به ئی غورځوو چه د ایرو یوه ډیری تری جوړه شی.

فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ

پس نجات ورکړ دغه (ابراهیم ته) الله له (ضرره د) اوره

تفسیر: یعنی د دوی د مشورو او جرګو په اثر ابراهیم علیه السلام په اور کښی وغورځول شو مګر الله تعالیٰ اور پری ګلزار کړ - لکه چه د «الانبیاء» په سورت کښی ئی قصه مفصلاً تیره شوه.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

بیشکه په دغه (نجات د ابراهیم له اوره) خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چه ایمان ئی راوړی دی.

تفسیر: یعنی دغی واقعی دا رابکاره او جوته کړه چه الله تعالیٰ خپلو صادقو بندګانو ته څرنګه

نجات ورکوی؟ او د حق مخالفان غرنګه ځانې - خاسر او ناامیده کوی؟ دا هم راڅرګنده شوه چه د هر شی تاثیر د الله جل جلاله له حکمه دی کله چه د الله جل جلاله حکم نه وی نو د اور په شان یو شی هم یو څیز نشی سوځولی.

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا لَّمُودَةً بَيْنَكُم فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

او ویل (ابراهیم خپل قوم ته) بیشکه هم دا خبره ده چه نیولی دی تاسی غیر له الله بتان (په خدائی سره) دپاره د دوستی په منځ ستاسی کښی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی،

تفسیر: یعنی کله چه حضرت ابراهیم علیه السلام له اوره څخه صحیح او سلامت ووت نو بیا خپل قوم ته دغسی نصیحت وکړ چه «کوم یو عقلمن سری بت پرستی ته ښه او جائزه ویلی شی؟ بت پرستان هم پخپلو زړونو کښی په دی باندی دیر ښه پوهیږی چه دغه حرکت نهایت مهمل حرکت دی. مګر د قومی شیرازی د جمع ساتلو دپاره دوی داسی یو مذهب ځان ته تاګلی (مقرر کړی) دی چه د هغه پر نامه ټول قوم سره متحد او متفق وی او یو له بل سره دوستان شی لکه چه نن ورځ مونږ د یورپ د عیسائی اقوامو احوال ګورو - یا دا مطلب چه د بت پرستی شیوع او رواج پر دغه نه دی بناء شوی چه هغه کوم معقول څیز دی بلکه د ړندو تقلید، د قومی مروت او لحاظ او د ذات البینې تعلقاتو تاثیرات د هغه لوی سبب دی - یا ئی دا غرض دی چه د بت پرستی اصلی اساس د ذات البینې محبت، دوستی ده د یوه قوم هغه څه نیک سری چه د خلقو په نزد به محبوب و څه وقت چه انتقال ئی وکړ خلقو به د ډیری مینې د دوی تصاویر جوړول او د یادګار په ډول (طریقه) به ئی ساتل بیا به ئی متدرجاً د دغو تصویرونو په تعظیم شروع کوله - هم دغه تعظیم به ورو ورو پسی زیاتیده او د عبادت شکل به ئی ځان ته اخیست. دغه ګرد (ټول) احتمالات په دغه آیت کښی د مفسرینو له طرفه بیان کړی شوی دی او ممکن دی له «موده بینکم» څخه د بت پرستانو هغه محبت مراد وی چه دوی ئی له خپلو بتانو سره لری لکه چه په بل ځای کښی ئی ﴿أَنَّا كُنَّا بَيْنَكُمْ وَمِنَ الْأَعْيُنِ﴾ فرمایلی دی - والله اعلم.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا

بیا په ورځ د قیامت کښی بیزاره (منکر) به شی ځینی ستاسی (چه متبعان دی) له ځینو نورو سره (چه تابعان دی) او لعنت به وائی ځینی د تاسی (چه

تابعان دی) پر غینو نورو (چه متبوعان دی)

تفسیر: یعنی دغه گردی (تولی) اوسنی دوستی او محبت د غو ورغی له مخی دی. د قیامت په ورځ کښی به یو د بل سره دښمنان شی! او غینی به پر غینو نورو لعنت وائی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی هغه شیطان چه مشرکین او کفار به د ده په نامه قربانیدل او گردی (تولی) خبری به ئی منلی د الله تعالیٰ په مخ کښی به منکریری چه مونږ له سره دوی ته نه دی ویلی چه ځمونږ عبادت کوئ! یا ځمونږ خبرو ته غوږ کیږدئ! دلته به عابدین پر دغو معبودینو لعنت وائی چه ځمونږ نذر نیاز او نور تاسی واخیستل او د مطلوب په وقت کښی له مونږ ځنی مخ مو وگرځوو.

وَمَا أَوْلَاكُمْ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَّاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

او ځای د هستوگنی ستاسی اور دی او نه به وی تاسی ته (په قیامت کښی) هیڅوک له مددگارانو

تفسیر: چه له عذاب نه مو خلاص کری ای نمرودیانو! او د دوزخ له اوره تاسی ته نجات درکری لکه چه ځما رب ماته ستاسی له دغه اوره نجات راکړ.

فَأَمَّنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٠﴾

پس ایمان راوړ (او تصدیق ئی وکړ) دغه (ابراهیم) ته لوط او وویل (ابراهیم) چه بیشکه زه هجرت کوونکی یم (له قوم خپله) رب ځما ته بیشکه چه دی هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی.

تفسیر: حضرت لوط علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام وراوه ؤ - د ابراهیم علیه السلام له قوم ځنی هیچا دی ونه مانه یواځی لوط علیه السلام بلا توقف د دوی تصدیق وکړ - د دوی دواړو وطن په «عراق» کښی د «بابل» ښار ؤ - دوی د الله تعالیٰ په توکل له خپله وطنه ووتل - الله تعالیٰ دوی د شام ملک ته ورسول او هلته ئی د هستوگنی وسائل ورمهیا کړل. تنبیه: په ﴿وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ﴾ الآية - کښی دواړه احتمال شته چه قائل ئی ابراهیم وی یا لوط

عليهما السلام.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ
الْطَّبَوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا
وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٥﴾

او وبانه مونږ دغه (ابراهيم) ته (عوى) اسحق او (لمسى) يعقوب او مگر عولى
ؤ مونږ په اولاده د دغه (ابراهيم) كښى نبوت او كتاب (لكه توريت - انجيل
- زبور او قرآن) او وركړى ؤ مونږ دغه (ابراهيم) ته اجر د ده په دنيا كښى
او بيشكه دى په آخرت كښى خامخا له (معتبرو) صالحانو څخه دى.

تفسير: اسحاق عليه السلام عوى او يعقوب عليه السلام لمسى ئى ورعنايت كړ چه د دوى اولادى
ته بنى اسرائيل وائى او د حضرت ابراهيم عليه السلام نه وروسته ماسواء د ده د اولادى څخه بل
هيچا ته آسمانى كتاب او نبوت نه وركاوه كيوى لكه هومره انبياء چه مبعوث شوى دى د هم
دغه ابراهيم عليه السلام له ذريانو څخه دى ځكه دوى ته «ابو الانبياء» هم ويلى كيوى او الله
تعالى په دنيا كښى ده ته مال اولاد - عزت - او د تل لپاره ښه نوم وركړ - او د شام ملك ئى
د هميشه لپاره ده ته او د ده اولادى ته وروباڼه «كذا فى الموضع» او په آخرت كښى ئى د
صالحينو په اعلى درجه جماعت كښى چه د اولوالعزمو انبياؤ جماعت دى شامل كړه.

وَلَوْ طَا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ
مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٦﴾

او ياد كړه (اى محمده! قصه د) لوط كله چه وى ويل قوم خپل ته چه بيشكه
تاسى خامخا راځئ ناكاره كار (د لواطت) ته چه نه دى پرومبى شوى پر
تاسى (په دغه قبيح كار كښى) هيشوك له (تيرو) عالميانو (چه انس او جن
دى).

تفسير: يعنى دغه شنيع فعل هيچا پخوا له تاسى نه دى كړى هم دا د دغى خبرى دليل دى چه

انسانی فطرت له هغه څخه منفور دی د داسی خلاف الفطرت او خلاف الشریعت کار اساس تاسی ایښی دی.

إِنَّمَا تَأْتُونُ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ ۚ

آیا تاسی خامخا راځئ سړیو ته (د لواطت دپاره) او قطع کوئ (شکوئ) لاره (او د خلقو مال اخلئ).

تفسیر: له لاری وهلو ځنی مراد ممکن دی چه داړه ماری وی چه دغه کار به هم په دوی کښی رواج درلود (لرلو) یا په دغه بدکاری سره به ئی د مسافرانو لاری وهلی چه هغوی د خپل عفت او عصمت له ویری د هنی لاری په لوری نه راتلل یا به د ﴿وَقَطَّعُوا السَّبِيلَ﴾ مطلب داسی وی چه تاسی فطری او معتاده لاره پری ایښی او د توالد او تناسل لاره مو منقطع کړی ده.

وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ

او راځئ تاسی په مجلسونو خپلو کښی منکرو ناکارو کارونو ته

تفسیر: ښائی چه دغه بدکاری به ئی په علانیه او دانگ پیلی (ښکاره) د نورو خلقو په مخ کښی کوله او له سره به له خپلو دغو بدو اعمالو څخه نه شرمیدل یا برسیره په هغه نور څه تمسخر او استهزاء او لاس اچول او د بی شرمی خبری هم کولی.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اتَّبِعْنَا إِبْنَ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿۲۹﴾

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط ده ته بل شی) مگر دا چه ویل به (دغو لواطت کارانو) چه راوړه مونږ ته عذاب د الله که چیری ئی ته (ای لوطه!) له صادقینو رښتیا ویونکیو (چه ځمونږ کارونه بد دی).

تفسیر: یعنی که ته په رښتیا سره نبی ئی او په واقع سره رښتیا خبره وائی چه دغه کار خراب او مستوجب د عذاب دی نو دغه څنډ (ایسارتیا) او دیل د څه دپاره دی ژر هغه عذاب مونږ ته

راوغواوه. «د الاعراف» په (۱۰) رکوع ۸۲ آیت کېږي ښی داسې فرمایلی دی ﴿وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَنْتَهَكُونَ﴾^۱
یعنی د لوط علیه السلام د قوم جواب هم دغه ؤ چه د لوط کورنی له خپل کلی څخه وشړئ! چه دوی غواړی خپل ځانونه پاک وساتي ښائی د قوم ځینو افرادو به داسې ویلی وی او ځینو به هغسې ویلی وی. یا به ښی په یوه وقت کېږي داسې ویلی وی او په بل وقت کېږي به ښی هسې ویلی وی مثلاً رومیی د عذاب په ویرولو به ښی توکی او مسخري کړی وی او بالاخر به ښی داسې فیصله کړی وی چه راځئ دغه پاک مسلمانان له خپلو کلیو وشړو په هر حال دغه خبره ثابته شوه چه نه یواځې هغه قوم د دغه شنيع فعل مرتکب او بانی ؤ بلکه د هغه په جریان کېږي ښی دومره اصرار هم درلود (لرلو) چه د نصیحت کوونکي پیغمبر د باندی شړلو لپاره ښی هم ملای ترلی وی د دوی فطرت او طبایع دومره قدر مسخ او په بل مخ اوسنی ؤ چه د الله تعالی د خوف هیڅ یوه شائبه په کېږي نه وه پاتی! د عذاب د انذار او ویرولو په نسبت به ښی توکی او مسخري کولی او د ښی د مقابلی لپاره بیخي تیار ولاړ ؤ. د جرم دغه نوعیت د دوی د اهلک لپاره بیخي بس او کافی ؤ کله چه له هغه سره د توحید منکران هم ؤ «نو له بد څخه بدتر» او «خاوری ښی په سر» شوی معلومیږي چه د توحید دعوت د حضرت ابراهیم علیه السلام له جانبته مشتهر شوی ؤ - نو ځکه حضرت لوط علیه السلام مخصوصاً د دغه شنيع فعل د انسداد لپاره مأمور شوی ؤ. امکان لری چه ده د توحید او د نورو مؤمن به شیانو دعوت او تبلیغ هم کړی وی مگر د هغه ذکر ښی دلته نه دی فرمائی والله اعلم.

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿۳۰﴾

ووېل (لوط) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره (په لیږلو د عذاب) پر دغه قوم مفسدانو (په پیدا کولو د ناکاره خصلت په عالم کېږي).

تفسیر: دغه ښی وروسته له هغه چه له هغوی څخه ناامیده او مایوس شو وفرمایل. ښائی لوط علیه السلام به په دی پوهیدلی وی چه د دوی راتلونکی نسل به هم د عدل او اصلاح په لاره سمیونکی نه وی او هغوی به هم د هم دغو خپلو پلرونو په لاره روان وی لکه چه نوح علیه السلام فرمائی ؤ ﴿إِنَّا كُنَّا مِنْكُمْ قَوْمًا مُّسِيئِينَ ۖ لَنَبْلُوَنَّكُمْ وَلَنَعْلَمَنَّ إِيَّاهُ الَّذِي يَخْتَارُ ۚ إِنَّكَ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ۖ﴾ (د سوره نوح دوهم رکوع ۲۷ آیت)
(۲۹) جزء) کذا قال النیشا پوری فی تفسیره .

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿۳۱﴾

او کله چه راغلل رسولان (لیولی) غمونیر ابراهیم ته په زیری (د غوی او لمسی د ده) نو وویل (دغو ملائکو) بیشکه مونیر هلاک کوونکی یو د اهل د دغه کلی (او ښار د لوط) بیشکه چه اهل د دغو غایونو وو دوی ظالمان (په سبب د کفر او منکراتو)

تفسیر: د لوط علیه السلام د دعاء په اثر پښتو ته حکم وشو چه دغه گرد (تول) کلی سره وړان او تیه کړئ! دغه پښتی رومی د حضرت ابراهیم کره راغللی او په زوروالی کښی ئی ورته د غوی او لمسی بشارت ورکړ او هغه ئی مطلع کړ چه مونیر د دغو کلیو (سدوم) وړانلو ته هم راغلی یو او دغه دی هلته ورځو څکه چه د دغو کلیو هستیدونکی په هیڅ ډول (طریقه) سره له خپلو شنیعه ؤ حرکاتو څخه بیرته نه آوری د دغو واقعاتو تفصیل د اعراف - هود - او حجر په سورتونو کښی پخوا تیر شوی دی.

تنبیه: ښائی د اهلک د اطلاع سره یو ځای د هلک د زیری ورکولو څخه دغه مطلب وی که له یوه قوم ځنی الله تعالیٰ خپل ملک تشوی نو د بل عظیم الشان قوم یعنی د بنی اسرائیل اساس هم سر له نن ورځی پدی نښه علیه علامه النیشاپوری فی تفسیره .

قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا
لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَائِبِينَ^(۲۱)

ویل (ابراهیم ملائکو ته) چه بیشکه په هغه ښار کښی لوط (هم) دی ویل دغو ملائکو مونیر ښه پوه یو په هر هغه چا چه په دغه ښار کښی دی خامخا به مونیر نجات ورکړو هر ورو (خامخا) هم ده ته او هم کورنی د ده ته مگر ښځه د ده چه ده هغه له پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی).

تفسیر: یعنی آیا سره د لوط علیه السلام د موجودیت هغه کلی وړانوی؟ یا هغوی به له هغه ځای راویاسی؟ او بیا د تعذیب په عملیاتو لاس پوری کوئ؟ غالباً ابراهیم علیه السلام ته به د شفقت له سببه دغه خیال پیدا شوی وی که د لوط علیه السلام تر سترگو لاندی دغه آفت او عذاب نازل شی - نو د تعجب ځای نه دی چه د عذاب د دغه هولناکو مناظرو د لیدلو ځنی څه خوف او وحشت او ویره ورپیدا نه شی - ځکه چه پښتی په خپل کلام کښ څه استثناء نه وه کړی چه د هغه لامله (له وجی) د دوی په ذهن کښی به هم دغه شق راغلی وی چه د لوط علیه السلام په موجودیت کښ به دغه تخریبی عملیات شروع کیږی والله اعلم.

پرېختو دوی ته اطمینان ورکړ چه مونږ ټول په دی باندی خبردار یو چه څوک څوک هلته اوسېږي؟ او کوم کوم ئی د الله تعالیٰ مجرمان دی؟ یواځی لوط علیه السلام په هغوی کښی پاک او صاف دی - نو ځکه نه لوط علیه السلام ته او نه د ده نوری کورنی ته څه رږر او تکلیف ور متوجه کیږی - بلکه ټول سره روغ رمت صحیح - سالم نجات مومی او د عذاب له منطقی څخه لری کیږی. یواځی د لوط علیه السلام ښځه هم هغله پاتی کیږی ځکه چه هغه په معنیبو کښی شامله او عذاب پر هغی هم نازلیدونکی دی.

وَلَمَّا اَنَّ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِئًا يٰۤاِيَّهٖمْ وَصَاقٍ بِهٖمْ ذَرَعًا

او کله چه راغلل رسولان ځمونږ لوط ته نو خپه شو (لوط) په (سبب د) دوی او تنگ شو په دوی له جهته د زړه (چه منکران به ئی راڅخه بوځی)

تفسیر: دغه پرېختی د دیرو حسینو او جمیلو او ښکلو هلکانو په شکل او د امردانو په شکل هلته ورسیدی. حضرت لوط علیه السلام رومی دوی ونه پیژندلی نو ځکه د دوی د لیدلو څخه ډیر خپه او غمجن او لرمون خوړین شو چه اوس به زه د دغو میلمنو عزت او احترام د خپل قوم له لاسه څرنگه وساتلی شم که دوی پخپل کور کښی ونه ساتم نو دغه وضعیت د اخلاق - مروت او د میلمه پالنی له اصولاتو سره منافات لری - او که ئی ساتم نو د دوی پت - عزت او ناموس به د دغو بدکارانو څخه څرنگه وساتلی شم.

وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ اِنَّا مُنْجُوْكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغٰیِرِیْنَ ۝۱۳۱ اِنَّا مُنْزِلُوْنَ عَلٰی اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْیَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَآءِ بَیْۤا كَانُوْا یَقْسُوْنَ ۝۱۳۲

او وویل دغو (ملائکو لوط ته) مه ویرېږه! او مه خپه کیږه! بیشکه مونږ نجات درکونکی یو د تا او د اهل ستا (ای لوطه! له عذابه) مگر ښځه ستا ده هغه له پاتی کیږونکیو (په دغه عذاب کښی) بیشکه مونږ نازلونکی یو پر اهل د دی قری (ښار د سدوم) باندی عذاب له آسمانه (چه د کتو وړول دی) په سبب د دی چه ؤ دوی چه فسق او بدکاری به ئی کوله.

تفسیر: یعنی د خپل قوم له شراره څخه له سره مه ویرېږئ ځکه دوی ځمونږ په نسبت هیڅ نشی

کولی او غمونې د ساتنې لامله (له وجې) تاسې هرگز مه غمجن کېوئ ځکه چې مونږ انسانان نه بلکه پرنښتی یو چې ستا او ستا د ملګریو د نجات دپاره او د دغو مفسدانو اهلک او افتاء ته راغلی یو دغه قصه پخوا له دی نه په څو ځایونو کېنې تیره شوی ده .

وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٩﴾

او خامخا په تحقیق پریښوده مونږ له هغې (قربې ښار) یوه نښه ښکاره دپاره د هغه قوم چې عقل لری (او عبرت پری اخلی).

تفسیر: یعنی د دوی د منقلبې او الته شویو کلیو آثار او نښې مکیان د شام او مکی پر لاره له لری وینی.

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَقَوْمُ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

او (لیږلی مو ؤ اهل د) مدین ته ورور د دوی شعیب پس وویل (دغه شعیب) ای قومه څما عبادت کوئ (یواځې) د الله او امید لرئ (د ثواب) د ورځې وروستنئ (او وویږیئ له عذابه ئی) یعنی د آخرت له طرفه مه غافلېږئ او د واحد الله تعالیٰ بی له شریکه عبادت کوئ. او مه ګرځئ تاسې په ځمکه (د مدین) کېنې په دغه حال کېنې چې فساد کوونکې یئ.

تفسیر: د فساد او خرابی اچولو څخه مراد په معاملاتو او راکړه او ورکړه کېنې چل - قریب او دغابازی ده چې سود سوانی او غیر مشروعه ګټې خپول د دوی عادت ؤ - او امکان لری چې غلا او د لارو شکونه به ئی هم کوله. وقیل غیر ذلک.

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جُثَمِينَ ﴿٣١﴾ وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَّسَلِكِهِمْ

پس دروغجن وپاله دوی دغه (شعیب) پس ونيول دوی لره سختی زلزلې (یا

چنی د جبریل) پس صبا کر دوی په کورونو خپلو کښی (مړه) پرمخی پراته نسکور پر غځگونو. او (هلاک کړی مو وو قوم د) عاد او ثمود او په تحقیق ښکاره شوی دی تاسی ته (هلاک د دوی) له کورونو د دوی (چه وړانی کندوالی ئی پرتی دی)،

تفسیر: یعنی د دوی د کلیو کندوالی او ویجاړی او وړانی شوی ودانی تاسی لیدلی دی ښائی چه له هغو څخه پند او عبرت واخلي.

وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ
وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

او ښایسته کړی ؤ دوی ته شیطان عملونه د دوی پس اړولی ؤ (دغه شیطان) دوی له لاری د حق (چه د خپلو انبیاءو متابعت ئی ونه کړ) او ؤ دوی بینایان (هوبشیاران).

تفسیر: یعنی د دنیا په کارونو کښی پوه او هوبشیار ؤ او په خپل زعم او اټکل کښی پوهان او عاقلان ؤ مگر سره له هغه د شیطان له تیرایستلو او غولولو څخه ئی نجات ونه موند.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَدْ جَاءَهُمُ مُوسَى
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا اسْمِقِينَ ﴿٣٩﴾

او (هلاک کړی مو وو) قارون او فرعون او هامان (وزیر ئی) هامان او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته موسی په معجزاتو ښکاره ؤ سره پس تکبر وکړ دوی په عجمکه (د مصر) کښی او نه ؤ دوی ډومبی کیدونکی (له حکم او عذابه محموند).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه د قدرت ښکاره معجزات ئی ولیده بیا هم د الله تعالیٰ په مخ کښی ئی خپله غاړه کښینېوده او له کبره او غروره او لوئی څخه لږ څه هم راښکته نشول. بالاخره نتیجه ئی څه شوه؟ آیا دوی د خپلی دغی لوئی او مشرتوب له سببه له عذابه څخه نجات

وموند یا «العیاذ بالله» الله تعالىٰ ئی پخپلو عذابونو کښی ستړی او ستومان کړ؟

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِنَبِيٍّ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا
وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ
الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا

پس هر یو له دغو مذکورینو ونيول مونږ په (سبب) د ګناه خپلی ئی پس
غځینی د دوی هغه څوک دی چه ولیږل مونږ پری سخت (کانی وروونکی) باد
او غځینی له دوی هغه څوک دی چه ونيول دوی چنی (چه زړونه ئی وچودل)،
او غځینی له دوی هغه څوک دی چه ښکته ننه ایست مونږ دوی په ځمکه کښی
او غځینی له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی (په اوبو کښی)،

تفسیر: یعنی له دوی ځنی هر یوه ته سم د دوی له جرمه سزا ورکړه شوه پس غځینی د دوی هغه
څوک دی چه ولیږل مونږ پری سخت کانی وروونکی باد دغه د لوط علیه السلام قوم دی غځینو
عادیان هم په دوی کښی داخل کړی دی. او غځینی له دوی هغه څوک دی چه ونیوه دوی چنی او
زړه ئی وچاود دغه ثمودیان ؤ او اهل المدین ورسره. او غځینی له دوی هغه څوک دی چه راپورته
کړه مونږ ځمکه پر دوی باندی او په کښی دوب مو کړ یعنی قارون لکه چه په سورت القصص
کښی تیر شو او غځینی له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی په اوبو کښی دغه فرعون
او هامان او قبطیان دی او غځینو د نوح علیه السلام قوم هم په دوی کښی داخل کړی دی.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٢٠﴾

او نه ؤ الله چه ظلم ئی کړی وی پر هغو ولیکن ؤ دوی پر ځانونو خپلو به ئی
ظلم کاوه (په کفر او معصیت سره).

تفسیر: یعنی د الله تعالىٰ شان داسی نه دی چه کوم کار مخالف له عدله او انصافه یا بی موقعه
وکړی د الله تعالىٰ لوی دربار له ګردو (ټولو) عیبو او نقائصو او معایبو څخه په کلی ډول
(طریقه) سره مبرا او منزّه دی، ظلم خو هلته له سره متصور نه دی. هو! پخپله بندگان پر خپلو
ځانونو ظلم او تیری کوی یعنی داسی اعمال تری صادریږی چه د هغو نتیجه لامحاله د دوی په
حق کښی ېده او خرابه ده.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ إِذَا أَخَذَتْ بَيِّنًا وَإِنْ أَوْهَنَ الْبُيُوتُ لَبِثَتْ الْعَنْكَبُوتُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

مثل حال د هغو کسانو چه نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان) لکه
مثل حال د عنکبوت غنی جولای داسی دی چه ونیسی (جوړ کړی) یو کور
(له تارونو خپلو) او بیشکه چه ډیر ضعیف د ټولو کورونو خامخا کور د
غنی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (نو د غیر الله عبادت به ئی نه
کاوه).

تفسیر: یعنی کور د دی دپاره وی چه د انسانانو ځان او مال په هغه کښی محفوظ، مصئون او
مأمون وی نو د غنی (جولای) ځالی ته هیڅوک کور نشی ویلی چه په ادنی یوه اهتزاز او
خوځولو سره شکپړی هم دغه مثال د هغو کسانو دی چه ماسواء له الله ځنی نور کسان د خپلو
ځانونو له پاره خدایان نیسی او هغوی د خپلو ځانونو له پاره نجات وړکونکی محافظان گنی -
حال دا چه بی د الله تعالی د ارادی او مشیته هیڅ یو فلاح او نجات خارجی صورت نشی موندلی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٢﴾

بیشکه چه الله ته معلوم دی هر هغه چه بولی ئی (عبادت ئی کوی) دوی غیر
له الله له هر څیزه چه وی او هم دی دی ډیر غالب قوی (په انفاذ د احکامو)
ډیر حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی ممکن ؤ چه اوریدونکی تعجب وکړی چه گرد (ټول) معبودان ئی څرنگه په یوه
ځنځیر کښی سره وتړل او هیڅ یو ئی د دوی له منځه جلا (جدا) او مستثنی ونه فرمایه ځینی
بتانو ته - ځینی اور ته - ځینی اوبو ته - ځینی باد ته - ځینی لمر او ستوریو ته - ځینی
انبیاء یا پرستو ته عبادت کوی نو الله تعالی فرمایي چه پاک الله ته دغه گرد (ټول) شیان معلوم
او عیان دی که د دوی له منځه یو تن هم د مستقل قدرت، قوت او اختیار خاوند وی نو الله
تعالی به د دغو گردو (ټولو) نفی نه کوله. الله تعالی د هیچا رفاقت او ملگرتوب ته ضرورت نه
لری ځکه چه ډیر زبردست زورور ذات دی له سره جرگو او مشورو ته حاجت نه لری ولی چه

مطلق حکیم دی.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿۳۳﴾

او دغه مذکورہ مثالونہ (پہ قرآن کبھی) بیانوو مونہر دپارہ د خلقو او نہ پوهیبری پر دغو (مثالونو) مگر هغه پوهنده گان (چه بیخ د خبری راسپیری).

تفسیر: یعنی د مکی معظمی مشرکینو به ویل چه الله تعالیٰ د غنی جولای او د مچانو او د نورو حقیرو او سپکو شیانو مثالونه بیان فرمائی چه د ده له عظمته سره منافی دی. نو د دغه جواب ورکوی چه دغسی مثالونه د خپل موقع په لحاظ نهایت موزون او پر «ممثل له» په پوره دول (طریقه) سره منطبق کیږی. مگر د داسی مثالونو پر مطلب یواغی پوهان په ښه دول (طریقه) سره پوهیږی، جاهلان او ناپوهان او بیوقوفان کله پری پوهیدی شی؟ د مثال انطباق د مثال ورکونکی پر حیثیت نه ښائی چه وکړی شی بلکه هر یو مثال چه ورکړی شوی دی ښائی د هم هغه حیثیت ته وکتلی شی. که هغه حقیر او کمزور وی نو ښائی چه تمثیل ئی هم هغسی له حقیرو او کمزورو شیانو څخه وی د مثال ورکونکی عظمت له ده سره بیخی ارتباط او تعلق نه لری.

خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ

پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حق سره (څرنگه چه مناسب ؤ)

تفسیر: یعنی په نهایت حکمت سره ئی جوړ کړ - او بیکاره ئی نه دی جوړ کړی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ۚ

بیشکه په دغه (تخلیق یا تمثیل) کبھی خامخا لوی دلیل (د قدرت) دی دپاره د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی)

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ آسمانونه او ځمکی یواغی جوړ کړی دی نو په نورو وړوکیو وړوکیو کارونو کبھی به دی کله شریک، ملگری یا مددگار ته څه احتیاج لری (معاذ الله) که ورته ضرورت وی نو په هغو لویو لویو کارونو کبھی به وی.

أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٥٠﴾

ولوله (ای محمده) هغه چه وحی کړی شوی ده تاته له کتاب نه (چه هم دا مقدس قرآن دی) او قائموه (سم اداء کوه سره له ټولو حقوقو) لمونځ بېشکه لمونځ منع کوی (لمونځ کوونکی) له بی حیائی او له بدکار څخه، او خامخا یادول د الله ډیر لوی دی او الله ته معلوم دی هر هغه (عمل) چه کوی ئی تاسی (نو جزاء به ئی درکړی په ښه ډول (طریقه) سره)

تفسیر: یعنی د لوی قرآن تل تلاوت کوه! څو چه زړه دی مضبوط او قوی شی او د تلاوت اجر او ثواب بیل در په برخه شی او د قرآن معارف او حقایق له پخوا څخه ډیر انکشاف او ترقی وکړی او نور خلق هم هغه واورى او د مواعظو، علومو او برکتونو څخه ګټه (فائده) واخلي او هر څوک ئی چه ونه منی د الله تعالیٰ حجت پری تمام شی او د دعوت او اصلاح فریضه په ډیر حسن او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسېږی، د لمانځه په سبب د بدیو نه منع کیدل دوه معنی گانې لری یوه د تسبب په طریقه یعنی الله تعالیٰ په لمانځه کېنې داسې خاصیت او تاثیر ایښی دی چه لمونځ کوونکی له گناهونو او بدیو څخه ساتی لکه چه د کومی دوا استعمال تبه او نور امراض له سری شکوی او نه ئی پریږدی چه پری راشی په دغه صورت کېنې ښائی په یاد ئی ولری چه د دوا دپاره دغه امر ضرور نه دی چه د هغه یوازى یو خوراک د ناروغتیا د لری کولو دپاره کافی شی ځینى دواگانى په خاص مقدار سره تر یوی مودی پوری په لازمی ډول (طریقه) خوړل کیږی نو وروسته بیا دوا خپل تاثیر ښکاره کوی مشروط په دی چه رنځور کوم داسی شی استعمال نه کړی چه د دی دوا له خاصیت سره منافی وی پس لمونځ هم بی شکه ډیر تاثیر نه ډک هسی روحانی دوا ده چه د روحانی امراضو د علاج دپاره د یوه اکسیر حکم لری. هو! دغه خبره هم ورسره ضروری ده چه دوی په برابر مقدار په صحی توګه (طریقه) او احتیاط سره چه روحانی اطباء د هغه تجویز کړی دی تر تاکلی (مقرر کړی) نیتی پوری استعمال او پری مواظبت وکړی شی وروسته له هغه دغه مریض به په خپله حس کړی چه څرنګه لمونځ د ده پخوانی رنځوری او د کلونو کلونو ناروغی لری کوی.

بله معنی ئی داسی کیدی شی چه له بدیو ځینى د لمانځه په برکت منع کیدل ښائی د اقتضاء په ډول (طریقه) وی یعنی د لمانځه هر یو هیئت او د ده د هر یو ذکر مقتضى دی. هغه انسان چه هم دا اوس د الله تعالیٰ په دربار کېنې د خپل عبودیت، اطاعت، خشوع خضوع او تذلل او د الله تعالیٰ د الوهیت، ربوبیت، حکومت، مالک الملکوتیت اظهار او اقرار کړی دی نو اوس له لمانځه

وروسته او له مسجد نه د باندې دى هم په هم هغه خپل عهد او پيمان باندې ټينگ ولاړ وى او بد عهدي او شرارت ونه كړى او د هغه لوى ذات له احكامو څخه منحرف نشي. گواكي د لمانځه هره يوه اداء لمونځ كوونكي ته په پنځو وختونو كې داسې حكم وركوي چه اى د عبوديت او بندگي مدعي! تاته ښائي چه په رښتيا سره د عابدانو او د الله تعالى د خاصو بندگانو په شان اعمال او افعال ولري! ځكه چه لمونځ د حال په ژبه سره له تانه غواړي چه د شرارت او سركشي او بې حيايي څخه په څنگ شه اوس كه څوك له دغو منهياتو او لهوياتو څخه په څنگ كيږي كه نه، ليكن لمونځ بلاشبه دى ترى منع كوي او ستنوي (واپس كوي) ئى لكه چه الله تعالى په خپله مونږ له هغو نه منع كوي لكه چه وائي ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْكُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَيُتَىٰ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾ جزء ۱۴ (د النحل ۱۳ ركوع) ۹۰ آيت پس هغه بد بخت چه د الله تعالى په منع كولو او نهى سره هم له بدو چارو څخه نه په څنگ كيږي نو كه د لمانځه په منع كولو او نهى هم ترى لاس وانخلي هيڅ د تعجب ځاى نه دى هو! دغه دى واضح وى چه د هر لمانځه د نهى او منع كولو درجه به هم هغومره وى چه د هغه په ادا كولو كې د الله تعالى له ياده لمونځ كوونكي غافل نه وى ځكه چه لمونځ تش د څو ځلي پاڅيدلو او كيناستلو نوم نه دى، له ټولو څخه لوى شى په لمانځه كې د الله تعالى قدرت، عظمت، كمال او جلال مستحضر وى او خپله ژبه او زړه سره موافق ولري هغومره به د ده زړه د لمانځه د منع كولو غږ اوږى او په هم هغه اندازه دغسې لمونځ د منهياتو په مخنيوى كې موثر ثابتيږي كه نه هغه لمونځ چه په خالي او غافل زړه سره ادا شى نو دغه لمونځ د منافق له لمانځه سره مشابهت لري چه د هغه په نسبت ئى په حديث كې ويلي دى «لَا يَذْكُرُ اللَّهُ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا» د هم دغسې لمانځه په نسبت د

(لم يزدد بها من الله الا بعدا) وعيد راغلى دى

﴿وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾ او خامخا ذكر يادول د الله تعالى ډير لوى دى» يعنى لمونځ به له بډيو څڼى ولى انسان نه ستنوي (منع كوي) كله چه هغه د الله تعالى د يادولو ډير ښه صورت دى لكه چه الله تعالى وائي ﴿وَأَقِمْ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ د طه اوله ركوع» او د الله تعالى ياد ډير لوى شى دى، دغه د الله تعالى ذكر هغه مقدس شى دى چه هغه ته د لمانځه جهاد او د گردو (ټولو) عباداتو روح ويلي شو، كه د الله تعالى ذكر نه وى نو عبادت به څه وى يو بې روحه جسد او بې معنى لفظ به وى د حضرت ابو دردا رضى الله تعالى عنه او د نورو احاديثو په ملاحظه عالمانو هم دغسې فيصله كړى ده چه له ذكر الله (د الله تعالى ياد) څخه بل كوم لوى عبادت نشته. اصلى فضيلت هم ده لره دى. كه په عارضى او موقتى صورت سره كوم بل عمل په ذكر الله سبقت ومومي هغه بيله خبره ده. ليكن كه غور او دقت وكړى شى نو دغه خبره بايد ومنل شى كوم فضيلت چه په لمانځه كې راغلى هغه د هم دى ذكر الله له برکته دى. په هر حال ذكر الله له گردو (ټولو) اعمالو څخه افضل دى. او هر كله چه هغه د لمانځه ضمن كې وى نو هغه به ډير افضل وى. پس بنده لره ښائي چه هيڅ وخت د الله تعالى له ذكر او فكر نه غافل نشي. بالخاصه په كوم وخت كې چه كومى بدى ته ئى ميلان پيدا شى نو فوراً ښائي د الله تعالى عظمت او جلال ورياد كړي

او له هغې منع شى. په قرآن او حديث كېنې راغلي دي . غه وخت چه بنده خپل الله يادوى نو الله تعالى هم دى يادوى. غځينو اسلاو د دغه آيت مطلب داسې بيان كړى چه په لمانځه كېنې له دى خوا بنده خپل الله يادوى نو ځكه لمونځ يو لوى عبادت دى. ليكن د دى په ځواب كېنې چه د هغه طرفه الله خپل بنده يادوى دغه له گردو (ټولو) غځنى لوى شى دى چه ښائى د هغه قدر په انتهايى درجه سره وكړى او دغه شرافت او كرامت محسوس كړى، او لا زيات د الله تعالى د ذكر په طرف راغې شى. كوم سړى د رسول صلى الله عليه وسلم په حضور كېنې عرض وكړ چه د اسلام احكام دير زيات دى ماته يو جامع او مانع شى راوښيه! رسول الله صلى الله عليه وسلم وويل «لا يزال لسانك رطباً من ذكر الله» ښائى تل تر تله ستا ژبه د الله تعالى په ياد لونده وي». حضرت شاه صاحب ليكي څومره غنډ (ايسارتيا) چه په لمانځه كېنې كيږي په هاغومره وخت كېنې انسان له هرې گناه څخه محفوظ وي هيله (اميد) ده چه وروسته له هغه هم محفوظ پاتى شى او د الله تعالى ياد پر دى دير اثر لري يعنې له گناه غځنى ئى ژغورى (ساتى) او اعلى درجو ته ئى رسوى. (موضح) دغه د «ولذكر الله اكبر» يو بل لطيف تفسير شو (والله يعلم ماتصنعون او الله تعالى ته معلوم دى هر هغه عمل چه كوئ ئى تاسى) يعنې په هر اندازه چه انسان الله تعالى په ياد ولرى يا ئى ونه لرى پاك الله ته دغه گرد (ټول) معلوم دى نو د ذاكر او غافل د هر يوه سره د هغو له عملونو سره سمه بيله بيله معامله كوى.

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ

او جگړه مه كوئ تاسى (اى مؤمنانو) له كتابيانو سره مگر په هغه (خصلت) سره چه هغه دير ښه وي مگر هغه كسان چه ظلم ئى وكړ له دوى غځنى (نو ورسره په تورى مجادله كوئ)

تفسير: يعنې د مشركانو دين له اساسه غلط دى د كتابيانو دين اصلاً حق او رښتيا ؤ نو له كتابيانو سره د مشركانو په شان جگړى مه كوئ! چه له بيخه د هغوى خبرى باطلې او پرې كړئ بلكه په نرمي، متانت خير غوښتنى، صبر او تحمل سره په ضرورى خبرو باندې دوى وپوهوئ! هوا هغه كسان چه د دوى له منځه ښكاره بى انصافى، ظلم، عناد او سرتېگي (سرکشى) كوى له هغوى سره په مناسب صورت د سختي او تشدد معامله كولى شى او له دى نه وروسته دوى په سزا هم رسولى شى ا.

تنبیه: پخوا د قرآن د تلاوت حكم ؤ. په زياترو وختونو كېنې به منكرينو د هغه د اوريدلو غځنى په مباحثه او مناظره شروع كوله نو دا ئى راوښوده چه د مباحثې په وخت كېنې د مقابلي دلى د

علمی او دینی حیثیت خیال ضرور ولری! او د مناظری په غوڅ کښی د اخلاقو او صداقت له حده مه وځی! او هر چیری چه غومره صداقت وی پری اعتراف کوئ.

وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ

او ووايئ تاسی چه ایمان راوړی دی مونږ په هغه (قرآن) چه نازل کړی شوی دی مونږ ته او (په هغه کتابونو چه) نازل کړی شوی دی تاسی ته

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه مونږ په عظیم الشان قرآن ایمان راوړی دی په دی مو هم ایمان راوړی دی چه الله تعالی ستاسی د هدایت دپاره حضرت موسیٰ او عیسیٰ او نورو انبیاء علیهم الصلوٰه والسلام ته چه کوم کتابونه او احکام لیرلی دی هغه گرد (تول) حق او رښتیا دی. او د هغو یو حرف هم غلط نه ؤ که څه هم اوس هغه آسمانی کتابونه په خپل هم هغه اصلی صورت او حقیقت ستاسی په لاسونو کښی نه دی پاتی.

وَالْهَذَا إِلَهُكُمْ وَإِحْدٌ وَخَنُّ لَهُ مُسْلِمُونَ

او الله زمونږ او الله ستاسی یو دی او مونږ خاص الله ته غاړه ایښودونکی (موحدان) یو

تفسیر: یعنی زمونږ او ستاسی اصلی معبود یو دی یوازی دغومره یو فرق په منځ کښی شته چه مونږ یوازی د هم هغه الله تعالیٰ په حکم عمل کوو او تاسی له هغه څخه لری شوی یئ او نورو ته مو هم د الوهیت حقوق او اختیارات ورکړی دی. مثلاً حضرت عزیر یا احبارو او رهبانانو ته. سربیره (علاوه) په دی مونږ د الله تعالیٰ گرد (تول) احکام ومنل او د ده د گردو (تولو) انبیاء او کتابونو تصدیق مو وکړ او په حقه او رښتیا سره ئی منو او د ده د وروستی حکم په مقابل کښی مو غاړه کیښوده او تاسی ځینی ومنل او ځینی مو ونه منل او له وروستی تصدیق څخه بیخی منکر شوئ.

وَكُنْ لَكَ آتْرْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ قَالَدَيْنَ أَتَيْتُهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ

بِهِ وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ

او هم داسی (چه نازل کری وو مونږ په نورو انبیاء کتابونه) نازل کری دی مونږ په تا کتاب (قرآن)، پس هغه کسان چه ورکری دی مونږ دوی ته کتاب (تورات) ایمان راوړی دوی په دی (قرآن) او ځینی له دغو (عربو) هغه څوک دی چه ایمان راوړی په دی

تفسیر: یعنی په دغه قرآن کښی ستاسی د کتابونو کوم یو حکم نشته چه تاسی د هغه په قبلولو کښی تردد لرئ؟ هم هغسی چه پخوانیو انبیاء صحیفی او کتابونه په یوه پسی به بل نازلیده هم داسی په نبی آخرالزمان هم دغه لاغواب مقدس کتاب نازل شوی دی نو تاسی د هغه له منلو څخه ولی دومره انکار کوئ؟.

وَمَا يَجِدُ إِلَّا إِلَافًا كُفْرًا ﴿٢٩﴾

او نه منکړیوی په آیتونو زموږ مگر کافران

تفسیر: یعنی هغه کتابیان چه د خپلو حقانی کتابونو په مفهوم او مدلول په ښه شان سره پوهیدلی دی، هغوی به دغه قرآن هم ومنی او انصافاً هم ښائی چه وئی منی لکه چه له هغوی ځینی هغه کسان چه منصفان دی هغوی د ده صداقت د زړه له کومی نه یوازی کتابیان بلکه د عربو ځینی خلق هم چه په پخوانیو کتابونو بیخی نه پوهیږی، دغه قرآن هم منی په حقیقت کښی د عظیم الشان قرآن د صداقت دلائل دومره روښانه دی چه له حق پتونکی او نه منونکو خلقو نه پرته (علاوه) بل هیڅوک د ده له صداقت او منلو څخه نشی منکړیدی.

وَاَكُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ اِذَا ارْتَأَى الْمُبْطُلُونَ ﴿٣٠﴾

او نه وی ته (ای محمده!) چه لوست به تا پخوا له دی قرآن څخه کوم کتاب (له پخوانیو کتابونو نه) او نه به دی لیکه دغه (کتاب) په ښی لاس خپل (او) که چیری وی ته لیکونکی، لوستونکی) نو هلته به خامخا شک کاوه باطلوونکو (خلقو)

تفسیر: د قرآن له نزول څخه پخوا د رسول الله صلی الله علیه وسلم غلوښت کاله په هم دغو مکیانو کښی تیر شول. ټول په دی پوهیږی او خبر دی چه په دغو غلوښتنو کلونو کښی محمد

صلی الله علیه وسلم هیچ یو معلم او استاد ته نه دی ناست، نه ئی کوم کتاب لوستی دی او نه ئی په خپل مبارک لاس کښی قلم اخیستی دی. که داسی وی نو امکان ئی درلود (لرلو) چه دغو باطل ویونکو به داسی شهبی او تصور کاوه چه ممکن محمد صلی الله علیه وسلم به ټول پخوانی کتابونه لوستی وی او د هغو له منځه به ئی ځینی یاداشتونه او اقتباسات کړی وی او بیا به ئی هغه ورو ورو په خپل عبارت او سبک سره جوړ کړی وی چه اوس ئی خلقو ته اوړوی که څه هم په هغه تقدیر سره به هم داسی ادعاء غلطه وه ځکه چه هیچ یو لیکونکی او لوستونکی انسان لا څه بلکه که د ټولی دنیا علماء او فضلاء سره راټول شی او د گردو (ټولو) مخلوقاتو قوت په دغه لاره کښی صرف شی خو بیا هم دوی داسی یو بی مثال کتاب نشی جوړولی خو سره د هغه هم دروغچنانو ته د خبرو جوړولو یوه زمینه په لاس ورته لیکن کله چه د محمد صلی الله علیه وسلم امنیتوب له مسلماتو او منل شوو خبرو څخه دی نو د دغی سطحی شهبی بیخ هم وویستل شو خو سره له دی هم ضد کوونکو او معاندینو له خپلو دروغو پلمو (تدبیرونو) او چټی (بیکاره) خبرو خوله ونه ترله لکه چه داسی به ئی ویل ﴿وَقَالُوا سَاطِرُ الْأَوَّلِينَ الْاٰخِرِينَ اَكْتَنَبَہُمْ ثُمَّ لَکِنَّا بَکْرَةٌ وَاٰوِیْلًا﴾ جزء ۱۸ د فرقان اوله رکوع) ه آیت

بَلْ هُوَ الْبَیِّنَاتُ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ اَوْتُوا الْعِلْمَ

بلکه دغه (قرآن) آیتونه دی ښکاره په سینو د هغو کسانو کښی چه ورکړی شوی دی هغوی ته علم (فهم یعنی مومنان چه یادوی ئی)

تفسیر: یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم له چا څخه لیکل او لوستل نه دی زده کړی بلکه دغه وحی چه په ده نازلیدې تل به بی د لیکلو سینه په سینه جاری پاتی وی او د الله تعالی په فضل به د علماء، فضلاء، حفاظو او قراء په سینو کښی د ده د الفاظو او معانیو حفاظت کیږی. نور آسمانی کتابونه نه یادیدل او دغه کتاب یادیدې او په حفظ سره ساتلی او باقی پاتی دی لیکل پری سربیره او علاوه دی (موضح په لږ توضیح سره)

وَمَا يَجِدُ إِلَّا الظُّلُمُونَ ﴿۳۰﴾

او نه منکریدې په آیتونو زمونږ (هیڅوک) مگر بی انصافان ظالمان

تفسیر: یعنی د بی انصافی علاج به څرنگه وکړی شی که یو سری له خپله ځانه سره داسی غوته کړی وی چه زه به له سره رښتیا خبره نه منم او د دیرو روښانو او څرگندو (ښکاروو) شیانو څخه به هم انکار کوم (نو د داسی وضعیت علاج نشته).

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِندَ
اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۵۰﴾

او وائی (دغه د مکی کفار) چه ولی نه نازلولی شی په دغه (محمد) معجزی له (طرفه د رب د ده ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه معجزی (خاص) په نزد د الله دی او بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروونکی ښکاره یم (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی دغه خبره زمونږ په واک (اختیار) او قبضه کېږي نه ده چه کومه معجزه چه تاسی نی غواړئ زه هغه معجزه تاسی ته دروښیم او نه د کوم نبی تصدیق په دی خبرو څه ارتباط لری. زما کار او وظیفه دا ده چه د بدی د بلو نتائجو څخه تاسی خبر کړم او په ښکاره او صافو الفاظو کېږي تاسی ته د خیر او شر گردی (تولی) لاری دروښیم که حق تعالی زما د تصدیق له پاره څه معجزی هم تاسی ته ښیي اختیار لری.

أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَرْحَمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۵۱﴾

آیا نه دی کافی دوی ته (له جهته د معجزی دا چه) بیشکه مونږ نازل کړی دی مونږ په تا کتاب (قرآن) چه تل لوستل کیږی په دوی باندی بیشکه چه په دی (کتاب باقی الی الابد) کېږي خامخا رحمت مهربانی او ذکر، پند دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی آیا دغه معجزه نه ده کافی؟ له دغه کتاب نه چه تاسی ته نی د شپي او ورځی لولی او اوروی بله معجزه به څه وی؟ آیا نه گورئ چه د دی کتاب منونکو او تابعانو څرنگه عقل او پوهه پیدا کړی ده؟ او څنگه د الله تعالی له رحمته مستفید شوی دی.

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيِّنًا وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

ووايه (ای محمده دوی ته) کافی دی الله په منع زما او په منع ستاسی کښی شاهد (په صدق زما او تکذیب ستاسی) چه ورمعلوم دی هر هغه شی چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه شی چه) په حُکمکه کښی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په حُکمکه او د ده تر آسمان لاندی زه ښکاره او په څرگند ډول (طریقه) د رسالت دعوی کوم چه هغه ئی اوری او گوری بیا ورځ په ورځ ماته او زما نورو ملکرو ته ترقی او پرمخ تګ راپه برخه کوی او تعداد او شمیر مو را زیاتوی او پرله پسې ډول (طریقه) زما د دغی دعوی عملی تصدیق کوی. زما په ژبه زما په لاسونو د قدرت داسی خارق العاده معجزی څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغو د مثل او نظیر له وړاندی کولو څخه ټول پیریان او انسانان عاجز دی. آیا زما د صداقت لپاره د الله تعالیٰ دغه شهادت کافی نه دی؟

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿۲۹﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په باطل او کافران شوی دی په الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چه کفر ئی په ایمان بدل کړی دی)

تفسیر: د انسان لویه بدبختی او زیان دا دی چه دروغ خبره که څه هم وړه او په ښکاره ډول (طریقه) باطله هم وی ژر منی او رضییا خبره که څه هم صافه او ښکاره او واضحه هم وی نه ئی منی او تری انکار کوی.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۳۰﴾

او بیرته (تلوار) کوی (دغه کفار) په تا په راتلو د عذاب او که نه وی (هغه) نیټه ټاکلی (مقرر) شوی (له پاره د عذاب) نو خامخا راغلی به وو دغو (ژر غوښتونکو) ته عذاب (سم د لاسه) او خامخا رابه شی دا عذاب دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه وی خبر (د راتګ په وخت ئی)

تفسیر: یعنی منکران وائی کہ مونہ پہ ناحقہ او باطلہ یو نو پہ مونہ باندی ولی پہ ہم دی دنیا کبھی آفت او بلا نہ نازلیدی ؟ نو د دوی د دغی غوبنتی جواب داسی ورکر شو چه کہ نہ وی ہفہ نیتہ تاکلی (مقرر) شوی نو خامخا بہ راغلی و دغو ژر غوبنتونکو تہ عذاب سم د لاسہ او خامخا رابہ شی دا عذاب دوی تہ یو ناخاپہ حال دا چه دوی بہ نہ وی خبر د رانگ پہ وخت ئی یعنی ہر شی پہ خپل تاکلی (مقرر) وخت کبھی راتلونکی دی. مہ وارخطا کیږئ تاسی ہرومرو (خامخا) پہ ہم ہفہ مطلوبہ بلا او آفت اختہ کیدونکی یی. حضرت شاہ صاحب لیکي «د دغہ امت عذاب ہم دغہ و چه د مسلمانانو پہ لاس قتل او قید شول لکہ د مکی معظمی پہ فتح کبھی گرد (تول) مکیان بی خبرہ وو چه محمدی لشکر پہ دوی ورغی».

يَسْتَعِزُّوْنَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٢٩﴾
يَوْمَ يُعْذَبُ الْمُعَذَّبُونَ مِنَ الْقَوْمِ وَهُمْ مِنْ أَجْلِهِمْ
وَيَقُولُ دُؤُوبًا أَنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٠﴾

بیرہ (تلوار) کوی کفار پہ تا پہ (راتلو) د عذاب (پہ دنیا کبھی) حال دا چه بیشک دوزخ خامخا احاطہ کوونکی دی پہ کافرانو (یادہ کرہ ای محمده! ہفہ) ورغ چه لاندی بہ کری دوی عذاب لہ یاسہ (د سرونو) د دوی او لہ لاندی د پنبو د دوی نہ او ویہ وائی دوی تہ (اللہ د پرشتو پہ ژبہ) وڅکی تاسی (خوند د سزا) د ہفہ (عمل) چه وئ تاسی چه کاوہ بہ مو (پہ دنیا کبھی)

تفسیر: دلته بہ لہ عذاب څخہ ښائی د آخرت عذاب مراد وی لکہ چه لہ جواب څخہ ئی معلومیږی یعنی دوی د آخرت عذاب چتی (بیکارہ) غواړی، دوی خو ہم دا اوس پہ ہم ہفہ عذاب کبھی پراتہ دی. دغہ کفر شرک او عصیان کہ دوزخ نہ دی نو څه شی دی؟ چه دوی ئی لہ ہری خوا چار چاپیر نیولی او احاطہ کری ئی دی. لہ مرگہ وروستہ د دغو گردو (تولو) خبرو حقایق دوی تہ د سر پہ سترگو وربکارہ کیږی او دوی بہ گوری چه پہ څه شان بہ دوی د دوزخ پہ اور کبھی سوځی؟ پہ تیرہ بیا څه وخت چه د دوی ہم دغہ اعمال د جہنم د اور مار او لرم پہ شان متمثل کیږی او دوی عذابوی.

دا بہ اللہ تعالیٰ وائی یا بہ ہم ہفہ عذاب وائی لکہ چه د زکوٰۃ نہ ورکوونکی پہ باب پہ حدیث کبھی راغلی دی چه د ہفہ مال بہ مار گرځاوہ شی او د دہ پہ غاړہ کبھی بہ لکہ غاړکی لویږی او دی بہ لہ ستونی څخہ نیسی او غیروی بہ ئی او داسی بہ ورته وائی چه زہ ستا مال یم او زہ

يُعْبَادِي الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةً فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٢٩﴾
 كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٠﴾

ای بندگانو زما هغو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) بیشکه
 ځمکه زما ارته ده (نو د ویرې له ځای نه د امن ځای ته هجرت وکړئ!) پس
 خاص ما لره عبادت کوئ تاسی (په هر هغه ځای کېنې چې مامون اوسئ!)
 دغه د مکې معظمې کفار که تاسی رېړوی (تکلیفوی) او خپه کوی نو د الله
 تعالیٰ ځمکه خو تنګه نه ده بل چیرې لار شیع او هلته د الله تعالیٰ په عبادت
 مشغول شئ! هر یو نفس (ژوندی) ځکونکي د مرګ دی (یعنی خامخا
 مری) بیا (خاص) مونږ ته (په بعث بعد الموت سره) راوستل کیږی (د جزاء
 له پاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «کله چه کفارو په مکه معظمه کېنې دیر زور او قوت د
 مسلمانانو په خلاف پیدا کړ نو مسلمانانو ته حکم وشو چه هجرت وکړئ! لکه چه د مسلمانانو
 اتیا یا دری اتیا کورنی حبشی ته لاړی، د همغه په نسبت دلته وائی چه دغه د څو ورځو ژوندون
 هر چیرته چه ممکن وی هم هغله ئی تیر کړئ بیا وروسته له هغه گرد (تول) سره یو ځای
 کیدونکی یئ! او ماته راتلونکی یئ! په دغه سره مهاجرینو ته تسلی ورکړی شوه څو په دوی د
 حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مفارقت (جدائی) او د وطن لری والی آسان شی او
 د دیرو زیاتو تکلیفونو او زحمتونو احساس ونه کړی.» گواکي دغه ئی ور وښودل چه وطن،
 اقارب، خپل، خپلوان، دوستان، یاران لوی، واره او نور نن یا سبا هرومرو (خامخا) له تاسی
 ځنی جلا (جدا) کیدونکی دی فرض ئی کړئ که نن مو له مکې معظمې څخه هجرت ونه کړ نو
 یوه ورځ خو خامخا له دغی دنیا څخه هجرت کونکی یئ مګر هغه تلل به بی اختیاره وی. د
 بندګی او عبادت مفهوم دا دی چه په خپله خوښه او اختیار سره له هغو شیانو څخه ځان وساتئ
 چه د حقیقی معبود د عبادت په لپار کېنې مزاحم کیږی او خلل پیدا کوی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا
 تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرَ الْعَامِلِينَ ﴿٣١﴾

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿۵۹﴾

او هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه) خامخا غځای به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته له جنته په جگو (اوچتو) مانیو کښی چه بهیږی لاندی له (ونو او مانیو د) هغو ویالی (غلور) حال دا چه تل به اوسپړی په دغو (مانیو کښی) ښه دی اجر د دغو عمل کوونکو (دا جنت) هغه (عاملان) چه صبر ئی کړی (په طاعت او مصیبت او له مصیبت نه) او (خاص) په رب خپل توکل کوی

تفسیر: یعنی هر څوک چه له صبر او استقلال سره د ایمان او اسلام په لاره ټینگ ثابت او قایم وی او په پاک الله اعتماد او توکل وکړی او خپل کور او کهول پریږدی او له خپل وطن څخه ووځی نو دوی ته به د دغه وطن په بدل هغه بل وطن ور په برخه کیږی او د دی غځای له کورونو څخه به ښه کورونه ورته ورکړل شی.

وَكَانَ مِنْ دَابَّةٍ لَا تُحْمِلُ رِزْقَهَا وَاللَّهُ يَرْزُقُهَا إِيَّاهُمْ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۶۰﴾

او ډیر دی له خوځیدونکو (ذیروحو په ځمکه) چه نه پورته کوی دوی رزق خپل (له وجی د ضعف) الله رزق رسوی هغوی ته او تاسی ته هم او هم دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه پوه دی (په ټولو احوالو)

تفسیر: په دغه سره ئی د روزی له پلوه اطمینان او ډاډ راکړ چه د زیاترو ساکبانو (جاندارو) په غایونو کښی د بلی ورځی خوراک او روزی نه وی، په نوی ورځی کښی نوی روزی ورسپړی (موضح) بیا نو هغه الله تعالیٰ چه ساکبانو (جاندارو) ته رزق، روزی رسوی آیا خپلو وفادارو عاشقانو او خاصو بندگانو ته به ئی نه رسوی؟ ښه وپوهیږئ چه حقیقی رزاق خو هم هغه دی چه د گردو (ټولو) خبری اوری د دوی د زړونو په اخلاص پوهیږی د هر یوه ظاهر و باطن ده ته څرگند او ښکاره دی، د هیچا زیار (محنت) او خواری د ده په دربار کښی بی غایه نه پاتی کیږی، هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لیاره کښی خپل وطن پریږدی او محض الله وتلی وی د دوی دغه هجرت له سره نه ضایع کیږی دوی دی د معیشت د وسائلو او د سامان د وړلو چه له خپله ځانه سره ئی یوسی هیڅ فکر ونه کړی څومره ساکبان (جاندار) دی چه د دوی رزق روزی د دوی په شاگانو نه دی بار او له خپلی روزی سره هر چیری نه گرځی خو حقیقی رازق دوی ته

هره ورخ رزق او روزی رسوی.

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَخَرَجَ الشَّمْسُ
وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَلْفِي يَوْمًا كُونَ ﴿۱۱﴾

او قسم دی که سوال وکری ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا پیدا کړی دی آسمانونه او ځمکه؟ او مسخر کړی (په کار نی اچولی) دی لمر او سپوږمی نو خامخا وائی هر ورو (خامخا) (د مکي کفار چه) الله (پیدا کړی دی له دغه اقراره سره سره) پس څرنګه دوی ګرځولی شی (له توحید څخه)

تفسیر: یعنی تاسی ګرد (تول) پوهیږئ چه د رزق او روزی تول آسمانی او ځمکنی اسباب الله پیدا کړی دی نو بیا ولی پری اعتماد او اطمینان نه کوئ؟ چه هم هغه به ئی دررسوی مګر په هم هغه میچ او اندازه چه د الله تعالی اراده وی نه هغومره چه تاسی ئی غواړئ دغه ئی په راتلونکی آیت کښی راښولی دی (موضح)

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنْ
اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۱۲﴾

الله پراخوی رزق دپاره د هر هغه چا چه اراده وکړی (د پراخی ئی) له بندګانو خپلو څخه او تنګوی ئی په ده (که اراده وکړی د تنګی ئی) بیشکه چه الله په هر شی ښه عالم دی

تفسیر: یعنی په میچ او اندازه کوی ئی داسی نه چه بیخی ئی نه ورکوی بیشکه چه الله تعالی په هر شی باندی ښه عالم دی یعنی په دی باندی یوازی هم دی عالم او خبر دی چه چاته ئی ورکړی؟ او څومره ئی ورکړی؟

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ

مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولَنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۳۶﴾

او بیا قسم دی چه که سوال و کبری ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا نازلی کړی دی (له طرفه) د آسمان (څخه اوبه پس ژوندی کړی ئی ده په دی اوبو سره ځمکه پس له مرگه (او وچوالی) د دی نو خامخا وائی دوی هر ورو (خامخا) چه الله (نازلی کړی دی! نو له دغه اقرار سره سره ولی شریک ورته پیدا کوی) ووايه (ای محمده!) توله ثناء الله ته ده بلکه زیاتری د دوی نه لری عقل (ځکه د دوی اقوال تناقض لری)

تفسیر: یعنی باران هم په هر چا او هر ځای یو برابر نه اوری هم داسی د حال او احوال په بدلولو کښی هم دومره ځنډ (ایسارتیا) او دیل نه پېښیری یا کله الله په لږ وخت کښی خوار او غریب غنی او شتمن مگرځوی.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ
لِأَهْلِ الْحَيَاةِ مُلْكًا لَّوْكَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۳۷﴾

او نه دی دغه ژوندون (لږ خسیس د) دنیا مگر عبث او لوبی دی او بیشکه چه دار، آخرت خامخا هم هغه دی واقعی حیات (او ژوندون) که چیری وی دوی چه پوهیدلی. (نو نه به ئی غوره کوله دنیا په آخرت)

تفسیر: یعنی انسان ته ښائی چه د دی دنیا په څو ورځنی ژوندون کښی زیاتره د آخرت په فکر کښی اوسی ځکه چه اصلی او دائمی ژوندون هم هغه دی. نه ښائی چه څوک د دنیا په لوبو او تماشو کښی دوب او د آخرت له فکر او یاد څخه بیخی غافل شی. بلکه د دی دنیا په ژوندون کښی ښائی د هغی دنیا دپاره تیاری وکړی او د عقبی د سفر دپاره ځان ته غوړی او توبه برابره کړی.

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفَلَكَ دَعَا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ فَلَمَّا
نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿۳۸﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا

اَتَيْنَهُمْ وَلِيَّتَمَتَّعُوا فَمَا سَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

پس هر کله چه سپاره (سواره) شی دوی په بیرى (یا جهاز) کښى نو بولى دوی (هله یوازى) الله په داسى حال کښى چه خالص کوونکى وى دوی دغه (الله) ته دین (اعتقاد) خپل پس هر کله چه نجات ورکړى (الله) دوی ته وچى ته ناخپه دوی بیا شریکان نیسی له الله سره (لکه پخوا) دپاره د دى چه کافران منکران شی دوی په هغه نعمت چه ورکړى ؤ مونږ دوی ته او چه گته (فائده) واخلى دوی (په عبادت د بتانو) پس ژر به پوه شی دوی (په عاقبت د کار خپل)

تفسیر: یعنى لازم خو داسى ؤ چه انسان په دنیوی عیش او عشرت کښى په دى اندازه اخته او مشغول نشى چه د الله تعالى او د عقبى له یاده بیخی غافل شی. لیکن د خلقو دا عادت دى هر کله چه د دوی جهاز یا بیرى طوفانى شی نو په ډیر اخلاص او پوره عقیدى سره پاک الله یادوى بیا څه وخت چه هغه آفت او مصیبت د دوی څخه لری شی او صحیح او سلامت په وچه کښى قدم کیږدى نو د الله تعالى هغه گرد (تول) انعامونه او احسانونه هیروى، بیا د هم هغو باطلو معبودانو په عبادت او صفت لگیا کیوى گواکى مطلب دا شو چه د الله تعالى د نعمتونو ناشکرى او کفران کوى. او په دنیوی خونونو او چرچو کښى مشغولیدى خبر ښه دى دوی دی څو ورځى نور هم د خپل زړه دغه هوسونه او ارمانونه وباسى، هغه وخت ډیر نژدى دى چه دوی ته دغه خبره روښانه او غرگنده (ښکاره) شی چه د دغه بغاوت شرارت، احسان هیروى د نعمت کفران او د نورو گناهونو نتایج به غرنکه وى؟

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا مِّنَّا وَيَخَظِفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ

أَقْبَالَ بَاطِلٍ يُّؤْمِنُونَ وَنِعْمَةَ اللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴿٢٧﴾

آیا نه وینی (نه پوهیږى) چه بیشکه مونږ گرځولى مو دى (دا ښار د دوی مکه) حرم امن ورکوونکى (له آفتونو نه) حال دا چه چور کیږى (تښتولى کیږى) نور خلق له چاپیره د دوی آیا پس په باطلو معبودانو ایمان راوړى دوی او په نعمت د الله (چه حرم کښى اوسیدل او امن دى) کافران کیږى.

تفسیر: د مکى معظمى خلق د بیت الله په برکت د دښمنانو د تیرى او ضرر څخه محفوظ ؤ. حال دا چه نور د عربستان په گردو (تولو) ځایونو کښى د فتنى، فساد، جدال، قتال، جنگ او

جنگال بازارونه تاوده وو نو دوی د باطلو معبودانو په دروغو احسان منی. مگر د پاک الله دغه واضح او ښکاره احسان نه منی.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ
لَمَّا جَاءَهُ الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَتَوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٨﴾

او څوک دی ډیر ظالم له هغه چا چه له ځانه وتړی په الله دروغ (چه بی حجه ورته شریک نیسی) یا تکذیب وکړی د حق (رسول او قرآن) کله چه راشی هغه ده ته (بلکه له ده نه ډیر ظالم نشته) آیا نشته «بلکه شته» په دوزخ کښی ځای د هستوګنی له پاره د کافرانو

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) ځنی لوی ظلم او ناانصافی دا ده چه بل کوم مخلوق د دی لوی خالق شریک وګرځول شی، یا پاک الله ته د داسی خبرو نسبت وکړی شی چه د الوهیت له شان او عظمت سره ډ (مستحق) او لایق نه وی. یا د هغو انبیاءو په تکذیب او دروغجنولو لاس پوری کړی چه د رب العزت له جانبه ئی دیانت او صداقت راوړی وی آیا دغو ظالمانو ته نه ده معلومه چه د منکرانو د هستوګنی ځای دوزخ دی چه په داسی بیباکی او بیحیانی سره د عقل او انصاف په مری چاړه کاږی.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

او هر څه هغه کسان چه کوښښ کوی تل په (دین د) مونږ کښی خامخا وېښو هرومرو (خامخا) دوی ته لاری خپلی (چه مونږ ته پری راځی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه یوازی د الله تعالی لپاره محنتونه کوی او ربرونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) او په راز راز (قسم قسم) مجاهداتو کښی مشغول او لګیا وی الله تعالی دوی ته د بصیرت یوه خاصه رڼا (رنرا) او نور ور په برخه کوی او د خپل قرب او رضاء یا د جنت او د لقاء لیاری ورښیی، غومره چه دوی په ریاضتونو او مجاهداتو کښی ترقی او پرمخ تګ کوی هغومره د دوی د معرفت او انکشاف درجه هم لوړیوی او په داسی خبرو پوهیږی چه بل څوک د هغه له سره احساس نشی کولی.

وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۹﴾

او بیشکه الله خامخا له نیکوکارانو سره دی (په مرسته (مدد) کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالی حمایت او مرسته (مدد) د نیکی کوونکو سره دی.
تمت سورة العنکبوت بفضل الله تعالی فله الحمد والمنة

«سورة الروم مکیة الا آية (۱۷) فمذنیة وهی ستون آية وست رکوعات رقمها (۳۰) تسلسلها

(۸۴) نزلت بعد سورة الانشقاق - «

د الروم سورت مکی دی پرته (علاوه) د (۱۷) آیت چه منی دی (۶۰) آیتونه او (۶) رکوع لری
په تلاوت کښی (۳۰) او په نزول کښی (۸۴) سورت دی. وروسته د «الانشقاق له سورت څخه
نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم، په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الَّذِينَ غَلِبَتِ الرُّومُ ﴿۱﴾ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ

مغلوب کړی شو (اهل د) روم په متصله (نژدی) ځمکه کښی (ځمکی د عربو
ته)

تفسیر: له «ادنی الارض» لکیدلی ځمکه یا رانژدی ځمکی څخه مراد د «اذرعات» او «بصری»
په منځ کښی سیمه ده چه د شام په سرحد د حجاز سره نښتی او معظمی مکی ته نژدی پرته ده.
یا به تری فلسطین مراد وی چه د رومیانو ملک نژدی ؤ یا به د «ابن عمر جزیره» مراد وی چه
«فارس» ته دیره نژدی پرته ده. ابن حجر د رومنی قول تصحیح کړی ده. والله اعلم

وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيِّئَاتُكَ ﴿۲﴾ فِي بَضْعِ يَمِينٍ ۝

او دغه (روميان) وروسته له دغه مغلوبیت د دوی ژر به بیا غالب شی (په)

پارسیانو) په څو کلونو کېږي

تفسیر: یعنی د نهو کلونو په منځ کېږي به رومیان غالب شی ځکه چې په لغت او حدیث کېږي د «بضع» اطلاق له دریو ځنې تر نهو پورې شوی دی. په دغو آیتونو کېږي عظیم‌الشان قرآن یو عجیب او غریب پخوا ویل پېشگوښی کړی ده چې د ده په صداقت یو لوی دلیل دی. واقعه داسې ده د دغې زمانې دوه لوی سلطنتونه «فارس» او «روم» له ډیرو کلونو را په دیکخوا په خپلو منځونو کېږي سره په جنگ اخته وو له «۶۰۲» عیسوی کال څخه د «۶۱۴» عیسوی کال تر آخره پورې د دوی د حریفانه جنگونو سلسله جاري وه لکه چې د «انسائیکلو پیډیا بریتانیکا» (د برتانیې دائرة المعارف) د تصریحاتو څخه ښکاره ده په (۵۷۰) عیسوی کال کېږي د محمد رسول الله شریف ولادت واقع او څلویښت کاله وروسته په سنه (۶۱۰) عیسوی کېږي په نبوت مبعوث شو. مکیانو ته د روم او د فارس د جنگونو په متعلق خبرونه او اطلاعات رسیدل. په دغه وخت کېږي د نبی کریم د نبوت دعوی او اسلامي تحریک د دغو خلقو په زړونو کېږي د جنگي خبرونو سره یوه خاصه علاقه پیدا کړې وه. د فارس مجوسی آتش پرستانو د مکې معظمې له بت پرستانو سره یوه ځان ته علاقه او ارتباط درلود (لرلو) او هغوی به ئې د مذهب له مخې خپل بلل او د روم نصرانیانو به د اهل الکتاب توب له امله (وجې) د مسلمانانو دیني وروڼه یا لږ تر لږه د هغو د نژدې دوستانو په منزله گڼل کیدل کله چې به د فارسیانو د غلبې خبر راورسید نو د مکې معظمې مشرکانو به خوشالي کوله او په هغه سره به ئې د مسلمانانو په مقابل کېږي په خپله غلبه او بری باندې فال نیوه او په خپلو زړونو کېږي به ئې د ډیرو ښو توقعاتو امیدونه ترل مسلمانانو ته به هم بالطبع صدمه رسیدله چې ولې عیسائی اهل کتاب د آتش پرستو مجوسانو په مقابل کېږي مغلوب شول؟ چې مونږ دلته د دغو مشرکانو د طعنو او پیغورونو مورد گرځیدلی یو بالآخر په سنه (۶۱۴) عیسوی کال څخه وروسته چې د نبوی له ولادت څخه په قمری حساب نژدې (۴۵) کاله او د نبوی بعثت څخه (۵) کاله تیر شوی وو، د خسرو پرویز (ثانی کیخسرو) په عهد کېږي فارسیانو رومیانو ته ډیره سخته او مهلکه ماتې ورکړه شام مصر او وړوکی ایشیا او نور ډیر ممالک د روم د قیصر (هرقل) له لاسه ووتل او په خپله دی د فارس د لښکرو له لاسه په (قسطنطنیه) کېږي کلابند او محصور شو، د رومیانو دارالسلطنت تر خطري او تهدید لاندې راغی ډیر لوی لوی اسقفان او پادریان قید یا ووژل شول. له بیت المقدس څنې د عیسائیانو ډیر لوی او مقدس صلیب د ایرانی فاتحانو په لاس کېږي ولوید د روم د قیصر اقتدار بیخي له منځه لاړ ظاهراً هیڅ یو داسې وسایل او وسائط په نظر نه راغلل چې د هغه په اثر به بیا رومیان په خپلو پښو دریدل او د فارسیانو د دغه بری او تسلط څخه به ئې خپل ځانونه بچ کول چې د دغو حالاتو او اوضاعو د لیدلو څنې به د مکې معظمې مشرکان ډیر خوښ او خوشالیدل او مسلمانان به ئې ځورول او د دی بری په اساس به ئې نوری خبرې هم په خپلو زړونو کېږي برابرولې. تر دی پورې چې هغینو له مشرکینو څخه حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه ته وویل چې

«نن زمونږ ایرانی ورونو ستاسی رومی ورونو ته ماتی ورکړه او محوه ئی کرل سبا به مونږ تاسی ته هم داسی ماتی درکړو او له منځه په مو لری کړو» په دغه وخت کښی عظیم الشان قرآن د ظاهری اسبابو د سلسلی څخه بیخی مخالف داسی یو عام اعلان وکړ چه «بیشکه نن ورځ رومیانو د فارسیانو له لاسه مغلوب شوی دی، لیکن د نهو کلونو په موده کښی به بیا رومیانو په فارسیانو غالب، منصور او بریالی (کامیاب) کیږی» د دغو پخوا ویلو په اساس حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه له غځینو مشرکینو سره شرط وتره تر دغه وخته پوری داسی شرط ترل نه و حرام شوی که «تر دومره کلونو پوری رومیانو بریالی (کامیاب) نشول نو زه به سل اویشان تاسی ته درکړم که نه تاسی به هم دومره اویشان ماته راکوئ!» په ابتدا کښی حضرت ابوبکر له خپلی رانی سره سم د (بضع سنین) ميعاد لږ څه تاكلی (مقرر کړی) ؤ، بیا ئی د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په ارشاد (بضع) په لغوی مدلول یعنی په نهو کلونو معاهده وترله. دلته د روم هرقل د خپل له لاسه تللی اقتدار او وقار د اعادی په نسبت ترتیبات ونيول او په اقداماتو ئی لاس پوری کړ او داسی نذر ئی پر خپل ځان ومانه «که الله تعالی ماته پر پارس بری راکړ نو له «حمص» څخه به پیاده «تر ایلیا» یعنی بیت المقدس پوری لاړ شم.» د الله تعالی شان او قدرت ته وگورئ چه د قرآن له دغو پخوا ویلو سر سم برابر د نهو کلونو په موده کښی یعنی له هجرت څخه یو کال وروسته عیناً د بدر په ورځ کښی څه وخت چه مسلمانانو ته د پاک الله په فضل پر مشرکانو ښکاره فتح او بری حاصل شو او په خوشالی او خوښی کښی وو، د دغه خبر له اوریدلو څخه لا خوښ او خوشاله شول چه د روم کتابیانو ته هم الله تعالی پر پارسی مجوسیانو بری او فتح ورکړه. په دغه ضمن کښی د مکی شریفی مشرکین لا سپک او ذلیل شول د عظیم الشان قرآن د دغه محیر العقول پخوا ویلو د صداقت له مخی ډیر کسان په اسلام مشرف شول او حضرت ابوبکر صدیق خپل هغه سل اویشان د مکی د مشرکانو څخه واخیستل چه د رسول الله له ارشاد سره سم خیرات کرل شول. فله الحمد علی نعماته الظاهرة والآله الباهرة.

لله الامر من قبل ومن بعد

خاص الله ته دی حکم امر پخوا (له دی نه چه پارس په روم باندی بری ومومی) او وروسته (له دی نه چه روم پر پارس باندی غلبه ومومی او امر ئی تل نافذ دی)

تفسیر: یعنی رومی د پارسیانو غالبول او د رومیانو مغلوبول او بیا دغه اوضاع په بل مخ اړول دغه گردد (تول) بلکه نور تول امور د الله تعالی په قبضه او اختیار کښی دی او یوازی په هم دغومره خبری سره د کوم قوم د مقبولیت او مردودیت فیصله نشی کیدی ﴿وَبِكَذَاكَ الْاَيَاتُ لَكُمْ اَوَّلَهَا بَيِّنَاتٍ لِّلثَّانِ﴾

وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ۝ يَنْصُرُ اللَّهُ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝

او په دغه ورځ (د غلبې د روم په پارس) خوشاله به شی مؤمنان په نصرت د الله (له کتابیانو سره په مجوسیانو) مرسته (مدد) کوی (الله) له هر هغه چا سره چه اراده وکړی د نصرت نی او هم دی دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ډیر رحم والا

تفسیر: یو خو په دغه ورځ د فتح په خوښی برسیره هغوی ته دغه خوښی هم حاصله شوه چه رومی کتابیان چه نسبتاً مسلمانانو ته نژدی وو په پارسی مجوسیانو غالب شول او د قرآن د دغو پخوا ویلو په صداقت باندی گرد (تول) سره وپوهیدل او د سر په سترگو نی ولیدل. او د مکی شریفی کفارو ته هر راز (قسم) ذلت ور په برخه شو. نو د هر چا په نسبت چه الله تعالی اراده وکړی چه مغلوب نی وگرځوی نو هیڅوک نی مخه نشی نیولی او پر هر چا چه د مهربانی اراده وکړی نو نی بی له هیڅ مزاحمت او ممانعت ضرور غالب گرځوی.

وَعَدَ اللَّهُ لَا يَخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝

وعدہ کړی ده الله (وعدہ کول) خلاف نه کوی الله له وعدی خپلی ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی (په دی چه د الله په وعدہ کښی خلاف نشته)

تفسیر: یعنی زیاتره خلق نه پوهیږی چه په غالبولو او مغلوبولو کښی د الله تعالی څه څه حکمتونه شته او کله چه دی د قدرت کرم کار کول غواړی نو د هغه له مخه گرد (تول) ظاهری موانع او عوایق لری کیوی نو ځکه زیاتری ظاهر لیدونکی خلق بی له ظاهری اسبابو په الله تعالی اعتماد نه لری او د یو چا د عارضی بری او غلبی له لیدلو څخه داسی گڼی چه د الله تعالی په دربار کښی به هم هغه مقبول وی.

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ ۝

(بلکه) پوهیږي په ښکاره سطحی شيانو له دغه ژوندون لږ «خسیس» د دنیا څخه حال دا چه دوی له آخرت نه (چه مقصود له ودانی د دی دنیا دی) هم دوی غافلان دی.

تفسیر: یعنی دغه خلق د دنیوی ژوندون په ظاهری سطح باندی پوهیږي د دی دنیا آرام، خایست، سینگار، خوړل، څښل، اغوستل، یوی کول، کرل، ریبڼل، گټی کول، په خونډو او مزو سره ژوندون او ښی شپی ورځی تیږول د دوی د پوهی او تحقیق انتهائی ځای او پړاو دی او له دی نه له سره نه دی خبر چه پر دغه فانی ژوندون پوری د بل یو باقی ژوندون سلسله هم تړلی ده چه کله انسان هلته ورورسیږي نو د دغه ژوندون ښه او بد نتائج او ثمری ور د مخه کیږي او دغه خبره ضروری نه ده کوم سری چه په دغه دنیا کېږي خوښ او خوشاله اوسیږي هلته دی هم خوښ او خوشال وی. آخر د آخرت معامله خو لری ده هم دلته وگورئ چه یو شخص یا یو قوم کله کله په دنیا کېږي لوړ (اوچت) مقام ته رسیږي لیکن د هغه آخری انجام او خاتمه پرته (علاوه) له ذلت او ناکامی څخه بل شی نه وی.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَّا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِآحْقَ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ط

آیا فکر نه کوی دوی په نفسونو خپلو کېږي (چه عالم صغیر دی) چه نه دی پیدا کړی الله دغه اسمانونه او ځمکه او هر هغه چه په منځ د دغو دواړو کېږي دی مگر په حقه سره او په نیتی تاکلی (مقرر کړی) شوی

تفسیر: یعنی د دنیا دغه زبردست انتظام خوشی چتی (فضول) او بیکاره نه دی دغه پیدایښت ضرور څه مقصود او غرض لری چه هغه به په آخرت کېږي څرگندیږي (ښکاره کیږي). هو که دغه سلسله تل تر تله هم داسی چلیدی نو بیا به یوه خبره وی، لیکن د دی دنیا په تغیراتو او احوالو کېږي له فکر او غور کولو څخه دغه راڅرگندیږي چه دغه دنیا هم ضرور یو حد او انتها لری لهذا په یوی تاکلی (مقرر کړی) وعدی به دغه دنیا فنا کیږي او یوه بله دنیا به د دی دنیا د نتیجی په شان منځ ته راشی.

وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكُفْرُونَ ٥٨٤

او بيشكه چه دير له خلقو (كفارو) په ملاقات د رب خپل (په قيامت كښي)
خامخا منكران دي

تفسير: دوى داسى گڼي چه له سره الله تعالى ته ورتگ نشته او نه به الله تعالى له مونږ څخه څه حساب او كتاب اخلي او نه به څه سوال او ځواب راڅخه كوي.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ
وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ①

آيا نه گرځي دغه كفار په ځمكه كښي پس ودی گوري دا چه څرنگه وه
آخره خاتمه د هغو (كسانو) چه تير شوى دى پخوا له دوى نه، چه وو هغه
پخواني ملتونه دير سخت له دغو كفارو له جهته د قوت او څيړوله به دوى
ځمكه (د اوبو، معادنو، كښتونو (فصلونو) او نورو دپاره) او ودانه كړي وه
(كفارو پخوانيو) دغه ځمكه ډيره له هغى ځمكى نه چه ودانه كړى ده (د
مكى كفارو) دغه (ځمكه) او راغلي وو دوى ته رسولان د دوى په ښكاره ؤ
دلائلو (د قدرت او معجزو) او نه ؤ الله چه ظلم وكړي په دوى باندې وليكن
وو دوى چه پر نفسونو خپلو به ئي ظلم كاوه (د انبياؤ په تكذيب سره)

تفسير: يعنى دير زورور زورور قومونه مثلاً عاد او ثمود چه پخپل كښت (فصل) او كر او زيار
(محنت) او زحمت ئي د ځمكى مخ ډير ښه ودان، سمسور او تك شين كړى ؤ، او پكښي ئي
كاريزونه، ويالي، كوهي كانونه (درنگونه) او نور ايستلي وو او د دغو منكرينو په نسبت د دير
عظمت، قوت او شوكت خاوندان وو. او تهذيب او تمدن ته ئي زياته تقويه او ترقى وركړى وه او
ډير اوږده عمرونه به ئي كول او د ځمكى مخ ئي له دوى نه زيات ودان كړى ؤ بالاخر هغوى نن
ورځ چيري دى ؟ كله چه د الله تعالى رسولان له ښكاره ؤ معجزاتو او روښانو احكامو سره راغلل
او دوى د هغوى تكذيب وكړ. نو آيا تاسو ونه ليدل او وا مو نه وريدل چه د هغوى عاقبت او
آخره خاتمه څرنگه شوه ؟ او په څه شان سره تباه او هلاك وگرځيدل ؟ د دوى ويجاړي مينى
كنډوالى اوس هم هر سياح او مسافر او د هغو له شاؤ خواؤ څخه هر تيريدونكى ليدلى او ترى

پند او عبرت اخيستی شی نو آيا دغه بی فکران له دی نه څه پند او عبرت نه اخلی؟ ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ﴾ او نه ډی الله چه ظلم وکړی په دوی ولیکن ډی دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه په تکذیب د انبیاء سره) د الله تعالی په دربار کېی خو د ظلم امکان له سره نشته هوا دغه خلق پخپلو لاسونو خپل بیخ په تېر سره وهی او د داسی اعمالو او افعالو مرتکب کېیږی چه د هغوی نتیجه پرته (علاوه) له تباهی او بربادی بل کوم شی نه دی. نو په دغه تقدیر سره دوی پر خپلو ځانونو پخپله ظلم کوی. که نه د الله تعالی د عدل او رحم کیفیت خو داسی دی چه بی د رسولانو له لیدلو او بی له پوره پوهولو او هوښیارولو هیڅ څوک نه نیسی.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ اسَاءُوا السَّوْآى اَنْ كَذَّبُوْا
بَاٰیٰتِ اللّٰهِ وَكَانُوْا يَسْتَهْزِءُوْنَ

بیا وه آخره خاتمه د هغو کسانو چه بد ئی کړی ډی دیر بد (ځای چه جهنم دی) په دی سبب چه تکذیب کړی دی دوی د آیتونو د الله او وو دوی (په دنیا کېی چه) په دغو آیتونو به ئی مسخری کولی

تفسیر: دغه نتیجه خو ئی په دنیا کېی لیدلی وه لیکن د تکذیب او استهزاء هغه سزا چه دوی ته وروسته له دی نه په آخرت کېی رسیدونکی ده هغه خو بیهله ده. موجوده اقوامو ته لازم دی چه د تېرو اقوامو له احوالو څخه پند او عبرت واخلي. ځکه هر یوه قوم چه پر کوم بد کار سزا موندلی وه بل ته په هم هغه بد کار باندی هم هغسی سزا ورکول کېیږی د ټولو اقوامو فناء هم لکه د هم دغه یوه قوم فناء وگنئ! او د گردو (ټولو) سزا هم لکه هم هغه سزا قیاس کړئ!

اللّٰهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ۝۱۱
تَقُوْمُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُوْنَ ۝۱۲
مِّنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاۗءُ وَكَانُوْا شُرَكَآئِهِمْ كُفِرٰۤیْنَ ۝۱۳

الله اول ځلی پیدا کوی خلق (انسان له نطفی) بیا اعاده کوی هغه بیا به خاص هم دغه (الله) ته بیول کېیږی تاسی (د مجازاتو له پاره) او په هغه ورځ چه قائم شی قیامت ناامیده (زړه ماتئ) به شی گنهکاران (مشرکان). او نه به

وی دوی ته له شریکانو د دوی غځه کوم شفاعت کوونکی او شی به دوی له شریکانو خپلو (پس له ناامیدی) بیزاره منکران.

تفسیر: یعنی هغه شیان چه د الله تعالی شریکان گرځوئ کله چه په مطلوب وخت کېږی په کار ورنشی نو ورڅخه منکرېږی او داسی به وائی ﴿وَاللّٰهُ يَتَذَكَّرُ الْكَافِرِينَ﴾ قسم دی په الله چه مونږ مشرکان نه ؤ.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِّدُ يَوْمَئِذٍ نَّفَرٌ مِّنْهُمْ ۖ

او په هغه ورځ چه ودرېږی قیامت په دغه ورځ کېږی تار په تار خپاره (خواره) به شی کرد (تول) مخلوقات (په دی شان سره)

تفسیر: یعنی نیک او بد او هر قسم خلق به سره بیل کړل شی. او هره یوه ډله به جلا جلا (جدا جدا) خپلو غچایونو ته ورسوله شی چه تفصیل ئی په دغه راتلونکی آیت کېږی راځی

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ۝

پس هر څه هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) پس دوی به په روضه (د جنت) کېږی خوشاله کړل شی (چه له ډیری خوشالی به ئی مخونه تجلی کوی)

تفسیر: یعنی په انعام او اکرام سره به پری رحمت وکړ شی. او له هر راز (قسم) لذت او خوښی غنی به مستفید او متمتع شی دغه د نیکانو د هستوګنی ځای دی. له دی نه وروسته د بدانو ځای هم راښی، مطلب ئی دا چه د دواړو په منځ کېږی به داسی تفریق او بیلتون وکړ شی چه له هغه غنی به بل زیات کوم بیلتون امکان ونه لری.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُخَصَّرُونَ ۝ فَمَبِئُحَنَّ اللَّهُ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ۝ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ۝

او هر څه هغه کسان چه کافران شوی دی او دروغجن ئی شمیرلی دی آیتونه (د قرآن) زمونږ او (کافران دی) په ملاقات د آخرت پس دغه کسان په عذاب کښی حاضر کړی شوی دی. پس (تسبیح ووايئ د الله) تسبیح د الله کله چه داخل شی په بیگا (ماښام) کښی او کله چه ننوځی په سبا کښی او خاص هم ده ته د ټولو ثناء صفت په آسمانونو کښی او په ځمکه کښی او کله چه ننوځی په آخر د ورځی کښی او کله چه ننوځی په (وخت د) مازپښین کښی

تفسیر: یعنی که جنت غورائ نو الله تعالی یاد کړئ چه د هغه یاد په زړونو، ژبه، اعضاؤ او ټولو جوارحو سره کیږی په لمانځه کښی د دریو وارو ډولو (طریقو) یاد سره جمع کړی شوی دی او د فرض لمانځه وختونه هم دغه دی چه په دغه آیت کښی بیان شوی دی یعنی سبا او ماښام چه مغرب او عشاء پکښی شامل دی د ورځی وروستی وخت مازیگر او مازپښین کله چه لمر له نصف النهاره واورى چه هم دغه پنځه واړه وختونه د لمانځه دی په دغو وختونو کښی د الله تعالی د رحمت یا قدرت یا عظمت آثار لا زیات ښکاره او ظاهریږی. لمر د اجسامو په عالم کښی له گردو (ټولو) ځنی لویه او روښانه کړه ده چه بالواسطه یا بلاواسطه د ده له فیض او تاثیر څخه به د اسبابو په عالم کښی ښائی هیڅ یو مادی مخلوق مستثنی نه وی. لکه چه د «ارض النجوم» مصنف دغه موضوع په ډیره شرح او بسط سره ثابت کړی ده په هم دی بنا د ستوریو عابدانو لمر خپل لوی معبود گرځولی ؤ چه د هم هغه په لوری د حضرت ابراهیم علیه السلام په دغه قول ﴿ هَذَا رَبِّي هَذَا الْكَوْكَبُ ﴾ کښی اشاره ده د دوی د عجز او بیچارگۍ او د لمر پرستانو له دغه لوی فیض ځنی د محرومی ښکاره مظاهره هم په هم دغو پنځو وختونو کښی کیږی. سهار څه وخت چه لا لمر نه وی راختلی او غرمه څه وخت چه لمر په زوال شروع کوی او د ده په عروج کښی کمی پیښیږی او مازیگر کله چه د ده په حرارت او رڼا (رنرا) کښی په ښکاره ډول (طریقہ) سره ضعف واقع کیږی او له غروب څخه وروسته کله چه د ده نورانی وړانگو له اتصال څخه د ده عابدین په کلی ډول (طریقہ) سره محرومیږی بیا د ماسخوتن په وخت کله چه شفق هم بیخی غائب شی او د رڼا (رنرا) ډیر خفیف آثار هم په افق کښی باقی پاتی نشی په دغو وختونو کښی موحدینو ته حکم وشو چه د لوی خدای عبادت کوئ! او د لمانځه په ابتداء کښی په «الله اکبر» ویلو سره د هغه لوی موحد ابراهیم خلیل الله اقتدا کوئ چه هغه له «هذا ربی هذا اکبر» څخه وروسته ویلی وو ﴿ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ جزء ۷ (د انعام ۹) رکوع ۷۹ آیت ښائی په دغه آیت کښی ﴿ وَلِلَّهِ السُّمُوتُ وَالْأَرْضُ ﴾ ویلو سره ئی د دی مطلب یادونه کړی وی چه د تسبیح او تنزیه او یادولو لایق هم هغه جامع الصفات ذات کیدی شی چه د ده حمد «ثنا» او ښیگنی (فائدی) د

آسمانوانو او ځمکی ټول کائنات د حال او قال په ژبه بیانوی. بل کوم مجبور او عاجز مخلوق د دی خبری استحقاق نه لری که څه هم په نظر کښی دیر لوی او خورا (دیر) ستر هم ښکاره شی وروسته له دی نه د لوی خدای د ځینو عظیمه و شتونو او کامله و صفاتو بیان دی څو د معبودیت استحقاق په پوره ډول (طریقه) ښکاره او څرگند شی په دغه ضمن کښی د بعث بعدالموت په مسئله هم کافی رڼا (رنر) اچولی شوی ده.

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تَخْرُجُونَ ﴿٣٠﴾

راوباسی (الله) ژوندی له مری (لکه مرغه له هګی نه عالم له جاهل څخه) او
راوباسی (الله) مری له ژوندی (لکه جاهل له عالم څخه هګی له مرغه څخه) او
ژوندی کوی ځمکه پس له مرګه (وچوالی) د هغی او په مثل (د راویستلو د
دغو شیانو) راویستل کیږی تاسی (له قبرونو نه)

تفسیر: یعنی انسان له نطفی څخه او نطفه له انسان څخه، مرغان له هګی څخه، هګی له مرغانو
څخه، مؤمن له کافر څخه، کافر له مؤمن څخه پیدا کوی. او ځمکه څه وخت چه وچه کلکه او
مره شی نو د خپل رحمت په اوبو سره ئی ژوندی او سمسوره کوی. لنډه دا چه موت او حیات
حقیقی وی که مجازی، حسی وی که معنوی د دی ټولو واک (قبضه) او اختیار د الله تعالی د
قدرت په لاس کښی دی. نو بیا ستاسی ژوندی کول او له قبرونو ځنی بیا راپاڅول د ده په نزد
کوم سخت او مشکل کار نه دی بلکه الله تعالی ته خورا (دیر) آسان دی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَشْكُرُونَ ﴿٣١﴾

او یوه له نښو (د قدرت) د دغه (الله) دا ده چه پیدا ئی کر (اصل د) تاسی
له خاورو بیا اوس تاسی یی بشر خوریږی (په ځمکه کښی)

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام ئی له خاورو څخه پیدا کر. بیا د الله تعالی دغه کامله قدرت او
بالغه حکمت ته وګورئ چه د هغه اولاد ئی په څه اندازه دیر او تر کومی پیمانی ئی په ځمکه
کښی خور کر او له دغه خوریدلو نه وروسته ئی په څه اندازه عجیبی او غریبی هوښیاری د خاورو
دی مجسمی وښودلی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ
سُودَةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۳۱﴾

او (خینی) له نبیو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چه پیدا کړی ئی دی
تاسی ته له نفسونو (مخانونو) ستاسی ښځی (جوړه) دپاره د دی چه مائل شی
دوی ته (او مطمئن اوسئ) او گرځولی ئی ده په منع ستاسی (او د ښځو)
کښی دوستی او مهربانی بیشکه په دغه (پیدا کولو د مودت او رحمت په منع
د ازواجو) کښی خامخا ډیری نبی د قدرت دی دپاره د (هغه) قوم چه فکر
کوی (د الله په صنع کښی)

تفسیر: یعنی رومی ئی له خاورو څخه آدم علیه السلام پیدا کړ بیا ئی له آدم علیه السلام څخه
د ده جوړه پیدا کړه څو له هغی څخه انس او اطمینان واخلی او په خلقی ډول (طریقه) ئی د
دواړو صنفونو نارینه او ښځی په منع کښی خاص قسم مینه او محبت او الفت واچوو څو د
ازدواج اصلی مقصود تری حاصل شی. لکه چه د دغو دواړو د اختلاط او گډ اوسیدلو څخه
انسانی نسل په دنیا کښی خپور (خور) شو. لکه چه الله تعالی د النساء د سورت په (۱) رکوع
۱ آیت کښی وائی ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَغُلَقَ مِنْهَا رُءُوسَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رِجَالٌ يَلْعَنُونَ﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ السِّنِّكُمْ
وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ ﴿۳۲﴾

او (خینی) له نبیو (د قدرت) د دغه (الله) پیدا کول د آسمانونو او (پیدا
کول د) ځمکی او اختلاف دی د ژبو ستاسی او (بل اختلاف دی) د رنگونو
ستاسی بیشکه په دغه (اختلاف کښی) خامخا ډیری نبی (د قدرت) دی
دپاره د عالمانو پوهانو.

تفسیر: گرد (تول) انسانان ئی له یوه مور او پلار څخه پیدا او سره ئی مخلوط او میشته او د
ځمکی په ټولو نقاطو کښی ئی خپاره (خواره) کړل، د هر یوه ژبه او وینا ئی سره بېله کړه.
که د یوه مملکت سری بل ملک ورشی د ژبی په اعتبار محض پردی او اجنبی ښکاری. بیا

وگوری چه د دنیا له شروع څخه تر نن ورځی پوری غومره بشماره انسانان پیدا شوی دی مگر هیڅ یوه داسی جوړه انسانان نه پیدا کیږی چه د هغو شونډی، ژبی لهجه تلفظ، د تکلم طرز او نور خصائص سره یو شان وی. هم هغسی چه د هر انسان شکل او صورت او رنگ او نور سره جلا (جدا) او ممتاز دی غږ او شونډی او لهجه ئی هم بیخی سره بیل دی، هیڅ یو داسی دوه انسانان نه پیدا کیږی چه د دوی په غږ او رنگ، هیئت، وضعیت کښی کومه بیلوونکی علامه او نښه نه وی. د عالم له ابتداء څخه تر نن ورځی پوری نوی نوی صورتونه، او د وینا او تکلم نوی نوی حالات لیدل کیږی او سره له هغه د الله تعالیٰ خزانه هم هغسی ډکه پرته دی. په واقع کښی دغه د الله تعالیٰ لوی قدرت څخه غومره یوه لویه نښه ده. فتذکرو یااولی الاباب!

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهِ

او (ځینی) له نښو (د کامل قدرت) د دغه (الله) خوب ستاسی دی په شپه کښی او په ورځ کښی او طلب ستاسی دی (په ورځ کښی) له فضله د الله

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «د انسان دوه حالتونه سره بدلېږی. که ویده شی نو د تیږی (کتی) په شان بی هوشه او بیخبره پروت وی او که د رزق او روزی په تلاش لگیا شی نو په داسی پوهه او هوښیاری لگیا کیږی چه د ده په شان بل هیڅوک هوښیار نه لیدل کیږی. په اصل کښی شپه د خوب دپاره ده او ورځ د روزی د تلاش لپاره مخصوصه ده نو ځکه په هم دغو دواړو وختونو کښی هم دغه دواړه کارونه اجرا کیږی»

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُونَ

بیشکه په دی (خوب او معیشت) کښی خامخا ډیری نښی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه اوری

تفسیر: یعنی څه چه اوری په یاد ئی ساتی لکه چه د ابن کثیر رحمه الله علیه په تفسیر کښی راغلی دی. حضرت شاه صاحب لیکي چه «د خپل خوب حالات نه وینی لیکن د نورو خلقو د ژبو څخه ئی اوری» (موضح) دغه د «يسمعون» د لفظ د اختیارولو نکته شوه.

وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوَافًا وَطَمَعًا

او (ځینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ښی تاسی ته بریښنا

دپاره د ویری (له تندر) او دپاره د امید د باران

تفسیر: د برق او د بریښنا د سخت بریښیلو څخه خلق ویریوی او دغسی تصور کوی نه چه تندر راولویږی. یا باران له خپلی اندازی څخه زیات ونه ویریوی چه د هغه له امله (وجی) جانی او مالی تلفات واقع نه شی او هیله (طمع) او امید هم ورته لری چه په دغه وریدل گتور واقع شی نو گرد (تول) دنیوی کارونه به ښه وچلېږی. هغه مسافران چه په دغو تورو تیارو کښی سفر کوی کله دغه د بریښنا بریښیل ځان ته غنیمت گنی چه تر ډیر لری پوری د هنی د رنا (رنرا) په اثر لار او نور شیان ورڅرگندیږی، او کله کله دوی هم تری ویریوی.

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ٣٧

او نازلوی (الله) له (طرفه) د آسمان څخه اوبه پس ژوندی کوی په دغو (اوبو) سره ځمکه وروسته له مرگ (وچوالی) د دی بیشکه چه په دغه (بریښنا او باران) کښی خامخا ډیری نشی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری «او تدبر کوی په امورو کښی».

تفسیر: یعنی له دی نه وپوهیږئ، چه له مرگ څخه وروسته ستاسی بیا ژوندی کول کوم مشکل کار نه دی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذْ أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ٣٨

او (ځینی) له ښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ولاړ دی آسمان (پاس بی له ستنو او نه لویږی) او ځمکه په امر حکم د الله سره بیا کله چه راولوی تاسی په بللو سره له ځمکی څخه ناڅاپه تاسی راوړئ (ژوندی له قبرونو خپلو څخه)

تفسیر: رومی د ځمکی او آسمان د پیدا کولو ذکر وشو دلته نی د هغو بقاء او قیام وښود چه

هغه هم د الله تعالى په حکم سره دی او له سره امکان نه لری چه هيڅ يو له دوی نه د خپل ثقل د مرکز څخه بې ځايه شی یا يو په بل باندی ولویږی او د کائناتو نظام تار په تار او وران او ويجاړ کړی. یعنی ځمکه او آسمان به تر هغه پوری چه د الله تعالى حکم وی قائم وی بیا څه وخت چه د ځمکې او د آسمان او د نورو موجوداتو میعاد پوره شی او سر ته ورسپړی د الله تعالى د یوه غږ په اثر به تاسی گرد (تول) له خپلو قبرونو څخه ژوندی راوځی او د حشر میدان ته به مندی وهی او هلته به سره تولیږی.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَّهُ قُنُوتٌ ﴿٣٩﴾

او خاص الله لره دی هر هغه چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې خلقاً، ملکاً وعبیداً) دا تول دغه (الله) ته اطاعت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی د آسمانونو او ځمکې تول اوسیدونکی د ده مخلوق، مملوک، بندگان او رعیت دی او هيڅوک له سره د دغی خبری قوت او طاقت نه لری چه د الله تعالى د دغو تکوینی احکامو له قبول څخه غاړه وغړولی شی.

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٠﴾

او (الله) هم هغه (مطلق قادر) دی چه اول ځلی پیدا کوی خلق بیا به راژوندی کوی (دا خلق) او دغه (بیا ژوندی راپاخول هم) ډیر آسان دی په دغه (الله) او خاص الله لره دی شان، صفت ډیر لوی، لوړ (اوچت) په آسمانونو کښی او په ځمکه کښی (له عقل او ادراک څخه پورته) او هم دی دی ښه غالب، قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالى د قدرت په مقابل کښی تول سره برابر دی. لیکن ستاسی د محسوساتو په اعتبار د اول ځل پیدا کولو په نسبت د دوهم ځل اعاده خو ښائی چه ډیر سهل او آسان وی. نو بیا به دغه ډیره عجیبه خبره وی چه په اول ځل پیدایښت کښی تاسی الله تعالى قادر منع مگر په دوهم ځل کښی د الله تعالى پیدایښت مستبعد گنئ؟

﴿وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ﴾ الآية - او خاص الله تعالى لره دی شان، صفت دیر لوی لور (اوچت) په آسمانونو او ځمکه کېنې الخ)

تنبیه: یعنی له اعلیٰ ځنې اعلیٰ صفات او له لور (اوچت) څخه لور (اوچت) شان د الله تعالى شان او صفتونه دی. په آسمان او ځمکه کېنې هېڅ یو شی په خپل حسن او ښه والی کېنې د الله تعالى له شان سره برابر او مساوی لا څه بلکه ادنیٰ صفت او مشابهت ته ئی هم ځان نشی رسولی. الله تعالى له کردو (تولو) هغو شیانو څخه په جلال، جمال، کمال، مثال او نورو ممیزاتو (خصوصیاتو) کېنې اولی، اعلی، ارفع او اقدس دی چه د مخلوقاتو په وهم او تصور کېنې راتلی نشی. بلکه هر هغه حسن او ښه والی چه هر چیری لیدل کیږی او موجود وی هغه ټول د الله تعالى د کمالاتو یوه ادنیٰ پلوه ده.

حضرت شاه صاحب لیکي چه «آسمانی پرستی نه څه خوری او نه څه څښی او نه بشری نورو حاجاتو ته څه اړتیا (احتیاج) او مجبوریت لری بی له عبادت څخه بل څه مشغولیت نه لری او د ځمکې مخلوقات په ټولو شیانو ککر دی خو سره له دی د الله تعالى اصلی ثنا او صفت نه د هغو او نه د دوی له لاسه پوره دی، هغه خورا (دیر) لوی او پاک ذات دی. «موضح».

ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم

و زهر چه گفته اندوشنید یم وخوانده ایم

منزل تمام گشت ویه پایان رسید عمر

ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم

خدای دی خیر ورکری څه ښه ئی ویلی دی.

ای برون ازوهم وقال وقیل من

خاک بر فرق من و تمثیل من

ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ هَلْ لَّكُم مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَآرَرَةٍ قُتِلْتُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ
أَنفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٠﴾

بیانونی (الله) تاسی ته (ای مشرکانو) یو مثال له ځانونو ستاسی څخه (هغه مثال دا دی) آیا شته تاسی ته (بلکه شته) له هغو مریانو چه مالکان شوی دی د هغو ښی لاسونه ستاسی څه شریکان (له تاسی سره) په هغه څه کېنې چه درکری دی مونږ تاسی ته پس تاسی (او دا مریان مو) په هغه (رزق) کېنې

سره برابر ييې چه ويريږي له هغو لکه ويريډل ستاسي له نفسونو (د نورو اصيلاو شريکانو) خپلو په مثل د دغه (تفصيل) په تفصيل سره بيانوو مونږ آيتونه (د قدرت) دپاره (د هغه) قوم چه عقل لري (تدبر کوي).

تفسير: يعنې د شرک په قباحث او بطلان د پوهولو له پاره الله تعالیٰ ستاسي له احوالو غځي يو مثال راوړي او بيانوي، او هغه دا دی چه ستاسي د لاس مال (يعنې وينځه او مريي) چه تاسي د هغو ظاهري او مجازي مالکان او خاوندان يي. په خپله هغه روزي او مال او متاع کښي چه الله تعالیٰ تاسي ته درکړي دی آیا هغوی له خپلو ځانونو سره مساوي او برابر منلي شي؟ لکه چه ستاسي په مشترکو مالونو جايدادونو او شتو کښي ستاسي وروڼه او نور اقارب او خپلوان سره شريکان دی او تل داسي انديښنه درسره وي نه چه په هغه مشترک مال کښي څه ناجائزه تصرف او مداخله ونه شي او که داسي کوم لاس وهنه په هغه کښي وشي نو تاسي تری متاثر او خپه کيږئ او د هغه په ویش او ترکه کولو پسې کيږئ. يا لږ تر لږه دغسي پوښتنه کوي چه ولي زما د اجازي او خوښي څخه پرته (علاوه) هغه کار يا تصرف په دغه شي کښي شوی دی؟ آیا کوم دغسي فکر کوم بادار ته د خپل مريي او خدمتکار په نسبت پيدا کيدی شي؟ او که نشي پيدا کيدی نو ښه وپوهيږئ څه وخت چه د يوه وړوکی مالک او بادار حال داسي دی نو هغه حقيقي او يقيني الله او مالک به د خپل بنده او غلام څه پروا کوي؟ چه تاسي له خپل حماقت، جهالت او ناپوهي نه هغه د ده شريک او ورسره مساوي گرځولي دي. يو مريي په هيڅ حال د خپل بادار په مال او اسباب کښي شريک کيدی نشي حال دا چه دغه دواړه د الله تعالیٰ مخلوق دی او د ده له ورکړي شوی روزي څخه خوري مگر يو مخلوق بلکه د مخلوق مصنوع به څرنگه د الله تعالیٰ په الوهيت کښي شريک کيدی شي؟ او داسي يوه مهمله خبره يو عقلمن سړی له سره نشي منلی؟.

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي
مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٥﴾

بلکه متابعت کوي هغه کسان چه ظلم ئي کړی دی (په شريک نيولو له الله سره) د آرزوگانو خپلو بي له علم (او حجت) څخه پس څوک به سمه صافه لاره وښيي هغه چاته چه گمراه کړی وی (دی) الله (بلکه هادي نه لري) او نشته دوی لپاره هيڅوک له مرسته (مدد) کوونکو (چه خلاص ئي کړی له عذاب نه)

تفسير: يعنې دغه بي انصافه خلق به په داسي ښکاره او څرگندو خبرو څرنگه وپوهيږي حال دا

چه هغوی له سره نه غواړی چه ځان پری وپوهوی بلکه د جهالت او هواپرستی له سببه محض د اوهامو او نفسی غوښتنو په متابعت او پیروی کښی مشغول او لگیا دی.

﴿فَمَنْ يَعْبُدْ﴾ الآية - پس څوک به سمه صافه لاره وښی هغه چاته چه گمراه کړی وی دی الله بلکه، هادی نه لری)

تنبیه: یعنی هر هغه چاته چه الله تعالی د ده د بی انصافی، جهل، او هواپرستی په سبب د حق لاری تلو او پوهیدلو توفیق ور نه کړی نو څوک به د دغی خبری طاقت او توان ولری چه هغه پوه کړی او سمه لار ور وښی؟ یا ورسره مرسته (مدد) او معاونت وکړی؟ یا ئی له گمراهی او تباهی ځنی وژغوری (وساتی)؟ نو د داسی خلقو له طرفه زیات مه متحسر او مه خپه کیږه! او له دوی ځنی قطع نظر وکړه او بیخی الله تعالی ته متوجه اوسه! او په خپل فطری دین ټینگ اوسه!

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠﴾ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوا وَأَقِمْوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١١﴾ مِنَ الَّذِينَ قَرَعُوا دِيْنَهُمْ وَكَانُوا شُعَبًا كُلٌّ حِزْبٍ بِالدِّينِ هُمْ فِرْعَوْنُ ﴿١٢﴾

پس برابر کړه (ای محمده!) مخ خپل دین ته په داسی حال چه مایل اوسی حق ته لازم ونیسئ پیدایښت د الله هغه چه پیدا کړی دی (الله) خلق په هغه (پیدایښت) چه نشته له سره بدلول پیدایښت (دین) د الله ته (او مه ئی بدلوی چه شریک ورسره پیدا کړئ) دا هم هغه دین سم دی (چه هیڅ کوږوالی په هغه کښی نشته) ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی (په توحید د الله) حال دا چه رجوع کوونکی یی دغه (الله) ته او ویرېږی له (عذاب د) الله او قائموی (سم دروی سره له تولو حقوقو) لمونځ او مه کیږی تاسی له مشرکانو (یعنی) له هغو (مشرکانو) چه تار په تار کړی ئی دی دین خپل او شوی وو دوی دلی دلی هر یوه ډله (چه ده له دوی نه) په هغه(دین) چه له دوی څخه دی خوشاله دی.

تفسیر: یعنی هر هغه څوک چه له گمراهی ځنی په هیڅ یو شان سره نه غواړی چه ووځی نو هغه پرېده چه د هم دغه کفر او شرک په ختو کښی نښتی پروت وی او ته له دوی نه مخ وگرځوه! او یوازی له الله تعالی سره خپل تعلقات ټینگ وساته! او یوازی د هغه حق دین په پوره توجه

تينگ ونسيه!

﴿فَطَرَتِ اللّٰهُ﴾ لازم ونيسيع تاسي پيداينت د الله تعالى هغه چه پيدا كړي دى الله تعالى خلق په هغه پيداينت الله تعالى د انسان فطرت او جوړښت په ابتداء كېنې داسې گرځولى دى كه دى وغواړي چه په حق ځان پوه كړي او وئى منى نو ځان ورباندې پوهولى او منلى شى څكه چه د فطرت له ابتداء څخه ئى د خپل اجمالى معرفت يوه سپرغى د ده په زړه كېنې د هدايت د تخم په شان شندلى (كرلى) ده كه د اطرافو او شاو خوا د خرابو اثراتو څخه متاثر نشى او په خپل اصلى طبيعت پريښودل شى نو يقيناً به حق دين اختيار كړى او بل طرف ته به متوجه نشى. د «ألسنت» د عهد قصه هم دغه طرف ته اشاره كوي او په صحيحو احاديثو كېنې تصريح ده چه «هر مولود په فطرت د (اسلام) پيدا كيږي، وروسته مور او پلار ئى دى يهودى يا نصرانى يا مجوسى گرځوي» په يوه قدسى حديث كېنې راغلى دى «ما خپل بندگان (حنفاء) پيدا كړي دى بيا شيطانانو دوى اغواؤ او له سمى لياري ايستلى دى» په هر حال حق دين، حنيف دين، قيم دين هغه دين دى چه كه انسان په خپل اصلى فطرت پريښودلى شى نو بالطبع هغه ته متمايل كيږي. د ټولو انسانانو فطرت الله تعالى هم داسې پيدا كړى دى چه په هغه كېنې له سره تفاوت او تبديل نشته. فرض ئى كړئ كه د فرعون يا ابوجهل په اصلى فطرت كېنې دغه استعداد او صلاحيت موجود نه وي نو دوى ته د حق د منلو دعوت او د دوى مكلف گرځول صحيح او درست نه وو لكه چه خېنې، تيږى (گتې)، ونى خاورى، شگى، حيوانات او نور موجودات په شراعو سره نه دى مكلف شوى د انسانى فطرت د دغه مساوات دغه اثر دى چه د دين ډير منلى اصول او مهم اساس نور گړد (ټول) انسانان هم په يوه نه يوه رنگ منى اكر كه په هغه باندې په ښه ډول (طريقه) قايم او تينگ هم نه وي ولاړ.

حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليكي «يعنى الله تعالى د ټولو مالك حاكم او له گړدو (ټولو) ځنې لوى، پورته او اقدس دى او هيڅوك له هغه سره نه دى برابر، د هيچا زور په ده نه رسيدى په دغو خبرو باندې گړد (ټول) خلق پوهيږي نو د هغه په لاره ټك په كار دى، هم داسې يوه انسان ته جاني يا مالى ضرر رسول، په نامه او ناموس ئى عيب لگول، هر څوك بد گڼي. هم دغسې د الله تعالى يادول، په فقيرانو او مساكينو زړه سوي او شفقت لرل، د حقوقو پوره اداء كول، ټكى، چم، فريب نه كول، هر يوه انسان ته ښه ښكاري او په ښه نظر ئى گوري په دغه لياره تلل هم دغه حق دين دى او هم دغه ته فطرى امور وائى مگر د دغه شيانو د اجرا كولو ډول (طريقه) الله تعالى د خپلو انبياؤ په ژبه خلقو ته ښوولى دى.»

﴿كَتَبْنَاهُ لَكَ الْبَيِّنَاتِ﴾ نشته له سره بدلول پيداينت دين د الله ته او مه ئى بدلؤئ چه شريك ورسره پيدا كړئ) يعنى د اصلى پيداينت په اعتبار هيڅ يو فرق او تغير او تبديل پكېنې نشته د هر انسانى فرد فطرت د حق د قبول لپاره صالح او مستعد گرځولى شوى دى، يا ئى دا مطلب په هر هغه فطرت چه الله تعالى خپل مخلوق پيدا كړى دى تاسې په خپل واک (قبضه) او اختيار هغه مه بدلؤئ! او مه ئى خرابؤئ! هغه تخم او استعداد چه په تاسې كېنې كړلى شوى دى

هغه په خپلې بې توجې يا بې تمیزی مه خرابوئ!

﴿ذَٰلِكَ الَّذِي يُقَيِّدُ﴾ دا هم هغه دين سم دی چه هيڅ کوروالی پر هغه کېږي نشته وليکن زياتره خلق نه پوهیږي په توحيد د الله تعالیٰ یعنی سمه لاره او حق دين هم دغه د فطرت غږ دی، خو زياتره خلق په دغه نکته نه پوهیږي.

﴿يُبَيِّنُ لَكُمُ﴾ حال دا چه تاسی رجوع کوونکی یې دغه الله ته) یعنی اصلی دين ټینگ ونیسئ! او د هم هغه په طرف توبه او رجوع وکړئ! که محض د دنیوی مصلحت لپاره مو دغه کار وکړ نو دين به مو درست نه وی.

وروسته له دی نه د فطرت د دين مهمو اصولو ته پام گرځولی شوی دی مثلاً اتقاء (له الله تعالیٰ څخه ویریدل) د لمانځه سم درول، د خفی او جلی شرک څخه بیزاری او د مشرکانو له عقائدو څخه اجتناب او په دين کېږي نفاق، تفرقه نه غورځول.

﴿وَمَنِ الْكَافِرُ﴾ له هغو مشرکانو چه تار په تار کړی ئی دی دين خپل او شوی وو دوی دلی دلی هر یوه ډله چه له دوی نه په هغه دين چه له دوی څخه دی خوشاله دی) یعنی د دين الفطرت له اصولو څخه بیل پاتی شوی دی او په خپلو ادیانو او مذاهبو کېږي ئی نفاق او تفرقه غورځولی ده، ډیری فرقې ئی سره جوړی کړی دی، د هری یوی عقیده، مذهب، مشرب او مسلک سره بیل او جلا (جدا) دی، هر هغه چه په غلطه یا په هوا او هوس ئی کومه عقیده قائمه کړه یا کومه طریقه ئی ایجاد کړه نو یوه ټولنه په هغی پسی شوه، لږ څه موده وروسته له هغی څخه ډیری فرقې جوړی شوی بیا هره یوه فرقه په خپلو هم هغو ټاکلو اصولو او عقایدو که څه هم هغه ډیر چټی (بیکاره) او مهمل هم وی، داسی مین گرځیدلی دی چه د خپلی غلطی د امکان تصور ئی هم په ماغزو کېږي نه گرځی.

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُّتَّبِعِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا
أَذَقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٢٧﴾ لِيَكْفُرُوا
بِمَا أَنبَأَهُمْ فَتَتَّبِعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

او کله چه ورسپړی خلقو ته څه ضرر نو بولی دوی رب خپل په داسی حال کېږي چه رجوع کوونکی وی خاص الله ته بیا کله چه وشکوی (الله) دوی ته له خپله طرفه کوم رحمت (مهربانی) ناڅاپه یوه ډله له دوی نه له رب خپل سره شریکان نیسی دپاره د دی چه ناشکری وکړی (او کافر شي) په هغو (نعمتونو) چه ورکړی دی مونږ دوی ته پس گټه (فائده) اخلی (ای کفارو څو ورځی) پس ژر به معلوم کړئ تاسی (عاقبت د عمل خپل)

تفسير: يعنى غرنكه چه د هر انسان فطرت په بنو كارونو باندې پوهيږي هم دا راز (قسم) د هر انسان فطرت الله تعالى ته په رجوع كولو هم پوهيږي لكه چه دا حقيقت د خوف او سختي په وخت كښې غرگنديږي (ښكاره كيږي) ډير لوى كبرجن او سرکش انسان هم د مصيبت او غم په وخت كښې بې اختياره الله تعالى ته رجوع كوي او د ده په دربار كښې په دعا او زارى شروع كوي او په دغه وخت كښې ئې نور وړوكي وسایل او د دروغو وسائط له فكره وځي او هم هغه واقعي او حقيقي مالك الملك ئې په ياد پاتې كيږي چه د هغه په طرف انساني فطرت لارښوونه كوي مگر افسوس چه انسان په دغه حالت تر ډيري مودې پوري قايم نه پاتې كيږي څه وخت چه د الله تعالى په لطف او مهرباني مصيبت ورڅخه لري شې بيا له الله تعالى څخه غافلېږي او د هم هغو باطلو معبودانو په ستاينو (صفتونو) لگيا كيږي. گواكي دوى د خپل دغه وضعيت څخه داسې غرگندوي (ښكاره كوي) چه دغه شې د هم دغو عطا او وركره ده او الله تعالى هيڅ شې مونږ ته نه دي راكړي (العياذ بالله) ښه دي دوى دى غو ورځي خوښ اوسى او مزى دى كوي، وروسته به معلوميږي چه د دغه كفر او ناشكري نتيجه څه كيږي؟ كه انسانيت وي نو دى به پوهيږي چه هغه لوى ذات ته چه د ده ضمير د سختي او مصيبت په وخت كښې نارى كولى هم هغه د دى خبرې وړ (مستحق) او لايق دى چه تل ئې په ياد ولړئ.

أَمْ أَنْزَلْنَاهُمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَسْكُرُ يَا كَانُوا بِهِ يَسْرُكُونَ ﴿٣٠﴾

آيا نازل كړى دى مونږ په دوى كوم برهان علمي سند پس هغه خبرې كوي په هغه چه وو دوى په هغه سره شريك پيدا كوي (له الله سره دوى بلكه نه مو دى نازل كړى)

تفسير: يعنى د سليم عقل او انساني فطرت شهادت په صاف ډول (طريقه) سره د شرك او كفر ترديد كوي نو آيا دوى د هغه په خلاف كوم برهان، حجت او علمي سند لري؟ چه دغه راوښيي چه د الله تعالى په الوهيت كښې بل څوك هم د هغه شريك دى (معاذالله) كله چه هيڅوك نشته نو د هغه د معبود گرځولو استحقاق له كومه شو ؟

وَإِذَا دَعَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرَحُّوا بِهَا وَإِنْ نَضَاهُمْ سَيْفَةً لَّيَأْتِيَهُمْ وَإِذْ يَأْتِيَهُمْ إِذْ هُمْ يَقْتُلُونَ ﴿٣١﴾

او كله چه وڅكوو مونږ په خلقو څه رحمت (مهرباني) نو خوشاله شې دوى په

هغه او که ورسپړی هغوی ته څه سختی په سبب د هغو (اعمالو) چه پخوا لېږلي دی لاسونو د دوی ناڅاپه به بیا دوی ناامیده شی (د الله له رحمت څخه)

تفسیر: یعنی د دغو خلقو عجیب حالت دی. کله چه د الله تعالی له رحمت مهربانی او احسان په عیش او عشرت کښی له خوښی او خوشالی په خپلو کالیو (جامو) کښی نه ځائیږی او داسی ناز او نخری او کبر او غرور کوی چه خپل حد او اندازه نه پیژنی او خپل حقیقی محسن بیخی هیروی او که کوم وخت د خپلو اعمالو له شامته په کوم غم یا مصیبت کښی اخته شی نو بیخی ناامیده او مایوس شی او داسی گڼی چه اوس داسی څوک نشته چه دغه مصیبت زما له سره لری کړی او زما په امداد قادر وی. د مومن حال د ده په عکس دی. مومن په عیش، عشرت او راحت او نعمت کښی هم تل خپل حقیقی منعم یادوی د الله تعالی له فضل او مرحمت څخه خوښی کوی او په زړه او ژبه او عمل سره د الله تعالی حمد او شکر اداء کوی. که په کوم غم او مصیبت کښی مبتلا شی نو هغه په خورا (دیر) صبر، تحمل سره گالی (برداشت کوی) او له پاک الله ځنی په هغه کښی خپل ځان ته مرسته (مدد) او توفیق غواړی او تل دغسی هیله (طمع) او امید په خپل زړه کښی پالی چه څومره لوی او سخت مصیبت هم چه وی او په هره اندازه سره چه ظاهری اسباب او وسایل هم مخالف وی په یقینی ډول (طریقه) د الله تعالی فضل او کرم دغه گرد (تول) سره په بل مخ اړولی شی او دغه مکدره فضاء په یوی منوری هوا سره بدلولی شی. **تنبیه:** یو آیت ئی پخوا له دی نه ویلی ؤ چه «خلق د تنگسی او سختی په وخت کښی خالص د الله تعالی په دربار کښی د عرض او نیاز غږ او آواز کوی» دلته ئی دغه وویل چه «د سختی او بدی د رسیدلو په وخت کښی دوی بی هیلی او ناامیده کیږی» په دغو ډولرو کښی هیڅ اختلاف سره نشته. رومنی حالت یعنی د الله تعالی بلل ابتدائی منزل دی بیا کله چه سختی او مصیبت اوږدپیږی او امتداد مومی نو بالاخره وارخطا او بی هیلی او ناامیده کیږی یا به د ځینو خلقو احوال هغسی وی او د ځینو احوال به داسی وی. والله تعالی اعلم.

أَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

آیا نه وینی (نه دی خبر) دوی چه بیشکه الله پراخوی رزق هر هغه چاته چه اراده وکړی او تنگوی ئی (هغه چاته چه وئی غواړی) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی کامل ایمان او یقین لرونکی پوهیږي چه د دنیا سختی او نرمی او د روزی زیات والی او کموالی او نور گرد (تول) شیان د پاک الله او د قادر خدای د قدرت په لاس کښی دی. نو هر هغه وضعیت او احوال چه ورباندی راشی لازم دی چه بنده هغه په صبر او شکر سره ومنی! او په قضا سره خپله خوښی او رضاء ښکاره کړی! د راحت او نعمت په وخت کښی دی صبر او تحمل وکړی! او هیله من (آرزومند) او امیدوار دی اوسی چه الله تعالیٰ په خپل فضل او مرحمت سره دغه ټول زحمت او مصیبت له منځه لری کوی.

فَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۳۱﴾

پس ورکړه (ای مؤمنه!) خاوند د قرابت ته حق د ده (چه نیکی او صلة الرحمی ده) او محتاج ته او مسافر ته دغه (ورکول د حقوقو) خیر غوره دی (له امساک څخه) دپاره د هغو کسانو چه اراده لری د ثواب (رضاء) د الله او هم دغه ورکونکی (د حقوقو) هم دوی دی خلاصیدونکی بریالیان (کامیاب)

تفسیر: یعنی هر کله چه د فطرت په شهادت سره دغه ثابت شوه چه حقیقی مالک او رب العالمین هم هغه الله تعالیٰ دی او د دنیا گرد (تول) نعمتونه د هم هغه پاک الله ورکړه او عطا ده نو په هغو کسانو چه د ده خوښی او رضا غواړی او د ده د لقاء او د لیدلو آرزو او امید لری لازم دی چه د ده د هغه عطاء او ورکړی ځنی څه شی د ده په لاره کښی صرف کړی. او د مسافرانو، محتاجانو او بی وسو خپلوانو له احواله ځان خبر او هغوی له خپل ځان څخه خوشاله کړی! او د خپلوانو حقوق درجه په درجه ادا کړی! نو دغسی بندگانو ته الله تعالیٰ په دنیا او آخرت کښی خیر ور په برخه کوی.

وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبَالٍ رِّبُوا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿۳۲﴾

او هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له سود نه دپاره د دی چه زیات شی په مالونو د خلغو کښی پس نه زیاتیري هغه په نزد د الله او هر هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له زکات څخه چه اراده لرئ تاسی په هغه سره د ثواب (او

رضاء) د الله پس دغه (محض الله ورکونکی) هم دوی دی زیاتوونکی (د حساناتو خپلو)

تفسیر: یعنی که څه هم په سود سره ظاهراً د مال زیاتوالی ښکاری، لیکن په حقیقت کېښی هغه کمپړی لکه چه د کوم انسان بدن د پړسوب له امله (وچي) غټ او څورب ښکاری نو دغه د صحت او روغتیا علامه نه بلکه د رنځورۍ نښه او د مرګ پیغام دی او د زکات له ورکولو څخه اګر که په ښکاره ډول (طریقه) سره داسې ښکاری چه د هغه مال کمپړی مګر هغه په حقیقت کېښی زیاتپړی لکه چه د کوم مریض بدن له مسهل او تنقیی څخه وروسته ضعیف او ناتوانه ښکاری مګر بالاخره د ده صحت ښه کېږی د سود او زکات حال د انجام په اعتبار هم داسې وګنئ ﴿يَتَخَلَّى اللَّهُ إِلَٰهًا وَالْإِنْسَانُ لِلْغَدَاةِ﴾ د البقرة (۳۸) رکوع ۲۷۶ آیت په حدیث کېښی راغلی دی (که د خرما یوه دانه مؤمن په صدقه ورکړی نو هغه د قیامت په ورځ دومره لوئیږی چه د یوه غره په اندازه به لویه ښکاری.

تنبیه: ځینو مفسرینو له «ربوا» ځنی دلته سود نه دی مراد کړی بلکه د آیت مطلب ئی داسې بیان کړی دی چه هر هغه انسان چه بل چاته په دغه مقصد یو څه شی ورکړی چه هغه به له دغه څخه زیات شی ورکړی لوی احسان به ورسره وکړی. نو دغه ورکړه د الله تعالیٰ په دربار کېښی د ثواب او برکت موجب نه ګرځی که څه هم مباح ده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حق کېښی دغه اباحت هم نه لری لقوله تعالیٰ «وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ» د المدثر (۱) رکوع ۶ آیت «۲۹ جزء» والله تعالیٰ اعلم.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَُكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٩﴾

الله هغه (مطلق قادر دی) چه پیدا کړی ئی بیع تاسی (په درکولو د روح سره) بیا ئی روزی درکړی ده تاسی ته بیا مړه کوی بیا به ژوندی کړی تاسی (په بعثت) سره آیا شته له دغو شریکانو ستاسی داسې څوک چه کولی شی هغه له دغو (څلورو واپرو کارونو) څخه کوم شی ؟ (بلکه نشی کولی) یاکی ده الله ته او ډیر لوی پورته دی شان د الله له دی نه چه شریک پیدا کوی دوی (له الله سره)

تفسیر: یعنی وژل، ژوندی کول، روزی ورکول، نور ګرد (تول) شیان د الله تعالیٰ په واک (اختیار) کېښی دی نو بل شریک ئی له کومه شو او څرنگه د الوهیت مستحق وګرځید ؟

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ
لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾

ظاهر شو (آثار د) فساد په بر او بحر (په وچه او لونده) کښی په سبب د هغی (کناه او شرک) چه کری دی لاسونو د خلقو دپاره د دی چه وڅکوی (الله) دوی ته څه (سزا) د هغو (عملونو) چه کری دی دوی دپاره د دی چه واورى دوی (له دغو بدیو نه)

تفسیر: یعنی خلق د فطرت په دین قایم پاتی نشول، کفر او ظلم په دنیا کښی خپور (خور) شو او د هغو له شامته په ملکونو او جزایرو کښی خرابی او فساد خور شو نه په وچه کښی امن او سکون پاتی شو او نه په لونده کښی د ځمکې مخ فتنی او فساد ونيو، بحری جنگونه او د جهازونو جنگونو او دپاره ماریو په سمندرونو کښی هم لوی شورماشو او طوفان ونبلاوه دغه گرد (تول) د دی له امله (وجی) چه الله تعالی اراده وکړه چه بندگان ئی د خپلو بدو اعمالو لږ څه خوند په دنیا کښی هم وڅکي پوره سزا خو دوی ته په آخرت کښی ورکوله کیږی مگر د هغی لږه نمونه هم دلته په هم دغه دنیا کښی دوی ته ورښوله کیږی ممکن دی چه ځینی خلق وویږی او په سمه لاره روان شی.

تنبیه: د بندگانو د بدو کارونو له سببه په وچه او لونده کښی د خرابی خپریدل (خوریدل) که څه هم تل شوی دی او کیږی به، لیکن د نری تاریخ د هغه بی مثالو ویروونکی تخریب مثال چه د محمدی بعثت څخه مخکښی په عام دول (طریقه) سره په مشرق او مغرب، وچه او لونده ئی غلبه کری وه نشی ښوولی، اروپائی ځیرونکو (محققینو) د دغی زمانی د تیاره حالت کومه نقشه چه ویستلی ده د هغی د لیدلو څخه د دی خبری اندازه په ښه دول (طریقه) سره کیدی شی چه له اسلامی مؤرخینو څخه پرته (علاوه) نور هم په دغه مشهور او معروف صداقت هیڅ دول (طریقه) تنقید او نکته گیری نشی کولی وگورئ د فرید وجدی دائرة المعارف د حمد ماده ښائی چه د هم دغی عمومی فتنی او فساد په ملحوظ قتاده رحمة الله دغه آیت د جاهلیت په زمانی حمل کری وی.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلُ كَانُوا أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٣٢﴾

ووايه (ای محمد! مشرکانو ته) چه وگرځئ په ځمکه کېږي (د تیرو امتونو) پس وگورئ څرنگه شوه خاتمه د هغو کسانو چه پخوا له دوی څخه وو، و زیاتره د دوی مشرکان «نو د خپل شرک په سبب هلاک شول»

تفسیر: یعنی د زیاترو شامت د شرک په وجه راغلی دی او د ځینو نورو به د نورو گناهونو له سببه راغلی وی.

فَاقْمُ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدٍّ
لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصْدَعُونَ ﴿٣٢﴾

پس برابر کړه مخ (وجود) خپل دین سم (معتدل د اسلام) ته پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته گرځیدل هغی ته له (جانبه د) الله په دغه ورځ کېږي به تار په تار شی دغه مخلوق (چه ځینی به جنت ته ځی او ځینی به دوزخ ته)

تفسیر: یعنی په دنیا کېږي خو فتنه او فساد خپور (خور) شوی دی نو تاسی پر سم او معتدل دین چه د فطرت دین دی په به شان سره قایم او ټینګ اوسئ! چه د گردو (تولو) خرابیو او مفاسدو علاج په هم دغه دین سره دی. پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته گرځیدل هغی ته له جانبه د الله تعالی یعنی د الله تعالی له طرفه د هغی راتلل قطعی او یقینی دی او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او نه به ئی په خپله الله تعالی وځنډوی (ایسار کړی). په دغه ورځ کېږي به تار په تار شی دغه مخلوق یعنی نیکان جنت ته او بدان دوزخ ته لیږی. «فریق فی الجنة و فریق فی السعیر» د الشوری (۱) رکوع ۷ آیت (۲۵) جزء.

حضرت شاه صاحب دغه د دنیا په احوالو حمل کوی او لیکي «یعنی د دین غلبه به وی په سزا رسیدلی کسان به سره جلا (جدا) شی او د الله جل جلاله مقبول بندگان به سره بېل شی.

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسِهِمْ
يَمْهَدُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٤﴾

هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده (سزا) د کفر د هغه او هر څوک چه وکړي (نيک عمل) پس خاص لپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوي او په زړه پوري ساماني جوړوي لپاره د دې چه جزا ورکړي (الله) هغو کسانو ته چه ايمان ئي راوړي دې او کړي ئي دې ښه (عملونه) له فضله خپل څخه، بيشکه چه الله نه خوښوي کافران (نو ځکه ئي په دوزخ کښي غورځوي)

تفسير: يعنې هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده سزا د کفر د هغه چه د هغو گناه او وياړ به پري لويږي او هر څوک چه وکړي نیک عمل پس خاص دپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوي او په زړه پوري ساماني جوړوي يعنې په جنت کښي د دوي د آرامي او هوساني (راحت) له پاره تياري کيږي. او دپاره د دې چه جزاء ورکړي الله تعاليٰ هغو کسانو ته چه ايمان ئي راوړي دې او کړي ئي دې ښه عملونه له فضل خپل څخه يعنې هومره چه ښه او نیک وي هغه ته به هم يوازي د الله تعاليٰ په فضل او مرحمت سره جنت ور په برخه کيږي «بيشکه چه الله تعاليٰ نه خوښوي کافران نو ځکه ئي په دوزخ کښي غورځوي» يعنې هر څوک چه هغه حقيقي مالک نه خوښوي هغه به چيري ښه ځای ومومي.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ لِّبُذْرِ يَقُومُ مِنْ وَصْتِهِ وَالتَّجْرِ الْقُلُوبِ بِأَمْرٍ وَلِيَتَّبِعُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٩﴾

او ځينې له نښو (د قدرت) د الله دا دې چه راليږي بادونه زيري ورکونکي او دپاره د دې چه وځکوي په تاسي (په سبب د دغو بادونو) ځينې (مزي) د رحمت خپل او بل دپاره د دې چه روانه شي پري بيري په امر حکم د الله او دپاره د دې چه طلب کړئ (په چلولو د بيري له ځينو) له فضل د الله څخه او دپاره د دې چه تاسي شکر وباسئ (په دغو نعمتونو)

تفسير: يعنې بادونه د رحمت د باران زيري او بشارت راوړي بيا د الله تعاليٰ لطف او مهرباني باران وروي. او راليږي بادونه له پاره د دې چه روانه شي پري بيري په امر حکم د الله تعاليٰ سره يعنې بادوان لرونکي جهازونه او بيري په باد سره چلېږي او درومي او دخاني جهازونو او استمرونو ته هم د موافق باد له الوطو څخه په تگ کښي کومک او معاونت رسيږي. او دپاره د دې چه طلب کړئ تاسي په چلولو د بيري له ځينو له فضل د الله تعاليٰ څخه او له پاره د دې چه تاسي شکر وباسئ په دغو نعمتونو يعنې د جهازونو په ذريعه تجارتي اموال منتقل او وړل کيږي او

د الله تعالى په فضل او مرحمت سره ډیره ښه گټه (فائده) تری اخیستل کیدی شی بیا د الله تعالى په دغو نعمتونو په ښه شان سره د ده شکر اداء کړئ!
 تنبيه: پخوا له دی نه په بر او بحر کښی د فتنی او د فساد د خوړیدلو ذکر وو د هغه په مقابل کښی دلته د الله تعالى د نعمت او د زیری یادونه وشوه، ښائی دی ته هم اشاره وی چه د غبار، دوړو او بخار له خوړیدو وروسته دی ته هیله من (آرزومند) او امیدوار اوسو چه د الله تعالى د رحمت باران راتلونکی دی، داسی یخ او ساره بادونه الوخی او چلیپری چه د پاک الله د رحمت او فضل زیری او بشارتونه ورکوی، کفارو ته ښائی چه له شرارت او د نعمت له کفران څخه لاس واخلی! او د الله تعالى دغو مراحمو او مهربانیو ته وگوری! او دوی دی د ده د شکر گزارو بندگانو ځنی خپل ځان وگرځوی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنْتَقَمْنَا
 مِنَ الَّذِينَ أَجْرُمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٤﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ پخوا له تا (ای محمده! نور) رسولان په طرف د قومونو د دوی ته پس راغلل (دغه رسولان) دوی ته په معجزو ښکاره ؤ (د قدرت) پس بدل واخیست مونږ له هغو کسانو چه کافران شول (نو دوی مو هلاک کړل او مؤمنانو ته مو نصرت ورکړ) او دی حق (تفضلاً) په مونږ نصرت د مؤمنانو

تفسیر: یعنی پخوا ئی ویلی وو چه مقبول او مردود سره بیل کړی شی. په منکرانو د دوی د گناه وبال او سزاء لویږی او پاک الله دوی نه خوښوی اوس دا ښکاره کوی چه د دغی خبری اظهار به په دنیا کښی هم کیږی. دا د الله تعالى عادت او وعده ده چه له مکذبینو او مجرمینو څخه ضرور انتقام اخلی او کامل مؤمنان په خپلی مرستی (مدد) او اعانت سره په دښمنانو غالبوی. په منځ کښی د باران ذکر ځکه راغی څرنگه چه د رحمت د باران د نزول څخه پخوا بادونه چلیږی هم داسی د دین د غلبی علایم هم روښانه کیږی.

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ
 وَيَجْعَلُهُ كَسَفًا تَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ

مَنْ يَشَأْ مِنْ عِبَادَةٍ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٣٠﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه رالیپړی یادونه پس پورته کوی (په هوا کښی) وریځی پس خوروی دغه (وریځی) په آسمان کښی څرنګه چه اراده وکړی (الله) او ګرځوی دغه (وریځی) توتی توتی لاندی باندی پس وینی به ته (ای مخاطبه شاخکی د) باران چه راوځی له منځه د دغی (وریځی) پس کله چه ورسوی دغه باران هغه چاته چه اراده وکړی (الله) له بندګانو خپلو ناڅاپه دوی خوشالیپړی پری (او زیری پری کوی)

تفسیر: یعنی الله تعالی وریځی اول یو لوری ته او وروسته بل لوری ته خپړوی (خوروی) هم داسی دین به هم منتشر او هر چیری خپور (خور) کړی لکه چه ونی هم کرل «او ګرځوی دغه وریځی توتی توتی لاندی باندی پس وینی به ته باران چه راوځی له منځه د دغی وریځی پس کله چه ورسوی الله دغه باران هغه چاته چه اراده وکړی له بندګانو خپلو ناڅاپه دوی زیری کوی، خوشالیپړی پری» یعنی هم داسی هر څوک چه د ایمان او روحانی باران څخه ګټه (فائده) اخلی نو خوشی پری کوی.

وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنَ قِبَلِهِ لَمُبْلِسِينَ ﴿٣١﴾

او بیشکه چه وو دوی پخوا له دی چه نازل کړی شوی ؤ په دوی (باران) پخوا له (ظهوره له) دی (وریځی او باران) خامخا ناامیده وو (له ورښت څخه ئی)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه خلق ناامیده وو تر دی چه د باران له راتګه لږ څه پخوا هم بیخی مایوس شوی وو چه په دغه باران به دغه مړه ژوندی شی څنګه چه د انسان حال دیر عجیب او غریب دی په لږ وخت کښی ناامیده او خپه کیږی بیا له لږ څه وخت نه وروسته له دیری خوښی نه خاندی او دیر خوشالیپړی.

فَانْظُرْ إِلَى الثَّرَاحِمَاتِ اللَّهُ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَمَلِ الْمَوْحِي وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٢﴾

نو وګوره (ای مخاطبه) نبی د رحمت (باران) د الله ته چه څرنګه ژوندی

کوی دی دغه ځمکه په باران (د وېشو په زرغونولو سره) وروسته له مروالی او وچوالی د هغی بیشکه دغه (ژوندی کوونکی د ځمکې) خامخا ژوندی کوونکی د مرو هم دی. او هغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه څینی ئی ژوندی کول او مړه کول دی)

تفسیر: یعنی څو ساعته پخوا له هر لوری خاوری او دوی پورته کیدی او ځمکه وچه بی رونقه او مړه پرته وه ناڅاپه د الله تعالی له مهربانی څخه ژوندی، شنه او زرغونه شوه او دغه باران د ځمکې دغه پټ قوتونه څرنگه ویش او راژوندی کړل، هم دغه حال دی په روحانی باران هم قیاس کړ شی چه له هغه څخه به په مرو زدونو کښی نوی روح پیدا شی او د الله تعالی دغه ځمکه د «ظهر الفساد فی البر والبحر» له مرګ څخه وروسته به بیا ژوندی کیږی له هر طرفه به د الله تعالی د رحمت ښی او د دین آثار څرګندیږی (ښکاره کیږی) هغه استعداد او قابلیت چه د مودو راپه دی خوا په خاورو کښی موجود ؤ د رحمت د باران په څاڅکو سره ئی تر او تازه څرګنده او ښکاره کوی لکه چه الله تعالی د محمدی بعثت په وسیله دغه جلوه دنیا ته راښکاره کړه.

﴿إِنَّ إِلَهًا لَّهُ الْوَيْلُ﴾ بیشکه هم دغه محی الارض خامخا ژوندی کوونکی د مرو هم دی او هم دغه الله تعالی په هر شی باندی چه اراده وکړی ښه قادر دی یعنی دلته به مرو زدونو ته روحانی ژوندون ورکړی او د قیامت په ورځ به په مرو جسدونو کښی بیا نوی روح اچوی. د الله تعالی د کامل قدرت په مقابل کښی هیڅ شی ګران او مشکل نه دی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَّاقُوهَ مُصَفَّرًا طَلُّوا مِنْ أَعْدٍ يَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾

او قسم دی که ولیږو مونږ باد (په شنه کښت - فصل) پس وبه وینی دوی دا کښت (فصل) تک زیر نو خامخا وبه ګرځی دوی وروسته له دغه زیروالی کافران (په تیرو نعمتونو ای محمده! دوی نه د پوهی او منلو تمه مه کوه)

تفسیر: یعنی ږومی ناامیده وو کله چه باران وشو او وچه کلکه ځمکه تری تکه شنه ژوندی زرغونه شوه او خلق تری خوږی او خوشال شول، اوس که مونږ له هغه وروسته یو سخت باد والوځوو چه د هغه په اثر د دوی ګرد (تول) کښتونه (فصلونه) په شینوالی کښی وچ کلک او تک زیر وګرځی. نو سم د لاسه د دغو خلقو وضعیت بدلیږی او د الله تعالی ګرد (تول) احسانونه هیروی او په کفران او ناشکری شروع کوی. لنډه دا چه د دوی شکر ګزاری او ناشکری تول د دنیوی اغراضو تابع دی او دلته د دی په نسبت وائی کله چه انسان د الله تعالی په فضل او احسان په خپل مقصد او مراد وورسید نو نه ښائی چه بی خوفه وګرځی ځکه چه د ده قدرت راز

راز (قسم قسم) غرگندپیری (بیکاره کیوی)، دا نه دی معلوم چه دغه درکری نعمت کله درڅخه بیرته اخلی ؟ او بښای دی لوری ته هم اشاره وی چه د دین کښت (فصل) وروسته له دی نه چه په دنیا کښی تک شین او ښه زرغونپیری بیا د مخالف باد له اثره مراوی او ویجاړ او تک زیر اوړی نو په دغه وخت کښی نه بښای چه انسان مایوس او پریشانه شی.

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدَّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾
وَأَنْتَ بِهَدْيِ الْعَبْدِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنَّ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا
فَهُمْ مُسْمِعُونَ ﴿٥٨﴾

پس بیشکه ته نشی اورولی مرو ته (او دغه کفار هم حکم د مرو لری) او نشی اورولی ته کڼو ته غږ (د بللو) کله چه وگرځی دوی په داسی حال کښی چه شا گرځوونکی وی (تاته) او نه ئی ته سمه لاره ښوونکی (د زړونو) ړندو ته له گمراهی د دوی، نشی اورولی ته (د پوهی او منلو په اورولو سره) مگر هغه چاته چه ایمان ئی راوړی وی په ښو د قدرت زمونږ پس دوی مسلمانان غاړه ایښودونکی دی

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر راز (قسم) قدرت لری. مری ژوندی کولی شی تاته د دغی خبری قدرت نشته چه په مرو خپله خبره ومنلی شی یا په کڼو خپله خبره واورولی شی. یا ړندو ته سمه صافه لاره وښیې خصوصاً کله چه دوی په خپله د اوریدلو او لیدلو اراده هم ونه لری پس ته د دوی د دغه کفر او ناشکری څخه مه غمجن کیږه ستا کار یوازی تبلیغ او دعوت دی. که کوم بدبخت ئی نه اوری یا ئی نه منی نو له دغه څخه تاته څه نقصان نه پیښیږی ستا خبره همغه څوک اوریدی شی چه زمونږ په خبرو او ښکاره ښو یقین او باور لری او د تسلیم او انقیاد په صفت موصوف وی.

تنبیه: هم داسی یو بل آیت د «نمل» د سورت په آخر کښی هم تیر شوی دی بښای هلته دی وکتلی شی. مفسرین په دغه موقع کښی د «سماع الموتی» په بحث کښی غږیدلی دی چه په دغه مسئله کښی د صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم له زمانی راهیسی اختلافات جریان لری او دواړو خواو قرآنی نصوص او نبوی احادیث وړاندی کړی دی. دلته بښای چه په دغه خبره باندی سری وپوهیږی چه په دنیا کښی هیڅ یو کار بی د الله تعالیٰ له مشیت او ارادی څخه نشی کیدی. مگر که انسان کوم کار د عادی اسبابو په دائره کښی په خپل واک (قبضه) او اختیار سره کوی نو هغه ته ئی نسبت کیږی. او هغه کار چه د عمومی عادت په خلاف په فوق العاده طریقته سره

و شی د هغه نسبت مستقیماً الله تعالیٰ ته کوی. مثلاً که یو سری په چا د توپک دزی وکړی او په گولی ئی ووژنی نو دغه وژل (عرفاً) د هم هغه وژونکی فعل گڼل کیږی. او فرض ئی کړئ که په یو موتی گتکیو سره سلامت لښکر تپاه او بریاد شی نو دغه فعل په داسی الفاظو سره تعبیریو چه الله تعالیٰ په خپل قدرت سره هغه لښکر سپیره او پناه کړ، سره له دی چه په گولی وژل هم بی د الله تعالیٰ له ارادی او مشیت څخه نه واقع کیږی. او که د الله تعالیٰ اراده نه وی نه گولی او نه بم او نه بل شی له سره خپل تاثیر ښوولی شی. د الانفال په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ وَلَئِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُوا أَمْرَهُ وَطَاعَتَهُ يَكُنْ لَكُمْ سُلْطَانٌ وَهُوَ اللَّهُ الْعَلِيمُ﴾ دلته د خارق العاده توب له کبله (وچی) د «قتل» او «رمی» نفی له نبی او له مؤمنانو څخه وکړه او مستقیماً د هغی نسبت ئی الله تعالیٰ ته کړی دی. هم داسی د ﴿وَكَانَ لَا يَشْكُرُ الْبَشَرُ﴾ مطلب وگټو! یعنی ته نشی کولی چه څه ووائی او خپل غږ مرو ته واوړه وی. ځکه چه دغه شی د ظاهری او عادی اسبابو په خلاف دی. هو! د الله تعالیٰ په قدرت د ظاهری اسبابو په خلاف که ستاسو کومه خبره مری واوری نو له هغه څخه هیڅ یو مؤمن انکار نشی کولی. اوس که د نصوصو څخه د ځینو خبرو اوږول چه په دغی غیر معمولی طریقی سره ثابت شی تر هم هغه حده پوری ښائی چه مونږ هم د سماع الموتی قائل اوسو. محض د قیاس له مخی نشو کولی چه نوری خبری هم د دغی سماع لاندی راوړو. په هر حال په دغه آیت کښی د اسماع له نفی ځینی مطلقاً د سماع نفی نه کیږی. والله تعالیٰ اعلم.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٠﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه پیدا کړی ئی یی تاسی له کمزوری (شی څخه چه نطفه ده) بیا ئی درکړی دی وروسته له بل ضعف (د طفولیت) قوت (د ځوانی) بیا ئی درکړی دی وروسته له قوت (د ځلمیتوبه) ضعف او د وښتو سپینوالی پیدا کوی الله هر هغه شی چه اراده وکړی (د پیدایښت د هغه) او هم دغه (الله) ښه عالم دی ښه قادر دی (په هر شی)

تفسیر: یعنی کوچنی (ماشوم) د پیدایښت په وخت کښی بی حله کمزور او ناتوانه وی. بیا ورو ورو قوت مومی، تر دی چه د ځلمیتوب په وخت کښی د ده زور او قوت خپل انتهای حد ته ورسپوی او د ټول زور او قوت ترقی د ځلمیتوب په وخت کښی وی. بیا ورو ورو عمر مخ په زړوالی درومی او له زور او قوت نه وروسته د کمزوری آثار څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغی انتهای حد سپین پیری توب او زړوالی دی، په دغه وخت کښی گرد(ټول) اعضاء سست او

کمزوری کبیږی او په قوتونو کښی ئی فتور او تعطیل واقع کیږی. د قوت او ضعف دغه گردی (تولی) ترقی او تنزل د پاک الله د قدرت په لاس کښی دی هر قسم چه د الله تعالی اراده وی هم هغسی یو شی جوړوی او هغه د ضعف او قوت له مختلفو ادوارو څخه تیروی، هم دغه الله تعالی ته هر نوع قوت او قدرت حاصل دی او هم دغه الله تعالی ښه پوه او ښه عالم دی چه کوم یو شی په کوم وخت کښی او په کومو کومو حالاتو کښی په څه ډول (طریقه) سره ښائی چه موجود وی ؟ نو په مونږ واجب او لازم دی چه د هم دغه الله تعالی جل واعلی شانه واعظم برهانه او د ده د رسولانو خبری په ښه شان سره واورو. ښائی په دغه کښی دی طرف ته هم اشاره کړی وی هم هغسی چه تاسی ته ئی وروسته له کمزوری ځنی زور او قوت درکړ مسلمانانو ته به هم پس له دغه ضعه قوت ورکړی او هغه دین چه اوس په ظاهر کښی کمزوری او کم قوته ښکاری څو ورځی وروسته به د ډیر زور او قوت خاوند وگرځی او خپل عروج او شېاب ته به ورسېږی. له هنی وروسته بیا کیدی شی چه یوه زمانه د مسلمانانو د ضعف دوره هم راشی. نو سره له هنی لازمه ده چه دغه خبره تل په یاد وساتله شی چه قادر خدای په هر وخت کښی ضعف په قوت سره بدلولی شی مگر د داسی امر د وقوع له پاره مخصوص صورتونه او اسباب شته، والله تعالی اعلم.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ

او په هغی ورځی کښی چه قائم شی قیامت نو قسمونه به خوری مجرمان (کافران په دی) چه نه دی پاتی شوی (په دنیا کښی) غیر له یو ساعته

تفسیر: یعنی په قبر یا په دنیا کښی به هستوگنه ورته ډیره لږه ښکاری. څه وخت چه غم او مصیبت د ده په سر باندی ودریږی او دی ورته وگوری نو په ډیر افسوس او ارمان سره به ووائی چه د برزخ او د دنیا ژوندون ډیر ژر راباندی تیر شو او لږ څه دیل او مهلت راږه برخه نشو چه په هغه کښی مو د دغه درهونکی عذاب څخه د نجات له پاره څه سعی او کوشش کړی وی. یا په دنیا کښی لږ ډیره موده پاتی کیدو څو د دغی ورځی له پاره مو څه تمه او تیاری کړی وی دغه مصیبت خو یو ناڅاپه راته پېښی شو.

كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٣٥﴾

هم دا رنگه (چه دوی دروغ وائی په آخرت کښی) وو دوی چه گرځول کیدل به (له رښتیا نه په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی لکه چه هم هغلته د دوی داسی ویناوی به غلطی او دروغ وی هم داسی وپوهیږئ چه

په دنیا کښې به هم دغه خلق چټې (بېکاره) او غلط خیالات او معکوسی او منقلبې خبرې او اترې به سره کوي.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

او وائي به دوی ته هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته علم او ایمان (یعنی انبیاء، پږښتی، مؤمنان چه ولی دروغ وائي بلکه) خامخا په تحقیق ډیر پاتی شوی یی (په دنیا کښې چه هغه لیکلی دی) په کتاب د الله (لوح محفوظ) کښې تر ورځې د بعث پوری پس دغه ده ورځ د بعث (چه تاسی تری منکران وئ) ولیکن تاسی وئ تاسی په دنیا کښې چه د جهل او غفلت له امله (وجی) نه پوهیدئ (د دغی ورځې په وقوع)

تفسیر: یعنی مؤمنان او پږښتی به په دغه وخت کښې د دوی تردید کوی او دوی ته به داسی وائي چه تاسی دروغ او خوشی چټی (بېکاره) خبری کوئ یا په مغالطه کښې لویدلی یی چه مونږ په برزخ یا په دنیا کښې له یو مساعت څخه زیات نه یو پاتی شوی. تاسی د الله تعالی د علم او د ده د خبر او د لوح محفوظ د لیکنی سره سم د قیامت تر ورځې پوری په دنیا او په برزخ کښې اوسیدلی یی چه د یوی شیبی (لحظی) په اندازه هم په هغه کښې څه کمی نه دی واقع شوی. نن له هم هغی وعدی سره سم هغه ورځ رارسیدلی ده اوس هغه وگورئ چه تاسی پری نه پوهیدی او نه مو منله که له پخوا څخه مو په دغی ورځې یقین کړی وی او له تیاری سره ورته راغلی وی نو د دغه ځای له لذتونو او مسرتونو څخه به محفوظ او متمتع شوی وی. او د دغو انعامونو او اکرامونو د لیدلو په مقابل کښې به مو داسی ویل چه دغه ورځ په ډیر ځنډ (ایسارتیا) او ډیل راغلی ده او مونږ د دی د راتللو ډیر انتظار او اشتیاق ویستلی دی لکه چه مؤمنان ئی هم داسی گڼی.

يَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٢٢﴾

پس په دغی ورځې کښې به نه رسوی گټه (فائده) هغو کسانو ته چه ظلم کړی دی دوی (په ځانونو خپلو په کفر سره) عذر د دوی او نه به دوی وبللی شی راضی کولو د الله ته (یا به نه له دوی نه معذرت غوښتلی کیږی).

تفسیر: یعنی نه به کوم معقول عذر وړاندی کولی شی چه د دوی په کار ورشی او نه به دوی ته داسی ویل کیږی ښه ده اوس د توبی او اطاعت په ذریعه د الله تعالیٰ خوښی او رضا حاصله کړئ! ځکه چه د هغو وخت تیر شوی دی. او اوس پرته (علاوه) له دی نه چه د دایمی سزا ربرونه (تکلیفونه) وگالئ (برداشت کړئ) بل هیڅ یوه چاره او مخلص نه دی پاتی

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَكِنْ جَسَدَتْهُمْ

بِآيَةٍ لَّيْقُولُنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿۵۸﴾

او خامخا په تحقیق بیان کړی دی مونږ دپاره د خلقو په دغه قرآن کښی له هر قسم مثال (چه مفید واقع کیږی دوی ته) او (قسم دی ای محمده!) که راوړی ته دوی ته کوم آیت د قدرت نو خامخا وبه وائی هرومرو (خامخا) هغه کسان چه کافران شوی دی (عناداً) چه نه یی تاسی (ای محمده!) او مؤمنانو! مگر (دروغبنان) باطل ویونکی

تفسیر: یعنی په دغه وخت کښی به ډیر افسوس او ارمان کوی مگر نن چه د الله تعالیٰ د خوښی، رضا او لقاء حاصلولو وخت او موقع ده او عظیم الشان قرآن دوی ته داسی عجیب مثالونه او دلیلونه بیان او راز راز (قسم قسم) خبری ورته کوی او په هره ممکنه طریقه سره ئی په خپل خیر او شر پوهوی خو سره له هغه هم دوی په هغو باندی خپل ځان نه پوهوی او نه د هغو هیڅ یو پند او خبره اوړی. څومره مهم او عالی آیتونه چه دوی ته واورئ یا ډیر لوی اوصاف او څرگند (ښکاره) معجزات ورښکاره کړئ نو دوی د هغو په اوریدلو او لیدلو داسی وائی چه تاسی رسول الله او مسلمین گردو (تولو) لاسونه سره یو کړی دی او دغه دروغ مو (العیاذ بالله) له خپله ځانه جوړ کړی دی، یو تن مو څو آیتونه جوړوی او درلولی ئی او نور د هغه تصدیق کوئ یو جادو او کودی کوی او نور دغه ته تیار ولاړ دی چه په هغه ایمان راوړی، په دغه ډول (طریقه) مو گردو (تولو) سره یو ترون کړی دی او یوه اتحادیه مو سره جوړه کړی ده او غواړئ چه په دغه چل سره خپل مذهب او مسلک خپور (خور) کړئ.

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۵۹﴾

هم دا رنگه (لکه چه مهر لگولی دی) مهر لگوی الله په زړونو د هغو کسانو چه نه پوهیږی (او نه د پوهی غوښتنه کوی)

تفسیر: یعنی هغه انسان چه نه پوهیږي او نه د پوهیدلو دپاره زیار(محنت) او کوشش کوي او د ضد او عناد له سببه خامخا د هري خبری تردید او انکار ته هم تیار ولاړ وي نو د دغه وضعیت دوام ورو ورو په تدریجی توگه (طریقه) د ده زړه کلکوي او د شرک، شک، تردید او انکار مهر پري لگوي او بالاخر د ډیر ضد او عناد له سببه د ده زړه دومره سخت شي چه د حق د منلو قوت او استعداد پکښی بیخي پاتی نشي. (العیاذ بالله)

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ۝۴

پس صبر کوه (ای محمده! په ضرر د دوی) بیشکه چه وعده (د نصرت) د الله حقه ده او نه دی پورته کوي ته هغه کسان چه یقین نه راوړی (په آخرت)

تفسیر: یعنی کله چه د دغو بدبختانو د ضد، عناد، او تکرار احوال او مقدار تر دغو درجو پوری ورسیدل نو ته د دوی له دغه شرارت، بغاوت، او طغیان څخه مه خپه کیږه! بلکه د پیغمبری په صبر، تحمل او حلم سره ورنه تیریږه! او په خپل دعوت، تبلیغ، پند او نصیحت کښی مشغول او لگیا اوسه! هغه د فتحی او نصرت وعده چه له تاسره رب العزت کړی ده، هغه په یقینی ډول (طریقه) کامله او پوره کیدونکی ده او په هغه کښی د یوی ذری په اندازه هم څه تفاوت او تخلف واقع کیدی نشي. ته په خپل کار تل ټینگ اوسه! دغه بد عقیده او بی یقینه خلق د یوی ذری په اندازه هم تا له خپله ځایه څخه نشي خوځولی.

(تمت سورة الروم بعون الله الحي القيوم فله الحمد والمنة اولا و آخرا وظاهرا وباطنا)

«سورة لقمن مكية الا الايات ۲۷ و ۲۸ و ۲۹ فمدنية وهي اربع وثلاثون آية و اربع ركوعات رقم

ثلاثون (۳۱) و تسلسلها حسب النزول (۵۷) نزلت بعد سورة الصافات

«د لقمن سورت مکی دی پرته له ۲۷، ۲۸، ۲۹ آیتونو نه چه مدنی دی (۳۴) آیتونه او (۴)

رکوع لری»

«په ثلاثت کښی (۳۱) په نزول کښی (۵۷) سورت دی وروسته د الصافات د سورت څخه نازل

شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اللَّهُ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ۝ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ۝
 الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ
 يُوقِنُونَ ۝ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝

دا آیتونه د کتاب حکمت لرونکی (محکم قرآن) دی. په داسی حال کښی
 چه هدایت او رحمت دی دپاره د نیکو کارانو هغه کسان چه قائموی (سم ادا
 کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی دوی (واجب) زکوة او دوی په
 آخرت باندی هم دوی یقین کوی (چه خامخا راځی په حقه سره) دغه
 (ستایلی شوی کسان) په سمه لپاره دی له (طرفه) د رب د دوی او دغه
 «کسان» هم دوی په مراد رسیدلی دی.

تفسیر: دغه کتاب خاص د نیکانو دپاره د رحمت او هدایت پنګه (سرمایه) ده ځکه چه هم دغه
 خلق ورته ګټه (فائده) اخلی که نه نو په نفس نصیحت او پوهولو کښی ذکر د جن او انس په
 حق کښی ښکاره هدایت او رحمت دی. د «سورة البقرة» په اوله رکوع کښی د دغه مقدس
 تفسیر په شپږم او اووم مخکښی هم داسی نور آیتونه هم تیر شوی دی او د «هم المفلحون» دوه
 ترجمی شوی دی دلته دی هم هغه بیا وکتل شی!

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ
 اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝

او (ځینې) له خلقو څخه هغه څوک دی چه پیری، اخلی عبثی خبری
 (اړوونکی له حق څخه) دپاره د دی چه وښویوی (خلق) له لاری د الله نه بی
 له علمه (په عاقبت د فعل خپل) او چه ونیسی دا (لاره یا آیتونه) په توکو
 مسخرو، دغه (کسان) شته دوی ته عذاب سپکونکی.

تفسیر: د مفلحینو نیکبختانو په مقابل کښی دلته د هغو بدبختانو ذکر دی چه د خپل جهالت
 او نادانی او آخری خاتمی ته د نه کتلو له امله (وجی) ئی قرآن کریم پری ایښی په لوبو، لهو

لعبو يا په نورو واهياتو او خرافاتو كښې مستغرق دى غواړي چه نور هم په هم داسې مشغوليتو او ساعت تيريو كښې مشغول او لكيا او د الله تعالى له دين او ياد غځه غافل او بې پروا كړى او د الله تعالى ياد تړى هير كړى او په ديني خبرو پورې خاندې او پري مسخري او ملندى وهى. حضرت حسن رضى الله تعالى عنه د «لهو الحديث» په متعلق وائى «كل ما شغلك عن عبادة الله وذكره من السمر والاضاحيك والخرافات والغناء ونحوها» (روح المعاني) يعنى لهو الحديث هر هغه شى دى چه د الله تعالى له عبادت او له ياد غځه لري كوونكى وي، مثلاً فضولى قصى ويل، چتى (بيكاره) د خندا او توكو خبرې چتى (بيكاره) كارونه، ساز او سرود او نور.

په روايتونو كښې راغلى دى چه نصر بن حارث چه د كفارو له مشرانو څخه ؤ كله چه به د تجارت دپاره پارس ته تلو نو له هغه ځاى به ئى د عجمو باچايانو قصى او د تواريخو كتابونه له خپله ځانه سره راوړل او قريشو ته به ئى ويل چه محمد صلى الله عليه وسلم تاسى ته د عاد او ثمود قصى آوروى راځئ چه زه تاسى ته د رستم او د اسفنديار او د آريانا د باچايانو قصى واوروم. ځينو خلقو هغه قصى ښى او په زړه پورې گڼلى او ورته به متوجه كيدل، هغه پوه سندرغاړى وينځه هم پيړودلى (اخيستلى) وه كله چه ده وليدل چه د كوم سړى زړه نرم او اسلام ته لږ څه متمايل شوى دى نو هغه به ئى د هغى سندرغاړى كړه لپړه او ورته ويل به ئى چه دغه ته ښه دودى او د څښلو شيان وركوه او ښى بدلې ورته وروړه! بيا به ئى دغه سړى ته ويل چه گوره دغه ميلې او چرچې له هغه څخه ډيرى ښى او بهتري دى چه محمد صلى الله عليه وسلم دى هغه لورى ته بولى چه لمونځ كوه! روژى نيسه! ځان دى په شهادت ورسوه! نو په دغه باندې دا آيتونه نازل شول.

تنبیه: د دغه آيت شان نزول اكر كه خاص دى مگر د الفاظو د عموميت له وجې ئى حكم عام دى. هغه لهو (شغل) چه د اسلامى دين ځنى د خلقو اړوونكى وي يا د اړولو له موجباتو څخه وي ممنوع او حرام بلكه كفر دى او هغه شيان چه د ضرورى شرعى احكامو څخه انسان ستونزى (منع كوى) يا د معصيت سبب گرځي گناه او معصيت دى هوا هغه لهو چه د كوم واجب امر مانع نه وي او كوم شرعى غرض او مصلحت په هغه كښې نه وي هغه مباح دى. ليكن د لايعنې والى له سببه خلاف الاولې دى. آس ځغلول، غشى او نورې ښې ويشتل يا د زوجينو ملاعبت چه په شرعى حدودو كښې وي څرنگه چه په معتد به شرعى اغراضو او مصالحو مشتمل دى نو ځكه د باطل لهو څخه مستثنى گرځول شوى دى. پاتې شوه د غناء او سماع مسئله، ښانې د هغو تفصيلات دى په فقهې او نورو كتابونو كښې وليدل شى! د مزاميرو او ملاهيو په حرمت خو په صحيح البخارى شريف كښې حديث موجود دى. البته نفس الغنا تر يوى درجې پورې مباح گڼل شوى ده خو د هغى قيود او شرطونه دى هم په كتابونو كښې ولوستل شى. د «روح المعانى» صاحب د دى آيت لاندې د غناء او سماع د مسئلې تحقيق په زيات تفصيل سره ليكلى دى. هلته دى وكتل شى!.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ
فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَسَّرُوا بَعْدَ آيَاتِنَا ۖ

او کله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ نو وگرځوی تری
مخ حال دا چه متکبر غاړه غرونکی وی داسی چه گواکی له سره ئی نه دی
اوریدلی (دا آیتونه) گواکی په دواړو غوړونو د ده کښی دروند والی،
کونوالی دی پس زیری، خبر ورکړه ته هغه ته په عذاب دردناک سره .

تفسیر: یعنی د غرور او تکبر له سببه نه غواړی چه زمونږ آیتونه واوری بلکه د هغه په مقابل
کښی بیخی ځان کون اچوی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ۖ خَالِدِينَ
فِيهَا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

بیشکه هغه کسان چه ایمان راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی
لره جنتونه د نعمتونو (د هستوګنی له پاره) حال دا چه تل به وی دوی په
دغو (جنتونو) کښی (دغه وعده کړی ده) وعده د الله حقه، رښتیا او هم دی
دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت لرونکی (چه هر کار په
تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی هیڅ یو قوت دی د وعده له سر ته رسولو غځه نشی ستونولی (منع کولی) او نه له
چا سره بی موقعه وعده کوی.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

پیدا کړی دی (الله) آسمانونه بی له ستونو چه وینئ تاسی هغه

تفسیر: د دغه (د عمد د) لفظ تفسیر د «رعد» د سورت په اوله کښی تیر شو هلته دی وکتل

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ

او غورغولی (پیدا کری ئی دی) په غمکه کښی غرونه دپاره د دی چه ونه خوځیږی دا غمکه پر تاسی

تفسیر: یعنی د غمکی د انتظام او استقرار له پاره خورا (دیر) لوی او درانه غرونه پری درولی شوی دی چه د سمندر له موجونو یا د سختی هوا له جتکو یا د نورو طبیعیه و اسبابو له اثره ونه لرزیږی او یوی خوا ته مائله نشی. د «نحل» د سورت په اوله کښی دغه مضمون پخوا له دی نه تیر شوی دی. باقی د غرونو د پیدا کیدلو مصلحت یوازی پر هم دغومره حکمت چندانۍ محدود او منحصر نه دی نور داسی دیر فواید او حکمتونه هم پکښی مضمور او موجود دی چه هغه کرد (تول) پاک الله ته معلوم او ښکاره دی.

وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ۝

او وئى شیندل (خواره واره ئی کړل) په دغه غمکه کښی له هر قسم خوځیدونکو ساکینو (جاندارو) څخه او نازلی کری دی مونږ له «طرفه» د آسمانه اوبه پس زرغونه کری دی مونږ په دغه (غمکه) کښی له هر هر قسمه گیاه ښی (خاصی جوړی).

تفسیر: یعنی هر قسم ښایسته، ښکلۍ، گتوری او نفیسی ونی ئی په غمکه کښی زرغونی کری دی د «الشعراء» د سورت په شروع کښی په هم دغه مضمون یو بل آیت هم تیر شوی دی هلته دی وکوت شی!

هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ۝

دغه (تول مذکوره شيان) مخلوق د الله دی پس وښيي (ای مشرکانو!) ماته هغه شی چه پیدا کړی دی هغو «بتانو» بی له الله نه بلکه دغه ظالمان مشرکان په گمراهی ښکاره کښی دی

تفسیر: کله چه د هغو مخلوق نشی راضولی نو په کوم مخ او خوله هتوی د الله تعالی شریکان گرځوئ؟ او د معبودیت وړ (لائق) او مستحق ئی بولی؟ معبود خو داسی یو جامع الصفات ذات کیدی شی چه د هغه په واک (اختیار) او قدرت کښی پیدا کول، وژل، روزی رسول او نور گرد(تول) شيان وی مگر دلته دوی د پیدا کولو او د نورو افعالو یوه ذره اختیار هم نه لری مگر دغه ظالمان د فکر، ذکر، غور او دقت سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری په توره تیاره کښی پراته دی او حیران او سرگردانه گرځی. وروسته له دی نه د شرک او عصیان د تقبیح دپاره د حضرت لقمان نصایح نقلوی چه دی د الله تعالی له طرفه په دغو شيانو پوهیدلی وو او هغه ئی خپل زوی ته د پند او نصیحت په ډول (طریقه) بیان کړی دی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٣١﴾

او خامخا به تحقیق ورکړی ؤ مونږ لقمان ته حکمت (عقل، علم او ویلی ؤ مونږ ده ته) چه شکر کوه الله ته او هر چا چه شکر وکړ پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی دپاره (د ښیگنی «فاندی») د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بیشکه الله غنی ډیر بی پروا د گردو محامدو څښتن (خاوند) دی.

تفسیر: د زیاترو علماؤ رایه داسی ده چه حضرت لقمان نبی نه ؤ، هوا یو پاک او متقی انسان ؤ چه الله تعالی ورته اعلی درجه عقل، فهم، متانت او پوهه ورکړی وه، ده د خپل عقل او پوهی په قوت داسی خبری ځان ته کشفی او څرگندی (ښکاره) کړی وی چه د انبیاء له احکامو او هدایاتو سره موافقی وی، د ده د عقل او پوهی نصایح او د حکمت خبری په خلقو کښی له قدیم الایامه معروفی او مشهوری وی. رب العزت د هغه یوه برخه دغه ده چه په خپل عظیم الشان قرآن کښی هم نقلوی او د ده مرتبه لا زیاتوی. ښائی له دی نه مطلب دا وی چه د شرک، کفر او عصیان قباحه هم هغسی چه د انسانی فطرت په شهادت او د انبیاء الله له وحی ثابت دی د دنیا د غورو او منتخبو عاقلانو او فاضلانو مفکوره او مقوله هم د هغه تائید او تصدیق کوی، پس کفار ولی د توحید څخه بیزاره او کفر او شرک ئی ځان ته غوره او اختیار کړی دی؟ او د

دوى دغه وضعيت كه ښكاره گمراهى نه دى نو بل غه شى دى ؟
 تشبيه: حضرت لقمان د كوم غاى اوسيدونكى وو ؟ او په كومه زمانه كښى ئى ژوندون درلود
 (لرلو) ؟ د دغو خبرو پوره او كامل تعين نشى كيدى د زياترو دا قول دى چه دى حبشى ؤ او د
 حضرت داود عليه السلام په زمانه كښى ئى ژوند كاوه د ده په نسبت ډيرى قصى او اقوال په
 نورو تفاسيرو كښى نقل كړى شوى دى فالح اعلم بصحتها .

﴿وَمَنْ يَشْكُرْ أَكْثَرَ لِّغَنِيَّتِهِ﴾ او هر چا چه شكر وكړ پس بيشكه هم دا خبره ده چه شكر
 كوى دپاره د ښيكنى (فاندى) د ځان خپل او هر غوك چه كافر شو پس بيشكه چه الله غنى ډير
 بى پروا د كردو (تولو) محامدو غښتن (خاوند) دى يعنى پر دغه لوى احسان او نورو احساناتو
 ښائى چه د حقيقى منعم شكر اداء او د ده حق پيژندل ضرورى وگڼل شى. ليكن دغه خبره دى
 واضح وي چه د دغه حق پيژندلو او شكر ايستلو غځه الله تعالى ته هيڅ يوه فائده نه رسپوى
 هو! هغومره گته (فائده) او نفعه چه رسپوى په خپله هم دغه عارف او شاكر ته رسپوى چه په
 دنيا كښى ډير انعام او اكرام او په آخرت كښى اجر، ثواب او ښه مقام ئى ور په برخه كيږى.
 كه دوى ناشكرى او كفران كوى نو خپل ځان ته تاوان رسوى الله تعالى داسى شكر گزارىو ته
 هيڅ ضرورت او احتياج نه لرى د الله تعالى په حمد او ثناء كښى د دنيا تول مخلوقات د حال
 په ژبه مشغول او لگيا دى. او په فرض محال كه كوم حامد او ثنا ويونكى له سره هم نه وي خو
 بيا هم پاك الله د خپل جامع الصفات او منبع الكمالات والى په بناء په خپله محمود دى او د
 چا د حمد او شكر كولو يا نه كولو غځه د ده په كمالاتو كښى د يوى ذرى په اندازه هم غه
 زياتى او كمى نه پيښيږى.

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَبْنَىٰ لَكَ شَرَكٌ يَا أَبَتِ

او ياد كړه (اى محمده! هغه وخت) چه وويل لقمان زوى خپل ته حال دا چه
 ده پند وركاوه ده ته اى زوى گوتيه زما مه شريك كوه له الله سره

تفسير: دا نه ده معلومه چه د ده زوى مشرك ؤ كه موحد، كه مشرك ؤ خو ښكاره ده چه ده
 ته ئى سمه لاره ښوولى ده او غوښت ئى چه د هدايت په لاره لاړ شى. او كه موحد ؤ نو په دغه
 سره ئى د ده لا استحكام او مضبوطيا په توحيد غوښتله او د تينگ اوسيدلو په غرض ئى ورته
 دغسى وصيت كړى دى.

إِنَّ الشَّرْكَ أَظْلَمُ عَظِيمٌ ﴿١٧﴾

بيشكه چه شرك خامخا ظلم دى ډير لوى.

تفسير: له دی نه به بله بی انصافی څه وی چه عاجز مخلوق ته د مختار خالق درجه ورکړی شی ؟ او له دی نه به زیات حماقت او ظلم په خپل ځان بل څه وی چه له اشرف المخلوقات والی سره سره د دیرو خسیسو او سپکو شیانو په مقابل کښی د خپل عبودیت سر ښکته کړی ؟ لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصْلُهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَى الْمَصِيرِ ﴿١٩﴾

او وصیت، امر کړی دی مونږ انسان ته له مور او پلار خپل سره (په نیکی کولو څکه چه په نس کښی) گرځاوه ده لره مور د ده په سستی سره له پاسه د بلی سستی او بیلول د ده دی (له تی نه) په (پوره کیدلو د) دوو کلونو کښی (او ورته ویلی دی مونږ داسی) چه شکر کوه ! ماته او مور پلار خپل ته خاص بیا ماته دی راتله (ستاسو ای انسانانو !)

تفسير: یعنی د مور حق له پلار نه هم زیات دی څکه چه مور تر څو میاشتو پوری دی په خپله گیده کښی گرځوی بیا د حمل له وضعی نه وروسته تر دوو کلونو پوری تی ورته ورکوی او د ده د تربیی او پاللو په ضمن کښی راز راز(قسم قسم) تکالیف او ربرونه (زحمتونه) گالی (برداشت کوی) او زحمتونه او تکالیف په ځان اخلی او خپله آرامی او هوسانی (راحت) تری جاروی (قربانوی) نو ضروری ده چه هر انسان پومی د الله تعالی او بیا د خپل مور او پلار حقوق په مخصوص دول (طریقه) سره وپیژنی او په ځای ئی کړی. یعنی د الله تعالی عبادت وکړئ ! او د مور او پلار په خدمت او اطاعت کښی له توان سره سم بوخت اوسئ ! او له سره تری غاړه مه غړوئ ! خو تر هنی پوری چه د الله تعالی معصیت ته مقضی نشی څکه چه د الله تعالی حق په دوی مقدم دی او د ده په حضور کښی تاسی او دوی گرد (تول) سره حاضرېئ نو ښائی چه انسان دی په خپل زړه کښی ښه فکر او غور وکړی چه په کوم مخ او خوله به دی له پاک الله سره مخامخ کیږی.

تنبیه: د تی نه بیلولو موده چه دلته دوه کاله بیان شوی ده د غالب عادت او اکثریت په ملحوظ ده، زموږی امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله علیه چه د تی ورکولو زیاتره موده دوه نیم کاله بولی له ده سره به بل کوم دلیل وی د نورو جمهورو په نزد هم هغه دوه کاله ده والله اعلم.

وَلَنْ جَاهِدَكَ عَلَى أَنْ تَشْرَكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَآتَيْتُهُ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ

او که کوشش و کړی دا مور او پلار په تا په دی چه شریک کړی ته له ماسره هغه شی چه نه وی تاته په هغه سره څه علم، پوهه نو اطاعت مه کوه د دی دواړو او ملگرتیا کوه له دوی سره په دنیا کښی ښه غوره (ملگرتیا له شرعی سمه) او متابعت کوه په دین کښی د لاری د هغه چا چه بیرته راگرځیدلی دی ماته (په توحید سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «شریک ورسره مه پیدا کوه هغه شی چی تاته نه دی معلوم! یعنی په شبهه کښی ئی هم مه منه! او که په یقین سره پری پوهیږی خو له سره ئی مه منه!» د دین په خلاف د مور او پلار وینا مه منه! هو! په دنیوی معاملاتو کښی له هغوی سره نیکي او ښه سلوک کوه! په هم دغه مضمون یو بل آیت هم د «العنکبوت» په سورت کښی تیر شوی دی د هغه تفسیر دی هلته ولوستل شی! د انبیاء او مخلصو بندگانو په لپاره درومه! او د دین په خلاف د خپل مور او پلار تقلید او اطاعت مه کوه!

ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾

بیا (خاص) ماته راتله ستاسی دی (د ټولو په قیامت کښی د حساب دپاره) پس خبر به کړم زه تاسی په هغو عملونو چه وی تاسی چه کول به تاسی (په دنیا کښی له خیر او شر نه)

تفسیر: یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالیٰ دربار ته ورسیدئ نو اولاد او والدینو او نورو گړدو (ټولو) ته به دغه خبره معلومه او څرگنده (ښکاره) شی چه کوم یو متجاوز او مقصر و؟ تنبیہ: له «ووصینا الانسان» څخه تر دی ځای پوری د الله تعالیٰ کلام دی ډومبی خپل زوی ته د لقمان وصیت و او وروسته هم له «یابنی انھا ان تک» څخه د هم دغه وصیت سلسله ده. په منع کښی الله تعالیٰ له خپلی خوا یو ضروری تنبیہ وکړه یعنی شرک دومره سخت او قبیح شی دی تر دی چه که مور او پلار خپل اولاد پری مجبور کړی خو بیا ئی هم څوک نشی غوره کولی. حضرت شاه صاحب لیکي «لقمان خپل زوی ته د مور او پلار حق نه و ورښوولی چه د ده غرض پکښی معلومیده، الله تعالیٰ د توحید له نصیحت څخه وروسته او له نورو نصایحو څخه مخکښی د مور او پلار حق بیان کړ چه وروسته د الله تعالیٰ له حق څخه د مور او پلار حق دی. پلار د الله

تعالیٰ حق او الله تعالیٰ د پلار حق بیان کړ باقی د نبی یا مرشد یا هادی حق هم د الله تعالیٰ د حق په ذیل کښی وگټو! چه دوی دغه راز (قسم) د الله تعالیٰ نائبان دی» (موضح په لږ تغیر سره) نو وویل لقمان خپل زوی ته داسی

يٰلَيْتِيْ اِنَّهَا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يٰاْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ﴿٣٩﴾

ای زوی گوټیه زما بیشکه دا (د بدی او نیکی خصلت) که کوم شی وی په قدر د دانی له اوری څخه پس وی دا دانه په کومی ټیوی (گټی) کښی یا وی په اسمانونو کښی یا په ځمکی کښی (چه هیڅوک پری خبر نه وی) نو رابه نی وړی الله (حساب کتاب ته) بیشکه الله ښه باریک لیدونکی ښه خبردار دی.

تفسیر: یعنی کوم شی یا کوم خصلت ښه وی یا بد که د اوری په اندازه وړوکی هم وی او فرض نی کړی چه په کومی لوی غټی ټیوی (گټی) کښی یا د آسمانونو د پاسه یا د ځمکی په تیارو کښی ایښودل شوی وی هغه هم له الله تعالیٰ څخه پټ نشی پاتی کیدی، هر کله چه وخت راشی هغه به له هم هغه ځایه هر چیری چه اراده وکړی راحاضر کړی نو ځکه هر انسان ته لازمه او ضروری ده چه دغه خبری دی تر نظر لاندی ونیسی هر هغه کار چه په زرهاو پردو کښی دننه هم وشی هغه الله تعالیٰ ته حاضر او دی ورته ناظر دی لکه چه نیکی یا بدی چه په هر څومره پټ ځای کښی وکړی شی د هغی اثر ضرور څرگندیږونکی (ښکاره کیږونکی) دی او اهل النظر هغه بی تکلفه محسوسولی شی.

يٰبَنِيْ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ

ای زوی گوټیه زما قائموه (سم ودروره سره له تولو حقوقو) لمونځ او امر کوه (خلغو ته) په نیکی او منع کوه خلق له بدی نه

تفسیر: یعنی ته پخپله هم د الله تعالیٰ پر توحید او بندگۍ قایم اوسه! او هم نورو ته نصیحت کوه چه ښی خبری زده کړی، او له بدو او خرابو خبرو څخه ځان وساتی!

وَاصْبِرْ عَلٰی مَا اَصَابَكَ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿٤٠﴾

او صبر کوه په هغی سختی چه رسیوی تاته (بالخاصه په امر او نهی کښی) بیشکه دغه (مذکوره نصائح) له مهمو مقصودی کارونو څخه دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هر هغه سختی، کراونه او تکلیفونه چه درېښیوی چه هغه اغلباً د امر بالمعروف او نهی عن المنکر په سلسله کښی وی نو هغه په تحمل او اولوالعزمی سره په ځان وگاله (برداشت کړه)! او له سختیو او تکلیفونو څخه له سره مه ویریه! ځکه چه له دغو شیانو څخه د کلمه الله د اعلاء په مقابل کښی ویریدل د زهرو او د عزم د خاوندانو کار نه دی.

وَلَا تَصْعِرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ

او مه گرځوه مخ خپل خلقو ته (له دیره کبره بلکه گوره دوی ته په تواضع سره)

تفسیر: یعنی په تکبر او غرور سره مه گوره! خلق خوار، سپک او حقیر مه گه! د متکبرانو په شان خبری اتري مه کوه! بلکه په روڼ تندۍ، او په خندا، خوښی او خوشالی له خلقو سره غږیه!

وَلَا تَمِشْ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

او مه کوه تگ په ځمکه کښی په ناز او نخرو!، بیشکه الله نه خوښوی هر کبر کوونکی فخر کوونکی په «خلقو»

تفسیر: یعنی په غرور، تکبر، لوئی او لاپو د سری څه قدر او عزت نه زیاتیوی بلکه د دی په عکس ذلیل، حقیر او سپک ښکاری که څوک مخامخ څه ورته ونه وائی، پسی شا خو خلق وړپسی دیر بد وائی او سپک ئی کښی.

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُصْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

او میانه رو اوسه! په تگ خپل کښی (یعنی مه دیر گړندی او مه دیر ورو ځه)

او ورو کړه غږ خپل بېشکه چه ډیر بد د تولو غږونو خامخا غږ د خرو دی.

تفسیر: یعنی تواضع، متانت، اعتدال او متوسط وضعیت ځان ته غوره او اختیار کړه. بی له ضرورت نه خبری مه کوه! د خبرو په وخت کښی بی له ضرورت نه چنی مه وهه! که په لور(اوچت) غږ سره غږیدل څه کمال وی نو د خره غږ ته به خلقو ډیر اهمیت ورکاوه حال دا چه څه وخت چه خر هنگیږی هغه په غږونو ډیر کرېه او بد لگیږی. ډیر ځله د انسان په زوره غږیدلو کښی هم داسی بی‌نظمی او بی ترتیبی پیښیږی. (ربط) د لقمان کلام تر دی ځای پوری تمام شو. وروسته له دی نه بیا د اصل مضمون ته عود کړی شوی دی. یعنی د الله تعالیٰ عظمت، جلال، احسان او انعام راپه یادوی او د توحید او نورو فضائلو لوری ته مو متوجه کوی.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ تَاٰفِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَیْكُمْ نِعْمَةً ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً

آیا نه وینی تاسی (ای انسانانو) چه بېشکه الله مسخر کړی په کار اچولی دی تاسی ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چی په ځمکه کښی دی او پوره کړی دی (الله) په تاسی نعمتونه خپل (هم) په ښکاره او (هم) په پټه

تفسیر: یعنی د آسمان او ځمکی گرد (تول) مخلوقات ستاسی په کارونو کښی لگیا دی نو بیا تاسی ولی د هغه په کار نه لگیا کیږئ. او پوره کړی دی الله په تاسی نعمتونه خپل هم ښکاره هم په پټه ښکاره نعمتونه هغه دی چه په حواسو سره ئی ادراک کیږی یا بلا تکلفه په فهم او پوهه کښی راتلی شی، پټ نعمتونه هغه دی چه په عقل فکر، غور او دقت سره موندل کیږی. یا به له ظاهری ځنی مادی او معاشی او له باطنی ځنی روحانی او معادی نعمتونه مراد وی ګواکی د رسول ارسال، د کتاب نازلول، د نیکی توفیق ورکول گرد (تول) په باطنی نعمتونو کښی شامل دی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ۝

او (ځینی) له خلقو هغه څوک دی چه جګړه کوی په (حق د) الله کښی بی له پوهی (د توحید څخه) او بی له (لاری د) هدایت او بی له کتاب روښان څخه

تفسیر: یعنی له داسی ظاهرو او باهرو نعمتونو او احسانونو سره سره ځینې خلق خپلی سترگی پټوی، د الله تعالیٰ په وحدانیت کښی یا د ده په شینو او صفاتو کښی یا په احکامو او شرایعو کښی مباحثی او جگړی کوی او تش په بی سندو جگړو کښی سره نښلی. نه کوم علمی او عقلی اصول له هغوی سره شته، او نه د کوم برحق هادی غه هدایت او نه د کوم مستند او روښان کتاب حواله له خپله ځانه سره لری، تش د خپلو پلرونو او نیکونو پوند تقلید له هغوی سره شته چه ذکر ئی په راتلونکی آیت کښی راځی.

تنبیه: شیخ الهند قس الله سره العزیز د دغه آیت ترجمه داسی کړی ده. «او په خلقو کښی داسی هم شته چی جگړی کوی د الله په خبره کښی نه پوهه لری او نه بصیرت او نه روښان کتاب» او له دغی ترجمی څخه داسی معلومیږی چه غالباً محقق مترجم رحمة الله علیه له «علم» څخه په عقلی ډول (طریقه) «پوهیدل» مراد کړی دی. او له «هدی» څخه ئی یو قسم خاص بصیرت مراد دی چه د ذوق له سلامتی، وجدان، ممارست، عقل او فکر څخه نشته مومی. مطلب ئی داسی شو چه دغه خلق نه معمولی پوهه لری او نه د وجدانی بصیرت خاوندان دی، او نه روښان کتاب یعنی نه نقلی دلیل لری. دغه معنی ډیره لطیفه او ښه ده مونږ د دی آیت لپاره کوم تقریر چه غوره او اختیار کړی دی هغه یوازی د آسانی په غرض کړی شوی دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوْ لَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ^{٢١}

او کله چه وویل شی دوی ته چه متابعت وکړئ په صدق سره د هغه (قرآن) چه نازل کړی دی الله نو وائی دوی نه! بلکه متابعت کوو د هغه شی چه موندلی وو مونږ په هغه شی پلرونه خپل (نو وائی الله) آیا (متابعت کوی دوی د پلرونو) اگر که وی شیطان داسی چه بولی دوی (یا پلرونه د دوی) په طرف د عذاب د دوزخ (بلکه متابعت دی نه کوی).

تفسیر: یعنی که شیطان ستاسی پلرونه او نیکه‌کان د دوزخ په طرف بپولی وی بیا هم تاسی په هم هغو پسی درومئ او په کوم ځای کښی چه هغوی لویدلی دی تاسی هم خپل ځانونه هم هغله غورځوئ ؟

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ

او هر څوک چه وسپاری مخ (ځان) خپل الله ته (او پری تفویض او توکل وکړی) حال دا چه دی نیکوکار وی نو په تحقیق ده منگولی خښی کړی دی په کړی مضبوطی باندی

تفسیر: یعنی هر هغه چا چه په اخلاص سره د نیکی لاره غوره او اختیاره کړه او خپل ځان ئی الله تعالی ته وسپاره نو وپوهیږه چه خپل لاس ئی په ډیری مضبوطی او کلکی کړئ لگولی دی او ځان ئی پری ټینګ کړی دی تر هغه وخته پوری چه ده دغه کړئ ټینګه نیولی وی نو له سره نه ښائی چه د لویډو کومه اندېښنه ورته پیدا شی

وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿۳۲﴾

او خاص الله ته دی عاقبت خاتمه د (تولو) کارونو

تفسیر: یعنی هر هغه چه دغه کړئ مضبوطه ونیوله بالاخره د هم دغی کړئ او سند په وسیله د الله تعالی دربار او دیدار ته رسیږی او پاک الله د ده آخره خاتمه او انجام ښه کوی.

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۳۳﴾

او هر څوک چپی کافر شو پس نه دی خپه کوی تا (ای محمده!) کفر د ده «څکه چپی» خاص مونږ ته دی بیا راتله د دوی په قیامت کښی پس خبر به کړو مونږ دوی په هغو اعمالو چپی کړی ئی دی بیشکه چپی الله ښه عالم دی په هغو خبرو چپی په سینو (د دوی) کښی دی.

تفسیر: یعنی تاسی خپله علاقه له پاک الله سره ټینګه او مضبوطه ولرئ! د هیجا د تکذیب او انکار پروا له سره مه کوئ! د منکرینو بیرته راتګ او رجوع هرومرو (خامخا) زمونږ په لوری ده په دغه وخت کښی به د دوی ټول عملونه بی له کموالی او زیاتوالی د دوی په مخکښی ایښوول کیږی او هیڅوک به خپل هیڅ یو جرم له پاک الله څخه نشی پتولی څکه چپی الله تعالی د زړونو په پټو خبرو او مخفی اعمالو هم خبر دی او هغه گرد (تول) به دوی ته ور وړاندی کړی.

نَبِّعَهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿۳۳﴾

نفع به ورکړو مونږ دوی ته (په دنیا کېنې) لږ شانی بیا راولو دوی په ډیره ناچارۍ عاجزۍ سره په طرف د عذاب سخت (د دوزخ)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو عیش، عشرت، بې فکری او بیغمۍ ده کله چې د دوی دغه نېټه او مهلت ختم شی نو خورا ډیرې سختۍ سزا ته به راښکودل شی او هیڅ به د دوی له واکه (اختیاره) نه وی پوره چې چیرې ونښتی یا پټ شی

وَلِئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۴﴾

او قسم دی که وپوښتی ته دغه (کفار) چې چا پیدا کړی دی دغه آسمانونه او ځمکه نو خامخا وبه وائی دوی هر ورو (خامخا) چې الله (کله چې مقر شول دوی نو ای محمده!) ووايه ټوله ثناء خاص الله لره ده، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږي.

تفسیر: یعنی الحمد لله دغومره خو په خپلو ژبو اعتراف کوی چې د آسمانونو او د ځمکې پیدا کول بې له الله تعالی نه د بل هیچا کار نشی کیدی نو بیا اوس کوم قسم خوښۍ پاتی شوه چې د ده په پاک ذات کېنې نه وی موجوده؟ آیا د دغو عظیم الشان شیانو پیدا کول او بیا ئې په یو مضبوط او ټینګ نظام په کار اچول بې له اعلیٰ درجې علم او حکمت، زور او قوت امکان لری؟ نو هر ورو (خامخا) د «خالق السموات والارض» په ذات کېنې د ټولو کمالاتو د موجودیت منل لارمیری او دغه هم د ده د قدرت یوه نمونه ده چې تاسی غوندې مجرمینو او منکرینو باندې هم د خپل عظمت او قدرت اقرار او اعتراف کوی چې له دغه اقرار څخه وروسته تاسی ملزم ګڼل کیږئ یعنی کله چې ستاسی په نزد هم خالق یوازی هم هغه الله دی نو بیا ولی نور شیان مو خپل معبودان ګرځوئ؟ خبره خو صافه او سمه ده خو سره له هغه ډیر کسان پری نه پوهیږي او دلته چې رسپری بند پاتی کیږي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿۳۵﴾

خاص الله له پاره دی هر هغه څه چې په آسمانونو کېنې دی او په ځمکه

کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې ملکاً خلقاً عبیداً) بیشکه چی الله هم دی دی غنی بی پرواه ډیره ثنا ورته ویلی شوی ده

تفسیر: یعنی هم هغسی چی د آسمانونو او د ځمکې پیدا کوونکی الله تعالیٰ دی هم داسی ټول هغه شیان چی په آسمانونو او ځمکه کښی دی ټول بلا استثنا بی د بل چا له اشتراکه د الله تعالیٰ مخلوق او مملوک دی. او تماماً د الله تعالیٰ محتاج دی او بالعکس پاک الله هیچا ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی. ځکه چی د وجود او د وجود د توابعو یعنی د گردو (ټولو) کمالی صفاتو مخزن او منبع د ده ذات دی. د ده هیڅ یو کمال د بل چا څخه مستفاد نه دی. دی بالذات د ټولو عزتونو او محاسنو او ښیګڼو (فائدو) مالک دی نو بیا به دی بل چا ته ولی محتاج او اړ (مجبور) وی؟ او د چا به څه پروا لری ؟

وَلَوْ أَنَّنَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ
سَبْعَةُ آبْحُرٍ مَا نَفَدَتْ كُلُّنَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤﴾

او که چیری هغه څه چی په ځمکه کښی دی له ونو څخه (هغه ټول) قلمونه شی او (سیاهی شی محیط) بحر مرسته (مدد) وکړی له ده سره پس له (تمامیدلو د اوبو) د ده او اوه (نور) بحرونه نو خلاص به نشی کلمات د الله بیشکه چی الله دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی که د دنیا له گردو (ټولو) ونو ځنی قلمونه جوړ کړی شی او دغه اووه موجوده ترڅه بحرونه (سمندرونه) سیاهی (مرکب) تیار کړل شی او بیا د هم دغو سمندرونو په شان اووه نور سمندرونه هم د ده د کار د کومک او معاونت لپاره پیدا کړل شی او فرض شی کړئ چی د ټول عالم انسانان له خپل قدرت او قوت سره سم هم په لیکلو لاسونه پوری کړی خو سره له دغه هم د الله تعالیٰ د کلمو د لیکلو د عهدی څخه دغه ټول نشی وتلی او د الله تعالیٰ د کلماتو او جلال، عظمت او قدرت له اظهار څخه گرد (ټول) سره عاجز او ناتوان پاتی شی، د لیکونکو عمرونه به تمام شی، قلمونه به په ډیرو لیکلو وسولپیری او مات شی، سیاهی به له ډیرو لیکلو څخه خلاصه شی، خو سره له دی به هم د الله تعالیٰ تعریف، توصیف محامد، محاسن او ثناء به ختم نشی. رښتیا خبره خو هم دا ده چی محدود او متناهی قوتونه به څرنگه د الله تعالیٰ لامحدود او غیر متناهی صفات قید او ضبط کړی شی؟ اللهم لا احصي ثناء علیک انت كما اثنت علی نفسك!.

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَبْعَثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٌ وَاحِدَةٌ ط

نه دی پیدا کول ستاسی او نه بیا ژوندی راپاخول ستاسی مگر داسی دی لکه پیدا کول او ژوندی کول د یوه نفس

تفسیر: یعنی د تول جهان پیدا کول او د یوه انسان پیدا کول دواړه پاک الله ته یو شان سهل او آسان دی نه په دغه کبشی څه اشکال او دقت او نه په هغه کبشی څه سختی ورته پیښیږي په یوه «کن» سره هر شی ته چی اراده وکړی هم هغه کیږی بلکه د «کن» د لفظ په ویلو پوری هم څه موقوف نه دی مگر مقصد د دغه د «کن» د لفظ له تعبیر څخه محض زموږ افهام او تفهیم مقصود او د مستمعینو د پوهولو لپاره یو عنوان دی. په واقع کبشی د دی سره سم چی الله تعالی اراده وکړی هم هغه مطلوبه شی سم د لاسه موجودیږی.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿۳۱﴾

بیشکه چی الله دی ښه اوریدونکی (د تولو اقوالو) ښه لیدونکی (د تولو احوالو).

تفسیر: یعنی څرنگه چی د یوه غږ آوریږل، یا د یو شی لیدل یا په یو وخت کبشی د تول جهان د شیونو لیدل الله تعالی ته یو شان او برابر دی، هم داسی د یوه سری وژل او ژوندی کول او د گرد (تول) جهان د تولو موجوداتو وژل او ژوندی کول الله تعالی ته برابر او مساوی دی او د الله جل جلاله د قدرت په مقابل کبشی یو شان دی، بیا له دوهم ځلی ژوندی راپاخولو څخه وروسته په یوه وخت کبشی د تولو لومړنیو او وروستیو د پخوانیو او اوسنیو د گردو (تولو) اعمالو د یوی یوی ذری لیدل او سنجول (غور کول)، او حساب او کتاب ئی سره پری کول هم ده ته ډیر سهل او آسان دی او ورته دغه اعمال هیڅ قسم سختی او جنجال نه پیښوی ځکه چی الله تعالی زموږ گرد (تول) اقوال اوری، او تول افعال مو وینی او هیڅ یوه پته او ښکاره خبره او حال تری پت نه دی

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُؤَلِّبُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّبُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى

آيا نه ويني (ته اى مخاطبه بلکه ويني ئى) چى بيشکه الله ننباسى شپه (په کامل قدرت خپل سره) په ورځ کښى او ننباسى (الله) ورځ په شپه کښى او مسخر کړى په کار اچولى ئى دى تاسى ته لمر او سپوږمى هر يو (له دغو دواړو نه لکه نور سیارات) روان دى (په آسمان خپل کښى) تر تاکلى (مقرر کړى) مودى پورى

تفسیر: د «مقرر وخت» څخه مراد قیامت دی، یا له لمر او سپوږمى څخه د هر یوه دوره ده ځکه چى د یوى دورى د پوره کیدلو څخه وروسته ګواکى دوى بیا له سره خپله دوره او تګ شروع کوى.

وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣١﴾

او بيشکه الله په هر هغه څه چى تاسى ئى کوى ښه خبر دى.

تفسیر: يعنى د الله تعالى هغه قوت او قدرت ته چى له شپى څخه ورځ او له ورځى څخه شپه جوړوى او د لمر او سپوږمى په شان له خورا ډيرو لويو کراتو څخه د ادنا مزدورانو په شان کار اخلى له مرګ نه وروسته ستاسى بيا ژوندى راپاڅول څه اشکال لرى؟ او کله چى دى له هر لوى او وړوکى عمل څخه پوره واقف او ښه عالم دى نو بيا په حساب او کتاب کښى به الله تعالى ته څه اشکال او سختى ورپيښه شى.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ ۖ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾

دغه (شامل معرفت کامل قدرت) له دى سببه دى چى بيشکه الله هم دى حق دى او بيشکه هغه (بتان) چى بولى (عبادت ئى کوى) دوى بى له دغه (الله) هغه نه) حق نه دى او بيشکه الله هم دى ښه پورته ډير لوى دى

تفسیر: يعنى د الله تعالى دغه عظيمه شتون او قاهره صفات ځکه ذکر کرل شول څو آوريدونکى وپوهيږى چى د يوه الله تعالى منل او د هم هغه واحد لاشريک عبادت کول هم هغه سمه لپاره ده. له دى نه خلاف هر څه چى وويل شى يا وکرل شى باطل او دروغ دى. يا به ئى دا مطلب وى

چی د الله تعالیٰ موجود بالذات او واجب الوجود توب چی له ﴿ذَٰلِكَ يَاقُ اللَّهُ مُوَاعٍ﴾^۱ څخه فهمیږي او د نورو باطل او هالك الذات توب له هغو سره دا خبره لارمه ده چی یواځی هم هغه الله تعالیٰ ته دغه شتون او صفات ثابت دی بیا هغه ذات ته چی دغه شتون او صفات ثابت دی نو هم هغه د الوهیت او معبودیت وړ (لائق) او مستحق دی نو د بنده انتهائی عجز او تذلل چی د هغه نوم عبادت دی خاص هم هغه ته ښائی چی ډیر پورته عظیم القدرت او په هر چا غالب دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلَّكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ نِعْمَتَ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ۝۳۱

آیا نه وینی ته چی بیشکه (دا) بیړی (جهاز) تگ کوی په بحر کښی په نعمت (فضل) د الله دپاره د دی چی وښی تاسی ته له دلائلو «قدرت» د ده، بیشکه په دغی (بیړی او بحر) کښی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر ډیر صابر ډیر شاکر (په آفتونو او نعمتونو).

تفسیر: یعنی جهازونه او بیړی ډیر ثقیل او درانه بارونه وړی او د الله تعالیٰ په قدرت، فضل او مرحمت څرنگه د سمندر موجونه (څپې) سره غیروی او پکښی څی؟ یعنی د دغه بحری سفر په احوالو او حوادثو کښی له غور کولو څخه انسان ته د صبر او شکر ډیر مواقع په لاس ورځی. کله چی طوفان (څپان) پورته شی او جهاز د طوفان په څپو کښی گیر شی او له هری خوا له لویو پیښو او حوادثو سره مخامخ شی نو دغه وخت د لوی صبر او تحمل وخت او کار دی. او کله چی الله تعالیٰ دوی د مرگ او ژوند له دغه کشمکش او ربړونو (تکلیفونو) څخه صحیح او سالم وباسی نو حتمی او ضروری ده چی د الله تعالیٰ د دغه احسان او مرحمت شکر اداء کړی!

وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلُمِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَبِهِم مَّقْتَصِدٌ ۝۳۲

او کله چی لاندی کړی دغه (کفار) یو موج لکه وریځی نو بولی دوی الله په داسی حال کښی چی خالص کونکي وی دوی خاص الله ته (د) دین خپل، پس کله چی نجات ورکړی دوی ته الله طرف د وچی ته نو ځینی د دوی ولاړ وی په (هم هغی) لاری سمی

تفسير: پاس ئى په دلائلو او شواهدو سره دغه خبره ښودلې وه چې د يوه خداى منل صحيح دى او د دى عقيدې او مفكورې په خلاف نورې گردې (تولې) خبرې دروغې او غلطې دى. دلته ئى دغه راوښودل چې د طوفانى موجونو او ځپو (چپو) له ويري ډير سخت او غليظ مشرك هم په ډير اخلاص او عقيدې سره د الله تعالى په دربار كښې دعاء او استغفار كوي او ترې خپل نجات او حيات غواړي نو معلوم شو چې د انسان ضمير او د فطرت اصلى غږ هم دغه دى او باقى تول جعلى، ساختگى، موهوم او چتى (بيكاره) شيان دى.

پس هر كله چې پاك الله دوى له طوفان (خپان) نه روغ رمت وچې ته راوباسي نو ډير لږ كسان داسې دى چې د اعتدال او توسط په لاره قايم پاتې كيږي، كه نه زياتره څنگه چې له بحر څخه د باندې پل كيږدى بيرته په خپلو هم هغو شرارتونو لاس پورې كوي. شيخ الهند رحمه الله د (فمنهم مقتصد) ترجمه داسې كړې ده «نو ځينې وى له دوى څخه په منځني حال باندې» حضرت شاه صاحب ليكي «يعنى هغه حال چې د خوف په وخت كښې ؤ اوس هغه حالت په هيڅ يوه كښې نشته مگر هغه وضعيت بيخي ترې هير شوى هم نه دى. داسې كسان هم ډير لږ دى. كه نه زياتره د قدرت له معاونته منكرېږي او د خپل نجات او خلاصون راز راز (قسم قسم) تدبيرونه لتوي يا له كوم ارواح يا نورو څنى استمداد غواړي.

وَمَا يَجْعَدُ بآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٢٢﴾

او انكار نه كوي له دلائلو د قدرت زمونږ مگر هر هغه چې ډير عهد ماتوونكى غدار زيات ناشكره وى

تفسير: يعنى اوس لږه شيبه (لحظه) پخوا ئى د طوفان له خوف او ويري څخه كوم قول او قرار چې له الله تعالى سره ترلې ؤ هغه بيخي غلط او دروغ ثابت شو، څو ورځې ئى هم د ده د هغه انعام او احسان حق ونه مانه او دومره ژر د قدرت له دلائلو څنى منكر شو.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَأَخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَا زِعٌ عَنِ الْوَالِدِ ۚ شَيْئًا

ای خلقو! وویریږئ تاسی (تول له عذاب) د رب خپل او وویریږئ تاسی له هغې ورځې چې نه به شی دفع کولی عذاب هیڅ پلار له زوی خپل او نه هیڅ زوی (داسې وى) چې هغه دفع کوونکى شی له پلار خپل څخه کوم شی (څه عذاب)

تفسیر: د طوفان په وخت کېښی د جهاز مسافران سخت پریشان، وارخطا وی او له هر انسان سره یوازې د خپل ځان د خلاصون فکر او اندیښنه وی، خو سره له هغه هم مور او پلار له خپلو اولادو، او اولاد له خپل مور او پلار څخه بیخي غافل او بی پروا نه وی. او هر یو د بل د نجات او خلاصی او مرستی (مدد) په فکر او چرت (خیال) کېښی وی بلکه ډیر کله د والدینو شفقت غواړی چی هر راز (قسم) زحمت او مصیبت په خپل ځان واخلي چی خپل اولاد له هغه مصیبت څخه وژغوری (وساتی). لیکن د دی په عکس یوه داسی ویروونکی او هولناکه ورځ راتلونکی ده چی په هغی کېښی به له هر طرفه هم دغه د «نفسی! نفسی!» غږ راپورته کیږی. نه اولاد او نه والدین بلکه هیڅوک به داسی یو ایثار او شفقت نشی کړی چی د بل لږ څه مصیبت په ځان واخلي او بالفرض که دی غواړی چی د خپل کوم عزیز لږ څه زحمت په ځان واخلي خو څوک د ده دغی غوښتنی او مطالبی ته څه اهمیت او قیمت نه ورکوی. نو په هر انسان لارم دی چی لا له اوسه د هغی ورځی په فکر او اندیښنه کېښی واوسی! او د هغی لپاره توبه برابره کړی! او زیار (کوشش) وکړی څو د الله تعالی له قهر او غضب څخه مامون او مصون پاتی شی که نن دوی د سمندر له طوفانه روغ رمت ووتل نو سبا خو دوی د حشر له ډگر ځنی په هیڅ صورت نشی وتلی.

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغْرِبْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغْنَبْكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿٦٧﴾

بیشکه وعده د الله رښتیا ده (د بعثت، د حساب، د جزا وعده) پس نه دی غره کوی تاسی خامخا دغه ژوندون لږ خسیس! او نه دی غره کوی خامخا تاسی په (عفو او کرم د) الله هیڅ غره کوونکی

تفسیر: یعنی هغه ورځ یقیناً او قطعاً راتلونکی ده. او دغه د پاک الله داسی قاطعه او نافذه وعده ده چی له سره په هغی کېښی هیڅ لاندی باندی او وړاندی او وروسته والی نشی راتلی نو نه بنائی چی تاسی د دنیا په دغو څو ورځو باغ او بهار، عیش او عشرت، زرق او برق او رونق تیروځئ که نه تل به هم داسی له عقبی څخه بی برخي او ناامیده پاتی شی او داسی ئی مه گڼئ چی هر څوک چی دلته په آرام وی نو بی له ایمان او صالح عمل څخه هلته به هم په آرامی او هوسانی (راحت) کېښی وی. د تگ شیطان له مکر او فریب او اغواء څخه تل هوښیار او ویش اوسئ! چی شیطان مو د الله تعالی په نامه هم غولوی او داسی درته وائی څه خانه! بیغمه خپلی چرچی او مزی کوه! پاک الله غفور او رحیم دی ښه په گناهونو او خطاؤ ځان مور کړه! او له سره تر پایه په دغه دند کېښی ځان دوب کړه کله چی زړو او سپین پیری شوی نو بیا یو ځلی له دغو گردو (تولو) څخه توبه وباسه! پاک الله به دی ویشی. که ستا په تقدیر کېښی جنت لیکلی وی نو هر غومره گناهونه چی هم وکړی بالاخر به جنت ته ځی که په تقدیر کېښی دی دوزخ لیکلی شوی

وی نو په هیڅ ډول (طریقه) ته خپل ځان له دوزخه نشی خلاصولی نو بیا د څه لپاره په دنیا کېنې چرچی او مزی نه کوی ؟

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي
الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ عَدَاً وَمَا تَدْرِي
نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿۳۷﴾

بیشکه الله خاص هم ده څخه دی علم (د قیام) د قیامت او نازلوی الله باران (او د نزول په وخت ئی هم علم لری) او معلوم دی الله ته هغه شی چی په ارحامو (د میندو په نسونو) کېنې وی (نرتوب او ښځه توب ئی) او نه پوهیږی هیڅ نفس چی څه کار به کوی سبا، او نه پوهیږی هیڅ نفس چی په کومه ځمکه کېنې به مری بیشکه الله دی ښه عالم (په دغو شیانو او نورو ټولو اقوالو) ښه خبردار (په ټولو احوالو) دی.

تفسیر: یعنی قیامت هرومرو (خامخا) راتلونکی دی. د دی علم یوازی له الله تعالی سره دی دغه نه ده معلومه چی دغه دنیوی لویه کارخانه به کله ویجاړه او ډری وډی کیږی ؟ انسانان په دنیوی عیش او عشرت، ښائست او مؤقتی تازگیغ نازیږی او پکښی مزی او چرچی کوی آیا دوی په دغه نه پوهیږی چی دغه دنیا په دی چی فانی ده فی الحال هم دغه دنیا او هم ئی ټول اسباب او وسایل د الله تعالی په واک (اختیار) او قدرت کېنې دی د ځمکې ټول رونق او مادی برکت چی ستاسی د خوښی خوشالی مدار دی په آسمانی باران موقوف دی که دوه دری کاله باران ونشی نو له هر طرفه به خاوری او دوی پورته کیږی، نه به د ژوندانه څه سامان پاتی شی او نه به د راحت څه اسباب. بیا تعجب دی چی انسان د دنیا په زینت، ښائست او سینگار ولی غولییږی؟ او هغه لوی ذات د څه لپاره هیروی؟ چی د خپل رحمت په باران سره ئی ورته ښائست او سمسورتیا او رونق مرحمت کړی دی. چاته څه معلومه ده چی په دنیا کېنې به د ده د دنیوی عیش او عشرت برخه څومره وی؟ ډیر خلق زیات کوشش کوی او زیار (محنت) کوی او له ډیرو ربړونو (تکلیفونو) له ګاللو (برداشت کولو) څخه مری لیکن په خپل ژوند کېنې یی له سره هوسانی (خوشالی) او آرام نه په برخه کیږی. بالعکس ځینو نورو ته بی له ربړ (تکلیف) او زیار (محنت) څخه دولت او راحت ور په برخه کیږی د دغسی حالاتو او واقعاتو له لیدلو سره سره هم هر هغه انسان چی په دینی او دنیوی معاملاتو کېنې د الله تعالی په تقدیر اعتماد او اطمینان لری، په دینی او دنیوی امورو کېنې لږ څه هم په جدوجهد او سعی او کوشش کېنې

قصور او لندون نه کوی او سره له دی چی په تقدیر پوره داد او قناعت لری په ریاضت او مجاهدت کښی هم لږ څه مساهلت نه کوی هغه پوهیږی چی انسان لره تدبیر په کار دی څکه چی ښه تقدیر عموماً د هم دغه کامیاب تدبیر په ترڅ کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی) دغه علم په واقع یوازی او یوازی الله تعالی ته حاصل دی چی زمونږ تقدیر به څرنگه وی؟ او زمونږ له لاسه به صحیح تدبیر ظاهریږی که نه؟ که مونږ د هم دغی معاملی رعایت په دینی امورو کښی لا په ښه شان سره وکړو نو د شیطان د چل او فریب په لومه او دام کښی به له سره ونه نښلو بیشکه چی جنت او دوزخ هر ځای چی زمونږ په برخه کیږی هغه د تقدیر په اساس دی او د هغه علم له پاک الله سره دی مگر عموماً د ښو او د بدو د تقدیر څیری د ښو یا د بدو تدبیرونو په آئینه کښی لیدلی کیږی نو څکه مونږ د تقدیر په حواله او اساس تدبیر نشو پریښودی څکه چی دغه خبره خو هیچا ته نه ده معلومه چی د الله تعالی په علم کښی کوم یو سری سعید یا شقی، جنتی یا دوزخی، غنی یا فقیر یا نور دی؟ نو ظاهری عمل او تدبیر داسی یو شی دی چی د هغه له لیدلو څخه عادتاً مونږ ته د تقدیر له نوعیت نه لږ څه معلومات راحصلیږی که نه د دغی خبری حقیقی علم خو یوازی له الله تعالی سره دی چی د ښځی په گیده کښی هلک دی که جینی؟ او وروسته له څمپیدلو څخه به د هغه عمر څومره وی؟ روزی به ئی ارته وی که تنگه؟ سعید دی که شقی؟ د هم دی په طرف ئی په ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْكَافِرِ﴾ کښی اشاره کړی ده، پاتی شوه د شیطان دغه تکی او برگی چی فی الحال خو په دنیا کښی چرچی او مزی کوه! بیا وروسته توبه وباسه! او ښه سری شه! د دی ځواب ئی په ﴿وَمَا تَذَكَّرُ نَفْسٌ وَلَا تَكْبُرُ عَنَّا﴾ الآية - کښی ورکړی دی یعنی هیڅوک په دی باندی نه دی خبر چی دی به سبا څه کوی؟ او د څه کولو له پاره آیا دی به ژوندی پاتی کیږی که نه؟ او کله به مری؟ او چیری به مری؟ نو بیا دی به په کوم اعتبار او اعتماد سره د نن ورځی د بدی تدارک سبا هر ورو (خامخا) وکړی شی او د توبی توفیق به ضرور ومومی په دغو شیانو او نورو گردو (تولو) امورو یواځی علیم او خبیر الله تعالی ښه پوه او خبر دی.

تنبیه: په یاد ئی ولرئ! چی مغیبات یا به د احکامو له جنسه وی یا به د اکوانو له جنسه وی. بیا غیبی اکوان زمانی وی یا مکانی او زمانی د ماضی، مستقبل او حال په اعتبار په دری دوله (قسمه) ویشل شوی دی له دغو څخه د غیبی احکامو کلی حکم رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړی شوی دی ﴿فَلَا يَظْهَرُ عَلٰی غَيْبَةِ أَحَدًا اِلَّا مَنِ ارْتَضٰی مِنْ رَّسُولٍ﴾ الآية - (الجن ۲ رکوع ۲۶-۲۷ آیت ۲۹) جزء چی د هغه د جزئیاتو تفصیل او تبویب د امت اذکیاؤ کړی دی او د غیبیه و اکوانو د کلیاتو او د اصولو علم الله تعالی د خپل ځان له پاره خاص کړی دی هو! د هغو په منتشره و جزئیاتو ئی دیرو خلقو ته سم له هغو قوتونو او استعدادونو اطلاع ورکړی ده او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم له دی نه داسی ډیره وافر او عظیم الشانه برخه ور رسیدلی ده چی اندازه ئی بیخی نشی کیدی. خو سره له دی هم د غیبیه و اکوانو کلی علم له رب العزت سره مخصوص دی په دغه آیت کښی چی دا پنځه شیان مذکور دی په احادیثو کښی ئی دغو ته

«مفاتیح الغیب» ویل شوی دی چی د هغو کلی علم پرته (علاوه) له الله څخه بل هیچا ته نشته. په حقیقت کښی په دغو پنځو شیانو کښی د غیبیه و اکوانو ټولو انواعو ته اشاره وشوه. په «بای ارض تموت» کښی مکانیه غیوب په ﴿مَّا لَکُمْ لِهٰذَا عٰقِلًا﴾ کښی د مستقبله زمانیه و غیوب او په ﴿مَّا لَکُمْ لِهٰذَا عٰقِلًا﴾ کښی د حالیه زمانیه و غیوب او په «ینزل الغیث» کښی غالباً په ماضیه زمانیه و غیوب تنبیه ده. یعنی کله چی باران راځی او ووریدی معلومیږی لیکن دغه خبره هیچا ته نه ده معلومه چی پخوا له باران څخه څرنگه اسباب او وسایل سره راغونډ شوی دی چی د هغو په اثر، پوره په هم هغی ټاکلی (مقرر کړی) نیتی او ځای او موقع کښی په هم هغه مقدار او اندازه باران وشو. مور خپل وورکی په خپله گیده کښی گرځوی مگر په دی باندی نه پوهیږی چی دغه د دی په گیده کښی هلک دی که جینی؟ انسان غواړی چی په راتلونکو حالاتو څان پوه کړی مگر په دی نه پوهیږی چی دی به پخپله سبا څه کار وکړی؟ او د ده مرگ چیری واقع کیږی؟ له دغه جهل، ناپوهی او بیچاره گی سره د تعجب ځای دی چی په دنیوی ژوندون مفتون او مین کیږی او خپل حقیقی خالق او هغه لویه ورځ بیخی هیروی او له یاده ئی ویاسی کله ئی چی د الله تعالی لوی دربار ته په راشکودلو سره حاضروی. په هر حال د دغو پنځو شیانو له ذکر کولو سره په ټولو غیبیه و اکوانو د کلی علم په طرف اشاره کول دی او حصر نه دی مقصود. او اغلباً په ذکر کښی به د دغو پنځو شیانو تخصیص د دی له امله (وچی) شوی وی چی کوم سائل به د هم دغو پنځو شیانو په نسبت سوال کړی وی چی د هغه په ځواب کښی هم دغه آیت نازل شوی دی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی. د علم الغیب په نسبت پخوا له دی نه په سورت «الانعام» او اوس په سورت «النمل» کښی هم ځینی نور معلومات لیکلی شوی دی هلته دی وکتل شی.

«تمت سورة لقمان بمنه وكرمه»

«سورة السجدة مكية الا من آية (١٦) الى غاية آية (٢٠) فمدنية وهي ثلاثون آية وثلاثة

ركوعات»

«رقم تلاوتها (۳۲) تسلسلها حسب النزول (۷۵) نزلت بعد سورة «المؤمنون»

«د السجدة سورت مکي دی. پرته (علاوه) له (۱۶) آیت څخه تر آخر د (۲۰) آیت چی مدنی

دی (۳۰) آیتونه او (۳) رکوع گانی لری»

«په تلاوت کښی (۳۲) او په نزول کښی (۷۵) سورت دی وروسته د «المؤمنون» له سورت څخه

نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمَزَّيِّلُ الْكِتَابَ لَارِيْبٍ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ①

نازلیدل د (دغه) کتاب (قرآن) چی نشته هیڅ شک په دغه کښی له (جانبه) د رب د عالمیانو دی

تفسیر: بی شک دغه مقدس کتاب رب العالمین نازل کړی. په دغه کښی نه څه شک شته او نه شبهه. او نه د فریب او تیرویستلو ځای دی. لیکن کفار دا خبره نه منی چی راغلی دی دا قرآن له طرفه د الله تعالی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ②

آیا وائی (دغه کفار) له خپله ځانه ئی جوړ کړی دی دا (قرآن محمد داسی نه دی) بلکه هم دغه (قرآن) حق دی (نازل شوی دی) له جانبه د رب ستا چی ویروئ ته (په قرآن سره) هغه قوم چی نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی پخوا له تانه (تر اسمعیل علیه السلام پوری) دپاره د دی چی سمه لاره ومومی دوی (په سبب د ویرولو ستا).

تفسیر: یعنی د هغه کتاب په باب کښی چی اعجاز او حقانیت ئی دومره ښکاره او واضح دی چی د هیڅ شک او شبهی ځای پکښی نشته آیا د هغه په نسبت کفار داسی اظهار کوی چی رسول الله دغه قرآن له خپله ځانه جوړ کړی دی او معاذالله د لویو دروغو نسبت پاک الله ته کوی ؟ نو دغه د دوی انتهایئ لجاجت، گستاخی او سپین سترگی ده چی په داسی واضح او روښانه بیان کښی هم له خپله ځانه شبهی پیدا کوی. که دوی لږ څه غور او انصاف کولی نو دوی ته به معلومه شوی وی چی په رښتیا سره دغه کتاب د پاک الله له طرفه راغلی دی او ته کوشش کوی چی د هغه په وسیله یو داسی قوم وښی او هوښیار او په سمه لاره ئی راوولی چی له څو پیړیو راپه دیخوا په دوی کښی ویښوونکی نبی نه دی مبعوث شوی دغه خبره د غور او فکر کولو وړ (لائق) ده چه انسان له خپله ځانه داسی یو شی جوړوی او خلقو ته ئی وړاندی کوی چی د هغه مثل یا قوی غوښتنه په محیط او ماحول کښی موجوده وی په دغسی یو ملک کښی د داسی یوی غټی خبری له خولی څخه ویستل چی د خلقو د سل هاؤ کلونو د مسخ شوی ذهنیت او مذاق څخه

غلطه او بیخی مخالفه وی او د هغی د قبول ډیره ادنیٰ قوه او استعداد هم ظاهراً په هغو کښی نه وی د کوم پوه او عاقل انسان کار له سره نشی کیدی هرا که د الله تعالیٰ قاهره قدرت کوم انسان په دغسی یو سخت او مشکل کار مامور کړی هغه بېله خبره ده. پس نبی الامی صلی الله علیه وسلم چی د نورو خلقو په نسبت د ده د عقل په زیاتوالی او پوخوالی باندی هغه کسان هم قایل دی چی (معاذ الله) ده ته ئی مفتری ویل که کومه خبره ئی له خپله محانه جوړوله او خلقو ته ئی اوروله نو یقیناً، داسی خبری به ئی راوړی وی چی هغه به له عربی فضا سره مطابقی او له عمومی جذباتو سره به موافقی او د هغی امثال او اشیاء به د دوی په شاو خوا کښی زیاتی موندلی کیدلی هم دغه خبره یو پوه او انصاف خوښوونکی انسان متیقن کولی شی چی بیشکه محمد صلی الله علیه وسلم په خپله خوښه دغسی یو لوی او مهم کار ته اقدام نه دی کړی او نه هغه کلام چی ده راوړی دی د ده تصنیف دی.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ط

الله هغه (مطلق قادر) دی چی پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او هر هغه چی په منځ د دغو دواړو کښی دی په (مقدار د) شپږو ورځو کښی بیا استوا ئی وکړه په عرش باندی (هم هغسی چی لائقه وه له شانه د الله سره نو ایمان راوړی پری)،

تفسیر: د «استواء» بیان د «الاعراف» په (۷) رکوع کښی تیر شوی دی هلته دی بیا ولوستل شی!

مَا لَكُمْ مِّنْ دُونِهِ مِنْ إِلَهٍ وَلَا شَيْعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥﴾

نشته تاسی لره (ای کفارو) غیر له الله هیڅ دوست او نه شفاعت کوونکی (چی عذاب درڅخه دفع کړی)، آیا پس نه اخلی پند (په دغه وعظ)

تفسیر: یعنی غور او فکر نه کوئ! د الله تعالیٰ د پیغام او د ده د رسول صلی الله علیه وسلم د دروغجنولو څخه وروسته به تاسی چیری څه؟ په گردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی له فرشه تر عرشه پوری د الله تعالیٰ حکومت دی. که ونیولی شوئ نو بی د هغه د اجازی او رضاء به مو هیڅ څوک څه حمایت او سپارښت ونشی کړی او نه به داسی کوم حامی او سپارښت کوونکی

ومومع! او الله تعالى داسی مطلق قادر دی چی

يُذِيرُ الْأُمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ۝

تدبیر کوی (او نازلوی) امر کار له آسمانه ځمکي ته (تر ورځي د قیامت پوری) بیا بیرته خپژی هغه کار ده ته په هغی ورځي کښی چی ده اندازه د هغی (ورځي) زر کاله له هغو «دنیوی وختونو» چی ئی شمیرئ تاسی،

تفسیر: د لویو کارونو او خورا (دیرو) مهمو انتظاماتو له پاره حکم له عرش عظیم څخه مقرر او نازلیدی تول حسی، معنوی، ظاهری او باطنی اسباب له آسمانونو او ځمکي څخه راجمع کیږی بیا د هغه په انصرام (سر ته رسولو) کښی مشغول او لکيا کیږی بالاخر هغه کار او انتظام د الله تعالى په مشیت او حکمت تر مودو پوری جاری پاتی کیږی، بیا له یوی اوږدی زمانی څخه وروسته پای (آخر) ته رسیږی په دغه وخت کښی د الله تعالى له خوا بل ډول (طریقه) حکم نازلیدی. لکه چی د لویو لویو انبیاء اثر تر پیږیو پیږیو پوری پاتی دی، یا په کوم لوی قوم کښی سرداری او مشرتوب تر نسلونو نسلونو پوری جاری وی. هغه زر کاله د الله تعالى په نزد یوه ورځ ده (موضح په لړ تغیر) مجاهد رحمة الله علیه وائی چی «الله تعالى د زرو کلونو انتظامونه او تدبیرونه پرېشو ته القا کوی او دغه موده د ده په نزد یوه ورځ ده، بیا هر کله چی پرېشتی هغه پای (آخر) ته ورسوی او تری خلاصی وموی بیا د نورو راتلونکو زرو کلونو انتظامونه هغوی ته القاء کوی هم دغه سلسله به تر قیامت پوری تسلسل او دوام لری» ځینی مفسرین د دغه آیت مطلب داسی بیانوی چی «د الله تعالى حکم د آسمانونو له پاسه تر ځمکي پوری رسیږی بیا هر هغه کاروائی چی د هغه په متعلق دلته کیږی هغه د اعمالو په دفتر کښی د درج کیدلو له پاره پاس خپژی چی د دنیا د آسمان په محدب واقع دی. او له ځمکي څخه د هغه ځای فاصله د انسان په متوسط تگ سره د یو زر کاله لپاره ده چی د الله تعالى په نزد هغه د یوی ورځي لپاره ټاکلی (مقرر کړی) شوی ده. مسافه خو هم دغومره ده دغه خو بيله خبره ده چی پرېشته هغه په یوه گری کښی وهی، یا له دی نه هم په لږه موده کښی وررسیږی.» ځینی نور مفسرین داسی معنی کوی «د کوم کار د کولو اراده چی پاک الله وکړی د هغه د مادیو او اسبابو سلسله زر کاله پخوا شروع کوی بیا هغه له بالغه حکمت سره سم په مختلفو ادوارو کښی تیریدی او مختلف ادوار او صورتونه ځان ته اختیاری او ورو ورو د خپل کمال انتها ته رسیږی په دغه وخت کښی کومی نتیجی او آثار چی له هغه څخه څرگندیږی (ښکاره کیږی) د ربوبیت دربار ته د وړاندی کیدلو له پاره پورته کیږی» د ځینو نورو په نزد له «یوم» ځنی «یوم

القيامت» مراد دی. یعنی الله تعالى له آسمانونو غخه نیولی تر تخمکی پوری د تولى دنیا او مافیه انتظام کوی، بیا یو داسی وخت هم راتلونکی دی چی دغه کرده (توله) قصه به پای (آخر) ته ورسیوی او د گردو (تولو) شیانو رجوع به پاک الله ته وشى او تول به د خپلی وروستی فیصلی لپاره الله تعالى ته وړاندی شی چی هغه ته د قیامت ورځ ویل کیږی.
د قیامت یوه ورځ د زرو کلونو په اندازه ده. په هر حال غځینو «فی يوم» له «یدبر» سره او غځینو له «یخرج» سره متعلق کړی دی او غځینو د «تنازع الفعلین» په صورت منلی دی. والله اعلم.

ذَلِكَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

هم دی (خالق او د امورو مدبر) عالم دی په هر پت او ښکاره ښه غالب قوی دی (په تقدیر) ښه مهربان دی (په فرمان وړونکو باندی)

تفسیر: یعنی د داسی اعلیٰ او عظیم الشان انتظام او تدبیر قایمول د هغه پاک ذات کار دی چی په هر یو پت او ښکاره شی علیم او خبر دی او دیر زبردست او نهایت مهربان دی.

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَّهِينٍ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ

هغه الله چه ښایسته کړی ئی دی هر شی چی پیدا کړی ئی دی هغه (هر موجود بالخاصه انسان) او شروع کړی ئی دی پیدایښت د انسان (یعنی آدم) له ختی غخه بیا ئی پیدا کړ نسل اولاد د ده له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو غخه بیا ئی برابر کړ (قالب د) هغه او پو (داخل) ئی کړ په دغه (قالب) کښی له روح خپل غخه (چی مخلوق د ده دی)

تفسیر: یعنی الله تعالى د انسان نسل او اولاد له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو غخه چی د خورا دیرو غذاگانو عصاره او خلاصه ده بیا ئی برابر کړ قالب د هغه یعنی شکل، صورت او اعضاء ئی موزون او متناسب خلق او موجود کړی دی. او پو، داخل، ئی کړ په دغه قالب کښی روح خپل حضرت شاه صاحب لیکى چی «گرد (تول) مخلوقات د ده مال دی مگر هر چاته ئی چی دیر پت او عزت ورکړی دی هغه ئی خپل بللی دی لکه چی وائی ﴿إِنْ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ﴾ حال دا چی تول د الله تعالى بندگان دی لکه چی الله تعالى ویلی دی ﴿لَنْ نُنْزِلَهُ إِلَّا فِي الْوَهْنِ عَبْدًا﴾ نو د انسان روح د عالم الغیب له طرفه راغلی

دی او یواغی له خاورو اوبو، او نورو څخه نه دی جوړ شوی که نه د الله تعالیٰ د روح څخه که هغه مطلب واخیست شی لکه چي د انساني روح څخه مطلب اخیست شوی دی نو ښائی چي دغه روح په کوم بدن کېږي وی که په بدن وی، ترکیب راځي، حال دا چي د ترکیب له وجود څخه حدوث پیدا کېږي او د الله تعالیٰ پاک او منزّه ذات او صفات له دغو شیانو څخه پاک او منزّه دی (موضح په لړ تغیر سره).

وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ①

او وئې گرځول (در ئې کرل) تاسي ته (ای د آدم اولاده) غوړونه او سترگي (چي پري اورئ! او وینئ)! او زړونه (چي عقل او فکر پري کوئ) خو سره د دغو نعمتونو بیخي لږ شکر کوئ تاسي!

تفسیر: د دغو نعمتونو شکر دا ؤ چي پخپلو سترگو مو د ده تکوینی آیتونه په غور سره کتلي وی او پخپلو غوړونو مو د ده تنزیلی آیتونه په پوره توجه او شوق سره آوریږلي وی. او په خپلو زړونو سره مو د دغو دواړو په پوهیدلو او غور او فکر کولو کېږي پوره کوشش او زیار (محنت) ایستلي وی. او وروسته له پوهیدلو مو پري عمل کړی وی مگر تاسي خلق ډیر لږ شکر اداء کوئ.

وَقَالُوا إِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۖ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَفُرُونَ ②

او وائی (منکران د بعث) آیا کله چي ورک شو مونږ په ځمکه کېږي (چي خاوري شو) آیا بیشکه مونږ خامخا په نوی پیدایښت کېږي یو ؟ (بلکه نه یو، نو الله وائی نه ده داسي چي دوی وائی) بلکه دوی له ملاقات د رب خپل څخه منکران دی (چي په قیامت باندی ایمان نه راوړي).

تفسیر: یعنی په دغه خبره ئې غور او فکر ونه کړ چي پاک الله دوی اول له خاورو څخه پیدا کړی دی او په خلاف د هغه ئې د شېو په پیدا کولو شروع وکړ چي آیا له دی نه وروسته چي زمونږ جسم له خاورو سره ګډود شی بیا به څرنگه مونږ ژوندی راپاڅول کېږو. دغه خو تشه یوه شېه او استبعاد نه دی بلکه په صاف ډول (طریقه) سره دغه خلق له بعث بعد الموت څخه منکر شوی دی.

قُلْ يَتُوبُ إِلَيْكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي ذُكِّرَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٦﴾

وایه (ای محمده! دوی ته) قبض کوی ارواح ستاسی پرېشته د مرگ (عزرائیل) هغه چی مقرر شوی ده په تاسی (دپاره د قبض د ارواحو) بیا به رب خپل ته بیرته بوتلل شی (پس له مرگ نه د حساب دپاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی تاسی خپل ځان یوازی بدن او جسد گنځ چی له خاورو سره گډود او خاوری کیږی داسی نه ده. تاسی په حقیقت کښی روح یی چی هغه پرېستی له خپله ځانه سره وړی او بیخی نه فنا کیږی! (موضح).

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُرْمُوزِ نَاكِسُوا أَوْسِرَهُمْ عِنْدَ رَبِّنَا أَبْصَرْنَا
وَسَمِعْنَا فَأَرْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٧﴾

او که ووينی ته (ای محمده!) کله چی دغه کافران ښکته اچوونکی به وی د سرونو خپلو په نزد د رب خپل (په ورځ د قیامت کښی له ذلت ندامت او خجالت نه او وائی به) ای ربه زمونږ ولیده مونږ او واوریده مونږ «وعدۀ ستا او تصدیق د رسولانو» پس بیرته بوزه مونږ «دنیا ته له پاره د دی» چی وکړو ښه عمل بیشکه چی مونږ یقین کوونکی یو (نو وبه گوری ته یو سخت بد کار او دغه وینا به دوی ته له سره څه گټه (فائده) نه رسوی).

تفسیر: یعنی زمونږ غوړونه او سترگی، خلاصی شوی، د رسول الله په هغو خبرو چی ویلی ئی دی زمونږ یقین راغی او دغه گمرد (تول) شیان مو په خپلو سترگو سره ولیدل او ښه وپوهیدو چی یواځی ایمان او صالح عمل د الله جل جلاله په نزد منظور او مقبول دی او په کار راځی اوس مو یو ځلی بیا دنیا ته ولیږه او ومو گوره چی مونږ څرنکه ښه عملونه کوو.

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي
لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾

او که اراده کړی وی مونږ نو خامخا ورکړی به ؤ مونږ هر نفس ته (په دنیا

کښې) هدايت د هغه وليکن مقرر شوی ده دغه وينا (حکم) له ما چي خامخا دک به کرم هرومرو (خامخا) دوزخ (له کفارو نه) له پيريانو او انسانانو ټولو څخه.

تفسير: د الاتعام په (۳) رکوع ۲۸ آيت کښې ئی ويلي دي ﴿وَلَوْ رَدُّواْ لَعَادُوْا لِمَا نُهُواْ عَنْهُ﴾ يعنې بيا مو دنيا ته وليږه! او مو گوره چي مونږ څرنگه به عملونه کوو يعنې دوی دروغ وائی که دنيا ته بيرته وليږلی شی بيا به هم دوی پخپلو هم دغو شرارتونو کښې بوخت (مشغول) وی د دوی د طبيعت اقتضاء او غوښتنه هم داسی ده چي د شيطان اغواء او لمسونه قبلوی او د الله تعالی له رحمت څخه لری ټټی بيشکه مونږ په دغه خبره قادر یو چي د دنيا گرد (ټول) انسانان په جبر او زور سره د هدايت په لاره راولو او پری قائم ئی کړو چي د هغه په لوری د انسانانو زړونه فطرتاً مایل دی لیکن په دغه تقدير سره چي گرد (ټول) انسانان په هم دغه پوه طور او طريقه اختیارولو مجبور کول دغه زمونږ د حکمت او مصلحت څخه مخالف ؤ چي د هغه بیان په څو نورو ځایونو کښې پخوا له دی نه شوی دی نو هم هغه خبره پوره کيدونکی وه چي د ابليس د دغی دعوی ﴿لَا غَوْلَ لَهُمْ اَجْمَعُونَ﴾ ﴿الْعِبَادَ لَا مِنْهُمْ الْخُلُوعُونَ﴾ ص، ۸۲-۸۳ آيت په ځواب کښې ويلي وه ﴿فَالْحَقُّ وَالْحَقُّ اَوَّلُ لَمَّا لَمْ تَنْجِهْهُمْ مِنْكَ وَمِنْ تَعَمُّكَ مِنْهُمْ اَجْمَعُونَ﴾ (د ص ۸۴-۸۵ آيت جزء) معلومه شوه چي دلته له جن او انس څخه مراد هم هغه شياطين او د هغو پيروان دی.

فَذُوْا بِمَا نَسِيْتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا اَلَا نَسِيْنُكُمْ وَذُوْا عَذَابَ
الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٥﴾

پس وشکي تاسی (دا عذاب) په سبب د دی چي هیر کړی ؤ تاسی ملاقات د ورځی ستاسی چي دا دی بيشکه چي مونږ به هم هیر کړو تاسی او وشکي تاسی عذاب دائمی په سبب د هغه (کفر او تکذيب) چي وی تاسی چي کاوه به مو (په دنيا کښې)

تفسير: يعنې مونږ هم تاسی هیر کړی ئی، يعنې هيڅکله به په رحمت سره نه يادول کيږئ. وروسته له دی نه د مجرمينو په مقابل کښې د مؤمنانو حال او مال بيانوی.

اَتَايُوْمِنْ يَّايُّهَا الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا بِهَا خَرُّوْا سُجَّدًا اَوْ سَبَّحُوْا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾

بیشکه هم دا خبره ده چی ایمان راوری په آیتونو زمونږ هغه کسان کله چی
پند ورکړی شی دوی ته په دغو (آیتونو) نو پریوځی په داسی حال کښی چی
سجده «عبادت» کوونکی وی الله ته او تسبیح وائی سره له ثناء د رب خپل
او دوی تکبر لوئی نه کوی (له عبادت نه) لری کیږی ددی د دوی له ځایونو
د خوب (دپاره د تهجد) بولی دوی رب خپل (پت له خلقو نه) له ویری (د
قهره د الله نه) او له طمعی (د رحمت د ده نه) او ځینی له هغو مالونو چی
ورکړی دی مونږ دوی ته لگوی (ئی په لاره د الله کښی)

تفسیر: یعنی په خوف او خشیت او خشوع او خضوع په سجده لویږی، په ژبه سره د الله تعالیٰ
تسبیح او تحمید اداء کوی او په زړه کښی د کبر، غرور، لوئی، ځانمنی (غرور) داسی خبری
نه گرځوی چی د الله د آیتونو په مقابل کښی د یتیدلو څخه مانع وی. له خوړو خوبونو او
پستو بسترو څخه پورته کیږی او د پاک الله په حضور کښی دریږی. له دی نه مراد د تهجد لمونځ
دی لکه چی په صحیح حدیث کښی راغلی دی.

او ځینو تری د سبا او د عشا د لمانځه یا د مغرب او د عشا د لمانځه په منځ کښی کوم
نفلونه چی کیږی هغه مراد کړی دی. ګواکي په الفاظو کښی د دی خبری د ځائیدلو ځای هم
شته. لیکن قوی هم هغه لومړی تفسیر دی. والله اعلم.
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له الله تعالیٰ ځنی هیله (امید) او طمع لرل او ویریدل
بد نه دی اعم له دی نه چی په دنیوی امورو کښی وی یا په اخروی کښی. که په دغه مقصد کوم
بنده عبادت کوی نو مقبول دی. هو! که د بل کوم موجود د خوف یا رجاء له سببه بندګی
وړی نو هغه رباء ده له سره نه قبلېږی».

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

پس نه دی معلوم هیڅ نفس ته (نه پرنستی او نه نبی ته) هغه شی چی پت
کړی شوی دی دوی ته له یخوالی د سترګو نه دپاره د جزاء د هغه عمل چی
وو دوی چی کاوه به ئی (پت)

تفسیر: یعنی ثمرنگه چی د شیو په تیارو کښی له خلقو څخه په پټه دوی بی ریاء عبادت کری دی د هغه په بدل کښی الله تعالی هغه نعمتونه چی پټ ساتلی دی او د هغو پوره کیفیت هیچا ته نه دی معلوم دوی ته ورکوی چی د هغو د لیدلو څخه د دوی سترگی روښانه کیږی. په حدیث کښی راغلی دی چی ما خپلو نیکو بندگانو له په جنت کښی دوه شیان پټ ساتلی دی چی د هغو مثال نه سترگو لیدلی دی او نه د هغه تعریف غوړونو آوریډلی دی او نه د کوم انسان په زړه کښی گرځیدلی دی.

تنبییه: سرسید او نورو د دغه حدیث په اساس په جنت کښی له جسمانی نعمتونو څخه انکار کری دی د دوی په ځواب کښی د (مولینا شبیر احمد) یو مضمون د «هدیه سنیه» تر عنوان لاندی چاپ دی ښائی چی هغه دی ولوست شی.

اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا اَلَا يَسْتَوُونَ ﴿٥٦﴾

آیا پس هغه څوک چی وی مؤمن لکه هغه څوک دی چی وی هغه فاسق نه دی برابری (دا دواړه دلی)

تفسیر: یعنی که د یوه ایماندار او د یوه بی ایمانه آخره خاتمه او انجام یو شاته شی نو ډیوهیږی چی (العیاذ بالله) د الله تعالی په دربار کښی توره تیاره ده.

اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ جَزَآءُ الْاَمْوٰى نُزُلًا بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٥٧﴾

هر څه هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کری ئی ښه (عملونه) پس شته دوی لره جنتونه د هستوګنی په طریقه د میلستیا په سبب د هغو عملونو چی وو دوی چی کول به ئی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د الله تعالی په فضل به د دوی صالح عمل د جنت د میلستیا سبب گرځی.

وَأَمَّا الَّذِيْنَ فَسَقُوا فَمَأْوٰهُمْ النَّارُ كُلَّمَا اَرَادُوْا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا اُعِيْدُوْا فِيْهَا وَقِيْلَ لَهُمْ دُوْعًا اَبَ النَّارِ الَّذِيْ كُنْتُمْ فِيْهِ تُكَذِّبُوْنَ ﴿٥٨﴾

او هر غه هغه کسان چي فاسقان شوي دي پس غاي د هستوگني د دوي اور (د دوزخ) دي (هر کله چي اراده وکړي دوي د دي چي راوغي له دغه اوره نو بيرته به غورځول کيږي دوي په دغه اور کښي او ويل کيږي به دوي ته (د اهانته په ډول (طريقه)) وځکي تاسي عذاب د اور «د دوزخ» هغه عذاب چي وي تاسي چي د هغه به مو تکذيب کاوه (په دنيا کښي او باور مو پري نه کاوه).

تفسير: يعني کله کله چي د اور شغلي دوزخيان د دروازي په لوري وغورځوي په دغه وخت کښي ښائي دوي د تبديل په فکر کښي ولږي نو پرښتي به له هغه غاي څخه دوي په تيل وهلو سره بيرته ښائي او دوي ته به وائي چيري غي ؟ هغه شي مو چي دروغ باله او باور مو پري نه کاوه اوس د هغه خوند او مزه وځکي (اللهم اعذني من النار واجرنی من غضبك).

وَلَنْذِيْقَهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْاَدْنٰى دُونَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ۝۱۱

او خامخا ويه څکوي مونږ هرومرو (خامخا) په دوي باندې له هغه عذاب نژدې (په دنيا کښي) لږ له عذاب لوي نه (چي د آخرت دي) دپاره د دي چي دوي وگرغي (له کفر نه اسلام ته).

تفسير: يعني د آخرت د لوي عذاب څخه پخوا په دنيا کښي لږ څه کمه درجه عذاب پري نازلوي څو هغه کسان چي د رجوع توفيق ور په برخه وي له الله تعالي څخه وويږي او الله تعالي ته رجوع وکړي. کمه درجه عذاب هم دغه دنيوي مصائب دي لکه ناروغي، قحطي، قتل، قيد، د مال او د اولاد او د نورو ټپاي او نور.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ دُكِّرَ بِآيٰتِ رَبِّهِ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَا اِنَّ مِنَ الْمُجْرِمِيْنَ مُتَقَبِّحُوْنَ ۝۱۲

او څوک دي ډير ظالم له هغه چا چي پند ورکړ شي په آيتونو د رب خپل

(قرآن) بيا مخ وگرځوی تری (فکر او غور ونه کړی پکښې او وروسته له پوهیدلو تری بیرته وگرځی بلکه له دی نه ډیر ظالم نشته) بیشکه چی مونږ له دغو مجرمانو څخه انتقام اخیستونکی یو (په عذاب سره)

تفسیر: کله چی مونږ له ټولو گنهگارانو او ظالمانو او مجرمانو څخه انتقام او بدل اخیستونکی یو نو دغه ډیر ظالم به څرنگه نجات تری وموندلی شی ؟ له دی نه وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکوی چی ته د دوی له ظلم او اعراض څخه مه خپه کیږه ! پخوا مو موسی علیه السلام ته هم کتاب ورکړی ؤ چی په هغه سره بنی اسرائیلو هدایت وموند او د ده په تابعانو کښی لوی دینی پیشوایان او امامان تیر شول تاته هم بیشکه د الله تعالی له طرفه دغه عظیم الشان کتاب درکړی شوی دی چی ډیر خلق به پری لار ومومی او له بنی اسرائیلو څخه به زیات ستا په امت کښی لوی لوی امامان او پیشوایان پیدا شی. پاتی شوه د منکرانو فیصله هغه به پخپله پاک الله کوی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ۖ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته کتاب (د تورات لکه چی تاته مو ای محمده قرآن درکړی دی) پس مه کیږه ته! په شک کښی له ملاقاته د دغه (موسی) او گرځولی وو مونږ تورات یا موسی هدایت دپاره د بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب)

تفسیر: ﴿فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ﴾ په منع کښی معترضه جمله ده یعنی بیشکه او بی شبهی موسی علیه السلام ته کتاب ورکړی شوی ؤ او تاته هم داسی کتاب درکړی شوی دی چی په دغه کښی هیڅ قسم چل او فریب او پلمه (تدبیر) نشته یا ئی د موسی علیه السلام د ذکر په نسبت وویل چی تاسی له موسی علیه السلام سره د معراج په شپه کښی ولیدل هغه واقعی او حقیقی ملاقات ؤ او په هغه کښی هیڅ قسم چل، تیرایستل، سترگی پټول او نور شک او شبهه نه . وه

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آيَةً يَّهْدُونَ بِأَمْرِنَا لِنَبْلُوَهُمْ أَتَنصَرُونَ ۚ

او گرځولی ؤ مونږ ځینی له دوی نه امامان چی لاره به ئی ښووله (خلقو ته)

په حکم زمونږ کله چې صبر وکړ دوی (په دین خپل)

تفسیر: یعنی د دنیا په سختیو او د منکرانو په ظلم او تیریو ئی صبر وکړ او خپل دین ئی ټینگ وساته

وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿۳۷﴾

او وو دوی چې په آیتونو زمونږ (چې له انبیاءو الله سره و) یقین به ئی کاوه .

تفسیر: یعنی مسلمانان دی د الله تعالیٰ په وعدو یقین او باور ولری او په سختیو دی صبر وکړی او پخپلو کارونو کېنې دی ثابت او قائم اوسی نو له دوی سره به پاک الله هم داسی معامله وکړی لکه چې وشوه او ښه وشوه .

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۳۸﴾

او بیشکه رب ستا هم دی به فیصله (حکم) کوی په منځ د دوی کېنې په ورځ د قیامت کېنې په هغه شی کېنې چې وو دوی په دغه شی کېنې (په دغه دنیا کېنې چې سره) اختلاف به ئی کاوه .

تفسیر: یعنی د اهل الحق او منکرانو په منځ کېنې قاطعه فیصله او عملی پریکړه به د قیامت په ورځ وشي هو! په دنیا کېنې هم ډیر مثالونه داسی ښوول شوی دی چې انسان د هغو له لیدلو څخه پوهه او عبرت حاصلولی شی آیا د عاد او د ثمود د تباہ او ویجاړ شوی کلی او کنډوالی او مخروبی ښی دغو منکرانو نه دی لیدلی ؟ چې په هغو د شام او د مکی د سفر په وخت کېنې مسافرین او عابرین تل تیریوی آیا د دوی د هلاکولو او تباہی قصی ئی نه دی آوریډلی ؟ د تعجب ځای دی چې د دغو شیانو د لیدلو او آوریډلو نه وروسته هم دوی متنبه نشول او د نجات او فلاح لاره ئی ونه لیدله .

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَيسُرُونَ
فِي مَسْكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿۳۹﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا
أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا

آیا (لاره د عبرت) نه ده ښوولی دغو (مکیانو) ته (دی خبری) چی څومره هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چی تل تیریری (دغه کفار) په (ورانو) کورونو د دوی، بیشکه په دغه (هلاکولو د پخوانیو) کښی خامخا لوی دلائل د قدرت دی آیا پس نه اوری دوی (د عبرت په غورونو) آیا نه وینی دوی چی بیشکه مونږ بهوو (ویالی د) اوبو طرف د ځمکی وچی ته (چی گیاه پکښی نه وی) پس راوباسو مونږ په هغو سره کښت (فصل)

تفسیر: یعنی بهوو مونږ د نهرونو، ویالو او د سیندونو اوبه یا د باران اوبه. نو آیا نه وینی دوی دا چی بیشکه مونږ راوکاږو اوبه ځمکی وچی ته چی گیاه پکښی نه وی له «الارض الجرز» څخه هغه وچه توره ځمکه مراد ده چی له نباتاتو څخه تشه او خالی وی ځینی تری خاص د مصر ځمکی مصداق او مراد گرځوی او له «نسوق الماء» څخه د نیل د سیند اوبه مرادوی ولی دی تخصیص ته هېڅ ضرورت نشته کما نبه علیه ابن کثیر رحمه الله.

تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٥﴾

چی خوری له دغه کښته (فصله) چارپایان د دوی (واښه، پانی) او نفسونه د دوی (دانه او میوه) آیا پس نه وینی (نښی د قدرت د ده)

تفسیر: یعنی ښائی چی دغه نښی ئی کتلی او د الله تعالی په کامل قدرت، حکمت او رحمت قائل شوی وی او ښه پوه شوی وی چی دی هم داسی د مری په لاش کښی هم بیا روح نښاسی او دغه «بعث بعد الموت» ده ته څه اشکال او سختی نه لری او هم ښائی چی د الله تعالی په نعمتونو ئی د زړه له کومی شکر ویستلی وی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٦﴾

او وائی (کفار) کله به وی دغه فتح (فیصله) که چیری یی قاسی رښتینی (په دغه فتحه کښی)

تفسیر: پخوا ئی ویلی وو چی د دوی فیصله به د قیامت په ورځ کیږی. د ده په نسبت به منکرینو داسی ویل چی ته پرله پسې قیامت قیامت وائی. که ته رښتینی ئی نو راوښه چی هغه ورځ به کله راځی؟ مطلب دا دی چی دغه خو تش دارول او چتی (بیکاره) انذار دی قیامت او

نور هيڅ شی نشته

قُلْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَآتِيَنَّكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چی په ورځ د فتح (قیامت) کښی هیڅ نفع به ونه رسوی هغو کسانو ته چی کافران شوی دی ایمان راوړل د دوی (په دغه ورځ کښی) او نه به دوی ته مهلت ورکړ شی او نه به دوی ته انتظار وکړ شی.

تفسیر: یعنی اوس وخت دی چی د الله تعالیٰ او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خبرو یقین او باور وکړئ او د هغی ورځی د تاسف او تحسر او له عذابہ ځان وژغورئ (وساتئ)! او ورته بیخی آماده او تیار شی! وروسته له هغه چی قیامت شی بیا ایمان او باور له سره نه پکارپوری او نه به په سزا کښی څه تاخیر تخفیف او مهلت وی او نه به مجرم ته داسی کومه موقع او فرصت ورکاوه کیږی چی په هغه کښی دی د خپلو اعمالو تعدیل او اصلاح وکړی او بیا خپل حساب او کتاب ته حاضر شی. نو د دغه وخت فرصت او مهلت غنیمت وگنئ! او په تکذیب او استهزاء خپل وخت مه ضائع کوئ! هغه ساعت چی راتلونکی دی یقیناً او قطعاً راځی او له سره پکښی هیڅ ډیل، تعطیل او تاخیر نشته نو داسی پوښتنی او وینا بیخی فضولی او بیکاره دی چی هغه ورځ به کله راځی؟ او څه وخت به دغه فیصله صادیری؟

فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَضِرُونَ ﴿٣٠﴾

پس مخ وگرځوه! له دوی نه او منتظر اوسه (د الله نصرت ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (د غلبی په تا)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی داسی بی فکره او بی حسه دی چی د انتهائی مجرموالی او د سزا د (لائق) گرځیدلو سره سره د فیصلی د ورځی او د سزا د صدور په نسبت توکی او مسخری کوی او ورپوری خاندی نو له دوی څخه څرنګه داسی هیله (امید) او توقع کیدی شی چی گوندی دوی په سمه لاره راشی نو تاسی د خپل تبلیغ او د دعوت د فریضی په اداء کولو کښی مصروف او لکیاء اوسئ! او د دوی له زیات فکر او خیال څخه بیخی بی پروا شی! او هغوی پخپل سر پریږدی! او د دوی د هلاکیدلو او تباهی په انتظار کښی اوسئ! لکه چی هغوی هم پخپل زعم او اټکل (معاذالله) ستاسی د تباهی او خرابی په انتظار کښی دی (وهذا قبل الامر بقتالهم).

(تمت سورة السجدة والله الحمد والمنة)

(سورة الاحزاب مدنية وهى ثلاث وسبعون آية وتسع ركوعات)

(رقم تلاوتها (۳۳) تسلسلها حسب النزول (۹۰) نزلت بعد سورة «آل عمران»

د الاحزاب) سورت مدنی دی (۷۳) آیت (۹) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۳) او په «نزل کښی (۹۰) سورت دی وروسته د آل عمران د سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم، په نامه د الله چي ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۖ وَأَتَّبِعْ مَا يَدْعُوكَ إِلَىٰ كُفْرٍ كَرِهَ اللَّهُ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۚ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ۝

ای نبی (محمده!) وویږیږه (تل) له الله څخه او مه منه (حکم) د کافرانو او (نه) د منافقانو، بیشکه چي الله دی ښه عالم پر هر شی ښه حکمت والا. او متابعت کوه! (ای محمه!) د هغه (حکم) چي درلیږل کیږی تاته له جانبه د رب ستا بیشکه چي الله دی پر هغو کارونو چي کوئ ئی تاسی ښه خبردار او توکل وکړه په الله (او وروسپاره کارونه خپل)، او کافی پس دی الله کار جوړوونکی (ستا).

تفسیر: یعنی هم هغسی چي تر نن پوری معمول ؤ وروسته له دی نه هم تل له یوه خدای څخه وویږیږه! او د کافرانو او منافقانو خبره له سره مه منه! که دغه گرد (تول) سره یو ځای شی او خپل لاسونه سره یو کړی او راز راز (قسم قسم) پلمی (تدبیرونه) او حیلې هم جوړی کړی او تاسی ته د دروغو مطالبات او د تګی مشوری در وړاندی کړی او وغواړی چي خپل طرف ته دی تمایل کړی نو تاسی قطعاً او اصلاً د هغوی پروا مه کوئ! او بی د الله تعالیٰ څخه د بل هیچا څخه خوف او اندیښنه مه کوه! او د هم هغه یوه خدای خبره منه، او د هغه په دربار کښی خپله غاړه ږده! اگر که گرد (تول) مخلوق سره یو ځای شی او تاته راشی. د الله تعالیٰ د احکامو په خلاف د هیچا خبرو ته غوږ مه ږده! الله تعالیٰ پر گردو (تولو) احوالو ښه پوهیدونکی دی. الله تعالیٰ په هر وخت کښی هر حکم چي درکوی په نهایت حکمت او مصلحت او خبرداری سره ئی

درکوی او په هغه کښی ستا اصلی خیر او ښیګنه (فائده) ده. کله چی ته د الله تعالیٰ پر احکامو ټګ وکړی! او د ده پر لوی ذات توکل او اعتماد ولری! نو دی به ستا ګرد (تول) امور پخپل فضل او مرحمت او قدرت سره جوړ کړی. یواځی د الله تعالیٰ ذات د توکل او اعتماد وړ (لائیق) دی. هر څوک چی قلباً، خالصاً، او مخلصاً په ده پوری خپل ځان وتری، نو دی به په بل چا یا بلی خوا ته له سره خپل زړه نشی ترلی. هوا که دی د دوو زړونو خاوند وی نو طبیعی ده چی هغه بل زړه به ئی بلی خوا ته درومی لیکن د هر یوه انسان په تتر (سینه) کښی فقط هم دغه یو زړه وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي « کفار غواړی چی د ده زړه نرم او خپل لوری ته ئی متمایل کړی او منافقان په خپل چال او چل درزده کولو پسی لویدلی دی او رسول الله یواځی پر الله تعالیٰ باندی اعتماد او توکل کوی چی له هغه څنی زیات علیم او خبیر بل څوک نه دی.»

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِيْ جُوفَةٍ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ
الَّتِي تَظْهَرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ذَٰلِكُمْ
قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ۝

نه دی پیدا کړی الله دپاره د هیڅ سړی دوه زړونه په دننه د ده کښی او نه دی ګرځولی (الله) ښځی ستاسی هغه چی ظهار کوئ تاسی له هغو څخه میندی ستاسی او نه دی ګرځولی (الله) هغه په زامنو بلل شویو ستاسی (واقعی) زامن ستاسی دغه (دری مذکور خبری چتی (بیکاره)) خبری ستاسی دی په خولو ستاسی (چی هیڅ حقیقت نه لری) او الله وائی حقه (رښتیا خبره) او هم دغه الله ښی لپاره (سمه صافه حقه)

تفسیر: یعنی څنګه چی انسان په تتر (سینه) کښی دوه زړونه نه لری هم داسی په حقیقت کښی یو انسان دوه میندی یا دوه پلرونه هم نه لری. د جاهلیت په زمانه کښی به که کوم سړی خپله ښځه مور وبلله نو پخپل ګرد (تول) عمر کښی به له هغی سره نه یو ځای کیده ګواکی دوی به داسی ګڼل چی په هم دغه لفظ سره هغه ښځه د ده د حقیقی مور په شان وګرځیده که چاته به ئی د خپل زوی یا د لور نسبت کاوه نو هغه به ئی واقعاً خپل اولاد ګانه او د پلار توب او زوی توب ګرد (تول) احکام به پر هغو مترتب کیدل عظیم الشان قرآن د دغه مصنوعی او لفظی تعلق له حقیقی او فطری تعلق څنی د جلا (جدا) کولو لپاره د دغو رسومو او مفروضاتو په ډیر تشدید او تهدید سره تردید وکړ او دغه ئی ښکاره کړه چی که څوک خپلی ښځی ته مور ووائی

په دغه تش ویلو سره هغه د ده واقعی مور نه گرځی که نه د دغی خبری له منلو څخه دا لازمیوی چی دغه سری د دوو ښځو له گیدو څخه پیدا شوی دی یوه هغه چی دی ئی زیږولی دی او دوهمه دغه چی دی ورته مور وائی، په دغه صورت سره که څوک زید خپل زوی ویولی نو د زید یو پلار خو لا له پخوا څخه موجود وو چی دی د هغه له نطفی څخه پیدا شوی دی نو آیا د واقعیت له مخی دغه خبره ومنله شی چی زید د دوو پلرونو څخه بیل بیل پیدا شوی دی لکه چی داسی نه ده نو د حقیقی مور ډی پلار او اولاد احکام پر دوی باندی نشی جاری کیدی لکه چی خپلی ښځی ته د مور ویلو حکم د (تحریم) په سورت کښی راځی او د متبنی (زوی بللو) حکم وروسته له دی نه راځی له دغو دواړو خبرو سره ئی دغه دریمه خبره د تمهید او تشریح په ډول (طریقه) هم واوروله چی داسی ډیری خبری له ژبی او خولی څخه راوځی چی په واقع کښی حقیقت او واقعیت نه لری لکه چی کوم غیر مستقل مزاج یا دوه رکه انسان یا کوم قوی الحفظ او قوی القلب سری یا داسی چا ته چی په یوه وخت کښی د دوو مختلفو شیانو په طرف متوجه کیدی شی داسی وائی چی دی د دوو زرونو خاوند دی حال دا چی که څوک ئی تتر ورځیری کړی او وئی گوری نو هغه به ضرور هم هغه یو زړه لری. هم داسی پر خپلی مور سربیره (علاوه) بله ښځه مور بلل، یا برسیره (سوا) پر پلار بل کوم سری پلار نیول، یا له خپل زوی څخه پرته (علاوه) بل کوم هلک ته خپل زوی ویل په واقع کښی په دغو گردو (تولو) کښی قطعاً هغه نسبت نه ثابتیږی چی زموږ د ژبی له ویلو څخه پرته (علاوه) د قدرت په قوت قائم شوی دی نو ځکه نه ښائی چی د حقیقی او مصنوعی تعلقاتو په منځ کښی گډون او خلط وکړی شی.

ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ

وبولی تاسی دغه (ادعیاء) پلرونو د دوی ته دغه (نسبت) د دوی پلرونو د دوی (ته) ډیر برابر (او غوره) دی په نزد د الله

تفسیر: یعنی ښه او د انصاف خبره خو دا ده چی د هر سری نسبت د ده حقیقی پلار ته وکړ شی که کوم سری کوم هلک خپل زوی ویولی (متبنی ئی وگرځی) نو هغه د ده حقیقی پلار نشی کیدی. که هم داسی د شفقت او محبت له مخی کوم سری کوم هلک مجازاً په زوی توب سره ونیسی یا کوم وړوکی یو سری ته پلار ووائی هغه بیله خبره ده. الغرض نه ښائی چی په نسبی تعلقاتو او د هغه په احکامو کښی د دغسی شیانو له امله (وچی) څه التباس او اشتباه واقع شی. د اسلام په ابتدا کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم زید بن حارثه آزاد کړ او خپل متبنی ئی وگرځاوه، لکه چی سم له دستوره به خلقو هغه ته «زید بن محمد صلی الله علیه وسلم» ویل، کله چی دغه آیات نازل شول گردو (تولو) خلقو زید بن حارثه ورته ویل.

فَإِنْ لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَاُخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ تَتَعَدَّتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

پس که نه پیژنئ تاسی (ای مؤمنانو!) پلرونه د دوی پس دوی ورونه ستاسی دی په دین کښی او دوستان ستاسی دی (په دین کښی) او نشته پر تاسی (هیڅ) گناه په هغه شی کښی چی خطا شوی یئ تاسی پکښی (لکه چی وایی زید بن محمد) ولیکن شته گناه په هغه شی کښی چی قصد ئی وکړی زرونه ستاسی او دی الله ښه ښوونکی د (خطیاتو) دیر رحم لرونکی (د اجر او ثواب په انعام سره)

تفسیر: یعنی که ئی پلار نه وی معلوم نو په هر حال ستاسی ورور او دینی ملگری خو دی. نو په هم دغو القابو سره ئی یادوئ! لکه چی نبی کریم صلی الله علیه وسلم زید بن حارث ته ویل «انت اخونا ومولانا» که په هیږه یا ناپوهی یا غلطی سره ئی وویل چی فلائی د فلائی زوی نو دغه معاف دی د خطاء او نسیان گناه په هیڅ شی کښی نشته. په دغه کښی هم که الله تعالی اراده وکړی نو ښی ئی.

الَّذِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا الْآنَ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أُولِيكُم مَّعْرُوفًا كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ۝

(محمد د الله) نبی دیر وړ (لائیق) دی له مؤمنانو سره له نفسونو د دوی (د احکامو په انجام) او ښځی د دغه (نبی الله) میندی د دوی دی (تعظیماً او تحریماً) او خاوندان د خپلوی غځینی د دوی دیر وړ (لائیق) دی پر غځینو نورو (په میراث کښی) په کتاب (حکم) د الله کښی له مؤمنینو (انصارو) او له مهاجرینو مگر خو دا چی وکړئ (پخپل ژوند کښی) له دوستانو خپلو سره څه احسان (یا ورته وصیت وکړئ په دریمه یا لږ له هغی) دی دغه (میراث په ایمان او په هجرت) په کتاب (قرآن یا لوح محفوظ) کښی لیکلی شوی

تفسیر: که په غور سره ولیدل شی د مؤمن ایمان د هغه لوی نور یوه شعاع ده چی د نبوت له

لمر څخه خوږېږي. د نبوت لمر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم دی. نو په دې اعتبار که مؤمن «من حیث هو مؤمن» د خپل ځان د حقیقت پوهیدلو لپاره په فکري حرکت شروع وکړي نو له خپل ایماني شتوالی څخه پخوا ښائی چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم معرفت ځان ته حاصل کړي نو په دغه اعتبار ویلی شو چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم مسعود وجود زمونږ له وجوده هم زیات راته نژدې دی. که د دغه روحاني تعلق په بناء وویل شي چې د مؤمنانو په حق کې رسول الله صلی الله عليه وسلم د پلار په شان دی بلکه له پلار څخه هم په مراتبو ډیر زیات دی نو دغه به بیخي په غای او صحیح وي. لکه چې د ابو داود په سنن کې د «انما انا لکم بمنزلة الوالد» الحديث او د ابی بن کعب او نورو په قرائتونو کې د (النبي اولی بالمؤمنین) آیت او د «وهوب لهم» جمله دا حقیقت څرگندوي (ښکاره کوي) که د پلار په تعلق کې فکر وکړئ نو د هغه حاصل هم دا راوځي چې د زوی جسماني وجود د پلار له جسمه راوتلی دی او د پلار طبیعي شفقت او تربیت له نورو څخه زیات دی لیکن آیا د رسول الله صلی الله عليه وسلم تعلق د ده له امت سره له دې نه لږ دی؟ یقیناً د محمدی امت ایماني او روحاني موجودیت د رسول الله صلی الله عليه وسلم د لوی روحانیت یوه پلوشه او د هغه سیوری دی. او هغه شفقت او تربیت چې د نبی صلی الله عليه وسلم څخه څرگند (ښکاره) شوی دی د مور او پلار له طرفه لا څه بلکه په ټولو مخلوقاتو کې د هغه نمونه نشي موندلې. د پلار په ذریعه الله تعالی مونږ ته د دنیا دغه عارضی حیات راکړی دی لیکن د نبی صلی الله عليه وسلم په برکت مونږ ته ابدی او دائمی حیات راحاصلېږي. نبی کریم صلی الله عليه وسلم زمونږ په نسبت داسې شفقت، مرحمت، خیر غوښتل، او همدردی کړی ده چې مونږ ئې د خپلو ځانونو لپاره نشو کولی نو ځکه رسول الله صلی الله عليه وسلم زمونږ په مال او په ځان او نورو شیانو کې د تصرف هغه حق لري چې په دنیا کې نور هیچا ته دغه حق نه دی حاصل. حضرت شاه صاحب لیکي چې «نبی د الله نائب (بمعنی رسول) دی، پخپل ځان او مال زمونږ دومره تصرفات او اختیارات نشي چلیدی څومره چې د نبی تصرفات په مونږ چلېږي مونږ ته دغه نه ده روا چې خپل ځان په سره لمبه او اور کې واچوو که نبی صلی الله عليه وسلم دغه حکم صادر کړي نو بیا فرض کیږي. د هم دغو حقایقو په ملحوظ په احادیثو کې راغلي دي «هیڅ یو له تاسې نشي مؤمن کیدی څو د ده په نزد زه له پلار او ځوی او نورو گړدو (ټولو) انسانانو بلکه د ده له خپله ځان څخه هم ډیر زیات گران او محبوب نه شم.» (وازواجه امهتھم، او ښځی د نبی میندی د دوی دی) یعنی ستاسې دیني میندی دی په تعظیم او احترام او په ځینو نورو احکامو کې چې د هغوی لپاره د شریعت له مخ ثابت شوی وي نه په ټولو احکامو کې ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ﴾ او خاوندانو د خپلوی ځینی د دوی ډیر لائق دی په ځینو نورو (الخ) یعنی له رسول الله سره دوی خپل وطن پریښی دی او له خپلو دوستانو او خپلوانو ځنی بیل شوی دی. رسول الله صلی الله عليه وسلم د مهاجرینو او د منوری مدینې د انصارو په منځ کې د دوو تنو په منځ کې دیني اخوت او اسلامی ورورۍ ترلی وه. وروسته له دې چې د مهاجرینو نور خپلوان

مسلمانان شول نو دلته ئی داسی وویل چی د قدرتی خپلوی رعایت په دغه مؤاخات ږومبی او مقدم دی ښائی چی میراث او نور شیان د نسبی قرابت په اساس تقسیم کړل شی. هو! ښائی چی ښه سلوک او احسان دی له هغو ملگرو څخه هم منع نه شی.

﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْكُوتًا﴾ دی دغه میراث او وصیت په کتاب قرآن لوح محفوظ کښی لیکلی شوی) یعنی په قرآن کښی دغه حکم د تل لپاره جاری او نافذ دی یا به په تورات کښی هم وی. یا به له کتاب څخه لوح محفوظ مراد وی.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا عَلِيمًا ۝

او یاد کړه (ای محمده!) کله چی واخیست مونږ له (تولو) انبیاءو څخه عهد د دوی (په الست کښی چی هم دی پخپله دوی عبادت کوی او هم دی نور زما عبادت ته رابولی) او (بالخاصه) له تانه او له نوح او (له) ابراهیم او (له) موسی او (له) عیسی زوی د مریمې نه (چی عبادت د الله کوی) او واخیست مونږ له دغو (تولو انبیاءو) څخه (په قسم سره) عهد محکم.

تفسیر: یعنی دغه قول او قرار چی یو به د بل ثائید او تصدیق کوی او د دین په قائمولو او د الله تعالی د پیغام په رسولو کښی به له سره هیڅ قسم نقص او قصور نه کوی په «آل عمران» کښی د دغه میثاق ذکر تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب لیکلی «پاس ئی د رسول په حق کښی ویلی وو چی په مؤمنانو د دوی له ځانونو څخه زیات تصرف کولی شی. دلته دی ته اشاره ده چی دغه درجه انبیاءو ته ځکه وررسیدلی ده چی په دوی محنت مسئولیت او ذمه واری هم له گردو (تولو) څخه زیات دی. یواځی له تولو خلقو سره مقابله او له هیجا څخه هیڅ ډول (طریقه) خوف او رجاء نه لرل» پرته (علاوه) له انبیاءو نه د بل چا له لاسه پوره ده؟ د دغو پنځو رسولانو نومونه چی دلته په خصوصیت سره یاد شوی دی اولوالعزم بلل کیږی د دوی هدایت او لیار ښوونی تر زرهاو کلونو پاتی دی او تر څو چی دنیا ودانه ده پاتی به وی. له دوی ځنی ږومبی ئی زمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نوم واخیست حال دا چی د ده ظهور په عالم شهادت کښی له گردو (تولو) څخه وروسته شوی دی مگر په درجه کښی له گردو (تولو) څخه وړاندی دی. او د ده وجود هم په عالم غیب کښی له تولو څخه مقدم دی لکه چی په حدیث کښی راغلی دی.

لَيْسَ الصِّدِّيقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا

دپاره د دی چپی وپوښتی (الله) له صادقانو څخه له صدق (رښتیا) د دوی او (الله) تیار کړی دی دپاره د کافرانو عذاب دردناک

تفسیر: یعنی له قول او اقرار سره مطابق د انبیاء پر ژبه ئی خپل احکام خلقو ته ورسول او د حجت اتمام ئی وفرمایه بیا به له هر یوه څخه بیلی بیلی پوښتنی کوی شو د صادقینو پر صداقت قائم پاتی کیدل ښکاره شی او منکرینو ته د صدق پر انکار سزا ورکړه شی وروسته له دی نه د «احزاب» د جنگ واقعه یادوی چپی د رښتین رسول الله صلی الله علیه وسلم او د رښتینو مؤمنینو په مقابل کښی د دروغچنانو منافقانو او د منکرانو څخه حال احوال شو ؟ او د دوی د ظاهری ثمراتو او نتائجو ذکر کوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝

ای هغو کسانو چپی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) یاد کړئ تاسی نعمت د الله پر تاسی کله چپی په (غزوه د احزاب کښی) راغللی تاسی ته لښکری (د کفارو) امر یعنی راولیږو مو پر دوی باد او داسی فوځونه (د ملائکو) چپی (هیڅ) نه لیدلی تاسی دوی (یعنی د پښتو فوځونه چپی د کفارو په زړونو کښی به ئی رعب او ویره غورځوله) او دی الله پر هغو (کارونو) چپی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: د هجرت په څلورم او پنځم کال کښی د بنی نضیرو یهودان له منوری مدینې څخه وویستل شول چپی ذکر ئی د «الحشر» په سورت کښی راځی دغه فراری یهودان کور په کور او قوم په قوم وگرځیدل او هغوی ئی د اسلام او مسلمینو په خلاف ولمسول او گرد (تول) ئی د مسلمانانو په خلاف جنک ته مستعد او تیار کړل. او د بنی فزاره او غطفان او د عربو د نورو قبائلو د متحده ټاټونو هجوم او حمله پر منوره مدینه باندی بریالیان او کامیاب شول. تقریباً دولس زره سره او کره لښکر سره له پوره وسلو، سامان، تجهیزاتو او لوازمو د فتح او ظفر په نشو کښی مست ورتوی شول د «بنی قریظه ټ» د یهودانو یوه ټینگه او کلکه کلا د مدینې منورې په شرقی جانب کښی وه. دوی پخوا له دی نه له مسلمانانو سره معاهده تړلی وه. بالاخر دوی د نضیری یهودانو په ترغیب او ترهیب هغه معاهده ماته کړه او د متعارضینو د امداد او معاونت له پاره د مسلمانانو په خلاف ودريدل د مسلمانانو عمومی جمعیت ټول درې زره تنه ټ

چی په هغه کښې یو لوی تعداد دغابازان منافقان ؤ چی د تکلیف او سختی په وخت کښې به ئی د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړولی او د جنگ له میدان به ئی ورو ورو خپل ځانونه ایستل رسول الله صلی الله علیه وسلم په دغه مورد کښې له مسلمانانو سره مشوره وکړه بالاخر د پارسی سلمان رضی الله تعالی عنه په مشوره د ښار په اطرافو کښې په هغو ځایونو کښې چی د کفارو د تعرض او د حملی اندېښنه وه خندقونه وکنستل شو د سختی یخنی وقت ؤ غله هم ډیره قیمته او ډیره لږه پیدا کیده د لوی له سببه صحابه ؤ رضی الله تعالی عنهم او پخپله رسول الله مبارک هم پر خپلو گیدو تیږی (گتۍ) ترلی وی مگر سره له هغه د الله تعالی په عشق او مینه کښې گرد (تول) مست او بیخوده وو. او دغه گرد (تول) د خپلو سرونو ځنی تیر صحیح اسلامی مجاهدان او د دی لوی قوماندان سید الانس والجان په دغی سختی ځمکی کښې د خندق په کنستلو کښې په یوه حیرت پیدا کوونکی مجاهدت او د میرانی (بهادری) په همت او غیرت مشغول وو. مجاهدین پر دغی سختی ځمکی کښې په کودال وهلو مشغول او لگیا وو او په خپلو منځونو کښې به ئی په ډیر جوش او خروش سره داسی ویل.

(نحن الذين بايعوا محمداً على الجهاد مابقينا ابدًا)

بالمقابل زموږ د لوی سردار حضرت محمد رسول الله سیدالابرار او افضل الاختیار له طرفه به چی هغوی هم بالذات د خندق په کنستلو کښې مشغول وو د دوی ځواب داسی ویلی کیده

(اللهم لا عيش الا عيش الآخرة فاعفر للأتصار والمهاجرة)

کله چی خندق تیار شو نو اسلامی مجاهدین د متعارضینو په مقابل کښې په خپلو سنگرونو او مورچو کښې ټینگ ودریدل تقریباً تر پنځه ویشو ورځو پوری دواړه فوځونه سره مخامخ پراته وو او د دغو دواړو قواوو په منځ کښې خندق حائل ؤ سره له دی چی د کفارو تعداد ډیر زیات وو خو د دوی له لاسه ونشو چی له خندقه تیر او پر ښار عمومی هجوم او یرغل (حمله) راوړی. مگر له لری ځنی به ئی غشی ویشتل او کله کله به د فریقینو مخصوص زلمیان د مبارزی په ډگر کښې هم سره وتل. او یو له بله سره به ئی لاس او پښې پستول د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښې مسلمین د محصورینو د جمعیت حیثیت درلود (لرلو) خو سره له هغه دوی ټولی ښځی او وړکی د ښار په مضبوطو او محفوظو انګرونو کښې خوندي کړل او دوی پخپله په ډیر شجاعت او استقامت سره د ښار په محافظت او مدافعت کښې مؤاظبت او مراقبت کاوه. بالاخره د نعیم ابن مسعود الاشجعی رضی الله تعالی عنه د یوه عاقلانه او لطیف تدبیر په اثر د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښې اختلاف او مشاجره واقع شوه. له بل طرفه د کفارو په زړونو کښې د الله تعالی د غیر مرئی فوځونو له لوری ویره او رعب وغورځاوه شو په هم دغه ضمن په یوه شپه کښې یوه سخته ویرونکی سیلی راولوته چی د هغی په اثر د دوی ټولی خیمی او کیږدی وشلیدلې او له ځمکی څخه وشکولی شوی او ډیری لری ولویدلې. د دوی گرد (تول) څاروی او حیوانات توری شول اوړونه ئی مړه او دیکونه او لویسی ئی په بل مخ نسکور او گرد (تول) سره مات او گډوډ شول شکی به په داسی شدت او حدت سره الوتلی چی

د دوی سترگی او خولی پوزی او غوړونه تری دک پک شول. بالجمله د دغه سخت طوفان او دیری زوروری سیلی په اثر د کفارو په دغه عظیم الشان لښکر کښی چی تر ۲۴۰۰۰ تنو محلمیانو پوری رسیدل یو راز (قسم) گډوډی او بی‌نظمی او پریشانی ښکاره شوه او بالاخر د دیری یخنی او تیاری او دوړو او غبار له سببه گرد (تول) سره تار په تار او د ابوسفیان د طبل الرحیل د غږیدلو په اثر چی دی بیا د کفارو د دغه عظیم الشان لښکر لوی سر افسر و تول په تیښته او فرار مجبور شول او گرد (تول) خائب خاسر بی د مرام له نیله بی هیله (بی‌طمعی) او ناامیده بیرته ستانه (واپس) شول ﴿وَلَقَىٰ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْفِتْلَ وَكَانَ اللَّهُ مُوَافِقًا﴾ دغه جنگ

ته د «احزاب» یا د «خندق» جنگ وائی د سخت برودت او سختو لوړو په وخت کښی د داسی خندق کنستل او د دغومره دښمنانو په مقابل کښی په میرانه (بهادری) سره ټینگ ودریدل داسی اوضاع او حالات ؤ چی د منافقانو د زړونو پتی خبری نی څرگندی (ښکاره) کړی او د مؤمنینو ثبات او استقامت په ښه شان سره تثبیت شو په هم دغه جنگ کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی وروسته له دی نه به بیا کفار پر مونږ تعرض او یرغل (حمله) نه کوی بلکه بالعکس مونږ به پر هغو هجوم وروړو لکه چی هم داسی هم وشول.

اِذْ جَاءَكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ

(یاد کړی) کله چی راغللی (لښکری د کفارو) تاسی ته له پاسه (جانبه) د تاسی او له ښکته (جانبه) د تاسی

تفسیر: یعنی د منوری مدینې په شرقی جانب چی جگ (وچت) دی او له غربی جانب چی ښکته دی

وَإِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونًا ۝

او کله چی کړی خری شوی سترگی (له ډیری ویری) او ورسیدل زړونه چنغړکو (بیخونو د مریو) ته «له ډیره خوفه» او گمانونه وکړل تاسو پر الله راز راز (قسم قسم) گمانونه

تفسیر: یعنی له ډیره دهشته او حیرته سترگی ردی بدی پاتی شوی او د خلقو اشکال او بنی والوتی د دوستی او خپلوی مدعیانو به ځانونه پټول او له سترگو ځنی به نی ځان گوښی (جدا) کاوه. او ورسیدل زړونه چنغړکو بیخونو د مریو ته یعنی له ډیر خوف او هراسه زړونه لرزیدل او داسی په زور او شدت سره له خپله ځایه غورځیدل لکه چی د ستونی له لیاری د باندی راوتل. او

گمانونه وکړل تاسو پر الله تعالى راز راز (قسم قسم) گمانونه يعنى يو به په يو شى پوهيده، او بل به بل شى اټکلاوه. مسلمانانو به داسې گڼل چې دا څلى يو بل قسم سخت امتحان راباندې راغلى دى وگورو چې مونږ ته په دغه آزمويڼه کېښې څه راپېښېږي؟ ناقص الايمان کسانو به داسې گڼل چې اوس له دغې پېښې څخه زمونږ ژوندى وتل سخت او مشکل دى د منافقينو له احواله خو له سره پوښتنه مه کوئ چې هغوى په څه حال کېښې وو؟ د منافقينو مقولى وروسته راځي.

هٰذَاكَ ابْتَلَى الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زَلَالًا شَدِيدًا ۝۱۱

په دغه وخت کېښې وازمويلى شول مؤمنان (له منافقانو څخه) او خوځولى شول په خوځولو سختو سره (له ډيرى وېرى)

تفسير: رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرت حذيفة رضى الله تعالى عنه وليږه شو د دېمن صحيح احوال راوړى د دغې واقعي مفصله قصه دى په حديث کېښې ولوستله شى څو د دغه تردد او تذبذب او انديښنې د كيفيت اندازه تړى وشى دلته د هغې د ترجمې گنجايښ نشته.

وَأَذِيقُوا الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا عُرُورًا ۝۱۲

او (ياد کړه هغه وخت) کله چې وويل (ابن ابى ابن قيشر او نورو) منافقانو او (وويل) هغو کسانو چې په زړونو د دوى کېښې مرض (د نفاق) و چه نه ده وعده کړې له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله په فتح د شام يمن، پارس) مگر په غرور تيرايستلو سره

تفسير: ځينو منافقينو به داسې ويل چې محمد صلى الله عليه وسلم به داسې دعوى کولى چې زما دين تر مشرقه او مغربه خور او منشورېږي او د روم، پارس او صنعا بنگلى او مانى ماته راکړى شوى دى حال دا چې اوس مسلمانان د اودس د تجديد لپاره هم له خپلو سنگرونو څخه نشي وتلى هغه وعدې چېرې لارې؟ حضرت شاه صاحب فرمائي «مسلمانانو ته ښائى چې اوس هم د نااميدۍ په وخت کېښې د بې ايماني خبرې ونه کړي!»

وَإِذْ قَالَتْ طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ

او کله چی وویل یوی طائفی له دغو (منافقانو) چی ای اهل د یثربه (مدینی)

تفسیر: «یثرب» د طبیی مدینی قدیمی نوم ؤ کله چی رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه ځای ته تشریف راوړ د یثرب نوم په «مدینه النبی» سره تبدیل شو.

لَا مَقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنَ النَّبِيِّ يَقُولُونَ إِنَّ

بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ۝۱۳

نشته ځای (د هستوګنی) تاسی ته پس بیرته وگرځئ او اذن (د بیرته تللو) غواړی یو فریق ډله له دوی له نبی وائی (بنو حارثه او بنو سلمه) چی بیشکه کورونه زمونږ تش پراته دی (له سریو) حال دا چی نه دی تش پراته کورونه د دوی نه لری اراده دوی (په دغه تګ سره) مګر د تیښتی (له جنګه).

تفسیر: یعنی ګرد (تول) عرب زمونږ دښمنان شول او زمونږ لپاره هیچیری د توقف او د هستوګنی ځای پاتی نشو تول له اسلامی لښکرو جلا (جدا) او خپلو کورونو ته لاړ شی! رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د اسلامی مجاهدینو د باندی ولاړ وو او د ښار د مضبوطو او محفوظ انګړونو په مزید تأمین او تحکیم او په هغو کښی د ښځو او وړوکو په خوندي کولو او ځای په ځایولو کښی مشغول ؤ په دغه وخت کښی به دغو منافقینو داسی پلمی (تدبیرونه) او بهانی سره کولی چی زمونږ کورونه د باندی په ډاګ دبر میدان کښی پراته دی مونږ له دی نه ویریو نه چی غله زمونږ په کورونو ولویږی او زمونږ ګرد (تول) مال او شته به تالا او لوټ یوسی. دغه محض د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) وی او له داسی خبرو څخه د دوی مقصود دا و چی په کوم چل او فریب سره خپل ځان د جنګ له میدان وپاسی لکه چی هومره سریو چی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اجازه وغوښتله دوی هغو ګردو (تولو) ته اجازه ورکړه او د مرخصینو د تکثیر او تزئید هیڅ پروا ئی ونه کړه. له ځینو روایتو څخه داسی معلومیږی چی فقط دری سوه قدسیه نفوس له دوی سره باقی پاتی شول.

وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَقْطَارِهِاتِم سُلُوفُ الْفِتْنَةِ لَأَتَوْهَا وَمَا تَلْبَثُوا بِهَا إِلَّا سِيرًا ۝۱۴

او که راننه ایستی شی پر دوی (دغه کفار په مدینه کښی او تری چاپیر شی) له اطرافو د دغی (مدینې) بیا طلب وکړ شی تری فتنه (شرک یا له مسلمانانو سره جنگ) نو خامخا رابه شی دوی هغی (فتنی) ته او غند (ایسارتیا) به ونه کړی په دغی (قبول د فتنی) کښی مگر لږ

تفسیر: یعنی منافقان د دروغو حیلی او بهانی جوړوی. فرض ئی کړئ که دغه کسان په ښار کښی هم وی او کوم یو دښمن د دی خوا یا د هغی خوا راشی یا پر دوی ورتوی شی او له دوی څخه داسی یوه مطالبه وکړی چی د اسلام دغه دین پریږدئ چی تاسی ظاهرأ هغه منلی دی یا ورته وویل شی چی راخلئ چی له مسلمانانو سره وجنگیږو نو دوی سم د لاسه د جنگ او فتنی او فساد اچولو لپاره ولاړ او تیاریږی او په دغه وخت کښی د دوی دغه مکر او فریب او دروغ په ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهریږی. ځکه چی علی الفور دوی د کفارو د هغو مطالباتو د تعمیل لپاره خپلی ملایو تری او د دوی مرستی (مدد) او تائید ته چټ پټ ودریږی. نه به د خپلو کورونو د خالی کیدو او بی سر پرستی او د ساتلو غږ وړاندی کوی او نه د هغو د غلا او لوټیدلو او په تاراج تللو څخه څه اندیښنه کوی ماسو له هغه توقفه چی په دغو مذاکراتو او د وسلی په اخیستلو کښی واقع شوی دی بلا توقف علی الفور د مسلمانانو د جنگ لپاره دوی حاضریری او د اسلام د دغی ظاهری دعوی څخه هم لاس اخلی او بی له کومی معطلی او دیل سریعأ د جنگ په اور کښی خپل غانونه غورځوی.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا بِالْحَبَشَةِ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُورًا ۝

او خامخا په تحقیق وو دوی چی وعده ئی کړی وه له الله سره پخوا له دی نه چی وبه نه مگرځوی (په جنگ کښی) شاوی خپلی (او نه به تښتی)، او دی عهد د الله پوښتیدلی شوی (په قیامت کښی له وفاء کولو سره).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي چی « وروسته د احد له جنگه منافقانو اقرار کړی وو چی بیا به مونږ داسی یو حرکت ونه کړو» د دغه مخالفت پوښتنه به الله تعالی له دوی ځنی وکړی چی ستاسی هغه قول او اقرار چیری لاړ ؟ یعنی بنو حارثه او بنو سلمه د احد په غزوه کښی هم له لیاری څخه بیرته گرځیدلی وو او بیا پښیمان شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ئی عهد وکړ چی بیا به له جنگه نه تښتو دغه دی چی دوی اوس بیا هم هغسی

و کړل.

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفَرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوْ الْقَتْلِ وَاِذَا لَا تَمْتَعُونَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٣٧﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) چي له سره به نفعه نه رسوي تاسي ته ټيښته که چيري وتښتئ تاسي له مرگه يا له قتل او کله چي وتښتيدئ نو ژوندی به پاتي نه کړی شی مگر لږ (مدت)

تفسير: يعنی د هر چا په قسمت کښی چي مرگ دی هغه هيچري په ټښتيدلو سره له مرگه ځان نشي ژغورلی (بچ کولی) د الله تعالیٰ قضاء هر چيري انسان ته رسيږي او که اوس مرگ ستاسي لپاره نه وي مقدر نو له ميدانه څخه ټښتيدل بيکاره دی آیا دوی د جنگ په ميدان کښي تول وژل کيږي ؟ او فرض ئي کړئ که د جنگ له ميدانه وتښتئ نو بيا به له مرگه مامون يي ؟ آیا دغه مامونيت به تر څو پوري وي ؟ بالاخر مرگ خو راتلونکی دی که اوس رانشي. نو څه موده وروسته خو خامخا راتلونکی دی ولي معلوم نه دی چي په څه ذلت او خواری سره ؟

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُم مِّنَ اللَّهِ اِنْ ارَادَ بِكُمْ سُوًّا اَوْ ارَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَّلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٣٨﴾

ووايه (ای محمده ! دوی ته) څوک دی هغه (ذات) چي وساتي تاسي له (عذابه) د الله که چيري اراده وفرمائي الله په تاسي باندی د بدی (هزیمت) یا اراده وفرمائي په تاسي باندی د رحمت، نصرت او نه به مومي دوی خپلو ځانونو ته بی له الله کوم دوست (نافع) او نه کوم مددگار (دافع د ضرر).

تفسير: يعنی د الله تعالیٰ اراده هيڅ يو زور او طاقت نشي گرځولی نه کومه حيله او تدبير د هغه په مقابل کښي کار کولی شی انسان ته لازم دی چي پر پاک الله توکل وکړي او په هر حالت د الله تعالیٰ د مرضی غوښتونکی وي که نه د دنیا نيکي یا بدی، سختی یا نرمی خو يقيناً رسيدونکی دی نو بيا د الله تعالیٰ د احکامو په تعميل او د ده په ليار کښي به ولی انسان خوف، ويره او دار له خپله ځانه ښکاره کړی. او په لازمه وخت کښي ولی ځان تری بيل او لری

کری او په لوی لاس خپل عاقبت خراب کری او له تکلیفه څخه هم خپل ځان خلاص نشی کړئ
تاسو خو د عربو له مخالفت څخه ویریئ او دغه فکر او اندېښنه له تاسو سره نشته که الله تعالیٰ
حکم وکړی مسلمانان تاسو علی‌الغور وژنی.

قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا
وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

په تحقیق ښه معلوم دی الله ته منع کوونکی (له جهاده) له تاسی او ویونکی
ورونو خپلو ته (چی) راشع زموږ په لوری (چی آرام او هوسانی) راحت
وکړئ) او نه راځی دوی جنگ ته مگر لږ (کله نا کله)

تفسیر: یعنی د خودنی، رباء او ظاهر داری له سببه یا له شرم او ننگ او د نورو په ترهیب او
ترغیب کله کله د جنگ میدان ته راځی او د نورو حقیقی مجاهدینو په څنګ کښی ودیږی. که
نه عموماً دوی پخپلو کورونو کښی او په خپل عیش او عشرت، مزو او چرچو کښی مشغولیدي او
خپلو نورو عزیزانو او خپلوانو ته چی صادق مسلمانان دی هم وائی چی جهاد ته مه ځی ! او
دوی جهاد ته له وتلو څخه منع کوی.

أَسْتَعِثَّ عَلَيْكُمْ

بخیلان دی (په اعانت له تاسی سره او انفاق) پر تاسی

تفسیر: یعنی د مسلمانانو د امداد او معاونت څخه ځان ساتی او د دوی له هر قسم همدردی او
خیر غوښتلو او خیر رسولو ځنی بخل کوی. هو که د غنیمت مواقع راشی نو د ډیر حرص او
طمع لامله (له وجی) غواړی چی بل هیچا ته دی هیڅ شی ورته کره شی او دغه گرد (دول) مال
او غنیمت دی یواځی زموږ برخه شی او په هم دغه امید او هیله (طمع) ځینی په جنگونو کښی
هم حسب الظاهر شرکت کوی.

فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يُنْظَرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى

عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِالسِّنَةِ جَدِيدٍ أَشْجَعَهُ عَلَى الْخَيْرِ

پس کله چی راشی ویره (د دشمن) نو و به وینی ته دوی گوری به دوی تاته (ترهور) چی چاپیر به چورلی (گاتی د) سترگو د دوی په شان د هغه انسان چی بیهوشی راوستلی شوی وی پر هغه له (وجه د سکرانو د) مرگه پس بیا کله چی لاره شی دغه ویره (او تول شی غنائم) نو ضرر دررسوی دوی تاسی ته په ژبو تیرو سره په دغه حال چی بخیلان (حارسان) وی په خیر (او لاس اچوی پر غنیمت)

تفسیر: یعنی د سختی او تنگسی په وخت کښی د رفاقت څخه ځانونه بیرته واپس کوی او له دیری ویری ئی ساه راخیژی وروسته له بری او فتح راځی او له خپله ځانه خبری جوړوی او خپل شجاعت او میرانه (بهادری) ښکاروی او له دیر حرص او طمع د غنیمت پر اموالو پرمخی نسکور لویوی. یا ئی دا مطلب چی د اسلام او مسلمانانو پر خلاف په طعنو او تشنیعو کښی خوله سپری او ژبه کوی.

أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا

دغه (کسان د جنگ گیدران او د ولجی زمریان) ایمان ئی نه دی راوړی (په اخلاص سره) پس خراب (باطل) کړل الله عملونه د دوی او دی دغه (ابطال د اعمالو) پر الله آسان

تفسیر: یعنی تر څو پر الله تعالی او رسول الله ایمان رانه وړی د دوی هیڅ یو عمل نشی مقبول واقع کیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «کوم ځای کښی چی د حبط الاعمال ذکر دی نو فرمائی چی الله تعالی ته آسانه ده یعنی ظاهراً د الله تعالی عدل او احسان ته کتلی دغه امر صعب او مشکل راښکاری چی څرنگه به پاک الله د چا محنت او اجر ضایع کوی ؟ لیکن دغه کار ځکه سخت او مشکل نه دی چی پخپله په هم هغه عمل کښی داسی یو نقص او خرابی پته وی، چی په هیڅ صورت هغه عمل پری نه صحیح او نه درست کیږی لکه «د بی ایمان عمل» چی ایمان ورته شرط او روح ئی دی او هر عمل بی له هغه مر او بی نتیجی دی نو څرنگه به قبلیږی. کافر هومره محنت چی وکړی او ربرونه (تکلیفونه) وگالی (برداشت کړی) گرد (تول) ئی اېته (خراب) او بیکاره ځی.

يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوْا

لَوْ أَنَّهُمْ بَادَوْنَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ

گمان کوی «دغه منافقان» پر لښکرو (د کفارو) چی نه دی تللی (بیرته په ماتې) او که چیرته بیا راشی لښکر د (کفارو جنگ ته) نو دوست گنې (منافقان) دا چی کاشکی دوی اوسیدونکی وی په (لریو کلیو د) اعرابو کښی (له ښاره) چی پوښتنی به ئی کولی (له لری) له (احوالو) خبرو ستاسی.

تفسیر: یعنی د کفارو لښکری ناکامه بیرته لاړی لیکن دغه ویریدونکی منافقان لا تراوسه هم نه دی متیقن چی هنوی ماتې موندلی ده او فرض ئی کړئ که د کفارو افواج بیا بیرته وگرځی او پر مسلمانانو حمله او یرغل وکړی نو د دوی هم دغه هیله (امید) او تمنا وه که وروسته له دی نه د جنگ تر ختمه پوری بیخی په ښار کښی هم ونه اوسیوی او چیرته کوم کلی ته ولاړ شی او هم هلته لری ناست ننداری وکړی او له تلونکیو او راتلونکیو څخه پوښتنی وکړی چی مسلمانان څه حال لری ؟ او د جنگ نخچه (نقشه) او وضعیت څرنگه دی ؟

وَلَوْ كَانُوا فِيمَكُم مَّا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا

او که چیری وی (دغه منافقان) په تاسی کښی نو جنگ به ئی نه وو کړی دوی مگر لږ «دپاره د ریاء»

تفسیر: یعنی د خولی پر خبرو کښی ستاسی خیر غوښتنه په ظاهری دول (طریقه) سره ښکاره کوی او په جنگ کښی زیات کار نه کوی او تش د مجبوریت او ضرورت لامله (له وجی) چی نوم ئی وشي په جنگ کښی شرکت کوی.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

خامخا په تحقیق دی تاسی ته (ای ویریدونکیو) په (کار د) رسول الله کښی اقتداء غوره نیکه دپاره د هغه چا چی وی دی چی داریږی د الله (او امید لری د رضاء او د لقاء ئی) او (د ثواب د نعمتونو د) ورځی وروستنی (د

قیامت) او یادیوی الله دیر (هم په خوله هم په زړه هم په راحت هم په زحمت)

تفسیر: یعنی رسول الله ته وگورئ! چی په دغو سختیو او مصاعبو کېږي څرنگه ثبات او استقلال لری حال دا چی له گردو (تولو) څنی د زیاتی اندیښنی او فکر زور پر دوی لویږی مگر امکان نه لری چی لږ څه د دوی په استقلال او استقامت کېږي تزلزل او فتور واقع شی هغه خلق چی د الله تعالی د رضاء او لقاء هیله من (امیدوار) او د آخرت د ثواب د حصول امیدوار دی او په کثرت سره د الله تعالی په ذکر او یاد کېږي مشغول دی د هغوی له پاره د رسول الله ذات دیر ښه اسوه او خورا (دیر) ښه نمونه ده ښائی چی دوی په عباداتو، معاملاتو ماکولاتو، مشروباتو، ملبوساتو، حرکتاتو، سکاناتو، الاتو، ادواتو، محاریاتو، جود، سخا، صبر، تحمل بلکه په هر حرکت او سکون او ناسته او ولاړه کېږي د دغه جامع الصفات، منبع البرکات ذات د قدم پر نقش حرکت وکړی! او په همت او شجاعت او استقلال او استقامت او ثبات او حیات کېږي د دوی د عمل د طرز متابعت کوی! او په ښه شان سره ئی زده کړی!

وَلْتَارَ الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ
وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ۝۳۳

او کله چی ولیدلی مؤمنانو لښکری (د کفارو) نو وویل (مؤمنانو) دا هغه دی چی وعده کړی ده له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله د نصرت) او رشتیا ویلی ؤ الله او رسول د دغه (الله په وعده کېږي) او زیات نه کړ دغو (لښکرو د کفارو) مؤمنانو ته مگر ایمان او تسلیم (احکامو د الله ته)

تفسیر: یعنی کله چی پخوا مسلمانانو ولیدل چی د کفارو افواج سره یو ځای شوی دی او له غلورو خواو څخه پر مونږ راتویږی نو د دی په ځای چی متردد، مذبذب یا وارخطا شی د دوی د وفاداری، اطاعت شعارې په جذباتو کېږي تزئید واقع شو او د دوی یقین او باور د الله تعالی او د رسول الله پر وعدو لا زیات شو. او دوی به داسی ویل چی دغه خو هم هغه منظره ده چی د هغه خبر الله تعالی او رسول الله پخوا له دی نه ورکړی وو. او د ده په متعلق د الله تعالی وعده لا له پخوا څخه شوی وه لکه چی د (البقرة) د سورت په (۲۶) رکوع ۲۱۴ آیت کېږي ئی فرمائی دی

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا أَنْ تَقُولُوا لَا فِعْلَ بَلَاءٍ وَلَا نَبَأٍ تَبَارَكَ الَّذِي لَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ وَرَئِيسُ الْوَحْيِ يَقُولُ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى تَصْرُفُ اللَّهُ الْأَرْزَاقَ تَصْرُفُ اللَّهُ قَرِيبٌ﴾

او د (ص) د سورت په (۱) رکوع ۱۱ آیت (۲۳) جزء کېږي چی مکی دی فرمایلی دی

﴿جُنْدًا لَهُمْ مِنْ دُونِ الْأَحْزَابِ﴾

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَبِمَا مَنْ قَضَىٰ مَحَبَّةً وَمِنْهُمْ مَّن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا بَدْلًا

غُيْنِي له مؤمنانو څخه (داسی) سری دی چی رشتیا کری ئی ده هغه خبره چی عهد کری ؤ دوی له الله سره په هغه باندی (چی ثبات، استقامت فی القتال دی) پس غُيْنِي له دوی هغه دی چی تر سره ئی کر نذر خپل «چی مر شو یا شهید» او غُيْنِي له دوی هغه دی چی انتظار کوی (دغه مرگ یا شهادت ته) او بدل ئی نه کر (عهد خپل یوه ذره هم) په بدلولو سره

تفسیر: یعنی هغه وعده چی منافقینو کری وه او د هغی ذکر په پخوانی رکوع کښی په دغو الفاظو سره شوی ؤ ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِن قَبْلَ لَا تَرْوُونَ الْأَدْبَارَ﴾ هغه ئی ماته کړه او په ډیری بیحيائی او بی شرمی سره د جنگ له میدانه په څنگ شول پرعکس د دوی ډیر زیات داسی پاخه مسلمانان هم شته چی هغو خپل عهد او پیمان په صداقت او امانت پای (آخر) ته ورسوه او د ډیرو زیاتو مصاعبو او متاعبو او سختیو په اوقاتو کښی هم د دین له حمایته او د رسول الله له نصرته، او د مسلمانانو له رفاقته یو قدم هم بیرته پاتی نه شول کوم عهد او پیمان او ژبه چی دوی د الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم سره کری وه د غره په شان پری تینګ ولاړ ؤ له دوی نه خو غُيْنِي کسان هغه دی چی خپله ذمه واری ئی پوره کری وه یعنی په جهاد کښی د شهادت په درجه نائل شوی دی لکه د «پدر» او «احد» شهداء چی په دوی کښی د حضرت انس بن النضر رضی الله تعالیٰ عنه قصه ډیره مشهوره ده او زیات مسلمانان هغه دی چی په ډیره مینه او اشتیاق سره د فی سبیل الله موت په انتظار کښی دی. او دی ته گوری چی کله کومه محاربه راپېښیږی چی مونږ په هغی کښی د شهادت په درجه نائل شو. په هر حال دغه دواړه قسمه مسلمانان چی د الله په لپاره کښی ئی ځان قربان کری دی، یا د شهادت مشتاق دی د خپلو عهدو او پیمانونو پوره حفاظت ئی کری دی او له خپلو خبرو څخه ئی د یوه ذری په اندازه هم تجاوز نه دی کری.

فائده: په حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم طلحة رضی الله تعالیٰ عنه ته وفرمایل «هذا ممن قضی نجه دغه له هغو کسانو څخه دی چی خپله ذمه واری ئی پای (آخر) ته رسولی ده» گواکی دی ئی په حیات کښی شهید درولی دی. دی هغه اعظم مجاهد دی چی د «احد» په غزا کښی ئی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حفاظت کښی د کفارو له غشو څخه په خپل وجود سره مدافعه فرمایله او په دغه ضمن کښی ئی لاس هم د خیر الناس څخه جار (قربان) شو رضی الله تعالیٰ عنه وارضاه.

لَيَجْزِيَّ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٣٥﴾

دپاره د دی چی جزاء ورکړی الله رښتینو ته په (سبب د) رښتیني د دوی او په عذاب به کړی منافقان که اراده وفرمائی (د تعذیب ئی) یا رجوع په رحمت سره وکړی پر دوی (چی ایمان راوړی) بیشکه چی الله دی ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی هغو ته چی په خپل عهد باندی ټینگ ولاړ ؤ او په خپل قول او اقرار کښی رښتین پاتی شوی دی پر دغه د رښتیا ټینگ پاتی کیدلو بدل به وررسیوی بد عهد او دغابازانو منافقانو ته که اراده وفرمائی سزا ورکوی او که اراده وفرمائی د توبی توفیق ور په برخه کوی او معافوی ئی او دغه د الله تعالی له مهربانی څخه بعید نه دی.

وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَيْظِهِمْ لَمْ يَأْتُوا خَيْرًا

او بیرته وشرل الله (له مدیني نه) هغه کسان چی کافران شوی وو (په ماتی بی له جنگه) سره له قهره خپله (دک زړونه) چی وئی نه موند هیڅ خیر (بری پر مؤمنانو)،

تفسیر: یعنی د کفارو افواجو سره له ذلت او ناکامی په دغه حال کښی چی سره تاوونه او پیچونه ئی خوړل او له ډیره قهره او غصی څخه به ئی غاښونه چیچل د جنگ میدان ئی پریښود او بیرته خائب او خاسر خپلو کورونو ته لاړل هو! د عمرو بن عبدود په شان د کفارو ډیر نومیالی (نوموړی) سور چی خلقو به ده ته د یو زرو سورو په شان اهمیت ورکاوه په دغه جنگ کښی د سیدنا علی کرم الله وجهه په توره ووژل شو مشرکینو وغوښته چی مونږ تاسی ته لس زره دیناره درکړو خو د عمرو بن عبدود مری مونږ ته راکړی! رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی «راغځ په ډیره خوښی سره خپل مری یوسع او پیسی دی هم ستاسی وی ولی چی مونږ د مری د پیسو خوړونکی نه یو»

وَلَقَىَّ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٣٦﴾

او كفايت وكر الله مؤمنانو ته د جنگ كولو (په امداد د پريښتو) او دى الله قوى ښه زورور (په انفاذ د احكامو) ډير زبردست (په هر چا او په هر شى)

تفسير: يعنى له مسلمانانو سره د عمومى جنگ او جگړى وار ونه رسيد، الله تعالى په خپل قدرت سره ډيره سخته سيلى پر دوى مسلطه كړه او د پريښتو لښكر ئى وروليده، او داسى آثار ئى پيدا كړل چى كفار په خپل سر وارخطاء او پريشان شول او فرار ئى پر قرار اختيار كړ د پاك الله د زورور او زبردست قوت په مقابل كېنى څوك ودرېدى شى ؟

وَأَنزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوا مِنْهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ
وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٣٥﴾

او راکوز کړل (الله) هغه کسان چې کومک ئى کړى ؤ له دغو (دلو د احزابو) سره له اهل د کتابه (چې بنى قريظه ؤ) له کلاگانو د دوى او وغورځوله (الله) په زړونو د دوى کښى ويره (د رسول الله او د مؤمنانو) يوه ډله ووژله تاسى او بندي کوله به تاسى بله ډله.

تفسير: دغه د بنى قريظه ؤ يهودان دى چې د منورى مدينى په شرقى جانب كښى د دوى يوه تينكه او مضبوطه كلا وه او دوى لا له پخوا له مسلمانانو سره د روغى معاهده درلوده (لرله) ليكن دغه د احزابو په جنگ كښى (دحى بن اخطب) په اغوا او لمسونه دوى هغه گرد (تول) معاهدات نقض كړل او د مشركينو په امداد ودرېدل له دوى ځنى ځينو كسانو پر مسلمانى ښځى هم حمله كړى وه چې د دوى د حملى جواب حضرت بى بى صفيه رضى الله تعالى عنها په ډير شجاعت سره وركړى ؤ كله چې د قريشو كفار عاجز او ناچاره شول او بيرته لاړل نو بنى قريظه په خپلو تينگو او مضبوط كلاو كښى ننوتل او دروازى ئى كلكى وتړلى كله چې حضرت نبى كريم صلى الله عليه وسلم د احزابو له جنگه فارغ شو او په غسل او نورو تطهيراتو مشغول ؤ حضرت جبرئيل عليه السلام تشريف راوړ حال دا چې د جبرئيل عليه السلام پر څېره هم د دورو او غبار آثار وو او وى ويل يا رسول الله! تاسى له خپل ځانه ولسى ايسته كړى دى حال دا چې پريښتى لا هم هغسى مسلحى پخپلو وظيفو كښى مشغولى دى الله تعالى حكم دركوى چې پر بنى قريظه ؤ دى حمله وكړه شى! فوراً منادى وشوه چې «د بنى قريظه ؤ عهد ماتونوكيو يهوديانو باندى د يرغل (حملى) وروړلو حكم دى!» نو اسلامى افواجو په منتهى سرعت او شطارت (جلتى) سره د دوى كلاوى تر محاصرى لاندې ونيولى دغه محاصره تر څلپرويشتو يا پنځه ويشتو ورځو وه، بالاخر محصورين ناطاقته شوه او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په حضور د پيغامونو په

ليپلو ئى شروع وكره بالاخر د دوى له طرفه دغه خبره ومنله شوه چى «مونږ له خپلو كلاو څخه د باندې راوځوو او د «اوس» د قبيلې مشر حضرت سعد بن معاذ رضى الله تعالى عنه خپل منځگړى حكم او منصف دروو ځكه چى هغه د دوى حليف و هر هغه فيصله چى سعد زمونږ په نسبت صادره كړى مونږ ئى منو» د دوى دغه خبره رسول الله صلى الله عليه وسلم هم ومنله لنده ئى دا چى حضرت سعد تشرېف راوړ د يوه مسلم حكم په حيثيت ئى فيصلې وكره چى «د بنى قريظه و كړد (تول) جنگى زلميان دى ووژلى شى ! او ښځى او وړوكى دى تول د مريتوب په قيد كښى ونيولى شى ! او د دوى د داسى بد عهدي سزا هم داسى وه او دغه فيصله بيخى د مسلم او منلى شوى آسمانى كتاب (توريت) د احكامو سره موافقه وه . لكه چى د توريت په كتاب د استثناء په (۲۰) اصحاح (۱۰) آيت كښى مسطور دى «كله چى پر كوم ښار د حملې په قصد ورځئ نو ږومبى هغوى ته د روغى پيغام وليږى ! كه هغوى له تاسى سره روغه وكره او تاسى ته ئى دروازي پرانستلى نو هومره خلك چى هلته موجود دى هغه به كړد (تول) ستاسى مريان كيږى ليكن كه هغوى له تاسى سره روغه ونه كړه نو هغوى محصور كړئ او كله چى ستاسى الله تاسى ته پر هغوى برى او فتح دركړه او هغوى ستاسى په قبضه كښى راغلل نو د دوى تول نارينه سره ووژنئ ! باقى وړوكى، ښځى او ساكېهان (جاندار) او نور شيان هومره چى په هغه ښار كښى موجود وى هغه كړد (تول) تاسى ته غنيمت دى » سم له دغى فيصلې سره څو سوه زلمى يهودان ووژل شول او څو سوه ښځى او وړوكى قيديان شول او د دوى پر املاكو او اموالو مسلمانانو قبضه وكره .

وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَضْلَلَكُمْ تَطْوُهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ۝

او په ميراث ئى دركړه تاسى ته ځمكه د دوى او كورونه د دوى او مالونه د دوى او هغه ځمكه چى نه وه پايمال كړى تاسى هغه (په غځلولو د آسونو سره) او دى الله پر هر څيز باندې (چى اراده وفرمائى) ښه قادر (چى ځينى ئى فتح د امصار دى په لاسونو د ابرارو)

تفسير: دغه ځمكه چى منورى مدينې ته نژدى ده په لاس ورغله رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه پر مهاجرينو باندې تقسيم كړه او په دغه سره د دوى د معاش وسيله پيدا شوه او د دوى د ژوندون بار د انصارو له اوږو څخه لرى شو. له نورو ځمكو څخه مراد د خيبر ځمكى دى چى له دغى واقعي څخه دوه كاله وروسته د مسلمانانو په لاس ور كړى شوى او په هغو سره د نبوى اصحاب آرام او هوسا (خوشاله) شول. ځينى وائى چى بله ځمكه معظمه مكه ده ځينى تړى د

پارس او روم ځمکې مرادوی چی وروسته له رسول الله صلی الله علیه وسلم د راشده و خلغاو رضی الله تعالیٰ عنهم په لاس مفتوح شوی. ځینی وائی تر قیامت پوری هومره ځمکې چی د مسلمانانو په لاس فتح کیږی هغه گردی (تولی) په دی کېی شاملی دی والله اعلم.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُن تَرُدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّتَهَا فَعَلَيْنَ
أَمْتَعَكُنَّ وَأَسْرَحَكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ۝ وَإِن كُنْتُن تَرُدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ۝

ای نبی ووايه ته ښځو خپلو ته که چیرې یې تاسی چی غواړی هم دغه ژوندون لږ خسیس او ښایست رونق د هغه پس راشی چی څه فایده درورسوم (د مته طلاق درکړم) تاسی ته او خوشی کړم تاسی په خوشی کولو نیکو سره او که یې تاسی چی اراده لرئ د الله او د رسول د دغه (الله) او د کور د آخرت (او د نعمتونو د جنت) پس بیشکه الله تیار کړی دی دپاره د نیکی کوونکیو (ښځو) له تاسی نه اجر ډیر لوی (ثواب زیات په جنت کېی)

تفسیر: د رسول الله مطهراتو ازواجو کله چی ولیدل تول خلق ماره او هوسا (خوشاله) شول نو وی غوښتل چی ښائی زموږ د ژوندون وسائل هم په ښه صورت سره شی! نو له دوی څخه ځینو بیبیانو له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره په دغه مورد کېی خبری اتری وکړی او تری وی غوښتل چی زموږ د مزیدو نفقو او سامانونو تهیه وفرمائی! غو موږ هم لکه د نورو مسلمانانو په شان په عیش سره ژوندون وکړی شو. پر رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه خبره شاقه تیره شوه او قسم ئی یاد کړ چی تر یوی میاشتی پوری به د هیڅ یوی بیبی کره نه ورځی. مسجد ته قریب په یوی پاسنی کوته (مشرېه) کېی دیره شو صحابه له دغه وضعیت څخه مضطرب شول. حضرت ابوبکر رضی الله تعالیٰ عنه او عمر رضی الله تعالیٰ عنه په دغه فکر کېی ولیدل چی په څه ډول (طریقه) سره دغه جگړه له منځه لری شی له دوی سره زیاته اندیښنه د دوی د لونو بیبی عایشه رضی الله تعالیٰ عنها او بیبی حفصه رضی الله تعالیٰ عنها وه چی هغوی رسول الله صلی الله علیه وسلم له خپلو ځانونو څپه او غمجن نه کړی او بالوسيله خپل دین او دنیا دواړه له لاسه ور نه کړی. دوی دواړه پر هغوی دواړو په قهر شول او په خپلو خطاؤ ئی وپوهولی بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف شول او له هغوی سره ئی د انس او د بی تکلفی څه خبری او اتری وکړی غو د رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک طبیعت لږ څه خوښ او منشرح شو. بالاخره یوه میاشت وروسته دغه د تخییر آیت نازل شو یعنی خپلو ښځو ته په صافو الفاظو سره ووايه چی له

دوو خبرو ځنې ښائی دوی یوه خبره ځان ته غوره او اختیاره کړی که دوی دنیوی عیش او عشرت او د امیرانو په شان ژوندون غواړی نو دوی ته وایه چی زما او ستاسی ژوندون سره سخت او مشکل دی او نه سره جوړیو نو راځئ چی زه تاسی ته څه یعنی د جامو هغه جوړه چی مطلقانو ته ورکوله کیږی درکرم او په ډیر ښه صورت سره مو مرخصی کرم یعنی په شرعی طریقه سره تاسی ته طلاق درکرم او که د الله تعالیٰ او د رسول الله خوښی او د آخرت د اعلیٰ مراتبو طالبات یی نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د پاتی کیدلو له سببه به هغه دررسیږی هره هغه بی‌بی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره پخپله خوښه او زړه پاتی کیږی او په صلاحیت سره ژوندون کوی د الله تعالیٰ له طرفه هغی ته خورا (ډیر) لوی اجر تیار کړی شوی دی له دغه ځنې به نور څه ښه شی وی چی په جنت کښی له گردو (تولو) ځنې په اعلیٰ او ارفع مقام کښی له سیدالانام علیه افضل الصلوة والسلام سره اوسیږی ! د دغه آیت له نزوله وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم کور ته تشریف یووړ او پومی نی د الله تعالیٰ دغه حکم بی‌بی عایشی صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها ته واوراوه دی د الله او د رسول الله مرضی ځان ته غوره کره وروسته له هغه نورو گردو (تولو) ازواجو هم داسی وکړه او د دنیا د عیش او عشرت تصور نی له خپلو زړونو څخه وویست. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په کورونو کښی به همیشه اختیاری فقر او فاقه موجوده وه څه شی چی دوی کره راتله سم د لاسه به په مصرف رسیده بیا به نی په قرض او پور خپل حیات تیروه پر هم دغسی ژوندون مظهرات ازواج راضی او د دغه نی چی فرمایلی دی «هر هغه چی پر نیکی دی هغه ته به لوی ثواب وی» د رسول الله صلی الله علیه وسلم ازواج ټول سره نیک و ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا﴾ مگر الله تعالیٰ په قرآن کښی صاف بشارت چاته نه ورکوی تر څو نی بندگان بی خوفه نشی او تل په خپل حسن الخاتمه پسې سعی وکړی او هم دغه ښه ده وروسته هغو ښځو ته خطاب دی چی د نبی معیت نی اختیار کړی دی چی د دوی درجی د هغه نسبت له وجی ډیری لوړی (اوچتی) دی نو ښائی چی د دوی اخلاقی او روحانی حیات هم پر هغه معیار وی چی د هغه رفیع مقام سره مناسب دی ځکه چی علاوه د دوی پر ذاتی عظمت دوی امهات المؤمنین دی او پر میندو د اولادو زیاته ذمه واری عاندیږی او لازم دی چی د دوی اعمال او اخلاق د امت لپاره حسنه اسوه وگرځی.

يُنْسَاءُ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضْعَفُ
لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ٥٧

ای ښځو د نبی هر څوک چی راشی له تاسی په یوه کار ناکاره ښکاره (چی دغه عصیان دی له رسول الله نه) نو دوچنده به کړ شی هغی ته عذاب به دوچند (د عذاب د نورو ښځو) او دی دغه (دوچندی د عذاب) پر الله آسان

تفسير: د لويانو غلطی هم لويه وی که بالفرض له تاسی غځنی له کومی یوی د بد اخلاقی کوم فعل صادر شی نو هغه سزا چی نورو ته پر هغه عمل ورکوله کیږی د هغه دوچنده تاسو ته درکوله کیږی او دا کار الله تعالی ته آسان دی یعنی ستاسی وجاهت او د زوجیت نسبت د الله تعالی د عقوبت څخه له سره څه ممانعت نشی کولی.

وَمَنْ يَّقْنُتْ مِنْكَ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا تُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ۖ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿۱۷﴾

او هر شوک چه (تل) اطاعت و کروی له تاسی الله او رسول د دغه (الله) ته او عمل کوی د نیکیو نو ور به کرو مونږ هغی (ښځی) ته اجر د هغی دوه کرته (دوه مثله د ثواب د نورو ښځو) او تیار کوی دی مونږ هغی ته رزق روزی نیکه (زیاته په جنت کښی)

تفسیر: یعنی پر نیکی او اطاعت هغومره اجر چی نورو ته وررسیږی د هغه دوچنده تاسی ته دررسیږی او مزید پر هغه یوه خاصه روزی او عزت به هم درعطاء کېږی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «له دغی لویی درجی سره لازمه ده چه د نیکی ثواب دوچنده او د بدی عذاب هم دوچنده وی» پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ئی فرمایلی دی ﴿إِذَا لَدَمْتُكَ وَصَعْتُ الْخَبْرَةَ وَصَعْتُ الْبَابَ﴾ جزء ۱۵ (اسراء) (۸) رکوع) ۷۵ آیت

يُنِسَاءُ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ

ای ښځو د نبی نه یی تاسی لکه یو تولکی (په شان د بل تولکی د محمدی امت) له ښځو

تفسیر: یعنی ستاسی حیثیت او مرتبه د عامو ښځو په شان نه ده ځکه چی تاسی د الله تعالی له جانب د سید المرسلین صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره انتخاب او غوره شوی یی او تاسی ئی امهات المؤمنین گرځولی یی نو که د تقوی او طهارت دیره ښه نمونه شی لکه چه له تاسی څخه هم دغه صفات او ستاینه متوقعه ده نو د هغه وزن به د الله جل جلاله په دربار کښی دیر زیات وی او که بالفرض کوم بد حرکت له تاسی څخه څرگند (ښکاره) شی نو په هم هغه تناسب سره د هغه سزا به هم زیاته درنه وی او دیر زیات قبیح گنللی کېږی. الغرض که د فضائلو خوا وی یا د رذائلو خوا په دواړو کښی ستاسی وضعیت (طور طریق) له نورو عامو مؤمنانو څخه جلا (جدا) او ممتاز دی.

إِنْ أَتَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيْطُمَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ

مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿۳۷﴾

نو که چیری پرهیزگاری کوله تاسی پس مه کوئ نرملی په ویلو کښی پس (که) پسته خبره تاسی وکړه) نو په طمع کښی به پریوځی هغه څوک چه په زړه کښی ئی رنځ وی (د نفاق یا د فجور) او ووايئ تاسی خبره ښه (څیره).

تفسیر: یعنی که تقوی او د الله جل جلاله ویره پخپلو زړونو کښی لرئ! نو له پردیو سریو سره چی خبری اتري کوئ چی د هغه ضرورت خصوصاً امهات المؤمنین ته علی الاکثر پیښیږی په پستی او زړه وړونکی لهجی سره ئی مه کوئ! بلاشبه د ښځو په خبرو کښی قدرت په طبیعی دول (طریقه) سره یو طبیعی پوستوالی - نزاکت او لطافت ایښی دی لیکن د پاکو مطهراتو - متقیاتو ښځو شان او صفت ښائی داسی وی چه حتی المقدور د اجانبو سریو سره د ضروری خبرو کولو په وخت کښی لږ شانی په تکلیف سره داسی خبری او اتري او لهجه اختیار کړی چه په کښی لږ څه خشونت او ضبط النفس څرگند (ښکاره) شی او د کوم یوه بد باطن قلبی میلان خپل طرف ته جذب او کش نه کړی امهات المؤمنین ته د دوی د لوړ (اوچت) مقام په لحاظ په هسی مواردو کښی لا احتیاط لازم دی څو کوم روحانی مریض او د زړه رنځور خپل عاقبت تباہ او برباد ونه گرځوی. حضرت شاه صاحب لیکي «دغه ئی یو ادب وروښود چی که له کوم نارینه سره خبری کوی نو ښائی چه داسی ئی وکړی لکه چه میندی له خپلو څامنو سره خبری کوی او کومه خبره چی کوی ښائی هغه هم معروفه او معقوله وی».

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى

او قرار ونیسئ (ای ښځو!) په کورونو خپلو کښی او مه ښکاروئ (ښایست خپل بیگانه سریو ته) په شان د اظهار (او ښائست) د جاهلیت (د ښځو) ږومبنيو.

تفسیر: یعنی پخوا له اسلامه د جاهلیت په زمانه کښی به ښځی بی پردی گرځیدی او د خپل بدن او د لباس دول ښائست او د سینگار مظاهره او ښودنه به ئی په علانیه صورت سره کوله د دغی بداخلاقی او بیحيائی وضعیت د مقدس اسلام په نزد منفور او مهجور وگرځاوه شو او ښځو ته ئی صاف او پاک حکم صادر کړ چی دوی دی پخپلو کورونو کښی هستوگنه وکړی! او د جاهلیت د رمانی په شانی دی د باندی نه وځی او نه دی د خپل حسن جمال - دول او سینگار نمایش او ښودنه کوی! د امهات المؤمنین فرض به په دغه معامله کښی د نورو په نسبت لا زیات مؤکد وی لکه چه د ﴿لَسْتَ كَذَّابٌ إِذَا تَبَايَعْتَهُ﴾ په تفسیر کښی ولیکله شوه - باقی د کوم

شرعی یا ضروری یا طبیعی احتیاج او ضرورت په بناء بی زینت او زیب په مبتللو - او غیر قابل الاعتناء لباسونو کښی د ستر او پردی د مراعاتو سره د دوی احیاناً د باندی وتل مشروط په دی چه د ماحول په اعتبار د فتنی او فساد مظنه نه وی بلاشبهه د دی اجازت له نصوصو څخه مستفاد دی بالخاصه د مطهراتو ازواجو په حق کښی د هغه ممانعت نه دی ثابت - بلکه د متعددو واقعاتو څخه د دغی خبری ثبوت هم په لاس راځی لیکن د شارع له ارشاداتو ځنی بالبداهه دغه ظاهریو چه شریعت هغه نه خوښوی او په هر تقدیر هم داسی حکم صادر دی چه خامخا دی پوه مسلماننه ښځه په خپل کور کښی کښی او د خپل کور زینت او سینگار دی جوړ او برابر کړی او د خپل د باندی وتلو څخه دی شیطان ته د کتلو او سترگو غورځولو موقع ور نه کړی د دی مسئلی تفصیل زموږ د «شرعی حجاب» په رساله کښی شته پاتی شوه د ستر مسئله یعنی ښځی خپل کوم اعضاء د نارینه و په مخ کښی ښکارولی شی؟ او خپل کوم اعضاء دی پټ کړی او کشف ئی ناجائز دی؟ د دی تفصیل د «النور» په سورت کښی لیکلی شوی دی.

تنبيه: کوم احکام چه په دغو آیتونو کښی مذکور دی د گردو (تولو) ښځو دپاره دی د مطهراتو ازواجو په حق کښی کله چه د دی تاکید او اهتمام زیات ضرورت و نو ځکه په الفاظو سره دوی په خصوصیت سره مخاطبی گرځولی شوی دی زما په نزد له ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ مِنْ كَائِدَاتِ مَثَلَنْ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ﴾ څخه تر ﴿لَسْتُ بِأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ﴾ پوری د دغو احکامو تمهید وو په تمهید کښی د دوو شقوقو ذکر و د بیحیائی د خبری ارتکاب او د هغه انسداد هغه په ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ﴾ یاالقول څخه تر ﴿تَبَٰرَكَ الْجَلِيلُ الْأَوَّلُ﴾ پوری وکړی شو بل د الله تعالی او د رسول الله اطاعت او صالح عمل د هغه سلسله د ﴿وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ﴾ څخه تر ﴿أَجْرًا عَظِيمًا﴾ پوری دوام لری خلاصه ئی داسی شوه چه د بدی له مواقعو څخه د ځان ساتنه او د نیکی په طرف سبقت گردو (تولو) ته ضروری دی مگر مطهراتو ازواجو ته له گردو (تولو) ښځو څخه زیات هغه ضروری او حتمی ده د دوی د نیکی او د بدی وزن دوچنده درولی شوی دی له دغه تقریر سره موافق د ﴿بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ﴾ تفسیر هم بی تکلفه پوهیدلی کیږی.

وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتَيْنَ الزَّكَاةَ وَأَطَعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

او سم دروئ لمونځ (چه د بدنی عباداتو اصل دی) او ورکوئ زکوة (چه د مالی عباداتو اصل دی) او (تل) اطاعت کوئ د الله او د رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی له نورو څخه زیات تاسی د دغو شیانو اهتمام وکړئ! ځکه چه تاسی له نبی سره اقرب او د امت دپاره نمونه یئ!

اَسْبَاغُ يَدِ اللَّهِ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿۸۰﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه اراده لری الله د دی چه لری کبری له تاسی گناه ای اهل البیت (کورنی د محمد رسول الله) او چه پاک کبری تاسی (له گناه) په پاکوالی.

تفسیر: د الله تعالی اراده هم دا ده چه د نبی صلی الله علیه وسلم پر کورنی باندی د دغو احکامو تعمیل په ښه شان سره وکړی او دوی ښه صاف او پاک وگرځوی او سم د دوی له رتبې سره دوی ته داسی قلبی صفائی او اخلاقی پاکۍ عطاء وفرمائی چه په هغی سره دوی له نورو څخه فائقی او ممتازی وی (چه د هغی په لوری ئی په ﴿وَيُطَهِّرَكُمْ﴾ کښی د ﴿تَطْهِيرًا﴾ په ترنید سره اشاره فرمایلی ده) دغه تطهیر او د رجس اذهاب هم هغسی نه دی لکه چه د وضوء په آیت کښی ﴿وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْسَ الْفِطَنِ﴾ د المائدة (۲) رکوع ۶ آیت یا د «بدر» په قصه کښی به ﴿لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْسَ الْفِطَنِ﴾ د الانفال (۲) رکوع ۱۱ آیت دا تری مراد شوی دی بلکه دلته له تطهیر څخه د تهذیب النفس - تصفیه القلب او تزکیه الباطن هغه اعلی مرتبه مراد ده چه اکملو اولیاء الله ته حاصله وی او د هغی له حصول څخه وروسته اگر که دوی د انبیاء الله په شان معصوم نه گرځی هو! محفوظ ویلی کیږی لکه چه د ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ﴾ الآية - فرمایلی او د (اراد الله) نه فرمایلی پخپله د دغی خبری دلیل دی چه د اهل البیت دپاره عصمت نه دی ثابت. تنبیه: په نظم القرآن کښی تدبر کونکیو ته د یوی لمخې دپاره هم په دغه خبره کښی هیڅ شک او شبهه نشی واقع کیدی چه دلته د اهل البیت په مدلول کښی یقیناً مطهرات ازواج داخل دی ځکه چه د دغه آیت څخه رومی او وروستی په توله رکوع کښی دیر خطابات له هم هغو سره شوی دی. او د «بیوت» نسبت هم پخوا په ﴿وَقَرْنِي بِبُيُوتِكُمْ﴾ او وروسته په ﴿وَأَذْكُرَنَّ مَالِكُ بِنِيَّوَتِكُمْ﴾ کښی د هم دوی په طرف کړی شوی دی. علاوه پر دی په قرآن کښی عموماً دغه لفظ په هم دغه سیاق مستعمل شوی دی. د حضرت ابراهیم علیه السلام ښځی بی بی ساری رضی الله تعالی عنها ته د خطاب کولو په وخت پرېښتی ویلی و ﴿اَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ د هود (۷) رکوع ۷۳ آیت د بیت نسبت مطلقې ښځی په طرف سره له دی نه چه د نکاح له قیده وتلی هم ده مگر د عدت د مدت د تیروولو دپاره هم لا د خپل خاوند کره ناسته ده په دغه آیت کښی کړی شوی دی ﴿لَا تَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾ (الطلاق اول رکوع ۱ آیت ۲۸ جزء) د حضرت یوسف علیه السلام په قصه کښی هم د بیت نسبت د بی بی زلیخا رضی الله تعالی عنها په طرف کړی شوی دی. ﴿وَأَوْدَتْهُ الْأُمَمُ مَوْتًا﴾ (یوسف (۳) رکوع ۲۳ آیت په هر حال په «اهل البیت» کښی دلته د ازواجو دخول یقینی دی بلکه د آیت خطاب رومی له هغو سره دی لیکن کله چه اولاد او زوم هم پخپل ځای په اهل البیت (کوروالو) کښی شامل دی لکه له

غینو حیثیتونو دوی د دی لفظ لا زیات استحقاق لری لکه چه د احمد د مسند په یوه روایت کښی د «حق» له لفظ څخه ظاهریږی څکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له جانبہ حضرات فاطمه - علی - حسن او حسین رضی الله تعالیٰ عنہم ته په یوه غادر کښی ځای ورکول او د دوی په نسبت «اللهم هؤلاء اهل بیتی» او نور فرمایل او د حضرت بیوی فاطمی رضی الله تعالیٰ عنها د کور له قریبه د تیریدلو په وخت کښی د الصلوة اهل البيت ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ﴾ الآية - خطاب کول د دغه حقیقت د ظاهرولو دپاره و اگر که د دی آیت نزول ظاهراً د ازواجو په حق کښی دی او له هم هغو سره تخاطب کیږی مگر دغه حضرات هم په طریق الاولیٰ سره په کښی شامل او د دغه لقب مستحق او د تطهیر د فضیلت اهل دی. باقی کله چه مطهرات ازواج د قرآنی خطاب پرمونی مخاطبان دی نو څکه د دوی په نسبت دی اظهار او تصریح ضرورت نه دی پاتی. والله اعلم بالصواب.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٧﴾

او یادوئ تاسی هغه چه لوستی کیږی په کورونو ستاسی کښی له آیتونو د الله (چه قرآن دی) او له حکمه (حدیث رسول) بیشکه چه الله دی ښه عالم الاسرار ښه خبردار

تفسیر: یعنی په قرآن او سنت کښی کومی خبری چه د الله تعالیٰ پر احکامو او د پوهی پر مطالبو شاملی دی هغه زده او یادی کړئ! او نورو ته ئی هم ورښیئ! او د الله تعالیٰ د عظیم احسان شکر اداء کړئ! چه تاسو ته ئی په داسی متبرکو کورونو کښی ځای درکړی دی چه د حکمتونو خزانه او د هدایاتو سرچینه ده. د الله تعالیٰ په آیتونو کښی ډیر دقیق اسرار او د قدرت د علاماتو زیات رموزات دی هغه الله جل جلاله پر دی ښه پوهیږی چه کوم یو سری د دی امانت د پورته کولو اهل دی؟ هم هغه په خپل لطف او مهربانی سره محمد صلی الله علیه وسلم په وحی او تاسی ئی د ده په زوجیت سره غوره کړی یئ څکه چه الله تعالیٰ د هر چا د احوالو او استعدادو څخه علیم او خبیر دی او هیڅ یو کار بی له حکمه او تدبیره او تناسبه او تعلقه او ارتباطه نه کوی.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

وَالْقَنِیْنِ وَالْقَنِیْتِ وَالصِّدِّیْقِیْنِ وَالصِّدِّیْقَاتِ وَالصَّابِرِیْنَ وَالصَّابِرَاتِ

بیشکه چه مسلمانان سری او مسلمانانی بنغی او مؤمنان سری او مؤمنانی بنغی او اطاعت کوونکی سری او اطاعت کوونکی بنغی او رشتین سری او رشتینی بنغی او صبر کوونکی سری او صبر کوونکی بنغی.

تفسیر: یعنی تکالیف پر ثمان اخیستونکی سختی او ربړونه (تکلیفونه) پر ثمان کالونکی (برداشت کونکی)، د شریعت پر احکامو قائم او ټینګ پاتی کیدونکی.

وَالْحُشْعِیْنِ وَالْحُشْعَاتِ

او ویریدونکی عاجزی کوونکی سری او ویریدونکی عاجزی کوونکی بنغی.

تفسیر: یعنی د تواضع او د عاجزی او د انکسار غوره کوونکی یا په خشوع سره د لمانځه اداء کوونکی.

وَالْمُتَصَدِّقِیْنِ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّابِرِیْنِ وَالصَّابِرَاتِ وَالْحُفَظِیْنِ فُرُوجَهُمْ وَالْحُفَظَاتِ وَالذَّكِرِیْنَ وَالذَّكِرَاتِ اَللّٰهُ كَثِیْرًا وَّ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَهُمْ مَّغْفَرَةٌ وَّ اَجْرٌ عَظِیْمًا ۝

او خیرات کوونکی سری او خیرات کوونکی بنغی او روژه نیوونکی سری او روژه نیوونکی بنغی او حفاظت کوونکی سری غای د شهوت خپل (له بنغو) او ساتونکی بنغی (غای د شهوت خپل له سریو) او ذکر کوونکی سری الله لره (په ذکر) ډیر او ذکر کوونکی بنغی (الله لره په ذکر ډیر) تیار کړی دی الله دغو (لسو وارو جامع الطاعاتو سریو او بنغو ته) مغفرت او اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: ځینو مطهراتو ازواجو ویلی وه چه په قرآن شریف کې ډیر ځایونه د نارینه د ذکر شته مگر د بنغو ذکر هیچیرې نشته او ځینو نورو صالحانو بنغو ته داسی خیال پیدا شو چه په سابقه د آیتونو کې د ازواج النبی تذکار وشو خو د نورو بنغو په نسبت هیڅ کومه تذکره ونشوه - نو په دغه تناسب دغه آیت نازل شو شو ټولی سره متسلی شی چه که نارینه وی یا بنغو

د هیچا محنت او زحمت د الله تعالیٰ په نزد نه ضایع کیږی، هم هغسی چه نارینه و ته د روحانی او اخلاقی ترقی د حاصلولو ذرایع او وسایل شته ښځو ته هم دغه میدان خلاص دی دغه ئی د اناثیه و طبقی د اطمینان او تسلی دپاره وفرمایل که نه هر هغه احکام چه په قرآن کښی د نارینه و دپاره فرمایلی شوی دی هم هغه عموماً پر ښځو هم عائدیږی او د بیل نوم اخیستلو دپاره هیڅ ضرورت نه دی پاتی. هو! په دوی پوری نور خصوصی احکام بیل بیان کړی شوی دی.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ﴿۳۶﴾

او نه دی (روا) هیڅ مؤمن سړی او نه هیڅ مؤمنی ښځی ته کله چه حکم وکړی الله او رسول د دغه (الله) په یو امر کار کښی دا چه وی دوی ته اختیار له امره کاره خپله (په خلاف د امر د الله او د رسول) هیڅ او هر څوک چه اطاعت نه کوی د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق گمراه شو په گمراهی ښکاره سره .

تفسیر: حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها بنت امیمة بنت عبدالمطلب د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ترور لور چه د قریشو له ډیری لوی کورنی څخه وه رسول الله صلی الله علیه وسلم وغوښت چه د هغی نکاح حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه بن حارثه سره وتړی دغه زید هم اصلاً د عربو له شرفاؤ څخه و - خو کوم ظالم په وړوکوالی دی تبتولی او د مریی په عنوان ئی د معظمی مکی په بازار کښی پلورلی (خرڅ کړی) و بیا دغه زید رضی الله تعالیٰ عنه د حضرت بی بی خدیجة الکبریٰ رضی الله تعالیٰ عنها له طرفه په بیع سره واخیست شو چه څو موده وروسته بی بی صاحبی دغه خپل مریی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وبانځه کله چه زید رضی الله تعالیٰ عنه لوی او هښیار شو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ملگرتوب د شام په یوه تجارتی سفر کښی تلو څه وخت چه زید رضی الله تعالیٰ عنه د خپل کور او کلی له څنګه تیریده دلته ئی د خپلو اقاربو او خپلوانو پوښتنه او پلټنه (تحقیق) وکړه - څو د زید رضی الله تعالیٰ عنه پلار - تره او ورور د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی حاضر شول او داسی غوښتنه ئی تری وکړه چی «د زید معاوضه له مونږ ځنی واخلي! او پر مونږ ئی وسپارئ!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د معاوضی هیڅ ضرورت نشته که زید پخپلی رضا او خوښی له تاسی سره ځی سل کرته دی لاړ شی! زما له خوا ورته هیڅ مانعت نشته کله چه هغوی له زید څخه دغه پوښتنه

و کره زید وویل «چه زه له محمد صلی الله علیه وسلم څخه بل هیچیری نه غم څکه چه دوی له ما سره ډیر ښه سلوک کوی او له مور او پلار څخه می ښه ساتی.» په دغه تقریب رسول الله صلی الله علیه وسلم دی آزاد کړ او خپل زوی ئی وباله - لکه چه خلقو د هغی زمانی د رواج سره سم ده ته زید بن محمد ویل. تر هغه پوری چه دغه آیت نازل شو ﴿ادْعُهُمْ لِأَبَائِهِمْ قُلُوا قَسْطٌ عِنْدَ اللَّهِ﴾ دلته به د زید بن محمد صلی الله علیه وسلم په ځای خلقو زید بن حارثه باله کله چه سم د قرآن له حکمه سره د ده له نامه څخه د دغه عظیم نسبت شرف بیل کړی شوی ؤ ښائی د دغه د تلافی دپاره د ټولو اصحابو له مجمع څخه یواځی هم ده ته دغه شرف وروبخښلی شو چه نوم ئی تصریحاً په قرآن کریم کښی وارد شو لکه چه وروسته راځی ﴿فَلَمَّا قُضِيَ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا﴾ په هر حال کله چه د حضرت زینب رضی الله تعالی عنها د کورنی حیثیت ډیر لوړ (اوچت) ؤ او زید رضی الله تعالی عنه بن حارثه ظاهراً د مریتوب په داغ داغلی شوی ؤ نو څکه نه پخپله بی‌بی زینب رضی الله تعالی عنها او نه د دی ورور په دغه خوښی او رضاء ؤ چی د دی نکاح له زید سره وترله شی لیکن د الله تعالی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم منظور داسی ؤ چه داسی موهوم تفریقات او امتیازات د دی د نکاح په لاره کښی نه ښائی چه حائل شی نو څکه رسول الله مبارک پر بی‌بی زینب رضی الله تعالی عنها او د دی پر ورور زور غورځواوه څو هغوی پر دغه نکاح راضی شول - په دغه وخت کښی دا آیت نازل شو او دغه خلقو خپله خوښی او مرضی د الله جل جلاله او د رسول الله صلی الله علیه وسلم تر خوښی او مرضی جار او قربان کړله او د بی‌بی زینب رضی الله تعالی عنها نکاح له حضرت زید رضی الله تعالی عنه بن حارثه سره وترله شوه.

وَاذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ
وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ
أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَمَلِمَا قُضِيَ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاهَا لَكَ لَا يَكُونَ عَلَى
الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَرْعِيَاءِهِمْ إِذَا اقْتَضُوا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ
اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٥﴾

او (یاد کړه ای محمده!) کله چه وویل تا هغه (زید) ته چی انعام کړی ؤ
الله پر هغه (په اسلام سره) او انعام کړی ؤ تا پر هغه (په آزادولو سره) چی

وساته ته په ځان ښځه د تا (زینب بنت جحش) او وویرېږه له الله (په طلاق) حال دا چي پتوله (ای محمده!) تا په زړه خپل کښی هغه خبره چي الله ښکاره کوونکي ؤ د هغی (چي زوجة النبی کیدل د زینب دی) او ویریدی ته له خلقو او الله ډیر لایق دی د دی چه وویرېږی ته له ده نه کله چي تمام کړ زید له دغی (زینب) څخه خپل غرض (او طلاقه ئی کړه او عدت ئی تیر شو) نو په نکاح درکړه مونږ تاته دغه (زینب) دپاره د دی چي نه وی پر مؤمنانو سختی (او وېال) په (نکاح کولو د) ښځو د ادعیاء د دوی کله چي تمام کړی (دغه ادعیاء) له دوی نه غرض (خپل چي طلاقه ئی کړی او عدت ئی تیر شی) او دی امر حکم د الله کیدونکي هرومرو (خامخا).

تفسیر: یعنی حضرت زید رضی الله تعالی عنه حضرت بیبی زینب رضی الله تعالی عنها ته طلاق ورکړ او د دی عدت هم تیر شو او اوس زید رضی الله تعالی عنه له بیبی زینبی رضی الله تعالی عنها سره هیڅ غرض او تعلق نه لری. کله چي بیبی زینب رضی الله تعالی عنها د زید رضی الله تعالی عنه په نکاح کښی ورغله نو زید بن حارثه رضی الله تعالی عنه د دغی میرمنی په نظر کښی خوار او حقیر ښکاریده، د دی طبیعت او مزاج به له هغه سره نه لگیده او پخپلو منځو کښی ئی له هم دی سببه موافقت نه کاوه همیشہ د دغو دواړو په منځ کښی به جنگ او جگړه نښتی وه. نو زید رضی الله تعالی عنه به د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی حاضریده او خپل دغه شکایت به ئی وروړاندی کاوه او هم داسی به ئی ویل چي زه دغه خپله ښځه خوشی کوم ځکه چي زما گذران ورسره نه کیږی او شپي می ورسره نه تیږیږی - خو رسول الله صلی الله علیه وسلم به تل دی منع کاوه او د صبر او استقامت توصیي به ئی ورته کولی او ورته به ئی ویل چه هغی زما له خاطره او د الله او د رسول په حکم د خپلی منشاء او خوښی په خلاف له تاسره خپله نکاح وتړله نو که ته ئی اوس خوشی کړی نو دغه طلاق به هم هغی او هم د هغی نورو عزیزانو او خپلوانو ته د بل ذلت او سپکوالی په منزله وی نو ځکه له الله څخه وویرېږه! او په وړوکو وړوکو خبرو دغسی خبری ته اقدام مه کوه او څو دی له وسه کیږی گذران کوه! او شپي او ورځی دی ورسره په ښه شان تیروه! کله چه په هیڅ ډول (طریقه) د دوی دواړو په منځ کښی موافقت رانغی او تل به د دوی په منځ کښی جنگ او جگړی نښتی وی - او په شپه او ورځ کښی به د دوی د مناقشی مرافعی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رسیدی نو ممکن دی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښی به دغی خبری خطور کړی وی که زید لاعلاجی شی او مجبوراً خپله ښځه خوشی کړی نو د بیبی زینبی تسلی او اطمینان بی له دی نه په بل شی نه کیږی څو چه زه خپله نکاح ورسره ونه ترم لیکن د جاهلانو او منافقانو له بد ویلو څخه په اندېښنه کښی ؤ چه دوی به داسی وائی چه «محمد د خپل زوی ښځه په نکاح واخیسته» حال دا چه دغه خبره دوی ته لا له پخوا څخه معلومه وه - چه د الله جل جلاله په نزد متبني په هیڅ یوه خبره کښی د

زوی حکم نه لری.

له بل جانب د الله تعالیٰ اراده په دی سره تللی وه چه دغه د جهالت خیال او مفکوره هم د خپل رسول په وسیله په عملی طور سره لری او ورکه کړی غو مسلمانانو ته په مستقبل کښی له داسی مسائلو ځنی هیڅ قسم تکلیف او زحمت ورپیش نشی - او د هیڅ توحش او استنکاف مورد ورباتی نه وی. نو الله تعالیٰ خپل رسول ته اطلاع ورکړه چه «زه بیوی زینب ستا په نکاح کښی درکونکی یم» ولی ئی درکوم؟ دغه پخپله د پاک قرآن دغه الفاظ ﴿لَا يَكُنْ عَلَى السَّيِّئِينَ حَرَجٌ مِّنْكَ﴾ په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهروی یعنی

غرض له دغی نکاح څخه دا دی چه د نورو له زړه څخه دغه د جاهلیت خیال بیخی محو او معدوم شی او د دغی باطلی مفکوری بیخی قلع او قمع وکړه شی او وروسته له دی نه بل هیڅ قسم تنگسه او ممانعت په دغه معامله کښی پاتی نشی. او ښائی چه د هم دغه حکمت په اساس به یومی د بیوی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح حکماً زید رضی الله تعالیٰ عنه سره ترلی شوی وی ځکه چه دغه خبره پاک الله ته معلومه وه چه دغه نکاح به تر ډیر مدت پوری نه پاتی کیږی. خو مهمه مصالح ؤ چه د هغوی حصول پر دغه عقد پوری معلق و. الحاصل نبی الکرم علیه افضل الصلوة والتسلیم د خپل دغه شخصی خیال او د دغه آسمانی پخوا ویلو له اظهاره د عوامو د طعن او د تشنیع لامله (له وجی) شرمیده او له دی نه به ئی هم حیا کوله چه زید ته د طلاق مشوره ورکړی لیکن د الله تعالیٰ خبره هرومرو (خامخا) رښتیا کیدونکی ده او حتمی او ضروری ؤ چه د الله تعالیٰ دغه تکوینی او تشریعی حکم نافذ او تعمیل شی بالاخره زید رضی الله تعالیٰ عنه بیوی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها ته طلاق ورکړ - او عدت ئی تیر شو وروسته الله تعالیٰ د بیوی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح زمونږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره وتړله. له دغه تقریر څخه معلوم شو کوم شی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښی پټ ؤ هغه هم دا د نکاح پخوا ویل او د هغه خیال ؤ چه د هم دغه اظهار پخپله الله تعالیٰ وفرمایه لکه چه د ﴿رَزَوْنَكُمْ﴾ له لفظ څخه ظاهر دی او ویره له دغی خبری څخه وه چه نه چه ځینی خلق به پر دغه خبره بدگمانی یا بد ویل وکړی او خپله آخره خاتمه او عاقبت به خراب او ویجاړ وگرځوی یا به په خپله گمراهی کښی لا ترقی وکړی څرنګه چه د مهمه ؤ شرعیه ؤ مصالحو په مقابل کښی دغسی تذبذب او تردد هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رفیع شان څخه نازل ؤ نو د «حسنات الابوار سیئات المقربین» له قاعدی سره سم هغه په عتاب لرونکی لهجی سره دروند او ثقیل ښکاره کړی شوی دی لکه چه عموماً د انبیاء علیهم السلام د زلاتو په ذکر کښی شویږی. تنبیہ: دغه مو چه ولیکل الله تعالیٰ د بیوی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها د نکاح خبر له رسول الله سره پخوا له دی نه ورکړی و - دغه روایات په فتح الباری د «الاحزاب» د سورت په تفسیر کښی موجود دی پاتی شوی هغه چتی (بیکاره) او بی موردی قصی او خبری چه حاطب‌اللیل مفسرین او مؤرخین او بالخاصه اروپایی مستشرقینو په دغه مقام کښی لیکلی دی او زمونږ ځینی متجدد زلمیان هم هغه د خپلی پوهی د نمونی پشان بیانوی د هغو په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله

علیه داسی لیکي «لاینبغي التشاغل بها» او ابن کثیر رحمة الله علیه لیکي

«احببنا ان نضرب عنها صفحاً لعدم صحتها فلانوردها»

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ
خَلَاوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٢٢﴾ الَّذِينَ يَبْتَغُونَ رَسُولَ
اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٢٣﴾

نشته پر نبی هیڅ قدر سختی (او وبال) په هغه کار (د نکاح د زینبې) کښی
چه مقرره کړی وه الله ده ته طریقه مقرره کړی ده الله په هغو (انبیاء) چه
تیر شوی دی پرمبې له دی نه، او دی امر حکم د الله یو حکم مقرر کړی
شوی (په قطع او جزم سره) هغه (انبیاء) چه رسوی پیغامونه د الله (امتیانو
خپلو ته) او ویریری له دغه (الله) او نه ویریری د بل هیچا مکر یواځی له الله
او کافی (بس) دی الله ښه حساب کوونکی (د بندگانو).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حکم قاطع او نافذ دی کومه خبره چه د ده له جانبې طی او صادر
شوی وی هغه هرومرو (خامخا) کیدونکی ده. بیا نبی صلی الله علیه وسلم ته په داسی کولو
کښی هیڅ مضایقه نشته چه په شریعت کښی روا درولی شوی ده. انبیاء او رسولان د الله تعالیٰ په
پیغام رسولو کښی له ماسواء الله د بل هیچا څخه نه دی ویریدلی لکه چه تا هم خپل د دغه پیغام
په رسولو کښی تر نن ورځی پوری د هیڅ شی پروا نه ده کړی - او نه د چا د ویلو او اورولو له
تصوره لږ څه متأثر شوی ئی نو بیا د دی نکاح په معامله کښی به ولی څه معانعت واقع شی
حضرت داؤد علیه السلام یو سل ښځی درلودی (لرلی) - هم داسی حضرت سلیمان علیه السلام هم
د ازدواج په کثرت کښی مشهور دی. سفاه او ناپوهان هغه الزام چه پر تاسی اړوی د سابقینو
انبیاء په سوانح کښی له دی نه زیات د هغه اشیاء او نظائر شته - لهذا تاسی ته نه ښائی چه دغو
سفاهتی او جهالتی تنقیداتو ته وگورئ! وروسته دغه راښیی چه حضرت زید بن حارثه رضی الله
تعالیٰ عنه چه هغه تاسی د خپل زوی په ځای بللی ؤ ستاسی واقعی زوی خو نه دی مگر څیدلی چه
د هغه د مطلقې ښځی سره به تاسی نکاح نشی ترلی - او یو زید رضی الله تعالیٰ عنه څه بلکه
تاسی له نورو نارینه ؤ ځنی هم د هیڅ یو سری پلار نه ئی ځکه چه ستاسی له اولادی ځنی خو
یا هغه هلکان ؤ چه په وړوکوالی کښی مړه شول - او ځینی د دغه آیت د نزول په وخت کښی

بیخی نه ؤ پیدا شوی یا خو جونی وی چه د هغوی له منځه د سیدتنا حضرت فاطمة الزهرا رضی الله تعالیٰ عنها اولاده په دنیا کېنې منتشره او خوره شوه .

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ

نه دی محمد صلی الله علیه وسلم (حقیقی) پلار د هیڅ یو تن له سړیو ستاسی ولیکن رسول د الله دی (خلغو ته په شان د معنوی پلار)

تفسیر: یعنی هیڅوک د ده زوی مه گنئ! هو! محمد صلی الله علیه وسلم د پاک الله رسول دی نو په دغه حساب سره گرد (تول) د ده روحانی زامن دی لکه چه د ﴿الَّذِينَ أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنَ الْقُرْبَىٰ﴾ په تفسیر کېنې ولیکل شو.

وَأَخَاتُ النَّبِيِّنَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

او مهر د (تولو) انبیاءو دی (چه پس له دی نه بل نبی نه دی). او دی الله پر هر څیز ښه عالم

تفسیر: د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په تشریف راوړلو سره د انبیاءو پر سلسله د اختتام مهر ولگید - اوس به هیچا ته نبوت نه ورکاوه کیږی - پس هر چاته چی نبوت رسیدلی دی نو له هم دی جهته د دوی د نبوت دوره له گردو (تولو) انبیاءو څخه وروسته ایښی شوی ده چی د قیامت تر قیام پوری به اوږدوالی لری حضرت مسیح علیه السلام به هم په آخره کېنې د محمد صلی الله علیه وسلم د یوه امتی په شان او حیثیت راځی او د عیسوی د نبوت او رسالت عمل به په هغه وخت کېنې جاری نه وی لکه چی نن ورځ هم د گردو (تولو) انبیاءو ادیان پخپلو ځایونو کېنې موجود شته مگر په شپږو جهاتو کېنې یواځی د محمدی نبوت جاری او ساری دی په حدیث کېنې راغلی دی که نن موسی علیه السلام د ځمکی پر سر ژوندی وی نو هغه ته به هم ماسوا زما له متابعت بله چاره نه وه بلکه د ځینو محققینو په نزد پخوانی انبیاء به هم پخپلو زمانو کېنې د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم له عظمی روحانیته مستفید کیدل لکه چی په شپه کېنې سپوږمۍ او ستوری د لمر له رڼا (رنرا) څخه مستفید کیږی حال دا چی په دغه وخت کېنې لمر له سره په سترگو نه راځی هم هغسی چه د رڼا (رنرا) گرد (تول) مراتب په عالم الاسباب کېنې پر لمر تمامیږی هم داسی د نبوت او رسالت گرد (تول) مراتب او د کمالاتو تولی سلسلی هم په محمدی روح ختمیږی. په دغه لحاظ سره ویلی شو چی محمد صلی الله علیه وسلم د رتبې او زمانی او له هر حیثیه خاتم النبیین دی او هر چا ته چه نبوت وررسیدلی دی، د دوی د مهر

لگولو څخه وروسته وررسیدلی دی. والله اعلم بالصواب.

تنبيه: د نبوت د ختم په متعلق له قرآنه - حديث - د امت اجماع څخه په سهاو دلايل څينو معاصرو عالمانو راټول کړی دی او تری مستقل کتابونه ئی لیکلي دی چه د هغو له کتلو څخه لږ څه تردد او اشتباه نه پاتی کیږی چه د دغی عقیدې منکر قطعاً کافر او له اسلامی ملت څخه خارج دی او دی الله پر هر څیز ښه عالم یعنی هم دغه الله تعالی پر دغه باندی هم علیم او خبیر دی چه د رسالت یا د نبوت ختم په کوم ځای کې کینود شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۖ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٣٧﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) یادوئ الله په یادولو ډیرو سره او تسبیح وایی (لمونځ کوئ) ده ته په صبا او په بیگا کېږی.

تفسیر: یعنی الله تعالی دومره لوی احسان فرمایلی دی چه داسی عظیم الشان رسول او د انبیاء سردار محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ئی ستاسی د هدایت دپاره لیږلی دی نو پر دغه د ده شکر اداء کړی! او له سره حقیقی منعم مه هیروئ! په ناستی او ولاړی - په تللو او راټللو - په شپه او ورځ - په صبا او بیگا په گردو (ټولو) اوقاتو او حالاتو او محلاتو کېږی د الله تعالی په ذکر او فکر کېږی لکیا اوسئ!

هُوَ الَّذِي يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيْمًا ﴿٣٨﴾

دی هغه (الله) دی چی رحمت (نازلوی) پر تاسی او پرېښتی د دغه (الله) هم مغفرت درته غواړی) دپاره د دی چی ویاسی (الله) تاسی له تیارو (د کفره) رڼا (رنرا) ته (د اسلام) او دی (الله) پر مؤمنانو ډیر رحم والا.

تفسیر: یعنی د الله تعالی د زیات ذکر او په کثرت سره د یادولو نتیجه داسی کیږی چه الله تعالی هغه خپل رحمت پر تاسی نازلوی چه د پرېښتو په وسیله ئی لیږی - هم دغه رحمت او برکت دی چه ستاسی لاس ئی نیولی دی او د جهالت او ضلالت له تیارو څخه ئی ایستلی ئی او د علم - پوهی او تقوی د رڼا (رنرا) په طرف ئی لاره درښوولی او بېولی ئی یی که د الله تعالی خاصه مهربانی پر ایمان لرونکیو نه وی نو د ایمان دولت به دوی ته له کومه ځایه ورعطاء کیده؟ او

غرنگه به هغه له دوی سره محفوظ پاتی کیده؟ د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی مؤمنین د رشد او هدایت - او ایمان او احسان په طریقو کښی ترقی کوی دغه خو د دوی دنیوی حال دی د دوی د اخروی اعزازو او اکرامو ذکر وروسته راځی.

يَحْيَتُهُمْ يَوْمَ يَقُومُونَ سَلَامًا وَاَعَدَّ لَهُمْ جَزَاءً كَرِيمًا ﴿۷۰﴾

(د الله) پېشکش دوی ته په هغی ورځی چه ملاقات وکړی دوی له دغه (الله) سره سلام دی او تیار کړی دی (الله) دوی ته اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ به پر دوی سلام لیږی او پرښتی به هم پری سلام اچوی او بیا ورنژدی کيږی مؤمنین به هم پخپلو منځونو کښی د سلامونو هم داسی مبادله او تعارف کوی لکه چه په دنیا کښی ئی سره کوی.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿۷۱﴾

ای نبی بیشکه مونږ لیږلی مو ئی ته شاهد (په هغه چا چه ورلیږلی شوی ئی) او زیری ورکوونکی (په نعيم سره مؤمنانو ته) او ویروونکی (له جحیم څخه کافرانو ته).

تفسیر: یعنی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته د الله تعالیٰ توحید درزده کوی او تاسو گردو (تولو) ته سمه صافه لاره درښی هر هغه شی چه وائی په زړه او په عمل سره پری شاهی ورکوی او په محشر کښی به هم د امت په نسبت شاهی لولی چه د الله تعالیٰ پیغام کوم یوه سری تر کومی اندازی پوری منلی دی؟ (او زیری ورکوونکی دی مؤمنانو ته په نعيم سره او ویروونکی دی منکرانو ته له جحیم څخه) یعنی غاړه ایشودونکی او فرمان منونکی ته په ثواب سره زیری ورکوی غاړه غروونکی او نافرمانان په عذاب سره ویروی.

وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِأَذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿۷۲﴾

او بلونکی (د خلقو عبادت د) الله ته په اذن حکم د دی (الله) او دیوه روشانه کوونکی.

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی ؤ چی د الله تعالیٰ رحمت مؤمنین له تیارو خخه وباسی او رنا (رنرا) ته ئی راوولی دلته دغه راجیی چه هغه رنا (رنرا) د دغی دیوی خخه منتشره شوی ده. بنائی د دیوی لفظ په دغه غای کبئی په هغی معنی سره وی چی د «نوح» په سورت کبئی داسی فرمایلی شوی دی ﴿وَجَعَلَ الشَّمْسُ وَجْهَهَا لِلشَّرْقِ﴾ = الله تعالیٰ سپورمی رنا (رنرا) او لمر ئی دیوه گرغولی ده» یعنی تاسی د نبوت او د هدایت هغه لمر ئی چه ستاسی د طلوع خخه وروسته بلی کومی رنا (رنرا) ته هیخ ضرورت نه دی پاتی او نوری گردی (تولی) رناگانی (رنراگانی) په دغه اعظم نور کبئی محو او مدغم شوی دی.

وَيَبَيِّرُ الْمُؤْمِنِينَ بَيْنَ أَلَمٍ مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٢٩﴾

او زیری وکره په مؤمنانو په دی چه بیشکه شته دوی ته له (طرفه د) الله فضل دیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا او عقبی کبئی دغه محمدی امت ته د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په طفیل پر نورو تولو اممو لویوالی او لوړوالی (اوچت والی) ورعطا فرمایلی دی.

وَلَا تُطِيعُ الْكُفْرَيْنَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعَاؤُهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٣٠﴾

او مه منه (حکم) د کافرانو او منافقانو (چی مخالف له شریعته وی) او پرېوده ضرر د دوی (په انتقام اخیستلو کبئی) او توکل وکره پر الله، او کافی (بس) دی الله وکیل (کار جوړوونکی).

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ تاسی ته داسی کمالات او داسی غوره او منتخبه جماعت عنایت فرمایلی دی نو تاسی حسب المعمول د دعوت او اصلاح او تبلیغ فرائض په پوره قوت او مستعدی سره اداء کوئ! او پر هغه حکم چی الله تعالیٰ تاسی ته درکری د هغه په ویلو او کولو کبئی د هیخ یوه کافر او منافق او د نورو د چتی (بیکاره) ویلو خیال او پروا مه کوئ! (ودع اذاهم) - الآية - او پرېوده ضرر د دوی په انتقام اخیستلو کبئی او توکل وکره پر الله او کافی (بس) دی الله وکیل) یعنی که دغه اشقیاء تاسی په ژبه او عمل وځوروی نو تاسی د دوی هیخ پروا مه کوئ! او د هغوی خبرو ته بیخی غوره مه یدئ! او پر پاک الله توکل او اعتماد وکړئ! هغه به

پخپل قدرت او رحمت سره گرد (تول) کارونه جوړوی د مجرمینو لار ښوونه یا د دوی په سزا رسونه دغه تول د هم ده د قدرت په لاس کښی دی تاسی ته هیڅ ضرورت نه دی پاتی چه په دغه فکر او اندیښنه کښی خپل ځان وکړئ! د دوی مطلب خو هم داسی دی څو تاسی د دوی له طعنو او تشنیعو او نورو تعدیاتو څخه ووبریږی! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ له فریضی څخه مخ واړوی! که په فرض المحال سره تاسی هم داسی وکړئ نو ځواکی د دوی مطلب مو پوره کړ او د هغوی خبرو ته مو غوږ کیښود. (العیاذ بالله).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ
تَعْتَدُونَهَا فَمَعَهُنَّ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿۹﴾

ای هغو کسانو چی ایمان نی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چی په نکاح واخلی مؤمنی ښځی بیا طلاقۍ کړی تاسو دوی پخوا له دی نه چی مس (صحیحه خلوت) وکړی له دوی سره پس نشته تاسی ته پر دغو مطلقاتو هیڅ شمیر (د ورځو) چه شمیری به تاسو هغه، نو ورکړئ دوی ته څه فائده او خوشی کړئ دوی په خوشی کولو ښو سره.

تفسیر: یعنی هغه سړی چه خپلی ښځی ته پخوا له جماع یا صحیح خلوت څخه طلاق ورکړی که د دی دپاره نی مهر ټاکلی (مقرر کړی) وی نو نیمائی مهر نی پری اوړی که نه لږ څه فایده ورورسوی یعنی سم له عرف او خپل حیثیت سره یوه جوړه جامه دی ورکړی او په ښه صورت سره دی خوشی او مرخصه کړی - او که ښځه په دغه صورت وغواړی چه له بل چا سره خپله نکاح وتری نو عدت پری نشته زموږ د حنفیانو په نزد صحیحه خلوت هم د جماع حکم لری د دغی خبری تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کښی ولوستل شی دغه مسئله نی دلته د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مظهراتو ازواجو په ذکر کښی بیان وفرمایله چه د هغه سلسله له لری ځای څخه دوام لری په منځ کښی څو آیتونه د ضمنی مناسباتو له سببه راغلل - له دی ځایه بیا د سابق مضمون په طرف عود وکړی شو په روایاتو کښی راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم له یوی ښځی سره نکاح وترله - کله چه هغی ته ورنژدی کیده نو دغی ښځی وویل چه زه له تا څخه الله تعالی ته پناه نیسم» رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل چه «تا لوی پنا ځای ځان ته غوره کړی نو په دغه نسبت دا آیت نازل شو او خطاب نی ایمان لرونکو ته وفرمایه څو معلوم شی چه دغه حکم په رسول الله صلی الله علیه وسلم پوری څه خصوصیت نه لری بلکه پر کړدو

(تولو) مسلمانانو هم دغه حکم شته سم له دغه سره رسول الله مبارک هغی ښځی ته جوړه ورکړه او مرخصه ئی کړه مگر دغی ښځی په تول عمر کښی پر خپل دغه محرومیت ژړل.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي أَتَيْتَ أَجُورَهُنَّ
وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عِبِكَ وَبَنَاتِ
عَمَّتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَلَّتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ
وَأَمْرًا مُمُؤْنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهُ لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ
أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا
يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٥٠

ای نبی بېشکه مونږ حلالي کړی مو دی تاته ښځی ستا هغه ښځی چی ورکړی دی تا دوی ته مهرونه د دوی او هغه ښځی چه مالک شوی دی (د هغو) ښی لاس ستا له هغو (وینځو) چی راگرځولی دی الله په تا (له کفارو) او لونۍ د عم (تره) ستا او لونۍ د عمی (ترور) ستا او لونۍ د ماما (نیایی) ستا او لونۍ د خاله (توری) ستا هغه ښځی چی هجرت ئی کړی دی له تا سره او هغه ښځه مومنه چی وېښی نفس خپل نبی ته (بی له مهره) که اراده وکړی نبی د دی چی په نکاح واخلی (بی مهره) دغه (ښځه) خالصه (جایزه ده) تاته غیر له نورو مومنانو په تحقیق معلوم دی مونږ ته هغه (حکم) چه مقرر کړی دی مونږ پر دوی باندي په حق د ښځو د دوی او د هغو وینځو چی مالکان دی (د هغو) ښی لاسونه د دوی دپاره د دی چی نه وی پر تا باندي هیڅ حرج سختی، او دی الله ښه ښځونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی له هغو وینځو چی په غنیمت او نورو کښی ستاسی په لاس درشی او ستا هغه ښځی چه د دوی مهر دی ورکړی دی یعنی چه اوس ستاسی په نکاح کښی دی که قریشی وی یا له مهاجراتو څخه وی یا نه وی تولی تاسی ته حلالي دی له دوی ځنی هیڅ یوه د دی وړ او قابله نه

ده چی خوشی کری شی. د تره - د ترور - د ماما - او د تورى لونى یعنئ له قریشیانو ځنئ
چی د مور یا د پلار له جانبہ د تا قربت دارى وى د هجرت په شرط حلالى دى او تاسى له
هنوى سره نکاح کولى شی او هره ښځه چه خپل ځان نبى ته وښى یعنئ بى له مهره وغواړى چه
په نکاح کښى ئى راشى هغه هم حلاله ده - که تاسى داسى په نکاح راوړل خوښوى! دغه اجازت
مخصوص رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دى اگر که دوى پر دغه اجازت نه دى عمل کړى
(کما فى الفتح) ښائى له ﴿إِنْ كَرِهَ الْغَیْثُ﴾ څخه مرجوحه اباحت گنلئ شوى وى. په هر حال
نورو مسلمانانو ته هغه حکم دى چی معلوم شوى دى ﴿أَنْ تَتَزَوَّیَا مَعَهُمْ﴾ الآية - (النساء
۴) رکوع) یعنئ بى له مهره نکاح نه کيږى که د عقد په وخت کښى د هغه ذکر شوى وى او
که وروسته له هغه تاکلئ (مقرر) شوى وى یا هيڅ نه وى تاکلئ (مقرر) شوى نو په دغه صورت
مهرالمثل یعنئ هغه مهر چه د دى په اقاربو او خپلوانو کښى معمول او مروج وى واجبيږى له رسول
الله صلى الله عليه وسلم ځنئ الله تعالى دغه مهر قيد لرى کړى دى. په خلاف د مؤمنينو چه هنوى
ته نه د دى خبرى اجازه ده چه له څلورو ښځو څخه زياتى ښځى واخلى او نه دا چه کومه ښځه
بى له مهره په نکاح راولى.

تنبیه: رسول الله صلى الله عليه وسلم تر پنځه ويشتو کلونو پورى چه دوى د ځلميتوب جوش او
خروش او د خوند او نشاط وخت وو محض په تجرد ئى ژوندون کاوه - بيا د دوى د اقرباؤ او
خپلوانو په اصرار او د حضرت بېبى خديجة الکبرى رضى الله تعالى عنها په غوښتنئ چه د ځوانئ
وخت ئى تير شوى وو او دوه ځلئ کونده شوى وه له هغئ سره ئى عقد وفرمايه - تر دى
پنځوس کلونو پورى د دوى ژوندون په پوره سکون او اطمینان له دغئ متقیئ او عقیقئ ښځى سره
تير شو دا هم دغه زمانه وه چی دوى به له گردو (تولو) مخلوقاتو څخه جلا (جدا) په سمڅو او
کنډو کښى د واحد الله تعالى په عبادت - رياضت کښى مشغول او لگيا ؤ او د الله جل جلاله
دغئ بختورى بندى بېبى خديجة رضى الله تعالى عنها به دوى ته د ژوندون تول ضروریات تهیه او
تیارول او د الله تعالى په عبادت او د دوى د قلبى سکون په حصول کښى به ئى له دوى سره پوره
مرسته (مدد) او اعانت کاوه. د ژوندانه په دغئ اوږدئ زمانئ کښى چه د نورو خلقو لپاره د
نفسانى جذباتو د انتهائى شدت او حدت زمانه وى د دوى حیات په ډیر سکون او اطمینان سره
تير شو تر دى چه خورا ډیر معاند او له حده زیات کوم یو متعصب دښمن هم یو حرف، یوه
نقطه هم د دوى د رسولانه عصمت او خارق العادت افتاء او عفت پر خلاف نشى نقلولى او واضح
دى وى چه دا د هغه اکمل البشر د سیرت ذکر دى چه دوى پخپله د خپل حق په نسبت داسى
فرمایلى دى «هغه جسمانى قوت چه ماته عطاء کړى شوى دى د اهل الجنة د څلويښتو نارینه ؤ
اندازه دى» چه د یوه جنتى قوت د سلو تنو سړيو په اندازه جسمانى قوت ورعطاء کړى وه او
بیشکه چه د دنیا د اکمل البشر تمام روحانى او جسمانى قوتونه ښائى چه په هم داسى اعلى او
اکمله اندازه وى. په دغه حساب که فرضاً څلور زره بیبیانئ د دوى په نکاح کښى راغلى وى نو
د دوى د قوت په اعتبار په هم دغه درجه کښى شمیر کيږى شوى لکه چه یو نارینه له یوى ښځى

سره نکاح وکړی. لیکن الله اکبر! د دغه شدید ریاضت او ضبط النفس په نسبت څه وویلی شی چه دوی د خپل عمر تر دری پنځوسم کال پوری په هم هغه تجرد یا زهد په حالت کښی ژوندون وکړ بیا د بی‌بی خدیجی رضی الله تعالی عنها د وفات څخه وروسته د خپل ځان جواروونکی وفادار ملگری له لور حضرت بی‌بی عایشی صدیقی رضی الله تعالی عنها سره ئی خپل عقد وتاړه -

ماسوا له عایشی صدیقی اته کوندی بیبیانی هم د دوی په نکاح کښی ورغلی دی چه د دوی له وفات څخه وروسته نهه واړه موجودی وی چه د دوی اسماء دا دی (۱) حضرت بی‌بی عایشه صدیقه رضی الله تعالی عنها (۲) حضرت بی‌بی حفصه رضی الله تعالی عنها (۳) حضرت بی‌بی سوده رضی الله تعالی عنها (۴) حضرت بی‌بی ام سلمه رضی الله تعالی عنها (۵) حضرت بی‌بی زینب رضی الله تعالی عنها (۶) حضرت بی‌بی ام حبیبه رضی الله تعالی عنها (۷) حضرت جویریة رضی الله تعالی عنها (۸) حضرت بی‌بی صفیه رضی الله تعالی عنها (۹) حضرت بی‌بی میمونہ رضی الله تعالی عنهن وارضاهن دغه وروستنی دری بیبیانی قریشیانی نه دی د دنیا له گردو (تولو) ځنی بیمثاله انسان چه د خپل فطری قوتونو په لحاظ اقلأ د څلورو زرو ښځو مستحق وی که دی له څلورو زرو ښځو څخه یواځی تر نهو ښځو اکتفاء وکړی نو آیا کوم یو انصاف پسند سره پر دوی د ازواجو د کثرت الزام لگولی شی؟ بیا کله چه مونږ گورو چی له یوه جانبه د دوی عمر له دری پنځوسم کاله متجاوز شوی وی او سره له عظیم الشانو فتوحاتو یوه ورځ هم په مړه گیده ئی دودى نه وی خوړلی - هر شی چه ئی په لاس ورته د الله تعالی په لاره کښی به ئی صرفول په اختیاری فقر او فاقه کښی به ئی پر خپله گیده تیوی (کتی) ترلی. په څو څو میاشتو کښی به ئی د مظهراتو ازواجو له کورو لوگی نه پورته کیده او اور به په کښی نه بلیده. علی الاکثر د دوی ژوندون به په اوبو او په کهجورو و پرله پسى به ئی روژی نیولی څو متوالی ورځی به ئی په روژه سره تیرولی او له سره به ئی افطار نه فرمایه - د شپي له مخی به هم د الله تعالی په عبادت کښی ولاړ وو تر دی چه د دوی پښی به پرسیدی - او د تولو خلقو زړه به پری سوځیده - د عیش او طرب سامان لا چیری بلکه دوی خپلو تولو بیبیانو ته داسی فرمایلی و «زما هره هغه ښځه چی د اخرت ژوندون خوښوی له ما سره دی پاتی شی او هره هغه چه دنیوی ژوندون خوښوی مرخصه دی شی!» سره له دغو حالاتو که بیا هم په غور او دقت سره وکتل شی د تولو مظهراتو ازواجو حقوق به ئی په داسی اکملی او احسنی طریقی سره ادا فرمایل چه د هغه له تحمل او عهدی څخه به ډیر زورور او خورا (ډیر) طاقتور سړی هم نشی وتلی. او د جنگ په ډگر کښی به د ډیرو لښکرو په مقابل کښی څه وخت چی ډیر شجاع او جنگیالی سړی به هم له ډگره د باندی ووت دوی به لکه یو لوی غر په ډیر شجاعت او حماسه سره د اعداؤ الله په مخ کښی تینگ ولاړ وو او په لوړ (اوچت) غږ سره به ئی داسی فرمایل «الی عبادالله! انا رسول الله!» او «انا النبی لا کذب انا ابن عبدالمطلب» د بیبیانو په تعلقاتو او د عبودیت په واجباتو او د رسالت په فرائضو کښی د یوی ذری په اندازه هم له دوی ځنی څه فرق او توپیر نه لیده کیده او نه به کوم سخت او ډیر ربروونکی (تکلیفونکی) کار کښی د یوی شیبی له مخی هم له دوی

غنی ضعف او تعجب احساس کیده - دغه خارق العادت احوال د اهل البصیرت په نزد له معجزی څخه کم نه دی هم هغسی چه د دوی هلکتوب او غلمیتوب یوه معجزه وه د دوی زوړتوب هم یوه معجزه ده . رښتیا خبره خو هم دا ده چه الله تعالی د دوی د پاک ژوندون په هره یوه دوره کښی د عقیفو او متقی اشخاصو دپاره څه نمونی ایښی دی چی د انسانی ژوندون په هره شبعه کښی دوی ته عملاً هم لار ښوونه وکړی شی د مطهراتو ازواجو په دغه اسمی زیادت باندی د مخالفانو کوم تنقید او اعتراض دی هم هغه دغه مرحومه امت ته د دغی خبری وسیله گرځیدلی ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نارینه او ښځی اتباع کوونکی د هغو حکمو او نمونو څخه بی تکلفه واقف شی چه مخصوصاً په باطنی احوالو او کورنی ژوندون سره تعلق لری . گواکی د ازواجو په کثرت کښی یو لوی مصلحت هم دغه دی چه د کورنی معاشرت او نسوانی مسائلو په متعلق د رسول الله صلی الله علیه وسلم احکام او د دوی د حسنه اسوه اشاعت په کافی حد سره بی تکلفه وکړی شی او هم د مختلفو قبائلو او طبقاتو د ښځو اوسیدل د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی هغو قبائلو او طبقاتو ته د دوی د زوموالی او دامادی شرف حاصل شو او په دغه صورت سره د دوی وحشت او نفرت هم لږ شو او د خپلو دغو قومی ښځو په وسیله کله چه هغوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تقوی - عفت - شفقت - رأفت ښه اخلاق - ښو معاملو - ښی سنجی او نورو صفاتو څخه خبریدل نو د هغو لامله (له وجی) د دوی شوق او رغبت د اسلامیت په طرف زیادت مونده - او بالوسيله د شیطانی شکوکو او اوهامو ازاله په ښه طریقه سره کیده - او په دغه صورت سره د الله تعالی د عشاقو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د محان جاروونکیو او د دنیا د هادیانو هغه عظیم الشان جمیعت تیار شو چی له هغوی غنی زیات پرهیزگار او عقیف او شریف بل کوم جماعت (ماسوا له انبیاءو الله څخه) تر آسمان لاندی له سره نه مونده کیږی او د هغو تهیه او تیاریدل د کومی بدی سنجی او بد ژوندون سری په تربیت کښی مشکل او محال ؤ .

تُرْجَى مَنْ نَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤْتَى إِلَيْكَ مَنْ نَشَاءُ وَمَنْ ابْتِغَيْتَ
مِنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ تَقْرَءَ عَيْنَهُمْ
وَلَا يَحْزَنَ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا
فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ۝

بیرته کوی هر هغه ښځه چه غواړی ته له دغو ښځو خپلو او رانزدی کوی محان
ته هره هغه ښځه (خپله) چی غواړی ته (له دغو ښځو خپلو) او هغه چی بیا

ئی و غواړی له هغو (ښځو خپلو) چی لری کړی دی پس نشته هیڅ گناه پر تا باندی دغه (تفویض د کلی واک (اختیار) د ښځو خپلو) تاته ډیر نژدی دی چی یخی او روښانه شی سترگی د دوی (او خوشالی شی) او نه به غمجنی کیږی او راضی (خوشالیدی) دوی په هغه شی چی ورکوی ته دوی ته ټولی د دوی، او الله ته معلوم دی هر هغه څه چی په زړونو ستاسی کښی دی (له رغبت او کراهیت د ښځو) او دی الله ښه عالم ډیر تحمل والا.

تفسیر: یعنی د «واهیة النفس» په متعلق اختیار لری چه قبلوی ئی او که ئی نه قبلوی - او د موجوده و ښځو څخه دی مختار ئی چی کومه ئی ساتی او کومی یوی ته ئی طلاق ورکوی او هم د هغو ښځو په نسبت چه پاتی شی پر تاسی قسم (وار - نوبت) نه دی واجب چه خامخا یوه یوه شپه له هری یوی سره به اوسیږی د هری یوی په نسبت چی زه مو غواړی وړاندی وروسته هم کولی شی او له هری یوی څخه مو چی ځان بیل کړی وی بیا د هنی د بیرته اخیستلو اختیار هم لری - سره له دی چه دغه حقوق او اختیارات دوی ته ورکړی شوی و مگر دوی په خپل ټول عمر کښی له دغو اختیاراتو څخه کار وانخیست. په معاملاتو کښی ئی دومره زیات له عدل او مساوات څخه کار اخیست او د هغه مراعات به ئی کاوه چه ډیر لوی او محتاط سری به هم هغسی نشی کولی - خو سره له دی نه که د دوی قلبی میلان د چا په لوری بی اختیاره کیده - نو داسی به ئی فرمایل «اللهم هذا قسمی فیما املک فلا تلمنی فیما تملک ولا املک ای الله! دغه زما تقسیم دی په هغو شیانو کښی چی ځما په واک (قبضه) او اختیار کښی دی او پر هغه غیز کښی چی یواځی ستا په اختیار دی او ځما په اختیار کښی نه دی مه می ملامتوه» ښائی په ﴿ وَاللّٰهُ یَعْلَمُ مَا فِیْ قُلُوْبِکُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِیْمًا حَلِیْمًا ﴾ کښی د هم دغه په لوری اشاره وی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چه «که کوم سری څو ښځی لری نو پر ده واجب دی چی په وار او نوبت سره دی له گردو (ټولو) سره واوسیږی مگر پر رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه وار او نوبت نه و واجب او د دی لامله (له وجی) چی ښځی هغه خپل حق ونه گڼی او هر څه چه دوی ته وررسیږی پر هم هغه دی خوشی او راضی اوسی او قبول دی کړی که نه هره ورځ به شور ما شور - جنگ - جنجال جاری او په دینی مهماتو کښی به خلل واقع کیده او د ازواجو نظر به هم له دنیا لری کیده او بیخی د هم هغه اخروی اصلی مقصد په طرف به متوجه کیده - او په دغو غمونو او اندیښنو کښی به سره نه اخته کیده مگر رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل طرف په دغه قسم نوبت او وار کښی هیڅ فرق او توپیر (فرق) نه فرمایه - او د هری یوی په وار کښی به له هم هنی سره د شپي اوسیدل. یواځی حضرت بی بی سوده رضی الله تعالی عنها کله چه د دی عمر زیات شو خپل نوبت ئی حضرت بی بی عائشی صدیقی ته وروباښه».

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ

مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ

نه دی حلالی تاته ښځی پس له دغو (نهو ښځو چه اوس دی په نکاح دی) او نه دغه (درته روا دی) چه بدل کړی په دوی له نورو ښځو اگر که تعجب درولی تاته ښائست د هغو نورو هم.

تفسیر: یعنی هومره اقسام ئی چه په ﴿إِنَّا حَلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي﴾ کښی فرمایلی دی له هغو څخه زیاتی نه دی حلالی. او څه چی موجودی دی د هغو بدلول نه دی حلال یعنی دغه چی له دوی ځنی کومه یوه د دی لامله (له وجی) خوشی کړی چی د هغی په ځای بله کومه یوه راوولی - له حضرت بی بی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها او ام سلمی رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چه دغه ممانعت په اخر کښی موقوف شو مگر واقعه دا ده چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وروسته له دی نه نه کومه بله نکاح وفرمایله او نه ئی په دغو موجوده ؤ ښځو خپلو کښی په کومی یوی کښی تبدیل وفرمایه د دوی د وفات تر وخته پوری دغه گردی (تولی) ازواجی موجودی وی.

إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ

مگر «خو روا دی درته» هغه وینځی چی مالک وی ښی لاس د تا «دوی ته»

تفسیر: یعنی وینځه - کنیزک - د رسول الله مبارک دوه ښځی مشهوری دی یوه «ماریه القبطیه» چه د دی له نسه حضرت ابراهیم متولد او په هلوکتوب کښی وفات شو - دوهمه ریحانه رضی الله تعالی عنهما

وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا

او دی الله په هر څیز باندی (د اعمالو ستاسی) ښه ساتونکی.

تفسیر: یعنی الله تعالی درته گوری چه په کوم یوه د احکامو او حدودو پابندی کوی؟ او پر کوم یوه ئی نه کوی نو ښائی چه انسان د هر کار د کولو په وخت کښی هم دغه خبره تر نظر لاندی ونیسی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ

إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَبْظِينَ إِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَأَدْخُلُوا

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه ننوځئ کورونو د نبی ته مگر (هغه وختی ننوځئ چی اذن وکړی شی تاسی ته (خوړلو د) طعام ته په دغه حال کبسی چه نه اوسی منتظر پخلی د هغه ته ولیکن کله چه ویلل شی تاسی پس ننوځئ.

تفسیر: یعنی بی له حکمه او اجازی په دعوت کبسی مه ځئ! څو تاسی ئی نه یو غوښتی پخپل سر چیری مه درومئ که نه هلته به په انتظار کبسی ناست پاتی کیږئ او د هغه کورنی د کارونو په اجرا کبسی مانع گرځئ او د حرج عوامل به پیدا کوئ!

فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مَسْتَأْذِينَ لِحَدِيثٍ

پس کله چی طعام وخوړئ نو خواره شی (نور څنډ (تاخیر) مه کوئ هلته) او مه کینئ آرام نیوونکی دپاره د خبرو (پو له بل سره)

تفسیر: یعنی څه وخت چی له دودی څخه فارغ شوئ نو ښائی د خپلو کورونو په طرف بیرته ولاړ شی! ځکه چی د هملته کیناستلو او مجلس جوړولو څخه هغی کوربه ته تکلیف او حرج واقع کیږی. دغه خبری اگر که د نبی الله صلی الله علیه وسلم د کورونو په متعلق فرمایلی شوی دی ځکه چه د شان نزول تعلق له هغه سره دی مگر تری د یوه عمومی ادب ښوونه مقصود ده چی بی له غوښتنی د چا کره تلل - یا د کوم میلمه سره مل شوی په طفیلی حیثیت د چا کره ننوتل - یا پخوا له دودی هم داسی خوشی چتی (بیکاره) هلته پندیدل - او خبری اتري کول - یا وروسته د دودی له فراغه هلته کیناستل او مجلس او ساعت تیری کول نه دی په کار.

إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَعِجُ مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَعِجُ مِنَ الْحَقِّ

بیشکه دغه (ننوتل کیناستل خبری کول) دی داسی کار چی تکلیف رسوی نبی ته پس حیاً کوی (نبی) له تاسی (چی وباسی تاسی) او الله حیاً نه کوی له (ویلو د خبری) حق.

تفسیر: یعنی نبی الله صلی الله علیه وسلم د شرم او حیاء له وجی پر خپل ځان ربر (زحمت) او تکلیف اخلی - او د خاطر او لحاظ لامله (له وجی) په صافو الفاظو سره دغو میلمنو ته نه وائی چه ځی! خپلو ځایونو ته لاړ شی! چی ماته تکلیف او اذیت پېښیږی دا خو د نبی الله صلی الله علیه وسلم د اخلاقو او د مروتو وضعیت دی مگر ستاسی له تأدیب او اصلاح څخه هیڅ شی پاک الله نشی منع کولی او الله تعالی هرومرو (خامخا) د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په ژبه تاسی ته خپل احکام اعلام او درنکاره وی.

وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقَوْلِكُمْ وَقَوْلِهِنَّ

او کله چه غواړئ تاسی له دغو (مطهراتو ازواجو) څخه د کوم متاع کار کوم څیز پس غواړئ هغه له دوی نه د باندی د پردی دغه (غوښتل د باندی د پردی) د تاسی ډیر پاک ساتونکی دی د زړونو ستاسی او (ډیر پاک ساتونکی دی) د زړونو د دوی،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دغه سره الله تعالی مسلمانانو ته ادب ښوولی دی. کله چی دوی به د دودی دپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره ورتل نو وروسته له دودی ځنی به هملته کښیناستل او په خپلو خبرو اترو به مشغولیدل حال دا چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هوسائی (آرام) او استراحت ځای به هم هغه و. مگر دوی له شرمه او حیاء دوی ته نه ویل چی څی پاشی! نو ځکه پاک الله دوی ته وفرمایل - او په دغه آیت کښی د پردی حکم صادر شو چی نارینه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له ازواجو سره مخامخ نشی. که کوم شی غواړی ښائی چی د پردی له شائی وغواړی. په دغه کښی د جانبینو زړه صاف او پاک پاتی کیږی او د شیطانی وسوسو استیصال په عمل راځی».

وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنْكِرُوا زَوْجَاهُ مِنْ بَعْدِ إِتِّبَاطِ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ۝

او نه ده روا تاسی ته دا چی تکلیف (او ضرر) ورسوئ رسول د الله ته او نه ده (روا تاسی ته) دا چی په نکاح واخلی ښی د ده پس له وفات (یا

طلاق) د ده هېڅکله بیشکه دغه (ایذاء د رسول او د ازواجو نکاح ئی) ده په نزد د الله (گناه) ډیره لویه

تفسیر: یعنې د کفارو او منافقینو هر څه چی زړه ئی غواړی چټی (بیکاره) او فضول دی ووائی او پخپلو هم دغو ربرولو (تکلیفولو) او ایذاء رسولو کښی دی مشغول اوسی! مؤمنینو ته چی د ډیرو دلایلو او براهینو په رڼا (رنرا) د رسول الله صلی الله علیه وسلم انتهائی صداقت - امانت - عفت - طهارت ظاهر او څرگند (ښکاره) شوی دی - دغه خبره لائقه او مناسبه نه ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حیات یا ممات کښی داسی کومه خبره وکړی یا ئی ووائی چی دوی دی د ډیری ضعیفی درجی ایذاء او خفکان سبب وگرځی په مونږ او ټولو مؤمنانو لارم دی چه د خپل دغه محبوب او مقدس رسول د عظمت شان تل ترته رعایت وکړو او همیشه فهم او دقت وکړو چه په غفلت او تساهل سره هم کوم داسی تکلیف ورکوونکی حرکت له مونږ ځنی صادر نشی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا او آخرت په زیان او خساره اخته او ککر شو له دغه تکلیف ورکوونکو حرکاتو څخه یوه ډیره سخته او لویه گناه دغه ده چه کوم سړی د دوی د مطهراتو او ازواجو سره وروسته د دوی له وفاته خپله نکاح وتړی. یا د داسی نالائقی ارادی اظهار د رسول الله په حیات کښی وکړی. ظاهر دی چه د مطهراتو ازواجو مخصوص عظمت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د تعلق له سببه موجود او قائم شوی دی. او دوی له روحانی حیثیته د ټولو مؤمنینو محترمی میندی ټاکلی (مقرر) شوی دی. آیا وروسته له دی نه چه د کوم امتی د نکاح په عقد کښی راشی د دوی هغه عزت او احترام کماحقه ملحوظ پاتی کیدی شی؟ وروسته له دوی نه کله چی دوی په کورنی جنجالو او جگړو کښی ولویدی نو د تعلیم او تلقین او دینی احکامو د تبلیغ هغه اعلیٰ غرض او مقصود څرنگه په اطمینان او آزادی سره تکمیل او پوره کولی شی چه د هغه دپاره فی الحقیقت قدرت دوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره غوره کړی دی - او آیا کوم په انتهائی درجه سره بی حیاء او بیحسه او بی شعوره انسان به هم باور کولی شی چه له سیدالبشر امام المتقین او د خلق العظیم له مظهر سره کومی بی‌بی صاحبی چه خپل عمر تیر کړی وی هغه به د یوی شپې له مخی هم بی د دوی له کوره په بل ځای کښی اوسیدی شی؟ او هلته قلبی سکون او مسرت هم حاصلولی شی؟ یا د هغه هیله (ارزو) او امید په خپل زړه کښی گرځولی شی؟ خصوصاً څه وخت چه دغه خبره معلومه شوی هم وی چی دوی له هغو منتخبو او غورو خواتینو څخه دی چه د دوی په منځ کښی د دنیا او آخرت دواړه لیاری وروړاندی کړلی شوی مگر هغوی په خپل ذوق او خوښی سره د دنیا پر عیش، خوښی او عشرت د رسول الله صلی الله علیه وسلم صحبت او خدمت او د آخرت عظمت ته ترجیح او اهمیت ورکړ. او د آخرت د لیاری د اختیارولو اعلان ئی وکړ. لکه چه تاریخ راښی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له وفاته وروسته دغو مطهراتو ازواجو او جنتی مقدساتو خواتینو په څه عدیم‌الظنیر زهد - ورع - تقوی - صبر او توکل سره د الله تعالیٰ په عبادت او خپلو معنوی اولاده‌و په هدایت

کښی مشاغلته او د اسلامي احکامو په نشر او اشاعت او په ديني خدمت کښی مواظبت کاوه او خپل گرد (تول) اوقات ئی په هم دغو مهماتو کښی صرف او وقف کړل او هيڅ یوی له دوی ځنی په سهو او خطا سره هم دنیوی لذایذو او مشاغلو ته نه دی کتلی او څرنگه داسی کوم خیال به د دوی په زړه کښی تیریده؟ حال دا چی الله تعالی د دوی په نسبت داسی لطف او مرحمت فرمایلی و ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ او په دغه سره ئی د دوی د تزکیی او د تطهیر د کفالت بشارت ورکړی وو. (فرضی الله عنهن! وارضاهن وجعلنا منن یعظمهن حق تعظیمهن، فوق مانعظم امهاتنا التی ولدتنا. آمین.) د دغی مسئلی نهایت محققانه بحث د حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوی قدس سره د «آب حیات» په کتاب کښی شته.

إِنْ تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٧﴾

که چیري ښکاره کړئ کوم شی (تاسی په خوله) یا ئی پټ وساتئ (په زړونو کښی) پس بیشکه الله دی پر هر څیز (د اعمالو ستاسی) ښه عالم.

تفسیر: یعنی مه په ژبه سره دغسی خبری کوئ او مه په زړه کښی داسی وسوسی ته لپاره ورکوئ! ځکه د الله تعالی په نزد ظاهر او باطن او نور گرد (تول) یو شان عیان دی او هيڅ یو شی له ده ځنی پټ نه دی او دی پر گردو (تولو) اخبارو او اسرارو علیم او خبردار دی.

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا أَخَوَانِهِنَّ وَلَا بَنَاتِهِنَّ وَلَا إِخْوَاتِهِنَّ وَلَا مَمْلُوكَاتٍ إِيَّاهُنَّ

نشته گناه پر دغو ښځو په (مخامخ کیدلو د) پلرونو د دوی کښی او نه په ځامنو د دوی کښی او نه په وروڼو د دوی کښی او نه په ځامنو د وروڼو د دوی کښی او نشته (گناه پر دغو ښځو په مخامخ کیدلو د) ځامنو د خویندو د دوی کښی او نه په ښځو د دوی (یعنی په ښځو د نورو مؤمنانو) او نه په هغو (وینځو) چه مالکان وی ښی لاسونه د دغو (ښځو لره).

تفسیر: پاس د مطهراتو ازواجو سره د نارینه و مخامخ کیدلو ممانعت وشو. اوس دغه ښوولی کیږی چی دوی سره د دوی د محارمو مخامخ کیدل ممنوع نه دی. په دغه مورد کښی کوم عمومی حکم چی د عمومو مستوراتو په نسبت د «النور» په سورت کښی تیر شو هم هغسی د

مطهراتو ازواجو په نسبت هم حکم دی. د ﴿وَالَّذِينَ لَا مَلَائِكَةَ لَهُمْ﴾ کومه تشریح چی مونږ هلته په (۱۰) رکوع کښی کړی ده هغه دی دلته بیا ولوسته شی.

وَاتَّقِينَ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ۝

او وويريږئ (ای ښځو) له الله! بیشکه الله دی پر هر شی باندی ښه شاهد عالم.

تفسیر: یعنی د پردی کوم احکام چه بیان شوی دی او هغه استثناء چه په کښی کړی شوی چه هغه په پوره ډول (طریقه) سره ملحوظ ولرئ او لږ څه هم په هغه کښی وړاندی وروسته لاندی باندی ونه کړئ! او په ظاهر او باطن کښی ښائی چه د الله تعالی د احکامو او د حدودو رعایت وکړی! ځکه چه له الله تعالی څخه ستاسی هیڅ شی نه دی پټ ﴿يَكُونُ خَافَةَ الْآيَةِ وَمَا تُخْفِي الضُّوُرُ﴾

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ۝

بیشکه الله او پږښتی د الله درود وائی (رحمت لیږی) پر نبی باندی ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) درود ووايئ پر هغه (نبی) باندی او سلام (پری) ووايئ په سلام ویلو سره.

تفسیر: د «صلوة علی النبی» مطلب دا دی د نبی ثناء له تعظیم - رحمت او عطوفت سره - بیا د هر یوه په طرف چه صلوة منسوب وی سم د هغه د شان او مرتبی سره کومه ثناء - تعظیم - رحمت او عطوفت چی وړ او لایق وی هم هغه به تری مرادوه شی. لکه چی وایی پلار پر زوی - زوی پر پلار او ورور پر ورور مهربان دی یا هر یو له بل سره مینه او محبت کوی نو ظاهر دی د پلار کوم قسم محبت او مهربانی چی پر زوی ده د زوی هغه قسم مینه او محبت پر خپل پلار نه دی او د ورور له ورور سره هم هغسی نشته بلکه د دغو دواړو د مینې نوعیت بل شان دی - هم داسی دلته ئی هم قیاس وکړئ او وپوهیږئ! الله تعالی هم پر نبی صلوة لیږی یعنی په رحمت او شفقت سره د ده ثناء - اعزاز او اکرام کوی پږښتی هم پری سلام لیږی مگر د هر یوه صلوة رحمت - تکریم او تعظیم سم د ده د شان، مقام او مرتبی سره دی. وروسته له دی نه پر مؤمنانو حکم دی چی تاسی هم پر نبی صلی الله علیه وسلم صلوة او رحمت ولیږئ! ښائی د دوی حیثیت له دغو دواړو څخه بیخی جلا (جدا) او علیحده وی. علماؤ فرمایلی دی چی د الله

تعالیٰ صلوة رحمت لیلول دی او د پرېستو صلوة استغفار دی او د مؤمنینو صلوة دعاء ده. په حدیث کښی راغلی دی کله چی دغه آیت نازل شو صحابه و رضی الله عنهم عرض وکړ یا رسول الله د سلام طریقه خو مونږ ته معلومه شوی ده یعنی چی د لمانځه په تشهد کښی داسی لوستل کیږی السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته د صلوة طریقه هم مونږ ته ارشاد وفرمایې! شو یی مونږ په لمانځه کښی ولولو. رسول الله صلی الله علیه وسلم د دغه درود تلقین دوی ته وفرمایې «اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کماصلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید - اللهم بارک علی محمد وعلی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید» غرض دا دی چی الله تعالیٰ مؤمنینو ته حکم ورکړ چی تاسی هم پر نبی صلوة (رحمت) ولیږئ نبی دغه راوښود چی ستاسی صلوة لیلول دغه دی چی له الله جل جلاله غځی وغواړئ خو هغه زیات له زیات خپل رحمتونه تر ابد الابد پوری تل ترتله پر نبی صلی الله علیه وسلم نازل وفرمایې! ځکه چی د الله تعالیٰ رحمتونه بیحد او بی نیایته دی، دغه هم د الله تعالیٰ رحمت دی چی پر دغه غوښتنه سره لا نور داسی رحمتونه پر خپل نبی صلی الله علیه وسلم نازل فرمائی چی مونږ د هغو د لیلولو څخه بی د ده د توفیقه عاجز او ناتوانه یو او بیا هغه خپل لطف مونږ ته منسوب وفرمائی چی گواکی مونږ هغه د ده په حضور کښی وروړاندی کړی دی حال دا چی په واقع کښی رحمت لیوونکی هم هغه واحد ذات جل جلاله دی ولی چی د هیڅ بنده له اختیاره او قوته دغه کار نه دی پوره چی رسول الله صلی الله علیه وسلم له رتبې سره لایق کومه تحفه او سوغات ده ته وروړاندی کړی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له الله تعالیٰ غځینی رحمت غوښتل پر رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغه سره د ده پر خپل خانه باندی هم درود ویل لوی قبولیت لری او پر دوی هم هغسی رحمت نازلیدوی چی د دوی له شانه سره مناسب او لایق وی او له یو ځلی غوښتلو څخه لس رحمتونه پر هم هغه غوښتونکی نازلیدوی اوس د هر چا چی هومره زړه غواړی هغومره رحمت دی ځان ته حاصل کړی»

تنبيه: د صلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم په متعلق مزید تفصیلات په دغی مختصری حاشیې کښی نه ځائیږی - دغه موضوع دی د احادیثو په شروحو کښی ولوستل شوی! په دغه مورد کښی د شیخ شمس الدین سخاوی رحمة الله علیه رساله د «القول البدیع فی الصلوة علی الحبيب الشفیع» د ویلو وړ (قابل) ده مونږ د «صحیح مسلم» په شرح کښی د کفایت په اندازه د ده په متعلق څه لیکلی دی. فالحمد لله علی ذلک.

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا

بیشکه هغه کسان چی ایذاء رسوی الله ته (په و لد او شریک) او (ایذاء رسوی) رسول الله (ته په نسبت د سحر - شعر - جنون) لری کړی دی دوی الله (له رحمته خپله) په دنیا او په آخرت کښی او تیار کړی ئی دی دوی ته عذاب سپکوونکی (د اور د دوزخ).

تفسیر: پاس پر مسلمانانو حکم ؤ چی دوی دی د نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د ایذاء سبب ونه گرځی بلکه د دوی په انتهائی تعظیم او تکریم کښی دی زیار (محنت) او کوښښ وکړی! چی د هغه یو صورت صلوة او سلام لیږل دی اوس دغه راهیسی چی د رسول الله ایذاء رسونکی په دنیا او آخرت کښی ملعون او مطرود او په خورا (دیر) سخت شرموونکی عذاب اخته او ککړیوی. د الله تعالی ایذاء دغه ده چی د ده رسول صلی الله علیه وسلم ته څوک څه ربر (تکلیف) او ایذاء ورسوی یا د ده لوی جناب په نسبت نالایقی خبری وکړی.

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا كَسَبُوا فَتَدْ أَحْمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا

او هغه کسان چی ایذاء رسوی مؤمنانو سړیو ته او مؤمنانو ښځو ته (په اتهام) په غیر د هغه کار چی کړی ئی وی دوی (یعنی په ناکړی کار) پس په تحقیق باروی دوی پخپل ځان غت دروغ او گناه ښکاره (چی د عقوبت موجب دی).

تفسیر: دغه منافقان ؤ چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم بد به ئی ویل یا د دوی د مطهراتو ازواجو په نسبت به ئی د دروغو خبری اتري لکه چی د «النور» په سورت کښی مسطوری دی کولی. وروسته له دی نه د ځینو هغو ایذاؤ د انسداد په نسبت ځینی ښوونی کړی شوی دی چی د دغو منافقینو له خوا به ځینی مسلمانانو ښځو ته رسیدی - په روایاتو کښی مذکور دی کله به چی مسلمانی ښځی خپلو ضروریاتو ته د باندی تللی نو بدکاره منافقان به دوی ته په پټونی کښی ناست ؤ او د دوی د اذیت او پریشانی اسباب به یی ورپښوه کله چی دغه منافقین به ونیول شول نو د پوښتنی په ځواب کښی به ئی داسی ویل چی مونږ په دی باندی نه وو خبر چی دغه اصیله او حره ښځه ده مونږ به داسی گنل چی گوندی وینځه اوامه ده نو ځکه مو وچیرله.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ

عَلَيْهِمْ مِنْ جَلَالِهِمْ

ای نبی و وایه بنغو ته دی او لونو ته دی. او بنغو (د نورو) مؤمنانو ته چه خواره دی کاندی پر تولو غانونو خپلو له تکرپو (خادرونو) پرونو خپلو څخه

تفسیر: یعنی وروسته د تول بدن له پتولو څخه د تکرپ (خادر) څخه برخه پر سر او څه برخه ئی له سر ځنی راجنکته پر خپله څیره باندی وڅروی. په روایاتو کښی راغلی دی چی وروسته د دی آیت له نزوله مسلمانانو بنغو به خپلی څیری او گرد (تول) بدنونه په خپلو تکرپو (خادرونو) سره پتول او بیا به د باندی داسی وتلی چی یواځی به د دوی یوه سترگه ښکاریده چی په هغه سره په لاره تلی شوی. له دی نه معلومه او ثابت شوه چی د فتنی او فساد په وخت کښی ښائی چی آزادی اصیلی ښځی خپله څیره هم پته کړی او وینځی د شدیدو ضروریاتو له سببه پر دغه نه دی مکلفی ځکه چی د دوی په کارو او چارو کښی تکلیف او حرج پېښیږی.

ذَلِكَ اَدْنٰی اَنْ يُعْرِضَ فَلَا يُؤْذِنُ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا

دغه (پتول د بدن) نژدی دی دی ته چی وېه پېژندی شی دوی (چی اصیلی دی) پس ایذاء به ونشی رسولی دوی ته (په زعم د وینغو) او دی الله ښه ښوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي چی «ښه وپېژندله شی چی وینځه نه ده بلکه بیوی ده، د ننگ او ناموس میرمن ده بدبخته او بدناموسه نه ده نیک پخته ده بدذاته نه ده څو بدنیته خلق هغوی ته لاس ونه غځوی او نقاب (بغره) ئی د هغه ښه کښوده دغه د بهتری حکم دی وروسته ئی وفرمایل چی الله ښوونکی مهربان دی» یعنی که سره له دومره اهتمامه کوم تقصیر پاتی شی نو د الله تعالی له مهربانی نه د ښځی توقع شته. (تکمیل) دغه خو د آزادو بنغو په نسبت انتظام و څو هر څوک دوی وپېژنی او د دوی رپولو (تکلیفولو) ته زړه ښه نه کړی او بیا د دروغو پلمه (تدبیر) او حيله ورته جوړه نه کړی. وروسته له دی د عمومی کوتی وروپلو او لاس غځولو په نسبت تهدید او وپړول دی اعم له دی چه له کومی میرمنی سره وی یا له کومی وینځی سره.

لَنْ لَّمْ يَنْتَهُ الْمُنْفِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ

قسم دی که منع نشول منافقان (له نفاق څخه) او هغه کسان چی په زړونو د

دوی کښی رنځ دی (د زنا کولو له بد کاری خپلی نه)

تفسیر: یعنی پر هغو خلقو چی د بدنظری او شهوت پرستی مرض او ګرګ لګیدلی وی

وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ

او بدی آوازی ګډوونکی په (ښار د) مدینې کښی

تفسیر: دغه غالباً یهودان دی یا ممکن دی چه هغه منافقان تری مراد وی چه علی‌الاکثر به ئی دروغ خبری شائع کولی او د اسلام او د مسلمانانو په خلاف به ئی شائعات او انتشارات کول. او امکان لری چی منافقان تری مراد وی

لَنُغْرِبَنَّكَ بِمَنَّمْ لَكُمُ الْيَجَادُ وَرُونَكَ فِيهَا أَالْأَقِلِيلَا ۖ مَلْعُونَيْنِ ۗ أَيَّمَا أَتَقَفُوا أَخَذُوا وَقَتًا قَتِيلًا ۖ

نو خامخا به وګمارو مسلط به ګرو مونږ خامخا تا پر دوی بیا به همسایه
توب ونه ګری (دوی) د تا په دغه (مدینه کښی) مګر لږ وخت رتلی ترتلی
شوی هر چیری چی وموندلی شی وبه نیولی شی او وبه وژلی شی په وژلو (د
خواری سره)

تفسیر: یعنی که دغه بد سړی د خپلو دغو حرکاتو څخه لاس وانخلي نو مونږ به تا پر هغوی
مسلط کوو چی په څو ورځو کښی تاسی هغوی له مدینې منورې څخه د باندی وشړی - او هومره
ورځی چی دلته اوسیری د ذلت او مرعوبیت په صفت کښی به پاتی وی لکه چی دغه یهودان ګرد
(ټول) وشړل شول - او منافقانو به د دغو ویرولو او دارولو په اثر ښانی خپله رویه بدله ګری وی
نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

حضرت شاه صاحب لیکي «هغه خلق چی بدنیت وو - او په مدینې منورې کښی به ئی ښځو ته
لاس آچاوه او په بدو سترګو به ئی ورته کتل - او دروغی خبری به ئی خورولی او پخپلو اوضاعو
او حرکاتو سره به ئی د مسلمانانو د ضعف او ماتې او د مخالفانو قوت او قدرت به ئی خلقو
ته ښکاره کوو دغه ئی هغو ته وفرمایل»

سُنَّةُ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَكِنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿۶۷﴾

دا یوه لاره ایښی ده الله لاره په حق د هغو (منافقانو مرجفانو) کښی چی تیر شوی دی پخوا له دی نه او له سره به نه مومی ته لاری د الله ته هیڅ تبدیل تغییر

تفسیر: یعنی عادت الله په هم دی دوام لری هغو کسان چی د انبیاو الله په مقابل کښی شرارتونه کوی او فتنه او فساد خوروی هم داسی ذلیل - خوار او هلاک کړی. یا دغه مطلب دی چی په پخوانیو کتابونو کښی هم دغه حکم شوی دی چی مفسدان له خپله منځه د باندی وباسی! لکه چی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه ئی له توریت څخه نقلوی.

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿۶۸﴾

پوښتنه کوی له تا څخه خلق له قیامت (د راتلو چی کله دی؟) ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده علم د قیامت (خاص) په نزد د الله دی او څه شی پوه کړی ئی ته (په قیام د قیامت؟ یعنی ته تری بیخبره ئی بیا نو ورته ووايه) ښائی چی قیام د قیامت دی نژدی.

تفسیر: - اگر که د قیامت د صحیح وخت تعیین الله تعالی هیچا ته نه دی ښوولی مگر دلته ئی د هغه د قرب په طرف اشاره فرمایلی ده. په حدیث کښی راغلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم خپله د شهادت او وسطی گوتی پورته کړی او ورسره ئی وفرمایل - «إِنَّا وَالسَّاعَةَ كَهَاتَيْنِ» زه او قیامت د دغو گوتو په شان یو» یعنی هومره چه وسطی گوته د سبابی په نسبت وړاندی ختلی ده نو زه له قیامت څخه هم دغومره قدر پرموی راغلی یم - قیامت ډیر نژدی او په ما پسې ژر راتلونکی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «ښائی په دغه کښی به هم منافقانو ضد عناد او سر تمبگی ځان ته غوره کړی وی د هغه څیز ځواب چی له تولی دنیا سره نشته د هم هغه پوښتنه څو څو ځلی وکړی نو هم هغه ئی هم دلته ذکر کړ» او ممکن دی چی د هغه په نسبت چی پخوا له دی نه ئی فرمایلی ؤ ﴿لَقَدْ هَمَّ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا﴾ د استهزاء او تکذیب په ډول (طریقه) به ئی ویل چی هغه قیامت او آخرت به کله راځی؟ چی ته مو له هغه څخه تل ویروی - آخر د هغه صحیح او تاکلی (مقرر کړی) وخت خو مونږ ته راوښه!

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكُفْرَيْنَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿۳۲﴾

بیشکه الله رتلی دی کافران (منکران د بعث له رحمت خپله) او تیار کری ئی دی دوی ته سختی لمبی وهونکی اور.

تفسیر: یعنی د دغه لعنت اثر دی چی دوی داسی لاطائل سوالات کوی او د آخری خاتمی او د عاقبت هیڅ فکر نه کوی.

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿۳۳﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ
وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ

په دغه حال کښی چی همیشه به اوسیری په دغه اور کښی تل تر تله نه به مومی دوی هیڅ دوست (چی ئی تری وباسی) او نه کوم مددگار (چی عذاب تری لری کری یاده کړه) هغه ورځ چی چورلولی به شی مخونه د دوی په اور کښی

تفسیر: یعنی پرمخی نسکور غورځولی کپیری او د دوی څیری به په اور کښی لاندی باندی کری شی.

يَقُولُونَ لِيَلَيْتَنَا اطَّعْنَا اللَّهَ وَاطَّعْنَا الرَّسُولَ ﴿۳۴﴾

وائی به دوی ای کاشکی مونږ اطاعت کری وی مونږ د الله او اطاعت کری وی مونږ د رسول (د الله).

تفسیر: په دغه وخت به ارمان او افسوس کوی چی کاشکی مونږ په دنیا کښی د الله او د رسول الله پر وینا غوږ ایښی وی او پر هغه مو عمل کری وی خو له دغه بدی ورځی سره مخامخ شوی نه وی.

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا فَأَصَلَّوْنَا لِلسَّبِيلَا ﴿۳۵﴾

رَبَّنَا آتِنَهُمْ زُجُجًا مِّنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَتُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ۝۳۳

او وایی دوی ای ربه زمونږ بېشکه مونږ اطاعت کړی و مونږ د مشرانو خپلو او د غتانو خپلو پس ورکه کړه دوی له مونږ ځنی سمه لاره. ای ربه زمونږ ورکړه دوی ته دوچنده له عذابه او لری کړه دوی له رحمته خپله رتلو ترتلو لویو سره

تفسیر: دغه به د غیظ او قهر له شته وایی چی زمونږ دغو دنیوی سردارانو، مشرانو او مذهبی پیشوایانو وغولولو او تیری ایستلو او په دروغو او فریبو ئی په دغه غم او مصیبت کښی اخته کړو - د هم دوی په اغواؤ او لمسون د حق له لاری څخه وشوئیدو او بی لاری شو. نو که اوس مونږ ته سزا راکوله کیږی ضائی دوی ته زمونږ په نسبت دوچنده سزا ورکړه شی. او هغه لعنت او زحمت چی پر مونږ نازلېږی له هغه څخه دی زیات او ډیر پر دوی هم نازل شی. ځواکی د دوی پر دوچنده سزا ورکولو سره د خپل زړه یخول غواړی. په هم دغه مضمون یو بل آیت د «الاعراف» په (۴) رکوع کښی تیر شوی دی هلته د دوی د دغی غوښتنی ځواب هم شته هغه دی هلته بیا ولوست شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِندَ اللَّهِ وَجِيهًا ۝۳۴

ای هغو کسانو چی ایمان بی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه کیږئ په شان د هغو کسانو چی ایذاء ئی رسولی وه موسی ته پس پاک کړ دغه (موسی لره) الله له هغو دروغو چی دوی پری ویل او وو (موسی) په نزد د الله کښی وجیه (مخور خاوند د عزت)

تفسیر: یعنی تاسی داسی کوم کار یا خبره مه کوئ چی له هغه نبی علیه السلام ته ایذاء ورسیري دغه ایذاء نبی علیه السلام ته هیڅ زیان او ضرر نشی رسولی څکه چی دی د الله تعالی په دربار کښی لوی عزت او پت لری او الله جل جلاله به له ده ځنی هغه د اذیت گردی (تولی) خبری لری کوی مگر په هغه سره ستاسی آخرت خرابیږی. وگورئ چی د حضرت موسی علیه السلام په نسبت خلقو څرنگه د اذیت خبری کولی مگر الله تعالی د موسی علیه السلام د وجاهت او مقبولیت له وجی د هغو تولو ابطال وفرمایه او د موسی علیه السلام بی خطائی او بی داغی ئی

ثابتہ کرہ . په روایاتو کښې راغلی دی چی ځینو مفسدینو پر حضرت موسیٰ علیه السلام تهمت لگاوه چی حضرت هارون علیه السلام ئی بیدیا ته بیولی او هلته ئی وژلی دی نو الله تعالیٰ په یوه خارقه طریقه سره د هغه تردید وفرمایه او په صحیحینو کښې راغلی دی چی حضرت موسیٰ علیه السلام د حیاء له وجی د هغی زمانی د خلقو د رواج او دستور په خلاف به په پت څای کښې تل په پته غسل کاوه . خلقو به ویل چی د دوی په بدن کښې هر ورو (خامخا) څه عیب دی یا د برص داغ لری یا ئی خصی پرسیللی دی یوه ورځ موسیٰ علیه السلام غسل کاوه او خپل کالی (جامی) ئی ایستلی پر یوی تیږی (گتۍ) ئی ایښی ؤ هغه تیږه (گتۍ) د دوی له کالیو (جامو) سره وتښتیده حضرت موسیٰ علیه السلام بریند له اوبو څخه ووت او خپله همسا ئی واخیسته او په هغی تیږه (گتۍ) پسې پر منډو شو په دغه وخت کښې ټولو خلقو دوی ته کتل او گردو (ټولو) ته دغه حقیقت ورڅرگند (ښکاره) شو چی د دوی مبارک وجود بیخی پاک او بیعیبه دی څه ښه ئی ویلی هر چا چی ویلی دی

پت ئی په جامو کر . د هر چاچی څه عیب ولید

بی عیبو لره ورکړله جامه د بریندتیا

ځینو مفسرینو لیکلی دی چی قارون یوی ښځی ته څه پیسی ورکړی او ویی لمسوله څو هغه په یوه لویه مجمع کښې چیری چی موسیٰ علیه السلام په موعظه او تذکیر کښې مشغول وی داسی ووائی چی (العیاذ بالله) موسیٰ علیه السلام له ماسره مبتلا دی - بالاخر الله تعالیٰ قارون په ځمکه کښې خښ کر او د هغی ښځی په ژبه ئی د هغه تهمت تردید وکاوه لکه چی د «قصص» په سورت کښې تیر شو .

تنبیه: د موسیٰ علیه السلام بریند څغلیدل په تیږی (گتۍ) پسې د مجبوریت لامله (له وجی) ؤ - او ښائی دا ئی هم په خیال کښې نه وی څرځیدلی چی دغه تیږه (گتۍ) به برابره هغی لویی مجمعی ته ورځی او هلته به دریری پاتی شو د تیږی (گتۍ) دغسی حرکت نو هغه د فوق العادت په ډول (طریقه) وو د عاداتو پر خوارکو مونږ یو مستقل مضمون لیکلی دی د هغو له لوستلو څخه وروسته په دغسی جزئیاتو کښې د بحث او تمحیص ضرورت نه پاتی کیږی . په هر حال له دغی واقعی څخه ظاهریږی چی د الله تعالیٰ له جانب د انبیاء علیهم السلام د پاکۍ اثبات له جسمانی او روحانی عیبو څخه تر کومی اندازی پوری منظور دی؟ او په څه اندازه د دغی شیانو په امحاء کښې اهتمام کړی شوی دی؟ څو د خلقو په زړونو کښې د دوی له جانب د تنفر او استخفاف جذبات پیدا نشی او د قبول الحق په لاره کښې له هیڅ جانب څه مانعت ورپیش نشی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

يُضِلُّكُمْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٤١﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وویړیږئ له عذاب د الله او ووايئ خبره سمه محکمه رشتیا! چی نیک صالح کړی (الله) تاسی ته عملونه ستاسی او وېښی (الله) تاسی ته گناهونه ستاسی او هر چا چی اطاعت وکړ د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق بریالی (کامیاب) شو په بری ډیر لوی سره.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له الله تعالیٰ څخه وویړیږئ او وپوهیږئ چی سمی خبری کوونکی ته د ډېرو ښو او مقبولو اعمالو توفیق ور په برخه کیږی او گناهونه او تقصیرات ئی ورمعافېږی. په حقیقت کښی یواځی د الله تعالیٰ او د رسول صلی الله علیه وسلم په اطاعت کښی د حقیقی بری او کامیابی سر او راز پټ دی هر هغه څوک چی دغه لاره غوره کوی په مراد رسیږی.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٤٢﴾

بیشکه مونږ وړاندی کړ مونږ امانت (ثواب - عقاب) پر آسمانونو او پر ځمکه او غرونو (کله چی مو پیدا کړ په دوی کښی فهم او نطق) پس منع راوړه دوی له دی چی پورته کړی هغه (د امانت بار) او ویریدل دوی له هغه (امانت) او پورته کړ هغه (د امانت بار) انسان بیشکه چی دغه (انسان) دی ظالم ډیر بی ویری نادان (په عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی انسان پر خپل ځان لوی ظلم او ستم وکړ - د هغه بار او پیتی په اوږو اخیستلو څخه چی آسمانونو ځمکی او غرونو د خپلی ناتوانی او عجز اظهار وکړ چی پورته کولی ئی نشو دغه ناپوه انسان هغه پر خپلو اوږو واخیست.

دنیا له واکه نشو اخیستل د امانت

انسان واخیست دغه پیتی په خپل شا له جهالت

آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرعه فال بنام من دیوانه زدند

حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی پر خپل ځان ونه ویریده - او پری ونه پوهیده چی امانت څه شی دی؟ د بل چا څیز په داسی حال کښی ساتل چی خپل خواهش او غوښتنه تری وساتی. په آسمان او ځمکه کښی د دوی څه ذاتی غوښتنه او خواهش نشته او که دی خو هم هغه شی دی چی دوی پری قائم ولاړ دی په انسان کښی غوښتنه یو شان او په خلاف له هغی غوښتنی حکم بل شان دی. نو د دغه پردی څیز یعنی حکم په خلاف د خپل ځان ساتنه ډیر لوی زور غواړی او د هغه انجام او عاقبت دا دی چی منکران پر خپلو گناهونو نیول کیږی او حکم منونکیو ته به قصور معافیږی. اوس هم د بل چا د امانت په نسبت هم دغسی حکم شته که څوک د بل چا امانت عمداً او په قصد سره ضایع کوی نو بدل (ضمان) ئی پری اوږی که بی اختیاره تری ضایع کیږی نو پری (ضمان) او بدل نشته «موضح» اصلی خبره دا ده چی الله تعالیٰ په خپل یو خاص امانت کیښودل د مخلوقاتو په کومه نوعه کښی اراده وفرمایله چی که هغه غواړی نو دغه امانت په خپلی سعی او کسب او د مټ په قدرت او قوت وساتلی شی بلکی ترئید او ترقی هم ورته ورکړه شی څو په دغه سلسله کښی د الله تعالیٰ د هر قسمو شیونو او صفاتو ظهور وشي مثلاً د هغی نوعی هغه افراد چی هغه امانت په پوره ډول (طریقه) سره محفوظ ساتی او ترقی ورته ورکړی - پر هغو انعام او اکرام وکړی. او هر هغه چی په غفلت او شرارت سره هغه ضائع کړی نو هغه ته به سزا ورکړه شی او هغه کسان چی په دغه مورد کښی لږ شان قصور وکړی له هغوی سره د عفو او د بښلو معامله وکړ شی. زما په خیال دغه امانت د ایمان او د هدایت یو تخم دی چی د بنیادمانو په زړونو کښی شیندلی (نوستلی) او کرلی شوی دی چی هم هغه ته «هابه التکلیف» هم ویلی شو «**لایمان لمن لا امانه له**» چی د دغه د ساتنی او په حفاظت کښی له مداومت څخه د ایمان ونه زرغونږی گواکی د بنی آدمیانو قلوب د الله تعالیٰ ځمکه دی چی تخم هم په هغو کښی پخپله الله شیندلی (کرلی) دی د باران وړولو له پاره ئی د رحمت وریځی هم لیږلی دی چی د هغوی له سینو څنی د الله تعالیٰ د وحی باران هم وریږی دی. د هر انسان فریضه دا ده چی د ایمان دغه تخم چی د الله تعالیٰ امانت دی ابته (خراب) او ضائع نه کړی بلکی په پوره سعی، کوشش، جهد، جد، تردد - او تفقد سره د هغه پرورش او پالنه وکړی او ډیر زیات دقت دی وکړی څو په سهر، خطا او غلطی هم دغه تخم ونه سوزیږی او ضائع نشی د هم دغه په لوری د حذیفه رضی الله تعالیٰ عنه په دغه حدیث کښی اشاره ده «**ان الامانات نزلت من السماء فی جنر قلوب الرجال ثم علموا من القرآن - الحدیث**» دغه امانت هماغه د هدایت تخم دی چی د الله تعالیٰ له جانب د انسانانو په قلوبو کښی خښ کړی شوی دی بیا د قرآن او د سنت د علومو باران پری وشو چه که له هغه څخه پوره گټه (فائده) او انتفاع واخیستی شی نو د ایمان دغه مبارکه ونه زرغونه کیږی، لوئیږی، وده کوی، غټیږی میوو او ثمر و ته رسیدی او انسان د هغی له خوړو اثمارو څخه متلذذ او متمتع کیږی او د استثمار موقع

مومی او که په انتفاع کښی غه قصور او کوتاهی وکړی شی نو په هماغه اندازه د دغی ونی په وده او لوئیدلو کښی نقصان واقع کیږی که بیخی تری غافل کیږی او له سره ورته نه متوجه کیږی نو دغه تخم بیخی خراب - ضائع او بربادیږی. هم دغه امانت و چی الله تعالی آسمانونو او ځمکی او غرونو ته وروړاندی کړ - مگر په هیڅ یوه له هغو کښی دغسی یو قوت او استعداد نه و چی د دغه عظیمه امانت د پورته کولو زور او حوصله ولری او هر یوه له دوی د حال په لسان یا د قال په بیان د دغه غیر قابل متحمل بار او پیټی له پورته کولو څخه په ویره سره انکار وکړ او علی رؤس الاشهاد ئی وویل چه زمونی له عهدی او توانه دغه بار دیر دروند او ثقیل دی او نه ئی شو پورته کولی. ته پخپله فکر او دقت وکړه چه ماسواء له انسانه به بل کوم مخلوق وی چی پخپل کسب او محنت سره د ایمان د دغه تخم حفاظت او پرورش وکړی؟ او د ایمان دغه شجره مشجر او مثمر وگرځولی شی؟ فی الحقیقت د دغه عظیم الشان امانت د حق ادا کول او د یوی یابسی ځمکی څخه چی په هغی کښی د دی د مالک له جانبته تخم شیندلی (کرلی) شوی وی تکه شنه میوه داره ونه زرغونول او لویول د هم دغه ظلم او جهول انسان حصه کیدی شی چی له هغه سره صالح الزراعت ځمکه شنه او په پخپل محنت سعی او تردد سره د الله تعالی قدرت ده ته د کوم شی د زرغونولو او لویولو او په میوو راوستولو قوت او قدرت ورعطاء کړی دی.

«ظلم» د «ظالم» او «جهول» د «جاهل» مبالغه دی. ظالم او جاهل هغه چاته ویلی شی چی بالفعل له عدله او علمه تش وی مگر د هغه استعداد او صلاحیت او د دغو صفاتو د حصول قوه ولری پس هغه مخلوق چی بدءاللفطرت کښی په علم او عدل سره متصف وی او د یوی شیبی له مخی هم دغه اوصاف له ده څخه نشی بیلیدی مثلاً ملائکه الله یا هغه مخلوقات چه د دغو شیانو صلاحیت له سره نه لری مثلاً آسمان، ځمکه، غر او نور ظاهر دی چه دغه دواړه د الله تعالی د دغه امانت حامل نشی کیدی بیشکه ماسواء له انسانه یوه بله نوعه هم شته چه هغه پیریان دی او په هغوی کښی فی الجمله د دی د تحمل استعداد موندلی کیږی نو ځکه په ﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا سَائِرًا﴾ کښی دغه دواړه سره جمع کړی شوی دی. لیکن د انصاف خبره خو دا ده چه د دی امانت د حق د اداء استعداد په هغوی کښی دومره ضعیف وو چه د حمل الامانت په مقابل کښی دومره د تذکر قابل نه وو او قابل الاعتنا نه گنلی کیږی. ګواکی په دغه معامله کښی هغوی هم د انسانانو د تابعانو په شان درولی شی او د دوی د مستقل نوم اخستلو ته څه ضرورت نه دی پاتی. والله تعالی اعلم بالصواب.

لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ
اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٤٧

(دغه د امانت غرض د دی دپاره وو) چه عذاب ورکړی الله منافقانو سړیو او

منافقاتو ښځو ته او مشرکانو سربو او مشرکاتو ښځو ته او رجوع په رحمت سره وکړی الله پر مؤمنانو سربو او مؤمناتو ښځو، او دی الله ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: زما په خیال که دلته د ﴿وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ معنی په معافولو سره وانه خيسته شی بلکې که پر حال د هغوی د متوجه کیدلو او په مهرباني فرمایلو سره واخيسته شی بهتره ده لکه چه په ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى الْيَتِيمِ وَالْمُهْجَرِ﴾ کښی اخيست شوی، دغه خو د کاملینو مؤمنینو بیان شو او په ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ کښی ئی د قاصرینو او مقصرینو د حال په طرف اشاره وفرمایله.

«والله تعالى اعلم لنسأل الله تعالى ان يتوب علينا ويغفر لنا ويثبتنا بالفوز العظيم انه هو الغفور الرحيم جل جلاله وعم نواله واجل شانه واعظم برهانه

تمت سورة الاحزاب بعون الله الملك الوهاب فله الحمد والمنة

سورة سبا مكية الا آية (٦) فمدنية وهي اربع وخمسون آية وست ركوعات رقمها (٣٤)

تسلسلها حسب النزول (٥٨) نزلت بعد سورة لقمان

د « سبا » سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٦) آیته څخه چی مدنی دی (٥٤) آیتونه او (٦) رکوع لری په نزول کښی (٥٨) او په تلاوت کښی (٣٤) سورت دی وروسته د « لقمان » له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع کوم) په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ
الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ①

توله ثناء صفت خاص الله لره دی هغه چه خاص هغه ته دی هر هغه «شیان» چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکا خلقاً عبیداً) او خاص هم دغه (الله) لره ده توله ثناء صفت په آخرت کښی (لکه چی په دنیا کښی هم دی) او هم دغه (الله)

بڼه حکمت والا بڼه خبردار دی.

تفسیر: یعنی گرد (تول) محاسن او محامد او تعریف هغه الله جل جلاله ته دی چه واحد احد دی او بی د نورو له شرکت د گردو (تولو) آسمانونو او د ځمکو د شیانو مالک او خالق دی او په نهایت حکمت او خبرداری سره د دوی انتظام او تدبیر کوی او دغه سلسله ئی چتی (فضول) او بیکاره نه ده پیدا کړی، د داسی حکیم او دانا په نسبت دغه گمان نشی کیدی. ضرور دغه نظام بالاخر پر کومی اعلیٰ نتیجی منتهی کیدونکی دی چه هغه ته آخرت وائی. او څرنگه چه هم دی په دنیا کښی یواځی د تولو تعریفاتو مستحق دی په آخرت کښی هم یواځی هم دی د تولو تعریفاتو مستحق دی بلکه دلته خو ظاهراً د نورو کسانو هم لږ څه تعریف کیدی شی ځکه چه د مخلوق فعل د خالق اشعه او د دوی کمالات د ده د حقیقی کمال پلوشه ده لیکن هلته نور گرد (تول) وسایط او پردی لری کیږی او هر شی لیدل کیږی. هغه گرد (تول) د هم ده له طرفه وی نو ځکه صورتاً او معناً او حقیقتاً بلکه له هر حیثیته یواځی د هم هغه مطلق محمود تعریف پاتی کیږی.

يَعْلَمُ مَا يَلِدُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يُخْرِجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا

معلوم دی (الله ته) هر هغه شی چه ښکته ننوځی په ځمکه کښی او هر هغه شی چه بیرون راوځی له دغی (ځمکی) څخه او هر هغه څیز چه راښکته کیږی له آسمانه او هر هغه شی چه پورته خيژی په دغه (آسمان) کښی.

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه کښی هیڅ یو لوی او وړوکی داسی څیز نشته چه د ده له علم څخه خارج وی هر هغه شی چی په ځمکه کښی ښکته ننوځی مثلاً حشرات - خوځندی - د نباتاتو تخم - د باران اوبه - د مریو اجساد او هر هغه شیان چه له ځمکی څخه د باندی راوځی او بهر کیږی مثلاً زراعت - نباتات - معدنیات او نور او هغه شیان چه د آسمان له جانبه راښکته کیږی لکه باران - وحی - تقدیر پرېستی او نور او هغه شیان چی پورته خيژی آسمان ته مثلاً روح دعاء - اعمال - ملاک او نور پر دغو گردو (تولو) انواعو او جزئیاتو د الله تعالیٰ علم محیط دی.

وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ

او هم دغه (الله) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره) بڼه بشپونکی

دی (د خطیاتو).

تفسیر: یعنی د دغه گرد (تول) د ژوندون رونق - ښائست د الله تعالیٰ له رحمته او ښه څخه دی. که د بندگانو د دغی ناشکری او د حق نه پیژندلو په اثر - لاس په لاس د دوی په نیونو باندی لاس پوری کیدی نو دغه گرد (تول) رونق او ښائست به په یوه لمحہ کښی ختمیده ﴿وَلَوْ يُدِخِلُ اللَّهُ الْإِنْسَانَ مَا كُنْتُمْ عَلَىٰ ظَهْرِهِمْ دَآئِبَةً﴾ (د فاطر (۴۵) آیت (۵))
رکوع (۲۲) جزء

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِيَنَا السَّاعَةُ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چی رابه نشی مونږ ته قیامت.

تفسیر: ولی به قیامت نه راځی؟ د هغه منشأ وروسته راځی ﴿إِذَا مَرَقْتُمْ كُلُّ مُمْرَةٍ ابْكَرُوا لَكُمْ خَلْقٌ جَدِيدٌ﴾

قُلْ كُلٌّ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ

ووايه (ای محمده! دوی ته چه ولی به رانشی) بلکه را به شی قسم دی زما په رب خپل چی خامخا رابه شی هرومرو (لازمأ) دا قیامت تاسی ته.

تفسیر: یعنی هغه معصوم او مقدس انسان چه د ده د صدق او امانت اقرار له نورو گردو (تولو) موجوداتو څخه پرمپی وو اوس له ساطعو او قاطعو براهینو څخه د ده صداقت په پوره ډول (طریقه) سره ښکاره شو. په مؤکد قسم سره د الله تعالیٰ له طرفه خبر ورکوی چه خامخا قیامت راتلونکی دی نو بیا ئی هیڅ علت او سبب نه دی معلوم چی ولی ئی دوی نه منی - هوا که کومه محاله خبره یا له حکمت څخه مخالفه کومه خبره ئی کړی وی نو د تردید او انکار ځای به په کښی وو - لیکن دغه خو نه محاله ده - او نه له حکمت څخه مخالفه ده نو بیا له هغه څخه انکار که ضد او عناد او سرتښکی (سرکشی) نه ده نو څه ده؟

عِلْمُ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ۝

(هسی رب) چه عالم دی په غیبو نه پتیری له ده په اندازه د یوی ذری په آسمانونو کښی او نه په ځمکه کښی او نه وړوکی له هغی ذری او نه لوی (تری) مگر (چه دا ټول لیکلی پراته دی) په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښی.

تفسیر: یعنی په هم هغه عالم الغیب قسم دی چی د ده له محیط علم څخه د آسمان او د ځمکی هیڅ یو لوی یا وړوکی شی یا یوه ذره یا له ذری څخه وړوکی یو شی هم نه دی پت او نه هیڅ شی تری غائبیوی. ښائی چی دغه ئی ځکه فرمایلی وی چه د قیامت د وخت تعیین مونږ له سره نشو کولی د هغه علم له هغه چا سره دی چه د هغه له علم څخه هیڅ یو شی خارج نه دی. مونږ ته هم هغومره خبر چی هغه را کړی دی هغه مو بی له زیاده او تنقیصه دروړسوه او په دی سره د هغی خبری جواب هم وشو ﴿وَقَالُوا أَأَهْلَكُنَا الْأَرْضَ﴾ الآية - یعنی کله چی زمونږ ذرات په ځمکه کښی منتشر شی بیا به څرنگه سره یو ځای کیږی؟ نو دغه ئی راوښوول چی هیڅ یوه ذره هم د الله تعالی له علمه نه ده غائبه او پخوا ئی دغه راښوولی وو چی د آسمان او د ځمکی پر هر یوه شی د ده قبضه ده نو بیا به ده ته څه مشکل وی چه ستاسی گرد (ټول) منتشر ذرات یو ځلی سره راټول کړی.

تنبیه: له ښکاره کتاب څخه «لوح محفوظ» مراد دی چی په هغه کښی هر شی سم د الله تعالی له علمه سره ثبت دی. دا ټول ځکه لیکلی پراته دی په کتاب ښکاره لوح محفوظ کښی

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ
لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّحْمَتِ اللَّهِ ۝

دپاره د دی چی جزا ورکړی (الله) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) دغه (نیکوکاران مؤمنان چی دی) شته دوی ته مغفرت ښه او رزق روزی ښه (د عزت چی جنت دی). او هغه کسان چی سعی کوښښ کوی په (ابطال د) آیتونو (د قرآن) زمونږ په دی حال چی عاجز کوونکی وی د الله په زعم خپل دغه کسان شته دوی ته عذاب له عذابه دردناکه څخه.

تفسیر: یعنی د قیامت راتلل څکه ضروری دی چی خلقو ته د دوی د نیکی او بدی نتیجه او ثمره ورکړه شی او د الله تعالی د ټولو صفاتو کامل ظهور په عمل راشی.

تنبیه: «هغه کسان چی سعی او کوشش کوی په باطلولو د آیاتونو د قرآن زمونږ په دی حال چی عاجزونکی الله وی په زعم خپل» مطلب دا دی چی زمونږ د آیاتونو په ابطال او د خلقو په ممانعت کبښی د هغو له قبول څخه قولاً او فعلاً زیار (محنت) او کوشش کوی او د دغه مقصد د په مخ بیولو دپاره ټینگ ولاړ دی ګواکي دوی (العیاذ بالله) داسی غواړی چه الله تعالی عاجز کړی او پر او مغلوب ئی وگرځوی او داسی ګڼی چه دوی د ده د قدرت په لاس کبښی راتلونکی نه دی او هر ورو (خامخا) له ده ځنی خپل ځان بچ کوی.

وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ④

او (بل دپاره د دی لیکلی پراټه دی په لوح محفوظ کبښی) چی ووبښی هغه کسان چی ورکړی شوی دی دوی ته علم فهم هغه (قرآن) چه نازل شوی دی تاته له (جانبه د) رب ستا هم هغه حق دی او سمه لاره ښیی طرف د لاری (د هغه الله ته چه) ښه زبردست ډیر ثنا ویلی شوی دی.

تفسیر: یعنی څکه قیامت راتلونکی دی څو هغه کسان چی پری یقین او باور لری هغو ته عین‌الیقین حاصل شی او په خپلو سترگو سره هم د هغه وقوع او قیام ووبښی او ښه پوهیږی چی د لوی قرآن بیان څرنگه بی له تزئیده او تنقیصه صحیح او جوت ثابت شو. او بیشکه چی قرآن هم هغه لوی او زبردست کتاب دی چی د دغه زبردست د محامدو او محاسنو مالک الله ته مو رسوی او سمه صافه لاره راښی. ځینی مفسرین د ﴿وَيَرَى الَّذِينَ﴾ الآية - مطلب داسی اخلی چی د ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا لِإِيْتَامِهِمْ﴾ په برخلاف هغه کسان چی پوهان او اهل العلم دی اعم له دی چی مسلمانان وی که کتابیان هغوی پوهیږی او وینی چی د قیامت او نورو په متعلق د قرآن المجید بیان بیخی صحیح دی او انسانانو ته د وصول الی الله ښه طریقه ورښی او په سمه صافه لاری ئی برابروی. دا (یری) فعل قلب دی چی دوه مفعله غواړی او دا (الذین) سره له خپلی صلی فاعل دی او دا بل (الذی) سره له خپلی صلی ئی مفعول اول دی او دغه (هو) ضمیر د فصل دی او دا (الحق) ئی مفعول ثانی دی او هم دغه جمله د (یری) بیا په موضع د نصب کبښی عطف ده په تیره جمله د (یجزی) باندی او جمله د (و یهدی) عطف دی په (الحق) باندی حاصل دا شو یعنی قسم دی چی ربه شی قیامت جزا به ورکړی خدای مؤمنانو لره او چی معلوم به شی عالمانو ته په وخت د ظهور د قیامت کبښی عیاناً چی دا منزل حق دی لکه چی معلوم ؤ

ورته پخوا برهانا .

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُدْبِكُكُمْ إِذَا مَرَّ قَتْمٌ كُلُّ
مُزَقٍّ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۝ أَفَتَدْرِي عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ

او وائی هغه کسان چي کافران شوي دي آيا (وښيو) دلالت کړو تاسي په يو سري چي خبر درکوي تاسي ته کله چي ذري ذري کري شي تاسي په کامل ذره ذره کيدلو سره بيشکه چي تاسي خامخا په پيدايښت نوي کښي يي. آيا له خپله ځانه تړلي دي (محمد) پر الله باندې دروغ ؟ يا ورپوري ليونتوب دي ؟

تفسير: د قريشو کفارو د رسول الله صلي الله عليه وسلم په شان کښي دغسي گستاخي او سپين سترگي کوله يعني راځئ چي مونږ تاسي ته هغه سري دروښيو چي وائي چه ستاسي دوري او ذري او بخرکي به وروسته له مر کيدلو او پرسيدلو او وراسته کيدلو او خاورو او دورو کيدلو څخه بيا له خاورو څخه راتوليږي او له تاسو ځني هم داسي روغ جوړ انسانان پيدا کيږي - او بيا به هم داسي ژوندی له قبرونو څخه راپاڅولي کيږئ. ښه نو پر داسي چتي (بيکاره) او مهملو خبرو څوک يقين او باور کولي شي؟ او څرنگه ئي منل امکان لري؟ له دوو حالو څخه خالي نه دي يا خو دغه شخص عمداً په قصد سره پر پاک الله دروغ تري چي ده داسي خبر راکړي دي که نه ليوني او سودائي دي او دماغ ئي پخپل ځاي کښي نه دي. نو ځکه دا هسي ابلتي او چتي (بيکاره) خبري کوي (العياذ بالله).

بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ۝

(نو فرمائي الله ترديدأ داسي نه دي) بلکه هغه کسان چي ايمان نه راوړي په آخرت په عذاب کښي به وي (په عقبی کښي) او په گمراهي لوی کښي (لويدلي دي په دنيا کښي)

تفسير: يعني نه دروغ دي او نه جنون بلکه خالي دغه خلق پخپله د عقل - پوه - صدق او صواب له لاري څخه ښوئيدلي دي او له حق او يقين څخه دیر لری لويدلي دي چي دغسي چتي (بيکاره) خبري کوي او په خپل دغه انکار او تکذيب سره خپل ځان په آفت او عذاب کښي اخته کوي في الحقيقت دغه دیر لوی عذاب دي چي د انسان دماغ په دغه اندازه سره خراب او مختل شي چي دي د الله تعالی انبياؤ ته مفتري - مجنون او نور شيان ووائي (العياذ بالله)

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
إِنْ نَشَاءْ نَحْفِظْ لَهُمُ الْآرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ

آیا نه گوری (دا کافران) هغه څیز ته چه په مخ کښی د دوی دی او هغه څیز ته چی وروسته د دوی دی. له آسمانه او له ځمکی (چی دوی په کښی محاط وی) که چیری اراده وفرمایو نو څیری به کړو په دوی ځمکه (او په کښی به ئی دوب کړو په شان د قارون) یا به وغورځوو پر دوی باندی یوه توتو له آسمانه.

تفسیر: آیا دغه خلق رانده شوی دی چه آسمان او ځمکی ته هم نه گوری او خپل اطراف او حوالی او شاؤ خوا ته هم سترگی نه غړوی چی پر موجوداتو خپل عقل او فکر وچلوی - پر دغی خبری باندی خو په خپله دوی هم قائلان دی چی د دوی او د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو خالق الله دی. بیا ښه آیا هغه الله ته چی د دغو شیانو مالک او خالق دی د دغو شیانو خرابول او ماتول او بیا جوړول هغه ته څه سختی او اشکال لری؟ او هغه ذات ته چی داسی عظیم الشان اجسام جوړولی شی او لاندی باندی او ویجاړولی ئی شی د انسانی جسم تخریب - تفکیک او تجزیه او بیا ئی سره تولول - ژوندی کول او پاڅول څه اشکال لری؟ آیا دغه خلق له دی نه نه ویریږی چی د الله تعالیٰ پر ځمکه او تر آسمان لاندی اوسیږی او بیا داسی د بی ادبی او گستاخی خبری کوی او بیځایه خپلی ژبی خوځوی - حال دا چی که الله تعالیٰ اراده وفرمائی په یوه رپه کښی به دوی یا په ځمکه خښوی یا به له آسمانه یوه توتو پری وغورځوی او دوی به بیخی سپیره او فنا کړی او په هم دغه دنیا کښی به د قیامت یوه وړوکی نمونه دوی ته وښی.

إِن فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ۝

بیشکه په دغه (کتلو د پاس او تیت او خسف او اسقاط) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر بنده رجوع کوونکی (الله ته)

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چی له عقل او انصاف څخه کار واخلي نو د الله تعالیٰ په طرف ئی رجوع کیری ځکه چی پوه او عاقل انسان ته په علویاتو او سفلیاتو او مافیهما کښی ډیر زیات د قدرت لوئی نشی او دلائل موجود دی د دغه منظم او دک له حکمته نظام له لیدلو څخه پوهیږی چی هرومرو (خامخا) دغه گرد (تول) یوه ورځ خپلی علیا او اکملی نتیجی ته رسیدونکی دی

چی د هغه نوم «دارالآخرة» دی کله چی دوی دغه تصور وکړی نو زیات له زیاته خپل مالک او خالق او الله تعالی ته رجوع او میلان کوی او د هغو علوی او سفلی نعماو چی ورته رسیږی شکریه اداء کوی له دغو بندگانو څخه د ځینو تذکره پاک الله داسی فرمائی چی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِمَّا فَضَّلْنَا يُجِبَالُ أَوْبَىٰ مَعَهُ وَالطَّيْرَ

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته له جانبه خپله فضل (لونی پر نورو، ومو فرمایل غرونو ته چی) ای غرونو راوگرځوئ (ښه) غرونه خپل له ده سره (په وخت د تسبیح کښی او له ده سره تسبیح ویل) مرغانو هم.

تفسیر: یعنی الله تعالی حضرت داؤد علیه السلام ته له نبوت سره غیر معمولی سلطنت هم ورعنایت فرمایلی وو حضرت داؤد علیه السلام به کله کله بیدیا او صحرا ته هم ووت او هلته به د الله تعالی په ذکر او یاد مشغولیده او د الله تعالی له خوفه به ئی ژول او په تسبیح او تهلیل به مشغولیده - او په خپل هغه ښه الحان او ښکلی غږ سره به چی ضربالمثل دی د (زبور) په لوستلو مصروفیده د ده د تسبیح او تهلیل د عجیب او غریب تاثیر په سبب به له ده سره غرونو هم تسبیح لوستلی او گرد (تول) طیور او مرغان په هم د دوی په شاوخوا کښی سره تولیدل او د ده په شان هغوی به هم تسبیح او تهلیل وایه الله تعالی په خپل فضل او کرم ده ته دغه خاصه بزرگی او لونی ورعطا، فرمایلی وه. که د غرونو له تسبیح څخه د ده د غیر محض عکس العمل (انگی) مراد وی یا هغه عمومی تسبیح مراد وی چی هر شی ئی د خپل حال یا د قال په ژبه سره اداء کوی یا ئی وائی نو د حضرت داؤد علیه السلام د مخصوص فضل او شرف په ذیل کښی به د دغی خبری تذکره بیخی مهمله او بی معنی وی (العیاذ بالله) د «یا جبال اوبی معه» حکم ټکونیی دی «امر وفرمایه الله داؤد ته داسی»

وَالنَّالَهُ الْحَدِيدَ ۖ إِنَّ أَعْمَلَ سِغَاتٍ وَقَدَّرَنِي السَّرْدَ

او پسته کړی وه مونږ ده ته اوسپنه چی جوړوه څغری ارتی اوږدی او اندازه کوه په اوبدلو کښی (چی حلقی ئی سره برابری وی)

تفسیر: د حضرت داؤد علیه السلام په حق کښی ئی اوسپنه لکه موم پسته وگرځوله او ده به بی د اور او د صنایعیه ؤ آلاتو له مرستی (مدد) اوسپنه په هر شان سره چی غوښته کړوله او تاووله به ئی او پنډه او نری کوله او له هغی څخه به ئی څغری او نور دقیق او نفیس آلات او ادوات جوړول او پلورل (خرڅول) به بی او له هغی څخه به ئی د خپل قوت او معاش وسایل برابرول او

پر اسلامی بیت المال به ئی خپل د اعاشی بار نه غورځاوه. وائی چی کړی لرونکی څغری ډومبی څلی د ده له لاسه ایجاد او اختراع وموندله چی ارټی او فراخی وی الله تعالیٰ ده ته امر ورکړ چی فراخی او ارټی څغری جوړوه! او د هغو خلقی او کړی په ښه نظم او ترتیب سره ونښلوه! چی د خپل لویوالی - وړوکوالی او نری والی په اعتبار یو له بل سره هم متناسبی وی.

وَأَعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝

او عمل کوئ تاسی د نیکو بیشکه زه چی یم پر هغو کارونو چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی یم.

تفسیر: یعنی د دغو چارو او صنایعو په مشغولیت کښی د حقیقی منعم له یاده مه غافلپوئ! او تل تر تله په صالحه و اعمالو کښی مشغول اوسئ! او دغه خبره په یاد ولرئ چی الله تعالیٰ گرد (تول) اعمال او احوال وینی.

وَلَسْلَيْمَنَ الرَّيْحَ عُدُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ وَأَسْلَنَالَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ

او (مسخر کړی مو و) سلیمان ته باد (د) سبائی (منزل) د هغه (د) یوی میاشتی او (د) بیگائی (منزل) د هغه د یوی میاشتی (لاره) وه او بهولی مو وه د ده دپاره چینه د ویلیو کریو شویو مسو،

تفسیر: د حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت و چی په فضا کښی الوته او دی به ئی له شام څخه یمن ته او له یمن څخه شام ته رساوه الله تعالیٰ د سلیمان دپاره باد تابع او مسخر کړی و نو ځکه د باد وسیله به ئی د یوی میاشتی مسافه (واتن) په نیمه ورځ کښی طی کوله د «انبیاء» او د «نمل» په سورتونو کښی د دی څه بیان تیر شوی دی او وروسته له دی نه د «ص» په سورت کښی ئی هم څه بیان راځی. د ویلیو کریو شویو مسو د چینی په نسبت وائی چی الله تعالیٰ دغه چینه د یمن په اطرافو کښی بهولی وه چی جناتو به هغه په قالبو او سانچو کښی اچول او تری لوی لوی ظروف (دیگونه - لگنونه او نور) به ئی جوړول چه پر هر یوه د هغو کښی د یوه لښکر طعام پخیده او پری خوړول کیده، سلیمان علیه السلام به لمر خاته له «دمشق څخه روانیده د غرمی خوب به ئی د (پارس) په (استخر) کښی کاوه او شپه به ئی زمونږ کابل ته راوړه چی د ده دغه لس ساعته منزل مساوی و له دوه میاشتی منزل سره» (روح

وَمِنَ الْجِنَّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ
عَنْ أَمْرِنَا نَذَرُهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾

او (مسخر کړی مو ؤ ده ته) له پېریانو هغه څوک چې کار به ئی کاوه په مخ د ده کېښی، په اذن (حکم) د رب د ده، او هر چا چې به څنگ سرکشی وکړه له دوی له امره حکمه زمونږ (او د سلیمان اطاعت به ئی نه کاوه) نو وبه څکړو مونږ هغه ته (په آخرت کېښی) له عذاب د اور.

تفسیر: یعنی ډیر پېریان چې هغه ئی په بل ځای کېښی په شیطینو سره تعبیر فرمایلی دی د معمولی چوپړانو او پنډیانو په شان به په راز راز (قسم قسم) چارو او خدماتو کېښی مشغول ؤ - د الله تعالی له طرفه دوی گرد (تول) محکوم شوی ؤ څو سلیمان علیه السلام ته اطاعت وکړی او که لږ څه سرکشی وکړی نو په اور کېښی به غورځول کیږی.

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبٍ وَتَبَاثِيلٍ وَحِفَانٍ كَالْجَوَابِ
وَقُدُورٍ رَاسِيَتٍ ط

جوړوه (دغو پېریانو) دغه (سلیمان) ته هر هغه شی چې ده غوښت له هسکو (اوچتو) کلاؤ او تمثالونه او لوی لکنونه په شان د تالاو او (په شان د لویو کلکو) دیگونو پر نغړیو پراته.

تفسیر: یعنی لوی لوی مساجد - کلاوی - محلات به ئی پر پېریانو تعمیر او ودانول - او مجسمی او تصاویر به ئی پر دوی جوړول چې ممکن په هغه شریعت کېښی به دغه تصاویر نه ؤ ممنوع او په محمدیه شریعت کېښی ممنوع درولی شوی دی او د مسو (تتو) لوی لوی داسی لکنونه به ئی جوړول چې لکه لوی تالاو او حوض به ؤ او داسی لوی لوی دیگونه به ئی هم جوړول چې له خپل ځای څخه له سره نه خوځیدل او په هغه خپل ځای کېښی ځای په ځای باندی کیدل.

اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴿١٣﴾

(و فرمایم مونږ) عمل کوئ (د نیکو - ای) آل د داوډه ! دپاره د شکر، او لږ دی له بندگانو زما شکر ایستونکی (احسان منونکی).

تفسیر: یعنی ای د داوډ کورنی! د دغو عظیم الشانو انعاماتو او احساناتو شکر اداء کوئ محض په ژبه سره نه بلکه په عمل سره هم داسی کار وکړئ چی له هغو د الله تعالیٰ شکر ایستل مترشح وی. خبره دا ده چه الله تعالیٰ لږ ډیر احسان خو پر هر چا کوی لیکن پوره شکر ایستونکی بندگان ډیر لږ دی کله چی لږ دی نو قدر به ئی زیات کیږی لهندا کامل شکر ایستونکی شی! او خپل قدر او منزلت زیات کړئ! دغه خطاب د داوډ علیه السلام کورنی او تیر ته دی. ځکه علاوه پر نورو مستقلو احساناتو پر داوډ علیه السلام باندی احسان من وجه پر گردو (تولو) احسان دی. وائی چی داوډ علیه السلام د خپل گردی (تولی) کورنی دپاره داسی د اوقاتو تقسیم جوړ کړی ؤ چی د هغه په اساس د شپو ورځو په څلېرویشو ساعتو کښی هیڅ یو وخت داسی نه ؤ چی د ده له کورنی ځنی به یو نه یو تن د الله تعالیٰ په عبادت کښی مشغول او لکیا نه وو.

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةٌ
الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ أَنْ لَوْكَا نُوا
يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٣﴾

پس کله چی حکم وکړ مونږ پر سلیمان د موت (او دی مړ ولاړ وو، تکیه پر همسا یو کال) نو هیچا خبر کړی نه ؤ دغه پیریان په مرگ د دغه (سلیمان) مگر چنچی د ځمکی (وینو) چی وئی خوړه همسا د ده پس کله چی ولوید (سلیمان پر ځمکه) نو معلوم شو پیریانو ته دغه که چیری وی چی پوهیدی په (علم د) غیب نو نه به ئی تیراوه (سلامت یو کال) په تکلیف مشقت سپکوونکی کښی.

تفسیر: کله چی حضرت سلیمان علیه السلام پر پیریانو د بیت المقدس په تجدید کښی مشغول او لکیا وو مطلع شو چی زما د موت نیټه رانژدی شوی ده نو پر پیریانو ئی د خپل ځان دپاره یوه د بلورو داسی مانی جوړه کړه چی د هغی منځنی سطحه له ورا ښکاریده بیا سلیمان علیه السلام په هغی کښی ننوت او دروازی ئی پر ځان پسې وتړلی او لکه چه د دوی عادت وو چی تر څو څو میاشتو پوری به په خلوت کښی د الله تعالیٰ په عبادت کښی مشغول وو بیا په داسی

یو وضعیت د رب العزت په عبادت کې مشغول شو چی د قومی په حالت پر خپله همسا باندی
نی تکیه لگولی وه کله چی پریستی د دوی روح هم قبض کر د دوی مبارک نعش په هم دغه
وضعیت ولاړ پاتی ؤ - او هیڅوک د دوی پر وفات متحسین نه شول، د دوی د وفات څخه وروسته
تر ډیر مدت پوری پیریان په هم هغه شان پخپلو تعمیریه امورو مشغول وو کله چی تعمیرات سم له
سلیمانی نقشی سره پای (آخر) ته ورسیدل نو د هنی همسا په بیخ کې چی دوی د هغه پر
موازنه ولاړ وو د لرگی چنچی (وینه) ولگید او هغه نی وخوړه او دوی ولید نو دلته د دوی وفات
پر گردو (تولو) منکشف شو په دغه سره جناتو ته د دوی د غیبی امورو د پوهیدلو حقیقت هم
ورښکاره شو پر پیریانو باندی معتقدو انسانانو ته هم دغه خبره څرگنده (ښکاره) شوه که دغه
پیریان پر غیبیه ؤ امورو پوهیدی نو څرنګه په دغه ربر (زحمت) او تکلیف کې به بلا موجه
پاتی کیدل او لازم وو چی د سلیمان علیه السلام پر وفات له مطلع کیدلو سره متصله به نی له
کاره لاس اخیست له دی نه دا هم ظاهره شوه چی د شیاطینو او د نورو تسخیر د حضرت
سلیمان علیه السلام کسبی کمال نه ؤ بلکه محض د الله تعالی فضل وو چی که اراده نی
فرمایلی وی نو هغه نی د ده له تابوت سره هم قائم ایښودی شوی کوم انعامات چی پر حضرت
سلیمان علیه السلام د ده په ژوندون کې کړی شوی وو دغه د هغه تکمیل شو چی وروسته د
دوی له موت څخه هم تر یوه ضروری حد پوری جاری کیښود شی. او دغه راښوولی شوی دی چه
د انبیاءو د شروع کریو کارو تکمیل الله تعالی په څه تدبیر سره پوره کوی!.

(ربط) تر دی ځای پوری د ځینو منیبانو او شاګرانو بندگانو ذکر وو. وروسته له دی نه د یوه
معرض او شکر نه کوونکی قوم (سبأ) ذکر کاوه شی چی د ډیر عیش، رفاهیت او خوشالی او
فارغ البالی څخه وروسته د کفر او ناشکری په سزا کې تباہ کر شو. دغه قوم د یمن ډیر داسی
دولتمن او ذی اقتدار قوم ؤ چی تر سلهاوو کلونو پوری نی په ډیر ښه جاه او جلال پر هغه
مملکت کې حکومت کاوه له هم دغو ځنی یوه هم هغه ملکه (بلقیس) وه چی د هنی د
حاضریدلو ذکر د حضرت سلیمان علیه السلام په دربار کې په خوا له دی نه د (النمل) په
سورت کې تیر شو - ښائی چی دلته وروسته له سلیمان علیه السلام د (سبأ) ذکر په هم دغه
تناسب سره هم شوی وی.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ مِّنْ آيَةِ رَبِّهِمْ أَتَّخَذُوا حَتًّا مِّنْ بَيْنِ يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۝

خامخا په تحقیق وه خلکو د سبا ته په ځای د هستوګنی د دوی کېنی یوه
لویه ښه چی (هغه لویه ښه) دوه باغونه دی له ښی او کیڼ (طرف د مینو د
دوی).

تفسیر: یعنی د باغونو دوه طویلی سلسلی په ښی او کیڼ لوری اوږدی تر څو میلو پوری پرتی

وی که دوی پوهیدلی نو د الله تعالی د رحمت او د قدرت هم دغه نښه د ایمان راوړلو او شکر گزار کیدلو دپاره کافی وه .

كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلَدَةً طَيِّبَةً وَرَبُّ غَفُورٌ ۝۱۵

(وویلې شو دوی ته) خورئ تاسی له رزق روزئ د رب خپل او شکر وباسئ دغه (الله) ته، (دا) بلده ښار دی دیر پاکیزه او (دغه رب د تاسی) رب دی دیر ښونکی (د شکر کوونکیو).

تفسیر: گواکې دغه نښې ئې د حال په ژبه سره ویلې چې د خپل رب له دغو در کړیو شویو نعمتونو څخه متمتع او گټور شی! او د دغه حقیقی منعم شکریه په ښه شان سره اداء کړئ! د کفر او عصیان په اختیارولو سره مه ناشکره کيږئ! یا لکه چه د ځینو اسلافو قول دی چه د انبیاء په ژبه به الله تعالی دغه هدایت دوی ته ورکړی وی وائی چې دیارلس تنه انبیاء د دغه قوم په طرف لیږلې شوی وو - که دغه صحیح وی نو د حضرت مسیح څخه به پخوا دوی راغلی وی او د دوی وارثان به هم وروسته له دوی نه د دغه قوم تر بریادې پوری دوی پوهولی وی والله اعلم. د «ارض القرآن» مصنف د «سبا» د عمارتونو د ذکر په منځ کې لیکي چې «د دغو عماراتو په سلسله کې یو شی د اوبو بند هم دی چې هغه ته حجازی عرب «سد» او یمنی عرب «عرم» وایی. په عربستان کې دایمی بهیدونکې سیند نشته - اوبه له غرونو څخه بهیږي او د شگو په کوربو کې وچيږي او بې له دغه چې د زراعت او د نورو په درد وخورې ضائع او ابته (خراب) کیږي. د «سبا» واکدارانو په مختلفو مواقعو او ځایونو کې د غرونو او بیدیاؤ او خوړونو په منځ کې لوی لوی بندونه جوړ کړي وو چې په هغو کې به اوبه دریدلې او حسبالضرورت د زراعت په کار ورتلې - د «سبا» په مملکت کې دا شان په سلهاؤ مختلف بندونه ؤ. په دغو گردو (ټولو) کې لوی ټولو څخه مشهور بند د «سدالمارب» بند وو چې د دوی په دارالسلطنت «مارب» کې واقع وو د مارب د ښار په جنوب کې په ښی او کین طرف کې دوه غرونه دی چې په «جبل الابلق» سره مشهور دی د «سبا» کاردارانو د دغو دواړو غرونو په منځ کې نژدې په سنه ۱۴۰۰ قبل الهجرت کې دا «سد المارب» تعمیر کړی وو دغه بند نژدې یو سل او پنځوس فېته طویل او پنځوس فېته عریض یو لوی دیوال وو. د دغه بند اکثره برخه اوس نریدلې ده خو بیا یو ثلث برخه یې لا هم باقی ده. یوه اروپائی سیاح (ارناده) د هغه پر موجوده و حالاتو یو مضمون په «فرنچ ایشیاټک سوسایټی جرنل» کې لیکلی دی او د هغه موجوده نقشه ئې په خورا (دیر) عمدگی سره تیاره کړې ده پر دغه دیوال کې ځای په ځای داسې کتبات او لیکنې دی چې هغه گردی (ټولې) لوستلې شوی هم دی د دغه سد په پاسنیو او لاندنیو برخو کې دیری زیاتې کرکې هم وی چې حسبالضرورت به مفتوح او

مسدودی کیدی د «سد» په بڼی او کینه خوا په مشرق او مغرب کښی دوه لوی دروازی وی چی د هغو په وسیله به اوبه تقسیمیدی او د بڼی او کینی خوا ځمکی پری اوبه کیدی د اوبو رسول په دغه انتظام او ترتیب په دغو شکلنو او ښورو ځمکو کښی په بڼی او کین په دواړو جانبو کښی په دریو سوو مربعو میلو کښی تر سلهاؤ کروهو پوری ونی غنی - باغونه - ځنگلونه - او د جنت په شان مناظر تیار شوی ؤ چی په هغو کښی له هر ډوله (قسمه) میوی - دانی او معطری ونی حاصلیدی قرآن الکریم د «جنتان عن یمین و شمال» په ویلو سره د هم دغو باغونو په طرف اشاره فرمائی یونانی مؤرخ (اگاتهرشیدس) چی په ۷۶۶ قبل الهجرت کښی د سبا معاصر ؤ بیان کوی چی سبا د عربو تکه شنه ودانه او خروبه سیمه ده چی په کښی ډیری ونی او بیسماره میوی دانی پیدا کیږی په هغو ځمکو کښی چی د سیند په دواړو جانبو کښی پرتی دی ډیری ښکلی او ښایسته ونی ولاړی دی د دغه ملک په داخلی برخه کښی د بخوراتو او د دارچینی او د کجورو او د هندی تمبرو او د نورو خورا لوری او گنی ونی او لوی ځنگلونه شته او له دغو ونه څخه ډیر زورور او خونډور عطریات او ښی وړمی (بوئی) پورته کیږی د ونو د اقسامو او انواعو د کثرت او تنوع له سبب د دوی د اصنافو او د اجناسو نومونه یادول او د دوی تعریف او پیژندگلوی کول سخت او مشکل دی هغه ښه وړم او معطره هوا چی د دغو گڼو ځنگلو څخه پورته کیږی هغه د جنت له خوشبوئی او رائحی څخه کمه نه ده او د هغو تعریف په الفاظو سره نشی کیدی هغه اشخاص چی له دغو ځمکو څخه لری له ساحله تیریږی هغوی هم هر کله چی د ساحل له جانبو هوا وچلیری له دغی خوشبوئی څخه محظوظ او مسروری او داسی ښکاری لکه چی ژوندون له اوبو څخه لطف او حظ اخلی او دغه تشبیه هم د ده د لطافت او نزاکت د قوت په مقابل کښی ناقصه ده. (آرتی مید روس) چی د سبا د عهد په آخر کښی اوسیده لیکي چی «د سبا باچا - او د ده ایوان په «مآرب» کښی دی چی په یوه له ونو څخه ډک او د (ښځو) د عیش او عشرت لور (اوچت) ځای کښی واقع دی» الغرض د شینوالی شته والی مورتیا خوږوبتیا - ودانی - هوسانی (آرام) - عیش - عشرت او د هوا اعتدال په سبب «مآرب» د هم دغه کلام مصداق وو ﴿بَلَدٌ طَيِّبٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ﴾ له رب غفور څخه دغه طرف ته اشاره ده چی ته له خپله جانبو شکرگزاره اوسه! که د بشریت په مقتضاء څه نقص او تقصیر پاتی شی نو الله تعالی پر وړوکو وړوکو خبرو دومره سخت نیول نه کوی او په خپلی مهربانی سره ئی معافوی. د ده د نهماؤ شکر «کما کان حقه» د چا له لاسه پوره کیدی شی؟.

فَاعْرِضُوا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ
جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِ اَكْلِ خَبِطٍ وَاَنْثِلْ وَشَيْءٌ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿٣٤﴾

پس وگرزیدل (له شکره او له دعوته د انبیاو اهل د سبا) پس ومولیره پر دوی

سیلاو د یوه زورور خوړ او بدل ورکړ مونږ دوی ته په غځای د دوو باغونو د دوی کښی دوه باغونه نور خاوندان د میوو بی مزی ترخو او د ښوره گزه او یو قدر له بیرو هم خو ډیر لږ

تفسیر: یعنی پندونه او نصائح ئی په خپلو غوږونو کښی ونه نیول. او د حقیقی منعم له شکر ایستلو څخه ئی مخ واړوه نو بیا مونږ دوی باندی د اوبو عذاب ولیږه او هغه بند ونړیده او هغه گرد (ټول) باغونه، ځمکی تر خرو اوبو او ختو لاندی ډوب شول او د هغو ښائسته ؤ او خوندورو - اعلیٰ - نفیسو میوو او ثمراتو په غځای ډیر خراب او ښکته ونی او اغزی او د سوځولو وړ څنگلونه زرغونه شول. کوم غځای کښی چی راز راز (قسم قسم) انگور (کور) او عذیم المثال خرما، کجور او د نورو ثمراتو اقسام پیدا کیدل او نعماتو او د ښکلو انواعو څخه ډک او خړوب - او په اصنافو د پیداوارو او محاصیلو کښی مملو او ماروب ؤ اوس ماسوا د هغو بیکاره ونو څخه چی محصولات ئی خراب او میوی یی ترخی او بی مزی دی او له یو قسم ښوره گز څخه پرته (علاوه) چی د هغی پانی سپینی دی - او یو قدر له بیرو ځنی خو ډیر لږ او نورو بدرنگو او بد خوندو او بدبویو ونو څخه بل هیڅ شی هلته نه لیده کیږی. دغه غځای ته باغ ویل تش دپاره د مشاکلت دی او د دغه لږ بیرو نوری بیکاره ونی د پاتی کیدلو څخه مطلوب تذکر او یادونه ده خو د هغو پخوانیو په زړه پوری شینونو او ودانیو واقعات له افکارو څخه هیر نشی. دغه واقعه د حضرت مسیح او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په منځ زمانه کښی واقع شوی ده. د قدیمه و آثارو محققینو په لاس کښی د «ابرهت الاشرم» د زمانی یوه لویه کتیبه د سد العرم د بقیه دیوال څخه لویدلی ده چی په هغه د دغه بند د نړیدو پېښه مذکوره ده مگر دغه غالباً د دغی واقعی څخه د وروستنی زمانی قصه ده چی د هغی ذکر په قرآن کښی مذکور دی والله اعلم.

حضرت شاه صاحب لیکلی کله چی الله تعالیٰ اراده وکړه چی پر اهل السبا عذاب او بلا نازله شی نو د بیدیا لوئی ړندی مړی (کور موش) ئی پری مسلطی کړی او دغو د بند په بیخ او تاداو کښی ئی لوی سوری وکینودل چی د هغه په اثر یو ځلی یو لوی سیلاو او څپان تولید شو او هغه بند ئی مات کړ - دغه اوبه د عذاب وی نو ځکه پر هره ځمکه چی دریدی هغه به ئی له فصل او کر څخه ایسته - وائی چی د دی بند د ماتیدلو یوه کاهن په خوا ویل کړی وو چی د هغه په اثر ډیر خلق له هغه وطن څخه د باندی وتلی ؤ - او هغه کسان چی هلته پاتی ؤ هغوی ته د هغو ښو او ښکلیو باغونو په عوض دغه خرابی او لا یعنی ونی او اغزی ورپاتی شول والله تعالیٰ اعلم.

ذٰلِكَ جَزَآئُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَاهْلٌ مُّجْزِئٌ اِلَّا الْكَفُوْرُ (۱۵)

دغه (عذاب) جزاء ورکړه مونږ دوی ته په سبب د هغه چی کافران شوی ؤ، او

آیا جزا ورکړو (یعنی نه ورکړو) مګر نا شکری ته

تفسیر: دغسی لویه سزا لویو ناشکرانو ته ورکوله کیږي له کفر څخه بله ناشکری څه ده؟ د «نمل» په سورت کېنې تیر شو ﴿وَجَدَاهُمَا مُجِدَّدَانِ لَشَيْءٍ﴾ جزء ۱۹ (۲ رکوع) ۲۴ آیت ظاهراً دغسی شرک به په دغه قوم کېنې وروسته له بلقیس څخه پاتی وی.

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمُ الْوَادِيَّ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا فَرْقًى ظَاهِرَةً
وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سَيَرُوا فِيهَا لِيَالِيًا وَأَيَّامًا مِّنِيْنَ ۝

او ګرځولی وو مونږ په منځ د دی (اهل د سبا) او په منځ د کلیو ښارونو هغو کېنې چې برکت اچولی وو مونږ په هغه کېنې کلی (ښارونه) ښکاره او په اندازه کړی وو مونږ په هغو کېنې منازل (د تګ او راتګ) (ومو فرمایل چې) ځی راځی په دغو کلیو (ښارو) کېنې د شپې او د ورځې په امان (له هر آفته)

تفسیر: برکت والا کلی د شام مملکت دی یعنی د دوی د ملک ځنې د شام تر ملک پورې توله لاره مأمونه او مصونه او ودانه وه د لاری پر دواړو خواو د ودانیو او کلیو سلسله په داسې اندازه او تناسب سره موجوده وه چې مترددینو او مسافرانو ته په هر منزل کېنې ځای په ځای ماکولات او مشروبات ور رسېدل او د آرامۍ او هوسانۍ (راحت) ځایونه ورمیسر کیدل د ودانیو د دغه مقاربت او پرله پسې د یوه څخه وروسته د بل د ژر لیدلو څخه به ئې فهم غلطیده او تری توحش - هیبت او اندیښنه به ورته نه پیدا کیده او نه د غلو او داره مارانو څخه دار او خرڅه ورته لویده - ګواکې پر دغو لارو باندې تلل سفر نه - بلکه یو راز (قسم) تفریحی سیر او سیاحت ؤ د «ارض القرآن» مصنف لیکي «د سبا» دولت او ثروت - اساس یواځې تجارت ؤ. یمن له یوه جانب د (هندوستان) د سواحلو په مقابل کېنې واقع دی او له بله جانب د (افریقا) د سواحلو په محاذ کېنې پروت دی. طلا - دیر قیمت داره احجار - مصالح - عطریات - د هاتی غاڅې او نور شیان له حبشی او هندوستان څخه برابر په (یمن) کېنې ښکته کیده - او له دی ځایه (سبا) ته پر اوبسانو او نورو بودګانو باریدل د (بحر الاحمر) پر سواحلو له حجازه تیر شوی شام او مصر ته وړل کیدل. قران مجید دغه لړه په امام مبین یعنی ښکاره لاری سره موسومه او د دغه سفر نوم ﴿حَجَّةَ الْبَلَدِ الْحَقِيقِ﴾ - د ژمی او د وږی کوچ (ایښی دی چې د قریشو له خوا جاری شوی ؤ. د دغو تجارتی جوړو ټګ راتګ له سببه له یمن څخه تر شام پورې د ودانیو یوه لویه سلسله قائمه وه چې په هغو کېنې بی له کوم خوف او خطر په دیر سکون او اطمینان سره

مسافرت کیده یونانی مؤرخ (اراکوستنس) د ۸۱۶ کال قبل الهجرت په احوالاتو کښی داسی بیان کوی چی له «حضرموت» څخه د «سبا» تر ملک پوری د څلویښتو ورځو لاره ده او له «معین» څخه سوداگران تر ایله (عقبه) پوری په اويا ورځو کښی رسیږی.

فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنِ أَسْفَارِنَا

پس وویل دوی ای ربه زمونږ لریوالی پیدا کړه په منع د منازلو (د سفرو) زمونږ کښی

تفسیر: دغسی به ئی د حال په ژبه سره ویلی وی او ممکن دی چی د قال په ژبه سره ئی ویلی وی چی ای الله! په داسی صورت سره په منزل او مسافرت کښی څه مزه او خوند نه وی که منازل لری وی او د لاری په شاوخوا کښی ودانی نه وی انسان ته د لوړی او تندی څخه تکلیف وررسیده نو هلته په مسافرت کښی لذت او خوند سری ته حاصلیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «په آرامی کښی دوی مست او مغرور شول او له ډیری مستی اوس ځان ته تکلیف غواړی لکه چی د نورو ملکونو له احوالاتو څخه دوی مطلع کیدل چی هلته په سفر کښی اوبه نه پیدا کیږی، د ودانی او کلی اثر او پته بیخی نه ښکاری هم هغسی ښائی چی مونږ هم پخپلو مسافرتو کښی وگورو. دغه لویه ناشکری ده لکه چی بنی اسرائیل له «من» او «سلوی» څخه ماړه او د هوگی او پیازو په فکر کښی ولویدل»

وَزَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَرِّقٍ

او ظلم وکړ دوی پر ځانونو خپلو (چی راحت ئی بدل کړ په زحمت) پس وگرځول مونږ دغه (اهل السبا) قصی افسانی او تار په تار کړل مونږ دوی په پوره تار په تار کیدلو.

تفسیر: یعنی مونږ د دوی شیرازه وشلوله او هغوی مو سره تیت او پرک (منتشر) کړل د دوی اکثره خاندان او کورنی یو جانب او بل جانب ته کدی وکړی او منتشر شول - او یو ملک او بل ملک ته لاړل د دوی د ودانیو نوم او ښه د غلط حرف په شان بیخی د ځمکی له مخ څخه محو او لری شوه اوس تش د دوی قصی باقی پاتی دی خو ئی خلق واورى او تری پند او عبرت واخلی. د دوی عظیم الشان تمدن او شان او شکوه گړد (تول) له خاورو سره گډود شول. د «ارض القرآن» خاوند د دوی د زوال او سقوط توجیه داسی کوی چی «یونانیانو او رومیانو په مصر او شام قبضه وکړه او د افریقی او هندوستان تجارت ئی د بری لاری په ځای پر بحری لاره

شروع او منتقل کر - او ټول اموال ئی د بیړیو په وسیله له سری بحیری څخه د مصر او شام پر سواحلو کوزول - نو د دغه بحری لاری د سلسلی د قائمیدلو په اثر له یمن څخه تر شام پوری د بری لاری او د دی د هغو منازلو دوری ئی پورته کړی - او د هغه ټولی نوی ودانی سپیری او ویجاړی شوی» د «ارض القرآن» مصنف دغه توجیه د «مولر» له تحریره اخیستی ده. ممکن دی چی د تباهی او انتشار یو ظاهری سبب هم دا وی مگر پر دغه ئی حصول صحیح نه دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾

بیشکه په دغه «تمزیک د سبا» کښی خامخا لوی دلائل (د عبرت) دی دپاره د هر ښه صبر کوونکی ډیر شکر کوونکی.

تفسیر: یعنی د دغو حالاتو له اوریدلو څخه ښائی عقلمن سری پند او عبرت حاصل کړی! کله چی الله تعالیٰ ارتوالی عیش او عشرت ورپه برخه کړ نو د هغه شکریه دی په ښه شان سره اداء کړی! او که څه تکلیف او مصیبت پری راشی نو د صبر او تحمل لاره دی غوره کړی! او له الله تعالیٰ څخه دی توفیق او مدد وغواړی!

وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ أِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾

او خامخا په تحقیق رښتیا وموند پر دوی ابلیس گمان خپل پس متابعت وکړ دوی ټولو د دغه (ابلیس) مگر یوی فرقې (چی هغه فرقه ده) د مؤمنانو

تفسیر: په رومبی ورځ کښی ابلیس په تخمین او اټکل سره ویلی ؤ ﴿لَا تَتَّبِعَنِ إِنَّكَ أَنتَ الْكَافِرُ﴾ جزء ۱۵ (د اسراء (۷) رکوع ۶۲ آیت ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ أِبْلِيسُ ظَنَّهُ وَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ جزء ۸ (د اعراف ۲ رکوع) ۱۷ آیت دغه پاس «من» بعضیه نه دی بلکه بیانیه دی.

وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطٰنٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ
مِمَّنْ هُمْ فِي شَكٍّ ۚ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٧١﴾

او نه ؤ دغه (ابلیس) ته په دوی څه تسلط مگر خاص دپاره د دی چي معلوم کړو (په علم الشهود) سره هم هغه څوک چي ایمان راوړی په آخرت له هغه چا څخه چي هغه له دی آخرت څخه په شک کښی وی، او رب ستا پر هر شیز باندی ښه ساتونکی دی.

تفسیر: یعنی شیطان ته دغسی کوم قوت او قدرت نه ؤ حاصل چه لکړه په لاس واخلی او په زور او جبر سره خلق له سمی لاری څخه منع کړی او وئی ښویوی. هو! لمسول - غلول - او تیر ایستل کوی - او دغومره قدرت څکه شیطان ته ورکړی شوی دی چي د بندگانو امتحان او ابتلاء هم منظوره وه څو وکتل شی چي کوم یو پر آخرت یقین لری؟ او د الله تعالیٰ په فکر - ذکر او یاد کښی دوام کوی؟ او کوم یو په دنیوی لومه کښی نښلی؟ او له خپله انجامه او خاتمی څخه غافله کیږی؟ او له خپله څانه ناپوه او بیوقوفه جوړوی؟ یا په چم چل او فریب غولیدری د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء هم دغه وه چه په دنیا کښی د انسانانو دپاره د دواړو خواؤ د تللو لاری خلاصی او ارتی وپرانستلی شی لکه چه پخوا له دی نه په څو غایونو کښی پر دغه موضوع تقریر لیکلی شوی دی داسی نه دی چه (معاذالله) الله پری نه دی خبر - او په بی خبری کښی شیطان کوم بنده له لاری څخه بی لاری کوی یا ئی تبتوی ښه پری وپوهیږه چي هر شی د الله تعالیٰ تر محیط نظر لاندی دی، تل تر تله د گردو (تولو) احوالو او شیونو نظارت او مراقبت کوی. هر چاته چه هومره آزادی او واک (اختیار) ورکړی هغه د ده له عجزه او سغه نه دی بلکه د ده د حکمت او مصلحت په بنا دی.

قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍَ وَمَا لَهُ
مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٧٢﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ اِلَّا لِمَنْ اِذْنُ لَهُ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه وېولي تاسی هغه معبودان چه گمان به کاوه تاسی (په دوی د خدایانو) غیر له الله چه نه لری دوی اختیار په اندازه د

یوی ذری (نه) په آسمانونو کښی او نه په ځمکه کښی او نشته (دغو معبودانو) د دوی ته په دغو (علویاتو او سفلیاتو) کښی څه شرکت او نشته دغه (الله) ته له دوی نه هیڅ مددگاره او نه رسوی هیڅ نفع شفاعت سپارښت په نزد د الله کښی مگر (شفاعت) د هغه چا چه اذن ورکړی (الله) هغه ته،

تفسیر: دغه «زعمتم» په اصل کښی «زعمتموهم آله» و ځکه چه «زعمتم» دوه مفعوله غواړی او دلته یو ئی هم نشته بیا مفعول اول چه ضمیر عائد دی حذف شو دپاره د دی چه طول د موصول له صلی نه راغلی دی او دی فضله دی او مفعول ثانی چه «آله» دی هغه هم حذف شو او په ځای د هغه دوه صفته قائم شول چه هغه ﴿مِن دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ﴾ الآية - دی» له دی ځایه د مکي معظمی مشرکینو ته خطاب دی چه د هغوی د تنبیه لپاره د «سبا» قصه واوروله شوه یعنی ماسوا الله څخه پر هغو شیانو چی تاسی د خدائی گمان کوئ نو لږ شانی د کوم ضرورت - احتیاج او اړتیا (مجبوری) په وخت دوی وبولی! تر څو ولید شی چی هغوی تاسی ته څه نفع رسولی شی؟ او څه په کار مو درځی؟ یعنی دغه مسکینان د تاسی څه په کار درځی چی په آسمان او ځمکه کښی د یوی ذری په اندازه هم د مستقل واک او اختیار خاوندان نه دی بلکه بتان خو غیر مستقل اختیار هم نه لری نه په اسمان او نه په ځمکه کښی دوی څه شرکت لری، نه الله تعالی د کوم کار په انجام کښی د بل چا امداد او معاونت ته څه ضرورت لری، چی دوی د هغه معین او مددگار وگرځی او څه حقوق ځان ته حاصل کړی د الله تعالی دربار هغه اعلی او ارفع ځای دی چه خورا ډیر مقربین هم هلته د دغی خبری طاقت او توان نه لری چه بی د الله تعالی له اذنه او رضاء د چا د شفاعت او سپارښت په نسبت یو حرف هم له خپلی خولی څخه وویستلی شی. د الله تعالی د انبیاء اولیاء او د پرښتو شفاعت هم یواځی د هغو کسانو په حق کښی نافع واقع کیدی شی چی د هغو په نسبت د الله تعالی له خوا د شفاعت اذن او حکم ورکړی شوی وی. او ویره د ملائکو او د شافع او د مشفوع او د اهلالمحشر به باقی وی.

حَتَّىٰ اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوْبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوْا الْحَقُّ
وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿۱۳۴﴾

تر هغه پوری کله چی پورته کړه شی ویره له زړونو د دوی وائی دوی (په خپلو منځو کښی) چی څه (حکم) وفرمایل رب ستاسی؟ نو وائی دوی چی حق ئی (وفرمایل) او هم دغه (الله) ډیر پورته او ډیر لوی دی.

تفسیر: دغه ئی د پرښتو حال وفرمایه چه تل د ده په دربار کښی حاضری دی کله چی له پاسه

د الله تعالىٰ حکم نازلیدو نو داسی غږ تری پورته کیدی لکه چی پر صافو او ښویو تیږو (گټو) کوم لوی غنځیر په شدت سره راښکودل شی ښائی اتصال او بساطت ته ئی د قرب الی الفهم کولو دپاره دغه تشبیه ورکری شوی وی. پږنتی له دهشته او خوفه او رعبه سره لرزیدو او په دغه حال کې چی د تسبیح کوونکی وی سر په سجده لویږی - کله چی دغه حالت مرفوع شی - او زړونه ئی تسکین او آرام ومومی او د ملک‌العلام کلام نازل شی نو پږنتی یو له بل څخه پوښتنه کوی چی څه حکم صادر شو؟ پاسنی پږنتی ښکتنو پږنتو ته درجه په درجه د هغه حکم نقل اوږوی چی د الله تعالىٰ له حکمته سره سم او موافق او لا له پخوا د هغه قاعده او ضابطه ورته معلومه وی او هم هغسی حکم صادر شوی وی. ظاهر دی چه هلته د معقولی او واجبی خبری څخه ماسوا بل څه شی نشی کیدی پس هغه لوی ذات چی د ده د علو او عظمت داسی کیفیت وی څه وخت چی دی حکم صادروي نو مقرین د ده د هیبت او جلال په داسی وضعیت او حال مبتلا کیدی نو هلته به څوک دومره همت وکری شی چی په خپل سر د بل چا شفاعت ته ودریږی. تنبیه: د دی آیت نور تفسیر هم کړی شوی دی چه د هغه په نسبت حافظ ابن حجر رحمه الله علیه داسی لیکي «وجميع ذلك مخالف لهذا الحديث الصحيح (الذي في البخاري) والاحاديث كثيرة تؤيده» (فتح الباری).

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چی څوک رزق درکوی تاسی ته له (جانبه د) آسمانونو او ځمکی؟ ووايه (ای محمده! د دوی په ځای ته په خپله) چی (خاص رزق راکوی ټولو ته) الله.

تفسیر: یعنی له اسمانه او له ځمکی ځنی رزق او روزی د وساتلو او د سامانونو تهیه او برابرول یواځی د هم هغه لوی الله په واک (اختیار) او قبضه کېږی دی چی پر هغه مشرکین هم اقرار کوی لهذا تاسی وفرمایي چی دغه مسلمه خبره خو تاسی هم راسره منئ نو بیا په الوهیت کېږی نور شرکاء له کومه شول؟ او بیا داسی هم ورته ووايه ای محمده! چی

وَإِنَّا أَوْفِيَٰ كُمْ عَلَىٰ هٰذِيٰ أَوْفَىٰ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ۝۴۰

او بیشکه مونږ (چی مؤمنان یو) او تاسی (چی منکران یی) خامخا پر سمی صافی لاری کېږی یو؟ یا په گمراهی ښکاره کېږی یو؟ (وروسته به معلومیږی).

تفسیر: یعنی دغه دواړه فرقې خو رښتیا نه وائی (که نه د نقیضینو اجتماع لارمیږی) یقیناً په

دواړو کښی یو دروغجن - او بل رښتین دی نو لا سم دی چی غور او دقت وکړی! او رښتیا خبره ومنی! په دغه کښی د هغه ځواب دا دی چه ځینی خلق داسی وائی «خانه! د دغو دواړو فرقو په منځ کښی له قدیمه راهیسی هم دغه وضعیت دوام لری نو په دغه کښی د جگړو کولو څه ضرورت دی؟» او په دغه سره ئی دا راوښودل چه یوه فرقه خو هرومرو (خامخا) خطاکاره او بی لاری ده باقی په تعیین نه کولو د هغه کښی یو حکیمانه حسن الخطاب دی یعنی درواخلی! مونږ له خپله جانب هیش نه وایو تاسو خو په خپله پوهیږئ چی یو جانب هرومرو (خامخا) پر غلط ټینگ ولاړ دی دغه پاس دلائل خو مو واوریدل نو اوس تاسی به له خپله ځانه سره فیصله وکړئ چی کومه یوه پر غلطی ولاړه ده؟ ګواکی له مخالف سره په نرمی خبری کوئ او ورته فرصت او موقع ورکوئ چه په دغه مورد کښی په خپل نفس او ځان کښی غور او دقت وکړی.

قُلْ لَا اسْأَلُكُمْ عَمَّا آجُرُونَا وَلَا اسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ
بَيْنَنَا رَبَّنَا مِمَّا يَفْتَرِ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) وبه نه پوښتیدلی شی تاسی له هغو بډیو چی کړی وی مونږ او (هم داسی) نه به پوښتیدلی کیږو مونږ له هغو بډیو چه کوئ ئی تاسی ووايه (ای محمده!) چی جمع به وکړی په منځ زمونږ کښی رب زمونږ بیا حکم (فیصله) به وکړی په منځ زمونږ کښی په حق سره او هم دی دی ښه فیصله کوونکی ښه عالم.

تفسیر: هر یوه ته لارم دی چی د خپل آخرت فکر او اندیښنه وکړی! هیش یو به د بل د قصور او د غلطی ځواب نه ورکوی که د داسی صافی خبری له اوریدلو څخه وروسته بیا هم تاسی پر خپل حال د غور او دقت کولو دپاره نه تیاریږی نو په یاد ئی ولری چی مونږ پر تاسی د حجت اتمام کړی دی - او د حق خبره مو در رسولی ده - اوس تاسی به په خپله د خپلو اعمالو ځواب ورکوئ او پر مونږ هیش قسم ذمه واری نه ده عانده - او نه په دغسی یو حالت کښی به زما او ستاسی په منځ کښی کومه وسیله او واسطه پاتی وی. د الله تعالی د لقاء او رضاء د حصول لپاره هر یوه ته بیل بیل لارم دی چی د خپلو ځانونو فکر او اندیښنه وکړی! - ځکه چه الله تعالی به گرد (تول) مخلوقات سره یو ځای او هر یوه ته به بیله بیله برابره سزا او جزاء سم له عدله او انصافه سره ورکوله کیږی.

قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ ادَّعَوْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ

ووايه (ای محمده ! دوی ته) چه راوښی ماته هغه (معبودان) چی پیوست کری دی تاسی له دغه (الله) سره شریکان ؟ (په عبادت کښی)

تفسیر: یعنی لږ خو ئی راوړاندی کړئ! چه دغه کوم یو موجود دی چی د الله تعالی په الوهیت کښی مداخله او مشارکت لری ؟ چی مونږ ئی هم وگورو چی په هغو کښی څه صلاحیت شته؟ او د کومو اختیاراتو خاوندان دی؟ آیا تاسو به مونږ ته د تیږو (گټو) دغه له خپله ځانه توپلی او تراشلی بتان راوړاندی کوی؟.

كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

نه ده داسی (او هیڅوک لایق د شرکت نه دی له الله سره)، بلکه هم دغه الله دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی له سره به تاسی داسی کوم موجود او هستی نشی راوړاندی کولی. په دغو اوصافو سره موصوف ذات خو یواځی الله تعالی دی چی واحد احد - زبردست - قادر - قاهر - غالب او د اعلیٰ درجی حکمت قدرت علم او حکم خاوند دی او گرد (تول) د هغه په مقابل کښی مغلوب او مقهور دی.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته مگر په دی حال کښی چی جامع ئی خلقو ته زیری ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) ولیکن اکثر خلق (له کفارو) نه پوهیږی (په فضائلو ستا او په رذائلو خپلو)

تفسیر: دغه ئی د توحید سره د رسالت ذکر وکړ - یعنی ستاسی فرض او ستاسی له بعثت څخه غرض دا دی چی نه یواځی عرب بلکه د دنیا گرد (تول) خلق تاسی له نیکو او بدیو څخه مطلع کری چی دغه تبلیغ مو تاسی وکړ هغه کسان چی خپل ځانونو ئی پری نه دی پوهولی دوی پوهیږی او پوه سری خو خپله نفع او نقصان سنجوی او هر ورو (خامخا) ستاسی خبری منی. هو! مگر په دنیا کښی د جاهلانو او نابوهانو کثرت دی د دوی په ماغزو کښی چیری د

دی خبری غای او گنجائش شته چی د داسی کاری خبری قدر وکړی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾

او وائی (کفار له ډیره جهله) کله به وی دغه وعده (د عذاب) که چیری پیی تاسی رښتینی (په دی کښی چی عذاب به راشی نو رائی ولی!).

تفسیر: یعنی له هغی گړئ او ساعت څخه چی تاسی مو درگړده ویروئ هغه به کله راځی؟ که دغه خبره رښتیا وی نو ژر ئی راوله! او راښکاره ئی کړه!.

قُلْ لَكُمْ مِيعَادٌ يَوْمَ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَغْنِي مُونَ ﴿٣٠﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) چی (مقرره) ده تاسی ته وعده د یوی ورځی (په نازلیدو د عذاب) چی نه به وروستی کیږئ له هغی (ورځی) یو ساعت (قدر) او نه پرومبی کیږئ تاسی (تری).

تفسیر: یعنی مه وار خطا کیږئ! د هغی ورځی د راتگ وعده چی له تاسی سره شوی ده هغه ضرور راتلونکی ده او کله چی وخت راشی نو د یوی شیبی په اندازه به هم چاته وار فرصت نه ورکوی. نو د دغه ژر غوښتلو او شور او شر نښلولو په غای د دغی خبری فکر تاسی ته ضروری دی چی د هغه وختی د راتللو څخه په خوا ورته څه تیاری وکړئ!.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی له سره به ایمان رانه وړو مونږ په دی قرآن (چی محمد ته راغلی دی) او نه پر هغه کتابونو چی راغلی دی په خوا له دی (قرآنه)،

تفسیر: یعنی منکران وائی مونږ نه قرآن منو او نه نور هغه پخوانی کتابونه لکه توریت انجیل زبور چی تاسو ئی آسمانی کتابونه گنئ - دغه گرد (تول) سره هم هغه یو ډول (قسم) او یو شان خبری کوی - د دوی په هر یوه کښی چی وگورئ هم هغه د حساب - کتاب - قیامت - شفاعت - ثواب - او عقاب او د توحید او رسالت قصی او افسانی دی. حال دا چی بیخی مونږ د دغسی شیانو منونکی نه یو - او نه پری یقین او باور لرو (العیاذ بالله).

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْجَعُ بَعْضُهُمْ
إِلَىٰ بَعْضٍ لِّلْقَوْلِ ۖ

او که ووينی ته (ای محمده په آخرت کښی) کله چی دغه ظالمان ودرول شی په نزد د رب د دوی (دپاره د حساب) چی اړوی به ځینی د دوی له ځینو نورو سره خبره (داسی چی)

تفسیر: یعنی هم هغسی چی د مغلوبیت او ناکامی په اوقاتو کښی بالعموم داسی پېښی واقع کیږی چی ناکامان د پر والی او مغلوبی اسباب او وسائل یو پر بل اړوی او یو سری خپل مسولیت پر بل سری اچوی هم داسی په محشر کښی به کفار یو پر بل خپل بار غورځوی او غواړی چی مجرم او ملزم ئی کړی چی د هغه تفصیل داسی فرمائی

يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٢١﴾

وبه وائی هغه (تابعان) چی ضعیف گڼلی شوی ؤ هغو (متبوعانو) ته چی تکبر به ئی کاوه چی که نه وی تاسی (منع کوونکی مونږ لره له ایمانه) نو خامخا وو به مونږ مؤمنان (نو خامخا وینی یو کار ډیر سختی او دغه محذوف «لو» جواب دی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی په دنیا کښی له ښکتنو طبقاتو ځنی شمیرلی کیدل او د نورو مشرانو متابعت به ئی کاوه دوی به پر خپلو دغو مشرانو او غټانو الزام اړوی او وائی به چی مونږ ستاسی له لاسه په دغه غم او مصیبت کښی ککر او اخته شوی یو که ستاسی لمسون او ممانعت نه وی مونږ به ضرور د انبیاؤ خبرو ته غوږ اېښود او په دغه عذاب به نه اخته کیدو.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعُوا الْحَنُ صَدَدُكُمْ عَنِ
الْهُدَىٰ بَعْدَ إِجَاءِكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٢٢﴾

وبه وائی هغه (متبوعان) چی تکبر به ئی کاوه دپاره د هغو کسانو چی

عاجزان کمری شوی وو آیا مونږ منع کړی مو وئ تاسی له سمی صافی لاری پس له هغه چی راغلی ؤ. (دغه هدایت) تاسی ته (نه دی داسی) بلکه وئ تاسی په خپله مجرمان (کافران).

تفسیر: یعنی کله چی تاسی ته حقه خبره ورسیده او پری وپوهیدئ نو بیا مو هغه ولی ونه منله؟ آیا مونږ په زور او زیادت سره ستاسی زړونه د ایمان او ایقان له قبوله اړولی ؤ ؟ پر تاسی دغه لازم ؤ چی په دغه مورد کښی مو د هیچا خبرو ته غوږ نه کیښوده او هیڅ پروا به مو نه وی کړی او هر ورو (خامخا) به مو حق قبلولی اوس خپله گناه او جرم په نورو ولی غورځوئ؟

وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضِعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الْإِيلِ
وَاللَّهَارِادُ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا

او ویه وائی هغه کسان چی عاجزان گنلی شوی وو هغو (رئیسانو) ته چی تکبر به ئی کاوه بلکه دا فریب (ستاسی ؤ) د شپي او د ورځی کله چی امر به کاوه تاسی مونږ ته (هر وخت داسی) چی کافران شو مونږ پر الله او پیدا کړو مونږ دغه (الله) ته شریکان،

تفسیر: یعنی بیشکه چی تاسی په زوره مونږ نه وی منع کړی مگر د شپي او د ورځی په مکر او فریب او په غولونکیو تبابیرو سره مو تیر ایستلی او لمسولی او په هر وخت او په هر ځای کښی به ستاسی ښوونه او تلقین مونږ ته هم داسی وو غو مونږ د انبیاء الله له ارشاد سره سم الله تعالی په وحدانیت سره ونه منو بلکه ځینی نور مخلوقات د ده شریک او مماثل وگنو - آخر تاسی خو پوهیږئ چی ستاسی دغه د شپي او د ورځی دائمی او متوالی ترغیب او تشویق او لمسونی تر کومی اندازی پوری مونږ له لاری څخه بی لاری او پر مونږ ډیر بد اثرات غورځولی دی.

وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لِلَّهَارِادُ الْعَذَابُ

او پته به کړی (دغه تابعان او متبوعان یو له بله) پشیمانی خپله کله چی ووینی عذاب.

تفسیر: یعنی څه وختی چی دوی له هولناک عذاب سره مخامخ کیږی تابعین او متبوعین دواړه په خپلو زړونو کښی افسوسونه او ارمانونه کوی او هر یو به دغه محسوسوی چی په رښتیا سره

زه مجرم او گناه‌کار یم لیکن له شرمه به دغه کیفیت یو بل ته نه څرگندوی (ښکاره کوی) او د شدید خوف او اضطراب له امله (وچی) امکان لری چی دوی به هم د وینا قوت او قدرت ونه لری.

وَجَعَلْنَا الْأَعْمَلُ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا

او وبه ځرځوو ځنځيرونه (د اور) په غاړو د هغو کسانو کښی چی کافران شوی دی (تابعان دی که متبوعان).

تفسیر: د دوی په غاړو کښی به د فولادو غاړکی او په لاسونو او پښو د دوی کښی به لوی او غټ ځنځيرونه او زولنی لويديلی وی.

هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٧﴾

آیا جزا به ورکوله شی دوی ته (بلکه نه ورکوله کیږی) مگر خو د هم دغو (عملونو) چی دوی کول (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی هر هغه عمل چی مو کړی دی نن هغه د هم دغی سزا په شکل در څرگندیږی (ښکاره کیږی) نو اوس ورپیی هغه دانی چی مو کړلی دی.

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٨﴾

او نه وو لیږلی مونږ په هیڅ کلی (او ښار) کښی هیڅوک ویروونکی (له عذاب) مگر ویل به خوشاله (ماړه او مشرانو خلقو) د هغه (قربی) چی بیشکه مونږ په هغه څه چی رالیږلی شوی ئی تاسی په هغه شی کافران (منکران) یو.

تفسیر: په دغه سره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی او اطمینان ورکړی شوی دی چی تاسی د معظمی مکی د رؤساو او غټانو د غاړه غړولو او سرکشی څخه مه معصوم او مه خفه کیږئ! په هره زمانه کښی د انبیاء الله په مخ کښی هم داسی بد بخت رؤساء او مشران په مخالفت سره دریدلی دی. د دولت او ثروت نښه او د عزت او اقتدار غوښتلو جذبه د انسانانو

سترگی ږندوی او دوی پر دغه باعث کوی چی د هیچا په مقابل دی ښائی غاړه کښینږدی او د کشرانو په مجلس کښی کیناستل ځان ته عیب وگڼی نو ځکه د انبیاءو رومی متبعین به عموماً هم دغه مسکینان او ضعیفان و کما ورد فی حدیث هرقل.

وَقَالُوا مَن جُوعًا أَمْ أَمْوَالًا أَوْ أَوْلَادًا أَوْ مَائِنٌ مُّعَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾

او ویل به دوی چی مونږ ډیر یو (له تاسی) له جهته د مالونو او د اولاد او نه یو مونږ په عذاب کړی شوی.

تفسیر: یعنی معلوم شو چی الله تعالیٰ له مونږ ځنی راضی او خوښ دی که نه دومره مال او اولاد به ئی مونږ ته ولی راکوو؟ کله چی الله له مونږ څخه خوښ وی نو مونږ د هیڅ یو آفت څخه نه ویرېږو ته چتی (بیکاره) مونږ له عذابه داروی.

قُلْ إِنَّ رَبِّيَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) چی بیشکه رب ځما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی او تنگوی ئی (پر هر هغه چا چی اراده وفرمائی) ولیکن اکثر خلق نه پوهیږی (چی دا استدراج دی).

تفسیر: یعنی د رزق وسعت یا ضیقت د الله تعالیٰ د خوښی یا د ناخوښی دلیل له سره نشی کیدی. آیا نه گورئ چی په دنیا کښی غومره بداخلاقان - شیریان - دهریان او ملحدان مزی او چرچی کوی حال دا چی هغو ته هیڅ یو مذهب هم ښه نه وائی، او ډیر متقیان - او مخلصان - د الله تعالیٰ نیک او خالص بندگان ظاهراً اوږی تری بریښد دی. نو معلوم شو چی دولت او افلاس - د رزق تزئید - یا تقلیل د هیچا د محبوب او مقبول توب عند الله دلیل نه دی. دغه معاملات خو پر نورو هغو مصالحو او حکمتونو مبنی دی چی پری یواځی پاک الله پوهیږی مگر اکثر خلق پر دغه نکته نه پوهیږی.

ومن الدلیل علی القضاء وحکمه

بؤس اللیب و طیب عیش الاحق

د قضا قدر پر حکم بوله دغه یو مثال

چی پوهان وی په جنجال - ناپوهان وی دیر خوشال

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰ
إِلَّا مَنَ أَمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا

او نه دی دغه مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی داسی خیز (خصلت هغه
خصلت) چه نژدی کوی تاسی په نزد زمونږ نژدی کول مگر (نژدی کوی له
تاسی) هر هغه څوک چی ایمان راوړی او کړی ئی وی ښه (عملونه)

تفسیر: یعنی د مال او د اولاد کثرت نه د الله تعالیٰ د قرب علامت دی لکه چی په پاس آیت
کښی تیر شو او نه د الله تعالیٰ د قرب حاصلولو سبب دی. بلکه بالعکس د کفارو په حق کښی
د دغو شیانو تزئید او تکثیر د دوی د بعد او د لریوالی سبب گرځی. هو! که مؤمنان خپل مال
او دولت په خیریه و امورو کښی ولکوی یا خپل اولاد ته ښه تعلیم او تربیه ورکړی او ښه ئی اهل
او صالح وپایی - نو دغسی مال او اولاد په یوه درجه د الله تعالیٰ د قرب وسیله گرځی. په هر
حال د الله تعالیٰ په دربار کښی د مال او د اولاد څه پوښتنه نه کیږی بلکه هلته محض د ایمان
او د صالح عمل پوښتنه کیږی. اللهم ارزقناه و وفقنا به!

فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفِ الْمُنَوَّنِ ﴿۳۵﴾

پس دغه (مؤمنان چی دی) شته دوی ته جزاء دوچنده په سبب د هغه (نیکیو)
چی کړی دی دوی او دوی به په مانپو (د جنت کښی مطمئن) مأمون وی (له
هر آفته)

تفسیر: یعنی پر یوه نیک کار د هومره اجر او ثواب استحقاق چه لری له هغه څخه به زیات
بدل وررسیږی. اقلالس چنده او که زیات وی تر اوه سوه چنده بلکه که الله تعالیٰ اراده وفرمائی
له هغه څخه به هم هومره دیر اجر او ثواب ورپه برخه کوی چی بیچه او بیحسابه وی
﴿وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (د البقرة ۳۶ رکوع) دلته له «ضعف» څخه مطلقاً
زیادت مراد دی.

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آلِهَتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿۳۶﴾

او هغه کسان چی سعی کوښښ کوی په (ابطال د) آیتونو زمونږ په دی حال کښی چی عاجز کوونکی وی زمونږ (په زعم خپل) دغه کسان په عذاب (د دوزخ کښی) حاضر کری شوی به وی.

تفسیر: یعنی هغه بدبختان چه د الله تعالی د آیتونو تردید کوی او پر هغو طعنی وهی او د خلقو مخ له هغوی ځنی اړوی او داسی دعوی کوی چه مونږ الله تعالی او د هغه رسول مغلوب او عاجزو دوی ټول به په عذاب اخته کیږی او د الله تعالی په مخ کښی به حاضر کری شی او هیڅ یو به له دوی ځنی د الله تعالی له نیولو څخه نه خلاصیږی او نه به چیری تښتیدی شی.

قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ
وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿۳۰﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه رب زما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی له بندگانو خپلو او تنگوی ئی ورته (چی اراده وفرمائی امتحاناً) او هر هغه څه چی لگوئ ئی تاسی (په لاره د الله کښی) له کوم شی څخه (ډیر وی که لږ) پس هغه (الله) عوض درکوی د هغی او هم دغه (الله) خیر غوره د روزی ورکوونکیو دی.

تفسیر: دغه ئی مسلمانانو ته اورولی دی هغه وجوه چی تاسی ئی په خیریه و امورو کښی لگوئ د هغو د لگولو په وخت کښی له تنګسی او افلاس څخه مه ویریږئ. له صرف کولو ځنی ستاسی رزق نه کمیږی - هغه شی چه تاسی ته مقدر او مقرر دی هغه هرومرو (خامخا) دررسیږی - الله تعالی په خپل حکمت او مصلحت هر چاته چی د هومره شی د اعطاء اراده وفرمائی ورکوی ئی په هغه کښی ستاسی له صرفولو او نه صرفولو څخه هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) نه واقع کیږی. بلکه په خیریوو امورو کښی د اموالو له لگولو څخه برکت په کښی لویږی، الله تعالی د هغه عوض درکوی - اعم له دی چی د مال په صورت وی یا د قناعت یا د قلبی غناء په شکل وی. په آخرت کښی د هغه د بلک درسیدلو خو یو حتمی امر دی. الغرض د الله تعالی په دربار کښی د هیڅ یو شی تقلیل او کمی نشته. مسلمانانو ته ښائی چی له الله تعالی سره تل حسن الظن ولری او د الله تعالی د مرضی په مقابل کښی د فقر او فاقی اندیښنه په زړه کښی رانه وړی «ولا تخش من ذي العرش افلا»

تنبيه: په آیت کښی گواکی دی لوری ته هم اشاره کری شوی ده هم هغسی چی په دنیا کښی د

فقر او غناء او تنگسی او ارتوالی له پلوه د خلقو احوال متفاوت دی په آخرت کښی به هم د ثوابونو او عذابونو د مراتبو په اعتبار هم داسی توپیر (فرق) او تفاوت موجود وی.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٣٠﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چی (الله) ټول به کړی دوی گرد (ټول) بیا به فرمائی (الله) ملائکو ته آیا دا هغه گمراهان دی چی خاص تاسی ته (بی) له (الله) ؤ (په دنیا کښی) چی عبادت به ئی کاوه؟.

تفسیر: زیاتو مشرکانو به پرښتو ته د الله تعالیٰ لونی ویلی، ډیرو مشرکانو به د دغو پرښتو هیکلونه پنځل اټکل سره جوړ کړی وو او هغو ته به ئی عبادت کاوه بلکه غځینو لیکلی دی چی د اصنامو عبادت ابتداء ملائکو له عبادت څخه شروع شوی دی. او (عمرو بن لحي) دغه قبیح رسم له (شام) څخه (حجاز) ته راوړی دی په هر حال په قیامت کښی د کفارو د اورولو دپاره به له پرښتو څخه داسی سوال فرمائی آیا دغو خلقو به خاص تاسی ته عبادت کاوه؟ ښائی له دی نه به دا مطلب وی چی تاسی خو دوی ته څه نه وو ویلی؟ یا تاسی خو له دوی د دغه عبادت څخه نه ئی خوشال شوی؟ لکه چی له حضرت مسیح علیه السلام څخه به هم داسی سوال کیږی ﴿كَانَتْ قُلُوبُ الْمَلَائِكَةِ أَخْفَافًا وَأَتَتْ بِالْهَرَمِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ جزء ۷ (المائدة د (۱۶) رکوع) ۱۱۶ آیت او جزء ۱۸ د فرقان د سورة په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿أَأَنْتُمْ أَضَلُّوا عِبَادِي مَوْلَاةً﴾

قَالُوا اسْبِغْكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٣١﴾

وبه وائی (پرښتی جواباً) پاکي ده تاته ته ئی مولیٰ (معبود) زمونږ بی له دوی نه (نه ده داسی چی دغه کفار وائی) بلکه وو دوی چی عبادت به ئی کاوه د پیریانو شیطانانو او زیاتره د دوی پر دغو (پیریانو شیاطینو باور کوونکی او) مؤمنان وو (نو منلی به ئی خبری د دوی)

تفسیر: یعنی عرض کوی یا الله! ستا ذات له دی نه پاک دی چی په کومه درجه څوک درسره شریک شی العیاذ بالله مونږ به ولی داسی خبری کړو؟ یا له هسی واهیاتو حرکاتو څخه به خوښیږو؟ زمونږ رضاء خو ستا د رضاء تابع ده مونږ له دغو مجرمانو سره هیش څه علاقه او واسطه نه لرو. مونږ یواځی خاص ستا فرمان منونکی بندگان او مریان یو خو سره له دی دغو بد بختانو

کله زمونږ عبادت کاوه . دوی په حقیقت کېنې زمونږ په نامه د شیاطینو په عبادت کېنې مشغول وو . فی الحقیقت د دوی عقیدتمنی او اخلاص له شیاطینو سره اختصاص لری . شیاطین دوی خپل طرف ته کش کاپی او د ضلالت په لار ئی بالاستمرار بولی . دوی دائماً د شیاطینو په تعقیب روان دی . اگر که ظاهراً دوی د پرهښتو یا د کوم ولی نوم اخلی مگر په واقع کېنې پرته (علاوه) له شیطان څخه بل څوک دوی نه منی بلکه ځینې د دوی په علائیه سره د هم دغه شیطان په بندګۍ کېنې لګیا دی . لکه چی پخوا له دی نه د «الاتمام» د سورت (۱۲) رکوع زمونږ د دغه تفسیر دغه موضوع په تفصیل سره لیکلی ده .

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا

(نو الله فرمائی) پس نن ورځ نه لری اختیار ځینې ستاسی (معبودان) دپاره د ځینو نورو (عابدانو) نه د نفعی او نه د ضرر .

تفسیر: یعنی نن د عابدانو او د معبودانو عجز او ناتوانی واضحه شوه ، چی هیڅ یو د یوی ذری په اندازه هیچا ته څه گټه (فائده) او تاوان نشی رسولی د دوی پر هغو معبودانو چی مغرور ؤ او هغوی ئی د خپلو ځانونو دپاره وسیله او شافع گرځولی ؤ نن ورځ هغه معبودان له دوی ځنی خپله بیزاری ښکاره کوی .

وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ^(۷) وَإِذْ أَتَى عَلَىٰ عَلَيْهِمُ الْإِثْنَابُ بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَنْ مَا كَانُوا يَعْبُدُ آبَاءَكُمْ

او وبه وایو مونږ دپاره د هغو کافرانو چی ظلم ئی کړی دی وڅکی تاسی عذاب د اور هغه چی ویئ تاسی چی د دی (اور) تکذیب به مو کاوه (په دنیا کېنې) او کله چی ولوستلی شی پر دوی آیتونه زمونږ په دی حال کېنې چی واضح دی نو وائی نه دی دغه (محمد) مگر یو داسی سړی دی چی اراده لری د دی چی منع کړی تاسی له هغه شی څخه چی وو (داسی) چی عبادت به کاوه پلرونو ستاسی ،

تفسیر: دغسی به دوی د رسول کریم صلی الله علیه وسلم په نسبت په خپلو منغو سره ویل چی دغه سری خو نه رسول او نه نبی دی او فقط هم دغومره مقصد لری چی مونږ زمونږ د پلرونو او نیکه گانو له هغه دود (رواج) او دستور او طریقې څخه جدا او بیل کړی چی له قدیمه راهیسی مونږ ته پاتی دی او مونږ ئی حق گنو او مونږ خپل دین او طریقې ته کش کوی او په دغه وسیله سره خپل ځان حاکم او متبوع او مونږ محکوم او تابع وگرځوی. گواکی دی یواغی خپل حکومت او ریاست غواړی (العیاذ بالله).

وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا آفَاكُ مُفْتَرًى ط

او وائی دغه (منکران) چی نه دی دغه (قرآن) مگر یو دروغ دی له خپله ځانه جوړ کړی.

تفسیر: یعنی دغه پچیری قرآن دی (العیاذ بالله) بلکه د څو دروغو خبرو مجموعه دی چی د هغه نسبت الله تعالی ته کاوه شی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا أَسْحَرٌ مُّبِينٌ ۝۳۹

او وائی هغه (منکران د مکی) چی کافران شوی دی حق (قرآن - اسلام - نبوت) ته کله چی راغی دوی ته نه دی دغه مگر خو دی سحر کودی ښکاره

تفسیر: یعنی دغه د نبوت دعوی چی د هغه د څو معجزو او خوارقو ښوونه هم کړی شوی ده یا د اسلام دین چی په خپل نزول سره ئی د میره (خاوند) او ښځی او زوی او پلار په منځ کښی بیلتون او تفرقه اچولی ده یا قرآن چی د هغه له فوق العاده تأثیره د خلقو په زړونو کښی فوق العاده اثرات او انفعالات پیدا کیږی د صریح جادو او ښکاره کودو او سحر څخه ماسواء بل شی نه دی. (العیاذ بالله).

وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ط

حال دا چی نه دی ورکړی مونږ دوی ته له کتابونو (منزله ؤ څخه) چی لولی دوی هغه (کتابونه) او نه وو لیږلی مونږ دوی ته پخوا له تانه کوم ویروونکی (له جحیمه)

تفسیر: یعنی محض امی وو - نه کوم سماوی کتاب د دوی په لاس کېږي وو - نه په دومره اوږد مدت کېږي کوم نبي په دوی کېږي مبعوث شوی وو. الله تعالیٰ په دوی کېږي داسې عظیم الشان رسول مبعوث او داسې جلیل القدر قرآن نبي ورولپه چې دواړه نبي عظیم النظیر او بیمثاله دی. نو پر دوی لازم وو چې دوی به دغه نعمت غنیمت گانه! او د الله تعالیٰ د دغه انعام او احسان به نبي زیات قدر کاوه! خصوصاً چې دوی به پخپله په خوا له دی نه داسې ویل «که په مونږ کېږي کوم نبي مبعوث شوی وی یا پر مونږ کوم آسماني کتاب نازلیدي نو مونږ به هغه مانه او په اطاعت کېږي به مو له نورو څخه زیاته جلتی او مسارعت کاوه» اوس چې هغه مطلوب مقصود ورسیدلی دی نو دوی د هغه په مقابل کېږي استکبار او انکار کوي. یا نبي دا مطلب چې مونږ دوی ته هیڅ یو کتاب او هادی داسې نه دی لېږلی چې د ده د تعلیم او ښوونې څخه نبي مخالف کومه ښوونه او تعلیم کړی وی نو بیا د کوم عقلی او نقلی دلیل په اساس دغه خلق د رسول مخالفت کوي؟.

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَبَلَغُوا مَعْشَارًا مِمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ فَكَذَّبُوا رَسُولِي فَكَيفَ كَانَ نَكِيرِي

او تکذیب کړی وو (د انبیاءو هم داسې) هغو کسانو چې په خوا و خوا له دوی حال دا چې نه دی رسیدلی (دغه کفار د مکې) لسمې برخې د هغه شی ته چې ورکړی مو وو هغوی ته (له قوت او قدرت) پس تکذیب وکړ (هغو پخوانیو) د رسولانو زما، پس څرنگه و انکار زما (په عذابولو د هغو).

تفسیر: یعنی هم هغسې اوږده عمر ونه - جسماني قوتونه - مال - دولت عیش - عشرت چې هغوی ته ورکړی شوی وو د هغه عشر العشر هم تاسې ته نه دی درکړی شوی. نو هر کله چې هغوی له خپلو انبیاءو سره مخالفت او د هغوی تکذیب ته ودریدل ښه وگورئ چې د هغوی آخره خاتمه څرنگه شوه؟ او د هغوی گرد (تول) ساز او سامان څنګه ابته (خراب) او بیکاره پاتی شو؟ او د الله تعالیٰ منزله عذاب د یوې شیبې له مخې هم معطل نه شو او نه نبي چا مخه ونیوی شوه نو بیا تاسې پر څه مغرور او د څه دپاره دومره لوئی او ځان منمنی (غرور) کوي؟ آیا په دی نه پوهیږئ چې له دغسې وړئ څخه هم داسې شری اویدلی کیږي؟ او کوچنی سړی ته دغسې لویه خبره نه ده په کار.

قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِيَ وَفُرَادَى شُـمِّ

تَتَفَكَّرُوا مَا يَصَاحِبُكُمْ مِنْ جَنَّةٍ إِنَّ هُوَ الْأَنْذِيرُ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٣٥﴾

ووايه (ای محمده! منکرینو ته) بیشکه هم دا خبره ده چه پند درکوم تاسی ته په یوی خبری سره چی ودریږئ تاسی خاص الله ته دوه دوه او یو یو بیا ښه فکر (او غور) وکړئ چه نشته په دغه ملگری ستاسی کښی هیڅ لیونتوب نه دی دغه (محمد) مگر وپروونکی دی تاسی ته په مخ کښی د عذاب سخت (د قیامت).

تفسیر: یعنی تعصب او عناد پرېږدئ! په انصاف او اخلاص سره د پاک الله په نامه سم ودریږئ او څو څو تنه سره یو ځای شئ! او پخپلو منځو کښی سره مباحثه مرکه او مشوره او جرگه وکړئ! او یواځی له خپلو ځانونو سره هم بېل کښئ او ښه فکر - دقت او غور وکړئ! چه ستاسی دغه رفیق محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه له څلویښتو کلونو څخه ډیر ستاسی تر نظر لاندی حیات او ژوندون کوی او تاسی دغه د گردو (ټولو) حالاتو او له ذری ذری خصوصیاتو څخه ئی د طفولیت څخه تر کهولت پوری کامل خبردار یئ - او د ده پر امانت - دیانت - صداقت - عفاف او پوه تل ترته قائلان یئ او ښه پوهیږئ چه دی هیڅکله په هیڅ یوه معامله کښی په نفسانیت - اغراض او نورو بدو خبرو او اخلاقو ملزم او مشبوه نه دی گرځیدلی نو آیا تاسی په واقعی ډول (طریقه) سره اوس داسی اټکل او گمان پری کولی شئ چه دی (العیاذ بالله) بی له کومو موجه و اسبابو یو ناڅاپه لیونی شوی دی؟ او بی سببه ئی ځینی خلق له خپله ځانه سره دښمنان او مخالفان گرځولی دی؟ آیا کوم یو لیونی داسی د حکمت او مصلحت خبری کولی شی؟ یا کوم مجنون په دغه شان د خپل قوم خیر غواړی؟ او د دوی د دنیوی او اخروی فلاح او ترقی دغسی زورور دستورالعمل ورواندی کولی شی؟ دی ستاسی د مستقبل له ډیرو مهلکو خطراتو او شدیدو آفاتو څخه خبروی څو مو ځانونو تری وژغورئ (وساتی)! او د نورو پخوانیو اقوامو تواریخ در آوری - او په دلائلو او شواهدو سره تاسی ته د خیر او شر لاری درښی - چه دغه کارونه د هیڅ یوه لیونی له لاسه نه دی پوره بلکه دغه د هغو اولوالعزمو انبیاءو له اعمالو څخه دی چی هغوی ته تل ترته احمقانو او شیرانو د لیونیانو خطاب کاوه.

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنَّ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ

ووايه (ای محمده! دوی ته) هر هغه څه چی وغوښتل ما له تاسی له اجرته (په

دغه انذار) پس هغه دی هم ستاسی وی. نه دی اجر زما مگر پر الله دی.

تفسیر: یعنی زه د خپل محنت او زیار (کوشش) څه صله له تاسی څخه نه غواړم که ستاسی په خیال کېنې داسی راغلی وی چه زه به له تاسی ځنی څه معاوضه غواړم نو هغه ټول تاسی له خپله ځانه سره وساتئ! بیخی هغه ته څه ضرورت نه لرم. زما صله خو د الله تعالیٰ په دربار کېنې ده. هغه شی چه زه ئی له تاسی څخه غواړم یعنی ایمان او اسلام هغه یواځی ستاسی د فائدی او ګټی دپاره دی. له دی نه په دغه دعوت او تبلیغ کېنې زما څه غرض او مقصد نشته.

وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿۳۴﴾

او هم دغه (الله) پر هر شی باندي ښه شاهد (خبردار دی).

تفسیر: یعنی زما رښتیا او صداقت او نیت الله تعالیٰ ته معلوم او ښکاره دی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِرُ بِالْحَقِّ عَلامُ الْغُيُوبِ ﴿۳۵﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه رب زما ویشتل کوی (رالپیری) حق (دین) ښه خبردار دی پر ټولو پټو اشیاء هم.

تفسیر: یعنی له پاسه وحی نازلپیری - او د دین باران اوری دغه موقع ویریا له له لاسه مه ورکوی! او تری ښه ګټه (نفعه) او فائده واخلي! په هغه زور او قوت سره چه پاک الله د باطل په سر ویشتل کوی او لری ئی غورځوی له هغه څخه اندازه وکړئ چه وروسته له دی نه به باطل چیری ودریدی شی؟ ضرور دی چه باطل محو او په سوړو کېنې ننوځی او په ټولو آفاقو کېنې به د حق دین غیر ډیر پورته شی. هغه علام الغیوب پخپل علم او پوهی سره موافق په ډیر مناسب وخت او عین الموقع کېنې د باطل د سر د تګولو او لټاولو دپاره حق نازل کړ - ﴿قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِرُ بِالْحَقِّ عَلامُ الْغُيُوبِ﴾

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِيُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿۳۶﴾

ووايه ای محمده! دوی ته) راغی حق (قرآن - اسلام) او نشی پیدا کولی باطل (معبودان هیڅ شی) او نه ئی بیا له سره ژوندی راپاڅولی شی.

تفسیر: یعنی حق دین راورسید هغه زور او قوت له سره منع کیدونکی نه دی او حتماً او جزماً غالب او مظفریږي او باطل لاندی او ښکته کوی. دروغ کله د رښتیا په مقابل کېږي چلیدی شي؟ او باطل څرنگه د حق په مقابل کېږي راټلی شي؟ هغه اوس نه د دریدلو قوت او توان لري او نه د تېښتیدلو او داسې نۍ وگنۍ چې لکه له منځه ورک او تری تم شوی وي. دغه د «جاء الحق» آیت د معظمی مکي د فتحې په ورځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر مبارکه ژبه جاری وو.

قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فِيمَا يُؤْتِي إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) که چیرې وښوئیدم زه (له سمې لارې په زعم ستاسې) پس بیشکه هم دا خبره ده چه وبه ښوئیدم په (ضرر د) ځان خپل (او زما نقص دی) او که سمه لاره می وموندله نو په سبب د دی به وی چه وحی کوی ماته رب زما بیشکه هم هغه (الله) ښه اوریدونکی دی ډیر رانژدی دی.

تفسیر: یعنی که ما دغه نوی دود (رواج) او دستور له خپله ځانه درولی وی نو تر څو ورځو پورې به وچلېږي؟ په دغه کېږي بالاخر ماته نقصان راپېښیږي - دنیوی بغض او عداوت به ځان ته گتم - خواری - زحمت - او ذلت به پر ځان اخلم اخروی رسوائی به پر ځان گالم (برداشت کوم) (العیاذ بالله) لیکن که زه پر سمه لاره یم لکه چه په واقع سره هم په سمه صافه لاره روان یم نو ښه وپوهیږئ چه دغه گرد (تول) د الله تعالی تائید او امداد - او د آسمانی وحی مرسته (مدد) - برکت او هدایت دی چه هیڅکله او هیچیرې به زما ملگرتوب نه خوشی کوی او تل ترتله به له ما سره وی. زما پاک الله هر شی اوری، او هغه بیخی رانژدی دی. هغه به همیشه له ما سره الطاف او امداد فرمائی او خپل دغه پیغام هرومرو (خامخا) گردی (تولی) دنیا ته رسوی او پر ټولو مخلوقاتو نۍ ظاهر او غرگندوی (ښکاره وی) اعم له دی نه چه تاسو نۍ ومنۍ او که نۍ ونه منۍ.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَرَغُوا فَلَافُوتَ وَأَخَذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾

او که ووبینی ته کله چه وویږیږي دوی (عندالنزع) پس نه به خلاصیږي په تیښته (له عذابو زمونږ) او وبه نیول شي دوی له غچایه نژدی (له ځمکې قبر ته) یا له موقفه اور ته).

تفسیر: یعنی کفار خو دلته خپله لوئی، تکبر او غرور ښکار کوی مگر هغه وقت به د لیدلو وړ (لائیق) او قابل وی چه دغه خلق د محشر ویروونکی مناظر او لړزوونکی مظاهر وگوری او سخت وویږی او د تبیتدلو په فکر کښی ولویږی، مگر د تیښتی لوری تری ورک وی او هیچری به ونشی خوځیدلی - کله چه د دوی د نیولو او په اور کښی د غورځولو حکم صادر شی نو دوی بی له لتولو او دغی خوا او هنی خوا کتلو څخه سم د لاسه هم هغله پیدا کیږی بلکه په نهایت آسانی سره علی الفور د حکم د اصدار سره متصل او جوخت نیولی کیږی او د خپلو اعمالو په سزا (هیداد) اخته کیږی.

وَقَالُوا الْمَتَابُ ءَاَنَّا لَهُمُ التَّنَافُثُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۝۵۷

او وبه وائی (دا کفار) ایمان مو راوړی دی پر دغه (الله) او له کومه به وی دوی ته نیول (د ایمان یا بیرته گرځیدل دنیا ته) له ځایه لری (چه آخرت دی).

تفسیر: یعنی په دغه وخت کښی به وائی چه اوس مو باور د رسول الله پر خبرو راغی - او اوس ایمان راوړو حال دا چه د اوس ایمان به څرنگه وی؟ هغه وخت او موقع ډیره لری لاره چه ایمان راوړل به مفید او نافع او د نجات وسیله واقع کیده - اوس د دوی لاس تر دومره لری ځای پوری پیږی رسیدی شی؟ چه له هغه ځایه د خپل ځان دپاره ایمان راوړی - مطلب ئی دا دی چه مقبول او منجی ایمان هغه دی چه پخوا له مرگه په هم دغی دنیا کښی د انسان په برخه شی. په آخرت کښی کله چی گرد (تول) احوال گرد (تول) سری پخپلو سترگو سره گوری نو هلته گرد (تول) متیقن کیږی. نو هلته به د ایمان راوړلو څه فائده وی؟

وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَيَقْدِرُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۝۵۸

او په تحقیق کافران شوی وو په الله پخوا له دی نه (په دنیا کښی) او ویشتل به کول دوی په غیب له ځایه لری (د حق - صدق او د صواب پر امورو د معاد).

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه چه د ایمان راوړلو وخت وو تاسی پر کفر او انکار تینگ ولاړ وئ او هم داسی په خپل خیال او اټکل سره مو نښی، ویشتلې د دنیا په ژوندون کښی به مو تل بی تحقیقه خبری کولی - او رښتیا او محقق خبری به مو هیڅ نه منلی اوس د افسوس او ارمان

څخه هیڅ شی په لاس نه درځی.

وَجِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ

او پرده (جدائی) به واچولی شی په منع د دوی او په منع د هغه شی چه ارمان ئی کوی دوی (لکه ایمان او اعاده الی الدنيا).

تفسیر: یعنی دهغو شیانو په نسبت چه دوی ئی هیله او ارمان لری مثلاً مقبول ایمان یا نجات یا د دنیا په لوری بیرته ورنگ - دنیوی لذائذ، عیش او آرام د دغو شیانو او د کفارو په منع کښی به سخت سد او مانع وی چه د هغه لامله (له وجی) به دوی له سره تر هغه پوری نشی رسیدی.

كَأَفْعِلَ بِأَشْيَاءِهِمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَهُمْ كَأُولَٰئِكَ تَرْجُوهُمْ

لکه چه کری شوی وو (دا کار) له سیالانو د دوی سره پخوا له دی نه، بیشکه هغوی وو په داسی شک کښی چه ډیر تردد اچوونکی وو (خلقو ته).

تفسیر: یعنی رومیی له دی نه له هغو مخلوقاتو سره چی د هم دوی په وضعیت او هیئت تیر شوی دی کومه معامله چی کری شوی ده له دوی سره هم هغه معامله وکړه شوه ځکه چی هغو خلکو به هم داسی مهملی او بی ځایه شهبی کولی او په داسی بی‌موردو شکوکو او تردیداتو کښی اخته وو چی دوی ئی له سره مطمئن او په آرام نه وو پری ایښی.

تمت سورة سبا بفضل الله تعالى ومنه و كرمه وله الحمد.

سورة فاطر مكية وهى خمس و اربعون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۵)
تسلسلها حسب النزول (۴۳) نزلت بعد سورة الفرقان

د فاطر سورت مكى دى (۴۵) آيتونه او (۵) ركوع لرى په تلاوت كېنى (۳۵)
او په نزول كېنى (۴۳) سورت دى - وروسته د (الفرقان) له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

توله ثناء صفت خاص (هغه) الله ته دى چى بى له نمونى څخه پيدا كووونكى
دى د آسمانونو او د ځمكې

تفسير: يعنى آسمان او ځمكه ئى ابتداء له عدم څخه وجود ته راوړه - حال دا چه له پخوا څخه
د دغو علوياتو او سفلياتو كومه نمونه يا د تخليق قانون نه ؤ موجود.

جَاعِلِ الْمَلَكَةِ رُسُلًا

گرځوونكى د پرېستو دى رسولان.

تفسير: يعنى ځينى پرېستى انبياؤ ته د الله تعالى پيغام رسوى او ځينى نورى د نورو جسمانى او
روحانى نظام پر تدابيرو او تشكيلاتو مامورانى دى. ﴿قَالُمُتَرَاتِ أَمْرًا﴾

أُولَىٰ أَجْنَعَةٍ مِّثْنَىٰ وَتِلْكَ وَرَبِّ

(هسى ملائكى) چى خاوندانى د وزرو (متو) دوو دوو او دريو دريو او څلورو
څلورو دى

تفسير: يعنى د ځينو پرېستو دوه دوه متى (يا وزرونه) او د ځينو درى درى او د ځينو څلور
وى. د دغو متو او وزرو كيفيت يواځى پاك الله ته معلوم دى يا هر هغه څوك چى ليدلى ئى وى
څه راښوولى شى.

يُزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ①

زیاتوی (الله) په پیدایښت کښی هومره چی اراده وفرمائی (د هغو) بیشکه چی الله پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه غځینی ئی دغسی تزئید او تخلیق دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په هر مخلوق کښی هر هغه عضو او صفت چی اراده وفرمائی سم له خپله حکمته سره زیاتوی پرښتو ته دوه دوه یا درې درې یا غلور غلور متی (وزرونه) هم هغه ورپیدا کړی دی که اراده وفرمائی نو غځینو پرښتو ته له غلورو غځی زیات هم ورکوی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی چی حضرت جبریل علیه السلام شپږ سوه متونه یا وزرونه لری او له ﴿جَاءَ الْبَرْقُ زُلْفًا﴾ څخه داسی ونه گنله شی چه گوندی الله تعالیٰ دغو وسائلو ته څه ضرورت او احتیاج لری! پاک الله دغسی وسائلو ته بیخی څه اړتیا (احتیاج) او ضرورت نه لری او بالذات دی پر هر څیز باندی ښه قادر او مقتدر دی. ولی محض د حکمت او مصلحت دپاره ئی د دغو اسبابو او وسائلو سلسله قائمه کړی ده.

كَأَيُّفَتَجِدُ اللَّهَ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ②

هر هغه شی چی پرانیځی الله دپاره د خلقو له رحمت خپل (لکه صحت وسعت) پس نشته هیڅوک بندوونکی د هغه،

تفسیر: رحمت جسمانی وی لکه باران روزی او نور - یا روحانی وی لکه انزال د کتابونو او ارسال د رسولانو الغرض هر کله چه الله تعالیٰ پر خلقو د خپل رحمت ورونه وپرانیځی نو څوک ئی ترلی شی؟.

وَمَا يُمَسِّكُ فَلَا مُمْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ③

او هر هغه شی چی بند کړی (له عطاء خپلی) پس نشته لیږدونکی د هغه (هیڅوک) پس له بندولو د الله او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی سم له خپله بالغه حکمته سره د هر شی د کولو او په وجود راوړلو اراده چی

و فرمائی علی الفور ئی کوی او داسی قوی مقتدر - غالب او زبردست ذات دی چی هیخوک د ده د ارادی مخه نشی نیولی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ
يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَانِ تَوْفَكُون ۝

ای خلقو! یاد کریئ نعمت احسان د الله پر تاسی (چی حیات او روزی او نور ئی درکری دی) آیا شته بل کوم پیدا کوونکی بی له الله (بلکه نشته) هم دغه (الله) روزی دررسوی تاسی ته له (طرفه) د اسمانه (په سبب د باران) او له محصولاتو د (ٹمکی (په سبب د زرغونولو) نشته لایق د عبادت بل هیخوک مگر هم دی دی پس له کوم جهته گرځولی کیږئ (له توحیده شرک ته).

تفسیر: یعنی تاسی دغه تول سره منع چی پیدا کول او د روزی د وسائلو او اسبابو برابرول ژوندی ساتل او نور گرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه او اختیار کښی دی نو بیا د معبودیت استحقاق بل شی ته له کومه پیدا شو؟ هر هغه ذات چه حقیقی خالق او رازق دی واقعی معبود او لوی الله هم هغه دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ

او که دروغجن و شمیری (دغه کفار ای محمده!) تا پس په تحقیق دروغجن شمیرلی شوی وو ډیر رسولان پخوا له تانه (نو ته هم صبر کوه په شان د هغو) او خاص الله ته بیرته گرځولی شی تول کارونه (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی سره له دومره پوهولو او د حجت د تمامولو بیا هم دغه خلق تاسی دروغجنوی . نو تاسی په دغه سره مه غمجن کیږئ! ځکه له نورو پخوانیو انبیاء سره هم داسی رویه او سلوک کری شوی دی. دا کومه نوی خبره نه ده متعصبینو او معاندینو هیشکله له خپله ضده او عناده لاس نه دی اخیستی. د دغسی خلقو معامله پاک الله ته وسپارئ! کله چه دوی په آخرت کښی الله تعالیٰ ته بوتلل شی نو الله تعالیٰ به د دغو گردو (تولو) جگړو فیصله صادروی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا
وَلَا يَغُرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا
إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٥٠﴾

ای خلقو بیشکه وعده د الله حقه ده (چه قیامت حساب کتاب جزا شته) پس خبردار چی نه دی کری غره نه دی تیر باسی تاسی دغه ژوندون لږ خسیس او نه دی غره کمری (تیر باسی) تاسی په (کرم د) الله غره کوونکی (شیطان) بیشکه چی شیطان تاسی ته دښمن دی پس تاسی هم ونیسئ دی (خپل) دښمن بیشکه هم دا خبره ده چه بولی شیطان دله خپله (ځای د هلاک ته) دپاره د دی چی شی دوی له ملگرو د دوزخ (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی قیامت هرومرو (خامخا) راتلونکی دی. او علی البقیین تول مخلوقات د پاک الله په مخ کښی حاضریدونکی دی د دغی دنیا پر عیش او نشاط - عشرت - راحت میلو او چرچو - باغ او بهار ډیر مه مغروریئ! او مه پری غولیئ! او د دغه مشهور دغاباز شیطان په چلونو او فریبونو مه تیروغئ! ځکه چی دی ستاسی ازلی دښمن دی او له سره تاسی ته کومه مفیده مشوره نه درکوی او دی تل په هم دغه کوښښ او زیار(محنت) کښی دی چی تاسی هم له خپله ځانه سره په دوزخ کښی وغورځوی. راز راز (قسم قسم) خبری اتری درجودوی څو تاسی د الله او د آخرت له جانبه غافل کری. نو پر تاسی لازم دی چی دغه دښمن خپل دښمن وگنئ! او د ده خبرو ته غوړ مه ږدئ! او دغه خبره ورثابته او جوته کړئ چی مونږ له سره ستا په خبرو او لمسولو نه تیروغئ او نه ستا د مکاری په جال کښی راتلی شو. او په دغه باندی ډیر ښه پوهیږو چی ته د دوستی په لباس کښی له مونږ سره دښمنی کوی.

الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٥١﴾ أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ
اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبُ نَفْسُكَ
عَلَيْهِمْ حَسْرَتٌ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٥٢﴾

هغه کسان چی کافران شوی دی شته دوی ته عذاب سخت او هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی (او له شیطانہ ئی مخالفت کړی دی) او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته مغفرت ښه او اجر ډیر لوی. آیا پس هغه څوک چی ښائسته کړی شوی وی ده ته بد عمل د ده پس وینی ئی دی ښائسته پس بیشکه چی الله گمراه کوی هر هغه څوک چی اراده وفرمائی (د گمراهی ئی) او سمه صافه لاره ښیې هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د هدایت ئی) پس نه دی غی (نه دی هلاکپړی) نفس ستا په (گمراهی) د دوی له جهته د افسوسه بیشکه چی الله جل جلاله ښه عالم دانا دی په هغو کارونو چی کوی ئی دوی (نو جزاء به ورکړی دوی ته).

تفسیر: یعنی شیطان چی د هر چا په سترگو کښی خراب کار ښه ورڅرگند (ښکاره) کړی آیا دغه سری له هغه چاسره برابر کیدی شی چی د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره د خیر او شر په منځ کښی فرق او تمیز کولی شی! نیکی نیکه بولی - او بدی بده گڼی - کله چی دوی دواړه سره نشی برابریدی نو د دغو دواړو آخره خاتمه او انجام به څرنگه برابر کیدی شی؟ او داسی خیال مه کوئ چی کوم انسان به سره د خپلو رڼو سترگو پر بدو څنگه د ښو گمان وکړی. د الله تعالیٰ اراده د هر چا په نسبت چی د ده د سوء الاستعداد او سوء الاختیار په بناء په گمراهی او ضلالت تللی ده د هغه عقل به هم هغسی منقلب او په بل مخ اوړی او هر چاته چی د ده د حسن الاستعداد او حسن الاختیار د سببه سمه صافه لاره ښیې نو له سره د شیطان له واکه دغه نه دی پوره چی دی له سمی لاری څخه بی لاری کړی یا چتی (بیکاره) خبری او نامناسبه ښوونه ورته وکړی. په هر حال هغه سری چی په شیطانی اغاوو سره بدو ته ښه او ښو ته بد وائی او په زهرو باندی د تریاقو گمان کوی د ده په نسبت داسی توقع نشی کیدی چی گوندی دی به پر سمه صافه لاره راشی کله چی دغسی نشی کیدی او د هدایت او د ضلالت ټوله سلسله د الله تعالیٰ د مشیت او حکمت تابع ده نو تاسی د دغو معاندینو په غم او اندېښنه کښی خپل ځان مه ویلی کوئ! او مه په دوی پسی کرپړئ! او مه د دغی خبری حسرت او ارمان کوئ چی دغه بدبختان ولی پر خپلو منافعو او زیانونو نه پوهیږی؟ او ولی حقه خبره نه منی؟ آیا تاسی غواړئ چی په دوی پسی خپل ځان او روح له لاسه وباسئ؟ تاسی د دوی دغه قصه یوی خوا ته پرېږدئ! الله تعالیٰ ته د دوی گرد (ټول) اعمال او احوال ښه معلوم او ښکاره دی او بالذات له دوی سره حساب او کتاب کوی او د دوی په نسبت خپله لازمه فیصله صادروی تاسی مه خفه او مه غمجن کپړئ!

وَاللّٰهُ الَّذِي ارْسَلَ الرِّيحَ فَتَنِيْزُ مَحَابِّا فَسُقْنَهُ اِلٰى بَلَدٍ مِّمَّيْتٍ فَاجِيْنَابِهَ الْاَرْضَ

بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ

او الله هغه (مطلق قادر) دى چى لېږلى ئى دى بادونه پس راپورته كوى (بادونه) وريغى پس راكاربو مونږ دغه وريغى هغه كلى (ځمكى) مرى (وچى) كلكى بى وښو) ته پس ژوندى كوو مونږ په هغو (اوبو) ځمكه پس له مړوالى (وچوالى) د هغى هم داسى به وى حال د بيا ژوندى پورته كيدلو هم.

تفسير: يعنى د الله تعالى په حكم د هوا په وسيله وريغى پورته شوى او په هغى سيمى رقبه كښى چى مړه وچه كله پرته وه يعنى هيڅ واښه ، كښت (فصل) او شينكى په كښى نه و - او له اتو خواو ئى دورى او غبار پورته و. د باران د اوبو له سببه په كښى ساه ولوېده. هم داسى وگڼئ چى الله تعالى به تاسى هم وروسته له مرگه بيا ژوندى راپاخوى. په رواياتو كښى راغلى دى «غه وخت چى الله تعالى د مړيو د بيا ژوندى راپاخولو اراده وفرمائى نو له ماتحت العرش څخه به يو مخصوص قسم باران واوړوى چى د دغه باران په اوبو سره به ټول مړى داسى ژوندى راپاخېږى لكه چى د پسرلى د معمولى باران په اثر پتنگان او نور مچان او خوځندى د ځمكى له سوريو څخه ووځى ښائى چى مزيد تفصيلات ئى په رواياتو كښى وليدل شى.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا

هر هغه څوك چى وى چى اراده لرى د عزت پس خاص الله ته دى عزت ټول

تفسير: يعنى كفارو نور معبودان ځكه د خپلو ځانونو دپاره نيولى و چى گوندى د دغو معبودانو د الله تعالى په دربار كښى ډير عزت او پت وى ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِكُونُوا لَهُمْ عِزًّا﴾ ۱۶ جزء د مريم ۵ ركوع ۸۱ آيت او ډيرو كسانو له مسلمانانو څخه مخ اړولى و او له كفارو سره ئى خپله دوستى او خپلوى ټينگه كړى وه خو په دغه وسيله سره دوى پټمن او باعزت شى ﴿وَالَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْكُرْسِىَ أَكْبَرُ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَتَبْنُونَ عَنْهُمْ الْوَرْدَةَ وَالْأَوْدَةَ لِلَّهِ حَبِيبًا﴾ جزء ۵ د نساء (۲۰) ركوع ۱۳۹ آيت نو دغه قسم خلقو ته ئى دغه وروښودل چى هر هغه انسان چى د دنيا او آخرت عزت غواړى ښائى چى دغه عزت له الله تعالى څخه وغواړى چى مطلق عزيز هم دى دى. او د الله تعالى له اطاعت او يادولو څخه اصلى پت او عزت ميسر كيږى. د گردو (ټولو) اعزازونو مالك همغه واحد احد الله دى. هر هغه څوك چى عزت مومى يا ئى موندلى دى د هم دغه الله له خزانو څخه ورته رسيدلى دى يا به ورورسېږى.

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ

خاص هم دغه (الله) ته پورته خبیثی خبری پاکي (یعنی مقام د قبول او رضا د ده ته)

تفسیر: یعنی پاکیزه کلام ذکر الله، دعا، تلاوة القرآن، د علم او نصیحت خبری دی چی دغه گردد (تول) شیان د رب العزت دربار ته ورخیږی - او د قبول او اعتناء عزت حاصلوی.

وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

او عمل صالح نیک پورته کوی. دغه (خپل عامل او عزتمن کوی ئی)

تفسیر: د پاکیزه کلامو (ذکر الله) او نورو ذاتی اقتضاء هم دا ده چی پاس خبیثی. له هغه سره که نور صالحه اعمال وی نو د هغه په طفیل او وسیله هغوی هم پاس ورخیږی - او هغه ته زیات قوت - نشاط او تازگی - رفعت او عظمت بښی. ښه کلام ته بی له ښو کارونو پوره د رفعت شان نه حاصلیږی. ځینی مفسرین د ﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ د ضمائرو مرجع سره بدلوی او داسی معنی تری اخلی چی ښه کلام ښه کار لوړ (اوچت) او پورته کوی. دغه هم درست دی چی ځینو خلکو د (رفع) ضمیر د الله تعالیٰ په لوری اوړلی دی یعنی الله تعالیٰ صالحه اعمال لوړوی (اوچتوی) او د قبول تر معراج پوری ئی رسوی. په هر حال غرض دا دی چی ښه کار او ښی خبری دواړه علو او رفعت غوښتونکی دی لهندا هر هغه سری چی د الله تعالیٰ د عزت طالب وی دغه عزت او رفعت دی د دی په وسیله حاصل کړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی عزت د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی دی. ستاسی ذکر او ښه کار پاس خبیثی، کله چی خپل حد ته ورسیږی نو هلته پر بدی پوره غلبه حاصلوی. کفر به دفع کیږی او اسلام به معزز شی» او د مکارانو گردی (تولی) حبلی او پلمی (تدبیرونه) به عبث او بیکاره کیږی.

وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُؤُاْلَيْكُ هُوَ يُبَوِّرُ

او هغه کسان چی جوړوی (تاته د قتل - حبس - نفی) مکرونه ناکاره شته دوی ته عذاب ډیر سخت او مکر فریب د دغو (قریشو چی دی ستا په باب کښی) هم هغه فاسد باطل هلاک دی.

تفسیر: یعنی هغه کسان چی بد تدابیر جوړوی او د حق په خلاف تل په حیلو او پلمو

(تدبیرونو) جوړولو کښې مشغول او لگیا وی بالاخر ناکامه کیږی - او ضرور تاوان مومی، وگورئ قریشو په «دارالندوة» کښې سره جرگه او پر دغې خبرې ئی تړون وکړ «ښائی چی رسول الله دی یا ووژلی شی - یا دی بندی کړی شی - یا دی له ملکه د باندی وشرلی شی» د دغې فیصلی نتیجه داسی شوه چی د «بدر» د غزوې په وخت کښې هم دغه خلق له خپله وطنه د باندی وویستل شول - او هم دوی د مسلمانانو له لاسه ووژلی شول او د «بدر» په قلیب او کوهی کښې د تل دپاره قید کړل شول.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا
وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰی وَلَا تَضْمُرُ الْاِلْحٰمِیَّةَ

او الله پیدا کړی ئی تاسی (یعنی اول غلی نیکه د تاسی) له خاورو بیا (تاسی اولاده ئی پیدا کړی) له څاڅکي (د منی) بیا ئی وگرځولی تاسی جوړی جوړی (ښځه او میره (خاوند) دپاره د توالد او تناسل) او نه اخلی حمل هیڅ ښځه او نه ږدی (حمل هیڅ ښځه) مگر په علم د الله سره

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام ئی له خاورو څخه او بیا د هغه نوره اولاده ئی د اوبو له یوه څاڅکي څخه پیدا کړه - بیا له نارینه او ښځی څخه ئی جوړه پیدا کړه چی له هغو څخه انسانی نسل منتشر او خوریږی. په دغه ضمن کښې د حمل د استقرار له وخته د ووړکی د پیدا کیدلو تر وخته هغه اطوار او ادوار چی تیریږی پر هغو گږدو (تولو) باندی الله تعالیٰ عالم دی او هغه داسی پټ او مخفی اعمال دی چی مور او پلار هم پری نه دی خبر چی دننه څه صور، اعمال او تحولات پیښیږی.

وَمَا يَعْزَرُ مِنْ مُّعْتَرٍ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ عُمُرٍ اِلَّا فِي كِتَابٍ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَسِيرٌ ۝۱۱

او نشی اوپویدیلی عمر د هیڅ عمر اوږد کړی شوی او نه هیڅ قدر کمولی شی له عمر د دغه (معمّر) څخه (یا له عمره د بل معمّر څخه یعنی تزئید او تنقیص د عمر نه دی) مگر په کتاب (د لوح محفوظ کښی لیکلی دی) بیشکه دغه (لنډول او اوږدول د عمر) پر الله ډیر آسان دی.

تفسیر: یعنی د هر چا چی هر قدر عمر وی هغه په «لوح محفوظ» کښی لیکلی شوی دی او هغه اسباب او وسائل چی د عمر د اوږدیدلو یا د لنډیدلو دی یا دا چی کوم یو به خپل طبیعی عمر ته رسیږی؟ او کوم یو به نه رسیږی؟ دغه ټول د الله تعالیٰ په محیط علم کښی موجود دی او پاک الله ته پر دغو ټولو جزئیاتو باندی احاطه لرل هیڅ اشکال نه لری او الله تعالیٰ ته د گردو (ټولو) «ماکان و مایکون» جزئی - کلی - او د غیب او شهادت علم له ازله تر ابد او الی ماشاءالله پوری حاصل معلوم او ښکاره دی نه ښائی چه د الله تعالیٰ علم او صفات پر خپل ځان قیاس کړی شی. حضرت شاه رحمة الله علیه لیکي «هر کار الله تعالیٰ ته ډیر آسان وی لکه د انسان پیدایښت» او رسونه ئی خپل مقدر عمر ته او هم داسی وگتی د اسلام تدریجی پرمختگ او ارتقاء او بالاخر د کفر مقهور او مغلوبیدل».

(او بل له قدرته د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه و اعظم برهانه دغه دی)

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَنِ هَذَا عَذَابٌ قُرْآنٌ سَائِعٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ
أَجَاظٌ وَمِنْ كُلِّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حَلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا

او نه برابرپړی سره هغه دواړه بحرونه سیندونه دا یو خوړ دی تنده لری کوونکی خوندوری ښی هضمیدونکی ښی تیریدونکی اوبه د ده او دا بل تریو دی تریخ او له هر یوه له دغو (دواړو بحرونو سیندونو څخه) خوری تاسی غوښی تازه (د مهی) او اروایاسع (له دغه ترخه سینده) گانه (د مرغلو او مرجانو) چی اغوندی (او اغوندی ښځو خپلو ته)

تفسیر: له پاسه د توحید د دلائلو او د قدرت د شواهدو بیان ادامه لری چه په دغه ضمن کښی یوه لطیفه اشاره د اسلام د غلبی په طرف هم کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی کفر او اسلام سره برابر نه دی الله تعالیٰ کفر مغلوبوی اگر که تاسی ته به له دغو دواړو څخه فائده دررسیږی له مسلمانانو ځنی دین قوت او غلبه مومی او له کفارو ځنی جزیه او خراج حاصلوی. غوښه د خوړو او د ترخو د دواړو سیندونو څخه وځی یعنی مهی (کب) مگر گانه

(زیور) مرغلری - مرجان او جواهر علی الاکثر له ترخه (تریو) سیند شخه ایستل کیږی.

وَتَرَىٰ الْفَلَکَ فِیْهِ مَوَازِیْرُ تَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَلَعَلَّکُمْ تَشْکُرُونَ ﴿۱۷﴾

او (تل) وینی ته بیږی (او جهازونه) په دغه (بحر سیند) کښی تلونکی
خیروونکی (د اوبو) دپاره د دی چه طلب کړئ تاسی له فضله د الله (په
تجارت کښی) او دپاره د دی چه تاسی شکر وباسئ (په دغه لوی نعمت).

تفسیر: اکثریه لوی لوی او مهم تجارت او سوداگری د جهازونو په وسیله کیږی. له هغه شخه کوم
منافع چی حاصلیږی هم دغه د پاک الله فضل او مهربانی ده. پر دغو فوائدو او انعاماتو انسان ته
لازم دی چه د دغه مالک الملکوت او صاحب الکبریاء والجبروت حمد او شکر اداء کړی!

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ۚ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلًّا يَجْرِىٰ لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۝

ننباسی (الله) شپه په ورځ کښی او ننباسی (الله) ورځ په شپه کښی او مسخر
په کار کښی ئی لگولی دی لمر او سپوږمی چی هر یو بهیږی (روان دی) تر
یوی نیتی په نامه کړی شوی (چی ورځ د قیامت ده)

تفسیر: دغه مضمون پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب رحمة
الله علیه لیکي «یعنی د شپې او ورځې په شان کله کفر غلبه مومی او کله اسلام او د لمر او
سپوږمی په شان د هر یوه څیز دپاره یو مدت تاکلی (مقرر) شوی دی چه په هغه کښی څه ډیل
او څنډ (تاخیر) وړاندی وروسته نه کیږی. او د حق واضحه او ښکاره غلبه به پخپل تاکلی (مقرر
کړی) وخت کښی کیږی.

ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ۚ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿۱۸﴾

دغه (ذات موصوف په پاس صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص هم ده ته دی

ملک باچاهی او هغه (بتان) چی بولی ئی تاسی (ای مشرکانو او عبادت ئی کوی) بی له دغه (الله) نه دی مالکان دوی د نری پردی (چی په زری) د خرماؤ (کشی پرته وی).

تفسیر: یعنی د هغه لوی ذات صفات چی پاس بیان شول هم هغه فی الحقیقت ستاسی حق الله دی. او د ټولو علویانو او سفلیانو - خالق - مالک - الله دی. هغه شیان چی ستاسی له خوا معبودان درولی شوی دی او تاسو ئی بولی او عبادت ورته کوی د هغو خوارانو باچاهی او خپلواکی چیری بلکه دوی د هنی نری پردی په اندازه هم د یوه غیز مالکان نه دی چه د کجورو (خرماؤ) په زریو پوری نهستی وی.

إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْعَوْا دُعَاءَ كُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا
لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بَشْرَكُمْ

که وبولئ تاسی (ای منکرانو) دغه بتان نه آوری (دغه بتان) بلنه ستاسی او که (بالفرض) وائی وری دوی نو نه به شی درکولی جواب ستاسی (غځکه چی ژبه نه لری) او په ورځ د قیامت به منکران شی دوی په شریک کولو ستاسی (باندی دوی لره سره له الله نه)

تفسیر: یعنی له هغو معبودانو څخه چی تاسی مرسته (مدد) او امداد غواړی او هغه خپلو ځانونو ته وسیله گنی دوی ستاسی غږ او بلنه نه آوری - او که تاسی ته څه توجه هم وکړی هغه ستاسی په کار نشی درتلی - او په درد مو نه خوری بلکه د قیامت په ورځ به دوی ستاسی د دغه شرک څخه په علائیه دول (طریقه) د خپل تنفر او بیزاری اعلان کوی او د امداد او کومک په ځای به تاسی ته دښمنان ثابت شی.

وَلَا يَتَّبِعُكَ مِثْلُ خَيْرٍ

او خبر به نه کړی تا (له حقیقت د دی کار هیڅ خبرونکی) په شان (د خبرولو د هغه ښه عالم) ښه خبردار (الله).

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ ځنی پر ټولو احوالاتو باندی بل څوک ښه علیم او خبردار دی؟ هم دغه علیم او خبریر الله تعالیٰ فرمائی چی دغه شرکاء بیخی چتی (بیکاره) او غلط دی - او له سره

ستاسی په کار نه درغی دغسی سمی صافی ثابتی پخی او جوتی خبری بی له الله تعالی نه - بل
څوک تاسی ته کولی شی؟ او ښولی شی؟.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝۱۵

ای خلقو تاسی فقیران محتاجان یی الله ته، او الله هم دی دی غنی بی پروا
ښه حمد ثناء ویلی شوی،

تفسیر: یعنی ټول مخلوقات هم هغه الله جل جلاله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله جل جلاله
هیچا ته او هېڅ شی ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی ځکه چه گرد (ټول) محاسن - محامد او
صفات د ده په محمود او ذی الجود وجود کښی مجموع او موجود دی نو هم دغه الله جل جلاله
د بلنی او دعاء وړ (مستحق) او لایق دی او د امداد او استعانت غیښتن (مالک) او مستحق دی
چی د خپلو بندگانو هر راز (قسم) دعاء او سؤال اوری او په خوښی سره ئی مستجابوی او که
څوک د ده لوی دربار ته خپل عجز - نیاز او افتقار نه وړاندی کوی په قهر پری

الله یغضب ان ترکت سؤاله

وښی آدم حین یسأل یغضب

له خالقه که ونه غواړی په قهر شی

له مخلوقه چی وغواړی دوی په قهر شی

إِنْ يَشَاءُ يُهْبِكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ۝۱۶ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ۝۱۶

که اراده وفرمائی (الله) د بپولو ستاسی (په هلاک سره نو بو به موځی) او را
به ولی نور مخلوق نوی (بدل د تاسی) او نه دی دغه (شرل ستاسی او راوستل
د نورو) پر الله څه سخت مشکل.

تفسیر: یعنی که تاسو ئی منع یا ئی نه منع الله تعالی داسی مطلق قادر دی چه تاسی گرد
(ټول) له منځه ورک کړی او خپل بل مخلوق ستاسی په ځای ودان او ودروی چه من کل الوجوه
الله تعالی ته داسی مطیع تابع او حکم منونکی وی لکه چی په آسمانونو کښی پرېښتی د ده
خالصی او مخلصی بندگانی دی او داسی کول پاک الله ته ډیر سهل او آسان دی. لیکن د الله د
حکمت اقتضاء داسی ده چی په ځمکه کښی دغه گردی (ټولی) سلسلی ښائی چی قائمی او
جاری وی او په پای (آخر) کښی هر یو د خپلو ښو او بدو اعمالو جزا او بدل ومومی. څو په

دغه ترتیب سره د الله تعالیٰ د ټولو صفاتو ظهور په عمل راشی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِهْلِمَا
لَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ

او نه اخلی (هیڅ نفس عاصی) بار د گناه د بل نفس او که راوبولی دروند
باری (بل څوک) بار د گناهونو خپلو ته وابه نه خیستی شی له هغه څخه
هیڅ غیز او اګر که وی (دغه بللی شوی) خاوند د خپلوی هم،

تفسیر: یعنی هیڅوک به خپل د خپلوانو، عزیزانو او اقاربو بار پخپل سر وانخلي او نه به یو د
بل د گناه له پټی څخه لږ څه کم کړی او نه به د بل چا د بللو او غږ کولو څخه څه گټه
(نفع) او فائده ورسپړی اګر که ئی ډیر نژدی خپلوان هم وی. ګرد (ټول) خلق به نفسی!
نفسی!! وائی هلته یواځی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره کار چلیږی او بس!.

إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

بیشکه هم دا خبره ده چی ویروی ته هغه کسان چی ویږیری له ربه خپله په
غیبو سره او قائموی (سم اداء کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ

تفسیر: یعنی ستاسی له ویرولو څخه هم هغه سری خپله رویه ښه کوی - او نفع تری آخلی چی
له الله تعالیٰ څخه بالغیب ویږیری - او د ده له ویږی څخه تل په عبادت کښی لګیا وی - د هر
چا په زړه کښی چی د الله تعالیٰ خوف او ویره بیخی نه وی - نو هغه کله له دغو ویرولو څخه
متأثر کیږی.

وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۖ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿۵۱﴾

او هر څوک چی ځان پاک کړی (له شرکه او معاصی) پس بیشکه هم دا
خبره ده چی ځان ئی پاک کړ دپاره (د نفعی) د ځان خپل او خاص
(طرف) د الله ته ورتله دی (د هر چا).

تفسیر: یعنی هر شوک چی ستا پند او نصیحت واورى او خپل وضعیت اصلاح او ښه کړى نو د ده احسان او منت نه پر تا او نه پر الله تعالى وى. بلکه په دغه کښى په خپله د هم هغه سرى فائده ده - او دغه فائده په پوره ډول (طریقه) سره هلته څرگندېږى (ښکاره کېږى) چی د گردو (تولو) رجوع او بېرته ورنگ الله تعالى ته شی.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۖ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ۚ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ۚ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ

او نه برابرېږى سره ړوند (کافر) او لیدونکى (مؤمن) او نه تیاره (باطل) او نه رڼا (رنرا) (حق) او نه سیورى (ثواب یا جنت) او نه تود باد (عقاب یا دوزخ) او نه برابرېږى سره ژوندى (علما) او نه مړى (جهلاء)

تفسیر: یعنی هغه مؤمن چی الله تعالى ورته د زړه سترگى ښېلى دى د حق په رڼا (رنرا) او د الله تعالى د وحى په پلوشو کښى بى له کوم تکلیف او زحمته دغه لاره پرى کوى - او برابر د جنت باغونو او د الله تعالى د رحمت سیورى ته رسیږى - آيا له دغسې انسان سره هغه کافر سیالى او برابرى کولى شی چی د زړه ړوند او د اهوواو او اوهامو په تیارو کښى حیران سرگردان گرځى - او بالآخر ناخپه او بى تحاشا د جهنم اور او د هغه سخت سوځوونکى تاوده باد په طرف مندى وهى؟ له سره دغه دواړه سره نه دى برابر او که داسى وى نو داسى وپوهیږئ چه مړى او ژوندى سره برابر شول. فى الحقیقت د مؤمن او کافر په منځ کښى له دى نه هم زیات داسى فرق او تفاوت شته چی د یوه ژوندى روغ رمت انسان او د یوه مړى لاش په منځ کښى وى. اصلی او دائمى ژوندون یواځى د ایمان د روح په برکت پیدا کېږى - او ماسواء له ایمانى روح څخه ښائى ژوندى انسان له زرهاوو مړيو څخه بدتر وگانه شی.

إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ۚ إِنَّ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ۚ

بیشکه چی الله آوروى هر هغه چاته چی اراده وفرمائى (د آورولو ئى) او نه ئى ته (ای محمده!) اوروونکى (د نافع قول) هغو ته چی په قبورو هدېرو کېږى دى. نه ئى ته (ای محمده!) مگر وپروونکى (د منکرانو له جحیمه).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ اراده وکری نو مریو ته ئی هم آورو لی شی حال دا چی د دغی خبری قدرت نورو ته نشته هم داسی وگنئ چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم کار دعوت - تبلیغ - پیغام رسول او په خیر او شر باندی پوهول او خبرول دی. که زده مری کافران دغه خبری وانه وری نو هغه آورو د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له قوته او قدرته پورته دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی گرد (تول) خلق سره نه دی برابر د هر چا په نسبت چی د ایمان د اعطاء فیصله شوی ده هم هغه به د ایمان خاوند کیږی که نه هومره ډیر خلق چی د ایمان هیله (ارزو) او امید وکری کله ئی ور په برخه کیږی - دغه ئی فرمایلی دی چی «نه تیاره نه رنا (رنرا) یعنی نه تیاره له رنا (رنرا) سره برابره ده او نه رنا (رنرا) له تیاری سره (په دغه سره ئی د «لا» د تکرار فائده راوښوده) او وئی فرمایل او نه ئی ته آوروونکی هغو ته چی په هدیرو کښی پراته دی. «په حدیث کښی راغلی دی چی مریو ته سلام واچوئ!» او په ډیرو ځایونو کښی مریو ته خطاب هم کړی شوی دی د دی خبری حقیقت دا دی چی د مری روح آوری - او هغه جنه ئی چی په قبر کښی پرته ده نه آوری» دغه بحث پخوا له دی نه د «نمل» د سورت په آخر کښی تیر شوی دی هلته دی وکوت شی!.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿۳۶﴾

بیشکه چی مونږ لېږلی مو ئی ته په حق رښتیا (دین) سره زیری ورکونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) او نه ؤ هیڅ امت مگر چی تیر شوی په هغه کښی کوم ویروونکی.

تفسیر: ویری آوروونکی نبی وی یا د نبی قائم مقام - هر څوک چی د الله تعالیٰ د لاری په لوری بلنه وکړی د دی په متعلق د «نمل» د سورت په (۴ رکوع) کښی څه لیکلی شوی دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿۳۷﴾

او که دروغجن بولی (کفار) تا (نو مه خفه کیږه ځکه چی) پس په تحقیق دروغجن ئی بللی وو (انبیاء خپل) هغو کسانو چی وو پخوا له دوی نه چی راغلی ؤ دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) او په صحیفو سره او په کتاب ښکاره کوونکی (د حق او باطل).

تفسیر: یعنی پخوانیو انبیاء الله هم دغه روښان تعلیمات یا ښکاره معجزات له خپلو ځانونو سره راوړی و له هغو ځنی ځینو ته مختصری مختصری صحیفی او ځینو ته لوی مفصل کتابونه ورکړی شوی دی.

ثُمَّ اخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

بیا می ونيول هغه کسان چی کافران شوی و (په سخت عذاب سره) پس څرنگه شو انکار زما (او تغییر د دوی په عذاب سره).

تفسیر: یعنی کله چی له نكذیب څخه دوی مخ وانړوه نو وگورئ چی د هغوی آخره خاتمه څرنگه شوه؟ ستاسی انجام هم هغسی کیدونکی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا

آیا نه وینی ته چی بیشکه الله نازلی کړی دی له (جانبه) د آسمانه اوبه پس راویستلی مونږ په وسیله د دی (اوبو) میوی په دی حال چی مختلف دی رنگونه د دغو (میوو).

تفسیر: یعنی قسم قسم میوی - بیا په یوه قسم کښی رنگا رنگ ثمرات ئی پیدا کړی دی. له یوی ځمکی او له یو اوبو او له یوی هوا څخه د دغومره مختلفو اشیاء او انواعو پیدا کول د پاک الله عجیب او غریب قدرت ښکاره کوی.

وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ

او ځینی له غرونو (خاوندان د) لاری (توتی توتی) دی سپینی او سری چی مخالف دی سره رنگونه د دغو (لارو) او (ځینی د دوی) تک تور دی.

تفسیر: یعنی سپین هم په څو څو درجو دی کوم ئی تک سپین لکه د مرمر ډبره - کوم ئی سپین لکه مالګه او ځینی ئی نسبتاً سپین او سور هم په څو څو درجو او تور هم په څو څو درجو دی ځینی تک تور لکه رانجه او د ډبرو سکاره او ځینی تور لکه د کارغه وزر او ځینی نسبتاً تور. او په ځینو غرونو کښی رنگا رنگه رګونه او لاری شته.

وَمِنَ النَّاسِ وَالْدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ

او (هم داسی) له خلقو شخه هم او (هم داسی له نورو) ژوندیو خوځیدونکو او څارویو شخه هم چي سره مخالف دی رنگونه د هغو هم داسی (لکه دغه اختلافات)

تفسیر: دغه گرد (تول) د قدرت د عجائبو او غرائبو تذکره ده. یعنی هم هغسی چي په نباتاتو - جماداتو - حیواناتو کښي راز راز (قسم قسم) او رنگ په رنگ مخلوقات لیدل کیږي په انسانانو کښي هم هره نوعه او صنف سره بیل او جلا (جدا) دی، که د مؤمن په شان کافر هم سمه صافه لاره ځان ته غوره کړي او دواړه سره یو شی. او گرد (تول) انسانان یو رنگ ځان ته غوره کړي - نو دغه کله امکان لري او له سره نشي کیدی. په دغه سره ئی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته اطمینان او تسلی ورکړی ده چي تاسی د مخلوقاتو له اختلافاتو شخه مه خفه کیږئ!.

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

بیشکه هم دا خبره ده چي ویريږي له الله شخه له بندګانو د دغه (الله) پوهنده عالمان، بیشکه الله ښه غالب قوي دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی دی (د خطیاتو).

تفسیر: یعنی نه ویریدونکی بندګان هم شته او د الله تعالیٰ ځنی ویریدونکی هم دی مګر ویريږي هغه کسان چي الله تعالیٰ د عظمت او جلال او د آخرت د بقا او دوام او د دنیا په فناء او اتمام باندی پوهیږي او د الله تعالیٰ د احکامو او هدایاتو د علم تحصیل کوي - او تل د مستقبل په فکر کښي اوسیږي - په هر هغه چا کښي چي دغه پوهه او علم په هره درجه وی په هم هغه درجه به دی هم له الله تعالیٰ شخه ویريږي - په هغه کښي چي خوف نه وی هغه فی الحقیقت د دی خبری مستحق نه دی چي ورته پوه او عالم وویلي شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی گرد (تول) انسانان ویریدونکی نه دی له الله تعالیٰ شخه ویریدل د پوهانو صفت او کار دی - او د الله تعالیٰ معامله هم په دوه دوله (قسمه) ده. الله غالب قوي او زبردست هم دی چي په هره خطاء چي سری ونیسی نیولی ئی شی - او غفور - رحیم هم دی که گنهګاران وښي ښلي ئی هم شی» نو په دواړو حیثیتو انسان ته ښائي چي د الله تعالیٰ شخه ویريږي ځکه چي نفع او ضرر دواړه د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کښي دی نو هر کله چي اراده وکړي نفع

ستنوی (واپس کوی) او ضرر لاحقوی.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورًا ﴿٣٥﴾

بیشکه هغه کسان چی لولی کتاب د الله (قرآن) او قایموی (تل سم اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او لگوی (په لاره د الله کښی) ځینی له هغو شیانو څخه چی ورکړی مو دی دوی ته (لگوی نی) په پته او په ښکاره امید لری دوی د داسی یوه تجارت چی له سره نه هلاک کیږی.

تفسیر: یعنی هر هغه چی د الله تعالیٰ څخه ویریږی. قلباً او لساناً مسلمان شی - او د ده احکام ومنی - او د ده کتاب په اخلاص او عقیدت سره ولولی - او په بدنی او مالی عباداتو کښی هیڅ قصور او کوتاهی ونه کړی - نو دغه مسلمان دی د داسی لوی او زورور تجارت او اعتباری سوداگری هیلمن (ارزومند) او امیدوار اوسی چی له سره په هغه کښی نقص او خساره نه عانده کیږی او د ضرر او تاوان احتمال په کښی نشته. بلاشبه کله چی په خپله الله تعالیٰ د دوی د اعمالو پیروندونکی او اخیستونکی وی نو دی په دغه هیله (ارزو) او امید کښی بیخی حقدار دی، او ده ته د خسران او نقصان اندېښنه له هیڅ طرفه نه ده متصوره - او له سره تر پایه بیخی نفع په نفعه کښی دی او ګټه (فائده) ورته رسیږی.

لِيُوقِيَهُمْ أَجْرَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٦﴾

دپاره د دی چی پوره ورسوی (الله) دوی ته اجر ونه (د عملونو) د دوی او زیات ورکړی دوی ته له فضله خپله بیشکه چی دغه (الله) ښه ښونکی (د معصیاتو) دی ښه قبلونکی (د احسان د محسنینو) دی.

تفسیر: یعنی ډیر ګناهونه ښی او معافوی نی او د خورا (ډیر) لږ طاعت قدر فرمائی - او سم له اصوله او قاعدی څخه کوم ثواب چی ښائی چا ته ورسیږی الله تعالیٰ له هغه څخه زیات ثواب ورعطاء کوی.

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣٥﴾

او هغه چي وحی کړی ده مونږ تاته له کتابه (قرآنه) هم هغه حق رښتیا ده په دغه حال کې چې مصدق رښتینی کونکي دی هغو کتابونو ته چې پخوا له دی نه وو، بیشکه الله پر بندګانو خپلو خامخا ښه خبردار دی (په باطن د دوی) ښه لیدونکي دی (په ظاهر د دوی).

تفسیر: یعنی د بندګانو پر احوالو ښه علیم او خبر دی او په ښه موقع کېنئ ئی دغه کتاب نازل کړی دی.

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرِ يَأْذِنُ اللَّهُ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٦﴾

بيا مو وارث وګرځول (او ور مو کړ دا) کتاب (قرآن) هغو کسانو ته چې غوره کړی مو دی له بندګانو خپلو (چې دغه محمدی امت دی) پس ځینی له دوی ظالم دی پر خپل ځان او ځینی له دوی په منع د لاری کېنئ برابر تلونکي دی او ځینی له دوی پرمې کیدونکي دی خیراتونو نیکیو ته په اذن حکم د الله دغه (توریت او غوره کول هم دغه) یو فضل دی ډیر لوی.

تفسیر: یعنی وروسته د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه د دغه کتاب وارث محمدی امت ګرځولی شوی دی چې په مجموعی حیثیت او هیئت د ګردو (ټولو) امتونو څخه غوره - افضل او اعلیٰ دی. هو! د امت ګرد (ټول) افراد سره یو شان نه دی په دوی کېنئ ځینی افراد خو هغه دی چې سره له صحیح ایمانه په ګناهونو کېنئ اخته او مبتلا کیږي چې دغه «ظالم لفسه» شو او هغه دی چې متوسط تلونکي دی یعنی نه په ګناه کېنئ لګیا او نه منهک - او نه لوی ولی او بزرګ دی دغو ته ئی «مقتصد» وفرمایل یو خو هغه کامل بنده دی چې د الله تعالیٰ په فضل او توفیق سره ئی پر مخ تګ کړی دی او د محاسنو - فضائلو او کمالاتو په تحصیل کېنئ له مقتصدانو څخه ډیر مخ کېنئ تللی دی مستحب شیان ئی هم نه دی پرېښي - او د ګناه له خوفه له تنزیهی مکروه بلکه له مباحاتو څخه هم پرهیز کوي - او خپل ځان ژغوري (؟) د اعلیٰ درجی

بزرگی او د فضیلت خاوندان هم دوی دی. په دغسی منتخبو او غورو بندگانو کېنې له یوه حیثیه ګرد (تول) مسلمانان سره شمیرلې شوی دی ځکه چې دوی ګرد (تول) درجه په درجه جنتیان دی ګنهګار هم که مؤمن وی نو یوه نه یوه ورځ حتماً جزماً په جنت کېنې ننوځی. په حدیث کېنې فرمایلی شوی دی «چې زموږ ګنهګاران ګرد (تول) سره معفو او بډلې شوی دی» یعنی بالاخر د دوی په برخه معافی ده. او مقتصد په سلامت دی. او پرمخ تلونکی له ګردو (تولو) څخه په مخ کېنې دی. خو سره له دې الله کریم دی او د ده په لوی دربار کېنې هیڅ بخل او امساک نشته.

جَذُّ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٧﴾

جنتونه د هستوګنې دې ننوځی به (دغه درې واړه طائفې) په هغو کېنې ګناهدار کولې بشی په دغه (جنت) کېنې له باهوګانو (وښیو) څخه له سرو زرو (خالصو) او له مرغلرو (صافو) او جامی د دوی په دغه (جنت) کېنې د وریښمو «مخصوصو» به وی.

تفسیر: سره زر او وریښم د مسلمانانو نارینه و دپاره هلته دی په جنت کېنې نه دلته په دنیا کېنې. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی هر هغه (نارینه) چې وریښمین (جامی) اغوندي په دنیا کېنې وابه ئی نغوندي په آخرت کېنې.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٨﴾

او ویه وائی (جنتیان په وخت د دخول د جنت کېنې) ټوله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه الله چې بو ئی ته (لری ئی کر) له مونږ څخه خفګان بیشکه رب زموږ خامخا ښه بشونکی (د عاصیانو) ښه قدردان (د نیکانو) دی.

تفسیر: یعنی د دنیا او د محشر غم ئی لری او ورک کړ او ګناه ئی وریښله او د قدردانی له لوری ئی زموږ لږ طاعت قبول وفرمایه.

الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمَقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ ۖ لَيَمْسَنَّ فِيهَا فِجَافٌ وَآيَمُ سِنَاءٍ فِيهَا النَّوْبُ ﴿٣٩﴾

هغه (رب) چپی را ئی وستو مونږ کور د اقامت (جنت ته) له فضله خپله چپی نه رسیږی مونږ ته په دغه (جنت) کښی هیڅ مشقت او نه رسیږی مونږ ته په دغه (جنت) کښی هیڅ ستومانی خفگان.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «د هستوګنی کور له دی نه پخوا هیڅ نه وو - هر چیری به تلل راتلل نقل او حرکت و - د روزی غم - د دښمنانو اندېښنه - د رنځ او مشقت مصیبت او نور مصائب او مصائب به موجود و کله چپی جنت ته ورسیږی دغه ګرد (ټول) شیان له منځه لری او ورک کیږی ».

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فِيمَؤُنْوَ وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٥﴾

او هغه کسان چپی کافران شوی دی شته دوی ته اور د دوزخ حکم به ونه کولی شی پر دوی (د دوهم مرګ چپی) پس مړه (او په آرام) شی او نه به سپکوالی کاوه شی له دوی نه له عذابه د دی (اور د دوزخ) هم داسی جزاء ورکوو مونږ هر ناشکره (بی ایمانه) ته.

تفسیر: نه کفارو ته په جهنم کښی مرګ ورسیږی چپی د دوی هغه تکالیفو ته خاتمه ورکری او نه به د عذابه تکلیف لږ شیبه هم له دوی نه کمیږی داسی ناشکرانو ته زمونږ له جانبه هم دغسی سزاوی ورسیږی.

وَهُمْ يَصْطَرِّخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا
غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ﴿٣٦﴾

او دوی به ناری سوری وهی په دغه دوزخ کښی (او داسی به وائی) ای ربه زمونږ (یو ګرد) راوباسه مونږ (بیرته دنیا ته شو هلته) عمل وکړو صالح نیک غیر له هغه چپی وو مونږ چپی کاوه به مو (پخوا له دی بد عمل)

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښې دوی هغه ښه کڼل مگر اوس داسې وائی چه بیا به هم هغسې عملونه ونه کړو د لږ مدت له مخې مونږ له دوزخ څخه وباسه شو مونږ ښې چارې - صالحه اعمال - او حسنه افعال ځان ته راټول کړو او سره له اطاعته او غاړه ایښودلو او فرمان منلو بیرته درحاضر شو. بیا الله تعالی ورته داسې فرمائی

أَوَلَمْ نَعَبِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ التَّنْذِيرُ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ لِلظَّالِمِينَ مِنْ تَصْيِيرٍ ۝

آیا نه وو درکړی مونږ تاسې ته عمر دومره (موده) چی پند اخلی په هغه کښې هر هغه څوک چی پند اخیستل غواړی او راغلی ؤ تاسې ته وپروونکی (چی د هغو خبره مو ونه منله) پس وڅکئ (عذاب) پس نشته ظالمانو (کافرانو) ته هیڅوک مددگار (چه له عذابه ئی خلاص کړی).

تفسیر: دغه جواب به دوزخیانو ته ورکاوه کیږی. یعنی مونږ خو تاسې ته عقل او پوه درکړی وه او پوره عمر مو هم در په برخه کړی ؤ چی ښائی تاسې به په هغه کښې ښه فکر او غور کاوه او ښه به مو له بده جلا (جدا) او سمه صافه لاره به مو ځان ته غوره کړی وی تر دی چی له تاسې ځنې ډیر کسان تر شپږو - اويا او اتیا کلونو پوری هم په دنیا کښې ژوندون کړی ؤ - برسیره په دی ستاسې د هدایت او لارښوونې دپاره مونږ تاسې ته داسې اشخاص او حالات هم درلیدلی و چی تاسې د بدیو له خرابی خاتمی څخه وویروی او د غفلت له خوږه مو وښی کړی - آیا وروسته له دی نه اوس تاسې ته کوم عذر او بهانه پاتی ده؟ اوس نو په هم دغه دوزخ کښې اوسیږئ! او د سختو عذابونو خوندونه وڅکئ! او له هیڅ لوری د هیڅ چا امداد او معاونت ته هم څه هیله (امید) او توقع مه لرئ!.

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمُ غَيْبِ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمُ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝

بیشکه چی الله عالم دی په پټو (اسرارو) د آسمانونو او د ځمکې بیشکه الله ښه عالم دی پر هغو خبرو چی پټی دی په سینو زړونو کښې.

تفسیر: یعنی پاک الله ته د بندگانو گردی (تولی) پتی او ښکاره خبری، احوال افعال، او د زړونو اسرار معلوم دی د هیچا نیت او استعداد له الله تعالیٰ څخه پت نه دی او سم له هغه له هر چا سره معامله کوی. الله جل جلاله ته دغه خبره هم څرگنده (ښکاره) ده چی دغه خلق چی اوس داسی ناری او سوری وهی چی مونږ یو ځلی خوشی کړه چی بیرته دنیا ته لاړ شو خو هلته په صالحه و اعمالو بوخت (مشغول) او له سره گناه ته ورنژدی نشو دوی پخپلو دغو دعوو کښی دروغجنان دی ځکه که دوی اویا ځلی نور هم پریښودی شی چی بیرته لاړ شی خو صالحه اعمال وکړی خو بیا هم دوی له خپلو شرارتونو او بغاوتونو څخه لاس اخیستونکی نه دی د دوی عادت او د مزاج اقتضاء هم داسی ده. ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَالْعَذَابُ لَكِنَّا وَلَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ عَنِ الْإِنْعَامِ﴾ ۷ جزء (د الانعام (۳) رکوع) ۲۸ آیت

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ

دغه (الله) هم هغه ذات دی چی مگر ځولی ئی یی تاسی خلیفگان (د تیرو خلقو) په ځمکه کښی

تفسیر: یعنی د پخوانیو امتونو په ځای مو تاسی ته ځای درکړ چی اوس د هغو په مینو کښی ودان یی - او وروسته له هغوی څخه تاسی حکومت او ریاست چلوی! نو ښائی چی د هغه د شکر ایستلو حق په ښه شان سره اداء کړئ!

فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿١٩﴾

پس هر څوک چی کافر شو (یا ئی ناشکری وکړه) پس پر هغه دی (دغه) کفر (یا کفران) د ده او نه زیاتوی کافرانو ته کفر د دوی په نزد د رب د دوی مگر بی زاری غضب (د رب په دوی) او نه زیاتوی کافرانو لره کفر د دوی مگر خساره زیان (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی ستاسی له دغه کفره او ناشکری او د الله تعالیٰ له آیتونو څخه له انکاره الله تعالیٰ ته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی. الله زمونږ له حمده او شکره بی پروا دی. هو! له ناشکری څخه پر فاعل ئی د هغی گناه او وبال لویږی د کفر آخره خاتمه ماسواء له دی نه بل هیڅ شی نه دی چی پاک الله له دغه ناشکره څخه بیزاره او نارضاء کیږی - او د دغه کافر په نقصان او

خسران کښی مسلسلاً او منظمأ تزئید او ترقی واقع کیږی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءُكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسع شریکان ستاسی هغه چی بلل به مو (او عبادت به مو کاوه د دوی) غیر له الله راوښیئ ماته چی کوم خیز پیدا کری دی (دغو معبودانو ستاسی) له ځمکی څخه او که شته دوی ته (کوم قسم) شریکوالی په (پیدایښت د) آسمانونو کښی (له الله سره).

تفسیر: یعنی د خپلو معبودانو په احوالو کښی فکر وکړئ! او بیا ماته دغه خبره راڅرگنده (ښکاره) کړئ چی د ځمکی کومه برخه دوی جوړه کری ده یا د آسمانونو په جوړولو په ساتلو او اداره کولو کښی دوی څومره برخه او شرکت لری؟ که دوی په دغه کښی هیڅ برخه نه لری نو دوی څرنگه معبودان گرځیدلی دی؟ لږ شانی خو له عقل او پوهی او فکر او غور څخه هم کار واخلي!

أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِّنْهُ

یا ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پس دوی پر پاڅه حجت ولاړ دی له هغه کتابه (او دا یو هم نه دی).

تفسیر: یعنی که عقلی دلیل او سند نشته نو کوم هسی معتبر نقلی دلیل راوړندی کړئ! چی د هغه په اساس تاسی دغه د شرک دعوی کوئ؟ دا یو هم نه دی!

بَلْ إِنْ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ۝

بلکه نه کوی وعده دا ظالمان (مشرکان) ځیني د دوی (چی غتان او مشران دی) ځینو نورو ته (چی خواران او کشران دی) مگر غره کول (او فریب ورکول).

تفسیر: یعنی هیڅ عقلی یا نقلی دلیل نشته. خبره فقط هم دغومره ده چی په دوی کښی مشرانو کشرانو ته او پخوانیو وروستیو ته د شیطان په لمسونه او اغواء پرله پسې دغسی وعدی کړی او داسی خبری نی ورښوولی دی ﴿وَيَقُولُونَ مَوْلَاؤُا۟ شُعَارٌۭا۟ۤ اَعِنَّاۤ اَللّٰهُ﴾ هم دغه بنان او نور زمونږ شفاعتگران دی د الله تعالیٰ په نزد کښی - او د هغه قرب مونږ ته راعطاء کوی. حال دا چی دغه خالص چل - فریب - او غولول دی. دوی به غرنګه شفیع وگرځیدلی شی؟ حال دا چی ډیر لوی مقربین به هم د کفارو د شفاعت او سپارښت په موضوع کښی خپله ژبه نشی خوځولی.

اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُوْلَاۙ وَلَٰكِنْ زَالَتَاۤ اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْۢ أَحَدٍۭ مِّنۢ بَعْدِہٖۤ

بیشکه الله ساتی (دغه) آسمانونه او ځمکه له دی نه چی زائل شی (او له خپله محوره بیځایه شی) او (قسم دی) که (بالفرض) مخ په زوال شی دا دواړه نو وبه نه ساتی (له زواله) دغه دواړه بل هیڅوک ماسواء له دغه (الله) نه،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت لاس دی چی دومره لویو لویو عظامو کراتو ته نی داسی تنظیم، تنسيق، ترتیب ورکړی دی چی هیڅ یو له دوی ځینی له خپلو مراکزو څخه نه ښوښیږی او نه له خپل مقام او نظام څخه یو طرف او بل طرف ته لږ تمایل او حرکت کوی او که بالفرض دغه شیان له خپلو ځایونو څخه بل کوم طرف ته نقل یا حرکت وکړی نو بیا له ماسواء الله څخه کوم یو زور او طاقت به وی چی هغه بیا بیرته خپل ځای ته راولی یا نی تر خپل نظارت او انتظام او اداری لاندی ونیسی؟ لکه چی په قیامت کښی کله چی الله تعالیٰ دغه نظام او قوام ګډود او تیت او پرک (منتشر) کړی نو کوم قوت به د ده مخه ونیسی؟

اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًاۭۭ اَعْفُوًّاۭۭ

بیشکه دغه (الله) دی ښه تحمل والا (چی تعجیل نه کوی په تعذیب د منکړینو) ښه ښوونکی (د تائبانو).

تفسیر: یعنی د خلقو د کفر او عصیان اقتضاء خو هم داسی ده چی دغه ګرد (تول) نظام یو ځلی ګډود او لاندی باندی کړی شی لیکن د الله تعالیٰ لطف - کرم حلم تحمل او بردباری دغه نظام تینګ پخپل قوام درولی او ساتلی دی که د الله تعالیٰ مرحمت - مکرمت - او بښنه نه وی نو

دغه ودانه دنیا ورانیری.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَى
 مِنْ أَحَدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ قَالُوا هُمْ إِلَّا اقْتُورُوا ۖ اِسْتَكْبَرُوا
 فِي الْأَرْضِ وَمَكْرُ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ

او قسمونه به خوړل (کفارو د مکې) پر الله پر سختو قسمونو خپلو سره
 خامخا که چیرې راغی دوی ته کوم وېرونکی (پیغمبر) خامخا وی به دوی
 هرومرو (خامخا) ښه لاره موندونکی له یوه (له تیرو) امتونو پس کله چی
 راغی دوی ته وېروونکی (چی محمد دی) نو زیات نه کړ (دغه راتگ) دوی ته
 مگر تېښته (له حقه). دپاره د لوی غوښتلو په ځمکه او (دپاره د) مکر بد
 (په رسول پوری چی هلاک ئی کړی) او نه چاپیره کیږی مکر فریب ناکاره
 مکر خو په اهل خپل (چه مکر کوونکی دی)

تفسیر: کله چی د عربو اقوامو دغه قصی او خبری اوریدلی چی یهودانو او نورو اقوامو د انبیاء
 الله خبری نه منلی او د دوی له احکامو څخه به ئی غاړی غړولی نو دوی به پخپلو منځونو کښی
 سره داسی ویلی «که د الله تعالی له فضله په مونږ کښی کوم نبی مبعوث شی، نو مونږ به د هغو
 عاصی اقوامو پر خلاف د خپل نبی په ډیر ښه شان سره رفاقت، اطاعت او متابعت وکړو او د
 خپل اخلاص او صمیمیت یو ډیره ښه وضعیت به دنیا ته ورښکاره وو. خو څه وخت چی الله
 تعالی دوی ته خپل داسی نبی مبعوث او ولیږه چی له ټولو انبیاءو څخه په عظمت او شان لوی دی
 نو له حقه څخه دوی لا لری شول او غاړه ئی تری وغړوله د دوی تکبر - غرور - لوئی دوی ته
 کله اجازه ورکوی چی نبی الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی خپلی غاړی کیږدی او د رفاقت
 او اطاعت په ځای ئی عداوت او مخالفت ته ملاوی ترلی دی او راز راز (قسم قسم) مکروه او
 نامناسبه تدابیر - چلونه - فریبونه ئی شروع کړی دی مگر دغه خبره مو په یاد وی چی ناکاره
 کار او بدی چاری پخپله هم دغه د بدو کارونو او بدو عملونو عامل او فاعل ته عائد او راجع
 کیږی.

اگر که دوی څو ورځی په عارضی ډول (طریقه) خپل زړونه خوشوی چی مونږ پخپل چل او تدبیر
 سره دغسی ضرر او نقصان ورواړوه لیکن په پای (آخر) کښی به دوی وگوری چی په واقع کښی
 ئی خپل ځان ته نقصان او زیان اړولی دی. فرض ئی کړئ چی په دنیا کښی ورته څه زیان او
 تاوان هم ونه رسید مگر په آخرت کښی خو یقیناً پخپله سزا رسیږی.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ
اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿۳۳﴾

پس آیا انتظار کوی دوی (یعنی نه کوی) مگر طریقی (جاری د الله ته په امتونو) پخوانیو کښی پس له سره به نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تبدیل (اړول) او بیا به له سره نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تحویل (گرځول).

تفسیر: یعنی دوی د دغی خبری په انتظار کښی دی کومه معامله چی له پخوانیو مجرمینو سره شوی ده هم هغه معامله دی له مونږ سره هم وکره شی. نو که دوی له خپل دغه کفره - شرکه - طغیانه او عصیان لاس وانخیست هم هغسی معامله له دوی سره هم هر ورو (خامخا) کیدونکی ده. د الله تعالی هغه سنت او دستور چی د مجرمینو د سزا ورکولو په نسبت له پخوا څخه جریان او ادامه لری هغه له سره بدلیدونکی او تغییر موندونکی نه دی او په خپل ټاکلی (مقرر) وخت او نیټه کښی خامخا رسیدونکی دی او هرگز داسی نه کیږی چی پر داسی مجرمینو به په آخرت کښی انعام او اکرام مېنول شی او له سره هغه لری کیدونکی نه ده چی له مجرم څنی سزا لری کره شی یا غیر مجرم ته سزا ورکړه شی.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ
مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿۳۴﴾

آیا نه دی گرځیدلی (دغه کفار د مکي) په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی ووينی (په دغو اوطانو کښی چی) څرنګه ؤ عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی نه (تیر شوی) دی او ؤ دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او نه دی الله (داسی) چی عاجز نی کړی کوم شی نه په آسمانونو کښی او نه په ځمکي کښی بیشکه چی الله دی ښه عالم (په احوال د مخلوقاتو) ښه قادر (په اجراء د ارادی خپلی).

تفسیر: یعنی لوی لوی زورور او قوی مدعیان هم د الله له نیولو څخه ځان نشی خلاصولی لکه عاد او ثمود او نور. دغه خواران څه حیثیت لری؟ او څه شی دی؟ ښه وپوهیږی چی په آسمان او ځمکه کیښی د هیڅ یو قوت او قدرت له لاسه دغه نه دی پوره چی الله تعالیٰ عاجز او ناتوان کړی شی. د الله تعالیٰ علم محیط او قدرت کامل دی بیا که معاذ الله عاجز او ناتوانه شی - نو له کومی خوا به وی؟.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظُهُرِهِمْ دَابَّةً

او که چیری نیولی وی الله دا خلق په سبب د هغو (بدو اعمالو) چی کوی ئی دوی نو نه به ئی پرېښی وی پر شا د ځمکی هیڅ ژوندی خوځیدونکی تلونکی (په شامت د عاصیانو)

تفسیر: یعنی خلق چی دغه خطاوی او گناهونه کوی که د دوی پر هره یوه گناه او جزئی خطا نیولو شروع له سببه پوښتنه تری وکړه شی نو هیڅ یو جاندار او متنفس د ځمکی پر مخ کیښی نه پاتی کیږی - نافرمان خو د خپلی نافرمانی له سببه په تباهی رسولی کیږی او کامل فرمان منونکی چی عادتاً ډیر لږ هم وی د قلت له امله (وچی) راپورته کیږی ځکه چی د جهان نظام په داسی یو اصول او ترتیب سره قائم کړی شوی دی چی محض د څو معدودو انسانانو هستوگنه دلته خلاف الحکمت ده بیا کله چی د نورو انسانانو ژوندون او ودانی پاتی نشی نو حیوانات به د څه لپاره پرېښودی شی ځکه چی د دوی وجود بلکه د گرد (تول) جهان موجودیت خو د هم دغه حضرت انسان دپاره دی.

وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِمَادِهِ بَصِيرًا

ولیکن وروستی کوی (الله) دوی تر نیتی په نامه کړی شوی پوری کله چی راشی اجل (نیته) د دوی پس بیشکه چی الله دی پر بندگانو خپلو ښه لیدونکی بیڼا (نو ورپه کړی دوی ته جزا سم له اعمالو د دوی).

تفسیر: یعنی تر یوه مقرر ميعاد او معین حد پوری الله تعالیٰ مهلت ایښی دی چی پر هر جرم به ئی فوراً نه نیسی کله چی موعود وخت راشی نو په یاد ئی ولری چی گرد (تول) شیان د پاک الله تر نظر لاندی دی او د هیچا د یوی ذری په اندازه ښه یا بد عمل د ده له علمه نه دی بهر -

پس د هر یوه په نسبت سم له خپل محیط علم سره ډیری شی شی فیصلی صادروی نه به مجرم چیری پتیدی شی - او نه به د مطیع له حقه سترگی پتیری.

«اللهم اجعلنا ممن يطيعك واغفر لنا ذنوبنا انك انت الغفور الرحيم»
تمت سورة فاطر بعون الله الملك القادر فالحمد لله والشكر له

سورة یُس مکیه الآیة (۴۵) فمدنیة وهی ثلث وثمانون آیة وخمس رکوعات رقمها (۳۶) تسلسلها حسب النزول (۴۱) نزلت بعد سورة الجن د «یاسین» سورت مکی دی. پرته (علاوه) له (۴۵) آیته چی مدنی دی (۸۳) آیتونه (۵) رکوع لری په تلاوت کبی (۳۶) او په نزول کبی (۴۱) سورت دی وروسته د الجن له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يُس وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ۝ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝

قسم دی په دغه قرآن محکم (حکم کوونکی په حق خاوند د حکمت) باندی چی بیشکه ته (ای محمده!) خامخا له (هغو) رسولانو څخه ئی (چی لیږلی شوی دی خلقو ته) پر سمه لاره (پا ته ئی روان پر سمه لاره چی توحید دی).

تفسیر: یعنی لوی قرآن پخپل اعجازی شان - دک له حکمته تعلیماتو - پخو مضامینو په لحاظ د دی خبری ډیر لوی زبردست شاهد دی چی هغه نبی الامی چی د دغه پاک قرآن حامل دی بالیقین د الله تعالی رسول دی او بی له شکه او شبهی پر سمه لاره دی او د دوی گرد (تول) تابعان بی له کومی اندیښنی او خطری د مقصود تر منزل پوری رسیدی او نه بی لاری کیری.

تَنْزِيلُ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ۝

نازل شوی دی (تاته دغه قرآن په نازلیدلو) د زبردست رحم والا.

تفسیر: یعنی دغه د دین سمه لاره، یا قرآن الحکیم د هغه الله تعالی له جانبېه نازل شوی دی چی داسی یو لوی زبردست ذات هم دی چی هر ورو (خامخا) منکرانو ته سزا ورکوی او داسی رحمن رحیم مهربانی کوونکی ذات هم دی چی امر منونکیو او مطیعانو ته خامخا پخپل بخشش او مهربانۍ سره انعام او اکرام ورکوی نو له هم دی جهته په قرانی آیاتو کښی بعضاً د لطف - رحم - او کرم شان عیان دی - او بعضاً د قهر - غضب - تهدید او تخویف شان بیان شوی دی.

لَسْتَنْدِرَقَوْمًا مَّا أَنْذَرَا أَبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَفِلُونَ ⑤ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ
عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ⑥

دپاره د دی چی وویروی ته هغه قوم چی نه وو ویرولی شوی پلرونه د دوی (تر اسماعیل پوری) پس دوی غافلان دی (له توحیده) خامخا په تحقیق حقه ثابته شوی خبره (د عذاب) پر اکثرو د دوی (په ازل کښی) پس دوی نه راوړی ایمان

تفسیر: یعنی دیر سخت او مشکل کار تاسی ته درسپارلی شوی دی چی دغه عربی قوم ئی د دی پاک قرآن په وسیله وښی او هښیار - او د نورو اقوامو مقتداء او بآدار (آقا) وگرځوه حال دا چی دغو عربو ته له سلهاؤ کلونو راهیسی کوم وښوونکی او پوهوونکی نه دی راغلی - نو د دغسی یو غافل، جاهل او عاطل قوم چی نه له الله جل جلاله څخه خبر دی، او نه آخرت پیژنی - نه له ماضی څخه ئی عبرت اخیستی دی او نه د مستقبل په فکر کښی دی نه پر مبدء نظر غورځوی - او نه پر منتها - او نه د ښو او د بدو تمیز لری - او نه د اصلاح او افساد شعور په دوی کښی شته. د دغی متمد جهالت او غفلت له تیارو څخه د هدایت او اسلامیت رڼا (رنرا) ته ایستل او د رشد، هدایت او صلاحیت پر سمه لویه لاره باندی برابرول کوم معمولی او سهل کار نه دی بلاشبه تاسی په پوره قوت او قدرت او فعالیت سره دوی د دغه غفلت او جهالت د ویروونکیو نتايجو او دیر خراب مستقبل څخه خبروئ او ویروئ ئی - او زیار (کوشش) کوئ او ربړ (تکلیف) برداشت کوئ څو دغه قوم د فوز او فلاح او بهبود او نجات اعلی مدارجو (درجو) ته ورسیږی او د دغه قوم د بری او کامیابی په وسیله د جهان نورو انسانانو ته هم د فلاح او نجات لار وښی لیکن تاسی له داسی دیرو افرادو سره مخامخ کیدونکی یی چی هغوی به هیڅ قسم پند او نصیحت ته غوړ نه ږدی نو ځکه پر دوی باندی شیطان په پوره ډول (طریقه) سره

گردد (تول) دروغجنوی او نه یی منی او د هغو په نسبت چتی (بیکاره) دلایل او فضول حجتونه وړاندی کوی. اگر که دوی په ښکاره ډول (طریقه) سره د انبیاؤ او هادیانو خبرو ته غوږ پدی مگر نه غواړی چی په یوه حرف نی پوهیږی یا خپل ځان پری وپوهوی او تش هوا او هوس نی خپل معبود درولی دی. نه له عقله او فکړه کار اخلی او نه پخپلو سترگو سره د قدرت مظاهرو او مناظرو ته گوری. دا هم هغه خلق دی چی د دوی د دغه اعراض او عناد په نتیجه بالاخر الله تعالی د دوی پر زړونو مهر لگوی - او بیا په هغو کښی د حق خبری د ننوتلو لږ شانی هم ځای او گنجایش نه پاتی کیږی. لکه چی کوم سری پر خپل ځان د رڼا (رنرا) او د نور ننوتلو گرد (تول) وروڼه او کرکی وتری او په توره تیاره کوته کښی خپل ځان بندی کړی نو الله تعالی هم په هغه توره تیاره کوته کښی پریږدی. یا یو رنځور د دوا د نه استعمالولو قسم ونخوری یا له طبیب او ډاکتر سره عناد او دښمنی وکړی - او په هر ډول (طریقه) بد پرهیزی او بی احتیاطی لاس پوری کړی نو الله تعالی هم د هغه مرض سخت او مهلک گرځوی او د ناامیدی او مایوسی تر درجی پوری نی رسوی. فرمانی! چی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ أَوْ بِهْوَاءٍ ۖ فَتَعْثَبُوا مَا تَقُولُونَ ۚ ذَلِكُمْ يَكْبِتُ عَنْ سَمْعِكُمْ فَأَلْفَاقًا كَثِيرَةً لِّمَنْ يَخْلَعُ بِاللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (د اعراف (۱۳) رکوع) ۱۰۱-آیت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ أَوْ بِهْوَاءٍ ۖ فَتَعْثَبُوا مَا تَقُولُونَ ۚ ذَلِكُمْ يَكْبِتُ عَنْ سَمْعِكُمْ فَأَلْفَاقًا كَثِيرَةً لِّمَنْ يَخْلَعُ بِاللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (د یونس (۸) رکوع) ۷۴-آیت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ أَوْ بِهْوَاءٍ ۖ فَتَعْثَبُوا مَا تَقُولُونَ ۚ ذَلِكُمْ يَكْبِتُ عَنْ سَمْعِكُمْ فَأَلْفَاقًا كَثِيرَةً لِّمَنْ يَخْلَعُ بِاللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (د روم (۶) جزء ۲۱-۵۸-۵۹-۶۰-آیت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ أَوْ بِهْوَاءٍ ۖ فَتَعْثَبُوا مَا تَقُولُونَ ۚ ذَلِكُمْ يَكْبِتُ عَنْ سَمْعِكُمْ فَأَلْفَاقًا كَثِيرَةً لِّمَنْ يَخْلَعُ بِاللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (د المؤمن (۴) رکوع) ۳۴-۳۵-آیت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ أَوْ بِهْوَاءٍ ۖ فَتَعْثَبُوا مَا تَقُولُونَ ۚ ذَلِكُمْ يَكْبِتُ عَنْ سَمْعِكُمْ فَأَلْفَاقًا كَثِيرَةً لِّمَنْ يَخْلَعُ بِاللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (د محمد (۲) رکوع) ۱۶-آیت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ أَوْ بِهْوَاءٍ ۖ فَتَعْثَبُوا مَا تَقُولُونَ ۚ ذَلِكُمْ يَكْبِتُ عَنْ سَمْعِكُمْ فَأَلْفَاقًا كَثِيرَةً لِّمَنْ يَخْلَعُ بِاللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (د نساء (۲۲) رکوع) ۱۵۵-آیت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ أَوْ بِهْوَاءٍ ۖ فَتَعْثَبُوا مَا تَقُولُونَ ۚ ذَلِكُمْ يَكْبِتُ عَنْ سَمْعِكُمْ فَأَلْفَاقًا كَثِيرَةً لِّمَنْ يَخْلَعُ بِاللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (د المطففين (۱) رکوع) ۱۴-آیت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ أَوْ بِهْوَاءٍ ۖ فَتَعْثَبُوا مَا تَقُولُونَ ۚ ذَلِكُمْ يَكْبِتُ عَنْ سَمْعِكُمْ فَأَلْفَاقًا كَثِيرَةً لِّمَنْ يَخْلَعُ بِاللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (د الباقية (۳) رکوع) ۲۳-آیت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ أَوْ بِهْوَاءٍ ۖ فَتَعْثَبُوا مَا تَقُولُونَ ۚ ذَلِكُمْ يَكْبِتُ عَنْ سَمْعِكُمْ فَأَلْفَاقًا كَثِيرَةً لِّمَنْ يَخْلَعُ بِاللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (د الاعراف (۲۲) رکوع) ۱۷۹-آیت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ أَوْ بِهْوَاءٍ ۖ فَتَعْثَبُوا مَا تَقُولُونَ ۚ ذَلِكُمْ يَكْبِتُ عَنْ سَمْعِكُمْ فَأَلْفَاقًا كَثِيرَةً لِّمَنْ يَخْلَعُ بِاللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (د المائدة (۶) رکوع) ۴۱-آیت .

إِنَّا جَعَلْنَا فِيْ أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُونَ ۝

بیشکه مونږ گرغولی مو دی په غاړو د دوی کښی طوقونه پس دغه (طوقونه رسیدلی دی) تر زړو د دوی پوری پس دوی جگ (وچت) سری کړی شوی دی (چی له سره ښکته نشی کتلی او لانگ خوری).

تفسیر: دغه د هم هغو خلقو په حق کښی دی چی د دوی ذکر پاس تیر شو. دغه غاړکی د عاداتو - رسومو - د جاه او مال حب - او د آباؤ او اجدادو تقلید و چی دغو شیانو دوی له ستونیو (مرو) څخه سخت نیولی وو او د نخوت او تکبر لامله (له وجی) د دوی سرونه نه راښکته کیدل.

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا ۖ وَأَوْ مِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا ۖ فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ۝

او گرغولی مو دی په مخ د دوی کښی سد دیوال او له وروسته د دوی سد دیوال پس پتی کړی مو دی (سترگی د دوی) پس دوی هیڅ نه وینی.

تفسیر: د نبی الله عداوت د دوی او د هدایت قبولولو په منځ کښی لوی دیوالونه درولی و - دوی د جاهلان و رسومو اطوارو - عاداتو - او د فاسدو آراؤ په تیارو کښی داسی بند و چی وړاندی - وروسته - هسک (اوچت) او تیت هیڅ د دوی په نظر کښی نه ښکاریده - نه به ئی ماضی ته کتل او نه به ئی مستقبل ته. باقی د دوی د افعالو نسبت الله تعالی ته د دی دپاره کړی شوی دی چی د خیر او شر خالق هم هغه دی. او پر اسبابو د مسیباتو ترتب د الله تعالی په اراده او مشیت سره کیږی. زمونږ لوی عالم فخرالدین رازی فرمائی «په دغه آیت سره په آفاقیه و دلائلو کښی د دوی د غور کولو نفی وشوه لکه چی په ﴿فَهُمْ مُّقْمَحُونَ﴾ کښی د انفسیه و دلائلو په طرف د دوی د نه ملتفت کیدلو اشاره وه ځکه څه وخت چی سر د پاس په لوری لانگ ووهی او خوځیږی او د ښکته په طرف متماثل نشی نو څرنګه پر خپل ځان او بدن به نظر وغورغولی شی؟».

وَسَاءَ عَلَيْهِمْ ءَانذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝

او برابر دی پر دوی باندی چی وویروی ته دوی (له عذابه) یا ونه ویروی ته

دوی (خو دوی) ایمان نه راوړی (ځکه چی مقرر دی په ازل کښی مرگ د دوی په کفر سره).

تفسیر: دوی ته برابر دی لیکن ستاسی په حق کښی برابر نه دی بلکه داسی سخت معاند او سرکش قوم ته نصیحت کول او د دوی په اصلاح پسې لویدل د عظیمه و درجاتو د حصول سبب دی او کله هم دغه ښه اخلاق د نورو د هدایت باعث گرځی. هم داسی آیت د البقرة په (۱) رکوع کښی هم تیر شوی دی.

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ۝

بیشکه هم دا خبره ده چی وپروی ته هر هغه چی متابعت کوی د پند (د قرآن) او وپړیږی له رحمن څخه په غیب (بی د لیدلو) پس زیری ورکړه (ای محمده) هغه ته په مغفرت بښنی سره او په اجر لوی (د جنت سره)

تفسیر: یعنی زما د وپرولو فائده د هم هغه په حق کښی ظاهریږی چی نصیحت ومنی او پر هغه عمل وکړی او د الله تعالی ویره د ده په زړه کښی وی هر هغه چاسره چی بیخی د الله تعالی ویره نه وی نو هغه نه د پند او نصیحت څه پروا کوی او نه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تنبیه او تذکیر څخه څه گټه (نفعه) او فائده اخیستی شی دغسی خلقو ته د مغفرت او عزت په لټی د ذلت ور په برخه کیږی. وروسته اشاره فرمائی چی د فریقینو د دغه عزت او ذلت پوره اظهار د ژوندانه په بله دوره کښی کیږی چی د هغه مبادی وروسته له موته شروع کیږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ

بیشکه مونږ هم دا مونږ به ژوندی کوو مری (په قیامت کښی)

تفسیر: یعنی وروسته له موته د بل ژوندانه وجود حتمی او یقینی دی چی هلته به تول د خپلو اعمالو بدل ومومی او ښائی دغه لوری ته هم اشاره وی چی الله تعالی پخپل قدرت د دغه عربی قوم هغه گردی (تولی) مری روحانی قواوی بیا ژوندی کولی شی څو د دغه روحانی قوت په مدد په دنیا کښی ډیر لوی او عظیم الشان خدمات وکړی او راتلونکیو نسلونو ته خپل عظیمه آثار په یادگار پریږدی

وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ

او لیکو مونږ هغه چي ومخکښي ليرلي دي دوی او (هغه) نښي (چي وروسته پاتي کيږي) له دوی

تفسير: يعنی هغه نیک او بد اعمال چي له خپله ځانه ئي ړومي ليرلي دي او د ځينو هغه اعمالو ښه يا بد اثرات يا نښي چي له خپله ځانه ئي وروسته پريښي دي مثلاً د کوم کتاب تصنيف يا د علومو ښوونه - يا د عمارت ودانۍ - يا د کوم رسم اساس کښودل - اعم له دي چي ښه وي يا بد دغه ټول په دي کښي داخل دي بلکه د الفاظو په عموم کښي د اقدامو هغه نښي هم شاملې دي چي د کوم عبادت په طرف د تللو په وخت کښي پر ځمکه لويږي لکه چي په ځينو صحيحو احاديثو کښي تصريح ده «ديارکم نکتب آثارکم».

وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ

او هر شي شميرلي دي مونږ هغه په اصل ښکاره (لوح محفوظ کښي).

تفسير: يعنی څرنگه چي ټول اعمال او آثار وروسته له وقوعه سم له خپلي ضابطي سره ليکلي کيږي پخوا له وقوعه هم هر څيز په لوح محفوظ کښي ليکلي شوي دي او هغه ليکل هم د انتظامي ضوابطو او مصالحو پر بناء دي که نه د الله جل جلاله په قديم علم کښي هر وړوکی او لوی شي لا له پخوا څخه موجود او حاضر دي چي سم له هغه سره په لوح محفوظ کښي نقلولي شي.

وَأَضْرَبَ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ

او بيان کړه (اي محمده!) دغو کفارو ته يو مثل د اوسيدونکيو د کلي (د انطاكيي)

تفسير: دغه کلي د اکثرو په نزد د (انطاكيي) ښار دي او د «بائيبيل» په کتاب الاعمال په (۸) او (۱۱) باب کښي په يوه قصه کښي چي له هم دي قصي سره مشابه ده سره له څه تفاوت د (انطاكيي) د ښار بيان شوي دي ليکن ابن کثير رحمه الله عليه له تاريخي حيثيت او د قرآن د سياق په لحاظ پر دغه څه اعتراضات کړي دي. که هغه صحيح وي نو ښائي چي بل کوم کلي

تری مراد شی. والله اعلم. د دغی قصی ذکر مؤمنینو ته بشارت او د مکذبینو دپاره عبرت دی.

إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿۱۳﴾

کله چی راغلل هغی ته مرسلان استاخی

تفسیر: د دغو نومونو صحیح تعیین نشی کیدی او نه په یقینی ډول (طریقه) سره دغسی ویلی شی چی هغوی به بلا واسطه د الله تعالی رسولان وو یا د کوم نبی په واسطه دوی ماموران شوی و شو د ده په نیابت هغه کلی ته لاړ شی. دغه دواړه احتماله په کښی شته. اګر که متبادر هم دغه دی چی ګوندی دوی پخپله انبیاء وی. ممکن دی چی له حضرت مسیح علیه السلام څخه به وړاندی دوی مبعوث شوی وی. بعضی وائی چی دغه د عیسی علیه السلام استاخی و چی د الله جل جلاله په امر لیږلی شوی و

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ ﴿۱۴﴾

کله چی ولیږل مونږ دوی ته دوه (استاخی) پس تکذیب وکړ دوی د هغو دواړو پس عزت ورکړ مونږ (او قوت دوی ته) په دریم سره پس وویل دوی بیشکه مونږ تاسی ته مرسلان استاخی یو (له طرفه د عیسی)

تفسیر: یعنی ډومبی دوه تنه لاړل - بیا د دوی د تائید دپاره دریم هم ولیږل شو - دوی دری واړه سره یو ځای شول او داسی ئی وویل چی مونږ خو په خپل سر نه یو راغلی بلکه د الله تعالی استاخی یو لږدا هر هغه شی چی مونږ ئی وایو هغه د الله تعالی پیغام وګنئ؟

قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿۱۵﴾

ویل (انطاکیانو دغو استاخیو ته) نه ئی تاسی مګر انسانان په شان زمونږ او نه دی رالیږلی رحمن هیڅ شی (نه وحی او نه رسالت) نه ئی تاسی مګر دروغ

وائی (په دغی دعوی).

تفسیر: یعنی له تاسی سره خو د عنقا یا د سیمرغ بڼه نشته چی تاسی د الله تعالی انبیاء شوی تاسی خو په هیڅ شی کېنې له مونږ څخه څه توپیر (فرق) او امتیاز نه لرئ نو بس کړی! خامخا داسی چنی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری مه کوئ! او بی سببه د الله نوم مه اخلئ! له سره الله هیڅ شی نه دی رالیدلی، فقط تاسی دری واره پخپلو منځ کېنې سره جوړه او دغه خبره مو غوته کړی ده، چی راځئ یوه داسی د دروغو خبره له خپله ځانه وتړو او بیا د هغی نسبت الله ته وکړو.

قَالُوا رَبَّنَا عَلِّمْنَا لَكَ مَا نَشَاءُ لَعَلَّ نَاخِفُكَ

وویل (استاځیو) رب زموږ ته معلوم دی (دا چی) بیشکه مونږ تاسی ته خامخا درلیدلی شوی یو.

تفسیر: یعنی که مونږ پر الله تعالی دروغ وترو هغه خو مو وینی نو آیا الله جل جلاله به پخپل فعل سره د دروغجنانو پرله پسې تصدیق او تائید کوی؟ داسی له سره نشی کیدی اوس تاسی پوهیږئ که نه پوهیږئ الله تعالی ته دغه خبره ښه معلومه ده چی مونږ پخپلی دغی دعوی کېنې رشتینی یو او هیڅ یوه خبره له خپله ځانه نه وایو نو ځکه فعلاً هغه زموږ تصدیق فرمائی.

وَمَا عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاءُ الْمُبِينُ

او نشته پر مونږ مگر (پیغام) رسوونه ښکاره (سره له معجزاتو).

تفسیر: یعنی مونږ خپله فریضه اداء کړی ده، د الله تعالی پیغام مو په ښه واضح او ښکاره صورت تاسی ته رسولی دی او په ښو معقولو دلائلو او په زړه پوری طریقو مو تاسی پخپل خیر او شر پوهولی یی اوس وروسته د حجت له اتمامه تاسی پخپله غور او دقت وکړئ چی د تکذیب او عداوت انجام او عاقبت به څرنگه وی؟

قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَرْجِمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ

وویل (انطاکیانو) بیشکه مونږ بدفالی مو نیولی ده په تاسی (چی بند والی د باران دی) قسم دی که منع نه شوئ (له دعوی د دغه رسالته خپل) خامخا سنگسار به کړو مونږ هرومرو (خامخا) تاسی او خامخا ویه رسیږی هرومرو (خامخا) تاسی ته له طرفه زمونږ عذاب دردناک.

تفسیر: ممکن چی د مرسلینو د تکذیب او د کفر او عناد له شامته به پر دوی قحط او نور بلیات نازل شوی وی یا د انبیاء د ښوونی په اثر د دوی په منع کښی بیلتون واقع او بیا دوی په خپلو منغو کښی سره اختلاف وکړ غه ئی ومنل او غه ئی ونه منل او د نامبارکی نسبت ئی دوی ته وکړ یعنی ستاسی د قدمونو له شامته پر مونږ د قحط او بی اتفاقی او مصیبت بلا نازله شوی ده دغه گرد (تول) ستاسی له نحوست دی (العیاذ بالله) که نه مونږ پخوا له دی نه ښه ماړه وو او په اطمینان او سکون مو ژوندون کاوه. بس کړئ! او وروسته له دی نه مو په خپلو دی مواظو او نصابو سره مه ربروی (تکلیفوی)! او غوږونه مو مه کنوئ! که تاسی له خپل دغه وضعیت څخه لاس وانخیست! او له خپلو مواظو او نصابو غنی مو خوله ونه نیوله نو مونږ به سخت تکلیف او عذاب تاسی ته درورسو او تاسی به تر هغه پوری په گټو سره وولو تر څو چی مړه شی.

قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَإِنْ ذُكِّرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ^(۱۵)

وویل (استاخیو) چی بدفالی ستاسی له تاسی سره ده (چی دغه کفر دی) آیا نو که پند درکړ شی تاسی ته (نو دغه ته بدفالی وایی نه ده داسی) بلکه تاسی یو قوم بی مسرفان د انصاف له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی ستاسی د کفر او تکذیب له شامته عذاب نازل شوی دی که تاسی گردو (تولو) متحداً او متفقاً حق او صداقت منلی وی نو نه به دغه مذموم اختلاف او تفرقه ستاسی په منع کښی پیدا کیده او نه به په دی شان په آفاتو او بلیاتو مبتلا او اخته کیدی پس د نامبارکی او نحوست اسباب پخپله په تاسی کښی موجود دی نو بیا ولی په دغو مړه پوه خبره چی مونږ تاسی ته ښه نصائح او پوهنه دروړاندی کړی ده او تاسی مو ستاسی پر خیر او شر پوهولی یی خپل نحوست زمونږ پر سر غورځوئ! او له وژلو څخه مو ویروئ! حقیقت دا دی چی تاسی د عقل او د انسانیت له حدوده بیخی وتلی یی! نه خپله نفع او ضرر پخپل عقل سره معلومولی شی! او نه د انسانیت خبری ستاسی له خولې څخه وځی!.

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ

او راغی له لری طرفه د هغه ښار یو سری (حبیب نجار) چی مندی ئی وهلی.

تفسیر: وائی چی د دغه صالح سری نوم حبیب وو او د ښار په آخری برخه کښی په عبادت مشغول او لگیا و او له حلاله کسبه به ئی روزی خوړه. دغی فطری صلاحیت ده ته وار او موقع ور نه کړه چی چپ او ساکت پاتی شی د دغی قصی د آوریډلو په اثر د استاخیو او د مرسلینو د تائید او حمایت او د مکذبینو د پوهولو او نصیحت دپاره په منده او ډیره جلتی راغی - ولی چی دی وویرید نه چی اشقیاء د خپلو هغو ویرولو په اثر دغو مرسلینو او استاخیو ته څه ضرر او اذیت ورسوی. له دغه څخه معلومیږی چی د دغو مرسلینو د دعوت او تبلیغ اثر د دی ښار تر لری برخو پوری هم رسیدلی وو.

قَالَ يَقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ۚ اتَّبِعُوا مَن لَّا يَسْأَلْكُمْ

أَجْرًا وَهُمْ مُّهْتَدُونَ ۝

وویل (حبیب نجار) ای قومه زما متابعت وکړئ تاسی د مرسلانو استاخیو. متابعت وکړئ تاسی د هغه چا چی نه غواړی له تاسی څخه اجر بدل حال دا چی دوی پر سمه صافه لاره (د خیر او اصلاح) رهی (روان) دی.

تفسیر: یعنی دوی د الله تعالی استاخی دی او د الله تعالی پیغام ئی له خپل ځان سره راوړی دی کوم پند او نصیحت چی دوی تاسی ته کوی ښائی تاسی هغه ومنئ! او پری عمل وکړئ! وگورئ چی د دوی اخلاق - اعمال عادات او اطوار ټول ښه دی. او بی غرضه د خیر غوښتنه کوی او څه معاوضه او مزدوری هم له تاسی څخه نه غواړی نو بیا ولی د داسی بی غرضو او پاکو بزرگانو متابعت او اطاعت ونه کړی شی؟ او د الله تعالی هغه پیغام چی د دوی په ذریعه لیږلی شوی دی ولی ونه منلی شی!.

(نو دوی ورته وویل چی ته په دین د دوی ئی! نو هغه ورته داسی وویل چی)

وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي

او څه مانع ده ماته (بلکه نشته چی د زړه له صدقه) عبادت نه کوم د هغه (الله) چی پیدا کړی ئی یم زه

تفسیر: دا ئی اگر که خپل ځان ته ویلی دی مگر اصلی مقصود ئی دا دی چه نورو ته ئی واوروی یعنی پر تاسی څه شوی دی چه د هغه لوی الله تعالیٰ عبادت نه کوئ چی رب او خالق دی.

وَالَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٣﴾

او خاص دغه (الله ته) بیولی کیږئ تاسی (په قیامت کښی نو ښائی تاسی هم د هم دغه الله عبادت وکړئ!)

تفسیر: یعنی داسی مه گنئ چه تاسی ئی عبث پیدا کړی یئ! او بیا ئی هم داسی سر خوشی او آزاد پریښی یئ؟ او بل هیڅ مقصود ستاسی له دغه پیدایښت څخه نشته. داسی نه دی بلکه تاسی وروسته له مرگه گرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښی حاضر یږئ! نو ښائی چه لا اوس د هغی ورځی په تهیه او فکر کښی واوسی!

ءَاتَّخِذْ مِنْ دُونِ الْهَاءِ اِنْ يُّرِدِنَ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِي عَنْكَ شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونَ ﴿٢٤﴾ اِنِّيْ اِذَا اَلَفْتُ ضَلَلْتُ مُبِيْنٌ ﴿٢٥﴾

آیا ونیسم (پیدا کړم) بی له الله نور معبودان که اراده وفرمائی ماته رحمن د ضرر رسولو نو دفعه به نه کړی له ما څخه شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی (له هغه ضرره) او نه به می خلاص کړی (په زور) بیښکه زه کله (چی نور معبودان ونیسم) خامخا په گمراهی ښکاره کښی یم.

تفسیر: یعنی دغه څومره ښکاره او صریحه گمراهی ده چی له هغه مهربان او مطلق قادر الله څخه مخ اړوئ او د داسی شیانو عبادت کوئ چی هغوی مو نه د پاک الله د نازل کړیو تکالیفو او ربړو (زحمتونو) څخه پخپله خلاصولی شی او نه مو په سپارښت سره تری بچ کولی شی.

إِنِّي أَمِنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ ﴿٢٥﴾

بیشکه زه چی یم ایمان می راوړی دی په رب ستاسی پس واورئ تاسی له مانه، (څو می شاهدان شی! په قیامت کښی)

تفسیر: یعنی په مجمع کښی بی له ترده او اندیښنی اعلان کوم چی ما پر واحد الله ایمان راوړی دی. دغه خبره دی گرد (تول) سره واورئ! شاید مراسلاتو ته ئی د دی لامله (له وجی) اورولی وی څو د الله تعالیٰ په مخ کښی شهادت ورکړی. او قوم ته ئی دا شهادت ځکه اورولی وی چی د هغه د آوریډلو څخه متأثر شی - یا اقلأ د یوه مؤمن د ایمان د قوت د مشاهدی په طرف متوجه شی.

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ

وویل شو (ورته چی څه) ننوځه جنت ته (نو داخل شو جنت ته او بی انتهاء نعمتونه ئی په کښی ولیدل)

تفسیر: یعنی علی الفور ده ته د جنت د ننوتلو فرمان ورکړ شو - نقل کوی چی قوم هغه په ډیر ظلم، جفا او غټ زړه توب سره په شهادت ورسوه نو ځکه سم د لاسه د ده شهادت سره متصل حکم صادر شو چی دی فوراً په جنت کښی داخل شی - لکه چی د شهداؤ د ارواحو په نسبت له احادیثو څخه ثابت دی چی دوی پخوا له محشره په جنت کښی داخلیدي.

قَالَ لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا عَفَّرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمَكْرُمِينَ ﴿٢٧﴾

وویل ده کاشکی چی دا قوم زما پوه شوی وی په دی چی مغفرت بښنه وکړه ماته رب زما او وئی گرځولمه زه له عزت ورکړیو شویو (په ادخال د جنت سره).

تفسیر: قوم له هغه سره دښمنی وکړه چی دی ئی وواژه مگر دی وروسته د جنت له ننوتلو څخه

هم د قوم له خیر غوښتلو څخه بیفکره نشو - او وی ویل که زما قوم زما له حاله او له دغه انعام او اکرام څخه چی د الله تعالی له لوری پر ما مبذول شوی دی خبریدلی نو هرومرو (خامخا) ئی ایمان راووړ .

وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٣٦﴾ إِنَّ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خُمُودٌ ﴿٣٧﴾

او نه مو ؤ نازل کړی پر قوم د دغه (حبیب نجار) وروسته (له شهادته) د ده هیڅ لښکر له (جانبه د) آسمانه او نه وو مونږ نازلوونکی (د لښکر د ملاتړکو). نه ؤ دا عذاب (د دی قوم) مگر چغه وه یوه (د جبریل) پس ناڅاپه دوی مړه یخ کړخ پراته ؤ (لکه ایره د اور).

تفسیر: یعنی وروسته له هغه دغه قوم د کفر - ظلم او د مرسلینو د تکذیب په بدل هلاک کړل شول او د دوی د دغه اهلاك دپاره مزیدو ترتیباتو او اهتمامو ته دومره ضرورت پاتی نشو چی له آسمانه ورته پرېنتی لیدلی کیدی او نه د الله تعالی دغه عادت دی چی د اقوامو د اهلاك دپاره لوی افواج ولیږي که هسی د کوم خاص مصلحت دپاره ئی د پرېنتو افواج لیدلی وی هغه بیهله خبره ده په دغسی مواردو کښی د دیرو لویو مدعیانو او اعیانو د سرولو او څخ پځ غورځولو دپاره یوه معمولی چغه کافی ده لکه چی د هم دغه قوم حال هم داسی شو چی پرېنتی پر دوی یوه چغه ووهله او دوی گرد (تول) سره یو ځای همغلته مړه شول.

يَحْشُرُهُ عَلَى الْعِبَادَةِ مَا يَأْتِيهِمْ مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٨﴾ أَلَمْ يَرَوْا كَمَا أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣٩﴾

ای حسرت افسوس دی پر بندگيانو (کافرانو) نه دی راغلی دوی ته هیڅ رسول مگر ؤ دوی چی په هغه پوری به ئی توکی مسخری کولی. آیا نه وینی (دغه کفار) چی څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانی چی بیشکه هغه (هلاک کړی شوی) دوی ته بیرته نه راگرځی (دنیا ته

نو دوی پری ولی عبرت نه اخلی؟.

تفسیر: یعنی کوری او اوری چی په دنیا غومره اقوام او ملل له انبیاو سره د استهزاء او تمسخر په بدل هلاک او تباہ شوی دی چی اوس د هغوی نوم او نښه هم د دنیا په مخ کښی نه ده پاتی نو هیڅ یو تن له هغوی ځنی د دغی خبری توان او طاقت هم نه لری چی بیرته راشی. د عذاب په ژرنده کښی دوی تول سره اوږه او دلده او برابر شوی دی خو دوی سره له هغه پند او عبرت نه اخلی او هر کله چی کوم نوی رسول دوی ته راغی نو دوی بیا په همغو تمسخر او استهزاء او توکو مسخرو باندی لاس پوری کوی چی پخوانی کفار په هغه معتاد او د هغو په اثر پخپله سزا او هیداد (انجام) ورسیدل لکه چی نن له خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم سره د معظمی مکی کفار هم داسی سلوک او معامله کوی .

وَأَنَّ كُلَّ شَيْءٍ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٦٦﴾

او نه دی دا گرد (خالق) مگر تول په نزد زمونږ حاضر کړی شوی وی دپاره د جزاء (په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی هغه خو د دنیا عذاب و د آخرت سزا خو بيله ده داسی مه گنئ کله چی هلاک شوئ نو بیا به بیرته زمونږ په طرف نه راغی او گردی (تولی) خبری او قصی ختمی شوی. د گردو (تولو) مخلوقاتو رجوع او حضور د پاک الله په دربار کښی یو حتمی او ضروری امر دی او هلته به تول مجرمین او منکرین بلا استثناء نیولی کیږی.

وَأَيُّ لَهمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ ۚ أَحييها ۖ وَأخرجنا منها حَبَابَ مُنْتَه يَاكُونُ ﴿٦٧﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَاتٍ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجْرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٦٨﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهَا

او یو دلیل (د قدرت) دی دوی ته ځمکه مړه (وچه کلکه) چی ژوندی کوو مونږ هغه (په اوبو سره) او راویاسو مونږ له هغی ځمکی څخه دانی نو له ځینو د دغو (دانو) څخه خوری (خپل قوت پری کوی). او پیدا کړی مو دی په دغی ځمکی کښی باغونه له (هر قسمه د) خرماگانو او (له هر راز قسم) کورو) انگورو او جاری کړی مو دی په دغی (ځمکی) کښی له چینو (د

اوبو) شخه دپاره د دی چی وخوری دوی له میوو د هغو (مذکوره شیانو)

تفسیر: یعنی نباتی دوی ته داسی شبهه پیدا شوی وی چی پس له موته بیا به مونږ څرنگه ژوندی راپاڅولی کیږو؟ دغه په دی صورت وپوهوی څرنگه چی ځمکه وچه کلکه مړه پرته وی نو بیا الله تعالیٰ ئی تکه شنه زرغونه او ژوندی کوی او په کښی راز راز (قسم قسم) ونی، گلان، غلی، دانی، میوی، باغ، بهار او نور پیدا کوی چی تاسی ئی استعمالوئ هم داسی قیاس او اټکل وکړی چی په مرو ابدانو کښی هم الله تعالیٰ د حیات روح پو کوی په هر حال په دغی مری ځمکی کښی دوی ته یوه داسی ښه او د قدرت دلیل شته چی په هغه کښی د غور او دقت کولو شخه بعث بعدالموت - د الله تعالیٰ وحدانیت او عظمت او انعام او احسان په ښه ډول (طریقه) سره پیژندل او پوهیدل کیږی.

تنبيه: په پانسیو آیتونو کښی د تهریب خوا ښکاره وه چی د الله تعالیٰ له عذاب ووبریږئ! او د هدایت لاره ئی ځان ته اختیار کړئ! په دغو آیتونو کښی ئی د ترغیب صورت اختیار فرمایلی دی. یعنی د الله تعالیٰ نعمتونه په ښه شان سره وپیژنئ! او د الله شکر گزاری ته متوجه شئ! او په دغه ښه وپوهیږئ هغه الله چی مړه ځمکه ژوندی کولی شی هغه که په ایمانی حیثیت سره یو مړ قوم هم ژوندی کړی نو هغه ته دغه کار هیڅ اشکال نه لری.

وَمَا عَمَلُهُمْ إِلَّا يَوْمًا قَلِيلًا ﴿٣٥﴾

او نه دی پیدا کړی دغه (میوی) لاسونو د دوی آیا پس شکر نه وباسی دوی (په دغو نعماو د الله).

تفسیر: یعنی میوی او د ځمکی نور حاصلات د الله تعالیٰ په قدرت سره پیدا کیږی د دوی په لاسونو کښی داسی قدرت نشته چی د کورو یا کجورو (انگورو یا خرماؤ) یوه دانه هم پیدا کړی شی. سره له هغه محنت او تردد چی د یوه باغ په لگولو او روزنه کښی کیږی مگر د دغه باغ د میوو او حاصلاتو راوستل د الله تعالیٰ کار او د ده د قدرت په قبضه او اختیار کښی دی. او که په غور سره وکتل شی ټول هغه کارونه چی د انسانانو په سعی او کوشښ سره انجام مومی هغه هم فی الحقیقت د الله تعالیٰ په عطاء کړی شوی قدرت او قوت او مشیت او ارادی سره کیږی. لهدا په هر حیثیت سره د الله تعالیٰ شکر ایستل او احسان پیژندل واجب دی.

تنبيه: محقق مترجم رحمة الله علیه په ﴿وَمَا عَمَلُهُمْ إِلَّا يَوْمًا قَلِيلًا﴾ کښی «ما» نافیه اخیستی ده. کماهو دأب اکثر المتأخرین - لیکن له اسلافو شخه عموماً د دغی «ما» موصوله توب نقل شوی دی چی د هغه تائید د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه له قرأته چی په کښی «وَمَا عَمَلُهُمْ إِلَّا يَوْمًا قَلِيلًا» دی کیږی.

سُبْحَنَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾

یاکی ده (له هر عیبه) هغه الله ته چی پیدا کری نی دی دغه (تولی) جوړی (انواع اصناف) تول له هغو څیزونو چی زرغونوی نی ځمکه او له ځانونو د دوی (اولاد لمسی کړوسی) او له هغو (مخلوقاتو) څخه چی دوی نی نه پیژنی (د علویاتو او د سفلیاتو له عجائبو مخلوقاتو څخه).

تفسیر: یعنی په نباتاتو او انسانانو او په هغو نورو مخلوقاتو کښی چی لا له هغوی څخه خلق پوره نه دی خبر الله تعالی جوړی پیدا کری دی. اعم له دی نه چی دغه جوړه توب د تقابل له حیثیته وی لکه نر او بیځه (نر وماده) خواړه او تروه، تور او سپین، ورځ او شپه، رڼا (رنرا) او تیاره. یا د تماثل له حیثیته وی لکه په یوه شان - یو رنگ، یو خوند میوی او د ځمکی نور محصولات او په یوه شکل او صورت سره دوه ساکبنان (جاندار). په هر حال په مخلوقاتو کښی هیڅ یو داسی مخلوق نشته چی د هغه بل کوم مقابل او مماثل نه وی. ځکه چی مقابله یا مماثلت په هغو شیانو کښی کیدی شی چی په کومه درجه کښی فی الجمله اشتراک ولری. د خالق او مخلوق اشتراک په هیڅ یوه حقیقت - صورت او صفت کښی سره بیخی نشته.

وَايَا لَهُمُ الْاِلٰهَ سَلَخُ مِنْهُ النَّارَ فَاذَاهُمْ مُظْلِمُونَ ﴿۳۷﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ۖ

او یو دلیل (د قدرت د الله) دوی ته شپه ده چی راوباسو مونږ له هغی (شپی) څخه ورځ پس ناڅاپه دوی ننوتونکی وی په تیارو کښی او (بل دلیل د قدرت د الله دوی ته) لمر (دی چی) ځی پخپلی تاکلی (مقرر) لاری باندی (یا خپل ځای ته)،

تفسیر: «سلخ» د حیوان پوستکی ایستلو ته وائی چی تری لاندی غوښه نی ښکاره شی هم داسی وگنځ د شپی په تیارو باندی د ورځی څادر هوار کری شوی دی. څه وخت چی دغه د رڼا (رنرا) څادر د دی له سره څخه لری کر شی خلق په تیارو کښی پاتی کیږی وروسته له هغه لمر بیا په خپل همنه مقرر تگ سره په معین وخت راخیژی او تول جهان او شیان رنوی، د لیل او نهار پر

دغو تقلباتو قیاس او اتکل وکړئ او ښه وپوهیږئ چې الله تعالیٰ عالم هم داسې فناء کوی او بیا ئی د بقاء بل عالم ته انتقال او ژوندی راپاڅوی او بیشکه هم دغه الله تعالیٰ د عبادت وې (قابل) او لایق دی چې د ده په قدرت کښی د دغو عظیم الشانو انقلاباتو واک اختیار او زمام دی چې له هغه څخه مونږ ته د مختلفو اقسامو فوائد رارسیری. هغه مطلق قادر چې شپه په ورځی سره تبدیلولی نو له هغه څخه دغه خبره کله لری او بعیده ده چې د رسالت د لمر په ذریعه دغه دنیا هم د جهالت له تیارو څخه وباسی او لری ئی کړی. لیکن د شپې او ورځی او د لمر او قمر او د انجم د طلوع او غروب په شان هر کار پخپل وخت او نیټه کیږی.

ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۳۶﴾

دغه (مخصوص حرکت د لمر حکم) اندازه ده د ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه دانا (پر هر شیز).

تفسیر: د لمر چال او لاره مقرر ده او دی پر هغی باندی منظم درومی یو یغړکی یوه ربه له هغی څخه وړاندی وروسته نشی کیدی پر همنه کار چې لگولی شوی دی تل تر تله په هم هغه کښی لگیا دی یوه شیبه هم په قرار او آرام نه دی د شپې او د ورځی چورلیدل او د کلنی تحویل په هر هر ځای کښی چې ښائی ورسیری او مقرر موسم او اوقات پیدا کړی په همنو ځایونو او موسمو رسیری بیا له هغه ځایه د الله تعالیٰ په حکم سره په بلی دوری باندی شروع کوی د قیامت تر قرب او قیام پوری هم دغه وضعیت دوام لری څو دغسی یو وقت راشی چې هلته د الله تعالیٰ له جانب پر لمر داسی حکم صادریری چې له همنه ځایه چه غروب شوی ئی بیرته راوخیږه! دغه هم دا وخت دی چې باب‌التوبه به ترل کیږی کما ورد فی‌الحديث الصحيح. خبره دا ده چې د ده دغه د طلوع او غروب، د دغه گرد (تول) نظام د هغه غالب، زبردست، علیم او خبیر ذات له جانب قائم کړی شوی دی چې د ده انتظام او قوام بل هیڅوک نشی خرابولی او نه ئی ماتولی او نه د ده پر دغه حکمت او پوهنی څه تنقید او تبصره کولی شی دی هر وخت چې اراده وفرمائی او څرنگه چې مشیت وفرمائی په کښی تحویل او تبدیل او تعدیل کولی شی هیڅوک او هیڅ شی د ده د دغو اراداتو او مشیاتو په مقابل کښی له سره هیڅ تردد او انکار نشی کولی.

تنبيه: د دغه آیت په تفسیر کښی یو حدیث راغلی دی چې په هغه کښی د لمر په تحت العرش کښی د سجده کولو ذکر شته دلته د هغه د تشریح ځای نه دی په دغه مورد کښی دی زمونږ هغه مستقل مضمون ولوست شی چې د «سجود الشمس» تر عنوان لاندی چاپ شوی دی.

وَالْقَمَرَ قَدَّارُهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَاكَ الْعُرْجُونَ الْقَدِيمُ ﴿۳۷﴾

او سپوږمۍ ته اندازه کړی (او ویشلی) دی مونږ منزلونه تر هغه پوری چی وگرځی (په نظر کښی) لکه وچه څانگه د خرما (چه کلکه کړه، ژیره او نرئ شی).

تفسیر: یعنی د لمر په شان قمر تل په یوه وضعیت او هیثت نه دی بلکه هره ورځ تزئید یا تنقیص مومی الله تعالیٰ قمر ته (۲۸) منازل مقرر فرمایلی دی چی دی دغه منازل په یوه معین نظام سره درجه په درجه طی او پری کوی په رومبۍ آیت کښی د شپې بیان و، بیا د لمر بیان وشو چی تری د کلونو او موسمو او فصلونو او شپو او ورځو - گری - (ساعت) شیبی - (دقیقی) ربی (ثانیی) اوقات تشکیل کیږی. اوس د سپوږمۍ تذکره فرمائی چی د هنی په نقل او حرکت پوری د قمری ورځو، میاشتو کلونو اوقات مربوط دی. لمر او سپوږمۍ د هری میاشتی په آخر کښی تقریباً سره نژدی کیږی دلته قمر له سترگو څخه پټیږی. کله چی بیا له لمر وړاندی کیږی نو په نظر راځی. بیا نو منزل په منزل په دی حال کښی چی پرله پسې زیاتیږی پرمخ تګ کوی. څو څلورلسمی شپې ته ورسیږی. نو په (۱۴) کښی بیخی پوره او کاملیږی وروسته له دی نه بیا پخپل تنقیص شروع کوی څو متدرجاً او ورو ورو خپل همغه د اولی شپې هیثت ته اعاده او مراجعت وکړی او د کجورو د هنی قدیمی وچی کلکی څانگی په شان چی له ډیر وچوالی لکه لینده کړه او نری کیږی، کړه وړه، نری، بی رونقه ضعیفه، نحیفه په سترگو کښی بریږی.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ
وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿۵۰﴾

نه دی لمر لائق دغه لره (او له وسه ئی پوره نه ده) چی لاندی کړی سپوږمۍ (په زمان مکان اوصافو کښی) او نه شپه رومبۍ کیدونکی ده له ورځی، او دغه تول (فلکی اجرام) په آسمان کښی چورلیدونکی دی (لامبو په کښی وهی فراخ په کښی روان دی).

تفسیر: د لمر سلطنت په ورځو کښی دی. او د شپې حکومت په سپوږمۍ پوری تړلی دی. داسی نشی کیدی چی سپوږمۍ د خپلو وړانگو (انوارو) شیندلو (خوړولو) په وخت کښی لمر د پلوشی (اشعه) تحت الشاع واقع شی. یا ورځ لږ شانتی په مخ کښی شی او د شپې پر کومه برخه متصرف شی یا شپه سبقت وکړی او د ورځی له اختتام څخه پخوا راشی. په هر ملک او اقلیم او

په هره زمانه او موسم کښې کومه اندازه چی شپې او ورځې ته ایښودلې شوی ده دغه کرات هیڅ مجال او قدرت نه لری چی له خپل تاکلی (مقرر کړی) حرکت او سرعت څخه وړاندی یا وروسته د یوی رپې په اندازه هم تجاوز یا تخلف وکړی شی. هره یوه سیاره په هغه خپل مدار کښې قائمه او پخپل معین نظام سره چورلی او له هغه څنې د یوی ذری په اندازه هم یوی خوا او بلی خوا ته هیڅ تامل او تجاوز نشی کولی او سره له دغومره لویوالی او سریع او ګرندی حرکت په دغی آزادی فضا کښې یو له بله سره تکر نه ویی او نه متصادم کیږی او نه له خپلی مقرری اندازی څخه څوکه (ورو) یا ګرندی کیږی. آیا دغه د دی خبری واضحه نښه نه ده چی دغه ټول عظیم الشان مشینونه او د هغو دغه ګرد (ټول) اجزاء او پرزی د کوم زبردست علیم، خبیر، قدیر ذات په قبضه او اختیار کښې دی چی په داسی دقیق او منظم صورت سره پخپلو کارونو کښې لګیا دی، بیا نو هغه لوی ذات چی دغه شپې ورځې، لمر، قمر، انجم او ټول علویات او سفلیات ومافیه ئی پیدا کړی دی او په دغو کښې هر راز (قسم) تبدیل، تحویل کوی آیا هغه په دی باندی نه دی قدیر چی تاسی وروسته له فناء څخه بیا ژوندی راپاڅوی. (العیاذ بالله) **تنبیه:** حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه د ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ تَدْرِكُ الْقَمَرَ﴾ د تعبیر نکته داسی بیان فرمائی چی «لمر او قمر د هری میاشتی په آخر سره نژدی کیږی نو قمر لمر نیسی او لمر قمر نشی نیولی نو ځکه **«لَا الْقَمَرُ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَدْرِكَ الشَّمْسُ»** ئی ونه فرمایل «والله اعلم»

یا دا چی نه دی لمر داسی او نه ښائی لمر ته دا چی لاندی کړی دی سپوږمئی او وروسیږی یعنی چی صحیحه او آسانه وی ورته دا چی لاندی کړی سپوږمۍ او وروسیږی ورته یا په زمان کښې چی په شپو کښې ورسره یو ځای شی یا په مکان کښې چی لمر سماءالدنیا ته ورګوز شی یا په اوصافو کښې چی د لمر سیر هم لکه قمر شی یا په سلطان او کمال کښې چی په څوارلسمه کښې ورسره ګډ شی، یا په آثارو او منافعو کښې چی لمر هم د قمر آثار او خواص پیدا کړی حال دا چه هر یو له دغو پنځو ممنوعو شیانو ممنوع او دلیل د هر یو ښکاره دی. «برهان الدین کشککی»

وَاٰیَةُ لَهُمْ اَّاۤاَحْمَلْنَاۤ ذُرِّيَّتَهُمْ فِی الْفُلْکِ الْمَشْحُوْنِ ۝ وَخَلَقْنَا لَهُمْ
مِّنْ مِّثْلِهٖۤ اٰیٰرَکْبُوْنَ ۝

او یوه نښه دلیل (د قدرت د الله) دوی ته دا ده چی بیشکه مونږ سواره کړی دی مونږ اولاد د دوی په بیړی (جهاز د نوح) ډکه کړی شوی کښې او پیدا کړی دی مونږ دوی ته په شان د دغه (بیړی) هر هغه څه چی دوی پری سوږیږی (له نورو نواقلو څخه).

تفسیر: یعنی د حضرت نوح علیه السلام په زمانه کښی لکه چه طوفان راغی نو د آدم نسل ئی د هغه پر دکې بیړی سور کړ چی نوح علیه السلام هغه جوړه کړی ده که نه د انسان تخم به نه پاتی کیده بیا د هنی بیړی په نمونه ئی نوری بیړی او جهازونه درجوړ کړل چی پر هغو تاسی تر نن پوری سورپړئ او سره له خپلو احمالو او اثقالو ئی له یوی وچی څخه بلی وچی ته وړئ! او له دغو جهازونو څخه هم داسی کار اخلئ لکه چی له نورو نواقلو څخه ئی اخلئ مثلاً اوبښ چی هغه ته عربو «سفائن البر» یعنی د وچی بیړی ویل.

وَإِنْ شَأْنُكُمْ فَلَا صَرْفَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَنْقُدُونَ ۝۱۱۰ مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ۝۱۱۱

او که اراده وفرمایو مونږ نو غرق کړی به مو وو دغه (راکبین د بیړی) پس نه به وی هیڅ فریاد رس او نه به دوی خلاصولی کیږی (له غرقه) مگر (نه ئی غرقوو) په رحمت مهربانی خپلی سره او دپاره د نفعی اخیستلو تر نیتی (د مرگ د دوی) پوری.

تفسیر: یعنی دغه د هډوکو یوه موتی انسان ته وگورئ چی څرنگه له ویروونکی سمندرونو او سیندونو څخه د جهاز په ذریعه تیریږی راتیریږی چی د هغو په نسبت د خورا (دیر) لویو جهازونو حقیقت د یوه نری څڅلی په اندازه هم نه دی که الله تعالی اراده وفرمائی چی تاسی په دغو سیندونو کښی ډوب کړی نو څوک تاسی ته له دغه ډوبیدلو څخه نجات درکوی؟ او څوک به مو په فریاد رسیږی. مگر دغه د الله تعالی د حکمت او مهربانی او مصلحت اقتضاء ده چی گرد (تول) بحری راکبین نه ډوبوی ځکه چی د ده د رحمت او حکمت اقتضاء هم دغسی ده چی دوی تر یوی معینی نیتی پوری ژوندی وی او دغه دنیوی امور پخپل طبیعی مدار وگرځی. د دیر افسوس ځای دی چی دیر خلق د قدرت پر دغو دلائلو او نشو نه پوهیږی او نه د الله تعالی د دغو نعماتو قدر پېژنی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ۝ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ۝۱۱۲

او کله چی وویل شی دوی ته چی ځان وساتئ له هغه (دنیوی عذاب) چی په مخکښی ستاسی دی او له هغه (اخروی عذاب) چی وروسته درپسی راځی ښائی پر تاسی رحم وکړ شی (نو دوی مخ وگرځوی) او نه راځی دوی ته هیڅ دلیل له دلائلو د (قدرت) د رب د دوی مکر دی دوی له هغو (دلائلو) څخه مخ گرځوونکی.

تفسیر: وړاندی د جزاء ورځ راځی - او وروسته مو پریښی دی خپل اعمال. یعنی کله چه دوی ته وویل شی چی د قیامت د سزا او د بدو اعمالو له شامت څخه وویریئ! او د خپلی آخری خاتمی په نسبت څه فکر او غور وکړئ! څو د الله تعالیٰ رحمت ستاسی په لوری متوجه شی نو دوی په نصیحت له سره غوړ نه ږدی او تل د الله تعالیٰ له احکامو څخه مخ اړوی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا الَّذَيْنِ كَفَرُوا بِاللَّذَيْنِ أَمْنُوا أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ ت

او کله چی وویل شی دوی ته چی نفقه ورکړه کوئ (عاجزانو ته) له ځینو هغو (مالونو) چی رزق روزی درکړی دی تاسی ته الله نو وائی هغه کسان چی کافران شوی دی (له جهته د استهزاء) هغو کسانو ته چی ایمان نی راوړی دی آیا طعام ورکړو مونږ هغه چاته که اراده فرمائلی وی الله نو طعام به نی ورکړی وو هغه ته

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ نور احکام به څه ومنی - پر فقراؤ او مساکینو مال لگول د دوی په نزد هم د ثواب کار دی لیکن هم دغه مسلمه خبره لکه چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مؤمنانو له طرفه دغو منکرانو ته ویله کیږی نو په نهایتو سپکو طریقو او تمسخر او پوچندو (استهزاء) سره تری اعراض او انکار کوی، او وائی «هغو کسانو ته چی پخپله پاک الله رزق او روزی نه ده ورکړی مونږ به هغوی ته څه ورکولی شو او ولی به نی ورځوړو مونږ د الله تعالیٰ له مشیته مخالف کار نشو کولی، که د الله تعالیٰ مشیت داسی نه وی نو دوی به نی فقرا او محتاج - او مونږ به نی غنی او دولتمن نه وو گرځولی.» نو آیا د دغه حماقت او بی حیائی په مقابل کښی څه وویل شی؟ آیا که د الله تعالیٰ اراده د چا په ورکړه کښی شوی وی نو د هغه هم دا یو صورت دی چی پخپله الله تعالیٰ بلا واسطه رزق د هغه په لاس کښی ورکړی؟ که په وسایطو ورکول هم د الله تعالیٰ له مشیت څخه دی؟ نو تاسی دغسی فیصله ولی وکړله؟ چه د الله تعالیٰ اراده په دی نه ده شوی چی هغو ته دودی ورکړی دغه خو د الله تعالیٰ امتحان دی چی

اغنيا ئى د فقراف پر اعانت مامور فرمايلى دى او د دوى په وسيله ئى د هغوى د رزق رسولو سامان مهيا كرى دى. هر هغه چى په دغه امتحان كېنى پاتى او ناكامه شى نو ښائى چى دى پر خپلى بدبختى او ناكامى وژاړى.

تنبیه: د ځينو اسلافو له اقوالو معلومېږي چى دغه آيت د ځينو زنداقه و په حق كېنى دى په دغه صورت به د دوى دغه قول پر تمسخر نه حمل كيږي بلكه پر خپل حقيقت ايښود كيږي.

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٥﴾

نه يې تاسى مگر په گمراهى ښكاره كېنى.

تفسير: كه دغه جمله د كفارو د قول تتمه وي نو مطلب به ئى داسى كيږي «اى د مؤمنانو تولى! تاسى په صريحى گمراهى كېنى لويديلى يې چى د داسى خلقو د گيډى پر مړولو پسى گرځئ چى د الله تعالى له طرفه هغو كفارو ته خطاب دى چى دوى څومره چتى (بيكاره) او فضول خبرى كوي. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليكي «دغه گمراهى ده چى په نيك كار كېنى پر تقدير حواله وركړى او د خپلو مزو په لاس ته راوړلو كېنى په طمعى او توقع پسى مندى ووهى».

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾

او وائى (كفار) چى كله به وى دغه وعده (د قيامت ؟ ووايې راته!) كه چيږي يې تاسى صادقين رښتيني (په دى كېنى اى مؤمنانو!).

تفسير: يعنى ستاسى دغه قيامت او دغه عذاب او آفتونه چى تاسى مو له هغو څخه پرله پسى ويږوى، كله راځي ؟ او دغه مواعيد مو كله پوره كيږي ؟ كه تاسى په واقع سره رښتيني يې نو دغه وعده ژر تر ژره پوره كړئ او مونږ ته ئى راوښيئ!

مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٣٧﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣٨﴾

(نو فرمائى الله چى) انتظار نه كوى (كفار) مگر د چغى پوى (د اسرافيل)

چی وږه نیسی دوی حال دا چی دوی به جگړی سره کوی. پس توان به ئی ونه شی د وصیت او نه به خپل اهل ته بیرته ورشی (له مشاغلو خپلو).

تفسیر: یعنی قیامت به یو ناڅاپه فجأة واقع شی او په داسی حالت کښی به قائمیری چی ټول خلق پخپلو معاملاتو او چارو کښی مشغول او لگیا وی. څه وخت چی اول صور (شپیلی) وپوځلی شی د گردو (ټولو) هوش او حواس به مفقود او ورک شی او بالاخر ټول سره مری او په هر ځای کښی به مری یو پر بل لویږی دوی به دومره یو فرصت هم ونه مومی چی څه ووانی یا څه وصیت وکړی یا خپلو کورونو ته خپل ځان ورسوی، او بالفرض که وصیت هم وکړی نو چا ته به ئی کوی؟ او که خپلو کورونو ته راهم شی نو کورونه به ئی چیری ودان پاتی وی؟

وَنُفَعُ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْجِدَارِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾

او بیا به پوکی وکړ شی په صور (شپیلی) کښی پس ناڅاپه دوی له قبورو څخه په طرف د رب خپل به مندی وهی غغلی.

تفسیر: یعنی کله چه دوهمه شپیلی (صور) وپوځلی شی نو گرد (ټول) مخلوقات به سره ژوندی کیږی او له خپلو قبورو څخه به راپورته کیږی. او پریښتی به په ډیر سرعت او شطارت (چالاکی) سره دوی گرد (ټول) په تیل وهلو سره د محشر د میدان په لوری ولی او شری به ئی.

قَالُوا يَا بَنِي آدَمَ بَعَثْنَا مِنْ مَرْقَدٍ نَارًا

وانی به دوی ای هلاک خرابی ده مونږ ته چا راپاخولو له ځایونو دخوبونو زمونږ څخه.

تفسیر: بنائی چی د اولی او دوهمی نفخی په منځ کښی به پر دوی د خوب حالت طاری کیږی. یا د قیامت د هولناکی منظری له لیدلو څخه به دوی د قبر عذاب آسان وگنی او داسی یو وضعیت به ځان ته اختیاروی چی خوب ته به ورته او مشابه وی یا به «مرقد» د مضجع په معنی وی د خوب له کیفیت څخه به تجرید وکړی شی والله اعلم.

هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾

دا هغه (دوهم ژوندون) دی چی وعده ئی کری وه رحمن او رشتیا ویلی وو رسولانو.

تفسیر: دغه جواب د الله تعالی له جانب په هغه وخت کېږی ورکاوه کیږی. یا ئی مستقبل د حاضر په ځای درولی هم دا اوس ورته جواب وائی یعنی ولی دغه پوښتنه کوئ؟ لږ شاته خو خپلی سترگی وغړول او دغه وضعیت ته وگورئ! دا خو هم هغه ژوندی راپاڅول دی چی د هغو وعده د الله تعالی له طرفه تاسی ته درکړی شوی وه. او انبیاء الله به پرله پسې د هغو اخبار او اطلاع تاسی ته درکوله.

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاذَاهُمْ جَبِيحٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿۳۶﴾

نه به وی (دغه نفخه الثانيه) مگر چغه یوه (چی وشي نو راژوندی به شی دوی تول) پس ناڅاپه دوی تول په نزد زمونږ به حاضر کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی هیڅ یو متنفس به نه تهنیدلی شی - او نه به چیری خپل ځان پتولی شی.

فَالْيَوْمَ لَا نُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۳۷﴾

پس نن ورځ به ونه کاوه شی ظلم په هیڅ نفس باندی د هیڅ څیز او نه به جزاء درکوله کیږی تاسی ته مگر (جزاء) د هغو (اعمالو) چی وئ تاسی چه کول به مو (له خیر او شر په دنیا کېږی).

تفسیر: یعنی د هیچا به نه نیکی ضائع کیږی او نه به د جرم له حیثیت او اندازی څخه زیاته سزا چاته ورکوله کیږی. پوره پوره او په کامل ډول (طریقه) سره هر چاته د هغی جزاء او سزا ورکاوه کیږی. او له هر چا سره به په عدل او انصاف سره معامله وشي. او هر چاته به هر هغه نیک او بدکار چی په دنیا کېږی ئی کری وی په عقبی کېږی د ثواب او عقاب په شکل او صورت ور د مخه او وړاندی کیږی.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿۳۸﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلِّ عَلَى الْأَرْيَافِ مُتَمَرِّغُونَ ﴿۳۹﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ﴿۴۰﴾

بیشکه اصحاب یاران د جنت به نن ورځ په مشغولتیا کښی د لذت اخیستونکی وی. دغه (جنتیان) او ښځی د دوی به په سیوریو کښی (ناست وی) پر تختونو باندی تکیه وهونکی به وی. وی به دوی ته په دغه جنت کښی (انواع د) میوو او وی به دوی ته هر هغه شی چه غواړی ئی دوی (او آرزو ئی کوی).

تفسیر: په جنت کښی به د هر قسم عیش - عشرت او نشاط وسائل او سامان وی. مؤمنین به له دنیوی مکروهاتو څخه نجات ومومی او په جنت کښی به د هغوی مشغله ماسواء له تفریح او ساعت تیری څخه بل شی نه وی. دوی به له خپلو ښځو سره یو ځای لکه شودی او شکره گډ او خوښ او خوشال وی. په ډیره اعلیٰ درجه ښائسته او ښکلو چپرکتونو (خپرکتونو) او پالنگونو به هوسائی (راحت) او آرام کوی. هر قسم میوی، دانی ماکولات او مشروبات به دوی ته حاضر او مهیا وی. پس لنده ئی دا د هر هغه شی طلب آرزو او تمنا چی د جنتیانو په زړونو کښی وگرځی همغه به ورته علی الفور وپاندی کیږی. او د دوی گرد (تول) مرادونه، ارمانونه به دوی ته پوره او کامل وررسیږی. دغه خو جسمانی خوندونه او لذائذ شول وروسته له دی نه د روحانی نعمتونو په طرف په ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّكَ﴾ سره لږ څه اشاره فرمائی.

سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَجِيْوْ

وی به دوی ته سلام (چی ویه ویلی شی ورته) په ویلو سره له (طرفه د) رب رحم والا.

تفسیر: یعنی د هغه مهربان رحمن له جانب به جنتیانو ته سلام وایه کیږی که د پریستو په ذریعه وی یا به بلا واسطه پخپله رب الرحیم د سلام ارشاد فرمائی لکه چی د «ابن ماجه» په یوه روایت کښی راغلی دی. د دی اعلیٰ لذت او کیفیت په نسبت به څه ویلی شی چی د ښکلو او ویلو له قوی څخه وتلی دی. اللهم ارزقنا هذه النعمة العظمی بحرمۃ نبیک محمد صلی الله علیه وسلم

وَأَمَّا زُورُ الْيَوْمِ إِنَّمَا الْيَوْمُ مَوْءُونٌ

او (ویه وایه شی چی) راجدا شی نن ورځ ای مجرمانو (کافرانو له مؤمنانو څخه).

تفسیر: یعنی د جنتیانو په عیش او آرام کېنې تاسی له سره هیڅ برخه نه لرئ ستاسی د هستوګنې ځای بیل دی چی تل به همغلته اوسیږئ ای مجرمانو کافرانو!

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَبْنَىٰ أَدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ۖ وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾

آیا حکم نه وو کړی ما تاسی ته (په ژبو د رسولانو سره) ای ځامنو د آدم په دی سره چي عبادت مه کوئ تاسی د شیطان بېشکه دغه شیطان تاسی ته دښمن دی ښکاره. او (داسی حکم می نه وو کړی بلکه کړی می وو) چي عبادت کوئ (یواځی) زما دغه (عبادت زما) لاره ده سمه (چی جنت ته تللی ده).

تفسیر: یعنی د هم دغی ورځی په نسبت مو تاسی د انبیاءو الله په واسطه مکرر پوهولی وئ او ویلی مو وو چی د لعین شیطان متابعت له سره مه کوئ! چی ستاسی ښکاره او صریح دښمن دی او هغه مو تر هغه پوری نه پریږدی څو مو په دوزخ کېنې وغورځوی. که ابدی نجات غواړئ نو پر دغه سمی صافی لاری چی درښکاره او واضحه کړی شوی ده لاړ شئ او یواځی د الله تعالی په عبادت او بندګی کېنې مشغول اوسئ.

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٣٧﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٨﴾ اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٩﴾

او خامخا په تحقیق ګمراه کړی وو (شیطان) له تاسی خلق ډیر، آیا پس نه یئ تاسی داسی چی عقل وچلوئ. (وبه ویلی شی منکرانو ته په آخرت کېنې) دا دوزخ دی هغه چی وئ تاسی چی (په دنیا کېنې) وعده ئی درسره کړی شوی وه. ځی ننوځی په ده کېنې نن ورځ په سبب د هغی چی وئ تاسی (په دنیا کېنې) چی کافران کیدئ.

تفسیر: یعنی افسوس چی سره له دومره نصیحت او پوهولو تاسی ونه پوهیدئ او له غور او فکر

او عقل شخه مو کار وانخیست - او دغه ملعون شیطان له تاسی یو لوی جمعیت گمراه او بی لاری کر - آیا تاسو دومره عقل او پوه نه درلوده (لرله) چی د دوست او دښمن په منځ کښی فرق او تمیز سره وکری شی ؟

او پخپلی گټی او تاوان وپوهیږئ ؟ په دنیوی کارونو کښی خو مو خپله ډیره هوبیاری او ذهانت ښکاروه - مگر په اخروی معامله کښی مو ځان دومره ناپوه او غبی وغورځوه چی په دومره غټو غټو خبرو هم ونه پوهیږئ - یا ځان مو پری نه پوهوه - او د پوهیدلو لیاقت نه وو درپاتی - اوس نو د خپل هغه حماقت او سفاقت نتایج او ثمرات وغځئ! دغه دی دوزخ ورته تیار او منتظر دی چی د هغه وعده مو له تاسی سره د کفر اختیارولو په تقدیر کړی وه . د کفارو د هستوگنی ځای هم دا دی - څئ خپلو ځایونو ته او په کښی الی الابد پریوځئ!

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيَهُمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٣٦﴾

نن ورځ به مهر ووهو پر خولو د دوی او خبری به وکړی له مونږ سره لاسونه د دوی او شاهی به ورکړی پښی د دوی په هغو کارونو چی وو دوی چی کول به دوی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی که نن دغه خلق پخپلو جرائمو باندی پخپلو ږبو سره هم اقرار او اعتراف وکړی نو څه به کیږی ؟ مونږ د دوی پر خولو مهر لکوو او د دوی لاسونو او پښو بلکه د دوی ابدانو پوستکیو ته به حکم ورکوو څو د هغو د جرائمو بیان وکړی چی د دوی په ذریعه ئی پر هغو ارتکاب کړی وو لکه چی هر عضو (هنده) د الله تعالیٰ په قدرت په وینا راځی او شهادت ورکوی کماچاء فی الركوع الثالث ۲۰ آیت من حَمَّ السَّجْدَةَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿حَتَّىٰ لَأَمَّا جَاءُوا فَاَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ سَوْعُؤُهُمْ وَابْصَارُهُمْ وَاُولَٰئِكَ هُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ وفی موضع آخر فی ذلک الركوع ۲۱ آیت ﴿قَالُوا أَتَلْقَا اللَّهَ الْوَلَّىٰ أَتَلَقُ كُلُّ شَيْءٍ﴾

او د نیکانو اعضاء شهادت ورکوی د دوی په طاعت او صلاحیت باندی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٣٨﴾

او که اراده فرمایلی وی مونږ نو خامخا هواروالی به راوستلی وو مونږ پر سترگو د دوی پس وړاندی شوی به ؤ دوی هغی لاری ته (چی تل پری تلل). پس څرنگه به لیدلی وه دوی (هغه لاره) او که اراده فرمائلی وی مونږ خامخا مسخ کړی به وو مونږ دوی په ځایونو خپلو کښی پس طاقت به ئی نه وو د وړاندی تللو او نه به بیرته گرځیدلی شو (شاته).

تفسیر: یعنی لکه چی دوی زمونږ له آیاتونو څخه سترگی پتی کړی دی که مونږ اراده فرمائلی وی نو د سزا په ډول (طریقه) به مو د دوی ظاهری بصارت هم له دوی نه اخیست او له دوی نه به مو خالص پدانه جوړ کړی وی چی د دی لوری او د هغه لوری لار به ئی هم پری نه لیدله او هم هغی چی دوی له شیطانی لارو څخه نه پر څنگ کیږی او نه غواړی چی د الله تعالی پر لاره لار شی مونږ قدرت لرو چی د دوی صورتونه بیخی مسخ او له اصلی حالت څخه ئی واپوو شو دوی د خپل کوم ضرورت دپاره بیخی له خپله ځایه پر خوځیدلو قادر نه وی. مگر مونږ داسی ونه کړه - او له دغو جوارحو او قواوو څخه مو دوی محروم ونه گرځول دغه زمونږ له خوا دوی ته مهلت او ډیل وو نن به هغه سترگی لاسونه پښی پر دوی شاهی ورکوی چی دغو چتی (بیکاره) خلقو مونږ پر کومو چتی (بیکاره) کارونو لگولی وو او له مونږ ئی څه څه کارونه اخیستل.

وَمَنْ يُعْرِضْهُ لِيَكْسِفْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

او هر چاته چی اوږد عمر ورکړو مونږ هغه ته نو نسکور به کړو هغه په پیدایښت کښی، آیا پس نه کوی دوی عقل (چی نه یواځی الله په معمروالی او تنکیس بلکه په بعث هم قادر دی).

تفسیر: یعنی د خپل بصارت فقدان او د صورت مسخ مستبعد مه گڼئ! آیا تاسی نه گورئ او غور نه کوئ چی یو روغ رمت او مضبوط انسان څه وخت چی زیات سپین ږیری او زوړ شی څرنگه د لیدلو - آوریډلو - تللو - گرځیدلو څخه معذور کیږی. ځواکی د هلکتوب په شان کمزور او ناتوانه گرځی او بیا د نورو کومک او معاونت او لاس نیولو ته لکه وړوکی محتاجیږی او په زوړتوب کښی هغه د وړوکتوب حالت او عادت له سره شروع کیږی نو آیا هغه الله تعالی چی د دوی د دغه قوی په عطالت او ازاله په وړتوب او زړتوب کښی قادر دی په ځلمیتوب کښی به نه وی مقتدر؟.

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٢٥﴾

او نه دی ښوولې مونږ دغه (محمد) ته شعر او نه ښائیدې ورلره (شعر ویل)،
نه دی دغه (قرآن) مگر خالص ذکر پند دی او قرآن دی ښکاره کوونکی (د
احکامو).

تفسیر: یعنی څه چې پاس بیان شو گرد (تول) واقعیه حقائق دی او کوم شاعرانه تخیلات نه
دی - دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته مونږ داسې یو عظیم الشان قرآن احسان کړی دی چې
پر نصائحو او روښانو تعلیماتو معمور دی کوم د شعر او شاعری دیوان نه دی چې په کښی
خالص طبع ازمویل - او د تخیل او مبالغې مظاهره وی بلکه د محمد صلی الله علیه وسلم مبارکه
طبع په فطری ډول (طریقه) سره د شاعری له فنه دومره بعیده ده چې سره له دی چې دوی د
قریشو له خاندانه څخه دی چې د هغوی هر فرد حتی چې وینځو ئی هم د شعر ویلو قدرت او
طبیعی سلیقه لرله مگر دوی پخپل مدت العمر کښی شعر نه دی جوړ کړی البته په رجز او په نورو
مواقعو کښی به یو نیم څلی د دوی د مبارکۍ ژبی څخه بی تکلفه ځنی مقفی عبارت وتلی وی
چې د شعر خاصیت به ترې څرگندیده (ښکاریده) چې ښائی دغه تری مستثنی کتل شی - او نه
ښائی چې پر دغو د شعر او شاعری اطلاق وکړی شی نه یواځی دوی پخپله شعر نه دی ویلی بلکه
د بل کوم شاعر اشعار ئی هم پخپل عمر کښی له دوو څلورو مرتبو څخه زیات نه دی ویلی - او
د دغو اشعارو د لوستلو په وخت کښی به ئی هم داسې لهجه اختیاروله چې په هغه شعر کښی به
د شعریت خصوصیات نه ښکاریده یعنی تش د هغه شعر مطلب به ئی اداء فرمایه. الغرض د دوی
شریفه طبع له شعر او شاعری سره دومره تناسب او علاقه نه درلوده (لرله) - ځکه چې دغه شی د
دوی له جلیل منصب سره لائق نه ؤ - دوی د حقیقت ترجمان ؤ د دوی د بعثت مقصد دا ؤ څو
گرده (توله) دنیا له علویه و حقایقو څخه بی له ادنی کذب او غلو خبردار او پوه کړی ظاهر
دی چې دغه کار د یوه شاعر له لاسه نه دی پوره - ځکه د شاعریت حسن او کمال په دی کښی
دی چې په کذب - مبالغه - تخیل - فرضی خبرو جوړولو کښی غلو وکړی که په شعر کښی کوم
محمود جزء وی نو هغه پری مؤثر کیږی او په زړه کښی ځای نیسی نو دغه صفت د لوی قرآن
په نثر کښی په هغه اندازه موندلی کیږی چې که د تولی دنیا شعراء سره راټول شی نو دوی په
گردو (تولو) اشعارو کښی د دی پاک قرآن یوه ادنی نمونه هم نشی پیدا کولی. د قرآن الکرم
د دغه بدیع اسلوب د لیدلو په اثر ویلی شو چې گواکې د نظم اصلی روح د ده په هم دغه نثر
کښی مزج او خلط کړی شوی دی ښائی چې له هم دی سببه لوی لوی فصحاء - بلغاء - او عقلاء
د پاک قرآن د فصاحت او بلاغت په مقابل کښی هک پک او حیران پاتی شوی او پاتی کیږی او
قرآن ته به ئی شعر او سحر ویل حال دا چې شعر او سحر له قرآن سره هیڅ نسبت نه لری آیا
د شاعری او جادوگری پر اساس او بنیاد په دنیا کښی د قومیت او روحانیت داسې عظیم الشان
او لازوالی ودانی او عمارتونه ودانیدلی او دریدلی شی چې تر نن ورځی پوری د قرآنی تعلیم په

اساس قائم او ٲینگ ولاړ دی ؟ دغه د شاعرانو او د جادوگرانو کار نه دی بلکه د انبیاؤ الله کار دی چی د الله تعالیٰ په حکم مرو زړونو ته ابدی ژوندون عطاء کوی. الله تعالیٰ عربو ته د دی خبری د ویلو موقع ور نه کړه چی ووانی تاسی له ابتدا څخه شاعر وئ او اوس مو له شاعری څخه ترقی کړی نبی شوی یی.

لَبِّدْنَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقُّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾

چی وویروی (دغه قرآن یا نبی) هر هغه چی وی ژوندی او ثابته شی خبره (د عذاب) پر کافرانو (چی قرآن نه منی).

تفسیر: یعنی د ژوندی زړه انسان د قرآن په آوریدلو سره له الله تعالیٰ څخه وویروی او پر منکرانو د حجت اتمام وشي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په هر چا کښی چی روح وی یعنی نیک اثر واخیستی شی د هغه د فائدی دپاره او پر منکرانو د الزام اړولو دپاره».

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمُ مِمَّا عَمِلَتْ اَيْدِيُنَا اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَلِكُونَ ﴿٥١﴾

آیا نه وینی دوی (بلکه وینی ئی) چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی ته له هغه چی جوړ کړی دی لاسونو (د قدرت) زمونږ چارپایان پس دوی د هغوی مالکان (واکداران) دی.

تفسیر: له تنزیلیه و آیتونو څخه وروسته بیا د تکوینیو آیتونو په طرف توجه ورکوی. یعنی له یوه جانبه د لوی قرآن پندونه او نصائح واورئ او له بل طرفه په غور او دقت سره وگورئ چی پاک الله څرنگه انعام او احسان پر تاسی فرمایلی دی. اوبښ - غوانی - آس - کچر - پسه او نور ساکینان (جاندار) تاسی نه دی پیدا کړی بلکه دغه گورد (تول) پخپله پاک الله ستاسی د فائدی او گټی دپاره پیدا کړی دی او بیا ئی تاسی محض پخپل فضل او کرم سره د هغو مالکان گرځولی یی چی تری وخورئ! او تری هر راز (قسم) کار چی مو زړه غواړی واخلي! او تری په هر ډول (طریقه) منتفع شی!.

وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٥٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَافٍ وَمَشَارِبٌ اَفْلايشْكُرُونَ ﴿٥٣﴾

او ذلیل عاجز ایل کړی مو دی دغه (چارپایان) دوی ته پس غځینی له دوی د سورلی د دوی دی او له غځینی د دوی خوری. او شته دوی ته په دغو انعامو کښی نفعی ډیری د غځیلو (شیان) آیا پس دوی شکر نه وباسی (په دی نعمتو)؟.

تفسیر: وگورئ چی شومره لوی او عظیم الجثه او قوی هیکله حیوانات د ضعیف البنیان انسان په مقابل کښی عاجزان او ناتوانان - او ټول ده ته مسخر او تابعان دی د زرهاو اوبانو یو قطار (لر) یو وړوکی هلک هر چیری چی وغواړی بیایی او دوی د پوزی له نکيله راکاړی او دوی د دغه وړوکی په مقابل کښی خپل غوړ هم نه خوځوی او پر شومره قوی او زورورو حیواناتو انسانان سوریږی - پیتی پری وړی او ډیر حیوانات حلالوی او له غوښو او نورو اجزا و څخه ئی منفع کیږی - علاوه پر غوښی د دوی له پوستکیو - هډوکیو - وړیو - ویشتانو او نورو څخه شومره فائدی حاصلولی شی - د دوی غلاتی داسی دی لکه د شودو چینی چی د هم دغو چینو له اوبو خور (مشرَب) څخه ډیر انسانان خړوبیږی (سیرابیږی) خو سره له دی شکر ایستونکی بندگان ډیر لږ دی.

وَاتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهًا لَّهُمْ يُبْصِرُونَ ﴿٤٥﴾ لَا يَسْطِيعُونَ
نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُونَ ﴿٤٦﴾

او نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له الله (نور) معبودان چی ښایی دوی سره به مدد وکړی شی. نه لری (طاقت) (دغه معبودان) د نصرت له دوی سره حال دا چی دغه (معبودان) به دوی ته لښکری حاضری کړی شوی وی (په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی هغه الله چی دغسی نعمتونه ئی تاسی ته عطاء او مرحمت کړی دی د هغه شکریه تاسی په دی ډول (طریقه) سره ادا کړئ چی د ده په مقابل کښی مو نور معبودان او اختیار لرونکی ودرول او د دوی په نسبت داسی عقیده لرئ چی ګواکی دوی د ایتوب (مجبوری) او احتیاج په وخت کښی زموږ په کار راځی او په درد خوری او راسره امداد او مرستی (مدد) کوی نو په یاد ئی ولرئ چی هغوی به ستاسی سره څه کومک او مرستی (مدد) وکړی شی؟ حال دا چی دوی خپلو ځانونو ته هم څه نفعه او ګټه (فائده) نشی رسولی. هو! څه وخت چی تاسی امداد او معاونت ته سخت اړ (مجبور) او محتاج اوسئ دوی په هم دغه وخت کښی پر تاسی نور

الزامات او جرمنونه هم اړوی او ستاسی پیتی لا درنوی نو هلته به تاسی ته دغه خبره ښکاره شی چی د هغو معبودانو په طرفدارۍ او حمایت چی تاسی خپل گرد (تول) عمر مصرف کړی و نن هغوی په کومه سترگه تاسی ته گوری ؟.

فَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ أَعْلَمُ بِأَيْسُرُونَ وَمَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٤﴾

پس نه دی غمجن کوی تا خبری د دوی (په دی چی ته رسول نه ئی) بیشکه مونږ ته معلوم دی هغه (حسد او بغض) چی پتوی ئی دوی او هغه (کفر او عناد) چی ښکاره کوی ئی دوی.

تفسیر: یعنی کله چی پخپله له مونږ سره د دوی سلوک او معامله داسی ده نو تاسی له سره مه غمجن او مه خفه کیږئ! او خپله فریضه په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اداء کړئ! او دوی مونږ ته پرېږدئ! مونږ د دوی له ظاهری او باطنی احوالاتو څخه ښه واقف او خبردار یو او په ډیر ښه شان سره د دوی حساب او کتاب اخلو او لازمه احکام د دوی په نسبت صادروو.

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٢٥﴾

آیا نه وینی نه پوهیږی انسان چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی هغه له نطفی (یوه څاڅکی اوبو) پس ناڅاپه دی سخت جگړه کوونکی ښکاره دی (له مونږ سره په نفع د بحث کښی).

تفسیر: یعنی انسان خپل اصلیت او ماهیت ته نه گوری او نه ئی په یاد وی چی دی د یوی ناڅیزی او ناولی اوبو یو څاڅکی و چی د الله تعالی په قدرت له څه شی څخه څه شی تری جوړ شوی دی ؟ د اوبو دغه څاڅکی ته الله تعالی داسی زور او قوت - نطق او بیان ورعطاء کړ چی دی اوس پر هره یوه خبره جگړی او مناقشی کوی او له خپله ځانه راز راز (قسم قسم) خبری او اثری جوړوی - تر دی اندازی پوری چی نن له خپله حده متجاوز شوی د خپل لوی خالق په مقابل کښی هم ټینگ او ولاړ دی.

وَصَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٢٦﴾

او تری پر مونږ پوری مثل (د هډوکی وراسته) او هیر کړی ئی دی پیدایښت خپل، وائی څوک به ژوندی کړی دغه هډوکی حال دا چی هغه وراسته دی.

تفسیر: یعنی وگوری، چی دوی پر الله تعالیٰ شرنګه خبری او فقری تری ؟ گویا هغه مطلق قادر د عاجز مخلوق په شان فرضوی او داسی وائی کله چی زموږ اجساد وراسته شی او بیخی وریژی یواځی وراسته او زاړه هډوکی او ککره مو پاتی شی نو آیا دغه شیان بیا څوک ژوندی کولی شی ؟ د دغسی سؤال کولو په وخت کښی دوی ته د دوی اصلی پیدایښت نه په یادپری، که نه دغه ناڅیزه څاشکی ته به د دغه الفاظو د ویلو جرأت نه وی پیدا شوی. ښائی چی دی خپل اصل او ماهیت ته نظر وکړی! او لږ دی وشرمپړی! او لږ څه دی له خپله عقله او پوهی کار واخلی! ښکاره ده چی په دغه تقدیر به دی پخپله د دغو سوالاتو هغه جواب ومومی چی په دغه راتلونکی آیت کښی مذکور دی.

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ٢٤

ووايه (ای محمده ده ته) بیا به ژوندی کړی دغه (وراسته هډوکی) هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی اول ځلی حال دا چی دغه (الله) په هر قسم پیدایښت ښه عالم دی (که نوی وی او که زوړ).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چی اول ځلی ئی په دغو هډوکی کښی روح غورځولی دی هغه ته دوهم ځلی په دوی کښی روح اچول څه سختی او اشکال نه لری. بلکه ستاسی په زعم دغه دوهم ځلی ژوندی کول د اول ځلی ژوندی کولو په نسبت لاسهل او آسان دی ﴿وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾ حال دا چی هغه مطلق قادر ته هر شی آسان دی. اعم له دی چی اول ځلی وی که دوهم ځلی. دی په هر ډول (طریقه) سره په پیدا کولو قادر او مقتدر دی او د بدن اجزاء او د هډوکی بشرکی هر چیری چی تیت او پرک (منتشر) وی د هغه هره ذره د ده په محیط علم کښی ده او هغه ئی پخپل موعده (تایی) بیا ټولوی او ژوندی کوی ئی.

الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقَدُونَ ٢٥

هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی تاسی ته له ونی شنی څخه اور پس ناڅاپه تاسی له هغی ونی څخه بلوی اور.

تفسیر: یعنی ږومبی ئی له اوبو څخه تکه شنه او خړوبه ونه زرغونه کړه. بیا د دغی تکی شنی او ښکلی ونی لرګی ئی وچ او خس ئی وگرځوله چی اوس تاسی له هغی څخه اور وباسی پس هغه الله جل جلاله چی دغسی متضاد صفات په اول او آخر کښی بدلولی شی آیا دی به د یوه څیز

په موت او حیات او په لاندې باندې کولو او اړولو رالړولو څرنگه قادر او توانا نه وی. **تَنْبِيهِ:** ځینو اسلانو له ﴿يَنْتَظِرُ﴾ څخه هغه خاصه ونه مراده کړې ده چې د هغې له څانگو څخه کله چې یو په بل باندې ومېلې شي اور وځی لکه چې زمونږ په مشرتو جلال آباد کښی د (بانس) ونه یا په عربو کښی د (مرخ) او (عفار) ونی دی والله اعلم.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٥١﴾

آیا نه دی هغه (مطلق قادر) چې پیدا کړی نئ دی آسمانونه او ځمکه قادر په دی باندې چې پیدا کړی په شان د دوی ؟ هو! (قادر دی په دی باندې). او هم دی دی اصلی ډیر پیدا کوونکی (د مخلوقاتو) ښه عالم (پر هر شی باندې).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چې د آسمان او ځمکې په شان لوی لوی کړی نئ پیدا کړی هغه ته د دغسې کفارو په شان د وړوکو وړوکو شيانو پیدا کول له سره مشکل نه دی.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٥٢﴾

بیشکه هم دا خبره ده چې امر حکم د الله هر کله چې اراده وفرمائی (د پیدا کولو) د یوه څیز دا دی چې وفرمائی هغه ته چې (جوړ) شه نو (جوړ) شی.

تفسیر: یعنی د کوم لوی یا وړوکی شی په اول یا دوهم ځلې پیدا کولو کښی الله تعالی ته هیڅ یو اشکال او دقت نشی وړاندې کیدی د ده له جانبو خو تش یوه اراده په کار ده هر کله چې دی د کوم شی د پیدا کولو اراده وفرمائی هغه له علی الفور څخه هم وړاندې پیدا کیږی او د یوی ربی ډیل او تأخیر هم په کښی امکان نه لری.

تنبیه: زما په خیال دغه آیت له پخوانی آیت سره هم لکولی شو او داسی هم ویلی کیدی شی چې رومبی د بدن د پیدایښت ذکر و او دلته نئ د نفخ الروح مطلب پوهولی دی والله اعلم (ارجع الی بحث الروح فی سورة الاسراء من هذا التفسیر).

فَسُبْحَنَ الَّذِي يَبْدِئُ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۸۶﴾

پس پاکی ده هغه (الله) ته چی په لاس (د قدرت) د ده کښی ده باچاهی د هر څیز او خاص هم ده ته بیرته بیا بیولی کیږئ (په آخرت کښی لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی هغه لوی معبود او اقدس او ارفع موجود چی د ده د قدرت په لاس کښی فی الحال هم د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو د مخلوقاتو د حکومت واک (اختیار) او زمام (واگی) شته په مستقبل کښی هم گرد (تول) د هم هغه په لوری ورتلونکی او رجوع کوونکی دی او پاک الله د عجز او سغه او نور هر قسم عیب او نقص څخه په کلی ډول (طریقه) منزه او پاک دی.

تمت سورة یس و الله الحمد والمنة

سورة «الصفات» مکية وهی مائة واثنتان وثمانون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۷) تسلسلها حسب النزول (۵۶) نزلت بعد سورة «الانعام»
د «الصفات» سورت مکی دی (۱۸۲) آیته او (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۷) او په نزول کښی (۵۶)
سورت دی وروسته د «الانعام» له سوره څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالصَّفَاتِ صَفًّا ۝ فَالْزُجُرُتِ زَجْرًا ۝

قسم دی پر (هغو پرېستو چی) صف تړونکی دی په صف تړلو سره بیا پر (هغو) شړونکیو (د شیطانانو) په شړلو سره.

تفسیر: یعنی چی صف تری قطار قطار او په منظم ډول (طریقه) سره ودریږی که پرېستی وی چی د الله تعالی د احکامو د اوریدلو دپاره پخپلو ځایونو کښی درجه په درجه ودریږی یا عبادت کوونکی انسانان وی چی په لمانځه او جهاد او نورو کښی سره صفونه تری،
تنبیه: په محاوراتو کښی قسم د تاکید دپاره دی چی علی الاکثر د منکرانو په مقابل کښی

استعمالیږي لیکن ډیر اوقات محض د یوه مضمون د مهم بالشان ظاهرولو دپاره هم استعمالیږي او د قرآن الکریم قسمونه پر متبعینو ظاهریږي چی عموماً مقسم به مقسم علیه ته د یوه شاهد یا دلیل په ډول (طریقه) وی. والله اعلم.

﴿فَالْأَوَّلُ آخِرًا﴾ = بیا پر هغو شرونکیو د شیطانانو په شړلو سره).

یعنی هغه پښتۍ چی شیطانان رتی او شری ئی غو د خپلو استراق السمع په اراده کښی بریالیان او کامیاب نشی یا بندگانو ته د نیکی او فضائلو لاره ښیي او له بدی او رذائلو څخه ئی منع کوی یا هغه نیک انسانان چی خپل ځان له بدیو څخه ساتی او نورو ته هم د بدی او شرارت په خلاف پند او نصیحت او زجر ورکوی بالخاصه د جهاد په ډگر او د کفارو په مقابله کښی چی د دوی زجر - تهدید او توبیخ لا زیات وی.

فَالْآخِرَةُ دُكْرًا ۝ إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ ۝

بیا په هغو لوستونکیو په ذکر کولو سره. چی بیشکه معبود ستاسی خامخا یو دی.

تفسیر: یعنی هغه پښتۍ یا انسانان چی د الله تعالیٰ احکام وروسته له آوریډلو څخه لولی او یادوی ئی شو ئی نورو ته هم وروښوولی شی.

﴿إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ﴾ = چی بیشکه حق معبود د ستاسی خامخا یو دی).

بیشکه په آسمانونو کښی پښتۍ او په ځمکه کښی د الله تعالیٰ نیک بندگان په هره زمانه کښی قولاً او فعلاً شهادت ورکوی چی د ټولو مالک او حقیقی معبود هغه یو الله دی چی مونږ ټول د هم هغه بندگان او تابعان او رعایا یو.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَابَيْتُهُمَا رَبُّ الْمَشَارِقِ ۝

چی رب د آسمانونو او ځمکی دی او د هغو (شیانو) دی چی په منځ د دوی کښی دی او رب د مشرقونو (او د مغربونو او نورو دی).

تفسیر: له شمال څخه تر جنوب پوری یو طرف «مشرقین» دی ځکه چی لمر - قمر او نجوم هره ورځ او هره شپه له بیلو بیلو ځایونو څخه راڅرگندیږي (ښکاره کیږي)! یعنی هغه نقاط چی له هغو ځایونو څخه طلوع کیږي. او بل طرف ئی په هغومره اندازی «مغربین» دی ښائی دلته د مغاربو ذکر ئی د دی لامله (له وجی) نه وی کړی چی له «مشرق» ځنی د مقابل طرف په اعتبار پخپله فهمیږي او له یوه حیثیه طلوع الشمس والکواکب ته د الله د حکومت د شان او عظمت په

اثبات کبھی د دوی د غروب په نسبت زیات اثر او دخل شته والله اعلم.

اَازَيَّا السَّمَاءِ الدُّنْيَا زِيَّةَ الْكَوَاكِبِ ۝

بیشکه مونږ ښائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په ښائست سره چی ستوری دی.

تفسیر: یعنی په تیارو شو کبھی دغه آسمان د دغو بیحسابو ستوریو د غلیدلو څخه د کتونکیو په سترگو غومره ښائسته او ښکلې - مزین او ډک له سینکاره او رونقه معلومیږي.

وَحَفْظًا مِّنْ كُلِّ شَيْطَانٍ تَّارِدٍ ۝

او ساتلی دی (مونږ دا آسمان) په ساتنی سره له هره شیطان سرکشه نافرمانه (چی ویشتلې شی په لمبو سره)

تفسیر: یعنی په دغو ستوریو د آسمان زینت او ښائست دی او له ځینو ستوریو څخه چی رالویږي د شیاطینو په انسداد او اندفاع کبھی هم کار اخيست کیږي. دغه لویدونکی ستوری څه شی دی؟ آیا له نوریه و کواکبو څخه برسیره د بلې کومې نوعې مستقل کواکب دی؟ یا د دغو نوریه و کواکبو له شعاعو ځنی منفک کیږي! او تری یو راز (قسم) سوځونکی اور پیدا کیږي؟ یا پخپله له دغو کواکبو ځنی اجزاء جدا کیږي او لویږي؟ په دغه مورد کبھی د علماؤ او حکماؤ مختلفې خبرې او اقوال دي. په هر حال د ده حقیقت هر شی چی وی دی خو له دغو څخه د شیاطینو د ویشتلو کار هم اخيست کیږي د دی څه تفصیل د «حجر» د سورت په تفاسیرو کبھی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی!.

لَا يَسْتَمِعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَىٰ وَيَقْدِرُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۝ دُحْرًا

غور نه نیسي (دغه شیاطین) طرف (د خبرو) د هغه ټولې لوی پورته ته او ویشتلې غورځولې شی له هر طرفه (د آسمانه چی دوی اراده وکړي د هغه د ختلو) دپاره د شړلو.

تفسیر: له پاس مجلس څخه د پرښتو مجلس مراد دی یعنی شیاطینو ته د دی خبری قدرت نه دی ورکړی شوی چی د پرښتو مجلس ته ځان ورسوي او د الله تعالیٰ له وحی څخه کومه خبره واورې.

کله چی شیاطین داسی اراده وکړی او پاس آسمانونو ته د ورنژدی کیدلو کوشش کوی نو هر طرف ته چی دوی ورغی له هغه غایه ئی پرېستی شری او په وهلو او ویشتلو سره ئی لاندی غورغوی.

وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ۝

او شته دوی ته عذاب دائم سخت.

تفسیر: یعنی په دنیا کېنې دوی تل تر تله شرل او رتل کیږی د دوی اخروی عذاب خو بیل دی.

إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ۝

مگر (غور نیسی) هغه (شیطان) چی غوټه واچوی په یو کرت غوټه اچولو سره پس ژر ورپسی راخطا شی لمبه رڼا (رنرا) کوونکی سوځونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغو تېتیدلو او ځغلیدلو کېنې د ویری او وارخطائی په منځ کېنې یوه نیمه خبره آوری خو سره له هغه پرېستی په شهاب ثاقب سره د دوی تعاقب کوی. د دی تفسیر د «حجر» د سورت په ابتدا کېنې پخوا لیکلی شوی دی.

فَأَسْتَفْهِمُ أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ خَلْقِنَا ۝

پس وپوښته ته دغه مشرکان چی آیا دوی سخت دی له جهته د پیدایښت که هغه څوک چی پیدا کړی مو دی.

تفسیر: یعنی د بعث له منکرینو څخه پوښتنه وکړئ چی د آسمان - ځمکې - ستوریو - پرېستو - شیاطینو او د نورو مخلوقاتو پیدا کول د دوی په خیال کېنې زیات مشکل کار دی یا پخپله د دوی پیدا کول؟ او هغه هم وروسته له یو ځلی پیدا کولو څخه ظاهر دی هغه الله تعالی ته چی د داسی عظیم الشان مخلوقاتو خالق دی دوهم ځلی پیدا کول هم هیڅ اشکال نه لری.

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّن طِينٍ لَّازِبٍ ۝

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له ختی سربېښناکی.

تفسیر: یعنی د دوی اصلی حقیقت مونږ ته ټول معلوم دی له یو شان سرپېښاکی ختی څخه مونږ د دوی د نیکه کالېوت جوړ کړ. اوس د هغه اولاده داسی دعوی کوی چی د آسمان او د ځمکې پیدا کوونکی د دوی په بیا پیدا کولو نه دی قادر همغسی چی مونږ اول ځلی تاسی له خاورو څخه پیدا کړی یی دوه ځلی به هم تاسی له خاورو څخه بیا ژوندی راپاڅوو.

بَلْ عَجَبْتَ وَيَسْخَرُونَ

بلکه ته تعجب کوی ته (د دوی پر تکذیب او انکار) حال دا چی مسخري کوی دوی (پر تا پوری).

تفسیر: یعنی ته تعجب کوی چی دوی ولی پر داسی صافو خبرو نه پوهیږی ؟ او له دوی سره توکی او مسخري کوی چی دغه (نبی) څرنگه چتی (بیکاره) او فضول خبری کوی ؟ (العیاذ بالله).

وَإِذَا دُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ۖ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخَرُونَ ۖ وَقَالُوا إِنَّا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝

او هر کله چی وپوهول شی دوی نه پوهیږی (پند نه اخلی) او هر کله چی وویښی دوی کومه نښه دلیل (د قدرت) نو مسخري پری کوی. او وائی (منکران) چی نه دی دا (چی مونږ ولید) مگر سحر کودی دی ښکاره.

تفسیر: یعنی کله چی پند او نصیحت اوری پری غور او فکر نه کوی او هغه د قدرت د دلائلو نښی او معجزی چی گوری هغو ته د کودو او د سحر نسبت کوی او پری خاندی تمسخر او پوچندی (استهزاء) کوی او غواړی چی بلا اثر ئی وگرځوی.

عِزَّامْنًا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا إِنَّا لَبَعُوثُونَ ۝ أَوَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ۝

(او وائی منکران) آیا هر کله چی مره شو او شو خاوری او (وراسته) هډوکی
آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاڅول کیږو که پلرونه ډومبني زمونږ (هم را
ژوندی کیږی ؟).

تفسیر: د دوی همغه یوه خبره زده ده چی صاحبه ! کله چی زمونږ وجود له خاورو سره یو
ځای شو او یواځی زمونږ هډوکی پاتی وی او له دی نه زیات زمونږ پلار نیکه چی د هغوی له
مړینی څخه قرنونه تیر شوی دی او ښائی چی هډوکی ئی هم نه وی پاتی نو دغه څرنگه منلی شو
چی دغه ټول له سره راټولیدی، او بیا له سره ژوندی راپاڅولی کیږی؟.

قُلْ نَعْمَ وَأَنْتُمْ دُخْرُونَ ﴿۱۹﴾ فَأَمَّا هِيَ نَجْرَةٌ وَلَاحِدَةٌ فَاذْهَبْهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿۲۰﴾

ووايه (ای محمده ! دوی ته) هو ! (ټول راژوندی کیږئ) حال دا چی تاسی به
ذلیل هم یئ پس بیشکه هم دا خبره ده چی دغه قیامت چغه ده یوه پس
ناخپه دوی به گوری (چی څه راپوری کیږی).

تفسیر: یعنی هو ! ضرور هغوی گرد (ټول) بیا ژوندی راپاڅول کیږی او هلته به په نهایت ذلت
او رسوائی سره د دغه تکذیب او انکار ربړ (تکلیف) او سزا مومی.

وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿۲۱﴾

او وائی به (منکران) ای خرابی ده مونږ ته (نو وائی) به ملائکی دوی ته (دا
خو هغه ورځ ده د جزاء

تفسیر: یعنی په یوه چغه سره به ټول سره ژوندی راپاڅولی کیږی او له ډیر حیرت او دهشت
څخه به یو طرف او بل طرف ته گوری. (دغه چغه یا جگری ورکول به د صور نفخی په ذریعه
وی).

هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿۲۲﴾

دا هم هغه ورځ د فیصلی (او قضاء) ده هغه (ورځ) چی وئ تاسی چی په
دی باندی به مو نسبت د دروغو کاوه (او باور مو پری نه کاوه چی رابه
شی).

تفسیر: یعنی دغه خو په واقعی او رشتیا سره د جزاء ورځ راورسیده چی د هنی اطلاع او خبر مونږ ته انبیاء الله راکړی وو او مونږ به پری مسخری کولی.

أَحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾

(په فرمائی الله ملائکو ته چی) راتول کړئ تاسی هغه کسان چی ظلم ئی کړی وو (په ځانونو خپلو په انکار او په شرک سره) او (کافران) ښځی (یا شیطانان ملگری) د دوی او هغه چی وو دوی چی عبادت به ئی کاوه (د بتانو).

تفسیر: دغه خطاب به د الله تعالی له طرفه کیږی.

مِنْ دُونِ اللَّهِ فَأَهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَنَّةِ ﴿٣٨﴾

بی له الله پس روان کړئ برابر کړئ دوی لاری د دوزخ ته (او دوزخ ته ئی ورسوئ).

تفسیر: دغه حکم به پرېستو ته ورکاوه کیږی چی دغه گرد (تول) سره راتول کړئ! او د دوزخ لاره وروښیئ.

تنبيه: له «ازواج» یا جوړی څخه د یوی نوعی یا صنف گنہکاران مراد دی یا به د دوی کافری ښځی مرادی وی او له ﴿وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ څخه اصنام - شیطاین او نور مراد دی.

وَقَفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ ﴿٣٩﴾

او ودروئ دوی (په دغی لاری کښی) بیشکه دوی پوښتیدل شی (یعنی تری پوښتنه کیږی د افعالو او افعالو د دوی)

تفسیر: له حکم څخه وروسته به لږ څه هلته درول کیږی څو له دوی څخه هغه سؤال او جواب وکړ شی چی وروسته له دی نه په ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ کښی مذکور دی.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿۲۳﴾ بَلْ هُمْ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿۲۴﴾

څه مانع ده تاسی ته چی مرسته (مدد) نه کوئ یو له بل سره (په خلاصی کښی لکه چی کوله مو په دنیا کښی) (هیڅ نشی کړی) بلکه دوی نن ورځ پخپله خپل ځانونه تسلیموی (او ذلیل) دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی به تاسی ﴿عَنْ حَبِيبِ بْنِ عَمْرٍو﴾ ویل چی مونږ یو له بل سره مرستی (مدد) او مددگاران یو نن پر تاسی څه شوی دی چی یو له بل سره هیڅ امداد او معاونت نه کوئ؟ بلکه هر یو له تاسی بی له دی نه چی لږ څه خپل غوږ و خوځوئ په نهایت ذلت او حقارت سره نیول او راوستل کیږئ.

وَأَقْبَلْ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿۲۵﴾ قَالُوا إِنَّا كُنْكُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿۲۶﴾

او مخ به وگرځوی ځینی د دوی پر ځینو نورو (کشرانو او مشرانو) پوښتنه به کوی دوی یو له بله وپه وائی (کشران مشرانو ته) چی بیشکه تاسی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی راتلئ به مونږ ته له جانبه د قسم (یا زور او قوت).

تفسیر: په «یمین - ښی لاس» کښی عموماً دیر زور او قوت وی یعنی هم دا تاسی وئ چی پر مونږ باندی به راتلئ زمونږ د گمراه کولو دپاره او د خپل زور او قوت راښوولو په نسبت یا له یمین څخه مراد د خیر او برکت په جانب نیول دی یعنی هم دا تاسی وئ چی راتلئ او غلبه به مو کوله پر مونږ باندی چی له نیکی او ښیگنی (ښه کار) څخه مونږ واپس شو. یا وئ تاسی چی راتلئ به په نصائحو او ښو غوښتنو سره چی نیک به وو په گمان ستاسی سره - یا له جانبه د قسمه چی مونږ په حق دین یو دغه خبری او اتري به د تابعانو او متبوعینو (مشرانو او کشرانو) په منځ کښی سره کیږی.

قَالُوا بَلْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿۲۷﴾ وَمَا كُنَّا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَٰغِينَ ﴿۲۸﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا

قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّكَ لَافِيْقُون ۝۱۶۱ فَاَعُوْذُ بِكُمْ اِنَّا كُنَّا غُلُوْٓىۡنَ ۝۱۶۲

وبه وائی (متبوعان تابعانو ته نه ده داسی) بلکه نه وئ تاسی پخپله ایمان راوړونکی او نه وو مونږ ته پر تاسی باندی هیڅ زور تسلط بلکه وئ تاسی یو قوم سرکشه (له حده وتونکی زمونږ په شان) پس ثابته شوه پر مونږ خبره د رب زمونږ بیشکه مونږ خامخا څکونکی یو (د عذاب) پس مونږ گمراه کړئ تاسی بیشکه (لکه) چی مونږ وو گمراهان.

تفسیر: یعنی تاسی خو پخپله ایمان نه راوړ اوس د هغه الزام او ملامتی پر مونږ باندی غورځوئ مونږ خو څه زور او زیادت نه وو کړی او نه پر تاسی باندی داسی زورور او قوی وو چی مونږ ایمان نه دی پرېښی چی ستاسی په زړونو کې ننوځی. تاسی پخپله د عقل او انصاف له حده وتلی وئ چی د بیغرضو ناصحانو پندونو ته به مو غوږ نه کېښود او زمونږ په تش لمسون له لاری بی لاری شوی وئ که تاسی له خپله عقله، فهمه او پوه څخه کار اخیستی او خپل عاقبت ته مو کتلی. نو زمونږ پر خبرو به مو له سره غوږ نه کېښود، مونږ خو ظاهر باهر گمراهان، او بی لاری رتلی شوی شیطانان یو - او دغه خیره ظاهره او څرگنده (ښکاره) ده چی له یوه گمراه څخه ماسوا له گمراهی او د ضلالت په طرف له بلنی څخه بل شی نه متوقع کېږی مونږ همغه شی کړی دی چی زمونږ له حاله سره وو (لائیق) او مناسب وو - لیکن پر تاسی څه بلا او آفت لویدلی وو چی زمونږ په لمسون وغولیدئ ؟ او د شیطانی حکمونو اطاعت مو وکړ؟ په هر حال هر هغه شی چی کیدونکی وو هغه وشو او د الله تعالیٰ حجت پر مونږ قائم شو او د ده همغه خبره ﴿لَا تَلْعَنَ جَهَنَّمَ نَبْذَكَ وَیَسْتَنْبِعُكَ﴾ الایة - کامله تثبیته شوه. نن مونږ او تاسو گرد (تول) سره یو ځای د خپلو بدو افعالو او بدو چارو او غلطو کارونو خوند او مزه څکونکی یو او د دوزخ د سختو عذابونو موندونکی یو.

فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُوْنَ ۝۱۶۲

(نو فرمائی الله) پس بیشکه چی دوی نن ورځ په عذاب کېښی سره شریکان دی.

تفسیر: یعنی تول مجرمان به درجه په درجه په عذاب کېښی هم همغسې شریکېږی لکه چی په جرم او گناه کېښی سره ملکری او شریکان وو.

اِنَّكَ لَکَ تَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِیْنَ ۝۱۶۳ اِنَّهُمْ کَانُوْا اِذْ اَقْبَلَ لَهُمْ

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٥٠﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه چی له دوی سره مو وکړ) کوو له تولو مجرمانو سره بیشکه دوی وو کله چی وبه ویل شو دوی ته چی نشته بل برحق معبود هیڅوک مگر یواځی الله دی نو تکبر به ئی کاوه (له ویلو د کلمی نه یا کبر او لوئی کوی دوی په دی بلونکی باندی).

تفسیر: یعنی د دوی کبر او غرور مانع دی چی د نبی الله له ارشاد سره سم د «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» پاکه کلمه پر خپلی ژبی راوړی چی په هغی سره د دروغو معبودانو نفی کیږی اگر که په زړه کښی هغه رښتین گڼی.

وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَرَاهُ إِنشَاءً مِّمَّنْ يُجْعَلُونَ ﴿٥١﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٥٢﴾

او وائی (دغه منکران) چی آیا بیشکه مونږ خامخا پریښودونکی یو د خدایانو خپلو دپاره د یو شاعر لیونی (الله فرمائی په تردید د منکرانو - نه ده داسی) بلکه راغلی دی (محمد) په حق (دین) سره او رښتین بولی (محمد) ټول پخوانی (رسولان).

تفسیر: یعنی د شاعرانو دروغ خو مشهور دی. نو دغسی صدیق او امین ذات ته څرنگه تاسی شاعر وایی؟ چی دنیا ته حقیقی رښتیا او صداقت هم دوی له خپله ځان سره راوړی دی او د گرد (ټول) جهان د صدیقانو او رښتینو تصدیق کوی. آیا لیونی او مجنون هم داسی رښتیا او صافی صافی خبری کوی؟ او دغسی صحیح او پاخه اصول دروړندی کولی شی؟.

إِنَّمَا كُنَّا لَكُمْ دُاعِيَ الْإِيمَانِ وَمَا نَحْنُ بِالْمُحْزَنِينَ ﴿٥٣﴾ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

بیشکه چی تاسی خامخا څکونکی یی د عذاب دردناک (په سبب د شرک او تکذیب خپل). او جزاء به نه درکوله کیږی تاسی ته مگر په قدر د هغه (عمل) چی وی تاسی چی کاوه به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د توحید د انکار او د دغو بی ادبیو او گستاخیو خوند او مزه به وڅکئ چی د رسالت په دربار کښی ئی کوئ هر څه چی کوئ د هغه گرد (تول) نتائج او ثمری هرومرو (خامخا) یوه ورځی ستاسی په مخ کښی راتلونکی دی.

إِلْعَابِ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿٣٥﴾

مگر هغه بندګان د الله چی پاک کړی شوی دی (له پلیدی نه نو ډیره ښه مضاعفه جزاء به مومی).

تفسیر: یعنی د دوی په نسبت څه وویل شی د دوی وضعیت او حالت خو بیخی له هغوی څخه جلا (جدا) او متمائز او کامل بل قسم دی او پر دوی د الله تعالیٰ کرم او احسان نازلېږی او د داسی انعاماتو مورد ګرځی چی ځینی ئی دغه دی

أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٣٦﴾ فَوَاكِهِ

دغه (مخلصین چی دی) شته دوی ته رزق روزی معلومه (رنگا رنگ) میوی

تفسیر: یعنی داسی عجیبی او غریبی میوی د خوړلو دپاره دوی ته وړاندی کیږی چی د هغوی پوره صفت او خاصیت فقط الله تعالیٰ ته معلوم دی. هو! د هغو لو څه لنډ او مختصر تعریف ئی په دی صورت سره خپلو بندګانو ته ښوولی دی چی ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ ظُلُمَاتٍ إِلَى نُورٍ﴾ جزء ۲۷ (د الواقعة) (۱) رکوع ۳۳ آیت

وَهُمْ مُكْرَمُونَ ﴿٣٧﴾

او دوی ته به عزت ورکړی شوی وی.

تفسیر: په دی باندی پاک الله ښه پوهیږی چی څومره لوی اعزاز او اکرام او احترام به وی.

فِي جَنَّاتٍ النَّعِيمِ ﴿٣٨﴾ عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٣٩﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ
مِّنْ مَّعِينٍ ﴿٤٠﴾ بَيضَاءَ لَدَّةٍ لِّلشَّرِبِ ﴿٤١﴾

لَا فِيهَا عُوقُولٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٣٧﴾

په جنتونو ودانو له نعمتونو کښې (ناست به وی) پر تختونو سره مخامخ (چی هر یو د بل له لیدلو څخه خوشالیری). گرځولی به شی پر دوی (له طرفه د سقات د جنت) له جامونو د صافو شرابو تک سپین خوند ورکونکی دپاره د څښونکیو نه به وی په دغو شرابو کښې څه آفت علت او نه به وی دوی له هغو شرابو څخه مست بیخوده.

تفسیر: یعنی خوند - مزه او نشاط به ئی پوره وی او د هغو مضارو او مفسدو به هیڅ یوه نښه او اثر هم په کښې نه وی چی په دنیوی شرابو کښې شته، د دغو طهورو شرابو له څښلو څخه به د سر دروند والی او نشه نه پیدا کیږی، ینی او سګی به نه خرابوی، او نه به ئی ویالی وچیری.

وَعِنْدَهُمْ قُصِرَتُ الظُّرُفِ عَيْنٌ ﴿٣٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ لُّكُونٌ ﴿٣٩﴾

او وی به په نزد د دوی کښې حوری تیتي لرونکی د سترگو غټی سترګی گواکی دوی هګی دی پتی ساتلی شوی (په صفائی کښې).

تفسیر: یعنی له ډیره شرمه او نازه ښکته کتونکی حوری چی ماسوا له خپلو میرو (خاوندانو) بل هیچا ته نه گوری او نه سترګی وړآوی.

د دی حورو رنگونه به ډیر صاف او شفاف وی په شان د هغو تګو سپینو هګیو چی الوتونکی ئی تر خپلو وزرو لاندی پتی ساتی نه به پری کوم داغ لګیدلی وی او نه به څه گردغبار او دوری پری لویدلی وی یا د هغو نریو پردو په شان تګی سپینی او پستی او نازکی وی چی د هګی د پوستکی په منځنی برخه کښې د سپینی برخې او پوتکی په منځ کښې واقع او ساتلی وی ځینی وائی چی د «شتر موغ» هګی تری مراده ده چی ډیره ښائسته وی - په هر حال دغه تشبیه په صفائی او ښکلیتوب کښې ده نه په سپینوالی کښې لکه چی د «الرحمن» په جزء ۲۷ (۳) رکوع ۵۸ آیت کښې داسی یو آیت مونږ لولو ﴿كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَاللَّيْلُ﴾

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٤١﴾ يَقُولُ
إِنِّي لَكَ لِمِنَ الْمُصْطَفَيْنِ ﴿٤٢﴾ إِذَا أَمْتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَوَعظاً مَّاءً إِنَّا لَكَاذِبُونَ ﴿٤٣﴾

پس مخ به وگرځوی ځینې د دی جنتیانو پر ځینو نورو جنتیانو چی پوښته به سره کوی یو له بله (له احواله د دنیا) نو وبه وائی یو ویونکی له دوی نه چی بیشکه زه چی وم وو ما لره یو ملگری (منکر له بعثه) چی ویل ئی (ماته) آیا بیشکه ته چی ئی له باور کوونکیو ئی (په بعث بعد الموت) آیا هر کله چی مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکی آیا بیشکه مونږ ته به خامخا جزاء راکړه شی ؟.

تفسیر: یعنی د مجلس ملگری به سره تولیږی او د طهورو شرابو جامونه به سره څښی او د دغه عیش او تنعم په وقت کښی به ځینې د خپلو تیرو حالاتو او واقعاتو تذکری سره کوی. یو جنتی به وائی چی خانه! په دنیا کښی به یو سری د دی لامله (له وجی) پر ما خنډیده چی زه ولی پر آخرت قائل او پر وجود ئی باور لرم او ماته به ئی د نادان او د احمق نسبت کاوه او ویل به ئی چی دغه بیخی مهمله او پتیی (بیکاره) خبره ده وروسته له دی نه چی سری مړ او له خاوری او له نورو سره گډ شی او غوښه او پوستکی هیڅ شی ئی پاتی نشی او تش وراسته هډوکی ئی پاتی شی نو بیا دی د خپلو اعمالو د بدل موندلو دپاره ژوندی راپاڅاوه شی؟ - ښه خو پر دغه پتیی (بیکاره) او بی منطقه خبره به څوک یقین او باور کولی شی ؟.

قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُّظْلِعُونَ ﴿۳۷﴾

بیا وائی آیا یی تاسی کتونکی (په دوزخ کښی چی د هغه منکر حال درښکاره شی).

تفسیر: یعنی هغه پر آخرت مسخره کوونکی سری یقیناً په دوزخ کښی لویدلی دی راځی چی له لری څخه خو لږ څه د هغه بد احوال ځان ته په عین‌الیقین سره هم معلوم کړو - دغه به د هم هغه جنتی مقوله وی. او ځینې وائی چی دغه مقوله د الله تعالی ده - یعنی الله تعالی به وفرمائی چی آیا تاسو غواړی، چی د هغه منکر بد احوال وگورئ.

فَاطْلَمْ قَوَاهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿۳۸﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتُ
لَتُرِدِّيَنَّ ﴿۳۹﴾ وَلَوْ لَا نِعْمَةُ رَبِّيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِّينَ ﴿۴۰﴾

پس وبه کوری (دغه قائل) پس وبه وینی هغه (منکر ملگری) په منځ د دوزخ

کبئی. وبه وائی (قائل منکر ته د ملامتیا دپاره) قسم دی په الله چی نژدی وی ته چی په کنده د دوزخ کبئی می وغورځوی او که نه وی انعام (فضل) د رب زما خامخا وم به زه له حاضر کریو شویو (دوزخ ته سره له تا).

تفسیر: یعنی دغه جنتی ته د ده د ملگری حال ورښود کیوی چی بیخی د دوزخ منع کبئی به پروت وی د ده له لیدلو څخه به دی عبرت اخلی او د الله تعالی فضل او احسان به ئی په یاد ورشی او هغه ته به داسی وائی «ای کمبخته! تا غوښته چه ما هم له خپل ځانه سره یار او ملگری کری» محض د الله تعالی فضل او احسان زما لاس ونیو او له دغه مصیبت څخه ئی بچ کرم چی زما قد هم د اسلام د سمی لاری څخه ونه ښوئیده که نه نن به زما حال هم ستا په شان وو تا غوندی به زه هم نیول کیدم او په دغه دوزخ کبئی به غورځول کیدم او دغه سخت دردناک عذاب به می موندو.

أَقْبَانَحْنُ بِبَيْتَيْنِ ۝۵۸ إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُعَدِّيْنَ ۝۵۹
إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝۶۰ لَيْشِلْ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعِِلُونُ ۝۶۱

آیا پس نه یو مونږ (جنتیان) مړه کیدونکی (بلکه نه یو) مگر همغه مرگ زمونږ پرمونی (په دنیا کبئی) او نه یو مونږ په عذاب کری شوی. بیشکه چی دغه (ابدی خونډور حیات) خامخا هم دغه په مراد رسیدل بری ډیر لوی دی. خاص دپاره د مثل د دی (نعمتونو) پس ښائی چی عمل وکری عمل کوونکی (نه دپاره د جاه او مال د دنیا چی فانی دی).

تفسیر: په دغه وخت کبئی به له ډیره مسرته ووائی آیا دغه واقعی خبره نه ده بلکه ده چی ماسواء له هغه پخوانی مرگه چه په دنیا کبئی مونږ ته رسیدلی دی وروسته له دی نه مونږ له سره نه مرو او نه له سره له دغه عیش او عشرت او راحت څخه وځو او نه د تکلیف - عذاب - ریر (سختی) او اندیښنی کومه ویره او خرڅشه (خطر) مونږ ته عانده کیوی. د الله تعالی په فضل او کرم سره دغه زمونږ تنعم او رفاهیت به همیشه وی بیشکه چی لوی بری او کامیابی هم دی ته وائی او دغه دی هغه اعلی مقصد چی ښائی د هغه د تحصیل دپاره هر قسم زحمتونه او تکالیف پر ځان واخیستل شی! او هر ډول (طریقه) ایثار او فدا کاری په دغه لاره کبئی وکری شی! اوس بیا الله تعالی عظم برهانه فرمائی

أَذْلِكَ خَيْرٌ نَزْلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُومِ ﴿١٦﴾ إِنْ أَجَعَلْنَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَبَلِ ﴿١٨﴾

آیا دغه (نعماء د جنت) غوره دی له جهته د میلستیا (جنتیانو ته) یا ونه د زقوم (غوره ده دوزخیانو ته). بیشکه مونږ گرځولی مو ده دغه ونه فتنه عذاب دپاره د ظالمانو. بیشکه چی دا ونه ده چی راووځی په بیخ د دوزخ کښی.

تفسیر: پاس د جنتیانو د میلستیا تذکره وه - له دی ځایه د دوزخیانو د میلستیا وینا شروع کیږی. «زقوم» د کومی ونی نوم دی چی دیره ترخه او خورا (دیر) بد خونده ده لکه چی په هندوستان کښی د (تهر) یا (سیهند) ونه هم دغسی ده. د دوزخ په منځ کښی الله تعالیٰ پخپل قدرت سره دغه ونه زرغونه کړی ده هغه ئی دلته په ﴿إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُومِ﴾ سره موسومه کړی ده. هغه یوه بلا ده ظالمانو لره په آخرت کښی ځکه څه وخت چی دوزخیان له لوری څخه دیر په عذاب او بیقراره شی نو هم دغه خوراک به دوی ته ورکاوه کیږی او د دوی له ستونی (حلق) ځینی د هغه له تیږولو یا تیږیدو څخه وروسته له دی څخه یو مخصوص بد اثر پیدا کیږی چی له هغه ځینی یو ځان ته مستقل عذاب پر دوزخیانو نازل او مسلط کیږی. او په دنیا کښی هم د دی ونی تذکره یو شان ته ابتلا او ازموینه ده چی منکران د هغی له ذکره په قرآن کښی په ضلالت او گمراهی کښی لویږی. ځینی وائی چی شنه ونه به د دوزخ په اور کښی څرنگه زرغونیږی ؟ حال دا ممکن دی چی د دی ونی مزاج ناری وی لکه د «سمندر» مزاج چی د اور په چنډی سره مشهور دی او د هندوستان د سهارنپور د بلدی په عمومی باغ کښی ځینی داسی ونی هم شته چی د هغو تربیت په اور سره کیږی ځینی وائی چی «زقوم» په فلاسی لغت سره کجوره او کچ (خرما او مسکه) ته وائی او دوی به هم دغه کچ او کجوره پخپل منځ کښی کیښودل او خپلو نورو ملگرو ته به ئی ناری وهلی «راځی چی زقوم سره وخوړو».

طَلَعَهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيْطَانِ ﴿١٩﴾

وړی د هغی گواکی سرونه دی د شیطانانو (په عمومی قباحث او کراهیت خپل سره).

تفسیر: یعنی د سخت بدرنگه شیطان په صورت یا ئی مارانو (منگورو) ته شیطاین ویلی دی یعنی د هغی وړی یا واښکی به ئی د منگور د سرونو په شان وی لکه چی په هندوستان کښی په

تشبیه سره یوی ونی ته «ناکپهن» وائی یعنی د منگور پرانستلی خوله.

فَانَّهُمْ لَا يَكُونُونَ مِنْهَا قَبَائِلُ وَهُمْ مِنَ الْبُطُونِ ۝ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ
عَلَيْهَا شَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ۝

پس بیشکه دوی خامخا خوړونکي وی له هغه (زقوم) څخه پس د ک کوونکي به وی له هغه (زقوم) د نسو خپلو (له جهته د ډیری لوری نه). بیا بیشکه دوی ته پر هغه (ونه د زقوم) خامخا گډول (غښول) به وی له اوبو یشولیو شویو څخه (چی کلمی به ئی توتی توتی کوی).

تفسیر: کله چی دوزخیان «زقوم» وخورئ تری کیږی دلته سختی تودی یشیدلی اوبه پر دوی غښولی کیږی چی د هغو په اثر د دوی کلمی توتی توتی لاندی تری لویږی ﴿فَقَطَّمَ اَمْعَاقُهُمْ﴾ جزء ۲۶ د محمد ۲ رکوع ۱۵ آیت اعاذنا الله منها

ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ اِلَالَى الْجَحِيمِ ۝

بیا بیشکه ورتله د دوی به هرومرو (خامخا) ډیری د اور ته وی.

تفسیر: او کله چی دوی ډیر وړی کیږی نو له اوره یو څنگ ته بیول کیږی او دغه خوراک او اوبه پر دوی خوړلی او غښلی کیږی. نو بیا بیرته په هم دغه اور کښی غورځول کیږی. او دوی د دغه عذاب څکه مستحق دی چی

اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اَبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ۝ فَهُمْ عَلٰى اَثَرِهِمْ يَهْرَعُونَ ۝

بیشکه چی دوی موندلی دی پلرونه خپل گمراهان پس دوی په قدمونو (پلو) د هغوی پسې غغلی مندی وهی (د هغوی تقلید کوی دلیل او برهان ته نه گوری).

تفسیر: دغه وروستنی کفار د پخوانیو کفارو په روند تقلید گمراه شول په کومه لاره چی پخوانی کفار تللی وو دوی هم پر هغو لارو په مندو شول او هغه کندو ژورو ته ئی له سره فکر او دقت

ونه کر او د حجت متابعت ئی پریښود .

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ۚ ۝ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ۝^{۴۶}
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذِرِينَ ۝^{۴۷} إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ۝^{۴۸}

او خامخا په تحقیق گمراه شوی وو پخوا له دوی نه اکثر د پرومینیو (اممو) څخه په تقلید او ترک د دلیل او خامخا په تحقیق لیرلی مو وو په دوی کښی ویروونکی (انبیاء له عذابو نه دوی هغه نه منل نو هلاک مو کړل) پس وگوره چی څرنگه وو عاقبت آخره خاتمه د ویرولیو شویو (له جهته د عذابو چی ټول هلاک شول). مگر هغه بندگان د الله چی پاک کړی شوی وی (له عصیانو خلاص دی له عذابو).

تفسیر: یعنی په هره زمانه کښی له انجامه خبروونکی او له آخرته ویروونکی انبیاء راغلی دی. د هغو کسانو عاقبت او آخره خاتمه څرنگه شوه ؟ چی د هغوی خبرو ته ئی غور کښیښود یواځی د الله تعالی همغه مخصوص او منتخب بندگان له عذابو محفوظ او مصون پاتی شول چی له الله تعالی څخه ویریدل او د آخرت فکر له هغوی سره وو. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي، «د ویری خبری خو گردو (تولو) ته اورولی کیږی خو تری همغه کسان پند او عبرت اخلی چی نیک وی، بدان تری تور خوری او بد تری ډری » وروسته له دی نه د ځینو مندرینو (ویروونکیو) او د ځینو مندرینو (ویرولیو شویو) قصی اورولی کیږی څو مکذبین تری عبرت واخلي او مؤمنین پری ډاډه او متسلی شی.

وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُوْنَ ۝^{۴۹} وَبَيَّنَّاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ۝ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِيْنَ ۝^{۵۰} وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ۝^{۵۱}
سَلَامٌ عَلَى نُوْحٍ ۝ فِي الْعَالَمِينَ ۝^{۵۲} إِنَّكَ كَذَلِكَ تَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۝^{۵۳} إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۝^{۵۴} ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ۝^{۵۵}

او خامخا په تحقیق غږ کړی وو مونږ ته نوح پس خامخا ښه جواب

ورکونکی یو مونږ. او نجات ورکړ مونږ دغه (نوح) ته او اهل د دغه (نوح) ته له غمه ډیر لوی (چی ایذاء قوم او غرق وو) او وگرځوله مونږ اولاده د دغه (نوح) هم دوی باقی پاتی کیدونکی. او پری مو ښودل پر دغه (نوح مدح او ثناء) په وروستنیو خلکو کښی. سلام دی (له الله) پر نوح په عالمیانو کښی. بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د نوح نیکه) جزاء ورکوو محسنانو نیکوکارانو ته. بیشکه چی دغه (نوح) وو له (خاصو) بندگانو مؤمنانو زمونږ نه. بیا غرق کړل مونږ (قوم د ده بی له ده څخه) هغه نور (کفار په سؤال د نوح)،،.

تفسیر: تقریباً تر یو زر کاله پوری نوح علیه السلام خپل قوم ته پند او نصیحت کاوه او دوی ئی د دوی په خیر او شر پوهول مگر د دوی شرارت او ایذاء رسول پرله پسې ترزید او ترقی موندله. بالاخر حضرت نوح علیه السلام له ډیر مجبورت د خپل لیږونکی دربار ته متوجه شو او عرض ئی وکړ ﴿لَقَدْ اَتَاكَ اَنْتَ وَمَنْ لَّعَنْتَ مَغْلُوْبًا فَاتَّقِ اللَّهَ﴾ جزء ۲۷ د القمر (۱) رکوع (۱۰) آیت ای ربه! بیشکه چی زه پر مغلوب یم - ته له ماسره مدد او مرسته وکړه - نو وگورئ چی الله تعالی د ده دعاء څرنگه مستجاب او په څه شان ئی ورسره مدد وکړ؟ نوح علیه السلام ته ئی سره د ده له کورنی او اتباع د کفارو د هغه مسلسل او متوالی ضرر رسولو څخه نجات ورکړ - او د هولناک طوفان په وخت کښی ئی د ده حفاظت وکړ - او یواځی بیا د نوح علیه السلام له اولادی او د ذریاتو څخه ئی دنیا ودانه کړه - او تر څو چی دنیا ودانه وی د ده د خیر ذکر ئی پر ژبو جاری او باقی پریښود لکه چی تر نن پوری خلق پری سلامونه لیری او په توله دنیا کښی د نوح علیه السلام پر نامه یادیری دغه خو د نیکو بندگانو عاقبت او انجام شو له بل جانب د ده د دښمنانو حال او انجام ته وگورئ چی ټول یو ځای په ډیر زورور ځپان او طوفان کښی داسی دوب - مغروق او فنا شول چی د خپلو حماقتونو او سفاقتونو په سزا او نکبت ئی ټول خلق سپیره او ورک کړل او د دوی هیڅ نوم او نښان پاتی نشو.

تنبیه: د اکثر و علماو قول دا دی چی نن د ټول جهان انسانان د حضرت نوح علیه السلام د دریو زامنو (سام - حام - یافث) اولاد دی. د «جامع ترمذی» له ځینو احادیثو څخه د دی ثبوت کیږی. والتفصیل یطلب من مظانه.

وَإِنْ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمُ ۝

او بیشکه یو له تابعانو د دغه (نوح) خامخا ابراهیم دی.

تفسیر: انبیاء علیهم السلام د دین په اصول کښی ټول سره یو او پر یوه سمه صافه لاره روان دی

او هر يو وروستنی نبی د پخوانيو انبياوو تائيد او تصديق کوی نو ځکه حضرت ابراهيم عليه السلام ئی د حضرت نوح عليه السلام له دلی څخه وفرمايه ﴿وَلَقَدْ هَمَمْنَا أَنفَعًا لَّأَنَّهُ وَاحِدٌ وَأَنَّا نَكُونُ﴾ جزء ۱۸ د المؤمنون (۴) رکوع ۵۲ آيت

إِذْ جَاءَ رَبُّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿۸۷﴾

کله چی راغی (ابراهيم) رب خپل ته سره له زړه ښه سالم پاک بی له شکه.

تفسیر: یعنی له هر قسمه اعتقادی او اخلاقی رنځوری او مرض څخه ئی خپل زړه پاک کړ! او د دنیوی اندیښنو او خرخشو (خطرو) څخه ئی ځان خلاص کړ! سره له تواضع او انکسار د خپل رب په طرف راغب او متمائل شول او خپل قوم ته ئی هم پند او نصیحت وکړ چی له کفر - شرک او بت پرستی او عصیان څخه خپل ځانونه وساتي.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿۸۸﴾ أَفَعَالِ الْهَاءِ دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿۸۹﴾

کله چی وویل (ابراهيم) پلار خپل او قوم خپل ته څه شی دی چی عبادت ئی کوئ تاسی. آیا په دروغو سره معبودان نور غیر له الله غواړئ تاسی (او عبادت ئی کوئ).

تفسیر: یعنی دغه د تپیری (گتۍ) بتان څه شی دی او څه حیثیت لری چی تاسو ئی په دی اندازه عزت او احترام کوئ او له الله تعالی څخه مو مخ اړولی او له بتانو سره مو خپل عابدانه مناسبات ترلی دی. آیا په واقع سره د دوی په لاس کښی د تول جهان واک (واگی) ، اختیار او حکومت دی ؟ او د کوم وړوکی یا لوی نقصان او نفعی مالکان دی ؟ آیا تاسی ولی له خپل حقیقی الله او مالک اجل واعلی شأنه و اعظم برهانه څخه مخ گرځوئ ؟ او د دغو باطلو او د دروغو حاکمانو او بتانو خوشامد او حمایت کوئ؟.

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۹۰﴾

پس څه گمان مو دی پر رب د عالمیانو (چی بی له عذابه به مو پریږدی بلکه

نه مو پریږدی).

تفسیر: یعنی آیا د ده په وجود کېنې څه شک او شبهه شته؟ آیا تاسی د هغه له شان او رتبې څخه بیخبره او ناپوهان یی چی (معاذ الله) تیږی (ګټی) له هغه سره شریکان دروئ یا د ده له غضب او انتقام څخه ناواقفه یی چی پر داسی ګستاخی او بی ادبی زهړور شوی یی؟ بالاخر دا راوښیئ چی تاسی د رب العلمین په نسبت څرنگه افکار او خیالات لرئ؟

فَنظَرَنظَرَةً فِي النُّجُومِ ۝ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ۝ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ۝
قَرَأَ إِلَى آلِهِمُ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ۝

پس نظر ئی واچوه یو نظر په ستوریو کېنې. پس وویل (ابراهیم) چی بیشکه زه ناجور یم. پس وگرځیدل هغوی له ابراهیم څخه حال دا چی شا کوونکی وو. پس پټ راغی (دغه ابراهیم) معبودانو د دوی ته پس وویل (ابراهیم دغو بتانو ته) چی آیا نه خورئ (تاسی له دغو درته ایښودلیو شویو طعامونو څخه).

تفسیر: د ابراهیم علیه السلام په زمانه کېنې د نجوم علم ډیر مترقی وو. ده خپل قوم ته د ورښوودلو دپاره ستوریو ته وکتل او وی ویل چی زما طبیعت ښه نه دی په دنیا کېنې به څوک داسی پیدا شی چی د هغه طبیعت بیخی له هر حیثیته ښه وی او څه نه څه داخلي یا خارجي عوارض ورلاحق نه وی - آیا دغه رب (تکلیف) او اندېښنه لږه وه چی دی به هره شیبه د خپل قوم پر دغه بد احوال او انجام پسی پخسیده یا ئی مطلب دا وو چی زه ناجوره کیدونکی یم - ځکه چی ناروغی د مزاج د بی اعتدالی سره مرادفه ده او له موت څخه پخوا هر سری ته هم دغه صورت وړاندی کیدونکی دی په هر حال د حضرت ابراهیم مراد صحیح وو. لیکن ستوریو ته کتلی د ده له داسی وینا څخه چی ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ خلق داسی وپوهیدل چی دی د نجوم په وسیله وپوهید چی ده نژدی ده چی رنځور یم. دغه خلق د خپل یو لوی جشن په طرف د ښاره د باندی گرد (تول) سره روان وو، نو د ابراهیم علیه السلام د دی وینا له آوریډلو څخه هغوی د ده په نه ورنگ باندی د معذوریت په علت وپوهیدل او دی ئی یواغی په ښار کېنې پریښود. د ابراهیم علیه السلام غرض له دغه بیل پاتی کیدلو څخه دغه وو څو یوه داسی موقع او فرصت ومومی چی په هغه کېنې د دغو باطلو خدایانو یو خبر واخلي - نو دی په لویه بتخانه کېنې ننوت او بتانو ته ئی خطاب وکړ «چی تاسی د دغو ماګولاتو او نذورو ځنی چی په مخ کېنې مو پراته دی ولی نه خورئ؟» سره له دی چی ستاسی ظاهری صورت د خوړونکیو په شان دی.

تنبیه: د پاس تقریر څخه ظاهر شو چی د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ ویل په واقع کښی دروغ نه وو. هو! له هغه څخه اوریونکی په کوم مطلب چی پوهیدلی دی د هغه په اعتبار خلاف الواقع وو ځکه په بعض الاحادیث الصحیحه کښی پر دغه د کذب د لفظ اطلاق کړی شوی دی حال دا چی دغه «کذب» نه بلکه فی الحقیقت «توریه» ده او داسی توربی د شرعی مصلحت په وخت کښی مباح دی لکه چی د هجرت په حدیث کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د «همن الرجل» په جواب کښی «هن ماء» وفرمایل او ابوبکر صدیق رضی الله عنه د یوه سوال په جواب کښی ویلی وو. «وجل یهدینی السبیل» هو! څرنگه چی دغه «توریه» هم د حضرت ابراهیم علیه السلام د لوړ (اوچت) مقام په لحاظ خلاف الاولی وه نو ځکه د «حسنات الابرار سیئات المقربین» په اساس په حدیث کښی «ذنب» ورته ویلی شوی. والله اعلم.

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِفُونَ ﴿۹۷﴾

څه شوی دی پر تاسی چی خبری نه کوئ (او جواب نه را کوئ تاسی ما لره؟).

تفسیر: کله چی د بتانو له طرفه د خورلو او نه خورلو په نسبت ابراهیم علیه السلام کوم جواب وانه ورید نو وی ویل چی تاسی خبری ولی نه کوئ؟ حال دا چی ستاسی اعضاء او صورت د انسانانو په شان جوړ کړی شوی دی لیکن وئ نشو کړی چی د انسانانو روح هم په تاسی کښی وغورځوی نو بیا د تعجب ځای دی چی خورونکی - غښونکی - ویونکی انسانان د دغو بی حسه او بی حرکت د انسان په شان ښکاریدونکیو بتانو په مخ کښی ولی سر په سجده لویږی؟ او خپل حاجات او مهمات تری غواړی؟ نو کله ابراهیم علیه السلام چی د دغو دواړو پوښتنو هیڅ جواب وانه ورید نو.

قَرَأَ عَلَيْهِمْ صُرًّٰیٰ بِالْیَدِیْنِ ﴿۹۸﴾

پس پت نشووت پر دوی په وهلو سره په قوت (یا قسم یا ښی لاس).

تفسیر: یعنی په زور او قوت سره ئی ودرزول او گرد (تول) ئی سره مات او ګود کړل. د انبیاء په سورت کښی دغه قصه مفصله تیر شوی ده چی ابراهیم علیه السلام داسی قسم یاد کړی وو ﴿وَتَاللّٰهِ لَآ کُیْدَنَّ اَصْنَامُکُمْ﴾

فَاقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزُقُّونَ ﴿۱۷﴾

پس مخامخ شول (متوجہ شول نمرودیان) دغہ (ابراہیم) تہ چپی رامندی ئی وھلی (پسی لپارہ د نیولو).

تفسیر: کلہ چپی خلق لہ خپلی میلی او چرچی شخہ بیرتہ راوگرخیدل کہ گوری چپی د دوی بتان گود او مات توتی توتی پراتہ دی نو لہ قرائنو او اماراتو شخہ وپوھیدل چپی دغہ کار پرتہ (علاوہ) لہ ابراہیم غخہ بل چا نہ دی کری لکہ چپی گرد (تول) د دہ پہ چار چاپیر کبھی سرہ راتول شول او ورتہ وویل چپی دغہ زمونہ معبودان دی ولی مات کری دی.

قَالَ اتَّعَبُودُنَ مَا تَسْجُدُونَ ﴿۱۸﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۹﴾

وویل (ابراہیم دوی تہ جواباً) آیا عبادت کوئی تاسی د هغه چپی تاسو ئی تراشوئی (او پخپلو لاسو ئی جوړوئی) حال دا چپی اللہ پیدا کری بیع تاسی او هغه (عمل) چپی کوئی ئی تاسی (نو ولی د غیر اللہ عبادت کوئی).

تفسیر: یعنی هر چا چپی دغہ بتان مات کری دی تاسو هغه پسی ولی گرځی تاسی پخپله ولی داسی چتی (بیکارہ) او احمقانه حرکات کوئی؟ آیا د تیرو (گتو) بیځانه بت چپی تاسی ئی پخپلو لاسو سرہ جوړوئی د عبادت لائق کیدی شی او لہ هغه اللہ تعالیٰ شخہ مو چپی ستاسی او ستاسی د اعمالو او د دغو تیرو (گتو) او د نورو گردو (تولو) موجوداتو خالق دی ولی شکولی دی؟ کلہ چپی اللہ تعالیٰ د تولو موجوداتو خالق او رب دی نو تاسی ولی د نورو اشیاء پہ عبادت کبھی مشغول او لگیا کیږئ؟ حال دا چپی دغہ نور اشیاء هم مخلوق فی المخلوق دی آخر دغہ څومره جهالت او ظلمت دی؟

قَالُوا بَنُوآلِهٖ بُنَيَانًا فَأَلْفُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿۲۰﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿۲۱﴾

وویل (کفارو) چپی جوړه کریئ دغہ (ابراہیم) تہ یوه بناء (او لہ خسو ئی د که کریئ او اور ورواچوئی) پس وغورځوی دغہ (ابراہیم) د اور په ډیری

کښی. پس اراده وکړه دوی له ابراهیم سره د فریب (دپاره د سوځولو) پس ومو مگرځول دوی لاندی (خوار سپک)

تفسیر: کله چی د ابراهیم علیه السلام د دغو معقولو خبرو جواب دوی ورنشو کړی نو داسی تجویز ئی سره غوټه کړ چی راتځی یوه لویه آتشیخانه (بهتی) جوړه کړو - او ابراهیم د هنی په اور کښی وغورځوو - څو په دغه تدبیر د خلقو په زړونو کښی د بتانو عقیده پیرته ټینګه شی - او په عین زمان کښی د دوی یو خوف او هیبت هم په زړونو کښی پیدا شی - او گرد (تول) سره وپوهیږی چی د مخالفت انجام څرنگه کیږی ؟ څو وروسته له دی نه بل څوک له سره داسی یو حرکت ته جرأت او اقدام ونه کړی مگر الله تعالیٰ بیا هم دوی سپک او ذلیل وگرځول - او هغه ډیر زورور اور ئی پر خپل خلیل گلزار کړ چی له هغه څخه علی رؤس الاشهاد دغه خبره ثابته شوه چی تاسی او ستاسی معبودان که ټول سره خپل لاسونه یو کړئ - خو بیا هم د الله تعالیٰ د یوه مخلص بنده یو وینه ته هم څه ضرر او زیان نشی رسولی او له سره د دی خبری مجال نه لری چی د ابراهیم علیه السلام د رب او د الله تعالیٰ له اجازی څخه ماسواء یو وینه ئی هم وسوځوئ!.

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿۸۹﴾

او وویل (ابراهیم) بیشکه زه تلونکی یم (مامور به د) رب خپل ته ژر به لاره راوښی ماته (رب زما).

تفسیر: کله چی ابراهیم علیه السلام له خپل قوم څخه مایوس او ناامیده شو - او پلار ئی هم پری سختی او شدت شروع کړ - نو د هجرت اراده ئی وفرمایله او الله تعالیٰ د شام لار ورته وروښوده .

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۹۰﴾

ای ربه زما راوښنه ماته (ځوی) له صالحانو (چی معین وی په طاعت د تا او مین وی په غربت کښی زما)

تفسیر: یعنی کله چی تیر او قوم او کور کهول می پریښود نو ښه اولاد راته عطاء کړه چی په دینی چارو کښی زما مدد وکړی - او د دوی سلسلی ته دوام ورکړه .

بَشِّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿۱۱﴾

پس زیری و کر مونبر په دغه (ابراهیم) په داسی هلك چى دیر تحمل والا به وى.

تفسیر: یعنې له دې نه معلوم شو چې حضرت ابراهیم علیه السلام د اولاد په نسبت چې دعاء کړی وه - او د الله تعالی په دربار کېنې قبوله شوه نو هم دغه هلك ئى د الله تعالی په دربار کېنې د قربانۍ په شان وروړاندې کړ، له موجوده توریت څخه هم ثابت دى کوم هلك چې ابراهیم علیه السلام ته د ده د دعا په اثر ورعطا شوى ؤ هغه هم دغه حضرت اسمعیل علیه السلام دى. او ځکه ئى نوم اسمعیل علیه السلام کېښود شو چې معنی ئى «واورید الله» ده لکه چې اسمعیل له دوو لفظونو څخه جوړ دى چې «سمع - اوریدل» او «ایل - الله» دى یعنې الله تعالی حضرت ابراهیم علیه السلام دعا واوریده او مستجابې ئى وگرځوله او دغه هلك ئى ورعطا کړ - په «توریت» کېنې دى چې الله تعالی ابراهیم ته وویل چې د اسمعیل علیه السلام په باره کېنې ماله تا واوریده - نو په دې بناء په دغه آیت کېنې چې د هغه ذکر دى هغه حضرت اسمعیل علیه السلام دى حضرت اسحق علیه السلام نه دى. برسیره په دې د ذبحې د قصې د ختمولو څخه وروسته د حضرت اسحق علیه السلام بشارت جلا (جدا) ورکړى شوى دى. ﴿وَبَشِّرْنَاهُ بِاسْحٰقَ یَبْنَآ﴾ معلوم شو چې په ﴿بَشِّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ کېنې علاوه پر اسحق علیه السلام د بل کوم هلك بشارت مذکور دى. د اسحق علیه السلام د بشارت ورکولو سره د هغه د نبی گرځولو زیری هم ورکړى شوى دى. او د «هود» په سورت کېنې له حضرت اسحق علیه السلام سره د حضرت یعقوب علیه السلام بشارت هم ورکړى شوى دى چې د حضرت اسحق علیه السلام ځوى دى ﴿وَمِنْ ذُرِّاسْحٰقَ یَعْقُوبَ﴾ (د هود ۷ رکوع) بیا نو څرنگه گمان کاوه شى چې حضرت اسحق علیه السلام به ذبیح وى گواکې پخوا له نبوت او د اولاد له عطا څخه ذبیح کېږى نو ځکه لا محاله د دې خبرې تسلیم ضرورى کېږى چې هم دغه حضرت اسمعیل علیه السلام ذبیح الله دى چې د ده په متعلق د ولادت د بشارت په وخت کېنې نه د نبوت او نه د اولاد د اعطاء وعده کړى شوى وه. هم دغه ده چې د قربانۍ یادگار او د هغه متعلقه رسوم برابر په بنى اسمعیل علیه السلام کېنې د وراثت په طور منتقل او ادامه لری. او نن هم د بنى اسمعیل علیه السلام هم دغه روحانى اولاد یعنې مونبر مسلمانان د همغه مقدس یادگار حاملین یو. په موجوده توریت کېنې تصریح ده چې د قربانۍ مقام «مورا» یا «مریا» ؤ یهودیان او نصرانیان د دغه ځای په پته ښودلو کېنې له هغو احتمالاتو څخه کار اخیستى دى چې له مطلبه ډیر لری دى. حال دا چې نهایت اقرب او بې تکلفه خبره دا ده چې دغه ځای «مروه» دى چې بیخې له کمبې شریفې سره نژدې واقع او هغه ځای دى چې هلته معتمرین د بین الصفا والمروة له سعې وروسته حلالېږى. او ممکن دى چې په ﴿بَلَّغْهُمْ إِلَیَّ﴾ کېنې د هم دغې سمې په طرف اشاره وى. د امام مالک په موطا کېنې یو روایت دى چې «رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروى په طرف اشاره وکړه او وى

ویل چی دغه د قربانی غای دی» غالباً دغه اشاره د ابراهیم او اسمعیل علیه السلام هم دغه د قربانی غای ته ده که نه د دوی په زمانه کښی خو خلق عموماً له مکی معظمی څخه دری میله لری په «منی» کښی قربانی کوله لکه چی تر نن پوری همغه سنت هملته جاری دی. معلومیږی چی د ابراهیم علیه السلام د قربانی اصلی غای «مروه» ؤ بیا حجاجو د ذبائحو د کثرت په ملحوظ هغه «منی» ته منتقل کر. په عظیم الشان قرآن کښی هم ﴿ هَذِهِ الْأَعْلَیَّةُ ﴾ او ﴿ کُمْ مَجْلَهَآلَ الْبَیْتِ الْعَتِیْقِ ﴾ مذکور دی چی له همغه څخه د کمبی شریفی نژدیوالی څرگندیږی (ښکاره کیږی) والله اعلم. په هر حال قرائن او آثار هم دغه رانیسی چی «ذبیح الله» همغه اسمعیل ؤ چی په مکی معظمی کښی اوسیده او هم هغله د ده نسل خور شوی دی. په تورات کښی دغه هم مصرح ده چی «حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم ورکړ شو چی خپل یو نازولی محبوب ځوی قربانی کړه!» او دغه مسلم دی چی حضرت اسمعیل علیه السلام پر حضرت اسحق علیه السلام لوی ؤ نو بیا حضرت اسحق علیه السلام د حضرت اسمعیل علیه السلام په موجودیت کښی څرنگه د حضرت ابراهیم علیه السلام یواځی یو ځوی کیږی شی؟ عجیبه خبره لا دا ده چی دلته د ابراهیم د دعا په جواب کښی د هغه هلک بشارت چی ورکړی شوی دی هغه ته نی «غلام حلیم» ویلی دی لیکن د حضرت اسحق په بشارت کښی کله چی ابتداء پرښتو د الله تعالی له جانبه زیری ورکاوه په «غلام علیم» سره تعبیر کړی شوی دی - د الله تعالی له خوا په لوی قرآن کښی د «حلیم» لفظ پر حضرت اسحق یا بل کوم نبی نه دی اطلاق کړی شوی بلکه دغه لقب یواځی پر هم دغه هلک چی د همغه د ولادت بشارت دلته ورکړی شوی دی او د ده پر پلار حضرت ابراهیم اطلاق شوی دی لکه چی د هود په ۷ رکوع ۷۵ آیت کښی ﴿ اِنْ اِبْرٰهٖمَ عَلَیْمٌ وَاٰمِیْمٌ ﴾ راغلی دی او د توبی په (۱۴) رکوع ۱۱۴ آیت کښی ﴿ اِنْ اِبْرٰهٖمَ لَکَا وَاَحْلَیْمٌ ﴾ مذکور دی چی له هغه څخه ظاهریږی چی هم دغه پلار او ځوی په هم دغه خاص لقب سره ملقب کیدلو وړ (لائیق) او مستحق دی. د «حلیم» او د «صابر» مفهوم سره نژدی دی. د هم دغه «غلام حلیم» له ژبی څخه دلته داسی نقل فرمائی ﴿ سَیِّدُیْ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰوِرِیْنَ ﴾ د انبیاء په (۶) رکوع ۸۵ آیت کښی نی په صاف ډول (طریقه) سره فرمایلی دی ﴿ وَاسْمٰیجِلَ زَاوِیْسَ وَآلِکِفْلَ کُلٌّ مِنَ الصّٰوِرِیْنَ ﴾ ښائی له هم دغه سببه نی د «مریم» په سورت کښی حضرت اسمعیل ته «صادق الوعد» فرمایلی وی چی د ﴿ سَیِّدُیْ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰوِرِیْنَ ﴾ وعده نی په څه ښه شان سره تصدیق او رښتیا کړه. په هر حال د حلیم - صابر او صادق الوعد د القابو مصداق همغه یو شی معلومیږی چی حضرت اسمعیل علیه السلام دی ﴿ وَکَانَ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَیًّا ﴾ د «البقرة» په سورت کښی د کمبی شریفی د تعمیر په وخت کښی د حضرت ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام له ژبی څخه کومه دعا چی نقل فرمایلی شوی ده په هغی کښی دغه الفاظ هم شته ﴿ وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَیْنِ لَکَ وَوَسَّیْ دُورَیْنَا اُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّکَ ﴾ بعینه د هغه مسلم تننیه هم دلته هم د قربانی په ذکر کښی داسی اداء فرمائی چی ﴿ فَلَمَّا اَسْلَمْنَا ﴾ او د هم دغو دواړو ذریات نی په خصوصی ډول (طریقه) په «مسلم» سره ملقب وفرمایل بیشکه چی له دی نه اسلام - تفویض - صبر او تحمل بل

به غه وی؟ چی دغو دواړو پلار او زوی د ذبحه کولو او د ذبحه کیدلو په وخت کېنې له خپلو ځانونو څخه رابښکاره او څرگند کړل هم دغه د هغه «أَسْلَمًا» صله ده چی الله تعالی د دغو دواړو صوری او معنوی زریات نی د ﴿اِنَّهُ مُبْلِغٌ لَّكَ﴾ وگرځول فله الحمد علی ذلک والشکر له.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنَىٰٓ اِنيْ اَرَىٰ فِى الْمَنَامِ اَنِّىْ اَذْبَحُكَ
فَاَنْظُرْ مَاذَا تَرَىٰٓ قَالَ يَآبَتَ اَفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِيْ اِنْ شَاءَ
اللّٰهُ مِنَ الصَّابِرِيْنَ ﴿۳۷﴾

پس کله چی ورسید اسمعیل سره له پلار خپل حد د سعی ته وویل (ابراهیم) ای څویرگیه زما بیشکه زه پرله پسې وینم په خوب کېنې داسی چی بیشکه زه ذبحه کوم تا پس ته هم نظر وکړه چی څرنگه مصلحت گنې؟، وویل (اسمعیل) ای پلاره زما وکړه ته هغه چی حکم نی درباندى شوی دی ژر ده چی ویه مومى ته ما که اراده فرمایلی وی الله له صبر کوونکیو (په حکم د الله).

تفسیر: غه وخت چی حضرت اسمعیل علیه السلام لوی ځلمکى (ځنکى) او د دغه کار وړ (لائق) او قابل شو چی د خپل پلار په مخ کېنې مندى ووهی او ورسره وځغلی او د ده په کارونو کېنې ورسره سعی - کوښښ وکړی او زیار (محنت) وکړی نو په دغه وخت کېنې حضرت ابراهیم علیه السلام خپل خوب دغه خپل په زړه پوری یو ځوی ته ووايه خو د ده افکار او خیالات ځان ته معلوم کړی. چی په خوښی سره دغه کار ته تیاریری؟ که جبر او اکراه ته هم وار رسیږی؟ وائی چی حضرت ابراهیم علیه السلام پرله پسې درى شپې هم دغسی خوب لیده په دریمه ورځ کېنې نی خپل ځوی ته هم د هغه اطلاع ورکړه چی ځوی نی هم بلا توقفه هغه ومنله. او وی ویل «بابا جان! نو ولی دیل او ځنډ (تاخیر) کوئ؟ هر هغه حکم چی لوی مالک له جانبته تاسی ته شوی دی، ژر تر ژره نی اجراء او نافذ کړئ! په دغسی کارونو کېنې هیڅ صلاح او مشورې ته ضرورت نشته. د الله تعالی د حکم په امتثال کېنې نه ښائی چی د پلاروتوب شفقت مانع شی زما له جانبته بیخی مطمئن او داده اوسئ! ان شاء الله تاسی به وگورئ چی زه په غه صبر او تحمل سره د الله تعالی د دغه حکم تعمیل کوم». په زرگونو رحمتونه دی وی پر دغسی پلار او ځوی باندی؛

فَلَمَّا اَسْلَمَا وَتَلَّاهُ لِلْجَبِيْنِ ﴿۳۸﴾

پس کله چی غاړه کینېدوده (دواړو حکم د الله ته) او وائی چاوه دغه (اسمعیل) پر ښی) اړخ د ده .

تفسیر: (یا وائی چوه پرمخې پر وچولی د ده) پرمخې ئی ځکه واچوه څو د ځوی مخ ورته مخامخ نشی، نه چی د پلارولئ مینه او محبت په جوش راشی او د دغه حکم په تعمیم کښی څه دلیل او ځنډ (تاخیر) واقع شی وائی چی دغه خبره ځوی خپل پلار ته ور وښوده . زیات له دی نه الله تعالیٰ نه دی فرمایلی چی څه کیفیت او ماجرا تیره شوه - یعنی هغه احوال په ویلو او لیکلو کښی نه راځی چی د دوی پر زړونو تیر او پر ملائکو طاری شوی دی .

وَأَدْبَاهُ أَنْ يَأْبرَهُمْ ۖ قَدْ صَدَّقَتِ الرُّيَا ۖ

او غږ وکړ مونږ ده ته داسی چی ای ابراهیم! په تحقیق رښتیا کړ تا خوب (خپل او ومو مانه هغه له تا)،

تفسیر: یعنی بس! بس!! پریږده !!! تا رښتیا کړ خوب خپل! او قبوله می کړه دغه قربانی ستا! زمونږ مقصود خو ستا د زوی د حلالولو نه دی! او تش مو ستا ازموینه او امتحان منظور ؤ چی ته په هغه کښی پوره بریالی (کامران) او کامیاب ووتی .

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْحَسَنِينَ ۖ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ۖ

بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزا ورکوو (نورو محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه چی هم دا (ذبحه) خامخا هم دا ابتلاء ازموینه وه ښکاره .

تفسیر: یعنی داسی سخت او مشکل حکمونه د امتحان او ازموینی دپاره صادروو - او بیا هغه مستقیم او ثابت قدم د هغه په تعمیم کښی گرځوو - بیا ورته لوئی درجی ورکوو . په توریت کښی راغلی دی لکه چی ابراهیم علیه السلام وغوښت چی خپل زوی قربانی کړی نو یوی پرمختی ورغږ کړ چی خپل لاس دی ونیسه! نورو پرمختو ورته داسی الفاظ وویل «الله تعالیٰ وائی کله چی تا داسی کار وکړ - او خپل یو نازولی زوی دی ونه ژغوره (منع نه کړو) زه به تاته برکت درکړم - او ستا نسلونه به د آسمانی ستوریو په شان او د بحر د ساحل د ښگو په شان خواړه واره کړم» (توریت تکوین اصحاح ۲۲ آیت دا) .

وَقَدَّيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ ﴿۳۵﴾

او فدیہ مو ورکرہ دغه (اسمعیل) ته په مذبحوحی لوئی (جنتی پسه سره).

تفسیر: یعنی د لوئی درجی چی له جنته راغلی وه. یا دیره قیمتداره یا سمینه - غریه او تیار بیا هم دغه د قربانی رسم د حضرت اسمعیل علیه السلام د عظیم الشان یادگار په شان د تل دپاره همیشه قائم او دائم پاتی شو.

وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿۳۶﴾ سَلَّمَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ

او باقی پریښود مونږ پر ده په وروستنیو خلقو دا چی سلام دی پر ابراهیم (یا باقی پریښود مونږ پر ابراهیم ښه ثناء او مدح په وروستنیو خلقو تر قیامت پوری.

تفسیر: سلام دی زموږ پر ابراهیم باندی یعنی مونږ تر نن پوری حضرت ابراهیم علیه السلام په عزت او عظمت او حرمت سره یادوو علی نبینا وعلیه الف سلام و تحیه.

كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۳۷﴾ إِنَّهُمْ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿۳۸﴾

هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزاء ورکوو (نورو محسانو نیکوکارانو ته بیشکه چی دی له هغو (خالصو) بندگانو زموږ دی چی (خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام زموږ له اعلیٰ درجه ایماندارو بندگانو څخه دی.

وَكَبَّرْنَاهُ بِاسْحَقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿۳۹﴾

او زیږی ورکره دغه (ابراهیم) ته (پس له اسمعیل) په اسحق سره چی نبی و له صالحانو.

تفسیر: معلوم شو چی هغه رومبنی زیری د اسمعیل علیه السلام و او د ذبحی د قصی کرده (توله) واقعه پر هغه مبنی وه.

وَبَرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى اسْحَقَ وَمَنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿۱۴﴾

او برکت اچولی و مونیر پر دغه (اسمعیل) او پر اسحق (په تکثیر د اولاد) او له اولادی د دی دواړو څخه څوک نیکو کار دی (په ایمان او طاعت سره) او څوک ظالم دی په ځان خپل ښکاره (په کفر او معصیت سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه فرمائی دغه دواړه ئی وویل د ابراهیم علیه السلام دغو دواړو څامنو ته، د دغو دواړو ډیر اولاد خور شو. د اسحق علیه السلام په اولاد کښی د بنی اسرائیلو انبیاء پیدا شول. او د اسمعیل علیه السلام له اولادی څخه عرب متشکل شول چی د هغوی له منځه زمونږ رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم مبعوث شوی دی. یعنی د دوی اولاد (څوڅات) ټول سره یو شان نه دی. په دوی کښی داسی نیکان او پاکان هم شته چی د خپلو آباؤ او اجدادو نومونه روښانه او ژوندی کوی. او ډیر بدان او خراب سری هم په کښی شته چی د خپلو بدو عملونو او بدو چارو لامله (له وجی) هغوی ته د دغو معظمی کورنی ننگ ویلی شی. او د بدو سزاؤ وړ (لائق) او مستحق دی.

تنبیه: عموماً مفسرینو د ﴿وَمَنْ ذُرِّيَّتِهِمَا﴾ ضمیر د ابراهیم او اسحق په طرف راجع کړی دی مگر حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه هغه د حضرت اسمعیل او اسحق په طرف راجع کړی او مضمون ته ئی زیات وسعت ورکړی دی.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ ﴿۱۵﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنْ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿۱۶﴾

او خامخا په تحقیق احسان مو کړی و پر موسیٰ او هارون او نجات مو ورکړ دغو دواړو ته او قوم د دوی ته له غمه ډیر لوی (ویر اندیښنی) نه.

تفسیر: یعنی د فرعون او د ده د قوم له ظلم او ستم څخه ئی نجات ورکړ او د قلزم له بحیری څخه ئی پوری ایستل په ډیره آسانی سره.

وَنَصَرْنَهُمْ فَكَانُواهُمْ الْغُلَّيْنِ ﴿۱۷﴾

او نصرت مو ورکر دغو (سبطیانو) ته پس ژ هم دوی بریالیان (کامیاب) (پر قبطیانو دښمنانو خپلو).

تفسیر: یعنی فرعون او د فرعونیانو لالو لښکر ئی گرد (تول) سره غرق او دوب کرل - او بنی اسرائیل ئی غالب - مظفر او منصور وگرځول او د هالکینو قبطیانو د املاکو او اموالو وارثان ئی هم دغه سبطیان او اسرائیلیان کرل.

وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٣٨﴾

او ورکړی مو دی دغو دواړو (ورونو) ته کتاب (توریت) دیر ښه بیانوونکی (شرائعو لره).

تفسیر: یعنی توریت شریف چی په هغه کښی د الله تعالی احکام په دیر تفصیل او ایضاح سره بیان شوی دی.

وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٣٩﴾

او ښودلی مو وه دغو دواړو (ورونو) ته لاره سمه (رسوونکی مقصود ته).

تفسیر: یعنی په ښو افعالو او اقوالو کښی مونږ هغوی ته ثبات او استقامت ور په برخه کرل! او پر سمه صافه لاره مو دوی ره ی (روان) کرل! او هغه اوصاف او صفات مو ورعطاء کرل چی د انبیاءو د عصمت له لوازمو څخه دی.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿٤٠﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّا كَذَبْنَاكَ ﴿٤٢﴾ بَعْزَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٣﴾ إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

او پری ښود مونږ په دی دواړو (ورونو) په وروستیو خلقو کښی دا چی سلام دی (د الله له طرفه) پر موسی او هارون بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکی جزاء د موسی او هارون نیکه) جزاء ورکوو (نورو) محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه دوی دواړه له هغو (خالصو) بندگانو زمونږ دی چی

(خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی زمونږ د کاملو ایماندارانو بندگانو څخه دی.

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۖ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ۚ أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ ۚ

او بیشکه الیاس خامخا له مرسلانو څخه دی. کله چی وئی ویل قوم خپل ته آیا نه ویریرئ (له عذابہ د الله څخه) آیا تاسی عبادت کوئ د (هغه بت چی نوم ئی) بعل (دی) او پریردئ تاسی (عبادت) د ښه پیدا کوونکی

تفسیر: د ځینو په نزد حضرت الیاس علیه السلام د حضرت هارون علیه السلام له نسله دی. الله تعالیٰ الیاس علیه السلام د شام په ملک کښی یوه ښار ته چی د «بعلبک» په طرف کښی ؤ ولیږه د هغه خلق د هغه بت په عبادت کښی مشغول ؤ چی د «بعل» په نامه سره مشهور ؤ. حضرت الیاس علیه السلام دوی د الله تعالیٰ له قهره او غضبه وویرول او د بت پرستی له بد انجام او عاقبت څخه ئی پوه او خبردار کړل او وئی ویرول.

اللَّهُ رَبُّكُمْ رَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ۚ

چی الله دی رب ستاسی او رب د هغو پلرونو ستاسی چی پرمبئ ؤ.

تفسیر: یعنی هسی خو په دنیا کښی بنی آدمان هم د تحلیل - ترکیب - تعدیل - تحویل او نورو وسائلو په ذریعه ظاهراً دیر شیان جوړوی - مگر دیر ښه خالق - صانع او جوړونکی همغه پاک الله دی چی د ټولو اصولو - فروعو - جواهرو - اعراضو - صفاتو - موصوفاتو او نورو مخلوقاتو حقیقی خالق دی. هغه لوی ذات چی تاسی او ستاسی پلرونه او نیکونه ئی پیدا کړی دی نو بیا به دغه کار چیري جائز او روا وی چی هغه ﴿أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ﴾ پریردئ او د «بعل» بت په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لگیا شی او له هغه څخه امداد او مرسته (مدد) وغورئ چی په ظاهری ډول (طریقه) سره د یوی ذری د پیدا کولو قوت او قدرت هم نه لری بلکه د هغه وجود د ده د منونکیو د کار او زحمت رهین دی چی د خپلو دغو عابدانو په لاسونو کښی څرنگه چی د دوی زړه غوښت جوړ شوی او پخپل دغه ځای کښی درولی شوی دی.

فَكَذَّبُوهُ وَاتَّهَمُوا كَيْدَهُ ۖ فَخَرُّوا ۝

پس تکذیب و کفر دوی د هغه پس بیشکه دوی به خامخا حاضر کړی شوی دی (دوزخ ته).

تفسیر: یعنی د دروغجنولو سزا دوی ته هرومرو (خامخا) ورسیږي.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ۝

مگر تکذیب ونه کړ (د دوی هغو) بندګانو د الله چي مخلصان دي.

تفسیر: یعنی نور گردو (تولو) هغه ته د دروغو نسبت وکړ مګر د الله تعالیٰ مخلص او غوره بندګانو د هغه تصدیق وکړ نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ۝ سَلَّمَ عَلَىٰ إِيَّاسِينَ ۝

او پری ښود مونږ پر دغه (الياس مدح او ثناء) په وروستنيو خلقو کښي سلام دی (له الله) پر ال ياسين.

تفسیر: «الياس» ته «الياسين» هم وائی لکه چي «طور سینا» ته «طورسینين» هم ویلي کيږي. یا به له «الياسين» څخه د حضرت الیاس متبعين مراد وی. او ځيني «آل ياسين» ئی هم لولی نو په دغه تقدیر به «ياسين» د هغوی د پلار نوم وی یا به د هغوی نوم «ياسين» او د «آل» لفظ به مقحم او زائد وی لکه چي په «کماصليت علی آل ابراهيم» کښي یا چي په «اللهم صل علی آل ابي اوفی» کښي دی والله اعلم.

إِنَّا كُنَّا لَكَ بِحُزْنٍ مُّحْسِنِينَ ۝ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۝
وَأَنَّ لَوْطًا لِّمَنِ الْمُرْسَلِينَ ۝ إِذْ بَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْبَعِينَ ۝ إِلَّا
مُجْرًا أَيْنَ الْعَبْرِينَ ۝

بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د الیاس نیکه) جزاء ورکوو نیکو بندگانو ته بیشکه چی دی له هغو بندگانو زمونږ دی چی (خاص) مؤمنان دی. او بیشکه چی لوط وو خامخا له مرسلانو څخه کله چی نجات ورکړ مونږ ده ته او اهل د ده ته ټولو ته مگر یوی زړی ښځی ته چی وه دا په باقی پاتی کیدونکیو (د عذاب) کښی

تفسیر: یعنی د ده ښځه چه له معذبینو سره تعلق او ارتباط درلود (لرلو).

ثُمَّ دَرَرْنَا الْأَخْرَيْنَ ﴿٣٧﴾

بیا مونږ گرد (ټول) سره هلاک کړل نور (کفار).

تفسیر: یعنی ماسوا له لوط علیه السلام څخه او د ده له کورنی ځنی نور د هغو کلیو پر گردو (ټولو) هستیدونکیو باندی د دوی کلی واپولی شول. دغه قصه پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی په تفصیل سره لیکلی شوی ده.

وَأَنكَمْ لَتَمُوتُنَّ عَلَيْهِمْ مُّصِيبِينَ ﴿٣٨﴾ وَبِالْأَيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٩﴾

او بیشکه چی تاسی خامخا تیریرئ (ای اهل د مکی) پر دوی په دی حال کښی چی صبا کوونکی ئی (د ورځی) او د شپي (یعنی هر وخت پری تیریرئ) آیا پس عقل نه چلوئ (چی عبرت تری واخلي).

تفسیر: دغه ئی مکیانو ته فرمایلی دی ځکه چی کوم قوائل چی له معظمی مکی څخه شام ته تلل او راتلل د دوی د لاری په منځ کښی د لوط علیه السلام د قوم په بل منځ اوښتیو کلیو به ئی سترگی لکیدلی. یعنی سره له دی چی دوی تل ترته پر همغو ورانو قریو تیریدل او د عذاب او عبرت علام او هغه د قدرت لویئ ښی ئی لیدلی خو بیا هم دوی ته هیڅ پند او عبرت له هغو څخه نه حاصلیده. آیا دوی پر دی نه پوهیږی کوم حال او انجام چی د بل یو نافرمانه قوم شوی وی همغسی احوال پر بل یو نافرمانه قوم هم راتلونکی دی.

وَإِنَّ يُوسُفَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٤٠﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ فَسَاهَمَ
فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿٤٢﴾ فَاتَّبَعَهُ الْحَوْتُ وَهُوَ مِلْهُمُ ﴿٤٣﴾

او بیشکه چی یونس خامخا له مرسلانو شخه دی. لکه چی وتبیتید (له خپل قوم شخه) طرف د هغی بیری دکی ته پس قرعه ئی واچوله (له دغو خلقو د بیری (سره) دری کرتی) پس شو له مغلوب کریو شویو (په قرعه کښی بیا نو ځان ئی سیند ته واچوه). پس یوه مری کر دغه (یونس) لره مهی کب حال دا چی دی پخپله د خپل ځان ملامت کوونکی وو (په دغه بلا اذن راتلو کښی).

تفسیر: یعنی بیری د سیند په منځ کښی په چورلیدلو شروع وکړه - پر بیری سورو خلقو وویل چی زموږ پر دغی بیری کښی داسی کوم مری هم سور دی چی له خپل باداره تبیتیدی دی نو د گردو (تولو) پر نامه خو ځلی پچی واچولی شوی خو په هر ځلی به پچه (قرعه) د هم دغه یونس علیه السلام پر نامه خته. دغه قصه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښی په تفصیل سره تیره شوی ده هلته دی د هغی تحقیق ولوست شی. د ده الزام هم دغومره وو چی د اجتهدی خطا په اقتضاء بی له دی نه چی د الله تعالی حکم ته ئی انتظار کولی له هغه کلی غځه ووت او د الله تعالی د عذاب د نزول ورځ ئی تعیننه فرمایلی وه.

فَکَلَّا اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسِیِّئِیْنَ ﴿۳۷﴾ لَکِیۡتَ فِیۡ بَطْنِیۡٓ اِلٰی یَوْمِ یُبْعَثُوۡنَ ﴿۳۸﴾

پس که نه وی دغه خبره بیشکه چی دغه (یونس) وو له تسبیح کوونکیو شخه. نو خامخا پاتی به وو په نس د دی مهی کښی تر هغی ورځی پوری چی بیا ژوندی راپاڅولی شی (خلق).

تفسیر: یعنی کله چی د مهی (کب) په گیده کښی او پخوا له هغه شخه به یونس علیه السلام د الله تعالی په ذکر او یاد کښی دیر مشغول وو نو ځکه مونږ هغه ته دیر ژر نجات ورکړ که نه تر قیامته به دی د همغه مهی په گیده کښی پاتی وو او د باندی وتل به ئی په برخه نه کیده او د همغه مهی غذا او خوراک به کیده.

تنبیه: ﴿لَکِیۡتَ فِیۡ بَطْنِیۡٓ﴾ ﴿الآیة﴾ - د دی خبری کنایه ده چی دی به له سره له هغه ځایه نه ووت. دغه واقع د فرات په سیند کښی واقع شوی ده علامه محمود الالوسی البغدادی لیکلی چی «ما په خپله په دغه سیند کښی دیر لوی لوی کبان لیدلی دی ښائی دغه خبره د تعجب مورد ونه گرځی» پخوا تیر شو چی د کب په گیده کښی د یونس علیه السلام تسبیح دغه وه ﴿لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحٰنَکَ ۙ اِنِّیۡ کُنْتُ مِنَ الظَّٰلِمِیۡنَ﴾

فَبَنَدْنٰهٗ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِیۡمٌ ۖ وَابْتَدٰنَا عَلَیۡهٖ

شَجَرَةٌ مِّنْ يَّقْطِينِ ﴿٣٧﴾

پس ومو غورخوه دغه (یونس) په ډاگ میدان کښی حال دا چی دی رنځور وو . او زرغونه کره مونږ پری یوه ونه له جلفوالاوو (کډو) نه .

تفسیر: پر مهی حکم وشو چی دی حضرت یونس علیه السلام له خپلی کیدی څخه قی کړی - او په یوه خلاص میدان کښی ئی وغورځوی غالباً یونس علیه السلام به د کافی غذا او هواء او نور ضروریاتو د نه رسیدلو له سببه رنځی او نحیف شوی وو. وائی چی د ده ضعف او نحیفی دی اندازی ته رسیدلی وه چی لمر پلوشی او د مچ او نورو شیانو کښیناستل هم د ده پر بدن بد لگیده، الله تعالیٰ پخپل قدرت د ده په څنگ کښی د کډو یو بوتی سم د لاسه زرغون او لوی کړ چی د هغه د جلف د پانو سیوری د ده پر جسم لویده - او هم دغسی به پاک الله د ده د غذا او نورو ضروریاتو وسائل او وسائط هم پخپل قدرت وربرابر کړی وی.

وَأَسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ﴿٣٨﴾

او بیا مونږ ولیږه دغه (یونس) سلو زرو (خلقو) ته یا زیات له دی نه .

تفسیر: یعنی یواځی که د دوی عاقلان او بالغان شمیرل کیدی نو د هغوی شمیر یو لک تنه وو او که ټول واړه او لوی سره وشمیرل شی نو د هغوی شمیر زیات وو. یا داسی ووايی چی له یو لک تنو څخه زیات وو - او دوو لکو ته نه رسیدل. د زرو کسور ورسره مه لگوی نو یو لک ئی ووايی. او که کسر ورسره لگوئ نو د یوه لک څخه به څو زره د پاسه وی. والله اعلم.

فَأَمَّا أَتَتْهُمْ إِلَى جِبْنِ ﴿٣٩﴾

پس ایمان راوړ (هغوی پری) پس نفع مو ورکړه دوی ته تر یوی نیستی پوری .

تفسیر: یعنی د ایمان او یقین په برکت ئی د الله تعالیٰ له عذابہ نجات وموند. او په خپل مقدر عمر پوری له دنیوی لذاتو او ژوندون څخه متمتع او مستفید شول. حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «هغه قوم پر یونس علیه السلام ایمان راوړ چی یونس علیه السلام له هغوی څنی تښتیدلی وو. دوی پرله پسې په ده پسې گرځیدل او لتوه ئی څو ورته ورسیدل او د یونس علیه السلام له موندلو څخه ډیر زیات خوښی او خوشال شول» دغه قصه پخوا له دی نه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښی هم لیکلی شوی ده هلته دی ولوستله شی.

فَاسْتَقْبَهُمُ الرَّبُّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ۖ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ
 إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ۚ أَلَا إِنَّهُمْ مِّنْ أَفْكَهَمَ لَيَقُولُونَ ۙ
 وَلَكَ اللَّهُ ۖ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۝

پس وپوښته ته (ای محمده) دغه (کفار) آیا رب ستا لره لونی دی؟ او دوی لره عَاجِز دی؟. او که مو پیدا کړی دی پرېشتی ښځی (لونی د الله) حال دا چی دوی حاضر وو (په وخت د پیدا کولو د پرېشتو کښی) خبردار! پوه شه! چی بیشکه دوی له دروغو خپلو خامخا وائی (داسی) چی ولد راوړی دی الله حال دا چی بیشکه دوی خامخا دروغچنان دی (په دی ویلو خپلو).

تفسیر: یعنی د انبیاءو حال خو مو واورید چی د حضرت نوح، ابراهیم، اسمعیل، موسی، هارون، الیاس، لوط او یونس علیهم السلام د گردو (تولو) مشکلات د الله تعالیٰ په امداد او اعانت سره حل شول. خورا ډیر لوی مقرب انسانان هم د الله تعالیٰ له امداد او معاونت څخه مستغنی او بی پروا کیدی نشی. اوس وروسته لږ څه د پرېشو او د پیریانو حال واورئ. چی کفارو د دوی په نسبت څرنگه چتی (بیکاره) او واهی عقائد له خپل ځانه ترلی او جوړه کړی دی لکه چی د عربو ځینو قبائلو به ویل چی پرېشتی د الله تعالیٰ لونی دی. کله چی له دوی نه پوښتنه کیده چی ښه نو د دوی میندی څوک دی؟. نو د لویو لویو پیریانو لونه به ئی ورښوولی په دی شانی چه (العیاذ بالله) د الله تعالیٰ تعلقات به ئی له پیریانو سره تړل. وروسته له دغو دواړو احوال ذکر کیږی. مگر پخوا له هغه د توطیه او تمهید په ډول (طریقه) د عربو د کفارو د دغی چتی (بیکاره) او مردودی عقیدی تردید شوی دی لکه چی د سورت په ابتداء کښی د عظمت او وحدانیت د دلائلو او قصصو په ضمن کښی د خپل قاهره قدرت د آثارو د بیان او تذکار څخه وروسته فرمائی چی اوس لږ شانی له دغو حمقاوو او جهلاوو څخه پوښتنه وکړئ چی آیا داسی لوی عظمت او قدرت والا الله تعالیٰ (معاذ الله) د خپل ځان دپاره که د اولاد تجویز هم کوی نو آیا د خپل ځان دپاره لونی غوره کوی؟ او تاسی ته هلکان درکوی؟ یوه خو دغه بی ادبی او گستاخی شوه چی تاسی الله تعالیٰ ته د اولاد نسبت کوئ او بیا په اولاد کښی هم ورته کمزوری او ښکته او ضعیفه اولاد او پر هغه مستزاد چی پرېشو ته هم د اناثو (ښځو) نسبت کوئ آیا کوم وخت چی مونږ پرېشتی پیدا کولی دوی زمونږ په څنگ کښی ولاړ وو؟ او دوی د هغوی د انشیت دغه اطلاع او اخبار له خپلو مشهوداتو او مرئیاتو څخه ورکوی؟ آیا دوی په واقع سره له دی نه خبر او مطلع دی چه مونږ پرېشتی اناثی پیدا کړی دی؟ لاحول ولا قوة الا بالله

العلی العظیم! د دغه انتہائی سفاقت او حماقت په نسبت څه وویلی شی ؟

أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿۳۷﴾ مَا لَكُمْ تَكْتُمُونَ ﴿۳۸﴾
أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿۳۹﴾

آیا غوره کړی دی دغه (الله) لونی پر ځامنو څه وشوه پر تاسی (په دغه حکم د دروغو کښی) دغه څرنګه حکم کوئ تاسی آیا پس پند نه اخلئ تاسی (چی الله پاک دی له تولو عیوبو).

تفسیر: یعنی لو ذره خو غور او دقت وکړئ د عیب ترلو دپاره هم لیاقت او علمیت پکار دی که مو داسی یوه غلطه عقیده له خپله ځانه جوړوله نو ښائی چی دغسی بی اساسه او بی منطقه به مو نه جوړوله. دغه کوم عدل او انصاف دی چی د خپل ځان دپاره هلکان غوره او پسند کړئ ؟ او پاک الله ته د لونو نسبت وکړئ ؟.

أَمْ لَكُمْ سُلْطَنٌ مُّبِينٌ ﴿۴۰﴾ فَإْتُوا بِكُتُبِكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۴۱﴾

آیا شته تاسی ته کوم برهان سند ښکاره (چی الله اولاد لری). پس راوړئ تاسی هغه کتاب خپل که چیری یی تاسی صادقین رښتینی (په خپل قول کښی).

تفسیر: یعنی بالاخر دغسی مهمله او بی اساسه خبره مو له کوم ځای څخه رالیستلی ده ؟ له عقل او فهم او علمی اصول سره خو د دغی خبری هیڅ اړه (تعلق) او ارتباط نشته. نو آیا کوم نقلی سند د دغی عقیدې د اثبات دپاره لرئ ؟ که داسی وی نو بسم الله! راوړندی ئی کړئ!.

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَسَبًا ﴿۴۲﴾ وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ
لَمَحْضَرُونَ ﴿۴۳﴾ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿۴۴﴾

او ګرځوی دغه مشرکان په منع د دغه (الله) او په منع د پیریانو نسب قربات (نسبت د خپلوی)، او خامخا په تحقیق پوهیږی پیریان چی بیشکه دوی

خامخا حاضر کړی شوی دی (دوزخ ته). پاکي ده الله ته له هغو (خبرو) څخه چې وائی ئی دوی (چې شریک او ولد ورته نیسی).

تفسیر: یعنی دغو حمقاوو د پېریانو سره (معاذ الله) د الله تعالیٰ د غوموالی (دامادی) تعلقات قائم کړی دی. سبحان الله! دوی څرنگه خبری کوی؟ که موقع ومومع نو لږ شانی له دغو پېریانو څخه پوښتنه وکړئ چې د هغوی عقیده او افکار د خپلو ځانونو په نسبت څرنگه دی؟ او خپل ځانونو څه گڼي؟ دوی ته دغه خبره په ښه شان سره معلومه ده چې دوی هم لکه نورو مجرمینو نیولی کیږي او د الله تعالیٰ په مخ کې وړاندی کولی شی. آیا له غوم او داماد سره هم داسی معامله کوله شی؟ ځینو اسلافو له نسب څخه دغه مراد نیولی دی چه دغو خلقو شیاطین الجن د الله تعالیٰ مقابل حریفان گڼل لکه چې مجوسیان د «یزدان» او «اهریمن» قائلان دی. یعنی یوه ته د نیکی خدای او بل ته د بدی خدای وائی.

الْاِعْبَادَ لِلَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿۳۷﴾

مگر هغه بندگان د الله چه پاک کړی شوی دی (منزه دی له دغه نسبت او احضار د دوزخ).

تفسیر: یعنی له پېریانو یا له انسانانو څخه د الله تعالیٰ غوره او منتخب بندگان له نیولو او په عذابولو څخه آزاد دی معلوم شو چه هلته د نسبونو او د ارتباطو او د تعلقاتو څه پوښتنه نشته بلکه هلته یواځی د بندگی او اخلاص پوښتنه کیږي.

فَأَنْتُمْ وَمَا عَبَدُونَ ﴿۳۸﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفِتْنَيْنِ ﴿۳۹﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿۴۰﴾

پس بیشکه تاسو چې یی او هغه چې عبادت ئی کوئ تاسی نه یی تاسی (ای عابدانو او معبودانو په دغه بت پرستی سره په فتنه اچوونکی (د هیچا) مگر د هغه چا چې ننوتونکی د دوزخ دی (په علم الله کېږي).

تفسیر: ډیر خلق داسی گڼي چې د پېریانو په لاس کېږي د بدی او پرېښتو په لاس کېږي د نیکی واک او اختیار شته هر چاته چې دوی وغواړی ښیگه (فائده) ورسوی او الله تعالیٰ ته ئی مقرب گرځوی او هر یوه ته چې دوی وغواړی بدی او تکلیف رسوی یا ئی گمراه کوی. ښائی د دغو

مفروضه وو اختیاراتو په بناء به ئی دوی د الله تعالیٰ اولاد یا خسر گرځولی وی. نو دلته ئی د دغی مسئلې جواب ورکړی دی چی نه ستاسی او نه د دوی په لاس کښی څه مستقل اختیار شته. تاسی او هغه شیاطین چی تاسو ئی عبادت کوئ. که گرد (تول) سره یو ځای شی د دغی خبری قوت او قدرت نه لرئ چی بی د الله تعالیٰ له مشیته یو متنفس هم په جبر او اکراه سره گمراه کړی شی گمراه خو هغه څوک کیږی چی الله تعالیٰ دی د ده د بد استعداد په بناء دوزخی لیکلی وی او د خپلی بدکاری په سبب خپل ځان دوزخ ته ورسوی. (بیا وویل جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته).

وَمَا مَنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿٣٧﴾

او نشته له مونږ ځنی هیڅوک مگر چی مقرر دی ورته یو مقام ځای معلوم.

تفسیر: الله تعالیٰ دغه کلام د پښتو له ژبی او د دوی له جانب فرمایلی دی لکه چی په ډیرو ځایونو کښی د انسانانو له جانب دعاوی فرمائی. یعنی د هری لونی پښتی دپاره یو حد مقرر دی چی دا له هغه حده نشی وړاندی کیږی، دا ئی ځکه وفرمایلی چی کافران وائی چی پښتی د الله تعالیٰ لونه دی چی د پیریانو له بڼو څخه پیدا شوی دی. حال دا چی پیریانو ته د دوی حال په ښه شان سره معلوم دی. او پښتی داسی وائی چی مونږ د دغی خبری له سره طاقت او توان نه لرو چی د الله تعالیٰ له احکامو د یوی ذری په اندازه هم تجاوز او تخلف وکړی شو.

وَأَنَا النَّحْنُ الصَّافُّونَ ﴿٣٨﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ صف تړونکی یو (په وخت د طاعت کښی).

تفسیر: یعنی په خپلو حدودو کښی هر څوک د الله تعالیٰ عبادت او د ده د احکامو د منلو دپاره تیار ولاړ دی. او له سره هیڅ یو د دی خبری طاقت او توان نه لری چی له هغه څخه د یوه ویشته په اندازه هم وړاندی وروسته وښویږی.

وَأَنَا النَّحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿٣٩﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ تسبیح ویونکی یو.

تفسیر: یعنی تر دی ځای پوری د پښتو کلام ختم شو - وروسته له دی نه د مکی معظمی د

خلقو حال بیان فرمائی.

وَأَن كَانُوا يَقُولُونَ ﴿٥٨﴾ لَوْ أَنَّا عِندَنَا ذِكْرُ إِمِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٥٩﴾
لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْخَاصِينَ ﴿٦٠﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

او بیشکه چی وو (دغه کفار) خامخا ویل به ئی داسی چی که چیری بیشکه وی له مونبر شخه ذکر (کوم کتاب) له پخوانیو (کتابونو) شخه نو خامخا وو به مونبر بندگان د الله مخلصان (بیا چی ورته راغی دغه قرآن) پس کافران شول په دغه (کتاب) پس ژر ده چه پوه به شی دوی (په عاقبت د دی کفر خپل).

تفسیر: د عربستان خلقو شخه مهال (وخت) چی د انبیواو نومونه او قصی اوریدلی او د دوی له علم شخه بی خبران وو نو پخپلو منځ کښی به ئی سره داسی ویل «که مونبر ته د دغو پخوانیو علوم حاصل وی یا پر مونبر باندی هم کوم آسمانی کتاب یا د پند او نصیحت خبری نازلیدی نو مونبر به پر هغو په ډیر ښه شان سره عمل کوه او خپل حسن الاعمال به مو نورو ته هم ښوول او په معرفت او عبادت کښی به مو تر دغی اندازی پوری ترقی او پرمخ تگ کوه چی د الله تعالی په مخصوصو او منتخبو بندگانو کښی به شاملیدو» اوس چی د دوی په منځ کښی نبی الله صلی الله علیه وسلم مبعوث شوی دی دوی له خپلو هغو خبرو شخه اوبښتی دی او هغه خپل قول او اقرار ئی هیر کری دی نو د دغه انحراف او انکار شخه کومه نتیجه او انجام چی دوی ته پیشیدونکی دی دوی به ئی عنقریب وگوری.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٢﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿٦٣﴾
وَأَنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٦٤﴾

او خامخا په تحقیق پخوا لا صادر شوی دی حکم زمونږ دپاره د بندگانو زمونږ مرسلینو. چی بیشکه دوی هم له دوی سره مدد کری شوی دی. او بیشکه لښکری زمونږ خامخا هم دوی بریالیانی (کامیاب) دی (په کفارو).

تفسیر: یعنی دغه خبره د الله تعالی په علم کښی مقرر شوی ده چی د منکرینو په مقابل کښی

پاک الله له خپلو انبياوو سره مدد او معاونت کوی او بالاخر د الله تعالیٰ لښکر غالب او بریالی (کامیاب) کیږي اگر که ضمناً حالات په هر ډول (طریقه) او هر وضعیت سره واوړي او لوټونه وخورې مگر فتحه - بری او کامیابی هر ورو (خامخا) د مخلصو بندگانو دپاره ده او دغه نصرت هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د ظاهري تسلط او غلبې په معیار وی مگر په دغه شرط چی دغه «جند» فی الواقع «جند الله» وی.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ۝ وَأَبْصَرُ سَوْفَ يُبْعَثُونَ ﴿٢٤﴾

پس مخ وگرځوه ته (ای محمده!) له دوی نه تر یوه وخته پوری. او گوره ته دوی ته پس ژر ده چی وبه وینی دوی (عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی اوس غو ورځی نور هم دوی ته څه مه وائی! او په صبر او استقامت سره د دوی حال ته وگورئ دوی به هر ورو (خامخا) خپل انجام وگوري لکه چی وئی هم لید. کله چی وویل منکرانو تمسخرأ چی کله به وی نزول د عذاب ؟ نو نازل شو

أَفِيعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٥﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَأُ الْمُنذَرِينَ ﴿٢٦﴾

آیا پس (په راتلو) د عذاب زمونږ تلوار کوی دوی. پس کله چی نازل شی (عذاب) په میدان (غولی) د دوی پس بد به وی صبا د ویرولیو شویو.

تفسیر: شاید ﴿سَوْفَ يُبْعَثُونَ﴾ د آوړیدلو په اثر به دوی داسی وی چی اوس نو ژر شه زمونږ عاقبت خاتمه او انجام مونږ ته اوشیه! نو د هغه جواب ئی داسی ورکړ چی پر خپل ځان باندي د آفت د ژر غوښتلو دغه شورماشور چی تاسی نښلولی دی کله چی وخت ئی راشی هغه به ډیر بد وخت وی. د الله تعالیٰ عذاب داسی درځی لکه چی کوم دښمن سړی ته په پټونی کښی د شپې پټ ناست وی او گهیځ (سحر) د وخته یو ځلی په میدان کښی ځان ورښکاره کړی او پر خپل غلیم په دانگ پیلې (ښکاره) ډاږه واچوی. د الله تعالیٰ د عذاب د نزول په وخت کښی به د هغو خلقو حشر هم داسی کیږی چی دوی پخوا له دی نه ویرولی شوی دی او له آخری خاتمی څخه په ښه ډول (طریقه) پوه او مطلع کړی شوی دی لکه چی د مکی معظمی په فتح او په نورو ځایونو کښی هم داسی وشو. اوس بیا الله جل شانہ واعظم برهانه لپاره د تسلی د خپل رسول صلی الله علیه وسلم مکرراً مؤکداً داسی امر فرمائی

وَقَوْلَ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ۝ وَأَبْصَرُ سَوْفَ يُبْعَثُونَ ﴿٢٤﴾

او مخ و گمرغوه (ای محمده!) له دوی شخه تر یوی نیتۍ پوری. او گوره (دوی ته) پس ژر ده چه ویه وینی دوی (احوال خپل).

تفسیر: ښائی چی پرمینی وعده د دنیوی عذاب وه - او دغه به د اخروی عذاب وی. یعنی تاسی ورته گورئ چی وروسته له دی نه دغه کفار په آخرت کښی شخه عذابونه مومی.

سُبْحَنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٣٨﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٩﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٠﴾

پاکۍ ده رب ستا لره (له هره عیبۍ او نقصانۍ) چی رب د عزت (قوت غلبی دی او پاک دی) له هر هغه غیظه چی (مشرکان ورته) نسبت کوی او سلام دی پر (تولو) مرسلینو استاځیو. او توله ثناء صفت خاص الله لره دی چی رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: د سورت په خاتمه کښی ئی د گردو (تولو) اصولی مضامینو خلاصه بیان کړه - یعنی د الله تعالی ذات له تولو عیوبو او نقائصو شخه پاک او منزّه دی، په گردو (تولو) کمالیه وو صفاتو او محاسنو موصوف او گردی (تولی) ښیکنی (خوبۍ) د ده په پاک ذات کښی مجتمعی دی - پر گردو (تولو) انبیاوو او رسولانو د ده له طرفه سلام راځی چی د دوی د عظمت او عصمت او سالمیت او منصوریت دلیل دی.

تنبيه: له احادیثو غځه، وروسته د لمانځه او د مجلس پر ختم کښی د دغو آیاتونو د لوستلو فضیلت ثابت شوی دی نو ځکه مونږ هم د هم دغه سورت د تفاسیرو خاتمه پر هم دغی عقیدۍ ټینگه کړه! خو مو پاک الله پر هم دغه عقیده باندی ټینگ ولری!

﴿سُبْحَنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

(تمت سورة الصافات بفضل الله تعالى ومنه)

(سورة ص مکیه وهی ثمان وثمانون آیه وخمس رکوعات رقمها (۳۸) تسلسلها حسب النزول ایضا
(۳۸)

نزلت بعد سورة القمر

د «ص» سورت مکی دی (۸۸) آیته (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۸) او په نزول کښی هم
(۳۸) سورت دی

وروسته د «القمر» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ۚ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ۝۱

قسم دی په قرآن چی څښتن (خاوند) د پند ذکر بیان، شرف، شهرت، عظمت دی (داسی نه دی چی کفار د معبودانو په نسبت وائی). بلکه هغه کسان چی کافران شوی دی په کبر، سرکشی کښی دی (له قبوله د حق) او په مخالفت کښی دی (له مسلمانی سره).

تفسیر: یعنی دغه عظیم الشان، عالی مرتبت قرآن چی په ډیرو عمده وو نصائحو سره ډک او په نهایت مؤثر طرز خلقو ته د هدایت او معرفت خبری ښوونکی او پوهونکی دی په جگ (وچت) غږ سره شهادت ورکوی هغه خلق چی له قرآنی صداقت او د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له رسالت څخه منکر دی د هغه سبب داسی نه دی چی د قرآن په تعلیم یا تفهیم کښی څه نقص یا قصور شته یا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د ده په تبلیغ او تبیین کښی معاذ الله مقصر دی بلکه د دغه انکار او انحراف اصل سبب دا دی چه دغه مخلوق دروغ پری تری، چتی (بیکاره) لوئی، تکبر، غرور، نخوت، معاندت، مخالفت، جهالت او حماقت کوی او د شقاق او نفاق د جذباتو په جال کښی نښتی دی که چیری دوی لږ څه له دغه دلدل څخه ووځی نو د حق او صداقت ډیر صاف او پاک سرک د دوی په نظر ورځی.

كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قُرُونٍ فَنَادُوا ذُرِّيَّتَهُمْ إِنَّهُمَا آتَانَا مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ نَفَادَا ۚ وَإِلَآتٍ حِينَ مَنَاصٍ ۝۲

(نه گوری منکران چی) شومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دی څخه له اهل د زمانی پس ناری به ئی وهلی (عند نزول العذاب) حال دا چی نه به وو

هغه وخت د خلاصیدلو (او د تښتیدلو).

تفسیر: یعنی دوی ته دی معلوم وی چی د هم دغه غرور او تکبر په سبب او د انبیاء د الله د مقابلی او مجادلی په علت پخوا له دی نه ډیر اقوام او ملل سره تباہ او برباد شوی دی، هغه خلق هم تر ډیرو مودو پوری د الله تعالیٰ له انبیاءو سره جنگیدلی وو، بیا څه وخت چی پر هغوی هغه بد ساعت راغی او د الله تعالیٰ عذاب دوی له غلورو خواوو څخه چار چاپیر ونیول نو سخت وویریدل او شورماشور او غلغله ئی ونښلوله، مگر د هغه وخت د آنی او فوری غلبلی او کریکی څخه هیڅ یوه نتیجه نه مرتبه کیده ځکه چی د خلاصی او نجات موقع تیره شوی وه او وخت او فرصت نه وو پاتی چی د دوی د دغو شور او بکاوو او فریادونو په طرف غوړ کیشودی شوی. («لات» د «لیس» په معنی ده چی «ت» تاکید پری زائده شوی ده او له «حین» سره مختص دی چی تری اسم یا خبر عموماً محذوفیږی «مناص» د واوی اجوف مصدر دی).

وَعَجِبُوا اِنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكٰفِرُونَ هٰذَا سِحْرٌ كَذٰبٌ ۝

او تعجب کوی (کفار) له دی نه چی راغلی دی دوی ته (نبی) ویروونکی له دوی نه او وائی دا کافران چی دغه (ویروونکی نبی) ساحر کودگر دی دروغجن.

تفسیر: یعنی که له آسمانه کومه پرښتنه راتلی خو بیا هم یوه خبره وه. زمونږ له منځه یو سری راپورته شوی او زمونږ په ویرولو او ژډولو ئی شروع کړی ده او داسی وائی چی زه د آسمان والا الله له جانبه راغلی یم. دغه یوه ډیره عجیبه خبره ده اوس ماسواء له دی نه بل څه وویل شی چی یوه کودگر (ساحر) یوه د دروغو ننداره جوړه کړی ده، او د کودو په زور دغه ننداری او کرشمی راییی او ورته معجزه وائی او څو د افسانې خبری ئی هم راتولی کړی دی او د هغو په نسبت داسی دعوی کوی چی دغه د الله تعالیٰ رالیږلی شوی علوم دی او زه ئی رسول یم.

اجْعَلِ الْاِلٰهَةَ الْهَآءِ وَاحِدَةً اِنَّ هٰذَا شَيْءٌ عَجَابٌ ۝ وَاَنْطَقِ الْمَلٰٓئِكَةُ اِنْ اَمْسُوا وَاَصِدُّوْا عَلٰی الْهٰتِكُمْ ۝

آیا ده مگرڅولی دی دغه (۳۶۰) معبودان الله یو ؟ بیشکه دغه (مگرڅول. د ډیرو معبودانو یوه ته چی تاسی نور معبودان پریږدئ او د یو الله عبادت کوی) خامخا یو څیز ډیر عجیب دی (چی مثل نه لری) او لاړل په تلوار سره مشران

له دوی نه (له مجلسه چی سره ویونکی وو یو بل ته) چی غی (پاغی له دی غایه) او صبر وکړئ (او محکم اوسئ) پر (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی دغه بل هم درواخلی! د دومره بېشماره خدایانو دربارونه دی بند وی او یواغی یو الله ئی پریښی دی له دی نه بله لویه د تعجب خبره به څه وی چه د دغومره لوی جهان انتظام یواغی هم دغه یو الله ته وسپارلی شی او د مختلفو شعباتو او اداراتو هغه معبودان چی د هغوی بندگی له ډیرو کلونو راهیسی جریان او ادامه لری له پوی مخی ممنوع ودرولی شی. گواکی زمونږ پلرونه او نیکونه بیخی جاهلان او ناپوهان وو چی دغومره ډیرو بتانو او معبودانو ته ئی عبادت کاوه. په روایاتو کښی راغلی دی چه د ابوطالب په رنځورئ کښی ابو جهل او د قریشو څو نور غتان ابوطالب ته ورغلل او هغه ته ئی د رسول الله مبارک شکایت یووډ چی دغه ستا وراره زمونږ معبودانو ته بدی ردی خبری کوی او مونږ ته په څو څو ډوله (قسمه) احمقان او ناپوهان وائی تاسو ده ته نصیحت وکړئ! کله چه ابوطالب دغه خبری رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وکړی دوی د هغه په جواب کښی وویل «ای زما تره! زه تشه له دوی نه یوه کلمه غواړم چه وروسته له هغه به گرد (تول) عربستان د دوی مطیعان او عجمیان به د دوی خدمت گاران شی او نور ادیان به ورته جزیه وړاندی کړی» دوی خوشال شول او ورته ئی وویل «چی هغه څه شی دی؟ تاسی خو همغه یوه کلمه ووايئ مونږ ستاسی د لسو کلمو منلو دپاره تیار ولاړ یو» رسول الله مبارک وفرمایل چه «نه! هغه خو هم دا یوه د «لا اله الا الله» پاکه کلمه ده!» کله چه هغوی دغه خبره واوریدله ډیر په قهر او غصه شول او تاو کړی له هغه مجلسه پاڅیدل او وی ویل چه مونږ دومره ډیر خدایان پریږدو او فقط ستا په خوله یواغی هم دغه یو الله معبود ومنو! څی چه څو! محمد صلی الله علیه وسلم له خپلو دغو چلونو او فریبونو څخه لاس اخیستونکی نه دی. ده زمونږ د دغو معبودانو په خلاف خپلی پښی لوڅی (بریندی) کړی دی او خامخا د هغوی پر ضد تبلیغات کوی مونږ لره هم بائی چی د هم ده په شان خپل لستونی پورته او د خپلو معبودانو حمایت او عبادت وکړو نه چی د ده په دغو تبلیغاتو سره د کوم ضعیف الاعتقاد سری پښه زمونږ د دغی پخوانی آباءئی او اجدادی طریقی څخه وښوئیدی او دی پخپل مقصد بریالی (کامیاب) شی د ده د دغی بلیغی سمعی او کوښښ په مقابل کښی مونږ ته هم لازم دی چه ډیر زیات صبر، استقلال او استقامت له خپله غانه ورښکاره کړو.

إِنَّ هَذَا الشَّيْءَ مُرَادٌ

بیشکه دغه شی (توحید) خامخا یو شی دی چه اراده ئی کړی شوی ده (له مونږ څخه)

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم چی په داسی زور او شور او عزم او استقلال سره زمونږ د معبودانو په خلاف په جهاد لاس پوری کړی دی ضرور په دغه کښی د ده شخه غرض شته او هغه دا دی چی دی د یوه الله په نامه اخیستلو سره مونږ گرد (تول) خپل ځان ته مطیع او محکوم وگرځوی او خپل ځان ته حکومت او ریاست حاصل کړی. نو لازم دی چی مونږ دی پری نږدو چی پخپل دغه مقصد کښی بریالی (کامران) او کامیاب شی. ځینی مفسرین د ﴿إِنَّ هَذَا الْقَوْمَ يَكُونُ﴾ مطلب داسی بیانوی بیشکه دا همغه شی دی چه محمد صلی الله علیه وسلم د هغه ټینگ اراده کړی ده او په هیڅ صورت له هغه شخه لاس اخیستونکی نه دی. یا دی داسی وویل شی چی هم دغه خبره (معلومیری) کیدونکی ده الله ته هم دغه منظور دی چه په دنیا کښی انقلاب شی، لهذا حتی الامکان په دیر صبر او تحمل سره د خپل قدیمی دین په حفاظت کښی ټینگ اوسئ! یا ممکن دی چه د تحقیر له لاری ئی داسی ویلی وی چه بیشکه د محمد صلی الله علیه وسلم په اراداتو کښی خو دیر شیان دی لیکن دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چی دی پخپلو هغو گردو (تولو) هیلو، امیدونو او اراداتو ورسیری چی آرزو، تمنا او اراده کوی. مونږ لره ښائی چی د ده په مقابله کښی ټینگ ودریو او یو پل هم د ده په مقابل کښی بیرته کشنږدو.

مَا سِعَتَا يَهْدَانِي إِلَهُةَ الْآخِرَةِ إِنَّ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ

نه دی اوریدلی مونږ دغه (توحید، وحدانیت) په دین وروستنی (عیسوی) کښی نه دی دغه (توحید) مگر له خپله ځانه جوړ کړی شوی دروغ دی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «چی خپل د پلرونو او نیکونو دین ته ئی پخوانی دین وایه. یعنی پخوا مو داسی آوریده چی پخوانیو خلقو به هم داسی خبری کولی مگر زمونږ پلرونو خو داسی نه دی کړی او نه ئی دی ویلی» او ممکن دی چه له پخوانی دین شخه عیسائی دین مراد وی لکه چی د اکثرو اسلافو قول دی. یعنی نصرانیان چی له اهل الکتاب شخه دی د هغوی په نسبت هم مونږ داسی نه دی اوریدلی چی گرد (تول) نور خدایان له منځه لری کړی او تش یو الله ئی پری ایښی وی آخر دوی خو هم دری خدایان منی او دوی هم دغه رسول، د رسول په حیثیت نه منی او وائی که د ده د دغو ویناوو کوم اصل په نورو کتابونو کښی وی مونږ به هم هغه ضرور منلی وی معلومیری چی دغه خبری گردی (تولی) له خپل ځان شخه جوړی کړی شوی دی (العیاذ بالله)

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا

آیا نازل شوی دی پر دغه (محمد) دغه ذکر قرآن له منځ زمونږ (غتانو)،

تفسیر: یعنی بالفرض دغه قرآن هم مونږ په نامنلی زړه د الله تعالیٰ کلام منو، او د دغی موضوع په نسبت زیاتی خبری نه کوو چی ولی له آسمانه کومه پرېشته د نبی په حیثیت را ونه لیږله شوه ؟ مگر دغه ډیر د تردد او انکار ځای دی چه زمونږ د ټولو له منځه څرنګه محمد صلی الله علیه وسلم په نبوت سره منتخب شو ؟ آیا په ټوله دنیا کېږي پرته (علاوه) له محمد صلی الله علیه وسلم بل د دی کار دپاره وو (قابل) او لایق نه وو ؟ او هم دغه لوی کار فقط هم دغه ته پاتی وو؟ او بل کوم مشر، غټ، ستر، مالداره جایداد لرونکی او بااعتبار سړی په دنیا کېږي نه مونده کیده چی خپل دغه کلام او د نبوت مهم نی د ده په لاس کېږي ورکړی وی ؟

بَلْهُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا يَنْزِلُ الْوَحْيُ عَذَابٌ

بلکه دوی په شک کېږي دی له ذکره قرآنه پنده زما (بل څه منشأ نه لری)، بلکه نه دی شکلی دوی عذاب زما (که نه شک به نی ورک شوی وی).

تفسیر: دغه د الله تعالیٰ له طرفه د دوی د دغی چټی (بیکاره) وینا او نامعقولی خبری جواب شو، یعنی د دوی دغه خرافات او واهیات هیڅ اصل او حقیقت نه لری خبره فقط هم دغومره ده چی اوس دوی ته زمونږ د خبرو په نسبت څه شک او اندېښنه ورپیدا شوی ده او دوی پر دغه خبره یقین او باور نه لری چی هغه خونناک مستقبل چی دوی ته نی خبر او اطلاع ورکوله کیږي هرومرو (خامخا) واقع کیدونکی هم دی ځکه چی دوی تر اوسه پوری د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند نه دی ځکلی، څه مهال (وخت) چی دوی د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند او مزه وڅکي نو دغه ګرد (ټول) شکوک او شبهات به نی لری کیږي.

أَمْعِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ۝ أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْاَسْبَابِ ۝

آیا په نزد د دوی دی خزانی د رحمت د رب ستا چی ډیر غالب قوی ښه ښوونکی دی ؟ آیا دوی لره دی سلطنت د آسمانونو او ځمکي او د هغو ګردو (ټولو) شیانو چی په منځ د دغو کېږي دی ؟ پس ودی خپږی (دوی آسمان ته) په اسبابو (رسوونکیو) سره .

تفسیر: یعنی د رحمت خزائن او د آسمانونو او د ځمکي حکومت ګرد (ټول) د الله تعالیٰ د

قدرت په لاس کښی دی الله ډیر زبردست او لوی بخشش والا دی پر هر چا چی د هر انعام اراده وکړی هیڅوک د هغه مانع نشی گرځیدی او نه پری څه تنقید او اعتراض کولی شی. که الله تعالیٰ پخپل حکمت او علم سره کوم بشر ته د نبوت او رسالت په منصب سره افتخار ویښی نو تاسی د هغه په نسبت څه مداخله کولی شئ؟ چی پر دغه دی ولی داسی مهربانی فرمایلی ده؟ او پر مونږ دی ولی نه ده فرمایلی؟ آیا د رحمت د خزائنو او د آسمانونو او د ځمکی د سلطنت اختیار داره او واکداره هم دا تاسی یئ؟ چی داسی چتی (بیکاره) او لغو اعتراضات کوئ؟ که یئ نو خپل گرد (تول) وسائل، اسباب مو په کار واچوئ او په آسمان پوری خپلی رسی وتړی، او پر علویاتو هم قبضه وکړئ! او سم له خپلی مرضی او منشأ سره د آسمانونو او ځمکو په تدبیر او انتظام کښی که مو له لاسه پوره وی گوتی ووهئ! او که دغه مو له واکه نه وی پوره نو د آسمانونو او د ځمکی د حکومت او د رحمت د خزائنو د مالکیت دعوی بیخی چتی (بیکاره) او غلطه ده او په سر د هغه د الوهیت په کارونو او انتظاماتو کښی مداخله پرته (علاوه) له بیحیائی او جنون به بل څه شی وی؟.

جُنْدًا هَٰذَا لَكَ مَهْرُومٌ مِّنَ الْأَحْزَابِ ۝

دوی خو یو لښکر گوتی دی په دغه ځای کښی چی ماتی ورکړی شوی له هغو ډیرو لښکرو څخه دی.

تفسیر: یعنی هیڅ نشته! د آسمانونو او د ځمکی له حکومت او د رحمت د خزائنو له مالکیت سره دغه خواران څه اړه او تعلق لری؟ دوی خو د څو ماتو او هزیمت خوړلیو انسانانو یوه ډله او جمعیت دی چی د پخوانیو سپیرو او تباه شویو اقوامو په شان لا له اوسه تباه او برباد په نظر راځی. لکه چی دغه منظره د خلکو له نظره د «بدر» له غزوی څخه د مکی معظمی تر فتحی پوری تیره شوه. حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «یعنی پخوانی اقوام تباه شول که دوی هم پر خپل طغیان او عصیان کښی هم داسی مداومت وکړی نو هغوی په شان دوی هم تباه او فنا کیږی» گواکی د دغه آیت ربط ئی له پخوانی آیت سره وښود والله اعلم.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَارِ ۝

تکذیب کړی وو پخوا له دوی نه قوم د نوح او (قوم د) عاد او (قوم د) فرعون چی خاوند د میخونو وو.

تفسیر: یعنی زور او قوت او لاؤ لښکر والا چی په دنیا کښی ئی د خپل سلطنت میخونه په

ځمکه کښې تک وهلى ؤ. او ځينې وائى هغه څوک چې سړى به ئى په ميخونو سره واژه نو د دغه لامله (له وجې) د هغه نوم هم داسې ﴿ذُالْقَلْبِ﴾ ميخ والا مشتهر شو. والله اعلم.

وَتَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لَيْكَةِ أُولَٰئِكَ الْأَحْزَابُ ۝۱۴ كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابُ ۝

او (قوم د) تمود او قوم د لوط او اهل د ځنگله (چې شعيب ورمبعوث شوى وو)، دغه کسان (همغه) لوى لوى دلى (او لښکرى) وى. نه ده (هر يوه د دغو دلو) مگر نسبت د دروغو ئى کړى ؤ رسولانو د (الله) ته پس ثابت شو عذاب زما (دوى ته).

تفسير: يعنى دغو ټولو لويو زورورو او طاقتورو افواجو هم څه وخت چې د الله تعالى رسولان دروغجن وشميرل د الله تعالى له سزا او عذاب څخه ئى نجات ونه موند نو ستاسو حقيقت څه دى ؟.

وَمَا يَنْظُرُهُمْ إِلَّا الصِّحَّةُ وَاحِدَةٌ مَّا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ۝۱۵

او نه كوى انتظار دغه كسان (كفار د مكى) مگر چغې يوى ته (د اسرافيل) چې نشته هغى ته هيڅ ديل بيرته گرځيدل.

تفسير: يعنى د صور (شپيلو) د غږ منظر دى چه پوره سزا خو دوى ته په هغه وخت كښى وركوله كيږي او ممكن دى چې له «صيحة» څخه دلته فقط يوه چغه او انضجار مراد وى.

وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطْنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ۝۱۶

او وائى (كفار تمسخرأ) اى ربه زموږ زر راكره مونږ ته برخه عملنامه زموږ پخوا له ورځى د حساب.

تفسير: يعنى هر كله چې دوى د قيامت خبرى اورى نو په توكو او مسخرو سره وائى چې زموږ د هغه وخت برخه اوس راكره ! تر څو مونږ هم دا اوس خپله اعمالنامه وگورو او لاس په لاس له

خپلی سزا څخه فراغت ومومو.

إَصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَادْخُلْ عَبْدَنَا دَاوُدَ الْأَيْدِ إِنَّكَ أَوَّابٌ ۝۱۴

(فرمانی الله) صبر تحمل کوه (ای محمده!) پر هغی خبری چی وانی دوی (تاته) او یاد کړه (قصه) د بنده زمونږ داؤد خاوند د قوت (په عبادت کښی) چی بیشکه دی ډیر رجوع کوونکی ؤ (عبادت د الله ته).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «په دغه ځای کښی ده ته د داؤد علیه السلام قصه ور په یادوی چی ده هم د «طالوت» د حکومت په عهد کښی ډیر صبر کړی ؤ څو بالاخر حکومت ده ته ورسید او «جالوت او نور» مخالفین گرد (تول) سره په جهاد کښی پړه او مغلوب شول چی هم دغه وضعیت او نقشه زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ته هم ورپېښه شوه. **تنبيه:** د «ذاالايد» ترجمه حضرت شاه صاحب په «د لاس زور والا» سره کړی ده یعنی د سلطنت قوت یا به ئی دغه لوری ته اشاره وی چه د ده په لاس کښی اوسپنه نرمه کیده. یا به د «لاس قوت» څخه دغه مطلب وی چه ده به د سلطنت مال نه خوړ بلکه د خپل لاس له گټی څخه ئی دودی خوړه او «اواب» یعنی په هره معامله کښی به ده د الله تعالیٰ په طرف توجه او رجوع کوله.

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعِثَىٰ وَالْأَشْرَاقَ ۝۱۵

بیشکه چی مونږ تابع مسخر کړی مو وو غرونه له دغه (داؤد) سره چی تسبیح به ئی ورسره ویلی په آخره او په اوله برخه د ورځی کښی.

تفسیر: یعنی صبا او بیگا کله چی حضرت داؤد علیه السلام په تسبیح کښی مشغولیده نو غرونو به هم له ده سره تسبیح ویل. د ده په متعلق څه مضمون د «سبأ» په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَالظِّمِرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ ۝۱۶

او (بل تابع او مسخر کړی ؤ مونږ) مرغان حال دا چی تول کړی شوی به ؤ (صفونه صفونه) هر یو (له دوی) به ده ته رجوع کوونکی ؤ (په طاعت سره).

تفسیر: یا به گرد (تول) له ده سره یو ځای کیدل او د الله تعالیٰ په طرف به ئی رجوع کوله
کما قال بعض المفسرين.

وَشَدَّدْنَا الْمَلَكَةَ

او قوی محکم کړی ؤ مونږ ملک سلطنت د دغه (داؤد).

تفسیر: یعنی پر دنیا باندی د ده د سلطنت رعب او دأب مو کینولی وو او پخپل نصرت او اعانت سره مو ورته د مختلفو اقسامو کثیر التعداد افواج ورکړی ؤ، او د ده قدرت او اقتدار مو په ښه شان سره ټینګ کړی ؤ.

وَأَتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصَّلَ الْخُطَابَ ۝

او ور مو کړ ده ته حکمت (نبوت تدبیر د ټولو امورو) او فصل الخطاب (د حق او باطل بیان شافی په هر مقصد کښی).

تفسیر: یعنی لوی مدبر او پوه ؤ د هری خبری فیصله به ئی په ډیر ښه صورت سره کوله د وینا په وخت کښی به ئی ډیر فیصله کوونکی تقریر او وینا کوله، په هر حال الله تعالیٰ ده ته نبوت، ښه تدبیر، د فیصلی قوت، او راز راز (قسم قسم) علمی او عملی کمالات ورعطاء فرمائی ؤ لیکن د ابتلاء او امتحان څخه ده هم نجات ونه موند، چی د هغه قصه اوس بیان فرمائی

وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْحُرَابَ ۝ إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ

او آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د جګړه کوونکیو کله چی راوختل (پس له دیواله د) عبادتخانی. کله چی ننوتل (تول) پر داؤد باندی (او ده ولیدل) پس وویږید (داؤد) له دوی نه (چی دوی ولی راوختل له دیواله ؟ او ولی راننوتل بی له اجازی نه ؟).

تفسیر: یعنی حضرت داؤد علیه السلام دری ورځی ئی سره داسی تقسیم فرمایلی وی چی یوه ورځ د عمومی دربار او فصل الخصوماتو دپاره وه، یوه ورځ له خپل اهل او عیال سره اوسیدل، یوه ورځ به خالص د الله تعالیٰ د عبادت دپاره وه چی په دغه ورځ کښی بیخی په خلوت کښی کیناستل او پیره دارانو ته به ئی امر ور کاوه چی هیچا ته اجازه مه ورکوی چی ماته راشی.

یوه ورغی چی داؤد علیه السلام په عبادت کښی مشغول ؤ یو ناڅاپه غو سری له دیواله راختلی ده ته مخامخ ودریدل، داؤد علیه السلام سره له خپله هغه فوق العاده قوت او شوکت د دغه خلاف التوقع حرکت څخه ووبرید او متحیر شو چی دغه انسانان دی که پیریان یا د الله تعالی بل کوم مخلوق ؟ که انسانان دی نو ولی بی وخته راغلی دی ؟ او څرنگه له پیره دارانو څخه تیر شوی دی ؟ او ولی د دروازی له لاری څخه نه دی راغلی ؟ او له دومره جگ (وچت) دیوال څخه به دوی څرنگه راختلی وی ؟ خدای خبر دی چی دوی په دغه غیر معمولی طریقی سره څنګه دلته راغلی دی ؟ او څه نیت او قصد لری ؟ الغرض یو ناڅاپه ئی د دغی عجیبی او مهیبی واقعی له لیدلو څخه ئی افکار او خیالات مشوش او متفرق شول، او په خپل عبادت کښی په همغه خشوع او خضوع چی پخوا مشغول وو نشو مشغو لیدی.

قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَيْنِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَأَحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تَشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿۳۸﴾

وویل دوی مه ویرپړه (مونږ دوه دلی) جګړه کونکی یو چی ظلم کړی دی ځینو زمونږ پر ځینو نورو پس حکم وکړه په منځ زمونږ کښی په حق سره او لری مه غورځوه (ظلم مه کوه پر مونږ باندی) او برابر کړه مونږ سمی لاری (د انصاف ته).

تفسیر: دغو راتلونکیو ورته وویل چی تاسی مه ویرپړئ! او له مونږ ځنی پخپل زړه کښی څه فکر او اندیښنی ته لاری مه وکړئ! مونږ دواړه دلی د خپلی یوی جګړی د فیصله کولو دپاره ستاسی په خدمت کښی درحاضر شوی یو او غواړو چی تاسی د هغی په نسبت یوه منصفانه فیصله وفرمایئ! کومه بی لاری یا د تال ورکولو خبره دی ښائی په کښی نه وی ځکه چی مونږ د عدل او د انصاف د سمی لاری د معلومولو دپاره راغلی یو ښائی د دوی د دغی خبری له عنوانه حضرت داؤد علیه السلام به لا مبهوت او متعجب شوی وی.

إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةً وَاحِدَةً فَقَالَ الْفُلَيْبِيُّهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿۳۹﴾

بیشکه چی دا (سری) ورور زما دی ده لره نهه نوی میړی (مګدی) دی او ما

لره یوه میړه (گډه) ده پس وائی دی ماته کفیل وگرځوه ما د دی (یوی) میړی (گډی) او ماته ئی راکړه) او غلبه ئی کړی ده پر ما په خطاب خبرو کښی هم.

تفسیر: یعنی زمونږ جگړه دغه ده چی زما د دغه ورور سره نهه نوی (۹۹) میړی (گډی) دی او له ما سره یواځی یوه میړه (گډه) ده، خو دی غواړی چی هغه یوه میړه (گډه) هم له ما ځنی په هر ډول (طریقه) سره چی وشي واخلی او خپل سل میړی (گډی) پری پوره کړی، او بل مشکل دغه دی چی دغه ورور می همغسی چی په مال او دولت کښی له مانه موږ او لوړ (اوچت) دی په ژبه او خبرو کښی هم له ما څخه لوړ (اوچت) او غوړ دی هر کله چی دی خبری کوی ما مغلوب او پر کوی، او گرد (تول) اوریدونکی د ده په لوری گرځی او خبری کوی. لنډه ئی دا چی زما د حق د اخیستلو دپاره په جبر او تیری سره خبری کوی.

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَجَّتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِ

ووېل (داؤد) خامخا په تحقیق چی ظلم کړی دی ده پر تا په غوښتلو د میړی (گډی) ستا (چی یو ځای ئی کړی) له میړو (گډو) خپلو سره.

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام به د شریعت په قاعده ثبوت او نور شیان طلب کړی وی او په آخر کښی ئی داسی وفرمایل چی «بیشکه که ستا دغه ورور هم داسی کوی خو دغه د ده تیری او ناانصافی ده، او غواړی چی په دغی وسیلی د خپل غریب او خوار ورور مال وخورى» مطلب دا چی مونږ ئی نه پریږدو چی داسی وکړی.

وَإِنْ كَثُرَ بَيْنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ نَّاهُمْ

او بیشکه چی ډیر له خلطاؤ شریکانو خامخا ظلم (تیری) کوی ځینی د دوی پر ځینو نورو مگر (تیری) نه کوی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او ډیر زیات لږ دی (داسی کسان په منځ) د دغو شرکاؤ کښی.

تفسیر: یعنی دغه د شریکانو عادت دی چی یو پر بل باندی ظلم او تیری کوی قوی حصه دار

غواړی چی ضعیف وخوری او له منځه ئی لری کړی. یواځی د الله تعالی ایمانداره او نیک بندگان له دی نه مستثنی دی چی د هغوی شمیر په دنیا کېنې ډیر لږ دی.

وَلَقَدْ دَاوُدُ اٰمَنَّا فَنَبَّاهُ فَاسْتَعَفَّرَ رَبَّهُ وَخَرَّرَا كَعَا وَاَنْابَ ۖ فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَ

او متیقن پوه شو داؤد په دی چی بیشکه هم دا خبره ده چی وازمویه مونږ دی نو بېښه ئی وغوښته له رب خپل او پرمخی پریوت په دغه حال کېنې چی رکوع سجده کوونکی ؤ (الله ته) او بیرته راجع شو (الله ته په توبه سره) پس ومو بېښله مونږ ده ته هغه (خطا د ده)

تفسیر: د دغی قصی په اثر داؤد علیه السلام متنبه شو چی دغه زما په حق کېنې یوه فتنه او امتحان ؤ په مجرد د دی چه دغه خیال ور پیدا شو له خپلی دغی خطا څخه ئی معافی وغوښتله او په ډیر عجز او نیاز ئی سر په سجده کېنود، آخر الله تعالی د هغه خطا ورمعافه کړه، د داؤد علیه السلام هغه خطا کومه وه ؟ چی د هغی په نسبت په دغو آیتونو کېنې اشاره ده د هغه په نسبت مفسرینو ډیری اوږدی قصی لیکلی دی، مگر حافظ عماد الدین بن کثیر رحمة الله علیه د هغوی په نسبت لیکي «وقد ذکر المفسرون ههنا قصة اکثرها ماخوذ من الاسرائیلیات ولم یثبت فیها عن المعصوم حدیث یجب اتباعه» او حافظ ابوحیان رحمة الله علیه او نورو له دغو قصو څخه خپل ځان بیل ساتلی دی، او د دغو آیتونو کوم مجمل چی بیان کړی دی هغه هم له تکلفه څخه نه دی خالی. زمونږ په نزد اصلی خبره خو همغه ده چی د ابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه منقوله ده یعنی داؤد علیه السلام ته دغه ابتلاء د یوه شان اعجاب په بناء ور دمخه شوه او صورت ئی داسی ؤ چی داؤد علیه السلام د الله تعالی په دربار کېنې عرض وکړ چی ای رب العالمینه! په شپه او ورځ کېنې هیڅ یوه گری داسی نه ده چی په هغه کېنې د داؤد علیه السلام د خیلخانی کوم یو تن ستا په عبادت یعنی په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کېنې مشغول نه وی دا ئی ځکه وویل چی ده د شپې او د ورځې خلپرویش ساعتونه د خپلی کورنی پر گردو (تولو) افرادو تقسیم کړی ؤ څو دوی وار په وار د الله تعالی په عبادت کېنې مشغول اوسی او هیڅ وخت د ده عبادتخانه د عابدینو څخه تشه نه وی. او ممکن دی چی نور داسی قسم شیان به ئی هم عرض کړی وی او ښائی خپل د ښه انتظام او نورو اعمالو په نسبت ئی هم څه ویلی وی د الله تعالی په دربار کېنې د ده دغه وینا ناپسندنه واقع شوه او ورته داسی ارشاد وشو «ای داؤده! دغه ټول شیان زمونږ په توفیق ستا په برخه شوی دی که زما مدد له تا سره نه وی نو ته پر دغو شیانو قدرت نشی موندلی او سره له زرهاو کوششونو به هغه تر سره نشی رسولی زه پخپل جلال باندی قسم یادوم که تا یوه ورځ ستا نفس ته پریږدم یعنی که خپل مدد له تا څخه لری کړم نو وبه کتلی شی چی تر کومی اندازی پوری

پخپل عبادت کېښی مشغول پاتی کیدی شی ؟ او خپل دغه انتظام قائم ساتلی شی ؟ داؤد علیه السلام عرض وکړ چی یا ربه ! ما په هغه ورځ خبر کړه نو دی په هغه ورځ کېښی په فتنه مبتلا شو **اخرج هذا الاثر الحاكم في المستدرک و قال صحيح الاسناد و اقربه الذهبی فی التلخیص** دغه روایت داسی څرگندوی (ښکاره کوی) چی د فتنی نوعیت ښائی صرف هم دغومره قدر وی چی په هغه وخت کېښی چی داؤد علیه السلام په عبادت کېښی مشغول وی سره له پوره سمی او کوشش ونشی مشغول کیدی او خپل انتظام قائم ونشی ساتلی لکه چی اوس مو ولوست چی په بی قاعده گی او فوق طریقی سره څو تنه سړی یو ځای یو ناڅاپه د ده په عبادتخانی ورننوتل او حضرت داؤد علیه السلام ئی وویراوه او دی ئی د ده له هغه مخصوص شغل څخه منصرف او خپل جانب ته ئی متوجه کړ. سره له ډیرو پیرو او انتظام دوی د داؤد علیه السلام تر څنگه پوری ورسیدل او دوی ته هیچا ممانعت ونه کړ، دلته داؤد علیه السلام ته داسی خیال پیدا شو چی الله تعالی زه د خپلی همنی دعوی له سببه په دغی فتنی کېښی مبتلا کړی یم. د فتنی د لفظ اطلاق دلته تقریباً داسی وگنی لکه چی په حدیث کېښی راغلی دی چی حضرت حسن او حسین رضی الله تعالی عنهما په هلکتوب کېښی کمیښونه اغوستلی ؤ او لرغیدونکی او ریږدیدونکی (ریږدونکی) سره راتلل د رسول الله صلی الله علیه وسلم نظر د منبر له پاسه پر دوی ولوید خطبه ئی قطعه کړه او هغوی ئی راپورته کړل، او وئی فرمایل **«صدق الله. انما اموالکم واولادکم فتنه»** په ځینو آثارو کېښی راغلی دی که څوک د نیکی کولو په وخت وائی ای الله ! ما داسی کار کړی دی صدقه می ورکړی، لمونځ می ادا کړی، دودی می ورکړی نو الله تعالی فرمائی «او ما ستا سره مدد کړی او توفیق می درکړی دی» او کله چی بنده وائی «ای ربه تا راسره مدد کړی او ماته دی توفیق رابښلی او راباندی احسان دی ایښی دی» نو الله تعالی فرمائی «او تا عمل کړی او اراده دی کړی او تا دغه نیکی گتلی ده» (د مدارج السالکین (۱) ج ۹۹ صفحه) له دی نه وپوهیږئ چی د حضرت داؤد علیه السلام په شان د یوه جلیل القدر نبی خپل ښه انتظام ورڅرگندول (ښکاره کول) او د ده داسی فرمایل چی «ای ربه په شپه او ورځ کېښی هیڅ یوه گړی داسی نه دی چی په هغه کېښی د داؤد د خپلخانی کوم یو تن ستا په عبادت یعنی په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کېښی مشغول نه وی» څرنگه د الله تعالی د خوښی په مورد کېښی واقع کیدی شی ؟ لویان په خورا ډیری وړوکی گناه هم نیولی کېږی نو ځکه په یوه ازموینه کېښی مبتلا کړی شو څو باخبره او متنبه شی او د خپلی غلطی اصلاح او تدارک وکړی لکه چی تدارک او اصلاح ئی هم وکړ او په ډیر ښه شان سره ئی وکړه. زما په نزد د دی آیت بی تکلفه تقریر هم دغه دی. باقی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د هغی مشهوری قصی په اساس څه شی چی لیکلی دی هغه دی په «موضح القرآن» کېښی وکوت شی.

وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحَسَنَ مَّآبٍ ﴿۷۰﴾

او بیشکه ده ته په نزد زمونږ کښی خامخا مرتبه ده او ښه غای د ورتلو دی.

تفسیر: یعنی لکه د پخوا په شان زمونږ د دربار له مقربانو څخه دی او په دغی غلطی سره د ده په تقرب او په مرتبه کښی څه فرق او توپیر (تفاوت) نه دی راغلی فقط لږ شانی تنبیه ورکړی شوی ده ځکه چی د مقربینو ډیره وړوکی گناه لویه گنله شی «حسنات الابرار سیئات المقربین»

يٰۤاَوْدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِى الْاَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ
بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ط اِنَّ
الَّذِيْنَ يَظْلُوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ

ای داوډه بیشکه مونږ مگرځولی مو ئی ته خلیفه په ځمکه کښی (چی لوی سلطنت مو درکړی دی) پس حکم وکړه په منځ د خلقو کښی په حق سره او متابعت مه کوه د هوا (د نفس په احکامو کښی) پس گمراه به کړی (دغه هوا) تا له لاری د الله، بیشکه هغه کسان چی گمراه کیږی له لاری د الله (بعدم الايمان به) شته دوی ته عذاب سخت

تفسیر: یعنی ای داوډه! الله تعالیٰ په ځمکه کښی ته خپل نائب مگرځولی ئی لهدا د هغه پر احکامو عمل او تگ وکړه! او د معاملاتو فیصله سم د عدل او انصاف او د الله تعالیٰ له شریعت سره موافق وکړه! خو په هیڅ یوه معامله کښی هم د یوی ذری د نفسانی خواهش ادنیٰ شائبه هم پیدا نشی ځکه چی دغه شی انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بی لاری کوی او څه وخت چی انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بی لاری شو نو بیا دی د ښی ورځی او د ښه غای خاوند نه کیږی.

يٰۤاَنسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ

په سبب د هیرولو د دوی ورځی د حساب لره .

تفسیر: یعنی عموماً د نفسانی خواهشونو متابعت او پیروی د دی لامله (له وجی) کیږی چی د انسانانو په یاد کښی د حساب او کتاب ورځ نه پاتی کیږی که دغه ورځ ئی تل په یاد پاتی

وی چی زه هرومرو (خامخا) یوه ورځ له الله تعالى سره مخامخ کیدونکی یم او د یوی ذری حساب به هم له ما څخه اخیست کیدی نو انسان به هیڅکله خپل خواش د الله تعالى پر مرضی نه وړاندی کوی.

تنبیه: ممکن دی چی د ﴿يُؤْتِي الْحِسَابَ﴾ تعلق د ﴿لَهُمْ عَذَابٌ غَیْبٌ﴾ سره وی او له «نسوا» سره نه وی یعنی د الله تعالى د احکامو د هیرولو په سبب به د قیامت په ورځ کښی پر دوی باندي سخت عذاب نازلېږي.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٣٨﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ دغه آسمان او ځمکه او هغه گرد (تول) مخلوقات چی د دغو دواړو په منځ کښی دی په باطله سره، دغه (پیدا کول د دغو په باطله سره) گمان د هغو کسانو دی چی کافران شوی دی. پس عذاب هلاک خرابی ده دپاره د هغو کسانو چی کافران شوی دی له اوره (چی سوځی به په کښی).

تفسیر: یعنی چی د هغه څه نتیجه وروسته له دی نه ظاهره نشی بلکه د دغی دنیا نتیجه آخرت دی لهذا انسان ته لازم دی چی د دی دنیا په هستوگنه کښی د خپل آخرت دپاره څه وگتی او هغه دا دی چی انسان دی د خپل نفسی خواهشونو متابعت پرېږدی! او د حق او عدل پر اصولو دی ټینگ عامل او قائم وی! او له خالق او مخلوق له دواړو سره دی خپله معامله په ښه دول (طریقه) سره ولری. داسی دی نه گنی چی فقط هم دغه دنیوی ژوندون دی چی هغه به په خوړلو، څښلو او چرچو سره په پای (آخر) رسو او وروسته له هغه حساب، کتاب، ثواب، عقاب هیڅ نشته دغسی خیالات همغه کسان لری چی وروسته له مرگه پر بل ژوندون اعتقاد نه لری او تری انکار کوی نو د دغسی منکرانو دپاره د دوزخ اور تیار دی.

أَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ يَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٣٩﴾

آیا وبه گړځوو مونږ هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په شان د فساد کوونکو په ځمکه کښی (بلکه نه ئی گړځوو) ؟
آیا وبه گړځوو مونږ پرهیزگاران په شان د بدکارانو ؟ (بلکه نه ئی گړځوو!).

تفسیر: یعنی زمونږ د عدل او حکمت اقتضاء داسی نه ده چی نیک ایماندار بندگان له شیرانو او مفسدانو سره برابر او یو شان کړو یا له ویریدونکیو سره هم همغسې معامله وکړو لکه چی له غاړه غروونکیو او بیخوفه شیرانو سره ئی کوو نو ضروری شوه چی کوم وخت د حساب او کتاب، ثواب او عقاب دپاره وټاکلی (مقرر) شی. لیکن مونږ په دنیا کښی گورو چی خورا ډیر نیک او ایماندار سړی په راز راز (قسم قسم) مصائبو، آفاتو او بلیاتو کښی اخته او مبتلا وی او ډیر شیران، بدکاران او بی حیا سړی مزی، چرچی، عیش، عشرت کوی نو لامحاله د دی خبری تسلیم لارمیری چی وروسته له موته یو بل حقیقی ژوندون شته چی په هغه کښی سم د صادق مخبر له وینا سره د دغی خبری فیصله سم د حکمت او مصلحت د اقتضاء سره کیږی او هلته به د هر صالح او طالح، نیک او بد د اعمالو په نسبت لازمه جزاء سزا صادیری. نو بیا ﴿يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ له اخبار څخه انکار څرنگه صحیح کیدی شی ؟.

کِتَبُ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِّیَذِّکَّرُواْ بِآیَاتِهِ وَلِیَتَذَكَّرْ اُولُوْاْ الْاَلْبَابِ ﴿۱۹﴾

(دغه قرآن) یو کتاب دی چی نازل کړی مو دی هغه تاته (ای محمده!) برکتناک دی دپاره د دی چی فکر وکړی (کفار) په آیتونو د ده او دپاره د دی چی پند واخلي پری خاوندان د صافو عقلونو.

تفسیر: یعنی کله چی د نیک او بد انجام سره یو شان نشی کیدی نو ضروری ؤ چی کوم هدایت کوونکی کتاب د رب الارباب له خوا نازل شی څو خلق په بی او معقولی او مقبولی طریقې سره د دوی له انجام څخه مطلع او خبردار کړی لکه چی په دغه وخت کښی دغه کتاب نازل شو چی ورته قرآن المبین وائی چی د هغه په الفاظو حروفو، نقوشو، معانیو، مضامینو او نورو هر څیزونو کښی خیر او برکت دی، او په دغه غرض نازل کړی شوی دی څو خلق د ده پر آیتونو غور او دقت وکړی، عقلمندان د ده له نصائحو څخه متمتع او منتفع شی، لکه چی د دی آیت نه پخوانی آیت ته وگوری چی په څه صاف فطری او معقولی طریقې سره ئی د «معاد» مسئله حل کړی ده چی ډیر لو عقل لرونکی سړی هم که پری غور او فکر وچلوی نو پر یوی صحیحی نتیجی رسیږی.

تنبيه: ښائی له «تدبر» څخه علمیه قوت مراد وی او په «تذکر» سره د عملیه قوت د تکمیل په طرف اشاره وی دغه گردی (تولی) خبری د حضرت داود علیه السلام د تذکری په ذیل کښی راغلی دی وروسته له دی نه بیا د ده د دی قصی تکمیل فرمائی.

وَهَبْنَاهُ دَاوُدَ سُلَيْمَانَ ط

او وموبانه داؤد ته سلیمان،

تفسیر: یعنی سلیمان علیه السلام مو ورته وبانه چی د ده غوی او د ده په شان نبی الله او باچا ؤ.

نَعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٦٠﴾ اِذْ عَرَضَ عَلَيْهِ بِالْعَنِيِّ الصُّفْنَتُ
الْجُيَادُ ﴿٦١﴾ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى
تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٦٢﴾ رَدُّهَا عَلَى طُفُوقٍ مَسْحًا بِالسُّوقِ
وَالْعُتَاقِ ﴿٦٣﴾

چی ښه بنده ؤ بېشکه چی دی ډیر رجوع کوونکی دی (الله ته). کله چی وړاندی کړی شو په ده باندی په آخر د ورځی کښی هغه گړندی خاصه آسونه په دریو پښو ولاړ او د یوی سوی نوکه ئی په ځمکه لگولی نو وویل (سلیمان) بېشکه زه چی یم غوره می کړه مینه د آسونو په ذکر د رب خپل تر هغه پوری چی پټ شو (لمر) په پرده کښی (بیا وویل سلیمان) بیرته راولی دغه آسونه ماته (نو ورته رانی وستل) پس شروع وکړه (سلیمان) په وهلو د دی آسونو (په توره) پندیو او غاړو (یعنی پښی او غاړی ئی تری پری کړی او گړد (تول) ئی حلال او خیرات کړل).

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دغه وروستنی آیت ترجمه داسی کړی ده «بیا راولی هغه آسونه ماته پس ولگید سلیمان پر ځنډلو د پندیو او غاړو د دوی» یعنی نهایت اصیل او ښایسته ښکلی، ښه او گړندی تلونکی آسونه چی د جهاد دپاره ساتلی او پاللی شوی ؤ د ده په مخ کښی وړاندی کړل شول، د دغو آسونو په کتلو او معائنه ؤ کښی ښه ځنډ (تاخیر) او دیل وشو تر دی چی لمر پریووت، ښائی په دغه شغل کښی به د عصر د وخت وظیفه ده نه وی لوستلی نو د دغه په نسبت ئی وویل خیر دی که له یوه جانب له ذکر الله څخه ظاهراً بیلتون واقع شو نو له بل جانب د جهاد له آسونو سره مینه او د هغو معائنه او کتنه هم له هغه ذکر الله سره لارم دی کله چی د جهاد نه راځی که الله تعالی د جهاد او آلات الجهاد تهیه او مهیا کولو ترغیب نه وی راکړی نو مونږ به له دغه ښائسته بوده (ځنډاور) سره ولی دومره مینه او محبت کاوه ؟ نو د جهاد په دغه جوش او جذبه کښی ئی حکم ورکړ چی دغه آسونه بیرته راولی لکه چی هغه آسونه بیرته راوستلی شو نو حضرت سلیمان علیه السلام له ډیری مینې او محبته د دغو آسونو د

ورمیونو او پندیو په صافولو او خرخره کولو او پاکولو مصروف شو. د دی آیت دغه تقریر ځینو مفسرینو کړی دی او د «حب الخیر» له لفظ څخه د دی تائید هم کیږي ګواکي د خیر لفظ د هغه مضمون په طرف اشاره کوي چی رسول کریم صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی فرمایلی دی «**الخیل معقود فی نواصیها الخیرالی یوم القیمة**» لیکن نور علماء د هغه تفسیر زمونږ د پاس ترجمی په شان داسی بیانوی کله چی حضرت سلیمان د آسونو په معائنه او کتبلو کښی مشغول پاتی شو نو د هغه وختی په لمانځه یا وظیفه کښی دډول پیښ شو او دډول او نسیان د انبیاء په حق کښی محال نه دی نو وی فرمایلی چی وګورئ! د دنیوی مال محبت چی د دی خبری سبب شو چی زه د الله تعالی له یاده غافل شوم تر دی چی د لمر تر پریوتو پوری هم خپله وظیفه می ادا نه کړه. سلیمان چی د دغه مال په محبت کښی هم د عبادت یوه ډده وه او په هغه کښی هم بالمآل د ذوالجلال یاد وو مګر له خواصو او مقربینو سره دغه فکر او اندیښنی هم لګیدلی دی چی د هر عبادت هر وخت چی مقرر دی ښائی په هغه کښی له سره څه تخلف واقع نشی او که احیاناً په کښی څه توپیر (فرق) واقع شی نو د هغه د غم او اندیښنی څخه سخت متأثر او ناآرامه کیږي اګر که د معذورت له جهته هم وی.

که وی لږ کومه خځله

د سالک له باغه وروره!

سالک ژاړی ډیر غمجن وی

زده ئی چوی له غمه وروره

د خندق په غزوه کښی وګورئ! چی د رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم غو لمنځونه قضا شول سره له دی چی دوی په عین الجهاد کښی مشغول ؤ او د هیڅ یو قسم ذنب او گناه اندیښنه هم پر دوی نه وه لیکن د هغو کفارو له تعرضه او یرغله (حمله) چی دغه واقعه ورپښه شوی وه د دوی په حق کښی د «**ملاُ الله بیوتهم وقبورهم ناراً**» او نورو الفاظو سره ښیری وفرمایلی. حضرت سلیمان علیه السلام هم د یوه مؤقت عبادت له فوتیدلو څخه سخت غمجن او متأثر شو، او داسی حکم ئی صادر کړ چی هغه آسونه دی بیرته راوستل شی چی د الله تعالی د یادولو د فوت سبب شوی دی کله چی هغه آسونه بیرته راوستل شول نو د الله تعالی د محبت له غلبی او د غیرت له شدته ئی په توره سره د هغوی غاړی پری او پندی ئی غوغی کړی او تول ئی د پاک الله په لاره کښی خیرات او پر فقر او ئی وویشل شو د دغه غفلت سبب له خپل ځانه په دغی وسیلی سره لری کړی چی فی الجملة د دغه دډول کفاره شی، ممکن چی په سلیمانی شریعت کښی د اسونو قربانی جائزه وه او له ده سره به اسونه او نور بودګان (څاروی) ډیر زیات وی چی د دغو څو اسونو د قربانی کولو څخه به د جهاد په مقصد کښی هیڅ خلل او نقصان نه واقع کیده، او د ﴿**كُلُّوَ سَمًا**﴾ له لفظ څخه دغه هیڅ نه لارمیږی چی ده به هغه ګرد (تول) اسونه

وژلی وی او محض هم دغومره به ئی کری وی چی خو آسونه ئی پخپل لاس سره حلال او سر او پښی به ئی هیسته غورځولی وی والله اعلم. د دی تقریر تائید په یوه «مرفوع حدیث» سره هم کیږی چی «طبرانی» په «حسن اسناد» سره له ابی ابن کعب څخه روایت کری دی (راجع روح المعانی وغیره).

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَالْقَيْنَاعِلَىٰ كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿۲۴﴾

او خامخا په تحقیق ازمویلی دی مونږ سلیمان او غورځولی مو ؤ پر تخت د ده یو جسد (بی روحه) بیا رجوع وکړه ده (الله ته).

تفسیر: په صحیح حدیث کښی راغلی دی چی حضرت سلیمان علیه السلام قسم یاد کړ چی «زه نن شپه د خپلو گردو (تولو) ښځو کره غم چی په شمیر اویا - یا نوی یا سلو ته نژدی ښځی وی او زما هره یوه ښځه به یو یو هلک وځیوی چی دغه تول به د الله تعالیٰ په لاره کښی جهاد وکړی» پرښتی دغه خبره ورالقا کړه چی «ان شاء الله» وویئ! سره له دی چی ان شاء الله ئی په زړه کښی ؤ مگر په ژبه ئی ان شاء الله ونه فرمایل. د الله تعالیٰ کارونو ته وگورئ چی له هغه مباشرت څخه د ده د دومره ښځو کره یو وړوکی هم پیدا نشو یواځی له یوی ښځی څخه یو ناقص مولود موجود شو. ځینی مفسرین وائی چی دایه هغه ناقص مولود د ده پر تخت وغورځوه او ورته ئی وویل «درواخله دا ده ستا د قسم نتیجه!» هغه ئی دلته په «جسد» (جثه) سره تعبیر کری دی د دغه وضعیت د لیدلو څخه سلیمان علیه السلام سره له افسوسه او ندامته د الله تعالیٰ په طرف رجوع وکړه او د ان شاء الله په نه ویلو ئی استغفار وکړ. «هو! مقربینو ته زیات ربرونه (تکلیفونه) او زحمتونه پیښیږی» په حدیث کښی راغلی دی که ان شاء الله ئی ویلی وی نو بیشکه الله تعالیٰ به همغسی کری وی چی د ده آرزو او تمنا وه.

تنبيه: اکثر و مفسرینو د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره کری دی او پر دغه موقع کښی ډیری بی اساسی قصی د حضرت سلیمان علیه السلام د گوتی او د پیریانو نقل کری دی هر څوک چی د هسی قصو د لوستلو شوق لری هغوی دی همغو تفاسیرو ته رجوع وکړی ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي «وقد رويت هذه القصة مطولة عن جماعة من السلف رضي الله تعالى عنهم وكلها متلقة من قصص اهل الكتاب والله سبحانه و تعالى اعلم بالصواب»

قَالَ رَبِّ اعْفُرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿۲۵﴾

ووېل (سليمان) ای ربه زما مغفرت بېښه وکړه ماته او راکړه ماته داسې ملک لوی سلطنت چې نه ښائیږي (او نه وی) بل هیچا لره وروسته له ما (او غیر له ما) څخه، بیشکه هم دا ته (ای زما ربه!) ته ډیر بښونکی ورکوونکی نی.

تفسیر: یعنی داسې عظیم الشان سلطنت عنایت وفرمایه چې ماسواء له ما ځنی د بل هیچا په برخه نه وی او نه بل څوک د هغه اهل ثابت شی یا به ئی دا مطلب وی چې هیڅوک د دی خبری قوت او قدرت ونه لری چې هغه له ما څخه په زور واخیستی شی.

تنبیه: په احادیثو کښی د هر یوه نبی یوه دعا شته چې د هغه په نسبت الله تعالی د اجابت وعده فرمایلی ده یعنی هغه دعا ضرور قبوله شوی ده ښائی د حضرت سلیمان علیه السلام دا دعا همغه دعا وی څرنگه چې حضرت سلیمان علیه السلام نبی او په عین زمان کښی د باچا ځوی ؤ نو د هغه دعا هم په هم داسې وضعیت او کیفیت سره مختصه وه څو ده ته لوی سلطنت ورکړی شی مگر په اعجازی ډول (طریقه) سره کله چې دغه زمانه د زورورو باچایانو او د جبارینو وه نو په دغه حیثیت سره هم دغه دعا د همدی زمانی له حیثیت او وضعیت سره موافقه او مناسبه وه او ظاهر دی چې د انبیاء علیهم السلام مقصد د ملکونو له حاصلولو څخه د خپل شوکت او حشمت مظاهره او خلقو ته ئی ښودنه مقصود نه ؤ، بلکه د الله تعالی د دین د غلبی اظهار او انتشار د دوی له عمدې و مقاصدو څخه ؤ، او غوښت چې د ځمکی په منځ کښی هغه سماوی قانون په ښه ډول (طریقه) سره اجرا او تنفیذ ومومی چې دوی د هغه حاملان او ناشران دی لهندا نه ښائی چې دغه دعا د نورو دنیادارانو پر دعا قیاس کړه شی. نو دغه پاس دعا د سلیمان قبوله شوه لکه چې داسې فرمائی

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ۝ وَالشَّيْطَانُ كُلُّ بَأْسٍ ۝ وَعَوَّاسٌ ۝

پس مسخر تابع کړ مونږ دغه (سليمان) ته باد چې چلیده په امر حکم د ده سره نرم نرم هر چیرته چې اراده به وشوه د ده. او (مسخر کړل مونږ ده ته پیریان) شیطانان هر بنا کوونکی (د ښو لوړو (اوچتو) عمارتو) او غوته وهونکی (په لویو بحارو کښی دپاره د ایستلو د جواهرو)

تفسیر: یعنی پیریانو د حضرت سلیمان علیه السلام په حکم ډیر لوی لوی عمارتونه جوړول، او مرغلی او نور قیمتمداره شیان به ئی له بحارو او سیندونو څخه په غوته وهلو سره ایستل، د

هوا او د پیریانو د تسخیر او تابع گرځولو په نسبت پخوا له دی نه د «سبا» په سورت او په نورو ځایونو کېنې لازمه تفصیلات لیکلې شوی دی.

وَالْآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ۝

او (تابع مو کړ سلیمان ته) نور (سرکش شیطانان) تړلې شوی په ځنځیرونو کېنې (لپاره د تادیب او دفع د ضرر).

تفسیر: یعنی ډیر نور پیریان و چې هغوی د سرکشی او تمرد لامله (له وجې) په بندی خانه کېنې غورځولې شوی و (داسې ومو فرماییل سلیمان ته).

هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝

دغه (سلطنت او تسخیر) عطاء بېننه زمونږ ده پس احسان کوه (له هر چا سره) یا ئی وساته (له خپل ځان سره) بی له حسابه.

تفسیر: یعنی که چاته عطاء او بېننه ورکړی یا ور نه کړی مختار ئی دومره بیحساب ئی ورکړ، او بیا د حساب او کتاب قید ئی هم تری لری کړ، حضرت شاه صاحب لیکي «دغه بله مهربانی ده چی دغومره دولت او دنیا ئی ورکړه، او مختار ئی وگرځوه، حساب او کتاب ئی هم ورمعاف کړ، مگر ده به پخپله د خپل لاس له گټی څخه دودی خوړه چی توکری به ئی جوړولی.

وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَّآبٍ ۝

او بیشکه چی ده ته په نزد زمونږ خامخا قرب دی (په دنیا کېنې) او ښه ځای د ورتلو دی (په عقبی کېنې).

تفسیر: یعنی سره له سلطنته هغه روحانی تقرب او مرتبه چی زمونږ په نزد سلیمان علیه السلام ته حاصله ده او په اعلیٰ فردوس کېنې له اعلیٰ څخه اعلیٰ ځای چی د ده دپاره تیار دی هغه خو علیحده او جلا (جدا) دی.

وَاذْكُرْ عَبْدًا نَّا يُؤُوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ۝

او یاد کره (ای محمده!) بنده زمونږ ایوب کله چی غږ ئی وکړ رب خپل ته چی بیشکه زه چی یم مس کړی یم شیطان په ایذاء او تکلیف سره .

تفسیر: د عظیم الشان قرآن له تتبع څخه ظاهری چی په هغو امورو کښی چی په کوم پلو کښی شر یا ایذاء وی یا کوم صحیح مقصد فوتیږی د هغه نسبت د شیطان په طرف کیږی لکه چی د موسی علیه السلام په قصه کښی راغلی دی ﴿وَمَا أَكْفَرُ بِالْإِثْمِ أَنْ أَذْكُرُ﴾ د ۱۵ جزء الکهف ۹ رکوع ۶۳ آیت زمونږ د دغه مبارک تفسیر څکه چی علی الاکثر د دغه قسم شیانو قریب سبب یا بعید سبب په یوه نه یو درجه کښی شیطان وی د هم دغی قاعدی په موجب حضرت ایوب علیه السلام د خپلی رنځوری یا د تکلیف او ربر (زحمت) نسبت د شیطان په طرف وکړ گواکی تواضعاً یا تأدیباً ئی دغه ښکاره کره چی ضرور له ما ځنی څه تساهل یا کومه غلطی زما له درجی سره سمه صادره شوی ده چی د هغی په نتیجه کښی دغه آزار راورسید یا د مرض په حالت او شدت کښی به شیطان د وسواسو د القاء او د خرخشو (خطرو) د غورځولو زیار(محنت) او کوشش کړی وی او ده به د هغه په مدافعت کښی تکلیف او تعب احساس کړی وی نو هغه ئی په «نصب» او «عذاب» سره تعبیر فرمایلی دی والله اعلم.

تنبيه: د حضرت ایوب علیه السلام قصه د «انبیاء» په سورت کښی تیره شوی ده هلته دی وکتله شی مگر واضح دی وی چی د حضرت ایوب علیه السلام د قصی په نسبت کومی افسانی چی قصه ویونکی جوړی کړی دی په هغو کښی ډیره مبالغه شته. داسی مرض چی په عمومی ډول (طریقه) سره د عامو خلقو په حق کښی د تنفر او استقذار موجب وی د انبیاء علیهم السلام له وجاهت سره منافی ده **کما قال الله تعالی** ﴿لَا تَتَّبِعُوا الْاَیْمَانَ الَّذِیْنَ قَالُوا لِلّٰهِ مِثَاقًا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ مِثَاقُهُمْ﴾ (د جزء ۲۲ الاحزاب ۹ رکوع ۶۹ آیت) لهذا ځائی هغومره بیان ومنلی شی چی د نبوت له منصب سره منافی نه وی.

نو د الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه له جانب جبریل علیه السلام ایوب علیه السلام ته داسی وویل.

أَرْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ۝ وَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرًا لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ۝

ووهه (ځمکه) په پښه خپله (نو وی وهله او اوبه راووتی) دغه ده ځای د غسل یخ او اوبه د څښلو (نو غسل ئی وکړ اوبه ئی وڅښلی جوړ شو) او وموښل دغه (ایوب) ته اهل د ده (په بیرته ژوندی کولو) او په مثل د دوی له هغوی

سره له جهته د مهربانی له خپله طرفه او دپاره د ذکر پند اخیستلو خاوندانو د صافو عقلونو ته.

تفسیر: کله چی الله تعالی داسی اراده وفرمایله چی ایوب علیه السلام روغ او جوړ وگرځوی نو پری حکم نی وکړ چی خپله پښه پر ځمکه ووهه. هم دا چی ده خپله پښه پر ځمکه ووهله د الله تعالی په کامله قدرت له هغه ځایه د یخو اوبو چینه وخوتیده چی ده په هغه کښی غسل وکړ او له هغو اوبو څخه نی وڅښلی او هم دغه د ده د شفاء سبب شو او د ده د هغی کورنی خلقو په مقابل کښی چی د کوتی تر چت لاندی مړه شوی وو پخپلی مهربانی او فضل سره دوچنده خیلخانه ورعطاء کړه څو عقلمن خلق د دغو واقعاتو له لیدلو څخه په دی ښه وپوهیږی هغه بنده چی په مصائبو کښی مبتلا کیږی ښائی صبر وکړی او الله ته رجوع وکړی څو نی د ده حفاظت کفایت، کفالت، او اعانت په ښه شان سره وفرمائی. (ومو فرمایه ایوب ته داسی)

وَحْذِیْذُکَ ضَعُفًا فَاصْرَبْ بِهٖ وَلَا تَحْذِثْ اِنَّا وَجَدْنٰهُ صَابِرًا
نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهٗ اَوَّابٌ ﴿۷۷﴾

او ونیسې په لاس خپل جارو (د کنکو- ډکو) پس ووهه په هغه جارو (د کنکو- ډکو) سره (ښځه خپله) او مه حانثوه ځان خپل (په ترک د وهلو کښی) بیشکه مونږ وموند مونږ دغه (ایوب) صبرناک (په سختیو) ښه بنده ؤ دی، بیشکه چی دی ډیر رجوع کوونکی ؤ الله ته.

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام د رنځوری په حالت کښی پر کومی خبری خفه شوی ؤ او قسم نی یاد کړی ؤ کله چی زه روغ شوم نو پر خپله ښځه به سل گزارونه وکړم حال دا چی دغه بیبی (رحیمه) د ابتلا په دغه حالت کښی د ده صادق خدمتکاره او صمیمه خادمه وه او چندان داسی کوم قصور او خطا نی هم نه درلوده (لرله) چی د وهلو وړ (قابل) وی نو الله تعالی د ده د قسم د رښتیا کولو یوه حیل (چل) وروښوده چی فقط هم ده ته مخصوصه ده او که نن څوک داسی قسم یادوی نو د هغه د پوره کولو لپاره به دغومره یوه خبره کافی نه وی. تنبیه: په هغه حیل (چل) سره چی د کوم شرعی حکم یا د نبی د حکم ابطال په عمل راځی هغه جائز نه دی، لکه د زکوٰۃ، اسقاط او نوری حیل (چلونه) او پلمی (تدبیرونه) چی خلقو له طرفه جوړی او ایستلی شوی دی هو! هره هغه حیل (چل) چی کوم شرعی حکم نه باطلوی بلکه د کوم معروف کار ذریعه گرځی د هغو اجازه شته والتفصیل یطلب من مظانه.

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا إِبْرَاهِيمَ وَاسْحَقَ وَيَعْقُوبَ أُولِيَ الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿٣٥﴾

او یاد کره (ای محمد!) بندگان زما ابراهیم او اسحاق او یعقوب خاوندان د لاسونو او د سترگو (کونکی د صالحه و اعمالو لیدونکی د آیات الله).

تفسیر: یعنی د عمل او معرفت خاوندان چی په خپلو لاسونو او پښو به ئی عبادت او بندگی کوله او په خپلو سترگو سره به ئی د الله تعالی قدرتونه کتل او په هغه سره به ئی خپل یقین او بصیرت زیاتوه.

إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿٣٦﴾

بیشکه مونږ خالص کری مو دی دوی په خالص خوی سره په ذکر یادولو د کور (د آخرت).

تفسیر: د انبیاء امتیاز دا دی چی د دوی په شان بل هېڅوک د الله تعالی او د آخرت یادوونکی نشته. او د هم دغه خصوصیت لامله (له وجی) دوی د الله تعالی په دربار کښی له گردو (تولو) ځنی زیات ممتاز مراتب او مدارج حاصلوی.

وَأَنَّهُمْ عِنْدَنَا لِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاٰخِيَارِ ﴿٣٧﴾ وَآذْكُرْ اِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِّنَ الْاٰخِيَارِ ﴿٣٨﴾

او بیشکه دوی په نزد زمونږ خامخا له غوره کریو شویو بهترو خلقو (د زمانی خپلی) وو او یاد کره (ای محمد!) اسمعیل او الیسع او ذوالکفل (خاوند د ضمانت)، او دغه تول (مذکورین) و له خاوندانو د خیر (په خلقو کښی).

تفسیر: د حضرت اسمعیل علیه السلام او ذوالکفل علیه السلام ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی او الیسع علیه السلام ته وائی چی د حضرت الیاس علیه السلام خلیفه و چی هغه ته هم الله تعالی نبوت ورعطاء کری و.

هَذَا ذِكْرٌ

حال دا چي دغه (بیان د انبیاء) ذکر پند دی (هر پند اخیستونکی ته یا په دنیا کښی ښه ذکر د دوی دی)،

تفسیر: یعنی دغه مذکور خو د انبیاء و وروسته له دی نه د عامو متقیانو انجام واورئ!.

وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ نَآئِبٍ ۖ جَدَّتْ عَدْنٌ مُّفْتَحَةً لَّهُمُ الْبُؤَابُ ۖ

او بیشکه دپاره د پرهیزگارانو خامخا ښه ځای د ورتلو دی (په آخرت کښی) جنتونه دی د همیشه هستوګنی په دی حال کښی چي تل پرانستلی وی دوی ته دروازی (د جنتونو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «کله چي جنتیان په جنت کښی ننوځی نو هر یو جنتی به بی د بل چا د ورښوولو سم برابر خپلی مانی او باغ او تاګلی (مقرر) ځای ته ورځی» او د دی خبری ضرورت به ورته نه وی پاتی چي غږ وکړی یا ناری ووهی یا د وره د پرانستلو په انتظار کښی ودریوی.

مُتَكِبِّينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِكَاكِهِ كَثِيرَةً مِّنَ الشَّرَابِ ۖ

تکیه وهلی (ناست به وی مؤمنان) په دغو (جنتانو) کښی چي غواړی به (دغه جنتیان) په هغو کښی میوی ډیری او څیزونه د) څښلو.

تفسیر: قسما قسم میوی، دانی، خوراک او نور مطلوبه شیان به دوی ته غلمان سم د دوی له غوښتنی سره سم د لاسه ورحاضر وی.

وَعِنْدَهُمْ قُصِرَتُ الطَّرِيفُ أَتْرَابُ ۖ

او وی به په نزد د دوی ښځی بندونکی د سترگو (میرو) (خاوندانو) خپلو ته همځولی (پخپل منځ کښی یا له میرو) (خاوندانو) سره).

تفسیر: یعنی تولی ښځی به پښلی نوی جونی او په یوه عمر او یوه منگ وی یا په اشکال او شمائل عادات، اطوارو کښی به له خپلو ازواجو سره هم عمر او یو شان وی. نو د الله تعالی له

جانبه پرېسته به ورته داسی وائی

هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ۚ إِنَّ هَذَا لَرْزُقُكُمْ مَّا لَهُ مِنْ تَفَادٍ ۝

دا هغه دی چی وعده به ئی کوله کیده (له تا سره په دنیا کښی دپاره د خوښی) د ورځی د حساب. بیشکه چی دغه خامخا داسی رزق زمونږ دی چی نشته ده لره خلاصیدل.

تفسیر: یعنی غیر منقطع او لاړواله نعمتونه دی چی د هغوی سلسله به له سره هیچیری نه ختمیږی او نه کمیږی.

رزقنا الله منها بفضلہ وکرمه فانه اکرم الاکرمین وارحم الراحمین.

هَذَا وَإِنَّ لِلظَّالِمِينَ أَشْرَمًا بِ ۝ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْبِهَادُ ۝ هَذَا فَلْيَذُوقُوا حَيْمُومًا وَغَسَاقًا ۝

دغه (حال د مطیعانو وو) او بیشکه دپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع ده (چی هغه) دوزخ دی چی ننوځی دوی په هغه کښی، پس بده بستره ده (دا دوزخ). دا دی عذاب د کفارو پس ودی څکی دوی دا ایشیدلی اوبه (چی توتی توتی کیږی کلمی د دوی) او (د دوزخیانو د جراحاتو بدبویه) زوی

تفسیر: یعنی د متقیانو او پرهیزگارانو انجام مو واورید وروسته له دی نه د شیرانو انجام واورئ! او بیشکه لپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع دوزخ دی چی ننوځی دوی په هغه کښی پس بده بستره ده دا دوزخ دا دی عذاب پس ودی څکی دوی دا. یعنی درواخله! دغه درحاضره ده د هغه خوند وڅکه! له «غساق» څخه ځینی وائی چی د دوزخیانو د پرهاړو زوی او وینی او نوری چتلی مراد دی چی په هغو کښی به د منگورانو (مارانو) او لړمانو او د نورو زهر هم گد وی. او د ځینو په نزد «غساق» خورا ډیرو یخو او بی نهایته سرو اوبو ته وائی چی د هغو له څکلو څخه له حده زیات تکلیف او اذیت وررسیږی. گواکی په دغه تقدیر سره دغه د «حمیم» ضد او کامل مقابل دی چی «غساق» سوځول کوی له ډیری یخنی خپلی څخه لکه چی سوځول کوی «حمیم» له ډیر گرمی خپلی نه) والله اعلم.

وَأَخْرَجْنَا مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجًا ۝ هَذَا نُفِخُ فِي مُنْفَحِهِمْ مَعَكُمْ لَا مَرْجَاءَ لَهُمْ إِلَّا إِلَهُكُمْ صَلَوا
النَّارِ ۝ قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ لَا مَرْجَاءَ لَكُمْ أَنْتُمْ قَدْ مَثُمُوهُ لَنَا قِيسُ الْقَارِ ۝

او غہ بل (قسم عذاب) لہ قسمہ د ہغہ تیر عذاب راز راز قسمونہ۔ دغہ یو فوج دی (د تابعانو) چی ننوتونکی دی پہ سختی لہ تاسی سرہ نہ دی وی خوشالی غای د آرامی دوی تہ، بیشکہ چی دوی ننوتونکی دی اور تہ، وائی (دغہ تابعان متبوعانو تہ) بلکہ تاسی چی یی نہ دی وی خوشالی پہ تاسی (پہ غای موندلو د آرامی) تاسی راوردندی کمری دی دغہ (عذاب) مونہ تہ پس بد قرار غای دی (دا دوزخ)۔

تفسیر: دغہ خبری او اتری بہ دوزخیان پہ خپلو منغونو کبھی سرہ کوی غہ وخت چی پرہتی دغہ دوزخیان پرلہ پسی پہ شرلو او تیل وھلو سرہ د دوزخ پر خندو (غارو) ودروی رومی دلہ بہ د غتانو او سردارانو وی۔ وروستہ لہ ہغہ بہ د دوی د تابعانو او پیروانو وی۔ د دغو تابعانو د لیدلو پہ وخت کبھی بہ لہ لری خخہ دغہ متبوعان وائی چی «دغہ دی یو بل فوج لہ تاسو سرہ یو غای پہ تیل وھلو او کشولو او راھکودلو سرہ پہ دوزخ کبھی د غورغولو دپارہ پہ زور راوستل کیپی۔ د اللہ تعالیٰ قہر او غضب دی وی پر دوی باندی دوی ہم دلتہ د ربہ (تکلیف)، زحمت او عذاب گاللو (برداشت کولو) دپارہ راغلل، اللہ تعالیٰ دی وکری چی دوی تہ پہ بل کوم غای کبھی کوم ارت مکان ور نہ کر شی» د دغی خبری د آوریڈلو پہ اثر بہ ہغوی د دوی جواب داسی ورکوی «ای کمبختانو! پر تاسی باندی دی د اللہ تعالیٰ قہر او غضب وی! پاک اللہ دی تاسو تہ ہیچیری د ہوسائی (راحت) او آرامی غای در نہ کری! ہم دغہ تاسو وئ چی زمونہ د اغواء او اضلال وسائل مو راتیار کری و، او مونہ ستاسی لہ لمسونہ او غولولو نہ پہ دغہ کندہ کبھی ولویدو او پہ دغہ سخت مصیبت او آفت کبھی اختہ شو اوس دغہ راوبشی چی چیری لار شو؟ ہر شہ چی دی ہم دغہ دریڈلو غای دی پہ ہر دول (طریقہ) سرہ چی کیپی ہم دلتہ خپل غانونہ تر ہغہ پوری تینگ او کلک کرئ! چی گرد (تول) سرہ وئرئ! او یو پر بل باندی خولہ ولگوئ! او پہ خپلو منغونو کبھی سرہ وخری!۔

قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّ مَرْكَاهُذَا فِرْدُةً عَذَابًا ضِعْفَانِ النَّارِ ۝

وبہ وائی (تابعان) ای ربہ زمونہ ہر چا چی رومی تیارہ کری دہ مونہ تہ دغہ لارہ (د کفر) پس زیات کرہ ور تہ عذاب دوچندہ پہ اور کبھی۔

تفسیر: یعنی په خپل منع کېږي به یو بل ته طعن او لعن وائی او بالاخر الله تعالیٰ ته به داسی عرض کوی چی «ای ربه! هغه کسان چی له خپل شقاوته ئی دغه بلا او مصیبت زمونږ پر سر راوستلی دی د دوزخ په دوچنده عذاب ئی اخته او مبتلا کړه!» ښائی چی دوی به داسی وگئی چی د دوی د دوچنده عذاب گاللو (برداشت کولو) په لیدلو سره زمونږ لږ څه زیونه پری یخ شی حال دا چی هلته به د تسلی او اطمینان وسائل او سامان چیری وی ؟ دغه یو بل ته طعن او لعن او کنځلی او سپکی ویل به هم دوی ته یو ځان ته مستقل عذاب وی.

وَقَالُوا مَا لَآئِذَا نَرَىٰ رَجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِّنَ الْأَشْرَارِ ﴿٣٧﴾
أَتَخَذُ لَهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْبَصَارُ ﴿٣٨﴾

وبه وائی (مشرکان د کفارو) څه مانع ده مونږ ته چی نه وینو هغه سړی چی وو مونږ چی شمیرلی مو وو هغوی له اشرارو څخه. آیا نیولی مو وو دوی په مسخرو سره یا که کړی (چپی) شوی دی له هغوی څخه سترگی زمونږ (چی نه ئی وینو په دوزخ کېږي)

تفسیر: هلته به دوی وگوری چی گرد (تول) د دوی دوستان، آشنایان، خپلوان او نور تول اعلیٰ او ادنیٰ خلق سره یو ځای غونډ او تول کړی شوی دی چی گرد (تول) سره یو ځای په دوزخ کېږي وغورځول شی، مگر د هغو مسلمانانو پټه او درک به دوی ته نه وی معلوم چی دوی له هغوی سره آشنائی او پیژندگلوی درلوده (لرله) او پری توکی او مسخری به ئی کولی نو په حیرت او افسوس سره به داسی ووائی چی مونږ څرنگه چنی (بیکاره) او غلط کارونه کول چی له هغوی سره به مو مسخری او توکی کولی حال دا چی دوی د هغو وږ (لاټق) او قابل نه ؤ هم دا ده چی نن هغوی هیڅ د دوزخ په شاو خوا او اطرافو کېږي نه ښکاری یا خو هغوی هم په هم دغو خلقو کېږي دی مگر زمونږ په سترگو نه ښکاری یا زمونږ له سترگو څخه چیری الوتی دی.

إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاضَعُ أَهْلُ النَّارِ ﴿٣٩﴾

بیشکه دغه (مذکوره قصه د اهل النار) خامخا حقه رښتیا ده جگړه کول د دوزخیانو په منع خپل کېږي.

تفسیر: یعنی په ظاهر سره دغه خبره خلاف القیاس ښکاری چی په هغی ویری او خوف او

پیشانی کبھی به دوی یو له بل سره جگری او مناقشی کوی او دوی به غرنګه د عذاب په دغی هولناکی منظری کبھی بل لوری ته متوجه کیدی شی ؟ مګر په یاد ئی ولره چی هم داسی به کپړی او دغسی پېښه بیخی په یقینی او واقعی ډول (طریقه) پېښیدونکی ده چی په کبھی هیڅ د شک او شهبی ځای نشته او په حقیقت کبھی دغه د هغوی د عذاب تکمیل دی.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِّنْ إِلَهِ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿١٧﴾

ووايه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چی زه ویروونکی یم (د عالم له عذابه) او نشته هیڅ بل حق معبود بی له الله چی یو ډیر قهر کوونکی دی. رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو ټولو شیانو دی چی په منځ د دوی کبھی دی (ملکاً خلقاً و عبیداً) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه ښوونکی دی (د خطیاتو).

تفسیر: ووايه ای محمده ! منکرانو ته چی زما کار خو هم دغومره دی چی تاسی د هغه راتلونکی خوفناک ساعت له راتګه باخبره او هوښیار کړم او له هغی سختی پېښی او ویروونکی واقعی څخه مو بیخبره پری نه ېدم باقی ستاسی معامله او سؤال او جواب له هغه حاکم او قاضی سره چی واقع کیدونکی دی هغه خو همغه احکم الحاکمین واحد الله تعالی دی چی د هغه په منځ کبھی هیڅ لوی او وړوکی له سره سا نشی اخستی او هر شی او هر څوک د ده په مقابل کبھی عاجز، ناتوانه او ضعیف دی. د آسمانونو او ځمکی په منځ کبھی هیڅ یو شی داسی نه دی چی د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندی نه وی تر هغه وخته پوری چی د ده اراده وی دغه علویات او سلفیات قائم ساتی او څه وخت چی اراده وفرمائی خراب، ایتر، لاندی باندی او ویجاړوی ئی د دغه عزیز قوی غالب الله تعالی د قدرت لاس څوک نیولی شی ؟ او د ده د زیردستی قبضی څخه هیڅوک نه وتلی او نه تښتیدلی شی ؟ او ورسره د ده د لامحوده او بی نهایته رحمت او ښنی په محدودولو او محصورولو کبھی هیڅوک هیڅ وسعه او اقتدار نه لری.

قُلْ هُوَ نَبُّوٌ عَظِيمٌ ﴿١٨﴾ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿١٩﴾

ووايه (ای محمده !) دوی ته دغه (قرآن یا عذاب) خبره ډیره لویه ده چی تاسی له دی نه منځ ګرځوونکی یی (او هیڅ غور په کبھی نه کوئ).

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه سخت احوال کوم معمولی شی نه دی او ډیر لوی دروند او مهم مصیبت او خورا (ډیره) غټه خبره ده چی زه د هغه خبر او اطلاع تاسی ته درکوم ﴿عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ (د نبأ ۱ رکوع ۳۰ جز) مگر افسوس چی تاسی له هغه څخه بیخی بیفکره یئ! او پر هر هغه شی چی د تاسی د خبر او بیښکني (فانیدی) دپاره ویل کیږی هیڅ فکر، غور او دقت نه کوئ بلکه بالعکس له هغه څنی توکی او مسخری جوړوی او پری پوچندی (تمسخر) او ملندی وهی، او په استهزاء سره داسی پوښتنی کوئ چی قیامت کله راځی؟ او د څه لامله (له وجی) په راتگ کښی ئی ډیل او معطلی واقع ده؟ ولی هم دا اوس نه راځی؟ خیر قیامت هر وخت چی راځی رادی شی، مگر زموږ د قیامت برخه دی خو هم دا اوس راکړه شی! و غیر ذلک که ماته وحی شوی نه وی نو د آسمانونو حال به می کله ویلی شو څکه چی.

مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَتَضَمُّونَ ۖ إِنِّيُؤْتِي الْإِلَهَ أَنَّمَا أَنَاذِيرُ مُبِينٌ ۖ

نشته ما لره هیڅ قدر علم پوه په هغه ټولی ډیر پورته لوی (د ملائکو) کله چی سره جگړی ئی کولی (په شان د آدم کښی بی له وحیه). وحی نه کوله کیږی ماته مگر د دی چی بیشکه هم دا خبره ده چی زه ویروونکی یم ښکاره (له عذابه).

تفسیر: ملائ الاعلیٰ یعنی پاسنی جرگه د مقربینو ملائکو او د نورو مجلس دی چی د هغو په واسطه د الهیه و تدابیرو او د کونیه وو تصرفاتو ظهور راځی. یعنی په ملائ الاعلیٰ کښی د عالم د نظام د فناء او بقاء په متعلق کوم تدابیر یا ابحاث او قیل او قال چی کیږی، زه له هغو څخه نه وم خبر چی تاسی ته به می د هغه بیان کوه پر کومی اجزاء باندی چی زه د الله تعالیٰ له طرفه مطلع شوی یم هغه می بیان کړی دی. زه هر څه چی وایم د همغه الله تعالیٰ د وحی، الهام، اعلام له مخی ئی وایم، ماته داسی حکم راکړی شوی دی چی گرد (ټول) عالم د هغو له راتلونکی مستقبل څخه خبردار کړم او د هغه توضیحات په ښکاره ډول (طریقه) سره دوی ته ورکړم پاتی شوه دغه خبره چی قیامت کله راتلونکی دی؟ نه د انذار دپاره زه دغی خبری ته څه ضرورت لرم او نه د دی خبری اطلاع چاته ورکړی شوی ده. په یوه حدیث کښی راغلی دی چی د څو انبیاء علیهم السلام په مجمع کښی د قیامت تذکره د مباحثی موضوع شوه. چی په کښی وویل شول چه د قیامت قیام به کله وی؟ گردو (ټولو) سره دغه غوټه کړه چی د حضرت ابراهیم علیه السلام څخه دی پوښتنه وکړه شی خلیل الله وفرمایل چی زه تری نه یم خبر بیا ئی له

حضرت موسیٰ علیه السلام څخه سؤال وکړ هغه هم وفرمایل چې زه هم نه یم خبر. بالاخر گردو (تولو) له حضرت مسیح علیه السلام څخه سؤال وفرمایه مسیح وویل چې د «وَجْهَ السَّاعَةِ» یا د عین القیامت د وقوع وخت علم له سره له ما سره نشته. هو! الله تعالیٰ له ما سره وعده فرمائلی ده الخ. په یو حدیث کښی راغلی دی چې حضرت مسیح علیه السلام له حضرت جبریل علیه السلام څخه د قیامت د راتګ د وخت پوښتنه وکړه، ده په جواب کښی وویل «**مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِاعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ**» یعنې زه له تانه پر دغه موضوع باندی زیات پوه نه یم. معلوم شو چې په ملأ الاعلیٰ کښی د قیامت په نسبت هم داسی قسم څه مباحثه او مذاکره کیږی، علاوه پر دی نور ډیر مسائل هم دی چه د هغه په متعلق یو شان مذاکره او قال او قیل جاری دی. لکه چې په یوه حدیث کښی الله تعالیٰ له دوی څخه پوښتنه کړی ده «**فَیْمَ یَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْاَعْلٰی**» او د دوی اجوبه مذکور دی. مګر د ملأ الاعلیٰ له مذاکراتو څخه ماسوا! الله ځنی بل هیڅوک نه دی خبر، او نه تری خبریدی شی، هم دغه ذریعه ده چې په هغی سره دوی د اهل النار له تخاصم او جګړی څخه مطلع شول. او هغه تخاصم چې د آدم علیه السلام او ابلیس په معامله کښی وشو چې ذکر ئی اوس راځی هغه هم په هم دغه ذریعه راڅرګند (ښکاره) شو.

اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ خَالِقٌ بَشَرًا مِّنْ طِیْنٍ ۝۱

(یاد کړه) هغه وقت چې وفرمایل رب ستا پرېنتو ته چې بیشکه زه پیدا کوونکی یم د یو بشر (آدم) له ختی څخه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دغه هم د پرېنتو یوه مباحثه وه چې بیان ئی وفرمایه».

فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِيْ

پس کله چې برابر کړ ما (قالب د) هغه (په ښه شکل سره) او پو کړ ما په هغه قالب کښی له روح خپل

تفسیر: یعنې قالب کالبوت ئی په ډیر ښه ډول (طریقه) سره جوړوم بیا په کښی خپل روح پوکم. حضرت شاه صاحب لیکي «روحی - خپله سا» ئی څکه وفرمایله چې هغه له اوبو او خاوری څخه نه دی جوړ شوی او د غیب له عالمه راغلی دی. څه مضمون د روح په متعلق د «بنی اسرائیل» په سورت زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښی پخوا لیکلی شوی دی هلته د روح پر اضافت هم څه رڼا (رڼا) غورځولی شوی ده ښائی چې هغه دی ولوست شی!.

فَقْعُوا لَهُ سَجْدِينَ ﴿٤٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ

پس پریوئی (تاسی تول ای پرستو! تعظیماً) ده ته سجده کوونکی پس سجده وکره ملائکو تولو دوی گردو (کلهمو) مگر انلیس (چی هغه ونه کره سجده)

«تفسیر»: دغه د آدم علیه السلام قصه په «البقرة» او «الاعراف» او په نورو سورتونو کېنې پخوا له دې نه هم تیره شوی ده او د «الاعراف» په تفسیرو کېنې مو مفصل بحث پری کړی دی هلته دې ولوست شی!.

اِسْتَكْبَرُ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٤٢﴾

او لوئی وکړه او وو دی (په علم د الله کښی) له کافرانو.

تفسیر: حضرت شاہ صاحب رحمۃ اللہ علیہ لیکي «دغه ابلیس پہ اصل کھنی جن ؔ چي علی الاکثر د اللہ تعالیٰ له احکامو منکران دی لیکن بیا د خپل عبادت له کثرته او د نورو اسبابو په بناء به یرېتو کھنی اوسیده».

قَالَ يَا بَلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لَهَا خَلَقْتُ بِإِدَّتِي ۖ

و فرمايل (الله) اى ابليس هه خيز منع كړى ئى ته له دى نه چې سجده وكړى
(ته) هغه خيز ته چې پيدا كړى دى ما په دواړو (بلا كيف) يدو خپلو

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمۃ اللہ علیہ لیکھی «یعنی بدنِ نبی د قدرت پہ ظاہری لاس او روح نبی د قدرت پہ غیبی (باطنی) لاس سرہ جوہر کر۔ اللہ تعالیٰ غیبی شیان پخپل یو شان قدرت سرہ او ظاہری شیان پہ بل شان قدرت سرہ جوہروی او پر دغہ انسان باندی نبی خپل دواہہ اقسامہ قدرت صرف کری دی» د «المائدة» پہ (۹) رکوع ۶۴ آیت زمونږ د دغہ مقدس تفسیر کښی دی ﴿بَلَّيَا مَوْطِنًا يَبْتَغِي كَيْدًا﴾ تفسیر ملاحظہ شی زمونږ په نزد د اللہ تعالیٰ په نعوته او صفاتو کښی د اسلافو هم هغه مسلک اقوی او احوط دی.

أَسْتَكْبَرْتُ أَمْ كُنْتُ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٤٠﴾

آیا تکبر دی و کر یا که نی ته له لویانو.

تفسیر: آیا په قصد او عمد سره دی خپل ځان لوی وگانه یا په واقع کې ته خپله مرتبه لویه بولی.

قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٤٩﴾

وویل (ابلیس په جواب کېږي) زه غوره یم له دغه (آدم) څخه پیدا کړی دی یم زه له اوره او پیدا کړی دی دغه (آدم) له ختو.

تفسیر: د «الاعراف» په سورت کې د دی بیان تیر شوی حضرت شاه صاحب لیکي «اور دی کرم پرجوشه او خاوره ده یخه او خاموشه ابلیس اور ښه وگانه او پاک الله خاوره غوره او خوښه کړه».

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاتَكَ رَجِيمٌ ﴿٥٠﴾

و فرمای (الله) پس ووځه له جنته (یا له ملکي صورته ای ابلیسه!) پس بیشکه ته رتلی شوی نی.

تفسیر: یعنی شیطان جنت ته د پرېختو د ملاقات دپاره ورتلو اوس له هغه ځایه وویست شو او ورته وویل شول چی ووځه له جنته یا له ملکي صورته پس بیشکه ته رتلی شوی نی له رحمته ویشتلې شوی نی په شغلو سره.

وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٥١﴾

او بیشکه پر تا دی لعنت زما تر ورځی د جزاء پوری.

تفسیر: یعنی تر هغه وخته پوری پر تا باندی ستا د اعمالو د شامت لامله (له وجی) لعنت وریږي او ستا د شقاوت مرتبې زیاتیری. وروسته له هغه چی عذاب او بلیات چی پر تا نازلیدونکی او ته په هغو کې اخته کیدونکی نی د هغه له احواله څه پوښتنی مه کوه! وروسته راځی چی ﴿لَعْنَتُكَ عَلَى مَوْلَاكَ وَرَبِّكَ وَعَلَى مَوْلَاكَ وَرَبِّكَ﴾ د اخروی لعنت په مقابله کې دغه دنیوی لعنت هیڅ اهمیت نه لری.

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ ﴿٩﴾

وویل (ابلیس) ای ربه زما پس مهلت راکره ماته تر هغی ورغی پوری چی پورته کول شی مری (له قبورو نه)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) تر دوهمی نفخی پوری.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿١٠﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿١١﴾

وفرمايل (الله) پس بیشکه ته (ای ابلیسه!) له مهلت ورکړ شویو څخه ئی. تر ورغی د وخت معلوم پوری (چی نفخه الاولی ده).

تفسیر: یعنی د اولی نفخی تر قریب پوری نه وروسته له هغه نه.

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ ﴿١٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقُّ أَقُولُ ﴿١٤﴾

وویل (ابلیس) پس قسم دی په عزت ستا چی خامخا گمراهان به کرم هرومرو (خامخا) دوی تول. مگر هغه بندگان ستا له دوی څخه چی خلاص کړی شوی دی (له شرک شک عصیان څخه چی مؤمنان دی) نو وفرمایل (الله) چی پس حقه خبره هم دا ده او حقه خبره زه وایم.

تفسیر: یعنی زما گردی (تولی) خبری رښتیا او په واقع سره برابری او منطقی وی. او زه همیشه وایم دغسی چی

لَا مَلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَتَّبَعُكَ مِنْهُمْ أَجْصَعِينَ ﴿۵۸﴾ قُلْ
مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿۵۹﴾ إِنَّ
هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿۶۰﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿۶۱﴾

خامخا دک به کرم هر و مرو (خامخا) دوزخ له تانه (او ستا له اولاد نه) او له هغه چا نه چی متابعت ئی کری وی ستا له دغو (انسانانو) نه له تولو څخه. ووايه (ای محمده! دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (قرآن یا تبلیغ) ځان ته هیش اجر او نه یم زه له تکلیف کوونکیو نه (په جوړولو د قرآن کښی له ځانه) نه دی دغه (قرآن) مگر پند دی دپاره د عالمیانو او خامخا عالمان به شی هر و مرو (خامخا) په خبر (د صدق) د دی (قرآن) لږ څه وروسته (پس له یو مدت چی د قیامت ورځ ده)

تفسیر: یعنی له نصیحت څخه دا غرض دی چی تاسی د خپل دوست او دښمن په منځ کښی سره فرق او تمیز وکړئ! او د لعین شیطان په لاره چی ستاسی ازلی دښمن دی مه ځئ! د انبیاءو خبره ومنئ چی ستاسی د خیر غوښتنی دپاره لیږلی شوی دی. زه له تاسی څخه د دغه نصیحت څه اجر، صله او معاوضه نه غواړم او نه څه شی له خپله ځانه جوړوم چی تاسی ته ئی وایم هر هغه شی چی پاک الله زه پری پوهولی یم همغه زه تاسی ته وایم او دررسوم ئی. لږ مدت وروسته تاسی به پخپله معلوم کړئ چی دغه اخبار او اطلاعات چی تاسی ته درکړی شوی دی تر کوم ځای پوری صحیح او درست دی؟ او کوم نصائح چی کری شوی دی څرنگه رښتیا او مفید وه.

تمت سورة (ص) بعون الله رب العباد وحسن توفيقه والله الحمد والمنة

سورة الزمر مکية الا آیات ۵۲ و ۵۳ و ۵۴ فمدنية وهى خمس وسبعون آية وثمانى ركوعات
رقعها (۳۹) تسلسلها حسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة سبأ
د «الزمر» سورت مکى دى پرته (علاوه) له (۵۲ و ۵۳ و ۵۴) آيتونو چى مدنى دى ۷۵ آيات
۸ رکوع لری په
تلاوت کښى (۳۹) او په نزول کښى (۹۵) سورت دى وروسته د «السبا» له سورت څخه نازل
شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ①

رالېږل د دى کتاب (قرآن پر محمد) دى له (جانبه د هغه) الله چى ډیر
زبردست قوى غالب د حکمتونو څښتن (خاوند) دى.

تفسير: كله چى زبردست او زورور او غالب (په انفاذ د احكامو) دى نو ځكه د هغه كتاب
انتشار او انفاذ او اجراء مومى او هيڅ يو مقابل او مزاحم د ده د شېوع او د انفاذ مخه نشي
نيولى او حكيم دى چى هر كار په تدبير او مصلحت سره كوى نو ځكه د دنيا هيڅ يو كتاب
د ده له محاسنو او ښيگڼو (فائدو) سره مقابله نشي كولى.

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْمِدْ إِلَهُ الْخَالِصَ ②

بيشكه مونږ نازل كړى مو دى تاته (اى محمده!) كتاب (قرآن) په حقه سره
پس عبادت كوه د الله حال دا چى خالص كوونكى ئى دغه (الله) ته د دين
(خپل له شرك) واورئ خبردار اوسئ خاص الله لره دى دين (او طاعت) خالص

تفسير: يعنى حسب المعمول د الله تعالى تل داسى بندگى كړئ چى د شرك او رياء او له نورو
شوائبو څخه پاك وي! او د الله تعالى په طرف قولاً او فعلاً خلقو ته دعوت او بلنه كړئ! او اعلان

و فرمایید چپى الله تعالى همغه بندگى قبوله فرمائى چپى خالص د هغه دپاره وى .
د الله تعالى په دربار كښى د هغه عمل له سره پوښتنه نه كيږي چپى له اخلاصه
تش وى .

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُوا
إِلَى اللَّهِ ذُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۚ

او هغه كسان چپى نيولى ئى دى غير له دغه (الله) څخه نور دوستان (واى)
نه كوو عبادت د دوى مگر دپاره د دى چپى نژدى كړى دوى مونږ طرف د
الله ته نژدى كول، بيشكه الله به فيصله (حكم) كوي په منع د دوى كښى په
هغه څيز كښى چپى دوى په هغه سره اختلاف كوي

تفسير: عموماً مشرکينو به داسې ويل چې مونږ د دغو وړوكيو معبودانو او بتانو عبادت څكه
كوو چپى دوى زمونږ د نږدېكي او قرب وسيله د پاك الله په دربار كښى كيږي او هغه پر مونږ
مهربانى وفرمائى چپى په دغه وسيله سره زمونږ كار يو سر او صورت ونيسى. د هغه جواب ئى
و فرمايه چپى په دغو چتې (بيكاره) او پوچو چلونو، پلمو (تدبيرونو) او حيلو (بهانو) سره چپى
تاسې په خالص توحيد كښى جگړى او مناقشى وړاندې كوئ او له اهل الحق سره اختلاف كوئ
نو د هغه عمل فيصله به د الله تعالى له طرفه وروسته له دى نه وكړه شى.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَذِبٌ كَفَّارٌ

بیشكه الله نه ښيى سمه لاره د هدايت هغه چاته چپى دى دروغجن وى ناشكړه .

تفسير: يعنى هر چا چپى پخپل زړه كښى دغه خبره غوته كړى وى چپى زه به له سره رښتيا
خبره نه منم او تل به په دروغو او ناحقو خبرو ټينگ ولاړ يم او له حقيقى منعم څخه مخ اړوم او
د دروغو محسنينو او باطلو خدايانو عبادت كوم نو د الله تعالى دا عادت دى چپى دغسې بد
باطنانو ته د فوز، فلاح، برى او كاميابى لاره نه ښيى.

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا الْأَصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَنَهُ ۚ

که چری اراده فرمایلی وی الله (په زعم د مشرکانو) د دی چی ونیسی ولد نو خامخا غوره کمری به نی وی له هغه مخلوقه چی پیدا کوی نی هر هغه چی اراده نی فرمایلی وی پاکی ده الله لره (له ولده او تولو عیوبو)

تفسیر: له دی غایه د هغو کسانو تردید دی چی د الله تعالی دپاره د اولاد تجویز کوی لکه چی نصاریٰ حضرت مسیح علیه السلام ته د الله غوی وائی او ورسره له دریو خدایانو څخه یو خدای الله هم منی. یا د عربو غینو هغه قبائلو چی پرېستو ته به نی د الله تعالی لونی ویلی، مطلب دا دی که په فرض المحال سره الله تعالی داسی اراده فرمایلی وی چی د ده کوم اولاد وی نو ښکاره ده چی ده به له خپله مخلوقه کوم یو د دغه کار دپاره غوره کوو ځکه چی له دلایلو څخه ثابت شوی دی چی له یوه الله څخه ماسواء نور ټول شیان د همغه الله مخلوق دی. اوس ظاهر دی چه په مخلوق او خالق کښی په هیڅ یوه درجه کښی هم نوعی یا هم جنسی اشتراک نشته بیا یو د بل پلار یا غوی څرنگه کیدی شی ؟ او کله چی په خالق او مخلوق کښی د دغسی تعلقاتو وجود محال دی نو د الله تعالی له طرفه به داسی اراده هم محال وی. علاوه پر دی فرض نی کړئ که دغه کار محال هم نه وی نو بیا د پرېستو لونی ګرځول خو په هیڅ ډول (طریقه) په فهم او پوه کښی نشی راتلی. نو کله چی له مخلوقه څخه انتخاب وټاکلی (مقرر کړی) شی نو بیا د دغی خبری مقصد به څه وی چی خوار او سپک اولاد ځان ته غوره کړی او دروند او پتمن اولاد تاسی ته غوره او در نی کړی ؟

هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

هم دی دی الله یواځی (بی شریکه لا ولده) دیر غالب (پر هر شی).

تفسیر: یعنی هر څیز د الله تعالی په مخ کښی عاجز ناتوانه تیت او ښکته دی د هیچا اثر او نفوذ پری نشته او نه کوم شی ته اړ (مجبور) او محتاج دی، نو بیا د اولاد جوړول او لرلو معنی او غرض به څه وی ؟.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَذِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَذِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ

پیدا کړی دی (الله) آسمانونه او ځمکه په حقه سره (چی دلیل شی په وجود د صانع مطلق)، تاووی (نغاړی داخلوی الله) شپه پر ورځی او تاووی (نغاړی

داخلوی الله) ورغ په شپه کښی (یا زیاتوی د شپې نه په ورغی او له ورغی نه په شپې باندی)

تفسیر: په ماښام کښی که د لمرخاته په لوری وگورئ نو داسی به درښکاری چه افق څخه یوه تکه توره لویه پرده راپورته کیږی چی له خپل مخ څخه د ورغی رڼا (رنرا) د لمر لویډو په لوری تاووی او ورنغاړی ئی. هم داسی گهیځ (سحروختی) د سپیده داغ په وخت کښی داسی درښکاری چی د ورغی رڼا (رنرا) د شپې ظلمت او تیاره د لمرخاته له خوا راشی او د لمر له پلوه ئی راشی او د لمر پریوتو په لوری ئی تیل وهی. حضرت شاه صاحب لیکي چی «پر یوه باندی بل داسی غوړیږی او راغی چی په منځ کښی کوم ماتوالی او نقص نه واقع کیږی»

وَسُحَّرَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ آلَٰهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝

او مسخر کړی په کار لگولی ئی دی لمر او سپوږمۍ، چی هر یو روان دی تر نیتۍ په نامه کړی شوی پوری (چی ورغ د قیامت ده) واورئ خبردار شی چی الله ښه زبردست قوی غالب ښه ښوونکی دی.

تفسیر: یعنی په هم دغه زبردست قدرت سره ئی دغه انتظام قائم او دائم او ټینگ کړی دی. د خلقو گستاخی سپین سترگی او شرارتونه خو داسی دی چی ښائی د هغه په ملحوظ دغه گرد (تول) انتظامات گډوډ او ډری ډری کړی شی لیکن کله چی الله تعالی لوی ښوونکی او درگزر کیدونکی ذات دی نو د خپلی عفوی او مغفرت له شانه یو ځلی داسی نه کوی.

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانَزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ

(الله) پیدا کړی یی تاسی له نفس یوه (آدم) څخه بیا ئی پیدا کړه له دغه (نفس واحد یعنی آدم) څخه جوړه د ده (حواء) او نازل (پیدا) ئی کړل لپاره د (نفعی د) تاسی له چارپایانو څخه (لکه اوشان غوایان پسونه اوزی) اته جوړی (نر او ښځی).

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام او د ده جوړه بیړی حواء رضی الله تعالی عنها ئی پخپل قدرت سره پیدا کړل یعنی نر او ښځی او ستاسی د نفعی او گټی (فائده) اخستلو دپاره په انعامو او

مواشیو کښی ئی هم اته جوړی پیدا کری اوبی غوائی، پسه، وزه، چی د هغوی ذکر د انعام په سورت کښی تیر شو (وگورئ).

يَتْلَقُكُمْ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلَقًا مِّنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ط

پیدا کوی (الله) تاسی په گیدو د میندو ستاسی کښی یو قسم پیدایښت وروسته له یو بل قسم پیدایښت په تیارو دریو کښی (چی مشیمی او د رحم او د گیدی دی).

تفسیر: یعنی په تدریج سره مو پیدا کر، مثلاً له نطفی څخه علقه او له علقی څخه مضغه، او بیا مو تری هډوکی پیدا او د هغه له پاسه مو غوښه ورشنه کړه، او بیا مو په هغه کښی روح ورپو کر. **فَسَبِّحْنِ اللَّهَ اَحْسَنَ الْخَالِقِينَ**. (فی ظلمات ثلاث - په تیارو دریو کښی). یعنی یوه گیده بل رحم، دریم هغه پرده (پیلار) چی په منځ کښی ئی مولود پیدا کیږی او مولود په کښی تاو شوی متولد کیږی.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَىٰ تُصَرِّفُونَ

دغه (موصوف په دغو صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص ده ته دی ملک سلطنت (بی زواله). نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی یواځی پس کوم طرف ته گرځولی شی تاسی (له عبادت د ده نه)

تفسیر: یعنی کله چی خالق، رب، مالک او ملک هم دی دی نو ماسوا له ده څخه بل څوک څرنگه معبود کیدی شی ؟ وروسته له دی نه چی تاسی واحد الله تعالیٰ په دغو صفاتو سره موصوف گنئ او پری اقرار کوئ، نو بیا نورو مخلوقاتو ته ولی عبادت کوئ ؟ مطلب دا چی وروسته له دومره ورنژدی رسیدلو نو بیا ولی سمه لاره در څخه ورکیږی ؟ او دغه پر بلی لاری ولی درومئ ؟.

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ

که چری کفر اختیار کړئ تاسی پس بیشکه الله غنی بی پروا دی له تاسی (او ستاسی له عبادته) او نه خوښوی (الله) دپاره د بندګانو خپلو کفر (اګر که ئی فرمانلی وی اراده د کفر له بعضو نه).

تفسیر: یعنی که کافر کبیئ او د الله تعالیٰ له انعاماتو او حقوقو څخه انکار کوي! نو په دغه کښی پخپله ستاسی نقصان دی او د الله تعالیٰ هیڅ یو شی تاسی نشی خرابولی. هوا هرومرو (خامخا) الله تعالیٰ په کفر خوښ او رضاء نه دی او د خپلو بندگانو پر کفر او انکار خفه او نارضاء کیږی او دغه شیان دوی ته نه خوښوی او د رضاء په سترګه سره ئی نه ګوری.

وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ

او که شکر وباسی (په نعمت د اسلام) نو خوښوی دغه (شکران الله) تاسی ته،

تفسیر: یعنی که بندگان د الله تعالیٰ حق ومنی او ده ته مطیع او شکر گزار شی نو دغه خبره د الله تعالیٰ خوښه ده او د هغه نفعه هم دوی ته رسیږی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ

او وابه نخلی بار هیڅ بار اخیستونکی بار د ګناهونو د بل چا،

تفسیر: یعنی داسی کیدونکی نه دی چی یو سری ناشکری وکړی او په جرم او ګناه ئی بل څوک ونیولی شی داسی تیاره او بی تمیزی د ده په دربار کښی نه نشته او «هر چا چی هر څه کرلی وی هغه به هلته ریښی».

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

بیا خاص رب ستاسی ته بیرته ورقله ستاسی دی پس خبر به کړی تاسی پر هغو (عملونو) چی وئ تاسی چی کول به مو (په دنیا کښی)، بیشکه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سینو (د زړونو په پټو نیاتو هم).

تفسیر: کله چی دوی هلته وررسیږی د دوی گرد (تول) ښه او بد اعمال د دوی په مخ کښی وړاندی کیږی او د دوی هیڅ لوی یا وړوکی کار به له منځه نه ورک کیږی ځکه چی د الله

تعالیٰ له محیط علم غنچه هیخ یو شی خارج نه دی. الله تعالیٰ د زړونو له پټو خبرو او نیاتو غنچه هم علیم او خیبر دی او په هر شی په ښه شان سره پوهیږی.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ مُذْذَارٌ رَبِّهِ مُبِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِّیُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

او کله چې ورسپړی انسان (کافر) ته کوم قسم سختی نو بولی رب خپل په دی حال کښی چې رجوع کوونکی وی خاصه هم ده ته (شکوونکی له نورو) بیا هر کله چې ورکړی (الله) ده ته نعمت له خپل جانبو نو هیر کړی هغه (ذات الله) چې ډ دی چې په کښی باله به ئی (تضرع به ئی کوله) هغه (الله) ته پخوا له دی نعمته او گرځوی الله ته شریکان (په عبادت کښی) دپاره د دی چې گمراه کړی (خلق) له لاری د الله (چې دین د اسلام دی)،

تفسیر: یعنی د انسان حالت او وضعیت عجیب دی کله چې پری کوم غم او مصیبت واقع شی نو مونږ ئی په یادپرو او دی زمونږ په ذکر او فکر کښی لویږی، ځکه چې دی ښه پوهیږی چې ماسواء الله غنچه بل هیڅوک د دغه مصیبت لری کوونکی نشته. بیا هر کله چې د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی سره لږ څه آرام او اطمینان ئی په نصیب شی سم د لاسه دی خپل همغه پخوانی حالت ته مراجعت او پخپلو همغو اعمالو کښی مداومت کوی او هغه پاک الله تری هیریری چې هم دا اوس د هغه په دربار کښی ئی عرضونه او دعاوی کولی او ناری او سوری ئی وهلی، او د عیش او تنعم په نشو کښی داسی مست او غافل کیږی چې گواکي له سره زمونږ سره ئی واسطه او علاقه نه وه. د الله تعالیٰ د ورکړیو نعمتونو نسبت نورو د دروغو او له خپلو ځانونو جوړ کړیو خدایانو ته منسوبوی او له هنوی سره همغسی سلوک او معامله کوی چې ښائی له واحد الله تعالیٰ سره وکړی شی په دی ډول (طریقه) سره هم دوی پخپله گمراه کیږی او هم پخپلو دغو اقوالو او اعمالو سره نور خلق بی لاری او گمراه کوی.

قُلْ مَتَّعْتُكُمْ بِكُفْرٍ أَكْثَرَ مِنَّا وَلَئِن لَّا إِتَّكَمْنَا لَتَذَوَّبْنَا مِنَ الْأَرْسَابِ نَارًا

وایه (ای محمده! دغه کافر ته) چې نفع واخله په کفر خپل لږ (مدت په دنیا کښی). بیشکه ته له یارانو د اور (د دوزخ) ئی.

تفسیر: یعنی ښه ده، څو ورځی د هم دغه کفر په حالت کښی دلته عیش او عشرت وکړئ! او

تر هغه پوری چی الله تعالیٰ تاسی ته مهلت درکری دی د دنیا له نعمتونو غځه فائده واخلي! او تری متمتع شی! وروسته له دی نه به ستا د هستوگنی ځای دوزخ وی چی له هغه ځایه له سره نشی وتلی او تل به هم هغلته پراته پیع او له سره به دی نجات نه په برخه کیږی.

اَمَنْ هُوَ قَاتِلُ اِنَاءِ الْيَلِّ سَاجِدًا وَقَلْبًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُو الْاَلْبَابِ ۝

آیا هغه څوک چی دی طاعت کوونکی وی په ساعتونو د شپې کښی سجده کوونکی او ولاړ (په لمانځه) وپیری (له عذاب) د آخرت او امید لری د رحمت د رب خپل (داسی دی لکه هغه څوک چی بی فرمانه وی په کفر او نورو بدیو) ووايه (ای محمده!) آیا برابر دی سره هغه کسان چی پوهیږی (او خاوندان د علم دی) او هغه کسان چی نه پوهیږی (جاهلان وی، بلکه برابر نه دی) بیشکه هم دا خبره ده چی پند اخلی خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چی د شپې خوب او آرامی پیریږی او د الله تعالیٰ په عبادت کښی لگیا کیږی، کله د ده په حضور کښی لاس ترلی دریږی، کله په سجده ورته لویږی، له یوه جانبه د ده زړه د آخرت له ویری بی قراره کړی شوی وی او له بل جانب د الله تعالیٰ رحمت او مهربانی ته هیلمن (ارزومند) او امید وار وی آیا دغه سعید بنده او هغه بدبخته انسان چی ذکر کی پاس وشو چی د مصیبت په وخت کښی الله تعالیٰ ته ناری وهی او څه مهال (وخت) چی مصیبت له ده نه لری کیږی نو الله هم تری هیږیږی سوه برابر کیدی شی؟ بلکه نه! له سره نشی سره برابر کیدی. او که داسی وی نو داسی ووايه چی د یوه عالم او جاهل او یوه پوه او ناپوه په منځ کښی بیخی څه فرق او توپیر (تفاوت) نشته مگر په هم دغی خبری باندی هم همغه پوهیدی شی او غور کولی شی چی پاک الله ورته څه عقل او پوه ورکړی وی.

قُلْ يٰعِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِينَ أَحْسَنُوا لِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً

ووايه (ای محمده! دوی ته د الله له جانب) ای بندگنانو زما هغه چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) ووپیریږئ له (عذاب) د رب خپل شته هغو کسانو ته چی نیکی ئی کړی ده په دغه دنیا کښی (په طاعت سره) نیکی

(په آخرت چي جنت او رضوان دی)،

تفسیر: یعنی هر هغه څوک چی په دنیا کښی نیکی وکړی نو په آخرت کښی هم د ده دپاره نیکی او ښیگنه (فائده) ده یا ئی دا مطلب هر چا چی نیکی وکړه هغه ته پخوا له عقبی په هم دغی دنیا کښی هم ښیگنه (فائده) او نیکی وړپه برخه کیږی اعم له دی نه چی ظاهری وی که باطنی.

وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ⑩

او ځمکه د الله ارته ده، بیشکه هم دا خبره ده پوره ورکوه شی صابرانو ته اجر ثواب د دوی بی حساب (دیر زیات).

تفسیر: یعنی که په یوه ملک کښی خلق له نیکی او ښیگنی (فائدی) څخه ممانعت کوی نو د الله تعالیٰ ځمکه ارته او فراخه ده بل ملک ته لار شی څو هلته په آزادئ او خپلواکئ سره د الله تعالیٰ احکام په ځای راوړئ. بیشکه په دی صورت کښی به د ترک الوطن له سببه تاسی په دیرو مصائبو اخته او مبتلا کیږئ او په راز راز (قسم قسم) خلاف العادت او خلاف الطبیعت امورو باندی په صبر او تحمل کولو اړ او مجبور یږئ. لیکن دا مو په یاد وی چی د هغه په مقابل کښی به دیر ثواب هم دررسیری چی د دغه اجر او ثواب په برابر کښی چی داسی مهاجرینو ته ورکوه کیږی دغه گردی (تولی) سختی او تکالیف هیڅ شی دی.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ⑪ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ⑫

وواپه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه چی یم امر حکم کړی شوی دی ماته د دی چی عبادت کوم یواځی د الله چی خالص کونکی یم ده ته (د) دین (بندگی خپلی). او امر حکم کړی شوی دی ماته چی شم زه اول د مسلمانانو (د دی امت).

تفسیر: لکه چی ته په عالم الشهادت کښی د دی امت په لحاظ او په عالم الغیب کښی د تولو اولینو او آخرینو په اعتبار د الله تعالیٰ له گردو (تولو) ځنی رومینی حکم منونکی او مطیع بنده ئی. صلی الله علیه وسلم.

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۱۷﴾

ووايه (ای محمده!) بیشکه زه ویریم که چری نافرمانی و کرم د رب خپل له عذاب د ورځی لوئی (د قیامت).

تفسیر: یعنی زما په شان یو معصوم او مقرب بنده هم که په فرض محال سره نافرمانی وکړی نو په دغه ورځ کېنې له عذاب څخه نشی مأمون او مصئون کیدی نو د نورو څه پوښتنه کوئ؟

قُلْ اللَّهُ أَعْبَدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿۱۸﴾ فَأَعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ

ووايه (ای محمده!) الله ته عبادت کوم په دی حال چی خالص کوونکی یم ده ته (د) دین خپل (له شرکه). پس عبادت کوئ تاسی د هر هغه څیز چی اراده وکړئ تاسی غیر له الله.

تفسیر: یعنی زه خو د الله تعالیٰ له حکم سره موافق په نهایت اخلاص او صمیمیت سره د هغه واحد احد الله تعالیٰ عبادت کوم. تاسی مختار ئی چی د هر چا عبادت کوئ او هر چاته چی مو زړه غواړی سرونه ښکته کړئ، هو! دغومره فکر او دقت وکړئ! او له غور څخه کار واخلي! چی ستاسی آخره خاتمه او انجام به څرنگه کیږی؟ (وکان ذلک قبل الامر بالقتال) وروسته له دی نه د دوی هغه عاقبت او خاتمه داسی څرګندوی (ښکاروی)

قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿۱۹﴾

ووايه (ای محمده!) بیشکه زیان کاران هغه کسان دی چی زیان ئی رسولی دی ځانونو خپلو ته او اهل خپل ته په ورځ د قیامت کېنې، واورئ خبردار شی چی دغه (خسران) هم دغه دی زیان ښکاره.

تفسیر: یعنی مشرکین نه خپلو ځانونو ته د الله تعالیٰ له عذاب نجات ورکولی شی او نه خپلی کورنی او خپلځانی ته څه فائده او نجات بښلی شی او گرد (تول) د جهنم د شغلو غنی جاراؤل

(قربانول) شی. له دی نه به زیاته نور څه خساره وی ؟

لَمْ يَمِنْ فَوْقَهُمْ ظُلُّ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلٌّ

وی به دوی ته د پاسه د دوی طبقات له اوره او د لاندی د دوی طبقات (د اور)،

تفسیر: یعنی له هر طرفه به ئی اور محیطوی لکه چی وریش یا بخار له کوم شی څخه راتاویږی.

ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَةً يُعْبَادُ فَاتَّقُونَ^(۱۷)

دغه (مذکور عذاب) ویروی الله په هغه سره بندگان (مؤمنان خپل)، ای بندگانو زما پس وویږیږئ له ما (په اجتناب د معاصیو).

تفسیر: یعنی ای بندگانو زما! وپوهیږئ چی دغه شی د ویریدلو وړ (لائق) او قابل دی که نه ؟ که د ویریدلو وړ (لائق) او قابل وی نو د الله تعالی له غضب او قهر څخه تل ښائی چی وویږیږو.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى

او هغه کسان چی ځان ئی ساتلی دی له بتانو داسی چی عبادت وکړی د هغو او رجوع ئی کړی وی طرف د الله ته شته دوی ته بشارت زیږی

تفسیر: یعنی هغو کسانو چی د شیطانانو خبرو ته ئی له سره غور نه دی ایښی او له گردو (تولو) شرکاوو ځنی ئی مخ اړولی دی او خاص الله تعالی ته ئی خپل مخ گرځولی دی د هغوی دپاره ډیر لوی بشارت او زیږی دی.

فَبَشِّرْ عِبَادَ^(۱۸) الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

پس زیږی وکړه (ای محمده!) پر بندگانو زما هغو چی اوری خبره (د قرآن) پس متابعت کوی دوی ډیر ښه د هغه،

تفسیر: یعنی گردی (تولی) خبری اوری بیا د هغو له منځه پر هغه خبره عمل کوی چی ډیره

بہ وی۔ یا ئی دا مطلب چی د الله تعالیٰ خبری اوری او پر هغو هدایاتو ئی چی له اعلوو غنی
اعلا وی عمل کوی مثلاً که یوه خبره د رخصت او اباحت په نسبت واورى، او بله د عزیمت نو د
عزیمت په لوری مندی وهی او حآن هم هغه لوری ته رسوی او خامخا د ترخیصاتو تتبع نه کوی.
یا ئی داسی ترجمه وکړئ چی د الله تعالیٰ کلام آوری او د هغه د دیرو ښو خبرو اتباع کوی.
څکه چی د ده گردی (تولی) خبری احسن فی الاحسن دی **کذا قال المفسرون** حضرت شاه
صاحب رحمة الله علیه د دی مطلب په یو بل ډول (طریقه) سره بیان فرمایلی دی «درومعی د هغه
پر نیک باندی یعنی د هغه پر نیکو احکامو درومعی چی پری تعمیل وکړئ او پر منع باندی غور
بدئ چی نه ور نژدی کیرئ چی د هغه کول ښه کار دی او د دغه نه کول ښه کار دی».

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَىٰ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْأَكْبَارُ ﴿١٥﴾

دا هغه کسان دی چی سمه لاره ښوولی ده دوی ته الله او دغه کسان هم دوی
دی خاوندان د خالصو عقولنو.

تفسیر: یعنی د بری او کامیابی لاره هم دوی موندلی ده څکه چی هغوی له خپل عقل او پوه
څخه کار اخیستی دی او د خالص توحید او د انابت الی الله لاره ئی غوره کړی ده.

أَمِنْ حَقِّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُتَّقِدُنَ فِي النَّارِ ﴿١٦﴾

آیا هغه څوک چی واجب شوی وی په ده حکم د عذاب آیا پس خلاصولی شی
ته هغه څوک چی په اور کښی وی (بلکه نه ئی شی خلاصولی).

تفسیر: یعنی پر هغو باندی چی د دوی د ضد او عناد او بدو اعمالو له سببه د عذاب حکم ثابت
او مسلم شوی دی کوم یو سری ئی له اوره د باندی ایستلی شی ؟ او سمه لاره ورښوولی شی ؟
ښه نو دغسی کمبختان چی د خپل ازلی شقاوت له سببه په اور کښی لویدلی دی څرنگه د نجات
وړ (لا تقي) کیدی شی او څوک ئی له اوره ایستلی شی او په سمه صافه لاره ئی بیولی شی ؟

لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا لَهُمْ عُزْفٌ مِّنْ قُوَّةٍ مَا عَرْفُ مَبِئَتِهِ ۖ

لیکن هغه کسان چی ویربیری له رب خپله شته دوی ته مانی (په جنت کښی)
چی له پاسه د هغی نوری مانی بنا کړی شوی دی.

تفسیر: دغه د جنت د درجاتو په طرف اشاره ده او دا چی هغه گرد (تول) آماده او تیار دی نه داسی چی د قیامت په ورځ به تیاریږی.

تَجَرَّوْا مِنْ نَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَّ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْبِعَادَ ۖ أَلَمْ تَرَ
أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ

چی بهیږی لاندی د مانیو (او ونو د هغی څلور قسمه) ویالی (وعده کړی ده) وعده کول د الله، نه کوی مخالفت الله له وعدی خپلی. آیا نه وینی ته بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه) د آسمانه اوبه پس ننه ایستلی ئی دی دا (اوبه) په چینو په ځمکه کښی.

تفسیر: یعنی د وریا او باران اوبه د غرونو او د ځمکو په مساماتو کښی جذب او بیا د چینو په حیث له ځمکی څخه راخوتیږی. باقی که د چینو د حدوث بل څه اسباب هم وی نو د هغه نفی په دغه آیت کښی نشته.

ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلَفًا أَلْوَانُهُ

بیا راوباسی په دغو (اوبو) سره کښت (فصل) حال دا چی مختلف وی رنگونه د هغه

تفسیر: یعنی شین، زیر، سپین سور او داسی نور یا د مختلفو اقسامو کښتونه (فصلونه) راوباسی مثلاً غنم، جوار، شولی وغیر ذلک.

ثُمَّ يَهَيِّجُ فِتْرَتَهُ مُصْفًّى ثُمَّ يَحْمِلُهَا حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا
لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٦٠﴾

بیا وچ شی پس وینی ته هغه شین رنگی تک زیر پس څرغوی دغه کښت (فصل) رژیډلی مات شوی بیشکه په دغو (اوبو او وښو) کښی خامخا ډیر لوی پند دی خاوندانو د خالصو عقولونو ته.

تفسیر: یعنی عقلمن سری د کښت (فصل) حال ته گوری او تری نصیحت حاصلوی، څرنگه چی د هغه رونق او شینوالی د څو ورځو له مخی وی او بیا وچ کلک او مات او بوس بوس کول شی د دنیا د دغه عیش او نشاط او باغ او بهار حال هم داسی دی. ښائی چی انسان د دغی دنیا پر عارضی بهار مغرور او مفتون او د آخرت له انجام څخه غافل او بی پروا نشی همغسی چی کښت (فصل) له مختلفو اجزاوو څخه مرکب دی مثلاً په هغه کښی دانه شته چی د انسانانو غذا تری حاصلیږی او وانه هم شته چی د حیواناتو خوراک او نواله تری جوړیږی او د ده له هر جزء څخه منتفع کیدل بی له دی نه امکان نه لری شو د نورو اجزاوو څخه بیل او جلا (جدا) نه کړی شی او پخپل ځای ئی ونه شی رسولی دنیا هم داسی وگنئ چی په هغه کښی نیکی، بدی، راحت، تکلیف او نور گرد (تول) سره گډوډ او مخلوط دی. یو داسی وخت راثلونکی دی چی دغه کښت (فصل) په ورپیل شی او ښه میده او بوس بوس په کیږی بیا په له هغه څخه هر یو جزء د هغه مناسب ځای ته ورسول شی. نیکی او راحت په خپل مرکز او مستقر ته رسول کیږی او بدی او تکلیف خپلی خزانی ته رسیږی. الغرض د کښتونو (فصلونو) د مختلفو احوالو له لیدلو ځنی عقلمن ډیر مفید سبق حاصلولی شی د آیت په مضمون کښی دغه طرف ته هم اشاره کړی شوی ده هغه الله چی په آسمانی باران سره ئی په ځمکه کښی چینیی، ویالی او سیندونه بهولی دی هم هغه الله د جنت په محلاتو کښی هم په نهایت ښه انتظام او ترتیب سره د انهارو سلسله جاری کوی.

اَقْمِن شَرَّ اللَّهِ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نَوْرٍ مِّن رَّبِّهِ قَوِيلٌ
لِّلْقَسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِّن ذِكْرِ اللَّهِ أَوْلَيْكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝۲۲

آیا پس هر هغه څوک چی پرانستلی او ارته کړی وی الله سینه د ده (قبول د) اسلام ته پس وی به دی په رڼا (رنرا) (د هدایت) له (طرفه) د رب خپل پس افسوس هلاک خرابی ده هغو کسانو ته چی سخت وی زړونه د دوی له ذکره د الله، دغه کسان په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی دواړه سره کله برابر کیدی شی. یو هغه چی الله تعالی د هغه سینه او تتر د اسلام د قبول دپاره پرانستلی ده. دی نه د اسلام په حقانیت کښی څه شک او شبهه لری او نه د اسلامی احکامو له تسلیم څخه خپل څه انقباض ښکار کوی. الله تعالی ده ته د توفیق او بصیرت یوه عجیبه رڼا (رنرا) او انوار ورعطاء کړی دی چی د هغو په رڼا (رنرا) کښی په نهایت سکون او اطمینان سره د الله تعالی پر لاره په مندو ځغلی. بل هغه بدبخت دی چی د ده زړه د تیږی

(گفتی) په شان سخت دی. هیڅ یو نصیحت پری اثر نه کوی او نه د خیر کوم شاخکی پکښی ننوتلی شی. هیڅکله د الله تعالی د یادولو توفیق نه مومی او هم داسی خوشی چتی (بیکاره) د اوهامو او اهاوو او رسومو او د آباوو د تقلید په تیارو کښی حیران او سرگردان گرځی.

اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا

الله توتۀ توتۀ نازل کړی دی ډیر ښائسته خوږ کلام کتاب

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هیڅ یوه خبره د دی کتاب له خبرو څخه ښه او بهتره نه ده.

مُتَشَابِهًا مَثَانًی

(او دغه پاک کتاب ډیر ښائسته خوږ کلام) مشابه یو له بل سره مکرر غبرگ (دی)

تفسیر: یعنی داسی صحیح، صادق، مضبوط، نافع، معقول فصیح او بلیغ دی چی په هیڅ یوه آیت کښی ئی هیڅ صوری او معنوی نقص نه لیده کیږی او هیڅ یو آیت ئی له بل آیت څخه کم نه دی. یو له بل سره موافق مطابق او مشابه دی. په مضامینو کښی ئی هیڅ یو اختلاف او تعارض نشته. بلکه د اکثریوو آیتونو مضامین داسی متشابه سره واقع شوی دی چی د یوه آیت د راجع کولو څخه بل آیت ته د هغه صحیح معنی او تفسیر معلومیږی. «القرآن یفسر بعضه بعضا» او د «مثانی» یعنی غبرگ مکرر مطلب دا دی چی ډیر احکام، مواظ قصص او نور په مختلفو عناوینو او اسلوبو سره اړولی شوی دی څو په ښه ډول (طریقه) سره په یاد او په زړه کښی ځای ونیسی. په تلاوت کښی هم څو څو ځلی آیتونو مکرریری او ځینو علماوو د «متشابه» او د «مثانی» څخه داسی مطلب اخیستی دی چی په ځینو آیتونو کښی د یوه قسم مضمون سلسله تر لری ځای پوری اوږدیری او هغه متشابه دی. او په ځینو ځایونو کښی د یوه نوعیت مضمون سره په بله جمله کښی د هغه د مقابل نوعیت مضمون بیان کوه شی مثلاً ﴿إِنَّ الْأَوَّلَ لَیْسَ بِثَمَلٍ وَإِنَّ الْآخِرَ لَیْسَ بِفَیْءٍ﴾ یا ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا الرَّسُولَ وَانْ عَذَابُ الْعَذَابِ اَلَکَلِیْمِ﴾ یا ﴿وَلَقَدْ کَلَّمَ اللّٰهُ نُوْحًا وَاٰلِهٖٓۤ اَنۡۤاۤ اَعۡلَمُ سُوۡرَۃً وَّکَانَ یٰۤاٰیُّهَا دَعۡسٰی﴾ دغسی آیتونو «مثانی» ویل کیږی چی په دغو کښی دوه مختلف قسمونه مضامین بیان شوی دی.

تَفَسَّرَ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِیۡنَ یُخۡشَوْنَ رَبَّهُمۡ

ثُمَّ تَلَيْنُ جُلُودَهُمْ وَقُلُوبَهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ

چی لرغیبری ریبری خیک کیبری له ده پوستکی د هغو کسانو چی ویبری رب خپل بیا پاسته شی (آرام نیسی) پوستکی د دوی او زړونه د دوی طرف د یادولو د الله ته

تفسیر: یعنی د کتاب الله له آوریدلو څخه د الله تعالیٰ خوف او د ده د کلام له عظمته د ده زړه مرتعش او لرغیبری او ویشتان ئی شکپک (نیغ) دریبری او پوستکی ئی پاسته کیبری. مطلب دا چی د خوف او رعب کیفیت پر دوی طاری کیبری او د دوی، قلب او قالب، ظاهر او باطن د الله تعالیٰ له یاده متمایل او راتیټیبری او د الله تعالیٰ یاد د دوی پر روح او بدن پر دواړو یو خاص اثر پیدا کوی. دغه د کاملینو اقیواوو حال شو. که کله پر ضعفاوو او ناقصینو بل کوم قسم کیفیات او احوال طاری شی مثلاً غشی یا صعقه او نور نو د هغه نفی له دغه آیت څخه نه کیبری او نه د هغه تفصیل پر هغوی لارمیبری بلکه داسی له خپل ځانه تلل او له سده (هوشه) او واکه (اختیاره) وتل عموماً د وارد د قوت او د مورود د ضعف دلیل دی. په جامع ترمذی کښی یو حدیث دی چی پر ابوهریره رضی الله تعالیٰ عنه د یوه حدیث د بیانولو په وخت کښی د ځینو داسی قسم احوال طاری کیدل مصرح دی. والله اعلم بالصواب.

ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ۝۳۹

دغه (قرآن) هدایت دی د الله سمه لاره ښیسی په دغه (قرآن) سره هر هغه چاته چی اراده وفرمائی، او هر څوک چی وئی ښویوی الله پس پیدا به نشی هغه ته هیڅوک لاره ښوونکی.

تفسیر: یعنی د هر چا دپاره چی د الله تعالیٰ حکمت مقتضی وی داسی د بری او کامیابی لاری ورخلاصوی او په دغه شان سره د مقصود د منزل پر طرف درومی. او هر هغه چاته چی الله تعالیٰ د ده د سوء استعداد له وجی د هدایت توفیق ور نه کړی نو بل څوک به له هغه سره څه مرستی (مدد) وکړی او څرنگه به ئی لاس ونیسی ؟

أَمَّنْ يَنْتَقِيْ بِوَجْهِهِ سَوْءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِيْنَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ ﴿٣٩﴾

آیا پس هغه شوک چي ځان ساتي په مخ خپل سره له سختي د عذاب د ورځي د قيامت (په شان د هغه مامون دی ؟ بلکه نه دی) او وېه ويلي شي ظالمانو ته چي وځکي (خوند) د هغه عمل چي وئ تاسي چي کوه به مو (په دنيا کښي چي د انبياوو تکذيب وو).

تفسير: د انسانانو قاعده ده کله چي د مخامخ له لوري پري شوک حمله او يرغل راوړي نو په لاسونو سره د هغه مخه نيسي ليکن په محشر کښي به د ظالمانو لاسونه بند وي خو د عذاب څپيري برابري د دوی پر مخ ولگيږي نو آيا داسي يو انسان چي د داسي خورا (ډير) سخت گزار مخه پخپل مخ سره ونيسي او ورته وويل شي چي اوس د هغو کارونو مزه وڅکه چي په دنيا کښي دی کړي وو د هغه مؤمن په شان کيدي شي چي هغه ته به په آخرت کښي د هيڅ يو قسم تکليف او زحمت رسيدلو فکر او اندېښنه نه وي او د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره به بيخي مطمئن او بيفکره اوسيږي ؟ له سره يو نه دی!

كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَآتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٠﴾ فَإِذَا أَنَّهُمُ اللَّهُ الْخَزَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْعَذَابِ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

(هم داسي) دروغجن شميرلي وو (خپل انبياء) هغو کسانو چي پخوا له دوی نه وو پس رابه غي دوی ته عذاب له داسي طرفه چي نه به پوهيدل. پس وېه څکوله په دوی الله خواري او رسوايي په دغه ژوندون لږ خسيس کښي او خامخا عذاب د آخرت ډير لوی دی که چري وي دوی په دی عالمان (نو ايمان به ئي راوړي وو).

تفسير: يعنی ډير اقوام د انبياوو د تکذيب په سبب هلاک او رسوا کړي شوي دي او د آخرت اشد عذاب لا د هغوی دپاره همغسې امرک او پوره پاتی دی. نو آيا دغه موجوده مکذبين داده او

مطمئن دی چی له هغوی سره به دغسی معامله نه کیږی. هو! که دوی د پوه او فکر او غور
خوانندان وی نو په دغه مورد کښی به ئی فکر او غور کوو.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٥﴾

او خامخا په تحقیق بیان کړی دی مونږ خلقو ته په دغه قرآن کښی له هر
مثله (چی په دینیه وو امورو کښی پکاریری) دپاره د دی چی دوی (پری) پند
واخلي. په دی حال کښی چی دا قرآن دی لوستلی شوی په عربی ژبی سره
چی نه دی خواند د کوږوالی دپاره د دی چی دوی وساتلی شی (له معاصیو
او له کفره).

تفسیر: دغه د دوی نه پوهیدل د دوی له غفلته او حماقته دی. د قرآن په پوهولو کښی هیڅ
قصور او لندون نه دی. پاک قرآن خو هره یوه خبره په مثالونو او دلیلونو سره پوهوی، خو خلق
په هغه کښی غور او دقت وکړی، او په هغه سره خپل عاقبت اصلاح کړی، قرآن په یوه صافه
عربی ژبه رالیدلی شوی کتاب دی چی د ده د رومنیو مخاطبینو مورنی ژبه ده. په دغه قرآن
کښی هیڅ یوه کړه او ناموافقه خبره نشته او ډیری ښی صافی سمی خبری په کښی شته چی
سلیم عقل ئی په ډیر ښه شان سره قبلوی هیڅ قسم اختلال او کوږوالی د ده په مضامینو او
عباراتو کښی نشته. د هغو خبرو د اجراء او تعمیل احکام ئی صادر کړی دی چی د هغه تعمیل
سخت او مشکل نه دی او د هغو عقائدو اذعان او ایقان چی غوښتلی شوی دومره صعب او محال
نه دی غرض تری دا دی چی خلق په سهولت سره تری مستفید شی او د اعتقادی او عملی
اغلاطو څخه محفوظ پاتی وی او صاف صاف نصایح واورى او له الله تعالیٰ څخه تل ووبریږی.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا
سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِينَ مَثَلًا

تری (بیانوی) الله یو مثل چی یو سری وی (مربی) چی وی په ده کښی
(ډیر) شریکان تول بدخویه سره ناسازه او یو بل سری وی (هغه هم مربی
خو) سلامت تول د یوه سری وی، آیا برابر دی سره دغه دواړه مثلونه (د

مربو بلکه ؟ نه دی سره برابر هم داسی دی حال د کافر او د مؤمن،

تفسیر: یعنی که خو تنه حصه لرونکی په یوه مربی یا نوکر کښی شریک وی او له دغو څخه هر یو حصه لرونکی بد خلقه بیمروته سخت مزاجه، ضدی او عنادی واقع شوی وی او له دوی څڼی هر یو هم دغه غواړی چی هغه مربی یا نوکر یواځی د هم ده خدمت او کار وکړی او نور شرکاء ورسره څه اړه (تعلق) او علاقه ونه لری نو ښکاره خبره ده چی په دغه فکر کښی دغه خدمتکار سخت وارخطاء او پریشان کیږی په خلاف د دی هغه مربی او نوکر چی یواځی یوه سره وی نو هغه ته به یو شان یو جانبه طمانیت حاصل وی او د خو تنو بادارانو د خوښ ساتلو فکر او د دی خوا او هغی خوا غفلولو اندیښنه به ورسره نه وی. اوس ښکاره خبره ده چی دغه دواړه مریان بیخی نشی سره برابریلی هم داسی وگنئ مشرک او موحد د مشرک زړه په څو جانبه ویشلی شوی وی او د خو تنو باطله معبودانو د خوښ ساتلو په فکر کښی مشغول وی پر خلاف د دی موحد خپل گرد (تول) توجهات، خیالات، ارتباطات او تعلقات د واحد الله په طرف مصروفوی او د ده مرجع او مرکز د تل دپاره د همنه پاک الله دربار دی. موحد په پوره اطمینان او تول زړه سره د الله تعالی د رضاء او خوښی په فکر کښی مشغولیږی او پوهیږی چی وروسته د پاک الله له خوښی څخه د بل چا خوښی او خوشالی ته چندانی اړ (محتاج) نه یم. اکثر و مفسرینو د دی مثال تقریر هم داسی کړی دی مگر حضرت شاه صاحب لیکي «یو مربی چی د خو تنو وی نو هیڅوک به هغه خپل نه گنئ نو هیڅوک به ئی له حاله په پوره ډول (طریقه) سره نه وی باخبره او هغه مربی چی صرف د یوه سری وی نو بدار (مالک) ئی هم هغه خپل مربی گنئ او په پوره ډول (طریقه) سره د ده له احواله ځان خبروی هم دغه مثال دی د هغو کسانو چی د یوه رب بندگی کوی او د هغو چی د څو باطلو خدایانو بندگان وی.

الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾

توله ثناء صفت خاص الله ته دی، بلکه زیاتره د خلقو نه پوهیږی (په نفع او ضرر خپل).

تفسیر: یعنی مگر (تول) محاسن او محامد هغه پاک الله ته دی چی په داسی اعلیٰ مطالبو او حقایقو سره مو په داسی صاف او په زړه پوری مثالونو او شواهدو پوهوی مگر سره له دی ډیر داسی بدنصیبه کسان دی چی د دغو واضحه و مثله و په پوهیدلو توفیق نه مومی.

إِنَّكَ مِيتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿۴۰﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿۴۱﴾

بیشکه چی ته هم مر کیدونکی نی او بیشکه دوی هم مر کیدونکی دی (او هیشوک بی له الله پاتی کیدونکی نه دی) بیا بیشکه تاسی په ورځ د قیامت کښی په نزد د رب خپل جگړه به کوئ (په دینیه و امورو کښی).

تفسیر: یعنی د دغه اختلاف اثر چی د مشرک او موحد په منځ کښی دی د قیامت په ورځ کښی علیٰ رؤس الاشهاد ظاهیری څه مهال (وخت) چی نبیان به سره له خپلو امتیانو یو ځای کرل شی، او کافران به د انبیاء او مؤمنینو په مقابل کښی جگړی او مناقشی وکړی او حجتونه او دلائل به را وړاندی کړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کفار به منکریوی چی له سره مونږ ته ستا حکم نه دی را رسیدلی بیا د دوی د دغه انکار په مقابل کښی د پښتو او د ځمکی او آسمان او د دوی د لاسونو او پښو او نورو اعضاؤ په شهادت به پری ثابتیوی» چی دوی پخپلو دغو ادعاؤ کښی دروغجنان دی هم داسی د نورو گردو (تولو) جگړو فیصلی به هم په هغه ورځ کښی د پاک الله په حضور کښی صادیریوی. بهتر هم دا دی چی د «اختصاص» لفظ عام کیښود شی څو د احادیثو او آثارو څخه مخالف نشی.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَبَ بِالْحَقِّ إِذْ جَاءَهُ الْيُسُفُوفُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٩﴾

پس شوک دی دیر ظالم؟ (بلکه نشسته) له هغه چا چی دروغ تری پر الله (په لرلو د شریک غوی، ښځی) او دروغ شمیری رښتیا خبره (قرآن) کله چه راشی (دغه قرآن) دغه (مکذب) ته، آیا نشته په دوزخ کښی غای دپاره د کافرانو؟ (بلکه شته).

تفسیر: پر الله باندی ئی دروغ وویل یعنی شریک ئی ورته ودراره یا ئی اولاد ور تجویز کر، یا ئی داسی صفات ورمنسوب کرل چه په واقع کښی د ده د ذات او صفاتو سره وړ (مستحق) او لائق نه وی او رښتیا خبره کله چه ورته ورسیده دروغ ئی وشمیرله، یعنی هغه رښتیا خبری چه انبیاء علیهم السلام د الله تعالیٰ له طرفه راوړلی هغوی ته ئی د دروغو نسبت وکر او هیڅ ئی پکښی خپل فکر او غور ونه چلاوه. بلا شبهه هغه شوک چی له حق او حقایق سره دومره عداوت او دښمنی لری له هغه څنی دیر لوی ظالم بل شوک کیدی شی، او د داسی ظالمانو د ورتلو او هستوګنی غای ما سوا له دوزخه بل به چیری وی؟ عموماً مفسرینو د دی آیت تفسیر داسی کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی که نبی (معاذالله) په دروغو سره د الله تعالیٰ نوم واخیست نو له دی نه دیر خراب بل شوک کیدی شی؟، او که نبی رښتین وی او تاسی ئی دروغجن کوئ نو له تاسی څخه به لوی دروغجن بل شوک وی ځواکی د ﴿مَنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ﴾ او د ﴿وَكَذَبَ بِالْحَقِّ﴾ مصداق ئی سره جلا جلا (جدا جدا) مقرر کر، او هم داسی وروسته له دی نه په ﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالْحَقِّ﴾ الآية - کښی راغی.

وَالَّذِي جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٤٠﴾

او هغه (محمد) چی راغی په (خبری) رښتیا سره او هغه (مؤمنان) چه رښتیا ئی وشمیرله دا (خبره) دغه کسان هم دوی دی پرهیزګاران (له معاصیو او له شرکه).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د ویریدونکیو شان داسی وی چه تل رښتیا ووائی او د رښتیا تصدیق وکړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هر هغه چی رښتیا خبری ئی له خپل ځان سره راوړی دی هغوی انبیا او هغه کسان چه په رښتیا سره ئی منی مؤمنان دی» ځواکی د دواړو

جملو مصداق سره جلا (جدا) دی.

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٩﴾
لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيََهُمْ أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٠﴾

شته دوی ته (په جنت کېږي) هر هغه (نعمت) چي غواړي ئی په نزد د رب د دوی، دغه (مذکور کرامت) جزا ده د محسانو نیکو کارانو دپاره د دی چه ورژوی (توئی کړی) الله له دوی نه بدتر د هغو گناهونو چي کړی ئی وی او چي جزا ورکړی (الله) دوی ته اجر د دوی په سبب د هغه ډیر ښه عمل چي ؤ دوی چي کوو به ئی (په دنیا کېږي)

تفسیر: یعنی الله تعالی متقینو او محسنینو ته د دوی د ډیرو ښو کارونو اجر او بدل ورکوی که په غلطه کوم بد عمل تری صادر شوی وی هغه وربښی.

تنبیه: ښائی چه د «اسوا» او د «احسن» د تفضیل صیغی ئی څکه اختیار فرمایلی وی چه د لویو ذواتو او مقربینو ادنی نیکی او حسنات د نورو له نیکیو او حسناتو او ادنی بدی او سیئه ئی د نورو له سیئاتو څخه لوی او درانه گنل کېږی. والله اعلم.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّتُكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ
وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا
لَهُ مِنْ مُضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٤٠﴾

آیا نه دی الله کافی بس کیدونکی د بنده خپل (بلکه کافی دی) او ویروې (کفار ای محمده!) تا په هغو بتانو (چي عبادت ئی کوی کفار) بی له الله، او هر څوک چي گمراه ئی کړی الله پس پیدا به نشی دی (گمراه) ته هیڅوک سمه لاره ښوونکی او هر چا ته چي سمه لاره وښیي الله پس نشته ده ته هیڅوک گمراه کوونکی، آیا نه دی الله ډیر زبردست غالب قوی خښتن

(خاوند) د بدل اخیستلو؟ (بلکه دی).

تفسیر: خو آیتونه پخوا په ﴿قَالَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا﴾ الآية - کښی د شرک رد او د مشرکینو د جهل بیان کړی شوی وو نو د هغه په نسبت به مشرکینو زمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم له بتانو څخه ویراوه، او ویل به ئی «وګورئ تاسی زمونږ د معبودانو تحقیر او توهین مه کوئ! او دوی پر خپل څان مه څپه او مه قهرجنوئ! نه چی دوی (معاذالله) له تا څخه بالکل روغ لیونی او تیار پاگل جوړ کړی» نو دلته د هغه جواب ورکوی «هر هغه چی د لوی زبردست الله بندگی څانته غوره کړی وی نو دی به کله له دغو عاجزانو او ناتوانانو باطلو معبودانو څخه ویریری آیا د هغه عزیز منتقم الله تعالی امداد او اعانت ده لره بس او کافی نه دی چه له بل چا څخه ویریری یا ورته څه هیله (امید)، طمع، توقع او امید ولری؟ دغه هم د دغو مشرکینو خبط، ضلال او مستغله ګمراهی ده چه د واحد الله بندگان له هسی چتی (بیکاره) او فضولو شیانو څخه ویروی. رښتیا خبره خو هم دا ده چی پر سمه صافه لاره روانول او نه روانول دغه ګرد (تول) د پاک الله په واک، قبضه او اختیار کښی دی کله چه کوم یوه ته الله تعالی د ده د بدمیزی او کړو تللو په بنا د بری او کامیابی سمه صافه لاره ونه ښی نو هغه هم داسی لیونی او پاگل کږی او دغسی د غټو غټو خبرو د پوهیدلو قوت او قدرت هم تری ورک کږی آیا دغه احمقان دومره هم نه پوهیږی هغه بنده چی د قدوس الله په حمایت او پناه کښی ننوتلی وی نو کوم یو قدرت او طاقت د هغه یوه ویشته ته هم څه ضرر رسولی شی؟ هر یو طاقت چی دغسی یوه کار ته اقدام او مخبرد (ضد) وکړی تکرری تکرری به کړ شی ځکه چه د الله تعالی غیرت هرومرو (خامخا) د خپلو مخلصو بندگانو انتقام (کسات) آخلی».

وَلَیِّنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَیَقُوْلُنَّ اللّٰهُ قُلْ اَفَرءَیْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِی اللّٰهُ بِضَرٍّ هَلْ اَسْتَغْنٰی
هُنَّ کَیْشَفْتُ ضَرًّا اَوْ اَرَادَنِی بِرَحْمَةٍ هَلْ اُمْسِكْتُ رَحْمَتَهُ قُلْ حَسْبِی اللّٰهُ عَلَیْهِ یَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ﴿۳۹﴾

او خامخا که وپوښتی ته (ای محمده!) له دغو (مشرکانو) چی چا پیدا کړی دی دا آسمانونه او ځمکی نو خامخا وبه وائی هرومرو (خامخا) چی الله (پیدا کړی دی) ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا پس وینی تاسی هغه بتان چه بولئ (عبادت ئی) کوئ تاسی بی له الله که چیری اراده وفرمائی له ماسره الله

د ضرر رسولو آیا دی دا بتان لری کوونکی د ضرر د هغه (له مانه؟ بلکه نه دی!) یا که اراده وفرمائی (الله) له ماسره د رحمت (د نفعی رسولو) آیا دی دغه (بتان) منع کوونکی د رحمت د الله (له مانه؟ بلکه نه دی!) ووايه (ای محمده!) دوی ته بس دی زما الله، خاص په هم دغه الله توکل کوی توکل کوونکی (په هر حال او هر کار کښی او خپل ټول امور هم هغه ته ورسپاری).

تفسیر: یعنی یو طرف خو قدوس الله چی پخپله ستاسی د اقرار سره موافق د ټولو آسمانونو او ځمکی خالق او مالک دی او بل طرف دغه د تیرو (گټو) بیځانه او بی‌سا بتان یا عاجز مخلوقات چی که هغوی گرد (تول) سره یو ځای هم شی د الله تعالی د رالیږلی شوی یو ادنی زحمت یا راحت مخه نشی نیولی او نه ئی نوعیت بدلولی شی. نو تاسی پخپله دغه خبره راوبسیئ چه له دغو دواړو څخه کوم یو د اطمینان او اعتماد وړ (مستحق) او لایق کیدی شی؟ او کوم یو د خپل مدد دپاره کافی او بس وگنلی شی؟ د حضرت هود علیه السلام قوم هم ویلی ؤ ﴿إِنْ هَؤُلَاءِ لَأَعْتَبُكَ بَعْضُ الْهَوَايَا﴾ چی د هغه جواب حضرت هود علیه السلام داسی ورکړی ؤ ﴿قَالَ لِي أَشْهَدُ اللَّهَ وَالْهَدَىٰ إِلَىٰ بَرٍّ مَيَّاسٍ لَّيْسَ لَكَ دُونَهُ وَلَيْسَ لَكَ جَمِيعُ النَّاسِ لَكَ تَطَوُّونَ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِأُيُوتِهَا إِنَّا رَبُّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ (د جزء ۱۲ هود (۵) رکوع ۵۴، ۵۵، ۵۶ آیت) او حضرت ابراهیم علیه السلام هم خپل قوم ته داسی فرمایلی ؤ ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا مَا يَتَّبِعُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَأْمُرَ بِشَيْءٍ وَنَسِيَ رَبِّي كُلُّ شَيْءٍ عِنْدَ أَفَلَاتِنَدِكُمْ لَنْ يُنْفَعَنَّ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَعَاوَنُ أَكُفْرَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامِ تِلْكَ أَسْمَاءُ سُلَاطِمَاتٍ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ جَعَلْنَا الْفِرْعَوْنَ أَكْبَرًا إِنَّ لَكُم مِّنْ تَعْلَمُونَ﴾ (د جزء ۷ الانعام ۹ رکوع) ۸۰-۸۱ آیت

قُلْ يَقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٨﴾
 مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٥٩﴾

ووايه (ای محمده!) ای قومه زما ژوند (روزگار) کوئ تاسی په ځای (او حال) خپل کښی بیشکه زه هم عمل کوونکی یم (په حال د توکل او صبر خپل) پس ژر ده چی معلوم به کړئ تاسی (زما او له تاسو نه) هر هغه چی رابشی هغه ته داسی عذاب چی ویه شرموی (او رسوا به کړی) دی او نازل به شی په ده عذاب همیشه

تفسیر: یعنی عنقریب دغه خبره واضحه او څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د واحد الله بندگان

غالبان کيڙي که د دغو سلهاو دروازو فقيران ؟ واقعات به دير ژر دا راوښيي چه هر هغه بنده چي د الله تعالى په حمايت او پنا کښي راغلي وي د هغه مقابله کوونکي بالاخر گرد (تول) سره خوار، زار او تباه کيږي.

تنبیه: له «عذاب یخزیه» څخه دنیوی عذاب او له «عذاب مقیم» څخه اخروی عذاب مراد دی والله اعلم.

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ ضَلَّٰ فَاتِمَّا يَضِلَّ عَلَيْهِمَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٣٩﴾

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی پر تا کتاب (قرآن) دپاره (د انتفاع د تولو) خلقو په حقه سره پس هر چا چي سمه لاره ئی وموندله پس نفس د ده لره ده (فائده ئی) او هر څوک چي گمراه شو پس بیشکه هم دا خبره ده چي گمراه کيږي پر ځان خپل (چي ضرر ئی گالی (برداشت کوی)) او نه ئی ته پر دوی وکیل (ساتونکی)

تفسیر: یعنی ستا په ژبه او د دغه کتاب په ذریعه د نصیحت رښتیا خبری ویلی شوی دی او د دین سمه صافه برابره لاره ښوولی شوی ده، زیات له دی نه هر انسان دی خپله گټه (فائده) او تاوان وسنجوی (معلوم وکړی) هر څوک چي پر نصیحت عمل او تگ کوی خپل ځانته فائده او گټه (فائده) رسوی که نه خپله آخره خاتمه او انجام خرابوی پر تا د دوی نور هیڅ مسؤولیت او ذمه واری نشته چي په زور او جبر سره دوی پر سمه لاره راولی ستاسی وظیفه تش د الله تعالی د پیغام رسوونه ده چه دغه فریضه تاسی ادا کړی ده، وروسته له دی نه نور گرد (تول) معاملات هغه پاک الله ته وسپارئ چي د ده د قدرت په لاس کښي ژوندی کول، مړه کول، ویده کول او وپېښول او نور گرد (تول) شیان دی.

اللَّهُ يَتَوَقَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا
فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ
مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٠﴾

الله را کاپری (قبضوی) نفسونه په وخت د مرگ د دوی او هغه نفس چی نه وی مر (هغه را کاپری) په خوب د هغه کبښی پس وساتی هغه (نفس) چی حکم کړی پر هغه د مرگ او بیرته رالیږی (بدن ته) هغه بل (نفس) تر نیتي په نامه کړی شوی پوری، بیشکه په دغه (قبض، امساک، ارسال) کبښی خامخا ډیر دلائل د قدرت دی دپاره د هغه قوم چی فکر کوی (او عبرت تری اخلی لیکن نه کوی فکر پکښی کفار)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی په خوب کبښی هره ورځ روح (سا) اخلی او بیا ئی بیرته ورلیږی هم دغه نښه ده د آخرت، معلوم شو چی په خوب کبښی هم لکه موت سا اخیسته کیږی که خوب وځنډیږی (ایسار شی) نو هم هغه مرگ دی مگر دغه روح هغه دی چی ورته ظاهری هوش وائی او هغه روح چی په هغه سره تنفس جریان لری او نبضین خوځیږی او خواړه هضمیږی هغه بل دی چی پخوا د مرگ له وقوع څخه نه ایستل کیږی». (موضح القرآن). «بغوی» له حضرت علی کرم الله وجهه څخه نقل کوی «په خوب کبښی روح له بدن څخه وځی مگر د ده مخصوص تعلق د مخصوصو اشعو په ذریعه له بدن سره وی چی د دغه تعلق او ارتباط له وجی حیات له بطلانه ساتلی کیږی» لکه چی لمر له ملیونو میلو څخه لری د خپلو اشعه په ذریعه څمکه تودوی له دی نه ظاهریږی چی په خوب کبښی هم هغه شی وځی چی د موت په وخت کبښی وځی لیکن په خوب کبښی د تعلق انقطاع هم هغسی نه وی لکه چی په موت کبښی وی. والله اعلم.

أَمَّا اخْذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ

آیا نیولی دی دغو (مشرکانو) غیر له الله شفاعتگران (بتان چی زاری وکړی الله ته)

تفسیر: یعنی مشرکین د بتانو په نسبت داسی دعوی کوی چه دوی د الله تعالی په دربار کبښی زموږ سپارښت او شفاعت کوی او د هم دوی له سپارښت څخه زموږ گرد (تول) کارونه هلته جوړیږی نو ځکه موږ د دوی عبادت کوو. حال دا چه اول د شفیع کیدلو دپاره معبودیت لازمی نه دی بل شفیع هم هغه څوک گرځیدی شی چی ورته د الله تعالی له طرفه د شفاعت حکم او اجازه وی او یواځی د هغو کسانو په حق کبښی شفاعت په عمل راتلی شی چی دوی د الله تعالی په نزد غوره او مقبول وی. لنده ئی دا چه د شفیع مازونیت او د مشفوع مرتضائیت یو ضروری امر دی او دلته دغه دواړه خبری نشته نه د اصنامو (بتانو) مآذونیت ثابت دی او نه د کفارو مرتضائیت نو د دوی دغه دعوی غلطه شوه.

قُلْ أُولَٰئِكَ أَوْلُوا بِالْإِيمَانِ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿۳۷﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا اګر که وی دوی په داسی حال کښی چه مالکان نه وی د هیڅ شی او نه عقل لری (دوی چی ستاسی عبادت ورته معلوم شی ځکه چی جمادات وی).

تفسیر: یعنی بتان نه اختیار لری او نه پوه نو بیا د دوی شفیع کیدل ډیر عجیب دی.

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۳۸﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) خاص الله ته (اختیار د) شفاعت دی تول (او بل هیچا لره دخل نشته) خاص الله ته دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکې، بیا خاص هم ده ته بیرته بیول کیدئ (لپاره د جزا)

تفسیر: یعنی فی الحال هم پر آسمانونو او ځمکه کښی د هم دغه الله تعالیٰ سلطنت دی او فی‌ال‌مال هم د گردو (تولو) رجوع او بیرته ورتګ هم هغه ته دی. نو بی د الله تعالیٰ له خوښی او رضا هیڅوک د دی خبری قوت او قدرت نه لری چی خپلی شونډی هم وځوځولی شی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی د الله تعالیٰ په مخکښی شفاعت شته مګر د هم هغه الله تعالیٰ په حکم نه ستاسی په خوله. کله چی مرګ راشی نو حضرت عزرائیل علیه السلام هم د چا په خوله هیڅوک نشی خوشی کولی».

وَإِذْ أذَرَكَا اللَّهُ وَحْدَهُ شِمَاكُتٌ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذْ أذَرَكَا الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿۳۹﴾

او په هغه وخت کښی چی یاد کړ شی الله یواځی (بی له بتانو) نو منقبض شی وترهیری زړونه د هغو کسانو چی ایمان نه راوړی په آخرت باندی او په هغه وخت کښی چی یاد کړل شی هغه (بتان) بی له دغه (الله) ناڅاپه دوی

خوشالیری (مخونه ئی رانه او وچولی (تندی) ئی خلاص شی له خوینی)

تفسیر: د مشرکانو دغه یوه خاصه ده چی په ځینو اوقاتو کښی تش پخپلو ژبو د الله تعالی د عظمت او د محبت اعتراف کوی لیکن د هغوی زړونه د واحد الله له ذکره او حمده او ثنا نه خوښیری. هو! که د نورو بتانو یا وړوکیو معبودانو تعریف ورته وکړ شی نو له ډیری خوښی او خوشحالی پخپلو جامو کښی نه ځانیږی او د مسرت آثار د دوی له څیرو څخه له ورا (لری) څرگندیږی (ښکاره کیږی). د افسوس او حسرت ځای دی چی نن ورځ علی الاکثر تش په نامه سره مسلمانانو هم داسی یو وضعیت ځانته غوره کړی دی مثلاً که د واحد الله قدرت، قوت، عظمت او د ده د لامحدوده علم وسعت بیان وکړ شی نو د دوی په مخونو کښی د انقباض آثار احساس کیږی مگر که د کوم پیر، فقیر، حضرت، شیخ، ملنک صاحبزاده، خواجه، سید او د نورو متعارفه ژ خوارقو، رشتیا، دروغ کرامات، او نوری چتی (بیکاره) او مهملی خبری دوی ته وویلی شی نو د دوی په څیرو کښی د وجد او نشاط علام قائمیږی او په زړونو کښی ئی د سرور او انبساط امواج پیدا کیږی، بلکه ډیر اوقات د خالص توحید بیانوونکی د دوی په نزد د اولیاؤ الله منکر کتل کیږی «فإلی الله المشتکی وهو المستعان»

قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ إِنِّي مَا كُنَّا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۳۷﴾

ووايه (ای محمده!) ای الله پیدا کوونکی د آسمانونو او د ځمکی ای عالمه خبرداره په پتو او په ښکاره ژ ته حکم (فیصله) کوی (په قیامت کښی) په منځ د بندگانو خپلو کښی په هغو (دینیو ژ امورو کښی) چی ژ دوی چی پکښی اختلاف به ئی کوو.

تفسیر: یعنی هر کله چی دوی په داسی غټو خبرو کښی هم جگری کوی او د الله تعالی دومره عزت او وقار هم د دوی په زړونو کښی نشته نو اوس زه ستا پاک دربار ته عرض او فریاد کوم شو پخپله د دغو جگړو په منځ کښی یوه پریکړه او فیصله وفرمائی. (اوس بیا اخبار فرمائی د سختی د عذاب د کفارو او له نه خلاصیدلو د دوی له دغه عذابه په هیڅ وجه سره نو فرمائی)

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ

جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدُوا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
وَبَدَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ۝ وَبَدَّ لَهُمْ سَيِّئَاتِ
مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ۝

او که چیری بیشکه مملوک شی د هغو کسانو چی ظلم ئی (پر نفسونو خپلو په کفر سره اختیار) کړی دی هغه (اموال مبالغ) چی په ځمکه کښی دی ټول او په مثل (هم د هغه) نور ورسره شی نو خامخا فدیبه به ورکړی دوی په هغه سره له بدرنگه عذابه په ورځ د قیامت کښی، او ښکاره به شی دوی ته له جانبه د الله هغه (عذاب) چی نه ؤ دوی چی گمان به ئی کوو (د هغه). او ښکاره به شی دوی ته (جزا د) بدی د هغو اعمالو چی کړی ئی وو دوی او چاپیره نازله به شی په دوی (جزا د) هغه څیز چی ؤ دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی (چی د الهی قهر او ابدی عذاب دی).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ چی د دغو اختلافاتو فیصلی اورولی کیږی په دغه وخت کښی به د دغو ظالمانو چی په شک او شرک سره ئی د الله تعالی شان تنقیص کوو ډیر بد حال وی. فرض ئی کړئ که په دغه ورځ د ځمکی د منځ گردی (تولی) خزانی بلکه له هغو څنی زائد مبالغ هم له دوی سره موجود وی او وغواړی چی دغه گرد (تول) اضعافاً مضاعفة خزانن د خپلی فدیی په ډول (طریقه) ورکړی او خپل ځان خلاص کړی مگر هغه تری نه قبلیری او هر څه بد اعمال چی ده کړی دی یو په یو ئی په منځ راوړل کیږی او د داسی راز راز (قسم قسم) وپرونکیو عذابونو خوند به وڅکی چی هیڅکله به د هغه مثال او نظیر د ده په وهم او خیال کښی هم نه وی گرځیدلی. الغرض هغه کسان چی پر خالص توحید او حق دین پوری به ئی توکی او مسخری کولی د هغه ربر (تکلیف) او وبال دوی هرومرو (خامخا) گالونکی (برداشت کوونکی) دی او په هغو عذابونو کښی چی دوی ورپوری مسخری کولی دوی پخپله پکښی اخته کیدونکی دی.

فَاذْهَبْ إِلَى الْإِنْسَانِ الَّذِي كَذَّبَ عَنَّا

پس کله چی ورسپړی (جنس د) انسان ته څه قسم ضرر، نو بولی مونږ (دفع د هغه ته)

تفسیر: یعنی چه د هغه الله تعالی له ذکر څخه چی اوس خپه او ناراضه کیږی د مصیبت په وخت

کښی ورغړ او ناری وهی او د ده ذکر چی د مصائبو په وخت کښی پری خوښیږی د مرفعالحالی په وخت کښی له دوی نه هیږیږی.

ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّمَّا قَالِ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ

بیا کله چی ورکړو مونږ ده ته کوم نعمت له (جانبه) خپله وائی بیشکه هم دا خبره ده چی راکړی شوی دی ماته دغه (نعمت) په سبب د پوه (زما، نه ده داسی)

تفسیر: یعنی قیاس خو هم دغه غوښت چی دغه نعمت زما په برخه شی څکه چی په ما کښی د دغی خبری لیاقت وو او د هغه د گټلو ذرائع ماته ښکاره او معلوم وو او الله تعالی ته زما استعداد او اهلیت څرگند (ښکاره) وو نو بیا هغه ولی ماته ونه رسید. الغرض چی ده پر خپل لیاقت او عقل نظر وکړ او د الله تعالی پر فضل او قدرت ئی نظر ونه کړ.

بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾

بلکه دغه (اعطا د نعمت) فتنه امتحان ازموینه ده ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (چی دغه تخویل استدراج، امتحان دی دوی ته).

تفسیر: یعنی داسی نه دی بلکه دغه نعمت د الله تعالی له طرفه یو امتحان دی چی بنده د هغه پر موندلو تر کوم حد پوری د حقیقی منعم شکریه ادا کوی ؟ او د احسان او انعام حق ئی پیژنی؟ که ناشکری ئی وکړله نو دغه نعمت ورته نقت او د ده د ځان وپال گرځی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «دغه امتحان دی چی د ده عقل او سد (هوش) تر هغه ځای پوری رسیږی خو پر خپل عقل باندی مغرور شی نو سره له هغه عقله او سده (هوشه) آفت وررسیږی» نو بیا د بل چا په اړولو او منع کولو سره هغه نه اوړی او نه تری منع کیږی.

قَدْ قَالُوا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَبْلَ مَا آغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۴۰﴾
فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ
سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَإِيَّاهُمْ بِعُجْرَتِنَا ﴿۴۱﴾

په تحقیق ویلی ده دغه خبره هغو کسانو (چی تیر شوی دی) پخوا له دوی نه (لکه قارون او قوم د ده) پس هیڅ قدر دفع د عذاب ونه کړه له دوی غځی هغه (دنیوی مال او متاع) چی ژ دوی چی کسب (د گټی د هغو) به ئی کوو. پس ورسید له هغو (پخوانیو) ته (جزا د هغو بدو) اعمالو چی کول به دوی (په خسف سره) او هغه کسان چی ظلم ئی کړی دی (په اختیارولو د کفر) له دغه (قوم ستا ای محمده!) ژر ده چی وبه رسیږی دوی ته (جزا د) بدیو د هغو اعمالو چی کړی دی دوی او نه دی دوی عاجز کوونکی (مونږ) لره له تعذیب د دوی نه

تفسیر: لکه چی قارون هم داسی ویلی ؤ د هغه څه حشر او آخره خاتمه وشوه د هغه ذکر پخوا له دی نه تیر شو یعنی څرنګه چی پر پخوانیو مجرمینو د خپلی گناه سزا او وبال ولوید پر دغو موجوده ؤ مشرکینو هم د دوی د بدو اعمالو سزا او وبال لویدونکی دی. څه وخت چی پاک الله د دوی د سزا ورکولو اراده وفرمائی نو دوی له سره خپل ځانونه نشی پتولی او نه چیری تری تبتیدلی شی او نه په کوم چل او تدبیر سره دی ستړی، ستومانه او عاجزولی شی.

أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۲۷﴾

آیا نه پوهیږی دوی په دی چی بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چا ته چی اراده وفرمائی او تنګوی (په اندازه کوی ئی) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کښی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چی ایمان راوړی (په الله چی باسط او قابض دی)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی محض د روزی فراخی او تنګی د کوم سړی د مقبولیت او مردودیت دلیل نشی کیدی نه د روزی گټل دومره په عقل، ذهانت، علم او لیاقت پوری منحصر دی. وګورئ چی څومره بیوقوفان ناپوهان په ډیر اطمینان او هوسانی (آرام) سره ژوندون کوی او څومره عقلا، فضلا او نیکان په لوړو سره شپي او ورځی تیروی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي

«یعنی په عقل چلولو او تدبیر کولو کښی هیڅوک څه کمی نه کوی بیا د یوه روزی ارته او د بل تنګه ده نو وپوهیږی چی دغه یواځی د عقل کار نه دی چی پر خپل ځان باندی روزی ارته

کری بلکه دغه تقسیم د حقیقی رزاق د حکمت او مصلحت تابع او د هم ده د قدرت په لاس کښی دی».

قُلْ يُعْبَادِي الَّذِينَ اسْرِفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٣٩﴾

ووايه (ای محمده! چی فرمائی الله) ای بندگانو (مؤمنانو) زما هغو کسانو چی اسراف ئی کری دی پر نفسونو خپلو مه ناامیده کیږئ له رحمته د الله (ځکه چی) بیشکه الله مغفرت کوی ښی گناهونه ټول (اگر که ډیر هم وی بی له شرکه) بیشکه چی الله هم دی دی ښه ښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: دغه آیت د ارحم الراحمین د بی پایانه رحمت بیان او د ده د عفوی او د عظیم الشان تیریدلو اعلان کوی او د خورا ډیرو سختو مایوس العلاجو مریضانو په حق کښی د شفاء د اکسیر حکم لری. مشرک، ملحد، زندیق، مرتد، یهودی، نصرانی، مجوسی، مبتدع، فاسق، فاجر، او نور عاصیان او باغیان هر شوک چی وی د دغه آیت له آوریدلو څخه وروسته د الله تعالیٰ مهربانی ته امیدوار کیږی ځکه د هر چا په نسبت چی الله تعالیٰ اراده وفرمائی د هغه گناه معافوی او هیڅوک د ده لاس نشی نیولی بیا بنده به ولی ناامیده کیږی؟ هو! دغه ضروری ده چی د الله تعالیٰ له نورو اعلاناتو سره سم چی په هغو کښی تصریح شوی ده چی د کفر او شرک جرم به بی له توبی او بی له ایمانه نه قبلوی، ښائی چه ﴿إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ له «من یشاء» سره مقیده وگنله شی خو سره له هغه د دغی خبری تقييد ئی هم فرمایلی دی. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ (د جزء ۵ نساء ۱۸ رکوع ۱۱۶ آیت) له دغه تقييد څخه دغه نه لازمېږی چی الله تعالیٰ بی له توبی هیڅ یوه لویه یا وړوکی گناه نشی معافولی او نه ئی داسی مطلب کیږی چه د هیڅ یو جرم دپاره له سره د توبی ضرورت نشته او بی له توبی به گرد (ټول) گناهونه معافېږی. قید یواځی د مشیت دی او د مشیت په متعلق په نورو آیتونو کښی دا ښوولی شوی دی چی هغه په کفر او شرک کښی بی له توبی ممکن نه دی لکه چی د دغه آیت شان نزول هم پری دلالت کوی او د دی وروستنی آیت له افادی څخه هم معلومیږی.

وَإِنذِرُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلُمُوهُ مِن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصِرُونَ ﴿۳۷﴾

او بیرته وگرځئ تاسی رب خپل ته (له شرکه او عصیان) او غاړه کیږدئ ده ته پخوا له هغه چی راشی تاسی ته عذاب بیا به مدد درسره نشی کولی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: د مغفرت په لوری د توجه ورکولو سره له دی ځایه د توبی په طرف توجه ورکوی یعنی پخپلو تیرو اغلاطو نادم شئ! او د الله تعالی د بی پایانه جود او کرم څخه وشرمیږئ! او د کفر او عصیان لاره پرېږدئ! او د هغه کریم رب په طرف رجوع وکړئ! او خپل ځانونه بیخی هغه ته وروسپارئ! او د ده د احکامو په مقابل کښی په نهایت عجز او اخلاص سره غاړه کیږدئ! او ښه وپوهیږئ چی په حقیقت کښی نجات یواځی د ده په فضل او کرم سره ممکن دی. زموږ رجوع او انابت هم بی د الله تعالی له فضل او کرمه نشی میسر کیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «کله چی الله تعالی اسلام غالب وگرځاوه هغه کفار چی په دښمنی کښی به مصروف ؤ وپوهیدل چی بیشکه الله تعالی د اسلام حامی او ناصر دی او قانع شول چی موږ په غلطه او بی لاری یو. نو پر خپلو دغو غلطیو متأثر او متأسف شول لیکن له شرمه او خجالت په اسلام نه مشرف کیدل او په خپلو زړونو کښی به ئی ویل اوس به زموږ اسلام څرنگه منل کیږی؟ چی دښمنی مو له اسلام سره وکړه، او له مسلمانانو سره مو جنگونه وکړل او د ډیرو مسلمانانو وینی مو توی کړی نو الله تعالی د دوی د تسلع دپاره وفرمایل چی داسی هیڅ یوه گناه نشته چی الله تعالی د هغه توبه قبوله نه کړی مه بی هیلې او مه ناامیده کیږئ! توبه وکړئ! او الله ته رجوع وکړئ! بښلې کیږئ! مگر څه وخت چی ستاسی پر سر عذاب راشی او مرگ مو په نظر ورسپړی نو په هغه وخت کښی هیڅوک ستاسی کومک او مدد ته نشی رسیدی».

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ مِّن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿۳۸﴾

او متابعت وکړئ د ډیر غوره حکم د هغه (قرآن) چی نازل کړی شوی دی تاسی ته له (جانبه د) رب ستاسی پخوا له هغه چی راشی تاسی ته عذاب یو ناڅاپه حال دا چی تاسی به نه پوهیږئ (چی له کوم لوری راځی)

تفسیر: له ښی خبری څخه مراد قرآن کریم دی یعنی پر قرآنی هدایتو عمل وکړئ! او د عذاب له

راتگه پخوا د خپل مستقبل په فکر او اندیښنه کېږي اوسئ! که نه د عذاب له معائنی څخه وروسته به د هغه هیڅ تدارک او انتظام نشي کیدی او هیڅ یو تدبیر به مؤثر نه لویږي. د الله تعالی عذاب به مو داسی یو ناڅاپه راکیر کړی چه تاسی به له سره د هغه پر راتگ نه خبریږئ.

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يُحْسِنُ عَلٰى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّخِرِينَ ﴿٥٠﴾

(چابکي کوئ تاسی په تعمیل د قرآن باندی پخوا له هغه) چی ووائی یو نفس ای ارمان او ندامت می دی پر هغه چی تقصیر می کړی دی په طرف (په حق د طاعت) د الله کېږي او بیشکه چی وم زه خامخا له مسخره کوونکیو (په مؤمن به) څخه.

تفسیر: یعنی په هوا او هوس، رسم، تقلید او په دنیوی خوندو او چرچو کېږي اخته او مشغول او د الله تعالی له ذکره او یادې بلکه د ده له وجوده بیخي غافل شوی ؤ. د ده دین او رسول او د هغه هولناک انجام په نسبت به مو چی رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ ویرولو ملندی، توکی او مسخري کولی، او د دغو شیانو په حقیقت نه ؤ پوهیدلی. د ډیر افسوس ځای دی چی د الله تعالی په پیژندلو او د ده د حقوقو په منلو کېږي مونږ په څه اندازه سره غفلت او قصور کړی دی چی د هغه په نتیجه کېږي نن له دغی بدی پېښی سره مخامخ شوی یو کفار به دغسی خبری په محشر کېږي کوی که د آیت مضمون کفارو او عصانو لره عام کیښود شی نو د ﴿وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّخِرِينَ﴾ معنی به «عملت عمل ساخر مستهزئ» وی. (کما فسر به ابن کثیر رحمة الله علیه).

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥١﴾

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی که چیری داسی وی چی بیشکه الله سمه لاره ښوولی وی ماته نو خامخا وم به زه له متقیانو پرهیزگارانو (له شرکه او له معاصی نه).

تفسیر: کله چی په حسرت او افسوس سره کار ونه چلیری نو د خپل فهم غلطولو دپاره دغه ګود عذر وړاندی کوی. څه ووايم الله تعالی ماته هدایت رانه کړ. که الله اراده فرمایلی وی نو نن به زه هم د متقیانو په مرتبه رسیدلی وم د دغه جواب وروسته داسی راځی ﴿بَلَىٰ قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي﴾

او ممکن دی چه دغه کلام د اعتذار او احتجاج په طریقه سره نه وی بلکه تش د یاس د اظهار په طور وی یعنی زه د خپلی بداستعدادی او بدتمیزی له سببه د دغی خبری وړ (مستحق) او لائق نه وم چی الله تعالی ماته سمه لاره ښوولی وی او د مقصود تر منزل پوری ئی زه رسولی وی که په ما کېی اهلیت او استعداد وی او الله تعالی زما لاس نیوی کړی وی نو زه به هم نن ورځ د متقیانو په زمره کېی شامل شوی وم.

أَوْ تَقُولُ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۵﴾

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی (نفس) په هغه وخت کېی چی ووینی عذاب کاشکی وی ماته بیا بیرته ورنگ (دنیا ته) پس وم به زه هلته له نیکوکارانو (موحدانو هم په عقائدو هم په اعمالو کېی)

تفسیر: کله چی حسرت او اعتذار دواړه بیکاره ثابت شی او د دوزخ له عذابونو سره مخامخ شی نو په دغه وخت کېی به د اضطراب وارخطائی له شذته داسی وائی «په هر ممکنه صورت سره چی کیچی یو غلی می بیا دنیا ته بیرته ولیږه! او د تویی او اطاعت فرصت او موقع راکړه! او وگوره چی زه په څه صلاح او تقوی سره بیرته درحاضریم». فرمائی الله تعالی چی ولی می هدایت نه وو درته کړی بلکه درته کړی می ؤ.

بَلَىٰ قَدْ جَاءَ تَكَالُفِ الْيَتَىٰ فَلَذَبَتْ بِهِمَا وَاسْتَكْبَرَتْ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿۵﴾

هو! داسی ده چی په تحقیق راغلی ؤ تاته دلائل (قرآن) زما پس تکذیب کړی ؤ تاپه هغو سره او تکبر دی کړی وو او وی ته له کافرانو (نامنونکیو نه)

تفسیر: یعنی غلط وائی. آیا الله تعالی درته سمه صافه لاره نه وه درښوولی؟ او خپل انبیاء ئی سره له معجزو او احکامو نه وو درلیرلی؟ مگر د هغوی خبری دی ونه منلی او هر هغه شی چی تاته ویلی کیده هغه مو سره له غروره تکبره او تکذیب کوو او ستا هم دغه لونی او تکبر د حق له قبوله مانع گرځیده. او خبره هم دا ده چی الله تعالی ته له ازله دغه خبره معلومه وه چی ته به

د ده له آیتونو څخه انحراف او انکار کوی او په تکبر او سرکشی سره به وړاندی کیږی. ستا د طبیعت او مزاج غوښتنه او اقتضاء هم داسی ده چی که زر کرته د دنیا په طرف بیرته وگرځولی شی بیا به پخپلو هم هغو واهیو حرکتو کښی مداومت کوی او له هغه څخه له سره لاس اخیستونکی نه ئی ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا﴾ (د انعام ۳ رکوع ۲۸ آیت د داسی خلقو په نسبت د الله تعالی داسی عادت نه دی چی دوی بریالیان او کامیاب کړی بلکه خائب او خاسر کوی ئی.

وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ

او په ورځی د قیامت کښی به ووینی ته هغه کسان چی دروغ ئی ترلی دی پر الله پوری (په نسبت د شرک او نورو عیبو) مخونه د دوی به تور کړی شوی وی

تفسیر: کومه خبره چی د الله تعالی له جانبه راځی او هغی ته د دروغو نسبت کول شی هم دغه پر الله تعالی دروغ ترل دی ځکه چی دروغ شمیرونکی داسی دعوی کوی چی الله تعالی هغه خبره نه ده فرمایلی، حال دا چی په واقع کښی به ئی فرمایلی وی نو د دغو دروغو توروالی د قیامت په ورځ د دوی پر غیرو کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی).

أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿۵﴾

آیا نشته په دوزخ کښی ځای دپاره د منکرانو (کافرانو؟ یعنی شته!)

تفسیر: پخوا په «فکذبت بها واستکبرت» کښی د دوو قسمو کفارو بیان وشو تکذیب چی پر کذب مشتمل دی او استکبار او غرور. دلته ئی دغه راوښودل چی د کذب او دروغو لامله (له وجی) به د دوی مخونه توریږی او د غرور او تکبر ځای پرته (علاوه) له دوزخه بل ځای نه دی.

وَيُجِئُ اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازٍ لَهُمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۱۱﴾

او وبه ساتی الله (له دوزخه) هغه کسان چی ځان ئی ساتلی وی (له شرکه) په

سبب د خلاصی موندلو د دوی نه به رسیږي دوی ته سختی او نه به دوی غمجن کیږي.

تفسیر: یعنی الله تعالی متقیان د دوی د ازلی فوز او فلاح په سبب د بری او کامیابی پر هغه لوړ (اوچت) مقام رسوی چی هلته به له هر قسمه بدیو او شرورو څخه محفوظ او له هر راز (قسم) فکر او غم څخه به آزاد او محفوظ وی.

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٣٩﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿٤٠﴾

الله پیدا کونکی د هر څیز دی (چی موجود وی په دنیا کښی) او دغه (الله) پر هر څیز وکیل (ساتونکی متصرف) دی. خاص هم دغه (الله) لره دی کلیگانی (چاپیانی) (د خزانو) د آسمانونو او د ځمکې، او هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو (دلائلو د قدرت) د الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چی ځای نی ابدی دوزخ دی).

تفسیر: یعنی الله تعالی هر شی پیدا کړی دی او وروسته له پیدائښته د ده د بقاء او تحفظ ذمعواری نی هم پر خپل قدرت اخیستی ده او د ځمکې او آسمان د گردو (تولو) شیانو تصرف او اقتدار هم ده ته حاصل دی ځکه چی د گردو (تولو) خزانو کنجیانی له ده سره دی نو له داسی الله څخه مخ اړول او نورو شیانو ته مخ گرځول فضول او بیکاره خبره ده ښائی چی انسان د الله تعالی له غضبه وویږی او د الله تعالی رحمت او مهربانی ته امیدوار اوسی ځکه چی کفر او ایمان، جنت او دوزخ گرد (تول) د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندی دی. هر څوک چی د الله تعالی او د ده له کلامه منکریری هیچیری به د قرار او هستوگنی ځای نه مومی. آیا هغه څوک چی د الله تعالی څخه منحرف کیږی او مخ تری اړوی حقیقی فوز او فلاح ته هیلمن (آرزومند) کیدی شی؟ کله چی کفار د بت پرستی دعوت ورکړ سید الابراہ ته نو دغه آیت نازل شو.

قُلْ أَغْفِرُ لِلَّهِ تَآمُرًا وَيَأْذَنًا أَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤١﴾

وایه (ای محمده!) آیا پس بی له الله امر کوئ تاسی ماته چی عبادت نی وکړم ای جاهلانو نابوهانو!

تفسیر: یعنی انتهائی نادانی حماقت او جهالت دا دی چی انسان الله تعالیٰ پرپیدی او د نورو په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لگیا شی او له رسول الله څخه داسی غوښتنه وکړی او تری طمع ولری چی دی (معاذالله) د کفر او شرک لاره د دوی له سببه غوره کړی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دعوت ورکړی ؤ چی راځه زمونږ د معبودانو عبادت کوه نو ځکه دغه پاس آیت لکه چی اوس مو ولیکل د دوی په جواب کښی نازل شو.

وَلَقَدْ أَوْحَىٰ إِلَيْكَ ؕ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكَ ؕ لَئِن أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ
وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۳۹﴾ بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿۴۰﴾

او خامخا په تحقیق وحی کړی شوی ده تاته او (وحی کړی شوی ده) هغو کسانو ته چه رومبی له تا نه ؤ (داسی چی قسم دی) که شرک پیدا کړ تا (فرضاً) نو خامخا خراب به شی هر ورو (خامخا) عمل ستا او خامخا شی به ته هر ورو (خامخا) له زیانکارانو (نو ځان وساته له شرکه). بلکه (یواځی) د الله پس عبادت کوه او اوسه له شکر کوونکیو (په نعمت د توحید او عبادت).

تفسیر: یعنی که له عقلی حیثیته وکتلی شی د گردو (تولو) اشیای پیدا کول، باقی پرېښودل، او په هغه کښی د هر ډول تصرفاتو جاری لرل یواځی د الله تعالیٰ کار دی. نو د عبادت مستحق ماسوا له الله څخه بل هیڅوک نشی کیدی او که له نقلی حیثیته ملاحظه وکړئ نو ټول انبیاء الله او سماویه ادیان د توحید په صحت او د شرک پر بطلان متفق دی بلکه هر نبی ته د وحی په ذریعه دغه ښوولی شوی دی چه په آخرت کښی د مشرکانو ټول اعمال بیخی بیکاره دی او د شرک انجام د خالص حرمان او خسران څخه سواء بل شی نه دی. لہذا پر هر انسان دغه لازم دی چی له گردو (تولو) څخه وشکوی او له الله تعالیٰ سره د خپل عبودیت تعلقات ونښلوی او د الله تعالیٰ وفادار او شکرگزار او احسان پیژندنکی بنده شی د ده عظمت، قدرت، جلال، او کمال ښه وپیژنی. عاجز او ناتوانه مخلوقات د ده شریک ونه گرځوی او هغه په هم هغو صفاتو سره لوی پورته اعلیٰ او ارفع وگنی لکه چی په واقع کښی هم دی.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ؕ

او تعظیم نه دی کړی دغو (مشرکانو) د الله حق د تعظیم د ده

تفسیر: یعنی مشرکینو د الله تعالیٰ عظمت، علویت، کمال، جلال لوی او بزرگی تر هغی اندازی او مرتبی پوری ونه پیژندله او ملحوظه ئی نه کړه چی تر هغی اندازی او مرتبی پوری پر یوه بنده د هغه معرفت او پیژندگلوی لازمه ده چی هغه وپیژنی او ملحوظه ئی ولری. د الله تعالیٰ د رفیع شان او لوی (اوچتی) مرتبی د اجمالی تصور کوونکی آیا د عاجز او محتاج مخلوق حتی د بیځانه گتو او بتانو شرکت له الله تعالیٰ سره تجویز کولی شی؟ حاشا وکلا! وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د عظمت او قدرت، د جلال او کمال د ځینو شونو بیان دی.

وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمُوتُ مَطْوِيَّتٌ
بِیَمِينِهِ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۳۹﴾

او ځمکه ټوله په قبضه تصرف د ده کښی ده په ورځ د قیامت کښی او آسمانونه نغښتلی شوی دی په یمین د ده کښی، پاکی ده ده ته او لوړ (اوچت) لوی دی له هغو شیانو نه چی دوی ئی شریکوی (له الله سره بتان او نور شیان).

تفسیر: یعنی د ده د عظمت شان دغه حال دی چه د قیامت په ورځ کښی ټوله ځمکه د ده د قدرت په یو موتی کښی او گرد (ټول) آسمانونه د کاغذونو د یو لولی پشان به د ده د قدرت په یوه لاس کښی وی د ده په بندگی او عبادت کښی به د بیځانه یا عاجز او محتاج مخلوق شرکت تر کومی اندازی پوری جائز او روا وی؟ دغه شرکاء خو ټول د ده د قدرت په موتی کښی دی. څرنگه چی دی اراده وکړی پر دوی خپل هر راز (قسم) تصرفات جاری کوی هیڅوک د ده په مقابل کښی خپل غوړ او ژبه نشی خوځولی.

تنبیه: د «مطویات بيمينه» په متعلق د «انبياء» په سورت کښی د «يوم تطوى السماء» الآية تفسیر ښائی ولوست شی. او پر «يمين» او نورو متشابهاتو الفاظو بلاکم او کیف ایمان لرل واجب دی. په ځینو احادیثو کښی راغلی دی «وکلّنا یدیه یمین» د ده دواړه لاسونه ښی دی. له دی نه د تجسم، تحیز، جهت او د نورو نفی کیږی.

وَنُفَعِّرُ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمُوتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفَرِّقُ بَيْنَهُ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَّظُنُّونَ ﴿۴۰﴾

او پوکل به وکرل شی په صور (شپیلی) کښی پس بېخوده مړه به شی هر هغه چي په آسمانونو کښی دی او هر هغه چي په ځمکه کښی دی مگر هغه څوک چي اراده وفرمائی الله (د نه وژلو د هغه) بیا به وپوکل شی په هغه (صور) کښی بل ځلی پس ناڅاپه دغه خلق به (چي مړه ؤ تول) ولاړ وی (منتظر وی چي څه راباندی کیږی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یو ځلی د صور شپیلی نفخ د عالم د فنا کولو دپاره ده او دوهمه د ژوندی کولو او دریمه وروسته له حشره د بیهوشی، څلورمه د خبردار کیدلو، وروسته له هغه گرد (تول) د الله تعالی په مخکښی ور وړاندی کیږی» (بتغییر یسیر). لیکن د اکثرو محققینو علماوو په نزد تول به دوه ځلی د صور نفخی کیږی په اوله کښی به د گردو (تولو) هوش او حواس ورک کیږی بیا هغه کسان چي ژوندی دی مړه کیږی. او د هغو پر ارواحو چي مړه دی د بیهوشی کیفیت طاری کیږی بیا به بله نفخه کیږی چي د هغی په اثر د مړبو ارواح به د ابدانو په طرف بیرته راگرځی. او تول بیهوشان به په سد (هوش) کیږی. په دغه وخت کښی د محشر د دی عجیبو او غریبو مناظرو د لیدلو څخه گرد (تول) مخلوقات حیران او پریشان او متحیر کیږی بیا به په ډیر سرعت سره د قدوس الله په مخکښی وړاندی کیږی او گرد (تول) سره ورحاضرول شی.

تنبیه: له «الا من شاء الله» څخه ځینو جبرئیل، میکائیل، اسرافیل او عزرائیل علیهم السلام مراد نیولی دی او ځینو له هغوی سره حملة العرش هم شامل کړی دی. د ځینو په نزد تری انبیاء او شهداء مراد دی. والله اعلم. په هر حال دغه استثناء به د هغی نفخی په وخت کښی وی چي وروسته له هغه ممکن دی پر دوی هم فناء طاری کیږی ﴿لَیْسَ الْاَمَلُ الْیَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ (د جزء ۲۴ المؤمن ۲ رکوع ۱۶ آیت).

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِئَتْ بِالنَّبِيِّينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۱۹﴾

او روښانه به شی ځمکه په نور د رب د دغی (ځمکی لپاره د فیصلی د بندګانو) او کیښود به شی کتاب (عمل نامی دپاره د حساب) او راتله به وکرل شی په انبیاء (محشر ته) او په شهداء سره (له هر امته) او حکم به وکر شی په منځ د دوی کښی په حق عدل سره او پر دوی به ظلم ونکر شی (هیڅ قدر په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب)

تفسیر: یعنی وروسته له هغه به الله تعالیٰ د حساب او کتاب دپاره له خپل شان سره مناسب د اجلال نزول فرمائی (**کما ورد فی بعض روایات الدر المنثور**) په دغه وخت کېنې د الله تعالیٰ له بې کیفه تجلی او نور څخه په محشر کېنې یوه مخصوصه رڼا (رڼا) او انوار پورته کیږي. د گردو (تولو) اعمال نامې به د دوی په لاسو کېنې ورکولی کیږي. انبیاء علیهم السلام او نور شاهدان به د الله تعالیٰ په دربار کېنې حاضرېږي. او د هر انسان د اعمالو په نسبت به په نهایت عدل او انصاف سره په ښه شان سره فیصلې او احکام اورولی کیږي. او پر هېچا به هېڅ قسم زیادت او تیری نه کیږي.

تنبيه: له «شهداء» څخه مراد برسیره پر انبیاء علیهم السلام پرستی، محمدی امت او د انسانانو لاسونه پښې او نور گرد (تول) مراد کیدی شي. حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه له دی نه د هر امت نیک انسانان مراد کړی دی.

وَوَفَّيْتُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ

او پوره به ورکړه شي هر نفس لره (جزا د هغه) عمل (چې کړی) ئی ؤ (ده)

تفسیر: یعنی د نیکي په بدل کېنې تنقیص او د بدی په بدل کېنې تزئید نه واقع کیږي د هر چا هومره چې ښه یا بد عمل وی هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کېنې دی سم له هغه سره بدل ورکول کیږي چې د هغه څه تفصیل وروسته له دی نه راځي.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ

او حال دا چې الله ښه عالم دی پر هغو اعمالو چې دوی ئی کوي (نو جزا به پرې ورکړه شي)

تفسیر: یعنی شاهدان راځي د دوی د ملزم کولو دپاره که نه له الله تعالیٰ څخه هېڅ یو شي پټ نه دی (کذا فی الموضح).

وَسَيُقَ الْاِذِينَ كَفَرُوا اِلَى جَهَنَّمَ زُمَرًا

او شرلی رابښکلی کیږي (په شدت سره) هغه کسان چې کافران شوی دی طرف د دوزخ ته دلی دلی

تفسیر: یعنی تول کافران په تیل وهلو او په نهایت ذلت او خواری سره د دوزخ په طرف شړل او بیول کیږی، څرنگه چی د کفر اقسام او مراتب ډیر دی نو هر قسم او هره درجه د کفارو ډله سره بیله بیله کوله شی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فَتَحَتْ أَبْوَابُهَا

تر هغه پوری چی راشی دوی دوزخ ته حال دا چی ویه پرانیستلی شی دروازی د دغه (دوزخ)

تفسیر: هم هغسی چی د دنیوی بندیکانی دروازی خلاصی نه وی هر کله چی کوم بندی پکښی ننویستل کیږی ور ئی ورته خلاصوی او وروسته د ده له ننوتلو څخه بیرته وربندول کیږی. هم داسی څه وخت چی دوزخیان دوزخ ته نژدی رسیږی د دوزخ دروازی پرانیستلی کیږی او دوزخیان په تیل وهلو سره پکښی غورځولی کیږی او بیا ئی دروازی ترلی کیږی، **کما قال الله تعالى ﴿إِنهَا عَلَيْهِمْ مُّصَدَّةٌ﴾** (همزه).

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ

او وبه وائی دوی ته خزانچیان (متصرفان) د دغه (دوزخ) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان له تاسی نه

تفسیر: یعنی هغه پرېشتی چی د دوزخ محافظانی دی دوی به کفارو ته د ملامتی په ډول سره داسی وائی «آیا نه ؤ درغلی تاسی ته رسولان له تاسی» یعنی چی له هغه ځنی له دی سببه چی ستاسی له همجنسانو څخه ؤ فیض فائده اخیستل ډیر آسان ؤ.

يَتْلُونَ عَلَيْكُمُ الْآيَاتِ رَبِّكُمُ وَيُنذِرُوكُمُ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا أَقَالُوا بَلَىٰ وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ^(۱)

چی لوستل به دغو (رسولانو د تاسی) پر تاسی آیتونه (د قرآن) د رب ستاسی او ویروول به دوی تاسی له ملاقات د هغی ورځی ستاسی چی دغه ده،

وبه وائی (کفار چی ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ ولیکن ثابتہ شوی ده کلمه (حکم) د عذاب پر کافرانو

تفسیر: یعنی ولی انبیا نه ؤ راغلی، بلکه ضرور راغلی ؤ او د الله تعالیٰ کلام نی راوردی ؤ او له نن ورغی څخه ډیر زیات ویرولی شوی ؤ، لیکن مونږ له خپلی بدبختی او نالافتی، د هغو خبرو او پندونو ته غور کېښود، څو بالاخر د الله تعالیٰ د داسی قاطع او لایتغیر تقدیر سره مخامخ شو او د عذاب حکم پر مونږ کفارو په قطعی ډول سره ثابت او نافذ شو ﴿فَاعْرِضْ عَلَيْهِمْ فِقْطًا لِأَصْحَابِ التَّوْبَةِ﴾ (الملك).

قِيلَ ادْخُلُوا ابْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبَشِّرْ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٤٦﴾

وبه ویل شی دوی ته ننوځی دروازو د دوزخ ته په دی حال کېنې چی همیشه اوسیدونکی اوسئ په ده کېنې. پس بد دی ځای د هستوګنی د متکبرانو (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی تاسی د خپل تکبر، لوئی او غرور له سببه د الله تعالیٰ خبره ونه منله نو اوس تل په دوزخ کېنې پراته اوسئ! او د هغه د عذابونو خوند وشکئ!

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا

او بیول کیږی (بلل کیږی) به هغه کسان چی ویریدل به دوی له ربه خپله طرف د جنت ته ډلی ډلی

تفسیر: یعنی کله چی د ایمان او تقویٰ مدارج متفاوت دی د هری درجی متقین مؤمنین جلا (جدا) او د هری یوی ډلی به سره بیلی وی. او دغو گردو (ټولو) جماعتونو ته ډیر زیات تشویق او ترغیب ورکول کیږی او په ډیره مینه او محبت سره د جنت په طرف لیږل کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٤٧﴾

تر هغه پوری چی راشی دوی جنت ته حال دا چی پرانیستلی شوی به وی دروازی د دغه (جنت) او وبه وائی دوی ته خزانچیان (متصرفان) د جنت سلام دی وی پر تاسی پاک یی تاسی (له گناهونو) پس ننوخی جنت ته په دی حال کنبی چی همیشه اوسیدونکی اوسع (په ده کنبی)

تفسیر: غرنګه چی د میلمنو د دوی له راتګه څخه پخوا د مهمان خانی دروازی پرانیستلی کیږی او د هغوی دپاره د هوسائی (راحت) او آرام هر راز (قسم) وسائل او وسائط برابرول شی کله چی جنتیان هلته ورسپیږی نو د جنت دروازی به د دوی په مخکښی پرانیستلی خلاصی وی. کما جاء فی الركوع (۴) من سورة ص ﴿مُتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ﴾ او د الله تعالی پربستی به په نهایت اعزاز او اکرام سره په سلامونو او ثناؤ او نورو د دوی استقبال کوی او ورته «هر کله راشی! ښه راغلی!» وائی او د جنت د تل اوسیدلو بشارات او زیری به ورته ورکوی.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ

او وائی به دغه (جنتیان) ټوله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه (الله) چی رښتینه ئی کړه له مونږ سره وعده خپله

تفسیر: یعنی د الله تعالی شکر او حمد وایو. هغه وعدی چی مونږ د انبیاء له خولی څخه اوریدلی وی د هغو تصدیق مونږ پخپلو سترګو وینو.

وَأَوْرَثْنَا الْأَرْضَ مِنْ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ

او میراث ئی راکړه مونږ ته ځمکه (د جنت) چی ځای نیسو له جنته هر ځای چی خوښ شی زموږ،

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «جنتیانو ته حکم شته هر چیری چی زړه ئی غواړی هم هغته دی وسپیږی لیکن د هر جنتی زړه به هم هغه ځای خوښوی چی د ده دپاره لا له پخوا څخه مخصوص او معین کړی شوی دی» د ځینو په نزد مراد ئی داسی دی چی په جنت کښی د تلو او راټلو او له یوه ځای بل ځای ته ورنگ هیڅ ممانعت نه دی او هر جنتی هر چیری ئی چی زړه وغواړی هم هغته وردرومی.

فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَمَلِينَ ﴿۴۰﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَفَضَى بَيْنَهُمُ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۴۱﴾

پس بنه دی اجر د (نیک) عمل کوونکیو (دغه جنت). او وینی به ته (ای محمده!) پرشتی طواف کوونکی (چار چاپیر نیوونکی) چاپیر له عرشه چی تسبیح به وائی دوی (پیوسته) له حمده ثنا د رب د دوی سره، او حکم به وکړ شی په منځ د خلقو کښی په حق سره او به ویلی شی چی توله ثناء ده خاص الله ته چی رب پالونکی د عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی څه وخت چی الله تعالیٰ د حساب او کتاب دپاره د اجلال نزول وفرمائی په دغه وخت کښی به پرشتو د عظیم عرش په چار چاپیر کښی حلقه ترلی وی او گردی (تولی) به د خپل رب په تسبیح او تحمید کښی لگیا او مشغولی وی او د گردو (تولو) بندگانو د اعمالو فیصلی به په دیر انصاف او ښه ډول (طریقه) سره وکړی شی چه د هغی په اثر به له هر لوری څخه په دیر جوش او خروش سره د ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ناری پورته کیږی یعنی توله ثناء صفت او محامد هغه پاک الله ته وړ (مستحق) او لائق دی چی د گرد (تول) جهان رب او پروردگار دی او د تول عالم په نسبت ئی داسی ښه احکام او عمده فیصلی صادری کړی دی د دغه تحمید او تحسین د چغو څخه وروسته دغه دربار خاتمه مومی. عموماً گردو (تولو) مفسرینو د دغه آیت هم دغه مطلب اخیستی دی لیکن حضرت شاه صاحب دغه آیت د راهنه پر حالت حمل کړی دی او د «قضی بینهم» ضمیر ئی د ملائکو په طرف راجع کړی داسی لیکي «د پرشتو په منځ کښی فیصله دغه ده چی هر یوه پرشته (په ملائ الاعلیٰ کښی) یو تدبیر سم له خپلی قاعدی سره وائی (کما یشیر الیه اختصاص الملا الاعلیٰ وتفصیله فی حجة الله البالغة) بیا الله تعالیٰ د یوی پرشتی خبری ته د نفاذ او د اجراء حکم ورکوی او هم هغه خبره له حکمت سره موافقه وی. دغه ماجراء اوس هم دوام او جریان لری او په آخرت کښی به هم د دی سلسله نه منقطعه کیږی.» والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

تمت سورة الزمر بعون الله وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة المؤمن مكية الا آيتى (۵۶ و ۵۷) فمدنيتان وهى خمس و ثمانون آية وتسع ركوعات
عدد تلاوتها (۴۰) وعدد نزولها (۶۰) نزلت بعد الزمر
د «المومن» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۵۶) و (۵۷) آيته شخه چى مدنى دى (۸۵) آيت
او (۹) ركوع لرى
په تلاوت كېشى (۴۰) او په نزول كېشى (۶۰) سورت دى وروسته د «الزمر» له سورتته نازل شوى
دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کووم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ تَذَكُّرُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ

نازلیلد د دى كتاب (قرآن) له (جانبه) د الله دى چى (دى) ښه غالب قوى
(په انفاذ د احكامو) ښه عالم دى (پر هر غیږ) ښونكى د گناهونو دى
(عاصيانو لره) او قبلوونكى د توبى دى (تائبانو لره)

تفسير: يعنى توبه قبلوى او له گناهونو ځنى تائب داسى پاك او صافوى چى گواكى له سره نى
څه گناه او خطا نه وى كړى او علاوه پر هغه توبه نى د مستقل طاعت په منزله دروى او د هغه
په بدل اجر وورعنايت فرمائى.

شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ

سخت دى عذاب (د ده كفارو لره) خيبتن (خاوند) د فضل دى (په مؤمنانو
بى پروا له هر چا)

تفسير: يعنى بى نهايته د قدرت او وسعت او غنا غيبتن (خاوند) دى چى پر بندگانو د انعام
او احسان بارانونه وروى.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٥٠﴾

نشته لایق د عبادت بل هیڅوک مگر یوازی هم دی دی خاص هم ده ته بیرته ورتلل دی (لپاره د حساب)

تفسیر: چی هلته له وررسیدلو څخه وروسته هر یوه ته د دوی د اعمالو مکافات او بدل ورکول کیږی.

مَا يَجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

جگړی نه کوی (طعنی نه وائی) په آیتونو د الله مگر هغه کسان چی کافران شوی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ کلام او خبری او د ده د عظمت او قدرت دلائل داسی نه دی چی په هغه کیږی څه مناقشه، مجادله او جگړه وکړه شی. مگر هغه خلق چی دا ئی له خپلو ځانونو سره غوته کړی ده چی د خورا (دیر) روښانو دلائلو او براهینو او له ډیرو ښو ښکاره شواهدو څخه به هم انحراف او انکار کوی نو دوی پر دغو د رښتیا خبرو په ناحقه سره جگړی او مناقشی کوی.

فَلَا يَغْرُوكَ تَقْلِبُهُمْ فِي الْآلَاءِ ﴿٥١﴾

پس نه دی تیر باسی تا گرځیدل د دوی (په هوسانی (آرام) سره) په ښارونو کیږی (ځکه چی عاقبت د دوی دوزخ دی)

تفسیر: یعنی د داسی منکرینو انجام تباهی او هلاکت دی. اگر که دوی فی الحال په ښارونو او کلیو کیږی گرځی، سیلونه، سیاحتونه سوداگری کوی او پخپلو چرچو کیږی مشغول دی. نو نه ښائی چی تاسی د دوی پر دغه راحت او هوسانی (آرام) وغولیرئ. ځکه چی دغه د الله تعالیٰ له طرفه امهال او استدراج دی. څو دوی څو ورځی په دنیا کیږی ښکته پورته وگرځی، خوندونه او مزی وکړی یا تجارت او پلمی (تدبیرونه) او بهانی وکړی په هغه ورځ کیږی چی دوی د غفلت په نشه کیږی په ښه ډول (طریقه) سره مست او مخمور شی بیا نیول کیږی. د پخوانیو اقوامو حال هم داسی شوی ؤ. لکه چی اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه پخپله ئی مثال داسی فرمائی

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ
كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادُوا بِالْبَاطِلِ لِئَیْذَحْضُوا
بِهِ الْحَقَّ فَآخَذَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ فَقِیْفَ كَانَ عِقَابُ

دروغجن شمیرلی و (رسولان خپل) پخوا له دوی نه قوم د نوح او نورو اقوامو وروسته له دوی نه او قصد وکړ هر امت (له دوی نه پر رسول خپل چي ونیسی دوی هغه (رسول او ضرر ورورسوی) او جگړی به کولی دوی (له دغو رسولانو سره) په باطله سره دپاره د دی چي پت کړی په دغه (باطله سره). حق (توحید) پس ومو نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنگه و سزاء عقوبت زما (دوی لره؟)

تفسیر: د هر امت اشارو د خپلو انبیاء د وژلو یا د د زحمت او تکلیف ور رسولو ارادی کړی وی او همیشه هغوی د داسی چلونو او پلمو (تدبیرونو) په جوړولو کښی مصروفیدل چي د هغو په وسیله حق او رښتیا دین ته ماتی او شکست ورکړی او د حق غږ پری نږدی چي پورته شی لیکن مونږ د دوی دغه مکرونه او فریونه تل ناقصه او ناکامه گرځولی دی، او د دی په ځای چي دغه اشار زموږ انبیاء ته لاس وروغځوی یا ئی ونیسی مونږ هم دغه اشار پخپل غضب او قهر کښی اخته او سختی سزاوی مو ورته ورکړی دی. بیا وگورئ چي زموږ د هغو سزاو نتیجه څرنگه په ظهور ورسیده؟ او د دوی بیخ او بکر مو څرنگه له وویست؟ نن هم د هغو سپیره شویو اقوامو څه آثار چیری چیری شته او په نظر راځی چي د هغو د لیدلو څخه یو انسان د دوی د تباهی په نسبت څه فکر، غور او تصور کولی شی.

وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ۝

هم داسی (لکه وجوب د عذاب پر دغو مکذبینو) واجبه شوی ده خبره (د عذاب) د رب ستا پر هغو کسانو چي کافران شوی دی (هغه کلمه دا ده چي) بیشکه دوی ملگری د اور (د دوزخ) دی.

تفسیر: یعنی هم هغسی چي پر پخوانیو اقوامو د عذاب راتلونکی خبره پوره نازله او منطبقه شوی ده پر اوسنیو منکرینو ئی هم نازله وبوله او هم هغسی چي د انبیاء د اعلان سره موافق پر کفارو

دنیوی عذاب نازل شوی دی ستا د رب دغه خبره هم یو ثابت شوی حقیقت دی. چی په آخرت کښی د دغو خلقو ځای دوزخ دی.

تنبیه: ځینو «انهم اصحاب النار» د «لانهم» په معنی اخیستی او دغه مطلب ئی تری ایستلی دی چی د تیرو منکړینو په شان پر موجوده منکړینو هم د الله تعالیٰ خبری رښتیا دی ځکه چی دوی هم له «اصحاب النار» څخه دی.

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا

هغه کسان (له ملائکو) چی پورته اخلی عرش او هم هغه (پرېستی) چی چار چاپیری دی د عرش تسبیح وائی سره د حمده ثناء د رب د دوی او ایمان ئی راوړی دی. په دغه (الله) او مغفرت غواړی (له الله نه) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی،

تفسیر: په رومښو آیتونو کښی د مجرمینو او منکړینو د بدو حالاتو بیان ؤ، دلته د دوی په مقابل کښی د تائبینو مؤمنینو د فضل او شرف بیان فرمائی یعنی د عظیم عرش حاملین او د هغه په چار چاپیر کښی بیسماره مطوفینی پرېستی چی د دوی غذا یواځی د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید دی او د الله تعالیٰ د دربار د مقربیت لامله (له وجی) په اعلیٰ درجی سره د ایمان او یقین لرونکی دی دوی د الله تعالیٰ په حضور کښی د مؤمنینو دپاره دعاء او استغفار کوی سبحان الله د داسی عزت او پت زیاتولو او شرف او احترام په نسبت څه وویلی شی چی د خاورۍ په منځ د هستیدونکو مؤمنینو څخه چی کومی خطاوی تیروتل او ښوئیدل شوی دی د کروبین ملائکی د هغوی دپاره د احدیت په دربار کښی په غیاب د دوی کښی دعاء او استغفار کوی او کله چی د دوی په شان کښی «ويفعلون مایؤمنون» راغلی دی نو دوی به د الله تعالیٰ له طرفه پر دغه کار مامور وی.

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا
وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ④

(نو وائی چی) ای ربه زموږ رسیدلی ئی ته هر څیز ته له جهته د رحمته

بخشش او علمه پس مغفرت و کره هغو کسانو ته چی توبه ئی ایستلی دی او متابعت ئی کری دی د لاری ستا او وساته دوی له عذاب د دوزخ نه.

تفسیر: دغه ئی د پرېنتو د استغفار صورت ښوولی دی یعنی د الله تعالی په دربار کېنې داسی عرض کوی «ای زمونږ ره! ستا علم او رحمت په هر شی محیط دی پس هغه څوک چی ستا په محیط علم ئی بد کارونه پری ایښی وی او د زړه په صدق سره ئی ستا په طرف رجوع کری وی او ستا پر سمه لاره ئی د تللو زیار، کوشش ایستلی وی او د بشریت په اقتضاء څه کمزوری او خطاوی له دوی نه صادری شوی وی ته پخپل فضل، رحمت او کرم سره هغه وروښه نه په دنیا کېنې څه ربر (تکلیف) او زحمت ورپېښ کری! او نه په عقبا کېنې د دوزخ مخ ورښکاره کری! باقی هغه مسلمانان چی د توبی او انابت لاره ځانته غوره نه کری دلته د هغوی څه ذکر نشته او دغه آیت د دوی له ذکره ساکت دی. په ظاهر سره د عرش حاملین د دوی په حق کېنې دعا نه کوی. الله تعالی له هغوی سره څرنګه معامله کوی؟ دغه خبره دی له نورو نصوصو څخه ښائی د ځان دپاره معلومه کری!

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

(او هم وائی به) ای ره زمونږ او ننه باسه دوی په جنتونو د همیشه هستوګنې کېنې هغه چی وعده کری ده تا له دوی سره او څوک چی نیک شوی وی له پلرونو د دوی او (له) ښځو د دوی او (له) اولادو د دوی، بیشکه چی ته هم ته ئی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی اگر که جنت هر چا ته د ده د عمل په صله کېنې ورسپړی لکه چی دلته هم د «ومن صلح» له قیده ښکاره ده او بی له خپل ایمان او اصلاح، ښځه، اولاد، مور و پلار او نور ئی هیڅ په کار نه ورځی لیکن ستا حکمتونه داسی هم دی چی د یوه له خاطره دیرو کسانو ته د دوی له عمله زیات په اعلی درجی رسوی کما جاء فی الرکوع (۱) ۲۱ آیت من سورة (الطور) فی جزء (۲۷) ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ شَيْئًا﴾ که په ژوره کتنه سره وګورئ نو هغه به هم په حقیقت کېنې د هم دوی د

قلبی عمل بدل وی مثلاً دوی به آرزو او ارمان لری چی مونږ هم ښائی د دی صالح سړی د اعمالو متابعت او تقلید کری وی دغه نیت او د نیکی حرص به د الله تعالی په دربار کېنې مقبول شی

یا د هغه صالح سړی د اکرام او مداراتو یو صورت به هم دغه وی چی د هغه مور او پلار او ښځه او اولاد هم په هم هنی درجی کښی ورسره پریښودلی شی.

وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿۵﴾

او وساته دوی له بدیو څنی، او هر څوک چی وساتی ته له بدیو څخه په دغه ورځ د قیامت کښی نو په تحقیق رحمت دی وکړ پری او دغه (ساتل ستا له عذابه) هم دغه دی بری ډیر لوی.

تفسیر: یعنی په محشر کښی دوی ته هیڅ قسم بدی مثلاً ویره، پریشانی او نور لاحق نه وی او دغه عظیم الشان بری او کامیابی خاص ستا په مهربانی او مرحمت حاصلیدی شی. ځینو مفسرینو له «سیات» څخه سیئه اعمال مراد اخیستی دی یعنی وروسته له دی نه دوی ئی له بدو کارونو څخه محفوظ وفرمایل! او د دوی خوی او عادت ئی داسی وگرځاوه چی د بدی په لوری متماثل نشی. ښکاره ده هر هغه چی نن دلته له بدی څنی ځان وساتی پر هغه ستا لوی فضل او کرم شوی دی. او هم دغسی سړی به هلته اعلیٰ بری او کامیابی حاصلوی. په دغه تفسیر کښی د «یومئذ» ترجمه دی د هنی ورځی په ځای په دی ورځی سره وکړه شی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی که ستا لطف او مهربانی وی نو له بدیو څنی به دوی ځان وساتی او پخپل عمل سره هیڅوک خپل ځان نشی ساتلی له لو یا ډیری بدی څخه څوک تش دی» په دغو الفاظو سره دغه دواړه تفاسیر منطبق کیدی شی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَأْتُونَ لِمَقْتِ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ مَّقْتِكُمْ أَنْفُسُكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿۵﴾

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی (چی دوزخ ته داخل کرل شی نو) غبر به ورته وکړ شی (په ژبو د ملاکو چی) خامخا دښمنی (او قهر) د الله (پر تاسی باندی) ډیر لوی دی له دښمنی (او قهر) ستاسی له ځانونو خپلو سره کله چی ویه بللی شوئ تاسی (په دنیا کښی) طرف د ایمان راوړلو ته پس کافران کیدئ به تاسی (او له ایمانه به تنبتیدلی).

تفسیر: دغه به د قیامت په ورځ کبې وائی. حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «یعنی نن تاسی له خپل نفس څخه بیزاره یی او پر خپل ځان لعنت وایی په دنیا کبې چی کافران کیدئ په دغه وخت کبې الله تعالی له دی نه زیات پر تاسی لعنت لپړه او ستاسی له حرکاتو به نارضاء و چی د هم هغه بدل نن ورځ مومی» ځینو مفسرینو د «مقتین» له زمانو ځنی یوه زمانه مراده کړی ده او داسی معنی ئی کوی چی تاسی په دنیا کبې شو څو څو ځلی د ایمان په طرف بللی شوی وئ او څو څو ځلی مو کفر اختیار کړی و نو اوس د هغه سزا وگالی (برداشت کړئ) اوس هر قدر چی تاسی له خپلو ځانونو څخه بیزار او خپه یی له هغه څخه زیات الله تعالی له تاسی ناراضه او بیزاره دی.

قَالُوا رَبَّنَا آمَنَّا أَفْتِنِیْ وَاحْیِیْنَا أَفْتِنِیْ

(نو) وبه وائی (دا کفار) ای ربه زمونږ مړه دی کړو مونږ دوه ځلی او ژوندی دی کړو مونږ دوه ځلی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «پخوا له دی نه تاسی خاوره وئ یا نطفه په دواړو تقدیرو سره مړه او بیځانه وئ. بیا په تاسی کبې سا ننوته نو ژوندی شوئ بیا مړه شوئ بیا به ژوندی راپاڅول کیږئ هم دغه دی دوه ژونده او دوه مړینی، کما قال الله تعالی فی الركوع (۳) من سورة البقرة ﴿كَيْفَ تَقُولُ يَا مَعْزُومًا فَاقْبَلْ أَتُحَدِّثُ بِهِ لَمْ نَلْهَوْا فِيهِ لَئِنْ لَمْ يَنْزِلْ بِهِ لَسَ الْيُودُ الَّذِينَ ظَلَمُوا فِيهِ مُنْجُونَ﴾ آیت ۲۸ وقیل غیر ذلک والظاهر هو هذا.

قَاعَتْرَمْنَا يَدْ نُونَا

پس قایل شو مونږ په گناهونو خپلو

تفسیر: یعنی انکار به مو کوو چی وروسته له مرگه بیا ژوندون نشته. نه حساب دی نه کتاب، نه ثواب دی نه عقاب، نو ځکه پر گناهونو او شرارتونو زده‌ور او جری شوی وو. اوس مو ولید هم هغسی چی تا له پرمېنی موت څخه وروسته مونږ ته ژوندون راکړ او له عدم څخه دی مونږ وجود ته راوستو له وروستنې موت څخه وروسته هم تا مونږ سم د انبیاءو له ارشاده سره بیا له قبورو څخه ژوندی راپاڅولو لکه چی نن د بمث بعد الموت هغه گرد (تول) مناظر مونږ پخپلو سترگو سره وینو چی له هغه څخه مو انکار کوو او بی له دی نه بل څه چاره نه لرو چی پر خپلو هغو اغلاطو او خطاؤ اقرار او اعتراف وکړو.

قَهْلٌ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ۝

پس آیا شته د وتلو (زمونږ ته له دغه دوزخه) کومه لاره!

تفسیر: یعنی افسوس چی اوس حسب الظاهر له دی ځایه د خلاصیدلو او تښتیدلو هیڅ یوه چاره او لاره نه راښکاری ماسواء له دی نه لکه چی تا پخپل قدرت سره مونږ ته دوه ځلی موت او حیات راکړی دی دریم ځلی مو هم دنیا ته ولیږئ خو دا ځلی هلته صالحه اعمال وکړو او سره له ډیرو نیکو بیره درحاضر شو.

ذَٰلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَلَنْ تُشْرَكَ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ۝

دغه (ابدی عذاب) تاسی ته په سبب د دی دی کله چی وبه باله شو الله یواځی (بی له خدایانو ستاسی) نو کفر به اختیار کړ تاسی او که شریکان به هم وبللی شول له الله سره نو ایمان به راوړ تاسی پس حکم خاص الله لره دی (چی هر څه کوی دغه الله) ډیر پورته دی (له شرکه) ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی بیشکه اوس د دنیا په لوری د بیرته ورنگ هیڅ یو صورت نشته اوس تاسی د خپلو پخوانیو اعمالو سزاوی درواخلی. ستاسی په نسبت د ابدی هلاکت دغه فیصله څکه شوی ده چی تاسی د واحد الله او حقیقی معبود غږ ته غوږ کینښود او تل مو د ده له وحدانیت څخه انکار کوو. که له تاسی نه د کوم دروغ او باطل معبود په لوری بلنه کیده نو علی الفور به مو «آمنّا و صدقنا» ویل او په هغه پسې به مو مندی وهلی نو له دغه وضعیت څخه ستاسی خوی او طبیعت او عادت اندازه کیدی شی که زر ځلی هم تاسی بیرته ستانه (واپس) کړل شی بیا به تاسی په هم هغه کفر او شرک کښی اخته او مصروف کیږئ او پرته (علاوه) له طغیانو او عصیانو بل شی به له خپله ځانه سره نه راوړئ. پس نن ورځ ستاسی عادلانه او په ځای سزا هم دغه دائمی حبس دی. چی د هغه مرافعه او تمیز بل هیچیری نشی کیدی او له هغه څخه د نجات او خلاصی هیله (امید) او تمنا عبثه ده.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُم آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّن السَّمَاءِ رِزْقًا

وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿۳۴﴾

الله هغه ذات دی چي ښيي تاسي ته دلائل ښيي (د قدرت) خپل او نازلوی تاسي ته له (طرفه) د آسمانه رزق روزی (باران چي سبب د روزی دی) او پند نه اخلي (په دغو دلائلو د قدرت) مگر هغه چي راگرځیدلی وی (له شرکه او معصيته توحید او طاعت ته)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د عظمت او وحدانیت دلائل او ښيي په هر څیز کېږي ظاهري دی. انسان دی ښايي چي یواځي پخپلي روزی او رزق کېږي لږ غور او دقت وکړي او ودی گوري چي په څه وسائلو او وسائو سره هغه وررسیږي حتی چي د هغه سامان له آسمانه هم تهیه کیږي. بیا په نورو شیانو کېږي هم د ده عقل او پوه رسیږي. لیکن که څوک هغه لوری ته له سره رجوع هم ونه کړي او له غور او فکر څخه کار وانخلي نو له کوم ځایه او په کومې وسیلې سره به پوه حاصله کړي شي.

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿۳۵﴾

پس وبولئ تاسي الله په دی حال کېږي چي خالص کوونکي اوسئ دغه (الله) ته (د) دین (له شرکه) او اګر که بد گڼي دغه کافران (دغه اخلاص ستاسي)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ بندګانو ته ښايي چي له پوه او عقل څخه کار وانخلي. او د واحد الله په طرف رجوع وکړي او هم هغه دی وبولي او عبادت دی وکړي، او د ده په بندګي کېږي دی بل چا ته شرکت ور نه کړي بېشکه چي د مخلصو بندګانو د دغه موحدیت او بلا اشتراک د واحد احد الله د عبادت کولو څخه کفار او مشرکان خپه کیږي او خپله استکراه او تنفر تری ښکاروي چي دوی ولی نور گرد (تول) معبودان له منځه لری کړي دی او صرف واحد الله قبلوی او یواځي د همغه قدوس الله په عبادت کېږي مشاغلل لري. مگر پوخ او حقیقي موحد هم هغه دی چي د مشرکانو په مجمع کېږي د توحید غږ پورته کړي او د هغوی د بد ویلو او خپګان څخه له سره اندېښنه او پروا ونه کړي.

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى
مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

(هم دغه الله) پورته کونکي د درجو (د مؤمنانو) دی څښتن (مالک) د عرش دی رالپړی روح (جبرئیل یا پتی خبری) په امر حکم خپل پر هغه چا چي اراده وفرمائی له بندگانو خپلو

تفسیر: له پتو خبرو څخه وحی مراد ده چي پر انبیاء علیهم السلام نازلېږي او د دوی د ورته ؤ په وسیله نورو بندگانو ته هم رسېږي لکه چي د قیامت تر ورځي پوري به رسېږي.

لَيُنْذِرَ يَوْمَ السَّلَاقِ ۝

دپاره د دی چي وویروي (خلق) له ورځي د ملاقات (چي په کښي یو ځای کیږي خالق او مخلوق او نور)

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښي چي ټول اولین او آخرین به سره یو ځای د پاک الله په حضور کښي حاضرېږي او هر یو سړی به د خپلو ښو یا د بدو اعمالو له بدل سره ملاقات کوي. یا ارواح له اجسادو، یا اعمال له عمالو یا مظلومان له ظلامو، یا عابدان له خپلو معبودانو سره گوري.

يَوْمَهُمْ بَارِئُونَ ۝

په هغه ورځ کښي چي دوی به راښکاره وي (بهر راولاړ له قبورو)

تفسیر: یعنی له قبورو څخه به ووځي او په یوه داسي ډاک سم صاف هوار میدان کښي به حاضرېږي چي هلته به هیڅ غر او غونډی او نور حائل نه وي.

لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ۝

پت به نه وي پر الله له دوی نه هیڅ څیز

تفسیر: یعنی ښه وپوهیږئ چي د هغه احکام الحاکمین په دربار کښي حاضرېدل دی چي له هغه څخه ستاسي هیڅ احوال پت نه دی او گرد (ټول) ظاهري او باطني اسرار او احوال ورته ښکاره او څرگند دی او د دوی گرد (ټول) اعمال به دوی ته وروړاندی کیږي او خپله جزاء مومي بیا به داسي وفرمائی الله جل جلاله پس له نفخي د صور

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿۱۳﴾

چا لره دی سلطنت (نو جواب فرمائی پخپله الله) نن ورځ خاص الله لره دی (سلطنت) چی یو دی ښه غالب قوی

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی به ټول وسائل او حجب (پردی) لری کیږی. په ظاهری او مجازی ډول (طریقه) به هم د هیچا سلطنت او باچاهی نه وی پاتی او یواځی د هم هغه مالک الملوکوت او صاحب الکبریاء والجبروت حکومت او سلطنت به دائم او قائم وی چی د ده په مقابل کښی ټول زور او قوت او طاقت عاجز او ناتوانه مطیع او منقاد دی.

الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿۱۴﴾ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْأَرْزَاقِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاطِيعِينَ ۚ

نن ورځ به جزاء ورکړه شی هر نفس ته په قدر د هم هغه عمل چی کړی نئ دی نشته هیڅ قدر ظلم نن ورځ، بیشکه چی الله ډیر ژر حساب کوونکی دی. او وویروه (ای محمده! دغه کفار له عذاب) د ورځی نژدی کله چی زړونه به په نزد د چنغړکو وی په دی حال کښی چی غم کوونکی (پوری راوړی) به وی (خاوندان د زړونو)

تفسیر: یعنی له ډیری ویری او خوف زړونه به ئی تریږی او تر ستونو پوری به پورته کیږی او خلق به په دواړو لاسونو سره هغه ټینگ ونیسی او له دی نه به ویریږی چی چیری د دوی زړونه د دوی له تنفس سره یو ځای د باندی ونه وځی.

مَالِ الظَّالِمِينَ مِنْ حِمِيمٍ وَلَا شَفِيعٌ يُطَاعُ ﴿۱۵﴾

نه به وی ظالمانو ته (په قیامت کښی) هیڅوک دوست او نه کوم شفاعتگر چی خبره ئی ومنله شی

تفسیر: یعنی داسی کوم شفاعتگر به نه وی چی د هغه خبره به خامخا اوریدله کیږی، سهارنت

به هم هغه څوک کولی شی چی د الله تعالیٰ له طرفه مجاز او مأذون وی او د هغه انسان په حق کښی کیدی شی چی شفاعت د هغه دپاره غوره او پسند وی.

يَعْلَمُ خَائِبَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ^(۱۹) وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ^ط

معلوم دی (الله) ته خیانت د سترگو او هغه نیاث چی پتوی نی سینی (زړونه) او الله حکم (فیصله) کوی په حقه (عدل) سره

تفسیر: یعنی له مخلوقاتو ځنی خپلی سترگی وژغوری (وساتی) او په پټه او مخفی ډول سره پر کوم یو شی نظر وغورځوی یا د سترگو په یوه کنج یا په غلا سره وگوری یا پخپل زړه کښی کوم نیت وکړی یا د کومی خبری اراده یا خیال پخپل زړه کښی تیر کړی له دغو گردو (تولو) شیانو څخه پر تولو او پر هر یوه باندی الله تعالیٰ علیم او خبریر دی او فیصله نی په عدل او انصاف سره کوی.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ شَيْئًا^ط إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ^ع

او هغه کسان چی بولی نی دوی غیر له دغه (الله) حکم نشی کولی دوی په هیڅ څیز، بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د اعمالو)

تفسیر: یعنی فیصله صادرول د هم هغه ذات کار کیدی شی چی ښه اوریدونکی ښه پوهیدونکی وی. ښه نو دغه بیځانه تیږی (گټی) او بی روحه بتان چی تاسی هغوی ته خدای وایع او په بندگی کښی نی لگیا یئ څرنگه به فیصله وکړی شی بیا هغه څیز چی د فیصله کولو قوت او قدرت نه لری نو هغه څرنگه خدای کیدی شی؟

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ

آیا نه گرځی (دغه مشرکان) په ځمکه (ملکونو) کېښی پس چی وگوری دوی چی څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی وو پخوا له دغو (مشرکانو) چی وو هغوی (پخوانی مکذبین) هم دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او آثار (چی پریښی ئی دی) په ځمکه کېښی

تفسیر: یعنی ډیری کلکی او مضبوطی کلاوی، عالی شانه عمارتونه، او د مختلفو اقسامو. یادګارونه.

فَاَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِنْ وَّاقٍ ﴿۲۱﴾

پس ونيول هلاک کړل دوی لره الله په سبب د گناهونو د دوی، او نه وو دوی ته له (عذاب د) الله هيڅوک ساتونکی.

تفسیر: یعنی کله چی څوک مو له دنیوی عذاب څخه نشی بچ کولی نو له اخروی عذاب څخه مو څوک ژغورلی (بچ کولی) شی؟

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَلَكَرُوا
فَاَخَذَهُمُ اللَّهُ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۲۲﴾

دغه (نيول او اهلاك د دوی) په سبب د دی وو چی بیشکه هغوی ته به راتلل رسولان د دوی په دلائلو نښو ښکاره وو (د قدرت) پس کافران شول پس ونيول دوی لره الله (هلاك ئی کړل) بیشکه چی دغه (الله) قوی ښه زورور سختوونکی د عذاب دی.

تفسیر: یعنی تاسی هم د هغوی په شان د رسول الله په تکذیب کېښی نشی فلاح موندلی او بالاخر رسوا او هلاک کیږئ او قدوس الله به پخپل زور او قوت سره خپل رسول فاتح، غالب، مظفر او منصور گرځوی. په هم دغه مناسبت الله اکرم شانه واعظم برهانه اوس د موسی علیه السلام او د فرعون قصه دغسی بیان فرمائی

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿۲۳﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی وو مونږ موسیٰ په آیاتونو دلائلو (د قدرت) خپل او په برهان سند ښکاره سره.

تفسیر: له «آیاتونو او دلائلو» ځنې نې معجزات او له «برهان سند ښکاره» څخه نې ما سواء له معجزاتو نور قسمونه دلائل او براهین مراد فرمایلی دی یا دی له «آیات» څخه تعلیمات او احکام او له «سلطان مبین» ځنې معجزات مراد واخیست شی یا به «سلطان مبین» د هغه قدسیه قوت او مخصوص ربانی تائید نوم وی چی د هغه آثار په انبیاءو کښی هر لیدونکی ته په ښکاره ډول (طریقه) سره په نظر راځی والله اعلم.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ

طرف د (باچا د مصر) فرعون ته او هامان ته (چی وزیر نې وو) او قارون ته (چی مصاحب نې وو)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر وو. قارون د بنی اسرائیلو ډیر لوی متمول او تاجر وو چی د موسیٰ علیه السلام پر خلاف د فرعون پر مرضی به نې اقدامات کول پخوا له دی نه د ده قصه تیره شوی دی.

فَقَالُوا سِحْرٌ كَذَّابٌ ۖ

پس وویل (دوی چی دا رسول) ساحر کودگر دی دروغجن دی.

تفسیر: یعنی ساحر او کودگر دی، د دغو معجزاتو په ښوولو کښی دروغجن دی د رسالت په دعویٰ کښی دغسی به ځینو د هغو ویلی وی او نورو به د دوی تصدیق کړی وی.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ أَمْنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ

پس کله چی راغی (موسیٰ) دغو (قبطیانو) ته په حقه سره له نژده زمونږ وویل

(قبطيانو) چي ووژنئ تاسي ځامن د هغو (سبطينو) چي ايمان ئي راوړي دى له موسى سره او ژوندى پريږدئ تاسي ښځي (لوني) د دوى (خدمت ته)،

تفسير: دغه حکم ئي دوهم ځلى د موسى عليه السلام د تشریف راوړلو څخه وروسته ورکړ خو په دغه سره د بنی اسرائیلو تذلیل او توهین وکړی او د دوى تعداد کم کړی او د دوى په زړونو کښي دغه خیال کینوى چي دغه گرد (تول) مصائب پر مونږ د موسى عليه السلام له سببه راغلى دى او په دغه علت د هغه ملګرتيا پريږدي او دى به پخپل دغه ویرولو او د تخويف په سياست کښي بريالى (کامياب) کيږي وروسته له دى نه دى راملوم چي پر دغو احکامو تعمیل او مداومت شوى دى که نه؟

وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۝۲۵

او نه دى کيد مکر د کافرانو مګر په ګمراهي کښي

تفسير: يعنى له هسي مکرونو، فريبونو او تدابيرو څخه هيڅ نه کيږي. الله تعالى له خپلو مخلصو بندگانو سره امداد او معاونت فرمايي. او د منکرينو گردی (تولي) حيلی او پلمی (تدبيرونه) ناکامی او غلطی ثابتوي.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ ۚ

او وويل فرعون (عملي خپلي ته) پريږدئ (اى مشرانو) ما چي ووژنم موسى او راودى بولى (موسى) رب خپل (چي خلاص ئي کړى له ما)

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «فرعون وويل ما پريږدئ! ښائي چي د ده د سلطنت ارکانو به د موسى د وژلو مشوره نه وي ورکړي او هغوى د ده د معجزاتو له ليدلو څخه متاثر شوي او ويريديلي وو. او له دى نه داريدل نه چي د موسى رب زمونږ څخه انتقام واخلي. پخپله فرعون هم ويريديلى او سخت مرعوب او منفعل شوى وو ليکن خپل دغه خوف او بيم به ئي پټاوه او په خلقو کښي به ئي د خپل قوت او شجاعت او د انتهائي درجي شقاوت او بيحيائي د اظهار دپاره دغسي خبري کولې څو خلق وگټي چي د فرعون په مخکښي د موسى د وژلو په لاره کښي هيڅ يوه مانع او رادع نشته. او د فرعون د ارادې په مقابل کښي هيڅ يو قوت او طاقت نشي دريدلى».

إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفُسَادَ ﴿٣٦﴾

(وویل فرعون) بیشکه چی زه ویریم چی بدل به کری (موسی) دین ستاسی (ای قبطیانو!) یا به ظاهر کری (موسی) په حمکه (د مصر) کبی فساد (او) مخالفت په منع زمونږ کبی

تفسیر: یعنی که موسی علیه السلام ژوندی پریښود شی نو د دینی او دنیوی د دواړو قسمو د نقصان اندیښنه ده ممکن دی چی دی د خپل وعظ او تلقین په اثر ستاسی هغه مذهبی دود (رواج) او دستور در خراب کری چی له پخوا راهیسی جریان او دوام لری یا د سازش او د نورو وسائلو جال په حمکه کبی وغځوی او خور ئی کری او په مملکت کبی انقلاب، تطور او بدنامی واچوی چی نتیجه به ئی داسی کیږی چی د تاسی (قبطیانو) حکومت به خاتمه ومومی او سلطنت به د بنی اسرائیلو (سبطیانو) په لاس کبی ورشی.

وَقَالَ مُوسَى إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ

او وویل موسی (قوم خپل ته) چی بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له (شره د) هر متکبره (سرکشه)

تفسیر: کله چی حضرت موسی علیه السلام ته د دغو مشورو خبر ورورسید نو خپل قوم ته ئی وفرمایل چی زه له دغو ویرولو څخه له سره نه ویریم او نه ئی پروا لرم. یواځی فرعون لا څه کوی که د دنیا گرد (تول) متکبرین او جبارین هم سره راټول شی خو بیا زما الله ما د دوی له شر څخه ساتی او هغه ماته کافی دی. ما خپل ځان یواځی د ده په پناه کبی ورکری دی هم هغه زما حامی او مددگار دی کما قال الله تعالی ﴿لَا تَخَافُ الْعَذَابَ وَأَنْتَ كَافٍ﴾ جزء ۱۶ (د طه ۲ رکوع ۴۵ آیت) ښه وروسته د الله تعالی له حمایته او امداده داسی اولوالعزم نبیان به څرنگه له یوه مغرور انسان څخه ویریږی نو ځکه موسی علیه السلام وویل بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له شره د هر متکبره سرکشه.

لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٣٧﴾

چی نه راوړی ایمان په ورځ د حساب.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «څوک چی په حساب او کتاب یقین او باور ولری نو هغه به

غرنکه ظلم و کړی؟»

وَقَالَ جَبَلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا
أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ
كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ

او وویل یو سړی مؤمن له خپلوانو د فرعون څخه چی پتاوه ده ایمان خپل (له نورو قبطیانو) آیا ورڼع تاسی داسی یو سړی چی وائی رب زما الله دی او حال دا چی په تحقیق راغلی دی تاسی ته په ښکاره دلائلو له (طرفه) د رب ستاسی، او که چیری وی (موسی) دروغجن نو پس په هم ده ده (جزاء د) دروغو د ده او که چیری وی (موسی) صادق رښتینی نو وبه رسیږی تاسی ته غینی د هغه عذاب چی وعده کوی (موسی د هغه) له تاسی سره.

تفسیر: یو مؤمن سړی چی هغه تر دغه وخته پوری خپل ایمان له فرعون او د ده له قومه مخفی ساتلی وو د «ذرونی اقتل موسی» په جواب کښی ئی داسی وویل «آیا ته د داسی یو سړی په ناحق وینی توبولو پسې خپله ملا تری چی هغه علاوه له دغه اظهاره بله هیڅ گناه نه لری چی زما رب یواځی الله دی او دی ولی یواځی یوه الله ته خپل رب وائی؟ حال دا چی دی د خپلی دغی دعوی په تصدیق کښی ښکاره دلائل هم لری چی تاته ئی درېوولی دی او ته د هغه وژلو ته دومره ضرورت هم نه لری. بلکه امکان لری چی د هغه وژل تاته مضر هم واقع شی فرض ئی کړه که دی پخپلی دغی دعوی کښی دروغجن هم ثابت شی نو پر دغسی لویو دروغو ئی خامخا الله تعالی هلاک یا رسوا کوی د الله تعالی عادت داسی نه دی چی هغه داسی کاذب ته دومره موقع او فرصت ورکړی چی ترقی وکړی یا بری وموسی، د دی دپاره چی د دنیا خلق د تل دپاره پری تیر نه وځی او له دغه التباس او اشتباه څخه ووځی یقیناً یوه نه یوه ورځ د ده دغه کلاښ ویلی کیدونکی دی او دغسی حالات به پیښیږی چی دنیا به په علائیه ډول (طریقه) سره د ده رسوائی، ناکامی او د دروغو او د پلمو (تدبیرونو) تماشا او ننداره کوی، او تاته له سره د دغی خبری ضرورت نه دی پاتی چی هرومرو (خامخا) ته دی خپل لاس د ده په وینو سره سور کړی. که په واقع سره دی صادق او رښتینی وی نو له هغه دنیوی او اخروی عذاب څخه به چی دی خپل مخالفین او مکذبین ویروې څه نه څه برخه علی‌الیقین تاته به هم دررسیدونکی وی، لهذا په رومبنی تقدیر سره د ده په وژلو کښی تلوار کول عبث او بیکاره دی. او په دوهم تقدیر خو بیخی د نقصان او خسران موجب دی» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی که

دروغجن دی نو هم هغه الله ئی سزا پر دروغ ویونکی ورنازلوی. او امکان لری چی رشتین وی نو ته دی فکر وکړه!

تنبیه: دغه تقریر په هغه تقدیر سره دی کله چی د کوم مفتري کذب صریحاً ظاهر شوی نه وی. که د نبوت د مدعی کذب او افتراء په دلائلو او براهینو سره ثابت شی نو بلا شبهه واجب القتل دی. په دغه زمانه کښی چی زمونږ د سیدالمرسلین خاتم النبیین توب په قطعیه وو دلائلو سره ثابت شوی دی که کوم سړی د نبوت مدعی شی نو کله چی دغه مدعی د یوی قطعی الثبوتی عقیدې تکذیب کوی لهذا د دغه مدعی النبوت په متعلق به د هیڅ قسم تامل، تردد، امهال او انتظار غای نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾

بیشکه الله سمه لاره نه ښیي هر هغه چا ته چی هغه مسرف له حده تیریدونکی وی ډیر دروغجن وی

تفسیر: یعنی که بالفرض موسیٰ علیه السلام دروغجن وی نو له سره به الله تعالیٰ ورته داسی سمه لاره نه ښووله، او هغه به داسی متوالیاً او مسلسلأ خپلی معجزی نشوی راښوولی. او په بری او کامیابی کښی به ئی دغومره ترقی او پرمخ تګ نه کوو. او که ته داسی دروغجن ئی چی عمداً یوه رشتین او صادق نبی ته د دروغو نسبت کوی نو بالاخر به دی الله تعالیٰ ذلیل، پاتی او ناکاموی.

يَقَوْمُ لَكُمْ الْمَلِكُ الْيَوْمَ ظَهَرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا

ای قومه زما تاسی لره دی ملک باچاهی نن ورځ په دغه حال کښی چی غالب ئی په ځمکه (د مصر کښی پر سبطیانو) پس څوک به نصرت وکړی له مونږ سره له عذابه د الله که راشی (دا عذاب) مونږ لره (په سبب د قتل د موسیٰ؟ بلکه ناصر نشته نو مه ئی وژنئ!)

تفسیر: یعنی پر خپلو تسلیحاتو، تجهیزاتو، وسائلو، وسائو او لالو لښکر مه مغروریرئ! اگر که نن تاسو د دغه شان او شوکت او دج او سلطنت خاوندان یی که صبا مو الله تعالیٰ پخپل عذاب محاط او محصور کړی نو کوم یو سړی به تاسو ته نجات او پناه درکولی شی! او دغه ستاسی

گردد (تول) ساز او سامان به هم داسی و بجاو او وران پاتی کیږی.

قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ٢٤

وویل فرعون چی زه نه ښیم تاسی ته مگر هم هغه (مصلحت) چی وینم زه (په وژلو د موسیٰ کښی) او نه ښیم زه تاسی ته (ای قبطیانو!) مگر لاره د نیکی (او د مصلحت)

تفسیر: ستا په دغه تقریر سره زما خیالاتو تبدیل نه دی موندلی هر هغه غیږ چی زما په نزد خیر او مصلحت وو هم هغه می تاسو ته وویل او غواړم چی تاسی په ښه شان سره ځانونه پری پوه کړئ زما په خیال د بهتری او صواب هم هغه لاره چی پکښی امنیت، راحت او نجات مرکوز دی هم دغه لاره ده چی د دغه سری خبرو ته دی سم د لاسه خاتمه ورکړه شی.

وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا يَوْمَئِذٍ أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ ٢٥ مِثْلَ دَابِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَشُودُ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظَلْمًا لِلْعِبَادِ ٢٥

او وویل هغه (سری) چی ایمان ئی راوړی وو ای قومه زما بیشکه زه ویریم پر تاسی (په تکذیب د موسیٰ کښی) په مثل د (عذاب) د ورځی د دلو (د پخوانیو په سبب د تکذیب د انبیاء) په مثل د حال د قوم د نوح (چی دوب شول) او (په شان) د عادیانو (چی په باد صرصر هلاک شول) او (په شان د) ثمودیانو (چی په چغه مړه شول) او هغه کفار چی وروسته له دوی نه وو، او نه دی الله چی اراده لری د ظلم پر بندګانو خپلو

تفسیر: یعنی که تاسی هم داسی پر تکذیب او عداوت ټینګ ولاړ اوسئ نو سخته اندېښنه ده چی تاسی هم چیری هم هغه عذاب ونه گورئ چی پخوانیو مکذبینو اقوامو د خپلو انبیاء د تکذیب په مقابل کښی لیدلی دی. په یاد ئی ولرئ چی د الله تعالیٰ په دربار کښی ظلم، تیری او بی

انصافی بیخی نشته که پر دغسی سختو جرائمو تاسی ته یا نورو اقوامو ته سخته سزا درکری او سپیره او تباه مو کری نو دغه اهلاک به د عین العدل او نفس الانصاف تقاضا وی هغه به کوم یو حکومت وی چی د خپلو سفراوو قتل او رسوائی ته زیری زیری گوری؟ او له قاتلینو او معاندینو څخه د دوی بدل او انتقام نه اخلی؟

وَيَقُومَرَانِيْ اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٧﴾

او ای قومه زما بیشکه زه ویریریم پر تاسی له (عذاب د) ورځی د رابللو (په چغو سره یو بل ته)

تفسیر: عموماً مفسرین له «یوم التناد» د (ناری سوری بلنی ورځ) قیامت مراد اخلی ځکه چی په محشر کښی د جمع کیدلو او حساب ورکولو دپاره د هر چا بلنه کیږی او پرله پسې د خلکو نومونه یادیری او اهل الجنة به اهل النار او بالعکس او اهل الاعراف پخپلو منځونو کښی یو پر بل به ناری وهی څو بالاخر داسی یو غیبی غو واوراوه شی! «یا اهل الجنة خلود لا موت ویا اهل النار خلود لا موت» کما ورد فی الحدیث. لیکن حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه له «یوم التناد» څخه هغه ورځ مراد کری ده چی په هنی کښی پر فرعونیانو عذاب نازل شو لکه چی لیکي «د نارو سورو او بلنو ورځ پر هغوی راغله په هغه ورځ کښی چی د قلزم په بحیره کښی دوب شول او د دغو دویدلو په وخت کښی به دوی یو بل ته ناری او سوری وهلی او په ژړا او انکولا لگیا وو ښائی دغه وضعیت به د هغه مؤمن سری له کشفه معلوم شوی وی یا به نی له خپل قیاسه داسی ویلی وی چی پر هر قوم هم داسی عذاب نازلیری.

يَوْمَ تُؤْلَوْنَ مَدْبرِینَ

هغه ورځ چی وگرځی تاسی شا اړوونکی (موقف ته په طرف د دوزخ)،

تفسیر: یعنی په محشر کښی به په شا اړولو سره د دوزخ په طرف په مندو مندو سره شری او تبتولی شی یا د عذاب د نزول په وخت کښی به د تبتیدلو دپاره ناکامه زیار او کوشښ کوئ.

مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٨﴾

نو نه به وی تاسو ته له (عذاب) د الله هیڅوک ساتونکی او هر هغه چی گمراه ئی کری الله نو نه به وی ده ته هیڅوک هادی لار ښوونکی.

تفسیر: یعنی تاسو ته گرد (تول) هسک (اوچت) او تیت په پوره ډول (طریقه) سره ښوولی شوی دی که سره له هغه تاسی پری نه پوهیږئ یا ئی نه منئ نو ښه وپوهیږئ! چی ستاسی د عناد او کړو تللو له شامته الله تعالی داسی اراده فرمایلی ده چی تاسی په هم هغه ستاسی خوښی کړی غلطی او گمراهی کښی پریږدی بیا د داسی اشخاصو د پوهیدلو او منلو څه توقع کیدی شی؟.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَنَارِ لْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا
جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا

او خامخا په تحقیق راغلی وو تاسی ته یوسف پخوا له (موسیٰ څخه) په ښکاره وو دلائلو (د قدرت) پس همیشه به وئ تاسی په شک (گمان) کښی له هغه (حکمه) چی راغلی ؤ دی تاسی ته په هغه سره، تر هغه پوری کله چی وفات شو (یوسف) نو وویل تاسی چی له سره به راونه لیږی الله وروسته له دغه (یوسفه) هیڅ رسول.

تفسیر: یعنی څی! خبره پای (آخر) ته ورسیده! نه دغه رسول وو نه وروسته له دی نه بل کوم رسول راتلونکی دی گواکی بیخی ئی د رسالت له سلسلی څخه انکار وکړ. لیکن حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «د حضرت یوسف علیه السلام په ژوندانه مصریان د ده په نبوت قائل نه شول او د یوسف علیه السلام له مرگه وروسته کله چی د مصر انتظام خراب شو نو دوی وویل چی د یوسف قدم پر دغه ښار څومره مبارک وو دغسی بل نښی به په مستقبل کښی نه راځی یا هغه انکار یا دغه اقرار هم دغه اسراف او زیات ویل دی» د مؤمن سری چی نوم ئی «خریبل» او د فرعون ترورغی یا بل کوم خپلوان کیده غرض دا وو چی د نعمت قدر له زوال څخه وروسته پیدا کیږی تاسی فی الحال د موسیٰ علیه السلام قدر نه پیژنئ خو بیا به ارمان وکړئ.

كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنِ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ۖ ۝ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ
فِي آيَاتِ اللَّهِ بِعَيِّسٍ سُلْطٰنٍ أَتٰهُمْ كِبْرُ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ
الَّذِينَ آمَنُوا

هم داسی (لکه دغه اضلال) گمراه کوی الله (په کنده د سرکشی کښی) هر هغه لره چی مسرف له حده تیریدونکی وی شک راوړونکی وی (په دین د الله کښی) هغه (مسرفین او مرتابین) چی جگری کوی (له انبیاء سره) په (ابطال) د دلائلو (د قدرت) د الله کښی بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی وی دوی ته، ډیر لوی دی (دغه جدال) له جهته د بغض په نزد د الله او په نزد د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی

تفسیر: یعنی بی له عقلیه او نقلیه حجت څخه د الله تعالیٰ په خبرو کښی جگری کوی او شیهی غورځوی له دی نه به بل لوی زیادت او بیباکی څه وی؟ نو الله تعالیٰ او د ده ایماندار بندګان له دغو خلقو څخه زیات نارضاء او بیزاره وی چی دغه د دوی د انتهائی ملعونیت سبب دی.

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُّتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

هم داسی (لکه دغه اضلال) مهر وهي الله (د کفر او شقاوت) پر هر زړه د متکبر (سرکش) ډیر جبر کوونکی

تفسیر: هغه خلق چی د الله تعالیٰ په مخ کښی له ډیر غرور څخه خپله غاړه ښکته نه کړی او د انبیاء د ارشاداتو په مقابل کښی خپل اطاعت او فرمان منل ښکاره نه کړی نو بالآخر الله تعالیٰ د دوی پر زړونو داسی مهر لګوی چی بیا له سره د قبول الحق او نفوذ الخیر ځای او گنجایش په هغه کښی نه پاتی کیږی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَهْلِكُ ابْنِي صَرَحًا لِّعَلِّيْ اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ اَسْبَابُ السَّمَوَاتِ فَاطْلِمَ اِلَى الْوُجُوهِ

او وویل فرعون ای هامان (زما وزیره) جوړه کړه ماته یوه مانی ډیره لوړه اوچته ښائی ورسپړم لارو ته (په دغو ختلو سره) لارو د آسمانونو ته پس چی زه له لری څخه وګورم الله د موسیٰ ته (چی آیا شته که نشته؟)

تفسیر: دا د دغه ملعون انتهائی بی شرمی او بیباکی وه. ښائی چی ده به له حضرت موسیٰ علیه السلام څخه د الله تعالیٰ علویه صفات او نور محامد اوریدلی وی او د هغه په اثر به ئی پخپل زړه کښی داسی تاکلی (مقرر کړی) وی چی د موسیٰ الله پر آسمان کښی اوسیږی نو د هغه په نسبت

ئی دغه استهزاء او تمسخر شروع کړ. رښتیا ده «د میږی مرگ چی راشی د وزرو خاوند شی» د «قصص» په سورت کښی په دغه مورد کښی تقریر کړی شوی دی.

وَإِنِّي لَأَكْظُمُهُ كَاذِبًا

او بیشکه زه گمان کوم پر دغه (موسیٰ) د دروغجن (په دغه دعوی کښی چی خدای یو دی)

تفسیر: یعنی د رسالت په دعوی هم، او په دغی دعوی کښی هم چی په توله دنیا کښی ماسواء له هم هغه یوه واحد احد الله څخه بل هیڅوک حقیقی معبود نشته. ماته خو ماسواء له خپل ځانه بل هیڅ یو رب په نظر نه راځی کما قال فی جزء ۲۰ الرکوع (۴) آیت ۳۸ من سورة القصص ﴿مَا كُنْتُ لَكُمْ مِنَ الْوَعْدَى﴾

وَكُنَّا لَكَ دُزِينَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلٍ وَصَدَّ عَنِ السَّبِيلِ ط

او هم داسی (لکه ښائست د دغی وینا) ښائسته کړی شوی وه فرعون ته بدی د عمل د ده او منع کړی شوی ؤ دی له سمی لاری (د هدایت څخه)،

تفسیر: د بد کار کولو په وخت کښی د انسان پوه او سد (هوش) د ده له سره ځی او په داسی مضحکه راوړونکیو حرکاتو لگیا او مشغولیدي چی وروسته له هغه د هدایت او پر سمه لاره باندی د راتگ هیڅ یوه چاره او لاره نه پاتی کیږی هم دغسی د فرعون حال هم شو.

وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ۝۳۹

او نه وو دغه کید مکر د فرعون (په جوړولو د دغی مانی کښی) مگر په زیان کاری هلاکوالی کښی وو

تفسیر: یعنی د فرعون هومره جرگی، مشوری، تدابیر، چل، پلمی (تدبیرونه) او نور چی ؤ هغه کړد (تول) خوشی او بی حقیقته وو. ده پخپله د خپلی تباهی دپاره اقدامات وکړل او موسیٰ علیه السلام ته ئی هیڅ ضرر ونه شو رسولی.

وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا يَتَّبِعُونَ أَهْدَاكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ۝۴۰

او وویل هغه (سری) چي ایمان نی راوړی وو ای قومه زما متابعت وکړئ زما چي ونسیم تاسی ته لاره د هدایت (او صواب).

تفسیر: کله چي فرعون ویلی ؤ ﴿وَمَا أَمْدِيكَ إِلَّا يَوْمَ الْآخِرَةِ﴾ د هغه په جواب کښي مؤمن سری داسي وویل چي «سبیل الرشاد د نیکی او بهتری لاره» هغه نه ده چي فرعون نی تجویز کوی بلکه تاسی پر ما پسی راځئ! خو د فایدی او بهتری لاره ومومئ!.

يَقُومُوا هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ۝

ای قومه زما بیشکه هم دا خبره ده چي دغه ژوندون لږ خسیس یوه متاع (مکته (فائده) لږه) ده او بیشکه آخرت هم هغه دی کور د قراری (بی زواله)

تفسیر: یعنی په فانی او زائل ژوندون او دغو شو ورځنیو عیش او عشرت او میلو او چرچو کښي مه شاغل او مه غافلېږئ! او تل د آخرت په فکر او ذکر کښي مشغول اوسئ او مه نی هیروئ! دغه دنیوی ژوندون په هر ډول (طریقه) سره چي وی ښه یا خراب پای (آخر) ته رسیږي او خاتمه مومي او وروسته له هغه داسي یو ابدی حیات شروع کیږي چي هغه له سره انجام او خاتمه نه لري. عقلا او پوهانو لږه لارم دی چي په دغه آني فانی ژوندون کښي هغه دائمی او باقی حیات ته تهیه او ترتیبات ونیسي! که نه تل تر تله به په مصائبو او تکالیفو کښي اخته کیږي.

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْرُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝

هر څوک چي وکړي بد کار پس جزا نه ورکوله کیږي (هغه ته) مگر په قدر د هم هغي بدی او هر څوک چي وکړي نیک کار له نارینه ؤ وی یا له ښځو وی حال دا چي دی مؤمن وی پس دغه (صالحان مؤمنان) ننه به وځي په جنت کښي رزق روزی به ورکوله کیږي (دوی ته) په دغه جنت کښي بی حساب.

تفسیر: په دغه سره د اخروی ژوندون لږ څه تفصیل ښوولی شوی دی چې اخروی حیات څرنگه ښه کیدی شي معلوم شو چې هلته ایمان او صالح عمل په کار دی د مال او متاع هیڅ قدر او قیمت هلته نشته او دا هم ظاهر شو چې د الله تعالیٰ رحمت د ده پر غضب غالب دی. عاقلانو ته ښائی چې دغه طلاهی فرصت او موقع له خپل لاسه ونه باسي.

وَيَقَوْمَ مَا لِي ادْعُوكُمْ إِلَى التَّجْوَةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى الدَّارِ ط

او ای قومه زما څه دی ما لره چې بولم تاسی په طرف د نجات (او خلاصی) او بولئ تاسی ما په طرف د اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی زما او ستاسی معامله هم سره عجیبه ده زه غواړم چې تاسی د ایمان پر لاره روان کړم. او د الله تعالیٰ له عذابو مو وژغورم (وساتم) او ستاسی کوښښ دا دی چې ما هم له خپلو ځانونو سره په دوزخ کېږئ او د یوه جانبو داسی دوستی او خیر غوښتنه له بل جانبو داسی دښمنی او بده غوښتنه.

تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ

بولئ تاسی ما دپاره د دی چې کفر اختیار کړم په الله پوری او چې شریک ونیسم له دغه (الله) سره هغه (خیز) چې نشته ماته په (ربوبیت د) هغه هیڅ علم

تفسیر: یعنی ستاسی د کوښښ حاصل دا دی چې زه معاذ الله له واحد الله څخه انکار وکړم د ده او د ده د انبیاء خبری ونه منم او د ناپوهانو جاهلانو په شان هغه شیان خدای وبولم چې د دوی الوهیت په هیڅ یوه دلیل او علمی اصولو سره هم نه دی ثابت. نه زه پر دغه خبر یم چې د څه لامله (له وجی) دغسی شیانو ته دوی خدای وائی بلکه زه پر دغه ښه پوهیږم چې د هسی اقدام په خلاف قطعیه دلائل قائم دی.

وَأَنَا ادْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ط

حال دا چې زه بولم تاسی هغه (الله) ته چې ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دی.

تفسیر: یعنی زما منشاء دا ده چی په هیڅ شان ستاسی سرونه د هغه واحد الله له درشله لری نشی او تل مو سرونه د هغی دروازی په مخکښی ښکته وی چی نهایت زبردست هم دی او ډیر زیات د خطاؤ ښوونکی هم دی او که مجرم ونیسی نو هیڅوک د هغه ژغورونکی (بچ کوونکی) او خلاصوونکی هم نشته دی د هم دی خبری وې (لایق) او مستحق دی چی هر انسان د ده په مقابل کښی سره له خوفه او رجاء او ویری خپل د عبودیت سر ښکته کړی. په یاد ئی ولری چی زه د هغه پاک الله په پناه کښی راغلی یم چی تاسی د هغه په طرف بولم.

لَا جُرمَ لَكُمْ أَنْ تَدْعُوَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ

حقه او رښتیا (دغه) خبره ده بیشکه هغه (معبود) چی بولئ تاسی ما (عبادت د) هغه ته نشته هغه ته (قوت د) بلنی (نه) په دنیا کښی او نه په آخرت کښی (چی شفاعت وکړی د چا)

تفسیر: یعنی ما سواء الله غځه بل هیڅ شی داسی نه دی چی په دنیا یا عقبا کښی د ډیری ادنیٰ نفعی او ضرر مالک وی، نو د مخلوقاتو بندگی او بلنه که جهل او حماقت نه دی نو بل څه دی؟ ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَنْ دَعْوَاهُمْ فَظُلُّونَ وَأَلَا تَحْشُرُونَ كَانُوا إِلَهُمَا غُدُوًّا وَكَانُوا يُعَادِدْتُهُمْ يُكَفِّرُونَ﴾ جزء ۲۶ (د احقاف (۱) رکوع) ۵-۶ آیت آخر داسی عاجزو او ناتوانو شیانو ته انسان په څه نیت او مقصد تعظیم او تکریم کوی او بولی ئی؟ د ننداری وې (مستحق) غیز دا دی چی په دغو کښی ډیر شیان هغه دی چی دوی پخپله د خپل ځان په طرف دعوت نه ورکوی بلکه د دعوت ورکولو او ویلو قدرت او قوت هم نه لری.

وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

او بیشکه چی ورتله زمونږ (د ټولو) خاص الله ته دی او بیشکه چی مسرفان له حده تیریدونکی (مشرکان) هم دوی ملگری د اور (د دوزخ) دی (چی تل پکښی اوسیږی).

تفسیر: یعنی د کار په انجام کښی د هر ډول (طریقه) تگ او راټگ رجوع او بیرته ورتله د واحد الله په طرف دی. کله چی انسان هلته ورسیری د خپلو ګردو (ټولو) تجاوزاتو او زیادتو نتیجه به ورځرګندیږی. راوښه! چی له دی نه بل زیادت به څه وی؟ چی عاجز مخلوق ته د خالق درجه ورکړه شی.

کله چی فرعونیانو قصد د قتل د هغه مؤمن وکړ نو ده ورته داسی وویل چی

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولَ لَكُمْ

پس ژر ده چی یاد به کړئ تاسو (په وخت د لیدلو د عذاب کښی هغه) چی
زه ئی وایم اوس تاسی ته

تفسیر: یعنی کله چی وروسته له دی نه د خپلی تیری، تجاوز او زیادت د خوند څکونکی یی
نو په هغه وخت کښی به زما دغه پند او نصیحت یادوئ، چی هوا د الله تعالی یوه بنده مونږ ته
دغه گردی (تولی) خبری ښوولی وی او رښتیا ئی فرمایلی وی، لیکن د دغه وخت یادونه،
ارمان، پښیمانتیا او افسوس څه فائده رسوی؟ بلکه بیخی مفید نه واقع کیږی.

وَأَفِضْ أَمْرِئِ إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿۳۷﴾

او سپارم زه هر کار خپل الله ته بیشکه چی الله ښه لیدونکی دی (د تولو
اقوالو او افعالو) د بندگانو

تفسیر: یعنی ما د الله تعالی حجت درتمام کړی دی او د نصیحت خبری مو درپوهولی دی. که
تاسو ئی نه منئ نو زه له هغه سره څه کار او غرض نه لرم. اوس زه خپل ځان بیخی پاک الله ته
سپارم، او پری پوره اعتماد لرم. که تاسی زما ربرولو (تکلیفولو) او ضرر رسولو پسې لویږئ نو
هم هغه الله تعالی زما حامی او ناصر دی، او ټول بندگان د ده تر کتنی لاندی دی. هغه ستا او
زما دواړو معامله گوری. د هیجا هیڅ یو حرکت له ده څخه پټ نه دی. د یوه قانت مؤمن کار
دا دی چی له خپلی امکانی سعی او کوشش ایستلو څخه وروسته نتیجه الله تعالی ته وسپاری.

فَوَقَّهُ اللَّهُ سَيِّئَاتٍ مَّا مَكْرُوا وَحَاقَ بِالْأَلِ فِرْعَوْنُ سُوءُ الْعَذَابِ ﴿۳۸﴾

پس وساته دغه (موسی یا مؤمن سری) لره الله له سختو (عذابونو) د هغو چی
مکر کړی وو دوی او (بالعکس) چاپیر شو په آل د فرعون (سره د فرعون)
بد عذاب (د غرق په دنیا او بد عذاب د غرق په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی د حق او باطل د دغه کشمکش آخری نتیجه داسی شوه چی الله تعالی حضرت
موسی علیه السلام او د ده ملگرو ته سره له هغه مؤمن سری چی له آل د فرعون څخه وو د

فرعونیانو له شره او کیده نجات ورکړ، او محفوظ ئی وساته او د فرعونیانو هیڅ یو مکر او فریب ته ئی د اجراء موقع ور نه کړه، بلکه د دوی هغه مکر او فریب ئی پخپله پر هم دوی واپراوه نو هغه کسان چی د حق منونکیو تعاقب ته وتلی ؤ ووژلی شول او قوم د قلمز په بحیره کښی مفروق او تر اوبو لاندی محروق شول.

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا

اور (د دوزخ) وړاندی کاوه شی (دا کفار) پر دی (اور) هر صبا او هر بیگا

تفسیر: یعنی د دوزخ غای چی په هغه کښی به د قیامت په ورځ ننه ایستلی کیږی هر صبا او بیگا به دوی ته ورشوول کیږی شو د نمونی په ډول د هغه راتلونکی عذاب څه خوند تل وشکی دغه د برزخ د عالم احوال شو له احادیثو څخه ثابت دی چی هم داسی د هر کافر په مخکښی دوزخ او د هر مسلمان په مخکښی جنت صبا او بیگا ورواندی کیږی.

تنبيه: له دغه آیت څخه یواځی د فرعونیانو د معذب کیدلو حال په عالم البرزخ کښی ثابت شوی ؤ وروسته له دی نه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته معلوم کړی شو چی ټول کفار بلکه د مؤمنینو عصات هم په برزخ کښی معذب کیږی (اعاذنا الله منه) کما ورد فی الاحادیث الصحیحة. او له ځینو آثارو ځنی معلومېږی هم هغسی چی د جنتیانو له منځه د شهداؤ ارواح د «طیور خضر» په حواصلو کښی داخلېږی او د جنت په سیل کښی هر صبا او بیگا مشغولېږی هم هغسی د دوزخیانو له منځه د فرعونیانو ارواح د «طیور سود» په حواصلو کښی داخلېږی او د دوزخ په آه او بکا واویلا کښی هر صبا او بیگا کړیږی او سوځیږی او له یوی خوا بلی خوا ته تویونه وهی البته له ارواحو سره د اجسادو اقامت په دوزخ یا په جنت کښی په آخرت کښی کیږی که صحیح وی نو د فرعونیانو په متعلق ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا﴾ او د عامو دوزخیانو په نسبت د «عرض علیه مقعده بالغداة والعشی» د حدیث د الفاظو تفاوت ښائی په هم دغی بناء سره وی والله تعالی اعلم.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ تَدْخُلُوا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٣٦﴾
 وَإِذْ يَتَحَاكَمُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعْفُؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَمَا لَأَنْتُمْ مُّغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِّنَ النَّارِ ﴿٣٧﴾

او په هغه ورځ کښی چی قائم شی قیامت، (نو وبه ویلی شی له جانبه د الله

ملائکو ته) ننباسی تاسی آل د فرعون (سره له فرعون) په ډیر سخت عذاب کښی (له عذابه د برزخ) او (یاد کړه) هغه چی جگړه به کوی (دوزخیان د دوزخ) په اور کښی پس وبه وائی ضعیفان (کشران تابعان) هغو کسانو ته چی سرکشان (او مشران متبوعان وو) بیشکه وو مونږ تاسی ته تابعان پس آیا اوس یی تاسی (ای متبوعانو!) دفع کوونکی له مونږ څخه کومه برخه له اوره (د دوزخ)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی مو پر مونږ خپل اطاعت او اتباع کوله چی د هغه لامله (له وجی) مونږ نیولی شوی یو اوس دلته خو مونږ ته څه گته (فائده) او نفع راوړوئ! آخر مشرانو ته لارم دی چی د خپلو کشرانو لږ خبر او احوال واخلي آیا گورئ چی نن مونږ په څرنګه سخت عذاب او مصیبت کښی اخته یو! آیا ستاسی له لاسه نه دی پوره چی له دغو مصائبو کومه برخه له مونږ څخه لری او سپکه کړئ؟

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ۝۸۰

وائی هغه کسان چی تکبر ئی کړی ؤ (سرکش او متبوع وو چی څنګه به دفع کوو عذاب) بیشکه مونږ ټول په دوزخ کښی یو بیشکه الله په تحقیق حکم کړی دی په منع د بندګانو کښی (داسی چی هر شوک ئی خپلو خپلو هغو ځایونو ته چی له دوی سره وړ (مستحق) او لائق ؤ ولیږل، مستحقان د جنت، جنت ته، او لائقان د دوزخ دوزخ ته)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی خپل ځانونه ئی په دنیا کښی لوی ګڼل اوس داسی جواب ورکوی چی مونږ او تاسی دواړه په دغه مصیبت کښی اخته او مبتلا یو. الله تعالیٰ زمونږ د هر یوه په نسبت سم د مونږ له جرمه سره خپله فیصله اورولی ده چی د ده دغه صادر حکم بیخی قاطع او لایتغیر دی. او د دغی خبری موقع نه ده پاتی چی یو د بل په کار ورشی. مونږ یواځی خپل مصیبت زغملی شو. کله چی مونږ خپل دغه دروند مصیبت نشو سپکولی نو بیا به تاسی ته څه گته (فائده) او منفعت دررسولی شو.

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ۝۸۱

او وبه وائی هغه کسان (چی پراته دی) په اور کښی خزانچیانو متصرفانو د دوزخ ته چی دعاء وکړئ (زمونږ دپاره) رب خپل ته چی سپک کړی له مونږه یوه ورځ له عذاب (چی لږ څه په ارام شو).

تفسیر: یعنی کله چی له خپلو دغو مشرانو څخه بی هیلی او مایوس شی نو له هغو پرېستو څخه به داسی غوښتنه کوی چی د دوزخ په انتظام مسلطی دی چی خیر تاسی خپل رب ته ووايي چی اقلا د یوی ورځی له مخی خو زموږ په دغه عذاب کښی څه تقلیل، تخفیف او تعطیل وفرمانی خو مونږ لږ څه په ارام شو.

قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمُ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَىٰ
قَالُوا فَاذْعُوا وَمَا دُعُوا الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۝

وبه وائی (متصرفان د دوزخ دوزخیانو ته) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان ستاسی په دلائلو ښکاره ؤ (د قدرت) وائی (ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ نو وبه وائی (متصرفان د دوزخ) پس وبولی تاسی (پخپله الله) او نه دی دعاء د کافرانو مگر په گمراهی کښی (چی هیڅ فائده ورته نه رسوی).

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی مو د هغه خبره ونه منله او د انجام فکر مو ونه کړ چی په هغه سره څه گټه (فائده) تاسی ته دررسیده اوس مو موقع له لاسه وتلی ده اوس په هیڅ ډول سعی، کوښښ، تملق او سپارښت سره څه کار نشی کیدی اوس هم دلته پراته وسئ! او په ژړا او انګولا سره اوقات تیروئ! او راز راز (قسم قسم) رپرونه (تکلیفونه) او عذابونه گالی (برداشت کوئ)! مونږ نه په داسی معاملاتو کښی گوتی وهلی شو او نه د چا په سپارښت کښی خپله خوله خوځولی شو او نه ستاسی له دغی ژړا او انګولا څخه څه فائده تاسی ته رسیدی شی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «د دوزخ پرېستی به وائی چی سپارښت کول زموږ کار نه دی مونږ خو د عذاب ورکولو لپاره مقرری یو او سپارښت کول د رسولانو کار دی حال دا چی تاسی له رسولانو سره مخالفت کوو».

تنبیه: له دغه آیت څخه معلوم شو چی په آخرت کښی د کفارو په ادعیه وو کښی به هیڅ تاثیر نه وی باقی که په دنیا کښی الله تعالی کفارو ته د دوی د دعاء په اثر څه شی ورکړی هغه بېله خبره ده لکه چی ابلیس ته ئی تر قیامته پوری مهلت ورکړی دی.

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

بیشکه چی مونبر خامخا مدد کوو له رسولانو خپلو سره او (مدد کوو له) هغو کسانو سره چی ایمان ئی راوړی دی په ژوندانه لږ خسیس کښی (په حجتو او په ظفر او په انتقام له اعداؤ د دوی)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی د مرسلانو خبرو ته وقعت او وقار ورکوی او د هر مقصد دپاره چی انبیاء الله ودریږی د الله تعالیٰ په امداد او نصرت سره په هغه کښی مظفر او کامیاب کیږی د حق منونکیو اعمال او ایثار بیخی نه ضائع کیږی اگر که په منځ کښی ډیر هسک (اوچت) او تبت واقع او د امتحانانو مواقع وروړندی شی مگر بالاخر حزب الله فائزالمرام گرځی. په علمی حیثیت او په حجت او برهان سره خو تل دوی فائزان او بریالیان دی لیکن مادی فتحه او ظاهری عزت او رفعت هم بالاخر د هم دوی په برخه کیږی. د صداقت دښمن هیچیری معزز او پتمن نشی پاتی کیدی. د اعداؤ الله علو او عروج تش د کتو څگ او د سودا د څوښ په شان دی بالاخر دوی د قانتینو مؤمنینو په مقابل کښی ښکته، خوار او ذلیل کیږی او الله تعالیٰ څو له دوی نه د خپلو اولیاؤ انتقام وانه خلی نه ئی پریږدی. لیکن واضح دی وی چی هغه وعده چی په دغه آیت کښی له مؤمنینو سره کړی شوی ده په هغه تقدیر سره ایفاء او انجام مومی چی مؤمنین هم په حقیقی اوصافو سره مؤمنین او د سید المرسلین صحیح متبعین وی ﴿وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (د آل عمران ۱۴ رکوع ۱۳۹ آیت) د مؤمنینو خصال په پاک قرآن کښی ځای په ځای مذکور دی ښائی چی هر مسلمان د خپل ایمان او ایقان زر د دغه محک په تیږه (گټه) ومړی! او د هغه حسن او قبحه، سره او ناسره ځانته معلوم کړی!.

وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ⑤

او په هغه ورځ چی وبه دریږی شاهدان (له ملائکو، انبیاء مؤمنانو، پر منکرانو باندی)

تفسیر: یعنی د حشر په میدان کښی کله چی اولین او آخرین گرد سره تولیږی حق سبحانه و تعالیٰ به پخپل فضل علی رؤوس الاشهاد د دوی سرفرازی عزت او رفعت ښکار کوی. په دنیا کښی لږ څه شبهه پاتی کیږی او التباس هم واقع کیږی لیکن هلته به لږ څه ابهام او التباس باقی نه پاتی کیږی.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعَذَرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ⑥

په هغی ورځی کښی به هیڅ نفع نه رسوی ظالمانو ته معذرت عذرونه د دوی او شته دوی ته لعنت لریوالی له رحمته او شته دوی ته ناکاره کور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی له دوی سره به هیڅ مدد او مرسته او لاس نیوی نه کیږی د مقبولینو په مقابل کښی ئی دغه د مطرودینو انجام بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَىٰ وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَٰئِيلَ الْكِتَابَ ۚ هُدًى وَذِكْرَىٰ لِأُولَى الْأَلْبَابِ ۝۳۷

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته (امور د) هدایت (توریت) او په میراث مو ورکړ بنی اسرائیل اولادی د یعقوب ته کتاب (د توریت) په دی حال کښی چی هدایت سمه لاره ښوونکی ؤ او ذکر پند (او پوهه) وو دپاره د خاوندانو د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی وگوره چی فرعون او د ده قوم سره د دومره زور او قوت د الله تعالی د دهنمنی له سببه څرنګه سپیره هلاک او برباد شول او د موسی علیه السلام په برکت او لار ښوونه د بنی اسرائیلو مظلوم او کمزور قوم څنګه ترقی او ودانی وموندله؟ او د دغه عظیم الشان کتاب (توریت) وارث وګرځاوه شو چی د دنیا د عقلا دپاره ئی د هدایت د دیوی په شان کار ورکوي.

فَأَصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۖ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ۝۵۵

پس صبر وکړه (ای محمده! په ایذاء د کفارو) بیشکه چی وعده د الله حقه ده (په نصرت د انبیاء، په اهلک د اعداء) او مغفرت وغواړه دپاره د گناه (د امت) خپل (له الله) او تسبیح وایه سره له ثناء د رب خپل هم په آخره د ورځی کښی او (هم) په اوله د ورځی کښی (یعنی تل تسبیح تحمید ووايه!)

تفسیر: یعنی ای محمده! تاسی هم داده او متسلی اوسئ هغه وعده چی له تاسی سره کړی شوی ده هغه هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی ده. الله قدوس په دواړو دارینو کښی تاسی او ستاسی په

طفیل ستاسی گردو (تولو) متبعینو ته عزت او سرلوری عطاء فرمائی. ولی دغه خبره ضروری ده چی د الله تعالیٰ د خوښی او رضاء حاصلولو دپاره پر هر قسم شدائدو او نوابو صبر وکړئ او له هر چا څخه په هره درجه چی د تقصیر امکان وی له الله تعالیٰ څخه د هغه بڼه او معافی وغواړئ! او همیشه صبا او بیگا د خپل رب د تسبیح او تحمید قولاً او فعلاً ورد او عادت ولرئ! په ظاهر او باطن کښی د الله تعالیٰ له یاده غافل نشئ بیا د الله تعالیٰ امداد او مرسته (مدد) یقینی ده. په دغه سره ئی رسول الله مبارک مخاطب گرځولی دی او بالوسيله گرد (تول) محمدی امت ته ئی آورو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه ارشاد فرمائی چی «حضرت رسول صلی الله علیه وسلم به په هره ورځ کښی سل ځلی استغفار فرمایه. د هر بنده تقصیر د ده له درجی سره موافق دی. نو ځکه هر چا سره استغفار یو ضروری شغل او کار دی».

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَتْهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ الْكِبَرُ مَا هُمْ بِالْغَايَةِ

بیشکه هغه کسان چی مجادله جگړه کوی په (بطلان) د آیتونو د الله بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی (ښکاره شوی) وی دوی ته (بله هیڅ خبره نشته) بیشکه چی نه دی په سینو (زړونو) د دوی کښی مگر کبر او سرکشی ده چی نه دی دوی رسیدونکی هغه (برهان) ته

تفسیر: یعنی هغه کسان چی خامخا د الله تعالیٰ د توحید په دلائلو او په سماویه وو کتابونو او د انبیاء الله په معجزاتو او هدیاتو کښی خامخا جگړی او مناقشی کوی، او بی سنده خبری وائی او د حق غیر بی اثره گرځوی او بطلان ئی غواړی، حال دا چی د دوی په لاس کوم حجت، دلیل او برهان هم نشته. او نه فی الواقع په هغو ښکاره شویانو کښی د څه شک او شبهی موقع شته. او یواځی، تکبر، غرور، لوی د دغی خبری مانع ده چی حق ته غاړه کیږدی او د نبی متابعت وکړی. دوی ډیر خپل ځان لوی او پورته گنی او غواړی چی له نبی څخه پورته وی یا اقلاً د نبی په مخ کښی خپل سرونه ښکته نه کړی. لیکن په یاد ئی ولرئ چی دوی له سره په دغه مقصد کښی بری نه مومی، او هر ورو (خامخا) مجبور دی چی د نبی په مخکښی د اطاعت سر ښکته کړی، که نه ډیر سخت ذلیل او رسوا کیدونکی دی.

فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٧﴾

پس پناه ونیسه په الله پوری (له شره د دوی) بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه

اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د افعالو نو جزاء به ورکړی دوی ته)

تفسیر: یعنې له الله تعالیٰ څخه پناه وغواړه چې هغه د دغو مجادلینو له دغو خیالاتو څخه نجات درکړی او د دوی له شره دی وساتي. وروسته له دې نه د غچینو هغو مسائلو تحقیق دی چې په هغو کښې خلق سره جگړې کوي. مثلاً بحث بعدالموت وروسته له مرګه بیا ژوندی راپاڅیدل چې دغه امر دوی محال ګانه یا د الله تعالیٰ له توحیده ئې انکار کوي.

لَخَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۵۸﴾

خامخا پیدا کول د آسمانونو او د ځمکې ډیر لوی دی له پیدایښته د خلقو ولیکن اکثر د خلقو نه پوهیږي (په آسانی د دغه دوهم پیدایښت لکه د اول).

تفسیر: یعنې ظاهراً له مادی حیثیته د آسمان او د ځمکې د عظمت او جسامت په مخکښی د انسان حقیقت څه دی؟ حال دا چې دغه خبره مشرکین هم مني چې د آسمان او د ځمکې پیدا کوونکی هم دغه واحد قدوس الله دی. بیا هغه لوی ذات چې د دغومره لویو مخلوقاتو پیدا کوونکی وی آیا هغه ته د انسانانو اول ځلی یا دوهم ځلی پیدا کول کوم سخت یا مشکل کار دی؟ د تعجب ځای دی چې پر دغسی غټو غټو خبرو هم ډیر خلق نه پوهیږي.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿۵۹﴾

او نه سره برابري (يو) ږوند (غافل جاهل) او بل کتونکی (ذاکر - عالم) او (هم داسې نه برابري سره) هغه کسان چې ایمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی ښه (عملونه) او نه هغه چې بدکار دی، ډیر لږ پند اخلی تاسی (ای خلقو).

تفسیر: یعنې یو داسې ږوند چې د حق سمه صافه لاره نشی لیدلی او یو لیدونکی چې په نهایت بصیرت سره صراطالمستقیم کتلی شی او پری پوهیږي آیا دغه دواړه سره برابر کیدی شی یا د

یوه نیکوکار مؤمن او د بدکار کافر انجام سره یو شانی کیدی شی؟ که داسی نه وی نو ضرور دی چی یوه داسی ورځ به وی چی د دغو دواړو په منځ کې به فرق او تفاوت ښکاره شی او د دغو دواړو د علمونو او د عملونو د ثمراتو نتائج په ډیر اکمل صورت سره ظاهر او ښکاره شی مگر افسوس چی تاسی دومره هم نه پوهیږئ؟

إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

بیشکه چی قیامت خامخا راتلونکی دی نشته هیڅ شک په (راتللو د) دغه (قیامت) کېنې ولیکن زیاتره د خلقو ایمان نه راوړی (په قیامت او تصدیق ئی نه کوی) او فرمائی رب ستاسی (ای بندگانو زما) تاسی وبولی ما چی قبلوم تاسی ته (دعاء ستاسی)

تفسیر: یعنی ماته عبادت وکړئ! چی د هغه بدل او جزاء به درکړم او له ما غځه وغواړئ! چی ستاسی دغه غوښتنه به توی او تشه نه ځی.

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دُخْرِينَ ﴿٢٥﴾

بیشکه هغه کسان چی تکبر (سرکشی) کوی له عبادت څخه زما ژر ده چی ننه به وځی دوی په دوزخ کېنې په دی حال کېنې چی خوار او سپک وی

تفسیر: د بندگی شرط له الله تعالیٰ څخه غوښتنه ده، نه غوښتل تکبر او غرور دی او له دی آیت څخه معلومیږی چی الله تعالیٰ ته د بندگانو غو او دعاء ورسپیږی دغه خبره خو بیشکه برحقه ده مگر د دی مطلب داسی نه دی چی د هر بنده هره دعاء قبلوی یا ښائی چی قبوله ئی کړی یعنی هر هغه شی چی غواړی هم هغه شی ورته ورکړی. نه! د ده د دعا اجابت څو اقسامه او انواع لری چی په احادیثو کېنې بیان کړی شوی دی. د کوم شی ورکړه او عطاء د الله تعالیٰ پر مشیت موقوفه او د ده د حکمت تابع ده کما قال فی الركوع الرابع ۱۴ آیت من سورة الانعام ﴿فَيُكَلِّفُ مَا تُدْرِكُونَ الْإِنشَاءَ﴾ په هر حال د بندگانو کار د الله له ډبراره هم دغه غوښتنه ده او دغه غوښتنه فی حد ذاته یو عبادت بلکه د عبادت ماغزه او لبالباب دی «الدعاء مخ العبادة».

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ط

الله هغه (ذات) دی چی گرغولی نی ده تاسی ته شپه لپاره د دی چی آرامی وکړئ تاسی په هغی کښی او (گرغولی نی ده) ورځ لیدلو ته

تفسیر: د شپې په مستریحه یخه او تیاره فضاء او د هوسانی (آرام) او د راحت په هوا کښی ټول خلق د استراحت خوب کوی هر کله چی ورځ شی نو په نوی نشاط او تازه قوت سره پاڅیږی او د لمر په رڼا (رڼا) کښی پخپلو کارو او چارو کښی بوخت (مشغول) او لگیا کیږی په دغه وخت کښی د تگ او راتگ لیدل کار کول او د نورو اعمالو دپاره د مصنوعی رڼا (رڼا) بیخی ضرورت نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَر النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣١﴾

بیشکه الله خامخا څښتن (خاوند) د فضل دی پر انسانانو ولیکن زیاتری د انسانانو شکر نه وباسی (په دغو نعماو د الله)

تفسیر: یعنی د حقیقی منعم پیژندل هم دغه څی چی په قول او فعل او په ځان او زړه نی شکر اداء کولی خو ډیر خلق د شکر ایستلو په ځای شرک اختیاری.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآلِي تَوْفُكُونَ ﴿٣٢﴾

دغه (ذات) تاسی ته الله دی رب پالونکی ستاسی چی خالق پیدا کوونکی د هر څیز دی نشته هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی یواځی پس کوم طرف ته گرغولی شوی یی تاسی (له عبادت د ده)

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی گرد (ټول) نعمتونه د الله تعالی له طرفه منع نو ښائی چی بندگی هم هغه ته وکړئ! وروسته د دغه مقام له رسیدلو بیا تاسی ولی بی لاری کیږئ چی حقیقی مالک یو ذات وی او عبادت وکړی شی د بل چا.

كَذَلِكَ يُؤْفِكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧٣﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ
لَكُمْ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٤﴾

هم داسی (لکه چي گرځولی شوی دی قوم ستا) گرځولی کبړی (له حقه) هغه
کسان چي و له آيتونو د الله به ئی انکار کوو الله هغه (ذات) دی چي
گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه ځای د قرار (چي پری گزران او معاش کوئ)
او (گرځولی ئی دی تاسی ته) آسمان چت (د قبی په شان) او صورتونه ئی
ترلی دی ستاسی پس ډیر ښائسته جوړ کړه صورتونه ستاسی او روزی ئی
درکړی ده تاسی ته له طبیاتو پاکیزه وو (لذتناکو شیانو) دغه (خالق مصور
رازق) الله دی رب پالونکی ستاسی پس ډیر برکتی (ډیر پورته دی شان) د الله
چي رب پالونکی د ټولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی له گردو (ټولو) ساکبانو (جاندارو) څخه د انسان صورت ښه، بهتر او ښکلی او د
ده روزی ئی پاکه صافه گرځولی ده.

هُوَ الْحَيُّ

هم دی ژوندی دی تل په یو حال باقی قائم کامل تدبیر والا

تفسیر: چي له هیڅ یوه حیثیته او جهته له سره فناء او موت نه پری طاری کبړی او نه طاری
کیدي شی او ظاهر دی کله چي د الله تعالیٰ حیات ذاتی او دائمی دی نو د ده د حیات گرد
(ټول) لوازم ذاتی او دائمی دی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ
لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی یواځی پس وېولی هم دی په
دی حال چي خالص کوونکی یی تاسی خاص دغه (الله) لره (د) دین (له)

شرکه) توله ثناء ده خاص الله لره چی رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی گرد (تول) کمالات، محامد، محاسن د حیات د وجود تابع دی. هغه چی علی‌الاطلاق حی دی هم دی د عبادت وړ (لایق) او مستحق دی او د گردو (تولو) کمالاتو مالک دی څکه په «هوالحی» پسی وروسته ئی «الحمد لله رب العالمین» وفرمایل لکه چی په پخوانی آیت کبی ئی د نعمتونو له ذکر څخه وروسته «فتبارک الله رب العلمین» فرمایلی ؤ. له څینو اسلافو څخه منقول دی چی وروسته له «لا إله الا الله» څخه بنائی «الحمد لله رب العلمین» وویل شی د هغه ماخذ هم دا آیت دی.

قُلْ إِنِّي نُهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِي
الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ١٦

ووايه (ای محمده دوی ته) بیشکه زه منع کړی شوی یم له دی نه چی عبادت وکرم د هغو (بتانو) چی بولئ ئی تاسی غیر له الله کله چی راغلل ماته ښکاره دلیلونه (د توحید) له (جانبه د) رب پالونکی زما او امر حکم کړی شوی دی پر ما چی غاړه کیږدم (تابع شم) رب پالونکی د (تمامو) عالمیانو ته

تفسیر: یعنی وروسته د قدرت د دغو ښکاره و دلائلو څخه آیا دغه حق او مناسب دی چی انسان پاک واحد الله ته د عبودیت او اخلاص سجده ونه کړی او مخصوصاً ورته ایل، مطیع او تابع نشی او احکام ئی له زړه ونه منی.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تَرَابٍ

الله هغه (ذات) دی چی (اول) ئی پیدا کړی دی (نیکه) ستاسی له خاورو نه

تفسیر: یعنی ستاسی پلار آدم، یا تاسی مو په داسی شان له خاورو څخه پیدا کړئ. هغه نطفه چی تاسی تری پیدا کیږئ د هغو ماکولاتو او مشروباتو خلاصه ده چی له ځمکی څخه پیدا کیږی.

ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ

بیا ئی (پیدا کره اولاده د آدم) له نطفی (اوبو د منی) بیا له کلکی توتی د وینو

تفسیر: یعنی بنی آدم اصلاً د اوبو له غاڅکی د منی له قطری څخه مخلوق دی، چی وروسته ترلی وینه کیږی او د حیات نور مدارج پری کوی.

ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِيَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ ثُمَّ لِيَآلِفُوا أُمُورًا
وَمِنْكُمْ مَنْ يَتُوبُ مِنْ قَبْلُ وَلِيَبْلُغُوا أَجَلَ مُسَمًّى

بیا راوباسی تاسی (له ارحامو د میندو) اطفال واړه (بیا تربیت کوی ستاسی) دپاره د دی چی ورسپړئ تاسی منها د قوت خپل ته بیا (ژوندی ساتی تاسی) دپاره د دی چی شی تاسی زاړه (بی قوته بی مجاله) او ځینی له تاسی هغه دی چی مړه کول شی پخوا له دی (بلوغه) او (ساتی مو) دپاره د دی چی ورسپړئ تاسی تر هغی نیتی په نامه کړی شوی پوری (چی وخت د مرگ دی)

تفسیر: یعنی له وړوکیڼویه څلمی کیږئ او له څلمیتویه زورتوب ته رسپړئ او ځینی سری پخوا له څلمیتویه یا زورتویه مری. په هر حال گرد (تول) تر یوه ټاکلی (مقرر کړی) معین میعاد او لیکلی شوی وعدی پوری رسپړی. له موت او حشر څخه هیڅوک نه دی خلاص او نه تری مستثنی کیدی شی. ﴿كُلٌّ مِنْ عَلَيْهَا فَأَن يُغْفَرْ لَكَ ذُنُوبَكَ وَلَا تَلْزَمُ﴾

وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

او دپاره د دی چی تاسی عقل ورکړئ (په دلائلو د وحدانیت او قدرت د الله او په بعث بعد الموت)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی به فکر او دقت وکړئ چی دومره احوال او ادوار پر تاسی تیر شوی دی ممکن چی یو بل حال او دوره هم پر تاسی تیره شی چی وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل دی نو هغه تاسی ولی مشکل او محال گنئ؟»

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قُضِيَ أَمْرُ آتِنَا يَقُولُ لَهُ
كُنْ فَيَكُونُ ﴿٢٥﴾

(الله) هم هغه (ذات) دی چی ژوندی کول کوی او مړه کول کوی پس هر کله چی اراده حکم وکړی د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چی وائی ورته چی (موجود) شه پس هغه موجود شی (بی له مهلته).

تفسیر: یعنی د ده کامل قدرت او د «کن فیکون» د شان په مقابل دغه څه سختی او اشکال لری چی وروسته له مرگه مو بیا ژوندی کړی؟

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ الَّتِي يُصَرِّفُونَ ﴿٢٦﴾
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَمِمَّا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ
يَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ إِذَا الْأَعْلَىٰ فِي أَعْنَاقِهِمُ وَالسَّلَاسِلُ

آیا نه وینی ته هغه کسان چی مجادله جگړه (او نزاع) کوی په آیتونو (قرآن) د الله کښی پس کوم طرف ته گرځولی شی دوی له تصدیقه د هغو. هغه (کسان) چی تکذیب نئ کړی دی په دغه کتاب (قرآن) او په هغو (شیانو) چی رالیرلی مو دی په هغو سره رسولان (پخوانی) خپل پس ژر ده چی پوه به شی دوی (چی د دغه تکذیب بده نتیجه کیږی؟) کله چی وی به (د اور) غارکئ په غاړو د دوی کښی او ځنځیرونه به هم وی (په پښو د دوی)

تفسیر: د ځنځیر یو سر به په غاړه پوری نښتی وی او بل سر به نئ د پرښتو په لاسو کښی وی او په دغه ډول (طریقه) دوی د مجرمانو او قیدیانو په شان راوستل کیږی.

يُسْحَبُونَ ﴿٢٨﴾ فِي الْحَمِيمِ لَا تُمْرُقُونَ النَّارَ يُسْجَرُونَ ﴿٢٩﴾

چی رابنکلی کیږی به دوی په اوبو ډیرو تودو کښی بیا به په اور (د دوزخ) کښی سوځول وړیتول شی دوی (او اور به له داخله او له خارجه هغوی راچاپیر کړی).

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی به کله په ایشیدلو ډیرو سوځوونکیو اوبو سره او کله به په اور سره عذاب ورکول کیږی (اعاذنا الله منهما).

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٤٧﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ

بیا به وویل شی دوی ته چی چیرته دی هغه (بتان) چی وی تاسی چی شریکول به مو (له الله سره په عبادت کښی) بغیر له الله (چی اوس خلاص کړی تاسی له عذابه).

تفسیر: یعنی په دغه وخت به له دوی ځنی هیڅ یو په کار نه ورځی. که مو له لاسه پوره وی او توانیږئ نو هغوی خپل مدد ته راوبولی.

قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا

نو وبه وائی (کفار) چی ورک شول له مونږ څخه (هغه معبودان زمونږ)

تفسیر: یعنی له مونږ څخه خطا او ورک او مونږ تری تیر شو. بنائی په دغه وخت کښی به عابدین او معبودین سره بیلول شی یا به د «ضلوا عنا» مطلب داسی وی چی اگر که موجود دی مگر کله له دوی نه کومه فائده نه رسیږی نو د دوی وجود او عدم سره برابر دی.

بَلْ لَمْ يَكُنْ تَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا

بلکه ګویا نه وو مونږ چی بلل به مو (په عبادت سره دغه بتان) پخوا له دی نه هیڅ شی

تفسیر: اکثر و مفسرینو د دی مطلب داسی اخیستی دی په دنیا کښی مونږ هغو کسانو ته چی بلنه کوله اوس رابنکاره شوه چی هغوی په واقع کښی هیڅ شی نه و. ګواکی د حسرت او افسوس په ډول (طریقه) په دغو الفاظو سره پر خپلی غلطی اعتراف کوی لیکن د حضرت شاه

صاحب د کلام حاصل دا دی چی مشرکین رومی منکران شوی وو. چی مونږ له سره له تا سره شریک نه دی درولی اوس ویریدلی د دوی له خولی څخه به دغه الفاظ وځی چی «ضلوعنا» چی په دغه سره به د شریک درولو اعتراف کوی. بیا لږ څه خپل ځانونه سنبالوی او بیا به انکار کوی چی مونږ له الله څخه ماسوا بل شی له سره نه دی بللی.

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

هم داسی (په شان د دغو مجادلانو) گمراهان کوی الله کافران (چی سمه لاره به نه مومی)

تفسیر: یعنی لکه چی دلته له ډیر انکار کولو څخه وښویدل او ویریدل او داسی اقرار ئی وکړ، په دنیا کېی هم د هم دغو کفارو هم دغه حال و. نو وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالی له جانب داسی چی

ذَلِكَ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٢٥﴾

دغه (گمراهی او عذاب) تاسی ته په سبب د هغه دی چی ویئ تاسی چی خوشالی به مو کوله په ځمکه کېی په ناحقه سره او په سبب د هغه چی ویئ تاسی چی تکبر (لوئی) به مو کوله په ناحقه سره

تفسیر: یعنی ومولید چی د ناحق غرور، تکبر او لوئی آخره خاتمه او عاقبت داسی کیږی! اوس مو هغه لوئی او ښودنه چیری لاره؟ او بیا وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالی له جانب داسی چی

ادْخُلُواْ أَبْوَابَ جَهَنَّمَ

ننوخئ تاسی په (اوو) دروازو د دوزخ کېی

تفسیر: یعنی هر قسم مجرم په هم هغه وره کېی ننوخئ چی د دوی دپاره تاكلی او مقرر کړی شوی دی.

خُلِدِينَ فِيهَا قَيْسٌ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ ۝ فَاصْبِرْ
إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۖ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ
أَوْ تُؤْفِكَنَّكَ ۖ فَالْيَتَنَّا يُرْجَعُونَ ۝

په دی حال چی همیشه پاتی کیدونکی اوسئ په دغه (دوزخ) کښی پس
ناکاره غای د متکبرانو دی (دا دوزخ) پس صبر وکړه (ای محمده! په ضرر
د کفارو) بیشکه چی وعده د الله (په نصرت د اولیاؤ او اهلاک د اشقیاء)
حقه ده پس که وشو مونږ تاته غځینی د هغه عذاب چی وعده ئی کوو مونږ له
هغوی سره (نو ډیر ښه ده!) یا قبض کړو مونږ تا پس (په هر حال کښی)
خاص مونږ ته بیا بیرته راوستل شی دوی (نو جزاء به ورکړه شی دوی ته)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د ده دپاره د عذاب ورکولو کومه وعده چی فرمایلی وه هغه یقیناً پوره
او ایفاء کیدونکی ده. ممکن دی چی غځینی مواعید د رسول الله مبارک په حیات کښی په سر
ورسپړی لکه چی د بدر او معظمی مکي فتح او نور فتوحات یا د دوی له وفاته وروسته. په هر
حال دوی له مونږ څخه خپل ځانونه نشی ژغورلی (ساتلی) او نه ئی چیری ایستلی شی د گردو
(تولو) انجام زموږ د قدرت په لاس کښی دی د دوی د عذاب تکمیل له دغه ژوندانه څخه وروسته
کپړی او دوی په هیڅ صورت سره خپل ځان زموږ څخه نشی خلاصولی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَمِنْهُمْ مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ
وَمِنْهُمْ مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۖ

او خامخا په تحقیق لېږلی وو مونږ رسولان پخوا له تانه چی غځینی له (یو لک
۲۴ زره انبیاؤ) هغه (۲۹) انبیاء دی چی قصی د هغو کړی دی مونږ تاته او
غځینی له دغو هغه انبیاء دی چی قصی نه دی کړی مونږ تاته،

تفسیر: یعنی د غځینو انبیاء تفصیلی حال ئی تاسی ته بیان کړی دی. او د غځینو ئی نه دی
کړی. او امکان لری چی د دی آیت له نزوله وروسته ئی د هغوی تفصیلی حال هم بیان کړی وی
په هر حال د هغو رسولانو نومونه چی معلوم دی پر هغو باندی تفصیلاً او پر هغو چی نوم او نور
ئى نه دی معلوم اجمالاً ایمان راوړل ضروری دی ﴿لَا تَقْرَأُ بَيْنَ أَهْلِ يَدِّكَ﴾

وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ

او نه وو هیڅ رسول ته (او نه ئی مقدور وو) دا چی راوړی کوم یو دلیل (د قدرت د الله تعالی) مگر په اذن حکم د الله سره

تفسیر: یعنی د الله تعالی په مخکښی ټول سره عاجزان دی. رسولانو ته هم د دی خبری واک او اختیار نشته چی هر معجزه چی د دوی زړه وغواړی هم هغه معجزه ور وښی. دوی یواځی هم هغه معجزات ښولی شی چی د هغی د ښوونی اجازت د رب العزت له طرفه دوی ته شوی وی.

فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ

پس هر کله چی راغی امر حکم د الله حکم فیصله به وکړه شی په حقه سره او زیان به وکړی هلته باطلوونکی (د حق دروغجنان)

تفسیر: یعنی څه وخت چی د الله تعالی حکم رسیږی د رسولانو او د دوی د اقوامو په منځ کښی په عدل او انصاف سره حکم فیصله صادریږی. په دغه وخت کښی رسولان کامیاب او فائزالمرام کیږی او د باطلو منونکیو په برخه پرته (علاوه) له ذلته او رسوائی بل هیڅ شی نه رسیږی او حکمت په نه واقع کیدلو د دغو کښی دا دی چی.

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ

الله هغه (ذات) دی چی پیدا کړی ئی دی تاسی ته چارپایان دپاره د دی چی سوړیږئ پر ځینو د دوی او له ځینو د دوی خورئ تاسی. او دی تاسی لره په دغو انعامو کښی ډیری نفعی او دپاره د دی چی ورسپړئ تاسی په دوی سره هغه حاجت ته چی په سینو (زړونو) ستاسی کښی وی

تفسیر: مثلاً د دوی له پوستکی، خرمنی، وړیو، وښتانو او نورو څخه راز راز (قسم قسم) فائدی، اخلی پر دوی باندی سورلی پخپل ځای کښی یو مقصد دی او د سورلی په وسیله انسان

ڊير ديني او دنياوي مقاصد حاصلولي شي.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ۝

او پر دغو انعامو (په بر کښي) او پر بيري (په بحر کښي) سورول کيږئ
تاسي

تفسير: يعنى په وچه کښي د شاروو پر شا، او په سيند کښي پر بيريو سواره گرځئ او مال او اسباب مو هم پري باروئ.

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ ۚ فَآيَ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ ۝

او ښيي تاسي ته دلائل (د قدرت) خپل پس له کوم يوه له دلائلو (د قدرت)
د الله څخه انکار کوئ تاسي

تفسير: يعنى سره د دومره ښکاره وو دلائلو له ليدلو بيا انسان تر کوم حد او اندازي پوري پخپل شک او انکار کښي ټينگ ولاړ دى لا نه دى معلوم چي الله تعالى د خپل قدرت څومره نورى ښيي او دلائل هم ورښيي؟

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَأَسَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَعْنَى عَنْهُمْ مَّا كَانُوا يُكْسَبُونَ ۝

آيا پس نه دى گرځيدلى دوى په ځمکه (ملکونو) کښي پس چي وگوري دوى چي څرنگه شو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چي پخوا له دوى نه (تير شوى) وو. چي وو هغوى ډير زيات له دغو (کفارو) څخه او ډير سخت وو په (بدني) قوت او (مدني) آثارو په ځمکه کښي پس هيڅ دفع ونه کړه له دوى نه هغه (اعمال) چي وو هغوى چي کسب پيدا کول به ئي (چي اموال او رجال او نور وو)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه ډیر داسی اقوام تیر شوی دی چی په سرو او ملاتړ، زور او قوت او نورو شیانو کښی له دغو موجوده وو کفارو غنی ډیر قوی ؤ. هغوی له دوی غنی زیاتی او مهمی نښی او یادونی په غمکه کښی پریښی دی لیکن څه وخت چی د الله تعالیٰ عذاب ورنازل شو نو هغه زور او قوت، سامان او وسائل هیڅ د دوی په کار ورنغلل او سره له هغو سپیره، هلاک او تباہ شول.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ
وَحَقَّ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۸۳﴾

پس هر کله چی رابه غلل دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) نو خوشاله به شول (دغه کفار استهزاء) په هغه چی له دوی څخه به وو له علمه (اخباره پوهنه) او چاپیر (محیط منعکس) شو پر دوی هغه (عذاب) چی وو به دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی.

تفسیر: یعنی د معاش د وجوه او مادیه ؤ ترقیاتو کوم علوم او فنون چی له هغوی سره ؤ او پر هغو غلطو عقیدو چی دوی خپل زړونه تړلی ؤ او پر هغو به ئی تکبر، تفاخر او لوئی کوله او د انبیاء علیهم السلام علومو او هدایاتو ته به ئی په سپکه کتل او په تحقیر به ئی لیدل، او پری توکی او مسخری به ئی کولی. بالاخر داسی یو وخت راغی چی هغوی ته د خپلو هم هغو توکو او ملنډو نتیجه او حقیقت پخپله ورښکاره شوه او د هغه تمسخر او استهزاء مورد پخپله هم دوی وگرځیدل.

فَلَمَّا رَأَوْا بَاسَنَا قَالُوا الْمَثَلُ بِلِلّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِهَا
كُتِبَ لَهُمْ مَسْرُكِينَ ﴿۸۴﴾

پس هر کله چی ویه لید دوی (په دنیا کښی) سخت عذاب زمونږ نو ویه ئی ویل ایمان مو راوړی دی په الله یواځی او کافران شو مونږ پر هغو څیزونو چی وو مونږ په سبب د هغه څیز مشرکان (چی بتان دی)

تفسیر: یعنی شمه وخت چی دوی له عذاب سره مخامخ شول او د الله تعالیٰ د عذاب معائنه ئی وکره، نو دلته هوش ئی په سر راغی، او د ایمان راورلو او توبه ایستلو په فکر کښی ولویدل، او وروسته له هغه په دی وپوهیدل چی یواځی د واحد الله په لطف او مرحمت سره کار چلیدی شی، هغو شیانو ته چی مونږ د معبودیت درجه ورکړی وه هغه گرد (تول) عبث او بیکاره او عاجزان و او مونږ دیر احمقان او جاهلان وو چی داسی چتی او بیکاره شیان مو د الوهیت پر تخت کینولی و.

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَاسَنَا

پس نه و (دا کار) چی نفع ورسوی دوی ته ایمان د دوی هر کله چی وبه لید دوی سخت عذاب زموږ

تفسیر: یعنی اوس د افسوس او ارمان او د تفصیر له اقراره او اعترافه هیڅ یوه فائده نه ورسپړی د ایمان او د توبی وخت تیر شوی دی. د عذاب له لیدلو څخه خو هر یوه سری ته بی اختیاره یقین او باور پیدا کیږی مگر دغسی یقین د نجات موجب نشی کیدی او نه د داسی یقین په واسطه نازل شوی عذاب منع کیدی شی. کما قال الله تعالیٰ فی الرکوع (۳) آیت ۱۸ من سورة النساء ﴿وَلَيْسَ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ الشَّيْءَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ اللَّهَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ﴾ وقال فی قصة فرعون ﴿إِنِّي وَقَدْ عَصَيْتُ قَبْلُ وَلَئِنَّ مِنَ الْمُتَكِبِّينَ﴾ وفی الحديث «ان الله تعالى يقبل توبة العبد ما لم يغرغر»

سُئِلَ اللَّهُ اَلَيْتِي قَدْ خَلْتُ فِي عِبَادَةٍ وَخَسِرْتُ اِلَيْكَ الْكَفُورُونَ

(طریقه ایښی ده الله) طریقه د الله هغه چی په تحقیق تیره شوی ده په بندګانو د دغه (الله) او زیان کاره شول په دغه ځای کښی کافران (چی) ښکاره شو هغه متمادی خسران د دوی)

تفسیر: یعنی دغه وضعیت له پخوا راهسی تل دوام لری چی خلق پرومی د انکار او استهزاء له لاری وړاندی کیږی بیا هر کله چی په عذاب کښی اخته او مبتلا شی نو شورماشور لګوی او پر خپلو اغلاطو اعتراف کوی د الله تعالیٰ دا عادت دی چی ناوخته توبه نه قبلوی بالاخر منکرین د خپلو جرائمو په بدل سپیره، خراب او ږیرادیږی.

«اللهم احفظنا من الخسران واحفظنا من غضبك وسخطك في الدنيا والآخرة»

«تمت سورة المؤمن والله الحمد والمنة»

سورة حَمَّ السَّجْدَةِ مكية وهى اربع و خمسون آية وست ركوعات رقم تلاوتها (۴۱) تسلسلها حسب النزول (۶۱)

«نزلت بعد سورة المؤمن»

«د حَمَّ السَّجْدَةِ سورت مكى دى (۵۴) آيت (۶) ركوع لرى په تلاوت كېنى (۴۱) او په نزول كېنى (۶۱) سورت دى»
«وروسته د «المؤمن» له سورت څخه نازل شوى دى»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمَّ تَنْزِيلٍ مِّنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

(دغه قرآن) رالېږلى شوى دى له (هغه الله) چى خورا(دیر) مهربان دیر رحم والا دى

تفسیر: یعنى د الله دیره زیاته مهربانى او رحمت پر خپلو بندگانو دى چى د دوى د هدايت دپاره ئى داسى عظیم الشان او بیمثاله کتاب نازل فرمایلى دى.

كُتِبَ فَصَلَّتْ آيَةٌ

داسى کتاب دى چى په تفصیل سره بیان شوى دى آیتونه د ده .

تفسیر: په لفظى ډول (طریقه) سره د آیتونو بیل بیل توب خو ښکاره دى مگر له معنوى حیثیته هم د سلاوو اقسامو علومو او مضامینو تفصیل په بیلو بیلو آیتونو کېنى ورکړى شوى دى.

قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝

په دى حال چى لوستلى شوى دى په عربى ژبه دپاره د هغه قوم چى پوهیږى.

تفسیر: یعنی عظیم الشان قرآن په اعلیٰ درجی صافی عربی ژبی نازل کړی شوی دی چی د ده د رومینو مخاطبینو مورنی ژبه وه خو هغو خلقو ته د ده په پوهیدلو کښی څه تکلیف ورپیښ نشی، او دوی ژر او ښه پری وپوهیږی او بیا نور انسانان هم پری په ښه شان سره وپوهوی. مگر سره له هغه دغه خبره هم ظاهره ده چی هم هغه خلق له دغه قرآن څخه منتفع او ګټور کیدی شی چی د عقل او پوه خاوندان وی. ناپوه او جاهل خلق د دغه عظمی نعمت څه قدر او عزت کولی شی؟

بَشِيرًا وَنَذِيرًا

زیرې ورکوونکی دی (دا کتاب مؤمنانو ته په جنت) او ویروونکی دی (دا کتاب کفارو لره له دوزخ)

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن خپلو منونکیو ته د نجات او فلاح زیرې آوری او منکرینو ته د دوی له بده انجامه ویره ورکوی.

فَاعْرِضْ أَكْثَرَهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ۝

پس مخ وګرځاوه زیادترو د دغو (کفارو) پس دوی نه اوری (حق په آوریډلو د قبول سره)

تفسیر: یعنی سره له دغو ګردو (تولو) خبرو تعجب دی چی له دوی نه ډیر کسان د دی کتاب دغه ډیر قیمت لرونکیو پندونو او نصائحو ته غور او دقت نه کوی. کله چی دی ته بیخی د دوی فکر نشته نو ولی به ئی آوری؟ او فرض ئی کړئ که دوی دغه قرآن پخپلو غوړونو سره هم واورى لیکن د زړه په غوړونو سره ئی نه آوری. او د ده د منلو او قبولولو توفیق نه ور حاصلوی نو د دوی دغه آوریډل د نه آوریډلو په شان دی.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي الْكُتُبِ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ
وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَأَعْمَلْنَا عِمُودًا ۝

او وائی (دغه کفار محمد ته) زړونه مو په پردو کښی دی له (فهغه) د هغه خیزه چی بولی ته مونږ هغه ته (چی توحید یا قرآن دی) او په غوړونو زمونږ کښی دروندوالی دی (چی نه اوړو وینا ستا) او په منځ زمونږ او په منځ ستا کښی پرده (د مخالفت) ده نو عمل وکړه ته (پر دین خپل) بیشکه مونږ هم عمل کوونکی یو (پر دین خپل)

تفسیر: یعنی یواځی دومره قدر نه دی چی دوی د نصیحت په طرف نه متوجه کیږی یا غوړ ورته نه نیسی بلکه دغسی خبری هم کوی چی له هغو آوریډلو ځنی بیخی ناصحان بی هیلوی او ناامیده کیږی او په مستقبل کښی د نصیحت اوړولو اراده هم پرېږدی. مثلاً وائی چی زمونږ پر زړونو ستا د خبرو له جانب غلاف دی او په کڅوړو کښی تری پټ دی ځکه ستا هیڅ یوه خبره پکښی نشی ننوتلی، او نه وررسیږی. هر کله چی ته خبری کوی زمونږ په غوړونو کښی د کونټوب دروندوالی پیدا کیږی او د دغه ثقل السماع له سببه مونږ څه شی نشو اوریډلی او زمونږ او ستاسی په منځ کښی داسی یوه پرده ده چی مونږ سره بیلوی دغه د دښمنی او عداوت لوی لوی دیوالونه چی ستا او زمونږ په منځ کښی سره ولاړ دی که له منځه لری شی، او که دغه ژور خلیج چی په منځ کښی مو حائل دی ورک شی بیا به نو مونږ یو بل ته رسیدی شو. لیکن داسی کیدل بیخی ممکن نه دی. نو بیا ته ولی خپل ماغزه خوړوی؟ او سر دی گرځوی مونږ پر خپل حال خوشی پرېږده! ته دی خپل کار کوه! مونږ به خپل کار کوو. له سره د دغی خبری توقع مه لره چی مونږ چیری ستا له دغو پندونو او نصابو څخه متاثر کیدونکی یو.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوا

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده زه یو بشر انسان یم په شان ستاسی (لیکن فرق می دا دی چی) وحی کیږی ماته (له طرفه د رب زما) داسی چی بیشکه هم دا خبره ده چی معبود ستاسی معبود یو دی پس سم مستقیم ورځئ ده ته (په توحید) او مغفرت وغوړئ له ده نه

تفسیر: یعنی نه زه خدای یم چی په زور سره ستاسی زړونه واړولی شم. او نه هغه پرېسته یم چی د هغی د رالیږلو غوښتنه تاسی کوئ او نه کوم بل مخلوق یم. بلکه ستاسی له نوعی او له جنسه یو انسان یم چی زما خبره پوهیدل ستاسی د همجنسی له سببه تاسو ته آسان دی او هغه انسان یم چی د الله تعالی له جانب خبری او د خورا (دیر) اکملی وحی دپاره غوره شوی یم بناء علیه

هومره چی تاسی له هغه خنجه مخ واپروئ او هومره چی یاس راوړونکی خبری وکړئ زه خامخا د پاک الله پیغام تاسی ته آرووم. ماته د وحی په وسیله دا ښوولی شوی دی چی ستاسی ټولو معبود او علی‌الاطلاق حاکم یو دی چی ماسواء له هغه بل هیڅوک د عبادت لائق نه دی. لهدا پر ټولو لازم دی چی په گردو (ټولو) شتونو او احوالو کېنې سم د هم هغه واحد الله تعالیٰ په طرف مخ وگرځوئ او د ده د سمی صافی لاری څخه یوه خاشه دی خوا او هغی خوا ته لاړ نشی. او هغه بی لاری او کاره تلل چی پخوا له دی نه ستاسی څخه صادر شوی وی د هغو معافی د الله تعالیٰ له درباره وغورئ چی پاک الله گرد (ټول) ړومبني او وروستنی گناهونه درویشی.

وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ۝ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَفِرُونَ ۝

او افسوس هلاک خرابی ده دپاره د مشرکانو هغه چی نه ورکوی زکوٰۃ (یا نه کوی هغه کار چی پری پاکپړی) او دوی پر آخرت (حساب کتاب ثواب عقاب) هم دوی کافران منکران دی.

تفسیر: د هغو خلقو معامله چی له الله تعالیٰ سره داسی وی چی عاجز مخلوق د ده په عبادت کېنې شریکوی او له بندگانو سره داسی وی چی د صدقی او زکوٰۃ پیسی پر کوم فقیر او محتاج نه لگوی او نه غواری چی مساکین پری خوشاله شی او ورسره له آخرته او انجامه هم بیخی بیفکره او غافل دی ځکه چی دوی له سره دغه خبره نه منی چی له مړینې څخه وروسته بل کوم ژوندون حساب، کتاب، ثواب، او عقاب شته. د دغسی خلقو مستقبل ماسواء له اهلاکه خرابی، بریادی او سپکتیا بل شی نه دی.

(تنبيه) د ځینو اسلافو په نزد دلته له «الزکوٰۃ» څخه طیبه کلمه مراد ده. او ځینی د «زکوٰۃ» معنی په پاکۍ، او صفایی سره کوی. نو په دغه تقدیر سره ئی مطلب داسی کیږی «هغه خلق چی خپل نفس له فاسدهوو عقائدو او ذمیمه وو اعمالو څخه پاک او صاف نه ساتی» په دغه کېنې د طبیی کلمی ترک او زکوٰۃ نه ادا کول او نور گرد (ټول) راغلل. **وَهَذَا كَمَا قَالَ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰ﴾ وَقَالَ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰ﴾ وَصَلَّاتًا مِّنْ ذِكْرٍ زَكَاةً ۖ وَغَيْرَ ذَلِكَ** ښائی دغه معنی د دی لامله (له وجی) کړی شوی وی چی کفار مخاطب بالفروع نه دی. یا ځکه چی دغه آیت مکی دی او د زکوٰۃ او د نورو تشخیص په مدینی منوری کېنې شوی دی. والله اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝

بیشکه هغه کسان چی ایمان نی راوړی دی او کری نی دی ښه (عملونه) شته دوی ته اجر چی نه دی قطع کیدونکی.

تفسیر: یعنی هیڅکله به نه منقطع کیږی او تر ابدالباد پوری به جاری وی کله چی جنت ته ورسیدی نه به دوی او نه به د دوی ثواب فناء او انقطاع مومی.

قُلْ اَيْنَكُمْ لَتَكْفُرُوْنَ بِالَّذِي خَلَقَ الْاَرْضَ فِيْ يَوْمَيْنِ وَيَجْعَلُوْنَ لَهٗ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ۝

ووایه (ای محمده! دوی ته) آیا بیشکه تاسی خامخا کافران کیږئ په هغه الله چی پیدا کری نی ده ځمکه په دوو ورځو (د یکشنبی چی په اول کښی نی پیدا او په دوهمه کښی نی وغوړوله) او گرځوئ له خپل ځانه (دغه الله) ته شریکان، دغه ذات (چی ځمکه نی په دوو ورځو کښی پیدا کری ده) رب د علمیانو دی

تفسیر: یعنی څومره د حیرت او د تعجب ځای دی چی د رب العلمین د وحدانیت او کمالیو صفاتو څخه انکار کوئ او نور داسی شیان له هغه سره برابرئ چی د یوی ذری په اندازه هم د کار او اختیار مالکان نه دی.

وَجَعَلَ فِيْهَا رَاسِيْ مِنْ فَوْقِهَا وَبَرَكَ فِيْهَا وَقَدَّرَ فِيْهَا اَمْوَاتَهَا

او پیدا کری دی (الله) په دغه (ځمکه) کښی درانه کلک محکم غرونه د پاسه د دی نه او بیا نی برکت کیښود په دغه (ځمکه یا غرونو) کښی او مقرره (په اندازه) کری نی ده په دی ځمکه کښی روزی (د اهل) د دی

تفسیر: «او بیا نی برکت کیښود په دغه ځمکه یا غرونو کښی» یعنی قسم قسم کانونه، ونی، میوی، ثمرات، غلی او حیوانات او نور له ځمکی څخه وځی «او مقرره او په اندازه کری نی ده په دی ځمکه کښی روزی د اهل د دی» یعنی پر ځمکه باندی نی د هستیدونکیو خواږه په یوی خاصی اندازی او حکمت سره په ځمکه کښی کیښودل، لکه چی د هر اقلیم او د هر ملک د هستیدونکیو له طبایعو او له ضروریاتو سره نی موافق خواږه مهیا او تهیه فرمایلی دی. او الله

اکرم شانه واعظم برهانه پیدا کره غمکه، غرونه او نور او مقدر ئی کرل اوقات.

فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءٍ لِّلْسَائِلِينَ ۝

په خلورو ورغو کښی برابر دی دپاره د پوښتنی کوونکیو (له پیدا کولو د غمکی او د مافیها)

تفسیر: یعنی گرد (تول) کارونه په خلورو ورغو کښی وشول. په دوو ورغو کښی غمکه پیدا کړی شوه. او په دوو نورو ورغو کښی چی سه شنبه چار شنبه دی د دوی د نورو متعلقاتو بندوبست وشو. هر شوک چی پوښتنه کوی یا د پوښتنی کولو اراده لری هغوی ته دغه وروښه! چی دغه تول په خلورو ورغو کښی بی له تزئیده او تنقیصه په وجود راغلی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د پوښتنو کوونکیو جواب پوره شو». تنبییه: دلته له ورغو غنی په ظاهری صورت سره هم دغه معروفی او متبادری ورغی نشی مراد کیدی. غمکه چی د غمکی او د لمر او د نورو موجوداتو له وجوده پخوا د هغه وجود له سره نه دی متصور. لامحاله له دغو خلورو ورغو څخه به د هغو مقدار مراد وی یا به هغه ورغی تری مرادی وی چی د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿فَإِن يَمُوتْ رَجُلٌ كَانَ أَثَرُ سَوَائِهِمَا تَعْدُونَ﴾ جزء ۲۲ (د الحج (۶) رکوع ۴۷ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر (والله اعلم.

ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ

بیا ئی اراده وفرمایله (پیدا کولو د) آسمان ته حال دا چی دغه آسمان یو لوگی ؤ (ولاړ)

تفسیر: یعنی بیا د آسمانونو په طرف متوجه شو چی په دغه وخت کښی دوی گرد (تول) سره یو وو د یوه لوگی په شان نو هغوی ئی سره تقسیم کړل، او په اووو آسمانونو سره ئی وویشل لکه چی وروسته له دی نه ئی ذکر راغی. تنبییه: ممکن دی له «دخان» څخه د آسمانونو د مادی په طرف اشاره وی.

فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ۝

پس وفرمایل (الله) دغه (آسمان) ته او (دغی) غمکی ته چی راشی دواړه پخپلی خوښی سره یا په زور سره، وویل آسمان او غمکی راځو مونږ (فرمان

ستا ته) په خوښی سره

تفسیر: یعنی اراده ئی وفرمایله چی د دغو دواړو آسمان او ځمکی له یو ځای کیدلو څخه دنیا ودانه کړی اعم له دی نه چی دوی دواړه پخپل طبیعت سره یو ځای شی که په زور سره په هر حال د دواړو له یو ځای کولو سره ئی دغه نظام جوړول مقصود و او دغه دواړه سره یو ځای شول پخپل طبیعت له آسمان د لمر اشعی راغلی او تودوخی پیدا شوی هواوی جاری شوی، د هغو دوری او بخار پاس پورته شو، بیا له هغه څخه اوبه توتیدی او د باران په صورت ووریدی چی د هغو په وسیله راز راز (قسم قسم) شیان پیدا شول او پخوا ئی فرمایلی و چی «په ځمکه کښی ئی د دوی خوراگونه کیښودل» یعنی په ځمکه کښی ئی داسی قابلیت کیښود چی دغسی شیان تری پیدا کیږی والله اعلم.

فَقَضُّهُنَّ سَبْعَ سَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ

پس مقرر جوړ کړل (الله لوگی غنی) اووه آسمانونه په دوو ورځو (د پنجشنبی جمعی) کښی

تفسیر: یعنی غلور ورځی هغه وی او په دوو ورځو کښی ئی آسمانونه پیدا کړل چی کردی (تولی) سره شپږ ورځی شوی لکه چی په بل ځای کښی د «سته ایام» تصریح شته. تنبیه: په هغو مرفوعه و احادیثو چی د کائناتو د تخلیق په متعلق د ورځو تعین او ترتیب راغلی دی چی هغه دغه شیان الله تعالی د هفتی په دغو او هغو ورځو کښی پیدا کړی دی په هغو کښی کوم یو صحیح حدیث تر اوسه پوری په نظر نه دی راغلی حتی چی د ابوهریره د حدیث په متعلق چی په صحیح مسلم کښی دی «ابن کثیر» لیکي «هو من غرائب الصحيح وقد علله البخاری فی التاريخ فقال رواه بعضهم عن ابی هريرة عن كعب الاحبار وهو الاصح» او په روح المعانی کښی له (فقال شافعی) څخه نقل کړی دی «تفرد به مسلم وقد تكلم عليه الحفاظ على بن المديني والبخاری و غیرهما وجعلوه من كلام كعب وان ابا هريرة انما سمعه منه ولكن اشتبه على بعض الرواة فجعله مرفوعا» باقی د قرآن الکریم دغه آیت او د البقرة د سورت له دغه آیت ﴿تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَسَتَجِدُنِي إِذَا دُعِيَ إِلَى اللَّهِ فِى الْحَرْبِ وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِالْإِيمَانِ﴾ څخه دغه ظاهری چی اووه آسمانونه د ځمکی د پیدا کولو څخه وروسته جوړ شوی دی او د «النازعات» په سورت کښی له ﴿وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ ضَرْحًا﴾ څخه ظاهری چی ځمکه وروسته له آسمانه غوړولی شوی ده د دغه جواب په څو دلو (قسمو) سره ورکړی شوی دی د (ابوحنان) تقریر د دی احقر خوښی دی یعنی ضروری نه ده چی په دومبنی آیت کښی «ثم» او په وروستنی آیت کښی «بعد ذلك» د زمان د تراخی دپاره

وی ممکن دی چی له دغو الفاظو څخه تراخی فی الاخبار یا رتبې تراخی مراد واخیسته شی لکه چی په ﴿لَا كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالرَّحْمَةِ﴾ کښی یا په ﴿عَلَّامٌ بِذَلِكَ نَفْسِهِ﴾ کښی هم دغه معنی مراد اخیستی شوی ده په هر حال په قرآن کریم کښی د زمانې ترتیب تصریح نشته هو! د نعمت په تذکره کښی د ځمکې او د عظمت او قدرت په تذکره کښی ئی د آسمان ذکر مقدم ایښی دی چی د هغه نکته په ادنیٰ تامل او تدبیر سره معلومیدی شی د تفصیل موقع دا نه ده دغه څو الفاظ د اهل العلم د تنبیه دپاره لیکلی شوی دی.

وَاَوْحِي فِي كُلِّ سَمَاءٍ اَمْرًا

او وئی لیږه (مقرر ئی کر) په هر آسمان کښی کار (مناسب تدبیر) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعنی هر هغه حکم چی د هر آسمان دپاره مناسب وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چی «دغه رب ته معلوم دی چی هلته څه قسم مخلوق اوسیږی؟ او د دوی اسلوب وضعیت او هیئت څرنگه دی؟ په دغه ځمکه کښی چی په زرهاوو کارخانې دی نو آیا دومره لوی آسمانونه به څرنگه تش پراته وی».

وَزَيَّا السَّمَاءِ الدُّنْيَا بِمَا بَيَّنَّ وَحَفُظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۱۷﴾

او بښایسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په ډیوو (ستوریو) سره او (ساتلی دی مونږ دا آسمان) په ساتلو سره (له غوږ کیښودلو د شیطانانو) دغه (مخلوقات) اندازه کول دی د الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم (په هر څیز)

تفسیر: یعنی په لیدلو سره داسی معلومیږی چی دغه گرد (تول) ستوری پر هم دغه آسمان باندی ختلی دی د شپې له مخی په دغه قدرتی ډیوو سره آسمان څرنگه ښکلی او ډک له رونقه ښکاری؟ بیا ئی څومره محفوظ گرځولی دی چی د هیچا لاس او قدرت ورته نه رسیږی د پرښتو زوروری پیری ولاړی دی هیڅ یو طاقت او قوت پر دغه ټینگ نظام کښی څه درځ او چاود نشی غورځولی ځکه چی هغه د الله تعالیٰ له خوا جوړ او قائم شوی دی چی له گردو (تولو) څخه لوی زبردست او باخیر ذات دی.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صُغْبَةً مِثْلَ صُغْبَةِ عَادٍ وَثُمُودَ ﴿۱۳﴾

پس که چیری مخ و گرخاوه (دغو کفارو له حقه) پس ووايه (ای محمده! دوی ته) چی وپروم زه تاسی له سخت عذابه په مثل د سخت عذاب د عادیانو (لکه باد د صرصر) او ثمودیانو (لکه چغه د جبریل).

تفسیر: یعنی که د معظمی مکی کفارو د داسی عظیم الشان آیتونو د آوریدلو څخه وروسته بیا هم د نصیحت له قبلولو او د توحید او د اسلام له لاری د غوره کولو څخه مخ وړوی نو تاسی دوی ته وفرمایئ «زه تاسی په دغه خبروم چی ستاسی خاتمه هم د «عاد» او «ثمود» او نورو معذبینو اقوامو په شان کیږی».

إِذْ جَاءَتْهُمْ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ

کله چی راغلل دوی ته رسولان (هود او صالح) له طرفه د وړاندی د دغو (کفارو او له طرفه د وروسته د دغو (کفارو له هره طرفه) او وی ویل دوی ته داسی

تفسیر: یعنی له هر طرفه ښائی چی ډیر رسولان به ورغلی وی مگر مشهور دا دی چی دا رسولان حضرت هود او حضرت صالح علی نبینا و علیهما الصلوة والسلام دی یا به له ﴿مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ﴾ څخه داسی مراد وی چی دوی ئی د ماضی او مستقبل پر خبرو وپوهوی او د ورځولو او د پند او نصیحت هیڅ جانب او پلو ئی پری نښود.

الْأَعْبَادُ وَالْإِلَٰهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿۱۴﴾

چی مه کوی عبادت مگر یواځی د الله ویل (کفارو په جواب د دوی کښی) که اراده فرمائلی وی رب زمونږ (په لیږلو د رسولانو) نو خامخا لیږلی به ئی وی پرښتی پس بیشکه چی مونږ په هغه څیز چی رالیږلی شوی یی تاسی په هغه سره کافران (یو او نه ئی منو ځکه چی تاسی زمونږ په شان انسانان یی

او پر مونږ څه امتیاز نه لرئ؟

تفسیر: یعنی د الله رسول څرنگه بشر کیدی شی؟ که الله په واقع سره کوم رسول لپره نو له آسمانه به ئی کومه پریخته لپړلی وه په هر حال تا پخپل زعم سره کومی خبری چی د الله تعالی له جانبه راوړی دی مونږ د هغو د منلو دپاره تیار نه یو.

فَأَمَّا عَادُ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً

پس هر څه چی عادیان وو پس کبر (لوئی) ئی غوره کړه په غمکه کښی په ناحقه سره او (کله چی هود دوی وویرول نو) وویل دوی څوک دی زیات سخت له مونږ غنی په قوت کښی

تفسیر: ښائی کله چی رسولانو دوی له عذاب ویرولی وی دوی به د هغوی په جواب کښی داسی ویلی وی چی له مونږ څخه زیات زورور او طاقتور بل څوک دی؟ چی مونږ له هغه څخه وویرېږو. آیا زمونږ په شان پر زورورو انسانانو خپل رعب او ویره کینولی شی؟ حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د دوی اجسام ډیر لوی لوی وو. نو د خپلو ابدانو په زور او قوت مغرور شول حال دا چی د تکبر او غرور له پلوه ئی خبری کول د الله تعالی له درباره ویاړ او نکال نازلوی».

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ^{۵۰}

آیا نه وینی (او نه پوهیدل) دوی چی بیشکه الله هغه (ذات) دی چی پیدا کړی ئی دی دوی هغه ډیر سخت دی له دوی نه په قوت زور کښی او دوی په دلائلو د (قدرت) زمونږ چی انکار به ئی کوو (سره له علمه په دی باندی چی هغه حق دی)

تفسیر: یعنی پخپلو زړونو کښی د ده پر حقانیت پوهیدل مگر د ضد او انکار له لوری به ئی هم داسی معامله کوله.

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحْسَابٍ لِّنَذِيقَهُمْ عَذَابَ الْآخِرِي فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

پس راو مو لیږه پر دوی باندی باد یخ ډیر زورور هیبتناک په خو ورغو کښی چی ډیری نحسی شومی وی دپاره د دی چی وخکوو مونږ پر دغو (کفارو) عذاب رسوا کوونکی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «د دوی د غرور ماتولو دپاره د یوه کمزور مخلوق په وسیله هغوی پناه او سپیره شول اوه شپي او اته ورځي مسلسل سخته سیلی چلیده ونی، غنی، انسان، حیوان، ودانی او عمرانی شيان ئی بیخي له ځمکي څخه یووړل او هیڅ یو شی ئی باقی پری نهښود.»

وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٣﴾

او خامخا عذاب د آخرت خو ډیر رسوا کوونکی دی حال دا چی له دوی سره به مدد ونه کړ شی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: یعنی د آخرت رسوائی خو ډیره لویه ده چی د هیجا په منع کولو او مخه نیولو سره نه معطلیږی او نه بیرته آوری. او نه هلته یو بل ته څه کومک او مدد رسولی شی. له هر سری سره به د خپل ځان فکر وی د محبت او مینې او د همدردی ډیر مدعیان به هلته له خپلو دوستانو، خپلوانو او مینانو څخه سترگی اړوی او په پټه او په غلا سره به ورگوری.

وَأَمَّا شَوْدُ فَعْدَيْهِمْ فَاسْتَجَبُوا لِعَلَىٰ الْهُدَىٰ

او هر څه چی ثمودیان وو پس سمه لاره مو وښووله دوی ته (په لیږلو د رسولانو سره) پس غوره کړ دوی پوندوالی (ضلالت) پر هدایت (او رهنمائی)

تفسیر: یعنی د نجات له هغی لاری څخه چی زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ورښوولی وه دوی خپلی سترگی وترلی او پوندوالی ئی ځانته غوره کړ. بالاخر الله تعالی هم دوی د هم دوی په خوښه سره په هم هغه حالت پریښودل.

فَاَخَذَتْهُمُ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

پس ونيول دوی لره سختی چغی (د جبریل او) د عذاب سپکوونکی په سبب د هغه (شرک او عصیان) چی وو دوی چی کول به ئی (چی تکذیب د صالح وو)

تفسیر: یعنی داسی یوه سخت زلزله راغله چی له هغی سره ډیره سخته چغه هم وه چی د هغه غږ له شدته د دوی زهره وچاوده او د زړونو حرکت ئی بند شو.

وَبَعَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

او نجات مو ورکړ هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی وو او وو دوی چی پرهیزگاری به ئی کوله (له شرکه)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی او له بدی څخه ئی ځانونه وژغورل (وساتل) الله تعالی دوی ته له عذاب نجات ورکړی دی. او د عذاب د نزول په وخت کښی لږ څه صدمه او تود باد هم نه ورسپړی.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چی راتول به کړل شی دښمنان د الله اور (د دوزخ) ته پس دوی به ډلی ډلی کړل شی.

تفسیر: یعنی د هر یوه قسم مجرمانو ډلی او جماعتونه به سره بیل بیل وی او دغه گډ (تول) جماعتونه به یو د بل په انتظار کښی جهنم ته نژدی درول کیږی. بیا چی تول سره یو ځای شی نو روان به کړل شی دوزخ ته.

حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءَهُمْ شَاهِدٌ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾

تر هغه وخته پوری چی راشی دوی دغه (اور ته) شاهی به ورکړی پر دوی باندی غوړونه د دوی او سترگی د دوی او پوستکی (او نور اعضاء) د دوی پر

هغو (کارونو) چی وو دوی چی کول به ئی.

تفسیر: په دنیا کېنې ئی پخپلو غوړونو سره تنزیه آیتونه واوریدل او پخپلو سترگو سره ئی تګونیه آیتونه ولیدل مګر سره له هغه د الله تعالی وحدانیت او د ده د رسول رسالت ئی ونه مانه او په هر حیث او هر جهت د الله تعالی عصیان او نافرمانی ته متوجه شول خو له دی نه بی خبره وو چی د ګناهونو ګرد (تول) دفاتر یاداشتونه او ټیکلی (ریکارډونه) د هم دوی په وجود کېنې محفوظ او ډک کړی شوی پراته دی چی په لازمه وخت کېنې به لولول او آورو کپړی، له روایاتو څخه معلومیږی چی په محشر کېنې به کفار له خپلو جرائمو څخه پخپلو ژبو سره انکار کوی نو په دغه وخت کېنې به داسی احکام صادیری چی د دوی د هغو اعضاؤ او جوارحو شهادت وړاندی کړ شی چی دوی د هغوی په ذریعه د دغو ګناهونو مرتکب شوی دی لکه چی ګرد (تول) وجود به ئی پری شاهی وړکوی او په دی صورت د دوی د هغه اظهار چی پخپلو ژبو سره ئی رومی کړی وو تګنیز کپړی دلته به دوی حیران او مبھوت او هک پک پاتی کپړی او خپلو اعضاؤ ته به وایی چی ای کمبختانو! لری او ورک شه! ما خو دغه مدافعه ستاسی له طرفه کوله او جګړی می ستاسی په ګټه (فائده) نښلولی وی حال دا چی تاسی پخپله پخپلو جرائمو اقرار او اعتراف وکړ.

وَقَالُوا الْجُلُودُ هُمْ لِمَ شَهِدُوا عَلَيْنَا

او وبه وائی (کفار په تعجب سره اعضاؤ او) پوستکیو خپلو ته ولی مو شاهی وکړه تاسی پر مونږ؟

تفسیر: یعنی دغه منکرین به وائی کله چی پخپله ژبه سره مونږ داسی انکار کوو نو پر تاسی داسی کوم مصیبت والویدلی وو چی خامخا مو په ورښولو شروع وکړه او په آخر کېنې دغه وینا تاسی ته چا دروښوده.

قَالُوا أَتُطَقِّنُ اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ

نو وبه وائی (دغه جلود دوی ته چی مونږ پخپله نه یو غږیدلی بلکه) غږولی یو مونږ الله هغه (مطلق قادر) چی غږولی ئی دی هر څیز

تفسیر: د هغه لوی ذات قدرت هر ناطق ته د وینا قوت وربښلی دی، نن ورځ هم هغه لوی ذات مونږ ته هم د وینا قوت او قدرت راکړ، نو که مو خبری نه کولی او شیان مو نه وی ښولی نو څه شی به مو کړی وی. کله چی د هغه مطلق قادر اراده وشي چی یو شی خبری وکړی نو کوم

شی توانیږی او قدرت او مجال لری چی وینا ونه کړی، هغه لوی ذات چی ژبی ته ئی د وینا قوت او قدرت وربښلی دی آیا هم دغه قوت لاسو او پښو او د بدن نورو اندامونو ته نه شی بښلی؟ نو دغه دی چی مونږ هم د الله تعالیٰ په اراده دغسی شهادت اداء کړ.

وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۳۱﴾

حال دا چی الله پیدا کړی یی تاسی اول ځلی او خاص هم دغه الله ته بیرته بیولی شی (مجازاتو ته)

تفسیر: دغه مقوله یا خو د الله تعالیٰ ده یا خو د جلودو ده دواړه محتملی دی.

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ

او نه وئ تاسی (په وخت د کولو د دغو فواحشو داسی) چی پتول به مو (دغه فواحش له ویری د دی) چی شاهدی به ورکړی پر تاسی غوږونه ستاسی او نه سترگی ستاسی او نه پوستکی ستاسی (ځکه چی د خپلو اعضاو په شهادت مو باور نه درلود (لرلو)

تفسیر: یعنی له نورو ځنی په پټه سره مو گناه کوله او له دی نه نه وئ خبر چی ستاسی لاسونه او پښی به ستاسی هغه مخفی اعمال څرگندوی (ښکاره کوی). ښائی چی تاسی هغه گناه له دغو اندامونو څخه هم پټه کړی وی حال دا چی تاسو هم داسی کول هم غوښتل دغه مو له قدرته او واکه نه وو پوره.

وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۳۲﴾

ولیکن گمان به کوو تاسی (په وخت د ستر کښی) د دی چی بیشکه الله نه دی عالم پر دیرو له هغو کارونو چی کول به تاسو.

تفسیر: یعنی اصلاً ستاسی چاری او د عمل طرز ئی ښکاره کوه چی گواکی تاسی د الله تعالیٰ

په محیط علم یقین نه درلود (لرلو) او داسی مو گفل چی هر څه مو چی زړه غواړی ښائی هم هغسی وکړو شوک مو وینی؟ او راپسی گرځی؟ که په پوره ډول (طریقه) سره مو یقین او باور کړی وی چی الله تعالیٰ زمونږ له گردو (ټولو) حرکتو څخه عالم او باخبر دی او د ده په نزد کښی زمونږ مکمل دفتر شته نو له سره به مو داسی شرارت او طغیان نه کوو.

وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ
مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ وَإِنْ
يَسْتَعِزُّوْا فَمَا لَهُمْ مِّنَ الْمُعْتَصِينَ ﴿٢٤﴾

او دغه (فاسد گمان) ستاسی هغه گمان ستاسی دی چی کوو به تاسی دغه (گمان) په رب خپل هلاک کړی یی تاسی (دغه گمان په آخرت کښی) پس نن وگرځیدئ تاسی له زیان کارانو څخه پس که صبر وکړی دوی (په دی عذاب یا ننی ونه کړی) پس اور (د دوزخ) ځای د هستوگنی دی دوی ته او که رضاء د الله (او قبول د توبی یا رجوع دنیا ته) غواړی دوی پس نه به وی دوی له قبول کړیو شویو (په طلب د رضاء د الله)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی په دنیا کښی ځینی بلاء په صبر سره آسانپړی هلته که صبر وکړی یا ننی ونه کړی دوزخ د دوی دپاره کور مقرر کړی شوی دی چی له هغه ځایه له سره نشی وتلی او ځینی بلاء دلته په منت خوشامند او تملق سره لری کیدونکی دی ولی هلته دغه شیان له سره مفید نه واقع کیږی او هومره زاری خواری او عاجزی چی وکړی نه قبلپړی او نه ننی په درد خوری».

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّوْا لَهُمْ مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

او مقرر کړی مو دی دوی ته ملگری (له شیطینو) پس ښائسته کړی ننی دی دوی ته هغه څیزونه چی وړاندی له دوی دی او هغه څیزونه چی وروسته له دوی دی (له هواء او هوس او انکار د آخرت)

تفسیر: یعنی پر دوی باندی یو یو شیطان مقرر شوی دی شو دوی ته خراب کارونه چی پخوا ننی کړی وو یا وروسته له دی نه ننی کوی ښه وروښی، او د دوی تبا کوونکی ماضی او مستقبل

هغوی ته ٻڌه او ٻڙڪلی ورنهڪاره کڙی او د دغو شیاطینو تقرر هم د دوی د اعراض عن الذکر نتیجہ وه . کما قال الله تعالیٰ (فی جزء ۲۵ الركوع ۴ آیت ۳۶ من سورة الزخرف) ﴿وَمَنْ يُضِلْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ يَقَعْ لَهُ شَيْطَانٌ فَهُوَ لَهُ قَدِيرٌ﴾

وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمِّ قَدْ خَلَّتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ

او ثابتہ شوی ده پر دوی خبره (د عذاب) په هغو امتونو کښی چی په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی نه له پیریانو او له انسانانو،

تفسیر: یعنی هم هغه خبره چی د دوی په نسبت په ابتداء کښی فرمایلی شوی ده ﴿لَا تَلْعَنَ جَهَنَّمَ مِنَ الْغَنَمِ وَالْإِنْسِ أَجْمَعِينَ﴾ (جزء ۱۲ (د هود ۱۰ رکوع ۱۱۹ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر).

إِنَّهُمْ كَانُوا خَسِرِينَ ﴿۲۵﴾

بیشکه چی دوی وو زیانکاران (په دواړو جهانونو کښی)

تفسیر: کله چی انسان ته خساره واقع کیږی نو هم داسی سامان ورمهیا کیږی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا هَذَا الْقُرْآنَ وَالْغَوَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۲۶﴾

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی (په وخت د قرائت د قرآن) چی مه اوروی غور مه ږدی تاسی دغه قرآن ته (چی محمد ئی لولی) او شورماشور واچوی په (وخت د لوستلو د) ده کښی ښائی چی تاسی غالب شی (پری او له تبلیغه ئی ساکت کړئ)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن غږ د برق په شان د اوریدونکیو پر زړونو اثر غورځوی او هر څوک ئی چی اوری سخت تاثیر پری کوی نو ځکه د دغه تاثیر د انسداد دپاره کفارو دغه یوه

طریقه ڄاڻانته غوره ڪری ده هر ڪله چي قرآن لوستلی ڪیڀری دوی غور ورتہ نہ نیسی او دومرہ شورماشور اچوی چي نور ئی هم وانه وریدی شی او داسی به ئی گڻل چي زمونڊ په دغه شورماشور سره د قرآن غڊ پورته نشی او پر خلقو خپل تاثیر ونه غورځوی. نن ورځ هم جاهلان هم داسی تدابیر کوی چي د کار د خبرو په مقابل ڪښی شورماشور کوی څو بل څوک ئی وانه وری مگر د حقانیت او صداقت ڪرنګهار او تنهار ڪله د میاشو او مچانو په بنهار پت او مغلوبیدی شی؟ او سره له دغسی تدابیرو هم د حق غڊ د زوونو تر ژورو پوری رسیږی او هم هغه هلته خپل اثر غورځوی.

فَلَنذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۵﴾

(فرمائی الله تعالیٰ چي) پس خامخا وڃه څککوو مونږ هر ورو (خامخا) هغو ڪسانو ته چي ڪافران شوی دی عذاب سخت او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هر ورو (خامخا) دوی ته ډیره بده سزا د هغو اعمالو چي وو دوی چي کول به ئی.

تفسیر: یعنی له دی نه به زیات خراب کار بل څه وی چي دی پخپله هم د پند او نصیحت خبری وانه وری او نور خلق هم پری نه ږدی چي نصیحت ته غور ڪېږدی.

ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارَ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ
جَزَاءٌ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿۲۶﴾

دغه (سخت عذاب جزاء ده د دښمنانو د الله (یعنی) چي اور دی شته دوی ته په دغه اور ڪښی کور د همیشه والی (ډپاره د جزاء) په جزاء ورکولو په سبب د هغه چي وو دوی (په دنیا ڪښی) چي په آیتونو زمونږ (قرآن) انکار به ئی کوو.

تفسیر: یعنی په زړه په ښه شان پری پوهیدل لیکن له ضده او عناده او تعصبه به ئی تری انکار کوو.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرَنَا الَّذِينَ أَضَلْنَا مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ نَجْعَلُهُمُ تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونُوا مِنَ الْآسَفِينَ ﴿۲۹﴾

او وبه وائی (په اور کښی) هغه کسان چی کافران شوی دی ای ربه زمونږ
وښيه مونږ ته هغه (دوه تنه) چی گمراهان کړی ئی ؤ مونږ له پیریانو
(ابلیس) او له انسانانو (قابیل) چی وگرځوو (واچوو) دوی لاندی د قدمونو
خپلو دپاره د دی چی شی دوی له ښکته (سپکو ذلیلانو خلقو څخه)

تفسیر: یعنی خیر مونږ خو په آفت کښی اخته شوو لیکن له انسانانو او پیریانو غنی هغه
شیاطین چی زمونږ د اغواؤ او د غولولو سبب گرځیدلی دی او مونږ د دوی له لاسه په دغه
مصیبت کښی مبتلا شوی یو له مونږ سره ئی مخامخ کړئ خو ئی مونږ تر خپلو پښو لاندی ذری
ذری او لتار کړو او په نهایت ذلت او خواری سره ئی د دوزخ په ډیری ښکتنی طبقی کښی
وغورځوو او په دغه ډول (طریقه) خپل انتقام تری واخلو او لږ څه خپل زړونه پری ساره کړو.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ
أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۳۰﴾

بیشکه هغه کسان چی ویلی ئی دی صدقاً له زړه چی رب زمونږ الله دی بیا
تینگ ولاړ وی (په دغه توحید او نورو اعمالو د دین) رانازلیری به پر دوی
پرښتی (عند النزاع والبعث یا فی القبر چی داسی به وائی) مه ویریئ او مه
خپه کیړئ او خوشاله اوسع تاسی په جنت هغه چی وئ تاسی چی وعده ئی
درسره کړی شوی ده (په ژبی د انبیاءو الله سره)

تفسیر: یعنی په زړه سره ئی اقرار وکړ او پر هغه قائم پاتی شو او د الله تعالیٰ په ربوبیت او
الوهیت کښی ئی بل څوک شریک ونه دراوه او نه له دغه یقین او اقرار څخه د مرګ تر لحظی
پوری وانه وښته او نه ئی خپل رنگ بدل کړ هر هغه شی ئی چی په ژبه سره ویلی وو، د هم هغه
پر مقتضاء عملاً او اعتقاداً تینگ پاتی شو او د الله تعالیٰ د کامل ربوبیت حق ئی په پوره ډول
(طریقه) سره وپیژاند او هر هغه عمل ئی چی وکړ خالص د ده د خوښی او شکر گزاری دپاره
ئی وکړ، د خپل رب گرد (تول) عائد کړی حقوق او فرائض ئی په ښه شان سره وپیژندل او په

بِه دول (طريقه) سره نئی اداء او په ځای نئی راوړل، الغرض له ماسواء الله څخه نئی مخ واپاوه او یواځی د هم هغه په جانب متوجه شو او د هم ده پر سمه صافه لاره رهی (روان) شو. پر داسی مستقیم الحال بندگانو د مرگ په وخت او د قبر د رسیدلو په فرصت او وروسته له هغه د بیا ژوندی راپاڅیدلو په وخت کښی پرښتی نازلېږی او دوی ته تسکین، تسلی ورکوی او د جنت د دخول زیری وراوړوی او ورته وائی چی اوس تاسی ته له هیڅ جهته د ویری او د اندیښنی موقع نه ده پاتی. د فانی دنیا ټول فکرونه او غمونه ختم شوی دی او د بل کوم راتلونکی آفت او مصیبت اندیښنه نه ده پاتی اوس په ابدی دول هر قسم جسمانی او روحانی خوښی او عیش تاسی لره دی او د جنت هغه مواعد چی د انبیاء علیهم السلام په ژبو له تاسی سره کړی شوی وو هغه ګرد (ټول) اوس له تاسی سره ایفاء کیدونکی دی. دا هغه دولت او نعمت دی چی د هغه د رارسیدلو د یقین له حاصلیدلو څخه وروسته هیڅ یو غم او فکر د انسان په شاو خوا کښی نشی ګرځیدلی.

تنبیه: ډیر ممکن دی چی پر متقینو او ابرارو په دغه دنیوی ژوندون کښی هم د پرښتو یو قسم مخصوص نزول وشی چی د الله تعالیٰ په حکم سره دوی ته د دوی په دینی او دنیوی امورو کښی د بهتری او ښیګنی (فاندي) او نورو ښو خبرو الهام وکړی چی د دوی د شرح الصدر، تسکین او اطمینان موجب شی. لکه چی د دوی بالمقابل یو دوه آیتونه پخوا تیر شول چی پر کفارو شیاطین مسلط دی څو رذائل او قبائح دوی ته ښه وربکاره کړی او د دوی د اغواؤ او اضلاؤ وسائل وربیدا او مهیاء کړی. او په بل ځای کښی د شیاطینو په حق کښی د «تنزل» لفظ استعمال شوی دی (کما قال الله تعالیٰ فی جزء ۱۹ الرکوع (۱۱) آیت ۲۲۲-۲۲۳ من سورة الشعراء) ﴿تَنْزِيلٌ عَلَىٰ آلِهِ يَتْلُوَنِ السُّمَّ وَالْأَمْرُ لَهُمْ﴾ په هر حال د مفسرینو په نزد دغه معنی هم کیدی شی، او په دغه تقدیر وروستی آیت ﴿تَحْنُ أُولَئِكَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ سره په ډیر ښه دول لګیږی. والله اعلم.

تَحْنُ أُولَئِكَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

(بل داسی ورته ووائی ملاحکی) مونږ یو دوستان ستاسی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی (په حفاظت نصرت) او په آخرت کښی (چی به درڅخه لری کړو وحشت د قبر او وبه مو رسوو جنت ته)

تفسیر: ځینو دغه د الله تعالیٰ کلام ښوولی دی یعنی د پرښتو کلام له دی نه پخوا ختم شوی دی. او د اکثرو په نزد دغه هم د پرښتو مقوله ده. ګواکي پرښتی دغه قول د دوی په زړونو کښی الهام کوی او د دوی حوصله او همت زیاتوی. ممکن دی چی ځینو بندگانو ته بالمشافه هم هم دغومره الفاظ ووائی. او ممکن دی چی موت ته نژدی یا بعد الموت ورته وویلی شی، نو په دغه

تقدیر د ﴿تَحْنُ أَقْلِبُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ﴾ مطلب به داسی کیږی چی مونږ په دنیا کښی هم ستاسی ملگری او رفیقان وو چی د الله تعالیٰ په حکم به مو په باطنی ډول (طریقه) سره ستاسی امداد او معاونت کوو او په آخرت به هم ستاسی رفیقان او ملگری یو چی هلته ستاسی شفاعت یا د اعزاز او د اکرام انتظام وکړو.

وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُیْ اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُوْنَ ﴿۳۳﴾

او شته تاسی ته په دغه جنت کښی هغه نعماء چی مینه ورته کوی نفسونه ستاسی او شته تاسی ته په دغه (جنت) کښی (لذاتو کراماتو) چی غواړئ ئی تاسی

تفسیر: یعنی د هر شی خواش، رغبت او هوس چی تاسی پخپلو زېونو کښی وکړئ یا هر هغه شی چی په ژبه سره ئی وغواړئ هغه ټول به تاسی ته درکولی کیږی. د الله تعالیٰ په خزانو کښی د هیڅ شی کمی او تقلیل نشته.

فَزَلَا مِنْ غَفُوْرٍ رَّحِيْمٌ ﴿۳۴﴾

میلستمیا ده له (جانبه د الله) ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ښه وپوهیږئ چی هغه غفور رحیم به له خپل میلمه سره څومره ښه سلوک وکړی؟ او دغه څومره یو لوی عزت او توقیر دی چی یو ضعیف بنده د خپل رب العزت میلمه شی.

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿۳۵﴾

او څوک دی ډیر ښائسته (بلکه نشته) له جهته د وینا له هغه چا چی بولی (خلق) طرف د الله ته او عمل کوی نیک او وائی بیشکه زه له مسلمانانو غاړه ایښوونکیو یم (احکام الله ته).

تفسیر پخوا به ﴿لَا الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَفْتَوْا﴾ کبھی د هغو مخصوصو بندگانو ذکر وړ چې هغوی یواځې د یوه الله پر الوهیت خپل اعتقاد ټینګ کړی وو او د خپل استقامت ثبوت نئ ورکړی ؤ دلته د هغوی د یوه بل اعلیٰ مقام ذکر فرمائی یعنی خورا (ډیر) ښه سری هغه دی چې خپل ځان پاک الله ته بیخي وسپاری او د الله تعالیٰ د پوره طاعت او کامل انقیاد اعلان وکړی، او هم دغه غوره دین او سمه لاره ځانته اختیاره کړی او د ده قول او فعل نورو بندگانو ته د الله تعالیٰ په طرف د راتللو دپاره ډیر ښه محرک، مؤثر او سائق شی او دوی د دنیا نورو خلقو ته هم د الله تعالیٰ په طرف دعوت ورکړی او د دین په طرف ئی جذب او کش کړی. او د هغی نیکی په طرف چې دی خلق رابولی دی پخپله هم پری عامل وی. او د الله تعالیٰ په نسبت د خپلی بندګی او احکام منلو د اعلان په وخت کبھی هیچیرې او هیشکله ونه ویرېږی. او نه څه اندېښنه ورته پیدا شی. د ده د قومیت طغراء ښائی چې د اسلام مذهب وی او له هر قسم بخل، امساک، تعصب، او نورو عنادیه وو خبرو څخه لری وگرځی، او د خپلی خالصی مسلمانی منادی وکړی! او د هغه اعلیٰ مقام په لوری خلقو ته بلنه او دعوت کوی چې سیدنا و مولانا حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وعلی آله واصحابه وسلم د هغه دپاره مبعوث شوی ؤ، او پخپله سیدالمرسلین وخاتم النبیین صلی الله علیه وسلم او صحابه ؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین پر هغی لاری خپل مقدس حیات او مجاهدات صرف کړی دی. دغه آیت په شان د محمد صلی الله علیه وسلم کبھی دی یا مراد تری صحابه رضی الله تعالیٰ عنه یا عالمان یا محتسبان یا مؤذنان یا نور هغه څوک دی چې پکبھی دغه ښه صفات وی.

وَلَا تَسْتَوِ الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا
الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٢٣﴾

او نه برابرېږی سره نیکی او نه بدی (په جزاء او حسن العاقبة کبھی) دفعه کوه (ته هغه بدی) په هغه خصلت سره چې هغه ډیر ښه وی پس ناڅاپه هغه څوک چې په منځ ستا او په منځ د هغه کبھی عداوت دښمنی وی لکه چې دی به دوست وی ډیر مهربان

تفسیر: په دغو آیتونو کبھی یوه رښتین داعی الی الله ته د هغو ښو اخلاقو تعلیم ورکوی چې دوی ورته ضرورت لری یعنی ښه وپوهیږه چې بدی له نیکی سره، او نیکی له بدی سره قطعاً نشی برابرېدی، او د دواړو تاثیرات سره بېل دی. بلکه یوه نیکی له بلی نیکی سره، او یوه بدی له بلی بدی سره په اثر او نتیجه کبھی متمایزی دی. لهندا د یوه قانت مؤمن مخصوصاً د یوه داعی الی الله مسلک ښائی داسی وی چې د بدی جواب دی له سره په بدی سره ورنه کړی بلکه

حتی الامکان د بدی مقابله دی په نیکی سره وکړی. که څوک ورته کومه سخته خبره وکړی یا بده معامله ورسره وکړی نو د هغه په مقابل کېنې دی داسې رویه او د عمل طرز ځان ته غوره کړی چی له هغه څخه بهتر او ښه وی. مثلاً د قهر او غصې په مقابل کېنې دی له حلم او تحمل څخه کار واخلي! او د کنځلو جواب دی په تهذیب او انسانیت سره په دعاء او د سختی جواب دی په نرمی او مهربانی سره ورکړی د دغه وضعیت او مسلک له غوره کولو څخه به په نتیجه کېنې ژر درنکاره شی چی دیر سخت دښمن به هم ستاسی په مقابل کېنې نرم او پوست شی. اگر که په زړه او اساسی ډول (طریقه) سره به ستا دوست او خیر غوښتونکی نه گرځی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره به دی دوست گرځی، او متدرجاً دغه ظاهری دوستی په باطنی دوستی تبدیل او تحویل مومی او د دښمنی او عداوت گرد (تول) خیالات د ده له زړه او افکارو څخه بیخی وځی کما قال الله تعالی ﴿عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْ وَإِنَّهُ هُوَ الْبَاقِي﴾ (د الممتحنة (۲) رکوع ۷ آیت ۲۸ جزء) هو! که د کوم سړی د طبیعت اقتضاء هم داسی وی چی د لرم او منگور په شان بی له ضرره او اذیته بل شی انسان ته نه رسوی نو هغه مستثنی او جلا (جدا) خبره ده چی پر داسی افرادو نرمی، ښه اخلاق، صبر، تحمل هیڅ مثبت اثر نشی غورځولی. مگر دغسی افراد ډیر لږ وی په هر حال هغو کسانو ته چی د دعوت الی الله پر منصب فائز دی لازم دی چی په ډیر صبر، استقلال، ښه خلق تحمل سره کار وکړی!.

وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا ذُو حِظٍّ عَظِيمٍ ﴿٥٠﴾

او نه ورکول کېږي دا (نیک خصلت د بدی دفع په نیکی سره) مگر هغو کسانو ته چی صبر تحمل کوی او نه ورکول کېږي دا (نیک خصلت) مگر خاوند د برخې ډیری لوی ته

تفسیر: یعنی ډیره لویه حوصله په کار ده چی انسان په هغی سره د بدو خبرو تحمل وکړی شی او د هغه مقابله په ښه سره وکړی. دغه ښه اخلاق او اعلیٰ خصلت د الله تعالیٰ له درباره ډیرو ښو او خوش قسمته او اقبالمنو سړیو ته وربښلی کیږی. (ربط) تر دی ځایه پوری د هغه حریف او دښمن سره د معاملی او ښه سلوک ښوونه وه چی په ښو معاملو او ښو اخلاقو سره متاثر کیدی شی لیکن ځنی داسی دښمنان هم پیدا کیږی چی په هیڅ حالت او صورت سره له دښمنی څخه لاس نه اخلی، که څوک ورسره هومره ملاطفت او محبت وکړی د هغه د شقاوت او عداوت مراتب لا پسی زیاتیږی او هغه تل په هم دغه فکر او ذکر وی چی هرومرو (خامخا) تاته څه ضرر او اذیت درورسوی نو د داسی پخو شیطانانو له اضرار او ایذاء څخه د ځان ساتلو تدبیر اوس دغسی

الله تعالیٰ بیان فرمائی چي

وَأَمَّا يَزْعُمَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٥﴾

او که ورسپړي تاته له طرفه د شيطان څه تباهي، وسوسه (چي دى واپړي تا له دغه ښه خصلت) پس پناه ونيسه په الله (له شره د ده) بيشكه الله هم دى دى ښه اوريدونكى ښه عالم

تفسير: يعنى د داسي شيطان په مقابل كېسې له نرمي او عفوي او په تيريدلو سره كار نه چلېږي يواځې د هغه د نجات دپاره يو تدبير شته چي د الله قدوس جل و اعلى شانه واعظم برهانه په پناه كېنې راشي! دا هغه مضبوطه كلا ده چي هغې ته له سره شيطان نشي رسيدى. كه تاسي واقعي په اخلاص او زاري سره د الله تعالى په حضور كېنې دعاء وكړئ نو هغه به ضرور تاسي ته پناه دركوي ځكه چي الله تعالى د خپلو مخلوقاتو هر غږ او بلنه ښه آوري او ښه پري پوهيږي چي كوم يو په غومره اخلاص او تضرع سره ماته دعاء او نداي كوي؟ حضرت شاه صاحب د دغه آيت د ربط په نسبت له پخواني سره داسي ليكي «يعنى كه بې اختياره قهر او غصه درشي نو دغه د شيطان مداخله ده» شيطان نه غواړي چي تاسي په «حسن الاخلاق» موصوف اوسئ او د دعوت الی الله په مقصد كېنې بريالي (كامياب) او فائزالمرام شئ.

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ

او غځينى له دلائلو (د قدرت) د الله شپه او ورځ ده (چي په يوه كېنې لباس او په بل كېنې معاش دى) او (بل غځينى له دلائلو) لمر او سپوږمى دى

تفسير: له دعوة الی الله سره څو سماويه او ارضيه دلائل هم بيان فرمائي څو په هغو سره داعي الی الله ته د الله تعالى د عظمت او وحدانيت او بعث بعدالموت او نورو اهمو مسائلو په پوهولو كېنې مدد ورسپړي په دغه ضمن كېنې دى لوري ته هم اشاره وشوه چي له يوه جانبه د الله تعالى مخصوص بندگان پخپل قول او عمل سره خلق د الله تعالى په طرف رابولي او له بل جانبه د نمر، قمر، آسمان، ځمكي او د نورو مخلوقاتو عظيم الشان نظم او نسق غور او دقت كوونكيو ته د هغه واحد الله په طرف د راتللو دعوت وركوي.

وفي كل شيء له آية تدل على انه واحد

انسان ته لازم دی چی په دغو تکوینییه و دلائلو کښی هم هغسی بند پاتی نشی لکه چی نور دیر اقوام پکښی بند پاتی دی بلکه ضروری ده چی د هغه لامحدوده قدرت لرونکی مالک الملکوت په مخ د خپل عجز او تسلیم سر ښکته کړی چی دغه گرد (تول) د ده د قدرت او عظمت دلائل دی او د هغه په حکم سره له علمه په وجود راغلی دی او ممکن دی چی پر دغه هم تنبیه وی غرنګه چی شپه او ورځ، او د دغو دواړو ښو لمر او قمر یو د بل په مقابل کښی دی او پاک الله تل په دغو دواړو کښی رد او بدل کوی هم داسی هغه پر دغه هم قدیر دی چی د دعوت الی الله په رڼا (رڼا) کښی او د داعی د همت په علویت او د ده د ښو اخلاقو په میمنت د دغه قرآن د مخاطبینو وضعیت ته هم تبدیل او تحویل ورکړی او دغه توره تیاره فضاء په یوه روښانه رڼا (رڼا) سره بدله کړی.

لَا تُسَبِّحُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ رَايَا لَهُ تَعْبُدُونَ ﴿۲۵﴾

مه کوئ سجده تاسی دپاره د لمر او نه دپاره د سپوږمۍ او سجده کوئ تاسی خاص هغه (الله) ته چی پیدا کړی ئی دی دا (خلور علامی) که چیری یی تاسی چی خاص هم ده (الله) ته عبادت کوئ

تفسیر: د لمر، سپوږمۍ او د نورو شیانو عبادت کوونکو به هم په ژبه سره هم داسی ویل چی زموږ غرض د دغو شیانو له عبادته د پاک الله عبادت دی مګر پاک الله دغه وښوول چی دغه شیان بیخي د عبادت لیاقت نه لری د عبادت لائق یواځی واحد الله دی او د کوم غیر الله عبادت کول د قدوس الله څخه له بغاوت کولو سره مرادف دی.

فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ ﴿۲۶﴾

پس که لوئی وکړه دوی (له سجدی د الله نو الله مستغنی دی) پس هغه څوک چی په نزد د رب ستا دی (له پرښتو) تسبیح وائی دغه (الله) ته هم په شپه کښی او هم په ورځ کښی حال دا چی دوی (له دغه تسبیح او عبادته) نه ستړی کیږی.

تفسیر: یعنی که غرور، تکبر، لوئی د حق له قبوله مانع ده او د توحید د دلائلو له وضوح سره د واحد الله د عبادت په جانب نه غواړی چی راشی، نو نه دی راغی دوی خپلو ځانونو ته نقصان رسوی. الله تعالی له سره د دوی پروا نه لری هغه لوی ذات چی د ده عظمت او جبروت داسی وضعیت لری چی بی حسابیه مقربین ملائک شپه او ورځ د ده په عبادت، تسبیح او تقدیس کښی داسی مشغول او لگیا دی چی له سره پکښی نه خپه، نه ستړی او ستومانپړی نو د دوی په مقابل کښی دغه خواران څه شی دی. دوی په دغو دروغو تکبر، او غرور خامخا خپلو ځانونو ته ضرر او نقصان رسوی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاسِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ
وَرَبَّتْ وَإِنْ الْأَحْيَاءُ الْمَيِّتُ الْمَوْتَىٰ إِنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۲۵﴾

او ځینې له دلائلو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چی بیشکه ته وینی ځمکه وچه کلکه پس هر کله چی نازلی کرو مونږ پر دغی (ځمکی) اوبه (د باران) نو سره وخوځیږی او وپرسپیږی (او شنه شی) بیشکه هغه الله چی ژوندی کړی ده دا (ځمکه) خامخا ژوندی کوونکی دی د مړیو بیشکه الله پر هر شی باندي (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی ځینی نی هم دغه احیاء او اماتت دی)

تفسیر: یعنی ځمکی ته وگورئ چی دغه خواره چپ چاپ، ذلیل او سپک تر درانه بار لاندی ده د وچوالی په وخت کښی نی له هری خوا څخه دوږی او خاوری پورته کیږی لیکن هم دا چی د باران پرځه پری ولویده یو ځلی طراوت، رونق، تازگی او نشونما او د لیدلو وړ (مستحق) تحولات پکښی څرگندیږی (ښکاره کیږی). آخر دغه انقلاب د کوم ذات د قدرت د لاس تصرف او نتیجه ده؟ هغه الله جل جلاله چی وچی کلکی مری ځمکی ته طراوت، شینوالی او ژوندون وربښلی دی آیا هغه پر دغه نه دی قدیر چی د انسانانو په ابدانو کښی بیا روح واچوی؟ او آیا هغه مطلق قادر نشی کولی چی مرو زهونو ته د دعوت الی الله له تاثیره بیا له نوی سره ژوندون او جدید حیات ورعطاء کړی؟ بیشکه الله تعالی هر شی کولی شی! او د الله تعالی د قدرت په مقابل کښی هیڅ شی مانع او مزاحم نشی کیدی.

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادُونَ فِي الدِّينِ لَا يُخَفُّونَ عَلَيْنَا أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْلَمُوا مَا شَتَمُوا أَنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٥٠﴾

بیشکه هغه کسان چی میلان کوی له حقه باطل ته په آیتونو (د قرآن) زمونږ کښی نه دی پټ دوی پر مونږ (نو د دغه الحاد جزاء به ورته ورکړو) آیا پس هغه څوک چی وغورځولی شی په اور کښی غوره دی یا هغه څوک چی ربه شی په امن (له عذاب) په ورځ د قیامت کښی (نو تهدیداً دوی ته ویلی کیږی چی) کوئ تاسی هر څه چی مو خوښ وی (ای کفارو) بیشکه الله پر هغو اعمالو چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزا به د اعمالو درکړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لوری د دعوت ورکوونکیو له ژبو څخه د تنزیلیه و آیتونو له آوریډلو او د دهر پر قرطاس د تکیوینیه وو آیتونو له لیدلو څخه هم چی دغه خلق له کږو تلوو بیرته نه گرځی او په سمو صافو خبرو کښی واهی او تباهی شبهات پیدا او تری کړی ویری خبری جوړوی یا ئی خامخا سره اړوی رالړوی او یو غلط مطلب تری وباسی یا خوشی چتی (بییکاره) بل کوم عذر او بهانه وړاندی کوی او د آیتونو په منلو کښی وړاندی وروسته تحریف او تبدیل کوی د داسی کږو تلونکیو پر اوضاعو پاک الله ډیر ښه پوهیږی ممکن دی چی دغه پر خپلو مکاریو او چالاکيو ډیر مغرور وی مگر له الله تعالیٰ څنی د دوی هیڅ احوال نه دی پټ څه وخت چی دوی له الله تعالیٰ سره مخامخ ودرول شی هلته به دوی وپوهیږی چی فی الحال الله تعالیٰ هغوی ته مهلت ورکړی و ځکه چی الله تعالیٰ سم د لاسه مجرمین نه نیسی له هم دی جهته وروسته فرمائی ﴿اعْلَمُوا مَا شَتَمُوا أَنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ یعنی ښه دی څرنکه چی پوهیږئ هم هغسی وکړئ مگر ښه پوهیږی چی ستاسی گرد (تول) حرکات د پاک الله اعظم برهانه تر نظر لاندی دی او په یوه ورځ د هغه سزا تاسی ته یو غای پوره درکوی او بالاخر د هغه ربر (تکلیف) او زحمت تاسی موندونکی یئ اوس تاسی پخپله فکر او غور وکړئ هغه سری چی د خپلو شرارتونو په علت په ډیر سخت سوځوونکی اور کښی ولویری او یو بل سری چی د خپل شرافت او سلامت خوښولو په برکت تل په امنیت او طمانیت کښی اوسیری آیا له دغو دواړو څخه کوم یو ښه او بهتر دی؟

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی په ذکر قرآن کله چی راغی دوی ته (نو ژر به په عذابیری دوی)

تفسیر: یعنی دوی خامخا د خپلو کړو تللو په علت د پند او نصیحت په خبرو کېښې شبهات پیدا کوی حال دا چې په هغه کېښې د دروغو ځای او گنجائش له سره نشته. هغه ذکر، پند نصیحت څه شی دی؟ یو صاف، واضح، مضبوط او محکم کتاب چې له هغه څخه ما سواء له یوه ناپوه، احمق او شریر انسان بل هیڅوک انکار نشی کولی.

وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ۝ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۝ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ۝۴۱

حال دا چې بیشکه دغه قرآن خامخا کتاب قوی (نادر) دی نه راځی دغه قرآن ته باطل (نه) د مخی (له طرفه) د دی او نه د شا (له طرفه) نسی (بوجه من الوجوه) رالیرلی شوی دی له طرفه د حکمت والا ثناء ویلی شوی (الله).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په رالیرلی شوی کتاب کېښې که دروغ راغلی دی نو له کوم ځای څخه راغلی دی؟ او د هغه کتاب د ساتلو ذمه چې هغه پخپله غاړه اخیستی ده نو ناحق او باطل څه قوت او مجال لری چې د هغه شاوو خوا ته ورنژدی شوی وی.

مَا يَقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ ۝ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ۝۴۲

نه ویل کیږی تاته (ای محمده!) مگر (هم هغسی) وینا چې په تحقیق ویلی شوی وه دپاره د هغو رسولانو چې پخوا له تا تیر شوی دی، بیشکه رب ستا خامخا څیښتن (مالک) د مغفرت دی (مؤمنانو لره) او څیښتن (مالک) د عذاب دردناک دی (کافرانو لره)

تفسیر: یعنی د منکرینو کومه معامله چې له تاسی سره ده هم دغه معامله به د هری زمانی منکرینو له خپلو انبیاءو سره درلوده (لرله). انبیاءو به تل د دوی دپاره خیر غوښت او هغوی به د هغه په مقابل کېښې هر راز (قسم) تکالیف او مصائب خپلو انبیاءو ته رسول بیا هم هغسی چې هغو انبیاءو پر هغو ربړو (تکلیفونو) او سختیو کېښې صبر او تحمل کوو تاسی هم پر دغو

مصاعبو صبر او تحمل وکړئ په نتیجه کې به ځینی توبه کوی او پر سمه لاره به راځی چی د دوی دپاره د الله تعالی له جانبیه معافی او بشنه ده او څه نور کسان به پر خپلو هم هغو کړو تللو، ضد او عناد ټینګ او قائم پاتی کیږی چی بالاخر دوی د دردناکی سزا مستوجب کیږی.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا رَّحِيمًا لَفُتِنَ الْوَالُونَ لَوْ فَضَّلْتَ إِلَيْهِ عَجَبِي وَعَرَبِي

او که گرځولی مو وی. دغه قرآن په ژبه د عجمو نو خامخا ویلی به وو (دغو د عربو کفارو) ولی واضح بیان شوی نه دی آیتونه د دی (په ژبی فصیحی عربی دغه قرآن) آیا عجمی دی او (نبی ئی) عربی دی

تفسیر: یعنی که یوه سری داسی اراده کړی وی چی یوه خبره نه منی نو په زرګونو حیلې او بهانی ورته جوړولی شی. د معظمی مکی کفارو کله چی بل شی ونه موند نو په داسی ویناوو ئی شروع وکړه چی «صاحب! مونږ خو د عربی نبی په معجزی باندی هلته قائل او معترف کیدو چی دغه قرآن ماسواء له عربی ژبی په بلې کومی ژبی راغلی وی» لیکن فرض ئی کړئ که هم داسی هم کیدی نو د هغه کتاب د دروغجن کولو دپاره به دوی داسی ویل «بښه صاحب! چیری داسی بی اساسه او بی منطقه خبره به لیدلی شوی وی چی پخپله رسول عربی او د ده قوم چی د دغه کتاب رومینی مخاطبین دی هم عرب مګر دغو ته دغسی کتاب رالیږلی شوی دی چی پر یوه توریی هم دوی نشی پوهیدی.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْوَاهْدِي وَشَفَاءٌ

ووايه ته (ای محمده! دوی ته) چی دغه قرآن دپاره د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی هدایت او شفاء دی

تفسیر: یعنی لغو او چتی (بیکاره) شبهات خو به له سره نه ختمیږی هو! دغومره تجربه هر یو سری کولی شی هغو کسانو چی پر دغه مقدس کتاب ایمان راوړی دی او پری عمل کوی په څرنګه عجیب هدایت او بصیرت عقل او پوه نائل او فائز شوی دی او د دوی د سلاوو کلونو او قرونو امراض او رنځوری ئی لری او ورکه کړی ده او له دوی څنی ئی ظاهری او باطنی روغ رمت انسانان جوړ کړی دی.

وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقُرْءَانُهُمْ عَلَيْهِمْ عَمًّ

او هغه کسان چی ایمان نه راوړی په غوړونو د دوی کښی دروندوالی دی حال دا چی دغه (قرآن) پر دوی باندی دروندوالی پتوالی دی (نو نه وینی دوی هغه جمال او کمال د ده)

تفسیر: یعنی هم هغسی چی د خفاش (څکالی - ښاپیرک) سترگی د لمر په رڼا (رڼرا) کښی ترلی کیږی او دی هیڅ یو شی پری نشی کتلی دغه منکرین هم د قرآن په رڼا (رڼرا) کښی پرانده او هیڅ یو رڼا نشی لیدلی نو په دغه کښی د قرآن څه قصور دی؟ منکرینو ته لازم دی چی د خپلو لیدلو دغه ضعف ته ښه څیر شی او محسوس ئی کړی! او بیا د هغی معالجي ته متوجه شی!

أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۖ

دغه كفار (ښواکی داسی دی لکه چی) غږ ورته کوو شی له ځایه لری (او په کیفیت ئی نه پوهیږی).

تفسیر: یعنی که یو سړی ته له لری څخه غږ او ناری وکړی هغه ئی نه آوری او که وائی وری ښه پری نه پوهیږی هم داسی د قرآن منکرین هم د دغه صداقت او منبع د صداقت څخه دومره لری لویدلی دی چی د حق غږ د هغو د زړه غوړو ته له سره نشی رسیدی او که چیری هم وررسیږی نو دوی د هغه پر مطلب په ښه شان سره نشی پوهیدی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ فِيهِ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته کتاب (توریت) پس اختلاف وکړ شو په (تصديق او تکذيب د) هغه کښی

تفسیر: یعنی هم هغسی چی نن د «قرآن» د منونکیو او د نامنونکیو په منځ کښی اختلاف واقع شوی دی پخوا له دی نه د «توریت» په متعلق هم داسی اختلاف واقع شوی وو بیا وگورئ چی د هغه انجام څرنگه شوی وو؟

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَفُضِيَ بَيْنَهُم

او که چیرى نه وى هغه خبره چى پړومبى شوى ده له (طرفه) د رب ستا (چى) تاخير د عذاب دى تر قيامت پورې) نو خامخا حکم به کړى شوى ؤ په منځ د دوى (په دنيا) کېښى

تفسير: هم هغه خبره صادره شوى ده چى د دغو گردو (تولو) شيانو فيصله په آخرت کېښى کيږي.

وَاللَّهُمَّ لِي شَكٌّ مِنْهُ مُرِيبٌ ۝۳۵

او بيشکه چى دغه (دروغ جوړوونکى) خامخا په داسى شک کېښى دى له دى (قرآنه يا له توريت) چى موجب د اضطراب دى

تفسير: يعنى مهمل شکوک او چټى (بيکاره) شېهات دوى ته اطمینان او هوسانى (آرام) نه ورکوى او تل د دوى په زړونو کېښى انديښنى وى.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ۝۳۶

هر څوک چى وکړى نیک (کار) پس دپاره د ځان خپل ئى دى او هر څوک چى بدکار وکړى پس هغه بار دى په ده او نه دى رب ستا ظلم کوونکى پر بندگانو (چى بى موجه ئى په عذاب کړى)

تفسير: يعنى د الله تعالى له جانيه ظلم نه کيږى هر سړى به د خپل عمل بدل ومومى، څه چى ئى کړى وى هم هغه به ئى په مخه ورشى نه د هيچا نيکى هلته ضائع کيږي او نه د يوه بدى د بل چا په غاړه کېښى لويږي. (ربط) کله چى د نيکى او بدى پوره بدل د قيامت په ورځ ورکول کيږي او کفارو به على الاکثر دغسى پوښتنى کولى چى قيامت کله راځي؟ نو ځکه د هغه په نسبت اوس د هم دغه مبارک تفسير د مخامخ مخ په اوله کرښه کېښى داسى ارشاد صادريږي چى

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ط

خاص هم دغه (الله) ته ورکاوه شی علم د قیامت (چه څه وخت به واقع کیږی)،

تفسیر : یعنی یواځی الله تعالیٰ په دی عالم دی چه قیامت کله راځی؟ ډیر لوی رسول او ستره پربښته هم د قیامت د وخت له تعیینه عاجزه او ناتوانه ده. که څوک د قیامت د قیام پوښتنه له دوی نه وکړی نو جواب به ئی داسی آوری «ما المسئول عنها باعلم من السائل».

وَمَا تَخْزِيهِمْ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِّنَ الْأَشْجَارِ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ ط

او نه راوځی هیڅ قسم له میوو څخه له غلافو د دوی څخه او نه آخلی بار هیڅ ښځه (له انسانه او حیوانه) او نه پردی بار (حمل) خپل مگر په علم د الله سره .

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ علم پر هر شی محیط دی. هیڅ یوه خرما له خپلی وایښکی، او هیڅ یوه دانه له خپل وږی او هیڅ یوه میوه او ثمره له خپلی خولی (غلافه) د باندی نه راوځی چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) د هیڅ یوی ښځی یا د ښځی ساکنی (ذی روح) په ګیده یا په هګی کښی به داسی وړوکی مولود او موجود نه وی چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) او هر هغه چی دوی ئی غچپړی یا تری ووځی هغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی شته. هم داسی وپوهیږئ چه د دغی موجودی وږی دنیا د نتیجی په ډول (طریقه) د آخرت ظهور او د قیامت وقوع هم هر ورو (خامخا) په عمل راځی د هغه وخت او نیټه هم هم دغه رب البریه ته معلومه او ښکاره ده چه کله راځی؟ هیڅ یو انسان یا پربښته په دی نه دی خبر او نه دغه ضروری ده چه څوک پری خبر شی بلکه دغه هر انسان ته لازم دی چه د قیامت پر خبرو او احوالو او احوالو سم د الله تعالیٰ له اخبار او اعلام تام یقین او باور ولری! او د هم هغی ویروونکی ورځی په توتیه او فکر او ذکر کښی دی تل اوسی! چه په هغه کښی به له سره دوستی او رفاقت، امداد او شفاعت، کومک او معاونت بی د رب العزت له مرحمته ممکن نه دی او نه تری نجات او مخلص شته.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ اَيْنَ شُرَكَائِيَ

او په هغه ورځ غږ به وکړي (الله) مشرکانو ته چي څه شول شريکان زما (په زعم د تاسي).

تفسير : يعنی هغه خپل معبودان راوبولي چه هغو مو زما په الوهيت کښي شريک درولي وو چه اوس هغوی چيري دی؟.

قَالُوا اَذْنٰكَ مَا مَتَّامُنْ شَهِيدٌ ۝۴۰

نو وبه وائي دغه (مشرکان) چي خبر کړي مونږ ته (اوس) چي نشته زمونږ نه هيڅوک شاهد (په دی چي تاته شريک شته).

تفسير : يعنی مونږ په صافو او ښکاره وو الفاظو سره د تا په حضور کښي عرض کړي دی چي مونږ له سره پخپل جرم او گناه اقرار او اعتراف نه کوو، او نه د هغه د اقبال دپاره حاضر يو (گواکي په دغه وخت کښي په وخت کښي په نهايت لجاجت او سپين سترگي توب په درواغو سره له خپل کفر، شرک او عصيان، انکار کوي) غږنو د «شهاد» معنی شاهد اخيستی ده او داسی مطلب تری اخلي چه په دغه وخت کښي هيڅ يو زمونږ هغه شرکاء دلته نه وينو او را څخه ورک شوی دی.

وَضَلَّ عَنْهُمْ تَاكَاثُفُ عُتُوٍّ مِّنْ قَبْلُ وَظَنُوا مَا لَهُم مِّنْ حِصْنٍ ۝۴۱

او ورک به شي له دوی نه هغه (بتان) چي وو دوی چه عبادت به ئي کاوه (د هغو) پخوا له دی نه (په دنیا کښي) او يقين به راشي د دوی چه نشته دوی ته هيڅ ځای د تيښتي (له عذاب د الله څخه).

تفسير : يعنی هغو شيانو ته چه تاسي په دنیا کښي د الله تعالی شريکان ويل او د هغو په عبادت کښي لگيا وئ نن د هغوی هيڅ درک او پته نه ده معلومه چه چيري دی؟ د خپلو عابدانو مدد ته ولي نه راغی؟ او د عابدانو له زړو ځني هم هغه د بللو او د عبادت کولو خيالات او افکار غائب شوی دی هغوی اوس ښه پوهيدلي دی چه د الله تعالی له سزا څخه له سره نشي خلاصيدی او خپل مری د ده د سزا له منگلو څخه په هيڅ وسيله نشي خوشي کولی بالآخر بي هيلي او ناامیده کيږي او له هغو ځني بيخي خپله بي تعلقي او بيزاري ښکاروي چه د دوی په حمايت به له انبياؤ سره جنگيدل او د هغو پند به ئي نه اوریده .

لَا يَسْمُرُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَنْوَسْ قَنْوُطًا ۖ وَلَكِنْ آذَقْنَاهُ
رَحْمَةً مِّنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَسَّتَهُ لِيَقُولَنَّ هَذَا إِلَىٰ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً ۖ
وَلَكِنْ رُجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ ۖ

نه ستری کبیری انسان له غوښتلو د خیر (او د انواعو د ښیځنو) او که ورسپړی ورته کوم شر پس ناامیده وی دی ډیر سخت (له رحمته د الله). او قسم دی خامخا که وخکوو ده ته رحمت (مهربانی غنا او صحت) له (جانبه) زموږ پس له هغی سختی چی رسیدلی وی ده ته (له فقر او مرض) نو خامخا وبه وائی دی هرومرو (خامخا) چه دغه (غنا او صحت لائق) زما دی (په سبب د عمل زما) او گمان نه کوم پر قیامت د دریدونکی (چه رابه شی) او قسم دی که (بالفرض) بیرته وگرځولی شم په طرف د رب خپل نو بیشکه زما دپاره به وی په نزد د دغه (الله) کښی خامخا نیکی (جنت)،

تفسیر : یعنی د انسان طبیعت هم عجیب قسم دی کله چه لږ څه دنیوی نیکی او ښیځنه ورته ورسپړی او څه عیش او عشرت او آرامی ئی په برخه شی نو د ډیر حرص او طمعی لامله (وجی) غواړی چه لا نوری مزی او چرچی هم وکړی او تر هری اندازی پوری چه آرام او هوسا وی نه پری قانع کیږی او گیده ئی پری نه مریږی او که له وسه او توانه ئی پوره وی د تولی دنیا مال او دولت به تولوی او پخپل کور کښی ئی غوندوی لیکن که چیری لږ څه سختی او بده ورځ پری راشی او د ظاهری اسبابو سلسله له خپله مرضی څخه چه او مخالفه ووینی نو ژر تر ژره نا امیده او مایوس کیږی او په دغه وخت کښی په مات زړه بی‌هیلی او وارخطا کیږی ځکه چه د هغه نظر تش پر دغه وروړاندی شویو اسبابو محدود وی او پر مطلق قادر او مسبب‌الاسباب ئی اعتماد نه وی چه که هغه اراده وفرمائی په یوه آن کښی د اسبابو گرده (توله) سلسله پر بلی خوا هم اړولی شی. له دغی مایوسی څخه وروسته که بالفرض الله تعالیٰ له ده نه دغه تکلیف او مصیبت لری هم کړی او پخپل فضل او مرحمت سره د عیش او راحت مسائل هم ور تهیه کړی نو وائی «هذا لی» یعنی ما هغه فلائی تدبیر کړی ؤ زما په تدبیر او لیاقت او فضیلت سره خامخا هم داسی کیدونکی ؤ اوس نه د پاک الله فضل او مرحمت یادوی او نه ئی د خپلی هغه مایوسی او ناامیدی کیفیت چی لږ څه پخوا ورپیش وو په یادپړی. د عیش او آرام په نشو کښی داسی مخمور او مسرور کیږی چی گواکی وروسته به هیڅ یو مصیبت او نکبت نه وروړاندی کیږی او داسی به ئی گنې چه تل به هم داسی په آرامی او هوسائی (آرام) کښی اوسیدم او که چیری د دغو تأثیراتو په منځ کښی د قیامت نوم واوروی نو وائی چی زه خو داسی خیال نه کوم چه

دغسی یو شی واقع کیدونکی دی او فرض ئی کړئ که دغسی پیښه واقعهم شی او زه بیا د خپل رب په طرف بوتللی هم شوم نو یقین کوم چی هلته به هم زما انجام ښه وی که زه د الله تعالیٰ په نزد خراب او نالائق وی نو په دنیا کېښی به دومره عیش او راحت زما په برخه نه کیده نو ځکه توقع ده چه هلته هم هم دغسی معامله به له ماسره کیږی.

فَلَنُتَبِّتَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاِٰبَاءَ عَمِلُوْا وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيْظٍ ۝۵

پس خامخا خبر به درکړو هر ورو (خامخا) هغو کسانو ته چی کافران شوی دی په هغو (عملو) چی کړی ئی دی او خامخا ویه څکړو هر ورو (خامخا) پر دوی له عذابه سخته لویه.

تفسیر : یعنی خوښ شی! چی له دغه کفر او غرور سره به هم هلته مزی او چرچی کوئ؟ کله چه هلته ورسپیږئ بیا به درغرگنده (ښکاره) شی چه منکرین څرنگه سختی سزاوی گالی (برداشت کړی) او په څه شان سره د خپل گورد (تول) عمر د اعمالو په سزا (هیداد) رسیږی؟.

وَإِذَا أَعْمَنَّا عَلَى الْإِنْسَانِ آعْرَضَ وَنَا بَٰجَانِبِهِۦ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ۝۶

او کله چی انعام وکړو مونږ پر انسان نو وگرځی (له حقه او په څنگ شی له شکره) او لری شی (له سمی لیاری) په سبب د غرور (لوئ) خپلی او کله چی ورسپیږی ده ته کومه سختی (بلاء) پس دی خاوند د دعاء اوږدی وی (یعنی تل مشغول وی په سؤال او زاری سره).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ د نعمتونو د متمتع کیدلو په وخت کېښی خو د حقیقی منعم د حق پیژندلو او شکر ایستلو څخه اعراض کوی او مخ تری اړوی او بیخی تری بی پروا کیږی او په بل اړخ اړی. بیا هر کله چه کوم تکلیف او مصیبت وروړاندی شی نو هم هغه پاک الله ته خپل د عجز لاس غځوی او اوږدی دعاوی کوی او له دی نه نه شرمیږی چه په کوم مخ او خوله تری دغسی غوښتنی وکړم او وئی بولم. د تماشا (نداری) ځای دا دی چه غیښی اوقات پر اسبابو او وسائلو نظر اچوی او پخپل زړه کېښی مایوس کیږی او په دغه حالت کېښی هم له ډیری مایوسی او وارخطائی ترهور کیږی او د پاک الله په طرف بی اختیاره د دعاء لاس پورته کوی اگر په په خپل زړه کېښی بی هیلې او ناامیده هم وی خو پخپلی ژبی سره در گرده (توله) الله تعالیٰ یادوی.

حضرت شاه صاحب رح لیکي «دغه گرد (تول) د انسان د قصور او د نقصان بیان دی چه نه پر سختی صبر او نه پر نرمی شکر کوی».

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرُتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿۴۲﴾

ووايه (ای محمده ! دوی ته) آیا وینئ تاسی (نو ما هم خبر کړی چی) که چیری وی (دغه قرآن) له زنده د الله بیا کافران شی تاسی په دغه قرآن) نو څوک دی ډیر گمراه له هغه چا چی دی په مخالفت لری کښی (له حقه) وی.

تفسیر : پاس ئی د انسان د طبیعت عجیبه او غریبه نخچه وایسته او ده ته د ده پر کمزوریو او ناروغیو په نهایت مؤثر بیان سره توجه ورکړه شوه اوس تنبیه کوی چه دغه کتاب تاسی ته ستاسی په کمزوریو او نقائصو پوهوونکی او د انجام په طرف مو متوجه کوونکی دی که د الله تعالی له جانبه راغلی وی (لکه چی په واقع کښی دی) بیا نو تاسی ئی ولی نه منئ؟ او له دغسی اعلی او ډیرو قیمتدارو نصائحو څخه ولی منکریرئ؟ او د خپل عاقبت فکر او اندیښنه نه کوئ؟ بلکه د حق په مخالفت کښی ډیر لری ټټی نو آیا له دی نه بله کومه لویه گمراهی، نقصان او خساره شته؟.

سَرُّهُمْ اِلْتِنَافِ الْاَفَاقِ وَفِيْ اَنْفُسِهِمْ حَتٰى يَنْبَغِيْنَ لَهُمْ اَنْهُ الْحَقُّ

ژر ده چی وبه ښیو دوی ته دلائل (د قدرت) خپل چی په آفاق ملکونو کښی دی او په نفسونو د دوی کښی دی تر هغه پوری چی ښکاره شی دوی ته چی بیشکه دغه قرآن حق دی،

تفسیر : یعنی د قرآن حقانیت خو د نورو دلائلو او براهینو په موجب په خپل غای پاتی دی اوس مونږ منکرینو ته د دوی په خپلو ځانونو کښی او د دوی په اطرافو او اکثافو کښی او په گرد (تول) عربستان بلکه په تول جهان کښی د خپل قدرت هغه دلائل او ښی ورڅرگندوو (ښکاره کوو) چی په هغو سره د قرآن او د پاک قرآن د حاملینو صداقت بیخی د رنی ورځی په شان تر سترگو روښان او عیان شی. هغه نمونی څه دی؟ هغه د اسلام د عظیم الشانو او محیرالمقولو هغه فتوحات دی چه د ظاهری اسبابو له سلسلی څخه بیخی مخالف او د لوی قرآن له پخوا ویلو سره ئی عیناً موافق وقوع ومونده لکه چه د بدر په غزوی کښی کفارو پخپلو

ځانونو کښې او د معظمې مکې په فتحه کې د عربستان په مرکز کې او د راشده وو خلفاوو په عهد کې په ګرد (تول) جهان کې د هغه نمونې دوی پخپل سترگو سره وليدلي او دا هم ممکن دی چه له «آيات» څخه د قدرت عمومي دلائل او نښې مرادې وی چې غور او دقت کوونکي ته پخپل وجود کې او له خپله وجوده د باندې د دنيا په ګردو (تولو) شيانو کې په نظر ورځي چې له هغو څخه د الله تعالی د وحدانيت او د عظمت ثبوت مونده کېږي او د پاک قرآن د بياناتو تصديق په عمل راځي. کله چې هغه د هغو الهيې و سننو او فطريې و نواميسو سره موافق ثابتېږي چې په دغه د تکوين په عالم کې کار کوونکي دی په دغه قسم سره کله چې د تولو کونيه و او د آفاهيه و او د انفسيه و حقائقو او آياتو انکشاف خلقو ته دفعته نشي کيدی بلکه وقتاً فوقتاً او متدرجاً د هغو له څيرو څخه پردی لري کېږي نو ځکه ئی داسې تعبير وفرمايه «سنريهم آياتنا».

أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٢﴾

آيا کافی نه دی رب ستا (بلکه بس او کافی دی) بيشکه الله پر هر څيز شاهد حاضر ګواه دی.

تفسير : يعنی ته پاک قرآن حق او رښتيا ومنه! که بل څوک ئی نه منی نو آيا يواځې د الله شهادت لږ دی او کافی نه دی؟ چې هغه پر هر شې شاهد او ګواه دی او پر هر څيز باندې له غور کولو څخه د ده د شهادت ثبوت مونده کېږي.

أَلَا إِنَّهُمْ فِي مَرِئَةٍ مِّنْ لِّقَاءِ رَبِّهِمْ أَلَّا تَهْتَبُوا كُلَّ شَيْءٍ مَّحِطًا ۚ ﴿٤٣﴾

وواوړه خبردار شه! چې بيشکه کفار په شک کېږي دی له ملاقات د رب نځپې (ځکه چې منکران دی له بعثه) واوره خبردار شه! چې بيشکه الله پر هر څيز چاپير کيدونکی دی (په علم په قدرت خپل او جزاء د کفر به ورکړی).

تفسير : يعنی دوی په دی تيروتنې دی چه مونږ له الله تعالی سره مخامخ کيدونکی نه يو او له سره د ده مخ ته نه بيولي کېږو حال دا چې الله تعالی په هر وخت او هر شې باندې محاط او چاپير دی او په هيڅ وخت کېږي هيڅوک د ده له قبضې او احاطې څخه نشي وتلی که له مر کيږلو څخه وروسته د دوی د ابدانو ذرات له خاورو سره ګډ يا په اوبو کېږي خلط او ويهيږي يا په هوا منتشر شي خو بيا هم د دغه پر هري پوی ذری د الله تعالی علم او قدرت محيط دی او هغه بيا جمع کول او له نوی سره بيا ژوندی پاڅول ورته هيڅ سختی او اشکال نه لري.

تمت سورة حَمَّ السَّجْدَةِ فَللهُ الْحَمْدُ وَالْمَنَةُ .

سورة الشوری مکية الا الآيات ۲۳ و ۲۴ و ۲۵ و ۲۷ فمدنية وهي ثلث و خمسون آية وخمس ركوعات. رقم تلاوتها (۴۲) تسلسلها حسب النزول (۶۲) نزلت بعد حَم السجدة.

د «الشوری» سورت مکی دی پرته (علاوه) له ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۷ آیتونو څخه چی مدنی دی (۵۳) آیه (۵) رکوع لری. په تلاوت کښی (۴۲) په نزول کښی (۶۲) سورت وروسته د «حَم السجدة» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی.

حَمِّ عَسَقٍ ۞ كَذَلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ۞ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ۞

په مثل (د وحی) د هم دی (سورت) همیشه وحی کوی تاته (ای محمده!) او (وحی کړی وه) هغو انبیاء ته چی پخوا له تا وو الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) خاص هم ده لره دی هر هغه شیان چی په آسمانونو کښی دی او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً او عبیداً) او هم دی دی دیر پورته دیر لوی.

تفسیر : یعنی هم هغسی چی دغه سورت (چی په نهایت اعلی او اکملو مضامینو مشتمل دی) ستا په طرف وحی کاوه شی هم داسی د الله تعالی عادت دی چی دغه وحی ستا په طرف او د نورو انبیاء په طرف دائمه ولیږی چی په هغی سره د حکمت شان او د حکومت اظهار تل تر تله وشي.

تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَّقَطُّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ

نژدی دی آسمانونه (تول دی ته) چی وچوی له پاسه د دوی (له جهته د ظهور د کبریاء او عظمت د رب العزت).

تفسير : يعنى آسمان به د الله تعالى د عظمت او جلال له زوره غيږى شى (يا به وچوى) يا د بى حسابو پرستو له درندوالى يا د دوى د ذكر له كثرته يو خاص تاثير توليد او د هغه په اثر به غيږيږي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دى چې «په آسمانونو كېنى د غلورو گوتو په اندازه هم داسى يو غاى نشته چې په هغه كېنى به پرېستى سر په سجده نه وي پرته». ځينو د دى آيت مطلب داسى اخيستی دى كله چې مشركين الله تعالى ته شريكان، ځامن او لوى دروى نو د پاك الله په دربار كېنى داسى بى ادبى، سپين سترگى، او گستاخى له اثره هيڅ لرى نه دى چې د اسمان پاسنى سطحه غيږى او توتى توتى د لاندې ولويږي. كما قال الله تعالى فى سورة مريم ﴿كَذَٰلِكَ الْقَوْتُ يَنْقُطُونَ مِنْهُ وَيَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتُفْجَرُ السَّمَاءُ فَهِيَ كَالْأَرْضِ الْمَغْسُورَةِ﴾ مگر د الله تعالى د رحمت او مغفرت له شانه او د پرستو د تسبيح او استغفار له برکته دغه نظام قوام لرى او ټينگ ولاړ دى.

وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ ط

او پرېستى تسبيح وائى سره د حمد د رب خپل او مغفرت غواړي دپاره د هغه چا چې په ځمكه كېنى دى (له مؤمنانو)،

تفسير : يعنى اى الله تعالى! د مؤمنينو خطاء او ښونيدل معاف وفرمايه! او كفار يو ځلى مه نيسه! او بيخى ئى مه سپيره او مه ئى پو پناه كوه!

الْأَرَانِ اللَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ⑤

واوره خبردار شه چې بيشكه هم دغه (الله) ښه مغفرت كوونكى (د خطياتو) ډير رحم والا دى (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعنى خپلى مهربانى د پرستو دعاوى قبلوى او د مؤمنينو خطاوى ور معافوى او كفارو ته تر يوى نيتى پورې مهلت وركوى. كه نه د دنيا دغه نظام او قوام او دغه لويه كارخانه به په يوه ربه كېنى ډرى وړى خرابه او ويجاړيږي.

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ دُونِهِ أُولَٰئِكَ اللَّهُ حَفِیْظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ⑥

او هغه کسان چی نیولی ئی دی بی له دغه (الله نور) دوستان (بتان) چی عبادت ئی کوی) الله ښه ساتونکی دی پر دوی (او تول احوال ئی ورمعلوم دی چی جزاء به ورکړی) او نه ئی ته پر دوی وکیل (مسلط کړی شوی)

تفسیر : یعنی په دنیا کېږي خو مشرکینو ته مهلت ورکوي لیکن داسې مه گنئ چی هغوی د همیشه دپاره نجات وموند. د دوی گرد (تول) اعمال او احوال د الله تعالیٰ په نزد محفوظ دی چی پخپل وخت (تاپی) به ورغرگندیږی (ورښکاریږی) تاسی په دغه فکر او اندیښنه کېږی مه لویږئ چی دوی ولی زما دعوت او تبلیغ ته غوږ نه ږدی؟ او د نه منلو په صورت ولی سم د لاسه نه تپاه او نه بریادیږی؟ تاسی د دغو خبرو ذمه وار نه یئ! ستاسی کار یواځی د حق تعالیٰ پیغام رسول دی وروسته له هغه زموږ کار دی چی مونږ د دوی حساب او کتاب گورو او عادلانه فیصله د هغه په نسبت صادروو.

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا

او هم داسی (چی هر نبي ته مو وحی کوله) وحی مو کړی ده تاته (ای محمده!) قرآن عربی (په ژبه د قوم ستا) دپاره د دی چی وویروی (اهل د) مور د ښارونو (چی مکه ده) او هغه کسان چی چاپیر دی له دی نه.

تفسیر : المقری (لوی کلی) ئی مکی معظمی ته وفرمایل چی د گردو (تولو) اعرابو مجمع به هلته سره کیده او په توله دنیا کېږي د الله تعالیٰ کور هلته دی او هم هغه کور د ځمکی پر مخ له گردو (تولو) ځنی رومبی اول معبد تاکلی (مقرر) شوی دی بلکه له روایانو څخه معلومیږی چی د خلقت په ابتدا کېږي الله تعالیٰ د ځمکی په غوړولو ارتولو لویولو له هم دغه ځایه شروع کړی ده چیری چی اوس کعبه الله واقع ده او د معظمی مکی له شاو خوا څخه اول عربستان او بیا گرد (تول) جهان مراد دی.

وَتَذَرِيَوْمَ الْجُمُعَةَ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ

او چی وویروی (خلق) له ورځی د جمع کیدلو (چی ورځ د قیامت ده) چی نشته هیڅ شک په (وقوع د) دغه (قیامت کېږي) یوه فرقه به وی په جنت کېږي (چی مؤمنان دی) او بله فرقه به وی په دوزخ کېږي (چی کافران دی).

تفسير : يعنى دوى خبردار كړئ چې يوه داسى ورځ هم راتونكى ده چې گرد (تول) پرومبنى او روستنى مخلوقات به د خپل حساب، كتاب، ثواب او عقاب دپاره د الله تعالى په حضور كېنى حاضرېږي دغه يوه يقينى او قاطعه خبره ده چې په هغى كېنى هېڅ قسم تردد، اشتباه، فرېب، شك او شبهه نشته پر هر انسان لازم دى چې د هغى ورځى دپاره خپل ځان تيار كړي په دغه وخت كېنى به تول مخلوقات په دوو فرقو سره تقسمېږي، يوه فرقه به جنتيان وي او بله فرقه به دوزخيان وي نو تاسى پخپل ځان غور او دقت وكړئ چې په كومه فرقه كېنى به يئ؟ كه نه؟ او څه سامان مو ورته تهيه كړى دى؟ كه نه؟.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ
يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ دَرَجَةٍ وَلَا أَنْصَارٍ

او كه اراده فرمائلى وي الله نو خامخا گرځولي به ئى وو دغه تول مخلوق فرقه يوه (په دين د اسلام) وليكن ننباسى (الله) هر هغه څوك چې اراده وفرمائى په رحمت (جنت) خپل كېنى او ظالمان چې دى نشته دوى ته هيڅوك دوست (نافع) او نه مددگار (دافع د عذاب).

تفسير : يعنى بيشكه الله تعالى قدرت درلود (لړل) كه اراده ئى فرمايلى وي نو گرد (تول) خلق به ئى يو شان جوړ او پيدا كړى وي او په يوه لياره به ئى لگولى وي ليكن د ده د حكمت اقتضاء داسى شوه چې خپل د رحمت او د غضب د دواړو قسمو صفات اظهار وفرمائى نو ځكه د بندگانو په احوال كېنى ئى اختلاف او تفاوت كېنود يوه ډله ئى د خپل عبادت او اطاعت له سببه د رحمت مورد وگرځوله او بله ډله ئى د دوى د ظلم، طغيان او عصيان په علت له خپل رحمت څخه لرى وشړله هغه كسان چې له رحمت څخه لرى شوى دى او د غضب مستحق گرځيدلى دى او د الله تعالى د حكمت اقتضاء پر دوى خپله سزاء جارى كړى ده نو د دوى د آرامى او هوساى (آرام) ځاى هيچيرى نشته او نه دوى كوم دوست، رفيق او مددگار موندلى شى چې دوى ته د الله تعالى له عذابه نجات وركړي.

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ؟ قَالَهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي
الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٤١

آیا نیولی دی (کفارو) غیر له الله (نور بتان) دوستان (که دوی نیسی حقانی دوست) پس الله چی دی هم دی دی دوست (په حق سره) او هم دی ژوندی کوی مری او هم دی پر هر څیز باندی (چی اراده وفرمائی) سه قادر دی (چی ځینی ئی هم دغه احیاء ده).

تفسیر : یعنی که رفیق او مددگار د خپلو ځانونو دپاره نیسی نو پاک الله خپل ځانته ولی او دوست وگرځوئ چی گرد (تول) کارونه جوړولی شی تر دی پوری چی مری هم ژوندی کولی شی او پر هر څیز پوره قدرت او توان لری دغه عاجز، مجبور او ناتوان رفیقان هیڅ ستاسی په کار نه درځی.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ

او په هغه خبره کښی چی جگړه کوئ تاسی (له کفارو سره) په هغه کښی له کوم څیزه پس حکم (فیصله د هغه) مفوض دی) الله ته.

تفسیر : یعنی ښائی چی د گردو (تولو) جگړو فیصله هم هغه ته ورسپارلی شی! عقاید وی که احکام عبادات وی که معاملات په هر څیز کښی چی جگړه او اختلاف واقع شی د هغه ډیره ښه فیصله هم دا ده چی پاک الله ته ورسپارله شی! دی به د کونیو دلائلو په ذریعه، یا پخپل کتاب کښی یا د خپل رسول په ژبه صراحتاً یا اشارتاً د هری مسئلی هره هغه فیصله چی صادره کړی نو بیا بنده ته د دی خبری حق نشته چی په کښی څه ووائی. توحید چی اصلالاصول دی کله چی الله تعالی قولاً او فعلاً بالتساوی د هغه په نسبت حکم صادروی نو بیا څرنگه جائز وی چه بنده به داسی قطعی او محکمی فیصلی کښی مناقشه او جگړه وکړی او چتی (بیکاره) شهبی په هغی کښی پیدا کړی او د ده له فیصلی څخه غاړه وغړوی.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ۝

دغه (مطلق قدیر چی حکم کوی په حقه سره) الله دی رب زما خاص پر هم ده توکل کړی دی ما او خاص هم ده ته رجوع کوم (په هر حال په اطاعت سره).

تفسیر : یعنی زه تل پر الله اعتماد او اطمینان لرم او په هره معامله کښی تل د هم هغه په طرف رجوع کوم.

فَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا

(الله) پیدا کونکی دی آسمانونو او د غمکی پیدا کری دی (الله) تاسو ته له ځانونو ستاسی جوړی (له جنسه ستاسی ښځی) او له چارپایانو جوړی (نر او ښځه).

تفسیر : یعنی له چارپایانو (غلور بولو) څخه ئی جوړی (نر او ښځه) در پیدا کری دی چی هغه ستاسی په کار درځی او تری منافع اخلي.

يَذَرُكُمْ فِيهِ

پیدا کوی (زیادوی) تاسی په دغه (طریقه د توالد او تناسل) سره ،

تفسیر : یعنی د انسانانو بیلی بیلی جوړی ئی پیدا کری دی او د نورو ساکنانو بیله جوړه ئی پیدا کری ده او د دوی ډیر نسلونه ئی خپاره واره او منتشر کری دی چی د غمکی پر مخ کښی په هر ځای کښی په خپلی روزی او معیشت پسی گرځی او په جدوجهد کښی مشغول او لگیا دی.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

نشته په شان د دغه (الله) هیڅ څیز (په هیڅ څیز کښی).

تفسیر : یعنی نه په ذات کښی ورسره مماثل دی او نه په صفاتو کښی او نه د ده د احکامو او فیصلو په شان د بل چا حکم او فیصله کیدی شی. او نه د ده د دین په شان بل کوم دین دی او نه دی کومه جوړه ، سیال ، شریک ، خپل او خپلوان لری.

وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝

او هم دغه (الله) دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی (د گردو (ټولو) اعمالو) .

تفسیر : یعنی بیشکه الله هر شی وینی او آوری ئی مگر د الله تعالی لیدل او اوریدل هیخ د مخلوقاتو په شان نه دی گرد (تول) کمالات د ده په جامع الصفات ذات کبئی مجموع دی خو د ده هیخ یو کمال داسی نه دی د ده هغه کیفیت بیان کرای شی څکه چی د هغه مثال او نظیر هیچیری نشته. الله تعالی د مخلوقاتو له مشابیه او مماثلت څخه بیخی پاک، مقدس او منزله دی نو بیا د ده د صفاتو کیفیت په څرنگه په فهم او پوه کبئی راشی؟.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۱۷﴾

خاص دغه (الله) لره دی کلیگانی (چاپیانی) (د خزائنو) د آسمانونو او د ځمکی فراخوی ارتوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی او تنگوی (ئی پر هغه چا چی اراده وفرمائی) بیشکه دغه (الله) پر هر څیز باندی ښه عالم دی.

تفسیر : د گردو (تولو) خزائنو کلیگانی (کنجیانی) د ده د قدرت په لاس کبئی دی هم ده ته دغه قدرت او اختیار حاصل دی چی له هری خزانی څخه هر چاته هر څومره چی اراده وفرمائی ور ئی کړی، گردو (تولو) ذوی الارواحو ته هم دی رزق او روزی ورکوی، لیکن د هغه زیادت او د نقصان تعیین سم له خپل حکمت سره کوی. پاک الله ته دغه خبره ډیر ښه معلومه ده چی چاته څومره شی ورعطا کړی شی؟ او د ده استحقاق څومره دی؟ او د هغه په حق کبئی د څومره ورکړی مصلحت دی؟ کوم حال او وضعیت چی د روزی په نسبت دی د نورو عطایاوو په متعلق ئی هم همه غسی وکنئ؟!

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى

مقرر کړی بیان کړی دی (الله) تاسی ته له دین څخه هغه چی وصیت (حکم) ئی کړی وو په هغه سره نوح ته او هغه (څیز) چی وحی حکم کړی ده تاته (ای محمده!) او هغه (څیز) چی حکم کړی وو مونږ په هغه سره ابراهیم ته او موسی ته او عیسی ته.

تفسير : له آدم عليه السلام شخه وروسته او له گردو (تولو) شخه پومبني رسول حضرت نوح عليه السلام دى بلکه بنائى چي وويلي شى في الحقيقت د تشريعيه و احكامو سلسله له هم دغه نوح عليه السلام شخه شروع شوى ده او وروستنى رسول حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم دى چي پر دوى د رسالت او د نبوت سلسلى خاتمه موندلى ده په منځ كښى هومره انبياء او رسولان چي راغلي دي په دوى كښى حضرت ابراهيم حضرت موسى حضرت عيسى عليهم السلام هم دغه درى واپه هم زيات مشهور شوى دي او د دوى نوم اخيستونكى په هره زمانه كښى دير كسان موجود وو. مخيني دغو پنځو تنو رسل الله ته اولوالعزم رسولان هم وائي. په هر حال په دغه ځاى كښى الله تعالى په صاف ډول (طريقه) سره وښود چي په اصل كښى دين تل تر تله يو وو. ځكه چي په عقائد، اخلاق او د ديانت په اصول كښى تول سره يو او گرد (تول) سره متفق وو. هوا په ځينو فروعو د هري زمانى د مصالحو په موجب څه تفاوت واقع شوى دى او هم د دين د قيام طور او طريقه ئى په هر وخت كښى بيله درولى ده چي هغه ئى په بل ځاى كښى داسي فرمايلى دي ﴿لَمْ يَجْعَلْنَا لَكَ دِينَ وَفِي هَٰذَا آيَاتٌ لِّمَنْ يَعْقِلُ﴾

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ

داسي چي قائم كړئ سم ودرؤ د دين (د توحيد) او مه غورځوئ اختلاف په هغه كښى،

تفسير : يعنى پر گردو (تولو) انبياؤ او د دوى پر امتو هم داسي حكم صادر شوى دى چي د الله تعالى دين پخپلو اعمالو او اقوالو كښى تينگ او قائم وساتئ! او د دين په اصل كښى هيڅكله تفريق او اختلاف روا او جائز مه بولئ!

كَبُرَ عَلَى الشُّرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾

دير دروند دى پر مشركينو هغه (څيز) چي بولى ته دوى هغه (توحيد) ته، الله راکاږي ځان خپل ته (غوره کوی) هغه څوک چي اراده وفرمائي (د غوره کولو ئى) او سمه لياره ښيي دين خپل ته هغه چاته چي رجوع کوی (الله ته).

تفسير : يعنى د توحيد د هغه دين په طرف چى تاسى خلقو ته دعوت وركوئ پر مشركينو هغه ډير دروند واقع كيږي گواكى تاسى كوم نوى او عجيب شى خلقو ته وروپاندى كوى چى هېجا د هغه نظير او مثال پخوا له تاسى نه دى وپاندى كړى. نو ښه د توحيد په مثال يو صاف، معقول، ښكاره او متفق عليه شى هم كله چى سخت او دروند وربښكاره شى او په هغه كېنى هم خلق د اختلافاتو له غورځولو څخه پاتى نشى نو آيا د دوى جهالت او بدبختى خپلى انتھائى اندازى ته نه دى رسيدلى؟ رښتيا خبره هم دا ده هدايت او نور شيان گرد (تول) د الله تعالى د قدرت په لاس كېنى دى په هر قسم چى اراده وفرمائى خپل بندگان غوره كوى او خپل طرفته وربولى او په خپل رحمت سره د قرب او اصطفاء په مقام ئى فائزوى او هغه كسان چى له خپلو ښو استعداداتو د ده په جانب رجوع كوى او محنتونه پر خپلو ځانونو كالى (برداشت كوى) د دوى محنتونه پر خپله نښه لگول او د دوى لاس نيول او بريالى (كامياب) گرځول هم د هغه كار دى كما قال الله تعالى فى جزء ٢٠ الركون (٧) آيت ٦٨ من سورة القصص ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ﴾ وفى جزء ١٧ الركون (١٠) آيت ٧٥ من سورة الحج ﴿اللَّهُ يَفْضِلُ مِنْ التَّكْوِينِ رُسُلًا مِنْ النَّاسِ﴾ وفى جزء ٢١ الركون (٧) آيت ٦٩ من سورة العنكبوت ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾ په هر حال د الله تعالى حكمت د هر چا هدايت ته چى مقتضى شى هغه هدايت موندلى او د الله تعالى د رضا او د لقاء په نعمت فائزالمرام كيدي شى!

وَمَا تَقْرُؤُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا
كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ
الَّذِينَ أُوْرَثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ١٧

او نه وو سره مختلف شوى (پخوانى خلق په دين خپل كېنى) مگر پس له هغه چى راغى دوى ته علم (مختلف شو) له جهته د حسده په منځ خپل كېنى او كه چيرى نه وى يوه خبره چى پړومبى ويلي شوى ده له (جانبه) د رب ستا تر نيتى په نامه كړى شوى پورى نو خامخا حكم به كړى شوى وو په منځ د دوى كېنى (په عذاب د كفارو په دنيا) كېنى او بيشكه هغه كسان چى ورته په ميراث وركړى شوى دى كتاب پس له هغوى څخه خامخا په داسى شك كېنى دى له دى (قرآنه) چى په اضطراب اچوونكى دى.

تفسير : يعنى په توحيد او د دين په اصولو كېنى هغو كسانو چى اختلاف ئى غورځولى دى او په سماويوو كتابونو كېنى ئى تحريف كړى دى د دوى دغه وضعيت د غلط فهمى يا د اشتباه

له وچى نه وو په داسى صاف او صريح او مجمع عليه تعليماتو كښى اشتباه او التباس څنگه واقع كيدى شي؟ محض نفسانيت، ضد، عناد، عداوت د مال او جاه طلب او نور اسباب دى چى فى الحقيقت د دغه مذموم تفريق او اختلاف باعث شوى دى. وروسته له هغه چى اختلاف قائم شو مختلفو مذاهيو خپلو ځانونو ته بيل بيل سنگرونه او مورچلونه جوړ كړل او وروسته له هغه راتلونكى نسلونه په عجيبوو خطو او خطاؤ كښى ولويدل، او داسى شكوك او شبهات پيدا كړل شول چى د هغو لامله (له وچى) په هيڅ يوه حال كښى په اطمينان او آرامى كښى ترى پاتى نشول. مگر دغه كرد (تول) شيان د دى لامله (له وچى) وشول چى الله تعالى پخپل حكمت خپلو بندگانو ته دپل او مهلت وركړى دى. كه الله تعالى اراده فرمايلى وى نو دغه كرد (تول) اختلافات به ئى يو ځلى ختم كړى وى مگر داسى كول د تكوين له اصلى غرض سره منافى وو، د ده بالغه حكمت د دغى خبرى مقتضى وو چى د دغو اختلافاتو عملى او قاطعه فيصله په يوه معينه نيټه د ژوندانه په بله دوره كښى وكړه شى. كه دغه خبره پخوا له دى نه وي وتلى نو د تولو جگړو، مناقشو، خبرو اترو او وقائعو فيصله به چټ پټ او لاس په لاس كيده او هره خبره به په هم هغه خپل موقع كښى فيصله او پرى كيده.

فَلَنَالِكَ فَأَدْعُ وَأَسْتَقِمَّ كَمَا أَمَرْتُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ
وَقُلْ أَمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأَمَرْتُ لِأَعْدِلَ
بَيْنَكُمْ اللَّهُ رَبَّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا
حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٥﴾

پس دغه (توحيد) ته پس وبوله (اى محمده! دغه خلق) او محكم ولاړ اوسه (په دى دعوت) لكه چى امر حكم كړى شوى دى تاته او مه كوه متابعت د خواهشونو د دوى او ووايه (اى محمده! دوى ته) ايمان مى راوړى دى پر هغه چى نازل كړى دى الله له (جنسه د سماوى) كتاب څخه او امر حكم كړى شوى دى ماته چى عدل وكړم په منع ستاسى كښى، الله رب دى زمونږ او رب دى ستاسى، مونږ ته ده (جزاء د) اعمالو زمونږ او تاسى ته ده (جزاء د) اعمالو ستاسى نشته هيڅ جگړه په منع زمونږ او په منع ستاسى كښى الله جمع به وكړى په منع زمونږ (او تاسى كښى لپاره د فيصلى) او خاص هم ده ته بيا ورتلل دى.

تفسیر : یعنی کله چی د حق دین په متعلق د تفریق او اختلاف داسی طوفان له غو لرو خواوو
 څخه پورته شوی دی نو ستاسی فریضه دا ده چی په غیر متزلزل عزم او ټینگی ارادی سره د دغه
 دین او آئین په طرف خلقو ته هم هغسی بلنه، دعوت او تبلیغ وکړئ چی آدم او نوح او وروسته
 له هغو نور گرد (تول) انبیاء علیهم السلام نور خلق الله ته بلل تاسی شخصاً د الله تعالی له
 حکمه لږ شانی هم دی خوا او هغی خوا ته مه غورځیږئ! قولاً، فعلاً، عملاً او حالاً برابر پر هم
 هغی سمی صافی لیاری رهی (روان) اوسئ! چی تر اوسه پوری پری روان یی. د مکذبینو او
 معاندینو د غوښتنو هیڅ پروا مه کوئ! او په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره د خپل تبلیغ
 اعلان وکړئ! او داسی وویئ چی زه د الله تعالی پر ټولو نازل کړیو شویو کتابونو اعم له دی نه
 چی توریت وی که انجیل، یا قرآن یا بله کومه صحیفه چی په هره زمانه کښی پر هر یو ښی
 نازل شوی دی د زړه له صدقه ایمان، ایقان لرم. زما کار د پخوانیو صداقتونو تکذیب نه دی.
 بلکه زه هغه گرد (تول) منم او باقی ئی پریږدم، او پر ما حکم صادر شوی دی چی ستاسی په
 منځ کښی عدل او انصاف وچلوم او د هغو اختلافاتو فیصله په عدالت او انصاف سره صادره کړم
 چی تاسی پخپل منځ کښی غورځولی دی. او د احکامو او شرائعو په تبلیغ، یا د خصوصاتو په
 حل او فصل کښی د عدل او مساوات اصول قائم ودروم. هر هغه صداقت او رښتیا بی له تکلفه
 ومنم او تسلیم ئی کړم چی په هر ځای او په هر مذهب کښی وی. هم هغسی چی تاسی د الله
 تعالی د بندگی او احکامو منلو په طرف رابولم له تاسی څخه رومی زه پخپله هم پر هغو پوره
 عمل کوم او غواړم چی د خپل پوره اطاعت صمیمیت او عابدیت تثبیت وکړم ځکه چی زه ښه
 پوهیږم چی زما او ستاسی رب هم هغه یو رب العالمین دی نو ښائی چی مونږ د هغه د خوښی او
 استرضاء دپاره زیار (محنت) او کار وکړو. که تاسی داسی ونه کړئ نو له تاسی سره زه هیڅ
 تعلق نه لرم او غرض نه نیسم ما خپل د دعوت او د تبلیغ فریضه اداء او له هغی څڼی په ښه
 شان سره فارغ شوی یم. له مونږ څڼی هیڅ یو د بل چا د اعمالو ذمه وار کیدی نشی د هر چا
 عمل له هغه سره مل دی، او هر څه ئی چی کړی وی هم هغه ئی په مخ ورځی او هر څه ئی چی
 کړلی وی هم هغه به ریی. نو ښائی چی هر څوک د خپلو اعمالو نتائجو ته تیار او په انتظار
 اوسی! وروسته له دی نه د دی خبری ضرورت نه دی پاتی چی زه له تاسی سره جگړه، مباحثه او
 تکرار وکړم مونږ او تاسی او نور مخلوقات د الله تعالی په حضور کښی خپل د حساب او کتاب
 دپاره حاضریدونکی یو هلته به هر یوه ته د دغی خبری اطلاع حاصلیږی چی ده له دنیا څڼی څه
 څیز د خپل ځان دپاره گټلی او راوړی دی؟.

تنبیه : دغه آیت مکی دی او د قتال آیات په مدینی منوری کښی نازل شوی دی.

وَالَّذِينَ يُبَايِعُونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتَجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ
 دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٦٩﴾

او هغه کفار چی مخاصمه جگری کوی په (دین د) الله کبسی وروسته له دی نه چی قبولوالی کیری شوی دی (حکم د) دغه (الله) لره خصومت حجت د دوی باطل دی په نزد د رب د دوی او پر دوی غضب دی (د الله) او شته دوی ته عذاب ډیر سخت.

تفسیر : یعنی د الله تعالی دین، او د ده کتاب، او د ده د خبرو صداقت په علانیه صورت ظاهر شوی دی، تر دی پوری چی د زیاتو عقلا او پوهانو له خوا قبول او منلی شوی هم دی، او علی الاکثر سره له دی چی تر اوسه ئی دغه دین نه دی منلی خو سره له هغه د ده په حقانیت او صداقت اقرار کوی. نو سره له دی چی حق او حقیقت د ظهور او وضوح دغی درجی ته رسیدلی دی ولی خلق خامخا د دین په مورد کبسی سره جنگ او جگری نبلوی؟ او د محمدی دین د متابعینو سره مناقشی کوی؟ دوی د الله تعالی د غضب او د سخت عذاب مستوجب دی. د دوی دغه گردی (تولی) د دروغو جگری او تمام اباحت چتی (بیکاره) باطل او بی اساسه دی.

اللّٰهُ الَّذِيۤ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ

الله هغه (لوی ذات) دی چی نازل کړی ئی دی کتاب (قرآن) په حقه سره او میزان تله ئی هم مقرره کړی ده (چی خرشوونکی او اخیستونکی دواړه نقصانی نشی)،.

تفسیر : الله تعالی مادی تله (میزان) هم نازله کړی ده چی په هغی سره اجسام تلل کیږی او معنوی علمی تله ئی هم چی هغه ته سلیم عقل وائی او اخلاقی تله هم چی هغی ته عدل، انصاف او مساوات ویل کیږی او له گردو (تولو) ځنی لوی او مهم میزان «حق دین» دی چی د خالق او مخلوق حقوق په ډیر ښه صورت سره تصفیه او بیلوی او په هغه کبسی گردی (تولی) خبری په ښه ډول (طریقه) سره داسی تللی شوی دی چی هیڅ تزئید او تنقیص پکبسی نشته.

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٤﴾

او څه څیز خبر کړی ئی ته (په قرب د قیامت بی له وحی) ښائی چی ساعت (قیامت) نژدی وی (نو په ښو اعمالو ورته تیار شی!).

تفسیر : یعنی خپل اعمال او احوال د کتاب الله په محک (کسوتی) وبری! او د «حق دین» په

تله کښې ئی وتلی! او دغه خبره په ښه شان سره ځان ته معلومه کړئ چې په غه اندازه ستاسو اعمال خالص او کامل دی؟ دغه چاته معلومه ده چې د قیامت ساعت به ډیر نژدی رارسیدلی وی بیا په هغه وخت کښې به هیڅ نشی کیدی هر هغه فکر او ذکر او تیاری چې کوئ ښائی د هغه له رارسیدلو څخه مخکښی ئی وکړئ!.

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُبَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾

تعمجل کوی په راتللو د دغه (قیامت) هغه کسان چې نه راوړی ایمان په هغه (قیامت) باندی او هغه کسان چې ایمان ئی راوړی دی وپریدونکی دی له دغه (قیامت) او پوهیږی په دی چې بیشکه دغه (قیامت) حق دی واوړه خبردار شه! بیشکه هغه کسان چې مخاصمه جگری کوی په (راتللو د) قیامت کښی خامخا دوی په گمراهی لری کښی دی (له حقه).

تفسیر : یعنی هغه کسان چې پر قیامت یقین نه لری نو هغوی د توکو مسخرو په ډول (طریقه) په ډیری بی فکری او لاقیدی سره وائی چې صاحبه! هغه ستا قیامت کله راځی؟ ولی دومره ځنډ (ایسارتیا) او تعطیل په کښی کیږی؟ ولی ژر نه واقع کیږی؟ لیکن هغه ته چې الله تعالی ایمان او یقین ور په برخه کړی وی هغوی د هغه هولناک ساعت له تصویره څخه ویرېږی او رېږدی او لرغېږی او په دی ښه پوهیږی چې هم دغه شی واقع کیدونکی دی او هیڅوک د هغه د وقوع مخه نشی نیولی. نو ځکه تل د هغه په ذکر او فکر او تیاری کښی مشغول او لگیا اوسپړی نو له دی نه وپوهیږئ چې د دغو جگړه کوونکیو منکرانو حشر او نشر به څرنگه کیږی؟ کله چې یو سری د قیامت په راټگ یقین نه لری نو دغه به څه تهیه او تیاری ورته وکړی؟ هو! هومره چې له دغه ثابت حقیقت څخه انکار او پری تمسخر کوی هومره په گمراهی او ضلالت کښی ترقی او پرمخ تگ او له مسلمانی او هدایت څخه مبادت کوی.

اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ

الله ډیر لطف کوونکی ښه مهربان دی پر بندگانو خپلو.

تفسیر : یعنی (الله اکرم شانه واعظم برهانه) سره له تکذیبه او انکاره د هیچا روزی نه بندوی بلکه د بندگانو د خورا (دیر) نریو نریو احوالو رعایت کوی. او په نهایت نرمی او لطیف تدبیر سره د دوی تربیت فرمائی.

يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾

رزق روزی ورکوی (الله) هغه چاته چی اراده وفرمائی او هم دی قوی زورور ښه زبردست دیر غالب دی.

تفسیر : یعنی د هر چا په نسبت هر څه چی اراده ئی وی ورکوی ئی.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ

هر څوک چی وی دی چی اراده لری (په عمل سره ثواب) کښت (فصل) د آخرت نو زیادت کوو ده ته په کښت (فصل) د ده کښی،

تفسیر : د یوی نیکی لس چنده ثواب ورکوی بلکه تر اووه سوه چنده او له دی نه هم لا زیات. او په دنیا کښی د ایمان او صالح عمل په برکت کومه فراخی او برکت ئی چی پر برخه کیږی هغه بیل دی.

وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾

او هر څوک چی وی دی چی اراده لری (په عمل خپل سره متاع) کښت (فصل) د دنیا نو ورپه کړو ده ته له هغه (که اراده وفرمایو) او نه به وی ده ته په آخرت کښی هیڅ نصیب برخه (بی له جهنمه).

تفسیر : هر څوک چی د دنیا دپاره محنت او زحمت وگالی (برداشت کړی) نو سم له خپل قسمت سره برخه تری مومی. خو له دغه نه زیاته هیڅ یوه فائده په آخرت کښی نه ورسیږی. کما قال الله تعالیٰ فی جزء ۱۵ الرکوع (۲) آیت ۱۸ من

سورة بنج اسرائيل :

﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْفَاعِلُ الَّذِي يُدْعَىٰ لَهُمْ جَلْنَا لَهُ جُنُودُهُ﴾

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ اشْرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

آيا دى دوى لره شريكان چى ساز كرى دوى لياره هغوى ته له دين (د جاهليت) هغه (خيز) چى اذن حكم نه دى كرى په هغه سره الله (دى كفارو ته لكه شرك او نور معاصي).

تفسير : يعنى الله تعالى د خپلو انبياؤ په ژبه د دين، د آخرت حقه لياره ښوولى ده آيا ما سواء له الله څخه بل څوك داسى شته چى د بلى كومى ليارى د مقررولو حق او اختيار ورته حاصل وي؟ چى هغه د الله تعالى حرام كرى شيان حلال يا حلال شيان حرام كرى؟ نو بيا دغو مشركانو د الله تعالى هغه لياره چى انبياؤ عليهم السلام ښوولى ده ولى پريښوده؟ او بله لياره نى له كومه راويستله؟.

وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣١﴾

او كه چيرى نه وي (ويلى شوى) خبره د فيصلې (د تاخير د عذاب) نو خامخا حكم به كرى شوى وو په منع د دغو (كفارو او مؤمنانو) كښى او بيشكه ظالمان چى دى شته دوى ته عذاب ډير درد وركوونكى.

تفسير : يعنى د فيصلې وعده ده په خپل وخت

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ

وبه وينى ته (په قيامت كښى) ظالمان وپريدونكى له جهته (د جزاء) د هغو (بديو) چى كرى نى دى حال دا چى هغه (جزاء خامخا) به پريوتونكى واقع كيدونكى وي پر دوى.

تفسير : يعنى د خپلو اعمالو له نتايجو څخه كه نن نه وپريږي نو په هغه ورځ كښى به خو

هرومرو (خامخا) وویریوی او دغه ویره خامخا پر دوی لویدونکی ده، حال دا چی دوی به د تیښتی د خلاصی او نجات دپاره هیڅ یوه لپاره نه مومی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَةٍ الْجَنَّةِ لَهُمْ مَا
يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿۳۲﴾

او هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په (خورا (ډیر) ښو پاکو) باغونو د جنت کښی به وی. وی به دوی ته هغه (نعمتونه) چی خوښ وی د دوی په نزد د رب د دوی، دغه (مذکور کرامت) هم دغه دی فضل ډیر لوی.

تفسیر : یعنی په جنت کښی هر قسم روحانی او جسمانی راحتونه او د خپل رب قرب شته چی هم دغه خورا (ډیر) لوی فضل دی د دنیا عیش او راحت د دی په مقابل کښی څه حقیقت لری؟.

ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

دغه (ثواب) هغه دی چی زیری کوی الله (په هغه سره) پر هغو بندگانو خپلو چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه)،

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ کوم زیری چی ورکړی هغه خامخا واقع کیدونکی دی.

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

ووايه (ای محمده ! دوی ته) چی نه غواړم له تاسی په دغه (پیغام رسولو) اجر لیکن دوستی غواړم په قرابت خپلوی کښی،

تفسیر : د قرآن په شان دولت تاسی ته درکوم، او د ابدی نجات او فلاح لپاره درېښم، او د جنت زیری درکوم، دغه ټول محض لوجه الله دی. د دغی خیر غوښتنی او احسان څه معاوضه له

تاسی غنی نه غواړم تش یوه خبره غواړم چی له هغه نسبی او کورنی او قومی تعلقاتو څخه اقلا سترگی مه پتوئ چی زه ئی له تاسی سره لرم آخر ستاسی معامله له اقا ربو، خپلوانو او عزیزانو سره څرنگه ده؟ ډیر کله د دوی بی موقعه حمایت هم کوئ زما وینا دا ده که تاسی زما خبره نه منئ مه ئی منئ! که زما دین نه قبلوئ، یا زما د تائید او حمایت دپاره که نه دریوی هم څه خبره نشته، لیکن اقلا د قرابت او صلواترحمی لږ څه خیال او رعایت په کار دی. ښائی چی له ظلم او ضرر رسولو او لاس غځولو څخه ستانه (منع) شئ! او ماته دومره فرصت او موقع او آزادی راکړئ چی د خپل الله پیغام تولی دنیا ته ورسوم. آیا زه د دغومره دوستی او فطری محبت استحقاق هم نه لرم؟

تنبیه : د دی آیت دغه معنی له حضرت ابن عباس څخه په صحیحینو شریفینو کښی منقوله ده غښتی له اسلافو د ﴿إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾ مطلب داسی بیانوی چی تاسی پخپلو منغوونو کښی یو له بل سره محبت وکړئ! او د قرابت او خپلوی حق وپیژنئ! او غښتی له «قربی» د الله تعالی قرب او نژدیوالی مرادوی یعنی د هغو کارونو سره مینه او محبت ولرئ چی الله تعالی ته نژدی کوونکی وی. لیکن صحیح او راجح تفسیر هم هغه دی چه هغه مو په ابتداء کښی نقل کړ. غښتی علماء له «المودة فی القربی» څخه د نبوی د اهل البیت سره مینه او محبت لرل مرادوی او معنی ئی داسی بیانوی. «زه پر تبلیغ له تاسی څخه هیڅ بدل نه غواړم فقط دومره هیله (امید) لرم چی زما له اقا ربو سره محبت وکړئ!» په دغه خبره کښی هیڅ د شک او شهبی غای نشته چی د حضرت محمد رسول الله د اهل بیت او د اقا ربو محبت، تعظیم او حقوق پیژندل پر محمدی امت لازم او واجب دی او د ایمان له اجزاؤ ځنی دی او له هغوی سره درجه په درجه محبت لرل په حقیقت کښی د رسول الکرم علیه افضل الصلوة والتسلیم پر محبت او مودت متفرع دی لیکن د دی آیت تفسیر په دی شان سره کول له شان نزول او صحیحه وو روایاتو سره مخالف او د رسول الکرم له رفیع شان سره هم دومره مناسب نه واقع کیوی. والله اعلم.

وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٨﴾

او هر څوک چی وکړی نیک کارونه زیادت به کوو مونږ ده ته به هغه (نیک کار) کښی ښائست، بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د معصیت) ښه قبلونکی (د طاعت) دی.

تفسیر : یعنی که انسان د نیکی او ښیګنی (فایدی) لپاره اختیار کړی نو الله تعالی هم د ده نیکی او ښیګنه (فائده) زیاتوی. په آخرت کښی د اجر او ثواب په اعتبار، او په دنیا کښی ښه اخلاق او ښایسته رشی (خوږونه) ورعطاء کوی او د داسی سړی ښوئیدل هم ښی، ښائی دلته د دی مضمون ذکر ئی ځکه فرمایلی وی چی اقلا د قرابت محبت مطلوب دی چی د هغه حاصل د

ایذاء او ظلم شخه ممانعت وو لیکن که شوک له دی نه زیاته نیکی وکری نو هغه دی ښه وپوهیږی چی د الله تعالی په دربار کېنې د هیچا نیکی نه ضائع کیږی بلکه زیاتیږی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا قُلْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَى قَلْبِكَ وَبِمِمْهُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٥﴾

آیا وائی (دا کفار) چی له خپل څانه تږلی دی (محمد) پر الله دروغ پس که اراده وفرمائی الله نو مهر به کیږدی (د صبر) پر زړه ستا، او محو کوی (یا) پس که اراده وفرمائی الله نو مهر به کیږدی پر زړه ستا (زائل به کړی نازل شوی وحی له تانه) او محو کوی الله باطل او ثابتوی حق په کلماتو خپلو سره، بیشکه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سینو (زړونو) باندی هم.

تفسیر: یعنی که په فرض محال سره ته کومه خبره په دروغو سره جوړه او د هنی نسبت پاک الله ته وکړی نو الله تعالی قدرت لری چی ستا پر زړه مهر ولگوی او بیا پرېسته سره له دغه معجز نظام کلام پر تا نازل نشی او د وحی سلسله در شخه منقطعه شی، بلکه هغه خبری چی پخوا له دی نه پر تا نازل شوی دی هم در شخه سلب او هیری کړی کما قال الله تعالی فی جزء ۱۵ الرکوع (۱۰) آیت ۸۶-۸۷ من سورة بنی-اسرائیل ﴿وَلَکِنْ شِئْنَا لَنذَہَبَنَّ یَا لَئِیْ اَوْحِیْنَا اِلَیْکَ کُلَّ شَیْءٍ عَلَیْنا وَیَکَلِّمُ الْرِصَّةَ مِنْ رَبِّکَ اِنَّ فَضْلَهُ کَانَ عَلَیْکَ کَثِیْرًا﴾ مگر کله چی په واقع کېنې قطعاً د کذب او افترا شائبه نشته نو څکه یواغی د بدبختانو د قدر نه پیژندلو او د دوی د طعن او تشنیع لامله (له وجی) دغه لوی فیض له تاسی شخه نشی منقطع کیدی بیشکه چی د الله تعالی به د دغه فیض جریان ته ادامه (ثبات) ورکوی او پخپلو خبرو په عملی ډول (طریقه) سره دروغ په دروغ او رښتیا په رښتیا ثابتوی او په هغه وخت کېنې به پر گردو (تولو) دغه خبره په ښکاره او صاف ډول (طریقه) سره شرگندیږی (ښکاریږی) چی په دغو فریقو کېنې مفتری او دروغجن شوک دی؟ او د چا پر زړه باندی ئی فی الواقع مهر لگولی دی چی د خیر د نزول او د حق د قبول ځای او استعداد په کېنې له سره نه دی پاتی شوی. پاتی شو دغه سوال چی د الله تعالی هغه خبره کومه یوه ده چی په هنی سره دروغ محو او پنا کیږی او حق ثابتیږی؟ نو زما په نزد هغه هم هغه دلائل او براهین دی چی د قرآن او رسول الله پر تصدیق ئی قائم کړی دی. بالخصوص هغه انفسیه او آفاقیه آیات دی چی د هغو ذکر اوس د «حَمَّ السَّجْدَةِ» په آخر کېنې داسی وشو ﴿سَمِعُوهُمُ اِذْ یَنَادِی الْاَنَاقِ وَفِی الْاَنفِیْهِمْ حَتّٰی یَسْمَعُوْا اَنْهَ الْحَقُّ﴾

او د هغه په نسبت لازمه تفصیلات د هغه په تفسیر کښی ورکړل شول. د دغو آیتونو له ظاهریدلو څخه به د گردو (تولو) سره او ناسره، کره او کوته حال په علائیه دول (طریقه) واضح کیږی.

تنبیه : د دغه آیت په تفسیر کښی ډیر اقوال شته زما په نزد هم دغه مذکور مطلب بی تکلفه دی چی پاس ولیکه شو. په دغه تفسیر سره د ﴿وَيَمُرُّ اللَّهُ بِالْبَاطِلِ﴾ جمله مستأنفه شوه لکه چی له ترجمی څخه هم ظاهر دی او اکثرو محققینو هم دغه غوره کړی ده البتہ د مضارع معنی مترجم رحمه الله په حال سره کړی ده چی هغه بیخی صحیحہ ده مگر زما په خیال سره دلته د استقبال معنی اخیستل تری زیات ښه لگیږی. والله اعلم. حضرت شاه صاحب قدس سره د ﴿وَيَمُرُّ اللَّهُ بِالْبَاطِلِ﴾ عطف پر ﴿يَعْرِضُ لَكَ﴾ باندی کوی لکه چی فرمائی «الله به ولی توفیق ورکوی چی پر الله دروغ وتری زده به نی داسی بندوی چی له سره داسی کوم مضمون په کښی رانشی چی هغه پری وتری شی که الله اراده وکړی نو کفر محو او زائل کوی، او بی له پیغامه هم خبری لیږی مگر الله پر خپلو خبرو دین ثابتوی نو ځکه پر خپل نبی کلام لیږی.»

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٥٠﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ط

او الله هغه (مهربان ذات) دی چی قبلوی توبه له بندگانو خپلو او عفوه کوی له بدو کارونو (د دوی پس له پشیمانی) او ورمعلوم دی هر هغه کار چی کوئ نی تاسی او قبلوی (الله دعاء) د هغو کسانو چی ایمان نی راوړی دی او کړی دی ښه (عملونه) او زیادت کوی (دوی ته) له مهربانی خپلی،

تفسیر : یعنی نبی د الله تعالی کلام درسوی، تاسی هغه رشتیا گنځ که دروغ وروسته له هغه د بندگانو گرد (تول) معاملات له الله سره دی. له هر یوه بنده سره په دنیا او آخرت کښی سم د ده له حال او استعداد سره معامله کیږی د توبه کونکیو توبه قبوله فرمائی او سره له دی چی پر هر شی ښه علیم، خبیر او پوه دی له ډیرو بدو معاملو څخه تیریږی او ښی نی هغه ایمان دارن او نیک بندگان چی د ده خبری آوری الله تعالی هم د دوی دعاوی آوری او د دوی طاعاتو او عباداتو ته د قبول شرف ښی او د هومره اجر او ثواب استحقاق چی دوی سم له عمومی ضابطی سره لری، هنوی ته پخپل فضل او مرحمت سره له هغه څخه زیات مرحمت فرمائی.

پاتی شول هغه منکرین او پاخه کفار چی دوی ته د موت تر وخت پوری د رجوع الی الله او د

توبی توفیق نه میسر کیوی نو الله اکرم شانه واعظم برهانه د دوی عاقبت او انجام داسی بیان فرمائی.

وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿۳۷﴾ وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنْزِلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿۳۸﴾

او کافران چی دی شته دوی ته عذاب دیر سخت (د دوزخ). او که چیری ارته فراخه کری وی الله رزق روزی دپاره د (تولو) بندگانو خپلو نو خامخا سرکشی به کری وه دوی په ځمکه کښی ولیکن نازلوی (روزی الله دوی ته) په هغی اندازی سره چی اراده وفرمائی، بیشکه الله پر بندگانو خپلو ښه خبردار دی ښه لیدونکی دی.

تفسیر : د الله تعالیٰ په خزانو کښی د هیڅ یو شی تقلیل نشته، که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو خپل ټول بندگان غنی گرځولی شی لیکن د الله تعالیٰ حکمت د دی خبری مقتضی نه دی چی گردو (تولو) مخلوقاتو ته بی له میچه او اندازی روزی ورکری او ټول په عیش او عشرت کښی آرام او هوسا (خوشاله) وساتی. که داسی وکړل شی نو بالعموم خلق طغیان او تمرد اختیاری او په دنیا کښی یو لوی شور ماشور جوړیږی، نه به د الله تعالیٰ دربار ته خپل سرونه ښکته کوی او نه به د مخلوق څه رعایت او خاطر کوی، او نه به پر هغو سامانونو چی هغوی ته ورعطا کیږی خپل قناعت ښکاری، د دوی حرص او طمع به لا زیاتیږی لکه چی مونږ په هم دغه موجوده حالت کښی بالعموم په هوسا (آرام) او مرفعالحال اشخاصو کښی وینو هومره غناء چی د دوی په لاس ورغی لا د هغی د تزئید او د تکثیر طالب کیږی، د دوی دایمی کوشش او قلبی تمنا هم داسی وی چی نور گرد (تول) کورونه دی تش شی او یواځی زما کور دی دک وی، ظاهر دی چی د داسی جذباتو په اثر د عمومی غناء او مرفعالحالی په صورت کښی غرنګه یو عمومی او زبردست تصادم او بد نظمی پیدا کیږی او داسی اوضاع او حالات راڅرګندیږی (رابسکریږی) چی د هیجا سترګی به له هیجا څخه نه شرمیږی او نه به تری ویریږی. هو! که د دنیا د عمومی مذاق او رجحان په خلاف فرض شی کړئ که په کوم وخت کښی په فوق العاده صورت د کوم اعظم مصلح او کوم مامور من الله تر کتنی لاندی د عمومی خوښی او خوشالی او فارغ البالی مناظر او مظاهر ولیدلی شی خو سره له هغه هم د تصادم، تخالف، تمرد، طغیان، تفاخر، غرور او سرکشی وقائع واقع نشی او د زمانی عظیم انقلاب د دنیا په طبائعو کښی تطور او انقلاب پیدا کری نو هغه به له دغی عادی او اکثری قاعدی ځنی جلا (جدا) او مستثنیٰ وی. په هر حال دغه دنیا په موجوده حالت کښی پر کوم اساس او نظام چی چلیږی او تدویر لری د

هغه اقتضاء هم دا ده چی نه بنائی غناء عمومی صورت ولری بلکه هر چا ته بنائی د ده له استعداد او احوال سره سم هومره چی ورسره وږ (قابل) او لائق وی په هم هغی اندازی او میچ سره ورکری شی، او پر دغه یواځی پاک الله ښه پوهیږی او عالم دی چی د چا په حق کښی په کوم حال کښی کوم وضعیت او صورت اصلح او اولی دی؟ څکه چی گرد (تول) ډومبني او وروستنی حالات د پاک الله په محیط علم کښی حاضر او موجود دی.

وَهُوَ الَّذِي يُنْزِلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَطَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

او الله هغه لوی ذات دی چی نازلوی باران وروسته له هغه چی ناامیده شی (خلق له وریدلو ئی) او خوروی رحمت (باران) خپل (په تولو غایونو کښی) او هم دی دی ولی دوست کار جوړوونکی ډیر ثناء ویلی شوی.

تفسیر : یعنی ډیر کله د ظاهری اسبابو او حالاتو په ملحوظ غه وخت چی خلق له باران او وریا څخه مأیوسیږی نو په هم دغه وخت کښی الله تعالیٰ پخپل فضل او مرحمت سره باران نازلوی او د خپلی مهربانی آثار او د برکاتو علام څلور خواو ته خوروی څو پر بندگانو ثابت شی چی د رزق په شان د رزق اسباب هم د الله تعالیٰ د قدرت په قبضه کښی دی لکه چی الله تعالیٰ په یوی خاصی اندازی سره عطاء کوی باران هم په خاصو اوقاتو او په خاصو مقدار سره مرحمت فرمائی خبره دا ده چی گرد (تول) کارونه د ده په واک (قبضه) او اختیار کښی دی او هر هغه شی چی دی ئی کوی عین د حکمت او صواب دی څکه چی تول محاسن او کمالات د ده په مجمع الصفات ذات کښی مجموع دی او د هر راز (قسم) کار جوړول امداد او اعانت د هم ده له درباره کیدی شی.

تنبیه : د الله تعالیٰ د رحمت او قدرت له طرفه مأیوس کیدی د کفارو عادت دی لیکن د یوه مؤمن په نظر کښی د اسبابو سلسله یأس راوړونکی کیدی شی لکه چی د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په ۱۰ رکوع ۸۰ آیت کښی داسی یو آیت لولو ﴿فَلَمَّا اسْتَيْسَرَ لِيَمْنُهُ خَلَصُوا نَجِيًّا﴾ او د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په ۱۲ رکوع ۱۱۰ آیت کښی لولو ﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَرَ لِيَمْنُهُ خَلَصُوا نَجِيًّا﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله پیدا کول د آسمانونو او د ځمکی (او د مافیه) دی.

تفسیر : یعنی هم هغسی چی رزق رسول او د هغه د اسبابو (باران او نورو) مهیاء کول د ده په قبضه او واک (اختیار) کښی دی د دغو اسبابو سماویه او ارضیه اسباب او د هغو آثار او نتایج هم د هم ده مخلوق دی.

وَمَا بَكِّ فِيهِمَا مِنْ ذَاكِذٍ

او (پیدا کول) د هغو اشیاءو دی چی خواره کری ئی دی په آسمانونو او په ځمکه کښی له ذی روح خوځیدونکیو.

تفسیر : له دغه آیت څخه ظاهراً هم دا معلومیږی چی د ځمکی په شان پر آسمانونو هم د ساکبنانو (ذی روحو) په شان کوم مخلوق موجود دی.

وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذْ يَأْتِيهِمْ قَدْ يَرُوءُ

او دغه (الله) په جمع کولو (بیا راتلولو) د دوی (محشر ته) هر کله چی اراده وفرمائی ښه قادر دی.

تفسیر : یعنی هغه ذات چی دوی ئی گرد (تول) خواره واره کری دی هم هغه کولی شی چی دوی گرد (تول) سره یو ځای کری او هم دغه به د قیامت ورځ وی.

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ

او هغه څه چی رسیږی تاسی ته (ای مؤمنانو) له کوم مصیبت پس له (شامته) د هغو اعمالو دی چی کری دی لاسونو ستاسی او عفوہ کوی (الله) له ډیرو (گناهونو).

تفسیر : یعنی هم هغسی چی نعمتونه په یو خاصی اندازی او په خاصو اوقاتو او احوالو په رعایت ورکول کیږی د مصائبو نزول هم د خاصو اسبابو او ضوابطو ماتحت وی. مثلاً بندگانو ته

چی کومه سختی او مصیبت ورواندی کیږی د هغه قریب یا بعید سبب د هم دغو بندگانو غځینی اعمال او افعال وی. عیناً د دوی په شان چی انسان د غذا او د نورو شیانو له بی احتیاطی څخه رنځور شی بلکه په غځینو اوقاتو کښی تری مر هم شی یا غځینی اوقات د میندو له بد پرهیزی څخه وړوکیو ته رنځ او درد رسیږی. یا کله د یوی کوشی او محلی یا د یوه ښار د بی تدبیری او حماقت له سببه پوره محلی یا ښار ته نقصان رسیږی هم دغه حال دی د روحانی او باطنی بدپرهیزی او بی تدبیری او ښائی چی دغه دی پر هغه قیاس کری شی. ګواکی د دنیا هر مصیبت د بندگانو د غځینو ماضیه وو اعمالو نتیجه ده او په مستقبل کښی د دوی دپاره د تنبیه او امتحان موقع وربرابروی. او دغه د دی لامله (له وجی) ده چی د الله تعالی رحمت د بندگانو له ډیرو ګناهونو څخه تیریږی. که پر هر یوه جرم نیونه او پوښتنه وی نو د ځمکی پر مخ به یو سادار هم نه پاتی کیده. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي « دغه خطاب دی عاقلو او بالغو خلقو ته اعم له دی چی صالح وی که طالح مگر انبیاء علیهم السلام په دغه کښی نه دی داخل او وړوکی هم په کښی نه دی شامل د هغوی دپاره به بل شی وی. په دغی سختی کښی دنیوی سختی او د قبر او اخروی سختی هم داخلی دی».

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ دَرٍ وَلَا نَصِيرٍ ﴿۳۱﴾

او نه یی تاسی عاجز کوونکی (د الله ای مشرکانو په انفاذ د احکامو خپلو سره) په ځمکه کښی او نشته تاسی ته غیر له الله هیڅوک ولی دوست کار جوړوونکی او نه مدد کوونکی (د دفع د عذاب له تاسی نه).

تفسیر : یعنی محض پخپلی مهربانی سره ئی معافوی که پر هر جرم چی د سزا وړکولو اراده وفرمائی نو مجرم چیری تری تبتیدلی او پتیدلی هم نشی او له ما سوا الله څخه بل څوک د ده د حمایت او امداد دپاره دریدلی شی؟.

وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿۳۲﴾

او غځینی له دلائلو (د قدرت) د الله روان جهازونه دی په بحر سیند کښی په شان د غرونو (په لویوالی کښی).

تفسیر : لکه چی د ځمکی پر سطح غرونه د باندی وتلی دی د سمندر لوی لوی جهازونه هم

لور (اوچت) په نظر راغی.

إِنْ تَشَاءُ سَيَكُنَ الرَّيْحُ قَيْظًا لَّنْ رَّوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ ط

که اراده وفرمائی (الله) نو ویه دروی دغه باد (محرکه قوت) پس ویه مگرغی (دغه جهازونه) ولاړ په شان د دغه (بحر)،

تفسیر : یعنی (محرکه قوه او) هوا هم د الله تعالیٰ په قبضه کښی ده که دغه محرکه قوه او هوا ودروی چی ونه چلیری نو گرد (تول) بادوان لرونکی جهازونه د سمندرو پر شا چیری چی ولاړ دی هم هغله به ولاړ وی. الغرض اوبه او هوا او نور گرد (تول) شیان د الله د حکم او د فرمان تابعان دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ط

بیشکه په دغه (حرکت د جهازونو) کښی خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر صبر کوونکی (په مصیبت) شکر کوونکی (په نعمت).

تفسیر : د سمندرو په سفرونو کښی د موافق او ناموافق له دواړو قسمو حالاتو سره د مسافرینو سابقه لویږی نو ځکه دغه امر ډیر ضرور دی چی انسان پر موافقو حالاتو شاکر، او پر ناموافقو اوضاعو صابر اوسی او د الله تعالیٰ قدرت او نعمت په ښه شان وپېژنی. نو که اراده وفرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه

أَوْ يُوقِنَ هُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ ط

یا به هلاک (دوب) کړی دغه (جهازونه) په سبب د هغو گناهونو چی کړی دی (راکښو ئی) او عفو کوی (الله) له ډیرو (گناهونو نو ځکه ئی نه غرقوی).

تفسیر : یعنی ښائی چی د بعضو مسافرینو د ځینو اعمالو په بدل تباہ او مغروق کرل شی مگر د دغه تباہی په وخت کښی هم الله دوی معافوی او ښی ئی.

وَيَعْلَمُ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ حِصٍّ ط

او چى پوه شى هغه كسان چى مجادلى جگړى كوى په آيتونو زموږ كېښى
چى نشته دوى ته هيڅ غاى د خلاصيدلو.

تفسير : يعنى د دى لامله (له وجې) به تباه كړل شى خو دوى د خپلو غځينو اعمالو بدل
ومومى او خورا ډير لوى جگړه كوونكى هم وگورى چى بېشكه د الله تعالى له نيولو څخه
هيڅوك نشى وتلى او نه تېښتيدلى شى او نه چيرى تړى د پتيدلو غاى موندلى شى. حضرت شاه
صاحب رحمه الله عليه ليكي «هغه كسان چى هر شى د خپلو تدابيرو له نتايجو څخه گنى په دغه
وخت كېښى حيرانېږي» او يوه چاره او تدبير به ئى له لاسه نه وي پوره.

فَمَا أُوتِيتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَمَتَّاعٌ الدُّنْيَا وَمَاعِنْدَ اللَّهِ
خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٦٨﴾

پس هغه چى دركړى شوى دى تاسى ته (اى مخاطبانو) له څه څيزه (لكه
اسباب د دنيا) لږ خسيښ ده (چى زانليږي) او هغه ثواب چى په نزد د الله
دى خير غوره او ډير باقى پاتى كيدونكى دى دپاره د هغو كسانو چى
ايمان ئى راوړى دى او (خاص) پر رب خپل توكل كوى دوى.

تفسير : يعنى د دغو كردو (تولو) خبرو له اوريدلو څخه وروسته انسان ته لازم دى چى د الله
تعالى د رضا حاصلولو په فكر كېښى واوسى او پر دغه څو ورځنى ژوندون او فانى عيش مغرور
نشى او ښه وپوهيږي چى ايماندارانو ته كوم عيش او آرام چى د الله تعالى له جانبه ورعطاء كيږي
هغه به د دغه دنيوى عيش او آرام څخه ډير ښه او با دوامه وي او نه به په هغه كېښى هيڅ قسم
كدورت وي او نه به ئى د فناء او زوال څه اندېښنه وي.

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبِيرَ الْأَثَمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا
هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٦٩﴾

او (بل دپاره د) هغو كسانو چى ځان ساتى دوى له غټو گناهونو او له
فواحشو (قبائحو نورو گناهونو نه) او هر كله چى په غضب شى هم دوى بښنه

کوی.

تفسیر : د دی بیان د «نساء» په سورت کېږي د ﴿إِنْ عَجَبُوا بِكَ فَإِنَّكَ أَنْتَ نَذِيرٌ عَنْكَ سَيِّئَاتُهُمْ﴾

په تفسیرو کېږي لیکلې شوی دی هلته دی بیا ولوست شی. ښائی دلته له «کبائر الاثم» څخه به هغه لویه گناه مراده وی چی د نظریه وو قوت له بدو کارونو څخه پیدا کیږي مثلاً بدعیه وو عقائدو او «فواحش» هغه گناهونه چی په هغو کېږي د شهوانیه وو قواوو د بی اعتدالیو مداخله وی او په ﴿وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْمُرُونَ﴾ کېږي خو ظاهر دی چی د غضبیه وو قوت اندفاع او انسداد کړی شوی دی والله اعلم.

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ

او (بل دپاره د) هغو کسانو چی اجابت کوی (د احکامو) د رب د دوی او قائموی (آداء کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ او کار د دی (په) مشورت (سره) وی په منځ د دوی کېږي.

تفسیر : په مشوره سره کار کول د الله تعالیٰ خوښ دی اعم له دی چی دغه مشوره په دنیوی امورو کېږي وی یا په آخروی امورو په شیونو کېږي وی رسول الله مبارک د امورو په مهماتو کېږي برابر له کرامو اصحابو سره مشوره کوله، او صحابه وو به هم پخپلو منځونو کېږي سره مشوره کوله د حربو او نورو امورو په موضوعاتو کېږي او د ځینو مسائلو او احکامو په نسبت هم بلکه د راشده خلافت بنیاد پر هم دغی مشوری قائم شوی وو. دغه ظاهر دی چی د مشوری ضرورت په هغو کارونو کېږي شته چی مهتالشان وی او په کتاب د الله، او د رسول الله په سنت کېږي منصوص نه وی هر شی چی منصوص وی په هغه کېږي رایه او مشوره هیڅ معنی او مورد نه لری او که په هر لوی او وایه کار کېږي مشوره وکړی شی نو هیڅ کار به په سر نه رسیږي. له احادیثو څخه معلومیږي چی مشوره دی له هم هغسی سری څخه واخیسته شی چی عاقل او عابد وی که نه د هغه له بیوقوفی او بد دیانتی څخه د کار د خرابیدلو اندیښنه شته.

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُقْتُونَ^(۴۸) وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْصُرُونَ^(۴۹)

او له ځینو د هغو شیانو چی ورکړی دی مونږ دوی ته نفقه کوی (په لپاره د الله) او (بل دپاره د) هغو کسانو کله چی ورسیږي دوی ته ظلم تعدی (له

طرفه د کفارو) نو دوی انتقام اخلی (له هغو متجاوزو خلقو).

تفسیر : یعنی چیری چی معافول مناسب وی معافوی ئی مثلاً د یوه سری پر یوه حرکت ئی غصه راغله او هغه سره له ندامته پر خپل عجز او قصور هم اعتراف وکړ او دی ئی معاف کړی، دغه محمود دی. چیری چی بدل اخیستل مصلحت وی مثلاً کوم سری خامخا بی سببه او بی جهته له خلقو سره منګلی لګوی یا خوله اچوی، او په ظلم او زور سره د مخلوق تعجیز او تحقیر ته ئی ملا تړلی وی، یا د څه نه ویلو او تأدیب نه ورکولو څخه د ده حوصله او جرئت لا زیادت مومی. یا زموږ له شخصی حیثیت څخه قطع نظر د دین اهانت یا د مسلمینو د جمعیت ذلت په کښی متصور وی نو په دغو پاس صورو کښی دی داسی بدل او انتقام اخلی چی په قدر د هم هغه تیری او زیادت وی او له جرم څخه زانده سزا نه ورکوی.

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا

او جزاء د بدکار بدکار دی په شان د هغه (نه زیات).

تفسیر : د بدل او انتقام په طور سره کومی بدی چی له چا سره کولی شی هغه حقیقتاً بدی نه بلکه صورتاً بدی وی. د «سیئه» اطلاق پر هغه «مشاکله» کړی شوی دی.

فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

پس هر چا چی عفو وکړه او صلح ئی وکړه پس اجر د ده پر الله دی بیشکه الله نه خوښوی ظالمان (شروع کوونکی په ظلم سره).

تفسیر : یعنی ظلم او زیادت د الله تعالیٰ په نزد په هیڅ یوه حالت کښی پسند نه دی. ډیر ښه خصلت هم دغه دی چی انسان هغومره بدل او انتقام چی اخیستی هم شی له هغه څخه هم منصرف شی مشروط په دی سره چی د هم دغو تیریدلو په سبب هغه خبره اصلاح ومومی.

وَلَمَنْ اِنتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ

او خامخا هغه څوک چی واخلی حق خپل پس له مظلوم کیدلو د ده پس دغه کسان (چی خپل حق ئی اخیستی دی) نشته پر دوی هیڅ لیاره (د معابت او ملامتیا).

تفسیر : یعنی که مظلوم له ظلم غچه خپل بدل او انتقام اخلی نو په دغه کښی پری هیڅ الزام او گناه نشته مگر د هغه معافول او تری تیریدل ډیر ښه، احسن او افضل دی.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ

بیشکه هم دا خبره ده چی لپاره (د معاتبت) پر هغو کسانو ده چی (ابتداء په) ظلم کوی پر خلقو.

تفسیر : یعنی ابتداء په ظلم کوی، یا په انتقام اخیستلو کښی د خپل استحقاق له حده تجاوز او تیری کوی.

وَيَبْعُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۚ وَلَكِنْ صَبَرُوا غَفْرًا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ۝

او سرکشی (تجاوز) کوی په غمکه کښی په ناحقه سره (بی له حجتته) دغه (ظالمان) شته دوی ته عذاب دردناک او خامخا هغه څوک چی صبر (او تحمل) ئی وکړ په ظلم او آزار) او ښښه ئی وکړه، بیشکه دغه (صبر، غفران او عفو) خامخا له عزم الامور غورو کارونو غچه دی.

تفسیر : یعنی د قهر او د غصی غفل، او د ایذاء او ضرر کال (برداشت کول)، او د ظالم ښل او معافول د لوی همت او د تحمل او حوصلی کار دی. په حدیث کښی راغلی دی «هغه بنده چی ظلم پری شوی وی او هغه محض د الله تعالی دپاره تری تیری وی او ښی ئی نو الله تعالی ضرور د هغه عزت او پت زیاتوی، او مدد او اعانت ورسره فرمائی».

وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ دَرَجَةٍ مِّنْ بَعْدِهَا

او هر هغه څوک چی گمراه ئی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک ولی دوست کار جوړوونکی وروسته له (گمراه کولو د) الله نه.

تفسير : يعنى محض د الله تعالىٰ په توفيق او لاس نيونه انسان ته د عدل، انصاف، صبر او غفران اعلىٰ خصائل حاصليدى شي. كه الله تعالىٰ ده ته د دغو ډيرو ښو اخلاقو په طرف ليار ښوونه ونه كړى نو څوك به ئى لاس ونيسي؟ او د دغى سپكتيا او تيتوالى او رسوالى له كندى څخه بى ئى ويستلى شي؟.

وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّنْ سَبِيلٍ ۚ

او ويښى به ته ظالمان (كافران) هر كله چى ووينى دوى عذاب (په ورځ د قيامت كښى) وائى به دوى آيا شته بيرته تللو (د دنيا) ته كومه لياره (چى بيرته د مافات تدارك وكړو؟).

تفسير : يعنى كومه داسى لياره هم شته چى مونږ په هغى سره بيرته دنيا ته ستانه (واپس) شوى او دا غلى له دنيا څخه سره له ښو عملونو بيرته دلته راحاضر شو.

وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَشِيعَتٍ مِّنَ الدِّثْلِ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِئٍ

او ويښى به ته دوى چى وړاندې كولى به شى په دغه اور په دغه حال كښى چى ويريدونكى به وى له خوارى گورى به دوى (دغه اور ته) په كتنى پتى (له ډير هيښه به د سترگو له كنجونو ورته گورى).

تفسير : يعنى د يوه ډير ويريدونكى مجرم په شان د ډير خوف، ذلت او ندامت له سببه به په تبتو سترگو سره گورى او هيچا ته به په هسكه غاړه او اوچتو سترگو نه شى كتلى.

وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَيْرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

او وائى به هغه كسان چى ايمان ئى راوړى دى (داسى چى) بيشكه زيانكاران هغه كسان دى چى زيان ئى رسولى دى نفسونو خپلو ته او كورنى خپلى ته

په ورځ د قيامت کښى (په خلود فى الجحيم او حرمان من النعيم سره).

تفسير : يعنى دغه بدبخت له خپل ځان سره خپل متعلقين او کورنى او گرد (ټول) ئى سپيره او په عذابونو کښى اخته کړل او ټول ئى تباه ، برباد او کړل.

الْآنَ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ ۝ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِّنْ أَوْلِيَاءَ
يَصُرُّونَهُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ۞

واوره ! خبردار شه ! چى بيشكه ظالمان په عذاب هميشه کښى دى. او نه به
وى دغو کفارو ته هيڅوک له دوستانو چى مدد وکړى له دوى سره (په دفع د
عذاب کښى) غير له الله او هر هغه چى گمراه ئى کړى الله پس نه به وى ده
ته هيڅ لياره (حق ته په دنيا کښى او جنت ته په آخرت کښى).

تفسير : يعنى نه ئى په دنيا کښى هدايت ورپه برخه کړ، او نه ئى په آخرت کښى نجات ور
په برخه شو.

اسْتَجِيبُوا لِلرِّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ

اجابت وکړئ (اى خلقو!) رب د تاسى ته (په ايمان او توحيد سره) پخوا له
هغه چى راشي (هغه) ورځ چى نشته هيڅ رد او دفعه هغى (ورځى) لره له
(جانبه د) الله،

تفسير : يعنى هم هغسى چى په دنيا کښى د هغه عذاب مؤخر کيده او وروسته لويده په هغه
ورځ کښى به نه وروسته لويږى او نه به تال خورى (بلکه حتماً او خامخا عذاب به واقع کيږى).

مَا لَكُمْ مِّنْ مَّلَاجٍ أَوْ مِمِّذٍ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نَّكِيرٍ ۝

نه به وى تاسى ته هيڅ د پتيدلو (تښتيدلو) ځاى په دغه ورځ کښى او نه به
وى تاسى ته هيڅ لياره د انکار (له گناهونو).

تفسیر : یعنی له انکار خڅه به هیڅ فائده نه ورسپړی او ابن کثیر رحمه الله علیه داسی معنی کړی ده چی هیڅ یوه داسی موقع به نه پیدا کیږی چی تاسی به هغه نه پیژنی.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا أَنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاءُ

پس که مخ وگرځوه (دغو مشرکانو له دعوته ستا ای زما رسوله!) پس نه ئی لیږلی مونږ ته پر دوی ساتونکی، نشته پر تا مگر یواځی تبلیغ (د احکامو دی او کړی دی تا ای محمده دا کار).

تفسیر : یعنی ای محمده صلی الله علیه وسلم تاسی د دی خبری مسؤل او ذمه وار نه یی چی یواځی هرومرو (خامخا) په جبر او اکراه او زور سره دغه خبره پر هغوی ومنی، ستاسی فریضه او وظیفه هم دا ده چی د الله تعالی پیغام دوی ته ورسوئ چی هغه تاسی اداء کړی ده او اداء کوی ئی، که دوی ئی نه منی بلا ورپسی دوی پوهیږی او جهنم.

وَأَنذَرْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرَّ هَاجِرًا وَانْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ يُمَاقِدْ مَتَّ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كُفُورٌ

او بیشکه مونږ کله چی وشکوو (جنس) د انسان ته له طرفه خپله کوم رحمت (لکه غناء او صحت) نو خوشاله شی دی په هغه او که ورسپړی دوی ته کوم قسم بدی (لکه مرض یا فقر) په سبب د هغو بدیو چی پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی بیشکه چی (جنس د) انسان ناشکړه دی (چی نعمت هیروی زحمت یادوی).

تفسیر : یعنی تاسی د دوی د مخ اړولو او اعراض خڅه مه خفه کیوئ! د انسان طبیعت هم داسی واقع شوی دی «الا من شاء الله» چی که پاک الله پری نعمت، احسان او انعام وفرمائی نو دی له هغه سببه تکبر، لوئی فخر او غرور کوی بیا هر چیری چی ده ته د ده د بدو اعمالو له شامته کوم مصیبت، نقص او ضرر واقع کیږی نو بیا هغه گرد (تول) نعمتونه او احسانات ئی له یاده وځی او هیروی ئی او داسی منکر او ناشکړه کیږی چی ګواکي پری ښه وخت له سره نه وو تیر شوی. خلاصه ئی دا چی که د عیش او عشرت نعمت او فراخی او ارتوالی حالت وی، یا که د تنگی سختی، تکلیف او مصیبت وخت دوی په دغو دواړو حالاتو پخپل حد او ځای کښی نه دریږی. هو! د قانتینو مؤمنینو شان او طریقه هم داسی ده چی په سختی او مصیبت کښی صبر،

او د وسعت او فراخى په حالت كېنى د حقيقى منعم شكره اداء كوى او په هيڅ حالت كېنى د الله تعالى انعامات او احسانات نه هېروى او له ناشكرى ځنى ځان بچ كوى.

بَلَلَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ
إِنَّا نَاهِيُهُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ۖ أَوْ بُرُوجَهُمْ دُكْرَانًا وَإِنَّا لَوَجَّعُ
لَهُمْ يَشَاءُ عَاقِبَةً إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ۝

خاص الله لره ده سلطنت باچاى د آسمانونو او د ځمكى، پيدا كوى (الله) هر هغه شى چى اراده وفرمائى، بشى دپاره د هر هغه چا چى اراده وفرمائى لوى او بشى (الله) دپاره د هر هغه چا چى اراده وفرمائى ځامن يا جوړه وركوى دوى ته (الله) ځامن او لوى او گرځوى هر هغه څوك چى اراده وفرمائى (الله) شنده، بيشكه دغه (الله) دى ښه عالم (په فاندې د هر چا) ښه قادر (په هر شى باندې چى اراده وفرمائى).

تفسير : يعنى سختى وى يا نرمى وى گرد (تول) احوال د الله تعالى له لورى لپړلى شوى دى په آسمان او ځمكه او پر هر شى د هم هغه سلطنت دى او د هم ده حكم چلېږى، د هر هغه شى اراده چى وكړى هم هغه پيدا كوى او د هر چا دپاره چى د هر شى د اعطاء اراده وفرمائى ورعطاء كوى ئى او هر چاته چى د عدم الاعطاء اراده وفرمائى نه ئى وركوى د دنيا دغه رنگ په رنگ حالاتو ته وگورئ چى مثلاً يو له سره اولاد نه لرى او دوهم تش لوى لرى، دريم تش ځامن لرى، څلورم هم ځامن او هم لوى لرى، جوړه جوړه يا جلا جلا (جدا جدا) په دغه كېنى هيڅ دعوى نه ده هم هغه حقيقى مالك پوهېږى چى د كوم يوه سړى په كوم حالت كېنى ساتل مناسب دى او هم دى سم له خپل علم او حكمت سره تدبير كوى هيچا ته د دغى خبرى قوت او مجال نشته چى د الله تعالى د ارادې مخه ونيسى يا د الله تعالى پر تخليق او تقسيم څه تنقيد اعتراض وكړى شى د عاقل كار دا دى چى په هر قسم تودو او سرو حالاتو كېنى د هم هغه الله په طرف رجوع وكړى او تل دى خپل ناچيز حقيقت تر خپل نظر لاندې ونيسى! او د تكبر او د نعمت له كفرانه دى خپل ځان وساتى!.

وَمَا كَانَ لِشَرِّ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ الْأَوْحِيَا أَوْ مِنْ وَرَائِي حِجَابٍ
أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ

او نه ښائی دپاره د هیڅ بشر دا چي خبری وکړی له ده سره الله مگر په وحی سره (په خوب کښی یا په الهام سره) یا وروسته له پردی څخه یا ولیږی (الله) کوم رسول استاځی (له ملائکو لکه جبریل) پس وحی یوسی په اذن حکم د الله سره هغه چي اراده وفرمائی (الله).

تفسیر : هیڅ یو انسان پخپل عنصری خلقت او د موجوده وو قواؤ په اعتبار د دی خبری طاقت نه لری چی له الله قلوبس سره په دغی دنیا کښی مخامخ شی او ورسره بالمشافهه کلام وفرمائی او دی ئی تحمل وکړی شی نو ځکه د کوم بشر له الله تعالی سره خبری او کلام کول دری صورتونه لری.

الف: واسطه په پرده کښی کلام فرمایل یعنی د الله تعالی له کلامه د سامعی له قوت سره د نبی متلذذ کیدل مگر په دغه حالت کښی د نبی سترگی د الله تعالی له لقاء څخه نشی متمتع کیدی لکه چی حضرت موسی علیه السلام ته د طور پر غره او خاتم الانبیاء محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم ته په لیلۃ الاسراء کښی ور د مخه شو.

ب : د پرښتی په واسطه د الله تعالی کلام فرمایل مگر چی پرښته متجسده نشی او د ده تر سترگو لاندی رانشی بلکه مستقیماً د نبی پر قلب نزول وکړی او په قلب سره د پرښتی د نزول ادراک او د صورت احساس وشی او ظاهری حواس په هغه کښی څه مداخله ونه کړی شی زما په خیال دغه هغه صورت دی چی د هغه په نسبت د حضرت صدیقی بی بی عائشی رضی الله تعالی عنها په حدیث کښی راغلی دی «**يَأْتِينِي فِي مَثَلِ صَلَٰصَلَةِ الْجَوْسِ**» او په صحیح بخاری شریف د بدء الخلق په ابواب کښی د وحی د دغه صورت د پرښتی د راتللو تصریح هم موجوده ده هم دغه ته ئی په حدیث کښی «وهو أشده علیّ» فرمایلی دی. او ښائی چی قرآنی وحی علی الاکثر په هم دغه صورت سره نازله شوی وی. لکه چی په ﴿**تَنَزَّلُ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ**﴾ او ﴿**فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ**﴾ کښی د «قلبک» په لفظ سره دی ته اشاره ده

چی دغه معامله بیخی مخفی او پته سره اجرا کیده او د رسول الله له وجوده بیل کوم موجود په نظر نه راته او نه به داسی خبری سره کیدی لکه چی یو انسان ئی له بل انسان سره کوی چی ورسره نژدی کیناستونکی نور انسانان هم پری وپوهیږی نو ځکه د داسی خصوصیت ذکر ئی په دغه آیت کښی په «وحیاً» سره وفرمایه. ولی چی «وحی» په لغت کښی پر اخفاء او سریع اشاره باندی دلالت کوی.

ج : دریم صورت دا دی چی پرښته ورمتجسده شی او نبی ته مخامخ راشی او په دی ډول (طریقه) سره د الله تعالی کلام او پیغام ورسوی. لکه چی یو انسان له بل انسان سره خبری او بیان کوی. لکه چی حضرت جبریل علیه السلام یو یا دوه ځلی پخپل اصلی صورت سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف شوی دی او نور علی الاکثر د حضرت دحیة الکلبی رضی الله تعالی عنه

په شکل راته او کله به د غیر معروف انسان په صورت هم راته په دغه وخت کښې به سترگو د پربنډۍ صورت لیده او غوړونو به ئې غوړ آوریده، او نور حاضرین به هم د ده پر خبرو پوهیده او د دوی له خبرو او اترو څخه به مستفید کیده. د حضرت صدیقی بی بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې چی دوه قسمه بیان شوی دی له هغه څخه دغه ئې دوهم صورت دی او زما په خیال هم دغه ئې په دغه آیت کښې په دغو الفاظو سره تعبیر فرمایلی دی ﴿أَوَرَبِّیْنَ رَسُولًا مِّنْ عِندِ رَبِّهِ﴾ **مَا یَقُولُ** ﷺ والله اعلم بالصواب. باقی حجاب والا صورت څرنګه چی بیخی نادر بلکه پته او مخفی دی نو ځکه د حضرت صدیقی بی بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې له هغه سره بالکل تعرض نه دی کړی شوی.

إِنَّهُ عَلَىٰ حَكِيمٍ ۝۵۱

بیشکه دغه (الله) ډیر پورته غالب دی (په انزال د وحی کښې) ښه حکمت والا دی (په صنعت خپل کښې).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ علو له دی نه مانع دی چی بی حجاب خبری وکړی او حکمت ئې د دی مقتضی دی چی په ځینو صورتونو کښې د هم کلامی صورت اختیار کړی.

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا

او هم داسی (لکه چی وحی مو کړی وه نورو انبیاء ته) وحی راولیږلی مونږ تاته (ای محمده!) روح (قرآن، پرېسته) په امر حکم خپل سره،

تفسیر : محقق شیخ الہند رحمۃ الله علیہ په دغه ځای کښې له روح څخه مراد پرېسته اخیستی ده یعنی جبرائیل الامین او دغه د ځینو مفسرینو رایه ده. لیکن ظاهر دا دی چی دلته پخپله قرآن کریم به ئې په روح سره تعبیر فرمایلی وی ځکه چی د پاک قرآن له تاثیر مړه زړونه ژوندی کیږی، او انسان ته ابدی حیات ور په برخه کیږی. وګورئ! هغه اقوام چی د کفر، ظلم، طغیان او بد اخلاقی په موت سره مړه شوی وو عظیم الشان قرآن په دوی کښې په څه شان نوی روح او ځان واچوه.

مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ

نه وی ته چی پوهیدی به چی څه دی کتاب او نه (پوهیدی په دی چی څه

شی دی شرایع او) ایمان.

تفسیر : یعنی ایمان او د ایمانیه ژ اعمالو دغه تفصیل چی د وحی په ذریعه اوس معلوم شوی دی پخوا له دی نه چیری معلوم وو. اگر که په نفس الایمان سره تل تر تله متصف وو.

وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا

ولیکن گرځولی دی مونږ دغه (روح کتاب، ایمان) داسی یوه رڼا چی سمه لیاره ښیو په هغه سره هغه چاته چی اراده وفرمایو مونږ له بندگانو خپلو،

تفسیر : د پاک قرآن په رڼا کېی د هر هغو بندگانو په نسبت چی مونږ اراده وکړو نو هغوی د سعادت او فلاح پر لیاری بیایو.

وَأَنَّكَ لَتَهْدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝۵۲

او بیشکه ته خامخا ښودل کوی (خلغو ته) په طرف د لیاری مستقیمې برابرې.

تفسیر : یعنی تاسی خو ټولو بندگانو ته د پاک قرآن په ذریعه تر الله تعالی پوری د رسیدلو سمه صافه لیاره ورښیئ اعم له دی چه څوک پر هغی لار شی که لار نشی.

صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ط

سمی لیاری د هغه الله ته چی خاص ده لره دی هر هغه شیان چی په آسمانونو کېنی دی (له علویاتو) او هر هغه شیان چی په ځمکه کېنی دی (له سفلیاتو سره له اسمانونو او ځمکی خلقاً ملکاً عبیداً)،

تفسیر : یعنی سمه صافه لیاره هغه ده چی پر هغی باندی له تللو څخه انسان تر واحد الله تعالی پوری ورسیدی شی هر څوک چی له دی لیاری څخه بی لیاری شی نو هغه له الله تعالی ځنی بیل پاتی کیوی.

الَّا إِلَى اللَّهِ قَصِيرُ الْأُمُورِ ۝۵۳

واوره ! خبردار اوسه ! خاص الله ته بيرته گرځي تول کارونه (د مخلوقاتو په قيامت کې).

تفسير : يعنى کله چې د گردو (تولو) کارونو انجام د هغه په طرف دى نو ښايى چې انسان له شروع څخه د عاقبت په فکر او ذکر کې اوسى او پخپل اختيار سره پر داسى يوى ليارى لار شى چې هغه سم وروسيږي. اللهم اهدنا الصراط المستقيم وثبتنا عليه.

تمت سورة الشورى بعون الله وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة الزخرف مكية الا آية (٥٤) فمدنية وهى تسع و ثمانون آية وسبع ركوعات رقم تلاوتها (٤٣) تسلسلها حسب النزول (٦٣) نزلت بعد الشورى

د «الزخرف» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (٥٤) آيته څخه چې مدنى دى (٨٩) آيت او (٧) ركوع لرى

په تلاوت كې (٤٣) او په نزول كې (٦٣) سورت دى وروسته له «الشورى» څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝

قسم دى په دغه كتاب روښان بيانونكى چې بيشكه مونږ گرځولى مو دى دغه (كتاب) قرآن په عربى ژبه دپاره د دى چې تاسى پرى وپوهيږئ (عقل په كېنى وچلوئ).

تفسير : ځكه چې عربى ژبه ستاسى مورنى ژبه ده. او ستاسى په ذريعه به د دنيا نور اقوام هم دغه كتاب زده كوى او پرى وپوهيږى به.

وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدِيَّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝

او بیشکه دغه کتاب (ثابت دی) په اصل د کتاب (لوح محفوظ) کښی په نزد زمونږ خامخا خواند د لوی مرتبی ډیر مستحکم دی.

تفسیر : یعنی دغه پاک قرآن د اعجاز پر وجوه او پر عظیمو اسرارو د اشمال له وجی نهایت لوړه مرتبه لری او له تبدیل او تحریف ځنی د محفوظیت او مصونیت له سببه نهایت مستحکم دی. د ده دلائل او براهین نهایت مضبوط او د ده احکام نافذ او غیر منسوخ دی. هیڅ یو حکم نئ له حکمته تش نه دی او د ده ټول مضامین د معاش او معاد پر ډیرو اعلیٰ هدیاتو مشتمل، او له حکمت او مصالحو څخه معلو دی. او د قرآن پر دغو گردو (ټولو) محاسنو پخپله هم دغه قرآن شاهد دی د لمر دلیل پخپله دی لمر. تنبیه : قرآن او نور سماویه کتابونه پخوا له نزوله په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی.

أَفْضَرُّبُ عَنْكُمْ إِلَهٌ كَرِصَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ۝

آیا پس بند کړو (وگرځوو) له تاسی دغه ذکر پند (قرآن) بنډیدل (گرځیدل) له دی سببه چی یی تاسی یو قوم مسرف له حده تیریدونکی (مشرکان چی پری نه راوړئ ایمان).

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له دی سببه چی تاسی حکم نه منع نو آیا مونږ به د حکم لپړل موقوف کړو؟» یعنی دغسی توقع له سره مه کوئ! د الله تعالیٰ حکمت او رحمت د دی خبری مقتضی دی چی سره د دغو زیاداتو، تجاوزاتو او شرارتونو چی ستاسی له خوا کیږی د الله تعالیٰ د کتاب نزول او د تبلیغ دعوت، نصیحت او د پند سلسله ونه ترله شی، ځکه چی ډیر نور سعید ارواح له هغه څخه مستفید کیږی او پر منکرانو په کامل طور سره د حجت اتمام کیږی.

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيِّ فِي الْأَوَّلِينَ ۝ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ۝

او څومره ډیر مو لپړلی دی له انبیاؤ څخه په پخوانیو (خلقو کښی) او نه به راته دوی ته هیڅ نبی مگر وو به هغوی چی په هغه (نبی) پوری به نئ مسخری کولی.

تفسیر : یعنی له پخوانیو انبیاءو سره هم داسی استهزاء کړی شوی وه او د هغو تعلیماتو ته د دروغو نسبت کړی شوی وو مگر د دغی استهزاء او تکذیب له وجی د نبوت سلسله ونه ترله شوه .

فَاَهْلَكَ اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمِثْلُ الْاَوَّلَيْنِ ﴿٥﴾

پس هلاک کړل مونږ هغه (پخوانی خلق چی) سخت تر (ؤ) له دوی نه له جهته د قوت او تیر شوی دی (خو غایه په قرآن کښی) مثل صفت د پومینو خلقو (چی اهلک او تعذیب وو) .

تفسیر : یعنی د عبرت دپاره د هغو مکنبینو د تباهی او هلاک مثالونه وړاندی کړی شوی او پخوا له دی نه مذکور شوی دی چی په زور او په قوت کښی له تاسی څخه ډیر زیات وو کله چی هغوی د الله تعالی له عذابو نجات ونه موند نو تاسی په څه شی مغرور یئ؟ وروسته له دی نه د الله تعالی هغه د عظمت او قدرت او د تصرف د کمال ذکر راځی چی تر یوی اندازی پوری د دوی په نزد هم منلی شوی او مسلم وو .

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمُوتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٧﴾

او قسم دی خامخا که چیری پوښتنه وکړی ته له دغو کفارو چی څوک دی هغه ذات چی پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه؟ نو خامخا وبه وائی دغه کفار هرومرو (خامخا) چی پیدا کړی دی (تول هغه الله چی) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم دی (فرمائی الله) هغه (ذات) چی گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه فرش (ځای د قرار) او گرځولی دی تاسی ته په دغی ځمکی کښی لیاری دپاره د دی چی تاسی سمه لیاره ومومئ (مقاصدو خپلو ته) .

تفسیر : یعنی تر هغه غایه پوری چی انسان هلته هستوگنه کوی او یو له بل سره ګوری او تګ راتګ کوی او پخپلو منځونو کښی سره لیاری لری او په دغه تلوو راتللو سره په دنیوی او

آخروی مقاصدو کبئی د بری او کامیابی لیاری ثخان ته معلومی کری.

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يُقَدِّرُ

او هغه (ذات) چی نازلی کری ئی دی له (طرفه) د آسمانه اوبه په اندازه سره.

تفسیر : یعنی په یوه مخصوص مقدار چی د ده له حکمت سره مناسب او د ده په علم کبئی مقدر وو.

فَأَنْشَرْنَاهُ بِلَدٍّ مَّيِّتَةٍ كَذَلِكَ نُخْرِجُونَ ۝

پس ژوندی کری دی مونږ په دغو اوبو سره کلی مړه (وچی کلکه ځمکه) په شان (د دغه ژوندی کیدلو د ځمکی) راوبه ایستل شی تاسی (هم بیا ژوندی له قبورو).

تفسیر : یعنی څرنگه چی په وچی کلکی مری ځمکی کبئی د باران د اوبو په وسیله نوی ژوندون او حیات پیدا او تکه شنه ودانه او زرغونه کوی ئی هم داسی په مرو اجسامو کبئی هم روح غورځوی او بیا مو له مقابرو څخه ژوندی راپاڅوی.

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا

او هغه (ذات) چی پیدا کری ئی دی اصناف (او انواع د مخلوقاتو) تول د دوی .

تفسیر : یعنی په دنیا کبئی د هومره اشیاوو جوړی چی دی او د مخلوقاتو هومره اقسام او متماثل یا متقابل انواع چی دی د هغو گردو (تولو) خالق الله تعالی دی.

وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفَلَکِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ۝ لَّسْتُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ

او گرځولی ئی دی تاسی ته له بیربو (جهازونو) او له چارپایانو هغه چه سوربړئ تاسی پری (په لونده او وچی کبئی) دپاره د دی چی سم برابر کینئ تاسی پر شاوو (د هر یوه) د هغه.

تفسیر : یعنی په بر (وجه) کښی د ځمځو چارپایانو (څلوربولو) پر شاوو او په بحر (سیند) او فضاء او نورو کښی د بیړئ او جهازونو او طیارو او نورو مراکبو پر شاوو سوړیږئ.

ثُمَّ تَذَكَّرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَنَ
الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٧﴾

بیا یاد کړئ (قلباً) تاسی نعمت د رب خپل کله چی برابر کینئ (سواره شی) پر هغه او ووايئ تاسی پاکی ده هغه (لوی ذات) ته چی مسخر کړی ئی دی مونږ ته دغه (مذکور له مراکبو) او نه وو مونږ ده لره په ضبط (او قید) کښی راوستونکی (په وس خپل سره)

تفسیر : یعنی پر حیواناتو یا کشتی او جهازونو او نورو نقلیه و وسایلو باندی د سوړیدلو په وخت کښی د الله تعالی د هغه انعام او احسان یادونه پخپلو زړونو کښی وکړئ چی الله تعالی مونږ ته دومره عقل، پوه، تدبیر، قوت او قدرت او نور رابښلی دی چی پخپل عقل او تدبیر او نورو سره دغه شیان مونږ تر خپلی اداري لاندی راوستلی دی دغه محض د الله تعالی فضل او احسان دی، که نه په مونږ کښی دومره قدرت، او طاقت کوم دی چه داسی شیان مو قابو کړی وی لازم دی چی په ژبه سره هم پر نقلیه و وسایلو د سوړیدلو په وخت کښی دغه الفاظ ووايئ ﴿سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾ نور اذکار او ادعیه هم په احادیثو کښی راغلی دی. چی د حدیث او تفسیر په کتابونو کښی مذکور دی.

وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٨﴾

او بیشکه چی مونږ رب خپل ته خامخا بیرته ورتلونکی یو (په سورلی د جنازو).

تفسیر : یعنی د دغو سفرونو په تقریب د آخرت د سفر په یادونه کښی ولویږئ. رسول الله صلی الله تعالی علیه وعلی آله وصحبه وسلم خو د سوړیدلو په وخت هم دغه تسبیح فرمایله.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٩﴾

أَمْ اتَّخَذَ مِنْهَا بَنِينَ ۚ وَاصْفُكُمُ بِالْبَنِينَ ﴿۱۷﴾

او گرځوی (مقرروی کفار) الله ته له بندګانو د ده یوه برخه (اولاد چی ملائکو ته د الله لونه وائی)، بیشکه چی (کافر) انسان خامخا ناشکره دی ښکاره. آیا وایی تاسی چی (الله) نیولی دی له هغه مخلوقه چی پیدا کوی ئی لونۍ (چی اخس او ادنی دی) او غوره کړی ئی یی تاسی په زامنو (چی اشرف او اعلی دی له لونو نه)

تفسیر : یعنی لازم خو داسی ؤ چی د الله تعالی نعمتونه به ئی پیژندلی او د هغو شکر به ئی اداء کړی وه دوی صریحی ناشکری ته اوښتی دی او د الله تعالی دربار ته سپین سترګی او گستاخی کوی له دی نه لویه گستاخی او ناشکری به څه وی چی د هغه دپاره د اولاد تجویز وکړی شی او هغه هم له بندګانو څخه او هغه هم لونۍ. اول اولاد د مور او پلار د وجود یو جزء وی نو قدوس الله ته د اولاد د تجویز کولو معنی دا ده چی ګواکي دی له اجزاوو څخه مرکب دی او د مرکب حدوث ضروری دی دوهم په ولد او والد کښی ښائی چی مجانست وی که دواړه له یوه جنسه نه وی نو د ولد یا والد په حق کښی عیب دی. دلته د خالق او مخلوق په منځ کښی د مجانست تصور هم نشی کیدی. دریم جونی د جسمیه وو او عقلیه وو قواوو په اعتبار د هلکانو په نسبت عموماً ناقصی او کمزوری وی ګواکي معاذ الله که الله تعالی د خپل ځان دپاره اولاد هم اختیار کړی وی هغه هم تیت او ناقص. آیا تاسی ته شرم نه درځی چی پخپلو برخو او حصو کښی عمده او اعلی شیان او د الله تعالی په حصه کښی ناقص او تیت شیان راوباسی. او مقرروئ ئی.

وَإِذْ إِشْرَاحَهُمْ بِأَرْبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسَوِّدًا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿۱۸﴾

حال دا هر کله چی زیری ورکړ شی یو د دوی ته په (تولد د) هغه سره چی گرځولی ئی دی رحمن ته مثل (او شبیه نو) وگرځی مخ د ده تک تور (له ډیره غمه) حال دا چی دی به ډک وی له غمه.

تفسیر : یعنی هغه انانیه اولاد چی د الله تعالی دپاره دوی تجویز کړی دی هغه د دوی په زعم کښی داسی عیب دار او ذلیل او حقیر دی چی که پخپله دوی ته د هغه د تولد زیری ورکړ شی

نو له دیر رنځ او خفګانه د دوی مخ تګ تور اوږی او وضعیت یی سخت تغیر مومی او پخپل زړه کښی سخت پیچونه او تاوونه خوری. د دی پوره تقریر د «صافات» د سورت په آخری رکوع کښی پخوا له دی لیکلی شوی دی.

أَمِنْ يَنْشُرُ فِي الْحَلِيَّةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ۝

آیا (مقرروی دوی الله ته) هغه څوک چی لویولی شی په ګانو (کالیو) کښی حال دا چی هغه په وخت د جګړو کښی نشی ښکاره کولی (بیانولی مطلب خپل).

تفسیر : آیا الله تعالیٰ خپل اولادیت ته جونۍ غوره کړی دی؟ چی عادتاً په ډول او سینګار سره نشو او نما مومی د ګانو او زیورو په شوق کښی مستغرقی اوسی چی د دوی د رایۍ او عقل پر ضعف باندی دلیل دی او دوی د فکریه قوت له ضعفه د مباحثی په وخت کښی بیانیه قوت هم ونه لری لکه د ښځو په تقریرونو کښی که څوک لږ څه غور وکړی نو ګوری به چی دوی نه خپله دعویٰ په کافی بیان سره ثابتولی شی او نه د نورو دعاوی ماتولی شی او تل ناقصی او ناتمامی خبری کوی او نوری داسی فضولی او چټی (بیکاره) خبری له هغی سره ګډوی چی له هغه موضوع سره به بیځی څه علاقه او تناسب نه لری چی په دغه سره هم د مقصود په تبیین کښی احتیاج زیات وی او په دغه سره د دوی عجز لا څرګندیږی (ښکاره کیږی) پس هر طویل کلام په هم دغه حکم کښی راځی او د معمولی جملی او عادی خبری اداء کول، لکه راءه! څه! دا شی راکړه! هغه واخله، هغه راغلی وو، دی تللی وو، د بیانیه قوت دلیل نه دی.

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنِ آثَاءُ

او ګرځوی (کفار) پرېستی هغه چی دوی عبادالرحمن د الله بندګان دی ښځی (لونی د الله)،

تفسیر : یعنی دغه د دغو مشرکانو یو بل دروغ دی چی پرېستی د ښځو په وصف کښی داخلوی، حال دا چی پرېستی نه د ښځو او نه د نارینه وو له جنسه دی بلکه دوی د الله تعالیٰ یو بیل علیحده مخلوق دی.

أَشْهَدُ وَأَخْلَقَهُمْ سَتَكُنَّ شَهِادَتُهُمْ وَيَسْأَلُونَ ۝

آيا حاضر وو (دغه كفار په وخت د) پيدا كيدلو د دغو پرېستو كښې (چې
ښځې لونه پيدا شوي دي) ژر ده چه وبه ليكلي شي شاهدي د دوي او پښتنه
به هم تری وکړه شي (په آخرت كښې).

تفسير : يعنى كوم يو عقلی يا نقلی دليل خو له دوي سره د دغی دعوی د اثبات دپاره نشته.
نو آيا دوي په هغه وخت كښې چې الله تعالى پرېستې پيدا كولى ورته ولاړ وو؟ او دوي پخپلو
سترگو پرېستې ليدلې دي چې پرېستې نارينه نه دي ښځې دي؟ ښه دي د دوي دغه شهادت د
اعمالو په دفتر كښې ليكلي كيږي څه مهال (وخت) چې دوي به د الله تعالى د عدل او انصاف په
دربار كښې وړاندې كيږي نو هلته به د دي موضوع په نسبت هم له دوي نه پوښتنې كيږي چې
تاسي ولي داسې خبرې كولى او له كومه تاسي ته دا معلومات په لاس درغلي و؟.

وَقَالُوا الْوَسْءَ الرَّحْمَنُ مَاعِبِدُكُمْ

او وائي (دغه مشركان) كه اراده فرمائلى وي رحمن نو عبادت به مو نه وي
كړي د دغو (باطلو معبودانو).

تفسير : يعنى دوي د خپلو دغو د شرك، بې ادبي او گستاخي په جواز او استحسان كښې يو
داسې عقلی دليل هم وړاندې كوي چې كه الله تعالى اراده كړي وي نو مونږ ته به ئې موقع نه
راكوله چې له ماسواء الله څخه به مو د نورو شيانو عبادت كاوه، او هر ورو (خامخا) به ئې
زمونږ مخه نيوه. كله چې مونږ برابر پر خپل هم دغه دود (رواج) او دستو دوام كوو چې هغه ئې
گوري نو ثابت شو چې دغه كار بهتر او د ده خوښ دي. نو الله جل و علا شانه واكرم واعظم
برهانه د مشركانو د دغی وينا ترديد داسې فرمائي

مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٥٠﴾

نشته دوي ته په دغی (وينا خپلې) هيڅ قدر علم پوه نه دي دوي مگر دروغ
وائي (خوشی چتی (بيکاره) اټكلونه چلوي ځكه چې الله راضي نه دي په
كفر).

تفسير : يعنى دغه خبره خو رښتيا ده چې بې د الله تعالى له ارادې څخه هيڅ شي نشي
كيدى ليكن د كوم شي ښيگنه (فائده) او بهتری زمونږ دپاره له دي نه نه ثابتيږي. او كه داسې
وي نو په دنيا كښې به هيڅ كار بېكاره او هيڅ شي خراب او بد نه پاتي كيده او په مگرد

(تول) جهان کبشی به محض خیر وه او پس او د شر تخم به له سره نه پیدا کیده او هر یو دروغجن ظالم او مکار به هم داسی وائی که د الله تعالی اراده نه وی نو زه به ئی نه پری بډوم چی داسی ظلم او تیری به می کاوه او کله ئی چی ماته د ظلم، ستم او تیری موقع راکړه نو معلومه شوه چی دی په دغه کار خوښی او راضی دی. په هر حال په مشیت او رضاء کبشی د لزوم ثابتول کوم علمی اصول نه دی او محض د گمان او اتکل غشی دی چی د هغه بیان د جزء ۸ «الاتعاف» د سورت په (۱۸) رکوع ۱۴۸ آیت کبشی د دغه آیت په تفسیر کبشی پخوا لیکلی شوی دی

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْرَكْنَا﴾

أَمْ آتَيْنَهُم كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَسْكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا
إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

آیا ورکړی مو دی دوی ته کوم کتاب پخوا له دغه (قرآن) پس دوی په هغه کتاب منگلی خښوونکی (حجت نیوونکی دی نه ده داسی) بلکه وائی دغه مشرکان بیشکه مونږ موندلی مو دی پلرونه خپل پر یوی لیاری (دین) او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی لیاره موندونکی تلونکی یو (یعنی د هم هغو خپلو پخوانیو په پلونو څو او د غیر الله عبادت کوو).

تفسیر : د عقلی دلیل حال خو مو واورید، آیا ما سواء له هغه څخه بل کوم نقلی دلیل پخپلی دغی دعوی باندی وړاندی کولی شی؟ یعنی د الله تعالی له منزله وو کتابونو څخه کوم کتاب د دوی په لاس کبشی شته؟ چی په هغه کبشی د شرک غوره والی لیکلی شوی وی؟ ظاهر دی چی داسی کوم سند له دوی سره نشته. نو ماسواء له دی نه چی د خپلو پلرونو او نیکونو روند تقلید دلیل وړاندی کړی بل څه شی له دوی سره نه دی پاتی شوی، هم دغه د دوی له گردو (تولو) څخه زبردست دلیل دی چی د هری زمانی مشرکانو به هم دغه دلیل وړاندی کاوه چی وروسته له دی نه د هم دغه بیان دی.

وَكَذَٰلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ
مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ
مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ أَوْ كُفُّوا عَنْكُمْ يَهْدِي مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ

او هم داسی (ستا په شان) نه وو لیږلی مونږ پخوا له تانه په هیڅ قریه کلی کوم ویروونکی (له عذابہ یعنی نبی) مگر وبه ویل هوسا (آرام) او نعمت لرونکیو (خلقو د هغو کلیو) بیشکه مونږ چی یو موندلی مو دی پلرونه خپل پر یوی لیاری او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی اقتداء کوونکی تلونکی یو. وبه ویل (نبی دوی لره) آیا (کوئ تاسی متابعت د پلرونو خپلو) اګر که راتله کړی دی ما تاسی ته په ښه لیاره ښوونکی له هغه شی څخه چی موندلی دی تاسی پر هغه شی باندی پلرونه خپل،

تفسیر : یعنی نبی الله فرمایلی دی چی ستاسی د پلرونو او د نیکه گانو له لیاری څخه بهتره یوه ښه سمه صافه لیاره تاسی ته درښیم خو آیا تاسی سره له هغه د خپل هغه پخوانی جهل او عناد څخه مخ نه اړوئ؟.

قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٢٧﴾

وبه ویل دوی بیشکه مونږ چی یو په هغه (دین) چی لیږلی شوی یی تاسی په هغه سره کافران یو.

تفسیر : یعنی هر څه چی وی مونږ ستاسی خبری نشو منلی، او له خپل هغه پخوانی دود (رواج) او دستور څخه چی له پلرونو او نیکه گانو څخه راته پاتی شوی دی نشو ګرځیدی.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَنْظَرُكَ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٣٠﴾

پس انتقام مو واخیست له دوی نه پس وګوره چی څرنګه وه عاقبت آخره خاتمه د دروغجن ګڼونکیو (انبیاءو خپلو ته) او (یاد کړه) هغه وخت چی وویل ابراهیم (کله چی ووت له غاره) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (نمرودیانو) ته چی بیشکه زه بیزاره (جلا جدا)) یم له هغو بتانو چی تاسی ئی عبادت کوئ مګر هغه الله چی پیدا کړی ئی یم زه پس بیشکه چی هغه (الله) به ثابت لری ما په هدایت (او دین خپل) باندی.

تفسیر : یعنی صرف له یوه پاک الله سره زما علاقه ده چی هغه زما خالق دی او هم هغه می د مقصود د منزل پر لیاره تر آخره پوری بیانی.

تنبیه : دلته ئی دغه قصه پر دی بیان فرمایلی ده چی وگورئ ستاسی مسلم پلار او پیشوا کله چی د خپلو پلرونو لیاره غلطه وموندله هغه ئی پریښوده تاسی هم هغسی وکړئ! که مو د خپلو پلرونو او نیکونو تقلید پسی سا خیرؤی او له سره له هغه څخه خلاف بل کار نه کوئ نو د هغه پلار پر لیاره تگ وکړئ چی په دنیا کښی ئی د حق او صداقت بیرغ هسک (اوپت) کړی ؤ، خپلی اولادی ته ئی نصیحت او وصیت فرمایلی ؤ چی وروسته له ما څخه هم ما سواء له واحد احد الله د بل هیڅ شی عبادت مه کوئ! کما جاء فی الکرکوع (۱۶) آیت ۱۳۲ من سورة البقرة ﴿وَوَضَّيْهُمَا بِرُءُوسِهِمَا يَنْتَفُونَ﴾ الآية -

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣٨﴾

او گرځولی وه (ابراهم) دغه کلمه (د توحید) باقی پاتی کیدونکی په پشت اولاد خپل کښی دپاره د دی چی دوی بیرته راوگرځی (توحید ته له شرکه).

تفسیر : یعنی د ابراهیم علیه السلام اولاده یو له بل څخه د توحید بیان او دلائل واورى او د حق د لیاری په طرف دی رجوع وکړی.

بَلْ مَتَّعْتُ هَؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَقًّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٣٩﴾

(دوی هم هغسی ونه کړ) بلکه نفعه ورکړی وه ما دغو (شرکاؤ) ته او پلرونو د دوی ته تر هغه پوری چی راغی دوی ته حق (دین قرآن) او رسول (محمد) ښکاره بیانونکی (د شرعیوو احکامو دوی لره).

تفسیر : یعنی ای مکیانو! افسوس چی تاسی د ابراهیم علیه السلام ارث مو حاصل نه کړ او د ده پر وصیت مو تگ ونه کړ، بلکه د هغو دنیوی سامانونو په خوندونو او مزو کښی ولویدئ چی د الله تعالی له درباره تاسی ته درعنایت کړی شوی دی او د قدوس الله له طرفه بیخی غافل شؤئ تر دی چی د هغه غفلت د خوب د ویښیدلو لپاره الله تعالی تاسی ته خپل داسی انبیاء ولیپرل چی د هغوی نبوت بیخی روښان او واضح دی. الله حق او رښتیا دین تاسی ته درولپړه قرآن ئی تاسی ته در ولولو او در واموړاوه، او د الله تعالی په احکامو په نهایت صفائی سره مو مطلع کړئ.

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ ﴿۳۵﴾

او شخه وخت چپی راغی دوی ته حق (دین قرآن) وویل (کفارو) دا سحر (کودوی) دی او بیشکه مونږ پر دغه قرآن کافران یو (او نه ئی منو).

تفسیر : یعنی پاک قرآن ته ئی د جاود او کودو نسبت وکر، او د انبیاء الله د کلام له منلو شخه منکران شول.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿۳۶﴾

او وویل (کفارو) ولی نه نازلوه شی دغه قرآن پر یوه سری له دغو دوو قریو شخه (چی مکه او طائف دی چی دغه سری هم) ډیر لوی دی (لکه ولید په مکه کښی او عروه په طائف کښی).

تفسیر : یعنی که خامخا د قرآن نزول د پاک الله مقصود وو نو ښائی چی هغه ئی د معظمی مکی یا د طائف پر کوم مشر نازلوه. دغه څرنګه د باور کولو وړ (لائق) دی چی لوی لوی غتان، مشران او د مالونو د شتو له خاوندانو شخه پاک الله منصرف شوی دی او د رسالت د لوی منصب لپاره ئی داسی یو سری غوره او منتخب فرمایلی دی چی د دولت او ریاست په اعتبار د هیش یو امتیاز خاوند نه دی. نو پاک الله جل و علا شانه واعظم واکرم برهانه جواباً د دوی په تردید کښی داسی فرمائی

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ

آیا دوی تقسیموی ویشی رحمت (نبوت) د رب ستا (لکه چی دوی وائی)،

تفسیر : یعنی آیا د نبوت او د رسالت د مناصبو تقسیم ستاسی په لاس کښی درکری شوی دی چی د هغه پر انتخاب داسی مباحثی کوئ؟.

عَنْ قَسَمَ بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ
فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُرِيًّا

(نه ده داسی بلکه پخپله) مونږ ویشلی قسمت کړی مو دی په منځ د دوی کښی معیشت د دوی په دغه ژوندون لږ کښی او پورته کړی مو دی ځینی د دوی د پاسه د ځینو نورو په مرتبو کښی د دی چي ونیسی ځینی د دوی (چی غنیان دی) ځینی نور (چی فقیران دی) تابعان کار کوونکی

تفسیر : یعنی ځینی ئی غنی او شتمن او ځینی ئی فقیران او خوار گرځولی دی یوه ته ئی بی حسابیه دولت ورکړی دی او بل ته ئی له هغه څخه لږ څوک ئی مسخر تابع او مطیع گرځولی دی او څوک ئی متبوع او مطاع.

وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

او رحمت د رب ستا (جنت) خیر ډیر غوره دی له هغو (اموالو) چی تولوی ئی دوی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د نبوت او د رسالت شرف خو د ظاهری مال او جاه او د دنیوی ساز او سامان څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی، کله چی الله تعالیٰ دنیوی روزی د دوی په فکر او تجویز سره نه ده ویشلی نو د نبوت او رسالت تقسیم به ولی د دوی په تجویز سره سم وکړی وروسته له دی نه د مال او دولت او د مادی سامانونو د بی وقعتی او حقارت بیان فرمائی،

وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ
بِالْحَرَمِ لَيْئُولًا إِنَّهُمْ سُقُوا مِّنْ نِّصَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهِمْ يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾
وَلَيْئُولًا إِنَّهُمْ أَبْوَابٌ وَسُرُرٌ عَلَيْهَا يَتَكُونُونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ۚ

او که نه وی دغه (خطر) چی شی دا خلق ډله یوه (متفق په کفر) نو خامخا گرځولی به مو وو هغه چا لره چی کافر کیږی په رحمن دپاره د کوتو د دوی چتونه له سپینو زرو او زینه پائی (به می هم له سپینو زرو وړ جوړولی شو په هغو سره) پر دغو (کوتو) به ختلی دوی (دپاره د حاجاتو خپلو) او دپاره د کوتو د دوی (د سپینو زرو) دروازی به وی او تختونه (به) وو د سپینو زرو) چی پر هغو به ئی تکیی وهلی وی دوی او (له) سرو زرو

(نور د زينت شيان به مي هم ورلره ورکړی ؤ)

تفسير : يعنی د الله تعالى په نزد دغه دنيوی مال او دولت هيڅ قدر او اهميت نه لری او نه د دنيوی مال اعطاء څه د قرب او د وجاهت عند الله دليل دی دا خو داسی بی قدره او حقیر شی دی چی که کوم خاص مصلحت مانع نه وی نو الله تعالى د کفارو کوټو، چتونه، زینې، دروازی، درشائی، قلفونه، تختونه، چوکیکانی او نور اثاث البیت به ئی، گرد (تول) له سرو او سپینو زرو څخه جوړول مگر په دغه صورت کښی به خلکو د دغه وضعیت له لیدلو څخه چی کفارو ته دغسی اسباب او سامان ور په برخه کیږی عموماً د کفر لپاره اختیاروله (الا ماشاء الله) او دغه شی د الله تعالى له مصلحته مخالف دی نو ځکه داسی ونه کړه شوه. په حدیث کښی راغلی دی چی که د الله تعالى په نزد د دنیا قدر د میاشی د یوه وزر په اندازه هم وی خو بیا هم کفارو ته به یو غړپ اوبه هم نه ورکولی کیدی ښه کله چی یو شی د الله تعالى په نزد دومره حقیر وی نو هغه د سیادت او د وجاهت عند الله او د رسالت او نبوت معیار درول به تر کوم ځای پوری صحیح وی. حضرت شاه صاحب لیکي «يعنی الله تعالى کافر ئی پیدا کړ، چیری خو هغه ته آرام ورکړی، په آخرت کښی خو ورته دایمی عذاب دی. چیری خو دوی ته آرام ورورسی. مگر که داسی کیدی نو گردو (تولو) به د هم هغه کفر لپاره غوره کوله.»

وَإِنْ كُلُّ ذَلِكَ لَمَّا مَتَاءُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٣﴾

او نه دا تول (مذکوره شيان) مگر متاع نفعه د دغه ژوندون لږ خسیس، او (متاع نفعه د) آخرت (جنت) په نزد د رب ستا دپاره د متقیانو دی.

تفسير : يعنی دنيوی عیش او عشرت او خوند کښی خو گرد (تول) سره شریکان دی مگر آخرت سره له خپلو ابدی نعماوو او آلاوو د متقینو دپاره مخصوص دی چی متقیان له الله جل جلاله څخه ویریږی او ځان له معاصیو ساتی.

وَمَنْ يَعِشْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُفِضَ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٤٤﴾

او هر څوک چی اعراض کوی (سترگی پتوی) له ذکر یادولو (د قرآن) د رحمن مسلط به کړو مونږ پر هغه باندی یو شیطان پس هغه به له ده سره (دائمی) ملگری وی (چی ئی لمسوی گناهونو ته او لغزوی ئی له سمی لیاری نه).

تفسیر : یعنی هر خوک چی له رشتیا نصیحت او د الله تعالیٰ له ذکره او یاده اعراض کوی او مخ تری اړوی پر ده باندی یو شیطان په خصوصی ډول (طریقه) سره مسلطوه شی چی تل تر تله ئی اغواء کوی او د ده په زړه کېږی راز راز (قسم قسم) وسوسی اچوی دغه شیطان به تر دوزخ پوری هم د ده له ملگرتوبه لاس نه اخلی.

وَاللَّهُمَّ لِيَصِدُّوهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾

او بیشکه دغه (شیطانان) خامخا اړوی دغه خپل ملگری له لیاری (د حق) او گمان کوی (دغه سترگی پتوونکی کفار له حقه) داسی چی بیشکه دوی د سمی لیاری موندونکی دی.

تفسیر : یعنی شیطاین به تل د دوی مخه د نیکی له لیاری څخه نیسی، مگر د دوی عقلونه هم تر دی اندازی پوری مسخ کیږی چی هغه غلطه لیاره د دوی په نظر کېږی سمه لیاره ښکاری او ښه ئی گڼی. د بدی او د نیکی تمیز هم په دوی کېږی نه پاتی کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ لِيَكُنْتِ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَيَتَسَلَّىٰ الْقَرَيْنِ ﴿٢٥﴾

تر هغه پوری چی راشی مونږ ته نو وبه وائی (دغه اعراض کوونکی خپل ملگری ته) کاشکی چی وی په منځ زما او په منځ ستا کېږی لری والی له مشرقه تر مغربه پس بد ملگری (ئی ته زما).

تفسیر : یعنی هر کله چی د الله تعالیٰ په حضور کېږی ورسپړی هلته به دغه خبره په ښه شان سره ورڅرگندیږی (ورښکاریږی) چی دغه ملگری ئی څومره بد او خراب ملگری وو هلته به له حسرته او قهره داسی وائی چی کاشکی زما او ستا په منځ کېږی د مشرق او مغرب فاصله وی! او یوه شیبه به می هم ستا په صحبت کېږی نه وی تیره کړی. ای کمبخته! اوس خو لږ شانی له ما څخه لری شه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په دنیا کېږی د شیطان پر مشورو عمل کوی او هلته به د شیطان له ملگرتوبه افسوس او ارمان کوی. داسی شیطان رفیق چاته له پیریانو څخه او چا ته له انسانانو څخه وررسيږی.» نو پاک الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی

وَلَن يَفْعَلَكُمْ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَلْكَفَّ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٢٦﴾

او له سره به څه فائده ونه رسوی تاسی ته نن ورځ (له دی جهته) چی ظلم کړی دی تاسی (په شرک سره) دا چی بیشکه تاسی (سره له ملگرو خپلو) په عذاب کښی سره شریکان یی (لکه چی په کفر کښی سره شریکان وی)

تفسیر: د دنیا قاعده ده په کوم مصیبت کښی چی په عمومی ډول (طریقه) سره لوی او واړه ټول سره شریکان وی نو هغه لږ شانی سېک او آسان وربکارۍ. مشهور مثل دی چی «په گډه مرگ کښی لویه چرچه وی» مگر په دوزخ کښی د ټولو شیاطین الانس والجن او د تابعینو او متبوعینو په اشتراک او گډون کښی دوی ته هیڅ یوه فائده او گټه نه ورسپړی، د عذاب شدت به دومره زیات وی چی په داسی سطحی خبرو له سره دوی نشی متلسی کیدی او دوی ته له هغه څنی څه تخفیف او سېکتیا نه محسوسپړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی کفار به وائی چی د دوی له لاسه مونږ په دغه عذاب کښی اخته شوی یو ډیر ښه شو چی دوی هم له هغه څخه نجات ونه موند او تری بچ نشو. لیکن که هغه بل نیولی شوی دی نو د هغه له نیولو څخه ده ته څه فائده نه ورسپړی».

اَفَاَنْتَ تُسَبِّحُ الصُّمَّ اَوْ تَهْدِي الْعُمْى وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٢﴾ فَاِمَا نَذْهَبَنَّ بِكَ ﴿٤٣﴾ فَاِمَا مِنْهُمْ مُتَقِمُونَ ﴿٤٤﴾ اَوْ نُرِيكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَاِنَّا عَلِيمٌ مُّقْتَدِرُونَ ﴿٤٥﴾ فَاَسْمِعْ بِالَّذِي اَوْحٰى اِلَيْكَ اِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾

آیا پس ته به (ای محمده!) آوړول وکړی کنو ته یا سمه لپاره به وښیې ړندو ته او هغه چا ته چی وی په گمراهی ښکاره کښی پس که بیول وکړو مونږ خامخا پتا سره (په خوا د تعذیب د منکرینو) پس بیشکه مونږ له دوی نه انتقام اخیستونکی یو (په آخرت کښی) یا به وښیو تاته (په حیات ستا کښی) هغه (عذاب) چی وعده ئی کوو له دوی سره پس بیشکه مونږ په (عذاب د) دوی قادر یو (په هر حال کښی) پس منگلی خښی کړه (ښه عمل وکړه) په هغه (قرآن) چی وحی کړی شوی دی تاته (ای محمده!) بیشکه ته پر لیاری سمی روان ئی (نو ژر به مطلب ته ورسپړی).

تفسیر: یعنی ړندو ته د حق لپاره ښوول، کنو ته د حق غږ آوړول، او هغو کسانو ته چی

په صریحی غلطی او گمراهی کېږي سرگردانه حیرانه گرځي سمه صافه لپاره ښوول او د کفر، شرک، شک او عصیان له تیارو څخه ئی د باندی ایستل او د هدایت پر لوی سرک ئی روانول، ستاسی په واک (قبضه) او اختیار کېږي نشته که الله تعالی اراده وفرمائی نو ستا په غږ کېږي تأثیر پیدا کوی. په هر حال تاسی داسی غم او اندېښنه مه کوئ چی دغه گرد (تول) خلق ولی حق نه منی؟ او ولی خپله آخره خاتمه خرابوی؟ د دوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هم هغه به دوی ته د دوی د دغو اعمالو سزا ورکوی، که د دوی دغه په سزا رسول ستاسی له وفاته وروسته واقع شو نو هغه به هم تاسی ته درښوول کیږی په هر صورت نه دوی زمونږ له واکه او اختیاره وتلی او نه چیری تللی شی، او نه به مونږ دوی بی له سزا ورکولو خوشی پریږدو. ستاسی کار هم دا دی کومه وحی چی راغلی ده او کوم حکم چی تاسی ته درکړی شوی دی پر هغه په ډیر مضبوطی سره ټینگ ولاړ اوسئ! او برباره خپله فریضه اداء کوئ، څکه که د دنیا نور خلق پر بلی لیاری لاړ شی نو ته د الله تعالی په فضل او کرم سره پر سمه لپاره روان ئی چی له هغه څنی یو قدم دی خوا یا هنی خوا ته د هیسته کیدلو ضرورت نه دی پاتی او نه د کوم هوا پرست په غوښتنه، هیله (امید) آرزو او تمنا ته کوم بل لوری ته کتلی او التفات کولی شی.

وَاتَّاتَكَ لَكَ وَلِقَوْمِكَ

او بیشکه دغه (قرآن) ذکر پند (شرف عزت) دی تاته (ای محمده!) او قوم (امت) ستا ته.

تفسیر : یعنی لوی قرآن د تاسی او ستاسی د قوم دپاره د خاص فضل او شرف سبب دی. له دی نه به لوی عزت او ښه نصیب څه وی چی د الله تعالی کلام، او د گردی (تولی) دنیا د نجات او د فلاح ابدی دستورالعمل د دوی په ژبه نازل شوی دی. او د داسی مقدس کلام پرمبنی مخاطبان هم دوی دی. که دوی څه عقل او پوه ولری نو د دغه عظمی نعمت قدر دی وکړی! او د لوی قرآن چی د دوی لپاره یو قیمتمدار د پند او نصیحت کتاب دی پر هدایاتو دی ټک وکړی، او له نورو گردو (تولو) څنی دی پرمبنی خپل ځانونه د دنیوی او آخروی سعادتو وړ (لائق) او مستحق وگرځوی.

وَسَوْفَ تَسْأَلُونَ

او ژر ده چی پوښتنه به وکړه شی له تاسی (په ورځ د قیامت کېږي).

تفسیر : یعنی مخ کېږي به د دی خبری پوښتنه کیږی چی تاسی د دغه عظمی نعمت څه قدر

کری و؟ او د دغه لوی فضل او شرف شکریه مو په څه شان سره اداء کری وه؟.

وَسَّأَلُ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ ﴿٢٥﴾

او پوښتنه وکړه (ای محمده!) له هغه چا چی لیږلی مو دی پخوا له تا له رسولانو زمونږ (په شپه د معراج کښی یا له علماؤ د دوی) آیا مقرر کری وو مونږ بی له رحمن نور معبودان چی عبادت به ئی کاوه.

تفسیر: یعنی ستاسی لیاره خو هم هغه ده چی د پخوانیو انبیاءو لیاره وه هیڅ یوه نبی د شرک تعلیم نه دی ورکړی. او نه الله تعالیٰ په هیڅ یوه دین کښی شرکیه اعمال جائز درولی دی چی ماسواء الله څخه د بل چا عبادت هم وکړی شی. او دغه ارشاد چی پوښتنه وکړه یعنی هر کله چی له دوی سره ملاقات وکړئ! لکه چی د معراج په شپه کښی وشو یا د دوی احوال له کتابونو څخه تحقیق وکړئ! په هر حال د تحقیق او تفتیش هومره ذرائع چی وی هغه گرد (نول) تر استعمال لاندی ونیسی! له هغو څخه به په صاف ډول (طریقه) سره ثابتیږی چی په هیڅ سماوی دین کښی هیڅ کله د شرک اجازه نه ده ورکړی شوی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذْ هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٢٧﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی وو مونږ موسیٰ سره له (نهو) دلائلو (د قدرت) زمونږ فرعون ته او مشرانو د دغه (فرعون) ته پس وویل (موسیٰ) بیشکه زه چی یم رسول د رب د عالمیانو یم پس کله چی راغی (موسیٰ) دوی ته سره له دلائلو (د قدرت) زمونږ ناڅاپه دوی په دغو دلائلو (د قدرت زمونږ) به ئی خندل.

تفسیر: یعنی پر معجزاتو ئی توکی مسخری کولی.

وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا

او نه مو شوده دوی ته (هیڅ دلیل) له دلائلو (د عذاب) مگر چی هغه لوی وه له خوره د دی (یعنی له هغه تیر عذابه)

تفسیر : یعنی له یوه څخه بل د قدرت لوی دلیل مو د موسی علیه السلام د تصدیق لپاره وشوده .

وَآخِذْهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

او نیولی وو مونږ دوی په عذاب سره دپاره د دی چی دوی راوگرځی (له کفره خپله).

تفسیر : بالاخره مو هغه دلائل ورولیدل چی د عذاب یو شان رنگ د هغو په منځ کښی مرکوز ؤ لکه چی د جزء ۹ «الاعراف» په (۱۶) رکوع ۱۳۳ آیت کښی مذکور دی ﴿فَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجُرَادَ وَالنَّامِلَ وَالْشَّفَاةَ وَالنَّمَارَ فَأَبْغَضُوا إِلَيْهِمْ مَقْصَلَاتِ﴾ او له دی نه غرض دا وو څو دوی وویږی او له خپلو هغو حرکاتو څخه مخ وگرځوی نو هغوی بیرته ونه گرځیدل کله چی عذاب ئی ولید نو داسی فریاد ئی وکړ

وَقَالُوا يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ

او وویل (قبطیانو موسی ته) ای ساحره !

تفسیر : د دوی په محاوراتو کښی عالم ته به ئی «ساحر» ویل، ځکه چی لوی علم د دوی په نزد هم دغه سحر وو. ښائی د دغه عجز، زاری، خوشامد او تعلق په وخت، حضرت موسی ئی په دغه ظاهری تعظیمی لقب سره بللی وی او له خپل باطنی خبیثه ئی په دغه لوری هم اشاره کړی وی چی مونږ تر اوسه پوری تا د نبی په صفت نه پیژنو او تش دی د یوه ماهر کودگر (ساحر) په حیثیت گنو.

ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَ إِسْنَائِهِمْ هَتَدُونَ ﴿٢٩﴾

وبوله زموږ دپاره رب خپل په سبب د هغی وعدی (د الله) چی له تا څخه ده (چی له مونږ لری کړی عذاب) بیشکه چی مونږ خامخا لپاره موندونکی یو

(په ایمان راوړلو سره په تا باندی ای موسیٰ!).

تفسیر : یعنی د دعاء هغه طریقه چی تاته رب ستا ښوولی ده ، او هغه عهد چی مونږ له تاسی سره کړی دی سم له هغه دعاء سره داسی وشو نو ضرور مونږ به هم پر سمه لیاره راځو او ستا خبرو ته به غوږ ږدو نو سمه صافه لیاره به بیامومو.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُتُونَ ﴿٥٠﴾

پس کله چی لری مو کړ له دوی نه عذاب (په دعاء د موسیٰ سره) ناڅاپه ماته کړه دوی (هغه وعده خپله)

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چی هغه تکلیف مرتفع او د مصیبت ساعت له دوی نه پورته او مندفع شو یو ځلی ټولو سره له خپلو هغو مواعید څخه مخ واړوه او داسی ئی وربکاره کړل چی مونږ له سره تاسره څه عهد او پیمان نه وو کړی او فی الحال ئی بیا مات کړ.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يُقَوْمُ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ
وَهَٰذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا بُصْرُ لَكُمْ ﴿٥١﴾

او غږ وکړ فرعون (افتخاراً) په قوم خپل کښی (د جارچیانو په وسیله) وویل (فرعون) ای قومه زما! آیا نشته ما لره ملک سلطنت د مصر او دغه ویالی چی بهیږی (او اصلی منبع ئی نیل دی) لاندی تر (مانی) زما آیا پس نه وینیئ تاسی (دغه لوئی جاه او جلال زما).

تفسیر : په دغو اطرافو او حوالیو کښی د مصر حاکم ډیر لوی سری گانه کیده ، او نهرونه ئی هم ده کینودلی وو، او د نیل اوبه ئی په هم دغو ویالو کښی غورځولی وی او خپل باغ ته ئی هم را ایستلی وی. مطلب دا چی سره د دغو سامانونو او وسائلو د موجودیت آیا زمونږ دغه حیثیت او وضعیت له دی خبری سره وړ (لائق) او متقاضی دی چی د موسیٰ علیه السلام په شان د یوه معمولی حیثیت والا خبرو ته غوږ ونیسو او غاړه ورته کیږدو.

أَمَّا تَأَخَّرُ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ ۖ وَلَا يَكَادُ يَبِينُ ﴿٥٢﴾

بلکه زه بهتر یم له دغه سری (موسی) چی هغه سپک (او حقیر) دی. او نه دی نژدی (دی ته چی) صاف بیان (د مطلب) وکړی.

تفسیر : یعنی له موسی سره نه څه مال او دولت شته او نه حکومت او نه عزت او نه کوم ظاهری کمال تر دی چی په خبرو او اترو کښی ئی ژبه هم په صاف ډول (طریقه) سره نه چلیږی او تنه کیږی.

فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِّنْ ذَّهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلِكُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٢٦﴾

پس ولی نه غورځول کیږی په ده باندی وښی له سرو زرو یا ولی نه دی راغلی له ده سره پرښتی پیوسته (صف تړلی).

تفسیر : وائی چی فرعون به پخپله د جواهراتو وښی پخپلو لاسو کښی اچول او پر هر وزیر او امیر او مشر به ئی چی لطف او مهربانی کوله د هغه په لاسو کښی به ئی هم سم د ده له حال سره مناسب وښی اچول د ده په مخ کښی د ده لاوو لښکر صف تړلی وو. مطلب ئی دا کله چی مونږ چاته عزت ورکوو نو دغسی وضعیت ورسره کوو، نو آیا کله چی دی د الله تعالی د رسالت مدعی دی نو ولی د ده الله د ده په لاسو کښی وښی نه دی اچولی؟ او له ده سره ئی د ملائکو یو لښکر نه دی رالېږلی؟

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٢٧﴾

پس سپک بی عقل موند (فرعون) قوم خپل پس اطاعت ئی وکړه د هغه (فرعون) په مطلب د ده کښی، بیشکه چی دوی وو یو قوم فاسقان (نو وی مانه فرمان د فاسق).

تفسیر : یعنی په دغو چتیو (بیکارو) او غلطو تیرایستونکیو خبرو سره ئی له خپل ټول قوم څخه نابوهان جوړ کړی دی او هغه ټول احمقان د ده خبرو ته غوږ ږدی حقیقت دا دی چی د دغو خلکو طبائع د الله تعالی په نافرمانی له ابتداء څخه عادت او معتاد شوی وو دغه ئی اوس د هغه عصیان او طغیان دپاره یوه نوی حیلہ او پلمه (تدبیر) وگرځوله.

فَلَمَّا أَسْفُونَا

پس كله چي خفه كړو (په غضب ئي كړو) دوى مونږه (په ډير طغيان خپل سره)

تفسير : يعنى هم هغسى كارونه ئي وكړل چي په هغو سره عادتاً پاك الله په قهر او غضب كېږي.

اَتَقْتَنَّا مِنْهُمْ فَاعْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٧﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سُلَافًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ ﴿١٨﴾

نو انتقام واخيست مونږ له دوى نه پس غرق دوب مو كړل دوى تول (په بحيره د قلمز كېښي) پس ومو گرغول دوى پيشوايان (دپاره د عبرت اخيستلو) او مثل دپاره د وروستنيو (خلقو تر قيامت پورې).

تفسير : يعنى وروسته راتلونكيو نورو نسلونو ته د دوى قصه د يوى عبرتناكي پېښي په شان ذكر او بيانېږي.

وَلَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذْ أَقُولُكَ مِنْهُ يُصِدُّونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا
ءَالِهَتَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ

او كله چي وگرغاوه شو غوى د مريمي مثل ناخايه قوم ستا پر هغه (مثال) شور ماشور د خوشالتيا (او خندا) كوى او وائي (دغه كفار) آيا معبودان زمونږ غوره دي او كه هغه غوره دي (هر كله چي عيسى په دوزخ كېښي شو خو زمونږ بتان دي هم په دوزخ كېښي وي).

تفسير : يعنى كله به چي د حضرت مسيح عليه السلام ذكر كېده نو د عربو مشركانو به ډير شور ماشور نښلاوه او راز راز (قسم قسم) غږونه به ئي پورته كول. په غځينو رواياتو كېښي راغلى دى. څه مهال (وخت) چي رسول الله مبارك دغه آيت ولوست ﴿إِنَّهُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ جزء ١٧ (د انبياء ٧ ركوع ٩٨ آيت زمونږ د دغه تفسير كېښي) نو مشركانو وويل چي نصارى د حضرت مسيح عليه السلام عبادت كوى اوس راوښيه چي ستاسي په خيال زمونږ معبودان ښه دي؟ كه حضرت مسيح عليه السلام ظاهر دى چي تاسي حضرت مسيح ته ښه وايئ كله چي حضرت مسيح (معاذ الله) د دى آيت په عموم كېښي داخل دى نو خير دى زمونږ معبودان دي هم

ورسره داخل وی په غځینو روایاتو کښی راغلی دی چی نبی الکریم یو ځلی فرمایلی وو «لیس احد یعبد من دون الله فيه خير» نو کفارو وویل چی آیا په مسیح کښی هم څه خیر او ښیگنه (فائده) نشته؟ ظاهر دی چی د آیت او د رسول الله د دی الفاظو مطلب له هغو شیانو سره متعلق وو چی مشرکان د هغوی په عبادت کښی لگیا وو او په دغو معبودینو کښی د دغی خبری قوت او قدرت هم نه وو چی د خپلو عابدینو جواب په لا او نعم سره ورکری شی یا دوی له دغه ناحقه عبادت څخه منع کړی یا د خپلی بیزاری اعلان هغوی ته واوروی. مگر د دغو معترضینو منشاء تش جگړه کول او اعتراض ایستل، او د مناقشی او مجادلی خبری پیدا کول، او د حق لټاږول وو، نو ځکه قصداً به ئی داسی خبری جوړولی چی د متکلم له مراده مخالفی وی، کله به ئی داسی ویل بس کړه! مونږ ته معلوم شو چی تاسی هم له مونږ څخه د خپل ځان هم هغسی عبادت غواړئ لکه چی نصاری ئی مسیح علیه السلام ته کوی. ښائی چی کله به ئی داسی ویل چی پخپله قرآن د حضرت مسیح علیه السلام مثال داسی بیان کړی دی.

﴿إِنْ مَثَلٌ عِندَ اللَّهِ كَمِثْلِ أُمِّ ثَلَجَةَ مِنْ ثَرَابٍ لَوْ قَالَ لَأَكُنَّ قِيَّوُنٌ﴾ جزء ۳ (د آل عمران ۶ رکوع) ۶۸ آیت

اوس وگورئ چی زمونږ معبودان ښه دی که مسیح علیه السلام تاسی ولی د مسیح ذکر په خیر سره کوئ او زمونږ معبودانو ته ردی پدی خبری کوئ او خدای زده چی نور به څه څه شیان ویل د دغو گردو (نولو) خبرو جواب وروسته له دی نه الله اجل واعلی شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی.

مَاضِرُوهُ لَكَ الْإِجْدَادُ لَا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصْمُونَ ۝ إِنَّ هُوَ الْإِعْبَادُ
أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مِثْلَ الْبَنِيِّ إِسْرَءِيلَ ۝

نه دی ترلی دوی دغه مثال تا لره مگر محض دپاره د مجادلی خصومت جگړی بلکه دوی یو قوم جگړه کوونکی دی (په هر کار کښی)، نه دی دغه (عیسی) مگر یو بنده دی چی نعمت کړی ؤ مونږ پری او گرځولی مو وو دی یو مثل دپاره د بنی اسرائیلو.

تفسیر : یعنی یواځی په هم دغه مسئله کښی د دوی دغه جگړی نه دی محدودی بلکه د دوی په طبیعت کښی جگړه او جنجال واقع دی سمی او صافی خبری هیڅ کله د دوی په مغزو کښی ځای نه نیسی، هم داسی مهملی او چټی (بیکاره) مباحثی او لری له مقصده جگړی راوباسی. چیری هغه شیاطین چی پر خلقو خپل عبادت اجرا کوی. او پر هغو دوی خوښیږی، یا هغه د تیږی (گټی) بیځانه بتان چی پر دغه بیخی قوت او قدرت نه لری چی خلق له کفره او شرکه منع کړی او چیری د لوی الله هغه مقبول بنده چی پری الله تعالی خپل خاص فضل او کرم

فرمایلی او د بنی اسرائیلو د هدایت دپاره ئی درولی وو چی دی پخپله پر خپل عبودیت مقر وو او هم خپل امت ئی د وحدانیت په طرف باله او هغوی ته به ئی داسی ویل ﴿إِنَّ اللَّهَ مُوَدِّعٌ لِّلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ آلِهِمْ يَتَّقُونَ﴾ نو آیا دغه مقبول بنده ته (العیاذ بالله) «حصب جهنم» یا «لیس فیه خیر» ویلی کیدی شی؟ یا د تیرو (گتو) بتان له هغه سره برابری او سیالی کولی شی؟ په یاد ئی ولری چی لوی قرآن هیڅ یوه بنده ته د الوهیت درجه نه ورکوی. د ده ټول جهاد د هم دغه مضمون په خلاف دی. هوا داسی هم نشی کیدی چی محض د غو تنو احمقانو او ناپوهانو د ادعا په موجب چی ده ته د الوهیت نسبت کوی خپل دغه مقرب او مقبول بنده د تیرو (گتو) له بتانو یا له نورو شیرانو سره برابر کړی.

وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ فِی الْاَرْضِ یَحْفُوفًا ۝۲۱

او که اراده فرمائلی وی مونږ نو خامخا گرځولی به مو وی په غای د تاسی پرېستی په ځمکه کښی چی خلیفگانی شوی به وی.

تفسیر : یعنی په عیسیٰ علیه السلام کښی د پرېستو لږ څه آثار وو لکه چی د «المائدة» او د «آل عمران» او د «کف» د سورتونو په تفاسیرو کښی اشاره کړی شوی ده په دغومره یوه خبره هیڅوک نشی معبود کیدی. که تاسی غواړی نو ستاسی له نسله به مونږ هم داسی خلق پیدا کړو یا ستاسی په غای به له آسمانه پرېستی راجنګته او په ځمکه کښی به ئی ودانی کړو. مونږ ته دغه ټول قدرت حاصل دی.

وَإِنَّهُ لَعَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمُ

او بیشکه دغه (عیسیٰ) خامخا علامه نښه ده دپاره د قیامت (په اعتبار د نزول سره)

تفسیر : یعنی د حضرت مسیح علیه السلام اول ځلی راټلل خو خاص د بنی اسرائیلو دپاره یوه د قدرت نښه وه چی بی له پلاره پیدا شو، او عجیبی او غریبی معجزی ئی ورښکاره کړی، او د ده دوهم ځلی راټک به د قیامت له نښو څخه وی، د ده له نزوله به خلق معلوم کړی چی قیامت بیخی نژدی رارسیدلی دی.

فَلَا تَتَّبِعُنَّ بِهَا وَالْبَعُوثَ ۖ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ۝۲۲ وَلَا يَصُدُّكُمْ

الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٦﴾

پس شک مه کوئ تاسی په (راتلو د) قیامت کښی او متابعت وکړئ زما (په توحید کښی) دغه لیاره ده سمه برابره (چی نه پری گمراه کیږی هیڅوک) او نه دی اړوی تاسی شیطان (له دغی سمی لیاری) بیشکه چی (دغه شیطان) تاسی ته دښمن دی ښکاره .

تفسیر : یعنی د قیامت په راتگ کښی شک مه کوئ! او د توحید او د ایمان پر هغی سمی لیاری چی زه ئی تاسی ته درېیم سم برابر لار شئ! نه چی ستاسی ازلی دښمن شیطان تاسی له هغی لیاری څخه منع کړی او مخه مو ونیسی.

وَلَمَّا جَاءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ

او کله چی راغی عیسیٰ په دلائلو ښکاره وو سره وویل (عیسیٰ) چی په تحقیق راغلی یم زه تاسی ته په حکمت (نبوت شریعت ښه درایت پخی خبری) او دپاره د دی چی بیان کړم تاسی ته ځینی له هغو احکامو چی وئ تاسی چی اختلاف به مو کاوه په هغو کښی (له امورو د دین نه)

تفسیر : یعنی دینی خبری یا ځینی هغه شیان چی د موسوی شریعت له طرفه حرام درولی شوی وو د هغه حلت بیان تاسو ته کوم کما جاء فی الركوع (٥) آیت ٥٠ من سورة آل عمران ﴿وَلَمَّا جَاءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ﴾

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ٢٧ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٢٨﴾

پس وویږیږئ له (عذابه د) الله او اطاعت وکړئ زما (په شرعیه ؤ امورو کښی). بیشکه الله هم هغه دی رب زما او رب ستاسو پس عبادت کوئ یواځی د دغه (الله او حکم ئی منع) دغه لیاره ده سمه برابره .

تفسیر : دغه تعلیم وو د حضرت مسیح علیه السلام وگورئ چی په غومره صفائی او درستی سره ئی د واحد الله د ربوبیت او معبودیت بیان فرمایلی دی او هم دغه توحید، اتقاء او د رسول الله اطاعت ئی صراط المستقیم درولی دی.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ

پس مختلف شول سره دغه قومونه (د نصاری) په منع خپل کښی.

تفسیر : یعنی اختلاف واقع شو. یهودان تری منکران شول او نصرانیان پری قائلان شول بیا وروسته له دی نه نصرانیان هم سره څو دلی شول، ځینی حضرت مسیح ته د الله تعالی ځوی وائی ځینی له دری خدایانو یو خدای ورته وائی، ځینی یو څه وائی او ځینی بل څه وائی د حضرت مسیح علیه السلام پر اصلی تعلیم خو یر تن هم نه دی پاتی.

قَوْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابٍ يَوْمَ إِلَهِمْ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

پس افسوس هلاک خرابی ده دپاره د هغو کسانو چی ظلم ئی کړی دی (په باب د عیسی کښی) له عذاب د ورځی درد ورکونکی. آیا منتظر دی (دغه احزاب یا کفار د مکی یعنی نه دی) مگر قیامت ته چی رابه شی دوی ته یو ناڅاپه او دوی به نه پوهیږی (په وخت د راتلو ئی قبل الظهور).

تفسیر : یعنی له داسی ښکاره ؤ او واضحو بیاناتو او هدایاتو سره هم که دغه خلق د حق او صدق منونکی نه دی نو بالاخر دوی د څه شی په انتظار کښی دی؟ د دوی د دغه وضعیت او احوال له لیدلو څخه داسی ویل کیدی شی چی که قیامت یو ځلی ناڅاپه د دوی پر سرونو ودړیږی نو هلته به ئی ومنی. حال دا چی د هغه وخت منل له سره په درد نه خوری او مفید نه واقع کیږی.

الْأَخْلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ

یاران (دوستان د کفر او معصیت) په دنیا کېنې په دغه ورځ (د قیامت کېنې) ځینې د دوی له ځینو نورو سره به دښمنان وی مگر (پاتی به وی دوستی) د متقیانو.

تفسیر : په دغه ورځ کېنې به دوست له دوست څخه لری تنهتی نه چی زه هم د ده په شامت ونیولی شم د دنیا دغه گردی (تولی) دوستی او محبت او خپلوی به سره منقطع کیږی انسان به افسوس او ارمان کوی چه ولی می له هغه شریر سری سره دوستی کړی وه چی د هغه په غولولو او لمسولو سره زه نن په دغه مصیبت کېنې اخته شوم په دغه وخت کېنې به ډیر خوړ او مین محبوب هم د خپلی خوړی او مینی محبوبی له لیدلو ځنی ویریږی به او یو د بل له لیدلو څخه به بیزاره وی. هوا د هغو کسانو محبت او دوستی به په کار ورځی چی خاص د الله دپاره وی. او نداء به وکړه شی پر دغو مؤمنانو باندی د الله اعظم شانه واکرم برهانه له جانب داسی چی

يُعِيَاذُ الْخَوْفُ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿١٦﴾

ای بندگانو زما نشته هیڅ ویره پر تاسی نن ورځ او نه به تاسی غمجن کیږئ.

تفسیر : یعنی نه د وړاندی ویره او نه به د وروستی غم اندیښنه ورسره وی. او د دوی صفت دغه دی

الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿١٧﴾

هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی په آیتونو زموږ او وو دوی مسلمانان (په دنیا کېنې).

تفسیر : یعنی په زده سره ئی یقین وکړ او پخپلو نورو جوارحو او اعضاوو سره ئی د ده احکام په ځای راوړل او د اطاعت او انابت غاړه ئی ورته کېښوده. له دی ځایه د ایمان او اسلام فرق ظاهریږی لکه چی د جبریل علیه السلام په حدیث کېنې د دی مفصل بیان شوی دی. بیا به وویلی شی دغو مؤمنانو ته له جانب د الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چی

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿١٨﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصَافٍ

مِّنْ ذَهَبٍ وَآكَابٍ وَفِيهَا مَا شَتَّيْتَهُ الْإِنْسُ وَتَكْدُ الْأَعْيُنُ

ننوخئ (ای زما مؤمنانو بندگانو) جنت ته تاسی او بنخی ستاسی چی خوشاله به کرل شی. گرغولی کیبری به (د غلمانو له خوا) پر دغو جنتیانو کاسی کلاسونه له سرو زرو څخه او (طلاهی) صراحی گانی او (وی به دوی ته) په دغه (جنت) کښی هغه څیزونه چی خواهش کوی د هغو نفسونه (د دوی) او چی خوند اخلی سترگی (د دوی تری).

تفسیر : له ټولو څخه هغه اعلیٰ او اولیٰ څیز چی تری سترگی په لیدلو سره رنی او یخی او زړونه آرامی او هوسانی (راحت) مومی د الله تعالیٰ لقاء رزقنا الله تعالیٰ بفضله ومنه.

وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٦﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٧﴾

او تاسی په دغه جنت کښی همیشه اوسیدونکی یی. او دغه جنت دی هغه چی په میراث درکری شوی دی هغه تاسو ته په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی وئ تاسی چی کول به مو په دنیا کښی.

تفسیر : یعنی ستاسی د پلار آدم علیه السلام میراث تاسی ته بیا درورسیده او دغه د الله تعالیٰ فضل او مرحمت او ستاسی د اعمالو برکت دی.

لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٤٨﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٩﴾ فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٥٠﴾ لَا يُفَرِّغُهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْسَوْنَ ﴿٥١﴾

شته تاسی ته په دغه (جنت) کښی (ښی غوری منتخبی) میوی ډیری چی له هغو څخه به ئی خورئ تاسی. بیشکه چی مجرمان (کافران) په عذاب د دوزخ کښی به همیشه پاتی کیدونکی وی نه به سپکاوه شی له دوی ځنی (عذاب) او دوی به په دغه عذاب کښی ساکت ناامیده وی (له نجاته او نشاطه).

تفسیر : یعنی عذاب به نه کوم وخت ملتوی کیږی او نه سپکاوه شی. دوزخیان به ناامیده کیږی چی اوس په هیڅ صورت له دی ځایه نشو وتلی او نه د وتلو څه سبیل او لپاره شته.

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

او نہ دی کری مونہ پر دوی ولیکن دوی وو ہم دوی ظالمان (پر ٹانوںو خپلو پہ کفر سرہ)

تفسیر : یعنی مونہ پہ دنیا کبھی د نیکی او بدی ہرہ خوا او ہر پلو دوی تہ بھولی او پوھولی وو او انبیاء اللہ می لپلی وو او پر دوی می د حجت اتمام کری وو او ہیخ یو معقول عذر می دوی تہ باقی نہ وو پریخی خو سرہ لہ ہفہ دوی ونہ منل او لہ خپلو تیریو او زیاتو شخہ نی لاس وانہ خیست۔ کہ داسی ظالمینو او متجاوزینو تہ سزا ورکرہ شی نو غوک دغی سزا تہ ظلم ویلی شی۔؟

وَنَادُوا إِلَيْكَ لِيَقْضَ عَلَيْكَ رَبُّكَ ۖ

او غہ بہ وکری (جہنمیان) چی ای مالکہ (خازنہ د دوزخ) حکم دی وکری پر مونہ رب ستا (د مرگ)

تفسیر : «مالک» د ہنی پڑھتی نوم دی چی پر دوزخ مؤکلہ دہ او د اور داروغہ ورتہ ویلی شی۔ دوزخیان بہ دہ تہ غہ کوی او ناری بہ وہی چی مونہ نہ مرو او نہ خلاصی مومو تہ دی خپل رب تہ وواہی چی یو غلی دی مونہ تہ عذاب راکری او کار مو دی لہ بیخہ تمام کری۔ گواکی لہ نجاتہ بی ہیلی او مایوس کیوی او د مرگ پہ ارمان کبھی لوپی۔

قَالَ إِنَّكُمْ مَّا كُنْتُمْ

وبہ وائی (ملک خازن پس لہ زرو کلو پہ جواب د دوی) چی بیشکہ تاسی (ژوندی) پاتی کیدونکی یئ (پہ دوزخ کبھی)۔

تفسیر: یعنی لہ چخو او شورماشور شخہ ہیخ فائدہ نہ دررسیری تاسی پہ ہم دغہ خپل حال تل ترتلہ پاتی کیدونکی یئ۔ وائی چی دوزخیان بہ تر یو زر کالہ چنی وہی، ناری سوری بہ کوی بالآخر دوی تہ بہ داسی یو جواب اوراوه شی او د اللہ اجل واعلیٰ شانہ واکرم واعظم برہانہ لہ جانبہ داسی ویلی کیوی

لَقَدْ جِئْتُمْ بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كِرْهُونَ ﴿٤٨﴾

خامخا په تحقيق راغلی وو مونږ تاسی ته (په وسیله د انبیاء) په حق سره ولیکن زیاتره ستاسی حق لره بد گڼونکی یی (چی حق به مو نه قیلاوه).

تفسیر : یعنی هغه سزا تاسی ته پر دغه جرم درکړی شوی ده چی تاسی علی الاکثر د صداقت او حقانیت په خلاف اقدامات کول او زیات له تاسی د ړندو په شان په هغه پسی لویلی وئ.

أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٢٥﴾

بلکه محکم کړی دی (کفارو په خلاف د انبیاء) یو کار پس بیشکه مونږ هم محکم کوونکی یو (د تدبیر خپل).

تفسیر : د عربو کفار زمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خلاف راز راز (قسم قسم) پلمی (تدبیرونه) او حیلې جوړولی او قسم په قسم پت تدبیرونه به ئی سره ترل مگر د الله تعالیٰ خفیه تدبیر د دوی پر دغو گردو (تولو) پلمو (تدبیرونو) باندی اوبه بهولی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «کفارو گردو (تولو) سره یو غای داسی مشوره او جرگه کړی وه چی زمونږ له تغافل د دغه نبی کار پرمخ تگ وکړ او ډیر ترقی ئی وموندله وروسته له دی نه هر یو سری چی د ده په دین کښی داخلېږی ښائی چی د هغه نور خپلوان هغه وهی او تر هغه پوری ئی ودېوی غو بیرته مرتد شی او هر یو اجنبی سری چی دغه ښار ته ننوځی ښائی چی هغه په دغو خبره خبردار کړی شی خو د دغه سری شاو خوا ونه گرځی او له سره ورنژدی نشی» دغه خبری دوی پخپلو منځو کښی سره غوټه کړی او الله تعالیٰ داسی اراده وفرمایله چی متدرجاً دوی ته ذلت او رسوائی او خپل دین او رسول ته عروج او ترقی ورکوم لکه چی بالاخر د پاک الله اراده غالبه وگرځیده.

أَمْ يَحْسِبُونَ أَنَّا لَنَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٢٦﴾

آیا گمان کوونکی دی (کفار) چی بیشکه مونږ نه آورو پتی خبری د دوی او پتی مشوری د دوی (نه ده داسی) بلکه آورو ئی او رسولان زمونږ (چی حفظه ملکی دی) له دوی سره دی چی لیکي (تول اعمال د دوی)

تفسیر : یعنی دوی د زړونو پر اسرارو، نیاتو او پتو خبرو مونږ پوهیږو او د دوی پتی جرگی او مشوری مونږ آورو او سم د حکومت د انتظامی ضابطی سره زمونږ پرعتی (کراماً کاتبین) د دوی گرد (تول) اعمال لیکي دغه گرد (تول) دفاتر به د قیامت په ورځ ورواندی کیږی.

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَبِيدِ ۝۸۱

ووايه (ای محمده! دوی ته) که وی (بالفرض والتقدير لکه چی تاسی وایی) رحمن ته ولد (غوی لور) پس زه به (دغه ولد لره) رومبنی له عبادت کوونکیو وم (خو الله له گردو (تولو) عیوبو شخصه پاک دی ولد نه لری).

تفسیر : یعنی له دی نه لوی ظلم به بل څه وی چی الله تعالی ته څامن او لونی تجویزوی، تاسی وایی که په فرض محال سره الله تعالی اولاد درلودی (لرلی) نو رومبنی سری به زه وم چی د ده د اولاد عبادت به می کاوه ځکه چی په دنیا کبنی زه له گردو (تولو) ځنی زیات د الله تعالی عبادت کوونکی یم او هر چاته چی هومره زیاته علاقه له الله تعالی سره وی په هم هغه تناسب بنائی د ده له اولاد سره ئی هم وی. بیا څه مهال (وخت) چی زه سره له اول العابدین تویه د هیڅ یو موجود په ولیدیت الله ته قائل نه یم نو تاسی څرنگه د پاک الله داسی منونکی یی چی د ده تر فرضی اولاده حقوق هم منی؟.

تنبیه : ځینو مفسرینو د دی آیت مطلب داسی لیکلی دی. «که ستاسی په اعتقاد کبنی د الله تعالی کوم اولاد وی نو په یاد ئی ولری چی زه ستاسی په مقابل کبنی د هغه واحد الله تعالی عبادت کوونکی یم چی له اولاد او احفاد او نورو بشری صفاتو شخصه پاک او منزّه دی. ځینو د «عابد» معنی په جاحد «منکر» سره کړی ده. یعنی له دی فاسدی عقیدی شخصه له گردو (تولو) شخصه رومبنی انکار کوونکی او تردید کوونکی یم. او د ځینو نورو په نزد «ان» نافییه ده یعنی رحمن هیڅ اولاد نه لری. مگر دغه قول څه زیات قوی نه دی. نور احتمالات هم شته چی دلته د هغو تولو د استیعاب ځای نشته. والله تعالی اعلم. اوس الله تعالی د خپل ذات پاکي داسی فرمائی

سُبْحَنَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ۝۸۲

پاکي ده رب د آسمانونو ته او (رب د) ځمکی ته رب د عرش ته له هغه څه چی بیانوی (دوی ورته چی نسبت د ولد او شرک او نور عیوب دی).

تفسیر : یعنی د هغو خبرو نسبت چی دغه خلق الله تعالی ته کوی، مثلاً اولاد او نور، له هغو گردو (تولو) ځنی د الله تعالی ذات پورته او منزّه دی. د ده په ذات کبنی د دی خبری له سره امکان نشته چی معاذ الله د چا پلار یا غوی شی.

فَذَرَهُمْ خِيَوْضًا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ۝۸۳

پس پریده دوی چی غوتی وهی (په باطلو خبرو) او لوبی کوی تر هغه پوری
چی ملاقات وکړی له ورځی د دوی سره هغه (هغه ورځ) چی وعده کړی شوی
ده (له دوی سره په دغه ورځ د قیامت کښی د عذاب).

تفسیر : یعنی دوی د غفلت او حماقت په نشو کښی هر څه چتی (بیکاره) او چهولی خبری
چی کوی ودی کړی، او تاسی له سره ورته توجه او التفات مه کوئ! دغه خلق د څو ورځو له
مخی په دنیوی عیش او عشرت او چرچو او نندارو کښی خپلی ورځی تیروی. بالاخر هغه موعوده
ورځ راتلونکی ده چی په هغی کښی دوی ته د دوی دغه بې ادبی او گستاخی او نور شرارتونه یو
په یو ورواندی کیږی او د هغو په مقابل به دوی د هر یوه د خوند او مزی ځگونکی وی.

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌُ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌُ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٤٣﴾

او الله هغه (لوی ذات) دی چی په آسمانونو کښی معبود دی او په ځمکه
کښی معبود او هم دی دی ښه حکمت والا ښه عالم.

تفسیر : یعنی نه په آسمان کښی پرېشتی، لمر، قمر، او ستوری معبود گرځیدی شی او نه په
ځمکه کښی اصنام، اوټان او بتان او نور. د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو او مافیهما حقیقی
معبود هم هغه واحد احد الله تعالی دی چی له فرشه تر عرشه پوری د گردو (تولو) اشیاء مالک او
خالق دی. او د تولو اکوانو او امکنه ؤ، ازمنه وو پخپل علم او اختیار سره مالک او متصرف دی.

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ﴿٤٤﴾

او برکت ناک دی هغه (لوی ذات) چی خاص ده ته دی ملک سلطنت د
آسمانونو او د ځمکی او د هر هغه څه چی په منځ د دغو دواړو کښی دی
او (خاص) له هم ده سره دی علم د قیامت.

تفسیر : یعنی قیامت کله راځی؟ د دی خبری علم یواځی له هغه مالک الملکوت او صاحب
الکبریاء والجبروت الله اجل واعلی شانه واعظم واکرم برهانه سره دی.

وَالَّذِي يُرْجَعُونَ ﴿٤٥﴾

او خاص هم دغه (الله) ته به بيرته بيولى شى (تول قيامت ته له پاره د جزاء)

تفسير : يعنى كله چى هلته ورسپړئ د گردو (تولو) حسناو او سيئاتو حساب او كتاب به مو كيږي، او د هغو ثواب او عذاب به دررسپړي.

وَلَا يَلْبِثُكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّعَاعَ إِلَّا مَنْ
شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

او اختيار نه لري هغه معبودان چى دوى ئى عبادت كوي بى له دغه (الله) د شفاعت (لكه چى منكران گمان كوي) مگر هغه څوك چى شاهده ئى ويلي وي (په ژبه) په حقه سره حال دا چى دوى پوهيږي (او علم ئى وي پر هغو باندې په زړه سره)

تفسير : يعنى دومره سپارښت كولى شى، هر هغه چا چى له خپل علم سره موافق د اسلام حق كښى د يوه حرف سپارښت نشى كيږي. دغومره سپارښت به هم هغه صالحين وكړي چى دوى په رښتين توب خبردار وي او په دى باندې ښه پوهيږي چى دغه په ژبه او په زړه سره مسلمان دى، نورو ته به داسى اجازه نه وي.

وَلَكِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾

او قسم دى كه وپوښتى ته دوى چى چا پيدا كړى دى دغه (عابدان او معبودان) نو خامخا وبه وائي هر ورو (خامخا) دوى چى الله (پيدا كړى دى) پس كوم طرف ته گرځول كيږي دغه (مشركان له عبادت د الله)

تفسير : يعنى كله چى پيدا كوونكى هم دغه يو الله دى نو د بندگى او د عبادت مستحق ولى نور شول؟ عبادت د انتهايى تنلل نوم دى او دغه تنلل د هغه ذات دپاره ښائي چه وكړي چى د انتهايى عظمت او جبروت غيښتن (خاوند) دى. دير د تعجب ځاى دى چى دوى مقدمات تسليموي ليكن د هغو له نتايجو څخه منكران كيږي.

وَقِيلَ لَهُمْ يَرْبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

او (قسم دی) پر دغی وینا د دغه (رسول) چی ای رب زما بیشکه دغه (قریشی منکران) یو قوم دی چی ایمان نه راوړی دوی (په مومن به شیانو باندی)

تفسیر : یعنی د نبی دغه وینا هم الله تعالی ته معلومه ده . د ده پر دغه د اخلاصو التجا او له درده ډک غږ باندی الله قسم یادوی چی الله به هر ورو (خامخا) له ده سره امداد او مرسته کوی او پخپل فضل او مرحمت سره ئی حتماً غالب، مظفر او منصور گرځوی. وفرمائل الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چی

فَاَصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ

پس مخ وگرځوه له دوی (او طمع پریکړه له ایمانه د دوی) او ووايه (ای محمده! دوی ته غواړم له شړه ستا) سلامتی.

تفسیر : یعنی غم مه خوره! او زیات په دوی پسی مه لږیوه! محض د دعوت او تبلیغ فریضه دی اداء کوه! نو بیا له دوی ځنی خپل مخ وگرځوه! او ووايه ښه ده که تاسی زما خبرو ته غوږ نه پردي نو زما سلام دی وی تاسی ته. (وكان هذا قبل الامر بالقتال).

سَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾

پس ژر ده چی پوه به شی دوی (په عاقبت د کفر خپل).

تفسیر : یعنی بالاخره دوی ته به دغه خبره ښکارېږی چی دوی په څرنگه یوی لوی غلطی کښی لوبللی وو؟ لکه چی پر خپلو دغو تیروتنو باندی ځینی کسان لږ څه په هم دغه جهان کښی پوه شوی هم دی خو د هغه پوره تکمیل په آخرت کښی کیدونکی دی.

تمت سورة «الزخرف» بعون الله و توفيقه فله الحمد والمنة

سورة الدخان مكية وهى تسع وخمسون آية وثلاث ركوعات
رقم تلاوتها (٤٤) تسلسلها حسب النزول (٦٤) نزلت بعد سورة «الزخرف»

د «الدخان» سورت مكى دى (٥٩) آيت درى ركوع لرى په تلاوت كښى (٤٤) او په نزول كښى (٦٤)

سورت دى وروسته د «الزخرف» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ مَّا أَتَيْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَرَكَةٍ

قسم دى پر دغه كتاب ښكاره كوونكى (د دينى احكامو) چى بيشكه مونږ
نازل كړى مو دى هغه په شپه برکتناكه كښى.

تفسير : د «برکت شپه» د قدر شپه ده کما قال الله تعالى فى سورة القدر ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾
چى د رمضان المبارک په میاشت كښى واقع ده له قوله تعالى ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾
(د البقرة (٢٣) ركوع) ١٨٥ آيت په دغه شپه كښى عظيم الشان قرآن له لوح
محفوظ څخه سماء الدنيا ته نازل كړى شوى دى او بيا له هغه ځاى متدرجاً په درويشتو كلونو
كښى پر رسول الله صلى الله عليه وسلم نازل شوى دى. هم په هم دغه شپه كښى پر رسول الله
مبارک د پاك قرآن ابتلاى نزل شروع شوى دى.

إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ

بیشکه مونږ یو ویروونکی (په رالیدلو د دغه قرآن).

تفسير : يعنى آوروول هميشه زمونږ كار او دستور وو چى له هغه سره موافق دغه پاك قرآن هم
نازل شوى دى.

فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝ أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا

په دغه (شپه) كښى بيانوه شى بيلاره شى هر كار حكمتناك (داسى تينگ
چى نه بدلېږي) حكم له نژده زمونږ

تفسیر : یعنی د تول کال په متعلق د قضاء او قدر گرد (تول) د حکمت او د مصلحت د کبی قاطعی او لایتغیری فیصلی په دغی عظیم الشانی شپې کبې له لوح محفوظ څخه نقل کبیری او هغو پربشو ته سپارلی کبیری چی د تکویناتو په شعبو کبې کار کوی. له ځینو روایاتو څخه معلومیږی چی هغه د شعبان المعظم پنځلسمه شپه ده چی ورته د «براءة» شپه وائی ممکن دی چی له دغه وخته د دی کار ابتداء او د قدر په شپه انتهاء مومی، والله اعلم.

إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ۝

بیشکه مونږ یو لیږونکی (د رسولانو).

تفسیر : یعنی (مونږ لیږونکی یو د) پربشې پر هر هغه کار چی له دوی سره مناسب وی لکه چی جبرئیل علیه السلام نی سره له پاک قرآن محمد صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم ته ولیږه.

رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝

دپاره د رحمت (او مهربانی پر خلقو) له رب ستا بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی د (تولو) اقولو ښه عالم (په تولو احوالو)

تفسیر : یعنی الله تعالی د تول عالم له گردو (تولو) حالاتو څخه باخبر دی د دوی غږ او دعاء اوری، ځکه په عین ضرورت کبې نی خاتم النبیین صلی الله علیه وسلم ته قرآن ورکړ، او د عالم دپاره نی د لوی رحمت په شان ولیږه.

رَبِّ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ وَابَيَّتُهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ۝

(رحمت دی تولو ته له طرفه د) رب د اسمانونو او (رب د) ځمکی او (رب د) هغو شیانو چی په منځ د دوی کبې دی که چیری یی تاسی یقین کوونکی (نو یقین وکړی چی محمد د الله رسول دی).

تفسیر : یعنی که په تاسی کبې پر کوم شی د یقین لرلو صلاحیت وی نو له گردو (تولو) شیانو څخه دومی شی د یقین کولو قابل د الله تعالی عمومی ربوبیت دی چی د هغه آثار په هر هر ذره کبې له روښانی ورځی څخه زیات ښکاره او څرگند دی. او د حضرت محمد رسول الله

صلی الله علیه وسلم رسالت دی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ

نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دی دی چی ژوندی کوی او وژل کوی (دغه الله) رب ستاسی دی او رب د پلرونو رومبنيو ستاسی دی.

تفسیر : یعنی چی د هغه الله په قبضه کېږي ژوندی کول او مړه کول او د وجود او عدم واک او اختیار د هغه د قدرت په لاس کېږي وی او گرد (تول) اولین او آخرین ئی تر پالنې او تربیت لاندی دی آیا ما سواء له هغه د بل چا عبادت او بندگی جایزه ده؟ دغه یو داسی صاف او ښکاره حقیقت دی چی په هغه کېږي د شک او شبهی هیڅ ځای او گنجایش نشته.

بَلْهُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ

(یقین نه کوی) بلکه دوی په شک کېږي دی (له بعث نه) چی لویې مسخری کوونکی دی (په مؤمن به شیانو).

تفسیر : یعنی د دغو واضحه وو ښو او دلائلو اقتضاء خو داسی وه چی دغو خلقو به هغه منل مگر سره له هغه دوی ئی نه منی بلکه دوی د توحید او د نورو حقه و عقائدو له طرفه په شکوکو او شبهو کېږي لویدلی دی او په دنیوی عیش او عشرت او لهر او لعبو کېږي سره مصروف او لگیا دی، او د اخروی اندیښنی غځه بیخی بی فکره دی چی د حق په طلب کېږي مشغول شی او په هغه کار له غور او فکر غځه کار واخلي. دوی په دغه شک او شبهه کېږي دی چی تل به دوی هم داسی اوسیږي او له سره له الله تعالی سره د مخامخ کیدلو په فکر او اندیښنه کېږي نه دی نو ځکه د نصیحت پر خبرو توکی او مسخری کوی، او پری خاندی او ملندی وهی.

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ مُّبِينٍ ۝ يَكْفِي السَّامِ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ

پس منتظر اوسه (ای محمده! دوی ته) په هغه ورځ چی راشی دا آسمان په لوگی ښکاره سره چی پت به کړی تول مخلوق، (وبه وائی دوی) دغه عذاب

ډير دردناک دی.

تفسير : له «لوګي» څخه دلته څه مراد دی؟ په دغه مورد کې د اسلافو دوه قوله دی. ابن عباس رضي الله تعالى عنه او نور وائي چې قيامت ته نژدې به يو لوګي پورته کېږي چې گرد (نول) خلق به پتوي. نيکو سړيو ته به د ده ډير لږ خفيف څه اثر د زکام په شان ورسېږي. او د کفارو او منافقینو په ستونډو او دماغو کې ننوځي او بې هوشه کوي ئي. دلته هم هغه لوګي مراد دی. ښايي دغه لوګي هم هغه د سماواتو ماده وي چه د هغه ذکر په ﴿كُلُّ شَيْءٍ رَّالِ الشَّيْءِ وَفِي دُخَانٍ﴾ کې شوی دی. ګواکي آسمان تحليل او د خپل اصلي حالت په طرف عود کوي. او دغه به ئي ابتداء وي والله تعالى اعلم. ابن مسعود رضي الله تعالى عنه په ډير قوت سره ادعا کوي. چې له دغه آيت څخه مراد هغه لوګي نه دی چې د قيامت له علامو څخه دی. بلکه رسول الله مبارک کله چې د قریشو له تمرد او طغيان څخه په تنگ شو نو دعا ئي وفرمايله چې الله جل جلاله پر دوی تر اوو کلو پوري مسلسل قحط مسلط کړ هم هغسي چې د يوسف عليه السلام په زمانه کې پر مصريانو مسلط شوی وو لکه چې قحط پر دوی مسلط شو چې مکيانو به په هغه کې له مردارو او له پوستکو او له هډوکو څخه خوړل غالباً په هم دغه دوران کې د «يمامه» رئيس ثمامه بن اثال رضي الله تعالى عنه په اسلام سره مشرف شو او د ماکولاتو د هغو ګودامونو لپړل ئي منع کړل چې له هغه څايه معظمي مکي ته تلل. الغرض مکيان د لوري له لاسه مړه کيدل. او دغه مسلمه او ښکاره خبره ده چې د مسلسل وچکالي او قحط په زمانه کې به د جو يعني د ځمکې او آسمان په منځ کې لوګي په شان دورې او غبار په نظر راځي. او برسیره په دی د اوږده مدت د باران د نه ووريدلو څخه ګردو غبار او دورې له ځمکې څخه پورته کېږي او د آسمان په لوري د لوګي په شان لويې او سپيرې دورې تری معلومېږي. چې هغه ئي دلته په «دخان» سره تعبیر فرمايلي دی. په دغه تقرير په «يغشي الناس» کې به له خلقو څخه مراد مکيان وي. ګواکي دغه يو پخوا ويل ؤ چې پوره شو کما يدل عليه قوله تعالى ﴿فَأَنفُثَ﴾

رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَآ الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

ای ربه زموږ لری کړه له موږ دغه عذاب بیشکه موږ ایمان راوړونکی یو.

تفسير : یعنی کله چې په هغه عذاب کې مبتلا کېږي نو داسی به وائي چې اوس له دغه آفت څخه نجات راکړه وروسته له دی نه مو تویه ده ! اوس موږ ته پوره یقین حاصل شو. بیا به طغیان او شرارت نه کوو او پاڅه مسلمانان کیږو وروسته له دی نه د دغی خبری الله اعظم برهانه واکرم شانه داسی جواب فرمائی:

أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾

چیرته به نفع ورسوی دوی ته پند اخیستل (پس د عذاب له نزوله) حال دا چپی په تحقیق راغلی ؤ دوی ته رسول ښکاره بیانوونکی بیا هم داسی وگرځیدل دوی له هغه (اجابت د رسول نه) او وویل (کفارو) ده ته ښوونه کړی شوه ده (د قرآن له بل چانه) لیونی دی.

تفسیر : یعنی اوس له پوهیدلو او له نصیحت څخه د فائدی اخیستلو موقع چیری پاتی ده په هغه وخت کښی مو دغه پندونه ونه منل چی زموږ رسول سره له ښکاره ښو او واضحه وو هدیاتو درغلی وو هلته به مو داسی ویل چی دغه لیونی دی کله به مو ویل چی دی دغه خبری له بل چا څخه زده کوی او بیا د هغه له مخی دغه کتاب جوړوی د ابن عباس رضی الله تعالی عنه د تفسیر سره سم د دی آیت مطلب داسی شو او د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه له تفسیر سره موافق معنی به ئی داسی وی چی مکیان له قحط او نورو مصائبو څخه په تنگ شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه ئی غوښتنه وکړه چی دغه آفت له مونږ څخه لری کړئ په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی ابوسفیان او نورو مشرکانو د رسول الله په حضور کښی عرض او فریاد وکړ چی تاسی خو فرمائی چی زه رحمة للعالمین یم او دغه دی ستا قوم له قحط او د وچکالی له لاسه تباہ او فنا کیږی نو مونږ تاسی ته د مرحمت او شفقت او د قربات وسائط در وړاندی کوو څو د دغه مصیبت د لری کیدلو دپاره دعاء وکړئ که دغه قحط او مصیبت له مونږ څخه پورته شو نو مونږ ټول سره ایمان راوړو لکه چی د دوی په دعاء سره باران وشو او له یعامی څخه د غلی کوم گودامونه چی منع کړی شوی ؤ هغه هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له حکم سره سم بیرته جاری شول مگر سره له دی هم دوی مسلمانان نه شول د هم دی په نسبت فرمائی ﴿أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى﴾ یعنی دغه خلق د دغی خبری له سره منونکی نه دی په دغه قسم شیانو دوی په زرهارو تأویلات له خپله ځانه جوړوی هغه شیان چی بیخی لکه د لمر په شان عیان او روښان دی یعنی ستاسی نبوت دوی نه منی او تاسی ته د مجنون نسبت کوی او ځینی داسی وائی چی دی له هغه رومی مریی څخه ځنی خبری زده کوی او بیا ئی پخپل عبارت سره اداء کوی. له داسی متعصبو معاندینو څخه د کوم شی د پوهیدلو غه توقع کیدی شی؟.

إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿١٥﴾

بیشکه مونږ لری کوونکی یو د دغه عذاب (په دعاء د نبی) لږ مدت بیشکه

تاسی بیرته گرځیدونکی یی (کفر خپل ته).

تفسیر : یعنی که مونږ د لږ څه مدت له مخی له دوی ځنی عذاب لری کړو دوی به بیا پخپلو هم هغو حرکاتو لاس پوری کوی چی پخوا له دی نه به ئی کول او د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه له تفسیر سره موافق به ئی داسی مطلب کیږی درواخلع مونږ د لږ څه مدت له مخی دغه عذاب له دوی ځنی لری کړو تاسی وگوړئ چی دوی به په هم هغسی اعمالو مداومت کوی چی پخوا له دی نه هم په هغه کښی مشغول وو.

يَوْمَ يَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ اِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٧﴾

(یاده کړه) هغه ورځ چی وبه نیسو مونږ (دغه کفار) په نیولو سختو لویو سره بیشکه مونږ انتقام اخیستونکی یو (په دغه ورځ کښی).

تفسیر : د ابن عباس رضی الله تعالی عنه په نزد به لویه نیونه په قیامت کښی وی غرض دا دی چی د آخرت عذاب له سره نه منع او نه بیرته کیدونکی دی. د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه په نزد له لوی نیونی څخه د «بدر» غزا مراده ده چی په دغی غزوی کښی له کفارو څخه بدل او انتقام واخیست شو.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

او خامخا په تحقیق ازمویلی وو مونږ پخوا له دی نه قوم د فرعون او راغلی ؤ دوی ته رسول (موسی) عزتمند (په نزد د الله).

تفسیر : یعنی د حضرت موسی علیه السلام په ذریعه د دوی امتحان واخیست شو چی آیا دوی د الله تعالی پیغام قبلوی که نه؟.

اِنَّ اَدْوَالَیَّ عِبَادَ اللّٰهِ

(او وویل موسی فرعونیانو ته) چی وسپارئ تاسی په ما باندی بندگان د الله،

تفسیر : یعنی د الله تعالی بندگان خپل مریان مه گرځوئ! بنی اسرائیلو ته له مریتوبه آزادی ورکړئ! او ماته ئی وسپارئ چی هر چیری زما خوښه وی دوی له خپل ځان سره بوغم.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٥﴾ وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَنِ مُبِينٍ ﴿١٦﴾

بیشکه زه تاسی ته رسول مکرم امانتگر یم او (وویل موسیٰ فرعونیانو ته) چی سرکشی مه کوئ پر الله (په اهانت د وحی) بیشکه چی زه راوړونکی یم تاسی ته د برهان حجت دلیل ښکاره واضح.

تفسیر : «برهان، حجت، دلیل ښکاره واضح» هغه معجزات و چی موسیٰ علیه السلام ښوول لکه عصا یدبیضاء یعنی (همسا) او «سپین لاس» او نور.

وَأِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ﴿١٧﴾

تفسیر : او وویل موسیٰ فرعونیانو ته چی بیشکه زه پناه نیسم په رب خپل او په رب ستاسی له دی نه چی سنگسار کړئ تاسی ما.

تفسیر : په دغه سره ئی د دوی د هغو ویرولو جواب ورکړ، یعنی ما ستاسی له ظلم او ایذاء څخه د الله تعالیٰ پناه حاصله کړی ده. هغه زما په حمایت کېږی دی او د الله تعالیٰ پر حفاظت زه پوره اعتماد او اطمینان لرم.

وَأَنْ لَّكُمْ تَوَكُّلٌ عَلَى اللَّهِ فَاعْتَصِمُوا ﴿١٨﴾

او که ایمان نه راوړئ تاسی (ای فرعونیانو!) پر ما پس په څنگ شی (له ما پرېږدئ ما).

تفسیر : یعنی که زما خبره نه منئ نو اقله ماته څه ضرر او ایذاء مه رسوئ! او په دغه سره خپل جرم مه درنوئ.

خیر نه دی بی هیلې یم شر دی رانه لری کړه!
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی چی خپل قوم بوغم ته می لپاره مه نیسه!»

فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُّتَّبِعُونَ ﴿٢٠﴾

پس دعاء وکړه (موسیٰ) رب خپل ته داسی چې بيشکه دغه (قبطيان) يو قوم دی گنهکاران (کافران). (نو وفرمايل الله موسیٰ ته چې) پس بوځه بندگان زما (سبطيان) د شپي بيشکه تاسی متبوع یی (د قبطيانو).

تفسير : يعنی بالاخر مجبور شو او د الله تعالیٰ په حضور کېږی ئی عرض او فریاد وکړ چې دغه خلق له خپلو جرائمو څخه لاس اخیستونکی نه دی نو اوس ته زموږ او د دوی په منځ کېږی فیصله وکړه! د ده دعاء فوراً مستجاب او پر حضرت موسیٰ علیه السلام امر وشو چې بی د فرعونیانو له اطلاع له بنی اسرائیلو سره د شپي له مخی له مصره ووځی! ځکه چې د گهیځ (سحر) له مخی به دوی وروسته له دی نه چې ستاسی له تگه خبر شی نو د تاسی د تعاقب دپاره درپسی وځی لیکن په یاد ئی ولری چې په لیاره کېږی ستاسی په مخ کېږی تریخ سیند درځی چې هغه به ستا د همسا په اشاره سره دی خوا او هغی خوا لری کیږی او په منځ کېږی وچه صافه لیاره تاسی ته پیدا کیږی چې ته به سره له خپل قومه له هم هغی لیاری تیریږی.

وَأَتْرَكَ الْبَحْرَ هُوَ أَتَاهُمْ جُنْدٌ مَّعْرُوفٌ ﴿٣٧﴾

او پریږده بحر سیند ولاړ (ساکن کوڅی کوڅی) بيشکه دوی لښکری دی دوی کړی شوی.

تفسير : يعنی د دغی خبری په فکر او اندیښنی کېږی مه اوسه! دغه لیاره چې د الله تعالیٰ په قدرت په دغه سیند کېږی شوی ده بیرته پاتی نشی پریږده چې دغه لیاره هم دغسی پر خپل حال پاتی وی څو فرعون او فرعونیان ئی وگوری او پر تاسی پسی د راتلو همت او غفرد (جراعت) وکړی، لکه چې هغوی هم په هم دغی وچې کېږی ننوتل، کله چې تول د سیند منځ ته ورسیدل، دلته الله تعالیٰ د سمندر اوبو ته حکم ورکړ چې بیا سره یو ځای شی، او په دغه ترتیب سره هغه گرد (تول) لاو لښکر دوب او مغروق کړ. نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چې:

كَمْ تَرَكُوا مِنْ جُنُتٍ وَعَيُْونٍ ﴿٣٨﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٣٩﴾ وَنَعْمَ كَانُوا فِيهَا يَكْتُمُونَ ﴿٤٠﴾ كَذَلِكَ وَأَوْثَقْنَاهُمُ الْخُرُوبَ ﴿٤١﴾

څومره ډیر پریښودل دوی له باغونو او (له) چینو (د اوبو) او (له) فصلونو او ځایونه عمدۀ مخصوص ښائسته او (له) نعمتونو (او له هسی د هوسانی

(آرام) سامان) په هغو (نعمتونو) کېږي خوشال خوندور. هم داسې (هلاک کوو مونږ له مکذبینو) او په میراث مو ورکړل (دغه شیان) قوم بل (سبیطانو) ته.

تفسیر : یعنې د بنی اسرائیلو په لاسونو کېږي ئی ورکړ، لکه چې د «شعراء» په سورت کېږي دی له دی نه معلوم شو چې د فرعون د غرقیدلو څخه وروسته د بنی اسرائیلو تصرفات او مداخله په مصر کېږي شروع شوله او که دغه ثابت نشي مطلب به ئی داسې وی د هم هغو اقسامو سامانونو په شان چې له فرعونیانو څخه پاتې وو هم هغسې شیان مونږ بنی اسرائیلو ته هم ورکړل والله اعلم.

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ

پس ونه ژړل پر دوی (یا پر هلاک د دوی) باندې آسمانونو او ځمکې.

تفسیر : په روایاتو کېږي راغلی دی چې د مؤمن د وفات په تقریب کېږي د آسمان هغه دروازه ژاړی چې له هغې څخه به ده ته روزی نازلیده یا هغه دروازه چې په هغې کېږي د ده صالح عمل پورته خوت او هغه ځمکه به هم ژاړی چې ده به پری لمونځ کاوه یعنې افسوس چې هغه سعادت له مونږ غځی واخیست شو کله چې له کفارو سره د صالح عمل تخم نشته نو په ده پسې به آسمان یا ځمکه ولې ژاړی؟ بلکه ممکن دی چې د دوی پر مرگ خوښ هم شی چې ښه شو چې دغه یوه بلا له دنیا ورکه شوه.

وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ ﴿٦٨﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي إِسْرَءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ
الْمُهِينِ ﴿٦٩﴾ مَنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَلِيًّا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٧٠﴾
وَلَقَدْ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَىٰ الْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾

او نه وو دوی مهلت ورکړی شوی. او خامخا په تحقیق نجات مو ورکړ بنی اسرائیلو ته له عذاب سپکوونکي (د سبیطانو). چې له (طرفه د) فرعون وو (چې مجسم مصیبت او آفت وو) بیشکه دغه (فرعون) وو سرکشه متکبر له مسرفینو له حده تیریدونکي سر غروونکي (په شرک کېږي) او خامخا په تحقیق غوره کړی مو وو دغه (بنی اسرائیل) په علم خپل پر خلقو (د زمانی د دوی).

تفسیر : یعنی اگر که د بنی اسرائیلو کمزوری او نواقص هم مونږ ته معلوم وو خو سره له هغه مونږ دوی ته د هنی زماڼی پر گردو (تولو) خلقو فضیلت ورکړ او ځینی جزئیه فضائل خو هم هغه دی چی تر نن پوری د بل هیڅ قوم په برخه نه دی شوی مثلاً د دیرو انبیاءو په دوی کښی مبعوثیدل.

وَاتَّبَعَهُم مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهٖ بَلَاٌۢءٌ مُّبِیِّنٌ ﴿۲۶﴾

او ور مو کړ دوی ته له دلائلو (د قدرت خپل په لاس د موسی) هغه (نعمت) چی په هغو کښی آزمائش مدد ؤ ښکاره .

تفسیر : یعنی د حضرت موسی علیه السلام په ذریعه مثلاً د «من او سلوی» نزول د ورځو سیوری غورځول وغیر ذلک .

إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿۲۷﴾ إِنَّ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِّينَ ﴿۲۸﴾

بیشکه دغه (کفار) خامخا وائی چی نه دی دغه عاقبت زمونږ مگر هم دا ږومبی مرگ زمونږ دی (په دنیا کښی) او نه یو مونږ راپورته کړی شوی (له قبرو).

تفسیر : په منځ کښی د حضرت موسی علیه السلام د قوم ذکر استطراداً راغلی وو، له دی ځایه بیا د رسول الله د قوم تذکره شروع کیږی. یعنی دوی وائی چی زمونږ اخری حالت فقط هم دغه دی چی موت پر مونږ راځی هر کله چی مړه شو نو وروسته له مرگه بیا نو نوری خبری اتري له سره نه دی پیښیدونکی. او له موجوده ژوندون څخه ما سواء بل ژوندون بیخي نشته حشر او نشر ثواب او عقاب څه شی دی؟ او حساب او کتاب چیری کیږی؟

فَأَنذَرُوهُم بِآيَاتِنَا إِنَّ كُنُتُمْ صَادِقِينَ ﴿۲۹﴾

پس (ژوندی) راولی پلرونه زمونږ که چیری یی تاسی صادقین رښتینی (په دغی وینا خپله کښی).

تفسیر : یعنی رسول الله مبارک او مؤمنانو ته کفار وائی که تاسی پخپلی دغی وینا کښی

بيع او دغه عقیده مو صحيحه وی چی وروسته له مرگه بيا ژوندون هم شته. نو ډيره ښه ده تاسی خو زمونږ دغه مړه شوی پلرونه او نيکه گان راژوندی کړئ چی مونږ ئی پخپلو سترگو سره ووينو او په کيفيت ئی وپوهيږو.

أَهْمُ خَيْرًا مِّمَّ قَوْمٌ تَبِعَ لَا

(نو فرمائی الله چی) آیا دغه (قریش) غوره دی (په مال او قوت کښی) که قوم د «تبع»؟

تفسیر : «تبع» د یمن د باچا لقب وو چی د ده حکومت پر سبا، حضر موت او نورو ټولو وو «تبع» ډیر تیر شوی دی الله تعالیٰ ښه عالم دی چی دلته تری کوم یو مراد دی؟ په هر حال دومره تری ظاهر شو چی دغه قوم د ډیر قوت او قدرت خاوندان وو چی د خپل طغیان او تمرد په سبب هلاک او تباه شو. ابن کثیر رحمه الله علیه له دغه قوم څخه د سبا قوم مرادوی چی د هغه ذکر د سبا په سورت کښی تیر شوی دی. والله اعلم.

وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٢٤﴾

او هغه کسان چی پخوا تیر شوی وو له دغو (قوم د تبع لکه عاد او ثمود بلکه قوی نه وو په مال او قوت نو سره له هغه هم) هلاک کړل مونږ دوی بیشکه دوی وو گنہگار (کافران منکران له بعثه او له قیامته)

تفسیر : مثلاً عاد او ثمود او نور. الله تعالیٰ دغه ټول د دوی د گناهونو په بدل هلاک او تباه کړل، آیا تاسی له دوی نه بهتر زیات زورور طاقتور بیع چی نه مو هلاکوی؟ یا مو نه شی هلاکولی؟

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَبَيْنَهُمَا الْعِینَ ﴿٢٥﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمانونه او ځمکه او ټول هغه شیان چی په منځ د دغو دواړو کښی دی حال دا چی لوی کونکی یو (یعنی عبث) نه دی پیدا

کری مونږ دغه دواړه مگر په حقه سره ولیکن زیاتره د دغو (مشرکانو) نه پوهیږی (په دی چی فعل د حکیم هیچیری له حکمته خالی نه وی).

تفسیر : یعنی نه می دی پیدا کری دغه ټول علویات او سفلیات بی مطلب او عبث، او دغه لویه کارخانه د غه لویو او تماشو دپاره نه ده جوړه شوی بلکه په ډیر لوی حکمت سره پیدا کری شوی ده چی د هنی نتیجه ضرور یوه ورځ څرګندیږی (ښکاره کیږی) چی هم دغه نتیجه آخرت دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٦٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْئًا
وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٦١﴾ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٢﴾

بیشکه ورځ د فیصلی (قیامت په منځ د خلقو کښی) وعده (د جمع کولو) د دوی ده د ټولو (چی په دغه ورځ کښی د ټولو حساب په یوه وخت کښی کیږی). هغه ورځ چی دفع به نشی کولی هیڅ دوست خپلوان له دوست خپل څخه هیڅ شی (له عذابه) او نه به له دوی سره (له کوم طرفه) مدد وکری شی (او نه مرسته (مدد) رسیدی شی) مگر هغه څوک چی رحم پری وکری الله (چی مومنان دی) بیشکه الله هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی بس پر هم هغه چا چی الله تعالیٰ رحمت وکری هم هغه به نجات مومی کما ورد فی الحديث «الا ان یتغمدنی الله برحمته».

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ طَعَامُ الْأَثَمِ ﴿٦٣﴾

بیشکه (میهه د) ونی د زقوم طعام خواړه د (ډیر لویو) گنهکارانو (کافرانو) دی.

تفسیر : یعنی د کومی ادنیٰ مشابحت لامله (له وجی) ورته «زقوم» چی په اردو ورته (سپهند) وائی ویلی شوی دی که نه د دوزخ د زقوم کیفیت خاص الله ته معلوم دی لکه چی د جنت ځینی نعمتونه له دنیوی نعمتونو سره اسم اشتراک لری هم داسی د دوزخ په نسبت هم پوهیږئ.

كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٦٠﴾ كَغَلْيِ الْحَبِيبِ ﴿٦١﴾ خَذُوهُ
فَاعْتَلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْحَبِيبِ ﴿٦٢﴾

په شان د مس (او ژیر) ویلی کړی شوی (توری ختی د تیلو) چی ایشیوی په
گیدو کښی په شان د ایشیدلو اوبو خوتیدونکیو (وبه فرمائی الله خازنانو د
دوزخ ته چی) ونیسی دی پس راکاپی دی برابر منځ د دوزخ ته.

تفسیر : دغه د «خذه» حکم به هغو پښتو ته کیږی چی د مجرمینو په تعذیب ماموری دی.

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَبِيبِ ﴿٦٣﴾

بیا ورتوی کړی پاس پر سر د ده له عذاب د ایشیدلو اوبو

تفسیر : دغه اوبه به د پوزو او دماغو له لیاری د دوی کیدو ته ننوځی او د دوی کلمی پری
کوی او د هغو توتی د باندی لویږی (اعاذنا الله منه!)

ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٦٤﴾

(وبه ویل شی ده لره) وخکه (دغه عذاب) بیشکه ته هم دغه ته عزتمن غت
مشر (کافر) وی (په زعم خپل).

تفسیر : یعنی ته خو هم هغه ئی چی په دنیا کښی ځان لوی معزز او مکرم گانه او خپل
مشرتبوب او سرداری به دی ثابتوله اوس دی هغه مشرتوب چیری لار؟.

إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٦٥﴾

بیشکه چی دغه عذاب هغه دی چی وئ تاسی چی په ده کښی به مو شک
کاوه.

تفسیر : یعنی تاسی کله داسی یقین او باور درلود (لرلو) چی له دغه ورځی سره به مخامخ
کیږئ تاسی په دغه شک او شبهه کښی وئ چی فقط مونږ هم دلته لوی او چرچی کوو، او په هم

دغی مشغولتیا کښی خپل عمر تیروو. کله چی مره شو. نو له خاورو سره ګډود کښی، او وروسته له هغه بل هیڅ شی پر مونږ نه دی راتلونکی اوس خو مو پخپلو سترګو ولیدی چی هغه ټولی خبری رښتیا وی چی انبیاء علیهم السلام به د هغو بیان تاسی ته کاوه.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿۵۱﴾

بیشکه چی متقیان به په ځای د امن کښی وی (له ټولو مکروهاتو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چی دلته له الله تعالیٰ څخه ویریږی هلته به داده هوسا (آرام) او مطمئن اوسیږی او هیڅ ډول (طریقه) خوف او غم به دوی ته نه رسیږی.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿۵۲﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَبِّلِينَ ﴿۵۳﴾

په جنتونو او چینو کښی چی اغوندی به (دوی جامی) له ورښمو نازکو او له ورښمو پیرو (غتو) په دی حال کښی چی سره مخامخ به ناست وی.

تفسیر : یعنی د دوی پوښاک (لباس) به له نړیو او پریرو ورښمینو کالیو (کپرو) څخه وی او یو جنتی به له بل جنتی څخه له سره اعراض نه کوی او مخ به تری نه اړوی او بی تکلفه لکه ډیر خواږه دوستان خپلوان به سره مخامخ کښی او خبری اتري به سره کوی.

كَذَلِكَ وَرَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿۵۴﴾

هم داسی به وی (بی تغیره او بی تبدیلی) او ملګری به کړو مونږ دوی له پیغلو سپینو پوستو غتو (ښایسته) سترګو سره.

تفسیر : یعنی له دوی سره به د دوی جوړی (ښځی) یو ځای کوی.

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ أَمِينٍ ﴿۵۵﴾

غواړی به دوی په دغه (جنت) کښی له هر قسم میوی حال دا چی په امن کښی به وی له (انقطاع او ضرر د میوو او هر مکروه نه)

تفسير : يعنى هره هغه ميوه چى د دوى په زړه كښى وگرځي او دوى ئى وغواړي فوراً دوى ته ورحاضوله كيږي او هيڅ يو فكر او انديښنه به له دوى سره نوى په پوره زړه جمعى او اطمینان سره به ئى خورى او څښى او مسرور به اوسيږي.

لَا يَنْفُوتُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ

نه به څكى دوى په دغه جنت كښى مرگ مكر خو هغه مرگ ډومبى (چى تير شوى دى په دنيا كښى).

تفسير : يعنى هغه موت چى پخوا له دى نه راغلى وو اوس وروسته له دى نه به له سره مرگ او درد تاسى ته نه راغى دائم به په هم دغه عيش او نشاط كښى خوښ او خوشال اوسيږئ چى نه ستاسى خوندور ژوندون ته څه فناء او زوال رسيږي، او نه د هغه وسائلو او وسائطو ته.

وَوَقَّعَهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ۝ فَضَلَّامٌ لِّلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝

او وبه ساتى (الله) دوى له عذابو د دوزخ نه له جهته د فضل له طرفه د رب ستا، دغه (انعام او اكرام) هم دا برى دى ډير لوى.

تفسير : يعنى له دى نه به بل لوى برى او كاميابى څه شى كيدي شى چى د الله تعالى له عذابو محفوظ او مأمون پاتى وي او تر ابدالابد پورې د الطافو او افضالو مورد گرځي!.

وَأَتَمَّيْسِرُنَّهٗ لِسَانُكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ۝

پس بيشكه هم دا خبره ده چى آسان كړى مو دى دغه (قرآن) په ژبه ستا دپاره د دى چى دوى پند واخلي (ښه وپوهيږي او ايمان پرى راوړي).

تفسير : يعنى پخپلى مورنى ژبى سره په اسانى پرى پوهيږي او ياد ئى كړي.

فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُّرْتَقِبُونَ ۝

پس منتظر اوسه ته (هلاک د دوی ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (هلاک د تاته).

تفسیر : یعنی که دوی ونه پوهیږي نو تاسی غو ورځی انتظار وکړئ د دوی بد انجام د دوی په مخ کې راتلونکی دی. دوی خو د دغی خبری په انتظار کېی دی که کومه بده پېښه پر تاسی واقعہ شی. لیکن تاسی هم د دوی اخري خاتمی ته وگوری، چی هغوی ته څه څه شیان ور د مخه کیدونکی دی؟.

تمت سورة الدخان بفضل الله تعالى فله الحمد والمنة

سورة الجاثية مكية الا آية (۱۴) فمدنية وهي سبع و ثلاثون آية و اربع ركوعات. رقم تلاوتها (۴۵) تسلسلها حسب النزول (۶۵) نزلت بعد سورة الدخان.

د الجاثية» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۴) آیتونو څخه چی مدنی دی (۳۷) آیت (۴) رکوع لری په تلاوت کېی (۴۵) او په نزول کېی (۶۵) سورت دی وروسته د «الدخان» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۝ إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ ۝

نازلیل د کتاب له طرفه د الله دی چی ډیر غالب قوی دی ښه حکمت والا دی. بیشکه په (پیدایښت د) آسمانونو کېی او په ځمکی کېی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی مؤمنانو ته.

تفسیر : یعنی که انسان ومنی نو په هم دغه د ځمکی او د آسمانونو په پیدا کولو او د دوی په دغه منظم او محکم نظام او قوام کېی له غور او فکر کولو څخه پر دغه خبره په ښه شان سره

پوهیدی شی چی خامخا د دغو علویه وو او سفلیه وو موجوداتو داسی پیدا کوونکی او ساتونکی شته چی دغه ئی پخپل کامل قدرت او حکمت سره په دغسی محاسن او مزایا سره جوړه کړی دی او پخپل لامحدود قدرت سره د هغه حفاظت هم کوی.

«البقرة تدل على البعير، وأثر الأقدام تدل على المسير، فكيف لا يدل هذا النظام العجيب الغريب على الصانع اللطيف الخبير»

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُذُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾

او په پیدا کولو (د هر یوه) ستاسی کښی او په هغه څه کښی چی خواره (تیت) کړی دی (الله په ځمکه کښی) له هر قسم دابی (خوځیدونکیو) ډیر دلائل (د قدرت او استدلال) دی دپاره (د هغه) قوم چی یقین کوی (پر بعث باندی).

تفسیر : یعنی که انسان پخپل خلقت او د نورو ساکبانو (جاندارو) او ذوی الارواحو په خلقت کښی غور او فکر وکړی نو د عرفان او ایقان تر درجو پوری رسوونکی په زرهاو دلائل نشی په نظر ورځی چی هر یو ئی لوی برهان او قوی استدلال دی په وجود د اله العالمین.

وَإِخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ

او په اختلاف د شپي او د ورځي (په تیاره او رڼا، تزئید او تنقیص او نورو کښی) او په هغه کښی چی نازل کړی دی الله له (له طرفه د) آسمان له (اسباب د) رزق (باران، حرارت).

تفسیر : یعنی اوبه ئی د آسمانه له طرفه رانازلې کړی چی د رزق او روزی ماده ده.

فَلَحْيَا يَهُ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٨﴾

پس (الله) ژوندی کړی ده په دی (اوبو) سره ځمکه پس له مرګه (وچوالی) د هغی او په بدلولو د بادونو (په یو قسم بل قسم سره) دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چی عقل چلوی.

تفسیر : یعنی که لږ څه هم له پوه او عقل څخه کار واخلي نو دغه درملومیري چی دغه امور

پرته (علاوه) د هغه زبردست قادر او حکيم له قوته او قدرته د بل هيچا په واک (قبضه) او اختيار کښې نشته. لکه چي پخوا له دې نه په غو غو ځايونو کښې د دې مفصل تقرير ليکلی دی.

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ⑤

دغه (علامی د قدرت لوی) دلائل (د قدرت) د الله دی چي لولو ئی مونږ په تا باندې په حقه سره پس پر کومه يوه خبره پس له (خبري) د الله (قرآن) او پس له دلايلو (د قدرت) د الله ايمان به راوړي دوی؟ (بلکه نه ئی راوړي).

تفسير : يعنی له ما سواء الله څخه بل کوم شی د بندگی او عبادت وړ (لائق) او مستحق دی؟ او بغیر د الله له خبرو څنی بل کوم کلام د آوريدلو او منلو قابل دی؟ کله چي د داسی لوی مالک داسی رښتیا او صافی او سمی خبری هم کوم بد بخت نه قبلوی نو بالاخر دوی د کوم شی په انتظار کښې دی چي هغه به بیا منی؟

وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ⑥ يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُنْزِلُ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَانَ لَمْ يَسْمَعْهَا

خرابی هلاک افسوس دی هر دروغ تړونکی گنهگار ته چي آوری آیتونه (د قدرت) د الله چي لوستل کیږي پر ده بیا لا ښه کلک شی (په کفر خپل) په دی حال کښې چي متکبر (گرځيدونکی وی له ایمانه) دی لکه چي ئی نه دی آوريدلی هغه (آیتونه).

تفسير : يعنی د ضد او غرور له سببه د الله تعالی خبری نه اوری او تکبر او لوئی ورته اجازه نه ورکوی چي له خپل جهالت او حماقت څخه لاس واخلی کله چي حقه او رښتیا خبره آوری داسی تری مخ اړوی لکه چي له سره ئی نه وی آوريدلی.

فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۖ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَ هُزُؤًا
أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۖ

پس زبیری ورکره ده ته په عذاب دردناک سره. او کله چی پوه شی له آیتونو (د قرآن) زمونږ پر یوه څه شی نو نیسی ئی په توکو او مسخرو دغه (دروغجنان متکبران مسخره کوونکی) شته دوی ته عذاب سپکوونکی.

تفسیر : یعنی څرنگه چی دوی له آیات الله سره د اهانت او استخفاف معامله کوی نو د هغه سزاوی به هم دوی ته سره له سخت اهانت او ذلت وررسیږی چی ذکر ئی دغه دی.

مَنْ ذُرِّيَّتِهِمُ جَهَنَّمَ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَسْبُهُمْ شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ

وروسته له (مرگه) د دوی دوزخ دی او دفعه به نه کړی له دوی نه هغه څیز چی کسب کړی وی دوی هیڅ څیز (له عذابه) او نه (به دفعه کوی) هغه بتان چی نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان).

تفسیر : یعنی اموال او اولاد او نور شیان به سره هلته په کار ورنشی، او نه هغه شیان په کار ورځی چی هغوی له ماسوا الله څخه معبودان دوستان او رفیقان گرځولی شوی وو او له هغوی څڼی ئی د ډیر امداد او اعانت توقعات هم درلودل (لرل).

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۖ هَٰذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِالآيَاتِ رَحْمَةً لَهُمْ
عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٍ ۖ

او شته دوی ته عذاب ډیر لوی (د دوزخ). دغه (قرآن کامل) هدایت دی او هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو د رب خپل شته دوی ته عذاب له (هغه ډیر سخت) عذاب درد رسوونکی نه.

تفسیر : یعنی دغه لوی عظیم الشان برکت او ستر هدایت دی چی د هر راز (قسم) ښو او بدو لیاری او چاری انسانانو ته ښی، هر هغه څوک چی د دغه لوی قرآن احکام او بیان نه منی او هغه دی خپل ځان د ډیر سخت غلیظ او دردناک عذاب گاللو (برداشت کولو) دپاره آماده او تیار کړی.

اَللّٰهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لَتَجْرِيَّ الْفُلُكُ فِيْهِ بِاَمْرٍ

الله هغه (ذات) دی چی مسخر (تابع) کړی ئی دی تاسی ته بحر سیند دپاره د دی چی گرځی بیړی په دغه (بحر) کښی په امر حکم د الله سره .

تفسیر : یعنی د سمندر په شان مخلوق مو تاسی ته داسی تابع او مسخر گرځولی دی چی تاسی بلا تکلفه د خپلو بیړیو او جهازونو په وسیله پری گرځی! او له میلونو میلونو ژورو (دوبو) اوبو له پاسه پری تیریږئ او له یوی وچی څخه بلی وچی ته پری رسیږئ!

وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٧﴾

او دپاره د دی چی طلب کوئ تاسی له فضله د الله او دپاره د دی چی شکر ئی وباسئ.

تفسیر : یعنی بحری تجارت وکړئ!، یا ښکار وکړئ!، یا د ده له منځه مرغلری او نور شیان وباسئ! او د دغو گردو (ټولو) منافعو او فوایدو د حاصلولو په وخت کښی هغه حقیقی منعم مه هیروئ! او د ده حق اداء کړئ او قدر ئی په ښه شان سره وپیژنئ! او په ژبه او زړه او قلب او قالب سره ئی شکریه اداء کړئ!

وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ جَمِیْعًا مِّنْهُ

او په کار لگولی مسخر کړی ئی دی تاسی ته هر هغه شیان چی په آسمانونو کښی دی (لکه لمر قمر نجوم) او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (لکه اوبه خاوره او حیوانات او نور) ټول (مسخر) له (طرفه د) الله (دی).

تفسیر : یعنی پخپل حکم او قدرت سره ئی دغه گرد (ټول) شیان ستاسی په کار کښی لگولی دی. دغه د الله تعالی لویه مهربانی او فضل دی چی دغسی عظیم الشان مخلوقات ئی د انسانانو

د خدمت، منفعت او چرچو دپاره په کار کېنې لگولی دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧﴾

بیشکه په دغه (تسخیر) کېنې خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چی فکر کوی (په دغو مخلوقاتو کېنې).

تفسیر : که انسان فکر او غور وکړی نو پوهیدلی شی چی دغه شی د ده له توانه، قوته او قدرته وتلی وو، محض د الله تعالیٰ په فضل او د ده د کامل قدرت په برکت دغه گرد (تول) شیان زمونږ په کارونو کېنې بوخت (مشغول) او لگیا دی. نو لامحاله زمونږ دپاره هم دغه کار په کار دی چی په کوم کار کېنې مشغول او لگیا شو. او هغه کار هم دا دی چی خپل عمر د هغه حقیقی منعم او علی الاطلاق محسن په عبادت او اطاعت کېنې تیر کړو چی زمونږ خالق او مالک دی او پخپل مستعار حیات کېنې یوه شیبه هم د الله تعالیٰ له یاده غافل نشو خو په هغه سره زمونږ عاقبت مسعود شی.

قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُ وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

ووايه (ای محمده!) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی چی مغفرت (بښنه) وکړی (د آزار) هغو کسانو ته چی امید نه لری د ورځو (وقائعو حوادثو) د الله.

تفسیر : له «ایام الله» یعنی د الله له ورځو څخه هغه ورځی مراد دی چی په هغو کېنې الله تعالیٰ خپلو دښمنانو ته کومه خاصه سزا ورکړی یا پر خپلو بندگانو کوم مخصوص انعام او اکرام ابذل او احسان وکړی لهذا له ﴿قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُ وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ﴾ څخه هغه کفار مراد دی چی د الله تعالیٰ له رحمت څخه بیخی ناهمیده او د ده له عذابه بیخی بی فکره وی.

لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٨﴾

دپاره د دی چی جزاء ورکړی (الله) هغه قوم ته پر هغه چی وو دوی چی کسب کول به ئی.

تفسیر : یعنی ای مسلمانانو تاسی د دوی د بدل او انتقام اخیستلو په فکر کېنې مه اوسئ! د

هغوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هغه پخپله دوی ته د دوی پر شرارتونو کافی او پوره سزا ورکوی او د مؤمنینو د صبر، تحمل عفوی او تیریدلو مناسبه صله هم ورکوی.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلْتَنَفُسُهُ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلِيَهَا

هر هغه څوک چې وکړی (کوم کار) نیک نو (وکړه ده دا کار) دپاره (د نفع) د ځان خپل او هر هغه څوک (چې وکړی کوم کار) بد پس پر هم ده دی (وبال او ضرر ئی).

تفسیر : یعنی د ښو کارونو مناسبه صله هغو کار کوونکیو ته رسیدونکی ده الله تعالیٰ هغه ته هېڅ ضرورت نه لری او بدی کوونکی پخپله په خپل حق کښی خراب تخم شندی او کړی ئی او د نقصان په فکر کښی اوسی او هر کار او عمل چې کوی په دغه علم قصد او نیت سره ئی وکړی چې د هغه نفع او نقصان دواړه زما خپل ځان ته رسیدونکی دی.

نَهَىٰ إِلَىٰ رَبِّكُمْ رُجْعُونَ ⑤

بیا خاص رب ستاسی ته به بیول کیږئ (په قیامت کښی لپاره د جزاء د اعمالو).

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چې هلته ورسیدی نو د دوی ټول ښیکته (فائده) او خرابی د دوی په مخه ورځی او هر یو به د خپلو اعمالو او چارو نتیجه او سزا ومومی او د خپل عمل د میوی خوند به وغځی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ بنی اسرانیلو (اولادی د یعقوب) ته کتاب (توریت) او حکم (په تورات په مابین د خلقو کښی) او نبوت (موسیٰ) او هارون ته له دوی نه) او روزی کړی مو وه دوی ته له څیزونو پاکو حلالو (لکه من او سلوی).

تفسیر : یعنی توریث نئی در کر، او سلطنت، یا د فیصلی قوت یا د پوهنی خبری، یا د دین پوه نئی در عطا کره او دیر زیات انبیاء الله نئی په تاسی کښی مبعوث کرل دغه خو روحانی غذا وه که جسمانی غذا ته وگورئ هغه نئی هم په کثرت او افراط سره تاسی ته در عطاء کری ده تر دی چی «من او سلوی» نئی هم پر تاسی نازل کرل.

وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ^(۱۹)

او فضیلت ورکړی وو مونږ دوی ته پر خلقو (د زمانی خپلی).

تفسیر : یعنی د هغی زمانی پر گردو (تولو) خلقو دوی ته کلی فضیلت حاصل وو او د ځینو جزئیة و فضائلو په اعتبار نو د هغی زمانی قید لگولو ته هم دومره ضرورت نه پاتی کیږی.

وَاتَيْنَهُم بِبَيِّنَاتٍ مِنَ الْأَمْرِ

او ورکړی وو مونږ دوی ته ښکاره دلائل له امره (له دینی احکامو)

تفسیر : یعنی نهایت واضح او مفصل احکام، یا ښکاره واضح معجزات چی د دین په باب کښی د حجت او برهان په شان وړاندی کول کیږی.

فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بِغَيَابِنَاهُمْ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ^(۲۰)

پس ونه کړ اختلاف (دوی په امورو د دین کښی) مگر پس له هغه چی راغی دوی ته علم له جهته د هغه ضد او عناد چی وو په منځ د دوی کښی بیشکه رب ستا به حکم وکړی په منځ د دوی (او ستاسی) کښی په ورځ د قیامت په هغه شی کښی چی وو دوی چی په هغه کښی به نئی سره اختلاف کاوه.

تفسیر : یعنی تاسی له ضده او عناده او له خپل نفسانیته اصلی کتاب پریښی دی او بیشماره فرقی جوړی شوی دی چی د دوی عملی فیصلی به د قیامت په ورځ کیږی. او هلته به دوی ته ښه

معلوم او دغه پته به ولگيږي چي د دوي منشاء ماسواء د نفس پاللو او هووا او هوس خوښولو بل هيڅ شي نه وو.

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِّعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٥﴾

بيا مو وگرځولي ته ولاړ پر شريعت ارته لياره له کاره د دين پس متابعت وکړه د هغه او متابعت مه کوه د آرزوگانو د هغو کسانو چي نه پوهيږي دوي (په حقيقت د توحيد).

تفسير: يعنی د دغو اختلافاتو او د گوند (دلي) او گوندبازي (دله بازئ) په موجوديت کښي مونږ تاسي د دين په صحيحه ليارې قائم کړئ. نو تاسي ته او ستاسي امت ته لارم دی چي پر دغی سمی صافی برابري ليارې باندی برابر او مستقیم واوسئ! او هيڅ کله په خطاء او تيروتلو سره هم د دغو جاهلانو او ناپوهانو په فکر غوښتنه او خواهشونو مه ځئ مثلاً د دوي غوښتنه داسی ده چي تاسي د دوي د طعن، تشنيع، ظلم او تعدی څخه په تنگ راشي او د دعوت او تبليغ له کارونو څخه لاس واخلئ! يا په مسلمانانو کښي هم داسي تفريق او اختلاف ولوبوي چي دوي پخپله په هغه کښي اخته او مبتلا دي. په دغه صورت کښي واجب دی چي د دوي دغسي غوښتنی بيخي پانمالی او خرابی کړي شي؟.

إِنَّهُمْ لَنُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

بیشکه چي دوي له سره به دفعه نه کړي تا له (عذابه د) هيڅ شي،.

تفسير: يعنی د دوي په طرف ستاسي متمايل کيدل تاسي ته د الله تعالیٰ په نزد هيڅ په درد نه خوري او په کار نه درځي.

وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٦﴾

او بیشکه چي ظالمان ځيني د دوي دوستان (کار جوړونکي) دی د ځينو نورو او الله ولی دوست دی د متقيانو (په اعانت نصرت اثابت سره).

تفسير : يعنى منصف او رشتيا خوشوونكى مسلمانان د ظالمانو او بى ليارى كفارو رفيق او ملگرى له سره نشي كيدى. دوى خو د الله تعالى مطيع بنديگان دى. او الله تعالى هم د دوى رفيق ناصر او مددگار دى. لارم دى چى دوى پر هغى سى ليارى لار شى او پر هم هغى باندې اعتماد او توكل ولرى.

هَذَا ابْصَارُ لِلثَّالِثِ وَهَدَى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥﴾

دغه (قرآن) بصيرتونه پندونه دى دپاره د خلقو او هدايت ليار شوونه دى او رحمت دى دپاره د هغه قوم چى يقين راوړى (پر بعث باندې).

تفسير : يعنى دغه قرآن پر دير بصيرت زياتونكيو حقايقو مشتمل دى خلقو ته د كار ښى خبرى ښيي او د برى او كاميابى ليارى هغوى ته ښيي او هر هغه خوش قسمته او بختور سړى چى پر دغو هداياتو او نصائحو باور او يقين وكړى او په ښه شان سره پرې عامل شى نو د دوى په حق كښى په خصوصى ډول (طريقه) سره دغه قرآن رحمت برکت او لوى نعمت دى.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً نَحْيَاهُمْ وَمَا أُنْمِئُ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٦﴾

آيا گمان كوى هغه كسان چى كړئ دى بد كارونه (د شرك او كفر) د دى چى وبه گرځوو مونږ دوى (په آخرت كښى) په شان د هغو كسانو چى ايمان ئى راوړى دى او كړى ئى دى ښه (عملونه) برابر (او يو شانې) به وى ژوندون د دوى او مرگ د دوى (بلكه نه دى برابر) بد دى هغه چى حكم كوى دوى (چى دا برابرې ده).

تفسير : يعنى د الله تعالى د حكمت پر شؤن له نظر اچولو څخه آيا كوم عاقل داسى اټكل او گمان كولى شى چى له يو بد عمله او له يوه صالح انسان سره به رب المنان څرنگه يو شان معامله وكړى او د دغو دواړو آخره خاتمه به څنگه سره برابره كړى؟ داسى له سره كيدونكى نه دى نه دغه دواړه په دغه ژوندون كښى سره يو شان دى او نه به له مر كيدلو څخه وروسته برخه كېږي او هغه د علو، نصرت، رفعت او مغفرت وعدى چى دلته ورسره كړى شوى دى هغه د يوه بدكار كافر په برخه كله كيدى شى. د كفارو دپاره د دغى دنيا په ژوندانه كښى د «معيشة

ضنك» او په عقبی كېنې پرته (علاوه) له لعنت او خسران بل شی نشته. الغرض دغه دعوی بیخی غلطه او دغه خیال بالكل چتی (بیکاره) او مهمل دی چی الله تعالی به د نیکانو او بدانو موت او حیات سره یو شان کوی. د الله تعالی د حکمت مقتضا له سره داسی نه ده بلکه ضرور د ده مصلحت او عدلت د هغو دواړو د اعمالو جزاء او سزا په پوره او کامل صورت سره ورکری او ډیر صحیح او درسته نتیجه به تری غرگندوی (بیکاره کوی). او د هر یوه د نیکی او د بدی فی الجمله ځینی آثار هم دلته هم ظاهروی مگر د هغوی پوره مشاهده او معائنه وروسته له مرگه کیږی.

وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلَيُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۷۰﴾

او پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حقه سره (لکه چی مناسب وو) او دپاره د دی چی جزاء ورکړه شی هر نفس ته په هغه عمل سره چی کړی ئی وی او پر دوی به ظلم ونه کړی شی (په ترئید د سیئاتو یا تنقیص د حسناتو).

تفسیر : یعنی ځمکه او آسمانونه ئی هم داسی خوشی او چتی (بیکاره) نه دی پیدا کړی، بلکه په نهایت حکمت سره ئی د کوم خاص مقصد او مصلحت دپاره پیدا کړی دی څو مخلوق د هغو پر احوالو غور او دقت وکړی چی کوم شیان ئی جوړ کړی په ښه ډول (طریقه) او ښه حکمت او اتفاق سره ئی پیدا کړی دی او له هغو ځنی دغه خبره ځان ته معلومه کړی او اندازه ئی ولگوی چی یوه ورځ هرومرو (خامخا) د دغو موجوداتو او د دغی عظیم الشانی کارخانی نتیجه هم ظاهریدونکی ده چی هغه ته آخرت وائی او هلته به هر چاته د ده د اعمالو جزاء او سزا، ثمره او نتیجه ور وړاندی کیږی. او هر څه ئی چی کړلی وی هغه به ریښی. د عمل له مکافات غافل مه شه! له غنمو غنم کیږی له اربشو نه اربشه

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ

آیا پس وینی ته هغه څوک چی نیولی وی ده معبود خپل آرزو (د نفس) خپل او گمراه کړی وی ده لره الله په علم باندی (چی استعداد ئی ورته معلوم دی په ازل کښی).

تفسیر : یعنی الله تعالى ته معلوم دی چی د هغه استعداد خراب دی او د دغی خبری وړ (لائق) او مستعد دی چی له سمی لیاری څخه دی لوری او بل لوری ته درومی یا دا مطلب چی هغه بدبخت وروسته له علم، پوه، ایقان او اذعان گمراه شوی دی.

وَحَمَّرَ عَلَى سَبْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشَاةً مِّنْ يَّهْدِيهِ
مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٧﴾

او مهر لگولی وی پر غوړونو د ده او پر زړه د ده او گرځولی نی وی پر سترگو د ده پرده پس څوک به لیاره وښیي ده ته پس له (گمراه کولو د) الله (ده لره) پس آیا تاسی پند نه اخلی (او غور او دقت نه کوئ بلکه پند پری واخلی).

تفسیر : یعنی هغه سړی چی محض خپل نفسانی خواهش خپل حاکم او معبود وگرځوی او هر چیری نی چی خواهش وی هغه لوری ته لار شی او د حق او باطل د معلومولو او بیلولو معیار له ده سره هغه د ده نفسانی خواهش او غوښتنه وی نو الله تعالى دی د ده په هم هغی خوښی کړی گمراهی کښی پرېږدی، بیا د ده حالت داسی کیږی چی نه نی غوړونه پند او نصیحت اوریدی شی، او نه نی په زړه کښی رښتیا خبری ځای نیولی شی او نه پری پوهیدلی شی او نه د ده په سترگو کښی د بصیرت رڼا بریښی ظاهر دی چی الله تعالى هر هغه څوک چی د ده د اعمالو په سبب داسی یوه حالت ته رسوی بل به کوم قوت او طاقت وی چی وروسته له هغه دی پر هغی سمی لیاری راوی.

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ

او وائی (کفار) نشته ژوندون مگر هم دغه ژوندون زمونږ دی په دغی دنیا کښی چی مړه کیږو او ژوندی کیږو او نه مو هلاکوی مگر زمانه.

تفسیر : یعنی کفار وائی ماسواء له دغه ژوندانه بل ژوندون نشته بس هم دغه دنیا ده چی مونږ په کښی ژوندون کوو او مړو لکه چی د باران په اثر په ځمکه کښی شینکی او ترکودی زرغونیږی، لوښیږی، وچپیږی او بیا له منځه ورکیږی د انسان حال هم پر هم دغه قیاس کړئ چی یو وخت پیدا کیږی او تر یوه معینه وخته پوری ژوندون کوی او بالاخر د زمانی چورلیدل او تدویر نی له منځه پورته کوی او ژوندون ته نی خاتمه ورکوی او د موت او حیات هم دغه

سلسله تل تر تله ادامه او تسلسل لری، او ما سواء له دی نه بل هیخ شی نشته. حال دا چی د منکرانو دغه عقیده غلطه ده.

وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿۲۴﴾

او نشته دوی ته په دغه (انتساب د مرگ زمانی ته) هیخ قدر علم پوه نه دی دوی مگر گمان کوی (او اټکل چلوی او دغه خبره بی دلیل وائی).

تفسیر : یعنی «دهر» د زمانی نوم دی چی هغه هیخ کار کوونکی نه دی ځکه چی په هغه کښی نه حس شته او نه شعور او نه اراده لامحال د دوی مقصد به له دی نه بل کوم شی وی چی هغه د دوی په زعم نه معلومیږی، لیکن په دنیا کښی د هغه تصرفات چلیږی نو بیا د هم دغو تصرفاتو او تحولاتو نسبت ولی پاک الله تعالی ته ونه کړی شی چی د ده وجود او علی الاطلاق متصرفوالی له فطریه وو دلائلو او عقلیه وو او نقلیه وو براهینو څخه ثابت شوی دی او د زمانی تحولات تبدیلات او انقلابات او د ورځی او د شپی تبدیل او اختلاف او نور ټول د ده د قدرت په لاس کښی دی هم دغه معنی په حدیث کښی ښوولی شوی ده چی «دهر» الله دی نه ښائی چی دهر ته بد وویلی شی، ځکه څه مهال (وخت) چی انسان دهر ته بد وائی په دی نیت ئی وائی چی د دهر حوادث ورته منسوبیږی، حال دا چی د دهر ټول حوادث د الله تعالی په مشیت او ارادی سره کیږی نو د دهر بد ویل په حقیقت کښی د الله تعالی په حضور کښی بی ادبی او گستاخی ده اعاذنا الله منه.

وَإِذْ أُنْزِلَ عَلَيْهِمُ الْبُيُوتُ مِمَّا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿۲۵﴾

او هر کله چی ولوستل شی پر دغو (کفارو) آیتونه (د قرآن) زمونږ ښکاره نو نه وی حجت دلیل د دوی مگر دا چی وائی راولی پلرونه زمونږ که چیری ییو تاسی رښتینی (په دغی وینا خپلی کښی چی پس له مرگه بیا ژوندون دی).

تفسیر : یعنی کله چی د لوی قرآن آیات یا د بحث بعد الموت دلائل دوی ته اورول کیږی نو وائی چی مونږ له سره د دغو دلائلو منونکی نه یو هو! که تاسی پخپله په دغی دعوی کښی رښتینی ییو نو زمونږ مړه پلرونه او نیکونه راژوندی کړئ او راوئی ښیئ، نو خامخا مونږ به ستا

دغه گردی (تولی) خبری منو چی بیشکه پس له مرگه په حقه او رشتیا سره بیا ژوندی کیدل شته.

قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمَيِّتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَمَةِ
لَا رَيْبَ فِيْهِ وَلَكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٥﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چی الله ژوندی کوی تاسی بیا مره کوی تاسی بیا به سره تولوی تاسی ورځی د قیامت ته چی نشته هیڅ شک په (راتلو د) هغی کښی ولیکن زیاتره (کافران) خلق نه پوهیږی. (نو ځکه تری انکار کوی).

تفسیر : یعنی هغه ذات چی یو ځلی مو ژوندی کوی او بیا مو وژنی هغه ته دغه کار څه سختی او اشکال لری چی تاسی بیا ژوندی کړی او بیا مو گرد (تول) سره یو ځای راتول او جمع کړی؟.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِذِّخِرُوْ
الْبٰطِلُوْنَ ﴿٢٦﴾

او خاص الله لره دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً، ملکاً و عبیداً) او به هغه ورځ کښی چی ودریږی قیامت نو په دغه ورځ به زیان کاره شی مبطلان (کافران).

تفسیر : په هغی ورځی کښی چی ذلیل، سپک او خوار ودریږی نو هلته به دوی ته دغه خبره ښکاره او څرگندیږی (ښکاریږی) چی تیروتلې او غولیدلې وو.

وَتَرٰی كُلَّ اُمَّةٍ جٰئِیَةً تَمْلِكُ اُمَّةٌ تُدْعٰی اِلٰی کِتٰبِهَا الْیَوْمَ تُحْجَرُوْنَ
مَا کُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٧﴾

او وبه وینی ته (ای کتونکیه په قیامت کښی) هر امت ناست پر ځنگونو

خپلو (له خوفه او هيښته) هر يو امت به رابللي شي په طرف د کتاب اعمالنامې خپلې (نو وږه ويل شي دوی ته له جانبې د الله چي) نن ورځ به جزاء درکړه شي (تاسي ته د) هغو (اعمالو) چي وئ تاسي چي کول به مو (په دنيا کښي)

تفسير : يعنی د اعمالنامې په طرف بلل کيږي چي راځي سم له دی سره حساب راکړئ! نن هر سړی ته د ده له هغه عمل سره سم بدل جزاء او سزا ورسيږي چي په دنيا کښي ئی کړی وی.

هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ

دغه کتاب زمونږ دی خبری کوی (او شاهدي وائي) پر (اعمالو د) تاسي باندی په حقه سره.

تفسير : يعنی هر هغه کار چي کړی ئی وی، دغه اعمالنامه به هم هغه په پوره او کامل صورت سره درښی او د یوی ذری په اندازه به هم په هغه څه تزئید او تنقیص نه کيږي.

إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾

بيکښه مونږ وو چي امر به مو کاوه په ليکلو سره د هر هغه څه چي وئ تاسي چي کول به مو (په دنيا کښي).

تفسير : يعنی زمونږ په علم کښي هر شی له ازلې شته، مگر د دوی د انضباط دپاره زمونږ پرېنتی مقرري دی چي د دوی گورد (تول) اعمال حقاً حقاً وليکي، نن د دوی ليکلی شوی مکمل رپورت ستاسي په مخ کښي پروت دی.

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٤٠﴾

پس هر څه هغه کسان چي ايمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) پس ننباسی دوی رب د دوی په رحمت (جنت) خپل کښي دغه (ننوتل د

جنت) هم دغه بری دی ښکاره .

تفسیر : یعنی په جنت کېږي به الله تعالی مومنان داخلوی چې هلته په اعلی درجه سره رحمت او هر قسم مهربانی وی .

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَتِي تُلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ
وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾

او هر څه هغه کسان چې کافران شوی دی (وبه ویل شی دوی ته داسی) آیا نه ؤ آیتونه (د قرآن) زما چې لوستل کیدل به پر تاسی باندی پس تکبر مو وکړ (او ایمان مو پری رانه ووړ) او وئ تاسی قوم گنهکاران (کافران) .

تفسیر : یعنی زمونږ له طرفه د پندونو او نصیحتونو پوهولو او د حجت د اتمام گردی (تولی) خبری دوی ته ور رسولی شوی دی، او له هیڅ پلوه هیڅ یو قصور او لندون په دغه مورد کېږي نه دی پاتی، خو سره له هغه هم د دوی د غرور او تکبر سر ښکته نشو او بالاخر د پخوا مجرمانو په حیثیت واوښتل یا له ﴿ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴾ څخه داسی مطلب واخیست شی چې تاسی لا له پخوا څخه جرائم کونکي خلق وئ .

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ
مَّا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنَّ نَظْنَ الْأَطْنَاءِ وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيقِينَ ﴿٣٨﴾

او هر کله چې وبه ویل شو (تاسو ته ای کفارو چې) بیشکه چې وعده د الله حقه ده (په ژوندون سره) او قیامت نشته شک په (راتلو) د هغه کېږي نو وبه ویل تاسی نه پوهیږو چې څه شی دی قیامت گمان نه کوو مگر گمان لږ او نه یو مونږ یقین راوړونکی (په راتلو د قیامت) .

تفسیر : یعنی مونږ په دی باندی هیڅ نه پوهیږو چې قیامت به څرنگه وی؟ ته د قیامت کوم عجیب او غریب احوال چې بیانوی مونږ پر هغه له سره یقین او باور نشو کولی، هو! دغو خبرو او اترو او ستا د دیرو آورو له اثر یو لږ څه ضعیف امکان او یوه توره تیاره خیال ئی زمونږ

پہ افکارو کبھی کلہ نا کلہ راغی چی ہفہ بیلہ خبرہ دہ .

وَبَدَأَ لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۳۷﴾

او ہنکارہ بہ شی (پہ قیامت کبھی) دوی تہ ناکارہ والی (بدی جزاوی) د ہغو (بدو اعمالو) چی کری وو دوی (پہ دنیا کبھی) او چاپیر (نازل) بہ شی پہ دوی عذاب د) ہفہ چی وو دوی چی پہ ہفہ پوری بہ ئی مسخری کولی .

تفسیر : یعنی غہ مہال (وخت) چی قیامت راغی، د دوی دغہ تول بد کارونہ او د ہغو نتائج بہ د دوی پہ مخ کبھی وروراندی کیچی، او د عذاب او د نورو انذاراتو پہ نسبت غہ توکی تکالی چی دوی بہ کولی ہفہ تول بہ د دوی پہ مخ کبھی راغی او دوی چپ لہ خپل تصویرہ پہ ہم ہغو کبھی اختہ او ککر کیچی .
د ملائکہ العذاب پہ ژبہ دغو کفارو تہ د اللہ تعالیٰ اعلیٰ شانہ واعظم برہانہ لہ جانبہ دغسی خطاب کیچی چی .

وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسِفُكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا

او وبہ ویل شی چی نن ورغ بہ ہیر کرو (پری بہ پردو) مونہ تاسی (پہ دوزخ کبھی) لکہ چی ہیر کری وو تاسی ملاقات د ورغی ستاسی دغہ (چی ورغ د قیامت دہ) .

تفسیر : یعنی پہ دنیا کبھی دغی لوئی ورغی تہ مو ہیغ فکر او خیال نہ وو او بیخی مو ہفہ نہ یادولہ نن مونہ ہم پہ لطف او مہربانی سرہ ستاسی یادونہ نہ کوو او تل تر تلہ مو پہ ہم دغہ عذاب کبھی ہم ہغسی سرہ خوشی پریردو لکہ چی تاسی پہ دنیوی مزو، میلو، او چرچو کبھی دوب تللی وئ .

وَمَا وَلَكُمْ النَّارُ وَمَالَكُمْ مِنْ نَّاصِرِينَ ﴿۳۸﴾ ذَلِكُمْ بِأَنَّهُمْ اخْتَدَتْ آيَاتِ اللَّهِ هُرُؤًا وَغَرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

او غای ستاسی اور دی او نشتہ تاسو تہ ہیغوک لہ مددگارانو (چی مو تری

خلاص کړی). دغه (تعذيب له دی سببه دی) چی بیشکه تاسی نیولی مو وو آیتونه (د قرآن) د الله په توکو سره او مغرور کړی وئ تاسی دغه ژوندون لږ خسیس.

تفسیر : یعنی په دنیوی مزو او چرچو کښی داسی مشغول او لگیا شوی وئ چی له سره دغه خبره ستاسی په فکر او خیال کښی نه گرځیده چی کله به دلته راځی، او له الله تعالی سره مخامخ کیدونکی یی، او که غه خیال هم تاسی ته در پیدا شوی وو نو داسی به مو گڼل او تصور به مو کاوه څرنگه چی نن په دنیوی ژوندانه کښی مونږ د مسلمانانو حریف او مقابل طرف گڼلی کیږو په اخروی ژوندانه کښی به هم مونږ د هم داسی قوت او زور خاوندان یو.

فَالْيَوْمَ لَا يَخْرُجُونَ مِنْهَا وَلَا لَهُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٢٥﴾

نو نن ورځ وبه نه ایستلی شی دوی له دوزخه او نه به د دوی عذر قبول (او توبه ومنله) شی.

تفسیر : یعنی نه دوی له دوزخه ایستل کیږی او نه داسی کومه موقع دوی ته ورکوله کیږی چی په هغی کښی څه عبادت او ریاضت وکړی او د رب العزت د رضاء میمنت ځان ته حاصل کړی.

قَدْ لَبِئْتَ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٦﴾ وَلَهُ الْكِبَرُ يَكْفِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

پس خاص الله سره ده توله ثناء صفت چی رب د آسمانونو او رب د ځمکی دی رب د ټولو عالمیانو دی. او خاص الله لره ده لویي په آسمانونو او په ځمکه (په علویاتو او سفلیاتو) کښی او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر : ښائی چی انسان الله تعالی ته متوجه شی! او د ده د احساناتو او انعاماتو قدر وکړی! او پر هدایاتو ئی تگ وکړی او له نورو گردو (ټولو) غځه وشکوی! او محض د ده خوښی او رضا ځان ته حاصله کړی او تل تر تله په هم دغه فکر او ذکر کښی اوسی! تل د ده د عظمت او قدرت په مقابل کښی پخپل واک او اختیار د زړه له کومی مطیع او منقاد وی! له سره د

سرکشی، تمرد، طغیان او عصیان، خیال او گمان پخپل زړه او مخپه کبې ونه ګرځوی! په
 قدسی حدیث کبې راغلی دی. «الكبرياء ردائی والعظمة ازاری فمن نازعنی واحداً
 منهما قذفته فی النار» کبریاء زما ځادر دی او لوی زما ازار دی نو هر څوک چی په دغو
 دواړو کبې له ماسره منازعه یا کشمکش وکړی زه به ئی په سخت اور کبې په غوځارولو سره
 غورځوم «اللهم اجعلنا مطیعین لامرک وجنبنا غضبک وقنا عذاب النار انک
 سمیع قریب مجیب الدعوات».

تمت سورة الجاثية بعونه وصونه فله الحمد والمنة وبه التوفيق.

سورة الاحقاف مكية الا الآيات (١٠ و ١٥ و ٣٥) فمدنية وهى خمس وثلاثون آية و اربع ركوعات
 رقم تلاوتها (٤٦) تسلسلها حسب النزول (٦٦) نزلت بعد سورة الجاثية
 «د الاحقاف» سورت مكى دى پرته (علاوه) له ١٠ و ١٥ و ٣٥ آياتونو شخه چى مدنى دى (٣٥)
 آيته (٤) ركوع لرى په تلاوت كښى (٤٦) او په نزول كښى (٦٦) سورت دى وروسته د
 «الجاثية» له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمَّ ١ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ٢ مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ٣

رالپول د دى كتاب (قرآن) دى له طرفه د الله ښه غالب قوى (په انفاذ د
 احكامو) ښه حكمت والا (چى هر كار په تدبير او مصلحت سره كوى) نه
 دى پيدا كړى مونږ آسمانونه او ځمكه او هر هغه خيزونه چى په منځ د دى
 دواړو كښى دى مگر په حقه (دپاره د دى چى دلالت وكړى په قدرت او
 وحدانيت زمونږ) او (په) ټاكلى (مقرر كړى) وعدى سره .

تفسير: يعنى آسمان او ځمكه او دا گردى (تولى) كارخانى الله تعالى خوشى چتى (بيكاره) نه
 دى جوړى كړى. بلكه هغه گردى (تولى) ئى د يوه غرض او مقصد دپاره پيدا كړى دى چى تر
 يوه ټاكلى (مقرر كړى) مدت او اېښود شوى نېتى او معين ميعاد پورى به هم داسى چلېږى كله
 چى د دى نرى (دنيا) نتيجه رابكاره شى نو هغه ته به آخرت وايه شى.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ ٤

او هغه كسان چى كافران شوى دى له هغه غيزه چى دوى پرى وېرولى شى
 (چى قرآن دى) مخ گرځوونكى دى

تفسیر: یعنی له بد انجام شخه نه ویریوی او د آخرت دپاره شخه تیاری نه کوی کله چی د آخرت خبری آوری نو په یوه غوړی ئی ننوخی او له بل غوړی شخه ئی وخی او ژر تر ژره ئی هیروی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَاتَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ

ووايه (ته ای محمده!) آیا وینئ خبر کړئ تاسی ما په (حال د) هغو (بتانو) چی بولئ ئی عبادت کوئ تاسی بی له الله وینیئ تاسی ماته کوم دی هغه خیز چی پیدا کړی دی دوی له ځمکی شخه؟ آیا شته دوی ته شخه شرکت په (پیدا کولو د) آسمانونو کښی؟ (یعنی نشته له الله سره شریک)

تفسیر: یعنی قدوس الله تعالی آسمان او ځمکه او گرد(تول) مخلوقات پیدا کړی دی آیا په رښتیا سره ویلی شی چی د ځمکی کومه توتۀ یا د آسمان کومه برخه بل چا پیدا کړی ده؟ یا ئی پیدا کولی شی؟ نو دوی بیا ولی هغه خپل باطل معبودان له الله تعالی سره بولی؟ بلکه زیات له هغه شخه ئی ولی گنئ؟ او ولی غوښتنی ورځنی کوی؟ دا «ام» بمعنی د همزی د انکار دی.

إِنِّي نَزَّيْتُ مِنَ الْقِبْلَةِ هَذَا الْآثَرُ مِنْ عِلْمِ إِبْرَاهِيمَ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۵﴾

راوړئ تاسی ماته کوم کتاب (چی راغلی وی تاسی ته) پخوا له دغه (قرآنه) یا یوه باقی علامه دلیل له علمه (د پخوانیو انبیاء) که چیری یئ تاسی رښتینی (په دی کښی چی په عبادت کولو د دی بتانو به الله ته نژدی کیږئ)

تفسیر: یعنی که دوی د خپل شرک په دعوی کښی رښتین وی نو د کوم آسمانی کتاب سند درښکاره کړی یا په داسی یو علمی اصول سره دی دا خپله وینا جوته (ثابته) کړی چی د عاقلانو په مخکښی د منلو وړ(لائق) وی که پر یو شخیز باندی نه عقلی او نه نقلی دلیل په لاس وی نو هغه په شخه ډول(طریقه) د منلو او آوریډلو وړ(لائق) کیدی شی؟

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَلَمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غُفْلُونَ ⑤

او خوک دی دیر گمراه (یعنی هیخوک نشته دیر گمراه) له هغه چا چی بولی بی له الله شخه هغه چی نشی قبلولی هغه لره (دعاء سؤال) تر ورشی د قیامت پوری (چی هغه بتان دی) او دغه (بتان) له دعاء بلنی د دغو (عابدانو شخه) بی خبره دی (خکه چی جمادات دی)

تفسیر: یعنی له دی شخه به لویه گمراهی او زیات حماقت څه شی وی چی یو ناپوه خپل الله تعالی پرېږدی او له داسی یو بی ژوند او بی واک مخلوق شخه د خپلو اړتیاوو (مجبورو) او احتیاجاتو په پوره کولو کښی امداد او مرستی (مدد) وغواړی چی هغوی پخپل مستقل اختیار د هیچا غیر نشی اوریدلی بلکه دا هم کومه ضروری خبره نه ده چی که هغوی له داسی غوړیدلو شخه خبر هم شی. د تیږو (گتو) او خاورو او د نورو شیانو بتان خو لا پرېده پرېستی او پیغمبران هم هغه خبری آوری او همغه چاری کولی شی چی د هغو اجازت او قدرت د پاک رب العزت جل جلاله له لوری هغوی ته ورکری شوی دی.

وَإِذَا حِشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا لِعِبَادَتِهِمْ كُفْرًا ⑥

او کله چی راتول کړل شی خلق (لپاره د حساب) وی به (ویه گرځی) دغه (بتان) دغو (خپلو عابدانو) ته دښمنان او وی به (ویه گرځی) دغه (معبودان) په عبادت د دغو (عابدینو خپلو) منکران

تفسیر: یعنی په آخرت کښی چی امداد او معاونت ته نی دیره اړتیا (احتیاج) او حاجت وی نو دا بی وسه معبودان خپلو عابدانو ته څه مرستی (مدد) رسولی شی؟ بلکه لکه دښمن د دوی په مخکښی به ودرېږی او له دوی شخه به خپله سخته بیزاری او خپګان ښکاری تر دی چی داسی به هم وائی ﴿مَا كَانُوا إِلَّا تَابِعِينَ﴾ جزء ۲۰ (د قصص ۷ رکوع ۶۳ آیت) یعنی دا خلق مونږ نه پیژنو او نه نی زمونږ بندگان کړی ده نو تاسی فکر وکړئ چی په هغه وخت کښی به دوی ته غومره حسرت او ندامت ورپېښیږی.

وَإِذَا تَلَّى عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ⑦

او کله چی ولوستل شی پر دغه (اهل د مکی) باندی آیتونه (دلائل د قدرت) زموږ ښکاره نو وائی هغه کسان چی کافران شوی دی حق (قرآن) ته کله چی راشی دوی ته چی دا سحر جادو دی ښکاره

تفسیر: یعنی دا خلق اوس د آخرت هیڅ فکر نه کوی او نه نصیحت او نه پند او نه ښوونی ته غوږ یدی که د پاک قرآن آیتونه دوی ته واورول شی نو په غفرد (ضد) سره وائی چی دا خو ظاهر سحر کودی او جادو دی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ

بلکه وائی دوی له ځانه ئی جوړ کړی دی (محمد دغه قرآن او د الله له جانبه نه دی راغلی)

تفسیر: یعنی د جادو ویلو څخه زیاته قبیحه او شنیعه د هغوی دا دعوی ده چی قرآن مجید دوی له خپله ځانه جوړ کړی دی، او د خورا(دیر) لویو دروغو نسبت ئی الله تعالی ته کوی (العیاذ بالله).

قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

ووايه (ته ای محمده! دوی ته) که ما جوړ کړی وی دغه (قرآن فرضاً) له ځانه پس نه به شی تاسی مالکان (خلاصوونکی) ما لره له (عذاب د) الله په مخکښی هیڅ قدر (نو ولی به ترم دغومره لوی دروغ پر الله باندی؟)

تفسیر: یعنی پر الله تعالی باندی دروغ ویل دیر لوی جرم دی که په فرض محال سره داسی جسارت هم وکړم نو ښه ځای په لوی لاس می خپل ځان د الله تعالی لوی غضب او دیر سخت عذاب ته وروړاندی کړ، لو څه خو خیال وکړئ هغه سری چی پخپل کرد(تول) عمر کښی پر بندگانو باندی دروغ نه وی ویلی او په دیرو کوچنیو کوچنیو (وړو وړو) معاملو کښی د الله تعالی له داره رپیدی نو څرنگه به یو ناڅاپه پر الله تعالی باندی دروغ وائی او خپل ځان پخپل لاس په داسی لوی عذاب کښی اخته کوی چی د دنیا هیڅ یو قوت له هغه څخه ژغورونکی (بچ کوونکی) نشی کیدی. فرض ئی کړئ که زه رښتیا په دروغو سره تاسی د خپل ځان تابع کړم نو تاسی به می څرنگه د الله تعالی د هغه قهر او غضب څخه وژغورلی (وساتلی) شی چی هغه د

نبوت دروغچنو مدعیانو ته ټاکلی (مقرر) شوی دی چی په دروغو ځان پینمیر بولی او کله چی ما له الله تعالیٰ څخه بدی راپېښی کړی نو تاسی به له ما سره څه ښیګڼی (فاندی) وکړلی شی؟ آخر زما غلوښت کلن حالات او سوانح تاسی گردو (تولو) ته معلوم دی چی زه نه دومره بی خوفه او بی باکه او نه داسی بی عقل یم چی د ځینی مخلوق د خوښولو دپاره د الله تعالیٰ خپګان ځان ته وګتم په هر حال که زه معاذ الله کاذب او مفتري یم نو د هغه وېال به زما په غاړه وی.

هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنَكُمْ

دغه (الله) ته ښی معلومی دی هغه خبری چی تاسی لګیا یی، په هغو کښی، کافی دی دغه (الله) ښه شاهد حق ښوونکی په منځ زما او په منځ د تاسی کښی (چی دغه قرآن له جانبې د الله دی)

تفسیر: یعنی هغه خبری چی تاسی ئی ویونکی یی الله تعالیٰ ته هغه ښی معلومی دی نو ځکه د لغو او چټی (بیکاره) خبرو او بیکاره خیالاتو څخه وګرځئ! او د خپل انجام په فکر کښی ولویږئ! که د الله تعالیٰ حق رسول ته کاذب او مفتري وایی نو د دی خبری پای (آخر) دروند دی ولی چی الله تعالیٰ ته زموږ او ستاسی هیڅ کومه پټه خبره پټه نه ده هغه په خپل صحیح او محیط علم سره موافق د هر چا له چاری سره سمه معامله کوونکی دی زه هغه پاک الله د خپل او ستاسی په منځ کښی شاهدوم هغه به د خپل قول او فعل سره رابښی چی کوم یو رښتیا وائی؟ او کوم یو دروغجن دی؟ او افتراء کوی.

وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ⑤

او هم دغه (الله) دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که اوس هم له هغو خبرو څخه خپله خوله ونیسئ نو وبه ښلی شی؟ او وپوهیږئ چی دا ښنه د الله له لورینی (مهربانی) او ښنی او حلم څخه ده چی سره له دی چی ستاسی په جرایمو باندی پوه دی او پوره قوت او قدرت هم لری چی تاسو ووژنی او په راز راز (قسم قسم) بلاوو کښی مو اخته کړی خو بیا هم له تاسی سره ښه کوی.

قُلْ مَا كُنْتُ بِدُعَايِنَ الرَّسُلِ

ووايه (ای محمده دوی ته) نه یم زه اول له رسولانو (بلکه زما نه پخوا هم رسولان تیر شوی دی)

تفسیر: یعنی تاسی زما له دی خبرو څخه ولې دومره بد وړئ؟ ما کوم نوی شی له ځان سره نه دی راوړی. له ما څخه مخ کښی هم د نبوت او رسالت سلسله جاری وه. زه هم هغه خبره کوم چی هغوی کوله، له هغو گردو(تولو) پیغمبرانو څخه وروسته زه د الله تعالیٰ له لوری رسول او استاخی شوی یم. او هغه خبری تاسی ته دررسوم چی پخوانیو پیغمبرانو هم وللی دی نو له دی حیثیته هم زه د کومی نوی خبری ویونکی نه یم. بلکه د دیرو پخوانیو زیریو مصداق یم چی تاسو ته مخامخ شوی یم. نو د هغه په منلو کښی څه اشکال درپښی دی؟

وَمَا أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَيْتُمُ الْآمِثِينَ إِلَىٰ وَمَا
أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ④

او نه پوهیږم چی څه به وکړل شی له ما سره (په دنیا کښی) او نه (پوهیږم) چه څه به وکړل شی له تاسو سره (په دنیا کښی) نه کوم زه پیروی متابعت مگر خو د هغه (حکم) چی رالیږلی شوی دی ماته (چی قرآن دی) او نه یم زه مگر ویروونکی یم ښکاره (له عذابه).

تفسیر: یعنی زه له دی خبری سره هیڅ اړه (تعلق) او کار نه لرم چی زما د دی کار وروستنۍ نتیجه څه کیږی؟ او له ما سره به الله تعالیٰ څه معامله کوی؟ او له تاسی سره به څه چاری کوی؟ او نه اوس زه پوره پوره تفصیلونه د خپل او ستاسی د انجام په نسبت ښوولی شم چی په دنیا او آخرت کښی به څه څه پیښی پېښیدونکی وی؟ یوه خبره کوم چی زما کار یواځی د الله تعالیٰ د وحی اتباع او د الله جل جلاله د حکم امتثال او د کفر او د عصیان له خرابو نتایجو څخه په ډیر ښکاره ډول(طریقه) سره د خلقو پوهول دی له دی نه زیات هغه شیان چی زما او ستاسو په مخکښی په دنیا او آخرت راتلونکی دی د هغو گردو(تولو) تفصیلات سم د لاسه زه نشم درښوولی او نه په داسی خبرو کښی له لویدلو څخه کوم مطلب لرم. د بندگانو کار د الله تعالیٰ د احکامو د منلو په وخت کښی دا دی چی هغه فقط د زړه له کومی په اخلاص سره بلاکم او کیف ومنی او اجراء ئی کړی او د هغو له نتایجو څخه پوښتنه ونه کړی.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَٰهِدٌ مِّنْ بَنِيْ
اِسْرَآءِيْلَ عَلَى مِثْلِهِ فَاَمَنَ وَاسْتَكْبَرُوْهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٠﴾

ووايه (ته ای محمده دوی ته) آیا وینیع خبر کړئ تاسی ما (چی شه حال به وی ستاسو) که چیری وی دغه (قرآن) له جانبه د الله حال دا چی کافران شوی یی تاسی په ده سره او بیا شاهی ویلی ده یوه شاهد له (علماؤ) د بنی اسرائیلو په مثل حقیقت د داسی یو کتاب باندی پس ایمان راوړی وی (پری هغه شاهد) او تکبر کړی وی تاسی (له ایمان راوړلو پری نو آیا تاسو نه یی ظالمان؟ بلکه خامخا ظالمان یی!) بیشکه الله نه ښیی سمه صافه لیاره قوم ظالمانو ته

تفسیر: په دغه زمانه کښی د عربو ناپوهان د بنی اسرائیلو له علم او فضل څخه مرعوب وو کله چی زمونږ د پیغمبر د نبوت آوازه (انگازه) خوره شوه نو گردو(تولو) مشرکانو د دوی د بعث په نسبت د بنی اسرائیلو له پوهانو څخه پوښتنی کولی او غوښتل ئی چی د هغوی په خولو دوی دروغجن وښی. او د خپلو ویناوو دپاره کومه خبره زده کړی او وئی وائی چی وگورئ! د علم خاوندان او اهل الکتاب هم د ده خبری دروغ گئی خو په دی مقصد کښی هم مشرکان تل ناکام شول او الله تعالی د هم هغو بنی اسرائیلو په ژبو زمونږ د پیغمبر تصدیق او تائید وفرمایه. او دا ئی ورښکاره کړه چی هغوی هم لکه پاک قرآن غوندی یو آسمانی کتاب چی توریت دی او یو پیغمبر چی حضرت موسی علیه السلام دی لری نو څکه د حضرت د رسالت دعوی او د قرآن نزول او رابخته کیدل کوم نوی شی نه دی. له یهودانو ځینی عالمانو په ښکاره ډول(طریقه) سره هم اقرار وکړ چی بیشکه زمونږ په توریت کښی لیکلی دی چی له عربو څخه به یو عظیم الشان رسول مبعوث شی چی د یوه مقدس آسمانی قرآن لرونکی وی او دا رسول هم هغه موعود پیغمبر رابښکاری او دا کتاب ئی هم هغه آسمانی کتاب دی چی مونږ په توریت کښی لوستلی دی د یهودانو د عالمانو دا شهادتونه فی الحقیقت له هغو پخوانیو ویناوو سره سم وو چی سره له زرهاوو تحریفونو او تبدیلو تر اوسه پوری په توریت او نورو کتابونو کښی لیکل کیری چی له هغو څخه رابښکاری چی د بنی اسرائیلو ډیر لوی او مقدس گواه حضرت موسی علیه السلام په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه داسی شاهی ورکړی ده چی د بنی اسرائیلو له اقاربو او ورونو څخه په بنی اسمعیل کښی به زما په شان یو پیغمبر راشی لکه چی د جزء ٢٩ (الزمل) په اوله رکوع ١٥ آیت کښی راغلی دی ﴿ اِنَّا اَرْسَلْنَا اَیْمٰنًا رَّسُوْلًاۙ شَٰهِدًا عَلَیْکُمْۙ کَمَاۤ اَرْسَلْنَا اِلٰی فِرْعَوْنَ رَّسُوْلًاۙ﴾ له هم دی سببه وو چی ځینی منصف او حق خوښوونکی یهودان احبار لکه عبدالله بن سلام او نور زمونږ د پاک پیغمبر په اول لیدلو کښی مسلمانان شول او وئی ویل «ان هذا الوجه لیس بوجه

کاذب» نه دی دا مخ د دروغجن او هغوی د پاک قرآن غوندی د یو واضح الاعجاز کتاب په حقانیت باندی شاهدی ولوستله کله چی موسی علیه السلام د یوه شی په وقوع باندی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه زیری وکړی او یقین ولری او د یهودانو علماء د هغه په صدق باندی شاهدی ورکړی او د هغوی ځینی احبار برسیره د ژبی په شاهدی ورکولو په زړه سره هم داسی شاهدی ورکړه چی په اسلام مشرف شول نو سره له دومره شهادتونو که تاسی د خپلی لوینی او غرور لامله (له وجی) هغه نه منع نو وپوهیږئ چی له دی څخه به کومه سخته گناه بله نه وی او داسی ظالم او لوی گنهگار ته نه ښائی چی د نجات او فلاح څه توقع ولری.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَا إِلَيْهِ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی په حق د هغو کسانو کښی چی ایمان ئی راوړی دی (داسی) که چیری وی (دا ایمان راوړل) خیر بهتر نو نه به وو پرمپی شوی (دغه خوار مؤمنان) پر مونږ باندی هغه ته (بلکه مونږ اشراف به پری پرمپی شوی ؤ نه دغه خواران او ضعیفان مسلمانان)

تفسیر: یعنی زیاتره مسلمانان کمزوران ذلیلان، وینځی مریان دی که دا دین ښه وی نو ښو سړیو به مندۍ وروهلۍ او د هغه په منلو کښی به ئی زمونږ په شان پوهان، لویان، عزتمندان او مالدار څرنگه له دی مریانو او وینځو څخه وروسته پاتی کیدل؟

وَأَذْكُرُهُمْ تَدْوَاهٍ فَيَقُولُونَ هَذَا فِكْ قَدِيئٌ ⑪

او کله چی سمه صافه لیاره بیا نه مونده دغو (منکرانو) په دغه قرآن سره نو ژر ده چی وبه وائی دوی دغه (قرآن) دروغ پخوانی دی

تفسیر: یعنی پخوانیو خلقو هم تل داسی خبری سره جوړولی ښائی چی دا به د ﴿يَذْكُرُهُمْ رَبِّي لَئِنْ كَانُوا مِنْكُمْ لَشَاءٌ﴾ او د ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدَاعِيٍّ إِلَى الْوَيْلِ﴾ جواب وی.

وَمِنْ قَبْلِهِ كُتِبَ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ

حال دا چی پخوا له دغه (قرآنه) کتاب (توریت) د موسی امام پیشوا لیار ښوونکی وو (مؤمنانو ته) او (سبب د) رحمت وو (پر دوی) او دغه (قرآن) یو کتاب تصدیق کوونکی دی (هغو پخوانیو کتابو لره)

تفسیر: یعنی دا پخوانی دروغ نه دی بلکه پخوانی رښتیا دی چی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه توریت هم د هم دی اصول تعلیم او ښوونه کړی ده او د هغه اقتداء گردو (تولو) پیغمبرانو او وليانو کوله او پخپلو بشارتو د تعلیم سره ئی گردو (تولو) راټلونکیو نسلونو ته د هدايت رښتیا ښی لپاری وروښوولی او د رحمت وروڼه ئی ورپرانیستل. اوس پاک قرآن نازل شوی دی او د هغه تصدیق کوی. لنده ئی دا چی دواړه کتابونه یو د بل تصدیق کوونکی دی. او هم دا حال د نورو سماوی کتابونو دی.

لِسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ﴿٢٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا
رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٨﴾

په دی حال کښی چی په ژبه عربی دی دپاره د دی چی وویروی (دغه قرآن) هغه کسان چی ظلم ئی کړی دی «پر ځانونو خپلو په کفر سره» او زیږی (د خوشالی) دی نیکو کارانو (مؤمنانو) لره (په جنت سره) بیشکه هغه کسان چی وائی رب زموږو الله دی (نه بتان) بیا ټینگ ودیږی (په عبادت د ده) پس نه به وی (هیڅ) ویره پر دوی او نه به وی دوی چی خپه به شی (په آخرت کښی)

تفسیر: هم داسی آیت د «خَم السجدة» سورت په څلېرویشتمه سپپاره کښی تیر شوی دی ښائی چی د هغه فوائد هلته ولوستل شی.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

دغه کسان یاران اوسیدونکی د جنت دی په دی حال کښی چی همیشه به وی دوی په دغه (جنت) کښی ورکوله به شی دوی ته جزاء په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی وو دوی چی کول به ئی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی د نیکو چارو په سبب د حق تعالی په رحمت به همیشه په جنت کښی پاتی کیږی.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا

او وصیت حکم مو کرى دى هر انسان ته له مور او پلار خپل سره د احسان نیکي کولو

تفسیر: د قرآن کریم په غو غایونو کې حق تعالیٰ خپل حق د مور او پلار له حق سره یو ځای بیان فرمایلي دی ځکه چې حقیقي موجد خو الله تعالیٰ دی لیکن په عالم اسباب کې د اولاد د وجود ظاهري سبب والدین دی، او د حق تعالیٰ د ربوبیت د شان خاص مظهر وایه شی. دلته هم ربوبي په ﴿إِنَّ إِلَهًا وَاحِدًا لِّلْإِنسَانِ﴾ کې د الله تعالیٰ د حقوقو ذکر وو اوس ئی د والدینو حق راوښود. یعنې انسان ته حکم ورکړی شوی دی چې له خپلو والدینو سره ښه سلوک وکړي! د هغوی تعظیم، محبت خدمت کول او خوښی خپل سعادت وگټي! په بل ځای کې ئی دا ښوولی دی. که والدین مشرک هم وی بیا هم له هغوی سره په دنیا کې ښائی ښه معامله وکړي! په تیره بیا د مور خدمت کول چې د غښتو وچوو لامله (له وچې) د هغی حق دی له پلار څخه زیات اداء کړ شی لکه چې صحیحه احادیث په دی باندې دال دی. ځکه چې

حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا

پورته کړی (ساتلي) ئی ده دی (په نس خپل کېږي) مور د ده په سختی سره او (بیا) ئی ایښودلی (ځپيولی) دی ده لره په سختی سره،

تفسیر: یعنې کله چې حمل د څو میاشتو شی د هغه دروندوالی معلومیږي مور په دی وخت کې او د تولد په وخت کې څومره صعوبتونه او ربرونه (تکلیفونه) پر ځان آخلی بیا خپل کوچنی (ماشوم) ته شودی ورکوي او تر کلونو کلونو هغه هر راز (قسم) ربرونه (تکلیفونه) په ځان گالي (برداشت کوي)، روزنه او پالنه ئی کوي. خپله آرامی او هوساني (راحت) د هغه په هوساني (راحت) او آرامی باندې جاروي (قربانوي) پلار هم تر زیاتې اندازی پوري په دغو تکلیفونو کې مل وی او د هغه د روزنی وسیلې ورغوندوي بیشکه چې دا گردی (تولی) چاری د فطرت په تقاضا کیږي او د هم دی فطرت تقاضا وی چې اولاد د خپل مور او پلار دا محبت او شفقت محسوس کړي او د هغوی د هغه محنت او ایثار قدر وکړي.

تنبيه: په حدیث کې د پلار د خدمت کولو امر یو ځلي او د مور د خدمت کولو امر دری ځلي راغلي دی. د خبری خوند او لطف په دی کې دی چې دی مبارک آیت هم د پلار او والد ذکر یو کرت په «والديه» کې او د والدی ذکر دری کرت راغلی دی. یو کرت د «والديه» په لفظ کې دوهم کرت په «حملته امه» او بیا په «وضعت» کې.

وَحَبْلُهُ وَفِصْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا

او (دا) پورته کول ساتل د ده (په نس د مور کښی) او جلا(جدا) کول د ده (له تی نه) دیرش میاشتی وی.

تفسیر: ښائی د اکثریه عادت لامل(له وجی) ئی داسی فرمایلی وی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه وائی «که هلك قوی وی وروسته له یوویشتو میاشتو څخه له شودو بیلیږی او نهه میاشتی د هغه د حمل دی. یا داسی وویئ چی لو تر لږه د حمل مدت شپږ میاشتی دی او په دوو کلونو کښی کوچنیان (واړه) عموماً له تی څخه جلا(جدا) کیږی چی گرده(توله) مدت سره دیرش میاشتی شوی د رضاع د مودی زیادت له دی څخه ډیر کم او نادر دی.

حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً

تر هغه پوری کله چی ورسید دی قوت (د هوښیاری) خپلی ته او ورسید څلویښت کلونو ته

تفسیر: په څلویښت کلنی کښی عموماً د انسانانو عقلی او اخلاقی قوتونه پخپوی نو څکه د انبیاء علیهم السلام بعث هیڅ کله پخوا له څلویښت کلنی څخه نه دی شوی.

قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ
وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي بُدْتُ إِلَيْكَ
وَلِئَلِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ۝

وویل ده ای ربه زما الهام وکړی ماته په زړه کښی توفیق راکړی په دی چی شکر اداء کړم د نعمت ستا هغه (اسلام) چی انعام کړی دی تا پر ما باندی او په مور او پلار زما باندی او (بل دا راته الهام وکړه) چی عمل وکړم نیک چی راضی کیږی ته په هغه او صلاحیت کیږده ته (یا الله) په اولاده زما کښی، بیشکه ما توبه کړی ده تاته او بیشکه یم زه له حکم منونکیو څخه

(فرمان ستا ته)

تفسیر: یعنی سعادتمند سری داسی وی چی د هغو احسانانو شکریه ادا کری چی الله تعالیٰ په هغه باندی او د هغه په مور او پلار باندی احسان کری دی او د راتلونکی نیک عمل توفیق له الله څخه وغواړی او د خپل اولاد په حق کښی هم د نیکی دعاء طلب وکړی او له هغه تقصیر او لند والی څخه چی په حقوق الله او حقوق العباد کښی له هغه څخه شوی وی توبه وکړی او د خلوص او تواضع او بندگی له لیاری څخه د خپل مخلصانه عبودیت او فرمانبرداری اعتراف وکړی!

تنبيه: په صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم کښی حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه خورا (دیر) دیر خوش قسمت وو چی پخپله دوی او د هغوی مور او پلار او اولاد ته سره د ایمان د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د صحبت شرف حاصل شوی دی په صحابه و کښی دا خصوصیت بل هیچا ته نه دی حاصل شوی.

أُولَئِكَ الَّذِينَ نَقَبَلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ
فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعَدَ الصَّادِقُ الَّذِي كَانُوا يَعِدُونَ ﴿١٩﴾

دغه (تول چی دا ئی حال او قال دی) هغه کسان دی چی قبلوو مونږ له دوی نه دیر ښه د هغو (کارونو) چی کری دی دوی او تیرپړیو له گناهونو د دوی نه په دی حال کښی چی وی به په یارانو اوسیدونکیو د جنت کښی وعده کری ده الله وعده رښتینی هغه (وعده) چی وو دوی چی وعده به ئی ورسره کولی شوه (په دنیا) کښی

تفسیر: یعنی د داسی بندگانو نیکی منلی، بدی ئی ښلی کیږی او د دوی ځای د الله اعظم شانه و اکرم برهانه له صادقی وعدی سره سم جنت دی.

وَالَّذِي قَالَ لَوْلَا دَيْهٖ اِفَّا لَكُمْ

او هغه (سری) چی وئی ویل مور او پلار خپل ته (کله چی راوئی باله ایمان ته) قباحه او کراهیت دی وی تاسی دواړو لره

تفسیر: د سعادت من اولاد په مقابل کښی ئی دغه د بی ادب او نالائق او نافرمان اولاد ذکر وفرمایه چی مور او پلار هغه ته د ایمان خبری کوی او پری پوهوی ئی مگر هغه پری نه پوهیږی

او په ډيرو بې ادبو خبرو سره ورته غږېږي او سپک خطا بونه ورته کوي او ايناء وررسوي. او دغسې هم هغوی ته وائي چې

أَتَقْدِرُنِي أَنْ أُخْرِجَ وَقَدْ خَلَّتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي

آيا وعده کوئ تاسې له ماسره چې وبه ایستلی شم (له قبره) حال دا چې په تحقیق تیر شوی دی ډیر اهل د زمانې پخوا له ما څخه (او یو هم نه دی ژوندی شوی نو زه به څرنگه بیا ژوندی شم؟)

تفسیر: یعنی د مر کیدلو څخه وروسته له ژوندی کیدلو څخه انکار کوي او هیڅ له قیامت او پوښتنې څخه نه ویرېږي او وائي چې څومره قومونه او تېرونه پخوا له ما څخه تیر شوي دي نو آيا له هغوی څخه کوم یو سړی تر اوسه پوري بیا ژوندی شوی دی؟ خلق له پخوا څخه تر اوسه پوري درگړده هم داسې خبرې اوري خو تر اوسه پوري د دی خبرې تحقیق پای(آخر) ته نه دی رسیدلی نو اوس زه څرنگه په دی باندې اعتبار وکړم؟

وَمَا يَسْتَفِئِنَّ اللَّهَ وَبِكَ آمِنُونَ إِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا

او هغو دواړو زاری کولی الله ته (په دغه حال کې چې ویل دوی) خرابي ده تاته ایمان راوړه ته! بیشکه وعده د الله (په بعث بعد الموت سره) حقه رښتیا ده

تفسیر: یعنی د ده په ارامني (گستاخي) باندې له یوی خوا الله تعالی ته فریادونه او دعاوی کوي چې ده ته د حق د قبول توفیق ور په برخه شی او له بلې خوا ئې پوهوي چې کمبخته ستا کور وران شو اوس هم وخت دی فکر وکړه او وگوره چې د الله تعالی وعده رښتیا ده د بعث بعدالموت کوم خبر چې د الله تعالی له لوري ورکړی شوی دی بالکل حق او هغه پخپل ټاپي او وعدې پوره کیدونکی دی او په هغه وخت کې به ستا د دغه ناکاري (انکار) نتیجه به درښکاره شی.

فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

پس وائي دی نه دی دا (قول په بعث) مگر دروغی قصی د پخوانیو خلقو دی

تفسیر: یعنی داسی قصی مونو دیری اوریدلی دی د پخوانیو وختونو قصی داسی دیری مشهوریری چی په رشتیا سره هغه گردی (تولی) دروغ دی او هیخ خارجی مصداق نه لری (العیاذ بالله)

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أَمِّهِمْ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجَنِّ وَالْإِنسِ

دا هغه کسان دی چی حقه ثابت شوی ده پر دوی باندی خبره (د عذاب) په جمله د نورو امتونو خلقو کینی چی په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی څخه له پیریانو او انسانانو

تفسیر: د عذاب خبره هم هغه ده چی د (السجدة) په دوهمه رکوع کینی ﴿لَا تَلْعَنُوا جَعَلَهُمُ اللَّهُ﴾ راعلی دی یعنی څرنگه چی دیری دلی له پیریانو او له بنی آدمانو څخه پخوا له دی نه د دوزخ مستحق گرځیدلی دی دا بدبختان هم په هغوی کینی گډ دی.

إِنَّهُمْ كَانُوا خَيْرِينَ^(۱۸)

بیشکه دوی وو زیان کاران (په دنیا کینی)

تفسیر: الله تعالیٰ له خپل رحمت د ایمان او د سعادت تخم د هر سری په زړه کینی په فطری ډول (طریقه) سره کرلی دی هغه هم د دی کمبختانو له لاسه ضائع شوی دی له دی څخه به زیات نقص او خساره څه وی چی یو سری په تجارت کینی د گټی په ځای د خپلی ناپوهی، غفلت او حماقت له سببه خپله پټکه او رأس المال هم ضائع او له لاسه وباسی.

وَلِكُلِّ دَرَجَةٍ مِّنْ أَعْلَاهُ

او هری فرقی ته (د مؤمنانو او کافرانو) مرتبی دی له (جزاء د) هغو چی کری ئی دی (په دنیا کینی)

تفسیر: یعنی د اعمالو د تفاوت لامله (له وجی) چی د جنتیانو په درجاتو کینی فرق او توپیر (تفاوت) دی هم دا راز (قسم) د دوزخیانو په درجاتو کینی هم فرق شته.

وَلِيُوقِيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٥﴾

او (مقرری کری درجی) دپاره د دی چی پوره به ورکړه شی دوی ته جزاء د عملونو د دوی حال دا چی پر دوی به ظلم ونه کړ شی (په تنقیص د حسناتو یا تزئید د سیئاتو سره

تفسیر: نه د کومی نیکی ثواب لږ ورکاوه شی او نه د کومی بدی سزا د هغه له میچه پورته او نامناسبه ناکلی (مقرر) کیږی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبَتْكُمْ طَبِئَتُكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَبَعْتُمْ يَهَا

او یاده کړه (ای محمده!) هغه ورځ چی وړاندی کړ شی هغه کسان چی کافران شوی دی پر اور (د دوزخ باندی او وبه ویلی شی ورته) چی وړی دی تاسی لښاند نیکی خپلی په ژوندون لږ خسیس خپل کښی او نفع اخیستی ده تاسی په هغه سره (په دنیا کښی)

تفسیر: د کافرانو په هیڅ یو کار کښی د ایمان روح نه وی یواځی د نیکی د یوه قالب او نمونی غوندی یو شی وی. د دی راز (قسم) فانی نیکی اجر هم فانی وی چی په دی ژوندون کښی د مال، شتو، اولاد، حکومت، روغتیا، عزت، شهرت او نورو په شکل ورکاوه شی. هم هغه ئی وفرمایل چی تاسی د خپلو صوری نیکیو مزی په دنیا کښی اخیستی دی او په هغه ځای کښی ئی له لذاتو څخه متمتع شوی یع هغه عیش او آرام چی د ایمان راوړلو په تغذیر تاسو ته په آخرت کښی رسیدله گواکی د هغه په ځای مو په دنیا کښی مزی وکړی. اوس دلته تاسو په عیش او مزو کښی هیڅ برخه نه لرئ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه کسان چی آخرت نه غواړی او فقط دنیا ئی وغوښته د دوی د نیکیو بدله هغوی ته په هم دی دنیا کښی ورکوله کیږی».

فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿١٦﴾

پس نن ورغ به جزاء درکوله شی تاسی ته د عذاب سپکوونکی په سبب د هغی چپی وئ به تاسو (په دنیا کښی) چپی تکبر لوی به مو کوله په حُکمکه کښی په ناحقه سره او په سبب د هغی چپی وئ تاسو چپی نافرمانی به مو کوله (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی نن تاسی ته د دروغو باتو (لاتو) او غاړه غړولو په سزا کښی ذلیل او رسوا کوونکی عذاب درکاوه کیږی هم دا یو شی تاسی لره دلته پاتی دی وروسته له دی نه د غځینو زورورو او متکبرو اقوامو احوال فرمائی چپی پخوا له آخرته د هغوی انجام څرنگه شوی دی.

وَأَذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ

او یاد کړه (ای محمده! دغو منکرانو ته قصه) د ورور د عاد(هود) کله چپی وویراوه ده قوم خپل په (ریکستان چپی نوم ئی) احقاف دی (له عذابه)

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام چپی د «عادیانو» قومی ورور وو قصه دغو معاندانو ته وکړه کله چپی وویراوه ده قوم خپل له عذابه.

د «ارض القرآن» مؤلف تر «بلا د الاحقاف» لاندی لیکی د یعامی، عمان، بحرین، حضرموت او د مغربی یمن تر منځ هغه لویه صحراء چپی د (الدنهائ) یا (ربع الخالی) په نامه پرته(علاوه) ده اگر که هغه د ودانی و(لائق) نه ده خو د هغه په شاو خوا کښی چیری لوی دیری حُکمکی د ودانی و(لائق) شته په تیره بیا په هغی برخه کښی چپی له حضرموت څخه تر نجران پوری پرتی دی گواکی اوس هم هغه نه ده ودانه خو په پخوانیو وختو کښی له هم دی نجران او حضرموت تر منځ د «عادارم» نومیالی قبيله ودانه وه چپی د الله تعالی د نافرمانی په سبب پناه شوه.

وَقَدْ خَلَّتِ السُّدُورُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٤٦﴾

او په تحقیق تیر شوی وو (نور) ویروونکی (انبیاء) وړاندی له دغه (هوده) او وروسته له ده څخه (په دی سره) چپی عبادت بندگی مه کوئ د هیچا بی له الله، بیشکه زه ویریوم پر تاسی باندی له عذابه د ورغی لونی (د قیامت نه چپی دوزخ دی)

تفسیر: یعنی له هود علیه السلام خغه وړاندی او وروسته ډیر ویروونکی انبیاء راغلی دی گردو(تولو) به هغه ویل چی حضرت هود علیه السلام ویل یعنی د یوه الله بندگی کوئ! او د کفر او د معصیت له بد انجام خغه وویرېئ! ممکن دی چی د عاد په قوم کښی به هم برسیره له هود علیه السلام نور ویروونکی هم راغلی وی والله سبحانه وتعالی اعلم

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَأْفِكَنَّكَ عَنِ الصَّهِتَيْنِ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا
إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۱۷﴾

وویل (هود ته قوم ئی) آیا راغلی ئی ته مونږ ته چی وگرځوی مونږ له معبودانو خپلو پس راوړه مونږ ته هغه (عذاب) چی وعده ئی کوی له مونږ سره که چیری ئی ته له رښتیا ویونکیو خغه.

تفسیر: یعنی مونږ د خپل آبائی طریقې خغه بیرته گرځیدونکی نه یو که ستا دا ویروول رښتیا وی نو ولی پکښی غند(ایسارتیا) کیږی؟ هغه چی په ژبه سره ئی وائی ښائی چی په کولو ئی هم راضکاره کړی.

قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي
أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿۱۸﴾

وویل (هود قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چی علم په (راتلو د عذاب په) نزد د الله دی او رسوم زه تاسی ته هغه خه (احکام) چی پری رالېږلی شوی یم زه په هغو سره ولیکن زه وینم تاسی یو قوم جاهل ناپوه (ځکه چی په زوره خپل ځان ته عذاب غواړئ)

تفسیر: یعنی داسی غوښتنه او مطالبه ستاسو ناپوهی او جهالت دی زه د الله رسول یم هغه پیغام چی زما په وسیله لیږلی شوی دی زه هغه دررسوم، زیات له هغه څخه نه علم لرم او نه د اختیار خاوند یم او علم له الله تعالی سره دی چی منکران کله د دنیوی سزا مستوجب کیږی؟ او تر کله هغوی ته مهلت ورکوی؟ (نو چی منع نه شول دوی نو ورته راغی هغه مطلوب او موعود عذاب).

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أُوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُّطَرٌ نَّاءٌ

پس کله چی ولید دوی (هغه عذاب په شکل د) یوی پلنی وریځی مخ کوونکی کندو کښتو (فصلونو) د دوی ته نو وی ویل دوی دا یوه پلنه وریځ ده باران وروونکی پر مونږ باندی

تفسیر: یعنی له مخامخ خوا څخه یوه وریځ په پورته کیدلو سره ښکاره شوه خلعو وگنل چی د دی وریځی له وریدو څخه به گرد(تول) وتونه (دری) او خوږونه وبهیری او د ځمکی مخ به له اوبو څخه نه ښکاری نو وی ویل چی دیره اوروونکی وریځ پورته شوه اوس به دیر ښه ووریږی او زمونږ کار به پری جوړیږی ځکه چی په هغه وخت کښی د یوی اوږدی وچکالی او سوکری له سببه خلق دیر پریشان او له قحط په ربړ(تکلیف) وو او اوبو ته ئی دیر ضرورت درلود(لرلو).

بَلْ هُمْ مَّا اسْتَعَجَلْتُمْ بِهِ فِرْيَةٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝۱۳

(نو وویل هود نه ده دا وریځ) بلکه دا هغه عذاب دی چی تلوار به مو کاوه تاسو په هغه، یو باد دی چی په ده کښی عذاب دی دردناک

تفسیر: یعنی دا اوروونکی وریځ نه ده بلکه د الله د عذاب طوفان دی چی د هغه ژر راتللو ته تاسی سترگی په لپاره ولاړ وئ. او په دغه وریځ کښی دغسی یو سخت او تند باد دی.

تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَى إِلَّا

مَسَكِنُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ۝۱۴

چی هلاکوی (او له بیخه راوکاږی) هر څیز په امر حکم د رب خپل بیا صباح ته پاتی شول داسی چی نه به لیدل شو مگر کورونه (خالی) د هغوی هم داسی (لکه چی مو جزاء ورکړه عادیانو ته) جزاء ورکوو مونږ قوم گنهگارانو ته (چی کوی جرمونه په شان د هغوی).

تفسیر: اوه شپي او اته ورځي پرله پسې داسې غضبناک طوفان راولوت چې د هغه په مخ کې

ونی، سری او بودگان (خاروی) لکه خغلی بنکاریده ورش به هر شی له بنسته (بیخه) ایستل او چار چاپیر پرته (علاوه) له خرابی او ورانی غخه بل شی نه بنکاریده په پای (آخر) کنبی پرته (علاوه) له نریدلیو کندوالو غخه بل هیخ غیز په سترگو نه راتله. ومو لیدل چی د الله تعالی د مجرمانو دا حال دی بئانی د دی پېشو له آوریدلو غخه په سد (هوش) راشی که نه ستاسی احوال به هم داسی شی.

وَلَقَدْ مَكَّنَّهُمْ فِيمَا آتَاكَمُ فِيهِ

او خامخا په تحقیق قوت قدرت ورکری وو مونږ دوی ته په هغو خیزونو کنبی چی قوت قدرت مو دی درکری تاسی ته (ای قریشو) په هغه کنبی

تفسیر: یعنی هغه مال، اولاد، کور، کهول او جسمانی طاقت چی هغوی ته ورکری شوی وو تاسی ته نه دی درکری شوی. کله چی د الله تعالی له جانبه عذاب راگی هیخ یو شی د هغوی په کار ورنغی بیا نو تاسی په کومه خبره مغرور یئ؟

وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَابْصَارًا وَافْئِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا ابْصَارُهُمْ وَلَا فِئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ

او گرځولی دی مونږ هغوی ته غوړونه (سماعت) او سترگی (بصارت) او زړونه (بصیرت) بیا دفع نه کړه له دوی نه غوړونو (سماعت) د دوی او نه سترگو (بصارت) د دوی او نه زړونو (بصیرت) د دوی هیخ قدر (له عذاب غخه)

تفسیر: یعنی د نصیحت آوریدلو ته ئی غوړونه او د قدرت د دلائلو لیدلو ته ئی سترگی او پوهیدلو سنجولو (فکرکولو) ته ئی زړونه هغوی ته ورکری وو خو یو له هغوی غخه د دوی په کار ورنغی، رانده، کانه او لیونیان شول. د پیغمبرانو په مخکښی ودریدل تر څو چی سره د لرلو د دی گردو (تولو) قوتونو د الله تعالی عذاب هغوی راجاپیر کړل، او هیخ یو دنی او د باندنی قوت هغه ونشو گرځولی.

إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٢٧﴾

له دی جهته چی وو دوی چی انکار به ئی کاوه په دلائلو د (قدرت) د الله او نازل شو په هغوی هغه (عذاب) چی وو دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری توکی کولی.

تفسیر: یعنی په هغه عذاب باندی چی هغوی خندا کوله او ملندی ئی پری وهلی اخته شول. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «هغوی ته ئی غوړونه او سترگی ورکری وی یعنی د دنیا په کار کښی ډیر پوه او هوښیار وو خو داسی پوه ئی نه درلوده (لرله) چی په هغی باندی د خپل آخرت چاری درستی کری.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرَىٰ

او خامخا په تحقیق هلاک کری دی مونږ هغه چی چاپیر له تاسی څخه دی له (اهل د) کلیو څنی

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) د «عاد» له قومه د ثمود د قوم او د لوط د قوم کلی او د نورو کلی هم دا راز(قسم) وران شوی دی چی ستاسی په شاوخوا کښی پراته ؤ. دا خطاب مکیانو ته ځکه شوی دی چی هغوی د خپل تک او راتگ په وخت کښی هغه ځایونه پخپلو سترگو سره وینی.

وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٤﴾

او مکرر مو بیان کری دی دلائل (د قدرت) لپاره د دی چی دوی بیرته راوگرځی (له کفر نه)

تفسیر: مکرر سره له دومره پوهولو بیا هم هغوی له هغو چارو څخه مخ ونه گرځاوه.

فَلَوْلَا نَصْرُهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً ۖ

پس ولی مدد مرسته ونه کړه له دوی سره هغو (بتانو) چی نیولی ؤ دوی (هغه بتان) بی له الله دپاره د نژدیوالی (خدای ته په زعم خپل) نور خدایان

تفسیر: یعنی د هغو بتانو په نسبت به ئی ویل چی مونږ د هغوی عبادت ځکه کوو تر څو هغوی مونږ الله ته نژدی کری او لوی درجی راوبښی. نو هغه بتان د دی اړی (حاجت) په وخت کښی

ولی د هغوی په کار ورنغلل.

بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ

بلکه ورک شول (بتان په وخت د عذاب کښی) له دوی څخه

تفسیر: یعنی نن ورځ د هغوی هیچیری پته نشته. چی د عذاب په وخت کښی هغوی ته غږ وکړی، آخر هغوی چیرته تللی دی؟ چی د داسی مصیبت په وخت کښی هم په کار نه ورځی.

وَذَلِكَ اِقْلَهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْقَرُونَ^(٢٨)

او دا (نیول د بتانو) دروغ د دوی وو او هغه چی وو دوی چی له خپل ځانه به ئی جوړول (پر الله)

تفسیر: یعنی درښکاره شوه چی بتانو ته الله ویل او هغو ته هیلې (امید) لرل او په زړه پوری خبری له هغوی څخه غوښتل گردی(تولی) چتی(بیکاره) او اپلتی خبری وی او لکه د لرگیو پښی د دریدلو وړ(لاثق) نه وی. (ربط) په رومینیو آیتونو کښی د انسانانو د تمرد او سر غړولو خبری وی وروسته له دی نه د پیریانو د اطاعت او غاړه ایښودلو خبری راځی تر څو له هغه څخه راښکاره شی هغه قوم چی په طبیعی ډول(طریقه) سره سخت متمرد او سرکش دی له هغو ځینی افرادو څرنګه د الله تعالی خبری آوریډلی دی؟ او د هغه په مقابل کښی لکه موم غوندی پاسته شوی دی او غاړه ئی کیښودلی؟

وَاذْصَرْفًا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصَبُوا لَكُمَا قِصَىٰ وَلَوْ إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُّنْذِرِينَ^(٢٩)

او یاد کړه (هغه وخت ای محمده!) کله چی وګرځول مونږ تاته یو تولی له پیریانو څخه چی غوږ به ئی ایښود قرآن ته پس کله چی حاضر شول دوی (دی قرآن ته) وویل دوی په منع خپل کښی چپ شی تاسی ای پیریانو بیا کله چی تمام شو (د قرآن تلاوت) بیرته وګرځیدل قوم خپل ته ویروونکی (له عذابه که هم هغسی کافران پاتی شی)

تفسیر: له محمدی بعثت څخه پخوا ځینو پیریانو ته لږ څه آسمانی خبری رابښکاریدی کله چی زمونږ په پیغمبر باندی د وحی راتلل شروع شو دا سلسله تقریباً بنده شوه او په ډیر کثرت د شهاب سره ویشتل شروع شو پیریانو ته دا خیال ولوید چی هرومرو (خامخا) کومه نوی خبره پېښه شوی ده چی د هغی په وسیله آسمانی پېښی کلکی ساتلی او سختی پیری پری دریدلی دی. د دی خبری د پلټنې (تحقیق) دپاره پیریان څو څو لوئی دلی په مشرق او مغرب کښی سره خواره شول له دوی څخه یوه دله (بطن نخله) ته ورسیده چی اتفاقاً هلته زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره له څو تنو اصحابو د سهار لمونځ ادا فرمایه الله تعالی د پیریانو د دی دلی فکر د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د قرآن لوستلو په لوری وگرځاوه د قرآن کریم غږ د هغوی په غوږونو کښی ډیر عجیبه غریبه مؤثر او زړه وړونکی اثر او اغیزه وکړه او د هغه عظمت، هیبت او لوینی د هغوی په زړونو کښی ولویدی او پخپلو منځونو کښی ئی سره وویل «چپ شی!» او د زړونو له کومی څخه ئی واوړئ!» تر دی چی پاک قرآن د هغوی زړونه په خپل لوری ورکش کړل او په دی خبره باندی ئی باور وشو چی هم دا هغه نوی خبره ده چی د هغی په سبب پیریان له آسمانه شړل کیږی. کله چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د قرآن له لوستلو څخه فارغ شو د پیریانو دلی پخپلو زړونو کښی د ایمان او ایقان سوغات نیولی د خپلو تېرو په لوری رهی (روان) شوه. او دا گردی (تولی) خبری ئی هغوی ته وویلی او لارمه ښوونی ئی هغوی ته وکړی. چی مفصلی خبری ئی د (جن) په سورت کښی راغی. له احادیثو څخه رابښکاریدی چی ونی هغوی ته له دی خبرو څخه د الله تعالی په اذن څه اجمالی خبری وکړی او مفصل احوال ئی وروسته له هغه د وحی په ذریعه هغوی ته ښکاره شوه.

لکه چی د (جن) په اوله رکوع کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿قُلْ اِنَّ اِلٰهَنَا سَمِعُكَ مِنَ الْجَنِّ﴾ (آیة - وروسته له دی څخه ډیر پیریان مسلمانان او زمونږ د پیغمبر آخر زمان صلی الله علیه وسلم په مخ کښی مشرف شول او د هغوی ډیری مرکی (وفود) د دین د احکامو د زده کولو دپاره راغلی.

(خفاجی) د روایتو په بناء دعوی کوی چی شپږ ځلی زمونږ د پیغمبر په حضور کښی پیریان مشرف شوی دی نو ځکه هغه اختلافات چی د پیریانو د شمیر یا د نورو امورو په نسبت شته هغه گرد (تول) د واقعاتو په تعدد او په بیا بیا پېښیدو باندی حمل کاوه شی.

قَالُوا يَوْمَئِذٍ اِنَّا سَمِعْنَا كُتُبًا اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى

وویل دوی ای قومه زمونږ بیشکه مونږ وامووریده داسی یو کتاب چی نازل کړی شوی دی وروسته له موسی

تفسیر: په پخوانیو کتابونو کې چې د حضرت موسیٰ علیه السلام کتاب (توریت) غوندې بل کتاب، احکام، او شرایع لرونکي نه وو چې د بنی اسرائیلو گردو(تولو) انبیاءو په هم هغه باندې عمل کاوه. حضرت مسیح علیه السلام هم دا فرمایلي چې زه د توریت د بدلولو دپاره نه یم راغلی بلکه د هغه د پوره کولو دپاره راغلی یم. د حضرت سلیمان علیه السلام په وخت کې چې په پیریانو کې هم دا توریت مشهور وو، نو ځکه په دې ځای کې چې د هم هغه په لوري اشاره شوی ده. په توریت کې چې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په نسبت کومه وینا چې لیکلې شوی ده مضمون ئی دا دی «ای موسیٰ! تا غوندې یو بل نبي معبوثیږي».

مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

په دې حال کې چې تصدیق کوونکي موافق دي له هغو (کتابونو) سره چې پخوا له دې نه وو

تفسیر: ښایي په هغه وخت کې چې د پاک قرآن هغه برخه چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لوستله د هم داسې مضمون لرونکي وه. یا به له قرینو څخه پوهیدلی وی.

يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٧﴾

لیاره ښیي حق دین ته او لیاری سمی ته

تفسیر: یعنی رښتیني عقیده او د عمل سمه لاره.

يُقِيمُوا آدَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ

ای قومه زموږ! قبول کړئ تاسې قول د بلونکي د الله او ایمان راوړئ په ده باندې

تفسیر: یعنی د هغه خبره ومنئ! چې د الله تعالیٰ په لوري مو بولي او د هغه په رسالت باندې یقین ولرئ!.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ

چی مغفرت کری (الله) تاسی ته گناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی هغه گناهونه چی د کفر په حالت کښی مو کری دی اوس به د اسلام له برکته هغه گردد (تول) درمعا فیرو او پس له دی نه به بل دفتر شروع کیږی. خو په یاد ئی ولری چی دلته د (حق الله) گناهونو ذکر دی او د حقوق العباد معافی له دی څخه څه نه ښکاری.

وَيُجْزِكُمْ مِّنْ عَذَابِ آلِ يَوْمٍ ۖ وَمَنْ لَا يُحِبِّ دَارِئِ اللَّهِ فَلَيْسَ
بِشُعْبَرٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهَا أَوْلِيَاءُ ۖ

او خلاص به کری (الله) تاسی له عذاب دردناک څخه او هغه څوک چی ونه منی (بلنه د) بلونکی د الله پس نه به وی عاجز کوونکی (د الله په تېښته سره) په ځمکه کښی (بلکه هیچیری) او نه به وی ده ته بی له هغه (الله) څخه دوستان مددگاران

تفسیر: یعنی نه دوی پخپله په تېښتیدلو سره د الله له ویشتلو څخه ځان ژغورلی (بچ کولی) شی او نه ئی بل څوک ژغورلی (بچ کولی) شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي د «فی الارض» له قید څخه دا ښکاری چی د پښتو له خوا (شیطانان) شړل کیږی او د ځمکې په لوری تېښتی.

أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۖ أُولَئِكَ رَوَّاءُ أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْ يَخْلُقْهُنَّ

دغه کسان په گمراهی ښکاره کښی دی. آیا نه وینی فکر نه کوی (منکران د بعث) چی بېشکه الله هغه (ذات) دی چی پیدا کری ئی دی آسمانونه او ځمکه حال دا چی نه دی ستړی شوی په پیدا کولو د هغوی کښی

تفسیر: په دی لفظ کښی د یهودانو د دی عقیدې تردید دی چی ویل به ئی «الله تعالی» په شپږو ورځو کښی ځمکه او آسمان پیدا کړل او په اوومه ورځ کښی ئی هوسانی (آرام) وفرمایله (العیاذ بالله) آیا نه دی الله

يَقْدِرُ عَلَىٰ أَنْ يُخَيِّجَ الْمُؤْمِنَ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾

قادر په دې باندې چې ژوندی کړی مری؟، بلکه قادر دی بیشکه دغه (الله) پر هر څیز باندې (چې اراده و فرمائی) ښه قادر دی (چې غینې ئی بعث بعد الموت دی)

تفسیر: یعنی لوی عذاب به وروسته له مر کیدلو څخه وی. تاسو په دې چرت (خیال) کېږئ مه اوسئ چې وروسته له مړینې څخه بیا ژوندون چیرې دی؟ الله جل جلاله ته دا کوم گران کار نه دی د ځمکې او د آسمان په پیدا کولو کېږي هیڅ ستړی شوی نه دی نو آیا ستاسې دا دوهم ځلی پیدا کول کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته آسان دی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبَّنَا

او یاده کړه هغه ورځ چې وړاندې به کړل شی هغه کسان چې کافران شوی دی په اور باندې (وبه ویل شی دوی ته) آیا نه وو دغه (عذاب) حق رښتیا نو وبه وائی چې هو! حق او رښتیا ده قسم دی زمونږ په رب زمونږ

تفسیر: یعنی په هغه وخت کېږي به ویل کېږي چې آیا دوزخ شته او د هغه عذاب رښتیا دی؟ په پای (آخر) کېږي به گرد(تول) خبر او ذلیل کېږي او داسې اقرار به وکړي چې بیشکه واقعی دی! او مونږ په غلطه سره له هغه څخه انکار کاوه. نو په دغه وخت کېږي الله اجل واعلیٰ شانه واعظم و اکرم برهانه به د پرښتو په ژبه دغو منکرینو ته داسې فرمائی چې «ښه! اوس د خپلو هغو انکارونو او د تکذیب مزې وځکئ!» لکه چې اوس راځی.

قَالَ قَدْ وَقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٢٧﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَأَمْرٍ

فرمائی نو وځکئ تاسې عذاب په سبب د هغه چې وئ تاسې چې کافران

کیدلی. نو صبر کوه ته لکه چی صبر کری وو خاوندانو د عزم تینگ ودریدلو (په حق) له رسولانو او تلوار مه کوه (په غوښتلو د عذاب) دوی ته

تفسیر: یعنی کله چی ښکاره شوه چی د منکرانو سزا ورکول که په دنیا کېنې وی یا په آخرت کېنې یو ضروری امر دی. تاسی د دوی په معاملو کېنې تلوار ونه کړئ! بلکه تر ټاکلی (مقرر) نیتې پوری صبر وفرمایئ لکه چی نورو اولوالعزمو رسولانو همت لرونکیو او تینگ ودریدونکیو پیغمبرانو به صبر کاوه.

تنبیه: ځینو اسلافو ویلی دی چی گرد(تول) اولوالعزم پیغمبران همت لرونکی وو. خو په عرف کېنې پنځه پیغمبران په خصوصی دول(طریقه) ویل کیږی. حضرت نوح، حضرت ابراهیم، حضرت موسی، حضرت عیسی، حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالی علیهم وعلی آلهم واصحابهم وسلم اجمعین.

كَانَ هُمْ يَوْمَهُمْ يَوْمَ يَوْمَهُمْ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ ط

ګویا دوی په هغه ورځ کېنې چی ووينی هغه (عذاب) چی وعده ئی ورسره کوله شی نه دی دیل کړی (په دنیا کېنې) مگر یو ساعت یوه ګری له یوې ورځې څخه

تفسیر: یعنی په دنیا کېنې هیڅ دیل او تاخیر پکېنې نه دی شوی یعنی اوس خو دیل او تاخیر درښکاری او درګرده وائی چی ولی هغه عذاب ژر نه رارسیدی خو په هغی ورځې کېنې به وپوهیږی چی هغه عذاب ډیر ګرندی راغلی دی. او په دنیا کېنې هغوی فقط یو ګری ژوندون کړی دی. یا به د قبر د هستوګنی موده ورته یو ګری معلومیږی. دا یوه عمومی قاعده ده چی تیره شوی موده ډیره لږه ښکاری په تیره بیا د سختی او مصیبت په وخت کېنې د عیش آرامی ډیره موده خورا(ډیر) لږه په نظر ښکاری.

بَلَّغْهُمْ قَهْلَ يَهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ع

دغه (قرآن) پند رسوونه دی نو آیا هلاک به کړ شی (بلکه نه هلاک کیږی) مگر قوم فاسقان سر غروونکی (له احکامو د الله)

تفسیر: یعنی مونږ د نصیحت خبری تاسی ته دررسولی او د ښو او بدو لیاری مو درښوولی دی اوس هر هغه چی دا پند نه آوری هم هغه به تباه او پناه کیږی. زموږ له خوا د حجت اتمام

شوی دی. مونږ هیڅوک بی قصوره نه نیسو هم هغه سری خرابوو چی په خرابی پسی ئی ملاوی ترلی وی.

تمت سورة الاحقاف

سورة محمد صلى الله عليه وسلم مدنية الا آية ۱۳ فنزلت في الطريق في اثناء الهجرة وهي

ثمان و ثلاثون آية و اربع ركوعات رقم تلاوتها

(۴۷) تسلسلها حسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة الحديد

د «محمد» صلى الله عليه وسلم سورت مدنی دی، پرته(علاوه) له ۱۳

آيته شخه چی د هجرت په لیاره کبی نازل شوی دی (۳۸) آيته

۴ رکوع لری، په تلاوت کبی (۴۷) او په نزول کبی (۹۵) سورت دی وروسته د «الحديد» له سورت شخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الَّذِينَ كَفَرُوا وَاصْطَادُوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کړی ئی دی (خلق یا منع ئی راوړی ده) له لیاری د الله (اسلام) نه

تفسیر: لکه چی د کفارو د مشرانو دا عادت وو چی په ځان، مال او اولاد او نورو شيانو سره ئی په دی لیاری کبی کوشش کاوه.

أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ

خراب (ابته) کړی دی (الله نیک) عملونه د دوی

تفسیر: یعنی هغه چاری چی دوی ښی گنلی دی د ایمان د نه لرلو په سبب هغه نه منلی کیږی بلکه له هغو شخه ځینی چاری د عتاب موجب گرځی. لکه د اسلام د نه خوړیدلو په لیاره کبی د پیسو لگول.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ۝

او هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (کارونه) او ایمان
ئې راوړی دی په هغه (قرآن) چی نازل کړی شوی دی پر محمد او هغه حق
(دین) دی له (نژده د) ربه د دوی وېه رږوی له دوی څخه (الله) گناهونه د
دوی او ښه به کړی (الله) حال د دوی.

تفسیر: یعنی خراب عادتونه به الله جل جلاله له هغو څخه لری، او د هغوی احوال به ښه کوی
چی ورځ په ورځ په ښه والی کېږي پرمخ تګ کوی او په آخرت کېږي د هغوی له گناهونو څخه
تیرېږي او ښه ورځ ورکوی. حضرت شاه صاحب لیکي «په پخوا زمانه کېږي گرد(تول) خلق د
پوه شریعت په منلو باندی مکلف نه ؤ خو اوس گردی(تولی) دنیا ته یو حکم، دین او رشتیا
دین هم دا دین دی. مسلمانان هم ښه او خراب کارونه کوی او کافران هم خو د دی حق دین له
منلو څخه دا گناه(فائده) او قبولیت لاس ته راځي چی نیکی ئی پاتی کیږي او خرابی ئی بښلی
کیږي او د نه منلو دا سزا ده چی نیکی ئی بریاده او گناه ئی لازمه ده».

ذَلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ۝

دغه (د کفارو د ښو اعمالو تخریب او د مسلمانانو د بدیو مغفرت) په سبب
د دی دی چی بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی متابعت ئی کړی دی
د باطل (د شیطان) او بیشکه هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی متابعت ئی
کړی دی د حق (قرآن) له جانبه د رب د دوی هم داسی (په مثل د دی
بیان) بیانوی الله خلقو ته مثالونه (احوال) د دوی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ خلقو ته داسی ښه ښکاره د هغوی د ښو او بدو احوال وړښولې او په
گردو(تولو) خبرو باندی ئی پوه کړی دی تر څو د باطلو خوښولو نحوست او شامت او د حق
منلو برکت او کرامت د هغوی په زړونو کېږي په ښه ډول(طریقه) سره کینی.
هر کله چی الله تعالیٰ حقوالی د مؤمن او باطلوالی د کافرو بیان کړ، اوس د کافرو بیان دی

یعنی چی داسی ورسره مناسب دی لکه چی فرمائی:

فَاذْقِيَهُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتّٰى اِذَا اَخْتَضَّتْهُُمْ
فَسُدُّوا السُّوْا قَامَامًا بَعْدَ وَاَمَّا فِدَاءٌ

نو کله چی مخامخ شوئ (په جنگ کښی) له (هغو کسانو) سره چی کافران شوی دی نو ووهئ وهل د ورمپوونو (د هغو) تر هغه پوری چی ښه ډیر مو ووژل دوی او پری غالب شوئ نو (وترئ دوی) بیا سخت محکم کړئ ترل (د دوی چی در څخه خلاص نشی) پس بیا یا احسان ورسره وکړئ احسان کول وروسته (له بندی کولو او ترلو ئی) او یا تاسی فدیہ کړئ دوی فدیہ کول (په عوض ئی مال واخلي یا مسلمانان بنديان راخلص کړی)

تفسیر: یعنی د حق او باطل مقابله تل وی کله چی د مسلمانانو او کافرانو په منځ کښی جنگ شروع شی نو مسلمانانو ته ښائی چی په هغه کښی په ډیره میرانه او بهادری سره توره وکړی. د باطل زور هلته ماتپیری چی خورا (ډیر) شریر سری ووژلی شی او د هغوی دلی ورماتی شی نو څکه د جنگ او جگری په ډگر کښی لټی، بی زړه توب، ویره، توقف، تردد او تیښته خورا (ډیر) بد کار دی. پر مسلمانانو باندی لازم او ضرور دی چی د الله تعالی د دښمنانو په ورمپوونو وهلو کښی بیرہ (تلوار) وکړی او د دوی د وینی توپولو څخه وروسته کله چی د هغوی قوت دج (دبډبه) ماته شی او زور ئی پاتی نشی نو هلته د هغوی بندی سائل هم کافی دی. د جزء ۱۰ (الانفال) په نهمه رکوع ۶۷ آیت کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿لَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ اَسْزِيْ لَهٗ اَسْرٰى حَتّٰى يَشْفِيَ فِي الْاَرْضِ﴾ دا قید او بند ممکن دی چی د هغوی دپاره یو لوی عبرت او ویښتوب شی او دوی ته د مسلمانانو له دی نژدی والی څخه داسی یوه گټه (فائده) په لاس ورشی چی په خپل او د مسلمانانو په حال او احوال باندی په ښه شان ځانونه پوه کړی او پخپل وړاندی او وروسته باندی فکر ووهی او ورو ورو هغوی د حق او صداقت لیاره غوره او له اسلامی تعلیماتو څخه گټور شی. بیا که مو مصلحت وشي نو بی له کومی معاوضی د احسان په ډول (طریقه) هغه خوشی کړئ. په دی ډول (طریقه) ښائی چی ډیر افراد زموږ له دی ښو رشو (اخلاقو) څخه متاثر شی او زموږ د اسلام په لوری راغب وگرځی. او زموږ له دین سره مینه او محبت پیدا کړی. داسی هم کولی شئ چی نغدی فدنی ورځنی واخلي یا ئی د مسلمانانو له بنديانو سره مبادله کړئ په دی دوو هر یوی کښی ډیری گټی او راز راز (قسم قسم) فائدی شته لنډه ئی دا که دا د جنگ کافر بنديان د هغوی د وطن او هیواد په لوری لپیئ دوه صورتونه لری:

(۱): په معاوضه باندی خوشی کول.

(۲): بی له معاوضی پریښودل. په دی دواړو کښی هر یو چی اسلامی تولواک (باچا) ته ښه ښکاریږی او اصلح وی هم هغه دی غوره او اختیار کړی. زمونږ حنفيانو په مذهب په فتح القدير شامی او نورو لویو کتابونو کښی داسی روایتونه شته که د دی کافرو بنديانو (قیدیانو) د دوی د هیواد په لوری بیرته لیږل مصلحت نه وی بیا دری صورتونه لری:

(۱): ذمی دی وگرځول شی او د یوه رعیتی په توګه (طریقه) دی ساتل کیږی.

(۲): ودی وژلی شی

(۳): مریی دی وگرځول شی

په احادیثو کښی د کافرو د بنديانو د وژلو په نسبت ډیر ممانعت شوی دی او د هغوی وژل فقط په خاصو وختونو کښی جائز ټاکلی (مقرر کړی) شوی دی او هغه هم کله چی هغه کافر بندي (قیدی) د داسی کومی درنی گناه مرتکب شوی وی چی د هغی جزاء او هیداد په بل کوم شی باندی چی تر وژلو څخه لږ وی نشی کیدی نو په مریی وگرځولو یا په ذمی درولو کښی هیڅ یو ممانعت نشته.

حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا

(جنگ ورسره کوئ) تر هغه پوری چی کیږدی (جنگیالیان د) جنگ ولسی خپلی

تفسیر: یعنی د دی حرب، ضرب، قید او بند سلسله به تر هغه پوری جاری وی تر څو چی خپله وسله کیږدی او جګړه بنده شی.

ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرْنَا مِنْهُمْ وَالِئِنْ لَبِيتُمْ بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ

دغه (حکم د الله په دوی کښی) دی او که اراده فرمایلی وی الله (د بدل اخیستلو) نو خامخا به بدل اخیستی ؤ الله له دوی څخه (بی له جنگه) ولیکن (امر ئی درته وکړ په جهاد له دوی سره) لپاره د دی چی ازموینه وکړی الله د ځینو ستاسو په ځینو نورو (په جنگ کښی)

تفسیر: یعنی الله قدرت لری چی پر دی کافرانو باندی کوم آسمانی عذاب نازل کړی او لکه عاد او ثمود غوندی دوی هم هلاک کړی. خو د جهاد او قتال له مشروعیت څخه د بندګانو امتحان مقصود دی او الله دوی ازموئی چی څوک د الله په پاک نامه باندی خپل نوم، نهان، ځان مال، اولاد او نور شیان جاوروی (قربانوی)؟ او د کفارو په مخکښی څومره مسلمانان له تنبیهی کاروائیو

غخه ویبھیڑی؟ او غومره کسان له دی مهلت غخه فائده اخلی چی الله تعالیٰ هغوی ته ورکری دی او هغوی لکه پخوانی قومونه یو خللی په سزا نه رسوی او نه ئی استیصال کوی.

وَالَّذِينَ قَاتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالُهُمْ ۖ سَيَهْدِيَهُم وَيُضِلُّهُم بِالْهَمِّ ۝

او هغه کسان چی وژلی شوی دی په لیاره د الله کښی پس له سره به ضایع نه کړی (الله) عملونه د دوی ژر به سمه لیاره وښیی دوی ته (الله په دنیا او په آخرت کښی) او ښه به کړی حال د دوی (په دارینو کښی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی د الله جل جلاله په لیاره کښی شهیدان کیږی اگر که په ښکاره ډول (طریقه) سره دوی پاتی او ناکام په نظر راځی خو په رښتیا سره هغوی بریالیان (کامیاب) دی الله تعالیٰ د هغوی چاری نه ضایع کوی بلکه د کار په پای (آخر) کښی د هغوی هغه ربرونه (تکلیفونه) گتور کیږی او دوی ته د جنت په لوری لیاره ورکوی او د آخرت په گردو (ډولو) منازلو او مواقعو او واقعو کښی د هغه حال ښه کوی.

وَيَدْخُلُهُمُ الْجَنَّةُ عَرَفَهَا هُمْ ۝

او داخل به کړی (الله) دوی په جنت کښی چی معلوم کړی دی (الله) دغه (جنت) دوی ته

تفسیر: یعنی په هغه جنت کښی داخلېږی چی د هغه احوال دوی ته د انبیاء علیهم السلام په ژبه او د خپلو صحیحو وجدانو په ذریعه ورښکاره شوی دی وروسته له دی نه چی هلته ورسېږی هر جنتی د خپلی هستوگنی ځای پخپله پیژنی او د هغه د زړه کشش به په هم هغه لوری وی چی د هغه د هستوگنی دپاره ټاکلی (مقرر) شوی دی.

تنبیه: ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د (عرفها لهم) معنی (طیبا لهم) اخیستی ده. یعنی جنت هغوی ته هسی خوشبوئی وربندی (ورنولی) چی د هغه د هغو ښو وړمو په وسیله به پیژندگلو دی دوی ته آسانېږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ تَوَضُّعًا لِّلَّهِ يَنْصُرُكُمْ وَيُذِيقُ الْإِنَّمَانُ ④

ای هغو کسانو چی ایمان نی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) که مددگاری وکړئ تاسی له (دین د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وکړی (الله) له تاسی سره (په غلبه پر دشمن) او ثابت به کړی قدمونه ستاسی (په غای د جنگ)

تفسیر: یعنی په جهاد کښی به د الله جل جلاله په مرسته (مدد) ستاسی قدمونه ټینګ پاتی کیږی او د اسلام په اطاعت کښی به ثابت قدم اوسیږئ چی د هغه په نتیجه کښی به مو په «صراط» کښی ثابت قدمی په برخه شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که الله جل جلاله وغواړی نو گرد(تول) کافران به مسلمانیدي خو داسی نه غواړی او خپل بندگان آزمویي خو کله چی بنده خپله ملا وتړی او په یو کار باندی له زړه لاس پوری کړی نو الله جل جلاله هم مرسته (مدد) ورسره کوی».

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسَا لَهُمْ وَأَسْلُ أَعْمَالُهُمْ ⑤

او هغه کسان چی کافران شوی دی پس هلاکوالی شرمول دی دوی ته (له الله) او عبث خراب به کړی (الله خامخا نیک) عملونه د هغوی

تفسیر: یعنی هسی چی د مسلمانانو قدمونه ټینګوی پرته (علاوه) له هغه د کفارو په پښو کښی ریدیدل او په زړونو کښی ئی ویره غورځوی. او هسی چی مسلمانانو ته د الله تعالی له لوری مرستی (مدد) رسیږی د کافرانو کارونه خراب او ابته کیږی.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ⑥

دغه (هلاکوالی او د دوی د اعمالو تخریب په سبب د دی چی) بیشکه هغوی بد گنلې دی هغه (قرآن) چی نازل کړی دی الله (پر محمد باندی) پس الله عبث کړل (نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: یعنی کله چی هغوی د الله جل جلاله خبری نه آوری نو الله تعالی به څرنګه د هغوی کارونه خوښوی. او هغه شیز چی د الله تعالی په دربار کښی نامنلی وی هغه به خوشی چتی (فضول) او بیکاره څیز وی.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ دَرَأَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْكُفْرَ إِنَّ أَمْثَالَهُمْ ⑩

آیا پس نه گرهی دوی په ځمکه کښی پس چی وگوری دوی (په نظر د عبرت سره) چی څرنگه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی څخه وو، هلاک راوست الله په دوی باندی او شته دپاره د کافرانو مثلونه (حالونه د هلاکت د پخوانیو کفارو).

تفسیر: یعنی په هم دی دنیا کښی وگورئ چی منکرانو ته څه پیښیږی؟ او د هغوی گرد(تول) تدبیرونه څنگه په ځمکه لویږی؟ آیا په دی ورځو کښی به هغوی لره داسی سزاوی نه ورکولی کیږی؟

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكُفْرَ لَكُمْ ⑪

دغه (نصرت د مؤمنانو اهلاک د کافرانو په سبب د دی دی چی) بیشکه الله دوست مددگار د هغو (کسانو) دی چی ایمان ئی راوړی دی او بیشکه چی کافران نشته (هیڅ) دوست مددگار دوی لره.

تفسیر: یعنی الله تعالی د مؤمنانو او صالحانو رفیق دی چی په تا کلي(مقرر) وخت کښی له هغوی سره مرستی(مدد) کوی. د کافرانو هسی ملگری به څوک وی چی د الله تعالی په مخکښی ودریږی. د احد په غزوه کښی به ابوسفیان داسی چغی وهلی «لنا العزى ولا عزى لكم» زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی تاسی ئی جواب داسی په لور(اوچت) غږ سره ووايئ «الله مولانا ولا مولی لكم»

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا
تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ⑫

بیشکه الله داخل به کړی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی

بِه (عملونه) په جنتونو کښې چې بهیږي به له لاندې (د ونو او مانڼو د هغو غلور قسمه) ویالې او هغه کسان چې کافران شوی دی (لږ) نفع اخلي دوی (په دنیا کښې) او خوراک به کوی لکه چې خوراک کوی چارپایان او اور (د دوزخ) غای د ورتلو (او کور د اوسیدو دی) دوی لره

تفسیر: یعنی د دنیا سامان غوندې او له ډیر حرص لکه بهائم غوندې گرځي، خوری او مزی کوی او د خپلو اعمالو له نتایجو څخه نه دی خبر چې د دوی د خوړلو او غښلو پای (آخر) به څه کیږي؟ ښه دی دلته په دنیا کښې دی خو ورځی مزی او چرچی کوی په آخرت کښې دوی ته د اور کور تیار دی.

وَكَايْنٍ مِّنْ قَرْيَةٍ أَشَدَّ قُوَّةً مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ
أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾

او ډیر له (اهل د) کلیو نه چې هغوی به ډیر سخت محکم وو له جهته د قوت نه له (اهل د) کلی ستا نه هغه (کلی) چې ئی تری ایستلی ئی ته (ای) محمده! اهل د هنی قریې) هلاک مو کړل هغوی پس نه به ؤ هیڅوک مدد کوونکی هغوی سره (په دفع د عذاب کښې)

تفسیر: یعنی هغو قوم ته چې په زور او قوت کښې د مکې معظمې له خلقو څخه ډیر لوړ (اوچت) ؤ سخت هیدادونه او سزاوی ئی ورکړی دی، چې د هغوی مرستی (مدد) ته هیڅوک حاضر نه شول. نو بیا دوی په کومی خبری دومره مغرور دی.

تنبیه: له ﴿مِّنْ قَرْيَةٍ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ﴾ څخه مراد مکه معظمه ده چې خلقو ئی داسی حرکات وکړه چې د هغوی په سبب زمونږ لوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه خپل محبوب او مالوف ښار پرېښود. په حدیث کښې راغلی دی چې حضرت محمد رسول الله مبارک د وتلو په وخت کښې مکه معظمه ئی مخاطبه کړه وی فرمایل «خدائیگو چې ته له گردو (تولو) ښارونو څخه الله تعالیٰ او ماته محبوبه ئی که زما تېر زه له تا څخه نه ایستلی نو زه به هیڅ کله له تا څخه نه جلا (جدا) کیدم».

أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ يَتِيئَةٍ مِّن رَّبِّهِ كَمَن رَّبَّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلٍ
وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٤﴾

آیا نو هغه چی وی په ښکاره حجت (لیاری) له (جانبه د) رب خپل نه په شان د هغه دی چی ښائسته کړی شوی دی ده ته ناکاره کار عمل د ده او متابعت ئی کړی وی د هواؤ خپلو (بلکه نه دی سره برابر)

تفسیر: یعنی یو سری په ډیر خلاص زړه سره او په ډیره پوه او بصیرت سره د صداقت په ارت او صاف سړک باندی بی له اندیښنی رهی(روان) دی او بل په تیاره کښی لویدلی درگړده بدرئ کوی (تکری خوری) او د تور او سپین او د نیکو او بدو هیڅ تمیز نشی کولی تر دی چی له خپلی بی تمیزئ څخه ښه او بد هم نشی پیژندلی او د خواهش په پیروی کښی هسی دوب تللی دی چی سر له پښو څخه نشی جلا(جدا) کولی نو آیا د دی دواړو پای(آخر) او انجام به یو شان وی؟ داسی به هیڅ کله نه کیږی څکه چی د حق تعالی د حکمت او د عدل له شان څخه منافی دی.

مَثَلُ الْحَجَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَرُ مِنْ تَاءٍ غَيْرِ إِنْ

مثل صفت بیان د جنت هغه چی وعده ئی کړی شوی ده له پرهیزگارانو سره ، په هغه کښی ویالی دی له اوبو چی نه به وی بد خوندی (بدلیدونکی په مزه او بوی کښی)

تفسیر: یعنی له ډیرو ځنډیدلو (ایساریدلو) یا د کوم شی له گډیدلو څخه د هغوی بوی او وړم نه خرابیږی له شهدو څخه ډیری خوری او له شودو څخه ډیری سپینی وی هیڅ ډول(طریقه) تغیر او بدخوندی په کښی نه پیښیږی بلکه تل به صافی خوری وی.

وَأَنْهَرُ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ

او ویالی دی له شودو چی نه به وی متغیری (مزه ئی بلکه صاف او خونډوره ده) مزه د هغو

تفسیر: یعنی نه ښائی د هغو قیاس د دنیا په شودو باندی وکړ شی په دی شودو کښی سره له تیریدلو د زیات مدت څه تغیر او فرق نه پیدا کیږی بلکه تل به صافی خوری وی.

وَأَنْهَرُ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ

او ویالی دی له شرابو چی مزه ورکونکی دی (هغه) غښونکیو ته

تفسیر: یعنی د جنت په شرابو کېښی به یو صاف لذت او ښه خوند او مزه وی نه په کېښی نشه وی او نه ماتیدل، او نه سر گرځیدل او نه بل کوم تریخ والی او نه څه عیب او نقصان پکېښی لیده کېږي.

وَأَنْهَرَمِنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى

او ویالی دی له شاتو (کښین) صفا کریو شویو (له خیریو نه)

تفسیر: یعنی صاف او شفاف شات چی تکرر چیری حتی د یوه نری څک ښه به هم په کېښی نه ښکاری.

تنبیه: دلته د څلورو قسمو ویالو ذکر شوی دی چی په دوی کېښی اوبه داسی یو غځیز دی چی د انسان ژوند په هغوی باندی تړلی دی. او شودی د لطیفی غذا کار ورکوی. شراب د خوښی او د نشاط غځیز دی. او شهدو ته ئی «شفاء للناس» فرمایلی دی.

وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ

(او شته) دوی ته په دغه (جنت) کېښی له هر راز (قسم) میوو

تفسیر: له مشروباتو څخه وروسته ئی د دی ماکولاتو ذکر وفرمایه.

وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ ۚ كُنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا

او مغفرت له (طرفه د) رب د دوی (آیا دغه خښتن (خاوند) د نعمتونو) په شان د هغه دی چی تل دی په اور د دوزخ کېښی او ورځښولی به شی پری

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی کردی (تولی) خطاوی ښی او په جنت کېښی به ئی داخلوی. د جنت له ننوتلو څخه وروسته به هیڅ کله د خطاؤ ذکر نه کېږي چی د هغوی د خپګان سبب شی. او وروسته له هغه به هم د کومی خطا پوښتنه تری نه کېږي.

مَاءٌ حَبِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾

اوبه ډيری تودی پس پری به کړی (توتی توتی به کړی دغه اوبه) کولمی د دوی (بلکه دوی سره هېڅکله برابر نه دی)

تفسیر: یعنی کله چی ایشیدلی اوبه پر دوزخیانو باندی وغځولی شی نو کولمی به ئی پری کیږی او د باندی رالویږی. «اعاذنا الله منه»

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفًا ۚ

او ځینى له دغو (کفارو) څخه هغه دى چې غوړ پردى تاته تر هغه پورې هر کله چې بهر ووځی دوى له نزده د تا څخه نو وائی هغو کسانو ته چې ورکړی شوى دى ورلره علم څه وویل (محمد) اوس (په دى ساعت کښی)

تفسیر: پورته د مؤمنانو او د کافرانو حال بیان شو. په دى آيت کښى د هغه راز(قسم) کافرانو حال بیانېږی چې هغه ته منافق وايه شی يعنى په ښکاره ځان په مسلمانانو کښى گډوى او په پټه کښى له هغه څخه انحراف کوی. يعنى دا خلق په ښکاره ډول(طريقه) د پیغمبر صلى الله عليه وسلم خبری ته غوړ نیسی خو په زړه کښى ورته توجه نه کوی او نه ئی په یادوى او نه پری پوهیږی، کله چې له مجلس څخه د باندی ووځی نو پوهانو ته وائی چې دغه سړى حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم اوس څه وویل؟ ښائی له دى پوښتنى څخه به د دى خبری تعریض وی چې مونږ د هغه خبری د اعتناء وړ(لائق) نه بولو او غوړ ورته نه ږدو او نه ورته متوجه کیږو. یا څه حکم ئی وفرمایه زموږ ورته ښه فکر نه وو یا خو مونږ پری هېڅ پوه نشو.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾

دوى هغه کسان دى چې مهر وهلى دى الله په زړونو د دوى (چې تينگ په کفر ولاړ دى) او متابعت کړى دى دوى د هواؤ خپلو (په نفاق کښى)

تفسیر: يعنى د دى راز(قسم) نالائقو حرکتونو اثر او اغیزه دا کیږی چې الله تعالى د هغوى په زړونو باندی مهر لکوى او بیا دوى ته د نیکی توفیق هېڅ نه پاتى کیږی او یواځی پر خپلو

غوښتلو (خواهشو) پسی درومی او پیروی ئی کوی.

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿۱۷﴾

او هر څه هغه کسان چی سمه لپاره ئی موندلی ده زیات کړی دی دوی ته (الله یا قرآن) هدایت بصیرت او ورکړی ده (الله) دوی ته پرهیزگاری د دوی.

تفسیر: یعنی د هدایت د لپاری د تگ اثر او اغیزه دا کیږی چی سری ورځ په ورځ په هدایت کښی ترقی او پرمخ تگ کوی او د هغه پوه، سد (هوش)، عقل، پرهیزگاری او اتقاء زیاتیږی.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرُهُمْ ﴿۱۸﴾

پس انتظار نه کوی دوی مگر د قیامت چی رابه شی دوی ته ناڅاپه نو په تحقیق راغلی دی علامی نښی د هغه (قیامت) پس بیا څرنگه به (نفع ورسوی) دوی ته هغه وخت چی راشی دوی ته (قیامت) پند آخیستل توبه ایستل د دوی.

تفسیر: یعنی د قرآن نصیحتونه، د پخوانیو قومونو عبرت لرونکی قصی، د جنت وعدی، او د دوزخ وعیدونه ئی گرد(تول) واوریدل اوس د هغو د منلو دپاره د کوم وخت په انتظار کښی دی؟ آیا دی خبری ته دوی سترگی نیولی دی چی قیامت ناڅاپه د دوی په سر باندی ودریږی؟ د قیامت څو علامی او نښی خو اوس هم راښکاره شوی دی خو کله چی پخپله قیامت راودریږی نو هلته به دوی ته د پوهنی د حاصلولو وخت کله پاتی وی، یعنی د هغه وخت منل او پوهیدل چتی(فضول) او بیکاره دی ځکه چی په هغه باندی نجات او ژغوریدل(بچ کیدل) نه حاصلیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د قیامت علامه او لویه نښه زموږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم پیدا کیدل دی، چی گرد(تول) پیغمبران د هغوی په انتظار کښی وو. کله چی دوی مبعوث وگرځیدل او د تخلیق اصلی مقصود حاصل شو نو اوس یواځی د قیامت راتگ پاتی دی» په حدیث کښی راغلی دی چی نبی کریم صلی الله علیه وسلم خپله مساوکه گوته «انگشت شهادت» او منځنی گوته «انگشت وسطی» سره درولی او هغوی ته ئی اشاره کړی وئی فرمایل «انا والساعة کھاتین، زه او قیامت لکه داسی یو» گواکی زه له قیامت څخه دومره وړاندی راغلی یم لکه چی منځنی گوته له مساوکی گوتی څخه جگه (وچته) ختلی ده د «صحیح مسلم»

په شرح کښې مونږ په دې باندې پوره لیکل کړی دی. دلته د هغه د بیا لیکلو ځای نشته.

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

نو پوه شه (ای مخاطبه) شان دا دی چې نشته هیڅ برحق معبود مگر یواځې الله دی او مغفرت بښنه غواړه د گناه خپلې او دپاره د مؤمنانو سړیو او مؤمناتو ښځو

تفسیر: د هر سړی ذنب (گناه) د هغه له مرتبې سره سمه وی د کوم کار دیره ښه خوا پریښودل او لږه ښه خوا غوره کول که څه هم د جواز او د استحسان مرتبه ولری ځینې اوقات د مقرینو په حق کښې ذنب (گناه) گڼل کیږی د «حسنات الابوار سیئات المقرین» معنی هم دا ده. په حدیث کښې راغلی دی چې «نبی کریم صلی الله علیه وسلم به د ورځې سل کرته استغفار فرمایه».

تنبیه: د ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ خطاب هر یوه مخاطب لره دی که خاص نبی کریم صلی الله علیه وسلم مخاطب وی نو مطلب ئی داسی دی چې پر هغه علم باندی ټینگ او قائم اوسه! او تل استغفار وایه!، د «فاعلم» تفریع له ما قبل څخه داسی کاوه شی چې د قیامت له راتگ څخه وروسته هیچا ته ایمان راوړل توبه کول او نور څه گټه(فائده) نه رسوی نو هر چا لره ښائی چه د قیامت له راتگ څخه پنخوا صحیح معرفت حاصل کړی د ایمان او د استغفار په طریقې باندی مستقیم اوسی.

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَّتَابِعُكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ۝

او الله ته معلوم دی ځای د گرځیدلو ستاسی (په ورځ کښې یا په دنیا کښې) او ځای د هستوګنی ستاسی (په شپه کښې یا په آخرت کښې)

تفسیر: په هومره پردو کښې چې وگرځی بیا به جنت یا دوزخ ته ورسیری چې هغه ستاسو اصلی ځای او کور دی.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نَزَّلَتْ سُورَةٌ

او وائی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی ولی نه نازلوه کیږی یو سورت (د قرآن په باب د قتال د کفارو سره)

تفسیر: داسی یو سورت چی په هغه کښی د جهاد اجازه وی.

فَإِذَا أَنْزَلْتُ سُورَةً مُحْكَمَةً

نو پس کله چی نازل کړ شی یو سورت محکم

تفسیر: په داسی محکمو او مضبوطو او ټاکلیو حکمونو باندی مشتمل وی چی نه وی منسوخ شوی او پوره پخپل مهال (وخت) سم رانښته کیږی او معنی ئی دغسی ظاهری چی پکښی بل احتمال نه وی غیر له قتاله.

وَذَكِّرْ فِيهَا الْقِتَالَ رَأَيْتِ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظْرَ الْمَعْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُم

او یاد کړی شوی وی په هغه کښی جنگ نو وینی به ته هغه کسان چی وی په زړونو د دوی کښی ناروغی (د نفاق) گوری تاته لکه کتنه د هغه چا چی بیخودی راغلی وی پر هغه باندی له ویری د مرگ نه پس هلاک دی وی دوی لره

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «مسلمانانو سورت غوښت یعنی د کافرانو له ربرونو(تکلیفونو) څخه چی دیر په تکلیف و هیلې (امیدونه) به ئی کولی که الله جل جلاله د جهاد امر راکړی نو هغه چی زمونږ له لاسه کیدی شی هغه به مونږ وکړو کله چی د جهاد امر راغی، نو پر منافقانو او خامو خلقو باندی دروند شو په ویریدلو او تیغو ختلیو سترگو سره به ئی پیغمبر ته کتل او د حال په ژبی سره به ئی ویل «کاشکی مونږ له دی امر څخه معاف اوسو!» په زیاته ویره کښی د سترگو رونق او ښائستوالی نه پاتی کیږی لکه چی د ځنکدن په وخت کښی د سترگو نور ورک کیږی.

طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَّعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْصِدْقُ اللَّهِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ

طاعت کول (د دوی الله ته) او خبره نیکه کول (تاته غوره دی دوی ته) پس

هر کله چی فرض شی کار (د جهاد) پس که چیری رشتیا ویل کری وی
دوی له الله سره (په اظهار د حرص جهاد ته) نو خامخا به وو دغه رشتیا ویل
بهر دوی ته

تفسیر: په ښکاره سره دا خلق امر منی او په خپلو ژبو سره په اسلام او د هغه په احکامو باندی
اقرار کوی مگر د کار خبره دا ده چی ښائی په عمل سره هم هغوی د الله او د رسول هر امر
ومنی ښی او معقولی خبری وکړی او بیا د جهاد او د نورو زورورو کارونو په مهال (وخت)
کښی د الله جل جلاله رشتینی بندگان ثابت شی نو دا صورت به د هغوی د ښیګڼی (فایدی) او
بهری وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د شرعی حکم له نه منلو څخه
کافریدی، د الله جل جلاله امر په هر صورت کښی ښائی ومانه شی بیا پیغمبر صلی الله علیه
وسلم هم پوهیدی چی دارن سری به څرنگه توره وکړی؟ هو! کله چی زیات تاکید وکړ شی نو
هلته جنگیدل ضروری دی که نه جنگیدونکی ډیر دی».

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتَقَطَّعُوا اَرْحَامَكُمْ

پس آیا نژدی ئی تاسی (ای منافقانو) که چیری بادشاهان او متصرفان شی
یا وګرځیدی (له طاعت د الله او سنت د رسول الله) نژدی ئی دی ته چی
فساد به کوی. په ځمکه کښی او پری به کری تاسی (خپلولی او) قربتونه
خپل

تفسیر: د حکومت او اقتدار په نشه کښی خلق په عمومی دول(طریقه) په اعتدال او انصاف باندی
قائم نه پاتی کیږی او د دوی دنیوی حرص لا زیاتوی بیا د مال او د جاه په کشمکش کښی د
غرض خوښولو جګړی پیدا کیږی چی د هغه وروستی نتیجه داسی شی چی په دنیا کښی عمومی
فتنه او فساد پورته کیږی او یو له بل څخه خپل تعلقات او ایکی پری کوی. حضرت شاه
صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی له خپل ځان په تنګ کیږی او د جهاد آرزو کوی نو که الله
تعالی هم دا تاسی غالب کری او بری درکری نو فسادونه به وکړی»
تنبیه: محقق شیخ الہند قدس الله روحه د «تولیت» ترجمه په حکومت رسیدلو سره کری ده لکه
چی د ډیرو مفسرینو هم دا رایہ ده نورو علماؤ د «تولی» معنی اعراض اخیستی او داسی ئی
مطلب اخلی «که تاسی د الله جل جلاله په لیاره کښی له جهاد کولو څخه مخ واړوی، نو ښکاره
ده چی په دنیا کښی به امن او انصاف پاتی نشی او په ښکاره دول(طریقه) به د فساد، بدامنی
او ناراحتی دوره کیږی» ځینی ئی داسی تفسیر کوی که تاسی له ایمان راوړلو څخه مخ واړوی

نو د جاهلیت د زمانی کیفیت به بیرته راوگرځی او هغه خرابی او فسادونه چی په هغه وخت کښی وو او په ډیری وړوکی خبری باندی به لوئی جگری او شخړی کیدی مری پری کیدی. اړیکی به سره لری کیدی اوس به بیا همغه نقشی قائمپری که په دی آیت کښی خاص منافقینو ته خطاب ومانه شی نو داسی ئی هم مطلب کیدی شی که له جهاد څخه مخ واړوی له تاسی ځنی هم دا هیله(امید) کیدی شی چی له خپلو منافقانه و شرارتونو څخه په ملک کښی شرارتونه خواره کړی او د هغو مسلمانونو چی له تاسی سره ئی خپلوی ده هیڅ پروا ونه کړی او په ښکاره ډول(طریقه) د کافرانو مدد وکړی.

وَلِئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ ﴿٣٧﴾

دا (مفسدان) هغه کسان دی چی لری کړی دی دوی الله (له رحمت) پس نو کانه کړی ئی دی دوی (له آوریډلو د حق نه) او ړندی کړی ئی دی سترگی د دوی (له لیدلو د حق نه)

تفسیر: د حکومت په غرور کښی کانه او ړانده شوی ظلم کوی او ضرر رسوی او د نورو په پوهولو هم پخپل خیر او شر باندی نه پوهیږی. د الله جل جلاله له لعنت څخه بالکل سنگدل او کلک زړه گرځیدلی دی او دا ټول د هغوی د بد اختیار او د استعداد له قصوره ډگر ته راوتلی دی.

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٣٨﴾

آیا فکر نه کوی دوی په قرآن کښی بلکه پر زړونو (د دوی باندی) قفلونه د زړونو د دوی دی

تفسیر: منافق په قرآن کښی غور نه کوی یا د هغوی د شرارتونو لامل(له وجی) د هغوی پر زړونو باندی مهر او قفل لگیدلی دی چی د نصیحت د تلو لپاره بنده شوی ده که د قرآن د پوهیدلو توفیق د دوی په برخه وی نو په آسانی سره به پوهیدل چی په جهاد کښی څومره اخروی او دنیوی گټی شته.

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدَوْا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٣٩﴾

بیشکه هغه کسان چی بیرته گرځیدلی دی (له ایمانه) پر شاؤ خپلو پس له هغی څخه چی ښکاره شوی ده دوی ته سمه لپاره شیطان ښایسته کړی دی دوی ته (گناهونه) او مهلت ښکاره کړی دی (شیطان) دوی ته

تفسیر: منافقان وروسته د اسلام له اقراره او د هغه د رښتیا گڼلو له اعتراف څخه کله چی د ازموینی وخت راشی د خپل قول او اقرار څخه غاړه غړوی، او په جهاد کېی له مسلمانانو سره ملگرتوب نه کوی. شیطان هغوی ته دا خبره ورښوولی ده چی که جنگ ته لاړ نشی تر ډیر مدت پوری به ژوندون کوی. نو خامخا به د جنگ له ورنگه او په هغه کېی له مر کیدلو څخه څه گټه(فائده) دررسپړی. او معلوم نه دی چی دوی پخپلو زړونو کېی څه څه شیان سنجولی (غوره کړی) دی؟ او غومره اوږدی وعدی او خوړی خبری نی تر سترگو لاندی نیولی دی ﴿وَيَايُدُهُمُ الشَّيْطَانُ الْأَعْرَابُ﴾

ذٰلِكَ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ كَرِهُوْا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيعُكُمْ فِيْ بَعْضِ
الْاَمْرِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَسْرَارَهُمْ ﴿٣٧﴾

دغه (مهلت دوی ته په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی وویل هغو کسانو ته چی بد نی گانه هغه (قرآن) چی رالیرلی دی الله ژر به حکم ومنو ستاسی (او فرمانبرداری به وکړو) په ځینو کارونو کېی (چی مرسته(مدد) ده په جنگ او عداوت د رسول الله کېی) او الله ته معلومی دی پتی خبری (او مشوری) د دوی هم

تفسیر: منافقانو به له یهودانو او کافرانو سره ویل که څه هم مونږ به ښکاره ډول(طریقه) سره مسلمانان شوی یو خو مونږ به له مسلمانانو سره نه یو ځای کیږو او نه به د هغوی په مرسته(مدد) جنگ کړو. بلکه که مو د لاسه وشو ستاسی سره به مرستی(مدد) وکړو او په گډو(ټولو) چارو کېی به مونږ ستاسی خبرو ته غوږ ږدو.

كَيْفَ اِذَا تَوَلَّوْا ثُمَّ الْمَلَائِكَةُ يُصْرَبُوْنَ وَّوُجُوْهُهُمْ وَاَدْبَارُهُمْ ﴿٣٨﴾

نو غرنګه به وی (حال د دوی) کله چی قبض کوی دوی لره پرېستی (سا ئی راکاږی) وهی به دوی مخونه د دوی او شاګانی د دوی

تفسیر: په هغه وخت کې چې به له موت څخه غرنګه خلاصیږی بېشکه په هغه وخت کې چې به د نفاق خوند څکی.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا اسَخَطَ اللّٰهُ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَاحْبَطْ اَعْمَالَهُمْ ﴿۳۸﴾

دغه (سا وېشکل د دوی په دغه سختی سره په سبب د دی دی چی) بېشکه دوی متابعت کړی وو د هغه شی چی په غضب کاوه به ئی الله او بده ئی ګنله خوښی د دغه (الله) پس ابته (ضائع) خراب کړل (الله نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: د الله جل جلاله د خوښولو لپاره ئی نه ده خوښه کړی او په هغی لپاری باندی ئی تګ کړی دی چی د هغه نه وه خوښه څکه د مر کیدلو په وخت کې داریدونکی، او او تر ښکاریده او الله تعالی د هغه کفر او طغیان په سبب د هغه ګرد(تول) عملونه بیکاره کړل او هیڅ یو عمل هغه ته په بل ژوندون کې ګټه (فائده) ونه رسوله.

اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَّنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَصْغَانَهُمْ ﴿۳۹﴾

آیا ګمان کوی هغه کسان چی په زړونو د دوی کېنی ناروغی (د شک او د نفاق) ده چی نه به ښکاروی الله تعالی پتی کینی د دوی له مؤمنانو سره بلکه ظاهر به ئی کړی

تفسیر: منافقان پخپلو زړونو کېنی له اسلام او مسلمانانو سره حسد او ډیر عداوتونه لری. او له هغوی سره هنوی (دښمنی) او کینی کوی. آیا دوی داسی خیال کوی چی دا به د هغوی په زړونو کېنی پت پاتی کیږی؟ او الله تعالی به هغه نه ښکاروی او مسلمانان به د هغوی په مکر او فریب باندی نه خبریږی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی! بلکه د هغوی د باطن خبث به هر ورو (خامخا) ښکاریږی او د ازموینی په داسی بهتی کېنی به اچول کیږی چی هلته به تولی کمر تیا او خیری له پاګو شیانو څخه جلا(جدا) کیږی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكُمُ فَعَلَهُمْ لَبِئْسَ لَهُمْ بِسْمُهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ

او که اراده و فرمایو مونبر نو خامخا به و بنیو مونبر تاته دغه کسان نو خامخا و به پیژنی ته دوی په (علامو د) خیرو د دوی او (قسم دی چی) خامخا و به پیژنی ته دوی په مگر عولو اړولو د خبرو کبئی

تفسیر: که الله تعالی اراده و فرمائی نو گردد (تول) منافقان به فرداً فرداً و تاکی (مقرر کری) او تاته به ئی درویشی او نامه په نامه به ئی درخړگند کری، چی په دی مرکه کبئی دغه او هغه سری منافقان دی. خو د الله تعالی بالفعل حکمت د داسی سپینو ویلو متقاضی نه دی. برسیره په دی الله تعالی تاسی ته اعلیٰ درجه د فراست نور او رنا (رنا) درېبلی دی چی تاسو هغوی له خیری او بشری پیژنی او وروسته له دی څخه هغه خلق د خبرو اترو او د وینا له دوله هم پیژندلی شی ځکه چی د منافقانو او د مخلصانو د خبرو کولو او ویلو لهجه او د گفتگو چل سره جلا (جدا) وی. هغه زور شوکت او د خلوص رنگ چی د مخلصانو له خبری څخه له لری ښکاری هغه د منافقانو په خبرو کبئی هیڅ نه وی.

تنبیه: محقق شیخ الهند قدس الله روحه ﴿فَلَعَرَفْتَهُمْ﴾ تر ﴿وَلَوْ نَشَاءُ﴾ لاندی نه دی ایښی او نورو گرددو (تولو) مفسرینو هغه تر «لو نشاء» لاندی ایښی دی او په «لاریناکم» باندی متفرع کری دی یعنی که مونبر اراده و فرمایو نو تاسی ته هغه سری درېږولی شو بیا به نو ته هغوی وپیژنی د خیری په لیدلو سره له دی د دی احقر په خیال سره د شیخ الهند رحمة الله علیه تفسیر زیات لطیف دی والله اعلم. له ځینو احادیثو څخه ثابت دی چی زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ډیر منافقان د دوی په نامه سره وبلل او له خپلی مرکی څخه ئی وشرل ښائی چی دا پیژندگلوی د «لحن القول» او د «سیما» او له نورو څخه ورڅرگند (ورښکاره) شوی وی یا وروسته له دی آیت څخه الله تعالی د ځینو منافقانو نومونه په تفصیل سره ورښوولی وی. والله اعلم.

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ

او الله ته معلوم دی تول اعمال ستاسی.

تفسیر: له بندگانو څخه د کرمی خبری پتیدل امکان لری، مگر الله تعالی ته ستاسی کردی (تولی) چاری که پتی وی که څرگندی وی ورښکاره دی.

وَلَتَبْلُوَنَّهُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجْتَهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّادِقِينَ

خامخا او هرومرو (لازمأ) مو آزمویو تاسی (په جهاد او نورو تکالیفو سره) تر هغه پوری چی ظاهر کرو مونږ جنگ کوونکی له تاسی څخه او صبر کوونکی (په جهاد او په نورو احکامو او تکالیفو د اسلام کښی)

تفسیر: د جهاد او د نورو شیانو د احکامو ازموینه مقصود ده په هم دی سختی ازموینی کښی دا ښکاروی چی کوم کسان د الله تعالیٰ په لپاره کښی خپلی وینی تویوی؟ او په ډیره سخته ازموینه کښی ثابت قدم دریږی؟ او کوم سری تری تښتی؟ او هغه په ښه شان سره جلا(جدا) کرو او تاسو ته ئی درنکاره کرو.

وَبَلِّغُوا الْخَبَارَ كُلَّهُ ۝

او ازمويو مونږ عملونه حالونه خبرونه ستاسی (د ایمان چی آیا رښتیا ده که دروغ؟)

تفسیر: د هر سری د ایمان، اطاعت او د انقیاد تول (وزن) معلومیږی او د گردو(تولو) داخلی خبری عملاً محقق کیږی؟
تنبیه: پر ﴿عَلَى سَائِمٍ﴾ الآیة - باندی هغه شبهه چی د علم د حدوث په نسبت کیږی د هغه مفصل جواب د «سیقول» د (۲ جزء) په شروع کښی د ﴿إِنَّمَا تَعْلَمُونَ قَوْلَ الرَّسُولِ﴾ الآیة - کښی دی وکوت شی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ
مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنُيْضِرَّهُ وَاللَّهُ شَيِّطٌ أَعْمَالُهُ ۝

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کوی یعنی رااړوی نور (خلق) له لیاری د الله څخه او مخالفت کوی له رسول سره پس له هغه چی ښکاره شوه دوی ته لپاره سمه له سره به ضرر ونه رسوی دوی الله ته هیڅ شی او ژر ده چی ابته (ضائع) خراب به کړی (الله - نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: د خپلو غانونو نقصان کوی الله تعالیٰ ته په دی کښی څه نقصان نشته نه د هغه دین او نه د هغه پیغمبر څه خرابولی شی. هغه قدرت لرونکی الله تعالیٰ د هغوی گردی(تولی)

پلمی (تدبیرونه) (حیلی) ورخرابوی او تولی داسی چاری پنگوی او د هغوی زیارونه (کوششونه) وړانوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٧﴾

ای هغو کسانو چی ایمان نی راوړی دی (یعنی ای مومنانو) اطاعت کوی د الله او اطاعت کوی د رسول الله او مه باطلوی تاسی عملونه خپل (په معاصیو سره)

تفسیر: په جهاد یا د الله په لپاره کښی بل کوم محنت او ریاضت هلته منلی او مقبول کیږی چی د الله او د رسول الله له احکامو سره سم وی. او یواځی پخپل شوق، ذوق، خواهش او د طبیعت په غوښتنی سره نه وی، که نه داسی عملونه بیکاره او ابته (خراب) کیږی او توی ځی او ضائع کیږی هیڅ یو مسلمان داسی کار نه کوی چی د هغه کوم ښه کار توی لاړ شی یا له کوم سببه ضائع او بیکاره شی. مسلمان هیچیری خپل ښه کار په سپیره داګ میدان نه پریرودی نه ریا، ښوونه، ننداره اعجاب، غرور او نورو شیانو ته په هغه کښی لپار ورکوی چی په هر یوه کښی له دوی څخه د هغه عمل بالکل ضائع او بیکاره کیږی ګواکي دا شیان هم هغسی چی ارتداد د مرتد ګرد (تول) حسنه اعمال خرابوی د یوه مسلمان صالحه چاری وړانوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَأْتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٨﴾

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کوی (خلق) یا منع راوړی له لیاری د الله نه بیا مړه شی او دوی کافران وی پس له سره به مغفرت ونه کړی الله دوی ته.

تفسیر: هیڅ یو کافر د الله تعالی له خوا نه بخپل کیږی په تیره بیا هغه کافران چی نور خلق د الله تعالی له لیاری څخه ګرځوی او تل په هم دی پسی لویدلی وی چی څوک د نبی الله د لیاری په لوری لاړ نشی.

فَلَا تَهْنُوتُوا وَاذْعُرُّوا إِلَى السَّلَامَةِ

پس سستی مه کوئ او مه ضعیفان کیږی (په جهاد) کښی او مه غواړی تاسی
(کفار) روغی ته (بلکه جنگ ورسره کوی)

تفسیر: مسلمانانو ته ښائی چی د کفارو په مقابله کښی سست او کم همت نشی! او د جنگ له سختیو څخه ونه ویریدی او د جهاد په موقع کښی د روغی په لوری ونه غغلی! که نه دښمن زورور کیږی او په تاسی باندی به خپل ډیر زور او قوت غورځوی او د اسلام ټولی به مغلوب او رسوا کیږی. هو! کله چی د اسلام مصلحت او د مسلمانانو ښیګڼی (فائدی) تر سترگو لاندی وی نو هلته روغه بده نه ده لکه چی وروسته د «الفتح» په سورت کښی راځی په هر حال د روغی بنا ښائی پخپل کم همتی او نامردی باندی نه وی.

وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ ۖ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتْرُكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿۱۵﴾

حال دا چی هم دا تاسی غالب ئی ای مومنانو! پر منکرانو باندی او الله له تاسی سره دی (په ثابت نصرت کښی) او له سره به ناقص او ضائع نه کړی له تاسی عملونه ستاسی (بلکه په قیامت کښی به پوره جزاء درکړی)

تفسیر: د ویریدلو هیڅ یوه خبره نه ده که صبر او استقلال وښی او د الله تعالی په احکامو باندی ثابت قدم واوسی نو الله له تاسی سره دی او هغه په پای (آخر) کښی تاسی ته بری درکوی او په هیڅ حال کښی تاسی ته نقصان او خساره نه درپېښوی.

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ إِنْ تُوْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أَجْرَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿۱۶﴾

بیشکه دا ژوندون لږ خسیسی لوی او مشغولیده دی، او که ایمان راوړی تاسی او پرهیز وکړی (له معاصیو)! در به کړی تاسی ته (الله) اجر وونه ستاسی او نه به غواړی له تاسی (ټول) مالونه ستاسی (بلکه مفروضه زکوٰة درڅخه آخلی، یا نه به غواړی له تاسی هیڅ مالونه د تاسی څکه چی غنی دی)

تفسیر: د آخرت په مقابل کښی د دنیا حقیقت د یوی لوی او تماشی غوندی دی که تاسی ایمان او تقوی غوره کړی او له دی لویو او تماشو څخه لږ خپل ځانونه وژغوری (وساتی) نو الله

تعالیٰ به د هغه بدل تاسی ته پوره درکوی او ستاسی مال به هم له تاسی څخه نه غواړی. هغه مال ته هیڅ اړ (مجبور) نه دی. دی پخپله مال درکونکی دی لکه چی فرمائی ﴿مَا يَذُنَّكُمْ رَبِّي﴾^۱ قُمْ أَزِيدُنَّ يُطْمَئِنُّ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿﴾ جزء ۲۷ (د ذاریات ۳ رکوع) ۵۷-۵۸ آیت که ئی وغواړی نو حقیقی مالک ئی دی او گرد(تول) مال او شته د ده دی خو سره د دی که د دین په معامله کښی کله چی د خرڅ کولو امر دوی ته کیږی نو د تول مال غوښتنه له دوی ځنی نه کیږی بلکه یوه لږه برخه تری طلب کیږی هغه هم شان ته نه بلکه د دوی د گټی دپاره. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکی «حق تعالیٰ ملک فتح کری دی مسلمانانو لره که د دوی څو ورځی له خپل جیبه څخه پولونه (رقمونه) خرڅ شول. بیا د هغه په مقابل کښی سل سل چنده د هغوی په لاس کښی ورغلل. داسی خبری په قرآن کریم کښی شو څایه راغلی دی چی «تاسی الله ته حسنه قرض ورکړی!»

إِنْ يَسْأَلُكُمْ هَا فَيَحْفَظْكُمْ تَبَخُلُوا وَإِخْرَاجَ أَضْغَانَكُمْ ﴿٢٥﴾

که وغواړی دی له تاسی څخه هغه (مال) پس ښه کوښښ وکړی په غوښتلو کښی (له تاسی) نو بخل به وکړی تاسو (په دغی سره) او راو به باسی (په دغو غوښتلو یا بخل سره) پتی کښی دښمنی ستاسی (له اهل اسلام سره).

تفسیر: که الله تعالیٰ په سختی سره د هغوی گرد(تول) مال وغواړی چی هغوی ته ئی وربښلی دی نو غومره د الله بندگان به وی چی په خلاص زړه او روڼ تندی د دی امر په مقابل کښی (لبیک) ووائی زیاتره به هغه سری وی چی د بخل او تنگدستی ثبوت ښکاره کوی او د مال ښندلو (لگولو) په وخت کښی به د هغوی د زړونو خپگان له لری ښکاریږی.

هَآئِكُمْ هَآءِ تَدْعُونَ لِتُقْفَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

واوری خبردار شی تاسی چی ئی ای دغو کسانو چی بللی شوی ئی لپاره د دی چی نفقه کړی مال ولگوی په لپاره د الله کښی (په هغو طریقو سره چی فرض کړی ئی دی په تاسی لکه زکوٰة او جهاد)

تفسیر: یوه برخه د الله له ورکړی شوی مال څخه د ده په لپاره کښی د خپلی گټی دپاره ولگوی ۱.

فِيكُمْ مَنْ يَبْخُلُ وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَحْمِلُ عَنْ نَفْسِهِ

پس غیڻی له تاسو هغه دی چی بخل کوی (نه لگوی مال) او هغه څوک چی بخل کوی مال نه لگوی نو بیشکه چی بخل کوی خپل ځان ته (چی محرومی ئی له ثوابه)

تفسیر: ستاسی دنیا ستاسی د فائدی دپاره ده که ئی نه ورکوی نو د خپل ځان نقصان کوی الله تعالی ستاسی د ورکولو او د نه ورکولو هیڅ پروا نه لری.

وَاللّٰهُ الْعَنٰی وَاَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ

او الله غنی بی پروا دی (له نفقی د تاسی او له هر څیزه) او تاسی فقیران محتاجان ئی (الله ته)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي د مال د بندلو (لگولو) هغه تاکیدونه چی تاسی ئی آوری داسی خیال ونه کړی چی الله تعالی یا د هغه رسول له تاسی څخه سؤالونه کوی. داسی نه دی دا گردی(تولی) ویناوی د تاسی د ښیګنی(فائدی) دپاره دی. بیا د یوه په مقابل کښی په زرګونو عوضونه تاسی ته رسیږی که تاسی له داسی ګټی څخه مخ اړوی نو الله تعالی او د هغه رسول ستاسی څه پروا نه لری.

وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمُ

او که وګرځیدی تاسی (له ایمان او سخا نه نو الله) به بدل راولی یو قوم بل بی له تاسی بیا به نه وی هغوی پشان د تاسی (ګرځیدونکی له احکامو د الله بلکه فرمان بردار به وی).

تفسیر: الله تعالی په هغه حکمت او مصلحت چی خپلو بندګانو ته د څرخ کولو امر ورکوی د هغه حاصل کیدل پر تاسی باندی څه انحصار نه لری. فرض کړی که تاسی بخل او کینی وکړی او د الله تعالی له امره مخ وړوی نو الله تعالی ستاسی په ځای بل کوم قوم دروی چی هغه قوم به تاسی غوندی کنسک او بخیل نه وی او په لوی زړه او ډیره خوښی به د الله تعالی د احکامو تعمیل او د هغه په لپاره کښی به خپل مال ښندی(لگوی). په هر ډول(طریقه) د الله جل جلاله حکمتونه او مصلحتونه پوره کیدونکی دی. خو تاسی له دی سعادت بی برخي پاتی کیږی په حدیث کښی راغلی دی چی صحابه ؓ عرض وکړ چی یا رسول الله! دغه بل قوم به څوک وی؟

چی د هغه په لوری اشاره شوی ده. نو زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د حضرت سلمان فارسی په اوږه باندې خپل مبارک لاس کیښود او وی فرمایلی چی «د ده قوم» او وی ویل «قسم په الله تعالی دی که ایمان «ثریا» ته ورسیږی نو د فارس خلق به ئی له هغه ځایه هم رابښکته کوی»

یادونه: «فارس» د عربو په لغت کېنې هغه چاته وایه شی چی په اس سور وی او دا کنایه ده زمونږ د خراسان یا افغانستان له خلقو څخه چی له بین النهرین څخه تر سند پوری او له خلیج فارس څخه تر بخارا پوری پراته ؤ او خلق به ئی زیاتره په هغی پیری کېنې په آسونو باندې سوریدل او له چین څخه نیولی تر روما کوچنی ایشیا او افریقا پوری د تجارت او سیاحت دپاره تلل د دوی یوی ځانگی چی پارسوا نومیده د (بلخ) په جنوب غربی سیمه کېنې هستوگنه درلوده(لرله) چی هغه هیواد له هم دی سبه په پارس سره مشهور دی.

الحمد لله چی صحابه ؓ و رضی الله تعالی عنهم د دی بینظیر ایثار او د ایمانی جوش ثبوت ورکړ چی د هغوی په ځای کېنې د بل قوم د راتللو وار ونه رسید. خو پخپله دغه فارسیان هم په اسلام مشرف شول او د ایمانداری هغه شاندارې مظاهری ئی ور وښوولی او داسی زبردست دینی خدمتونه ئی پای(آخر) ته ورسول چی هر سړی به د هغو له لیدلو څخه خامخا داسی اقرار کاوه چی بیشکه هم دغه فتوحات او ترقی د حضرت محمد رسول الله د دغه پیش گوئی سره برابری دی هم دا د (خراسان) او فارس قوم ؤ چی د ضرورت په وخت کېنې به ئی د عربو ځای نیولی شو. له زرهاؤ ائمه ؓ و او علماؤ څخه قطع نظر یواځی زمونږ د لوی امام ابوحنیفه رحمه الله علیه (کابلی ثم الکوفی) وجود د دی پیش گوئی په صدق باندې کافی شهادت دی. هم دا راز(قسم) په خراسان او پښتونخوا کېنې نور لوی عالمان او پوهان د دی مین په پیړیو کېنې هم شته چی تقریباً د علم او عمل د هغی لوئی ونی څخه چی ځانگی ئی تر «ثریا» پوری جگی (اوچتی) ختلی دی خوندوری میوی ئی رابښکته کړی دی.

تمت سورة محمد صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم بتوفیقه واعانته فله
الحمد والمنة

سورة الفتح مدنیة وهی تسع وعشرون آية و اربع ركوعات
د «الفتح» سورت مدنی دی (٢٩) آية او (٤) ركوع لری.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د دی سورت په مختلفو آیتونو کېنې د متعددو واقعاتو په لوری اشاری دی چی د فهم د سهولت دپاره د هغو خلاصه او لنډون داسی بیانیری.

الف: پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښی خوب ولید چی «په امن او امان سره مکی ته داخل او عمره ئی ادا کړی حلق او قصر ئی فرمایلی دی» دوی دا خوب صحابه ؓ ته ووايه خو د ورتگ نیته ئی ونه تاكله (مقرر نه کړه) مگر د شدت له اشتیاق څخه د ډیرو داسی خیال کیده چی سوکال به عمره میسره کیږی. او اتفاقاً دوی هم د عمری قصد وفرمایه.

ب: دوی له یو نیم زر سړیو سره د عمری په نیت د مکی په لوری وخوځیدل او «هدیی» هم له دوی سره وی. کله چی دا خبر مکی ته ورسید قریشو یوه لویه جرگه جوړه او په هغی کښی دا خبره غوته کړه چی دوی به نه پریږدو چی مکی ته راشی سره له دی چی سم د مکی معظمی له اصولو سره دښمنانو حق درلود (لرلو) چی حج او عمره وکړی. کله چی محمدی قافله مکی ته نژدی او (حدیبی) ته ورسیده نو د دوی اوبه هلته چو شوه او سره له ډیرو وهلو او خوځولو او کشمکش هیڅ له خپل ځای څخه ونه خوزیده تر څو چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل «**حبسها حابس الفیل**» او وی ویل «قسم په الله که د مکی خلق له ما څخه د داسی خبری مطالبه وکړی چی په هغی کښی د حرمت الله تعظیم قائم وی زه به هغه منم» نو په هغه ځای کښی ئی قیام وفرمایه چی اوس په (۱۳۶۷ ق هـ) کښی «شمسیه» ورته وائی.

ج: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مکیانو ته سری ولیږل چی «مونږ د جگړی دپاره نه یو راغلی مونږ پریږدی چی خپله عمره وکړو او بیرته لاړ شو» کله چی د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم جواب ور ونه رسید. نو حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم د حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه په خوله هم دا خبره هغوی ته ولیږله. او هغو نارینه ؓ او ښځو مسلمانانو ته ئی زبیری ورکړ چی هلته مغلوب او مظلوم اوسیدل «نژدی ده چی په مکه کښی اسلام غالب شی» قریشو حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه ستون (واپس) کړ. کله چی د حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه بیرته راتگ وځنډید (ایسار شو) دا خبره خوره شوه چی هغه هلته وژلی شوی دی دلته رسول الله مبارک په دی خیال چی ښائی اوس د جگړی وار هم راوړسیږی. گرد(تول) اصحاب الکرام رضی الله تعالی عنهم ئی تر یوی ونی لاندی کینول او د جهاد بیعت ئی تری واخیست. کله چی قریشو د بیعت خبره واوریدله ووپریدل او حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه ئی بیرته ولیږه.

د: بیا د مکی څو غټان د روغی په غرض د حضرت محمد رسول الله مبارک په حضور کښی حاضر شول او صلحنامه ئی ولیکله دلته پر ځینو خبرو باندی بحث او مناقشه پېښه شوه او مسلمانان په قهر شول او وی ویل چی د داسی خبری پری کړه په توره وکړی. خو رسول الله مبارک د مکیانو گردی(تولی) غوښتنی ومنلی او مسلمانانو د رسول الله مبارک په وینا او د کفارو د ډیرو اصرارو لامل(له وجی) له ضبط او تحمل څخه کار واخیست او روغه غوته شوه. په دی روغلیک (صلحنامه) کښی یو شرط د کفارو له لوری دا وو چی سوکال تاسی مسلمانان بیرته لاړ شی کال ته بی وسلی (تش لاس) راشی او عمره وکړی. تر لسو کلونو پوری به د دواړو دلو په منځ کښی جنگ نه کیږی. په دی مدت کښی هومره سری چی له مکی څخه مدیني ته راشی

ښائى چې بېرته وليږل شي. که له مدينې څخه کوم سړى مکى ته راشي هغه هم دلته په مکى کېښي ساتل کېږي. وروسته له دې روغى څخه دوى په (حديبيي) کېښي د هدى حيوانات ذبح او وروسته له خلق او قصر ئې خپل احرام خلاص کړ او مدينې منوره ته بېرته راغلل.

ه: په لياره کېښي هم دا د (الفتح) سورت نازل شو. دا گردې(تولې) پېښې د هجرت په (۶) کال کېښي پېښې شوي.

و: د (حديبيي) له راتگه وروسته د هجرت په (۷) کال په اوله کېښي حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم (خيبر) فتح کړ چې د مدينې په شمال کېښي غلور منزله لري پروت دى او د شام په لوري د يهودانو يو ښار وو. په دې جهاد کېښي له دوى سره پرته(علاوه) له هغو سړيو څخه چې په حديبيي کېښي ورسره ملگرى وو بل هيڅوک نه وو.

ز: حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم په (۷) کال د هجرت د ذيقعدة الحرام (حوت) په مياشت کېښي سم له ترون سره د عمرة القضا دپاره مکى ته تشریف يووړ او په امن او امان او په زېه پورې ئې عمره اداء کړه.

ح: د هغه روغليک (صلحنامې) هغه خبره چې تر لسو کلونو پورې به جنگ نه کېږي د قريشو له خوا ماته شوه نو ځکه د هجرت په (۸) کال د رمضان المبارک (جدي) په مياشت کېښي مکه معظمه د مسلمانانو په لاس فتحه شوه.

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ۖ لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ

بېشکه چې مونږ فتح او برى مو درکړى دى تاته فتحه او برى ظاهر او ښکاره دپاره د دې څو چې وېښى تاته الله هغه چې پخوا تير شوى دى له گناه د تا څخه او هغه چې وروسته دى (له گناه څخه)

تفسير: د حديبيي روغه که څه هم په ښکاره ډول(طريقه) د ذلت او د مغلوبيت روغه په نظر راغى او د هغى د شرايطو له لوستلو څخه په بادي النظر کېښي دا محسوس کېږي چې گردې(تولې) خبرې د قريشو په گټه(فائده) دى. لکه حضرت عمر الفاروق او نورو اصحاب الکرام رضوان الله تعالى عليهم اجمعين د دې روغى د ښکاره تورى له کتلو څخه سخت خپه، محزون، مضطرب او پريشان وو. دوى خيال کاوه چې د مسلمانانو د دې يو نيم زر سر جاريونکى (قربانوونکى) لښکر په مخکېښي قريش او د هغوى نور طرفداران څه اهميت لري. ولې د دې راز(قسم) گردو(تولو) جگړو پريکړه او فيصله په توره سره ونه کړه شي؟ مگر د رسول الله صلى الله عليه وسلم سترگى هغه احوالو او نتيجو ته وى چې د نورو له سترگو څخه به پته وى ځکه چې الله جل جلاله د دوى تتر(سینه) د ډيرو سختو پېښو د تحمل دپاره پرانيستلى وو دوى په بې مثاله استغنا توکل، تحمل او ايشار سره هغه شرطونه ومنل او خپلو اصحابو ته ئې په دې لندو توريو (الله

ورسوله اعلم) سره دادینه(سکون) او تسلی ورکوله یعنی الله او د هغه رسول په داسی خبرو باندی دیر ښه پوهیږی. تر څو چی دا سورت نازل شو او الله تعالی د دی روغی او فیصلی نوم «فتح مبین» کیښود. خلقو په دی باندی هم تعجب کاوه او ویل به ئی چی یا رسول الله صلی الله علیه وسلم دا بری دی؟ حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم به فرماییل چی «هو! لوی بری دی» حقیقت دا دی چی د اصحابو د جهاد بیعت، او له هغه معمولی کشمکش څخه وروسته گرد(تول) کفار او معاندین وویږیدل او د روغی په لوری ئی خپلی خوښی ښکاره کړی. او نبی کریم صلی الله علیه وسلم سره له دی چی پر جنگ او انتقام باندی ئی پوره قدرت درلود(لرلو) خو بیا هم په هر ځای کښی به ئی له عفوی اغماض او حلم څخه کار اخیست او محض د بیت الله شریف د تعظیم دپاره د هغوی په هغو چټی(بیکاره) غوښتنو باندی نه په قهر کیدل. دا پښی له یوه لوری د الله تعالی د خصوصی مدد او رحمت د استجلاب وسیله گرځیدی او له بل لوری د دښمنانو په زړونو کښی د اسلام اخلاقی او روحانی طاقت او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د صبر او تحمل او د شان مینه او اثر په زړونو کښی زیاتوه اگر که د عهد نامی د لیکلو په وخت کښی ځینو ښکاره لیدونکیو به د کافرانو بری لیدل خو که په سره سینه دی پښی ته کتل کیدی او د هغی شاؤ خوا ته غیروالی شوی وی او وروسته له غور کولو او له وړاندی وروسته سنجولو(فکر کولو) څخه به هر سری په دی پوهیده چی دا گردی(تولی) فیصلی د اسلام په گټه(فائده) شوی دی نو ځکه الله تعالی د هغی نوم «فتح مبین» کیښود او تنبیه ئی وفرمایله چی دا روغه اوس هم روغه ده او په راتلونکی کښی به هم دوی ته د ظاهری او باطنی ډیرو فتوحاتو وروڼه پرانیځی لکه چی له دی روغی څخه وروسته د کافرانو له مسلمانانو سره ناسته ولاړه، اختلاط شروع شو او بی تکلفه به ئی سره لیدل او خبری او اتري به ئی سره کولی او کافرانو د مسلمانانو له خولو څخه د مسلمانی خبری اوریدلی. او د دغو مقدسو مسلمانانو اقوالو، احوالو، اعمالو او اطوارو ته به ئی کتل چی له دی گردو(تولو) پښو او نندارو څخه هر ورو(خامخا) د دوی په زړونو کښی د اسلام مینه پیدا کیده. آخره نتیجه دا شوه چی د حدیبی له روغی څخه د مکی تر بری پوری یعنی د دوو کلونو په موده کښی دیر خلق مسلمانان شول او اسلام زیات خور شو خالد بن الولید او عمرو بن العاص غوندی نومیالی په هم دی مدت کښی مسلمانان شول او دا فتح او بری جسمی فتح او بری نه بلکه روحی فتح او بری وو او د حدیبی صلح مسلمانانو لره د لوی خیر او برکت سبب شوه او اسلام په شاؤ خوا کښی دومره منتشر شو چی د معظمی مکی د فتح کیدلو گردی(تولی) وسیلی راغوندی شوی او د هغه پاک ځای د تل دپاره د شرک له گندگی پاکیدل ئی آسان وگرځیدل په حدیبی کښی له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سره یو نیم زر تنه اصحابان وو خو دوه کاله وروسته له دی څخه د مکی معظمی په عظیمی فتح کښی لس زره توریالی لښکر له دوی سره ؤ. رښتیا خو دا ده چی نه یواځی د مکی او د خیبر فتح بلکه د نورو اسلامی فتوحاتو دپاره د حدیبی روغه لکه یو اساس بنیاد او زړینه دپاچه وگرځیده او هغه صبر او تحمل توکل او د حرمت الله تعظیم چی په دغه روغه کښی ورځرگند(ورښکاره) شو او د

هغه علوم او قدسیه معارف او د باطنی مقاماتو او د مراتبو فتح الباب چی له دی پېښی څخه شوی دی د هغو اندازه څوک کولی شی؟ هو! د هغو لنډ اجمال او لږه اشاره حق تعالیٰ په دی آیتونو کښی فرمایلی ده یعنی هسی چی دنیوی سلاطین کوم لوی فاتح سپه سالار په خصوصی اعزاز او اکرام سره پالی الله تعالیٰ د دی فتح مبین په صله کښی هغوی ته څلور صلی ورپښلی دی اول د ذنبو غفران له همیشه تر همیشه پوری د هغوی هغه گردی(تولی) کوتاهی چی د هغوی د رفیعی مرتبی په اعتبار کوتاهی گنلی کیږی گردی(تولی) سره معافی دی دا خبره الله جل جلاله بل هیچا ته نه ده پښلی خو په حدیث کښی راغلی دی چی د دی آیت له نزول څخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په عبادت کښی دومره زیات زیار (کوشش) کوو چی کرئ شپه به ئی په لمانځه کښی تیروله تر دی چی د دوی پښی وپرسیدلی او د گردو(تولو) کتونکیو زړونه به پری خوړیدل اصحابو عرض وکړ چی «یا رسول ولی دومره ربرونه(تکلیفونه) په څان کوئ؟ د الله له لوری خو ستاسو گردی(تولی) پخوانی او وروستی خطاوی پښلی شوی دی دوی به داسی فرمایل: «افلا اکون عبدا شکورا» ولی زه د هغه شکر گزاره بنده نشم؟ ښکاره دی چی الله تعالیٰ داسی زیری خپل همغه بنده ته اوروی چی دی د هغه له اوریدلو څخه بی ویری نه شی بلکه لا زیات له الله جل جلاله وډار شی. د شفاعت په طویل حدیث کښی راغلی دی کله چی خلق سره راټول شی د حضرت مسیح علیه السلام په حضور کښی عرض کوی نو حضرت مسیح علیه السلام ورته وائی چی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته لار شی! چی خاتم النبیین دی او د هغوی پخوانی او وروستی گرد(تول) گناهونه پښلی شوی دی یعنی د ده د شفاعت په مقام کښی که بالفرض کوم تقصیر هم وشی نو هغه هم په عامه عفو کښی پخوا له دی راغلی او پرته(علاوه) له دوی څخه بل څوک دا کار نشی کولی.

وَيَذَرْنَاهُ عَلَيْكَ

او (بل دپاره د دی) چی پوره کری (الله په فتحه د مکی او د نورو ښارونو سره) مهربانی خپله پر تا باندی

تفسیر: یواځی له تقصیراتو څخه نه تیریری بلکه هر هغه ظاهری، باطنی، مادی، روحی انعام او احسان چی تر اوسه پوری درسره شوی دی د هغه تکمیل او تتمیم هم کاوه شی.

وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

او (بل دپاره د دی) چی وښی الله تعالیٰ تاته سمه صافه لیاره .

تفسیر: تل به دی د هدایت او استقامت په سمه لیاره کښی قائم لری. د معرفت او شهودو په غیر محدودو مراتبو باندی د فائزیدلو او په قلوبو او ابدانو باندی د اسلام د حکومت د قائمیدلو په لیاره کښی به تاته هیڅ مشکلات نه درپیښیری خلق به دلی دلی ستاسو په لیار ښوونه د اسلام په سمه لیاره راځی او په دی ډول (طریقه) د تا د حسانتو په ذخیره کښی بی شمار زیادت کیوی.

وَيَنْصُرُكُمُ اللَّهُ نَصْرًا عَظِيمًا ﴿۳۱﴾

او (بل دپاره د دی) چی کومک (مدد) وکړی الله تعالی له تا سره مدد غالب زبردست

تفسیر: د الله تعالی داسی مدد به راشی چی هیڅوک به ئی نشی بندولی او د هغه په مرسته (مدد) به فتح او ظفر ستاسی له قدمونو سره مل وی د «نصر» په سورت کښی ئی فرمایلی دی کله چی د الله له لوری مدد او فتح راشی او خلق د الله په دین کښی فوج فوج داخل شی نو ته د الله تسبیح، تحمید او استغفار کوه! ښکاره ده چی پر دی فتح مبین باندی به هم حضرت محمد استغفار ویلی وی د ده په جواب کښی د ﴿يَقُولُ اللَّهُ﴾ الآية - مضمون لا صاف ښکاریږی. دا تنبیه ابن جریر رحمة الله علیه کړی ده.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ

دغه (الله) هغه ذات دی چی نازله کړی ئی ده سکینه او دادینه (سکون) په زړونو د مؤمنانو کښی له پاره د دی چی زیات کړی دوی لره ایمان سره له ایمان د دوی

تفسیر: اطمینان او دادینه (سکون) ئی راښکته کړه یعنی سره له دی چی د هغوی له طبعی څخه خلاف وو د رسول صلی الله علیه وسلم په حکم باندی ټینگ ودريدل او له ضد کوونکیو کافرانو سره ئی ضد ونه کړ نو د هغه په برکت د دوی د ایمان درجات لا زیات شول او د عرفان او ایقان په مراتبو کښی ئی ترقی وشوه. اول د جهاد په بیعت سره ئی ثابت کړه چی مونږ د الله جل جلاله په لیاره کښی د جنگ کولو او ځان جارولو (قربانولو) دپاره حاضر یو. دا هم د ایمان یو رنگ وو، وروسته له دی کله چی پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسلمانانو له جذباتو څخه پرته (علاوه) روغه وکړه نو دغه د هغوی د ایمان د رنگ بله ننداره وه چی خپل جوش، جذبات او

عواطف ئی په زور سره ټینگ کړل. او د الله او د رسول الله د فیصلی په مقابل کېنې ئی غاړه کېښودله رضی الله تعالیٰ عنهم ورضواعته.

وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا

او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د ځمکې (که اراده وفرمائی الله د نصرت د دین خپل بی له تاسی څخه ئی هم کوی)، او دی الله ښه خبردار ښه حکمت والا.

تفسیر: دغه خبره همغه پاک الله ته ښه معلومه ده چی کوم وخت تاسو ته د قتال امر کول مصلحت دی؟ او په کوم وخت کېنې له قتال څخه بهرته دریدل او روغه کول تاسی لره ښه دی؟ که تاسی ته د قتال امر درکړ شی نو هیڅ کله د کفارو د کثرت له خیاله تردد ونه کړی. ځکه چی د ځمکې او د آسمانونو د لښکرو مالک همغه الله تعالیٰ دی چی سره د لږتوب ستاسی امداد او مرسته(مدد) په غیبی لښکرو سره هم کولی شی لکه چی په «بدر، احزاب، حنین» او نورو کېنې ئی وکړه. او که د روغی او د جنگ نه کولو امر درکړی نو هغه هم ومنی. او داسی خیال ونه کړی چی افسوس روغه وشوه او کافران په ویریا له لاسه ووتل او په سزا ونه رسیدل که د قتال امر کیده نو هغوی به مو وژل. ولی چی د هغوی وژل په تاسی پوری موقوف نه دی که مونږ وغواړو نو پخپلو لښکرو سره ئی وژلی شو. په هر حال د ځمکو او د آسمانونو د لښکرو مالک الله تعالیٰ دی که د روغی امر ورکوی نو خامخا په هغی کېنې خیر او حکمت دی.

لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفَّرُ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ

لپاره د دی چی داخل کا مؤمنان سری او مؤمنات ښځی په جنتونو کېنې چی بهیږی د لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه ویالی) حال دا چی همیشه به وی دوی په هغو (جنتونو) کېنې او(دپاره د دی چی) ورژوی الله تعالیٰ له دوی څخه گناهونه د دوی

تفسیر: کله چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ﴿ اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ اِلَٰهًا مِّنْ دُونِنَا ﴾ الآیة ولوست نو اصحابو هغوی ته مبارکی عرض کړه او وئی ویل یا رسول الله! دا خو تاسی ته وشوه مونږ ته څه ده؟ نو ځکه دا آیتونه نازل شول یعنی الله تعالیٰ اطمینان دادیښه(سکون) او سکینه رابښته کړله

او د مؤمنانو ایمان ئی لا زیات کړ تر څو دوی په ډیر اعزاز او اکرام سره په جنت کېښی داخل کړی او د هغو گردې (تولی) خرابی او کمزوری معاف کړی. په حدیث کېښی دی هغو اصحابو چی د حدیبی بیعت کړی دی هیڅ یو له هغو څخه هم دوزخ ته نه غی. تنبیه: د مؤمنانو ذکر د تعمیم دپاره دی یعنی که نارینه وی یا ښځی د هیڅ یوه محنت او ایمانداری نه ضائع کیږی. له احادیثو څخه ثابت شوی دی چی په دی سفر کېښی حضرت بی بی ام سلمه رضی الله تعالی عنها د رسول صلی الله علیه وسلم سره وه.

وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ قَوْزًا عَظِيمًا

دی دغه (غفران او ادخال د جنت) په نزد د الله په مراد رسیدل بری موندل ډیر لوی

تفسیر: ځینی نقال صوفیان یا مغلوب الحال لویان وائی چی د «جنت غوښتل د ناقصانو کار دی» له دی ځای څخه رابکاره شوه چی د الله تعالی په نزد دا لوی کمال دی.

وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتُ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتُ

او (لپاره د دی) چی په عذاب کړی (الله) منافقان سری او منافقانی ښځی او مشرکان سری او مشرکاتی ښځی

تفسیر: د مؤمنینو په زړونو کېښی ئی د صلی او روغی له خوا دادینه (سکون) پیدا کړه او د اسلام اساس او بنسټ (بنیاد) ئی ټینگ کړ او د اسلامی فتوحاتو او ترقیاتو وروڼه ئی خلاص کړل چی په پای (آخر) کېښی به د کافرانو او منافقانو د مصیبت او د ماتی سبب کیږی او هغوی ته به سخته سزا رسیږی.

الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنَ السَّوْءِ

چی گمان کوونکی دی پر الله باندی گمان د بدی (چی الله به هیڅ کله رسول الله ته بری نه ورکوی)

تفسیر: «بد اټکلونه» دا دی چی د مدینی د تگ په وخت کېښی منافقان پرته له «جد بن قیس څخه» گرد (تول) هلته پاتی شول او پلمی (تدبیرونه) ئی ځان ته جوړی کړی. ولی چی هغوی داسی

اتکل کاوہ چی پہ مکہ کنبی ضرور جنگ پینپیوی او دا گرد(تول) مسلمانان پہ بنکاره
دول(طریقہ) عمری ته راغلی دی خو پہ چل سره غواپی چی پہ معظمه مکہ باندی تصرف وکری.

عَلَيْهِمْ دَارَةُ السَّوْءِ

پر دوی باندی دی راگرخیدل د بدی (په ذلت او عذاب) سره

تفسیر: د زمانی په گردش او د مصیبت په احاطه کنبی راغلی تر کومه به احتیاط او وړاندی
کتل وکری.

وَعَزَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ۝ وَلِلَّهِ جُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَزِيرًا حَكِيمًا ۝

او غضب کړی دی الله پر دوی باندی او لری کړی دی (الله دوی له رحمت
خپله) او تیار کړی دی الله تعالی دوی ته (عذاب د) دوزخ او بد خای د
ورتللو دی (دغه دوزخ) او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د
غمکی او همیشه دی الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا
(چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: که هغه سزا درکړی نو شوک به مو وژغوری(وساتی). خدائی لښکر به مو په پوه
شېبه(لحظه) کنبی وړی ذری کړی. خو هغه ذات سره د زبردستع حکمت لرونکی هم دی او د
الهی حکمت داسی مقتضی نه دی چی سم دلاسه هغوی ته سزا ورکړی.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ۝

بیشکه مونږ لیږلی ئی ته (ای محمده!) شاهد او زیږی وړکونکی او ویروونکی

تفسیر: تاسی د الله امر منونکیو ته زیږی د خوښی وړکوی او غاږه غروونکو لره ویره اوروی او
خپل احوال ښی لکه چی له ﴿إِنَّا كُنَّا﴾ څخه تر دی خای پوری دری واړه مضامین راغلی دی.
او په آخرت کنبی هم پر خپل امت او هم پر انبیاءو علیهم السلام باندی گواهی وړکوی.

لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ

لپاره د دی چی ایمان راوړی تاسی په الله او په رسول د دغه (الله) او مدد وکړی د هغه د دین او تعظیم وکړی د هغه

تفسیر: د «تعزروه» او د «توقروه» ضمیرونه که الله ته راجع شی نو د الله له مدد کولو څخه د هغه د دین او د هغه د پیغمبر مدد کول دی. که رسول ته راجع شی نو هیڅ اشکال نه پاتی کیږی.

وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ①

او هغه (الله) ته نسبت د پاکی وکړی صباح او بیگا

تفسیر: د الله تعالی د پاکی بیان تل کوی که په لمانځه کښی وی او که د باندی له لمانځه څخه وی

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

بیشکه هغه کسان چی بیعت کوی له تاسره بیشکه بیعت کوی له الله سره او لاس د الله د پاسه د لاسونو د دوی دی

تفسیر: خلقو به خپل لاسونه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لاس کښی ورکول او له هغوی سره ئی بیعت کاوه نو دا ئی فرمایل چی د نبی الله په لاس باندی بیعت کول داسی دی لکه له الله تعالی سره بیعت کول ځکه چی حضرت محمد رسول الله په حقیقت کښی د الله تعالی له جانبه بیعت آخلی او د هغه د احکامو تعمیل او تاکید د بیعت په وسیله کوی نو دا هسی ده لکه چی د جزء ۵ «النساء» د سورة په (۱۱) رکوع ۸۰ آیت کښی دی ﴿مَنْ يُبَايِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ بَايَعَ اللَّهَ﴾ او د جزء ۹ «انفال» د سورة په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿وَمَا مَيْتٌ إِذْ مَاتَ وَلَكِنْ اللَّهُ رَزَىٰ﴾ کله چی د نبوی د بیعت حقیقت داسی شو نو په یقین سره د الله تعالی د شفقت او د حمایت لاس به هم د هغو د لاسونو د پاسه وی.

تنبیه: رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به له خپلو اصحابو څخه کله د جهاد په نسبت او کله د بل کوم خیر د کار په نسبت بیعت اخيست په صحیح مسلم کښی د (وعلى الخير) لفظ راغلی

دی. د طریقت د مشائخو بیعت که په مشروعی طریقے سره وی نو د هم دی لفظ لاندی مندرج کیدی شی. په حدیبی کښی پر دی خبری باندی بیعت اخیستی شوی وو چی تر مړینی (مرگه) پوری مونږ په میرانی (بهادری) سره جنگ کوو! او له جهاده او له جنگه نه تښتو!.

فَمَنْ تَكْتُبْ فَإِنَّمَا تَكْتُبُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أُوْتِيَ بِمَا عٰهَدَ عَلَيْهِ
اللَّهُ فَمِنْهُ فَهُوَ بِآجُرٍ عَظِيمٍ ۝

پس هغه چا چی مات کړ دا بیعت نو بیشکه چی ماتوی به دی بیعت په ځان خپل (او ضرر ئی هم ده ته راجع کیږی) او هغه څوک چی وفا وکړی په هغه شی چی عهد او اقرار ئی کړی دی پر هغه له الله سره پس ژر ده چی ور به کړی الله تعالی ده ته اجر او بدل ډیر زیات (چی د جنت عطاء او د الله لقاء ده)

تفسیر: هغه خبری چی د بیعت په وخت کښی کولی کیږی که څوک هغه ماتوی نو خپل ځان ته عار او نقصان پښوی او الله تعالی او د هغه رسول ته هېڅ یو نقص او ضرر نشی رسولی او هغه ته د عهد ماتولو سزا وورسیږی هر څوک چی خپل استقامت ښکاره کړی او پخپل عهد او پیمان باندی په ټینګه سره ولاړ وی نو هغه ته به د هغه پوره اجر او بدل وورسیږی.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا
وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۝

ژر دی چی ویه وائی تاته (له تا څخه) وروسته پاتی شوی (له تللو د مکې په کال د حدیبی) له صحرایانو مشغول کړی ئی وو مونږ مالونو زمونږ او کورنی زمونږ نو بښنه وغواړه مونږ لره (د گناه زمونږ)

تفسیر: له مدینې څخه د وتلو په وخت کښی رسول الله مبارک مکې معظمی ته د خپلو تللو اعلان کړی ؤ او مسلمانانو ته ئی له خپل ځان سره د ورنگ تشویق او رغبت ورکړی ؤ. ښائی له قرائنو څخه دوی ته هم د جګړی د پېښیدلو کوم احتمال ورپیدا شوی وی خو له دی څخه هغو کلی والو صحرائیانو چی هنوز ایمان د هغوی په زړونو کښی لا ښه ځای نه ؤ نیولی خپل ځانونه ئی پتول

او پخپلو منځونو کښې به ئی سره ویل «آیا مونږ د هغه قوم کورونو ته لاړ شو چی هغوی د محمد صلی الله علیه وسلم پر کور مدینې باندی راغلل. او د هغه ملگری اصحاب ئی ورځنی ووژل. آیا مونږ چی د هغو توره دلته لیدلی ده هلته له هغوی سره جنگیدی شو؟ وگوری چی دا تلونکی هم له دی سفره بیرته راتلونکی نه دی او گرد(تول) به هلته سره ست (تباه) شی» په دی آیتونو کښی حق تعالی د هغوی پتی خبری راڅرگندی(راښکاره) کړی او د هغوی د مدینې له رسیدلو څخه پخوا په لیاره کښی ئی ورښکاره کړه چی ستاسی د صحیح او سالم بیرته راتللو په نسبت به دا خلق د خپلی غیر حاضری راز راز(قسم قسم) سونی (دروغ) او عذرونه ووائی او ډول ډول(قسم قسم) هیلې بهانی پلمی(تدبیرونه) به جوړوی. او وائی به چی مونږ د خپل کور او کهول له چارو څخه نه وو وزگار یا مو څوک په کورونو کښی نه ؤ چی وروسته له مونږ څخه د مال اسباب، اهل او عیال سرپرستی وکړی په هر حال له مونږ څخه لوی قصور شوی دی اوس ته له الله تعالی څخه زموږ مغفرت او بښنه وغواړه.

يَقُولُونَ يَا لَيْسَ لَهُم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ

وائی دغه (پاتی کیدونکی منافقان) په ژبو خپلو سره هغه (خبری) چی نشته په زړونو د دوی کښی

تفسیر: پخپلو زړونو کښی پوهیږی چی دا عذر بیخی غلط دی او استغفار او د بښنی غوښتل هم یو ظاهر داری ده او رښتیا او له زړه نه ده. ځکه چی دوی نه دا کومه گناه گنی او نه په داسی څه اعتقاد لری.

قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ مَاعْمَلُونَ خَيْرًا ۝۱۱

ووايه ته (ای محمده! دوی ته) نو څوک دی چی مالک به شی تاسی لره په دفع د عذاب کښی د جانیه د الله څخه د یو څیز که الله اراده وفرمائی ستاسی د ضرر او نقصان یا الله تعالی اراده وفرمائی ستاسو د نفع او گټی (بل هیڅوک نشته چی ضرر او نفع ئی په قدرت کښی وی) بلکه دی، الله په هغو گردو(تولو) کارونو چی کوی ئی تاسی ښه خبردار (نو مطابق د عمل د تاسی په مقتضی د علم خپل سره تاسو ته جزا درکوی)

تفسیر: هر راز (قسم) گفته (فائده) او نقصان د الله تعالى د قدرت په يد کښي دی. د هغه د ارادی او مشیت په مخامخ کښي هیڅوک هیڅ شی نشي کولی. هغه نه غوښت چی تاسی په دی مبارک سفر کښي د هغه له پیغمبر سره شرکت ولری. او د هغه فوائد ستاسی په برخه شی او نه ئی اوس منظوره ده چی تاسی ته بښنه وغواړم. الله تعالى پخوا د تاسی له دی دروغو، حیلو او عذرونو ویلو څخه خبر را کړی دی او ستاسی حال احوال ئی ماته راڅرگند (راښکاره) کړی دی. او اراده ئی فرمایلی ده چی ستاسی د دی ناوړه (گنده) اعمالو او حرکاتو په سبب تاسی د حدیبي د غزوی له راز راز (قسم قسم) پرکاتو او گټو څخه بی برخي کړی. او تاسی ته له دی درکه نقصان او خساره ورسوی که تاسی وائی چی مونږ د مال، اولاد او کور او کهول لامله (له وجی) په دی غزوی کښي شرکت ونه کړ نو که الله وغواړی چی ستاسی مال، اولاد، کور کهول ته ستاسی په حضور کښي څه زیان او ضرر ورسوی نو ستاسی له لاسه څه کیدی شی؟ یا فرض کړی که الله تعالى تاسی یا د تاسی اهل عیال او مال ته کومه گفته (فائده) رسوی نو ستاسی نشتوالی او مسافرت د هغی مانع کیدی نشي او هر ورو (خامخا) ئی دررسوی نو د الله او د هغه د رسول د خوښی په مقابل کښي داسی خبری ته څیر کیدل او د داسی شیانو پروا کول پرت (علاوه) له حماقت او ضلالت څخه بل شی نه دی او داسی فکر هم مه کوی چی په پلمو (تدبیرونو)، حیلو، بهانو او خبرو سره به د الله تعالى او د رسول الله خوښی حاصله کړی، او په دی ښه پوه شی چی الله تعالى ستاسو په گردو (تولو) خبرو اترو او پلمو (تدبیرونو) خبردار دی.

بَلْ طَنَنَّا مَنْ لَّنْ يَتَقَلَّبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا
وَرَيْنَ ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَطَنَنَّا ظَنَّ السَّوءِ ۖ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ۝۱۷

(دا عذرونه او بهانی چی تاسی ئی کوی داسی نه ده) بلکه گمان به کاوه تاسی (ای متخلفینو) چی بیا به له سره بیرته راونه گرځی رسول الله او مؤمنان (له حدیبي نه) کورونو خپلو ته هیڅ کله او ښائسته کړی شوی دی دغه (گمان د تباهی د مؤمنانو) په زړونو ستاسی کښي (ای منافقانو) او گمان کړی ؤ تاسی گمان بد شوی (په علم د الله کښي). او وی تاسی یو قوم هلاک کړی

تفسیر: په رښتیا سره ستاسی د نه ورنگ سبب دا خبری نه دی چی تاسی ئی وائی بلکه ستاسی گمان داسی ؤ چی اوس پیغمبر او د هغه ملگری له دی سفره په روغ صورت بیرته راونه گرځی دا ستاسی د زړه ټینگه خبره وه چی دا گمان مو بیخي غلط او چټی (بیکاره) ثابت شو نو ځکه

تاسی خپل حفاظت او گټی د جلا (جدا) اوسیدلو په صورت کېنې سنجولی (غوره کړی) وی او حال دا دی چی په دی صورت کېنې ستاسی خسران او تباهی وه او الله تعالی ته ښه معلوم وه چی تاسی تباہ او برباد کیدونکی ئی.

وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
سَعِيرًا ۝ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَعْفُرُ لِمَنْ يَشَاءُ
وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

او هر هغه چی ایمان ئی نه وی راوړی په الله او په رسول د دغه (الله) نو بیشکه مونږ تیار کړی دی مونږ الله تعالی کافرانو ته تود اور (د دوزخ) او خاص الله لره دی سلطنت او باچائی د آسمانونو او د ځمکې (ملکاً خلقاً وعبداً) ښی هر هغه چی اراده وفرمائی (د مغفرت ئی) او په عذاب کېنې اچوی هر هغه چی اراده وفرمائی (د عذاب ئی) او همیشه دی الله ډیر ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په ورکولو د اجر او ثواب سره).

تفسیر: هغه څوک چی د الله تعالی اراده د هغه ښی ته نه وی تللی نو زه ئی څرنگه ښه نه وغواړم هو! که الله تعالی مهربانی پر تاسی باندی وفرمائی نو تاسی ته توفیق درکوی چی توبه وکړی او د هغه ښه ځان ته وگټی د هغه رحمت په هر حال کېنې د هغه په غضب باندی سابق دی.

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوا هَاذِرُونَ أَنِّي مُؤَيَّدُونَ
أَن يُبَدِّلُوا كَلِمَ اللَّهِ قُلْ لَن تَتَّبِعُونَا كَذَلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ

ژر به ووائی (تاته) وروسته پاتی کیدونکی (خلق) کله چی روان شی تاسی غنیمتونو (د خيبر ته) (دپاره د دی) چی واخلی تاسی هغه (غنائم)! پری ږدی مونږ چی درځو په تاسی پسی (دپاره د جنگ او غنیمت)، اراده لری دوی چی بدل کړی کلام الله (حکم د الله) ووايه (ای محمده! دوی ته) چی له سره به متابعت ونه کړی تاسی زمونږ هم داسی فرمایلی وو الله پخوا له دی

شخه .

تفسیر: د حدیبی له راتگ شخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته امر ورسید چی پر (خبیر) باندی برید او تعرض وکړی! چی هلته هغه غداران یهودان اوسیدل چی د (احزاب) په غزا کښی ئی کافرانو ته د مدینې لیار ښوونه کړی وه . حق تعالیٰ خپل رسول ته خبر ورکړ چی هغه صحرائیان چی حدیبی ته نه وو تللی اوس به د (خبیر) په غزا کښی له تاسی سره د ورتگ غوښتنه وکړی ځکه چی هلته ویره لږه او د ولجی (غنیمت) هیلې (امیدونه) ډیری دی تاسی هغوی ته ووائی چی ستاسی له دی غوښتنی شخه لا پخوا ماته الله تعالیٰ ستاسی په نسبت هدایت راکړی دا چی تاسی په دی سفر کښی هم هرگز نشی تلی نو آیا په دی صورت کښی به تاسی له مونږ سره تلی شی؟ که غی نو د دی تگ معنی به دا وی چی د الله تعالیٰ خبره بدله شوی ده حال دا چی د الله تعالیٰ احکام هیڅ کله بدلیدونکی نه دی .

سَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسَدُونَنَا

بیا به ژر ووائی چی حسد او کینه کوی تاسی له مونږه سره (په گټه(فائده) زمونږ کښی ای مؤمنانو!)

تفسیر: الله تعالیٰ هیڅ نه دی فرمایلی تاسی محض دا غواړی چی مونږ ته څه گټه(فائده) ونه رسیږی او د غنیمت مال یواځی تاسی ته پاتی شی .

بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

(داسی نه ده) بلکه ؤ دوی چی نه به پوهیدل (له دین د اسلام نه) مگر خو لږ څه

تفسیر: ډیره لږه پوهه لری او دا ناپوهان په دی نه پوهیږی چی د مسلمانانو د زهد او د قناعت مرتبه دومره لوړه(اوچته) ده چی هغوی هیڅ دنیوی گټو ته نه گوری کله چی د مال حرص پاتی نه شو نو پر تاسی باندی به څرنگه حسد کوی؟ آیا رسول الله مبارک د رخی(کینې) له پلوه د الله تعالیٰ له خوا تاسی ته (العیاذ بالله) داسی یو امر کوی؟

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعُونَ إِلَى قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ

شَدِيدُ نِقَاتِهِمْ أَوْ يُسْلِمُونَ فَإِنْ طَبِعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا

ووايه (ای محمده!) وروسته پاتی کیدونکیو ته له صحرائی خلقو ژر ده چی راوبه بللی شی تاسی طرف د جنگ د یوه قوم ته چی خاوندان د جنگ سخت وی یا به جنگ کوی تاسی له هغو سره (چی ایمان نی نه راوړی) یا به مسلمانپری هغوی نو بیا که امر ومنی تاسی د دغو بلونکیو دربه کری تاسی ته الله اجر ثواب ښه (چی عزت او غنیمت دی په دنیا کښی، جنت او رؤیت دی په عقبا کښی)

تفسیر: لږ څه صبر وکړی دی غزا ته نشی تللی. خو وروسته له دی نه نوری جگری ډیری راتلونکی دی او د خورا(ډیر) سختو جنگیالیو قومونو سره به د مسلمانانو جنگونه پیښیدونکی وی او د هغه سلسله به تر هغه پوری اوږدپری تر څو هغه اقوام یا د اسلام په دین مشرف شی یا جزیه ورکړی او ځان مطیع الاسلام وشمیری. که په رښتیا سره تاسی د جهاد مینه لری نو هلته د جهاد ډگر ته ننوځی! او خپل شجاعت میرانه(بهادری) او توره راښکاره کری که په هغه وخت کښی د الله تعالی امر او حکم ومنی نو الله تعالی به خورا(ډیر) ښه بدل او جزاء تاسی ته درکړی. تنبیہ: له دی جنگیالیو قومونو څخه (بنو حنیفه) یا نور مراد دی چی د کذاب مسیلمه تبر و یا (هوازن) یا (ثقیف) او نور دی چی د حنین په غزا کښی له هغوی سره مقابله وشوه، یا به هغه مرتدان وی چی له هغوی سره د ابوبکر الصدیق رضی الله تعالی عنه په خلافت کښی سخته جگړه پیښه شوه یا به د پارس، روم، خراسان، پښتونخوا، گرد(تول) او نور هغه تورپالیو قومونه وی چی د راشده و خلفاؤ په وخت کښی له هغوی سره سخت جنگونه ونښتل لکه چی د پښتونخوا په تیره بیا په کابل کښی ډیر سخت جنگونه وشول چی تر ډیری مودی پوری وږده شول. او پښتانه څو ځلی ایل (محکوم) او بیا باغیان شول او د اصحابو لوی تورپالیان لکه حضرت تمیم او جبیر رضی الله تعالی عنهم دلته شهیدان شول او د حضرت عثمان ذی النورین لوی لښکری امیران لکه عبد الرحمن بن سموره بن حبیب القریشی اول ځلی او لیث بن قیس بن حضرت عباس د رسول اکرم تره رضوان الله تعالی علیهم اجمعین دوهم ځلی دلته ستړی او ستومان شول. او تر ابد پوری دوی او د هغوی د تورپالیو ملگریو مطهر اجساد زمونږ او مونږ گنهکاران د هغوی شو او د ذی النورین رضی الله تعالی عنه له خلافت راهیسی گرد(تول) افغانستان د اسلام په مبارکه رڼا(رنرا) منور شو. الحمد لله علی ذلک والشکر له وائی په ځینو هغو جنگونو کښی چی نومونه نی پاس یاد شول بی له کومی لوئی جگری بری حاصل او دغه اقوام مسلمانان شول او لوئی ولجی (غنیمتونه) په لاس ورغلی.

وَأَنْ تَوَكَّلُوا إِنَّمَا تَوَكَّلْتُمْ مِنْ قَبْلِ يَوْمِ عَدَابِ الْيَمِّ ۝١٧

او که وگرغیدی تاسی لکه چی گرغیدلی وی پخوا له دی شخه نو په عذاب به کری (الله) تاسی په عذاب دیر دردناک سره

تفسیر: لکه چی د حدیبی له تکه بیرته پاتی شوی که په راتلونکی جگری کښی هم بیرته پاتی شوی نو الله تعالی تاسی ته دیر درد لرونکی عذاب درکوی. او ښائی پخوا له آخرته په هم دغه دنیا کښی هم غه عذاب درورسیری.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْوَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يَْعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا

نشته پر ړانده باندی هیڅ گناه او تکلیف او نه په گود باندی هیڅ گناه او تکلیف او نه په ناروغ باندی هیڅ گناه او تکلیف (ځکه چی جهاد پر دغو معذورانو فرض نه دی) او هر هغه څوک چی اطاعت وکړی ومني حکم د الله او د رسول د دغه (الله) نو داخل به ئی کری (الله) دی په جنتونو کښی چی بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه) ویالی او هر هغه څوک چی وگرغید (له احکامو د الله) نو (الله) به په عذاب کری دی په عذاب دیر دردناک سره

تفسیر: په گردو(تولو) امورو او معاملو کښی عامه ضابطه هم دا ده چی متخلفین معذب کری.

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يَبَايَعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

خامخا راضی او خوښ شوی دی الله تعالی له مؤمنانو نه هغه وخت چی بیعت ئی کاوه له تا سره د لاندی د ونی

تفسیر: دا د «کیکر» ونه وه غالباً د ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ الآية - د فرمایلو له سببه دغه بیعت ته (بیعة الرضوان) وائی چی د هغه مفصله قصه د دی سورت په شروع کښی تیره شوه.

فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ

بیا معلوم کر (الله په ظاهری علم سره هم) هغه (اخلاص) چی په زړونو د دوی کښی وو

تفسیر: د ظاهر اندیښنه او د زړه توکل، حسن نیت، صدق، اخلاص اسلامی مینه او نور. تنبیه: گردو(تولو) مفسرینو له ﴿مَا فِي قُلُوبِهِمْ﴾ څخه هم دا مراد اخیستی دی مگر ابوحنیان رحمة الله علیه وائی چی له دی نه د روغی او د روغی له شرایطو څخه هغه رنځ، غم، او اضطراب چی زړونو ته وررسیدلی وو مراد دی په دی تقدیر سره وروسته له دی نه ﴿فَاتْلُ السِّكِّينَةَ﴾ ډیره ښه ورسره لکیری والله اعلم.

فَاتْلُ السِّكِّينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ۝ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونََهَا

بیا رابښکته کړه (الله) سکینه او ډاډینه(سکون) پر دوی باندی او عوض ئی ورکړ (الله) دوی ته بری نژدی، (چی فتح د خیبر ده) او ولجی(غنیمت) ډیری چی وابه خلی دوی هغه (ولجی)

تفسیر: مراد له فتحی نژدی څخه فتحه د خیبر ده چی د حدیبی له بیرته راتګ څخه سم د لاسه پیښه شوه او زیاتی ولجی(غنیمت) په لاس ورغللی چی له هغو سره مجاهدین هوسا (خوشاله) او خوښ شول.

وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝

او دی الله همیشه قوی غالب ډیر حکمت والا

تفسیر: الله تعالیٰ په خپل زور او حکمت سره، د حدیبی نقصانونه! په دی ځای کښی تلافی او معاوضه کړل او په فتحه د مکی معظمی او حنین کښی هم داسی تلافی او معاوضی په ظهور ورسیدی.

وَعَدَكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُ وَنَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ

وعده کردی ده له تاسی سره الله د غنائمو او ولجو دیرو چی وابه نی خلی تاسی هغه نو (الله) ژر درکړل تاسی ته دا (غنائم او ولجی)

تفسیر: وروسته به دیری ولجی او غنیمتونه دررسیدونکی وی چی له هغو یو هم دا د خبیرو غزا ده چی ستاسی برخه په دی کښی درکړه شوه.

وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

او (الله) بند کړل لاسونه د خلقو له تاسی نه

تفسیر: عام جنگ درپېښ نه شو او په حدیبی او خیبر کښی ئی د کفارو له لاسه تاسی ته څه ضرر او نقصان ونه رساوه او ستاسی په نشتوالی کښی هیچا ستاسی اهل او عیال کور او کهول ته هم لاس ونه غځاوه.

وَلِتَكُونَنَّ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ

او چی شی دا کار نښه (د قدرت د الله) له پاره د مؤمنانو

تفسیر: مسلمانان دی وپوهیږی چی د الله قدرت څرنگه دی؟ او د هغوی درجه د هغه په دربار کښی څومره ده؟ او بل دا چی وروسته له دی څخه هم د هغه نوری گردی (تولی) وعدی هم داسی پوره کیدونکی دی.

وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

او الله ښی تاسی ته لپاره برابره (د توکل په الله باندی په هر کار کښی)

تفسیر: د الله تعالی پر وعدو باندی د ادینه (سکون) او د هغه د لامحدود قدرت پیژندنه او همغه ذات ته د ایمان او د جهان سپارنه! د لا زیات اطاعت او حکم منلو ترغیب درکوی، چی هم دا ده د توکل برابره او سمه لپاره.

وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿۲۱﴾

او بل (نی درکری دی تاسو ته غنیمتونه او بری) چی لا نه وی قادر تاسی په هغو (غنیمتونو) باندی په تحقیق (علمی) احاطه کړی ده الله په هغو (غنایمو) باندی هم او دی الله تعالی پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر او توانا

تفسیر: د دی بیعت په انعام کښی نی د خیبر فتح درکړه او د مکی شریفی فتح چی په هغه وخت کښی په لاس درنغله وروسته له دی څخه به په لاس درشی څکه چی الله د هغه وعده کړی ده . چی په حقیقت او عالم اسباب کښی هم دا د حدیبیی صلح د مکی شریفی د فتحی مقدمه او توطیه ده .

وَلَوْ قَاتَلَكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالْوَلُوكُمُ الْأَدْبَارُ ثُمَّ لَا يُعِيدُونَكُمْ وَلَا نَصِيرًا ﴿۲۲﴾

او که جنگ وکړی له تاسی سره هغه کسان چی کافران شوی وو نو خامخا به نی مگرغولی وی شای خپلی بیا به نی نه وو موندلی څوک دوست ساتونکی او نه مددگار

تفسیر: که جنگ پېښېده نو بری به ستاسی وو او کافرانو به شا اړوله او تښتیدل به او مدد کوونکیو به دوی له آفته نه شو ژغورلی (بچ کولی) خو د الله تعالی د حکمت داسی اقتضاء وشوه چی سم د لاسه روغه وشي او د روغی د عظیم الشانو برکاتو څخه مسلمانان مستفید او گټور شی .

سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَكِنْ تَجِدَاسُنَّةَ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿۲۳﴾

(طریقه ایښی ده الله د غالبیدلو د حق) په طریقی هغو سره چی په تحقیق سره تیر شوی ده پخوا له دی نه او هیڅ کله به نه مومی ته طریقی د الله لره تبدیل او، اوښتل.

تفسیر: کله چی د اهل الحق او د اهل الباطل په منځ کېږي په کومه فیصله کوونکي موقع کېږي سره مقابله وشي نو په دغې مقابلې کېږي به بالاخر اهل الحق غالب او اهل الباطل مغلوب او مقهوریږي. د الله هم دا عادت له پخوا راهیسي جاری دی چی هیڅ تغیر او تبدیل په کېږي پېښیدونکي نه دی. هو! دومره شرط پکېږي شته چی اهل الحق په هیئت مجموعی سره په پوره حق منلو باندې ټینګ ولاړ وی. غښتو د ﴿وَلَنْ تَجِدَ لِسَانَ اللَّهِ يَدِيلاً﴾ معنی داسی اخیستی ده چی د الله عادت بل څوک نشي اړولی. یعنی بل څوک داسی قوت او قدرت نه لري چی پرته (علاوه) له هغه کاره بل کار پري وکړي شی چی له سنت الله څخه چپ (مخالف) یا پرته (علاوه) وی.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيَّدِيَهُمْ عَنْهُمْ بِطَن مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ

او دغه (الله) هغه (ذات دی) چی بند ئی کړل لاسونه د هغو (کفارو) له تاسی څخه او لاسونه ستاسی له هغوی څخه په منځ د مکي کېږي پس له هغی څخه چی غالب ئی کړی تاسی په هغوی باندی

تفسیر: د مشرکانو څو دلی حدیبی ته راغلی وی چی که لاس ئی بر شی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شهادت ورسوی یا یو نیم مسلمان ګوښی (بیل) گیر کړی او وئی ربروی لکه چی داسی څو پیښی هم راپېښی شوی او په دی منځ کېږي یو مسلمان هم په شهادت ورسید چټی (بیکاره) خبری او د جنگ د اور بلیدلو خبری هم وشوی، تر دی چی اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین هغه قاتل ونيو او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضور ته ئی ورواندی کړ او رسول الله د هغه د انتقام څخه سترګی پټی کړی او وئی باښه. په دی آیت کېږي د هم دغو واقعاتو په لوری اشاری دی او (بطن مکه) د مکي د ښار له منځ څخه مقصد د ښار هغه نزدی منطقه ده چی له ډیره نژدی والی څخه داسی ښکاری لکه مځکه د حرم او یا ماښین د ښار.

وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٣٩﴾

او دی الله په هغه څه چی کوی ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: الله تعالیٰ ته د کفارو شرارتونه او ستاسی عفو او تحمل ښه معلوم دی او وینی ئی. نو جزا به پري درکړی.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيِ مَعَكُمْ أَلَا يُبَلِّغُكُمْ

دوی هغه کسان دی چی کافران شوی دی او منع کړی ئی وی تاسی له مسجد الحرام څخه او (منعه کړی ئی وی) قربانی د تاسی په دی حال کښی چی بندی کړی شوی وی له دی نه چی ورسپړی ځای د حلالولو خپلو ته

تفسیر: د حرم تر هغی برخی پوری ئی د قربانی حیوانات پری نه ښوول چی هلته ئی بوغی او په مشروعه طریقه سره ذبح کړی او هملته په حدیبی کی بند پاتی شول.

وَكُلُّ لَرَجَالٍ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُّؤْمِنَاتٌ لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَتَنْظَرُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِّنْهُمْ مَّعْرُوفٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِّيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ

که چیری نه وی (پت په کفارو کښی) څو سری ایمان راوړونکی او څو ښځی ایمان راوړونکی چی نه پیژندل تاسی هغوی لره (په صفت د ایمان سره دا خطره) چی پایمال کړی وو تاسو هغوی (هم سره له کفارو) پس رسیدلی به وو تاسی ته له هغوی څخه څه ضرر او غم په ناپوهی سره (نو د جهاد حکم به ئی درکړی وی لیکن حکم ئی در نه کړ) دپاره د دی چی داخل کړی الله په رحمت خپل کښی هر هغه چی اراده وفرمائی (د داخلولو ئی)

تفسیر: هغه مسلمانان نارینه او ښځی چی په مکی کښی مظلوم او مقهور اوسیدل او د مدینی منوری مسلمانانو له هغوی سره پوره پیژندگلو نه درلوده(لرله) هغوی به په جنگ کښی د ناپوهی په سبب پایمال او لتار کیدل که دا ویره نه وی نو سم د لاسه به د جنگ کولو امر کیده خو که داسی امر صادریدی نو تاسی به په دی قومی نقصان باندی متاسف او خپه کیدی او کافرانو ته به د داسی ویناو موقع په لاس ورتله چی «وگورئ! مسلمان د خپل مسلمان پت (عزت) هم نه ساتی». نو ځکه مو جنگ منع کړ تر څو هغه مسلمانان محفوظ او ساتلی پاتی وی او پر تاسی باندی د دی بیمتاله صبر او تحمل له سببه الله خپل رحمت اوروی او له دی کافرانو څخه هغه سری چی د هغو مسلمان کیدل مقرر او مقدر دی ښائی په دی خطرناکی جگړی کښی له لاسه ونه وځی او د الله تعالی په رحمت کښی پخپلی نیتی داخل شی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه

لیکي «په دی گردی (تولی) قصی کښی تول ضد او د کعبی شریفی بی ادبی د هم دغو مشرکانو له پلوه وشوه تاسی مسلمانان په ادب وی کفارو عمره کوونکی منع کرل قربانی ئی پری نښودی چی خپل ځای ته ورشی بیشکه دا ځای د دی وړ (لائق) وو چی په همغه وخت کښی ستاسی په لاسونو فتح کیده نو کله چی ځینی مسلمانان نارینه او ښځی په مکه کښی پټ اوسیدی او ځینی هغه کسان چی د هغوی مسلمان کیدل مقدر دی هم په دی جنگ کښی لتاپدل او له لاسه وتل نو ځکه مو جنگ معطل کر د روغی په هغو دوو کلونو کښی هومره سری چی مسلمان کیدونکی وو مسلمان شول او هغه مؤمنان چی وتونکی وو وتل نو وروسته له هغه په مکه معظمه کښی جگره ونښته او فتحه وشوه.

لَوْ تَرَىٰ أَعْدَاءَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٨﴾

که چیری جلا(جدا) شوی وی دغه (مسلمانان له کفارو نه) نو خامخا به مو په عذاب کری ؤ هغه کسان چی کافران شوی دی له دغو (اهل د مکی) څخه په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: که مسلمانان له کافرانو څخه جلا(جدا) اوسیدی او مسلمانان له هغوی سره داسی گډود نه وی پراته نو تاسی به کتل چی مونږ کافرانو ته د مسلمانانو په لاس څومره خوږوونکی سزاوی ورکولی.

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ الْحَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

کله چی گرځولی وو هغو کسانو چی کافران شوی وو په زړونو خپلو کښی ننگ هسی ننگ چی د جاهلیت ناپوهی وه نو راښکته کری الله ډاډینه(سکون) او اطمینان خپل پر رسول خپل او پر مؤمنانو باندی

تفسیر: د ناپوهی ضد دا دی چی سړکال عمره ونه کری، هغه مسلمانان چی له مکی څخه هجرت کوی هغوی بیرته رالیږی کال ته دی عمری ته راشی او زیات له دریو ورځو څخه به په مکه کښی نه اوسی علاوه پر دی ولسی له خپله ځانه سره ونه لری، په روغلیک (صلحنامی) کښی بسم الله الرحمن الرحيم مه لیکي! د محمد رسول الله په ځای یواځی محمد بن عبدالله ولیکی حضرت رسول اکرم دا گردی(تولی) خبری ومنلی او اصحابو سره د سخت انقباض او اضطرابه د پیغمبر له ارشاد

سره سم دی ته غاړه کیښووله او په پای (آخر) کېږي په هم دی فیصلی باندی د هغوی زړونه مطمئن شول.

وَالْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۞

او ټینگه لازمه ئی کرله هغوی لره کلمه د تقویٰ (خبره د ادب) او وو دوی ښه لائق و (مستحق) له دغه سره او اهل د دی (کلمی د تقویٰ) او دی الله په هر شی باندی ښه پوه

تفسیر: له الله تعالیٰ وویږیږی او د نافرمانی له لیاری څخه ځان وژغوری (وساتی) او د کېږي په ادب باندی په مضبوطی سره ټینگ واوسی او ولی به نه اوسی چی تاسی په دنیا کېږی د واحد الله تعالیٰ رښتین منونکی او د (لا اله الا الله محمد رسول الله) زبردست قایلان عاملان او حاملان ئی او د یوه پوځ او موحد پیغمبر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مطیع او وفادار امتیان ئی او خپل جنبات او رجحانات مو په جوش کېږی د الله جل جلاله په خوښی او د هغه د شعارو په تعظیم کېږی جار (قربان) کړی دی. حقیقی توحید هم دا دی چی سری د هغه واحد الله تعالیٰ اوامر او احکام واورى او د خپل عزت او د ذلت خبری د هغه په مخکښی یوه خوا ته کیږدی. ښائی د هم دی لامله (له وجی) په حدیث کېږی د (کلمة التقویٰ) تفسیر په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ سره شوی وی. ولی چی زیاتره د طهارت او د تقویٰ اساس هم دا پاکه کلمه ده چی د دی د منلو او د حق د اداء کولو دپاره الله تعالیٰ د رسول اکرم اصحاب غوره کړی وو او بیشکه هم دوی د الله تعالیٰ په علم کېږی د دی خبری اهل او مستحق هم وو.

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنِ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَهُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۞

خامخا په تحقیق رښتیا ښودلی دی الله رسول خپل ته خوب د ده په حقه او رښتیا سره چی خامخا به داخل شی تاسی مسجد حرام ته که اراده وفرمائی الله په امن او آرام سره حال دا چی خړیونکی به وی د سرونو خپلو او لنډوونکی به وی (د ویشتو خپلو) او نه به ویږیږی تاسی (له هیچا هیچیري)

تفسیر: د دی سورت په ابتدا کېنې ذکر شوی دی چی په مدینې منورې کېنې رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم خوب ولید چی مونږ په مکی کېنې داخل شوی یو سر خریلی او ویښتان پری کړی، له احرامه وتلی، حلال شوی یو له بل لوری اتفاقاً په هم دی کال کېنې دوی د عمری قصد وفرمایه په اصحابو کېنې زیاتره هم دا خیال ټینگ شو چه په هم دی کال کېنې به مونږ مکی ته رسیږو او عمره به اداء کوو. کله چی روغه غوټه شوه او دوی له حدیبیې څخه بیرته راوگرځیدل ځینو اصحابو عرض وکړ چی «آیا تاسو نه وو فرمایلی چی مونږ به په امن او امان سره په مکی معظمی کېنې داخلیدو او عمره به اداء کوو» دوی وفرمایل چی «ما داسی هم ویلی وو چی سړکال به داسی کیږی؟» هغوی عرض وکړ «یہ» نو وی فرمایل چی «بیشکه هم داسی به کیږی! او تاسی به په امن او امان سره مکی ته رسیږی او د بیت الله الشریف طواف به کوی، او له تاسی ځنی به څوک سر خری ئی او څوک به ویښتان لدوی او احرام به خلاصوی او د هغه ځای له ورنگه به هیڅ راز(قسم) فکر او اندیښنه تاسی ته نه وی» لکه چی د حدیبیې له کال څخه وروسته هم داسی هم وشو. په دی آیت کېنې ئی هم دا فرمایلی دی چی په تحقیق سره الله خپل رسول ته رښتیا خوب ورلیدلی دی. پاتی شو د (إن شاء الله) فرمایل د «ابن کثیر» په نزد دا إن شاء الله د تحقیق او توکید دپاره ده. (سیبویه) وائی په داسی ځایونو کېنې چی د یوه شی په قطعی ډول(طریقه) سره ورښوول د ځینو مصلحتونو له مخی مقصود نه وی او کول ئی منظور وی داسی عنوان غوره کاوه شی. یا محض دپاره د تبرک، الله تعالی «إن شاء الله» فرمایلی دی یا لپاره د تعلیم د بندگانو خپلو ئی فرمایلی دی یعنی هر مؤمن لره مناسب دی چی د راتلونکو کارونو په نسبت إن شاء الله ووائی!

فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَبَجَلْ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتَحًا قَرِيًّا ۝۲۶

نو معلوم دی الله ته (فوائد د دغی صلحی) هغه څه چی نه پوهیدی تاسی نو وئی گرځوله پخوا له دغه داخلیدلو د مکی نه فتحه او بری نژدی.

تفسیر: بیا الله تعالی له خپل محیط علم سره سم د واقعاتو سلسله قائمه کړه. الله تعالی ته دغه خبره معلومه وه چی د خوب د تعبیر په ښکارولو کېنې وروسته له یوه کال څخه څومره گنتی او مصالح دی چی عام خلق پری نه دی خبر نو ځکه ئی د خوب د تعبیر وقوع بل کال ته وځنډهوله (ایساره کړه). او د هغه له وقوع څخه ئی پخوا تاسی ته سم د لاسه یو بل بری دروبانیه یعنی د خیبر بری یا د حدیبیې روغه چی هغی ته اصحاب الکرام رضی الله تعالی عنهم (فتح مبین) ویله لکه چی د دی سورت په اول کېنې زمونږ دغه تفسیر د دی خبری تفصیلات لیکلی شوی دی.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ

دغه (الله) هغه ذات دی چی رالیږلی ئی دی رسول خپل په (ښوونه د) سمی لیاری او دین حق سره (چی دین د اسلام دی)

تفسیر: د اصولو او فروعو او عقائدو او احکامو په اعتبار دا دین رښتیا دی او هم دا سمه لیاره ده چی محمد صلی الله تعالیٰ علیه وعلى آله واصحابه وسلم راوړی ده .

لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ

لپاره د دی چی غلبه ورکړی (پورته کړی هغه دین) پر دینونو ټولو باندی

تفسیر: الله تعالیٰ دا دین په ښکاره ډول (طریقه) تر سلهاوو کلونو پوری پر ګردو (ټولو) مذاهبو باندی غالب کړی دی. او مسلمانانو تر څو پیریو پوری په ټول بشریت باندی حکومت او تسلط درلود (لرلو) او په راتلونکی زمانی کښی د دنیا له ختمیدو سره نژدی هم داسی یو وخت راتلونکی دی چی په هر ځای کښی به د دی حق دین حکومت او تسلط وی. د استدلال او حجت له مخی به هم د اسلام دین تل غالب وی لکه چی اوس هم غالب دی.

وَكُفِيَ بِاللَّهِ شَهِيدًا ۖ

او کافی بس دی الله ښه شاهد (حق ثابت کوونکی)

تفسیر: الله تعالیٰ د دی دین په حقانیت باندی ګواه دی او همغه ذات پخپل قدرت سره حق ثابت کوونکی دی یا کافی بس دی الله شاهد په وعدو خپلو یا په نبوت او رسالت د رسول خپل یعنی محمد صلی الله علیه وسلم لکه چی د دوی عالی شان په وروسته کښی داسی بیانږی.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ

محمد رسول او رالیگل شوی د الله دی (په حق سره)، او هغه کسان چی له ده سره دی سخت دی از روی مقابله او مجاهده پر کافرانو باندی

تفسیر: د کافرانو په مقابل کېنې هسې سخت، مضبوط او قوی دی چی له هغو څخه ګرځد(تول) کافران ویریږی او له کفر څخه نفرت او بیزاری ښکاروی لکه چی الله تعالی د جزء ۱۱ د تویی د سورت په (۱۶) رکوع ۱۲۳ آیت کېنې فرمایلی دی ﴿وَلِيَجْزِيَ الْكَافِرِينَ﴾ او هم داسی د (تویی) په لسمه رکوع ۷۳ آیت کېنې ﴿وَالْعَظِيمُ﴾ او د جزء ۶ د (مائدی) په اتمه رکوع ۵۴ آیت کېنې ئی ﴿اَذْكُرْ عَلَى الْمُرْسَلِينَ آيَةً عَلَى الْكَافِرِينَ﴾

فرمایلی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه تندى او نرمى چی د چا په خوى کېنې وی ښائی هر چیرې برابر وی او هغه چی په ایمان سره ښائسته شوی وی نو د هغه تندى او نرمى پخپل ځای کېنې څرګندیږی (ښکاره کیږی) عالمان وائی چی له کفارو سره احسان او ښه کول که د کوم شرعى مصلحت له مخی وی نو څه مضائقه نه لری خو د دین په معامله کېنې له هغوی سره هیڅ سستی کول په کار نه دی.

رَحْمَةً لِّهِمْ

مهربانان او زړه سواندى دى پخپلو منځونو کېنې

تفسیر: دوی پخپلو منځونو کېنې یو تر بله ډیر شفقت او مهربانی کوی. یو په بل باندی د ضرورت په وخت کېنې سر ایږدی، له مال، ځان اولاد تولو نه ورته تیریږی.

تَرَامُ رُكْعًا سَجْدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا

وینى به ته هغوی، رکوع کونکى او سجده کونکى! غواړی دوی په دى عبادت سره، فضل او مهربانى له الله تعالی نه، او غواړی رضامندى د هغه

تفسیر: دا هغه خاص بندګان د الله تعالی دی، چی په تولو عملونو کېنې خصوصاً په لمانځه کېنې چی یو لوی رکن د اسلام دی یوازی او یوازی اخلاص او عجز الله تعالی ته ښکاره کوی مهربانى او رضا د هغه غواړی. هیڅ ریاکاری او نور باطل غرضونه د دوی په شان کېنې نه لیدل کیږی.

سَيَأْتِيهِمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ

نښى د دین دارى د دوى ثابتى دى په مخونو د دوى کېنې له اثر د سجدو نه یعنې هغه انوار چی په اوداسه، لمانځه او سجدى سره په وجود د بنده کېنې پیدا کیږی هغه نورانیت د دوى په وجودونو کېنې له ورايه بریښی.

تفسیر: په آدا د لمانځه سره بنده ډیرو لوړو (اوچتو) کمالاتو ته رسیږی، مشکلات د دنیا او د آخرت په لمانځه سره حل کیدی شی خو په شرط د دی سره چی لمونځ کامل شی، اصحاب د احمد صلی الله علیه وسلم اولین اشخاص دی چی دوی لمونځ کمال ته رسولی و نو ځکه الله تعالی د دوی صفت په قرآن کښی بیانوی، اثر د نورانیت ئی په سجدی سره د دی لپاره خاص ذکر کړی چی په سجده نه کولو سره شیطان له درباره د رحمت نه ورتل شو او انسان به د هم دی سجدی له لاری لوړو (اوچتو) کمالاتو ته رسیږی د اووم آسمان ملائکی چی له وخته دی پیدایښت نه تر پو کولو د شپیلی د اسرافیل علیه السلام پوری په سجده پرتی دی دا له مهمیت د سجدی او له کمال د بندگی نه.

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ته به چی یو ښه نعمت ورسید نو علی الفور به په سجده پریوت په بل ځای کښی د سجدی اهمیت داسی بیانوی ﴿وَقُلْ لِّلّٰهِ الْغَنٰی وَالْاَسٰلُ﴾ په صحرا د محشر کښی چی امت د محمد مصطفی خاص او ممتاز بریښی، له آثارو د اوداسه او لمانځه څنی دی، چی په حدیث کښی په نامه د «الغرمحجلون» سره یادیږی.

ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيلِ

دا اوصاف هغه اوصاف دی، چی مثالونه ئی په تورات کښی بیان شوی، او دا هغه اوصاف دی چی مثالونه ئی په انجیل کښی بیان شوی.

تفسیر: د اصحابو د محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د فضائلو او د کمالاتو بیان په نورو آسمانی کتابونو کښی هم راغلی دی. هم دا وجه ده چی ډیرو پوهانو له اهل د کتاب نه چی تنگ نظری نه درلوده (لرله)، اصحاب کرام به ئی چی ولیدل نو به ئی سم د لاسه تصدیق کاوه چی دوی په مثل د حواریونو د حضرت مسیح علیه السلام غوندی ښکاری.

كَزَّرَجَ اَخْرَجَ شَطَاً فَارَزَهُ فَاَسْتَغْلَظَ فَاَسْتَوٰی عَلٰی سُوْقِهِ

لکه هغه کښت (فصل) چی راوباسی څانگی خپلی بیا ئی ملا خپله ټینګه کړی، بیا کلکه شی دغه څانګه بیا ودریږی دغه کښت (فصل) پس له ضعیفی او نرمی نه په پنډیو او بیخونو خپلو باندی

تفسیر: الله تعالی حضرات صحابه، په تقویه د دین کښی له کښت (فصل) او زراعت سره تشبیه کوی یعنی لکه څنګه چی کښت (فصل) او زراعت په څلورو مراحلو او مراتبو سره، ثمر او

پخوانی ته رسیږی، هم دا رنگه، اصحابو خصوصاً خلفاو راشدو پخپلو دورو د خلافت کښی دین د اسلام ئی درجه په درجه ثمر او پخوانی ته ورساوه، که د دوی مقام علمی، مناقب او تاریخ د کارنامو ولتول شی، دا غلور کلمی د دوی له کارنامو سره په ابلغه وجه سره داسی تشبیه کیدی شی اخرج شطه دوره د صدیق. (فأزره) دوره د فاروق (فاستغظ) دوره د ذی نورین. (فاستوی علی سوه) دوره د اسد الله! دوی هغه برجسته او غیور شخصیتونه دی، چی په کارنامو خپلو سره ئی تاریخ د بشریت او د اسلامیت د همیش لپاره روښانه او ژوندی ساتلی دی.

آیت د ﴿وَالَّذِينَ مَعَهُ إِشْرَاقٌ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ ﴿مَرْمُومٌ﴾ ﴿وَلَعَلَّكُمْ يَتَّقُونَ﴾ مصداق د

تولو اصحابو گرزیدلی شی، خو سره له دی بیا هم درجه بندی د مراتبو د دوی له نظر نشی وتلی خصوصاً د هغو کسانو چی په بیعت الرضوان کښی شامل وو ځکه چی هغوی یو خاص رول لوبولی دی.

عَجَبُ الزَّوَّاءِ

په داسی حال کښی چی قوت د دی کښت (فصل) په تعجب کښی اچوی بزگران (زمیدار).

تفسیر: تشبیه د اصحابو له بزگرانو (زمیدارو) سره په تدبیر او غیرت کښی، او تشبیه د دین د اسلام له کښت (فصل) سره په قوت او کثرت کښی! ډیره ابلغه او مناسبه تشبیه ده یعنی لکه څنگه چی اصحاب کرام په صدر اسلام کښی ډیر کم او په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښی وو، خو وروسته وروسته ډیر قوت او کثرت ته ورسیدل حتی چی په ټول جهان د بشریت بلکه په ثقلینو باندی مسلط شول، او هم دا رنگه دین د اسلام هم په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښی و خو وروسته وروسته په ډیر زر وخت کښی داسی قوت او شهادت ته ورسید چی ټول جهان د بشریت او د ثقلینو پیروی هغی ته مجبور شول او خلق فوج فوج په دین د اسلام کښی داخل شول، بله وجه د ابلغیت د کښت (فصل) دا ده چی دا مثال عمومیت لری په هیچا پت او خفی نه پاتی کیږی، او لکه څنگه چی کښت (فصل) قوت ظاهری د وجود د انسان گززی، هم دا رنگه اسلام قوت باطنی د وجود د انسان گززی.

لِيَغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارُ

دا قوت د دی لپاره دی چی په قهر راوولی کفار

تفسیر: اسلام په دی قوت او رونق سره، د کفارو په زړونو کښی د حسد او کیني اورونه بلوی،

چی دا کار پخپل ذات کښی لویه فتنه او مرض گزری د دوی په زیونو او فکرونو کښی

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿۳۹﴾

وعدۀ کړی ده الله تعالیٰ له هغو کسانو سره چی ایمان ئی راوړی او عملونه نیک ئی کړی دی دوی لره د بښنی او د اجر ډیر لوی، چی (جنت، لقا او رضا د الله تعالیٰ ده)

تفسیر: دا وعدۀ له هغو کسانو سره ده چی ایمان لرونکی وی او ښه عملونه کوی، هغه څوک چی په داسی صفتونو موصوف وی، حضرات صحابه دی. خو د اندیښنی د خاتمې له امله (وجی)، چی خاتمۀ مستوره ده، حق تعالیٰ خپلو بندګانو ته داسی صاف زیری وانه وراوه، لپاره د دی چی له ویری د خاتمې نه غافل او بی پروا پاتی نشی، نو د ذات صمد دومره ستاینه (صفت) ډیره غنیمت او عالی ده.

تمت سورة الفتح

سورة الحجرات مدنیة وهی ثمان عشرة آية وفيها ركوعان
د الحجرات سورت مدنی دی اتلس آیات او دوه ركوع لری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا يَدَيْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ

ای هغو کسانو چی ایمان مو راوړی مه وړاندی کوی مفکورې خپلې په مخکښی له صدوره د اوامر د الله تعالیٰ او د رسول د هغو بلکه انتظار کوی او امر د هغوی لره.

تفسیر: په کوم کار او فیصله کښی چی له طرفه د الله تعالیٰ او د رسول د هغه، کومه امیدواری د اصدار د حکم! لری نو عجله مه کوی چی پخپلې رأی او فکر سره حکم وکړی بلکه انتظار ویاسی حکم د ذات احد لره، کله چی حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ارشاد درته وفرمایه، نو

په ډیر ښه سکوت او ادب سره، د دوی مبارکو ارشاداتو ته غوږ ونیسی او په ډیری پاکۍ عقیدې سره ئی قبول او په عمل کېښی ئی پیدا کړی.

تنبیه: په انسانانو خصوصاً په مسلمانانو لارمه ده، چی آراء او افکار خپل په ټولو امورو کېښی! تابع د امورو اسلامی وو، وگړزوی څکه انسان په آراءو خپلو سره په ټولو امورو کېښی اعتماد نشی کولی، بلکه په سلو کېښی سل خطا کیږی او ناکامیږی، او پیروی د آراءو انسان! له ټولو بد مرغیو او کړاونو سره مخامخ کوی.

یوازی او یوازی اسلامی دستورات دی، چی په ټولو لارو، چارو باندی سل په سلو کېښی تیک وی، نو هم دا وجه ده چی الله تعالیٰ په مقابل د امر خپل او د رسول د هغی، کېښی! اختیار د بنده سلبوی او فرمائی ﴿وَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُضِيَ إِلَيْكُمُ الْحُكْمُ فَاذْهَبُوا سَبْعًا وَلَا يَمُوتُ أَحَدُكُمْ فَإِذَا أُقْبِلَ لَكُمْ فَاصْبِرُوا لِمَا نَزَلَ مِنْ رَبِّكُمُ الْأُولَىٰ﴾ او په حدیث د مشکوۍ کېښی په روایت د عبدالله بن عمرو سره راغلی دی کمال د ایمان د اهل آراء او بدع سلب وی او فرمائی:

(لَا يَوْمَن أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جُنْتُ بِهِ)

که په دقت سره غږیل (غور) وشي ټولو ته! په تجربه او مشاهده سره ثابتیږی، چی ټولی بدمرغی او کړاونه بشریت ته، د پیروی د آراءو او خواهشاتو نه وررسیږی.

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ①

وویریږئ له الله تعالیٰ غنی هر وخت الله تعالیٰ اوریدونکی او ښه پوه دی

تفسیر: حقیقی فرمان برداری د الله تعالیٰ هغه ده، چی د زړه له کومی وی، او که په خوله ناری سوری د اسلام او اصلاح وهی، او په زړه کېښی ئی نفاق او عمل ئی هم د فساد وی، داسی رویه د هیچا په درد نه خوری څکه څه؟ چی په خوله ویل کیږی الله تعالیٰ ئی آوری، او څه؟ چی په زړونو کېښی سائل کیږی الله تعالیٰ ښه پری پوهیږی، نو بهتر به دا وی چی له داسی مکاری څخه هر څوک ځان وساتی، او په ټول قدرت او طاقت سره ځان په اسلامی شعائرو باندی سنبال کړی، په حضور او غیاب کېښی له خالق او مخلوق سره یو شان په ډیر صداقت سره چال چلند وکړی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ
كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ②

ای هغو کسانو چی ایمان مو راوړی، مه پورته کوی آوازونه خپل برسیره په

آواز د پیغمبر او په لوړه (اوچته) مه پورته کوی ده لره آواز په خبرو کښی لکه په لوړه (اوچت) آواز خبری د بعضو د تاسو له بعضو نورو سره، له جهته د ویری د دی چی ضایع به شی عملونه د تاسی او تاسی به پری خبر نه وی.

تفسیر: په مجلس د حضرت محمد رسول الله کښی به په داسی شور او غوغا سره غږیدل لکه چی پخپلو منځونو کښی به په هغی سره غږیدل، چی دا کار په داسی عالی حضور کښی ډیره لوی بی احترامی او بی ادبی ده، او په بی ادبی سره انسان له لطف د رب او د رسول او د هر حضور عالیه ځنی محروم پاتی کیږی، په ادب سره مقام د انسان له ملائکو ځنی پورته کیږی او په بی ادبی سره مقام د انسان له خاورو سره خاوری کیږی.

صالح اولاد په مقابل د مور او پلار، صالح شاگرد په مقابل د استاد، صالح مرید په مقابل د مرشد، صالح مامور په مقابل د آمر کښی غومره ادب ساتی، نو تر ټولو نه چی مهمتر او اول تر! ادب وساتل شی، په مقابل د محمد کښی (دی)، ځکه د هغوی مقام تر هر څه نه عالی او لوړه (اوچت) دی، که لږ څه تغییر په فکر د آنحضرت کښی پښی شی! ډیر خطر د دی شته چی عملونه ستاسی هبت او ضایع شی او تاسی به پری خبر هم نه وی.

تنبيه: د قاطعه نصوصو څخه داسی څرگندیږی (ښکاره کیږی) چی دا ادب او احترام ته آنحضرت صلی الله علیه وسلم څه ضرورت نه لری او نه ئی د افتخار دپاره غواړی. بلکه دی ادب ته انسان په شرافت مندانه ژوند کښی اشد ضرورت او احتیاج لری. په حدیث کښی وائی: (انا اکرم الاولین والآخرین ولا فخر) او هم دغه ادب او احترام دی چی په واسطه د هغی سره، استفاده ظاهری او باطنی میسر کیږی شی، او په واسطه د هغی سره! نظم د کورنیو او اجتماعاتو برقرار کیږی شی. نو له دی کبله (وجی) ضرور ده چی د علماوو حقانیوو، او اولوالامر سره هم داسی احترام او ادب وشی. او که چاته زیارت د مدینی منوری میسر شی، باید هلته هم داسی ادب او احترام وشی لکه چی په ژوند کښی ورسره کیږی.

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ

هر هغه کسان چی تیتوی آوازونه خپل په نزد د رسول الله دا ډله هغه کسان دی چی آزمویلی دی الله تعالی جل جلاله زړونه د دوی لپاره د پرهیزگاری او ویری له ده ځنی.

تفسیر: هغه څوک چی په مجلس د محمد رسول الله کښی، په تواضع او ادب سره خبری کوی، او په مقابل د پیغمبر کښی آوازونه خپل نه پورته کوی، دوی هغه کسان دی چی الله تعالیٰ جل جلاله د دوی زړونه د تقویٰ او پرهیزگاری لپاره آماده کړی یعنی خپل الهی توفیق ئی له دوی سره ملگری کړی دی.

لوی شعائر په اسلام کښی څلور شیان دی! (قرآن، پیغمبر، کعبه، لمونځ) تر هر څه د مخه لازم دی چی د دی څلورو شیانو احترام وساتل شی، الله تعالیٰ جل جلاله په احترام د شعائرالله کښی فرمائی: ﴿وَمَنْ يُعْظِمْهُمْ يُعْظِمْ لِلَّهِ وَاللَّهِ بِتَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ جزء ۱۷ الحج رکوع (۴) آیت ۳۲ هغه څوک کولی شی چی د (شعائرالله) احترام وساتی چی زړه ئی په توله معنی پاک او صاف وی. د محمد رسول الله له لویو صفتونو څخه چی په تورات کښی پیش بینی شوی وو، یو له هغی نه په تیت آواز غږیدل وو. په حدیث کښی راغلی **(ولا سخاب فی الاسواق)** په جزء ۲۱ سورة لقمان رکوع (۲) آیت ۱۹ کښی په لور(اوچت) آواز باندی غږیدل له (خره) سره تشبیه کوی او وائی: ﴿وَأُفْسِدُ فِيكَ وَاعْظُ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَيْرِ﴾

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿۵﴾

دوی لره ده بشپنه عوض او ثواب لوی.

تفسیر: له دی نه چی دوی په ډیر اخلاص او غیرت سره د شعائر الله احترام ساتی او له رحمت العالمین سره ډیر احترام او ادب ساتی، نو که کله وخت له دوی نه څه کوتاهی او خطا پېښیږی، الله تعالیٰ ډیر مهربان دی د دوی گناهونه بښی او لوی اجر و ورته نصیب کوی.

إِنَّ الَّذِينَ يُتَادُّونَكَ مِنَ الْأَحْزَابِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۷﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۸﴾

هر هغه کسان چی چغی وهی تا لره، د کورنو د امهات المؤمنو نه، له هغه خوا اکثری د دوی عقل نه لری، که چیری دوی صبر کړی وی تر هغو پوری، چی راوتلی وی ته دوی لره، نو دا صبر به په خیر تمامیده دوی لره او الله تعالیٰ جل جلاله ډیر بشونکی او مهربان دی.

تفسیر: د بنی تمیمو قوم لپاره د لیدلو د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مدیني منوری ته راغلل، او حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په کور کښی تشریف درلود(لرلو)، دوی د بیرون

نه ورته چنی وهلی! ای محمده راووزه، دا د دی نه وه چی دوی پوهه نه درلوده (لرله)، او ایجابات اخلاقی ئی نه مراعات کول، حضرت محمد ئی یو عادی شخص فکر کاوه، حال دا چی حضرت محمد عالی شخصیت دی، دومره چی دی له خلق او خالق سره کار او علائق لرې هیڅوک ئی نه لرې کیدی شی په هغه وخت کبھی چی دوی چنی وهی آنحضرت په وحی گرفتار وی نو لازمه ده چی په ډیر لوړ (اوچت) ادب او احترام له دوی سره چال چلند وشي، عام د دی نه که په ژوند ئی شرف یاب شوی وی او یا ئی په مزار او زیارت شرف یاب کیدونکی وی، څکه دی جامع الکملات واله خالق او مخلوقه سره ئی جامع علاقه درلوده (لرله)، او ژوند ئی په یوه جامع ادب او عالی پروگرام باندی تیاروه، او هم دا رنگه ئی د مسلمان لپاره د جامع فکر، ادب او عمل ارشاد فرمایلی دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا
قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحَبُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٥٩﴾

ای هغو کسانو چی تاسو ایمان راوړی، که چیرته راتگ وکړ تاسو لره فاسق او بدکار! په یوه خبر سره، نو تاسو ښه تحقیق پکښی وکړی، له جهته د ویری د دی چی وبه رسوی تاسو یوه قوم لره ضرر او تاوان په ناپوهی سره نو پس وبه گرزئ تاسو په هغه څه سره چی مو عمل کړی دی خفه او پښیمانه

تفسیر: ټولی شخړی او جگړی، بغض او عداوت، انسان ته د دروغو له لاری پیښیږی، نو له دی خاطره الله تعالی جل جلاله بندگانو خپلو ته ارشاد فرمائی که چیری تاسو ته کوم بدکاره انسان په کومه موضوع کبھی خبر درکوی! تاسو په هنی که ډیر فکر وکړی، حق او باطل، رښتیا او دروغ ئی ښه ځان ته ثابت کړی، وروسته له هنی څخه په حل د موضوعاتو باندی اقدام وکړی، لپاره د دی چی په احساساتو او تنگ نظری سره مو که کومه خرابی او ضرر رسولی وی، بیا ئی جبیړه مشکله او پښیمانی ئی هم څه په درد نه خوری، چی په دی صورت که به ظلم برقرار او عدالت به نږیدلی وی، او حال دا چی انسان باید عدالت برقرار کړی، او د ظلم ریښی له بیخ څخه وباسی.

وَاعْلَمُوا أَن فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ

او پوه شی تاسی چی بیشکه په منع ستاسی کبھی رسول د الله دی (نو مه وائی دروغ)، که چیری پیروی وکړی حضرت رسول الله تاسی لره په ډیرو

امورو کښی چی هغه خلاف د واقعیت او حقیقت وی! نو هر وخت به تاسی په مشقت او گناه کښی لویدی.

تفسیر: که رسول الله ستاسی د کوم سری پر رای او غوښتنی باندی عمل ونه کړی نو تاسی مه خپه کیږی ځکه چی حق د خلقو د غوښتنو یا د یوه او د بل د رای نه تابع کیږی که داسی وشي نو د ځمکی او د آسمانونو گردی(تولی) کارخانسی سره خرابیږی لکه چی د جزء ۱۸ (المؤمنون) په (۴) رکوع ۷۱ آیت کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَا فَعُودَ الْهَوَا فَعُودَ الْهَوَا فَعُودَ الْهَوَا﴾ لنډه ئی دا چی تل د خبرو تحقیق وکړی او هیڅ کله حق او رښتیا د خپلو شخصی اغراضو او افکارو تابع مه گرځوی بلکه تل خپل فکرونه د حق تابع وبولی چی له دی څخه به د گردو(تولو) جگړو او مناقشو بنسټ (بنیاد) له بیخه ختلی وی. نو که ستاسی مشوره ونه منله شی مه خپه کیږی! ځکه چی رسول الله د الله تعالیٰ پر احکامو عمل کوی چی په هغه کښی ستاسی تولی ښیگنی (فایدی) دی او که ستاسی خبرو ته غوږ ویاسی نو تاسی هر یو د خپلو ښیگنو (فایدو) په نسبت خبری کوی. نو ده ته بیا داسی مشکلات پیښیږی چی د کوم یوه سری پر فکر باندی عمل وکړی، سره له دی چی حضرت رسول الله په ډیرو ځایونو کښی له پیروی د افکارو باطلو د دوی نه منع شوی لکه چی په سورت البقرة رکوع (۱۷) آیت (۱۴۵) کښی دی ﴿وَلَيْنِ اتَّبَعْتُمْ آهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَ لَكُمْ مِنَ الْوَحْيِ لَأَكْفُرَنَّ بِالَّذِينَ ظَلَمْتُمْ﴾

وَالَّذِينَ اتَّبَعُوا آهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَ لَكُمْ مِنَ الْوَحْيِ لَأَكْفُرَنَّ بِالَّذِينَ ظَلَمْتُمْ

لیکن الله تعالیٰ جل جلاله دوست او محبوب گرځولی دی تاسی ته ایمان او ښائسته کړی ئی دی دغه (ایمان) په زړونو ستاسی کښی، بد او منفور ئی گرځولی دی تاسو لره کفر (پتول د حق)، فسق او نافرمانی له اوامرو د الله تعالیٰ نه. (هغه تحقیق کوونکی په خبرونو کښی) هم دوی دی ثابت په دین حق باندی. له جهته د فضله له طرفه د الله نه او د نعمت د ده له طرفه

تفسیر: که تاسی دا غواړی چی محمد علیه الصلوة والسلام ستاسی هره خبره ومنی نو خورا(ډیر) زیات مشکلات به پیښیږی خو د الله تعالیٰ شکر وکړی چی هغه د خپل فضل او احسان په واسطه د قانتینو مؤمنانو په زړونو کښی ایمان محبوب گرځولی دی او د کفر او معصیت نفرت ئی پکښی اچولی دی چی د هسی بی هوډگیو په شاوخوا کښی نه نژدی کیږی په هغی مجتمع کښی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم تشریف ولری په هغی کښی د بل چا د رایو او فکرونو منل

چی پرته (علاوه) له منلو د هغه غځه وی نشی کیدی او نه بښایی چی وشی نن اگر که رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په منځ کښی تشریف نه لری مگر د هغوی پاک شریعت او د هغو وارثان او نائبان شته او تل به وی.

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝۹

او الله تعالیٰ ښه عالم ښه حکمت والا دی.

تفسیر: الله تعالیٰ ته د گردو(تولو) استعداد ښه معلوم دی او هر یوه ته پخپل حکمت سره هغه احوال او مقامات فرمائی چی د هغه استعداد د ده په ځان کښی وی.

وَإِنْ طَائِفَتٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ آفَضُوا فَاَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ۝۱۰

که چیری دوه دلی د مؤمنانو (پخپلو منځونو کښی) سره په جنگ او جگړه کښی ولویری پس روغه او صلح وکړی (ای نورو مؤمنانو) په منځ د هغو دواړو جنگ کوونکیو کښی په نصیحت سره او په بلنی سره حکم د الله او د رسول الله ته نو که ظلم او تیری وکړ یوی له دغو دواړو په هغی بلی دلی باندی یعنی چی صلح قبوله نه کړی او حکم د الله او رسول الله ته راضی نشی پس جنگ کوی تاسو ټول ای مؤمنانو له هغی (دلی) سره چی ظلم او تجاوز کوی (پر هغی بلی مظلومی دلی باندی) تر هغه پوری چی بیرته راوگرځی دوی حکم د الله تعالیٰ ته او غاړه ورته کیږدی او که چیری وگرځیدله (دغه ډله بی انصافه له ظلم نه او د الله تعالیٰ حکم نی بیرته ومانه) پس صلح او روغه وکړی تاسی په منځ د دوی کښی په عدل او انصاف سره او مه کوئ ملګرتیا له ظالمی دلی سره په نامه د ننگ غیرت او داسی نورو سره بلکه تل د شرع تابعان اوسی، عدل او انصاف کوی تاسی ای مؤمنانو په هر کار کښی ځکه چی بیشکه الله تعالیٰ دوست لری عدل او انصاف کوونکی (په قول او په فعل کښی)

تفسیر: سره له دی گردو(تولو) مخ نیونو که د مسلمانانو د دوو گوندو (دلو) په منځ کېنی جنگ او جگړه پېښه شی نو تاسی زیات کوشش وکړی چی هغه جگړه لری شی که په هغه بری ونه مومی او یوه ډله په بلې ډلې باندی برید او تعرض وکړی او ظلم او زیادت ته ملاری وتړی نو تاسی د هغوی سیل او ننداره مه کوی بی پلوی او بیطرفی مه غوره کوی. بلکه تیری او تجاوز له هری خوا چی وی گردو(تولو) مسلمانان دی په هغی کېنی سره یو شی او له هغی سره دی جنگ وکړی تر څو هغه ډله مجبوره شی او د خپلو تیرو او زیادت څخه لاس واخلی او د الله د امر او حکم په لوری راشی او روغی ته ځان ورواندی کړی. نو مسلمانانو لره ښائی چی د دواړو ډلو په منځ کېنی په عدل او انصاف سره روغه وکړی. او یوه له بلې سره یو ځای کړی او د دواړو ډلو په مابین کېنی په طرفداری کېنی د حق د لیاری نه دی خوا او هغه خوا چېپ (غلط) نه شی ځکه چی په طرفداری د ظالم باندی سری له ایمان وځی لکه چی په حدیث کېنی دی **(من مشی مع ظالم لیقویه ویعلم انه ظالم فقد خرج من الاسلام)** مشکوٰۃ باب الظلم!

تنبیہ: د صحیحینو له روایت سره سم د دی آیت نزول د انصارو د هغو دوو ډلو په نسبت شوی دی چی د (اوس) او (خزرج) په نامه سره مشهوری دی او دوی پخپلو منځونو کېنی ډیری جگړی سره کولی. رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په اساس د هغوی دواړو په منځ کېنی سره روغه وفرمایله لکه چی په جزء ۴ سورت ال عمران رکوع (۱۱) آیت (۱۰۳) کېنی دی ﴿وَاذْكُرُوا اٰلِهٰتَكُمْ اِلٰهًا ۚ قَالَتِ بَيْنَ فُلُوْهُمْ وَاصْبِرُوْهُمْ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ﴾ او د دی

آیت نه دا هم استنباط کیږی! هغه خلق چی د اسلامی ټولوک(باچا) او خلیفه په مقابل کېنی بغاوت وکړی هغه هم د دی آیت تر عموم لاندی راځی لکه چی له پخوا راهیسی پخوانیو علماؤ د باغیانو په مسئله کېنی په دی آیت استدلال کاوه او لکه چی د ده د شان نزول څخه ښکاری، دا حکم د مسلمانانو د گردو(تولو) کورنیو او ملکی جگړو او اولسی پېښو او گردو(تولو) مناقشاتو او مشاجراتو لره هم شامل دی نور د دی باغیانو په نسبت شرعی مسائل او لازمه تفصیلات دی په فقهی کتابو کېنی وکتل شی!

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ اٰخَوِيْكُمْ وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱۰۴﴾

بیشکه چی مؤمنان ټول په دین کېنی سره وروڼه دی نو پس صلح او جوړښت کوی تاسی (ای مؤمنانو) په منځ د وروڼو خپلو کېنی (تل ترتله) او ویریری له الله تعالی څخه (په هر څیز او په هر وقت کېنی) او ځان ساتی (له معاصیو) ښائی چی درباندی رحمت وکړ شی (له جانبه د الله)

تفسیر: د روغی او د جگړی په وقت کېنی بلکه په هر حالت کېنی ښائی دا تر سترگو لاندی وی چی د دوو وروڼو روغه یا جگړه دی د دښمنانو او کافرانو په څیر ونه بلله شی! کله چی دوه

وړونه سره ولګېږي نو هغوی هم هغسی مه پریږدی بلکه په ذات البینې اصلاح کېنې ئی ډیر زیات کوشش وکړی او د دی کوشش کولو په وخت کېنې تل له الله تعالیٰ څخه وویږی! چی له کومې خوا بی ځایه طرفداری ونه شی، یا د انتقامی جذبې کومه نښه په منځ کېنې ونه لیدله شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْخَرُوا قَوْمًا مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنكُمْ وَلَا إِنِسَاءً مِّن نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ
وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّغَالِبِ

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) توکی او سپکاوی دی نه کوی هیڅ یو قوم له تاسی څخه په بل قوم باندی ځکه ښائی چی وی به دغه (مسخره کړی شوی) بهتره او غوره (په نزد د الله) له دی (مسخره کوونکیو) څخه او (نه دی توکی او سپکاوی کوی) یو ټولی ښځی له تاسی په نورو ښځو ځکه ښائی چی هغه (مسخری کړی شوی) به بهتری او غوره وی (په نزد د الله له دی مسخره کوونکیو څخه) او مه عیب جوئی کوی بعضی د تاسو د بعضی نورو، ځکه چی بیا د تاسو عیب جوئی هم کیږی (چی دا په حقیقت کېنې د ځان عیب جوئی ده.) او مه غواړی تاسی یو تر بله په بد نومونو او القابو سره

تفسیر: رومبی ئی د مسلمانانو د نزاع او جګړی د لری کولو تدبیرونه راوښول بیا ئی دا راوښوده که اتفاقاً اختلاف پېښ شی نو په زور او مؤثری طریقی سره دی هغه ورک کړ شی خو تر کله پوری چی د نزاع خاتمه ونه شی ښائی کوشش وکړ شی چی لږ تر لږه د منافرت او مخالفت جذبې زیاتې او مشتعلې نه شی ډیر کله لیده کیږی چیرې چی د کومو دوو سړیو یا ډلو په منځ کېنې جګړه او اختلاف پېښیږی نو یو په بل باندی مسخری کوی او ملندی پری وهی که لږه کومه خبره پېښه شی لاس سره اچوی، توکی پری کوی خاندی او حال دا دی چی ده ته نه ده ښکاره، هغه سړی چی دی په هغه پوری خاندی او مسخری پری کوی د الله تعالیٰ په دربار کېنې څه مرتبه لری؟ او چی الله جل جلاله له دی دواړو څخه له کوم یوه څخه خوښ دی؟ بلکه ډیر کله داسی هم پېښیږی چی یو سړی پخپله پخوا له جګړی او اختلاف یو بل سړی ښه گڼی. خو د ضد او نفسانیت له سترگو ده ته خپل ډیر لوی نقص هیڅ نه ښکاری او د بل چا ډیر کم نقص ډیر لوی ورته ښکاری نو ځکه د نفرت او عداوت خلیج ورځ په ورځ پسی اړتیی او وسعت مومی. او په زېړونو کېنې دومره بعد او لړیتوب پیدا کیږی چی د روغی او اختلاف هیڅ امید نه

پاتی کپیری په دی آیت کبھی الله تعالیٰ مونږ له دی راز(قسم) خبرو څخه منع کوی او داسی حکم فرمائی چی یوه دله دی له بلی دلی سره مسخری او توکی نه کوی او نه دی یو په بل باندی ناوړه (غلط) غږونه کوی! او نه دی یو په بل پسې د عیب لتولو دپاره لویږی او نه دی په بدو نومونو او ناوولیو لقبونو سره یو بل یاد کړی ولی چی له داسی خبری څخه دښمنی او نفرت ورځ په ورځ زیاتېږی او د فتنی او د فساد اور لا تیزېږی. سبحانه الله! دا څومره قیمتداری لیار ښوونی او هدایات دی! که نن مسلمانان لږ څه غیر شی د دوی د گردو(تولو) جگړو او جنگونو او د نورو اخلاقی رنځوریو د علاج نسخی په هم دی د (حجرات) په سورت کبھی شته. په حدیث کبھی وائی (ان الله اوحی الی ان تواضعوا حتی لا یفخر احد علی احد ولا یبغی احد علی احد) مشکوٰۃ باب المفاخرة والمصیبة.

يُسِّى الْاِسْمُ الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ

بد دی دا دری نومونه د (سخری، تلمز، تنابز) له جهته د فاسقی وروسته له ایمان درلودلو(لرلو) څخه

تفسیر: د بل سری د خراب نوم په اخیستلو سره په خپله هغه نوم اخیستونکی گنهکاریږی که پر هغه باندی هغه بد اثر وکړی که ئی ونه کړی خو دی پخپله ځان بد تهذیب، فاسق، گنهگار او خلق ربړوونکی ښکاری. خیال وکړی چی د مؤمن له ښکلی لقب سره دا بل توری ښه ښکاری؟ او بل تفسیر ئی داسی کیدی شی کله چی یو څوک مسلمان شی نو بیا هغه ته په هغو پخوانیو خبرو باندی طعنه ورکول یا د هغه وخت په بدترینو القابو یادول لکه پرنګی، یهود هندو او داسی نور ډیر مذموم حرکت دی هم داسی هغه سری چی په کوم عیب کبھی اخته وی چی هغه ئی په واک(اختیار) کبھی نه وی یا ئی له کومی گناه څخه فرض ئی کړی توبه کړی وی له هغه څخه د ژغورنی (بچ کیدنی) دپاره د هغه یادول ښه نه دی.

وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۝

او هغه چی توبه ئی ونه ایستله نو دغه کسان هم دوی دی ظالمان (پر ځانونو خپلو)

تفسیر: هغه گناه چی پخوا شوی له هنی څخه توبه وکړی! که د دی هدایاتو او حکمونو د اوریدلو څخه وروسته دوی له هغو جرائمو څخه توبه نه کوی نو د الله په نزد به اصلی ظلم هم دا وی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا

ای هغو کسانو چی ایمان نی راوړی دی (ای مؤمنانو) ځان وساتی تاسی ډیر له بدگمانیو او تهمتونو نه (په خلقو باندی) بیشکه ځینی بدگمانونه او تهمتونه گناه ده او مه لتوی تاسی پټ عیبونه د مسلمانانو او نه دی کوی غیبت ځینی ستاسی د ځینو نورو

تفسیر: د دوو تنو د اختلاف او تفریق په ډیروالی کبې دا امور په خصوصیت سره داخل دی. یو فریق په بل فریق باندی داسی بدگمان کوی چی حسن ظن لره چی په حدیث کبې راغلی هیڅ ځای نه پاتی کیږی له هری یوی خبری څخه څه نا څه مخالفت کوی که د هغه په خبرو کبې د ښه والی له زرو احتمالو څخه د یوی خرابی احتمال متصور وی نو د هغه فکر او چرته (خیال) د هم هغی خرابی په لوری وردرومی او له هغو ټولو ښیگڼو (خوبو) څخه نی سترگی پتوی او د هم هغی کوچنی (وړی) خرابی په شاو خوا کبې چورلی او هم هغه خراب او کمزوری خوا ته یوه قطعی او یقینی ښه او شکل ورښی او پخپل مقابل فریق باندی د تهمت په الزام شروع کوی که اتفاقاً کومه مخالفه خبره ورته ورسپړی دی د خپلی بدگمانی په سبب هغی ته لا غلطه معنی ورکوی تل د هم دی خبری په پلټنه (تحقیق) کبې وی چی د مقابلی خوا کومه پټه خبره څرگنده (ښکاره) کری او بیا د هغی په شاو خوا کبې نوری خبری جوړی او عجیبی حاشیی ورکری. او د ده په نشتوالی کبې د هغه په خلاف هر راز (قسم) خبری اتري وکری. نو پاک قرآن له دی گړدو (ټولو) ویناو او خرافاتو څخه منع کوی. که مونږ مسلمانان د پاک قرآن په احکامو باندی عمل وکړو نو هغه گړد (ټول) اختلافات چی له بدقسمتی راپیشپړی له خپله حده نه تیرپړی او د هغو ضررونه به محدود پاتی کیږی بلکه په لږ مدت کبې به د هغه نوم او ښه هم ورکیږی. الزام لگول او د پټو خبرو لتول او د هر چا په شا خبری کول هیچا ته او هیڅ کله روا نه دی په حدیث کبې وائی (الغیبة اشهد من الزنا) «الحديث» پرته (علاوه) له هغو مواردو څخه چی په هغو کبې څه دینی گټه (فائده) وی او نفسانیت پکبې دخل ونه لری نو هلته اجازه شته لکه چی د حدیثو د رجالو په نسبت دائمی جرح او تعدیل کیده څکه چی پرته (علاوه) له هغه د دین محفوظ پاتی کیدل محال ؤ او یا د فاسق غیبت کول او داسی نور د مشروعه ضرورتونو لپاره.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَهُمْ مِّمَّا كَرِهَتْهُ

آیا خوبنوی یو له تاسی څخه دا چي وخورى غوښي د ورور خپل حال دا چي مري وي پس بد گنې تاسي هغه نو هم دا رنگه بد وگنې د مسلمان ورور غيبت او عيب لتول

تفسير: د خپل مسلمان ورور غيبت كول داسي كنده كار دى لكه چي څوك د خپل هسي مړه ورور غوښه چي سخا شوى هم وي پخپلو نوكانو سره شكوى او خورى ئى نو آيا د ده دا چاري كوم انسان خوبنوی نو وپوهيږي چي غيبت كول له دى نه هم يو شنيع او خراب كار دى تولى كيني او دښمني او حتى داسي نور ډير بد عواقب تول له غيبت نه پيدا كيږي.

وَأَقُولُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٧﴾

وویریږي تاسی له الله تعالیٰ څخه بیشکه الله ښه توبه قبلوونکی ډیر رحم والا دی

تفسير: په دې نصيحتونو باندې هم هغه څوك عمل كوي چي په زړه كېږي ئى د الله تعالیٰ ويره وي كه د الله تعالیٰ ويره نه وي نو هيڅ نه كيږي. ښائي چي د اسلام او د ايمان دعوى كوونكي په رښتيا سره د هغه قهار الله له غضبه وويږي او د داسي ناوړو (غلطو) پېښو شاوخوا ته هيڅ ورنژدې نشي كه پخوا د دې حكم له لوستلو څخه كومه غلطې يا تيرواته له هغوى څخه شوى وي نو اوس ښائي د پاك الله په مخكېښي د زړه له كومې توبه وكړي او د هغه له مهرباني او لوريني څخه خپله بښنه او مغفرت وغواړي چي مغفرت ئى كړي.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ

ای خلقو بیشکه مونږ پیدا کړی ئی تاسی (تول اصلاً) له یوه سړی چي (آدم) او له یوی ښځی چي (حوا) ده او گرځولی ئی مونږ تاسی څانگی او قبیلې قبیلې دپاره د دی چي وپیژنی یو له بل سره بیشکه چي ډیر مکرم او معزز له تاسی څخه په نزد د الله ډیر متقی ادب لرونکی ستاسی دی.

تفسير: زیاتره د غیبت، طعن، ذم، او عیب لتولو منشاء کبر او غرور دی چي آدمي خپل ځان لوی گنې او نورو ته په حقارت او سپکه گوري نو ځکه الله تعالیٰ دلته دا رابښي چي انسان لره نه ښائي چي پخپل اصل او نسب او لوئی او عزت باندې مغرور شی بلکه ودی پوهیږي، چي د

انسان اصلی لوثی او عزت په دی کښی دی چی ښه روش او ښه خصلتونه ولری او تل له الله وویریوی مؤدب او پرهیزگار وی تر څو د دی ښو صفاتو په میچ او اندازه د الله تعالیٰ په دربار کښی معزز، مکرم، او محترم شی. د نسب حقیقت خو دا دی چی گردد(تول) نارینه او سری له آدم او حوا علیهما السلام څخه پیدا دی سیدی، عثمانی، فاروقی، صدیقی، انصاری، شیخی، خانی، ځویتوب او نوری ستاینی (صفتونه) د ښه علم، عمل او تقویٰ په مقابل کښی هیڅ دی. او دا خاندانونه، صفتونه، او ستاینی پرته له دی څخه چی خلق پری پیژندل کیږی او په تعارف کښی کار ورکوی بل کوم قدر او قیمت نه لری. اصلی قدر او قیمت د هر سری په دی کښی دی چی متقی پرهیزگار او پوه وی. بلاشبه هر څوک چی الله تعالیٰ په کومه شریفه، لویه، معززه او ښه کورنی کښی پیدا کړی وی هغه خو یو موهوب شرف دی. لکه چی ځینی کسان ئی ښکلی (خوبصورت) جوړ کړی دی. خو یواځی هم هغه ښکلیتوب د ناز او د فخر وړ(لائق) نه دی. او نه د کمال او د فضیلت معیار گانه شی. او نه د هغه لامله (له وجی) نورو ته په سپکه سترگه کتی شی. هو! شکر دی وکړی چی الله تعالیٰ بلا اختیار او کسب مونږ ته دا نعمت رامرحت کړی دی. دا هم په شکر کښی داخل دی چی د غرور او تفاخر څخه ځان وژغوری(وساتی). او هغه نعمت دی په هسی رتلیو روشنو، بدو اخلاقو او خرابو خصلتونو سره خراب نه کړی. لنډه ئی دا چی د مجد او شرف او عزت او فضیلت اصلی معیار نسب نه بلکه تقویٰ او طهارت دی او متقی سری نورو ته هیڅ کله په سپکه سترگه نه گوری.

إِنَّ اللَّهَ عَلَيْهِ خَيْرٌ ﴿۱۰﴾

بیشکه چی الله تعالیٰ ښه عالم ډیر خبردار دی.

تفسیر: تقویٰ او ادب په اصل کښی د زړه کار دی الله تعالیٰ ته دغه ښه معلوم دی هر هغه سری به چی په ښکاره ډول(طریقه) سره متقی او مؤدب په نظر راځی هغه په واقع کښی څنگه دی او وروسته له دی څخه به څرنگه شی؟ العبرة للخواتیم.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ

وویل صحرائیانو ایمان راوړی دی مونږ، ووايه (ای محمده! دوی ته) له سره ایمان نه دی راوړی تاسی ولیکن ووائی اسلام راوړی دی مونږ او له سره نه دی ننوتی ایمان په زړونو ستاسی کښی

تفسیر: دلته دا رانیسی چی ایمان او یقین کله چی په پوره دول(طریقه) په زړه کښی رانیځ شی او بیخ ونیسی نو په هغه وخت کښی غیبت، عیب لتول او نور خراب خصلتونه له سری غځی لری کیږی هر هغه سری چی د نورو عیبونه لتوی او آزار ورسوی نو دی دی وپوهیږی چی تراوسه پوری ایمان په پوره دول(طریقه) په زړه د ده کښی ځای نه دی نیولی د ابن کثیر رحمه الله علیه په اتم جلد (۲۴) مخ کښی یو حدیث لیکلی شوی دی «یا معشر من آمن بلسانه ولم یُقبض الايمان الى قلبه لا تغتابوا المسلمين ولا تتبعوا عورتهم»

تنبیه: له دی آیت څخه د ایمان او د اسلام فرق ښکاریږی او هم دا خبره له حدیث د جبریل او نورو څخه هم ثابتیږی په حدیث مرویه د ابی هریره کښی چی په کتاب الايمان د مشکوٰۃ کښی راغلی فرق د ایمان او د اسلام داسی فرمائی:

«المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده، والمؤمن من آمنه الناس على دمانهم واموالهم» (ترمذی)». له اکثری نصوص څخه داسی معلومیږی چی هغه څوک چی په اسلام راوړلو سره دا نظر هم ولری چی له شکنجی د مسلمانانو څخه مامون پاتی شی او یا داسی نور اغراض چی کفر ته اړونکی نه وی! غور کړی داسی شخص مسلمان بلل کیږی چی هنوز نور د ایمان د ده په زړه کښی نه دی کامل شوی، نو هم دا وجه ده چی له غیبت کولو او عیب لتولو څخه ځان نشی ساتلی. او هغه څوک چی بلا قید او شرط او پخپل ذوق سره په اسلام کښی داخلېږی، دا هغه اشخاص دی چی نور د ایمان د دوی په زړونو کښی کامل شوی نو خولی او تول حواس ئی نه غواړی چی په غیبت او یا نورو باطلو باندی وخوځیږی.

وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ
عَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۳﴾

او که حکم ومني تاسی د الله او د رسول د دغه (الله په اخلاص سره) نو نه پری کوی نه کموی (الله) له (جزاء د) عملونو ستاسی څخه هیڅ شی، بیشکه چی الله ښه مغفرت کوونکی ډیر رحم والا دی.

تفسیر: که اوس هم د الله تعالی د اوامرو د منلو لپاره غوره کړی نو د رومبنيو کمزوریو لامله (له وجی) ستاسی له هیڅ یو عمل څخه د هغه ثواب نه کموی.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ

وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه چی (صادقان) مؤمنان هغه کسان دی چی ایمان راوړی دی په الله او په رسول د دغه (الله) باندی بیا شک نه کوی (په ایمان کښی) او جهاد کوی دوی په مالونو خپلو سره (چی لگوی ئی په اعلا د کلمه الله کښی) او په ځانونو خپلو سره چی جهاد کوی په لیاره د الله کښی دا کسان هم دوی رښتینی دی (په دعوی د ایمان کښی)

تفسیر: د رښتینی مؤمن شان داسی وی چی په الله تعالی او د هغه په رسول باندی پوره او پوخ اعتقاد ولری او د هغه په لیاره کښی په هر قسم سره چی وی په مال او ځان سره حاضر وی.

قُلْ أَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۱۶﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا خبروی پوهوی تاسی الله په دین د تاسی سره حال دا چی الله ته معلوم دی هر هغه څیزونه چی په آسمانونو کښی دی او هر هغه څیزونه چی په ځمکه کښی دی او الله تعالی پر هر څیز باندی ښه خبردار دی هیڅ شی تری پټ نه دی.

تفسیر: که په رښتیا سره واقعی دین او پوره یقین تاسی لره حاصل وی نو له تش ویلو څخه څه په لاس درځی؟ له هغه پاک الله سره چی ستاسو معامله ده هغه ډیر ښه پری پوهیږی هر شی ورته ډیر ښه ښکاره او معلوم دی.

يُؤْمِنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا

احسان باروی دوی په تا باندی (ای محمده!) د دی چی تش مسلمانان شوی دی دوی

تفسیر: ځینی کوچیان او صحرائیان راځی او وائی وگوری چی مونږ بی له جنگه او جگری مسلمانان شوی یو گواکی دوی خپل احسان ښکاره وی او د دی جواب وروسته له دی نه داسی

ورکاوه کیبوی.

قُلْ لَا تَتَّبِعُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ
هَذَا كُمْ لِلْإِيمَانِ أَنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۱۵﴾

وایه (ای محمده! دوی ته) احسان مه باروی تاسی په ما باندی د اسلام راوړلو د تاسی بلکه الله احسان کوی په تاسی باندی د دی چی لیاره ئی وښووله تاسی ته د ایمان راوړلو که ئی تاسی رښتینی او صادقان (په دعوی د ایمان کښی).

تفسیر: که په واقعی ډول (طریقه) تاسی د اسلام دعوی لری او په رښتیا سره ایمانداران ئی! نو دا ستاسی احسان نه دی بلکه د الله احسان دی چی تاسی ته ئی د ایمان په لوری لیاره دروښوده او د اسلام په لوی دولت ئی سرفرازی درکړه. که رښتیا ووايو نو اصلی خبره هم دا ده. څکه چی الله تعالی پخپله رسول الله ته داسی فرمائی ﴿يُمَاخِطُونَ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ الآية - «آل عمران» نو بنا په دی که د چا له لاسه ښکلی (ښه) کیږی دا د هغه ستاینه (صفت) نه ده بلکه د الله ستاینه (صفت) ده چی هغه ته ئی د نیکی لیاره وښوولی ده ځواکی د دی سورت په پای (آخر) کښی ئی تنبیه فرمایلی ده که تاسی ته پر قرآنی هدایاتو او اسلامی تعلیماتو باندی د عمل کولو توفیق په لاس درځی نو هغه د احسان په ډول (طریقه) مه ورښکاروی بلکه د الله تعالی اکرم شانه واعظم برهانه د شکر او انعام حق اداء کړی چی تاسی ته ئی داسی توفیق درکړی دی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ كَمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۶﴾

بیشکه الله ته ښه معلوم دی غیب د آسمانونو او د ځمکی او الله تعالی ښه لیدونکی دی په هغو کارونو باندی چی کوی ئی تاسی

تفسیر: الله تعالی ته د زړونو پتی خبری او ښکاره چاری گردی (ټولی) ور معلومی دی نو د دغه علیم او خبریر په مخکښی خبری او بهانی مه جوړوی.

تمت سورة الحجرات

سورة (ق) مكية (الا آية) (۳۸) فمعدنية وهى خمس و اربعون آية و ثلث ركوعات
د «ق» سورت مكى دى پرته له (۳۸) آيته غخه چى مدنى دى (۴۵) آيتونه (۳) ركوع لرى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ۱ بَلْ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ الْكُفْرُونَ
هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ۲ ؕ مَاذَا امْتَنَّا وَكُنَّا تُرَابًا ۚ ذَلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ۳

قسم دی پر قرآن چی لوی شان لری (او نه دی راوړی ایمان کفارو په تا ای
محمده) بلکه تعجب کوی دوی له دی نه چی راغی دوی ته ویروونکی له دوی
غخه نو وویل کافرانو دا (ویرول) یو شی عجیب دی آیا کله چی مړه شو
مونږ او شو مونږ خاوری (بیا به هم ژوندی کیږو؟) دغه بیرته راتلل دیر لری
دی (له عقله)

تفسیر: د قرآن د لونی او شان په نسبت غه وویل شی چی د هغه له راتگ غخه گرد(تول)
کتابونه منسوخ شول او د ده د اعجازی قوت او لامحدود اسرارو او معارفو غخه د دنیا
گرد(تول) پوهان محو او حیران دی هم دا لوی قرآن پخپله شاهد دی چی په ده کښی هیڅ یو
نقص نشته او د عیب او گوتی نیولو غای پکښی نه لیده کیږی. خو بیا هم منکران دا نه منی
نه د دی دپاره چی د هغوی په لاس کښی د ده په خلاف کوم حجت یا برهان شته بلکه یواغی
د خپلی ناپوهی او جهل او حماقت لامله (له وجی) په دی خبری باندی تعجب کوی چی د دوی
له تیر او خپلخاننی غخه یو سری د دوی په لوری رسول او استاغی راغلی دی، ټولو ته نصیحت
کوی او داسی عجیبی خبری هم کوی چی څوک ئی نه شی منلی. ښه دا د منلو وړ(لائق) خبره
ده چی مونږ به وروسته له مړینی غخه ژوندی کیږو؟ دا بیرته راتگ له عقل غخه دیر لری او له
امکان او عادت غخه بیخی بعید دی (معاذالله) خو خبره دا ده چی دوی عقل او پوهه نه لری او
که وگوری چی په اول کښی چا پیدا کرل آیا د دوی فکر او عقل په اول کښی پخپلو حواسو او
اعضاو باندی خبر و چی څنگه جوړیږی دوی یا د دوی پلرونو کولی شوی چی په حواسو او
اعضاو کښی غه تغیر او ښایست راوولی؟ طبعاً نه. نو ثابته شوه چی دا کار د الله تعالی په
قدرت سره وشو نو هغه ذات چی په اول کښی دا کار کولی شی، په آخر کښی غه مشکله ده
هیڅ مشکل نه لری بالضرور ئی کولی شی. لکه چی وائی ﴿وَالَّذِينَ يَبْدُوا الْفَلَاحَ﴾

وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٢٧﴾ جزء ۲۱ «سورة الروم» ۲۷ آیت هغه ذات چی دا کار کولی شی نبی د قدرت ئی په وروسته آیتونو کبښی په طور د مثال سره داسی بیانیری.

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ

(الله فرمائی په رد د قول د دوی) په تحقیق سره معلوم دی مونږ ته هغه چی کموی ئی حُکمکه له وجوده د دوی

تفسیر: گرد(تول) وجود نه خاوری کیږی روح سلامت پاتی کیږی او د بدن اجزاء تحلیل کیږی او په هر لوری تیت او پرک (منتشر) کیږی خو الله تعالیٰ ته هغه گرد(تول) ښکاره دی او کولی شی چی بیا هغه تیت پیت (منتشر) اجزاء سره راټول کړی او بیا ئی لکه اول ځلی جوړ او غوښه، پلی، رگونه او پوست پری زرغون او سا پکښی واچوی.

وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيفٌ ۝

او مونږ سره یو کتاب دی په یاد ساتونکی د هر شی چه لوح محفوظ دی.

تفسیر: دا نه ده چی له نن څخه راښکاره او معلوم دی بلکه قدیمی علم مو دی تر دی چی له هغه څخه پخوانی قبل الوقوع گرد(تول) حالات هم په یو کتاب کښی چی لوح محفوظ نومیری لیکلی شوی دی او تراوسه پوری هغه کتاب حُمونږ سره شته که په علم قدیم باندی څوک نه پوهیږی نو دومره دی وپوهیږی هغه دفتر چی هر شی پکښی لیکلی وی او تل د الله تعالیٰ په حضور کښی پروت وی. یا دا د پومبڼی جملی تاکید وبوله ځکه هر هغه څیز چی د چا په علم کښی وی او بیا ئی ولیکی نو هغه د نورو په نزد دیر تینگ او مؤکد راځی هم داسی دلته د مخاطبینو د محسوساتو په اعتبار تنبیه شوی ده چی هر څیز د الله تعالیٰ په علم کښی شته او د هغه په دفتر کښی لیکلی دی چی هیڅ زیادت او نقصان نشی پکښی کیدی. نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه بیا ژوندی کول د خلقو راباندی گران نه دی.

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَّرِيعٍ ۝

بلکه نسبت د دروغو کړی دی دوی حق او رښتینی دین ته کله چی راغی دوی ته پس دوی په گدو وډو مختلفو خبرو کښی (مضطرب) دی.

تفسیر: یواځې تعجب نه بلکه په ښکاره ډول (طریقه) ئی دروغ بولی او ځمونیږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم نبوت، قرآن، بعث بعدالموت او نور اعتقادی شیان هم دروغ گڼی او عجیبی گڼی وډی مختلفی خبری او راز راز (قسم قسم) ویناوی کوی بیشکه هر هغه سری چی رښتیا خبری دروغ بولی په هم داسی شکوکو، اضطرابو، حیرانتیاؤ تردد او تحیر تذبذب سره غاړه په غاړه کیږی او د ناږوهی په غرومی (گرداب) کېږی لویږی څکه چی له داسی یوه څرگند (ښکاره) امر نه انکار کوی چی ثبوت ئی له نمر نه هم روښانه دی خو که نصوص او دلائل ئی ولټول شی.

أَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ①

آیا پس نه ځوری دغه (منکران د بعث له غفلته) طرف د آسمان ته د پاسه د دوی چی څرنگه جوړ کړی دی مونږ هغه او ښائسته کړی دی مونږ هغه او نشته دغه آسمان ته کوم چاود (عیب)

تفسیر: لومړی ښه د قدرت، هغه ذات چی انسان پس له مرگه بیا ژوندی کوی ښی د قدرت دا دی.

الف: - پیدایښت د آسمانونو

ب: - لوړوالی د هغی چی په څه عجیب او غریب کیفیت سره جوړ شوی

ج: - زینت او ښایست د هغوی په ستوریو او یا طبیعی منظری سره.

د: - د نقصان او عیب نه موجود والی لکه سوری، چاودیدل، زروالی او داسی نور. آسمان ته وگوری! چی په ښکاره ډول (طریقه) سره نه کومه ستنه پکښی په نظر راځی او نه کومه پایه لری او نه له کوم شی سره تړلی شوی دی داسی عظیم الشان جسم ئی څرنگه مضبوط او مستحکم درولی دی؟ د شپې له مخی د ستوریو په کروړونو قنادیل دیوی پکښی بلیږی او د هغی منوری کړی له لری لکه د برښنا لوئی ونی رابریښی او په مجموعی ډول (طریقه) څومره په سنگار او رونق ډولی ښکاری له گردو (تولو) څخه غوره خبره دا ده چی سره له تیریدلو د زرگونو قرونو څخه نه کوم سوری یا چاود پکښی لویدلی دی نه ئی کومه گنګوره نریدلی ده، نه ئی پلاستر مات دی، نه ئی رنگ الوتی دی آخر دا کوم یو لاس دی؟ چی داسی مخلوق ئی جوړ کړی دی؟ او بیا ئی له دیرو پیریو راهیسی هم داسی ساتلی دی؟

وَالْأَرْضُ مَدَدْنَاهَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ② تَبَصَّرَةٌ وَذِكْرِي لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ③

او (آيا نظر نه کوی دوی) ځمکي ته (چی څرنګه ښه) غوړولی مو ده او غوړغولی مو دی په هغی کښی درانه بارونه محکم غرونه او زرغونه کړی مو دی په هغی (ځمکي) کښی له هر قسم تازه گیایو د رونق شیان دپاره د ښوونی (د قدرت خپل) او د پند او نصیحت هر هغه بنده ته چی رجوع کوونکی وی الله ته

تفسیر: دوهمه ښه د قدرت پیدایښت د ځمکي دی

(الف): آوارول د هغی

(ب): اچول د غرونو او میخ کول د ځمکي په هغوی سره

(ج): زرغونه کول د هر قسم گیاه او بوټو تازه وو په رونق سره

(د): هر یوه د دی ښو څخه درس د عبرت ګرځی رښتینو بندګانو لره هغه سری چی رجوع ئی د الله په لوری وی ځان د دی محسوساتو په دائره کښی بی ځایه نه اخته کوی هغه ته د آسمان او د ځمکي په تخلیق او تنظیم کښی دومره د کتنی او لیدنی سامان او اسباب شته چی د هغو له ادنی غور کولو څخه صحیح حقیقت ته رسیدی شی او هغه هیر شوی سبق ئی بیا ورپه یادپیری. بیا خو الله تعالی ته ښه معلوم دی چی سره له دومره قوی دلائلو او روښانو ښو له موجودیته دا خلق ولی د حق په دروغمنولو کښی جرائت او غفردوالی (ضد) کوی؟

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَدَّتِ وَحَبَّ الْحَصِيدِ ۝۴

او نازلې ښکته کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه ډیری برکتناکی نو زرغونه مو کړل په دغو (اوبو) سره باغونه (چی هر راز(قسم) میوی لری) او دانی کښت چی فصل ئی ریبلی کیږی.

تفسیر: دریمه ښه د قدرت رابښکته کول د اوبو دی له آسمانونو نه

(الف): اوبه مبارکي او بابرکته چی هر شی په هغی سره ژوندی کیږی.

(ب): باغونه او دانی د کښتونو (فصلونو) چی په هغی سره زرغونه کیږی.

غله هغه ده چی له هغی سره بوتی ئی هم رېبل کیږی او د باغ ونی سره له دی چی میوی ئی شکولی کیږی ونی ئی پخپله پاتی کیږی.

وَالنَّخْلُ بَاسْقٍ لِّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ ۝۵

او (زرغونی مو کرلی په دغو اوبو سره ونی د) خرماؤ لوړی هغی لره وړی دی
لاندی باندی.

تفسیر: (ج). زرغونول د خرما د ونو، لوړی لوړی (اوچتی) چی دوی لره وړی دی لاندی باندی
چی روزی دی لپاره د بندګانو. په ډیر کثرت او، وفرت سره چی د هغو وړی په لیدلو کښی هم
ډیر ښه ښکاری.

رَزَقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَاهُ بِلَدَةٍ مِّثْلَ ذَلِكَ الْخُرُوجُ ⑩

رزق روزی دپاره د بندګانو او ژوندی کرل مونږ په دغو (اوبو) سره کلی او
ښارونه مړه. هم داسی دی راوتل (د مړیو له قبرونو نه).

تفسیر: (د): الله تعالی ژوندی کوی په دی اوبو د باران سره ښارونه او کلی مړه یعنی چی بوتی
او ګیا تولی وچی او خزان وی بیا ئی ژوندی کوو او زرغونی کوو ئی، نو نتیجه د دی دریو
ښو سره له اجزاوو ئی دی ته شوه، چی تاسی انسانان هم داسی راوتونکی او ژوندی کوونکی
ئی، لکه چی ګیاوی زرغونی کیدونکی او راوتونکی دی، نو که تاسو عقل لری په خپل ژوند
کښی پس له مرګه هیڅ شک او شبه مه کوی. لکه چی د باران په اورولو سره مړه ځمکه ژوندی
کوی هم داسی د قیامت په ورځ مری هم ژوندی کولی شی.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ⑪ وَعَادُ وَفِرْعَوْنُ وَأَخُو لُوطٍ ⑫ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ

دروغجن کړی ؤ پخوا له دغو (کفارو) قوم د نوح (نوح لره) او ملګری د
کوهی (نبی خپل لره) او ثمودیانو (صالح لره) او عادیانو (هود لره) او
فرعون (موسی لره) او (نوعی) ورونو د لوط (لوط لره) او خاوندانو د ځنګله
(شعیب لره) او قوم د تبع (خپل نبی لره)

تفسیر: د دی قومونو قصی د حجر، فرقان او دخان او په نورو سورتونو کښی تیری شوی دی
هلته ئی بیا ولولی!.

تبع: یا نوم د ځای دی یا نوم د هغه پیغمبر دی چی دا قوم ئی اسلام ته وغوښت.

كُلُّ كَذَّبِ الرَّسُلِ فَحَقَّ وَعِيدُهُ ⑫

دوی تولو نسبت د دروغو کری و پیغمبرانو خپلو لره نو بیا حق او ثابت شو
ځما عذاب پر دوی

تفسیر: د انبیاءو د دروغجنولو لامله (له وجی) له هغو شیانو څخه چی دوی ویرول شوی و هغه ور
د مخه راغلل. او په هم هغه عذابونو کبسی چی دوی تری ویرول شوی وو، ولیدل.

أَفَعَيَيْنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ⑬

آیا پس نو مونږ ستړی شوی وو په پیدایښت اول باندی یعنی نه یو ستړی شوی
بلکه دوی په شک کبسی دی له جوړولو او ژوندی کولو نویو څخه.

تفسیر: د دوهم ځلی نوی ژوندون په نسبت هغوی ته خوشی او فضول یو شک پیدا شوی دی هغه
قادر مطلق چی دوی ئی اول ځلی پیدا کری دی آیا دوهم ځلی هغه ته د هغوی بیا پیدا کول
کوم گران کار دی؟ آیا دوی هسی گمان کوی چی (معاذالله) هغه به په اول ځلی د دی
گردی (تولی) دنیا له پیدا کولو څخه ستړی شوی وی؟ د هغه مطلق قادر په نسبت داسی توهمات
غور کول ډیر سخت جهالت او سپین سترگیتوب دی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ ⑭

او په تحقیق پیدا کری دی مونږ جنس د انسان، په داسی حال کبسی چی
مونږ پوهیږو په هغه څیز چی وسوسه او خطرته کوی په هغه سره زړه د ده له
فکرونو عبشو او ناکارو سره

تفسیر: د انسانانو د هر قول او فعل څخه مونږ خبردار یو تر دی چی له هغو پتو خبرو چی د
وسوسی په ډول (طریقه) د هغو په زړه کبسی تیریږی هغه هم مونږ ته معلوم دی ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا﴾
وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿﴾ جزء ۲۹ (الملک - رکوع ۱۰) آیت ۱۴

وَمَنْ أَوْقَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ⑮

حال دا چی مونږ ډیر نژدی یو ده ته په علم سره له رگونو د ورمیو د ده

غخه .

تفسیر: د ژوندانه له رگه مراد د اورمیر (شارگ) دی چی د هغه لرغیدونکی رگ له پری کیدلو غخه سری مری بښای چی دا له روح او نفس غخه کنایه وی او مطلب ئی دا دی چی مونږ د علم په اعتبار د ده له روح او نفس غخه هم ډیر نژدی یو یعنی هسی چی سری پخپل احوال باندی پوهیږی مونږ له هغه غخه زیات د هغه په حال او احوال باندی پوه او خبردار یو. لکه چی مونږ د الله تعالی دا پوهه او خبرداری په تجربه سره ثابت ولی شو، مثلاً وینو چی یو متخصص طبیب په یوه مرض آخته کیږی او دی خبر نه دی چی څه وخت مریض کیږی او یا څه وخت جوړیږی، یو پوهان، نجومی، ولی، پیغمبر! د هغو مشکلاتو نه چی ورته پیښیږی هیڅ پیش بینی او چاره سازی نشی کولی او پخپله رسول الله وائی ﴿وَلَوْ كُنْتَ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَسْتَ تُرَاوُنَ الْهَرُودَ وَمَا تَسْئَلُ الشُّوْءَ﴾ جزء ۹ «اعراف - ۲۳ ع ۱۸۸ آیت» نو دا ثابته شوه چی الله تعالی جل جلاله له مونږ نه مونږ ته نژدی دی، او له مونږ نه په مونږ عالم دی، له مونږ نه په مونږ مهربان دی، له مونږ نه د مونږ کارساز دی.

إِذْ تَلَقَى الْمُتَلَقَيْنِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ^(۱۴)

(او یاد کړه) کله چی اخلی دوه اخیستونکی پرېښتی چی یوه له ښی طرف نه ناسته وی لیکلو د نیکی ته او بله له کیڼ طرف نه ناسته وی لیکلو د بدی ته

تفسیر: دوه پرېښتی د الله په حکم سره د همیش لپاره د هر سری په کتنه کښی دی هر هغه لفظ چی د دوی له خولی غخه ووغی یا هر کار چی دوی ئی کوی سم د لاسه ئی لیکی د نیکی لیکونکی ښی خوا ته او د بدی لیکونکی کښی خوا ته ناستی او تاکی (مقرر کړی) شوی دی څه زیادت او نقصان نه کوی بلکه په ډیری امانت داری سره لیکنی کوی ﴿وَلَا عَلَىكَ حِيفٌ إِنَّهُ لَا يَجْعَلُونَ مَتَّعُونَ﴾ جزء عم (سورة الانفطار رقم ۸۲).

مَا لِفَظٍ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ^(۱۵)

نه وائی دغه بنده هیڅ خبره مگر خو وی له ده غخه دوه ساتونکی، حاضر او تیار چی ژر ئی ولیکی.

تفسیر: دا دوه پرېښتی لیکلو ته همیش تیاری وی. او هیڅکله نه تری جدا کیږی هغه چی د ورغی له طرفه موظفی دی د نمازدیگر په وخت کښی عملونه د بندگانو، ثبت ته رسوی. او هغه

چی د شپی له طرفه موظفی دی په وخت د صباح کښی عملونه د بندگانو حضور د رب العالمین ته پورته کوی، حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چی الله تعالی له دی ملائکو نه پوښتنه کوی چی د ما بندگان په څه حالت کښی وو هغوی ورته وائی چی په سجده وو نو حضرت رب العالمین په ملائکو باندی افتخار کوی نو له هم دی وجی نه باید په دی دوو لمونځونو باندی ډیر خیال وشي.

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ

او راغلی بی هوشی سختی د مرگ لپاره د دی چی په سترگو ئی ووینی په حق سره

تفسیر: له یوه لوری ئی دفتر او دوسیه تیاره شوی ده او له بل لوری ئی د مرگی په کنده باندی رسیدلی دی مر کیدونکی دی او د ځنکدن په ربرونو(تکلیفونو) کښی غوټی خوری نو هلته دا گردی(تولی) خبری ورته رښتیا ښکاری چی الله تعالی او د هغه پیغمبرانو د هغه خبر ورکړی و او د مری له مخی د هغه د سعادت او شقاوت پردی لری کیږی، او د داسی پښی پښیدل یقینی او قطعی دی. ځکه چی د مطلق حکیم ډیر حکمتونه د ده سره اړی (تعلق) لری، نو په دغه وخت کښی به وویلی شی دغه منکر انسان ته داسی چی:

ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ^(۹)

دا مرگ هغه دی چی وی به ته له ده څخه په څنگ کیدونکی او نه وی پری اقرار کوونکی

تفسیر: سری ډیر زیار(کوشش) کوی چی له مرگ څخه ځان وژغوری(وساتی) او د هغه د بد خوند او وحشت څخه تل ځان وساتی او دی خوا هنی خوا سر او پښی ووهی خو سره له دی د مرگی شبیه(لحظه) چیری وروسته کیدونکی ده. آخر هغه په سر باندی راتلونکی ده او هیڅ یوه حيله او تدبیر د مرگی مخه نشی نیولی.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعْدِ^(۱۰)

او وبه پوکل شی په صور (شپیلی) کښی چی دا یوه ورځ ده د ویرولو (د کفارو په عذاب سره).

تفسیر: وروکی قیامت خو د مرگ وقت دی. وروسته له دی لوی قیامت حاضر دی فقط چی په صور او شپیلی کښی وپوکلې شی هغه ویروونکی ورځ موجودیږی چی انبیاء او پیغمبرانو خلق ترینه ویرولی وو.

وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ^(۱۱)

او راځی هر نفس په دی ورځ کښی چی وی به له ده سره یو شړونکی (محشر ته) او شاهدی ورکونکی (پر اعمال ئی لکه لاس، پښی او داسی نور).

تفسیر: خلق په په قیامت کښی داسی حاضر کړل شی چی یوه پرېسته به ئی میدان ته د وړاندی کولو دپاره راکاږی او بلی به ئی عملنامه نیولی وی چی د ده د ژوندانه گرد(تول) احوال او خبری پکښی لیکلی شوی وی ښائی چی دا به همغه دوه پرېستی وی چی ﴿كَانَ كَاتِبِينَ﴾ ورته وائی او د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿إِنَّ كُلَّ الْفَعْلَانِ﴾ الآية - او ښائی چی کومه بله وی. والله اعلم. نو وبه ویلی شی ده ته د الله تعالی له جانب داسی چی:

لَقَدْ كُنْتُمْ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا فَكْشَعْنَا عَنَّا عِظَامَكُمْ فَبَصَرُكُمُ الْيَوْمَ حَدِيدٌ^(۱۲)

په تحقیق سره (په دنیا کښی) وی ته په غفلت بیخبری له دی ورځی د عذاب څخه نو بیرته مو کړه له تا څخه پرده د غفلت ستا، نو سترگی ستا نن ډیری تیزی دی (چی پری وینی خپل گرد(تول) اعمال)

تفسیر: په هغه وخت کښی به وویلی شی دوی ته چی وی تاسی د دنیا په خوندورو شیانو کښی مشغول او له دی ورځی څخه بیخبر او بی پروا وی! او ستاسی سترگی د شهواتو او غوښتنو تیاری او پردی پتی کړی وی. هغه ښوونی چی پیغمبرانو تاسی ته کولی هغو ته مو فکر نه کاوه. نن هغه پرده ستاسی له سترگو څخه لری کوو او ستاسی لینده خورا(ډیر) زیاتوو، تر څو ښه وگوری آیا هغه خبری چی تاسی ته کیدلی صحیح وی او که غلطی؟ ثابت وه او ثابت شوه چی دا تولی خبری رښتیا وی، ځکه له هر یوه سره یو قرین شیطان او بل ئی له ملائکو نه د مراقبت لپاره ورسره همراه دی لکه چی په حدیث کښی وائی: (ما منکم من احد الا وقد وکل به قرینه من الجن وقرینه من الملائكة - الحديث).

وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ^(۱۳)

او وبه وائی ملگری د ده (پربسته) دا دی هغه شی چی ماسره حاضر دی (د)
دفاترو د اعمالو د ده

تفسیر: پربستی به ئی له اعمالنامو سره حاضر وی غینی له (قرین) څخه شیطان مرادوی. یعنی شیطان به وائی دا مجرم حاضر دی چی غما له خوا اغوا شوی ؤ. او هغه می د دوزخ لپاره تیار کری دی. مطلب دا چی هغه اغوا غما له لاسه شوی ده خو په ما کښی دومره زور او تسلط چیری ؤ چی هغه می په جبری ډول (طریقه) سره په شرارت کښی اخته کر دی پخپل اختیار، اراده او واک گمراه شوی دی.

الْقِيَافُ جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِدٍ ﴿١٣٧﴾ مِّنَ الْخَيْرِ مُعْتَبَرٌ مَُّرِيبٌ ﴿١٣٨﴾

(نو وبه ویل شی دوو پربستو ته) وغورځوی تاسی په دوزخ کښی هر یو کافر عناد کوونکی منع کوونکی د خیر تیریدونکی له حدودو مشروعو، ظالم او شک کوونکی (په دین کښی).

تفسیر: د الله تعالی له درباره به دغه حکم دوو پربستو ته وشی چی داسی سری دی په دوزخ کښی واچول شی!

وَالَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَأَلْقِيَهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿١٣٩﴾

هغه (کافر) چی گرځولی ئی دی سره له الله! (الله بل) نو وغورځوی دی په عذاب سخت کښی

تفسیر: داسی سری په دوزخ کښی د ډیر سخت عذاب مستحق دی، ځکه چی تر مشرکینو نه لوی ظالمان نور په دنیا کښی نشته.

قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٤٠﴾

وبه وائی ملگری د ده یعنی شیطان ای ربه غمونږ، نه ؤ گمراه کری ما دی (جبراً) لیکن و دی پخپله په گمراهی لری کښی له حقه غنی.

تفسیر: غما زور پر ده باندی نه رسیده. لږ څه اشاره می چی ورته وکړه دغه کمبخت پخپله گمراه شو د نجات او فلاح له لیاری څخه لری ولوید. شیطان په داسی ویناو سره غواړی چی خپل جرم سپک وربکاره کړی داسی جگری او منازعی په مابین د دوزخیانو او خدایانو باطله و د هغوی کښی او په مابین د اغوا کونکو د دوی کښی ډیری راځی چی قرآن له بعضی د هنو ځنی خبر ورکوی او وائی: ﴿وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا خُصِمَ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ وَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلَوْلَا اتِّفَاقُكُمْ مَا آتَا بِصُحُفِكُمْ وَالْأَنفُسُ ضَعِيفَةٌ لِي أَتَقْرَأُونَ مَا آتَاكُمْ رَسُولُهُ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (جزء - ۱۳ سورة ابراهيم آیت - ۲۲)

قَالَ لَأَخْتَصِمَنَّوَالِدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِالْوَعِيدِ^{۱۸}

وبه فرمائی (الله قهراً چی) جگړه مه کوی تاسی دلته له ما څخه چی فائده نه کوی جگری د تاسی په دی ځای کښی او په تحقیق رومبی لیدلی و ما تاسی ته ویرول خپل په ژبو د انبیاو.

تفسیر: تاسی چتی(بیکاره) او اپلتی خبری مه کوی په دنیا کښی می هر چا ته د ښو او بدو لیاری وربولی وی اوس هر یوه ته د هغه له جرم سره سمه جزا ورکوله کیږی هغه چی گمراه شوی دی او هغه چی له دوی څخه ئی لپاره ورکه کړی ده دواړه به د خپلو جرمنو سزاوی مومی.

يَا بَدِيعُ الْقَوْلِ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَالِمٍ لِلْعَبِيدِ^{۱۹}

نه شی بدلیدلی هیڅ خبره په دی باره کښی په نزد زما او نه یم زه ظلم کوونکی پر بندگانو چی بی له گناه ئی په عذاب کړم.

تفسیر: ځمونږ له لوری به ظلم نه کیږی. هغه فیصله چی صادرېږی عین حکمت او انصاف به وی «او خبره به نه بدلیږی» یعنی کافران به نه بښلی کیږی نو د دی لوی کافر شیطان بښنه به چیری کیږی.

يَوْمَ نَقُولُ لِحَبَّهْمْ هَلْ أَتَيْنَا بِقَوْلٍ وَنَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ^{۲۰}

(یاده کړه هغه ورځ) چی وایو مونږ دوزخ ته داسی آیا دک او موږ شوی ته له خلقو نه؟ او وبه وائی هغه آیا نور هم څه زیات ځای شته بلکه شته یعنی

زیات کړه زه لا ښه موږ شوی نه یم.

تفسیر: د دوزخ وسعت او ارتوالی به له دومره خلقو څخه نه ډکېږي. او د قهر له شدته به نور کافران او نافرمانان هم ورغواړي.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ۝

او رانژدی به کړ شی جنت لپاره د ویریدونکیو پرهیزگارانو چی نه به وی لری (له دوی نه).

تفسیر: جنت به له دوی څخه لری نه وی. دوی به له ډیر نژدی څخه د هغه تر او تازگی ښائست او سینگار وینی.

هَذَا مَا تُوْعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيفٍ ۝ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ۝ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ

فرمائی الله چی دا هغه دی چی وعده به ئی کوله کیده له تاسی سره دپاره د هر رجوع کوونکی الله لره او د هر ساتونکی حدودو د هغه لره او هر هغه چی ویریری له عذاب د رحمان په غیب سره او راتلونکی وی په زړه رجوع کوونکی سره الله ته (نو ویه فرمائی الله ځی ننوځی پکښی په سلامتیا سره)

تفسیر: هغه کسان چی په دنیا کښی ئی الله تعالی یادوه او له گناهونو څخه ئی ځانونه ژغورل (بچ کول) او د الله په لوری به ئی رجوع کوله او بی له لیدلو څخه د هغه له قهر او جلاله ویریدل او په یوه پاک او صاف رجوع کوونکی زړه د الله په حضور حاضر شوی و د هغه جنت وعده له داسی سړیو سره کړی شوی وه اوس ئی وخت رارسیدلی دی چی په سلامتیا او عافیت سره پکښی ننوځی او پرهستی دوی ته سلام اچوی او د پاک پروردگار سلام هم وررسوی.

ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ۝

دا ورځ د ورننوتلو په جنت کښی ورځ ده د همیشه توب په هغه کښی

تفسیر: په حدیث کښې وائی جنتیان چی جنت ته ننوزی. ورته ویل کیږی، ننوزی بیا مو نو مرگ نشته، دوزخیانو ته په وخت د ننوتلو کښې دوزخ ته هم داسی ویل کیږی نو هغه ورځ هر چا ته هر څه چی وررسیږی د تل دپاره دی.

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٥٠﴾

وی به دغو (مومنانو) لره هغه چی غواړی ئی دوی په دی جنت کښې او له مونږ څخه ئی زیادت هم شته په هغو باندی

تفسیر: هر شی چی وغواړی هغه وررسیږی برسیره په هغه داسی نعمتونه هم ور رسیږی چی د هغوی په خیال کښې نه وی رسیدلی لکه د الله تعالی لقا او لیدنه. او ممکن دی له (ولدینا مزید) څخه دا غرض وی چی له مونږ سره ډیر شیان دی هر څومره چی د جنتیانو له خوا وغوښت شی هغه ګرد(تول) به ورکړل شی او د الله تعالی په ورکولو سره بیا هم څه لږتیا نه پیښیږی او نه د هغو لامل(له وجی) څه رږ(تکلیف) او مشکلات پیدا کیږی نو داسی بی شماره انعامات او عطایا لیری مه ګڼی! ﴿وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ﴾ - په حدیث کښې وائی که الله تعالی تولی آرزوګانی د بندګانو ورپوره کړی د ده په دربار کښې په اندازه د یوه وزر د میاشی هم څه نه کمیږی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ أَهْلًا مِنْ مِثْلِهِ ﴿٥١﴾

او ډیر مو هلاک کړی دی پخوا له دی څخه له اهل د زمانو پخوانیو نه چی هغوی ډیر سخت او قوی و له دغو (کفارو د مکي) څخه له جهته د قوته نو ډیر ځایونه د پنا ئی ولتول په ښارونو کښې، چی ګوندی پیدا به کړی ځای د ساتنی له مرګه ځنی، خو پیدا ئی نه کړ

تفسیر: رومبی د کفارو د اخروی تعذیب بیان و په منځ کښې د هغوی په مقابل کښې د اهل جنت د تنعم ذکر راغی اوس بیا د کفارو د سزا ورکولو ذکر فرمائی یعنی پخوا له آخرته په دنیا کښې مونږ ډیر داسی شریر سرکش او غاړه غروونکی قومونه تباہ او خراب کړی دی چی په زور او قوت کښې له موجوده کافرانو څخه ډیر لوړ(اوچت) و او په ډیرو ملکونو کښې ګرځیدلی

وو او راز راز (قسم قسم) تصرفات ئی پکینی کری و، کله چی د الله تعالیٰ عذاب ورسید نو د تجتیدلو او پتیدلو لپاره هغوی ته په گرد (تول) جهان کبئی په هیخ یو غای کبئی داسی غای نه پیدا کیده ﴿إِنَّ مَا تَعْلَمُونَ لَا يُدْرِكُهُ الْبَصَرُ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَعْبُدُ آبَاءَنَا﴾ الآية - النساء رکوع (۱۱) آیت (۷۸)

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِّمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٢٤﴾

بیشکه په دغو (مذکوره و شیانو) کبئی خامخا ذکر او پند دی هر هغه چا لره چی وی هغه لره زړه روغ او فکر کوونکی یا کیودی غوړ نصیحت ته په داسی حال کبئی چی دی حاضر متوجه وی په زړه سره

تفسیر: په دی عبرتناکو واقعاتو باندی له غور او فکر کولو څخه هم هغه خلق پند اخیستی شی چی د هغوی په سینه کبئی هسی پوهیدونکی زړه وی چی یا پخپله په خبری باندی وپوهیږی یا د نورو له پوهولو څخه پوهه ومومی او غوړ ورته ونیسی ځکه چی دا هم د پوهنی یوه درجه ده چی سری پخپله نه پوهیږی خو د نورو له وپوهولو څخه متنبه او هوښیار یوی او منفعت تری آخلی. هغه چی نه پخپله پوهیږی او نه د نورو پوهولو ته غوړ پدی، او نه ئی په زړه کبئی غای ورکوی، نو له هسی سری څخه لوته او تیږه (گته) ښه ده.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

او په تحقیق پیدا کری دی مونږ آسمانونه او ځمکه او هغه نور مخلوقات چی په منځ د دغو (آسمانونو او ځمکه) کبئی دی په شپږو ورځو کبئی

تفسیر: د دی بیان پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٢٥﴾

او نه وه رسیدلی مونږ ته هیخ ستومانی

تفسیر: کله چی دی د اول ځلی له پیدا کولو څخه نه دی ستړی شوی نو د دوهم ځلی په پیدا کولو کبئی به څرنګه ستړی کیږی؟ او تبا او برباد کول خو له جوړولو څخه ډیر آسان دی.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

نو صبر کوه (ای محمده) پر هغه چی وائی ئی دوی او تسبیح ووايه پیوست له حمده د رب خپل

تفسیر: که دا خلق په داسی غټو خبرو باندی هم نه پوهیږی نو تاسی مه خپه کیږی! بلکه پر داسی چټی(بیکاره) خبرو باندی صبر وکړی! (وهذا کان قبل الامر بالجهاد) او د هغه الله تعالیٰ په یاد کښی د زړه له کومی مشغول اوسی! چی د گردو(تولو) آسمانونو او ځمکی پیدا کوونکی دی، او د هر شی په ودانولو او وړانولو باندی قدرت لری.

قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ۝ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ

پخوا له راختلو د لمر یعنی لمونځ د صبا او پخوا له لویدلو د لمر څخه یعنی لمونځونه د ماسپښین او د مازدیگر او په بعض کښی د شپې نه پس تسبیح وایه د دغه الله یعنی لمونځ د تهجد او ماسختنی وکړه.

تفسیر: دا د الله تعالیٰ د یادولو وختونه دی. په دی کښی عبادتونه او دعاوی قبلیږی. له ځینو روایتونو څخه ښکاریږی چی رومی ځمونو په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی د دریو وختونو لمونځ فرض و. سهار - مازدیگر او تهجد. لکه چی اوس هم دی دریو وختو ته یو خصوصی فضل او شرف حاصل دی. ښائی چی هر سړی په لمانځه، ذکر، دعا، تلاوت یا نورو ښو کارونو باندی په دغو وختو کښی مشغول اوسی او معمور ئی ولری. په حدیث کښی راغلی دی (علیکم بالغدوة والروحة وشئ من الدلجة) ځینی وائی چی له قبل الطلوع څخه د سهار لمونځ او له قبل الغروب څخه د ماسپښین او مازدیگر لمونځونه او له (من اللیل) څخه د ماښام او ماسختن لمونځونه مراد دی.

وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ۝

او وروسته له سجدو د لمونځونو څخه هم تسبیح ووايه!

تفسیر: وروسته له لمانځه څخه دی څه تسبیح او تهلیل وکړ شی چی هغه عبارت له سنتو لمونځونو او نوافلو څخه دی او یا عبارت له هغو اذکارو څخه دی چی په احادیثو کښی راغلی لکه دری دیرش کرته سبحان الله، دری دیرش کرته الحمد لله، څلور دیرش کرته الله اکبر او یا داسی

نور اذکار او اوراد چی په نصوصو کښی راغلی.

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادُ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٣١﴾

او واوره غوږ کيږده (ای محمده) هغه ورځ چی آواز وکړی آواز کوونکی (اسرافیل) له ځای نژدی نه

تفسیر: وائی چی د بیت المقدس پر تیږی (گتۍ) باندی به صور او شپیلی پوکل کيږی نو ځکه ئی نژدی ویلی دی. یا ئی دا مراد دی چی د هغه غږ به په هر ځای کښی له دیر نژدی څخه اوریده کيږی او تول به یو شانی اوری پرته(علاوه) له صور څخه نور غږونه هم د الله تعالی له لوری آوړول کيږی چی ځینی له دی آیت څخه هم هغه غږونه مراد وی چی په هغی ورځی کښی پرته(علاوه) له صور څخه له دیر نژدی څخه غوږونو ته رسیږی خو ښکاره نفخ صور دی. والله اعلم.

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمَ الْخُرُوجِ ﴿٣٢﴾

هغه ورځ چی واورى (دغه خلق) سخته چغه د (اسرافیل) په حقه سره دا (ورځ د آواز) ورځ د وتلو ده (له قبورو) نه.

تفسیر: کله چی دوهم ځلی صور او شپیلی پوکل کيږی نو ځمکه بالکل سره بېرته کيږی او گرد(تول) مری تری ژوندی راوځی او په میدان دريږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَاللَّيْلُ الْمَصِيرُ ﴿٣٣﴾

بیشکه هم دا مونږ ژوندی کول کوو او مړه کول کوو او شته خاص مونږ ته راگرځیدل (د تولو امورو).

تفسیر: په هر حال موت او حیات گرد(تول) د الله تعالی د قدرت په لاس کښی دی او د هر ډول(طریقه) گرځیدلو پای(آخر) د الله تعالی په لوری دی هیڅوک له دی څخه نه شی خلاصیدی.

يَوْمَ نَشْغُفُّ الْأَرْضَ عَنْهُمْ سَرَاعًا ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٣٤﴾

په هغه ورځ چی وچوی ځمکه له دوی څخه په چابکی سره دغه (ژوندی کول)

تول دی پر مونږ باندی دیر آسان.

تفسیر: ځمکه به چوی، مری به له هغی څخه راووشی او د حشر د میدان په لوری به سره په مندو غونډیری الله تعالیٰ به گرد(تول) ږومی او وروستی مخلوقات سره یو ځای تولوی او داسی کول هغه ته کوم لوی کار نه دی.

خُنْ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكَرْ
بِالْقُرْآنِ مَنْ يَغَافُ وَعَيْدٍ^{۱۵}

مونږ ته ښه معلوم دی هغه څه چی وائی ئی دوی او نه ئی ته په دوی باندی زور کوونکی (په راوړلو د ایمان) نو پند ورکوه په قرآن سره هغه چاته چی ویریری له وعیدونو او ویرولو څما په عذابونو د آخرت سره

تفسیر: هغه خلق چی له حشر څخه منکران دی هغوی چتی(بیکاره) ابلتی کوی. دوی پریودی چی هسی چتی(بیکاره) خبری کوی او د هغوی معامله مونږ ته راوسپاری مونږ ته دوی گرد(تول) معلوم دی او په هغو خبرو مونږ ښه پوهیږو چی دوی ئی وائی. ستاسو دا کار نه دی چی په زور او زیادت سره په هر سری باندی هره یوه خبره ومنئ هو! هغوی ته قرآن کریم واوروی! او مخصوصاً هغوی ته نصیحت او لیار ښوونه وکړی! چی له الله تعالیٰ څخه ویریری او په دی معاندینو پسی دیر زیات هڅه مه کوی!

تمت سورة (ق) بتوفيقه تعالیٰ

سورة الذاریات مکیة وهی ستون آیة وثلاث رکوعات

رقم نزولها (۶۷) رقمها (۵۱) (نزلت بعد سورة الأحقاف)

د «الذاریات» سورت مکی دی (۶۰) آیتونه او دری رکوع لری په تلاوت کښی (۵۱) او په نزول کښی (۶۷) سورت دی. وروسته د الاحقاف له سورت نه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالَّذِينَ ذُرُّوا^(١) فَالْجِدَلِيتِ وَقُرَأَ^(٢) فَالْجَرِيَتِ يُسْرًا^(٣) وَالْمُقَسَّمَتِ أَمْرًا^(٤)

قسم دی په هغو بادونو باندی چی تیتوی (الوځوی) خاوری او نور شیان په الوتلو خپلو سره پس قسم دی په وریځو پورته کوونکیو د اوبو درنو سره پس قسم دی په کشتیو تلونکیو په نرمی سره په سر د اوبو پس قسم دی په (ملاکو) قسمت کوونکو د کارونو لویو په حکم د الله سره «لکه ارزاق باران او داسی نور».

تفسیر: رومی دیر سخت بادونه او سخته سیلی الوعی چی د هغو له دورو او غبار څخه وریشی پورته کبړی بیا له هغو څخه اوبه جوړیږي او هغه پیتی پورته گرځي. بیا د اوریدلو په وخت کښی سپکه هوا چلیږي بیا د الله تعالیٰ له حکم سره سم د هری سیمی هومره وربی چی په برخه ئی وی هغه ورویشل کیږی. پر دی هواو باندی الله تعالیٰ قسم خوری. ځینی عالمان له (ذاریات) څخه هواوی له (حاملات) څخه وریشی او له (جاریات) څخه ستوری او له (مقسمات) څخه پرښتی مرادوی. ګواکي د مقسم په ترتیب له ښکته والی څخه د پورته په لوری شوی دی. له حضرت علی کرم الله وجهه او نورو څخه روایت دی چی (ذاریات) هواوی (حاملات) وریشی (جاریات) بیږی او (مقسمات) هغه پرښتی دی چی د الله تعالیٰ په حکم خواږه او نور شیان تقسیموی. جواب د قسم دا دی چی:

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ۖ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ۖ ﴿٧﴾

بیشکه هغه چي له تاسو سره ئي وعده کاو شي چي هغه عبارت ده له ژوندی کولو پس له مرگه ځني خامخا یوه وعده رښتیا ده او بیشکه چي جزا د عمل خامخا واقع کیدونکي او راتلونکي ده (نو ځانونه ورته ښه تیار کړي!)

تفسیر: دا د هوا او وړشو او نورو شیانو نظام ښه شاهد او ښوونکی دی چی د آخرت وعده رښتیا ده او د دنیا د اموراتو فیصله کول په عدل او انصاف سره هم ضروری دی. کله چی په نړی کښی یو باد، وړشو، هوا هم بی له نتیجی نه شوری نو آیا دا دومره لویه کارخانه به څرنگه بی له کومی نتیجی پخپل سر گرځی؟ خامخا دوی لره به هم کومه عظیم الشانه نتیجه وی چی هغه ته مونږ آخرت وایو.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُوبِ ۝

او (قسم دی) په آسمان خاوند د لیارو خلقی وو، مزینو

تفسیر: په صاف، مضبوط او ډیر ښه رونق لرونکی آسمان باندی قسم دی چی پر هغه باندی د ستوریو جال لویدلی راضکاری او په هغه کښی د ستوریو او پرښتو لیاری شته. جواب د قسم دا دی چی:

إِنَّمَا لَكُمْ قَوْلٌ مُّخْتَلِفٌ ۖ يُؤْتِيكَ عَنْهُ مِنْ أَفْكَ ۝

بیشکه تاسی ئی ای مشرکانو خامخا په یوه خبره مختلفه گډه وده کښی! گرځول کاو شی له دغه (نبی، قرآن او ایمان ځنی په هغوی سره) هغه څوک چی گرځولی شوی دی له هدایت په علم د الله کښی.

تفسیر: د قیامت او د آخرت خبری هر ورو (خامخا) ستاسو د جگړو مورد گرځیدلی دی. دا هغه سری منی چی د ربوبیت له دربار سره څه تعلق ولری. هغه چی له دی درباره رتلی او شرلی وی د خیر او د سعادت له لیاری څخه گرځیدلی وی. نو هغه د دی شیانو له تسلیم او منلو او قبولولو څخه تل بی برخی پاتی کیږی. که دوی یواځی د آسمان په نظم او نسق باندی فکر وچلوی او غور وکړی نو یقین ئی راځی چی په هسی خبرو کښی جگړی کول ناپوهی او حماقت دی.

مَثَلُ الْغَرَضُونَ ۝

لعنت کړی شوی دی پر دروغ ویونکیو اټکل کوونکیو باندی

تفسیر: په دوی څکه لعنت شوی دی چی دوی د دین په خبرو کښی اټکلونه وهی او پخپل گمان او اټکل سره د قطعیاتو تردید کوی. ﴿إِنَّ يَكْفُرُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَلَهُمْ فِيهِ ضَلَالٌ ۝﴾ د معنی او معرفت په امورو کښی د دوی ټول اعمال په تخمین او اټکل سره دی.

الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ۝

هغه کسان چی دوی په نهایت غفلت کښی سهو کوونکی غافل او بیخبره دی (له قیامت نه)

تفسیر: د دنیا د چرچو او د مزدو لامله (له وجی) دوی له الله تعالیٰ څخه او له آخرت نه بالکل غافل شوی دی.

يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿٥١﴾

سوال کوی منکران (تمسخرأ له محمد نه) چی کله به وی ورځ د انصاف (او د جزاء)

تفسیر: د انکار او خندا په ډول (طریقه) پوښتنی کوی ښه! خانه! هغه د عدل او د انصاف ورځ کله راځی؟ او دومره ولی وغندیده (ایساره شوه) ؟ نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه په جواب د دوی کښی چی واقع به شی دا جزا.

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿٥٢﴾ ذُوقُوا فَتَنَكُمْ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥٣﴾

هغه ورځ چی دوی په اور باندی معذب شی ورته وبه ویل شی! وڅکی تاسی (خوند د) عذاب ستاسی، دا دی هغه (عذاب) چی وی تاسی چی په جلتی سره مو غوښت دغه عذاب په دنیا کښی

تفسیر: دا د الله تعالیٰ له لوری هغوی ته جواب ورکری شوی دی چی لږ صبر وکړی! هغه ورځ راتلونکی ده. کله چی تاسی په اور کښی سره سم او کاره واپه ولویږی او ښه په کښی وسوځی! نو هلته به تاسی ته وویل شی واخلی وڅکی دا مو د شرارت او استهزاء مزه او خوند او دا ده هغه ورځ چی تاسی ژر غوښتله درغله.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٤﴾ اخْذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ

بیشکه ویریدونکی له الله او ځان ساتونکی له معاصیو به په جنت کښی وی او په چینو کښی به وی یعنی څښونکی د اوبو د دی چینو به وی. اخیستونکی به وی هغو نعمتونو لره چی ورکری وی دوی ته رب د دوی.

تفسیر: په دیره خوښی هغه نعمتونه قبولی چی الله تعالی وربښلی دوی ته چی یو له هغی څخه انواع د چینو دی لکه سلسبیل، ﴿يَتَذَكَّرُ أَلْفَ مَرَّةٍ﴾ «الذهر» . تسنیم، ﴿عَبَّاسٌ رَبُّهَا﴾ «الغاشية» . جاریه، ﴿يَتَذَكَّرُ أَلْفَ مَرَّةٍ﴾ «الغاشية» .

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٧﴾

بیشکه دوی و پخوا له دی څخه! یعنی په دنیا کېښی محسنان او نیکی کوونکی

تفسیر: له دنیا څخه سره له دیرو ښیګڼو (فایدو) راغلی و نن د هغو ښیګڼو (فایدو) میوه مومی وروسته له دی د ښیګڼو (فایدو) لږ څه تفصیل هم راځی.

كَانُوا أَقْبِلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٨﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٩﴾

وبه دوی (په دغه وصف) چی په لږ برخه د شپې کېښی به اوده کیدل او په اکثره د شپې کېښی به ئی عبادت کاوه او په وخت د گهیځ (سحر وختی) کېښی دوی مغفرت غوښت له الله نه د گناهونو خپلو

تفسیر: د شپې زیاته برخه د الله تعالی په عبادت کېښی تیروی او د گهیځ (سحر) په وخت کېښی کله چی شپه پای (آخر) ته ورسیدی له الله تعالی څخه د خپلو تقصیراتو ښښه غواړی او وائی، الها ستا د معبودیت حق می نشو ادا کری هغه تقصیرات چی غما څخه واقع شوی دی پخپلی مهربانی او مرحمت سره ئی راعاف کړه! د عبادت کثرت دوی نه مغروری بلکه غومره چی په عبودیت کېښی ترقی کوی په هماغه اندازه په دوی کېښی خوف او خشیت لا زیاتیدی.

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٠﴾

او په مالونو د دوی کېښی حق او برخه وه سوالگر لره او صبر کوونکی لره (یعنی مسکین سوال نه کونکی لره).

تفسیر: محروم هغه اړ(مجبور) او محتاج دی چی له هیجا څخه هیڅ شی نه غواړی مطلب ئی دا دی چی دوی برسیره پر زکوٰه له خپلو مالونو او شتو څخه پخپلی خوښی سره سانلانو او محتاجانو ته برخه ټاکی او مقروری چی د التزام لامله (له وجی) گواکی حق ورته وایه شی او

اغنيا باید له حال د داسی محتاجانو نه خبر وی چی دوی له شرم او غیرت نه له چا څخه څه نه غواړی.

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿٥١﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥٢﴾

او په ځمکې کېنې علامې او نښې دی، د قدرت د الله تعالی یقین لرونکیو لره. په نفسونو او ځانونو ستاسې کېنې هم علامې د عبرت دی آیا نو تاسې ئی نه وینې چی تری پند واخلی

تفسیر: دا د شپې وښتیا، استغفار او پر محتاجانو او اړو(ضرورتمندو) باندې خرڅ او لگول د مال ښائی چی د دی یقین په بنا وی چی الله تعالی شته او د ده په دربار کېنې د هیچا اجر او نیکی نه ضایع کیږی، نو ځکه متقیان په داسی شاقه عبادتونو ځان سنبالوی. له دغو ښو د قدرتونو د الله تعالی څخه چی په آفاقی او انفسی یعنی په ځان او جهان کېنې شته! که سری پخپل ځان یا د ځمکې د مخی د موجوداتو په احوالو باندې فکر او غور وکړی نو دا تفکر او تعمق هر انسان په دی متیقین کوی چی د هرو نیکو او بدو جزا په هر ډول(طریقه) چی وی ضرور رسیدونکی ده.

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقٌ وَمَا نَعُدُّونَ ﴿٥٣﴾

او په آسمان کېنې دی (سبب د) رزق ستاسې چی (باران دی) او هغه چی له تاسو سره ئی وعده کړی شوی ده (د ثواب او عقاب)

تفسیر: په سائلانو او محتاجانو باندې له لگولو څخه مه ویرېږی په دی معنی چی که مونږ خپل مال اقرباو او فقیرانو ته ورکړو نو له کومه به ئی بیا وخورو، او مه په لگولو سره په مساکینو باندې څه منت او احسان پدی ځکه چی مونږ ستاسې گردو(تولو) روزی، اجر او ثواب سم له کړی شوی وعده سره درکړو او د هر یوه روزی رسیدونکی ده هیڅوک ئی مخه نشی نیولی، او لگونکی لره به ډیر اجر او ثواب نور هم ورسیږی.

فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنْتُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٥٤﴾

نو قسم دی وی ځما په رب د آسمان او ځمکې باندې بیشکه دا خبره چی وعده ئی کړی شوی ده خامخا حقه او رشتیا ده په مثل د هغی حقیقت او

واقعیت چی تاسو پری خبری کوی.

تفسیر: هسی چی ستاسی په وینا کښی څه شک نشته هم هغسی په دی خبری کښی هم څه شبهه نشته په یقین سره دا ورځ رسیدونکی ده او د قیامت لویه ورځ دریدونکی ده آخرت راتلونکی دی او د الله تعالی گردی (تولی) وعدی پوره کیدونکی دی. وروسته له دی نه د ﴿وَقَدْ آتَيْنَاكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾ په مناسبت د حضرت ابراهیم علیه السلام د میلمه پالنې قصه را آوری چی د لوط علیه السلام د قصی تمهید دی او له دغو دواړو قصو څخه دا راجکارپری چی د الله تعالی معاملہ په دنیا کښی له محسنانو او بنو خلقو او له مکذبانو او بدو سړیو سره څرنگه ده؟

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ صَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿۲۴﴾

آیا رسیدلی او راغلی ده تاته (ای محمده) خبره د میلمنو د ابراهیم چی مکرمان او عزتمندان وو (په نزد د الله)

تفسیر: دا میلمانه هغه پرېستی وی چی په اوله کښی ابراهیم په هغوی باندی د بنی آدمانو گمان کړی و او د هغوی ئی دیره عزت داری کوله اگر چی د الله په دربار کښی پرېستی هم معززی او مکرمی دی لکه چی پاک الله فرمائی ﴿بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ﴾

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُّنْكَرُونَ ﴿۲۵﴾

کله چی ننوتلی دغه (پرېستی) پر دغه (ابراهیم) نو وی ویل (سلام کوو مونږ پر تا) په سلام کولو سره، وویل (ورته ابراهیم چی) سلام دی وی پر تاسو او په زړه کښی ئی دغه تیره شوه چی دوی یو) قوم نا آشنا دی

تفسیر: د سلام جواب ئی په سلام سره ورکړ او پخپلو زړونو یا په خپلو منځونو کښی ئی سره وویل چی دوی څو اوږه او ناپېژندلی سړی راجکارۍ.

قَرَأَ إِلَى آلِهِهِمْ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿۲۶﴾ فَفَرَّجَ لَهُمْ قَالِ الْأَتَاكُلُونَ ﴿۲۷﴾

پس ورغی (ابراهیم) کور خپل ته نو رانی و (لاټق) یو خوشی (سخی) تیار، وړیت کړی نو ورنژدی ئی کمر هغوی ته وی ویل ولی نه خوری (یعنی وخوری

(تری)

تفسیر: په دیر اهتمام سره ئی په میلستیا لاس پوری کر او په دیر تهذیب او خوږه ژبه ئی دوی ته وفرمایل «مگرانو میلمنو! ولی تاسو دودی نه خوری؟» کله چی هغوی پرېستی وی او خواږه ئی نه و پکار نو دوی ورته وویل چی نه ئی خورو.

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَرُوا بَعْظُهُمْ عَلَيْهِ ۝٣٨

پس پته کړه (ابراهیم) په زړه کېښی له دوی نه ویره. ورته وی ویل دوی مه ویرېږه (مونږ لیرلی شوی د رب ستا یو) او زیری ئی ورکړ ده ته په یوه هلک ښه عالم هښیار سره

تفسیر: دلته ابراهیم علیه السلام وپوهیده چی دوی بنی آدمان نه دی بلکه ملائکی دی دا قصه پخوا له دی څخه په تفصیل سره د (هود) په سورت او د (حجر) په سورت کېښی تیره شوی ده هلته دی وکتله شی.

فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَخَةٍ فَصَكَتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ۝٣٩

پس مخ ئی ورواړ او ښځی د ده په غږ د حیرانتیا سره نو وئی واهه مخ خپل (په څپړو) وویل دی چی زړه بودی یمه شنده (نو څرنگه به وڅپړوم زه ځوی؟)

تفسیر: حضرت بی بی ساره رضی الله تعالی عنها چی په یوه ګوت کېښی ولاړه وه د هلک د څپړیدلو د زیری له آوړیدلو څخه په چغو سر شوه او بلی خوا ته متوجه شوه او له ډیره تعجبه ئی په څپړو خپل مخ ووهه او وی ویل «دا څرنگه د منلو وړ (لائق) خبره ده چی یوه هسی زړه بودی او شنده ښځه لنگه شی چی په ځوانی کېښی ئی اولاد نه دی شوی او اوس چی ډیره زړه او کړوبه شوی ده! د هلک مور شی».

قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ۝٤٠

وویل دغو (ملائکو) هم داسې (لکه چی بشارت مو درکړ) ویلی دی رب ستا بیشکه هغه (الله) ښه حکمت والا ښه خبردار دی.

تفسیر: مونیر دا خبره له مخانه نه وایو بلکه ستاسی پروردگار هم داسی فرمایلی دی او هم هغه پاک الله ته دغه بڼه معلوم دی چی چا ته څه شی؟ او په کوم وقت کښی ورکړ شی؟ (او بیا تاسی سره له دی چی د نبوت له کورنی څخه ئی نو ولی په دی زیری بانندی تعجب کوی؟) تنبییه: له گردو(تولو) آیتونو څخه دا رابښکاری چی دا هلك حضرت اسحاق علیه السلام دی چی د هغه زیری مور او پلار دواړو ته ورکړی شوی دی.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿۳۱﴾

وویل (ابراهیم) نو څه کار (شان) دی ستاسو ای مرسلانو (رالیولیو شویو د الله له جانبه).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام له پرمختو څخه پوښتنه وکړه چه آخر تاسی د څه دپاره راغلی یی؟ ښائی چه له قرینی څخه پوهیدلی وی چه دوی د کوم ضروری او اهم مقصد دپاره راغلی دی.

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿۳۲﴾ لَنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ جَارَءًا مِّن طِينٍ ﴿۳۳﴾

وویل دوی بیشکه مونږ چه یو رالیولی شوی یو طرف د یوه قوم کنهگار (کافر) ته دپاره د دی چه ولیږو پر هغوی باندی تیږی (گتی) له ختو (پخو) شوو په اور لکه پخی خبتي).

تفسیر: یعنی د لوط علیه السلام د قوم د سزا ورکولو دپاره ورلیولی شوی دی ترڅو ئی د کنکرو د دبرو په وړولو سره ووژنو. د(من طین) له قید څخه دا ښکاری چه دا د وریا (باران) له پلیو نه وه چه هغه ته توسعاً تیږه (گته) ویل کیږی.

مُؤَمَّةٌ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۳۴﴾

نشان داره کری شوی (په نامه د هغه چا چه پری ویشتل کیږی) په نزد د رب ستا دپاره د مسرفانو له حده تیریدونکیو (په کفر او فجور کښی دپاره د هلاک کولو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له خوا په هغه باندی ښی لگولی شوی وی (چه لیکلی ؤ پر هری گتی باندی نوم د هغه چا چه پری ویشتل کیده او هلاکیده) دا د عذاب کانی یواځی پر هغوی باندی لگیږی چه د عقل - دین او د فطرت له حدوده وتلی وی.

فَاخْرَجْنَاهُمْ مِنْ فِيْهَا مَنْ كَانَ فِيْهَا مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٢٧﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيْهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٢٨﴾

بیا راوویستل مونږ هغه څوک چه ؤ په دی کلیو کښی له ایمان لرونکیو څخه پس بیا ونه موندل مونږ په دغو کلیو کښی پرته (علاوه) له یوه کوره د مسلمانانو (د لوط) او کورنی د ده.

تفسیر: یعنی په هغه کلی کښی یواځی د حضرت لوط علیه السلام کورنی د مسلمانانو یو کور ؤ چه مونږ هغه له عذاب وژغوره (وساته) او تول هستیدونکی ئی روغ رمت پاتی شول او نور تول سره هلاک او فنا شول.

وَتَرَكْنَا فِيْهَا آيَةً لِّلَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴿٢٩﴾

او پرېښوده مونږ په (هلاکت) د دغو (کلیو) کښی یوه نښه (لویه د عبرت د هلاکت) دپاره د هغو کسانو چه ویریری له عذاب دردناک څخه چه له بدو څخه ځان وژغوری (وساتی).

تفسیر: یعنی تر اوسه هلته د تباهی علام او نښی شته او د دوی دغه ډیر ویروونکی وژل ویریدونکیو لره لوی عبرت دی او په دی قصی کښی د عبرت او نصیحت ښه پندونه لیدل کیږی.

وَفِيْ مُوسٰى اِذَا ارْسَلْنٰهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ يَسُطِّنْ مُّسِيْرًا ﴿٣٠﴾ فَقَتَلُوْهُ بِرْكَبِهِ وَاَقَالَ سِحْرًا وَّاجْتَوٰنَ ﴿٣١﴾

او (پرېښی دی مونږ ویریدونکیو ته علامی د قدرت) په (قصی د) موسی کښی کله چه ور ومولیږه دغه (موسی) طرف د فرعون ته په برهان واضح دلیل ښکاره سره (یعنی سره له معجزی او براهین) بیا نو مخ وړاوه (فرعون له ایمان راوړو) سره له قوت زور او لاؤ لښکر خپل او وویل (فرعون چه دغه) موسی کوډگر دی یا لیونی دی.

تفسیر: یعنی فرعون پخپل زور او قوت باندی مغرور شوی د حق له لاری څخه ئی مخ وړاوه. او

د دولت ارکان او تیر ئی هم له خپل شان سره یو ځای دوب کرل. فرعون به ویل چه «موسیٰ یا یو گړندی کودگر دی یا لیونی دی او له دغو دوو خبرو څخه خالی نه دی.

فَاَخَذْنَاهُ وَجُودًا فَنَبَذْنَاهُ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿۵۱﴾

نو ونیوه مونږ دغه (فرعون) او لښکر د ده نو وغورځول مونږ دوی په سیند کښی (نو غرق شول) او هغه ملامته کړی شوی ؤ.

تفسیر: یعنی مونږ په هغوی باندی څه زیادت نه دی کړی. هغوی پخپله گرم او ملزم دی. چه ولی ئی کفر او غاږه غړول او سرکشی غوره کوله. او سره له پوهولو هم ونه پوهیدل. آخر هغه چه کرلی ئی ؤ وئ ریبیل.

وَفِي عَادٍ اِذَا رَسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿۵۲﴾ مَا تَذُرُ مِنْ شَيْءٍ اَتَتْ عَلَيْهِمْ اِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرِّيمِ ﴿۵۳﴾

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) عاد کښی کله چه ومولیږه پر دوی باندی باد شند خیره نه به پریښوده (دغه باد) هیڅ شی (له نفس او مال) چه وابه لوت په هغه باندی مگر خو وبه ئی گرځاوه لکه وچ زوړ رژیډلی (واښه توتی توتی).

تفسیر: یعنی د عذاب هغه سخته سیلی راولوته چه له سیلمی له خیر او برکته تشه وه او د مجرمانو سته (بیخ) ئی وویسته او په هر شی باندی چه الوته د هغه دوری به ئی ایستلی.

وَفِي ثَمُودَ اِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿۵۴﴾

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) ثمود کښی کله چه وویل شو دوی ته (پس له اهلاك د ناقي) نفع واخلي تاسی تر یوه وخته (د راتللو د عذاب) پوری.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ثمودیانو ته وفرمایل «به ده څو ورځی نور هم د دنیا

مزی و شکعی! او د دی خای سامان درغوند کړئ! په پای (آخر) کښی به د الله تعالی په عذاب اخته شی».

فَعْتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصُّعْقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٣٩﴾
فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٠﴾

نو سر ئی وغراوه له امره حکمه د رب خپل نو و نیول دوی تکی (د تندر عذاب هلاک کوونکی) او دوی به (ورته) کتل نو بیا نه توانیدل دوی چه پورته شی (وتښتی له عذاب د الله څخه) او نه ؤ دوی بدل اخیستونکی (له مونږه مقابله کوونکی له عذاب الله سره).

تفسیر: یعنی د دوی شرارت ورځ په ورځ پسی زیاتیده. آخر د الله تعالی عذاب راغی - یوه سخته تکه (تندر) ولویده او په یوی کتنی هغوی ټول یخ یخ شول. او د هغوی هغه ټول زور او قوت او متکبرانه دعوی او د ښه او بد ویناوی گردی (تولی) په خاورو کښی ولرلی شوی. د دوی د یوه له لاسه دومره ونه شوه چه له سرگردانی څخه وروسته له خپل خای څخه وخوځیږی. نو دوی به څرنکه انتقام او بدل اخلی؟ او څه ډول (طریقه) به نور خپلو مرستو (مدد) ته وغوښتی شی؟.

وَقَوْمَ نُوحٍ مِّنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِقِينَ ﴿٤١﴾

او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح پخوا له دی (اهلاک د دی قومونو) بیشکه دوی ؤ قوم فاسقان وتونکی له فرمان.

تفسیر: یعنی له دی قوم څخه پخوا د نوح علیه السلام قوم د خپل بغاوت او سرکشی په سبب تباہ شوی دی. ځکه چه هغوی په نافرمانی کښی له حده ډیره تیری کړی وه.

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا يَاسِيدًا وَرَأَيْنَا الْقَوْسَ فِي الْغَمُونِ ﴿٤٢﴾

او آسمان موجود کړی دی مونږ په ایدی (د قدرت خپل) او بیشکه مونږ خامخا پراخوونکی یو (او هر شی مو له واک (اختیار) او قدرته پوره دی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ آسمان غوندی یو لوی غیز پخپل قدرت او قوت سره پیدا کړی دی او هغه ته له آسمان او له ځمکې څخه د نورو لویو شیانو پیدا کول هیڅ مشکل نه دی.

وَالْأَرْضُ فَرَشْتَهَا فَنِعْمَ الْمُهْدُونَ ﴿۸﴾

او ځمکه غوړولی ده مونږ نو ښه غوړوونکی یو مونږ.

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه ټول د الله تعالیٰ پیدا کړی اجسام دی او هغه ټول د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کېنې دی نو د دی مجرم به پیری وتښتیدی شی؟ او کوم ځای ته به پناه یوسی؟ که سری د دی دنیا او د کائناتو د خالق په عجیبو او غریبو کارونو او چارو کېنې فکر وچلولی او غوړ پکښی وکړی او د سلیم عقل خاوند وی نو الله تعالیٰ به ښه وپیژنی او وبه پوهیږی چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه هیڅوک هیڅ واک (اختیار) نه لری.

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿۹﴾

او له هر څیز څخه پیدا کړی دی مونږ جوړی دوه قسمه (نر - ښځه) دپاره د دی چه تاسی پند واخلئ (پوه شی چه یواځی فردیت او وحدانیت د الله صفت دی).

تفسیر: یعنی پیدا کړی دی مونږ نر او ښځه لکه چه «ابن زید» ویلی دی او نن نوی حکماء هم په هغه باندی اعتراف کوی چه په هری نوعی کېنې د نر او ښځی تقسیم شته - یا له (زوجین) څخه متقابل او متضاد شیان مراد دی لکه شپه ورځ - آسمان ځمکه - رڼا (رنڼا) تیاره - تور سپین - روغتیا - ناروغتیا - ایمان کفر او د دوی په شان نور. پس ووايه ای محمده دوی ته داسی چه:

فَقَرَأْ إِلَى اللَّهِ أَنِّي لَا كُفْرَ مِنِّي نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۱۰﴾ وَلَا تَجْعَلْ أَعْمَارَ اللَّهِ الْآخِرَاتِ لَكُمْ مِنِّي نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۱۱﴾

او وتښتی (رجوع وکړئ) په طرف د الله (په طاعت سره) بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم او مه گرځوئ مه شریکوئ تاسی

سره له الله معبود بل بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم.

تفسیر: یعنی کله چه آسمان او ځمکه او گرد (تول) کائنات د واحد الله تعالیٰ پیدا کړی شيان دی او د هغه تر واک (اختیار) او حکومت لاندی دی نو بنده لره ښائی چه له هری خوا څخه لری شی! او د هغه لوری ته په منډه وروغلی! که د هغه د خوا نه غلی او رجوع ورته نه کوی نو دا د ډیری ویری خبره ده که کوم بل یو شی ته رجوع وکړه شی نو هغه هم د ویریدلو شی دی د دی دواړو صورتونو له ویروونکو نتیجو او پای (آخر) څخه زه په ښکاره ډول (طریقه) تاسی ویروم.

كَذَلِكَ مَا آتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مُجُنٌّ ۖ

هم داسی (چه وائی تاته قوم د تا ساحر، مجنون) نه دی راغلی هغو کسانو ته پخوا له دوی څخه هیڅ رسول مگر خو ویل هغوی چه (دی) ساحر کودگر دی یا مجنون لیونی دی.

تفسیر: یعنی که داسی ښکاره تنبیه او انداز ته دا منکران غوړ نه ږدی نو مه غمجن کیږئ! له دوی څخه پخوا هغو کافرو قومونو ته چه پیغمبران ور تلل هغوی ته به ئی هم داسی کودگر او لیونی ویل او د هغوی په پندونو او نصیحتونو باندی ئی خنډل او ملندی به ئی پری وهلی. شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «هم داسی له دوی څخه پخوا خلقو ته چه کوم رسول راغلی دی - هغه ته ئی هم دا ویل چه کودگر یا لیونی دی».

أَتَوَاصَايَهُ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ۖ

آیا وصیت کړی دی دوی یو بل ته په دی خبری سره (نه) بلکه هم دوی دی قوم سرکشان.

تفسیر: یعنی د هری زمانی کافران په دی خبری باندی هم داسی متفواللفظ و لکه چه دوی یو بل ته وصیت کړی وی او بیا مره شوی وی چه د الله هر یو رسول چه راشی ښائی چه هغه ته ساحر یا مجنون ووائی! او په واقع کښی به ئی کله وصیت کاوه؟ هو! د شرارت په عنصر کښی

کرد (تول) سره شريكان او مله دی او د هم دی اشراك لامله (له وجې) پخوانيو شريرانو هم هغسي خبرې کړې دي لکه چه اوسنی شريران ئی هم کوی.

مَوَّلُ عَنْهُمْ فَأَمَّا نَبَلُورُ وَذَكَرُ فَإِنَّ الدِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ۝

پس مخ وگرځوه ته له دوی څخه پس نه ئی ته هيڅ ملامت کړی شوی (ځکه چه پوره تبليغ دی کړی دی) او تل نصيحت کوه پس بيشکه چه ذکر پند گته (فائده) نفعه رسوی مؤمنانو ته.

تفسير: يعنی تاسی د تبليغ او دعوت فرض هسی چه ښائی ادا کړی دی - اوس د زيات غمجن کيدلو او فکر وهلو ضرورت نشته په نه منلو باندی کوم الزام چه راتلونکی دی هغه پر هم دغو نعنونکیو او معاندینو باندی دی هو! پوهول ستاسی کار دی نو دا د پوهولو سلسله جاری ولری! د هر چا په قسمت او برخه چه ایمان وی هغه ته دا پوهول نافع او گټور واقع کیږی او هغو کسانو ته به چه ایمان ئی راوړی دی لا گته (فائده) وررسوی او په منکرانو باندی به د الله تعالیٰ حجت تمامیږی.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۝

او نه دی پیدا کړی ما پيريان او انسانان مگر لپاره د دی چه عبادت وکړی دوی ځما .

تفسير: شيخ الهند رحمة الله عليه د دی آيت ترجمه داسی کوی او هر څه چه مو پیدا کړی دی جن او آدمی خو لپاره د بندگی خپلی يعنی د هغو له پیدا کولو څخه شرعاً بندگی مطلوبه ده نو ځکه خلقتاً په دوی کښی داسی استعداد ايښود شوی دی چه که وغواړی پخپل اختيار د بندگی په لاره کښی تللی شوی داسی خو د کونیه او قدریه په اعتبار هر يو شی د هغه د تکوينی حکم په مقابل کښی عاجز او ناتوان دی. ولی داسی يو وقت هم راتلونکی دی چه گرد (تول) بندگان پخپلی ارادی د عالم تخليق دا شرعی غرض پوره کوی. په هر ډول (طريقه) چه وی تاسی پوهول کوئ چه په پوهولو سره دا شرعی مقصود لاس ته راځی.

مَا أَرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ۝ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ۝

او اراده نه لرم زه له دوی څخه د هیڅ رزق روزی (ما لره او ځانونو خپلو ته) او اراده نه لرم زه د دی چه طعام راگری ما لره دوی (او ځانونو خپلو ته) بیشکه الله هم دی ښه رزق روزی ورکونکی دی څیښتن (خاوند) د قوت محکم مضبوط دی.

تفسیر: یعنی د دوی له بندگی څخه ماته هیڅ گټه (فائده) نه رارسیری بلکه د هم دوی گټه (فائده) په کښی ده. زه هسی یو مالک او بادر نه یم چه خپلو نوکرانو ته ووايم چه ماته وگټه! او رانی ورئ! یا څما په مخ کښی د خوړو او څښو شیان کیږدئ! څما ذات له داسی تخیلاتو څخه پاک او صاف لوړ (اوچت) لوی پورته دی. زه له دوی څخه رزق او خواړه او نوری گټی نه غواړم بلکه هغوی ته زه پخپله خواړه او گټی وررسوم. ما غوندی یو مالک الملک قادر - توانا - زورور ته به تاسی غوندی عاجزان ناتوانان څه خدمت وگری شی؟ او زه به څه اړه (احتیاج) او ضرورت حاجت تاسی ته لرم د بندگی امر می پر تاسی باندی ځکه کری دی چه تاسی می د ستر تولواکی (شهنشاهی) عظمت - کبریا او لوئی په ویلو او کولو (قولا - فعلا) ومنی تر څو څما د خصوصی الطافو او مراحمو مستحق او مورد وگرځئ.

نه می گټی ته وگری کرل پیدا

تل ښه وی پر دوی باندی څما

من نه کردم خلق تاسودی کنم

بلکه تا بر بندگان جودی کنم

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِّثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾

پس بیشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئی کری دی (په نفسونو خپلو او په بل چا) حصه د عذاب ده پشان د حصی د عذاب د یارانو هلاک کریو شویو د دوی پس تلوار دی نه کوی دوی (په ما باندی په غوښتلو د عذاب کښی که ئی چیری وروستی کړم).

تفسیر: یعنی که دا ظالم د بندگی په لوری نه درومی نو وپوهیږئ چه د نورو ظالمانو په شان د ده سلواغه او بوکه هم له کفر او شرک څخه ډکه ده او اوس دویږی - نو خامخا د هغوی په ژر سزا ورکولو کښی تلوار مه کوئ لکه چه نورو کفارو ته له خدائی سزا څخه برخه رسیدلی ده دوی ته هم رسیری.

قَوْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ

پس افسوس هلاک خرابی سخت عذاب دی هغو کسانو ته چه کافران شوی دی له ورځی د عذابه د دوی څخه هغه ورځ چه وعده ئی ورسره کړی شوی ده .

تفسیر: یعنی د قیامت ورځ یا له هغی څخه به پخوا د سزا کومه بله ورځ راځی لکه چه د مکی مشرکانو ته د بدر په غزا کښی سخته سزا ور ورسیده .

تمت سورة الذاريات والله الحمد والمنة

سورة الطور مكية وهى تسع واربعون آية وفيها ركوعان رقمها (۵۲) تسلسلها حسب النزول (۷۶) نزلت بعد سورة السجدة .

د «الطور» سورت مکی دی نهه څلویښت آیتونه دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۵۲) او په نزول کښی (۷۶) سورت دی . وروسته د «السجدة» له سورت څخه نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالطُّورِ

قسم دی په (غره د) طور باندی .

تفسیر: یعنی د «طور» غر چه په هغه باندی موسی علیه السلام له الله تعالی سره خبری اتری کولی یا به تری مراد مطلق غرونه وی ځکه چه د ځمکی میخونه دی او په کښی د مخلوقاتو لوی منافع دی او په دوی کښی د الله تعالی اکرم شانه واعظم برهانه لوی لوی نعمتونه دی .

وَكَيْتٌ مَّسْطُورٌ فِي رَقٍّ مَّنْشُورٌ

او په کتاب لیکلی شوی باندی په کاغذ ارت خور کړی شوی کښی

تفسیر: له دی کتاب شخه بنائی لوح محفوظ مراد وی یا د خلقو اعمالنامی یا قرآن کریم یا د طور په مناسبت تورات یا عام سماوی کتابونه مراد دی دا تول احتمالات شته.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ۝

(او قسم دی) په کور معمور ودان کړی شوی باندی (په آسمان کښی).

تفسیر: بنائی چه له دی شخه کعبه شریفه مراد وی یا د کعبی له محاذ سره سم په اووم آسمان کښی د پرېستو کعبه ده چه هغی ته بیت المعمور وائی لکه چه له احادیثو شخه ثابته ده.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ۝

او قسم دی په چت پورته کړی شوی باندی (چه آسمان دی).

تفسیر: یعنی په آسمان باندی قسم دی چه پر ځمکی باندی لکه چت داسی دی یا به له «السقف المرفوع» شخه عرش عظیم مراد وی چه له گردو (تولو) آسمانونو شخه هسک (اوچت) دی او له روایتونو شخه ښکاری چه هغه د جنت چت دی.

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ۝

او (قسم دی) په بحر سیند تود یا ډک کړی شوی باندی.

تفسیر: یا به د دنیا کوږم او خارخوړی سیندونه (دریهای جوشان) مراد وی یا به هغه سیند مقصد وی چه د گردو (تولو) آسمانونو د پاسه او تر عرش عظیم لاندی بهیږی او له روایتونو شخه ثابت شوی دی. جواب د قسم دا دی چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ۝ تَأْلَاهُ مِنْ دَافِعٍ ۝

بیشکه عذاب د رب ستا خامخا واقع کیدونکی دی (په مستحق ئی) نشته هغه لره هیڅوک دافع لری کوونکی.

تفسیر: یعنی دا گرد (تول) شیان چه قسم پری یاد شو شهادت ورکوی چه الله تعالیٰ دیر یو قوت او قدرت لرونکی او باعظمت ذات دی نو په هغو کسانو باندی به چه د ده احکام نه منی ولی سخت عذابونه نه راخی؟ او کوم یو داسی طاقت به پیدا شی چه د هغه د رالیلی شوی عذاب مخه ونیسی؟.

يَوْمَ تَوُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ۝۹

هغه ورځ چه وخوځیږی آسمان په خوځیدلو سره .

تفسیر: یعنی آسمان به ولرځیږی او د ډیرو خوځیدلو او لرځیدلو لامله (له وجی) به وشلیږی وبه چوی .

وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ۝۱۰

او روان به شی غرونه په روانیدلو سره .

تفسیر: یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه وخوځیږی او پاغوندو غوندی به یوی خوا او بلې خوا ته رغری او د ورځو په شان به یوه لوری او بل لوری ته درومی .

قَوْلٌ يُومِنُ لِلْمُكَذِّبِينَ ۝۱۱ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ۝۱۲

نو خرابی افسوس هلاک دی په دغه ورځ کښی دروغجن کوونکیو ته هغو لره چه دوی په چتی (بیکاره) خبرو جوړولو کښی لوبی مشغولتیا کوی .

تفسیر: یعنی چه نن په لوبو تماشو او نندارو کښی مشغولیږی او راز راز (قسم قسم) خبری جوړوی او د لوبی ورځی (آخرت) تکذیب کوی هغوی لره به د آخرت په ورځ کښی سخته سزا ورکوله کیږی او پرته (علاوه) له خرابی او تباهی به بل کوم شی نه ورسیږی .

يَوْمَ يَدْعُونَ إِلَى تَارِجِهِمْ دَعَا ۝۱۳ هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ۝۱۴

هغه ورغ چه تیل وهلی پوری وهلی شی دوی اور د دوزخ ته په تیل وهلو پوری وهلو سره (وبه ویلی شی دوی ته) دا دی هغه اور چه وئ تاسی چه په دی به مو دروغ ویل (یعنی تری منکران وئ).

تفسیر: یعنی پرنستی به له هغوی سره په سخت ذلت او خواری معامله کوی او په تیل وهلو سره ئی تر دوزخ پوری بیائی. او هلته ورته وائی دا دی حاضر او تیار دی هغه اور چه تاسی به هغه دروغ گانه.

أَفَسِحْرُهُذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٥٨﴾

آیا پس سحر کودی دی دا (عذاب چه وینی تاسو) که یی تاسی چه نه ئی وینی.

تفسیر: یعنی تاسی به په دنیا کښی انبیاء علیهم السلام ته کودگر (ساحر) او د هغوی وحی ته به مو کودی (سحر) ویلی. اوس نو لږ څه راوینی چه دا دوزخ چه د هغه خبر تاسی ته انبیاء علیهم السلام درکری و آیا په رښتیا سره جادو کودی یا نظربندی ده؟ یا دا چه په دنیا کښی ستاسی سترگی د حق له لیدلو څخه عاجزی وی او نه مو شوی لیدلی دلته هم د دوزخ د اور له لیدلو څخه عاجزی دی؟.

إِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٩﴾

غی ننوغي په دغه دوزخ کښی پس صبر وکړئ تاسی یا مه کوئ صبر برابر دی (دغه دواړه کارونه) په تاسی باندی بیشکه هم دا خبره ده چه جزا درکوله شی تاسی ته د هغو (کارونو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کله چه په دوزخ کښی ولویږئ او هلته وویږئ او دیر شورما شور چغی په کښی وکړئ نو سره له هغه به هیڅوک ستاسی چغو ته غور کینودی او نه به مو مرستی (مدد) ته څوک درشی. که په فرض محال تاسی لږ څه چپ شی نو پر تاسی باندی به څوک رحم کوونکی او زړه

سوغوونکی هم نه پیدا کیوی. لنده ئی دا چه دواړه خبری سره برابری دی. له دی بندی خانۍ
 څخه ستاسی وتل سخت دی او هیڅ یوه لاره نه لری هغه کارونه چه تاسی په دنیا کېنی کول د
 هغو سزا او هیداد هم دا د تل دپاره بندیتوب (حبس دوام) او ابدی عذاب دی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعَيْمٍ ﴿٤٤﴾ فَكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ
 وَوَقَّاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٤٥﴾

بیشکه ویریدونکی (له الله - ځان ساتونکی له معاصیو) په جنتونو کېنی به وی
 او په نعمتونو کېنی به وی میوی خوړونکی خوشالیدونکی به وی په هغو
 (شیانو) چه ورکړی دی دوی ته رب د دوی او ساتلی دی دوی رب د دوی له
 عذاب د دوزخ.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه په دنیا کېنی له الله تعالیٰ څخه ویریدل په جنت کېنی به بالکل
 مأمون او بی فکره اوسیدی. هلته به دوی ته د هوسانی (راحت) - آرامی او د عیش هر راز (قسم)
 اسباب او سامان موجود وی. پرته (علاوه) له هغو څخه آیا یواځی دا بښنه او انعام لږ دی چه الله
 تعالیٰ به ئی د دوزخ له اوره وساتی؟!
 او وبه ویل شی دغو متقیانو ته له جانب د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه داسی چه:

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا لِّمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٦﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ

خوړئ او څښئ ښه هضمیدونکی په بدل د هغو (ښو اعمالو) چه ویئ تاسی چه
 کول به مو (په دنیا کېنی) حال دا چه تکیه کوونکی به ناست وی دوی پر
 تختونو باندی چه برابر به ایښود شوی وی صف صف.

تفسیر: یعنی د جنتیانو مجلس به هسی وی چه گرد (تول) جنتیان لکه باچاهان غوندی پخپلو
 تختونو باندی یو له بل سره مخامخ ناست وی او د هغوی ترتیب به خورا (دیر) ښه وی.

وَزَوَّجَهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٤٧﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ
 أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِّنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ

او په نکاح به ورکړو دوی لره حوری ښی ښائسته غتی سترگی او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او متابعت کړی وی د دوی اولادونو د دوی په ایمان سره نو پیوست به کړو مونږ په دوی پوری اولاد د دوی او کم به نه کړو مونږ دغو (پلرونو) لره له (جزاء د) عملونو د دوی هیڅ شی.

تفسیر: یعنی د کاملانو اولاد او د دوی متعلقین که په ایمان باندی قائم وی او د هم هغو کاملانو په لاره باندی لاړ شی - او هغه خدمتونه چه د دوی اسلافو انجام کړی دی دوی هم د هغو په انجام او تکمیل کېږی سعی وکړی نو د الله تعالیٰ په فضل او کرم به دوی په جنت کېږی له هغوی سره یو ځای کېږی که څه هم د دوی اعمال او احوال د دوی له اعمالو او افعالو څخه په څنګه والی او غومره والی کم او کیفیت کېږی راښکته وی نو بیا هم د هغو لویانو د عزت او اکرام دپاره دا تابعان له متبوعینو سره یو ځای کېږی. او ممکن دی چه ځینو ته پوره همغه ځای او مقام هم ورکړ شی. لکه چه له روایتونو څخه معلومیږی او ښکاري. په دی صورت کېږی داسی گمان ونه کړ شی چه د دی کاملانو له ځینی ښو څخه به څه قدر لږ کړ شی او د هغه په بدل کېږی د دوی څوڅو (ذریات) ته څه ثواب ورکاوه کېږی. نه دا به د الله تعالیٰ له فضل کرم او احسان څخه وی چه د قاصرینو لږ عمل ته دیر موقعیت وربښی او هغه د کاملینو تر مقام پوری رسوی.

تنبيه: د ﴿وَالْبَقَّةُ لِرَبِّهِمْ﴾ مطلب چه دی احقر داسی اخیستی دی د «صحیح بخاری شریف» دا حدیث له هغه سره مناسبت لری «قالت الانصار یا رسول الله ان لكل قوم اتباعا واناقد اتباعناک فادع الله ان يجعل لنا اتباعنا منا - قال النبی صلی الله علیه وسلم اللهم اجعل اتباعهم منهم»

كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٥١﴾

هر سړی به په هغه عمل چه کړی ئی وی گروآخته وی (که نیک وی یا بد).

تفسیر: پاس د «فضل» بیان ؤ. دلته د «عدل» ضابطه راښی. یعنی د عدل اقتضاء دا ده هر سړی چه ښه یا بد عمل وکړی له هغه سره سم خپل بدل مومی. زیات له دی څخه د الله تعالیٰ فضل او کرم دی چه هغه تقصیرات ښی یا ئی کومه درجه لوړوی (اوچتوی).

وَأَمْدَدْنَهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَحِمٍ وَمَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٢﴾

او مدد به وکرو مونږ له دوی سره په ورکولو د میوو (په هر وقت کښی) او د غوښو له هغه څیز چه د دوی زړه ئی غواړی.

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) غوښی ئی چه زړه وغواړی او هره میوه ئی چه په زړه کښی وگرځی بی له ډیله او توقفه ورته حاضر او رسیږی.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ فِيْهَا كَاسًا لَّعُوْبًا وَلَا تَاْتِيْهُمْ

یو له بله به اخلی دوی په دغه (جنت) کښی پیالی (د شرابو) چه نه وی چتی (بیکاره) ویل په هغی کښی او نه نسبت کول د گناه یو بل ته.

تفسیر: یعنی کوم وقت چه د شراب ظهور دوره وشي نو جنتیان به د خوش طبعی په ډول (طریقه) یو د بل له لاسه کاسی (گلاسونه) سره اخلی. خو په دی پاکو شرابو کښی به یواځی خوند نشاط او مزه وی. نشه - چتی (بیکاره) خبری او اپلتی به نه وی او په هوش او عقل کښی څه نقصان او فتور نه ورپیښوی. او نه به گناه کښی څه مرسته (مدد) کوی. او نه کومه بده پیښه ورغنی پېښیږی.

وَيُطَوَّفُ عَلَيْهِمْ غُلَامٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُوْلُوْهُ مُكْنُوْنٌ

او چاپیر به گرځی (دپاره د خدمت) پر دوی باندی غلامان ځنکیان د دوی گواکی دغه (خدام په حسن او پاکی کښی) مرغلری پتی په غلاف کښی ساتلی شوی به وی.

تفسیر: یعنی لکه مرغلری پخپل پوښ (غلاف) کښی به بالکل پاک - صاف او شفاف وی. هیش دوره گرد او غبار نه ورته رسیږی. د دوی د پاکی او ستر حال به هم هم داسی وی.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُوْنَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا

قَبْلُ فِيْ أَهْلِ نَارٍ مُّشْفِقِيْنَ ﴿٥٩﴾ فَمَنْ لِلّٰهِ عَلَيْنَا وَقُنَا عَذَابَ

السُّوْمِ ﴿٦٠﴾ إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيْمُ ﴿٦١﴾

او مخ به كرى غينى د دوى غينو نورو نه چه پويشتنى به سره كوى (له دنيوى مشقتونو څخه تشكرأ) ويه وائى دوى چه بيشكه مونږ پرمبى له دى نه وو په اهل خپل كېنى وپريدونكى (له عذابه). نو احسان وكر الله پر مونږ باندې او وى ساتلو مونږ له عذاب د تودوخى گرمى (د دوزخ) بيشكه مونږ وو مونږ پخوا له دى څخه (په دنيا كېنى) چه عبادت به مو كاوه د دغه (الله) بيشكه چه دغه (الله) هم دى دى ډير ښه احسان كوونكى خورا (ډير) رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير: يعنى جنتيان به په هغه وقت كېنى يو د بل په لورى متوجه كيږي او خبرى به سره كوى او د خورا (ډير) مسرت او امتنان له سببه به يو بل ته داسى وائى «ورونو! مونږ په دنيا كېنى له الله تعالى څخه وپريدو! او په دى انديښنى كېنى تل اوسيدو چه وروسته له مړينى به په مونږ باندې څه راځي؟ د الله تعالى دى احسان ته وگورئ! چه نن مونږ څومره داده - مطمئن او مأمون يو چه د دوزخ يو تود باد او ورمه هم مونږ ته نه ده رسيدلى. مونږ له خپل الله تعالى وپريدو او د هغه په مهربانى باندې مو هيله (اميد) لرله او د هغه له پاده نه وو غافله او په ذكر او عبادت كېنى ئى تل بوخت او لگيا ؤ دا دى چه هغه پر مونږ باندې ډيره مهربانى وفرمايله او ځمونږ دعاء ئى واورېده او له مونږ سره ئى ښه سلوك او احسان وفرمايه.

فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٥٩﴾

پس پند ورکوه ته (ای محمده! خلقو ته) پس نه ئی ته په سبب د فضل نعمت د رب خپل سره فال گر (خبر ورکوونکى له غيبه) او نه مجنون - لیونی.

تفسير: كفارو ځمونږ پيغمبر صلى الله عليه وسلم كله ليونى - كله كاهن - كله له پيريانو او شيطانانو څخه خبرى اوريدونكى باله او ويل به ئى چه دوى له هغوى څخه څه خبرى اورى بيا له هغه سره نورى خبرى گدوى مگر بى عقلان په دى باندې نه پوهيدل چه تر اوسه پورى كوم يو كاهن - شاعر - يا ليونى داسى پندونه - او حكيمانه اصول او داسى خوږى خبرى - او هسى ښى ويناوى كرى وى؟ نو ځكه الله تعالى خپل حبيب صلى الله عليه وسلم ته وائى چه تاسى د هغوى له پوهولو څخه لاس مه اخلئ! او د خپل رسالت پندونو ته دوام وركړئ! او د دوى له دى چتى (بيكاره) خبرو څخه مه خپه كيږئ! ځكه چه د الله تعالى له فضل او كرم څخه نه تاسى ليونى نه كاهن يي بلکه د هغه مقدس استاغى او رسول يي او نصيحت كول ستاسى منصبى فرض دى نو تل په هغه باندې دوام ولرئ!

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرْتِيزُ بِهِ رَيْبَ الْمُنُونِ ﴿٥٠﴾

آیا وائی دوی دی شاعر دی مونبر منتظر یو په ده باندی گرد (تول) حوادثو د زمانی ته.

تفسیر: یعنی دغه پیغمبر صلی الله علیه وسلم چه دغو منکرینو ته د الله تعالی خبری آوری - او پندونه ورکوی آیا دا خلق ئی ځکه نه منی چه هغه محض شاعر گنی - او د دی خبری په انتظار کښی دی هسی چه د پخوانی زمانی دیر شاعران د زمانی په گردش کښی مړه شوی دی دوی به هم مری او دا خبری به سریری او په راتلونکیو زمانو کښی به هیڅ یو بری او کامیابی د دوی په لاس نه ورځی او دا یواځی د څو ورځو موقتی خبری دی او بس.

قُلْ تَرْتَبُّوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَرِضِينَ ﴿٥١﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) منتظر اوسئ تاسی (هلاک ځما ته) پس بیشکه زه له تاسی سره له منتظرانو څخه یم (اهلاک د تاسی ته).

تفسیر: یعنی ښه دی تاسی ځما انجام ته گورئ زه به ستاسی انجام ته گورم ژر دی چه دا غوټه به خلاصیری نو دا به درنکاره شی چه څوک خائب او خاسر دی؟.

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاعُونَ ﴿٥٢﴾

آیا امر حکم کوی دوی ته عقلونه د دوی په دی (کار) یا دوی یو قوم دی سرکښه شر خوشوونکی تیریدونکی له حده (جگړو او په عنادونو کښی).

تفسیر: یعنی پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته له لیونی ویلو څخه دا ښکاری چه گواکی هغوی دیر پوهان او عقلمندان دی نو آیا د دوی عقل او پوه دا ورښی چه دیر صادق - امین - پوه عاقل او په رښتیا پیغمبر ته شاعر - کاهن او لیونی ووائی او د هغه له ښوونی څخه سترگی واپروی که دوی د شاعرانو او پیغمبرانو د ویناؤ په منځ کښی څه فرق او توپیر (امتياز) نه شی کولی نو دوی څرنگه پوهان او عقلمندان دی؟ مگر حقیقت خو دا دی چه دوی پخپلو زړونو کښی په گردو (تولو) خبرو باندی په ښه شانی پوهیږی خو په ښکاره داسی چتی (بیکاره) خبری کوی او د شرارت چاری وړاندی کوی.

أَمْ يَقُولُونَ نَقُولُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ فَلْيَاثُرْ إِصْدِثْ مِثْلَهُ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٢﴾

آیا وائی دوی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی ده دا (قرآن نه ده داسی) بلکه دوی ایمان نه راوړی (تکبراً عناداً) پس رادی وړی دوی یوه خبره (جوړه کړی شوی) په شان د دی (قرآن په فصاحت بلاغت کښی) که چیری وی دوی رښتینی په دی (وینا).

تفسیر: یعنی داسی خیال کوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه شیان چه آورو هغه د الله تعالی کلام نه دی بلکه هغه دی له خپله ځانه جوړوی او د هغه د دروغو خبرو نسبت الله تعالی ته کوی. څوک چه کومه خبره نه منی نو د هغی دپاره په زرھاؤ بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړوی. کوم سری چه په یوی خبری باندی باور نه لری او زړه ئی نه کیوی چه یقین پری وکړی نو هم دا راز (قسم) بی سر او پښو احتمالات ورته راوباسی. که څوک وغواړی چه دا ښکاره خبره ومنی نو دومره خبره د هغه د منلو دپاره کافی ده چه د دنیا گرد (تول) طاقتونه که سره یو ځای شی نو د دی پاک قرآن په شان یو کتاب نشی راوړی لکه چه د الله تعالی د ځمکی او د الله تعالی د آسمان په شان بله ځمکه او آسمان جوړول ممکن نه دی هم داسی د دغه قرآن په شان بل کلام الله جوړول هم مشکل او محال دی.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿١﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُؤْقِنُونَ ﴿٢﴾

آیا پیدا کړی شوی دی دوی بی له یو غیز (خالق پخپل سر) یا که دوی پخپله پیدا کوونکی دی د ځانونو خپلو آیا پیدا کړی دی دوی آسمانونه او ځمکی (نه ده داسی خالق د تولو الله دی) بلکه یقین نه کوی دوی (او نه ئی منی چه ایمان راوړی په هغه باندی او بندگی وکړی د هغه).

تفسیر: یعنی دغه منکران د الله تعالی د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبری ولی نه منی؟ آیا په دوی باندی هیڅ یو هسی الله نشته چه د هغه حکم منل په دوی باندی لازم وی؟ آیا دوی پرته (علاوه) له کوم پیدا کوونکی څخه پخپل سر پیدا شوی دی؟ آیا دوی خپل ځان خدای گنی؟

داسی خیال کوی چه آسمان او غمکه د دوی جور کری شیان دی؟ او غمکه په دی قلمرو کښی هر څه چه د دوی زړونه غواړی هم هغسی کوی او هیڅوک د دوی د مخی نیولو واک او اختیار نه لری. دا گرد (تول) خیالات باطل او مهمل دی. دوی هم پخپلو زړونو کښی ښه پوهیږی چه هرومرو (خامخا) الله تعالی شته چه همغه پاک الله تعالی د دوی او د غمکی او آسمان پیدا کوونکی دی. مگر سره له دی علمه دوی له هغه ایمان او یقین څخه چه شرعاً مطلوب دی محروم او بی برخۍ دی.

أَمْعِنْدَاهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ لَهُمُ الْمَضْيِطُونَ ﴿٥٢﴾

آیا له دوی څخه دی خزانی (د نبوت نعمت) د رب ستا! آیا هم دوی دی واکداران (زوروران چه کوی هر کار پخپل سر بلکه دوی تول د الله تعالی تر حکم لاندی دی).

تفسیر: آیا دوی داسی خیال کوی چه غمکه او آسمان د الله تعالی له جور کریو شیانو څخه دی خو الله تعالی د خپلو خزانو مالکان دوی گرځولی دی یا د ده په ملک او خزانو باندی دوی په زور او تسلط سره قبضه کری ده؟ نو دوی سره له دومره تسلط، تصرف او اقتدار څرنگه مطیع او منقاد کیدی شی؟.

أَمْ لَهُمْ سُلُمٌ نَّيْشَعُونَ فِيهِ؟ فَلْيَاكِتْ مُسَمِّعُهُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِينٌ ﴿٥٣﴾

آیا شته دوی ته (اندړپایه چه پری خپژی آسمان ته او) اوریدل کوی په هغه باندی (خبری د ملائکو) پس را دی وری هغه اوریدونکی د دوی یو برهان سند ښکاره (په صحت د اوریدلو د ده باندی).

تفسیر: یعنی آیا هغوی داسی دعوی کوی چه دوی پوری (زینه) درولی پر آسمان باندی ختلی دی او هلته ئی له ملائکة الاعلی څخه خبری اوریدلی دی کله چه دوی پخپل سر تر هغه درباره پوری رسیدی شی نو د بل چا متابعت ته اړ (محتاج) نه دی؟ څوک چه هسی دعوی کوی نو بسم الله رادی شی او خپل حجت - قاطع سند لامع برهان او بیان دی راوړاندی کری. اوس په حماقت او جهالت د مشرکانو کښی فرمائی چه:

أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٥٤﴾

آیا هغه (الله) لره لونی دی (په زعم ستاسی) او تاسی لره عَمان دی.

تفسیر: یعنی آیا دغه منکران الله تعالی له خپل ځان څخه ښکته کښی؟ معاذ الله لکه چه د دوی د لونو او عَمانو له ویشلو څخه راڅرگندیږی. نو ځکه د هغه د احکامو او هدايتونو په مخ کېږی غاړه ایښودل د خپل شان کسر بولی.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَّعْرُومٍ مُنْقَلَوْنَ ﴿٥٦﴾

آیا ته غواړی له دوی څخه (ای محمده!) څه اجر بدل پس دوی له تاوان (د هغه) درانه کړی شوی دی (او ځکه درڅخه تاووی مخ او نه مؤمنانیږی له عناده).

تفسیر: یعنی آیا دا خلق ځکه ستاسی خبری نه منی چه الله تعالی دی نه کړی تاسی په ارشاد او تبلیغ باندی له هغوی څخه څه باره مزدوری او معاوضه غواړی چه د هغه د دروندوالی لامله (له وجی) تور خوری.

أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٥٧﴾

آیا په نزد د دوی (علم د) غیب دی نو دوی ئی لیکي (له هغه نه).

تفسیر: یعنی آیا پخپله الله تعالی پر دوی باندی وحی لیږی او لکه پیغمبران دوی له خپلو اسرارو څخه خبروی چه دوی ئی لیکي لکه چه د انبیاء علیهم السلام وحی لیکلی کیږی نو ځکه دوی ستاسی پیروی ته څه ضرورت نه لری. بلکه نه ده دا خبره چه له دوی څخه علم د غیب وی بلکه دوی صرف ضد نیولی دی نو ځکه ایمان نه راوړی.

أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمْ الْمَكِيدُونَ ﴿٥٨﴾

آیا اراده لری دوی د مکر کولو (او د چل په اهلاک د تا) پس هغه کسان چه کافران شوی دی هم په دوی باندی مکر کړی شوی دی (او خپله جزاء مومی).

تفسیر: یعنی له دغو پاسو خبرو څخه هیڅ یوه خبره نشته. نو بیا آیا داسی اراده لری چه له

پيغمبر سره فريب دروغ چل او مکر وکری - او په خفيه و تدابيرو په پتو غوتو سره حق مغلوب؟ يا ئی له منځه وباسی؟ که داسی وی نو په یاد ئی ولری؟ چه هغه مکر - چل او فريب گرد (تول) د هم دوی په غاړه کښی لویږی ژر به دوی ته دا څرگنده شی چه آیا حق مغلوب کیدونکی دی؟ که دوی پخپله له منځه وتونکی او فناء کیدونکی دی؟ بلکه حق خامخا غالب دی او پخپله هم دوی په هم دغه خپل کنستلی کوهی کښی لویږی.

أَمْلَهُمُ اللَّهُ غَيْرَ اللَّهِ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

آیا شته دوی ته کوم معبود بی له الله یاکی ده الله لره له هغه شی چه دوی ئی ورسره شریکوی (نور).

تفسیر: یعنی آیا بی له الله تعالی بل کوم حاکم یا معبود ئی تجویز کری دی چه د مصیبت په وقت کښی د هغوی مرسته (مدد) وکری او د هغه عبادت دوی د الله تعالی له عبادت څخه بی پروا کری دی؟ نو په یاد ئی ولری؟ چه دا گرد (تول) اوهام او وسوس دی او د الله تعالی ذات له گردو (تولو) څخه پاک او د هغه هیڅوک شریک - مثیل - مقابل او مزاحم نشی کیدی.

وَأَن تَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿٣٢﴾

او که ووینی دوی یوه توتو له آسمانه رالویدونکی نو وبه وائی (دا) وریځ ده پریږه (غته) یوه پر بلی باندی سوره شوی.

تفسیر: یعنی په حقیقت کښی له دوو خبرو څخه هیڅ یوه هم نشته. او یواځی یوه خبره ده چه هغه عناد او ضد دی او د هغه لامله (له وجی) دا خلق هره رشتیا خبره دروغ گنی - او د هغی په دروغ بللو باندی تینګ ولاړ دی - د دی خبری کیفیت دا دی که د دوی له غوښتنی سره سم د آسمان یوه توتو هم راولویږی او دوی هغه پخپلو سترگو سره هم ووینی نو بیا هم هغه ته خبری جوړوی او څه په څه تاویل په کښی کوی مثلاً وائی به چه دا د آسمان توتو نه ده بلکه د وریځی یوه پریږه (غته) حصه ده چه منجمد شوی راولویده. لکه چه د کرل (یخ) لونی دری کله کله راولویږی. ښه نو د هسی متعصبو معاندانو د منلو او قبولولو هیله (امید) او توقع په څه دول (طریقه) کیدی شی؟.

فَذَرَهُمْ حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٣٣﴾

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٣٩﴾

نو پريږده دوى تر هغه پورى چه يو غاى شى دوى له ورغى خپلى سره هغه چه پكېنى وبه لويږى پر دوى باندې تكه (تندر) (د بريښنا يا بى هوشه هلاك كړى شى) هغه ورغ چه وبه نه كړى دفع له دوى نه كيد مكر د دوى هيڅ څيز (له عذاب د الله) او نه به له هغوى سره څه مدد مرسته (امداد) وكړه شى.

تفسير: يعنى په هسى معاندينو پسى زيات لويدل دومره په كار نه دى. پريږدئ چه د غو ورغو له مخى لوبى وكړى او خبرى جوړى كړى. آخر هغه ورغ راتلونكى ده چه د الله تعالى د قهر بريښنا تكه (تندر) پرى ولويږى او د دوى هوش او حواس والوځى. او د ژغورنى (نجات) هيڅ ترتيب به نى په كار نه ورغى. نه له كوم لورى ورته مرسته (مدد) رسيوى. غالباً له دى څخه به قيامت مراد وي.

وَالَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

او بيشكه هغو كسانو لره چه ظلم نى كړى (كافران شوى) دى (اخروى) عذاب دى بى له دى (دنيوى) عذاب وليكن زياتره د دوى نه پوهيږى (نو څكه مخ گرځوى له ايمانه).

تفسير: يعنى له دوى څخه زياتره سرى په دى خبر نه دى چه پرته (علاوه) له آخرته په دنيا كېنى هم دوى ته يوه سزا او هيډاد رسيدونكى دى - ښائى چه له دى څخه د بدر غزا او د نورو غزواتو سزاوى مراد وي.

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا

او صبر كوه ته (اى محمده!) حكم د رب خپل ته بيشكه ته په غاى د ليدلو ځمونږ كېنى نى (او ساتو دى له اضراره).

تفسير: يعنى له صبر او استقامت سره د خپل رب د تكوينى او تشريعى حكم انتظار وباسى چه ژر به ستاسى او د هغو په منځ كېنى فيصله وكړى او تاسى ته به د مخالفينو له خوا هيڅ نقصان نه رسيږى څكه چه تاسى ځمونږ د قدرت تر سترگو لاندې يئ! او ستاسى سافنه او حفاظت ځمونږ د قدرت په غاړه دى!.

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ۝

او تسبیح وایه پیوست له حمده د رب خپل سره په هغه وقت کښی چه راپاخیږی (له خوبه یا له مجلسه).

تفسیر: یعنی له صبر - تحمل - سکون او اطمینان سره تل د الله تعالیٰ په تسبیح - تحمید او عبادت کولو کښی مشغول اوسئ! په تیره بیا کله چه له خوبه را پاخیږئ - یا لمانځه ته ودریوی! یا له مرکي څخه تشریف یوسئ. په دی حالاتو کښی د تسبیح او تهلل او د نورو اذکارو دیر ترغیب او تاکید شوی دی.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ۝

او په بعض د شپي کښی پس تسبیح وایه د دغه (الله) او د وروستو د ستوریو څخه (یعنی د شپي په آخره هم تسبیح وایه).

تفسیر: د شپي له دی برخي څخه ښائی چه د تهجد وقت مراد وی. او د ستوریو نه شا گرځولو وقت کهیځ (سحر) دی ځکه چه په دی مهال (وخت) کښی گرد (تول) ستوری د سحر په رڼا (رنرا) کښی پتیږی.

تمت سورة الطور والله الحمد والمنة.

سورة النجم مكية الآية (۳۲) فملنية وهي اثنتان وستون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۳) تسلسلها حسب النزول (۲۳) نزلت بعد سورة الاخلاص.

د «النجم» سورت مکی دی - پرته (علاوه) د (۳۲) آیته څخه چه ملنی دی. (۶۲) آیته (۳) رکوع لری.

په تلاوت کښی (۵۳) او په نزول کښی (۲۳) سورت دی. وروسته د «الاخلاص» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْجَمْرَ إِذْ أَهْوَىٰ ۖ فَاصْلًا صَلَاحَكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۖ

قسم دی په ستوریو باندی کله چه پریوځی (غروب وکړی یا راوخیژی طلوع وکړی) نه دی گمراه شوی ملگری (رسول) ستاسی او نه ئی لاره ورکه کړی ده .

تفسیر: له «صاحب» او «رفیق» او ملگری څخه نبی کریم صلی الله علیه وسلم مراد دی. یعنی نه دوی د غلط فهمی لامله (له وجی) له لاری څخه وتلی دی او نه په خپل قصد او اختیار سره پوهیدلی بی لاری تللی دی - بلکه هم هغسی چه د اسمان ستوری له ختلو څخه نیولی تر پریوتلو پوری په یوه ټاکلی (مقرر کړی) تگ او لاری باندی درومی او یوی خوا بلی خوا ته نه خوځیږی د نبوت لمر هم په هغه ډول (طریقه) د الله تعالی په ټاکلی (مقرر کړی) لاری باندی برابر شوی او هیچری یوه او بل لوری ته نه ځی او نه امکان لری چه تری مخالفت وکړی او که یو قدم او یو پل دی خوا او هغی ته کویږ شی نو هغه غرض چه د دوی په بعثت پوری تړلی دی لاس ته نه راځی. انبیاء علیهم السلام هم د نبوت د آسمان ستوری دی چه د هغوی له رڼا (رنرا) څخه ټوله دنیا هدایت او لاره مومی. هسی چه د ستوریو له لویدلو څخه وروسته څلیدونکی لمر راخیژی هم دا راز (قسم) د گردو (ټولو) انبیاءو له تشریف وړلو څخه وروسته محمدی لمر د عربو له مطلع څخه راوخوت. نو کله چه قدرت د دی ظاهری ستوریو نظام دومره محکم جوړ کړی دی چه په هغوی کښی د هیڅ راز (قسم) تزلزل او اختلال ځای نشته نو ښکاره ده چه د دی باطنی ستوریو او روحانی لمر او سپوږمی انتظام به څومره مضبوط او محکم وی چه په هغوی پوری د ټولی دنیا او نړی سعادت او هدایت تړلی دی.

وَيَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۚ

او خبری نه کوی (محمد) له هوا (خپلی) نه - نه دی دغه (قرآن) مگر وحی ده چه ورته لیږلی شوی ده .

تفسیر: یعنی مخالف عمل او کار چیری - د دوی له مبارکی خولی څخه داسی یو توری هم نه دی وتلی چه د دوی په نفسانی غوښتلو باندی مبنی وی. بلکه دوی هر هغه شی چه د دینی امورو په نسبت فرمایلی دی هغه د الله تعالی رالیږلی وحی ده . او هغه گرد (ټول) د الله تعالی له حکمونو سره سم ؤ. د دوی په منع کښی متلو وحی ته قرآن او غیر متلو وحی ته حدیث وایه شی.

عَلِمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى ۝ دُورَ مَرَّةٍ ۝

بنوولی ده ده ته د سختو قوتونو مالک (جبرئیل) چه خاوند د ښه قوت صورت عقل دی.

تفسیر: یعنی اصلی وحی لېوونکی الله تعالیٰ دی خو د هغه په وسیله چه دا وحی تر دوی پوری رسیږی او هغه چه په ښکاره ډول (طریقه) ده ته ښوونه کوی هغه د ډیرو قوتونو غښتنه (خاونده) - خورا (ډیر) زوروره - حسینه - او وجیهه پرېسته ده چه هغی ته «جبریل امین» وایه شی. لکه چه د (التکویر) په سورت کښی ئی هم د «جبریل امین» په نسبت فرمایلی دی.

﴿إِنَّ الْقَوْلَ لِسَوَّلٍ كَرِيمٍ ۚ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ۚ مُكَاوَدًا مَّا يَمِينُ ۝﴾ الآية -

فَاسْتَوَىٰ ۝ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ۝

بیا برابر کیناست او هغه ؤ په کنارو لوړو (اوچتو) (له آسمانه).

تفسیر: له لوړو (اوچتو) کنارو څخه زیاترو مفسرینو شرقی افق مراد کړی دی چه له هغه ځایه سپېده داغ رابریښی نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته د بعثت په اول کښی یو ځلی حضرت جبریل امین پخپل اصلی صورت سره ورښکاره شو چه پر یوه کرسی باندی ناست ؤ. په هغه وقت کښی د آسمان یوه څنډه (غاړه) تر بلی څنډی (غاړی) پوری د هغه له وجود څخه ډکه ښکاریده او خورا (ډیره) لویه او ویروونکی په نظر راتله چه له دی امله (وچی) ځمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له دوی څه وویرید نو د (مدثر) سورت نازل شو.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى ۝ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ۝

بیا نژدی شو (جبریل محمد ته) پس ښه نژدی شو پس ؤ په منځ د نژدی والی د دوو لښدو یا ډیر نژدی له دی نه هم پس وحی وکړله (الله په ژبه د جبریل) بنده خپل ته هغه چه وحی ئی وکړه.

تفسیر: یعنی جبریل علیه السلام سره له دی چه له خپل اصلی مستقر سره تعلق لری خو سره له هغه هم رابنکته شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک ته دومره ورنژدی شو چه د دواړو په منځ کې د دوو لاسو یا د دوو لپندو څخه زیاته فاصله نه وه پاتی په خپل هغه وقت کې چې الله تعالی پر خپل خاص بنده محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې وحی ورننازله کړه. غالباً له دی څخه د «المدر» سورت دا آیتونه مراد وی ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنذِرْ﴾ الآية - یا به نور احکام وی.

تنبيه: په ﴿فَكَانَ قَالَبَ قَوْسَيْنِ أَوَّاقٍ﴾ کې د محققینو په نزد (او) د شک دپاره نه دی بلکه داسې ترکیب په پوره تاکید او مبالغه سره د زیادت د نفی دپاره وی یعنی په ټاکلو (مقررولو) سره دا وربښول مقصود نه دی چه د (قوسینو) فاصله ده که له هغه څخه هم لږ ؤ؟ هو! دومره وربکارول مقصد دی چه په هیڅ حال او په هیڅ صورت له ده څخه زیاته فاصله نه وه په دی موضوع کې نورې ډیرې خبرې هم شته چه د نورو مفسرانو له خوا لیکلې شوی دی.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ۖ

نه ؤ ویلی دروغ زړه (د محمد) هغه (جبریل) چه لیدلی ئی ؤ (په سترگو).

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم جبریل علیه السلام په خپلو سترگو سره ولید او زړه ئی ورته وویل چه په دی وقت کې په زړه پورې هم هغسې چه ښائی ته جبریل علیه السلام ته وگوره او په دی کې ته هیڅ غلطی نه کوی او د یوه شی په ځای بل شی په نظر نه درغی په دی ویلو کې د ده زړه رښتین ؤ. حق تعالی هم داسې د پیغمبرانو په زړونو کې د پربستو پیژندګلو اچوی او که په خپله رسول پر پربستو باندې ډاډینه (اعتماد) ونه لری نو بل ته به په څه ډول (طریقه) ډاډینه (تسلې) ورکړی.

أَفَمُرُّوْنَ عَلَىٰ مَائِیْرٍ

پس آیا تاسی جګړه کوئ له هغه (محمد) سره په هغه کې چې ده لیدلی دی.

تفسیر: یعنی وحی لپوونکې الله او وحی راوړونکې هسې پربسته ده چه د هغې صورت - سیرت - فهم - حفظ او نور صفات ګرد (ټول) ښائسته او ښه او د هغې ګرد (ټول) قوتونه کامل دی. او بیا داسې سره نژدی شول او وحی ئی ور ورسوله چه پیغمبر هغه پخپلو سترگو سره ولید او د هغه صاف او روڼ زړه د هغه تصدیق وفرمایه. نو آیا په هسې لیدلې شوی او ښه اوریدلی شوی څیز کې تاسی لره د داسې چټی (بیکاره) او اېلتی خبرې کولو څه حق شته؟ چه خامخا په کې

فضول بحثونه او بیکاره جگری او تکرارونه وکړئ.

اذا لم تر الهلال فسلم لناس رأوه بالابصار

ته چه میاشت په سترگو نه وینی وئی سپاره

هغه چاته چه ئی وینی په لیمو

وَلَقَدْ رَاكَ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۖ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ۖ عِنْدَهَا
جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ۝۱۵

او خامخا په تحقیق لیدلی ؤ محمد هغه (جبریل) په رانښته کیدلو کښی بل
ځلی په نزد د ونی د بیري سدرۃالمنتهی (چه منتها د علم د خلقو دی) په
نزد د هغی دی جنت الماوی (یعنی ځای د هستوګنی د مؤمنانو).

تفسیر: حضرت شاه رحمة الله علیه لیکي «دوهم ځلی ئی جبریل علیه السلام پخپل اصلی صورت
د معراج په شپه په اووم آسمان کښی د بیري له ونی سره ولید چه هغه د پورتنیو او ښکتنیو
مخلوقاتو په منځ کښی ویش سرحد دی یعنی چه پاسنی خلق لاندی او ښکتنی خلق پورته نشی
تلی او د هغه په خوا کښی جنت ئی هم وکوت.

تنبيه: څرنگه چه د جنت انگور - انار او نوری میوی له دنیوی میوو سره نه قیاس کیږی او
یواځی د نامه اشتراک د هغوی په منځ کښی شته هم داسی دا بیره هم د دنیوی بیرو سره نشی
قیاس کیدی. دغه الله تعالی ته ښه معلوم دی چه هغه بیره به څرنگه اونه وی لنده ئی دا چه هغه
ونه د دی خوا او د هغی خوا په سرحد کښی ولاړه ده هغه اعمال احوال او نور چه له دی لوری
خیژی او هغه احکام او امرونه چه له پاسه رانښته کیږی د هغو گردو (تولو) منتهی هم دا اونه
ده له گردو (تولو) روایتونو څخه داسی راووځی چه د دی ونی بیخ په شپږم آسمان کښی او
ځانګی ئی تر اووم آسمان پوری غځیدلی دی والله اعلم.

إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى ۝۱۶

(لیدلی ؤ محمد جبریل لره) کله چه پتی کړی هغی ونی د بیري لره هغه څه
چه پت کړی ئی ؤ.

تفسیر: یعنی د حق تعالی انوارو او تجلیاتو پر دی ونی باندی پلوشی اچولی وی او د پرېختو د

هجوم او کثرت دا حال و چه د دی ونی له هری پانی سره یوه پریسته په نظر راتله. په غینو روایاتو کښی راغلی دی چه (ما یغشی) طلائی پتونه (پتنگان) دی یعنی ډیر ښه صورت لری چه د هغی په لیدلو سره زړه خوشیږی په دی وقت کښی د دی ونی د بهار او د سینگار او د هغی د حسن او جمال داسی یو حال دی چه هیڅ یو مخلوق د هغی صفت په الفاظو سره نه شی کولی ښائی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او د نورو له خبرو سره موافق په معراج کښی د الله تعالیٰ لیدنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته میسره شوی وی دا د هغه بیان د دی آیت په ابهام کښی منظوی او مندرج وی څکه چه د پخوانیو آیتونو په نسبت د حضرت بی بی عائشی صدیقی په احادیثو کښی تصریح شوی ده چه له هغی څخه د پروردگار لیدل مراد نه دی یواځی د جبریل علیه السلام رؤیت مراد دی. ابن کثیر له مجاهد څخه چه د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له خاصو اصحابو څخه دی تر دی آیت لاندی دا الفاظ لیکي **(كان اغصان السدره لولوا وياقوتا وزبرجداً فراها محمد صلى الله عليه وسلم ورأى ربه بقلبه)** او دا رؤیت څرنگه چه یواځی په قلب سره نه بلکه په قلب او بصر یعنی دواړو سره حاصل شوی دی لکه چه له (مازاغ البصر) څخه ښکاره ده ښائی څکه ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د طبرانی په غینو روایتونو کښی فرمایلی دی **(رآه مرتین مرة بقلبه ومرة ببصره)** دلته به له دوه ځلی لیدلو څخه دا مطلب وی چه په یوه وقت کښی ئی دوه ډوله ولید **(كما قالوا في حديث انشق القمر بمكة مرتين)** په ظاهری سترگو سره هم او د زړه په سترگو سره هم ولید شو لیکن په یاد دی وی چه دا هغه رویت نه دی چه د هغه نفی په ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْبَصَاةُ﴾ کښی کړی شوی ده څکه چه له هغی څخه غرض د احاطی د نفی کول وی یعنی کتنه هغه نشی احاطه کولی برسیره په دی کله چه له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه پوښتنه وشوه چه د رؤیت دعوی د ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْبَصَاةُ﴾ له آیت څخه مخالفه ده نو وی فرمایل **«ويحك ذاك اذا تجلّی بنوره الذی هو نوره - رواه الترمذی»** معلوم شوی دی چه د الله تعالیٰ انوار او تجلیات متفاوت دی ځینی انوار قهره للبصر دی ځینی داسی نه دی او د رؤیت الرب رؤیت فی الجملة په دواړو درجو باندی صادقیری او څکه ویل کیږی د رؤیت هغه درجه چه مؤمنانو لره په آخرت کښی په برخه کیږی هلته به کتنی داسی تیزی او تیری کیږی چه د هغی تجلی د لیدلو طاقت ولری چه هغه په دنیا کښی چاته نه حاصلیری هو! یوه خاصه درجه رؤیت سیدنا محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د معراج په شپه کښی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له روایت سره موافق میسر شوی دی چه په دی خصوصیت کښی هیڅوک له دوی سره شریک کیدی نشی او هم د دی انوارو او تجلیاتو تفاوت او تنوع په ملاحظه ویل کیږی چه د حضرت صدیقی بی بی عائشی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه په اقوالو کښی هیڅ تعارض نشته. کیږی چه حضرت صدیقه بی بی عائشه به د یوی درجی نفی کوی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ئی په بلی کښی اثبات کوی او هم داسی د ابوذر رضی الله تعالیٰ عنه په روایاتو (رایت نورا) او (نورانی اراه) کښی هم تطبیق ممکن دی. **والله سبحانه وتعالى اعلم**

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ⑫

نه وی گر عیدلی سترگی د (محمد بلی خوا ته) او نه دی تیری شوی (له حده).

تفسیر: یعنی هر هغه شی چه د محمد صلی الله علیه وسلم سترگو ولید په پوره تمکن او اتقان سره و نه کتنه کړه شوی ده او نه بی او کینی او ښکته او پورته خوا ته اوښتی ده او نه له مبصر څخه تجاوز کړی وړاندی تیر شوی دی پس په هغه شی باندی نښتی و چه د هغه ښوونه منظور وه د باچاهانو په دربار کښی هر شی چه ورښوول کیږی د هغه نه لیدل او هغه شیان چه نه ورښوول کیږی د هغو په لیدلو پس لویدل دواړه عیب دی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له دی دواړو څخه پاک و.

لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى ⑬

خامخا په تحقیق لیدلی دی (محمد) له (عینو) دلائلو (د قدرت) د رب خپل چه ډیر لوی و.

تفسیر: د ﴿لَا يُغْنِيكَ السُّدْرَةُ﴾ په تفسیر کښی هغه بیان چه شوی دی برسیره په هغه باندی هغه نور شیان چه لیدلی او اوریدلی نی وی هغه الله تعالی ته ښه معلوم او ښکاره دی.

اوس څوک توان لری چه وپوښتی بن وال بیا

بلبل څه وویل گل واوریدل څه څه وکړل سبا؟

اکنون کرا دماغ که پرسد زباغبان

بلبل چه گفت گل چه شنید و صباچه کرد؟

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ⑭ وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةَ الْآخَرَىٰ ⑮

آیا پس وینئ تاسی لات او عزى او منات (په مرتبه کښی) دریم بل له دغو (یعنی دغه بتان بیخی بیکاره شیان دی).

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالیٰ په مقابل کېنې چه د هغه عظمت او جلال لره حد او اندازه نشته د دی سپکو او ناولو شیانو له نوم اخیستلو څخه شرم په کار دی.

تنبيه: «لات - عزى - مناة» د هغی زمانی د کفارو د بتانو او باطلو معبودانو نومونه دی. د دوی له منځه (لات) د طائفیانو په نزد ډیر معظم ؤ. او (مناة) د اوس او خزرج او خزاعه په نزد او (عزى) د قريشو او بنی کنانه او نورو په نزد دومره لوی معزز ؤ چه له هغو دوو پرمونیو څخه ئی ده ته عزت ورکاوه. او (عزى) چه په مکه معظمه کېنې نخلی ته نژدی ؤ بیا (لات) چه په

طائف کېنې ؤ بیا له دوی څخه وروسته په دریمه درجه (مناة) ؤ چه له مکې څخه لری او مدینې ته نژدی ؤ. علامه یاقوت رحمه الله علیه په معجم البلدان کېنې هم دا ترتیب نقل کړی لیکي چه

قريشو د کعبې شریفې د طواف په وقت کېنې داسی ویل « اللات والعزى ومناة الثالثة

الآخرى - هؤلاء الغرائق العلى وان شفاعتهن لترجى» په ځینو تفاسیرو کېنې پر دی ځای کېنې یوه قصه نقل کوی چه د محدثینو د جهوړو له اصول سره د صحت تر درجې پوری نه رسیږی. او که فی الواقع هغه لره کوم اصل هم وی نو ښائی هم دا به وی چه ځمونې رسول

اکرم صلی الله علیه وسلم په هسی جرکه کېنې چه د مسلمانانو او کافرانو لونی دلی پکېنې گدی ودی او مخلوطی ناستی وی دا سورت ئی ولوست. او د کفارو دا عادت ؤ چه د قرآن د لوستلو په وقت کېنې به ئی هسی شورماشور لگاؤ چه تر څو ئی څوک وانه وری لکه چه الله تعالیٰ د حَمَّ السجدة په څلورمه رکوع کېنې فرمائی ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَايِهُ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ﴾

کله چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دا سورت ولوست کوم

شیطان کافر خپل غیر د دوی له غږ سره یو ځای کړی د دوی په لهجه او د وینا په تقلید سره به ئی هغه الفاظ ویلی وی چه د گردو (تولو) کافرانو په ژبو سواره ؤ نو ځکه د **(تلك الغرائق**

العلی الخ) له الحاق څخه له دی آیتونو سره او له دی تصرف څخه چه په تعبیر او اداء کېنې شوی وی د هغو کفارو په زعم مطلب بالکل اوجنې دی او له ذم څخه (معاذ الله) مدحی ته رسیدلی دی که نه ښکاره خبره ده چه د نبی پر ژبه شیطان کله دومره تسلط لری او دا څرنگه امکان لری؟ د هغه شی ابطال چه وروسته راځی نو د هغه صفت مخکېنې څه معنی لری؟.

اَللّٰهُمَّ اَلذِّكْرُ وَلَهُ الْاُنْتٰی ﴿٣٧﴾ تِلْكَ اِذَا قَسَمْتُ فِیْزِیْ ﴿٣٨﴾

آیا تاسی لره (ای کفارو) هلکان دی او دغه (الله) لره لونی دی دا (قسمت د اولاد) په دی شان قسمت دی ډیر کوړ ناکاره .

تفسیر: یاقوت په (معجم البلدان) کېنې لیکي چه کافرانو دا بتان د الله تعالیٰ لونی بللی خو اول الله هغه لوی ذات دی چه صفت ئی په ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾ سره شوی دی او بالفرض که د اولاد تقسیم هم وماته شی نو دا تقسیم څومره خراب او بیکاره دی چه تاسی خپلو ځانونو ته هلکان

او الله تعالى ته لونی و رکوی (العیاذ بالله).

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ

نه دی (دا بتان) مگر خو تش نومونه دی چه ایینی دی تاسی دوی لره تاسی او پلرونو ستاسی نه دی نازل کړی الله په دغه (عبادت د بتانو) باندی کوم برهان - علمی سند.

تفسیر: یعنی په تیرو (کتو) او ونو باندی یو څه نوم یردی چه د هغوی پر خدائی باندی کوم برهان او علمی سند نه لری بلکه د هغوی پر خلاف دلائل قائم دی هغوی ته تاسی پخپلو خیالونو کښی که د الله تعالی لونی یا د هغه هلکان یا بل شی واییع دا گردی (تولی) چتی (بیکاره) او د خولی خبری دی چه هیڅ صحیح نه دی او نه څه حقیقت لری.

إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمْ الْهُدَى

متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان خپل او د هغه شی چه غواړی ئی نفسونه د دوی او خامخا په تحقیق سره راغلی دی دوی ته له ربه د دوی څخه هدایت لار ښوونه.

تفسیر: یعنی سره له دی چه د الله تعالی له خوا د هدایت رڼا (رنرا) راغلی ده او سمه لاره ئی راښوولی ده مگر دا ناپوهان د هم هغو اوهامو په توره تیاره کښی سره نښتی دی. هغه گمانونه چه د وړوکی په شان د دوی خیال ته رسپړی او هغه آرزو او هیله (امید) او خبره چه د دوی په زړونو کښی گرځی سم د لاسه هم هغسی کوی له تحقیق او بصیرت سره د دوی هیڅ علاقه - ارتباط او سروکار نشته.

أَمْرِ الْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى ۖ فَلَئِنَّ الْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ۖ

آیا شته (کافر) انسان لره هغه چه غواړی ئی (له نبوت او اخروی سعادت ؟ بلکه نشته!) پس خاص الله لره دی (سلطنت او باچائی د) آخرت او د دنیا .

تفسیر: یعنی هسی اټکل او گمان کوی چه دا بتان به غمونږ سپارښت کوی دا خو تش خیال او تشی آرزوگانی دی آیا هر هغه تمنا او آرزو چه سری ئی وکړی هغه ئی په لاس ورغی په یاد ئی ولری چه د دنیا او آخرت گردی (تولی) ښیگنی (فائدی) د الله تعالی په لاس کښی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي یعنی د بتانو عبادت څخه ستاسی لاس ته څه ورغی گټه (فائده) همغه ده چه د الله تعالی له لوری ئی سری مومی.

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ
بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى ﴿٦٩﴾

او ډیری دی له ملائکو څخه په آسمانونو کښی چه نه دفع کوی شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی مگر وروسته له هغه چه اذن حکم وفرمائی الله دپاره د هغه چا چه اراده وفرمائی او راضی وی په شفاعت ئی.

تفسیر: یعنی د دی بتانو حقیقت څه دی د آسمانی هستیدونکیو د مقربو پربښتو شفاعت او سپارښت هم هیڅ په کار نه راځی. هو! د هر چا په حق کښی چه پاک الله د سپارښت کولو حکم وکړی هغه د کار شی دی او هغه له هر چا څخه چه خوښ وی همغه گټور دی. ښکاره ده چه هغه نه بتانو ته د سپارښت کولو اذن ورکړی دی او نه دی له کافرانو څخه خوښ دی.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةً الْأُنثَى
وَالْحَقُّ بِهِ مِنْ عِلْمِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي
مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿٧٠﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان نه راوړی په آخرت باندی خامخا نومونه ږدی پر ملائکو باندی په نوم ایښودلو د ښځو سره او نشته دوی ته په دی وینا کښی هیڅ علم پوه متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان او بیشکه گمان نه دفع

کوی له حق خخه هیخ شی.

تفسیر: هر شوک چه په آخرت باندی یقین او باور نه لری هغه له سزا او هیداد خخه بیفکره کیږی او په داسی بیباکی او بیفکری کښی اخته کیږی چه الله تعالی ته بد نسبتونه کوی او مثلاً وائی چه پرښتی ښځی او د هغه لونۍ دی دا محض د دوی جهالت او ناپوهی ده ځکه چه پرښتی له نارینتوب او ښځیتوب سره هیخ تعلق او علاقه نه لری. او الله تعالی به څرنکه اولاد ولری؟ که شوک په رښتیا او ټینگو خبرو باندی قائم وی نو په داسی گمانونو اټکلونو او اوهامو او چټی (بیکاره) خبرو پسی چه هیخ کار ورځنی نه جوړیږی نه گرځی. او آیا داسی اټکلونه او تخمینات د ثابته و حقائقو قائم مقام کیدی شی؟

فَاعْرِضْ عَنْ مَّن تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ

پس مخ وگرځوه ته له هغه چا خخه چه مخ ئی گرځولی دی له ذکره پنډه غمونږ او نه لری اراده مگر خو د ژوندون لږ خسیس دا (اختیارول د ده دنیا لره) ځای د رسیدلو د دوی دی له علمه پوهه (د دوی).

تفسیر: یعنی د هر چا برستن او نالی چه د دنیا دا څو ورځی ژوندون دی او په هغه کښی هسی منهک شی چه الله تعالی او آخرت ور خخه هیر وی او هیخ خپل فکر ورته نه نیسی نو تاسی د دوی اېلتو او چټی (بیکاره) خبرو ته زیات مه متوجه کیږئ! هم هغسی چه هغوی له الله تعالی خخه مخ اړوی تاسی هم د هغوی له شرارت او بدی خخه مخ واړوئ! په پوه باندی څو مو دوی پوهولی دی ولی هغوی ځان پری نه پوهوی. نو له بدطینتو سربو خخه د حق منلو توقع لرل او د هغوی په فکر او غم کښی خپل ځان پخول او ویلی کول بیکاره دی. د دوی فکر فقط د هم دی دنیا فوری نفع او نقصان ته رسیږی. له دی خخه وړاندی د هغوی فکر نه رسیږی. دوی غه پوهیږی چه وروسته له مړینی د حقیقی مالک په دربار کښی حاضرېږی او د ذری ذری شمیر ورکوی. د دوی علمی جدوجهد یواځی د بهائمو په شان د گیدو دکول او د شهوت شرل دی. پرته (علاوه) له نفسانی او شهوانی غوښتنو خخه بل شی ته نه متوجه کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ۝

بیشکه رب ستا هم دی ښه عالم دی په هغه چا باندی چه گمراه شوی دی له

لاری د ده غڅه (چه اسلام دی) او هم دی ښه عالم پوه دی په هغه چا باندی چه سمه لاره ئی مونډلی ده .

تفسیر: یعنی هغه چه په گمراهی کښی پروت دی او هغه چه په سنی لاری باندی رهی (روان) دی دوی ټول سره د هغوی د مخفی استعداداتو له ازل راهسی پاک الله ته معلوم او الله تعالی پری ښه خبر دی. او سم له هغه سره هر کار کیښونکی دی. هر غموره زیار (کوشش) چه وویستل شی پرته (علاوه) له هغه غڅه بل کوم شی نه کیږی برسیره پر هغه الله تعالی پخپل محیط علم سره له هر یوه سره د هغه له احوالو سره سمه او برابره معامله کوی. نو ځکه تاسی ځان پوی خوا ته ونیسی او د هغو معاندینو معامله الله تعالی ته خوشی کړئ او ور وئی سپارئ.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَسَاءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحَقِّ ۝۵۴

او خاص الله ته دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً و خلقاً و عبیداً) (پیدایښت) لپاره د دی د دی چه جزاء ورکړی (الله) هغو کسانو ته چه بدی ئی کړی وی په (سبب) د هغه (بد) عمل چه کړی ئی وی او جزاء ورکړی هغو کسانو ته چه نیکی ئی کړی وی په نیکو (اعتقادونو او ښو) عملونو سره (په جنت).

تفسیر: یعنی د هر سری احوال الله تعالی ته ښه معلوم دی. او د ځمکی او د آسمان پر هر شی باندی د هغه واک (اختیار) او قبضه ده. بیا نو د ښو او د بدو په بدل ورکولو کښی د هغه په مخ کښی څه ممانعت موجود کیږی شی. بلکه که په غور سره وگورئ نو ځمکه او د آسمان دا گردی (ټولی) کارخانی د هم دی دپاره پیښا کړی شوی دی چه د هغو په نتیجه کښی د ژوندون یوه بله غیر فانی سلسله قائمه کړه شی تر څو په هغی کښی بدانو ته د هغوی د بدی او نیکانو ته د هغوی د نیکی بدل ورکړ شی.

الَّذِيْنَ يَجْتَبِوْنَ كَثِيْرَ الْاَثَمِ وَالْفَوَاحِشِ اِلَّا اللّٰمَمُ

(نیکوکاران) هغه کسان چه ځان ساتی له کبائرو لویو گناهونو څخه او له فواحشو قبیحو کارونو څخه مگر وری وری گناه (لکه نظر کول حرامو ته او

نور د دی پشان بېیل کیوی له جانبۀ د الله په سبب د اجتناب له کبانرو نه).

تفسیر: د صغیری او کبیری گناه فرق د نساء د سورت په تفاسیرو کښی په تفصیل سره تیر شوی دی. د (لم) په تفسیر کښی غو خبری شته. ځینی وائی هغه خیالات او چرتونۀ دی چه د گناه په نسبت په زرونو کښی گرځی خو له قوی څخه فعل ته نه وځی هغه لم دی. ځینی له هغه څخه صغیره گناه مراد اخلی. ځینی وائی هغه گناه چه په کولو باندی ئی اصرار نه کوی. یا ئی خپل عادت ونه گرځوی. یا هغه گناه چه توبه ورځنی وکړی مراد دی. ځمونو په نزد دیر ښه تفسیر همغه دی چه محقق شیخ الهند رحمة الله علیه د (النساء) د سورت په تفاسیرو کښی لیکلی دی. مگر دلته ئی په ترجمه کښی د نورو معانیو گنجائش هم پری ایښی دی.

إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَعْرِفَةِ

بیشکه رب ستا واسع (فراخ کوونکی د بښنی او) د مغفرت دی.

تفسیر: نو ځکه له دیرو ورو گناهونو څخه تیریږی او توبه قبولی او گناهکاران نه مایوس کوی. که په هره لویه او وړوکی گناه باندی ئی پوښتنه کولی نو د امید ځای به چیری پاتی کیده.

هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى ۖ

هغه ښه عالم دی په تاسی باندی کله چه پیدا ئی کړئ تاسی له ځمکی څخه او کله چه وئ تاسی (پت) بچی په گیدو د میندو خپلو کښی نو مه ستایئ مه پاکوئ تاسو ځانونه خپل (چه ستایئ به ځانونه خپل) هم دغه (الله) ښه عالم دی. په هغه چا باندی چه ویریږی (له الله او ځان ساتی له معاصیو).

تفسیر: یعنی که د تقوی څه توفیق الله تعالی چاته ورکړی نو دی دی لوی نه کوی! او خپل ځان دی نه ستائی! ځکه چه پاک الله د هر سری له لوی او پاکي او تقوی نه په ښه شان خبردار دی. او له هغه وخته ورښکاره ده چه دوی لا د دی وجود او شتوالی په دائره کښی قدم او پل نه و ایښی. هر سری لره ښائی چه خپل اصل او ماهیت دی نه هیروی. د چا ابتداء چه له خاورو څخه شوی وی او بیا ئی د مور د گیدی په تیاره کښی له ناولی وینی څخه خواړه مونږلی وی او په هسی ځای کښی پاللی شوی وی او وروسته له هغه څخه له نورو دیرو روحانی او جسمانی

کمزوریو سره مخامخ شوی وی په پای (آخر) کښی که الله تعالی د خپل فضل او کرم له مخی هغه ته یو لوړ (اوچت) مقام وروښی او هسک (اوچت) لوړ غای ته دی ورسوی نو هغه ته نه ښائی چه په هغه باندی لوئی وکړی. او ځان د هغه لوی مقام مستحق وبولی هغه کسان چه په حقیقت سره متقیان دی نو هغوی له هسی دعوی کولو څخه شرمیږی. او په دی باندی ښه پوهیږی چه په پوره ډول (طریقه) له گردو (ټولو) کمزوریو څخه ځان ساتل د بشریت له قوت څخه بهتر دی. لږ تر لږه څه ناولیتوب په هر یوه کښی شته پرته (علاوه) له هغو څخه چه د الله تعالی له لوری ساتلی شوی وی.

أَفْرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه مخ نی وړاوه (له ایمانه او مرتد شو).

تفسیر: یعنی خپل اصل نی هیر کړ او د خپل اصلی خالق او حقیقی مالک له لوری نی مخ وړاوه.

وَأَعْطَى قَلِيلًا أَلَدَىٰ ۝

او ور نی کړ لږ شی (له مقرر مال څخه) او منع نی کړل نور (او سخت پری ټینگ شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «یعنی لږ څه ایمان نی راوړ بیا نی زړه کلک شو». مجاهد رحمة الله عليه او نور لیکي چه دا آیت د ولید بن مغیره په باره کښی نازل شوی دی چه هغه ځمونږ د پیغمبر لږ څه خبری واوریدی او د اسلام په لوری نی لږ څه رغبت پیدا شو او د کفر له سزا څخه ویریده نژدی و چه مسلمان شی چه یوه کافر ورته وویل داسی مه کوه! چه زه ستا گرد (ټول) جرائم پخپله غاړه اخلم او ستا له لوری گرده (ټوله) سزا زه په ځان تیروم په دی شرط سره چه لږ څه مال ماته راکړی. هغه دا خبره ومنله او د مقرر شوی رقم څه قسط نی هم ور ورساوه او بیا نی انکار وکړه نو په دی صورت سره د ﴿وَأَعْطَى قَلِيلًا أَلَدَىٰ﴾ معنی به داسی کیږی چه څه مال نی ورکړ او بیا نی لاس وویست.

أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهَوَّيْنِي ۝

آیا شته له ده څخه علم د پټو (خفی شیانو) پس دی وینی (نجات خپل).

تفسير: يعنى آيا دا د غيب خبر ئى ليدلى دى چه هغه ته به د كفر سزا نه رسيدى؟ او بل سري به پخپل ځاى ودروى او په رښتيا سره به دى خلاصيدى؟.

أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ۖ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ ۖ

آيا نه دى خبر كړى شوى دى په هغه (شى) چه ؤ په صحيفو پانو د موسى كښى او (په صحيفو پانو) د ابراهيم كښى هغه (ابراهيم) چه وفاء ئى كړى وه (په احكامو د الله).

تفسير: يعنى ابراهيم عليه السلام پخپله وينا او عهد او پيمان باندې پوره ټينگ ولاړ ؤ. او د الله تعالى كورد (تول) احكام ئى په ځاى كړل او د هغه د احكامو په تعميل كښى ئى لږ څه تقصير هم ونه كړ.

أَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۖ

(په صحف مذكوره ؤ كښى دا دى) چه نه پورته كوى هيڅ نفس پورته كوونكى بار پيټى د بل نفس.

تفسير: يعنى د موسى او د ابراهيم عليهما السلام په صحيفو كښى داسى مضمون ؤ چه د الله تعالى په مخكښى يو مجرم د بل مجرم پيټى نشى اخيستی. او هر يو سري خپل سؤال او جواب او ښه او خراب پخپله غاړه اخلى.

وَأَنَّ لِكُلِّ نَسَبٍ لِّلْإِنْسَانِ إِلَهًا مَّا سَعَىٰ ۖ

او بله دا چه نشته هيڅ انسان لره مگر (جزاء د هغه شى) چه كړى ئى دى.

تفسير: يعنى سري چه هر څه پخپل زيار او كوشش سره گټى هغه د ده دى. او هيڅوك د بل نيكي او بدى نشى اخيستی. پاتى شوه دا خبره كه څوك پخپله خوښه خپل ځينى حقوق بل ته وربښى او د الله تعالى منظور شى. دا بيله خبره ده چه د هغه تفصيل له حديث او فقهى څخه معلوميدى شى.

وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ۖ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوَّلَىٰ ۖ

او بیشکه (دا چه) جزا د سعی عمل د ده ژر ده چه وه بنوولی شی (ده ته) بیا به جزاء ورکری شی هغه ته جزاء پوره بدل بڼه (د نیکی نیکه - د بدی بده).

تفسیر: یعنی د هر چا سعی او کوشش به د هغه په مخ کښی کیښود شی او د هغه پوره پوره بدل به ورکاره کیږی.

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ ۖ

او بیشکه (دا چه) رب ستا ته ده انتهاء د گردو (تولو) (مخلوقاتو پس له مرگه چه ورځی ورته لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) علومو او افکارو سلسله او د وجود انتهاء د الله تعالیٰ په لوری کیږی او ټول شیان په پای (آخر) کښی هغه الله تعالیٰ ته رجوع او ورتگ کوی او د ده له مخی به هر چا ته د هغه د ښو او بدو ثمره ورکوله کیږی.

وَأَنَّهُ هُوَ أَصْحَابُ الْبَنَىٰ ۖ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا ۖ وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۖ

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) خندوی او ژړوی او بیشکه همغه (الله) وژنی او ژوندی کوی او (دا چه) بیشکه همغه (الله) پیدا کړی ئی دی جوړی نر او ښځه.

تفسیر: یعنی په دی نری (جهان) کښی گرد (تول) متضاد او متقابل احوال هغه لوی ذات پیدا کړی دی. د شر او د خیر خالق همغه الله تعالیٰ دی. د خوښی او د غم کیفیات د هغه په لاس کښی دی - خندول - ژړول - لار ښوول - گمراه کول - ژوندی کول او مړه کول - نر او ښځه پیدا کول او د دوی په شان نور شیان تول د دی خالق د کون و مکان له کارونو څخه دی.

مِنْ نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنِي ﴿٥٦﴾ وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةُ الْآخِرَى ﴿٥٧﴾

له یوه شاخکی اوبو د (منی) خخه کله چه وڅخاوه شی (په رحم کښی) او (دا چه) بیشکه په ده باندی دی پیدا کول د دوهم ځلی (پس له مرگه).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه له یوه شاخکی اوبو خخه ئی نر او ښځه پیدا کړی دی نو هغه ته بیا پیدا کول څه مشکل دی د یوه پیدایش له ښوولو خخه ئی په بل پیدایش باندی هم تنبیه وفرمایله.

وَأَنَّهُ هُوَ أَعْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ﴿٥٨﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) غنی کوی او خزانی ورکوی (یا خواروی).

تفسیر: یعنی مال - خزانه - جایادونه تول د هغه ښه دی. ځینی د (اقتی) معنی (افقر) اخلی یعنی هغه ځینی غنی کوی او ځینی فقیر اکرب کوی دا معنی له رومبني سیاق سره مناسبه ښکاری - ځکه چه د متقابلو شیانو ذکر له اول تر اخر پوری راغلی دی او که اول مطلب واخیست شی نو د هغه په مقابل کښی ښانی چه اهلاک کیښود شی چه ذکر ئی وروسته راغی یعنی خزانی - مال او دولت هغه ورکوی او زیاتوی ئی او همغه ډیر لوی دولتمندان او طاقتوران اقوام او تېرینه تپاه او بریادوی.

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَىٰ ﴿٥٩﴾

او (دا چه) بیشکه هم هغه (الله) رب د شعری دی

تفسیر: «شعری» یو لوی ستوری دی چه ځینو له اعرابو به د هغه عبادت کاوه او داسی ئی گانه چه د عالم په پیښو او احوالو کښی هغه ډیر تاثیر او اغیزه (اثر) لری دلته دا راښکاری چه د «شعری» رب هم الله تعالی دی او د دنیا گردی (تولی) پیښی او لاندی باندی او نور د ده د قدرت په لاس او واک (اختیار) کښی دی بی وځلی (شعری) هم لکه یو معمولی مزدور د هغه احکامو په ځای راوړلو کښی زیار (کوشش) کوی او په هغه کښی کوم مستقل تاثیر او اغیزه (اثر) هیڅ نشته.

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَىٰ ﴿٦٠﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) وژلی هلاک کری دی عادیان پومبی.

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام قوم.

وَتَمُودُ أَنَّمَا أَتَى^{٥٦} وَقَوْمُهُ^{٥٧} مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَى^{٥٨}

او (هلاک کری ئی دی) تمودیان پس باقی ئی پری نه بنود بل هیڅوک (له هغوی نه) او (هلاک کری ئی دی) قوم د نوح پخوا له دوی نه بیشکه چه دوی ؤ هم دوی دیر ظالمان او دیر سرکشان.

تفسیر: یعنی تر سلهاؤ کلونو د الله تعالیٰ رسول حضرت نوح علیه السلام ته ئی هسی دیر سخت ضررونه او ایذاوی رسولی چه د هغو له ویلو څخه د هر سړی زړه خوړیږی او راتلونکیو لره ئی بده لاره وپرانیستله.

وَالْهُوَ تَفَكَّهُةٌ أَهْوَى^{٥٩} فَغَشَّيْهُمَا مَا غَشَّى^{٦٠}

او هغو کلیو اړولیو شویو لره ئی ښکته راوغورځول (ځمکی ته پس له پورته کیدو نه) پس راولوید په هغه باندی هغه څه چه راولوید (یا پس پت ئی کړه هغه څه چه پت ئی کړل).

تفسیر: یعنی د تیږو (گتو) باران او وریا ئی پری وکړه دا د لوط علیه السلام د قوم یادونه ده.

فَيَأْتِي الْأَرْضَ رَيْكًا تَتَّمَارِي^{٦١}

پس په کومو نعمتونو د رب خپل شک کوی ته (ای کافره انسانه؟).

تفسیر: یعنی د داسی مفسدانو - ظالمانو - او باغیانو تباہ کول او له منځه لری کول او ورک کول هم د الله تعالیٰ دیر لوی انعام او بښنه ده. آیا د داسی نعمتونو له لیدلو څخه وروسته هم انسان خپل الله تعالیٰ دروغجنوی.

هَذَا نَذِيرٌ مِّنَ النَّذَرِ الْأُولَى^{٦٢}

دغه (محمد رسول الله هم) ویروونکی دی له (جملی د) ویروونکیو پرومبنیو
څخه.

تفسیر: یعنی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د مجرمانو د بد انجام څخه هم داسی ویروول
کوی لکه چه له دوی ځنی وړاندی نورو پیغمبرانو هم کفار ویروول.

أَمِنْ فَتِ الْآزِفَةِ ۖ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ۝

رانژدی شو راتلونکی (قیامت) نشته هغه لره پرته (علاوه) له الله ښکاره
کوونکی (راوستونکی).

تفسیر: یعنی قیامت ډیر نژدی شوی دی خو د هغه تاكلی (مقرر) وقت پرته (علاوه) له الله
تعالی بل چاته په ښکاره ډول (طریقه) نه دی معلوم او کله چه تاكلی (مقرر) وقت نی راشی نو
هیڅ یو طاقت هغه نشی ستونولی (واپس کولی) که الله تعالی اراده وفرمائی د هغه په دفع باندی
قادر دی - خو هغه نی هم نه لری کوی.

أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ۖ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ۖ وَأَنْتُمْ سَمِدُونَ ۝

آیا پس له دی خبری (قرآن) څخه تعجب کوئ تاسی (انکاراً ای منکرانو) او
خاندئ تاسی (تمسخرأ) او نه ژاړئ (خوفاً) او تاسی غافلان یئ (له هغه شی
چه مطلوب دی تاسی ته) چتی (بیکاره) لوبی کوئ.

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه نژدیوالی د خبر له اوریدلو څخه بایدې ؤ چه تاسی د الله تعالی له
ویری په ژړا کیدئ او ویریدئ او د خپلی ژغورنی (نجات) تیاری به مو کاوه. مگر تاسی په
خلاف د هغه تعجب کوئ او خاندئ او په غفلت او بیفکری کښی په چتی (بیکاره) لوبو کښی
اخته یی.

فَاسْجُدْ لِلَّهِ وَاعْبُدْ ۝

پس سجده کوی تاسی (خاص) الله ته او عبادت کوی د هم دغه (الله نه د نورو).

تفسیر: یعنی یو عاقل او یوه لره نه ښائی چه له انجامه غافل شی - او په پند - نصیحت او پوهولو باندی توکی او مزاح وکړی او پری وخواندی بلکه ښائی چه د بندگی لاره غوره کړی! او مطیع او منقاد اوسی! د عاجزی او نیاز وچولی (تندی) د الله تعالی په دربار کښی کیږدی! تنبییه: په روایتونو کښی راغلی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کله چه د (النجم) سورت ولوست دی پخپله هم په سجده پریوت او نورو گردو (تولو) مسلمانانو او مشرکانو هم چه هلته حاضر ؤ سجده وکړله. حضرت شاه ولی الله قدس سره لیکي چه «په دی وقت کښی پر گردو (تولو) باندی د الهی یوه غنشیه راښکته شوه او په یوه غیبی او قهری تصرف سره تولو طوعاً او کرهاً سرونه په سجده کیښودل یواځی یو بدبخت چه په زړه کښی ئی سخت مهر ؤ سجده ئی ونه کړه خو له ځمکی څخه ئی لږ څه خاوره پورته کړه او پر هغی باندی ئی خپل وچولی (تندی) کیښود او وی ویل چه ماته دومره کافی دی.

تمت سورة «النجم» والله الحمد والمنة

سورة القمر مكية الا آیات (۴۴) و (۴۵) و (۴۶) فمدنية وهي خمس وخمسون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۴) تسلسلها حسب النزول (۳۷) نزلت بعد سورة «الطارق».

د «القمر» سورت مکی دی ماسوا له (۴۴) ؤ (۴۵) ؤ (۴۶) آیاتونو څخه چه مدنی دی (۵۵) آیته دری رکوع

لری په تلاوت کښی (۵۴) او په نزول کښی (۳۷) سورت دی وروسته د «الطارق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ ①

رانژدی شو قیامت او خیرى دوه توتی شوه سپوږمى.

تفسیر: له هجرت څخه پخوا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په (منا) کښی تشریف درلود (لرلو)

- د کافرانو یوې لویې جرګې له دوی څخه یوه معجزه وغوښته - دوی وفرمایېل چې د آسمان په لوري وګورئ! ناڅاپه سپوږمې له منځه دوه توتې شوه یوه توته ئې د لمرڅاته په لوري - او بله توته ئې د لمر پریوتو په لوري لاړه په منځ کېنې ئې غر حائل ؤ - کله چې د کافرانو جرګې دا لویه معجزه ولیده سره ئې وویل چې «محمد صلی الله علیه وسلم پر مونږ یا پر سپوږمې باندې سحر جادو کودی کړی دی». دغې معجزې ته (شق القمر) وائی او دا یوه نمونه یا نښه وه د قیامت چې وروسته له دې څخه به هر شی لکه دا شلپړی او چوی طحاوی او ابن کثیر او نورو د دې واقعی د تواتر دعوی کړی ده او له کوم عقلی دلیل سره تر اوسه پورې د هسې واقعاتو محال کیدل نه شی ثابت کیدی - او یواځې د استبعاد په بناء باندې داسې قطعی الثبوت شیان نه شی تردید کیدی. بلکه استبعاد خو اعجاز لره لازم دی. ورځنیو واقعاتو ته څوک معجزه ویل شی؟ ځمونږ هغه مستقل مضمون دی وکوت شی چې په «المحمود» کېنې د معجزاتو او خوارق العاداتو په نسبت خور شوی دی. پاتې شوه دا خبره که (شق القمر) واقع شوی وی نو په تواریخو کېنې ولی هغه نشته! په یاد ئې ولرئ چې دا قصه د شپې ده نو په ځینو ملکونو کېنې د مطالعو د اختلاف په سبب په دې وخت کېنې ورځ وه او په ځینو ځایونو کېنې نیمه شپه او خلق به اوده ؤ او که ځینې وی او په خلاصه هوا کېنې ناست وی او هر چیرې اسمان هم صاف او شین وی نو عادتاً دا ضروری نه ده چې هغوی تول د آسمان په لوري هسې وګوري چې هیڅ سترګې ئې له سپوږمې ځینې په بل لوري وا نه وړي. که پر ځمکې باندې د سپوږمې رڼا (رنرا) وی او آسمان هم شین وی نو د هغې د دوو توتو کیللو څخه د هغې په رڼا (رنرا) کېنې کوم محسوس فرق او توپیر (تفاوت) نه څرګندیږي. برسیره په دې دا قصه د څو رڼو (ثانیو) پیښه وه. مونږ وینو چې ډیر ځلې د سپوږمې تندر (خسوف) پیښیږي او تر ډیر وخت پورې ځنډیږي (وړدیږي) ولی په ملیونو انسانان نه پری خبریږي په تیره بیا چې په هغې زمانې کېنې لکه نن غونډی رصدخانې او نور آلات او ادوات هم نه ؤ او نه دومره مکمل او وسیع انتظامات او نه د تفاویمو - جنتریګانو زیادت ؤ او نه دومره اشاعت ؤ. په هر حال د دې معجزې نشتوالی په غربی تاریخونو کېنې د دې د تکذیب دلیل نشي کیدی او په شرقی تواریخو کېنې د دې معجزې ذکر شته. په هندوستان کېنې د (مالیبار) د مهاراجی د اسلام سبب هم دا واقعه شوی ده.

وَأَن يَّرْؤُا آيَةَ يُعْرِضُوا لِقَوْلِ إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ بَنِيَاطَ بَنِي إِدْرِسَ الْأَمَنَ الْيَمِينِ وَهُمْ قَوْمٌ زَاهِدُونَ

او که ووينی دغه (کفار د قریشو) کوم دلیل (د قدرت) نو پر څنگ به شی دوی (مخ به واړوي) تری او وائی به دوی (دغه) سحر کودی دی قوی چه له پخوا راهیسی راځی.

تفسیر: یعنی پخوا له دې هم د نبوت دعوی کوونکیو د داسې سحر او کودو دعاوی کړی دی

هم هغسی چه هغه تللی دی - دا به هم غی.

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَ هُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ

او دروغجن کوی دوی (حق لره) او متابعت کوی دوی د خواهشونو خپلو او هر کار قرار نیوونکی دی (سره له کوونکی خپل په نعیم یا جحیم کښی).

تفسیر: یعنی د هغوی عذاب هم په خپل وقت باندی راتلونکی دی او هغوی لره هغه هلاک او گمراهی چه د الله تعالیٰ په علم کښی تاکلی (مقرر) شوی ده هیڅ وړاندی وروسته کیدونکی نه ده.

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ

او خامخا په تحقیق راغلی دی دوی ته خبری د اهلاك د پخوانیو امتونو هغه شی چه په هغه کښی امتناع سرزنش ؤ (له کفره).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم په وسیله هر راز (قسم) احوال او د تباہ شویو قومونو واقعات درښکاره شوی دی که په هغو باندی غور وکړئ نو د الله تعالیٰ له لوری لویه تنبیه او وینول دی. راغلی دی دغو منکرانو ته دغسی پند چه:

حِكْمَةٌ بِالْأَعْيُنِ فَمَا تَنْغِنُ الشُّدُورَ ۖ قَتُولَ عَنْهُمْ

حکمت دی کامل نهایت ته رسیدلی پس هیڅ نفع نه رسوی (دوی ته) ویروونکی (انبیاء قرآن مواعظ) نو مخ وگرځوه ته له هغوی څخه.

تفسیر: یعنی قرآن مجید د پوره عقل او حکمت د خبرو مجموعه ده که څوک ئی په ښه نیت او پوره توجه سره ولولی نو په زړونو کښی ئی ځای نیسی او په کښی لویوی مگر د افسوس ځای دلته دی چه سره د دومره لار ښوونی او د هدایت د اسباب د شتو بیا هم دوی هدایت نه مومی او په سمه لاره نه راځی او هیڅ یو نصیحت او پوهول په دوی باندی خپل اثر نه اچوی هومره چه دوی وپوهوی هم هغسی چه په تیرو (گتو) کښی موړی (میځ) نه ننوځی پند هم د هغوی په زړونو کښی کار نه کوی نو ځکه د هسی غتو زړونو او سنگدلو بدبختانو په فکر کښی ډیر زیات مه اوسئ تاسی د خپل تبلیغ فرض او د دعوت وظیفه او دنده په ښه شان او سلوک سره ادا

و فرمایي - اوس نو د زيات تعاقب ضرورت نشته پريودئ چه هغوی د خپلی هستوگنی د خای په لوری ور درومی.

يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ نَّكَرٍ ۝

(او ياده كره هغه) ورځ چه راويولی (دوی لره) بلونكي يو شی نااشنا ته (چه حساب او جزاء د اعمالو ده).

تفسير: يعنی د حشر د دگر (ميدان) په لوری د شمير (حساب) ورکولو دپاره.

خُشِعَ أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه وپريدونكي خری خواری به وی سترگی د دوی.

تفسير: يعنی په هغه وقت کښی به ئی د خوف او ندامت لامله (له وجی) په دير ذلت او ندامت سره سترگی ځوړی او مری وی او له ديره شرمه به ځمکی ته گوری.

يُخْرِجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ۝ مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ

رابه وځی دوی له قبرونو څخه گواکی دوی به ملخان مچان وی خواره واره چه تلوار کوونکی به وی په لوری د بلونکی خپل.

تفسير: يعنی کړد (تول) ږومېنی او وروستنی خلق به له خپلو قبرونو څخه ووځی او د مچانو په ډول (طريقه) سره به په ځمکه کښی تپت پيت او خواره شی. او د الله تعالی په مخ کښی به د خپلو چارو د جزاء دپاره په دير تلوار سره حاضرېږی.

يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ عَرَصٌ

واني به کافران دا ورځ ده ديره سخته.

تفسیر: یعنی د هنی ورغی د ویرونکیو احوالو او شائدو لامله (له وجی) او د خپلو جراثیمو له تصویره به کفار داسی ووانی چه دا بله سخته ورځ ده! ویه لیده شی چه نن به څه راباندی تیریږی. وروسته دا راجیسی چه قیامت او د آخرت عذاب پخپل وقت باندی راتلونکی دی. دیرو دروغجنانو ته له هغه څخه پخوا په دنیا کبسی هم یوه سخته ورځ په مخ راغلی ده.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ①

دروغجن کړی دی پخوا له دوی څخه قوم د نوح نو دروغجن کړ دوی بنده ځمونو او وی ویل چه (دغه نوح) لیونی دی او منع کړی شوی دی (له دعوت د خلقو نه).

تفسیر: کفارو به تهدیداً ویل ای نوحه که ته له خپلو هسی خبرو نه اوړی نو مونږ به دی تر ډبرو (گتو) لاندی څښ کړو! گواکی په داسی ویرولو سره ئی د هغوی خبرو ته غوږ نه نیو او د ده خبری په توی تللی. ځینی د ﴿وَازْدُجِرَ﴾ معنی داسی کوی چه لیونی یا بادسار یا رنځور دی او سد (هوش) او عقل تری ورک دی. (العیاذ بالله).

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرَ ②

پس دعا سؤال وکړ (نوح) له ربه خپله (داسی چه) بیشکه زه مغلوب عاجز شوی یم نو بدل می واخله (له کفارو).

تفسیر: یعنی له سلاهاؤ کلونو پوهولو سره هم کله چه څوک د دوی په خبرو باندی ونه پوهیدل نو دوی هغوی ته ښیری وفرمایلی او وی ویل «آلویه غیښته (خاونده) ! زه اوس د دوی له لار ښوونی څخه عاجز شوی یم. پر دوی باندی ځما هدایت او لار ښوونی هیڅ اغیزه (تاثیر) او اثر ونه کړ. اوس نو ته د خپل دین او پیغمبر بدل او کسات واخله! او پر ځمکه باندی هیڅ یو کافر ژوندی مه پریده!».

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَبٍ ③ وَجَعَلْنَا الْاَرْضَ عِوُنًا
فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ④

نو وپرانیسټل مونږ وروڼه د آسمان په اوبو ډیرو راتوښی شویو سره (له آسمانه) او وپهولې مونږ له ځمکې څخه (هم) چینی بیا سره گډی شوی ټولی اوبه (د آسمان او د ځمکې) په هغه کار باندی چه ټاکلی مقرر شوی ؤ (چه اهلاک د قوم د نوح ؤ).

تفسیر: یعنی اوبه داسی سختی راو شوریدی لکه چه د آسمان گرد (ټولو) ورځونه خلاص شوی وی او لاندی د ځمکې ټولی اوبه هم له یوی مخی د باندی راوختیږی او دومره زیاتی اوبه راووتی لکه چه د ځمکې مخ د لویو چینو یوه مجموعه شوه، بیا د لاندی او د باندی او دا دواړه اوبه سره گډی شوی د هغه کار دپاره حاضری شوی چه د الله تعالی له خوا لا پخوا له هغه ټاکلی (مقرر) شوی ؤ. یعنی د نوح علیه السلام د قوم تباهی - هلاکت او دوږیدل.

وَصَلَّاهُ عَلَىٰ ذَاتِ الْاَوَابِرِ وَدُورِ النَّجْرِ بِأَعْيُنِنَا

او سور کړی وو مونږ دغه (نوح) پر (بیری چه) خاوند د تختو پلنو او میخونو پریو (غتو) وه چه تلله گرځیده په ځای د لیدلو د سترگو ځمونږ.

تفسیر: یعنی د دی ویروونکی طوفان په وقت کښی د نوح علیه السلام بیری ځمونږ تر کتنی حفاظت او نگرانی لاندی وه. او په ډیره هوسانی (راحت) او آرامی سره د اوبو په سر گرځیده.

جَزَاءُ لِمَن كَانَ كُفِرًا

(واقع شوی ؤ دا طوفان) لپاره د امداد د هغه چا چه کفران د احسان نی کړی شوی ؤ (چه نوح دی).

تفسیر: یعنی کفارو د نوح علیه السلام بی قدری وکړه او د الله تعالی د خبری له منلو څخه نی مخ واراوه. دا وه د هغه سزا او انتقام چه د لوی طوفان او سخت غېان په ډول (طریقه) ورورسیده.

وَلَقَدْ تَرْكَنَّا آيَةً فَهَلْ مِنْ مَّدْكٍ

او خامخا په تحقیق پریښودله مونږ دغه (بیری) یو دلیل (د قدرت خپل) نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی فکر کوونکی لره په دی واقعی کښی د قدرت دیر دلائل او د عبرت زیاتی نښی دی یا ئی دا مطلب چه نن د کشتی وجود په دنیا کښی هغه قصه را په یادوی او د الله تعالی د لوی قدرت لویه نښه ده ځینی وائی چه عیناً همغه د نوح علیه السلام کشتی تر دیری مودی پوری پاتی او د (جودی) پر غره باندی پرته وه تر دی چه د دی امت د خلقو تر سترگو هم تیره شوی وه. والله اعلم.

كَفَّكَانَ عَذَابِي وَنَذِيرِ ﴿٥٤﴾

پس څرنګه ؤ عذاب ځما (په دوی چه می هلاک کړل تول په طوفان) او ویړول (ځما په ژبی د نوح).

تفسیر: یعنی ځما عذاب ئی ولید چه څومره ویړونکی دی او ځما دارول څومره په ځای او رضتیا دی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ ﴿٥٥﴾

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن دپاره د یادولو او پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی له قرآنه پند اخیستل دیر آسان دی ځکه هغه مضامین چه د ترغیب - ترهیب - انداز - تبشیر او نورو په نسبت دی هغه گرد (تول) بالکل صاف - سهل - ساده او آسان او مؤثر دی او دومره سهل او صاف دی چه هر سری په لو فکر او غور سره پری پوهیږی.

تنبیه: د آیت مطلب دا نه دی چه قرآن یواځی یو سطحی او معمولی کتاب دی. او دقائق - حقائق او غوامض پکښی نشته ځکه چه د هغه علیم - خبیر د کلام په نسبت به هسی اټکل او گمان څوک وکړی شی؟ آیا داسی دی فرض کړ شی کله چه پاک الله له خپلو بندګانو سره خبری کوی نو معاذ الله له خپلو لایتناهی علومو څخه بالکل جلا (جدا) کیږی؟ او ساده خبری کوی؟ یقیناً د ده په کلام کښی هسی ژور حقائق او دقائق شته چه د هغو لتول د نورو په خبرو کښی چټی (بیکاره) او عبث دی. نو ځکه په حدیث کښی راغلی دی «لَا تَنْقُضِي عَجَائِبِهِ د قرآن عجائب او اسرار له سره ختم کیدونکی نه دی» د دی امت علماء او د دی ملت حکماء د دی پاک کتاب د دقائقو او اسرارو په نسبت او د هغو د خبیایاو په لتولو او د زرهاو احکامو استنباط په شاو خوا کښی خپل عمرونه صرف کړی دی خو سره له هغه هم د هغه پای (آخر) او

انتها ته نه دی رسیدلی.

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ﴿١٥﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا
صَرْصَرًا فِي يَوْمٍ نَحْصِ مُسْتَمِرًّا ﴿١٦﴾

دروغجن کبریٰ و عادیانو (هود) نو څرنگه و عذاب عما او ویرول عما بیشکه
مونږ لیدلی و مونږ پر دوی باندی باد ډیر سخت په ورځی نحسی (د بدی)
کښی چه تل وی بدی ئی (پر دوی باندی چه په کښی اهلک شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی بدی او نحوست پورته نه شو تر څو گرد (تول) سره
تمام نه شول او دا د نحوست ورځ هغوی لره وه نه تل» هغه ورځی منحوسی گڼلی کیږی - لکه
چه په ناپوهانو کښی مشهوره ده. که هغه ورځ د عذاب د رابخته کیدلو په نسبت تل منحوسه
وگڼله شی نو کومه ورځ به بختوره وگڼله شی. په قرآن کریم کښی تصریح ده چه هغه عذاب اووه
شپي او اته ورځی پرله پسی وو. اوس نو وییږی چه په دی تقدیر د اوښی (هفتی) کومه ورځ به له
نحوسته تشه وی؟

تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾

چه را ایستل به (باد له پتو ژورو کڼدو د عایونو خپلو نه) خلق گواکي دوی
تنی د خرماؤ وی چه له بیخه را ایستلی شوی په عجمکه پریوتلی وی.

تفسیر: د عاد قوم ډیر پیاوړی (بهادر) قوی او د لویو جثو او ونو (قد) خاوندان و خو دوی د
دی سخت باد او د لویي سبلع له ورشه داسی سر په غت راولویدل لکه چه د کجورو ونی چه له
سته او بیخه وویستلی شی او هغه خوا وغورځولی شی.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ
لِلَّذِ كُفَّهْلٍ مِنْ مُذَكِّرٍ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذْرِ ﴿٢٢﴾

نو څرنگه و عذاب عما او ویرول عما (له بیخه ایستل می) او خامخا په

تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن ذکر پند اخیستلو ته نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی دروغجن کړی ؤ ثمودیانو (انبیاء او نور) ویروونکی.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن کړ او حال دا دی چه د یوه نبي دروغجن کول عیناً د ټولو پیغمبرانو دروغجن بلل دی ځکه چه د دین په اصولو کښی دوی گرد (تول) یو د بل مصدقان او مؤیدان دی.

فَقَالُوا أَبَشَرًا مِّثْلًا وَاحِدًا اتَّبَعْنَاهُ إِنَّ آدَامَ لَفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٨﴾

پس وویل دوی آیا یو بشر لره له مونږ څخه چه یو دی متابعت وکړو (مونږ چه ډیر یو) ده لره بیشکه مونږ په دغه وقت کښی خامخا به یو په گمراهی او لیونتوب کښی (نو نه ئی کوو متابعت).

تفسیر: یعنی دغه خو کومه آسمانی پرېشته نه دی بلکه مونږ غوندی یو سری دی هغه هم یو بیکس او یواغی چه هیڅ یو قوت او ملگری ورسره نشته دی غواړی چه مونږ رابښکته او د خپل ځان تابع وگرځوی او حال دا دی چه دا کار له سره هیڅ کیدونکی نه دی که مونږ د ده په خبرو باندی وغولېږو او د ده په لومه کښی بند شو نو دغه به ځمونږ سخته غلطی او ناپوهی - حماقت څرگند کړی بلکه دا کار به له لیونتوب سره سم وی هغه مونږ ویروی چه که تاسی ځما دا خبری ونه منئ نو په اور کښی لویږئ او ځمونږ په نزد په اور کښی لویدل دا دی چه مونږ د ده خبرو ته غوږ کیږدو او تابع ئی وگرځو.

ءَالْقِيَالِ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٩﴾

آیا غورځولی شوی دی ذکر وحی په ده باندی په منع ځمونږ کښی (نه ده شوی وحی) بلکه دی ډیر دروغجن متکبر دی (چه پخپله ځان غټوی).

تفسیر: یعنی پیغمبری ته د نورو خلکو په منع کښی یواغی هم دغه پاتی ؤ؟ گردی (تولی) خبری ئی دروغ دی! خامخا ځان لوی رانیسی! تکبر کوی او وائی چه زه د الله تعالی له لوری استاغی او پیغمبر یم! او گرد (تول) قوم ته ښائی چه ځما خبری ته غوږ کیږدی او اطاعت می وکړی او حکم می ومنی! نو تردیداً فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چه:

سَيَعْلَمُونَ عَدَا امِّنَ الْكَذَّابِ الْاَشِرِ ﴿٣٠﴾

ژر ده چه پوه به شی دوی صباح (په وقت د نزول د عذاب کښی یا په ورځ د قیامت کښی) چه څوک دی هغه ډیر دروغجن متکبر.

تفسیر: یعنی ډیر ژر معلومیږی چه د دی دواړو په منځ کښی دروغجن او متکبر څوک دی؟

إِنَّمَا تُرْسِلُوا النَّارَ فَتَنَةٌ لَّهُمْ

بیشکه مونږ لیږونکی یو د اوبسی دپاره د فتنی ازموښت د دوی.

تفسیر: یعنی د هغوی له غوښتنی سره سم مونږ له تیږی (کتی) څخه اوبه را وویسته او ور ومو لیږله او د هنی په وسیله مو دا په عملی ډول (طریقه) هم ښکاروله چه له هغوی څخه کوم یو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول خبری منی؟ او کوم یو د خپل نفس په غوښتنی کار کوی؟

فَازْتَقَبَهُمُ وَاصْطَبِرُوا ۚ وَنَجَّيْنَاهُم مِّنَ الْمَاءِ قَسَمًا بَيْنَهُمْ ۖ كُلُّ شَرِبٍ شَرِبَ ۖ فَتَنَّا دَاوٰٓدَ وَاصْحٰٓبَهُمۡ فَتَعَالٰی فَعَقَرَهُ ۙ

پس منتظر اوسه ته (ای صالح!) دوی ته او صبر وکړه (یعنی وگوره! چه څه نتیجه راوځی؟) او خبر کړه دوی (په دی) چه بیشکه اوبه ویشلی شوی په منځ د دوی (او د اوبسی) کښی هر وار د اوبو ته حاضر کړی شوی دی (ځاوندان د اوبو پخپل وار).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي هغه اوبه به په هر وار چه اوبو ته تله نور بودگان (څاروی) او حیوانات به له هنی څخه ویریدل او لری به تبتیدل نو د الله تعالیٰ له لوری وار او نوبت مقرر شو چه یوه ورځ به هنی اوبسی اوبه څښلی او بله ورځ به نورو حیواناتو.

فَنَادَاۤاَصْحٰٓبَهُمۡ فَتَعَالٰی فَعَقَرَهُ ۙ

نو راوباله دوی ملگری خپل (لپاره د وژلو د اوبسی نو توره ئی واخیسته) پس پری ئی کړی پښی (د هنی اوبسی او مړه ئی کړه).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یوه بدکاره بنغه وه چه حیوانات ئی دیر و هغی خپل یو آشنا وسراشواوه (ولمساووه) او هغه د دی اوبسی پشی پری کری او وی وژله نو نازل شو پری عذاب پس له دریو ورځو نه».

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنَذِيرِي ۝ اِنَّا ارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً
وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ۝

پس غرنګه و عذاب غما او ویړول غما. بیشکه مونږ ولیږه مونږ پر هغو باندی غږ یو (د جبریل) نو شول دوی لکه وچ مات شوی (توتی توتی خس خاشاک وابنه شپول جوړوونکی).

تفسیر: یعنی پرېنتی یوه سخته کریکه وکړه چه د هغی لامله (له وجی) د هغو گردو (تولو) زړونه وچاودل او تول سره هک پک او ترهور (حیران) پاتی شول او هسی راوېږیږیدل لکه چه د وشو یوه لویه کوته د بودګانو (غاروو) تر پښو لاندی غږیل شوی وی او گرد (تول) سره ګود او مات او چیت او بوس بوس شوی وی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ ۝ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالَّذِي ۝

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی؟ دروغجن کری و قوم د لوط ویروونکی انبیاء لره.

تفسیر: یعنی دوی حضرت لوط علیه السلام ته دروغجن وویل او په داسی کار سره چه د یوه نبی تکذیب ئی وکړ ګواکی د گردو (تولو) انبیاءو تکذیب ئی وکړ یا دروغجن کری قوم د لوط لوط په ویړولو او پند ورکولو د ده سره دوی لره.

اِنَّا ارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا ۝ اِلَّا اَل لُّوطِ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ۝
نِعْمَةٌ مِّنْ عِنْدِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ ۝

بیشکه مونږ لپړلی ؤ مونږ پر دوی باندی باد کانی ویشتونکی مگر کورنی د لوط و موږغورل (وموساتل) دوی په پېشمنی کښی له جهته د مهربانی له نژده غمونږ هم داسی (د آل لوط په شان) جزاء ورکوو مونږ هغه ته چه شکر وباسی حق منونکی وی.

تفسیر: یعنی لوط علیه السلام په پېشمنی کښی له خپلو کورنیو سره روغ رمت ووتلو او هغوی ته هیڅ ربر (تکلیف) او عذاب ونه رسید. او غمونږ عادت هم داسی دی چه حق پیژندونکیو او شکر وېستونکیو بندگانو ته هسی جزا ورکوو.

وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنَّدْرِ ﴿۲۷﴾

او خامخا په تحقیق ویرولی ؤ (لوط) دوی لره له نیولو غمونږ شخه نو شک وکړ دوی په ویرولو (د هغه کښی).

تفسیر: یعنی د هغو په خبرو کښی به یی چتی (بیکاره) ویناوی شهبی جگری کولی او هغه به ئی دروغجن کاوه (په ویلو د ده کښی).

وَلَقَدْ رَاَوْهُ عَنِ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا عَيْنَهُمْ فَذُوْقُوا عَذَابَ اِنِّیْ وَنَذِرُ ﴿۲۸﴾

او خامخا په تحقیق غوښتی ؤ دوی له دغه (لوط شخه) میلمانه د هغه (بدکاری ته) نو محو پندی کړی مونږ سترگی د دوی پس (وفرمایل الله دوی ته په ژبه د ملائکو چه) وشکع تاسی ثمر د عذاب عطا او د ویرولو عطا.

تفسیر: پر هغو پرېستو باندی چه د ښکلیو هلکانو په اشکالو راغلی وی دوی د انسانانو گمان کړی او د خپلو بدو اخلاقو او بدو رشو په غوښتنه پر دوی باندی د لاس اچولو په فکر کښی شول نو مونږ هغوی پانده کرل چه هر لوری ته گرځیدل او له هر شی سره لگیدل او هیڅ شی به هغوی ته نه ښکاریده نو ورته ومو ویل چه رومبی تاسی د دی عذاب خوند وشکع!

وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقَرٌّ ﴿۲۹﴾ فَذُوْقُوا عَذَابَ اِنِّیْ وَنَذِرُ ﴿۳۰﴾

او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته په وقت د صبح کښی عذاب چه ثابت

قرار نیوونکی ؕ (په دوی باندی) نو (وفرمايل الله دوی ته په ژبه د ملائکو چه) وشکعی تاسی ثمره د عذاب عَما او د ویرولو عَما .

تفسیر: یعنی له ړندولو څخه وروسته مو د هغوی کلی واپړول او پر دوی باندی می له پاسه تپری (گتی) وورولی له هغه وړوکی عذاب څخه وروسته دا لوی عذاب ؕ چه پر دوی باندی له پاسه د صباون په وقت کښی راولوید .

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ ۖ وَلَقَدْ
جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذْرُ ۝

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی . او خامخا په تحقیق راغلی ؕ (فرعون او) قوم د فرعون ته وپروونکی .

تفسیر: حضرت موسیٰ او هارون علیهما السلام او د هغوی وپروونکی نهه مشهوری معجزی .

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كَذَّبَتْهَا فَآخَذَ نَهْمٌ أَحَدًا عَزِيزٌ مُّقْتَدِرٌ ۝

دروغجن کړل هغوی دلائل د قدرت ځمونږ ټول نو ونيول مونږ دوی په نیولو د ذات دیر غالب او قادر سره .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ نیول زبردست نیول دی چه د هغه قوت او قدرت له لاسه هیڅوک چیری نشی ټنټیدلی - لکه چه د فرعونیانو گرد (ټول) لاؤ لښکر ئی سره له فرعون د قلم په بحیره کښی هسی سره دوب کړل چه یو تن هم د هغو له منځه خلاص نشو .

الْكَافِرُ خَيْرٌ مِنَ الْإِيمَانِ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ۖ
أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرُونَ ۝

آیا کفار ستاسی (ای عربو!) غوره دی له پرمینیو (کفارو) د تاسی څخه یا

تاسی ته (حکم) د خلاصی دی په (پرومینیو) کتابونو کښی. آیا وائی دوی (چه) مونږ یو ټولی مرستی (مدد) کوونکی یو له بل سره بدل اخیستونکی.

تفسیر: الله تعالی د پرومینیو قومونو قصه اوړی او د هغی په منځ کښی موجوده ؤ خلقو ته خطاب کوی چه آیا له دی موجوده ؤ کافرانو څخه پخوانی کافران کم قوته یا بی شوکته ؤ؟ یا دوی له هغوی ځنی قوی او ښه دی؟ کله چه مونږ هغو تیرو کافرانو ته د هغوی د کفر او طغیان په سزا کښی ټاهاۍ ورکړه نو آیا د دوی ټاهاۍ کومه سخته خبره ده؟ یا دوی ته د الله تعالی له لوری کوم لیکلی امر ورکړی شوی دی چه هومره مو چه زړه غواړی شرارت او سرکشی وکړئ تاسی ته هیڅوک سزا نه درکوی یا ئی داسی گنلی او ټاکلی (مقرر کړی) دی چه ځمونږ مجمع او ټولنه ډیره لویه ده مونږ به یو له بل سره مرستی (مدد) کوو او گرد (ټول) به په دی وسیله له سزا څخه ځانونه ساتو او هیڅوک به نه پریږدو چه ځمونږ په مخ کښی بریالی (کامیاب) شی نو فرمائی الله جل جلاله:.

سَيَهْمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الذَّبْرَ ﴿٥٩﴾

ژر ده چه ماته به کړه شی جمع (د دوی) او وه گرځوی دوی شاوی خپلی (مسلمانانو ته له جنگه).

تفسیر: یعنی ژر ده چه دوی ته به د هغوی د دی مجمع حقیقت ورښکاره شی او د مسلمانانو په منځ کښی به ماتی ومومی او شا به وگرځوی لکه چه په بدر - احزاب او نورو غزاؤ کښی دغه وړاندی ویل راښکاره شول په دی وخت کښی ځمونږ د لوی استاخی په ژبه باندی دا آیت جاری ؤ ﴿سَيَهْمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الذَّبْرَ﴾

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَذْهَىٰ وَأَمْرٌ ﴿٦٠﴾

(دغه قتل او ماتی کافی نه ده دوی ته) بلکه قیامت دی وقت ځای د وعدی (د عذاب) د دوی او قیامت ډیر سخت دی (چه نه لری هیڅ علاج) او ډیر تریخ دی (له عذابه د دنیا نه).

تفسیر: یعنی دلته به څه ماتی ومومئ د دوی اصلی ماتی به په هغه وقت کښی وی چه قیامت په سر راوړیږی او هغه به د سخت مصیبت وقت وی.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٢٥﴾

بیشکه گنهکاران په گمراهی کښی دی او په اور گرم (د دوزخ او لیونتوب) کښی دی. هغه ورځ چه راکش کړل به شی دوی په اور (د دوزخ) کښی په مخونو د دوی (وبه ویل شی دوی ته زجرأ چه) وشکعی تاسی (مزه) د مس کولو رسیدلو (د اور) د دوزخ.

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی د غفلت لامله (له وجی) هک بک او حیران پاتی کیږی او دا سودا یی هلته له ککری څخه راوځی چه په زیرو سترگو او مات اورمیږه د دوزخ په اور کښی رابښکولی شی او وبه ویل شی دوی ته زجرأ د ملائکو په ژبه چه «واخلعی اوس لږ څه د دی گرم اور مزه هم وشکعی!».

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٢٦﴾

بیشکه مونږ هر شی پیدا کړی مو دی په (پرومبنی ازلی) اندازه سره.

تفسیر: هر راتلونکی شی لا له پخوا څخه د الله تعالیٰ په علم کښی شته او کثمت (هو بهر) هم هغسی لیکلی شوی دی او له هغه څخه هیڅ یو شی وړاندی وروسته کیدونکی نه دی. د دنیا عمر، د قیامت وقت او نور ټول شیان د الله تعالیٰ په ازلی علم کښی معین، مقرر او ټاکلی شوی دی چه هغه خامخا په هغه مقرر او مقدر وقت کښی واقع کیدونکی دی او له سره په هغه کښی تقدیم او تاخیر نشی کیدی.

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٢٧﴾

او نه دی امر غمونږ (یو شی لره چه اراده مو کړی ده د هغه د پیدا کولو) مگر (امر) یو ځل لکه رپول د سترگو.

تفسیر: یعنی د سترگو په رپولو کښی د هر غیز اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی هم هغسی کوی الله تعالیٰ ته د یوه شی په جوړولو یا د یوه غیز په وړانولو کښی هیڅ څنډ (ایسارتیا) نه واقع کیږی او نه څه ربر (تکلیف) او مشقت ورپیښیږی.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاءَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ ﴿٥٦﴾

او خامخا په تحقیق هلاک کړی دی مونږ مشابهه نظائر ستاسی (له سابقه و اممو) نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی تاسی غوندی دیر کافران مو تباہ کړی دی نو په تاسی کښی دغسی کوم فکر کوونکی نه دی چه د هغو له احواله عبرت واخلی او په صدق سره ایمان راوړی.

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٧﴾

او هر هغه شی چه کړی دی هغوی (لیکلی شوی دی) په (پانوی د اعمالنامی د دوی او په) لوح محفوظ کښی.

تفسیر: یعنی هر یو نیک او بد عمل وروسته له کولو څخه د هغوی په اعمالنامو کښی لیکلی کیږی او د پوهنتنی په وقت کښی دا گرد (تول) کاغذونه او دفترونه ورواندی کیږی.

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌّ ﴿٥٨﴾

او هر وړوکی او لوی (عمل که خیر وی که شر وی) لیکلی شوی دی (په) لوح محفوظ کښی).

تفسیر: یعنی پخوا له دی څخه د هر وړوکیو او لویو شیانو تفصیل په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی او گرد (تول) دفترونه یی په منظم ډول سره مرتب دی تر دی چه دیر یو وړوکی شی هم له قلمه نه دی لویدلی.

إِنَّ الْآتِقِينَ فِي جَدَّتِ وَنَهَرٍ ﴿٥٩﴾ فِي مَقْعَدِ صَدِّقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٦٠﴾

بیشکه ویریدونکی به په جنتونو کښی وی او په ویالو کښی وی (چه څکی له

اوبو شرابو - شاتو - شودو د هغو) په مجلس (حق) رښتيا (د جنت) کښي په نزد د باچا لوی قدرت لرونکي (چه هيڅوک ئي نشي عاجزولی).

تفسير: وروسته له مجرمينو څخه اوس د متقينو انجام بيان فرمائي چه دوی به د خپل صدق په سبب د الله تعالی د استاغي له رښتيا وعدی سره سم په يوه غوره نځای کښي وی چه هلته به ئي د مالک الملک والملكوت د قرب دولت په لاس وی.

اللهم انک ملیک مقتدر ماتشاء من امر یكون فاسعدنا فی الدین وکن لنا ولا تکن علینا وآتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار.

تمت سورة القمر بعون الله وتوفيقه

سورة الرحمن مدنية وهي ثمان وسبعون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۵) تسلسلها حسب النزول (۹۷) نزلت بعد سورة الرعد.

د «الرحمن» سورت مدنی دی (۷۸) آیتونه (۳) رکوع لری په تلاوت کښي (۵۵) او په نزول کښي (۹۷) سورت دی وروسته د «الرعد» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الرَّحْمَنُ ۝ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۝

رحمن ښوولی دی قرآن (هغه چاته چه اراده ئي شوی ده د ښوونی د قرآن).

تفسير: یعنی دغه قرآن کریم د الله تعالی په عطاياو کښي لویه عطیه او د ده په نعمتونو کښي له گردو (تولو) څخه لوی نعمت او رحمت دی. د انسان بساط ته او د هغه ظرف ته خیال وکړئ او د قرآن د علم دا بی ځنډی (غایي) لرونکی لوی بحر او سیند ته وگورئ او بیا څیر شی چه انسان ته ئي سره له دومره ضعهه څومره عزت او لوئی د عظیم الشان قرآن په وربښلو سره ورکړی ده! او دی ضعیفالبیان انسان ته ئي له آسمانونو او غرونو څخه خورا (دیر) لوی او دروند شی وربښلی دی او دی ئي د هغه حامل گرځولی دی چه هغه د رحمن هم دا پاک کلام دی. که نه چیري بشر او چیري د الله تعالی کلام؟

تنبیه: د «النجم» په سورت کېنې ئی وفرمایل چه ﴿عَلَّمَ شَدِيدُ الْقُوَى﴾ الآية - او دلته ئی راڅرگنده کړه چه د قرآن اصلی ښوونکی الله تعالی دی که څه هم د پښتو په وسیلی سره ئی رابښی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ۝

پیدا کړی ئی دی انسان بیا ئی ورښوولی دی بیان (خبرې چه د زړه مقصدونه ئی پری ادا کیږی).

تفسیر: «ایجاد» یعنی د وجود عطاء فرمایل د الله تعالی له لویو نعمتونو څخه دی. بلکه د گردو (تولو) نعمتونو بیخ دی او هغه په دوه ډوله (قسمه) دی ایجاد د ذات او ایجاد د صفت نو الله تعالی اول سری پیدا کړ او په هغه کېنې یی د علم بیان صفت هم کیښود. یعنی قوت ئی وروباڼه چه د خپل زړه خبره په ډیره صفائی - حسن او ښه والی سره اداء کړی شی او د نورو په خبرو او اترو باندی هم ښه پوهیږی. انسان په دی صفت سره قرآن مجید هم لوستی شی او هم ئی لولولی شی د خیر او شر - د هدایت او ضلالت د ایمان او کفر - د دنیا او آخرت په خبرو باندی هم په ښه شان سره پوهیږی او هم نور پری پوهولی شی.

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ يُحْسِبَانِ ۝

لمر او سپوږمې (جاری او روان) دی په حساب سره (چه پخپل تگ کېنې نه تیریږی له هغه نه).

تفسیر: یعنی د دواړو طلوع او غروب زیاتوالی او لږوالی یا په یو احوال باندی قائم پاتی کیدل - بیا د هغوی په وسیله د فصلونو او موسمونو بدلیدل او په سفلیاتو باندی راز راز (قسم قسم) تاثیرات غورځول دا گرد (تول) تر یوه خاص حساب او ضابطی او مضبوط نظام لاندی دی مجال نشته چه د هغه له تاکلی (مقرر کړی) دائری څخه بهر ووځی او د خپل مالک او خالق له ورکړیو شویو احکامو څخه مخ واړولی شی الله تعالی هغه لونی گنتی چه د دی دواړو په وسیله خپلو بندگانو ته تل ورسوی. دوی په هغو کېنې هیڅ قصور او کوتاهی او لنډوالی نشی کولی او پرله پسې دوی د مخلوقاتو په خدمت کېنې بوخت او لگیا دی.

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ۝

او ستوری یا نباتات (چه ساق نه لری د ودریدو) او ونی (چه ساق لری د ودریدو) سجده کوی دوی دواړه (الله تعالی ته دغسی سجده چه له شان د دوی سره مناسب دی او تول د الله تعالی تسبیح وائی چه بل پری نه پوهیږی).

تفسیر: یعنی د علویاتو په شان سفلیات هم د خپل مالک مطیع او منقاد دی له وړوکی ترکودی (نباتات) څخه نیولی تر غځیدلیو پنگو جلفو (تاکو) لویو ونو او غنو گرد (تول) د هغه د تکوینی امر په مقابل کېنې سر په سجده دی که بندگان دوی پخپلو چارو کېنې ولکوی نو له هغه څخه هم انکار نشی کولی.

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۝ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ۝

او آسمان پورته کړی دی (الله) هغه (پر ځمکه باندی) او ایښی ئی دی میزان تله (د عدل پر ځمکه لپاره د دی چه ونه کړئ تاسی تیری په میزان تله (د عدل) کېنې (او کوئ معامله په راستی سره) او برابرئ وزن تول په انصاف سره او مه کموئ میزان تلل (او کمی مه کوئ په تول کېنې).

تفسیر: وړاندی تر دی د هسی دوو غیزونو بیان راغلی دی دلته هم د آسمان له پاسوالی سره د ځمکی د یتوالی ذکر بی وفرمایه او ښائی په منځ کېنې ئی د تلی او میزان څکه ذکر کړی وی چه زیاتره د تللو په وقت کېنې تله له ځمکی څخه هسکه او د آسمان په لوری اوچته وی دا په هغه تقدیر سره دی چه له میزان څخه هم دا هسی او متعارف میزان مراد وی څکه چه په دی صورت کېنې د زیاترو ورکړه راکړه او د معاملتو سموالی او د حقوقو حفاظت له هغه سره تړلی دی نو د دی لامله (له وجی) ئی هدایت وفرمایه چه د میزان د ایښودلو مقصد هلته حاصلیږی چه نه د اخيستلو په وقت کېنې زیات واخیست شی او نه د ورکولو په وقت کېنې لږ ورکړ شی او نه د تلی په دواړو پلو او چابړیو کېنې هیڅ لږ والی او ډیروالی ولید شی او نه د تللو په وقت دندی ووهله شی بلکه په ډیر دیانت - امانت او نیاو (عدل) سره سم او برابر وتللی شی.

تنبیه: زیاترو اسلافو او پخوانیو مشرانو د میزان له وضع څخه په دی ځای کېنې د نیاو (عدل) ټینګوالی د عدل قیام مراد کړی دی یعنی الله تعالی له آسمان څخه اخيستی تر ځمکی او نورو هغو شیانو چه د دوی په منځ کېنې شته په هر شی کېنې حقانیت او عدالت او مساوات قائم کړی دی او په اعلی درجی سره د هغو شیانو په منځ کېنې توازن او تناسب ساتی که په

کائناتو کبئی د حق او عدل ساتنه ملحوظه نه وی نو د نری (دنیا) او نری والانو (دنیا دارو) او د گردو (تولو) کائناتو دا تول انتظام او ساتنه او انضباط سره گډود کیده. نو ځکه پر مونږ بندگانو باندی هم لازم دی چه د عدالت او حقانیت په لاری سم او برابر لار شو او په هغی باندی مستقیم واوسو. د نیاو (عدل) او انصاف تلی ته هیڅ هسکوالی او ټیتوالی ور نه کړو. او نه پر چا باندی تجاوز او زیادت وکړو او نه د چا حق وساتو. په حدیث کبئی راغلی دی چه «ځمکه او اسمان په عدل باندی قائم دی».

وَالْأَرْضُ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ۝

او ځمکه غوړولی ټیټه کړی ده (الله) دپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی خلق په هغی باندی په آرامی او هوسانی (راحت) سره تگ وکړی. او راشه درشه ولری او خپل کاروبار دنده (وظیفه) قائمه وساتی.

فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ۝ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالزَّيْتَانُ ۝

په دی (ځمکی) کبئی (دول دول - قسم قسم) میوی دی او خرماگانی دی خاوندانی د پوښو او (په دی ځمکه کبئی دی دول دول - قسم قسم) دانی خاوندانی د وښو او (خاوندانی) د خوشبوئی ورقی د ښو وړمو.

تفسیر: یعنی میوی او دانی هم له ځمکی څخه راوځی او په غلو او دانو کبئی دوه شیان وی. اول دانه چه هغه زیاتره د انسانانو خواړه دی. بل واښه چه هغه د بودگانو (حیوانانو) ازوغه (خوراکه) ده او ځینی نور شیان هم له ځمکی څخه پیدا کیږی چه یا د خوړلو دپاره پکار راځی یا د خوشبوئی دپاره او د ښو وړمو او د نورو چارو او کار فائده ورڅخه اخیسته کیږی.

فَبَاقِيَ الْأَرْضِ رَبُّكُمْ تَبْكُ الَّذِينَ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایې (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی ای پیریانو او انسانانو په پاس آیتونو کښی ستاسی د رب هغه عظیم الشان نعمتونه او د قدرت لوئی نښی چه بیان کری شوی تاسی به د هغو له منځه د کومو کومو غیزونو په دروغ گنلو باندی غفردوالی او جرات وکړئ ایا دا نعمتونه او نښی د نه منلو او د انکار وړ (لاثن) دی بلکه نه دی. عالمان د یوه صحیح حدیث په بناء سره لیکي «کله چه کوم سری دا آیت ولولی ﴿فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ﴾ یا ئ واورى نو داسی جواب دی ورکری «لَابَشَىٰ مِنْ نَعْمِكَ رَبَّنَا نَكْذِبُ فَلَكَ الْحَمْدُ» ای غمونو پالونکیه! مونو د ستاسی هیڅ یو نعمت نه شو دروغ گنلی گرد (تول) حمد او ثناوی ستایینی (صفتونه) تاته دی!.

تنبیه: که څه هم د پیری (جن) ذکر په تصریح سره پرمی نه دی راغلی لیکن د (انام) په لفظ کښی هغه شامل دی. او په ﴿وَاخْلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَالْإِنْسِ الْإِلَهِيَّةُونَ﴾ کښی د دواړو پیدایش عبادت ته ذکر شوی دی. او وروسته له دی څخه پرله پسی د انسان او د پیری د پیدا کولو کیفیت راښی او له څو آیتونو څخه وروسته په ﴿سَقَرًا لِّكُلِّ الْفَاقِينَ﴾ او ﴿يُعَذَّرُ الْإِنْسِ وَالْإِنْسِ﴾ کښی ئی په صراحت سره جن او انس مخاطب کری دی. دا قرائن داسی دلالت کوی چه دلته هم هغه دواړه مخاطبان دی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ۝ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ ۝

پیدا کری دی (الله) انسان (آدم) له ختی کرنگیدونکی وچی څخه په شان د کودری او پیدا کری دی (الله) (پلار د) پیریانو (ابلیس) له خالصی شغلی د اور څخه چه دود (لوگی) ئی نه درلود (لرلو).

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) بنی آدمانو پلار مو له خاوری څخه او د پیریانو پلار مو د اور له خالصو لمبو څخه پیدا کری دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: د «آلاء» ترجمه عموماً په نعمت سره کری شوی ده مگر ابن جریر رحمة الله علیه د څینو

اسلاقو له روايته د هغه معنی په «قدرت» سره کړی ده نو ځکه په هر یوه ځای کېنې هر یوه معنی چه ښه سره لگيږي همغه معنی دی واخيسته شی دلته او له دی څخه په پخوانی آیت کېنې د دی دواړو مطلبونو معنی ښی ځکه چه جن او انس لره ئی د وجود په خلعت سره سرلوری (سرفرازی) ښل او د لایعقل جماد څخه عاقل ناطق جوړول د الله تعالی لوی نعمت دی او د هغه د لامحدود قدرت نښی هم دی.

تنبیه: د ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ﴾ جمله په دی سورت کېنې یو دیرش ځلی تکرار شوی ده او په هر ځلی کېنې د یوه خاص نعمت په لوری اشاره شوی ده یا د عظمت او قدرت له شتونو څخه یو خاص شان ته توجه په عمل راغلی ده. داسی مکررات د عربو او د عجمو په خبرو کېنې دیر موندلی کیږي څه موده پخوا له دی څخه د «القاسم» په رساله کېنې مولینا شبیر احمد العثماني یو مضمون تر دی عنوان لاندی چه «په قرآن مجید کېنې ولی تکرار شته» چاپ کړی ؤ په هغه کېنې ئی څو نظائر د عربو د لویو شعراؤ وړاندی او د تکرار په فلسفی باندی ئی بحث کړی دی چه دلته د هغه د بسط ځای نشته.

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿۱۶﴾

دی رب د دواړو مشرقونو لمر ختو د ژمی او ووی دی او رب د دواړو مغربونو لمر پریوتو د ژمی او ووی دی.

تفسیر: په اوړی او ژمی کېنې له کومو کومو ځایونو څخه چه لمر راخیژی او په کومو کومو ځایونو کېنې چه لمر پریوځی هم دغو ځایونو ته «مشرقین» او «مغربین» وایه شی چه د هم دی مشرقینو او مغربینو د تغیر او تبدیل څخه موسمونه او فصلونه پیدا کیږي. او راز راز (قسم قسم) انقلابات څرگندیږي د ځمکې هستیدونکیو ته له دی تغیراتو څخه په زرهاؤ گنی فوائد او مصالح ور رسیږي. نو د دوی بدلیدل او یو د بل په ځای راتلل هم د الله تعالی لوی نعمت دی او د الله تعالی له لویو قدرتونو څنی یو عظیم قدرت دی.

تنبیه: د دی آیت په وړاندی او وروسته کېنې د دوو شیانو ذکر شوی دی نو ځکه دلته د مشرقینو او مغربینو ذکر هم دیر خوندور او لطیف ښکاری.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبْنَ ﴿۱۷﴾ مَرْجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيْنَ ﴿۱۸﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيْنَ ﴿۱۹﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی) بهولی ئی دی دوه بحرونه سیندونه چه یو غای بنکاریری په منع د دواړو کبئی یوه پرده (د قدرت) ده چه نه گدیبری یو په بل باندی.

تفسیر: یعنی هسی نه دی چه خویری او ترخی اوبه یو په بل باندی تیری وکری او د مخامخ خوا په خاصیت کبئی څه ترئید او تبدیل وارد کری یا د دی دواړو له یو غای کیدلو څخه دومره اوبه زیاتوب وکری چه د طوفان او دوبیدلو ویره پیدا شی. د دی آیت د مضمون په نسبت څه تقریر د «فرقان» د سورت په آخر کبئی څمونږ دغه مبارک تفسیر کبئی پخوا له دی څخه تیر شوی دی هغه دی هلته وکوت شی!

فَيَأْتِي الْآءَ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ يُخَوِّرُ مِنْهُمَا الْتَّوَلَّوْا وَالْمَرْجَانُ ﴿١٢﴾ فَيَأْتِي الْآءَ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿١٤﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ واییع (او منکریری تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی). راوخی له دی دواړو څخه لؤلؤ او مرجان پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب تاسی دروغ واییع (او منکریری تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی). او خاص دغه (الله) لره دی بیري تلونکی نوی پیدا کری شوی لوری (اوچتی) په بحر سیند کبئی لکه لوی لوی (اوچت) غرونه.

تفسیر: یعنی کشتی او بیري که څه هم په بنکاره ستاسی جوړ کری شیان دی مکر ستاسی جوړوونکی الله تعالی دی او همغه پاک الله تاسی ته هسی قوت - قدرت - ساز - او سامان درېښلی دی چه د هغه په وسیله یواځی جهازونه بلکه په زرهاو نور شیان جوړولی شی. نو ځکه الله تعالی ستاسی او ستاسی د گردو (تولو) مصنوعاتو او مملوکاتو څیښتن (خاوند) او خالق دی او دا گرد (تول) د هغه نعمتونه او د ده د قدرت دلائل او نښی دی.

تنبيه: دا جمله د پرویني جملی ﴿يُخَوِّرُ مِنْهُمَا الْتَّوَلَّوْا﴾ الآية - په مقابل کبئی ده یعنی د سیند د تل (تحت) څخه هسی ښه شیان راوخی او د پاسه ئی داسی شیان رادرومی چه دا دواړه په خپلو غایونو کبئی د هغه لوی قدرت او نعمت گڼل کیږی.

فَيَأْتِي الْآءَ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١٤﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَإِنَّ رَبَّيَ

وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿۳۵﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پېریانو بلکه نشئ کیدی). ټول هغه څوک چه په دی (ځمکه) کېږی دی فانی کیدونکی دی او باقی به پاتی شی ذات د رب ستا چه خاوند د جلال لویی دی او (خاوند د) اکرام عزت ورکولو - عظمت - فضل - احسان دی.

تفسیر: د ځمکی او د آسمان گرد (ټول) مخلوقات د حال په ژبی سره خپل حاجات او اړتیاوی (احتیاجونه) له هغه الله تعالیٰ څخه غواړی هیڅوک د یوی ربی (ثانی) له مخی هم د الله تعالیٰ له مهربانی څخه بی پروا او مستغنی کیدی نشی او الله تعالیٰ هم سم له خپله حکمته او قدرته د هر چا اړتیاوی (احتیاجونه) او حاجات پورته کوی هر وقت د هغه کار جلا (جدا) دی او هره ورځ د ده شان او عظمت بل دی څوک وژنی - څوک ژوندی کوی - یو رنځوړی بل جوړوی له یوه څخه اخلی او بل ته یی ورکوی یو ځای ودانوی او بله سیمه وړانوی لنډه یی دا هر څه چه غواړی کوی یی او د الله تعالیٰ په شتونانو کېږی داخل دی او هر شی چه کوی څوک یی مخه نشی نیولی.

سبحان من تحریر فی صنعه العقول . سبحان من بقدرته يعجز الفحول

مر کوی ژوندی کوی دی څه ښی چاری د ده

شین کوی شین وچ کوی زه دی شم واری د ده

فَإِیَّ الْآرَ رَبِّمَا تَكْذِبُن ۖ یَسْأَلُهُ مَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ كُلَّ یَوْمٍ هُوَ فِیْ شَاْنٍ ﴿۳۶﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د ستاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پېریانو بلکه نشئ کیدی). سؤال غوښتنه کوی له دغه (الله څخه د رزق د مغفرت او د نورو حوائجو) هر هغه څوک چه په آسمانونو او په ځمکه کېږی دی هره ورځ هر وقت دی په یوه کار کېږی دی (د احیاء او د افناء او د نورو).

تفسیر: یعنی د دنیا دا کارونه او دندی وظیفی ژر دی چه پای (آخر) ته به ورسیدی وروسته له هغه ستاسی بل ژوندون او دوره شروع کیږی کله چه ستاسی د دی لویو جویو او قافلو شمیر او لیک حساب او کتاب کیږی نو هلته به د گنهکارانو او مجرمانو پوره خبر واخیست شی او وفا لرونکی ته به ښه صله او انعام ورکاوه کیږی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٧﴾ سَنَنْفَعُ لَكَمُ آيَةَ الثَّقَلَيْنِ ﴿٢٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾ يَمْعَسِرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَنِ ﴿٣٠﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) ژر ده چه فارغ وزگار به شو مونږ (او قصد به وکړو حساب د) تاسی ته ای دوو درنو قبیلو (د انسانانو او پیریانو) پس په کوم یوه نعمت د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشئ چه دا د الله له جانب نه دی) ای تولیه د پیریانو او د انسانانو که چیری قدرت لرئ تاسی چه بهر ووځئ (وتښتئ تاسو) له څنډو (غارو) د آسمانونو او (له څنډو د) ځمکی څخه پس ووځئ وتښتئ وبه نه وځئ وبه نه تښتئ تاسی مگر په قوت او زور سره (چه نه ئی لرئ!).

تنبیه: په ﴿سَنَنْفَعُ﴾ کښی مقصود ویرول دی د خلقو د الله تعالی له جانب په حساب سره نه وزگاریدل دی له څه کار څخه په رښتیا سره ځکه چه نه مشغولوی الله تعالی یو کار له بل کار څخه یعنی که څوک وغواړی چه د الله تعالی له حکومت څخه وتښتی نو بی له قوت او غلبی څخه به څرنگه وتښتی آیا پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه بل څوک قوتمن او زورور شته؟ نو دی به چیری تښتی؟ بله باچائی او قلمرو کوم دی چه دی هلته لار شی برسیره پر دی د دنیا معمولی حکومتونو ته هیڅوک بی سنده او رهداری (پاسپورټ) نه پرېږدی چه لار شی یا راشی نو الله تعالی به څرنگه چاته اجازه ورکړی چه بی له سنده بل چیری لار شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣١﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی داسی په ښکاره ډول (طریقه) به گرد (تول) وړاندی او وروسته او لاندی باندی دربیسی او پر هر شی باندی تاسی خبروی چه هر یو له دوی څخه لوی نعمت دی نو آیا تاسی به د دی لویو نعمتونو هیڅ قدر نه کوئ؟ او د الله تعالی هسی عظیم الشان قدرتونه به دروغ گنئ.

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّنْ نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٢٥﴾

ویه لیږلی شی په تاسی باندی خالصی لمبی له اوره او په لوگی (سره گد، یا خالی له اوره) بیا به تاسی مدد نشی کولی یو له بل سره په دفع د عذاب کښی.

تفسیر: یعنی کله چه په گنهارانو باندی د اور صافی لمبی او د لوگی سره گدی لمبی پریښودی شی نو هیڅوک به د هغو مخه نشی نیولی او نه به ئی په دفع پوهیږی او نه به د هغی سزا کوم بدل او انتقام اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٦﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکر یږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی مجرمانو ته سزا ورکول او د هغوی د سزا بیان کول هم وفادارانو لره نعمت دی چه خلق د هغی د اوریدلو لامله (له وجی) له هغه جرم څخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا یوه مستقل انعام دی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «په هر یوه آیت کښی مونږ ته یو نعمت رابښولی شوی دی چه ځینی ئی اوس نعمت دی او له ځینو څخه خبر ورکول هم نعمت دی تر څو له هغه څخه مونږ ځان وژغورو (وساتو)».

وَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٢٧﴾

بیا کله چه وچوی خیری شی آسمان نو ویه گرځی گل سور رنګ لکه سری خرمنی (یا د زیتون تیل).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کبې به آسمان وچوی او رنگ به ئی لکه سره خرمن غوندی بریښی یا به په شان د تیلو د زیتون څلیدونکی پریقیدونکی وی نو دا به څه لوی هیبت وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٢٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) نو په دغه ورځ (د چاودیدلو څیریدلو د اسمان) کبې نه به پوښتیدل کیږی له گناه د دوی نه (نه) له انسانانو او نه له پیریانو.

تفسیر: یعنی له کوم سری یا پیری څخه به د هغه د گناه د معلومولو په نسبت څه پوښتنی نه کیږی. ځکه چه الله تعالی ته هغه ټول څرگند دی. هو! د الزام او توبیخ او ویرولو په ډول (طریقه) به پوښتنی ورځنی کوی لکه چه د جزء ۱۴ (حجر) د سورت په (۶) رکوع ۹۲ آیت کبې داسی راغلی دی ﴿قَوْلِكَ لَقَسْنَاَهُمْ آيَاتُونَ﴾ یا دا مطلب چه له قبر څخه د وتلو په وقت کبې هسی پوښتنی نه کیږی او له هغه څخه وروسته پوښتنه له هغه څخه منافی نه ده.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾ يَعْرِفُ الْجَبْرُمُونَ بِسَيِّئِهِمْ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پیژندل کیږی گنهگاران (کافران) په علائمو نشو د دوی سره.

تفسیر: یعنی د بنو (څیرو) له توروالی او د سترگو د شینتوب به مجرمان پخپله پیژندل کیږی. لکه چه مؤمنان مسلمانان به د اوداسه او لمانځه د نښو په لرلو سره له لری هر چاته ښکاری او د عباداتو انوار او آثار د هنوی سینگار زیاتوی.

فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٣٠﴾

نو وبه نیولی شی (دغه منکران) په (ویښتو د) وچولی (تندی) سره او په

قدمونو سره (او وبه غورخولی شی په اور کښی).

تفسیر: یعنی غځینی به له پیکو (موی پېشانی) څخه او غځینی به له پښو څخه نیسی، په دوزخ کښی به ئی اچوی او په رانکودلو سره ئی د اور په لوری کش کوی. یا د هر مجرم پندی او هدوکی ماتاوه شی او د هغوی وچولی (تندی) له پښو سره یو ځای کاوه شی او په ځنځیرونو او نورو سره ئی تړلی په دوزخ کښی غورځاوه شی.

فَإِنِّي الْآرِثُ لَكُمْ تَذْنِبِنِ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٦﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږی ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) دا دوزخ دی هغه چه دروغ به ئی ویل په ده سره مجرمانو (کافرانو).

تفسیر: یعنی هلته به داسی ورته ویل کیږی چه دا هغه دوزخ دی چه په دنیا کښی ته د هغه له وجود څخه منکر وی.

يُطَوَّقُونَ فِيهَا وَيَمْلَأُونَ فِيهَا حِمْلًا ﴿٥٧﴾

گرځی به دوی په منځ د دوزخ او په منځ د اوبو ډیرو تودو ډیرو گرمو کښی.

تفسیر: یعنی کله به د اور او کله به د ډیرو تودو او ایشیلو اوبو عذاب مومی (اعاذنا الله منها ومن سائر انواع العذاب) « ای لویه غیبتنه! (خاونده) له دی دوو ربړو (تکلیفونو) او له نورو ربړو (تکلیفونو) څخه مو تل وساتی! ».

فَإِنِّي الْآرِثُ لَكُمْ تَذْنِبِنِ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب خپل دروغ وایی (او منکرېږی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی). او هغه لره چه ویرېږی (په وقت د گناه کښی) له ودریدلو څخه په مخ د رب خپل کښی (حساب ته) دوه جنتونه دی.

تفسیر: یعنی هغه سړی چه په دنیا کښی له دی خبری څخه ویرېده چه زه به یوه ورځ د خپل

پاک پروردگار په مخ کېنې ودرېوم او د یوی یوی ذری او ککی شمیر به ورکوم او له دی ویری
 څخه به ئی د الله تعالی له نافرمانی څخه ځان ساته او د تقوی په سمه لاره باندی به ئی تگ
 کاوه نو ځکه هسی سړیو ته دوه عالیشان جنتونه ورکول کېږی چه د هغو صفتونه لاندی راځی.

فَإِتَى الْآلَءُ رَبَّكُمَا تَكْذِبُ ۖ ذَوَاتَا أَفْتَانٍ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېوئ تری
 ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). (هسی جنتونه) چه خاوندان د
 دیرو دیرو څانگو دی.

تفسیر: یعنی په جنت کېنې د مختلفو اقسامو راز راز (قسم قسم) میوی به وی او د ونی څانگی
 به دیری میوی او ښه سیوری لری.

فَإِتَى الْآلَءُ رَبَّكُمَا تَكْذِبُ ۖ فِيمَا عَيْنٌ يَّرْجِي ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېوئ تری
 ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). په دی دواړو (جنتونو) کېنې به
 دوه چیني وی چه بهیوی به (هر چیرته ئی چه غواړی دوی).

تفسیر: چه اوبه ئی نه لږی کیوی او نه وچیری او تل بهیدونکی دی او هر چیری چه د دی
 جنتی زړه وغواړی هلته ځی د دغو چینو نومونه دا دی «تسнім» او «سلسبیل».

فَإِتَى الْآلَءُ رَبَّكُمَا تَكْذِبُ ۖ فِيمَا مِنْ كُلِّ نَافَاةٍ زَوْجٌ ۖ فِئَايَ الْآلَءِ رَبَّكُمَا تَكْذِبُ ۖ مُشْكِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَآنُهُمْ مِنْ اسْتَبْرَقٍ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېوئ تری
 ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) په دی دواړو (جنتونو) کېنې به له
 هری میوی (آشنا نا آشنا وچه لمده او نور) دوه دوه قسمه وی پس په کوم
 یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او تری منکرېوئ ای
 انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پر هسی فرشونو باندی چه استروونه د

هغو به له ورېښمو کلکو څخه به وی

تفسیر: کله چه د هغه استر له کلکو ورېښمو څخه وی نو له هغه ځنې دی اټکل او قیاس وکړ شی چه د هغه مخ به له څه نرم او پاسته ورېښمین او څه توکی څخه وی؟

وَجَنَّتَيْنِ دَارٍ

او انول (شوګول) (د میوی د دغو) دوو جنتونو به تر لاس لاندی وی.

تفسیر: چه د هغو انول (شوګول) دانه دانه کول به ډیر آسان وی په ولاړه - ناسته - ملاسته او په هر یوه حالت او ډول (طریقه) چه جنتیان وغواړی تولولی شی او له هغو څخه په زړه پوری خوند اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ فِيهِنَّ قُصُورٌ لِّمَن يَّطْمَعُنْ إِنِّ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانِ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) په دغو (جنتونو) کېنې به بند کوونکي د سترگو (حوری) وی چه نه وی مه کړی دوی لره انسان پخوا له دغو (جنتیانو میرو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری.

تفسیر: یعنی د هغو عصمت ته د هیچا گوته نه ده رسیدلی او نه دوی پرته (علاوه) له خپلو میرو (خاوندانو) څخه د نورو په لوری خپلی سترگی غړوی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾ كَلَّا هُنَّ أَلْيَافُوتُ وَالرَّجُلُ فَبِأَيِّ الْآلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٠﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) گواکي دغه (حوری) یاقوت لعل وی

(په صفائی) او مرجان وی (په سپین والی کښی). پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکړیوی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: یعنی هسی خوشرنګی او بیش بها او قیمتداری به وی.

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ١١

نه ده جزاء بدل د احسان نیکی مګر احسان نیکی ده.

تفسیر: یعنی د ښو بندګانو بدل پرته (علاوه) له ښه ثوابه بل څه کیدی شی؟ دی جنتیانو په دنیا کښی د الله تعالی داسی دیر ښه عبادتونه کړی و ګواکي هغوی الله تعالی پخپلو سترګو سره لیدو او الله تعالی هم هغوی ته انتهای بدل ورکړ. لکه چه د سجدی د سورت په دوهمه رکوع کښی راغلی دی ﴿فَلَا تَعْزِمُوا عَلَى الْإِنْسَانِ الْهَبْ مِنْ رَبِّهِمْ ۚ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ ښائی په دی کښی د هم دی لیدو دولت ته اشاره او نغوته وی والله اعلم.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ١٢ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَيْنِ ١٣

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکړیوی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) او بی له دغو (دوو جنتونو) دوه جنتونه نور هم دی.

تفسیر: ښائی وړاندنی باغ مقربینو لره وی او دا دوه باغونه ښو دلو (اصحاب یمین) لره وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ١٤ مِمَّا مَتَّعْنِي ١٥

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکړیوی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) تک تور به وی (له دیر شینوالی څخه).

تفسیر: یو څیز چه دیر زیات شین شی توروالی ته اوړی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٧﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّخَتَا
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرِيَّانٌ ﴿٢٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پېریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (جنتونو) کښی دوه چینۍ جوش وهونکی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پېریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (دوه جنتونو) کښی هر راز (قسم) میوی او خرما او انار.

تفسیر: خو د دنیا په نرگسو (انارو) او کجورو (خرماؤ) باندی دی قیاس ونه کرل شی ولی چه د هغو میوو کیفیت او څنگوالی بل رنگ دی او یواځی پاک الله ته معلوم دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٠﴾ فِيهِنَّ خَيْرٌ حَسَنٌ ﴿٣١﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پېریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (تولو جنتونو) کښی حوری پیمخی نیکی ښانسته.

تفسیر: یعنی په دغو غلور واړو جنتونو کښی به پیغلی وی ښی رشی پیمخی پیمخی ښکلی (خوبصورت خوب سیرت).

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٢﴾ حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٣٣﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پېریانو بلکه نشئ کیدی) حوری به وی پتی کړی شوی په خیمو کښی.

تفسیر: له دی څخه راښکاری چه د ښځی لویه بزرگی او صفت ستر او پرده ده او ښځی اصلی دول او سینگار په کور او په پرده کښی دی. او ښائی چه پخپلو کورونو کښی درنی لکه مرغری ناستی وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٧﴾ لَمْ يَطْمِئْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌ ﴿٢٨﴾
 فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾ مُتَكِبِينَ عَلَى رَقَبِي خُضِرَ وَعَبَقَرِي
 حَسَانٍ ﴿٣٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣١﴾ تَذَكَّرْ أَسْمُ رَبِّكَ ذِي
 الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٣٢﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پېریانو بلکه نشئ کیدی) چه نه به وی مسه کړی دوی لره سړی پخوا له دغو (جنتیانو میرو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری. پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پېریانو بلکه نشئ کیدی) تکیه کوونکی به وی دوی پر بالشتونو شین رنگو باندی او په فرشونو نفیسو عمده ؤ بنائسته ؤ باندی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او تری منکرېږئ ای انسانانو او پېریانو بلکه تری منکریدی نشئ چه دا د الله له جانبه نه دی). برکت ناک دی نوم د رب ستا چه خاوند د لوی سترتوب او د عزت ورکولو انعام دی.

تفسیر: یعنی هغه څوک چه په خپلو وفادارانو باندی دومره احسان او انعام فرمائی نو غور وکړئ چه په گرددو (تولو) نعمتونو کښی اصلی ښه والی د ده د پاک نامه له برکته په لاس راځی او د ده د نوم اخیستلو په وسیله دا نعمتونه حاصلېږی. بیا وپوهېږئ په هغه نامه کښی چه دومره برکت وی نو په مسمی کښی به ئی څومره برکات او حسنات وی.

ونسأل الله الكريم الوهاب ذا الجلال والاکرام ان يجعلنا من اهل الجنة الاولین آمین.

تمت سورة الرحمن بفضل الله الملك المنان فله الحمد والمنة

سورة الواقعة مكية الا آتيت (۸۱) و (۸۲) فمدنيتان وهى ست وتسعون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۶) تسلسلها حسب النزول (۴۶) نزلت بعد سورة «طه».

د «الواقعة» سورت مكى دى بى له (۸۱) و ۸۲ آيتونو چه په مدينه كښى نازل شوى دى (۹۶) آيتونه او درى ركوع لرى.

په تلاوت كښى (۵۶) او په نزول كښى (۴۶) سورت دى وروسته د (طه) د سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۖ لَيْسَ لَوْفَعَتِهَا كَاذِبَةٌ ۖ

کله چه واقعه شی واقع کیدونکی (قیامت) نشته پېښیدلو د هغی لره هیڅ نفس دروغ کوونکی (او انکار کوونکی لکه چه به ؤ تری منکر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کله چه قیامت شی نو دا به ښکاره شی چه هغه یوه رښتیا خبره وه او هیڅوک نى مخه نشى نیولی او نه نى بېرته شرلی شی او هسى دعوی چه الله تعالی مری نه ژوندی کوی او نور گرد (تول) دروغ ثابتیږی. هیڅوک د دروغو په تسلی او په غلطو دادینو (تسلو) د هغی ویروونکی ورځی له ربړو (تکلیفونو) او عذابونو څخه څه څیز نشی لېوولی.

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ

(قیامت) ښکته کوونکی دی (د کفارو په جحیم) پورته کوونکی دی (د ابرارو په نعیم).

تفسیر: یعنی یوه ډله به پورته بېوله کیږی او بله ډله به ښکته شرله کیږی او لوی متکبران چه په دنیا کښی دوی خپل ځانونه لوی گنل د اسفل السافلین په لوری راښکودل شی او د دوزخ په اور کښی به سوځی او دیرو متواضعینو او له الله تعالی څښی ویریدونکیو ته به چه په دنیا کښی به وړوکی او حقیر ښکاریدل د ایمان او صالح عمل په وسیله د جنت لوړ (اوچت) ځایونه وربښل کیږی.

إِذَا رَجِيتِ الْأَرْضُ رَجَاءً^۴ وَبَسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا^۵ فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا^۶

کله چه وخوځولی شی ځمکه په لرځولو سختو سره او وریژول شی غرونه په ریژولو سختو سره (داسی چه توتی توتی شی) نو شی به دا غرونه یوه دوره خوره کړی شوی.

تفسیر: یعنی په ځمکه کېږي به سخته ریږدینه (زلزله) پیدا شی او گرد (تول) غرونه به توتی توتی شی او له بڅرکو څخه به ئی هسی دوری او گردونه پورته کیږي چه توله دنیا به په هغه کېږي دویږی.

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً^۷

او شی به تاسی صنفونه دری (دوه جنتیان او یو دوزخیان).

تفسیر: یعنی د قیامت له وقوع څخه وروسته گرد (تول) خلق په دری برخو ویشل کیږي - دوزخیان - عام جنتیان او د مقربینو خواص چه د جنت په اعلیٰ درجاتو رسیږي وروسته د دی دری واړو ذکر په مجمل ډول (طریقه) سره راځي - او بیا د هغو احوال په تفصیل سره بیانوی.

فَأَصْحَابُ الْمِمْنَةِ^۸ مَا أَصْحَابُ الْمِمْنَةِ^۹

پس یاران ملگری د ښی لاس خومره ښه دی یاران ملگری د ښی لاس.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د عظیم عرش په ښی خوا کېږي وی او هغوی د میثاق اخیستلو په وقت کېږي هم د آدم علیه السلام له ښی خوا څخه ایستلی شوی ؤ او د هغوی اعمالنامی هم د هغوی په ښی لاس کېږي ورکولی کیږي او پرېښی ئی هم د دوی له ښی لاس څخه اخلی نو هغه ورځ د دوی ښه والی او برکت ډیر زیات او د دوی مرتبه به ډیره لوړه (اوچته) وی. ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د معراج په شپه کېږي د هم دوی په نسبت داسی یوه ننداره کړی وه چه آدم علیه السلام به کله چه خپل ښی لاس ته کاته نو مسکیدل او تبسم به ئی کاوه او کله چه به ئی خپل کین لاس ته کتل نو له ژړا پوری راوړی کیده. نو دغه اصحاب الیمین خورا (ډیر) ښه نیک بختان دی او د داسی ښو درجو او نعمتونو خاوندان دی چه هر څوک پری تعجب کوی.

وَأَصْحَابُ الْمَشْأَلَةِ ۖ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَلَةِ ۝

او یاران ملگری د کین لاس غومره بد سپک دی یاران ملگری د کین لاس.

تفسیر: یعنی دا خلق د آدم علیه السلام له کینی خوا غځه ایستلی شوی او د عرش عظیم په کینی خوا کښی ودرول شی او د دوی اعمالنامی هم په کین لاس کښی ورکولی کیږی او پرېستی شی د هغوی له کین لاس غځه کش کوی نو دوی ډیر بدبخت او په ډیرو رېرو (تکلیفونو) او نحوستونو اخته دی. چه هر څوک پری تعجب کوی.

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ۖ أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ۖ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ۝

او پرمپی کیدونکی (حساناتو ته) هم دوی پرمپی کیدونکی دی (جنت ته) هم دوی نژدی کړی شوی دی (الله ته) په جنتونو د نعمتونو کښی به وی.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه په دنیا کښی د علمیه و او عملیه و کمالاتو او د تقوی د مراتبو لامله (له وجی) وړاندی وی نو په آخرت کښی به هم د بی لاس له ذلی غځه وړاندی تیریری او لوړو (اوچتو) مرتبو ته ځیژی نو دوی به د الله تعالی په رحمتونو او تقرب او وجاهت په مراتبو کښی له گردو (تولو) غځه په مخ کښی وی. او ابن کثیر رحمه الله علیه وائی چه دا خورا (ډیر) منلی سری به پیغمبران رسولان - صدیقان - شهیدان وی چه الله تعالی ته به مخامخ ودریری.

ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ۝

لویه ډله به وی له اولینو پرمپنیو غځه او لږ دی له آخرینو وروستنیو غځه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «پرمپی شی پرمپی امتونه یاد کړل او وروسته شی دا (محمدی) امت یاد کړ یا به له وړاندی او وروسته غځه د هم دی محمدی صلی الله علیه وسلم امت مقدم او مؤخر کسان مراد وی یعنی اعلی درجه سری پخوا ډیر و او وروسته به لږ کیږی». تنبیه: زیاترو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کښی دا دواړه احتمالات بیان کړی دی خو حافظ ابن کثیر رحمه الله علیه دوهم احتمال ته ترجیح ورکړی ده او په روح المعانی کښی له طبرانی او نورو غځه د ابوبکره په سند حسن سره یو حدیث نقل کړی دی چه په هغه کښی نبی اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په نسبت داسی فرمایلی دی «هما جمیعا من هذه الامة - دا گرد (تول) به له هم دی امت غځه وی» والله اعلم.

ابن کثیر رحمۃ اللہ علیہ لہ دی آیت غنہ یو دریم مطلب ہم اخیستی چه مونو ته هغه غوره
 ښکاری یعنی د هر امت په وړاندینیو پیږیو (طبقو) کښی د نبی د صحبت یا د قرب عهد له
 برکته اعلیٰ درجه مقربین هومره چه زیات وی په وروستنیو پیږیو کښی نی دومره نه پاتی کیږی.
 په هم دی مضمون څمونو د پاک پیغمبر غنہ هم یو حدیث داسی روایت شوی دی «خیر القرون
 قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم» هوا که د ابوبکره حدیث صحیح وی لکه چه په
 روح المعانی کښی شته نو ښکاره ده چه همغه مطلب به ټاکلی (مقرر کری) شی.

عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ۝۱۵

ناست به وی (جنتیان) په تختونو او بلیو شویو جړاو کړیو شویو په زرو
 جواهرو باندی.

تفسیر: چه دغه جنتی تختونه په سپڼسو (تارونو) د سرو زرو (طلا) او جواهرو سره اویدلی شوی
 وی.

مُسْكِينَ عَلَيْهَا مُتَقَلِّبِينَ ۝۱۶

چه تکیه وهونکی به وی (جنتیان) په هغو (تختونو) باندی مخامخ
 کیناستونکی یو بل ته.

تفسیر: یعنی د دوی کیناستل به په داسی یو ډول (طریقه) سره وی چه د هیڅ یوه شا به د بل
 په لوری نه وی او یو به د بل په لیدلو سره خوشالیږی.

يُطَوَّفُ عَلَيْهِمْ وَلِلَّانِ يُخْلَدُونَ ۝۱۷

گرځی به په دوی باندی (دپاره د خدمت) هلکان تل پاتی کیدونکی (په
 هلکوالی سره).

تفسیر: یعنی د دوی د خدمت دپاره به هسی هلکان ټاکلی (مقرر) شوی وی چه تل به هغوی به
 همغه یوه صحیح او اندازه عمر او منگ وی او گرځی به دغه هلکان پر دغو جنتیانو.

بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقٍ وَكُؤُوسٍ مِّن مَّعِينٍ ۝۱۸ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُزْفُونَ ۝۱۹

په گلاسونو او په کوزو سره او په کاسو لوښیو سره له صافو پاکو شرابو بهیدونکیو څخه چه نه به سر خوړیږي له دغو (شرابو) او نه به بی هوشه کیږي چتی (بیکاره) وئیږي (تری).

تفسیر: یعنی ډیر ښه او پاک شراب چه د هغو قدرتی چیني به په جنت کښی بهیږي او د هغو له څښلو څخه به نه په سر کښی خوړ پیدا کیږي او نه به ئی څښونکی چتی (بیکاره) او ابلتی خبری کوي ځکه چه په هغو کښی به نشه نه وي او یواځی د خوښی - سرور - خوند - لذت او خوشالی څخه به ډک وي.

وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٨﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٩﴾

او (گرځي به په دوی باندی هلکان په) میوو له هغه راز (قسم) چه ئی خوښوي (جنتیان) او غوښو د مرغانو سره له هغه ډوله (قسمه) چه زړونه ئی غواړي.

تفسیر: یعنی هر کله ئی چه هره میوه زړه وغواړي او هر راز (قسم) غوښه ئی چه خوښه وي بی له زحمته او تکلیفه هغه ورته رسیږي.

وَحُورٌ عِينٌ ﴿٣٠﴾ كَأَمْثَالِ الْيُزْجِ الْمَكْنُونِ ﴿٣١﴾

او (گرځي به په دغو جنتیانو باندی) حوری پیمخی غتی سترگی په شان د لؤلؤ مرغلرو ساتلیو شویو په پوښو (غلافونو) کښی.

تفسیر: یعنی لکه صافی او پاکي مرغلری غوندی چه د هیڅ گرد او ډورو اثر او اغیزه به په کښی نه وي.

جَزَاءً لِّمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٣٣﴾ إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٣٤﴾

جزاء بدل ورکول دی په هغو چه ؤ دوی چه کول به ئی (له حساناتو په دنیا کښی) نه به اوری دوی په دغه (جنت کښی) چتی (بیکاره) خبری او نه د گناه خبری مگر اوری یوه خبره سلام سلام (یعنی تل به سلام اچوی جنتیان یو په بل باندی په جنت کښی).

تفسیر: یعنی چتی (بیکاره) خبری - لغویات او واهیات به هلته بیخی نه وی او نه به څوک دروغ وائی او نه به پر چا باندی نهمت او تور ترل شی یواځی له هری خوا څخه د سلامونو غږونه پورته کیږی چه جنتیان به یو بل ته سلامونه اچوی او پرښتی به هم دوی ته سلامونه اچوی او د الله تعالی سلامونه به هم دوی ته وررسیږی چه هغه خورا (دیر) د عزت او احترام صورت لری او په دیر اعزاز او اکرام سره اجرا کیږی او د سلام په دی دیر والی کښی دی خبری ته اشاره ده چه وروسته له هغه چه تاسی دی ځای ته ورسیږی. له هر راز (قسم) ربرو (تکلیفونو) او مصیبتونو څخه ساتلی او گرد (تول) هلته له هر راز (قسم) پیښو څخه محفوظ - صحیح او سالم پاتی کیږئ او هیڅ قسم آزار - درد او مرگ به نه دررسیږی او له فناء څخه به د تل دپاره ساتلی یئ.

وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ لَا مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ۝ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ۝

او ملگری یاران د ښی لاس څومره ښه دی ملگری یاران د ښی لاس په بیرو بی اغزیو کښی به وی.

تفسیر: چه په راز راز (قسم قسم) خونورو گلاو کښی پتی وی.

وَطَلَمٌ مِّنْضُودٍ ۝ وَظِلٌّ مِّمْدُودٍ ۝

او په کیلو له بیخه تر سره ډکو کریو شویو کښی به وی او په سیوریو اوږدو کریو شویو همیشه ؤ کښی به وی.

تفسیر: یعنی نه د لمر تکلیف وی او نه د گرمی او نه د یخنی له لاسه کوم زحمت وررسیږی. نه په تیاره وی تل به هسی وقت وی لکه چه د لمر ختو له وقت څخه لږ څه پخوا وی. او هسی یو برابر او ښه اوږد سیوری وی چه دیر گرندی آس به په پنځه سوو پرله پسی کلونو تگ سره نشی تری وتلی.

وَمَا مَسْكُوبٌ ۝ وَفَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ ۝ لَا تَقْطُوعُ وَلَا مَنُوعَةٌ ۝

او په اوبو بهیدونکیو تونیدونکیو همیشه ؤ کښی به وی او په میوو دیرو کښی به وی چه نه به قطع کولی کیږی په هیڅ وقت او نه به منع کولی کیږی په هیڅ عذر سره .

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) میوی به وی چه پرته (علاوه) له جنتیانو څخه به هیچا گوتی نه وی وروږی او نه به چا پری کړی وی او نه د دنیا د موسمی میوو غوندی وی چه کله وی او کله نه وی او نه به په کښی څه دیل او انقطاع پیښیږی بلکه تل ښه او تاندی او خوندوری میوی موجودی وی او بلاممانعت او تکلف به هر وقت ورتقدیمیږی.

وَفُشِّ مَرْفُوعَةٌ

او په فرشونو اوچتو کړیو شویو کښی به وی (په پالنگونو باندی).

تفسیر: یعنی خورا (دیر) پریر (غت) او جگ (وچت) به وی او له ظاهری او باطنی حیثیته به هم خورا (دیر) ښه اعلیٰ عمده او هسک (اوچت) وی.

إِنَّا أَنشَأْنَهُمْ إِنِشَاءً ۖ فَجَعَلْنَهُمْ أَجْنَارًا ۖ عُرُبًا أَتْرَابًا ۖ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ ۝۱۶

بیشکه مونږ نوی پیدا کړی دی دغه حوری په یوه ښه پیدا کولو سره نو گرځولی مو دی دوی بکری پیغلی عاشقانی (پر جنتیانو خاوندانو خپلو) همزولی (په خپل مابین کښی) دپاره د ملگرو یارانو د ښی لاس.

تفسیر: یعنی حوری او د دنیا ښځی چه په جنت کښی سره گډیږی نو هلته د دی دنیا د ښځو پیدائش وده او ښائست به د الله تعالیٰ په قدرت هسی وی چه تل به پیمخی - پیغلی ښائسته او په زړه پوری وی او د هغوی خبری اتری طرز - اداء انداز او طبیعی مینه د خپلو میرو (خاوندانو) شوق ځان ته ورکش کوی. او تل به دوی د خپلو میرو (خاوندانو) سره همزولی هم منگی (هم عمر) او هم فکړه وی.

ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ۖ وَثَلَاثَةٌ مِنَ الْآخِرِينَ ۖ

(اصحاب الیمین به) لویه دله وی له اولینو رومینو خلقو شخه او لویه دله به وی له آخرینو وروستنیو خلقو نه.

تفسیر: یعنی اصحاب یمین په پخوانیو کښی هم ډیر ژ او په وروستنیو کښی به هم ډیر وی.

وَأَصْحَابُ الشَّعَالِ ۖ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ۖ وَظِلٌّ مِّنْ يَّحْمُومٍ ۖ وَلَا بَارِدٌ وَلَا زَكِيٌّ ۖ

او ملگری یاران د کین لاس خومره بد دی ملگری یاران د کین لاس په اور تاوده کښی به وی او په سوځوونکیو اوبو کښی به وی او په سیوری کښی به وی د لوگی ډیر تور چه نه به بیخی سری وی او نه به د عزت راحت وی.

تفسیر: یعنی د دوزخ د اور تک تور لوگی به پورته کیږی او دوی به د هغه لوگی تر هغه سیوری لاندی ودرول کیږی چه هلته به دوی ته هیڅ یو جسمانی او روحانی آرام او هوسانی (راحت) نه رسیږی. نه به یخنی وررسیږی او نه به هغه د پت او عزت سیوری وی. ډیر ذلیل او خوار به د هغه سیوری تر سوځوونکی براس (بخار) لاندی په ربرو (تکلیفونو) اخته وی. دا د هغوی د دنیوی خوشالی بدل دی چه هغوی د هغه په غرور او ضد سره د الله تعالی او د هغه د رسول مخالفت کاوه.

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ ۖ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنثِ الْعَظِيمِ ۖ

(دا عذابونه په سبب د دی ژ چه) بیشکه دوی ژ پخوا له دی شخه په دنیا کښی ودان کړی شوی په نعمتونو کښی خوشال او ژ دوی چه دوام اصرار ضد به ئی کاوه پر گناه لویه (کفر) باندى.

تفسیر: هغه لویه گناه - کفر او شرک او د انبیاءو تکذیب یا هسی دروغ قسمونه دی چه وائی

ئى «له مړينى څخه وروسته هيڅ كله بيا ژوندون نشته» لكه چه د جزء ۱۴ (نحل) د سورت په پنځمه ركوع ۲۸ آيت كښى داسى يو آيت لولو ﴿وَأَسْأَلُ اللَّهَ بِحَبْلٍ مِنْ يَدَيْهِ بِإِنِّي لَفِي الْجَنَّةِ كَإِثْمِ الْكَاذِبِينَ﴾

وَكَاذِبٌ يَقُولُونَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُمْ وَإِنْ يُدْعَوْا إِلَىٰ عِبَادَةِ اللَّهِ فَإِنَّمَا هُمْ إِتْرَافٌ أَكْثَرٌ ۖ وَإِنَّمَا أَكْثَرُ النَّاسِ بِآيَاتِهِ لَغَوَّيُونَ ۖ
 وَإِنَّمَا الْآدَمُ الْأَوَّلُونَ ﴿٥٦﴾

او ؤ دوى چه ويل به ئى آيا كله چه مړه شو مونږ او شو خاورى او هډوكى آيا بيشكه مونږ به بيا خامخا راپورته كړى شو او پلرونه ځمونږ ږومبى هم (به بيا ژوندى راپورته كيږي؟ بلكه نه كيږو!).

تفسير: هغه مړى هم ژوندى كيږي چه له مونږ څخه پخوا مړه شوى دى يعنى دا خبره د چا په فكر او پوه كښى راطلى شى.

قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٥٧﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتٍ يَوْمَ مَعْلُومٍ ﴿٥٨﴾

ووايه ته (اى محمده! دوى ته) بيشكه چه ږومبى (خلق) او وروستنى (خلق) به خامخا كړد به ټول كړل شى وقت د ورځى معلومى ته (چه قيامت دى).

تفسير: يعنى د قيامت ورځ چه د هغى وقت يواځى الله تعالى ته ښكاره دى او د ده په علم كښى مقرر او مقرر دى.

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَنتَھَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥٩﴾ لَا كَلْبُونَ مِنْ شَجَرٍ
 مِنْ زُقُومٍ ﴿٦٠﴾ قَبَائِلُهُنَّ مِنْهَا الْبِطُونَ ﴿٦١﴾

بيا به بيشكه تاسى اى كمراهانو دروغ ويونكيو خامخا خوږونكى به يى (په) دوزخ كښى) له ونى د زقوم څخه پس دك كوونكى به يى له هغى (ونى) څخه گيدو خپلو لره.

تفسير: يعنى كله چه د لوږى له لاسه تره ور (مضطرب) شى نو دا ونه دوى ته د خوړلو دپاره

ورکوله کیوی او دوی به له هنی څخه خپلی کیدی دکوی.

فَشْرَبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ۝ فَشْرَبُونَ شَرَبَ الْهَيْمِ ۝

پس څښونکی به یی تاسی په هغه (زقوم خوړلی شوی) باندی له اوبو سوځوونکیو څخه پس څښونکی به یی (په شان) د څښلو د اوبانو دیرو تېو.

تفسیر: یعنی هسی چه اوبی په دیره سخته گرمی کښی د دیری تندی له لاسه وروسته له دی چه څو ورځی ئی اوبه نه وی څښلی او بیا اوبو ته ورورسیدی نو اوبه په دیره وارخطائی سره داسی څښی چه یو شاڅکی هم نه تری پاتی کیږی. دوزخیان به هم داسی هغه سوځوونکی اوبه څښی چه د هنوی خولی به ټاکي او کولمی به ئی توتی توتی لوبیږی. (العیاذ بالله).

هَذَا نَزَّلْنَاهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ۝

دا (خوړل او څښل چه ذکر شول) میلستیا د دوی ده په ورځ د جزاء انصاف کښی.

تفسیر: یعنی د انصاف اقتضاء هم داسی ده چه د هغو منکرانو میلستیا هم دا راز (قسم) وکړه شی.

نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ فَلَوْلَا تَصَدَّقُونَ ۝

مونږ پیدا کړی یی تاسی (له نشتوالی څخه) نو ولی تاسی باور یقین نه کوئ په ژوندون پس له مرگه.

تفسیر: یعنی دا خبره ولی نه منئ چه پخوا هم پیدا کوونکی الله تعالی دی او بیا هم پیدا کوونکی همغه الله تعالی دی.

اقْرَأْ يَوْمَ مَا تُنْمَوْنَ ۝ مَا أَنْتُمْ تَخْلُقُونَ أَمْ لَكُمْ الْخُلُقُونَ ۝

آیا وینی تاسی (چه خبر راکړئ له) هغه اوبو څخه چه څڅوی ئی تاسی (آیا پر رحمونو د ښځو خپلو کښی) آیا پیدا کوئ تاسی له دغه (منی نه بشر)

که یو مونږ پیدا کوونکی (د تولو موالیدو بلکه ته ئی خالق ای الله).

تفسیر: یعنی د میندو په رحم کښی له نطفی څخه سری څوک جوړوی هلته ستاسی هیڅ ظاهری تصرف نه چلیږی او د هیچا یو ښکاره لاس نه وررسی او نه څه تصرف پکښی کولی شی. بیا نو پرته (علاوه) له مونږ څخه بل څوک دی چه له هغه یوه څاڅکی اوبو څخه هسی ښکلی شکل جوړوی؟ او بیا په هغی کښی سا او روح اچوی (فتبارک الله احسن الخالقین والحمد لله رب العالمین).

نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ

مونږ مقدر کړی مو دی په منځ ستاسی کښی (ای مخلوقاتو) مرگ .

تفسیر: یعنی ژوند بېل - وژل او نوری گردی (تولی) چاری ځمونږ په قدرت او قبضه کښی دی کله چه د وجود او د عدم واک او اختیار ځمونږ په لاس کښی دی نو وروسته له مړینی ژوندی کول هم مونږ ته کوم گران کار نه دی.

وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٢٨﴾ عَلَىٰ أَنْ يُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنْشَأَكُمْ فِي مَالٍ تَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

او نه یو مونږ عاجز چه څوک تیری راباندی وکړی له دی نه چه پیدا کړو بدل ستاسی (نور خلق) پشان ستاسی او مونږ راپورته پیدا کړو ستاسی په هغو (صورتونو سره) چه تاسی به علم نه پری لرئ.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی تاسی به بلی نری (جهان) ته بیایو او ستاسی په ځای به نور خلق ودروو.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَآ تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾

او خامخا په تحقیق پوهیدلی یئ تاسی په پیدا کیدلو پومنیو باندی نو ولی نه یادوئ پند نه اخلئ (د دغه الله تعالی په قدرت او یقین نه کوئ په بیا

پیدا کولو باندی).

تفسیر: یعنی هغه ډومبني پیدائش په یاد کړئ او د هغه له مخی او اټکله دا دوهم پیدائش هم قیاس کړئ!.

أَقْرَأَيْكُمْ مَا خَرَّجُونَا أَنْتُمْ تَزْرَعُونَ أَمْ نَحْنُ الزُّرْعُونَ ﴿٢٣﴾

آیا پس وینئ (چه خبر را کړی ماته) هغه چه کړئ ئی تاسی. آیا تاسی زرغونوئ هغه (کرلی شوی) که مونږ یو زرغونوونکی (پخوونکی د هغه بلکه ته ئی ای الله).

تفسیر: یعنی په ښکاره ډول (طریقه) سره خو تاسی تخم شیندئ ولی دننه په ځمکه کښی د هغه پالل او د هغه زرغونول او له هغه څخه یو تک شین کښت (فصل) جوړول او بیا هغه گتور (فائده مند) گرځول د چا کار دی؟ د دی په نسبت خو تاسی ظاهری او سطحی دعوی هم نشئ کولی چه هغه ځمونږ تیار کړی شوی شی دی.

لَوْ شَاءَ لَجَعَلْنَاهُ حُطًا مَّا فَظَلَمْتُمْ فَتَكْهُونُ ﴿٢٤﴾ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا الْبُغْرُمُونَ ﴿٢٥﴾

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٦﴾

که اراده وفرمایو مونږ نو خامخا وبه گرځوو مونږ هغه (کښت (فصل) لره چه کرلی دی تاسی بی دانه بی حاصله) وچ واښه ذره ذره نو وبه گرځئ تاسی تعجب کوونکی او ویونکی د دی خبری بیشکه مونږ خامخا تاوان کړی یو (په زراعت خپل کښی) بلکه مونږ محروم بی برخی کړی شوی یو (له رزق نه).

تفسیر: یعنی د کښت (فصل) له پیدا کولو څخه وروسته د هغه محفوظ او باقی پاتی کیدل هم ځمونږ کار دی که مونږ وغواړو نو کوم یو آفت ورولیو چه په هغه سره ګرد (تول) کښت (فصل) خاوری ایری شی او بیا به تاسی خپل سر پخپلو لاسونو نیولی ژاړئ او پخپلو منځونو کښی به سره ناست راز راز (قسم قسم) خبری به جوړوئ! او وایئ به چه خانه! تاته خو سړکال ډیر لوی تاوان او جنجال در رسیدلی دی که رشتیا پوښتنه کوئ نو زه بالکل خوار او فقیر او تش لاس پاتی شوی یم.

اقْرَأْ يَتُومَ الْمَاءِ الَّذِي تَشْكُرُونَ ﴿١٨﴾ اَنْتُمْ اَنْزَلْتُمْوهَا مِنْ الْمَنْزَنِ اَمْ حَسِبْتُمْ الْمَنْزِلُونَ ﴿١٩﴾

آیا پس وینعی (چه خبر راکری) تاسی اوبه هغه چه غبئی ئی تاسی (او ژوند پری تری دی) آیا تاسو نازلی کری دی هغه لطیفی خوړی (اوبه) له سپینو وریغو څخه که مونږ نازلوونکی رابښکته کوونکی یو (د هغو اوبو؟ بلکه ته ئی ای الله!).

تفسیر: یعنی باران هم غمونږ په حکم سره وریږی او د غمکی په خزانو کېی هغه اوبه هم مونږ ټولوو آیا تاسی څه زور او قوت لرئ؟ اوبه جوړی کری؟ یا ئی په زور او زاری له وریغو څخه ووروئ؟

لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ اِجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٢٠﴾

که اراده فرمایو مونږ نو وبه گرځوو دا (اوبه) تروی ترخی نو ولی شکر نه وباسی (تاسی په دغو نعماو).

تفسیر: یعنی که مونږ اراده وفرمایو نو خوړی اوبه ترخی کوو چه هیڅوک ئی ونشی غبلی او نه کښت (فصل) ته په کار ورشی بیا هم تاسی غما احسان نه منئ چه مونږ تاسی ته خوړی اوبه اوروو او د خوړو اوبو لوی خزانې تاسی ته ساتو او له هغو څخه تاسی ته راز راز (قسم قسم) گټی رسوو. په غمڼو روایتونو کېی راغلی دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم کله چه اوبه به ئی غبلی نو ویل به ئی (الحمد لله الذی سقانا عذبا فراتا برحمته ولم يجعله ملحا اجاجا بذنوبنا. ابن کثیر).

اقْرَأْ يَتُومَ النَّارِ الَّتِي تُورُونَ ﴿٢١﴾ اَنْتُمْ اَنْشَأْتُمْ شَجَرَهَا اَمْ حَسِبْتُمْ الْمُنْتَشُونَ ﴿٢٢﴾

آیا پس وینع (چه خبر راکرئ) تاسی د اور هغه نه چه بلوئ ئی تاسی (له هر راز (قسم) محروقاتو نه) آیا تاسی پیدا کری ده ونه د دی (اور) او که مونږ پیدا کوونکی یو (د هغی ونی او د تولو محروقاتو؟ بلکه ته ئی ای الله!).

تفسیر: په عربو کښی داسی غو تکی شنی ونی دی چه د هغو د دوو لرگیو له سولولو څخه اور پیدا کیږی لکه چه په هندوستان کښی د بانس د ونی له سولولو څخه اور پیدا کیږی پخوا له دی نه د (پسین) د سورت په آخر کښی د دی په نسبت څه بیان لیکلی شوی دی یعنی په دی ونو کښی اور چا ایښی دی؟ تاسی که ما؟ (بلکه تا ایښی دی ای الله!).

مَنْ جَعَلَهَا تَذَكُّرًا

مونږ گرغولی مو دی دغه (دنیوی اور) تذکره یادول (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دی اور ته وگورئ او د دوزخ اور یاد کړئ دا هم د هغه اور یوه برخه او ادنی نمونه ده او فکر وهونکی لره دا خبره ور په یادېږی هغه الله چه له تکی شنی ونی څخه تک سور اور راوباسی هغه په یقین سره کولی شی او قادر دی چه مری هم ژوندی کړی!.

وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ ﴿٤٧﴾

او (گرغولی دی مونږ دا اور نفعمن او) په کار راتللو ته دپاره د مسافرانو محتاجانو بی وغلو.

تفسیر: یعنی د بیدیا او میدان اوسیدونکیو او پردیسیانو (مسافرانو) ته اور ډیر په کارېږی په تیره بیا د ژمی او سرو په وقت کښی او پرته (علاوه) له دی څخه د نورو هم ډیر په ښه ورغی او د مدنیت ډیر امور پری مربوط دی. تنبیه: د ځینو روایاتو په بناء پوهانو (علماء) دا ښه مستحب گنلی دی چه د دی آیتونو د هری استفهامی جملی له لوستلو څخه وروسته ښائی چه هسی وویل شی «بل انت یاربی»

قَسِيْرٌ بِأَسْوَرِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٤٨﴾

نو وکره نسبت د پاکی نامه د رب خپل ته چه له گردو (تولو) ځنی ډیر لوی دی (او تل شاکر اوسه په دغو نعماء ئی).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه داسی مختلف شیان او د کار وړ (لائق) غیزونه ئی پیدا کړی دی او خاص پخپل فضل او احسان ئی مونږ منتفع گرځولی یو د هغه شکر اداء کول په کار دی او د کافرانو او منکرانو د هغو چټی (بیکاره) او ایلټو خبرو په مقابل کېږی چه هغه الله تعالی ته ئی نسبت کوی د هغه د مبارک نامه پاکۍ بیانول په کار دی د تعجب ځای دی چه دا خلق سره د داسی باهره ؤ آیاتونو او ښو د لیدلو بیا هم د هغه الله تعالی په قدرت او وحدانیت باندی هسی چه ښائی نه پوهیږی.

فَلَا أُقْسِمُ بِوَقِعِ الْجُومِ ۝

نو قسم خورم زه په ځایونو د پریوتلو د ستوریو باندی.

تفسیر: او دوهمه معنی ئی دا ده چه قسم خورم د آیتونو په راضکت کیدلو د پیغمبرانو په زړونو باندی (موضح) یا د قرآنی آیتونو په راضکت کیدلو باندی له آسمانه پر ځمکی باندی چه لږ لږ او ورو ورو رانازلېږی.

وَأَنَّهُ لَقَسَمٌ لِّوَتَّعْلَمُونَ عَظِيمٌ ۝ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ۝ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ۝ لَا يَسُوءُ وَلَا يَشْنَعُ لَّهِ الْبَاطِرُونَ ۝

او بیشکه (قسم) خامخا قسم دی که پوهیږئ تاسی عظیم ډیر لوی چه بیشکه دا (کتاب لوستی شوی په تا باندی) خامخا قرآن کریم عزت والا دی (چه لیکلی شوی دی) په کتاب پټ ساتلی شوی (لوح محفوظ) کېږی چه نه ئی مسه کوی ده لره او نه دی ئی مسه کوی مگر هغه چه پاک کړی شوی وی (یعنی پاکان).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی پښتۍ په دی پاک کتاب باندی لاس لگوی. هغه کتاب هم دا لیکلی شوی کتاب دی د پښتو په لاسونو سره یا په لوح محفوظ کېږی» ځینی د «لایمسه» ضمیر قرآن ته اړوی یعنی دی پاک قرآن ته لاس نه وروړی مگر خو پاک سری یعنی هغه کسان چه زړونه ئی صاف او اخلاق ئی پاک وی د هم داسی سریو فکرونه او عقلونه د دی لوی کتاب په علومو او حقائقو - معارفو او آیاتونو باندی هم په ښه ډول (طریقه) سره رسیږی. یا نه مسه کوی دا قرآن مگر خو پاک خلق. یعنی بی اودسه هغه ته لاس نه وروړی لکه

چه د نبوی له احادیثو څخه هم دا خبره ثابته شوی ده نو په دی تقدیر سره د (لایمسه) نفی به د نهی دپاره وی.

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ

(هغه قرآن چه توتته توتته) نازل کړی شوی دی له (طرفه د پالونکي) رب د عالمیانو.

تفسیر: یعنی دا کومی کودی (جادو) او توکی نه دی او نه د کاهنانو چتی (بیکاره) او ابلتی خبری دی او نه د شاعرانو توهنات او مبالغات او هسکی استعاری دی بلکه یو لوی - مقدس - معزز - پاک او آسمانی کتاب دی چه د رب العالمین له لوری د تول عالم او گردو (تولو) نری والانو (اهل جهان) د لار ښوونی دپاره راښکته شوی دی. هغه الله تعالیٰ څمونږ پاک الله دی چه د لمر - سپوږمی او ستوریو ډیر کلک محکم - عجیب - غریب او ښکلی ترتیب او نظام ئی قائم کړی دی او هغه گرد (تول) سماوی اجرام د یوه مرتب قانون - او منظم اصول سره د خپلو ورځنیو ختلو او پریوتلو او نورو تأثیراتو او اغیزو سره د خپل عظمت - قدرت - قوت - وحدانیت تصرف او د عظیم الشان اقتدار مظاهری او په زړه پوری ننداری راښی لکه چه ابراهیم علیه السلام هغه خپل دلیل ښوولی ؤ او د حال په ژبی سره شهادت ورکوی چه څمونږ ملونی او واک (اختیار) د هغه اعلیٰ اولی - برتر - بهتر ذات د غیبی سلطی د قدرت په لاس کښی دی، همغه یو «وحده لاشریک له» د ځمکی - آسمان - وریځ - اور - هوا او گردو (تولو) کائناتو او ذراتو مالک - خالق او ستر تولواک (شهنشاه) دی. آیا د هسی رڼو او ښکاره ؤ آسمانی ښو له لیدلو څخه وروسته د دی مضامینو په صداقت کښی کومه شبهه پاتی کیږی چه د دی سورت په اوله رکوع کښی د هغو بیان وشو. او آیا کوم یو عاقل په دی عظیم الشان فلکی نظام باندی چه سترگی وغړوی دومره نشی پوهیدلی چه یو بل باطنی شمسی نظام هم شته چه هغه هم دا قرآن کریم او د هغه پاک لوړ (اوچت) آیتونه او نور گرد (تول) آسمانی کتابونه او آسمانی پانی دی چه دا گردی (تولی) د همغه الله تعالیٰ خالق الکمل قائمی کړی ښی دی هغه ذات چه پخپل کامل قدرت او رحمت سره ئی دا ظاهری نظام قائم کړی دی همغه پاک الله دی چه د روحانی ستوری له پریوتو څخه وروسته یی د محمدی صلی الله علیه وسلم قرآن د لمر په پلوشو نری (دنیا) او نری والان (دنیا دار) د کفر او شرک له توری تیاری څخه راوویستل چه د الله تعالیٰ په فضل سره تر اوسه پوری دغه لمر خپلی ښکلی شوی پلوشی (انوار) او په زړه پوری وړانگی (اشعه) پر نری (جهان) باندی نولی او هیڅوک د دی خبری مجال نه لری چه هغه بدل کړی یا ئی غائب کړی. د هغه انوار او اشعی پر همغو زړونو باندی په ښه شان سره منعکسی کیږی چه ښه وینځلی او ښه پاک او صاف کړی شوی وی.

أَفِيْهِذَا الْحَدِيْثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُوْنَ^{۸۱} وَتَجْعَلُوْنَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكْذِبُوْنَ^{۸۲}

آیا په دی خبری (د قرآن) باندی تاسی سپک کوونکی یی (دروغ نئ گنئ!) او مگرځوئ تاسی روزی برخه خپله (له قرآنه دا خبره) چه تاسی دروغ کوونکی یی (دغه قرآن لره).

تفسیر: یعنی آیا دا هسی دولت دی چه له هغه ځنی په گته (فائده) اخیستلو کښی تاسی سستی او کاهلی وکړئ او خپله برخه هم دومره وگنئ چه د الله تعالیٰ هغه راښوولی حقائق دروغ ثابتوئ؟ لکه چه د وریا (باران) د لیدلو په وقت کښی وائی چه هغه ستوری هغه برج ته راغلی دی نو ځکه ورښت وشو گواکی دوی د الله په قدرت قائل نه دی او په هسی وینا سره دوی د رحمت د دی باران قدر هم نه کوی چه د پاک قرآن په شکل رانازل شوی دی او دا ویل چه د الله تعالیٰ له خوا نه دی لپولی شوی سخته بدبختی - حرمان او بدنصیبی ده آیا د یوه نعمت شکر گزاری هم داسی کیدی شی چه هغه دروغ ویلی شی؟

فَلَوْلَا اِذَا بَلَغَتِ الْحُقُوْمَ^{۸۳} وَأَنْتُمْ حِينِيْدٌ تَنْظُرُوْنَ^{۸۴} وَتَحْنُ^{۸۵} أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُوْنَ^{۸۶} فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِيْنِيْنَ^{۸۷} تَرْجِعُوْنَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِيْنَ^{۸۸}

نو ولی په هغه وقت کښی چه ورسپړی (روح د سری) ستونی ته او (حال دا وی چه) تاسی په دغه وقت حاضر اوریدونکی نظر کوونکی یی هغه ته او مونږ ډیر نژدی یو هغه ته (په علم او قدرت) له تاسی څخه مگر نه وینئ او نه پوهیږئ تاسی پس ولی که یی تاسی چه جزاء نه درکوله کیږی او نه ژوندی کیږئ نو بیرته راوگرځوئ تاسی دا (روح) که چیری یی تاسی رښتینی (په دی گمان خپل کښی چه جزاء نشته).

تفسیر: یعنی په داسی بی فکری او بی خوښی سره د پاک الله تعالیٰ خبری دروغجنی کوئ گواکی تاسی د چا په حکم او واک کښی نه یی یا هیڅ نه مرئ او له الله تعالیٰ سره نه مخامخ کیږئ ښه څه وقت چه ستاسی د کوم عزیز او محبوب سا په ختلو کښی وی او سا نئ په ستونی کښی بنده شی او د ځنکدن ربرونه (تکلیفونه) پری تیریدي که تاسی له هغه سره نژدی کیښئ او د ده

هغه بې وځلی او بیچارگی پریشانی او سرگردانی وگورئ له بلی خوا الله تعالیٰ یا د هغه پرېشتی له تاسی څخه هغه ته ډیری نژدی دی چه تاسی ئی نه وینی که ستاسی واک او اختیار د بل چا په لاس کښی نه دی نو په هغه وقت کښی تاسی د خپل هغه محبوب او مین سا او روح ولی نه شی ساتلی؟ او د څه لپاره هغه مین او محبوب مو له تاسی څخه په داسی حال کښی چه ستاسی زړونه خوړپړی او اوښکی مو بهیږی بیلتون کوی او تاسی په خپل فراق او بیلتون ژړوی او ولی د ستاسی له لاسه پوره نه ده چه هغه د څه مودی له مخی نور هم وساتئ؟ یا ئی له هغه تکالیفو او ربړو (تکلیفونو) څخه وژغوری (وساتی)؟ لنډه ئی دا که تاسی پخپلو دغو ویناو کښی رښتینی بیغ نو له دی تیرو چارو څخه یوه راوبښئ.

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ۖ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ ۝ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ۖ فَسَلَامٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ۝

نو که چیرې وی (دغه مړی) له مقربینو څخه (الله ته). نو (شته ده لره) راحت هوسانی (آرام) او ښه رزق او جنت ډک له نعمتونو څخه. او که چیرې وی (دا مړی) له یارانو ملگريو د ښی لاس. نو سلامتیا ده تا لره له یارانو ملگريو د ښی لاس څخه.

تفسیر: یعنی تاسی د یوی شیبی (دقیقی) دپاره هم هغه نه شی ساتلی او هغه خپل ځای ته هر ورو (خامخا) رسیدونکی دی که هغه مړی له مقربینو څخه وی نو په اعلیٰ درجه روحانی او جسمانی - د هوسانی (آرام) راحت عیش او چرچو سامانونو ته رسیږی او په ښی لاس (اصحاب یمین) کښی شاملیږی او هیڅ یوه ویره او ربړونه (تکلیفونه) ورته نه پاتی کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د هغوی له لوری ډاډه (خاطر جمع) اوسه!» یا دا مطلب چه د (اصحاب یمین) له طرفه هغوی ته سلامونه رسیږی یا هغه ته ویل کیږی تا لره په راتلونکی وخت کښی سلامتی او هوسانی (آرام) ده. او ته په اصحاب یمین کښی شامل او گډ ئی. په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه د ځنکدن په وقت کښی د خوشی داسی زیری هغه ته ورکاوه شی.

د مؤمن سری لویه نښه درته وایم

ځنکدن کښی تل مسکپړی ښکاری خوښ

او هم داسی مجرمینو او بدانو ته هم په هم دی وقت کښی د هغوی د بدحالی ویری اورولی کیږی.

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ ﴿٥٦﴾ فَذُرُّهُم مِّنْ حِينٍ ﴿٥٧﴾ وَتَصْلِيَةٌ جَّجِيَّةٌ ﴿٥٨﴾

او که چیری وی (دغه مری) له دروغ ویونکیو گمراهانو څخه نو میللمستیا ده (ده ته) له سوغوونکیو اوبو څخه او ننه ایستل دی په اور (د دوزخ) کښی.

تفسیر: یعنی د هغه پای (آخر) او انجام هسی وی چه پخوا له مر کیلو څخه هغه ته د هغه راتلونکی حال احوال اوراوه کیږی.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥٩﴾

بیشکه دا خبره (چه ذکر شوه پشان د دی دری صنفو کښی) خامخا هم دا حقه یقینی ده.

تفسیر: یعنی ستاسی له تکذیب څخه هیڅ شی کیلونکی نه دی. هر هغه شیان چه د مؤمنانو او مجرمانو په نسبت خبر ورکری شوی دی هغه گرد (تول) صحیح او یقینی دی او هم هغسی کیلونکی دی نو هیچا ته نه ښائی چه په هسی ښکاره خبرو کښی داسی شهبی او تردد پیدا کری او خپل ځان وغلوئ. بلکه د لویی ورځی او د قیامت دپاره ځان تیار او چمتو کړئ.

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٦٠﴾

پس وکره نسبت د پاکی نامه د رب خپل ته چه له گردو (تولو) څخه ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی په تسبیح او تحمید کښی مشغول اوسئ! چه دا د هغه ځای دپاره لویه تیاری ده. او په هم دی ښه چاره کښی بوخت (مشغول) اوسئ! او د مکذبینو د زړه خوړونکیو خبرو څخه زیات مه خپه کیږئ! بلکه هیڅ غور ورته مه ږدئ ځکه چه په تسبیح او تحمید کښی د هغو باطلو او چتی (بیکاره) خیالاتو تکذیب او تردید په طبیعی ډول (طریقه) سره هم کیږی. دلته د «الواقعة» د سورت په خاتمی کښی مو زړه غواړی چه هغه مبارک حدیث نقل کړو چه په هغه سره

حضرت امام بخاری رحمة الله عليه خپل کتاب ختم فرمایلی دی

«عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كلمتان خفيفتان على اللسان ثقيلتان في الميزان حبيبتان الى الرحمن» -

«سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم»

تمت سورة الواقعة والله الحمد والمنة

سورة الحديد مدنية وهى تسع وعشرون آية و اربع ركوعات رقمها (۵۷) تسلسلها حسب النزول (۹۴) نزلت بعد سورة الزلزال

د «الحديد» سورت مدنی دی - (۲۹) آیتونه او (۴) رکوع لری. په تلاوت کښی (۵۷) او په نزول کښی (۹۴) سورت دی د «الزلزال» له سورت څخه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دی.

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ

نسبت د پاکى کوى الله ته هغه چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکو).

تفسیر: یعنى د حال یا د قال په ژبه یا په دواړو سره د الله تعالى حمد - ثناء او تسبیح وائی.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ لَهُ مُلْكُ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ ۝ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۝ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

او هم دغه (الله) ښه غالب قوى ښه حکمت والا دی. خاص دغه (الله) لره ده باچانى د آسمانونو او (باچانى) د ځمکى (هم دغه الله) ژوندی کول کوى

او مړه کول کوی او هم دغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه غځینی ئی هم دغه ژوندی کول او مړه کول دی).

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه یا په دواړه کښی یا هر چیری د الله تعالی احکام چلیبی او هر چیری او هر کله واک او اختیار لری. د ایجاد او اعدام او د گردو (تولو) چارو ملونی او قبضه د ده په لاس کښی ده هیڅ یو قوت او طاقت د هغه د تکوینی قدرت او تصرف مخه نشی نیولی.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ

هم دغه (الله) اول دی (له هر شی څخه چه ابتداء نه لری) او آخر دی (له هر شی څخه چه انتهاء نه لری).

تفسیر: کله چه هیڅوک نه ؤ الله جل جلاله موجود ؤ او کله چه هیڅوک نه وی الله جل جلاله به موجود وی چه نه ابتداء لری نه انتهاء.

وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۵﴾

او ظاهر دی (په دلیلونو سره) او باطن دی (پټ دی له لیدلو د سترگو نه په دنیا کښی) او هم دغه (الله) دی په هر شی باندی ښه عالم ښه پوهیدونکی.

تفسیر: د هر شی وجود او ظهور د هغه الله تعالی له وجود څخه دی. نو ځکه د الله تعالی وجود که ظاهر او باهر نه وی؟ نو د بل چا به وی؟ له عرشه نیولی تر فرش پوری او له ذری څخه اخیستی تر لمر او نورو لویو کړو پوری هر یو شی د هغه په وجود او شته والی باندی روښان دلیلونه دی او بیلی بیلی شاهدی لولی. خو سره له دی د هغه ذات او اصلی حقائقو او صفاتو ته هغسی چه ښائی عقل - پوه او ادراک نه ور رسیږی. او د ده د هیڅ یوه صفت احاطه کول هم امکان نه لری. او نه پخپل قیاس او ادراک سره څوک د هغه د څنگوالی (کیفیت) بیان کوی شی. نو ځکه ویلی شو چه له هغه څخه زیات پټ او باطن بل څوک نشته. په هر حال سره هغه الله تعالی د باندی هم دی او دننه هم دی ظاهر هم شته او په باطن کښی هم دی. او په هر راز (قسم) احوالو باندی که پټ دی یا ښکاره ښه خبردار او خورا (دیر) پوه دی ظاهر د غالب په معنی هسی چه د هغه له پاسه هیڅ یو قوت نشته. باطن داسی چه له هغه څخه پټه (علاوه) هسی کوم ځای موقع به نه وی چه څوک به هلته تری پټ شی یا ئی له علمه او پوه څخه کوم شی لری

او پت وی. د نبوی صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی راغلی دی

«وانت الظاهر فلیس فوقک شیء! وانت الباطن فلیس دونک شیء»

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه په مقدار د شپږو ورځو کښی (له ورځو د دنیا نه) بیا ئی استواء وکړه په عرش باندی (لکه چه له شانه د الوهیت د ده سره مناسبه وه)

تفسیر: دغه بیان پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت کښی د اتمی پاری په آخر کښی تیر شوی دی.

يَعْلَمُ مَا يَكُونُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يُعْرَضُ مِنْهَا

معلوم دی (الله ته) هغه څه چه ننوځی په ځمکه کښی (لکه مری او باران) او هر هغه څه چی راووځی له دغه زمکی نه .

تفسیر: لکه کښت (فصل) او ترکودی (نباتات) چه له ځمکی څخه راوځی. د دی بیان د (سبا) په سورت کښی پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يُعْرَضُ فِيهَا

او (معلوم دی الله ته) هر هغه چه نازلیدوی له آسمانه (لکه رحمت او عذاب) او هر هغه چه پورته څیژی په دغه (آسمان) کښی لکه نیک او بد عملونه.

تفسیر: یعنی له آسمانه پرښتی - حکمونه - د قضاء او قدر فیصلی - وریا (باران) او نور رابښکته کیږی او د بندگانو اعمال او د الله اکرم شانه واعظم برهانه پرښتی او نور پورته کیږی.

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ٥٧

او دغه (الله) له تاسی سره دی (په علم او قدرت سره) هر چیری چه یی تاسی او الله پر هر هغه څه چه کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزاء به پری در کړی).

تفسیر: یعنی هیڅ کله له تاسی څخه غائب نه دی. بلکه هر چیری او په هر حال کښی چه تاسی یی هغه گرد (تول) دی ښه پیژنی. او تولی ښکاره او پتی خبری ښه اوری او ستاسی اعمال او نور گرد (تول) شیان ښه وینی.

لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ٥٨

خاص هغه (الله) لره ده باچائی سلطنت د آسمانونو او د ځمکې او خاص الله لره گرځول کپری تول کارونه.

تفسیر: یعنی منکران د الله تعالی له باچائی او قلمرو څخه د باندی وتلی نشی - په گردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی یواځی د هغه وحده لا شریکه حکومت دی او په پای (آخر) کښی د گردو (تولو) کارونو فیصله د ده له لوری کپری.

يُولِجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ ٥٩

ننه باسی (الله) شپه په ورځی کښی او ننه باسی (الله) ورځ په شپی کښی.

تفسیر: یعنی الله تعالی کله ورځ لندوی او شپه اوږدوی (په قوس او جدی کښی) او کله په عکس د دی شپه لندوی او ورځی اوږدوی (په جوزا او سرطان کښی).

وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ٦٠

او دغه (الله) ښه عالم دی په پتو خبرو نیاتو عقائدو د سینو زړونو باندی هم.

تفسیر: یعنی په زړونو کښی هغه نیات او ارادی یا هغه خطری او وسوسی چه پیدا کپری په هغو گردو (تولو) باندی هغه ښه پوهیږی او هیڅ شی د ده له پوه څخه د باندی نه دی.

اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَاَنْفِقُوْا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَحْلِفِيْنَ فِيْهِ ۖ

ایمان را ورزید تاسی (او په ایمان همیشہ اوسئ) په الله او په رسول د دغه (الله) باندی او لگوئ (په لاره د الله کبئی) له هغو (اموالو) څخه چه مگرځولی یی تاسو (الله) خلیفگان (د پخوانیو) په هغو (اموالو) کبئی.

تفسیر: یعنی هغه مال او شته چه ستاسی په لاسونو کبئی شته د هغو گردو (تولو) مالک او څښتن (خاوند) پاک پروردگار دی او تاسی یواځی د یوه امانتدار او خزاندار په شان یی نو ځکه په هر ځای او هر چا باندی چه هغه الله تعالی تاسی ته د هغه د صرفولو او لگولو په نسبت امر وکړی په هم هغه ځای کبئی ئی تاسی د هغه د نائب او خلیفه په ډول (طریقه) خرڅ او صرف کړئ او دا خبره مو هم په یاد وی چه پخوا له دی څخه دا مال د نورو په لاسو کبئی و خو اوس د هغوی په ځای تاسی یی او ښکاره ده چه تاسی به هم ځی. ستاسی په ځای به هم بل سری کیناستونکی وی کله چه دا خبره ښکاره شوه چه دا مال نه د پخوانیو په لاسو کبئی پاتی شو او نه ستاسی په لاسو کبئی پاتی کیدونکی دی نو له هسی فانی او زائل غیز سره دومره علاقه مینه او تعلق لرل چندان ښه کار نه دی او ښائی چه په ضروری او مناسبو ځایونو کبئی په ښه ډول (طریقه) سره صرف او ولگول شی او نه ښائی چه په خیر خیرات کبئی بی زړه توب وکاوه شی.

فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوْا لَهِمْ اَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝۱۰

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او لگولی ئی دی (اموال خپل په لاره د الله کبئی) هغوی لره دی اجر ثواب ډیر لوی (په جنت کبئی نو تاسو ته هم رسوی نفع ایمان او خرڅول د اموالو د تاسی).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده په هغو کسانو کبئی چه دا خصلت او صفت موجود نه وی ښائی چه هغه پیدا کړی او په هغو کبئی چه شته ښائی چه په هغه باندی مستقیم پاتی وی او د ایمان په مقتضاء باندی ټک او عمل وکړی.

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ يَدْعُوْكُمْ لَتُؤْمِنُوْا بِرِسْمِهِ
وَقَدْ اَخَذَ مِيْثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۱۱

او غه مانع عذر دی تاسی لره (بلکه هیڅ مانع نشته) چه ایمان نه راوړئ په الله او رسول د دغه (الله) حال دا چه (رسول الله) رابولی تاسی چه ایمان راوړئ په رب خپل باندی او په تحقیق اخیستی ده (الله) وعده کلکه د تاسی که چیری یی تاسی ایمان راوړونکی (نو ایمان ولی نه راوړئ؟).

تفسیر: یعنی په الله تعالی باندی له ایمان راوړلو څخه یا د یقین او معرفت په لاری باندی له تلوو څخه کوم شیان ستاسی مخه نیسی؟ او په داسی چارو او معاملو کښی لټی سستی او تقاعد ولی وکړ شی. الله تعالی او د هغه پاک رسول تاسی د کوم پردی (اجنبی) او غیر معقول څیز په خوا نه رابولی بلکه تاسی ته ستاسی د حقیقی رب او پالونکی په لوری بلنه کوی چه د هغه اعتقاد د ستاسی په اصلی فطرت کښی په ودیعت ایښود شوی دی او تاسی د هغه د ربوبیت اقرار پخوا له دی څخه چه دی دنیا ته راشی کړی دی؟ لکه چه تر نن پوری د هغه اقرار اثر او اغیزه څه نه څه د بنی آدمانو په زړونو کښی موندله کیږی، بیا په دلائلو - براهینو او د رسولانو په ارسال او د آسمانی کتابونو په لیدلو سره د هغه ازلی عهد او پیمان تجدید او بیا په یادولو پرله پسې شوی دی او پخوانیو انبیاءو له خپلو امتیانو څخه داسی وعده او پیمان هم اخیستی و چه د خاتم الانبیاء محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم اتباع دی هر ورو (خامخا) وکړی! او له تاسی څخه ډیر سری هسی هم دی چه پخپله د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په مبارک لاس باندی د سمعی طاعت - انفاق فی سبیل الله او نورو ایمانی امورو باندی د ټینګوالی او پابندی کلک عهد او تړون هم کړی دی نو وروسته له دی مبادیو څخه اوس څنګه کیدی شی هغه څوک چه د منلو اراده لری هغه ئی ونه منی او چا چه منلی دی له هغه څخه غاړه وغړوی او تری انحراف وکړی.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدٍ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَعَزِيزٌ ذِكِيمٌ ۝١

دغه (الله) هغه ذات دی چه نازلوی پر بنده خپل باندی دلائل (د قدرت خپل) ښکاره (لپاره د دی) چه وباسی تاسی له تیارو (د کفر) څخه رڼا (رنرا) (د ایمان) ته او بیشکه الله په تاسی باندی خامخا ښه مهربان ډیر رحم والا دی.

تفسیر: یعنی قرآن ئی رانازل کړ او د صداقت لاری ئی دروښودی چه د هغو په وسیله تاسی د کفر او جهل له تیارو څخه ووځئ او د ایمان او علم او عمل رڼا (رنرا) ته راشی! او دا د پاک الله لوی شفقت او مهربانی ده که سختی ئی کولی نو تاسی به ئی په هم دی تیارو کښی پری

شودئ تر خو په کښی مړه شی - یا به ئی د ایمان او یقین له راوړلو څخه وروسته ستاسی خطاوی او گناهونه نه بېل.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

او څه مانع عذر دی تاسی لره چه نه نفقه کوئ نه لگوئ (مال خپل) په لاره د الله کښی او خاص الله لره دی میراث د آسمانونو او د ځمکی.

تفسیر: یعنی (مجازی) مالکان فنا کیږی - او ملک هغه حقیقی مالک ته چه الله تعالی دی پاتی کیږی که نه هسی خو د تل دپاره هغه د ده مال ؤ - نو بیا د ده په مال کښی سم د ده له امر سره خرڅ کول او لگول ولی در نه ښکاری که په خپله خوښی او واک (اختیار) سره ئی نه ورکوئ نو بی واک هم هغه ته رسیدونکی دی نو د بندگی اقتضاء او غوښتنه هم دا ده چه په خوښی سره هغه وروراندی کړئ! او د هغه په لاره کښی ئی خرڅ کړئ! - او د فقر - فاقی - افلاس او تنگی څخه ونه ویرېږئ! ځکه چه د ځمکی او د آسمانونو د خزانو او د شتو مالک او غښتن (خاوند) پاک پروردگار دی. نو آیا په دی لاری کښی به پخپلی خوښی سره خرڅ کوونکی او لگونکی وړی پاتی کیږی! «ولا تخش من ذی العرش افلا»

لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ

نه دی برابر له تاسی څخه هغه چه لگولی ئی دی (مال خپل په لاره د الله کښی) پخوا له فتحی (د حدیبی یا د مکی) څخه.

تفسیر: ځینو له فتحی څخه د حدیبی صلحه روغه مراد کړی ده او له ځینو روایتونو څخه د هغه تائید هم کیږی.

وَقَاتِلْ أَوْلِيَّكَ أَكْثَرُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَقَاتِلُواْ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى ط

او بیا ئی جنگ کړی دی (له اعداء الله سره لپاره د اعلاء د کلمه الله) دا

(لگوونکی د مالونو خپلو په لاره د الله کښی او جنگیدونکی پخوا له فتحی د حدیبی یا د مکی نه) دیر لوی دی له جهته د درجی مرتبی له هغو کسانو چه لگوی مال خپل په لاره د الله کښی وروسته (له فتح د مکی نه) او جنگیږی (لپاره د اعلاء د کلمه الله) او له دواړو طائفو سره وعده کړی ده الله د نیکی (جنت).

تفسیر: یعنی که هسی د الله تعالیٰ په لاره کښی هر مهال (وقت) هر شی خرڅ کرل شی او جهاد وکړ شی هغه ښه دی. او الله تعالیٰ به د هغه دیر اجر په دنیا او آخرت کښی ورکوی لیکن هغه مقدور لرونکی چه له خپلو شتو څخه ئی پخوا د حدیبی له روغی یا د مکی له بری فتحی څخه خرڅ کړی دی او د جهاد شرف ئی گټلی دی هغوی دیری لوئی درجی موندلی دی او وروستنی مسلمانان د هغوی په درجو پوری نه شی رسیدلی ځکه چه په هغه وقت کښی د حق منونکی او په هغه باندی سر قربانونکی سری دیر لږ ؤ. او گرده (توله) دنیا له کافرانو او باطلو خوښوونکیو څخه ډکه وه. په هغه وخت کښی اسلام جانی او مالی قربانی ته دیره اړتیا او احتیاج درلود (لرلو). او مجاهدینو ته په ښکاره ډول (طریقه) د اسبابو - اموالو - غنائمو - وسلو - خوړو او نورو ضروریاتو هیلې (امیدونه) او توقعات دیر لږ ؤ. په داسی حالاتو کښی ایمان راوړل او د الله او د هغه د رسول په لاره کښی د خپلو ځانونو او مالونو او شتو قربانول د دنیا د لویو اولوالعزمانو او د هغو لویو سریو کار دی چه د هغوی ثابت قدمی او ټینګتیا له غرونو څخه هم ټینګه کلکه وی. فرضی الله عنهم و رضوا عنه ورزقنا الله اتباعهم وجهم آمین!

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌۭ

او الله په هغو کارونو باندی چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له هر شی څخه خبر دی او پوهیږی چه د چا عمل څه درجه لری ؟ او د هغه د اخلاص وزن او تول څومره دی؟ نو له خپلی پوه سره سم له هر یوه سره به بیله بیله معامله کوی.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضِعَّهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرُ كَرِيمٍ ۝

شوگ دی ذات هغه چه قرض ورکوی الله لره په قرض ورکولو نیکو سره نو بیا به (الله) دوچنده کړی (هغه قرض) ده لره او خاص ده ته اجر ثواب دی نیک (د عزت).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «له پور (قرض) څخه دا مطلب دی چه په دی وقت کښی په جهاد باندی تاسی خپل مالون او شته ولکوی بیا هم دا تاسی د دیرو شتو خاوندان کیږئ او په آخرت کښی لوی مرتبی او مرادونه مومئ! د دوه گونی معنی هم دا ده. که نه د نوکر او بادار په منځ کښی هسی گتی وتی (سود) نشته. که چا ته څه شی ورکوی مختیار دی او که نه ئی ورکوی هم دی مختیار او واکدار دی.»

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ

(ياده کړه ای محمده!) هغه ورځ (د قیامت) چه وینی ته مؤمنان سړی او مؤمنانی ښځی چه غغلی به رڼا (رڼرا) د دوی مخکښی له دوی څخه او له ښی خوا د دوی څخه.

تفسیر: د حشر په میدان کښی کله چه د (صراط) په پل تیریږی پس ډیره سخته توره تیاره وی نو په دی وخت کښی له هر چا سره د هغه د ایمان او ښه عمل رڼا (رڼرا) وی. ښائی چه د ایمان رڼا (رڼرا) چه ځای ئی زړه دی وړاندی وی او د ښو عملونو به په ښی خوا کښی وی ځکه چه ښی چاری گردی (تولی) په ښی خوا کښی سره تولیږی د هر چا ایمان او عمل په هره درجه اندازه او میچ چه وی په هغه میچ درجه او اندازه سره به د هغه رڼا (رڼرا) او روضانتیا هم وی. او ښائی چه د محمدی صلی الله علیه وسلم د امت رڼا (رڼرا) به د نورو امتونو له رڼا (رڼرا) څخه ډیره رڼه او ښه او ډیره سپینه او پلوشی غږوونکی وی. په ځینو روایتونو کښی د مسلمانانو د کښی خوا د رڼا (رڼرا) ذکر هم شته نو د هغه مراد به هسی وی چه د رڼا (رڼرا) اغیزی او آثار هر لوری ته رسیږی. والله اعلم.

بَشِّرْكُمْ الْيَوْمَ حَبَّتْ بُحْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْآلُفُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ١٧

(او وبه ویل شی دوی ته چه) زیری د تاسی نن ورغ دی (ننوتل په) جنت چه بهیری له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو کښی دغه دی هم دغه بری موندل ډیر لوی.

تفسیر: ځکه چه جنت د الله تعالی د خوښی ځای دی. هغه کسان چه جنت ته رسیږی ګواکي د هغو ګردو (تولو) مرادونه ورریدلی دی.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنْفِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُوا نَفْسَكُمْ
مِنْ ثَوْرِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم
بِسُورَةٍ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهَرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾

(ياده کړه ای محمده! هغه) ورغ چه وائی به منافقان سری او منافقانی ښځی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی (داسی چه) وګورئ مونږ ته (انتظار وکړئ) چه رڼا (رڼرا) واخلو له رڼا (رڼرا) ستاسی نو وبه ویل شی دوی ته (تمسخرأ) چه وګرځئ شاؤ خپلو ته پس ولتوئ رڼا (رڼرا) پس وبه واهه شی په منځ د دغو (منافقانو او مؤمنانو) کښی یو دیوال چه هغه لره به دروازه وی دننه طرف د هغی (دروازی کښی به چه د جنت په جانب دی) رحمت وی (مؤمنانو لره) او د باندی طرف ته د هغه (چه جانب د منافقانو دی) له طرفه د هغه څخه به عذاب وی.

تفسیر: یعنی د مؤمنانو او منافقانو په منځ کښی به یو لوی دیوال ودرول کیږی چه په هغه کښی به یو ور وی له دی وره به مؤمنان د جنت په لوری درومی او د منافقانو له سترګو څخه به پټیږی - د وره په منځ کښی د جنت وومی او ښی ننداری له لری بریښی او له وره د باندی به د الله د عذاب ښی او د هغه ویروونکی اغیزی (اثر) او منظری وی.

يُنَادُوهُمْ أَلَمْ تَكُنْ مَعَهُمْ

غږ به وکړی (منافقان) دغو (مؤمنانو) ته آیا نه وو مونږ له تاسی سره (ملګری په دنیا کښی).

تفسیر: خبره داسی ده چه رسمی کافران به د (صراط) په پل باندی نه تیریوی بلکه رومی به په دوزخ کښی د هغه له وره څخه په تیل وهلو سره غورځولی شی. هو! هغه کسان چه د کوم پیغمبر امت او تابعدار وی اعم له دی چه ښه وی یا خراب - هغه به د (صراط) له پله تیریوی وروسته له دی څخه چه د الله تعالی امر ورته وشی په هغه پل باندی به وخیژی په یوه سخته تیاره کښی به گرد (تول) خلق دوپیږی په دی توره تیاره کښی به له ایمان لرونکیو سره یوه رڼا (رڼا) وی چه دوه مخیز (منافقان) به هم غواړی چه د هغی رڼا (رڼا) په شاوخوا کښی لاړ شی خو غرنګه چه مؤمنان ډیر گردی او تیز لکه الوتکی، موتر، بانسکل - آس او نور غځلی نو ځکه هغه رڼا (رڼا) له هغوی لری تښتی - نو دلته به دا منافقان په شورماشور او نارو سورو باندی خولی پرانیځی چغی به وهی او وائی لږ خو ودریږئ چه مونږ هم ستاسی په رڼا کښی درسره لاړ شو مونږ په دا توره تیاره کښی لکه پانده هسی تیریوی مونږ مه پریږدئ چه له تاسی څخه وروسته پاتی شو لږ څه ډیل وکړی او انتظار وکړئ چه مونږ هم ستاسی له دی رڼا (رڼا) څخه لږ څه گټور شو - آخر مونږ په دنیا کښی له تاسی سره یو ځای اوسیدو - او په ښکاره ډول (طریقه) مونږ هم په مسلمانانو کښی شمیرل کیدو - نو د دی مصیبت په وقت کښی مونږ ولی په دی توره تیاره کښی پریږدئ؟ او له مونږ ځنی هسی گردی تښتی؟ آیا دا د ملګریتوب وړ (لائق) او له انډیوالی سره ښائی؟ دوی به داسی جواب اوری چه بیرته وگرځئ! - او خپلو ځانونو ته هلته رڼا (رڼا) ولټوئ! که ئی ومومئ له هغه ځایه ئی واخلي! د دی خبری له اوریدلو څخه دوی بیرته گرځی په دی منځ کښی به په هسی یوه توره تیاره کښی سره لویږی چه په هیڅ یو شی باندی به د دی نظر ونه لګیږی - او هغه دیوال د دوی او د هغی رڼا (رڼا) په منځ کښی راځی. مطلب ئی دا چه دا رڼا (رڼا) په دنیا کښی په ښو عملونو سره په لاس راتله هغه ګټه (فائده) او رڼا (رڼا) له تاسی څخه هلته پاتی شوی ده بیرته دنیا ته وگرځی چه دا هلته له تاسی څخه پاتی ده یا به هغه ځای مراد وی چه د (صراط) په پل له خنلو څخه پخوا هلته رڼا (رڼا) او نور هر چاته تقسیم کیده.

قَالُوا بَلَىٰ وَلَكَيْلُمْ فَتَنَتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ
الْأَمَانُ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿١٧﴾

نو وبه وائی (مؤمنان منافقانو ته چه) هو! وئ (تاسی له مونږ سره) مګر تاسی په فتنه کښی اچولی ؤ تاسو ځانونه خپل او انتظار کاوه تاسی (په آفتونو او حوادثو مؤمنانو ته) او شک به مو کاوه تاسی (په اسلام کښی) او غولولی وئ تیر ایستلی وئ تاسی آرزوګانو خپلو تر هغه پوری چه راغی امر

حکم د الله (چه مرگ ستاسی دی) او غولولی یی تاسی په (کرم د) الله باندی غلوونکی (چه شیطان دی).

تفسیر: یعنی بیشکه په ښکاره ډول (طریقه) په دنیا کې تاسی له مونږ سره وئ او په ژبی سره مو د اسلام دعوی کوله خو باطنی حالت مو داسی ؤ چه په لذاتو او شهواتو کې پریوتلی وئ او د نفاق لاره مو غوره کړی وه او خپل ځانونه مو غولولی او په هلاکت کې مو اچولی ؤ او بیا مو توبه هم ونه کړه - بلکه تل به مو لاری ته کتل او انتظار به مو ایستو چه کله پر اسلام او مسلمانانو باندی کومه تکه لویږی او د دین په نسبت به په شکوکو او شبهاتو کې لویدلی وئ تاسی په هم دی فریب او غلونه کې داسی گڼل چه وروسته له دی څخه به ستاسی ځنی هیڅ پوښتنه نه کېږی - او تاسی به دا د خپل نفاق کثت (فصل) هیڅ نه ریږی بلکه داسی هیلې او امیدونه مو په زونو کې ؤ چه په څو ورځو کې به اسلام او مسلمانان له منځه ورک کېږی او دا گردی (تولی) خبری او اتری به له زونو څخه هیرېږی او په پای (آخر) کې به مونږ بری مومو پاتی شوه د آخرت خبره خو هلته به هم څه نه څه پلمی (تدبیرونه) جوړو او خپل ځانونه به د هغو له رېږو (تکلیفونو) ځنی خلاصو - تاسی په داسی خیالونو کې مست او بیخبره پراته وئ چه د الله تعالی حکم او امر راورسید مرگی راغی او تاسی ئی راگیر کړئ گواکې هغه لوی غلوونکی (شیطان) تاسی له لاری څخه وویستی چه اوس هیڅ یوه د ژغورنې (نجات) او د خلاصی لاره در پاتی نه ده.

قَالِیَوْمَ لَا یُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْیَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِیْنَ كَفَرُوا وَمَا لَكُمْ النَّارُ هِیَ مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِیْرُ ۝۵

پس نن ورځ وا به نه خيستله شی له تاسی څخه (ای منافقانو) فدیہ معاوضه او نه له هغو کسانو څخه چه کافران شوی ؤ ځای د ورتلو ستاسی (او د دوی د تولو) اور (د دوزخ) دی همغه (اور لائق او) ملگری ستاسی دی او بد ځای د ورتلو دی (دغه دوزخ).

تفسیر: یعنی بالفرض که تاسی منافقان او ښکاره کافران څه معاوضه او فدیہ ورکړئ او وغواړئ چه په هغه چل سره مو ځانونه وژغورئ (وساتی) نو د داسی چاری د منظوری هیڅ یو صورت نشته پس تاسی گرد (تول) په همغه کور کې پاتی کېدونکی یئ او هم دا د دوزخ اور ستاسی د هستوگنې ځای دی او هم دا مو ملگری دی د بل چا د رفاقت او ملگرتوب توقع او هیله (ارزو) او امید مه لرئ.

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَنْ تَحْشَعَهُمْ فُلُوْهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِّنَ الْحَقِّ

آیا نه دی راغلی وقت هغو کسانو لره چه ایمان نی راوړی دی (د دی) چه وویړی زړونه د دوی (له جهته) د ذکر (وعید) د الله نه او (له جهته) د هغه څیز چه نازل شوی دی له حق څخه (چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی هغه مهال (وقت) رارسېدلی دی چه د مؤمنانو په زړونو کې د الله تعالیٰ او د قرآن یاد او مینه او محبت لا ښه ځای ونیسی او د اسلام د حقانۍ دین په مقابل کې غاړه کېږي - او ښه پاسته شی او له الله تعالیٰ څخه لا وویړی.

وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِيْنَ اُوْتُوْا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوْبُهُمْ وَكَثُرَتْ مِنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٥٩﴾

او نه دی کېږي (په سختوالي د زړه کېنې) په شان د هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ هغوی ته کتاب پخوا له دی څخه نو اوږده شوه په دوی باندې زمانه نو سخت شول زړونه د دوی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی ایمان همغه دی چه زړونه پری نرم شی. د نصیحت او د الله تعالیٰ یاد په هغو باندې ډیره اغیزه او اثر واچوی او ژر ئی قبول کړی. پخوا به اهل الکتابو ښه پندونه د خپلو پیغمبرانو له صحبت اخيستل له څو مودې راهیسې پر هغوی باندې د غفلت خوب غلبه کړی ده او هر شی له دوی څخه هیر او زړونه ئی سخت او په اکثر و دوی کېنې ډیره سرکشی او یاغیتوب پیش شوی دی نو اوس د مسلمانانو وار راغلی دی چه هغوی د خپل مبارک پیغمبر له صحبت څخه ښی گټی وکړی. او په نرم زړه کامل انقیاد او د ذکر الله په پوره خشوع او زیات خضوع سره د الله تعالیٰ او د ده د رسول اوامر او احکام ومني او په ښو صفاتو سره متصف شی - او هغه لوی مقام ته وځیژی چه هلته تر اوسه پوری بل کوم امت نه دی ختلی.

اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾

پوه شی تاسی بیشکه چه الله ژوندی کوی زرغونوی غمکه وروسته له موت وچوالی د هغی (په باران سره) په تحقیق ښکاره بیان کړی دی مونږ تاسی ته دلائل (د قدرت، وحدت او عظمت خپل) دپاره د دی چه تاسی عقل پکښی وچلوئ (او کار تری واخلئ په دنیوی او اخروی امورو خپلو کښی).

تفسیر: یعنی د عربو خلق جاهل او گمراه او داسی ؤ لکه مړه غمکه اوس الله جل جلاله هغوی ته ایمان وروباڼه او د علم په روح سره ئی ژوندی او په دوی کښی ئی گرد (تول) کمالات پیدا کړل لنده ئی دا چه د کوم مړی څخه مړ انسان لره نه ښائی چه مایوس بی هیلې او ناامید شی ځکه چه که په رښتیا سره توبه وکړی نو بیا الله تعالی د هغه په کالبد کښی د ژوندون روح ښایي.

إِنَّ الْمَصْدِقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لِّضَعْفِ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٥﴾

بیشکه خیرات ورکوونکی سړی او خیرات ورکوونکی ښځی او هغه څوک چه قرضونه ئی کړی دی له الله سره قرض نیک دوچند به کړ شی دوی ته (ثواب د قرض د هغوی) او وی به دوی ته اجر ثواب ډیر لوی (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی هغه څوک چه د الله جل جلاله په لاره کښی په خالص نیت سره د هغه د خوښی په خاطر خرڅ وکړی او خپل مال ولکوی او پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه د کومی بډلې یا د شکرې غوښتونکی نشی گواکی هغه پاک الله ته پور (قرض) ورکوی نو داده اوسئ چه د هغه ورکړه به نه ضائع کیږی بلکه څو چنده به بیرته ورگرځی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشَّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿١٦﴾

او هغه کسان چه ایمان نئى راوړى دى په الله او په (تولو) رسولانو د دغه (الله) دغه کسان هم دوى دى ډير رښتينى او شاهدان دى (په ورځ د قيامت کښى پر دروغ ويونکيو باندې) په نزد د رب خپل وى به دغو (صديقانو مؤمنانو) ته اجر د دوى او رنا (رنرا) د دوى (چه پرى تيرپړى به په پل صراط باندې) او هغه کسان چه کافران شوى دى او نسبت د دروغو نئى کړى دى آياتونو ځمونږ ته هغوى دى ياران ملگرى د دوزخ (چه اصلاً د هم دوى لپاره جوړ شوى دى).

تفسير: محقق مترجم رحمه الله عليه په ښکاره سره د (الشهداء) عطف په (الصديقون) باندې منلى دى يعنى هغه خلق چه په پاک الله او د ده په رسول پوره يقين لري او د دى يقين اثر د دوى له اعمالو او احوالو څخه هم ښکارى نو دوى رښتينى او پاخه ايمانداران دى او د الله تعالى په مخ کښى هم دا حضرات د شاهدانو په ډول (طريقه) د نورو حال او احوال هم راښکاروى لکه چه د «البقرة» د سورت په اوولسمه رکوع ۱۴۳ آيت ځمونږ د دغه مقدس تفسير کښى داسى يو آيت راغلى دى ﴿وَلَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونَ عَلَى النَّاسِ حُكْمًا وَيَكُونَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْكُمْ خَبِيرًا﴾ په آخرت کښى به داسى رښتونکيو ايماندارانو لره د دوى د عمل او د ايمان له درجى سره سم ثواب او رنا (رنرا) ورښخه کيږى د دى آيت تفسير په بل ډول (طريقه) سره هم شوى دى خو د اختصار د رعايت لامله (له وجى) مونږ هغه نشو ليکلى.

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ
فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ
فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ
مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَمَتًا عُرُورٌ ﴿٥٧﴾

پوه شئ تاسى (اى تشى دنيا خوښونکيو) چه بيشکه دغه ژوندون لږ خسيس خوشى بى فائدى لوبى او بيکاره عبث مشغولتيا او زينت ښائست او فخر لوئى کول دى په منځ ستاسى کښى يو په بل باندې او زيادت (او ډير والى) دى په اموالو او (ډير والى دى) په اولاد کښى (ستاسى يو په بل باندې دا ژوندون لږ خسيس په فنا کيدلو کښى) په مثل (د نباتاتو) د باران دى (چه

پر تیزی حُمکی باندی اوری) بنه ښکاری ناشکرانو کرونگو لره زرغونه د دغه (باران) بیا وچه شی (دا گبیا) نو پس وبه وینی (ای کتونکیه) هغه (زرغونه) زیر شوی (پس له شینوالی د هغه) بیا شی هغه (وچ وابنه) مات تار په تار او په آخرت کښی عذاب شدید سخت دی (دپاره د هغه چا چه منگلی ئی ولگولی په تشو دنیوی امورو او آخرت ته ئی شا کړه) او مغفرت بښنه ده لویه له (جانبه) د الله او رضوان رضاء خوښی ده (هغه چاته چه مشغول شی په اخروی امورو او دنیا ته شا کړی) او نه دی (دغه) ژوندون لږ خسیس مگر دی متاع اسباب د غرور د غولیدلو (چه نه پاتی کیږی).

تفسیر: هر سړی د خپل عمر په اول کښی بازی او لوبی کوی - بیا په جوړښت دول او فیشن او سینگار پسی گرځی بیا د خپل پت او د اعتبار په زیادت پسی لوبیږی بیا ئی د مړینی ورځ نزدی کیږی د مال او اولاد په فکر کښی دوب تللی وی چه وروسته له ما ځنی به څما د کور - کهول - آل اولاد حال او ژوندون څرنگه وی مگر دا گرد (تول) ساز او سامان - فکرونه او جاجونه فانی او زائل دی لکه چه د کښتو (فصلونو) رونق او بهار د څو ورځو له مخی وی بیا زیر شی او وچیږی او انسانان او بودگان (حیوانان) ئی گوډ او ماتوی او ذره ذره کوی ئی - او د هغه د سینگار او رونق نوم او ښه نه پاتی کیږی د دنیا د ژوندون حال او احوال او د هغه ساز او سامان هم چه په رشتیا سره د تگی یوه پنگه او د غلولو او د تیرایستلو یوه وسیله ده هم داسی وگنئ چه سړی د هغه په عارضی باغ او بهار باندی غولیږی او تیروځی او خپل انجام پری خرابوی ځکه چه وروسته له مرگه هیڅ یو له دی شیانو ځنی نه په کاریږی او هلته یواځی هغه ایمان او ښی چاری او صالحه اعمال په کاریږی او په درد ئی خوری چه سړی په دنیا کښی کړی وی. او که کور ئی وړانیږی په آخرت کښی هغه لره د الله تعالی خوښی او رضامندی لاس ته نه ورځی هغه کسان چه د ایمان له دولت څخه بی برخي وی او د کفر عصیان او د گناهونو له پیټی سره آخرت ته حاضریری هغه ته به سخت عذاب وررسیږی او هغو مریو ته چه سره د لرلو د ایمان ئی پخپلو ایمانی چارو کښی څه لندوالی او کوتاهی کړی وی د هغوی له قصور سره برابره سزا ورکوله کیږی او بیا ئی پاک الله ښی - د دنیا خلاصه هغه وه او د آخرت مجموعه دا ده.

سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا عَرْضُ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ٥٧

تلوار و کړئ و غغلئ تاسی (ای مؤمنانو) طرف د مغفرت او بشننې ته چه له (جانبه) د رب ستاسی دی (او وکړئ ښه عملونه) او (تلوار وکړئ و غغلئ تاسی ای مؤمنانو هغه) جنت ته چه پلنوالی ئی (داسی) دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکې (چه دواړه سره یو ځای کړل شی داسی جنت چه) تیار کړی شوی دی دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او (ایمان ئی راوړی دی) په رسولانو د دغه (الله) دغه (موعود جنت مغفرت رضاء لقاء) فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د عطا ئی چه مؤمنان دی او الله څښتن (خاوند) د فضل عظیم دی (چه په دنیا کښی مؤمنانو ته توفیق د ایمان او په عقبا کښی جنت او رضوان ورکوی).

تفسیر : یعنی له موت او مړینې څخه پخوا د هغو شیانو په راغونډولو پسې ولوړئ چه د هغو په وسیله ستاسی گناهونه وښل شی - او جنت مو په برخې شی. په داسی ښو چارو کښی لټی کول او سستی ښه کار نه دی او وړاندی والی وکړی و غغلئ تاسی ای مؤمنانو هغه جنت ته چه پلنوالی ئی داسی دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکې یعنی که ځمکه او آسمان دواړه سره یو ځای کړل شی نو له هغو څخه به د جنت عرض او سور جوړیږی. الله تعالیٰ ښه پوهیږی چه د هغه طول اوږدوالی به څومره وی. تیار کړی شوی دی دغه جنت دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او ایمان ئی راوړی دی په رسولانو د الله دغه فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده ئی وفرمائی. یعنی ایمان او ښه عمل خو بیشکه د جنت د حصول وسیله ده لیکن په حقیقت سره به د جنت موندل د الله تعالیٰ په فضل او کرم پوری اړه (تعلق) لری که د هغه فضل او کرم نه وی نو له سزا څخه ځان بچ کول سخت دی او جنت ته رسیدل خو جلا (جدا) خبره ده.

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا

نه رسیږی هیڅ مصیبت آفت غم په ځمکه او نه ستاسی په ځانونو کښی مگر هغه خو لیکلی شوی دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی پخوا له هغی څخه چه پیدا کړی وی مونږ هغه (په دنیا کښی).

تفسیر: په دنیا او نړی کښی هغه عمومی آفتونه لکه قحط او سوکړه - زلزله ویا او نور چه راځی - او هغه غمونه او آفتونه لکه رنځ - درد - ناروغی او نور چه په ځینو سربو کښی لیدل

کبیری دا گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم قدیم کښی شته او فیصله ئی صادره شوی ده او په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی چه سم له هغه سره دا گردی (تولی) پیښی واقع کیوی او د یوی ذری په اندازه او میچ هم په هغه کښی څه شی نه لږ او نه ډیریوی.

إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

بیشکه دا (اندازه پخوا له پیدا کولو) پر الله ډیره آسانه ده.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د هر شی علم په ذاتی ډول (طریقه) سره لری او په زحمت او تکلیف ئی نه زده کوی نو بیا هغه ته د علم محیط سره سم د گردو (تولو) واقعاتو او حوادثو لیکل پخوا له وقوع څخه په هغه کتاب (لوح محفوظ) کښی آیا کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته سهل او آسان دی. او خبر کړئ تاسی الله اکرم شانه واعظم برهانه په دی سره.

لَيْكِلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ

لپاره د دی چه خفه نشئ تاسو پر هغه څه چه فوت شوی له لاسه وتلی دی د تاسو او خوشحاله نشئ تاسی په هغه څه چه تاسی ته ئی درکړی وی (په خوشحالتیا د کبر او هوا سره).

تفسیر: په دی حقیقت مو ځکه تاسی ته خبر درکړ چه تاسی ښه وپوهیږئ هغه فاندی چه تاسی لره مقدری دی هغه به ضرور در رسیدونکی وی او هغه چه مقدری نه دی هیڅ کله په لاس نه درځی هر هغه شی چه د الله تعالیٰ په قدیمی علم کښی مقرر او ټاکلی شوی دی هم هغسی کیدونکی دی نو ځکه که کومه گټه (فائده) د چا لاس ته ونه رسیږی ښائی چه پری خفه او مضطرب او پریشان نشی او هغه شی ئی چه په برخه ورسیږی په هغه باندی ځان تریخ او تریو او مضطرب نه کړی بلکه د مصیبت او ناکامی په وقت کښی صبر او تسلیم - او د هوسانی (آرام) او کامیابی په وخت کښی دی شکر او حمد ووائی.

تنبیه: په ﴿إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَمَلٌ﴾ الآية - کښی ئی راښوولی ؤ چه د دنیا د عیش او طرب په سامان کښی سری ته نه ښائی چه له آخرت څخه غافل شی په دی آیت کښی ئی تنبیه وفرمایله چه د دنیا په تکالیفو او مصائبو کښی ښائی چه سری غیبر شی چه د اعتدال له میچه ورتیر نشی.

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٣٧﴾ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبَخْلِ ط

او الله نه خوشوی هر متکبر (په نعمت باندی) او فخر کوونکی (په نورو باندی). هغه کسان چه (هم دوی پخپله) بخل کوی او (هم) امر کوی خلقو ته په بخل سره (نو دوی لره سخت عذاب ورکوی).

تفسیر: د زیاترو متکبرو مالدارانو حالت داسی دی چه لوئی کوی خو د لگولو په وقت کښی به یو پول او پیسه هم د دوی له جیبه څخه نه راوځی په کوم یوه ښه کار کښی به دی پخپله د ورکولو توفیق نه لری مگر پخپلو ویلو او کولو سره نورو ته دا ورښی چه په موقع کښی خرڅ کول د هغو متوکلاو او همتناکو کار دی چه له پیسو شتو سره دومره زیاته مینه او محبت نه کوی او پوهیږی چه سختی او نرمی او نور گرد (تول) هغه علی الاطلاق مالک له لوری دی.

وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٣٨﴾

او هر هغه چه مخ ئی وگرځاوه (له احکام الله نه) نو بیشکه الله همغه غنی بی پروا په صفتونو سره ښه ستایلی شوی دی.

تفسیر: یعنی ستاسی له خرڅ کولو او نه کولو څخه هغه ته هیڅ یوه گټه (فائده) نه وررسيږی هغه خو یو بی نیاز او بی پروا ذات دی. گردی (تولی) ښیگنی (فاندی) او صفات علی وجه الکمال د ده په ذات کښی سره تول شوی دی. ستاسی په هیڅ یو فعل کښی د هغه هیڅ یوه له ښه والی څخه هیڅ یو زیادت نه کیږی هره هغه گټه (فائده) او نفع او نقصان چه دی له تاسی څخه دی که څه شی لگوئ او خرځوئ نو گټه (فائده) به ئی اخلئ که نه په نقصان او ګار کښی به پاتی کیږئ.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ط

خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ پیغمبران خپل سره له ښکاره ؤ دلائلو او نازل کړی ؤ مونږ له هغوی سره کتاب او میزان تله (قواعد د عدل) لپاره د دی

چه ودریبری خلق په انصاف باندی.

تفسیر: بنائی چه له دی کتاب او میزان او تلی غنچه د تللو تله مراد وی چه خلق په هغی سره خپل حقوق ادا کوی او راکره ورکړه کوی او د هغی په وسیلی سره عدل او انصاف کیوی یعنی کتاب الله ځکه نازل شوی دی چه خلق په عقائدو - اخلاقو - اقوالو کښی د عدل او انصاف (نیاو) په سمه لاره لار شی او د افراط او تفريط څخه بالکل ځانونه وژغوری (وساتی). او تله ئی ځکه ټاکلی (مقرر کړی) وه چه په پلورلو او پیروډلو (بیع شری) او نورو معاملاتو کښی د انصاف د تلی پلی چاپیری (پله ترازو) هیڅ لوری ته ښکته او پورته نه وی. او ممکن دی چه له تلی څخه شریعت مراد وی چه د گردو (تولو) قلبیه ؤ او قالبیه ؤ اعمالو حسن او قبح مونږ ته په ښه ډول (طریقه) سره راښیې والله اعلم.

وَإِنزَلْنَا الْحَدِيدَ

او را لیږلی ده مونږ اوسپنه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ «اوسپنه» پخپل قدرت پیدا کړه او په ځمکه کښی ئی د هغه درنگونه (معادن) کیښودل.

فِيهِ بَاسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ

چه په دی کښی سخت جنگ ډیر قوت دی او (په کښی ډیری) منافع گټی دی لپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی چه له دغی اوسپنی څخه د جگړی او جنگ وسلی (اسلحی) او نور شیان جوړیږی او د خلقو زیات کارونه په هغی باندی چلیږی او گرد (تول) مدنی او عصری امر پری مربوط دی.

وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ

او بل لپاره د دی چه عالم شی الله (په علم ظاهری سره) په هغه چا باندی چه مرسته (مدد) کوی له ده سره او له رسولانو د ده سره په غیبو (بی له لیدلو).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د آسمانی کتاب په لار ښوونه په سمه لاره رانشی او د انصاف او

نياو تله په دنيا كښې سمه ونه دروى كه ضرورت پېښ شى نو هغوى ته جزاء او گوشمالى وركوله كيږي او په ظالمانو معاندينو - مخالفينو او نورو كړو تلونكيو باندې به د الله تعالى او د ده د رسول د احكامو وقار او اقتدار قائميږي. په هغه وخت كښې د تورى له موتى څخه نيول او په يوه خالص اسلامى جهاد كښې د داخلينلو وار راغى چه په هغه كښې به له هم دى اوسپنى څخه كار اخيست كيږي. په دى وخت كښې به دا خبره راښكاره كيږي چه كوم يو بنده وفادار دى؟ چه بې له ليدلو د الله تعالى د هغه مينه او محبت او د آخرت په راتللو - او د اجر او ثواب او په گناه او عقاب باندې په غياپ سره ايمان - يقين او عقیده لري؟ او د هغه د دين - او د هغه د رسول او د كتاب متابعت او اعانت كوي؟.

إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

بیشكه الله ډیر قوی دی (په نصرت د احباؤ) ښه غالب دی (په ذلت د اعداؤ).

تفسیر: د جهاد تعلیم او ترغیب د دى دپاره نه دى وركړى شوى چه الله تعالى ستاسى مرستى (مدد) - معاونت او امداد ته څه اړتيا او احتياج لري ځكه چه هغه لوى او بى-نياز او بى-پروا پروردگار ته دا بى وځلى او كمزورى مخلوق څه مرسته (مدد) او كومك رسولى شى؟ او هغه به دوى ته څه اړتوب (احتياج) ولري؟ هو! دومره ده چه الله تعالى له داسى امر څخه ستاسى د وفادارى امتحان او ازموینه كوي. تر څو هغو بنديگانو ته چه دوى په ازموینه (امتحان) كښې بريالى (كامياب) شى لوړ (اوچت) او اعلى مقامات وركړي.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النَّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ

او خامخا په تحقيق ليږلى ؤ مونږ نوح او ابراهيم او گرځولى ؤ مونږ په اولاده د دغه (نوح او ابراهيم كښې) نبوت پيغمبرى (او نازل كړى ؤ مونږ په اولادو د دوى كښې) كتاب.

تفسیر: يعنى د پيغمبرى او كتاب دپاره مونږ د دى دواړو له اولادى څخه سړى غوره كړل تر څو وروسته له دوى څخه دا لوى دولت د هغوى د ذريت او خپلخاني او څوڅوات څخه بهر لاړ نشي.

فَبْنَوْهُمْ مِهْتَدًى وَكَبَّرْنَا مِنْهُمْ فِرْسُونَ ﴿٥٧﴾

نو ځينى له دوى لار موندونكى دى او ډير له دوى څخه فاسقان نافرمانان

وتونکی دی (له لاری حقى نه).

تفسير: يعنى هغو خلقو لره مو چه ليرلى و يا داسى ئى وېولى چه د دى دواړو له اولادى ځنى بعضى په لاره و او زياتره كسان نافرمانان ثابت شول.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا

بيا وروسته وليدل مونږ پر آثار قدمونو د هغوى باندې نور رسولان خپل.

تفسير: يعنى وروستنيو رسولانو د هغو پخوانيو پيغمبرانو په پل باندې تگ كاوه - ځكه چه په اصولي حيثيت كښى د گردو (تولو) رسولانو تعليم او ښوونه سره يوه وه.

وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ

او وروسته راووست مونږ عيسى ځوى د مريمى او ورکړ مونږ ده ته انجيل.

تفسير: يعنى الله تعالى په آخر كښى د بنى اسرائيلو د انبياؤ خاتم يعنى حضرت عيسى عليه وعلى نبينا الصلوة والسلام ته انجيل ورکړ او استاځى وټاکه او هغوى ته ئى واستاوه.

وَجَعَلْنَا قُلُوبَ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَافَةً وَرَحْمَةً

او گرځولى و مونږ په زړونو د هغو كسانو كښى چه متابعت ئى كړى و د دغه (عيسى) رافت نرمى او رحمت مهربانى.

تفسير: يعنى د حضرت مسيح عيسى عليه السلام ملگرى چه په واقعى ډول (طريقه) د هغوى په طريقى باندې تلل د هغوى په زړونو كښى پاك الله نرمى ايښى وه - دوى د الله تعالى له مخلوقاتو سره د محبت او شفقت په ډول (طريقه) سلوك كاوه او پخپلو منځونو كښى به هم تل په مهربانى اوسيدل او ښه ژوندون ئى سره درلود (لرلو).

وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانٍ
اللّٰهُ فَمَآ رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا

او (پیدا کړی ؤ دوی له ځانه) رهبانیت (ترک د دنیا) چه نوی ئی له ځانه جوړ کړی ؤ دوی هغه (رهبانیت) نه ؤ مقرر کړی مونږ دغه (رهبانیت) په دوی باندی مگر (دوی غوره کړی ؤ رهبانیت) دپاره د خوشی د الله پس ونه کړ دوی رعایت د دی لکه چه حق د رعایت ئی ؤ.

تفسیر: یعنی په وروستیو زمانو کښی د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام تابعین د بی‌دینو باچاهانو له لاسه په تنگ شول او د دنیا له مخمضو څخه وویریدل او د رهبانیت یو بدعت ئی وویست چه د هغه حکم د الله تعالیٰ له لوری نه دی شوی مگر د رهبانانو نیت هسی ؤ چه د پاک الله خوښی حاصله کړو خو بیا ئی هغه په پوره ډول (طریقه) سره پای (آخر) ته ونشو رسولی. حضرت شاه صاحب لیکي «دا د فقیری او تارک الدنیا کیدلو رسم پرنکیانو (نصارئ) ایستلی دی دوی به په څنگلو کښی یوه تکیه جوړوله - او هلته به کیناستل نه به ئی ښځه لرله - او نه به د اولاد په فکر کښی لویدل - شپه او ورځ به ئی عبادت کاوه له خلقو سره به ئی خبری اتری نه درلودی (لرلی) او له هغوی څڼی به لری تهنیدل - او حال دا دی چه الله تعالیٰ خپلو بندگانو ته داسی حکم نه دی کړی چه دنیا داسی پریږدئ او له خیلمی وزگار کینئ نو کله چه دوی پخپلو ځانونو باندی د دنیا ترک نوم کیښود بیا نو په پټه او پردی کښی د دنیا غوښتنه ډیره لویه گناه ده» د اسلامی حق شریعت له فطری اعتدال څخه پرته (علاوه) (متجاوز) د داسی رهبانیت منع فرمایلی ده هو! په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه «د دی محمدی امت رهبانیت غزا کول او فی سبیل الله جهاد دی» ځکه چه غازی او مجاهد د خپلو گردو (تولو) حظوظو- غوښتنو او تعلقانو څخه بالکل ځان لری ساتی او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپله ککره په لاس نیولی راوځی او پخپله توده وینه کښی لامبو وهي.

غازی په غزا خپل ځان جاروی

خپلو ته پکښی فقیر او خان جاروی

مال وشته - کور کهول سره تول

په دی ښه لاره کښی افغان جاروی

تنبيه: «بدعت» هغه کار ته وایه شی چه د هغه اصل په پاک قرآن او احادیثو او په هغو پیړیو (قرونو) کښی چه مشهود لها بالخیر دی نه وی او هغه د دین او د ثواب کار وگانه شی.

فَاتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَسِقُونَ ﴿٥٧﴾

پس ورکړ مونږ هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ (په محمد) له هغو څخه اجر ثواب د دوی او دیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی په دوی کېږي اکثر نافرمانان دی نو ځکه سره له دې چه پر حضرت خاتم الانبیاء صلی الله تعالیٰ علیه وعلی آله وصحبه وسلم پخپلو زړونو کېږي یقین او باور لری خو بیا هم پر دوی ایمان نه راوړی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ وَحْيِهِ
وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو پر پخوانیو انبیاء و ویرېږئ تاسی (له عذاب) د الله او ایمان راوړئ په رسول د دغه (الله چه محمد دی) چه درکړی تاسی ته درې حصی برخي له رحمته خپله او چه وگرځوی تاسی لره یوه رڼا (رنرا) چه تلل به کوئ په هغی سره (پر صراط) او ویني تاسی ته (گناهونه ستاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ای کتابیانو د دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تابع اوسئ! تر څو دا نعمتونه ومومئ او ستاسی تیری خطاوی وښلی شی - او د ښه عمل او هر کار دوچنده ثواب در ورسېږی او سره له خپلی رڼا (رنرا) هر چیري وگرځئ یعنی ستاسی ښه (وجود) د ایمان او د تقوی په وسیله روڼ او نورانی شی او په آخرت کېږي هم دا رڼا (رنرا) ستاسی په مخ او ښی څنگ کېږي له تاسی سره هر چیري لاره شی.

تنبیه: د دی خوار په خیال کېږي به دا خطاب هغه اهل الکتابو ته وی چی زمونږ پاک پیغمبر باندی ایمان راوړی وی نو په دی تقدیر سره له (و آمناو برسوله) څخه به په ایمان باندی ثابت او مستقیم پاتی کیږل مراد وی. نورو اهل کتابو ته د دوه چنده ثواب موندلو څه بیان د (القصص) په سورت کېږي تیر شوی دی هلته دی وکتل شی.

لَا يَلْعَلْ أَهْلُ الْكِتَابِ الْأَيْقِدُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ
بِإِذْنِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

لپاره د دی چه وپوهیږی اهل د کتاب (په دی) چه قادران نه دی دغه (منکران) په هیڅ شی له فضل د الله نه او (بل عالمان شی دغه منکران په دی) چه بیشکه فضل لونی په ید (بلا کیف) د الله کښی ده ورکوی ئی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ورکولو ئی) او الله خاوند د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی اهل کتابو د پخوانیو پیغمبرانو خبری او قصی اوریدلی او خپل افسوسونه او ارمانونه ئی داسی ښکارول چه کاشکی مونږ هم د هغو په پیږیو کښی اوسیدی تر څو مو هغه درجی او مرتبی موندلی وی. اوس مونږ ته د هغو برکاتو او فیوضاتو موندل گران دی نو دلته داسی وایه شی چه هغه پیغمبران هم د الله تعالی له لوری لپړلی شوی ؤ او هغه دوچنده ثواب ورکول هم د پاک الله له درباره مرحمت کیږی او حال دا دی چه اوس همغه الله تعالی شته او د هغه د فضل او کمال بحار او سیندونه تر څنډو دک خاړخوړی بهیږی.

تنبیه: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د دی آیت تفسیر داسی فرمایلی دی خو له زیاترو د اسلافو څخه داسی منقول دی دلته ﴿لَا يَعْلَمُ﴾ د (لکی يعلم) په معنی ده یعنی تر څو وپوهیږی اهل کتاب هغه چه تر اوسه ئی ایمان نه دی راوړی چه د هغوی له وسه پوره نه ده چه د الله تعالی فضل ځان ته په زور وگتی بلکه دا فضل او لورینه (مهربانی) د الله تعالی په واک (اختیار) کښی ده په هر چا چه اراده وفرمائی ورکوی ئی لکه له اهل کتابو څخه هغه چه په خاتم الانبیاء باندی ئی ایمان راوړی دی په هغوی باندی ئی خپل دا فضل کړی دی او هغوی ته دوچنده ثواب ورکوی او د هغوی تیری خطاوی ښی او رڼا (رڼرا) هغوی ته مرحمت کیږی او هغه کسانو چه ایمان ئی نه دی راوړی هغوی له داسی انعاماتو څخه ښی برخى او محروم دی.

«تمت سورة الحديد بفضل الله المجيد فله الحمد والمنة»

سورة المجادلة مدنية و هي اثنان و عشرون آية و ثلاث ركوعات
 رقمها (۵۸) تسلسلها حسب النزول (۱۰۵) نزلت بعد سورة المنافقون
 د «المجادلة» سورة مدنی دی (۲۲) آیتہ (۳) رکوع لری پہ ثلاث کبی (۵۸) او پہ نزول
 کبی (۱۰۵) سورت دی وروسته د «المنافقون» له سورة غحه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دی

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ

په تحقيق اوريدله الله خبره د هغې (بنځي) چه سؤال او جواب ئي كاوه له تا
 سره په شان د خاوند خپل كبي او شكاييت ئي كاؤ طرف د الله ته.

تفسير: پخوا له اسلام څخه كه كوم سړی خپلی ښځی ته ویل چه ته می مور ئی نو دا خبره داسی
 كڼله كیده چه هغه د ژوندون تر آخرت پوری په هغه باندی حرامه شوه . او بیا به هیڅ یو داسی
 صورت هغه ته نه ؤ چه هغه ښځه ئی بیا ښځه شی. ځمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په
 زمانه كبی یو مسلمان چه نوم ئی اوس بن الصامت رضی الله تعالی عنه ؤ خپلی ښځی ته چه خوله
 بنت ثعلبه رضی الله تعالی عنها نومیده هم داسی وویل. هغه ښځه د رسول الله صلی الله علیه وسلم
 په مخ كبی ودریده او دا قصه ئی ورته وكړه. حضرت صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د دی
 معاملی په نسبت لا د الله تعالی له لوری ماته كوم خاص حكم نه دی رارسیدلی. خو زه خیال
 كوم چه ته په هغه باندی حرامه شوی ئی - او وروسته له دی څخه تاسی سره گډ نه شی اوسیدلی.
 هغی ښځی په نارو او چغو باندی پیل (شروع) وكړ - او داسی به ئی ویل چه «ځما ودان كور
 وړان او واړه ماشومان می خوار او پریشان شول». كله به ئی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره
 داسی جگړی كولی چه «یا رسول الله د هغه مقصد د دی الفاظو له ویلو څڼی د طلاق اراده نه
 وه» كله به یی د الله تعالی په دربار كبی ژبا او انگولا كوله او داسی به ئی ویل «آ الله
 العالمینه! زه د خپل یواځیتوب او د دی مصیبت شكایت ستا دربار ته كوم! ته می په عرض او
 فریاد ورسه! كه نه دا ځما ماشومان كه له ما سره پاتی شی له لویو څخه مری او كه ئی هغه ته
 وركړم نو ځما د نه پاللو او نه ساتلو څخه له كاره وځی او ضایع كیوی ای الله تعالی ته پخپله د
 آخرالزمان نبي په خوله ځما د ژغورنی (بچ كوونی) یوه لاره راوښیه! او ځما دا مشكل او غوټه
 را وپړانیځه!» نو په دی وقت كبی دا آیات نازل او د «ظهار» احكام وړانعام شول.
 تنبیه: ځمونږ د حنفیانو په نزد «ظهار» دا دی چه د خپلی ښځی كومه (عضو) د ابدیه محرماتو

مور - خور - او نورو کومی عضو سره تشبیه و زکری چه د هغه کل ده ته حرام او ناروا وی لکه چه داسی وائی چه «انیت علی کظهرامی - ته دی پر ما باندی داسی ئی لکه شما د مور شا». د «ظهار» د احکامو تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی.

وَاللّٰهُ يَسْمَعُ مَا وَكَلْنَا اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

او الله اوریده سؤال او جواب ستاسی بیشکه چه الله ښه اوریدونکی دی (د تولو احوالو) ښه کتونکی دی (د گردو (تولو) احوالو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر غیز وینی او اوری ئی. هغه خبری اتری چه ستاسی او د هغی ښغی په منځ کښی وشوی نو هغه به ئی ولی نه وی اوریدلی. محققه ده چه پاک الله د هغی مصیبتناکی ښغی په شکایت چه فریاد ئی کاوه ورسیده او د همیشه دپاره ئی د داسی حوادثو د ژغورنی (بچ کیدنی) لپاره په لاندی دول (طریقه) سره څرگنده (ښکاره) کړه!

الَّذِينَ يَظْهَرُونَ مِنْكُمْ مِنْ سَائِرِمْ تَأْمَنَ اَمْوَالَهُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ اِلَّا اِلَى وَلَدِهِمْ وَرِثَتِهِمْ لَقَوْلُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا

هغه کسان چه ظاهر کوی (مور وائی) له تاسی څخه ښغو خپلو ته نه کیږی دغه ښغی (په بللو د دوی سره) میندی د دوی نه دی میندی د دوی مگر هغه ښغی دی چه څیړولی ئی وی دوی او بیشکه دوی خامخا وائی یوه خرابه (ناشنا خبره) له خبری او دروغ وائی،

تفسیر: یعنی ماندینه (منکوحه) کله چه دی ئی نه دی څیړولی نو څرنگه د ده مور کیدی شی؟ او څنگه به په محض یوه تشبیه سره د تل دپاره په ده باندی لکه حقیقی مور غوندی حرامیږی؟ هو! که کوم سړی د خپلی بی تمیزی لامله (له وجی) داسی یوه دروغ او چتی (بیکاره) او نامعقوله خبره وکړی نو د هغی بدله دا ده چه کفار د ورکړی بیا که هغی ته ورنژدی شی یا ورنژدی نشی هغه ښخه د ده ښخه ده او له ظاهره طلاق نه اوری.

وَ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ

او بیشکه الله خامخا بنه عفو کوونکی بنه مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی هغه حرکتونه چه د جاهلیت په زمانه کېږي شوي دي هغه گرد (تول) معاف دي اوس وروسته له هدایته هسي مه کوي! که په غلظه له تاسي څخه داسي گناه کېږي نو ژر تر ژره توبه وباسي، او پخوا له دي څخه چه خپلي ماندیني (ښځي) ته ورنژدی شی د «ظهار» کفارت اداء کړئ!

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا
فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَنَاسُوا

او هغه کسان چه (مور وائي)ظهار کوي له ښځو خپلو نه بيا راگرځي دوي (ماتولو د) هغې خبري ته (چه وييلي ئي وي) نو لازم دي دوي ته ازادول د مريي پخوا د هغه چه يو بل سره مسه کړي (په وطی سره)،

تفسیر: یعنی د دغه لفظ «انْتِ عَلَيَّ كَظْهَرَامِي» له ويلو څخه د ميره (خاوند) او ماندیني (ښځي) مسه کول او يو پر بل باندی لاس اچول او صحبت کول حرامیږي کله چه يو مريي ازاد کړي يا د دوو مياشتو د روژي نيولو ځني فارغ شي نو بيا يو بل ته سره نژدی کیدی شي. تنبيه: ځمونږ د حنفيانو په مذهب پخوا له كفاري ورکولو څخه جماع او د هغه دواي دواړه ممنوع دي په ځينو احاديثو کېږي راغلي دي «امره ان لا يقربها حتی یکفر»

ذَلِكَ تَوْعُظُونَ بِهِ

دغه (حکم په کفارت سره) پند درکاوه شي تاسي ته په دغه (حکم) سره،

تفسیر: د كفاري مشروعيت ستاسي د تنبيه او پند دپاره دي چه بيا داسي غلطی ونه کړئ! او نور هم له هسي غلطيو ځني ځانونو وساتئ!

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

او الله په هغه څه چه کوئ تاسي ښه پوهيدونکی دي (نو جزاء به پري

در کړی.

تفسیر: یعنی سم د تاسی له احوال سره احکام درلیری او په دی باندی پوهیږی چه تر کومی اندازی پوری تاسی په هغو باندی عمل کوئ.

فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَأَمَّسَا
فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا

پس هغه چا چه ونه موند (مړی) نو (پری لازم) روژه نیول دی د دوو میاشتو پرله پسې (چه پکښی بی له عذره فصل واقع نشی) پخوا له هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطنی سره)، پس هغه توان نه لری (د روژی نیولو) نو (پری لازم) طعام (خواره) ورکول دی شپیتو مسکینانو ته،

تفسیر: یعنی که د غلام ازادولو توان نه لری نو پرله پسې دوه میاشتی داسی روژی دی ونیسی چه پکښی بی له عذره هیڅ یو دلیل او پرېکړه واقع نشی که په روژه نیولو باندی ئی هم توان نه رسیږی نو شپیتو تنو اکربانو او فقیرانو ته دی طعام او خواره ورکړی د دی مسئلی نور تفصیلات دی په فقهیه ؤ کتابونو کښی وکتل شی.

ذَلِكَ لِمَنْ مَوَّاهٍ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ

دغه (تخفیف په کفارہ کښی) دپاره د دی دی چه ایمان راوړئ تاسی په الله او په رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د جاهلیت د زمانی خبری پریردی ! او د الله تعالیٰ په حکمونو باندی تگ وکړی او هسی چاری وکړی، چه مؤمن لره ښائی او د مومن له شان څخه وی.

وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا

اَلَيْسَ يَنْتِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ

دا (مذکوره احکام) حدونه (مقرر شوی) د الله دی (معین کړی شوی) او کافرانو ته عذاب ډیر دردناک دی بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله نه او له رسول د دغه (الله) څخه خوار هلاک به کړل شی دوی لکه چه خوار هلاک کړی شوی و هغه (کسان) چه پخوا له دوی څخه و او په تحقیق نازل کړی دی مونږ دلائل (د قدرت خپل او صدق د رسول) روښان او کافرانو منکرانو ته عذاب سپکونکی رسوا کوونکی دی (په دنیا یا په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته نه ښائی چه د الله تعالیٰ له تاکیو (مقرر) حدودو څخه تجاوز وکړی. پاتی شول کافران چه د الله د حدودو څه پروا نه کوی او پخپل فکر او غوښتنه سره حدود تاکی (مقرر) نو تاسی هغوی پریږدئ چه هغوی لره درد رسوونکی عذاب دی داسی خلق به پخوانیو زمانو کښی هم ذلیل او خوار و او اوس هم خواریدی د الله تعالیٰ د قدرت د دلائلو له لیدلو او د رڼو او ښکاره و ښو له اوریدلو څخه وروسته بیا پخپلو انکارو باندی کلک پاتی کیدل او د الله تعالیٰ د احکامو عزت او احترام نه کول د خپل ځان د ذلت او سپکتیا او بی احترامی او خوارۍ په عذاب کښی ځان اخته کولو سره مراد دی.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

(یاد کړه ای محمده) هغه ورځ چه ژوندی به پورته کړی الله دوی ټول له قبورو پس خبر به کړی (الله) دوی په هغو کارونو باندی چه کړی ئی وی.

تفسیر: یعنی هر هغه کارونه چه دوی کړی وی د هغو له نتیجی سره به مخامخ کیدي. د دوی به هیڅ عمل غائب کیدونکی نه وی.

أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

شمیرلی ساتلی دی هغه (اعمال) الله او هیر کړی دی هغوی (هغه اعمال) او الله پر هر شی باندی ښه شاهد ښه خبردار دی (نو ور به کړی دوی ته جزاء موافقه).

تفسیر: یعنی هغوی ته د هغوی د گرد (ټول) عمر کارونه او اعمال هیڅ په یاد هم نه دی پاتی

شوی یا هغوی ته یی هیخ توجه نه ده شوی لیکن د الله تعالیٰ په نزد هغه گرد (تول) یو په یو محفوظ او ساتلی شوی دی - دی به هغه گرد (تول) دفترونه په هغه ورځ کښی پرانیځی. او د هر سری په مخ کښی به ئی ږدی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ
تَجَوَّى ثَلَاثَةَ الْأَهْوَرِ أَيْعُهُمْ وَلَا خَمْسَةَ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَذْنَى
مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ آيِنٌ مَا كَانُوا

آیا نه وینی ته نه ئی خبر چه بیشکه الله ته ښه معلوم دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی (بلکه خبر ئی) نه به وی پتی خبری (یو د بله په غوړونو کښی) د دری تنو مگر خو دغه (الله) به څلورم د هغوی وی (علماً) او نه به وی پنځه تنه (راز ویونکی) مگر خو دغه (الله) به شپږم د هغوی وی (په اعتبار د علم سره) او نه به وی لږ له دی (عدد) نه او نه به وی ډیر (له دی عدد نه) مگر خو وی به دغه (الله) له هغو سره (په اعتبار د علم سره) هر چیری چه وی هغوی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم یواځی د دوی په اعمالو باندی منحصر نه دی بلکه د هغه په علم کښی د آسمان او ځمکی هر وړوکی او لوی شی شته هیخ یو مجلس - مشوره - جرگه - مرکه - پته خبره گنګوسه او پس پسی به نه وی چه الله تعالیٰ به په هغوی باندی نه خبریږی. د ده محیط علم په هر شی او هر ځای باندی رسیږی. هر چیری چه دری سری سره کینی او خبری اتری سره وکړی دوی دی داسی نه گنی چه دلته بل څلورم څوک نشته - او پنځه گونی مرکه دی خیال ونه کړی چه له مونږ سره کوم شپږم اوریدونکی نشته تاسو ښه وپوهیږی، چه دری وی که څلور یا پنځه یا له دی څخه لږ یا ډیر - هر چیری چه وی - او په هر حالت کښی چه وی الله تعالیٰ په خپل محیط علم له هغوی سره شته او هیخ کله له هغوی څخه جلا (جدا) نه دی.

تنبیه: که په مشوره کښی سره دوه تنه وی نو د جگړی او اختلاف په صورت کښی ترجیح مشکله ده ځکه په عمومی معاملو کښی ضرور یو طاق عدد په جرگو او مرکو کښی وی او له یوه څخه وروسته رومینی طاق شمیر دری بیا پنځه وی. ښائی چه دا دوه شمیر د دوی لامله (له وجی) غوره کړی شوی وی نو وړاندی ئی له ﴿وَلَا أَتَى مِنَ ذَلِكَ وَلاَ أَكْثَرَ﴾ سره د هغه تعمیم

وفرمایه پاتی شوه دا خبره چه د فاروقی د خلافت مرکه ولی د شپږو تنو مشرانو لرونکی وه حال دا دی چه د شپږو شمیر طاق نه دی ښائی چه د هغه سبب دا وی چه په هغه وقت کښی هم دا

شپږ سره مشران هر یو د خلافت او تولواکي (باچاهي) وړ (لائق) ؤ چه هيڅ یو له دوی څخه د خوشی کولو وړ (لائق) نه ؤ او هم د راتلونکيو خليفگانو انتخاب د هم دوی له منځه کيده او ښکاره ده د هر مشر نوم چه په ریاست سره واخيست شی نو پرته (علاوه) له هغه څخه پنځه رآی وړکونکی پاتی کیږی . بیا حضرت عمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه د احتیاط له مخی د مساوات په صورت کښی ترجیح دپاره د عبدالله بن عمر رای ته کتل والله اعلم.

ثُمَّ يَبْتِئُهُمْ بِأَعْمَالِهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَبَّجُونَ بِالْآثِمِ وَالْعَدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ

بیا به خبر کړی (الله) دوی په هغو (دنیوی اعمالو) چه کړی ئی دی په ورځی د قیامت کښی بیشکه الله په هر څیز باندی ښه پوهیدونکی ښه خبردار دی - آیا نه وینی ته نه ئی خبر هغه کسان چه منع کړی شوی ؤ له پتو خبرو څخه بیا بیرته ور وگرځیدل دوی هغه شی ته چه منع کړی شوی ؤ دوی له هغه څخه او پتی خبری کوی دوی په گناه سره او په تجاوز دښمنی ظلم سره او په معصیت نافرمانی د رسول (د الله) سره .

تفسیر: څمونږ د پښمیر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په مرکه کښی دوه مخو او منافقانو به پخپلو منځونو کښی پتی خبری سره کولی د مرکی په سریو باندی به ئی مسخری کولی او عیبونه به ئی څرگندول (ښکارول) - یو د بل په غوږو کښی به ئی پس پسی کولی او د سترگو او د سر په اشارو سره به ئی له خپلو ملگرو سره خبری کولی چه له دی حرکاتو څخه صادقو او مخلصو مسلمانانو ته تکلیف پیښیده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خبری له اوریدلو څخه وروسته به ئی ویل چه «دا مشکل کار څمونږ له لاسه کیدونکی نه دی» اگر که پخوا له دی څخه د (النساء) په سورت کښی له هسی سرگوشی او پتی خبری څخه هم هغوی ته ممانعت شوی ؤ خو دغو مؤذی او بی حیاء منافقانو سره له هغه د خپلو دی بدو عملونو څخه لاس وانخیست دا دی اوس بیا د هغه په نسبت داسی ممانعت وشو.

وَإِذَا جَاءُوكَ وَخَبَرُواكَ بِالْمَعْصِيَةِ إِلَيْهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ

لَوْلَا يَعِذُّ بِنَا اللَّهَ بِمَا نَقُولُ حَسِبُكُمْ جَهَنَّمَ يَصْلُونَهَا فَيُشَ الْمَصِيرُ ۝

او کله چه راشی دوی تاته (ای محمده!) نو پیشکشی درکوی سلام اچوی تاته په هغه شی سره چه پیشکشی نه ده مقرره کری تاته په هغه شی سره الله (په غای د السلام علیک السام علیک وائی) او وائی دوی په نفسو زړونو خپلو کښی ولی نه په عذابوی مونږ الله په هغه (غلط) څه چه وایو ئی (نو فرمائی الله) بس دی دوی ته (په تعذیب کښی) دوزخ چه ورننوخی پکښی نو بد غای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی پاک الله له نورو پیغمبرانو سره تاسی ته داسی دعاوی وفرمایلی (سلام علی المرسلین) او (سلام علی عبادہ الذین اصطفیٰ) او د مؤمنانو په ژبه ئی داسی ویل «السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته» مگر غچینی یهودان به کله چه د هغوی حضور ته راتلل نو د السلام علیک په عوض به ئی په ژولی ژبی سره ویل السام علیک چه د هغه معنی داسی ده چه تا باندی دی مرگی راشی! گواکی د هغه د سلامتیا د دعاء په عوض کښی چه الله تعالی هغوی ته ورکری ؤ دوی ښیراوی کولی بیا به ئی پخپلو منځونو کښی سره ویل که دی په رښتیا سره پیغمبر دی نو د داسی وینا له ویلو سره سم د لاسه ولی پر مونږ باندی عذاب نه رانازلیری؟ نو د دوی د دی سؤال په جواب کښی فرمائی ﴿حَسِبُكُمْ﴾ یعنی تلوار مه کوئی داسی کافی پوره عذاب به درورسیری چه د هغه په مقابل به د بل عذاب ضرورت نه پاتی کیږی.

تنبیه: په احادیثو کښی راغلی دی چه یهودانو به د السلام علیک په غای باندی السام وویل ممکن دی چه غینو منافقانو به هم داسی ویل - ځکه چه زیاتره منافقان یهودیان ؤ. د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم داسی عادت ؤ کله به چه کوم یهودی داسی ورته ویل دوی به په لند ډول (طریقه) سره داسی جواب وایه (وعلیک) یو غلی چه عائشی صدیقی رضی الله عنها د کوم یهودی له خولی څخه السام علیک واورید نو په جواب کښی ئی داسی ورته وویل علیک السام واللعة نو رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل اخلاق له کماله له دی خبری څخه خوښ نه شو.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَنَاجُوا بِالْآثِمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَتَنَاجُوا بِالْبِرِّ وَالْقَوَىٰ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه پتی

خبری کوئی تاسی یو له بله سره (په غوړونو کښې) پس مه کوئی پتی خبری پخپلو منځونو کښې په گناه سره او په تجاوز دښمنی ظلم سره او په معصیت نافرمانی د رسول (الله) سره او پتی خبری مصلحت کوئ پخپلو منځونو کښې په احسان نیکی او پرهیزگاری سره .

تفسیر: یعنی صادقو مسلمانانو لره ښائ چه د منافقینو له داسی عاداتو (اخلاقو) څخه ځانونه وژغوری (وساتی) او د مسلمانانو پس پسی او گنگوسی او مشوره نه ښائ چه د ظلم او عدوان او د الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم د نافرمانی دپاره وی بلکه د نیکی - د تقویٰ او د معقولی او ښی خبری د اشاعت دپاره وی لکه چه (النساء) د سورت په (۱۷) رکوع ۱۱۴ آیت څمونږ د دغه مقدس تفسیر کښې مو داسی یو آیت ولوست

﴿لَاخْبَرِيْ كُفْرًا وَّكُفْرًا تَجْعَلُهُمُ الْاٰمَنَ اَمْ يَصَدَّقُوْا اَوْ مَعْرُوْفًا اَوْ اٰصْلَاحًا لِّبَيْنِ النَّاسِ﴾

وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْحَنِيفِ الْكَلِمَ ۚ

او ویریږئ له (عذابه د) الله هغه (الله) چه خاص ده ته به تاسی جمع کړی شیع په قیامت کښې جزاء ته .

تفسیر: یعنی تاسی ټول د الله تعالیٰ په مخ کښې ودریږی. او تر ذری پوری حساب ورکوئ له الله تعالیٰ څخه د هیچا پته او ښکاره خبره پته نه ده نو ځکه د هغه د ویری او د پرهیزگاری خبری وکړی.

إِنَّمَا النَّجْوَىٰ مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزَنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ١٠

بیشکه چه پتی خبری (په گناه) (کارونو) د شیطان دی لپاره د دی چه خفه کړی هغه کسان چه ایمان ئ راوړی دی او نه دی (شیطان یا پته خبره) ضرر رسوونکی دغو (مومنانو) ته د هیڅ شی مگر په اذن حکم اراده د الله او ښائ چه خاص پر الله پس توکل دی وکړی مومنان (او الله ته وسپاری ټول امور خپل او هیڅ پروا دی نه کوی د پت راز ویلو د نورو څخه)

تفسیر: یعنی د منافقانو دا سرگوشي او پس پسي د دی لامله (له وجی) وی چه لږ څه مسلمانان خپه او په سودا کښی ولویږی وویږی او پخپلو زړونو کښی ووائ چه آیا دا خلق څه غوټه کوی؟ او څه سره وائی؟ او په څه تړون کښی سره بوخت (مشغول) دی؟ دا کار شیطان په هغوی باندی کاوه مسلمانان دی په یاد ولری چه د شیطان له لاسه هیڅ شی کیدونکی نه دی او هیڅ یو څیز د هغه په واک (قبضه) کښی نشته گټه (فائده) او نقصان د الله تعالیٰ په اختیار کښی دی که د هغه حکم او اراده نه وی که هرڅومره مشوری او منصوبی او تړون وکړی تاته هیڅ نقصان نه شی رسولی نو ځکه په ځای د دی چه تاسی خفه او پریشان شی، ښائی چه الله تعالیٰ ته هیله (طمعه) او امید او اسره وکړئ.

تنبیه: په احادیثو کښی له دی خبری څخه ممانعت شوی دی چه په مجلس کښی یو سری پریږدی دوه نور پخپلو منځونو کښی سره پس پسي او پتی خبری وکړی ځکه چه هغه دریم سری به خفه کیږی - دا مسئله ښائی چه تر دی آیت لاندی راشی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که دوه سره په مجلس کښی پت غږیږی نو نورو لیدونکیو ته سودا پیښیږی او هر یو پخپل زړه کښی وائی چه له ما څنی کومه خرابه خبره شوی ده چه دوی ئ په پټه سره وائی او د هغی په شاو خوا کښی پتی خبری سره کوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَقَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَانْسَحُوا يَفْسَحَ اللَّهُ لَكُمْ

آی هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه وویل شی تاسی ته ځای ارت کرئ په مجلس کښی نو ځای ارت کرئ چه ارتیا وکړی الله تاسی لره (په جنت کښی).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو په مجالسو کښی داسی سره کښی چه د کښیناستلو ځای نورو ته پاتی شی او تول موقع ومومی او د نورو ځای تنگ نه شی کله چه تاسو ځایونه ارت کرئ خلقو ته نو پاک الله تعالیٰ به هم تاسی له تنگی څخه وباسی او د خپل رحمت ابواب او ورونه به در پرانیځی.

وَإِذَا قِيلَ انْشُرُوا فَانْشُرُوا

او کله چه وویل شی (تاسی ته) چه پورته شی! (کوم ښه کار ته لکه لمونځ او نور) نو پورته شی!

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمۃ اللہ علیہ لیکي «دا د مجلس ادب دی که کوم سری راشی او د هغه د کیناستلو غای نه وی نو نورو ته بنائي چه لو لږ سره وخوځيږي تر څو د مجلس حلقه لويه او غای ارت شي يا له خپلو غايونو څخه ودریږي او لږ څه ارته بله حلقه او پينده سره جوړه کړي که بالکل د تللو په نسبت دوی ته وویل شي نو لاړ دی شي په داسي حرکت کښي غرور او بخل کول ونه کړئ ځکه چه په ښو رشو (خويونو) په سری باندی الله تعالیٰ مهربان او له بدو رشو (خويونو) څخه الله تعالیٰ بيزار دی.

تنبیه: د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مجلس کښي هر سری خپل نژدېوالی له پیغمبر سره غوښتو چه د هغه لامله (له وجی) دیر ځلي په مجلس کښي تنگی پېښیده تر دی چه کله کله به لویو اصحابو ته هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره نژدی غای نه پیدا کیده. نو ځکه دا احکام صادر شول تر څو هر یوه ته د هغه له درجی او غوښتنی سره سم درجه په درجه پرله پسې د استفادی موقع په لاس ورشي او د مجلس ضبط او ربط او نظم او نسق قائم شي. اوس هم د داسي بی انتظامی پېښوونکیو شیانو په لری کیدلو کښي د مرکو او د جرگو د ریش او ستر احکام او هدایت منل یو ضروری کار دی. او بنائي چه نور یی د زړه له کومی څخه ومنی. اسلام مونږ ته ابتری بی نظمی - پریشانی نه رانیسی بلکه د اسلام په مفهوم کښي انتهائی نظم - نسق - انضباط او ارتباط پروت دی او په هر څیز او هر کار کښي مونږ ته داسي گتور (فائده مند) شیان رانیسی چه په هغو کښي په زرهاو صوری او ممنوی ښیگنې (فائدی) شته. کله چه په عامو او معمولی جرگو او مرکو کښي داسي حکم دی نو د جگړی په ډگر (میدان) او د جهاد په میدان کښي له دی څخه لوړ (اوچت) او غوړ حکمونه راکړی شوی دی چه د هغو ساتنه او رعایت پر هر مسلمان باندی ضروری دی.

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

پورته کوی الله هغه کسان چه ایمان راوړی دی له تاسی څخه (په طاعت فرمان برداری د ده) او (خاص پورته کوی) هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم پوه په درجو مرتبو کښي.

تفسیر: یعنی صادق ایمان او صحیح علم سری ته ادب او تهذیب ورشيی او متواضع کوی یی. علم او د ایمان خاوندان چه هومره کمالاتو ته ورسېږي او لوړو (اوچتو) مرتبو ته وځيژی او پرمخ تگ وکړي هومره ځان ښکته - مات - متواضع او ناڅیزه گڼي. نو ځکه الله تعالیٰ د هسی سریو درجی لا پسې وچتوی او دوی لا د پټ او د عزت خاوندان کوی (من تواضع رفعه الله) دا د متکبرانو - بی دینانو جاهلانو - ناپوهانو کار دی چه په لږ خبره باندی جگړی نښلولی او سره ځانونو سره او شنه کوی یا په دومره یوه خبره باندی خفه کیږي چه ولی زه له دی ځایه

پاڅيدم؟ او ولی هلته کيناستم؟ يا پاڅولی او کينولی شوی يم؟ يا ولی له مجلسه د باندی ووتم يا وويستلی شوم؟ د افسوس ځای دی چه نن ډير ناپوهه مشران او په نامه سره مشهور ملايان د دی خيالی اعزازاتو په سلسله او لړ کېښي په يو پای (آخر) ته نه رسيدونکيو جگړو کېښي سره نښتی دی او هر يو پخپلو سنگرو او مورچلو کېښي کلک ناست دی او در گرده (توله) پر موهمو شيانو باندی سره جنګيږي ﴿إِنَّ اللَّهَ وَآلَهُ وَارِثُ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝

او الله په هغو (کارونو) چه کوئ تاسو ښه خبردار دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسير: يعنی هر يوه ته د هغه له کار - لياقت او درجی سره سمه مرتبه ښی - او هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه ته ښه معلوم دی چه کوم يو په رښتيا سره ايماندار او د علم خاوند دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ
نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ
عَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝

ای هغو کسانو چه ايمان ئ راوړی دی (يعنی ای مؤمنانو) کله چه (اراده کوئ د پتو خبرو) له رسول سره نو وړاندی کړئ په مخکښی د راز خپل څه صدقه خيرات (فقر او لره) دغه تقديم د صدقی پخوا له پتو خبرو نه خير بهتر ډير غوره تاسی لره او ډير پاکيزه دی نو که بيا نه مومئ (تاسی هغه شی چه صدقه ئ کړی)، پس بيشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطياتو) ډير رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير: منافقانو به بی فائدي خبری د رسول الله صلى الله عليه وسلم په غوږ کېښي ویلی او په دی چل به ئ خپله لوء او نژدېوالی نورو ته ورنږد او ځينو مسلمانانو به هم غیر مهمی خبری د حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم په غوږ کېښي په ورو سره ویلی او د هغوی وخت به یی خرابولو او نورو ته به ئی موقعه نه ورکوله چه د پیغمبر صلى الله عليه وسلم له فیضه مستفید شی یا که کوم وقت رسول الله مبارک غوښتل چه گوښي (بیل) کښی او لږ څه خلوت شی نو

هله به هم خلق ورننوتل او هغه نحای به ئ هم تنگځو او دوی به ئ پخپل فکر نه پری ښودل او د هغوی په چار چاپیر کښی به ډیر سری غونډیدل خو رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروت او اخلاقو له سببه هیچاته هیڅ نه ویل نو ځکه داسی حکم را نازل شو «هر څوک چه غواری له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره پتی خبری او څه مصلحت وکړی ښای چه پخوا له هغه فقیرانو او مسکینانو ته څه خیرات ورکړی!» د دی حکم په منلو کښی څو گټی دی - د غریبانو او فقیرانو سره امداد او معاونت کیږی او د خیرات ورکونکی د نفس تطهیر او تزکیه په عمل راځی - او د منافق او مخلص مسلمان معرفی او پیژندگلو په ښه شان سره کیږی او د پتو خبرو د کونکيو لږ توب په عمل راځی که له چا سره به د خیرات ورکولو څه شی نه و نو هغه له دی قید معاف و کله چه دا حکم رانازل شو نو منافقانو د بخل او کنسکی لامله (له وجی) هغه عادت پری ښود - او مسلمانان هم ډیوهیلد چه ډیر پتی خبری کول د الله تعالی نه خوښیږی او د دی دپاره ئ داسی حکم رانازل کړی دی په پای (آخر) کښی دا حکم په راتلونکی آیت سره منسوخ وفرمایه.

ءَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقْتُمْ فَأَذْ
لُمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَيْرٌ لِّمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٨﴾

آیا ویریرئ تاسی (له فقر) چه وړاندی کړی په مخکښی د پتی خبری ستاسی صدقات خیراتونه پس په هغه وقت کښی چه ونه کړ تاسی دغه (خیرات) او رجوع په رحمت سره وکړه الله پر تاسی باندی نو قائم کړئ سم ودرؤی (سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکړئ تاسی زکوٰۃ او حکم ومنئ تاسی د الله او (حکم ومنئ تاسی) د رسول د دغه (الله) او الله ښه خبردار دی په هغو اعمالو باندی (هم) چه کوئ تاسی (نو جزاء ئ به درکړی).

تفسیر: یعنی د صدقی د ورکولو له حکم څخه کوم مقصد چه و هغه حاصل شو اوس مو دا مؤقت حکم له تاسی څخه پورته کړ. ښای چه تاسی د هغو حکم په تعمیم کښی په صدق او د زړه له کومی څخه زیار (کوشش) وکړئ چه هیڅ منسوخ کیدونکی نه دی او هغه لمونځ روژه او نور حسنات دی چه له دوی څخه د تاسی د نفس پوره تطهیر او تزکیه کیږی
تنبیه: له ﴿وَإِذْ تَقُولُوا﴾ څخه ښکاری چه پر دی حکم باندی په عام ډول (طریقه) سره د عمل کولو وار نه دی راغلی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت علی کرم الله وجهه فرمایلی

دی چه په دی حکم باندی د محمدی امت له منځه یواځی ما عمل کړی دی.

الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

آیا نه هغوی ته (ای محمده!) هغو (منافقانو) ته چه دوستی کوی له (هغه) قوم (د یهودانو) سره چه غضب کړی دی الله پر هغوی باندی،

تفسیر: دا خلق منافقان او هغه قوم او تېر یهودان دی (چه دغه منافقین له هغو یهودانو سره دوستی او همدردی کوی)

مَاهُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ

نه دی دغه (منافقان) له تاسی (مؤمنانو) څخه او نه له هغو (یهودانو) څخه.

تفسیر: یعنی منافق نه په پوره ډول (طریقه) په تاسی مسلمانانو کې شامې شامل دی ځکه چه په پټه کافر دی او نه په پوره ډول (طریقه) په هغو یهودانو کې گډ او شامل دی ځکه چه په ښکاره سره ځان مسلمان بولی ﴿مُتَّبِعِينَ بَيْنَ ذَلِكَ الْأُولَىٰ وَلَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ﴾

وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

او قسمونه خوری (منافقان په دعوی د اسلام) په دروغو باندی حال دا چه دوی پوهیږی (پخپلو دروغو)

تفسیر: قسمونه خوری منافقان په دعوی د اسلام او احترام د سیدالانام صلی الله علیه وسلم حال دا چه دوی پوهیږی چه دروغ وائی او دروغ هم له بی خبری او غفلت څخه نه بلکه په قصد سره پر دروغو خبرو باندی قسمونه خوری. مسلمانانو ته وائی ﴿إِنَّهُمْ كَاذِبُونَ﴾ هغوی له تاسی څخه دی او تاسی غوندی په رښتیا سره مسلمانان دی او حال دا دی چه هغوی له اسلام سره له لری نه هم څه نسبت نه لری .

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا

تیار کړی دی الله دوی ته عذاب ډیر سخت

تفسیر: چه د هغوی په نسبت د دی پاک قرآن د (النساء) د سورت په (۲۱) رکوع ۱۴۵ آیت کښی داسی ویلی شوی دی ﴿إِنَّ الشَّافِقِينَ فِي الدَّارِ الْكَافِلِينَ مِنَ النَّارِ﴾

إِنَّكُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه دوی لره بد دی هغه شی چه ؤ دوی چه کول به ئ (له گناهونو).

تفسیر: یعنی که غه هم اوس هغوی ته د دوی بد کارونه په نظر ورنشی خو هغوی د نفاق په کارونو کښی هسی سره بوخت (مشغول) دی چه محان ته ډیر خراب تخم کړی او خپل محانونه پخپلو لاسو سره په بلا اخته کوی.

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿۱۶﴾ لَنْ تُعْنِي عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۱۷﴾

گړغولی ئ دی قسمونه خپل دال (چه پری ساتی سر او مال خپل) پس منع ستانه کړل دوی (په دغو قسمونو سره مؤمنان له لاری د الله (له جهاد) څخه (له دوی سره) پس دوی لره دی عذاب سپکونکی. له سره به دفع نه کړی له دوی څخه (په قیامت کښی) مالونه د دوی او نه اولاد د دوی له (عذاب د) الله څخه هیڅ څیز دغه کسان یاران ملگری د دوزخ دی دوی به په دی دوزخ کښی تل اوسیدونکی وی.

تفسیر: یعنی د دروغو په قسمونو سره خپل محانونه او مالونه د مسلمانانو له لاسو څخه ساتی او خپل محان مسلمان ورښکاری او د دوستی او خپلوی په ډول (طریقه) نور سری هم د اسلام له لاری څخه ویاسی. نو په یاد ئی ولرئ. چه داسی خلقو ته په دی ډول (طریقه) سره هیڅ یو پت او عزت نه پاتی کیږی او د ذلت او سپکتیا په سختو ربرو (تکلیفونو) او عذابونو ککړ کیږی کله چه د سزا وقت راوړسیږی نو دوی د الله تعالی له لاسه خپل محانونه نشی ژغورلی (بیچ کولی) او دوی ته د دوی هغه مالونه او اولادونه غه مرسته (امداد) او مدد رسولی نشی چه دوی د هغو د حفاظت لپاره په دروغو سره قسمونه پری خوړل.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ

(ياده کمره ای محمده!) هغه ورځ چه ژوندی پورته کړی (دوی) الله ټول نو قسمونه به خوری دوی هغه (الله) ته لکه چه قسمونه خوری دوی تاسی ته (په دنیا کېښی ای مسلمانانو) او گمان به کوی (دوی) چه بیشکه دوی په پوی دی (نفعمن او پر کومه ښه لاره درومی)

تفسیر: یعنی د دی ځای هغه روید شوی عادت به هلته هم له دوی سره وی لکه چه دلته ستاسی په مخ کېښی په دروغو سره ځانونه ساتی او داسی گنې چه مونږ ډیر هوښیار یو - او ډیر ښه چالونه چلوو د الله تعالیٰ په مخ کېښی به هم د دروغو قسمونو په یادولو سره ځان تیاروی او وائی ای پروردگار مونږ خو داسی نه وو او داسی وو ښائی دوی داسی گنې چه هلته به هم په داسی اقوالو او ویناوو سره نجات مومو!

إِلَّا أَنَّهُمْ هُمُ الْكَذِبُونَ^(۱۵)

واورئ! خبردار شی! چه بیشکه دوی هم دوی دی دروغجنان (چه له الله سره هم دروغ وائی)

تفسیر: بیشکه چه اصل او دبل دروغ هغه دی چه د الله تعالیٰ په مخ کېښی ئ هم وائی او د خپلو هغو دروغ ویلو څخه هیڅ نه شرمیږی.

اَسْتَحْذَرُ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانَ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ

غالب شوی دی پر دوی باندی شیطان نو هیر کړی دی شیطان له دوی نه ذکر - یاد د الله.

تفسیر: پر هر چا باندی چه شیطان داسی پوره لاس ولری نو د هغه زړه او دماغ داسی مسخ او بدلېږی چه هیڅ یو شی ئی په یاد نه پاتی کېږی او په دی باندی هیڅ نه پوهیږی چه آیا پاک الله هم شته؟ که نه؟ دا کمبخت د الله تعالیٰ له عظمت لوی - جلال او کبریا څخه ځان نه خبروی

او داسی خیال کوی چه په قیامت کښی به هم د دروغو په مرسته (مدد) خپل ځان ژغوری (بچ کوی) - او په دی باندی نه دی خبر چه دی پخپل دی وضعیت سره د خپلی بی حیائی - حماقت او ناپوهی اعلان کوی او دغه ممسوخ په دغومره یوه خبره هم نه پوهیږی چه د ده دغه دروغ د الله تعالی په دربار کښی هیڅ نه چلیږی .

أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَسِرُونَ ﴿١٩﴾

(دغه هیروونکی کسان) لښکر د شیطان دی واورئ! خبردار شی! بیشکه لښکر تابعان د شیطان هم دوی دی زیانکاران (چه ئ ورکړل د لاسه باقی نعمتونه او ځانونه ئی وغورځول په ابدی زحمت کښی)

تفسیر: د شیطانی لښکرو انجام ضرور خراب دی نه په دنیا کښی د دوی مکر فریب منصوبی د وروستنی بری مخ لیدلی شی او نه په آخرت کښی له سخت عذاب څخه خپل ځانونه ژغورلی (بچ کولی) شی .

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ اللَّهُ لِلْأَعْلَبِينَ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) څخه دغه (د مخالفانو تولی) په (جملی د) ذلیلانو مغلوبانو کښی دی لیکلی دی الله (په لوح محفوظ کښی) چه خامخا به غلبه بری وکړم هر ورو (خامخا) زه او رسولان ځما بیشکه الله ډیر قوی دی ښه غالب دی .

تفسیر: یعنی له الله تعالی او د ده له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره مقابله کوونکی چه د حق او صداقت په خلاف جنگیږی سخت ناکام - او سپک او ذلیل دی پاک الله په لوح محفوظ کښی لیکلی دی چه په پای (آخر) کښی یواځی حق او حقانیت لره بری او غلبه ده او د ده پیغمبران هر ورو (خامخا) مظفر او منصور کیږی دغه تقریر پخوا له دی په څو څو نورو ځایونو کښی هم تیر شوی دی .

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ

وَرَسُولُهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ

او نه به مومی ته (ای محمده او نه ښایېری چه بیامومی) یو قوم چه ایمان نی راوېدی وی په الله او په ورځی آخری (د قیامت) چه دوستی به کوی دوی له هغه چا سره چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) نه انگر که وی (دغه مخالفین) پلرونه د دوی او ځامن د دوی یا ورونه د دوی یا (نور قبيله) خپلوان د دوی دغه (قوم چه له اعداء الله سره دوستی نه کوی) لیکلی دی (الله) په زړونو د دوی کښی ایمان.

تفسیر: یعنی ایمان د هغوی په زړونو کښی داسی ټینګ ثبت شو لکه هغه لیکه چه پر ډبره باندی لیکلی شوی وی.

وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ

او قوی کړی نی دی دوی په غیبی فیض مدد له نژده خپل څخه، (او قوی کړی قوت ورکړی دی الله تعالی دوی لره په روح رحمت نصرت خپل سره یا په نور رڼا (رنرا) د زړه یا په قرآن عظیم الشان سره)

تفسیر: یعنی غیبی رڼا (رنرا) نی ورته عطاء وفرمایله چه له هغی څخه زړه ته یو راز (قسم) ځان ته معنوی ژوندون وررسيږی یا د (روح القدس جبریل) په وسیله سره نی مرسته (مدد) وفرمایله.

وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ

او داخل به کړی دوی (الله) په جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانیو د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو (جنااتو) کښی، راضی شو الله له دوی څخه (په طاعت سره) او راضی شول دوی له الله څخه (په

موندلو د جنت). (او خوشال شو الله تعالى له دوی نه په سبب د طاعت سره په دنیا کېښی او خوشاله شول دوی له الله تعالى څخه په موندلو د لقاء او رضاء او عطاء د جنت په آخرت کېښی)

تفسیر: یعنی دا خلق د پاک الله دپاره له گردو (تولو) اداء الله څخه خپه او ناراض شوی دی نو الله تعالى له هغوی څخه خوښ دی له هر چا څخه چه الله تعالى خوښ وی نو دی نور څه غواړی.

ای رب العالمینه! وگرځوه مونږ له دغو څخه!

أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۲۷﴾

دغه (خلق) دی حزب - لښکر د الله، واورئ! خبردار شی! چه بیشکه لښکر د الله چه دی هم دوی دی په مراد رسیدونکی بریالیان (کامیاب).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی هغه څوک چه د الله تعالى له مخالفینو سره دوستی نه لری اگر که ئی پلار وی یا نور خپلوان هم وی هغه هم رښتونی مسلمانان دی او هغو ته هم دا درجه ورسیږی» د کرامو صحابه و هسی شان و چه د الله تعالى او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معاملو کېښی به ئی د هیڅ غیز او هیچا پروا نه کوله په هم دی سلسلی کېښی د احد په غزا کېښی حضرت ابو عبیده رضی الله تعالى عنه خپل پلار وواژه د بدر په غزا کېښی ابوبکر صدیق رضی الله تعالى عنه د خپل ځوی د مقابلی دپاره ځان تیار کړ مصعب بن عمیر رضی الله تعالى عنه د خپل ورور عبید بن عمر بن خطاب رضی الله تعالى عنه د خپل نیای عاص بن هشام - علی بن ابی طالب رضی الله تعالى عنه حمزه - عبیده بن الحارث د خپلو خپلوانو مخی ته چه عتبه - شیبه او ولید بن عتبه و ووتل او هغوی ئی ووژل - او رئیس المنافقین عبدالله بن ابی یعنی د عبدالله ځوی چه هغه هم عبدالله نومیده او د ابی لمسی و د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مخ کېښی د مریسبع په غزا کېښی عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم که ستاسی امر وی نو زه د خپل پلار سر اوس پری کوم او ستاسی په حضور کېښی پی لکه یو پندوس غورځوم خو د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا خبره خوښه نه شوه. فرضی الله عنهم و رضوا عنه و رزقنا جهم و اتباعهم و اماتنا علیه آمین.

تمت سورة المجادلة فله الحمد والمنة .

سورة الحشر مدنية وهى اربع وعشرون آية و ثلاث ركوعات رقمها (۵۹) تسلسلها حسب النزول
(۱۰۱) نزلت بعد سورة «البينة»

د «الحشر» سورت مدنى دى ، (۲۴) آيتہ او درى ركوع لری - په تلاوت كېښى (۵۹) او په نزول كېښى (۱۰۱) سورت دى وروسته د «البينة» له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه چه په آسمانونو کښی او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او هم دغه (الله) ښه غالب دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: لکه چه د هغه د زبردستی غلبی او د حکمت له اثارو څخه یوه پېښه او واقعه وروسته له دی نه بیانېږی.

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ

دغه (الله) هغه ذات دی چه ایستلی دی هغه کسان چه کافران شوی ؤ له اهل د کتابونو څخه له کورونو خپلو څخه په اول د ایستلو د دوی (له مدینې نه شام ته دوهم ایستل د دوی له خیبر نه شام ته د حضرت عمر په خلافت کښی دی).

تفسیر: له مدینې منورې څخه د مشرق په لوری د څو کړوهو په فاصله (واټن) کښی د یهودانو د قوم او تبر یو کلی ؤ چه بنی نضیر باله کیده. دا تبر د دیرو سریو او شتو - مالونو خاوند ؤ. او پخپلو کلکو او مضبوطو کلاؤ (قلمو) باندی ئی زیات اطمینان او دیره دادینه (سکون) لرله. ځمونږ پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم کله چه هجرت وفرمایه او په مدینې منورې کښی

ئى هستوگنه غوره كړه. نو پرمې دوى له مسلمانانو سره د روغې تړون وكړ. او داسې يې غوټه كړه چه مونږ به ستاسې په مقابلې كېښې د نورو مرستې (مدد) نه كوو يعنې د عدم تعرض معااهده ئى وتړله بيا دوى د خيانت (درغلي) له مخې د مكې معظمې له كافرانو سره په پټه مكاتبې - ليكنې خبرې - اتري كولى تر څو چه د دوى يو لوى مشر كعب بن اشرف له څلويښتو سورو سره مكې معظمې ته ځان ورساوه او له بيت الله سره مخامخ د مسلمانانو په مخالفت له قريشو سره ئى معااهده او تړون وكړو څه موده وروسته د الله او رسول صلى الله عليه وسلم له امر سره سم دغه (كعب) د خپلې دغې درغلي او خيانت لامله (له وجې) د محمد بن مسلمې رضې الله تعالى عنه له لاسه وواژه شو بيا هم د بنې نضير له لورې د غداری او بد عهدي سلسله جاري وه. د مكر فريب او دغابازي له مخې دوى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم سره له څو تنو اصحابانو وبلل چه پخپلو كورونو كېښې ئى په مكر فريب او درغلي سره ناڅاپه په شهادت ورسوي يو ځلى ئى د يوې لورې په څنگ كېښې پر رسول الله صلى الله عليه وسلم له پاسه يو د ژړندې پل (آسيا سنگ) و ورغراوه چه كه څمونږ په پيغمبر صلى الله عليه وسلم باندې لگيدلى وي نو په شهادت به رسيدلى و مگر په دې گردو (ټولو) واقعو كېښې د الله تعالى په فضل او مرحمت سره اسلام او مسلمانانو د دوى له شرورو څخه نجات وموند. بالاخر رسول اكرم صلى الله عليه وسلم له مسلمانانو سره يوه جرگه وكړه او په هغې كېښې ئى دا سره غوټه كړه چه له بنې نضير سره دى غزا وشي. كله چه مسلمانانو په ډير سرعت گرنديتوب او تلوار سره په هغوى باندې حمله پرغل وړ وړ او د دوى گردې (ټولې) كلاوى او كلې يې كلا بند او محاصره كړل. نو ځكه دوى سخت مرعوب شول او ووږيدل - او د ويري او دار لامله (له وجې) له خپلو كلاو څخه د باندې په ډگر(ميدان) جگړې ته راونه وتل او عمومي جنگ ته وار ونه رسيد او بيا يې د روغې غوښتنه وكړه. تر دې چه رسول اكرم صلى الله عليه وسلم په دوى باندې داسې مرحمت او مهربانې وفرمايله چه دوى دى له مدينې منورې څخه د باندې ووځي د دوى سرونه او وينې به ساتلي وي. دوى دى د خپلو منقولو ۽ اموالو څخه هومره شيان چه وړې يې شي يو دى سى خو د دوى غير منقولو مالونه به د مسلمانانو په لاسو كېښې وى د الله تعالى په حكم هغه كلاوى او ځمكې او نور د مسلمانانو په لاس او قبضه كېښې ولويدل خو د غنائمو په ډول (طريقه) ونه ويشلى شوى بلكه يواځې څمونږ د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په واک (قبضه) كېښې پاتې شوى حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم د دې ځمكې زياتره برخه پر مهاجرينو باندې وويشله او د هغو مصارفو بار او پيټى ئى د انصارو له اوږو څخه سپك كړ چه انصارو به پر مهاجرينو كول او په دې ډول (طريقه) سره دواړو ته له هغه ځنې كتنې ورسيدى. او هم رسول اكرم صلى الله عليه وسلم د خپلې كورنۍ خرڅ او د نبوت د مقام كلنې مصارف له هم دى جائداده اخيسته. كه له داسې مصارفاتو څخه څه شى بيرته پاتې كيده هغه به ئى د الله تعالى په لاره كېښې صرفول .

په دې سورت كېښې د هم دى قصې په لورې اشاره شوى دى چه الله تعالى همغه غالب قوى حكمت والا ذات دى چه دپاره د ذليل كولو ئى وويستل هغه كسان چه كافران شوى ۽ له اهل كتاب

غخه چه یهودان د بنی نضیر ؤ له کورونو خپلو نه چه په حمکه د مدینې منورې کښې ؤ په اول د جمع کیدلو د لښکرو سره یعنی یواځې په هغه یو یرغل (حملة) سره ودار شول او په هغې رومېنې جگړې کښې ئې خپل کور او کلی او کلکې کلاوې ویجاړې پریښودلې او له مدینې غخه وتښتیدل او هیڅ یوه میرانه (بهادری) او ثابت قدمې ئې له ځانه ورښکاره نه کړه

تنبیه: له «اول الحشر» غخه ځنې مفسرین داسې مراد اخلې چه د یهودانو دغو تېرو ته د وطن پریښودل اول ځلې ور د مخه شول چه پخوا له دې غخه دوی له داسې پیښې سره مخامخ شوی نه ؤ یا په (اول الحشر) کښې به د دې په لورې اشاره وی چه د یهودانو اول حشر خو هم دا دی چه مدینه منوره ئې پریښوده او په ډیر شمیر د خیبر او نورو ځایونو په لورې لاړل او دوهم حشر به ئې هغه وی چه د حضرت عمر د خلافت په عهد کښې ورپیښ شو یعنی د نورو یهودانو او نصرانیانو سره دوی هم له خیبره وویستل شول او د شام په لورې واستول شول چه هلته به هم د هغوی وروستنې حشر کیږي نو ځکه شام ته ارض المحشر هم وائی.

مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُوا أَنَّكُمْ لَا غَنَاءَ لَكُمْ هُنَا مِنَ اللَّهِ فَأْتَهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ

گمان نه کاوه تاسې (ای مؤمنانو) چه وبه ځی دوی (له مدینې نه) او گمان نه کاوه دوی چه بیشکه دوی لره منع کوونکې ساتونکې دی کلاوې د دوی له (عذاب د) الله پس راځي پر دوی (عذاب د) الله له هغه ځایه چه گمان نه کاوه دوی او واچوله (الله) په زړونو د دوی کښې ویره .

تفسیر: یعنی د هغوی د ساز او سامان ټینگو کلاو - او د توریالی توب او میرانی (بهادرئ) په نسبت به ستاسې خیال داسې نه ؤ چه تاسې دومره زر به هغوی پره کوئ او دوی خپلې وسلې له لاسو غورځوی او نه د هغوی داسې خیال ؤ چه دا وړوکی او بی وسلې او بی سامان د مسلمانانو ټولې دوی هسې مغلوب او منکوب کړی. هغوی د غفلت په دی خوب کښې تللی ؤ چه دا مسلمانان چه د هغوی په سر باندې د پاک الله لاس دی څمونې تر ټینگو کلاو پورې، چیرې رسیدی شی او ښائی چه مونږ به د خپلو ښو وسلو - او کلکو مورچلو او میرانی په سیوری کښې د الله له عذاب ساتلی یو مگر خو هغوی ولیدل چه هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالی د حکم مخه نشی نیولی. پر دوی باندې د پاک الله حکم له هغې خوا راوړسید چه له هغې خوا نه د هغوی خیال او گمان هم نه ؤ یعنی د هغوی په زړونو کښې الله تعالی ویره واچوله او د بی وسلو او بی شتو مسلمانانو دار ئې پر هغوی باندې کیښود یو خو هغوی د خپل مشر کعب بن اشرف له ناڅاپي وژلو غخه ډیر مرعوب او ترهرو و اوس نو د مسلمانانو له دی ناڅاپي حملې او یرغل

غنى نى خپل حواس بالكل له لاسه وويستل.

يُخْرِجُونَ بِيوتَهُمْ يَافِيَهُمْ وَأَيُّدِي الْمُؤْمِنِينَ

چه وړانول به ئ کورونه خپل په لاسو خپلو سره (چه پرى ولى مسلمانان يا چه پکښى هستوگنه ونه کړى څوک) او په لاسو د مؤمنانو سره (چه وړان کړى ځاى د پناهى او ارت شى ورته ځاى د جنگ)

تفسير: يعنى د حرص - غيظ - غضب او قهر په جوش کښى به ئى د خپلو ودانيو څنځيرونه - ورونه - درى او نور شلول - ماتول - وړانول او نړول به ئى تر څو له هغو شيانو څخه چه دوى ئى له خپلو ځانونو سره نشى وى مسلمانان گټور نشى. په دى کار کښى مسلمانانو هم له هغوى سره نى مرستى (مدد) کولو يعنى له يوه لورى هغوى په نړولو سره مشغول او بوخت ؤ او له بل لورى مسلمانانو هم د هغوى هغه ودانى وړانولى چه دوى هلته مورچل نيولى ؤ که په غور سره وکتل شى هغه وړانى او تياى چه د مسلمانانو له لاسه رسيدلى وه هغه هم د هم دى بدبختانو د بد عهديو او شرارتونو په نتيجه کښى وه.

فَاخْتَرُوا يَافِيَهُمُ الْأَبْصَارُ

پس عبرت واخلي تاسى اى خاوندانو د سترگو (عقلونو په احوالو د دوى)

تفسير: يعنى خاوند د بصيرت ته په دى واقعى کښى لوى عبرت دى. الله تعالى دا وروښوول چه د ظلم - کفر، شرک - او بدعهدى انجام څرنگه کيږى؟ او يواځى په ظاهري اسبابو باندې داده کيدل او د الله تعالى له قدرت او قوت څخه غافل اوسيدل د پوهانو کار نه دى.

وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ ثَارٌ

او که نه وى ليکلى (مقرر کړى) الله په دوى باندې وتل (فرار کول) له وطنه نو خامخا په عذاب کړى به ؤ (الله) دوى لره په دنيا کښى (په وژلو او بندى کولو سره) او دوى لره دى په آخرت کښى عذاب د اور.

تفسیر: یعنی د هغوی په برخه له وطنه جلا (جدا) کیدل لیکلی و که دا ئ په قسمت کښی نه وی لیکلی نو بله کومه دنیوی سزا به هغوی ته ورکوله کیده او د بنی قریظه په شان به وژل کیدل لنده ئ دا چه له سزا څخه به دوی خپل ځانونو نشو بچ کولی دا د الله تعالی حکمت دی چه د وژلو په ځای د هغوی په جلا وطنی سره اکتفا وشوه مگر خو دا تخفیف یواځی د هغوی په دنیوی سزا کښی شوی دی ځکه چه د آخرت ابدی سزا په هیڅ دول (طریقه) سره له کافرانو ځنی نه کمیږی «موضح القرآن» لیکی «کله چه دغه قوم او تیر له شامه تښتیدلی دلته راغلی و د دوی مشرانو په همغه وقت کښی دوی ته ویلی و چه یوه ورځ به ستاسی کورونه هلته وړاندیږی او بیا به بیرته شام ته راتلونکی یی! لکه چه د نبوی صلی الله علیه وسلم په زمانه کښی د دوی کورونه هلته وړان شول ځینی بیرته شام ته لاړل او ځینی په خیبر کښی پاتی شول - خو د حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالی عنه په خلافت کښی د ټولو کورونه وړان او بیا په شام کښی سره ودان شول».

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝

دغه (تعذیب د دوی) په سبب د دی و چه بیشکه و دوی چه مخالفت به ئ کاوه له الله او له رسول د دغه (الله) سره او هر هغه چه مخالفت کوی له الله څخه نو بیشکه الله شدید سخت دی عذاب (د ده په دنیوی قتل نفی او اسارت او آخروی عقوبت)

تفسیر : یعنی داسی مخالفانو ته هم داسی سختی سزاګانی ورکولی کیږی

مَأْقَضَهُمْ مِّنَ لَّيْنَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ

هغه چه پری کوئ تاسی له تنو د ونو د (کم اصلو) خرماؤ څخه یا ئ پرېږدئ هغه ولاړی په بیخونو خپلو باندی نو دغه (ټول) په اذن حکم د الله سره دی .

تفسیر: کله چه دا قوم کلابند شو نو رسول الله مبارک صلی الله علیه وسلم اجازه وفرمایله چه د هغوی ځینی کم اصلی ونی دی پری کری شی ! او هغه باغونه دی ویجاړ شی چه دوی د هغو تر شا پر مسلمانانو گزارونه کوی تر څو چه د هغو د درد لامله (له وجی) په بهر وتلو باندی مجبور

او په دکر (میدان) کېنې وچنگیږي او د دکر (میدان) د جگړې په وخت کېنې له ونو څخه غازیانو ته څه ربر (رحمت) او تکلیف ورپېښ نشي . د دی امر په سبب ځینې ونې ووهلې شوی او ځینې ئ پاتی شوی تر څو له بری څخه وروسته د مسلمانانو په ښه ورشی . کافرانو په داسی طعنه ورکولو باندی شروع وکړه چه دوی خلقو ته پندونه ورکوی چه له فساد ه ځانونه وژغوري (وساتی) مگر دوی پخپله فساد کوی . ایا د ونو پری کول او سوځول فساد نه دی ؟ نو ځکه دا آیت نازل شو چه دا گردی (تولی) چاری د الله تعالی اجل واعلی شانه په اذن او حکم سره سمی شوی دی او د الله تعالی د حکم تعمیل ته هیڅ کله هیڅوک فساد نشي ویلی ځکه چه هغه په ژورو حکمتونو او مصلحتونو باندی مشتمل وی لکه چه د دی حکم ځینې حکمتونه او مصالح پاس ولیکل شول .

وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥٩﴾

او (بل لپاره د دی دی) چه رسوا کړي (الله) فاسقانو نافرمانانو (یهودیانو) لره

تفسیر: یعنی چه مسلمانانو ته عزت ورکړي او کافران خوار او سپک کړي لکه هغه ونې چه پاتی وی په هغو کېنې د مسلمانانو گټی او د کافرانو غیظ او خفکان و ځکه چه هغوی به د دی پاتی ونو له کتلو څخه ویل چه دا ونې به د مسلمانانو شی - او هغوی به له دی ځینې گټی اخلی او هغه ونې چه پری شوی یا سوځولی شوی وی په هغو کېنې د مسلمانانو بری و چه د غلبی د اثارو ظهور - او د کفارو هسی غیظ او غضب منظور و چه مسلمانان ځمونو په شیانو کېنې څرنګه تصرفات کوی . نو ځکه دواړه امور جائز او په حکمت باندی مشتمل دی

وَمَا آتَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ
وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٩﴾

او هغه مال چه راځرغولی دی الله په رسول خپل باندی له مالونو د دوی پس نه و ځغلولی تاسی پر دوی هیڅ اس او نه هیڅ اوبښ لیکن الله مسلطوی بری ورکوی رسولانو خپلو ته پر هغه چا باندی چه اراده وفرمائی او الله پر هر څیز باندی ښه قادر دی (چه ځینې ئ غلبه د احباؤ الله ده پر اعداؤ الله باندی) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «په غنیمت او فی کبئی هم دا فرق او توپیر (تفاوت) شته هغه مال چه د جگری او د جنگ په دگر (میدان) کبئی په لاس راځی هغه غنیمت دی چه د هغه پنځمه برخه د الله تعالیٰ نذر دی . چه د هغه تفصیل د لسمی پاری په شروع کبئی تیر شوی دی . او نوری څلور برخي ئ پر لښکرو باندی ویشلی کیوی او هغه شیان چه بی له جنگه په لاس راځی هغه د ټولو مسلمانانو په خزانو کبئی ایښودل کیوی . او د هغوی په عامو مصالحو او ضروری کارونو کبئی لگول کیوی.

تنبیه: که له لږ څه جنگ او جگری څخه وروسته کفار مرعوب شی او صلحی او روغی ته مسارعت وکړی او مسلمانان ومنی په دی صورت کبئی هغه مالونه چه له هسی روغی څخه په لاس راشی د هغه حکم هم په (فی) کبئی داخل دی د نبوی صلی الله علیه وسلم په مبارک عهد کبئی د فی په مالونو کبئی یواځی حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خپل تصرفات او اختیارات جاری کول . بنائ چه دا اختیارات د تملک او تصرف وی او یواځی حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم لره مخصوص وی لکه چه له دی آیتونو څخه او د (علیٰ رسوله) له لفظ ځنی متبادر دی او احتمال لری چه محض حاکمانه وی په هر حال الله تعالیٰ د دی مالونو په نسبت دوی ته په راتلونکیو آیتونو کبئی هدایت فرمائی چه وجوباً یا ندباً په هغو او دغو مصارفو کبئی ولگول شی . له حضرت څخه وروسته داسی مالونه د امام په واک (اختیار) او تصرف کبئی وی . خو د ده دا تصرف به مالکانه نه وی او یواځی حاکمانه به وی او هغه د ده په مشوره او فکر او ښوونه د مسلمانانو په عمومی ضروریاتو او مصالحو کبئی صرف او لگول کیوی د غنیمت د مالونو حکم بیل دی او هغه وروسته د خمس له ایستلو څخه د گردو (ټولو) لښکرو برخه کیوی لکه چه د الله تعالیٰ له دی ارشاد څخه څرگند (ښکاره) دی ﴿وَأَعْلَوْا الْكِبَاغَنِيْمَ﴾ الآية - که لښکر پخپلی خوښی سره پری ښود شی هغه بيله خبره ده البته حنفی شیخ ابوبکر رازی په (احکام القرآن) کبئی داسی لیکی چه دا د منقوله و اموالو حکم دی په غیر منقوله و اموالو کبئی امام لره اختیار او مصلحت دی که ئ وغواری په لښکرو دی تقسیم کړی او که ئ وغواری په عمومی مصالحو کبئی دی صرف کړی لکه چه د عراق په سواد کبئی حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه د ځینو جلیل القدرو اصحابو په مشوره په هم دی خبری باندی عمل وکړ . سم له دی مسلک سره رازی شیخ ابوبکر ﴿وَأَعْلَوْا الْكِبَاغَنِيْمَ﴾ پر منقوله و اموالو او د دی د (حشر) د سوری آیتونه ئ پر غیر منقوله و اموالو باندی حمل کړی دی په دی ډول (طریقه) چه د دی ډومبني آیت

﴿وَمَا أَكْفَرُ اللَّهُ عَنْ رَسُولِهِ وَمِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾ حکم په «فی» باندی او د دی ورستنی آیت ﴿مَا أَكْفَرُ اللَّهُ عَنْ رَسُولِهِ﴾ من اهل القرى ﴿ حکم په غنیمت باندی محمول دی . او د لغت له مخی د غنیمت تعبیر د (فی) په لفظ باندی کیدی شی . والله تعالیٰ اعلم بالصواب .

مَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ

هغه شی چه را که عولی دی الله پر رسول خپل باندی له (مالونو د) اهل د قریو کلیو (بی له جنگه) نو (هغه) دی الله لره او رسول (د الله) لره .

تفسیر: په رومنیو آیتونو کښی یواځی د بنی نضیرو د مالونو د لگولو ذکر و اوس د فی د مالونو په نسبت عمومی ضابطه رانیسی . یعنی په فی باندی د رسول الله صلی الله علیه وسلم او وروسته له دوی څخه د امام قبضه او تصرف وی چه پر دغو خلقو و ویشی . د الله تعالی ذکر دلته تبرکاً شوی دی ځکه چه دی د گردو (تولو) شیانو مالک دی . هو ! د کعبی شریفی او د مساجدو صرفیات چه د الله تعالی په نامه یادیدی ممکن دی چه پکښی درج وی .

وَلِذِي الْقُرْبَىٰ

او (دغه اموال دی) خپلوانو د رسول (الله) لره .

تفسیر: یعنی د حضرت خپلوانو څرنګه چه د نبوی په زمان کښی له دی مالونو څخه هغوی ته ورکول کیدل او په هغوی کښی د فقر او مسکنت قید هم نه و . لکه چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم خپل تره حضرت عباس رضی الله تعالی عنه ته چه یو بډای (غنی) مشر و برخه ورکړه اوس هم وروسته له دوی څخه څمونږ حنفیانو په مذهب کښی د پیغبر هغو خپلوانو ته چه اړ (مجبور) او محتاج وی پر نورو اړو (مجبورو) او محتاجانو باندی ترجیح ورکوله کیږی او بنائ چه امام هغوی ته پخوا له نورو څخه په مخ کښی برخه ورکړی .

وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ لَكُمْ لَا يَكُونُ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ

او (دغه اموال دی) یتیمانو لره او مسکینانو لره او مسافرانو لره (مقرر کړی دی الله دا قسمت) لپاره د دی چه ونه گرځی (دغه اموال) دولت په منځ د غنیانو کښی له تاسی څخه (چه له خپله حقه زیات واخلی او فقراؤ ته لږ ورکړی) .

تفسیر: یعنی دا مصارف ځکه راښوولی شوی دی چه مسلمانان تل د پلار مریو - اړو (مجبورو) -

بیکسانو او عامو مسلمانانو په پالنه او پوښتنه کښی متوجه اوسی ! او تل د اسلامی عمومی ضروریاتو او مصالحو ته خیال ولری ځکه چه داسی مالونه د بدایانو او دولت‌مندانو راکړه ورکړه او نورو گټو دپاره نه دی . او نه بنائ چه هغه د هغوی د مخصوص جایداد په منزله وگرځی او یواځی بدایان پری مزی وکړی او خوندونه تری واخلی - او غریبان او اکریان له لوړی څخه ومړی یا عمومی مصالح خراب او ویجاړ پراته وی .

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَكُمُ عَنْهُ فَأَنْتَهُمْ وَأَتَقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

او هغه څه چه درکړی تاسی ته رسول (د الله) نو وائی خلی وئی نیسئ قبول کړئ ! او هغه څه چه منع کوی (رسول الله) تاسی له هغه څخه نو بیرته شی تری (مه ئ غواړئ) او وویریئ له (عذاب د) الله په ځان ساتلو له معاصیو بیشکه الله سخت دی عذاب (د ده) .

تفسیر: یعنی مال او جائداد او نور چه سم د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له امر سره تقسیمیری هغه د تقسیم امر دی په ډیر خوښی سره ومنلی شی . هغه چه دررسیری هغه په خوښی سره واخلئ ! او هغه ته چه ور نه کړ شی هغه دی لاس واخلی هم داسی د گردو (تولو) احکامو او نواهیو منل او پابندی په کار ده .
ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نافرمانی د الله تعالیٰ نافرمانی ده . او وویریئ که چیری د رسول الله د نافرمانی لامله (له وجی) الله تعالیٰ له تاسی څخه خفه نشی او سخت عذاب په تاسی مسلط ونه فرمائ .

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصَرُونَ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

(دغه اموال دی) دپاره د فقیرانو هجرت کوونکیو (هغه مهاجران) چه ایستلی شوی دی دوی له کورونو کلیو خپلو څخه او له اموالو خپلو څخه په دی حال

کشی چه طلبوی دوی فضل ببننه مهربانی له الله او رضاء (د ده) او مرسته (مدد) کوی له الله او له رسول د دغه (الله) سره (په نفسونو او مالونو خپلو سره) دغه (مهاجران) هم دوی دی صادقان رښتینی (په ایمان او جهاد کښی).

تفسیر: یعنی هسی خو په دی مال پوری د گردو (تولو) مسلمانانو حوائج او ضروریات تعلق او اړه لری مگر په خصوصی ډول (طریقه) سره د ثمان قربانونکو او ایثار خوښوونکیو رښتینو مسلمانانو حق مقدم او وړاندی دی چه هغوی یواځی د الله تعالیٰ په خوښی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په محبت او اطاعت له خپلو کورونو او مالونو او شتو څخه لاس وینځلی دی او بالکل په تش لاس له خپل هواده (وطنه) راوتلی دی تر څو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول الله په کارونو کښی په زړه پوری پخپل سر او ازاد کار وکړی شی او هغه ته په ښه ډول (طریقه) مرسته (مدد) ورسوی.

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او هغو (انصارو لره دی دغه اموال) چه ځای نیولی دی په (دی) کور (مدینه) کښی او (خالص کړی ئ دی خپل) ایمان پخوا له دغو (مهاجرانو) څخه .

تفسیر: له دی کور څخه مدینه طیبه مراده ده او دا خلق د مدینې منورې انصار دی چه د مهاجرینو له راتګه وړاندی ئ په مدینې منورې کښی هستوګنه لرله او د ایمان او عرفان په لارو کښی زیات مضبوط او مستقیم شوی و .

يُجِبُونَ مِنْ هَاجَرِ إِلَيْهِمْ

خوښوی محبت کوی دوی له هغه چا سره چه هجرت ئ کړی دی دوی ته .

تفسیر: یعنی په مینه او محبت سره د مهاجرینو خدمت کوی تر دی چه پخپلو مالونو او شتو کښی ئ هغوی ته برابره برخه ورکړی ده او د هغوی په شریک ګرځولو کښی ئ خپل ځانونه تیار کړی دی .

وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ

أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

او نه مومی دوی په زړونو سینو خپلو کښی څه تنگی (حسد) له هغه شی څخه چه ورکړی شوی وی (مهاجرانو لره) او غوره کوی (مهاجران) مقدموی ئ پر خپلو ځانونو او اگر که وی پر دوی باندی تنگی (فاقه او حاجت هغه څه ته چه دوی ئ ایشاروی).

تفسیر: یعنی مهاجرینو ته هغه فضل او شرف چه الله تعالیٰ عطاء فرمایلی دی یا د فی په مالونو او نورو کښی هغه برخه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هغو ته عطاء فرمائ د هغوی له لیدلو څخه د انصارو زړونه نه خفه کیږی او په هغوی باندی کینه او حسد نه کوی بلکه پری خوښیږی او په هر غیز کښی هغوی پخپلو ځانونو باندی وړاندی گنی پخپله دغه انصاریان مصاعب او متاعب - سختیاوی او ربرونه (تکلیفونه) وچتوی او په لوړه ئی تیروی مگر هغوی ته هر و مرو (خامخا) څه نه څه وررسوی داسی بی مثله او بی ساری ایشار په دنیا کښی تراوسه پوری هیڅ یو قوم د بل قوم دپاره نه دی کړی .

وَمَنْ يُؤْتِكُمْ شَيْئًا فَاُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ٥٩

او هر هغه چه وساتلی شی له بخل د نفس د ده نه (او له حرص نه په مال باندی) نو هم دغه کسان دی هم دوی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په ثناء صفت د دنیا او په ثواب د عقبا سره).

تفسیر: یعنی ډیر بریالی او کامیاب دی هغه قوم چه د الله تعالیٰ په توفیق او لاس نیوی د هغوی په زړونو باندی طمع حرص او بخل هیڅ اغیزه (اثر) نشی اچولی ځکه چه طماع او بخیلان کله خپلو نورو ورونو ته څه ایشار او گټه رسولی شی ؟ او د نورو په خوښی او هوسانی (آرام) باندی کله خوښیږی ؟.

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ

او (اموال) هغو (کسانو لره دی) چه راغلی دی راځی وروسته له دغو (مهاجرو او انصارو) نه .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه له مهاجرینو او انصارو څخه وروسته د وجود په عالم کېنې راځي یا وروسته له دوی څخه د اسلام په حلقه کېنې داخلېږي یا له وړاندنیو مهاجرینو ځنې وروسته ئ هجرت کړی مدینې منورې ته راغلی دی **والظاهر هو الاول**

يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا
تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ٥٩

وای دوی چه ای ربه ځمونږ مغفرت وکړه مونږ ته او هغو (دیني) ورونو ځمونږ ته چه پرمې داخل شوی دی (له مونږ څخه) په ایمان کېنې او مه گرځوه په زړونو ځمونږ کېنې بغض کینه د هغو کسانو سره چه ایمان ئ راوړی دی بېشکه ته (یا الله) ښه مهرباني کوونکي خورا (ډیر) رحم والا ئ .

تفسیر: یعنی دغه اخلاف او وروستنی کسان هغو اسلامو او سابقینو وړاندنیو ته د بهنې دعاء کوی او د خپل هیڅ یو مسلمان ورور په نسبت - بغض او کینه په خپل زړه کېنې نه لری - حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «دا آیت د گردو (تولو) مسلمانانو دپاره دی چه وړاندنیو حق ومنی او د هغوی په پله باندی لار شی او د هغوی په نسبت هیڅ یوه کینه - حسد او بغض ونه لری. امام مالک رحمه الله علیه له هم دی ځایه فرمائی هغه سری چه د صحابه ؓ په نسبت بغض او کینه ولری او د هغوی بدگوي وکړی هغه لره د (فی) په مال کېنې هیڅ یوه برخه نشته .

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ
فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ

آیا نه گوری ته هغو کسانو ته چه منافقان دغابازان شوی دی وای هغوی هغو ورونو خپلو (یهودانو) ته چه کافران شوی دی له اهل د کتابونو قسم دی که خامخا وویستل شی تاسی (له مدینې څخه) نو خامخا وبه وځو مونږ هرومرو (خامخا) له تاسی سره او نه به منو مونږ (خبره په ضرر د تاسی کېنې) د

هیچا هیشکله او که چیری جنگ شروع کر شی له تاسی سره نو خامخا مدد به وکړو مونږ هرومرو (خامخا) له تاسی سره ،

تفسیر: عبدالله بن ابی او نورو منافقانو د بنی نضیر یهودانو ته پیغام او پته خبره ورلیږلی وه چه تاسی مه ویریږی او خپل ځانونو یواځی مه گنځ که مسلمانان غواړی چه تاسی له مدینې څخه وباسی نو مونږ به له تاسی سره دریږو که د جنگ او جگری وار ورسید نو مونږ به له تاسی سره مرسته (مدد) کوو . دا ځمونږ قطعی او ناگزیدونکی ټینگه فیصله او پریکړه ده او پرته (علاوه) له دی څخه مونږ ستاسی په جنگ او جگړه کې د هیچا خبره نه اورو او نه د هیچا پروا کوو .

وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اَنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ۝۱۱

او الله شاهدی گواهی ورکوی چه بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په هم دغو خبرو کېږي) .

تفسیر: یعنی دغه منافقان یهودانو ته دغه خبری له زړه څخه نه وائی یواځی د مسلمانانو په مخالفت خلق ورپورته کوی او هسی خبری کوی چه هغه د مسلمانانو په گټه (فائده) نه وی او هغه خبری چه په ژبه وائی په هغو باندی هیڅ عمل نه کوی .

لَیْنِ اُخْرٰی اَلَا یَخْرُجُوْنَ مَعَهُمْ وَلَیْنِ قُوْتِلُوا اَلَا یَنْصُرُوْهُمْ ۝۱۲

قسم دی که وویستل شی دغه (یهودان) له کورونو خپلو نه) نه وځی دغه (منافقان له هغو یهودانو) سره (له کورونو خپلو نه) او که جنگ وکړ شی له هغو (یهودانو) سره نو مرسته مدد نه کوی دغه (منافقان) هغوی سره .

تفسیر: لکه چه په مدینې منورې کېږي جگړه ونښته او د بنی نضیر یهودان محصور شول په هغه نازک حال کېږي هیڅ یو منافق د دوی مرستی (امداد) او مدد ته ونه رسید په پای (آخر) کېږي کله چه هغوی وویستل شول دغه منافقان په دی وقت کېږي هم په ډیره خوشالی سره پخپلو کورونو کېږي ناست و .

وَلَیْنِ نَّصْرُوْهُمْ لَّیُوْلِنَ الْاَدْبَارَ ۚ ثُمَّ لَا یَنْصُرُوْنَ ۝۱۳

او که (اراده د) مدد مرستی (امداد) وکری دغه (منافقان) دغو (یهودانو) لره خامخا و به مگرخوی دغه (منافقان) په تینسته سره شای خپلی بیا به مدد مرسته (امداد) ونه مومی ونه کړ شی (منافقانو یهودانو سره وروسته له ماتی) .

تفسیر: یعنی لکه په فرض محال سره منافق د هغو یهودانو مرستی (مدد) ته راغلی وی نو نتیجه به ئ څه کیده ؟ پرته (علاوه) له دی څخه چه د مسلمانانو له مقابلی څخه بیرته وتښتی بله نتیجه نه لری او بیا به د دوی مرسته (مدد) څرنگه کیده نو د دوی د مرستی (مدد) دپاره به هم څوک نه رسیده .

لَا تُمْشِدْ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِّنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ
قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٧﴾

خامخا تاسو (ای مؤمنانو څخه) ډیر سخت یی له جهته د ویری په سینو زړونو د دغو (منافقانو) کښی له (ویری د) الله دغه ویره (د منافقانو له مؤمنانو څخه) په سبب د دی ده بیشکه چه دوی (داسی) قوم دی چه نه پوهیږی (نه پیژنی الله) .

تفسیر: یعنی که د الله تعالیٰ په عظمت باندی دغه منافقان پوهیدی او د هغوی په زړونو کښی د الله تعالیٰ خوف او ویره وی نو کفر او نفاق به ئ ولی غوره کاوه ؟ هو ! د مسلمانانو د شجاعت او میرانی (بهادری) څخه ویریږی ځکه د مسلمانانو په مقابل کښی نه شی ودیدلی . او نه د جنگ په ډگر (میدان) کښی له ځانه څه ثبات او توره او میرانه (بهادری) ورښوولی شی .

لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرَى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ

جنگ به ونه کړی دغه (یهودان) له تاسی سره (ای مؤمنانو) ټول په ګډه سره مګر په قریو کلیو ټینگ کریو شویو کښی یا وروسته له دیوالونو سنگرونو څخه .

تفسیر: یعنی څرنگه چه د دی خلقو په زړونو کښی د مسلمانانو ویری او خوف ځای نیولی دی نو ځکه د جنگ په ډگر (میدان) کښی نشی جنگیدلی هو په کلیو او ټینګو کلاؤ کښی سنگرونه نیولی او جګړی کولی شی یا که د دیوالونو او ونو او نورو شیانو تر شاؤ ئ ځانونه پټ کړی

نو جنگیدی شی . ثمونو یو مشر به ویل کله چه یورپیانو د مسلمانانو له توری غځه خپل
 ځانونه عاجز ولیدل نو راز راز (قسم قسم) اور خوروونکی وسلی او د جگری اصول ئ ایجاد
 کری خو سره له دی هم که کوم وقت د هغوی جکړه له مسلمانانو سره لاس په لاس ونښلی نو
 هغوی د څو شیبو دپاره هم د مسلمانانو په مخ کښی نشی ودریدلی او گرده (توله) دنیا د قرآن
 دا معجزه پخپلو سترگو سره گوری چه ﴿لَقَدْ آتَيْنَاكَ حَبِيبًا عَلَافِي قَوْمِي فَخَسَنَةً أَوْصِنُ إِذْ آءُجِدُو﴾
 د نورو هغو خلقو په نسبت څه ولیکلی شی چه د هغوی په نزد میرانه (بهادری) او
 توره دا ده چه د خپلو انگونو (انگرونو) وروڼه په خپلو ځانونو پسی تری او په بامونو او بلیو
 باندی ختلی په تیرو (کتو) او لوټو او خښتو او نورو شیانو سره ویشتل کوی .

بِأَسْمِهِمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ

جنگ د دوی په منځ د دوی کښی ډیر سخت دی .

تفسیر: یعنی په جگړو کښی چه دوی ئ پخپلو منځونو کښی کوی ډیر تیز او گړندی او سخت
 ښکاری لکه چه پخوا له اسلامه د اوس او خزرج د جنگونو تجربه ثمونو په مخ کښی پرته ده
 مگر د مسلمانانو په مقابله کښی د هغوی وینه وچه - توره پښه - ژبه (چارئ) او میرانه
 (بهادری) ورکه شی .

تَحْسِبُهُمْ جَبِيبًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٩﴾

ګمان به کوی ته په دوی چه سره یو دی او (حال دا چه) زړونه د دوی سره
 جلا جلا (جدا جدا) دی (په خیالاتو کښی)، دا (پریشانی د زړونو د دوی)
 په سبب د دی دی چه بیشکه دوی داسی یو قوم دی چه نه پوهیږی (نه چلوی
 عقل په خیر خپل) .

تفسیر: یعنی د مسلمانانو په مقابله کښی د هغو په ظاهری اتفاق او اتحاد مه غولېږئ د هغوی
 زړونه هیڅ کله سره غوند نه دی او بالکل جلا (جدا) دی هر یو د خپل غرض او غوښتنی مین
 - او د هر یوه فکر او خیال بیل دی . او د یوه خیال او چرت د بل د چرت او خیال سره
 مل نه دی . نو ځکه د دوی په منځ کښی حقیقی اتحاد او یو جهتی هیچری نه پیدا کیږی ؟
 که دوی پوه ولری نو پوهیدل به چه دا نمائشی اتحاد او د ښودنی یووالی هیڅ نه پکاریږی اتحاد

هغه ته وایه شی چه د مؤمنینو او قانتینو په منځ کښی لیدل کیږی چه هغوی له گردو (تولو) اغراضو او خواهشونو څخه ځانونه ژغوری (محفوظوی) او تولو یو ځای د الله تعالیٰ په رسی باندی منگولی لگولی دی . او د هغو گردو (تولو) ژوندون او مرگ یواځی واحد او احد او صمد الله تعالیٰ لره دی .

كَمَثِلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

مثال د دوی (په نه ایمان راوړو کښی) لکه مثل قصه د هغو کسانو دی چه و پخوا له دوی نه په نژدی زمانه کښی چه (اهل د بدر دی) چه وځکله هغوی وپال سزا د بدو چارو خپلو (په دنیا کښی په قتل او بند سره) او شته هغوی ته عذاب دردناک (په عقبا کښی) .

تفسیر: یعنی اوس په نژدی زمانی کښی د بنی قینقاع یهودانو د خپلی درغلی خیانت او غداری خوند ځکلی دی - کله چه هغوی بد عهدی وکړه نو مسلمانانو له هغوی سره یوه مختصره جگړه ونښلوله او وروسته د یوه وړوکی جنگ څخه ئ هغوی د باندی وشرل . او له هغه ځنی په مخ کښی په قریبه ماضی کښی مکیانو هم د بدر په ورځ کښی خپله سزا وموندله همغسی د بنی نضیرو انجام هم وگورئ چه په دنیا کښی د مسلمانانو له لوری پخپل هیباد (انجام) او سزا ورسیدل او دوی ته د آخرت درد رسوونکی عذاب هم هغسی چه دوی ته تاکی (مقرر) شوی دی هم ورسپیږی .

كَمَثِلِ الشَّيْطَانَ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ ائْمَرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ۝ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ۝

(مثال د منافقانو په مخالفت د وعدی کښی) لکه مثل (قصه) د شیطان داسی ده کله چه وائی انسان ته چه کافر شه نو کله چه (انسان) کافر شی وائی (شیطان) زه بیزاره جلا (جدا) یم له تا څخه بیشکه زه ویریوم له الله چه رب

(پالونکی) د ټولو عالمیانو دی پس دی عاقبت انجام د دواړو (گمراه کونکي او گمراه شوی) داسی چه بیشکه هغوی دواړه به وی په اور (د دوزخ) کښی تل به اوسیدی دوی (دواړه) به هغه (اور د دوزخ) کښی او هم دا (خلود د اور د دوزخ جزاء د ظالمانو (کافرانو) ده .

تفسیر: یعنی شیطان په اول کښی انسان ته کفر او معصیت تشویق او تحضیض ورکوی کله چه سری د ده د اغواء په لومه او دام کښی ونځلی نو وائی چه زه له تا څخه جلا (جدا) او د تا له کاره بیخی بیزار یم زه خو له الله تعالی ویریم «دا وینا به هم د ریا او مکاری له مخی وی» نتیجه به داسی وی چه دی به هم د دوزخ خس او بوټی او دری کیږی او د هغه د دوزخ د لویدلو سبب به هم گرځی . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «شیطان به په آخرت کښی دا خبره وائی . او د بدر په ورځ کښی ئ هم د یوه کافر په شکل او بڼه نور خلق په جگړه کښی اچولی ؤ کله چه سترگی ئ پر پرستو باندی ولگیدی نو ژر وتښتید . لکه چه د هغه بیان د (الانفال) په سورت کښی پخوا له دی څخه څمونو د دغه پښتو تفسیر کښی تیر شوی دی هم دا مثال د منافقینو هم دی» هغه بنی نصیر ته د خپل حمایت او رفاقت یقین ورکری ؤ او په دی چل سره ئ د مخالفت ډگر (میدان) ته را وویستل . کله چه هغوی په مصیبت سره اخته شول دی جلا (جدا) شو - او لری تری کیناست . ولی ایا هغه په دی ډول (طریقه) د الله تعالی له عذابه خلاصیدی شی ؟ هیڅ کله نه خلاصیدی او د دواړو د هستوگنی ځای دوزخ دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو ! تل ځان وساتئ له معاصیو) وویړیږی له (عذابه د) الله او بنائ چه ودی گوری هر نفس هغه شی ته چه رومبی ئ لیږلی دی دپاره د صبا (قیامت).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو له الله تعالی څخه وویړیږئ ! او خپلو ځانونو ته د طاعتو او عباداتو سرمایه ذخیره برابره کړئ او فکر وکړئ چه صبا به څه څه شیان در د مخه کیدونکی وی ؟ او د قیامت لویی ورځی دپاره مو څه ذخیره او څیرمه کړی دی ؟ او څه شی مو د مخه ورلیږلی دی چه وروسته له مرگه هغه هلته در پکار شی ؟

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵۹﴾

او وویړیږئ له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) بیشکه چه الله ښه خبردار دی په

هغو عملونو چه کوئ تاسو (نو جزا به پری درکړی) .

تفسیر: یعنی ستاسی هیڅ یو کار له الله تعالیٰ څخه پټ نه دی . نو ځکه له هغه الله تعالیٰ څخه وویږئ ! او د تقویٰ او پرهیزګاری لاری غوره کړئ ! او له ګناهونو او معاصیو څخه خپل ځانونه وژغوری (وساتی) !

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾

او مه کیږئ تاسی (ای مومنانو) په شان د هغو کسانو چه هیر کړی دی هغوی الله بیا هیر کړ الله په دوی حق د نفسونو د دوی دغه خلق هم دوی دی فاسقان نافرمانان (بهر وتونکی له فرمانه د الله نه) .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ حقوق هیر کړی دی او د هغه له یاده غافل شوی دی او د ده د اوامرو او نواهیو هیڅ پروا نه کوی نو الله تعالیٰ هیر کړی دی په دوی باندی حق د نفسونو د دوی چه له راتلونکیو افتونو څخه د ژغورنې (بچ کوونې) هیڅ یو فکر او اندیښنه د دوی سره نشته . او په معاصیو او نافرمانیو کېنې دود تल्ली دی او په دائمی خساری او ابدی هلاکت کېنې لویدلی دی او داسی کار نه کوی چه د دوی په حق کېنې په واقع سره مفید او نافع وی .

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٦٠﴾

نه دی سره برابر (په نزد د الله) یاران ملګری د اور (چه هیر کړی دی الله) او یاران ملګری د جنت (چه ویرپیوی له الله) یاران ملګری د جنت هم دوی دی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په لقاء د الله او نعماو د جنت) .

تفسیر: یعنی ښائ چه هر سری خپل ځان د جنت د داخلیدلو و(لائق) وګرځوی چه لاره ئ پرته (علاوه) د قرآن کریم د هدایاتو او احکامو په مخامخ کېنې له غاړی ایښودلو بل شی نه دی .

لَوْ أَنزَلْنَاهُذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَضَعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ

که نازل کری وی مونږ (احکام د دغه) قرآن په یوه غره باندی (په مثل د انسان او فهم مو ورته ورکړی وی لکه چه انسان ته مو ورکړی دی) نو خامخا لیدلی به ؤ تا هغه (غر) ویریدونکی فرمان منونکی توتی توتی کیدونکی له ویری (د عذاب) د الله ،

تفسیر: یعنی د افسوس او د حسرت ځای به وی چه قرآن مجید د انسانانو پر زړونو باندی هیڅ یو اثر او اغیزه ونه کری حال دا چه د قرآن شریف اثر او اغیزه دومره زبردسته او قوی ده چه که هغه پر غرونو غونډی یو کلک شی باندی هم رابخته شوی وی او په هغه کښی د پوهیدلو داسی یوه ماده چه په انسانانو کښی شته وی نو هغه به متکلم د عظمت په مقابل کښی ویریده او چاودیده او له داره به ؤ توتی توتی کیده . ځما د الله بښلی پلار په یوه اوږده منظومه کښی دا دری شعرونه راغلی دی .

محفل بدعت ځنی نغمی چه اوریدونکی دی

غږو ؤ کون په سترگه روند زرگی ؤ لرغیدونکی دی

راشه واوره دا روا سازونه اوازونه تل

لمر دی پر روښان او گرد (تول) ستوری غورغیدونکی دی

څوک چه شی بی ویری دیر افسوس دی پر حالت د ده

غر ته گوره ﴿خَاشِعًا مُّتَضَعًا﴾ کیدونکی دی

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٩﴾

او دا مثالونه بیانوو او رو مونږ هغه خلقو ته (لپاره د دی) چه دوی فکر غور وکړی پکښی (فائده تری اخلی) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د کافرانو زړونه دیر سخت دی سره له دی چه د الله تعالیٰ کلام اوری خو بیا هم ایمان نه پری راوړی که غر د دی پاک کلام په مفهوم باندی وپوهیږی نو هغه به هم له دیری ویری وشلیږی » .

تنبیه: دا خو د کلام د عظمت ذکر ؤ اوس په دغه راتلونکی آیت کښی د متکلم د عظمت او رفعت بیان دی .

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ۝ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ

دغه الله هغه ذات دی چه نشته بل هیش معبود برحق مگر خو هم دی (دی یواغی) عالم دی په غیبو باندی او (عالم دی) په ښکاره ؤ باندی هم هغه (الله) دی خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دغه الله (هغه ذات دی) چه نشته بل هیش معبود برحق مگر خو هم دی دی (یواغی) بادشاه دی ښه پاک دی (له ټولو قبائحو څخه) سالم دی (له گردو (ټولو) عیبو) څخه امان ورکوونکی دی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه له گردو (ټولو) نقائصو او کمزوریو څخه پاک منزّه دی او له ټولو عیبو او افاتو څخه سالم دی هیش یوه خرابی او نقصان نه د هغه دربار ته رسیدلی دی او نه به وررسیږي . د «مؤمن» ترجمه ئ په امان ورکوونکی سره کړی ده او د ځینو نورو مفسرینو په نزد د «مصدق» په معنی هم راغلی دی یعنی پخپل قول او فعل سره د خپلو پیغبرانو د اقوالو او ویناو تصدیق کوونکی دی . یا د مؤمنانو په ایمان باندی د تصدیق د مهر ثبت کوونکی دی .

الْمُهَيَّمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝

شاهد حافظ دی (په اعمالو د بندگانو) ښه زبردست دی د ویری خاوند دی د لوی څښتن (خاوند) دی ، پاک دی ذات د الله له هغو شیانو چه (مشرکان ئ) ورسره شریکوی .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ذات او صفاتو او افعالو کښی هیڅوک ورسره مل او شریک نه دی .

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ

دغه الله (هغه ذات دی) چه پیدا کوونکی دی راویستونکی دی (له عدم نه وجود ته) صورت ورکوونکی دی .

تفسیر: د (خالق) او د (باری) د فرق په نسبت مو د بنی اسرائیل په سورت کښی د دی آیت ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الزُّوْثِ فِي الزُّبُرِ﴾ د تفاسیرو په ضمن کښی څه اشاری کړی دی .

ځمونو دغه مبارک تفسیر بیا ولولئ ؟ المصور - صورت جوړوونکی لکه چه په نطفه باندی ؤ د انسان تصویر جوړ کړی دی .

لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ

هم دغه (الله) لره دی نومونه نیک عمده مخصوص .

تفسیر: یعنی هغه نومونه چه په اعلى درجه په ښه والی او کمالاتو او صفاتو باندی دلالت کوی .

يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ

په پاکی سره یادوی هغه (الله) لره هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه څه چه په) ځمکه کښی دی .

تفسیر: یعنی د قال یا د حال په ژبه سره چه په هغه باندی مونږ او تاسی نه پوهیږو .

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

او هم دغه (الله) ښه غالب دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: د الهیه د گردو (تولو) کمالاتو او صفاتو مرجع د دوو صفتونو په لوری دی چه «عزیز» د قدرت په کمال او (حکیم) د علم په کمال باندی دلالت کوی . او هر څومره کمالات چه دی په علم او قدرت پوری ؤ په یو نه یو ډول (طریقه) سره تړلی دی . په روایتونو کښی د (حشر) د سورت له دی دری آیتونو ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ څخه نیولی د سورت تر آخره پوری ډیر فضیلتونه راغلی دی . نو هر مسلمان ته ښائ چه سهار او ماښام ؤ په لوستلو باندی ټینګوالی او مؤاظبت وکړی !.

تمت سورة «الحشر» بمنه وكرمه فله الحمد والمنة

سورة المتحنة مدنية وهى ثلاث عشرة آية و فيها ركوعان

رقمها (۶۰) تسلسلها حسب النزول (۹۱) نزلت بعد سورة الاحزاب

د «المتحنة» سورت مدنى دى (۱۳) آيتونه او دوه ركوع لرى په تلاوت كېنى (۶۰) او په نزول كېنى (۹۱) سورت دى وروسته د «الاحزاب» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ځمونږ پيغمبر صلى الله عليه وسلم په حديبيي كېنى له مكيانو سره روغه وفرمايله چه د هغى ذكر ځمونږ د دغه پښتو تفسير د (الفتح) په سورت كېنى پخوا له دى نه شوى دى تر دوو كلونو پورى دا روغه قائمه وه بيا د كافرانو له لورى هغه ماته شوه نو دلته رسول الله صلى الله عليه وسلم د حربى له اصولو سره سم په پټه خوله افواج ټولول او د مكى معظمى د برى فتح دپاره ئ

ترتيباً نيول د خبرو اترو او ليكونو په لپړلو باندې ئ ممانعت او بندشونه كېښوول چه تر څو د مكى معظمى كافران د دوى له دى تياري څخه خبر نشي او هغوى هم د جگړى دپاره ځانونه تيار نه كړى او په دى ډول (طريقه) سره په حرم شريف كېنى د جگړى مخه ونيوه شى يوه مسلمان چه حاطب رضى الله تعالى عنه بن ابى بلتعنه نوميده او د بدر له مهاجرينو څخه و مكيانو ته ئ يو ليك وروليده چه «د محمد صلى الله عليه وسلم لښكر پر تاسى باندې لكه د شېبى تياره يا د لوى سيلاو د اوبو پشان درتلونكى دى» دا خبره رسول الله صلى الله عليه وسلم ته د وحى په وسيله ورښكاره شوه دوى حضرت على كرم الله وجهه او څو نورو اصحابو ته امر وركړ چه يوه ښځه د مكى شريفى په لورى رهي (روانه) ده تاسى ورپسى ورشئ تاسى به له هغى سره په فلانى ځاى كېنى مخامخ كيږى له هغى سره يو ليك دى هغه ورځنى واخلي! او له ځان سره ئ راوړئ

دا اصحاب په تلوار رهي (روان) شول او هغه ښځه ئ پوره په همغه ځاى كېنى وموندله ، هغى ښځى دير «ليت او لعل» او وړاندې او وروسته وكر خو سره له هغه هم همغه ليك (خط) ئ وروسپاره چه د هغه له كوستلو څخه دا خبره ښكاره شوه چه د حاطب رضى الله تعالى عنه بن ابى بلتعنه له لورى د مكى معظمى د كافرانو په نامه ليكلې شوى دى او هغوى ته ئ د مسلمانانو د تعرض اطلاع ورليږلى ده . ځمونږ پيغمبر حاطب رضى الله تعالى عنه راوباله او ترى وئ پوښتل چه دا څرنگه يو حركت دى ؟ دى وويل يا رسول الله نه زه كافر يم او نه مى له اسلامه مخ اړولى دى . رښتيا خبره خو دا ده چه ځما كور او كهول په مكه معظمه كېنى دى او هلته د هغوى ساتونكى او پالونكى هيڅوك نشته نو مى وغوښتل چه پر كافرانو باندې خپل يو احسان واړوم تر څو هغوى د هغه په معاوضه كېنى ځما له اهل او عيال سره څه غرض ونه لرى بلكه له هغوى سره

خه ښيکني (ښه) هم وکړي . زه پوهيږم چه له دې څخه ماته ډيره گټه (فائده) رارسيدوي خو اسلام او مسلمانانو ته له هغه څخه هېڅ يو ضرر نه رسيدوي هغه د فتح او نصرت وعدي چه تاسي ته د الله تعاليٰ له لوري شوي دي هغه په يقيني ډول (طريقه) سره پای (آخر) ته رسيدونکي دي او د هغو مخه هېڅوک نشي نيولې لکه چه د ده د هغه خط په منځ کېږي هم دا مضمون ليکلي شوي و. قسم په الله که رسول الله صلي الله عليه وسلم يواځي هم پر تاسي باندې حمله وکړي نو الله تعاليٰ به ورته مدد ورکوي او هغه وعدي چه له هغه سره شوي دي خامخا پوره کيدونکي دي. بلاشبهه د حاطب رضي الله تعاليٰ عنه څخه دا غټه خطاي شوي ده خو رحمة للعالمين وفرمايل «**لَا تَقُولُوا لَهُ إِلَّا خَيْرًا**» مه وايي ورته هېڅ شي پرته (علاوه) له خيره او وي فرمايل «چه حاطب د بدر د اصحابو څخه دي او تاسي ته نه دي معلوم چه الله تعاليٰ د بدر د اصحابو گرد (تول) گناهونه ښلي دي». د دې سورت زياتره برخه هم دې قصي لره نيوونکي ده لکه چه الله اجل واعليٰ شانه واعظم برهانه داسي فرمائي چه

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخِنُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أُولَئِكَ تُلْقُونَ
إِلَيْهِمْ بِالْهُدُودِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ

اي هغو کسانو چه ايمان ئ راوړي دي (يعني اي مؤمنانو) ! مه نيسي تاسي دښمنان ځما او دښمنان خپل دوستان په دغه حال کېږي چه غورځوي ليري تاسي خبرونه هغوي ته په سبب د دوستي سره (په منځ ستاسي او د دوي کېږي) حال دا چه په تحقيق کافران شوي دي هغوي په هغه شي چه راغلي دي تاسي ته له حق (دين او قرآن) څخه .

تفسير: يعني د مکي کافران هم د الله جل جلاله دښمنان دي او هم ستاسي نو له هغوي سره دوستي مه کوئ!، او هغوي ته دوستانه پيغامونه ليرول مسلمانانو لره ښه نه دي. او په تحقيق کافران شوي دي هغوي په هغه څه چه راغلي دي تاسي ته له حق دين څخه نو د دي لامله (له وجي) د الله تعاليٰ دښمنان شول .

يُحْجِزُونَ الرُّسُولَ وَأَيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ

چه وباسي دوي رسول (د الله) او هم تاسي (له خپل وطن مکي څخه ځکه) چه ايمان راوړي دي تاسي په الله چه رب ستاسي دي (پس مه نيسي دوي په دوستي سره) .

تفسیر: یعنی پیغمبر ته او تاسی ته ئ غنگه سخت ربړونه (تکلیفونه) او زحمتونه دروړسول او تاسی ئ د خپل هیواد او وطن په پرېښوولو باندی اړ (مجبور) کړئ یواځی په هم دی خبره سره چه تاسی ولی د یوه الله تعالیٰ چه ستاسی او د گردو (تولو) مخلوقاتو پروردگار دی عبادت کوی ؟ نو له دی څخه به لویه دښمنی او عداوت څه وی ؟ د تعجب ځای دی چه تاسی له داسی سریو سره دوستی کوئ ؟ او د خپلوی لاسونه ورواندی کوئ ؟ .

إِنْ كُنْتُمْ حَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِ وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي

که چیری یی تاسی چه راوتلی ئ تاسی (له اوطانو خپلو) دپاره د جهاد جنگ په لاره ځما کښی او دپاره د رضاء خوښی غوښتلو ځما (پس مه نیسئ دوی په دوستی سره)

تفسیر: یعنی که ستاسی له کوره وتل ځما د خوښی لپاره او ځما په لاره کښی د جهاد دپاره وی او خاص ځما د رضاء دپاره تاسی نور د خپلو ځانونو دښمنان کوئ نو بیا په هغی دښمنی کښی د دوستی ارتباط د څه دپاره دی ؟ ایا د هغو کسانو په ناراضی چه تاسی د الله تعالیٰ رضاء گتلی وه اوس غواړئ چه هغوی له خپلو ځانونو ځنی رضاء او خوښی او الله تعالیٰ ناراض کړئ! (العیاذ بالله)

تُسَرُّونَ إِلَيْهِم بِالْهُدَىٰ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَمْتُمْ

چه په پټه (خبری) لیږئ تاسی هغوی ته په (سبب د) دوستی سره او زه ښه عالم یم په هغه څه چه پټوئ تاسی (له مراسلاتو) او په هغه څه چه ښکاروئ تاسی (له معاذیرو) .

تفسیر: یعنی که یو سری وغواړی چه یو کار له گردو (تولو) خلقو او نری والو (اهل جهان) څخه په پټه اجرا کړی نو ایا هغه له الله تعالیٰ څخه هم پټولی شی ؟ وگورئ چه حاطب رضی الله تعالیٰ عنه څومره زیار (محنت) وکړ او کوښښ ئ وکړ چه د خپل لیک (خط) اطلاع هیچا ته ورنه کړی خو الله تعالیٰ له هغه څخه خپل رسول خبردار کړ او دغه پټه خبره پخوا له وخته ورڅرگنده (ښکاره) شوه ! .

وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ①

او هر شوک چه وکری دغه (کار) له تاسی شخه نو په تحقیق ورکه کری ء
ده سمه صافه لاره .

تفسیر: یعنی که سره له مسلمانی داسی کار وکری او داسی ء وگنی چه دی به د هغه په پتو
ساتلو کښی بری ومومی نو سخته غلطی او زیات تیرواته کوی.

إِنْ يَتَفَقَّوْكُمْ يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانُوا يُسْكِنُوهَا إِذْ جَاءَهَا الْمَلَائِكَةُ فَأَخْرَجُوهُمْ فِي يَوْمٍ كَانَ ثَلَاثُونَ نَارًا
بِالسُّوءِ وَوَدُوٍّ أَوْ كَفْرًا ۖ

که چیری ظفر بری ومومی (کفار) په تاسی باندی (نو) شی به دوی تاسی
لره دښمنان او اوږده به کری تاسی لاسونه خپل (په وهلو او وژلو د تاسی) او
(اوږدی به کری) ژبی خپلی په بدی (ویل د تاسی) سره او خوښوی به دوی
(دغه) چه کافران شی تاسی (لکه چه دوی دی) .

تفسیر: یعنی له دی کافرانو شخه په موجوده حالت کښی څه هیله (امید) او اسره مه لرئ! که
څه هم تاسی زیاته پیروینه او رواداری پر هغوی باندی وکړئ او د دوستی اظهار وکری هغوی
هیڅ کله د مسلمانانو خیر غوښتونکی نشی کیدی او سره له دی انتهای رواداریو که د هغوی
لاسونه پر تاسی باندی بر شی نو له هیڅ راز (قسم) خرابی او دښمنی ځنی خپل ځانونه نه منع
کوی. په ژبو او لاسو سره هر ډول (طریقه) ضرونه او ایذاوی تاسی ته دررسوی . او داسی غواړی
هم هغسی چه هغوی له صداقة منکران دی تاسی هم منکران کری نو ایا داسی شیران او بد
باطنان د دی خبری وړ (لائق) دی چه هغوی ته هسی پیغامونه ورولیږل شی ؟ .

لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصَلُ بَيْنَكُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

له سره به نفع در ونه رسوی تاسی ته (که کافران شی) خپلوی (د خپلوانو)
ستاسی او نه اولاد ستاسی په ورځی د قیامت کښی فیصله به وکری (الله) په
منع ستاسی کښی او الله په هغو عملونو چه کوئ تاسی ښه لیدونکی دی (نو)

جزا به ئ در کمری .

تفسیر: حاطب رضی الله تعالی عنه هغه خط د خپل اهل او عیال دپاره لیکلی ؤ نو په دی باندی داسی تنبیه فرمائ چه اولاد او خپلوان د قیامت په ورځ کښی هیڅ نه په کاریوی الله تعالی د هر یوه سری اعمال تر ذری ذری پوری هم گوری او سم له هغه سره فیصله او پریکړه کوی د الله تعالی دا فیصله هیڅ یو څوی - لمسی - کړوسی خپل - خپلوان او عزیز نشی ماتولی نو بیا دا کومه عقلمندی ده چه یو مسلمان د خپل اهل او عیال دپاره الله تعالی له خپل ځان څخه نارضاء کړی په یاد ئ ولری چه له هر شی څخه د الله تعالی رضامندی او خوښی وړاندی ده که دی له مونږ څخه راضی وی نو د هغه په فضل او کرم سره گرد (تول) کارونه ښه کیږی او که الله تعالی نارضاء او خفه شی نو هیڅ شی نه په کاریږی .

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا
لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا
بِكُمْ وَبِذَا بَيْنُنَا وَبَيْنَكُمْ عَدَاوَةٌ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا
بِاللَّهِ وَحَدَاةً

په تحقیق شته تاسی لره (ای مؤمنانو) طریقه ښه (چه اقتداء پسې کولی شی) په (قول او فعل) د ابراهیم کښی او په (قول - فعل د) هغه چا کښی چه ده سره ؤ (له مؤمنانو) کله چه وویل (دغه ابراهیم او اتباعو ئ مشرکانو د) قوم د دوی ته چه بیشکه مونږ جلا (جدا) بیزاره یو له تاسی څخه او (بیزاره یو) له هغه څیزه چه عبادت ئ کوئ تاسی بی له الله منکران شوی یو مونږ (په باطل دین) ستاسی باندی او ښکاره شوی دی په منع څمونږ او ستاسی کښی عداوت دښمنی او بغض حسد ابدی همیشه تر هغه پوری چه ایمان راوړی په الله باندی یواځی (چه واحد لا شریک دی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه سره له اسلامه د ابراهیم علیه وعلی نبینا الصلوة السلام سره ملگری شوی دی هر یوه په خپلو وقت کښی په خپلو فعلونو او قولونو سره له هغو کفارو څڼی د بیزاری او بیلتون اعلان کړی دی او ابراهیم علیه السلام سره له نورو مؤمنانو اتباعو خپلو وویل هغو مشرکانو د قوم خپل ته چه په تحقیق سره مونږ بیزاره یو له تاسی څخه او بیزاره یو له هغه شی

څخه چه عبادت ئ كووئ تاسى بى له الله چه بتان دى او كافر شوى يو مونږ په دين يا په معبود ستاسو باندې يعنى تاسى اى كفارو څرنگه چه له الله تعالى څخه منكران بى او د الله تعالى د احكامو پروا نه كووئ نو مونږ هم ستاسى له طريقى څخه منكران يو او د يوى ذرى په مېچ هم ستاسى فكر او پروا نه كوو او ښكاره شوى دى په منع ځمونږ او ستاسى كېنى عداوت دښمنى او بغض كېنه هميشه تل تر هغه پورې چه ايمان راوړئ تاسى په الله تعالى باندې يواځى يعنى دا دښمنى به هلته پاى (آخر) ته رسېږي چه تاسى شرك او كفر پرېوډئ او د هغه يوه مالك الملك والملكوت اكرم شانه واعظم برهانه هسى بندگان او چوپړان شى لكه چه مونږ ئ هم بندگان او تابعان يو.

إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ

اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ

مگر خو (اقتداء مه كووئ د) يوى خبرى د ابراهيم (چه ويلي ئ و پخوا له امتناعه) پلار خپل ته (داسى) چه خامخا زه بښنه غواړم هر ورو (خامخا) د تا دپاره او مالك نه يم زه تا لره له عذابه د الله د هيڅ څيز ،

تفسير: يعنى يواځى دعا كولى شم د كومى گټى او نقصان مالك نه يم . الله تعالى هر څه چه وكړى كولى ئ شى او د هغه مخه هيڅوك نشى نيولى . حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «يعنى حضرت ابراهيم عليه السلام هجرت وكړ او بيا ئ خپل تېر ته مخ ونه گرځاؤ نو ايا تاسى به هم همغسې كوى ؟ يو خو ابراهيم عليه السلام كله چه دا خبره ورمعلومه نه وه خپل پلار ته ئ دعا وكړه او هر كله چه دا خبره ورمعلومه شوه چه مشركان له غفران څخه محروم دى نو چپ شو . اوس چه هغه خبره تاسى ته ښكاره شوه نو ځكه د كافرانو بښنه مه غواړى .
تنبیه: د ابراهيم عليه السلام د استغفار قصه دى د خپل پلار دپاره د (براءة) په سورت كېنى د دى آيت ﴿وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنِ مَوَدَّةٍ﴾ الآية - په تفاسيرو كېنى وكتله شى او ويل ابراهيم عليه السلام او اتباع ئ داسى چه:

رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ۝

اى ربه ځمونږ (خاص) په تا باندې توكل كړى دى مونږ او (خاص تاته رجوع كړى ده مونږ او (خاص) تاته بيرته گرځيدل د گردو (تولو) دى په آخرت كېنى دپاره د جزاء .

تفسیر: یعنی گردد (تول) مو پری بیول او تاته مو هیله (امید) و کره او د خپل له قوم او له تیر څخه مو پریکره و کره او له تا سره مو خپل علاقه ونښلوله او تاته مو رجوع و کره او په دی باندی ښه پوهیږو چه د گردو (تولو) ورتگ ستا په لوری دی .

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاعْفُ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

(وویل ابراهیم او اتباعو د ده) ای ربه ځمونږ مه گرځوه ته مونږه فتنه ځای د ازمویلو هغو کسانو لره چه کافران شوی دی او بشپنه و کره مونږ لره ای ربه ځمونږ بېشکه هم ته ئ ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی مونږ د کافرانو دپاره فتنه او د ازموښت محل د مشق تخته مه گرځوه ! او مونږ پخپل فضل او کرم سره په دغی حالت کښی وساته چه د هغو له لیدلو څخه کافران خوښ نشی او پر اسلام او مسلمانانو باندی د تمسخر او استهزا غږونه وکری او ځمونږ په مقابل کښی په خپل حقانیت باندی استدلال وکری . بېشکه هم ته ئ ښه غالب قوی په انفاذ د احکامو ښه حکمت والا چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی یعنی ځمونږ تقصیرات او کوتاهی وښه او را معاف ئ کره . ستا د زبردست قوت او حکمت څخه هم دا هیله (امید) او توقع ده چه خپل وفا لرونکی بندگان د دښمنانو په مقابل کښی مقهور او مغلوب مه کړی اوس دپاره د زیاد د حرص په اقتداء د ابراهیم علیه السلام کښی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی ارشاد فرمائی:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَهُوَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِ ۝

خامخا په تحقیق ده تاسی لره (ای مؤمنانو) په دغو (خبرو د ابراهیم او اتباعو د ده) کښی طریقه حسنه ښه (چه اقتداء یسی کوی او دا اقتداء ده) هغه چا لره چه وی چه امید لری (د ثواب) د الله او ویرپیږی د (جزاء د) ورځی آخری (د قیامت)، او هر هغه څوک چه مخ وگرځوی (له احکام الله)

نو بیشکه الله همغه دی غنی بی پروا بنه ستایلی شوی (په محامدو)

تفسیر: یعنی تاسی مسلمانانو ته یا په بل لفظ هغو خلقو ته چه د الله د لیدلو او د آخرت د قائمیدلو هیله (امید) لرئ د ابرهیم علیه السلام او د ده د ملگرو حسنه اسوه او نیکی طریقه غوره کول په کار دی . که څه هم ټوله دنیا تاسی ته متعصب او جاهل ووائ تاسی خپل مخونه د هغی لاری څخه مه اړوئ ! چه د دنیا هغه لوی موحد هغه پخپل تگ او طرز عمل سره قائم کړی دی . د مستقبل وقت ابدی کامیابی او بری د هم دی لاری په تللو سره په لاس درتلی شی . که چپ (مخالف) له دی نه لار شی او د الله تعالی له دښمنانو سره خپله دوستی ټینګه کړئ نو تاسی په پخپله نقصان او زیان مومئ . ځکه چه الله تعالی د هیجا د دوستی او دښمنی پروا نه لری . هغه پخپل ذات سره د گردو (ټولو) کمالاتو او هر راز (قسم) ښیګڼو (فائدو) مالک او غیبتن (خاوند) دی او هیڅ ضرر ورته نه رسیږی .

عَسَى اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ كَادْتُمْ أَنْ يَكُونُوا دُؤْلًا
وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ښایږی چه الله پیدا کړی په منځ ستاسی کښی او په منځ د هغو کافرانو چه دښمنی لری تاسی له هغوی سره دوستی او الله (په هر شی چه اراده وفرمائ) ښه قادر دی (چه ځینی ئ دغه دښمنی په دوستی سره بدلول دی) او الله ښه مغفرت کوونکی دی دیر رحم والا دی

تفسیر: یعنی د الله تعالی د قدرت او رحمت څخه بعید نه دی چه د نن ورځی دیر کلک کافر صبا ښه پوخ مسلمان وگرځوی . او په دا ډول (طریقه) ستاسی او د هغوی په منځ کښی د دوستی تعلقات قائم شی . لکه چه د مکی معظمی په فتحه کښی هم داسی وشوه نژدی گرد (ټول) مکیان مسلمانان شول او هغه کسان چه پروڼ به ئ یو د بل په منځ توری وښکلی نن یو پر بل باندی ځان قربانوی . په دی آیت کښی مسلمانانو ته اطمینان او تسلی ورکړی شوی ده چه د مکیانو په مقابل کښی د مسلمانانو دا د خپلوی شلول او ترک موالات او جهاد د څو ورځو له مخی موقتی دی . بیا به هغه ته څه اړه (حاجت) او ضرورت نه پاتی کیږی . ښائ چه په موجوده حالت کښی تاسی په همغه ترک د موالاتو باندی ټینګ اوسئ ! او له چا ځنی چه په دی لاره کښی څه بی اعتدالی شوی وی الله تعالی د ده د هغی خطا بښونکی دی ځکه چه همغه لوی بښونکی دی .

لَا يَنْهَى عَنْ الدِّينِ كَمَا يُقَاتِلُكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُكُمْ
مِّنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُقْسِطِينَ

نه منع کوی تاسی (ای مومنانو) الله له (دوستی د) هغو کسانو چه نه دی
کری جنگ له تاسو سره په (کار د) دین کښی او نه ئ ایستلی تاسی له
کوروڼو خپلو غځه (له دی نه) چه نیکی کوئ تاسی له دوی سره او چه عدل
او انصاف کوئ تاسی له هغوی سره بیشکه چه الله خوښوی دوست لری انصاف
عدل کوونکی .

تفسیر: یعنی په مکه معظمه کښی داسی خلق هم شته چه دوی پخپله مسلمانان شوی نه ؤ خو له
مسلمانانو سره ئ غه ضد او مخالفت هم نه کاوه او نه به ئ د دین په چارو کښی له هغو سره
جگری کول او نه به ئ ربرونه (تکلیفونه) ورپیشول او نه به ئ د هغوی په ایستلو کښی د
ظالمانو مرستی (مدد) کولی . له داسی کافرانو سره له ښیځنی (نیکی) او ښه سلوک کولو غځه
اسلام هیڅ ممانعت نه کوی کله چه هغوی ستاسی سره عدل او انصاف - نرمی او رواداری کوی
نو د انصاف تقاضا هم دا ده چه تاسی هم له هغوی سره ښه تینگ او مناسب سلوک وکړئ ! او
دنیا ته ئ وروښی چه د اسلامی اخلاقو معیار غومره هسک (اوچت) دی ؟ دا د اسلام تعلیم نه
دی که د کافرانو یو قوم له مسلمانانو سره جنگ کوی نو د گردو (تولو) کفارو سره بلا تمیز
جنگ وښلوو او له تولو سره د توری په څوکی خبری وکړو که مونږ داسی وکړو نو د حکمت او
انصاف له اصول غځه مو پرته (علاوه) او خلاف کار کری دی . دا ضروری خبره ده چه د ښځو
او نارینه ؤ او وړوکیو سپین پیرو ځلمیو او معاندو او مسالمو په منځ کښی فرق او توپیر
(تفاوت) سره وکړو او د هغو حالاتو په اعتبار مراعات وکړو چه د هغو لږ غه تفصیل د (ال
عمران) او د(المائده) د سورتونو په تفاسیرو کښی پخوا لیکلی شوی دی .

إِنَّمَا يَنْهَى عَنْ الدِّينِ قَاتِلُكُمْ فِي الدِّينِ وَخُرُجُكُمْ مِّنْ
دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ
فَإُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ٥

بیشکه هم دا خبره ده چه منع کوی تاسی الله له (دوستی د) هغو کسانو
 څخه چه جنگ ئ کړی دی له تاسی سره په (کار د) دین کښی او چه
 ایستلی ئ ییغ تاسی له کورونو د تاسی څخه او کومک مرستی (مدد) ئ کړی
 دی له دښمنانو ستاسی سره په ایستلو ستاسی کښی له دی څخه چه دوستی
 کوئ تاسی له هغوی سره او هر هغه چه دوستی کوی له هغوی سره دغه
 (خلق) هم دوی دی ظالمان گنهگاران .

تفسیر: یعنی له هسی ظالمانو سره دوستانه تعلقات قائلول بیشکه سخت ظلم او گناه ده .
 (ربط) تر دی ځای پوری د کفارو د دوو فریقو تولیو (معاند - مسالم) سره د معاملی ذکر و
 وروسته له دی نه دا رانیی چه له هغو ښځو سره څه معامله وکړو چه له (دار الحرب) څخه (دار
 الاسلام) ته راشی ؟ یا په (دار الحرب) کښی هستوگنه ولری ؟ خبره دا ده چه د حدیبی په
 روغه کښی مکي والو داسی تاکلی (مقرر کړی) و چه څمونږ هغه سری چه د مسلمانانو په لوری
 راشی ښائ چه هغه بیرته ولپړلی شی لکه څمونږ پیغمبر دا خبره منلی هم وه او د هغه په اثر څو
 سری چه مدینی منوری ته راغلی و بیرته مکي معظمی ته ولپړل شول . وروسته له هغه څخه څو
 ښځی هم راغلی . که دا ښځی هم بیرته لپړلی کیدی نو د کافر نارینه په کور کښی د مسلمانی
 ښځی هستوگنه له اسلامی غیرته لری ښکاریدل او د هغو ناسته ملاسته سره حرامه وه نو په دی
 باندی دا وروستی آیتونه رانازل شول . معلومیږی چه وروسته له دی نه د ښځو په بیرته لپړلو
 کښی کافرانو اصرار ونه کړ او که نه هغه روغه به روغه نه پاتی کیده .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهْجِرَاتٌ فَاَمْتَحِنُوهُنَّ
 اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه راشی
 تاسی ته مؤمنانی (ښځی) هجرت کوونکی وطن پرېښوونکی نو وائ ازمویغ
 تاسی هغوی الله ته ښه معلوم دی ایمان د دوی .

تفسیر: یعنی د زړونو احوال الله تعالی ته ښه معلوم دی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره تاسو د
 هغو ښځو تفتیش او تحقیق په ښه ډول (طریقه) سره وکړئ ! چه ایا په رښتیا سره مسلمانانی
 دی ؟ ایا په رښتیا د مسلمانی لامله (له وجی) دوی هجرت کړی دی او خپل وطن ئ پری ایښی
 دلته راغلی دی ؟ ایا کومی دنیوی یا نفسانی غوښتنی د دوی هجرت او راتگ سبب نه دی شوی
 ؟ په ځینو راویتونو کښی راغلی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالی عنه به د دوی امتحان

اخیستلو او از مومینه ئی کوله او د حضرت نبوی له لوری به ئی د هغوی بیعت اخیست کله کله به پخپله رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم هم د دوی بیعت مانه چه وروسته په ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ﴾ الآية - کښی مذکور دی .

فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَأَهْنَّ حِلٌّ
لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُنَّ مَا أَنْفَقُوا وَالْجُنَاحُ عَلَيْكُمْ
أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ

نو که وپیژنئ تاسی دوی (په قسم سره) مومنانی نو بیرته مه لیږئ هغوی طرف د کفارو ته نه دی دغه (مومنانی ښځی) حلالی هغو (کفارو سږیو) لره او نه دی هغه (کافران) حلال دی (ښځو مومنانو) لره او ورکړئ تاسی (هغو کافرانو) ته (چه میړونه (خاوندان) د هغو ښځو دی) هغه څه چه لگولی ئی دی (له مهره) او نشته هیڅ گناه پر تاسی باندی چه نکاح وترئ تاسی له دی ښځو سره په شرط د دی کله چه ورکړئ تاسی هغو (ښځو) ته مهرونه د دوی

تفسیر: داسی حکم وشو که له زوجینو څخه یو مسلمان او بل مشرک وی نو د دارینو په اختلاف سره د نکاح تعلقات قائم نه پاتی کیږی که د کوم کافر ښځه مسلمان شوی وی او دار الاسلام ته راشی هر هغه مسلمان چه د دی نکاح تری د ده په غاړه ده چه هومره مهر چه هغه کافر په دی ښځی ورکړی دی هومره بیرته ورکړی . او اوس د دی ښځی مهر هر څه چه تا کولی (مقرر) شوی وی هغه جلا (جدا) دی ښځی ته وروسپاری نو وروسته له دی څخه د هغی ښځی سره نکاح تریلی شی

وَلَا تَنْسُوا بَعْضَ الْكَافِرِوَسُئَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ
أَنْفَقُوا ذَلِكُمْ حَرَّمَ اللَّهُ لِيَعْلَمَ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿۱۰﴾

او منگولی مه نښلوئ په عصمتونو د ښځو کافرانو (او مه ئی ساتئ په نکاح خپله کښی) او وغواړی تاسی هغه څه چه خرڅ کړی دی تاسی (پر دغو کافرانو) او ودی غواړی (دغه کفار هم) هغه څه چی خرڅ کړی وی هغوی

(له مهرونو پر دغو مهاجرانو) دا (مذکوره احکام) حکم د الله دی حکم کوی (الله په دغه سره) ستاسی کښی او الله ښه علم والا دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: د رومبی حکم په مقابل کښی وروستنی حکم داسی شو د هغه مسلمان سری ښځه چه لا کافره پاتی وی دغه مسلمان دی هغه ښځه پریودی! بیا هر کافر چه له هغی سره نکاح وتړی د دی مسلمان لگولی شوی مهر به بیرته ورسوی په هم دی دول (طریقه) هر یو له دواړو فریقینو څخه دی یو له بل ځنی خپل حق وغواړی کله چه دا حکم راښکته شو نو مسلمانان دی خبری ته تیار شول چه هم ئ ورکړی او هم به ئ واخلی خو کافرانو ورکول ونه منل نو ځکه دا راتلونکی آیت رانازل شو.

وَلَا تَزَوَّجُوا مِمَّنْ أَرْوَاهُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَابْتُمْ قَالُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَرْوَاهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاللَّهُ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝

او که چیری فوت شی له تاسو نه (ای مؤمنانو) یو شی له ښځو ستاسی په طرف د کفارو پس غزا مو وکړه (او غنیمت مو واخیست تاسی په غزا کښی) پس ورکړئ تاسی هغو کسانو ته چه تللی وی ښځی د هغوی (کفارو ته) په مثل د هغه (مهر) چه ورکړی دی دوی (هغو ښځو لره) او ویریرئ تاسی له الله هغه چه تاسو پر هغو باندی ایمان راوړونکی یی، (شیخ الهند رحمه الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده که لاری شی له لاسو ستاسی څه ښځی د کافرانو په طرف بیا ستاسو لاس بر شی یا وار مو راشی الخ).

تفسیر: یعنی که د کوم مسلمان ښځه مرته او دارالحرب ته لاړه شی او کافر د هغه خرڅ بیرته نه ورکوی نو که د کوم کافر ښځه د مسلمانانو کره راشی د هغه هر غومره خرڅ چه کیږی بنائ د هغه کافر په ځای دی مسلمان ته ورکړی چه ښځه ئ د کافر کره تللی ده او حق ئ سوځیدلی دی. هر! دومره ده که دغه مسلمان د حق له ورکولو څخه څه شی بیرته پاتی شی هغه به همغه کافر ته ورسوی! ځینو عالمانو لیکلی دی که کوم مسلمان د کافر خرڅ نشی ورته رسولی نو هغه دی د مسلمانانو په بیت المال کښی ور تحویل کړی. الله اکبر! دا غومره د عدل - انصاف تعلیم دی! خو په دی باندی عمل کوونکی به همغه څوک وی چه د هغه په زړه کښی د الله تعالی ویره وی او په هغه باندی پوره او کامل ایمان ولری!

تنبیه: د ﴿تَعَابَتُمْ﴾ ترجمه محقق مترجم په دوه دول (طریقه) سره فرمایلی دی «بیا ستاسی لاس بر شی» او «ستاسی وار راشی» مونږ د دوهمی ترجمی په لحاظ سره د دی مطلب تقریر دله

ولیکه . له رومبئی ترجمی سره سم ځینی مفسرینو ویلی دی چه له دی څخه د غنیمت د مال حاصلیدل مراد دی یعنی د غنیمت له مال څخه د دی مسلمان خرڅ شوی مال ورته ورسپارلی شی والله تعالیٰ اعلم .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يَبَايِعُكَ عَلَى أَنْ لَا يَسْرِقْنَ
بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ

ای نبی (ای ځما پیغمبره!) کله چه راشی تاته مؤمنانی بهځی چه بیعت کوی له تا سره پر دی شرط چه نه به شریکوی دوی له الله سره هیڅ شی او نه به کوی غلا دوی او نه به کوی زناء دوی او نه به وژنی دوی اولاد خپل

تفسیر: یعنی ای محمده بیعت واخله له بهځو څخه په خبره چه نه به شریکوی دوی له الله تعالیٰ سره هیڅ څیز او غلا به نه کوی او زناء به نه کوی او نه به وژنی اولاد خپل لکه چه د جاهلیت په زمانه کښی رواج و د معمولی ننگ او عار لامله (له وجی) به ئ جونۍ ژوندی په هدیرو (مقبرو) کښی خښولی او په ځینو وقتو کښی به ئ د لوړی له ویری هم خپل اولاد واژه

وَلَا يَأْتِينَ بِهَتَّانِ يَفْتَرِيَنَّ بَيْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ

او نه به راتله کړی په دروغو سره چه جوړوی ئ دوی په منځ د لاسو او پښو خپلو کښی (یعنی له خپله ځانه)

تفسیر: او بیعت واخله ای ځما پیغمبره له بهځو څخه په دی خبره چه نه به راځی په دروغو سره چه جوړوی هغه دروغ په منځ د لاسونو او پښو خپلو یعنی چه حرامزاده اولاد رانه وړی او په بل چا باندی په دروغو سره دعوی کوی . یا په دروغو سره شاهی ورکوی. یا په کومه معامله کښی له خپل ځانه خبره جوړه کړی په دروغو سره او قسمونه خوری بله معنی ئ دا ده چه د خپل غیبولی اولاد نسبت په دروغو سره بل چاته کوی یا د بل چا اولاد پتوی او داسی وائی چه دا می له خپل میره (خواند) دی . یعنی په مکر او فریب دروغ درغلی او ناروا سره خپل اولاد بل ته یا د بل اولاد ځان ته کوی په حدیث شریف کښی راغلی دی «هغه څوک چه یو اولاد بل ته ورکوی جنت په هغه باندی حرام دی» .

وَلَا يَصِيْبُكَ فِيْ مَعْرُوفٍ فَبَايَعُهُنَّ

او نه به کوی نافرمانی له تا شخه په معروف بنو چارو کښی نو ته بیعت وکړه له دوی سره

تفسیر: پخوا ئ فرمایلی ؤ هغه مسلمانې ښځې دی چه په هجرت کولو سره راځی وپوښتلی شی . دلته دا راښیې چه د هغوی پوښتل دا دی که دا گرد (قول) حکمونه چه په دی آیت کښی دی هغوی ومنی نو د هغوی ایمان ثابت وگڼه ا دی آیت ته د بیعت آیت وایه شی . ځمونږ د پیغمبر په مخ کښی به چه ښځو بیعت کاؤ نو هم دا اقرار به ئ له دوی ځنی په ژبه سره اخیست لیکن د بیعت په وقت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لاس د هیڅ یوی ښځی لاس ته نه دی رسیدلی .

وَأَسْتَغْفِرُ لَهُنَّ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝۱۲

او مغفرت بښنه وغواړه دپاره د دغو (ښځو) له الله بیشکه چه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی په دی چارو کښی هغه لندون (کوتاهی) چه پخوا له دی شخه شوی دی یا د دی احکامو په ځای راوړلو کښی وروسته له دی نه کوم تقصیر ورپېښ شی نو ځکه تاسی د هغوی په حق کښی د مغفرت او بښنی غوښتنه وفرمائی تر څو الله تعالی ستاسی په برکت د دوی تقصیرات وروښی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه کوئ دوستی له هغه قوم (د یهودو) سره چه په قهر شوی دی الله پر دوی باندي

تفسیر: هغه خبره چه د دی سورت په شروع کښی ؤه د دی سورت په ختم کښی ئ هم د هغه یاد وفرمایه یعنی د مؤمن په شان کښی نه دی چه له هغه چا سره رفاقت او دوستی وکړی چه الله تعالی ورڅخه خفه شوی وی په هر چا باندی چه پاک الله په قهر وی ښائ چه د الله تعالی دوستان هم له هغه سره خفه وی

قَدْ يَسْأَلُونَ مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَسْأَلُ الْكَافِرُ مِنَ الْغَايَةِ ۚ وَمِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ۚ

په تحقیق ناامیده شوی دی دغه (یهودان) له (ثواب د) آخرته لکه چه ناامیده شوی دی کافران (له خیره د آخرت) له تولگیو ملگرو د هدیرو (مقبرو) څخه

تفسیر: یعنی منکران داسی توقع نه لری چه له هدیری (مقبری) څخه به څوک پاڅیږی او بیا به په بل ژوندون کښی یو له بل سره وگوری دا کافران هم هم هغسی ناامیده دی
تنبیه: د ځینو مفسرینو په نزد ﴿مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ﴾ د کفارو بیان دی یعنی هغسی چه هغه کافران چه هدیرو (مقبرو) ته رسیدلی دی او د هغه ځای له حال او احوال څخه خبر شوی دی او د الله د مهربانی او خوښی ځنی بالکل بی هیلی او ناامیده شوی دی هم دا راز (قسم) دا کافران هم د آخرت له لوری بالکل بیاسری او ناامیده دی

تمت سورة الممتحنة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الصف مدنية وهي اربع عشرة آية وفيها ركوعان رقعا (۶۱) تسلسلها حسب النزول (۱۰۹) نزلت بعد سورة التغابن
د «الصف» سورت مدنی دی (۱۴) آیتونه دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۶۱) او په نزول کښی (۱۰۹)

سورت دی وروسته د «التغابن» له سورت نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ۚ كَبُرَ مَقْتًا
عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ۝ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا ۖ كَانَهُمْ بُنْيَانٌ مَرصُوصٌ ۝

نسبت د پاکی کوی الله لره هر هغه څیزونه چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه څیزونه چه) په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکي) او همغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی (یعنی ای مؤمنانو) ولی وایی تاسی هغه (خبره) چه نه ئ کوئ لویه ده له جهته د غضبه په نزد د الله (دا خبره) چه وایی تاسی هغه څه چه نه ئ کوئ بیشکه الله (مدد ورکوی) خوښوی هغه کسان چه جنگ کوی په لاره (د دین) د دغه (الله) کښی صف تړونکی گواکی دوه ښاگانی په قلعی سره ټینگی کړی شوی (ښی محکمې)

تفسیر: هر بنده ته ښائ چه له لوی ځانمنی (تکبر) او بات (لاف) وهلو او له ناحقو دعوی ځنی وویریږی ځکه چه وروسته به په جنجال او رږو (تکلیفونو) کښی اخته شی . له خولی څخه د یوی خبری ایستل ډیر اسانه دی مگر د هغی سر ته رسونه ډیر سخت کار دی . الله تعالی له هغه سری څخه ډیر خفه او ناراض کیږی چه په ژبه سره یو شی وائ خو کول ئ هسی نه وی . په روایانو کښی راغلی دی چه په یو ځای کښی څه مسلمانان گرد (تول) سره تول شوی ؤ نو وئ ویل که مونږ ته دا خبره راښکاره شی چه الله تعالی د کوم کار له کولو څخه ډیر خوښیږی مونږ تول به همغه غوره کوو . په دی خبری باندی دا آیتونه رانازل شول چه خبردار وگورئ! په احتیاط سره داسی خبری کوئ! دا ده! در وائی خلع د الله تعالی په دربار کښی هغه سری گران دی او زیات محبت ورسره کوی چه د الله تعالی په لاره کښی د هغه د ډښمنانو په مقابل کښی لکه د اوسپنی دیوال غوندی ټینگ ودریږئ او د جهاد په ډگر (میدان) کښی خپل معنوی صفونه داسی وتړی چه گواکی داسی یو مضبوط دیوال دی چه له سریو څخه ریږدلی شوی وی . او په هغه کښی له هیڅ لوری کوم کنډاو او رخنه نه وی لویدلی نو اوس په دی معیار سره هر سری خپل ځان ته وگورئ نو هلته به دا خبره ورښکاره شی چه په تاسی کښی ډیر سری داسی دی چه په دی معیار سره اکمل - کامل - جوړ او مناسب ښکاری . مگر ځینی به داسی څرگندیږی (ښکاریږی) چه په ځینو مواقعو کښی په ژبه او تشو ویناو سره ډیر وئیږی مگر د هغوی عمل هغه ورتکزیوی او دروغ ئ ورښکاری . لکه چه د احد په غزا کښی هغه (بنیان مرصوص) ولی ټینگ پاتی نه شو؟ هو! کله چه د قتال حکم نازل شو . ځینو خلقو داسی هم وویل ﴿رَبَّنَا لِمَ كُنْتُ عَاقِلًا لَوْلَا هَٰذَا﴾ (الآیة - (النساء) په هر حال سره نه ښائ چه په ژبه سره ویناوی وکړئ! لاف او بات ووهی! او ناحقی دعوی وکړئ! مگر د کولو او عمل په وقت کښی هیڅ ونه کړی شی بلکه بهتر خو دا ده چه تاسی په ژبه سره هیڅ ونه وایی مگر د کولو په ډگر (میدان) کښی خپله قریانی الله تعالی ته ورواندی کړئ چه د بری لویه برخه مو دروړسیږی . د موسی علیه السلام قوم ته نه گورئ چه په ژبه سره د تعالی - تفاخر او تمانز

دیری خبری اتري کولی خو د عمل په ډگر (میدان) کېږي هېڅ شول . هر کله چه د کار کومه موضع ورپېښیدله نو سم د لاسه به نه خوځیدل او د پر مخ تګ د تللو قوت به ئ نه درلود (لرلو) او ډیر خفه کوونکی خبری به ئ کولی له هسی چارو ځنی کومه نتیجه چه راووته د هنی بیان وروسته له دی نه فرمائ.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ لِقَوْمِهِ تُوذُّوَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل موسی علیه السلام قوم خپل ته داسی چه ای قومه ځما ولی اذیت ضرر رسوئ تاسی ماته (په بد ویلو سره) حال دا چه په تحقیق پوهیږئ تاسی په دی چه بیشکه زه رسول د الله یم تاسی ته

تفسیر: یعنی د ښکاره دلیلونو او څرګندو (ښکارو) معجزاتو په لیدلو سره تاسی پخپلو زړونو کېږي باور کوئ چه زه د الله تعالی رشتین رسول او پیغمبر یم بیا خو می په ډیرو ناکاره او زړه خفه کوونکیو حرکتونو سره ولی ربروئ (تکلیفوی) ؟ دا معامله خو یو معمولی ناصح او خیر غوښتونکی سړی سره هم نه ښائیږي د افسوس ځای دی چه تاسی هسی معامله د الله تعالی له رسول سره کوئ ایا ځما زړه ته له داسی خرابو حرکاتو څخه درد نه رسیږي ؟ چه کله یو بی ساه خوسکئ جوړوئ او بیا هغه خپل او د موسی علیه السلام خدای گنئ کله چه له (عمالقې) سره د جهاد کولو امر پر تاسی باندی کیږي نو وایع مونږ به هېڅ جنګ ته نه ځو ته دی د خپل رب سره څه هغوی سره جګړه وکړئ مونږ دلته درته ناست یو . او د دی په شان نوری اېلتی او چټی (بیکاره) خبری لکه چه موسی علیه السلام له دی خبری ځنی په تنګ شو او وئ ویل

﴿ رَبِّ إِنِّي لَأَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَإِنِّي فَاقِرٌ إِلَيْنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴾

فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

نو هر کله چه وګرځیدل دوی (له احکام الله نه) نو وګرځول الله زړونه د دوی (له هدایت او یقین نه) او الله نه ښیي سمه صافه لاره فاسقانو نافرمانانو ته (په علم د دغه الله کېږي).

تفسیر: قاعده ده چه ډیرو بډیو کولو څخه زړه تګ تور او سختیږي تر دی چه د ښو کارونو

دپاره په هغه کې هیڅ یو ځای نه پاتی کیږي هم دا حال د هغوی شو چه په هره خبره کې به ئ د الله تعالی له رسولانو سره عناد او ضد او اختلاف کاوه او در کرده (توله) به ئ په کېو چالونو سره ټک کاوه تر څو چه مردود شول او الله تعالی د هغوی زړونه هسی کاږه کرل چه د سمی خبری د منلو صلاحیت هیڅ په کې پاتی نه شو له داسی ضد کوونکیو نافرمانانو سره د الله تعالی هم داسی عادت دی .

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ بَنِي إِسْرَءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل عیسیٰ ځوی د مریمی داسی چه ای بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب) بیشکه زه رسول لیږلی شوی د الله یم تاسی ته (حال دا چه) تصدیق کوونکی یم د هغه کتاب چه وړاندی ځما دی له توریت څخه .

تفسیر: یعنی اصلاً زه د دی خبری تصدیق کوم چه توریت د الله تعالی له لوری راغلی دی او په اخبارونو او احکامو ئ یقین او باور لرم. او ځما گرد (تول) تعلیم او ښوونی په حقیقت سره د همغو اصولو باندی مبنی دی چه په توریت کې ښوولی شوی دی .
تنبیه: ابن کثیر رحمه الله علیه او نور پوهان د ﴿ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيِّهِ ﴾ الایه - مطلب داسی اخلی چه ځما وجود د توریت د خبرو تصدیق کوی ځکه چه زه د هغو شیانو مصداق یم چه په توریت شریف کې ذکر شوی دی . والله اعلم.

وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ

او زیری کوونکی یم په هغه رسول سره چه را به شی وروسته له ما څخه چه نوم د هغه احمد دی

تفسیر: یعنی د ډومبنی تصدیق کوم او د وروستنی زیری اورم . هسی خو نورو پخوانیو پیغمبرانو هم د خاتم الانبیاء د تشریف راوړلو زیری اورولی دی خو په هغه صراحت او ښکاره ډول (طریقه) سره چه حضرت مسیح علیه السلام په ډیر اهتمام سره د حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالی علیه وعلى آله وصحبه وسلم د راتګ زیری اورولی دی هغسی له نورو ځنی نه دی منقول شوی . ښائ چه د قرب العهد له وجی دا خصوصیت د ده په برخه کې راغلی وی ځکه چه وروسته له

دوی څخه پرته (علاوه) د نبی آخر الزمان صلی الله علیه وسلم بل کوم پیغمبر راتلونکی نه دی . دا رښتیا ده چه د یهودانو او نصاراؤ د مجرمانه ؤ غفلتونو او متعمدانه ؤ لاس اچولو لامله (له وجی) نن د دنیا په لاسو کښی د اصلی توریت او د انجیل او نورو آسمانی کتابونو په استثنا د قرآن کریم کومه صحیحه نسخه نه ده پاتی چه د هغو له لوستلو څخه نری والان (اهل جهان) ښه وپوهیږی چه پخوانیو پیغمبرانو په تیره بیا حضرت مسیح علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام څمونږ د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم په نسبت څه زیری اورولی دی ؟ او په کومو الفاظو سره ئ هغوی ستایلی دی ؟ نو څکه هیچا ته دا حق نه دی پاتی چه هغه د قرآن کریم دا صاف او صریح بیان له دی سببه دروغ ویولی چه په تحریف شوی بائبل کښی نشته . سره له دی ښائ دا د حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم له معجزاتو څخه وگڼله چه حق تعالی دی محرفینو ته دومره قوت ور نه کړ چه هغوی د دی آخر الزمان پیغمبر په نسبت هغه گردی (تولی) پخوا ویلی خبری ویاسی یا ئ بالکل محوه کړی تر څو د هغه هیڅ یوه نښه هم پاتی نشی . لکه چه په موجوده بائبل کښی په شلو ځایونو کښی د حضرت محمد مصطفی ذکر نژدی تر تصریح پوری هم شته . او عقل او انصاف لرونکیو لره په هغو کښی د تاویل او د انکار ځای قطعاً نه دی پاتی . او د (یوحنا) په انجیل کښی د (فارقلیط یا پیر کلوطوس) والا بشارت خو دومره ښکاره او صاف دی چه د هغه مطلب بی تکلف پرته (علاوه) له احمد چه معنی ئ (محمود ستایلی شوی ستوده - برگزیده) ده بل کوم شی نشی کیدی . لکه چه د اهل الکتاب ځینو منصفو عالمانو هم پر دی باندی مجبور او لاعلاج اقرار او اعتراف کړی دی او ویلی ئ دی چه د دی پخوا ویلو او پیشگوئ اطلاق او انطباق په پوره ډول (طریقه) سره پر حضرت محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وعلی آله وصحبه وسلم او روح القدس باندی کیدونکی دی . او پرته (علاوه) له دوی څخه بل هیڅوک مراد نه دی . الله الحمد چه اسلامی علماؤ پر دی بشارتو باندی ځان ته مستقل کتابونه لیکلی دی . او د تفسیر حقانی فاضل مؤلف د (فارقلیط) والا په بشارت او د (بائیل) په تحریف باندی د (صف) د سورت په تفسیر کښی ډیر ښه مشیح بحث کړی دی . الله تعالی دی هغه ته د خیر بدل ورکړی .

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٦١﴾

بیا (وای الله) کله چه راغی هغه (رسول) دوی ته په ښکاره ؤ معجزو سره وویل (بنی اسرائیل) دا (قرآن) سحر کودی دی ښکاره .

تفسیر: یعنی حضرت مسیح سره له ښکاره ښو راغی . یا د هغه شی زیری ئ چه ورکړی ؤ حضرت احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم له هغو ښکاره ؤ معجزاتو سره راغی نو خلقو هغه سحر کودی او جادو ویللی .

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الْإِسْلَامِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

او څوک دى دیر ظالم (بلکه هیڅوک نشته) له هغه چا څخه چه له ځانه تری په الله پوری دروغ او (حال دا چه) دى بللی شوی دى طرف د اسلام ته او الله نه ښیى سمه صافه لاره قوم ظالمانو بى انصافانو ته (په علم د دغه الله) .

تفسیر: یعنى کله چه هغوى ته د اسلام په لورى بلنه کیږی نو حق پتوی او له خپل ځانه دروغ جوړوی او پر محمد صلى الله علیه وسلم باندی له ایمان راوړلو څخه مخ اړوی ، هغوى پر الله تعالى د بشر یا په بشر باندی د خدای حکم کوی . په آسمانى کتابونو کښی تحریفونه کوی . او له هغو شیانو څخه چه واقعیت او حقیقت لری منکړیوی او هغه شیان چه هیڅ حقیقت نه لری په آسمانى کتابونو کښی داخلوی . نو له دى څخه به لوی ظلم څه وی؟ او د الله تعالى له جانبه داسی بى انصافانو ته به هدایت چیرى په برخه کیدی شی؟ او ممکن دى چه په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ کښی دى لوری ته هم اشاره وی چه دا ظالمان چه هومره انکار - تحریف او تاویل وکړی الله تعالى به هغوى ته د بری لاره نه ورښیى گواکى د پیغمبر په نسبت چه دوى څ خبری پتوی یا څ لری کوی په هغه کښی دوى بری نه مومی او څه څ له لاسو څڼی نه پوره کیږی لکه چه سره له زرهاؤ لری کولو او پری کولو څڼی اوس هم د نبی آخر الزمان په نسبت یوه د بشاراتو لویه ذخیره د هغوى په کتابونو کښی شته .

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

اراده لری غواړی (منکران) چه مړه کړی رڼا (رنرا) د الله (شریعت د محمد) په خولو خپلو سره او الله پوره کوونکی د رڼا (رنرا) خپلی دى اگر که بد گنې دغه (اتمام د رڼا (رنرا)) لره کافران منکران.

تفسیر: یعنی که کافران منکران بد و گنئی او خفه هم شی خو سره له هغه پاک الله خپله رنا (رنرا) پوره رنوی. او د الله تعالی د مشیت په خلاف کوښښ کول هسی دی لکه چه کوم احمق د لمر رنا (رنرا) پخپله خوله سره مړه کوی. هم دا حال دی د حضرت محمد مصطفی د مخالفانو او د مخالفانه ژ زیار (کوشش) و.

تفسیر: ښائی (بافواههم) له لفظ څخه دی لوری ته هم اشاره وی د بشارانو د اخفاء او انکار دپاره هغه دروغ او چتی (بیکاره) خبری چه هغوی ئی جوړوی هیڅ کله به نه رښتیا کیږی که په زرهاؤ ځله دوی کوشش وکړی چه (فار قلیط) محمد صلی الله علیه وسلم نه دی خو الله تعالی ئی ورثابتوی چه هغه هم دی دی او پرته (علاوه) له حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم څخه بل څوک ئی مصداق کیدی نشی.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظَاهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ٥

دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالبولی ئی دی رسول خپل (محمد) په هدایت سمه صافه لاره او په دین حق لپاره د دی چه غلبه ورکړی (الله) دغه (حق دین) ته پر دینونو تولو باندی اګر که بده گنئی (دغه غلبه) مشرکان.

تفسیر: په دی آیت باندی د (براءة) د سورت په تفاسیرو کښی خبری شوی دی هلته دی وکتلی شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُحْيِيكُمْ مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ ۖ
تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ
وَأَنفُسِكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ٥ يُغْفِرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ
وَيُدْخِلُكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) آیا دلالت وکړم تاسی ته (دروښیم تاسی ته) په هسی تجارت سوداګری چه نجات درکوی

خلاصوی تاسی له عذاب دردناک (پس دغه تجارت او سوداگری کوئ چه هغه دا ده) ښه ټینگ محکم مضبوط اوسئ په ایمان باندی چه لرئ ئی په الله باندی او په رسول استاخی د دغه (الله) او جهاد جنگ کوئ تاسی (ای مؤمنانو له اعداء الله سره) په لاره د الله کښی په اموالو خپلو سره او په نفسو خپلو سره (چه جنگ ته ئی وړاندی کوئ) دغه (ټینگ ایمان او مالی او جانی جهاد) خیر بهتر دی تاسی ته (ای مؤمنانو له نورو دنیوی معاملاتو څخه) که چیری یئ تاسی چه پوهیږی (په طریقی د حقیقی تجارت باندی پس محکم ایمان راوړئ او پوره جهاد وکړئ نو) وبه ښی (الله) تاسی ته (ای مؤمنانو په دنیا کښی تیر شوی) گناهونه د تاسی او داخل به کړی تاسی (ننه باسی به مو په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د پاکو شرابو او د شاتو او د شودو او د خوړو اوبو) ویالی

تفسیر: یعنی دغه دین ته پر نورو ادیانو باندی بری ورکول د الله تعالی کار دی خو پر تاسی باندی دا فرض دی چه پخپل ایمان باندی په ښه ډول (طریقه) سره مستقیم اوسئ او د هغه په لاره کښی په ځان او مال سره جهاد وکړئ دا هغه تجارت او سوداگری ده چه هیڅ زیان پکښی نشته. په دنیا کښی په زرهاو کسان داسی پلورل او پیرودل (اخیستل او خرڅول) کوی او خپله کرده (توله) پتکه (سرمایه) په هغه کښی لگوی او یواځی په دی هیله (امید) چه له هغه څخه گټی واخلی او په دی وسیله خپل رأس المال له تلف کیدلو څخه وساتی. او خپل ځان او آل او عیال له تنگسی افلاس او نورو ربرو (تکلیفونو) ځنی وژغوری (وساتی). لیکن مؤمنان به د خپلو ځانونو او مالونو پتکه (سرمایه) په هغه اعلی تجارت کښی لگوی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا د غو ورځو له تنگسی ځنی نه بلکه د آخرت د دردناک عذاب او له تباہ کوونکی خساری څخه ساتل کیږی. که مسلمانان پوهیږی نو دا تجارت د دنیا له گردو (تولو) تجارتونو څخه بهتر دی ځکه چه د هغه گټه (فائده) کامله مغفرت او دائم جنت دی چه له هغه څخه پورته او به بری او مراد موندل بل نشته.

وَمَسْكِنٍ لِّطَيْبَةٍ فِي جَنَّتِ عَدْنٍ ط

او (داخل به مو کړی) په ځایونو ښائسته و پاکیزه و کښی (چه جوړ شوی دی) په جنتونو د همیشه اوسیدلو کښی

تفسیر: یعنی هغه پاکیزه مانی به د هغو جنتونو په مخ کښی وی چه هلته مؤمنان اوسیږی. دا خو د آخرت کامیابی ده وروسته له دی د دنیا د اعلی او انتهای کامیابی او بری ذکر هم

راځی چه .

ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝۱۶ وَآخِرُ نَصْرٍ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ

دغه (مغفرت او ادخال د جنت مؤمنانو ته) فوز عظیم بری موندل په مراد رسیدل ډیر لوی دی او (الله تاسی ته ای مؤمنانو درکړی دی له) بل (دنیوی نعمت چه) خوښوئ غواړئ تاسی هغه (نعمت) نصرت مدد کومک حفاظت دی له (جانبه د) الله او فتح قریب بری نژدی ده .

تفسیر: یعنی اصلی او لوی بری او کامیابی خو هغه ده چه په جنت کښی ورکاوه شی چه د هغه په مقابل کښی د اووو اقلیمو او د تول جهان شهنشاهی هیڅ ده . خو په دنیا کښی هم یو داسی شی تاسی ته درکاوه کیږی چه هغه ستاسی په نزد طبعاً ډیر غوره او محبوب دی . او هغه ﴿نَصْرٍ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾ دی یعنی د الله تعالی له لوری یو ځان ته مخصوصه مرسته (مدد) او امداد او ژر حاصل کیدونکی فتح او ظفر چه له دوی ځنی به هر یو له بل سره هسی تعلق لری لکه خوله او لاس - گردی (تولی) نری (دنیا) ولید چه د هجری د رومینو پیرو مسلمانان دا وعدی په څه صفائی او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسولی . نن هم که مسلمانان په حقیقی معنی مؤمنان او مجاهدان شی او د جهاد فی سبیل الله په لاره کښی ثابت قدم شی نو دا بری او کامیابی د هغوی د پښو ښکلولو (قدمبوسی) ته حاضر دی .

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ۝۱۷

او بشارت زیری ورکړه (ای محمده) مؤمنانو ته (په دنیوی فتح نصرت او آخروی مغفرت او جنت)

تفسیر: ځکه چه د دی زیری او بشارت اورول هم ځان ته یو مستقل بخشش او انعام دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَصْوَارَ اللَّهِ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) شی تاسی مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله (لکه چه مرسته (مدد) کړی وه حواریونو)

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالی د دین او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم او استاځی مرستی

او مددگار شمع! لکه چه د دی حکم د تعمیل په اثر د الله تعالیٰ په فضل او احسان او توفیق سره په مسلمانانو کښی یوه ځان ته فرقه د «انصارو» په نامه پیدا شوه.

کَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ

لکه چه ویلی ؤ عیسیٰ ځوی د مریمی حواریونو (ملگرو خپلو) ته څوک دی مرسته (مدد) کوونکی ځما په لاره د الله کښی؟ نو ویل حواریونو (ملگرو د ده) مونږ یو مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله

تفسیر: حواریین د مسیح علیه السلام یاران لږ څه ښه او غوره سری ؤ چه د خپل حسب او نسب په اعتبار دومره زیات معززان نه گڼل کیدل دوی د حضرت مسیح علیه السلام دین ومانه او د عیسوی دین په دعوت او بلنه کښی لوی قربانی ورکړی تر څو ئی چه په ښارونو او کلیو کښی خواره کړل. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له حضرت عیسیٰ علیه السلام څخه وروسته د دوی یارانو او ملگرو ډیر رېږونه (تکلیفونه) د عیسوی دین په نشر او اشاعت کښی وگالل (برداشت کړل) تر څو ئی چه هغه خور کر ځمونږ له پیغمبر څخه وروسته د دوی راشده خلیفگانو هم ډیر رېږونه (تکلیفونه) او زحمتونه پخپلو ځانونو باندی د محمدی دین په انتشار کښی اخیستی دی الحمد لله علی ذلک

فَأَمْنَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَاصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٧﴾

نو ایمان راوړ یوی طائفی دلی له بنی اسرائیلو نه (په عیسیٰ باندی چه بنده د الله دی پورته شوی دی آسمان ته) او کافر شوه پری بله طائفه ډله (چه ویل ئی عیسیٰ ځوی د الله دی پس دواړو طائفو جنگ سره وکړ) نو قوت مو ورکړ هغو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ پر دښمنانو د دوی باندی پس وگرځیدل دوی (مؤمنان) غالبان (پر کافرانو).

تفسیر: یعنی بنی اسرائیل په دوو فرقو باندی وویشل شول یوه ئی په ایمان باندی قائمه پاتی شوه

او بلی له هغه خڅه غاړه وغړوله بیا د حضرت مسیح علیه السلام ځنی وروسته دوی دواړو سره منگولی ولگولی او شخړی (جگړی) به نئ سره کولی - په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ په مرسته (مدد) په دی مباحث - مناظرو او جگړو کښی عیسویانو پر منکرانو باندی بری وموند او د حضرت مسیح علیه السلام پر نوم اخستونکیو (نصارئ) یهودانو باندی غالب شول وروسته له عمومی گمراهی څخه د نصاراؤ ځینی پاتی سری ته چه صحیح عقیده نئ درلوده (لرله) حق تعالیٰ ځمونږ د نبی آخرالزمان په وسیله پر نورو باندی بری او غلبه وروښله چه د دوی دا غالبیت او بری هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د سلطنت، قوت او حیثیت له پلوه د افتخار وړ (لائق) ؤ **فلله الحمد والمنة**

تمت سورة الصف بفضل الله تعالى ومنه وكرمه فلله الحمد والمنة

سورة الجمعة مدنية وهى احدى عشرة آية وفيها ركوعان
رقمها (۶۲) تسلسلها حسب النزول (۱۱۰) نزلت بعد سورة الصف
د «الجمعة» سورت مدنی دی (۱۱) آیتونه (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۲) او په نزول کښی (۱۱۰)
سورت دی ورسته د «الصف» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَسْبَحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ
الْحَكِيمِ ① هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمَمِينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ
مُّبِينٍ ②

نسبت د پاکی کوی خاص الله لره هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو) چه باچا تولواک

دی ډیر پاک دی له هره عیبه ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی دغه (الله) هغه ذات دی چه پورته کړی لیږلی ئی دی په امیانو ناپوهانو کښی یو رسول (محمد) له دوی څخه چه لولی پر دوی باندی آیتونه د دی (قرآن) او پاکوی دوی (له شرکه له نورو رذیله و اخلاقو) او ښیی دوی ته کتاب (قرآن) او احکام (د قرآن) اگر که ؤ دوی پخوا له (بعثه د محمد) خامخا په گمراهی ښکاره کښی

تفسیر: «امیین» نالوستو عربو ته چه په دوی کښی علم او هنر هیڅ نه ؤ - نه ئی کوم آسمانی کتاب درلود (لرلو) - په معمولی لیک او لوست باندی هم د دوی ډیر لږ سری پوهیدل د دوی وحشت او جهالت په دنیا او نری کښی ضرب المثل ؤ خدائ بالکل هیر ؤ پر بت منلو او اوهامو غوښتلو - فسق او فجور باندی د ابراهیمی ملت نوم ایښی ؤ - او تقریباً گرد (تول) قوم په صریحی گمراهی کښی دوب تللی ؤ - ناڅاپه د الله تعالی له لوری په دی قوم کښی یو رسول مبعوث شو چه د هغوی امتیازی لقب «نبی امی» دی خو سره د دی امی توب ئی خپل قوم ته له گردو (تولو) څخه زیات عظیم الشان کتاب راوړ او وائی وراوه - او د علومو او معارفو او د حکمت او پوهنی عجیبی او غیبی خبری وروښولی او دوی هسی پوهان او حکیمان کړل چه د نری لویو لویو حکیمانو - پوهانو - علماؤ - عرفاؤ او نورو به له دوی څڼی د علم او معرفت او کریمه اخلاق زده کول.

تنبيه: په هم دی مضمون نور آیتونه د (البقرة) او د (آل عمران) په سورتونو کښی هم تیر شوی دی هغه دی هلته وکتل شی.

وَالْآخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ

او (الله) پورته کړی لیږلی دی محمد لره په منځ د نورو راتلونکیو کښی) له مؤمنانو چه نه دی رسیدلی دوی هغو (پخوانیو) ته (په فضیلت کښی)

تفسیر: یعنی هم دا رسول صلی الله علیه وسلم د نورو راتلونکیو خلقو د هدایت دپاره هم یو واسطه دی ښائی هغوی ته د مبدأ او معاد او آسمانی شرائعو باندی د صحیح علم او پوره پوه د نه لرلو په واسطه مونږ امی او نالوستی ویلی شو - لکه د بلخ - هرات - سیستان - غزنی - کابل - خراسان - پارس - روم - چین - هند او نور قومونه چه وروسته له دی نه د دی امیونو په دین کښی داخل او په اسلامی اخوت ، وروری کښی شامل شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «حق تعالی اول عربان د محمدی دین د نشر او اشاعت دپاره غوره کړل - وروسته له هغه ئی په عجمو کښی هسی پوره او کامل او فاضل سری راپورته کړل چه د اسلام لوی خدمتونه ئی

کری دی» په حدیث کښې راغلی دی کله چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم غځنی د ﴿وَأَتَيْنَا﴾ په نسبت پوښتنه وشوه نو دوی د سلمان پارسی رضی الله تعالی عنه په اوگه باندی لاس کیښود او وئ فرمایل «که علم یا دین په ثریا کښې هم هسک (اوچت) لار شی نو د ده قوم به هغه له هغه ځایه رابخته کوی» شیخ جلال الدین سیوطی رحمه الله علیه او نور پوهانو دا خبره منلی ده چه د دی پیشگوونی لوی مصداق (ځمونږ کابلی) امام اعظم ابوحنیفه النعمان بن ثابت بن روطی الکابلی ثم الکوفی دی رحمهما الله تعالی.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥٠﴾

او دغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: چه د هغه زبردست قوت او حکمت د دی جلیل القدر پیغمبر په وسیله تر قیامت پوری د عربو او عجمو د تعلیم او تزکیې انتظام وفرمایه صلی الله علیه و علی آله واصحابه وسلم.

ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٥١﴾

دغه (نبوت) فضل لوی د الله (له طرفه) دی چه ورکوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی د ورکولو ئی او الله څښتن (خاوند) د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته داسی لوی ورکړه او دی امت ته ئی داسی د لوی مرتبی څښتن (خاوند) رسول وروباښه. «هَلَلَهُ الْحَمْدُ عَلَيَّ مَا أَنْعَمَ» نو ښائی چه مونږ مسلمانان د دی انعام او اکرام په قدر وپوهیږو - او د خپل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د لوی (اوچت) تعلیم او تزکیې څخه ښه مستفید او منتفع شو او هیڅ قصور او لدون په کښې ونه کړو وروسته له دی نه د یهودانو مثال د عبرت په ډول (طریقه) بیانوی چه هغوی د خپل پیغمبر په کتاب کښې ډیر زیات غفلت ، بی پروائی کړی ده .

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ كَفَرُوا هُمْ أَكْثَرُ أَنْ يَفْعَلُوا أَمَلًا

مثل د هغو کسانو چه مکلف کړی شوی ؤ هغوی په توریت (چه پری عمل

و کمری) بیا بار نه کمر هغوی هغه (توریت یعنی عمل ئی پری ونه کمر مثال د دغو کسانو چه علماء د یهودو دی) په مثل د خره دی چه په شا وری کتابونه او نفع تری نشی اخیستی.

تفسیر: یعنی پر یهودانو باندی د توریت پیټی ایښود شوی ؤ - او دوی د هغه ذمه وار گرځولی شوی ؤ - خو هغوی د هغه د تعلیماتو او هدایاتو هیڅ پروا ونه کړه - او نه ئی محفوظ وسائل - او نه ئی پخپلو زړونو کښی ځای ورکړ - او نه ئی پری عمل وکړو - او نه د الله تعالیٰ له هغو فضلونو او انعامونو څنی گټور شول چه د هغو له لوری هغوی ته ورعطا او بښلی شوی ؤ بیشکه هغه توریت چه دوی حاملان ټاکلی (مقرر کړی) شوی ؤ د ربانی هدایتو او حکمتونو پوه لویه خزانه وه نو کله چه دوی له هغه څخه منتفع نه شول نو د دوی مثال هسی شو لکه چه یو خر چه د علم او د حکمت ډیر لوی کتابونه پری بار شوی وی نو هغه ته پرته (علاوه) له دی څخه چه د هغه پیټی لاندی ستړی ستومان شی بله کومه گټه (فائده) نه وررسیږی.

نه محقق بود نه دانشمند

چارپای بر و کتابی چند

هو! دی پرته (علاوه) د شنو وضو له لتولو څخه بل شی پسی نه گرځی او له دی خبری سره هیڅ اړه (تعلق) او رابطه نه لری چه پر شا ئی لال او جواهر بار دی؟ که کوم بل چټی (فضول) او بیکاره څیز؟ که یواځی هغه په دی خبری باندی فخر کوی چه گورئ څما پر شا باندی څرنگه عمده او قیمتمنداره کتابونه دی نو ځکه زه لوی عالم او معزز سړی یم نو دا وینا د هغه لا خرتوب ښکاره کوی.

بِسِّ مَثَلِ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا آيَاتِ اللَّهِ

بد دی مثل د قوم هغه (کسانو) چه دروغ وائی دوی په دلائلو (د قدرت) د الله

تفسیر: یعنی خراب قوم دی هغه کسان چه د هغوی مثال داسی وی الله مو دی تری پخپله پناه کښی وساتی! الله تعالیٰ په توریت او نورو کتابونو کښی کوم زیری چه د نبی آخرالزمان په نسبت ورکړی دی او هغه دلائل او براهین چه د دوی پر رسالت باندی قائم دی د هغو دروغ بلل د الله تعالیٰ آیتونه دروغ گنل دی.

وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝

او الله نه بنیسی سمه صافه لاره قوم ظالمانو ته (کافرانو ته)

تفسیر: یعنی هسی معاندانو زوراورانو او بی انصافانو ته د هدایت توفیق نه ورکوی.

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنْكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ
النَّاسِ فَمَتَمَوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝ وَلَا يَمْتُنُونَهُ
أَبَدًا إِنْ بَاقَدَّتْ أَيْدِيْهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ۝

وواپه ته (ای محمده!) ای هغو کسانو چه یهودان شوی یی که گمان دعوی کوئ تاسی (د دی) چه بیشکه تاسی دوستان یی د الله پرته (علاوه) له نورو خلقو (چه مؤمنان دی) نو (فرمائی الله) ارزو وکړئ د مرگ که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په دغه ادعاء د دوستی کښی) حال دا چه ویه نه کړی دوی ارزو د دغه (مرگ) هیچیری په سبب د هغو کارونو چه مخکښی لیږلی دی لاسو د دوی (لکه قتل او تکذیب الانبیاء او نور) او الله ښه عالم دی (په احوالو د) گردو (تولو) ظالمانو (کافرانو نو ورپه کړی ورته جزاء)

تفسیر: یعنی سره له دی ناپوهی - جهل او حماقت داسی دعوی کوی چه مونږ بی د نورو له شرکت د پاک الله دوستان یو - او - جنت واکوالان او حقداران یو - کله چه له دنیا څخه ولټیږو نو سم دلase جنت ته څو که په رښتیا سره دوی خپلو زړونو کښی داسی یقین لری - او پخپلو دغو دعوو کښی رښتین دی نو ضرور ؤ چه دوی د دنیا له مکدر عیش څخه خپل زړونه شکولی او د حقیقی محبوب او د جنت الفردوس په تمنا کښی به ئی د مرگ ارزو کوله څکه هغه چاته چه دا خبره یقیناً ښکاره وی چه څما درجه د الله تعالی په دربار کښی ډیره لویه ده او هلته څما دپاره هیڅ یوه خطر او ویره نشته نو هغه بیشکه په مر کیدلو باندی خوښیږی او مرگ داسی گڼی لکه چه یو دوست له بل یو دوست سره یو غای کوی او د دوی په ژبو باندی به داسی توری وی

(غدا نلقى الأوبة محمداً و حزبه)

یا (حیذا الجنة و اقترابها طيبة و بارد شرابها)

أُو (حبيب جاء على ناقة)

أَوْ (يَابْنِي لَايَالِي أَبُوكَ سَقَطَ عَلَى الْمَوْتِ أَوْ سَقَطَ عَلَيْهِ الْمَوْتُ)

او د دی په شان نور دا د هغو اولیاؤ الله خبری دی چه نه د دنیا د مصیبتونو او سختیو او ویرولو لامله (له وجی) بلکه خالص د الله تعالی د لقاء ، تمنا یا د جنت په اشتیاق کښی به ئی د موت تمنا کوله او د هغوی افعالو او حرکاتو به هم داسی شاهی دیوله چه مرگ هغوی ته د دنیا د گردو (تولو) لښایندو څخه ډیر لذیذ او خوندور دی لکه څمونیو پیغمبر صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم فرمایلی دی «لَوَدِدْتُ اَنْیْ اُقْتَلَ فِیْ سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ اَحْیَا ثُمَّ اُقْتَلَ» د دی په مقابل کښی د دی دروغجنو مدعیانو پر افعالو او حرکاتو باندی نظر واچوی چه له دوی ځنی زیات له مرگ ځنی ویریدونکی بل څوک نشته دوی د مرگ د نوم له اوریدلو ځنی ویریدی او لری تری تبتی - نه د دی دپاره که هغوی ډیر کلونه ژوندی پاتی شی نو زیاتی ښیگنی (فایدی) به گتنی بلکه یواځی د دی دپاره چه د دنیا له حرص څخه هیڅ کله د دوی گیدی دکی شوی نه دی او داسی گنی د هغو چارو له وجی چه دوی ئی دلته کوی په مجرد د دی چه دوی له دی ځایه وخوځیږی د هغو په سزا به اخته کیږی لنده ئی دا چه د هغوی له گردو (تولو) افعالو او اطوارو څخه لکه رڼا (رنرا) ورځ داسی ښکاری چه هغوی د یوی رپی (لمحی) دپاره هم د مرگ ارزو نشی کولی او ممکن دی چه د هغی زمانی یهودانو د دی قرآنی دعوی د دروغ بللو دپاره په دروغو په ژبه سره د مرگ ارزو ښکاروله - مگر الله تعالی دا قدرت هم له هغوی ځنی اخیستی ؤ- په روایاتو کښی راغلی دی چه که له دوی ځنی به کوم یهودی د موت تمنا کوله نو په هغه وقت کښی به د ده په غاړه کښی غړوندی لویده او واژه کیده به.

تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت د (البقرة) په سورت څمونیو د دغه مبارک تفسیر کښی هم تیر شوی دی دلته دی هم د هغه تفسیر بیا وکتل شی د ځینو اسلافو په نزد د موت د تمنا مطلب «مباهله» وه یعنی معاندو یهودانو ته وویل شو که «هغوی په رښتیا سره د خپلو اولیاء کیدلو یقین لری - او مسلمانان په باطلو باندی گنی نو داسی دی تمنا وکری د دواړو فریقینو له منځه هر څوک چه دروغجن وی مری شی!» مگر هغوی به هیڅ کله داسی نه کوی ځکه چه هغوی ته د دوی د کذب او د ظلم یقین حاصل دی ابن کثیر رحمه الله علیه او ابن قیم رحمه الله علیه او نورو هم دا توجیه غوره کړی ده . والله اعلم.

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلْفِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ
إِلَىٰ غِلْمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنشَأُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝

ووايه (ای محمد! دغو یهودانو ته) بیشکه مرگ هغه چه تبتی تاسی له هغه نه (او نه ئی غواړئ) پس بیشکه هغه مرگ ضرور رسیدونکی دی تاسی ته بیا به بوتلی شی تاسی په لوری د (هغه) ښه پوهیدونکی په پتو او په ښکاره ؤ باندی

پس خبر به کبری تاسی په هغو (کارونو باندی) چه وئ تاسی چه کول به مو
(په دنیا کښی نو جزاء به پر درکړی)

تفسیر: یعنی ای یهودانو که تاسی له مرگه ویریئ نو چیری به تری تښتئ او غی؟ که په زرگونو غلی کوشن هم وکړئ او په هسی کلکو کلاؤ کښی سنگر (مورچه) ونیسئ چه ورونه ئی ترلی وی نو هلته به هم له مرگه نه خلاصیئ او وروسته له مرگه بیا همغه د الله تعالی عدالت دی او تاسی (ربط) د یهودانو لویه خرابی دا وه چه کتابونه به ئی پر شا ترلی و مگر له هغو څخه نه گتور (منتفع) کیدل سره له دی چه د دین په دیرو خبرو باندی ښه پوهیدل خو د دنیوی چارو دپاره هم له هغو څڼی غاړه غړوله . په دنیوی چارو کښی مشغول او منهک شوی د آخرت د یاد تصور هم له زیرونو څخه باسی. له داسی تگ او روش څڼی مونږ مسلمانان منع کړی شوی یو د جمعی د لمانځه تقیید هم داسی دی چه په دغه وقت کښی په دنیوی چارو کښی ښائی بوخت (مشغول) نه شو، بلکه په پوره توجه او چهیا سره ئی خطبه واورو او لمونځ ئی اداء کړو په حدیث کښی راغلی دی «هغه څوک چه د خطبې په وقت کښی خبری کوی نو دی د همغو خرو یهودانو په شان دی چه پر شا ئی کتابونه بار وی» یعنی د ده مثال د یهودانو په شان دی. العیاذ بالله.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه (اول) اذان وویلی شی دپاره د لمانځه په ورځی د جمعی کښی نو غغلی مندی وهی طرف د ذکر د الله ته او پریږدئ (بیع و شری پلورل او پیرودل)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «د هر اذان حکم داسی نه دی ځکه چه بل جماعت هم موندل کیږی او د جمعی لمونځ په یوه مسجد کښی اداء کیږی په بل ځای کښی نه اداء کیږی» او د الله تعالی له یاده څخه خطبه مراد ده او لمونځ د هغه په عمومیت کښی داخل دی یعنی په داسی وقت کښی ښائی چه مونږ مسجد ته ورشو چه خطبه واورو په دی وقت کښی پلورل او پیرودل (اخیستل او خرغول) حرام دی او له مندی وهلو او غغلیدلو او سعی څخه په پوره اهتمام او استعداد سره ورنگ مطلوب او مندی وهل مراد نه دی

تنبیه: په قرآن کریم کښی له (نودی) څخه هغه اذان مراد دی چه د دی آیت د نزول په وقت کښی و یعنی هغه اذان چه امام ته مخامخ پخوا له خطبې څخه ورکاوه کیږی ځکه چه له دی اذان څخه رومښی اذان د سیدنا کامل الحیاء والايمان جامع آیات القرآن حضرت عثمان بن عفان

رضی الله تعالیٰ عنه الرحمان په زمانه کېږي د صحابه و په اجماع سره مقرر شو لیکن د بیعی په حرمت کېږي د دی ورستنی اذان حکم هم په مثل د هغه پخوانی اذان شامل دی ځکه چه د علت په اشتراک کېږي د حکم اشتراک هم کیږي - هوا په قدیمی اذان کېږي به دا حکم قطعی او منصوصی وی - او په حادث اذان کېږي دا حکم به مجتهد فیه او ظنی وی په دی تقریر سره گرد (تول) علمی اشکالات مرتفع شوی. او هم ښکاره دی وی چه دلته په ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ کېږي «عام مخصوص منه البعض» دی ځکه چه په اجماع سره پر ځینو مسلمانانو لکه ښځی - مریض - مسافر - بندی او نورو باندی جمعه نه فرضیږي.

ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ④

دا (تگ لمانځه ته) خیر بهتر ډیر غوره دی تاسی ته که چیری یی تاسی چه پوهیږئ (په آخروی نفع او نقصان خپل)

تفسیر: ښکاره ده چه د آخروی گټی په مقابل کېږي دنیوی فائدی هیڅ یو حقیقت نه لری.

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ⑤

نو هر کله چه اداء کړی شی لمونځ (د جمعی) پس خواره شی تاسی په ځمکه کېږي (خپلو حوائجو ته که ئی لرئ) او ولتوئ تاسی له فضله د الله او یادوئ تاسی الله (په یادولو) ډیرو سره ښائیږي چه ومومئ تاسی ښیگنی (نیکی) خلاصی مراد

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د یهودانو په نزد د عبادت ورځ د شنبی ورځ وه چه په گردو (تولو) ورځو کېږي سود سودا منع وه - نو ځکه ئی وفرمایل چه وروسته له لمانځه څخه د روزی په لتولو پسی وگرځئ! او په هغه وقت کېږي هم تاسی د الله تعالیٰ له یاده غافل مه اوسئ!

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا فَلْيَضْحَكُوا وَلَا تَبْخَسُوا اللَّهَ وَلَا الْبَيْنَ وَلَا تَرْكَبُوا قَالِمًا

قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الْكُفْرِ وَفِرَاقِ الْوَالِدَيْنِ وَالْإِجَارَةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَيْرُ الرَّزُقِينَ ۝

او کله چه ووينی دوی تجارت سوداگری یا کومه لهو تماشا نننداره نو خوریدی دوی په لوری د هغی او پرپریدی دوی تا ولاړ (خطبه ویونکی پر منبر) ووايه (ای محمده دوی ته) هغه څه (ثواب) چه په نزد د الله دی خیر دیر بهتر غوره دی له لهوی تماشی ننداری او له تجارت سوداگری څخه او الله خیر دیر بهتر غوره له گردو (تولو) رزق روزی ورکوونکیو دی.

تفسیر: یو غلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د جمعی په ورځ خطبه فرمایله چه د سوداگرانو جویی (قافلی) له د باندی ځنی خواړه او غله راوړه چه له هغه سره د خبرتیا دپاره طبل تغاری او دما می هم وهلی کیدی څرنگه چه په ښار کېی غله دیره لږه وه نو خلغو ورمندی وهلی چه هغه جوپه واړوی گواکی دوی داسی گڼل چه د خطبی حکم هم لکه د نورو وعظونو غوندی دی چه په هغو کېی د ضرورت په وقت کېی سری پاڅیدی شی - او بیا لمانځه ته ځان ور رسوی یا به لمونځ شوی وی لکه چه د ځینو قول دی چه په هغه وقت کېی د جمعی لمونځ پخوا له خطبی څخه کیده په هر حال د خطبی احکام لا ښه ښکاره نه و چه خطبه هم د لمانځه په شان ده دیر خلق لاړل رسول صلی الله علیه وسلم سره له دولسو سړیو چه په هغوی کېی راشده خلفاء هم و. پاتی شول نو په دی نسبت دا آیت رانازل شو - یعنی سوداگری او د دنیا لویی او تماشی څه شی دی هغه ابدی کته (فائده) حاصله کړئ! چه له الله تعالی سره ده او د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د صحبت او مجلس په برکت او د ذکر او عبادت څخه په لاس راځی. پاتی شوه هغه اندیښنه چه تاسی ته د خوړو او قحط له پلوه پیدا شوی وه او د هغی لامله (له وجی) تاسی ولتیدلئ نو په یاد ئی ولرئ چه رزق روزی د الله تعالی په لاس کېی ده او همغه دیر ښه روزی ورکوونکی دی او د هغه مالک هیڅ یوه بنده ته نه ښائی چه په دی باره کېی اندیښنه وکړئ وروسته له دی تنبیه څخه د صحابه و شان داسی و چه د (النور) په سورت کېی راغلی دی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْزَنُوا ۚ قُلْ إِنَّمَا نَحْنُ بَشَرٌ ۖ مِثْلُ مَا كُنْتُمْ تَحْزَنُونَ ۚ قُلْ إِنَّمَا نَحْنُ بَشَرٌ ۖ مِثْلُ مَا كُنْتُمْ تَحْزَنُونَ ۚ قُلْ إِنَّمَا نَحْنُ بَشَرٌ ۖ مِثْلُ مَا كُنْتُمْ تَحْزَنُونَ ۚ قُلْ إِنَّمَا نَحْنُ بَشَرٌ ۖ مِثْلُ مَا كُنْتُمْ تَحْزَنُونَ ۚ﴾

تنبیه: لهو هر هغه شی ته وایه شی چه سری د الله تعالی له یاده ویاسی لکه لویی - ننداری - او ښائی چه د هغی طبل تغاری او دما می غږ ته لهو ویلی شوی وی.

تمت سورة الجمعة بفضل الله ومنه وكرمه

سورة المنافقون مدنية وهى احدى عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۳) تسلسلها حسب النزول (۱۰۴) نزلت بعد سورة «الحج»

د «المنافقون» سورت مدنی دی (۱۱) آیات (۲) ركوع لری په تلاوت كېنى (۶۳) او په نزول كېنى (۱۰۴)

سورت دی وروسته د «الحج» له سورت څخه نازل شوى دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا إِنَّا شَهِدْنَا أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
إِنَّكَ لِرَسُولِهِ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ۝

کله چه راشی تاته (ای محمده) منافقان نو وائی دوی (په ژبو خپلو په خلاف د زړونو خپلو داسی چه) شاهی ورکوو مونږ چه بیشکه ته خامخا رسول د الله ئی (یعنی مونږ ستا پر رسالت له زړه معتقدان یو) او الله ته معلوم دی چه بیشکه ته خامخا رسول د دغه (الله) ئی او الله شاهی ورکوی په دی چه بیشکه منافقان خامخا دروغچنان دی (په دی شهادت خپل کښی)

تفسیر: یعنی منافقان دروغ وائی چه هغوی له زړه ستا په رسالت باندی اعتقاد لری. په رعیتیا سره هغوی ستاسی په رسالت قائل نه دی او یواځی د خپلو اغراضو لامله (له وجی) په ژبه سره داسی خبری کوی - او پخپلو زړونو کښی وائی چه مونږ دا خبری په دروغو سره وایو. بیا د هغوی دا کذب یواځی په هم دی خبری باندی نه دی منحصر بلکه دروغ بیل د هغوی امتیازی خصلت او شعار گرځیدلی دی په هره هره خبره کښی له دروغ ویلو څخه کار اخلی لکه چه په هم دی سورت کښی د یوی واقعی ذکر راغلی دی چه په هغی کښی منافقان داسی ورښکارهوی چه یو شان ته خبری وکړی خو الله تعالی جل شانہ واعظم برهانه له آسمانه د هغوی تکذیب کوی.

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً

نیولی دی دوی قسمونه خپل دالونه (چه پری ساتی سرؤمال خپل)

تفسیر: یعنی په دروغو سره قسمونه خوری چه مونږ مسلمانان یو - او د اسلامی مجاهدینو له لاسه د خپلو ځانونو او مالونو د ساتنې دپاره د داسې قسمونو تر سپوری لاندې خپلې شپې او ورځې تیروی. کله چه له دوی څنې د پوښتنې وړ (لائق) کوم کار څرگندېږي (ښکاریږي) او د مسلمانانو له لوری د مؤاخذه ویره پیدا کیږي نو سم د لاسه دوی په ناحقو قسمونو یادولو باندې شروع کوی.

فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۶۴﴾

پس اړوی (دوی خلق په دغو قسمونو سره) له لاری د الله څخه (چه جهاد فی سبیل الله دی) بیشکه دوی چه دی بد دی هغه عمل چه دی دوی چه کوی ئی (له قسمونو او دروغو او له اړولو د خلقو له لاری د الله نه)

تفسیر: یعنی د اسلام او مسلمانانو په نسبت طعن - تشنیع وائی او عیبونه ئی لتوی او د اسلام له ننوتلو څخه نور خلق منع کوی. او خلق هم د دوی په ښکاره مسلماني باندې غولېږي نو د دوی د دروغو قسمونو ضرر او فساد تر دوی پوری محدود نه پاتی کیږي بلکه نورو ته هم متعدی کیږي نو له دی څخه به لویه خرابی څرنگه وی. خو سره له دی که یو سری په ښکاره سره د اسلام په ضروریاتو باندې اقرار کوی اگر که په دروغو او فریبو سره هم وی نو اسلام د هغه په وژلو باندې امر نه شی ورکولی.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿۶۵﴾

دا (بدی د عمل د منافقانو په سبب د دی ده چه) بیشکه دوی ایمان راوړی دی (لساناً) بیا کافران شوی دی (قلباً) تینگ ولاړ په کفر) بیا مهر وهلی شوی دی په زړونو د دوی باندې پس دوی نه پوهیږي په (حقیقت د ایمان باندې چه اقرار باللسان تصدیق بالقلب دی)

تفسیر: یعنی په ژبه سره د ایمان دعوی کوی او په زړه کېنې له هغوی څخه انکار کوی سره د ایمان د دعوی د کافرانو په شان کارونه کوی د دی بی ایمانی او انتهایي مکر او فریب او دعا اثر داسې شو چه د هغوی په زړونو باندې مهر ولگید چه پر هغوی د ایمان - خیر - صداقت او امانت گردی (تولی) لاری وتړلی شوی او هیڅ یو ښه شی په هغه کېنې نه ځایېږي . ښکاره ده چه اوس دی حالت ته رسیدلی دی چه له هغوی څنې د پوهیدلو او په لار راتللو هیڅ یوه هیله

(امید) او توقع نشی کیدی کله چه د سری زړه د بدکاریو او د بی ایمانیو څخه بالکل خراب او مسخ شوی وی بیا نو په دی کښی د ښه او بد پوهیدلو هیڅ صلاحیت نه پاتی کیږی .

وَإِذَا رَأَوْهُمْ تَبَٰعِبَكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمِعُ لِقَوْلِهِمْ

او کله چه ووينی ته دوی په تعجب کښی تا اچوی اجسام جثی بنی د دوی له جهت د ښائست او که خبری کوی دوی اوری غوړ پدی ته خبرو د دوی ته له جهت د فصاحته او بلاغت

تفسیر: یعنی زړه خو مسخ شوی دی مگر که بنی (جسم) ته وکتل شی ډیر دولی - ښائسته - روغه رمته لویه درنده ښکاری ، په خبرو اترو کښی ډیر غوړ او ښه غږیږی - په فصاحت او بلاغت کښی بی مثال او بی نظیر ښکاری او خامخا د اوریدونکی فکر او توجه ځان ته وراړوی او د هغه د خیری د ظاهری سطحی له لیدلو څخه هر سری د هغه منلو او باور کولو ته حاضریدوی هر چا چه ویلی دی څرنگه ئی ښه ویلی دی

په لیدو ښکاری ښه غوړ .

منځ ئی دک دی له ککره

له ورا بریښی په څرونکی

له نژدی لیوه خوړونکی

از برون چون ګور کافر پر حلل

واندرون قهر خدای عزوجل

از برون طعنه زند بر با یزید

و زدروشن ننگ میدارد یزید

كَأَنَّهُمْ خُشِبٌ مُّسْتَدَدٌ

حال دا چه په واقع کښی ګواکی دوی لرګی وچ دی درولی شوی دیوال ته

تفسیر: هغه وچ او بیکاره لرګی چه له دیوالونو سره ئی لګولی دروی محض بی ځان او لایمقل او د نشوونما او د ودی څخه بی برخى وی . په لیدلو سره ډیر لوی او پند ښکاری مکر یوه شیهه هم بی له تکیی او استناده نه شی ودریدی. هو یوازی د سوځولو په کار راتلی شی. هم دا حال د دی خلقو دی چی د هغوی ښه شکل او ښائسته جثه او ښکاره ډول ودیل ډیر ښه ښکاری

خو په منځ کېنې تش او بی ځان وی او یواځې د دوزخ خس کیدی شی .

يَحْسِبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ

گنې دوی هر غږ (هسی چه بلاء راغله) پر دوی باندی

تفسیر: هسی بزدل - نامرد - او ویریدونکی دی چه په لږ شوروشر سره د هغوی زړونه لرغېږی او داسی گنې چه سم د لاسه پر مونږ باندی کومه لویه بلا یا افت راتلونکی دی . د خپلو درنو جرمونو - درغلیو - درغو او خیانت لامله (له وجې) هر کله د هغوی په زړونو کېنې دغه ، اندېښنه او ویره لویدلی وی او تل په هم دی فکر او اندېښنی کېنې وی چه پیری غمونږ د دی دغابازیو او درغلیو پته او سراغ چاته ښکاره نشی یا غمونږ د دی حرکاتو او چارو لامله (له وجې) کومه پېښه راپېښه نشی ! .

هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرُوهُمْ

هم دوی دی دښمنان (د مؤمنانو) نو ځان وساته ته له دوی څخه

تفسیر: یعنی لوی ویروونکی دښمنان او غلیمان هم دوی دی . د دوی له مکرونو او چالونو څخه تل خبردار شی او بی غمه او بی اندېښنی مه تری کېښئ!

قَاتِلْهُمْ اِنَّهُمْ اِلٰی یُؤْفَكُوْنَ ①

هلاک دی کاندی دوی لره الله څرنگه گرځولی شوی دی دوی (له سمی صافی لاری نه)

تفسیر: یعنی وروسته د ایمان له اظهاره دا بی ایمانی - او پس له دی نه چه د حق او صداقت په رڼا (رڼرا) کېنې ننوتلی دی د دوی دا ظلمت - تیاره خوښول ډیر عجیب او حیرانوونکی دی .

وَ اِذْ اَقِيلَ لَهُمُ تَعَالٰی اِستَغْفِرْ لَكُمْ رَسُوْلُ اللّٰهِ لَوَّارُهُمْ وَاَسْمُهُمْ وَاَرَايَهُمْ

يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ⑤

او کله چه وویل شی دوی ته راشی (په عذر غوشتلو سره) چه بېښنه وغواړی تاسی ته (محمد) رسول د الله تاو کړی دوی سروڼه خپل (مخ تری اړوی) او وینی ته دوی چه څنگ کوی (له درتللو نه په خدمت د تا) حال دا چه وی دوی لوی کونکی (له توبی او استغفار نه)

تفسیر: یعنی که چیری د دی منافقانو کوم شرارت په صاف ډول (طریقه) سره څرگند (ښکاره) شی او د دوی د کذب او د خیانت پرده وشلیږی نو خلق دوی ته وائی اوس لا هم وقت شته ورځی د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کېږی او د هغوی په وسیله د الله تعالیٰ له لوری خپلی بښنی وغواړی تر څو الله تعالیٰ د رسول الله د استغفار په برکت ستاسی دا خطاوی وېښی نو دوی د لوی او تکبر او غرور له پلوه خپلی غاړی غړوی - او سروڼه اړوی او اوکی پورته غورځوی او خپله بی پروائی ښکاروی . بلکه ځینی کمبختان په غوړه ژبه سره وائی چه مونږ ته د رسول الله د استغفار هیڅ ضرورت نشته .

سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ⑥

برابر ده پر دوی باندی چه بېښنه غواړی ته (ای محمده!) دوی ته او که بېښنه نه غواړی ته (ای محمده!) دوی ته له سره به بېښنه نه کوی الله دوی ته بیشکه الله نه بښی سمه صافه لاره قوم فاسقانو نافرمانو ته .

تفسیر: یعنی ممکن دی چه تاسی له ډیر رحمت او شفقت د هغوی په موجوده حالت باندی زړه سوی وکړی او هغوی ته بښنه وغواړی مگر الله تعالیٰ په هیڅ صورت سره هغوی نه بښی او داسی نافرمانانو ته د هغه په لوری د هدایت توفیق نه ورکاوه کیږی هم داسی یو بل آیت د (براءة) په سورت څمونږ د دغه تفسیر کېږی هم راغلی دی د هغه تفسیر دی هلته وکوت شی .

هُم الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنْفَضُوا ⑦

دوی هغه کسان دی چه وائی (خپلو ملگرو ته) مه ورکوی نفقه مه لگوي تاسی مال په هغه چا باندی چه په نزد د رسول الله دی (له فقراؤ د مهاجرینو) تر څو چه متفرق خواره شی دوی (تری)

تفسیر: په یو سفر کېښی دوه تنه سره په جنگ شول چې یو مهاجر او بل انصاری ؤ - هر یوه له دې دواړو څخه خپلو ملګرو ته ورغړی کړ - او یوه لویه شخړه (جګړه) ترې جوړه شوه کله چې دا خبر د منافقانو مشر عبدالله بن اُبَی بن سلول ته ورسید نو وئ ویل «که مونږ دغو مهاجرینو ته پخپلو کورونو کېښی ځای نه ورکولی نو دوی به ولی ځمونږ په مخ کېښی داسی پورته کیدل هم دا تاسی یئ چې د دوی پالنه کوی چې دوی د دې محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په شاوخوا کېښی سره ګرځی - تاسی د دوی دا خبر اخیستل او پوښتیدل پریږدی . نو دوی د خپلو خوږو له لاسه په تنګ کېږی او ګرد (ټول) سره خواره کېږی - او د دوی دا ټولنه سره تار په تار کېږی » دا ئی هم وویل که مونږ له دې خپل سفره بیرته وګرځیدو - او مدینې ته ورسیدو نو ښائی هغه کسان چې د زور او اقتدار خاوندان دی نور سپک ذلیل او بی قدر خلق وشری یعنی مونږ چې مالدار او عزتمندان یو ښائی دا خوار مسلمانان له مدینې ځنی وباسو یو صحابی چې زید ابن ارقم رضی الله تعالیٰ عنه نومیده کله چې دا خبری ئی واوریدی هغه ئی یو په یو حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته واورولی رسول الله صلی الله علیه وسلم عبدالله بن اُبَی او نور سړی خپل مخ ته وروغوښتل - او لارمه تحقیقات ئی وفرمایل - نو منافقانو په قسم خوړلو باندی شروع وکړه او ټولو سره وویل چې دا ګردی (ټولی) خبری دروغ دی چې د زید رضی الله تعالیٰ عنه بن ارقم له لوری ځمونږ په خلاف په دښمنی سره جوړی شوی دی نو خلقو پر زید رضی الله تعالیٰ عنه باندی په مسخرو شروع وکړه او دې ډیر خفه - نامد او محجوب ؤ - په دې وقت کېښی دا آیتونه رانازل شول نو رسول الله مبارک زید رضی الله تعالیٰ عنه راوغوښت او ورته ئی وفرمایل چې ته د الله تعالیٰ له لوری رښتین شوی .

وَلِلّٰهِ خَزَائِنُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ

او خاص الله لره دی خزانی د آسمانونو او د ځمکې ولیکن منافقان نه پوهیږی (په رزاقیت د رب العزت)

تفسیر: یعنی دا احمقان ناپوهان منافقان دومره هم نه پوهیږی چې د ګردو (ټولو) آسمانونو او د ځمکو د خزانو مالک الله تعالیٰ دی نو ایا هغه خلق به چې پواځی د هغه د خوښی دپاره د ده د رسول په خدمت کېښی سره بوخت (مشغول) دی په لوړه سره وژنی او که خلق په هغوی باندی د خوږو (رزق) ورونه وتری نو الله تعالیٰ به هم د خپلو خوږو او رزق ور پر دوی باندی وتری بلکه نه ئی ترې رښتیا خو دا ده هغه بندگان چې پر دې اهل الله باندی خپل مالونه لګوی هغه هم پر هغوی باندی پاک پروردګار کوی - که د هغه له لوری دوی ته توفیق په برخه نه شی نو په ښو کارونو کېښی به یو پول او پیسه ونه لګوی

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ
وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ^۸

وائی منافقان که چیری بیرته وگرخو مونږ طرف د مدینې ته نو خامخا به وباسی هر ورمرو (خامخا) دیر عزتمن (کافر خلق له دغې مدینې نه) دیر خوار کمزور خلق (لره له مؤمنانو) او خاص الله لره دی عزت او غلبه او رسول د ده لره دی او مؤمنانو لره دی ولیکن منافقان نه پوهیږی (په عزت او رزاقیت د ربلعزت).

تفسیر: یعنی منافقان په دی باندی نه پوهیږی چه زورور او عزتمن څوک دی ؟ په یاد ئی ولری چه اصلی او ذاتی عزت خو د الله تعالی دی . وروسته له هغه له الله تعالی سره د علاقه لرونکو ذواتو دی چه درجه په درجه د هغه د تعلقاتو له مخی مراتب لری یعنی بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم او د نورو مؤمنانو دی - په روایتونو کښی راغلی دی چه عبدالله بن ابی دا الفاظ چه زوراوران به کمزوران شری کله چه د هغه ځوی عبدالله بن عبدالله بن ابی تر غور شو چه مخلص مسلمان ؤ نو د خپل پلار په مخ کښی توره په لاس نیغ ودرید او ورته ئی وویل زر شه داسی ووايه چه عزتمن او زورور رسول الله مبارک او د هغوی امتیان دی او ذلیل او سپک زه او ځما ملگری دی که نه اوس به دی سم د لاسه ککره پری کرم او لکه پندوس غوندی به ئی هیسته وغورځوم او ژوندی به دی نه پریږدم چه مدینی منوری ته ننوځی - هم دا وه چه پلار ئی د پیغمبر په عزت او پخپل ذلت باندی اقرار وکړ او د خپل ځوی رضی الله تعالی عنه له قهره خلاص شو . د منافقینو له توبیخ او تقبیح څخه وروسته مؤمنانو ته څو هدایتونه ورکری شوی دی یعنی تاسی په دنیا کښی اخته شوی د الله تعالی له یاد او عبادت څخه مه غافلپږئ لکه چه دا خلق په هغه کښی ککر شوی دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ^۹

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مشغول غافل دی نه کری تاسی مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی له ذکره یاده د الله څخه او هغه څوک چه وکړی دا کار نو هم دغه کسان هم دوی دی زیانکاران (چه بی

برخی شول له باقی خخه په غوره کولو د فانی

تفسیر: یعنی هر سری ته دا لوی زیان دی چه باقی دولت پریږدی او په فانی پسی وردرومی - او له اعلیٰ غنی مخ اړوی او په ادنیٰ کښی پریوځی . هغه مال او اولاد ښه گانه شی چه سری د الله تعالیٰ له یاده نه غافلوی او د آخرت له کاره ئی نه وباسی - که کوم سری په دی شیانو کښی داسی اخته کیږی او له الله تعالیٰ خخه غافلپړی نو آخرت ئی له لاسه ووت او د دنیا په جنبالونو کښی هسی کیووت چه هغه ته به د زړه دادینه (سکون) او اطمینان هیڅ په نصیب کښی نه وی

﴿ وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمٰی ﴾

وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ
لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ ۝ وَلَنْ
يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا

او نفقه کړئ - ولگوئ تاسی له هغو مالونو خخه چه درکړی مو دی تاسی ته پخوا له هغه غنی چه راشی یو ستاسی ته (اسباب) د مرگ (او پریوځی له میرات او خیرات) نو وبه وائی ای ربه غما ولی دی وروستی نه کړ ما لره (یعنی خه به وشي که تاخیر کړی موت) تر اجل نیتی نژدی پوری چه صدقه خیرات وکرم زه او شم زه له صالحانو نیکانو خخه (په موندلو د مافات سره نو فرمائی الله) او له سره به نه وروستی کوی الله هیڅ نفس لره (له مرگه) کله چه راشی نیته ئی

تفسیر: دا ښائی د منافقانو د دی وینا جواب وی چه ﴿ لَا تُنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾ الآیة - دی یعنی په خرڅ کولو کښی ستاسی ښه ده هر څه خیرات او صدقات مو چه له لاسه پوره وی هغه ژر تر ژره هم دا اوس وکړئ - که نه موت او مړینه مو پر سر رسیدونکی ده نو هلته به افسوس او ارمان کوئ چه ولی مو څه د الله تعالیٰ په لاره کښی ونه لگول ؟ کله چه مرگی د شوم او بخیل په سر باندی راځی نو هلته دی ارزو او تمنا کوی چه ای الله تعالیٰ ! څو ورځی نور می په مرگ کښی دیل او معطلی وفرمایه ! چه زه ښه خیرات صدقات ورکرم - او څان ښه سنبال کړی په اصلاح او توبه سره راشم . خو هلته به کله مهلت ورکاوه کیږی هر سری لره هومره عمر او نیته او ميعاد چه تا کلي (مقرر) شوی دی د هغه د پوره کیدلو خخه وروسته د

یوی لحظی دپاره هم په هغه کښی څه ذیل او تاخیر پېښیدونکی نه دی .
 تنبیہ: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ځنی منقول دی چه هغه دا غوښتنه او تمنا د قیامت په ورځ باندی حمل کوی او وائی چه بخیلان به د قیامت په ورځ کښی داسی ارزو او ارمان کوی چه کاشکی زه بیا د څه مدت له مخی دنیا ته ورشم او هلته ښه خیراتونه وکړم او ښی چاری وکړم او بیا په ښه اصلاح او توبی سره دلته راشم .

وَاللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝

او الله ښه خبردار دی په هغه څه (ښه او بد) چه کوی ئی تاسی(نو جزا به پری درکړی) .

تفسیر: یعنی هغه الله تعالیٰ ته دا خبره هم ښه ورمعلومه او ښکاره ده - که بالفرض ستاسی مرگ ملتوی کړی یا مو له محشره د دنیا په لوری بیرته ورولیږی نو هلته به بیا څرنگه چاری وکړئ ؟ هغه ته گردی (تولی) پتی او ښکاره خبری معلومی او ښکاره دی او ستاسی پر گردو (تولو) استعداداتو - او ظاهری او باطنی اعمالو احوالو ، اقبالو ، نیاتو افکارو باندی ښه خبردار دی او سم له هغه سره به له تاسی سره معامله او تگ کوی .

تمت سورة المنافقون بفضل الله تعالى

سورة التغابن مدنية وهى ثمانى عشرة آية وفيها ركوعان رقمها (۶۴) تسلسلها حسب النزول (۱۰۸)
 نزلت بعد سورة التحريم
 د «التغابن» سورت مدنی دی (۱۸) آیت دوه رکوع لری .
 په تلاوت کښی (۶۴) او په نزول کښی (۱۰۸) سورت دی وروسته د «التحريم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ

الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ① هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ ②

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی له علویاتو سره له آسمانونو او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی له سفلیاتو سره له ځمکی خاص هم دغه (الله) لره دی ملک باچایی (د تول جهان) او هم ده لره توله ثناء ستاینه (صفت) ده او هم دغه (الله) په هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی . هم دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یئ تاسی ځینی له تاسی کافر دی (په اصل خلقت کښی) او ځینی له تاسی مؤمن دی (په اصل خلقت او پیدایښت کښی).

تفسیر: د هر چا حکومت او تولواکی (باچاهی) چه په دنیا کښی لیده کیږی په حقیقت کښی هغه د الله تعالیٰ سلطنت او تولواکی (باچاهی) ده . او د هر سری چه ستائنه (صفت) او تعریف کاوه شی هغه په واقع سره د همغه الله تعالیٰ حمد ، ثناء او ستاینه (صفت) ده . هم دغه پاک الله تعالیٰ ځمونږ او د گردو (تولو) مخلوقاتو خالق او پیدا کوونکی دی او ښائیږی چه گردو (تولو) به په ده باندی ایمان راوړی وی او د هغه حقیقی منعم اطاعت به ئی کړی وی مگر ځینی کسان منکران شول او ځینی ایمانداران وگرځیدل بیشکه چه الله تعالیٰ هر سری ته داسی یو قوت او استعداد وربښلی دی چه د هر لوری د حرکت او د تگ قوت پکښی شته الله تعالیٰ ږومی گرد (تول) خلق په صحیح فطرت سره پیدا کړل بیا ځینی پخپل همغه صحیح فطرت باندی ټینگ پاتی شول - او ځنی نور له شاوخوا له حالاتو څخه متاثر شو - خلاص له هغه څخه واوښتل او بله لپاره ئی غوره کړه چه الله تعالیٰ لره له پخوا د هم دی دواړو احوال ښکاره ؤ او پوهیده چه کوم سری پخپلی ارادی او اختیار سره به کوم لوری ته ځی ؟ او بیا به سم له هغه سره د سزا یا د انعام وو (لائیق) او مستحق گرځی دا خبری له خپلی پوه سره سم د ده په قسمت کښی لیکلی دی او تاکلی (مقرر کړی) ئی دی چه هغه به داسی کیږی . د الله تعالیٰ محیط علم د دی مستلزم نه دی چه په دنیا کښی بله کومه اراده - اختیار - قوت او قدرت پاتی نشی دا مسئله ډیره دقیقه ده او مونږ پر دی باندی د یو ځان ته مضمون د لیکلو اراده کړی ده . والله الموفق والمعين

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ③ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ④ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ⑤

او الله په هغه څه چه کوئ تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزا به درکړی) پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه په تدبیر حق سره او صورتونه ئی ترلی دی ستاسی بیا ئی ښه ښائسته کړی دی صورتونه ستاسی (په امتداد د قامت او په اعتدال د خلقت سره) او هغه (الله) ته بیرته ور تلل دی ستاسی (دپاره د جزاء)

تفسیر: په گردو (تولو) ساکبانو (ذی روحو) کښی د انسان خلقت ښه دی په لیدلو کښی دیر ښه ښکاری . پخپلو ملکاتو او قوای کښی هم له گرد (تول) عالم څخه لوړ (اوچت) غوړ او ممتاز دی بلکه د تولو ښو مجموعه ده نو ځکه صوفیه د انسان وجود ته «عالم صغیر» وائی امام قشیری رحمه الله علیه فرمائی چه د انسان ظاهر الله تعالی مزین کړی دی په کمال د قدرت خپل سره او باطن ئی مزین کړی دی په جمال د قربت سره . **فتبارک الله احسن الخالقین** والحمد لله رب العلمین .

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝ اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا
مِّنْ قَبْلُ قَدْ اَقَامُوا بَالًا اَرْهَمُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝

ښه معلوم دی دغه (الله) ته هغه څه چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی او ښه معلوم دی دغه (الله) ته هغه څه چه پتوئ تاسی او هغه څه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او الله ته ښه معلوم دی هغه پتی خبری چه په سینو زړونو ستاسی کښی دی ایا نه دی راغلی تاسی ته ای منکرانو خبر د هغو کسانو چه منکران شوی دی پخوا له دی نه پس وئی څکل وبال سزا د کار خپل او شته دوی ته (په عقبی کښی بی انتها) عذاب دردناک

تفسیر: یعنی له تاسی څخه پخوا دیر قومونه لکه عاد او ثمود او نور هلاک شوی دی او د آخرت عذاب جلا (جدا) دی دا خطاب د مکي مکرمی هستیدونکیو دپاره دی .

ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهُدُوا تَفَكَّرُوا وَتَوَلَّوْا

دا (عذاب دوی ته) د دی دپاره دی چه ؤ به دوی چه راتلل به دوی ته رسولان د دوی په ښکاره و دلائلو (د قدرت ځمونږ) سره نو ویل به دوی (تعجباً و تمسخرأً) چه ایا بشر سړی (لکه مونږ) لاره ښیی مونږ ته بیا به کافران شول (په رسولانو) او مخونه به ئی وگرځول (له دلائلو د قدرت ځمونږ نو هلاک به کړل دوی لره الله)

تفسیر: یعنی ځمونږ غوندی پر یوه سړی باندی ئی د لاری ښوونی او د هادی نوم ایښی او هغه ئی مونږ ته رالیږلی دی ؟ که مونږ ته هادی لیږونکی ؤ نو ښائی پرېسته ئی رالیږلی وی گواکی د دوی په نزد د بشریت او رسالت په منځ کښی منافات ؤ نو ځکه هغوی خپلو ځانونو ته کفر غوره کړ او د پیغمبرانو د خبرو له منلو څخه ئی مخ واړاؤ .
تنبیه: له دی آیت څنی دا خبره ثابتول چه رسول ته (بشر) ویل کفر دی انتهائی جهل او الحاد دی . پرته (علاوه) له دی څخه که څوک ووائی چه دا آیت د هغو سړیو په جهل او کفر باندی دلالت کوی چه د پیغمبرانو له بشریت څخه انکار کوی نو دا دعوی د پخوانیو دعوو څخه زیاته قوی ده .

وَاسْتَعْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ عَنِ حَمِيدٍ ①

او بی پروا غنی دی الله (له ایمان د خلقو) او الله غنی بی پروا دی (له عبادت) او دیر ستایلی شوی دی (بی له ستایلو د خلقو)

تفسیر: یعنی د الله تعالی څه پروا ده که هغوی مخ واړوی - یا غاړه وغړوی نو الله هم له هغوی څنی د خپل رحمت نظر اړوی

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا

دعوی کوی هغه کسان چه کافران شوی دی چه له سره به بیا ژوندی راپورته نه کړی شی دوی

تفسیر: هم هغسی چه دغه کفار پخپل زعم د انبیاءو له رسالت څخه انکار کوی د بعث بعدالموت څنی هم انکار کوی .

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثَنَ ثُمَّ لَتُنَبَّوْنَ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ۝

ووايه (ای محمده دوی ته چه) هو بیا به ژوندی راپورته کړی شی قسم دی په رب غما چه خامخا ژوندی پورته به کړل شی هر وومرو (خامخا) تاسی (پس له مرگه) بیا خامخا خبر به کړی شی تاسی هر وومرو (خامخا) په هغه څه چه کړی دی تاسی په دنیا کښی او دا (ژوندی پاڅول جزاء ورکول) په الله باندی ډیر اسان دی .

تفسیر: یعنی د دوهم څلی بیا ژوندی کول او د گردو (تولو) حساب ، کتاب اخیستل الله تعالی ته کوم سخت او گران او مشکل کار نه دی پوره یقین ولری ، چه دا کار ضرور کیدونکی دی د چا له انکار کولو څخه هغه تاکلی (مقرر کړی) شوی کار هیڅ وړاندی وروسته نه کیږی نو ځکه ښائی چه تاسی انکار پرېږدی ، او د هغی ورځی په فکر کښی ولوېږئ .

قَالُمُوا يَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّتُورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝

نو ایمان راوړئ په الله او په رسول د ده (محمد) باندی او په هغی رڼا (رنرا) (قرآن) باندی چه نازل کړی دی مونږ او الله په هغه څه چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به درکړی) .

تفسیر: یعنی ایمان سره عمل هم یو ضروری شی دی .

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۝

(یاده کړه) هغه ورځ چه راجمع به کړی (او خبر به درکړی الله) تاسو لره په ورځ د جمع کیدلو (قیامت) کښی دا (ورځ چه ده) ورځ د نفعی او نقصان ده (چه مؤمنان جنت ته ځی او کافران په دوزخ کښی لوېږی او غبن ئی ظاهریږی یا ځینی نیکان به هم په سبب د تقصیر د نیکی او د احسان خپل زیان وینی)

تفسیر: یعنی دوزخیان به ږه کیږی او جنتیان به کامیابیږی . ږه کیدل دا چه هغوی به د الله تعالی ورکړی قوتونه بی ځای لگولی وی ، رأس المال او پنگه (سرمایه) به ئی هم له لاسه وتلی

وی . بری دا چه د لویی فاندی په بدل کښی په زرهاؤ ښه مومی . اوس د هم دی خبری لږ څه تفصیل داسی راځی چه

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ

او هغه چه ایمان راوړی په الله او وکړی عمل نیک لری به کړی (الله) له ده څخه بدی د ده

تفسیر: یعنی هغه تفصیلات چه شوی وی د ایمان او ښو کارونو له برکته معاف او ښلی کیږی .

وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝

او داخل به کړی (الله) دغه (صالح مؤمن) په هغو جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغه کښی ابدی همیشه دغه (مغفرت او جنت) بری خلاصی ډیر لوی دی .

تفسیر: یعنی هر څوک چه جنت ته ورسیږی تول مرادونه ئی په لاس ورځی څکه چه جنت د الله تعالی د لیدلو او د هغه د رضاء موندلو ځای دی .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۚ مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ
يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ

او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو کوی آیتونو ځمونږ ته دغه کسان دی یاران ملگری د دوزخ تل به وی دوی په هغه (دوزخ) کښی او بد ځای د ورتللو دی (دا دوزخ) نه رسیږی هیڅ مصیبت غم درد هیچاته مگر خو (رسیږی) په اذن حکم د الله سره او هغه څوک چه ایمان ئی راوړی

دی په الله باندی لیاره ښیسی (الله) زړه د ده ته (د صبر او ثبات)

تفسیر: په دنیا کېنې هېڅ پوه سختی او مشیت یی د الله تعالیٰ له رضاء - مشیت او ارادی څخه نه رسیږی کله چه مؤمنان په دی خبره باندی یقین او باور لری نو نه ښائی چه په هغه باندی خفه شی - بلکه په هر وقت او په هر حال باندی د هغه په فیصلی باندی رضاء وی او تل دی هسی وینا وکړی .

نه شود نصیب دشمن که شود هلاک تیغت
سر دوستان سلامت که تو خنجر آزمائی

هم داسی الله تعالیٰ مؤمنانو ته د صبر او د تسلیم لاری ورښیسی چه د هغه له برکته پر دوی باندی د عرفان او ایقان گرد (تول) وروڼه پرانیستل کیږی او عجیبی او غیبی ښوونی او فائدی په برخه شی - او له باطنی کیفیاتو او قلبی ترقیاتو څنی گټور او خوندور کیږی .

وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ^(۱۱)

او الله په هر څیز باندی ښه عالم دانا دی (پر شاکرانو صابرانو) .

تفسیر: یعنی هغه تکلیف او مصیبت چه د الله تعالیٰ له لوری رارسېږی د هغه عین علم او حکمت دی همغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی چه کوم یو له مونږ څنی د واقعی صبر تسلیم او رضاء په سمه لاره ځی؟ او د چا زړه د کومو احوالو او کیفیاتو د مورد گرځیدلو وړ (لائق) دی ؟

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا
الْبَإْسُ الْمَبِينُ^(۱۲)

او حکم ومنع تاسی د الله او حکم ومنع تاسی د رسول (د دغه الله) پس که مخ وگرځوه تاسی (له طاعته نو د تاسی نقصان دی رسول ته څه زیان نه رسیږی ځکه چه) نو بیشکه په رسول ځمونږ باندی رسونه ښکاره دی (او خپل تبلیغ ئی کړی دی).

تفسیر: یعنی په نرمی - سختی - تکلیف - راحت او په هر صورت کېنې د الله تعالیٰ او د هغه د

رسول حکم ومنع ! که نه ستاسی خپل نقصان دی رسول الله صلى الله عليه وسلم خو تاسی ته تول
ښه او بد درپوهولی دی او خپل فرض ئی ادا کړی دی او الله تعالی ته ستاسی له اطاعت یا
معصیت څخه هیڅ یو ضرر یا گټه (فائده) نه وررسیږی .

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَى اللَّهِ فَيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

الله (یو دی) نشته هیڅوک وې (لائق) د عبادت مگر خو هم دی دی او خاص
یواځی پر الله باندی پس توکل دی وکړی مؤمنان (چه د ایمان اقتضاء هم دا
ده چه مؤمنان دی خپل کار الله ته وسپاری)

تفسیر: یعنی معبود او مستعان یواځی د الله تعالی لوی ذات دی بل څوک د بندگی او د هیلې
او د اسرې وې (لائق) نه دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوٌّ لَكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) بیشکه ځینی له
ښځو ستاسی او (ځینی له) ځامنو ستاسی دښمنان دی تاسی لره

تفسیر: ډیر ځلی داسی کیږی چه سری د ښځی او ځامنو په مینه او محبت کښی داسی اخته
کیږی چه د الله تعالی له یاده غافلپړی او د داسی تعلقاتو لامله (له وجی) نور ډیر خراب کارونه
هم کوی او له ډیرو ښو څخه بی برخې پاتی کیږی د ښځی او اولاد غوښتنی او د هغوی خوښ
ساتل هیڅ کله دی نه پریږدی چه بل شی ته خپل فکر واړوی ، د آخرت فکر تری هیرپړی کله
چه آل او عیال د سری د داسی ضرر او نقصان سبب وگرځی هغه ئی دوستان نه بلل کیږی بلکه
داسی دښمنان دی چه سری د دوی د دی دښمنی احساس نشی کولی نو ځکه الله تعالی مو
ویښوی چه ځانونه مو له داسی دښمنانو څخه ساتئ ! او له هسی چارو ځنی لری گرځی چه د
هغو په وسیله دنیا تاسی ته ډیره ښه ښکاره شی او آخرت مو له یاده ووځی او د دنیا لامله (له
وجی) مو دین له لاسه وران شی . ولی داسی نه دی چه په دنیا کښی گردی (تولی) ښځی یا
توله اولاده او خپلوان هسی وی چه سری د آخرت له یاده غافلوی بلکه ځینی بختوری ښځی او
هلکان داسی هم وی چه له خپلو میرو (خاوندانو) او پلرونو سره د هغوی د دین په حفاظت کښی
مرستی (مدد) کوی او په ښو چارو کښی هغوی ته لار ښوونه او لاس نیونه کوی او هغوی ته
عابدی ښځی نعم الصحابات او نیک مرغی اولاده باقیات الصالحات گرځی (جعلنا الله منهم
بفضلله ومنه) .

فَاَحْذَرُوهُمْ ؕ وَاِنْ تَعُوْا وَتَصْفَحُوْا وَتَغْفِرُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۴﴾

نو عُان وسائے تاسی له دوی شخه (په مقابل د حکم د الله او د دوی لحاظ مه کوئ) او که عفو او گزشت وکړئ تاسو او مخ وگرځوئ تاسو او مغفرت وکړئ تاسی پس بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیانو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که دوی له تاسی سره دښمنی وکړه - او تاسی ته دیني یا دنیوی زیان ورسید نو د هغه اثر او اغیزه به داسی کیږی چه تاسی به په انتقام او کسات (بدل) پسې لویږی - او پر هغوی باندی به نامناسبه سختی شروع کوئ - نو له داسی کولو شخه به د دنیا انتظام خرابیږی تر هغه لحایه پوری چه عقلاً او شرعاً گنجائش وی له هسی حماقتونو ، تقصیراتو ځنی تیریږئ او بښی انتقام او کسات پسې مه گرځی ! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره به الله تعالیٰ پر تاسی باندی مهربانی کوی او ستاسی خطاوی بښی

اِنَّمَا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللّٰهُ عِنْدَآ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۵﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مالونو ستاسی او اولاد ستاسی یوه فتنه ازمویښت دی او الله چه دی په نزد د ده دی اجر ثواب ډیر لوی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تاسی ته مال او اولاد درکوی - او تاسی پری ازمویبی چه کوم یو له تاسی شخه په داسی فانی او زائلو شیانو کېږی اخته کیږی ؟ او کوم یو له تاسی ځنی د فانی شیانو د خپل آخرت پنگه (سرمایه) او ذخیره گرځوی ؟ او د آخرت ډیر لوی اجر او ثواب د دی ځای پر حظوظو او مالونو باندی ښه بولی او ترجیح ورکوی ؟ او د آخروی باقی او غیر فانی نعمتونه هیروی او په بدل ئی دغه زائل او فانی شیان اخلی ؟.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاَسْمِعُوا وَاَطِيعُوا وَاَنْفِقُوا خَيْرًا لِّاَنْفُسِكُمْ ط

نو ووبریږئ تاسی له الله څومره چه توانیږئ تاسی واورئ (خبری د الله په سماع د قبول سره) او اطاعت کوئ (د احکام الله) او نفقه کوئ لگوئ ښه شیان دپاره (د نفعی) د ځانونو خپلو

تفسیر: یعنی تر بخو مو چه له وه کیوی له الله تعالیٰ غنی وویرویئ او په دی امتحان او ازموینه کښی ثابت قدم اوسئ ! او د هغه احکام واورئ ! او عمل پری وکړئ !

وَمَنْ يُؤْتِكُمْ نَفْسَهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٦٤﴾

او هغه چه وساتلی شو له حرص بخیلی د نفس خپل څخه نو دا کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) په مراد رسیدلی (له عذاب په دواړو دارینو کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی به له نفقه کولو او له مال لگولو څخه ستاسی خپلی ښیگنې (فاندی) کیوی . او هغه سری بریالی (کامیاب) او په مراد رسیدی چه الله تعالیٰ د هغه زړه له دی اندیښنی غوښتنی غنی پاک ساتلی وی او حرص - بخل - طمع او کنسکی (شومتیا) لار پکښی ونه لری !

إِنْ تَقْرَضُوا لِلَّهِ قَرْضًا حَسَنًا يُّضَعْفَ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ

که چیری قرض پور (قرض) ورکړئ تاسی الله لره (په هغه څه چه فرمائلی دی) قرض پور نیک (په محبت او اخلاص سره) نو دوچنده به کړی (الله ثواب د) هغه (پور) تاسی ته او مغفرت به وکړی (الله) تاسی ته .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی په اخلاص او نیک نیت سره له خپل حلال او طیب مال ځنی صرف کړی او وئ لگوئ ! تر څو الله تعالیٰ تاسی ته څو چنده له هغه ځنی زیات ثواب درکړی او ستاسی گردی (تولی) خطاوی او تجاوزات وښی هم داسی یو مضمون پخوا له دی څخه هم تیر شوی دی پوره تقریر دی هلته وکوت شی .

وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿٦٥﴾

او الله ښه قدردان دی ښه تحمل والا دی (چه لږ قبلوی او ډیر ورکوی) .

تفسیر: د قدر پیژندلو خبره دا ده چه په لږ عمل سره ډیر ثواب ورکوی او تحمل ئی دا دی چه د گناه په لیدلو سره سم د لاسه عذاب نه مقرر وی . بیا هم د ډیرو گناهکارانو جرم ښی او د ډیرو په سزا تخفیف کوی .

عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝۱۸

عالم پوهیدونکی د پټ او ښکاره دی ښه غالب قوی دی ډیر حکمت والا دی

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په ښکاره کارونو او پټو نیتونو باندی علیم او خبیر ښه دانا او بینا دی او سم د خپل زبردست قوت او حکمت سره هر چاته بدل ورکوی

تمت سورة التغابن بفضل الله تعالى ومنه والله الحمد والمنة

سورة الطلاق مدنية وهي اثنتا عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۵) تسلسلها حسب النزول (۹۹) نزلت بعد سورة الإنسان

د «الطلاق» سورت مدنی دی (۱۲) آیت (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۵)

او په نزول کښی (۹۹) سورت دی وروسته د «الإنسان» له سورتته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ

ای نبی (ووايه امت خپل ته) کله چه اراده وکړئ طلاقوئ تاسو ښځی (خپلی چه مدخول بهاوی او صغیره آيسه حامله نه وی) نو طلاقوئ په (وقت د) عدت د دوی کښی (په طهر کښی چه خالی له جماع وی)

تفسیر: اگر که دلته مخاطب نبی صلی الله علیه وسلم دی مگر په واقع کښی گرد (تول) امت

مخاطب دی . یعنی کله چه کوم سړی بیا په کوم ضرورت یا د مجبوریت له کبله (وجی) د

خپلی ښځی د طلاق ورکولو اراده وکړی . نو ښائی چه هغه دی په عدت سره طلاق ورکړی .

(البقرة) سورت کښی راغلی دی چه د مطلقى عدت درى حیضه دی لکه چه هم دا محمونید

حنفیانو مذهب دی نو څکه له حیض څخه پخوا د طهر په وقت کښی ښائی طلاق ورکړ شی تر

څو تول حیض پر شمیر کښی راشی فرض ئی کړئ که د حیض په وخت کښی طلاق ورکړی نو

هغه حیض چه طلاق پکښی ورکړی شوی وی له دوو حالتو څخه خالی نه دی په عدت کښی

شمیرلی کیبری ؟ یا نه. که هغه د حیض ورغی په عدت کښی شمیرل کیبری نو طلاق د ایقاع
 څخه پخوا هومره مدت د حیض چه تیر شوی وی هغه له عدت څنی لیری ؟ او پوره دری حیضه
 د عدت دپاره پاتی کیبری . او که ئی نه وی شمیرلی کله چه پرته (علاوه) له موجوده حیض
 څخه دی نور دری حیض ښائی وگوری او دا حیض ئی له هغو دری حیضو څخه زیات وی . نو
 څکه مشروعه طریقه دا ده چه په طهر کښی دی طلاق ورکری شی او له احادیثو څخه هم دا قید
 ثابتیږی چه په هغه طهر کښی چه کوروالی او صحبت پکښی نه وی شوی ښائی میره (خاوند)
 خپلی ښځی ته طلاق ورکری

وَأَحْضُوا الْعِدَّةَ

او وشمیرئ وساتئ تاسو عدت (د ښځو خپلو)

تفسیر: نارینه او ښځی دواړه ته ښائی چه دا خبره په یاد ولری چه چیری د غفلت او سهوی په
 وسیله له دوی څنی کومه سهوه او بی احتیاطی ونشی او څه لاندی باندی په منځ کښی رانشی او
 هم ښائی چه طلاق داسی ورکړ شی چه د عدت په شمیر کښی هیڅ شانی ډیروالی او لږوالی
 رانشی لکه چه په پاس تفسیر کښی وویل شو

وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ الَّذِي خَرَجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ

او وویږیئ تاسو له الله چه رب (پالونکی) د تاسی (دی) مه وباسئ (ای میرو
 «خاوندانو») دغه (ښځی خپلی) له کورونو خپلو څخه (چه پکښی اوسی
 دوی تر هغه پوری چه ئی تیر شی عدت)

تفسیر: یعنی له الله څخه وویږیئ او په شرعیه او احکامو باندی پابندی ولری ل چه له هغو څخه
 یو حکم دا دی چه د حیض په حالت کښی دی طلاق ور نه کړ شی ! او دری طلاق دی یو ځای
 ور نه کړ شی ! او مطلقه ښځه دی له کوره د باندی ونه ایستله شی ! او د دی په شان د الله
 اکرم شانه واعظم برهانه نوری ښوونی هم په اخلاص سره منئ !

وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ

او نه دی وځی دغه (ښځی هم پخپله له کورو نه تر څو چه عدت د دوی تیر
 شی) مگر هلته چه راشی دوی په فاحشه بی حیائی ښکاره سره (لکه زناء)

تفسیر: یعنی بنحی دی پخپله خوښه هم نه وځی ځکه چه دا سکنی محض حق العبد نه دی چه د هغه په رضاء سره ساقطه شی بلکه حق الشرع دی هو! که بنه کومه ښکاره بی حیائی وکړی - یا په بدو چارو غفرد (ضد) وکړی یا د غلا مرتکبه شی یا د ځینو علماؤ په قول ژبه وکړی - یا تل په جنگ جنجال او جگره کېږي لگیا وی او بی له غمه او خفګانه ئی بل کار نه وی نو ایستل ئی روا دی که دا بنه بی موجه له کوره ووځی نو دا په خپله د دی د صریحی بی حیائی یو کار دی!

وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ

او دا (احکام) حدود اندازه کړی شوی د الله دی او هر هغه چه تیرېږي له حدودو د الله څخه نو په تحقیق ظلم ئی کړی دی په ځان خپل باندی

تفسیر: یعنی گناهکار شوی دی د الله تعالی په نزد د سزا موجب وگرځید.

لَا تَدْرِي

نه پوهیږی (ته ای طلاق کوونکي! یا نه پوهیږی هیڅ نفس)

تفسیر: د لاندی ترجمه شیخ الهند رحمه الله علیه په نه پوهیږی سره چه د غائب مؤنث صیغه ده کړی ده چه «نفس ته» راجع شی چه سماعی مؤنث دی او تری ښکاره شی چه دا خطاب طلاق ورکوونکی ته دی نه نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته

لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ①

ښائی چه الله پیدا کړی وروسته له دی طلاق کوم ښه کار او نوی صورت لکه رجوع له طلاقه .

تفسیر: یعنی ښائی چه بیا د دواړو په منځ کېږي روغه او صلحه وشي او په طلاق باندی پښیمان او نادم شی

فَإِذَا بَلَغَ الْأَجَلُ مِنْ بَعْرُوفٍ أَوْ فَأَرْقَوْهُنَّ بِبَعْرُوفٍ

بیا نو کله چه ورسپړی دغه (بښی) نیتي خپلی ته نو وساتئ (تاسی ای میرو «خاوندانو») دوی په معروف نیکي ښه شان سره یا جلا (جدا) شی تاسی له دوی ځنی په معروف نیکي ښه شان سره

تفسیر: یعنی په رجعی طلاق کې کله چه عدت ختمیلو ته نژدی شی نو تاسی لره له دوو چارو څخه د یوی چاری اختیار دی چه یا د عدت له ختمیلو څخه پخوا سم له دستور هغی بښی ته رجعت او خپلی نکاح ته دوام ورکړئ ! یا د عدت په ختمیلو سره په معقولی طریقې باندی له هغی څخه جلا (جدا) شی ! مطلب دا که د نکاح ټینګ ساتل مقصد وی نو په هغه وقت کېږی او که ئی شلول مطلب وی نو په دغه وقت کېږی مخگرد (ټینګوالی) پری وکړئ ! او په دواړو صورتونو کېږی د انسانیت ، شرافت اصولو ته په درنه سترګه وګورئ ! او داسی هم مه کوئ چه ساتنه ئی مقصد نه وی او خامخا د عدت د اوږدوالی دپاره رجعت وکړئ یا د ساتلو په صورت کېږی هغی ته ایښا ورسوی او طعن او تشنیع وروړوئ ! .

وَأَشْهَدُ وَأَدْوِي عَدْلًا مِّنْكُمْ

او شاهدان نیسئ تاسی (په دغه رجوع باندی) دوه خاوندان د عدل له تاسی څخه

تفسیر: یعنی وروسته له طلاق ورکولو او پخوا د عدت له پوره کیدلو که د نکاح بیا ساتل غواړی نو په دی رجعت باندی دوه شاهدان ونیسی تر څو د خلقو په نزد متهم نه شی.

وَأَقِمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ

او ښه اداء کړئ تاسی شاهدی (ای شاهدانو په وقت د حاجت کېږی د) پاره د (ثواب او رضاء د) الله

تفسیر: په دی کېږی شاهدانو لره هدایت دی چه د شاهدی ورکولو په وقت کېږی کبه او خرابه خبره ونه کړی او سمه صافه او درسته خبره ووايي ! .

ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

دا (ساتنه په نیکی سره) نصیحت کاوه شی په دی سره هغه چاته چه وی چه ایمان ئی راوړی وی په الله او په ورځی وړستی (د قیامت) باندی

تفسیر: د جاهلیت په زمانه کښی پر ښځو باندی زیات ظلمونه کیدل او له ښځو سره هسی سلوک جاری ؤ لکه چه له غواؤ او خرونو سره ئی کوی یا له خورا (دیر) سختو او ذلیلو بندیانو سره کاوه شی ځینی ښځی سل سل کرته طلاقولی خو سره د هغه به هم د هغوی د مصیبت دوره پای (آخر) ته نه رسیده په قرآن په غو غو ځایونو کښی د دی وحشیانه و مظلمو او بی رحمیو په خلاف ویناوای کړی دی او د نکاح او د طلاق په حدودو او حقوقو باندی په دیر ښه ډول (طریقه) سره زور غورځولی دی بالخصوص د دی سورت په منځ کښی په نورو حکیمانه ؤ هدایتو او نصیحتو کښی یو نهایت جامع او مانع او ټول ښوونکی اصول بیان فرمایلی دی چه ﴿فَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مِنْ شَأْنِهِمْ فَمَا يَسْبَغْنَ أَثَرًا طَلَقِكُمْ وَأَنْتُمْ بِأَعْيُنِكُمْ رَوَيْنَ﴾ دی چه د هغه حاصل دا دی چه که ئی ساتئ نو په معقوله ډول او طریقی سره ئی وساتئ ! او که ئی پریدئ نو هم په معقوله طریقه سره ئی پریدئ ! خو له دی ښو او زرینو نصیحتو څخه هغه سری منتفع او گټور کیدی شی چه په الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم او په آخرت باندی یقین لری ځکه چه هم دا باور او یقین د انسان په زړه کښی د الله تعالیٰ ویره او خوف پیدا کوی او د هم دی ویری لامله (له وجی) دا خیال د انسان په فکر کښی پیدا کیږی همغسې چه یوه کمزوره ښځه له بخته او اذافه ځمونو په منگلو او قبضه او اقتدار کښی راغلی ده مونږ هم ټول د یوه لوی قهار الله تعالیٰ په قبضه او اقتدار کښی پراته یو هم دا یو خیال دی چه په هر حال کښی سری له ظلم او تعدی څخه ساتی او د الله تعالیٰ په امر منلو باندی اړوی د دی دپاره په دی سورت کښی په مخصوص ډول (طریقه) سره په انتقاء پرهیزکاری او د الله تعالیٰ په ویره باندی زیات امرونه او توصیې شوی دی .

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۝

او هغه څوک چه ویریږی له الله ځان ساتی له معاصیو وډه گرځوی ده ته یو ځای د وتلو (له دنیوی او آخروی غمونو نه)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ ځنی ویریږئ ! او د هغه د احکامو تعمیل په هر حال کښی وکړئ ! که څه هم له ډیرو مشکلاتو او شائدو سره مخامخ شی ځکه چه الله تعالیٰ د هغو گردو (تولو) مشکلاتو ځنی د وتلو لاره درخلاصوی او په سختیو کښی د گزاری وسیلی هم در برابروی .

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

او رزق روزی به ورکری (الله) ده ته له هغه (خایه) چه گمان به نه کوی دی

تفسیر: د الله تعالی ویری د دواړو دارینو د خزانو کنجی ده او د گردو (تولو) بریو او کامیابو وسیله ده له هم دی ځنی گرد (تول) مشکلات اسانپری بی قیاس او بی گمانه ئی رزق روزی او خواړه ور رسیوی ، گناهونه ئی بهنل کیږی جنت ورحاصلیږی ثواب ئی زیاتیږی او یوه عجیبه د زړه دادینه (تسکین) - سکون - اطمینان او خوښی په برخه او نصیب راځی چه د هغه لامله (له وجی) بیا هیڅ یوه سختی لکه سختی نه ورښکاری - او گردی (تولی) پریشانی او ربرونه (تکلیفونه) ئی پخپله ورکیږی په یوه حدیث کښی راغلی دی که د دنیا گرد (تول) خلق په هم دی آیت باندی په اخلاص سره منگولی ولکوی نو گردو (تولو) نری والاو (اهل دنیا) ته هم دا هدایت پس او کافی دی .

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ
لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ۝

او هغه څوک چه توکل وکړی په الله باندی نو دغه (الله) پس کافی دی ده لره (په دواړو جهانو کښی) بیشکه الله رسیدونکی دی امر کار خپل ته په تحقیق گرځولی ده الله هر غیز لره اندازه (نو هر څه کیږی په تقدیر د الله سره نو هم ده ته پکار ده سپارنه د هر کار خپل)

تفسیر: یعنی پر الله تعالی باندی هیله (امید) او اسره ولری او یواځی پر وسائلو او اسبابو باندی تکیه ونه کړی ! د الله تعالی قدرت په دی اسبابو اړه (انحصار) نه لری د کوم کار د کولو اراده چه الله تعالی وفرمائی هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی دی اسباب او وسائل هم د ده د مشیت تابع دی هو! د هر غیز اندازه د هغه له خوا ټاکلی (مقرر) شوی دی چه سم له هغه سره هغه ښکاره کیدونکی ده نو ځکه که د کوم غیز په حاصلیللو کښی څه دیل ښکاره شی نو متوکل لره نه ښائی چه ځان خپه یا پریشان کړی .

وَالَّذِي يَتُوسَّلُ مِنَ الْحَيِضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعَدَّتْكُمْ
ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَالَّذِي لَمْ يَحِضْ

او هغه ښځې چې ناامیده شوی وی (په سبب د کبارت یا د مرض) له حیضه له ښځو ستاسې ځنې که چیرې په شک کښې ئې تاسې نو عدت د دوی درې میاشتی دی او هم داسې ښځې چې نه وی شوی حائضه (په سبب د صغارت نو درې میاشتی عدت دی تیروی)

تفسیر: یعنی پاک قرآن د مطلقې عدت لکه چې د «البقرة» په سورت کښې هم راغلی دی درې حیضه ښوولی دی که ښه او شک پیدا شی چې چاته حیض ور نشي یا د ډیر عمر او منگ لامله (له وجې) ئې حیض بند شوی وی نو د هغې عدت به څو وی ؟ دا ئې رانکاره کړه چې درې میاشتی دی .

وَأُولَٰئِكَ الْأَحْمَالُ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

او (ښځې) خاوندانې د بار گیدی (حاملاتې بلارې) عدت د دوی دا دی چې کیږدی دوی بار خپل (وځیگوی مولود دغه طلاقې یا چې میره (خاوند) ئې مړ شوی وی) (یعنی د حاملې عدت بچي کیږو پوری دی)

تفسیر: د جمهورو په نزد د حاملې عدت د هغې د حمل تر وضعې او د مولود تر ځیگولو پوری دی که څه هم هغه یوه لحظه او شپه وروسته وی یا تر ډیرو میاشتو پوری وځنډیږي (ایسار شی) په دی کښې د مطلقې او د کوندې حکم یو دی (کما هو مصرح فی الاحادیث)

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ۚ ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنْزَلَهُ إِلَيْكُمْ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ سُبُلًا مِّنْ أَمْرِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ۝

او هغه څوک چې ویریږي له الله ځان ساتي له معاصیو نو وبه گرځوی الله ده ته کار د ده کښې اسانې دا (چې ویلی شوی دی) امر حکم د الله دی چې نازل کړی دی تاسې ته او هغه څوک چې ویریږي له الله ځان ساتي له معاصیو نو لری به کړی الله له ده څخه گناهونه د ده او لوی به کړی (الله) ده لره اجر ثواب (د ده)

تفسیر: د هری جملې په آخر کښې د اتقاء او د الله تعالی اکرم شانه اعظم برهانه د ویری مضمون په مختلفو اسالیبو او ډول ډول (قسم قسم) پیرایو سره ئې تکرار کړی دی تر څو

لوستونکی د هغه د بار بار ویلو څخه ډیر وینې او متنبه شی چه د ښځو په معاملاتو کېنې د دی افتاء او پرهیزگاری ضرورت ډیر زیات دی .

اَسْكُنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ

واوسوئ دا (ښځی طلاقې کړی شوی) په هغه ځای کېنې چه پکښې اوسیدئ
تاسی (سم) له طاقت د تاسی (چه توانیدئ !)

تفسیر: د نارینه په ذمه باندی ضرور دی چه خپلی مطلقې ښځی ته تر عدت پوری هستوګنی دپاره کور ورکړی چه هغه ته «سکنی» وایه شی نو کله چه سکنی واجبه شی نو نفقه هم د هغه په ذمه ثابتېږی ځکه چه ښځه دومره موده د ده په کور کېنې مقیده او محبوسه (بنده) پاتی کېږی د قرآن کریم د دی الفاظو اشاره په هم دی لوری ده ﴿ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ ﴾ (اَسْكُنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ) کله چه نارینه هغه ښځه له خپل مقدور او حیثیت سره سمه په خپل کور کېنې پریږدی ښکاره ده چه دا خبره دی لره هم متضمنه وی چه د هغی د خوراک او پوشاک مناسب بندوبست هم وکړی لکه چه د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه په مصحف کېنې دا آیت داسی و (اَسْكُنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ وَانْفَقُوا عَلَيْهِنَّ مِنْ وَجْدِكُمْ) ځمونږ د حنفیانو په نزد دا د سکنی او د نفقی حکم هر ډول (طریقه) مطلقې لره عام دی د رجعیه قید پکښې نشته ځکه هغه بیان چه له پرموې څخه راغلی دی لکه د انس - صفیری او حاملی د عدت مسئلې په هغه کېنې هیڅ یو تخصیص نشته بیا په دی کېنې بلاوجه تخصیص ولی وکړی شی ؟پاتی شو د فاطمی بنت قیس حدیث چه په هغه کېنې هغه وائی چه میره (خاوند) می ماته دری طلاق راکړی و - نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم ماته سکنی او نفقه ونه تاکه (مقرر نه کړه) او له دی حدیث څخه فاروق اعظم - عائشی صدیقی او نور صحابه و رضوان الله تعالی علیهم اجمعین او تابعینو رحمهم الله تعالی اجمعین انکار فرمایلی دی بلکه فاروق اعظم رضی الله تعالی عنه تر دی پوری هم ویلی دی چه «مونږ د یوی ښځی په وینا سره د الله تعالی کتاب او د هغه د رسول سنت نشو پریښودی چه دا هم مونږ ته نه دی معلوم چه هغه پیښه د دی ښځی په یاد پاتی ده که نه» ښکاره ده چه فاروق اعظم رضی الله تعالی عنه له کتاب الله څخه په هم دی خبری باندی پوهیدلی دی چه ثلاثه مطلقې ته نفقه او سکنی واجبه ده ، او د هغه په تائید د رسول الله صلی الله علیه وسلم کوم سنت هم ورسره موجود و لکه چه (طحاوی) او نورو داسی راویتونه نقل کړی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالی عنه په تصریح سره بیان پکښې کړی دی چه «دا مسئله می له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلی ده» په «دارقطنی» کېنې د جابر رضی الله تعالی عنه یو حدیث په دی باره کېنې صریح دی اگر که د هغه د ځینو روایاتو نورو رفع او وقف کلام کړی دی بل دا هم امکان لری چه حضرت نبوی به له دی جهته فاطمی بنت قیس ته د

سکنتی تجویز نه وی فرمایلی چه دی خهل خسر سره ژبه او ویل کول او ناوری (غلطی) خبری ویلی لکه چه په غینو نورو روایتونو کښی شته نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم امر حکم ورکړ چه دا دی د هغوی له کوره ووځی نو کله چه سکنتی پاتی نه شوه نو نفقه هم ساقطه شوه لکه هغه ښځه چه بی د میره (خاوند) له پوښتنی له کوره د باندی درومی نفقه ئی تر هغه پوری ساقطیږی چه بیرته د خهل میره (خاوند) کره راشی **نبه علیه ابوبکر الرازی فی احکام القرآن** برسيره په دی په (جامع ترمذی) او نورو کښی غیني داسی روایتونه هم شته چه فاطمی ته د نفقی دپاره څه غله ورکړی شوی وه خو هغی له هغه مقدار څخه زیاته غوښتنه وکړله چه هغه ونه منله شوه نو مطلب ئی داسی شو چه رسول مبارک د دی د هغی زیاتی نفقی تجویز منظور ونه فرمایه چه د نارینه له لوری ورکړه شی والله اعلم بالصواب هو ! دا خبره مو هم په یاد وی چه نسائی - طبرانی او مسند امام احمد رضی الله تعالی عنه په غینو روایتو کښی فاطمی بنت قیس د رسول الله صلی الله علیه وسلم صریح ارشاد داسی نقل کړی دی چه سکنتی او نفقه یواځی هغی مطلقی لره دی چه د هغی د رجعت امکان وی خو د دی روایتو سندونه دومره زیات قوی نه دی «زیلعی» د (هدایي) په تخریج کښی په دی باندی بحث کړی دی هلته دی وکوت شی !

وَالْأَصْرَارُ هُنَّ لِيُضَيَّقُوا عَلَيْهِنَّ

او مه کوئ اراده د ضرر تاسی د دغو (مطلقانو) لره چه تنگوئ به (ځایونه او نفقی) په دوی باندی

تفسیر: یعنی ای میرونو (خاوندانو) ضرر مه رسوئ تاسو دی ښځو طلاقو شوو ته په ځای د هستوگنی چه هغوی په تنگ شی او په وتلو سره مجبوری شی.

وَأَنَّ كُنْ أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

او که چیری وی دغه (ښځی) خاوندانی د بار گیدی (حاملانی بلاربی) نو نفقه کوئ تاسی پر دوی باندی تر هغه پوری چه کیږدی دوی بار (حمل د گیدو) خپلو (په ځیگیدلو سره)

تفسیر: د حمل مدت کله چه دیر اوږدېږی نو هغه په خصوصیت سره راوښود چه په هغه کښی که هومره اوږدوالی هم وشي خو د حمل تر ځیږیدلو پوری ښائی هغی ته دی نفقه ورکړه شی او داسی دی ونه کړی چه دری میاشتی نفقه ورکړی او بیا ئی بنده کړی.

فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاتُّوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَأَنْتُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ بِمَعْرُوفٍ

نو که تی ورکاؤ دوی (پس له طلاقه) اولاد د تاسو لره پس ورکړئ تاسی هغوی لره مزدوری د هغوی او مصلحت مشوره کوئ (ای ښځو او میرو (خاوندانو) په حق د مولود خپل) په منځونو خپلو کښی په معروف نیکۍ سره

تفسیر: یعنی که له وضع حمل څخه وروسته ښځی ستاسی له خاطره وړوکی ته شودی ورکوی نو اجرت ئی ښائی هومره ورکړ شی لکه نورو تی ورکونکیو ښځو ته ورکاوه کیږی . او سم له دستوره په معقوله طریقی سره یو له بله د دی وړوکی په نسبت مشوره وکړی او لازمه قراردادونه وتړی او خامخا ضد او خراب نگ ونه کړی! او یو له بل سره د نیکی سلوک وکړی. نه دی ښځه د شودو له ورکولو څخه غاړه غړوی. ! او نه دی نارینه له هغی څنی مخ اړوی چه بلی ښځی ته د دی وړوکی ورکړی چه د ده د مور په ځای بله ښځه په اجرت سره تی ورکړی.

وَأِنْ تَعَاَسَ رُفُوعُكُمْ فَارْزُقُوهُنَّ مِمَّا كَسَبْتُمْ

او که سختی وکړئ تاسی (ای والدینو په تی ورکولو او اجرت کښی) نو لپاره د تی ورکولو دی طلب کړی هغه (مولود) لره بله ښځه (یعنی دانی دی ورته ونیسی او په مور باندی دی زور نه کوی)

تفسیر: یعنی که د مخالفت - ضد لامله (له وجی) ښځه په شودو ورکولو باندی راضی نشی نو نارینه دی هر ورو (خامخا) هنی ته نه گوری او بله ښځه دی پیدا کړی چه هغه کوچنی (ماشوم) ته شودی ورکړی. او که نارینه پر هغی ښځی باندی خپل وړوکی نه پالی او شودو ته ئی نه پریردی نو خامخا به بله کومه ښځه پیدا کیږی. او په دواړو صورتو کښی به بلی ښځی ته څه ورکول کیږی - نو ولی هم دا شی د همغه وړوکی مور ته ورته کړ شی چه هم وړوکی په ارام او خوشاله - او هم مور پرې داده او بی پروا شی.

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ
اللَّهُ لَا يُلْقِ اللَّهُ النَّفْسَ الْإِلْمَاةَ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ حُسْرِكُمْ

نو نفقه دی ورکوی (مطلقانو او مرضعانو ته) خاوند د طاقت له طاقته شتو خپلو نه او هغه چه تنگ کر شی په ده باندی رزق د هغه پس نفقه دی کوی له هغه غنی چه ورکری وی هغه لره الله نه ورکوی تکلیف الله هیڅ نفس لره مگر خو په هغه قدر چه ورکړئ وی هغه لره له ماله) ژر به ښکاره کړی الله پس له سختی تنگی څخه اسانی فراخی

تفسیر: یعنی د وړکی خرڅ پر پلار باندی دی. مال او شته والا دی د خپل مال او شتو په نسبی خرڅ او نفقه ورکوی فقیر - اکرب او نادار دی د خپل نشتوالی په حیثیت نفقه خرڅ کوی. که د کوم سړی په برخه ډیره فراخی او شته نه وی او د الله جل جلاله له درباره ئی لږ رزق او خواړه په برخه شوی وی نو دی په هغه کښی د خپل گنجائش او قوت په نسبت خرڅ کړی ځکه چه الله تعالی هیچاته د هغه له طاقت څخه زیات تکلیف نه ورکوی کله چه کوم سړی په تنگه کښی هم د هغه له احکامو سره خرڅ وکړی نو الله تعالی به هغه سختی او تنگه په اسانی او فراختیا سره ور بدله کړی.

وَكَايْنٍ مِّنْ قُرْبَىٍّ عَدَتْ عَنَ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسِبْهُمْ حَسَابًا شَدِيدًا
وَعَذِّبْهُمْ عَذَابًا ثَكْرًا ۝۸

او ډیر ؤ له کلیو څخه چه گرځیدلی سرکښی کړی وه له امره حکمه د رب خپل او له (امرہ حکمه) د رسولانو د دغه (الله) څخه نو حساب به وکړو مونږ له هغوی سره حساب سخت (په قیامت کښی) او په عذاب به وکړو مونږ هغوی په عذاب نا اشنا ناکاره سخت سره .
شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړې ده چه «او شومره (ډیر) ؤ له کلیو نه چه سرکشی کړی وه له حکمونو د رب خپل نه او له رسولانو د ده نه پس حساب مو وکړ له هغوی سره حساب سخت او په عذاب مو کړ هغو په ناکاره ناخپه عذاب سره

تفسیر: یعنی د شریعت د احکامو مخصوصاً د ښځو په نسبت د گردو (تولو) حکمونو پوره پابندی ولری که نافرمانی وکړئ نو په یاد ئی ولرئ چه غومره کلی او ښارونه د الله تعالی او د ده د رسولانو د نافرمانی لامله (له وجی) ویجاړ او وران شوی دی. کله چه هغه خلق د تکبر او ځانمنی (لوی) آخری درجی ته ورسیدل او مونږ د هغوی حساب او کتاب ښه او کلک

واخیست او د هغوی یو عمل مو هم بی له پوښتنی پری نښود. او ټول مو په هسی سخت عذاب او افت کښی اخته کرل چه د هغه نظیر او ثانی پخوا له هغه څخه هیڅ لیدلی شوی نه و.

فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا

نو (وځکله یا) وږه څکی هغوی سزا د کار خپل (په دنیا کښی) او دی عاقبت آخر د امر کار د دوی زیان (په آخرت کښی چه حرمان دی له جنتونو).

تفسیر: یعنی هغه سودا - بیع او شری او پلورل او پیرودل (اخیستل خرڅول) چه په ټول عمر کښی کړی و اخر ئی په هغو کښی سخت نقصان وموند تر دی چه پنگه (سرمایه) ئی هم له لاسه ووتله.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا

تیار کړی دی الله هغوی ته عذاب سخت (په دارینو کښی)

تفسیر: د مخه د دنیوی عذاب ذکر و دا د آخروی عذاب ذکر دی

فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا

نو وویریږئ له الله ځان وساتئ ای خاوندانو د عقلونو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی

تفسیر: یعنی د دی عبرتناکو واقعاتو له اوریدلو څخه عقلمند ایماندارانو ته ویریدل په کار دی او مونږ لره داسی کار کول نه ښائی چه د هغه لامله (له وجی) د الله تعالی د قهر او د خپګان مورد وگرځو العیاذ بالله.

قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا

په تحقیق نازل کړی دی الله تاسی ته ذکر نصیحت (قرآن)

تفسیر: یعنی قرآن که له (ذکر) غنی (ذاکر) مراد وی نو هغه پخپله رسول دی.

رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ

رسول (چه محمد) دی لولی په تاسی باندی آیتونه د الله چه ښکاره ظاهر کوونکی دی (د احکامو)

تفسیر: یعنی ښکاره نبی او آیات چه په هغو کښی د الله تعالی احکام په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اورولی شوی دی.

لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

دپاره د دی چه ویاسی (الله) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی او کړی دی ښه عملونه له ظلمتونو تیارو (د جهل او کفر) څخه رڼا (رڼرا) (د علم او ایمان) ته

تفسیر: یعنی د کفر او د جهل له ظلمت او تیارو غنی ایستلی د ایمان او د عمل رڼا (رڼرا) ته مو لار ښوولی ده

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ۝

او هغه چه ایمان راوړی په الله باندی او وکړی ښه (عمل) نو داخل به کړی (الله) ده لره په جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو ونو) د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به اوسیدونکی وی دوی په هغو کښی ابدی همیشه په تحقیق ښه ورکړی دی الله هغه ته رزق روزی

تفسیر: او له جنت څخه زیات ښه رزق - خواړه او روزی چیری موندل کیږی.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ

الله هغه (ذات) دی چه پیدا کری دی اوه آسمانونه او (پیدا کری دی) له
 ځمکی څخه هم په مثل د دی (اوه آسمانونه اوه ځمکی)

تفسیر: یعنی اوه ځمکی هم پیدا کری دی لکه چه د (ترمذی) او نورو په احادیثو کښی راغلی
 دی. په دوی کښی احتمال شته چه په سترگو سره وکتل شی - او احتمال لری چه په نظر کښی
 رانشی خو خلق هغه د ستوری (کواکب) په نامه پیژنی لکه مریخ غوندی چه د هغه په نسبت د
 اوسنو پوهانو او حکماؤ داسی گمان دی چه په هغه کښی غرونه او سیندونه ودانی او نور ژوندی
 شیان شته پاتی شوه دا خبره چه په حدیث کښی د دی ځمکی شتوالی د دی ځمکی لاندی وارد
 شوی دی بښای هغه د هغو د ځینو حالاتو او اعتباراتو په نسبت وی او په ځینو حالاتو کښی
 کیدی شی چه هغه ځمکی له دی ځمکی څخه پاس ورشی هر څه د ابن عباس رضی الله تعالی عنه
 هغه اثر چه په کښی «آدم کادمکم» او نور راغلی دی د هغه د شرحی موقع نشته په (روح
 المعانی) کښی په دی باندی پوره خبری شوی دی او د حضرت مولانا محمد قاسم رحمة الله علیه
 په ځینو رسالو کښی د هغه په شاوخوا کښی ښی خبری او څرگند (ښکاره) ونی شته او د هغه
 هر لوری ښه ښکاره شوی دی. کیوی چه له اوه ځمکو څخه د دنیا اوه براعظم مراد وی «برهان
 الدین کشکی»

يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بِهِنَّ

نازلیری امر حکم (د الله) په منځ د دغو (آسمانونو او ځمکو) کښی

تفسیر: یعنی د عالم د انتظام او تدبیر لاره د الله تعالی تکوینییه او تشریمیه احکام په آسمانونو
 او ځمکه کښی راښکته کیږی.

لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ۝

(پوهوی مو) تر څو چه وپوهیږئ تاسی چه بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه
 اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی دغه جریان د احکام ئی دی په ځمکه
 او آسمان کښی) او (پوه شی!) بیشکه چه الله په تحقیق احاطه فرمائی
 رسیدلی دی هر شی ته له جهته د علمه قدرته.

تفسیر: یعنی د آسمان او د ځمکې د پیدا کولو او د هغو د انتظامی احکامو له جاري کولو څخه دا مقصود دی چه د الله تعالی د علم او د قدرت د صفاتو اظهار وشي دا خبره د «ابن قیم رحمۃ الله علیه» له لوري په (بدائع الفوائد) کښي څرگنده (ښکاره) شوی ده. نور صفات په هم دی دوو صفتونو سره څه نه څه تعلق لری د صوفیه ؤ د دی مشهور حدیث مضمون چه «كنت كنزاً مخفياً فاحببت ان اعرف» دی اگر که د محدثینو په نزد صحیح نه دی خو ښائی چه هغه مضمون د دی آیت له مضمون څخه مستفاد شوی وی والله تعالی اعلم.

تمت سورة الطلاق والله الحمد والمنة

سورة التحريم مدنية وهي اثنتا عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۶) تسلسلها حسب النزول (۱۰۷)

نزلت بعد سورة الحجرات

د «التحریم» سورت مدنی دی (۱۲) ایتونه او (۲) رکوع لری په تلاوت کښي (۶۶) او په نزول کښي (۱۰۷)

سورت دی وروسته د «الحجرات» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د (الاحزاب) د سورت په تفاسيرو کښي تیر شوی دی کله چه الله تعالی مسلمانانو ته بری او فتوحات وښل او گرد (تول) مسلمانان سره ښه اسوده شول نو د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم مطهراتو ازواجو ته هم دا خیال پیدا شو چه مونږ به ولی په خوشالي سره ژوندون نه کوو؟ نو ځکه دوی ټولو سره لاس یو کر او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له حضوره څنی خپلی نفقی وغوښتلی په صحیح مسلم کښي یو حدیث دی «هن حولی یسألننی النفقة» او د صحیح بخاری شریف په ابواب المناقب کښي راغلی دی «وحوله نسوة یکلمنه ویستکثرنه» دلته حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه حضرت بیبي عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها ته - او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه حضرت بیبي حفصی رضی الله تعالی عنها ته په قهر شول او دوی له هسی غوښتنی څنی منع کرلی - نو د دوی لامله (له وجی) نورو مطهراتو ازواجو هم له دی خبری څنی مخ واړاوه او دا ئی سره غوټه کرله چه وروسته له دی نه به مونږ له پیغمبر څنی داسی یو شی نه غواړو چه له نبی الله صلی الله علیه وسلم سره نه وی.

بیا هم د پیښو تگ داسی راپیښی شوی چه د هغو لامله (له وجی) رسول اکرم صلی الله علیه وسلم تر یوی میاشتی پوری له خپلو ټولو کډو ځنی جلا (جدا) شو او (ایلا) ئی فرمایله تر څو د تخییر آیت چه په (الاحزاب) کښی تیر شو راغی او دی قصی ته ئی خاتمه ورکړه په دی ضمن او ترڅ کښی څه نوری پیښی هم واقع شوی چه د هغو له سببه د دوی مبارک زړه لږ څه خفه شو رښتیا خبره دا ده هغه مینه او محبت او تعلقات چه مطهراتو ازواجو د حضرت رسول اکرم صلی الله تعالیٰ علیه وسلم سره درلودل (لرل) د هغو اړیکو (تعلقاتو) او علائقو لامله (له وجی) د هغو په منځ کښی یو شان قدرتی او فطری کشمکش پیدا شوی و. هره یوه به په هم دی تمنا او ارمان وه چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاته توجه او مینه خپل ځان ته ورکش کړی او خپل ځان د دوی د زیاتی توجه او مینې مرکز وگرځوی او د دواړو د دارینو له برکاتو او فیوضاتو ځنی گتوری او متمنی شی نارینه ته دا موقع د تحمل - تلبیر خوش اخلاقی ډیره نازکه موقع او مرحله وی خو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ثابت قلمی او استقامت په دی نازک فرصت کښی هم همغسی غیر متزلزل ثابت او تحسین او د ستایلو وړ (لائق) ښکاره شو چه د هغه هیله (امید) او توقع د حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسعود وجود او ښه سیرت ځنی کیده - د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم هسی عادت و چه وروسته له مازدیگره د خپلو ټولو مطهراتو ازواجو کره د څو لحظو او شیبو له مخی ته - یوه ورځ حضرت صلی الله علیه وسلم د خپلی ښځی حضرت المؤمنین بیوی زینب رضی الله تعالیٰ عنها په کور کښی لږ شانی ډیل وفرمایه - وروسته دا ښکاره شوه چه دوی هلته د هغه غسل شات گڼینه څخه لږ څه خوړلی و چه د دوی په مخ کښی ور وړاندی کړی شوی وه دا د شاتو او د گڼینو د خوړلو ډیل او وقفه په هره ورځ پرله پسې پیښیده. تر څو چه حضرت ام المؤمنین بیوی عائشة الصدیقه او حضرت المؤمنین بیوی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها سره ملگری وی او داسی تدبیر ئی سره جوړ کړو چه د هغی لامله (له وجی) نه یواځی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د شاتو د شربت څښلو د هغی کره پری ښود بلکه حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی وفرمایل چه «ما د زینب کره د شاتو شربت څښلی و. اوس قسم خوړم چه وروسته له دی نه ئی نه څښم!» کله چی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په خیال دا خبره هم تیره شوی وه که له دی خبری څخه حضرت بیوی زینب رضی الله تعالیٰ عنها خبره شی نو هرومرو (خامخا) خپه کیږی. نو حضرت صلی الله علیه وسلم بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی دا هم فرمایلی و چه «له دی خبری هیچا ته څه ونه وائی» هم داسی یوه خبره د المؤمنین حضرت بیوی ماریة القبطیة رضی الله تعالیٰ عنها په نسبت هم پیښه شوی وه. ماریة القبطیة هم د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ماندینه (بی بی) وه چه د دی له گیدی څخه د دوی ځوی سیدنا ابراهیم رضی الله تعالیٰ عنه څیړللی و چه حضرت نبوی د نورو ازواجو د خوښی دپاره قسم خوړلی و چه «پس له دی نه به د هغی کره نه څم» او دا خبره نشی. خو حضرت بیوی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها له دی خبری څخه په پټه حضرت عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ته خبر ورکړ او دا ئی هم ورته وویل چه پټه ئی وساتی. دلته د الله تعالیٰ له لوری

دا خبری ځمونږ پیغمبر ته ورښکاره شوی نو حضرت صلی الله علیه وسلم حضرت بیوی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها ته وفرمایل چه «ولی دی له دی خبری ځنی نوری خبر کړی دی؟ چه په ټینگه سره می درته ویلی و چه پته نی وساته» نو هغوی په تعجب سره وویل «تاسی ته دا خبر چا درکړی دی؟ ښائی چه د هغی خیال د عائشی رضی الله تعالیٰ عنها په لوری تللی وی نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه «الله تعالیٰ ماته له دی خبری ځنی خبر راکړی دی» د هم دی پېښی په لر کېښی دا ایتونه رانکته شوی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ

ای نبی (ای ځما پیغمبره!) ولی حراموی ته هغه چه حلال کړی دی الله تاته غواړی ته (په دی حرامولو سره) خوښی د ښځو خپلو

تفسیر: د حلال شی په ځان باندی د حرامولو مقصد داسی دی چه د هغه شی په نسبت چه د عقیدې له مخی حلال او مباح گڼی هسی عهد او پیمان وکړی چه وروسته له دی نه به نی نه استعمالوم. که داسی کول د کوم صحیح مصلحت پر بناء وی نو شرعاً جائز دی. مگر د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د رفیع شان سره دا وړ (لائق) او مناسب نه و چه د ځینو ازواجو د خوښی دپاره داسی یوه (اسوه) قائمه کړی چه وروسته له دی نه به د هغه د امت دپاره د تکلیف سبب وگرځی نو ځکه الله تعالیٰ خپل رسول نی متنبه وفرمایه چه ازواجو سره بیشکه خوش اخلاقی کول او په مینې او محبت سره سلوک لرل ښه کار دی مگر نه په دی اندازه او میچ چه یو حلال شی پر ځان باندی حرام کړی او خامخا ځان په ربر (تکلیف) کېښی واچوی.

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ①

او الله بښونکی دی (ستا قسم لره) دیر رحم والا دی (چه مقرر کړی دی کفارت د قسم)

تفسیر: چه گناه ښی او له تاسی ځنی کومه گناه هم نه ده شوی - یواځی پخپلی درجی کېښی یو خلاف اولیٰ خبره دی له خولی څخه وتلی وی.

قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ①

په تحقیق مقرر کړی دی الله تاسی لره حلالوالی د قسمونو ستاسی (په کفارت سره) او الله مولی دوست مددگار ستاسی دی او هم دغه (الله) ښه عالم دانا دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: یعنی هغه مالک الملک اعلیٰ شانه واعظم برهانه د خپل علم او حکمت له مخی تاسی ته مناسب احکام او هدايات درلیږلی دی چه له هغو څخه دا دی که کوم سړی په یوه نامناسب شی باندی قسم وخوړی نو کفار ه دی ورکړی او خپل قسم دی حلال کړی چه د هغه ذکر د «المائدة» په سورت کښی راغلی دی حضرت شاه صاحب لیکي اوس که څوک د خپل مال په نسبت داسی ووايي چه دا په ما باندی حرام دی نو ئی قسم شی کله چه کفار ه ئی ورکړی بیا به له هغه ځنی گته (فائده) اخیستی شی خواره که جامی او زیورات (هذا ما علیه نحن الحنفية)

وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ
وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضُهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا
نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَاكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعِلْمُ الْخَبِيرُ ﴿٦٦﴾

کله چه پټ راز ووايه نبی پیغمبر ځینو ښځو خپلو ته یوه خبره (چه تحریم د عسلو یا د ماریی یا د زینبی ؓ) نو کله چه خبر ورکړ هغی (حفصی) په دی (خبری) سره (عائشی ته) او ښکاره کړه هغه خبره الله پر دغه (خپل نبی پیغمبر) باندی نو ور وپیژندله (نبی حفصی ته) له ځینو هغو (خبرو) سره وویل دی (حفصی) چه چا خبر کړئ ته په دی باندی وویل (نبی) خبر کړی یم زه ښه عالم دانا ښه خبردار (الله په اسرارو د کائناتو).

تفسیر: د دی سورت په شروع تاسی د شاتو او د ماریی قبطی قصی ولوستلی په آیت کښی دا راښوولی شوی چه بنده د یوی خبری به هغومره پټو ساتلو کښی چه کوشش وکړی نو کله چه الله تعالی د هغی ښکاره کول وغواړی نو هیش کله هغه پټه نه پاتی کیږی او هم د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د حسن معاشرت او د اخلاقو د وسعت ثبوت له دی څخه لا ښه ثابتیږی چه په هغو چارو کښی چه د دوی د طبیعت په خلاف پیښیدی تر کومی اندازی پوری تساهل او اغماض فرمایه او څرنگه ئی د عفوی او د کرم له لاری ځنی خبرو ته کتل گواکی د شکایت په وقت

کهنی نی پوره الزام نه ورکاوه په (موضح القرآن) کهنی راغلی دی چه «عینی وائی د هغه حرم (ماریی قبطی رضی الله تعالی عنها) موقوفولو خبر حضرت پیغمبر حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالی عنها ته په پته سره وویل او ونی فرمایله چه هغه دی هیچاته ونه وائی او له هغی سره نی څه نوری خبری هم هغوی ته ویلی وی حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالی عنها د هغو گردو (تولو) خبرو حال احوال حضرت بیوی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها ته ووايه څکه چه په دی گردو (تولو) خبرو کهنی د دوی دواړو مطلب ؤ بیا د وحی په وسیله سره نی دا خبره معلومه کړه او حضرت بیوی حفصه رضی الله تعالی عنها نی د حرم په خبره باندی ملزومه وپیژندله او د بلی خبری ذکر نی ونه فرمایه. هغه بله خبره څه وه؟ ښائی چه هغه بله خبره به دا وی چه ستا پلار حضرة الناطق بالصواب عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه د عائشی له پلار (افضل الصحابة واولهم بالتحقیق حضرة ابوبکر الصديق رضی الله تعالی عنه) څخه وروسته په خلافت غوره کبیری الغیب عندالله هغه خبری چه د الله او د هغه رسول له لوری په تال اچولی شوی وی او نه وی ویلی شوی نو مونږ به په هغه باندی څه پوهیږو؟ ښائی چه هغه نی د دی لامله (له وجی) نه وی څرگنده (ښکاره) کړی چه پخوا له وقته په هغه باندی خبری اتری او جرگی ونه کړلی شی او پر خلقو باندی بد اثر ونه لویږی. دا د خلافت مضمون په ځینو ضعیفو روایتونو کهنی راغلی دی چه هغه د اهل التشیع د ځینو علماؤ له لوری هم منلی شوی دی.

إِنْ تَوْبًا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا

که توبه وباسئ تاسی دواړه (ای ببیانو) الله ته (قبوله به شی) نو په تحقیق کاږه شوی دی زهونه د تاسی دواړو

تفسیر: دا خطاب بیوی عائشی رضی الله تعالی عنها او بیوی حفصی رضی الله تعالی عنها ته دی که تاسی توبه وباسئ نو بیشکه د توبی ایستلو موقع ده څکه چه ستاسی زهونه د اعتدال له لاری ځنی کاږه شوی دی نو ښائی چه بیا هسی د بی اعتدالی په لوری لاری نشئ او د بی اعتدالی ځنی ځانونه وژغوری (وساتی).

وَأِنْ تَطَهَّرَ عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجَبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ

او که مرستی (مدد) وکړئ تاسی دواړه یوه له بلی سره (په ضرر د دغه نبی باندی) نو بیشکه الله همغه مددگار دی د هغه (نبی) او جبریل او صالح د

مؤمنانو (ئی هم مددگاران دی) او ملائکی (ئی هم) وروسته له دغه (مددگاری نه) مددگارانی دی.

تفسیر: د زوجینو په کورنیو چارو کېنې ځینې اوقات ځینې خبرې پومبې ډیری معمولی او وړوکی په نظر راځي خو که لږ څه عنان او ملونه ئی سسته پری بډوده شی نو په پای (آخر) کېنې هغه ډیر یو ویروونکی او خطرناک شکل ځان ته غوره کوی په تیره بیا ښځه که کومی لوی کورنی ته منسوبه وی نو هغه طبعاً پخپل پلار - ورور - خپلوانو او کورنی باندې نازیږی نو ځکه ئی تنبیه وفرمایله چه وگورئ، که تاسی دا راز (قسم) مرستی (مدد) ملگرتیا او ښوونې کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه له هغه څخه پیغمبر ته هیڅ یو ضرر نه رسیږی ولی چه الله تعالی - پرېښتی او نیک بخت ایمان لرونکی درجه په درجه چه د چا مرستی (مددگار) او رفیقان او مددگاران وی نو د هغه په مقابل کېنې د بل کوم انسان تدبیر نه چلیږی هوا یواځی له هسی چارو ځنی تاسی ته نقصان در پیښیږی.

تنبیه: ځینو اسلافو د صالح المؤمنین په تفسیر کېنې د حضرت ابوبکر او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنهما نومونه اخیستی دی. چه ښائی دا د بی بی عائشی او بی بی حفصی رضی الله تعالی عنهما په مناسبت وی والله اعلم

عَلَىٰ رَبِّهٖ اِنْ طَلَّقْتُ اَنْ يُبْدِلَهٗ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكَ مَسْلَمَتِ
مُؤْمِنَتٍ قَدَّتْ تَبَّتْ عِدَاتِ سَيِّحَتِ تَبَّتْ وَاَبْكَرًا ۝

نژدی دی (او قادر دی) رب د دغه (نبی) که چیری طلاق درکړی تاسی ټولو ته په دی چه بدل ورکړی ده لره نوری ښځی بهتری له تاسی څخه (په سیرت او صورت کېنې) حکم منونکی مؤمنانی لمونځ کوونکی توبه ایستونکی عبادت کوونکی روژه نیوونکی هجرت کوونکی کوندی او پیغلی.

تفسیر: یعنی داسی وسوسو ته پخپلو زړونو کېنې لاری مه ورکوئ ! چه نارینه لره خو خامخا د ښځو ضرورت وی او له مونږ ځنی ښائسته او ښکلی ښځی چیری پیدا کیږی نو ځکه دوی مجبور دی چه ځمونږ گردی (تولی) ویناوی واورئ. په یاد ئی ولرئ که الله تعالی اراده وفرمائی نو له تاسی ځنی بهتری ښځی هم خپل پیغمبر ته پیدا کولی شی. ولی چه د الله تعالی په دربار کېنې د هیڅ یوه شی لږوالی نشته

تنبیه: د ښیانو (کوندو) ذکر د دی لامله (له وجی) دلته راغلی دی چه کوندی د ځینو حیثیتونو لامله (له وجی) نارینه ؤ ته د ابکارو (پیغلو) په مقابل کېنې مرجحی وی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وساتئ تاسی
ځانونه خپل او کور کهول خپل (په اطاعت د الله) له اور څخه چه خس اور
لگونئ بالنر د هغه سړی او تیږی (گتئ) دی

تفسیر: هر مسلمان ته لازم دی چه د خپلو ملکرو او کور کهول والو په دینداری او مسلمانی
کښی هم توجه ولری او د هغوی په سمون او لار ښوونه کښی زیار (کوشش) ویاسی په پوهولو -
ویرولو - پاللو - روزلو - مینه - محبت - وهلو او نورو وسیلو سره کوښښ وکړی چه هغی ته د
دیانت چاری ور وښی که سره له دی هم هغوی په لاره باندی برابر نه شی - نو د هغوی
کمبختی او د ده بی قصوری پیژندی شی د ﴿ وَفُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ﴾ تفسیر د(آلَم) په
(جزو) څمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی لیکلی شوی دی هلته دی وکوت شی!

عَلَيْهَا مَلَكَةٌ غُلَظٌ شَدَادٌ

په دی اور باندی مقرری دی پرېنتی کلکی زوړنی قوتناکی زبردستی

تفسیر: یعنی دغه پرېنتی پر مجرمانو باندی زړه سوی او رحم نه کوی او نه ئی پری ږدی او نه د
هغه د زبردست نیولو ځنی هیڅوک ځان ژغورلی (بچ کولی) شی او نه تری تهنیدلی شی.

لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ①

نه کوی نافرمانی دغه (پرېنتی) له الله د هغه څه چه امر ئی کړی دی دوی ته
او کوی دوی هغه کار چه پری ماموری وی (من جانب الله).

تفسیر: یعنی نه د الله تعالی له حکمونو ځنی خلاف تگ کوی او نه د هغو د احکامو په تعمیل
کښی او په ځای راوړلو کښی څه دیل او سستی کوی. او نه د حکم په امتثال کم قوته او
عاجزانی دی. او په قیامت کښی ویلی کیږی دغو منکرانو ته داسی چه:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾

ای هغو کسانو چه کافران منکران شوی پیغ یعنی ای کافرانو عذر مه کوئ
تاسی نن ورغ (ځکه که نه قبلیری) بیشکه هم دا خبره ده چه بدل جزاء به
درکمر شی تاسی ته د هغه څه عمل چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا
کښی)

تفسیر یعنی د قیامت په ورغ کښی کله چه د جهنم عذاب په مخ کښی شته نو هلته به منکرانو
ته ویلی کیږی چه اوس پلمی (تدبیرونه) او بهانی مه راښی ځکه چه نن به هیڅ یوه پلمه
(تدبیر) او بهانه نه چلیږی بلکه هر څه چه مو کړی دی هغه سزا به تاسی ته پوره درکوله کیږی
او ځمونو له لوری په تاسی باندی هیڅ یو ظلم او زیادت نه کیږی دا گرد (تول) ستاسی عملونه
دی چه د عذاب په بڼی (شکلونو) تاسی ته په نظر درغی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) توبه وباسئ
تاسی الله ته توبه خالصه رښتیا د زړه له کومی

تفسیر: د زړه له کومی خالصه توبه دا ده چه په زړه کښی بیا گناه یو خیال هم تیر نشی که
وروسته له توبی څخه بیا هم د ده په زړه کښی د همغو چتی (بیکاره) او خرابو چارو چرتونه
(خیالونه) او فکرونو ته اندیښنه وگرځیده نو وبوهریږی چه د هغه په توبه کښی څه نقص او
کسر شته او د گناه بنیاد ئی لا له بیخه نه دی وتلی.
رزقنا الله من التوبة النصوح حظا وافرا بفضلک و کرمک إنک علی کل شیء
قدیر.

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ

امید دی چه رب ستاسی وبه رژی له تاسی ځنی گناهونه ستاسی او داخل به
کړی تاسی هغو جنتونو ته چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانیو د) هغو (خلور
قسمه) ویالی (دا ننویستل ستاسی دی جنت ته) په هغه ورغ کښی چه وبه نه

شرموی الله نبی او هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی له هغه سره

تفسیر: یعنی د نبی مقام خو ډیر لوړ (اوچت) دی د هغوی ملگرو ته هم ذلت نه ورپیښیږي بلکه په خورا (ډیر) اعزاز اکرام د فضل او شرف په مناسبو او لوړو (اوچتو) مقام کېږي ځای مومی او د ډیر لوی افتخار او امتیاز خاوندان مگرځی.

نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَيَاثِبَانَهُمُ

رنا (رنرا) د دوی به غځلی وړاندی د دوی څخه او په ښی خوا د دوی

تفسیر: د دی بیان د (حدید) په سورت کېږي په خوا له دی نه تیر شوی دی وگورئ ځمونیو دغه مقدس تفسیر

يَقُولُونَ رَبَّنَا آتِنَا نُورًا وَاجْعَلْ لَنَا اِنَّاكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

وبه وائی دوی ای ربه ځمونیو پوره کره باقی ولره مونږ لره رنا (رنرا) ځمونیو او وښه مونږ لره (گناهونه ځمونیو) بیشکه ته پر هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر ئی (چه ځینی هم دغه اتمام د نور او مغفرت دی).

تفسیر: یعنی ځمونیو رنا (رنرا) تر آخر پوری قائمه ولره او مه ئی وژنه! لکه چه د منافقینو په نسبت د (حدید) په سورت کېږي ولیکل شو چه د هغوی رنا (رنرا) مړه کیږي او په توره تیاره کېږي پاتی کیږي مفسرینو عموماً هم داسی لیکلی دی خو حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه د (اتم لنانورنا) د مراد په بیانولو کېږي لیکي چه د ایمان رنا (رنرا) په زړه کېږي وی چه زیاته شی نو په تول بدن کېږي خوره شی بیا په غوښه بیا په پوستکی کېږي سرایت کوی.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ

ای نبی (ای ځما پیغمبره) جهاد جنگ کوه له کفارو سره (بالسیف) او له منافقانو سره (باللسان) او سختی کوه پر دوی باندی.

تفسیر: د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خلق او پسته رشه (خوی) په دی اندازی سره زیاته وه چه الله تعالیٰ نورو ته د تحمل کولو امر فرمائی او په دوی باندی د سختی کولو امر کوی.

وَمَا أُولَٰهُمُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ①

او غای (د ورتللو) د دوی جهنم دوزخ دی او بد مرجع غای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: پومبی د مؤمنانو د هستوګنی غای ور وښود - او بیا د هغوی په مقابل کې د کفارو او د منافقانو د هستوګنی غای او کور رابکاره کړ.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطَ
كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَهُمَا فَلَمْ
يُعْزِئَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّٰخِلِينَ ①
وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ

بیان کړی دی الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه کافران منکران شوی دی
ښځه د نوح او ښځه د لوط چه وی دا (دواړه ښځی تر نکاح) لاندی د دوو
بندګانو له بندګانو صالحانو څمونږ بیا خیانت وکړ (دی دواړو ښځو له دغو
دواړو (صالحانو میرو (خاوندانو) خپلو سره) نو دفع نه کړ (دغو پیغمبرانو)
له دغو (خپلو) ښځو څخه له عذاب د الله څخه هېڅ شی او وویل شو ننوځی
تاسی دواړه (دوزخ ته) سره له نورو ننوتونکیو (کافرانو) او بیان کړی دی
الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی ښځه د فرعون

تفسیر: یعنی حضرت نوح او حضرت لوط علیهما السلام د الله څنګه نیک بندګان ؤ مګر د دواړو
په کورونو کې د هغوی ښځی منافقانی وی چه په ښکاره ډول (طریقه) به ئی هغو سره تعلقات
لرل خو په پټه به له کافرانو سره ملی وی. نو بیا څنګه شول؟ له عامو دوزخیانو سره دوی هم د
الله تعالیٰ له لوری په دوزخ کې وغورځول شول او د پیغمبرانو د زوجیت تعلقات یوه ذره هم
هغوی ته څه فائده ونه رسوله او نه ئی له عذابه وژغورل (وسائل) پرته (علاوه) له دی څخه د
فرعون ښځه بی بی آسیه رضی الله تعالیٰ عنها بنت مزاحم چه یوه پخه ایمانداره او کامله ولیه وه
او د هغی میره (خاوند) د الله تعالیٰ لوی یاغی ؤ هغی نیکې ښځی خپل میره (خاوند) له عذابه

ونه شو ژغورلی (ساتلی). او نه د میره (خاوند) د شرارت او بغاوت په جرم هغی ښځی ته کوم آخروی رنځ ور ورسید. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی خپل ایمان درست کړئ! چه نه میره (خاوند) او نه مو ښځی او نه مو نور ژغورلی (بچ کولی) شی او دا قانون ئی په عام ډول (طریقه) گړدو (تولو) ته واړواوه.» داسی دی توهم ونه کړ شی چه (معاذ الله) دا ئی د حضرت ښځو ته ویلی دی هغوی ته خو ئی هغه فرمایلی دی چه د النور په سورت کښی راغلی دی. ﴿وَالْكِتَابُ الْكَبِيرُ﴾ او که په فرض محال سره داسی توهم وکړی شی نو د فرعون د ښځی مثال له چا سره ونښلاوه شی؟ «الاحول ولا قوة الا بالله العلی العظیم»

اِذْ قَالَتْ رَبِّ اِنِّیْ اِلٰی عِنْدَکَ یَبْتَغِی الْجَنَّةَ

کله چه وویل دی ای ربه غما جوړ کړه ماته په نزد خپل یو کور په جنت کښی

تفسیر: یعنی خپل قرب دی را عنایت کړه! او په جنت کښی راته یوه مانی ودانه کړه!.

وَيَجْنِيْ مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهٖ وَيَجْنِيْ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِيْنَ ۝

او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له عذاب د فرعون څخه او له عملی د ده څخه او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له قومه ظالمانو څخه.

تفسیر: یعنی د فرعون له منگولو څخه می وژغوره (وساته)! او د هغه له ظلم ځنی راته نجات وښه دوی حضرت موسیٰ علیه السلام پاللی ؤ او د دوی له مرستیانو (ملکرو) ځنی ؤ وائی کله چه فرعون ته دا حال ورڅرگند شو نو دایع په غلورو موړو کښی وتاړه او راز راز (قسم قسم) ربرونه (تکلیفونه) او ایذاوی ور ورسولی په هم دی حال کښی د الله تعالیٰ له لوری هغه ته د هغه د جنت ځای ور وښوول شو چه د هغه لامله (له وجی) په هغی باندی هغه گړد (تول) ربرونه (تکلیفونه) او سختیاوی ور اسانی شوی په پای (آخر) کښی فرعون هغه سیاستاً ووژله او دی د شهادت کندول په سر واړاوه او د حقیقی مالک الملکوت اجل و اعلیٰ شانه واعظم برهانه مخی ته ورسیده په صحیح حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د دی د کامل توب اعلان فرمایلی او حضرت بی‌بی مریم سره ئی د هغه شتوالی ذکر کړی دی په زرهاؤ رحمتونه دی وی د دوی په پاک روح باندی.

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَتُ فَرْجَهَا

او (مثل بیان کبری دی الله د) مریم لور د عمران هغه چه ساتلی و غای د شهوت خپل (له نکاح او سفاح څخه)

تفسیر: یعنی له حلال او له حرام له گردو (تولو) څخه ئی محفوظه وساتله.

فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا

نو ومو پوکل (په گریوان د هغی) کښی له روح خپل څخه

تفسیر: یعنی د پرښتی په وسیله ئی یو روح ورو پوکه. حضرت جبریل علیه السلام د دی د کمیسه په گریوان کښی پوکللی و چه د هغه په نتیجه کښی د حمل استقرار وشو او حضرت مسیح علیه السلام پیدا شو.

تبییه: د نفخی نسبت ئی د ځان په لوری څکه وفرمایه چه حقیقی خالق او علی الاطلاق مؤثر همغه دی څکه چه د هری ښځی په رحم کښی هر یو وړوکی چه جوړیږی د هغه اصلی جوړونکی او پیدا کوونکی پرته (علاوه) له دی خالق څخه څوک دی. ځینو محققینو دلته د (فرج) معنی د گریوان یا څاک (چاک گریبان) اخیستی ده نو په دی تقدیر سره ﴿أَصْبَحَتْ فُجَاهًا﴾ معنی به داسی وی چه د هیچا لاس ئی خپل گریوان ته نه دی پری ایښی او دا به نهایت بلیغه کنایه د دی له عصمت او عفت څخه وی لکه څمونږ د پښتنو په محاورو کښی وایه شی چه هغه ښځه ډیره سپین لمنی ده! په عربو کښی داسی وائی «نقی الجیب طاهر الذیل» توله دی ځنی عفیف النفس مراد اخلی او د جامی لمن او یا څاک مراد نه وی نو په دی تقدیر سره به ﴿فَنَفَخْنَا فِيهِ﴾ کښی ضمیر د (فرج) په لوری د هغه د لغوی معنی په اعتبار سره راجع کیږی والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

وَصَدَقَتْ بِكَلِمَتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ

او تصدیق باور کړی و هغی په خبرو د رب خپل باندی او په کتابونو د ده

تفسیر: د رب خبری هغه وی چه د پرښتو په ژبو سره د آل عمران په سورت کښی بیان شوی دی ﴿وَأَقَامَتِ الْيَسَاءُ يُسْمِعُ آتَانَهُ أَصْطَلِكِ وَطَرِكِ﴾ الآية - او له کتابونو ځنی به عام سماویه کتابونه مراد اخلی او د تخصیص ضرورت نشته.

وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ۝

او وه دا له امر منونکیو فرمان وړونکیو څخه.

تفسیر: یعنی د کاملینو نارینه و په شان په بندگی او طاعت کې تینګه او ثابت قدمه وه باقی داسی وېوله چه د قانتینو له کورنی څخه وه.

«تمت سورة التحريم والله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة»

د الملك سورت مكي دى (۳۰) آيتہ دوه ركوع لري په تلاوت كېښى (۶۷) او په نزول كېښى (۷۷) سورت دى

وروسته د «الطور» له سورت څخه نازل شوی دی

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان یوره رحم لرونکی دی

دیر برکت کوی هغه (الله) چه په لاس (بلاکيف) د ده کښی دی ملک
سلطنت او هم دغه (الله) پر هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی.

تفسیر: یعنی لوی برکتناک او خورا (دیر) ثابت دی په دوام هغه الله تعالیٰ چه گرد (تول) ملک ده دی او یواځی په هر شی کښی د هغه واک او اختیار دی او حکم نی پر هر غیږ او هر ځای باندی چلیږی.

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی مرگ او ژوندون لپاره د دی چه وازموئی
تاسی چه کوم یو له تاسی ډیر ښه دی د عمل له مخی (چه درکړی تاسو ته
حزاء د اعمالو)

تفسیر: یعنی د مړینې او د ژوندون سلسله هغه الله قائمه کړې ده. مونږ او تاسې ږومبې هیڅ نه وو هم هغه مرگ او مړینه وگنې بیا پیدا شو وروسته له هغه مړینه او مرگ پر مونږ راغی بیا مو له هغې مړینې او مرگ څخه ژوندی راباځوی لکه چه د(البقرة) په دریمې رکوع ۲۸آیت څمونږ د دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿وَكُنْتُمْ أَفْأَقًا فَخَذَّ اللَّهُ بِهِنَّ مِنْ أَلْفَيْتَيْنِ فَفَتَنَهُنَّ لِكُلِّ أَلْفَيْنِ ثَمَرَ حَبٍّ وَجَعَلَهُنَّ شَتَاتٍ وَاجِدَاتٍ فَخَذَّ مِنْهُنَّ عُثْرَيْنِ وَأُولَئِكَ مَأْتُهُنَّ وَجَعَلَ بَيْنَهُنَّ خَلَاسًا تَلَوْنَهَا لَكُمْ فَتَعْلَمُونَ﴾ د مړینې او د ژوندون دا گردی (تولی) سلسلی د دی دپاره دی چه ستاسی د چارو کتنه او ازموینه وکړه شی چه کوم یو خراب کار کوی؟ او کوم یو ښه کوی په ږومبنی ژوندون کښی ازموینه کیږی او په دوهم ژوندون کښی د هغه نتیجه فوراً درښوله کیږی. فرض ئی کړی. که ږومبې

ژوندون نه وی نو چا به عمل کاوه . که موت نه راتلی نو خلق به له مبدا او منتهی غنی غافل او بی فکره پاتی کیدل او هیڅ به نه پسی گرځیدل که بیا ژوندون نه وی نو د بنو او بدو چارو بدل به چیری ورکاوه کیده؟.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴿٧﴾

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی دی ډیر مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی داسی زبردست دی چه د هغه له نیولو غنی هیڅوک ځان نشی بچ کولی او لوی لوړوونکی مغفرت کوونکی او ښونکی هم دی.

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی اووه آسمانونه طبقی طبقی لاندی باندی

تفسیر: په حدیث کښی راغلی دی چه د یوه آسمان په سر باندی بل آسمان او د هغه د پاسه دریم آسمان او هم داسی یو پر بل باندی اووه آسمانونه سره لاندی باندی طبقی دی چه له یوه آسمانه تر بل آسمان پوری د پنځو سو کلونو مسافه ده . د دی خبری تصریح په نصوصو کښی نه ده شوی دا شینتوب (شینوالی) چه ځمونو په نظر راځی هم دغه آسمان دی؟ کیږی چه اووم آسمان له دی څخه پاس وی او دا شین والی د آسمان د چت رنگ وی.

مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَوتٍ

وبه نه وینی ته (ای کتونکیه) په پیدایښت د رحمن کښی هیڅ تفاوت خلل عیب فرق

تفسیر: یعنی قدرت پخپل انتظام او کاریگری کښی هچیری هیڅ فرق نه دی ایښی په هر شی کښی له انسان څنی اخیستی تر حیواناتو - نباتاتو - جماداتو - عناصرو - علوی او سفلی - اجرامو او اوو آسمانونو - ستوریو - او نورو پوری یو شانی د هغه قدرت او کاریگری ښکاری - هسی نه دی چه غینی شیان ئی په حکمت او بصیرت سره او غینی ئی هم داسی چتی (فضول) او بیکاره او بی اصوله پیدا کړی وی (العیاذ بالله) که چیری چاته هسی کوم شی په نظر ورشی نو ودی پوهیږی چه د هغه په ځای د ده په عقل او نظر کښی څه نه څه نقص او قصور شته .

فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ﴿٦٧﴾

بیا واپوه (خپلی) سترگی چه آیا وینی ته (پکښی) څه چاود غیروالی نقصان.

تفسیر: یعنی مگرد (تول) کائنات له ښکته څخه تر پاسه پوری په یوه قانون او مضبوط نظام سره تړلی شوی دی او یو لړ ئی له بل لړ سره داسی نښتی دی چه هیچری څه چاود - فرق - تفاوت سوری - خلل - نقصان عیب او څه تنقید پکښی نشته. او نه د هغه په کاریگری کښی څه اهمال او اختلال موندل کیږی هر شی همغسی دی لکه چه ښائی. که دا آیتونه د آسمان په نسبت وی نو مطلب به ئی داسی وی چه ای اوریدونکیه (مخاطبه) پاس آسمان ته وگوره چه په کوم ځای کښی ئی څه لاندی باندی درز چاود غیروالی او نقصان موندل کیږی؟ بلکه یو صاف - هوار - متصل - مربوط او منظم شی په نظر راځی چه سره د تیریدلو د دومره زمانو او د او د ازمنو د تپاولو تر نن پوری هیڅ یو فرق او تفاوت نه پکښی لیده کیږی.

ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٦٨﴾

بیا وگرځوه سترگی خپلی (آسمان ته ای کتونکيه!) دوه دوه ځلی بیرته به راو گرځی پاتی سترگی (ستا) بیرته گرځیدونکی او دغه (سترگی به وی) ذلیلی ستری ستومانه (له نه لیدو د خلل نه).

تفسیر: یعنی ممکن دی چه په یوه نیمه کتنه کښی سترگی تیروخی نو ځکه په پوره کوشش سره څو څو ځلی وگوره! چه آیا په کوم ځای کښی کوم چاود - کندو - غیروالی او رخنه شته؟ ښه غور - فکر او دقت وکړه او بیا کتنه پری وکړه چه د قدرت په انتظام کښی څو چیری د گوتی ایښوولو ځای شته؟ په یاد ئی ولړئ! چه ستاسی سترگی له دیرو کتلو ځنی ستری ستومانپری او ذلیلی - درمانده خری پری به بیرته راگرځی خو د الله تعالی په کاریگری کښی او مصنوعاتو او انتظاماتو به هیڅ عیب او قصور نه شی! ایستلی.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ

او خامخا په تحقیق ښائسته کړی دی مونږ دا آسمان (له ټولو آسمانونو څخه) ډیر نژدی (ځمکی ته) په دیوو ستوریو سره

تفسیر: یعنی د آسمان په لوری وگورئ چه د شپې له مخی د ستوریو اشعه پلوشی - غلیدل او سینگار په غه رونق او شان سره بریښی - دا د قدرت هسی رنگانی او دیوی دی چه د نری (دنیا) دیری گتی په هغو پوری تری دی.

وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ

او هرغولی دی مونږ دغه (دیوی ستوری) ویشتونکی شیطانانو لره

تفسیر: د (رجم الشیاطین) مضمون د (الحجر) په سورت او په نورو غایونو کښی په تفصیل سره تیر شوی دی.

وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ۝

او تیار کړی دی مونږ دوی لره عذاب دیر سوغوونکی (د دوزخ).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی په شهابو سره ویشتل کیږی او په آخرت کښی دوی لره د دوزخ اور تیار دی!

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۝

او شته دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی په رب خپل باندی عذاب د جهنم دوزخ او بد مرجع غای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی د کافرانو د هستوگنی غای له شیاطینو سره په همغه دوزخ کښی دی.

إِذَا الْقُؤُوسُ سِمُوعًا وَهِيَ تَقُورُ ۖ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ۖ

کله چه وغورغولی شی (کافران) په دغه (اور د دوزخ) کښی وابه وری دوی دغه (دوزخ لره) آواز لوی بد او هغه به خوتیږی. نژدی به وی (دا دوزخ)

چه توتی توتی شی له جهته د قهره (غضبه پر کفارو باندی).

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی به د دوزخ غږ ډیر بد او ویروونکی وی - او په بی انتها خوتیدلو او اشتعال سره به هسی رابښکاری لکه چه له ډیری غصی او قهر پوری راږدی چه اوس به سم د لاسه توتی توتی الوغی (اعاذنا الله منها بلطفه وکرمه).

كَلَّمَ الْاَلْقَىٰ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ۝

هر کله چه وغورځوله شی پکښی یوه ډله (د منکرانو) پوښتنه به وکړی (توبیخاً) له هغوی نه خازنانی د دوزخ (داسی چه) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته (ای منکرانو) ویروونکی (پیغمبر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی دا پوښتنی به د زیاتو ذلیلولو - مجبورولو او خړولو دپاره وی چه تاسی په دی مصیبت کښی ککر شوی یی آیا پخوا له دی څخه چا نه وی خبر کړی؟ او نه ئی متنبه کړی او ویروولی وی؟ چه په دی لاره باندی مه غی،! که نه سم به په دوزخ کښی لویږئ چه هلته به داسی سخت سخت عذابونه وی!

قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنَّا أَنْتُمُ الْآلِفُ فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ۝

نو وبه وائی (منکران داسی چه) هو! په تحقیق راغلی ؤ مونږ ته ویروونکی (پیغمبر) نو دروغجن وباله مونږ دی او وویل مونږ (هغوی ته چه) نه دی رالیږلی الله هیڅ شی نه یی تاسی مگر په گمراهی لویه کښی

تفسیر: یعنی خجل او نادم شوی په ډیر حسرت او ندامت سره به جواب ورکوی چه بیشکه ویروونکی پیغمبر مونږ ته راغلی و - مگر مونږ د هغوی خبری ونه منلی او دوی به مو تل دروغجنول او ورته ویل به مو چه تاسی غلطی خبری کوی - نه د الله تعالی له لوری رالیږلی شوی یی - او نه پر تاسی باندی وحی راغی بلکه تاسی د عقل او پوه له لاری څخه لری تللی یی او په سخته گمراهی کښی لویږلی یی. یا دا خطاب د ملائکو دی کافرانو ته یعنی په جواب د کافرانو کښی وبه وائی ملائکی نه وی تاسی په دنیا کښی مگر په گمراهی لویه کښی.

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑩

او وبه وائی (منکران) که چیری وی مونږ چه اوریدلی مو (خبری د انبیاء په دنیا کښی په سماع القبول سره) یا مو عقل لرلی (په خیر او شر خپل) نو نه به وو مونږ (نن) په اهل ملگرو د دوزخ کښی

تفسیر: یعنی مونږ په دی نه پوهیدو چه دا ویروونکی به رښتین راووغی - که مونږ په هغه وقت کښی د کوم پند ورکوونکی خبری اوریدلی وی - او له پوه او عقل څخه مو کار اخیستی وی - او د معاملی په حقیقت باندی پوهیدلی وی نو نن به ولی د دوزخیانو په دله کښی گدیدو او ناسی ته به د دی پیغور او طعن ورکولو موقع څه رنگه په لاس درتله؟.

فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑪

نو اقرار ئی وکړ (قائل شول) دوی په گناه خپلی باندی نو (لری کمری دی دوی لره الله له رحمته) لری والی خاوندانو د دوزخ لره

تفسیر: یعنی پخپله دوی اقرار وکړ چه بیشکه مونږ مجرمان یو هسی بی گناه مونږ په دوزخ کښی نه یو لویدلی خو د دی ناوخته اقرار او اعتراف ځنی هغوی ته هیڅ یوه گنه (نفعه) او فائده نه ورسیږی او هسی ارشاد به کیږی ﴿فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ اوس دی لری او ورک شی او دفعه دی شی دوزخیانو دوی لره د رحمت په شاوخوا کښی هیڅ د هستوگنی ځای نه دی پاتی بلکه دوی ته لریوالی دی له مهربانی د الله څخه.

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ

بیشکه هغه کسان چه ویږیږی له رب خپل په غیب سره

تفسیر: یعنی الله تعالی ئی نه دی لیدلی - مگر پر هغه او د هغه په صفاتو باندی پوره باور لری او د هغه د عظمت او د جلال له تصویره ږیردی (ږپی) او د هغه د عذاب له خیاله لرغیږی. یا د (بالغیب) مطلب دا دی چه د خلقو له مجمع ځنی جلا (جدا) په عزلت او خلوت کښی هم په پټه سره خپل پروردگار یادوی او د هغه له ویری څخه لرغیدونکی ویږیږی وی.

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ۝ وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝

شته دوی ته مغفرت (د گناهونو) او اجر ثواب دیر لوی (چه جنت دی). او
که پتوئ تاسی خبره خپله او که ښکاروئ (هغه خبره) بیشکه هغه (الله) علیم
ښه دانا دی په پتو خبرو د سینو باندی هم

تفسیر: یعنی اگر که تاسی هغه نه وینئ - مگر هغه تاسی وینی - او ستاسی په هره پته او
ښکاره خبره که په خلوت کښی وی یا په جلوت کښی پوهیږی بلکه پر هغو ټولو شیانو باندی
هم خبردار دی چه ستاسی په زړونو کښی گرځی لنډه ئی دا چه سره له دی چه الله تعالی ستاسی
له سترگو ځنی پت او غائب دی خو بیا هم ستاسی په ټولو پتو او ښکاره ۍ باندی پوه او
خبردار دی او هیڅ شی تری غائب او پت نه دی.

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ۝

آیا نه پوهیږی (په پتو اسرارو د زړونو) هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی
(زړونه بلکه هر شی ورمعلوم دی) او همغه (الله) دی علیم دانا (په پتو
اسرارو) ښه خبردار دی (په ظواهرو د موجوداتو هم).

تفسیر: یعنی ستاسی او ستاسی د افعالو او اقوالو د هر غیز خالق او مختار هم همغه الله تعالی
دی کله چه خالق او مختار کوم شی پیدا کوی نو خامخا په هغه باندی پوه او خبردار او پوره
عالم هم وی که نه پیدا کول ناممکن دی او داسی امکان نه لری چه یو شی ئی جوړ کړی وی
خو پری ونه پوهیږی.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهَا وَإِلَيْهَا الشُّرُورُ ۝

دغه (الله) همغه ذات دی چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه پسته تابعداره نو
ځئ گرځئ تاسی په اوږو اطرافو لارو د دی ځمکی او خوړئ تاسی له (حلال)
رزق د دغه (الله) او خاص دغه (الله) ته بیا ژوندی راپورته کیدل ستاسو دی

(پس له مرگه).

تفسیر: یعنی ځمکه ئی ستاسی په مقابل کښی داسی نرمه - پسته - ذلیلله مسخره او منقاده گرځولی ده چه هر څه وغورځی په هغی کښی تصرف کولی شی او په هغی باندی او د هغی پر غرونو باندی څی او راځی - او تری خپل خوراک څښاک او نور ضروریات گټی مگر دومره په یاد ولری هغه څوک خواره او نور شیان درکوی د هغه په لوری پس له مرگه او بیا ژوندی پاڅیدلو ستاسی بیا ورنگ دی.

ءَاَمِنْتُمْ مِّنْ فِي السَّمَاءِ اَنْ يَّخُسِفَ بِكُمْ اَرْضَ وَاِذَا هِيَ تَنُورُ ﴿٧﴾

آیا مأمون داده شوی بیع تاسی له هغه (الله) ځنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی ای منکرانو) چه راپورته به کړی په تاسی باندی ځمکه (او) ډوب به مو کړی پکښی) بیا به (ناڅاپه) هلته دا (ځمکه) ولرزیږی وڅوڅیږی

تفسیر: هومبی ئی انعامات راښوولی ؤ اوس د قهر انتقام او د پوښتنی شان راښی او ویرول ئی مقصود دی یعنی بیشکه ځمکه تاسی لره تابعه او مسخره شوی ده مگر په یاد ئی ولری چه په هغی باندی حکومت د هغه د آسمان د څښتن (خاوند) دی چه که وغورځی تاسی په ځمکه کښی داسی ځښوی چه له چار چاپیره به ځمکه درباندی پورته کوی او په هغه وقت کښی به ځمکه ولرځیږی او تاسی د هغی په هم دا خوزیدلو سره پکښی ډوبیږی نو ځکه سری لره نه ښائی چه د هغه خالق مختار له دربار ځنی بی ویری او بی پروا شی - او په شرارت باندی لاس پوری کړی او د هغه په ډیل او معطلی باندی مغرور شی!.

اَمْرًا مِّنْ مِّنْ فِي السَّمَاءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا

آیا مأمون داده شوی بیع تاسی له هغه (الله) ځنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی) له دی نه چه وبه لیږی په تاسی باندی کانی ویشتونکی باد

تفسیر: یعنی په ډیره خوښی سره په ځمکه باندی څی راځی - او خواره او نور ضروریات ځان ته گټی خو سره له هغه خپل الله تعالی مه هیروی. که نه هغه الله تعالی په دی باندی قادر دی چه پر تاسی باندی یوه سخته سیلی درولیږی یا د کانو باران درباندی اوړوی - نو بیا به تاسی څه وکړلی شی او ستاسی به دا گرد (تول) څغیدل - لاندی باندی کیدل په ځای پاتی کیږی.

فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرٌ^{۱۸}

نو ژر ده چه پوه به شیء تاسی چه څه رنگه وو ویرول ځما

تفسیر: یعنی له هغه عذاب چه تاسی ویرول کیږئ هغه غومره تباہ کوونکی او ویروونکی ؤ؟.

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرٌ^{۱۹}

او خامخا په تحقیق دروغجن کړی ؤ (کفارو خپل انبیاء) چه پخوا له دغو (کفارو د مکي) څخه ؤ نو څه رنگه وو انکار عذاب ځما

تفسیر: یعنی له عاد او ثمود او له نورو سره کومه معامله چه شوی ده له هغی ځنی عبرت واخلي! او وگورئ چه د هغوی په حرکاتو باندی هم مونو انکار کړی ؤ نو هغه ځمونږ انکار څه رنگه د عذاب په صورت ورښکاره شو؟.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفًى وَيَقْبِضْنَ مَا يُبْسَلُونَ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ^{۲۰}

آیا نه گوری دوی مرغانو ته (په هوا کېږي) له پاسه د سرونو د دوی پرانیځی وزرونه او ټولوی (وزرونه خپل) نه نیسی نه ساتی دوی په هوا کېږي له پریوتو مگر خو رحمن (ئی ساتی په رحمت او قدرت خپل) بیشکه هغه (الله) په هر څیز باندی بینا ښه لیدونکی دی.

تفسیر: پومبی د آسمان او د ځمکی ذکر شوی ؤ دلته د هغو د منځ د شیانو ذکر دی. یعنی د الله تعالی قدرت ته وگورئ چه مرغان د ځمکی او د آسمان په منځ کېږي کله خپل وزرونه غوړوی او پرانیځی او خواره ئی کړی څرنگه ورسره الوځی؟ او کله ئی ټولوی او سره له دی چه د ثقیل جسم او د درنی بنی او بشری خاوندان او مائلالی‌المرکز دی خو بیا هم هغوی لاندی نه رالویږی. او نه د ځمکی جاذبه قوت هغه وړوکی مرغه د خپل ځان په لوری راښکلی شی. وښه پرته (علاوه) له الله تعالی د چا قدرت لاس هسی دی؟ چه هغه ئی په فضاء او تشتیا کېږي هسی ساتلی دی؟ بیشکه رحمن پخپل رحمت او حکمت سره د هغوی بنی (شکلونه) هسی جوړی کړی دی او په هغوی کېږي ئی داسی یو قوت ایښی دی چه د هغه په وسیله هغوی بی تکلفه په هوا

کښی غو غو گری الوتلی او گرځیدلی شی هغه د هر یوه غیز په استعداد باندی ښه پوهیږی او گرد (تول) مخلوق تر خپل نظر لاندی ساتی ښائی د مرغانو د مثال له بیان کولو ځنی دلته د دی په لوری هم اشاره ده چه الله تعالیٰ په دی باندی هم قادر دی چه له آسمانه عذاب راولیږی او کافران د خپلو شرارتونو له سببه د دی عذاب مستحق او لائق دی. خو څه رنگه چه د الله تعالیٰ رحمت مرغان په هوا کښی ساتی د هغه رحمت له هغوی ځنی عذاب هم همغسې لری کړی دی.

اَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ
اِنَّ الْكَافِرُونَ اِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٦٨﴾

آیا څوک دی هغه (ذات) چه هغه لښکر ستاسی شی کومک مرستی (مدد) وکړی له تاسی سره (هیڅوک مو مددگار نشته) بی له رحمن نه دی کافران مگر خو په غرور غولیدلو کښی دی

تفسیر: منکران سخت غولیدلی دی که هغوی داسی گنی چه د هغوی باطل خدایان او د فرضی بتانو لښکری دوی د الله تعالیٰ له عذابه او له راتلونکی آفت ځنی ژغورلی (بچ کولی) شی؟ ښه پوهیږئ چه له رحمانه جلا (جدا) شوی هیڅوک به هغوی ته مدد او مرستی (امداد) ونه رسوی!

اَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُ

آیا څوک دی هغه (ذات) چه رزق درکړی تاسی ته که چیری بند کړی (الله) درڅخه رزق خپل (هیڅوک مو بی له الله رازق نشته)

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ د خوړو سامان او اسباب دربند کړی نو څوک به طاقت ولری چه په تاسی باندی د خوړو وروڼه پرانیځی؟

بَلْ لَّجَوَانٍ فِي عَذَابٍ ۚ وَقُلْ اِنَّ رِزْقِي قَدْ فُتِّرَ ﴿٦٩﴾

بلکه ننوتلی او محکم شوی دی دوی په سرکشی عناد او تیښته نفرت کښی (له حقه).

تفسیر: یعنی دا خلق پخپلو زړونو کښې پوهیدل چه له الله تعالیٰ ځنې جلا (جدا) پاتی شوی نه د چا د نقصان مخه نیولی شی او نه چاته گټه (فائده) رسولی شی. مگر یواځی د شرارت او سرکشی لامله (له وجی) کله چه د توحید او اسلام په لوری راوبللی شی نو تور خوری او یاغی کیږی.

أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي
سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٧﴾

آیا پس هغه څوک چه ځی نسکور په مخ خپل باندی ښه لار موندونکی وی یا هغه څوک چه ځی. برابر سم په لاری سمی باندی.

تفسیر: یعنی د ظاهری کامیابی لاری طی کوی هغه تر اصلی مقصد پوری رسیدی شی چه په سمه لاره باندی د سړیو په شان برابر لار شی هغه څوک چه په کړه لاره لکه ړانده نسکور ځی نو هغه د مقصود تر منزل پوری نشی رسیدلی دا د یوه موحد او د یوه مشرک مثال دی. په قیامت کښی د دوی دواړو په ورتگ کښی هم داسی فرق لیده کیږی.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

وایه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی بیع تاسی او درکړی گرځولی ئی دی تاسی ته غوږونه (دپاره د سماعت اوریدلو د حق) او سترگی (دپاره د بصارت لیدلو د حق) او زړونه (دپاره د بصیرت پیژندلو د حق) ډیر لږ شکر وباسئ تاسی (په دغو ډیرو نعمتو د الله).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د اوریدلو دپاره غوږونه او د لیدلو دپاره سترگی او د پوهیدلو دپاره زړونه راکړی دی تر څو د هغه حقونه ومنو او دا قوتونه په ښه لاره کښی مصروف کړو او د هغه طاعت او فرمان برداری وکړو مگر داسی شکرگزاره سړی ډیر لږ دی کافرانو ته وگورئ چه هغوی د دی نعمتونو حق څه رنگه په ځای راوړی؟ او د الله تعالیٰ دا ورکړی شوی قوتونه د هغه الله تعالیٰ په مقابل څنگه استعمالوی؟.

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿۳۷﴾

ووايه (ای محمد! دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا (خواره) ئی کرئ تاسی به غمکه کبئی (دپاره د عبادت) او خاص ده ته به راتول کرل شی تاسی (تول لپاره د حساب او جزاء په قیامت کبئی).

تفسیر: یعنی ابتدا هم له هغه څخه شوی ده او انتهاء به هم پر هغه وی. له هر ځایه چه راغلی یی هلته به بیرته ځی بایدې و چه له هغه ځنی یوه شیبه (لحظه) هم نه غافلیدئ او هر وقت د هغه په فکر او یاد کبئی وئ. او زیار (کوشش) وکرئ تر څو د هغه مالک په مخ کبئی تش لاس ونه دریوی مگر داسی بندگان ډیر لږ دی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۳۸﴾

او وائی دغه (کفار مؤمنانو ته په تمسخر سره) کله به وی دا وعده (د حشر) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په دغه ویلو کبئی نو مونږ پوه کړه په زمانه د راتلو د قیامت)

تفسیر: یعنی مونږ او تاسی به کله تولیږو؟ او د الله تعالی په حضور تول کله سره څو؟ او قیامت به کله وی؟ او ژر ئی رښکاره کړه!

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿۳۹﴾

ووايه (ای محمد! دغو منکرانو ته) بیشکه د دی خبری یوه خبر (چه قیامت کله قائمیری) په نزد د الله دی او بیشکه (خبره دا ده چه) زه ویروونکی یم ښکاره (له جحیمه او نه یم خبر په وقت د راتلو د قیامت باندی)

تفسیر: یعنی د قیامت وقت او مهال زه تاکی (مقرولی) نه شم د هغه علم له الله تعالی سره دی. هو هغه شی چه په یقین سره راتلونکی دی له هغه ځنی پوهول او د هغه له ویروونکی مستقبل ځنی دارول غما فرضی کار دی چه زه ئی ادا کوم

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ ﴿۱۶﴾

پس کله چه ووینی دوی هغه (عذاب قیامت) دیر نژدی نو بد شکله تور به شی مخونه د هغو (کسانو) چه کافران شوی دی او وویل به شی (دوی ته) دا همغه (عذاب) دی چه وی، به تاسو چه دغه مو (ژر) غوښتلو (په دنیا کېږی).

تفسیر: یعنی اوس خو د هغه د راتگ په نسبت شور لکوی، خو کله چه هغه ټاکلی (مقرر) وقت ورنژدی شی د دیرو لویو یاغیانو او سرکشانو خولی به چینگی پاتی کېږی او په ویجاړو (ورانو) مخونو بدو اشکالو او وچو شونډو به هک پک اریان په ردو سترگو ورته گوری او هیڅ به نی له لاسه نه وی پوره

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِیَ اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِزُّ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ ﴿۱۷﴾

وایه (ای محمده! دغو منکرانو ته) آیا وینئ خبر راکړئ تاسی ماته که چیرې هلاک می کړی الله او هغه څوک چه ځما سره دی (لکه چه تاسی د دی قصد کړی دی) یا رحم وکړی (الله) پر مونږ باندی په طول د عمر پس څوک دی چه وبه ژغوری (بچ به کړی) خلاص به کړی کافران له عذابه دردنا که څخه.

تفسیر: کفارو به تمنا کوله چه که محمد صلی الله علیه وسلم ژر مړ شی نو دا قصه به پائ ته ورسېږی (العیاذ بالله) د هغه جواب داسی ورکوی چه فرض نی کړی، که سم د ستاسی له اټکله محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملگری رضی الله تعالی عنهم مړه شی یا سم ځمونږ د مسلمانانو له عقیدې سره محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملگری د الله تعالی په رحمت بریالیان (کامیاب) او مراد موندونکی شی نو په دی دواړو صورتونو کېږی هر یو چه وی چه له هغی ځنی تاسی ته هیڅ یوه گټه (نفعه) او فائده نه رسېږی ځمونږ انجام په دنیا کېږی هر څه چه وی خو آخرت مو دیر ښه دی ځکه چه مونږ په دی لاری کېږی جداو جهد کوو. لیکن تاسی د خپلو ځانونو فکر وکړی چه په دی کفر او سرکشی سره تاسی به له هغه درد رسوونکی عذاب څخه چه راتلونکی دی څوک وژغوری (بچ کړی) ؟ ځمونږ فکر او اندېښنه پرېږدی، پخپل فکر

کښی ولویږی ولی چه کافران په هیڅ ډول (طریقه) د الله تعالیٰ له عذابہ ژغوریدونکی (بچ کیدونکی) نه دی.

قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ الْمَتَابُ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا

ووايه (ای محمده دغو منکرانو ته الله) رحمان دی چه ایمان مو راوړی دی پر هغه (رحمان) باندی او پر همغه (رحمان) باندی توکل کړی دی مونږ (په ټولو کارونو خپلو کښی)

تفسیر: یعنی څنگه چه څمونږ ایمان په هغه الله تعالیٰ باندی دی نو د هغه په مرسته (مدد) څمونږ ژغورنه (نجات) یقینی ده او کله چه مونږ په صحیحی معنی سره پر هغه الله تعالیٰ باندی اسره او توکل لرو په گردو (ټولو) مقاصدو کښی مو یری او کامیابی یقینی ده. ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ او هر کله چه په تاسو کښی دا دواړه نشته نه ایمان او نه توکل - نو څه رنگه به تاسی بی فکره یئ؟.

فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨﴾

نو ژر به پوه شی تاسی په (وقت د لیدلو د عذاب کښی) چه څوک دی هغه (چه لویدلی دی) په گمراهی ښکاره کښی (له مؤمنانو او کافرانو)

تفسیر: یعنی مونږ مؤمنان داسی یو چه ستاسی گمان دی یا تاسی منکران همغسی یئ چه څمونږ عقیده ده.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴿٩﴾

ووايه (ای محمده دغو منکرانو ته) آیا وینئ خبر را کړئ تاسی ماته که چیري گهیڅ (سحر) وگرځی اوبه ستاسی ښکته (په ځمکه کښی ننوتلی ورکی) نو څوک دی هغه چه راوولی تاسی ته اوبه روانی شفافی پاکي صافی.

تفسیر: یعنی د مړینی او ژوندون گرد (ټول) اسباب د هغه الله تعالیٰ د قدرت په لاس دی یوه اوبه د مثال په ډول (طریقه) واخلئ چه په هغه باندی هر شی ژوندی دی. فرض ئی کړئ که د چینو - ویاړو - کوهی او نورو اوبه وچی شی او د ځمکی لاندنی عمق او تل ته ورښکته شی لکه

چه زیاتره د تودوخی په موسم کښی پیښیری نو د چا له لاسه به پوره وی چه لکه مرغلری غوندی جاری پاکی رنی او صافی اوبه په زیاته اندازه سره راپیدا کری چه ستاسی ژوندون او بقاء لره کافی وی. نو ځکه یو متوکل مؤمن لره ښائی چه په هغه خالق الکل مالک علی الاطلاق باندی هیله (امید) او اسره ولری. له هم دی ځایه وپوهیږی کله چه د هدایت گردی (تولی) چینی وچی شوی دی نو په دغه وقت کښی د هدایت او د معرفت نه وچیدونکی چینه د محمد صلی الله علیه وسلم په مبارک صورت بهول هم د هغه مطلق رحمن کار دی چه د خپل فضل او انعام ځنی د گردو (تولو) ذوی الارواحو او ساکبانو (جاندارو) د ظاهری او باطنی ژوندون سامان پیدا کری دی که په فرض محال سره دا چینه وچه شی لکه چه د اشقیایو تمنا ده نو څوک به وی چه مخلوقاتو لره داسی صافی شفافی اوبه راپیدا کری شی؟.

تمت سورة الملك بفضل الله وكرمه ومنه

سورة القلم مكية الا من آية (١٧) الى غاية آية ٣٣ ومن آية (٤٨) الى غاية (٥٠) فملنية وهي اثنتان وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (٦٨) تسلسلها حسب النزول (٢) نزلت بعد سورة العلق. د «القلم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (١٧) آیته تر ٣٣ آیت پوری او له (٤٨) آیت څخه تر (٥٠) آیت پوری چه مدنی دی (٥٢) آیتونه او دوه رکوع لری په تلاوت کښی (٦٨) او په نزول کښی دوهم سورت دی وروسته د «العلق» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ۝ مَا أَنْتَ بِبَعْدَ نِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ۝

قسم دی په قلم او په هغه څه چه دوی ئی لیکي چه نه ئی ته (ای محمده!) په نعمت (فضل انعام) د رب خپل سره لیونی

تفسیر: د مکی مشرکاتو پیغمبر ته (العیاذ بالله) لیونی ویل ځینو به ویل چه په دوی باندی د شیطان اثر لویدلی دی چه داسی یو ناڅاپه له گرد (تول) کور کهول او تیر څخه جلا (جدا)

شوی داسی غتی خبری کوی چه هیخوک ئی نشی منلی - حق تعالی د دی باطل خیال تردید او د خپل پیغمبر تسلی وفرمایله - یعنی پر هغه چا باندی چه د الله تعالی دومره لوی فضل او انعام شوی وی چه د هغه مشاهده هر لیونکی په ښه شان سره کولی شی - مثلاً اعلی درجی فصاحت د حکمت او د پوهنی خبرو ئی د مخالفینو او موافقینو په زړونو کښی ډیر قوی تاثیر اچولی دی او سره د داسی لوړی (اوچتی) رشی (خوی) او ښو اخلاقو دوی ته لیونی ویل پخپله د ویونکی لیونتوب نه دی؟ په دنیا کښی ډیر لیونیان او اعلی درجه مصلحان تیر شوی دی چه هغوی ته به هم رومینو خلقو لیونی ویل مگر د هغو د تاریخی معلوماتو هغه ذخیره چه د قلمونو په وسیله د پانو په منځ کښی لیکلی شوی ده په لوړ (اوچت) غږ سره شاهدی لولی چه د دی رشتینو لیونیانو او د هغو بللی شویو لیونیانو سریو د ژوندانه د حالاتو په منځ کښی څومره د ځمکی او د آسمان فرق او توپیر (تفاوت) شته؟ نن څوموږ د پیغمبر (العیاذ بالله) لیونی بلل بالکل داسی دی لکه د دنیا د گرد (تول) جلیل القدر اولوالعزم مصلحین په هره زمانه کښی ناپوهانو او شریرانو لیونیان بلل. خو څرنگه چه تاریخ د هغو مصلحانو په لوړو (اوچتو) کارونو باندی دوام او د بقاء مهرونه ثبت او لکولی دی او د هغو لیونی ویونکیو نومونه او نښی هم نه دی پاتی نژدی دی چه قلم او د هغه په وسیله سره لیکلی شوی لیکي د محمدی ذکر خیر - او بی مثاله چاری - او علوم او معارف هم د همیشه دپاره تل لیکلی وساتی او د هغو کسانو نومونه او نښی به په دنیا کښی پاتی نشی چه دوی ئی لیونی ښوول. یو وقت داسی هم په دنیا کښی راتلونکی دی چه ټوله دنیا به د محمدی صلی الله علیه وسلم د حکمت - معارف او پوهنی ستاینه (صفت) کوی او د دوی ذات به لکه یوه ډیر ښه کامل انسان په شان د یوی اجتماعی عقیدی په ډول (طریقه) ومنی کله چه د چا لوړوالی (اوچت والی) او لوئی او فضیلت قدوس الله تعالی په ازل الازال کښی پخپل نورانی قلم سره د لوح محفوظ پر تختی باندی نقش کړی وی نو څوک به طاقت ولری چه یواځی د مجنون او د مفتون په ناکاره تشبیهاتو سره د هغه لیک یوه غنډه (غایه) هم محو او وتوولی شی؟ هغه څوک چه داسی خیال لری هغه خورا (ډیر) جاهل او مجنون او ډیر ناپوه او لیونی دی.

وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ۝۳

او بیشکه چه دی خاص تا لره خامخا اجر بدل ثواب بی انتهاء

تفسیر: یعنی تاسی مه خپه کیږی د دوی له دی لیونی بللو څخه ستاسی اجر او ثواب زیاتېږی او ستاسی غیرمحدود هدایت فیض انسانی ښی نوعو ته رسیدونکی دی. او د هغو بی انتهاء ثواب تاسی ته رسیدونکی دی آیا د لیونیانو او پاگلانو مستقبل به هسی روڼ او شاندار او پایدار وی؟ لکه چه ستاسی دی؟ یا د کوم لیونی طرز عمل او پروگرام او د عمل لاری داسی بری موندی شی

لکه چه ستا دا د طریق او تگ په بری سره پائی ته رسیږی؟ لکه چه د چا رتبه د الله تعالی په دربار کېږی دومره لوړه (اوچته) وی نو که هغه ته څو احمقان لیونی ووائی څه پروا ده ؟.

وَإِنَّكَ لَعَلَّ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾

او بیشکه چه ئی ته (ای محمده) هر ورو (خامخا) په خلق خوینو (دین ډیر لوی باندی).

تفسیر: یعنی په هغو اعلیٰ اخلاقو او ملکاتو سره چه د الله تعالی له جانبه تاسی ستایلی شوی یی کله په لیونیانو کېږی د هسی ښو خوینو تصور کاوه شی؟ د یوه لیونی په خبرو - اترو - کار - روزگار کېږی هیڅ کله د نظم او ترتیب اثر نه لیدل کېږی او نه خبری یی پر چارو باندی منطقی وی. او حال دا دی چه ستاسی په مبارکه ژبه باندی پاک قرآن چلېږی او ستا ښه اعمال - افعال او اخلاق د هغه بی غږه تفسیر دی. پاک قرآن د هغو ښیگنو (خوینیانو) او محاسنو ته چه دعوت او بلنه کوی هغه گرد (تول) ستاسی په وجود کېږی فطرتاً شته. او د هغو بدو چارو - خرابی او معایبو څنې چه امتناع او رتنه کوی هغه طبعاً هیڅ ستاسی په وجود کېږی نشته او تاسی بیځی له هغو څنې لری گرځی او تری بیزار یی او منفور ئی گنځ. ستاسی د پیدایښت ډول (طریقه) - ساخت او تربیت داسی واقع شوی دی چه ستاسی هیڅ یو حرکت او هیڅ یو کار او شی د تناسب او اعتدال څخه یو بغرکی هم دی خوا هنی خوا ته وړاندی وروسته نه ځی ستاسی ښه اخلاق تاسی ته اجازه نه درکوی چه د جاهلانو او سپکو او ناپوهو خلقو هسی طعن او تشنیع او چتی (بیکاره) خبرو ته غوږ کېږدی د هغه چا چه خلق دومره عظیم او د نظر مطمح دومره لوړ وی نو هغه به څرنگه د یوه لیونی په لیونی ویلو سره خپل چرت (خیال) خرابوی؟ تاسی خو د هغه چا چه تاسی ته به ئی لیونی ویل په ښیگنه (فائده) نیکخواهی او دردمندی پسې دومره گرځی چه د هغوی لامله (له وجی) په ربړو (تکلیفونو) - کړاونو کېږی مو ځان ویلی کړی وی او په ﴿فَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ﴾ سره مخاطب شوی یی په حقیقت کېږی له گردو (تولو) څنې زیات د اخلاقو د لوینی او عظمت خورا (ډیره) زیاته ژوره خبره خو دا ده چه سری د دنیا د دی حقیرو شیانو د معاملی په وقت کېږی له الله تعالی څنې غافل او ذاهل نشی - تر څو چه دغه خبره د چا په زړه کېږی وی د هغه گردی (تولی) معاملی او چاری د عدالت او اخلاقو په تله کېږی په ښه شان سره تللی کیږی. شیخ جنید بغدادی رحمه الله علیه څرنگه ښه فرمایلی دی «سمی خلقه عظيماً اذ لم تکن له همة سوی الله تعالی، عاشر الخلق بخلقه وزایلهم بقلبه فكان ظاهره مع الخلق و باطنه مع الحق» او د ځینو حکیمانو په وصیت کېږی راغلی دی

عليك بالخلق مع الخلق وبالصدق مع الحق» له خلق او له خالق سره په ښه خلق او ښه

عمل اوسه!

فَسْتَبْصِرُوْا وَيُبْصِرُوْنَ ۝۵ بِاَيْكُمْ الْمَقْتُوْنَ ۝۶

پس ژر به ووینی ته (ای محمده!) او وبه وینی دغه (منکران هم) چه په کوم یوه له تاسو څخه لیونتوب دی

تفسیر: یعنی په زړه کښې پخوا له دی نه ټول ښه پوهیدل لیکن عنقریب دواړو ته به په کتنه سره هم وربکاره شی چه د دوی په منځ کښې کوم یو هښیار - عاقبت اندیش او په وروستنی اندیښنه کښې و؟ او کوم سری ناپوه او بی سده (بی عقله) و؟ چه د هغه لامله (له وجې) نی لکه لیونیان چتی چتی (بیکاره بیکاره) خبری کولی.

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهِ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ۝۷

بیشکه رب ستا چه دی همغه ته ډیر ښه معلوم دی هغه څوک چه گمراه شوی دی له لاری د ده څخه او همغه (الله) ته ښه معلوم دی لار موندونکی (چه مومنان دی).

تفسیر: یعنی پوره علم خو له الله تعالی سره دی چه کوم یو په لار راتلونکی دی؟ او کوم یو له لاری ځنی چپ (غلط) درومی؟ لیکن نتایج گردو (ټولو) ته ښکاره کیدونکی دی او ټول به سره پوهیږی چه څوک بریالی (کامیاب) دی او څوک د شیطان په لمسونه پاتی او نامراد شوی دی.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِيْنَ ۝۸ وَذُوْا الْوَتْدِ هِنِ فَيُدْهِنُوْنَ ۝۹

نو ته مه منه (خبره) د دروغجن کونکیو خوښوی دوی چه که ته نرمی کوی (له دوی سره) نو دوی به هم نرمی کوی (له تاسره)

تفسیر: یعنی په لار راتلونکی او بی لاری گرد (ټول) د الله تعالی په محیط علم کښې ټاکلی (مقرر) شوی دی نو ځکه د دعوت او د تبلیغ په معامله کښې د مخ اړولو او د رعایت دومره ضرورت نشته څوک چه د لار موندلو وړ (قابل) وی هغه هر ورو (خامخا) لار مومی. او هغه چه ازلی محروم وی هغه په هیڅ لحاظ او مروت سره منونکی نه وی د مکی کافرانو به ځمونږ پیغمبر ته ویل چه تاسی د بت پرستی په نسبت خپله دا سخته رویه ترکه کړی! او ځمونږ د معبودانو

بیخی تردید مه کوی تر غو مونږ هم ستا د الله تعظیم وکړو! او ستاسی د طور - طریق - مسلک - مشرب - او له دین سره متعرض نه شوو امکان لری چه د یوه اعظم مصلح په زړه کښی چه په «عظیم خلق» سره پیدا شوی وی د ښه نیت له خوا داسی یو فکر یا خیال پیدا شی څنگه چه د لږ نرمی له غوره کولو کار چلیری نو د څه مدت له مخی د دی پاسته تگ له غوره کولو څښی به څه نقص راپیښیری؟ نو ځکه حق تعالی تنبیہ ورته وفرمایله چه تاسی د دی دروغجنانو خبرو ته غوږ مه ږدئ! د دوی مقصد دا دی چه تاسی د کفر په نسبت پاسته اوسئ! ایمان راوړل او صداقت منل د هغوی مقصد نه دی. او ستاسی د بحث اصلی مقصد په دی دول (طریقه) سره په لاس نه راغی. تاسی د هر لوری څښی سترگی واورئ او خپله وظیفه او فرض ادا کړئ تاسی د دی خبری ذمه وار او اجاره دار نه یی چه څوک یی منی؟ که ئی نه منی؟

تنبیہ: د مدهانت او د (مدارات) په منځ کښی نری فرق شته مدهانت مذموم او مدارات محمود دی فلا تغفل.

وَلَا تَطْعَمْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ۝۱۰

نو ته خبره مه منه د هر ډیر قسم خوړونکی سپک (یا د دروغجنو ځکه چه دروغجن سپک وی په خلقو کښی).

تفسیر: یعنی د چا په زړه کښی چه د الله تعالی د نامه عظمت نه وی نو د دروغو قسم خوړل هغه ته یوه خوشی خبره ښکاری - کله چه خلق د هغه په خبرو باور نه کوی نو ځکه د هغو د یقین راوړلو دپاره غو څو ځلی قسمونه خوړی او ځان په دی وسیلی سره ذلیل او بی قدره کوی.

هَمَّا زَمَنَّا ۝۱۱ نَبِيٍّ ۝۱۲ مَنَّا لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ ۝۱۳ أُنْبِئِ ۝۱۴ عَتِلَّ ۝۱۵ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيٍّ ۝۱۶

عیب ویونکی تلونکی په چغلی سره منع کوونکی د خیر له حده تیریدونکی (په ظلم کښی) ډیر کنهکار بدخوی سخت ویونکی وروسته له دی تولو عیبو حرام زاده

تفسیر: یعنی سره د دی خصلتونو بدنام او بد انجام او د خاص او عام رسوا هم وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «دا گرد (تول) د کافرانو وصف دی سری دی دننه خپل ځان ته گوری که چیری هسی کوم خصلت پکښی وی هغه دی پریږدی!»

تنبیه: د «زنییم» معنی د ځینو اسلافو په نزد ولدالزنا او حرامزاده دی. د هغه کافر په نسبت چه دا آیت نازل شوی دی هغه هم داسی و چه ولید بن مغیره نومیده او د مکی معظمی یو لوی مشر سری او د اسلام سخت دشمن و.

أَنْ كَانَ دَامَالٍ وَبَيْنَ ۝۱۳

د دی دپاره چه دی و خاوند د مال او د ځامنو.

تفسیر: یعنی که یو سری په دنیا کېنې طالعمن او خوش قسمت وی لکه چه مال دولت ځامن او شته ولری نو یواځی په دی سره د دی وړ (لائق) نه دی چه د هغه هره خبره ومنله شی. اصلی شی په انسان کېنې شرافت نجابت - او ښه اخلاق دی څوک چه شرافت او ښه اخلاق نه لری ښو مسلمانانو لره نه ښائی چه د هغه خبری ته غوړ وباسی یا ئی په غولونکیو چارو باندی تیروځی.

إِذَا تَتَلَّى عَلَيْهِ الْإِثْنَا قَالَ أَصَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۝۱۴

کله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) ځمونږ نو وائی دا قصی نقلونه دی د پخوانیو. (خلقو)

تفسیر: یعنی د الله اکرم شانه واعظم برهانه خبری په داسی ویناو سره دروغ گنی.

سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرُومِ ۝۱۵

ژر دی چه داغ به کیږدو ده لره پر پوزه (خلتم) باندی (تحقیراً).

تفسیر: وائی ولید بن مغیره د قریشو یو سردار و چه په هغه کېنې دا گورد (تول) اوصاف مجتمع ؤ پر پوزه او خلتم باندی ئی له داغ ورکولو څخه د هغه رسوائی مختوروالی او سپکتیا مراده ده ښائی چه په دنیا کېنې په حسی ډول (طریقه) کوم داغ په ده باندی هم لویدلی وی یا به په آخرت کېنې ورباندی خیژی.

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ ۝۱۶

بیشکه مونږ ومو ازمویل دغه (مکیان په قحط سره) لکه چه ازمویلی ؤ مونږ

خاوندان د باغ.

تفسیر: یعنی د مال او د اولاد زیادت د کوم مقبولیت علامت او نښه نه ده او د الله تعالیٰ په نژد د هسی شیانو څه قدر او قیمت نشته نو ځکه نه ښائی چه د مکی کافران په دی شیانو باندی مغرور شی دا خو د الله تعالیٰ له لوری هغوی ته د ازموینی دپاره ورکری شوی دی لکه چه د پخوانیو خلقو ازموینه هم پری شوی وه.

إِذَا قَسَمُوا الْأَيْمَانَ مِنْهُمْ مُّصْبِحِينَ ﴿١٤﴾ وَلَا يَسْتَنْوُونَ ﴿١٥﴾

کله چه قسمونه وخوړل دوی ټولو چه هر ورو (خامخا) پری به کړو میوی د هغه باغ په اول وقت د صبح کښی او استثنا ئی ونه کړه اِنْ شاء الله ئی ونه ویل (یا ئی ونه ایستله حصه د فقیرانو لکه چه پلار به ئی ایستله)

تفسیر: څو وروڼه ؤ چه هغوی ته له پلاره په ترکه کښی یو میوه دار باغ پاتی شوی ؤ چه په هغه کښی کر هم کیده او گرد (توله) کورنی د هغه له حاصلاتو ځنی خوشاله ؤ. د پلار په زمانه کښی داسی عادت ؤ په هغه ورځ کښی چه د باغ میوی تولیدی یا کښت (فصل) ربیل کیده نو د ښار گرد (تول) فقیران او (مجبور) سړی به هم هلته تولیدل او دی گردو (تولو) ته به د هغو میوو او کښتو (فصلونو) ځنی لږ او ډیر ورکول کیدل - او په هم دی خیر او خیرات سره په هغه باغ کښی لویه گټه (فائده) او برکت ؤ د هغه له مړه کیدلو څخه وروسته د ده د ځامنو په فکر کښی دا خبره وروگرځیده دومره میوه او کښت (فصل) چه فقیران له مونږ ځنی وړی که دا گرد (تول) مونږ پخپله سره ټول کړو نو مونږ ته به له هغه ځنی ډیری گټی راوړسیری ولی داسی یو تدبیر به وکړو چه فقراء او نورو ته هیڅ ونه رسیږی او گرد (تول) حاصلات ځمونږ کورونو ته راشی نو پخپلو منځونو کښی ئی مشوره وکړه او دا ئی سره غوټه کړه چه سهار د وقته باغ ته ځو او خپلی میوی ټولوو چه فقیران او نور کسان پری خبر نه شی دوی دا تدبیر داسی سره غوټه کړ اِنْ شاء الله تعالیٰ ئی هم پکښی ونه ویل.

فَطَافَ عَلَيْهَا طَافٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿١٤﴾ فَاصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿١٥﴾

پس نازله شوه پر دغه (باغ) یوه طواف کوونکی (بلاء سوځوونکی اور) په شپه کښی له (طرفه د) رب ستا حال دا چه دوی اوده ؤ پس تر گهښ (سحر وختی) پوری وگرځید (هغه باغ لکه له بیخه) ربیلی شوی کښت (فصل) یا تک تور لکه توره شپه

تفسیر: یعنی د شپی له مخی سخته سیلی راولوته یا اور ولکید یا بل کوم افت پری نازل شو او گرد (تول) کښت (فصل) او باغ له کاره ووت او تک تور وگرځید.

فَتَنَّا دَوَّامِصِّحِينَ ﴿٢٩﴾ اِنْ اَعْدُوْا عَلٰی حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰرِمِيْنَ ﴿٣٠﴾
فَاَنْظَلْنَاوَهُمْ يَتَخَفَتُوْنَ ﴿٣١﴾ اَنْ لَا يَدْخُلَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَّسْكِيْنٌ ﴿٣٢﴾
وَعَدُوْا عَلٰی حَرْثٍ قَدِيْرِيْنَ ﴿٣٣﴾

بيا ئی يو بل ته ورغړ کړل په وقت د صباح کښی (داسی) چه صباح له وخته ورشع کښتو (فصلونو) خپلو ته که چیری یی تاسی پری کوونکی (د میوی لو کوونکی د کښت - فصل) نو لاړل دوی او دوی پخپلو منځونو کښی پتی خبری سره کولی (داسی) چه داخل نه شی هر ورو (خامخا) هغه (باغ ته) نن ورغ پر تاسی باندی هیڅ مسکین محتاج اړ (مجبور) سړی او سهار لاړل په منع د فقیرانو سره (باغ ته) حال دا چه قادر ؤ (په منع د فقیرانو په زعم خپل).

تفسیر: یعنی په دی یقین او باور سره وخوځیدل چه اوس به درومی او گرد (تول) کښت (فصل) او د باغ حاصلات به په لاس راولی.

فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُوا اِنَّا لَضَالُّوْنَ ﴿٣٤﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُوْمُوْنَ ﴿٣٥﴾

بيا هر کله چه وئی لید هغه (باغ تک تور سوځیدلی) وی ویل بیشکه مونږ خامخا لاره ورکه کړی ده (د خپل باغ) بلکه مونږ پخپله محرومه بی برخی شوی یو (له حاصلاتو په سبب د منعی د فقاؤ).

تفسیر: هغه ځمکه او باغ داسی ډاک ډبر (خراب) شوی ؤ چه دوی هلته ورسیدل هغه ئی نشو پیژندلی او داسی ئی وگڼل چه لار ئی ورکه کړی ده او بل کوم لوری ته وتلی دی نو بیا چه به ورته ځیر شول او غور ئی وکړ وپوهیدل چه ځای خو همغه دی چه دوی ورته راغلی دی مگر دوی له هغه ځنی بی برخی او بی نصیبه دی او د الله تعالی له درباره محروم شوی دی.

قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿۲۸﴾

وویل منغنی بهتر د دوی (په عقل کښی) آیا ما نه ؤ ویلی تاسی ته ولی په پاکی نه یادوی تاسی الله او تویه نه وباسی له منع د فقیرانو یا ولی نه وایی (إن شاء الله)

تفسیر: د دوی په منع کښی منغنی ورور ډیر پوه او هښیار ؤ ده د مشوری په وقت هغوی ته تنبیه کړی وه او دا خبره ئی ورته ویلی وه چه وگوری ورونو! الله تعالیٰ مه هیروئ! ځکه چه دا تول د هغه احسان او انعام دی نو تاسی هم له فقیرانو او مسکینانو څخه هغه مه منع کوئ. کله چه چا د ده خبری ته غور کښنېدو نو دی هم چپ شو او په پټه خوله له هغوی سره ملگری شو. څرنګه چه دا خرابی ئی ولیده نو ژر ئی هغه خبره بیا ور په یاد کړه.

قَالُوا سُبْحَنَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۲۹﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَلَوْهُمْ ﴿۳۰﴾

وویل دوی پاکی ده رب غمونږ لره بیشکه مونږ وو پخپله ظالمان (په منع د فقراؤ کښی) بیا مخ واړاوه ځینی د دوی پر ځینو نورو باندی چه یو بل به ئی ملامتوه.

تفسیر: اوس ئی پخپل تقصیر باندی اعتراف وکړ او گردو (تولو) د الله په لوری مخ واړاوه. او لکه چه د عمومی مصیبت د وقت قاعده ده یو په بل باندی ئی الزام وروستو او در گرده (توله) به ئی یو بل د دی مصیبت سبب او عامل شمیره.

قَالُوا يٰوَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۳۱﴾ عَلَىٰ رَبِّنَا أَن يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿۳۲﴾

وی ویل دوی ای هلاک افسوس خرابی ده مونږ لره بیشکه مونږ وو له حده تیریدونکی ښایی چه رب غمونږ بدل راکړی مونږ لره خیر غوره له دی

(باغچی) شخه بیشکه مونږ رب خپل ته رغبت کوونکی یو.

تفسیر: په پای (آخر) کېی ټول سره یو ځای شول وی ویل چه په رښتیا سره مونږ گرم (قصور وار) او ملامت یو څکه چه مونږ د فقیرانو او غریبانو د برخې د خوړلو په قصد وتلی وو او د حرص او طمع لامله (له وجې) مو اصلی گټه (فائده) هم له لاسه ووتله. دا څه خرابی چه مونږ ته رارسیدلی دی د هغه ذمه وار مونږ پخپله یو - مگر اوس هم مونږ له الله تعالیٰ شخه بی هیلې او ناامیده نه یو او د هغه له مهربانۍ او لورینۍ (رحمت) ځنی دا خبره لری نه گڼو چه هغه له خپل فضل او رحمت ځنی مونږ ته له هغه پخوانی باغ شخه یو بل ښه باغ را په برخه کړی.

كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۳۳﴾

هم داسې (راځي آفت - عذاب په دنیا کېنې مخالفانو ته له حکمه د رب) او خامخا عذاب آفت د آخرت ډیر لوی دی که چیرې وی دوی چه پوهیدلی (په سختی د عذاب د آخرت نو مخالفت به ئی نه و کړی).

تفسیر: یعنی دا خو د دنیا د عذاب یوه وړوکی نمونه وه چه هیچا ئی مخه نشوه نیولی نو د آخرت د خورا (ډیر) لوی عذاب مخه به څوک ونیولی شی. که پوه وی نو ښائی چه سری په دی خبره باندی ښه پوهیږی.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَدَّتِ التَّعْلِيمِ ﴿۳۴﴾

بیشکه ویریدونکیو (له الله ځان ساتونکیو له معاصیو) ته په نزد د رب د دوی جنتونه ډک له نعمتونو دی.

تفسیر: یعنی د دنیا باغ و بهار پسې دومره زیات ولی لوبدلی یی د جنت باغونه له دی ځنی په څو څو درجو لوړ (اوچت) او غوړ دی چه هر راز (قسم) نعمتونه پکښې شته او د هوسائی (آرام) گرد (ټول) اسباب خاص متقیانو او ویریدونکیو لره راتول شوی دی.

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ۚ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿۳۵﴾

آیا پس وبه گرځوو مونږ مسلمانان (حکم منونکی) په شان د مجرمانو گنهارانو (په خلاصی او ثواب بلکه نه ئی گرځوو) څه شوی دی تاسی ته

خرنگه حکم کوئ تاسی (خبره غوته کوئ په برابری د منکرانو او مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکی کفارو د غرور او تکبر له مخی پخپلو زړونو کې داسی ټاکلی (مقرر کړی) و «که د قیامت په ورځ پر مسلمانانو باندی عنایت او بهنه وشي نو پر مونږ باندی به له هغه څخه ښه او زیاته مرحمت کیږی» او لکه چه په دنیا کې داسی مونږ په آرامی او هوسانی (راحت) کې یو هلته به هم له مونږ سره هم داسی معامله کیږی نو دلته داسی فرمائی چه دا به خرنګه کیدی شی؟ که داسی وشي نو د دی مطلب به داسی وی چه د یوه وفا لرونکی غلام چه تل د خپل بادار (سردار) د حکم منلو دپاره تیار ولاړ وی او د یوه بدکار او باغی سری انجام به سره یو شان ته وی بلکه هغه بدکار له وفادار ځنی ښه وی. دا هغه خبره ده چه سلیم عقل او صحیح فطرت ئی هیڅ نشی منلی.

أَمْرُكُمْ كَتَبَ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٢٩﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٠﴾
 أَمْرُكُمْ آيَمَانٌ عَلَيْنَا بِالْغَةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ إِنَّ لَكُمْ
 لَمَّا تَحْكُمُونَ ﴿٣١﴾ سَلِّمُوا إِلَيْهِمْ بِذَلِكَ رَعِيكُمُ ﴿٣٢﴾

آیا له تاسی سره شته کوم کتاب چه په هغه (له آسمانه نازل شوی کتاب) کې داسی لولئ تاسی داسی چه بیشکه تاسی لره دی په هغه (کتاب) کې خامخا هغه څه چه خوشوئ ئی تاسی. آیا شته تاسی لره قسمونه پر (وعدو د) مونږ باندی چه رسیدلی وی تر ورځی د قیامت پوری بیشکه چه شته تاسی ته هغه چه پری حکم کوئ تاسی پوښتنه وکړه له دوی نه چه کوم یو له دوی نه په دغه (حکم چه کوی ئی) ضامن ذمه اخیستونکی دی (دوی ته).

تفسیر: یعنی دا خبره چه مسلم او مجرم سره یو برابر وګڼل شی ښکاره ده چه له عقل او فطرت څخه مخالفه ده. بیا د دی په تاکید او تائید کې داسی کوم عقلی دلیل هم له تاسی سره شته؟ آیا په کوم معتبر کتاب کې داسی کوم مضمون تاسی لوستی دی چه هر هغه شی چه تاسی ئی د خپلو ځانونو دپاره غوره کوی، همغه به تاسی ته درکاوه شی؟ او ستاسی ګردی (تولی) غوښتنی او په زړه پوری خبری پوره کیدونکی دی؟ یا به الله تعالی تر قیامت پوری داسی قسم خوولی وی چه تاسی هر هغه شی چه پخپلو زړونو کې وټاکي (مقرر کړئ) همغه به تاسی ته درکاوه شی؟ او همغسې چه اوس تاسی هم په عیش او استراحت کې یی تر قیامت پوری به په هم دی حال کې وساتل شی؟ هغه سری چه د دوی له منځه داسی دعوی کوی نو د دی خبری د

ثابتولو دمه واری ضائی پخپله غاړه ونیسی راتلې وه او مخامخ ئی ودر وه چه ونی وینو او ونی پوښتو چه له کومه وائی؟ او څه غږیږی؟.

أَمْ لَكُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣١﴾

آیا شته دوی لره شریکان (په دغه دعوی کېږی په زعم د دوی) نو رادی ولی هغه شریکان خپل که چیری وی دوی صادقان رښتینیی (په دی دعوی خپله کېږی).

تفسیر: یعنی که له هغوی سره هیڅ یو عقلی او نقلی دلیل نشته او یواځی د دروغو بتانو په نامه داسی ویناوی کوی چه هغوی به له مونږ سره داسی او هسی کوی او داسی مرتبی رابښی ځکه چه هغوی (استغفر الله) په خدائی کېږی برخه لرونکی او مله دی نو په داسی دعوو کېږی د هغوی رښتینوالی هلته ثابتیږی چه دوی دی شریکانو ته د الله تعالیٰ په مخ کېږی هم دعوت او بلنه ورکری او د هغوی په وسیله خپلی په زړه پوری خبری او چاری پر دوی باندی اجراء کری. خو دا خبره دی هر چاته په یاد وی چه هغه ناحق معبودان د خپلو عابدانو په نسبت ډیر عاجزان او ناتوانان دی. هغوی ستاسی هیڅ مرسته (مدد) نشی کولی ځکه چه هغوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد نشی رسولی.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٣٢﴾

(او یاده کړه) هغه ورځ چه برښندوالی به وکری شی له پندی نه (او سخت وقت راشی د قیامت) او راوبه بللی شی دغه (کافران) طرف د سجدی کولو ته (لپاره د امتحان) پس توان به ئی ونه شی (سجدی کولو ته).

تفسیر: د دی قصه د شیخینو په حدیث کېږی مرقعاً داسی راغلی ده چه «حق تعالیٰ به د قیامت په میدان کېږی خپل ساق ښکاروی.» «ساق» پندی ته وائی دا به د الهیه و صفاتو له حقائقو څخه کوم خاص صفت او یا حقیقت وی چه هغه ته ئی د کوم خاص مناسبت لامله (له وجی) (ساق) وفرمایه. لکه چه په قرآن کریم کېږی د (ید - لاس) او (وجه - مخ) الفاظ هم راغلی دی چه دغه ټول مفهومات د متشابهاتو له ډلی څخه بلل کیږی چه پر دوی هم بلاکیف همغسی چه ضائی سری ایمان راوړی لکه چه د الله تعالیٰ په ذات - وجود - حیات - سمع - بصر او نورو صفاتو باندی مونږ بلاکیف ایمان او عقیده لرو. په هغه حدیث کېږی راغلی دی چه «د الله تعالیٰ د تجلی له لیلو څخه گرد (ټول) مؤمنین او مؤمنات په سجده لویږی مگر هغه سری چه

د ریاء دپاره به ئی سجدی کولی د هغه ملا به سمه سیخه وچه پاتی کیږی او سجدی کولو دپاره به نه کیږی. هر کله چه ریاکاران او منافقان په سجده کولو باندی قدرت نه مومی نو د کافرانو عدم قدرت او ناتوانی په سجده کولو کښی په ښه ډول (طریقه) سره ثابتیږی. «دا گردی (تولی) چاری په قیامت کښی څکه کیږی چه مؤمن او کافر - مخلص او منافق په ښکاره ډول (طریقه) سره څرگند (ښکاره) شی. او د هر یوه باطنی حالت په حسی ډول (طریقه) سره وکتل شی. تنبیہ: پر متشابهاو باندی پخوا له دی نه خبری کړی شوی دی. او حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله د دی «کشف ساق» د آیت په تفسیر کښی ډیره ښه او عالی او عجیبه تبصره پر متشابهاو باندی کړی ده - فلیراجع.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه ذیلی ښکته به وی (له شرمه) سترگی د دوی

تفسیر: یعنی د ندامت او شرمندگی لامله (له وجی) به یی سترگی تیتی وی او نشی ئی پورته کولی.

تَرَهَّقَهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَلِيمُونَ ﴿۳۵﴾

راگیر کړی به وی دوی ذلت خواری او بیشکه ؤ دوی (په دنیا کښی) چه بلل کیدل دوی طرف د سجدی کولو ته او دوی به ؤ روغ رمت (نو سجده به یی نه کوله).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هغوی ته د سجدی حکم ورکړی شوی ؤ کله چه دوی روغ رمت ؤ او پخپل واک (اختیار) ئی سجدی کولی شوی هلته دوی په اخلاص سره هیڅ سجده ونه کړه د هغه اثر داسی شو چه استعداد ئی باطل شو. اوس که غواړی چه سجده وکړی نه یی شی کولی.

فَذَرْنِي وَمَنْ يُلَدِّبْ بِهَذَا الْحَدِيثِ تَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾

نو پرېږده ما او هغه څوک چه دروغ وائی په دی خبری (قرآن) باندی ژر ده

چه وبه نیسو مونږ دوی ورو ورو (او نژدی به یی کرو عذاب ته) له هغه غایه چه دوی نه دی پری پوه .

تفسیر: یعنی د هغوی په عذاب کېنې لویدل یقینی دی. خو د دوی د دی شو ورغنی د توقف او د عذاب د دلیل په نسبت تاسی مه خپه کېږئ - او د هغوی معامله ماته پریږدئ زه به پخپله د هغوی چاره وکړم. او داسی په ورو ورو او په تدریج سره به ئی دوزخ ته بوغم او زینه په زینه به رابخته کرو دوی او ورو ورو به نژدی کرو دوی عذاب ته چه هغوی په ځان هم خبر نشی. دوی به پخپلو چرتو (خیالونو) کېنې دوب تللی وی خو د دوی بنسټونه (بنیادونه) له بیخه خپژی.

وَأْمَلِ لَهُمْ أَنْ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿۳۸﴾

او تال ورکوم دوی ته (په دنیا کېنې) بیشکه غما کید - مکر - وار کلک دی (او تدبیر می پوخ دی).

تفسیر: یعنی غما لطیف او خفیه تدبیر داسی پوخ دی چه په هغه باندی دا خلق پوهیدی نشی نو بیا به دوی هغه څرنکه ماتولی شی.

أَمْ سَأَلَهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿۳۹﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ ﴿۴۰﴾

آیا ته غواړی له دوی ځنی (په تبلیغ د رسالت) څه اجر مزدوری نو دوی د هغه له زیان تاوان څخه دروند بار کړی شوی دی (نو ځکه مخ درڅخه اړوی؟ بلکه نه ئی غواړی!) آیا شته په نزد د دوی پته خبره علم الغیب پس دوی ئی لیکي (له هغه څخه دغه حکم د برابرې د مؤمن او د کافر).

تفسیر: یعنی د افسوس او د تعجب ځای دی چه دا خلق داسی د تباهی په لوری ورغی خو ستاسی خبری نه منی. آخر د دوی د نه منلو سبب څه شی دی؟ آیا تاسی له دوی ځنی کومه معاوضه تنخواه - کمیشن - او نور څه غواړئ چه د هغه له پاره هغوی ځان بیرته راکاړی؟ یا پخپله له هغوی سره د پتو خبرو څه حال او احوال شته؟ یا د الله تعالی وحی دوی ته راځی؟ او هغوی هغه په ډیر حفاظت سره لکه قرآن غوندی لیکي نو ځکه ستاسی متابعت ته ځان اړ (محتاج) او مجبور نه بولی او آخر به څه نه څه په منځ کېنې وی. کله چه پر هغوی باندی هیڅ

یو بار نه اچول کیږي او له هغه شی څخه دوی مستغنی او بی پروا هم نه دی نو د دوی د دی نه منلو سبب به پرته (علاوه) له ضده عناده - انکاره - رځی (کینې) او عداوت بل شی کیدی نشي

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٣٨﴾

نو صبر کوه حکم د رب خپل ته (په باب د منکرانو کښې) نو مه کیږه ته (په تنگ دلی او تلوار کښې) لکه خاوند د ماهی کب (په تنگ دلی او تلوار کښې) کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غم غصی نه.

تفسیر: یعنی د کب (ماهی) په گیده کښې تلونکی پیغمبر حضرت یونس علیه وعلی نبینا الصلوة والسلام په شان د مکذبینو په معامله کښې تنگدلی او ویره مه ښکاروی د دوی قصه پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کښې لږه لږه تیره شوی ده ﴿إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ﴾ - کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غصی نه (یعنی د قوم له لوری له غصی نه ډک شوی و له ډیره قهره ئی د عذاب په غوښتلو کښې ډیره چالاکی بلکه پیشگوئی وکړه .

تنبیه: د «مکظوم» معنی مفسرینو داسی کړی ده چه دی د ډیری اندیښنی او خپګان له لاسه کړی ده او د هغه دا غم د څو نورو غمونو مجموعه وه. یو د قوم د ایمان نه راوړلو بل د عذاب د بیرته لویدلو. بل د بی له صریح اذن او اجازی څخه له ښاره وتلو - او برسیره (سیوا) په هغوی باندی د هغه د ده د بندې پاتی کیدلو د ماهی په گیده کښې. نو ده په دی وقت کښې داسی دعاء وکړه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ نو دلته د الله تعالی فضل پری وشو او د ماهی له گیدی څخه ئی نجات وموند.

لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِّنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٣٩﴾

که چیری نه وی دا چه موندلی وی ده نعمت احسان له لوری د رب د ده نو خامخا به پری وتی و دی (له گیدی د مهی نه) په سپیره ډگر (میدان) کښې او دی به ملامت کړی شوی و (ولیکن مرحوم شو له طرفه د رب نو ځکه ملامت نه شو)

تفسیر: یعنی د توبی له قبول څخه وروسته که د الله تعالی زیات فضل او احسان د هغه لاس

نیونه نه وی کری نو په هغه وچ کلک لوی میدان کښی چه د ماهی له گیدی څخه د باندی لویدلی همغسی ملزم شوی به پروت و. او هغه کمالات او کرامات به بیا نه ورته بشل کیدل خو یواځی د الله تعالی د فضل او مهربانی لامله (له وجی) د هغه د ابتلاء په وقت کښی هم هغه شیان له هغه سره پاتی و.

فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٠﴾

پس غوره کړ دغه (یونس) لره رب د ده (په نبوت سره) نو ګرځولی ئی و دی له (کاملانو صالحانو انبیاءو ځنی)

تفسیر: یعنی بیا ئی د هغه نوره رتبه هم لا اوچته کړه او په اعلیٰ درجه نیکو خلقو کښی ئی ودراخل کړ. په حدیث کښی راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه «له تاسی ځنی دی هیڅ یو داسی ونه وائی چه زه د یونس علیه السلام بن متی څخه ښه او بهتر یم»

وَأَن يَّكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيَقُولُنَّكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّا لَهُ لَمَجْنُونُونَ ﴿٥١﴾

او بیشکه نژدی و هغه کسان چه کافران شوی دی خامخا وبه ښویوی تا (وبه دی غورځوی په ځمکه) په سترگو خپلو سره هر کله چه واوریده دوی قرآن (ستا له ژبی) او وائی دوی (د کینی له مخی) بیشکه دغه (محمد) لیونی دی

تفسیر: یعنی د قرآن کریم له اوریدلو څخه له غیظ او غضبه خوتکیږی او په هسی ردو سترگو تاسی ته ګوری چه تاسی پخپلو سترگو سره له ځایه وښویوی یا خامخا هلاک دی کری تا لره یا دی وغورځوی له مرتبی خپلی نه او په ژبه سره هم چتی (بیکاره) اپلتی خبری کوی چه استغفرالله دا سری لیونی شوی دی او د ده هیڅ یوه خبره (نعوذ بالله) د التفات وړ (قابل) نه ده مقصد دا دی چه داسی غواړی چه تاسی وویروی او د صبر او د استقامت له ځایه مو وخوځوی مګر تاسی همغسی سم پخپل مسلک باندی کلک اوسی! او مه زړه تنګه کیږئ او په هره معامله کښی خپل خپګان مه ښکاره کوئ! او مه چالاکی کوئ! ویره او مدهانت مه اختیاروئ!.

تنبيه: ځینی له ﴿لَيَقُولُنَّكَ بِأَبْصَارِهِمْ﴾ څخه دا مطلب اخلی چه د کفارو ځنی هغه کسان چه په سترگو کولو کښی دومره مشهور ؤ په دی باندی ئی وګمارل چه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی خپلی بدی سترگی واچوی! لکه چه هغه نظر اچوونکی سری راغلل او په خورا (دیر)

قوت سره ئی پر رسول الله مبارک باندی چه په لمانځه مشغول و نظر واچوه او خپل زیات همت - زیار (کوشش) ئی په هغه کښی ولکوه مگر د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم فقط په دومره ویلو سره هغوی ناکام پاتی شول چه «**الاحول ولا قوة الا بالله**» پاتی شوه دا خبره چه په نظر لگیدلو او یا نظر اچولو باندی هم څه وینا وکړه شی خو دا ئی ځای نه دی. او څنگه چه نن مسمریزم یوه باقاعده فن او چاره شوی ده نو په هغه کښی زیات بحث او څیړنه (تحقیق) کول ښه کار نه دی.

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٧﴾

او حال دا دی چه نه دی دا (قرآن) مگر خو ذکر پند دی ټولو عالمیانو لره.

تفسیر: یعنی په قرآن کښی د لیونتوب او جنون خبری چیری دی. هغه خو د گردی (تولی) نری (جهان) او نری والانو (اهل جهان) دپاره د خورا (دیر) لوی ذکر پند او د نصیحت لویه ذخیره ده. په دی کښی د بنی نوع انسان اصلاح او فلاح جاری پرتی دی او په رښتیا سره همغه سری لیونی باله شی چه د دی پاک کلام لیونی نه وی او د زړه په اخلاص سره ئی نه منی.

تمت سورة القلم بفضل الله وكرمه ومنه

سورة الحَاقَّةُ مكية وهی اثننتان وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۶۹) تسلسلها حسب النزول (۷۸) نزلت بعد سورة الملك.

د «الحَاقَّةُ» سورت مكی دی (۵۲) آیته (۲) ركوع لری په تلاوت كښی (۶۹) او په نزول كښی (۷۸) سورت دی

وروسته د «الملك» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَاقَّةُ ○ مَا الْحَاقَّةُ ○ ﴿٦٩﴾

هغه (قیامت) حق واقع کیدونکی - څه شی دی هغه حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی د قیامت هغه گریئ - چه د هغی راتلل له ازله د الله تعالی په علم کېږی ثابت او ټاکلی (مقرر) شوی دی. کله چه حق له باطل څخه بالکل ښکاره او بی له کوم التباس او اشتباه څخه هر شی بیل او جلا (جدا) کېږی او گرد (تول) حقانق په پوره کمال او سیوځ سره څرگندیږی (ښکاریږی) او د هغه د ذات په نسبت گرد (تول) جگړه کوونکی هلته مغلوب او مهطور کېږی نو هلته به وپوهیدی شی چه هغه گری څه شی ده؟ او څرنگه احوال او کیفیات په هغی کېږی شته؟.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ ۝

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه شی دی هغه (قیامت) حق واقع کېدونکی.

تفسیر: یعنی که هر غومره یو خورا (دیر) لوی سری هر غومره فکر ووهی او خپل چرت (خیال) او جاج (اندازه) وچلولی د هغی ورځی د ویروونکی ننداری او زړه خوځوونکی پېښی منظری ته ئی فهم او ادراک نه وررسیږی. هو! د تقریب الی الفهم دپاره د تمثیل او تنظیر په ډول (طریقه) څو واقعی وروسته بیانېږی چه په دنیا کېږی د هغه کبرئ قیامت د یوی وړوکی او بیخی حقیري او ناتمامی نمونی کار ورکوی. گویاکی دا د وړوکی (حاقی) یادونه د هغی لوی (حاقی) دپاره د یوه تمهید کار ورکولی شی.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ۝

دروغ ویلی ؤ ثمودیانو او عادیانو په (هغه قیامت) تکوونکی (د زړونو او د غوړونو په سختیو سره)

تفسیر: یعنی د ثمود او د عاد قومونو دا د قیامت راتلونکی گریئ دروغ ویلله چه هغه به گرد (تول) ځمکه آسمان - لمر - سپوږمۍ - ستوری - غرونه او سری تکوی او دیر سخت شیان تری وری وری او ذری کېږی بیا وگوره چه د دی دواړو انجام او پای (آخر) څرنگه شو؟.

فَأَمَّا ثَمُودُ فَاهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ۝

پس هر څه چه ثمودیان ؤ نو هلاک کړل شول (هغوی) په سخت آواز (د جبریل یا په سبب د سرکښی خپلی)

تفسیر: یعنی یوه سخته زلزله له یوه سخت آواز د جبریل علیه السلام سره یو غای راغله او گرد (تول) ئی سره لاندی باندی کرل یا هلاک شول ثمودیان په سبب د سرکشو خپلو سره چه د صالح علیه السلام ناقه ئی گوډه او هلاکه کړه .

وَأَمَّا عَادٌ فَأَهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۖ

او هر څه چه عادیان ؤ نو هلاک کړی شوی ؤ (دوی) په باد سخت آواز کوونکی (یا په ډیر سخت له حده تیریدونکی یخ باد)

تفسیر: یعنی هغه باد (ورښ) دومره سخت او شدید ؤ چه په هغه باندی د هیڅ یوه موجود زور نه رسیده تر دی چه هغو پرښتو له واکه (اختیاره) هم د هغه سخت باد اداره کول نه و پوره او د هغوی له لاسو غځی هم الوت چه د هغه باد په اراده باندی مسلطی او مقرری وی.

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَنِيَةَ أَيَّامٍ لَخُشُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أُجِزَ نَخْلٌ خَاوِيَةٌ ۚ فَهَلْ تَرَى لَهُم مِّنْ بَاقِيَةٍ ۝

مقرر کړی ؤ (الله) دغه (باد) پر دوی باندی اووه شپې او اته ورځې متواتر پرله پسې برابر نو لیده به تا هغه قوم (د عاد) په هغه کښی لویدلی (مره پراته په ځمکه باندی) ګواکي دوی (له جهت د لویوالي د جثو بیخونه) ډډونه د خرماؤ دی (هلاک پریوتلی په ځمکې باندی) نو آیا وینی ته کوم یو (نفس) له دوی غځی باقی پاتی شوی (بلکه هیڅ ئی نه وینی).

تفسیر: یعنی هغه قومونه چه لنگ وهلی د مباحثی او مناقشی ډګر (میدان) ته راوتی ؤ او په لوړو (اوچتو) غرونو سره به ئی ویل. څوک به وی چه له مونږ غځی زیات زور ولری؟ هغه هم ځمونږ له هغه زورور باد او ورښ سره مقابله ونشوه کړی. او ډیر پهلوانان ئی د هغه زورور ورښ (باد) د څپېرو په منځ کښی داسی کم قوت او بی سیکه او اوږده غځیدل لکه د خرما لوی ډډونه چه سرونه ئی وهلی شوی او له بیخه او بنسټ (بنیاد) څخه راووېستل شی. نو آیا وینی ته کوم یو له دوی غځی پاتی شوی؟ بلکه ویه نه وینی یو تن هم له هغوی څخه پاتی شوی یعنی د هغو قومونو ذریه او برگ (نسل) پاتی نه شو - او د دنیا له منځ څخه بیخی فنا شول.

وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكْتُ بِالْخَطِئَةِ ۝ فَعَصَا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخَذَةً رَابِيَةً ۝

او راغی فرعون او هغه چه پخوا له هغه ځنی و او (اهل د) کلیو چپه (الته) کړی شویو په گناهونو سره (چه شرک و) نو حکم ونه مانه دوی د رسول د رب د دوی نو (الله) ونيول هغوی په نیولو سختو سره .

تفسیر: یعنی وروسته له عاد او ثمود څخه فرعون ډیری سختی خبری او تکبر او ځانمنی (لوی) کولی او پخوا له هغه څخه نور څو قومونه هم سره له لویو گناهونو تیر شوی دی لکه د نوح قوم او د شعیب قوم او د لوط قوم چه د هغوی کلی سره له کلیوالو د هغو په بل مخ واپول شول دوی گردو (تولو) د خپلو خپلو پیغمبرانو خبری نه منلی - او د الله تعالیٰ مقابلی ته راوتلی ؤ او د الله تعالیٰ له احکامو څخه ئی غاری غړولی وی په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ له لوری دوی گرد (تول) په لویو آفتونو سره ککر شول او په هسی سختو بلاو کښی اخته شول چه د هغوی ژغورنه (نجات) له هغه ځنی مشکله وه . هو! د الله تعالیٰ په مخ کښی د هیچا له لاسه هیڅ شی نه دی پوره .

إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ۝ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً ۝ وَلِنَبَيِّهَا أَذُنٌ ۝ وَإِيعَادٌ ۝

بیشکه مونږ هر کله چه طغیان وکړ اوبو راپورته شوی په هر شی باندی پورته کړی وو مونږ تاسی په تلونکی بیړی (د نوح) باندی لپاره د دی چه وگرځوو مونږ دا (واقعہ) تاسی ته تذکره پند (په نجات د مؤمنانو او غرق د کافرانو) او په یاد دی ولری (ودی ساتی) دا (نصیحت) غوږونه یادوونکی ساتونکی .

تفسیر: یعنی د نوح علیه السلام په زمانه کښی کله چه طوفان راغی نو ښکاره وه چه په هیڅ ډول (طریقہ) د هیڅ یو انسان پاتی کیدل او ژغورنه (نجات) له هغه ځنی ممکنه نه وه او ځمونږ قدرت او عام انعام - اکرام - او احسان ؤ چه گرد (تول) منکران مو دوب کړل او یواځی نوح علیه السلام او د هغه ملگریو ته مو نجات ورکړ نو ښه په داسی یوه لوی طوفان کښی د هنی وړوکی بیړی سلامت پاتی کیدل له توقع او هیلې (امید) ځنی لوړ (اوچت) کار نه دی؟ او آیا

هغه څمونږ د قدرت او حکمت يوه علامه او نښه نه ده؟ تر څو هغه ژغورلی (بچ) شوی انسانان د هغه لوی طوفان او د خپلې ژغورنې (نجات) قصې نورو ته وکړي او په دې ډول (طريقه) سره دا پېښه تر آخر پورې د هر سړي په ياد پاتې وي نو دغه خبرې د هغو غوږونو له ياده چه کومه معقوله خبره اورې او پرې پوهيږي او په ياد ئې ساتي هيڅ کله به نه هيريږي چه په يوه زمانه کښې د الله تعالیٰ له لوري څمونږ پر پلرونو باندې هسې يو لوی احسان شوی دی. او په دې باندې پوهيږي، لکه چه د دنيا په جگړو او پېښو کښې تل فرمان برداران له نافرمانانو ځنې بيليږي هم داسې حال به د قيامت په ويروونکي (حاقه) کښې هم کيدونکي وي. وروسته له دې نه بيا الله تعالیٰ اجل شانه واعظم برهانه په هم دی لوري خپل کلام منتقل کوي.

فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ۖ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ۖ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۖ

بيا کله چه پوکي وشي په صور شپېلۍ کښې پوکي يو او پورته کړه شي ځمکه او غرونه (له خپلو ځايونو) نو مات به کړل شي دا دواړه (توتې توتې) په ماتولو يوه سره نو په دغه ورځې کښې به واقع شي (هغه) واقع کيدونکي (قيامت)

تفسير: يعنی د صور (شپېلۍ) له پوکيدلو سره به سم ځمکه او غرونه له خپل اصلي صورت ځنې راووتی او گرد (تول) سره وړوکی وړوکی ذری ذری او بخرکی بخرکی کيږي نو هم دا د قيامت د قائميدلو وقت دی.

وَأَنشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ۖ وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا

او وېه چوي (خبرې به شي) آسمان بيا هغه (آسمان) به دغه ورځ کښې سست ضيف وي او ملائکې پرېښتي به وي په څنډو (غاړو) د هغه (آسمان)

تفسير: يعنی نن ورځ چه آسمان دومره کلک او مضبوط دی چه سره د لکونو کلونو د تيريدلو بيا هم هيڅ يو سوري او کنډو پکښې نه ليده کيږي په هغې ورځې کښې به شلېږي او توتې توتې کيږي به کله چه د هغه د منځنۍ برخې نريدل شروع کيږي نو پرېښتي به د هغه څنډې (غاړې) ته ځي.

وَيَجْعَلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمْنِيَّةٌ ۝۱۷

او پورته به کرى عرش د رب ستا د پاسه د دوى په هغه ورځ کښى اته (پرېښتى).

تفسير: اوس څلورو پرېستو عرش راپورته کړى دى چه د هغه د لويوالى او ارت والى علم يواځى له پاک پروردگار سره دى په هغه ورځ کښى له هغوى سره څلور پرېښتى نورى هم ملگرى کيږي. په «تفسير عزيزى» کښى د دى عددونو په حکمت او د دى پرېستو پر حقائقو باندې دیر دقيق او بسيط بحثونه شوى دى ښائى چه شائقين به ئى هلته ولولى.

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ۝۱۸

په دغه ورځ کښى به تاسى حاضر وړاندې کړل شئ (الله ته سره د حساب) پته به نه پاتى کيږى له (اعمالو د) تاسى هيڅ يوه پته خبره

تفسير: يعنى په هغه ورځ کښى به تاسى د الله تعالى دربار ته راحضر کړى شئ او د هيچا هيڅ يوه نيکى او بدى به نه پتيږي او گرد (تول) عام منظر ته به راښکاره کړى شى.

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ يَمِينًا فَيَقُولُ هَذَا مَا أَرَأَيْتُ أَكْتُبِيهِ ۝۱۹

نو هر هغه څوک چه ورکړ شى کتاب عمل نامه د ده په ښى لاس د ده نو وېه وائى (له خوشالى داسى چه) راشئ (واخلئ) او ولولئ تاسى دا څما کتاب عملنامه.

تفسير: يعنى په هغى ورځى کښى هره اعمالنامه چه په ښى لاس کښى ورکړه شى هغه د نجات او د مقبوليت علامه ده نو هغه له ډيرى خوښى ځنى هر سړى ته ورښکاروى او وائى به چه راځى څما اعمالنامه ولولئ!

إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلِقٌ حَسَابٍ ۝۲۰

بېشکه ما يقين کاوه (په دنيا کښى) چه بېشکه زه پيوست کيدونکى يم له حساب خپل سره.

تفسیر: یعنی په دنیا کښې ئی هسی خیال کاوه چه پوه ورځ به ضرور غما حساب او کتاب اخیست کيږی نو ځکه زه ویرېدم او د خپل ځان سره می محاسبه کوله نن شکر دی چه د هغه په زړه پوری نتیجه وینم چه د خدای په فضل سره غما حساب بالکل صاف او پاک دی.

فَهَوْنِي عَيْشَةً رَاضِيَةً ۝ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ۝

نو هغه (شخص) دی په عیش ښه کښی (چه دی به پری راضی وی) په جنت عالی لوی اوچت کښی چه میوی به ئی نژدی وی.

تفسیر: چه په ولاړه - ناسته - ملاسته او هر وقت او هر حال کښی په دیره آسانی سره په لاس راغی او په ښه دول (طریقه) سره شوکولی کيږی!

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ۝

(ورته وږه ويل شی) خورئ او غښئ په اشتها هضم سره په بدل د هغو عملونو خپلو چه مخکښی لېږلی ؤ (تاسی ای مؤمنانو) په ورځو تیرو شویو د دنیا کښی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی تاسی خاص د الله تعالی دپاره د خپلو نفسانی خواهشونو مخی مو نیولی وی او د لویو او تندو ربړونه (تکلیفونه) مو پر ځان اخیستی ؤ نن هیڅ یو رنځ او تکلیف په تاسی باندی نشته. په ښو مزو او اشتها سره هر شی مو چه زړه غواړی خورئ او غښئ ئی! ځکه چه نه مو طبیعت خفه او نه منقض او نه منقبض کيږی او نه د بدهضمی او د بولو او غاښو او د بلی ناروغی اندیښنه له تاسو سره شته او نه مو د دی نعمتونو زوال په تصور کښی راغی.

وَأَمَّا مَنْ أَوَّكَىٰ كِتَابَهُ شِمَالِهِ ۖ لَيَقُولُ لَا يَحَاقُّنِي ۚ لِمَ أَوتِ
كِتَابَهُ ۖ وَلَمْ أَدْرِمَا حِسَابِيَهٗ ۖ لَيَلِيَّتْهَا كَانَتْ الْقَاضِيَةَ ۖ
مَا آغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهٗ ۖ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهٗ ۖ

او ہر ہفتہ شوک چہ ورکر شی کتاب عملنامہ د دہ پہ کین لاس د دہ نو وہ وائی (لہ غمہ داسی چہ) ای کاشکی نہ وی راکری شوی ماتہ دا کتاب اعمالنامہ غما او نہ وم پوہ شوی زہ چہ غہ دی حساب غما۔ ای کاشکی وی (پرومینی مرگ غما پہ دنیا کینی) خلاصونکی (غما لہ دوہم حیات) ہیخ دفع ونہ کرہ لہ ما غنی مال غما بریاد شو لہ ما غنی سلطنت حکومت غما۔

تفسیر: یعنی د شا لہ لوری پہ کین لاس کینی د ہر چا اعمالنامہ چہ ورکولہ کیری ہفتہ پوہیری چہ پہ ما باندی کمبختی راغلی دہ۔ نو پہ دی وقت کینی پہ دیر حسرت سرہ داسی تمنا کوی چہ کاشکی غما دا اعمالنامہ نہ وی راکری شوی او زہ نہ خبریدی چہ غما حساب او کتاب غرنگہ دی! کاشکی پہ مرینی می دا قصہ پای (آخر) تہ رسیدلی وی! او زہ د تل دپارہ مر پروت وی! او لہ مرینی غنخہ وروستہ می بیا دا ژوندون نہ پہ برخہ کیدی او کہ ژوندی کیدم خو بیا زر د مرگی یوہ لقمہ او نمری کیدلی!! افسوس چہ ہفتہ مال - جاہ - حکومت او دولت می ہیخ پہ کار رانگی - او نن می د ہغو گردو (تولو) شیانو ہیخ یو شی پہ سترگو نہ راخی۔ نہ غہ دلیل او حجت پہ لاس لرم او نہ غہ عذر او معذرت کولی شم۔

(نو اللہ تعالیٰ اجل شانہ واعظم برہانہ خازنانو د جحیم تہ داسی حکم فرمائی چہ)

خَذُّوْكَ فَعَلُوْهُ ۝ ثُمَّ الْحَجِيْمَ صَلَوٰةٌ ۝ ثُمَّ فِيْ سُلَيْسَلَةٍ
ذَرَعَهَا سَبْعُوْنَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوْهُ ۝

ونیسے دی! پس پہ غنغیر سرہ وتری دی! بیا (اور د) د دوزخ تہ وغورخوی دی! بیا پہ یوہ غنغیر کینی چہ گزرونہ د ہفتہ او یا گزہ وی پس نہہ باسے دی (پہ دوزخ کینی)۔!

تفسیر: پرہنتو تہ بہ حکم کیری چہ ہفتہ ونیسے! او غارکی ئی پہ غارہ کینی ورواچوی! او پہ اور کینی ئی غویہ کرے! او پہ ہفتہ غنغیر کینی ئی چہ اوید والی ئی او یا گزہ دی وترے! تر غو د سوخیدلو پہ وقت کینی ہیخ ونہ سوخیدی شی غکہ چہ د دی خوا او ہنی خوا لہ سوخیدلو غنی سوخیدونکی لہ غہ تخفیف حس کولی شی۔
تنبیہ: لہ گز غنی د ہفتہ غای گز مراد دی چہ د ہفتہ اندازہ ہم اللہ تعالیٰ تہ معلومہ دہ۔

إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ۖ وَلَا يَحِضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمُسْكِينِ ۖ

بیشکه دی و (په دنیا) چه ایمان نی نه راوود په الله لوی باندی او تاکید تیزوالی به ئی نه کاوه په طعام دودی ورکولو د مسکینانو محتاجانو باندی.

تفسیر: یعنی چه په دی دنیا کښی اوسیده نه ئی د الله تعالیٰ حق پیژنده او نه ئی د بندگانو د حقوقو ساتنه کوله د فقیرانو او د محتاجانو لاس نیونه او گروپونه (تپوس) چیری حتیٰ نورو ته ئی هم په دی مورد کښی څه تشویق او ترغیب ور نه کړ بیا په الله تعالیٰ باندی همغسې چه بنائی ایمان نی رانه وود نو نجات به چیری وی او کله چه کوم لوی او وړوکی کار د دوی له لاسه ونه ووت نو د دوی د عذاب د تخفیف هم هیڅ یو صورت نه دی پاتی.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هُنَا حَمِيمٌ ۖ

نو نشته ده ته نن ورځ په دی ځای کښی کوم دوست (دافع د عذاب)

تفسیر: یعنی لکه چه هغه الله تعالیٰ ئی خپل دوست نه کړ نو نن به د هغه دوست شوک شی چه د ده حمایت وکړی او دی له عذابه وژغوری (وساتی). یا د مصیبت په وقت کښی تسلی ورکړی.

وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غَسْلِينٍ ۖ لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخِطُؤُنُ ۖ

او نشته هیڅ طعام (چه وئی خوری) مگر خو (د دوزخیانو د زخمونو) له وینو او زوو ځنی چه نه خوری دغه (غسلین) مگر همغه خطا کاران گناهکاران (ئی خوری).

تفسیر: له طعام او خورو څخه انسان ته قوت رسیږی مگر دوزخیانو ته هیڅ یو داسی مرغویه خواړه نه وررسیږی چه د هغوی د راحت او د قوت سبب شی. هو! یواځی هغوی ته به د دوزخیانو د زخمونو زوی ورکولی کیږی چه هغه به پرته (علاوه) له هغو گناهکارانو څخه بل شوک نشی خوری او هغه هم د لوړی او تندی له شدته تیروتلې په دی خیال سره ئی خوری او داسی ئی گڼی چه د هغه ځنی هغه ته څه گڼه وررسیږی وروسته له هغه دا ورښکاریږی چه د هغه خورلو د لوړی له ربره (تکلیفه) لوی ریر (تکلیف) ورپیش کړ. (اعاذنا الله من سائر انواع العذاب فی الدنيا والآخرة)

فَلَا أُقْسِمُ بِهَا تُبْصِرُونَ ﴿٦٩﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٠﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٧١﴾

نو قسم خورم زه په هغو شيانو چه وينئ ئى تاسى او په هغو شيانو چه نه ئى وينئ تاسى بيشكه دا (قرآن) خامخا خبره د رسول مكرم عزتمن ده .

تفسير: يعنى هر څه چه د جنت او د دوزخ او نورو په نسبت بيان وشو دا كومه شاعري نه ده - او نه د كهانت اټكلونه او چټى (بيكاره) خبرى دى. بلكه دا قرآن كريم د الله تعالى كلام دى چه له آسمانه ئى يوه لويه پرېشته حضرت جبريل عليه السلام راوړى - او يو لوى پيغمبر حضرت محمد صلى الله عليه وسلم ته ئى اوروى. هغه پرېشته چه دغه قرآن كريم له آسمانه راوړى او دغه محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم چه هغه قرآن شريف په ځمكه كېنى انسانانو ته وررسوى دوى دواړه عزتمن رسولان دى د يوه كرامت خو تاسى پخپلو سترگو سره وينئ او د بل كرامت او لوى د هغه اول كريم د بيان ځنى تاسى ته ثابته شوى ده .

تبيين: په دنيا كېنى دوه راز (قسم) شيان وى يو هغه چه سړى ئى په سترگو سره ليدلى شى. بل هغه چه په سترگو سره ئى نشى ليدلى بلكه په عقل او نورو ذرائعو سره د هغه په منلو سره سړى مجبورېږى. مثلاً هومره چه مونږ خپلى سترگى سترى - او ځمكى ته ځان څير كړو په محسوس ډول (طريقه) سره د هغه په خوځېدلو باندې نه پوهېږو ليكن د حكيمانو د دلائلو او براهينو له اورېدلو څخه مونږ پر شوى د خپلو سترگو په غلطى باندې پوهېږو او د خپل عقل يا د نورو عقلا د عقل په وسيله د خپلو حواسو دا غلطى اصلاح او تصحيح كوو. خو مشكل دا دى چه له مونږ ځنى د هېچا عقل هم له هسې غلطى او لندوالى ځنى محفوظ نه دى. آخر د هسې غلطى او لندوالى اصلاح تلافى په څه ډول (طريقه) سره وكړه شى؟ بس په گرد (ټول) عالم كېنى يو د

حضرت الهى د وحى قوت دى چه هم پخپله دى له غلطى څخه محفوظ او معصوم دى او هم د نورو گردو (ټولو) عقلى قوتونو اصلاح او تكميل كولى شى. همغسې چه ځمونږ حواس تر يوه حله پورې رسيدلى عاجز پاتى كيږى او له هغه څخه وروسته مو عقل كار وركوى هم داسى په كوم ميدان كېنى چه مجرد عقل كار نشى وركولى يا پكېنى وېشويږى په داسى ځاى كېنى د عقل لاس نيونه د الهى وحى كوى او لوړ (اوچت) حقائق ورښيي. ښائى دلته په ﴿فَلَا أُقْسِمُ بِهَا تُبْصِرُونَ﴾ باندې ئى ځكه قسم ورياد كړ يعنى هغه د جنت او دوزخ او د نورو حقائق چه په رومېنى آيت كېنى بيان شو كه د محسوساتو له دائرى څخه د اوچتوالى لامله (له وجې) ستاسو په ككړه كېنى ځاى ونه نيسى نو په اشياؤ كېنى د مبصراتو او غير مبصراتو يا په نورو الفاظو د محسوساتو او غير محسوساتو له تقسيمه وپوهيږئ چه دا د رسول كريم كلام دى چه د الهى وحى په وسيله د عقل او د حس له دائرى څخه اوچت د حقائقو خبر راكوى. كله چه مونږ ډير غير محسوس بلكه د حس مخالف شيان پخپل عقل يا د نورو په تقليد منو - نو د ځينو نورو لوړو

(اوچتو) اشیای په منلو کښې چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مونږ ته خبر راکړی دی څه اشکال وینی ؟.

وَمَا هُوَ بِقَوْلٍ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تَوْمَنُونَ ﴿٣١﴾

او نه ده دا خبره د کوم شاعر بیخي لږ ایمان راوړئ تاسی (بلکه نه مؤمنان کیږئ).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم په کلام الله والی باندی کله کله ستاسی په زړونو کښی له یقین ځینی پلوشی راځلیږی مگر ډیر لږ چه د نجات له پاره کافی نه دی. آخر ولی د دی کلام الله په نسبت د شاعری او کاهنی خبری کوئ؟ آیا د واقعی انصاف له مخی دا ویلی شی؟ آیا د دا کوم شاعر کلام کیدی شی؟ او د شعر له قسم څخه دی؟ په شعر کښی د وزن - بحر او نورو شتوالی ضروری دی او په قرآن کښی د هغو شیانو نښه نشته. د شاعرانو خبری زیاتره بی اصله وی او زیاتره مضمونونه ئی یواځی وهمی او خیالی وی او حال دا دی چه په عظیم الشان قرآن کښی ټول ثابته حقایق او محکمه اصول په قطعیت دلائلو او یقینیو حجتونو سره بیان شوی دی!

وَلَا بِقَوْلٍ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَّا تَدَّكُرُونَ ﴿٣٢﴾

او نه ده دا خبره د کاهن (ترویتی لکه چه تاسو ځمان کوئ!) لږ پند اخلئ تاسی (بلکه نه ئی اخلئ).

تفسیر: یعنی په پوره فکر سره ئی رامعلوم کړی او ښه چرت (خیال) پکښی ووهی چه دا د کوم شاعر او کاهن کلام نه دی. کاهنان په عربو کښی همغه خلق ؤ چه له بتانو - پېریانو - او نورو خرافاتو او ردائلو سره ئی تعلقات او مناسبات لرل - دوی خلقو ته د کومی جزوی غیبی خبری په نسبت ځینی مقفا او مسجع خبری اورولی - مگر د پېریانو په کلام کښی معجزی نه وی چه هغه غوندی بل څوک به خبری نشی کړی بلکه که کوم جن کوم ترویتی بامبر(کاهن) ته کومه خبره وروښی بل پیری هم همغسی خبری وروښولی شی او دا کلام یعنی پاک قرآن داسی یوه معجزه ده چه گرد (ټول) جن او انس که سره یو ځای شی د هغه په شان کومه خبره نشی جوړولی. د نورو کاهنانو او ترویتیانو بامبرانو په خبره کښی یواځی د قافیی او د سجمی د رعایت دپاره ډیر الفاظ راوړی چه بالکل بیکاره وی خو په دغه معجز نظام کلام کښی یو حرف او توری یو حرکت هم بیکاره او بی فائدی نه دی. د کاهنانو خبری په څو مبهمو او جزوی او

معمولی خبرو باندی مشتملی وی خو د علومو او حقانقو غنی مطلع کیدل - او په ادیانو - شرائعو - اصولو او قوانینو باندی پوهول او د معاش او معاد دستور او آئین معلومول - او د پرېستو او د آسمانونو له پتو خبرو غنی خبر ورکول له هغوی غنی له سره نشی کیدی او حال دا دی چه پاک قرآن له هسی خبرو غنی دک دی.

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۹﴾

دغه (قرآن) نازل شوی دی له (جانبه د پالونکی) رب د عالمیانو.

تفسیر: څکه چه د گردی (تولی) دنیا د تربیت دیر اعلیٰ او کلک اصول په دغه عظیم الشان قرآن کېږی بیان شوی دی.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ ﴿۴۰﴾ لَّا خَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿۴۱﴾
ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿۴۲﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿۴۳﴾

او که له ځانه جوړولی (محمد) مونږ باندی غیښی خبری (چه مونږ ورته نه وی ویلی) نو هر ورو (خامخا) بدل اخیستی به ؤ مونږ له ده په یمین قوت عذاب سخت سره بیا به خامخا پری کړی ؤ مونږ له ده رگ د زړه (او وژلی به می ؤ) پس نه به ؤ هیڅوک له تاسی څخه (یعنی نه یی تاسی) له قتل د) هغه (محمد) غنی منع کوونکی (ما لره).

تفسیر: حضرت شاه عبدالقادر رحمه الله علیه لیکي «یعنی که دروغ پر الله تعالیٰ باندی جوړول نو اول به ئی الله تعالیٰ دېمن کیده او له لاسه به ئی نیوه قاعده ده چه د ورمیر ووهلو په وقت کېږی جلادان مقتول له ښی لاس څخه اخلی تر څو له خپل ځای څخه له سره ونه ښوری». حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله فرمایلی چه د (تقول) ضمیر د رسول په لوری راجع کیږی. یعنی که رسول بالفرض والتقدير کومه خبره د الله تعالیٰ پر لوری منسوبه کړی یا د هغه په کلام کېږی بل شی له خپل لوری گډوی چه الله تعالیٰ نه وی ویلی نو په هغه وقت کېږی پر ده باندی عذاب نازل کیږی (العیاذ بالله) څکه چه د هغه تصدیق او رښتیا والی له بیناتو آیاتو او دلائلو او براهینو په وسیله ظاهر او ښکاره شوی دی. اوس که په داسی خبری باندی سم د لاسه عذاب او سزا ورنه کړه شی نو د الله تعالیٰ له وحی غنی به امن پورته کیږی - او هسی یو التباس او اشتباه پکښی لویږی چه د هغه اصلاح به ناممکنه وی چه دا د حکمت او تشریع غنی منافی دی

په خلاف د دی هغه سری چه د هغه رسالت په بیناتو آیاتونو براهینو سره ثابت شوی نه وی بلکه ښکاره قرائن او علائیه دلائل د هغه د رسالت نفی کړی وی نو د هغه خبری چنی (بیکاره) او خرافاتی دی او هیڅ یو پوه او عاقل هغه د اعتناء وړ (لایق) نه بولی - او نه بحمدالله د الله تعالیٰ په دین کښی له هغه څنی کوم التباس او اشتباه واقع کیږی او هم د هسی سری تصدیق کیدل د معجزاتو او نورو په وسیله مشکل دی. او ضرور دی چه الله تعالیٰ د هغه دروغجن کولو او رسوا ثابتولو دپاره داسی چاری وړ د مخه کړی چه د ده د رسالت له دعوی کولو څخه مخالفی وی. د هغه مثال داسی وگنځی که باچا کوم سری پر کوم منصب او ماموریت باندی مقرر وی - او سند او فرمان او نور ورکوی - او چیری نی استوی - اوس که له دغه سری څنی په خدمت کښی کوم خیانت څرگندیږی (ښکاریږی) - یا په باچایی کوم دروغ تری - او بیا دا پری ثابتیږی نو سم د لاسه بلاتوقف هغه پخپل هیداد (انجام) او سزا رسیږی لیکن که کوم مزدور او معمولی سری تل داسی اپلوی او چنی (بیکاره) خبری کوی چه د حکومت له خوا ماته داسی فرمان شوی دی یا ماته داسی امر راکړی شوی دی چه دغه او هغه وکرم نو هیڅوک نه د هغه هغو خبرو ته غور ږدی او نه نی څوک له هسی خبرو څنی خوله نیسی په هر حال په دی آیت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پر نبوت باندی استدلال نه دی شوی بلکه دا راښوولی شوی دی چه دغه قرآن کریم د الله تعالیٰ خالص کلام دی چه په یوه حرف یا یوه توری کښی نی شک او شبهه نشته او نه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په هغه کښی څه زیاتوالی کولی شی او نه سره د رسالت د دوی په شان هسی گمان کاوه شی چه دوی د کومی خبری نسبت په غلطه سره الله تعالیٰ ته وکړی - د سفر استثنا د توریت په (۱۸) باب (۲۰) فقره کښی ده «که هغه نبی داسی گستاخی وکړی چه هسی کومه خبره څما په نامه وکړی چه څما نه وی او نه هغه ته می د هغه د ویلو په نسبت څه امر ورکړی وی او هغه نی د خپل معبود په نامه مشهوره کړی نو داسی پیغمبر دی ووژه شی». لنده نی دا څوک چه پیغمبر وی له هغه څنی داسی کار کیدل ممکن نه دی د دی آیت نظیر د (البقرة) په سورت د دغه تفسیر کښی یو بل آیت هم شته

﴿وَلَيْسَ الْبَغْتُ أَهْوَاهُمْ يُبْدِلُ الَّذِي جَاءَهُ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ الْإِيمَانِ وَلِي وَلَا يَتَّبِعُونَ﴾ آیت ۱۲۰

وَإِنَّهُ لَتَنَزُّرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٢٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾
وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٣٠﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا تذکره پند دی ویریدونکیو لره (چه نفع تری اخلی) او بیشکه مونږ ته خامخا معلوم دی دا چه بیشکه څینی له تاسی څخه دروغ کوونکی دی (قرآن لره). او بیشکه دغه (انکار له قرآن) خامخا سبب

پښیمانی دی پر منکرانو کافرانو بانندی (کله چه وویڼی ثواب د مصدقینو)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه ویریدونکی د دی خبرو له اوریدلو څخه پند اخلی او د هغو په زړونو کېږي چه ویره نه وی هغه ئی دروغ گڼی لیکن یو وقت داسی راتلونکی دی چه دا کلام او د هغوی دا دروغ بلل به د سخت حسرت او پښیمانی سبب شی او هلته به ارمان کوی چه ولی مو هسی رښتیا خبره دروغ وبلله چه نن د هغی لامله (له وجی) په دی آفت ککر شوی یو.

وَأَنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥٨﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٩﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا (عین) حق یقین (محض او د منلو وړ- قابل) دی. پس تسبیح پاکی ووايه په نامه د رب خپل چه له گردو (تولو) غځی عظیم ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی دا کتاب خو داسی حق او رښتیا دی چه له حده تیر د منلو وړ (لایق) دی او د هغه مضامین له سره تر آخره پوری رښتیا او هیڅ یو شک او شبهه پکښی نشته ښائی چه هر سړی په هغه باندی ایمان راوړی او تل د الله تعالیٰ په عبادت او تسبیح او تحمید کېږي مشغول اوسی.

تمت سورة الحاقة بفضل الله ومنه وكرمه فله الحمد والمنة

سورة المعارج مكية وهى اربع و اربعون آية وفيها ركوعان رقعا (۷۰) تسلسلها حسب النزول (۷۹) نزلت بعد سورة «الحاقة».

د «المعارج» سورت مكی دی (۴۴) آیتونه (۲) ركوع لری په نزول كښی (۷۹) او په تلاوت كښی

(۷۰) سورت دی وروسته د «الحاقة» د سورت څخه نازل شوى دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَأَلْ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ۝ لِّلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ۝

وغوبنت غوبتونکی یو عذاب واقع کیدونکی لویدونکی. (منکرانو) کافرانو لره چه نشته هغه ته دفع کوونکی (چه راشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «يعني پیغمبر تاسی ته عذاب غوبنتی دی چه هغه هیڅوک له تاسی ځنی نشی لری کولی» یا به غوبنتونکی کفار وی چه ویل به یی آخر هغه عذاب ولی ژر نه راځی چه وعده ئی مونږ ته راکړی شوی ده؟ ای الها! که د محمد دا وینا په رښتیا وی نو پر مونږ باندی له آسمانه تیږی (گتې) ولی نه وریږی؟ دا خبری به ئی د انکار او تمسخر له لاری کولی نو ځکه فرمائی چه عذاب غوبنتونکی داسی یو آفت غواړی چه بالیقین پر هغه باندی لویدونکی دی او د هیچا له منع کولو څخه به نه منع کیږی دا د کفارو انتهایی درجه ناپوهی - حماقت او سپین سترگی ده چه د هسی یوه شی مطالبه او غوبنته کوی.

مِّنَ اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِ ۝

له طرفه د الله چه غیبستن (خاوند) د لویو لوړو (اوچتو) زینو دی (د ملائکو چه آسمانونه دی)

تفسیر: یعنی پرنستی او د مسلمانانو ارواح گرد (تول) آسمانونه درجه په درجه طی کوی د هغه د قرب دربار ته ورنزدی کیږی. یا د هغه بندگان د هغه حکمونه منی او د زړه له کومی زیار (کوشش) کوی او ځان په ښو اخلاقو او خوینو سره ښایسته کوی او د وصول او د نزديکت روحانی مرتبی او درجی ته لوړ (اوچت) خپژی او د هغه حضور شرف ته رسیږی. او دا درجی د مسافت او د لریوالی او نژدیوالی له پلوه سره مختلف او متفاوت دی او فرق او توپیر لری ځینی داسی چی په یوه ربه (ثانیه) کښی د هغه د لوړوالی (اوچتوالی) سبب کیدی شی. لکه د اسلام کلمه په ژبه سره ویل. او ځینی داسی دی چه یوه گری (ساعت) په هغه سره ترقی حاصلیږی لکه اودس او لمونځ کول. او ځینی په پوره یوه ورځ کښی لکه روژه یا په کامله میاشت کښی لکه د رمضان د میاشتی روژه نیول او ځینی په پوره یو کال لکه حج کول. (وعلى هذا القیاس) هم دا راز (قسم) د پرنستو او د ارواحو عروج چه په هر کار باندی مقرر دی وروسته له دی چه له هغه ځنی فراغت ومومی هم مختلف او متفاوت دی او د قدوس الله تعالیٰ تدبیر او انتظام هسک (اوچت) او ټیټی بشماره درجی لری.

تَعْرِجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ

چه خپژی ملائکی پرنستی او روح (جبریل) په طرف د هغه (مامور به ځای)

تفسیر: یعنی د پرہنتی او د خلقو د ارواحو وړاندی والی او حاضری به اجراء کیږی. او دغه وړاندی والی او حاضری به کله اجراء کیږی؟ د دغه سؤال جواب پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی چه

فِي يَوْمٍ كَانَ مَقْدَارُهَا خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ۝

په هغه ورځ کښی چه ده اندازه د هغی پنځوس زره کاله (په نسبت سره کافرانو ته).

تفسیر: د قیامت ورځ د پنځوسو زرو کلونو په میچ ده. یعنی له اولی شپیلی (صور) څخه تر هغه پوری چه جنتیان په جنت کښی او دوزخیان په دوزخ کښی ننوځی پنځوس زره کاله تیریږی - او گردی (تولی) پرہنتی او د ټولو مخلوقاتو ارواحونه په دی تدبیر کښی د خدمتگار په ډول (طریقه) ملگرتوب کوی. بیا به د دی لوی کار د مدت تر سره کیدلو ځنی وروسته د دوی عروج کیږی.

تنبیہ: د نبی کریم په یوه حدیث کښی راغلی دی «خدائیکو دا دومره لویه ورځ به په ایماندار باندی داسی تیریږی لکه چه یو فرض لمونځ ئی اداء کړی وی»

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَبِيلًا ۝

نو صبر وکړه (ای محمده!) صبر جمیل نیک (بی له شکوه - شکایت جزع فزع).

تفسیر: یعنی که دا کافران د انکار او تمسخر له لاری شورماشور کوی چه ژر هغه ټاکلی (مقرر) عذاب راورسیږی! بیا هم تاسی تلوار مه کړئ! بلکه په صبر او استقلال سره اوسئ! مه مو زړه تنگوئ! او نه د پتی (شکایت) الفاظ (توری) ښائی د تاسی له خولی څخه ووځی! دا ستاسی صبر او د دوی تمسخر او ملندی به ضرور خپله اغیزه او اثر راښکاره کړی.

إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ۖ وَنَرَاهُ قَرِيبًا ۝

بیشکه دغه (منکران) وینی هغه (عذاب یا قیامت) لری، او مونږ ئی وینو هغه (عذاب یا قیامت) نژدی.

تفسیر: یعنی د دوی په خیال کېنې د قیامت راتګ لری ورځی بلکه د دوی په زعم وقوع ئی هم ممکن نه دی او په عقل کېنې ئی له سره نه ځانښیری. او مونږ ئی ډیر نژدی ګڼو او هسی بولئ چه اوس راځی!.

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْهَيْلِ ۝ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۝

هغه ورځ (به واقع شی پر منکرانو عذاب) چه وګرځی آسمان په شان د قلعي ژړ ويلي شوی (توری ختی د تیلو) ځینو د (مهل) ترجمه د تیلو په ختو او تلچتو سره کړی ده. او وېه ګرځی غرونه په شان د وړی نداف وهلی رنگارنگ

تفسیر: وړئ مختلف او راز راز (قسم قسم) رنگونه لری او د دغو غرونو رنگونه هم سره مختلف او راز راز (قسم قسم) دی لکه چه الله تعالی د «فاطر» د سورت په څلورمه رکوع ۲۷ آیت کېنې فرمائی ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾ او د (القارعة) په سورت کېنې ئی فرمایلی دی ﴿كَالْغَيْثِ الْمُتَوَشِّشِ﴾ یعنی غرونه لکه رنگینې وهلی شوی وړئ غونډی به وی دا خوا او هغه خوا به رغری رارغری.

وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ۝ يُبْصَرُونَهُمْ

او نه به کوی پوښتنه یو دوست له بل دوسته (ځکه چه مشغول به وی په ځان خپل) اګر که په نظر ورځی دوی ته هغوی او ښه به ئی وپېژنی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی ګرد (تول) به سره په نظر راځی او دا به ورښکاریږی چه د دوی دوستی چتی (فضول) او بیکاره وه». هر یو به د بل حال او احوال ګوری مګر یو له بل سره څه مرسته (مدد) او حمایت نشی کولی او هر یو به پخپل فکر کېنې ډوب تللی وی.

يَوْمَ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابٍ يَوْمَئِذٍ بِبَنِيهِ ۝
وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ۝ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُتْرَىٰ ۝ وَمَنْ فِي
الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ۝

خوښوی به مجرم گنهگار (کافر) چه فدیہ ورکری له عذابہ د دغی ورغی په
 عُامنو خپلو سره او ملگری ښغی خپلی سره او ورور خپل سره او خپلوانو
 قبیلو خپلو هغو سره چه ځایونه ئی ورکول دوی ته په دنیا کښی او هغه
 څوک چه په ځمکه کښی دی ټول بیا وژغوری (وساتی) ځان خپل نه ده
 داسی چه آرزو کوی دوی

تفسیر: یعنی غواړی به چه گرد (ټول) کور او کهول او خپل که ئی له لاسه پوره وی او په درد
 ئی ونخوری له خپله ځانه قربان کری او پخپله فدیہ کښی ورکری او خپل ځان وژغوری (وساتی)
 مگر دا به امکان ونه لری او خلاص به نشی له عذابہ څکه چه:

كَلَّا إِنَّهَا لَأُظْلَىٰ ۖ نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ ۚ

بیشکه دا (اور د دوزخ) لمبی وهونکی دی ویستونکی دی (له کفارو څخه) د
 اینی (یا د پوستکو د لاسو او د پښو د دوی)

تفسیر: یعنی هغه اور به مجرم کله پریدي هغه به ئی پوستکی ویاسی او تر اینی (جگر) پوری
 ئی رسیږی او اینه ئی هم تری ویاسی.

تَذَعُوْا مِّنْ أَدْبَرَ تَوَلَّىٰ ۖ وَجَمَعَ فَأَوْغَىٰ ۚ

رابولی (دا دوزخ) هغه څوک چه شا ئی کری وی او مخ ئی گرځولی وی (له
 ایمانه). او ټول کمری ئی وی (مال) نو ساتلی ئی وی (د الله حق ئی تری نه
 وی ورکری).

تفسیر: یعنی د دوزخ له لوری به یو راښکودل او ناری او سوری وی. هومره سړی چه په دنیا
 کښی د حق او رښتیا په لوری شا اړولی او د ښو چارو څنی مخ گرځولی وی او د مالونو او
 شتو په ټولولو او کلکو ساتلو کښی مشغول و هغه گرد (ټول) به د دوزخ په لوری راښکودل
 کیدی. په ځینو آثارو کښی شته چه اول به دوزخ د (قال) په ژبه سره داسی وائی «التي يا
 كافر! التي يا منافق! التي يا جامع المال! - یعنی ماته راشه ای کافر! ماته راشه ای
 منافقه ماته راشه ای مال ټولونکيه!» خو خلق به دی خوا او هغه خوا سره تښتی. وروسته له دی
 نه به یو لوی ورمیږ لرونکی شی له دوزخه سر راویاسی او تښتیدونکی دوزخیان به پخپل اوږد

شوند سره هسی تولوی او پخپلی گیدی کښی به یی اچوی لکه چه مرغه پخپلی مښوکی سره دانی
تولوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ۖ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۖ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿۱﴾

بیشکه انسان بنی آدم پیدا کړی شوی دی هلوع حارص بی صبره او کله چه
ورسپړی ده ته شر خرابی صبر نه کوی ډیر فریاد کوی او کله چه ورسپړی ده
ته ښیگنی (فایدی) نو بی توفیق کیږی منع کوونکی شی (حق لره)

تفسیر: یعنی په هیڅ لوری پخپلی بهادرئ - کلکتوب - پوخوالی - قوت او همت نه ورښکاری.
که فقر - فاقه - ناروغی او سختی پری راشی نو بی صبری ورښکاری - ویرپړی او ناامیده کیږی
او هسی گنی چه اوس د هغه دپاره هیڅ یوه لاره نه ده پاتی چه په هغی کښی له هغه رږر
(تکلیف) او مصیبت نه ځان وژغوری (وساتی). که مال - شته - دولت روغتیا - عظمت او پت
ور په برخه شی نو د ښیگنی (فایدی) دپاره به هیڅ خپل لاس نه غځوی او د الله تعالیٰ په لاره
کښی هیڅ یو شی په اخلاص او مینی سره نه لگوی. هو! هغه سری له دی وینا ځنی مستشنی
دی چه د هغوی بیان دغه دی چه اوس راځی.

إِلَّا الْمَصْلِينَ ﴿۲﴾ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿۳﴾

مگر (نه دی پیدا کړی شوی هلوع هغه) لمونځ کوونکی چه دوی پر لمانځه
خپل دائم قائم دی او هیڅکله او هیچیری هیڅ یو لمونځ تری نه فوت کیږی.

تفسیر: یعنی د لمانځه ناغه کوونکی نه دی بلکه په مداومت او انتظام او التزام سره نی کوی. او
د لمانځه په حالت کښی په ډیر سکون او اطمینان سره سم برابر لمونځ کوی او تل لمانځه ته
متوجه وی.

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ۖ لِلْمَسْأِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿۴﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه په اموالو د هغوی کښی حق برخه معلومه

وی (له زکوٰۃ او صدقات) دپاره د غوښتونکیو (فقیرانو) او محروم (فقیرانو) چه سوال نه کوی).

تفسیر: د (المؤمنون) په سورت کېنې د دی تفسیر تیر شوی دی. څمونږ د دغه پښتو «فوائد موضح الفرقان» وگورئ.

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١٧﴾

(او هغه کسان هم هلوغ نه دی) چه مصدق باور کوونکی وی په ورځ د انصاف جزاء باندی.

تفسیر: یعنی د هم دی یقین په بناء باندی ښه کارونه کوی چه په هغه ورځ به ئی په کار ورځی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ عَذَابٍ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿١٨﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی له عذاب د رب خپل ویریدونکی وی (اگر که په عبادت کېنې ئی ډیر کوښښ هم کړی وی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له عذاب ویریری او په خرابو کارونو پسې هیڅ نه گرځی. ځکه چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿١٩﴾

بیشکه له عذاب د رب دوی نه دی پر امن کړی شوی (بلکه تل تری ویریری).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ عذاب داسی یو شی نه دی چه بنده د هغه له لوری ځنی مأمون شی او بی ویری کینی. بالخاصه منکران او مجرمان خو له سره تری په امان نه دی.

وَالَّذِينَ هُمْ لِمُرُوجِهِمْ حَفُظُونَ ﴿٢٠﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَرْوَاحِهِمْ

أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ غَيْرُ مُلْمِئِينَ ﴿٢١﴾

فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعُدُوْنَ ﴿٧٠﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی د خپل شهوت د غایونو ساتونکی دی. مگر په ښځو خپلو باندی او په هغی وینځی خپلی باندی چه ئی مالکان شوی دی ښی لاسونه د دوی نو بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (ځکه چه خپلی ښځی - وینځی پری حلالی دی) نو هغه چه غواړی پرته (علاوه) له دغو (حلالو ښځو او وینځو خپلو) څخه پس هم دوی دی له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی که څوک پرته (علاوه) له خپلی حلالی ښځی یا وینځی ځنی بل کوم ځای د شهوت د قضاء دپاره ولتوی نو هغه د اعتدال د حد او جواز څخه د باندی قدم ږدی. نو متمه موقته بهیمه او استمناء او نور ناروا ده.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رِعُونَ ﴿٧١﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی امانتونو خپلو لره او وعدو خپلو لره ساتونکی دی (او په سر ئی رسوی)

تفسیر: په دی کښی د الله تعالیٰ او د بندگانو د کردو (تولو) حقوق راغلل. ځکه د سری هومره قوتونه چه شته هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ امانت دی نو ښائی هغه د الله تعالیٰ په راجوولو مواقعو کښی صرف کړی شی او هغه قول او اقرار چه په ازل کښی ترلی دی له هغه ځنی خپله غاړه ونه غړوی!

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٧٢﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه هم دوی په شاهدی خپلی باندی سم ولاړ وی (نه پتوی او نه تزئید او تنقیص پکښی کوی)

تفسیر: یعنی که ضرورت پېښ شی نو بی له زیادت او لېوالی او لحاظ او رعایت شاهدی ورکوی او حقه خبره هیڅ کله نه پتوی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٧٣﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه هم دوی پر لمانځه خپل باندی ساتنه کوی (پخپلو وقتونو ئی اداء کوی)

تفسیر: یعنی د لمونځونو د اوقاتو - شرائطو او آدابو ځنی باخبر وی او د هغه صورت او حقیقت د ضائع کیدلو ځنی تل خپل ځان ساتی.
تنبیه: په تکرار د لمانځه کښی بهتری او افضلیت د لمانځه پر نورو عباداتو باندی ثابتیږی «الصلوة عماد الدین».

أُولَئِكَ فِي جَنَّةٍ مُّكْرَمُونَ ﴿۲۹﴾

دغه کسان به (چه موصوف په دغو اتو صفاتو دی) په جنتونو کښی به وی مکرم عزتمن کړی شوی.

تفسیر: یعنی د جنتیانو هم دا اته صفتونه دی چه په لمانځه سره شروع او په لمانځه باندی ختم شوی دی تر څو معلوم شی چه لمونځ د الله تعالیٰ په دربار کښی غومره مهمم بالشان او الزم او ضروری عبادت دی. د هر یوه مسلمان په وجود کښی چه دا صفات او ستاینی وی نو په هغه کښی به د «هلوغ» لذت نه وی بلکه د اوم زړه په ځای په هغه کښی به د عزم - همت - قوت او قدرت صفتونه وی.

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مَهْطَعِينَ ﴿۳۰﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
عِزِينَ ﴿۳۱﴾ أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿۳۲﴾

نو څه شوی دی هغو کسانو لره چه کافران شوی دی چه طرف ستا نه راځغاستونکي دی. له ښی لوری څخه او له کیڼ لوری څخه ناست دلی دلی (حلقه وهونکی) آیا طمع کوی هر سری له دوی ځنی چه داخل به کړی شی په جنت د نعمتونو کښی نه ده داسی (چه دوی طمع کوی د دخول د جنت).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم د تلاوت او د جنت د ذکر له اوریدلو څخه وروسته کافران دلی سره جوړوی او ستاسی په لوری په گډه سره راځی - خاندی - ملندی وهی - اپلتی وائی مسخری کوی. آیا سره له هسی چارو به دوی داسی طمع او هیله (امید) لری چه د جنت په باغونو کښی به

سره له مؤمنانو ننوځی؟ لکه چه هغوی به ویل که مونږ ته د الله تعالیٰ په لوری د ورنگ اتفاق ولویدی نو مونږ به هم برابر جنت ته څو او هلته به مونږ خورا (ډیر) بهتری او لوړی (اوچتی) مرتبی ته رسیوو. داسی به هیڅ ونشی او د هغه عادل او حکیم الله تعالیٰ په مخ کښی هیچیری داسی چاری کیدونکی نه دی بلکه هغه تل له هر چا سره د هغه له چارو سره سمه معامله کوی. **تنبيه:** ابن کثیر رحمة الله علیه د دی آیتونو مطلب داسی اخیستی دی یعنی ستاسی په لوری دا منکرین ولی په ډیره جلدی او تلوار سره درغخلی او مندی وهی او بی او کینی خوا ته دلی دلی پندیری! یعنی د پاک قرآن له اوریدلو ځنی ولی دومره تور خوری او بد وری او لری تبتی؟ نو آیا سره له دی وحشت او نفرت دوی داسی توقع او هیله (امید) هم لری چه له دوی څخه به هر یو سری بی له اندیښنی جنت ته ننوځی؟ هرگز داسی نه ده **(هذا كما قال الله تعالى**

﴿مَّا لَهُمُ عَنِ الشُّرَكِّ الْمُتَكَبِّرِينَ كَالَّذِينَ هُمْ يُشْرِكُونَ﴾ د «المدرثر» دوهمه رکوع.

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له هغی (نطفی) څخه چه پری پوهیږی دوی (چه ضعیفه او حقیره ده).

تفسیر: یعنی د خاوری غوندی یوه حقیر شی یا له منی غوندی یو ناولی شی ځنی پیدا شوی هغه چیری د جنت وړ (لایق) وی تر څو چه په ایمان او وحدت سره خپل ځان پاک نه کړی. او په رښتیا سره معظم او مکرم نه شی. او امکان لری چه **﴿إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّمَّا يَعْلَمُونَ﴾** اشاره د **﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَ خَلُودًا﴾** په لوری وی چه څو آیته پخوا له دی څخه تیر شوی دی یعنی هغه خو پیدا شوی دی په داسی صفتونو سره ولی دی خپل ځان د **﴿إِلَّا الْمَصَلِينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ تَأَمِّنُونَ﴾** په استثنا کښی نه دی داخل کړی نو بیا د جنت مستحق څرنگه کیدی شی؟ په دی تقدیر سره د **﴿مِمَّا يَعْلَمُونَ﴾** ترکیب به د **﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ﴾** له قبیلې څخه وی.

فَلَا أُفْسِرُ رَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

نو قسم خورم په رب (مالک) د مشرقونو او (په رب مالک د) مغربونو

تفسیر: لمر سپوږمی او نور ستوری هره ورځ له یوه نوی ځایه راڅرگندیږی او په یو نوی ځای راپتیږی نو د دی نقطو په اعتبار ئی مشارق او مغارب ورته وویل ځمما مرحوم پلار الحاج مولوی احمد علی الکشککی د «مشارق» او «مغارب» مدلول او مال په سفلیاتو کښی مشرقی او مغربی

ځمکې راز راز (قسم قسم) خلق او هستیدونکي او موجودات او په علویاتو کېنې لمر سپوږمۍ ستوری او نور موجودات راښوولی دی. برهان الدین کشککی.

إِنَّا لَقَدِ رَوْنُ ﴿٢٩﴾ عَلَىٰ أَنْ تُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٣٠﴾

بیشکه مونږ خامخا قادر یو په دی باندی چه بدل راوړو خیر ډیر غوره له دوی څخه او نه یو مونږ عاجز کړی شوی (له ارادی خپلی).

تفسیر: یعنی کله چه د هغوی په ځای له هغوی ځنی ښه سری راوستلی شو نو پخپله دوی ولی نشو ژوندی کولی؟ یا د (خیراً منهم) څخه د دوی دوهم ځلی ژوندی کول وی. ځکه که عذاب وی یا ثواب دوهم ژوندون به له دی ژوند څخه په هر حال اکمل وی. یا دا مطلب - پریږدئ چه دا د مکي کافران خندا او مسخري وکړی او ملندی ووھی مونږ به د اسلام د خدمت دپاره له دوی ځنی غوره قوم راولو لکه چه د قریشو په ځای ئی د مدیني انصار ودرول او مکه والان بیا د هغوی د واک (اختیار) ځنی بهر ونه وتی شو او په پای (آخر) کېنې ئی د خپلو شرارتونو خوند وشکو.

تنبیه: د مشارق او د مغارب قسم ئی ښائی د دی دپاره یاد کړی وی چه هغه الله چه هره ورځ مشرق او مغرب بدلوی نو آیا هغه ته ستاسی بدلول کوم سخت او مشکل کار دی؟

فَذَرَهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يَوعَدُونَ ﴿٣١﴾

نو پریږده دوی (ای محمده!) چه ننوځی مشغولپړی په باطلو کېنې او لوبی کوی په دنیا کېنې تر هغه پوری چه پیوست شی دوی له هغی ورځی خپلی سره چه وعده ئی کړی شوی ده له دوی سره (چه بدر یا قیامت دی)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو څند (ایسارتیا) دی بیا به د هغوی سزا یقیني وی. (هذا کان قبل الامر بالقتال)

يَوْمَ يُخْرِجُونَ مِنَ الْجَدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٣٢﴾

هغه ورځ چه بهر راويستل شی دوی له قبرونو څخه چه غفلیدونکی به وی لکه چه دوی په طرف د نښو چابک غفلی.

تفسیر: یعنی څرنگه چه څوک د کومی خاصی نښی او علامی په لوری په مندو سره غفلی او یو له بله غواړی چه ژر ورسیدی. یا به «نصب» له هغو بتانو څخه مراد وی چه د کښی په شاوخوا کښی درولی شوی ؤ چه کافرانو دغو بتانو ته هم په ډیر شوق او عقیده سره تلل او وردانگل.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٧١﴾

حال دا چه ذلیلی خواری به وی سترگی د دوی چه پټ کړی به وی دوی لره ذلت خواری دا ورځ ده (هغه د قیامت) چه ؤ دوی چه وعده ورسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تمت سورة المعارج بفضل الله ومنه وكرمه

سورة نوح مكية وهى ثمان وعشرون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۱) تسلسلها حسب النزول (۷۱) نزلت بعد سورة النحل .

د «نوح» سورت مكی دی (۲۸) آیتونه (۲) ركوع لری په تلاوت كښی (۷۱) او په نزول كښی هم (۷۱) سورت دی وروسته د «النحل» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٢﴾

بیشکه مونږ لېږلی وو مونږ نوح طرف د قوم د ده ته په دی سره چه وویروه ته قوم خپل پخوا له هغه ځنی چه راشی دوی ته عذاب دردناک (په دنیا او عقبا کښی که ایمان رانه وړی).

تفسیر: یعنی پخوا له دی چه په دنیا کښی د خپل کفر او شرارت لامله (له وجی) له یو لوی طوفان سره مقابل او په آخرت کښی د دوزخ له عذاب سره مخامخ شی ښائی چه مؤمنان شی.

قَالَ يَقَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝۱۰۰ إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ وَآلَهُ ۝۱۰۱ وَأَتَّقُوا وَأَطِيعُوا ۝۱۰۲

وویل (نوح) ای قومه ځما بیشکه زه تاسی ته ویروونکی ښکاره یم (په دی سره چه وایم تاسی ته) چه بندگی کوئ تاسی الله ته او وویړیئ له الله ځنی او ومنئ تاسی ځما خبری (په شرعیه ؤ امورو کښی)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه وویړیئ! او کفر او معصیت پریږدئ! او د اطاعت او عبادت لاری خپلو ځانونو ته غوره کړئ!.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخَوِّضْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۝۱۰۳

چه وښی (الله) تاسی ته (ټول یا ځینی) گناهونه ستاسی (چه حقوق الله دی) او وروستی به کړی (الله) تاسی (بی له عذابه) تر نیتی په نامه کړی شوی پوری (چه نیته د موت ده).

تفسیر: یعنی که ایمان مو راوړو نو پخوا له ایمانه هغه حقونه چه تاسو تلف کړی دی هغه به دروښلی شی او د کفر او شرارت لامله (له وجی) د کوم عذاب راتلل چه مقدر ؤ هغه به د ایمان راوړلو ځنی وروسته نه راځی. بلکه تاسی ته مهلت درکاوه شی چه خپل طبیعی عمر سر ته ورسوئ او د نورو ساکبانو (جاندارو) د موت او د حیات له عمومی قانون سره سم په مقرر شوی وقت کښی پر تاسی باندی مرگ راځی ځکه چی له مرگ ځنی په هیڅ ډول (طریقه) هیچا ته چاره نشته دغه په هغه تقدیر چه «من» زانده ومنلی شی او که «من» تبعیضیه ویلی شی لکه چه مونږ په ترجمه کښی آخیستی دی نو حقوق الله به تری مرادواوه شی.

إِنْ أَجَلَ اللَّهُ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخِّرُهُ

بیشکه چه اجل نیته د الله (لپاره د عذابولو د تاسی که ایمان را نه وړی) کله چه راشی نه وروستی کیږی.

تفسیر: یعنی د ایمان د نه راوړلو په صورت کښی د هغه عذاب وعده چه شوی ده که هغه پر سر باندی ودریږی نو څوک ئی مخه نشی نیولی او نه د یوی شیبی دپاره وړاندی وروسته کیږی. یا دا مطلب چه مرگ پخپله مقرره وعده باندی راتلونکی دی او په هغه کښی هیڅ تاخیر نشی پیښیدلی والظاهر هو الاول. حضرت شاه صاحب د دی آیتونو تقریر په بل ډول (طریقه) کوی. «یعنی بندگی وکړئ! تر څو د انسان نوع په دنیا کښی تر قیامت پوری پاتی شی. او حال دا دی چه د قیامت په راتگ کښی هم هیڅ څنډ (ایسارتیا) نشته. که گرد (تول) سره یو ځای شی او د الله تعالیٰ بندگی پرېږدئ نو گرد (تول) به سره یو ځای مړه کیږئ! طوفان هم داسی راغلی ؤ چه په هغه کښی گرد (تول) سره ډوب شول او یو کافر انسان هم ژوندی پاتی نشو او یواځی د حضرت نوح علیه السلام بندگی د بنی نوع انسان د ژغورنی (نجات) سبب وگرځیده.

لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾

که چیری یی تاسی چه پوهیږئ.

تفسیر: یعنی که تاسی پوه لرئ نو دا گردی (تولی) خبری د پوهیدلو او د عمل کولو وړ (لایق) دی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٧٢﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ﴿٧٣﴾

وویل (نوح) ای ربه ځما بیشکه ما ومی باله قوم خپل (توحید ته) شپه او ورځ (تل) نو زیات نه کړ دوی ته دعوت بلنی ځما مگر تښته (له ایمان او اطاعت څخه)

تفسیر: یعنی حضرت نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری دوی وپوهول کله چه د امید هیڅ یوه هيله ورته پاتی نشوه نو مایوس او خفه شو د الله تعالیٰ په دربار کښی ئی عرض وکړ چه ای الله! ما له خپل لوری د دعوت او تبلیغ حق ادا کړ او یوه شیبه می هم څه معطلی او دیل نه دی کړی د ورځی په رڼا (رنرا) او د شپو په تیارو کښی می تل تر تله ستا په لوری بلنه کړی

ده مگر نتیجه داسی شوه چه هر څو هر څومره می دوی ستا په لوری وبلل دوی هومره له تا څخه لری شول. او هومره چه ځما د لوری د هغوی په نسبت د شفقت او لورینۍ (مهربانۍ) اظهار وشو زیات له هغه څخه د دوی له خوا د نفرت او عداوت معامله راسره وشوه.

وَرَأَىٰ كُفَّاءَ غَوْتَهُمْ لَتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ

او بیشکه زه هر کله چه وبولم دوی (وحدت او طاعت ته) د دی دپاره چه وینۍ ته دوی نو ننباسی دوی ګوتی خپلی په غوړونو خپلو کښی (چه ځما دعوت وا نه وری)

تفسیر: ځکه چه هغوی ځما د خبرو اوریدل نه غواړی. او دا ئی پر ځان اخیستی ده چه دا غیر خامخا د هغوی غوړونو ته ونه رسیږی.

وَاسْتَعْشَوْا ثِيَابَهُمْ

او چاپیر کړی نغښتلی ئی ؤ ځانونه خپل په جامو خپلو (لپاره د دی چه ما ونه وینۍ)

تفسیر: تر څو هغوی ځما او زه د هغوی صورت ونه ګورم که کوم وقت په ګوتو سره هغوی غوړونه په ښه ډول (طریقه) بند نشی لږ زړوکی هم په هغو کښی مندی او غواړی چه هیڅ یوه خبره په هیڅ یوه ډول (طریقه) او عنوان د هغوی په غوړونو کښی ور نه ننوځی.

وَاصْرُؤْ وَاصْلَبْرُوْا سِتْرَکُمْ ۚ

او همیشه والی کوی (په کفر خپل) او سرکشی کوی (له متابعت ځما) سرکشی کول.

تفسیر: یعنی په هیڅ ډول (طریقه) هغوی له خپلی طریقې څخه مخ اړوونکی نه دی او د هغوی غرور دوی ته اجازه نه ورکوی چه ځما د اسلامی دعوت خبرو ته غوړ کیږدی.

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جَهَارًا ۝

بیا بیشکه ما ویل دوی په ښکاره (بلنه سره).

تفسیر: یعنی د هغوی په مرکو او جرگو کښی می ویناوی وکړی. او په مجلسونو کښی می هم دوی په ښه شان سره وپوهول.

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ۝

بیا بیشکه ما ښکاره وینا وکړه دوی ته او په پټه می وینا وکړه دوی ته.

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) له جرگو او مجامعو څخه می هم گوښی (بیل) له هغوی سره خبری وکړی او صافی می هم هغوی ته وویلې او په اشارو او کنایاتو می هم وپوهول. په لوړ (اوچت) غږ می هم وینا وکړه او په ورو می هم وویل. لنډه ئی دا چه د پند هیڅ یو عنوان او هیڅ یو رنگ می هم پری نښود.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝

نو ومی ویل دوی ته ښښنه وغواړئ له ربه خپله (له شرکه) بیشکه هغه (الله) دی ډیر ښښونکی (توبه کوونکیو لره هر کله چه توبه وباسی).

تفسیر: یعنی سره له سلهاؤ کلونو له پوهولو څخه چه په تاسی باندی ئی څه اثر ونه کړ که اوس غما دا خبری ومنئ او د خپل حقیقی مالک په لوری مو سرونه تیت کړئ او له هغه ځنی د خپلو تیروتو او خطاؤ ښښنه وغواړئ نو ستاسی هغه پخوانی گناهونه او قصور ښل کیري څکه چه الله تعالی لوی ښښونکی دی او ستاسی هغه گرد (تول) پخوانی گناهونه به درمعافوی.

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ
وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جُنُودًا وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝

راو به لپری باران پر تاسی باندی دیر اوریدونکی (باران) او در دیروی کومک به کوی له تاسی سره په مالونو او غامنو سره او وبه گرځوی تاسی ته باغونه او وبه گرځوی تاسی ته ویالی.

تفسیر: یعنی د ایمان او استغفار په برکت به هغه قحط او سوکړه چه له غو کلونو راهیسی په هغه کبسی اخته یی لری کیږی - او الله تعالی دیری بنی وریدونکی ورپیځی درلپری چه د هغه د وریدو لامله (له وجی) به مو کښتونه (فصلونه) او باغونه پنیږی (اوبه کیږی) میوی او غلی دیرپیږی - بودگان (غاروی) او نور ساکشان (جاندار) به څرپیږی - شودی او غوری به دیرپیږی او هغه ښځی چه د کفر او معصیت له سببه اوس شندی شوی دی هلکان به وځیږی. لنده ئی دا چه د دنیا د عیش او نشاط سره د آخرت لوئی درجی هم مومی.

تنبیه: ځمونو حضرت امام ابوحنیفه الکابلی ثم الکوفی رحمة الله علیه د دی آیت څخه دا نتیجه اخیستی ده چه «استسقاء» روحاً او په اصل حقیقت کبسی استغفار او انابت دی او لمونځ د انابت او د استغفار یو ښه صورت دی چه له صحیحو سنتو څخه ثابت شوی دی.

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ۝۱۶

څه شوی دی په تاسی باندی چه امید هیله (ارزو) نه لرئ له الله څخه د وقار لوئی عزت.

تفسیر: یعنی د الله تعالی له لوئی ځنی ښائی هیله (امید) وکړه شی که تاسی د هغه امر ومنئ نو تاسی ته به لوئی - عزت او وقار دروینې. یا دا مطلب چه تاسی د الله تعالی په لوئی باندی ولی اعتقاد نه لرئ؟ او د هغه د عظمت او جلال ځنی ولی نه ویریږئ؟

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ۝۱۷

او (حال دا دی چه) په تحقیق پیدا کړی ئی یی تاسی راز راز (قسم قسم).

تفسیر: یعنی د مور په کیده کبسی مو ډول ډول (قسم قسم) رنگونه بدل کړل او د اصلی مادی څخه اخیستی تر مړینی پوری سری په راز راز (قسم قسم) ښو (صورتونو) او رنگارنگ اشکالو اوږی راوړی! او له دیرو اطوارو ادوارو سره مخامخ کیږی.

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا ۝
وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا ۝

آیا نه گورئ تاسی خرنکه پیدا کری دی الله اووه آسمانونه لاندی باندی (یعنی یو د بل د پاسه) او گرځولی ئی ده سپوږمی په دی آسمانونو کښی رڼا (رڼرا) روښانه او گرځولی ئی دی لمر دیوه بله روښانه.

تفسیر: د لمر رڼا (رڼرا) ته چه تیزه او توده وی او د راتگ په سبب ئی د شپې تیاره ورکړیوی ښائی ځکه ئی په بله دیوه سره مشابه او ورته کره - او د سپوږمی رڼا (رڼرا) ته ښائی ځکه په رڼا (رڼرا) سره تعبیر وفرمایه چه د هغه روښانی دیوی د نور اغیزه (اثر) او انتشارات وکډل شی چه د قمر د جرم په واسطه سره او تته سرد - کم نور کیږی والله اعلم.

وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ۝

او الله زرغون پیدا کری بیع تاسی (یعنی پیدا کری ئی دی پلار ستاسی) له ځمکی ځنی زرغونیده پیدا کیده.

تفسیر: یعنی له ځمکی څخه ئی په ډیر پوځوالی سره پیدا کر. اول ئی ځمونږ پلار حضرت آدم علیه السلام له خاوری څخه پیدا کر. بیا ئی نطفه چه له هغه څخه وړکی پیدا کیږی او د غذا او د خوړو خلاصه او جوهر دی او د ځمکی له عناصرو ځنی پیدا کیږی.

ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ أَفْرَاجًا ۝

بیا به ننباسی تاسی (پس له مرگه) په هغی (ځمکی) کښی بیا به راوباسی تاسی (له قبورو څخه عندالبعث) رایستل

تفسیر: یعنی وروسته له مړینی څخه بیا له خاوری سره گډیږی. بیا د قیامت په ورځ له هغه ځنی راخیژی.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ بِسَاطًا ۝ لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ۝

او الله مگر خولی ده تاسی ته غمکه غوړولی فرش تر خو چه لار شیع تاسی له دغی (غمکی) نه پر لارو لویو ارتو باندی.

تفسیر: یعنی پر هغه باندی کینی - مگر خی - لاندی - باندی ورشی او اوده شی په هر لوری نی ارشی لاری درایستلی دی. که یو سری وغوړی او لازم وسائل ورسره وی نو په توله غمکه باندی چورلیدی شی او د لاری د نشتوالی لامله (له وجی) به هیڅ یو مشکلات نه ورپېښیږی.

قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاَتَّبَعُوا مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ اِلَّا خُسَارًا ﴿٧١﴾

ووېل نوح ای ربه غما بیشکه دوی نافرمانی وکړه له ما څخه او متابعت نی وکړ د هغه چا چه نه نی دی زیات کړی ده ته مال د ده او اولاد د ده (په هیڅ بابت کینی) پرته (علاوه) له زیانکاری گمراهی.

تفسیر: یعنی د خپلو مشرانو خبری نی واوریدی چه د هغوی په مال او اولاد کینی هیڅ یو ښه والی او بهتری نشته. بلکه دوی پر هغوی باندی ورغوند شول او د هم دی لامله (له وجی) هم مشران له دین غنی بی برخی شول او هم نی د ډیر تمرد او تجبر په سبب کشران محروم کړل.

وَمَكْرُومًا كَرَّ اَبْرًا ﴿٧٢﴾

او مکر وکړ دغو (رؤساؤ د دوی) مکر ډیر لوی.

تفسیر: یعنی گرد نی وپوهول چه د هغه خبره ونه منی او راز راز (قسم قسم) تکلیفونه ور ورسوی.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَا اِلٰهَتَكُمْ

او ووېل (مشرانو کشرانو ته) چه مه پرېږدی تاسی (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی د خپلو معبودانو په عبادت او حمایت باندی ټینګ اوسی! او د نوح په لمسون

باندی مه غولپرئ! وایه شی چه تر سله‌او کلونو پوری هر یوه خپلو ځامنو لمسیو او کړوسیو ته ئی وصیت کاو چه بنائی هیڅوک د دی سپین پیری نوح خبری وا نه وړئ! او پام کوئ چه تیر مو نه باسی او پخپل آبائی دین باندی ټینگ اوسئ! چه له هغه څخه مو ونه ښویوی!

وَلَا تَذَرْنِ وَدَّاءٌ وَلَا سَوَاعَاةٌ وَلَا يَغُوثٌ وَيَعُوقٌ وَنَسْرٌ ﴿٧١﴾

او مه پرپرډئ (عبادت د هغه بت چه) ود (نومیږی) او مه (پرپرډئ عبادت د هغه بت چه) سواع (نومیږی) او مه (پرپرډئ تاسی عبادت د هغو بتانو چه) یغوث او یعوق او نسر (نومیږی).

تفسیر: دا د هغو بتانو نومونه دی چه د هر مطلب دپاره ئی یو بیل بت جوړ کړی و. هم دا بتان بیا په عربو کښی جوړ شول او په هندوستان کښی هم داسی بتان د «بشنو» - «برهما» - «اندر» - «شپو» - «هنومان» او په نورو نومونو مشهور دی چه د هغوی مفصل تحقیق حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله په «تفسیر عزیزی» کښی کړی دی په ځینو نورو روایتونو کښی راغلی دی چه په پخوانیو زمانو کښی ځینی لویان هسی تیر شوی ؤ چه خلقو له هغوی سره ډیره مینه درلوده (لرله) کله چه هغوی مړه شول نو د شیطان په لمسولو او غولولو خلقو د هغوی تصویرونه د یادولو په ډول (طریقه) ودرول بیا ئی د هغوی په تعظیم باندی شروع وکړه ورو ورو ئی د هغوی په بندگی باندی شروع وکړه (العیاذ بالله)

وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٧٢﴾

او په تحقیق گمراه کړی دی (دغو مشرانو په سبب د عبادت د بتانو) ډیر (کشران خلق) او مه زیاتوه (ای ربه ځما) ظالمانو بی‌انصافانو لره مگر خو گمراهی هلاک عذاب.

تفسیر: حضرت شاه عبد القادر رحمه الله علیه لیکي یعنی سرگردانه گرځی یو سم تدبیر د دوی له لاسو نه دی پوره. حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله علیه لیکي چه «د استدراج په توگه (طور) هم هغوی له معرفت سره مه آشنا کوه!» او عامو مفسرینو ظاهری معنی اخیستی ده یعنی ای اله! د دی ظالمانو گمراهی لا پسی ورزیاته کړه تر څو ئی د شقاوت کنډول ژر ډک او ستا د عذاب مورد وگرځی. مفسرین لیکي چه نوح علیه السلام دا ښیرا هلته وفرمایله چه د هغوی له هدایت ځنی بیخی بی‌هیلی او ناامیده شو. که دا مایوسی د زر کلنی تجربو په بناء ده یا د حق تعالی په ارشاد دوی ته ورښکاره شوی ده لکه چه د «هود» د سورت په څلورمه رکوع ځمونو دغه

تفسیر کنبی راغلی دی. ﴿اِنَّ لَّنْ لِّمَنْ يُّؤْمِنُ مِنْ قَوْمِكَ اِلٰهًا مِّنْ دٰلَمٰنٍ فَلَا يَسْتَفِئُ بِمَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ﴾

پہ ہر حال د داسی مایوسی پہ وقت کنبی د قہر او غضب لاملہ (لہ وجہی) ہسی بنیرا کول مستبعد نہ دی۔ حضرت شاہ عبدالعزیز رحمہ اللہ لیکے «کلہ چہ د کوم سری یا جماعت د سمی لاری لہ راتللو غنی بیخی بی ہیلی توب (ناامیدی) او مایوسی ولیدہ شی او پیغمبر د ہغوی د استعداد پہ پورہ دول (طریقہ) سرہ تحقیق وکری او ٹخان پری پہ بنہ شان سرہ خبر کری - او بیا ورینکارہ شی چہ خیر د نفوذ گنجائش پہ ہغوی کنبی مطلق نشتہ۔ بلکہ د ہنہ وجود لکہ یو فاسدہ عضو داسی دی چہ پہ یقین سرہ نور اعضاء ہم فاسد، مسموم او خرابوی نو پہ داسی وقت کنبی د ہنہ د پری کولو او د ہستی د صفحی غنی د محو کولو غنی سوا بل کوم علاج نہ لیدل کیری۔ کہ د قتال حکم وی نو د قتال پہ وسیلہ دی ہغوی فناء کرل شی او د دوی قوت دی مات کر شی تر شو د ہنہ بد اثر متعدی نشی او نورو تہ سرایت ونہ کری۔ کہ نہ وروستنی صورت نی ہم دا دی چہ لہ اللہ تعالیٰ شخہ داسی غوشتنہ وکرہ شی چہ د ہنہ وجود لہ دنیا شخہ واخلہ! او د ہنہ د وژونکیو جراثیمو غنی نور وساتہ! چہ لکہ پخپلہ پاک قرآن فرمائی ﴿اِنَّكَ اِنْ كُنْتَ تُحِبُّهُمْ فَيَلٰوْا عِبَادَكَ﴾ الایہ - پہ ہر حال د نوح علیہ السلام دا بنیرا او د موسیٰ علیہ السلام ہنہ بنیرا چہ د یونس علیہ السلام پہ سورت کنبی تیرہ شوہ لہ ہم دی قبیلی شخہ دہ۔ واللہ اعلم۔

مَسَاطِيْطُهُمْ اَغْرَقُوْا فَاَدْخَلُوْا نَارًا ۙ

پہ سبب د گناہونو خپلو سرہ دوب کرل شول (پہ دنیا کنبی پہ دیرو دریابی اوبو کنبی) نو داخل بہ کرل شی (آخروی) اور تہ ۔

تفسیر: یعنی غپان (طوفان) راغی او پہ بنکارہ دول (طریقہ) د لوی بحر پہ اوبو کنبی دوب شول خو پہ رشتیا سرہ د برزخ عذابونو تہ ورسیدل چہ ورپسی متصل د آخرت اور ہم ہغوی تہ تیار دی۔

فَلَمْ يَجِدْ وَاَلَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ۝۲۵

بیا نہ موندل دوی د خپلو ٹخانونو لپارہ پرتہ (علاوہ) لہ اللہ مددگاران (چہ لہ عذاب شخہ نی خلاص کری)۔

تفسیر: یعنی ہنہ بتان ود - سواع - یغوث او نور د دوی د دی اوتوب (مجبوری) پہ وقت کنبی ہیخ پہ کار ورنغلل او نہ نی مرستہ (مدد) لہ ہغوی سرہ وکرہ او ہم داسی بی لہ پوہنتنی او بی

له پالنې په بد وضعیت سره مړه شول او د خولې خبره ئې په خوله او د زړه خبره ئې په زړه کښې پاتې شوه .

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ۝ إِنَّكَ إِن تَذَرْنَاهُمْ يَفِضُوا عِبَادَكَ وَلَا يَكِدُوا إِلَّا فَا جِرًا كَفَّارًا ۝

او وويل نوح ای ربه غما مه پرېږده ! پر غمکه باندې له کافرانو څخه هيڅ اوسيدونکي (پا گرځيدونکي او ټول هلاک کړه) بيشکه ته که چيرې پرېږدي ته دوی نو گمراهان به کړي دوی (مؤمنان) بندگان ستا او نه ځيروي دوی مگر خو فاجر بيباکه ناشکړه بدکاره له حقه منکره .

تفسير: يعنی يو کافر هم ژوندی مه پرېږده ! ځکه چه له دوی ځنی هيڅ يو کافر د دی خبرې لايق او وړ (قابل) نه دی چه ژوندی پريښود شی. که له دوی ځنی کوم يو ژوندی پاتې شی نو غما تجربه دا راجبې چه د هغه له نطفې څخه به هم بې حيا بيباک د حق منکر او بې شرم او ناشکړه څوڅغات (ذريه) پيدا کيږي او تر هغه پورې چه له دوی ځنی يو سړی هم پاتې وی نور خلق نه پرېږدي چه په سمه لاره راشي او گړد (ټول) به سره گمراهان کړي.

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا
وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

ای ربه غما وبښه ما او مور پلار غما او هغه څوک چه ننوځي کور بيړی مسجد غما ته حال دا چه ايمان لرونکي وی او (وبښه) گړد (ټول) ايمان لرونکي نارينه او گړدي (ټولي) ايمان لرونکي ښځي .

تفسير: يعنی که سم غما د مرتبې سره له ما نه کوم تقصير شوی وی هغه پخپل فضل او کرم سره راوبښه ! او غما د مور او پلار او هغه ايمانداران چه غما په کور يا بيړی - يا مسجد کښې دی د هغوی گړدي (ټولي) خطاوی ورمعاف کړه ! بلکه تر قيامت پورې هرڅومره نارينه او ښځي چه د ايمان په شرف رسيدلي وی هغوی گړد (ټول) وبښه ! ای اله ! د نوح عليه السلام د دعا په برکت دا عاصی او خاطی بنده هم پخپل رحمت او کرم سره وبښی ! او بې له دنيوی او آخروي

تعذیب نئی د خپلی رضاء او کرامت محل ور په برخه کړی! «انک سمیع قریب مجیب الدعوات» .

وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ۝

او مه زیاتوه (ای غما پروردگار) ظالمانو (کافرانو) لره مگر خو بربادی هلاک (لکه چه هغوی هلاک شول).

تمت سورة نوح بفضل الله وكرمه فله الحمد والمنة

سورة الجن مكية وهى ثمان وعشرون آية و فيها ركوعان رقمها (۷۲) تسلسلها حسب النزول (۴۰) نزلت بعد سورة «الاعراف».

د «الجن» سورت مكى دى (۲۸) آيته (۲) ركوع لرى په تلاوت كېنى (۷۲) او په نزول كېنى (۴۰)

سورت دى وروسته د «الاعراف» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أُوْحِي إِلَى أَنَّهُ اسْمَعُ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ

ووايه (ای محمده دوى ته) وحى راغلى ماته چه بيشكه شان دا چه واوریده (قرأت غما) يوه ټولې له پيريانو نه.

تفسير: د جناتو او د پيريانو په وجود او حقيقت باندې حضرت شاه عبدالعزيز رحمة الله عليه پخپل تفسير كېنى په هم دى سورت كېنى يو مبسوط او مفصل بحث كړى دى. او په عربى ژبه كېنى يو كتاب دى چه «آكام المرجان فى احكام الجن» نومېږي په دى كتاب كېنى هم په دى موضوع باندې نهايت جامع خبرې شوى دى كه د چا مينه وى هغه دى وگورئ. دلته د داسې خبرې د ليكلو غاى نشته.

فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَمْ نُشْرِكْ بِرَبِّنَا أَحَدًا ۝

نو وویل (دوی نورو قومونو خپلو ته کله چه بیرته ورغلل چه) بیشکه مونږ وامو وریدو یو قرآن عجیب (په فصاحت او بلاغت سره) چه هدایت کوی لاره ښیې رشد (ایمان او حق) ته نو ایمان راوور مونږ پر هغه (قرآن) او هرگز به شریک نه کرو (پس له دی ورغی) له رب خپل سره بل هیڅوک .

تفسیر: د «احقاف» په سورت کښی تیر شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د سهار په لمانځه کښی قرآن کریم لوست چه یوه ډله پیریان له هغه ځایه تیریدل - کله چه د قرآن مجید غږ ئی واوړید - ټول په هغه باندی مین او د زړه له کومی مسلمانان شول - بیا خپلو تېرو ته بیرته لاړل - او دا گردی (تولی) خبری ئی هلته وویلی چه مونږ داسی یو کلام واوړید چه پخپل فصاحت ، بلاغت - حسن الاسلوب - قوت تاثیر - خوږ والی - موعظت - علومو او مضامینو او پندونو په اعتبار ډیر عجیب او غریب دی. د معرفت ربانی او رشد دنیوی او فلاح آخروی په لوری لار ښیې - او د خیر د طالب لاس اخلی - او د نیکی او د تقویٰ په خوا ئی بیانی - نو ځکه په مجرد د آوړیدلو بلاتوقف پر هغه مو یقین وکړ. او هیڅ یو شک او شبهه ځمونږ په زړونو کښی پاتی نشوه چه داسی خبری پرته (علاوه) د الله تعالیٰ د بل چا نه دی. اوس مونږ سم د هغه له تعلیم او هدایت سره عهد کوو چه وروسته له دی نه مونږ هیڅ یو شی د الله شریک نه گڼو. د دوی دا تولی خبری د الله تعالیٰ له لوری په رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وحی په ډول (طریقه) ورنازلې شوی - وروسته له دی نه بیا څو ځلی د پیریانو جرگی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی حاضریدی - او د ایمان په شرف مشرفیدی - او قرآن کریم به ئی یادولو.

وَأَنَّهُ تَعَلَّى جَدْرًا مِّمَّا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ۝

او بیشکه شان دا دی چه لوی دی شان لوئی د رب ځمونږ نه ده نیولی (الله) ښځه او نه اولاد (لکه چه وائی د پیریانو او د انسانانو کفار او مشرکان).

تفسیر: یعنی ښځه او اولاد لرل د الله تعالیٰ له شان او عظمت څخه منافی دی حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «چه هغه گمراهی او خرابی چه په انسانانو کښی ده هغه ټوله په پیریانو کښی هم ده. هغوی هم د عیسیانو په شان الله ته ښځه او ځامن جوړول.

وَأَنَّهُ كَانَ يَفْقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ۝

او (وویل پیریانو قوم خپل ته داسی) بیشکه شان دا دی چه ویل به ناپوه
ثُمونیر (ابلیس) پر الله باندی خبری لوئی لری له حق صواب

تفسیر: یعنی ثُمونیر په منځ کېنې هغه بې‌وقوفان چه د الله تعالیٰ په نسبت داسی چتی (بیکاره)
خبرې له خپل ځانه جوړوی او لوئی ئی کړی وی د هغوی په منځ کېنې له گردو (تولو) څخه
لوی ناپوه ابلیس دی. ښائی خاص هم دغه شیطان د (د سفیه) له لفظ څخه مراد وی.

وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۝

او بیشکه مونږ گمان کاوه چه هیڅکله به نه وائی انسانان او پیریان پر الله
باندی دروغ.

تفسیر: یعنی ثُمونیر په خیال کېنې داسی راتلل چه دومره زیات انسانان او پیریان چه په دوی
کېنې لوی سری او پوهان هم شته څرنګه سره یو ځای شوی د الله تعالیٰ په نسبت دروغ خبرې
جوړوی او داسی جرأتونه کوی په هم دی چرت (خیال) کېنې مونږ لاره غلطه کړه. اوس د پاک
قرآن له اوریدلو څخه هغه گردی (تولی) غلطی خبری او دروغ راښکاره شوی او د خپلو مشرانو د
بې‌لږوم تقلید څخه مو ځانونو وژغورل (وساتل).

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ۝

او بیشکه شان دا دی چه ؤ به ډیر سری له انسانانو څخه چه پناه به ئی
غوښتله په سړیو له پیریانو څخه نو زیاته کړه دغو انسانانو دغو پیریانو لره
سرکشی (په سبب د استعاذی پناه غوښتو د دوی له جناتو نه)

تفسیر: په عربو کېنې جهالت ډیر و - له پیریانو ځنی به ئی د پټو خبرو پوښتنی کولی او د
هغوی په نامه به ئی نذرونه په غاړه اخیستل او ورکول به ئی. کله به چه د کومی جوپی (قافلی)
پړاو یا د تیریدلو لاره پر کومی ویروونکی کندی یا ځای باندی لویده ویل به ئی چه مونږ د دی
ځای د پیریانو د هغه مشر په حلقه کېنې ننوځو او ننگ وروړو چه د دی سیمی د پیریانو سردار

دی. تر غو مو هغه د خپل لاس لاندی د پیریانو له شره وساتی. له داسی خبری به پیریان لا مغروریدل او په سر به نئ ختل. او له بل لوری د داسی شرک لامله (له وجی) د انسانانو عصیان او طغیان لا پسی زیاتیده کله چه دوی پخپله پر خپلو ځانونو باندی پیریان مسلطول نو هغوی به هم د هغوی په اغواء کبئی هیڅ لږ والی نه کاو. په پای (آخر) کبئی پاک قرآن د دی گردو (تولو) خرابیو بیخ وویست.

وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا

او بیشکه دوی گمان کړی دی لکه چه گمان کړی دی تاسی چه هرگز به پورته نه کړی الله هیڅوک (پس له مرگه له قبره).

تفسیر: مسلمانان پیریان دا گردی (تولی) خبری له خپلو قومونو سره کوی. یعنی لکه چه تاسی خیال کوئ د دیرو سربو خیال هم داسی دی چه الله تعالی به مری هیڅ کله له هدیرو څخه نه پورته کوی. یا به وروسته له دی نه بل کوم پیغمبر نه مبعوثوی هغه پیغمبران چه پخوا له دی نه مبعوث شوی دی اوس له قرآنه راښکاری چه الله تعالی یو عظیم الشان رسول رالیږلی چه گردو (تولو) خلقو ته دا ور په یادوی چه تاسی تول له مرینی څخه وروسته بیا ژوندی کیږئ او د ذری ذری حساب به ورکوی!

وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَا مُلْأَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهَبًا ۖ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمَرِ ۖ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شَهَابًا رَصَدًا ۖ

بیشکه مونږ ورسیدو آسمان ته (لپاره د غوږ نیوو خبرو د ملائکو ته) نو ومو موندو هغه (آسمان) دک کړی شوی له څوکیدارانو سختو (چه ملائکی دی) او له ستوریو سوځوونکیو څخه او بیشکه وو مونږ چه کیناستلو پخوا له لیږلو د دی پیغمبر له دی آسمانه په ځایونو د کیناستلو کبئی دپاره د اوریدلو نو هغه څوک چه اوریدل غواړی اوس مومی به دپاره د ځان د اور لمبه منتظره (چه سوځوی ئی).

تفسیر: یعنی مونږ الوتلی نژدی آسمان ته ورسیدو نو هلته مو ولیدی چه ډیری سختی جنګی

پیری دریدلی دی چه هیخ یو شیطان نه پریدی چه غیبی خبری ووری او هر هغه شیطان چه داسی اراده ولری پر هنی باندی د اور لمبه او انگار ورپیی. پخوا له دی نه دومره سختی او ساتنه او مخ نیونه نه وه پیریان او شیطانان به آسمان ته نژدی په پت غای کښی کیناستل او د یوه لوری او بل لوری څخه به ئی څه خبری اوریدلی مگر اوس دومره سختی او انتظام او لار نیونه شته چه هر څوک د اوریدلو خیال وکړی سم د لاسه پری شهاب ثاقب د اورونو دک مردک (گولغ) اوری او د هغوی تعاقب کپړی. دا بحث پخوا له دی نه د حجر په سورت او نورو ځایونو کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَإِنَّا لَآتَيْنَاكَ بِشُرِّ قَوْمٍ يَّسُوءُونَ فِي الْأَرْضِ أَمْ آتَاكَ بِهِم مَّرْئُهُمْ رَشَدًا ۝

او بیشکه مونږ نه پوهیږو (چه دغه منع کیدل ځمونږ له آسمانه) آیا شر بد دی چه اراده کړی شوی ده په هغه چا باندی چه په ځمکه کښی دی یا اراده کړی ده په دوی باندی رب د دوی د رشد د لار ښوونی.

تفسیر: یعنی دا نوی انتظامات او د لارو ټینگونه الله تعالیٰ ته ښه معلومه ده چه ولی شوی دی؟ په دی خو مونږ پوهیدلی یو چه د قرآن کریم نزول او د عربی محمد صلی الله علیه وسلم بعثت د هغه سبب دی. ولی آیا د هغه نتیجه به څه کپړی؟ آیا د ځمکی هستیدونکی دا پاک قرآن منی او د هغه په ښوونی باندی عمل کوی؟ او الله تعالیٰ به پر دوی باندی خپل خصوصی الطاف مینول فرمائی؟ یا ئی په دی باندی اراده تاکلی (مقرر) شوی ده چه خلق د قرآنی هدایاتو د مخ اړولو په بدل باندی تباہ او بربادوی. د دی علم تول د هغه علام الغیوب سره دی بل هیڅوک په دغه مورد کښی هیخ نشی ویلی.

وَإِنَّا لَمَّا الصَّالِحُونَ وَمِمَّا دُونَ ذَلِكَ طَرَائِقٌ قِدَادًا ۝

او بیشکه مونږ چه یو ځینی له مونږ څخه نیکان دی (پس له اوریدلو د قرآن) او ځینی له مونږ غیر له دوی دی وو مونږ ناست پر لارو مختلفو (د ادیانو).

تفسیر: یعنی د قرآن مجید له نزول څخه پخوا هم کرد (تول) پیریان په یوه لاره نه تله. ځینی ئی ښه او ښائسته ؤ او دیر ئی بدکار او بدرنگ ؤ. په هغوی کښی هم فرقی او جماعتونه دی. ځینی مشرکان - ځینی عیسایان ځینی یهودان او نور دی او په عملی ډول (طریقه) باندی د هر

یوه د عمل لاری بیللی او فکر - عقیده جلا (جدا) ده وروسته له هغه چه قرآن کریم راغی د هغه ضونه د اختلافاتو او تفرقو لری کول دی زیاتره پیریان مسلمانان شول او غینی همغسی پاتی دی ځکه چه داسی خلق چیری پیدا کیږی چه تول د حق په منلو کښی لاسونه سره یو کری او په یوه سمه لاره باندی لاړ شی نو هرومرو (خامخا) اوس هم د هغوی په منځ کښی اختلاف او جگړه شته!

وَإِنَّا ظَنَنَّاهُ أَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ نُنْعِزَهُ هَرَبًا ۝۱۷

او بیشکه مونږ یقین مو کاؤ چه له سره به مونږ عاجز نه کرو الله په ځمکه کښی (چه تری پت او خلاص شو) او له سره به نه عاجز کوو مونږ دغه (الله) په تښتی سره (که تری وتښتو).

تفسیر: یعنی که مونږ قرآن ونه مانه د الله تعالی له سزا څخه نشو ځان ژغورلی (بچ کولی) نه په ځمکه کښی چیری تری پتیدی شو - نه دی خوا هغوی خوا چیری تری تښتیدلی یا په هوا کښی الوتلی شو.

وَإِنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ

او بیشکه مونږ کله چه واورید هدایت (د قرآن) نو ایمان راوړ مونږ پر هغه

تفسیر: یعنی مونږ لره د فخر موقع ده چه په پیریانو کښی له گردو (تولو) څخه پخوا مونږ قرآن واورید او بی له دپله مو ومانه - او په ایمان راوړلو کښی مو یوه شیبه (لحظه) ځنډ (تاخیر) ونه کړ.

فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلَا يَحَافُ بَحْسًا وَلَا رَهَقًا ۝۱۸

نو هغه چه ایمان راوړی په رب خپل باندی نو نه ویریږی له نقصان (د خپلی نیکی) او نه له زیادت څخه (په تزئید د بدی).

تفسیر: یعنی رښتین ایماندار لره د الله تعالی له لوری هیڅ یوه اندېښنه نشته او نه نقصان وررسیږی نه ئی کومه نیکی او محنت خوشی ځی او نه بل څوک پری څه زیادت او زبردستی کولی شی چه د بل جرم او گناه په هغه باندی ورواړی لنډه ئی دا چه ایمانداران له هر نقصان -

تکلیف - ذلت او رسوائی او نورو څخه مأمون او مصون دی.

وَأَتَاكُمْ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ وَمِنَ الْقِسْطُونَ مِمَّنْ أَسْلَمُوا لَكُمْ
تَعَزُّوا رِشْدًا ۝۷۱ وَأَمَّا الْقِسْطُونَ فَمَا نَزَّلُوا إِلَهُهُمْ حَطْبًا ۝۷۲

او بیشکه مونږ چه یو ځینی له مونږه مسلمانان دی او ځینی له مونږه ظالمان کاږه دی (له لاری د حقه په کفر سره) نو هر هغه چه (الله ته) غاړه کیږدی (او ایمان راوړی) نو دوی قصد کړی دی د سمی صافی لاری. او هر څه کږیدونکی له سمی لاری نو وی به دوی دوزخ لره لرگی د (سوځولو).

تفسیر: یعنی د قرآن له نزول څخه وروسته په مونږ کېنې دوه ډوله (قسمه) خلق دی یو هغه چه د الله تعالیٰ پیغام اوری او د هغه د احکامو په مقابل کېنې غاړه ږدی او مسلمانپری دوی همغوی دی چه د حق په تلاش کېنې بریالیان (کامیاب) شوی دی او د خپل تحقیق - تفحص او تعمق په وسیله سمی لاری ته رسیدلی دی. بل هغه د بی‌انصافانو ډله ده چه کږه لاره ئی خوښه کړی او د بی‌انصافی له لوری د خپل پروردگار احکام دروغ بولی او د هغه له حکم منلو څخه انحراف کوی دا هغه کسان دی چه هغوی ته د دوزخ ډری او د جهنم خس وایه شی.

تنبیه: تر دی ځای پوری د مسلمانانو پیریانو د هغه کلام نقل و چه هغوی خپل قوم ته کړی و وروسته له دی الله تعالیٰ د خپل لوری څخه د نصیحت څو خبری ارشاد فرمائی گویا د ﴿وَأَن لَّوِ اسْتَقَامُوا﴾ عطف پر ﴿اللَّهُ يَهْدِي الْقَوْمَ الْقَائِمَ﴾ باندی شوی دی او محقق مترجم رحمة الله علیه په ترجمه کېنې د «او بله وحی راغلی» الفاظ زیات کړی دا ئی راوښود چه له دی ځایه تر آخره پوری د ﴿فَلَنُؤْتِيَنَّكَ﴾ لاندی داخل دی.

وَأَن لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِيَنَّهُمْ مَّاءً غَدَقًا ۝۷۳ لَنَفْتَنَّهُمْ فِيهِ ط

او (بله وحی راغلی ده ماته چه) که دا (خلق اهل د مکې) برابر شی پر طریقه (سمی لاری د اسلام) نو هرومرو (خامخا) به وڅښوو دوی ته اوبه ډیری (پس له قحطه) تر څو وازموږو مونږ دوی په دغه (نعمت) کېنې.

تفسیر: یعنی که پیریان او انسانان په سمه لاره باندی تلل نو مونږ به هم د ایمان او اطاعت په ظاهری او باطنی خوړو او برکاتو سره دوی خړوبول او په هغه کېنې به هغه هم د هغوی ازموینه مقصد وه چه د دی نعمتونو د گټور (منتفع) کیدلو په وقت کېنې دوی ځمونږ شکر ادا کوی او

په طاعت کښې ښه ترقی او زیادت لیده کیږي؟ یا په کفران د نعمت کښې اخته شوی هغه اصلی سرمایه او پنگه هم له لاسه وباسي؟ په غښتو روایاتو کښې راغلی دی چه په دی وقت کښې د مکیانو د ظلم او د شرارت لامله (له وجې) او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د ښیرا په وسیله څو کاله قحط (سوکړه) ولویده خلق له وچکالي څخه پریشان شوی و نو ځکه ئی وفرمایله که گرد (تول) خلق له ظلم او شرارت څخه لاس وکاږي او تول د الله تعالی په سمه لاره تگ وکړي لکه چه مسلمانان پیریان هغه ځان ته غوره کړی دی نو دا قحط او سوکړه لری کیږي او د رحمت له وریدو او باران څخه به گرد (تول) ملک خروب او زرغونیدي او پر دوی به روزی فراخیږي.

وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ۱۵

او هغه څوک چه مخ واړوی له ذکر (قرآن) د رب خپل نو داخل به ئی کړي (الله) عذاب سخت ته.

تفسیر: یعنی که سړی د الله تعالی له ذکر او یاده مخ واړوی هغه ته به هېڅ دادینه (سکون) او خوشالی نه په برخه کیږي او تل به د هغه تگ په داسی یوه لاره باندی وی چه له پریشانی او له رږرو (تکلیفونو) څخه ډک وی او عذاب ئی کړی په گری زیادت مومی.

وَإِنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَاتْ دُعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ۱۶

او (بله وحی راغلی ده ماته) دا چه بیشکه مسجدونه (او د سجدی اعضاء) دپاره (د یاد) د الله دی نو مه بولی تاسی (په دغو مساجدو کښې) سره له الله بل هیڅوک.

تفسیر: اگر که الله تعالی گرده (توله) ځمکه د محمدی صلی الله علیه وسلم امت دپاره مسجد جوړه کړی ده - لیکن په خصوصیت سره هغه ځایونه چه د مسجدونو په نامه خاص د الله تعالی د عبادت دپاره جوړ شوی دی هغه لره زیات امتیاز دی هلته تللی پرته (علاوه) له الله تعالی د بل چا بلل لوی ظلم او دیر بد شرک دی مطلب دا دی چه د خالص واحد الله په لوری راځئ!

او له هغه سره بل څوک مه شریکوئ او له هغه سره ئی مه بولی! خصوصاً په مسجدونو کېنې چه د الله تعالیٰ په نامه او یواځی د هغه د عبادت دپاره جوړ شوی دی. ځینو مفسرینو له «مساجد» څخه هغه اعضا مراد اخیستی دی چه د سجدې په وقت کېنې پر ځمکه باندی ایښودل کیږی په دی وقت کېنې به ئی مطلب داسی وی چه د الله تعالیٰ دا درکړی شوی او جوړ کړی اعضاء نه بنائی چه پرته (علاوه) د هغه خالق او مالک له عبادت څخه د بل چا په مخ کېنې راجنکته کړی شی.

وَإِنَّهُمْ لَنَا قَوْمٌ عَبْدُ اللَّهِ

او بله (وحی کړی شوی ده ماته) دا چه بیشکه کله چه ودرید (لمانځه ته) بنده د الله (محمد).

تفسیر: یعنی کامل بنده حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم.

يَدْعُوهُ كَادُوا يُكْفُتُونَ عَلَيْهِ لَمَدًا ۝١٥

چه باله ئی دغه (الله) نژدی ؤ دغه (پیریان) چه کیدل به پر ده باندی سر په سر پریوتونکی (له جهته د ازدحامه)

تفسیر: یعنی کله چه محمد صلی الله علیه وسلم ودریږی او پاک قرآن لولی نو خلق دلی دلی په گڼ ډول (طریقه) پر دوی باندی توبیږی. مؤمنانو د شوق - د مینې او رغبت لامله (له وحی) قرآن اوریده او کافرانو او منافقانو د عناد او عداوت په سبب پر دوی باندی هجوم کاوه. ځینی مفسرین د دی آیت دغسی ترجمه کوی! او بله وحی شوی ده ماته چه په تحقیق سره کله چه پورته شو لمانځه ته په بطن نخله کېنې بنده د الله محمد صلی الله علیه وسلم چه باله ئی الله او عبادت ورته کاوه او قرآن ئی لوست او پیریانو قرائت د ده واوریده نو نژدی ؤ دوی چه کیدل به په ده باندی پریوتونکی له جهته د ډیر شوقه او د ازدحامه. کله چه کفار د مکی حضرت ته وویل چه عجیبه کار دی نیولی دی پریوده او را وگرځه تری چه مونږ ستا مددکاری او ملگریا کوو نو د الله تعالیٰ اکرم شانه واعظم برهانه له جانبې دغه آیت نازل شو.

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا ۝١٦

ووايه (ای محمده دوی ته) په تحقیق زه بولم (عبادت کوم د) رب خپل او

شریک نه نیسم له دغه (الله) سره هیڅوک .

تفسیر: یعنی کافرانو ته ووايه چه تاسی د مخالفت په لاره کښی دومره هجوم او بیره (تلوار) ولی کوئ کومه خبره داسی ده چه په هغی باندی تاسی خفه یی زه کومه خرابه او نامعقوله خبره نه کوم - زه خو یواځی خپل رب بولم او هیڅوک د هغه شریک نه گنم - نو په دی کښی د جنگ او جگری سبب څه شی دی؟ که تاسی گرد (تول) هجوم راباندی کوئ نو په یاد نی ولرئ چه څما توکل یواځی پر هغه الله باندی دی چه له هر راز (قسم) شرک څخه پاک او بی نیاز دی

قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ۝

ووايه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه زه مالک نه یم نه توانیږم تاسی لره د څه ضرر (گمراهی) او نه د څه رشد خیر رسولو (ځکه چه پخپله الله هم ضار او هم نافع دی)

تفسیر: یعنی دا څما په اختیار کښی نه ده چه تاسی په سمه صافه لاره راولم. او که رانشی تاسی ته کوم ضرر او نقصان دروړسوم. گردی (تولی) ښیگنی (خوږی) او خرابی هدایت او ضلالت د الله تعالی په واک (اختیار) کښی دی.

قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَكِنْ أَجِدُ مِنَ دُونِهِ مُلْتَحِدًا ۝

ووايه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه زه چه یم هرگز به می خلاص نه کړی له (عذابه) د الله (که چیری می په عذاب کړی) هیڅوک او له سره به بیا نه مومم بی له دغه (الله) څخه ځای د پناهی

تفسیر: یعنی تاسی ته څما گته (فائده) رسول چیری څما خپله گته (فائده) او زیان هم څما په قبضه او واک (اختیار) او لاس کښی نه دی. که بالفرض زه پخپلو فرائضو کښی څه سستی او تقصیر وکړم نو هیڅوک می د الله تعالی له عذابه نشی ژغورلی (بچ کولی) او هېڅ یو ځای هم داسی نشته چه هلته وتښتم او پناه حاصله کړم.

إِلَّا بَلَاغًا مِّنَ اللَّهِ وَرِسَالَةً

مکر خو (مالک یم د) تبلیغ (د شریعت تاسو ته) له (طرفه د) الله او (تبلیغ د) رسالت د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له لوری پیغام راوړل - او هغو بندگانو ته رسول هم دا یو شی دی چه غما په اختیار کښی دی. او هم دا فرض دی چه د هغه د اداء کولو لامله (له وجی) زه د الله تعالیٰ په پناه او حمایت کښی پاتی کیدی شم.

وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا

او هر هغه څوک چه نافرمانی کوی د الله او د رسول صلی الله علیه وسلم د دغه (الله) نو بیشکه هغه لره دی اور د دوزخ حال دا چه تل به وی په هغه کښی همیشه (چه نه به خلاصیوی تری هیچیری).

تفسیر: یعنی زه د تاسی د گټی او د زیان مالک نه یم. خو دومره تاسی ته وایم چه د الله تعالیٰ او غما د خبرو د نه منلو په سبب تاسی ته ضرور زیان رسیږی. مشرکان ضعیف گټی محمد او نور مسلمانان.

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضَعَفَ نَاصِرًا وَأَقْلَبَ عَدَدًا

تر هغه پوری چه ووینی دوی هغه (عذاب) چه وعده ئی ورسره شوی ده نو ژر به پوه شی دوی (په وقت د تعذیب کښی چه) څوک دی ډیر ضعیف له جهته د مددگاره او ډیر لږ له پلوه د شمیره (آیا مؤمنان دی که کافران بلکه کافران دی)

تفسیر: یعنی تاسی چه سره راغونډیږی. او پر مونږ باندی هجوم راوړی. او داسی گټی چه د محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه د ملگریو قوت او شمیر لږ دی او ورسره ضعیفان او کمزوران هم دی. نو کله چه د وعدی وقت راشی هلته به درنکاره شی چه د چا ملگری کمزوری او شمیر ئی لږ ؤ؟ وویل بعض کافرانو چه دا وعده به څه وقت وی؟ نو الله فرمائی:

قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقْرَبُ مَا تُوْعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ۝۲۵

ووايه (ای محمده دوی ته) نه پوهیږم چه آیا نزدی دی هغه (عذاب) چه وعده ئی درسره کړی شوی ده او که ئی مقرره کړی ده ده لره رب غما یوه زمانه لری. (بلکه خامخا به په عذاب کړی شی تاسو لیکن زه نه پوهیږم چه آیا دا به فی الحال وی او که وروسته له دی نه واقع کیږی ژر به وی یا به په ډیل سره؟)

تفسیر: یعنی د دی خبری علم ماته نه دی راکړی شوی چه هغه وعده ژر راتلونکی ده؟ که خو مدت څخه وروسته؟ ځکه چه د قیامت وقت الله تعالیٰ نه دی تاکلی (مقرر کړی) او نه ئی چاته وربکاره کړی دی. دا له هغو پتو خبرو څخه دی چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ غنی بل هیڅوک په هغی باندی نه دی خبر.

عَلِمَ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ۝ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ۝۲۶

(الله) عالم دی پر غائبو (اشیاو) باندی نو نه خبروی په غیبو خپلو باندی هیڅوک مگر هغه څوک چه راضی وی تری (او غوره کړی ئی وی په اطلاع د غیبیاتو) له رسول خپل څخه نو بیشکه هغه (الله) روانوی په مخ د هغه (رسول محمد) کښی او وروسته له هغه غنی ساتونکی څوکیداران له هر طرفه (له ملائکو).

تفسیر: یعنی د خپلو پتو خبرو احوال هیچا ته نه ورکوی. هو! پیغمبرانو ته په همغه اندازه چه د هغو له شان او منصب سره لایق او وړ (قابل) وی د وحی په وسیله خبر ورکوی. له دی سره د پرښتی پبری او څوکئ هم وی تر څو ئی کوم شیطان وانه وری او څه مداخله پکښی ونه کړی. او د رسول صلی الله علیه وسلم نفس هم په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) سره وپوهیږی د دی خبری هم دا معنی ده چه پیغمبرانو ته په علومو او اخبارو کښی هسی یو عصمت حاصل دی چه نور ئی نه لری. د انبیاءو په معلوماتو کښی د شک او شبهی اندیښنه هیڅ نشته او د نورو په معلوماتو کښی د څو څو ډولو (طریقو) احتمالاتو اندیښنی کیږی نو ځکه د صوفیه ؎ محققینو فرمایلی دی چه ولیان دی خپل کشف قرآن او سنت ته ور وړاندی کړی او ودی گوری که له هغه غنی

چپ (خلاف) نه وی نو غنیمت دی وگنی که نه بلا تکلف دی رد کړی!.

تنبیه: د دی آیت نظیر د «آل عمران» په سورت ١٧٩ آیت کښی هم داسی راغلی دی ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظِلَّكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِيْ مِنْ رُّسُلِهِ مَنْ يَّشَاءُ﴾ او په نورو سورتونو کښی هم د غیب مسئله بیان شوی ده چه په هر پوه باندی د هغه مفصل کلام د هغه په تفاسیرو کښی لیکلی شوی دی نو هلته دی وکتلی شی! او دغه انضباط څکه شوی دی:

لِّيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولَاتِ رَبِّهِمْ

تر څو چه پوه شی (رسول یا الله په علم ظهور سره) په دی چه بیشکه پوره رسولی دی (جبریل او نورو پرېستو ملگرو د هغه یا رسولانو) پیغامونه د رب خپل(بی له نقصانه او تزئیده).

تفسیر: یعنی څکه زبردست انتظامات کاوه شی چه الله تعالیٰ دا رابکاره کړی چه پرېستی پیغمبرانو ته - او پیغمبران نورو بندگانو ته دا پیغامونه په ښه ډول (طریقه) سره بی له تزئیده او بی له تنقیصه ورسوی.

وَاحْاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا

او نیوونکی دی (علم د الله او چاپیر دی) په هغه (علم) باندی چه په نزد د دغو (ملائکو او رسولانو) دی او شمیرلی ساتلی دی (الله) هر شی د شمیر او عدد له مخی. (په ډیر ښه انضباط سره).

تفسیر: یعنی هر شی د هغه الله تعالیٰ تر کتنی او نگرانی لاندی دی. هیڅوک د دی خبری طاقت نه لری چه د الله تعالیٰ په وحی کښی څه تغیر او تبدیل او قطع او پریکړه وکړی. او دا پیری او څوکی د حکومت د شان د اظهار او د محافظت د اسبابو د سلسلی دپاره ډیرو حکمتونو لره نیوونکی دی. که نه هغه لوی ذات چه په علم او قبضه کښی یی هر شی شته داسی شیانو ته هیڅ احتیاج نه لری او نه ورته اړ (محتاج) دی.

تمت سورة الجن بفضلہ وکرمه فله الحمد والمنة

سورة المزمل مكية الا الآيات (۱۰) و (۱۱) و (۲۰) فمدنية وهي عشرون آية و ركوعان رقمها (۷۳) تسلسلها حسب النزول (۳) نزلت بعد سورة «القلم».

د «المزمل» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۰ و ۱۱ و ۲۰) یته شخه چه مدنی دی شل آیته او دوه رکوع لری په تلاوت کښی

(۷۳) او په نزول کښی (۳) سورت دی وروسته د «القلم» له سورت شخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الْمَرْمُلُ ۱

ای نغښتونکیه د ځان په جامه کښی (له هیښته د وحی).

تفسیر: دا سورت له ابتدائی سورتونو ځنی دی چه په مکه کښی نازل شوی دی. په صحیحو روایاتو کښی دی چه په شروع کښی کله چه د وحی له ثقل او دهشته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بدن رپړدیده نو دوی خپلی کورنی ته وفرمایل (زملونی زملونی! په کالیو (جامو) کښی می ونغاړئ! په کالیو (جامو) کښی می ونغاړئ!) لکه چه دوی په کالیو (جامو) کښی ونغښتل شول. الله تعالیٰ په دی سورت کښی او په لاندنی سورت کښی ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په هم دی نامه سره یادوی. او په ځینو روایتونو کښی راغلی دی چه قریش په «دارالندوه» کښی ټول شوی ؤ او د دوی په نسبت ئی مشوری سره کولی چه د دوی له حال سره مناسب کوم لقب ورکړ شی ځینو ئی «کاهن» ځینو ئی «مجنون» ځینو ئی «ساحر» وویل خو یو هیڅ یوی خبری باندی د دوی د رایو اتفاق حاصل نشو - په پای (آخر) کښی د «ساحر» په لوری ئی رجحان حاصل شو. کله چه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دی جرگی شخه خبر شو نو خفه په کالیو (جامو) کښی ئی خپل ځان ونغښتو کیناست لکه چه په عام ډول (طریقه) سره د غم او خپګان په وقت کښی هم داسی وضعیت له ښه سړیو ځنی لیده کیږی. نو په دی مناسبت سره حق تعالیٰ د تائیس او ملاطفت دپاره په دی عنوان سره ورته خطاب فرمائی لکه چه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو ځلی حضرت علی رضی الله تعالیٰ عنه ته هم داسی خطاب فرمایلی ؤ چه «قم ابا تراب» کله چه هغوی له کوره مرور شوی او د مسجد پر ځمکی باندی غځیدلی و. حضرت شاه عبدالعزيز رحمه الله علیه لیکي چه په دی سورت کښی د کند اغوستلو (خرقه پوشی) لوازم او شرائط بیان شوی دی. ګواکي دا سورت د هغه سړی سورت دی چه د فقیرانو کند اغوندی او ځان ته هم دا رنگ او شکل غوره کوی. د عربو په لغت کښی «مزمل» هغه سړی ته

وايه شی چه دیر ارت کالی (جامی) پخپل ځان باندی ونغاړی او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم دا معمول و. کله به چه د تهجد یا د قرآن شریف د تلاوت دپاره د شپې له مخې پاڅیدل نو یوه اوږده کمبله به ئی اغوسته چه له یخنې ځنې پری ساتلی وی او د لمانځه او اوداسه په حرکتو کېنې هیڅ ډول (طریقه) ربر (رحمت) او تکلیف دوی ته عائد نشی. او هم د دی عنوان له غوره کولو ځنې د هغو خلقو ویښول مقصد دی چه پخپل ځانونه په کالیو (جامو) کېنې نغاړی او له مایامه تر سحره پوری مست اوده کیږی تر څو هغوی هم له خوبه پاڅیدلی د شپې یوه معتدبه برخه د الله تعالی په یاد سره تیره کړی.

فَمَّا آتَىٰ الْاَقْلِيلَ

ودرپړه (لمانځه ته) په شپه کېنې مگر خو په لږه (له ټولې شپې نه).

تفسیر: یعنی که کومه شپه اتفاقاً ونه شوه نو معاف دی. د ډیرو مفسرینو په نزد د (الاقلیل) مطلب دا دی چه د شپې له مخې د الله تعالی د عبادت دپاره ودرپړی. هو! که د شپې په کومه لږه برخه کېنې هوسا (دمه) کیږی. نو څه مضائقه نشته. اغلباً له لږو ځنې به مطلب دلته نیمائی وی. ځکه شپه چه د هوسانۍ (آرام) دپاره ده کله چه نیمه ئی په عبادت باندی تیره شوه نو په هغه اعتبار پاتی نیمې ته ئی لږ ویل موزون ښکاری. ودرپړه ای محمده لمانځه ته په لږه د شپې کېنې.

نُصْفَةَ اَوْ اَنْقَضَ مِنْهُ قَلِيلًا ۝ اَوْ زِدَ عَلَيْهِ

(چه هغه نیمه د شپې ده) یا لږه کره له هغې (نصفه) لږ څه (چه ثلث دی) یا زیاته کره په هغې (نیمې شپې) باندی (چه ثلثان دی)

تفسیر: یعنی له نیمې شپې ځنې څه لږه چه تر دریمې برخې پوری ورسپړی یا له نیمائی ځنې څه زیاته چه تر دوو ثلثو پوری ورسپړی په قربنې د هغې وینا د الله تعالی چه وروسته له دی نه ئی داسی لولو ﴿ اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنْتَ تَقُومُ اَدْنٰی مِنْ حُلَّتِ الْاَيْلِ وَنُصْفَهُ وَكُلَّتَهُ ۝ الْاَيَةُ - .

وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيْلًا ۝

او ښکاره واضح لوله قرآن په ښکاره واضح لوستلو سره (چی وشمیرلی شی حروف ئی)

تفسیر: یعنی په تهجد کښی قرآن په وضاحت سره لوله چی یو یو توری ئی په صاف ډول سره وپوهیدی شی ځکه چی له داسی لوستلو څخه فهم او تدبر ته ډیر مدد رسیږی او په زړه باندی زیات اثر کوی او په شوق او ذوق کښی زیادت راولی.

اِنَّا سَنُلْقِيْ عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيْلًا

بیشکه مونږ غورځوونکی یو پر تا باندی قول دروند (قرآن ځکه چه مشتمل دی په اوامرو او نواهیو سخت دی پر مکلفینو باندی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «یعنی ریاضت وکړه چه دروند پیتی دی آسان شی!» او هغه پیتی (بار) داسی دی چه د هغه په مخامخ کښی د شپي ویښتوب ډیر آسان وگانه شی. مطلب دا دی چه وروسته له دی نه به پر تاسی باندی پرله پسې مونږ قرآن کریم رابښته کوو چه د خپل قدر او منزلت په اعتبار ډیر قیمتدار او وزندار او د خپلو کینیاتو او لوازمو په اعتبار ډیر دروند او گران بار دی. په احادیثو کښی راغلی دی چه د قرآن کریم د رابښته کیدلو په وقت کښی پر رسول اکرم باندی ډیره سختی او تکلیف تیریده د یخنخ په موسم کښی هم دوی خولی کیدل. که د وحی په وقت کښی پر هر یوه بوده (څاروی) باندی سور ؤ هغه به د دوی د سورلی توان نه درلود (لرلو). یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پتون د زید بن ثابت پر پتون باندی و په دی وقت کښی وحی نازله شوه زید بن ثابت ته داسی محسوسه شوه گواکي د هغه پتون له ډیره باره ماتېږی. برسرېره په دی په شاوخوا کښی د قرآن کریم دعوت او تبلیغ او د هغه د نورو حقوقو پوره اداء کول او په دی لاری کښی گردی (تولی) سختی په روڼ تندی سره تیروول هم ډیر لوی او مشکل کار و. او همغسې چه له یوه حیثیته دا کلام پر دوی باندی دروند و په بل حیثیت پر کافرانو او منکرانو باندی هم ډیر شاق ؤ. الغرض د دی گردو (تولو) وجوهو په ملاحظه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی امر صادر شو چه هومره قرآن کریم چه نازل شوی دی د هغه په تلاوت باندی د شپي له لوری مشغول شی! او د دی خاص عبادت په انوارو باندی خپل ځان مشرف او منور کړئ! او د دی عظیم فیض د قبولیت استعداد پخپل مبارک وجود کښی لا مستحکم وفرمایئ.

اِنَّ نَّاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وُطْأً وَّاَقْوَمُ قِيْلًا

بیشکه پورته کیدل د شپي (له خوبه) دغه (پاخیدل) ډیر سخت دی له پلوه د مشقته پائمال کولو د نفس (یا له حیثیته د موافقته د سمع له قلبه سره) او

دیر ښه ثابت محکم دی (دا پورته کیده له خوبه لپاره د ویلو د قرآن).

تفسیر: یعنی د شپې له مخې له خوبه پاڅیدل کوم آسان کار نه دی دیر دروند ریاضت او نفس وژل دی او له هغه څخه نفس او هوس پایمال کیږي او خوب او آرام او نوری نفسانی غوښتنې خرابیږي او د شپې په منځ کېنې دعاء او د الله تعالیٰ یاد په دیر ښه ډول (طریقه) سره کاوه شی. زړه او خوله سره ملګرتیا کوي او هغه خبرې چې له ژبې څخه راوځي په ذهن کېنې ښه ځای نیسي ځکه چې په دی وقت کېنې شورماشور نه وي او د الله تعالیٰ له نزول څخه د دنیا په آسمان کېنې زړه ته یو راز (قسم) عجیب سکون او قرار، لذت او د اشتیاق کیفیت ورمیسر او حاصلیږي.

إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا

بیشکه تا لره (ای محمده!) په ورځې کېنې شغل دی په کارونو اوږدو کېنې (له مخلوق سره).

تفسیر: یعنی په ورځ کېنې د خلقو پوهول او نور راز راز (قسم قسم) مشاغل او چاری ستاسې په مخ کېنې دی اگر که هغه هم بالواسطه عبادت دی خو سره له هغه هم د پروردگار د بلا واسطې عبادت او مناجات دپاره د شپې اوقات تاکل (مقرول) هم لازم دی که د شپې د مشغولتیا لامله (له وجې) ځینې د شپې چاری پاتې کیږي نو د هیڅ فکر کولو ځای نه دی او د هغو تلافی د ورځې له مخې هم کیدی شی.

وَاذْكُرْ أَسْمَ رَبِّكَ وَتَبْتَئِلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا

او یادوه نوم د رب خپل او جلا (جدا) شه له هر شی څخه په لوری د دغه (رب خپل) جلا (جدا) کیدل کامل.

تفسیر: یعنی علاوه د شپې له قیامه د ورځې له مخې هم اگر که په ښکاره ډول (طریقه) له مخلوقاتو سره معاملات او علائق ساتلې کیږي خو په زړه کېنې د هغه الله تعالیٰ علاقه ډیره زیاته وساتئ! او په تللو او راتللو ناستی ملاستی کېنې هم د الله تعالیٰ په یاد او فکر کېنې مشغول اوسئ! پرته (علاوه) له الله تعالیٰ نورو شیانو ته مه متوجه کیږئ! بلکه له ګردو (تولو) تعلقانو ځنې ځان وساتئ! او یواځې له هغه سره خپل تعلق او علاقی ټینګی ولرئ! یا داسې ووايئ چې ښائی ګرد (تول) تعلقات په همغه یوه تعلق کېنې مدغم شی چې صوفیه د هغه تعبیر بی له ګردو

(تولو) او سره له گردو (تولو) «یا د «ځان ته کیدلو په ټولنه کې» سره کوی. یادوه! ای محمده! نوم د رب خپل هغه چه:

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

(هم دغه الله) رب د مشرق د لمرختو دی او (رب) د مغرب لمرپریتو دی (بلکه د تولو شيانو دی).

تفسير: مشرق د ورځی او مغرب د شپې نښه ده. گواکي اشاره ئی وکړه چه شپه او ورځ دواړه د هغه مشرق او مغرب د مالک اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه په رضاء غوښتلو سره ښایی صرف کړی شی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ①

نشته بل هيڅوک حقاني معبود مگر خو هم دی دی یواځی نو ونیسه دغه (الله) وکیل کار ورسپالی شوی کار جوړوونکی لپاره د امورو خپلو.

تفسير: یعنی بندگی هم د هغه وکړئ! او توکل هم پر هغه باندی ښایی چه سری ولری. کله چه هغه وکیل او کار چلوونکی وی نو له نورو ځنی د جلا (جدا) اوسیدلو څخه هيڅ ویره نه ده په کار.

وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ

(نو فرمائی الله) او صبر کوه (ای محمده!) په هغه څه باندی چه وائی ئی دوی (ځما او ستا په حق کې)

تفسير: یعنی کفار تاسی ته ساحر - کاهن - مجنون - مسحور او نور وائی او ماته د ښځی او ولد نسبت کوی تاسی داسی خبری په ډیر صبر او استقلال سره واورئ! تحمل وکړی!

وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَبِيلًا ②

او پرېږده دوی پرېښوول نیک (یعنی صبر کړه! او شورماشور مه کوه!).

تفسیر: نہ پریشانو! دا دی چه اول پہ ہکارہ دول (طریقہ) سرہ د ہغوی صحبت ترک کرئ! او پہ پتہ سرہ د ہغوی لہ احوال غنی خبردار شئ! چه غہ کوی؟ او غہ وایی؟ او پاک اللہ شرنگہ یادوی - دوہم دا چه د ہغوی د بدسلوکی شکایت د نورو پہ مخ کبئی ونہ کرئ؟ او نہ پہ انتقام اخیستلو پس وگرخئ! او نہ د ویلو او د مکالمی او مقابلی پہ وقت کبئی د خپگان اظہار وکرئ! دریم دا چه سرہ د ہیلتانہ او مفارقت د ہغوی پہ نصیحت کبئی قصور ونہ کرئ! بلکہ پہ ہر دول (طریقہ) چه کیدی شی د ہغوی پہ ہدایت او لارښوونہ کبئی سعی وکرئ! حضرت شاہ صاحب رحمۃ اللہ علیہ لیکي «یعنی لہ گردو (تولو) خخہ یواخی شہ! مگر پہ جنگ او شور سرہ نہ بلکہ پہ نہ سلوک سرہ» مگر پہ یاد ئی ولرئ چه دا آیت مکی دی او د قتال آیت مدنی دی.

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِيَ النَّعْمَةِ وَمَهَلْهُمْ قَلِيلًا ۝۱۱

او پرېږده ما او دروغ کوونکي چه خاوندان د نعمت دی او مهلت ورکړه دوی ته (مهلت) لږ.

تفسیر: یعنی د حق او صداقت د دروغجن کوونکي معامله چه په دنیا کبئی په عیش او آرام دی ماته وسپارئ! زه به لہ ہغوی سرہ پوهیوم مگر لږ غہ وروسته.

إِنَّ لَدَيْنَا أَكْثَرَ كَيْدًا وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ۝۱۲

بیشک په نزد غمونږ دی (لپاره د منکرانو په آخرت کبئی) غنځیرونه درانه او اور سوغوونکي. او طعام نښتونکي په مری کبئی (چه د زقوم او ضریع ونہ ده) او عذاب دردناک.

تفسیر: یعنی عذاب دردناک د مارانو ، لرمانو او اللہ پوهیږی په نورو غہ غہ راز (قسم) عذابونو (العیاذ باللہ).

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كُبُيَّاتٍ مَّهِيلًا ۝۱۳

(دا واقع عذابونه په هغی) ورغی کبئی دی چه وخوځیږی ولرغیږی څمکه او غرونه او شی به دا غرونه لکه د شگو دیری روانی شوی (تیت پیت (خواره واره) لہ دیره هیبته).

تفسیر: یعنی د هغه عذاب تمهید له هغه وقت راهیسی شروع کیږی کله چه د غرونو بیخونه سست شی او په خوځیدو او لرغیدلو سره توتی توتی والوخی او داسی رانیکاره شی لکه د شکی دلی چه څوک به قدم پری نشی ایښودی.

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ

بیشکه مونږ لپړلی مو دی تاسی ته (ای محمدی امته!) رسول (محمد) شاهد په (اعمالو د) تاسی باندی (په ورځی د قیامت کښی)

تفسیر: یعنی دا پیغمبر به د الله تعالیٰ په مخ کښی شاهدی ورکوی چه کوم سړی د الله تعالیٰ وحدانیت او د انبیاء رسالت او شریعت منلی دی؟ او کوم سړی نه دی منلی؟.

كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ۖ

لکه چه لپړلی وو مونږ فرعون ته رسول (موسیٰ علیه السلام).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت موسیٰ علیه السلام په شان تاسی ته هم ای محمده صلی الله علیه وسلم! مستقل دین او عظیم الشان کتاب درکړی دی. ښائی چه دا د هغی پیشگوئی په لوری اشاره وی چه د (سفر استثناء) په تورات کښی مرقومه ده چه «زه په هغوی کښی له ورونو د تاسی یعنی د بنی اسمعیل ځنی تاسی غوندی یو نبی پاڅوم»

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ۖ

نو عصیان نافرمانی وکړه فرعون له هغه رسول (موسیٰ علیه السلام) څخه پس ونيو مونږ دغه (فرعون) په نیولو سختو سره.

تفسیر: کله چه الله تعالیٰ د موسیٰ علیه السلام منکران په سختی سره ونيول او د غرق له لاری ئی حرق ته واستول نو د محمد صلی الله علیه وسلم منکرین به ولی نه نیسی چه له گردو (تولو) پیغمبرانو ځنی افضل او برتر دی.

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ۖ

پس خرنګه به وساتې (ځانونه خپل) که چیرې کافران منکران شی (تاسې به دنیا کېنې) له (عذاب د) هغې ورځې څخه (چه له هېسته) به وګرځوی هلکان واړه سپین پیری (چه ورځ د قیامت ده).

تفسیر: یعنی که په دنیا کېنې خلاص شوئ نو په آخرت کېنې به خرنګه خلاصیږئ چه د هغې ورځې د ډیر اوږدوالی سختوالی لامله (له وجې) به هلکان زاړه کیږي. که څه هم په حقیقت کېنې خو هلکان نه زاړه کیږي خو د هغې ورځې د سختی اوږدوالی اقتضاء به هم داسې وی.

إِلَٰهَ السَّمَاءِ مُنْقَطِرٌ بِهِ ۖ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٥﴾

آسمان به (وچوی په سبب د هېست شدت د دغې ورځې) ده وعده د هغه (الله) په راتلو د دغې ورځې سره) کیدونکې خامخا.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده ضروری ده اگر که تاسې هغه ډیره لری وګنئ او غیر ممکنه نئ ویولئ.

إِنْ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمِنْ شَاءِ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٦﴾

بېشکه دا (آیتونه) وپروونکي تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی (چه) نیسی رب خپل ته لاره (د ایمان په دغه نصیحت سره وډی نیسی).

تفسیر: یعنی نصیحت کړی شوی دی نو اوس که څوک خپله فائده غواړي پر هغه نصیحت باندی دی عمل وکړي! او خپل پروردګار ته دی ځان ورنژدی کړی او ملجاء دی ونیسی! ځکه چه لاره خلاصه ده او هېڅ ممانعت نشته او نه له هغه څخه الله تعالیٰ ته څه فائده رسیږي بلکه په هغه کېنې ستاسې ډیری فائده او ګټی دی نو پر صافه سمه لاره لاړ شی!.

تنبیه: د شپې د وینیللو امر چه د دی سورت په شروع کېنې یاد شو تقریباً تر یوه کال پوری وروسته له هغه هغه آیت په دغه راتلونکي آیت سره منسوخ شو.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي إِلِيلَ

وَنَصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ

بیشکه رب د تا عالم دی په دی بیشکه ته چه نی پاخیږی لمانځه ته په شپه کښی لږ له دوو برخو د شپې څخه او نیمه برخه د شپې او دریمه برخه د شپې او (هم دا رنگه پورته کیږی لمانځه ته) یوه طائفه له هغو کسانو څخه چه له تاسره دی (په دین کښی له مؤمنانو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته ښکاره ده چه تاسی او ستاسی ملگرو د دی امر تعمیل په ښه شان سره کړی دی کله مو نیمه شپه کله مو دوه برخې کله مو تر دریو برخو د شپې پوری د الله تعالیٰ عبادت کړی دی لکه چه په روایاتو کښی راغلی دی چه د لویو اصحابو رضی الله تعالیٰ عنهم پشی د شپې د دیرو ودریدلو لامله (له وجی) پرسیدلی وی او د ځینو ئی له ډیر پرسوبه چاودی شوی وی بلکه ځینی حضراتو به خپلی ځنی (ویسته) پاس په سقف او چت کښی تړلی تر څو د ویدیدلو په وقت کښی هغه کښ او دوی وین شی.

وَاللَّهُ يُقَدِّرُ الْإِيلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَن لَّنْ تَحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ

او الله اندازه کوی ساتی شپه او ورځ پوه دی (الله) په دی شان دا دی چه هرگز به طاقت ونه لرئ تاسی د هغی (شپې چه پورته کیږئ پکښی په هغه ټاکلی (مقرر کړی) وقت) نو معافی ئی ولیږله پر تاسو باندی (او درآسانه ئی کړه او د قیام فرضیت ئی ساقط کړ) پس ولولئ (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له قرآنه.

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی پوره اندازه او میچ الله تعالیٰ ته معلوم دی هم دی په یوی ځان ته (خاصی) اندازی سره کله شپه او کله ورځ اوږدوی - لنډوی او برابروی ئی خپل گرد (تول) بندگان د هغوی د خوب او د غفلت په وقت کښی چه کله نیمه او کله دری برخې او کله دوه برخې او کله پر گردی (تولی) شپې پوری اوږدیږی په ښه ډول (طریقه) سره ئی ساتی او حفاظت ئی کوی په تیره بیا په هغو وقتونو کښی چه لکه اوس د گړیو او گریالونو او نورو سامان او اسباب نه و او د وقت معلومولو کار دومره آسان نه و اصحابو ته ئی داسی توفیق وربښه چه پوره پخپل وقت باندی پخپل عبادت ودریوی دا یواځی د هغه له مهربانئ څخه و اگر که ځینی کسان

گرده (توله) شپه له دی ویری څخه نه ویدیدل چه په ټاکلی (مقرر) وقت به وېش نشم او د تهجد لمونځ او د شپې قیام به راڅخه پاتی کیږی. نو د دی ټکالیغو لامله (له وجی) الله تعالی پخپل رحمت سره د معافی امر هغوی ته ولیږه او وئې فرمایل چه تاسی په دی ډول (طریقه) سره تر آخره پوری نشئ دریدلی نو ځکه هر چا لره چه د وېشیدلو توفیق وی پا دی غیږی! او هر څومره ئی چه زړه غواړی لمونځ دی وکړی! او هر څومره ئی چه خوښه وی هومره قرآن دی پکښی ولولی!، نو اوس پر محمدی امت باندی نه د تهجد لمونځ فرض دی او نه ئی د وقت مقدار او نه د قرآن شریف د تلاوت او د لوست اندازه ئی ټاکلی (مقرر) شوی دی.

عَلِمَان سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضًى وَالْآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ
مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَالْآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَآفَرُّوْا مَا تَشَاءُ
مِنْهُ وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

پوه دی (الله) شان دا دی چه ژر به شی بعض له تاسی ځنی مریضان ناروغان او وی به نور له تاسی څخه چه سفر مزل به کوی دوی په ځمکه کښی لتوی به دوی له فضله رزقه د الله او وی به نور له تاسی څخه چه جنگونه به کوی دوی په لاری د الله کښی نو لولئ تاسی (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له دغه (قرآنه) او قائموئ سم ودروئ لمونځ (سره له ټولو حقوقو ئی) ورکوئ زکوٰه.

تفسیر: یعنی الله تعالی ولیده او ښه ورته معلوم و چه په تاسی کښی به رنځوران او پردیسیان هم وی چه د خورو د گټلو یا د علم د زده کولو یا د نورو دپاره به سفرونه کوی او هم به غازیان او مجاهدین وی چه د الله تعالی په لاری کښی جنگونه کوی نو سره له دی حالاتو د شپې وېشیدل او د هغه په احکامو باندی عمل کول به ډیر سخت کار وی نو ځکه ئی هغه پر تاسی باندی تخفیف کړ او وئې فرمایل چه په لمانځه کښی هومره قرآن چه لوستلی شئ وئې لولئ! او پر خپلو ځانونو باندی نور زیات څه تکلیف وانه خلی! هو! فرض لمونځونه پر ډیر اهتمام او توجه سره وکړئ! او له شریعت سره برابر زکوٰه ورکوئ! او د الله تعالی په لاره کښی خپل مالونه ولگوئ! چه د دی چارو له کولو څخه ډیری روحانی فائدی او ترقیات حاصل کیدی شی. تنبیّه: په رومنیو اصحابو باندی تر یوه کال پوری په ډیر تاکید او تحتم سره دا شاقه ریاضت ښائی له دی جهته کړی شوی وی چه دا حضرات د گرد (ټول) راتلونکی امت هادیان او معلمان کیدونکی ؤ او ضرورت ئی درلود (لرلو) تر څو دوی ډیر ښه پاڅه او په داسی رنگ سره رنگ

کړل شی چه کرده (توله) دنیا د هغوی په هنداره (آئینه) کېږي د محمدی کمالاتو ننداره (نظاره) وکړی - او دا قدسیه نفوس د تول امت د اصلاح پیتی پر خپلو اوږو باندی واخیستی شی. والله اعلم.

وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

او قرض کوئ تاسی له الله سره قرض ښه مال ورکوئ په لاره د الله کېږي (په خوښی له حلالو).

تفسیر: په پوره اخلاص سره د هغه الله تعالیٰ په لاری کېږي د هغه له احکامو سره سم مال او شته لگول هم هغه ته د ښه پور (قرض) ورکولو په شان دی. که بندګانو ته حسنه قرض ورکړ شی نو هغه په هم دغه عموم کېږي داخل دی - کما ثبت فضله فی الحديث.

وَمَا تَقْدِرُوا إِلَّا أَنْفُسُكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا

او هر هغه چه وړاندی لیږئ تاسی دپاره د ځانونو خپلو له څه خیر نیکی څخه نو بیا به مومئ تاسی هغه (نیکی) په نزد د الله دا (پخوا لیږل د حسناتو) خیر ډیره غوره ده او ډیره لویه ده له پلوه د اجر ثواب.

تفسیر: یعنی هغه نیکی چه تاسی ئی دلته کوئ د هغه بدل به هلته په ډیر ښه صورت سره مومئ او ډیر زیات اجر ثواب به تاسی ته له هغه څخه درسیږی او داسی ئی مه گڼئ هغه نیکی چه مونږ ئی په دنیا کېږي کوو هم دلته ختمیږی به بلکه هغه گرد (تول) سامان له تاسی څخه د مخه هلته رسیږی او په عین حاجت او اړتیا (احتیاج) کېږي ستاسی په کار درځی.

وَأَسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

او ښښنه وغواړئ له الله په هر حال کېږي بیشکه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی تاسی گردد (تول) شرعی حکمونه په غای راوړئ! او بیا د الله تعالی له حضوره معافی وغواړئ! ځکه هر څومره محتاط سړی چه وی بیا هم له هغه څخه څه نه څه گناه او خطاء کیږی. څوک به دعوی وکړلی شی چه زه د الله تعالی د پوره بندگي حق اداء کولی شم. بلکه هر څومره لوی سړی چه وی د څومره دی خپل ځان قاصر گنی او د خپلو تقصیراتو مغفرت او بښنه دی غواړی. ای بهونکیه پخپل فضل او کرم سره څمونږ گردی (تولی) خطاوی او تقصیرات راوبښه!.

تمت سورة المزمل بفضل الله ومنه فله الحمد والمنة

سورة «المدثر» مكية وهى ست وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۴) تسلسلها حسب النزول (۴) نزلت بعد سورة «المزمل».

د «المدثر» سورت مكى دى (۵۶) آيتو او (۲) ركوع لرى په تلاوت كښى (۷۴) او په نزول كښى

(۴) سورت دى وروسته د «المزمل» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۝ قُمْ فَأَنْذِرْ ۝

ای په جامه کښی نغښتونکیه (له هیبته د وحی) پورته شه! (له غایه د خوبه خپله) نو وویروه (خلق له عذاب د الله که ایمان رانه وړی).

تفسیر: دلته دی د «المدثر» په نسبت د «المزمل» تفسیر دی څمونږ دغه تفسیر کښی ولوستله شی یعنی د وحی له ثقاله او د پرښتو له هیبته نه ښائی چه تاسی وویړیوئ یا ودار شئ؟ د تاسی کار خو دا دی چه گردی (تولی) هوسانی (راحتونه) او آرامی مو پری ایښی دوی له الله څخه وویړوئ او د کفر او د معصیت له خراب انجام څخه ئی ودار کړئ.

وَرَبِّكَ فَكَبِّرْ ۝

او رب خپل پس په لوئی سره یادوه.

تفسیر: شُکّه چه د الله تعالیٰ د لوی د ویلو او د هغه عظمت او بزرگی له بیانولو څخه د هغه ویره په زړونو کښی پیدا کبیری او د الله تعالیٰ تعظیم او تقدیس داسی یو شی دی چه د هغه معرفت ښائی له گردو (تولو) اعمالو او اخلاقو څخه پخوا حاصل شی. په هر حال د هغه پر کمالاتو او انعاماتو باندی نظر اچول په لمانځه کښی یا د باندی له هغه څخه د هغه لوی اعلان کول او د گردو (تولو) اقرار پر هغه باندی اخیستل ستاسی کار دی.

وَرَبِّكَ فَطَهَّرْ ۝ وَالرُّجُزَ فَاهْجُرْ ۝

او کالی (جامی) خپل پس پاک وساته! (له پلټنی نه لکه چه ځان دی پاک ساتی) او ځنډگی گناه او بتان پس ترک کړه (دائم اوسه په ترک ئی لکه چه له نورو گناهونو څخه په څنګ ئی!)

تفسیر: د دی سورت په نازلیدلو کښی حکم شوی دی چه گرد (تول) مخلوق د خالق په لوری وبلل شی! بیا د لمانځه او نورو حکم شوی دی. د لمانځه دپاره شرط دی چه کالی (جامی) پاک وی او له پلټنی ځنی ځان وژغورل (وساتل) شی! دا دی چه هغه شیان ئی هم دلته بیان وفرمایل. دا ښکاره ده کله چه کالی (جامی) پاک ساتل له حسی او معنوی نجاستونو ځنی ضروری دی نو د بدن پاکۍ په په طریق اولی سره حتمی او ضروری وی نو شُکّه د هغه د بیان ضرورت پاتی نه شو. ځینو عالمانو د کالی (جامی) له پاک ساتلو ځنی له بدو اخلاقو ځنی د نفس پاک ساتل مراد کړی دی. او د ځنډگی له لری کیدلو څخه دا معنی مرادوی چه د بتانو له ځنډگی ځنی لری شی! لکه چه تر اوسه پوری لری یی. په هر حال په دی مبارک آیت کښی د ظاهری او باطنی طهارت تأکید مقصود دی شُکّه چه پرته (علاوه) له هغه د الله تعالیٰ لوی هغسی چه ښائی پر زړونو باندی دومره اغیزه او اثر نشی اچولی!

وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ۝ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ۝

او مه کوه داسی (لږ) احسان چه بدل ئی دیر غواړی او دپاره د رب خپل پس صبر کوه (او هیله (امید) ورته ولره احکامو ته ئی منتظر اوسه)

تفسیر: دلته الله اعظم برهانه همت او اولولعزمی راښی چه هر شی مال - دولت - علم لار ښوونه یا نور چه چاته ورکوی نه ښائی چه د هغه بدل عوض او ونج وغواړی یواځی د الله تعالیٰ پر ورکړه باندی شاکر او صابر اوسی! او هغه شدائد چه د تبلیغ او دعوت په لاره کښی تاسی ته

پېښيږي د هغه په مقابل کېښي له صبر او تحمل څخه کار واخلي! او د هغه د امر لاري ته سترګي ونيسي! او وپوهيږي چې دا عظيم الشان کار پرته (علاوه) له پوره زړه وړتيا حوصلې صبر او استقلال څخه هيڅ کله انجام ونه مومي. د دې آيتونو تفسير په بل ډول (طريقه) سره هم شوي دي خو د دې حقير په خيال دغه تفسير بې تکلف دي.

فَاذْأَنْقَرَنِي النَّاقُورُ ۝ فَذَاكَ يَوْمٌ مِّمَّيْ يَوْمٍ عَسِيرٍ ۝

کله چې پوکره شي په صور (شپېلي) کېښي نو د هغه (وقت د) پوکي په دغه ورځ کېښي ورځ سوخته ده.

تفسير: يعنې د هغې ورځې په واقعاتو او پېښو کېښي د صور نفخ او د شپېلي پوکل ګواکي يوه مستقلة ورځ او ځان ته پېښه ده چې له سره تر پايه پوري به له مشکلاتو ځنې ډکه وي.

عَلَى الْكَافِرَيْنِ عَذَابٌ عَسِيرٌ ۝

پر (منکرانو) کافرانو باندې نه به وي آسانه (په دوی باندې هغه ورځ).

تفسير: يعنې پر منکرانو کافرانو باندې به هيڅ ډول (طريقه) آساني نه وي. بلکه د هغې ورځې سختي به لحظه په لحظه پر هغوی باندې زياتيږي پرته (علاوه) له مؤمنانو څخه چې که دوی سختي هم وويني خو د څه مدت له مخې به وي او وروسته له هغه به بيا په دې باندې ډيره آساني شي.

ذُرِّيٌّ وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ۝

پرېږده ما او هغه څوک چې پيدا کړي مي دې يواځې (بي له ماله او بي له مددګاره اولاده).

تفسير: هر سړي د مور له گيدې څخه يواځې او جره راځي مال، اولاد - فوج - لشکر - سامان - او نور شيان له ځان سره نشي راوړي. يا به له وحيد څخه مراد خاص وليد بن مغيره وي چې د هغه په باره کېښي دا آيات نازل شوي دي. ځکه چې وليد د خپل پلار يو ځوی و او د دنيوي ثروت او لياقت له اعتباره په عربو کېښي يو نوميالي سړي و. مطلب دا دي چې د داسې منکرانو په معاملو کېښي چابکتيا مه کوئ! او مه د دوی له مهلت موندلو څخه خفه کيږئ! بلکه د هغوی ګردی (تولي) خبري ماته پرېږدئ! زه به ټول پخپل هيداد (انجام) او سزا ورسوم نو نه ښايي چې

تاسی خفه او پریشان شی.

وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ۱۴ وَبَيْنَيْنِ شُهَدَاءَ ۱۵

او بیا می وگرخواه ور می کر ده ته مال دیر زیات (له هر قسمه چه تل زیاتیده) او ثامن حاضر (کیناستونکی له ده سره په هره مرکه مجلس کښی).

تفسیر: یعنی ولید غوی د مغیره د دیر مال او اولاد او د دیرو شتو خاوند و. لس واره ثامن ئی تل د هغه په مخ کښی ؤ. په جرگو او مرکو کښی به ئی د خپل پلار عزت او وقار دیر زیاتو او نور به تری ویریدل - د سوداگری چارو او د نورو کارونو دپاره به د هغه په مخ کښی دیر سری ؤ او هیڅ ضرورت نه پېښیده چه ثامن ئی د پلار له مخی څخه غائب شی.

وَمَهَّدْتُ لَهُ تَهْنِئًا ۱۶

او تیاری می وکړه فراخی می وکړه ده لره تیاری (په عیش - عمر - مال - اولاد - ریاست سره).

تفسیر: یعنی ولید غوی د مغیره په دنیا کښی دیر د عزت خاوند و - او خپل ځان ته ئی د ریاست او حکومت دیر ښه مسند تیار کړی و لکه چه گرد (تول) قریش به هر مشکل کار کښی هغه ته ورتلل او دی به ئی د خپلو ځانونو حاکم او مشر ګانه.

ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ۱۵

بیا طمع کوی امید لری دی چه لا به ښه زیات کړم (ده لره دغه تول شیونه).

تفسیر: یعنی د ولید غوی د مغیره له ژبی څخه سره له دغه دیر نعمت او ثروت د شکر توری به ئی هیڅکله نه وتو. بلکه تل به د بت پاللو او د مال تولولو په حرص او طمع کښی بوخت (مشغول) او دوب ؤ او که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د هغه په مخ کښی کله د جنت د نعمتونو ذکر فرمایه نو ده به ویل «که دا سری پخپل بیان کښی رښتین وی نو زه کامل یقین لرم چه د هغه ځای نعمتونه هم ماته رارسیدی.» نو د هغه په نسبت فرمائی چه سره له دومره ناشکری او حق نه پیژندلو داسی هیله (امید) هم لری چه الله تعالی هغه ته د دنیا او آخرت نعمتونه لا زیاتوی.

دغه خوبی له ایمانه او شکرانه له سره کیدونکی نه دی. لکه پخپله الله اجل شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِإِيْتِنَا عَنِيدًا ۝۱۹

نه کوم داسی (چه مال رجال او نعماء ئی دیر کرم) بیشکه هغه وو آیتونو غمونو لره عناد کونکی مخالف.

تفسیر: یعنی کله چه د هغه حقیقی منعم له آیتونو غنی ولید غوی د مغیره مخالف دی نو دی هیڅ حق نه لری چه داسی توقع او هیله (امید) ولری او هسی خیالی پلاونه پاڅه کری. وائی چه د دی آیتونو له نازل کیدلو غنی د وروسته پرله پسې د ده په مال او اسباب کښی نقصان پیښیده تر څو چه ملنگ او فقیر شو او په دیره خواری او ذلت سره مر شو.

سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ۝۱۶

ژر ده چه مکلف به ئی کرم په مشقت عذاب سخت سره (یا) وبه ئی خیرثوم پر لور (اوچت) غره د اور باندی.

تفسیر: یعنی اوس هغه ولید غوی د مغیره ته دیر په لوره (اوچته) باندی ختل پاتی دی او په خورا (دیر) سختو مصائبو کښی ئی اخته کیدل په مخ کښی دی. او په غینو روایتونو کښی راغلی دی چه «صعود» په دوزخ کښی د یوه غره نوم دی چه په هغه باندی کافران تل خیرثوم کیږی او بیا د هغه له څوکی غنی راښکته رغړول کیږی چه دا هم بالذات یو قسم عذاب دی. تنبیہ: ولید یو غلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په حضور کښی مشرف شو دوی ولید ته د قرآن کریم څو آیتونه واورول چه ولید د هغو له اوریدلو څخه لږ څه متأثر شو مگر ابوجهل ئی وغلاږ په قریشو کښی یو شورماشور ونښت چه که ولید مسلمان شی نو کفارو ته به سخته خرابی پیښیږی نو ځکه گرد سره راټول شول او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په نسبت راز راز (قسم قسم) خبری وشوی غینو ویل چه شاعر دی او غینو کاهن او نور ویل ولید وویل چه «زه پخپله په شعر او شاعری کښی پوه او ماهر یم او د کاهنانو خبری می هم دیری آوریډلی دی خو دا قرآن نه شعر دی نه سحر او نه کهانت» «خلقو وویل «آخر ستا فکر د هغه په نسبت څه دی؟» وئی ویل چه «ماته وار راکړی چه زه چرت (خیال) ووهم» په پای (آخر) کښی ئی وچولی (تندی) تریو او خوله ئی ورانه کړه او وئی ویل چه «هیڅ شی نه دی هغه کودی دی چه له بابلیانو غنی نقل شوی دی» حال دا دی چه ده پخوا له دی نه د قرآن د آوریډلو په وقت

کنبی ویلی و چه دا نه کودی دی او نه د لیونیانو د خبرو په شان دی بلکه د الله تعالی کلام دی مگر یواځی د نورو خپلوانو د خوښولو دپاره ئی وروسته له خپله ځانه ئی هسی یوه خبره جوړه کړه لکه چه وروسته د هم دی په لوری اشاره شوی ده .

إِنَّهُ فَعِلٌ وَقَدَّرَ ۖ لَا تَقْتُلُ كَيْفَ قَدَّرَ ۚ ثُمَّ قَاتِلْ كَيْفَ قَدَّرَ ۚ

بیشکه هغه فکر وکړ (چه څرنگه طعن وکړم په قرآن) او اندازه ئی وکړه په زړه خپل کنبی (کار د محمد) ووژلی شو (ملعون کړ شو) څرنگه ئی اندازه کړه بیا د ووژلی شی (ملعون د کړ شی) څرنگه ئی اندازه وکړه (په طعن د قرآن او محمد کنبی).

تفسیر: یعنی دی بدبخت ولید پخپل زړه کنبی خبره جوړه او داسی ئی غوره کړه چه قرآن کودی دی الله تعالی دی دی غارت کړی او ملعون ئی وگرځوی او ودی وژنی دا ئی څومره چتی (بیکاره) او مهمل تجویز وکړ بیا ئی الله تعالی غارت کړی او ملعون ئی وگرځوی او ودی وژنی چه ده د خپل قوم د جذباتو لحاظ داسی وکړ چه سم د هغوی له خوښی سره ئی یوه هسی خبره وویل چه مگرد (تول) تری خوښ شول.

ثُمَّ نَظَرَ ۖ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ۚ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ۚ فَفَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ۚ إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ۚ

بیا ئی وکتل (محمد یا قرآن ته) بیا ئی مخ تریو کړ او وچولی (تندی) ئی غوټه کړ (له کراهیت) بیا ئی شا واړوله (له محمده) او غاړه ئی وغړوله (له اسلامیت) نو وئی ویل نه دی دا (قرآن) مگر خو سحر دی چه نقل کاوه شی (له نورو ساحرانو نه) نه دی دا (قرآن) مگر خو خبره د بشر بنی آدم ده .

تفسیر: یعنی ولید د کفارو ټولنی ته وکتل او خوله ئی ورانه کړه بیا ئی په وینا شروع وکړه تر څو لیدونکی وپوهیږی چه دی د قرآن په نسبت سخت کراهیت او انقباض لری بیا ئی هسی شا واړوله لکه چه د یوه منفور شی په نسبت وینا کوی او حال دا دی چه پخوا ئی د ده د حقانیت په نسبت اقرار کړی و اوس دی د خپلوانو د خوښی لامله له هغی وینا څخه واوښت او په ډیر غرور او تکبر سره ئی وویل چه «بس بل شی نه دی دا هغه سحر او جادو دی چه له پخوانیو نقل شوی راځی - او په یقین سره دا د سری خبره ده چه د جادو په ډول (طریقه) پلار له ځوی

- میرہ (خاوند) لہ ماندینی (بیٹی) - دوست لہ دوستہ جلا (جدا) کوی ا۔

نو اوس اللہ اعظم شانہ واکرم برہانہ د دہ د دغی وینا داسی تردید فرمائی:

سَاطِئِہٖ سَقَرٌ ﴿۳۹﴾

(نو فرمائی اللہ) ژر بہ داخل کرم دی سقر (اور د دوزخ) تہ۔

تفسیر: یعنی ژر بہ ہنہ پہ اور کبھی واپس او د دہ د عناد او تکبر خونودنہ ہنہ تہ وروغکوم۔

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرٌ ﴿۴۰﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿۴۱﴾

او غہ شی پوہ کری ئی تہ چہ غہ دی اور د سقر چہ نہ پاتی کیپی (تری
ہیش شی د غوہو بی لہ سوغولو او نہ پریودی (ہدوکی بی لہ سوغولو نہ)۔

تفسیر: یعنی د دوزخیانو ہیش یو شی بہ داسی نہ پاتی کیپی چہ ونہ سوغی بیا لہ سوغیدلو
غہ وروستہ بہ پہ ہنہ خپل حال باندی ہم نہ پاتی کیپی بلکہ دوہم غلی بہ بیا پخپل ہنہ
اصلی حالت باندی بیرتہ اوری او بیا سوغی او دا سلسلہ بہ تل جاری پاتی کیپی (العیاذ باللہ)۔
تنبیہ: لہ زیاترو اسلافو غنی ہم دا معنی منقولہ دہ مگر غینو مفسرینو د دی توجیہ پہ بل دول
(طریقہ) سرہ ہم کری دہ۔

لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿۴۲﴾ عَلَيْهَا تَسْعَةُ عَشَرَ ﴿۴۳﴾

سوغوونکی توروونکی دی (دغہ اور بشرہ د کافرو) سریو لره پہ ہنہ (اور د
سقر) باندی مؤکلی دی نولس پرہنتی۔

تفسیر: یعنی د بشری پوستکی او نور ہر ہنہ شیان چہ د انسان پر بدن پہ نظر راخی تول
وریژیروی او تک تور بہ اوری او د دوزخی حیثیت بہ بیخی خرابوی، حضرت شاہ صاحب لیک
لکہ چہ اوسینہ پہ اور کبھی سرہ شی او تکہ سرہ برہینی د کافرو بنی آدمانو د ساقونو او د
پندی پوستکی او پردی بہ ہنفسی رابرہینی، غینی د ﴿لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ﴾ ترجمہ داسی کوی ظاہر
کیدونکی خلقو لره یا پہ نظر راتلونکی پر بدن باندی ﴿عَلَيْهَا تَسْعَةُ عَشَرَ﴾ - پر ہنہ اور د سقر
باندی مؤکلی دی نولس پرہنتی) یعنی د دوزخ د انتظام دپارہ ہنہ پرہنتی لبیکری چہ تاکلی

(مقرر) شوی دی د هغوی مشرتوب او لار ښوونی ته نولس مشران مقرر دی چه د دوی په منځ کېږي د لوی افسر نوم «مالک» دی.

تنبیه: حضرت شاه عبدالعزيز رحمه الله عليه په ډیر تفصیل سره د «نولسو» د عدد حکمتونه بیان کړي دي چه د کتلو وړ (لایق) دی، لنډه ئی دا چه په جهنم کېږي د مجرمینو د تعذیب دپاره نولس وظیفی چاری او دندی دی چه د هری یوی دندی (وظیفی) په ځای راوړل د یوی پرېښتی تر کتنی لاندی کیږی. په دی خبری کېږي هیڅ د شک او شهبی ځای نشته چه پرېښتی د ډیر زور او قوت خاوندانی دی او د یوی پرېښتی له لاسه دومره کار پوره دی چه په لکونو انسانان د هغه له کولو څخه عاجز پاتی کیږی. خو په یاد ئی ولری چه د هری پرېښتی قوت په هغی دائری کېږي محدود دی چه دا په هغه کېږي په کار کولو سره مأموره ده لکه ملک الموت چه د ملیونو سړیو ارواح او ساوی په یوه دقیقه (لحظه) کېږي ایستلی شی مگر د ښځو په گیدو کېږي د یوه وړوکی ساه نه شی اچولی. حضرت جبریل علیه السلام په یوی لمخی او ربی کېږي وحی راوړی شی خو باران وروړل د هغه کار نه دی. لکه چه غوړونه لیدی نشی او سترگی اوړیدی نشی اگر که هر یو له دوی ځنی پخپلی مخصوصی وظیفی او دندی کېږي که هر څومره سخت هم وی کار کولی شی لکه غوړ کولی شی چه په زرھاو غوړونه واورى او دومره ستری نشی - او سترگی په زرھاو رنگونه وویښی او په لیدلو ئی چندان ستری نشی هم داسی که یوه پرېښتی د یو راز (قسم) عذابولو دپاره پر دوزخیانو باندی مقررہ کیږی نو د دی له لوری یو راز (قسم) عذاب پر دوزخیانو باندی عائد کیږی - او هغه بل قسم عذاب چه د دی د استعداد له دائری څخه د باندی دی ممکن نه دی نو ځکه د دی نولس قسم عذابونو دپاره چه د هغوی تفصیل په تفسیر عزیزى کېږي شته نولس مسؤلی لونی پرېښتی مقرری شوی عالمانو د دی عددونو په حکمتونو باندی ډیری خبری کړی دی مگر د دی احقر په خیال کېږي د حضرت شاه صاحب کلام په دی مورد کېږي ډیر عمیق او لطیف دی. والله تعالیٰ اعلم.

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً

او نه دی گرځولی مونږ خازناني مؤکلائی د دوزخ مگر پرېښتی (ډیری قوتناکی)

تفسیر: د نولسو د شمیر له اوړیدلو څخه کافرانو خنډل او ملندی ئی پری وهلی او ویل به ئی چه څمونږ شمیر له زرگونو څخه زیات دی نولس پرېښتی پر مونږ باندی څه کولی شی؟ که هغوی ډیر زور ولری نو هر ورو (خامخا) څمونږ د لسو تنو له مقابلی ځنی یوه پرېښتی نشی وتلی. یوه غیې باسی (پهلوان) د دوی له منځه وویل «چه زه یواځی د دی نولسو پرېښتیو له منځه اوولسو تنو لره بس یم. د دوو نورو ساتنه ستاسی په غاړه ده» نو په دی مناسبت دا آیت رانازل شو. یعنی

دوی خو په شمیر نولس دی ولی پرستی دی بنیادمان نه دی او د هری یوی پرستی قوت دومره زیات دی چه د لوط علیه السلام تیر او کلی ئی په یوه لاس لکه چه دودی په تبی باندی پر بل مخ اړوی واورل.

وَمَا جَعَلْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا

او نه دی گرځولی مونږ (دا لږ) شمیر د دوی مگر فتنه ازموینه دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی (چه استهزاء او توکی پری کوی چه دا څه عدد دی چه مقرر شوی دی).

تفسیر: یعنی د کافرانو د عذابولو دپاره د نولسو پرستو شمیر پر یوه خاص حکمت باندی مبتنی دی چه د هغه په لوری د «علیها تسعة عشر» په تفسیر کښی اشاره وشوه. او د دی شمیر له بیانولو څخه د منکرانو ازموینه مقصد ده چه آیا د دی له اوریدلو څخه کوم یو ویریږی؟ او کوم یو پری خاندی او ملندی پری وهی.

او بل مو ذکر د نولسو پرستو وکر دپاره د دی:

لَيَسْتَيِّقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزِدَّ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ

تر څو چه یقین وکړی هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب (چه یهود او نصاریٰ څکه چه د دوی په کتابونو کښی د خازنانو د اور هم دغه عدد و) او (بل لپاره د دی چه) زیات کړی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په محمد له اهل کتابو نه له جهته د ایمان ایمان ئی زیات کړی (او لپاره د دی) چه ونه کړی شک هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب او (غیر له مذکورینو نه نور) مؤمنان.

تفسیر: یعنی اهل د کتابونو ته دا شمیر لا پخوا معلوم و لکه چه د ترمذی په یوه روایت کښی راغلی دی. یا لږ تر لږ د نورو سماوی کتابونو په ذریعه به دومره پوهیدلی وی چه یوه پرسته څومره زور او قوت لری. او حال دا دی چه نولس پرستی هم دومره لږ شمیر نه دی. بله دا چه د تعذیب د انواعو په اعتبار ښائی چه مختلفی پرستی پر دوزخ باندی ماموری وی او دا کار یواځی د یوی پرستی له لاسه پوره نه دی. په هر حال له دی بیان څخه د اهل کتابونو په زړونو کښی د

قرآن د حقیقت یقین پیدا کیږي او د مؤمنانو په زړونو کې له دې ځنې د ایمان قوت لا زیاتېږي او د دې دواړو ډلو په زړونو کې د پاک قرآن په بیان کې هیڅ یو شک او تردد او اشتباه نه پاتې کیږي. او نه مؤمنان د کافرانو په دې مسخرو او ملندو باندې تیروځي او غولېږي. او بل مو ذکر د نولسو پرېستو وکر دپاره د دی:

وَلْيَقُولِ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا امْتَلَاءً

او چه وواځي هغه کسان چه په زړونو د هغوی کېږي مرض ناروغي (د نفاق) ده او (وواځي) کافران څه شی اراده کړی ده الله پر دی شمیر (د ملائکو) سره له جهته د مثاله.

تفسیر: له ﴿الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ څخه منافقان یا ضعیف‌الایمان سری مراد دی. او له «کافرون» څخه ښکاره منکران مطلب دی. یعنی د نولسو له بیان ځنې مقصد څه و؟ داسی ناموزونه خبره څوک منلی شی؟ (العیاذ بالله).

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنِ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

هم داسی (په شان د گمراه کولو د منکرانو) گمراه کوی الله هر هغه څوک چه اراده وفرمائی د ضلالت ئی او سمه لاره ښیي هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی له یوه څیز ځنې یو بداستعداده سری گمراه کیږي او یو سلیم الطبع انسان لاره مومی څوک چه غواړی کومه خبره ونه منی نو خامخا ښه خبره په بدی باندې اړوی او له هغی څخه مسخري او ملندی (توقی) جوړوی. او د هر چا په زړه کېږي چه د الله تعالی ویره او ایمان وی نو د هغه له آوریډلو څخه د ده ایمان ټینګیږي او یقین ئی ترقی کوی.

وَمَا يَعْلَمُ جُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ

او نه پوهیږي په لښکر د رب ستا مگر هم دغه (الله) پری پوهیږي او ورته معلوم

(دی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د بی‌شمیرو لښکرو شمیر یواځی هغه ته معلوم دی دا نولس تنه پریښتی خو یواځی د دوزخ د کارکوونکیو پریښتو مشران دی.

وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرُ لِلْبَشَرِ ﴿٣٥﴾

او نه دی دا (سقر - عدد - قرآن) مگر خو ذکر پند دی خلقو ته (چه پری پند ونیسی).

تفسیر: یعنی د دوزخ ذکر یواځی د عبرت پند او نصیحت دپاره دی تر څو د هغه د احوال له آوریډلو څخه خلق د الله تعالیٰ له غضبه وویږی او د هغه له نافرمانی څخه مخ واړوی.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٦﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا دُبِرَ ﴿٣٧﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٨﴾ إِنَّمَا الْإِنشَادُ الْكَبِيرُ ﴿٣٩﴾

نه ده داسی (چه څوک به انکار وکړی له سقره) او قسم دی په سپوږمی باندی او په شپې باندی کله چه شا واړوی او په گهیځ (سحر) باندی کله چه روڼ شی، بیشکه دا (اور د سقر) خامخا (یو له بلاکانو) لویو څخه دی.

تفسیر: یعنی هغه خورا (دیر) لوی ویروونکی او دیر عظیم الشان شیان چه په قیامت کېږی ظاهر کېدونکی دی دوزخ له هغو لویو شیانو څخه یو شی دی.

نَذِيرٌ لِلْبَشَرِ ﴿٤٠﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٤١﴾

ویروونکی دی (سقر) بشر بنی آدمانو لره هغه چا لره چه غواړی له تاسی څخه چه وړاندی شی (نیکي جنت ته په ایمان سره) یا وروستی شی (شرور ته په کفر سره).

تفسیر: که وړاندی لاړ شی د نیکي یا د جنت په لوری درومی که بیرته پاتی شی په بدی اخته

کیبری یا په دوزخ کېنې لویږی په هر ډول (طریقہ) سره مقصود دا دی چه دوزخ گردو (تولو) مکلفینو لره ډیر ویروونکی شی دی څرنگه چه د هغه ویروولو عواقب او نتایج په قیامت کېنې ښکاره کیدونکی دی نو ځکه ئی پر داسی شیانو باندی قسمونه یاد کړی دی چه له قیامت سره ډیر مناسبت لری لکه د سپوږمۍ اول زیاتیدل او بیا لږیدل د دی نړی او جهان د نشوونما - او د اضمحلال او فنا مثال او نمونه ده هم داسی د دی دنیا د ژوندون نسبت د آخرت له ژوندانه سره د اختفا او اکتشاف له پلوه داسی دی لکه د شپې نسبت له ورځی سره ځواکی د دی دنیا ختمیدل به هسی وی لکه د شپې پائ (آخر) ته رسیدل او د هغی دنیا ظهور به هسی وی لکه د سپیده داغ د رڼا (رڼرا) خوریدل. والله اعلم.

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ ۖ اِلَّا اَصْحَابَ الْيَمِيْنِ ۚ فِيْ جَنَّتٍ يَّتَسَاءَلُوْنَ ۚ عَنِ الْمُجْرِمِيْنَ ۚ

هر نفس په سبب د هغه چه کړی ئی وی گرویندی به وی (په سقر کېنې). مگر خو خاوندان د ښی لاس وی به په جنتونو کېنې چه پوښتنی به سره کوی یو له بل له حال د مجرمانو (گنهگارانو).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د میثاق په ورځ کېنې د حضرت آدم علیه السلام د شا له ښی لوری څخه وتلی وی، او په دنیا کېنې ئی هم ښی چاری کړی وی او په سمه لاره تللی وی او په موقف کېنې د عرش په ښی خوا چیری چه جنت وی ودیږی او په همغه طرف رهی (روان) کیږی او د هغوی عملنامی هم په ښی لاسی کېنې ورکړی شوی وی نو دا خلق نه یواځی له قیده او رنځ څخه خوشی دی بلکه د جنت په باغونو کېنې خوښ - خوشاله او په خپل واک (اختیار) سره گرځی او په خورا (ډیر) ښی فکری او فارغ البالی سره له خپلو نورو ملگرو یا پریشتو څخه د گنهگارانو احوال پوښتی چه هغوی چیری دی؟ چه دلته نه ښکاری؟.

مَا سَأَلَكُمْ فِيْ سَقَرٍ ۝۳۹

(نو وبه وائی مؤمنان منکرانو ته داسی چه) څه شی داخل کړی یی تاسی (ای منکرانو) په دوزخ کېنې.

تفسیر: یعنی کله چه واورى چه گنهگاران په دوزخ کېنې اچولی شوی دی نو دوی د دی گنهگارانو په لوری متوجه کیږی او داسی پوښتنی تری کوی چه تاسی سره له پوهنی او عقل

غرنگه د دوزخ په اور کې لوبلې یی؟.

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ۖ وَلَمْ نَكُ نَطْعُمُ الْمَسْكِينِ ۖ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ۖ وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ ۖ حَتَّىٰ آتَيْنَا الْيَقِينَ ۚ

ویه وائی (مجرمان په جواب د مؤمنانو کېنې چه) نه وو مونږ (په دنیا کېنې) له لمونځ کوونکیو څخه او نه وو مونږ چه طعام خواړه مو ورکړی وی مسکینانو ته او وو به مونږ چه ننوتلو شغل مو کاوه په (باطلو) خبرو کېنې سره له ډیرو خبرو کوونکیو او وو به مونږ (په دنیا کېنې) چه دروغ به مو ویل په ورځ د جزاء (قیامت) باندی تر هغه پوری چه راغله مونږ ته (هغه) یقینی خبره (مرگ).

تفسیر: یعنی نه ئی د الله تعالیٰ حق وپیژنده او نه ئی د بندګانو خبر واخیست. هو! د نورو خلقو په شان به ئی د حق په خلاف بحثونه کول او په بدو صحبتونو کېنې کیناسته تر څو د شکوکو او شبهاتو په دلیل کېنې کیواته (ونختل) او له گردو (تولو) څخه لویه خبره دا ده چه د هغوی باور نه ؤ چه د انصاف ورځ به هم راتلونکی وی او تل به هغو رښتیا خبری دروغ ګڼلې تر څو چه د مرګی په کنده کېنې ولویده او پخپلو سترګو ئی ولیده او په هغو گردو (تولو) خبرو چه دروغ ئی بللی پوره باور وشو.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّفِيعِينَ ۖ

(نو فرمائی الله) پس نفع ګټه (فائده) به ونه رسوی دوی ته شفاعت د سپارښت کوونکیو.

تفسیر: د کافرانو په حق کېنې به هیڅوک سپارښت ونه کړی او که ئی وکړی نه به منلی کیږی.

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُعْرِضِينَ ۖ

پس څه شوی دی په دوی باندی چه له تذکره پنده (قرآنه) مخ ګرځوونکی دی.

تفسیر: یعنی سره له دی چه دا مصیبتونه د دوی په مخ کښی دی او ښه پندونه هم اوری خو هیڅ نه متاثر کیږی بلکه د هغو له اوریدلو ځنی هم غاړه غړوی.

كَانَ لَهُمْ حَرَمٌ مُّسْتَنْفَرٌ ۖ لَا قَرْتَ مِنْ قُورَةٍ ۝

گواکی دوی (صحرائی خړه) گوره خړ دی تنبیتیدونکی چه تنبیتی له ځمري (پا له غال مغال) څخه.

تفسیر: یعنی د حق او حقیقت د شورماشور له اوریدلو څخه او د الله تعالی د ځمریانو له غرمیدلو څخه لکه ځنګلی ګډی او وحشی خړه لری تنبیتی.

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتِي صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ۝

بلکه غواړی هر یو سری له دوی نه دا چه ورکړی شی ده ته پانی خوری شوی (په متابعت د محمد کښی).

تفسیر: یعنی نه غواړی چه د پیغمبرانو خبری واورى بلکه له دوی ځنی د هر سری غوښتنه دا ده چه پخپله په ده باندی د الله تعالی صحیفی رانازلای شی او دی هم پیغمبر وپیژنده شی لکه چه د الاععام په پینځلسمه رکوع ۱۲۴ آیت څمونږ دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿حَتَّىٰ تَوُفِّيَ بِمَآثِرِكُمْ ۖ قُلْ يُؤْتِيهَا اللَّهُ ۖ فَرَّادٌ دُونَ زُفْرِ ۖ﴾ یا دا چه د دوی د هر یوه په نامه بلاوسيله د الله تعالی له لوری یوه داسی لیکه راشی چه په هغی کښی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د اتباع امر لیکلی شوی وی لکه چه د بنی اسرائیل د سورت په لسمه رکوع ۹۳ آیت څمونږ دغه تفسیر کښی دی ﴿حَتَّىٰ تَنْزَلَ عَلَيْكَ الْبَاقَرَةُ ۖ﴾

كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ۝

داسی نه ده (ور به نه کړی شی دوی ته دا پانی) بلکه نه ویرېږی دوی له (عذاب د) آخرت څخه.

تفسیر: یعنی هیڅ کله به داسی نه کیږی - ځکه چه نه په هغو کښی دا لیاقت شته او نه د دی خبری د اجراء دپاره څه اړه (احتیاج) او ضرورت دی. یعنی که چیرې دغه پانی هم دوی ته ورکړی شی نو بیا هم دوی ایمان نه راوړی نو پس څنګ کول د دوی له ایمانه په سبب د نه

راطللو د کاغذونو سره نه دی بلکه دوی نه ویریری له عذابه د آخرته دوی دا چتی (بیکاره) غوښتنی د دی دپاره نه کوی چه که داسی وشي نو دوی به ایمان راوړی بلکه اصلی خبره خو دا ده چه دا خلق د آخرت له عذابه نه ویریری نو ځکه د دوی دا غوښتنی حقیقت نه لری بلکه یواځی تعنت او ملندی دی که بالفرض د دوی دا غوښتنی هم پوره شی بیا به هم دوی د هغه متابعت نه کوی لکه چه د انعام په اوله رکوع ۷ آیت څمونو دغه تفسیر کښی الله تعالی فرمایلی دی

﴿وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَیْكَ كِتَابًا فَرَطًا لَقُلْتَ هَذَا أَسْخَرٌ مِّنْهُنَّ﴾

كَلَّا إِنَّهُ تَذَكُّرَةٌ ۖ فَمِنْ شَاءِ ذَكْرَةٌ ۝

نه ده داسی چه دوی وائی (قرآن ته چه سحر کھانت دی) بیشکه دا (قرآن) تذکره پند دی. پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه (قرآن).

تفسیر: یعنی داسی له سره نشی کیدی چه هر یوه ته بیل بیل کتاب ورکړ شی هم دا یو کتاب پاک قرآن د پند دپاره بس او کافی دی ﴿فَمِنْ شَاءِ ذَكْرَةٌ﴾ - پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه قرآن څخه) حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی که دا کتاب په یوه باندی نازل شو نو څه وشوه دا خو ستاسی د تولد د ښیګڼو (فایدو) دپاره دی.

وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ط

او نه آخلی پند (له قرآنه) دوی مګر که اراده وفرمائی الله (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی د الله تعالی غوښتل او نه غوښتل اګر د ده په حکمت باندی مښی دی چه هیڅ یو بشر په هغه باندی احاطه نشی کولی هم دی د هر سری استعداد او لیاقت په ښه دول (طریقه) سره پېژنی او سم له هغه ورسره معامله کوی.

هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ۝

همغه (الله) دی اهل (وړ) د ویری (چه تری ویریریو) او اهل د بښنی (چه بښنه تری غواړو)

تفسیر: یعنی سری هومره گناه چه وکړی خو هر کله چه د تقوی په لاری باندی لاړ شی او له

الله تعالىٰ غُخْه وويريږي نو دى به ئى گُرد (تول) گُناهُونه ويښى او د هغه توبه به ومنى. له انس ابن مالک رضى الله تعالىٰ عنه غُخْه روايت شوى دى چه رسول اکرم صلى الله عليه وسلم په دى غُخاى کښى د منهيى حاشيى په ډول (طريقه) د دى آيت له لوستلو غُخْه وروسته وفرمايل چه د هغه الفاظ دا دى «قال ربکم عزوجل انا اهل ان اتقى فلا يشرك بى شئ فاذا اتقانى العبد فانا اهل ان اغفر له - زه د دى خبرى لائق او وډ (قابل) يم چه بنده له ما غُخنى وويريږي او له ما سره دى بل غوک شريک ونه گڼي کله چه بنده له ما غُخْه وويريږي او د زړه په اخلاص له شرک غُخْه غُخان وژغوري (وساتى) نو غُما شان دا دى چه زه ئى گُناهُونه ويښم » الله تعالىٰ مو دى پخپل فضل او کرم سره په توحيد او ايمان باندې قائم او دائم ټينگ ولري او پخپلى مهربانى مو دى تول گُناهُونه راويښى.

تمت سورة المدثر بمنه وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة القيامة مكية وهى اربعون آية وفيها ركوعان رقمها (٧٥) تسلسلها حسب النزول (٣١) نزلت بعد سورة «القارة».

د «القيامة» سورت مكى دى (٤٠) آيت او (٢) ركوع لري په تلاوت كښى (٧٥) او په نزول كښى (٣١)

سورت دى وروسته د «القارة» د سورت غُخْه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ ۝١

قسم خورم زه په ورغى د قيامت باندې.

تفسير: يعنى د قيامت د ورغى امكان د عقل له مخى او متيقن الوقوع كيدل ئى د داسى مخبر صادق په وينا سره ثابت شوى دى چه د هغه په صدق باندې قطعيه دلائل قائم دى. زه په هغه باندې قسم خورم چه تاسى په يقين وروسته له مړينى غُخْه بيا ژوندى كيږئ او ضرور به د ښو او د بدو حساب كيږي.

تبيه: ښكاره دى وى چه په دنيا غو راز (قسم) داسى شيان دى چه خلق په هغو باندې قسمونه خوري. په خپل معبود باندې، په معظمو او محترمو شتو باندې په كوم مهم بالشان غيږ باندې

پر کوم عجیب او نادر شی باندی د هغه د ښیځنې (فایدی) او ندرت وړښوولو دپاره. لکه چه وائی چه د فلالی په قسمت باندی قسم یاد کړئ! بیا بلغاء د دی خبری رعایت هم کوی چه د مقسم به او مقسم علیه په منځ کښی څه مناسبت هم وی - او دا هم ضروری نه ده چه په هر ځای کښی خامخا مقسم به د مقسم علیه دپاره شاهد وگرځاؤ شی لکه په دی بیت کښی

هومره ستا د توری د ښیځنې (فایدی) یم زیمنه

لورمه په سر دی چه سر می دی درښکته

په دی بیت کښی د خپل سر تیتوالی او د خپل محبوب په سر باندی لورل (قسم خوړل) څومره ښه او موزون دی. اسلامی شریعت مسلمانانو ته پرته (علاوه) له الله تعالیٰ پر بل شی باندی قسم یادول حرام کړی دی. خو د الله تعالیٰ شان له بندگانو څخه جلا (جدا) او بیل دی هغه لوی ذات پرته (علاوه) له خپل ځان په بل باندی هم قسم یادوی او عموماً پر هغه شیانو باندی قسم یادوی چه د ده په نزد محبوب یا نافع یا وقیع او مهمم بالشان وی. یا مقسم علیه لپاره په ډول (طریقه) د شاهد او حجت ودراره شی. دلته د قیامت په ورځ لورل (قسم خوړل) د هغه د نهایت وقیع او مهمم بالشان او عظمت له حیثیه دی او په هغه مضمون باندی ئی چه قسم یاد کړی دی د هغه مناسبت ښکاره دی ځکه چه د بعث او د مجازاتو ظرف هم دغه قیامت دی. والله تعالیٰ اعلم.

وَلَا أَقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ۝

او قسم خوړم زه په نفس ملامت کوونکی (ځان خپل لره په خرابی باندی اګر که کوشش ئی کړی وی په نیکو کارونو. جواب د قسم دا دی چه خامخا به ژوندی کړی شی دوهم وار).

تفسیر: محققینو لیکلی دی چه د سری نفس یو شی دی خو همغه یو نفس د دریو حالاتو په اعتبار دری نومونه لری. اول که نفس د علوی عالم په لوری مائل وی او د الله تعالیٰ په عبادت او اطاعت کښی خوښی ورته حاصله وی - او د شریعت په پیروی کښی ئی اطمینان او تسلی په برخه وی نو دی نفس ته «مطمئن» وائی لکه چه د جزء ۳۰ «الفجر» په سورت ۳۰ آیت کښی ئی لولو ﴿يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمَطْمَئِنَّةُ اِرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً﴾ دوهم که نفس د سفلی عالم په لوری مائل وی او په دنیوی لذاتو - غوښتنو او خواهشونو کښی مبتلا او اخته وی او د بدی په لوری ئی رغبت او د شریعت له اطاعته مبادعت خوښوی نو دی نفس ته (اماره) وائی. ځکه چه هغه سری ته امر ورکوی چه په بدو چارو کښی مشغول او بوخت شی. لکه چه د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په اوومه

رکوع ۵۳ آیت کنبی غمونږ دغه تفسیر کنبی راغلی دی ﴿وَمَا آتَوْنِي نَفْسًا إِلَّا رَحْمَةً يَا شَاوِءَ﴾
 (إِلَّا مَا زَجَرْتَنِي) دریم نفس کله د عالم سفلی په لوری میلان کوی او په شهوت او
 غضب کنبی اخته کیږی او کله د عالم علوی په لوری رجحان غوره کوی او له گردو (تولو)
 خرابو شیانو څخه لری تبتی او که کومه خرابی یا تیرواته تری وشي نو په هغه باندی شرمیږی
 او خپل ځان ملامتوی نو دی نفس ته «لوامه» وائی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه
 «د سری نفس په اول کنبی په لوبو او مزو کنبی دوب وی - او هیڅ د نیکی په لوری رغبت نه
 کوی - نو داسی نفس ته «نفس اماره بالسوء» وایه شیع بیا چه لږ څه عقل او هوش ورته پیدا
 کیږی - ښه او بد پیژنی - نو له بدو ځان ساتی - او کله په غفلت کنبی بیا په بدو پسی مندی
 وهی - خو بیا چه ویني شی - ژر تر ژره خپل ځان ملامتوی او دیر پښیمانیږی - نو داسی نفس
 ته (نفس لوامه) وایه شی - بیا چه کله ښه پاک او صاف شی - او د زړه له کومی د ښو په لوری
 تمایل پیدا کوی - او له چتی (بیکاره) او خرابو چارو ځنی پخپله لری تبتی - او د بدی او
 خرابی له تصویره دیر ورته ربړ (زحمت) او تکلیف رسیږی - نو داسی نفس ته «نفس مطمئنة»
 وایه شی (انتهی بتغییر یسیر) دلته ئی په نفس لوامی باندی قسم یاد کر چه که د چا فطرت
 صحیح وی نو دی پخپله د خپل نفس له لوری په دنیا کنبی په خرابی او تقصیراتو باندی ملامتی
 آړوی او هم دا شی دی چه پخپل خورا (دیر) لوی او ښه او بهتر صورت سره په قیامت کنبی به
 راغرگندیږی (ښکاریوی).

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ تَجْمَعَ عِظَامُهُ ۝

آیا گمان کوی (کافر) انسان چه له سره به نه تولوو مونږ (خواره واره)
 هډوکی د ده (لپاره د ژوندون په ورځ د قیامت).

تفسیر: یعنی کافر انسان داسی خیال کوی چه تر هډوکی پوری هم مات او گود او خواره واره
 شوی دی او د هغو وړوکی بشرکی هم په خاورو او نورو کنبی گډود شوی دی نو ښه اوس به هغه
 څرنگه یو ځای کیږی؟ او بیا به په څه ډول (طریقه) سره جوړ او پینډیږی؟ داسی خو دیر
 سخت او محال ښکاری داسی نه ده چه مونږ به جمع نه کړو خواره واره شوی هډوکی د ده.

بَلَىٰ قَدَرَيْنَ عَلَىٰ أَنْ تُسَوَّىٰ بَنَانُهُ ۝

هو! (بلکه جمع به ئی کړو) حال دا چه قادر یو مونږ په دی باندی چه برابر
 تول کړو هډوکی او بندونه د گوتو د ده.

تفسیر: یعنی مونږ خو د گوتی بندونه هم جوړولی شو. د بندونو تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه دا د بدن له اطرافو څڼی دی او د هر څیز تکمیل د هغه په اطرافو باندی کیږی لکه چه غمونږ په محاورو کېږی هم په داسی مواردو کېږی داسی ویلی کیږی چه څما بندونه خوړیږی. او له هغه څخه مراد گرد (تول) بدن وی بله دا چه په بندونو کېږی سره د هغو د وړوکی توبه د صنعت رعایت زیات دی او عادتاً دا ډیر سخت او نری کار دی. نو ځکه هغه څوک چه په سخت کار باندی قادر وی نو هغه په آسان کار باندی په اولی طریقہ سره قادر دی

بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ ۚ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ ۚ

بلکه اراده لری (کافر) انسان چه دروغ وواڼی (په هغه څیز باندی چه) په مخ کېږی د ده دی (له قیامت او حساب) پوښتنه کوی (کافر انسان استهزاء چه) کله به وی (ورځ د) قیامت (شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «بلکه غواړی انسان چه بی حیائی وکړی د ده (یا پخپل) مخ کېږی (یعنی گناه وکړی اوس یا په راتلونکی زمانه کېږی) پوښتنه کوی کله به وی قیامت»).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه له قیامت څخه انکار کوی - او دوهم ځلی ژوندون محال گڼی - د هغه سبب دا نه دی چه دا خبره ډیره مشکله ده - او د الله تعالی کامل قدرت او ښی ښکاره نه دی - بلکه بنی آدم غواړی چه د قیامت له راتګه پخوا پخپل راتلونکی عمر کېږی چه پاتی دی بالکل بیباک او بی پروا شی او په فسوق او فجور کېږی مشغول پاتی وی. که چیرې د قیامت اقرار وکړی او د اعمالو د حساب او کتاب ویره ئی په زړه کېږی ځای ونیسی نو په فسق او فجور کېږی دومره بی حیائی او بیباکی نشی کولی نو ځکه له داسی خیال څخه ئی زړه تل په دده گرځی چه تری عیش منغض نشی او په لذت کېږی ئی څه خلل ونه لویږی. بلکه د استهزاء او تعنت او د سپین سترګی له مخی پوښتنی کوی چه ښه خانه! هغه ستاسی قیامت به کله راځی؟ که په رښتیا سره راتلونکی وی نو میاشت او کال او نیټه ئی په ښکاره ډول (طریقہ) سره راوښی.

فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ۖ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ۖ

کله چه خړی متحیری شی سترګی له هیڅته او توره شی سپوږمی (رنا (رنرا) ئی لاړه شی).

تفسیر: یعنی د حق تعالیٰ د جلالی تجلی له سببه سترگی تیغی وخیژی او د حیرت او ویری لامله (له وجی) ئی سترگی خری پاتی شی او لمر به هم سر ته دیر نژدی راشی او سپوږمی بی نوره شی سپوږمی ئی ځکه جلا (جدا) ذکر کړه چه عربو د قمری حساب لامله (له وجی) هنی ته په دیر زیات اهتمام سره کتل - او د هنی له احواله به تل خبر و.

وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۚ يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفْرُكُ ۖ كَلَّا لَا وَزَرَ ۚ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ۚ

او جمعه شی لمر او سپوږمی (له طرفه د مغربه په قیامت کښی یا جمع شی په تور والی کښی په تلو د رڼا (رنڼا) د دواړو سره یعنی په پی نوری او تت والی کښی به دواړه سره شریک او مله وی). نو وبه وائی (کافر) انسان په دغه ورځی کښی چیرته ځای د تیښتی شته؟ نه دی مناسب طلب د تیښتی نشته ځای د پناه خاص (مشیت د) رب ستا ته په دغی ورځی کښی ځای د قرار د خلقو دی (نو حساب ورسره کړ شی او جزاء ورکړه شی).

تفسیر: یعنی اوس خو وائی چه هغه ورځ چیری ده؟ او په هغه وقت کښی به له ویری بدحواس کیږی او داسی به وائی چه نن زه چیری وتښتم؟ او په کوم ځای کښی پټ شم؟ نو داسی ارشاد به کیږی چه نن نه د تښتیدلو موقع ده او نه د پوښتنی وقت نن هیڅ یو طاقت هم ناسی نشی خلاصولی او نه پناه درکولی شی نن گرد (تول) د خپل پروردگار په مخ کښی حاضریری او د هغه د عدل او انصاف په مخ کښی ودریری او هغه هره فیصله چه وغواړی د هر چا په حق کښی ئی کوی.

يُكْتَبُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ۚ

خبر به کړ شی انسان په دغی ورځی (د قیامت) کښی په هغو (اعمالو) چه مخ کښی ئی لیږلی دی (نیک وی که بد) او (په هغو اعمالو چه) وروسته ئی پری ایښی وی (نیک وی که بد).

تفسیر: یعنی گرد (تول) پخوانی او وروستنی اعمال ښه وی که بد وی هغه ته ورځرکندیږی (ښکاریږی) او پری پوهیږی.

بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ۚ وَلَوْ أَلْفَىٰ مَعَادِيرَهُ ۝

بلکه انسان په ځان خپل باندی حجت لیدونکی شاهد دی که چیرته وړاندی کړی عذرونه خپل (قبول به نشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «يعني انسان که پخپلو احوالو باندی غور وکړی نو د خپل رب په وحدانیت به او په دی باندی چه د گردو (تولو) ورنگ د ده په لوری دی وپوهیږی. که څوک ووايي چه زه پری نه یم پوهیدلی نو دا گردی (تولی) به پلمی (تدبیرونه) او بهانی وی» خو زیاترو مفسرینو د دی تعلق له ﴿يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ﴾ الآية - سره اخیستی دی یعنی په ورځولو باندی هم موقوف نه دی. انسان به پخپل احوال باندی پخپله مطلع وی که څه د طبیعت په اقتضاء سره دوی هلته هم بهانی جوړی کړی - او راز راز (قسم قسم) حیلی وړوړاندی کړی - لکه چه کافران به وائی ﴿وَاللَّهُ يَكْفُرُ عَنْهُمْ وَهُوَ غَافِلٌ عَنِ الْكَافِرِينَ﴾ بلکه دلته په دنیا کښی هم هغه انسان چه د هغه ضمیر بالکل مسخ شوی نه وی پخپل حال باندی په ښه ډول (طریقه) سره پوهیږی. اگر که د نورو په مخ کښی حیلی او بهانی جوړی کړی او د هغه په مخالفت کښی دیر کوښښ وکړی. کله چه به جبریل محمد صلی الله علیه وسلم ته وحی لوسته نو ده به ژر ژر ورسره لوسته چه هیر ئی نشی او په دیر مشقت کښی و نو الله فرمائی چه:

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ۚ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ۚ فَإِذَا قَرَأَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ۚ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ۝

مه خوځوه په دی (قرآن) سره (ای محمده پخوا له وحی) ژبه خپله چه تعجیل به کوی په دی (قرائت سره) بیشکه پر مونږ باندی دی جمع کول ئی (په سینه ستا کښی) او لوستل ئی (په ژبه ستا) بیا مو کله چه ولوست دا (قرآن) په ژبی د پښتۍ) نو متابعت کوه ته د لوستلو د ده (غور ورته نیسه) بیا بیشکه په مونږ باندی دی ښکاره بیانول د هغه (په اعتبار د فهم سره).

تفسیر: لکه چه مو ولیکل ړومبی به کله چه حضرت جبریل علیه السلام د الله تعالی له لوری د قرآن وحی راوړه د جبریل علیه السلام له لوستلو سره به یو ځای څمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم هغه لوسته چه ژر ئی یاد او زده ئی کړی او د جبریل علیه السلام له تلو څخه وروسته وحی ئی په ښه ډول (طریقه) په یاد پاتی وی. مگر په دی صورت کښی دوی ته دیر تکلیف پیښیده کله به چه دوی هغه ړومبی کلمه لوستله دوهمه کلمه به د دوی په فهم کښی په ښه ډول

(طریقه) سره نه راتله - او د هغو په پوهیدلو کښی به هم دوی ته لږ ډیر دقت پیښیده نو ځکه الله تعالیٰ وفرمایل چه په دی وقت کښی ستا د ژبی د خوځولو او لوستلو هیڅ ضرورت نشته تاسی بالکل د زړه له کومی د وحی اوریدلو ته متوجه شی! او داسی اندیښنه مه کوئ! چه دا به می نه یادیږی - او بیا به ئی څرنگه ولولم؟ او خلقو ته به ئی په څه ډول (طریقه) وپوهوم؟ - د هغو گردو (ټولو) تورو ستاسو په تتر (سینه) کښی حرف په حرف ټولول او ستاسی له ژبی څخه د باندی راییستل - او په خلقو ئی لولول ځما کار دی کله چه پږښته پاک قرآن ځما له لوری تاسی ته ولولی - نو تاسی چپ اوسئ! - پوره او ښه ئی واورئ! - د هغه اوریدل د هغه یادول - او د هغه علومو او معارفو وروڼه درخلاصول او ستاسی له ژبی څخه نورو ته د هغه رسول او روښانول - دا گرد (ټول) ځمونږ له کارونو ځنی دی. وروسته له دی څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم له جبریل علیه السلام سره یو ځای لوستل پری ښودل. نو دا هم یوه معجزه شوه چه یو ځلی کرده (ټوله) وحی له سره تر پایه پوری واورئ - او یو توری ئی هم له خولی څخه ونه باسی - او نه ئی ضبط او گردان کړی - خو د پږښتی له ورتگ څخه وروسته پوره وحی لفظ په لفظ په پوره ترتیب سره بی له کومی فتحی او ضمی او نور د تزئید او تنقیص ولولی - او وئی لولوی - او وئی پوهوی دا په دی دنیا کښی یوه وړوکی نمونه له ﴿يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا كَانُوا عَمَلًا﴾ څخه ده یعنی څرنگه چه الله تعالیٰ په دی قادر دی چه خپله وحی د پږښتی له ورتگه وروسته په پوره ترتیب سره حرف په حرف پرته (علاوه) له کومی ادنیٰ خطاء او تیرو تو د خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم په تتر (سینه) کښی ټولوی - نو آیا هغه په دی باندی قادر نه دی چه د بندگانو پخوانی او وروستی هغه گردی (ټولی) چاری چه ښائی ځینی ئی د هغوی د کوونکی له فکره هم وتلی وی - گرد (ټول) سره ټول کړی او په یوه وقت کښی هغه د دوی په مخ کښی وروړاندی کړی او په هغه باندی هغوی گرد (ټول) سره ښه وپوهوی. او هم داسی د هډوکی منتشر ذرات او رژیډلی بڅرکی سره راتول کړی؟ او بیا له نوی سره هغه رومبنی انسان ورځنی پیدا کړی؟ بیشکه هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه له دی څخه لا په لویو کارونو باندی هم قادر دی.

كَذَٰلِكَ يُجِبُونَ الْعَاجِلَةَ ۖ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ۝

نه دی داسی (لکه چه انکار کوی کفار له بعثه) بلکه خوښوئ تاسی غغلیدونکی (ژر فانی کیدونکی دنیا) او پریږدی تاسی آخرت (چه باقی او وروسته راتلونکی دی او د هغه دپاره هیڅ عمل نه کوئ)

تفسیر: یعنی ستاسی دا د قیامت او د نورو حقائقو انکار کول هیڅ یو په کوم یوه صحیح دلیل باندی مبنی نه دی بلکه د دی سبب د دنیا انهماک دی. کله چه دنیا نقدی او ژر رسیدونکی شی دی نو ځکه ئی تاسی غواړئ. آخرت تاسی پور (قرض) گڼئ او پریږدئ ئی او

وايې چې د هغه رارسيدل لری دی. د انسان په طبيعت کې ژر غوښتل او جلتيازی داخله ده - لکه چې د جزه ١٧ انبياء په دريمه رکوع ٣٧ آيت مخمونو دغه متبرک تفسير کېښي مونږ داسی يو آيت لولو ﴿لَخَلِيقِ الْإِنسَانِ مِن عَلَلٍ﴾ فرق دومره دی چې نيکان د ښو شيانو په حاصلولو کې جلتی کوی چې د هغه يو مثال اوس په ﴿لَا تُخَوِّذْ بِهِ لِسَانَكَ لِتُجْزَلَ بِهِ﴾ تير شو. او بدن هغه شی غوره کوی چې ژر نسی په لاس ورځی اگر که د هغه نتيجه هلاک هم وی.

وَجْوَءُ يَوْمَيْنِ تَأْخِرَةً ۖ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٣٨﴾

غځينی مخونه (يعنی د مؤمنانو به) په دغی ورځی (د قيامت) کېښي ښائسته تازه روښانه وی خاص ذات د رب خپل ته به کتونکی وی.

تفسير: دا د آخرت بيان دی يعنی د مؤمنانو غيږی به په دی ورځی کېښي ډيری روښانه ځلیدونکی تر او تازه او ډيری خوښی او بشاشی وی. او د دوی سترگی به د حقیقی محبوب په لقاء او کتلو سره رنی وی. له قرآن کریم او متواتره احادیثو څنی په یقینی ډول (طریقه) سره معلوم شوی دی چې په آخرت کېښي به د الله تعالی لیدنه وی - خو گمراهان له دی څخه منکر دی - ځکه چې دا نعمت د هنوی په برخه کېښي نه دی. اللهم لاتحرمانن هذه النعمة التي ليس فوقها نعمة

وَجْوَءُ يَوْمَيْنِ بَاسِرَةً ۖ تَنْظُرُ أَن يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٣٩﴾ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٤٠﴾

او غځينی مخونه (يعنی د کفارو) په دغی ورځی (د قيامت) کېښي به تريو بدڅيره وی يقين به کوی چې کاوه شی واقع کېږی په دغو (مخونو) باندی دوی ته بلا لويه چې ماتوونکی وی هډوکی د شا لره نه ده داسی (چې دنيا خوښوی پر آخرت) کله چې ورسپړی (سا) هډوکی د ستونی ته.

تفسير: يعنی باور لری چې هغه ناکاره معامله کیدونکی ده او هغه عذاب د گاللو (تيرولو) دی چې بالکل به ملا ماتوونکی وی.

﴿كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ﴾ - نه ده داسی چې دنيا خوښوی پر آخرت کله چې ورسپړی سا هډوکی د ستونی ته

يعنی آخرت مه لری ځکه چې موت د دی سفر ږومبی منزل دی چې هغه ډير نژدی له هم دی

نخایه د نورو منزلونو په تلو باندې شروع کیږي تر څو چه وروستنی منزل ته ورسیدی گواکي د هر سړی مرگ هغه لره د لوی وړغی (قیامت) یوه وړوکی نمونه ده هر کله چه د مریض روح گرد (تول) سره غونډ شي او چنفرک هډوکی د تتر (سینې) او ورمپه ته ورسیدی - او سا ئی په مری کښی ونښلی - نو وپوهیږه چه د آخرت منزل ئی شروع شو.

وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٨﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٩﴾

او ویه ویلی شي (یعنی ویه وائی هغه څوک چه چاپیر له مریضه دی) څوک دی دم کوونکی (په هغه رنځور باندې چه جوړ شي او روح ئی بیرته ور وگرځي) او یقین کړی هغه مریض) چه بیشکه په ده (باندې راغلی) دی وقت د فراق جدائی (له دنیا او خپلوانو).

تفسیر: د داسی مایوسی په وقت کښی د طبیبانو او ډاکترانو له لاسه هیڅ شي نه وی پوره کله چه خلق له ظاهری علاج او تدبیر ځنی عاجز شي نو د دم او دعاء - تعویذ په فکر کښی لویږی او یو له بل سره وائی «خانه! کوم داسی ښه سړی راولی چه په دی رنځور څه دم او دعاء وکړی. گوندی وی چه جوړ شي ځینو اسلافو ویلی دی چه «من راق» د پرښتو وینا ده چه له ملک الموت سره د روح د قبضولو دپاره راځی او له دوی سره داسی وائی چه د دی مری سا څوک وباسی او وری ئی؟ د رحمت پرښتی؟ که د عذاب؟ نو په دی تقدیر سره (راقی) له (رقی) څخه مشتق گانه کیږی چه معنی پاس ختل دی او د (رقیه) ځنی به نه وی چه معنی ئی دم او دعاء او توتکه او افسون دی.

﴿وَقَالَ أَنَّهُ الْفِرَاقُ﴾ - او یقین کړی هغه محتضر چه بیشکه په ده باندې راغلی دی وقت د فراق جدائی له دنیا او خپلوانو) یعنی مړ کیدونکی به وپوهیږی چه دی اوس له گردو (تولو) عزیزانو او اقاربو او محبوبو او مالوفو شیانو ځنی بیلیدونکی دی. یا ئی دا مطلب چه سا ئی له بدنه تلونکی ده.

وَالْتَقَى السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٣٠﴾

او تاویریږی یوه پندی (د ده) له بلی پندی (د ده) سره (له هیښته د مرگ).

تفسیر: یعنی په ځینو اوقاتو کښی د موت د سکرانو لامله (له وجی) یوه پندی له بلی پندی سره لگیږی. او هم د بدن د لاندنی برخې ځنی د روح د تعلق له منقطع کیدلو څخه وروسته د پندیو خوځول او یوه له بلی ځینی بیلول به د ده په واک (اختیار) کښی نه پاتی کیږی نو ځکه یوه

پندی له بلی پندی څخه بېواکه لویږی. ځینی اسلاف وائی چه د عربو په محاورو کښی «ساق» کنايه ده له سخت مصیبت څخه - نو په دی تقدیر به د دی آیت ترجمه داسی کیږی. «یوه سختی به له بلی سختی سره یو ځای کیږی» ځکه چه مړ کیدونکی ته په دی وقت کښی دوه سختی ورواندی کیږی یوه دا چه له دنیا ځنی داسی درومی چه مال او اسباب - اهل او عیال - کور او کهول - جاه او حشم گرد (تول) ځنی پاتی کیږی - غلیمان پری خوشیږی او پیغورونه ورکوی - او خپلوان ئی خفه کیږی - او په رنځ او خپګان کښی لویږی. بله ئی له دی ځنی ډیره لویه او ویروونکی ده چه هغه د قبر او آخرت هسی پښی او احوال دی چه د هغه کیفیت په بیان نشی راتلی یعنی سختی د دنیا له سختی د آخرت سره یو ځای کیږی.

إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ۝

په لوری د رب ستا په دغی ورځی کښی ورتله دی (د تولو مخلوقاتو لپاره د مجازاتو).

تفسیر: یعنی د آخرت د سفر ابتداء له دی ځای ځنی ده. گواکی اوس د بنده راښکول د خپل پروردگار په لوری شروع شو مګر افسوس چه له خپل غفلت او حماقت څخه ئی د سفر هیڅ سامان تراوسه پوری نه دی جوړ کړی او نه د دی اوږده منزل لپاره کومه توبه له ځان سره لری.

فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّى ۝ وَلَٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ۝ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّى ۝

بیا یقین ونه کړ (په مؤمن به باندی) او نه ئی لمونځ وکړ مګر دروغجن ئی کړ (قرآن لره) او مخ ئی وګرځاؤ (له ایمانه) بیا لاړ اهل خپل ته (له مجلس نه) په تکبر سره.

تفسیر: یعنی د رښتین گنلو او باور لرلو په ځای پیغمبران دروغجنوی - او د لمانځه کولو او د الله تعالیٰ په لوری د متوجه کیدلو په ځای تل له هغه ځنی غاړه غروی - او په دی باندی یواځی اکتفا نه کوی بلکه په خپل تکبر او غرور د خپلو متعلقینو او خپلوانو په لوری ځی - او داسی راښکاروی چه لکه کوم ښه لوی کار او ډیره میرانه (بهادری) او د پوهنی کار ئی کړی دی.

أَوَّلُ لَكَ فَأَوَّلِي ۖ ثُمَّ أَوَّلِي لَكَ فَأَوَّلِي ۖ

وړ لایقه ده تاته (ای کافر انسانه هغه شی چه بد ئی بولی سختی د مرگ) پس وړ لایقه ده (هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د قبر ده) بیا وړ لایقه ده تا لره (هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د ورځی د قیامت ده) پس وړ لایقه ده (تا لره هغه شی چه بد ئی بولی چه همیشه عذابیدل ستا دی په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی ای بدبخته! اوس ستا د هلاک، افسوس او کمبختی وار دی. یو ځلی نه بلکه څو څو ځلی اوس پاتی خرابی پر خرابی او تباهی پر تباهی ده پرته (علاوه) له تانه به بل هیڅوک د الله تعالی د نوی نوی سزا وړ (لائق) او مستحق نه وی.

تنبيه: ښائی اوله خرابی په باور نه لرلو او لمونځ نه کولو او دوهمه په بل یو لوی څغردوالی (ضد) باندی چه دروغجنول او غاړه غړول دی او دریمه او څلورمه د دی دواړو امورو ځنی په هره یوه باندی چه دی ئی د افتخار وړ (لائق) گنی بنا دی لکه چه د هغه په لوری په ﴿كَذَّٰبًاۙ اِلٰیۙ اٰهْلِهٖۙ يَتَّبِعِۙ﴾ کښی اشاره ده والله اعلم.

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ۖ

آیا گمان کوی (کافر) انسان چه پری به ښود شی دی چتی (بیکاره) بی قیده مهمله بیکاره (په دنیا او عقبا کښی مکلف به نه شی په احکامو د ده).

تفسیر: یعنی آیا بنی آدم داسی گنی چه دی به هم داسی چتی (فضول) بیکاره او مهمل پری ښوده شی؟ او د امر او نهی هیڅ یو قید به په ده باندی نه وی؟ یا له مړینی څخه وروسته به بیا نه ژوندی کیږی؟ او له ده څخه به د نیکیو او د بدیو گرد (تول) شمیر نه اخیست کیږی؟ او هیڅ حساب او کتاب به ورسره نه کیږی.

أَلَمْ يَكْ نُطْفَئْ مِنْ مَّيْنِ يُمْنِي ۖ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ۖ
فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۖ أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقْدِرٍ عَلَيَّ
أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ۖ

آیا نه ؤ دغه (انسان اول) یو څاخکی له منی څخه چه تویوه شی (اچوه شی پر رحمونو د ښځو کښی). بیا و دی یوه توته د وینو نو پیدا کړه الله (اندامونه ئی) پس برابر کړ (صورت ئی او روح ئی پکښی وپوځلو) نو پیدا کړه له هغه (اوبو د منی) څخه جوړه (دوه صنفه) نارینه او ښځه آیا نه دی دغه (ذات) قدرت لرونکی کوونکی د دغو افعالو قادر په دی باندی چه ژوندی کړی مری (بلکه ښه قادر دی).

تفسیر: یعنی انسان له نطفی ځنی د غوټه شویو وینو په شکل گرځی بیا الله تعالی د دی د پیدایښت گرد (تول) مراتب پوره کوی او انسان تری جوړوی - او تول ظاهری اعضاء او باطنی قوتونه ئی برابر وی - او د یوی بیځانی نطفی ځنی یو عاقل انسان جوړوی - او هم له هم دی نطفی ځنی دوه ډوله (قسمه) بنی آدم پیدا کوی چه د دوی د هر یو ظاهری او باطنی خصوصیات سره بیل وی. آیا هغه مطلق قادر چه له اوله ئی گرد (تول) خلق په داسی یو حکمت او قدرت سره پیدا کوی بیا په دی باندی قادر نه دی چه دوی بیا راژوندی کړی؟ «سبحانک اللهم فبلی» پاک دی ستا ذات ای اله ولی به ئی نه پیدا کوی! ته بیشکه قادر ئی.

تمت سورة القيامة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الدهر (سورة الانسان) مدنية وهي (٣١) آية وركوعان رقمها (٧٦)

تسلسلها حسب النزول (٩٨) نزلت بعد سورة الرحمن.

د «الدَّهْر» د «الانسان» سورت مکی دی (٣١) آیته (٢) رکوع لری په تلاوت کښی (٧٦) او په نزول کښی (٩٨) سورت دی وروسته د «الرحمن» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا ۝١

آیا راغلی دی (یعنی په تحقیق سره راغلی دی) پر انسان څه وقت له زمانی څخه چه نه و دی یو شی یاد کړی شوی (په یوه نامه سره).

تفسیر: بیشکه پر انسان باندی داسی یو وقت تیر شوی دی چه هیش نوم او نښه ئی نه وه بلکه یو غیر مذکور په انسانیت څیز و. او یو جز وو له اجزاؤ د عناصرو او د نطفی بیا ئی څومره مدت طی کړ چه د نطفی په شکل راووت - دا حال ئی هم د دی د موجوده شرافت او کرامت لامله (له وجی) د ویلو وړ (لایق) نه دی او نه ښائی چه پری ژبه وخوځوله شی.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ

بیشکه پیدا کړی دی مونږ انسان له نطفی څخه چه گډوده شوی ده (د نر او د ښځی)

تفسیر: یعنی د نارینه او د ښځی د دوو دلو (قسمونو) اوبو ځنی ئی پیدا کړ. **تنبيه:** د (امشاج) معنی مخلوط دی نطفه د هغو غذاؤ خلاصه ده چه له مختلفو شيانو ځنی روغه ده نو ځکه د ښځی له اوبو څخه پرته (علاوه) یواځی همغه یو اوبو ته هم (امشاج) وایه شی. او پیدا کړ مونږ دغه انسان لره په دغه حال کښی چه:

نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَبْعًا بَصِيرًا ۝ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ۝

ازمایو ئی نو وموگرځو مونږ دغه (انسان) اوریدونکی بیشکه مونږ وربښوولی ده دغه (انسان) ته سمه لاره (په لیرلو د رسولانو او په دلائلو د عقل سره) یا نه وو دی شکر کوونکی او یا به وی دی ناشکره.

تفسیر: یعنی له نطفی ځنی د وینی غوټه او له هغی ځنی ئی د غوښی یوه توته جوړه کړه هم دا راز (قسم) له څو څو ځلی اړولو او گرځولو څخه ئی هغه دی درجی ته ورساو چه دی پخپلو غوړونو سره اوری او په سترگو سره وینی او له هسی قوتونو څخه کار اخلی چه بل کوم حیوان له هغو ځنی نشی کار اخیستی. گواکی نور گرد (تول) د ده په مخ کښی ګانه او ړانده دی. **تنبيه:** د «نبتلیه» معنی اکثر و مفسرینو (امتحان) او ازموینه اخیستی ده د بنی آدم له پیدایښته دا غرض دی چه دی د الله تعالی په احکامو - امر - نهی او نورو مخاطب شی او امتحان تری واخیست شی او ولیده شی چه دی تر کومی اندازی پوری د خپل الله تعالی د احکامو تعمیل او خپل اخلاص او وفاداری څرګندوی (ښکاره کوی)؟ نو ځکه هغه ته ئی د آوریډلو - پوهیدلو او

لیدلو قوتونہ وروپیل چہ پر ہغو باندی د شرعی تکالیفو مدار دی.

﴿لَا مَدِیْنَةَ﴾ الآية - بیشکہ مونہ وروپولی دہ انسان تہ سمہ لارہ یا بہ وی دی شکر کوونکی او یا بہ وی ناشکرہ) یعنی رومی بی ئی د اصلی فطرت او پیدائشی عقل او پوہ غنی - بیا ئی د عقلیہ او نقلیہ دلائلو پہ وسیلہ ہغہ تہ د نیکی لارہ وروپوودہ چہ د دی بیوونی اقتضاء داسی دہ چہ بیانی گرد (تول) انسانان پہ یوہ سمہ لارہ باندی لار شے خو د شاوخوا د حالاتو لاملہ (لہ وجی) او د خارجی عواملو اغیزی (اثر) او د نورو عوارضو لہ سببہ گرد (تول) پہ یوہ لارہ باندی پاتی نشول. غینو اللہ تعالیٰ ومانہ او حق ئی وپیژندہ - او غینو ناشکری او ناحقی تہ ملا وتیرہ وروستہ لہ دی نہ اللہ اکرم شانہ واعظم برہانہ د دی دواہو د پای (آخر) او انجام ذکر دغسی فرمائی:

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلْسِلًا وَأَغْلَاقًا وَسَعِيرًا ۝۷

بیشکہ مونہ تیار کری مو دی کافرانو تہ غنغیرونہ او طوقونہ او تود اور (لمبی وھونکی چہ تل بہ پہ کنبی سوخی).

تفسیر: یعنی ہغو خلقو چہ د رسمونو او رواجونو او اوھامو او ظنونو پہ غنغیرونو کنبی محانونہ تری دی او بی د اللہ تعالیٰ لہ اقتدار او حکومتہ ئی د نورو د حکومت او اقتدار طوقونہ او غاڑکی لہ خپلو غاہو غنی نہ دی ایستلی بلکہ د حق او د حق د عاملینو پہ خلاف د دھمنی او د جگری د اورونو پہ لگولو کنبی خپل عمر تیروی. او کلہ پہ تیروتلو سرہ ہم د اللہ تعالیٰ د نعمتونو شکر نہ اداء کوی - او نہ ئی پہ زہہ کوی نو داسی خلقو تہ پہ آخرت کنبی د دوزخ طوقونہ او غاڑکی - غنغیرونہ او دیر سخت سوغونکی اور تیار دی.

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ۝ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ

بیشکہ ابرار نیکان غنخی (پہ جنت کنبی) لہ جامونو د شرابو غنی چہ وی گد لہ ہغو سرہ (جنتی) کافور. چینہ چہ غنخی بہ لہ ہغی غخہ (نیک) بندگان د اللہ.

تفسیر: یعنی د شرابو ہسی جامونہ بہ غنخی چہ لہر غہ کافور بہ پہ کنبی گد وی دا کافور د دی دنیا د کافورو پہ شان نہ دی بلکہ د جنت د پوی خاصی چینی نوم دی چہ د اللہ تعالیٰ لہ

لوری په خاص ډول (طریقه) د الله تعالیٰ مخصوصو او مقربو بندگانو ته د هغه له اوبو څخه ورکولی کیږي. ښائی چه د دی سړوالی - ښه راتحه او وږم - مفرح - خاصیت - او د تک سپین رنگ لامله (له وجی) هغه ته کافور وایه شی.

يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ۝ يُؤْتُونَ بِالْذِّكْرِ

چه بیانی به (مؤمنان) دغی (چینی) لره (هر چیرته چه ئی خوښه وی په بیول) وفا کوی (ابرار) په (هغه) نذر سره (چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله کښی پر ځانونو خپلو باندی)

تفسیر: یعنی دا چینه د هغو بندگانو په واک (قبضه) او اختیار ده چه په هر لوری دوی اشاره وکړی د دی د اوبو ویالی به په همغه لوری بهیږي. ځینی وائی چه د دی چینی اصلی منبع به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لوره (اوچته) مانی کښی وی چه له هغه ځایه به د گردو (تولو) انبیاء - اولیاء - صلحاؤ او مؤمنینو مانپو ته د هغی ویالی وبهیږی والله اعلم وروسته له دی نه اکرم شانه واعظم برهانه د ابرارو د خصائلو داسی بیان فرمائی.

﴿يُؤْتُونَ بِالْذِّكْرِ﴾ - وفا کوی ابرار په هغه نذر سره چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله پر ځانونو خپلو

یعنی هغه نذرونه چه پخپلو ځانونو باندی ئی منلی وی اداء کوی ئی ښکاره ده کله چه پخپل ځان باندی لازم کړی څیز پوره کاؤ شی نو هغه خبری چه د الله تعالیٰ له لوری لازمی شوی دی څرنگه به پری ښودی شی؟.

وَيَأْتُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ۝

او ویریږی (ابرار) له هغی ورځی چه شر ئی ښکاره او تیت (خرگند) دی

تفسیر: یعنی د دی ورځی سختی او خرابی به درجه په درجه پر تولو عامه او گردو(تولو) لره نیوونکی وی او هیڅوک به په کلی ډول (طریقه) له هغه ځنی محفوظ نه وی. الا من شاء الله!

وَيُطْعَمُونَ السَّامِعَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ۝

او (ابرار) ورکوی طعام خواړه پر محبت مینی د دغه (الله یا د طعام) مسکین (مجبور) ته او یتیم پلار مری ته او اسیر بندی ته.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په محبت کېنې خپل طعام او خواړه سره له دې چې دې پخپله ورته اړ (مجبور) او محتاج دی او ډیر خواش نی ورته کیږي په ډیر اخلاص - شوق او ذوق سره مسکینانو - یتیمانو او بندیانو ته ئی ورکوی.

تنبیه: بندی عام دی مسلمان وی یا کافر. په حدیث کېنې راغلی دی چې د بدر د بندیانو په نسبت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چې «له هر مسلمان سره چې کوم بندی وی ښائی چې له هغه سره ښه سلوک وکړی!» لکه صحابه ؓ رضی الله تعالیٰ عنهم د دې حکم په تعمیم بندیانو ته له خپلو ځانونو ځنی ښه خواړه ورکول او حال دا چې هغه بندیان مسلمانان نه و د مسلمان ورور حق خو له دې څخه هم لا زیات دی. که د «اسیر» په لفظ کېنې لږ څه توسیع وکړه شی نو دا آیت مریی او پور وی (قرضداري) لږه هم شامل کیدی شی ځکه چې هغوی هم یو راز (قسم) بندیان دی.

إِنَّمَا نَطْعُمُكُمْ لِرُوحِهِ اللَّهُ لَا تُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا ۝
 إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمَ عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ۝

(وائی ابرار) بیشکه چې مونږ طعام خواړه درکوو تاسی ته خاص دپاره (د ثواب) د الله نه غواړو مونږ له تاسی څخه جزاء بدل او نه شکر ایستل بیشکه مونږ ویریږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی (غمجنی) ډیری سختی تریو مخی نه

تفسیر: یعنی دا طعام او خواړه ورکوونکی به د حال په ژبی سره داسی ویونکی وی او که چیری مصلحت وی او لازم ئی وگئی د قال په ژبی سره ئی هم ویلی شی.

﴿إِنَّا نَخَافُ﴾ بیشکه مونږ ویریږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی غمجنی ډیری سختی تریو مخی نه.

یعنی ولی به مونږ نورو ته طعام او خواړه نه ورکوو؟ او له خوړو ورکولو ځنی وروسته به ولی د بدل او شکری هیله (ارزو) او امید ونه لرو چې مونږ له خپل پروردگار او له هغی لوی ورځی څخه ویریدونکی یو چې هغه ورځ به ډیره غمجنه او سخته تریو تندی وی مونږ په ډیری مینی او اخلاص مستحقینو ته طعام او خواړه ورکوو او سره له هغه ویریږو چې آیا ځمونږ دا عمل به د الله تعالیٰ په دربار کېنې منلی کیږی؟ که نه؟ نه چې د هغه په اخلاص او نورو شرائطو کېنې څه لږتیا پاتی وی او بالعکس دا اعمال ځمونږ د ځان وبال نه شی.

قَوْمُهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّهْمُ نَصْرَةً وَسُرُورًا ۝

نو و به ساتی دوی لره الله (په سبب د حسنا تو د دوی) له شره سختی د دغی ورغی او ملاقی ور به کری دوی ته تازگی او حسن د مخونو (او خوشالی د زرونو).

تفسیر: یعنی له هغه شی غنی چه دوی دیر ویردل الله تعالی دوی له هغه غنی محفوظ او مأمون وسائل او د هغوی مخونو ته ئی شائست او تازگی او زرونو ته ئی خوشی او سرور ورعطاء کر.

وَجَزَّيْمُ بَاصِرٌ وَاجِبَةٌ وَحَرِيرًا ۝

او جزاء به ورکری دوی ته (الله) په سبب د صبر د دوی (تول نعماء د) جنت او (جامی) ورېښمینی.

تفسیر: یعنی کله چه دی خلقو د دنیا پر تنگی او سختیو باندی صبر کاؤ - او له گناهونو او معاصیو غنی ئی ځانونو ساتل او په طاعت او عبادت کښی قائم اوسیدل نو ځکه الله تعالی د هغوی د آرام او راحت دپاره دوی ته د جنت څه نعماء - اعلیٰ باغونه او فاخره لباسونه مرحمت کرل. اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه د دغو جنتیانو یو بل څه وضعیت داسی بیان فرمائی:

مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ۝

حال دا چه تکیه کوونکی به وی په هغه (جنت) کښی پر تختونو باندی د باچایانو او ټولواکانو په ډول (طریقه) نه به وینی دوی هلته شمس لمر (گرمی) او نه زمهریر (ساره یا به نه وینی په دغه جنت کښی لمر سپوږمی چه رڼا (رنرا) به ئی له بل څه وی).

تفسیر: یعنی د جنت موسم به دیر معتدل او برابر وی نه د تودوخی او نه د یخنی او نه به نور څه رږر (زحمت) او تکلیف هلته وی.

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلُّهَا وَذُلَّتْ قُطُوفُهَا نَدِيلًا ۝

حال دا چه نژدی به وی پر دوی باندی سیوری (د ونو) د هغه او مسخری

تیتتی کمری شوی به وی میوی د هغو په مسخریدلو تیتیدلو سره (چه شوکول به ئی اسان وی).

تفسیر: یعنی د ونو ځانگی د خپلو میوو سره دوی ته ډیری نژدی کیږی او د هغوی میوی به ورځوړندی او د دوی په واک (اختیار) کچی به وی او جنتیان په هر حالت او هر ځای کچی چه وغواړی اعم له دی څخه چه ولاړ وی یا ناست یا ملاست بی له تکلفه هته تولولی او شوکولی شی. تنبیه: جانی د ونو ځانگی ئی دلته په ظلال سره تعبیر کړی وی یا به دا واقعی سیوری وی څکه که د لمر رڼا (رنرا) هلته نشته بل راز (قسم) کومه رڼا (رنرا) خو به هرومرو (خامخا) هلته وی او د دی رڼا (رنرا) په سیوری کچی به جنتیان د ارام او تفریح دپاره به کینی والله اعلم

وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآيَةٍ مِّنْ رُّضَةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرًا ۝ قَوَارِيرًا مِّنْ رُّضَةٍ

او گرځولی به شی پر دغو (ابرارو) باندی (په دغه جنت کچی) جامونه له سپینو زرو او گلاسونه صراحی چه وی به (دغه ظروف) په شان د ښیښو هسی ښیښی چه له سپینو زرو به وی (صاف به وی د ښیښو په شان چه ظاهر به ئی له باطن او باطن به ئی له ظاهره ښکاری)

تفسیر: یعنی دا ظروف لویجی به په اصل کچی د سپینو زرو څخه جوړ وی او ډیر سپین بی داغه او خوښی ښونکی - او داسی صاف او شفاف او څلیدونکی به وی چه لکه ښیښی غوندی به ښکاری او د هغه د منځ شیان به له باندی څخه له لری لیدم کیږی.

كَذَرُّوْهَا تَقْدِيْرًا ۝

په اندازه کمری به وی هغه (جامونه ساقیانو د جنت جنتیانو ته) اندازه کول.

تفسیر: یعنی یو جنتی هومره چه غښلو ته ضرورت لری او زړه ئی وغواړی په هغه میچ او اندازه سره به سم او برابر په هغه کچی شراب وی چه نه به تری لویږی - او نه به تری زیاتیږی - یا په هره اندازه چه جنتیان پخپلو زړونو کچی تاکلی (مقرر کړی) او گرځولی وی بی له تزئید او بی له تنقیص سم د دوی له غوښتنی سره ورته وړاندی کیږی.

وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿٥٠﴾

او ورخښول کېږي به جنتیانو ته په جنت کېنې جامونه د شرابو چه وی به گډ له (پاکو شرابو د) هغه سره (لپاره د خوشبوئ جنتی) زنجبیل.

تفسیر: یعنی د شرابو جام یو هغه و چه د هغه گډ جنتی کافور دی. دوهم ئی هغه دی چه زنجبیل (سوند) ورسره گډوی مگر دا د دی دنیا زنجبیل او سوند ونه گانه شی ځکه هغه یوه چینه ده چه «سلسبیل» نومېږی د سوند تاثیر تود دی او په غریزه حرارت کېنې انتعاش پیدا کوی - او عرب هغه ډیر خوښوی.

په هر حال سره په کوم خاص مناسبت سره دی چینې ته «زنجبیل» وائی. د نیکانو په جامونو کېنې د هغه لږ څه گډون کاوه شی په اصل کېنې دا چینه لویو عالی مقامو مقربینو لره ده. والله اعلم.

عَيْنَا فِيهَا شَرِبْنَاهُ سَلْسَبِيلًا ﴿٥١﴾

چینه په دغه (جنت کېنې چه) نوم ئی ایښودلی شوی دی په سلسبیل سره (چه د حلقه آسانه لذیذه تیرېږی).

تفسیر: د سلسبیل معنی صافی بهیډونکی اوبه دی. کنا فی الموضع. او ځکه ورته «سلسبیل» وائی چه آسانه تیرېږی له حلقه او ډیری لذیذی او خونده وری دی په څښلو کېنې او هر چیرته چه د جنتی زړه وغواړی همغله ورته بهیږی.

وَيُطَوَّرُونَ عَلَيْهِمْ وَلَدَانُ مُنْكَدُونَ ﴿٥٢﴾

او مگرځی پر دغو جنتیانو باندی هلکان تل پاتی شوی (پخپل حال د ځوانی باندی).

تفسیر: یعنی تل به هلک پاتی کېږی یا به له جنتیانو څخه هیڅ نه اخیست کېږی او تل ترغله د هغوی په خدماتو کېنې مشغول وی.

إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنْثُورًا ﴿٥٣﴾

کله چه ووينی ته دوی گنې به هغوی (په صفائی کښې) لکه مرغلری خوری شوی.

تفسیر: یعنی پخپل حسن - جمال - صفائی - او ښائست سره په هر لوری گرځي او داسې خوش منظر معلومېږي لکه چه د ډیرو ځلیدونکیو او ښائسته مرغلرو په شان پر ځمکې باندې خواره شوی وی. او تخصیص د «منثور» دپاره د دی دی چه دا ښائسته او ښې ښکاریږي له مرغلرو منظومو او پیلو شویو څخه.

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمْرًا رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ۝

او هر کله چه وگوری ته دغه (جنت) ته نو ویه ویني ته نعمتونه (ډیر چه صفت ئی کیدی نشي) او ملک پاچایي لویه (لازواله چه انتهاء او زوال نه لري).

تفسیر: یعنی د جنت حال او احوال څه وایه شي - که څوک ئی ووينی نو ور معلومېږي چه په جنت کښې به څه عظیم الشان نعمتونه او څومره لویه لازواله بیمثاله پاچایي یوه معمولی او ادنی جنتی ته ور په برخه کیږي رزقنا الله تعالی منها بمنه و فضله.

عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ وَاسْتَبْرَقٌ

د پاسه پر دوی باندې به کالی (جامی) د نړیو ورېښمو وی چه شنه به وی او د پریرو (غتو) ورېښمو نه

تفسیر: یعنی نری او پریر (غت) دوه ډوله (قسمه) د ورېښمو کالی (جامی) به جنتیانو ته ورکاوه کیږي.

وَحُلُوفٌ أَسَاوِرٌ مِنْ قِصَافٍ

او وابه غوښته شي (دوی ته) باهوگان له سپینو زرو.

تفسیر: په دی سورت کښې دری ځایه د سپینو زرو - د لوښیو- گانو (زیوراتو) او نورو ذکر راغلي دی - په بل ځای کښې د سرو زرو ذکر شوی دی. ممکن دی چه دا هم وی او هغه هم وی. ځینو ته به دا ورکاو شي - او ځینو ته به هغه یا به کله دا او کله به هغه وروړاندی کیږي.

وَسَقْفُهُمْ رِيْهِمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿۵۱﴾

او ور وبه خنبی دغو (جنتیانو ته) رب د دوی شراب طهور (خشبناک ښه پاکیزه)

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) نعمتونو وروسته د شراب طهور یو جام به د حقیقی مالک له لوری ورکاوه شی چه نه په کښی نجاست وی او نه کدورت نه به ورسره څه درد او الم او نه به بدبوئی وی او د هغه له څښلو څنی به زړه پاک او گیده صفا کیږی. له څښلو څخه وروسته له بدن څخه به داسی عرق او خولی وځی چه د هغه وږمه او خوشبوئی به د مښکو په غیر زړونه خوښوی.

إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَّشْكُورًا ﴿۵۲﴾ إِنْ أَنْتُمْ تَزْكُوا عَلَيْكُمُ الْقُرْآنُ تَنْزِيلًا ﴿۵۳﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

(او وبه فرمائی الله دوی ته چه) بیشکه دغه (نعمتونه) ؤ تاسی لره جزاء بدل (د اعمالو ستاسی) او دی سعی عمل زیار (کوشش) ستاسی مشکور مقبول. بیشکه مونږ هم دا مونږ نازل کری مو دی په تا باندی (ای. محمده!) قرآن نازل کول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته (په نصرت د تا).

تفسیر: یعنی د زیات اعزاز او اکرام او د زړونو د خوښی دپاره به ویلی شی چه دا ستاسی د اعمالو بدل دی ستاسی زیارونه (کوششونه) مقبول او مشکور او سعی مو ومنلی شوی - د دی زیری له آوریدلو څنی به جنتیان لا خوښیږی.

﴿إِنْ أَنْتُمْ تَزْكُوا﴾ الآية - بیشکه مونږ نازله کری مو دی په تا باندی ای محمده قرآن نازلول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته په نصرت د تا)

چه ستا زړه مضبوط شی او خلق ورو ورو پخپلو ښو او بدو باندی ښه وپوهیږی او معلوم نی کری چه جنت د کومو اعمالو په وسیله موندل کیږی - که په داسی پوهولو سره هم ونه پوهیده او پخپل ضد او عناد کښی ټینگ پاتی شو نو تاسی د خپل پروردگار په حکم باندی همغسی ټینگ ودریږی او د وروستنۍ فیصلی انتظار وکړئ.

وَلَا تَطِعْ مِنْهُمْ إِنَّمَا أَوْكُفُّورًا ﴿۵۴﴾

او مه منه خبره له دوی غنی د هیش یو گنهگار او ناشکره (چه تا بولی کفر ته).

تفسیر: یعنی عتبه او ولید او د قریشو نور کفار تاسی ته دنیوی ترغیبونه درکوی او شنه باغونه دربیسی او په دی تحریص - تطمیع سره غواړی چه تاسی د تبلیغ له فرضه واپوی - نو الله تعالیٰ تنبیه فرمائی چه تاسی د دوی په خبرو باندی مه تیروخی ځکه چه د گنهگار - فاسق او ناشکر کافر له وینا منلو څخه پرته (علاوه) له نقصانه بل څه په لاس نه درغی نو د داسی شیررانو او بدبختانو خبرو ته غور نیول نه دی په کار.

وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿۲۹﴾

او یادوه نوم د رب خپل صباح کهښ (سبا) او بیگا ماښام.

تفسیر: یعنی تل هغه پخپل زړه کښی ولره! په تیره بیا په دی دوو وقتونو کښی ئی هرومرو (خامخا) یادوه! گرددو (تولو) اندیښنو علاج هم دا د الله تعالیٰ ذکر دی.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿۳۰﴾

او په څه برخه د شپې کښی نو سجده کوه هغه (الله) ته او نسبت د پاکی کوه دغه (الله) ته په شپه اوږده کښی (یعنی تهجد کوه او)

تفسیر: لمونځ وکړه! ښائی چه له دی غنی د مغرب او عشاء لمونځونه یا به تهجد مراد وی که له ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ﴾ څخه تهجد مراد وی نو دلته به له تسبیح غنی د هغه متبادره معنی اخیسته کیږی. یعنی د شپې له لوری علاوه پر تهجد پر ډیرو تسبیحو او تهلیلو کښی مشغول شئ! که له ډومبی «فاسجد» غنی د ماښام او مسختن لمونځ مراد وی نو دلته به له تسبیح څخه تهجد مراد وی.

إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿۳۱﴾

بیشکه دا (خلق چه کفار دی) خوشوی ژر تیریدونکی (دنیا) او پریږدی وروسته له ځانه ورځ سخته (د عقبی) چه د هنی دپاره څه تیاری او عمل نه

کوی).

تفسیر: یعنی دا خلق که ستاسی پند او هدایت نه منی د هغه سبب د دنیا مینه ده. کله چه دنیا یو ژر په لاس راتلونکی غیز دی دوی هم دا غواری. او د قیامت له درنی ورځی څخه غافل شوی دی او هیڅ د هغه په فکر کښی نه دی لویدلی. بلکه د هغه په راتلو باندی باور هم نه لری او هسی ئی گنئی کله چه مونږ ومرو او له خسا کیدلو څخه پس وراسته او تجزیه کیږو بیا به مو څوک راژوندی کوی؟ وروسته د دی پوښتنی جواب ورکوی.

عَنْ خَلْقِهِمْ وَشَدَّدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَلْنَا مِثْلَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٩﴾

مونږ پیدا کړی مو دی دوی او بیا مو مضبوط کړل پیدایښت بندونه اندامونه د دوی او کله چه اراده وفرمایو بدل به راوړو مونږ امثال د دوی (په خلقت کښی) بدل.

تفسیر: یعنی اول مو تاسی پیدا کړی او ستاسی گرد (تول) بندونه او اندامونه مو جوړ کړی دی نن ځمونږ هغه قدرت نه دی سلب شوی. هر کله چه مونږ وغواړو ستاسی دا موجوده ژوندون پائ (انجام) ته ورسوو او هم داسی یوه بله هستی بیا پیدا او ودرولی شو. یا دا مطلب که دا خلق ئی ونه منی نو مونږ قادر یو هر کله چه وغواړو د دوی په ځای به نور داسی سری راولو چه گرد (تول) سره به مطیع او فرمانبرداران وی او د دوی په شان به سرکشان نه وی.

إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٣٠﴾

بیشکه دغه (سورت) تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی نیسی طرف د رب خپل ته لاره (په خیر او طاعت سره - پس و دی نیسی!).

تفسیر: یعنی په جبر او زور سره په دوی باندی د دی خبری منل ستاسی کار نه دی - د پاک قرآن په وسیله پند ورکوی! وروسته له دی د هر چا اختیار دی هر څوک چه زړه ئی غواړی د خپل پروردگار تر خوشی پوری د رسیدلو لاره ځان ته جوړه کړی!.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣١﴾

او اراده نشیء کولی تاسی (د هیڅ لاره د طاعت) مکر هغه چه اراده وفرمائی
الله (تاسو ته) بیشکه الله دی (پر هر شی باندی) ښه عالم دانا ښه حکمت والا.

تفسیر: یعنی ستاسی غوښتنه هم پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له غوښتنی نشی کیدی - ځکه چه د
بنده مشیت د الله تعالیٰ د مشیت تابع دی دغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم او ښکاره ده چه د چا
استعداد او قابلیت څه قسم دی؟ نو سم له هغه سره د هغه مشیت کار کوی. بیا پاک الله هر چا
لره چه پخپل مشیت په سمی لاری باندی بیائی یا په گمراهی کښی پریږدی.

يُدْخِلْ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝

داخلوی (الله) هغه څوک چه اراده (د دخول ئی) وفرمائی په رحمت خپل
کښی او ظالمان (کافران چه دی) تیار کړی دی (الله) دوی ته عذاب ډیر
دردناک.

تفسیر: یعنی د هر چا استعداد چه ښه وی هغه ته به په نیکی باندی د تللو توفیق وروښی او د
خپل رحمت او فضل مستوجب به ئی وگرځوی.

تمت سورة «الدھر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه.

سورة المرسلات مکیه الا آية (٤٨) فمدنیة وهی خمسون آية وفيها ركوعان رقعا (٧٧)
تسلسلها حسب النزول (٣٣) نزلت بعد سورة «الهمزة».

د «المرسلات» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٤٨) آیته څخه چه مدنی دی (٥٠) آیته (٢)
رکوع لری

په تلاوت کښی (٧٧) او په نزول کښی (٣٣) سورت دی وروسته د «الهمزة» د سورت څخه نازل
شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ۝ فَالْعَصْفِ عَصْفًا ۝

قسم دی په هغو بادونو چه لیږلی شوی دی (د الله له طرفه) پی در پی پرله پسې (چه زړونه خوښوی) (یا) قسم دی په هغو ملائکو لیږلیو شویو په نیکو سره (چه امر او نهی دی). بیا قسم دی په هغو سختو خوځوونکیو بادونو باندی چه الوغی په زور سره (یا) پس قسم دی په هغو ملائکو تلونکیو په حکم د الله سره ګړندی تلل

تفسیر: یعنی اول پسته او ښه نری هوا چلیږی چه له هغی سره به د مخلوقاتو ډیر توقعات او منافع ترلی وی بیا لږ څه وروسته هغه یوه نرمه او پسته هوا د یوی سختی سیلی او طوفان ګډه پشان به الوغی او داسی خرابی او وړانی به راوولی چه خلق به په نارو سوړو شی. هم دا د دنیا او د آخرت مثال وګڼئ! ډیر داسی کارونه دی چه خلق هغه اوس مفید او نافع ګڼی او پر هغه باندی د دوی لوئی هیلی (امیدونه) ترلی وی او ډیر توقعات تری لری خو هغه کار کله چه د قیامت په ورځ پخپل اصلی او ډیر سخت او ویروونکی صورت سره رایشکاره شی نو ګرد (تول) خلق به تری پناه غواړی.

وَاللَّشْرِتِ نَشْرًا ۚ فَأَلْقَيْتَ فِرْقَانًا

قسم دی په هغو خواره کوونکیو بادونو باندی (باران لره) پورته کول خورول بیا (قسم دی) په (هغو ملائکو یا آیتونو د قرآن چه) جدائی کوی (په منع د حق او باطل کښی) جدائی کول

تفسیر: یعنی پر هغه هواؤ باندی قسم دی چه بخارات او نور له ځانه سره راپورته کوی او وریشی پیدا کوی او په فضاء کښی ئی خوروی - بیا په هر هر ځای کښی چه د هغوی رسونه مقصود وی د الله تعالیٰ په امر هغه هم هغله رسوی او ویشی ئی او له وریا (باران) څخه وروسته بیا وریشی یوه لوری بل لوری ته خوروی. هوا یوازی له وریشی سره مخصوصه نه ده بلکه د هغه عمومی خاصیت دا دی چه د ګردو (تولو) شیانو کیفیات لکه ښی او بدی وړمی او نور خوروی او د هغوی لطیف اجزاء ځنی بیلوی او له ځان سره ئی وړی او یو څیز له یوه ځایه جلا (جدا) کوی او له بل سره ئی لګوی غرض دا جمع او تفریق چه د هوا خاصه ده د آخرت یوه نمونه ده چه هلته د حشر او نشر څخه وروسته به وګری (خلق) سره بیلول شی او پس له یوه تولیدلو ځنی به بیلو بیلو ځایونو ته رسول شی ﴿هَذَا يَوْمُ الْقِيَامِ ۚ جَمَعْتُهُمُ وَالْأَذَلَّتْنِي﴾

فَالْمُلْكِيتِ ذِكْرًا ۚ عُدْرًا أَوْ نَذْرًا ۚ

پس قسم دی په هغو (پرستو) چه راضکته کوونکی د ذکر وحی پند دی لپاره د لری کولو د عذر (الزام د مؤمنانو) او لپاره د ویرولو (الزام د کافرانو).

تفسیر: حضرت شاه عبدالعزیز رحمۃ الله علیه له «الملقیات ذکرأ» څخه هم هوا مراد کړی ده ځکه چه د وحی غیر د خلقو غوړونو ته رسوونه هم د هوا کار دی.

تنبیه: «المرسلات - العاصفات - الناشرات - الفارقات - الملقیات» د پنځو وارو مصداق ځینو هواوی تاکلی (مقرر کړی) دی ځینو پرستی ځینو پیغمبران او ځینو مفسرینو لکه چه ږومبینو څلورو څخه هواوی مراد کړی دی او له پنځمی ځنی ئی پرستی اخیستی دی چه په ترجمه کښی ښکاره ده نوری خبری هم په دی مورد کښی شته چه د هغوی گرد (تول) تفصیلات په (روح المعانی) کښی شته.

حضرت شاه عبدالقادر رحمۃ الله علیه لیکي چه «له وحی څخه د کافرانو د دغه الزام لری کول منظور دی چه د سزا په وقت کښی ونه وائی چه مونږ نه وو خبر او هغو کسانو ته چه په برخه کښی ئی ایمان دی د ویری اورول دی چه ایمان راوړی» حضرت شاه عبد العزیز رحمۃ الله علیه فرمائی چه «د الله تعالی هغه کلام چه پر امر - نهی عقائدو او احکامو باندی مشتمل دی هغه د عذر کولو دپاره دی چه د اعمالو د پوښتنی په وقت د دی سری دپاره عذر او دستاویز وی چه ما هغه کار سم د الله تعالی له امره سره کړی دی - او د ده د هغه امر په نسبت می له هغه کار ځنی ځان ساتلی دی او د الله تعالی هغه کلام چه پر قصصو - اخبارو او نورو باندی مشتمل وی عموماً د منکرانو د ویرولو او دارولو دپاره دی». په دی سورت کښی د خبری مخه زیاتره د مکذبینو او منکرینو په لوری ده نو ځکه د بشارت ذکر ئی ونه کړ. والله اعلم په هر حال سره وحی راوړونکی پرستی او وحی رسوونکی هواوی دواړه شاهدانی دی چه یو وقت هر ورو (خامخا) داسی راتلونکی دی چه په هغه کښی به مجرمان پخپلو حرکاتو باندی پر او ملزم کیږی - او له الله تعالی ځنی ویریدونکی به بیخی مأمون - مصنون او بی فکره وی.

اِنَّهَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ

بیشکه څه وعده چه له تاسی سره کړی شوی ده (د قیامت) خامخا واقع کیدونکی ده.

تفسیر: یعنی د قیامت او د آخرت د حساب او کتاب او جزاء او سزا وعده هر ورو (خامخا) پیښیدونکی ده.

وَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ۙ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ۙ

نو کله چه ستوری تور شی رنا (رنرا) نور یی ورک شی. او کله چه آسمان خیری کر شی.

تفسیر: یعنی ستوری محوه بی رنا خیر کرچی آسمان به توتی توتی را لویوی او د غیریملو له وچی به په هغه کچی ورونه او کرکی خرگندیوی

وَإِذَا الْجِبَالُ سُفَّتْ ۙ

او کله چه غرونه والوعولی شی (وايستل شی له غایونو خپلو نه) او روان شی.

تفسیر: یعنی د پاغوندو په شان په هوا کچی الوخی او دی خو او هنی خوا کرخی.

وَإِذَا الرُّسُلُ أُقْتَتَتْ ۙ

او کله چه د پیغمبرانو وقت وتاکلی (مقرر) شی (او جمع کرل شی دپاره د شهادت).

تفسیر: چه له وړاندی وروسته تاکلی (مقرر) وقت سره سم د خپلو امتیانو سره د رب العزت په دربار کچی حاضر شی.

لَا إِلَهَ إِلَّا يَوْمَ الْحُجَّةِ ۙ

دپاره د کومی ورخی وروستی کری شوی دی (دا خیزونه) دپاره (د شهادت) د ورخی د فیصلی.

تفسیر: یعنی پوهیږئ چه دا فیصله کومی ورخی دپاره ساتلی شوی ده؟ هنی ورخی ته چه په هنی کچی به د هری خبری بیخی او آخری او قطعی فیصله وی بیشکه که الله تعالی غوښتلی اوس به هم د هر خیز فیصله لاس په لاس او سم د لاسه هم کوله خو د ده د حکمت اقتضاء داسی نه ده چه اوس هر څوک پخپلی سزا ورسوی.

وَمَا أَذْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٧﴾ وَيْلٌ لَّيَوْمٍ ذَا الْبَأْسِ ﴿١٨﴾

او خه شی پوه کری ئی ته چه خه ده ورځ د فیصلی افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هیڅ مه پوښته چه د فیصلی ورځ به څرنگه وی؟ بس دومره وپوهیږه چه دروغ ویونکیو لره به د تباهی ډیره سخته ورځ وی او له سختو مصائبو او ربرو (تکلیفونو) سره به په کښی مخامخ کیدونکی وی ځکه چه د هغه غیز له لیدلو ځنی چه د دوی په فکر او خیال کښی هم نه ؤ تیر هر کله چه ورسره مخامخ شی سخت وار خطاء کیدی او د حیرت او ندامت لامله (له وجی) ئی حواس خرابیږی.

أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ نُنْبِئُهُمُ الْآخِرِينَ ﴿٢٠﴾ كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٢١﴾

آیا نه دی هلاک کری مونږ مجرم خلق پرومبنی بلکه هلاک کری مو دی په سبب د تکذیب سره بیا ورلیږو په هغو پسی وروستنی (مجرمان هم لکه چه له دوی سره مو معامله وکړه) هم داسی کار کوو مونږ له ټولو مجرمانو گنهکارانو سره.

تفسیر: د قیامت منکرانو داسی گڼل چه د دنیا دا لوی ژوندون به په څه ډول (طریقه) پای (آخر) ته رسیږی؟ او څرنگه به باور کیدی شی چه دا گرد (ټول) بنی آدماڼ به په یوه ورځ کښی سره مړه - او انسانی نسل به بیخی فنا کیږی؟ دا دوزخ او عذاب ویرو ل گرد (ټول) سره فرضی او ساختگی راضکاری - نو د دی چتی (بیکاره) خبرو په جواب کښی فرمائی چه پخوا له دی څخه ډیر خلق مړه شوی دی - او ډیر اقوام او تېرونه د خپلو گناهونو په بدل د تباهی سره مخامخ شوی دی - د ورستنیو په نسبت به هم داسی د موت او هلاکت سلسله جاری وی نو پاک الله فرمائی کله چه څمونږ قدیمی عادت د مجرمانو په نسبت معلوم او څرگند (ښکاره) دی نو وپوهیږئ چه د دی پیری کفار به هم په همغو پخوانیو کفارو پسی شرو. هغه لوی ذات چه په بیلو بیلو زمانو کښی ئی لوی لوی مضبوط او تکره سری وژلی دی - او ډیر طاقتور مجرمان ئی هلاک کری دی - نو آیا هغه اوس په دی باندی قدرت نه لری چه په دی گردو (ټولو) مخلوقاتو باندی په یوه وقت کښی د عذاب خوند وځکی؟ او ټول یو ځلی فنا کری بلکه ښه قادر او کولی ئی شی.

(سبحان ذی العزة والعظمة والكبرياء والجبروت!)

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٥٩﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورغی کښی دروغ ویونکیو لره (په بعث بعد الموت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قیامت راتگ نی د دی لپاره دروغ گانه چه گرد (تول) انسانان به څرنګه یو ځلی پناه کیږی؟ او په څه ډول (طریقه) به گرد (تول) مجرمان په یوه وقت کښی گرفتار او په سزا رساوه کیږی؟.

أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٦٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿٦١﴾
إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٦٢﴾

آیا نه یی پیدا کړی مونږ تاسی له اوبو سپکو (د منی) ځنی نو ومو ساتلی مونږ هغه (اوبه) په ځای د قراری ټینگ کښی (چه د مور رحم دی) تر نیتی معلومی (وقت د ولادت) پوری.

تفسیر: یعنی د یوی وقفی په ځای کښی نی محفوظ وساته. له دی ځنی مراد د مور رحم دی چه هغه ته (بچه دان) هم وایه شی. او علی الاکثر وړکی هلته تر نهو میاشتو پوری وی او خپل خلقت کاملوی.

فَقَدَرْنَا نَافَثَةً قَتَعَمَ الْقَدَرُونَ ﴿٦٣﴾

پس قادر یو مونږ په دغو کارونو باندی پس ښه ټیک قادران یو مونږ

تفسیر: یعنی د اوبو هغه څاڅکی نی او تر نیتی معلومی پوری په هغه ټینگ او مضبوط ځای (رحم) کښی چه اکثر نهه میاشتو وی وساته په تدریج سره یی پوره کړ او له هغه څخه یی په ورو ورو یو کامل انسان جوړ کړ له دی ځنی ځمونږ په قدرت او قوت باندی وپوهیږئ نو آیا دا الله تعالی دا انسان وروسته له مړینی څخه نشی ژوندی کولی.

تَنْبِيْهُ: غُيْنُو د «قَدَرْنَا» معنی اندازه کول اخیستی دی یعنی «اندازه مو کر» او مونږ یو ښه اندازه کوونکی یو چه په دومره مدت کښی له مونږ غنی هیڅ یو ضروری غیز نه دی پاتی او نه مو کوم زائد او بیکار شی پیدا کړی دی.

وَيْلٌ يُّومَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٧٧﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په ایمان او په نعمت باندی).

تفسیر: چه داسی به ئی ویل کله چه مونږ په خاورو کښی داسی گډود شو چه غمونږ د هډوکو بخرکی بیخی نری او گرد (نول) سره خاوری ایری شی نو آیا بیا به په څه ډول (طریقه) ژوندی کیږو؟ نو په هغه وقت کښی به دوی پخپلو دی چتی (بیکاره) او پلټو شېهاتو باندی وشرمیږی او د ندامت او ارمان گوټی به په غاښونو وچیچی.

(اوس الله تعالیٰ جل و علا شانه وعظم برهانه ذکر کوی د خپل احسان پر خپلو بندگانو او داسی فرمائی):

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ﴿٧٨﴾ اَحْيَاءً وَّامَوَاتًا ﴿٧٩﴾

آیا نه ده گرځولی مونږ ځمکه جمع کوونکی (په شا خپلی) ژوندیو لره او مړیو لره (په گډه نس خپل کښی).

تفسیر: یعنی گرد (نول) ژوندی مخلوقات پر هم دغی ځمکی باندی د خپل ژوندون چاری برابروی او د دوی مړی هم په هم دی ځمکی کښی خښیږی او ورته رسیږی. انسان ته ژوندون د هم دی خاوری په وسیله په برخه شوی دی او له مړینی غنی وروسته ئی هم دا خاوره د هستوگنی ځای دی. نو آیا بیا دوهم کرت له دی خاوری غنی د هغه پورته کیدل کومه مشکله خبره ده؟.

وَجَعَلْنَا فِيهَا رَاسِيَ شِجَاتٍ وَّاسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا ﴿٨٠﴾

او پیدا کړی دی مونږ په دی (ځمکه) کښی غرونه لوی او لوړ (اوچت) او در ومو مخپلی تاسی ته اوبه خوړی تنده ماتوونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغی ځمکی کښی مو لکه غر غوندی دروند او سخت جسم پیدا کړی دی چه

له خپله غایه هیڅ نه خوځېږی. او په هم دی ځمکې کښی مو د اویو چینۍ در بهولی دی چه د خپلی نرمۍ او سیلان په سبب تل تر تله بهیږی او په ډیر سهولت سره ئی غځونکی خړوبیږی - پس هغه الله تعالیٰ چه په دی حقیرۍ ځمکې کښی ئی پخپل قدرت سره داسی متضادی نمونی راښولی دی او د موت او حیات او د سختی او نرمۍ ډیری منظری او ننداری ئی راوړاندی کړی دی نو آیا هغه د حشر په میدان کښی د سختی او د نرمۍ او د نجات او د هلاک مختلف مناظر او ننداری نشی راښوولی؟ او هم د هغه ذات په قبضه کښی چه د پیدا کولو هلاک کولو او د حیات او بقاء گرد (تول) سامان او وسیلی شته نو آیا د هغه قدرت او نعمت دروغ گڼل څرنگه جائز کیدی شی؟.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په دغو مخلوقاتو او نعمتونو باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه داسی ئی گڼل چه په یوه ځای او یوه وقت کښی به د گردو (تولو) رومبنيو او وروستنیو د اثابت او تعذیب په دی اندازه مختلفۍ او متضادی چاری څرنگه پای (آخر) ته رسیږی او ویه ویل شی دغو مکذبینو ته د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانب د قیامت په ورځی کښی داسی چه:

إِظْلَمُوا إِلَى مَا كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾

ځی لار شی! هغه څیز ته چه وی تاسی چه په هغه (عذاب د اور) به مو دروغ وئیل په دنیا کښی.

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به منکرانو ته داسی ویل کیږی. بیا به وویل شی د الله له جانب منکرانو ته داسی چه:

إِظْلَمُوا إِلَى ظِلِّ ذِي تِلْكَ شَعَبٍ ﴿٣٠﴾

ځی لار شی تاسی! هغه سیوری ته چه خاوند د دریو خاښونو څانگو دی.

تفسیر: له قتاده رضی الله تعالیٰ عنه او نورو ځنی مروی دی چه د کافرانو د سیوری دپاره یو

لوگي له دوزخه راوغي چه په چاودلو سره به په دريو څانگو ويشل کيږي وائي چه دا لوگي به داسي وي چه له هر يوه منکر به له دری خواو راچاپير وي - يوه توتو به ئی د سر له لوري د چتری په دول (طريقه) ولاړه وي او دوهمه به ئی په ښی لاس او دريمه به ئی په کيڼ لاس. د حساب تر خلاصيدو پوري به دا خلق تر هم دی سيوري لاندی وي او ايمانداران او نيک کرداران به د عرش عظيم تر سيوري لاندی په ډيره هوسانی (راحت) او آرام سره ولاړ وي.

لَا ظَلِيلٌ وَلَا يَغْنَى مِنَ الْكُفِّ ۝۳۱

چه نه به وي (دا سيوري) يخ او نه به دفع کوي (له دوی نه هيڅ شی) له لمبي د اور نه).

تفسير: يعنی يواځي په نامه سره به سيوري وي. داسي کوم گن سيوري به نه وي چه د هغه په وسيله د لمر له تودوخې يا د اور له لمبو ځنی منکرين ځان وژغوري (وساتی) يا د تندي د داخلي او خارجي تودوخې مخه ونيسي.

إِنَّمَا تُرْمَى بِشَرِّ مَا لَقَصَرْتُمْ ۝۳۲

بيشکه هغه (اور) ويشتل کوي په هسي بخرکو سرو سکروتو سره (چه هره يوه به ئی وي) لکه لوږه (اوچته) غټه ماني.

تفسير: يعنی د دوزخ دغه سکروتی به دغومره لوري (اوچتی) وي او هغه سکروتی به د لویي ماني د وچتوالی په مېچ رالوغي. يا به د هغه د سکروتو لويوالی د لویي ماني له لويوالی سره برابر وي.

كَأَنَّهُ جُمِلَتِ صُفْرًا ۝۳۳

گواکي هغه (بخرکي سکروتی قطار د) اوښانو زيرو تورو دی.

تفسير: يعنی که له ماني سره تشبيه په لويوالی (وچتوالی) کښی وي نو له اوښ سره به په لويوالی کښی هم وي. که هغه تشبيه په لويوالی کښی وي نو د ﴿كَأَنَّهُ جُمِلَتِ صُفْرًا﴾ مطلب به داسي وي چه لومبي به د اور هغه بخرکي او سکروتی له ماني سره برابری وي بيا به ماني او وړی شوی د اوښ په اندازه به کيږي. يا به له اوښ سره په رنگ کښی تشبيه ولری خو په دی

صورت کبھی هغو کسانو چه د ﴿يَهْلِكُ صُفْرٌ﴾ ترجمه په «تورو اوبشانو» سره کړی ده هغه زیاته ښه لکيږي ځکه چه له روايتونو څخه دا ثابته شوی ده چه د دوزخ اور تک تور دی او عرب تورو اوبشانو ته د دی لامله (له وجی) «صفر» وائی چه هغه عموماً زیروالی ته مائل وی. والله اعلم.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کبھی دروغ ویونکیو لره (د داسی عذابونو).

تفسیر: چه داسی به ئی گڼل چه قیامت نه دی راتلونکی او که را هم شی نو مونږ به هلته په آرام او هوسانی (راحت) کبھی یو.

هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٨﴾

دا هغه ورځ ده چه (مفیدی) خبری نه کوی (پکبھی کفار یا به نشی نیولی هیڅ حجت پر الله باندی).

تفسیر: یعنی منکران به ځینو موطنو کبھی بالکل خبری ونه شی کړی او په هغو موطنو کبھی چه وینا کوی هغه به نافع نه وی. نو په دی لحاظ سره به د هغوی ویل او نه ویل گرد (تول) سره برابر وی.

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٩﴾

او اذن حکم به ونه کړ شی دوی ته چه عذر وغواری (او نه به معذرت ورته څه نفع ورسوی).

تفسیر: ځکه چه د معذرت او د توبی د قبلیدلو وقت تیر شوی دی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کبھی دروغ ویونکیو لره (په دغی ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه دغه ورځ د دنیا په عدلیو او محکمو باندی قیاس کوی او داسی ئی گڼلی وی چه که هسی کومه موقع راوړاندی شوه نو هلته به هم په غورو خبرو او په عذرونو او ننواتو سره ځانونه خلاصوو.

هَذَا يَوْمُ الْقُصْلِ جَمْعُكُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

دا ورځ د فیصلی ده ټولوو مونږ تاسی (ای مکذبانو) او پخوانی خلق هم.

تفسیر: د دی لامله (له وجی) چه گرد (ټول) سره راتول کړو او بیا ئی بیل بیل سره ودروو او وروستی او آخری حکم او فیصله ورواړوو.

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُوا ﴿٣٩﴾

پس که وی تاسی لره څه کید مکر چل (په دفع د عذاب کښی) نو وکړئ دغه کید مکر چل مو په ما باندی.

تفسیر: هو که! دا گرد (ټول) مو دلته سره راتول کړی اوس دی یو له بله سره جرگی او مشوری وکړی هر هغه چم (چل) کید او مکر فریب او تدبیر چه څمونږ د نیولو دپاره جوړولی شی هغه دی جوړ کړی او راودی ښیې په دنیا کښی خو مو د حق په باطلولو او پټولو کښی ډیر تدبیرونه کړی ؤ نن مو هم له همغو تدبیرونو څخه هر یو مو چه زړه غواړی راد مخه ئی کړئ!

وَيْلٌ لِّیَوْمٍ ذِی الْحُكْمِ لِلْكَافِرِینَ ﴿٤٠﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په حساب کتاب باندی).

تفسیر: چه په نورو باندی ئی هیله (امید) او اسره کړی وه چه هغوی به مونږ په هر ډول (طریقه) سره چه وی خلاصوی ځینو سپین سترگو خو د دوزخ د پرښتو شمیر نولس اوړیدلی داسی ئی هم ویلی دی چه د دوی له منځه اوولسو تنو ته یواځی زه کافی یم.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلِّ

خامخا پرهيزگاران و پريدونكى به (د جنت د ونو) په سيورى كښى وى.

تفسير: يعنى وپريدونكى له عذابو د الله چه كوى پرهيز له كفر او عصيان څخه پومى د عرش بيا د جنت په سيورىو كښى به وى.

وَعِيُونَ^(٣٢) وَقَوَاكِهِ مَآيَسْتَهُونَ^(٣٣) كُلُّوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْئًا
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ^(٣٤)

او په (غاړه د) چينو كښى به وى او په (منځ د) ميوو كښى به وى له هغه قسمه چه غواړى ئى دوى (او وائى به مومنانو ته پرېنى چه) خورئ تاسى او څښئ تاسى (اى متقيانو) په داسى حال كښى چه لذت اخيستونكى او هضميدونكى به يئ په بدل د هغو (صالحه ؤ اعمالو) چه وئ به تاسى چه كول به مو (په دنيا كښى)

تفسير: د مكذبنو په مقابل كښى ئى دا د متقينو حال بيان وفرمايه ځكه «الاشياء تعرف باضدادها».

إِنَّكَ ذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ^(٣٥) وَيَلْ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ^(٣٦)

(لكه چه جزاء مو متقيانو ته وركړه) بيشكه مونږ دا رنگه ښه بدل وركوو نيكانو ته (پس نيكى دى كوى چه ښه جزاء بيا مومى دغسى) افسوس هلاك خرابى ده په دغى ورځى كښى دروغ ويونكيو لره (په نعماو د جنت سره).

تفسير: چه په دنيا كښى به ئى مسلمانانو ته ويل كه له مړينى څخه وروسته بيا ژوندون وى نو هلته به هم مونږ له تاسى څخه ښه يو اوس چه هغوى تاسى په عيش او عشرت كښى وينى او خپل ځانونه په تكليف او زحمت كښى مومى نو دوى ته لا زيات رږر (تكليف) رسيږى او رسوا او ذليل كيږى. او وائى به منكرانو ته پرېنى داسى چه:

كُلُّوْا وَتَمَتَّعُوْا قَلِيْلًا إِنَّكُمْ مُّجْرِمُوْنَ^(٣٧)

خورئ تاسو! او نفع اخلي (ای مکذبانو له نعمتونو د فانی دنیا) لږی ورځی
بیشکه یی تاسی مجرمان (گنهکاران په عقبی کښی).

تفسیر: دا خطاب مکذبینو ته دی چه شو ورځی نوری هم مزی وکړئ! آخر به د دی خوړلو او
څښلو بدل په ښه ډول (طریقه) له تاسی ځنی اخیست کیږی ځکه چه تاسی د الله تعالی مجرمان
یی چه د هغه سزا پرته (علاوه) له حبس دوام او عذاب الیم څخه بل شی نه دی گواکی «کلوا
وتمتعوا» فرمایل داسی شول لکه چه یو هسی مجرم ته چه په وژلو سره محکوم شوی وی داسی
وویل شی که څه غوښتنه یا خواهش لری راضکاره نی کړه چه د هغه په پوره کولو کښی کوشش
وکر شی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (له عذاب
در دناک څخه).

تفسیر: چه د دنیا په عیش - عشرت - ساعت تیری او لذتونو کښی ډوب تللی وی - له دی
څخه خبر نه وی هغه غیږ چه تاسی ته د گلاو امیل ښکاریده او هغه مو پخپلو غاړو کښی اچول
هغه یو تک تور سخت چیچونکی مار او منگور دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ادْعُوا آلَیْکُمْ فَعُودُوا ۖ ﴿٣٠﴾

او کله چه وویل شی (په دنیا کښی) دغو (مکذبینو) ته چه رکوع وکړئ
لمونځ وکړئ تاسی (الله ته) نه کوی دوی رکوع لمونځ (الله ته).

تفسیر: یعنی مکذبین په لمانځه کښی رکوع نه کوی یا د الله تعالی د عامو احکامو په مقابل
کښی غاړه نه ږدی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣١﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په اوامر او
نواهی د الله).

تفسیر: په هغی ورغی کښی به ارمان او افسوس کوی چه په دنیا کښی مو ولی د الله تعالی د احکامو په مقابل کښی سرښکته نه کړ که مو په دنیا کښی د هغه الله تعالی په مقابل کښی سر ټیت کړی وی نو دلته به هر ورو (خامخا) معزز محترم او سرلوری (سرفراز) وم.

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

پس په کومی خبری باندی وروسته ما سوا له دی (قرآنه) په ایمان یقین راوړی (دغه منکران) بلکه په بل شی باندی ممکنه نه ده پرته (علاوه) له (قرآن).

تفسیر: یعنی له قرآن مجید څخه لوړ (اوچت) او کامل او مؤثر بیان به د چا وی؟ که دا مکذبین په دی باندی باور نه کوی نو پر کومی خبری به ایمان راوړی آیا له دی پاک قرآن غنی وروسته د بل کوم کتاب د راټللو په انتظار کښی دی چه له آسمانه به رانښکته شی؟.

(آمنّا بالله وبما نزل الله فاکتبنا مع المؤمنين)

تمت سورة «المرسلات» بفضلہ ولله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة

سورة النبىء مكية وهى اربعون آية و فيها ركوعان تسلسلها حسب النزول (۸۰) رقم تلاوتها (۷۸)
نزلت بعد سورة المعارج

د «النبا» سورت مكى دى (۴۰) آية (۲) ركوع لرى په نزول كېنى (۸۰) او په تلاوت كېنى
(۷۸) سورت دى

وروسته د المعارج له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ

له څه شی څخه پوښتنه کوی (کفار) یو له بله (یا له مؤمنانو څخه په طریقه
د مسخری سره).

تفسیر : یعنی خلق د کومی خبری پته لگولو او د کوم غیږ په تحقیق او تفتیش کښی مشغول
دی؟ آیا په هغو کښی داسی څه قوت او استعداد شته چه له دیرو پوښتنو څخه په هغه غیږ باندی
وپوهیږی؟ هیڅ کله به ونه پوهیږی یا دا چه کافران د انکار او استهزاء او د نه منلو او مسخرو
په ډول (طریقه) په خپلو منځونو کښی او هم له پیغمبر او مسلمانانو څخه پوښتی خانه ! هغه لویه
ورځ کله راځی؟ ولی دومره وځنډیده (ایساره شوه) اوس ولی نه راځی؟ «تاسی پوهیږئ چه دوی
د څه دپاره داسی پوښتنی کوی؟ هغه داسی عظیم الشان او لویه خبره او ویروونکی ننداره ده چه
د هغه علم او پوه دوی ته عنقریب راځی او دوی به ئی ژر په خپلو سترگو ووبنی او پری وبه
پوهیږی.

عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ

پوښتنه کوی (کفار) د لونی خبری (قیامت یا قرآن څخه چه مشتمل دی په
بعث او نورو اخروی امورو) هغه (قرآن) چه دوی په کښی مختلف دی
(مؤمنان ئی په حقانیت اقرار لری او کافران تری انکار کوی).

تفسیر : یعنی د قیامت لویه ورځ چه د خلقو په منځ کښی په هغی کښی اختلاف او شخړه

(جگره) ده او کفار په هغه کېنې سره مختلف دی په انکار او په شک کېنې یا به تېوس کاوه مؤمنانو او کافرانو ټولو. مؤمنانو دپاره د زیادت د ویری او کافرانو له جهته د مسخری نه څوک ئی راتگ منی څوک ئی نه منی څوک ئی په خیال کېنې ورته تللی دی څوک وائی جسم پورته کیږی څوک وائی گرد (ټول) رنځ او خوند په روح او په سا باندی تیریږی او په جسم پوری هیڅ غیز اړه (مجبوری) نه لری ځینی وائی قیامت شته او بتان په ځمونږ شفاعت کوی او ځینی وائی نشته او ځینی شک کوی په واقع کیدو ئی او په نه واقع کیدو ئی. او نوری دا راز (قسم) جگری.

کَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۚ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۝

نه دی کوی (دا اختلاف او پوښتنی) ژر به وپوهیږی (دا کافران په عذاب د انکار باندی) بیا هیڅکله دی نه کوی (پوښتنی او اختلاف) ژر به وپوهیږی (په عذاب د انکار) دغه منکران په هغه باندی چه حق دی په هغه وقت کېنې چه مړه شی او وڅکی عذاب.

تفسیر: یعنی پیغمبرانو د دنیا له اوله تر اوسه پوری خلق ډیر پوهولی دی خو خلقو هیڅ کله له خپلو جگړو او پوښتنو څخه مخ نه دی اړولی اوس نژدی ده چه هغه وپوښتنکی ننداره هغوی ته په مخ کېنې راشی نو هلته به وپوهیږی چه د قیامت لویه ورځ څه شی ده؟ او د هغی پوښتنی او جگری په څه ډول (طریقه) دی؟.

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهْدًا ۝

آیا نه ده مگر ځولی مونږ ځمکه فرش (بلکه مگر ځولی ده مونږ ځمکه فرش لپاره د هستوګنی د خلقو).

تفسیر: چه خلق په سکون او اطمینان پری ولګوی او هستوګنه پری وکړی او په آرامی او هوسانی (راحت) سره ناسته ملاسته پکښی وکړی.

وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا ۝

او (آیا نه دی مگر ځولی مونږ) غرونه میخونه (بلکه مگر ځولی دی مونږ غرونه د ځمکی میخونه چه په سبب د هغو برقراره ده).

تفسیر : لکه چی یو شی د میخونو په وهلو سره ټینگیږی او نه سره بیلپیږی او نه له خپل ځای څخه دی خوا او هغی خوا ته خوځیږی هم دا راز (قسم) د ځمکی هغه ابتدائی خوزیدل او سره بیلیدل د غرونو د شته والی په سبب شول او د الله تعالیٰ په امر ئی په ښکاره ډول (طریقه) یو راز (قسم) آرام په برخه شو.

وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا

او پیدا کړی یی مونږ تاسی جوړه (نر او ښځه).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ د نارینه د سکون او راحت او هوسانی (آرام) او وخت تیروولو دپاره ښځه د ده جوړه کړی ده لکه چه د «الروم» په دریمي رکوع ۲۱ آیت ځمونږ د دغه تفسیر کښی داسی یو آیت شته ﴿وَمِنَ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ یا به له ازواج څخه مراد راز راز (قسم قسم) اشکال (انواع اقسام) او نور شیان مراد وی.

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا

او گرځولی دی مونږ خوب ستاسی قطع د کارونو آرام راحت (د ابدانو د تاسی).

تفسیر : یعنی سری چه په اوږدی ورځی کښی له ډیر کار او بار او خوځیدو ستړی ستومانه کیږی نو هر کله چه اوده شی نو کرده (ټوله) ستومانی او ستړتیا ئی لری کیږی گواکی خوب د آرامی او هوسانی (راحت) نوم دی وروسته له دی د خوب په مناسبت شپه هم یادپیږی.

وَجَعَلْنَا لَئِيلَ لِبَاسًا

او گرځولی ده مونږ شپه لباس (پتونوکی د هر څیز په تیاری خپلی سره).

تفسیر : همغسی چه سری پخپلو جامو سره ځانونه پتوی گواکی د شپې تیاره هم د خلقو پرده ساتی او هغه چاری چه د پتیدلو وړ (لائق) وی زیاتره ئی د شپې په تیاره کښی کولی شی په هسی او ښکاره ډول (طریقه) هم سری له ورځی څخه زیاتره د شپې له مخی د یخنغ او نورو شیانو لامله (له وجی) جامی اغوستلو ته اړ (مجبور) او محتاج کیږی.

وَجَعَلْنَا الْيَوْمَ مَعَاشًا ۝

او گرغولی ده مونږ ورځ (وقت د طلب د) معاش (او د کارونو).

تفسیر : زیاتره هر راز (قسم) چاری او گنتی د ورځی له مخی کیږی چه له هغو څخه هر څوک د خپل کور او کهول حوائج او اړتیاوی (محتاجی) لری او خپل زړه داده کوی. د شپي او ورځی په مناسبت د آسمان او لمر خبره هم کیږی یا دا چه د ځمکی په مقابل کښی د آسمان بیان هم کاوه شی.

وَبَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شَدَادًا ۝

او جوړ کړی دی مونږ د پاسه د تاسی اووه محکم (اسمانونه چه نشته پکښی هیڅ نښه د خلل او د زوال).

تفسیر : یعنی اووه کلک آسمانونه جوړ شوی دی چه سره له دومره زیاتو پیړیو مدتو د تیریدلو اوس هم د پخوا په شان دی او هیڅ یو کڼدو په کښی نشته او داسی ټینگ او کلک دی چه له سره نه نړیږی او هیڅ یو چاود او درز په کښی نه ښکاری.

وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ۝

او گرغولی پیدا کړی ده مونږ (په آسمان کښی) ډیوه روښانه .

تفسیر : یعنی لمر چه تودوخی او رڼا دواړه اوصاف په کښی شته.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرِ مَاءً ثَجَّاجًا ۝

او نازلی رابښکته کړی دی مونږ له نښیځونکیو (نچورونکو) او ورونکیو (وریځو) څخه اوبه ډیری توندونکی پاکی صافی.

تفسیر : څښیدونکی ورځی یا څڅولی هواوی.

لَتُخْرِجَنَّهُ مِنْهَا وَمِنْ آيَاتِهِ ۖ وَجَدْتِ الْآفَاقَ ۝

لپاره د دی چه راویاسو مونږ په هغو (اوبو) سره دانی او واښه او باغونه یو له بل سره گڼ نژدی.

تفسیر : یعنی خورا (دیر) گڼ باغونه یا دا چه په یوی ځمکی کښی ئی راز راز (قسم قسم) ونی او باغونه شته کړی دی.

تنبيه : د قدرت عظیم الشانی نبی ئی ویلی او ښکاره کړی ئی دی چه هغه الله جل جلاله چه داسی قدرت او حکمت لری آیا بیا تاسی نشی ژوندی کولی؟ او د حساب او کتاب دپاره ستاسی پورته کول کومه مشکله او سخته خبره ده بلکه نه ده آیا دا خبره به د هغه له حکمت څخه غلطه نه وی چه دومره لویه دنیا او دیر شیان هم داسی گډوډ پریږدی، هیڅ نتیجه او گټه (فائده) تری څرگنده (ښکاره) نشی؟ په رښتیا سره ښائی چه د دنیا د دی طویلی سلسلی او اوږد لړ پایی او د دی گډو وډو شیانو کومه ښکاره نتیجه هر ورو (خامخا) وی چه هغه ته مونږ (آخرت) وایو. لکه چه وروسته تر خوبه ویښتیا او په شپي پسی ورځ راځی نو هم داسی وپوهیږی. چه په دنیا پسی د آخرت راتلل هم یقینی دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفُصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ۝

بیشکه ورځ د فیصلی (په مابین د خلقو کښی قیامت دی) وقت (مقرر لپاره د ثواب او عقاب په حکم د رب ستا).

تفسیر : د فیصلی ورځ به هغه وی چه ښه او بد داسی سره بیخی په کښی بیلېږی چه په هیڅ ډول (طریقه) اشتراک او اجتماع به پکښی پاتی کیږی. هره نیکی خپل معدن ته او هره بدی خپل مرکز ته ورځی. ښکاره ده چه داسی کامل امتیاز او افتراق په دی دنیا کښی نشی کیدی. ځکه چه د دی دنیا گرد (تول) موجودات لکه ځمکه آسمان، لمر، سپوږمی، شپي، ویښدل، ویښیدل، وریځ، وریا، باغ، نارینه ښځه ووړکی او نور د ښو او بدو سړیو په منځ کښی سره گډ او مشترک دی. او کافر او مسلمان دواړه له دغو وساتلو او وساتلو نه یو رنگ منافع او گټی اخلی. نو ځکه د دی شیانو د بیلولو دپاره یوه بیلوونکی ورځ یوم الفصل په کار ده چه هغه د دی موجوده نظام عالم په پای (آخر) کښی ده او د هغه وخت تعین او مقرری د الله تعالی په ازلی او ابدی علم او پوه کښی معین او ټاکلی (مقرر) دی. چه د هغه لړ څه تعریف اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی فرمائی چه

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ مَا تَأْتُونَ أَقْوَابًا ۝۱۵

هغه ورځ چه وپوکل شی (دوهم غلی) په صور (شپیلی) کښی نو راځی به تاسی دلی دلی (له قبرونو نه موقف ته)

تفسیر : یعنی دیر زیات غوندونه او فرقۍ سره تولیږی چه د هغوی ویشونه د هغو په چارو، عقائدو او اعمالو پوری تړلی او مربوط دی.

وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ۝۱۶

او پرانستلی څیری به شی آسمان (په دغه ورځ د قیامت کښی) نو شی به دروازی دروازی.

تفسیر : یعنی آسمان به داسی وپرانستلی او توتی توتی شی چه له لری به دروازی پکښی ښکاری د دی خبری تائید په یوه بل آیت سره هم کیږی چه د فرقان په دریمي رکوع څمونږ دغه متبرک تفسیر کښی ئی داسی لولو. ﴿وَيَرْفَعُ السَّمَاءَ بِأَتْفَالٍ يَدَيْهِ﴾

وُسَيَّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۝۱۷

او روان به کړل شی غرونه نو شی به لکه سراب (شکی گل ځلیدونکی ځمکه لکه اوبه).

تفسیر : لکه چه په ځلیدونکو شگو باندی له لری څخه د اوبو ګمان کیږی هم داسی په هغو غرونو باندی فهم اټکل کاوه شی ځکه چه هغه به غرونه نه وی بلکه د شگو گل (سراب) به وی.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۝۱۸ لِلظَّالِمِينَ مَا بَأْسًا ۝۱۹

بیشکه دوزخ چه ځای د انتظار (د کتو لپاره د تیریدونکیو دی) سرکشو لره د ورتلو او د هستوګنی ځای دی

تفسیر : یعنی دوزخ د شریرینو په انتظار کښی دی او هلته د دوی د ورتلو او د هستوګنی ځای دی یا بیشکه دوزخ څارونکی دی او ځای د تیریدلو د خلقو دی نو مؤمن به تری تیر شی او کافر به پکښی پریوځی.

لَيْثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ۝

خُند (ایسارتیا) کوونکی به وی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښی ډیری زمانی (بلکه همیشه به په کښی پاتی کیږی).

تفسیر : چه د شمیرلو میچ ئی نشته سره له دی چه ډیری زمانی او پیری تیرپوی خو د دوی مصیبت به پای (آخر) ته نه رسیږی.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ۝ إِلَّا صِيمًا وَعَسَاقًا ۝

نه به څکي دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښی سره (هوا اوبه) او نه د څښلو (یخ) څیز. مگر پرته (علاوه) له ډیرو تودو اوبو او بهیدونکیو زوو له وینو سره (د دوزخیانو له زخمونو).

تفسیر : یعنی نه د یخنی راحت او هوسائی (آرام) مومی، نه به د څښلو کوم خوند هغوی ته پیدا کیږی یواځی تودی اوبه وررسیږی چه له هغو څخه د هغوی خولی سوځی او کولمی ئی پری کیږی او له گیدی څخه د باندی لویږی او بل هغه تکی زیری بهیدونکی زوی وررسیږی چه د نورو دوزخیانو له پړهارو څخه راووځی الله تعالیٰ مو له دی او له نورو دنیوی او اخروی هر راز (قسم) رپرو (تکلیفونو) څخه وساتی.

جَزَاءً وَفَاءً ۝ إِنَّهُمْ كَانُوا الْأَيْرُجُونَ حَسَابًا ۝

وَكَذَّبُوا بِالْآيَاتِ الْكُبْرَى ۝

جزاء (ورکوله شی دغو سرکشانو ته) موافقه (له اعمالو د دوی سره) بیشکه وو دوی (په دنیا کښی) چه نه ویریده امید هیله ئی نه لرله د حساب (ځکه چه منکر ؤ له بعث نه) او دروغ ئی گنل آیتونه څمونږ

تفسیر : یعنی د هغه شی چه دوی نه ویریدل او هیله (امید) ئی چه دوی نه لرله هم هغه وردمخه شو او هغه خبره چه دروغ ئی بلله پخپلو سترگو ئی ولیدله اوس گورو چه دوی څنگه تکذیب او انکار کوی.

وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ۝

او هر خیز (له طاعته او معصيته) شمیرلی دی مونږ هغه په لیکلو سره (په لوح محفوظ کښی لپاره د جزاء).

تفسیر : یعنی هر خیز د الله تعالیٰ په ازلی او ابدی علم او پوه کښی شته او د هغه د علم المحيط سره سم د لوح محفوظ په دفتر کښی لیکلی دی هیڅ یو ښه او بد کار د الله تعالیٰ د علم له احاطی څخه د باندی نه دی د یوی وړی او ذری پوښته او شمیر هم کوی. او وبه ویل شی دغو منکرانو سرکشانو ته په آخرت کښی په وقت د وقوع د عذاب کښی پر دوی باندی د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانب داسی چه

فَذُوُوا فَلَن تَزِيدَهُمُ الْعَذَابَ ۝

پس وشکئ (سزا خپله) چه له سره نه زیاتوو مونږ پر تاسی پرته (علاوه) له عذابه (د پاسه په بل عذاب باندی).

تفسیر : یعنی همغسی چه تاسی په تکذیب او انکار کښی تیری او وړاندی تگ کوی نو که بی واکه مرگ او مړینه. تاسی ته درپېښه شی تل به مو هم دا وړاندی تگ وی. اوس د لویو ربړو (تکلیفونو) خوند وشکئ! مونږ به هم ستاسی عذاب داسی زیاتوو چه هیڅ تخفیف او سېکتیا به په کښی نه وی. او د یوه عذاب د پاسه به بل عذاب درکاهه کیږی. او دغه آیت ډیر سخت دی له آیتونو د قرآنه په حق د دوزخیانو کښی اوس الله تعالیٰ اعظم برهانه و اعلیٰ شانه د مؤمنانو کرامت داسی بیان فرمائی

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ۝ حَدَاقًا وَاعْتَابًا ۝ وَكَوَاعِبَ أَزَابًا ۝

بیشکه خاص متقیانو ته (په آخرت کښی) غای د خلاصی بری کامیابی دی باغونه (د میوی) او د انگورو (ونی) دی او پیغلی انارتیونی همغولی دی.

تفسیر : یعنی داسی انارتیونی پیمخی پیغلی چه دوی د خپل پیغلنوب، وروستی میچ ته رسیدلی وی. او گردی (تولی) په یوه عمر (منگ) او یوه ونه وی متقیانو ته ورعنایت کیږی.

وَكَا سَادَهَا قَا ط

او (متقیانو ته په جنت کېږي د شراب طهور) پيالي ډکې تر څنډو (غاړو) دی.

تفسیر : یعنی د پاکو خوړوېږي (شراب طهور) په څنډو (کنارو) اوښتی جامونه به پر متقیانو مؤمنانو ور غښولي کېږي.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا الْغَوَاۗوَا لَا يَكْذِبُا

نه آوري په دغه (جنت کېږي متقیان) لغو چټي (بیکاره) خبرې او نه دروغ.

تفسیر : یعنی په جنت کېږي چټي (بیکاره) خبرې اتري نه وي. او ملنډی نه پکښې اوریدلی کېږي. درواغ او فریب او درغلی (خیانت) په کېږي نه وي. نه څوک له چا سره جنگ جنجال کوي ځکه چه هلته د جگړې او شخړې هیڅ یوه پېښه نه وي او نه څه ضرورت ورته واقع کېږي.

جَزَاءُ مِّنْ رَّبِّكَ عَطَاءٌ حِسَابًا

(جزاء به ورکوله شی متقیانو ته) جزاء ورکول له ربه ستا نه عطاء ډیره (په حساب د اعمالو سره).

تفسیر : یعنی د یوی یوی ذری شمیر به کېږي او ښه بدل او کافی اجر ئی د دوی د رب او پالونکي له جانبو ورکاوه کېږي. هسی رب اکرم شانه واعظم برهانه.

رَّبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ

چه رب د آسمانونو او (رب د) ځمکې او (رب د) هغو شیانو دی چه په منځ د دغو دواړو (ځمکې او آسمان) کېږي دی ډیر مهربان دی.

تفسیر : دغه جزاء او بدل یواځې د الله تعالیٰ رحمت او لورینه (مهربانی) ده کنه د هیچا په الله تعالیٰ باندې زور یا پور (قرض) او حق نشته که سړی د خپلو ښو اعمالو او چارو په وسیله له عذاب او ربړو (تکلیفونو) څخه ځان وژغوري (وساتي) نو دا خو لوی بری او سخت مشکل کار

دی. پاتی شو جنت نو دا پرته (علاوه) د الله تعالیٰ د خالصی لورینی (مهربانی) او فضل او مرحمت څخه مشکل دی. که جنت څمونږ د ښو چارو په صله او عوض کښی راکوی نو دا د هغه یوه بله مهربانی ذره نوازی او عزت افزائی ده.

لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٢٤﴾

نه به مالکان کیږی (د شفاعت، نه به توانیږی خلق) له دغه (الله) سره د خبرو کولو.

تفسیر: یعنی نه به قادریږی هیڅوک چه خبری وکړی له الله سره له ویری یا نه به مالکان کیږی د شفاعت دپاره د چا مگر خو په اذن د الله تعالیٰ، او سره له دومره لطف، مرحمت د هغه الله تعالیٰ عظمت، جلال او لورینه (مهربانی) داسی ده چه هیڅوک د الله تعالیٰ په مخ کښی خبری نشی کولی او شوندی نشی خوځولی.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا ﴿٢٥﴾

په هغی ورځی (د قیامت) کښی چه ودریږی روح او د ملائکو صفونه صفونه.

تفسیر: له روح څخه مقصد گرد (تول) ساکبان (جاندار) دی یا به له هغه څخه (روح القدس) مراد وی چه حضرت جبریل علیه السلام دی. او د ځینو مفسرینو په تصور او جاج له دی څخه لوی روح (روح الاعظم) مراد ده چه دیر ارواح له هغه څخه جوړ او منشعب شوی دی. والله اعلم.

لَا تَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٢٦﴾

نه به کوی خبری (هیڅوک له ویری په باب د شفاعت کښی مگر) پرته (علاوه) له هغه چه اذن حکم وکړی ده ته رَحْمَن (د خبرو یا د شفاعت) او ویلی ئی وی صواب ښه خبره (په دنیا کښی چه لا اله الا الله ده).

تفسیر: یعنی په هغه دربار کښی هر څوک هر څه وائی د هغه الله تعالیٰ په اذن او حکم اشاره وائی او څه چه وائی هم داسی خبری کوی چه د ویلو او کولو وړ (لائق) او خورا (دیر) (درستی) او معقولی وی. لکه د کوم غیر مستحق سپارښت نه کوی په هغه ورځ کښی او د الله تعالیٰ په حضور کښی به د سپارښت وړ (لائق) یواځی هغه څوک کیدی شی چه په دنیا کښی له

رہتینو او جو تو خبرو غخہ زیاتره رہتیا او جوئی خبری ئی له خولی غخہ وتلی وی او د
 «لا اله الا الله» پاکه کلمه ئی ویلی وی یعنی مسلمان وی نه کافر وی چه نه کوی شفاعت مگر
 خو د مستحق مومن ای الله تعالیٰ تل دا کلمه غمونر په ژبو جاری لره!.

ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ مَا بَاءً ﴿٥٩﴾

دا هغه ورځ ده حقه پس هر هغه چه اراده وکړی نیسی طرف د رب خپل ته
 مرجع (غای د ورتلو په طاعت سره پس ودی نیسی غو مأمون شی له عذابونو).

تفسیر : یعنی هغه د قیامت ورځ خامخا راتلونکی ده اوس هر هغه څوک چه خپلی ښه او بهتری
 غواړی ښائی چه د هغی ورځی دپاره ځان تیار کړی او په زړه پوری تیاری ورته ونیسی!.

إِنَّا أَنْذَرْنَكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَلَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٦٠﴾

بیشکه مونږ چه یو ویروو مونږ تاسی (ای کفارو) له یوه عذاب راتلونکی نژدی
 څخه (چه عذاب د آخرت دی) هغه ورځ چه وبه وینی هر سری هر هغه څه
 چه په مخ کښی لیږلی ده دواړو لاسو د ده (عمل د خیر وی که د شر جزاء
 به ئی مومی) یعنی ښه او بد، وړاندنی، وروستنی چاری او اعمال ئی وروړاندی
 کیږی. او وبه وائی کافر (په ورځ د قیامت کښی) کاشکی چه وی زه خاوری.

تفسیر : یعنی کاشکی زه خاوری وی په دنیا کښی چه هیڅ کله پیدا شوی نه وی! ځکه چه د
 هم دغه پیدایښت له سببه د حساب او کتاب په عذاب اخته شوی یم او چا ویلی دی خاوری شوی
 وی په دی ورځ کښی چه هیڅ بیا پیدا شوی نه وی.
 تمت سورة النبإ بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة النازعات مکیه وهی ست و اربعون آية و فیها ركوعان رقم تلاوتها (۷۹) تسلسلها حسب
 النزول (۸۱) نزلت بعد سورة «النبإ»

د «النازعات» سورت مکی دی (۴۶) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۹) په نزول کښی
 (۸۱) سورت دی وروسته د «النبإ» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالزُّعْتَ عَرْقًا ۝ وَالتَّشَطَّتْ نَشْطًا ۝

قسم دی (په ملائکو) سخت وښکونکیو (ارواحو د کفارو لره) سخت وښکل (او قسم دی) په ملائکو آسان وښکونکیو (ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل)

تفسیر : یعنی قسم دی په هغو پرنستی باندی چه د کافرانو په رگونو کښی ورننوځی او د هغوی ارواح په راښکلو سره له سرونو د گوتو او نوکونو نه په دیره سختی سره وباسی یا قسم دی په ستوریو غغلیدونکیو باندی له مشرق نه مغرب ته.

(وَالزُّعْتَ عَرْقًا) : او قسم دی په ملائکو وښکونکیو ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل

یعنی هغه پرنستی چه له مؤمنانو څخه د روح غوته پرانیځی او بیا دوی په دیری خوښی سره د پاکۍ نری په لوری ورغغلی. خو په یاد ئی ولری چه دا ذکر د روح دی او د بدن نه دی لنده ئی دا چه ښه سری په دیری خوښی سره د پاکۍ نری په لوری ورغغلی او بد سری تری تښتی نو ئی په راښکودلو سره بیره بیانی یا قسم دی په هغو ستوریو باندی چه وځی له یوه برجه بل برج ته.

وَالسَّيِّئَاتِ سَبْحًا ۝ فَالسَّيِّئَاتِ سَبْحًا ۝

او (قسم دی) په تیزو غوته وهونکیو (ملائکو په تعمیل د احکام الله) تیز غوته وهل نو قسم دی په وړاندی کیدونکیو (ملائکو) باندی وړاندی کیدل (په ارواحو د مؤمنانو جنت ته).

تفسیر : یعنی هغه پرنستی چه روح له ځان سره اخلی او د ځمکی څخه د آسمان په لوری په داسی سرعت او سهولت سره غغلی لکه چه بی له کوم تکلیفه په اوبو باندی گړندی لامبو وهی بیا نو د دی ارواحو په باره کښی هر هغه امر چه د الله تعالی له خوا کیږی د هغه په ځای راوړلو ته په دیر شوق، ذوق او تلوار سره ورغغلی یا قسم دی په تسبیح ویونکی باندی په تسبیح ویلو سره یا په هغو ستوریو باندی قسم دی چه وړاندی کیږی یو له بل نه په تلوو راختلو او نورو.

فَالْمُدَبِّرَاتِ أُمَرَاءُ

پس (قسم دی) په تدبیر جوړوونکیو (ملانکو) د حکم د الله (په دنیوی چارو کښی جواب د قسم دا دی چه خامخا به راپورته کړی شی تاسی لپاره د حساب او کتاب).

تفسیر : یعنی وروسته له هغه د دی ارواحو په نسبت که د ثواب حکم کیږی که د عقاب د دی دواړو احکامو تدبیر او انتظام په هم دغو پرېستو پوره اړه (تعلق) لری. او د هر حکم په کولو سره مشغولېږی، یا به مطلقاً له هغو پرېستو څخه مراد وی چه د عالم تکوین په انتظام او تدبیر باندی مسلطی دی، ښکاره خبره خو هغه رومبنی خبره ده. د «النازعات» او د «الناشطات» او د نورو داسی کلمو د تعیین په نسبت نوری خبری او اثری هم ډیری کیږی او د هغو په تعیین او تاکلو (مقررولو) کښی ډیری ویناوی دی نو خو مونږ د الله بښلی مترجم په خوښه (مذاق) دا خبری لیکلی دی لکه چه پاس مو په ترجمه کښی اشاره وکړله. جواب د دی قسمونو محذوف دی یعنی قسم دی چه خامخا به راپورته کړی شی تاسو لپاره د حساب او کتاب.

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ۖ تَتَّبِعُهَا الرّادِفَةُ ۖ

هغه ورځ چه ولرځیږی لرځیدونکی (چه اوله شپیلی ده) پس راځی پس له دی نه هغه وروسته راتلونکی (چه ثاني نفخه ده)

تفسیر : یعنی د قیامت ورځ کښی به ولرځیږی غرونه او ځمکه له اول ځلی شپیلی او صور له پوکلو څخه. حضرت شاه صاحب لیکي چه پرله پسې ځمکه لرځیږی ډیرو مفسرینو له «رادفة» څخه مراد دوهم صور او شپیلی اخیستی دی. والله تعالیٰ اعلم. او په منع د دواړو نفخو کښی به څلویښت کاله وی چه په اوله شپیلی سره ټول مخلوقات مری او په دوهمه شپیلی سره به گرد (ټول) مخلوقات بیا ژوندی کیږی.

قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ۖ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ۖ

زړونه (د منکرانو د بعث) په هغی ورځی کښی به بی قراره پیدونکی ویریونکی وی. سترگی د هغو به سپکی ذلیلی ښکته وی (له ویری).

تفسیر : یعنی د پریشانی او ویریدلو له سببه به زړونه ریږی او ځانونه به لرځیږی د دوی سترگی

به خواری او سپکی او شکته وی او د ذلت او ندامت او پنبیمانی گردی (تولی) نبی به په هغوی کښی له لری ښکاری.

يَقُولُونَ ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَاذِرَةِ ۚ ؕ اِذَا كُنَّا عِظَامًا تَنْخَرَةً ۙ
قَالُوْا اِنَّكَ اِذَا كَرَرْتَ خَاسِرَةً ۙ

وايي به (دغه منکران د بعث تمسخرأ) آیا مونږ به بیا وگرځولی شو په ږومبی حالت (بیا به ژوندی کیږو؟) آیا کله چه وگرځو مونږ هډوکی زاړه ریږیدونکی (نو بیا به هم ژوندی کیږو؟) وویل (منکرانو تمسخرأ) دغه (گرځیدل ځمونږ ژوندون ته) په هغه وقت کښی گرځیدل نقصانمن زیانمن دی.

تفسیر : یعنی د هدیری په ژوره (خکته) کښی له خښیدلو څخه وروسته به بیا څنگه مونږ ژر تر ژره بیرته ژوندی کیږو؟ مونږ خو په دی خبری نشو پوهیدی چه په ریږیدلی زاړه هډوکی کښی به بیا څنگه روح ننوځی؟ که داسی کومه پښه وشی نو بیا به ژوندی کیدل ډیر ضرر لرونکی او زیانمن وی. ولی چه مونږ هغه ژوندون لره څه تیاری نه دی کړی او هیڅ شی او سامان نه ورته لرو. دا خبری دوی په ملندو او مسخرو سره کوی او داسی ښکاریوی چه مسلمانان ځمونږ په نسبت داسی ویناوای کوی او حال دا دی چه تر مړینی وروسته بیا هیڅ ژوندون نشته نو د دی ژوندون او زیان خبره بالکل مهمله او چتی (بیکاره) ده. نو بیا فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چه سخت مه گڼئ قیامت څکه چه

فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ۚ فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ۙ

پس بیشکه دا (ثانی نفخه) خو پوکل یو دی (ډیر آسان چه پری ژوندی کیږی گرد (تول) مخلوقات) پس ناڅاپه وی به دغه (خلق تول) په مخ د ځمکی (پس له مرگه).

تفسیر : ځینی د «ساهرة» مصداق شام بولی او ځینی ئی د دوزخ نوم گڼی یعنی منکر خلق دا خبره ډیر سخته گڼی. او حال دا دی چه داسی چاری پاک الله ته ډیری آسانی دی تر دی چه د یوی سلگی وهلو په میچ دا گردی (تولی) چاری کیدونکی دی. یعنی د یوی چغی او د صور په پوکلو سره بی له دیله گرد (تول) پخوانی او وروستی مری له ځمکی څخه د حشر په ډگر کښی سره تولیږی. وروسته له دی یوه لنډه خبره او لږ په قهر کیده دوی ته ورپه یادوی چه په جهان او

نری کبى يو لوى متکبر او خورا (دير) لوى باچا ته کرى شوى وه او منکرينو ته دا پيښه ور په زړه کوى چه له تاسو څخه د مخه د نورو منکرانو او متکبرانو او کافرانو حال څرنگه ؤ؟ او په څه څه جزاؤ رسيدلى دى؟.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ

آيا راغلى ده تاته (اى محمده ! بلکه بيشکه رسيدلى ده تاته اى محمده !)
خبره د موسى (چه پرى متسلى شى اى محمده ! او زيرى ورکړى مؤمنانو ته په نعيم او منکرانو ته په جحيم).

تفسير : دا قصه په څو څو ځايونو کبى په تفصيل سره ذکر شوى ده . يعنى په تحقيق راغلى ده تاته خبره د دغه موسى .

إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى

کله چه ور غږ کړ دغه (موسى) ته رب د ده په پاچه کنده ميدان د طوى کبى .

تفسير : يعنى د طور له غره سره نژدى . او موسى ته الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسى امر وفرمايه چه .

إِذْ هَبَّ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۖ فَقُلْ هَلْ لَّكَ إِلَىٰ أَنْ تَزُولَ ۖ وَاهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخَضَّعَ ۚ

لار شه (به رسالت ځما) طرف د فرعون ته چه بيشکه ده سر غرولى (تجاوزئى کړى) دى (له احکام الله) . نو ووايه ورته آيا مينه لرى ته په طرف د دى چه پاک شى له شرک او معاصى نه) . او (رغبت لرى دى ته چه) لاره دروښيم تاته طرف د رب ستا ته پس وويريږى ته (له عذابه) .

تفسير : يعنى که ته خپل ښه والى او اصلاح غواړى ، نو زه د الله تعالى په امر ستا اصلاح

کولی شم، او داسی لاره درېمېم چه پر هغی باندی له تللو څخه ستا په زړه کېښی د الله تعالی ویره او د هغه کامل معرفت ټینګ شی، څکه چه د ویری شته والی بی له پوره معرفت متصور نه دی. ښکاره شوه چه د حضرت موسی علیه السلام له بعثت څخه مقصد د فرعون اصلاح هم وه او یواځی د بنی اسرأیلو نجات او ژغورنه (ساتنه) له قیده نه وه. پس موسی علیه السلام فرعون ته ورغی او هغه تری معجزه وغوښته.

فَارَأَيْتُمُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ۖ

پس وښودله (موسی) دغه (فرعون ته) معجزه لویه (همسا او سپین لاس او نور).

تفسیر: یعنی هلته رسیږلی د الله تعالی پیغام نی ورساوه. او موسی فرعون ته د حجت د تمامولو دپاره له گردو (تولو) څخه لویه معجزه له همسا څنی د ښامار جوړول وروښودل.

فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ۖ ثُمَّ أَدْبَرَ سَعًى ۖ

پس تکذیب وکړ (فرعون د موسی) او وئې نه مانه بیا نی شا کړه (له ایمانه) لار په ډیره بیره سره (په فساد پسې)

تفسیر: یعنی هغه ملعون فرعون نه وو منونکی. او په دی فکر کېښی ولکید چه ډیر سری سره راتول کړی او کودگران ولتوی او پر دی باندی نی وگماري چه د موسی علیه السلام د معجزاتو مقابله په سحر سره وکړی.

فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ۖ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ۖ

پس (فرعون گرد (تول) ساحران) راتول کړل پس غږ نی وکړ. پس وویل (فرعون داسی چه) زه رب پالونکی ستاسی یم ډیر لوی لوړ (اوچت).

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) څخه لوی رب خو زه یم نو دا موسی علیه السلام د کوم رب رسول او استاخی دی؟ معاذ الله.

فَاخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ ۖ

پس ونيو دغه (فرعون لره) الله په عذاب (د حرق) د آخرت او (په عذاب د غرق د دنيا .

تفسير : يعنى دلته د دنيا په اوبو كښى دوب شو او هلته د عقيې په اور كښى سوځى .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَى

بیشكه په دغه (اغراق او احراق) كښى خامخا عبرت دى هغه چا لره چه ويرېږى (له الله نه) .

تفسير : په دى قصى كښى ډيرى خبرى د سنجولو (فكر كولو) او عبرت او نصيحت اخيستلو دپاره شته په دى شرط چه د سرى په زړه كښى لو څه د الله تعالى ويره وى .
(رېط): د موسى عليه السلام او د فرعون قصه په منځ كښى استطراداً راغلى ده . وروسته له دى نه بيا هغه مضمون د قيامت په لورى اوړى . لكه چه اوس د قيامت منكرانو ته الله اكرم شانه واعظم برهانه داسى فرمائى

عَاثُمْ أَشَدُّ خُلُقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا

آيا تاسى ډير سخت يى د پيدائښت لامله (له وجى) كه آسمان؟ جوړ كړى دى (الله) دغه (آسمان) .

تفسير : يعنى د تاسى پيدا كول هغه هم وروسته له دى نه چه يو ځلى پيدا شوى يى له ځمكى او آسمانونو او غرونو او سيندونو او نورو موجوداتو څخه گران دى . كله چه تاسى د داسى لويو لويو شيانو خالق او مالك الله تعالى پيژنى، بيا نو په خپلو بيا پيدا كيږلو كښى ولى تردد او شبه لرئ! . جوړ كړى دى الله آسمان .

رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّيْنَاهَا ۖ وَأَعْطَشَ لَيْكَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا

پورته كړى دى (الله) چت لوړوالى (اوچتوالى) د هغه (آسمان) نو سم صاف بى عيبه ئى كړ . او توره تياره ئى كړه شپه د دغه (آسمان) او راوئى ايسته ورځ رڼا د دغه (اسمان) .

تفسیر : یعنی په آسمان کېنې فکر ووهئ! چه غومره زیات همک او اوچت دی؟ غرنګه کلک او مضبوط دی؟ په څه اندازه منظم او مرتبې عیبه او بی نقصانه دی؟ غنګه صاف او هوار دی؟ څه ډول (طریقه) انتظام او تدوین او ترتیب د هغه په موجوداتو او مربوطاتو کېنې شته؟ د هغه له لمر او سپوږمۍ او ستوریو څخه غومره ګټې (فائده) اخلي؟ او په څه اندازه د اوقاتو او اطرافو په پیژندلو او نورو شیانو کېنې ورځنۍ ګټور کېږئ! د آسمان نندارې ته د ورځې له خوا او د شپې له خوا بیل بیل غیر شئ چه غرنګه درېګاری. او د تعجب او د حیرت وړ (لائق) در برېښي؟.

وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا ﴿٣٥﴾

او ځمکه وروسته له دغه (پیدایښت د آسمان) صافه وغږوله (الله) دا (ځمکه).

تفسیر : یعنی د ځمکې او د آسمان له منځه کوم یو وړاندی او کوم یو وروسته جوړ شوی دی؟ د دی په نسبت وړاندی له دی نه په بل کوم ځای کېنې څه خبرې شوی دی ځمونږ د دغه تفسیر د حَمَّ السَّجْدَةِ سورت وګورئ!.

تنبيه : «راغب» د «دحی» معنی د یوه شی له خپل اصلی ځای څخه بیرته کول او په بل ځای کېنې کیښودل لیکلی دی. نو ښائی له دی لفظ څخه دلته د هغو تحقیقاتو په لوری اشاره وی چه نن ورځ د پوهانو تحقیقات دی ځای ته رسیدلی دی چه ځمکه په اصل کېنې د کوم لوی سماوی جرم کومه برخه ده چه له هغه څخه بیهل شوی ده والله تعالیٰ اعلم بالصواب. اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه د ځمکې د غوړولو لږ څه نور تشریح داسی فرمائی

أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءًهَا وَمَرْْعَهَا ﴿٣٦﴾

را ایستلی دی (الله) له دغې (ځمکې) څخه اوبه د دی او واښه ورشو د دی.

تفسیر : یعنی الله تعالی سیندونه او چینۍ بیولۍ دی او د هغو اوبو په وسیله ئی قسم قسم نباتات، واښه پیدا کړی دی

وَالْجِبَالِ أَرْسَاهَا ﴿٣٧﴾

او غرونه (په مخ د ځمکې) ودروول ثابت محکم کړل (الله) هغه (غرونه)

تفسیر : چه له خپل غای غځه نه خوځیږی. او د ځمکې مخصوص اضطرابات او خوځیدل ئی هم ورک کړی دی او دغه اثبات د ځمکې او جریان د اوبو پری او ایستل د محصولاتو تری کړی دی الله اکرم شانه واعظم برهانه.

مَتَاعَا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ۝

دپاره د نفعی ستاسی او دپاره د نفعی د چارپایانو ستاسی (ای بندگانو ځما!)

تفسیر : یعنی که دا انتظام نه وی نو ستاسی او ستاسی د حیواناتو چاری به څرنګه پوره کیدی؟ د دی گردو (تولو) شیانو له پیدا کولو څخه ستاسی د اړتیاو (احتیاج) پوره کول راحت او هوسانی (آرام) رسول او نوری ګټی مراد دی. نو ښائی چه تاسو د هغه حقیقی منعم شکر اداء کړئ او وپوهیږئ چه هغه حکیم برحق او قادر مطلق چه داسی لوړ (اوچت) انتظامات او لوی ترتیبات کولی شی د تاسو په رژیدلو هدوکیو کښی هم روح پوکلی شی ښائی چه سری د الله تعالی د قدرت اقرار وکړی او د ده د نعمتونو شکر په غای راوړی! که نه د قیامت په ورځ سخت پریشان او خپه کیږی کله چه د ده گرد (تول) اعمال ورواندی شی او د افسوس او د حسرت ګوتی وچیی. لکه پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

فَاِذَا جَاءَتِ الطَّامَةُ الْكُبْرَى ۝ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ ۝ مَا سَعَىٰ ۝ وَبُورَتِ الْجَحِيْمُ لِمَنْ يَّرَىٰ ۝

پس کله چه راشی آفت بلاء لویه (قیامت یا وقت د ورنگ د کفارو جحیم ته او د مؤمنانو نعيم ته) په هغه ورځ به یاد کړی انسان هغه څه چه کړی ئی وی (که خیر وی یا شر په دنیا کښی) او څرګند (ښکاره) به کړی شی دوزخ هر هغه چاته چه وینی ئی (د لیدلو خاوند وی).

تفسیر : یعنی دوزخ به داسی په عام منظر کښی راویست شی چه هر لیدونکی به ئی وینی او هیڅ یو غر او یوه پرده به په منځ کښی نه وی.

فَلَمَّا مَنَّ طَغَىٰ ۖ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۖ

پس هر هغه چه سرکشی کری وی (به کفر سره) او غوره کری ئی وی ژوندون لږ خسیس (پر آخرت باندی).

تفسیر : یعنی دنیا ته پر آخرت باندی ترجیح ورکوی او هغه ښه گڼی او غوره کوی ئی او آخرت بالکل هیروی.

فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ۖ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ۖ

پس بیشکه دوزخ هم دا (دوزخ د ده) د هستوگنی ځای دی او هر هغه څوک چه ویریږی له ودریدلو (په مخ د) رب خپل او منع کری ئی وی نفس خپل له هوا فاحشاتو بدو غوښتنو څخه نو بیشکه جنت هم دا (جنت د ده) د هستوگنی ځای دی.

تفسیر : یعنی هغه څوک چه د دی خبری لامله (له وجی) ویریږی چه زه یوه ورځ د الله تعالیٰ په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره درېږم. او د دی ویری لامله (له وجی) ئی د خپل نفس په خواهش ناکاره کار ونه کړ، او د الله تعالیٰ کرد (تول) احکام ئی ومنل. او له نواهیو څخه ئی ځان وژغوره (وساته)، نو د هغه ځای خامخا په جنت کښی دی.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ۖ

پوښتنه کوی له تا څخه (ای محمده! منکران) د قیامت چه کله به وی وقوع د هغه (قیامت).

تفسیر : یعنی ای محمده! منکران پرله پسې له تانه دغسی پوښتنی کوی چه آخر هغه گری کله راځی؟ او قیامت به کله رابکاره شی؟ او حساب او کتاب به کله قائمیږی؟

فِيَعْلَمَنَّ مِنَ ذِكْرِكَ ۖ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا ۖ

په څه کښې ئی ته (ستا څه کار دی) له ذکره پوهیدلو څخه د هغه (قیامت څخه بلکه تا لره علم نشته) خاص رب ستا ته ده انتهاء د دغه (علم د قیامت چه کله به وی)

تفسیر : یعنی د هغه پوره ورسول ستا کار نه دی که هر څومره پوښتنی وشي هیچا ته دا پته خبره ښکاره کیدونکی نه ده او د دی کار پوره علم الله تعالی ته معلوم دی. حضرت شاه صاحب لیکي چه له دیرو پوښتنو څخه هم دی ځای ته رسیدلی دی چه پرته (علاوه) له الله اکرم شانه واعظم برهانه نور گرد (تول) خلق تری بی خبر دی.

إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ مَّنْ يَّحْشَاهَا ۝

بیشکه ته (ای محمده) ویروونکی ئی د هغه چا چه ویریری له (عذاب د) هغه (قیامت) نه.

تفسیر : یعنی ای محمده ستا کار د قیامت د خبرو اورول او د خلقو ویرول دی که د چا په زړه کښې د بلی ورځی څه ویره وی یا د آخرت د ویری استعداد پکښې وی نو هغه به ویریری او د قیامت له خوفه ورته تیاری کوی ګواکي ستا د ویرولو د نتیجی اعتبار یواځی د هغو کسانو په حق کښې دی چه له هغو څخه د ګټی (فائدی) اخیستلو امید وی او اهلیت ئی لری، که نه نااهل سری له انجامه غافل شوی هم داسی په فضولو بحثونو کښې لوییری چه قیامت به کله او په کوم تاریخ او په کوم کال کښې واقع کیږی؟

كَانَ لَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَيَوْمَئِذٍ لَا يَعْلَمُونَ ۝

ګواکي دغه (منکران) په هغی ورځی کښې چه وینی دغه (قیامت داسی به ګټی) لکه چه نه ئی و کړی ځنډ (ایسارتیا) (په دنیا یا قبورو خپلو کښې) مګر (په قدر د) ماښام آخر د ورځی یا په قدر د څښت.

تفسیر : یعنی اوس خو شور لګوی چه د قیامت په راتلو کښې ولی دومره ځنډ (ایسارتیا) او دیل وشو؟ ولی ژر نه راځی؟ مګر په هغه وقت کښې به دوی ته څرګنده (ښکاره) شی چه قیامت خورا (دیر) ژر راغلی او هیڅ معطلی او دیل په کښې پېښ شوی نه دی.

تمت سورة النازعات بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة عيس مكية وهى (٤٢) آية وفيها ركوع واحد رقمها (٨٠) تسلسلها حسب النزول (٢٤)
نزلت بعد سورة النجم

د «عيس» سورت مكى دى (٤٢) آيته (١) ركوع لرى په تلاوت كېنى (٨٠) په نزول كېنى (٢٤)
سورت دى وروسته د «النجم» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حضرت رسول اکرم صلى الله تعالى عليه وسلم د قریشو له مخینو غتانو سره د اسلام په نسبت څه خبری کولی او دوی ئی پوهول په دی منع کښی یو ږوند مسلمان عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالى عنه د دوی په خدمت ورحاضر شو او د رسول الله صلى الله عليه وسلم توجه ئی مخان ته وړآږوله چه «یا رسول الله د دی آیت مراد څه دی؟ ماته له هغه څخه یو څه راوبښیئ همغسی چه الله تعالى تاته درښوولی دی!» حضرت د دی ږانده له دی بی وخته پوښتنی غځه لږ خپه شو او ښائی چه د ده مبارک په زړه کښی داسی کومه خبره هم تیره شوی وی چه زه اوس په مهمو خبرو کښی مشغول او بوخت یم که د قریشو دا غتان په ښه ډول (طریقه) وپوهولی شم گوندی وی چه دوی د اسلام په لوری راشی او د دوی له سببه نور ډیر کسان هم مسلمانان شی او حال دا دی چه عبد الله بن ام مکتوم مسلمان دی او د هغه دپاره نور ډیر وقتونه هم شته چه په هغو کښی خپلی داسی پوښتنی وکړی او تعلیم حاصل کړی هغه نه گوری چه که زه له دغی باثرو او بارسوخو خلکو څخه سترگی واورم او ده ته التفات وکړم نو غما دا وضعیت به په هغو باندی لږ شاق تیر شی او شاید چه هغوی به بیا غما خبرو ته لکه اوس غوږ ونه نیسی. لنده ئی دا چه دوی منقبض شول او د انقباض ښی د دوی په وچولی (تندی) کښی ښکاره شوی په دی خبره باندی دا آیت نازل شول. په روایاتو کښی راغلی دی چه وروسته له دی کله به چه دغه ږوند د حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم په مخ کښی راتللو نو دوی به د ده زیات تعظیم کاوه او ورته ویل به ئی «مرحبا بمن عاتبنی فیه ربی».

عَبَسَ وَتَوَلَّى ۖ اِنَّ جَاءَهُ الْاَعْيٰى ۝

وچولی (تندی) تریو کړ (محمد) او مخ ئی وگرځاوه د دی لامله (له وجی)
چه راغی ده ته ږوند (عبد الله او قطع ئی کړ کلام د محمد په منع د ده او

د اشرافو د قریشو کښی

تفسیر: یعنی د پیغمبر په وچولی (تندی) کښی د یوه پانده له راتللو څخه گونځی ولویدی او خپل مخ ئی تری واپاوه او ښائی چه ده ته د دی پانده د معذوری د مات زړه او د طلب صادق لحاظ کول دیر په کار و حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «دا خبره گواکي د نورو په مخ کښی له حضرت رسول صلی الله علیه وسلم څخه گله ده نو ځکه ئی د غائب په صیغه ذکر کړی دی په مخ کښی ئی پخپله رسول صلی الله علیه وسلم ته خطاب فرمایلی دی» محققین وائی چه دا د متکلم د تکریم او د استعیاء او د مخاطب د زیات شرافت او کرامت نښه ده چی د عتاب په وقت کښی هم مخامخ د دی خبری نسبت نه ورته کوی او په مخ کښی د خطاب په صیغه د التفات صنعت خطاب ورته کوی چه د اعراض شبهه ورکه شی. برسيره په دی هغه خبره له پخوانی خبری څخه نرمه پسته ده. والله اعلم.

وَمَا يَذُرِيكَ لَعَلَّكَ بُرَىٰ ۖ أَوَيْدُكَ فَتَفْتَحَهُ الذِّكْرُ ۖ

او څه شی پوه کړی ئی ته (ای محمده له احواله د دی پانده) ښائی چه هغه (پروند) به پاک شی (په تعلیم د تا له معاصیو له بدو اخلاقو) یا به ذکر پند واخلی پس نفع به ورسوی ده ته ذکر پند (د تا).

تفسیر: یعنی هغه پروند طالب صادق وه تاسی ته څه معلومه ده چه ستاسی د توجه له فیضه به د هغه حال زیات اصلاح کیده او د هغه نفس به لا پاکیده. یا به ستاسی کومی خبری د دوی په غوړونو کښی ځای نیوه ښائی چه ستاسی په اخلاص پوهولو څخه به هغه په پوه شی پوهیده او بله ورځ به ورته په کار ورتله.

إِنَّمَا مِنْ أَسْتَعْنِي ۖ فَانْتَ لَهُ تَصَدَّىٰ ۖ وَمَا عَلَيْكَ أَلَا يَرْزُقُ ۖ

او هر هغه څوک چه استغناء ئی کړی ده (پروا نه کوی د هدایت) نو ته هغه ته قصد کوی (د هغه د مسلمانی په فکر کښی ئی) او نشته پر تا باندی هیڅ الزام چه هغه پاک نشی (په اسلام سره).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د خپلی مغروری او متکبری او لوئی په سبب د حق پروا نه لری او لوی هغوی ته اجازه نه ورکوی چه الله تعالی او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته سر ښکته کړی، ته ولی په هغوی پسې گرځی او غواړی چه هر ورو (خامخا) هغوی مسلمانان شی او د هغوی د

اسلام اثر په نورو هم ولويږي. حال دا دی چه د الله تعالیٰ له پلوه (طرفه) پر تاسی باندی هیڅ یو الزام نشته چه دا متکبر مغرور او لویځوښوونکی سری ولی په لاره نه دی راغلی؟ په تاسی دا فرض و چه هغوی ته دعوت او تبلیغ وکړی او دا کار تاسی وکړ زیات له دی نه د دی بی پروا متکبرانو په فکر کښی په دی اندازی لویدل په کار نه دی چه رښتینی طالبان او مخلص ایمانداران ستاسی له توجه څخه بی برخه پاتی شی. یا د داسی معاملی ظاهری سطحی ته کتلی، د خلقو په زړونو کښی داسی یو خیال پیدا شی چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاده توجه لویانو بدایانو ته ده او غریبانو او بی وځلو ته ئی فکر نشته. د داسی چتی (بیکاره) خیالاتو له خوړیدلو څخه هغه بد اثرونه چه د اسلام په عام دعوت باندی لویږی له دی گټی (فائیدی) څخه خورا (ډیر) زیات تاوان لری چه تاسی د دی څو متکبرانو غټانو له مسلمانی څخه په خپل زړه کښی غوره کړی دی.

وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ ۖ وَهُوَ يَخْشَىٰ ۚ

او هر هغه څوک چه راشی تاته په تلوار سره (لپاره د طلب د خیر) حال دا چه دی ویريږی (له الله نه)

تفسیر : یعنی دغه د خیر طالب عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالیٰ عنه له الله جل جلاله څخه ویريږی یا له دی څخه ویريږی چه ستاسی ملاقات به ورته نه میسر کیږی یا دا چه دی ړوند دی له دی نه ویريږی چه څوک به ئی لاس ونه نیسی چه چیری ونه لویږی یا له کوم شی سره ونه لگيږی یا داسی خیال وکړی چه زه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیارت ته ځم کیږی چه غلیمان (دښمنانان) په لاره کښی ماته څه ضرر راوروسی.

فَأَن تَعَنَّ تَكَلِّ ۚ

پس ته (ای محمده) له هغه (ړوند طالب الخیر څخه) مخ گرځوی (مشغوليږی تغافل کوی له کفارو سره خبری کوی).

تفسیر : حال دا دی چه له هم داسی سری څخه گټه (فائده) واخلي او د اسلام دپاره کار وکړی. وائی چه هم دی ډانده ابن ام مکتوم څخه واغوسته او د اسلام بیرغ ئی په اوږه کیښوده. او د قادسی په جهاد کښی شریک شو تر دی چه په جهاد کښی ئی شهادت وموند رضی الله تعالیٰ عنه و ارضاه! روایت دی چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د دی آیت له نزوله وروسته هیڅکله مخ نه و تریو کړی په مخ د فقرای کښی.

كَلَّا اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۝ فَمَنْ شَاءَ ذَكَّرْهُ ۝

مه کوه بیا داسی (خککه چه) بیشکه دا (سورت) یوه تذکره پند دی (له جانبه د الله تولو ته) نو هغه شوک چه غواړی ودی منی دغه (پند د قرآن)

تفسیر : یعنی که متکبر اغنیاء قرآن کریم ونه لولی او د هغه پند ته غوړ کښینودی نو ځان ته ضرر رسوی ځکه چه قرآن مجید د هغو څه پروا نه لری نه تاسی ته ښائی چه دومره زیات د هغوی فکر وکړئ. پر تاسی باندی دومره دی چه خپل عمومی تبلیغ او پند ووايئ که شوک خپله گته (فائده) غواړی نو ځان دی پری پوه کړی او ودی لولی او عمل دی پری وکړی.

فِي صُحُفٍ مُّكْرَمَةٍ ۝ مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ۝

(دغه قرآنی آیات لیکلی شوی دی) په پاڼو عزتناکو (عند الله په لوح محفوظ کښی) چه پورته دی په قدر او عظمت کښی پاک کړی شوی دی (له رسیدو د شیاطینو او له نورو تولو عیبونو نه).

تفسیر : یعنی آیا د دی مغرور او لوئی خوښوونکی له منلو څخه د قرآن عزت او وقعت زیاتیږی؟ قرآن مجید خو هغه پاک کتاب دی چه آیتونه ئی په آسمان کښی نهایت معزز او لویه مرتبه لری او په پاکو پاڼو کښی لیکلی شوی دی او په ځمکه کښی هم اخلاصمن مسلمانان د هغه خورا (دیر) زیات عزت او احترام ساتی او په دیر تقدیس او تطهیر ئی په لوړو (اوچتو) ښو ځایونو کښی ږدی.

بِأَيِّدِي سَفَرَةٍ ۝ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ۝

په لاسونو د (ملائکو) لیکونکیو عزتمنو نیکو.

تفسیر : یعنی هلته ئی پرښتی لیکي او سم له هغه سره وحی راځی او دلته ئی هم په پاڼو باندی لیکونکی او تلولونکی د دنیا د خورا (دیر) لویو سړیو او ښو خلقو څخه پرښته خوی د پاک الله بندگان دی چه هغوی د قرآن کریم د هر راز (قسم) تزئید، نفس او تحریف، تبدیل څخه ځانونه ژغوری (ساتی) او هغه تل همغسی پاک ساتی.

قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿٤٠﴾

لعنت (هلاک) کړی شوی دی په (کافر) انسان چه څه شی کافر کړی ئی دی
(باعث کړی ئی دی په کفر).

تفسیر : یعنی د قرآن کریم غوندی د لوی نعمت هیڅ قدر او عزت ئی ونه پیژنده او د الله تعالیٰ حق ئی پر ځای نه کړ. او له دی نه ئی هیڅ اندیښنه ونه کړه چه.

مِنْ أَيْ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿٤١﴾ مِنْ نُّطْفَةٍ

له څه شی څخه پیدا کړی دی (الله) هغه (انسان فرمائی الله) له نطفی (قطری
د منی) څخه.

تفسیر : یعنی که لږ څه دغه انسان خپل اصل ته فکر وکړی چه دی له څه شی څخه پیدا شوی دی؟ د یوه ناڅغیز او بی قدر څاڅکی له اوبو څخه پیدا شوی دی چه هیڅ حس، شعور، حسن، جمال، عقل، کمال، ادراک، واک (اختیار) او نور په کېنې نه و. او دا گردد (تول) شیان الله تعالیٰ له خپلی مهربانی څخه وربښلی دی چه اوس ئی عمومی حقیقت داسی ښکاری آیا ده ته دا لونی، غرور څه مناسبت لری؟ او ښه نه وربښکاری او نه ښائی چه خپل اصلی حقیقت او د الله دا گردد (تول) انعام او اکرام هیر کړی؟ او د الله تعالیٰ د داسی پند ورکولو او وینا مورد وگرځی؟ څوک چه خپل ځان او حقیقت نه پیژنی او د الله تعالیٰ د دی گرددو (تولو) احساناتو او نعمتونو قدر نه کوی نو داسی احسان هیروونکی ته شرم په کار دی.

خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ ﴿٤٢﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ﴿٤٣﴾

پیدا کړی دی (الله) دغه (انسان) پس په اندازه ئی کړ ده لره (هیئت او
صورت اندامونه د مور په نس کېنې) بیا ئی لاره وړآسانه کړی ده ده ته
(لاره د وتو د ده له ګیدی د موره).

تفسیر : یعنی لاسونه، پښی او نور گردد (تول) اعضاء او قواوی ئی له هم هغه یوه څاڅکی اوبو څخه د مور په نس کېنې د احسن الخالقین توب په اقتضاء په یوه ځان ته شکل او خاص اسلوب او اندازه ورجوړ کړی او هیڅ یو شی ئی نامناسب او خراب او خلاف له حکمت نه دی ورروغ کړی. بیا ئی لاره وړآسانه کړی ده ده ته یعنی د ایمان او د کفر د ښو او د بدو پوه ئی

ورکره . یا دا چه د مور له نس څخه ئی په آسانی سره راوویست .

ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ۝

بیا (الله) مړ کړ هغه (انسان لره) نو په قبر کېږی ئی کیښود ده لره .

تفسیر : یعنی وروسته له مړینې څخه د هغه مړی د خښولو هدایت ئی ورکړ تر څو چه د ژوندیو په نزد بی حرمته نه شی .

ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ ۝

بیا هر کله چه اراده وفرمائی (الله د انسان د بیا ژوندیتوب نو ئی) ژوندی کوی ده لره (لپاره د جزاء) .

تفسیر : یعنی هغه الله تعالیٰ چه یو ځلی انسان ته حیات او بیا ممات ورکوی او خښوی ئی اختیار لری چه هر وخت ئی وغواړی بیا ئی ژوندی کړی او له قبره ئی وباسی ځکه چه اوس هم هیچا د هغه قدرت نه دی سلب کړی . په هر حال هغه څوک چه خلق پیدا کوی او دنیا ته ئی راولی بیا ئی وژنی او برزخ ته ئی بیائی او بیا ئی ژوندی کوی او د حشر په میدان کېږی ئی ودروی . نو د داسی قادر او مقتدر ذات پند آیا د اعراض او انکار وړ (لایق) دی؟ چه گرد (تول) امور ئی په واک او اختیار کېږی دی آیا د هغو نعمتونو سهکتیا کوم سری لره ښائی؟ بلکه هر انسان ته لازم دی چه د رب المنان د احسان قدر وکړی .

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ۝

بیخی نه دی کړی (کافر) هغه شی چه امر حکم کړی دی ده ته (دغه الله د هغه) .

تفسیر : یعنی سری هیڅ کله د خپل خالق حق نه دی پیژندلی او هر څه حکم ئی چه ورکړی وی تر اوسه پوری ئی په ځای نه دی راوړی .

تنبیه : ابن کثیر رحمه الله علیه «کلا لما يقضي ما امره» له «ثم اذا شاء انشره» سره لگولی دی یعنی کله چه غواړی هغه ژوندی کوی او پورته کوی ئی . اوس داسی نه کوی ځکه چه د دنیا د ودائی په نسبت د ده حکم (کونی) او (قدری) دی او دا ئی تر اوسه پوری پای (آخر) ته نه

دی رسولی. نو هیخوک داسی نشی ویلی چه ولی اوس قیامت نه قائمیچی؟

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ﴿٣٠﴾

نو ودی گوری انسان طرف د طعام خپل ته.

تفسیر : رومیی د انسانانو د پیدا کیلو او مر کیلو ذکر اوس د هغه د ژوندون او د بقاء د سامان داسی یادونه کوی چه.

إِنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٣١﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٣٢﴾

بیشکه مونږ توئی کری دی اوبه (له وریغو څخه) توپول بیا څیری کری ده مونږ ځمکه څیړول.

تفسیر : یعنی د یوه تنکی واهه څه طاقت دی چه ځمکه څیری کوی او زرغونیږی دا د قدرت لاس دی چه ځمکه څیړوی او هغه او نوری راز راز (قسم قسم) غلی، دانی، میوی او نور ترکودی (ترکارنی) او نباتات ځنی راوباسی.

فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٣٣﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٣٤﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٣٥﴾ وَحَدَائِقَ غُلَبًا ﴿٣٦﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣٧﴾ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٨﴾

بیا مو زرغونی کری دی په هغی (ځمکی) کښی دانی او انگور او منه، ترکاری. او زیتون خوونه او خرما او باغونه گڼ (له جهته د دیروالی د ونو نه). او (تازه) میوی او (وچی میوی یا) واهه (ومو کرل دغه ټول څیزونه) دپاره د نفع د تاسی او د حیواناتو د تاسی.

تفسیر : یعنی ځینی شیان ستاسی په کار درځی او ځینی ستاسی د حیواناتو په کاریږی.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاعَةُ ﴿٣٩﴾

نو کله چه راشی سخت آواز غوړونه کنوونکی (د دوهمی نفخی).

تفسیر : یعنی داسی سخت غږ چه په هغه غوړونه کېږی له دی څخه مراد د نفخ الصور غږ دی.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۖ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ۖ وَصَاحِبَتِهِ
وَبَيْنِيهِ ۖ الْكُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَانٌ يُغْنِيهِ ۖ

هغه ورځ چه تېښتی به سری له خپله وروره او له خپلی مور او له پلاره او له خپلی ملگری (ښځی) او له خپلو ځامنو. هر سری لره له هغو څخه په دغی ورځی کېږی به یو حال وی چه بی پروا کوی ئی (له نورو له احوالو نه).

تفسیر : یعنی په هغی ورځی کېږی به هر څوک د خپل ځان په فکر کېږی وی هیڅ یو له احبابو او خپلوانو څخه به د بل په فکر کېږی نه وی بلکه له دی ویری چه بل څوک ځما نیکی وانځلی یا د خپل حق غوښتنه ونه کړی یو له بله تېښتی.

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ۖ ذَّاكِرَةٌ لِّمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۚ

ځینی مخونه به په دغی ورځی کېږی روښانه (وی د ایمان له رڼا) خنډیدونکی خوشاله به وی (په موندلو د کرامت چه مؤمنان دی)

تفسیر : یعنی د مؤمنانو له څیری څخه به خندا او خوشالی ښکاری چه شکر له عذاب خلاص او د الله تعالی په کرامت سره مو اختصاص وموند او د ایمان له نوره به ئی مخونه روښانه وی او له ډیره مسرته به خاندی او خوشاله به اوسی.

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ۖ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ۚ

او ځینی مخونه په دغی ورځی کېږی په دوی باندی به گرد وی پټ کړی به وی هغه مخونه (گرد) ظلمت او توروالی.

تفسیر : یعنی د کافرانو په څیرو باندی به د غم او کدورت او خپګان دوری بریښی او د فسق

او فجور ظلمت او تیاره به ئی بی توری کری.

أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجْرَةُ ﴿٨١﴾

دغه تول (تورمخی) هم دوی دی (بی شرم) کافران فاجران.

تفسیر : یعنی بی حیا کافرو ته هومره چه وویل شی دوی له خپلی خبری څخه نه اوری، نه له الله جل جلاله شرمیږی او نه له خلقو او نه له لویو ورځی څخه ویرېږی او په حقوق الله او حقوق العباد کښی خیانت او تری انکار کوی څرنگه چه دوی جمع کری دی کفر سره له فجوره نو جمع به کری الله تعالیٰ توروالی د مخونو سره ئی کرد.

تمت سورة عبس بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة التکویر مکیه وهی تسع و عشرون آیه و فیها رکوع واحد رقمها (۸۱) تسلسلها حسب النزول (۷) نزلت بعد سورة تبت

د «التکویر» سورت مکی دی (۲۹) آیه یوه رکوع لری په ثلاث کښی (۸۱) په نزول کښی (۷) سورت دی وروسته د «تبت» د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿٨٢﴾

کله چه (د) لمر (رنا) ونغبتله شی (نور ئی لار شی).

تفسیر : گواکی د لمر هغه اوږدی شغلی به چه تودوخی رنا ورڅخه وځی ونغبتلی شی او لمر به بی نوره شی او د خیدک (پنیر) چکی ته به ورته وی یا به هیڅ نه ښکاری.

وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٨٣﴾

او کله چه ستوری خر شی (یا راولوږی په ځمکه).

تفسیر : یعنی ستوری به راولپیری او رنا به نه لری.

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ

او کله چه غرونه روان کرل شی.

تفسیر : یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه روانیږي او په هوا کېږي به الوځي او گرځي به.

وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ

او کله چه د لسو میاشتو بلاریږي اویږي خوشی کړی شی (اویږیانه به ورسره نه وی).

تفسیر : اویږ د عربو له ښو بودهؤ (څاروو) څخه دی او هغه اویږه چه د لسو میاشتو بلاریږي وی او له هغی د شودو او جونگی (بجی) ځیگیږلو هیله (امید) نژدی وی پر دوی ډیر گرانه وی خو د قیامت د ویروونکی زلزلی په وخت کېږي به د هغه نفیس او عزیز او گران مال پوښتنه به هم ونه کړه شی یا د هغه خاوند به دغومره خپه او پریشانه وی چه د داسی عزیز او گران مال له احواله به غافل وی یا دا چه ورپڅ به معطله کړه شی له بارانه. یا ځمکه پاتی کیږي له فصله دا خبر چه «د ریلونو او موټرو او د طیارو او د نورو عصری نواقلو له تگ او راتگ څخه به اوجان نشي تللی» محض یو ظرافت دی.

وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ

او کله چه وحشی ځناوران راتول کرل شی (لپاره د قصاص اخیستو یو له بله).

تفسیر : یعنی هغه ځنگلی ځناوران به چه تل د سړیو له ویری لری تختی له ډیری ویری ښارونو ته راځي او له کورنیو بودهؤ (څاروو) سره به ملگرتوب خوښوی لکه چه اوس هم ډیر ځلی د خوف او ویری په وقت کېږي هم داسی لیدل کیږي څو کاله پخوا له دی نه د (هند) گنګا او جمنا په سیند کېږي سخت سیلاب راغی خلقو وکتل چه یو لوی تل اویږه وړی او په هغه باندی سړیو بودهؤ (څاروو) مارانو او نورو ژوندیو ځانونه ټینگ نیولی دی او یو په بل باندی څه تعرض نه کوی هر یو د خپل ځان په فکر کېږي دی پرته (علاوه) له دی د یخنۍ په وخت کېږي کله

کله لیدلی شوی دی چه غینی خیروونکی غناوران کلیو او بنارونو ته ننوخی.
تنبیه : غینو مفسرینو د «حشر» معنی مړه کول او غینو مړه کول بیا ژوندی کول لیکلی دی
والله اعلم.

وَإِذَا الْبِحَارُ رُجَّتْ ۖ

او کله چه بحرونه سیندونه سره گډ کرل شی (تریخ له خواړه سره یا دیر
سخت گرم شی یا وچ کری شی نو پکښی به پاتی نشی یو شاخکی د اوبو).

تفسیر : یعنی د لویو لویو سیندونو اوبه به له دیرو خوټیدلو څخه د بخار او براس په ډول
(طریقه) کېږی چه د هغو له تودوخی څخه به په محشر کېښی کفارو ته سخت ربر (تکلیف)
پېښیږی او د تناره په شان به د سیندونو له منځه سخت سوځوونکی اور او د بخار او براسونو
غروسکی پورته کیږی یا کله چه دریابونه بل کر شی نو وگرشی اور.

وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ۖ

او کله چه نفسونه جوړه کرل شی (پیوست کرل شی ارواح له جثو سره یا یو
ځای کرل شی هر څوک له مثل خپل سره نیکان له نیکانو بدان د بدانو سره)

تفسیر : یعنی مسلمان له مسلمان سره او کافر له کافر سره بیا هر راز (قسم) عمل کوونکی
که ښه وی که بد لکه له خپل همجنس عمل کوونکی به سره مله شی د عقائدو، اعمالو، اخلاقو
او نورو په اعتبار به له هر یوه څخه بیل بیل ټولگی جوړیږی یا دا چه ارواح به له خپلو اجسامو
سره جوړه کرل شی.

وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُئِلَتْ ۖ لِمَ آتَيْتِ ذَنْبًا قُتِلَتْ ۖ

او کله چه له جینی ژوندی خښه کری شوی څخه وپوښتیدله شی (داسی) چه
په کومی گناه وژلی شوی ده (دا جینی).

تفسیر : د جاهلیت په عربو کېښی قاعده وه چه پلار به خپله جینی په دیره بیرحمی سره ژوندی
په ځمکه کېښی خښوله. ځینو به د نیستی او غریبی، یا د هغی د واده د اخراجاتو له ویری
داسی کول. او ځینی به له دی شرمیدل چه څنگه به خپله جینی بل چاته ورکړم چه هغه می څوم

وباله شی قرآن کریم خبر ورکر چه د دی مظلومانو په نسبت به هم په قیامت کښی پوښتنی وشي
چه په کومه گناه ژوندی خښی شوی دی؟ داسی ئی مه گڼئ چه دا مو اولاد دی په دوی باندی مو
هر څه چه زړه غواړی هغه کولی شی بلکه د اولادتوب له پلوه ستاسو دا جرم لا درنږیږی.

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ۖ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ۖ

او کله چه اعمال نامی وغورولای خواره کری شی او کله چه آسمان د پوستکی
په شان وویستلی شی (له خپله غځایه).

تفسیر : لکه چه د حیواناتو له حلالولو او پوستکی وښکلو څخه وروسته د هغه گرد (تول)
اعضاء او رگونه او پلي او نور ښکاری هم داسی د آسمان له پرانیستلو څخه وروسته گرد (تول)
پاس شیان لیدل کیږی او د غمام نزول به وشي چه د هغه ذکر به نولسمه پاره کښی په « و یوم
تشقق السماء بالغمام » سره شوی دی.

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِرَتْ ۖ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ۖ

او کله چه دوزخ بلی لمبی کر شی (کافرانو ته) او کله چه جنت نژدی کر
شی (مؤمنانو ته).

تفسیر : یعنی کفارو ته دوزخ په ډیر زور او شور او بلو لمبو سره ورښکاره کاوه شی او جنت
متقیانو ته ورنژدی کیږی چه د هغه ډول او سینگار به جنتیانو ته خورا (ډیر) ښه خوښوونکی او
مسرت ښوونکی وی نو په دغه وقت کښی.

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ۖ

پوه به شی هر نفس په هغه شی چه حاضر کری ئی وی (له خیر او له شره).

تفسیر : یعنی هر یوه ته به دا پته ولگیږی او ورمعلومه به شی چه له ده سره د نیکی یا د
بدی غومره پټکه (ذخیره) او سرمایه شته چه له ځان سره ئی راوړی وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِالْخَنَسِ ۖ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ۖ

نو قسم خورم زه په (ستوریو) بیرته گرځیدونکیو سمو تلونکیو پتیدونکیو باندی.

تفسیر : دیر ستوری لکه زحل مشتری مریخ زهره او عطارد کله له مشرق څخه د مغرب په لوری کله سم کله کاږه ځی کله گردندی او کله ورو خوځېدی کله د لمر کله د سپوږمی څنگ ته نژدی کېدی بیا څو ورځی پتیدی.

وَإِلَّٰلِ إِذَا عَسَّسَ ۖ وَالصَّبْرِ إِذَا تَنَفَّسَ ۝۱۸

او (قسم خورم زه) په شپې کله چه راوخیژی مخ راوگرځوی (په تیارو خپلو سره) او (قسم خورم زه) په صبا کله چه سا ووهی راوخیژی (روښانه شی).

تفسیر : یا کله چه شپه راشی یا لاره شی. د «عسس» لفظ دوه معنی لری. حضرت شاه عبد العزیز رحمة الله علیه لیکي گواکي لمر ته نی په لامبو وهونکي کب او مهی سره تشبیه ورکړی او د لمر هغه وړانگي نی چه له لمر څخه پخوا خیژی او خوریږی د مهی لکي ته مشابه او ورته کړی دی هغسی چه مهی په سیند کښی پت تیریږی او د هغه له سا وهلو څخه اوبه تیندکي وهی او سره خوریږی هم دا راز (قسم) لمر هم پخوا تر سپیده داغ او لمر بریښی، ځینی وائی نه سهار له سا څخه مراد د سهار هغه نسیم او وږمه ده چه د پسرلی په موسم کښی له سپیده داغه راهیسی چلیږی.

تنبیه : د دی قسمونو مناسبت له راتلونکي مضمون او خبری سره دا دی چه د دی ستوریو تلل، ودریدل بیرته گرځیدل پتیدل او د پخوانیو پیغمبرانو د پرله پسې وحی د راتللو یوه نمونه ده چه تر یو مدت پوری د هغی له نبی پاتی کیدلو څخه وروسته د هغو پاتی کیدل او پتیدل شپي ته ورته دی په رښتیا سره چه هغه توره تیاره پیږی چه د حضرت خاتم المرسلین د ولادت باسعادت څخه پخوا پر دنیا تیره شوی ده چه د حق او باطل فرق او توپیر (تفاوت) پکښی نه کیده او د وحی علام او نبی پکښی نه ښکاریدلی د یوی توری شپي نمونه وه وروسته په نور سره لکه رڼا ورځ روښانه کړی ده گواکي د پخوانیو پیغمبرانو رڼا لکه د ستوریو رڼا وه او دا نور الاعظم او لویه رڼا لکه لویې پلوشی لرونکي لمر دی. څنگه ښه ویلی شوی دی.

فانه شمس فضل هم کواکبها يظهر انوارها للناس في الظلم
حتى اذا طلعت في الكون عم هدا هالالعالمين و احيت سائر الامم
انبيا دی لکه ستوری، د فضل لمر دی محمد

په رڼا د دوی تل درومی، خلق په لوری د احد په بعثت د محمد شوه، دنیا توله منوره

سپین تور زیر او سور قول منتفع شول له احمد
 غینی علماء وائی چه د ستوریو دا سم او کور تگ او پتیدل بیرته گرغیدل په علم ملکوت کبئی
 د پرستو تگ او رانگ او پتیدلو ته ورته دی. د شپی تیریدل او د سهار راتلل د قرآن کریم په
 سبب د کفر او ظلمت لری کیدل او د هدایت د نور له یو ښکاره کیدلو سره مشابه دی. سم له
 دی وینا سره د مقسم به مناسبت له مقسم علیه سره له لری ښکاری والله اعلم
 او د پاس قسمونو جواب دا دی چه الله اکرم شانه و اعظم برهانه داسی فرمائی:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٨٦﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٨٧﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٨٨﴾

بیشکه دا قرآن خامخا قول وینا د رسول عزتمن (جبریل) ده چه خاوند د
 قوت زور په نزد د غیښتن (خاوند) د عرش مرتبه والا دی منلی شوی دی
 هلته امین دی.

تفسیر : دا د حضرت جبرئیل علیه السلام صفتونه دی یعنی قرآن کریم چه د الله جل جلاله له
 لوری مونږ ته رارسیدلی دی د وصول دوه وسیلی لری یوه وحی واورونکی پرسته جبریل علیه السلام
 دوهم غمونږ پیغمبر عربی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دوی دواړو صفتونه داسی دی چه د
 هغو له ښکاره کیدلو څخه بیا هیچاته د قرآن مجید په منزل من الله او صداقت کبئی هیڅ شک
 او شبهه نه پاتی کیږی. د یوی خبری په رښتیا منلو کبئی لوی دلیل دا دی چه راوی ئی په اعلیٰ
 درجه سره ثقه، عادل، ضابط، حافظ او امین وی او له هغه چا څخه چه روایت کوی د ده په
 مخ کبئی عزت او حرمت لرونکی وی او خورا (دیر) معتبر ثقات د هغه په امانت باندی داده
 وی. کلی اعتماد ولری او د هغه خبری بی له وړاندی وروسته کولو څخه د زړه له کومی ومنی. دا
 گرد (قول) صفتونه په حضرت جبریل علیه السلام کبئی شته عزتمن او کریم هغه څوک دی چه
 متقی او دیره پاکی ولری او له الله تعالیٰ څخه خورا (دیر) ویریدونکی وی «ان اکرمکم عندالله
 اتقیکم» په حدیث کبئی دی (الکرم التقوی) ذی قوه اشاره ده کامل حفظ، ضبط او د بیان
 کامل قوت ته او د الله تعالیٰ په مخ کبئی هغه د لویۍ درجی خاوندی دی یعنی د گردو (تولو)
 پرستو څخه د الله تعالیٰ په دربار کبئی نزدی ځای لری د آسمان پرستی د هغه حکم منی څکه
 چه هغوی گردی (تولی) د هغه په امانت اعتبار او عزت باندی خبری دی. دا خو د ملکی رسول
 خبره ده اوس د بشری رسول خبری هم واورى.

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٨٩﴾

او نه دی دا صاحب ملگری ستاسی (محمد) لیونی (لکه چه پری گمان کوئ تاسو بلکه ښه پوه او هښیار دی).

تفسیر : یعنی له بعث پخوا تر څلویښتو کلونو پوری تاسی له (محمد) سره لیدلی دی او په دی اوږده موده کښی مو د هغه د پتو او ښکاره و خبرو تجربه کړی ده خو هیڅکله مو د هغه فریب دروغ او لیونتوب نه دی لیدلی او تل مو د هغه د رښتیا، امانت، عقل او پوه اعتراف او ستاینه (صفت) کوله اوس نو ولی بی سببه هغه ته لیونی او دروغجن ویل کیږی؟ لکه چه دا ستاسی هغه رفیق او ملگری نه دی؟ چه د هغه گرد (ټول) احوال تاسی ته ښکاره دی نو اوس داسی سړی ته لیونی ویل آیا لیونتوب نه دی؟ بلکه لیونتوب دی!

وَلَقَدْ رَاَهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٣٦﴾

او خامخا په تحقیق لیدلی و (محمد) هغه (جبریل د آسمان) په څنډه (غاړه) روښانه کښی.

تفسیر : یعنی په مشرقی څنډه (غاړه) کښی د هغی پرښتی یعنی جبریل علیه السلام ښه ئی په اصلی صورت او ښه شان سره ولیده نو ځکه نشی ویلی چه د هغه په لیدلو کښی به څه تیرواته او مغالطه پېښه شوی وی. او هغه څوک ئی چه لیدلی په رښتیا سره پرښته وه پخوا له دی نه د «النجم» په سورت کښی راغلی دی «فاستوی وهو بالافق الاعلی».

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٌ ﴿٣٧﴾

او نه دی دغه (محمد د وحی) پر پتو خبرو باندی بخیل (چه پتوی ئی او تعلیم د هغی تاسی ته نه کوی).

تفسیر : یعنی دا پیغمبر تاسی ته د هر راز (قسم) پتی خبری که په تیره که په راتلونکی پوری اړه (تعلق) لری خبر درکوی یا د الله تعالی د اسماء او صفاتو یا د شرعیه و احکامو یا د مذاهبو د حقیقت او بطلان یا د جنت او دوزخ د خبرو یا له مړینی څخه وروسته د پېښو او په هغو پوری ترلی خبرو په درښوولو کښی لږ بخل هم نه کوی او څه اجرت او باړه نه غواړی نذرانی، بخشش او تعارف ته ئی سترگی نه دی نیولی نو بیا د کاهن لقب ولی ورته ورکاوه کیوی؟ کاهن د پتو خبرو د یوی وړوکی او جزوی خبری سره ډیر دروغ گدوی او د هغه په درښوولو کښی دومره بخل کوی تر څو چه زیاته نذرانه او بخشش وانه خلی هغه نه وائی او یو

توری ئی له خولی شخه نه وځی د پیغمبرانو لود (اوچت) سیرت د کاهنانو له رتلیو اخلاقو سره
خه نسبت نه لری.

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِئٍ ﴿٣٥﴾

او نه ده دا (قرآن) خبره د شیطان رتلی ویشتلی شوی (په شغلو سره).

تفسیر : هیڅ کله شیطان د هغو ښو چارو ښوونه نه کوی چه په هغو کښی د بنیادمانو کته
(فائده) او د هغه ملعون تقبیح او مذمت وی بلکه دغه (قرآن مجید) د الله اکرم شانه واعظم
برهانه حق کلام دی.

فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٣٦﴾

نو چرته ځی تاسو (ای منکرانو کافرانو په دی انکار او په څنگ کولو کښی
له قرآنه).

تفسیر : یعنی کله چه دروغ او لیونتوب تخیل، توهم، کهانت او نور گرد (تول) احتمالات
لری شول نو پرته (علاوه) له حق او رښتیا شخه نور څه پاتی شول بیا نو ای منکرانو دا سمه
صافه لاره ولی پریدئ؟ او بی لاری ولی ځی؟.

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾

نه دی دا (قرآن) مگر ذکر پند دی (له جانبه د الله) دپاره د خلقو (انس وی
که جن).

تفسیر : هغه گرد (تول) احتمالات چه د قرآن کریم په نسبت ئی پیدا کړی، هغه گرد (تول)
سره غلط دی که تاسی د دی قرآن په خبرو او ښوونو کښی ښه فکر او جاج ووځی. نو دا به
درښکاره شی چه دغه قرآن تول جهان ته دیر ښه لار ښوونکی او مکمل دستور العمل دی چه په
عمل کولو ئی د دواړو دارینو فلاح او گټی په لاس راځی. نه دی دا قرآن مگر ذکر پند دی له
جانبه د الله اکرم شانه واعظم برهانه دپاره د خلقو مخصوصاً.

لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ۝

هغه چاته چه غواری قصد کوی له تاسی د سمیللو خپلو (داسی چه سم برابر لار شی پر لاره د الله تعالی باندی).

تفسیر : یعنی دغه قرآن مجید په تیره بیا هغو لره پند دی چه په سمه لاره تلل غواری، کوی تگ او عناد ئی نه وی خویش ځکه چه داسی سری له داسی پند څخه ډیره گټه (فائده) اخلی.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝

او نه شی قصد کولی تاسی (د سمی لاری) مگر هغه چه اراده وفرمائی الله (د قصد د تاسی د سمی لاری) چه رب پالونکی د (تولو) عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی پخپله قرآن کریم پند دی ولی تاثیر ئی د الله تعالی په مشیت پوری اړه (تعلق) لری چه ځینو باندی اثر کوی او په ځینو نورو باندی د ځینو نورو حکمتونو په سبب څه اثر نه کوی او نور استعدادات هغوی ته ورکوی.

تمت سورة التکویر بفضل الله التقدير فله الحمد والمنة

سورة الانفطار مکیة وهی تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۲) تسلسلها حسب النزول (۸۲)

نزلت بعد سورة «النازعات»

د «الانفطار» سورت مکی دی (۱۹) آیته یوه رکوع لری په نزول او په تلاوت په دواړو کښی (۸۲) سورت دی

وروسته د «النازعات» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ۝ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَبَرَتْ ۝ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ۝

او کله چه آسمان وچوی څیري شی او کله چه ستوری راولویږی تیت په تیت

(گدود) شی او په هغه وقت کښی چه دریابونه گد شی (یو له بله سره او تول یو دریاب شی).

تفسیر : یعنی د ترخو اوبو سیندونه به سره وخوتیږی او د دی تندوبی له سببه به ترخی او خوری اوبه سره گدی ودی شی.

وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ۝

او کله چه قبرونه سره خیری لاندی باندی کرل شی (او مری ژوندی تری راپورته کرل شی).

تفسیر : یعنی هغه شیان چه د ځمکی په منځ کښی وی د باندی به راغورځی او مری به له خپلو قبرونو څخه (ژوندی) راوځی. هر کله چه وشی دا کارونه قیامت قائمیږی نو

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ۝

پوه به شی هر نفس (په دغه وقت کښی) په هغه خیر او شر خپل باندی چه وړاندی ئی لیږلی وی او چه وروسته ئی پری ایښی وی.

تفسیر : یعنی هغه ښی او بدی چاری چه کری ئی وی یا ئی نه وی کری د خپل عمر او منځ په اول کښی ئی کری وی یا په آخر کښی د هغی ښی بیرته ورڅخه پاتی وی او که نه وی پاتی هغه گرد (تول) هلته د ده په مخ کښی راځی.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ۝

ای انسانه (کافره!) څه شی مغروره کری ئی ته پخپل رب کریم باندی (چه کافر شوی ئی پری).

تفسیر : یعنی هغه کریم رب آیا د دی خبری وړ (لاحق) و چه ته د خپل جهل او حماقت د هغه په حلم او کرم باندی ډاډه شوی سر به دی ورځنی غراوه؟ تاته خو دا ښه وه چه د هغه له دی کرم څخه به شرمیدی او د حلیم له قهر څخه به ډیر ویریدی ولی چه الله تعالی ډیر کریم دی خو ورسره منتقم او حکیم هم دی نو که دا تیرواته او غرور نه دی نو څه دی چه ته ئی په یوه صفت

پیژنی او له بل صفت ئی سترگی پتوی؟.

الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوِّكَ فَعَدَلَكَ ۝

هغه (رب الکریم) چه پیدا کړی ئی یی ته نو برابر کړی ئی ته (یعنی اندامونه ئی پوره درکړی دی) پس برابر معتدل کړی ئی ته (په خلقت کېږي).

تفسیر : یعنی پیدا ئی کړ یو لاس په اندازه د بل سره او یوه سترګه په مقدار د بلی سره . په دی کېږي اشارت دی دی ته چه هر کله دغه رب قدیر په دغه شان سره قدرت لری نو قادر دی په بیا پیدا کولو سره لپاره د حساب او کتاب او جزاء او سزا حضرت شاه صاحب لیکي «جوړه ئی کړ بدن او درسم ئی کړ خصلت». یا مطلب دا چه په حکمت سره ئی ستا د اعضاؤ جوړښت او تناسب در سم کړی دی او ستا په مزاج او اخلاطو کې ئی اعتدال درپیدا کړی دی.

فِي آيَةِ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ ۝

په هر شان (کامل) صورت سره چه ونی غوښته ترکیب پیوند ئی کړی ته.

تفسیر : یعنی د گردو (تولو) په بنو (صورتونو) کېږي لږ او ډیر توپیر (فرق) او تفاوت پیدا کړ او هر یوه ته ئی بیل رنگ، شکل او ډول عنایت کړ او په مجموعی ډول سره ئی انسانانو ته د نورو ساکچانو (جاندارو) په نسبت ښه بڼه (شکل) ورکړه. ځینو پخوانیو پوهانو له دی څخه دا مراد اخیستی دی که الله تعالی اراده فرمایلی وی له هغه څخه به ئی خر، سوزر، سپی او نور ځناوران جوړول سره له دی قدرت دا د الله تعالی ډیره مهربانی او خورا (ډیر) احسان دی چه تاسی ته ئی د سری بڼه (شکل) درکړه نو هغه الله تعالی چه له تاسی سره ئی دومره ښیکښکی (نیکښک) کړی او انعامات ئی درښلی دی آیا د دی خبری وړ (لائق) دی چه سری ئی امر او حکم ونه مني؟. بلکه مونږ تولو مسلمانانو ته جائی چه د الله اکرم شانه واعظم برهانه گرد (تول) احکام له زړه ومنو.

كَأَبْلُ تَكَذَّبُونَ بِالذِّينِ ۝

نه دی (دا غرور ستا مناسب) بلکه دروغ وایي تاسی په ورځی د جزاء باندی.

تفسیر : یعنی د تیروتلو بل هیڅ سبب نشته تاسی چه د جزاء ورځ نه منی نو ځکه هر شی مو

چه زړه غواړی هغه کوی. او وایی چه په مخ کېږی د حساب او کتاب او پوښتنی ورځ نشته مونږ دلته هر څه چه کوو څوک ئی لیکي؟ او شمیر پسی ئی ګرځی؟ او محفوظ ئی ساتی؟ کله چه مړه شو دا تولی خبری پای (آخر) ته رسیږی.

وَإِنْ عَلَيْكُمْ الْحِفْظُ ۖ كَرَامًا كَتَبْتُمْ ۖ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٧﴾

حال دا چه بیشکه په تاسی باندی خامخا ساتونکی ملائکی (د عمل، مقرر دی) عزتمنی (په نزد د الله) لیکونکی (د اعمالو د تاسی) پوهیږی (دغه ملائک) په هغه څه چه کوئ ئی تاسی.

تفسیر : یعنی دغه ملائکی چه کرام الکاتبین نومیږی د الله تعالی داسی عزتمنی بندګانی دی چه نه خیانت او درغلی کوی او نه کوم کار نالیکلی پریږدی او نه له هغوی څخه ستاسی کارونه پتیی. کله چه ګردی (تولی) چاری داسی یو په یو په اهتمام سره لیکلی کیږی نو آیا دا ګرد (تول) دفترونه هم داسی مهمل او بیکاره پری ښودلی شی؟ نه بلکه هرومرو (خامخا) په کار اچول کیږی او بیشکه د هر سری عمل د هغه په مخ کېږی راوړل کیږی چه د هغه ښه یا بده جزاء ومومی چه ښوونه ئی په تفصیل سره په دغه راطلونکی آیت کېږی داسی شوی ده.

إِنَّ الْإِبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ۖ

بیشکه چه ابرار (نیکان-مؤمنان) خامخا په نعمتونو (د جنت) کېږی دی.

تفسیر : چه هلته به تل هر راز (قسم) بخشونه او نعمتونه مومی او تل به خوشاله او آرام وی او د هیڅ یوه شی غم او اندیښنه به د جنتیانو سره نه وی. او نه به ئی له جنت څخه د وتلو او د راحت له قلته څه پروا وی.

وَإِنَّ الْفَجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ۖ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٨﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٩﴾

او بیشکه چه فجار بدکاران (کافران) خامخا په دوزخ کېږی دی ننوځی دوی په هغه کېږی په ورځی د جزاء کېږی او نه به وی دوی هیڅ له هغه (دوزخ)

شخه پتیدونکی.

تفسیر : یعنی نه به په تیښته له دوزخه جلا (جلا) کیدی شی او نه به له ننوتلو شخه وروسته له هغه ځای ووځی بلکه تل به هلته په کښی وی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ
الدِّينِ ﴿١٦﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا ۚ

او څه شی پوه کړی ئی ته څه ده ورځ د انصاف جزاء بیا څه شی پوه کړی ئی ته څه ده ورځ د انصاف جزاء (یعنی بل څوک پری نه پوهیږی بی له الله نه. د جزا ورځ ده) هغه ورځ چه نه به وی مالک نشی کولی هیڅوک له هیچا سره هیڅ شی (د نفعی او د ضرر).

تفسیر : یعنی هومره چه فکر او جاج ووهی. او په غور او خیال کښی دوب لار شی بیا به هم د دی ویروونکی ورځی په پوره کیفیت باندی نه پوهیږئ! خو لنده ئی دا چه دومره اوپوهیږئ چه په هغه ورځ به دا ټول خپلوی او خییسی، آشنائی او یارانۍ ورکی شی او هر سری به «نفسی! نفسی!» ناری وهی. هیڅوک به پرته (علاوه) د مالک الملک له امر څخه د بل چا شفاعت نه کوی عاجزی، چاپلوسی، صبر، او استقلال او نور هیڅ کار نشی کولی «الا من رحم الله».

وَالْأَمْرُ يُؤَمَّرُ مِمَّنْ يَتَلَكَّ ۚ

او امر حکم په هغه ورځ کښی خالص الله لره دی.

تفسیر : یعنی لکه چه په دنیا کښی د ټولواک (حاکم) او باچا حکم په رعیت باندی او د مور او پلار خبره په اولادو باندی او د بادار وینا په نوکرانو چلیږی په هغه ورځ کښی به دا ټول حکومونه پای (آخر) ته رسیږی او د هیچا امر په بل چا باندی نه چلیږی او پرته (علاوه) د هغه مطلق شهنشاه او لوی ستر ټولواک (حاکم) له احکامه ځنی بل څوک سا هم نشی ونکلی او هیڅ قوت او قدرت به نه لری او الله تعالی به بی له ملتویه او شرکته او د بل چا د ښکاره او پتی مرستی (مدد) څخه خپل احکام صادروی او گردی (تولی) خبری ئی ژر تر ژره چلیږی او گردی

(تولی) چاری به صورتاً او معنا، حساً او ماداً د الله تعالی د قدرت په قبضه او لاس کښی وی.
تمت سورة الانفطار بفضلہ تعالیٰ ومنہ وکرمہ

سورة المطففين مکیه وهی ست و ثلثون آیه و فیها رکوع واحد رقم ثلاثون (۸۳) تسلسلها
حسب النزول (۸۶)

نزلت بعد سورة العنکبوت وهی آخر سورة نزلت بمکه
د «المطففين» سورت مکی دی (۳۶) آیته یوه رکوع لری په ثلاث کښی (۸۳) په نزول کښی
(۸۶) سورت دی. وروسته د العنکبوت له سورت نازل شوی دی او د مکی سورتونو آخری سورت
دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ۝ الَّذِينَ إِذَا أَتَاؤُا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ۝
وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوَّزَوْهُمْ يُّسَرُّونَ ۝

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده کم کونکیو لره (په پیمانه او تول
کښی) هغه (کسان) هر کله چه غان ته اخلی پیمانه نو پوره اخلی او کله
چه پیمانه ورکوی یا ئی تلی هغوی ته نو کمی کوی (پوره ئی نه ورکوی).

تفسیر : له خلقو څخه خو خپل حق او برخه پوره اخیستل بد او منوم نه دی دلته د دی
خبری بد ویل مقصود نه دی. بلکه د لږ ورکولو د منمت د تاکید دپاره دی. یعنی اگر که لږ
ورکول په خپله فی نفسه هم منوم دی خو که له دی سره د اخیستلو په وقت کښی د نورو
بالکل رعایت نه کیږی نو دا لا منوم دی پرته (علاوه) له رعایت کوونکی څخه چه که په هغه
کښی یو عیب شته خو یو هنر هم لری نو دا دی په هغه پسی نو ځکه د هغه رومبني سری عیب
لا شدید شو څرنکه چه اصلی مراد د لږ ورکولو منمت دی نو ځکه ئی دلته پیمانه او ژی او وزن،
طلل دواړه یاد کړل تر څو خبره نه ښکاره او جوته شی چه د پیمانه کولو او طللو د دواړو په
وقت کښی لږ ورکوی. او څنگه چه پوره اخیستل پخپله فی نفسه کومه بده خبره نه ده. نو یو

خلى نى د تاكيد دپاره ياد كړ. د پيمانى او اوژى (تول) تخصيص ښائى د دى دپاره وى چه په عربو په تيره بيا په مدينى منورى كښى زياتره د كيل او پيمانى سره پېرودلو (اخيستلو) او پلورلو (بيع و شراء) رواج درلود (لرلو). پرته (علاوه) له دى د دى تخصيص نور وجوه هم شته.

الْأَيْضُنْ أُولَئِكَ أَتُمُّ مَبْعُوثُونَ ۝ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ۝

آيا يقين نه كوى (ډير اخيستونكى لږ وركوونكى دغه) چه بيشكه دوى راپورته به كړل شى دپاره (د حساب) د لوى ورځى (د قيامت).

تفسير: يعنى كه هغوى داسى خيال لرى چه وروسته له مر كيدلو بيا ژوندون شته او د الله تعالى په مخ كښى د گردو (تولو) حقوقو او فرائضو او چارو حساب او شمير وركول حق دى نو هيڅ كله به نى داسى حركت او خوځيدل نه كول.

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝

هغه ورځ چه وږه درېزى خلق لپاره (د احكام) د رب د تولو مخلوقاتو.

تفسير: چه الله تعالى كله تجلى كوى او څه وخت څمونږ حساب او كتاب گورى او په حق موسى او څه وقت مونږ ته څمونږ چارى او فيصلې رااوړى.

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفَجَارِ لَفِي سَجِينٍ ۝

داسى پكار نه ده (او نه دى كوى ډير اخيستل او لږ وركول په تجارت او غفلت له قيامت نه) بيشكه ليكللى شوى اعمال د فجارانو (كافرانو) خامخا په سجين كښى دى.

تفسير: يعنى له سره هسى گمان ونه كړ شى چه داسى ورځ به نه راځى څكه چه هغه ورځ هرومرو (خامخا) راتلونكى ده نو د هنى ورځى د راتگ دپاره د گردو (تولو) نيكانو او بدانو عملنامى ليكللى د كرام الكاتبين په دفتر كښى مرتب ايښودلى شوى دى. (اوس الله اجل شانه واعظم برهانه وپروى فاجران بالعموم او داسى فرمائى).

وَمَا أَذْرُكَ مَا سَجِّينٌ ﴿٨٤﴾ كِتَابٌ مُرْقُومٌ ﴿٨٥﴾

او شه شی پوه کری نی ته (ای محمده) چه شه دی سجین یو دفتر دی
لیکلی شوی (د فجارو د اعمالو).

تفسیر : یعنی سجین یو داسی دفتر دی چه په هغو کښی د گردو (تولو) دوزخیانو نومونه
لیکلی شوی دی او د بندگانو د چارو لیکونکی پرمختی چه د هغوی د نامه یادونه په پخوانی
سورت کښی وشوه د دی بدکارانو د مړه کیدلو او د عمل له پریکیدلو څخه وروسته د هر یوه
سری چاری په بیلو بیلو دفترو کښی لیکي او په دی دفتر کښی نی داخلوی د هر یوه دوزخی د
نامه دپاره یوه بیله علامه او نښه ایښودله شی چه هغه دوزخی دی او د هغه د لیدلو څخه هر
څوک پوهیږی چه پکښی خیر نشته له ځینو روایتو څخه دا ښکاری چه د کافرانو ارواح په هم
دغه ځای کښی وی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی د هغو نومونه لیکل کیږی
تر څو وروسته له مړینی هلته یوړل شی» ځینی پخوانی مفسرین وائی چه دا ځای تر اوومی څمکی
لاندی دی الله تعالی اعظم برهانه په داسی خبرو ښه پوهیږی.

وَيْلٌ لِّيَوْمَيْنِ لِلَّذِينَ كَانُوا يُبْذَرُونَ ﴿٨٦﴾ الَّذِينَ ﴿٨٧﴾ وَمَا يُكْذَّبُ بِهِ إِلَّا كُلٌّ مُعْتَدٍ أَشِيرٌ ﴿٨٨﴾

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو
لره هغه کسان چه دروغ وائی په ورځی د انصاف جزاء باندی. او دروغ نه
گنی دغه (ورغ د جزاء) مگر هر یو له اندازی تیریدونکی گنهگار.

تفسیر : هغه څوک چه د جزاء له ورځی څخه منکرېږی په حقیقت کښی د الله تعالی د ربوبیت
او د هغه عدل، قدرت او حکمت او نورو صفاتو څخه منکرېږی او هغه څوک چه د الله تعالی له
دی صفاتو څخه منکرېږی نو هومره چه په گناهونو کښی زړه ور شی لږ ده. د «معتدائیم» یعنی
له اندازی تیریدونکی گنهگار بل بد عادت دغه دی چه:

إِذَا تَسْتَلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٩﴾

کله چه ولوستلی شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) ځمونږ نو وائی (جهلاً او
عناداً چه دا) چتی (بیکاره) قصی دی د پخوانیو.

تفسیر : یعنی کله چه قرآن کریم او د پند خبری آوری وائی داسی خبری به پخوانیو خلقو هم کولی اوس هم هغه پخوانی قصی او له کاره وتلی افسانی ویلی کیږی نو مونږ له داسی قصو او افسانو څخه کله ویریدونکی یو (العیاذ بالله).

كَلَّا بَلْ كَذَّبَتْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٥﴾

نه ده داسی (لکه چه وائی منکران) بلکه زنگ اچولی دی پر زړونو د دوی هغو گناهونو چه ؤ دوی چه کول به ئی.

تفسیر : یعنی ځمونږ په آیتونو کېښی هیڅ د شک او شېبې ځای او موقع نشته خبره خو دا ده چه د گناهونو د کثرت او مزاولت څخه د هغوی په زړونو باندی زنگ لویدلی دی نو ځکه د صحیحه ؤ حقائقو انعکاس په هغو کېښی نه کیږی. په حدیث کېښی راغلی دی «کله چه سری گناه کوی یو تور تکی د هغه په زړه باندی پیدا کیږی که توبه ئی وکړه نو دا تکی لری کیږی که نه هومره چه گناه کوی په هغه اندازه دا تکی پلنپیږی او ارتپیږی تر دی چه د ده زړه تک تور شی او د حق او د باطل هیڅ فرق او تمیز نشی کولی» د مکذبینو حال هم داسی وگڼه چه له دیرو شرارتونو څخه د دوی زړونه بالکل مسخ شوی دی نو ځکه په آیت او د الله تعالیٰ په خبرو او نښو باندی ملندی وهی او پری مسخری کوی (نمود بالله).

كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُورُونَ ﴿١٦﴾

رښتیا ده چه بیشکه دوی به له (لقاء د) رب خپله په دغی ورځی (د قیامت کېښی) هرومرو (خامخا) په حجاب کېښی وی (نه به وینی الله)

تفسیر : یعنی د دی انکار او تکذیب د انجام او پای (آخر) څخه ښائی چه بی فکره نشی هغه وقت خامخا راطلونکی دی چه په هغه کېښی مؤمنین د حق سبحانه و تعالیٰ په لقاء او لیدلو سره مشرفیږی او دا بدبختان به تری محروم او ممنوع او بی برخې پاتی کیږی.

ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ
بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٨﴾ كَلَّا

پس بیشکه دوی چه دی خامخا ننوتونکی دی دوزخ ته. بیا به وویل شی
(دوی ته چه) دا هغه (عذاب) دی چه وئ تاسی چه هغه به مو دروغ گانه
انکار به مو تری کوو. له سره نه ده داسی.

تفسیر : یعنی د دی بدانو او نیکانو پای (آخر) او انجام هیڅکله یو شانی نشی کیدی او الله
جل جلاله ابرارو سره دغسی معامله فرمائی:

إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿٨٤﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿٨٥﴾
كِتَابٌ مَّرْقُومٌ ﴿٨٦﴾

بیشکه کتاب لیکلی اعمال د ابرارو نیکانو خامخا په علین کښی دی. او
څه شی پوه کړی ته (ای محمده) چه څه دی علین؟ یو دفتر دی لیکلی
شوی (د اعمالو د ابرارو).

تفسیر : چرته چه د جنتیانو نمونه لیکلی شوی دی او د هغو یا د ښو چارو پانی سره روڼی
او ترتیب شوی دی پرموی د هغو ارواح هلته بیولی کیږی بیا ئی د خپلی هستوگنی اصلی ځای
ته بیائی د دی ارواحو څه علاق او اړیکې به له قبر سره هم وی. ویل کیږی چه دا ځای پر اووم
اسمان دی او د مقربینو ارواح به هلته هستوگنه لری والله اعلم.

يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٨٧﴾

چه ځوری حاضرېږی هغه ته مقربان (د الله ملائکې او نور بندگان).

تفسیر : مقربی پرستی یا د الله تعالیٰ مقرب بندگان په خوشالی سره د مؤمنانو اعمالنامی ځوری
او هلته به حاضر وی.

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٨٨﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٨٩﴾

بیشکه ابرار نیکان خامخا په نعیم لوی نعمت د (جنت) کښی دی پر
(مکلولو) تختونو باندی ناست ځوری (د الله لقاء او د جنت نعماء، او تری

متلذذ کپیری یا به هگوری دوزخیانو ته

تفسیر : یعنی په خورا (دپرو) ښو پالنکونو به ناست وی او په زړه پوری د جنت ښی ننداری به کوی او د الله تعالیٰ په لیدلو سره به خپلی سترگی رنوی او زړونه به پری خوشالوی.

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٧﴾

پېژنی به ته (ای کتونکيه!) په مخونو د دوی کښی تازه گی د نعیم (تنعم د جنت).

تفسیر : یعنی د جنت له عیش او آرام څخه به د هغوی څیړی داسی ښی او تر تازه او بارونقی ښکاری چه هر لیدونکی به له لری پری پوهیږی چه دا کسان په خورا (دیر) عیش، هوسانی (آرام) او راحت او تنعم کښی دی.

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ خَمْرٍ ۖ وَهُمْ لَا يَخْمَلُهُمْ فِيهَا مَسْكَطٌ ط

ورځښولای شی (هغوی ته) له خالصو شرابو مهر کړیو شویو څخه چه مهر به ئی مشک وی.

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي «چه په جنت کښی به د خورا (دیر) خالصو شرابو ویالی د هر چا د کور د مخه وی. خو دا خورا (دیر) ښه او نادر شراب دی چه سر به ئی تل مهر وی په جنتی مشکو سره». لکه چه په دنیا کښی مهر په لاکو یا مومو یا خاورو یا ختو یا نورو شيانو باندی لگول کپیری کله چه د هغه ځای خاوری مشک دی نو په هغو باندی دا مهر لگاوه کپیری. دا ښېښه چه په لاس کښی واخیسته شی دماغ معطرېږی او تر آخره پوری د خوشبوئی خورا (دیر) ښه رائحه او وړم تری پورته کپیری.

وَفِي ذَلِكَ نَأْفِسُ الْمُنْتَفِسُونَ ﴿٢٨﴾

او په دغه (شرابو او نورو جنتی نعماو) باندی پس بایدې دی چه رغبت وکړی رغبت کوونکی (په کولو د فضائلو او پرېښودلو د ردائلو چه عجلت وکړی په حسناتو او ځان وساتی له سیاتو).

تفسیر : یعنی د دنیا ناپاک شراب د دی وړ (لائق) نه دی چه کوم ښه سری هغه ته رغبت وکړی. هو یواځی شراب طهور د دغی خبری لائق او وړ دی چه په هغو باندی خلق ورمات شی او یو په بل باندی د هغو په غښلو کښی وړاندی والی وکړی (اللهم ارزقنا).

وَمَزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيٍّ^{۱۵} عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ^{۱۶}

او گدون د هغه (شراب دی له اوبو د) تسنیم څخه دا (تسنیم) یوه چیننه ده (په جنت کښی) چه غښی به له هغی څخه د (الله) مقربان.

تفسیر : یعنی مقرب خلق یواځی د دی چینی خالص شراب غښی او نیکانو ته به د دی شرابو کد ورکول کیږی چه لکه گلاب او نور په هغه شراب کښی گډیږی.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ^{۱۷}

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی ؤ دوی په هغو کسانو باندی چه ایمان نی راوړی ؤ خندل به نی (مسخری به نی پری کولی).

تفسیر : او پخپلو منځونو کښی به نی په تمسخر او استهزاء سره داسی ویل چه د دی بی هوشانو په مغزو کښی څه یو چتی (بیکاره) خیال لویدلی دی چه د نن موجود او محسوس خوندونه او لذتونه د جنت په صباح موهومو چرتونو (خیالونو) او خیالی لذتونو باندی له لاسه وباسی (العباد بالله).

وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ^{۱۸}

او کله چه تیریری منکران پر مؤمنانو باندی هغوی ته پخپلو منځونو کښی سره سترگکونه وهی (لپاره د استهزاء).

تفسیر : او یو تر بله په سترگو اشارتونه کوی او د حال او قال په ژبه پخپلو منځونو کښی سره داسی وائی چه وگورئ هم دوی بی عقلا او احقان دی چه د جنت په پور (قرض) باندی د دنیا له نغدو څخه ځان بی برخنی کوی (استغفرالله).

وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣٠﴾

او کله چه وگرځي خپلو کورونو ته (نو) وگرځي دوی خوشاله (خبري جوړوونکي په سبب د تمسخر او استهزاء پر مؤمنانو باندې)

تفسیر : یعنی په خوش طبعی او توکو په مسلمانانو باندې ملنډی وهی او په خپل عیش او عشرت باندې مفتون او مغرور شوی وائی چه غمونیز عقیده او فکر ښه دی که نه مونږ ته دومره نعمتونه او هوسانی (آرام) ولی او له کومه رسیده .

وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣١﴾

کله چه وږه لیدل (کفارو) دغه (مؤمنان) نو ویل به ئی پخپل منځکښی چه بیشکه دغه (مؤمنان) خامخا بی لاری دی .

تفسیر : او گمراهان دی چه خامخا په زهد او ریاضت کښی خپل شانونه له لاسه وباسی او د جنت موهومو لذتونو ته په اوسنی موجوده لذتونو باندی ترجیح ورکوی او په لاحاصل او بی گنتی (بی فائدی) ربړو (تکلیفونو) باندی د حقیقی کمالاتو نوم ایښی دی آیا دا ښکاره گمراهی نه ده چه سری د خپل عیش او آرام او هوسانی (راحت) او کور او کهول څخه مخ واړوی او په یوه سری پسی رهی (روان) شی او خپل پلارنی دین پرېږدی . (معاذ الله)

وَمَا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَفِظِينَ ﴿٣٢﴾

حال دا چه نه دی لیږلی شوی (کافران) پر دغو (مؤمنانو) باندی ساتونکی څارونکی .

تفسیر : چه شاهدی ووائی په هدایت او ضلالت د دوی دغه الله جل شانہ واعظم برهانه فرمان او بیان دی چه دا کافران پر مسلمانانو باندی پیره داران نه دی مقرر شوی دا احمقان له خپلو بدو چارو څخه سترگی پټوی . او د هغوی د هر راز (قسم) حرکاتو کتنه کوی . د خپل شان د اصلاح په فکر کښی نه لویږی او هغو کسانو ته چه په سمه لاره ځی گمراه او احمق وائی .

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٣﴾

نو په نن (ورځ د قیامت کښی به) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په

کفارو باندی خاندی.

تفسیر : یعنی د قیامت په ورځ به مسلمانان په دی کافرانو پوری خاندی چه دا خلق څومره ناپوه و چه فانی او خسیس څیز ته ئی په ښو نعمتونو او پاتی کیدونکو نفیسو شیانو باندی ترجیح ورکوله. نو اوس څنگه په دوزخ کښی پراته دی؟ او د دائمی عذاب خوند څکی؟.

عَلَى الْأَرْيَاكِ يَنْظُرُونَ ﴿٨٥﴾

پر مکرلو تختونو باندی ناست گوری (د الله لقاء او د جنت نعماو ته) او تری متلذذ کیږی یا گوری کفارو ته چه څرنگه په عذابپړی.

تفسیر : یعنی د خپلی خوشالی او د کافرانو د بد ژوند ننداری کوی.

هَلْ تُؤْبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٨٦﴾

بیشکه چه جزاء ورکړه شوه کفارو ته همغسی چه کول ئی (په دنیا کښی له معاصیو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه په دنیا کښی ئی پر مسلمانانو باندی خنډل نن د هغوی خپل حال د خنډیدو لائق او ور دی او مسلمانان د هغو په تیرو حماقتونو باندی خاندی.
تمت سورة المطففين بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الانشقاق مكية وهی خمس وعشرون آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۴) تسلسلها حسب النزول (۸۳) نزلت بعد سورة «الانفطار»

د «الانشقاق» سورت مکی دی (۲۵) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۴) په نزول کښی (۸۳) سورت دی.
وروسته د الانفطار له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ۖ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۖ

کله چه آسمان شق خیرى شى وچوى او واورى ومنى امر حکم د رب خپل او (دا آسمان) لائق وړ دى (د هغه الله حکم منلو ته).

تفسیر : يعنى کله چه د الله تعالى له خوا د غیږېدلو «تکوینى» حکم وشى آسمان به هغه تعمیلوى او منى ئى او آسمان د مقدور او مقهور کیږلو له پلوه د دى خبرى وړ (لائق) دى چه سره له دومره عظمت او رفعت او لوى والى او هسکوالى (اوجتوالى) د خپل خالق او مالک په مخ کښى غاړه کیږدى او د هغه په دى حکم منلو کښى هیڅ ونه وائى.

وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ۖ

او کله چه ځمکه وغوړوله شى.

تفسیر : د محشر دپاره به ځمکه د رب په شان جوړېدى او د هغى د مخ گرد (تول) عمارات او غرونه او نور شيان لرى کیږى تر څو په پوى مستوى سطحى باندې گرد (تول) پخوانى او وروستنى خلق سره يو ځاى او په يوه وخت کښى بى له پردى او حجاب او حائل څخه وکتى شى.

وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ۖ

او د باندې وغوړځوى هغه چه دننه پکښى وى له مړيو او خزائنو څخه او چه خالى شى له ټولو اشياؤ نه.

تفسیر : په هغى ورځى کښى ځمکه خپلى خزاني او مړى او نور اجزاء له دننه څخه د باندې غوړځوى او منځ ئى له هر هغه شى څخه بالکل تشيږى چه د هغو تعلق د بندگانو له حساب او کتاب او سره وى.

وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۖ

او واورى ومنى امر حکم د رب خپل او (دا ځمکه) لائق وړ ده (د هغه الله حکم منلو ته)

تفسیر : کله چه غمکه او آسمان د هغه الله تعالیٰ د ذات او د تکوینی حکم تابع او منقاد دی نو سری ته کله ښائی چه د هغه لوی پروردگار له تشریعی حکم څخه سر وغروی.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدًّا حَاقِمٌ لِّقِيَّةٍ ۝

ای انسانه بیشکه ته عمل کوونکی ئی په پوره سعی سره تر وقت د رسیدلو رب خپل ته په عمل سعی کولو سره نو ته یو ځای کیدونکی ئی له دغه (خپل عمل او سعی سره او جزا ئی مومی خیر وی که شر).

تفسیر : یعنی د پروردگار په مخ کښی له رسیدلو څخه پخوا هر سری له خپل استعداد سره سم او موافق مختلف او راز راز (قسم) ربرونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) څوک ئی په طاعت کښی زیار (محنت) گالی (برداشت کوی) څوک ئی په سر غړولو کښی ځان ستری کوی که د خیر په لاره کښی وی یا د شر په لاره کښی هر رنگه ربرونه (تکلیفونه) وباسی اخر د خپل پروردگار حضور ته ورځی او د خپلو اعمالو او چارو نتایج به وینی.

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۝ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَّسِيرًا ۝

پس هر هغه څوک چه ورکړه شی کتاب عملنامه د ده په ښی لاس د ده کښی نو ژر ده چه حساب به وکړ شی له ده سره حساب آسان.

تفسیر : آسان حساب دا دی چه په هره خبره باندی به تنقیدونه نه کیږی او یواځی د هغه پانی وړاندی کیږی او بی له بحث او مناقشی څخه به خوشی کیږی.

وَيُنْقَلَبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۝

او ویه گرځی اهل خپل ته (په جنت کښی) خوشاله کړی شوی.

تفسیر : نه د سزا خوف وی نه د غصی ویره په ډیر امن او اطمینان سره د خپلو احبابو او اقاربو او مسلمانانو ورونو ته وررسیږی. او له دوی سره په خوبی سره مشغولیږی او له هغوی سره گرځی.

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَأَى ظَهْرَهُ ﴿١٥﴾

او هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عملنامه د ده وروسته تر شا د ده (په کین لاس ئی).

تفسیر : یعنی ورکړه شی عملنامه په کین لاس کښی د شا له لوری او پرستی نه غواړی چه د ده هغه مخ ووینی نو په دی وسیله خپل زیات نفرت او کراهت له هغه څخه ښکاره کوی. کیدی شی چه مراد ئی داسی وی چه د دوی منی به ترلی وی نو ځکه ئی عملنامی د شا له لوری ورکولی کیږی.

سَوْفَ يَدْعُوا ثُبُورًا ﴿١٦﴾

پس ژر به ناری کړی دی ای هلاکه ای هلاکه (حما راحاضر شه! دا دی وقت دی).

تفسیر : یعنی د عذاب له ویری څخه به مرگ غواړی او د خپل هلاکت آرزو او تمنا به کوی.

وَيَصِلُ سَعِيرًا ﴿١٧﴾ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿١٨﴾

او ننه به وځی دی بل اور (د دوزخ) ته چه بیشکه ؤ دی په (دنیا ئی) اهل خپل کښی خوشاله (په کفر او معاصی غافل له آخرته).

تفسیر : یعنی په دنیا کښی له آخرته بی فکره و د هغه عوض او رنج دا دی چه نن په سخت غم ککړ دی پرته (علاوه) له دی هغه کسان چه د دنیا د هستوګنی په وقت کښی د آخرت له ویری ویلی کیدل هغوی نن بالکل داده او په خوښی کښی دی. منکران هلته خوښ ؤ او مسلمانان دلته خوشال دی.

إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَّحُورَ ﴿١٩﴾

بیشکه ده به یقین کاوه په دنیا کښی داسی چه دی به له سره بیرته نه ګرځی (الله ته او منکر ؤ له بعثه)

تفسیر : د ده کله داسی خیال و چه یوه ورځ به د الله تعالیٰ په مخ کېږي ودریږي او د یوی ذری شمیر جواب به ورکوی نو ځکه په گناه او شرارت کېږي داسی زده‌ور او دلیر وو. یعنی ده به په دنیا کېږي گمان کاوه چه له سره به الله تعالیٰ ته رجوع ونه کړم او قیامت نشته! نه ده داسی بلکه

بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ۝

هو! دی رجوع کوی (هرومرو (خامخا) الله ته) بیشکه رب د ده دی په ده ښه پوه لیدونکی بینا.

تفسیر : یعنی له پیدا کولو څخه تر مرګ پورې به ئی دا کتل چه د ده روح له کوم ځای څخه راغلی ده؟ او بدن ئی له څه شی څخه روغ دی؟ څه اعتقاد لری؟ عمل ئی څه دی؟ په زړه ئی څه گرځی؟ له ژبې ئی څه وځی؟ لاسونه، پښې ټپې څه کوی؟ څه گټی؟ څه خوری؟ څه کوی؟ وروسته د هغه له مرګه د هغه روح چیرې لاړ؟ د ده د بدن اجزاء په کوم کوم ځای کېږي دی؟ او نورې پوښتنې. هغه الله تعالیٰ چه د سری له احوالو څخه په دی اندازه خبر او د هر څیز په گردو (تولو) خبرو او کلی او جزئی احوالو باندې پوه دی نو آیا څه گمان کاوه شی چه هغه به دی هم داسی مهمل او مطلق پریږدی؟ ضرور دی چه د هغه د اعمالو نتیجې او ثمرې به ورښکاره کړی.

فَلَا أَقْسَمُ بِالْشَّفَقِ ۝ وَالْأَيْلِ وَمَا وَسَقِ ۝

پس قسم خورم په شفق سپینوالی د عشاء پس له سوروالی د ماښام او په شپه او په هغو (څیزونو) چه جمع کړی وی (شپې هغه په تیارو خپلو کېږي)

تفسیر : یعنی سری او نور ساکجان (جاندار) چه د ورځې له مخې د معاش په تلاش کېږي د باندې گرځی او هر چیرې په خپلو چارو کېږي بوخت دی د شپې له لوری ټول سره یو ځای کیږي او هر یو په خپلو ځایونو کېږي سره ټولېږي.

وَالْقَمَرِ إِذَا اتَتْ ۝

او (قسم خورم) په سپوږمۍ کله چه پوره کامل شی.

تفسیر : یعنی د څوارلسمې شپې سپوږمۍ چه د خپل کمال حد ته رسیدلی وی. (او جواب د

پاس قسمونو دا دی چه:

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ ﴿١٩﴾

خامخا سواره به شی و به رسیبری تاسی ای خلقو یو حال ته وروسته له بل حال نه.

تفسیر : یعنی د دنیا په ژوندون کښی له مختلفو دورو څخه په تدریج سره تیر شوی په پای (آخر) کښی د مرگ پور (زیننه) ده، بیا د برزخ عالم دی، وروسته قیامت، الله تعالی پوهیږی چه په قیامت کښی د څه څه احوال ولیدل؟ او د څه څه مراتبو پریکول درجه په درجه په مخ کښی دی؟ لکه چه د شپي په اوله برخه کښی تر څو چه شفق وی یو شانه سره او سپینه رڼا وی نو دا رڼا فی الحقیقت او په رښتیا سره وی چه د لمر د پاتی شوی اثرات او اغیزی نښی دی چه پس له ورکیدلو د هغی د ظلمت بله دوره شروع کیږی چه هر شی په کښی پتییږی. په شپه کښی سپوږمی هم راخیژی چه درجه په درجه د هغی رڼا زیاتیږی، کمپیږی او په څوارلسمی شپي کښی د پوره سپوږمی رڼا هغه توره فضاء رڼوی، ګواکي د انسانی احوال طبقات هم د شپي مختلفو کیفیاتو ته ورته او ورسره مشابه دی والله اعلم.

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

پس څه دی دغو (انسانانو ته) چه ایمان نه راوړی.

تفسیر : چه وروسته له مرگه دوی د الله تعالی په طرف رجوع کوی او هم یو سخت مزل په مخ کښی دی چه هغه ته کافی توبه په کار ده.

وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾

او کله چه ولوست شی په دوی باندی قرآن نو غاړه نه ږدی سجده نه کوی (دپاره د لوستلو ئی).

تفسیر : که د هغوی عقل پخپله دا حالات نشو موندلی نو لازم و چه د قرآن کریم له بیان څخه ئی گټه (فائده) اخیستلی خو پرته (علاوه) له دی د دوی حال دا دی چه د قرآن معجز بیان اوری خو هیڅ د هغه په مخ کښی د عاجزی او تذلل اظهار نه کوی تر دی چه مسلمانان د پاک

الله تعالیٰ دا آیات اوری سجده کوی هغوی د هم دی تشی سجدی توفیق هم نه لری.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكْذِبُونَ ﴿٣٥﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٣٦﴾

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی په الله دروغ گنې (قرآن). او الله ته ښه معلوم دی هغه څه چه دوی ئی پتوی په زړه کښی ئی ساتی (له کفر او نفاق).

تفسیر : یعنی یواځی دا خبره نه ده چه هغوی د الله تعالیٰ آیتونه آوری او سجده نه کوی او انقیاد او تذلل ته غاړه نه ږدی بلکه زیات له دی نه د هغو آیتونو تکذیب پخپلو ژبو سره هم کوی او د دوی له زړونو څخه چه په هغه کښی د تکذیب، انکار، بغض، عناد او د حق د دښمنی دیرئ پرتی دی الله تعالیٰ ښه خبر دی

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٧﴾

پس بشارت زیری ورکړه دوی ته په عذاب دردناک سره (په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی زیری وکړئ په هغو باندی څه شی چه هغوی گنې د هغی نتیجه او میوه به هرومرو (خامخا) هغوی ته رسیږی او د هغوی دا کوششونه او زیارونه به هیڅ نه ابته (خراب) کیږی او خامخا هغوی ته جزاء وررسیږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٣٨﴾

مگر خو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) هغوی ته دی اجر ثواب بی نهایته چه خلاصی او کمی نه لری.

تفسیر : چه هیڅ کله پای (آخر) ته نه رسیږی او تل دائم او قائم او لا یقطع دی.

تمت سورة الانشقاق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة البروج مكية وهى اثنتان وعشرون آية و فيها ركوع واحد. رقم تلاوتها (۸۵) تسلسلها حسب النزول (۲۷) نزلت بعد سورة الشمس

د «البروج» سورت مكى دى (۲۲) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كېنى (۸۵) په نزول كېنى (۲۷) سورت دى

وروسته د «الشمس» له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ۝

قسم په آسمان چه خاوند د برجونو دى.

تفسير : له برجونو څخه مراد هغه دولس برجونه دى چه په يوه كال كېنى لمر په هغو كېنى گرځي يا د آسمانى قلعي برجونه او برخى دى چه پرېنى پيرى په كېنى كوى يا هغه لوى ستورى دى چه په ليدلو سره هم په آسمان كېنى ښكارى والله اعلم.

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ۝ وَشَاهِدٍ مَّشْهُودٍ ۝

او (قسم دى) په هغى ورځى وعدى كړى شوى (چه د قيامت ورځ ده) او (قسم دى) په هغى ورځى چه حاضرېږى (چه ورځ د جمعي ده) او په هغى ورځى چه هغى ته ورحاضرېږى (خلق چه ورځ د عرفى ده).

تفسير : خلق په گردو (تولو) ښارونو كېنى حاضرېږى د جمعي په ورځ او د گردى (تولى) دنيا خلق سره يو ځاى تولېږى د عرفى په ورځ حج ته نو ځكه په روايتونو كېنى راغلى چه (شاهد) د جمعي ورځ ده او (مشهود) د عرفى. برسیره پر دى د شاهد او د مشهود په تفسير كېنى ډيرى خبرى دى خو اوفق بالروايات هم دا خبره ده والله اعلم.

تنبیه : د قرآنى قسمونو په نسبت مو د القيامة د سورت په شروع كېنى څه ليكلې دى ښائى هغه په هر ځاى كېنى په زړه ولړئ او له دى قسمونو څخه د قسم د جواب مناسبت دا دى چه د دى گردو (تولو) څخه دا ښكارى چه الله تعالى مالك د امكته و او ازمنه و دى او د داسى مالك الكل له حكم څخه پرته (علاوه) كار كوونكى د لعن او عقوبت مستحق او وړ (لائق) دى. او

جواب د قسم محذوف دی لکه چه پری دغه راتلونکی آیت دلالت کوی چه:

قُلْ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ۖ النَّارِ ذَاتِ الْوُؤُودِ ۝

وژلی شوی دی خاوندان د کندی د خندقونو د اور (په ځمکه کېښی) چه خاوند د بلیدلو وه (په ګوګرو او په دیرو لرګیو او په سړیو سره).

تفسیر : یعنی مغضوب او ملعون شول هغه خلق چه لوی لوی خندقونه ئی کنستلی او له اوره ئی دک کری او دیر لرگی ئی پکښی واپول او ښه ئی سره کړل. د (اصحاب الاخدود) څخه مراد څوک دی؟ مفسرین څو واقعات وائی خو هغه قصه چه په صحیح مسلم، جامع ترمذی، مسند احمد او نورو کېښی یاده شوی ده لنډه ئی دا ده چه په پخوانیو پیړیو کېښی کوم کافر باچا وو. چه له هغه سره یو کودګر (ساحر) و کله چه د کودګر مرګ نژدی شو، له باچا څخه ئی غوښتنه وکړه، چه یو هښیار او پوه هلک دی ماته راکړ شی چه زه دا خپل علم ورزده کړم او وروسته له ما څخه دا علم له لاسه ونه ځی یو هلک د دی کار دپاره وټاکل (مقرر) شو چی هره ورځ به ئی د هغه کودګر څخه سحر او کودی زده کولی. د ده په لاره کېښی یو عیسائی راهب وو چه د هغی پیړی په اعتبار د هغه دین حق و دغه هلک له هغه سره هم خپل تګ راتګ شروع کړ او په پټه ئی د هغه راهب دین ومانه او د هغه د فیض او کرامت له برکته د ولایت او کرامت خاوند شو یوه ورځ دی هلک ولیدل چه یو څیروونکی ځناور لکه څمري یا پرانګ او نور لاره نیولی او خلقو ته ئی زیاته ویره او پریشانی وروپاندی کړی ده. هغه یوه تیبیه (گټه) په لاس کېښی واخیسته او دعا ئی وکړه «ای اله! که د راهب دین حق وی نو ځما په دی ډبره دا ځناور مړ کړی» دا ئی وویل او تیبیه (گټه) ئی وروغورځوله چه د هغی له اغیزی او اثر هغه ځناور له کاره ووت په خلقو کېښی یو لوی شورماشور جوړ شو چه دغه هلک دیر علم لری یوه ډانده چه دا انگاڅه او آوازه واوریده ورځنی وئی غوښتل چه «ځما سترگی رارنی کړه!» هلک وویل «کونکی زه نه یم هغه ځمونږ الله تعالی دی که ته هغه منی او کفر پریردی نو دعا درته کوم هیله (امید) شته چه ستا سترگی رنی شی» لکه چه هم داسی هم وشوه. ورو ورو دا خبری گردی (تولی) باچا ته ورسیدلی. باچا ورته په قهر شو هغه هلک راهب او پوند ئی وغوښتل او وروسته له څه خبرو او اترو څخه ئی راهب او پوند سره ووژل د هلک په نسبت ئی امر ورکړ چه هغه دی له یوه لوړ (اوچت) غره څخه په رغړولو سره وواژه شی» خو د الله تعالی په قدرت هغه کسانو چه دا هلک ئی د ځان سره پر غره باندي خپژولی و هغوی پخپله له غره څخه ورغړیدل دا هلک روغ رمت بیرته راغی. بیا باچا امر ورکړ چه «هغه دی په سین کېښی ډوب کړ شی!» هلته هم دا پیښه وروپاندی شوه او هغه ګرد (تول) سړی چه له ده سره تللی و ټول په سیند کېښی ډوب شول او دی جوړ او روغ بیرته راوگرځید په پای (آخر) کېښی هلک باچا ته وویل زه د

ثُحان د وژلو چل دروېښم تاسی گرد (تول) سری په یوه میدان کښی سره تول کری. د هغوی پر مخ کښی ما یو غرغره باندی وڅروی. او د دی لفظ په ویلو سره پر ما باندی غشی ولی «بسم الله رب الغلام» د هغه الله په نامه چه د دی هلك رب او پالونکی دی کله چه باچا داسی وکړه او هغه هلك د خپل رب تر نامه څار او مر شو او خلقو دا عجیبه واقعه ولیدله تولو وویل (آمینا برب الغلام، ایمان مو راوړد د دی هلك په رب او پالونکی باندی) نو وزیرانو باچا ته وویل «وگورئ چه د هغی خبری په سبب چه دا گرد (تولی) چاری وشوی اخر ته هغه پیښه شوه. پرمبې به یو دوو سریو ایمان راوړو اوس خورا (دیر) دیر خلق مؤمنان شول» باچا زیات په قهر شو او د دیرو لویو او ژورو خندقونو د کنستلو امر ئی ورکړ او هغه ئی ښه له اوره څخه ډک کرل او اعلان ئی وکړ «هر څوک چه ایمان لری او د خپل ایمان څخه لاس نه ویاسی په هم دی کندو کښی دی وغورځاوه شی!» تر دی چه دیر سری په اور کښی وغورځول شول خو هیڅ یوه هم د خپل ایمان څخه لاس وانه خیست یوه ایمان داره ښځه راوستله شوه چه په تی پوری ئی یو ماشوم وو او گمان کیده چه ښائی دا د خپل کوچنی (ماشوم) له ویری ثُحان په اور کښی ونه غورځوی. خو د الله تعالیٰ په امر کوچنی (ماشوم) داسی ورغیو کړ «أنا صبري فإنك على الحق، موركی! صبر کره چه ته په حق باندی ئی!»

إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ۚ

کله چه دوی په (غاړو) د اور ناست ؤ او دوی په هغه چه کول به ئی په مؤمنانو باندی حاضر ؤ (او پخپلو سترگو ئی کتلی).

تفسیر : یعنی باچا له خپلو وزیرانو او مشرانو سره یو ځای د خندقونو په شاو خوا کښی ناست ؤ. او په دیره بی رحمی او غټ زړه سره ئی د مؤمنانو د سوځولو ننداری کولی او د دی بدبختانو هیڅ زړه په دوی باندی نه خوړیده.

وَمَا نَقْبُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۝

او عیب ئی نه لیده له هغو (مسلمانانو) څخه مگر دا چه ایمان لرونکی ؤ په الله دیر غالب قوی دیر ستایلی شوی باندی هغه (الله) چه خاص ده لره ده باچائی کامل سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکا خلقاً و عبیداً) او الله په هر شی باندی شاهد دی.

تفسیر : یعنی د دی مؤمنانو قصور پرته (علاوه) له دی بل کوم شی نه ؤ چه هغوی به د کفر له ظلمت او تیارو څخه وتل او پر یوه لوی او د هر راز (قسم) ستاینی (صفت) وړ (لائیق) الله تعالی باندی به ئی ایمان راوړ چه سلطنت او باچائی ئی پر آسمان او ځمکه او پر هر شی باندی ده او په هر کوچنی (ماشوم) او لوی او ذری ذری باندی پوه او باخبر دی کله چه د الله تعالی داسی بندگان یواځی په دی گناه باندی چه هغوی ولی د یوه وحده لا شریک عبادت کوی په اور کښی سوځوی نو آیا دا گمان کاوه شی چه داسی ظلم او ستم به بی بدل او انتقام پاتی کیوی او قهار الله به داسی ظالمان پخپل سخت قهر او غضب نه اخته کوی؟ حضرت شاه صاحب لیکی «کله چه د الله تعالی قهر نازل شو همهغه اور خور شو او هغه باچا ئی سره له وزیرانو او مشرانو او کور کهول وسوځاوه» خو په صحیحه ؤ روایتونو کښی د دی خبری ذکر نشته. والله سبحانه و تعالی اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا
فَلَهُمْ عَذَابٌ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ الْحَرِيقِ ١٥

بیشکه هغه کسان چه په فتنه کښی غورځولی وی ضرر ئی رسولی وی ایمان لرونکیو سربو ته او ایمان لرونکیو ښځو ته بیا ئی توبه نه وی ایستلی (او نه وی گرځیدلی له کفره) نو دوی ته دی (په آخرت کښی) عذاب د دوزخ او دی دوی ته عذاب د اور سوځوونکی.

تفسیر : یعنی په اصحاب الاخدود پوری منحصر نه دی هغه سری چه داسی زیار (کوشش) کوی چه مؤمنان د الله تعالی له لاری څخه گرځوی لکه چه د مکی کفار ئی کوی او بیا له دی خپلو ناوړو حرکتونو څخه نه تائب کیوی هغوی ته هم د دوزخ داسی عذاب تیار دی چه په هغه کښی به ډیر زیات تکلیفونه وی او زیات تکلیف به په داسی سوځولو کښی وی چه د دوزخی زړه او وجود پکښی سوځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ١٦

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته جنتونه چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانو د) هغو (خلور قسمه) ویالی دا نجات دی مراد موندل لوی.

تفسیر : یعنی د دی غای له تکلیفونو څخه نه ویریږی وروستی او لوی بری هغو لره دی چه د هغو په مخ کښی د دی غای عیش او تکلیف دواړه هیڅ دی.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ط

بیشکه نیول د رب ستا خامخا ډیر سخت دی.

تفسیر : نو ځکه ظالمان او مجرمان نیسی او خورا (ډیر) سختی سزاوی هغوی ته ورکوی.

إِنَّهُ هُوَ بَدِئُ وَيُعِيدُ ج

بیشکه هم دغه (الله) دی ظاهر وونکی (د بطش خپل په کفارو) اول غلی او بیا ظاهر وونکی دی (د بطش خپل په کفارو) دوهم غلی په (آخرت کښی یا) بیشکه هم دغه (الله) دی پیدا کوونکی اول غلی (له نطفی نه) او بیا ئی راگرځوونکی دی (دوهم غلی) پس له مرغه.

تفسیر : یعنی اول غلی د دنیا عذاب او دوهم غلی د آخرت ربر (تکلیف) (کذا فی الموضح). یا ئی دا مطلب دی چه هغه اول غلی سری پیدا کوی او دوهم غلی وروسته له مړینی به ئی هم هم هغه بیا پیدا کوی نو مجرمان دی نه تیروغی چه هر کله چه ځمونږ په مړینی سره نوم او نښی ورکی شی بیا نو مونږ څرنگه ژوندی کیږو.

وَهُوَ الْغَفُورُ الْودُودُ ل

او هم دی دی ښه ښوونکی (د گناهکارو مؤمنانو) محبت کوونکی (له مؤمنانو سره).

تفسیر : یعنی سره د ده د قهاری او کلک نیولو له صفته د هغه د بخشش او د مهربانۍ هم هیڅ اندازه نشته دی د حکم منونکیو بندگانو خطاوی او گناهونه ښی او د دوی عیبونه پتوی

او په راز راز (قسم قسم) لطف او کرم او عنایت او شفقت سره ئی پالی.

ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ۝۱۵۱ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ۝۱۵۲

خالق مالک د عرش دی لوی دی (په ذات او صفات خپلو کښی) ډیر ښه کوونکی دی د هر هغه شی چه اراده ئی وفرمائی.

تفسیر : یعنی سم له خپل علم او حکمت سره د هر شی کول چه وغواړی ژر تر ژره هغه کوی هېجا لره حق نشته چه د هغه د چاری مخه ونیسی په هر حال بندگانو ته نه ښائی چه د هغه په انعام او اکرام باندی مفرور شی او نه ئی له انتقام څخه بی خوفه او بی پروا اوسی بلکه ښائی تل د هغه د جلال او جمال صفتونه دواړه تر سترگو لاندی ولری او په زړه کښی سره له ویری ورته هیلمن (ارزومند) هم وی او سره له امیده او هیلې او رجاء خوف او ویره هم ورغنی ولری.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ۝۱۵۳ فِرْعَوْنُ وَشُعُورٌ ۝۱۵۴

آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د (هغو) لښکرو چه فرعونیان او ثمودیان دی.

تفسیر : تر یوه مدت پوری د انعام وروڼه د هغو فرعونیانو او ثمودیانو په مخ کښی وپرانستل شول او له هری خوا هغوی ته نعمتونه ورورسیدل بیا د هغوی د کفر او طغیان له سببه ډیر سخت کسات او انتقام له هغوی څخه واخیست شو.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ۝۱۵۵

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی (له قومه د تا) په دروغجنولو کښی دی (د تا عناداً او نه اخلی عبرت له پخوانیو څخه).

تفسیر : یعنی کفار له دی خبری څخه څه عبرت او پند نه اخلی او د الله تعالی له عذابه هیڅ نه ویریږی برسیره پر دی دا گردی (تولی) خبری او پاک قرآن دروغ گنی او تل په هم دغو دروغو پسې گرځی.

وَاللَّهُ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ مُخِيطٌ ﴿٨٥﴾

او الله په هر لوری د دی احاطه کوونکی دی (په علم او قدرت خپل سره نو تری نشی خلاصیدی هیڅ کله)

تفسیر : یعنی له دی دروغ گټلو څخه هیڅ یوه کټه (فائده) هغوی ته نه رسیږی خو د دی دروغ بللو هیداد (جزاء) هرومرو دوی ته رسیږی. دوی د الله تعالی له واک (اختیار) او قبضی څخه هیڅ چیری نشی وتلی. او نه له سزا څخه ئی خپل مخانونه ژغورلی (ساتلی) شی.

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ ﴿٨٦﴾

بلکه دا قرآن دی شانداره لوی (لفظاً معناً اعجازاً په ټولو کتابونو کښی نه ده داسی لکه چه گمان کوی کافران چه قرآن سحر شعر یا کهانت دی).

تفسیر : یعنی د پاک قرآن دروغ بلل پوره حماقت دی قرآن مجید داسی یو شی نه دی چه د دروغ بللو وړ (لاائق) وی یا د غو تنو ناپوهانو او احمقانو په دروغ گټلو سره د هغه په لونی او سترتوب کښی به څه نقصان او لېوالی پېښ شی.

فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿٨٧﴾

لیکلی شوی دی په لوح محفوظ کښی.

تفسیر : په داسی یو ځای کښی چه هلته د هیڅ ډول (طریقه) تغیر او تبدیل او لاس وهلو هیله (امید) نشته او له هغه ځایه په ډیر حفاظت او اهتمام سره صاحب د وحی ته وررساوه شی لکه چه د (الجن) په دوهمه رکوع کښی داسی یو آیت لولو ﴿كَرِهُوا قَوْلُكَ وَنُصَّاكَ وَمَنِ عَلَيْكَ يُدْمِطُ الْوَعْدَ لَوْلَا ذِكْرُ اللَّهِ لَتَنفَصَّ عَنْكَ الْوَعْدُ﴾ او دلته هم د قدرت له لوری د ده د حفاظت او ساتنی دپاره داسی وسائل او سامان شته چه په هغه کښی هیڅ یو قوت او طاقت هیڅ یوه رخنه (نقصان) او کندو نشی کولی.

تمت سورة البروج فله الحمد والمنة

سورة الطارق مكية وهى سبع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۶) تسلسلها حسب النزول (۳۶) نزلت بعد سورة «البلد»

د «الطارق» سورت مكى دى (۱۷) آيتة يوه ركوع لرى په تلاوت كېنى (۸۶) په نزول كېنى (۳۶) سورت دى.

وروسته د «البلد» له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ۝ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ۝
إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ۝ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۝

قسم دی په آسمان او په راتلونکي د شپي او څه پوه کړی ته چه څه دی
تلونکي د شپي ستوري ځلیدونکي دی چه نه دی هیڅ نفس مگر په هغه باندی
څارونکي ساتونکي شته. نو ودی گوري انسان چه (اصلاً) له څه شی څخه
پیدا کړی شوی دی.

تفسیر : یعنی له انسانانو سره پرنښتی اوسپړی چه هغوی له بلا څخه ژغوری (محفوظی) یا نئی
عمل لیکي (موضح القرآن) او په قسم کښی ښائی دی لوری ته اشاره وی هغه څوک چه په آسمان
کښی ستوري ساتی نو په ځمکه کښی ستاسو د چارو ساتنه هغه ته کوم گران کار نه دی همغسې
چه په آسمان کښی ستوري محفوظ دی او د هغو ښه ښکاریدل په شپه کښی وی هم داسی گردی
(تولی) چاری په اعمالنامو کښی اوس هم محفوظی دی مگر د هغوی ظهور خاص په قیامت کښی
کیږی کله چه خبره داسی ده نو انسان لره ښائی چه تل د قیامت په فکر کښی وی که د ده
یقین په قیامت باندی نه راځی او هغه مستبعد گنی نو ښه غور او فکر دی وکړی چه پخپله دغه
انسان له کوم شی څخه پیدا شوی دی (فرمائی الله اعظم برهانه چه).

خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ ۝

پیدا کړی شوی دی (انسان) له اوبو توپ وهونکیو څخه (په رحم کښی).

تفسیر : یعنی له منیو څخه چه توپ وهلی وځی یا له هسی اوبو څخه چه تولی کړی شوی وی

په رحم کښی.

يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ④

هسی اوبه چه راوځی له منځه د شاؤ (د سړیو) او له هډوکیو د سینو (د ښځو) څخه .

تفسیر : وائی چه د نارینه و منی د دوی له شاگانو څخه او د ښځو منی د هغو له تترو (سینو) څخه راوځی ځینی عالمان وائی چه شا او تتر له گرد (تول) بدن څخه کنایه ده یعنی منی د نارینه وی که د ښځی د دوی له گرد (تول) بدن ځنی پیدا کیږی او بیا په ځغرد (تیزی) تری جلا (جلا) شی. په دی کنایه کښی د «صلب» او «ترائب» تخصیص ښائی د دی لپاره وی چه د منیو د مادی په حصول کښی رئیسه اعضاء (قلب، دماغ، کبد) یو خاص دخل لری چه د دوی له منځه د قلب او کبد تعلق او تلبس له «ترائب» سره زیات دی او د دماغ تعلق د نخاع (حرام مغز) په وسیله له «صلب» سره ښکاره دی والله اعلم.

إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ⑤

بیشکه دغه (الله) په بیا بیرته ژوندی گرځولو د هغه (انسان) خامخا توانا قادر دی.

تفسیر : یعنی تر مړینی وروسته مو بیا الله تعالی ژوندی راولی (موضح القرآن) حاصل ئی دا چه له نطفی څخه د انسان جوړول د هغه د دوهم ځلی د بیا ژوندی کولو څخه څه زیات عجیبه نه ده کله چه دا عجیب امر د هغه له قدرت کیدی شی نو جائز نه دی تر هغه د یوه لږ عجیب څیز له وقوع څخه انکار وکړ شی بلکه خامخا بیا ئی هم پیدا کولی شی.

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ⑥

په هغی ورځی کښی چه ښکارولی به شی (پکښی) پت څیزونه.

تفسیر : یعنی گردی (تولی) هغه پتی خبری چه د دوی په زدونو کښی وی ښکاریوی او د هیڅ یو جرم اخفاء به ممکنه نه وی.

فَمَالَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ۝

نو نه به وی دغه (انسان) ته هیڅ قوت زور (چه ځان پری خلاص کړی له عذابو) او نه هیڅ ناصر مدد کوونکی (چه تری دفع کړی بلا)

تفسیر : په دی وقت کښی به نه مجرم د خپل زور او قوت په مرسته (مدد) خپله مدافعه کولی شی نه به ئی څوک حمایت او ملگرتوب وکړی شی چه دی له سزا څخه وژغوری (بچ کړی).

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ۝

قسم دی په آسمان خاوند د بیرته گرځیدلو (چورلیدلو).

تفسیر : یا قسم دی په ورپښی باندی چه خاوند د باران ده یا په آسمان او وړنښت راوړونکی باندی.

وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ۝

او (قسم دی) په ځمکه خاوند د چاودلو (د سوری چه تری راوځی اوبه او گیاه او نور).

تفسیر : یعنی د ځمکی له چاودلو څخه ونی وانه شینکی او نور د باندی راوځی. او جواب د قسم دا دی:

إِنَّهُ لَقَوْلُ فَصْلٍ ۝ وَمَا هُوَ إِلَّا هَزْلٌ ۝

چه بیشکه دا قرآن خامخا وینا ده بیلوونکی (د حق او باطل) او نه دی دغه (قرآن) لویې عبثی خبری مزاح توکی.

تفسیر : یعنی هغه خبری چه قرآن ئی د معاد په نسبت کوی د لویو او د توکو خبری او د خنډلو وړ (لائق) اثری نه دی بلکه د حق او د باطل او دروغو او رښتیا پری کره او فیصله ده او بیشکه دغه یوه رښتیا خبره او یوه پای (آخر) ته رسیدلی معامله ده چه هرومرو (خامخا) راتلونکی ده.

تنبیه : له دی مضمون سره د قسم مناسبت داسی دی چه قرآن کریم له آسمان څخه راځی. او په هغه چا کښی چه قابلیت وی هغه دک او مالامال کوی همغسی چه باران له آسمانه راځی او ځمکه ښه زرغونه او گتوره کوی. په قیامت کښی هم یو غیبی باران کیوی چه له هغه څخه به مری ژوندی کیږی لکه چه دلته د باران د اوبو له توندلو څخه مړه او ویجاړه وچه کلکه ځمکه زرغونیدوی او هر یو شی ئی د ننداری وډ (لائق) گرځی.

اَنْتُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ۝۱۵ وَ اَكِيدُ كَيْدًا ۝۱۶ فَمَهْلُ الْكَافِرِينَ اَمَهُلُهُمْ رَوِيْدًا ۝۱۷

بیشکه دوی کید چل کوی د چل کولو سره او ورپه کرم زه هم د کید خپل سزا (دوی ته) سزا ورکول پس مهلت ورکړه کافرانو ته مهلت ورکړه دوی ته لږ (مدت).

تفسیر : یعنی کید، مکر، چل او فریب دروغ او درغلی کوی او د خلقو په زړونو کښی شبهی او شکوک وراچوی او په هر کیدونکی تدبیر سره غواړی چه د حق او حقیقت د ښکاریدلو او خورولو مخه ونیسی خو ځما لطیف تدبیر هم چه هغوی ئی نشی احساسولی په پټه خپل کار کوی چه د هغوی ټول مکر او کید خراب او ویجاړ شی او د هغوی ټول چل او درغلی د هغوی په لوری وروگرځی نو اوس ته پخپله فکر وکړه چه د الله تعالی د تدبیر په مقابل کښی د بل چالاکی او مکاری کار نشی کولی نو خامخا دا خلق پاتی ناکام ځائب او خاسر کیږی نو ځکه مناسب دا دی چه تاسی د هغو په سزا ورکولو کښی تلوار ونه کړی. او د دوی له شنیعه او قبیحه حرکاتو څخه خپه نشی دوی ته سزا ورنه کړی او بشپړه مه کوئ بلکه هغوی ته د څو ورځو له مخی تال او مهلت ورکړئ او بیا گورئ چه د دوی نتیجه څه کیږی. (وکان ذلک قبل الامر بالقتال).

تمت سورة الطارق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الاعلیٰ مکیه وهی تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۷) تسلسلها حسب النزول (۸)

نزلت بعد سورة «التكوير»

د «الاعلیٰ» سورت مکی دی (۱۹) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۷) په نزول کښی

(۸)

سورت دی وروسته د «التکویر» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى

پاکی بیان کړه د نامه د رب خپل چه (له ټولو څخه) دیر لوی او ښه غالب دی.

تفسیر : په حدیث کښی راغلی دی «کله چه دا آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل (اجعلوها فی سجودکم، دا پخپلو سجدو کښی ووايي!) نو څکه مونږ او گرد (ټول) مسلمانان پخپلو سجدو کښی «سبحان ربی الاعلیٰ» وایو خدایه شکر».

الَّذِي خَلَقَ قَسْوَى

هغه (رب) چه پیدا کړل (ټول اشیاء) نو اجزاء اعضاء ئی برابر او بی نقصانه کړل.

تفسیر : یعنی هر هغه څیز چه جوړ کړی ئی دی پوره له حکمت سره دی او ښه ئی جوړ کړی دی د خواصو او صفاتو په اعتبار او د هغو گټو (فائدو) لامله (له وجی) چه له هغه شی څخه مقصود دی د هغه پیدائش ئی په درجه د کمال سره رسولی دی. او داسی معتدل مزاج ئی وربښلی دی چه په هغه باندی گرد (ټول) په زړه پوری منافع او فوائد مرتب کیدی شی.

وَالَّذِي تَدَارَكَهُدَى

او هغه (رب) چه اندازه ئی کړل (خیر او شر د هغوی) نو لاره ئی وروښوده (په طریقه د کسب سره).

تفسیر : حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه لیکي «یعنی اول ئی تقدیر ولیکه بیا ئی سم له هغه سره دنیا ته راوست گواکي دنیا ته ئی د راتلو لاره وروښوده». حضرت شاه عبدالعزيز رحمة

الله علیه لیکى «د هر سرى دپاره ئى د کمال يوه اندازه تاكلى (مقرر كړى) ده او بيا ئى هغه ته د هغه د کمال د حاصلولو لاره ورښوولى ده» په دى كښى نورى خبرى هم شته چه مونږ د هغو په ليكلو سره خپلى دا خبرى نه اوږدوو.

وَالَّذِيْ اٰخَرِجَ الْمَرْعٰىۙ فَجَعَلَهُۥ عَتَاۗءًۭ اٰحْوٰىۙ ۝۵

او هغه (رب) چه را ايستلى ئى ده تازه گيا له ځمكى څخه پس وئى گرځوله هغه (شنه گياه) وچه توره .

تفسير : يعنى رومى تکه شنه واښه او ورشو په ځمکه کښى پيدا کوى بيا ورو ورو هغه وچ او توروى چه له هغو وچو وښو څخه هم حيواناتو ته خوراک ورکاوه کيږى او هم هغوى ته تر ډير مدت پورى ذخيره کاوه شى تر دى چه وچ کښتونه (فصلونه) هم وروسته له ريلو څخه په کار راغى.

سَقَرًاۙ لَّكَ فَلَا تَتَّسِىۙ ۝۶ اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُۙ ط

ژر ده چه وبه لولو مونږ (په ژبه د جبريل) په تا باندى (قرآن اى محمده!) بيا به ئى ته نه هيروى مگر هغه چه اراده وفرمائى الله (د هيرولو ئى له تانه په منسوخ كيدلو).

تفسير : يعنى لکه چه مونږ پخپل تربيت سره هر څيز په تدريج د هغه د مطلوب کمال ته رسولى دى په تا باندى به هم ورو ورو کامل قرآن لولو او داسى به ئى در په ياد کړو چه د هغه هيڅ يوه برخه در څخه هيږه نشى پرته (علاوه) له هغو آيتونو څخى چه د هغو بالکل هيږول مقصود وى چه دا هم يو راز (قسم) نسخ ده .

اِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰىۙ ۝۷

بيشکه دغه (الله) ته معلوم دى (هغه څه قول فعل چه دى) ښکاره او هغه څه چه پټ دى (يعنى تول شيان).

تفسير : يعنى الله تعالى ته ستاسى پټ استعدادونه او ښکاره اعمال او احوال تول ښه معلوم دى او سم له هغو سره به له تاسى سره معامله کوى او هم دا شبهه ونه کړه شى چه هغه آيتونه چه يو

غلی نازل شوی دی نو بیا د هغو منسوخول او هیروول څه معنی لری؟ د هغه په حکمت باندی احاطه کول د الله تعالیٰ کار دی چه په ټولو پتو او ښکاره و خبرو باندی پوهیږی هغه ته معلوم دی چه کوم غیږ لره ښائی چه تل پاتی وی؟ او کوم یو د دی وړ (لائق) دی چه د یو مخصوص مدت څخه وروسته پورته کړی شی ځکه چه اوس د هغه پاتی کیدل ضروری نه دی.

وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ ۝

او آسانوو د تا دپاره د شریعت آسانی (یا یادول د وحی یا توفیق درکولو تاته دپاره د آسانی لاری د شریعت).

تفسیر: یعنی د وحی یاد لرل به آسانوی او د الله تعالیٰ د معرفت او عبادت او د مملکت او ملت د سیاست گردی (ټولی) چاری به در اسانی کړی شی او ستا د بریالیتوب (کامیابی) له لاری څخه به گرد (ټول) مشکلات لری کړل شی.

فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ۝

پس ذکر پند ورکړه ته (ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) په تحقیق فائده رسوی ذکر پند مؤمنانو ته (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (که فائده نه رسوی).

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ پر تاسی باندی داسی انعام وفرمایه نو تاسی هم نورو ته فیض ورسوی. او له خپل کمال څخه نور هم تکمیل کړی.

تنبیه: د ﴿إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ﴾ شرط د دی دپاره راوړی شوی دی چه وعظ او تذکیر هغه وقت کیدی شی چه د اوریدونکی له خوا د هغه د قبولولو گمان وشي او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وعظ او تذکیر منصب د هر سری لپاره نه دی هو تبلیغ او انذار «یعنی د الله تعالیٰ د احکامو تبلیغ او د هغه له عذاب څخه ویرول» په هر سری باندی لازم دی تر څو چه د الله تعالیٰ په بندگانو حجت قائم وی او د جهل او ناپوهی عذر پاتی نشی. دی ته په عرف تذکیر او وعظ نه وائی بلکه تبلیغ او دعوت وائی ښائی چه ځینو مفسرینو هم له هم دی جهته د دی آیت معنی لا په ښکاره الفاظو سره داسی لیکلی وی چه څو څو غلی نصیحت وکړه که د یو غلی پند فائده ونه کړی. او کیږی چه د (ان نفعت الذکری) شرط یواځی د تذکیر د تاکید دپاره وی یعنی که تذکیر چاته فائده ورسوی نو تاته ښائی چه تذکیر وکړی دا خو منلی شوی خبره ده چه په دنیا کښی تذکیر خامخا یو نه بل ته خو څه نفع او گټه (فائده) رسوی لکه چه الله تعالیٰ فرمایلی

دی ﴿وَذُرُّوا آلَ الدِّينِ مَتَمَّ الْمُؤْمِنِينَ﴾ نو معلق کول د پوه امر په داسی یو غیږ باندی
چه د هغه وقوع ضروری وی د هغه امر د تاکید موجب شو.

سَيِّدٌ كَرِيمٌ يَخْشَى ۱۵

ژر ده چه پند به واخلی هغه شوک چه ویریوی له الله (ځکه چه دی فکر کوی
په دی کښی)

تفسیر : په پوهولو باندی خو هغه پوهیږی او له نصیحت څخه هغه گټه اخیستی شی چه په زړه
کښی ئی لږ او ډیره د الله تعالی ویره وی او د خپل پای (آخر) او انجام لږ څه فکر وکړی.

وَيَجْنِبُهَا الْأَشْقَى ۱۶ الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى ۱۷

او ډډه کوی له دغه (پنده نصیحته ښه شقی کافر) لوی بدبخت چه نه ئی
قبولی هغه (لوی بدبخت) چه ننوځی به اور لوی ته (د دوزخ په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی د هغه بدعمل او بدقسمت په برخه چه د دوزخ اور لیکلی دی هغه کله پوهیږی
او له الله تعالی او له خپله انجامه کله ویریږی چه د نصیحت په لوری متوجه شی یا د ښو خبرو په
پوهیدلو کښی کوشش وکړی.

ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ۱۸

بیا به نه مری په هغه (اور) کښی (چه راحت ومومی) او نه به ښه ژوندی وی
(په کښی په ژوندون د راحت سره).

تفسیر: یعنی نه مرگ ورته راځی چه د هغه ربرونه (تکلیفونه) پای (آخر) ته ورسوی او نه ئی
د هوسائی (آرام) ژوندون په برخه کیږی هوا داسی یو ژوندون به ولری چه د هغه په مقابل کښی
به د مرگ غوښتنه کوی له داسی ژوندون څخه مو دی الله تعالی وساتی.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَلَّى ۱۹

په تحقیق بری موندلی په مراد رسیدلی دی هغه شوک چه پاک شوی دی (په

ایمان سره له معاصیو).

تفسیر : یعنی له ظاهری او باطنی حسی او معنوی نجاستونو څخه پاک شی. او خپل قلب او قالب ئی په صحیحه و عقائدو او فاضله و اخلاقو او صالحه و اعمالو او نافع و چارو سره ښائسته کړی.

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى^{١٥}

او یاد ئی کړ نوم د رب خپل (په تکبیر سره) بیا ئی لمونځ وکړ (چه ښه د اسلام ده).

تفسیر : یعنی پاک او صاف شوی د تحریمی په تکبیر کښی ئی د خپل پروردگار نوم واخیست بیا ئی لمونځ وکړ. ځینی اسلاف وائی چه د تزکیی نه مراد له زکوٰۃ څخه دی چه دلته د هغه مطلب د فطر صدقه ده او له «ذکر اسم رب» څخه د اختر تکبیرونه مراد دی. او په «فصلی» کښی د اختر د لمانځه ذکر دی یعنی د اختر په ورځ کښی ئی اول صدقه الفطر سرسایه بیا تکبیرونه بیا لمونځ وکړ. ښکاره خو هغه رومبنی وینا ده.

تنبيه : مونږ حنفیانو سم له رومبنی تفسیر سره له دی آیت څخه دوه مسئلې ایستلی دی. اول دا چه په تکبیر تحریمه کښی خاص د الله اکبر ویل فرض نه دی مطلق د رب داسی نوم ویل کافی دی چه د ده د تعظیم او د لویۍ ښوونکی وی او د سری په غرض او احتیاج اړه ونه لری هو! د الله اکبر ویل د صحیح و احادیثو په بناء سنت یا واجب گنلی شوی دی. دوهم دا چه د تحریمی تکبیر لمانځه لره شرط دی رکن نه دی ځکه چه د (فصلی) بالفاء عطف په «ذکر اسم رب» باندی د معطوف او معطوف علیه پر کلی مغایرت دلالت کوی والله اعلم.

بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَأَبْقَى^{١٦}

(کفار د مکي مخ گرغوی لمانځه نه) بلکه تاسی غوره کوئ ژوندون لږ خسیس په آخرت باندی ای منکرانو حال دا چه آخرت خیر غوره دی (له دنیا نه) او (تل تر تله ښه) باقی دی.

تفسیر : یعنی دا ښیگه (فایده) تاسی ته ای منکرانو څنگه حاصلیږی چه تاسی هېڅ د آخرت فکر نه کوئ بلکه د دنیا ژوندون او د دی ځای عیش، عشرت، هوسانی (آرام) او چرچی د اعتقاد یا د عمل له مخی په آخروی چارو باندی زیاتی بولئ حال دا دی چه دنیا حقیره او

فانی او آخرت په زرهاو غلی له هغی څخه ښه او پایه دار دی بیا د تعجب غای دا دی هغه غیز چه د (کم) او (کیف) او نورو له پلوه بهتر دی هغه څنگه پری ښودی شی؟ او چتی (بیکاره) او خرابی چاری ولی غوره کولی کیږی؟.

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ الصُّحُفِ الْأُولَى ۝ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى ۝

بیشکه دا خبری خامخا په صحیفو رومبنيو کښی دی چه صحیفی د ابراهیم او (د) موسی دی.

تفسیر : یعنی دا مضمون چه له ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَى﴾ څخه تر ﴿وَالَّذِي خَبَّرُوا أَبَى﴾ پوری دی په پخوانیو کتابونو کښی هم لیکلی شوی دی او هیڅ وقت منسوخ شوی او بدل شوی نه دی نو په دی اعتبار لا ټینگ او مؤکد شو.

تنبیه : په غینو ضعیفو روایتونو کښی راغلی دی چه پر ابراهیم علیه السلام لس صحیفی او پر موسی علیه السلام باندی برسیره پر توریت هم لس صحیفی نازلې شوی دی الله تعالی ښه پوهیږی چه دا خبری به تر کوم غای پوری صحیحی وی.

تمت سورة الاعلیٰ بفضل الله تعالیٰ ومنه وكرمه

سورة الغاشية مكية وهى ست و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۸) تسلسلها حسب النزول (۶۸) نزلت بعد سورة «الذاريات»

د «الغاشية» سورت مكی دی (۶۸) آيته يوه ركوع لری په تلاوت کښی (۸۸) په نزول کښی (۶۸) سورت دی وروسته د «الذاريات» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ۝

په تحقیق راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د پتونکی (د خلقو په سختیو خپلو سره چه قیامت دی).

تفسیر : یعنی هغه خبره د اوریدلو وړ (لاحق) ده چه پتونکی د خلقو دی په هیبتونو او په سختیو خپلو کښی.

تنبیه : (له غاشیې پتونکی) څخه مراد قیامت دی چه پر گردو (تولو) مخلوقاتو باندی چاپیریوی او د هغه په اثر به پر گردو (تولو) مخلوقاتو باندی محیط وی.

وَجُودُ يَوْمِئِذٍ خَاشِعَةٌ ۖ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ ۝

ځینی مخونه به په دغه ورځ (د قیامت) کښی ویریدونکی او ذلیل وی ربر (تکلیف) ایستونکی رنځ راشکونکی به وی.

تفسیر : یعنی په آخرت کښی به ربر (تکلیف) ایستونکی د ربر (تکلیف) گاللو (برداشت کولو) په سبب ستړی او ستومانپری ځینی وائی چه د (عاملة ناصبة) څخه د دنیا حال مراد دی یعنی غومره خلق دی چه په دنیا کښی زیارونه (کوششونه) کوی او ربرونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) تر دی چه ستړی کیږی خو کله چه دا گرد (تول) ربرونه (تکلیفونه) د حق په لاره کښی نه دی نو ځکه گرد (تول) ابته (خراب) او بیکاره ځی دوی دلته تکالیف گالی (برداشت کوی) او هلته هم په مصیبتونو باندی آخته کیږی او «خسرالدنيا والآخرة» هم دی ته وایه شی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کفار په دنیا کښی دیر زیارونه (کوششونه) کوی خو د الله تعالیٰ په دربار کښی هیڅ نه منل کیږی».

تَصْلٰی نَارًا حَامِیَةً ۖ تُسْفٰی مِنْ عٰیْنِ اِنِیَّةٍ ۝

ننوغی به اور دیر گرم ته ورڅښل کیږی به پری له چیني دیری گرمی څخه (په وقت د غلبی د تندی کښی).

تفسیر : یعنی کله چه د دوزخ تودوخی د هغوی په باطن کښی سخته گرمی پیدا کړی دوی بی اختیاره «توی یو تری یو» ناری وهی چه ښائی د اوبو له څښلو څخه به د دوی دا تنده ماته شی دلته به د یوی پیشدونکی چیني له اوبو څخه دوی ته اوبه ورکولی کیږی چه د هغو له څښلو څخه به د دوی شوندي ورتیږی او کولمی به ئی توتی لویږی او بیا به ژر جوړیږی او هم داسی به تل په عذاب کمر وی (العیاذ بالله).

لَیْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ ۝

نه به وی دوی ته طعام خواړه مگر له اغزی لرونکی ترخی ونی څخه.

تفسیر : ضریع یوه اغزی لرونکی ونه ده په دوزخ کې چې پخپل ترخوالی کې له شېرق یا له مصبر څخه زیات بد خوند او مرداره او په گرمی کې له اوره توده ده کله چې دوزخیان له لوړی څخه په عذاب شی او «وې یو! وې یو! ناری وې نو دا (ضریع یا ایلوی یا شېرق او مصبر) دوی ته ورکول کېږي.

لَا يُسْنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ٤

چې نه به غړبوی بدن (د دوزخی هغه ضریع) او نه دفع کوی هیڅ لوړه (له دوی نه هغه ضریع).

تفسیر : له خوړلو څخه یواځې خوند او لذت اخیستل یا د ځان غړبول یا د لوړی لری کول یا بل مقصد وی د (ضریع) له خوړلو څخه دا خبری هیڅ نه حاصلېږي د خوند او لذت نشتوالی خو د هغه له نامه څخه ښکاره دی د نورو دوو فائدو نفی تصریحاً په دی آیت کې ذکر شوه. لنډه ئی دا چې هیڅ یو لذت او مرغوب طعام او خواړه هتوی هلته نه مومی تر دی ځایه پوری د دوزخیانو د حال بیان و اوس د دی په مقابل کې الله اکرم شانه واعظم برهانه د جنتیانو ذکر داسی فرمائی،

وَجُوعًا يَوْمَئِذٍ ثَامَةً ٥ لَا سَعِيَهَا رَاضِيَةٌ ٦

ځینی مخونه به په دغی ورځی کې ښائسته او تازه وی پخپل کوښښ باندی (چې ئی کړی وی په دنیا کې) راضی خوشاله به وی (په آخرت کې)

تفسیر : یعنی خوښ به وی چې د دوی زیار (کوشش) په ځای شو او د خپلو ربرو (تکلیفونو) او د زحمتونو گټه (فائده) ئی په ښه ډول (طریقه) سره بیا موندله.

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ٧ لَا تَسْمَعُ فِيهَا الْأَغْنَى ٨

په جنت لوړ (اوچت) شانداره کې به وی. نه به اوری په هغه (جنت) کې کومه چټی (بیکاره) خبره.

تفسیر : یعنی په جنت کښې هیڅوک چټی (بیکاره) او اېلتی خبری نه اوری د کنځلو او د رذالت هیڅ یوه نڼه هلته نه لیدله کیږی.

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٣﴾

په دغه (جنت) کښې چینو ده جاری بهیدونکی.

تفسیر : یعنی په جنت کښې یوه عجیبه ډول (طریقه) چینو ده او ځینو مفسرینو دا «عین» پر جنس باندی حمل کړی ده او وائی چه په جنت کښې دیری چینی بهیږی.

فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿١٤﴾ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ﴿١٥﴾

په دغه (جنت) کښې دی تختونه (دپاره د کیناستلو د جنتیانو) لوړ (اوچت) عالیشان او جامونه ایښودلی شوی (په اندازه د غښتونکیو خپلو).

تفسیر : کله چه وئی غواړی چه وئی څښی هیڅ دیل او دیر به نه پکښی کیږی.

وَنَمَارِقُ مَصْفُوعَةٌ ﴿١٦﴾

او (په دغه جنت کښې دی) بالهتونه ایښود شوی په درجه څنګ په څنګ (جنتیانو ته).

تفسیر : یعنی په دیر نزاکت او لطافت او په ښه قرینه او ترتیب سره به غوړیدلی وی، لوئی گډوځی (تکی) او بالهتونه به ځای په ځای کښی ایښود شوی وی چه کله به په یوه کینی او کله به په نورو تکیه وهی.

وَنَزَارِيٍّ مَبْنُوتَةٍ ﴿١٧﴾

او (په دغه جنت کښې دی) فرشونه فاخره غوړولی شوی.

تفسیر : تر څو هر کله او په هر ځای کښی چه د جنتیانو زړه غواړی هلته آرام او هوسائی (راحت) او له یوه ځایه د بل ځای د تګ را تګ او وړلو او راوړلو تکلیف ورته نه وی.

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٤﴾

نو آیا پس نه گوری (منکران په نظر د عبرت سره) اوښ ته چه څرنگه پیدا کړی شوی دی.

تفسیر : چه د نورو حیواناتو او بوده ؤ (څاروو) په نسبت د اوښ هیئت او خاصیت دواړه خورا (ډیر) عجیب او غریب دی چه د هغه تفصیل (غزیزی) کمی راغلی دی او د ویلو وړ او لایق دی.

وَالِی السَّمَاءَ کَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٥﴾

او (آیا نه گوری منکران) آسمان ته چه څرنگه بلند اوچت کړی شوی دی (بی له ستنو).

تفسیر : یعنی آسمان پرته (علاوه) له ښکاره ستنی او پائی او رسع او نورو څخه پورته کړی شوی دی

وَالِی الْجِبَالِ کَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٦﴾

او (آیا نه گوری منکران) غرونو ته چه څرنگه درولی شوی دی.

تفسیر : چه د یوی ذری په اندازه له خپلو ځایونو څخه نه خوځېږی. او دغه غرونه د الله تعالیٰ په قدرت سره له دغومره لویوالی پخپلو ځایونو کېښ تینګ ولاړ دی.

وَالِی الْأَرْضِ کَيْفَ سُطِحَتْ ﴿١٧﴾

او (آیا نه گوری منکران) ځمکی ته چه څرنگه غوړولی شوی ده .

تفسیر : چه ځمکه د خپل لوی والی په سبب سره د خپل کروی شکل توبه بیا هم مسطحه ښکاری نو ځکه پری هستوگنه اوسیدل آسان دی. دا گرد (تول) د الله تعالیٰ د قدرت دلیلونه بیان شول یعنی تعجب دی چه سره د لیدلو د دی گردو (تولو) شیانو بیا هم د الله تعالیٰ په

قدرت او حکیمانه و انتظاماتو باندی منکران نه پوهیږی چه له هغو گردو (تولو) څخه د هغه قدرت په بحث بعد الموت باندی ثابتیږی او د آخرت عجیب او غریب انتظامات ممکن په نظر راځی د ابن کثیر رحمة الله علیه په وینا د دی شیانو تخصیص څکه شوی دی چه د عربو خلق زیاتره په بیدیاو څنگلونو کښی گرځیدل او په دی وقت کښی به زیاتره د هغوی تر سترگو لاندی هم دا څلور شیان و د سورلی اوبی، پاس آسمان، ښکته ځمکه، شاو خوا غرونه نو د دی لامله (له وجی) په هم دی علاماتو او نښو باندی د فکر وهلو او جاج کولو ارشاد شوی دی.

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٧٩﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُضَيِّطٍ ﴿٨٠﴾

نو ته ئی وپوهوه (پند ورکړه ای محمله ! دوی ته) بیشکه هم دا ته پند ورکوونکی پوهوونکی ویروونکی ئی نه ئی ته پر دوی باندی مسلط کړی شوی (چه په زور ئی مسلمانان کړی).

تفسیر : یعنی کله چه دا خلق سره د واضحه و دلائلو له قیام څخه غور نه کوی نو تاسی د هغوی زیات فکر مه کوی ځکه چه تاسی یواځی د پند ورکولو دپاره لیږلی شوی یی که دوی نه پوهیږی نو تاسی په هغوی باندی محصل او داروغه تاکی (مقرر کړی) شوی نه یی چه په زور او زیادت سره ئی په هغوی باندی ومنع او د هغوی زړونه په بل لوری واوړی. دا کار د مقلب القلوب دی. (وکان ظلم قبل الامر بالقول).

إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ ﴿٨١﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿٨٢﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٨٣﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٨٤﴾

مگر هغه څوک چه وگرځید (له ایمانه) او کافر شو (په مؤمن به شیانو) نو په عذابوی به ئی الله په عذاب لوی (د آخرت) سره. بیشکه خاص مونږ ته دی بېرته راتگ د دوی (په قیامت کښی) بیا بیشکه ځمونږ پر غاړه دی حساب د دوی (نو سم له اعمالو به جزاء مومی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالی له طاعت څخه مخ اړوی او د هغه له آیتونو څخه انکار کوی هغه د آخرت په لوی عذاب او د الله تعالی له سختی سزا څخه ځان نشی ژغورلی (ساتلی) یقیناً هغوی یوه ورځ ځمونږ په لوری راتلونکی دی او مونږ به له هغوی څخه د یوی یوی ذری حساب آخلو. لنده دا چه تاسی خپله فریضه ادا کړئ. او د

هنوی مستقبل مونږ ته وسپارئ.

تمت سورة الفاشية بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الفجر مكية وهى ثلاثون آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۹) تسلسلها حسب النزول (۱۰) نزلت بعد سورة «الليل»

د «الفجر» سورت مكى دى (۳۰) آيت يوه ركوع لرى په تلاوت كېنى (۸۹) په نزول كېنى (۱۰) سورت دى وروسته د «الليل» له سورت نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

وَالْفَجْرِ ۝ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۝ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ۝ وَالْأَيْلِ إِذَا يَسْرِ ۝

قسم دى په فجر صباح باندې او په شپو لسو باندې او په جفت باندې او
(قسم دى په) طاق باندې او په شپه باندې كله چه غى راغى توره تياره
كېږي.

تفسير : حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «د لوى اختر په صباح حج اداء كيږي او لس شپې له هغه څخه پخوا شپې دى او جفت او طاق د روژې وروستنى لسيز (عشره) ده. او د شپې له تگ څخه مطلب د پېغمبر صلى الله عليه وسلم معراج دى چه دا گرد (تول) متبرک اوقات دى نو ځكه ئى په هنوی باندې قسم ياد كړ.

تميه : گردو (تولو) مفسرينو د ﴿وَالْأَيْلِ إِذَا يَسْرِ﴾ معنى عموماً د شپې تيريدل يا د شپې د تيارى خوريدل اخيستی دى گواكي د صبا د قسم په مقابل كېنى ئى د شپې د راتلو قسم ياد كړ لكه چه د جفت په مقابل كېنى ئى د طاق قسم ياد كړى دى او د (ليال عشر) څخه ممكن دى چه مطلق لس شپې مراد وي ځكه چه د هغه افراد او مصاديق هم په تقابل كېنى شته. د هري مياشتې په رومېنيو لسو شپو كېنى د شپې اوله برخه رنه وي او بيا تياره شى او د لسو وروستنيو شپو په اوله برخه كېنى تياره وي بيا په آخره شومه كېنى رنپړى او د منځينو لسو شپو احوال له دوى دواړو څخه جلا (جدا) دى گواكي دى اختلاف او تقابل ته ئى هسى اشاره فرمايلى ده چه هيچا لره نه بښائى چه د عيش، هوسائى (راحت)، آرام او د مصيبت ربړ (تكليف)، تنگى، فراخى او بدى ورغى په مقابل كېنى داده او مطمئن شى او داسى دى نه گنى چه اوس پرته

(علاوه) له دی څخه بله کومه پیښه او حالت نه راپېښیږی. ده لره ښائی چه په یاد ئی ولری چه الله تعالیٰ د اصدادو خالق او پیدا کوونکی دی. دی همغسی چه په دنیا کښی د یوه ضد په مقابل کښی بل ضد راولی هم داسی ستاسی حالونه او کیفیتونه هم سم له خپل حکمت او مصلحت سره تل اړوی او در بدلوی ئی لکه هغه واقعی او مضمونونه چه وروسته له دی نه راځی په گړدو (تولو) کښی ئی په هم دی اصولو تنبیه فرمایلی ده.

یوه بله تنبیه د دی آیت په تفسیر کښی دوه مرفوع حدیثونه راغلی دی. د جابر رضی الله عنه او د عمران بن حصین، حافظ ابن کثیر رحمه الله علیه د یوه په نسبت لیکي «وهذا اسناد رجاله لا باس بهم وعندی ان المتن فی رفعه نکارة» او د بل په نسبت وائی «وعندی ان وقفه علی عمران بن حصین اشبه والله اعلم».

هَلْ فِي ذَلِكَ قَسْمٌ لِّذِي حِجْرٍ

آیا شته په دی قسمونو کښی لوی قسم پوره خاوند د عقل ته (چه اعتبار پری وکړی؟ هو! شته!)

تفسیر: یعنی دا قسمونه معمولی نه دی دیر معتبر او مهتم بالشان دی پوهان پوهیږی چه د کلام د تاکید دپاره په دی کښی یو ځان ته عظمت او خاص وقعت مونده کیږی. او محذوف جواب د قسم دا دی یعنی خامخا به په عذاب کړی شیع تاسو ای منکرانو! وروسته له دی نه الله اجل واعظم برهانه د ځینو منکرینو د تعذیب ذکر فرمائی چه

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۖ إِرَمَ

آیا نه وینی نه ئی خبر ته (ای محمده!) چه څه کړی دی رب ستا (له قبیلې د اول) د عادیانو سره چه ارم و.

تفسیر: «عاد» د داسی یوه سری نوم دی چه د هغه قوم د ده په نامه باندی یادیږی. د ده په نیکونو کښی یو سری (ارم) نومیده د ده په لوری له نسبت کولو څخه ښائی داسی اشاره وی چه دلته له (عاد) څخه اول (عاد) مراد دی او دوهم (عاد) نه دی. ځینی وائی چه د عاد د قوم شاهي کورنی ته «ارم» ویل کیدل والله اعلم.

ذَاتِ الْعِمَادِ

چه خاوندان د قوت قامتونو لویو ؤ (یا خاوندان د لویو ستونو ؤ)

تفسیر : یعنی ستنی ئی ودرولی او لوی لوی عمارتونه ئی جوړ کړل یا ئی دا مطلب دی چه دیر ځلی په سیر او سیاحت مشغول ؤ او په لویو وڅکیکو او ستونو باندی ئی کیږدی یا خیمی درولی، د ځینو په نزد له «ذات العماد» څخه مراد د هغوی اوږده قدمونه، لوی قدونه او جگۍ ونی او نور لوړ (اوچت) شیان دی چه په تشبیه سره ویلی شوی دی او ځینی وائی چه ارم د یوه ښار نوم دی چه پکښی لوئی لوئی مانی او لوړ لوړ (اوچت اوچت) عمارات ؤ والله اعلم.

الَّتِي لَمْ يَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي الْبِلَادِ ۝

هسی (قبیله) چه نه وه پیدا کړی شوی مثل د هغی (په قوت قدرت کښی) په ټولو ښارونو کښی.

تفسیر : یعنی په هغه وقت کښی د هغه قوم غوندی بل کوم قوم هسی مضبوط او طاقتور نه ؤ یا دا چه د هغوی عمارتونه بی څاری او مانی ئی بیمثالی وی.

وَشَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَةَ بِالْوَادِ ۝

او (څه کړی ؤ رب د تا له) شمودیانو هغو سره چه کنستلی غوڅی کړی ئی وی لوئی تیږی (گتۍ) په کنده کښی.

تفسیر : «وادی القرۍ» د هغه ځای نوم دی چه هلته تیږی (گتۍ) توړلی کیدی او بیا ئی له هغو څخه ډیری محفوظی او مضبوطی مانی جوړولی.

وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ۝

او (څه کړی ؤ رب د تا له) فرعون سره چه خاوند د (ډیرو لښکرو) میخونو ؤ.

تفسیر : یعنی لوی لښکر لرونکی چه د هغه د فوجی ضروریاتو لپاره به ډیر زیات میخونه په کار کیدل یا دا چه خلکو ته به ئی په میخونو سره سزا ورکوله.

الَّذِينَ طَعَوْا فِي الْبِلَادِ ۖ فَكَثُرُوا فِيهَا الْفَسَادُ ۖ^{١٧} فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۖ^{١٨}

هسی (سری و دوی گرد (تول)) چه سرکشی ئی کری وه په ښارونو کښی بیا ئی ډیر کری و په هغو (ښارونو) کښی فساد وړانی نو نازله کړه پر دوی باندي رب ستا (قمچینه) متروکه د عذاب.

تفسیر : یعنی هغه باغی قومونه د عیش، دولت، زور او قوت په نشو کښی مست شوی په ملکونو کښی ئی ښه شور ماشور، جنگ جنجال فتنه فساد جوړ کړ، زیات شرارتونه ئی وکړل، او داسی سرونه ئی وغړول چه لکه د هغوی په سر باندي هیڅوک حاکم نه دی او تل به په هم دی حال پاتی کیږی او هیڅ کله به د دی ظلم او شرارت جواب ویلو ته نه اړیږی (مجبوریږی) . وروسته له دی نه چه د هغوی د کفر، تکبر، جور، ستم کندول ډک شو او مهلت او د تال مدت ئی پوره شو ناڅاپه قهار الله د خپل عذاب قمچینی او متروکی پری وورولی او د هغوی گرد (تول) قوت او لویي ئی له خاورو سره برابر کری او د دوی هغه گرد (تول) سازوسامان یو هم په کار نشو.

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمُرْصَادِ ۖ^{١٩}

بیشکه رب ستا په ځای د انتظار کښی دی (اعمالو د دوی لره چه سم د دوی له عملونو سره جزاء هغوی ته ورکړی).

تفسیر : یعنی لکه چه یو سری په پتونی (کمین) کښی پټ ناست او د تلونکیو او راتلونکیو او نورو شیانو او پېښو حال او احوال ځان ته څرگندوی (ښکاره کوی) او بیا په ټاکلی (مقرر کری) وقت کښی سم له هغو معلوماتو له دوی سره معامله او کار کوی هم داسی وپوهیږئ چه الله تعالی هم د گردو (تولو) بندگانو له سترگو څخه په پټه ځمونیږ او د نورو لوی او وړوکی اعمال او احوال گوری او هیڅ یو حرکت او سکون له هغه څخه نه پټیږی. هو! په سزا ورکولو کښی تعجیل او تلوار نه فرمائی نو غافل بندگان ئی داسی گنې چه پس هیڅوک ځمونږ لیدونکی پوښتیدونکی نه دی څه چه مو زړه غواړی ښائی هغه سره وکړو حال دا دی چه په ټاکلی (مقرر کری) وقت کښی د هغوی دا گردی (تولی) چاری د هغوی په غاړو کښی ورلوپیږی او د هری یوی هغی چاری په مقابل کښی خپله جزا وینی چه له شروع څخه تر اوسه پوری تر کتنی لاندی

وه نو دلته دا خبره لا څرگندېږي (ښکاره کېږي) چه دا گرد (تول) مهلت او تال د بندگانو د امتحان او ازموينې لپاره ؤ چه آيا دوی خپلو چارو ته گوري او لوئی ورځی ته څه ذخيره کوی که په هم دا ظاهري او عارضی حالت باندی مغرورېږي او خپل پای (آخر) ته نه گوري؟.

فَإِنَّمَا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ ۖ فَيَقُولُ رَبِّيَ الْكَرَمَنُ ۝

پس هر څه انسان بنی آدم کله چه وازمويو په دی (په راحت سره) رب د ده پس عزت ورکړ ده ته او نعمت ورکړ ده ته نو وائی رب ځما عزت راکړه ماته.

تفسیر : یعنی زه د هم دی خبری وړ (لائق) وم نو ځکه ئی عزت راکړ.

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ ۖ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ۝

او کله چه (الله) وازمويه دی (په زحمت سره) پس تنگ کړ پر ده باندی رزق روزی د ده نو وائی رب ځما سپک کړم زه.

تفسیر : یعنی ځما هيڅ قدر ئی ونه کړ. لنده ئی دا چه د هغوی سترگی دنیوی ژوندون او حاضره حالت ته دی او یواځی د دنیا هم دا موجوده راحت او تکلیف د خپل عزت او ذلت معیار گنی او په دی نه پوهېږي چه په هم دی دواړو حالتونو کېی د هغه امتحان او ازموینه مقصد ده. نعمت درکوی تر څو وگوري چه تاسی ئی شکر ویاسئ؟ او رب (تکلیف) درپېښوی چه آيا تاسی خپل صبر او رضاء پکښی ښکاره کولی شئ؟ نه د دی ځای دغه عارضی عیش او آرامی د پاک پروردگار په دربار کېی د مقبولیت او د معززتوب دلیل کیدی شی او نه تنگی، سختی او رب (تکلیف) د هغه د مردودیت علامه گنله شی خو انسان پر خپلو اعمالو، افعالو باندی کتنه نه کوی او د خپلی بی عقلی یا بی حیائی له سببه پخپل رب باندی الزام لگوی. حاصل ئی دا دی چه شکر نه کوی انسان په راحت او نه صبر کوی په زحمت او ویني عزت په کثرت د دولت سره او ویني ذلت په قلت د ثروت سره نو الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی.

كَلَّا بَلْ لَا تَكْرُمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٤﴾

داسی دی نه وائی بلکه تاسی اکرام احسان نه کوئ پر یتیم پلار مری باندی.

تفسیر : یعنی د الله جل جلاله په دربار کېنې به ستاسی څنگه عزت وی؟ چه تاسی د بیکسانو او یتیمانو د زړه ساکنه او عزت نه کوئ یعنی نه دی دا عزت او ذلت په دیروالی او لېوالی د مال سره ځکه چه اکرام په طاعت او امانت په معصیت سره دی بلکه فعل ستاسی ډیر قبیح دی له قول ستاسو نه ځکه چه اکرام درسره کری دی الله په غنا سره، او تاسو نه کوئ احسان له یتیمانو سره.

وَلَا تَحْضُونَهُ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ ﴿١٥﴾

او نه تیزوئ تاسی یو بل په طعام (خواره ورکولو د محتاجانو) د مسکینانو.

تفسیر : یعنی له خپل مال او شتو څخه د مسکینانو لاس نیوی چیری نورو ته هم داسی یو شی نه وائی چه د ده په ویلو او تیزولو سره هغوی له وړی او بی وځلی سره امداد او معاونت او مرسته (مدد) وکړی.

وَتَأْكُلُونَ الثَّرَاثَ أَكْلًا لَّئِي ﴿١٦﴾

او خوړئ تاسی مال د میراث په خوړلو ټولو ډیرو سره.

تفسیر : یعنی د مری په پنگه (مال) او میراث اخیستلو کېنې د حلال او حرام او حق او باطل څه تمیز نشته څه ئی چه په لاس ورشی خوړی ئی او پخپل دغه عمل سره دا راجیئ که د مسکینانو حقوق تلف کیږی تلف دی شی.

وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿١٧﴾

او مینه کوئ تاسی له مال سره په مینی ډیری سره.

تفسیر : یعنی رښتیا خبره دا ده چه ستاسی زړونه د مال د حرص او محبت سره ډک دی او بس هم دا غواړئ چه په څه ډول (طریقه) مو مال په لاس راشی او یو پول (پیسې) مو هم په یوه ښه کار کېنې له لاسه ونه وځی که مخ کېنې هر څه راپېښیږی را پېښ دی شی. او له مال او دولت

سره دومره مینه او محبت چه هغه د خپل مقصود کعبه وگرځوی او د اسلامیت په لاره کېږي ئی
خرڅ نه کړئ دا خو یواځې د کافرانو دود (رواج) او دستور دی.

كَلَّا اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًا ﴿٢١﴾

نه ده داسې او مه کوئ (دغسې بد کارونه) کله چه وټکوله ماته شی ځمکه په
ټکولو ماتولو سختو سره .

تفسیر : گردی غوندې او غرونه به واړه واړه شی ځمکه به بالکل صافه او هوار میدان شی.

وَجَاءَ رَبُّكَ

او راشی (نښې د قدرت د) رب ستا .

تفسیر : یعنی رابه شی رب ستا د خپل قهر په تجلی سره هغسې چه د هغه له شان سره ښائی او
وړ (لائق) وی.

وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾

او راشی پرښتی صف صف (قطار قطار چاپیریدونکی پر انسانانو او پیریانو
باندی).

تفسیر : یعنی د محشر په میدان کېږي. یا راځی هلته انتظاماتو لره پور په پور او صف صف.

وَجَاءَتْ يَوْمَئِذٍ ابْجَهِمَآءٌ

او رابه وست شی په هغې ورځې کېږي دوزخ .

تفسیر : یعنی په لکونو پرښتی به هغه له خپله ځایه څخه په راښکودلو سره د محشریانو په مخ
کېږي راحضر کړی.

يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ﴿٣٦﴾

په دغی ورغی کښی به پند واخلي یاد کړی انسان (خپل افراط) او څه گټه فائده به نه وررسوی ده ته په دغه وقت کښی پند اخیستل (بلکه هیڅ فائده نه رسوی).

تفسیر : یعنی هلته به وپوهیږی چه په سختی غلطی او غفلت کښی وم مگر هغه پوهیدل به څه په کار ورشی؟ ځکه چه د پوهیدلو او سنجولو (فکر کولو) وقت به له لاس څخه وتلی وی هغه چاری چه په دارالعمل کښی کیدی په دار الجزاء کښی کله کیدی شی.

يَقُولُ يَلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٣٧﴾

واښی څنگه به ښه و ما لره که څه می مخکښی لیږلی وی دپاره د (دی) ژوند (د آخرت) خپل (یا پخپل ژوندانه کښی).

تفسیر : یعنی افسوس د دنیا په ژوندون کښی می څه نیکي نه ده کړی چه هغه له ما څخه په مخکښی دلته رارسیدلی وی او اوس به می په دغه آخروی ژوندون کښی په کار راتلی هم داسی تش لاس را رهی (روان) شوی یم کاشکی د حسنانو کومه ذخیره می له مخه لیږلی وی چه دلته غما پنگه او ذخیره گرځیدلی او په کار به می راتلی!

فِيَوْمٍئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابُهُ أَحَدٌ ﴿٣٨﴾ وَلَا يُؤْشِقُ وَشَاقُّهُ أَحَدٌ ﴿٣٩﴾

نو په دغی ورغی کښی به نه په عذابوی الله (په مثل) د عذاب د دغه (الله) هیشوک او نه به قیدول کوی (په مثل) د قیدولو د دغه (الله) هیشوک.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به په دغی ورغی کښی مجرمانو ته داسی سختی سزاوی ورکوی او په داسی سختی بندی خانی کښی به اچول کیږی چه د هغی څاری او مثال د بل مجرم په حق کښی متصور نه دی. حضرت شاه عبد العزیز رحمه الله علیه لیکي «هغه ورځ به نه وهل کیږی د هغه د وهلو په څیر بل څوک نه اور نه د دوزخ د اور مټکل او نه منگور (مار) او نه لرم چه په دوزخ کښی اوسیدږی ځکه د هغوی وهل او درد رسول جسمانی عذاب دی او د حق سبحانه تعالیٰ عذاب به داسی وی چه د مجرم روح به په حسرت او ندامت کښی اخته کوی چه روحانی عذاب دی او ښکاره ده چه روحانی عذاب له جسمانی عذاب سره هیڅ یو نسبت نه لری او هم نه تری د هغه د ترلو په شان بل څوک ځکه چه دوزخ څارونکی که څه هم د دوزخیانو په غاړو کښی د اوسپنی غاړکی اچوی او په کلکو څنځیرونو ئی تری او د دوزخ ورونه تری او برسیره پری

سربوځونه پدې خو د دوی عقل او خیال نشي بند ساتلی او د عقل او خیال عادت دی چه تل ډیرو خبرو ته التفات کوی او د هغوی په منځ کېنې ځینې خبری د نورو خبرو حجاب کېږی نو ځکه د بندیتوب او تنگی په منځ کېنې د انسان عقل او خیال ته راز راز (قسم قسم) وسعت او فراختیا حاصلیږی پرته (علاوه) له هغه سړی څخه چه الله تعالی د هغه فکر او خیال د دی خوا او هغی خوا له تللو څخه وساتی او بالکل درد، ریر (تکلیف) او اندیښنو ته متوجه شی نو دا ډول (طریقه) روحی قید له بدنی قید څخه په زړه‌او ځلی سخت دی هم دا ده چه د مجنون په شان سړیو او سودانیانو ته په ډیرو باغونو او گلانو او خورا (ډیر) ښو نندارو کېنې د زړه د خپګان او د ویری او د وهم او خیال د اندیښنو د پيدا کیلو په سبب هیڅ خوند او لطف نه حاصلیږی او هغه اړت او وسیع باغ او د ننداری وړ (لاائق) شیان د دوی په نظر کېنې تنګ راغی او ټول د کتلو وړ (لاائق) شیان د دوی د ویر ژړا او انګولا اسباب ورغوندوی.

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۖ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ۖ
فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ۖ وَادْخُلِي جَنَّاتٍ ۖ

ای نفسه آرام نیوونکيه (به ذکر ځما شاکر په نعمت ځما صابر په زحمت ځما) وگرځه (له دنیا نه) په طرف د رب خپل حال دا چه راضی خوښ به ئی ته (له الله څخه او الله) راضی خوښ (به وی له تا څخه) بیا ننوځه په (نیکانو) بندګانو ځما کېنې او ننوځه په جنت ځما کېنې (سره له نورو مقربانو).

تفسیر : اول د مجرمانو او ظالمانو حال بیان شو اوس د هغه په مقابل کېنې د هغوی خلقو انجام ښودل کېږی چه د هغوی زړونه د الله تعالی د یادولو څخه آرام خوند او راحت په برخه کېږی هغوی ته به په حشر کېنې ویل کېږی آ راحت نیوونکيه نفسه! په الله تعالی باندی، په هغه حقیقی محبوب باندی چه تا خپل زړه تړلی و اوس نو له هر راز (قسم) جګړو او اندیښنو څخه ګوښه (بیل) اوسه! او تل په خوښی او هوسانی (آرام) سره خپل ژوند تیروه! او هغه نژدی ځای ته ورشه چه خاصو بندګانو ته ټاکلی (مقرر کړی) شوی دی او ځما د مخصوصو بندګانو په ډله کېنې ځان ګډ او داخل کړه. او په عالیشان جنت کېنې هستوګنه کړه! له ځینو روایتونو څخه دا ښکاری چه مؤمنانو ته د ځنګدن په وقت کېنې هم دا زیری اوراوه کېږی بلکه د عارفانو تجربه رانیږی چه د دی دنیا په ژوندون کېنې هم داسی مطمئنه نفوس له دی زیری څخه پوره خوند اخلی **اللهم انا نسألك نفساً بک مطمئنة تؤمن بلاقائک و ترضی بقضائک و تقنع بعبائک.**

تنبیه : د مطمئنه نفس د اماره نفس، د لوايه نفس تحقیق دی د القيامة د سورت په شروع کېنې وکتل شی

تمت سورة الفجر بفضل الله تعالى ومنه

سورة البلد مكية وهى عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰) تسلسلها حسب النزول (۳۵) نزلت بعد سورة «ق».

د «البلد» سورت مكى دى شل آيتة يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۱۰) په نزول كښى (۳۵) سورت دى وروسته د «ق» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ وَأَنْتَ حَلَّيْهُمَا الْبَلَدَيْنِ

قسم خورم په دى بلد ښار باندې چه (مکه ده) حال دا چه خاص ته به خلاص شى (په تا به څه قيد ممانعت نه وي) په دى ښار كښى (چه هر څوك وژنى يا ئى پرېږدى په يو ساعت د ورځى كښى).

تفسير : په مكى معظمى كښى هر سړى له جنگ كولو څخه ممنوع دى خو رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يو وارى د مكى په فتحى كښى دا ممانعت پاتى نشو او هر چا چه له هغوى سره جنگ كړو د هغه وژل به روا كېده تر دى چه ځينى لوى مجرمان د كعبى شريفى د ديوالونو تر څنگ هم ووژل شول نو وروسته له دى ورځى څخه بيا همغه ممانعت تر نن پورې بيرته قائم شو هر كله چه په دى آيت كښى په مكى باندې قسم ياد شوى دى او هغو شلاندو او سختيو ته اشاره شوى ده چه هغه دیر ځلى پر انسانانو باندې راطونكى دى او د هغى زمانى خورا (دیر) لوى سړى په دغه ښار كښى په دیره زړه خوړونكى سختى اخته و او خورا (دیر) زیات رېږونه (تکلیفونه) ئى گالل (برداشت كول) نو ځكه ئى په منع كښى د معترضى جملې په دول (طريقه) چه ﴿وَأَنْتَ حَلَّيْهُمَا الْبَلَدَيْنِ﴾ ده تسلى وركړه چه نن ستاسى احترام په دى ښار كښى د ناپوهانو له لورى نه كيږي يو وقت به راشي چه تاسى به په دى ښار كښى د برياليتوب (كاميابى) په دول (طريقه) ننوځى او د دى مقدس ځاى د ابدى تطهير او تقدیس دپاره به د لويو مجرمانو په سزا وركولو كښى تاسى ته اجازت وي دا پخوا ويل د هجرت په اتم كال كښى د الله تعالى په فضل سره پوره شول.

تنبیه : ځينو د ﴿وَأَنْتَ حَلَّيْهُمَا الْبَلَدَيْنِ﴾ معنى هوانت نازله اخيستی ده يعنى زه قسم خورم په هغه ښار باندې په هغه حال چه ته پكښى پينا شوى ئى او په كښى هستوگنه لرى.

وَالِدٍ وَمَا وَلَدٌ

او قسم دی په پلار او په هغه باندی چه له ده څخه څیویدلی دی.

تفسیر : یعنی آدم او بنی آدم و قیل غیر ذلک. او جواب د قسم دا دی

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په رنځ او مشقت کښی

تفسیر : یعنی آدم علیه السلام له ابتداء څخه تر انتهای پوری په رنځ او مشقت اخته دی. او راز راز (قسم قسم) سختی په ده باندی تیریدی. هیڅ داسی کیلونکی نه دی چه یو سری پخپل تول عمر کښی د څه مدت له مخی د دنیا د گردو (تولو) پیښو او چارو، محنتونو، رنځونو څخه فارغ او آزاد وی او په پوره آزادی او بی فکری سره ژوندون کوی په رښتیا سره د انسان اصلی فطرت داسی واقع شوی دی چه دی خپل ځان له دغو سختیو او جنجالونو څخه نه شی ژغورلی (ساتلی). د آدم علیه السلام او بنی آدم د ژوندون د احوالاتو له کتنی څخه دا خبره به جوته کیږی. د مکی معظمی په غرنی ملک کښی ژوندون په تیره بیا په هغه وقت کښی چه هلته افضل الخلاق حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خورا (دیر) سخت جور او جفاء او ظلم او ستم نڼه او هدف وه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ﴾ یو لوی شهادت دی.

يَحْسَبُ أَنَّ لَّنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ

آیا گمان کوی (کافر انسان) چه بیشکه له سره به قادر نشی په ده باندی هیڅوک (چه بدل تری واخلي).

تفسیر : یعنی انسان چه د هغو سختیو او مشقتونو په لاری تیریدی نو د هغه اقتضاء خو داسی ده چی په ده کښی عجز او درماندگی پیدا شی او خپل ځان د قضا د حکم ترلی وکلی او د احکامو مطیع او د رضا تابع او په قضاء صابر وی او هر کله خپل احتیاج او افتقار تر نظر لاندی ونیسی! خو انسان دا خبره بالکل هیره کړی ده نو آیا انسان داسی گنې چه داسی یوه هستی شته چه انسان د هغی تر حکم لاندی وی او دوی ته د دی سرکشی او سرغړولو سزا ورکړی شی؟. بلکه الله اعظم شانه واعظم برهانه دی!

يُقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا كِبَاءً ۝

وائی (له فخره) ما خرڅ کړی و مال خورا ډیر (په دښمنی د محمد کښی).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ په مصیبت د رسول الله صلی الله علیه وسلم په علوت د اسلام په مخالفت کښی له حده تیر مال خرڅ کوی. او په داسی خرڅ کولو ځان باتور او ځلمی هم کښی. او په ډیر فخر سره وائی چه ما په فلاښی پیښی کښی دومره ډیر مال لگاؤ. او دغومره شته می خرڅ کړل. آیا بل څوک به ځما په مقابل کښی داسی خرڅ وکړی شی؟ خو مخ کښی ورته ښکاریږی چه دا ټول لگښت خرڅ ئی اېته (خراب) او عبث گرځی. او خپل مال او دولت ئی د ځان بلاء کیږی.

يَحْسِبُ أَنَّ لَمِيرَةً أَحَدٌ ۝

آیا کمان کوی دی چه بیشکه نه دی لیللی دی هیچا (په وقت د خرڅ د مال کښی).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ دا گرد (ټول) شیان گوری او وینی او هومره مال په هر نیت سره په هر ځای او په هر څیز باندی چه ولکاوه شی هغه گرد (ټول) ورته ښه معلوم دی نو د دروغو او ریا څخه هیچا ته هیڅ یوه گټه (فائده) نه رسیږی.

أَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ۝

آیا نه دی ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی (چه پری وگوری بلکه ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی).

تفسیر : یعنی هغه چاته چه ما د لیللو سترگی ورکړی دی آیا هغه پخپله نه گوری؟ یقیناً د هغه الله تعالیٰ چه گردو (ټولو) ته ئی سترگی، عقل او بصیرت او پوه وربځلی دی د بینائی قوت او قدرت او پوه له گردو (ټولو) څخه لوړه (اوږته) او ستره ده.

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ۝

او (آیا نه ده ورکړی مونږ ده ته یوه) ژبه او دوه شونډی (چه خبری او

خوراک او نور پری کوی بلکه ورکری دی مونږ ده ته پوه ژبه او دوه شونډی

تفسیر : چه له هغه څخه په خبرو اترو او خوډلو او غځېلو مرستی (مدد) اخستی کیږی.

وَهْدَيْنَهُ الْجَدِينَ ﴿٥٠﴾

او ښوولی دی مونږ ده ته دوه لاری (د خیر او شر چه پری جنت یا دوزخ ته ځی).

تفسیر : یعنی د ښو او بدو دواړه لاری ئی ورښوولی دی تر څو چه ځان له بدی لاری څخه وژغوری (وساتی) او په ښه لاره تگ وکړی او د دی خبری ښوونه په اجمالی ډول (طریقه) سره د عقل او فطرت په وسیله شوی ده او تفصیل ئی د پیغمبرانو او مرسلانو په واسطه او د هغوی په ژبه شوی دی.

تنبیه : ځینو له «نجدین» څخه د ښځو دوه تی مراد اخیستی دی یعنی تی رودونکیو ماشومانو او وورکو ته ئی د تی رودلو او د خوړو پیدا کولو لاره ورښوولی ده چه پس له پیدا کیدلو تری شوده څښی او خوری.

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿٥١﴾

نو ربر (تکلیف) ئی ونه ایست په ختلو د غونډی کښی (او سختی ئی تیره نه کړه په مخالفت د نفس او هوا کښی).

تفسیر : ځینو د عقبه معنی د تیریدلو سخت ځای او غونډی، اخیستی ده یعنی سره له دومره زیاتو انعاماتو او د هدایت د اسبابو له موجودیته دوی دا توفیق ونه موند چه د دین په صعب‌المرور غونډی وځیژی او سختی او ربر(تکلیف) ئی پر ځان واخلي او د مکارم الاخلاق مدارج طی کړی او د فوز او فلاح لوړو (اوچتو) ځایونو ته ځان ورسوی.

تنبیه : دینی کارونه ئی په غونډی سره ځکه تشبیه کړی دی چه د نفس او هوا د مخالفت په نسبت د هغه پای (آخر) ته رسول سری ته ډیر شاق وی او ربر (تکلیف) پیښوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿٥٢﴾ فَكَّ رَقَبَةً ﴿٥٣﴾

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه دی ختل د غونډی. (عقبه) خلاصول د غاړی دی.

تفسیر : یعنی (عقبه) د مریبی آزادول یا د پور (قرض) وړی غاړه له پوره قرضه خلاصول دی.

أَوْاطْعَمْنِي يَوْمَ ذِي مَسْغَبَةٍ ۝

یا (دا عقبه) ورکول د طعام دودۍ دی په هغی ورغی کښی چه خاونده د لوری وی.

تفسیر : یعنی عقبه د قحطۍ او قیمتۍ او سختۍ په ورغو کښی له وړی سره مرستی (مدد) کول او هغوی ته د خوړو شیان وربرابول دی.

يَتَّبِعُنَا ذِمَّةً مُقَرَّبَةً ۝ أَوْ مَسْكِينًا ذِمَّةً مُتْرَبَةً ۝

یتیم ته چه خاوند د خپلوی وی. یا غریب ته چه په خاورو ککر وی.

تفسیر : د وړوکی پلارمری (یتیم) خدمت کول ثواب دی او له خپلوانو قرابت لرونکیو سره ښیگه (ښه) هم ډیر ثواب لری چری چه دا دواړه ثوابونه یو ځای شی نو د هغی ثواب هم دوچنده کیږی.

عقبه دودۍ طعام ورکول دی د لوری په ورغی کښی غریب ته چه په خاورو ککر وی او د فقر او له فاقی د تنگسی او خواری څخه په خاورو کښی رغری نو د مال د لگولو ځایونه ښائی چه داسی وی نه دا چه د ښادی او د غم په فضولو رسمونو کښی او د الله تعالیٰ په نافرمانی کښی مالونه ولگول شی او دنیوی نقصان او اخروی خسران وگتلی شی.

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا

بیا وی (دغه آزاد کوونکی طعام ورکونکی) له هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی.

تفسیر : یعنی د گردو (تولو) عملونو مقبولیت او د منلو شرط «ایمان» دی که ایمان نه وی نو گرد (تول) کارونه او عملونه چتی (بیکاره) او فضول دی او هیڅ په کار نه راځی.

وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَةِ ۝

او وصیت کوی یو له بله په صبر سره (په طاعت او مصیبت او له معصیته) او وصیت کوی یو له بله په مهربانی او شفقت سره .

تفسیر : یعنی نورو ته تل تاکید کوی چه ضائی د حقوقو او فرائضو په اداء کولو کښی هر راز (قسم) سختی او ربرونه (تکلیفونه) پر خپل ځان وگالی(برداشت کړی) او د هر ډول (طریقه) تکلیف تحمل وکړئ! او د الله تعالی پر مخلوق باندی رحم کوئ! تر څو چه د آسمان خاوند هم پر تاسی باندی ورحمپیږی.

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمِيمَنَةِ ۝

دغه (صابران مهربانان مؤمنان) اصحاب خاوندان د ښی طرف د لوی برخی دی.

تفسیر : یعنی دا کسان ډیر خوش نصیب او مبارک دی چه هغوی ته د لوی عرش په ښی خوا کښی ځای ورکاوه کیږی او د دوی اعمالنامی هم د هغوی له ښی خوا په ښی لاس ورسپارلی کیږی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۝

او هغه کسان چه کافران شوی دی په آیتونو ځمونږ هم دوی اصحاب خاوندان د کین طرف د بدی برخی دی.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه بد نصیب منحوس خراب شامت لرونکی دی چه اعمالنامی ئی په کین لاس کښی ور کولی کیږی او د لوی عرش په کښی خوا کښی درول کیږی.

عَلَيْهِمْ نَارُ مُّؤَصَّدَةٍ ۝

وی به پر دوی باندی اور سرپوښ کړی شوی

تفسیر : یعنی په دوزخ کښی اچول کیږی او دوزخ ځمردی (تولی) دروازی تړلی کیږی (اعاذنا الله منها). تمت سورة البلد بفضل الله الصمد فله الحمد والمنة

سورة الشمس مکیة وهی خمس عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۱) تسلسلها حسب النزول (۲۶) نزلت بعد سورة «القدر».

د «الشمس» سورت مکی دی (۱۵) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۱) په نزول کښی (۲۶) سورت دی وروسته د «القدر» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا ۝ وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَّهَا ۝

قسم دی په لمر باندی او په رڼا د هغه باندی او په سپوږمی باندی کله چه راځی په دغه (لمر) پسې.

تفسیر : یعنی د لمر له دویدلو څخه وروسته کله چه د سپوږمی رڼا خوره شی.

وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّهَا ۝

او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه ښکاره کاندی دغه (لمر)

تفسیر : یعنی کله چه په ورځ کښی لمر د خپلی پوره پلوشی او روشنائی او صفائی سره رڼا غورځوونکی شی.

وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَاهَا ۝

او (قسم دی) په شپه باندی کله چه پټ کړی هغه (لمر) په تیاره خپله کښی.

تفسیر : یعنی کله چه د شپې تیاره ښه توره شی او د لمر د رڼا هیڅ ښه او پټه نه وی.

وَالسَّمَاءُ وَمَا بَنَدَهَا ۝

او (قسم دی) په آسمان او په هغه (ذات باندی) چه جوړ کړی ئی دی هغه (آسمان).

تفسیر : یعنی په هغه شان او عظمت سره چه له لری ښکاری هغه ئی جوړ کړی دی او د ځینو په نزد له «مابنھا» څخه د هغه جوړوونکی دی اکرم شانه و اعظم برهانه! جل جلاله و عم نواله.

وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَّهَا ۝

او (قسم دی) په ځمکې او په هغه (ذات باندې) چه غوړولی ئی ده هغه (ځمکه).

تفسیر : یعنی په هغه حکمت سره ئی هغه وغوړوله او د مخلوق د هستوګنې وړ (لائق) ئی وګرځوله. دلته هم ځینو له «ماطحها» څخه د هغه غوړوونکې مراد اخیستی دی اکرم شانه واعظم برهانه جل جلاله عم نواله.

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ۝

او (قسم دی) په نفس او په هغه (ذات باندې) چه برابر کړی ئی دی (اندامونه د) هغه.

تفسیر : د مزاج اعتدال، ظاهری او باطنی حواسیه طبیعیه او حیوانیه او نفسانیه قواوې ئی په تناسب سره ورکړی دی او د نیکی او د بدی په لارو باندې ئی د تللو استعداد ورعطا فرمایلی دی.

فَالْهَمَّ أَفْجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ۝

پس ورغوځولی ښوولی ئی ده په زړه د ده کښی بدی د ده او نیکی د ده.

تفسیر : یعنی اول ئی په اجمالی ډول (طریقه) د سلیم عقل او صحیح فطرت په وسیله په ښو او بدو کښی د فرق کولو پوه راکړی ده. بیا ئی په تفصیلی صورت د انبیاءو او رسولانو په ژبه ښه ښکاره راښودلی دی چه دا لار د بدی ده او هغه د پرهیزګاری ده. وروسته له هغه ئی په زړه کښی هغه رجحان چه د نیکی یا هغه میلان چه د بدی په نسبت وی د دی دواړو خالق هم الله تعالی دی خو د رومښی په القاء کښی پرېسته وسیله کیږی او په دوهمه کښی شیطان. بیا هغه رجحان او میلان کله د انسان له قصد او اختیار څخه تر مرتبه د عزم پوری رسیږی او د فعل د صدور وسیله ګرځی چه د هغه خالق الله تعالی او کاسب ئی بنده دی د دی خیر او شر په کسب کښی د مجازاتو سلسله د تسبیح په طریقه قائمه ده **وهذه المسألة من معضلات المسائل.** و تفصیلهایا یطلب من مظانها و نریدان نفرد لها جزء آن ساعدنا التوفیق والله الموفق والمعين. او جواب د دغو پاس قسمونو چه د دغه سورت له شروع څخه شروع شوی

دی دا دی.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ④

چه په تحقیق سره نجات ومونده په مراد ورسید هغه څوک چه پاک ئی کر دا (نفس له معاصیو).

تفسیر : د نفس پاکول او صفائی دا ده چه شهوانی او غضبانی قواوی د عقل تابع شی او عقل د الهی شریعت تابعدار وگرځی تر څو چه روح او قلب دواړه د الله تعالی د تجلی په رڼا کېنی روڼ او منور شی.

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ⑤

او په تحقیق نامراد زیانمن شو هغه څوک چه پټ ئی کر دغه (نفس په خاورو د گناهونو کېنی).

تفسیر : له خاورو پټ کولو څخه مطلب دا دی چه د نفس متروکه ئی له یوی مخی د شهوت او غضب په لاس ورکړی او له عقل او شرعی سره هېڅ ارتباط او اړه (تعلق) ونه لری گواکی د هوس او د نفسانی غوښتنی مریی او بنده شی داسی سری له ځناورانو څخه خراب او ذلیل دی. تنبیه : ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا﴾ د قسم جواب دی او د هغه مناسبت د قسمونو سره دا دی لکه چه الله تعالی پخپل حکمت د لمر تودوخی او رڼا د سپوږمی روښانتیا، د ورځی پلوسی، د شپي تیاره، د آسمان هسکتوب (اوچتوالی)، د ځمکی تیتوالی ئی یو د بل په مقابل کېنی پیدا کرل او په انسانی نفس کېنی ئی هم د خیر او شر متقابل قوتونه کیښوول او ده ته ئی د داسی پوه او عقل قوت وربانځه چه پر هغه باندی د پوهیدلو په لاره باندی د تلو قوت او قدرت ولری. په داسی متضادو او مختلفو اعمالو باندی د مختلفو ثمراتو او نتائجو مرتبول هم د هغه حکیم مطلق کار دی. د خیر او د شر او د هغو د مختلفو آثارو نتائج او ثمرات په عالم کېنی د تخلیق د حکمت په اعتبار داسی موزون او مناسب دی لکه په توره تیاره کېنی د رڼا او د نور وجود.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ⑥

دروغجن کړی ؤ ثمودیانو (رسول خپل لره) په خپلی سرکېښی سره.

تفسیر : یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن و باله. دا د ﴿وَقَدْ خَلَبْنَا مِنْ دُونِهِ﴾ یو مثال ئی د عبرت په شان بیان وفرمایه. دا قصه د (الاعراف) په سورت او نورو غایونو کښی په تفصیل سره ذکر شوی ده.

إِذْ أُنْبِئَتْ أَشْقَاهَا ۖ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ۖ

کله چه پورته شو (په چابکی سره) لوی بدبخت د هغوی (چه قذار بن سالف و په رضاء د قوم خپل دپاره د وژلو د هغی اوبسی) وی ویل دوی ته رسول د الله (خبردار پرپودئ لاس پورته کړئ له) اوبسی د الله او د اوبو غښلو د نوبت د هغی (چه دربانندی رانشی عذاب).

تفسیر : یعنی خبردار دا اوبه ونه وژنئ! او نه د هغی د وار او نوبت اوبه بندی کړئ! د اوبو ذکر ئی ځکه وفرمایه چه په ښکاره ډول (طریقه) د هغی د وژلو سبب د هغوی د لوری هم دا اوبه وی او د الله تعالی اوبه ئی ځکه وویل چه پاک الله هغه د حضرت صالح علیه السلام د نبوت معجزه او نښه گرځولی وه او په دی اعتبار د هغی احترام واجب بلل شوی وو. دا قصه پخوا له دی نه په (الاعراف) او نورو سورتونو کښی هم یاده شوی ده.

فَلَذَبُوا نَعَقَرُوهَا قَدْ دَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّاهَا ۖ

نو دروغجن کړ دغو (نمودیانو صالح په نزول د عذاب کښی) پس زخمی او مړه ئی کړه هغه (اوبه) نو سخت عذاب ئی ولیږه په دوی باندی رب د دوی (چه ټول پکښی مړه شول) په سبب د گناه د دوی (چه تکذیب د رسول او وژل د اوبسی دی) نو برابر ئی کړل سره دغه (ټول په هلاک کښی).

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام فرمایلی و ﴿وَلَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَالْقَمَرِ فَإِنَّهُمَا عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ په دی اوبسی باندی په بدی سره لاس مه لگوئ کته په خوږوونکی عذاب به ککر شی» دی خلقو دا خبره دروغ وگنله او د خپل پیغمبر تکذیب ئی وکړ او اوبه ئی ووژله په پای (آخر) کښی هم هغه وشوه چه حضرت صالح علیه السلام ویلی و الله تعالی هغوی ټول لوی او واړه پناه کړل.

وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ۚ

او نه ویریری (الله) له عقوبت او هلاکت د دوی څخه.

تفسیر : یعنی لکه دنیوی باچاهانو ته د کوم لوی قوم یا ملک له سزا ورکولو څخه وروسته تل دا فکر او خیال وی چه چیری بیا هلته کوم شورش او فتنه پیدا نشی او د ملک په انتظام او په ملکی او لښکی چارو کښی څه خلل او دیل رانکاره نشی الله تعالی له داسی اندیښنو څخه پاک او بی پروا دی. ولی چه داسی بل کوم یو قوت او طاقت نشته چه د دی په هیداد رسیدلیو مجرمانو په کسات اخیستلو او انتقام پسی وگرځی (العیاذ بالله)
تمت سورة الشمس بفضل الله وكرمه ومنه

سورة اللیل مکیه وهی احدی و عشرون آیه و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۲) تسلسلها حسب النزول (۹) نزلت بعد سورة الاعلیٰ.
د «اللیل» سورت مکی دی (۲۱) آیه (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۲) او په نزول کښی (۹) سورت دی.
وروسته د «الاعلیٰ» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ۚ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ۖ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ
وَالْأُنثَىٰ ۚ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ۖ

قسم دی په شپه کله چه پټ کری (هر شی په تیاره خپله سره) او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه روښانه شی او (قسم دی) په هغه ذات باندی چه پیدا کری ئی دی نارینه او ښځه (له یوه اویو نه، او جواب د قسم دا دی) چه بیشکه سعی عملونه ستاسی خامخا راز راز (قسم قسم) دی (چه ځینی طاعت کوی او ځینی معصیت).

تفسیر : یعنی همغسی چه په دنیا کښی ورځ او شپه، نر او ښځه مختلف او متضاد شیان پیدا کری شوی دی بیا د دی مختلفو اعمالو او مساعیو ثمری او نتیجی هم مختلفی دی چه د هغو

نتایج او ثمرات به مختلف او متضاد وی لکه چه د هغو ذکر اوس الله جل شانہ واعظم برهانه سره له اختلاف او مجازات نی دغسی فرمائی

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ۖ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ۖ فَسَنِيَرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ۖ ﴿٤﴾

نو هر څه هغه چه ورکړه نی کوله (د مال) او وپړیده (له الله) او یقین نی کړی و په ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به نی کړو دپاره د لاری آسانی (د شریعت).

تفسیر : یعنی هغه سړی چه په نیکه لاره کښی مال لگوي. او په زړه کښی له الله تعالیٰ څخه وپریږي. او اسلامی خبری رښتیا گڼي. او پر ربانی بشاراتو باندی باور لری او صحیح نی گڼي. د هغه دپاره به مونږ سم له خپل عادت سره د نیکی لاری وړآسانوو او په پای (آخر) کښی به نی د آسانی او راحت مقام ته رسوو چه د هغه نوم جنت دی.

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ۖ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ۖ فَسَنِيَرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ۖ ﴿٥﴾

او هر څه هغه چه بخیلی نی وکړله (په اداء د حقوقو) او بی پروائی نی وکړله (له الله) او دروغ نی وگڼله ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به نی کړو دپاره د لاری سختی (د بدعملی).

تفسیر : یعنی هغه سړی چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خرڅ ونه کړ. او د هغه د خوښی او د آخرت د ثواب پروا نی ونه کړه او د اسلام خبری او د الله تعالیٰ وعدی نی دروغ ویللی. د هغه زړه ورځ په ورځ تنگ او تیاره او کلکيږي. د نیکی توفیق ورځنی سلبيږي او په پای (آخر) کښی په ورو ورو د عذاب الله انتهای سختی وررسیږي هم دا د الله تعالیٰ عادت دی چه نیکان هر کله ښی چاری ځان ته غوره کوی او بدان هر کله په بد عمل پسې گرځي دی دواړو ته د هم دوی لاری وړ آسانوی چه هغوی هغه سم د الله تعالیٰ له تقدیر سره او د خپلی ارادی او اختیار له مخی غوره کړی دی ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ د جزء ۱۵ اسراء ۲ رکوع ۲۰ آیت .

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ۖ ﴿٦﴾

او نه دفعه کوی له ده څخه (عذاب) مال د ده کله چه هلاک شی په کنده

کڻی ولویری.

تفسیر : یعنی هغه مال او دولت چه دوی پری داده دی او دوی ئی له آخرت څخه بی پروا کړی هغه د یوی ذری په قنر هم دوی له عذاب څخه نه خلاصوی.

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ۖ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ۗ

بیشکه پر مونږ دی خامخا هدايت سمه صافه لاره ښوول او بیشکه مونږ ته دی خامخا آخرت او دنیا (یعنی زه مالک د دی دواړو یم نو خطاء کوی هغه چه دا دواړه غواړی له بل چا نه).

تفسیر : یعنی څمونږ د حکمت داسی اقتضاء نه ده چه څوک په زور او زیادت سره په ښو یا بدو چارو باندی مجبور کړو هو! څمونږ په ذمه او غاړه ده چه گردو (تولو) ته د ښو او بدو لاری وروښو او ښه او بد ورښکاره کړو او د دواړو نتیجی په ښه شانی ورته ووايو. بیا هر چا چه هره لاره ښان ته غوره کړه په دنیا او آخرت کڼی به سم له هغی سره جزا ورکاوه شی.

فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى ۚ

نو وویرولی ما تاسی (ای منکرانو) له اوره چه لمبی به وهی.

تفسیر : له دی لمبی وهونکی څخه به ښائی د دوزخ هغه طبقه مراد وی چه خورا (دیرو) لویو مجرمانو او بدبختانو لره مخصوصه ده.

لَا يَصْلُهَا إِلَّا الْاَشْقَى ۖ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى ۖ

نه به ننوځی (په طریقہ د دوام سره) په هغه (اور د دوزخ) کڼی مگر لوی بدبخت (کافر) هغه چه دروغ کڼی حق او مخ ئی تری گرځولی وی.

تفسیر : یعنی تل به هلته لویږی او هیش کله به له هغه ځایه نه وځی. کما تئل علیه النصوص

وَسَيَجْزِيهَا الْاَنفَىٰ ۖ

او ژر ده چه گوښه (بیل) به شی له هغه اوره ښه ویریدونکی (مؤمن).

تفسیر : یعنی د داسی خلقو سپېږمو ته د هغه ورومه هم نه رسېږی او بالکل ورغنی صاف او پاک او ژغورلی (بچ) وی.

الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى ۝

هغه چه ورکوی مال خپل لپاره د دی چه پاک شی.

تفسیر : یعنی د نفس پاکول له بخل او طمع او نورو رذائلو څخه په داسی ډول (طریقه) مقصود دی چه ریا، نمایش او دنیوی اغراض هیڅ پکښی نه وی.

وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى إِلَّا إِلَّا بِغَاءٍ وَجْهٍ رَبِّهِ الْأَعْلَى ۝ وَلَسَوْفَ يَرْضَى ۝

او نه و هیچا لره په نزد د ده هیڅ نعمت احسان چه بدل ئی ورکاوه شی مگر دپاره د طلب د رضاء د رب خپل چه ډیر لوی دی او خامخا ژر ده چه دی به راضی شی (له الله په موندلو د نعماتو د جنت او لقاء د رب العزت).

تفسیر : یعنی له خرڅ کولو څخه د کوم مخلوق احسان او د حق اداء کول مقصد نه وی بلکه خالص د مولی د رضاء او د پاک الله د لقاء د تمنا کولو دپاره خپل کور او شته خیراتوی او لوتوی نو داسی څوک دی داده وی چه هرومرو (خامخا) به خوښیږی او د هغه دا هیله (امید) پوره کېږی ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾

(تنبیه) : اگر که د دی آیتونو مضمونونه عام دی خو په زیاتو روایتونو کې داسی راغلی دی چه د دی وروستیو آیتونو نزول د سیدنا حضرت ابی بکر صدیق رضی الله تعالی عنه په شان کېږی شوی دی او دا لوی دلیل د هغوی په ښکېلی (فانندی) او فضیلت باندی دی. خوشبخته او خوش نصیبه دی هغه بنده چه د هغه د ډیرو ویریدلو او اتقاء تصدیق له آسمانه وشي ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ او د حضرت حق له لوری هغه ته د ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ زیری د هغه لوی زیری انعکاس دی چه وروسته له دی نه د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په باره کېږی ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ راغلی دی.

تمت سورة الليل بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة «الضحی» مکیه وهی احدى عشرة آية و فيها ركوع واحد رقم ثلاثها (۹۳) تسلسلها حسب النزول (۱۱) نزلت بعد سورة «الفجر»

د «الضحی» سورت مکی دی (۱۱) آية (۱) ركوع لری په ثلاث كبی (۹۳) او په نزول كبی (۱۱) سورت دی. وروسته د «الفجر» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْضُّحَىٰ ۝۱ وَالْأَيْلِ ۝۲ إِذَا سَجَىٰ ۝۳ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ ۝۴ وَمَاقَلِ ۝۵

قسم په غاښت (چه روښانه دی) او قسم دی په شپه کله چه تیاره شی (او پت کړی اشیا په تیاره خپله کښی) چه نه دی درکړی رخصت تاته (نه ئی پرېښی) رب ستا او نه ئی دښمن نیولی ئی ته (ای محمده!)

تفسیر : په صحیحه و روایتونو کښی راغلی دی چه تر دیر مدت پوری پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی وحی رانغله او حضرت جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رانغی مشرکینو په پخپلو منځونو کښی وویل «وگورئ چه (محمد) د خپل الله له لوری رخصت کړ شو» د دی خبری په جواب کښی دا آیتونه نازل شول. حُما په گمان (والله اعلم) چه دا زمانه د فترت الوحی زمانه وه کله چه د قرآن د ﴿إِنَّمَا﴾ سورت ابتدائی آیتونه نازل شول نو وروسته له هغه تر یو اوږد مدت پوری وحی راتلل معطل پاتی شول او پخپله حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د دی فترت په زمانه کښی دیر مغموم او پریشان و تر دی چه د الله تعالی له خوا پرېښتی هغوی ته د ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ﴾ خطاب واوراوه، اغلباً په دی زمانی کښی به مخالفانو داسی خبری کولی لکه چه ابن کثیر رحمه الله علیه له محمد بن اسحق رحمه الله علیه او نورو څخه هغه الفاظ چه نقل کړی دی هغه د دی احتمال تائید کوی. ممکن دی چه په دغه وقت کښی به دا قصه هم پیښه شوی وی چه په ځینو صحیحه و روایتونو کښی راغلی ده چه یو ځلی رسول الله صلی الله علیه وسلم د ناروغی له سببه دوه درې ورځی په بستره کښی پریوت نو یوی خبیثی ښځی وویل «ای محمده! داسی راجکاری چه ستا شیطان له تا څخه مرور شوی دی» العیاذ بالله لنده ئی دا چه دا راز (قسم) چتی (بیکاره) خبری او اتری دیری کیدی. تر دی چه د دی گردو (تولو) خرافاتو په جواب کښی د «والضحی» سورت نازل شو او ډومبی ئی قسم یاد

کمر د لمر ختو په وقت باندی او بیا ئی په توره تیاره شپه باندی او بیا ئی وفرماییل چه د دښمنانو دا گرد (تول) خیالات او ویناوې غلطی دی نه ستا پروردگار له تا څخه خپه او نه ئی تاته رخصت درکړی دی بلکه هسی چه ښکاره ده هغه د خپل قدرت او حکمت راز راز (قسم) علام او نښی ښکاره وی او وروسته له ورځی څخه شپه او پس له شپې څخه ورځ کوی د باطنی حالاتو کیفیت هم داسی وگنځ لکه چه د لمر د رڼا د لری کیدلو څخه د شپې تیاره کیدل د الله تعالی د خفگان دلیل نشی کیدی او نه داسی کوم دلیل او ثبوت په لاس کښی شته چه په رڼا پسې تیاره او په تیاره پسې رڼا نه راځی نو د څو ورځو د رڼا له نه بریښیدلو څخه ولی داسی اتکل کاوه شی چه «په دی ورځو کښی الله جل جلاله له خپل غوره شوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه خفه شوی دی او بیا وحی ورته نه راځی او د جبریل علیه السلام د راتللو وړ ترلی شوی دی» داسی وینا د الله تعالی په حکمت بالغه او علم محیط باندی اعتراض کول دی ځواکی دوی خبر نه دی چه هغه سری می چه په پیغمبری تا کالی (مقرر کړی) دی هغه د نبوت وړ (لائق) دی، او وروسته به درښکاریزی چه هغه څومره ښه ښه کارونه کوی او د خلقو د ښیگنې (فائدی) لپاره څه څه ښی چاری ښی. او بالکل دغه رسالت او تبلیغ لپاره ډیر اهل او اصلح نابتیږی. (اللهم صل وسلم علیه صلوة و سلاماً کثیراً کثیراً

وَلَا آخِرَ خَيْرٍ لَّكَ مِنَ الْأُولَى ۝

او خامخا آخرت بهتر دی تا لره (ای محمده!) له دنیا څخه .

تفسیر : یعنی ستاسی وروستنی حالت له وړاندنی حالت څخه ډیر ارفع او اعلیٰ دی. د دی څو ورځو د وحی نه راتگ ستاسی د نزول او انحطاط سبب کیدی نشی بلکه ستاسی د ډیر عروج او د خورا (ډیر) ارتقاء وسیله کیږی که د وروستنی ورځی حالت تصور کړئ او د آخرت شان او لویۍ ته څیر شی چه هلته به آدم علیه السلام او د هغه گرده (توله) اولاده ستاسی تر بیرغ لاندی تولیږی نو درښکاره به شی چه د تاسی د هغی ورځی لوی او فضیلت او عظمت د نن ورځی د اعزاز او اکرام څخه په څو څو درجو پورته وی.

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ ۝

او خامخا ژر ده چه در به کړی تاته رب ستا (ای محمده لویه برخه په آخرت کښی او اختیار د شفاعت) پس راضی به شی ته.

تفسیر : یعنی خفه کیدل او بیزاری او پریښودل به څنگه وی اوس خو به تاته ستا رب په دنیا

او آخرت کنی دومره دولتونه او نعمتونه دروینې چه ته پوره داده او خوښ شی. په حدیث کنی راغلی دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د محمد صلی الله علیه وسلم به هلته خوښ او خوشالیری چه د ده له امت څخه یو تن هم په دوزخ کنی پاتی نشی. صلی الله علیه وسلم.

اَلْمَرْحَدُكَ يَتِيْمًا فَاوِيْ

آیا نه ئی وی موندلی ته (ای محمده) یتیم (وړوکی بی پلاره بلکه موندلی ئی وی) نو ځای ئی د پناه درکړه (په تربیت د ابوطالب کنی ئی ونیولی).

تفسیر : د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د باسعادت ولادت څخه پخوا د دوی پلار مړ شوی و دی شپږ کلن و چه مور ئی هم مړه شوه په اته کلنی ئی نیکه عبد المطلب چه د دوی کفالت ورپغاړه و هم مړ شو بیا د دی دریتیم او نادر روزگار د ظاهراً روزنی او پالنې سعادت د ده بیحده مهربان او شفیق تره ابو طالب ته په غاړه شو ابو طالب پخپل ژوندون کنی د دوی په نصرت، حمایت، تکریم، تجلیل او خدمت کنی ډیر زیار (محنت) وویست خو پخوا له هجرت څخه دی هم مړ شو څو ورځی وروسته د الله تعالیٰ دا امانت د مدینی منوری د انصارو په برخه شو او د (اوس) او د (خزرج) د قبیلې د قسمت ستوری وغلیدل او دوی د هغوی په خدمت او حفاظت کنی ډیر رېږونه (تکلیفونه) وگالل (برداشت کړل) او د حضرت نبوی دغسی ښه خدمت او صیانت ئی وکړ چه په ټول جهان کنی د هغه نظیر او مثال نشته دا گردی (تولی) پېښی درجه په درجه تر (ابواء) لاندی راځی. کما اشار الیه ابن کثیر رحمه الله علیه.

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ

او موندلی ئی وی ته چه نه پوهیدی (په شرع او احکامو د شریعت) نو در وښوده (تاته شرعی احکام او در ئی کړ نبوت).

تفسیر : یعنی کله چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم غلمی شو د خپل تېر د مشرکانه و اطوارو او چټی (بیکاره) رسمونو او رواجونو څخه سخت څفه او بی زار وو او د هغوی په زړه کنی یواځی د الله تعالیٰ د عبادت جذب په قوت کنی وه د الله تعالیٰ د عشق اور د دوی په پاک تتر (سینه) کنی په ډیر زور په لمبو کنی و د وصول الی الله او د هدایت خلق الله د استعداد خورا (ډیر) زیات قوت او ډیر قدرت د دوی په قدسی نفس کنی په ودیعت ایښود شوی و خو په ښکاره ډول (طریقه) کومه سمه لاره او مفصل دستور العمل دوی ته نه و څرگند

(بنکاره) چه له هغه څخه د هغوی هغه لوی زړه ته چه د عرش او کرسی څخه زیات وسعت او رحمت پکښی ؤ دادینه (سکون) او تسکین په برخه شی. د دی د طلب په جوش او زیات محبت کښی به دوی بیقرار او سرگردان گرځیده او د غرونو په درو او په سمڅو کښی به گوښی (بیل) کیناستل او د الله تعالیٰ عبادت به نی کاوه او خپل حقیقی معبود به نی یاداوه تر څو چه الله تعالیٰ د (حراء) په سمڅ کښی د پرښتی په ژبه دوی ته وحی ورولیږله او د وصول الی الله او د خلق الله د اصلاح تفصیلی لاری نی وروښودلی یعنی د حق دین نی ورنازل کړ

﴿كَانَتْ تَدْنَىٰ مَا الْكَرْبُ وَلَا الْهَضَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نَوْءًا مِّنْ نَّشْأَتِهِمْ يَوْمَئِذٍ فَبَاوَدَا ۝﴾ د جزء ۲۵

شورئ ۵ رکوع ۵۲ آیت

تنبیه : دلته د ﴿صَلَا﴾ د معنی کولو په وقت کښی ښائی هغه ښوونی چه د یوسف علیه السلام په سورت کښی د دی آیت ۹۵ ﴿قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِي ضَلٰلِكَ الْقَدِيْمِ﴾ په تفسیر کښی لیکلی شوی دی تر کتنی لاندی ونيولی شی.

وَوَجَدَكَ عَالِيًا فَاَعْنٰیۙ۝۸

او موندلی ئی وی ته فقیر پس غنی ئی کړی (په مال د غنیمت یا په مال د خدیجی یا د زړه په غناء سره).

تفسیر : په دی شان چه دوی د حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها په تجارت کښی مضارب شو او په هغه کښی ئی گټه (فائده) وکړه بیا حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها له دوی سره نکاح وکړه او خپل گرد (دول) مال ئی هغوی ته تعلیک کړ چه دا ښکاره غناء ده. د دوی باطنی او قلبی غناء هغه وه چه هغه د دواړو دارینو غنی ذات ته ښه معلوم دی او هیڅ یو سری د هغه اندازه نشی کولی مطلب دا چه تاسی له ابتداء څخه د انعاماتو مورد یئ او پس له دی نه به هم یئ هغه الله تعالیٰ چه په دی دول (طریقه) ستاسی تربیت کړی دی نو څرنگه به له تاسی څخه خفه کیږی؟ او تاسی به هم داسی خوشی په دگر کښی پرېږدی «استغفر الله من ذلک»

فَاَمَّا الْيَتِيْمَ فَلَا تُفْقِرْهُ ۖ وَاَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْهُ ۖ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ۝۱۱

نو هر څه یتیم ته پس قهر مه کوه (او د پلار پشان ئی اوسه!) او هر څه سوالگر لره پس مه رته (څه شی ورته ورکړه یا ئی په ورو رد کړه) او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی (خلغو ته).

تفسیر : بلکه د یتیم خبر نیونه او پالنه وکړه ! لکه چه تاته الله تعالی د یتیمی په حالت کښی ښه ځای درکړ نو ته هم د یتیمانو د زړه د خوښی اسباب ورغونډه ! او د هغوی د هستوګنی د ځای سر رشته کوه ! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره بندگان د الله تعالی په رنگ سره رنگول کیری ﴿صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً﴾ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «انا و کافل الیتیم کهاتین و اشار الی السبابة والوسطی»

او هر څه سوالګر لره پس مه ئی رته او څه شی ورته ورکړه ! یا ئی رد کړه په نیکی او خوړی ژبی سره یعنی ته نادار وی الله تعالی تاته غناء دروښله اوس نو د شکر گزارو بندگانو حوصله ښائی چه داسی وی چه د غوښتونکی له غوښتنی څخه زړه تنګی نه شی ! او د حاجتمندانو له سؤاله ونه ویریری ! او هغو ته سختی خبری ونه وائی ! او وئی نه رتی ! بلکه تل په روڼ تندی او ښو اخلاقو او لوی زړه معامله ورسره وکړی هغه قصی چه په احادیثو کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د اخلاقو د وسعت په نسبت د سائلینو په مقابل کښی راغلی دی خورا (ډیر) سخت مخالفان هم د هغوی د اخلاقو د وسعت ستایونکی ګرځوی.

(تنبیه) روح المعانی لیکي د سائل د زجر معانعت په هغه صورت کښی دی چه خبره په ورو ومني که کوم سائل چاته پښی ټینګی کړی او په ردو سترګو ورته ودریری او د چا خبری ته غوږ کښینږدی نو د هغه زجر جائز دی

او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی خلقو ته یا په نعمت د غناء باندی پس شکر کوه .

د محسن د احساناتو یادول د شکر ویلو په نیت نه د فخر او مباحاتو په ډول (طریقه) شرعاً محمود دی نو ځکه هغه انعامات چه الله تعالی په تا باندی کړی دی د هغه بیان وفرمایي ! خصوصاً هغه نعمت د هدایت چه د هغه ذکر په ﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى﴾ کښی وشو او د هغه خوړول په خلقو کښی او په ښکاره لود (اوچت) غږ سره ویل ستاسی منصبی فرض دی ښائی د دوی ارشادات او خبری او نور چه په حدیثو کښی کیږی د هم دی «فحدث» څخه اخیست شوی وی والله اعلم .

تمت سورة الضحیٰ بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة الانشریح (الم نشرح) مکیه وهی ثمانی آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۴) تسلسلها حسب النزول (۱۲) نزلت بعد سورة الضحیٰ

د «الانشریح» سورت مکی دی (۸) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۴) په نزول کښی (۱۲) سورت دی وروسته د «الضحیٰ» له سورت څخه نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۝

آیا نه ده فراخه کړی مونږ تا لره سینه ستا (په نبوت او حکمت سره بلکه فراخه کړی ده مونږ سینه ستا!).

تفسیر : چه الله تعالی ستا په سینی کېږی ئی ای محمده! د علومو او د معارفو لوی سیندونه وبهول. او د نبوت د لوازمو او د رسالت د فرائضو د بار د پورته کولو لوی قوت او حوصله ئی درته وېښله. او د داسی لوی زړه او حوصلی غځېتن (خاوند) ئی وگرځولی چه د دیرو دښمنانو د عداوت او مخالفت او مزاحمت څخه نه ویریدی.

(تنبیه) له احادیثو او سیرو څخه ثابت دی چه پېرېستی په ظاهری ډول (طریقه) څو ځلی د ده مبارک تتر (سینه) ورځیری کړی دی خو د دی آیت له مدلول څخه په ښکاره هغه نه ښکاری والله اعلم.

وَوَضَعْنَا عَنكَ وَزْرَكَ ۝ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ۝

او کوز کړ مونږ له تانه دروند بار ستا هغه چه کړه درنه کړی ئی وه شا ستا.

تفسیر : د وحی ښکته کیدل په اول کېږی سخت مشکل ؤ بیا آسان شول. یا د رسالت منصب د ذمه واریو د محسوسولو په سبب چه د هغوی په مبارک خاطر کېږی څه گرانی راتله هغه ور پورته کړه شوه. یا له «وزر» څخه مباحه امور مراد دی چه کله کله هغه دوی د حکمت او ثواب قرین بلل او کول به ئی او وروسته به د هغه خلاف الحکمت یا خلاف الاولی کیدل به ښکاریده او دوی به د علو شان او غایت القرب څخه له هغه دومره خپه او مغوم کیده لکه چه څه گناه ئی کړی وی نو په دی آیت کېږی د هغوی د نه مؤاخذه کیدلو زیری ورکړی شوی دی کذا روی عن بعض السلف حضرت شاه عبد العزيز رحمة الله علیه لیکي (د دوی عالی همت او پیدائشی استعداد به چه د کومو کمالاتو او مقاماتو د رسیدلو تقاضا درلوده (لرله) د دوی د مبارک قلب فائز کیدل په هغه باندی د جسمانی ترکیب یا نفسانی تشویشاتو په سبب به سخت معلومیدل کله چه الله تعالی د هغه تتر (سینه) ورپرانېست او حوصله ئی ور اړته کړه هغه گردی (تولی) سختیاوی ئی ورکی شوی او د هغه پیتی ور سپک شو.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ۖ

او پورته کړ مونږ تانه ذکر ستا (په نبوت سره یا می ستا نوم له خپل نامه سره پیوسته کړ).

تفسیر: یعنی ای محمده! صلی الله علیه وسلم په پرښتو او پیغمبرانو کېنې ستا نوم لوړ او وچت دی د دنیا گرد (تول) پوهان په ډیر عزت او وقعت سره ستا نوم یادوی. په اذان، اقامت، کلمه طیبه او التحیات، خطبه او نورو کېنې وروسته د الله تعالیٰ له نامه څخه د محمد صلی الله علیه وسلم نوم اخیست کیږي کوم ځای کېنې چه الله تعالیٰ خپلو بندګانو ته د خپل اطاعت امر کړی دی د محمد صلی الله علیه وسلم د امر د منلو امر ئی هم ورسره متصل او جخت کړی دی.

وَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ

نو بیشکه سره له سختی آسانتیا شته. بیشکه سره له سختی آسانتیا شته.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د رضاء غوښتلو په لاره کېنې هغه رېږونه (تکلیفونه) چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم په ځان ګاللی (برداشت کړی) دی او هغه زیارونه (کوششونه) چه ایستلی ئی دی له هغو سختیو سره څو څو آسانی هم شته لکه د حوصلی د فراختیا په سبب د گردو (تولو) مشکلاتو لری کول آسان شول او د ذکر د پورته کیدلو له تصور څخه تاسی ته د لویو لویو مصیبتونو تحمل آسانه وګرځیده. یا دا مطلب کله چه مونږ تاسی ته روحانی راحت درکړ او روحانی کلفت مو له تاسی څخه پورته کړ لکه چه د الم نشر څخه تر آخره پوری ښکاریږی نو په دنیوی راحت او محنت کېنې هم څمونږ فضل او کرم ته هیله (امید) ولری مونږ وعده کوو چه په رشتیا سره د دی موجوده و مشکلاتو په پای (آخر) کېنې آسانی شته لکه چه له احادیثو او سیرو څخه راښکاره شوی ده هغه گرد (تول) مشکلات یو یو له منځه لری شوی او د هری یوی سختی په پای (آخر) کېنې به څو څو آسانتیاوی راتللی. اوس هم «عاده الله» هم دا دی څوک چه په سختی باندی صبر وکړی او د زړه له کومی پر الله تعالیٰ باندی اعتماد ولری او له بل لوری څخه زړه وشکوی او خپل الله تعالیٰ سره خپلی ایکی تینګی کړی او د هغه فضل او کرم او رحمت ته هیله (امید) ولری او د زمانی له اوږدوالی څخه ونه ویرېږی او ناامیده او بی هیلی نشی نو هرومرو (خامخا) الله تعالیٰ آسانی ورته پېښوی نه په یوه ډول (طریقه) بلکه په څو څو ډوله (قسمه) وفی الحدیث «لن یقلب عسر یسرین» وفیه ایضا لو جاء العسر فدخل هذا الجحر لجاء الیسر حتی یدخل علیه فیخرجہ.

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ۖ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ۝

نو کله چه فارغ شی (ای محمده له تبلیغه یا له لمانعنه نه) نو ځان ستړی کوه (په عبادت، دعاء کښی) او رب خپل ته پس رغبت او زاری کوه (په هر وقت کښی).

تفسیر : یعنی کله چه د خلقو له پوهولو څخه فارغ شی نو په خلوت کښی کینه ا زیار (محنت) کوه ! چه د زیات «یسر» سبب وگرځی او د خپل رب په لوری بلا واسطه متوجه شه. (تنبيه) خلق پوهول او هغوی ته پند ورکول د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خورا (ډیر) لوی عبادت و خو په دی عبادت به فی الجمله د مخلوق واسطه هم وه. مطلوب دا دی چه له هغه ځایه لری شوی بلاواسطی هم ښائی چه متوجه شی د دی آیت تفسیر په څو ډوله (قسمه) نور هم شوی دی خو اقرب هم دا راجکاری.

تمت سورة «الانشراح» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة التین مکیه وهی ثمانی آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۵) تسلسلها حسب النزول (۲۸) نزلت بعد سورة «البروج»
د «التین» سورت مکی دی (۸) آیته یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۹۵) په نزول کښی (۲۸) سورت دی وروسته د «البروج» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالزَّيْتُونِ ۝

قسم دی په انجر او زیتون خونه باندی.

تفسیر : انجر او خورونه (زیتون) ډواړه د خپل کثیرالمنافع او د جامع الفوائد توب لامله (له وجی) د انسانی حقیقت او د جامعی له ضرورت سره خصوصی مشابعت لری نو ځکه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ مضمون ئی په ډواړو قسمونو سره شروع کړ او ځینی

محققین وائی چه دلته «التین» او «الزیتون» غخه هغو دوو غرونو ته اشاره ده چه بیت المقدس ته نژدی پراته دی گواکی دلته په ونو باندی قسم نه یادوی بلکه په هغه مقدس غای باندی قسم یادوی چه هلته دا ونی دیری دی او همنقله د حضرت عیسیٰ علیه السلام مولد او مبعث هم دی.

وَطُورِ سَيْنِينَ ﴿٥﴾ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴿٦﴾

او قسم دی په (غره چه نوم ئی) طور سینین (دی) او قسم دی په دی ښار امان ورکوونکی (د مکی) باندی.

تفسیر : «طور سینین» یا د «طور سینا» هغه غر دی چه پر هغه باندی الله تعالیٰ له حضرت موسیٰ علیه السلام سره خبری کړی دی او د امن ورکوونکی ښار مکه معظمه ده چه ځمونږ او د گرد (تول) اسلامی عالم سردار او بادار حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په کښی متولد او مبعوث شوی دی او د الله تعالیٰ له گردو (تولو) غخه لوی او وروستنی امانت قرآن کریم اول غلی په هم دی ښار کښی رانازل شوی دی. د توریث په آخر کښی دی چه نور د «طور سینا» غخه راغلی او په «ساعیر» کښی ورپیښیده چه د بیت المقدس غر دی. او له فاران غخه جگ (اوچت) او خوور شو فاران د مکی معظمی یو غر دی. او جواب د پاس قسمونو دا دی.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٥﴾

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په ډیر ښه اعتدال سره .

تفسیر : یعنی دا گرد (تول) متبرکه مقامات چه له هغه غخه ډیر اولوالعزم پیغمبران مبعوث شوی دی گواه دی چه مونږ انسان په یوه ښه قالب کښی اچولی دی او ښه قوتونه مو ورپښلی دی او په ظاهری او باطنی ښیکنو (فاندو) مو ښائسته کړی دی او ډیر گټور شیان مو د ده په وجود کښی راغونډ کړی دی. که بنی آدم سم د خپل صحیح فطرت سره ترقی وکړی نو انسان له پښتو غخه نه یواغی وړاندی کیږی بلکه د هغوی مسجود هم گرځیدی شی.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾

بیا وگرځاوه مونږ هغه (انسان په ضمن د بعضو افرادو کښی) ډیر ښکته تر ښکته نه (چه لاتدنې طبقه د دوزخ ده).

تفسیر : یا رد به کرم دغه انسان پس له ښه قامته ډیر ښکته له ښکتو نه چه هغه زوړوالی دی نو شا به ئی ټیټه ویښته به ئی سپین، غوړونه به ئی کانه شی او مغیر به ئی شی ټول څیزونه. شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي چه هغه مو د پښتو د مقام لائق وگرځاوه خو کله چه منکر شی نو له ځناورانو څخه هم ښکته گڼل کیږي او په خورا (ډیر) لاندنی طبقه د دوزخ کښی لویږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝٦

مگر هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) نو وی به دوی ته اجر ثواب بی انتهاء بلا انقطاع.

تفسیر : چه نه به کم او نه به ختم شی او نه به د چا احسان پری وی.

فَمَا يَكُذِّبُكَ بَعْدُ بِالذِّينِ ۝٧

پس څه شی دی چه تا باعث کوی په دروغ گڼلو (ای منکر د بعثه) وروسته (له دی واضحه ؤ دلائلو) په ورځ د جزاء (یا) پس څوک نسبت د دروغو به کوی تاته (ای محمده) پس له دغو واضحه ؤ دلائلو.

تفسیر : یعنی ای سریه! وروسته له دی دلائلو څخه ته ولی د جزاء له سلسلی څخه سر غړوی؟ او تری انکار کوی یا به دا خطاب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وی چه پس له دی ښو ویناؤ او صافو بیاناتو څخه څه شی منکران دی ته اړ باسی (مجبوری) چه د جزاء په معاملو کښی هغوی ستاسی تکذیب ته ملای وتری. خیال وکړه! الله تعالی سړی پیدا کړ. او هغه ته ئی ډیر ښه صورت شکل او ښه وربښلی ده او د هغه قوام ته ئی داسی یو صلاحیت او ترکیب ورکړی دی که وغواړی په ښو کارونو کښی له پښتو څخه پرمخ ځی او هیڅ یو له مخلوقاتو څڼی د هغه برابری او سیالی نشی کولی لکه چه د انسانی کاملی نمونی پخپل وقت کښی په شام بیت المقدس، د طور په غره، معظمی مکی کښی لیللی شوی دی چه که څوک د هغوی په قدم او پله باندی تگ وکړی نو د انسانی کمالاتو او د دواړو دارینو ډیرو لوړو (اوچتو) مقاماتو ته رسیږی لیکن انسان له خپلی بی تمیزی او بدعملی څخه د ذلت او هلاکت په کتنه کښی لویږی او خپلی فطری ښیکڼی (فاندی) له لاسه وباسی. الله تعالی هیڅ یو ایماندار او نیکوکاره سړی بی سببه لاندی نه غورځوی بلکه د هغه د ډیر لو عمل ډیره زیاته صله ورته مرحمت کوی آیا د دی خبری له اوریدلو څخه وروسته به څوک وکړلی شی چه د دین فطرت د اصولو او د جزاء او د سزا داسی معقولی

قاعدی دروغ و بولی هوا په یوه ډول (طریقه) د هغه تکذیب او انکار کیدی شی چه دنیا یو بی سر و پا کارخانی غوندی ومنلی شی چه په هنی باندی نه د چا حکومت وی نه پکښی کوم قانون او آئین جاری وی او نه د ښو او نه د بدو پوښتنه پکښی کیږی نو د دی خبری جواب الله اعلیٰ شانه! واعظم برهانه! جل جلاله! عم نواله! داسی فرمائی:

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحٰكِمِيْنَ ۝

آیا نه دی الله ښه لوی حاکم د ټولو حاکمانو؟ (بلکه ښه لوی حاکم دی پر ټولو حکم کوونکیو باندی).

تفسیر : یعنی د دی لوئی شهنشاهی او ستری ټولواکی په مخامخ کښی د دنیا گرد (ټول) دولتونه او حکومتونه هیڅ دی کله چه دلته دا وړوکی وړوکی حکومتونه خپلو وفادارانو ته انعام او مجرمانو ته سزا ورکوی نو آیا د هغه احکم الحاکمین له درباره داسی هیله (امید) لرل کومه لویه خبره ده؟

تمت سورة التین بفضل الله تعالى وكرمه ومنه

سورة العلق مکیه وهی تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۶) وهی اول ما نزل من القرآن العظيم.

د «العلق» سورت مکی دی (۱۹) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۶) سورت دی او په نزول کښی هم دغه سورت هومینی سورت د قرآن کریم دی چه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝

ولوله (ای محمده! قرآن) په برکت د نامه د رب خپل هغه رب پالونکی چه پیدا کړی نی دی (ټول مخلوقات).

تفسیر : دا پنځه آیتونه له اقرأ څخه تر مالم يعلم پوری د قرآن کریم له کردو (ټولو) آیتونو او

سورتونو څخه په مخکښې نازل شوی دی. حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د (حراء) په سمخ کښی د وحده لاشریک له الله تعالیٰ په عبادت مشغول و. چه ناساپه حضرت جبریل علیه السلام له وحی سره ورننوت او ورته ئی ووی اقرأ - ولوله دوی وفرمایل «ما انا بقارئ: زه لوستونکی نه یم!» جبریل علیه السلام څو ځلی دوی پخپلی غیږی کښی ونيو او په زور ئی کښینود او ورته ویل به ئی: «اقرأ» او دوی به هغه «ما انا بقارئ» ویل دریم ځلی حضرت جبریل علیه السلام دوی په ډیر زور سره کښینود او ورته ویل به ئی: «اقرأ باسم ربک: یعنی د خپل رب په نامه او برکت سره ولوله!» مطلب دا چه هغه پروردگار چه له ولادت څخه ئی تراوسه پوری په عجیب او غریب ډول (طریقه) ستا پالنه او روزنه وفرمایله هغه څوک چه دا خبر درکوی چه له تا څخه کوم لوی کار اخیست کیږی آیا هغه به دی هم داسی یواځی او بی یار او مددگار پریږدی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی او تاسی ته د هغه لوی ذات په نامه ښوونه کیږی چه د هغه په لورینه (مهربانی) ستاسی تربیه او روزنه شوی ده. یعنی هغه رب العالمین اعلیٰ شانه واعظم برهانه چه گرد (تول) شیان ئی پیدا کرل نو دا نشی کولی چه تا لوستونکی وگرځوی. بلکه قاری دی گرځولی شی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۖ

پیدا کری ئی دی انسان له توتو د ترلیو شویو وینو څخه.

تفسیر : په کلکه وینه (خون بسته) کښی نه حس دی نه شعور نه علم دی نه ادراک یواځی لا یعقل جماد دی بیا هغه الله تعالیٰ دی لا یعقل جماد ته عقل او پوهه ورکړه نو آیا هغه الله تعالیٰ یو عاقل کامل او یو امی قاری کولی نشی؟ بلکه کولی ئی شی! تر دی ځایه پوری د قرانت امکان ثابتول و چه الله تعالیٰ ته هیڅ مشکل نه دی چه تا د امی توبه قاری وگرځوی وروسته د هغه په فعلیت او وقوع باندی ئی متنبه کوی.

اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝

ولوله (ای محمده! قرآن) حال دا چه رب ستا لوی کریم دی (پر تولو کریمانو).

تفسیر : یعنی په هغه شان سره چه ستاسی تربیت شوی دی له هغه څخه ستاسی کامل استعداد او پوره لیاقت ښکاره دی کله چه دلته په استعداد کښی څه قصور نشته او هلته په مبدأ فیاض کښی هم څه بخل نه لیده کیږی بلکه هغه د گردو (تولو) کریمانو څخه لوی کریم دی بیا به نو د

فیض په وصول کښی څه مانع وی؟ او خامخا هم داسی ئی کوی!

الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝

هغه (رب پالونکی) چه ښوولی ئی دی (خط انسان ته) په قلم سره .

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ کله لیکونکی او لوستونکی نه و نو وئې فرمایل چه «الله تعالیٰ بی له قلمه هم پوه ورکوی» ممکن دی چه دی لوری ته هم جبریل علیه السلام محض یو وسیله دی همنسی چه د قلم توسط د دی امر مستلزم نه دی چه هغه له مستفیض څخه افضل شی هم داسی دلته هم د جبریلیه حقیقت افضلیت د محمدیه له حقیقت څخه نه لارمیری.

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝

ښوونه ئی کړی ده انسان ته د هغو شیانو چه دی پری نه پوهیده (پخوا له ښودلو).

تفسیر : یعنی د انسان وړوکی چه له مور څخه پیدا کیږی په هیڅ شی نه پوهیږی بیا نو هغه ورو ورو څوک پوهوی هغه قدیر رب چه له جاهل انسان څخه عالم جوړوی خپل یو امی بنده به نه یواځی کامل عارف کړی بلکه د گردو (تولو) عارفانو سردار ئی گرځوی.

كَذَٰلِكَ الْإِنْسَانُ لِرَبِّهِ لَكَفٍ ۝۱۰۰ أَن رَّاهُ اسْتَغْنَىٰ ۝۱۰۱

رښتیا ده دا خبره بیشکه انسان خامخا سرکشی کوی د دی لامله (له وجی) چه وینی. گنی خپل ځان بی پروا (په مال سره).

تفسیر : یعنی د بنی آدم اصل خو هم دومره دی چه له ترلی وینی څخه جوړ دی چه په اول کښی محض جاهل وی وروسته الله تعالیٰ ورته پوه ورکوی مگر دی پخپل اصلی حقیقت باندی هیڅ نه پوهیږی د دنیا په مال او دولت باندی مغروریږی او د الله تعالیٰ له احکامو ځنی سر غروی او داسی ئی گنی چه زه د هیچا پروا نه لرم.

إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ۝

بیشکه رب ستا ته (ای انسانه) بیرته ورتلل دی (د هر چا په آخرت کښی او هلته پکارپیری ښه اعمال نه اموال).

تفسیر : یعنی په اول کښی هم هغه الله تعالیٰ ای انسانه ته ئی پیدا کړی ئی او آخر ته هم د هغه په لوری په آخرت کښی ستا ورنگ دی او هلته به د دغو طاغیانو منکرانو تکبر او لوئی او د ځان هیرولو حقیقت ښکارپیری.

أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ۝

آیا وینی ته هغه (ابوجهل) چه منع کوی بنده (محمد) کله چه لمونځ کوی.

تفسیر : یعنی دا تمرد او سر غرول وگوره چه دی پخپله هم د خپل پروردگار په دربار کښی سر نه ښکته کوی او د عبادت توفیق ئی ور په برخه نه دی نو که بل بنده الله تعالیٰ ته سجده پدی هغه ته هم کتی نه شی. په دی آیتونو کښی لعین ابوجهل ته اشاره ده ځکه چه هغه به کله رسول الله صلی الله علیه وسلم په لمانځه کښی لید نو خپله خوله به ئی شلوله او تخويف او تهديد به ئی کاوه او زیار (کوشش) به ئی کوو چه هغوی ته په هر ډول (طریقه) چه وی څه نه څه ضرر ورسوی.

أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَىٰ الْهُدَىٰ ۝ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ۝ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۝

آیا وینی ته که چیری وی (دا بنده) په لاری سمی صافی باندی. یا امر حکم کوی خلقو ته په تقویٰ سره. آیا وینی ته که (دا منع کوونکی) تکذیب (د رسول الله) کوی او مخ گرځوی له ایمانه (نو جزاء به مومی سم له خپل حال او اعمال سره).

تفسیر : یعنی که په ښه لاره تللی او ښی چاری ئی زده کولی نو ځکه ښه سری به کیده اوس چه مخ ئی اړولی دی نو څمونږ ئی څه خراب کړی دی؟ هم داسی ئی لیکلی دی په «موضح القرآن» کښی. نورو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کښی نوری خبری هم لیکلی دی که څوک غواړی چه په هغه باندی وپوهیږی نو نورو تفاسیرو ته دی رجوع وکړی په تیره بیا «روح

المعانى « دى ولولى .

أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ۝۱۷

آيا نه پوهيږي دغه (منكر كافر) په دى چه بيشكه الله ويني (اعمال د ده نو جزاء به پري وركړي).

تفسير : يعنى د هغه رتلى ملعون هغه شرارتونه او د دى ښه بنده دا خشوع او خضوع دواړه پاك الله ويني.

كَلَّا لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ۝۱۸

داسى نه ده وړ (لايق) قسم دى كه نه شو منع دى (له بد عمله) نو خامخا به ئى سخت راکاږو په ويښتو د وچولى (تندى) سره .

تفسير : يعنى پريږده ! هغه منكر كافر په دغو گردو (تولو) خبرو باندې ښه پوهيږي خو بيا له خپل شرارت څخه لاس نه اخلى ښه اوس ښه غوړ وباسه ! كه دوى له خپلو شرارتونو څخه لاس وانه خيست نو مونږ به هم هغوى لكه بودگان (څاروى) او ذليل بنديانو غوندې د وچولى (تندى) له ويښتو او څنو څخه نيولى د دوزخ په لورى ئى راکاږو.

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ۝۱۹

په داسى وچولى (تندى) سره چه دروغجن خطا كار دى (خاوند ئى).

تفسير : يعنى د هر چا په سر باندې چه دا غنى وي نو د هغه سر به له دروغو او گناهونو څخه دك وي گواكي د هغوى گناهونو او دروغو به د هغوى د سر په ويښتو كښى سرايت كړى وي.

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ۝۲۰ سَدَّعُ الزَّيْبَانِيَةِ ۝۲۱

پس راودى بولى اهل د مجلس خپل ژر ده چه مونږ به هم راويولو ملائكي سختي د عذاب.

تفسیر : یو ځلی ابوجهل ولید چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم لمانځه ته رهی (روان) دی نو په مخ کېښی ئی ورته ودرید او غوښت ئی چه دوی له لمانځه څخه ستون (واپس) کړی دوی په سختی سره ورسره خبری وکړی نو هغه وویل «ته خبر نه ئی چه په مکی کېښی څما جرگه لویه ده» نو دلته داسی فرمایلی شوی «چه اوس هغه د خپلی جرگی ملگری دی وغواړه چه مونږ د هغوی د هیداد او سزا ورکولو ته د عذاب ملائکی راغواړو ولیده شی چه څوک بریالی (کامیاب) کیږی» لکه چه څو ورځی وروسته د «بدر» په ډگر کېښی ئی ولید چه د اسلام مجاهدینو به په څه ډول (طریقه) هغه راکشاؤ د «بدر» په «قلیب» او کوهی کېښی ئی وغورځاوه دا و د هغه عارضی کشول خو اصلی راکشول به ئی د آخرت په میدان کېښی وی چه د دوزخ پرېښتی به هغه په ډیر ذلت سره راکشوی او په جهنم کېښی به ئی غورځوی. وائی چه یوه ورځ ابوجهل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لمانځه کېښی ولید وئ غوښت چه له هغوی سره څه بی ادبی وکړی دی لا ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته نه و نژدی شوی چه په ویره او بیرته (تلوار) بیرته په منډو شو خلغو پری وځندل او ورته وی ویل چه «ولی وتښتیدی؟» ده وویل «څما او د محمد صلی الله علیه وسلم په منځ کېښی د اور یو خندق راښکاره شو چه په کېښی ډیر یو ویروونکی سری ؤ نو ځکه وویږیدم او بیرته راغلم» رسول الله مبارک وفرمایل که «دی لږ څه وړاندی کیده نو د هغو پرېښتو له لاسه به توتی توتی کیده» ځواکی له آخرت څخه په مخ کېښی د «سندع الزبانية» یوه وړوکی نمونه په دنیا کېښی ورښکاره شوه.

تنبیه : زیات مفسرین د «زبانیه» تفسیر د دوزخ په پرېښتو باندی کوی.

كَلَّا لَا تَطَعُهُ ۚ وَأَسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ۝١٩

نه ده داسی لکه چه وائی، مه وږه فرمان د ده او سجده لمونځ کوه او نژدی شه (الله ته په طاعت سره).

تفسیر : یعنی تاسی د هغوی پروا هیڅ ونه کړئ! او د هغوی خبرو ته غوږ مه ږدئ! چیری مو چه زړه شی په ډیره خوښی سره د الله تعالی عبادت کوئ! او هر کله چه د هغه لوی دربار ته په سجده سر ږدئ! او د هغه پاک ذات قرب او لا نژدیوالی ځان ته گتنئ! په حدیث کېښی دی.

«بنده له گردو (تولو) حالتو څخه په سجده کېښی زیات خپل الله تعالی ته نژدی کیږی»

تمت سورة العلق بفضل الله تعالى ومنه وكرمہ

سورة القدر مکیه وهی خمس آیات وفيها ركوع واحد رقم ثلاثها (۹۷) تسلسلها حسب النزول (۲۵) نزلت بعد سورة «عبس»

د «القدر» سورت مکی دی (۵) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۷) په نزول کښی (۲۵) سورت دی وروسته د «عبس» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی دغه (تول قرآن) په شپه د قدر کښی.

تفسیر : یعنی قرآن کریم له لوح محفوظ څخه د دنیا پر آسمان د قدر په شپه کښی نازل کړ شو. او ښائی په هم دغی شپی کښی د دنیا له آسمان څخه په محمد صلی الله علیه وسلم باندی ئی هم نزول شروع شوی وی. په دی موضوع څه مضمون د (دخان) په سورت کښی لیکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَنَادَىٰ مَلَائِكَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةَ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۝

او څه شی پوه کړی ئ ته (ای محمده!) چه څه ده شپه د قدر (د عزت او شرافت له پلوه؟) شپه د قدر خیر غوره ده له زرو میاشتو څخه (هغه زر میاشتی چه پکښی نه وی دغه شپه هغه چا لره چه ئی بیامومی او په عبادت سره پکښی مشغول شی تر صبح پوری).

تفسیر : یعنی په دی شپی کښی نیکی کول داسی دی لکه چه تر زرو میاشتو پوری سری نیکی کړی وی بلکه زیات له دی څخه هم.

تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ

نازلیږی ملائکی او روح په دغه شپه کښی په اذن حکم د رب د هغوی.

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ په حکم روح القدس حضرت جبریل علیه السلام د دیرو پرښتو په

هجوم کبھی رانازلییری تر څو په دی عظیم الشان خیر او برکت سره د ځمکې خلق مستفیض کړی. ممکن دی له «روح» څخه برسیره پر ملائکو کوم بل مخلوق مراد وی په هر حال په دی بختوری شپې کبھی د باطنی ژوندون او روحانی خیر او برکت یو خاص نزول وی.

مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ

دپاره د هر کار (تا کلی «مقرر» شوی په دغه راتلونکي کال کبھی) امان سلامتیا ده (له هر افته).

تفسیر : یعنی د عالم د نظام په نسبت کوم کارونه چه په دی کال کبھی مقدر وی د هغو د نفاذ د تعیین دپاره پرېستی راځي لکه چه د (دخان) په سورت کبھی ولیکل شو. یا له (من کل امر) څخه به د خیر امر مراد وی یعنی له آسمان څخه هر راز (قسم) د خیر امور له ځان سره اخلي او د ځمکې په لوري راښکته کیږي. والله اعلم

(سلام: امان سلامتیا ده له هر افته یا نه ده دغه شپه مگر خو سلامتیا ده له آفاتو او بلیاتو نه) یعنی هغه شپه د امن، هوسانی (آرام)، داددیني (تسکین) او د زړه خوښی شپه ده په دغی شپې کبھی د الله جل جلاله خاص بندگان په یوه عجیب او غریب طمانیت او لذت او حلاوت سره پخپلو عباداتو کبھی مصروف او مشغولیدي او دیر زیات خوند له هغه څخه مومي او دا د هغه خیر او برکت او نزول رحمت اثر دی چه د دیرو پرېستو له راښکته کیدلو څخه په ظهور راځي. په ځینو روایتونو کبھی راغلی دی چه «په دی شپه کبھی جبریل علیه السلام او نوری پرېستی پر عابدانو او ذاکرانو صلواتونه او سلامونه لیدي» یعنی د دوی په حق کبھی د رحمت او د سلامت دعاوی کوي.

هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

دغه شپه ده تر وخته د ختلو د صبا پوری (د سلامتیا فضیلت، برکت، کرامت).

تفسیر : یعنی له ماښامه تر سحر پوری په توله شپه کبھی هم دا سلسله جاری ده نو ځکه دا شپه له سره تر پایه (آخړه) پوری مبارک او بختوره ده.

(تنبيه): له قرآن مجید څخه راڅرگندیږي (راښکاره کیږي) چه هغه شپه په رمضان شریف کبھی ده. ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ او حدیث راښکاروی چه دا شپه د رمضان په وروستنی عشره کبھی ده په تیره بیا د دی عشری په طاقو شپو کبھی د قدر شپې لتول په کار

دی بیا د طاق په شپو کښی د اویستم په شپی باندی زیات گمان کاو شی والله اعلم ولی زیاتو عالمانو داسی تصریح کړی ده چه د قدر شپه د تل دپاره په یوه عشره او په یوه نیټه کښی نشی ټاکلی (مقررولی) امکان لری چه په یو رمضان کښی یوه شپه او په بل رمضان کښی بله کومه شپه وی.

تمت سورة القدر بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة البينة مدنية وهي ثمانى آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۸) تسلسلها حسب النزول (۱۰۰) نزلت بعد سورة الطلاق.

د «البينة» سورت مدنی دی (۸) آیت (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۸) په نزول کښی (۱۰۰) سورت دی وروسته د «الطلاق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفِكِينَ
حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝

نه ؤ هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او له مشرکانو جلا (جدا) کیدونکی (له خپلو ملکو څخه بلکه سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) تر هغه پوری چه راغی دوی ته حجت روښانه.

تفسیر : له اهل الكتاب څخه يهود او نصارى او له مشرکینو څخه بت پرستان، اور پرستان، او نور کافران او هغه منکران مقصد دی چه د هغوی په لاس کښی کوم آسمانی کتاب نشته. دغه گرد (تول) نه ؤ جلا (جدا) کیدونکی یو له بل نه په باب د محمد صلی الله علیه وسلم کښی بلکه تول متفق ؤ په حقوالی د ده باندی.

رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ۝

چه رسول دی له طرفه د الله لولی دغه (رسول الله پر دوی) صحیفی پاکی کړی شوی (له باطله).

تفسیر : د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه وړاندی د ټولو ادیانو تابعین خراب او هر یو پخپلو غلطیو باندی مغرور ؤ او په دی وقت کښی دا پکار ؤ چه کوم حکیم، ولی، لوی عادل باچا یا کوم لوی سړی دوی وپوهوی او په سمه لاره ئی راوولی او دا کار ممکن نه ؤ تر دی چه داسی یو عظیم القدر پیغمبر رانشی چه له هغه سره د پاک الله مقدس کتاب او لوی مدد وی چه د څو کلونو په منځ کښی یو ملک د اسلام په نور ډک کړی او پخپل زبردست تعلیم او لوی همت او عزیمت سره د گردی (تولی) دنیا مخ د وحدانیت او حقانیت په لوری وگرځوی لکه چه هغه الله تعالی رسول او استاځی د پاک الله د کتاب په لوستلو راځی چه په پاکو پانو کښی ئی لیکلی شوی دی.

فِيهَا كُتِبَ قِيمَةٌ ط

په هغوی کښی لیکلی شوی دی سم احکام (مضبوط کتابونه چه پکښی نشته هیڅ خطائی).

تفسیر : د قرآن کریم هر سورت گواکی یو مستقل کتاب دی. یا دا مطلب چه هغه عمده کتابونه چه پخوا له دی نه راغلی دی، د هغوی ضروری مطالب په دی کتاب کښی شته یا به له «کتب قیمه» څخه مراد نور علوم او مضامین وی یعنی د هغو علومو مضامین پوره درست صحیح او ډیر مضبوط او معتدل دی.

وَمَا تَقْرَأُ الَّذِينَ أَوْفُوا الْكُتُبَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ط

او نه ؤ جلا (جدا) شوی (له خپلو ملکو څخه بلکه ټول سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته کتاب مگر وروسته له هغه چه راځی دوی ته حجت روشانه (چه محمد دی یا قرآن).

تفسیر : یعنی په دی رسول او په دی کتاب کښی هیڅ ځای د شک او شبهی نشته خو سره له هغه اهل د کتاب عمداً عناد، ضد او مخالفت ورسره کوی نه د شک او شبهی له پلوه. دوی سره دوه دلی شوی دی یو هغه چه پخپل ضد او انکار کښی ټینگ ولاړ دی او بل هغه چه د حق او انصاف له لوری ئی په اسلام باندی یقین او ایمان راوړی دی ښه خو به دا وه چه په هغه پیغمبر

آخر الزمان باندی چه دوی د هغو په انتظار کښی ؤ گرد (تول) سره ایمان راوړی ؤ او خپل گرد (تول) اختلافات او شخړی به ئی له منځه ایستلی او گرد (تول) به سره په یوه لاره کښی رهی (روان) کیدل مگر هغوی د خپلو عنادو او بدبختیو په سبب د وحدت او اجتماع په ځای په مخالفت او شقاق او نفاق کښی سره اخته شول کله چه اهل د کتاب داسی دی د ناپوهانو مشرکانو احوال به څه وی؟

تنبیه : حضرت شاه عبد العزیز صاحب رحمة الله علیه دلته د «البینة» مصداق حضرت مسیح علیه السلام بولی یعنی کله چه حضرت مسیح علیه السلام ښکاره نښی له ځان سره راوړی یهودان د هغوی دښمنان شول او نصاری هم په دنیوی اغراضو کښی اخته شوی په څو څو ډولو (طریقو) سره ئی ځانونه وویشل. مدعا دا چه د پیغمبر راتلل او د کتاب نازلیدل پرته (علاوه) د حق تعالی له توفیقه کفایت نه کوی هومره د هدایت سامان چه سره راغونډ شی تر څو چه د هدایت توفیق له چا سره مل نه وی نو هغه به هم داسی خسارا او نقصان گالی (مومی).

وَمَا أَمْرُو إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَا حِفَاظَ

حال دا چه امر حکم نه و ورکړی شوی دوی ته په توریت او انجیل کښی مگر ورکړی شوی ؤ چه عبادت کوی دوی د الله په داسی حال کښی چه خالص کوونکی وی الله لره دین له شرکه او نفاقه په داسی حال کښی چه راگرځیدونکی وی له باطله حق ته (په لاره د ابراهیم پس څرنګه کافر کیږی په محمد باندی؟).

تفسیر : یعنی له هر راز (قسم) باطلو او دروغو څخه جلا (جدا) شوی خالص د واحد الله بندګی وکړی! او د حضرت حنیف ابراهیم علیه السلام په شان له هر چا او هری خوا څخه علاقه شکولی د هغه یوه مالک الملک بندګان شی! او د تشریع او د تکوین هیڅ یوه شعبه او څانګه او نور شیان مستقل او خپلواک (اختیارمند) ونه ګڼی

وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ۝

او (بل دوی مامور دی په دی چه) قائموی سم اداء کوی (سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوة او دا (مامور به شیان) دین دی محکم (مستقیم چه هیڅ کوږوالی په کښی نشته).

تفسیر : یعنی دا شیان په هر دین کښی غوره او منلی شوی دی چه د هغو شیانو تفصیل هم

دغه پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم را کوی. بیا نو الله تعالی ته دغه خبره څه معلومه ده چه له داسی صافی ښوونی او تعلیم څخه ولی دوی گرځی؟ او تری وحشت کوی؟.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او مشرکان وی به په اور د دوزخ کښی (په قیامت کښی) چه تل به وی دوی په هغه (جهنم) کښی.

تفسیر : یعنی د پوهی او د علم دعوی کوونکی که اهل الکتاب وی یا جاهل مشرکان کله چه حقانیت او وحدت څخه مخ واړوی او انکار تری وکړی د هغو گردو (تولو) پای (آخر) او انجام هغه دوزخ دی چه هیڅ کله به له هغه نه خلاصیږی.

أُولَئِكَ هُم شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۝

دا (خلق دی) هم دوی ډیر بد د خلقو.

تفسیر : یعنی له حیواناتو (بهائم) څخه ډیر خوار ذلیل او خراب دی لکه چه د (فرقان) په سورت کښی داسی یو آیت لولو ﴿إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشَرُّ مَا خُلِقَ﴾

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُم خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۝

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی څه (عملونه په دنیا کښی) دا (خلق دی) هم دی ډیر ښه د خلقو.

تفسیر : یعنی هغه کسان چه په گردو (تولو) رسولانو او کتابو باندی یقین کوی او په ښو کارونو کښی لگیا دی نو دوی څه د خلقو دی تر دی چه د دوی زیاتره کسان له پرېتو څخه هم وړاندی کیږی.

جَزَاءُ هُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَدَّتْ عَذَابٌ يَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

جزاء عوض د دوی په نزد د رب د دوی جنتونه د ابدی هستوګنی دی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د اوبو د شودو د شاتو او د پاکو شرابو) ویالی تل به وی دوی په هغو (جنتونو) کښی همیشه (تر ابدی)، راضی به وی الله له دغو (مؤمنانو څخه په طاعت سره).

تفسیر : یعنی د جنت د باغونو او ویالو څخه برسیره د مولیٰ رضاء هم د دوی په برخه کیږی چه د خوښی اصلی روح هم دا دی.

وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ۝

او راضی به وی دوی له هغه (الله څخه په ثواب) دا (درجه) هغه چا لره ده چه ویریدلی دی له ربه خپله.

تفسیر : یعنی دا لوړ (اوچت) مقام هر چا ته په لاس نه ورغی. او دا یواځی د هغو بندګانو برخه ده چه د خپل پروردګار له عذاب ویریدي او هغی شیانو ته هیڅ نه ورنژدی کیږی چه په هغو کښی د الله تعالیٰ د عصیان او نافرمانی تصور کیدی شی.

تمت سورة «البينة» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الزلزال مدنية وهی ثمائی آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۹) تسلسلها حسب النزول (۹۳) نزلت بعد سورة النساء.

د «الزلزال» سورت مدنی دی (۸) آیت (۱) ركوع لری په ثلاث کښی (۹۹) په نزول کښی (۹۳) سورت دی وروسته د «النساء» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١٠﴾

کله چه وخوځوله شی ځمکه په خوځیدلو سختو خپلو سره .

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به کرده (توله) ځمکه په سختو او خورا (دیر) ویروونکیو زلزلو او ریږدیللو سره وخوځوی چه د هغی له اغیزی او اثر څخه به هیڅ مانی او عمارت او هیڅ یو غر یا ونه او نور شیان پر ځمکه باندی روغ نه پاتی کیږی او گرد (تول) هسک (اوچت) او تیت به سره برابرېږی تر څو د حشر میدان صاف او پاک او یو برابر وگرځی او دا گردی (تولی) پېښی به په قیامت د دوهمی نفخی د پو کولو په وخت کښی پېښیږی.

وَأُخْرِجَتِ الْأَرْضُ أَنْقَالَهَا ﴿١١﴾

او د باندی راوباسی ځمکه درانه شیان له خپله منځه .

تفسیر : یعنی په دی وقت کښی ځمکه هر هغه شی چه د دی په منځ کښی وی لکه مری، سره او سپین زر، لاجورد پیروزه، غمی او نور گرد (تول) د باندی غورځوی خو د دی مالونو او قیمت دارو شیانو اخیستونکی به څوک نه وی؟ گرد (تول) خلق به گوری چه په دغه ورځ کښی به هغه گران شیان چه تل به په هغو باندی جنگونه کیدل څومره بیقدره او بیکاره لویلی وی.

وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿١٢﴾

او وبه وائی انسان (منکر له بعثه) چه څه شوی دی دغه (ځمکی) لره (چه د باندی راوباسی مدفون خپل).

تفسیر : یعنی بنی آدمان وروسته د ژوندی کیږلو او زلزلی د آثارو له لیدلو څخه یا د هغو ارواحو د زلزلی په ترڅ کښی حیران پاتی شوی په حیرت سره به وائی «پر دی ځمکی باندی څه وشو؟ چه په دومره زور سره خوځیږی؟ او هر شی له خپله گیدی څخه د باندی غورځوی؟».

يَوْمَ يَنْتَدِيٰ أَخْبَارُهَا ﴿١٣﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿١٤﴾

په دغی ورځی کښی وبه وائی بیانوی به ځمکه خبری خپلی (خلکو ته که د خیر وی که د شر). په سبب د دی چه رب ستا وحی امر حکم کړی دی دی ته (په ویلو بیانولو سره).

تفسیر : یعنی بنی آدم چه خه ښه او بد کارونه د هغی ځمکې په سر باندی کړی ؤ هغه گرد (تول) به ښکاره وی لکه چه وائی به هغه سړی په ما باندی لمونځ کړی ؤ هغه غلا کړی وه هغه ناحق وینه توئی کړی وه او داسی نوری خبری گواکی د ننی ورغی په اصطلاح او ژبه داسی وپوهیئ چه هر سړی چه هومره عملونه ئی په ځمکه باندی کړی وی د هغو گردو (تولو) ریکاردونه (تکلی) به وی او د قیامت په ورځ کښی به د پروردگار په حکم په خبرو راغی او هر شی له لری ښکاری.

يَوْمَئِذٍ يُصْدَرُ السَّامُ اشْتَاتًا

په دغی ورغی کښی به وگرځی خلق تولی تولی (له موقف یا له قبور نه په مختلفو اشکالو سره).

تفسیر : یعنی په هغی ورغی کښی به خلق له خپلو قبرونو څخه راوتلی د محشر په دگر کښی په راز راز (قسم قسم) دلی جوړی کړی حاضریدی. یوه ډله به د شرابیانو وی بله ډله به د زناکارانو وی هم داسی د ظالمانو او غلو. علیٰ هذا القیاس د نورو. یا دا مطلب چه خلق له حساب څخه خلاصیږی او د بیرته گرځیدلو په وقت کښی څه دلی به ئی جنتیانی او څه به دوزخیانی وی چه هره یوه به پخپل لوری رهی (روان) کیږی.

لِيُرَوَّاعَ مَا لَهُمْ

دپاره د دی چه وښودله شی هغوی ته (جزاء د) عملونو د دوی.

تفسیر : یعنی د حشر په میدان کښی به د هغوی عملونه وروږولوی شی تر څو بدنانو ته یو راز (قسم) رسوائی او نیکانو ته یو راز (قسم) سرفرازی حاصله شی ممکن دی چه د عملونو له وروږولو څخه د ثمراتو او نتائجو وروږول مراد وی.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۖ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ۖ

پس هغه څوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د خیر نیکی نو ویه
وینی (جزاء د هغه) او هر هغه څوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د
شر بدی نو ویه وینی (سزاء د هغه).

تفسیر : یعنی هر یوه ته د هغه د عمل ذره ذره ښه وی که بد د هغه په مخ کښی ایښوول
کیږی او حق تعالیٰ به هره هغه معامله چه د هر عمل په نسبت اجرا کوی هغه به هم د هغوی له
سترگو څخه تیروی.

تمت سورة الزلزال بفضل الله تعالى ومنه وكرم

سورة العادیات مکیة وهی احدى عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۰) تسلسلها
حسب النزول (۱۴) نزلت بعد سورة «العصر»

د «العادیات» سورت مکی دی (۱۱) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۰) په نزول کښی
(۱۴) سورت دی وروسته د «العصر» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْعِدْبِيتُ ضَبًّا ۝ وَالْمُورِيتُ قَدْحًا ۝

قسم دی په اسونو غځلیدونکیو چه آواز ایستونکی دی له سینو څخه آواز
پورته کول له گیدو پس قسم دی په اسونو ایستونکیو د اور او رایستل په وهلو
د سمانو تیږو (گتو) لره.

تفسیر : یعنی په هغی تیږو (گتو) یا تیږی (گتی) لرونکی ځمکی باندی چه خپلی سوی
(سمان او نوکان) وهی او اور پورته کوی.

فَالْمُغِيرَاتُ صُبْحًا ۝

پس قسم دی په لوت کوونکیو باندی په وقت د صبا کښی.

تفسير : په عربو کېنې عادت و چه په صباون کېنې به ئې په لوتولو باندې لاس پورې کاو تر شو د دوی د شپې له ورنگه دښمن خبر نشي او سحرار ناڅاپه داره واچوي او دا به ئې خپل ځلميتوب او ميرانه (بهادري) گڼله چه په شپې کېنې په چا وړ ونه لويږي.

فَآثَرْنَ بِهِ نَفْعًا ۝

پس پورته کوی دغه (اسونه) په سمانو خپلو سره (په وقت د ځغليدو کېنې) گرد (په شاو خوا د دښمن).

تفسير : يعنی په داسې قوت او گرنديتوب او چالاکی سره ځغليدونکي اسونه چه د گهيځ (سحر) په وخت کېنې کله چه د شپې د سرو او شبنم د رطوبت ټولې دورې او غبار ناست وي خو بيا هم د دی اسانو له سوو څخه گرد او دورې پورته شي.

فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا ۝

پس ننوځي دغه (اسونه) هغه وقت په منځ د ټولې (د دښمنانو د دين کېنې).

تفسير : يعنی په دی وخت کېنې بي له ويري او خطر د دښمن په فوج کېنې ننوځي. **تنبیه :** امکان لری چه د دی قسم له يادولو ځنی اسونه مراد وی لکه چه ښکاره ده . او ممکن دی چه د مجاهدينو سواره مراد وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «دا په سورو غازيانو باندې قسم دی. له دی نه به بل کوم يو عمل لوی او لوړ (اوچت) وی چه سړی د الله تعالیٰ په لاری کېنې خپل ځان جاري (قربانوی). او جواب د دغو پاس قسمونو دا دی.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ۝

چه بیشکه (کافر) انسان له ربه خپله خامخا منکر ناشکره (د نعمتونو) دی.

تفسير : يعنی د غازيانو سورو سر او ځان جارول (قربانول) د الله تعالیٰ په لاری کېنې ورښيي چه وفادار او شکر گزار بندگان داسې وی هغه سړی چه د الله تعالیٰ ورکړی قوتونه د هغه په لاره او ځای کېنې نه ښندی (قربانوی) نو وائی «هغه سړی چه د حقیقی مالک ورکړی شویو قوتونو قدر نه پيژنی او د هغه روزی خوری او د هغه د بی شمارو نعمتونو او بخششونو څخه شپه او ورځ متمتع او گټی اخلي خو سره له هغه د هغه الله تعالیٰ امر نه منی نو هغه له بوده و (خاروو)

څخه هم خوار او ذلیل، حقیر او ښکته دی. وگورئ یو ښه اس ته چه د هغه څښتن (خاوند) وانه او دانه ورکوی دا اس له دی پالنې څخه د خپل څښتن (خاوند) په وفاداری کښی خپل ځان څاروی (قربانوی) او هر لوری ته چه سور اشاره ورته وکړی په همغه لوری درومی او ځغلی او له دیرو مندو څخه پرشپږی او له خپلو سومو او د پښو نوکانو څخه دوری او کله کله اور هم پورته کوی او په ډیر ازدحام او بیړی او تلوار په مری او سری او لوړو (اوچتو) او ژورو کښی ځان غورځوی. د مردکو په ورښت (د گولو په باران) او د تورو، توپکو په منځ کښی ځغلی او د توپ، طیاری، تانگ او نورو وسلو ځنی دومره نه ویرپړی بلکه ډیر ځلی وفا لرونکی او روزلی شوی اسان (اسونه) د خپلو سرو د ژغورنی (ساتنی) لپاره خپل ځان هم په خطر کښی اچوی نو آیا انسان له داسی اسانو (اسونو) څخه څه عقل نه زده کوی؟ او نه پوهیږی چه پخپله انسانان هم یو لوی پالونکی لری چه ښائی د هغه د حکم منلو او وفاداری کښی د خپلو ځانونو او مالونو په ښندلو (قربانونو) کښی هر وقت حاضر او تیار اوسی. په رښتیا سره چه کافر انسان خورا (ډیر) بخیل ډیر ناشکر او نالائق دی تر دی چه د یوه اس او سپی په اندازه هم خپله وفاداری نشی څرگندولی (ښکاره کولی).

وَاِنَّهٗ عَلٰی ذٰلِكَ لَشَهِيدٌ ۝۶

او بیشکه دا (انسان) پخپلی دغی ناشکری خامخا شاهد کتونکی گواه دی (یا هغه انسان هغه کار پخپل مخکښی گوری).

تفسیر : یعنی د سرښندونکی (جان نثار) مجاهدین او د هغوی د اسونو وفاداری او شکر گزاری د هغوی تر سترگو لاندی دی خو بیا هم دا بی حیا ردی سترگی گوری او له خپله ځایه نه خوزی.

تنبیه : مونږ د ترجمی په رعایت دا مطلب ولیکه. که نه دیرو مفسرینو د دی جملی مطلب داسی اخستی دی. انسان پخپلی ناشکری باندی د حال په ژبه گواه دی. دی دی لږ شانی د خپل زړه په غږ باندی هم غوږ کیږدی او وادی وری او متوجه دی شی چه زړه ئی ورته څه وایی؟ دا وائی چه آیا سره د دومره لورینی (مهربانی) او ښگلوی (بخشش) ته ناشکر ئی. ځینی اسلاف د (انه) ضمیر د رب په لوری اړوی یعنی د ده رب د هغه ناشکری او کفران ته گوری.

وَاِنَّهٗ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ۝۷

او بیشکه دا (انسان) په مینه محبت د مال کښی خامخا زیات قوی ډیر سخت دی.

تفسیر : یعنی حرص، طمع، بخل، امساک او نورو رذائلو هغه پړوند مگرځولی دی د دنیا د زرو او مال په مینه کېږي دومره دوب شوی دی چه خپل حقیقی منعم ئی هیر کړی دی او نه پوهیږي چه وروسته له دی نه به ئی څه حال کیږي.

أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ۚ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ۚ

آیا پس نه پوهیږي (دا انسان) کله چه راپورته کړل شی راووغی هغه شی چه په قبورو کېږي دی (مړی) او محقق رابشکاره کړی شی هغه (عقائد او ارادی) چه په سینو د دوی کېږي دی.

تفسیر : یعنی هغه وخت هم راتلونکی دی چه مړی به له خپلو هدیرو (مقبرو) ځنی ژوندي ایستل کیږي او هغه خبری چه په زړونو کېږي پتی دی گردی (تولی) څرگندیږي (ښکاره کیږي) نو هلته به کتل کیږي چه له دی مال څخه څه گنتی اخیستی شی؟ او دا نالاتق او کافر به څنگه ځانونه ژغوري (بچ کوي) که دا بی حیا په دی خبره باندي پوهیدی نو هیڅ کله به د مال په مینه کېږي دومره نه دویدل او داسی حرکتونه به ئی نه کول.

إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ خَبِيرٌ ۝

بیشکه رب د دوی په دوی باندي په دغی ورځی کېږي خامخا ښه پوه خبردار دی (نو موافقه جزاء به پری ورکړي).

تفسیر : یعنی که څه هم د الله علم هر وقت د بندگانو پر پته او ښکاره باندي محیط دی خو پرله پسې د ده علم او پوه پر بندگانو ظاهریږي او هیچا ته ځای د دی خبری نه پاتی کیږي چه له هغی څخه انکار وکړي.

تمت سورة العاديات بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة القارعة مكية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۱) تسلسلها حسب النزول (۳۰) نزلت بعد سورة « قريش »

د «القارعة» سورت مكی دی (۱۱) آيته يوه ركوع لري په تلاوت كېږي (۱۰۱) په نزول كېږي (۳۰) سورت دی وروسته د « قريش » له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْقَارِعَةُ ۱ مَا الْقَارِعَةُ ۲ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ ۳

(هغه) تګوونکی (د زړونو قیامت) څه ده هغه تګوونکی (د زړونو قیامت). او
څه شی پوه کړی ئی ته چه څه ده هغه تګوونکی (د زړونو قیامت).

تفسیر : له «القارعة» څخه مراد قیامت دی چه زړونه به له ویری او فزع څخه سخت تګانونه په کېښی خوری او غوړونو ته د ډیرو سختو غوړونو له اوریدلو څخه رږ (تکلیف) پېښیږی مطلب دا دی چه د قیامت د حادثی د دی ویروونکی منظری او ننداری څه بیان وکړ شی یواځی د هغو د ځینو آثارو او نښو څه خبری لاندی ویلی کیږی چه له هغو څخه د هنی د شدت او د سختی اندازه لګولی شی.

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ۴

(تګوی به زړونه) په هغه ورځ کېښی چه گرځی خلق لکه واړه ملخان خواره خواره کړی شوی (یو په بل ختونکی).

تفسیر : یعنی هر یو به په یوه لوری په بی‌تابی او وارخطائی سره مندی وهی او مخغلی ګواکی دا تشبیه له وړو ملخانو سره د ضعف، کثرت، حرکت، بی انتظامی او بی‌تابی له پلوه ورکړی شوی ده.

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ۵

او ویه گرځی غرونه (له هیښته په دغی ورځی کېښی) لکه وړی رنگینۍ شیندلی شوی (د نداف په لینده).

تفسیر : یعنی لکه چه نداف او داندس پخپل دیندت او لینده سره پښه یا وړی (پشم) وهی او پرسوی ئی او له هغو څخه د حجم په لحاظ یو لوی شی جوړوی او بیا په یو یو کولو او لږ

بنورولو سره هغه الوغوی او یوه خوا بل خوا ئی رغروی هم داسی به د قیامت په ورځ کېږي غرونه هم الوغی او سره متفرق کیږي به او په رنگ ورکړیو شویو وږیو سره به ئی ځکه تشبیه ورکړی شوی وی. چه هغه ډیر کمزوری او سپکې دی برسیره په دی د (فاطر) د سورت په څلورمه رکوع څمونږ دغه تفسیر کېږي د غرونو د رنگ اقسام هم ښودلی شوی دی ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَغُمْرٌ ذَخْلٌ لِّالْوَالِهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾ .

فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ۖ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ۝

پس هر څه هغه څوک چه دروند شی (په دغی ورځی کېږي) وزن (د عملونو یا اعمال) د ده نو هغه به وی په ښه ژوندون چه راضی به وی (په جنت کېږي).

تفسیر : یعنی د هر چا عمل چه دروند وی هغه به په هغی ورځی کېږي په زړه پوری خوښی او هوسانی (راحت) او آرامی کېږي وی. که کوم عمل په لیدلو کېږي ډیر لوی عمل ښکاری خو په منځ کېږي ئی د ایمان اغیزه (اثر) ، د اسلام اثر د اخلاص روح نه وی نو هغه عمل د الله تعالیٰ په دربار کېږي څه وزن او دروندوالی نه لری لکه چه د (کهف) د سورت په ۱۲ رکوع ۱۰۵ آیت څمونږ دغه تفسیر کېږي داسی راغلی دی ﴿كُلَّا قَدْ كَانُوا فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ﴾ .

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ۖ فَأَمَّهُ هَاوِيَةٌ ۖ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَ ۖ تَارْحَمِيَّةٌ ۝

او هر څه هغه څوک چه سپک شی وزن (د عملونو یا اعمال) د ده نو مور د ده (ځای د اوسیدلو د ده) به هاوویه وی او څه شی پوه کړی ته څه ده دغه (هاوویه) اور دی خورا (ډیر) تود (چه منکران پکښی پرمخنی غورځولی کیږي).

تفسیر : یعنی هغه عذاب چه په دغی طبقی کېږي شته د ځینو سړیو په فکر کېږي نشی راتلی نو پس دومره وپوهیږئ چه یو اور دی ډیر تود چه سره خوتیږي او داسی سوځوونکی دی چه د هغه په مقابل کېږي بل اور ته تود نه وایه شی الله مو دی له دی اوره او له نورو رږرو (تکلیفونو) څخه پخپل فضل او مهربانی سره وساتی.

تمت سورة القارعة

سورة التکاثر مکية وهى ثمانى آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۲) تسلسلها حسب النزول (۱۶) نزلت بعد سورة الكوثر.

د «التکاثر» سورت مکى دى (۸) آيات يوه رکوع لرى په تلاوت کښى (۱۰۲) په نزول کښى (۱۶) سورت دى وروسته د «الکوثر» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکى دى

الْهَکُمُ التَّکَاثُرُ ۝ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۝

مشغول کړى يې تاسى (له عبادته) فخر کولو (يو له بله په ډير والى د مال اولاد او قام) تر هغه پورې چه ورشع هډيرو ته (مره شع خښ شع يا تر هغه پورې چه مړى هم شماری د ډيروالى لپاره).

تفسير : يعنى د مال او د اولاد د کثرت او د دنيا د مال او د شتو حرص سړى په غفلت کښى اچوى نه د الله تعالى د لورينى (مهربان) فکر ورته پرېږدى چه راشى نه د آخرت په خيال کښى لويږى. پس شپه او ورځ په هم دى فکر کښى لگيدلى وى په هر ډول (طريقه) چه کيږى ضايعي غما مال او شته را زيات شى او کور کهول مى له گردو (ټولو) کورنيو او کهولو څخه ښه او لوړ (اوچت) وى. لا دا د غفلت پرده له مخه ئى نه وى لرى شوى چه مرگ ورته راوړسيږى کله چه په قبر کښى کيښود شى نو هلته ورښکاريږى چه په سخت غفلت او هيږه کښى لويږلى و او هغه شيان چه د څه مودى له پلوه د ده په سترگو کښى ښه ښکاريده وروسته له مرگه هغه گرد (ټول) د هيڅ بلکه د ده د ځان نقصان ثابت شو.

تنبیه : په ځينو روايتونو کښى چه الله تعالى د هغوى په صحت باندې ښه پوهيږى راغلى دى چه يوه ورځ دوو قبيلو په خپلو منځونو کښى هرې يوى په زيادت باندې فخر کاو کله چه د مقابلي په وقت کښى د يوى قبيلې سړى د بلې قبيلې له سړيو څخه لږ ورووتل نو ئى وويل چه ځمونږ سړى په جنگ کښى مړه شوى دى څو چه لاړ شو هډيرى (مقبرې) ته او قبرونه ئى وشميرو نو هلته به دا درښکاره شى چه ځمونږ سړى له تاسى ځنى څومره ډير دى؟ او په مونږ کښى څومره نوميالى سړى تير شوى دى؟ وروسته له دى وينا څخه د قبرونو په شميرلو باندې ئى شروع وکړه. نو د دى غفلت او جهالت د تنبيه دپاره دا پاک سورت نازل شو په ترجمه کښى د دى دواړو مطلبونو گنجائش شته.

کَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۖ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۖ

نه ده داسی وږ (لاټق) ! ژر ده چه پوه به شی تاسی (پخپلی خطائی باندی)
بیا بیخی داسی نه ده وږ (لاټق) ژر ده چه پوه به شی تاسی (پخپلی
خطائی) باندی.

تفسیر : یعنی وگورئ په خو غو غلی په تاکید تاسی ته ویل کیږی چه ستاسی دا خیال صحیح
نه دی چه «د مال او اولاد او نورو شتو دپروالی په کار راتلونکی شی دی» عنقریب تاسی به ئی
معلوم کړئ چه دا زائل او فانی غیږونه هیڅ کله د فخر او مباهلت لائق نه و. بیا وپوهیوئ چه
آخرت داسی یو شی نه دی چه له هغه څخه انکار یا غفلت وکړی شی په مخ کېی به تاسی ته
دا درنکاره شی چه اصلی ژوندون عیش او هوسانی (آرام) په آخرت کېی ده او د دنیا ژوندون
د هغی په مقابل کېی پرته (علاوه) له یوه خوب او خیال ځنی بل شی نه دی. دا حقیقت ځینو
خلکو ته لږ قدر په دنیا کېی څرگندیږی (ښکاره کیږی) خو وروسته د قبر له رسیدلو ځنی او
بیا په محشر کېی دا غوتی لا دیری شی پرانیستلی کیږی.

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ۖ

نه ده داسی که تاسی پوهیدلئ (په خرابی د عاقبت د تکاثر او تفاخر) په علم
اليقین سره (نو داسی به مو نه کول).

تفسیر : ستاسی دا خیال هر گز صحیح نه دی که تاسی په یقینی ډول (طریقه) او د صحیحو
دلائلو په وسیله په دی خبری پوهیدی چه د آخرت په مقابل کېی د دنیا شیان هیڅ دی نو
هیڅ کله به مو غفلت نه کاوه.

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ۖ ثُمَّ لَتَرْوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۖ

قسم دی چه خامخا وږه وینئ تاسی هر ورو (خامخا) دوزخ بیا به خامخا
ووینئ تاسی هر ورو (خامخا) هغه (دوزخ) په سترگو د یقین سره.

تفسیر : یعنی د غفلت او د انکار نتیجه دوزخ دی او تاسی ضرور د هغه لیدونکی ئی ږومبی د
هغه څه اثر «برزخ» کېی په نظر درشی بیا به ئی په آخرت کېی په پوره ډول (طریقه) وینئ
او عین الیقین به مو حاصلیږی.

ثُمَّ لَتَسْتَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۝

بیا به خامخا پوشتنی وشى له تاسى شخه هر و مرو (خامخا) په دغى ورغى کښى له (حقانقو د) نعمتونو هوساینو (راحت) نه (چه درکړى ؤ تاسى ته په دنیا کښى).

تفسیر : یعنى په هغه وخت کښى به وپوښتلى شى چه «اوس راوښيئ د دنیا د نعمتونو او د عیش او د هوسائى (آرام) حقیقت څرنگه ؤ؟ یا هلته پوښتل کیږى هغه ظاهرى، باطنى، آفاقي، انفسى، جسمانى، روحانى نعمتونه چه ما تاسى ته په دنیا کښى عطاء کړى ؤ تاسى د هغه شکر او حق په څه ډول (طریقه) ادا کړى دى؟ او د خپل هغه حقیقى منعم په خوښولو کښى مو تر کوم ځای پورى سعى او زیار (محنت) ایستلى دى؟».

تمت سورة «التكاثر» بفضل الله تعالى ومند

سورة العصر مکیه وهى ثلاث آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۳) تسلسلها حسب النزول (۱۳) نزلت بعد سورة الانشراح.

د «العصر» سورت مکی دى (۳) آيت ه يوه رکوع لرى په تلاوت کښى (۱۰۳) په نزول کښى (۱۳) سورت دى وروسته د «الانشراح» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دى

وَالْعَصْرِ ۝ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝

قسم دى په عصر چه بیشکه انسان خامخا په زیان کښى دى (په صرف کولو د عمر سره په فانیه ؤ مطالبو کښى).

تفسیر : عصر زمانى ته وائى یعنى قسم په زمانى باندی چه د انسان عمر هم په کښى داخل دى چه دا عمر د سعادتو او کمالاتو د گټلو دپاره یوه لویه پټکه (سرمایه) ده او پکښى عجائب او غرائب دى په اقسامو سره یا قسم دى د مازدیگر په وخت باندی چه د دنیوی کارونو او ضیفو

له پلوه یو ځان ته اهمیت او مشغولیت لری او د لمانځه اداء ئی سخته ده ځکه چه خلق مشغول وی په دنیوی کارونو خپلو کښی او د دیانت له سببه د خورا (دیر) لوی فضیلت وقت دی تر دی چه حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «د هر چا چه د (عصر) لمونځ فوت شی لکه چه د هغه گرد (تول) کور او د ژوندون شیان لوت شوی وی» یا قسم دی ځما په پاکه زمانه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی چه په هغی کښی د عظمی رسالت او کبری خلافت رڼا او نور دیر ښه غلږیږی او بهتر او غوره ده له نورو زمانو څخه. او د «والعصر د قسم جواب دغه دی چه ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ خَيْرٌ﴾ بیشکه انسان خامخا په زیان کښی دی».

له دی څخه به زیات زیان څه وی چه د واورۍ خرڅوونکی غوندی د هغه د تجارت راس المال چه د هغه عزیز عمر دی شیبه په شیبه (لحظه په لحظه) لږیږی که دی په دی ژر ورنگ کښی هیڅ یو داسی کار ونه کړی چه هغه یواځی د دی تللی عمر پنگه (سرمایه) وبللی شی یا ئی په درد وخوړی بلکه یو ابدی او غیر فانی متاع او د تل دپاره د کار شی وگرځی نو زیان او خساره ئی خو زیاتیږی که تاریخ ولولی یا د خپل ژوندون پر واقعاتو باندی غور وکړی نو له لږ فکر کولو څخه به دا ورثابته شی هغه خلق چه د خپل وروستی او مستقبل وقت څخه بی پروا پاتی کیوی او یواځی په خیالی لڼاتو کښی خپل وقت تیروی او د خپل عزیز عمر شیبی (لحظی) په غفلت، شرارت، لهو، لعب او نورو چتی (بیکاره) شیانو کښی خاوری ایری نه کړی هغه اوقات چه د مجد او شرف د تحصیل او د فضل او کمال د اکتساب دپاره ور (لائی) او مناسب دی په تیره بیا هغه ښه پنگه (سرمایه) لرونکی اوقات چه د رسالت لمر خپل انتهای عروج او پولوشی ته پکښی رسیدلی دی او دنیا ئی داسی رڼه کړی ده چه څاری (مثال) او نظیر ئی نشته که په غفلت او نسیان کښی تیر کړی شی نو وپوهیږی چه له هغه څخه سخت زیان بل نشته هغه څوک خوش نصیبه او بختور دی چه دا فانی عمر باقی او دا بیکاره ژوندون د کار وگرځوی او د آخرت دپاره پکښی جلوده وکړی او دا خورا (دیر) ښه اوقات او عمدۀ مواقع غنیمت وگڼی او تل د سعادت په کسب او د کمالاتو په تحصیل کښی کوښښ وکړی نو دا خلق هغه کسان دی چه د هغوی ذکر په ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ کښی راغلی دی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

مگر (خو زیانکاران نه دی) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او وصیت ئی کړی وی یو له بله په حقه سره چه ایمان دی او وصیت ئی کړی وی یو له بله په صبر (په طاعت او مصیبت او له معصیته).

قفسیور : یعنی انسان ته د زیان په ژغورلو (ساتلو) کېښی غلورو شیانو ته ضرورت دی. اول په الله تعالیٰ او په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی ایمان راوړل او د هغه په هدایاتو او وعدو باندی اخروی وی یا دنیوی پوره یقین لرل، دوهم د دی یقین اثر او اغیزه نه ښائی چه یواځی په قلب او دماغ پوری محدوده وی بلکه ښائی چه په جوارحو کېښی هم غرگنده (ښکاره) شی او د هغه چاری او اعمال او ژوندون د ده د زړه هنداره وی، دریم دی پخپلی انفرادی اصلاح او فلاح باندی قناعت ونه کړی بلکه د خپل قوم او ملک گټی او اجتماعی مفاد هم ښائی د ده تر کتنی او نظر لاندی وی! هر کله چه دوه مسلمانان سره وینیښی ښائی یو له بله سره په ورین (روڼ) تندی خبری اتری وکړی او په قول او فعل او هره معامله کېښی پرته (علاوه) له دیانت او صفائی څخه بل کار نه کوی! او تل دی یو بل ته د صداقت، امانت تاکید وینا وکړی! غلورم هر یوه له ښائی چه تل بل ته دا وصیت او نصیحت کوی چه د حق په معامله او د شخصی او قومی اصلاح په لاره کېښی چه هر غومره سختی او زیار (محنت) او ربرونه (تکلیفونه) ورپیش شی یا له طبعی مخالفی چاری په مخ ورته راشی دا گردی (تولی) دی په پوره صبر او استقامت سره تحمل کړی او هیڅ کله دی پل د نیکی له لاری څخه کوی نه ږدی! هغه خوش قسمت انسانان چه د دی غلورو اوصافو له لاری څخه قدم کوی نه ږدی! هغه خوش قسمت انسانان چه د دی غلورو اوصافو جامع او لرونکی وی او دوی سره د خپل کمال د نورو په تکمیل کېښی هم زیار (کوشش) کوی نو د هغوی نوم د دنیا په صفحاتو کېښی تل ژوندی پاتی کیږی او هغه آثار چه دوی له خپل ځان څخه دلته ږدی هغه به تل د باقیات الصالحاتو په ډول (طریقه) د هغوی نومونه ژوندی او اجرone ئی زیاتوی. فی الحقیقت دا مبارک سورت د دیانت خلاصه ده حضرت امام شافعی رحمه الله علیه فرمایلی دی «که له پاک قرآن څخه یواځی هم دا سورت نازل شوی وی نو د پوهانو بندگانو د هدایت دپاره هم کافی و» ځمونږ اسلاخو او پخوانیو لویانو به کله چه یو له بل سره لیدل نو د جلا (جدا) کیږلو په وقت کېښی به ئی یو بل ته دا مبارک سورت اوراوه.

تمت سورة «العصر» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الهمزة مكية وهى تسع آيات وفيها ركوع واحد رقم ثلاثها (۱۰۴) تسلسلها حسب النزول (۳۲) نزلت بعد سورة «القيامة».

د «الهمزة» سورت مكى دى (۹) آيت يوه ركوع لري په تلاوت كېښى (۱۰۴) په نزول كېښى (۳۲) سورت دى وروسته له «القيامة» د سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ①

افسوس هلاک یا کنده د دوزخ یا خرابی ده هر غیبت مگر عیب مگر لره.

تفسیر : یعنی له خپل ځان څخه نه خبریږی او نور حقیر گنلې طعنی ورکوی او د هغوی په واقعی یا غیر واقعی عیبونو پسې لویدلی وی او لتوی ئی.

الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ②

هغه (غیبتگر عیبگر) چه جمع کړی ئی دی مال او وار وار ئی شمیرلی او ذخیره کړی ئی دی.

تفسیر : یعنی طعنی ورکول او عیب لتول د تکبر منشأ ده او د تکبر سبب مال دی چه د حرص لامله (له وجی) ئی له هری خوا ځان ته راټولوی او بخیلان د حرص لامله (له وجی) هری خوا ته لاس او پښې اچوی او د بخل له سببه خپلې گنتی شمیرلی ساتی او یو پول او پیسه تری نه خرڅ کوی. زیاتره بخیل مالداران داسی چه هغوی خپلې نغدی څو څو ځلې شمیری او حسابونه ئی جوړوی او له دی شمیرلو څخه هر ځلې بیل بیل خوند او مزه اخلی.

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ③

ګمان کوی چه بیشکه مال د ده به تل ژوندی لری دی.

تفسیر : یعنی له دی چارو څخه دا رانکارۍ چه لکه دا مال هیڅ چیری نه ورځنی جلا (جدا) کیږی بلکه تل په دی له ارضی او سماوی آفتونو څخه ساتی؟.

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ④

نه ده داسی (بلکه مړ به شی او خلاص به ئی نه کړی دا مال له عذابه) قسم دی چه خامخا وبه غورځولی شی هر ورو (خامخا) (دا جمع کونکی) په هغه شی کښی چه ماتوونکی سوځونکی دی د هر شی.

تفسیر : یعنی دا خیال بالکل چتی (بیکاره) دی مال خو تر هدیری پوری هم له چا سره نه
 غی نو وروسته له هغه به څه تری واخیست شی گرد (تول) مال او دولت به هم داسی پاتی وی او
 دا بدبخت به پورته کړی او په دوزخ کېنې به نی وغورځوی.
 «حطمة» هغه سخت ماتونکی اور ته وایه کیږی چه هر شی سم د لاسه بی له لوگي او اوږدو لمبو
 څخه وسوځوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَطْمَةُ ۖ نَارُ اللَّهِ الَّتِي تَلْظَلُّ عَلَى الْأَفْئِدَةِ ۖ

او څه شی پوه کړی ؤ ته څه شی دی ماتوونکی سوځوونکی د هر شی. اور د
 الله دی بل کړی شوی هغه (اور) چه خپڅی پر زړونو باندی (نو سوځوی نی).

تفسیر : یعنی ښه وپوهیږئ چه دا اور د بندگانو نه دی بلکه د الله تعالی بل کړی شوی اور دی
 او د هغه له کیفیته څه مه پوښتئ چه دا اور ډیر پوه لرونکی دی گرد (تول) زړونه تر خپلی
 کتنی لاندی نیسی دا اور هر هغه زړه چه ایمان پکښی نه وی سوځوی او د ایمان دارو زړونو
 سره هېڅ کار نه لری. د هغه سوځیدل چه په بدن باندی لگیږی سم د لاسه زړه ته رسیږی بلکه
 یو بل ډول (طریقہ) سوځیدل به داسی وی چه له زړه څخه شروع شوی نور بدن ته سرایت کوی او
 سره له دی چه زړونه، ارواح او جسمونه سره گرد (تول) سوځیږی خو بیا به هغه مجرم نه مری
 او دا دوزخی به تل دا غوښتنه کوی «کاشکی مرگی راشی او ما له دی ربرو (تکلیفونو) څخه
 وژغوری (بچ کړی). خو د هغه دا هیله (امید) نه پوره کیږی. خدای مو دی له دی عذاب او نه
 نورو عذابونو څخه وساتی.

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ۙ

بیشکه دا اور به په دوی باندی بند کړی شوی وی.

تفسیر : یعنی کافران په دوزخ کېنې غورځول کیږی بیا د دوزخ ورونه پری تړل کیږی او هېڅ
 د وتلو لار به نه وی تل به په هغه کېنې پاتی او سوځیږی په تحقیق سره دا اور د دوزخ به په
 دی کفارو باندی بند کړی شوی وی.

فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ۝۴

په ستونو راښکلیو شویو اوږدو سره .

تفسیر : یعنی د اور لمبی د اوږدو اوږدو ستونو په ډول (طریقه) پورته کیږي یا دا چه دوزخیان په اوږدو ستونو کښی سخت تړل کیږي چه د سوځیدلو په وقت کښی هیڅ ونشی خوځیدلی چه د دی خوا او هغی خوا له خوځیدلو د عذاب د څه سپکتیا توهم کیدی شی او غینی وائی د دوزخ خوله په اوږدو اوږدو ستونو سره بندیږي چه له یوی خوا څخه بلی خوا ته راښکلی شوی وی والله اعلم .

تمت سورة الهمزة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الفيل مكية وهى خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۵) تسلسلها حسب النزول (۱۹) نزلت بعد سورة «الكافرون» .

د «الفيل» سورت مكى دى (۵) آيات يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۱۰۵) په نزول كښى (۱۹) سورت دى وروسته د «الكافرون» له سورت نازل شوى دى .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمُتَرَكِّفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝۱

آیا نه و لیدلی تا نه ئی خبر چه څرنگه کار کړی و رب ستا له خاوندانو د فیل سره .

تفسیر : یعنی د فیل (هاتی) د خاوندانو سره هغه معامله چه ستاسی پروردگار وکړه هغه به ضرور تاسی ته معلومه وی ځکه چه دا واقعه د نبی کریم صلی الله علیه وسلم له باسعادت ولادت څخه څو ورځی پخوا شوی وه او د ډیر شهرت له سببه چه د هر لوی او کوچنی (وړوکی) په ژبه یادیده او د دی قرب عهد او د تواتر په بناء الله تعالی دا علم په رؤیت سره تعبیر وفرمایه .

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝

آیا نه ئی و مگر غولی (هغه) کید مکر د دوی (په حق د نرولو د کعبی بلکه مگر غولی ئی و) په گمراهی زیانمنی بطلان کښی.

تفسیر : یعنی هغو کسانو غوښتل چه د الله تعالی کعبه وړانه او خپله مصنوعی کعبه ودانه کړی نو دا ونه شوه کیدی. او الله تعالی د هغوی کردی (تولی) ترنی بیکاره او تول تدابیر ئی بی اثره وگرغول او د کعبی شریفی د تباهی د فکر له سببه دوی پخپله تباه او بیکاره شول.

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّنْ سِجِّيلٍ ۝

او راوئی لیږل په دوی باندی مرغان تولگی تولگی. چه ویشتل ئی هغوی په کانو سره چه له ختو په اور پخو شویو څخه جوړ شوی ؤ.

تفسیر : د اصحاب فیل لنده قصه دا ده د حبشی د تولواک (باچا) له خوا په یمن کښی یو (ابرهه) نامی حاکم مقرر و هغه ولید چه د عربو گرد (تول) خلق کعبی شریفی ته غی او هلته حجونه کوی نو وئی غوښتل چه د خلقو توجه ځان ته ورکش کړی. نو دا تدبیر ئی له ځان سره وسنجاوه (جوړ کړ) چه د خپل عیسوی دین په نامه یوه لویه کتبه (عبادتخانه) جوړه کړی چه د هر راز (قسم) تکلفاتو او د راحت او هوسانی (آرام) او ساعت تیری اسباب پکښی غوند کړی شوی وی او غوښت ئی چه په دی ډول (طریقه) به خلق اصلی کعبه پرپړدی او د دی مکلفی او مرصعی عبادتخانی په لوری به راځی او د مکی د حج بیړو بار به مات شی لکه چه د یمن په یو لوی ښار کښی ئی چه (صنعاء) نومپړی مصنوعی کعبه جوړه او دیر مال او شته ئی پری خرڅ کړی و خو سره له هغه هم خلق ورته متوجه نشول کله چه عرب په تیره قریش له دی خبری څخه خبر شول سخت خپه او په قهر شول ځینی په قهر شوی هلته اودس ماتی ته کیناستل ځینی وائی چه کوم عرب اور بل کړی و چه د هغه کوم بخرکی الوتلی په هغی مانی کښی ولکید ابرهه له دی پیښی څخه ډیر په قهر شو او غوته ئی کړه چه پر کعبی شریفی باندی سره له ډیرو فوجونو او یو نومیالی هاتی چه (محمود) نومیده یرغل (حمله) وروږی او وړانه ئی کړی هغی عربی قبیلې چه په لاره کښی ئی له هغه سره مقاومت وکړ د هغوی له لاسه ماتې وکړه او اصحاب الفیل په ډیر قوت او سامانی سره مکی شریفی ته ورسیدل د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نیکه عبدالمطلب په دی وقت کښی د قریشو سردار او د کعبی شریفی لوی متولی و. کله چه دوی له دی پیښی څخه خبر شول وی ویل «خلقوا تاسی د خپلو ځانونو ساتنه وکړئ!» د کعبی ساتنه به

هغه وکړی چه غیبتن (مالک) ئی دی» کله چه ابره پخپل مخ کښی هیڅ یو مانع ونه لیده نو یقین ئی راغی چه د کعبی وړانول اوس یو آسانه کار دی ځکه چه ځما پر مخ کښی هیڅ څوک مقابله کوونکی نه دی. کله چه مکی معظمی ته نژدی د «محسر» وادی ته ورسید چه د یوی کندی نوم دی نو د لوی سیند له لوری د شنو او ژیرو مرغانو کوچنی کوچنی (وری وری) دلی وړسکاره شوی چه د هغوی په مښوکو او منگلو کښی وړوکی کنکری وی چه جوړی شوی وی له ختو څخه په پخولو سره لکه خښتی یا قدرتی وی لکه کونکانی دی عجیب او غریب مرغانو تولی تولی کنکری پر لښکر وړولی د الله په قدرت به دا د کنکرو ویشتل کت مت (هویهو) لکه د توپکو پر هغوی باندی اثر او اغیزه کوله. او په هر چا چه لگیده له بلی خوا به ئی وتله او عجیب ډول (طریقه) بوسی ماده به ئی پریښوده ډیر ډیر لښکر ئی هلته مړه شول هغه چه وتښتیدل په نورو ربړو (تکلیفونو) سره اخته او پکښی مړه شول ځینی وائی دا پېښه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له ولادت څخه پنځوس ورځی پخوا شوی ده ځینی وائی دا پېښه په هغی ورځی کښی شوی ده چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پکښی تولد شو. گواکی دا یوه آسمانی نښه د دوی د بختور راتگ ده او یوه غیبی اشاره ده چه الله تعالی د خپل کور او د بندگانو په فوق العاده ډول (طریقه) سره هم ساتنه کوی او د دی کور متولی هم له نورو څخه سره د خپل مقدس پیغمبر صلی الله علیه وسلم په ښه شان ساتی او دښمنانو ته هسی موقع نه پرېږدی چه دوی کعبی شریفی یا د کعبی شریفی رښتینو خادمانو ته څه تکلیف او ضرر ورپېښ کړی.

فَجَعَلَهُمْ كَعَصِفٍ أَلْوَلٍ ۝

نو وئی مگر څاوه دغه لښکر په شان د وښو خوړلیو شویو پائمال کړیو شویو.

تفسیر : په شان د هغو وښو او پاڼو د فصل یا خوړلی شوی گیاه چه غوائی، غوا، او نور حیوانات ئی خوړی او پاتی ئی په اخور کښی وی یعنی داسی تیت او پرک (خواره واره) او منتشر بد صورت مبتدل بیکاره او تکر تکر شول لکه پاتی واښه د حیواناتو.
تمت سورة «الفیل» بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة «قریش» مکیه وهی اربع آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۶) تسلسلها حسب النزول (۲۹) نزلت بعد سورة «التین».

د «قریش» سورت مکی دی (۴) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۶) په نزول کښی (۲۹) سورت دی وروسته د «التین» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا يَلِفُ قُرَيْشٌ ۝ الْفِهُمُ رَحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۝ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ۝ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ۝

له جهته د انس او الفت د قریشو یو له بل سره له جهته د انس او الفت د دوی په سفر د ژمی (کښی یمن ته) او (په سفر د) اوږی (کښی شام ته هر کال) نو ښائی چه بندگی وکړی دوی رب د دی کوتی (کښی) ته هغه (رب) چه طعام خواړه ئی ورکړی دی دوی ته په لوری کښی او امن ئی ورکړی دی دوی ته له خوف ویری شخه.

تفسیر : یعنی په مکی کښی غله او نور خواړه نه پیدا کیده نو ځکه د قریشو داسی عادت و چه په هر کال کښی به دوی دوه غلی سفر کاو د ژمی په وقت کښی د یمن په لوری چه تود دی او په اوږی کښی د شام په لوری چه یخ او زرغون ملک دی. د هر ځای خلقو به دوی د اهل حرم او د بیت الله د خادمانو په نامه سره پیژندل او د دوی به ئی دیر عزت او احترام او خدمت کاو او د هغوی ځان او مال ته به ئی لاس نه غځوو نو ځکه دوی به له دی تگ او راتگ شخه په زړه پوری گټی اخیستلی او بیا په امن، اطمینان او دادینه (سکون) سره پخپلو کورونو کښی کیناستل، خوړل او خوړول به ئی. د حرم په شاو خوا کښی به د غلا، داری، لوټ او تالا شورماشور و خو پخپله په حرم شریف کښی به د هغه د احترام په سبب قلاړه قلاړی وه او د قریشو خلقو په ډیرو هوسانیو (آرام) سره خپل ژوندون تیروه نو د هم دی انعام تذکره، یادونه دلته شوی ده چه د دی کور په طفیل می تاسی ته طعام او دودی درکه ! او امنیت، طمانیت سکون او هوسانی (آرام) مو دروښله او د اصحاب الفیل له یرغل او تعرض شخه مو وساتلئ نو تاسی ولی د دی کور د غیښتن (خاوند) الله تعالی بندگی نه کوئ؟ او د هغه استاخی (رسول) ته ولی ربرونه (تکلیفونه) پېښوئ آیا دا دیره بی انتهای ناشکری او احسان هیرونه له دی؟ که په نورو خبرو نه پوهیئ نو د دی ښکاره حقیقت په منلو کښی چه پوهیدل ئی دیر آسان دی ولی خپل ځانونه وړاندی وروسته کوئ؟

تمت سورة «قریش» بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة الماعون الثلاث الآيات الاول منها مكية وبقيتها مدنية وهى سبع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۷) تسلسلها حسب النزول (۱۷) نزلت بعد سورة «التكاثر»

د «الماعون» سورت درى ډومينى آيات مكى او نور نى مدنى دى (۷) آيتونه يوه ركوع لرى په تلاوت كېنى (۱۰۷) په نزول كېنى (۱۷) سورت دى وروسته د «التكاثر» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ

آيا وينى ته هغه څوك چه دروغ وائى په ورځى د جزاء باندې.

تفسير : يعنى دغه مكذب كافر داسى وائى چه له سره عدل او انصاف به نه كيږي او د الله تعالى له لورى به د ښو او بدو بدل نه وركاؤ كيږي. ځينو د (دين) معنى «ملت» اخيستي دى يعنى د حق مذهب او اسلام ملت دروغ بولى گواكي مذهب او ملت د هغوى په نزد هيڅ يو شى نه دى.

فَذَلِكِ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ

نو (كه ئى پيژنى هم دغه) همغه (څوك) دى چه رتى شري يتيم پلار مري لره (په شړلو قبيحو سره).

تفسير : يعنى له يتيم او پلار مري سره همدردى او خواخوږى چيرى؟ بلکه له هغو سره په ډيره بيرحمى، غټ زړه توب، بداخلاقى معامله كوى او حق ئى نه وركوى او اموال ئى له خپل ځان سره په ناحقه ساتى.

وَلَا يَحْضُرُ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ

نو نه کوی تیزول په طعام، خواړه ورکولو د مسکین باندی.

تفسیر : یعنی نه دوی پخپله د غریبانو او محتاجانو خبر اخلی او نه نورو ته ترغیب ورکوی. ښکاره دی چه د یتیمانو او محتاجانو خبر اخیستل او پر هغوی باندی رحم او زړه سوی کول د هر مذهب او ملت په تعلیم کښی شته او له هغو مکارمو اخلاقو څخه دی چه د هغو په ښه والی گرد (تول) عقلاء او پوهان اتفاق لری نو هر سری چه له دی ابتدائی اخلاقو څخه هم عاری وی ودی پوهیږی چه هغه سری نه دی حیوان دی او داسی سری له دین سره مینه نه لری او له الله تعالی سره ئی علائق او اړیکی (رابطه) نه وی.

قَوْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ

پس هلاک افسوس کنده د دوزخ یا خرابی ده دپاره د لمونځ کوونکی هغه کسان چه دوی له لمانځه خپله غافله بی خبره وی (پخپلو اوقاتو او آدابو سره ئی نه اداء کوی).

تفسیر : یعنی نه پوهیږی چه لمونځ له چا سره مناجات دی؟ او د هغه مقصد څه دی؟ او د څومره اهتمام لائق او وړ (قابل) دی؟ دا به څرنگه لمونځ وی چه کله ئی نه کوی او کله ئی کوی. وقت او بی وخته پری ودریږی، په دنیوی چارو او خبرو کښی په لوی لاس وقت تنگوی او بیا ئی چه کوی هم یو څو تونگی وهی او دی ته هیڅ فکر نه کوی چه چاته مخامخ ولاړ یم؟ د احکم الحاکمین په دربار کښی په څه شان حاضری ورکوم؟ آیا الله تعالی یواځی ناسته ولاړه سر په ځمکه لکول کړیدل وینی او (استغفر الله) څمونږ زړونه وینی آیا په دی کښی د اخلاص او خشوع رنگ شته؟ په یاد ئی ولری چه دا گرد (تول) صورتونه په ﴿عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ کښی درجه په درجه شامل دی لکه چه ځینو اسلافو په دی سره تصریح کړی ده.

الَّذِينَ هُمْ يَرَاءُونَ

هغه کسان چه دوی ریاکاری کوی (په عمل خپل کښی، ښوونه کوی خلقو ته).

تفسیر : یعنی یو لمونځ څه بلکه د هغوی نور عملونه هم له ریاکاری او نمایش څخه تش نه وی ګواکی د دوی مقصد له خالق څخه سترگی اړول او د مخلوق خوښول دی.

وَيَسْتَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٤﴾

او منع کوی دوی مال د زکوٰۃ یا اسباب د معاونت امداد یو له بله.

تفسیر : یعنی زکوٰۃ او صدقات او نور میراث خو نه ورکوی بلکه معمولی شیان لکه لوبی، رسی، تبر، یوم، لور، غلبیل، اوبه، مالکه، اور، تار، ستن، او نور هم چا نه چه تری وئی غواری نه ئی ورکوی چه د هغو ورکول په کرده (توله) دنیا کېږی یو عام رواج دی. کله چه د بخل دا حال وی نو له ریائی لمانځه څخه به څه گټه (فائده) واخلي که یو سری شان ته لمونځ کوونکی وائی یا وایه شی خو له خالق تعالیٰ سره خلوص او له مخلوق سره ئی همدردی نه لری نو د هغه د اسلام لفظ بی معنی او د هغه لمونځ له حقیقت څخه لری دی. ریاکاری او بد اخلاقی خو د هغو بدبختانو کار دی چه د الله تعالیٰ په دین او د جزاء په ورځ باندی څه اعتقاد نه لری.

تمت سورة «الماعون» بفضل الله تعالى ومنه وكرمہ

سورة الکوتر مکيه وهی ثلاث آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۸) تسلسلها حسب النزول (۱۵) نزلت بعد سورة العاديات.

د «الکوتر» سورت مکي دی (۳) آيتونه يوه ركوع لری په تلاوت کېږی (۱۰۸) او په نزول کېږی (۱۵) سورت دی وروسته د «العاديات» له سورتہ نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾

بیشکه مونږ درکړی مو دی تاته کوثر (دیر خیر یا وپاله په جنت کېږی).

تفسیر : یعنی په تحقیق سره ما درکړی دی تا لره ای محمده کوثر چه په وزن د (فعل) دی په معنی د کثرت یعنی درکړی می دی تا لره خیر کثیر چه علم او نبوت، قرآن او شفاعت دی او چا ویلی دی چه «خیر کثیر» اولاد او اتباع دی او د محمدی امت علماء فضلاء دی هوا د «کوثر» معنی خیر کثیر دی یعنی دیری ښیګڼی (فائده) او بهتری. دلته له هغه څخه څه مراد دی په «البحر المحيط» کېږی د ده په نسبت (۲۶) اقوال ذکر شوی دی او په آخر کېږی ئی دی

ته ترجیح ورکړی ده چه تر دی لفظ لاندی گرد (تول) دینی او دنیوی دولتونه او حسی او معنوی نعمتونه داخل دی چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یا د هغوی په طفیل د هغه مرحومه امت ته رسیدونکی دی. له دی نعمتونو څخه یو لوی نعمت «حوض کوثر» هم دی چه په دی نامه په مسلمانانو کښی مشهور دی او د هغه په اوبو باندی به د قیامت په ورځ خپل امت اوبه کوی ای ارحم الراحمین! دا خطا کاره او منځ توری هم له دی څخه سیراب کړی.

تنبیه : د «حوض کوثر» ثبوت د ځینو محدثینو په نزد د تواتر تر حد پوری رسیدلی دی نو ښائی چه هر مسلمان پری باور ولری! په احادیثو کښی د هغه عجیبی او غریبی ښیګڼی (فائدی) بیان شوی دی په ځینو روایاتو کښی د هغه شته په محشر کښی او په ډیرو کښی په جنت کښی ثابتیږی. زیاتو علماؤ د هغه تطبیق داسی کړی دی چه پخپله دا نهر به په جنت کښی وی او د هغه اوبه د حشر ذکر ته هم راوستلی کیږی او په یوه حوض کښی تولیږی چه دواړو ته به «کوثر» وایه کیږی. والله اعلم بالصواب.

فَصْلٌ لِّرَبِّكَ وَانْحَرُ

نو لمونځ کوه دپاره د رب خپل او قربانی کوه!.

تفسیر : یعنی د دومره لوی انعام او احسان شکر هم ښائی لوی وی. او ښائی چه پخپل روح او بدن او مال سره پوره د خپل رب په عبادت کښی مشغول او لګیا وی. په بدنی او روحانی عباداتو کښی له گردو (تولو) څخه لوی عبادت لمونځ دی او په مالی عباداتو کښی قربانی یو ممتاز حیثیت لری ځکه د قربانی اصلی حقیقت د خپل ځان جارول (قربانول) دی، د ساکبانو (جاندارو) قربانی د هغه په ځای درول د ځینو حکمتونو او مصلحتونو په بناء شوی دی لکه چه د حضرت ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام له قصی څخه ښکاره ده ځکه د انعام د سورت په شلمه رکوع ۱۶۲-۱۶۳ آیت کښی لمونځ او قربانی یو ځای داسی یاد شوی دی.

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَكَرَبِّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَأَنَا الْمُسْلِمُ﴾ .

تنبیه : په ځینو روایاتو کښی د «وانحر» معنی لاس په تتر (سینه) باندی ایښودل راغلی دی مگر ابن کثیر رحمه الله علیه په دغو روایاتو باندی خبری کړی دی په پای (آخر) کښی ئی دی خبری ته ترجیح ورکړی ده چه د «انحر» معنی قربانی ده گواکی په دی کښی پر مشرکانو باندی تعرض شوی دی چه هغوی عبادت او وینه تویول بتانو لره کوی او مسلمانان لمونځ او قربانی خاص واحد الله تعالی ته کوی.

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَثَرُ

بیشکه دښمن ستا همغه دی بی بنیاده له هره خیره منقطع.

تفسیر: ځینو کفارو به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شان کښی داسی ویل دا سری غوی نه لری نو تر څو چه ژوندی وی خلق به ئی نوم یادوی خو وروسته له مرگه به ئی څوک نوم اخلی داسی بی هلک سری ته په محاوراتو کښی «ابتر» وایه کیده «ابتر» په اصل کښی لنډی «دم بریده» بوده (غاروی) ته وائی د هغه چا چه تر ده وروسته کوم نوم اخیستونکی پاتی نشی گواکی د هغه لکئ هم پری شوی ده نو قرآن کریم دا رابیسی هغه چاته چه الله تعالیٰ خیر کثیر عطاء فرمایلی وی تر ابد الابد پوری د هغه نوم روڼ پاتی کیږی او هغه ته «ابتر» ویل خورا (دیر) دیر حماقت او ناپوهی ده په رښتیا سره هغه څوک چه داسی مقدسی او مقبولی هستی سره بغض عناد او عداوت ولری هغه له خپل ځانه وروسته څه د خیر ذکر او نیک اثر نه پریږدی. نن چه دیارلس سوه او اتیا کاله د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه تیر شوی دی بیا هم ماشاء الله د هغه حضرت له روحانی اولاد څخه گرده (توله) دنیا ډکه ده او جسمانی اولاده ئی هم د دوی د لونو له خوا دیر زیاته په هر ملک کښی شته. د دوی د دین صالحه آثار په عالم کښی ځلپړی. د دوی یادول په ښه نوم محبت او عقیده سره د کروړونو انسانانو زړونو ته خوشی بښی. دوست او دښمن ټول د دوی د اصلاحی چارو ستاینه (صفت) کوی. او مونږ مسلمانان ئی د زړه له کومی حق او رښتیا بولو. پرته (علاوه) له دنیا څخه په آخرت کښی بیا په هغه مقام محمود کښی چه دوی به هلته ودړیږی او هغه عامه مقبولیت او متبوعیت چه دوی ته علی رءوس الاشهاد په برخه کیږی هم ځمونږ د افتخار ځای دی. آیا داسی دائم البرکت ذات ته «ابتر» ویل العیاذ بالله ښه کار دی؟ د دی خبری په مقابل هغه ردی سترگی ته چه دا خبره ئی له خولی څخه وتلی ده څیر شی چه د هغه کم بخت نوم نښه نه ده پاتی او تر نن پوری ئی هیڅوک په ښه نوم هم په ژبه نه راوړی د گردو (ټولو) بی ادبانو حال به هم داسی وی چه هغوی کله نه کله ځمونږ پاک پیغمبر سره بغض او عداوت لاره یا به ئی له هغوی سره د بی ادبی کوم حرکت کاوه؟ او وروسته له دی به هم که څوک ځمونږ د مقدس رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت څه بی ادبی وکړی حال به ئی هم داسی «ابتر» کیږی.

تمت سورة «الکوثر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «الکافرون» مکیه وهی ست آیات وفيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۹) تسلسلها حسب النزول (۱۸) نزلت بعد سورة «الماعون».

د «الکافرون» سورت مکی دی (۶) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۹) په نزول کښی (۱۸) سورت دی وروسته د «الماعون» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ ۝

ووايه (ای محمده! چه) ای کافرانو .

تفسیر : د قريشو غو تنو غتانو وويل ای محمده! راځه چه مونږ او تاسی روغه سره وکړو تاسی تر یوه کال پوری ځمونږ د معبودانو عبادت وکړئ! بیا په دوهم کال کښی مونږ ستا د معبود عبادت کوو او داسی به هر یوه ټولگی ته د بل ټولگی له دین څخه څه برخه رسیږی. حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل «زه له الله تعالیٰ څخه له دی نه پناه غواړم چه د یو ثانسی له مخی هم له هغه سره بل څوک یا شی شریک وکنم» بیا ئی وويل «ښه نو تاسی ځمونږ د معبودانو مذمت مه کوئ نو مونږ به هم ستا د پیغمبری تصدیق او ستا د معبود ستاینه (صفت) کوو» نو په دی باندی دا سورت نازل شو چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د کفارو په لویه جرگه کښی ولوست چه د هغه خلاصه د مشرکینو له طور او طریقی څخه پوره بیزارۍ ښکاروی او د هغوی ځنی د تعلقاتو د انقطاع اعلان او بیزارۍ څرگندوی (ښکاره کوی) هو! انبیاء علیهم السلام به چه د هغوی پرمبنی کار د شرک د رگونو او ریښو ایستل دی په داسی ناپاکی رتلی روغی باندی څرنگه راضی کیږی فی الحقیقت د الله تعالیٰ په معبودیت کښی هیڅ یو مذهب لرونکی اختلاف او جگړه نه کوی بلکه پخپله مشرکان هم د خپلو بتانو په نسبت داسی وائی چه مونږ د دی بتانو عبادت ځکه کوو چه دوی مو د الله تعالیٰ په دربار کښی د نژدیوالی وسیله وگرځی لکه چه د «زمر» په اوله رکوع آیت ۳ ځمونږ دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿ مَا تَعْبُدُوْا اِلَّا رِیَاضًا لِلنَّاسِ ﴾ څه اختلاف چه دی پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له عبادت څخه دی ځکه د روغی هغه صورت چه د قريشو له لوری ورواندی شوی و د هغه ښکاره مطلب داسی و چه هغوی پوره پخپلو چارو باندی لکه پخوا ټینگ ولاړ دی یعنی د الله تعالیٰ او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د دواړو عبادت کوی او دوی دی د خپل توحید له مسلکه لاس واخلي نو د دی شخړی د روغی او د جگړی د پری کړی دپاره دا سورت نازل شو.

لَا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُوْنَ ۝ وَلَا اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَا اَعْبُدُ ۝

نه کوم زه (فی الحال) عبادت د هغه شی چه تاسی ئی عبادت کوئ (ای

کافرانو چه بتان دی) او نه ییئ تاسی (ای کافرانو فی الحال) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم.

تفسیر : یعنی پرته (علاوه) له الله څخه د هغو معبودانو چه تاسی جوړ کړی دی زه اوس عبادت نه کوم او نه تاسی د هغه احد او صمد الله تعالیٰ عبادت بی د نورو له شرکت څخه کوئ چه زه ئی عبادت کوم او په راتلونکی زمانی کېی هم زه ستاسی د معبودانو عبادت نه کوم.

وَلَا اَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ ۚ وَلَا اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَّا عٰبَدُوْهُ

او نه یم زه عبادت کوونکی (په وروستی زمانه کېی) د هغه شی چه عبادت ئی کوئ تاسی (ای کافرانو) او نه ییئ تاسی (ای کافرانو په وروستی زمانه کېی) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم (چه الله دی).

تفسیر : یعنی وروسته له دی نه هم زه ستاسی د معبودانو عبادت کوونکی نه یم او نه تاسی ځما د دغه واحد معبود بی له شرکته عبادت کوونکی ییئ مطلب ئی دا چه زه موحد یم له شرک څخه اوس او په راتلونکی زمانی کېی لری تېنم او تاسی سره له شرکته نه اوس او نه په راتلونکی زمانی کېی موحد کیدی شی سم له دی تقریر سره په دی آیتونو کېی تکرار نه پاتی کیږی.

تنبیه : ځینی علماؤ دا تکرار پر تاکید باندی حمل کوی او ځینی په رومبنيو دوو جملو کېی د حال او استقبال نفی او په وروستنیو دوو جملو کېی د ماضی نفی اخلی (کما صرح به الزمخشری) ځینو په رومبني دوو جملو کېی د حال او په وروستنیو دوو جملو کېی د استقبال اراده ښکاره کړی ده (کما یظهر من ترجمه شیخ الهند) لیکن ځینو محققینو په رومبنيو دوو جملو کېی «ما» موصوله او په وروستنیو دوو جملو کېی «ما» مصدریه گنلی داسی وائی «ځما او ستاسی په منځ کېی نه په معبود کېی اشتراک شته او نه د عبادت په طریقه کېی. تاسی خو د بتانو عبادت کوئ چه هغوی ځما معبودان نه دی او زه د هغه الله تعالیٰ عبادت کوم چه د هغه په شان او صفت کېی هیڅوک شریک کیدی نشی او داسی واحد احد ستاسی معبود نه دی علی هذاالقیاس تاسی څرنګه چه عبادت کوئ وئی کړئ! لکه چه بریند د کعبی په شاؤ خوا کېی ګدیږئ. یا د الله تعالیٰ د ذکر او د یادولو په ځای شپیلی وهی زه داسی عبادت کوونکی نه یم او همغسی چه زه ئی عبادت کوم او په دیره خشوع او خضوع سره ورته مخامخ کیوم تاسی د هغه توفیق نه لرئ نو ځکه ځما او ستاسی لاره بیخی جلا (جدا) ده. د دی حقیر په خیال کېی داسی راځی چه رومبني جمله ئی د حال او استقبال د نفی دپاره کېښوده شی یعنی زه نه اوس او نه په راتلونکی زمانی کېی ستاسی د معبودانو عبادت پرستش کولی شم لکه چه تاسی ئی

له ما غنچه غواړئ او د ﴿وَلَا تَأْعِبَدُوا مَا عَبَدْتُمْ﴾ مطلب د (حافظ ابن تیمیة رحمۃ الله عليه) په وینا داسې واخیست شی کله چه زه د الله رسول یم دا غما په شان کښی نشته او نه به می کله ممکن شی په شرعی امکان چه د شرک مرتکب شم تر دی چه په تیری زمانی کښی چه تاسی پخوا غما له بعثته بتانو، تیرو (گتو)، ونو او نورو ته عبادت کاؤ ما پرته (علاوه) له واحد الله تعالیٰ غنچه د بل کوم شی عبادت نه دی کړی وروسته له دی چه د الله تعالیٰ له لوری د وحی، د بینات، د هدی، او د نورو ښوونو رڼا خوره شوه کله ممکن دی چه زه په شرکیاتو کښی له تاسی سره مل شم. ښائی له هم دی سببه دلته په ﴿وَلَا تَأْعِبَدُوا﴾ کښی اسمیه جمله او په ﴿مَا عَبَدْتُمْ﴾ کښی د ماضی صیغه غوره شوی وی. پاتی شول د کفارو احوال نو د هغوی بیان ئی په دواړو جملو کښی یو شان وفرمایل ﴿وَلَا تَأْعِبَدُوا مَا عَبَدْتُمْ﴾ یعنی تاسی ای کفارو! د خپلو بدو استعداداتو او انتهای بدبختیو په سبب د دی وړ (لائق) نه یی چه په هیڅ وقت او هیڅ حال کښی د واحد الله تعالیٰ پی له شرکته عبادت کوونکی شی تر دی چه د روغی د خبری په منځ کښی هم د شرک په چرت (خیال) کښی ډوب تللی یی په یوه ځای کښی ﴿مَا عَبَدْتُمْ﴾ په صیغه د مضارع او په بل ځای کښی ئی ﴿مَا عَبَدْتُمْ﴾ راوړل په صیغه د ماضی سره ښائی په دی لوری اشاره وی چه د هغوی معبودان هره ورځ بدلیدی هر هغه شی چه دوی ته عجیب معلوم شی یا کومه ښکلی تیږه (گته) یا ونه یا بل څیز ووینی سم د لاسه هغه د خپل معبود په ځای ودوری او هغه بل پریردی د هر موسم او هر کار دپاره بیل بیل معبودان لری یو د سفر بل د حضر یو د دودی بل د اوبو یو د اولاد او بل د نورو وقس علیٰ هذا (حافظ شمس الدین ابن قیم رحمۃ الله علیه) په (بدائع الفوائد) کښی د دی سورت په لطائفو او نفاثسو او مزایاو باندی ښی ویناوی کړی دی قرآنی معارف لوستونکی ته ښائی چه خامخا د هغو کتنه وکړی!.

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ۚ

تاسی لره دین ستاسی دی (د شرک) او ما لره دین (د توحید اسلام) غما دی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «یعنی هغه ضد به چه تاسی کړی دی څه فائده دررسوی تر څو چه الله تعالیٰ فیصله وکړی» اوس مونږ بالکل له تاسی غنچه بیزاره یو او د هغی فیصلی په انتظار کښی یو او په هغه دین قویم باندی چه الله تعالیٰ مونږ ته مرحمت کړی دی ډیر خوښ یو تاسی چه د خپلو ځانونو دپاره د بدبختی هغه تگ خوښ کړی دی هغه دی تاسی ته مبارک وی هر یو فریق ته به د هغه د دود او دستور او د راه او روش نتیجه پوره وررسیږی.

تمت سورة «الکافرون» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «النصر» نزلت بمنىٰ فى حجة الوداع فتعد مدنية وهى آخر ما نزل من السور آياتها ثلاث وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۰) تسلسلها حسب النزول (۱۱۴) نزلت بعد سورة التوبة

د «النصر» سورت په (منىٰ) په حجة الوداع كېنې نازل شوى دى او په مدنى سورتونو كېنې حسابېږي او وروستنى (۱۱۴) سورت دى په نزول كېنې (۱۱۰) سورت دى په تلاوت كېنې وروسته د «التوبة» له سورت نه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ

كله چه راشي نصرت مرسته (مدد) د الله او فتح (د مكى).

تفسير : لويه فيصله كوونكى خبره دا ده چه مكه معظمه چه د حجاز مركز او د اسلام ډيرى نښى لرى فتح شى د عربو د زياترو قبيلو سترگى هنى ته وى پخوا له دى نه به يو يو دوه دوه سرى په اسلام كېنې داخليل خو د مكى معظمى له فتحى څخه وروسته دلى دلى داخليل تر دى حده پورى چه د عربو جزيره گرده (توله) د اسلام په نور او رڼا رڼه او گردو (تولو) هستيږونكيو ته ئى د توحيد كلمه ولوستله او هغه مقصد چه عبارت د نبى كريم له بعثت څخه ؤ. پوره شو.

وَرَأَيْتِ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ۖ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

او وينى به ته خلق چه ننوځى به دين د الله كېنې فوج فوج دلى دلى پس تسبيح پاكي وايه سره د حمد ثناء د رب خپل.

تفسير : يعنى وپوهيږئ چه د بعثت مقصود او د دنيا د هستوگنى مطلب چه د دين تكميل او د كبرى خلافت تمهيد دى پوره شو. اوس د آخرت سفر نژدى دى. نو ښائى چه له دنيا څخه ځان فارغ كړئ! او د زړه له كومى آخرت ته متوجه شئ! او له پخوا څخه زياتره د هغه تسبيح او تحميد ووايئ او په دى فتوحاتو او بريو باندې د هغه شكر ادا كړئ او هميشه اوسئ په استغفار باندې.

وَاسْتَغْفِرْ لَهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ۝۳

او مغفرت ببنه و غواړه له ده څخه (لپاره د گناهونو د امت خپل یا لپاره د ماتیدو د نفس او قصور د عمل) بیشکه چه دغه (الله) تل دی ښه توبه قبلوونکی د مستغفرانو گنهگارانو.

تفسیر : یعنی ته ای محمد صلی الله علیه وسلم! ځان ته او خپل امت ته استغفار وایه. بیشکه چه دغه الله دی تل ښه توبه قبلوونکی.

تنبيه : د نبی کریم صلی الله علیه وسلم استغفار ځان ته پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیر شو هلته دی وکوت شی! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په قرآن کریم کښی هر چیری د فیصلی وعدی دی او کافرانو د فیصلی تلوار کوله د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عمر په آخر کښی مکه معظمه فتحه شوه گردی (تولی) قبیلې له زړه مسلمانی شوی هغه وعدی گردی (تولی) رښتیا شوی اوس نو د خپل امت د گناهونو مغفرت او بښنه وغواړئ! چه د شفاعت درجه دی لا لوړه (اوچته) شی. دا سورت د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په آخر عمر کښی نازل شوی دی چه هغوی د دی له لوستلو څخه په دی خبره وپوهید چه ما په دنیا کښی خپل دا راسپارلی شوی کار پای (آخر) ته ورساؤ اوس نو د آخرت د سفر وار دی.

تمت سورة «النصر» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة «تَبَّتْ» مکية وهی خمس آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۱) تسلسلها حسب النزول (۶) نزلت بعد سورة «الفاتحة».

د «تَبَّتْ» سورت مکی دی (۵) آیتونه (۱) ركوع لری په تلاوت کښی (۱۱۱) په نزول کښی (۶) سورت دی وروسته د «الفاتحة» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝

مات هلاک دی شی دواړه لاسونه د ابی لهب او پخپله دی هم هلاک شه.

تفسیر: ابولهب چه نوم نئی عبد العزی بن عبد المطلب دی د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حقیقی تره و خو د خپل کفر او شقاوت له سببه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم دیر سخت دښمن و، کله چه غمونږ پیغمبر په کومه مجمع او ډله کېنې د حق تعالیٰ کومه خبره ویله نو دی بدبخت به دوی په تیږو (گتو) ویشتل او دیر ځله له دی تیږو (گتو) ویشتلو څخه د ده مبارک وجود ژوبلیده او وینی تری بهیدی ابی لهب تل به داسی چغی وهلی «ای خلقو! د دی سری خبرو ته غوږونه مه پردئ! چه معاذ الله دروغجن او بی دین دی» کله به نئی ویل «محمد له مونږ سره د هغو شیانو وعده کوی چه مونږ ته به پس له مرگه رسیږی مونږ د هغو شیانو په کیدلو باندی هیڅ باور نه لرو» بیا به نئی خپلو دواړو لاسو ته داسی ویل «تبا لکما اری فیکما شیناً مما یقول محمد صلی الله علیه وسلم» تاسی دواړه رامت شئ چه زه به تاسی کېنې د محمد صلی الله علیه وسلم له دغو ویلو شویو شیانو څخه هیڅ شی نه وینم» یو ځلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د «صفا» په غونډی باندی ودرید او گردو (تولو) ته نئی ورغږ کړ د دوی په غږ باندی گرد (تول) خلق سره تول شول. دوی په ډیری مؤثری طریقی سره د اسلام دعوت شروع کړ (ابولهب) هم هلته و په ځینو روایاتو کېنې دی چه د خپلو دواړو لاسو په اوچت غورځولو سره نئی وویل «تبا لک سائر الیوم اَلْهَذَا جَمَعْتَنَا: مات شئ آیا نن مونږ د داسی خبری د آوریډلو دپاره دلته سره راتول شوی یو؟» په روح المعانی کېنې له ځینو څخه نقل شوی دی چه (ابولهب) پخپلو لاسو کېنې تیږی (گتې) اخیستی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لوری نئی وویشتلی او دا نئی ویل لنډه نئی دا چه د (ابولهب) دښمنی او شقاوت او له حق سره عداوت تر انتها پوری رسیدلی و سره له دی کله چه د الله تعالیٰ له عذابو ویراوه کیده نو ویل به نئی «که چیری په رښتیا سره دا کار کیدونکی وی نو له ماسره مال او اولاد ډیر دی چه زه هغه گرد (تول) په خپلی فدیې کېنې ورکړم او ځان له هغو عذابونو څخه وژغورم (وساتم) د ده ښځی (ام جمیل) هم له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره سخته هنډه او ضد او عداوت درلود (لرلو) او د ابولهب د دښمنی د اور پیلوڅه (خشاک) وه لکه چه دغه ښځه د دغی دښمنی په اور کېنې د ضد او عناد لرگی غورځول او هغه نئی لا پسی تیزاوه په دی سورت کېنې د دوی دواړو انجام راښوولی شوی دی او داسی یوه تنبیه پکښی شته نر وی که ښځه، خپل وی که پردی لوی وی که وړوکی هر هغه کله چه د حق په عداوت باندی ملا وتری هغه بالاخر خوار او ذلیل او تباه کیږی لکه چه د پیغمبرانو ډیر نزدی خپلوان هم له هغه ذلت څخه ونه ژغورل (سائل) شول (ابولهب) ته وگورئ چه د خپلو لاسو په خوځولو سره نئی غمونږ د پاک پیغمبر پر خلاف خبری کولی او پر خپل زور او قوت باندی مغرور و او د الله تعالیٰ مقدس شریعت او د معصوم رسول الله صلی الله علیه وسلم پاک طریقت ته نئی لاس ورغځاوه څنگه نئی لاسونه ورمات شول او د هغه گرد (تول) هغه کوښښونه چه د حق په پتولو کېنې نئی کول ابته (خراب) شول او د هغه سرداری او لوئی د تل دپاره د ده له لاسه ووته گردی (تولی) چارنئ بیکاره شولی غرور نئی له سره ووت او له زوره ولوید او د تباهی په کنده

کبھی پریوت. دا سورت مکی دی وائی چہ د «بدر» لہ غزا غخہ اووہ ورغی وروستہ پہ دہ باندی یوہ بدہ سوځوونکی او زھر لرونکی دانہ وختہ چہ د ہنی پہ سبب دی لہ کور او کھول غخہ جلا (جدا) کر شو او ہیڄوک نہ ورته نژدی کیدل تر دی چہ ہمغلته مر شو او مری ئی تر دریو ورغو پوری هلته پروت و تر غو وپرسید او خویرین شو دلته خلغو د حبشی مزدورانو پہ لاس پہ یوہ لرگی کبھی وتارہ او پہ یوہ چوغالی کبھی ئی چہ چیری کنستلی شوی و لکہ یوہ مردارہ ومنده او د دغہ چوغالی سرہ ئی پہ تیرو (گتو) او شگو سرہ پت کر شو دا خو د دنیا رسوائی او خرابی دہ ښکارہ دہ چہ د آخرت ربرونہ (تکلیفونہ) لہ دی غخہ دیر سخت دی ﴿وَلَعَذَابُ الْآٰخِرَةِ اَشَدُّ لَوْلَا اَنْتُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ﴾ .

مَاْ اَغْنٰی عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ۝

دفع بہ نہ کمری (دغہ ہلاکت) لہ دغہ (ابی لہب) غخہ (اصلی) مال د دہ او ہغہ چہ دہ گتلی و (یعنی اولادہ ئی).

تفسیر : یعنی مال، اولاد، عزت، وجاہت او لوئی ہیڄ یوہ ابی لہب لہ ہلاکتہ ونہ شو ژغورلی (سانلی).

سَيَصْلٰی نَارًا اِذَا تَلٰہٰبٌ ۝

ژر دی چہ ننہ بہ وخی (ابی لہب پہ قیامت کبھی) پہ اور خواند د لمبو کبھی.

تفسیر : یعنی وروستہ لہ مر کیدلو غخہ ابی لہب تہ سخت لمبی لرونکی اور رسیدونکی دی. ښائی پہ دی مناسبت قرآن کریم د عبد العزی کنیت ابی لہب ایښی وی، پہ دنیا کبھی ہغہ تہ ابی لہب څکک ویل کیدہ چہ د ہغہ د مخ بارخوځان لکہ اور څلیلدل مکر قرآن کریم دا راوبښول چہ دی د خپل آخری انجام د اعتبار او پلوہ ہم د ابی لہب د ویلو وډ (لاحق) دی.

وَاَمْرَاۗتُہٗ حَمٰلَۃٌ الْحَطَبِ ۝

او (ننہ بہ وخی) ښځہ د ہغہ (ابی لہب) اور تہ پہ دی حال کبھی چہ بار راوړونکی بہ وی د خسو (د دوزخ).

تفسیر : د ابی لہب ښځہ ام جمیل سرہ لہ مال داری دیرہ بخیلہ او شومہ وہ نو څکک دا بہ پہ

خپله څنگل ته تله لرگی به ئی راوړه او اغزی به ئی تولول او څمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په لاره کښی به ئی د شپې له مخی اچول چه هغوی ته د تهجد د تگ او راتگ په وقت کښی ربر (تکلیف) ورپیښ شی. فرمایلی ئی دی «دی لکه چه دلته د حق په دښمنی او د الله تعالی د پیغمبر په ایندښ رسولو کښی د خپل میره (خاوند) سره معاونت او مرستی (مدد) کولی په دوزخ کښی به هم هغه سره داسی مرستی (مدد) کوی» ښائی چه هلته به هم د زقوم او ضریع چه د دوزخ اغزی لرونکی ونی دی لرگی راوړی او د هغو په وسیله به د خپل میره (خاوند) د عذاب اور لا تودوی لکه چه ابن کثیر رحمه الله علیه ویلی دی.

تنبیه : څینو د «حمالة الحطب» معنی چغل گر اخیستی دی لکه چه د عربو په محاورو کښی دا لفظ په دی معنی سره هم وایه کیږی او په پارسو کښی چغل گر ته «هیزم کش» وایه شی.

فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۝

حال دا چه په غاړی د دی کښی رسی ده له مضبوطو رسیو (پتوکیو د حرماؤ) څخه.

تفسیر : یعنی ډیره کلکه او مضبوطه چوځیدونکی رسی. له دی څخه زیاترو مفسرینو د دوزخ د اوسپنی غاړکی او سلاسل مراد اخیستی دی او دا تشبیه د ﴿حَمَالَةُ الْحُطْبِ﴾ په مناسب ورکړی شوی ده ځکه چه د لرگیو د بار ترلو کښی رسی ته ډیر ضرورت پیښیږی. لیکلی چه د دی ښځی په غاړه کښی یوه خورا (ډیر) ښه قیمتداره غاړکی وه دی به ویل «په لات او عزئی باندی قسم خورم چه زه دا خپله غاړکی د محمد په عداوت باندی لگوم» نو ځکه ضرور دی چه په دوزخ کښی هم د هغی غاړی له هغسی یوی غاړکی څخه تشه نه وی عجیبه خبره لا دا ده چه د دی بدبختی مرگ هم داسی واقع شو چه د لرگیو د پیتی رسی د هغی په غاړه کښی چه په یوه گت باندی ئی دمه کیښوده غوټه شوه او غټه تیبه (گټه) د دی او د پیتی په منځ کښی راغله او سا ئی وخته.

تمت سورة «تَبَّتْ» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الاخلاص مكية وهى اربع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۲) تسلسلها حسب النزول (۲۲) نزلت بعد سورة «الناس»

د «الاخلاص» سورت مكی دی (۴) آیته یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۱۱۲) په نزول کښی (۲۲) سورت دی وروسته د «الناس» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝

ووايه (ای محمده دوی ته) شان دا دی چه الله یو دی (په ذات او صفات خپل کښی) الله بی پروا دی (الله ته هر شی محتاج دی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ په نسبت پوښتی چه دی څنگه دی؟ تاسی ورته داسی ووايئ چه الله تعالیٰ یو دی! او د هغه په ذات کښی په هیڅ ډول (طریقه) د تعدد او تکرر او دوه لیزتوب گنجایش نشته او نه ئی څوک په مقابل کښی شته او نه مشابه لری په دی سره د مجوسانو عقیده رده شوه چه وائی خدایان دوه دی یو د خیر غیبتن (مالک) «یزدان» او بل د شر غیبتن (مالک) «اهریمن» دی او هم د هندوانو عقیدی تردیدی شوی چه هغوی د دری دیرشو کروړو بتانو منونکی دی او هغوی ته د خدائی په چارو کښی برخى ورکوی.

د «الصمد» تفسیر په څو ډوله (قسمه) کړی شوی دی چه (طبرانی) هغه گرد (تول) نقل کړی وائی «وکل هذه صحیحة وهی صفات ربنا عزوجل هو الذى یصمد الیه فی الحوائج وهو الذى قد انتهى سؤده وهو الصمد الذى لا جوف له ولا یأکل ولا یشرب وهو الباقى بعد خلقه» دا گرد (تول) رښتیا دی. او ځمونږ الله تعالیٰ هغه لوی ذات دی چه هغه ته هر راز (قسم) اړتیاوی (احتیاج) وروړاندی کیږی او هر ډول (طریقه) مرستی (مدد) ورڅخه غوښتلی کیږی او د گرد (تول) سترتوب (لویى) او د تولی مشرتیا صفت په کښی شته. نه خوری او نه څښی او نه چا ته محتاج دی او له خپلو مخلوقاتو څخه وروسته هم پاتی دی. ابن کثیر. د پاک الله د صمدیت له صفت څخه د هغو ناپوهانو رد هم وشو چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه نور کسان هم واکوالان (اختیارمند) گڼی یا د هغوی په پوره خپلواکی باندی عقیده لری د آریه ؤ د عقیدی تردید هم وشو ځکه چه د دوی له اصولو سره سم د دنیا په پیدا کولو کښی روح او ماده لویه اغیزه (اثر) لری او دا دواړه شیان پخپل وجود کښی الله تعالیٰ ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی (استغفر الله).

لَمْ يَلِدْ ۝ وَلَمْ يُولَدْ ۝

نه ئی دی څیړولی (هیڅوک) او نه دی څیړولی شوی دی (له هیچا نه).

تفسیر : یعنی نه هیخوک د ده اولاد دی او نه دی د چا اولاد دی له دی څخه د هغو عقائدو تردید هم وشو چه په هغو کښی حضرت مسیح علیه السلام یا حضرت عزیر علیه السلام د الله تعالیٰ ځامن بلل کیږی یا پرېستو ته د الله تعالیٰ لونی وائی او هم په ﴿وَلَمْ يُولَدْ﴾ سره د هغو عقیدو تردید وشو چه ځینی خلق مسیح یا نورو ته الله وائی یعنی د الله تعالیٰ دا شان دی چه څوک ئی نه وی ځیږولی او نه دی له بل چا څخه ځیږولی شوی وی او ښکاره خبره ده چه عیسیٰ علیه السلام د یوی سپین لمنی جینوع له نسه پیدا شوی دی نو هغه څنگه خدای کیدی شی؟.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝

او نشته دغه (الله) لره برابر سیال هیخوک.

تفسیر : کله چه هیخوک د الله تعالیٰ سیال، شریک، برابر، مل نه وی نو د هغه ښځه او هلک او نور له کومه کیږی؟ له دی جملی څخه د هغو خلقو تردید وشو چه د الله تعالیٰ په ځینو صفتونو کښی کوم مخلوق هغه غوندی گنی تر دی چه ځینی رد سترگی د الوهیت له دی ستاینی (صفت) څخه پوره ستاینی (صفت) هغو مخلوقاتو ته هم ورکوی. د یهودانو په کتابونو کښی ئی لیکلی دی چه د غیږو په یوی مسابقی کښی یعقوب علیه السلام په الله تعالیٰ باندی په غیږ کښی غالب شو (العیاذ بالله) ﴿كَوْنَتْ كَلِمَةً تَعْرِیْزُ مِنَ الْوَاهِبِ اِنْ یَّقُولُوْنَ اِلَّا کَذِبًا﴾ انی اَسْأَلُکَ یا الله الواحد الاحد الصمد الذی لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً احد ان تغفرلنا ذنوبنا انک انت الغفور الرحیم.

تمت سورة «الاخلاص» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الفلق مکیه او مدنیه وهی خمس آیات وفيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۳) تسلسلها حسب النزول (۲۰) نزلت بعد سورة «الفیل»

د «الفلق» سورت مکی یا مدنی دی پنځه آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱۳) په نزول کښی (۲۰) سورت دی وروسته د «الفیل» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ①

ووايه (ای محمد) پناه غواړم په رب د صبا خيروونکي د تياری باندی.

تفسير : يعنی هغه چه د شپې تياره غيروي او له هغی څخه د سهار انوار او رڼا ښکاري.

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ②

له شره د هغه شی چه پیدا کړی دی (له ضررناکو شيانو څخه).

تفسير : يعنی هر هغه مخلوق چه په هغه کښی څه بدی او شر وی زه د هغه له شر او بدی څخه پناه غواړم وروسته د دی ځای په مناسبت د څو ځان ته غيزونو نمونه هم اخيستی شوی دی.

وَمِنْ شَرِّ عَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ③

او له شره د تياری شپې کله چه تکه توره شی (او هر شی پت کړی).

تفسير : يعنی د شپې تياره چه په هغی کښی زیاتره شرور او بدی پېښېږی په تیره بیا کودی (سحر) او نوری پېښی ډیری واقع او پېښېږی چه خوف یا د لمر لويده تری مراد دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «په دی کښی گردی (تولی) تياری راغلی ظاهری، باطنی، تنگه، پریشانی او گمراهی او نور.

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ④

او له شره د هغو ښځو ساحرانو پوکي کوونکيو چه پو کول کړی په غوتو کښی.

تفسير : له «النفاثات فی العقد» او پوکي کوونکيو نفسونو څخه هغه ښځی یا هغه دلی یا هغه نفوس مراد دی چه د سحر او د کودو د چارو کولو په وقت کښی پر کومی ژی یا مزی یا ويښته یا نورو باندی څه ولولی او پری پو ټی کړی او غوتی پکښی واچوی هغه کودی چه لبيد بن اعصم ځمونږ پر پیغمبر صلی الله عليه وسلم باندی کړی وی په هغو کښی ځیني جونی هم گدی وی والله اعلم.

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ

او له شره د حسد کوونکی کله چه ښکاره کړی حسد خپل.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «کله چه د هغه نظر ولگيږي بیشکه» نظر او د سترگو تپ يوه واقعی او رښتیا خبره ده خو د ډيرو مفسرينو په نزد د «ومن شر حاسد اذا حسد» مطلب دا دی کله چه حاسد د خپل زړه کیفیت ضبط نه کړی شی او په عملی ډول (طریقه) سره خپل حسد ښکاره کړی نو د هغه له بدی څخه پنا غوښتل ښائی. که د یوه سری په زړه کښی بی واکه حسد پیدا شی خو هغه خپل نفس پخپل ضبط او پخپل واک (اختیار) ساتی او له محسود سره د حسد وضعیت نه ښکاروی نو هغه له دی څخه وتلی دی. د حسد معنی دا ده چه د بل چا د ورکړی شوی نعمت زوال وغواړی البته داسی غوښتنه چه الله تعالی ماته هم داسی نعمت یا زیات له هغه څخه وپیشی چه هغه ته الله تعالی ورکړی دی په رځی (کینه) او حسد کښی داخله نه ده او هغه ته (غبطه) وایه شی. د بخاری شریف په دی حدیث کښی چه د لاحسد الاقی اثنتین الخ» له حسد څخه هم دا غبطه مراد ده.

تمت سورة «الفلق» بفضل الله تعالى و منه وكرم

سورة الناس مدنية او مكية وهی ست آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۴) تسلسلها حسب النزول (۲۱) نزلت بعد سورة الفلق.

د «الناس» سورت مدنی یا مکی دی شپږ آیات یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۱۱۴) په نزول کښی (۲۱) سورت دی وروسته د «الفلق» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝ مَلِكِ النَّاسِ ۝ إِلَهِ النَّاسِ ۝

وایه (ای محمده) پناه غواړم په رب د ټولو خلقو په باچا د ټولو خلقو په معبود د ټولو خلقو.

تفسیر : اکر که د الله تعالی د ربوبیت شان او د باچاهي چاری پر ټولو مخلوقاتو باندی

شاملی دی خو دا صفات همغسی چه په کامل ډول (طریقه) په انسانانو کېږي دی په نورو مخلوقاتو کېږي داسی له لری نه څرگندیږي (ښکاره کېږي) نو ځکه ئی د «رب» او د «ملک» او د نورو اضافت انسانانو ته وفرمایه. او هم په وسوسو کېږي ابتلاء او اخته کیدل پرته (علاوه) له انسان څخه د بل مخلوق په شان کېږي نشته.

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝

له شره د وسوسې اچوونکي تبیتیدونکي (شیطان له ذکره د الله).

تفسیر: شیطان سره له دی چه له سترگو څخه پټ دی خلق غولوی او له لاری څخه ئی ویاسی تر څو چه انسان په غفلت کېږي اوسپړی د هغه تسلط پر دوی باندی زیاتیږي او کله چه ویښ او خپل الله تعالی ئی په یاد شی نو هغه هم سم د لاسه تېښتی.

الَّذِي يُوسُوسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ۝ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ۝

هغه (شیطان) چه وسوسې اچوی په سینو زړونو د خلقو کېږي (چه دغه وسوسه اچوونکي) له پیریانو او انسانانو څخه دی.

تفسیر: شیطان هم په پیریانو کېږي او هم په انسانانو کېږي شته لکه چه په (۱۴) رکوع ۱۱۲ آیت د «الانعام» د سورت څمونږ دغه مقدس تفسیر کېږي داسی یو آیت لولو ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيطَانًا الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ زُفْرًا الْقَوْلَ عَزَّوَجَلَّ﴾
الله تعالی مو دی د دی دواړو له شره وساتی. (تکمله) د دی دوو سورتونو په تفسیر کېږي عالمانو او حکیمانو ډیری زیاتی نکتی ویلی دی. د حافظ ابن قیم رحمه الله علیه څمونږ د امام رازی رحمه الله علیه څمونږ د بلخی ابن سبارج. د حضرت شاه عبد العزیز دهلوی محدث رحمه الله علیه اوږدو بیانونو لیکل دلته ممکن نه دی نو دلته یواځی د مولانا محمد قاسم نانوتوی رحمه الله علیه د کلام خلاصه او د وینا لندن لیکل کېږي چه د «فوائد موضح الفرقان» د حسن خاتمی دپاره یو نیک فال ثابت شی.

دا یو فطری او عام دستور دی کله چه په کوم باغ کېږي نوی ترکودی (شنیلی، نبات) ځمکه وچوی او له تخم څخه د باندی ووځی نو باغوان یا بزگر د هغه تحفظ او پالنې او روزنی ته زیاته توجه کوی او د هغه د لوئیدلو په نسبت ډیر کوشښ او زیار (محنت) کوی چه هغه له گردو (ټولو) ارضی او سماوی آفاتو څخه وساتی او تر څو د خپل کمال حد ته ونه رسیږي دی ئی ډیر ربر (تکلیف) ایستلو او پام لرنی ته اړ (مجبور) دی. اوس په دی خبری باندی غور کول په کار

دی چه د بوتی د ژوندون فناء کوونکی یا د هغه د ثمراتو له تمتع څخه د هغه د مالک محروم گرځونکی کوم کوم آفتونه دی؟ چه د هغو د شر او مضمرت په لری کولو کښی تل باغوان یا بزگر خیر وی او زیاته توجه او هوش ولری؟ چه خپل مساعی کامیاب کری په ادنی تأمل او لږ تصور او اتکل سره څرگندیږی (هېکاره کیږی) چه داسی آفتونه زیاتره په څلور دوله (قسمه) پیښیږی چه د هغو په انسداد کښی باغوانان څلورو شیانو ته ډیر اړ (مجبور) دی.

اول: د بوتی خوړونکی چپنچی او خزندى شرل چه د هغو له غاښو او خولو څخه نبات او ترکودی ته زیان رسیږی. یا د هغو په جبلت او خلقت کښی د هغه بوتو خوړل داخل دی.

دوهم: د ویالی یا د سین یا د کاریز یا د کوهی اوبه، هوا او د لمر تودوخی الغرض د ژوندون او د ترقی گرد (تول) اسباب د شتو او د هستی پوره انتظام دی.

دریم: په هغه باندی د واورى، پلۍ، خاورى او د نورو شیانو لویدل چه د هغه د غریزی حرارت د احتقان باعث شی ځکه چه دغه د دی د ترقی او د نشو او نما مانع گرځی.

څلورم: د باغ د خاوند کوم دښمن یا حاسد د هغه کومه څانگه یا لښته او پانی او نور ونه شکوی یا هغه له بیخه ونه کاږی او ایسته ئی ونه غورځوی.

که باغوان د دی څلورو واپرو خبرو پوره مکمل انتظام او بندوبست وکړی نو له الله تعالی څخه هیله (امید) کیږی چه هغه نبات او ترکودی لوئی شی او په زړه پوری گټی تری واخیستی شی او خلق د هغو د څانگو له میوو څخه پوره فائده واخلي. هم داسی مونږ ته ښائی چه د ارض او سماء له خالق څخه چه رب الفلق او خالق الحب والنوی دی او د نری د تکو شنو چمنونو حقیقی مالک او مربی دی د خپل وجود د شجر او د ایمان د شجر په نسبت له دی څلورو آفتونو څخه پناه وغواړو! بیا ښائی معلوم کړ شی لکه چه په اول قسم کښی د ترکودی خوړونکیو ساکبانو (ذی روحو) ضرر پیښول یواځی د هغوی د طبیعت له مقتضیاتو څخه وهم داسی د شر اضافت د «ماخلق» په لوری هم په دی خوا مشیر دی چه دا شر د هغه د مخلوق من حیث هو مخلوق له سببه ثابت دی او د هغو په زړونو کښی پرته (علاوه) د هغو د طبیعت او فطری دوامی بل کوم سبب ته دخل نشته لکه چه په منگور، لرم، سباع، بهائم، او نورو کښی لیدل کیږی.

د لرم لښه تومبل نه دی له هنده دا ئی غوښت دی د وجود له سره هنده

نیش عقرب نه از پی کین است مقتضای طبیعتش این است

وروسته له دی په دوهمه درجه کښی ئی له (غاسق اذا وقب) څخه د تعوذ تعلیم ورکړی دی چه له هغه څخه د مفسرینو په نزد یا شپه ده چه ښه توره تیاره شی یا د لمر دویدل وی یا د سپوږمۍ تندر او خوف دی له دوی څخه هره یوه معنی چه واخلي دومره خبره خو یقینی ده چه په (غاسق) کښی د (شر) پیدا کیدل د هغی پر وقوب (د یو څیز تر شا پتیدو) باندی مبنی دی او هېکاره ده چه په وقوب (پتیدل) کښی پرته (علاوه) له دی څخه بله کومه خبره نشته چه له مونږ څخه د یوه څیز علاقه منقطعه شی او هغه فوائد او گټی چه مونږ ته د هغی له ظهور څخه

حاصلیدی هغه به اوس په لاس نه راځي کله چه داسی دی نو دا تمثیل له اسبابو او مسبباتو څخه پرته (علاوه) پر بل کوم شی باندی نه لگيږي ځکه چه د مسبب وجود د اسبابو او معداتو پر وجود باندی موقوف دی تر څو د اسبابو علاقه له مسبباتو سره قائمه نه وی هېڅ کله کوم مسبب په خپل وجود کېږي بريالی (کامياب) کیدی نشي او هم دا خبره ده چه مونږ د آفتونو په دوهم قسم کېږي وليکل چه که اوبه، هوا، د لمر تودوخې او رڼا الغرض د ژوندون او ترقی گرد (تول) اسباب په زړه پوری منظم نه وی نو هغه ترکودی، نبات مراوی او وچيږي.

وروسته له دی دریم تعوذ له (نقائث فی العقد) څخه وکړ شو لکه چه وویل شول له هغه څخه ساحرانه چاری مراد دی هغه کسان چه د سحر د وجود منونکی دی هغوی ئی مني چه د سحر له اثره مسحور ته داسی امور پېښيږي چه له هغو څخه د طبیعت اصلی آثار مغلوب او مړه کيږي. نو د سحر آفت هغه آفت ته ډیر ورته دی چه تر کودی ته له واورې او پلې او د غریزي حرارت د بندیدو په سبب پیدا کيږي او د هغه په نشوؤ نما او وده او لوئیدو کېږي نقصان پېښوی هغه الفاظ چه د (لبید بن اعصم) په قصه کېږي شته ځینی ئی دا دی «فقام علیه الصلوة والسلام کأنما انشط من عقال» له دی څخه ښکاريږي چه پر دوی باندی کوم شی مستولی شوی و او د دوی د طبیعت مقتضیات ئی پټ کړی و چه د جبریل علیه السلام په تعوذ سره د الله تعالیٰ په امر هغه عارضه ورکه شوه.

اوس له هغو افاتو څخه چه د ځان ساتنه ضروری ده فقط یوه آخری درجه پاتی شوه چه دښمن د حسد او عداوت په سبب د باغ کومه څانگه یا لښته ماتوی یا بوتی له بیخه راوکاږي د باندی ئی غورځوی یا ئی پانی یا ئی میوی شکوی د شر دا مرتبه ئی له (ومن شر حاسد) سره په ډیر وضاحت راوښوله.

په دغه تقریر او وینا کېږي که کوم لږ والی شته خو هغه یواځی دا دی چه کله کله تخم ته پرته (علاوه) له دی څلورو واړو آفتونو څخه کوم بل آفت پخوا له زرغونیدلو څخه ورپېښيږي بیا خو ئی میړتون منځنی جوهر چه د تخم تومنه یا قلب یا د تخم «سویده» ورته وایه شی او د زرغونیدلو اصلی ماده وی خوری یا ئی د بلی کومې پېښې په سبب دننه برخه تکه توره واړوی یا له منځه دوه پلې شی او د نشونما او د زرغونیدلو، لوئیدلو او د ودی قابلیت پکښی پاتی نشي ښائی د دی لږتوب د تلافی دپاره په بل سورت کېږي د (الوسواس الخناس) له شر څخه د استعاذی تعلیم ورکړی شوی وی ولی (وسواس) د هغو فاسدو خطراتو نوم دی چه په سترگو نه ښکاری بلکه په پټه سره د ایمان په قوت کېږي کڼدو او رخنه اچوی چه د هغه علاج پرته (علاوه) د عالم الخفیات والسرائر څخه بل څوک نشي کولی خو کله چه د وسوسو مقابله له ایمان سره وشي نو د وسواس د دفعی دپاره په هم دی صفاتو باندی د تمسک ضرورت دی چه د ایمان د مبادی او مناقشی له اصولو څخه شمیرلی کيږي او له هغو څخه ایمان ته مدد رسی. اوس له تجربو څخه رابکاره شوه چه له گردو (تولو) څخه اول د ایمان انقیاد او تسلیم نشو او نما د حق تعالیٰ د بی انتهای تربیتونو او بی غایاتو انعاماتو د لیدلو څخه حاصلیږي نو کله چه مونږ د هغه

په مطلقه ربوبیت باندې نظر واچوو نو څومونږ ذهن دی خوا ته منتقل کیږي چه هغه ذات رب العزت مالک الملک او مطلق شهنشاه هم دی ځکه چه د تربیت مطلقه معنی د هر راز (قسم) جسماني او روحاني ضروریاتو رسونه دی او دا کار پرته (علاوه) له هسی یو منبع الکمالات ذات څخه له بل چا څخه کیدونکی نه دی چه هغه د هر راز (قسم) ضروریاتو او شیانو مالک او د دنیا هیڅ یو شی د هغه د اقتدار له فیضه د باندې نه دی هم داسی ذات ته مونږ مالک الملک او مطلق شهنشاه ویلی شو او بیشکه د هغه لوی شان داسی کیدی شی چه (لمن الملك اليوم لله الواحد القهار) گواکی مالکیت یا ملکیت د داسی یو قوت نوم دی چه د هغه د فعلیت مرتبه په (ربوبیت) سره موسومېږي ځکه چه د ربوبیت لنډ تعریف د منفعت اعطاء او د مضرت دفع دی او پر دغو دواړو باندې قدرت لرل دی دا د مطلق شهنشاه منصب دی که لږ له دی څخه وړاندې ته څیر شو نو د دی علی الاطلاق باچا د معبودیت (الوهیت) سراغ او پته هم موندله کیږي ځکه چه معبود هغه ته وایه شی چه د هغه د حکم په مقابل کښی هر څوک غاړه کیږدي او د ده د امر په مقابل کښی د بل حکم هیڅ خیال او پروا ونه کړه شی نو ښکاره ده چه دا د بندگی انقیاد پرته (علاوه) د کامله محبت او مطلقه حکومت په مخامخ کښی د بل چا په مخ کښی نه کاوه او نه ئی وړ (لائق) دی د دی دواړو شیانو اصلی مستحق پرته (علاوه) له الله تعالی څخه بل څوک نه دی ځکه د معبودیت او الوهیت صفت هم یواځی هغه (وحده لا شریک له) ته ثابت شو. ووايي

﴿قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَلَا تَكُنْتُمْ﴾

لنډه ئی دا هغه کوم صفت چه د ایمان مبدأ گرځي ربوبیت دی وروسته له هغه د ملکیت صفت دی او له ټولو څخه وروسته د الوهیت مرتبه ده نو هر هغه څوک چه خپل ایمان د شیطاني وسوسو د مضرت د ساتلو په نیت د حق تعالی دربار ته حاضرېږي چه هلته خپله چاره جوئی وکړي نو ښائی هم داسی درجه په درجه له یو مقام څخه بل مقام ته لاړ شی لکه چه پخپله پروردگار په هم دی ترتیب سره د خپلی ستاینی (صفت) په ﴿رَبِّ النَّاسِ، مَلِكِ النَّاسِ، إِلَهِ النَّاسِ﴾ سره په سورت «الناس» کښی بیان فرمایلی دی او عجیبه خبره دا ده لکه چه د مستعاذ به له خوا دلته دری صفتونه بی د عاطفی له واو څخه او بی د جاری د «ب» له اعدادی څخه مذکور دی د مستعاذ منه له جانبه هم دری شیان په نظر راځي چه پرله پسې صفت په صفت بیان کړی شوی دی. په دی باندې به داسی پوهیږئ چه د «وسواس» د وصفیت په مقابل کښی واخلی ځکه چه حقیقی مستعاذ به «اله الناس» دی او «ملک» او «رب» په هغه پوری د رسیدلو عنوان تاکلی (مقرر کړی) شوی دی هم داسی د مستعاذ عنه حقیقت هم دا «وسواس» دی چه د هغه د صفت په مخ کښی «خناس» راوړی شوی دی له «خناس» څخه دا مراد دی چه شیطان د غفلت په حال د انسان په زړه کښی وسوسه اچوی او کله چه څوک ویښ شی نو د غلو په شان د هغوی پسې بیرته ځان راکاږي د داسی غلو او بدو چارو نیول او د هغوی د ریر (تکلیف)، تعدی لاس پری کول او د رعیتونو د آرامی او د هوسائی (راحت) چاری ورغوندول د سلاطینو او د ټولواکانو لویه فریضه او مهمه وظیفه ده ځکه مناسب به وی چه د دی صفت په مقابل کښی

(ملک الناس) کینجود شی او (الذی یوسوس فی صدور الناس) چه د (خناس) د فعلیت درجه ده او مونږ هغی ته د غله د نقب وهلو سره تشبیه ورکولی شو هغه د (رب الناس) په مقابلې کېنې دی چه په پخوانی تحریر کېنې د (ملک الناس) د فعلیت مرتبه ده وشمیرلی شی بیا دی وکتلی شی چه د مستعاذ منه او مستعاذ به په منځ کېنې غومره نام او کامل تقابل ښکارېږی والله تعالیٰ اعلم باسرار کلامه!

اوله تنبیه : له ډیرو اصحابو لکه حضرت بی بی عائشه الصدیقه، حضرت ابن عباس، حضرت زید بن ارقم رضی الله تعالیٰ عنهم څخه روایت دی چه پر حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم غځینو یهودانو سحر جادو او کودی کړی وی چه د هغو له اثره د هغوی په مبارک بدن باندی یو راز (قسم) مرض لاحق شو. په دی منځ کېنې کله داسی هم پېښیده چه دوی به غځینی دنیوی چاری کولی خو بیا ئی داسی گڼل چه هغه ئی نه دی کړی یا هغه دنیوی کار چه کړی ئی نه وی داسی ئی باله چه کړی ئی دی د دی پېښی د علاج دپاره الله تعالیٰ دا دوه سورتونه رانازل کرل چه د هغه له تاثره د الله تعالیٰ په اذن هغه مرض زائل شو واضح دی وی چه دا واقعه په صحیحینو کېنې شته چه په هغه باندی تر اوسه پوری هیڅ یوه محدث جرح نه ده کړی او داسی کیفیت د رسالت له منصبه سره قطعاً منافی نه دی لکه چه دوی کله فارغ او غځینی اوقات غشی پر دوی باندی طاری کیده یا څو ځلی په لمانځه کېنې سهو شوی دی. دوی فرمایلی دی **(انما انا بشر انسی کما تسون فاذا نسیت فذکرونی)** بیشکه چه زه یو سری یم لکه تاسی او هیروم شیان لکه چه تاسی ئی هیروئ کله چه ځما څخه کوم شی هیر شی نو هغه را په یاد کړئ!) ښائی چه غځینی ناپوهان ووائی چه «که پر هغوی باندی غشی طاری کیده نو د هغه پر وحی او نورو خبرو باندی څنگه یقین وکړی شی؟ ښائی چه په هغه هم سهو، نسیان هیره او نور شیان گډ وی» اگر که د هغی سهوی او نسیان څخه دا نه لازمیږی چه د الله تعالیٰ د وحی او د تبلیغ په فرائضو کېنې شکوک او شبهات پیدا شی او له دومره یوی خبری څخه چه کله کله به دوی د یوه کړی کار په نسبت فرمایل چه نه ئی دی کړی یا یو ناشوی کار به ئی داسی گانه چه کړی ئی دی څرنگه به دا لازمیږی چه د دوی په غځینو تعلیماتو او د بعثت د فرائضو په قوت او اعتبار کېنې څه شک او شبهه پیدا شی.

په یاد ئی ولرئ چه سهو، نسیان، مرض غشی او نور انسانی عوارض د بشریت له خواصو څخه دی کله چه انبیاء علیهم السلام بشر دی نو د داسی خواصو موندل د هغو په وجود کېنې د هغوی له مرتبې څخه هیڅ شی نه لږوی هو! دا ضروری ده کله چه د یوه سری په نسبت په قاطعه ؤی براهینو او نبره ؤی دلائلو ثابت شی چه هغه په رښتیا سره د الله تعالیٰ یقینی استاخی وی نو د دی خبری منل هم په کار دی چه د الله تعالیٰ د هغه د عصمت تکفل کړی دی او همغه ئی د خپلی وحی د وریدولو او پوهولو او وررسولو ذمه وار گرځولی دی نو څرنگه ممکن کیدی شی چه د ده د دعوت د فرائضو او د تبلیغ په انجام کېنې کوم بل طاقت یا قوت خلل واچوی. نفس وی که شیطان ناروغی وی که جادو لنده ئی دا چه هیڅ یو شی د نبوت او پیغمبری په چارو او

د بعثت په لورو (اوچتو) مقاصدو پوری اړه (تعلق) لری د سحر او جادو لپر څه اثر لویدلی وی او نه کودی او نه جادو د نبوت او د بعثت په فرائضو کښی څه خلل او دیل اچولی شی.

دوهمه تنبیه : د معوذتینو په قرآنیت باندی د گردو (تولو) اصحابو اجماع ده او د هغوی له زمانی څخه تر اوسه پوری په تواتر سره ثابت شوی ده. یواځی د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کاوه شی چه دوی به دا دوه سورتونه په خپل مصحف کښی نه لیکل. خو دا خبره دی ښکاره وی چه ابن مسعود رضی الله عنه هم د دی دوو سورتونو په قرآنیت کښی هیڅ شک او شبهه نه لرله او دا ئی منل چه دا د پاک الله کلام دی او یقیناً له آسمانه رانازل شوی دی خو د دی د نزول اصلی مقصد رقیه او علاج دی دا نه دی رامعلوم چه د تلاوت دپاره نازل شوی دی؟ که نه؟ نو ځکه د دی دوو سورتونو لیکل په هغه مصحف کښی چه د تلاوت دپاره وی له احتیاطه چپ (خلافت) دی «انه کان لا یعد المعوذتین من القرآن وکان لا یکتبهما فی مصحفه ویقول انهما منزلتان من السماء وهما من کلام رب الغلمین ولکن النبی علیه الصلوة والسلام کان یرفی و یعوذ بهما فاشتبه علیه انهما من القرآن أولیستامنه فلم یکتبهما فی المصحف» (د روح البیان د غلورم جلد ۷۲۳ مخ وگوری!) قاضی ابوبکر باقلائی لیکی «لم ینکر ابن مسعود رضی الله عنه کونهما من القرآن وانما انکر اثباتهما فی المصحف فانه کان یری ان لا یکتب فی المصحف شیئا الا ان کان النبی صلی الله علیه وسلم اذن فی کتابته فیه وکان لم یبلغه الاذن» (د فتح الباری د اتم جلد ۵۷۱ مخ وگوری!) حافظ یوه بل عالم د الفاظو داسی نقل کری دی «لم یکن اختلاف ابن مسعود رضی الله عنه مع غیره فی قرآنیتهما وانما کان فی صفة من صفاتهما» د (فتح الباری د پنځم جلد ۵۷۱ مخ وگوری!) په هر حال د ابن مسعود رضی الله عنه دا رأی شخصی او انفرادی وه او لکه چه (بزار) تصریح کری ده هیڅ یو له اصحابو څخه له ده سره متفق نه ؤ او ډیر امکان لری چه وروسته له دی څخه چه هغوی ته په تواتر سره دا ورښکاره شوی وی چه معوذتین هم له متلوه قرآن څخه دی نو هغوی به هم په هغه خپل پرمبنی فکر باندی پاتی نه وی برسیره په دی د دوی انفرادی رأی هم له خبر واحد څخه معلومیږی چه د قرآن د تواتر په مقابل کښی د اوریدلو وړ (لائق) نه دی. په شرح مواقف کښی لیکلی شوی دی «ان اختلاف الصحابة فی بعض سور القرآن مروی الآحاد المفیده للظن و مجموع القرآن منقول بالتواتر المفید للیقین. الذی یضمحل الظن فی مقابله فتلک الآحاد مما لا یلتفت الیه ثم ان سلمنا اختلافهم فیما ذکر قلنا انهم لم یختلفوا فی نزوله علی النبی صلی الله علیه وسلم ولا فی بلوغه فی البلاغة حد الإعجاز بل فی مجرد کونه من القرآن وذلك لا یضر فیما نحن بصددہ الخ» حافظ ابن حجر رحمة الله علیه وائی «واجب باحتمال انه کان متواتراً فی عصر ابن مسعود لکن لم یتواتر عند ابن مسعود فانحلت العقدة بعون الله تعالی الخ» او صاحب المعانی لیکی «ولعل ابن مسعود رضی الله عنه رجع عن ذلك الخ».

يا اله العُلمين! ستا شکر په کومه ژبه اداء کړو چه تا مونږ ته داسی خالص توفیق او تیسیر راوباسه چه نن مو دا مهمت بالشان خدمت پای (آخر) ته ورساوه! مونږ د خپل دغه خلوصیت او عقیدت؟ ثمره چه یواځی ستا په فضل او اعانت سره پای (آخر) ته رسیدلی دی ستا د قدسیت لوی دربار ته په ډیر عجز او نیاز دروړاندی کوو امید او هیله (طمع) لرو چه پخپل فضل او کرم قبول ئی کړی! الهی مونږ معترف یو چه د دی لوی خدمت په پای (آخر) ته رسولو کښی مو حق د اخلاص او د خدمت نه دی اداء کړی خو کله چه ستا رحمت او رأفت سیآت په حسناو سره بدلولی شی تاته د یوه حسنه صورت بدلول په حسنه حقیقت سره کومه لویه خبره نه ده! ستا مهربانی او لوریښی (بخشش) ته هم داسی هیله (امید) ده چه ته د خپلی نکستی پالنی له پلوه دا ځمونږ عمل تل مقبول او ژوندی ولری! او د ده د ښو ثمراتو څخه مونږ په دواړو دارینو کښی متمتع وگرځوی!

يا اله العُلمين! ته د خپل پاک قرآن له برکته مونږ او ځمونږ والدین او ځمونږ استاذان او ځمونږ شیوخ او ځمونږ اقارب او احباب او هغه کسان چه په دی ښه کار کښی محرک، داعی، ممد، معاون شوی دی یا هغه پوهان چه دی عظیم الشان کار کښی ئی رفاقت او اعانت راسره کړی دی. گرد (تول) وښی! او د دنیا او آخرت له بلاو څخه ئی مأمون او مصئون ولری! او حضرت شیخ الهند محمود الحسن دیوبندی رحمه الله علیه او حضرت عمدة المفسرين شبیر احمد عثمانی مدظله سره مو په جنت الفردوس کښی یو ځای کړی!

تمت الترجمة والتفسير فلله الحمد اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً، ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطأنا ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم اللهم آنس وحشتي في قبري اللهم ارحمني بالقرآن العظيم واجعله لي اماماً و نوراً وهدى ورحمة اللهم ذكرني منه ما نسيت وعلمني منه ما جهلت وارزقني تلاوته آناء الليل واطراف النهار واجعله لي حجة يا رب العُلمين!

د قرآن پیل (شروع) په باء، ختم ئی په سین شو ولی؟ څکه رهبر مو په دارینو کښی قرآن دی بس!.

دقرآن کریم دوقوفو رموز(ښه)

- دهرې ژبه ويونکي چه کله خبري کوي نوچيرته دريکي اوچيرته نه دريکي، کله ډيراوکه لږ ايساريکي اوپه دي ودريدو اونه دريدو کښي دخبري پوره بيان اومفهوم کښي ډيرلوي دخل دي .

دقرآن کریم معجز کلام اوعبارت هم دويناپه ډول واقع دي . له دغه وجي نه اهل علمود دريدواونه دريدوښه (علائم) مقررکړي دي چه هغي ته دقرآن مجيد دوقوفو رموز وائي .

ضروري خبره ده چه ددي عظيم کتاب لوستونکي ددي رموزو پوره خيال وساتي اوهغه رموز دادي .

○ - چيرته چه خبره پوره شي هلته کښي وره غوندي دائره وي ، داپه حقيقت کښي غونډه (ت) ده چه د(ة) په هيئت کښي ليکلي شي اوداد وقف تام علامه ده په دي باندې دريدل پکاردې ، اوس ۀ خونه شي ليکلي مگروړه غوندي حلقه اچولي شي دي ته آيت وائي .

مر - داد وقف لازم علامه ده په دي باندې هرو مرو (خامخا) دريدل پکاردې اوکه چيري څوک ونه دريدنو احتمال

لری چه دخبری مطلب به بل خه شی ددی په پښتو ژبه کښی
 داسی مثال پوهیدل پکار ده چه چاته و ویلی شی ،
 (پاسه - مه کینه) چه پکښی د پاسید و امر اوله کیناستو
 نهی ده نو په - پاسه - باندی دریدل لازم دی او که چیری
 متکلم ونه درید نو مخاطب به داسی وگنزی چه (پاسه مه -
 کینه) چه په هغه کښی به د و دریدو نه نهی او د کیناستود
 امر احتمال کیکی اویقیناً دا به د قائل د مطلب خلاف وی.

ط - داد وقف مطلق علامه ده په دی باندی دریدل پکاردی دا
 علامه هلته وی چه کوم خای مطلب نه پوره کیکی او ویونکی
 مزیده همخه ویناکول غواری .

ج - داد جائز وقف علامه ده دلته کښی دریدل غوره اونه دریدل
 جائز دی .

ز - داد مجوز وقف علامه ده دلته نه دریدل غوره دی .

ص - داد مرخص وقف علامه ده دلته پیوست (یو خای)
 لوستل پکاردی لیکن که چیری خوګ ستړی شی او ودریگی
 نو هغه ته اجازه شته ،

معلومه شوه چه په (ص) پیوست لوستل د (ز) په نسبت ترجیح لری

صله - داد الوصلُ اَوَّلُ (یعنی وصل غوره) اختصار دی دلته
 پیوست لوستل غوره دی .

ق - داد قِیلَ علیه الْوَقْف خلاصه ده دلتہ دریدل پکار نه دی.
صل - داد قَدْ یُوْصَلُ علامه ده دلتہ کله ودریدی شی اوکله نه
لیکن دریدل غوره دی.

قف - داد قَفْ لفظ دی چه معنی ئی ده ودریکه اودا علامه
هله استعمالیکی چه دلوستونکی دپیوستی وینا احتمال وی.
س یا سکتہ - داد سِکْتِ علامه ده دلتہ لگ وخت دریدل پکاری
خوچه تنفّس باقی وی (یعنی ساماته نه شی).

وقفه - داد اوکدی سِکْتِ علامه ده دلتہ دسِکْتِ په نسبت ډیر
دریدل پکاری لیکن چه تنفّس جاری وی (یعنی ساماته نه شی)
په سکنه اووقفه کښی دافرق دی چه سکتہ کښی لگ وخت
اوپه وقفه کښی ډیر وخت ودریدی شی.

لا - دلامعنی چه نیشته داعلامه کله خود آیت پورته وی او
کله دعبارت دننه که دعبارت دننه وی نو دریدل بالکل
نه دی پکار اوکه دآیت پورته وی نوبیا اختلاف دی.
دځینوپه نزد دریدل اود بعضوپه نزد نه دریدل روادی
خوکه څوک ودرید یا ونه درید په دی سره مطلب کښی څه
خلل نه واقع کیږی وقف هله نه دی پکار چه دعبارت دننه
لیکلی وی.

ک - داد کَذَلِكَ علامه ده یعنی چه کوم رمز (نښه) دی ک نه

وراندی لیکلی شوی ده دله کنبی دی همغه وکثرلی شی.

۵ - داددی علامه ده چه په دی خای دغیر کوفیینوپه نزدایت ده که چاوقف وکړنوداعادی (دوباره ویلو) ضرورت نیشته.

۶ - داددریوتکو (نقطو) وقف نژدی نژدی راخی دی ته معافقه ویلی شی کله خوددی اختصارپه مع سره لیکلی شی. ددی مطلب داده چه دا دواړه وقفونه لکه چه معافقه کوی او حکم ئی داده چه په دی دواړو وکنبی په یو باندی دریدل پکاردی په بل نه او په وقف کنبی درموزو (نښو) قوت اوضعف ملحوظ ساتل پکاردی.

د دویم جلد فہرس
 له (۱۶) تر (۲۰) پارے
 د سورة الكهف (۷۵) آیت له ابتداء تر پای (آخر) سورة الناس

دسمورت شماره	دسورت نامه	دصفت رقم	دپارے شماره	دسمورت شماره	دسورت نامه	دصفت رقم	دپارے شماره
۱۹	سُورَةُ مَرْيَمَ	۲۰	۱۶	۴۳	سُورَةُ الرُّعُوفِ	۱۰۵۶	۲۵
۲۰	سُورَةُ طه	۶۸	۱۶	۴۴	سُورَةُ الدُّحَانِ	۱۰۹۰	۲۵
۲۱	سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ	۱۳۰	۱۷	۴۵	سُورَةُ الْبَنَاتِیَةِ	۱۱۰۵	۲۵
۲۲	سُورَةُ الْحَجِّ	۱۸۶	۱۷	۴۶	سُورَةُ الْأَعْقَابِ	۱۱۲۴	۲۶
۲۳	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ	۲۳۸	۱۸	۴۷	سُورَةُ مَمَّسَدَ	۱۱۵۰	۲۶
۲۴	سُورَةُ النَّوْرِ	۲۸۴	۱۸	۴۸	سُورَةُ الْفَتْحِ	۱۱۷۴	۲۶
۲۵	سُورَةُ الْفُرْقَانِ	۳۴۲	۱۸ - ۱۹	۴۹	سُورَةُ الْجُرُاتِ	۱۲۰۳	۲۶
۲۶	سُورَةُ الشُّعَرَاءِ	۳۸۰	۱۹	۵۰	سُورَةُ قَسَ	۱۲۱۹	۲۶
۲۷	سُورَةُ النَّارِ	۴۲۹	۱۹ - ۲۰	۵۱	سُورَةُ الدَّارِیَاتِ	۱۲۳۵	۲۶ - ۲۷
۲۸	سُورَةُ الْقَصَصِ	۴۸۰	۲۰	۵۲	سُورَةُ الطُّورِ	۱۲۵۲	۲۷
۲۹	سُورَةُ الْعَنكَبُوتِ	۵۳۹	۲۰ - ۲۱	۵۳	سُورَةُ النَّحْمِ	۱۲۶۶	۲۷
۳۰	سُورَةُ الرُّومِ	۵۸۰	۲۱	۵۴	سُورَةُ الْقَمَرِ	۱۲۸۵	۲۷
۳۱	سُورَةُ لُقْمَانَ	۶۱۴	۲۱	۵۵	سُورَةُ الرَّحْمَنِ	۱۳۰۱	۲۷
۳۲	سُورَةُ السَّجْدَةِ	۶۳۷	۲۱	۵۶	سُورَةُ الْوَاقِعَةِ	۱۳۱۸	۲۷
۳۳	سُورَةُ الْأَحْزَابِ	۶۵۲	۲۱ - ۲۲	۵۷	سُورَةُ الْحَدِيدِ	۱۳۳۷	۲۷
۳۴	سُورَةُ سَبِّحِ	۷۱۴	۲۲	۵۸	سُورَةُ الْمَجَادِلَةِ	۱۳۶۲	۲۸
۳۵	سُورَةُ فَاطِرِ	۷۵۳	۲۲	۵۹	سُورَةُ الْحَشْرِ	۱۳۸۱	۲۸
۳۶	سُورَةُ فِی	۷۸۱	۲۲ - ۲۳	۶۰	سُورَةُ الشُّمُحَةِ	۱۴۰۲	۲۸
۳۷	سُورَةُ الصَّافَّاتِ	۸۱۶	۲۳	۶۱	سُورَةُ الْفَجْرِ	۱۴۱۶	۲۸
۳۸	سُورَةُ صَبَ	۸۵۸	۲۳	۶۲	سُورَةُ الْجُمُعَةِ	۱۴۲۶	۲۸
۳۹	سُورَةُ الزُّمَرِ	۸۹۳	۲۳ - ۲۴	۶۳	سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ	۱۴۳۵	۲۸
۴۰	سُورَةُ الْمُؤْمِنِ	۹۳۸	۲۴	۶۴	سُورَةُ التَّائِبِ	۱۴۴۳	۲۸
۴۱	سُورَةُ حَتَّ السَّجَلَةِ	۹۸۵	۲۴ - ۲۵	۶۵	سُورَةُ الْغَلَّاقِ	۱۴۵۳	۲۸
۴۲	سُورَةُ الشُّورَى	۱۰۲۱	۲۵	۶۶	سُورَةُ النَّحْرِیْرِ	۱۴۶۷	۲۸

د دویم جلد فہرس
 لہ (۱۶) تر (۳۰) پارے
 دسورۃ الکھف (۷۵) آیت لہ ابتداء تر پای (آخر) سورۃ الناس

دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ	دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ
۶۷	سُورَةُ الْمُلْكِ	۱۴۸۰	۲۹	۹۱	سُورَةُ الْحَمْدِ	۱۷۱۴	۳۰
۶۸	سُورَةُ الْقَلَمِ	۱۴۹۴	۲۹	۹۲	سُورَةُ الْبَلَدِ	۱۷۱۹	۳۰
۶۹	سُورَةُ الْحَاقَّةِ	۱۵۱۰	۲۹	۹۳	سُورَةُ الشُّعْرِی	۱۷۲۳	۳۰
۷۰	سُورَةُ الْمَعَارِجِ	۱۵۲۳	۲۹	۹۴	سُورَةُ الشَّرْحِ	۱۷۲۷	۳۰
۷۱	سُورَةُ نُوحٍ	۱۵۳۴	۲۹	۹۵	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	۱۷۳۰	۳۰
۷۲	سُورَةُ الْحِجَّتِ	۱۵۴۵	۲۹	۹۶	سُورَةُ الْبَلَدِ	۱۷۳۳	۳۰
۷۳	سُورَةُ الْمَزِيْلِ	۱۵۵۸	۲۹	۹۷	سُورَةُ الْقَدَرِ	۱۷۳۹	۳۰
۷۴	سُورَةُ الْمَدَائِرِ	۱۵۶۹	۲۹	۹۸	سُورَةُ الْبَيْتَةِ	۱۷۴۱	۳۰
۷۵	سُورَةُ الْقِيَامَةِ	۱۵۸۴	۲۹	۹۹	سُورَةُ الزَّلْزَالِ	۱۷۴۵	۳۰
۷۶	سُورَةُ الذَّهَرِ	۱۵۹۵	۲۹	۱۰۰	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	۱۷۴۸	۳۰
۷۷	سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ	۱۶۰۷	۲۹	۱۰۱	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	۱۷۵۱	۳۰
۷۸	سُورَةُ النَّبَاِ	۱۶۲۱	۳۰	۱۰۲	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۵۴	۳۰
۷۹	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	۱۶۳۱	۳۰	۱۰۳	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۵۶	۳۰
۸۰	سُورَةُ عَبَسَ	۱۶۴۲	۳۰	۱۰۴	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۵۸	۳۰
۸۱	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	۱۶۵۰	۳۰	۱۰۵	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۶۱	۳۰
۸۲	سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ	۱۶۵۸	۳۰	۱۰۶	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۶۳	۳۰
۸۳	سُورَةُ الْمُطَفِّفِيْنَ	۱۶۶۳	۳۰	۱۰۷	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۶۵	۳۰
۸۴	سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ	۱۶۷۱	۳۰	۱۰۸	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۶۷	۳۰
۸۵	سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ	۱۶۷۸	۳۰	۱۰۹	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۶۹	۳۰
۸۶	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۶۸۵	۳۰	۱۱۰	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۷۳	۳۰
۸۷	سُورَةُ الْاَعْلٰی	۱۶۸۸	۳۰	۱۱۱	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۷۴	۳۰
۸۸	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۶۹۴	۳۰	۱۱۲	سُورَةُ الْاِخْلَاصِ	۱۷۷۷	۳۰
۸۹	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۰۰	۳۰	۱۱۳	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۷۹	۳۰
۹۰	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۰۹	۳۰	۱۱۴	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۸۱	۳۰

بِحَمْدِ اللَّهِ تَعَالَى وَتَوْفِيقِهِ
انْتَهَى الْمَجْلَدُ الثَّانِي - الْآخِر -
مِنْ الْجُزْءِ (١٦) إِلَى (٣٠)

مِنْ بَدَايَةِ الْآيَةِ (٧٥) مِنْ سُورَةِ الْكَهْفِ إِلَى آخِرِ سُورَةِ النَّاسِ

دخدای تعالیٰ پہ مرستہ (مدد) او توفیق دویم جلد (آخری)
پای (آخر) تہ ورسید لہ (١٦) تر (٣٠) پارے
دسورۃ الکھف (٧٥) آیت لہ ابتداء تر پای (آخر)
سورۃ الناس

حقوق الطبع محفوظة

للمصنفين والناشرين في المدينة النورية

طبعة المصنفين الشريفة

ص.ب ٣٥٦١ - المدينة النورية

د چاپ حقوق محفوظ دی
 پہ حق کبئی د حرمینو شریفینو د خادم پادشاہ فہد
 د قرآن کریم د چاپ خانے (ص ۲۵۶۱) مدینہ منورہ

قرآن کریم
ترجمہ اور تفسیر
پہ پینتوڑیہ کنبی

دویم جلد

(۱۹۱) ۲

پیشہ ورانہ